

ભાગ્યોદય.

વર્ષ ૧૩]

જેઠ સંવત ૧૯૮૧, જુન સને ૧૯૨૫

[અંક ૪ નો]

ભગવન શ્રી રામચંદ્ર.

(ગમ દેશ અથવા જોને જોને નોંચી જીવન વીતી જાય છે રે)

સંજ્ઞાન, સુશુણે મહિમા, સંભળાણુ શ્રી રામનો રે,

સુદૃઢ સ્થાનનો રે સંજ્ઞાન (કુવ)

એક પલ્લિવૃત્ત પાણ્યુ નેણે, ત્રિબુવનને હિદાયું તેણે

વૃથા ન પાણ્યુ વેણે, જય હો નામનો રે મંજ્ઞાન ૧

યયો ન કોઈ રાજવી એવો, થયો ન ફરી કો તેના જેવો,

પ્રજા પાણી, જય વાધ્યો ગાળ-ગામનો રે સંજ્ઞાન ૨

યયો ન કોઈ પ્રજા તેવો, આચારિત પિપ્પનો પ્રિય એવો,

પિપ્પ દિવ માટે ત્રાસ સચો વનવાસનો રે .. સંજ્ઞાન ૩

ખમ્બુભાવ ખતાવ્યો પૂરો, તણૂ દૂષ અતગનો ભુરો,

ઉદાગ આશ્રી યરો, એ નિજ દાસનો રે .. મંજ્ઞાન ૪

લકાપતિ કીધો વીમ્બિપણને, અમર બનાવ્યો અંગની સુતને,

અશ્વ વાળિયુ, મિત્ર બની સુગ્રીવનો રે સંજ્ઞાન ૫

જૂમડળમાં ભાર વધ્યો' તો, હુટ જનોથી ત્રાસ થયો' તો,

પ્રગટયા પ્રભુ, એ કાળજ રાક્ષસ કુળનો રે સંજ્ઞાન ૬

ગવથ કુળને રોલ્યુ રથમા, ભક્તજનો ઉદાર્યો ક્ષણમા,

વાધ્યો જય સતી સીતાને શ્રી રામનો રે .. સંજ્ઞાન ૭

લાલજી વીરેશ્વર જાનિ

શ્રી

માની ગુરૂ અને સુમુક્ષુ-શિષ્યનો સંવાદ.

(લેખક — લાલજી વીરેશ્વર જાનિ)

પ્રાર્થના

(હરિષ્ઠી વૃત)

જગપતિ હું વડુ પ્રેમે, નમી નમીને તને,

નિરમળ મતિ આપે, ચલો, ય્યા ફરીને મને,

સકળ જડતા ટાળી મારી, કૃપામન પા મને,

પ્રાતપળ વિનો તું દર્શાવે, સુનિતિ જ સર્વને ૧

અનુક્રમ

અમે તો દીન ને ગર, હું છે મશ મદામતિ

સસા કલેશમાદેથી, છોડાવે દે 'જગપતિ.

.. ૨.

શિશ્ય પ્રશ્ન કરે છે — (દશિણી શ્લોક)

હર હર' શુરો દુષ્ટ હૈ તો, બવાબિધનને ખરે,
 યરણ મુનનું હો, છે આવી, અપાઝ નજી અરે;
 કવણ મુનને તારે પારે, કૃપાણુ શર હવે?
 વિષમ દુષ્ટથી હું ઘેરાયો, ખરેખર આ સત્તે ... ૩
 અનુક્રુપ.

કૃપાણુ આપ હો તાની, અતાની બાળ હું અરે,
 કૃષ્ણ હું સિંધુ કૃષ્ણને, બતાવો યરણ મને . ૪
 શુર — દશિણી

સકળ જગ આ પેદાં છીપુ, ખરેખર જોમળે,
 વિવિધ ગુણથી રમ્યુ જોળે, વળી જગક્ષેત્રને.
 પ્રલય સમયે પાણુ જોમા, મમાય અગમ્ય જો,
 પન્મ પ્રણુ તે તોફા તારી, નિન્તર જાણુજો ૫

શિશ્ય — અનુક્રુપ
 ગરજ કાણુ બધાયો, વળી મુખ ન કાણુ છે?
 કહોને નાય શું નર્ક, શું વળી સ્વર્ગ ધામ છે? . ૬

શુર — દશિણી
 સકળ દુષ્ટથી બધાયો છ, સદા વિષયી નર,
 વિષય-વિષયી છુટ્યો, છે તે વિષુક્ત સુખી નર.
 નરક, નિજની કાયા જોમા બદ્ધ દુઃખ છે,
 અધિક સુખદા તૃપ્ત્યારેરા વિરામજ સ્વર્ગ છે . ૭

શિશ્ય — અનુક્રુપ
 રહે આ કેમ સસાર મોક્ષનો હેતુ શું નરો?
 નર્કનું હાર શું દેવ, સ્વર્ગ દેનાર શું હરો? . ૮

શુર — દશિણી
 નિજ ભવ રહે આત્માકેરો અનુભવ સાધતા,
 જમર મુખ ને મુક્તિદેર મળે પણ તે યાગ;
 નગકમુખ છે નારી, ચારી તમને પરતી સદા,
 ખામ્ય ન અદિસા કાણીને રતાર સ્વર્ગદા ૯

શિશ્ય — સુખથી કાણુ મને છે, જાગે જે કાણુ હે શુર?
 યતુ ને કાણુ : મિત્રો, તારો શ્રેય માહર . ૧૦

શુર — પન્મ મુખમા પારે જોઆ નમાગિ ધરી સુવે,
 જરૂર મન તે જાગે, જોતે વિવેક શુભાશુભે;
 'સમ નિજની દરિયો છે, બપ કા યતુઓ,
 મટ બની મટે મિત્રો માયા, યતા વરા દરિયો ૧૧

* જોનાથી કિમવેરોડકા દિવ નાથી ચક્રાયતેતી સદ ધર્મચાગિણી અર્ધાંગના કે જે
 શુદ્ધકાશ્મના મેટરપ છે તેતી પુલ્કશીલ સ્વચલી માટે આ નીકા નથી પગતુ પગાઇ
 કરી કે અન્વ કુલગનો સગ નગકદાર રૂપ છે, એમ અર્ધ કવો યોગ્ય છે
 દાર' વિમેક નરવરુષ નારી । એ અધિરત્નમાળાના મોહનું આ અવતરણ છે,

આવા ધણાં પડિતો જગતમાં વિદ્વાન ગણાય છે છતાં તેમની તે પડિતાર્થ તેમના જ્ઞાનમાં વધારો કરી શકી નથી ધણાના જીવન તપાસો, તમને તે જ્યાંના ત્યાં જણાશે અને પૈસા માટે વધણા મારૂં, દીન થતા લાગશે ઇશ્વરની પ્રાપ્તિ માટેના માર્ગો જણવામાં કાળ ન ગુમાવતાં હવે જણાયા માર્ગે પ્રયત્ન કરવામાં કાળ ગાળો જેટલું જણ્યો તે આ ચારમાં મૂકી જુઓ, તરત તમારું જીવન ઉચ્ચ મની જશે તમે ઇશ્વરને પ્રાપ્ત કરવાના માર્ગમાં આગળ અને આગળ જઈ શકશો જેમ જેમ તમારો ચન્ન વધ્યા કરશે તેમ તેમ તમને અવનવા અનુભવો થશે વ્યવહારની બાબતો તો આપો આપ સધાઈ જશે

આત્મારે જે ખાતી છે તે માત્ર પ્રયત્નની આપણે જણાયા માર્ગે પ્રયત્ન નથી કરતા તેથીજ આપણને લાભ મળતો નથી. વ્યવહારમાં પણ તેમ જ છે

વ્યવહાર કે પરમાર્થ કોઈ પણ સિદ્ધ કરવા મનુષ્યે જાણ્યું એટલું આચારમાં મૂકવું જોઈએ જે માણુમે સાચે બણી મોટા યાચ છે, બનેને મિત્રતા પણ જામે છે, છતાં ભવિષ્યમાં એક જણ લક્ષ્યાધિપતિ થઈ ગેસે છે, બીજે હોય છે ત્યાંથી પાછો તણાવે જાય છે તો આગળ વધવાની વાત કયા તેવું જ પરમાર્થમાં છે જેણે જણ્યું આચારમાં ઉતારવા માડ્યું તે જણ્યો, જેણે નવું નવું જણનામાજ જીવન ગાળ્યું છે પાછો પડ્યો સમજજો.

મત ધુરંધોના રોજ સમાગમ કર્યો કરવા પણ તે સમાગમના રૂળ રૂપ તે સંત ન થાય તો તે સમાગમ મિથ્યા જણવા શાસ્ત્રો વાચ વાચ કરી વાદવિવાદ કરવામાં જ જીવન ગાળવું તે સમય ગુમાવ્યા બરોબર છે તે શાસ્ત્રો સાર જીવનમાં ઉતારવા પત્ન આદરવો એ સમયનો સદુપયોગ કર્યો સમજવો

તમારે વ્યવહાર અને પરમાર્થ બંને સાધવા છે શાસ્ત્ર કહે છે આશા માનવો ત્યાગ કરવાથી મિત્ર રચર યાય, એ આશા વ્યવહારમાં તો હોય છે જ તો એ આ શાને જીતવા માટે જેમ બને તેમ વધુ આશાનો ત્યાગ કરી કોઈ એકજ આશા રાખ્યા ફરવી કે તે એક આશામાં બધી આશાઓનો સમાવેશ થઈ જાય એ આશા ઇશ્વર પ્રાપ્તિની જ રાખવી. ઇશ્વર પ્રાપ્તિની આશા રાખી ઇશ્વરનો આશાકાર કરવા હમેશાં ચત્નગીલ બની તમારી બીજી ઇચ્છાઓ તો ઇશ્વર પૂર્ણ કરશે જો તમે બધી આશાઓ છોડશો અને માત્ર એક ઇશ્વરને જ ઝાળખવાની આશા રાખશો તો ઇશ્વર તમારી કસોટી કરવા, તમારી તે આશા ખરી છે કે ખોટી તેની તપાસ કરવા તમારી બીજી આશાઓ પૂર્ણ કરશે, છતાં પણ તમે ઇશ્વર પ્રાપ્તિની આશા ન છોડતાં વધુ પ્રયત્નશીલ હશો તો જરૂર ઇશ્વરનો તમને સાક્ષાત્કાર થશે

ઇશ્વર વિશ્વજ્ઞ ગણાય છે પ્રાણી માત્રનું તેજ પોષણ કરનાર છે તે ઇશ્વર વિશ્વમાનમાં વિવસી રહ્યો છે તમાગમાં પણ તે નિવાસ કરી રહ્યો છે એવું શાસ્ત્રો પણ કહે છે એ તમાગમાં રહેલા ઇશ્વરનો તમે સાક્ષાત્કાર કરશો તો તમે આખા વિશ્વમાં સામ્રાજ્ય ફરકાતી શકશો જ્યાં ઇશ્વર છે ત્યાં સર્વ છે, જ્યાં ઇશ્વર નથી ત્યાં કોઈ નથી તમે તમાગ દૈવ્યગુહામાં રહેલા ઇશ્વરનો સાક્ષાત્કાર કરવા સદા ચન્નશીન રહો તેનો સાક્ષાત્કાર કરવામાં જે જે વિધનકર્તા હોય તેનો ત્યાગ કરો, તેનો સાક્ષાત્કાર કરવામાં જે જે મદદ કર્તા હોય તેનો મગ કરો તમારે પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય ગંભીર માત્ર એક ઇશ્વર છે એમ માની પ્રયત્ન આદરો તમારા વ્યવહારમાં પણ એજ લક્ષ રોકો વ્યવહાર સાધતા પણ ઇશ્વરને મેળવવાનું ન જૂલશે સત્ય

બોલવાનું પણ લેજો જે બહુ બોલવાનો પ્રસંગ આણે તો ઇશ્વર અને તમારી વચ્ચે ધણ અંતર પડી જશે.

હવે વાદ વિવાદ કરવાની જાત છોડી દો નવું નવું બંધા કરવાની વૃત્તિનો ત્યાગ કરો. જાણેલ આચારમાં ઉતાવળ મડી પડે. શાસ્ત્રમાં કંઈ છે કે બારું, પર્ણ, સુધી અખડ મત્ત બોલનારને વચન સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે, તમે તેવું નહિ લઈ લ્યો તે સાંચું કે જુદું તેનો નિર્ણય કરવા પડિતોની પાસે ન જશે. શુભ કામ મત્તર કરવું શુભ કામ કરવાનું ફળ મળે તે મળે પણ તેનો વિચાર ન કરતા તે તગત કરવું.

ઇશ્વર તમારા અંતરમાં છે અને બીજો નથી એવું ન માનો, તે સર્વ સ્થળે છે ઇશ્વર માત્ર તમારા અંતરમાં છે, અથવા તમાગ દેવ મંદિરમાં છે અને બનરમાં ત્યાં એવું ન માનો. તે સર્વ સ્થળે, સર્વ પ્રાણી માત્રમાં છે તે જેની રીતે તમાગ અંતરમાં છે તેવીજ રીતે તમારા શત્રુના અંતરમાં પણ છે, તમારા મિત્રના અંતરમાં છે, સર્વ પ્રાણીમાત્રના અંતરમાં છે એવું જોવાનો અને માનવાનો અભ્યાસ કરો, સર્વ સૃષ્ટિ ઇશ્વરના નિવાસરૂપ છે. બધા દેવમંદિરમાં જ્યાં ઇશ્વરની મૂર્તિના દર્શન કરે છે અને બહાર નીકળી ઇશ્વરને બૂલી જાય છે ત્યારમાં પા કે અથો કલાક સધ્યા પુણ કે માળા કરતી વખતે ઇશ્વર પોતાના દેવમંદિરમાં છે એમ માને છે, પણ બીજી ક્ષણે અન્ય મનુષ્યને જુદું બોલી છેતરવા જતા ઇશ્વરને બૂલી જાય છે આથી તેનો પ્રયત્ન સફળ થતો નથી.

શત્રુ, મિત્ર તે ઇશ્વર તુલ્ય માનવાનો અભ્યાસ પડી જાય, સર્વને પોતાના આત્મતુલ્ય માનતા આવડી જાય ત્યારે સમજવું કે તે ઇશ્વર પ્રાપ્તિના માર્ગમાં કાંઈક આગળ રહે છે જ્યાં સુધી વિચાર અને આચાર એક ન થાય ત્યાં સુધી ફળ મળતું નથી, ઇશ્વર થવાની ભાવના કરવી અને વર્તન તેથી વિરૂદ્ધ રાખવું એ ન બને.

• સુખ ઇશ્વર પ્રાપ્તિથી જ મળે જ્ઞાનદાતા અનુભવ ઇશ્વર સાક્ષાત્કારથી જ થાય જ્યાં સુધી ખરું સુખ, ખરા જ્ઞાનદાતા અનુભવ થાય નહિ ત્યાં સુધી ઇશ્વરના માર્ગમાં વળ્યાનું ફળ મળતું નથી એમ સમજવું જેને ઇશ્વર ઉપર અત્યંત પ્રીતિ હોય છે તેના ચિંતા, શોક, દુઃખ સર્વ આપો આપ અપાઈ જાય છે જેમ સહને જોઈ શિયાળવા નાસી જાય તેમ આત્માનંદરૂપી સિંહ જાગત થતા દુઃખ, શોક, ભય, ચિંતા, રાગ, દ્વેષ સર્વ અજાણ જાય છે અને આત્માનંદરૂપી સિંહના અત્યંત જળ, નિર્ભયતા, શાંતિની ખુમારી, જ્ઞાનદાતા રેલ છેલા, સર્વપ્રતિ સમભાવના એ સર્વ જાગત થાય છે.

નમારે આ વિશ્વમાં જે જોઈએ તે પ્રાપ્ત કરવાના માર્ગ વિશ્વનિયતાએ તમારા આગળ ઉઘાડા કરી દીધા છે સુખ મેળવવું કે દુઃખમાં પડી રહેવું એ તમારા પોતાના હાથમાં છે જ્ઞાનદાતા મરત બની રહેવું કે ચિંતાની ત્યાગીતામાં દીન બની રહેવું એ તમારા પોતાના હાથમાં છે નિર્ભય થઈ દરેક કે જાય ભીત યઈ અતકરણને મોકલો રાખવું એ તમારા હાથમાં છે પ્રયત્ન કરી જે માર્ગ તમને પ્રિય હોય તે માર્ગ વળો ઇશ્વરને પ્રાપ્ત કરતાં સર્વ વસ્તુ સધાઈ જશે.

આજે બધા મનુષ્યો ભજન કર્તન કરે છે, ઉપાસના કરે છે, ઇશ્વરને મેળવા યત્ન કરે છે, છતાં તેઓ આગળ વધી શકતા નથી. વધુાય નિયમપૂર્વક દેવમંદિરમાં પડે લાગવા જાય છે, દાન ધુણ પથુ કરે છે, છતાં હોય છે ત્યાં જરાપણ આગળ વધતા.

નથી આતું કારણ કે તેમણે સર્વ સ્થળે ધ્વજને જોયા નથી તે જે વખતે સધ્યા પુનઃ, ઉપાસના કે માળા ફરવવા બેસે છે તે વખતે ધ્વજને સમાળે છે પછી બાકીના વખતમાં જુની જાન્ય છે દાન પુણ્ય કરે છે ખરા પણ પછી ધ્વજને વેગળા મૂકી કામ કરે છે અને જેમ કોઈ પીપખા ઉપર આપણે બેઠે બેઠે પાણી ભરીએ પણ તળેથી ચક્કી ઉઘાડી મૂકીએ તો તે પીપખા પાણી રહેવા છતાં તે બગતી નથી અને પાણી બહાર ચાલ્યું જાય છે તેમ આ લોકો ધ્વજની ઉપાસના દાન, પુણ્ય, સત્યકર્મ, વ્રત વિગેરે કરે છે ખરા પણ બાકીના વખતમાં શુદ્ધ આચાર વિચારનું સેવન કરતા નથી, સત્ય વ્રતનું પાલન કરતા નથી, સર્વમાં ધ્વજને જોતા નથી, અને ધ્વજના શુદ્ધધર્મેની પોતામાં ઉતારતા નથી, ગમે તેવા કાવા દાના, પ્રપચ, અસત્ય, ક્રોધ શત્રુતાને ધારણ કરે છે અને તેથી તેમનું સત્કર્મ બધું ચાલ્યું જાય છે આથી તેમને ધ્વજનિમિત્તે કરેલા સત્કર્મનું ફળ મળતું નથી

જેમને ધ્વજનો માહાત્મ્ય કરવાની ઇચ્છા હોય તેમણે તો યમનિયમનું જરૂર પાલન કરવું આચાર વિચાર શુદ્ધ રાખવા, અને અતરમાં ઉતરી આત્મજ્યોતિનો દર્શન કરવાનો પણ અભ્યાસ સેવતા રહેવું બ્યારે ધ્વજનેજ મેળવના હોય તો પછી શાંતિનો કેમ ત્યાગ કરવો, સત્યનું કેમ પાલન ન કરવું માળા ફરતી વખતે અતરમાં ધ્વજને જોવા અને ન્યવહારમાં અન્ય મનુષ્યની સાથે વ્યવહાર મેલના તેના અતરમાં ધ્વજ છે એ વાત કેમ જાણી સત્યથી વ્યવહાર સેવો, અન્યને ઉપકાર કરવા નિમિત્તે વ્યવહાર સેવો તમે ધર્મો કરા પણ તે અન્યને હાનિકર્તા ન થઈ પડે તે વિચારજો

હવે બોલનારો જમાનો ગયો છે બોલો તે પ્રમાણે વર્તીને જેવું વર્તન ઉચ્ચ હશે તેજ કાંઈક આગળ વધી શકશે ધ્વજનો માહાત્મ્ય કરવા માટે હવે જાણેલું આચારમાં ઉતારવા મંજી પડે. ચાલો ઉપર વ્રદા ગળો, સતપુરુષોના વચનોનું પાલન કરો, ઉચ્ચ આદર્શ ગળી, ઉચ્ચ જીવન ગાળો તમારા વર્તનમાં જરા પણ ખામી ન આવવી જોઈએ તમે કહો છો તે પ્રમાણે જ ચાલનાર છો એવું તમારે અન્યને ખતાવી આપવું જોઈએ તો જ તમે ઉચ્ચ જીવનના પથે વળજો, તો જ તમે આદર્શ પુરુષ બની શકશો, તો જ તમારી વાણીનો પ્રભાવ અન્ય ઉપર પડશે અને આમ જાણેલું વર્તનમાં મૂકવાના અભ્યાસથી તમે ધ્વજનો માહાત્મ્ય પણ કરી શકશો

ધ્વજને ઓળખનાર જગદ સુખ બોગવી શકે છે તેને જ ખરા આનંદનો લાભ મળી શકે છે તમે હવે ધ્વજને ઓળખવાનો પ્રયત્ન આદરો, શાઓ અને સત્યધર્મેના વાક્યોમાં વ્રદા ગળી તે પ્રમાણે આચારમાં મૂકો શકાર્યાલ સ્વભાવ છોડી, ઘેર ઘેર ફરવાનું માડી વાળી, વાદવિવાદ કરવાનો સ્વભાવ છોડી દો અને ધ્વજને ઓળખવાનો જે માર્ગ તમે જાણ્યો હોય તે માર્ગ અમલમાં મૂકો યમ નિયમને પાળી, શુદ્ધ વિચારનું સેવન કરી વિચાર પ્રમાણે આચાર પાળો, જરૂર તમારી ઉન્નતિ થવાની

પ્રત્યુપકાર

(અનુવાદક રમણીકગય જેહાલાલ દવે)

પ્રિય અદ્રિ તમે બધુવાનું છોડીદો છો એ જોઈને મને અત્યંત દુઃખ થાય છે પરંતુ જ્યારે જ્યારે આવો નિઃશ્વર હશે કે, તમરા પિતાશ્રી સ્વર્ગમાં જાય અને તે કાલુને લીધે આપને બધુવાનો અભ્યાસ મૂકવો પડે, ત્યારે રોક કવો થયા છે પરંતુ મને ગરીબને જૂલશો નહિ, એવી મારી પ્રાર્થના છે આપ મારી સાથે જે ઉપકાર ”

રામસેવક આગળ બોલી ન શક્યો તેની આખો આસુથી ભગઈ ગઈ, ગળામાં કંઈ ખરાઈ ગયો.

આની આવી દશા જોઈ અદ્રિનાથે ગળ્યામાથી રમાલ કાઢી રામસેવકના આમુ સાથે કરી નાખ્યા પછી હાથ પકડીને કહ્યું - “ રામસેવક, તું આટલો અધો ગમનાય છે શામાટે! જે સર્વ શક્તિમાન પરમેશ્વરે તને નાનેથી મોટો કરી બી એ સુધી પહોંચાડ્યો છે, તેજ તારો બેડો પાર કરશે આ સસારમાં તારી માતા, પિતા બાઈ બેન, કાંઈ તાર નથી, એથી તારા મનમાં બહુજ ખેદ થાય છે પરંતુ પરમાત્માને તારો ગમે તે ગણુ, એા મિત્ર, ” તુ માગ ઉપકારનું નકામું શુશ્રુષાન કરે છે મેં જે તને કંઈ થોડી ઘણી સહાયતા કરી છે, તે એવા કરાદાથી નહિ કે તું મારે શુશ્રુષાન કરે, કે એનો બદલો વાળવાને માટે આવું સમજીને યથાશક્તિ ખીજીએને સહાયતા કરવી એ પ્રત્યેક માણસનું કર્તવ્ય કર્મ છે પ્રિય રામસેવક, હવે હું જાઉં છું પણ મારી સહાયત બંધ નાહ થાય એ સિવાય જે તારે તેથી વધારે સાહ્યતાની જરૂર પડે ત્યારે મને અગાઉથી ખબર આપજો જે જગ પણ સંકોચ ન રાખીરા, નહીંતો માગ આત્માને બહુજ દુઃખ થશે ”

આવું કહી અદ્રિનાથે ગમસેવકનો જવાબ ન મળ્યો તેથી તેની સાથે હાથ મેળવીને સાયકલ પર બેસીને ચાલ્યો.

અદ્રિનાથ જ્યાં સુધી જતા દેખાતો બધ થયો નહિ ત્યાં સુધી ગમસેવક તેને જોવા માટે બહાર ઉભો રહ્યો, પછી લાખો નિશ્વાસ જાળીને બોલ્યો “ પરમેશ્વર, તું મારા મિત્ર ને સુખી રાખજો, દુનિયામાં આવા કટલાક પૈસાદાર છે પરંતુ શું તે બધાને મરખી બુદ્ધિ આપી છે કે જેવી અદ્રિનાથમાં છે અદ્રિનાથનું હૃદય બહુ દયાળુ હતું અને ખીજીનું દુઃખ જોઈને તેનું અતઃકંથુ પીગળી જતું મારે માટે તો અદ્રિનાથ દેવતાના સમાન છે પરંતુ માત્ર, એક તો તું મને પૈસાદાર ન બનાવીશ અને જે બનાવું તો મને અદ્રિનાથના જેવી પરમાર્થની બુદ્ધિ આપીને જ બનાવજો જેથી મને ખબર પડે કે ધનનો વ્યય કેવા કેવા સંતકારોમાં થાય છે, નાહક પછી મને બંધનમાં ન રાખશે ”

આવું કહીને ગમસેવક બાહારથી ધરમા ગયો.

રામસેવક એક વખત વિદ્યાર્થી હતો સસારમા તેનું કોઇ નહતું, એક તેની ધરડી મા હતી, પરંતુ રામસેવક બાર વર્ષના થયો તે વખતે તે પશુ મરી ગઇ જ્યો તે અનાથ અને માધન વગરનો યઇ ગયો દિવસે દિવસે પૈસા અને અનાજ ખુટવા લાગ્યું આવું જોઇ એની સાથે રહેનારા તથા તેના મિત્રો તેની મસ્કરી કરવા લાગ્યા, એની પાસે કોઇ ખેસતું નહિ તેમજ તેના કાંટેવા કપડાને ફાડીને મઝા કરતા હતા પરંતુ આ બધું રામસેવક સહન કરતો હતો.

એક વખત રાત્રે સાડા સાત વાગ્યા હતા, વગમા આસલેટ હોવાથી ગમસેવક સડક ઉપર મ્યુનિસીપાલીટીના ફાનસ નીચે વાંચવા બેઠો હતો, એટલામા બટ્રીનાથ સાયકલ ઉપર ત્યાંથી જતો હતો બટ્રીનાથ એક લક્ષ્યાધિપતિનો પુત્ર હતો એનું મકાન સયુક્ત પ્રાતમા એક ભાગમા હતું એ અહિં પ્રયાગમા એના એક સબધીને ત્યાં અજેશ અબ્યાસ માટે રહેતો હતો બટ્રીનાથ એમ એ મા હતો અને ગમસેવક ધન્ટરમા હતો રામસેવક રસ્તા ઉપર વાચતો જોઇ તે એકદમ સાયકલ ઉપરથી નીચે ઉતર્યો એના ચહેરા જોઇને મટ્રીનાથે કહ્યું “ભાઈ, મે તમને કોઈ ઠેકાણે જોયા છે ખરા પશુ મને યાદ નથી કે ક્યા જોયા છે”

રામસેવકે નમ્રતા પૂર્વક કહ્યું—“ મહાશય, આપે મને કોશેજમા જોયો હશે, અને મે પશુ તમને ત્યાં જોયા છે હું તમને ઓળખું છું ”

બટ્રીનાથે કહ્યું—“ હા ખરી વાત પશુ તમે અહીં ઉભા રહીને તમારે વાંચન કેમ વાચો છો ? તમારા કપડા પશુ બધા કાંટેલા જણાય છે તમે અત્યંત ગરીબ જણાવ છો પશુ અરે ? હું તમારી ગરીબાઈની વાત કહાડીને શું કમવા તમારે મન ફુખાવું !

રામસેવકે દ્રઢતાપૂર્વક કહ્યું—“ મહાશય આપનું અનુમાન સાચું છે હું તદ્દન અનાથ અને નિર્ધન છું સસારમા મારે કોઇ નથી, તોપણ હું કોઈની પાસે કાંઈ માગતો નથી મને બીજાની આજ્ઞા હાથ ધરીને માગવાને શરમ આવે છે અને ભણવાને પ્રણે શોખ છે, એથી હું એક દુકાને એક કલાક નામું લખવા જાઉં છું ત્યાં મને રોજના બે આના મળે છે અને એથી મારું ગુજરાન ચલાવું છું મારી પાસે એક કાસાની યાળી હતી, અને વેચારીને મે તેમાંથી થોડી ચોપડીઓ વીંટી છે અને થોડી બાકી રહી છે તેની પરવા નહિ તે હું મહેનત કરીને પશુ ખરીદી લઉંશ ”

ગમસેવકની દૃઢતા, અને નમ્રતા વિગેરે ગુણો જોઇને બટ્રીનાથ ચકિત થઈ ગયો એનું હૃદય દયાથી ભરપૂર હતું તેણે કહ્યું—“ હે પ્રિય મિત્ર, હું તમારી કાંઈ સહાયતા કરવા ચાહું છું તો આપ તેને ગ્રીહાગ્રો ? ”

ગમસેવકે કહ્યું—“ મહાશય, હું કોઈની પાસેથી કાંઈ દાન લેવાને પસંદ નથીકરું તો ”

બટ્રીનાથે કાંઈ વિચાર કરીને કહ્યું—“ સાઈ હું તમને દાન નથી આપતો, પરંતુ તેને પાછું પશુ લેવા નથી માગતો તમે મારા ઉપકારનો બદલો આપ બ્યારે કોઈ બીજાને સહાયતા આપવાને થોડા યાવ ત્યારે આપ કોઈ અનાથ અને નિર્ધનને તમારી ચોખ્ખતા પ્રમાણે મહાયતા કરજો અને તેની સાથે દરેક કે જે સહાય વગરના હોય તેને યથાશક્તિ આપનો પગમધર્મ જાણીને સહાયતા કરજો બહાલા મિત્ર, બોલો કે હવે તમે મારી સહાયતા લેવાને સ્વિકાર કરશો કે નહિ “ તમારી આવી દરા જોઇને મને બહુજ દયા આવે છે બોલો—હા—”

રામસેવક બદ્રિનાથની વાતથી પાણી પાણી થઇ ગયેા. એની આખો આસથી ભરાઈ ગયેા હાથજોડીને બોલ્યો—“હું આપની વાત પૂર્ણ રીતે માનું છું” અને એજ દીવસથી રામસેવકને બદ્રિનાથ તરફથી સહાયતા મળી હતી બદ્રિનાથ રોજ સાંજે સન્ધ્યાકાળે તેને ત્યાં જતો, અને તે સાંજનું વાળુ કરે ત્યાં સુધી તેને ત્યાં રહેતો, અને જરૂરની વસ્તુઓ બદ્રિનાથ તેને પોતાની મેળે લાવી આપતો.

બદ્રિનાથ બહુજ સરલ ચિત્ત વાળો હતો. ધનવાન હોવા છતાં પણ ખીજનું કુખ જોઈને પોતે કુખી થતો હતો. અનેક કુખી, ગરીબ, અનાથોને મદદ કરતો હતો. બદ્રિનાથ ના બાપ તેને માટે દરમહિને ૧૦૦ રૂપીઆ મોકલતા હતા. એમથી બદ્રિનાથ પચાસ રૂપઆ પોતાના ખર્ચ માટે ગણતો. ને બાકીના પચાસ ધર્માદા તરીકે ગરીબોને અનાથોની સહાયતામાં આપતો.

બદ્રિનાથ પામેથી મળતી સહાયતાથી આજ રામસેવક ખી-એ મા અભ્યાસ કરતો હતો. બદ્રિનાથ એમ એ મા હતો પરંતુ પિતાજીના અકસ્માત સ્વર્ગવાસી થવાથી એને અભ્યાસ છોડવો પડ્યો. કેમકે ધનમાં કોઈ કારભાર કરનાર ન હતું.

(૩)

બદ્રિનાથ ઘેર જઈને રામસેવકને બૂલી ગયો હતો તેવું કાંઈ ન હતું, પરંતુ દર માહને રામસેવકને પચાસ રૂપઆ મનિઓર્ડરથી મોકલી આપતો હતો.

છેવટે પરમેશ્વરની કૃપાથી અને પોતાના પ્રમળ પત્રિત્રમથી રામસેવકે ખી એ ની પરીક્ષા પાસ કરી ને તેની સાથે ધુનિવર્સિટીની પરીક્ષામાં સૌથી પહેલો નંબર મેળવ્યો. આરે બાળુએથી એની પ્રશંસા થવા લાગી. બદ્રિનાથે તો વાત જાણી કે તરત જ્ઞાનની સાથે ગમત કરવા લાગ્યો.

થેડા દિવસ પછી આગ્રાના એક ધનવાન રોડે ગવર્નમેન્ટમાં જાહેર કચ્છું કે, જે માણસ ખી એ થયો હોય તેમજ સૌથી પહેલો નંબર આવ્યો હોય તો તેને મારા ખર્ચે વિદ્યાયત ડાક્ટરનું શીખવા માટે હું મોકલું ને દર મહિને પોર્સોસો રૂપિઆ આપું.

કોલેજના પ્રિન્સીપાલે રામસેવકને આ વાતની ખબર આપી અને વિદ્યાયત જવા માટે તેને હોતેજન આપ્યું. રામસેવકે કાંઈ વિચાર કર્યો અને કહ્યું કે “ સાહેબ આ વાતનો જવાબ પાંચ દિવસ પછી આપીશ ” રામસેવક વિદ્યાયત જવાનો છે એવી વાત જાણે દેહાઈ ગઈ રામસેવક વિચારવા લાગ્યો કે ડાક્ટરી લાઇન છે તો મારી કેમકે તેનાથી જેવો ઉપકાર થાય છે તેવો ખીજથી નથી થતો, આતો પ્રમાણનું કામ જેવું છે બદ્રિનાથનો વિચાર તેને વિદ્યાયત મોકલવાનો સંપૂર્ણ હતો.

એક દિવસ બદ્રિનાથ તેના દિવાનખાનામાં બેઠે બેઠે વર્તમાન પત્ર વાચતો હતો. એની પાસે તેનો પુત્ર રમતો હતો. એટલામાં તેણે બારી આગળ જોયું કે રામસેવક હાથમ જોગ લઈને ચાલતો આવે છે. આ જોઈ બદ્રિનાથે એકદમ હઠીને પાસે જઈને જોગ લઈ લીધી ને કહ્યું “ વાહ બાઈ, આવવાનો કાર્ડ તો લખવો હતો કે મેડરન ઉપર ગાડી તો મોકલત નાહક બે માહલ શું કરવા ચાલતુ પડ્યું ? ”

રામસેવકે કંઈ જવાબ ન આપ્યો, માથું નચાવી રાખીને જાણે જમીનને ન જોતો હોય તેમ જોવા લાગ્યો, અને તેના પુત્રને લઈને રમાડ્યો.

પ્રાનકાળે, ન ન હતો કુશળ પ્રશ્ન પૂછી પછી અને સખ મેં કહ્યા અને બોજન વિગેરે કમવા નિમિત્ત યદને તેમની રૂમમાં આવી એનીને પાન મેવારી વાંધુ બનને મિત્રો એકજ ન્ય તના હતા

સમય જોઈ રામમેવકે વિલાયત જવાની સર્વ વિસ્તારપર્વક વાત કહી ગમમેવક બાણુતો હતો કે મારે વિલાયત જતુ એ બદિનાથને પસંદ નહિ પડે, તો પછી મારા વિલાયત જવાથી મળવાના લાભ નહિ મળે, એવો વિચાર મનમાં કરતો હતો તેવામાં બદિનાથે ગદ્ ગદ્ થઇને કહ્યું- “ મિત્ર તુ મોટો લાગ્યવાન જણાય છે એમાં જરા મંદેહ નથી મારી સોળે સોળ આની મરજી છે, તમે વિલાયત જઈને ચોગ્ય ડાકટર બનીને જ આવજો ” પછી થોડીવાર પછી જગ મસ્કરીમાં બદિનાથે કહ્યું-“ કહો ભાઈ કદાચ હું કોઈ વખત મદિ પડુ તો દવા તો કરશો કે નહિ ? ”

ગમમેવક જરા વિચાર કરી રહ્યો હતો, તે એકદમ બોલ્યો-“ પરમેશ્વર કરે, કે આપ કાંઈ દિવસ માદા ન પડો પરતુ આ અગ્યથ તો દૂર કરો કેમકે નાતવાળાએ તો વિલાયત જવાની વાત સાબળી છે ત્યારથી તેઓના નાક તો ચઢી ગયા છે ”

બદિનાથે તત્કાળ જવાબ આપ્યો-“ નાત વાળાના નાક તો કેમ ન ચડે, જરૂર ચડે ન્યારે તમારી માતા સ્વર્ગવાસ થઇ, અને પછી તમે નિગધાર અને સકાયના વગળા હતા ત્યારે તે વખતે તે બધાને તમારી દયાની બખર નહિ પડી હોય કેમ, ન્યારે તમે મેટ્રીક પાસ કરીને ઇન્ટરમાં પણ પાસ થયા ત્યારે તમારા જાતી બાપ્તઓ બન્ધુ કેન્દ્ર નહિ હોય. તેવી રીતે જ તમે બી એ પાસ કરી, ત્યારે તમારા સગા બધા થઇ ગયા કોઇએ તમારો મામો બતલાવ્યો તો, કોઈએ કાકા, કોઈએ ભાઈ, ભત્રિજા એમ અનેક સગા મળ્યા, મતલબ એ છે કે, ન્યારે તમારામાં કમાવાની શક્તિ આવી ત્યારે તમને બધા સગા વધાયા મળ્યા, કેમ ગમમેવક એ જ ને ? ”

રામમેવકે કહ્યું-“ પરતુ આ વખતે તો તેઓ મને જાતિ અને સબંધ બતાવે છે બદિનાથ બોલ્યો-“ તો તમે એવા જાતિ બાઇઓની પરવા કેમ કરો છો, તમે તો તમારા સુખના જ સાથી છો, ભાઈ આના સિવાય એક વાત બીજી છે, કે આ આપણા દેશની દીવસે દીવસે પડતી થઇ ગઈ છે આ મમય એવો નથી કે સમુદ્ર યાત્રાનો વાધો ઉઠાવીને પણ દેશોજાતિના માર્ગમાં પણ કાટા બોયા આવે એવું બાહુજન છે, મેં તો મોટા મોટા પડિતો ને વિદ્વાનો ના મોઢામાંથી એવું સાબળ્યું છે કે, કોઈ શાસ્ત્રના વિદેશ જવા માટે રોઢાણુ છેજ નહિ. તમે વિલાયત જઈને ડાકટર તો બની આવો, પછી બેવારો કે તમારી કમાઇ ન્યારે વધતી જરૂરે ત્યારે તમારા ન્યાતવાળાની પણ ઉત્તતિ થશે જે અત્યારે તમને વિલાયત જવા માટે રોડી ગયા કે, તેજ પછી તમને કહશે કે તમે વિલાયત જઈને બણી આવ્યા તો હીક થયું પછી બદ્દજ મજા પડશે તમે ખેટલાના બનીજ થશો ને કેટલાના ”

ગમમેવકે બદિનાથના મોઢા ઉપર હાથ રાખીને કહ્યું-“ હવે જગ ઇશ્વરની બસ કરો ”

બદિનાથે ફરીથી કહ્યું-“ હા વિલાયતથી પાઠ આવશો ત્યાં સુધીને તમારા માટે એક સસરો પણ રોધી રા

ગમમેવક આ વાક્યના પૂર્ણ થતા પહેલા, દસતે હમને દરવાજાની બહાર નિકળ્યો

પરંતુ બદિનાથે ફરીથી બેરથી કહ્યું-“ નહિ તો વિલાયતથી એક મ, .”

રામમેવક આગળ ન સામળી શક્યો, આટલું સામળીને તે ઉતાવાળથી ચાહ્યો

(૪)

રામમેવક વિલાયત ગયો બ્રિટિશ મુબઈ સુધી મુકવા ગયો રટીમગથી બે મિત્રો છુટા પડ્યા ત્યારે બંનેની આખોમાંથી આસુ નિકળવા માડ્યા

વિલાયત પહોંચીને રામમેવક ડાકટરી અભ્યાસ કરવાને ખુબ મહેનત શરૂ કરી તેને મહિને ૭૫ રૂપિયા મળતા હતા તેથી તેનું ખર્ચ નીકળતું હતું રામમેવક ફક્ત કમાવાની વિદ્યા શીખવામાં નહોતો રહેતો પરંતુ તેની સાથે તે ગ્લબોમાં લડન અને ઇંગલેન્ડના મુખ્ય મુખ્ય સ્થાનોમાં ફરતો અને ફરીને એનું વર્ણન તથા ત્યાંની નવા જુની તે પોતાના દેશમાં છાપાઓ, માસીકોમાં છાપાવતો લેખ લખવાના શરૂ કર્યા પછી તેની લાખા અને સરલતા વધવા લાગી દરેક ટેકાણે તેમજ વિદ્વાનોમાં પણ તેનું નામ વખણાવા લાગ્યું

સાથે સાથે તેણે અહિં ઇંગ્લેન્ડમાં પણ ખુબ નામ કમું હતું કેમકે ત્યાં ઇંગ્રેજ પત્રોમાં પણ તેના લેખો આવતા એના લેખની માર્મિકતા અને ઇંગ્રેજ ભાષાની શુદ્ધતા તેમ સુદૃઢતા જોઈને મોટા મોટા અંગ્રેજ લેખકો તેના લેખો જોઈને પણ ચકિત થઈ જતા એ સિવાય તેની વ્યાખ્યાન આપવાની શક્તિ અને સમાવેશ્યન કરવાની શક્તિને પણ બહુ કેળવી પોતાના ડાકટરી અભ્યાસમાં પણ પહેલો નંબર હોવાથી દરેકને તે પ્રિય થઈ પડ્યો હતો

બ્રિટિશ તેના મિત્રની પ્રથસા જોઈને ધણેજ ખુશ થતો હતો એના પત્રો હમેશા ગમમેવક ઉપર આવતા હતા પરંતુ હમણાં હમણાં તેના પત્રો મોડા મોડા આવતા હતા થોડા દિવસ ઉપર એક છેલ્લો કાગળ આવ્યો તે વાંચીને રામમેવક ધણો દિલ્લગીર થયો હતો એનો મારાંચ એ હતો કે—“ મેં જે એક લાખ રૂપિયાનો વેપાર કર્યો હતો તેમાં મને ૧૦ લાખ રૂપિયાની ખોટ જણાય છે કોણ જાણે મારા નસીબમાં શું લખ્યું હશે, પરંતુ કાંઈ પગલા નહિ કેમકે હવે સડની ખબર હશે ”

(૫)

રામમેવક તેની પરીક્ષામાં બધા અભ્યાસક્રોના કરતા પહેલે ન મર પાસ થયો અને પોતાની સનદ લઈ પાઠો પોતાના ગામ આવ્યો બ્રિટિશે તેને બહુજ ધામધુમથી અને માન પાનથી તેનું સ્વાગત કર્યું

રામમેવકના આવવાથી તેની ન્યાતનાણાઓએ મોટો વાધો ઉઠાવ્યો પરંતુ એક ખબવાડીયામાં તો બ્રિટિશે બધાને શાત કરી દીધા

બ્રિટિશે ગમમેવકના આવતા જોતજ તેને ગમના બે ચાર સાગ વિદ્વાનો તથા પંડિતોને બોલાવીને પ્રારથિત કરાવી દીધું ને તેઓએ તથા બ્રિટિશે માથે બેસીને બહુ થોડા દિવસ પછી ગમની એક પદ વર્ષની કન્યા સાથે વિવાહ નક્કી કર્યો કન્યા બહુ સુગાંધ, સુદર, ચતુર અને લણેલી ગણેલી હતી કન્યાના મા બાપ જીવતા હતા તેઓએ રાજ ખુશીથી તેને પોતાનો જમાઈ બનાવ્યો

બ્રિટિશના આવ્યા મોઝો જો નાતવાળાઓ તો ચકિતજ થઈ ગયા બ્રિટિશને વેપાર હવે મદો હતો તો પણ તેના મિત્રની સાથે માન મર્યાદા ઓછી ન હતી કટવાઈ લોકો તો તેના ઉપર શ્રદ્ધેજ હતા તોજણ તેઓની પરવા વગર તેના મિત્રની ખાતર

અને વચન જાળવવા માટે તે ગમસેવકના લગ્નમાં જોડાયો. ભણે નાતવાળાઓને ન ગમ્યુ તો પણ તેની પગલા ના રાખી

લગ્ન થઈ ગયા પછી બદિનાથે ગમસેવકને પ્રયાગ જઈને તેનો ધધો શરૂ કરવાને હિંમત આપી

ઈશ્વરની કૃપાથી રામસેવકનું દવાખાનુ બહુજ સારી રીતે ચાલતુ હતું અને તે લા પોતાની પત્ની સાથે રહ્યો

એ વર્ષ પછા એક દિવસે રામસેવકને તેના સસરાનો કાગળ મળ્યો હતો, તેમાં એમ હતું કે “બદિનાથ તેની સ્ત્રી અને છોકરાંની સાથે ગુપ્ત થઈ ગયાછે એની મિલકતની હગણ થઈ ગઈ છે લાખો રૂપિયાનો વેપાર એણે બંધ કરી દીધો, છે ”

રામસેવકને આ વાતથી બહુ શોક ઉત્પન્ન થયો તેનું ગળુ ભરાઈ આવ્યુ અને તે ગદગદ કંઠે બોલ્યો “હે મિત્ર તારી આવી સ્થિતિ થઈ તો પણ તે મને ખબર કેમ ન આપી ” આ પ્રમાણે બોલીને નિઃશ્વાસ નાખીને તરત જ ત્યાંથી ઉભો થયો, અને તેની તપાસ કરવા લાગ્યો પણ કંઈ પત્તો ન પાડ્યો

(૬)

આ સર્વ બનાવોને આજે પછા વર્ષ થવા આવ્યા વૈશાખ મહિના છે એ પહોળો સમય બાકી છે સુર્ય બગવાન તેમની સપ્તર્ષી ચક્રિતથી એત્રા તો તપી ગયા છે કે કોઈ પણ પોતાના ધરમાંથી બહાર નીકળવાની હિંમત નથી કરતા ચંદ્રીઓ પણ આકાશમાં ઉડતી નથી, તો મનુષ્યો ક્યાંથી નીકળે પરંતુ આવા વખતમાં એક વીસ વરસનો સુદ યુવાન જેના પગ ખુલ્લા અને હાક ધાતીયુ તેમજ પહેરણ શરૂલુ પહેરેલુ હતુ, તે યુવાન આમ તેમ દાર્દ્રા મારતો આવ્યો અને મકાનની સામે એક સાઈન બોર્ડ ઉપર તેની નજર પડી તેમાં એણે લખેલુ હતુ કે “ડાક્ટર રામસેવક એલ, એમ એન્ડ, એસ ” આ વાચી ત્યાં ઉભો રહ્યો, અને મકાન નજદીક જઈને કમાડ ખડખડાવા લાગ્યો થોડી વાર પછી એક બાર વર્ષની છોકરીએ બાગણું ઉઘાડ્યુ આ છોકરી ધણીજ સુંદર હતી, એનો ચહેરો યુનાબી હતો, પરંતુ આ યુવાનના મોહાંની લાલી જોઈને તેણી બહુજ લાલ થઈ ગઈ પેલા યુવાન છોકરાએ તેણીને પૂછ્યુ કે—“ડાક્ટર, સહિબ ધરમાં છે ને ? ”

“હે ” એમ કહીને તે છોકરી ધરમાં જતી ગઈ એણે તેના બાપને કહ્યું કે બહાર તમને કોઈ બોલાવે છે માટે બહાર જાવ

રામસેવકને આવતો જોઈ તેને કહ્યું—“મહારાજ, જો તમારે તમારા મિત્ર બદિનાથને છેલ્લી વખત મળતુ હોય તો તમે મારી સાથે ચાલો ”

ધણી વળેને દિવસે બાદ બદિનાથનું નામ સાબળાને ગમસેવકની આખોમાં આવ્યુ આવી ગયાં અને તરત જ ગાડીવાનને ગાડી જોડી લાવવા કહ્યું ગમસેવક બહુજ સરલ સ્વભાવનો હતો ગરીબથી પણ ગરીબ તેને ગમે ત્યારે બોલાવી ચકા હતા તો પછી આતો પ્રાણધાર મિત્ર બદિનાથે બોલાવ્યો હતો

રામસેવક તથા આવેલો યુવાન બોડીમાં બેસી ગયા યુવાને ગાડી લઈ જવાનું કેકાણે બતાવ્યુ ગસ્તામાં બ્યારે ગમસેવકે યુવાન સાથે વાત કરી ત્યારે જાણ્યું કે આતો બદિનાથનો પુત્ર છે અને એનું નામ રામનાથ છે, ત્યારે તેણે ગમનાથને પોતાની જાતી સાથે દયાવીવ્યો

ગાડી ગ્ના. ઉપર ઉભી ગમ્પીને એક નાના મકાનની અંદર રામસેવક અને ગમનાથ ગયા. ગમસેવકે જોયું કે બદિનાથ ઘરમાં એક ખુણાની પાસે, એક ભાગના તુટલા ખાટલા અંદર તાવથી પીકતો સુક ગયો છે આ જોઈને ગમસેવકની આંખોમાં આસુ બગાડ ગયા, ગમસેવકે બદિનાથનો હાથ ઝાલીને તેને બોલાવ્યો-“ ભાઈ ? ભાઈ ”

બદિનાથની આંખો ઉઘડી ગઈ એના મુખ ઉપર થોડી પ્રસન્નતા જણાઈ તેણે રામ સેવકનો હાથ ઝાલીને કહ્યું-“ ભાઈ તમે આવ્યા તે સાંઝે થયું હવે મારી સવળા ચિન્તા મરી ગઈ હવે હું નિરાતથી મરી જઈશ. ભાઈ રામસેવક, હું જે પદર વર્ષથી કષ્ટ વેઠું છું તે જોઈને હું જીવતો છું એ આશ્ચર્ય છે તમે રામનાથની માનો સ્વર્ગવાસ થયો તે તમે નહિ જાણતા હો, દસ વર્ષ થયા, તેને પુત્રનો પ્રસવ થયો અને પછી સુવાવડ માજ તે મરણને શરણ થઈ હતી કેમકે તેની ચાકરી (સુવાવડમા) કરનાર કોઈ ન હતું, અને પછી તે બાળક પણ મરી ગયો કેવળ ગમનાથ જીવતો છે દીકરો કે તે મરી ગઈ, કેમકે તે સાધ્વી સતીને આ બધું કષ્ટ વેઠવું મટ્યું અને જોવું મટ્યું ”

ગમસેવક, આખમા આસુ સહિત મિત્રની સર્વ વાતો સુણીથી સાંભળતો હતો સાથે સાથે તે પણ વિચારતો હતો કે આવા મહા પરોપકારી પુરુષને શું આટલું બધું કષ્ટ, શું કષ્ટને ત્યાં ન્યાય નહિ હોય ? નહિ નહિ આતો એના પૂર્વ જન્મના કોઈ પાપવું પ્રાપ્તિત હશે

રામ સેવકે કહ્યું-“ ભાઈ તમે મારે ત્યાં આવો ૬ તમારી દવા કરીશ આરોગ્ય થતાં સુધી તમે મારે ત્યાં રહેજો. ”

બદિનાથે હસીને હસતે હસતે કહ્યું-“ તમે જાઓ કેા કે હું જગ્યા પરમેશ્વરને ત્યાંથી મને બોલાવે છે મારે મને અહિંજ મરવા હો. ’

પરંતુ ગમસેવકે ન માન્યું બદિનાથને તેની ગાડીમાં બેસાડીને પોતાને થોડા દૂર ગયો

(૭)

રામસેવક બદિનાથનો ઇલાજ કરતો હતો તેની સ્ત્રી અને એક પુત્રી સાવિત્રી પણ જીવગામી મેવા કરતી હતી બિચારા રામનાથને જગપણ કામ કરવા દેતા નહિ, તેવું કાંઈ કામ, હોય તો સાવિત્રી કે તેની ચાકરી હોતા, પણ કલાક ઇલાજ કર્યો ને રામસેવકને સમજાયું કે રોગ અસાધ્ય છે રાત પડી ગઈ છે, સાત વાગ્યા છે બદિનાથની નાની ધીમી પડી, આંખો ઢંડી ઉતરવા માડી આવેા સમય જોઈને રામનાથે એક ખાલીમા ગંગાજળ તેના પિવાના મ્હોભા રેડ્યું બદિનાથે આંખો ઉઘાડીને યર યરતા હાથે ગમનાથનો હાથ પકડી લીધો, અને પછી તેના હાથ રામસેવકના હાથમા મૂક્યો અને કહ્યું -

“ ભાઈ, મારી આ છેડી સ્થિતિ છે, તો હું તમારી પાસેથી એક બે વાનની નિશા માગુ છું, કોઈ દિવસ માગતો તો ન હતો પણ આજે માગુ છું કે તમે મારી આ પુત્રની દેખરેખ ગમજો. અને બજાવજો કાંઈક બળ્યો છે પણ વરાં બજાવજો, કે નથી કમાઈને ખાતર રોકે ને પછી જો કોઈ ગરીબની કન્યા મળે તો તેને પરણાવજો ૬ તમને એને સોણુ છું એનો હાથ ઝામે, બોલો તમે કર્મોને. ’ બદિનાથ ગમસેવકની તરફ દીન આવથી જોવા પામ્યો

ગમસેવકની આંખોમાંથી આસુ બગાડ ગયા તેણે રામનાથનો હાથ ઝાલીને કહ્યું-“ બાપુ આપ આવ મ હો છો ? આપના કન્યા સિવાય પણ ગમનાથ મારા પુત્ર સમા.

છે આહા શુ હું તમાગ ઉપકારને બૂધીમયો છું કે ને આપણે સાથે અભ્યાસ કરતા હતા તે ઉપકાર વાળવાનો હવે મારો વખત આવ્યો છે એ મારી પરીક્ષા પણ છે ભગવાને આપના ઉપર આ વિપત્તિ આપીને કાષ્ઠ તમાગી પરીક્ષા કરી પણ આતો મારી પરીક્ષા છે પ્યારા મિત્ર તમે ગમનાયતની ચિન્તા ન કરશો હું તેને લજ્જાવીશ, ગજ્જાવીશ અને મારી આ તમામ મિત્રકત નો વાગ્સ બનાવીશ વધારામાં શુ કંદુ, મારી આ એકની એક પુત્રી સાવિત્રી તેની દાસી થશે બેટા સાવિત્રી અહિં આવ અને તારો હાથ મને આપ ”

સાવિત્રીએ ઘણાજ વિમગ્ન થી અને ગજ્જાબુરીથી તેણીએ તેનો હાથ લખાવ્યો રામ-સેવકે એ હાથ ગમનાયતના હાથમાં આપીને કહ્યું કે—બેટા તું સુખથી આમની સાથે રહેજે ને તેમને પણ સુખી કરજે,

ગમમેવકની કિદાગતા બેઠેની બદ્રિનાથ ધણો ખુશ થયો અને તેણે જરાપણ દુખ વગર પોતાના દેહને ત્યાગ કર્યો સાવિત્રી અને રામનાયના મોહા ઉપર હાથ ફેરવીને આશિર્વાદ આપીને પશ્ચાત તેણે રામમેવકથી ને છેલ્લું વચન સાંભળ્યું હતું તેજ પ્રમાણે થયું—“ ભાઈ તમે ને મારા ઉપર ઉપકાર કર્યો હતો તો તેનો બદલો મેં ઘણાજ વખતે વાળ્યો છે હવે હું સુખી થયો છું આનું નામજ પ્રત્યુપકાર ” છે

શ્રીગોરક્ષ યોગવિદ્યા

(અનુમંધાન ચૈતના અકથી)

હવે કુડલિનીનો ભેદ ખોલવા માટે અને તેની અધિષ્ઠાતા પ્રકટ કરવા માટે કુડલિનીનું બીજ પ્રકારનું પણ સ્થાન છે સમસ્ત ૭૨૦૦૦ નાડીયોનું ઉત્પત્તિ સ્થાન પૂરોક્ત કદ છે તેના ઉપર મહિપુરયક કર્ણિકામાં આઠ વૃત્તથી વેષ્ટિત યષ્ઠ કુડલિની શક્તિ બ્રહ્મરૂપના મુખને રોષ્ટ્રને સર્વદા મહે છે ને માર્ગ દ્વારા જન્મમરણ દુખ, હરણ કરનાર અખડ અશ્વાનદ્ય પ્રાપ્ત થાય છે એ માર્ગને રોષ્ટ્રને સુતેલી કુડલિની પ્રાણ વાયુને ક્ષેત્રજન કેરવાથી કાલાગ્નિની જ્યોતિના સંબધથી પ્રયુક્ત યષ્ઠ મન અને પ્રાણનાયુ સહિત સુષુમ્ણા નામની મધ્ય નાડીદ્વાર ઉપર જાય છે, જેની રીતે મોયગા પરોવેલા દોગ સહિત સોય વસ્ત્રના અનેક સૂત્રોની મધ્યમાં પ્રાપ્ત થાય છે તેની રીતે પોતે સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરીને પટયક તથા તેના દેવતાઓ વિગેરે મકલ પ્રપચને ઉદ્ભવન કરીને ઉપર મહાબ્રહ્મ કમલ સન્મુખ જાય છે

સુતેલા મર્ધની માફક કુડલિની અપાન વાયુથી ધમિત ને મૃદાધાગમાં રહેનારી કાલાગ્નિ જ્યોતિના સંબધથી પ્રબોધ થઇ અતિ વેગથી ચાલના સર્પ સમાન કુટિલ ગતિ થઇ કમલ નાલના તત્ત્વ સમાન મુક્ત જ્યોતિર્મય સ્વરૂપ થઇ સુષુમ્ણા માર્ગે ઉપર જાય છે જેની રીતે કુડલિની નાળું ઉપડતા કબાટ ઉઘડે છે તેની રીતે કુડલિનીને જાગ્રત કરતા મોક્ષદા સુષુમ્ણાના મુખને ચોળીએ અભ્યાસથી ખોલવું જેથી કુડલિનીને જાગ્રત કર્યા વિના કુડલિનીનું દાગ ઉપડતું નથી

શક્તિ ચાનન મુન બને હાથ સપુટિત કરીને બને બાહુના મધ્ય ભાગને હૃદયમાં હૃદયચાપન કરીને પાંચામન કરવું દાઢી હૃદય પામે ગળવી અર્થાત જાંઘગળધ કરીને જ્યોતિ સ્વરૂપનું ધ્યાન કરવું કેવળ કુબક પ્રાણાયામ અથોદાગ રોષ્ટ્રને કરવો પ્રાણાયામયા કુલિત વાયુને અપાન વાયુથી એકત કરીને યથાશક્તિ કુબક કરવો ફરી ઈચઃ પ્રાણાયામ કરવો આ પ્રકારે વડ-

સિત્તિનુ ઉત્થાન થાય છે અને યોગીને અપરિમીત જ્ઞાન મળે છે કુડસિત્તિનુ ઉત્થાન કુન્નારી શક્તિચાલન મુદ્રા એજ હોય છે પણ પ્રાણુચાલના અભ્યાસથી પ્રાણુપાન વાયુને વશ કરીને આ મુદ્રાનો બાજુ કાલ પર્યંત અભ્યાસ કરવો જોઈએ

શક્તિચાલન મુદ્રાના અભ્યાસીના નિયમ-પ્રાણુચાલના કુન્નારી શરીરમા જે પરમેવો આવે છે તેથી શરીર એળટુ, મીઠું અને ખાટું એ એ રસ ન ખાવા, માત્ર કુષ્ઠ અને શાત ખાવ જોજન પણ પ્રમાણુમર એક વખત કરવું બ્રહ્મચર્ય પાળવું, કામકોપાદિથી નહિત રહેવું ત્યાગ વાળા થવું યોગાભ્યાસનો વળી અભ્યાસ કરવો આ પ્રકારે નિયમ પાળીને યોગાભ્યાસ કરતા શક્તિચાલન મુદ્રાનો અભ્યાસ કરવો એક વર્ષ સુધી અભ્યાસ કરવાની કુડસિત્તિનુ ઉત્થાન કરવાનું માર્ગર્થ આવે છે આથી સિદ્ધિ મળે છે કે નહિ એવો સંદેહ કરવો નહિ અભ્યાસથી જરૂર સિદ્ધિ મળે છે

મિતાહારના લક્ષણ-રિનગ્ગ (ચીકાસ વાળા) મીઠું જોજન ખાવું ખાટું અને મીઠું ન ખાવું એ ભાગ અન્ન અને એક ભાગ જળ લેવું ચોથો ભાગ ઉદરમા વાયુ સત્યાગને માટે બહી રાખવો દેવને ધરાવીને દુધ શાત ખાવા આ પ્રકારે વિધિથી જમનાર યોગી મિતાહારી છે

કદની ઉપર મથિપુગ્ગચક્રની કર્ણિકામા ૮ આઠા મારી કુડલાદારે કુડતિની શક્તિ છે એ મૂર્ખ જન્મેને વાગ વાગ જન્મમગ્ધરૂપ બધન આપે છે અને યોગાભ્યાસ જાણનારને શક્તિ ચાલનનો અભ્યાસ જન્મ મગ્ધરૂપ બધન છોડાવી મોક્ષ આપે છે

શક્તિચાલનનુ ગ્રથાનર મતથી કાષ્ઠક વિશેષ ગંગા, યમુનાની વચ્ચે તપસ્વિની બા-લગ્નના બતાહાર કરીને કુડસિત્તિને ગ્રહણ કરે તો વિશ્વજ્ઞા પદમપદને પ્રાપ્ત કરે છે ધડા ભાગ વતી વામજ્ઞાસા નાડી એશ્વર્યાદિ સપન ગંગા, દક્ષિણ જ્ઞાસા પિંગવા નામની યમુના છે, એની મધ્યમા સુગુમ્બા બાહ્યક છે મૂલ સ્થાનથી ગિતરતી માત્ર ઉપર નાભ અને મેદની મધ્યમાં નવ આગળ વિસ્તારમા ચાગ આગળ આયામ, પશ્ચીના અડકારે સ્વેતરંગ કોમન વસ્ત્ર વેગિઠત જોવો કદ છે વજાસન કરીને હાથથી પગની એડી પકડી કદ સ્થાનમા દંડ લગાવી પીડનકરે યોગી વજામનમાં ખેસી કુડસિત્તિને શક્તિચાલન મુદ્રાથી ચલાયમાન કરે ત્યારે બસ્ત્રા નામ કુબક કરી કુડસિત્તિ શક્તિને શીઘ્ર પ્રમોદિત કરે છે

નાભિસ્થાન (સૂર્ય) ને સકુચિત કરી કુડતીનીને ચલાવે, તેનો અભ્યાસ મિદ્ધ થઈ જાય તો અત્યુના મુખમા પડી ગયો હોય તો પણ મૃત્યુ થવું નથી

ચાગ ધડી પર્યંત નિર્ભય થઈ શક્તિ ચાલન કરે તો કુડસિત્તિ કાષ્ઠક સુગુમ્બામા ઉપર જાય છે જેથી કુડસિત્તિ સુગુમ્બાના દ્વારને છોડી દે છે ત્યારે પ્રાણુવાયુ પોતેજ સુગુમ્બામા પ્રવેશ કરે છે એથી રોજ સુગુમ્બા દ્વારમા સુનેલી કુડસિત્તિને ચલાવે તો યોગી સર્વ રોગથી બચી જાય છે

જે યોગીએ શક્તિચાલન કરી તે અણિમાદિ સિદ્ધિયોને પાત્ર થાય છે અને વિશેષ મહાત્મ્ય તો થુ પણ કાળને સહજમા જીતી લે છે જે રોજ કુડસિત્તિને ચલાવી બસ્ત્રા કુબકનો વિશેષ કરીને અભ્યાસ કરે છે તો તેને યમનો બધ થતો નથી યોગિયોના પદા અભ્યાસથી આસન પ્રાણુચાલ મ મહાભુદ્રાદિ કરીને મધ્ય નાડી સુગુમ્બા સંગલ થઈ જાય છે

મહામુદ્રા-મહાસુદ્રા, એયરી મુદ્રા, ઉટ્ટીયાન બધ, જનધર, મૂલ બધ, એ પાચ કરી શક્તિ ચાલન કરે તો યોગી મુક્તિ ભાજન થાય છે શક્તિ આવી કે નહિ તેવું જાણુ-

વાતુ પ્રમાણુ એ છે કે જેની રીતે શરીર પર છાંડી ચઢે તો તેની ગતયી તેનું જ્ઞાન થાય છે કે કાષ્ઠક શરીર ઉપર ચઢ્યું છે, એવી રીતે સુષુપ્ત્યમા વાયુ જ્યારે ચાલવા લાગે તો શક્તિ ચલાવમાન થઈ ગઈ એમ સમજવું શક્તિ ચાલન મુદ્રાની પછી ઉપરની ૫ મુદ્રા કબી યોગ્ય છે

મહામુદ્રાની વિધી-હૃદય પાસે દાદી રાખવી, ડાબા પગની એડીથી યોનિસ્થાનને અલગ દઢ કરીને અચેતે જમણા પગ લાંબો કરીને બંને હાથવડે પગનો મધ્ય ભાગ પકડીને પગ પગે રોકવો, તે વખતે પેટમા પૂરક વિધિથી વાયુ છર્જીને કાષ્ઠક વખત સુધી યથાશક્તિ કબક કરીને મદ મદ વાયુનું રેચન કરવું એ યોગી જનને ખાતે નમસ્ત રોગ નાશક મહા-મુદ્રા કહી છે

આ મહામુદ્રાના અભ્યાસમા પ્રથમ ડાબા બાગથી અભ્યાસ કરીને પછી જમણા બાગથી કરવો તેની રીતે પ્રાણાયામ પશુ ક્રમતા રહેવું જ્યારે બંને તરફના અભ્યાસથી પ્રાણાયામની માત્રા બરોબર થઈ જાય ત્યારે મુદ્રા છોડવી ત્યાં સુધી એ અભ્યાસ ક્રમતા રહેવું

જ્યારે મહામુદ્રાના અભ્યાસ દર થઈ જાય તો પથ્થાપથ્થનો વિચાર કાઢ રહેતો નથી ગળ્યું, ખાર, તીણુ વિગેરે સ્વાદ કાઢ રહે તો જોમ જો સંયોગ વિરહ વસ્તુ વા યોગ વિષ પશુ ખાય તો અજ્ઞતાની મદક પચી જાય છે તથા ઉદાવર્ત, ગુલ્મ, અજીર્ણ, કાષ, કોઠ આદિ રોગ સમસ્ત શાત થઈ જાય છે તેના અભ્યાસીને મહા સિદ્ધિ દેનારી આ મહામુદ્રા કહી છે એને ધણા યત્નથી શુભ ગખવી. પ્રકાશ કરવાથી સામર્થ્ય હીન થઈ જાય છે એથી અનધિકારી, અયોગ્ય પુરુષ, યાક, દાંભિક આદિ જેવા તેવાને તે ન આપવી

બીજીન-ડાબા પગની એડીથી ગુદા અને શિશ્નના મધ્યમા યોનિ ગ્રાનને રોકીને જમણા પગ જમીન સાથે સીધા રહે અને પગની એડી જમીન સાથે રહે અને આંગળાંયો ઉચી દડની માકક રહે તેવી રીતે લાંબો કરવો ત્યારે હાથોના અંગુઠા અને તર્જનીથી જમણા પગનો અંગુઠો પકડી રાખવો, તે પછી કઠમા જલધરબધ કરીને વાયુને ઉપર સુષુપ્ત્યમા ધારણ કરે એથી મુજબ પશુ થાય છે જ્યાં યોનિસ્થાનને પીઠન અને જન્દાબધ કરીને નૃલબધ થઈ જાય છે, જેવી રીતે સાપ દડના પ્રહારથી દડાકાં થઈ જાય છે એવી રીતે કુદરતની શક્તિ પશુ કુટિલતાને છોડી આ મુદ્રાથી સરલ થઈ જાય છે અને કુદરતનીના ઉત્પાનથી સુષુપ્ત્યમા વાયુના પ્રવેશ થાય છે, ત્યારે બંનેના પ્રાણના વિયોગથી ધડા પગવા જેના આશ્રય રૂપ છે તે મરણાવસ્થા દર થાય છે તે પછી વારવાર રેચક કરે, વેગથી કઠવાથી બળની હાનિ થાય છે એથી મહામુદ્રા આદિના આદિ મહા સિદ્ધિએ બતાવી છે એના અભ્યાસથી મહા કલેશ, અવિદ્યા, રોગ, દ્રોષાદિક રોકમોહાદિ દોષ ક્ષીણ થાય છે તથા જરા મરણાદિ પશુ થતા નથી એથી જાની જનો એને મહામુદ્રા કહે છે

તેના ક્રમ એવો છે કે ડાબા બાગથી અભ્યાસ કરી, જમણા બાગમા અભ્યાસ કરવો અને ડાબા બાગના અભ્યાસની પછી જ્યાં સુધી વામાગમા કસકની સખ્યા સમાન થાય ત્યાં સુધી અભ્યાસ કરવો જ્યારે સખ્યા સમાન થાય ત્યારે મહામુદ્રાનું વિસર્જન કરવું તેમા એ ક્રમ છે કે ડાબા પગની એડીને યોનિસ્થાનમા લગાવી જમણા પગ લાંબો કરી તેના અંગુઠાને હાથના અંગુઠા અને તર્જની વડે પકડી અભ્યાસ કરવો એ વામાગાભ્યાસ છે એથી પુરિતજે વાયુ વામા ગત્તા સ્થિત રહે છે પછી જમણા પગને ટુકે કરી તેની એડી યોનિમા લગાવી

ડાબો પગ લાબો કરી તેના અગુકાને હાથના અગુકા અને તર્જનીથી પકડી અભ્યાસ કરવો એ દક્ષિણગામ્યાસ છે તેથી પુરેસો વાયુ દક્ષિણ અગમી ગહે છે

કહે છે કે મહાસુદ્રાના અભ્યાસમા પથ્યાપથ્યનો વિચાર નથી, કસુ ખાદ્ય વિગેરે સમસ્ત ગ્સાદિક જે ખાપ તે પચી જાય છે નીરસ, વાસી સર્વ પચે છે, જે દુર્ગંધ ધોર વિષ વિગેરે પણ અમૃત સમાન પચી જાય છે જે પુરૂષ મહાસુદ્રાનો અભ્યાસ કરે છે તેને કામ રોગ, કુસ્ઠરોગ, ગુલ્મરોગ, અજીર્ણ, જવર, પ્રમેહ, ઉદરમ રોગ વિગેરે કદી થતા નથી અને આ અભ્યાસીને અણિમાદિ મહા સિદ્ધિ આપનારી આ મહાસુદ્રા કહે છે અને ગુપ્ત ગાખવી અર્થાત અનધિકારીને ન આપવી

ખેચરીસુદ્રા—ખેચરી સુદ્રાની વિધિ એ છે કે જીભને ઉઘડી ફેંચીને કદમ્બમા જે છિદ્ર અથવા ક્ષુદ્ર ઘટિકા છે તેમા પ્રવેશ કરાવવો તે પછી બ્રમ્હપર્મા નિઘ્રલ દષ્ટિ ચિત્ર કરવી એને ખેચરી સુદ્રા કહે છે જે યોગી ગુરુપદ્ધિ માર્ગે છેલન, દોહન, કર્ણેષુ પ્રકારથી ખેચરી સુદ્રાને બહુજ કાલ પર્યંત અભ્યાસ કરે છે તેને રોગ, નિદ્રા, ક્રુધા, તૃષ્ણા, મૂઝા, અને મરણુત્પન્ન કષ્ટ દૂર થાય છે જે યોગી ખેચરી સુદ્રાનુ જ્ઞાન મેળવી તેનો અભ્યાસ કરીને તેને સદૃષ્ટ કરે છે તે શોકથી પીડા પામતો નથી, કર્મના ફળનુ તેને બંધન હોતું નથી, અને કાળ મૃત્યુ આદિથી તેને કામ વિધિ દુષ્પ થતું નથી કારણ કે ત્યા પરબ્રહ્મ વિશે એકાગ્રમન બુદ્ધિ ચિત્ત શુન્ય વિશે ફરે છે તથા જીવ પણ કામના જિહ્વાકાન્થમા રહી બ્રહ્મરૂપમા સ્થિત ચક્રકલામૃતનુ પાન કરે છે એ હેતુથી મન બુદ્ધિને વ્યવથા બંધનથી નિવારણ કરનારી ખેચરીસુદ્રા સમસ્ત સિદ્ધિનોથી અત્યંત પુર્જનિય છે

શરીરનુ મૂળ કારણ બિંદુ છે એથી શરીરનુ રક્ષણ થાય છે પગથી માયા સુધી સમસ્ત નાડી જળ બિંદુથી મેચન થઈ ગહેલુ છે એ હેતુથી એ નાડી સજીવ સ્વકર્મ સામર્થ્ય રહે છે અર્થાત સમસ્ત નાડીયો બિંદુના આધારમા છે

જે યોગીએ કદનાલના ઝિલ્લબિકાની ઉપર આકાશ વિશે ખેચરી સુદ્રાથી રોજી લીધુ તો ચક્રામૃત રોક્ષણથી તે યોગીને કામિની (સ્ત્રી) આવિગન કરે તો પણ તેનું મન ચવાપમાન થતુ નથી તથા બિંદુ ગરતુ નથી જ્યા સુધી શરીરમા બિંદુ (વીર્ય) ચિયર છે, ત્યા સુધી મૃત્યુનો ભય હોતો નથી બિંદુનુ સ્થાન એમચક્ર છે, ત્યા કાલની ગત નથી જ્યા સુધી ખેચરી સુદ્રા દૃઢ છે ત્યા સુધી બિંદુ વ્યોમચક્રથી ગરતુ નથી એના સ્વસ્થાનમા ગહેવાથી કાલનું જોર ચાલતું નથી

કદાચિત એકાગ્ર ન થવાથી બિંદુ ઉતરીને નાભિસ્થાન સૂર્ય મઝ્જમા પહોચી જાય તો ચોાનિ સુદ્રા કરીને કુડસિની ચક્રિતને ઉપર ચઢાવી તેા આધાતથી એ બિંદુ ફરી ઉપર ચઢી પોતાના સ્થાનમા પ્રાપ્ત થઇ સ્થિર ગહે છે, એ બિંદુ એ પ્રકારનુ છે એક તો પાદ-વર્ણનું જેને શુક્ર કહે છે, બીલુ લાલ વર્ણનું જેને મહારાજ કહે તેલ મેળવેલા સિંદુરના ગસના જેવુ રંગ સૂર્યસ્થાન નાભિમઝલમા ગહે છે તથા બિંદુ (વીર્ય) ચક્રમાના સ્થાન કદેશ પોડશારચક્રમા સ્થિર રહે છે એ બેનું એક્ય થતુ અત્યંત દુર્લભ છે

બિંદુ ચિવ રૂપ છે, જન શકિત રૂપ છે એ બિંદુ અને રજા એક થવાથી યોગ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થઇ પરમપદ પ્રાપ્ત થાય છે ચક્ર અને સૂર્યને એક્ય કરવા એ હથોગ પદનો અર્થ છે પ્રાણવાયુ, અપાન વાયુનો અને જીવાત્મા પગમાત્માનુ એક્ય કરવુ એજ યોગનુ રહસ્ય છે

રુદ્ધિ ચાલન વિધિથી વાયુ કમીને જ્યારે રજ બિદુની સાથે ઐક્યને પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે શરીર દિવ્ય થઈ જાય છે અર્થાત તે પછી તે શરીર અગ્નિથી બળતુ નથી કે શસ્ત્રથી કપાતુ નથી જેમ શુક્ર બિદુગ્ર થઈ ચક્રમાને મળે અને રજ રક્તરૂપ થઈ સૂર્યને મળે એના સમ રમૈકત્વ ચક્ર સૂર્ય સ્વરૂપ બિદુગ્નના સમરસત્વને જે યોગી જાણે છે તે યોગવિન કહેવાય છે ચક્રમા અને સૂર્યના યોગને યોગ કહે છે

નાડીજાળના શોધનથી, એમાં રહેનારા વાત પિત્ત કફાદિ રોગોનો નાશ થાય છે ચક્ર સૂર્યના ચાલનથી એના એકત્ર હોવાથી ખાધેલું અને પીધેલું જળ એવું ગોપલ્ય થાય છે એવું મહાસુદ્રાનું ક્ષણ છે અર્થાત એ સુદ્રા કરીને નાડી જાલનું શોધન ચક્રસૂર્યના ચાલન હસોનું શોધલું થાય છે

મયાતરેત ખેચરી સુદ્રા વિધિ-છેદન, ચાલન-દોહન કર્મથી જીભ વધે છે છેદન આગળ કહીશું ચાલન એ છે કે - અગ્રજ અને તર્જનીવડે જીભને હલાવ્યા કરવી, દોહન-બંને હાથના અંગુઠા અને તર્જનીથી જેમ ગાયને દુધે તેમ ખેચી ખેચીને જીભને લાંબી કરવી જ્યાં સુધી જીભ બહારથી બ્રહ્મીનો અર્થ ન કરે ત્યાં સુધી આ વિધિ કરતા રહેતી છેદન યુવગના પાન સમાન અતિ નીકળે, મચિકળ, નિર્મલ ગંજથી જીભની નીચેની નસને રોમ માત્ર છેદન કરવું

અમૃતસૂર્ય.

નવલકિશોર અને નિર્મલા.

(લિ-રા. ગૌરીગદ્ગદ માતીરામ ભટ્ટ બી એ)

(અનુસંધાન ગતાકથી)

તમને એક તક મળશે નેથી આપણે કોઈપણ સુસ્તેવીમાયો પાર ઉતરવાનું નહિ રહે આપણે ત્યાજ અને તેજ કાણે પગથીશું એટલે પછી શું ? નિર્મળા, જ્યારે તેને એમ લાગશે કે હું તૈયાગ છું કે તરતજ તારે મારી સાથે આવવાનું રહેશે પશુ—તે—તે—વિષે જ્યારે હું વિચાર કરું છું ત્યારે હું માર જ્ઞાન ખૂરી જાઉં છું ” નવલે એક બાળક મોઢક ઉતર આપ્યો “ ઉમા રહો ” નિર્મળાએ કહ્યું

એકદમ ઉતાવળી ગતિથી નિર્મળા ગઈ અને ત્વગથી પાછી આવી, બારી પાસે ગઈ અને ત્યાં પોતાના હાથ પ્રસારીને ઉભી રહી

તેના મનમાં શક અને બલ ભરેલા હતા તેના શાત અને સરલ જીવનમાં આવ્યા પ્રસંગે ભાગ્યેજ આવેલા હોય તે અત્યંત આસ્વાદ્ય અને તદ્દન આશ્ચર્યચકિત બની ગઈ અને ધીમે ધીમે તેના જીવમાં જીવ આવવા લાગ્યો તેને નવનનો છાંદો તદ્દન અસકલ લાગ્યો

“ નિર્મળા, ” એ શબ્દનો ઉચ્ચાર કરીને તે તેની પુઠે ચાલવા લાગ્યો પશુ એકદમ ઉતાવળથી હાવકે હાવ ભાવ કરીને તેને જેમ હુકમ કરતી હોય, વિનતી કરતી હોય તેમ હિંમો ગમ્યો

“ ઉમા મ્હો ” તે ફરીથી બોલી-મારે-મારે-હજી વિચાર કરવો છે તેની આખો અમકારો કરવા લાગી તે બોલી “ મારે મારી જાતે વિચાર કરીને સમજવું છે કે તે પગલું બગવાથી શું થશે-તે પગલું ભરવું જરૂરનું છે ? ”

“ ખરેખર, તે પગલુ જરૂરી છે ” નવલે ઉત્તર આપ્યો. નિર્મળાએ આશ્ચર્ય બરેલી આખોથી તેના સામુ જોયું અને જેમ કંઈ અચાનક થઈ ગઈ હોય તેવી જણાઈ.

“ શું તમને એટલો વિચાર નથી આવતો કે મણીદાસને આપણે ખતાવી આપવું છે કે આપણો પ્રેમ કેટલો ગાઢો છે ? જેટલો તે મને મહત્ત્વનો પ્રશ્ન લાગે છે તેટલો તે તમને પણ લાગવો જોઈએ. પણ તે એટલો બધો સખત થશે ? ”

તેમ છતાં જેટલી ઉતાવળથી તે પ્રશ્ન નિર્મળાએ પૂછ્યો હતો તેટલો જ તે વજન વગરનો છે એમ તેને લાગ્યું તે તેની નાની ઉંમરથી નવલને મ્હાતી હતી છતાં તેનાથી માત્ર પિતાની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન થાય તેમ ન હતું.

એની નાની ઉંમરથી માઢીને આજ સુધી તેનાથી પોતાના સ્વાર્થનો અભિપ્રાય તેનાથી આપી શકાતો ન હતો. એક જરાપણ માત્ર પિતાના હુકમ વિરુદ્ધ અભિપ્રાય આપવાની તેની હિંમત ચાલતી ન હતી. ખરેખર, આપણા હિંદુ સમાજમાં તેમ થવાને રજૂ પણ અવકાશ નથી. આપણામાં કહેવત છે કે “ ગામ અને દીકરી જ્યાં દોરે ત્યાં જાય ”. પણ ગમે તો વર કદરો હોય, પોતાના વિચારને મળતો ન હોય, અને પોતે તેને સ્વપ્નામાં પણ જોયો ન હોય.

દયારા કરના ઘરમાં દયારા કરનો શબ્દ એજ કાયદો હતો. એના શબ્દનું વજન એટલું બધું હતું કે ધનના તમામ માણસ તેમની હાજરીથી યથગી જતા. તેમનો મ્હેરો તમામના ઉપર છાપ પાડતો. તે એક ઉંચા કુટુંબમાં જન્મેલા હતા. એટલુંજ નહિ પણ તેમણે સારે ટેકાણે નોકરી કરેલી હોવાથી જો તેમના શબ્દોનો કોઈ અનાદર કરે તો તેમને જરા પણ તે ન ગમતું.

હવે જ્યારે નિર્મળાએ નવલનું તરતનું કટાક્ષથી હસવું સાંભળ્યું ત્યારે તે જરા મૂંઝા અને ખારી ફરીથી બંધ કરી પોતાના હાથ પોતાની આસપાસ વીંટાળ્યા—

“ તેથી શું ? ” નવલે આગળ કહેવા માંડ્યું. “ ખરેખર દયારા કરની ખ્યાતિ આ વહેવાર જગતમાં પુષ્કળ છે તેથી શું ? જો આપણા હૃદયની ગાંઠ જોડાયેલી હોય તો આપ જાત લલે તે સારું આવતું હોય. આપણે આપણું કર્તવ્ય કરી લેવાનું છે. ”

તે ફરીથી જોરથી હસ્યો અને તેના મૂંઝતા હાથ પહોળા કર્યા.

“ જો તેમના ખાનગી જીવનમાં હું તેમના વિષે ગમે તેવો તોલ બાધુ તો હું સારો વિચારક ન ગણાઉં જો હું સ્હેજ તેમના વિષે વિચાર કરું છું તો મને માલમ પડે છે કે પરમેશ્વરે બનાવેલા સખતમાં સખત મનુષ્યોમાં દયારા કર એક છે તેમનો આત્મા તેમના અંતરમાં સુકાઈ ગયેલો છે તેમનું મન યત્રવત્ છે તેમનામાં દેહાભિમાન છે અને જો તેમની મરજીની જગત આડે જવાઈ તો તે તદ્દન દયા વગરના જણાય છે. છતાં તેમનું નામ દયારા કર છે. ” નિર્મળા આ શબ્દોથી નવલ સામું જોઈ રહી “ તેમ જતા, નિર્મળા, આપણે કા તો તેમને તાબે થવું અથવા તો આપણે આપણા નશીબને તાબે થવું ગ્હુ હવે તો નિર્મળા, એ બધું તમારે નક્કી કરવાનું ગ્હુ છે. ”

હવે તેના અનાજમાં શુરસો રહ્યો ન હતો, તેના અવાજમાં આશા હતી, તેના અવાજમાં પ્રપાઈ મ્હેલી અગ્નિ હતી નિર્મળાની આખો ધ્યાન હતી તે નિગરા હતી, તે

ભય લાગ્યો હતો તેના શબ્દોથી નિર્મળામા ચમકારો થતો અને તેને આટલું બધું જોખમ વહોરવાની હિમત ન હતી

“ નવલ માગથી તે નહિ બને અને તે માગથી નહિ બને ” કહી ને ધુનવા લાગી

તેણે પોતાના હાથ લાખા પ્રસાર્યા અને જાણે પોતાનો બચાવ કરતી હોય તેમ જણાઈ નવલે તેના હાથ પકડીને ધીરજ આપવા માડી

“ વ્હાલી ” તેણે ધીમેથી કહ્યું “ આપણે તેમ કરવું જોઈએ ”

તેના અવાજ હજી પણ નરમ હતો-તેણે તેને શાત પાડી તેણે તેને શુદ્ધિમા આણીને કહ્યું કે “ તારી સામે એક મહાન ઉર્જાવલ ભવિષ્ય છે અને તારે તારી હરકત-માથી પસાર થવાનું છે ” નવલે ફરીથી કહ્યું કે આપણે તેમ કરવું જોઈએ નિર્મળા, તું સમયનો વિચાર નથી કરતી ? આ વખત એવો છે કે અર્ધા પર્લા વિચાર કરીને રોકાઈ જવું જોઈતું નથી આપણી સ્વતંત્રતા, આપણું સુખ અને આપણું આપ્ત નશીબ એના ઉપર અવલભે છે ”

તેણે નિર્મળાને પોતાના તરફ ખેંચી, અને મળખુત રીતે પકડી રાખી

“ દયાશ કરે જે વિચાર કરી રાખ્યો છે તેથી આપણું જીવન ખાઈ થવા સમ્ભવ છે તેમના હાથમા સત્તા છે તે જોમ એકઠો ચુટાવે તેમ ચુટવો પડે છે હવે નિર્મળા, આપણે માટે વચક્ષે માર્ગ નથી ”

હવે તેની આખોમા ફરીથી અગ્નિ પ્રગટ્યો-હવે તેના અવાજ હતો તેવો ન રહ્યો

“ તું આ જાણતને તારી મેજે સમજીએ- હવે તું તારા માખાપને તાણેથી તેમની અહીં પાળીને તારા તમામ સુખને બાજુએ મુક અથવા તો તમામ બધેનોનો ધન્કાર કર આ બે મહાન પ્રત્રો તારી આગળ મુકે છું હવે તે પસંદગી કરવી અધરી છે વ્હાલી નિર્મળા, હવે તો જોમ બને તેમ સત્વર તે નક્કી કરી નાખ ”

“ તે નથી થઈ શકતી-નવલ, તે મારાથી નથી બનતું, તે બહુજ કઠિન કામ છે ”

તેના શબ્દોમા આજીજ હતી, નિરાશ હતી ધણી વાર અંત્રોમા નજીની બાળતો-મા મહત્ત્વ આપવાની ટેવ હોય છે ને તે આધારે તેમને તેમથી રત્નો સૂઝતો નથી, વળી કોઈવાર અંત્રોમા પોતે પોતાનામા થઈ રાખવાની ટેવ નથી હોતી

તેની આખોમા સ્પષ્ટ જણાઈ આવતું હતું કે તેના હૃદયમા કેવી ધમાલ થઈ રહી હતી તે જ્યાં ઉભી હતી ત્યાં તેના પગ ગ્રિય ન હતા

તે બાલિકા ઝીણી નગરે પાછી ફરી અને આસ લીધો. એટલામા બારણાનો ઉલાળો થયો અને બાગજુ અદ્યથી ઉઘડ્યું નિર્મળાએ એક ધામો અવાજ કર્યો ઉપગ ઉપગ દયાશ કરે કંભા હતા, નવલ પણ આભો બન્યો

“ બુદ્ધિ અને પરિણામનો વિચાર કરી કાર્ય કરવા ”

(શ્રીકૃષ્ણ ધર્મશાસ્ત્ર અનુવાદ પટેલ)

વનમા, રથમા, રાત્રીમા-જળ અથવા અગ્નિની વચ્ચે સમુદ્રમા પર્વતપર નિદ્રામાં વિગેરેથી બાન વગરના અને જોખમ ભરેલા ઝ્યાનમા મનુષ્યની કાણુ ગ્ધા કરે છે ? પુણ્ય કર્મ, શુભ કર્મજ કરે છે માટે શુભ કર્મ કર્મા કરવા જે મનુષ્ય આ કર્મભૂમિમા જન્મીને શુભ સદાચારપુરુષ વર્તન કરતો નથી તે જોમ કપુરના વૃક્ષને કાપીને બા વળતી પડવાડે વાડ કરવા જેવું છે

સત પુરુષો કદી ઉપદેશ ન આપે તે છતાં પણ તે એ સેવવા યોગ્ય છે કારણકે તેઓની સાથે જે વાતચિતો થાય છે એજ શાસ્ત્ર અથવા પદ છે

વિષયો ઘણાં કાળ ગહ્યા છતાં પણ અવસ્થા જનારા તો છે જ, ત્યારે વિષયો એની મેળે મદદ પડી જાય અને પુરુષથી ત્યજાય એ બે અને વિષયનો વિયોગ થાય એમા મા ભેદ છે । કદા નહીં છતાં મનુષ્ય પોતે તે વિષયોનો ત્યાગ કરતો નથી પરંતુ વિષયો જ્યારે સ્વતંત્ર થઈને આત્મા જાય છે, ત્યારે મનમા અત્યંત પરિતાપ પ્રકટાય છે પણ પુરુષોને વિષયો અનેક મનની પીડાઓ અને શરીરના વ્યાધિઓ આરોગ્યનો નાશ કરે છે જ્યાં દુષિત લક્ષ્મી હોય છે, ત્યાં આપસિઓ આવી પડે છે માટે નિર્દોષ વિશુદ્ધ લક્ષ્મી મેળવી શુભી થયું અને તત્ત્વજ્ઞાનવડે મનની વ્યથાને સમાવી ઉત્તમ આરોગ્યના નિયમો પાળી શરીરને નિરોગ રાખવું

• સત પુરુષ કહે છે કે મારી નિદા કરનારને આનંદ થતો હોય તો બહુજ ઉત્તમ છે કારણ કે જે મનુષ્યો વિશુદ્ધ રીતે સ્વપગક્રમથી દ્રવ્ય ઘણું મહેનતે મેળવીને પણ અનેક મનુષ્યોના આનંદાર્થે ધન ખર્ચે છે તો મારી વગર અમે લોક નિદા કરી આનંદ માને તો તેઓ બાળુ ઉત્તમ શુ ?

શ્રી રામચદ્રજીને વનમા જવાનું થયું ત્યારે શ્રી સીતાજીને ખબર પડતા સતિએ ગમથી છુટા ન પડવા સાથે આવવાનો આગ્રહ કર્યો પણ વનમા અનેક કષ્ટ અને અનેક ભયનું વર્ણન કરી શ્રી રામે સીતાને સાથે લેવા ઇચ્છા ન જણાવી તેથી સતિ સીતા ગમ પ્રત્યે કહે છે કે-

માગ પિતા જનકરાયને પણ ધન્ય છે કે જેને તમારા સરખી આકૃતિમા પુરુષ પણ સ્ત્રીના સરખા અત કચ્છ વાળા જન્માઈ જાજ મળ્યા છે, પરંતુ હે પુરુષોત્તમ, તમારી સ્ત્રીના સરખી ક્રિયા છે એમ પ્રથમથી જ તેણે જાણ્યું હોત તો માર લગ તમારી સાથે કદી કરત નહિ

આતુ શ્રી રામ મીતાનું મર્મવાક્ય સાબળીને તેનો ઉત્તર આપે છે કે-જેમ અજ્ઞાને પોતાના સ્થેલા અજ્ઞાનમા સર્વ વ્યથે કર્ષો ભય નથી તેમ મને કોઈ પણ સ્થળે કશોજ ભય- નથી હું સર્વત્ર તારી ગ્ધા કરવા શક્તિમાન છું તો પણ જ્યાં સુધી તને વનમા સાથે તેડી જવાનું અચર્ય નહોતું પણ હવે તારો વનવાસ કરવાનો નિશ્ચય જોઈ હું બહુ

પ્રસન્ન થયો છું હવે જેમ તત્ત્વનું પુરૂષને દયા ત્યાગ કરવી અશક્ય છે તેમ મને તારો ત્યાગ કરવો એ બહુજ અશક્ય છે

નાનું આ મોટું મકાન ઝુપડી મહેલ કે પર્યુશાળા નૂતન ક્યાં પણ તેનું વાસ્તુ શાંતિ ક્યાં વિના તેમા વાસ કરનાર સુખી થતા નથી માટે વાસ્તુ શાંતિ અવશ્ય કર્તવ્ય છે તેનો ટુક વિધિ - સ્નાન કરી, યોગ સંભાષિ પ્રયોજનના આમત્રણ વડે બળાદાન આપી વાસ્તુ શાંતિ અર્થે સર્વ દેવતાઓનું પૂજન કરવું ને પછી હર્ષપૂર્વક પ્રવેશ કરવો પછી વૈશ્વદેવ બળા, રૂઢ બળા, તથા વિશ્વ બળા કરીને વાસ્તુ દોષ નિવૃત્ત કરનારા મગજપાઠ તથા જપો કરવા પછી સ્નાન કરીને પાપ શમન કરનાર હિત્તમ ચત્ત કરી પછી બળાવેદી પાસેના અષ્ટ દીગપાળોનું વિધાન કરીને છેવટે આશ્રમીને આવસ્થક એવા ગણપતિ મહા વિશ્વ એવા દેવતાઓના આયતન સ્થાપિત કરવા આવી રીતે સમજેા વાસ્તુ વિધિ થયા પછી પૂર્ણ હર્ષવડે પ્રવેશ કરવો એક સાધુ ચગિત, દૈવી, મતિવાળા સર્જન પોતાના અવસ્થાન સમયે સર્વ સબધી વર્ગથી વેષ્ટીત રહેલા સમયે પ્રિય જનોએ પુછ્યું કે હવે આપનું ચિત્ત શાનું ચિંતન કરે છે ? તેના હિતરમા છેલ્લું વાક્ય બોલી તાવમા સમાયા— તે વાક્ય આ—

મારા ચિત્ત રૂપી સુવર્ણની બેઠક ઉપર જે નરરાજ શિવ કે જેમના રક્ત કમળ જેવા ચરણ અડવાની સાથે જેમ સુવર્ણ પીળું એક ગ્સમય થાય, જેમ સૂર્યના હીરણ્ય પૃથ્વી પર પડના તે પ્રકાશ જણાય છે તેમ જ અરુણોદય થતા પ્રકાશનો બાસ થાય છે તેમ સસાર રૂપી મોહ રાખ નિવૃત્ત થઇ પુનઃ એ જગ ચરણ નથી એ વાક્ય બોલી નિર્વાણ સ્થિતિને પામ્યા

પૂર્વ અવસ્થામા શુભ ક્રમચિંગ લક્ષિત, જ્ઞાન, મહાવર્તન અને સત્યાચરણને કારે છે તેમને અત્ત અવસ્થામા વિના અમે પોતાના ચિત્તમા છટ્ટેવના થી સદાશિવ તેના ચિત્તમા નૃત્ય કરે છે અને પોતાના દિવ્ય જ્ઞાન વડે તેના ચિત્તને પોતાના સ્વરૂપ સાત્રન્યમા આત પ્રાત્ત એક્ય કરી અબેદ કરે છે માટે મહાવર્તન નો લાભ અકથ્ય છે

વિલાસસુંદરી

(અનુસંધાન ગતાકથો)

પ્રકરણ ૫ સું

મોહનલાલની સ્થિતિ

દિવાળી-અરે, કાંઈ શરમ આવે છે ? મારા કાકાએ બરશી કાઢી વેચવા નથી મોકલી, એતો ખાવા મોકલી છે કેની કલુસાઇ, કાંઈએ બેટ મોકલેલી ખાવાની વસ્તુ ન ખાતા વેચી પૈસા એકઠા કરવાની દાનત થાય છે

મોહનલાલ-અરે તેમા શુરમે શુ થાય છે એટલી બધી બરશી પડી પડી બગડી જાય તેના કગતા વેચી દેખએ તો શુ બગડી જાય બગડેલી ખાઇએ તો માફ થવાય હું તો તારા ભલાને માટે કહું છું

દિવાળી-અરે, જવાહો ને વાત તમારી ખાવાની વસ્તુ વેચી ને પૈસા પેદા કરવા છત્રનાર કલુસ માથુસેનો જ-મારો કલુમાઇમા જવાનો પૈસા એકઠા કરી શુ છાતીએ બાધી જવાના છે એમ કાંઈ બગશી વેચી પૈસા પેદા નહિ થઇ શકે

મોહનલાલ શુપ રહ્યો, થોડી વારે તે બહાર ગયો

દિવાળી સુદર રૂપવાળી સુવતી હતી, તેના આખાપ મરી ગયા છે તેના બાપે ખનના લોભમા મોહનલાલ સાથે તેના લગ્ન કર્યા હતાં શર્યાતમા દિવાળી પતિની આજ્ઞાનુ પાલન કરતી પણ ગમદાસનો સ્વભાવ તેના જાણવામા આવતા તે તેના સામું બોલતા શીખી હતી મોહનલાલ તેને પેટ ભરીને ખાવા પણ દેતો નહિ તેને માટે સારા કપડા પણ ન લાવતો, ફાટેલા સાદવાને સત્તર દી ગડા ચોટાડી પહેરવા કહેતો જોમ બને તેમ ખર્ચ આણુ કરવા સમજાવતો, મરચુ ને રોટલા ખાઇ પૈસા પેદા કરવાનું જાણતો, ધગમા સાઈ અનાજ કે સાઈ શાક પણ વાપરતો નહિ બનરમાથી આજામા આજ બાવે અનાજ લાવતો શાક પણ સડેલુંજ લાવતો, કેટલીકવાર શાક કરેજ નહિ, દુધ ખાવાની તો તેણે બાધા ગમી હતી બી પણ રૂપિયાનું મહિને ચલાવવાનો હુકમ હતો ખાવા વર્તનથી નવયુવાન દિવાળીનું મન નાગજ થઇ ગયું હતું

શર્યાતમા તો પતિપત્ની વચ્ચે વાદવિવાદ થતો, બોલબોલા ચાલતી અને ધીમે ધીમે દિવાળી પણ મોહનલાલને પી ગઇ હતી કેટલાક માથુસોએ મોહનલાલને કહ્યું હતું કે

શેઠ, તમારે દીવાળીને મારવી નહિ, જો જલ્દી છઠ્ઠેશો અને ઘરમાંથી પગ બહાર મકરો તો ફરી તે તમારી ન સમજશે એક તો તમારી ઉમ્મર હાલ ૭૨ વર્ષની છે તે નવયુવાન છે હજી તો તેનો ખરી જુવાનીમા હવેજ પ્રવેશ થાય છે તેને જો તમે મારપીટ કરશો તો તમારાથી કટાણી જશે ” આથી મોહનલાલ તેને કાષ્ટ વધુ કહેતો નહિ, એથી દિવાળી તેના માથે ચઢી બેઠી હતી

મોહનલાલ જીને ખુશ રાખવા ધણુ મથતો, પણ તેમ તેમ તે વધુ સ્વતંત્ર બની બેઠી હતી જરા મનબેઠ ચતા દીવાળી શેઠને ગાળો દેવા પણ ચૂકતી નહિ પતિ શક્તિ તો રૂબી ગઈ હતી

થોડીવારે મોહનલાલ બજારમાંથી ઘેર આવ્યો તેણે દિવાળીને ક્યું કે ખાવા થયું હોયતો કાઢો

દિવાળી—બરસી ખાતા ચુક આવી, હવે ખાવાનું શું મળે ઘણું ખાવ, જ્યાં જવું હોય ત્યાં જવ, જ્યાં પૈસા ન ખર્ચવા પડે અને ખાવા મળે ત્યાં જવો

મોહનલાલ—‘અરે, પણ મારે હમણાજ અગત્યના કામમા જવું છે અને રાત્રે માડા સુધી ત્યાં રોકાવું પડશે ત્યાંસુધી મારે જૂખ્યા રહેવું પડશે મારે ખાવા ન કર્યું હોય તો બનાવી દો કે હું ખાઈને જઈ’

દિવાળી—આજે ખાવા બનાવવા હું નવગી નથી, જવ તમારે જવું હોય ત્યાં, ખાવા કરવાથી વળી નકામા પૈસા બગડે, મારે હવે ખાવું જ નહિ, કે પૈસા ખર્ચ ન થાય, હું તો આજે કાંઈ ખાવા કરવાની નથી મારે જવ જવું હોય ત્યાં

મોહનલાલ—‘હીક તારી મરજી’ એમ કહી પોતાને ઠામે ગયો દિવાળી બારણા અડકવી ઘરમા જઈ સૂતી બેએક કલાક પછી કોણએ બારણું ખખડાવ્યું, દિવાળીએ તરત ઉઠી બારણું ઉપાણું

બારણું ઉપડતા ‘ નમો નારાયણ ’ કહેતા એક દંડ હમન્ડલુ ધારણ કરેલા બોડા મા-ચાવાળા મેન્યાસીએ અદ્ય પ્રવેશ કર્યો

દિવાળી તેમને જોઈ ધણીજ ખુશી થઈ, અને ઘણા ઉમંગથી તેમને સન્માનપૂર્વક ઘરમા લઈ જઈ એક ઉત્તમ આસન, પાદરી બેસાડ્યા

મેન્યાસીએ આસન ઉપર બેઠી દિવાળીને કેમ ચાલે છે ’ એમ પૂછ્યું

દિવાળી પોતાના પતિથી કટાણી ગઈ હતી, અને રોજ ઘરમાં ખટપટ ચાલ્યા કરે છે એમ જણાવી આજની બનેલી સર્વ વાત જણાવતી બોલી-પ્રભો, હવે તો હું આ પાપીથી કટાણી ગઈ છું ગયો સુખે ખાવા પણ દેતો નથી હું તો આ નીચને પલ્લે ક્યાથી પડી હવે તો તેની એક પણ વાત હું સહન કરી શકતી નથી, હું તો ગયા ને ગાળો બાડી પણ યાદી, તેનું મો જોતાજ મારા ચરીરમા અગ્નિ સળગે છે તે એટલો બધો કલ્પ છે કે ગરીબને પાણી પીવા એક પાત્ર પણ આપતો નથી, લોકોનું સત્યાનારા વાળવા બેઠો છે પૈસા ખર્ચાઈ જાય એમ ધાગી પેટ ભરીને ખાતો નથી તેમ ખાવા દેતો પણ નથી. ટાઢમા થયે છે પણ ગરમ કપડું પહેવતો નથી, પગમા જોડા પહેરવાની તો તેણે આપા લીધી છે તાપમા દાઝે તેની ના નહિ પણ પૈસા ખર્ચી તેણીને જોડા લેવાતા નથી, હું તો તેને કુવરા,

બિલાડા કરતા પણ કનિષ્ઠ બાઈ છુ હવે હુ શુ કરું પ્રભો ! મને હવે આ હુ ખતી ઉદારો હવે હુ તેને મારો પતિ સેમજતી નથી એટલુજ નહિ પણ તેની સાથે મારો કાષ્ઠપથ દિવસનો પરિચય છે એમ માદ આવતાં મરી જવુ સાર એમ લાગે છે હવે મારે શુ કરવુ ?

પ્રકરણ ૬ કું ચોગીનું પરાક્રમ.

મોહનલાલ દિવાળી પાસેથી નીકળી ગમદાસને ત્યા તેનુ ઘર હરાજ કરવાં નાજરને લઈ આવ્યો હતો ગમદાસનો પુત્ર આખજી અવરથામા હોના છતાં પણ જળિ કરી પૈસા વસુલ કરના તે તૈયાર થયો હતો નાજરે જળિ કરવા માડી ત્યારે પડોશીઓ એકઠા થઈ નાજરને કહેવા લાગ્યા કે સાહેબ, આપ થોડી મુદત આપો, નહિ તો આ ઠોકરો મરી જશે ડાકટર કહે છે કે અત્યારે એ છોકરાને અહીંથી બીજી જગ્યાએ ખસેડવાથી તેનો જીવ ચાલ્યો જશે માટે આપ પાચ દસ દિવસની મુદત આપો.

નાજરે કહ્યું કે આપ સર્વ કહો છો તે હુ સમજું છુ હુ મુદત આપવા ખુશી છુ પણ મોહનલાલ ખુશીથી મુદત માટે જણાવે તો એમ બને જો હુ તેની મગજ વગર જમિ બધ રાખુ તો તે અજી કંઈ કે " નાજર આવ્યા હતા પણ લોકોની વાત સાંભળી જળિ કર્યા વગર ચાલ્યા ગયા છે, તો મારી મોકરીમાં હાનિ આવે એથી હુ મોહનલાલની મરજી વગર કાઈ કરી શકુ નહિ આપ એ સંમત થા મોહનલાલને કહો.

લોકોએ મોહનલાલને કહેવા માડ્યુ કે શેઠ વેશવ થઈ જવ તો દયા લાવે. આ બિચારાનો છોકરો મરવા પડ્યો છે અને તમને જમિ કરાવતા જગ પણ શરમ આવતી નથી તે માટે નાજર સાહેબને તમે કહો તો હમણાજ બધ ગયો.

મોહનલાલ—અરે બાઈ, હુ તમાગ ક તા બહુ સમજુ છુ આ સર્વ ઇશ્વરની ઇચ્છાને જેવ છે બાઈયો, આ તો સસાર છે, તેમા તો હમેશા સમ્પાત અને વિપાત આવ્યાજ કરે છે, હમેશા રોગ, શોક તો આવ્યા જ કરે, તેથી શુ આપણુ કામકાજ કાંઈ બધ કરી શકે છે ? ગમદાસનો પુત્ર માદો છે તે પણ ભગવાનની ઇચ્છા છે ભગવાનની મગજ હશે એમ બનશે તે કાંઈ આપણા હાથમા છે હુ નાજર સાહેબને બધુ ભરી તેડી લાવ્યો તે શુ કાંઈ તેમને પાગ જવા દેવા માટે નાજર સાહેબ આ લોકોની વાત સાંભળવામા કાંઈ માવ નથી, માટે આપ આપનુ કામ ચલાવો.

નાજર—જુઓ ડાકટર સાહેબ મોહનલાલ શેઠ શુ કહે છે? હવે મારો કાંઈ દોષ છે? ડાકટર અરે શેઠ તમે તો વિવેકી છો ભગવાનની ભક્તિ પણ આપ ઘણી કરો છો, તો આવા સમયે તમે કાંઈ દયા ન રાખો તો બીજુ કોણુ ગમશે મારા ધારવા પ્રમાણે રામદાસના પુત્રને અત્યારે આ મકાનમાંથી ખસેડવાથી જરૂર રોગ અસાધ્ય થઈ જશે.

મોહનલાલ—સાહેબ, દયા કરીને કહે છે જો દયા ધર્મની તરફ જ ખ્યાલ કરવામા આવે તો સાંસારિક કાર્ય કાંઈ પણ થઈ શકે નહિ વ્યાવહારના કાર્ય દયાધર્મ રાખવાથી ન ચાલે હુ તો ગરીબ છુ દયા ગમવી એ માગ જેવા ગરીબનુ કામ નહિ.

ડાકટર—એવી વાત ન કરો ભગતજી, તમે દયા ન રાખો તો બીજુ કોણુ રાખે તમે દયા રાખો તોજ રામદાસનો પુત્ર જીવશે, માટે હાલ થોડો વખત શાંતિ ગણો.

મોહનલાલ—ઘણી વિલક્ષણ વાત, મે રૂપિયા ધીમાં અને અત્યારે તે વસુલ કર-

તી વખતે તમે બધા હાપણુ કરો છો. ત્યારે તેણે રૂપિયા લીધા અને તે લેવા ઉધરાણી કરતા મારા પગ પણ ઘસાર્પ ગયા, છતાં કાંઈ ન મળ્યું તે વખતે તમે બધા ક્યા ગયા હતા ! અત્યારે તમને ગરીબની દયા આવે છે. અને મને પાછા જવાનું કહો છો, ત્યારે બહુ દયા આવતી હોય તો તમે માગે રૂપિયા આપી દો કે હું હુકમનામું માંડી વાળું તમને દયા હોય તો રૂપિયા આપવાની વાત કરોને બહેવારની વાતમાં બીજું કાંઈ ન બને નાજર સાહેબ આપ જમિનું કામ શરૂ કરો.

નાજર-આપ હવે મને કોય ન દેશો સિપાઈ, હવે ધરમાનો સામાન બહાર કાઢો.

આ સાબળી ગામના એક જૂદા માણસે મોહનલાલનો હાથ પકડ્યો અને 'બોલ્યો' એવું કામ ન કરો બાઈ, એથી તમને લાભ નહિ થાય તમે મારી વાત સાબળો, નાજર અને પટાવાળાને બોલાવવામાં તમારે જે બધું આપવું પડ્યું હોય તે હું તમને આપી દઉં છું તમે આજ જમિન બધા ગમે.

મોહનલાલ-હીક વાત કરી આજે તમે કહો ને હું પાછો જઈ વળી ફરી કાંઈ બીજો કહેને પાછો જઈ એથી તો મને ધર કે રૂપિયા કાંઈ ન મળે જવ મહેરનાન, હું કોઈની વાત સાંભળવા માગતો નથી નાજર સાહેબ, આમ વાતો કરનાર ધણા આવશે માટે આપ જે કામ કરવા માટે આવ્યા હો તે કામ કરો.

નાજરે સિપાઈને કહ્યું કે અરે જા અરે, સામાન બહાર કાઢ, હવે આપણે કપાય નથી.

આ જોઈ સર્વ નિગમ થયા, સિપાઈએ રામદાસના ધરમા પ્રવેશ કરવા માગ્યો. ડોક્ટર-રે ગમદાસને તેના પુત્રનો ખાટકો ખીળ પડોળીને ઘેર મુકવા જણાવ્યું.

એવા સમયમાં પાસેના મકાનની પાછળથી એક ભગવા વરુ ધારણ કરેતો પુરુષ. આલ્યો તેની સફેદ દાઢી ઢાલી સુધી લાખી લટકતી હતી આગ આવા મમથે અચાનક આ જૂદા મહાપુરુષને આવેલા જોઈ સર્વ કાંઈ વિસ્મય પામ્યા. આ પુરુષ મનુષ્યોના ટેળાની વચમાં આવી પ્રભાવપૂર્વક ઉચ્ચ સ્વરે બોલ્યો કે " આ કાણ રામદાસના ધરમા પડેો છે ? તમે કાંણુ છો ? " હું એ સતપુરુષના ધરમા ન પેસવા તમને જણાવુ છું એકદમ બહાર નીકળો.

આ પુરુષની આંખો સાબળી સિપાઈ બિંદુલ બોલ્યા આલ્યા વગર બહાર નીકળ્યો, અને તે મહાપુરુષ સામે જોવા લાગ્યો નાજરે જોયું કે સિપાઈ પાછો આલ્યો, છતાં તો તરતતો કાંઈ ન બોલી શક્યો થોડીવારે વિચાર કરી નાજરે કહ્યું " આપ કાણુ છો ? મેં તો આપને કાંઈ દિવસ જોયા નથી ઠીક, આપ ગમે તે હો, તેની સાથે અમને વાંધો નથી, પણ આ સરકારી કામ છે, સરકારી કામમાં હરકત કરવાનો આપને અધિકાર નથી "

મહાપુરુષ-"સરકારી કામ કહી સરકારના નામને કલક ન લગાડો તમે મૂર્ખ છો ખરેખર હવ્યહીન છો એથી તમે કાંઈપણ વખત બે વખતનો વિચાર કર્યા વગર જાનથી મુન્ય છો. આવી રીતે સરકારી કામનું અદનામ કરો છે આવા અયોગ્ય સમયે કે જે વખતે આખોમાથી આસુ નીકળનાં જોઈએ એવા સમયે જે મનુષ્ય સરકારી કામ કરવાનું બહાનું બનાવી અન્યનું મર્વ નાશ કરે છે તે પિશાચ લુટારાઓ કરતા પણ વધુ અધમ છે,

તમાગ જેવા નરપિયાસ અમલદારોના અત્યાચારોથી જ ગળના ઉપર પ્રભાતી અપ્રીતિ યષ જાય છે અથવા તો રાજના નામને કલક લગાડો છો પાપી એવો કાંઈ રાજ

છે કે પોતાની પ્રબળતા આવા સકટ સમયમા તેના ઉપર અત્યાચાર કરવાની સત્તા આપે ? હું તમને કહું છું કે તમે સર્વ અધિથી કાંઈ પણ કર્યા વગર આત્મા જાગ્યો કામ પુરૂ કરવું હોયતો ફરી કાંઈ વખતે આવીને પુરૂ કરજો.

નાજગ—“ મહેને આપ કહો તેમ કરવાને કાંઈ વાધો નથી પણ શું કંઈ વાદીની અરજ વગર આ દરખાસ્ત માડી ન વળાય.

યોગીએ મોહનલાલની તરફ જોઈ કહ્યું કેમ રોક ? બે દિવસ આ કામ બંધ રાખતા શું તારા કૃષ્ણ નામને કલક લાગશે ? જા, દૂર જા, પાખડી, મુખે રાધા કૃષ્ણ, રાધા કૃષ્ણ કરે છે અને અતગમાં તો હજાહજા વિષ ભર્યું છે, તેને ત્યાગવા છાંટી તો નથી આજે આ મકાનમા તારાથી જન્મિત થઈ ચક્રો નહિ

યોગીની વાત સાંભળી મોહનલાલ કાંઈક બચભીન થયો પણ એમ બધી જવાથી બચવાર ન નમે એમ જાણી તેણે કહ્યું “ આપ ગમે તે હો, પણ અત્યારે આપની વાત અત્યાય વાળી જણાય છે મે રૂપિયા ધીર્યા અને તે આ મિલ્કત હરાજ કરી વસુલ કરવાના છે તેને માટે તો મારે દાવો કરવો પડ્યો, હુકમનામું, કાદાવલું પડ્યું અને કેટલું સહન કરવું પડ્યું હું જન્મિત ન કરાવું તો મારા રૂપિયા શું કાકરા હતા !

યોગી—“ ફીક તું માઈ નહિ માને સાઈ, તારા કેટલા રૂપિયા છે ? મુઠી કેટલી હતી અને વ્યાજ કેટલું ? એમ કહી તુરંબે પોતાના ગુજમાથી કેટલીક નોટોનો થોકો કાઢી કહ્યું ‘ બોલ, શું વિચાર કરે છે ? બધા મળી કેટલા રૂપિયા મારે છે ?

મોહનલાલ—હું એકદર રૂ. ૨૫૨ માત્ર છું અને અર્ચના રૂ. ૨૫ જુના.

યોગી—મુઠી કેટલી ? અને વ્યાજ કેટલું ?

મોહનલાલ—હે ! મુઠીને શું કવી છે ? એકદર રકમ રૂ. ૨૭૭ છે

યોગી—ફીક, મુઠી તો ૨૦ રૂપિયા કેમ ? હવે તેના તારે રૂ. ૨૭૭ લેવા છે સાંઠ હુકમનામું માડી વાળવા હુકમનામા ઉપર ભગપાઈ કરી દે

આમ અચાનક કાંઈ નવીન પુરુષે આવી રામદામનું ઘર હરાજ કરવું બંધ રખાવી, દેવાના રૂપિયા આપવા માડ્યા તે જોઈ સર્વ ભગવત લોકો આશ્ચર્ય પામવા લાગ્યા

મોહનલાલ—મહારાજ એ ઘર રૂપિયાને બદલે અમને સખી આપેલું છે, એટલે એ ધરહરાજ કરી મારે ક્યારે લેવાતું છે અને રકમ ખુટશે તો તેની ખીજ મિલકતથી વસુલ થશે

મોહનલાલનો વિચાર ઘર હગળ કરાવી થોડી રકમમા તે ધર પડાવી ‘લર્ડ’ બાકીની રકમ માટે ગમદામની જગમ મિલકત હરાજ કરવાની હતી ધર તેને ઘણી થોડી કિંમતમા મળી જાય તેમ હતું એટલે તેણે રૂપિયા લેવાની ના પાડી

યોગી—જો બાઈ, તારે ખીજ પણ દમ વીસ રૂપિયા વધુ લેવા હોય તો લે, હુકમનામું બ પાર્ક કરી આપ, અને ચારેય જા ધર હગળ કરવાની વાત હવે જવા દે

ગેઠે જાણ્યું કે આ લાગ સારો હાથ આવ્યો કે આનાકાની કંતા વધુ રકમ આપવા આ તૈયાર છે પણ ચોખ્ખી ના પાડવાથી વળી કાંઈ વધરો ખરો એવો વિચાર કરી તે બેઠો મહારાજ, એમ રૂપિયા નહિ લેવાય, આ ધર તો મને વખી આપ્યું છે, એટલે તેના મારે ક્યારે લેવાના છે

આ સાંભળી યોગીને: મિત્રસ ગમે, ગુસ્સે થઈ તેમણે કહ્યું શું કહ્યું ! તું આ મકાનનો કબજો લેવા છાજે છે તું આ હુકમનામું ભગપાઈ નથી કરી આપતો એમ ? ” એમ કહી તે યોગીએ પાસેના એક વૃક્ષ ઉપરથી એક ટાળ તોડી શેઠના તરફ જોઈ કહ્યું પાપી, કુટ તારા જેવા ટોળીને તો મારવોજ ઉત્તમ છે, આજ તને છવતો નહોતું ? એમ કહીને તે વાઘની માફક મોહનલાલની ઉપર તુટી પડ્યા મોહનલાલ ભયથી કપતો નાસવા જતા જમીન ઉપર ગપડી પડ્યો યોગી-તેની છાતી ઉપર પગ મૂકી બોલ્યો હવે જોઉ છું કે તને કેણુ બચાવે છે ? તું મહા પાપી છે તારો તો હવે વધ કરવો જ-યોગ્ય છે મોહનલાલે ખૂબો પાડવા માડી, એટલા બધા માણસોમાથી કેાઈની મોહનલાલને છોડાવવાની હિમત ન આવી

અપૂર્ણ

માઉન્ટ આલુ

(અનુસંધાન ગતાંકથી -)

આપ્તગેટ-આ રથને બે બાલુ બે ટેકરીયો દરવાજા જેવી છે અહાંસડક પૂરી ઘાય છે અને પહાડો છેવટને ભાગ આવી રહે છે ત્યાંથી નીચે ઉતરવાને માત્ર પગ રસ્તોજ છે પહેલાં સિરોહી અને ડીસાથી અહિ આવવાનો આ જુનો રસ્તો હતો અહિથી જમીનની તળેટી જોઈ શકાય છે આ રથને આપ્તગેટ પણ કહે છે

ત્યાંથી પાછા નખીતળાવના રસ્તે આવી નખીતળાવની ઉત્તર તરફની સડકે થઈ નખીની આસપાસ ફરી આજુના બજારમા જઈ શકાય છે

બોટ હાઉસ--નખીતળાવની ઉત્તર તરફ રજપુતાના કલણ તરફનું બોટહાઉસ છે જ્યાંથી રજપુતાના કલણના મેખરો કે જે ઘણે ભાગે યુરોપીયનો હોય છે તેઓ નાની બોટોમા બેસી સાંજના નખીતળાવમા ફરવ્યા કરે છે તે એક બોટમા બેએક માણસ બેસી રહે છે સાંજના ચાર પચેક વાગે યુરોપિઅન ગૃહસ્થો, અને સ્ત્રીઓ આ નાની બોટોમા બેસી નખીતળાવમા ફર્યા કરે છે ચાર પચેક બોટો આ પ્રમાણે તળાવની પશ્ચિમ બાજુમા ફરવ્યા કરે છે પાસે ટેકરી ઉપર જોધપુરની કોમી છે જેને લેઈક-હાઉસ કહે છે

અહીંથી એક રસ્તો દેલવાડા તરફ જાય છે ત્યાંથી થોડે દૂર આગળ જતા સામેની ટેકરી ઉપરનો અદ્ભુતેવી જવાનો રસ્તો છે

કૃષ્ણતીર્થ--અનાદ્રાને રસ્તે ચારેક માઇલ ઉપર આમપાણી અથવા કૃષ્ણતીર્થ નામનું એક તીર્થ છે, અહીં કોટિવજ નામના મંદાપત્તું શિવાલય છે જ્યાં પ્રાવણ સુદ ૧૫ ના રોજ મેળો ભગાય છે, આ મહાદેવમા જવા માટે વણી ધીજ ઝાડીમા થઈ જવું પડે છે ત્યાં વાઘવરનો પણ બપ ગણાય છે, એથી ઘણા અહિ જતા નથી

અર્ધુદા દેવી--નખી તળાવ ઉપર, રણનાથજીના મંદિરની ઉત્તર દિશાએ સામે ટેકરી જણાય છે આ ટેકરી ઉપર એક શુક્રામા અર્ધુ દાદેરી છે નખીતળાવની ઉત્તર કિનારે થઈ ઉપર ચઢવાનો રસ્તો રસ્તો છે, આગળ જતા દુધનાવડી આવે છે ત્યાં એકાદ રમ બધાનેલી છે અહીં વાન છે તેમા પાણી ઘોળુ દુધ જેવા જગનું છે

ત્યા એકાદ સાધુ રહે છે, ત્યાથી ઉપર ચઢવાનું હોય છે, રસ્તો કેટલાક પગથીયાંવાળો અને કેટલોક ઉપર ચઢવાનો છે, છેક ઉંચી ટેકરી ઉપર ગયા પછી એક પહાડની શુદ્ધ આવે છે, તે શુદ્ધમાથી અદર જતા જમણા હાથ ઉપર એક બાણ પાણીનો ઝરો છે, અદર ચોક છે, ત્યા સામે જ એક મોટા પહાડની શુદ્ધ છે, જેમા છેક નીચા બેસીને અદર જવાય છે ચારે બાણ પહાડમાં વચ્ચે પોતી શુદ્ધ છે તેમા મધ્યે અર્ધદાદેવીની સ્થાપ અને તેજસ્વી મૂર્તિ ઉભેલી સ્થિતિમાં છે આણુબાણ આદિના પતરાંથી મહેલો મડપ છે મૂર્તિ પાસે દીવો બળતો હોય છે, આહ શુદ્ધામા અધાક હોવાથી દીવો હોય તોજ દર્શન મધ રહે છે

આ દેવી અધ્ધર છે એમ ઘણા કહે છે અને માને છે, અમે પુનરીને પૂછ્યું તે તેણે પણ દેવી અધ્ધર છે, અને માત્ર પગ નીચે યથ દોરો પાર નીકળી શકે છે એમ કહ્યું મૂર્તિને પગ સુધી તેમ આણુબાણ કપડા પહેરાવેલા હોવાથી દેવી અધ્ધર છે કે સિંહાસન ઉપર પધરાવેલ છે તે સમજી શકાય નહિ પણ અનેના સાધુ મંત્રોને પૂજતા તેમણે જણાવ્યું કે દેવી અધ્ધર નથી પણ અર્ધદા દેવી ને બદલે અધ્ધરદેવી અપખસ નામ પડી ગયું છે

દેવીની શુદ્ધાની બહાર મહાદેવનું દેવાલય છે, દેવીની પુજા મારવાડી બ્રાહ્મણ કરે છે, દેવીની શુદ્ધાની બહાર એક ધર્મશાળા કોમ્પ્લે નવી બંધાવેલી છે, આ ટેકરી ઉપર સાધુ-મંત્રો રહી શકે તેવી શુદ્ધાઓ છે

મહાત્મ્ય-આ દેવી પહેલા સુદાણા પહાડમા હતી, ત્યાથી આણુ પર્વતની અર્ધદા ટેકરી ઉપર આવે ૧૩૦૦ વર્ષ થયા છે, બ્યારે મહમદ બેગડાના વખતમા હિંદુ મંદિરો અને મૂર્તિઓને તોડવામા આવતી ત્યારે સુદાણા પહાડ ઉપર આ દેવીની મૂર્તિ તોડવા મહમદ બેગડાને સરદાર ગયેલો ત્યા દેવીને તોડવાનો પ્રયત્ન કરતા દેવીએ સાક્ષાત્ પ્રકટ થઈ માથુ પથ્થરમા પગડી તેના લોહીના અણુ અણુથી અમંખ્ય સેન્ય થયું તેણે તે સરદારના સૈન્યનો નાશ કર્યો અને દેવીએ સિંહ ઉપર ચ્વારી કરી તે પ્રદેશ બ્રહ્મ ચવાથી આ સ્થળે આવ્યા, અહિં પણ તે સરદાર પાછળ પડેલો, તેને આ ટેકરી ઉપર ચઢતા દેવીએ પાછો જતો રહેવા કહ્યું છતા તેણે ન માન્યું, તેથી દેવીએ તેનો ત્યાજ જત આપ્યો અને થોડે આ પહાડની શુદ્ધામા આવી સ્થિત થયા આ પ્રદેશમા આ દેવીની ઘણી માનતાઓ ચાલે છે

અર્ધદાદેવીની અર્ધદાદેવી અધિષ્ઠાત્રી ગણાય છે માત્રાણુઓ દેવવાડે જન મંદિરો બોલા જતા નથી તળાવને ઉત્તર કિનારે થઈ આ ટેકરી ઉપર ચઢે છે, માતાજીના દર્શન કરી પાછા ફેરવાડા તરફ ઉતરવા પથ્થરના પગથીયા છે, તે રસ્તે યથ નીચે ઉતરી ફેરવાડે જાય છે

સુનમેટ પોષ્ટિ.—ચુનાચળના મંદિરથી બળદ જવાના રસ્તે આગળ દુવેશ્વર મહાદેવના કમ્પાઉન્ડ પાસે એક સડક બળદ તરફથી દક્ષિણ તરફ તરફ જાય છે એ સડકે દક્ષિણ તરફ વળતા થોડે દૂર જતા પશ્ચિમ તરફ જવાની સડક આવે છે એ સડકે સુનમેટ પોષ્ટિ જવાય છે જે પોણો માર્ગ દૂર છે આ સડકે આગળ છેક આણુના પશ્ચિમ ભાગનો છેવટનો ભાગ આવે છે બન્ધા ચારેક છોળધ ઝોટલા ગેલેરીવાળા છે ત્યા બેસી સાજના આશ્રમના સૂર્યનો દેખાવ સુવર્ણ જેવો જણાય છે આશ્રમની વખતે ૧૬૨૯માં બંધ થઈ જાય છે, અને જાણે તપાવેલા સુવર્ણનો લાલચોળ જોળો નીચે જમીનમા ધામે ધામે ઉતરતો હોય તેમ દેખાય છે આશ્રમના આશ્રમના પોણો, અર્ધો, પા ભાગ અને છેક છેવટ એક ઝીણી લીટી જેવો ભાગ જણાય છે એટલીએ સામે બેધ રહેનારો સૂર્યનો

દિગબરી જૈન મંદિર—ગામમાં એમાં પાને દિગબરી જૈન મંદિર ઉઝી ટેકરી ઉપર છે તેની આબુખાબુ ધર્મશાળા છે તેમાં પણ પાસે જૈન ધર્મશાળા છે

અહીં ચેત્ર અને કાર્તિકમાં ઘણા જૈનોયાત્રા કરના આવે છે

આ મંદિરોમાં બધા દિન્દુઓ જઈ અને સર્વ જોઈ શકે છે તેમ આબુના મેજીસ્ટ્રેટ ની પગવાનગી લઈ યુરોપિયનો પણ આ મંદિરો જોઈ શકે છે ૧૨૫૧ વાગ્યા સુધીમાં મંદિરો જોઈ શકાય છે જોવા જનારાઓએ ચામડાના જોડા અને લાકડી બહાર કાઢી મૂકવી પડે છે અદા બીડી પીવાની સખત મનાઈ છે

દેલનાડાના જૈન મંદિરો જોઈ ત્યાંથી આગળ ત્રણેક માઇલ અચળગઈ છે ન્યા નવાય છે

(અપૂર્ણ)

મીઠું અને તેના ઉપયોગો.

વિંછી કાઝો હોય ન્યા ડખ લાગે હોય તેનાથી થોડેક છેડે દોરી બાધી બેસી કે જ્યોત્સર પ્રસરતું અટકે કરોવા આન પર વારેલું અને કપડાં વની આજેલું મીઠું ધસવુ આ પ્રકારે કરવાથી દરદીને ઝટ આરામ થાય છે

વિંછીનુ ઝેર ઉતારવુ—મીઠાને પાણીમાં ધોળીને સુલ્હા પર ગરમ કરીને ડબેલા સ્થાન પર એલન કરવાથી ઝેર ઉતરી જાય છે,

વિંછીના ડખનો ઉપચાર—મીઠું સુખમાં ચાવી જે અગે કરડો હોય તેના સામા કાનમાં જોગથી ફૂક માગવી, ધ્યાન ગખની કે મીઠું સુખમાં મ્હી ન જાય

વિંછીના કરડનાથી થતી પીડા અને બળતરા મટાડવી—વારેલું ઝીણુ સીધા લુણુ ગાયના ધીમા મેળવીને ગરમ કરવુ આ નવાયુ નવાયુ ડખપર થોડીકવાર ધસવાથી પીડા તેમજ બળતરા નહી થાય છે

હાથ પગે બળ્યા હોય તો—ગરમપાણીમાં થોડુંક મીઠું મેળવીને તેમાં બજેલા ભાગને હુઆવી ગણે. આથી બળતરા ઓછી થઈ જાય છે, (બાદ ચુનોના પાણીને કોપરેલમાં મેળવીને તેના કપડાની પડી બોળીને લગાડવામાં આવે છે ન્યા સુધી ધાવને આરામ નથી થતો ત્યા સુધી તેને તેલવાળા ચુનાના પાણીથી તર રાખવામાં આવે છે

ચોટ લાગવા પર—મીઠાની પોટલી બનાવીને સેક કરવો કે જ્યોત્સ ચોટ લાગેલા આનને લાખ પહોચે છે તેમજ સોમે જલુ જલદી ઉતરી જાય છે

૩૪ આવવાના કાર્યમાં મદદ પહોચાડનારું મિશ્રણ—એ ભાગ પાણીમાં પાચ લાગ મીઠું નાખીને મિશ્રણ બનાવવામાં આવે છે આજ મિશ્રણથી ધવામલા ભાગ ઇસ્પીતાલમાં ધોવાય છે

બધોડારા—મ્હવારે દસ અથોળ સ્વચ્છ ઠંડા જળમાં એક ચમચી મીઠું નાખીને હવાવતુ, બ્યારે મીઠું મળી જાય ત્યારે આ મીઠાવાળુ પાણી પીજતુ પદર દિવસ સુધી આ પ્રકારે રોજ પ્રાતઃકાળે મીઠાનુ પાણી પીવાથી કબજાઆત દુર થઈને ઝાડો સાફ આવે છે

ભાગ્યોદય.

વર્ષ ૧૩] આપાડ-આવણ, સંવત ૧૯૮૨, વૃશ્ચિક-ચૌગસ્ટ, સને ૧૯૨૫ [અંક ૫-૬ ફો]

જીવ પત્નીની પ્રસુને પ્રાર્થના.

(અમારી ડેલણ જાડી તાલ ' તમે૦ એ લય)

અમે તો પિન્દીયાના પખિ, પ્રભુ ' છોડાવજો, અમે૦
 અમે તો રત્ના તમેને ઝખી, મગને છોડાવજો
 મહા મોહવરા ચક્રને હાથે—કરી વહોર્યા બન્ધન સક સાથે,
 સુવર્ણ પિન્દર તથા બધ તોડાવજો છ અમે૦
 પહેલા પિન્દર જોઇ હરખાયા, બન્ધનના કુખ હવે જાણ્યા
 આલ્યા શગવુ તમારે, વહારે આરજો છ, અમે૦
 પિન્દર પાખત્ર બળ લઈ જતું પખિપણું અમ તો લખવાતું,
 અમપણું આ વિધિ પગવગતાથી ન ભગવતે છ અમે૦
 હસ પખિને બ્રહ્મા મેવે, ગરબને ગખ્યો વિધ્યદેવે,
 દેવો પક્ષી રક્ષે એ હર લાવજો છ અમે૦
 અમે આપના છવ પખિડા, પગ બન્ધનની મેલીએ પીગ,
 ત્યાંથી છોડાવી આપ સમીપ કુદાવજો છ, અમે૦
 પગ દેવ ! તમે અમારી હવર, આઠ યઈ નિયરો સચરાચર,
 છવ પખિયા શોભો ને શોભાવજો છ, અમે૦

શ્રી૦ હ૦

જગદાસકત જીવને પ્રશ્ન.

મઠલ

(જગત્ના નાથને જોયા વિના, એ લય)

જગત્પ્રવૃત્તિમાથી કંઈ તને પ્રસુ માંભરે છે કે ?
 જગત્ જોઈ યાકોને તારી નજર પ્રસુપર ફરે છે કે ?
 જગત્ના સ્વાર્થ સાધનમા, અવિહિત કાર્ય આચર્યા,

પ્રભુના ડરથી મન તારૂં, કંઈ પાણુ ફરે છે કે ? ૪૪૧૦
 ખીજને ભોળવી લેતા, ખીજનું ઝોળવી લેતા,
 ખીજને કંઈ કંઈ દેતા, પ્રભુ ખાતર હરે છે કે ? ૪૪૧૦
 જગતના કિલ્લે વ્યવહારો, બહુ ઝીણવટથી હું કરતો,
 પરન્તુ તેની મધ્યે કંઈ પ્રભુ અર્થે કરે છે કે ? ૪૪૧૦
 જગતની વિનાશી વસ્તુ, સહી શ્રમ સધરી ખાતે
 અવિનાશી પ્રભુના નામને કંઈ સંધરે છે કે ? ૪૪૧૦
 પ્રભુ વિષુ સાચુ નથી કાઢ, કંઈ ચાએ અને સંતે,
 અને હું તેનું તે કહું પણ, ગયે કંઈ ઉતરે છે કે ? ૪૪૧૦

શ્રી ૭ ઉ૦

સત્ય સહાયક કોણ. ?

(મારી નાડ તમારે હાથ હઠિ સભાળજો રે એ રાગ)
 સજ્જન, સુલુભે મહિમા શ્રીવર ને સદ્ધર્મનો' રે, સજ્જન કુવ
 સાચો રનેહી ખરેખર એજ જગતમા સર્વનો રે
 કુખ વાળ્ય ચડી જ્યારે આવે, ધોર નિસાસમ કુખડા શવે, સજ્જન ૧
 તે સમયે ઉદારક એ છે ભકતનો' રે
 લોઠ ચડે ભવસિંધુ જ્યારે, પારે ત્યારે કોણુ' ઉતારે, સજ્જન ૨
 દયાસિંધુ સરથાપક જે સદ્ધર્મનો રે
 આધિ, વ્યાધિ, ઉપાધિ આવે, મહારોગ માથે ચડી આવે, સજ્જન ૩
 ત્યારે પણ એ વૈઘ અને નિજ દાસનો રે
 કોઈ ભય કર શત્રુ જાએ, પીડા કગવા પાઠળ લાગે, સજ્જન ૪
 આમ શક્તિ હરિ આવે, ત્યારે કારણે રે
 લાસજી વીરેશ્વર જાની

મુમુક્ષુ શિષ્ય અને જ્ઞાની ગુરુનો સંવાદ.

(ગતાકથી ચાલુ)

અનુક્રમ

શિષ્ય — કોણુ છે ત્ક ને શ્રીમાન, અમૃતથી મીઠું કહો,
 શ્રવણ બાણુવો કાને મરેલો શયના સગો ? ૧૨

હરિણીકૃત

ગુરુ — અધિક ઉરમા તૃપ્તિ જેને, સદા નર રક તે,
 અધિક ઉરમા જે સંતોષી, સદા ધનનંદ તે,
 પૌણ્ય ગચ્છી મીઠી જાણે, નિરાશ તરંગિણી,
 અરર જગમાં શ્રવે તોયે મરેલ નિરૂઘમી ૧૩

- શિષ્ય — હશે શો પાશ સસારે, મોહ શો મદિરા સમે,
અંધ છે કોણુ આ લોકે, મૃત્યુ શુ મુજને કહે. ૧૪
- ગુરુ — મમત જનને બાધે જોરે, સદા દહ પાશથી,
જરૂર નરને મોહે નારી, અધિક સુગ ચક્રી,
મદન વશ જે થાયે, તે છે ખરેખર આધજો,
અપયશ અરે જે પેતાનો, અણે મરણા સમે. ૧૫
- શિષ્ય — ગુરુ છે કોણુ હે દેવ, શિષ્ય સાચોજ કોણુ છે ?
મહોટો રોગ શુ નાથ, તેનું ઔષધ શુ હશે ? ૧૬
- ગુરુ — હિતતણી દિયે શિક્ષા જેઝા, ખરે ગુરુ દેવ તે,
નિજ ગુરૂતણી સેવા સાધે, ખરેખર શિષ્ય તે,
ભવજ ગણવો વ્યાધિ મોટા અરે જન સર્વને,
તદપિ હણવો હોયે વ્યાધ, ભલે ભગવતને. ૧૭
- શિષ્ય — ધરેણુ કયુ હશે સારું, શ્રેષ્ઠ તીર્થ કયુ હશે ?
તજવા યોગ્ય શુ દેવ, સામજવાનું શુ ધરે ? ૧૮
- ગુરુ — મનહર અલકારો જણો, સદૈવ મુશીનને,
સગસ સા તીર્થોમા જણી, સદા મન શુદ્ધને,
પરધન તમે નિલે બાઈ, તમે પગનાગને,
ગુરુર તણા ને વેદાના મુણે સહુ વાક્યને. ૧૯
- શિષ્ય — બ્રહ્મ પ્રાપ્તિતણા હેલુ, શા શા હે ગુરુદેવ ?
વસુધામા વળી દેવ સાચા સતજ કોણુ છે ? ૨૦
- ગુરુ — મુશીલ જનની સગે રે'વુ, પરાર્થપણુ ધરો,
સતત મનમા રૂહો સતોપી, વિચાર હરે ધરો,
નથો નથી નથી પ્રીતિ જેને, જગ વિષયોપરે,
પ્રતિપજ શિવે નિહા જેની, સદા શુભ સત તે. ૨૧
- શિષ્ય — પ્રાણીને તાવ છે શાનો, મર્મ માનવી છે કયુ ?
કરે શુ નિત્ય હે દેવ, જીવજુ કહેવાય શુ ? ૨૨
- ગુરુ — પ્રજા બળતી ચિતા ચિત્તે, ભયકર તાવ છે,
મૂખ ગણવો તેને, જેને હરે ન વિવેક છે,
કર નર સદા ભક્તિ પ્રેમે, પ્રતિપજ મુશની,
જીવિત ગણવુ તેને, જેમા નહિ ધર્મ દોષની. ૨૩
- શિષ્ય — બધાથી અધિકો શરો, કોણુ કહેવાય હે ગુરો ?
ડાલો તથા મહાધીર, કોને સમગુહિ કહે ? ૨૪
- ગુરુ — કુસમશરથી મર્મસ્થાનો હણાય ન જેહના,
શુર્વીર બડો જણો તેને, ખરેખર વિષમા,
સમમતિ તથા ડાલો ધીરો ગણાય જ તે કદા * ૨૫

લાલજી વીરેશ્વર જાની

આત્મ સંયમ.

આપણે સુખ મેળવવા હમેશા પ્રયત્ન કરીએ છીએ જે વસ્તુ મળવાથી આપણે માનીએ છીએ કે આપણને સુખ મળશે તે વસ્તુ મેળવવા આપણે મથીએ છીએ સુખ સર્વ કોઈ ઈચ્છે છે કુખ્ય કોઈને ગમતુ નથી કુખ્યથી પરિતાપ ઉપજે છે, સુખથી શાંતિ અને આનંદનું માન થાય છે આ વિશ્વમા સુખ ધણા શોધે છે છતાં કેટલાયને સુખ મળતુ નથી

સુખ આપનાર ઇશ્વર છે, ઇશ્વરને વેગળા મૂકી કેટલાક સુખ શોધે છે તેઓ નિરાશ થાય છે આપણે સુખ મેળવવા ઇશ્વરની સહાય લેતા રીખવું જોઈએ ઇશ્વરની સહાય થી રીતે મેળવવી એ આપણે જાણવું જોઈએ વ્યવહારમા કોઈ ઉચ્ચ અધિકારીની કે કોઈ ધનવાનની પ્રતિ મેળવવી હોય છે તો તેના આચાર વિચારને આપણે અનુકૂળ થઈ જઈએ છીએ, ઘણા ખુશામત કરનારા અમલદારોની હાજી હા કરે છે, અને તેમની પ્રીતિ મળે છે જેમની આપણે પ્રીતિ મેળવી હોય છે તેઓ આપણને વખત આવે સહાય પણ કરે છે તેવીજ રીતે પરમાત્માની પ્રીતિ આપણે મેળવીએ તો જરૂર પરમાત્મા આપણને સહાય કરે તેના સઘળા મનોરથ સિદ્ધ થાય એમા નવાઈ નથી

પરમાત્માની પ્રીતિ મેળવવા આપણુ પરમાત્માના જે શુણ્ઠ ધર્મો છે તે આપણામા ધારણુ કરવા જોઈએ સત્ ચિત્ત અને આનંદ એ ત્રણ સુખ્ય શુણ્ઠ પરમાત્માનો ગણાય છે તેને આપણે સેવવા, તે શુણ્ઠો આપણા કરી લેવા સદા સત્ય બોલવું, સત્યપણે વર્તવું. મત્ત એવા ઇશ્વરમા પ્રીતિ જોડવી, અમત્ય પ્રપચનો ત્યાગ કરવો ચિત્ત-ચેતન્યવાળા થવું, ચિત્તને એકાગ્ર કરવાની કળા સિદ્ધ કરવી, સદા પ્રયત્નચીલ રહેવું, મૃતિવાળા રહેવું જરૂર, આજીવન યજ્ઞ પડ્યા ન રહેતા સદા ચૈતન્ય સક્તિને આપણામા પ્રકટાવવા પ્રયત્નચીલ રહેવું આનંદ એ પણ ઇશ્વરનો શુણ્ઠ છે સદા આનંદી રહેવું ક્લેશ માત્રનો ત્યાગ કરવો. આ સંસાર અસાર છે, સંસારના પાનથો નાશવત છે, એક માત્ર ઇશ્વર જ મત્ત છે એવો દૃઢ અનુભવ કરી શોક, મોહ, ક્રોધ, દેવનો ત્યાગ કરી મદા આનંદી રહેવું, આનંદમા મસ્ત રહેવું

આવી રીતે ઇશ્વરના શુણ્ઠ ધર્મોને ધારણુ કરી ઇશ્વરનો સાક્ષાત્કાર કરવા યત્નગીત બનતું વ્યવહાર સેવવા છતાં પણ ઇશ્વર પ્રતિની દૃઢ પ્રીતિ કાયમ રાખવી, આપણા અહ-અભિમાનને ઇશ્વરમા ગણિત કરી દેવું મિથ્યા અભિમાનને વશ થવું નહિ પણ ઇશ્વરના સામાર્થ્ય પડે મુલતુ જોઓ આવી રીતે ઇશ્વરની પ્રીતિ સપાદન કરે છે તેમને સુખ પણ સત્વર મળે છે

ઘણા મનુષ્યો પોતાના ઇચ્છેલા પદાર્થો મેળવવા માટે જીવંતોડ મહેનત કરે છે, છતાં તે પદાર્થો તેમને મળતા નથી કારણુ કે તેઓ આત્મસંયમી હોતા નથી આત્મસંયમી ધારેલા પદાર્થો મેળવી શકે છે આત્મસંયમી થવા માટે પ્રાણી માત્ર ઉપર પ્રેમ રાખના રીખવું ધૈર્યને ધાન્ય કરવું, દયા રાખવી, ઉચ્ચ ઇચ્છાઓ રાખવી, શુભ વિચારોનું મેવન કરવું જોઈએ અન્ય પ્રતિ તિગ્રહકાર ન રાખવો, અસતોથી ન બનવું, સોભી ન થવું, ઇન્દ્રિય લોભપતા ન રાખવી, નકામી અનેક ઇચ્છાઓ સેવવી નહિ આથી મનુષ્યનું જીવન સુદરી જાય છે તે ઇશ્વરની પ્રીતિ મેળવી શકે છે. અને તેવો આત્મસંયમી મનુષ્ય પોતાની ધારેલી ઇચ્છા સિદ્ધ કરી સુખ મેળવી શકે છે

આત્મસંયમ અને સુખ એક જ વસ્તુ છે આત્મસંયમી ન થવાથી જ મનુષ્યો દુઃખી ગદે છે શોક, ચિતા, વ્યાનુલનાથી વ્યથા બને છે જે મનુષ્ય આત્મસંયમી છે તે પૂર્ણ આનંદને પ્રાપ્ત કરી શકે છે જે મનુષ્યો વિષય લપટી છે, અને ઇન્દ્રિયોના દાસ બનેલા હોય છે તેનાથી સુખ મેકડો ગાક દૂર છે મનુષ્ય જ્યાં સુધી આત્મસંયમી બની શકતો નથી ત્યાં સુધી તેને સુખ મળી શકતું નથી, પણ તે દુઃખ અને દુર્ગતિમાં ડૂબતો જાય છે આત્મસંયમી ન હોવાથી ઘણા ઉન્નત બની જાય છે જેઓ આત્મસંયમી બને છે તેઓ પૂર્ણ સુખની નજીક જાય છે તેમનામાં બલ અને વીર્ય આવે છે જેમણે આત્મસંયમ સાધ્યો હોય છે તેમને સુખ અને આનંદની ખામી હોતી નથી.

મનુષ્યે સુખી થવા આત્મસંયમી બનવું જોઈએ જ્યાં આત્માનો નિવાસ છે, ત્યાં ચિત્તવૃત્તિઓનો સંયમ સાધવો, ચિત્તની આત્માની સાથે એકાગ્રતા માધવનો અભ્યાસ મેલવો, તેના પરિણામે આત્માનું બધું મનુષ્યમાં જાગૃત થવાનું જેમ કોઈ પાણીનો નળ બંધ હોય પણ તેની ચક્ષી ખોલતા તે નળનું પાણી અન્ય વાસણમાં બરાબ છે તેમ મનુષ્યે પોતાના આત્માના બળને પોતાનામાં વહેવરાવવા માટે આત્માની સાથે ચિત્તવૃત્તિઓને એકાગ્ર કરી આત્મસંયમ સાધવા.

વ્યવહાર અને પરમાર્થ મિદ્ધ કરવાનો આ આત્મસંયમ સાધી, પરમાત્માની પ્રીતિ સંપાદન કરવાનો સર્વ ભાર છે જ્યારે માનસિક શક્તિને કોઈ લુદા લુદા માર્ગે જોડવામાં આવે છે ત્યારે તે નિર્બળ બને છે પણ જ્યારે તેને ચારે બાજુથી એક ચિત્ત કરી એક કેન્દ્રમાં એકત્ર કરવામાં આવે છે અને પછી કોઈ કાર્ય સિદ્ધ કરવાના કઠિન માર્ગમાં તેનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે તો નવું બળ ઉત્પન્ન થાય છે બળને મેળવવું અને એ આત્મશક્તિને કેન્દ્રિત કરવી એ આત્મસંયમદ્વારા જ બની શકે છે.

સૂર્યના કિરણો છુટા છવાયા ફેલાયલા હોય છે, ત્યારે તો તે માત્ર તાપજ આપે છે સૂર્યના કિરણોમાં અગ્નિ ગહેલો છે તે અગ્નિની ઉષ્ણતાનું આપણને જ્ઞાન થાય છે, પણ તે કિરણોને સૂર્ય કાચ કરી કેન્દ્રિત કરવામાં આવે છે ત્યારે તે કેન્દ્રિત થયેલા કિરણો અગ્નિનું ૩૫ ઘાંટણ કરી પાંચે પહેલા પદાર્થને બાળે છે તેની જ રીતે મનુષ્યની માનસિક શક્તિઓ છુટી છવાઈ લુદા લુદા કામમાં રોકાઈ હોય છે ત્યારે તેનું કાર્ય બળ હોતું નથી, પણ જ્યારે તમામ શક્તિઓને એકત્ર કરી તેનો સંયમ કરી કોઈ એક કાર્યમાળાવામાં આવે છે ત્યારે જરૂર મહદ્ કાર્ય થઈ શકે છે.

આ પ્રમાણે એક જ કાર્યમાં સમગ્ર શક્તિઓને એકાગ્ર કરવાની કળા હાથમાં જોઈતી હોય તો ચિત્તને એકાગ્ર કરતા શીખવું, આત્મસંયમી થવું આત્મામાં ચિત્તવૃત્તિઓનો નિગ્રહ કરવાનો અભ્યાસ રાખવો રૌંજ થોડો થોડો અભ્યાસ કરતા તેનું બળ જામે છે અને પરિણામે આત્માની અલૌકિક શક્તિઓ આપણમાં જાગૃત થાય છે આત્મશક્તિદ્વારા મહદ્ કાર્યો સિદ્ધ થઈ શકે છે તેને પછી કદી નિષ્ફળતા મળતી નથી, કે નિગરા ઉત્પન્ન થતી નથી જે આત્મશક્તિને આત્મસંયમદ્વારા પ્રાપ્ત કરી નકે છે તે જ સાચો વિજયી નીવડે છે.

ઘણા મનુષ્યો આત્મસંયમ રી રીતે યાચતે જાણતા નથી વનમાં જઈ તપ કરવાનું તેમાં હેણ નથી, ભગવાન વચ્ચે પહેલાના નથી, સસાર છોડવાનો નથી, માત્ર પોતાના ધર્મમાં બેસી શાન મિત્ર થઈ અનેક માર્ગે વહેતી વૃત્તિઓને આત્માભિમુખ કરવાની છે આત્મામાં ચિત્તવૃત્તિઓને

સ્થિર કરવી મનને અનેક વિષયોમાં બટકતું જટકાવી માત્ર આત્માની સાથે સંલગ્ન કરવું, અનેક ઇષ્ટાઓનો ત્યાગ કરી માત્ર એક સાચી ઇષ્ટાને જાગૃત કરવી, એ આત્મ સયમ સાધવાનો સંગ્રહ માર્ગ છે આથી નિર્મલતા મટી સખળતા આવે છે, નીચતા જઈ શ્રેષ્ઠતા પ્રાપ્ત થાય છે. જીવન સ્થિર થાય છે, અશુભ વિચારો શુભ વિચારોમાં પરિવર્તિત થાય છે, તામસી વૃત્તિઓ સાત્ત્વિક બની જાય છે દુષ્કર્મ સુખમાં પરિવર્તિત થાય છે.

આત્મસયમથી થતા આવડે તો સુખ તરત મળે જેથી આનંદનો નાશ થતો હોય તેવી મનોવૃત્તિઓનો ત્યાગ કરવો આ જગતમાં મનુષ્યો વગર વિચારે અન્યને કહી શકેલાથી, દ્રેષી વાકચેષી, ઠલ કપટથી, કે મિથ્યા અભિમાનથી અને પક્ષપાતથી દુખી કરે છે અને પોતે તેવા દ્રેષના, અશુભના વિચારોથી દુખી થાય છે આત્મસયમથી મનુષ્ય કોઈના પ્રતિ દ્રેષ રાખતો નથી, જેઓ આત્મસયમથી યથ શક્તા નથી તેઓજ દુખી થાય છે, શોક, ચિંતા વ્યાકુલતા તેમનેજ સતાવે છે.

જે મનુષ્યો આત્માની સાથે એકાગ્રતા સાધી આત્મસયમથી બને છે, તેઓ જગત માત્ર ઇશ્વરના વિવાસ રૂપ છે એમ સમજે છે પ્રાણિ માત્રમાં ઇશ્વરનો નિવાસ છે એમ માને છે તેઓ સર્વને પોતાના જેવા ધારે છે તેનું ઉત્તમ જીવન ગાળનાર, ઇશ્વરને પ્રસન્ન ગણવા ઇષ્ટનારને દુષ્કર્મ, શોક કે ચિંતા સનાવી શકતા નથી પ્રાણી માત્ર પ્રતિ પ્રિતિ ગણનાર ઇશ્વરની પ્રિતિ મેળવી શકે છે ઇશ્વરની પ્રિતિ મેળવવા તે ઇશ્વરના શુભ ધર્મોને પોતાનામાં ધારણ કરી સર્વ પ્રાણીમાત્રને ઇશ્વરના અંશ રૂપ માને છે આવા મનુષ્યોનું જીવન દિવસે દિવસે ઉત્તમ બને છે આવા મનુષ્યો પોતાના વ્યવહારના કાર્યો ઉત્તમ પ્રકારે સિદ્ધ કરી શકે છે, જોઈતું જ નહિ પણ પરમાર્થ પણ ઉત્તમ પહેલે સાધી શકે છે.

આના ઇશ્વરની પ્રિતિ સંપાદન કરનાર મનુષ્યોને કરી વાતની ચિંતા રહેતી નથી તેમને કોઈ વાતનો પરતાવો થતો નથી, તેઓ સદા નીતિથી ચાલે છે કોઈનું પણ મન દુઃખવતા નથી, કોઈ રીતે ભૂલ કરતા નથી, તે દરેક કાર્યમાં ઇશ્વરની સહાય ઇષ્ટનારા હોય છે, તેઓ ઉચ્ચ જીવન ગાળવા મથે છે, અનિતિના ગસ્તે જતા ઇશ્વરથી ડરે છે તે દરેક કાર્ય સત્ય અને પ્રમાણિકપણથી કરે છે કારણ સત્ય એ ઇશ્વરનો મહાન ગુણ છે અને તે તેમણે ધારણ કરેલો છે.

આત્મસયમથી મનુષ્ય સદા આત્માની સાથે એકાગ્રતા સિદ્ધ કરવા ઈચ્છે છે ઇશ્વરથી જુદા પડવા તે ઇષ્ટતા નથી તેવા મનુષ્યો દરેક કાર્ય ધીરજથી શાંતિથી અને ઉત્સાહથી કરે છે કોઈ પણ કાર્ય કરવામાં તે લપલપાટ કે ઉતાવળ કરતા નથી, તે હમેશા ધીરથી પણ મક્કમ કાય કરી શકે છે આવા મનુષ્યો સદા ઇશ્વરના નિયમને આધીન રહે છે, કુદરતના નિયમોનો ભંગ કરતા નથી, રૂળ મેળવવાની તાલાવેલી કરતા નથી, માત્ર પ્રયત્ન કરવો, એ સમજે છે,

આત્મસયમથી મનુષ્ય સત્યના નિયમસર ચાલે છે, તેઓ ગમે તેવી રીતે મારી મચરડીને પોતાની વાત સત્ય છે એમ કહેતા નથી ને સદા સત્યને જ માને છે જેમાં અસત્યનો અશ્વપણ હોય નહિ તેવી રીતે તે વર્તે છે જે મનુષ્યો પોતે પોતાના ઉપર જ્ય મેળવી શકતા નથી, જેઓ પોતાના મનને કબજે કરી શકતા નથી તેઓ ગાહાર કોઈપણ પ્રકારે જ્ય મેળવી શકતા નથી જેમણે પોતાના મનને વશ કર્યું હોય છે જેઓ મનની મરજી પ્રમાણે પોતે તજાતા નથી પણ પોતાની મરજી પ્રમાણે મનને ચલાવી પોતાના ઉપર અધિકાર મેળવી શકે છે, જે પોતાને જીતી શકે છે તેજ અન્યને જીતી શકે છે, તેવા

મનુષ્યોનું ધર્મરત્ન પ્રીતિ મેલવી શકે છે, તેવા મનુષ્યોનું સદા શાંતપણે પોતાનાં કાર્ય સિદ્ધ કરી શકે છે, તેવા મનુષ્યોનું સુખનો લાભ લઇ શકે છે

મનુષ્યે સદા ધર્મચતુર રહેવું પોતે પોતાનો ધર્મ બરોબર પાળવો, આચાર વિચાર શુદ્ધ રાખવા, જ્યાં ધર્મ છે ત્યાં જાય છે, જ્યાં અધર્મ કે ત્યાજ્ય ક્ષય છે કદી ક્રોધ કરવો નહિ, ઝાઝીપણું છોડવું વારંવાર ચીકાઇ જનારનું મન અવ્યવસ્થિત હોય છે જેઓ કદી ક્રોધ કરતા નથી અને સદા શાંત હોય છે તેમનું મન પશુ ચિર હોય છે ક્રોધી મનુષ્યનું મન ચચળ હોય છે મનુષ્યને ક્રોધ ધણુંજ નુકસાન કરે છે ઇશ્વરના દાર ક્રોધથી બધું ગૂંઠે છે માટે વિવેકી મનુષ્યે સદા શાંત રહેવું ક્રોધનો ત્યાગ કરવો, જેટલી મનની શાંતિ તેટલીજ સ્થિરતા સમજવી મન સ્થિર થતા આત્મસંયમ જલ્દી થઇ શકે છે

જે મનુષ્યો સત્ય બોલનારા છે, તેવું સર્વ કોઇ માને છે તે મનુષ્યો આત્મસંયમી છે તે દરેક કાર્યમાં વિજય મળે છે, તેઓ ખીજા મનુષ્યો ઉપર પોતાનો પ્રભાવ પાડી શકે છે જે મનુષ્યો દુષ્ટ અને વિપત્તિ સમયે પોતે પોતાને વશ રાખી શકતા નથી તે કદાચી અન્યના ઉપર પોતાનો અધિકાર જમાવી શકતા નથી અત્યારે દેશના નેતા ધણા બને છે, પણ તેમનું કોઈ સામજીકું નથી, કારણ તેમણે પ્રથમ પોતાના ઉપર વિજય મેળવ્યો નથી હોતો જે પોતે પોતાને વશ કરી શકે છે તેજ અન્યને વશ કરી શકે છે જે મનુષ્યો કોઈ પણ કાર્ય કરતા શકાશીલ બની જાય છે ક્રોધી બની આવેશમાં આવી જાય છે, તેવા મનુષ્યો આ જગતમાં કોઇ પણ મહાન કાર્ય કરી શકતા નથી આવા મનુષ્યો વ્યવહારના સાધારણ કાર્યોમાં પણ સફળતા મેળવી શકેતા નથી, તેમનાથી તેમના ઘર કે દુકાનનું કામ પણ બરોબર રીતે થઇ શકતું નથી

જે મનુષ્યો પોતાના ચચળ મનને વશ કરી શકે છે કામાડોલ વિચારોને સ્થિર કરી એકજ વિચારમાં મનને જોડી શકે છે તેવા મનુષ્યોનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકે છે, તેમને શરૂઆતમાં કદાચ તેનો લાભ ન જણાય તો પણ ભવિષ્યમાં તે સુખ, શાંતિ અને જ્ઞાનને મેળવી શકે છે આત્મસંયમી થવાથીજ જ્ઞાન મળે છે મનને એકાગ્રતા કરી આત્મામાં સ્થિત કરવાથી આત્મસંયમી બનાય છે અને આત્મસંયમી મનુષ્ય જ જ્ઞાન, સુખ, શાંતિ અને જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરી શકે છે

જે મનુષ્યો ચચળ મનના હોય છે તે ઉદાસ રહે છે, અનેક પ્રકારના તર્ક વિતર્ક કરનારા હોય છે, દરેક વાતમાં શકાશીલ રહે છે મડીમાં કોઇ કાર્ય કરવાનો નિર્ણય કરી ખીજા કોણે તે કાર્યમાં ભય જોતા તેને પડ્યું મૂકે છે તેમનું જીવન આત્મસંયમી હોવું નથી તેઓ સદા નિરાશી, નિસ્તેજ અને અનેક વિચારો કરનારા હોય છે તેમનું જીવન નિરસ મરુ ભૂમિજેવું હોય છે આવા મનુષ્યો સંસારમાં સદા દુખનોજ અનુભવ કરે છે તેમનું જીવન ક્લેશ ભય બની જાય છે,

આત્મસંયમી મનુષ્ય પ્રારબ્ધ યોગે દુષ્ટ આવી પડતા ડાલે નથી, તે સદા નિર્ભય ગૂંઠે છે તેને સદા ઇશ્વર સહાય કરશેજ એવી શ્રદ્ધા હોય છે તેનું મન સ્થિર હોય છે દુષ્ટમાં પણ સુખનો અનુભવ કરે છે ઇશ્વરની સાથે પ્રીતિ ગપનાર મનુષ્યનું મન વિચ્છેદ થતું નથી, વિપત્તિમાં પણ જય મળશે એવી તેમને દૃઢ શ્રદ્ધા હોય છે એવા મનુષ્યો પોતાના સહાયક તરીકે ઇશ્વરનેજ માને છે

આત્મસંયમી બનવામાં અનેક લાભ છે તેમને સદા સુખ જ મળે છે સુખની ઇચ્છામાં તે આધળા બની જતા નથી જે મનુષ્યો હમેશા નવા નવા ભોગ વિલાસોની ઇચ્છા કરે છે તેમને જ દુષ્ટ અને દગ્ગિતાનો અનુભવ કરવો પડે છે જેઓ આત્મસંયમી,

સતોષી, શાંત અને વિવેકી હોય છે તે સદા સુખી હોય છે જે મનુષ્યો ક્ષણિક સુખોમા ફરી જાય છે તેઓ જીવનના સાચા સુખને મેળવી શકતા નથી

ધણા મનુષ્યો વિવેકી લક્ષ્મી જીવન ગાળનારને વધુ સુખી માને છે, પણ તે તો માત્ર ઇન્દ્રિય સુખોને માટે જ જીવનારા છે, પણ જેઓ સયમી છે, જેમણે પોતાના ગરીબ અને મનને પોતાને વશ કર્યું હોય છે, તેઓ જ સાચા સુખના ભોક્તા બની શકે છે ઇન્દ્રિયોની લોલુપતાનો ત્યાગ કરવો, વિષયોમા બટકતી ઇન્દ્રિયો જ મનુષ્યને અનીતિના ખાડામા ધકેલી દે છે, તેથી આત્મસયમી થવા ઇચ્છનારે પોતાની ઇન્દ્રિયોનું દમન કરવું ઇન્દ્રિય નિયંત્ર કરનારને જ શારીરિક સુખ, બળ અને સીધી પ્રાપ્તિ થાય છે

જે મનુષ્યો પોતાના અનેક વિચારોને એક જ વિચારમા જોડવાનો અભ્યાસ કરે છે, મનને ચિત્ત કરી આત્માભિસુખ થવાનો અભ્યાસ કરે છે તેઓ આધ્યાત્મિક બળ, સુખ, અને શાંતિ પ્રાપ્ત કરે છે આવા મનુષ્યો ઇશ્વરની પ્રીતિ મેળવી શકે છે, આત્મસયમી બને છે અને આત્માની અધૌકિક શક્તિઓને પોતામા પ્રકટાવી શકે છે તેમની વિદ્યા, બુદ્ધિ અને જ્ઞાનની પણ વૃદ્ધિ થાય છે

મનુષ્ય જેમ જેમ સ્વાર્થને છોડી સત્ય માર્ગે ચાલતા ગીએ છે તેમ તેની બુદ્ધિ સ્થિર થતી જાય છે, શુદ્ધ અને પવિત્ર મન થતા જ્ઞાનની વૃદ્ધિ થાય છે તેજ સભ્ય અને સુશીલ ગણાય જે કે જે પોતાના ઉપર જય પ્રાપ્ત કરી શકે છે આત્મસયમી મનુષ્ય તો આત્મ સુખને ઇચ્છે છે, ઇન્દ્રિય લોલુપતા તેની ધરી જાય છે, તે સદા આગળ વધે છે, કોઇ કામમા પાછો પડતો નથી, તેવા મનુષ્યોને સદા સુખ જ મળે છે, શાંતિ અને આનંદનો અનુભવ તો આત્મસયમી મનુષ્યને જ થાય છે

ઇશ્વરના સત્ય એ ગુણમા જ યશ્ચી શક્તિ રહેલી છે જે મનુષ્યો એકલા સત્યને જ સિદ્ધ કરે છે, પોતાના આચાર વિચારમા સત્યને જ વળગી રહી પોતાના સત્ય ધર્મને પાળે છે તેનામાં અપરિમિત શક્તિ આવે છે એકલા સત્યને ધારણ કરનારા મહાન આશાઓને સિદ્ધ કરે છે સત્યના પ્રકાશમા જ તેને સુખ મળે છે સત્યનું પાલન કરનાર ઇશ્વરની પ્રીતિ મેળવી શકે છે, અને જેણે ઇશ્વરની પ્રીતિ મેળવી તેને ખીન્નું શું મેળવવાનું હોય! સર્વ તેને મળે છે

ઇશ્વરીય જ્ઞાન આત્મસયમ દ્વારા પ્રાપ્ત થઈ શકે છે ઇશ્વરીય જ્ઞાન થતા મનુષ્ય માનવને તે પોતાના આત્મા તુલ્ય માને છે તે જનસમાજનો સાચો સેવક બની રહે છે જેમણે આ પ્રમાણે ઇશ્વરીય જ્ઞાન મેળવવા અત્યંત સમર્થ હોય છે, જેમનામાં ઇશ્વરીય શક્તિ પ્રકટ થાય છે, દરેક કાર્યમા તે સફળ થાય છે, અને સુખ તો તેને હમેશા પ્રાપ્ત જ હોય છે એવા મનુષ્યના સુખ અને આનંદની કિંમત મૂર્ખ, આજસુ અને વ્યવહારમા રચ્યા પચ્યા રહી પ્રપંચમા મગ્યા રહેનારને હોતી નથી

સુખી થવા માટે મનુષ્યે સદા આત્મસયમ સાધતા શીખવું, તેવા આત્મસયમી મનુષ્ય જ પોતાના દરેક કાર્યમા વિજય મેળવી શકે છે આવા મનુષ્યો આ સંસારના વિકારોથી દૂર રહી શકે છે આવા મનુષ્યો યોગીઓની માફક જગતને નાશવત્ અને અનિત્ય માને છે ઇશ્વરને નિત્ય અને સત્ય અનુભવે છે

આત્મસયમી મનુષ્યને નથી વ્યવહારની ચિંતા કે નથી પરમાર્થની ચિંતા તે સદા આત્મસુખમા મગ્ન રહે છે તે સદા આત્માના આનંદની મજ્જાનો અનુભવ કરે છે જેમણે જેમણે પોતાના આત્માની સાથે સયમ સાધ્યો છે તેજ સાચા સુખી છે તમારે સાચું સુખ જોઈએ તો આત્મસયમી બનજો

(અનુસંધાન ગતાંકથી)

વિમળશાહે આરાસુરના અબાજ માતાનો ભક્ત હતો માતાજીની પૂજા સેવાથી જ્યારે તેના ઉપર માતાજી પ્રસન્ન થયા ત્યારે તેમણે વિમળશાહને વરદાન માગવાનું કહ્યું જેથી તેણે જૈન ધર્મના ૧૦ દેરા કુભારીયામાં બંધાવનાં એવું માગી લીધું તે દેરાં તૈયાર થયા એટલે માતાજીએ તેને પૂછ્યું કે આ દેરા કના પ્રતાપથી બંધાયા, ત્યારે વિમળશાહે કહ્યું કે ગુરુ પ્રતાપે એટલે માતાજીના કોપથી તે દેગ બળવા લાગ્યા એટલે વિમળશાહને બાન આવ્યું કે આ દેરા માજીના પ્રતાપથી બંધાવ્યા છે, અને મેં ગુરુના પ્રતાપથી બંધાવ્યા એવું કહ્યું જેથી માજી ગુરુએ થમા લાગે છે એટલે વિમળશાહે માજીને ફરી પ્રાર્થના કરી કહ્યું કે માજી આ દેરાં આપના પ્રતાપથી બંધાવ્યા હતા, હવે મારો ગુન્હો માફ કરો. એટલે માજીએ અભિ દષ્ટિ નાખી બીજા દેરા બળી ગયા અને માત્ર પાંચ દેરા કાયમ ગયા આ દેરા હજી કુભારીયામાં અબાજ માતા પાસે છે તે પછી વિમળશાહે માતાજીને ફરી પ્રસન્ન કર્યા એટલે માજી પ્રસન્ન થયા અને આખું ઉપર આ ભવ્ય મંદિરો બંધાવ્યાં ન્યાં આદિનાથજીના મંદિરમાં અબાજ માતાની પ્રતિષ્ઠા પણ કરાવી છે

અહીં પાસેજ ખોદતા નીકળેલી શામળાજીની મૂર્તિ છે

અહીં બાર વર્ગે જૈનોની મોટી યાત્રા ભરાય છે ત્યારે દેવળ ઉપર ધ્વજ ચઢાવે છે વળી દ્વાગણ વડ ૮ ના રાજ અહીં યાત્રા ભગાય છે આ મંદિરો બહાથી જોતા સાદા જણાય છે, અદર જોતા જ તે ઘણા કિમતી અને સૌદર્યવાળા લાગે છે

ગામમાં પેસતાજ જૈનોને ઉતરવા માટે મોટી બે વિશાળ ધર્મશાળાઓ છે ત્યાં જૈનો ઉતરી શકે છે જૈનો મિવાય બીજા હિંદુઓને ઉતરવા દેતા નથી

કુવારી કન્યા અને રસીયા વાલમ—દેલવાડાના જૈન મંદિરોની પાછળ કુવારી કન્યાનું મંદિર છે આખુણી દેલવાડે પહોંચતાં જૈન મંદિરોની આયમણી દિશામાં આ મંદિરો આવેલા છે જેમાં રસીયા વાલમનું મંદિર તો પડી ગયા જેવું છે અહીં એક મંદિરમાં કુવારી કન્યાની સુંદર પ્રતિમા છે આ મંદિરની સામે રસીયા વાલમનું મંદિર છે

આ સંબંધમાં કહેવાય છે કે આખુના પરમાર રાજની ગણીએ પોતાની પુત્રીને પરણાવવા માટે એવી પ્રતિજ્ઞા લીધેલી કે જે આ આખુ પહાડ ઉપર એક રાતમાં ચાર વસ્તાઓ બાંધે તેને મારી કન્યા આપવી

કન્યા મોટી થઇ પણ કોઇ રસ્તા બાધી શકે તેવો મળ્યો નહિ ત્યારે વાલ્મિકી ઋષિએ વિચાર કર્યો કે આ ગણીની પ્રતિજ્ઞા પાળવી જેથી પોતે રસીયા વાલમ નામ ધારણ કરીને એક રાતમાં ચાર રસ્તા બાંધવાનું કમુલ કયું તેમણે એક રાતમાં ગોમુખ-વસિષ્ઠ-શ્રમ જવાનો ૭૫૦ પગથીયાવાળો રસ્તો બાંધ્યો, અચળગઢ ચઢવાનો રસ્તો બાંધ્યો, અનાદ્રા જવાનો રસ્તો બાંધ્યો અને ગુરુ શિખર ઉપરથી ઉતરવાનો રસ્તો બંધાવો હતો તે વખતે રાણીએ જાણ્યું કે આ કોઇ બીજા જેવા હલકા કુળનો માણસ રસ્તા બાંધે છે તે મારી

સરત પુરી કરી આ કન્યા લઈ જશે જેથી માગ કુળને કલક લાગશે એવા વિચારથી તેણે બહાણું ચૂંધું છે એવું જણાવવા કુકડા જેવો અવાજ ક્યો

આ કુકડાનો અવાજ સાંભળી રમીયા વાલમે સહવાર થઈ ગયું હતું અને કન્યા તો હલે નહિ મળે એમ માની ઝેર પીવા તૈયાર થયો, પણ કન્યા પૂછી છે તે પ્રથમ નોંધપછી ઝેર પીવાનો વિચાર કરી તે કન્યાનું મોં જોવા, ગયો પણ ગણીએ તેને કન્યા ખતાવી નહિ, જેથી તે રમીયા વાલમ ત્યાજ ધરતીમા સમાધ ગયા

આ પછી ગણીને ખબર પડી કે આ સાધારણ બીલ નહોતો પણ વાલ્મિકી મહર્ષિ રમીયા વાલમનું નામ ધારણ કરી આવેલા હતા જેથી ગણીને ધણી પડતાવો થયો જેથી તે અને કન્યાએ પણ ત્યાજ દેહ છોડ્યો, આ સ્થળે ત્રણેની જુની દેરડીઓ છે અહીં ઘણા ગણીના દેવળ પામે છોટા નાળે છે, એ છોટાને ટંગતો પણ છે રસીયા વાલમની આરસની મર્તિ, કુવારી કન્યાના મંદિર સામેજ એક ખડેરમા છે

અહિ પામેજ શેષશાયી જગવાનનું મંદિર તથા એક મહાદેવનું મંદિર જુલું અવસ્થામાં છે અહીં પાસે ટેકરીમા નળચુકા વીગેરે કેટલીક યુક્ષઓ છે

અહિ પાસે પંચુતીર્થ છે જે તળાવ જુલું અવસ્થામાં છે તેમા સ્નાન કરવાથી કેલાસ વાસ થાય છે એક પાગળા બ્રાહ્મણને શકરનું તપ કરવાથી શકરે તેને ધન અને પગ આપ્યા હતા તે ઉપરથી આ સરોવરનું નામ પંચુતીર્થ પડ્યું છે અહીં પામે એક જુલું વાવ પણ છે

પાપ કટેશ્વર મહાદેવ અને દેવવાડા વચ્ચે અગ્નિતીર્થ છે ત્યાં મજેશ્વર મહાદેવ છે પાસે પીડારક તીર્થ છે ત્યાં પીડારક નામના બ્રાહ્મણે સ્નાન કરી શકરનું તપ કરવાથી વિદ્યા પ્રાપ્ત થઈ હતી અહીં પાણીનો નાનો કુડ અને શિવ પાર્વતિની મર્તિ છે

આ સ્થાનો જુલું અવસ્થામાં છે

ત્રેવર તાલ—દેવવાડેથી અચળગદ જવાય છે ત્યાંથી બાડે ગાડા મળી રાકે છે આ-જુથી ગાડુ ન ક્યું હોય તો દેવવાડેથી બાડે ગાડુ કરી લેવું સહવાગ્ના આદિ વાગે ગાડાં હાકે છે એક ગાડામા ચાર માણસ બેસી શકે છે દેવવાડેથી એકાદ માઇલ જતા ત્રેવર તાલ નામના તલાવ જવાનો રસ્તો જુલો પડે છે આ તળાવ સિરોહી દુબારે ૨'૦૦૦ અધિયા અર્ચાને બધાવેલું છે આજુને પાણી પુર પાડવા માટે આ તળાવ બધાવેલું કહેવાય છે આ તળાવનું નામ તે વખતના એજટ કુધી ગવર્નર જનરલ મૉકેસોનલ ત્રેવર ઉપરથી પાડેલું છે

અહીંથી પાઠા અચળેશ્વર જવાની સડકે આગળ પાણીની પરખ આવે છે ત્યાં જેને પાણી પીવું હોય છે તે પીવે છે આ પહેલાં રસ્તે એકાદ વખત ગાડા હુટાયેલા તેથી દેવવાડેથી ચોક્કાદાર બધાં ગાડા સાથે લઈને જાય છે વચ્ચે ચોક્કા આવે છે ત્યાંથી બીજે ચોક્કાદાર ગાડાં સાથે આવે છે અહીંથી પહાડની કિનારીએ રસ્તો શરૂ થાય છે રસ્તો સાંકડો હોય છે ગાડા પણ કાળજીથી હાકે નહિ તો છોક નીચે ગળાય એવું છે

કનખલતીર્થ—દેવવાડાથી ૮ માઇલ આગળ જતા ઓરીયા ગામ આવે છે, ત્યાં કનખલ તીર્થ છે અહીં પૂર્વે સુમતી ગળાએ સૂર્ય ચંદ્ર પણ વખતે દાન આપવાથી ઘણા વર્ષ સુધી રાજ્ય ભોગની કેલાસમા ગયો હતો અહીં જોતાના મહાવીર સ્વામીનું દેવળ છે પાસે ચક્રેશ્વર મહાદેવનું મંદિર છે, પાસે ચક્રતીર્થ છે જ્યાં અમૃતાદ સદ ૧૧ ના રોજ મેળો ભગાય છે

અચળેશ્વર-અચળગઢ—ઝોરીયા મૂકી એકાદ માધલ આગળ જતા અચળગઢ આવે છે જ્યાંથી અચળગઢનો ચઢાવ શરૂ થાય છે, ત્યાં આગળ વડ પાસે ગાડા છુટે છે અને પાત્રાળુઓ દર્શન કરવા જાય છે નીચે એક બાલુ જેનોના તીર્થંકર શાંતિનાથનું દેવાલય છે તે કુમારપાળે બંધાવેલું કહે છે આ જેનોના દેરાસર સામે શ્રી અચળેશ્વર મહાદેવનું મોટું શિવાલય છે આ મહાદેવ સ્વયંભુ કહેવાય છે ચિતોડના રાણા સમરસિંહે અચળેશ્વરની સ્થાપના કરેલી કહેવાય છે

મદિરની ચારે બાજુ વિશાળ કપાઉન્ડ છે અદર મહાદેવનું મદિર બેધ ધારતું છે મદિરમા અધાર ગહે છે, તેથી દીવો કરીને દર્શન થાય છે જળાધારી ટેક સુધી ઉંચી છે અને ચોખડી છે, અહીં બીજા શિવમદિરોની માફક શિવનું લિંગ બેસાડેલું નથી પણ જળાધારીની વચ્ચે એક ખાડો છે તે ખાડામા ઉત્તર તરફ આહુ શિવલિંગ છે તે પગના અચ્ચા જેવું જણાય છે આ ખાડો ટેક પાતાળ સુધી છે એમ કહેવાય છે તેમા ગમે તેટલું પાણી રહે છે પણ બહાર નીકળતું નથી

તેમની પૂજા થાય છે, લિંગ નાતું છે, મદિરની સામે એક નાતું મદિર છે તેમા પચ ધાતુનો નદી છે આ નદી મોટા પોહીયા જેવડો છે શિવાલયમા મોટું ત્રિશૂળ છે શિવાલયની પાછળ વાવ છે તેનું પાણી મીઠું છે અહિં શિવાલયની બહાર એક મોટું સરોવર છે તેને મદાકિની કુંડ અથવા અગ્નિકુંડ કહે છે અત્યારે તો તે મારે બાલુ પથ્થરથી બાંધેલું છે છતાં પર્યટો ઉખડી ગયેલા છે આ તળાવની આસપાસી બાજુએ પર્યટરના મોટા ચાર પાડા છે અને પાસે અર્જુનની મૂર્તિ બાજુ તાણી ઉભેલી છે અહીં પહેલા ઋષિઓ યત્ર કરતા હતા ત્યારે આ કુંડમા યત્રમા હોમવંતુ ધી ભરી મૂકતા, તે ધી બેસાડર અને બીજા ગદસો પી જતા હતા, તે રાક્ષસોને પાડવેએ માર્યા હતા તે ચારે પાડાના પેટમા બાજુ વાંચેલું તેના નિશાન છે આ કુંડ ૮૦૦ શીટ લાંબો અને ૪૪૦ શીટ પહોળો છે

શિવાલયની બહાર લોડાની મોઘ છે તેને બીમની મોઘ કહે છે આ લોડાના ગોળ અને લાંબા ગચીયાને ઉચકવા ટેટવાક પ્રયત્ન કરે છે પણ ઉચકાતી નથી

આ શિવાલય વનુષાળ અને તેજપાળે રીપેર કરેલું કહેવાય છે

શિવનો નદી સવત ૧૪૬૪ મા સ્થાપન કરેલો જણાય છે મહાદેવ બેગડાના વખતમા આ નદીને તોડવા તેણે પ્રયત્ન કરેલો, અને તેનું નિશાન નદીના પેટમા જણાય છે, જ્યાં બીજા ડગરી બેસાડેલી છે પણ તેવામા આ મદિરમાથી એટલી બધી મધમાખો નીકળી જે તેને અને તેના સૈન્યને કરડવા વળગી પડી કે તેને ત્યાંથી એકદમ આશુ છોડીને નાચી જતું પડ્યું અચળેશ્વર મહાદેવને પહેલા બાગગામ પળતા હતા અત્યારે તો પુનર્ભરી બ્રાહ્મણને માસીક અમુક રકમ મળે છે આવા પુગતની પવિત્ર સ્થાનની બરોબર વ્યવસ્થા લાગતી નથી પુનર્ભરી પણ ત્યાં ગ્હેતો નથી

આ મદિરમા એક બાલુ વિષ્ણુનું દેવાલય છે મદિરમા મોટા મોટા ચપાના ઝાડો છે.

ભ્રમશુનકપિનો આશ્રમ—મદાકિની કુંડની ઉત્તરે એક નાનો સળેા કુંડ છે તેને રેપતી કુંડ કહે છે ત્યાંથી સામી ટેકરી ઉપર ઘર્ષ એકાદ માધલઉત્તરે બ્રહ્મ ઋષિનો આશ્રમ આવે છે ત્યાં મહાદેવનું દેવાલય છે અને બ્રહ્માજીની મૂર્તિ છે અહીં ગોમતી કુંડ છે આ કુંડમા ગાવના મુખમાથી પાણી પડતું હતું પણ હાલ ને પાણીનો પ્રવાહ બંધ પડેલો છે કુંડની બાજુ ઉપર નાની સળેા વાવ છે અહીં એકાદ સાધુ સેવા પુજા મારે ગ્હે છે અહિંથી ગુરુ શિખરની ટેકરી ઉપર ગુરુ દત્તાત્રયનું મદિર જણાય છે

આ સ્થળ ઉજ્જડ જગ્યામાં છે ખામ કાંઈ જોવા જેવું નથી, ખરેખરે જેવું હોવાથી યાત્રાળુઓ અહીં આવી શકતા નથી

ભૂતહરીની ગુફા મહાકિની કુડ સામે એકખડો જણાય છે તેને ભૂતહરીની ગુફા કહે છે, અને પાસે મકાન બધાંવેલું છે તેવું ખરેખર છે અહીં દેવીની ખડીત મૂર્તિ છે પહેલાં અહિં એક મહત્તો અખાડા હતો પણ તે દુગમ્યારી નીકળવાથી શિરોહી ઝડે અહીં કાંઈએ રહેવું નહિ એવું હગવ્યાથી આ સ્થાન ખરેખર જેવું બની ગયું છે

અચળગઢ

અચળગઢ-જૈનોના મંદિરો—અચળગઢના દર્શન કરી દોઢા અચળગઢ ઉપર ચઢ છે ઉપર ચઢવાને રસ્તો પથ્થરના પગથાળથી બાંધેલો છે ઉપર ચઢતા પેશાના દરવાજા પાસે હનુમાન ચોક્કી આવે છે ત્યાં હનુમાનની મોટી મૂર્તિ છે આગળ ચઢતા એક તળાવ આવે છે તેને કપુરસાગર કહે છે આ તળાવમાં પાણી હંમેશાં ભરેલું રહે છે અચળગઢમાં રહેનારા પીવે છે પાસે ચક્રતા જમણા હાથે નરનારાયણનું મંદિર છે તથા વૈશ્ણવોને ઉત્તમવાની ધર્મશાળા છે ત્યાં સામેજ બાગ છે, તેમાં માળી રહે છે અહીંથી કુલ અચળગઢના જૈન મંદિરોમાં જાય છે

ઉપર ચઢતા બીજા દરવાજા આવે છે તેને ચપા દરવાજા કહે છે ત્યાં ધર્મશાળા છે ત્યાં જૈનોનું કારખાનું છે, અને બહારી પણ ત્યાજ રહ્યું છે જૈનો અહીં ન્હાઇ ઘોઘ મંદિરમાં જાય છે બહારી જૈન મંદિરોના હિસાબ ગણે છે અહીં કેટલીક કુકનો પણ છે, તથા નાના નાના સુપકા છે

ઉપર ચઢતા યાત્રાળુઓને ઉતરવા માટેની ધર્મશાળા આવે છે તેમાં જૈન યાત્રાળુઓ ઉતરી શકે છે બપોરના કેટલાક ત્યાં રમોઝ બનાવી જમે છે ગોદાધર અને વાસણો પણ બહારી પામેથી જૈનોને મળી શકે છે જૈનો સિવાયના હિંદુઓને અહિં ઉતરવા દેતા નથી તેમ જોઈતી ચીજ પણ આપતા નથી

જો બહારી પૂછે અને જૈન કહે તો તેને સર્વ મળે પણ જૈન નથી પણ હિંદુ છીએ, બ્રાહ્મણ કે ગમે તે બીજી નાત બતાવે તો જાણે તેમના પ્રતિ તેમને તિરસ્કાર ઉત્પન્ન થતો હોય તેવી રીતે બહારી વર્તે છે વળી જમાદારને પણ આજ્ઞા મળે છે કે જૈન સિવાયનાને ધર્મશાળામાં ઉતરવા દેવા નહિ બ્યારે આયુથી ભાડુ ખર્ચી અહીં યાત્રાળુઓ આવે પછી, તે મહે જૈન ન હોય છતાં આ સ્થળ જોવા આવે, અથવા તો જૈન મંદિરો પ્રતિ કાંઈક મનભાવ હોય અને આવે તો તેના પ્રતિ આવું તિરસ્કારયુક્ત વર્તન કરવું એ ખરેખર અયોગ્ય જ છે

અમને બહારીએ પૂછ્યું કે શી ન્યાત છે, એટલે અમે કહ્યું કે અમે બ્રાહ્મણ છીએ એટલે બહારીએ અમાગ પ્રતિ તિરસ્કારની દૃષ્ટિએ જોઈ ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા, એક પણ પ્રશ્નનો જવાબ આપ્યો નહિ, એટલું જ નહિ પણ અમે બીજા યાત્રાળુઓ સાથે ધર્મશાળામાં ગયા તો ત્યાં જમાદારને મોકલ્યો કે જૈન સિવાયના બધાને અહીંથી કાઢી મૂકવાનો બહારી-અર્થાત કારભારીનો હુકમ છે માટે તમે એકદમ અહીંથી ચાલ્યા જવ

આ પ્રમાણે આમુધી એકલ ડોકલ અહીં આવનારને જૈન કારભારી કે જમાદાર આમ સતાવે તો તેની રી વચ્ચે, ખરા બપોરે તે કયા જાય, અમને દેલવાડના કાગલારીએ જાતે અમારી સાથે રહી મંદિરો બતાવી અમારી સાથે સમ્યક્તાથી વર્તીવ રાખ્યો ત્યારે આ અચળગઢના કાગલારીએ આ પ્રકારનું તિરસ્કારયુક્ત વર્તન ચલાવ્યું તે ધણ જ ખેદ ઉપજાવનાર છે

ધર્મશાળામાં ચંદ્રને જૈનોના મદીરોમાં જવાય છે ધર્મશાળાના એક ખૂલ્લામાં એક નાની બારીમાં થઇ ઉપર ચઢવાના થેડા પગથીયા છે ત્યાં નાનો સરખો દરવાજો છે ત્યાં પારસનાથનું અને નેમીનાથનું બે મદિરો છે આ મદિરા સવત ૧૫૧૮માં બાંધેલા છે આ મદીરો પાસે ગણેશજી અને લેગવ નાથજીની મૂર્તિઓ પણ છે

અચળેશ્વર મહાદેવની એક બાજુએ અચળ ધનની ટેકરી આવેલી છે અને તે અચળગઢ ની બાજુ બાજુ કોટ બાંધેલા છે અચળગઢને પહેલા ચન્દ્રાવતી નગરી કહેતા આ જૈન મદીરો કુમારપાળે બાંધાવેલા કહેવાય છે

પારસનાથના મદિરથી ઉંચે ચઢતા આદીનાથનું મોટું મદિર આવે છે આદીનાથ ની ચાર દીશામાં ચાર મોટી પચ્ચાસ વાળી મૂર્તિઓ બેસાડેલી છે આ મૂર્તિઓ સોનાની છે અને તેનું વજન ૬૪૪૦ મણ છે એમ કહેવાય છે પણ આ મૂર્તિઓ તપાસ કરતા પચ્ચાસ વાળી બનાવેલી કહેવાય છે અચળેશ્વર મહાદેવના નદીની જેવી પચ્ચાસ વાળી મૂર્તિ છે તેવીજ પચ્ચાસ વાળી આ આદીનાથજીની ચારે બાજુ ચાર મૂર્તિઓ છે મદિરની અંદર પ્રવેશ કરી ચારે બાજુ ફરી શકાય એવો રસ્તો છે અને ચોક્કસ આદિનાથજીની ચારે બાજુ મૂર્તિઓ એક સરખી જોઇ શકાય છે આ મદિરની છેકે ઉંચે ચઢી અગાસી ઉપરથી જોતા બોલો આશુ પહાડ જોઇ શકાય છે એમજ આજુરોર રોશન, ખનાસ નદી, આશુ હાઇવે વગેરે જોઇ શકાય છે મદિરો બંધ છે જૈનો શ્રદ્ધાપૂર્વક પૂજન અર્ચન કેસરનું ચંદન ફરી ભેટ કરી શકે છે

આ જૈન મદિર કુશા રાણાની વિધવા રાણીએ ૧૫મી સદીમાં બાંધાવેલું કહેવાય છે

આ પ્રમાણે જૈન કેગ જોઇ યાત્રાળુઓ ધર્મશાળામાં આવે છે મદિરોની પુલ કરાવનાર ગોઠી હોય કે રોહાના જૈનોના પચ્ચાસ તરફથી આ મદિરોનો વહીવટ થાય છે અમે બહારીને કહેતું કે અમારે આ રચણનું કેટલુંક વર્ણન લખવું છે, એટલે તો તે ધણા ચીકણા, જો જમાદાને હુકમ કર્યો કે તેમને કાંઈ પણ લખવા દેશો નહિ, તેમની પાસે કાગળ કે પેન્સિલ હોય તો તે પુચાવી લેને અમે કહ્યું અચળગઢનું વર્ણન તો ધણાએ કર્યું છે ધુરોપિયનોએ પણ કર્યું છે ત્યારે તમે કેમ પ્રગટ થવા દીધું, વળી વર્ણનમાં તો જૈનોને પણ ફાયદો છે જૈન મદિરોની પ્રતિષ્ઠા વધે છે, જૈન યાત્રાળુઓને અહીં યાત્રા કરવા આવવું સુગમ પડે પણ તેમણે તો જહાગીરી જ ચલાવી

જૈન આગેવાનોએ ભવિષ્યમાં આવો બનાવ ન બને તે માટે બહારીને સૂચના આપવી પડે છે આ પ્રમાણે અમે જૈન દેવજો જોઇ ત્યાંથી જગા ઉંચે ચઢતા આવશ્ય-ભાદરવાના બે કુડ આવે છે ત્યાં ગયા, આ કુડ પછી પડી ગયા જેવી રીતિમાં છે તેમાં પાણી પણ હમેશા ભરેલું જ રહે છે અહીંથી ઉંચે ચઢતા ઉંચી ટેકરી ઉપર ગળ અછતસિંહનો મહેલ છે, તેનું ખડું છે આવશ્ય ભાદરવાના કુડ પાસે એક નવું મદિર છે તે માતા-જીનું મદિર છે

આ ટેકરી ઉપરથી એક બાજુ નીચે ઉતરતા ગોપીચંદની ગુફા આવે છે તેને કેટલાક હરિચંદની ગુફા પણ કહે છે આ ગુફા આ ટેકરીના છેક છેવાડા ભાગ ઉપર છે, ત્યાં સાચવીને ન જાય તો નીચે જ ગમડી પડે આ ગુફા પાસે ઉભા રહી અચળેશ્વર મહાદેવ જણાય છે

ગુરુ શિખર

અચળગઢથી નીચે ઉતરી અચળેશ્વર આવી ત્યાંથી પાછા ફરતા ઝોરીયા મામ આવે છે ત્યાં ઠાક બગેનો પણ છે અહીં મહાવીર સ્વામીનું મદિર છે ઝોરીયાથી ગુરુ શિખર

જતા થોડે દૂર જવર્ધ ગામ આવે છે ત્યાં નાગતીર્થ છે અહીં બાણગગા તથા નાનું તળાવ છે અહીં શ્રાવણ સુદ ૫ નાગપાચમના રોજ મેળો ભરાય છે તે વખતે અહીં ધણી નાગ જણાય છે એમ કહેવાય છે અહિંથી આગળ જતાં છ ટેકરીઓ ચઢવાની અને તેટલીજ ઉતરવાની આવે છે

ગસ્તામાં કેદારેશ્વર મહાદેવ તથા કેદારકુંડ આવે છે છોક્રેલી સાતમી ટેકરી ગુરુ શિખરની આવે છે તે ટેકરી ૫૬૫૦ ફીટ ઉંચી છે આ ટેકરી આખી સીવીલ રેશનથી ૧૦ માઈલ થાય છે, ઝોરીયાથી ૫ માઈલ છે ગુરુ શિખર ઉપર જવાનો પગ ડીઝો રસ્તો છે ગસ્તો બાધેલા નથી, વળા અહીં ગસ્તામાં પથ્થર પથ્થુ આવે છે અહીં એકલા જઈ શકાતું નથી ઝોરીયાથી ભોમીયા લઈ જવું આ રસ્તે ચાલીને જવું પડે છે,

ગુરુ શિખરની ઉંચી ટેકરી ઉપર ચઢ્યા ત્યાં એક શિવાલય છે ત્યાં દત્તાત્રયનું મંદિર છે દત્તાત્રય વિંદ્યુનો અવતાર મનાય છે અહીં ગુરુદત્તાત્રયના પગલા છે અહીં એક મોટો ઘટ છે તે સવત ૧૪૫૮ માં બાધેલા કહેવાય છે તે ઘટ લોકો વગાડે છે અહીં ધણી ગુફાઓ પણ છે અહીં માધુ રહે છે, યાત્રાળુઓ અહીં રાત રહેવું હોય તો રહી શકે છે

આ ગુરુ શિખરની ટેકરી આખી ઉપર ઉંચામાં ઉંચી ટેકરી છે ત્યાં રહી માઉન્ટ આણુનો બધો દેખાય જોઈ શકાય છે શિરોહી મામ જણાય છે અખાભવાની માતાનું મંદિર ને આરામુખા છે તે જાઈ શકાય છે, તેમ અરવલી પહાડની બીજી ટેકરીઓ પણ જોઈ શકાય છે અહીં વાદળા અચડાય છે ઉપરથી આણુ બાણુ જેતા આણુનું 'સુર દમ્બ જણાય છે

ગુરુશિખરથી પાછા ઝોરીસા આવી ત્યાંથી માઉન્ટ આણુ પાછા જવાય છે

ગુરુ શિખર જવાનો રસ્તો વિકટ છે, ટેકરીઓ ચઢ ઉતર કરવાની હોય છે છ ટેકરી અહીં ઉતરી સાતમી ટેકરી ગુરુશિખરની આવે છે, તે ઉપર ચઢે ત્યારે ગુરુદત્તાત્રયના પગલાના દર્શન થાય છે વળા સાધારણ રીતે અહીં વાઘ વરુ હિંસક પ્રાણીઓનાં જન્ય ગણાય છે એટલે લોકો અહીં આવતા નથી દેલવાડેથી અચળગઢ જતા જૈનોનો સગાત થાય છે જૈનો અચળગઢના દર્શન કરી સાને પાછા દેલવાડે જાય છે, તે કાર્ક ગુરુશિખર આવતા નથી એટલે હિંદુ યાત્રાળુઓ જો સગાત હોય અને ટેકરીઓ ચઢવા ઉતરવાનું બળ હોય તો ભોમીયાને લઈ અહીં આવે છે

ભોમીયા વગર એકલા આ રસ્તે જવું વિકટ છે જેમને ગુરુશિખર જવું હોય તેમણે દેલવાડેથી રહવારે ન કળા અચળગઢ જવું પાછા ઝોરીસા આવી ત્યાં રાત ગહેવું ઝોરીયાથી રહવાગમાં નીકળી ગુરુ શિખર ચઢવું દસ અગીવાગ વાગે ઉપર પહોંચી દર્શન કરી બે ત્રણ કલાક વિરામ લઈ બાધુ પાછા ગયા હોય તો બાધુ જમી 'વે' પછી ત્રણેક વાગે નામે ઉતરવું તો પાંચેક વાગે ઝોરીયા આવી ગત ગહેવું અને બીજે દિવસે આણુ જવું

આથી ચાલવામાં બહુ ત્રાસ નહિ પડે અને સારી રીતે યાત્રા થઈ શકશે આ પ્રમાણે ગુરુ શિખરની યાત્રા કરી આણુ પોતાને મુકામે આનવું આગવા દિવસનો ચાક લાગ્યો હોય તો એકાદ દિવસ આણુ ઉપર ગહી વળી બીજો દિવસે ગોમુખ વસિષ્ઠાશ્રમ જવા ઉપકુંડ દેલવાડેથી ગાડામાં જવું હોય તો તે ગાડા જતા આવતાના બોડે મળે છે અને સાને દેલવાડે જાય છે ગત ઝોરીયા ગહેતા નથી માટે જેમને ગુરુ શિખર જવું હોય તેમણે માત્ર જતાનું જ બાહુ ઠંગવું અથવા મૂંઝી જઈ બીજો દિવસે લઈ જાય તે પ્રમાણે પ્રથમથી જ નક્કી કરવું

નવલકિશોર અને નિર્મળા

(લે-રા. ગૌરીશંકર મોતીરામ ભટ્ટ બી એ)

(અનુસંધાન ગતાકથી)

પ્રકરણ ૧૪ મું

જેમાં નવલ—નિર્મળાનો પ્રેમ પકડાઇ જાય છે

દયાશંકર થોડીવાર ઉભા રહ્યા અને ચાલતથી તેમના તરફ જોઇ ગયા ધણી આશ્ચર્યની બાબત તો એ હતી કે આ બનાવ તેમણે નજરે નજર નેવેલો હોના છતાં તેમના મહેંગા ઉપર કોઇ પણ પ્રકારની લાગણી જણાતી નહતી તે ઉપરાંત અને પકાદાર હતા, અને તેમનામાં શારીરિક અને માનસિક શક્તિ હશે એવો ખ્યાલ આવતો હતો તેમના જ્ઞાન તત્ત્વોમાં એ શક્તિ હોવાથી તેમનામાં અગ્ર નિશ્ચય કંવાની ટેવ હશે એમ ચોક્કસ ચોક્કસ માલુમ પડતું હતું એક મેઘામાં મોટી સભામાં તેમની પ્રતિભા પડે તેવા તે જણાતા હતા

દયાશંકર બ્યારે ગદાપત્રીશીની ઉમરે હશે ત્યારે તે ધણી જ જોશવર અને આચાર્યવાદી હશે એમ માલુમ પડતું હતું તે વેપારી હતા છતાં બહારની કસરતોથી અને સાદા જીવનથી તેમણે શરીરનું જોર ટકાવી રાખ્યું હતું ધણી વરસોથી તેમણે ગમીગ જીવન ગાળેલું હતું, અને જગતના સાધારણ જાનહોથી વખત યુભાવવાનું તેમને હીક લાગતું ન હતું બહાર ફરવા જવું અથવા ઘોડે બેસીને જવું એટલે દિવસનું એક કામ તે સમજતા હતાં અને તે જાનદ મેળવવા તરિકે નહિ પણ જરૂરનું છે એમ માનતા હતા

કોઇ પણ પ્રકારની આજસ કોઇમાં તે જોતા તો તે સહન કરી શકતા નહિ કવિઓ અને તરગીઓની, માણક ફરતા અને જાનદરોધતા લોકોની કલ્પનાઓને તે એકદમ પણ ગણકાવતા નહિ કોઇ પણ લોકો અમે પૈસાદાર છીએ તેથી કામ નહિ કરીએ એમ કહે તો તેના તરફ તે તિરસ્કારની દૃષ્ટિથી જોતા હતા આ પ્રમાણે તેમનો સ્વભાવ હોવાથી કુદરતી રીતે તેમને પોતાના ઉપરી જે કહેવાતા તેમનાથી પણ ઉચ્ચ દરજ્જે જવાનો નિશ્ચય રાખતા હતા બ્યારે તે નાની ઉમરના હતા ત્યારે સહેંગની પોલો અને બગીચાઓમાં ફરીને જે જે યુક્તકે વાંચીને તેમને જ્ઞાન મળે તેવું જ્ઞાન બહાર ફરીને મેળવી લીધું હતું

આ પ્રમાણે તેમણે કાર્તિક મેળવવાના બીજા નાનપણથી જ વાચ્યા હતાં, અને બવિ-ખમાં એક મહાન પુરુષ થવાનો તેમનો ઇરાદો પાડે તેમ લાગતું હતું પોતાની નાની ઉમરમાં પણ તેમણે એટલો તો દરાવ કર્યો હતો કે પહેલા પોતે પોતાની જાત ઉપર કાંતુ મેળવવો અને પછીથી પૈસો કમાવો આ છાદાને પાર પાડવાને તેમણે લક્ષ્ય બિંદુએ પહોંચવાને થાય એટલો પ્રયાસ કર્યો હતો. અને વચ્ચે આવતી અડચણને બાલુપગ કંદાવવાને તેમનાથી બને તેટલી કોશીશ કરી હતી

જીવનમાં આ અડચણોની સામે થવાને તેમણે શારીરિક અને માનસિક બળ મેળવી લીધું હતું આથી તેમણે તેમના જીવન અને તેમના સાક્ષીઓ સબધી થયું જ્ઞાન મેળવી

લીધું હતું આથી તે શાત, સખત અને દિસાળ ગણનારા થાય એમા જરાએ નવાઇ ન હતી કોઇવાર માણસ પેસો મેળવવાને બહુ મહેનત ન કરે, તોપણ પોતાની પાસે જે હોય તે બચાવવાનો પ્રયત્ન તો જરૂર કરે દયાશક્તિમા નાનપણમા જે ધરાય હતી તે ઉમર વધતા સખત, દૃઢ અને પામે જઇ ન શકાય એવા થવામા કેવવાઇ ગઇ હતી કેટલાક તેમને બહુ સખત માનતા હતા.

તેનામા બહુ લાગણીનો અવિર્ભાવ કે ઉડાઉપણુ ન હતું તે એમ સમજતા કે માણસે પોતાને જોઇએ તે પોતે પેદા કરવું અને બીજાને તેટલીજ સગી દિમતે આપવું તેની ઇચ્છાને આધીન હોવાથી તેમની પાછલી ઉમરે પણ તે વધારે કલુમ હોય તેવા લાગતા હતા. તેમણે પોતાની જીવનના આજમાજ એક નિશ્ચય કર્યો હતો ને તે છીર્તિ મેળવવાનો, આ કામણથી તેમણે માત્ર પેસાદાર થવું એટલુંજ નહિ, પણ વધારે પેસાદાર થવું એમ નિશ્ચય નાનપણથીજ કરી મૂકેલો હતો. મક્કમ ગોતે ધીજથી તેમણે ધન તો મેળવ્યું પછી તેમણે એવો દગવ કર્યો કે એ ધનને અમુક ગીતેજ વાપરવું જેની રીતે ધન કમાવતમા તેમણે ચતુરાઇ વાપરી તેવીજ ચતુરાઇ તે વાપરવામા વાપરી તેથી તેમને નાદેદોષ ખિનાજ મળ્યો તે જે થોડા વરમા પેસો મેળવી પ્રખ્યાત થયા તેટલાજ વરમા મોટા મોટા ધમાદા કામ કરીને વરમો, મહિના કરતા થોડા જ દિવસમા વારે પ્રખ્યાત થયા ને તેથી દેરકની જીએ તેમના નામના ઉચ્ચાર થતા લાગ્યા.

પ્રિય વાચનાર, આ પેસાદાર અને ધર્માદાના મહાન કામ કરીને નામના મેળવનાર માણસ જેણે દયાશક્તિ નામને ગોબાસુ અને પછી જ દયા કરી તે નિર્મળા ઉપર દયા નહિ કરે ?

નવહતી પામે દેહી નિર્મળાનો ગમગમતો મ્હેરો જોઇને તેમના મનમાં કંઈક તો થયું, પણ તે તરતજ નવવાઇ ગયું ને બહાણી કોઇ તે બહુના પાશુ નહિ તે જે જગ્યાએ કમા દના ત્યાંથી જગા પણ ખસ્યા નહિ, તેમણે બાગ્યાની સાથ ઉપર પોતાનો હાથ મુક્યો હતો તે જગા પણ ખસેડ્યો નહિ, પણ ઉછેરો વધારે રિયો કર્યો તેમના મ્હેર ઉપર વધારે જગમા જગ્યાઈ અને તેથી નિર્મળા વધારે આશ્ચર્ય અકિન બની એણે પોતાના ગળા ઉપર જે આગળી ગમગમતે મુકી હતી તે ઉપાડી લીધી.

એટલાથી તે તમામની ઉપર શાન્તિ ને હાથ પડી દના તેના પાંડો ઉપડ્યો દયા-શક્તિ કરે બાગલ પુરેપુરું ઉપાડ્યું અને જરાક જાલુ ઉપર ઉભા ગયા.

દયાશક્તિ નવહતે જગા મખ્તાદથી કહ્યું, " તમે માગો ઓગડામા જવ અને હું આવું ત્યા મુઠી થોભજો મારે તમારી સાથેની વાલચિત જાડુરી મ્લી છે તે ત્યારે પુરી થશે "

આ શબ્દો દયાશક્તિ ધંધા મારે કયા પણ તેમણે એવા રૂપમા કહ્યું કે જેથી નિર્મળાની આંચા ઉડી ગઇ અને તેના મ્હેરો ઉપર નિગદાના મોઝે પડ્યા તે થોડાક પમલા નવસ તરફ ગઈ.

" ઊંકરી દની મ્હે, જુઓ નવત આપણા મેળાપ સખા નિર્મળા થોડા ધણ જાણે કે તમારે દને નિર્મળા ત ફતી કોઇ પણ આંચા ગમ્મવી નહિ "

આટલા ટપ્પો બોલીને દયાશક્તિ પેતાની દિટિ તે બન્નેના ઉપર નાખી.

" મીક, તમે જે કરો તે ખરું. " નવસે ઉત્તર આપ્યો તે તે વિચારમા હતો અને તેના શબ્દો તે વિચારમા પગિણમે કુદતી ગીતેજ નીકળી ગયા તેના હાથના ધકકાથી બાગલ જગા તેના ત હેતુ અને ઓગડાની વચ્ચે પડેલા એક મોટા મોળા ટેબલ આગળ જગા થોભ્યો.

છાસનાં ઉપર સો વર્ષ જીવવું.

(અનુવાદક — રમણીકરાય બેઠાલાલ દવે)

દુનિયામાં સૌથી અધિક અને મોટે માણસ અમેરીકામાં છે એનું નામ જોન ડી રોકફેલર છે. અત્યારે એની અવસ્થા ૮૫ વર્ષની છે એમના શરીરના બાધા હલુ પણ મનુષ્ય છે ૫૮ વર્ષની ઉંમરે એમનું શરીર આટલું બધું મજબૂત નહતું, કે જે હાલ ૮૫ વર્ષની ઉંમરે છે એણે ધડપણમાં જીવાન થવા માટે એક ગુપ્ત મોઢી કાઢ્યા હતા આ-પણા જીના સાહિત્યોમાં અવનવપિત્તી વાત પ્રખ્યાત છે કે એમણે ધડપણમાં પણ જીવાતી મેળવી હતી રોકફેલર મહારાણે રૂપિયા ખર્ચાને પણ જીવાતી કાંઈ પાસેથી નહોતી લીધી.

હિન્દુઓ દૂધથી અધિક બીજા કોઈ પણ ખોરાકને નથી માનતા શરીર અને ધનિઓને પોષણ કરનાર દૂધ છે. દૂધની ઉપયોગીતા ગણીને ગાયને ગાયમાતા ગણે છે, અને ગોદત્યા (ગાયને માણસ) એ હિન્દુઓમાં તેના જેવું બીજું કોઈ પાષ નથી એજ ગોમા-તાના દૂધથી રોકફેલર પોતાની ગયેલી જીવાતી મેળવી છે એમને મન્દાગિની ખીમારી હતી આણુ પચતું નહતું ધિમે ધિમે એમનું મૃત્યુ નર્નદિક આવતું હતું કેમકે આ દુબળી દવા ઘણી કરી પણ મટતુંજ નહિ ડાક્ટરો દવા આપે તે પણ ઉલ્ટિ થઈને પાછી નીકળી જતી હતી બહુજ પૈસા ખર્ચે ક્યાં પણ તેમની મદદામ દૂર ન થઈ.

રોકફેલર એક ઉલોગી મનુષ્ય છે તેમને નિરન્તર ઉલોગ અને મહેનતના કારણ અને પોતાના બાદબગથી ૨૫૦ મિલીયન (પચ્ચીસ કરોડ) પાઉન્ડ પેદા કર્યા હતા આ પચ્ચીસ કરોડ પાઉન્ડ નજીબ ૭૫ કરોડ રૂપિયાની બરાબર હતા. પહેલાં એ સાધારણ મનુ-રીની અવસ્થામાં હતા પણ પરમેશ્વરની રૂપાથી અને પોતાના ઉલોગ અને શક્તિથી દૂની-યામાં મૈથી આધક ધનવાન થઈ ગયા છે પોતાનું દુર્ગ સાફ થવાને માટે ઘણા પૈસા વાપરી નાખ્યા પણ કાંઈ કે ન પડ્યો. રોકફેલર એવો નિમય ક્યો કે ગમે તેમ થાય પણ મારા ખતુ મદાગિન ઉપર મારો વિજય બસ કંઈ.

જૂમળમાં સૌથી વધારે પૈસાદાર આ વ્યક્તિ હજમગ ધણેવખન બૂખ્યા રજા જે કંઈ ખાય તે પચે નહિ. મદાગિન એટલી તેજ થઈ ગઈ કે પછી ખાવાને માટે એમણે જગ પણ પ્રયત્ન ન કર્યો. ફક્ત જીવન ટકાવી રાખવાને માટે એ બિરકુટ અને દૂધ થોડા પ્રમા-ણમાં લેતા. અમેરીકામાં એવો એક જાનનો દવકો ખોગક અને છે કે — માદા, ઘણા માણસ અને લાયક પણ ખાઈ શકે છે ખોગકને પડે દૂધ અને બિરકુટ લેતું પડતું હતું પણ સ-નોન જગ પણ ન વગતો, ખાઈ માટે જીવ સહચાતો હતો પણ મદાગિને લીધે બૂખેજ ગટેલા હતા.

પેટની ખિમારીઓ વધી તેથી તેઓ બહુ યાદી થયા પણ કાંઈએ ઉપાય ન જાન-સાગો, અને જેણે ઉપાય કર્યો તે પણ નકામા ગયા.

હજમગ દસ વર્ષ થઈ ગયા પછી જ્યારે તેમના એક મિત્ર ગદાર ગામથી ડાક્ટર એચ. એફ. ગિગા એમને ત્યાં આવ્યા, અને ગળામાં પણ ત્યાં ભોગવી એવા હતુથી આવ્યા ત્યાં એક વખત બન્ને મિત્રોમાં રોકફેલર એનીકારના સિદ્ધાંત ઉપર વાન કરના હતા. એનીકારને પેર અને મદાગિન ઉપર વેચીક એમિડ (I told you so) નામનો તેજાવ દી અને મી આ છે તે અચન ઉપયોગી મળ્યો છે.

મેખીકાદનો સિદ્ધાન્ત એ હતો કે મીઠું, દહી અને ઊસથી શરીર નિરોગી બને છે, માટે તમે પણ દહી ખાવ રૉકફેલ્ડને દહી ખાવાનો રૂચી ન થઈ ત્યારે તેમણે કહ્યું, તમે તે દહીને વજોવીને ઊસ કરી પછી તે ઊસ પીઓ આથી રૉકફેલ્ડ મહાશયે તે પિવાનું કમુલ કર્યું અને પિવા માંડ્યું ત્યારે તે કાંઈ તેમને પચવા માંડ્યું આ પ્રયોગ ધણો વખત ચાલુ રાખવા માટે, એમણે સારી ગાયો રાખી અને તેમણે પોતાને માટે તે ગાયોના દૂધનું દહી બનાવ-ગવીને પછી તે દહીની ઊસ બનાવીને પીતા હતા દિવસમા ત્રણ વખત ઊસ પિતા ને બે વખત દૂધ લેતા તે તેમને પચી જતું હતું હવે દરેક વસ્તુ પચાવવી તે તો સહેલ થઈ ગયું હતું

માનસિક અવસ્થાનો પ્રભાવ પાચન શક્તિ પર ધણો જ રહે છે તેમણે 'એક્સ ૩' x ray ની સહાયતાથી આતંગડાઓના જુદી જુદી રીતે ફોટાઓ લીધેલા છે, તે ઉપરથી એમ સિદ્ધ થાય છે કે ગુસ્તાની વખતે પેટની સર્વ ક્રિયાઓ બધ થઈ જાય છે, અને ખુશ હોઈએ છીએ તે વખતે પાચન કરવાની ક્રિયા જોગી ચાલે છે એથી રૉકફેલ્ડ મહાશયે તેમનો સર્વ કાગળો તેમના છોકરાને સોંપીને તેમણે પોતાનું જીવન શાન્તીપૂર્વક વિતાવવા માંડ્યું છેવટે રૉકફેલ્ડની મદાગ્નિ મરી ગઈ ધન એ સર્વ સુખનું મુળ નથી, તેમજ ગમે તેટલા સાગ મિષ્ટનો ઉડાવો તોપણ ઊસ જેવી વસ્તુના સિવાય પણ ચાલતું નથી, તેવી જ રીતે આપણું જીવન સુખમય ગાળવા મોજશોખની સાથે જરા કસરતની પણ જરૂર પડે છે તેવા સિદ્ધાન્ત ઉપર તેઓ કસરત કરે છે અને કસરતથી તેમનું જીવન એ વર્ષ ઉપર પણ ગાળી ચકશે ખગ

મીઠું અને તેના ઉપયોગ.

મનુષ્યને ન્યારે ધ્યેય થાય છે ત્યારે તેના હૃદયની ગતિ અતિ દુર્બળ થઈ જાય છે આ માટે તેને મીઠું નાખેલું થોડું થોડું નવાણુ પાણી પાવામા આવે છે

બાળક ન્યારે એવી જ કાર્ષી તુકરાનકારક વસ્તુ અધિક ખાઈ જાય છે ત્યારે તેને ગરમ પાણીમા ચમચો મીઠું પાવામા આવે છે મીઠું પાવાથી ઉંઠી થાય છે કે જેથી આરામ થાય છે રશિયામા બાળક જન્મતા જ તેના શરીરે મીઠું ધસવામા આવે છે ત્યાની બાનુઓનું માનવું છે કે આ પ્રકારે કુવાથી બાળક બિમાર થતું નથી

અશીથુનો તીસો ન્યારે અધિક ચઢી જાય છે ત્યારે નવાયા (હસેકો) પાણીમા મીઠું મેળવીને તે વડે વારવાર દંદીને ઉંઠી કગવવામા આવે છે (આથી દંદીને નિદ્રા નહિ આવે, તે છતાં જો તે બેહોશ થવા લાગે તો ગરમ ગરમ ચ્હા પાત્રી બેઠએ, એવા ઉપાય લેવા કે દંદીને નિદ્રા નહિ આવે)

વાળ ધોવાના મસાલામા મીઠાનો પ્રયોગ—વેસણુમા મીઠું મેળવીને તે વાળોમાં ખુબ ચોળવાથી અને પછી પાણીથી ધોઈ કાઢવાથી વાળ ખુબ સાફ થઈ જાય છે

હાથમા કુમળાની વાસ—ગંધ આવતી હોય—મીઠાવડ હાથેને ખુબ મસાજવા અને પછી ગરમ પાણીથી ધોઈ કાઢવું

કુમરીથી ગંધાતા અધુ છળાઓ, ચાળી વાડકા, વામણુ સાફ કરવા. મીઠાથી તમને ખુબ માનવા અને ગરમ પાણીથી ધોઈ કાઢવા

પગ—પાસની સાદી સાફ કરવી—મીઠાથી મિશ્રીત પાણીમા જાડા લુગડનો ટુકડો બેળો અને સાદી પર ઘસો, પછી કોગ કપડા વતી લુછી નાખો મીઠું સાદીને પીળા રીંછી પડી જતા અટકાવે છે

તોફાની વરસાદ

(અનુવાદક રમણીકગય જોડાલાલ દવે)

હોંઠા જલ્દી હોંઠા, આ જા જા અવાજ શાનો થાય છે? અરે ઘરમાં એક ડુટ પાણી ભરાઈ ગયું છે માટે જલ્દી હોંઠા.

મહેશચંદ્રની ઉધ હડી ગઈ, ને આખો મસળતે મસળતે ઉભો થયો, અને જોયું તો ઘરમાં એક ડુટ પાણી ભરાઈ ગયું છે, અને વધારે ભગય છે આ જોઈને મહેશચંદ્ર ગમ-રાઈ ગયો, હાથ કપવા લાગ્યું, હાથ પગ નગમ થઈ ગયા અને ધાર્ણ કે હવે મૃત્યુ નજદિક છે આશો આપણે જોડેના ઘરમાં જઈએ અને કોઈને બોલાવી લાવીએ એમ કહીને બનને એક બીજાનો હાથ પકડ્યો અને બાગણે મોઢવા મહેશચંદ્ર આગળ ચાલ્યા.

ધોર અધાડ હતું મહેશચંદ્ર દિવાની મદદથી આગળ વધ્યો, કમળા [તેની સ્ત્રી] એ તેનો હાથ ઝાડીને કહ્યું અને પહેલા આગળ જવારે, આપ આ બાળકને સાચવીને લાવો કમળાએ બાળકને મહેશચંદ્રને આપ્યો.

કમળા જ્યાં હતી હતી ત્યાં આગળ કમાડ હતું કમળાએ ઉતાવળી થઈને બારણું ખોલ્યું કે તરતજ બહાર આગણાતું પાણી બધું ઘરમાં આવ્યું કમળા પાણીના ધક્કાથી પડી ગઈ અને પાણીના જોસથી પાઠી ઘરમાં ગઈ ઘરમાં લગભગમાથોડું પાણી ભરાઈ ગયું ને કમળા હુલવા લાગી તેણી થા થર સ્વરે-“ જોલી ” અને બચાવો ”

મહેશચંદ્ર તરતો હતો તેણે કમળાના તરફ જવા માડ્યું એટલા ધા કે જે માટીનું હતું તે પડી ગયું અને ઊપરાની એક વળી મહેશચંદ્રની કમળા ઉપર જોરથી પડી મહે-શચંદ્રે જોરથી બુમ મારી ‘હું મરી ગયોરે મને કાંઈ બચાવો,’ તેની પાસે એક લાકડું હતું તે પણ છુટી ગયું.

મહેશચંદ્ર હવે તરી ન શક્યો સહજાએ તેના હાથમાં એક લાકડું આવ્યું એનો તેણે આશરો લીધો અને આખી ગત તે વહેનોજ હતો આગળ જતાં વચ્ચે એક પીપગાનું ઝાડ તેના જોવામાં આવ્યું તે બહુજ થાકી ગયો હતો અને લાકડાની મદદથી તરફડીયામારતે માગને મહા પગણે તે પીપગાના ઝાડ પાસે આવ્યો, અને લાકડાને ઊંડી દબને ઝાડ ઉપર ચઢી ગયો અને પડે નહિ તે માટે તેને પોતાના પોતાના એક હોંઠા ઝાડને બાંધ્યો અને નિગંતે બેઠો આ નિગંત તેના જામ્યમાં ન હતી એને થોડીક વારમાજ પોતાની સ્ત્રી અને પુત્રની ચિંતા થઈ હું ક્યાંથી ક્યાં આવ્યો ને બાળક ક્યાં, કમળા હુબી ગઈ હશે કે મગજને શરણ થઈ હશે, અરેરે એવું શું થયું હશે તે ધરતી નીચે દબાઈ ગઈ હશે કે પછી ક્યાંની ક્યાં તજાર્ડ ગઈ હશે આવી જાનના વિચાર કરતા કરતા મહેશચંદ્રની આંખોમાં આંસુ આવી ગયા, એવું હાથ અત્યંત આકુળ વ્યાકુળ થઈ ગયું.

આખો દિવસ એ ખાધા પિધા વગર ઝાડ ઉપર બેસી રહ્યો. ઇશ્વરની લીલા અપાર છે. મહેશની ચારે બાજુ પાણીજ પાણી આ પાણીમા આખી રાત તણીયો હતો. પાણીના કારણથી આટની બધી તેની દુરદશા થઈ, તેણે ચારે બાજુએ ફરી નજર ફેરવી જોઈ પણ પાણી સીવાય બીજું કશું ન જણાયું તેણે વિચાર્યું કે હવે આપણું મરણ નજદીક છે એમ ધારીને એણે પરમેશ્વરને સભાર્યા એટલામા આંધેથી એક હોડી આવતી જણાઈ હોડી જોઈ મહેશચંદ્રે જીવવાની આશા બાધી.

ગીરીશપુરના જમીનદાર વિષ્ણુશર્મા બહુ દયાળુ વ્યક્તિ હતા એમણે જાણ્યું કે ગામમા પાણી બધે ફેલાઈ ગયું છે, અને હોડા બિચાગ વર, ધન, ગ્રામ વિગેરેથી વિખુટા પડી ગયા છે આ જોઈને તેણે હૃદય પીગળી ગયું અને પોતાના મોટા વિદ્યાળ મકાનમા જેમણે તેમને લાવીને એક બાજુ રહેવાની સગવડ કરી આપતા તે ઉપરાંત એમણે સદામત પણ ખોલ્યું હતું. આઠ દસ માણુએને બહાર તણાતા લાવવા માટે મોકલ્યા હતા.

મહેશચંદ્રની નજર આવતી હોડી ઉપર પડી હોડીનું કામ એ હતું કે જે માણુસો પાણીમા તણાઈને આ ઝાડ ઉપર ચડી ગયા હોય અથવા તણાતા હોય તેમને લઈને વિષ્ણુ શર્માને ત્યાં પહોંચાડવાનું કામ કરતા હતા. જ્યારે હોડી નજદીક આવી ત્યારે મહેશચંદ્રનો હર્ષ મયો નાહ અને ઉતાવળથી બાંધેલું ઘોડીયું ઝાડથી છુટું કરીને નીચે ઉતરવા માણુ હોડીવાળે કહ્યું — “ભાઈ ઉતાવળ ના કરશો, ધીમે ધીમે ઉતરો નહિતો પડી જશો.”

પરંતુ મહેશચંદ્રે તે જાણે ન સાંભળ્યું. હોય તેમ ઉતાવળે ઉતાવળે ઉતરવા માણુ આખો દિવસનો બૂખ્યો અને પાણીની અદર તણાતો અને તરતો આવેલો હતો તેથી તેણે શરીર નળણુ થઈ ગયું હતું એકાએક તેનો પગ ઉતરતા ખસ્યો અને પાણીમા પડ્યો અને ડૂબ્યો.

પગમાત્રા ! તમે મહેશચંદ્રના નસીબમા શું લખ્યું હતું. પહેલા એની સ્ત્રી અને એના બાળકનો નાશ કર્યો અને હવે એને પણ ડૂબાડીને મારી નાખ્યો.

(૨)

મહેશચંદ્રને જ્યારે બાન આવ્યું ત્યારે તેણે પોતાને પલગમા સુતેલો જોયો. વાત એ હતી કે જ્યારે મહેશચંદ્ર પાણીમા પડ્યો કે તરત જ તે પાણીની અદર ડૂબ્યો હતો. જ્યારે તે પાછો ઉપર આવ્યો ત્યારે હોડીવાળાઓએ તેને લઈને હોડીમા નાખ્યો. તેના પેટમા થોડું પાણી ભરાઈ ગયું હતું પણ તેને હોડીવાળાઓએ નીચે રાખીને પાણી કાઢી નખાવ્યું, પણ તેને બાન ન હતું આવી સ્થિતિમા તેને ગીરીશપુર લઈ ગયા, અને વૈદ્યો અને ડાક્ટરોની દવાથી તેને બાન આવ્યું. બાન આવતાની જ સાથે તે ઝુન, સ્ત્રીને માટે વ્યાકુળ થવા લાગ્યો. “પ્રિય કમળા, કમળા” એમ ઘુમો મારવા લાગ્યો. પાસે જમીનદાર વિષ્ણુશર્મા ઉભા હતા તેમણે કહ્યું — “ગમરાઓ નાહ, આપણું શરીર બહુજ અગત્ય થઈ ગયું છે, પહેલા થોડુંક ખાઈ લ્યો. પછી તમારે જે વાત કહેવી હોય તે કહેજો.”

મહેશચંદ્ર બરાબર બાનમા આવી ગયો. હવે તેને ચાક ઉતરી ગયો હતો, તે પલગ ઉપર બેઠો થઈને નીચે ઉતરવાની હિંમત કરવા લાગ્યો. વિષ્ણુશર્માએ તેને પલગમા જ બેસી રહેવાની સૂચના કરી અને નોકરોને કંઈ છસારો કર્યો.

નોકરોએ છસારો જોઈને તરત જ ગરમ ગરમ દૂધને મીઠાઈ લાવીને હાજર કરી મહેશ આખરે સંતોષ પામ્યો. તેના શરીરમા કાંઈ થોડીક યક્તિ પણ આવી. તેને પલગમાથી નીચે

ઉત્તરવાની મનાઇ હતી, તો પણ નીચે ઉતર્યો અને જમીનદારના પગમા લાખા થઇને પ્રણામ કર્યા વિષ્ણુશર્માએ તેને ઉભા કર્યો અને નેણે સર્વ વાત પૂછી, આથી મહેશે સર્વ વાત કહી એ સાબળી જમીનદારની આખોમા આસુ આપ્યા, અને કહ્યું—“ ભાઇ આજતો રાત થઇ ગઇ છે પણ કાલે સવારે તમારી સ્ત્રી અને બાળકની શોધ કરાવીશુ હાલ આપ નિરાતે સુઇ જાઓ ”

આવું કહીને તે જમીનદાર ચાલ્યા ગયા, પણ મહેશયદ્રને જરા પણ ઉધ ન આવી એનું હૃદય જર્જર થઇ ગયું હતું એ જુદી જુદી જાનના વિચારો કરી રહ્યો હતો, કદાચ જો તેને એકાદ ઉધનું ઝેડકુ આવતું તો તેને ખરાબ દુખનું મ્વનું આવતું અને ગમશેષ જતો.

રાત ગમે તેમ કઠીને વીની તો ખરી અને સવાળ થયું વિષ્ણુશર્માએ મહેશયદ્રને તેના દિવાનખાનામા બોલાવ્યો તે પહેલા આઠ દસ માણુએને તેની સ્ત્રી અને પુત્રની શોધ માટે મોકલ્યા હતા મહેશયદ્ર મોટા માન સહિત જમીનદારને ત્યાં ગયેતો હતો મહેશયદ્ર પોતાનો બધો બનેલો હેવાલ ફરીથી શેઠને કહ્યો અને તેની આખમા આસુ આપ્યાં, મહેશયદ્ર શોધવા નીકળેલા મનુષ્યોની ગદ્ ગદ્ગેનો હતો પણ કોઈને જોઇ શક્યો નહિ પાછી ફરે એટલું થઇ ગયું છે મહેશયદ્ર પણ શોધવા માટે ત્યાં જતો હતો પણ વિષ્ણુશર્માએ તેને રોકી રાખ્યો હતો.

સંધ્યાકાળ થવાની તૈયારી હતી આઠ વાગી ગયા હતા અને નવ પણ વાગવાની તૈયારી હતી પરંતુ કોઇ ન આવ્યું, મહેશયદ્ર વાણું કરીને સુવાની તૈયારી કરતો હતો પણ તેને ઉધ ન આવી આખી રાત એણે બેઠે બેઠે વિતાવી સવાળ થયું, બધા સાથે એમ હતો ત્યાં જ શોધવા નીકળેલા માણુસો પણ આવતા હતા આ લોકોને જોઇને મહેશનું હૃદય ધક્કવા લાગ્યું જમીનદારની પાને પેલા લોકો આવ્યા અને પ્રણામ કર્યા બાદ તેઓ એક બાણું બીતને ટેકા રાખીને ઉભા, શેઠે પૂછ્યું કેમ મહેશયદ્રની સ્ત્રી અને પુત્રતો પત્તો લાગ્યો ?” શેઠનો સવાલ સાબળાને એક એકના મ્હા સામું જોવા લાગ્યા, પણ છેવટે તેમાંના એક જણે કહ્યું, “ નાજી મહેશયદ્રની સ્ત્રી તથા બાળકનો પત્તો લાગ્યો નથી પણ એક બચકર વાત છે તે કહેતાં તો અમારી છાતી ફાટી જાય છે ”

વિષ્ણુશર્મા ઉતાવળથી બોલ્યા—“ બોલો શું છે જરૂર બોલો ! ”

સાહેબ, અમે એમ સાબળાએ છે કે કુદનપુરનો પણ

વિષ્ણુશર્મા—“ શું તે પણ તથાઇ ગઇ કે શું ? બોલો જરૂર બોલો ?

તોફ—“ હાજી એમ જ ”

આ સંજોગે વર્તાત સાબળાને વિષ્ણુશર્માની આખિમા આસુ વહેવા લાગ્યા “ હાય મારી લક્ષ્મી ” એમ કહીને ગડવા લાગ્યો મહેશયદ્ર તો બિચારો સંજગ- થઇ ગયો

કુદનપુરમા વિષ્ણુશર્માનું સાસરું હતું એમની પ્રિયપત્ની લક્ષ્મી હાલ ત્યાં હતી તે બદ્ધજ દયાળુ હતી તે બિચારી સહેજ તેના પિએ મળવા માટે ગઇ, ને તેનો શું કાળ થયો આવી દશા જોઇને વિષ્ણુશર્માના દુખનો પાગ ન રહ્યો

(૩)

“ એ ગાડીવાળા ગીરીશપુર આવવું છે ! ” હા ” શું બાપુ લખશિ ”

“ પાચ રૂપીઆથી એટલું નહિ થાય જમ એકજ વાન કહી દીધી છે કેમકે ત્યાની સડક બહુ ખરાબ છે ને રેત પણ પુષ્કળ છે,

રામેશ્વરે કહ્યું — જો સાબળા બાપ, અમે લોકોની મદદને માટે જઈએ છીએ માટે માફ વ્યાજબી કરો તને ખબર છે? ગીરીશપુરની સ્થિતિ કેવી ખરાબ થઈ છે ગીરીશપુરના માટે કલકત્તામાં એક મોટી સંસ્થા સ્થાપી છે, અને ત્યાં પૈસાનું ઉપગ્રાહ કરીને ત્યાંના લોકો કે જે નિરાધાર વસ્ત્ર વગરના થઈ ગયા છે તેઓ માટે અમે જાન અને વસ્ત્રો લઈને ત્યાં જઈએ છીએ, અમે અમારો સ્વાર્થ છોડીને અમે પણ અમારાથી બનતી મહેનત અગવવા માટે તૈયાર થયા છીએ, તો તને જરા પણ તે લોકો ઉપર દયા નથી આવતી માટે બાપ તું પણ તારો નફા કાઢીને ગીતસર બાકુ કહેને

રામેશ્વરના આ શબ્દો સાંભળીને ગાડીવાળાના મનમાં દયા ઉત્પન્ન થઈ અને તેને કહ્યું કે જાવ તમે જે આપશો તે લઈશ

રામેશ્વરે તેમના જોડિદારને પૂછીને ગાડીવાળાને ચાર રૂપીયા બાકાના આવવાના કરીને કહ્યું કે બાપ અમારે દસ ગાડીઓ જોઈએ છીએ માટે ખીજી ગાડીઓ મગાવ આપી ગાડીવાળાએ ખીજી ગાડીઓ મગાવી

ગાડીઓ આવી આઠ ગાડીઓમાં સંધ્યો સામાન ભર્યો અને વાડીની બે ગાડીઓમાં સ્વયંસેવકો બેઠા ગાડીઓ આવી, રસ્તો બદલ ખરાબ હતો સડકનું ટેકાણું ન હતું અને પુરકળ રેલ, અને ઈચક હતો ગાડીઓના પછાડ પણ કળી જતા હતા સ્વયંસેવકો કે જેઓ મેરીસ્ટરો, વકીલો, શેઠ સાહુકારોના છોકરાઓ હતા તેઓ જરા પણ મહેનતથી પાછા ન પડતા તેઓ જાતે મહેનત કરીને ઈચકના ખાડામાંથી પછાડને જોર કરીને કાઢતા હતા રસ્તો બદલ ખરાબ તથા ગાડીવાળો હતો જેમ જેમ તેઓ આગળ ચાલતા થયા તેમ તેમ ધણી માણુમોની લાસો અને મરેલા જનાવરો જોયા આ સ્થળ આગળ તો એવી ખરાબ ડુર્ગમ મારતી હતી ત્યાં એક કાણુ પણ ઉછું ન મળેવાય તો પણ આ સ્વયંસેવકોએ તો પોતાના દેશની ખાતર જેમ તેમ કરીને આગળજ ચાલતા અને મધ્યાહ્નાના વખતે તેઓ ગીરીશપુર પહોંચ્યા જમીનદાર વિશ્વશર્મા કે જે દયાળુ હતા તેમનું સીંગનામું તેમની પાને હોવાથી તેઓ તેમની પાસે ગયા

વિશ્વશર્માએ પણ આ લોકો ચા માટે આવ્યા છે તે સર્વ સાંભળીને તેમને માટે ખાવા પીવાનો બટાબસ્ટ સારો કર્યો હતો તેથી સ્વયંસેવકો પણ તેમને આશિષ આપતા સવાર થયું તે વખતે સ્વયંસેવકોએ જવા માટે ગળ મારી અને કાંઈ મદદ માટે ચાચના કગી અને જણાવ્યું કે જે ઘરો તણાઈ ગયા છે તે જે અનાથ અને ધન વગરના થઈ ગયર છે તેમને માટે એક નાનું ગામ બનાવવું છે માટે આપના તરફથી મદદ ચાપ તો સારું ” વિશ્વશર્માએ તરતજ સ્વયંસેવકોને બે હજાર રૂપીયા આપ્યા અને ગાડીઓ ગાડા વિગેરેની મદદ આપી અને કહ્યું કે જો જરૂર પડે તો પછી રૂપીયા મગાવજો વિશ્વશર્માનું દયાળુ અત્કરણ જોઈને સ્વયંસેવકો તો પાણી પાણી થઈ ગયા સ્વયંસેવકોનો નેવા રામેશ્વર હતો તેણે કહ્યું — જમીનદાર સાહેબ, આપે જે મદદ કરી છે અને હવે પણ મદદ આપવાનું કહો છો એ જાહન અમને ધણો આનંદ થાય છે આપનું નામ અમર રહેશે ખરેખર આપનો મનુષ્યધારી દેવ પુરૂષ છે

વિશ્વશર્માએ હસતે હસતે કહ્યું — માફ કરો! બહુ થયું તમે બધા તો મોટા મોટા પૈસાદાર માણસના છોકરાઓ આટલું બધું કદ વેરો છો તે કાંઈ જોણું છે ? મેં તમને તમારા કામમાં શું મદદ કરી છે ? હવે એ વાતને જવાબો બીજું એક તમારે એ જોવાનું

રામેશ્વર—હમણાજ ? હમણાં કેમ ? આ ગત્રી અહિ રહીને પાઠી સવારે જઈશુ

મહેશ્વર—“નહિ પડીત” હમણાજ જવું પડશે આપણે બધા સામાન તૈયાર છે અને આપણે પણ અહિ હીક આરામ લીધો છે હવે આપણને થાક હોય તેમ જણાવ નથી માટે હમણાજ જવું પડશે. એક અમત્યનું કામ છે તેથી હું કહું છું

સ્વયસેવકાએ મહેશ્વરની વાત માની અને તેઓએ ગાડીઓ તૈયાર કરવા માડી, એક ગાડી રોગી સ્ત્રીને અને કમળાને બેસવા માટે ખાલી રાખી હતી તેમાં તેઓને બેસાડ્યા ગયા. ઘણા સકંટો વેઠતા વેઠતા સ્વયસેવકા રાતે ગિરીશપુર પહોંચ્યા, ગાડીઓના અવાજ સાંભળી વિષ્ણુશર્મા બહાર ફાનસ લાખે નીકળ્યા તેમની આખોઆ નિદ્રા તો હતીજ નહિ કેમકે તે બિયારાની તો પોતાની સ્ત્રી લક્ષ્મીના વીરહથીજ નિદ્રા ઉડી ગઈ હતી અને તે તો લક્ષ્મીને શોધવા ગયેલા લોકોની રાહ બેતો હતો, ફાનસના આધારે વિષ્ણુશર્માએ મહેશ્વરને ઓળખ્યો અને બોલ્યો—“કેણું મહેશ્વર ? અત્યારે ગત્રી.”

મહેશ્વર “હાજી, અત્યારે આવવાનું એક કામ છે સ્વયસેવકા પણ મારી સાથે આન્યા છે એમને માટે એક ખાલી રૂમ કરાવી આપો, અને મારી સાથે એક માઠી સ્ત્રી છે, તેને માટે તો આપનો જ રૂમ આપજો.”

વિષ્ણુશર્માએ વિસ્મય પામીને કહ્યું—“શું મારોજ રૂમ આપવાનો છે.”

મહેશ્વરે મસ્કરીયા—“હા, હા, તમારાજ રૂમમાં તેને ઉતારવાની છે.”

વિષ્ણુશર્માએ આશ્ચર્યની સાથે તેમને રૂમ ઉઘાડી આપ્યો લક્ષ્મીને હવે લગભગ બધો રોગ નષ્ટ થયો હતો કમળા અને લક્ષ્મી બન્ને જણે એક એકના હાથની મદદથી અદ્વ આલવા માંડ્યું અને પાછળ મહેશ્વર અને તેની પાછળ વિષ્ણુશર્મા અને સ્વયસેવકા હતા વિષ્ણુશર્મા એ સ્વયસેવકાને એક રૂમમાં લઈ ગયા કમળા અને લક્ષ્મીને મહેશ્વર એક રૂમમાં લઈ ગયો, કમળાએ એ પલંગ ઉપર લક્ષ્મીને સુવાડી અને કમળા પોતો નાખવા લાગી, બન્નારે વિષ્ણુશર્મા ત્યાં તે રૂમમાં આન્યા ત્યારે મહેશ્વરે દીવો ઉઘોડી કગીને દીવાનો પ્રકાશ માઠો સ્ત્રીના ઉપર પાડ્યો પ્રકાશ પડતાની સાથેજ વિષ્ણુશર્માએ ગાબરા ગાબરા થઈને મહેશ્વરને પૂછ્યું—“આ સ્ત્રીને તમે કયાથી લાવ્યા અને તેનું નામ શું લક્ષ્મી છે

કહો જલ્દિ કહો ભાઈ

“હાજી એતો આપની પત્ની લક્ષ્મી જ છે.” એટલામાં લક્ષ્મી બેઠી થવા જાય છે, પણ કમળાએ તેને બેઠી થવા માટે ના પાડી અને કહ્યું કે—“હજી તમારામાં બદ્ધ અશક્તિ છે માટે સુષ્પ રહો.”

આને વિષ્ણુશર્માના આન દનો પાગ ઝલો નહિ અને મહેશ્વરને છાતી સરખો દબાવીને બોલ્યો “હે પ્રિય ભાઈ, હું આ તમારો કરેલો બદ્ધો છદ્મી સુધી બંધીશ નહિ.”

મહેશ્વર બોલ્યો આ વિષયમાં માર કશુંજ કામ નથી પણ તે તો બહુ આ સ્ત્રીનું કામ છે

વિષ્ણુશર્મા—આ સ્ત્રી કેણું છે.

મહેશ્વર—“તે મારી સ્ત્રી છે.”

વિષ્ણુશર્માના હર્ષનો હવે પાર ઝલો નહિ સ્વયસેવકા આ બંધી વાતથી અબર્યા હતા છેવટે સ્વયસેવકાના ઉપરી રામસેવકે મહેશ્વરને કહ્યું કે “ભાઈ આ બધા શું મામતો છે?”

મહેશ્વર—ભાઈ તમે એકવાર બધા બેસી જવ પછી હું બધી વાત કહું આવા

ચપ્પે સાબળતાજ બધા સ્વયંસેવકો બેસી ગયા અને બધી બનેલી વાત મહેશચન્દ્રે કહી સંભળાવી પછી તેણે પોતાની સ્ત્રી કમળાને કહ્યું કે તમારે શુ થયું હતું !

કમળા તેણીના કોમળ સ્વરથી બનેલી વાત કહેવા લાગી “ જ્યારે હું તમને બચાવવા આવી ત્યારેજ હું ડુંખી અને જ્યારે ઉપર આવી ત્યારે મારા હાથમા એક લાકડું આવ્યું અને એને પકડીને હું તણાવા લાગી તણાતા તણાતા હું બેભાન થઇ ગઇ જ્યારે હું બાનમા આવી ત્યારે મેં જાણ્યું તો હું એક સારા મકાનમા એક પલગ ઉપર સુતેલી હતી પણ ઘર પુરુષતુ મને જણાવાથી હું પલગમાથી બેઠી થઇ અને બહાર જવા લાગી, એટલામા એક માણસ ત્યાં આવ્યો તેમણે મને બહાર જવા માટે ના કહી અને કહ્યું કે હવે તમે અશક્ત છો. હવે ફરવાથી બિમાર થશે માટે હવે બેઠેક દિવસ આગમ કરો અને પછી તમને હું જાતે તમારા ઘેર મુકવા આવીશ માટે હાલ તો આરામ કરો પછી મેં તેમના બોલ ઉપર વિશ્વાસ રાખીને મહેવાનો વિચાર કર્યો દિવસ વીતી ગયો રાત્રી પડી હું વાળુ કરીને સુઇ મહેવાની તૈયારીમા હતી એટલામા તે પુરુષ કે જેણે મને ઉઠાવે મનાઇ કરી હતી તે પુરુષ ત્યાં મારી રૂમમા આવ્યો મને ચિન્તા અને દુઃખને લીધે નિર્ગતે ઉઠ્યો શાની આવે ? એને મારી નજરથી આવતો જોઇ હું એકદમ બેઠી થઇ ગઇ એ દુઃખચારી પુરુષે આવીને મારી આગળ એની કામના પ્રકટ કરી પહેલા તો મારે અને એને બન્ન વચ્ચે થોડો અંધાર થયો, પણ મેં ધાર્યું કે આ અંધારાનું રૂપ ખગલ આવશે અને ચોક્કસ એમા મારા સ્વીયજનો ભગ જરૂર થશે. એમ ધારીને મેં તે પુરુષ કે જે નીરાશાજ અને જેને એક દિવસ પણ દારૂ વગર ન ચાલે તે પુરુષની સામે યુક્તિ કરી, અને કહ્યું કે-“ જો અત્યારે તમારી ખરેખરી વાસના હોય તો જાવ અને કાંઈ થોડા દારૂ લાવો. આ દારૂથી પુરુષને દારૂની વાત કહેતા તે તો તન્તજ ત્યાંથી ઉડીને જોડેના રૂમમા દારૂ લેવા ગયો તે દગમીઆન મેં પણ ધામેથી પાછળ પાછળ જવા માડ્યું એ જ્યારે બીજા રૂમમા ગયો ત્યારે મેં પુલેન્ડે સીડી ઉપરથી ઝટ ઝટ ધીમે પગે નીચે ઉતરવા માડ્યું હું નીચે ઉતરીને કમ્પાઉન્ડની બહાર દોડી ગઇ અને આખી રાત તો મેં ચાલચાલજ કર્યું છે મને ખબર નથી કે એક ગાતમા કેટલા ગાઉ ચાલી હઇશ પછી સવાર થયું, ત્યારે હું પેલા ગામમા આવી કે જ્યાં તમે બધા મને મળ્યા હતા તે ગામમા, ગામની બહાર મેં એક ઝાડ નીચે આ બાઇ (લક્ષ્મી) ને પડેલી જોઇ મેં તેની ખબર પૂછી એમણે કહ્યું કે હું પીએચથી સાસરે જતી હતી તેવામા તો મારી ગાડી પાણીની રેલથી તણાઇ ગઇ અને હું તણાતે તણાતે અહિં આવી છુ હું બચી તો છુ પણ મને તાવ ધણે સખત આવે છે એમ કહ્યું તેટલામા તો તેને મૂર્છા આવી આ સ્ત્રીને મૂર્છા આવી ત્યારે મેં થોડુંક પાણી છાટીને હું તેને મારા સાંસ્લા વતી પવન નાખવા લાગી જ્યારે તેણી શુદ્ધિમા આવી, ત્યારે મેં કોઇ સ્થળે આમને મટતા સુધી રાખવાનો વિચાર કર્યો અને હું ત્યાં આગળ ગામમા તપાસ કરવા લાગી, પણ ગામમા તો માત્ર મદિર સિવાય જગ્યા ન હતી પણ ત્યાં હું ગઇ ત્યારે મને તે મદિરના અભિમાની મહત્તે કહ્યું કે આ મદિરમા કોઈને આવવાનો અધિકાર નથી મારે હાલને હાલ તુ મારા મદિરની બહાર નીકળ મેં બધી વાત કહી અને તે મહત્તના મ્હોડા આગળ હું કગરી ઠતા તે મહત્તે ચોકખી ના પાડી હતી પછી હું જ્યારે પાછી આવી હતી ત્યારે મને આ ઝુપડી દેખાઇ એથી હું તે ઝુપડી તરફ વળી ત્યાં એક વૃદ્ધ પુરુષ મ્હોતો હતો તેને મેં મારી સર્વ હકીકત કહી આપી તે દયાળુ વૃદ્ધ પુરુષે કહ્યું કે આવો બહેન, લાંબે સુખેથી આવો આ ઝુપડી તો મેં બેજ દિવસથી બનાવી છે પણ તે જોમા નસીબમા

હોય તેજ તેમારહે માટે ચાલો બહેન કહો ક્યા છે તે માદી ગ્રી ચાલો આપણે જઈને તે સ્ત્રીને અહિ લાવીએ પછી હું અને તે વૃદ્ધ પુરુષ ગયા અને લલિતને તે કુપેડીમા લાવ્યા બિચારા વૃદ્ધ પુરુષે ઝમને ધણી મદદ કરી, અને કોઈ કોઈ જાતના ઝાડના વેલાના મુળોએ લાવીને લલિતને પાતો, પણ કાંઈ આરામ થયો નહિ ને એ ત્રણ દિવસ પછી તો તમે બધા આવ્યા સ્વયમેવકો અને વિષ્ણુશર્મા એ કમળાની વાત સાંભળીને દીગ થઈ ગયા અને બધાએ કમળાને ધન્યવાદ આપ્યો.

થોડીવાર પછી મહેશ્વર બોલ્યો “ વાળુ બધુ થયુ તો હીક પરંતુ બાળક ક્યા છે?”
કમળા એકદમ ગભરાઈને બોલી “ શુ બાળક આપની પાસે નથી !

‘ ના મારી પાસે નથી ’

કમળાની આખોમાથી ઝર ઝર આસુ વહેવા લાગ્યા તેટલામા વિષ્ણુશર્મા બોલ્યા કે ચાન્ત ચાવ, ગડો છો શા માટે જીવો મહેશ્વર તમે ગયા તેજ ગત્રે એક સાધુ મારે ત્યા આવ્યા હતા અને તેમની સાથે એક બે વર્ષનો બાળક મને આપી ગયા છે, જીએ તો તમારો બાળક છે.

તે સાધુ પુરુષે કહ્યું હતું કે આ બાળકની મા અને માપ અત્યારે આ વખતે તમારે ત્યા નથી અને આવે એટલે સોંપી દેજો તે પતિ પત્નિ બંને સાથે આવશે તે ધાર જો કે તેજ આ બાળક ના માતા પિતા છે

આસુ કહીને વિરણુશર્માએ તે બાળકને લાવવા માટે નોકરને મોકલ્યો નોકર તરતજ છોકગને લઈને જઈ પાછો આવ્યો છોકરાને જોઈને કમળાનો હર્ષ માથો નહિ આ છોકરો કમળાનોજ છે એ બરાબર કમળાએ જોયું તેની દસે આગળીએ ચક્ર હતા અને ડાબા માથે એક લાખુ હતું તે ઉપરથી કમળાએ છોકરાને ઓળખ્યો.

અહિઆ બધા લોકો આનંદમા મગ્ન હતા બીજે દિવસે બધા સ્વયમેવકોએ યે જવા માટે કહ્યું પણ વિરણુશર્માએ જવા ન દીધા અને તે લોકોને રાખ્યા, તે દિવસે એ બધા સ્વયમેવકો તથા બીજા વિરણુશર્માના ચરણે આવેલા લોકોએ એક સાથે બેસીને બધાએ મજાન જમ્યા.

બીજે દિવસે સ્વયમેવકો કલકત્તા જતા રહ્યા પછી એક વખત મહેશ્વરે પણ જવા માટે કહ્યું, તે વખતે વિષ્ણુશર્માની આખોમાથી આસુ આવી ગયા અને બોલ્યો કે હે બાપ તમે યે જઈને શુ કરશો? મારે હાલ અહિ મારા દવાખાનામા ડાકટરની ખાસ જરૂર છે, માટે તમને હું અહિ મહિને બસો રૂપીઆના પગારથી રાખુ છું માટે નિરાતે અહિ રહો તમને ગહેવા માટે મકાન પણ આપીશ અને મુખેથી ગ્રહો આપી મહેશ્વરે ત્યાં ગહેવાનો વિચાર કર્યો અને રહ્યો જ્યારે સુખ કે દુઃખ આવે છે ત્યારે કાંઈ કોઈને કહીને નથી આવતું પણ ગમે તેટલું દુઃખ પડે તોપણ હિમત હારવી નહિ.

જે માણસ સંકટ વખતે હિમત છોડી દે કે હાથ હવે મારી ચીદરા યશે? હવે હું શુ કરી માગ બેરી છોકરાનું શુ ચરો, એ પ્રમાણે વિચારો કરીને હિમત છોડી દેવી નહિ. પણ ગમે તેટલું સંકટ આવે, બંનેને તોફાની વગસાઈની ફેરો આવે કે બંને દુઃખના ડુમરા પડે તો તોપણ જગપણ હિમત છોડ્યા વગર આપણુ કાર્ય કરવું, તોજ મહેશ્વરની માફક તેની તેજ સ્થિતિમા આવશે જે માણસ હિમત ગમતો નથી તે માણસ ચોક્કસ દિવસે દિવસે દુર્બળ થાય છે

શ્રી ગોરક્ષ યોગ વિદ્યા

[અનુસધાન ગત અક્ષના ૪૯ ૧૧૪ થી]

ખેચરી મુદ્રા—ચાલુ-જીહ્વાની નીચેની નસને એ પ્રમાણે રોમ રોમ માત્ર [વાળ નેટયો ભાગ] હેઠન કરી, તે ભાગ ઉપર સિંધાલુણ અને હરેતુ ચુર્ણ ચોપડવું પણ યોગીએએ સિંધાલુણને બદલે કાથો ચોપડવો એવી રીતે સવાળ સાળ સાત દિવસ સુધી કરી પછી આગળ કલા પ્રમાણે રોમ માત્ર હેઠન કરવું કરી ઉપરની દવા લગાવવી એવી રીત ૭ મામ પર્વત નિત્ય સુક્રિતથી કરે તો જીહ્વાના મુળની નાડી જે જીહ્વાને કપાલ કુંદુરમા પહોચતા રોકે છે તે સુખ પૂર્વક કપાલ ન્ય છે જીભને પાછી વાળીને ત્રણ નાડિ-યોનો માર્ગ જે કપાલ હિંદ્ર, તેમા ચોજે તો તે ખેચરી મુદ્રા છે. તેને વ્યોમ ચક્ર પણ કહે છે

તાળવા ઉપરના હિંદ્રમા જીહ્વા પ્રવેશ કરીને એક ઘડી માત્ર ખેચરી મુદ્રા સ્થિર રહે તો યોગિને સાપ વિછી આદતુ વિષ ચઢવું નથી અને ધડપણ, રોગ, મૃત્યુને જીતી શકે છે વધી-પસિત-અર્થાત આમડીની કરચોલીથી પડતી નથી તેમ માથે પળીયા આવતા નથી તાલુના ઉપર હિંદ્રની સન્મુખ જીહ્વા ગળીને સ્થિર કરી ભૂમધ્યગત ચદ્રમાથી તીક-જતા અમૃતનું પાન જે યોગી કરે તે એક પખવાડીયામા મૃત્યુને નિસદેહ રીતે જીતી લેછે એ નિશ્ચય છે અને જે યોગીનું શરીર નિત્ય આ ચદ્રામૃતથી પૂર્ણ થઈ જાય તો તેને તદાક નાગ ને ડમે તો પણ તેને ઝેર ચડતું નથી અને તે દુઝી થતો નથી

જેમ અગ્નિ કાષ્ટને અને દીવો તેલવાળી જતીને છોડતો નથી તેમ ચદ્રામૃત પૂરિત દેહને જીવ કદાપિ છોડતો નથી આચાર્ય કહે છે કે, જે યોગી આ ચદ્રામૃતનું રોજપાન કરે છે તેજ ઉત્તમ કુલમાં ઉત્પન્ન થયો સમજવો નહિતો તો તે કુલ નાશક છે જીહ્વાને કપાલના હિંદ્રમાં પ્રવેશ કરાવી ચદ્રામૃતનું પાન કરાવવું એ મહાપાતકોનો નાશ કરનાર છે

તાળવાની ઉપરના હિંદ્રમા જીભનો પ્રવેશ થતા ગરમીથી બ્રહ્મિની અદ્ધ ડાળા ભાગમા રહેલું ચદ્રામૃત દ્રવિત થઈ જીહ્વાચ્ચમા પ્રાપ્ત થાય છે તેને અમર વારણી પાન કહે છે ત્યારે ઉપર પ્રમાણે જીભને ખેચરી મુદ્રાથી વધારી ઉપર કહેલી વિધિથી ચદ્રામૃતનું પાન કરવામા આવે છે ત્યારે મુખમા ખાડ, તીખુ, ખાડુ ગળ્યું આદિનો ત્યાગ જણાય છે ત્યારે યોગીના રોગ તથા વૃદ્ધાવસ્થાનો નાશ થાય છે, શાસ્ત્રનું નિવારણ થાય છે આઠે સિદ્ધિ મળે છે અને દેહ ભાવ પ્રાપ્ત થાય છે સિદ્ધાંતનાંઓનું આકર્ષણ કરવાનું સામર્થ્ય આવે છે

જીહ્વાને કપાલ હિંદ્રમા લગાવી મુખ વિપરીત, કમળીની માફક ઉચ્ચ નીચું કરી કુડ-લીનીના ધ્યાન સહિત પ્રાણાયામથી બ્રહ્મિથી દ્વિલ કમળની નીચે કલ્પ્ય પાડેલ દલકલમા હૃદયયોગથી પ્રાપ્ત જે નિર્મલ ધારામય તન્મ સહિત ચદ્રામૃત રસ છે તેને યોગી પાન કરે, તો તેને જવરાદિ રોગ થતા નથી, તથા કમળના ગાળા જેટલું કોમલ શરીર બની ઘણું કાલ પર્વત તે જીવી શકે છે

એક પર્વત જેવી સર્વથી ઉચ્ચ મુખમુખના ઉપરના ભાગમા સ્થિત ચદ્રામૃતરૂપ જેમા સ્થિત છે એવા હિંદ્રમા સતત ગુણાત્મા પ્રુદિ રૂપે આત્મનત્વ છે અને ગંગા, ચંદુના, મર-

સ્વતી, નર્મદા સરક ઇડા, પિગલા, સુપુમ્બા, ગાધારી આદિ નાડિયોના તે વિવરમા મુખ છે એ હાગ ચન્દ્રમડલગત અમૃત વ્યર્થ ચાલી જવાથી શરીર જરામૃત્યુને પ્રાપ્ત થાય છે એથી પ્રથમ કહેવામા આવ્યું કે સુકચ્છ નામે ખેચગી મુદ્રા કરીને ચન્દ્રમત વ્યર્થ અવિત નહિ થવા દેવાથી મૃત્યુ આવતું નથી આ મુદ્રા વગર દેહની સિદ્ધિ લાવવ્ય, બલ, વજ્ર સમાન દંડ શરીર થતું નથી

ઇડા, પિગલા, સુપુમ્બા, ગાધારી હસ્તિવૃક્ષા, એ નાડિયોના પ્રવાહ ઉપલી તરફ છે તેના પ્રવાહ સમુદત આત્માને સાક્ષાત પ્રકટ ગણનાર વિવર છે એ વિવરમા ખેચગીમુદ્રા ચિત્ત થવાથી અવિદ્યા અને અવિદ્યાનું કાર્ય શોક, મોહાદિ દૂર થાય છે

સમસ્ત નીત્તેમા મુખ્ય એક સૃષ્ટિસમ ખીજ છે બધા દેવોમાં બગવાન મુખ્ય છે, તેમ સમસ્ત મુદ્રાઓમા ખેચગી મુદ્રા મુખ્ય છે

ઉદ્ધિયાનબધ—જે કારણથી ઉદ્ધિયાન બધથી રોકિસે પ્રાણવાયુ કઇ પણ વિશ્રામ ન લેતાં ઉડીને જેમ સુપુમ્બામા ગતિ કરે છે તે કારણથી ત્યા મૃત્યુરૂપી હાથીની ઉપર સિદ્ધ જેવો આ બધ કહેવાય છે ઉદ્ધિયાન બધનું ધ્યાન-ઉદ્ગની પશ્ચિમ બાજુ અને નાભિની નીચે આ બધનું સ્નાન ચોગીઓ ધહે છે એથી આ બધ આ સ્થાનમા કંગ્વે

અન્યથ યતો આધાર—નાભીને ઉપરનો તથા નીચેનો હાગ ઉદરને-પેટને અડકે એવી રીતે પેટને પાછું અદર ખેચવું એને ઉદ્ધિયાન બધ કહે છે, આ બધ મૃત્યુરૂપી હાથીને નિ/ત્ત કંગ્વા માટે સિદ્ધ સમાન છે ઉત્તમ ગુરૂ પાસેથી અભ્યાસ કરીને આ બધનો નિગ-તાર અભ્યાસ કરવાથી જદ્દ પણ જીવાન થાય છે

નાભી (કુટી) ના ઉર્વાંધ લાગેને ખેચીને પાઞ્જ પીઠ સાથે અડકે ત્યા સુધી અદર ખેચવી [પેટ પોચુ કરવું] એવા આ બધનો ૭ માસ સુધી ગળ અભ્યાસ કરે તો મૃત્યુ દૂટાય છે બધા બધોમા ઉદ્ધિયાન બધ ઉત્તમ છે તે દંડ યદ્દ નીચે તો સ્વભાવ સિદ્ધિ મુક્તિ થાય છે આ બધનો અભ્યાસ કરવાથી પશ્ચિમોના જેવી ગતિથી સુપુમ્બા દ્વારા પ્રાણ મરતકમા અક્ષર પ્રમા સ્થિત થતા મમ્મણિ પ્રાપ્ત થાય છે અને સમ્માધિ યતો મોક્ષ થાય છે એ વ્વાભાવિક મુક્તિ છે

જલધર બધ—જલધર બધ કંઠ સ્થાનમા થાય છે તે અનેક રોગોને હરે છે શરીરના નાડી જલનું બધન કરે છે જ્યોમ ચક્રરથ ચક્રનામતને કપાલ કુહરસે નીચે પડવા દેતું નથી એ કારણથી તેને જલધર બધ કહે છે

કંઠનું સંકોચન કરીને પ્રાણ વાયુની ગતિને રોકવી એ જલધર બધ છે એથી ચક્રકલામૃત નીચે ઢળીને સૂર્ય રૂપ અગ્નિમા પડતું નથી અને વાયુ કદાચિત વિરૂધ્ધ થતો નથી

અન્ય અથતો આધાર—કંઠ નીચે હૃદયથી ચાર આગળ ઉપર દાઢી ગળીને ૬૮ યાપન કરવી તે જલધર બધ વૃદ્ધાવસ્થા તથા મૃત્યુનો નાશ કરનાર છે કંઠના ૬૮ સુકા ચન માત્રથી ઇડા પિગલા અને નાડિ સ્તંભિત થાય છે કંઠ સ્થાનમા જે વિશુદ્ધ નામે ચક્ર છે તે અગુષ્ઠાદિ અક્ષર ન્ધાત પોષ્ઠ આધારોનું મધ્યમ ચક્ર છે આ ૧૬ આધારોનું વર્ણન કરવામા આવ્યું છે

નાભીને પશ્ચિમ તાન ૨૫ ઉડીયાન બધ કરે (નાભીને પાછી બરે એટલે તેમ સંકોચની) અને કંઠ નમાવી જલધરબધથી ઇડા પિગલા નાડિયોને સ્તંભન કરે, તે પછી પશ્ચિમ

માર્ગે સુપુમ્બ્યામા પ્રાણવાયુને પૂરવો આ વિધિથી વાયુની ગતિ બધ થતા પ્રાણવાયુ સ્થિર થઈ બહારધ્રમા સ્થિર રહે છે અને પ્રાણુલય કહે છે એથી મૃત્યુ, જરા, રોગ, દેહની ત્રિવલ્લી, શ્વેત રોગતા, મૂર્ઝા, આળસ વિગેરે આવતા નથી

૧ મૂળબધ, ૨ ઉટ્ટીયાનબધ, અને ૩ જલધરબધ એ ત્રણ બધ એટલે મત્સ્યેદ્રાદિ મહા સિદ્ધો વસિષ્ઠાદિ મુનિઓ તેનું સેવન કરતા હતા ઉપાયોદી સિદ્ધિ પ્રગટ થાય છે, જેથી ગોરક્ષાદિ સિદ્ધોએ જાણના હતા તાહુના મૂળમા સ્થિત સ્વિયરૂપ ચદ્રમામાથી અમૃત અવિત થાય છે તેને નાભિમા સ્થિત અગ્નિ રૂપ સૂર્ય આસ કગી લે છે, તેથી દેહને વૃદ્ધાવસ્થા આવે છે આ પ્રકરણમા એ સૂર્યના મુખ વચના અર્થાત જેથી ચદ્રામૃત સૂર્યના મુખમા ન પડે એ યુક્તિ કહી છે તથા વિપરીતકરણી મુદ્રા [જેનું વર્ણન આગળ આવશે] પણ આમા ઉપયોગી છે એ સવનો અભ્યાસ ગુરુ મુખથી સર્વ વિધિ જાણી ગુરુ સમુખ કરવો યોગ વિદ્યાનો અભ્યાસ ગુરુ વગર કરવો નહિ

મૂલબધ—અપાનવાયુને ઉપર ખેંચીને પ્રાણવાયુની સાથે યોજવો, પગની એડીથી ગુદા અને લિંગના મધ્યે આવેલ યોનિ સ્થાનને ૨૬ દબાવતુ ગુદાહારને ૬૮ સક્રિય કરવું જેથી અપાન વાયુ બહાર ન નીકળે એને મૂળબધ કહે છે અપાનવાયુ અને પ્રાણવાયુને એકબી કરી જે નિરંતર મૂલબધનો અભ્યાસ કરે છે તેના મલમૂત્રનો ક્ષય થાય છે અને વૃદ્ધ પણ જવાન થાય છે

ગોરક્ષસંહિતામા દસ મુદ્રાઓમા ૧ મહામુદ્રા, ૨ ખેચરી, ૩ ઉટ્ટીયાનબધ, ૪ જલધરબધ, ૫ મૂળબધ એ પાંચ મુદ્રાઓનું વર્ણન ઉપર કરવામા આવ્યું છે

બાહીની પાંચમા ૧ મહાબધ, ૨ મહાવેધ, ૩ વિપરીતકરણી ૪ વજ્રોદી, ૫ અને શકિત ચાલન એ પાંચ છે તેનો સાધારણ પ્રકાર પહેલા કહેલો છે તથાપિ વિશેષ પ્રકારે અન્ય મેં થાત મતથી અત્રે તેનું વર્ણન આપવામા આવે છે

મહાબધ મુદ્રા—ડાબા પગની એડીથી યોનિસ્થાનને ડબાવી જમણે પગ ડાબા ઉપર અપાન કરવો અથાત મૂલબધ કરીને પગી જલધરબધ કરીને વાયુને પુરી મનને મધ્ય નાડી સુપુમ્બ્યામા પ્રવૃત્ત કરી ચથારાકિત કુબક કરીને મદ મદ રેચન કરવો એવી રીતે વામાગમા અભ્યાસ કરી બને અગોના અભ્યાસની સખ્યા સરખી કરવી આ સમસ્ત નાડિયોની ઉપરની ગતિ રોધક મહાસિદ્ધિદાયક મહાબધ છે તે મૃત્યુપાશને કાપનાર છે ઇડા, પિંગવા, સુપુમ્બ્યા ત્રણેનો સગમ [ત્રિવેણી સગમ] ધારણ કરી મનને બ્રહ્મટિમાં શિવ-સ્થાનમા સ્થિત કરવું જેમ કાંતિ, શુષ્ક, શોભાયુક્ત સ્ત્રી એ પૃથક વગર વ્યર્થ છે, એવી રીતે મહાવેધ વિના મહામુદ્રા અને મહાબધ નિષ્ફલ છે એથી હવે મહાવેધ મુદ્રાનું વર્ણન કરીએ છીએ

મહાવેધ મુદ્રા—એકાગ્ર મુદ્ધિથી યોગીએ મહાવેધમુદ્રા આ પ્રકાર કરવી નાસાપુટથી [નાકનાં ઇંદ્રથી] ટુક કરીને [અદર વાયુને પૂરવો] જલધરબધ કરી વાયુની ઉર્ધ્વ ગતિને રોધી કુબક કરવો બને હાથની હથેળા જમીન ઉપર મૂકી પગની એડીને યોનિ-સ્થાનમા ડબાવી હાથના ઉપર આધાર રાખી ચરીંગ જમીનથી કાઢી ઉંચું કરવું આ વખતે મૂલબધ મુદ્રા ગમ્પવી પછી મદ મદ રીતે યોનાના ચરીંગસનથી પૃથ્વીને અડવું વળી ઉંચા થવું એવી વાયુ નીડા, પિંગવાનું ઉંચું ચડન કરીને સુપુમ્બ્યામા જાય છે આ મુદ્રામા ચા-
૫

તુભવથી તથા હરિગુરુપદિષ્ટ માર્ગથી કહું છું કે શરીર પૃથ્વીથી ઉત્પન્ન કરી ફરી જમીનને અણગમવાથી આ મુદ્રા દૃઢ રહેતી નથી કદાચ બળથી ગમ્મે તો મુલબધ રહેતો નથી. એથી સુગમતા એ છે કે પદ્માસનથી આ કાર્ય સુખપૂર્વક થાય છે અને વળી સરળતા એ થાય છે કે હાથના બેઠેથી શરીર ઉઠાવવાથી મુલબધ સુગમતાથી થાય છે

આ વિધિથી સૂર્ય ચંદ્રમા અભ્યાસકા દાડા પિંગલા સુપુમ્બુનો સંયોગ મોક્ષના હેતુ રૂપ છે એમ ચવાથી નાસિકા પુરમાંથી મદમદ રેચન કરવો આ મહાવેદના અભ્યાસથી અણિમાદિ અણસિદ્ધિ મળે છે વલિપલીત, કષ, ચતા નથી

આ મહામુદ્રા, મહાબધ, મહાવેદ મુદ્રાઓ ગોચ્ય [ગુપ્ત] છે વૃદ્ધાવસ્થા તથા મૃત્યુને દૂર કરે છે અને જરૂરાગ્નિને વધારે છે અણસિદ્ધિ આપે છે આઠ પહોરમા આઠ વાર આતો અભ્યાસ કરવો એ પુણ્યને વધારે છે, પાપના સમૂહને વજ્ર સમાન કાપે છે, યોગી બોલે આ પ્રકારે રોજ થોડો થોડો વખત અભ્યાસ કરવો

વિપરીતકરણી મુદ્રાની વિધિ—ઉપર નાભિ આવે અને નીચે તાળવુ રાખવાથી નાભિસ્થ સૂર્ય ઉપર અને બ્રહ્મિમા રહેલ ચંદ્રમા નીચે આવી જાય છે જેથી ચંદ્રામૃત સૂર્યરૂપ અગ્નિમા પડતુ નથી એ વિપરીતકરણી મુદ્રા છે આ મુદ્રામા માથુ નીચે અને પગ ઉંચા રાખવામા આવે છે બન્ને પગ પદ્માસન વાળી બને હાથ અને માથુ જમીન ઉપર રાખી બંને પગ ઉંચે ગમ્મવા, અભ્યાસ વધતા પદ્માસન છોડી પગ ઉંચા કરવા અથવા ફરી પદ્માસન વાળવું હાથ અને માથાના આધારે ઉઠા ઉભા રહેવુ તેથી આ મુદ્રા થાય છે અભ્યાસથી સુગમ પડે છે પ્રથમ માથુ જમીન ઉપર મૂકવુ, હાથ જમીન ઉપર મૂકી બીજી સહાયથી પગ ઉંચા કરવા, અથવા કોઇ માથુસ પાસે પગ ઉંચા કરાવવા, માથા નીચે પોચુ ઉસીક કે લુધુ રાખવુ, અભ્યાસ થતા બીજી સહાય લેવાની કે માથુસની સહાય લેવાની જરૂર નહિ પડે ઘણાએ બેલમા મદારી લોકો અને કસરત કરનારા લોકોને નીચે માથુ અને ઉપર પગ રાખી ઉભા રહેતા બોલા હશે

આ વિપરીતકરણી મુદ્રાનો રોજ અભ્યાસ કરવાથી જરૂરાગ્નિ વધે છે, તેને જન્મવાનુ વધુ બેઠાએ છીએ બૂખ ઘણી લાગે છે બે આ મુદ્રાનો અભ્યાસ કરનાર બોલુ જમે તો જરૂરાગ્નિ પ્રગ્વલિત થઇ તેના દેહને સુકવી દે છે પહેલે દિવસે માત્ર થોડી વારજ માથુ જમીન ઉપર રાખી પગ ઉપર ઉંચા રાખવા, પછી રોજ થોડી થોડી મિનીટ વગરતા જતુ એવી રીતે ધીમે ધીમે અભ્યાસ કરવાથી મુદ્રા સિદ્ધ થતા વલીપલિત છ મહિનામા દૂર થાય છે જે દરોજ એક એક ગ્રહર સુધી આ મુદ્રાનો અભ્યાસ વધારી સ્થિર રહી શકે તો તે કાવ્યમૃતને જીને છે આ સળધમા બાબ્યાસમા સિપાસન સળધી આવેલા લેખમાં વધુ વાચી ખુતાસો મેળવવો

વગ્નેલી મુદ્રા—જે વગ્નેલી મુદ્રા સિદ્ધ કરે છે તેને અણિમા સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે આ મુદ્રામા બે વસ્તુની જરૂર હોય છે સ્ત્રી સંગ પશ્ચાત દુધ પાન કરતુ અને પેતાને વશ વર્તનારી સ્ત્રી હોવી બેઠાએ આ વગ્નેલી મુદ્રામા સગમ કર્યો પછી મદમદ દ્વારિત થયેલા વીર્યને પ્રદ્રિય સંક્રામન કરીને ઉપર ખેંચવાનો અભ્યાસ સિદ્ધ કરવો તેથી વગ્નેલી મુદ્રાની સિદ્ધિ છે આ મુદ્રા સિદ્ધ કરતા પહેલા ૧૪ આગળની ચાદીની કે કાચની હિંદ્રવાળી બૂગળા બનાવવી જે ૧૨ આગળ સીંધી અને બે આગળ ત્રાસી રહે. એ બૂગળા ધિગ હિંદ્રમા

રોજ બહે, આગળનો પ્રવેશ કરાવી એક બાણુથી કુક્રોને વાયુનો પ્રવેશ કરાવવો એમ કરતા કરતા ૧૪ આગળ પ્રવેશ કરાવવાથી ઇન્દ્રિય માર્ગ સુદ્ધ થાય છે ત્યારે આ માર્ગથી જલ્દન આકર્ષણ કુશળતા અભ્યાસ કરવો અભ્યાસ સિદ્ધ થયા પછી વીર્યનું આકર્ષણ કરે તો સિદ્ધ થાય છે જેને ખેચરીમુદ્રા અર્થાત પ્રાણુન્ય સિદ્ધ હોય તેને વજ્રોક્ષીની સિદ્ધિ થાય છે

આ મુદ્રામા સ્ત્રી સયોગથી ન્યારે ૧૫ દુ [વીર્ય] શરીરમાંથી ચલાયમાન થતા તેને વજ્રોક્ષી મુદ્રાથી ઉપર ખેચીને અથવા ગરેલા બિંદુને ત્રીના રજસહિત આકર્ષણ કરી ઉપર ચઢાવી સ્થાપન કરી શકે છે આ પ્રકારે જે બિંદુની રક્ષા કરે છે તે યોગી મૃત્યુને છૂટી શકે છે બિંદુના પતનથી મૃત્યુ અને તેની રક્ષાથી અમરત્વ પ્રાપ્ત થાય છે એથી આ વિધિથી ૧૫ દુને યોગી સ્થિર કરી શકે છે આ અભ્યાસથી શરીરમા બિંદુધાગણથી સુગંધિ પ્રકટ થાય છે ન્યા સુધી શરીરમા બિંદુ સ્થિત છે ત્યા સુધી કાલનો ભય હોતો નથી.

વીર્ય ચિત્તને આધીન છે ચિત્તના ચલાયમાન થવાથી વીર્ય ચલાયમાન થાય છે અને ચિત્તની સ્થિતતાથી બિંદુ સ્થિર રહે છે એવી ગીતે શુદ્ધ અર્થાત વીર્યને આધીન જીવિત છે એથી વીર્યની સ્થિતતાથી જીવિત સ્થિત અને ચલાયમાન હોવાથી મગ્ધ થાય છે, એથી શુદ્ધ અને મનની રક્ષા કરવી એ મુખ્ય છે

એવી રીતે રજોવતી ત્રીના રજને બિંદુસહિત આકર્ષણ કરીને ઉપર ખેચીને સ્થાપન કરનાર એવા વજ્રોક્ષીના અભ્યાસ કરનારા યોગવેત્તા હોય છે, વજ્રોક્ષીના સહજોક્ષી અને અમરોક્ષી એ બે ભેદ પણ છે વજ્રોક્ષીનું કળ એજ સહજોક્ષી તથા અમરોક્ષીનું પણ છે

ગાયના ઠાણુની ભરમ બનાવી તે જળમા મિશ્રિત કરી વજ્રોક્ષી પદ્માત તે ભરમ સ્ત્રી પુરુષે શરીરે ચોપડવી તે સહજોક્ષી છે આ સાધનાઓમા ભોગ સહિત મોક્ષ પણ મળે છે જે યોગી પુખ્તવાન મૈર્યવાન, તત્ત્વદર્શી અને નર્મત્સરી છે તેને સિદ્ધ થાય છે જે મત્સરી અર્થાત અન્યનું શુભ જોષ દ્રેષ કરનારા છે તેમને સિદ્ધિ મળતી નથી

અમરોક્ષિ કાપાલિક—અર્થાત કાન ફટે જોગીયોને વિશેષ રીતે ઇષ્ટ છે જે પુરુષો ચઢા-મૃતનુ પાન કરી, નાસ પણ તેના લે છે તથા વજ્રોક્ષીનો અભ્યાસ કરે છે તે કાપાલિકની અમરોક્ષી છે

ત્રીની વજ્રોક્ષી મુદ્રા—જે સ્ત્રી અભ્યાસથી પુરુષના બિંદુને ખેચી પોતાના રજની વજ્રોક્ષી મુદ્રા કરી રક્ષા કરે છે તે પણ યોગિની છે વજ્રોક્ષી મુદ્રાથી તેના જ્ઞનો નાશ થતો નથી તથા શરીરમા નાદ પણ ઉત્પન્ન થાય છે ચંદ્ર રૂપ બિંદુનો સુર્યરૂપ રજની સાથે બહાર સયોગથી સ્પર્શ અર્થાત ગર્ભ ઉપજ થાય છે ન્યારે અભ્યાસથી અદ્વજ એ ખેનો યોગ થાય છે તો યોગ સિદ્ધિ થાય છે પરમ પદ મળે છે અને એ ખેનો અદ્વ સયોગથી સમસ્ત દેવતા સ્થિર રહે છે રજ, બિંદુ વજ્રોક્ષીના અભ્યાસથી દેહમા પ્રાપ્ત થતા સર્વ સિદ્ધિ મળે છે જે સ્ત્રી જ્ઞને ઉપર શરીરમા ચઢાવી રક્ષા કરે છે તે યોગીની છે જૂત બાવધ્ય અને વર્તમાન જાણે છે અને અતગ્નિની વચ્ચે રહેવાની વૈમાનિક ગતિ પ્રાપ્ત થાય છે,

વજ્રોક્ષીના અભ્યાસથી રૂપ, રાવણ, બલ વજ્રસહનનભાવ પ્રાપ્ત થાય છે આ યોગ પુખ્ત આપનાર અને સસારીને વિષય ભોગ ભોગવતા પણ મુક્તિ આપનાર છે

શકિતચાલન મુદ્રા—આ મુદ્રાનું વજ્રન પ્રથમ અજપા ગાયત્રીના વિષયમાં કહેવામાં

આબુ છે આ મુદ્રા આદિનાય શિવે કહેલી છે એમા આ મુદ્રા યોગીને અણિમાદિ સિદ્ધિ આપનાર છે આ મુદ્રાઓતુ ગુરુ પરપરા પ્રાપ્ત જ્ઞાનથી વર્ણન કરેલું છે તેતુ જ્ઞાન જે ગુરુ આપે છે તે સદ્ગુરુ, સ્વામી અને સાક્ષાત ધ્યય છે

જે શિષ્ય યોતાને ઉપદેશ આપનાર સદ્ગુરુના આસન, કુબક, આહાર વિહાર, ચેષ્ટાદિ વાંચોને આદરપૂર્વક પ્રહણ કરવા તત્પર રહે છે તે અણિમાદિ સિદ્ધિયોને છતી કાલ મૃત્યુને છતે છે

પ્રણવાભ્યાસ

હવે પ્રણવના અભ્યાસની વિધિ કહીએ છીએ એકાત મ્થળમા બેસી દૃઢ પદ્માસન વાળીને શરીર કંઠ, માથુ સીધા ટટા કરીને નાસાય દષ્ટિ નિરતાર રાખી પ્રણવના જપ કરવા.

પ્રણવના અકાર, ઉકાર, તથા, મકાર એ ત્રણ વર્ગમાં ૧ ભૂ ૨ ભુવ. ૩ સ્વ એ લોક, ૧ ચક્રમા, ૨ સૂર્ય, ૩ અગ્નિ એ ત્રણ દેવતા રહે છે તે પ્રણવ પરમકારણુ રૂપ જ્યોતિર્મય ચૈતન્ય ઉચ્ચકાર સ્વરૂપ છે. પ્રણવમા ભૂત, વર્તમાન, ભવિષ્ય એ ત્રણ કાલ, ઋતુ, યજ્ઞ, સામ એ ત્રણ વેદ, સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાળ એ ત્રણ લોક, ઉદાત્ત, અનુદાત્ત, સ્વસ્તિ એ ત્રણ સ્વર, બ્રહ્મા વાણ્વ અને મહેશ્વર એ ત્રણ દેવતા રહે છે એ પ્રણવ સ્વરૂપ પરબ્રહ્મ જ્યોતિસ્વરૂપ છે

પ્રણવના અ, ઉ, મ, એ ત્રણ માત્રા ઐ, માં ક્રિયા, છન્ડા, અને જ્ઞાનરાક્તિના ભેદ કરીને બ્રહ્મણી, રૂદ્રાણી, અને વૈષ્ણવી એ ત્રણ શકિતયો રહે છે તે પ્રણવ ઉચ્ચકાર સ્વરૂપ પર બ્રહ્મજ્યોતિ છે ત્રિલોકાતમા અકાર, ઉકાર અને બિદુસ્વરૂપ મકાર એ ત્રણ માત્ર જેમા રહે છે એવા બ્રહ્મ જ્યોતિસ્વરૂપ પ્રણવ છે

એ પ્રણવને આ સમગ્ર વિશ્વના કારણભૂત માનીને મુખથી યોગીને જપ કરવા, (૧ ચક્ર જપ કરવા) શરીરથી સિદ્ધાસનાદિથી સગુણ બ્રહ્મની ભાવના કરીને પ્રણવનો અર્થ સમજવા અભ્યાસ કરવો તથા મનથી પરબ્રહ્મ સ્વરૂપપ્રકાશ ચૈતન્ય સમજીને સર્વદા સ્મરણ કર્યા કરવું

જે યોગી બાહ્યાભ્યંતર પવિત્ર યજ્ઞને અથવા તે બાહ્ય શુદ્ધિ માત્ર કરીને જે રીતે બના શકે તે રીતે પ્રણવનો અર્થ સમજી અભ્યાસપૂર્વક જપ કરે છે તેના શરીરના પાપ નષ્ટ થાય છે જેમ કમળદલ જલમા રહે છે પણ જલ તેના પાનને સ્પર્શ કરી શકતુ નથી એવી રીતે આ વિધિથી પ્રણવાભ્યાસ કરનાર પણ નિર્લેપ રહી શકે છે

પ્રાણાયામ પ્રકાર

પ્રાણવાયુના નિશ્વાસોચ્ચાસ થયા કરવાથી બિદુ પણ ચલાયમાન થાય છે જે પ્રાણાયામથી પ્રાણવાયુ સ્થિર થઇ જાય તો યોગી ચિરકાલ યોગાભ્યાસથી સમર્થ થઇ શકે છે દીર્ઘ જીવી અર્થ ધણ ભાવને પ્રાપ્ત થાય છે જેથી યોગીએ વાયુનો નિરોધ કરવો જોઇએ ન્યા સુધી શરીરમાં વાયુ સ્થિર રહે છે ત્યા સુધી જીવ શરીરને છોડતો નથી જ્યારે પ્રાણવાયુ શરીરમાંથી નીકળી જાય છે ત્યારે તે અવસ્થાને મરણ કહે છે જીવન મરણ પ્રાણવાયુને આધીન છે જેથી પ્રાણવાયુનો નિરોધ જરૂર યોગ્ય વિધિથી કરવો જોઇએ

ન્યા સુધી પ્રાણવાયુ કુબકથી દેહમા સ્થિર હોય છે, તથા ન્યા સુધી ચિત વિષય

વાસનાને ત્યાગી અંત કરણ પ્રશ્નકાર નિર્વિકાર રહે છે, અને જ્યાં સુધી ભૂમધ્યમા દષ્ટિ નિશ્ચલ રહે છે ત્યાં સુધી કાલનો ભય રહેતો નથી. જે કાળથી જીવન મળે પ્રાણવાયુને આધીન છે તે હેતુથી પ્રજ્ઞા અને સનકાદિ સિદ્ધિ દત્તાત્રેયાદિ મુનિ પ્રાણાયામના સાધનમાં તરફ રહે છે અન્ય યોગિયોને પણ આ અભ્યાસથી કાલનો ભય રહેતો નથી. એ હેતુથી પ્રાણાયામનું સાધન કરવું યોગ્ય છે

પ્રાણવાયુ અને અપાનવાયુરૂપ હસ છડાપિ મલાના માર્ગથી છત્રીસ આગળ બહાર નીકળે છે એ હેતુથી 'શ્વાસ' પ્રયાણ કુરુતે પ્રાણ એ વાયુ પ્રાણ કહેવાય છે પ્રાણાપાન વાયુ-રૂપ હસ છે જ્યારે ગરીરના મળથી વ્યાપ્ત નાડી જલ, નાડી શોધન પ્રાણાયામના પ્રભા-વથી શુદ્ધ થઈ શુદ્ધ નિર્મળ થાય છે ત્યારે યોગાભ્યાસને ઉપયોગી પ્રાણવાયુને રોકવાનું — (કુભક કરવાનું) સામર્થ્ય યોગીનામાં આવે છે નહિ તો આવતું નથી.

નાડીશોધન પ્રાણાયામ વિધિ

નાડીનું શોધન કરનારા પ્રાણાયામની વિધિ કહીએ છીએ એકાતમાં રચુલ અને કોમલ આસને બેસી પદાસન વાળી સ્થિર થવું પછી ચન્દ્ર નાડી (નાસિકાનું ડાબું છિદ્ર) દ્વારા ૧૨ વખત પ્રણવનો જપ કરતાં મદ મદ આસને અહ બેસી પૂરક કરવો પછી ૧૬ વખત પ્રણવનો જપ કરતાં સુધી પ્રાણને અદર રોકી રાખવો અર્થાત કુભક કરવો આ વખતે ચન્દ્રમડલનું ધ્યાન કરવું પછી ૧૦ સખ્યા પ્રણવનો જપ કરતાં કરતાં સૂર્ય નાડી (પિંગલા-અર્થાત નાસિકાના જમણા છિદ્ર) દ્વારા પ્રાણને મદ મદ રેચન કરવો, એટલે વા-યુને બહાર કાઢવો આ ચન્દ્રાંગ એટલે વામાંગ પ્રાણાયામ છે

ચન્દ્રાંગ પ્રાણાયામમાં કુધ, દહીં સમાન અતિ શુક્લવર્ણ અમૃતસ્વરૂપ ચન્દ્રમાનું કંઠ તથા નાભિમાં ધ્યાન કરવાથી આનન્દનો અનુભવ થઈ સુખ મળે છે

સૂર્ય નાડી (પિંગલા નાડી અર્થાત નાસિકાના જમણા છિદ્ર) દ્વારા પ્રાણવાયુને પ્રણ-વનો ૧૨ વખત જપ કરતાં ધીમે ધીમે પૂરક કરવો અથવા આસને અદર સેવો પછી ૧૬ વખત પ્રણવનો જપ કરતાં સુધી વાયુને અદર રોકી રાખી નાભિમંડળની અદર આદિત્ય-મંડળનું ધ્યાન ધરવું અને પ્રણવના ૧૦ જપ કરતાં કરતાં ચન્દ્રનાડી [છડાનાડી અર્થાત નાસિકાના ડાબા છિદ્ર] દ્વારા પ્રાણનું મદ મદ રેચન કરી આસને બહાર કાઢવો એ દક્ષ-ણાંગ અર્થાત સૂર્યાંગ પ્રાણાયામ છે સૂર્યાંગ પ્રાણાયામમાં કુભક સમયે જાજવ'યમાન અગ્નિ જ્વાલા સસુદાય સમાન અગ્નિમય સૂર્યમંડલનું પોતાના નાભિ કમલમાં ધ્યાન કરી જે યોગી પ્રાણાયામ કરે છે તે આનન્દને પામે છે

ઉપરના વિષયનું અષ્ટ વિવેચન કરીએ છીએ જે પ્રાણવાયુને ડાબી નાસિકાના છિદ્ર-દ્વારા ૧૨ પ્રણવમત્ર જપતા જપતા અદર પૂરી પૂરક કરવો અદર ૧૬ પ્રણવ મત્રનો જપ કરતાં ચન્દ્રમડલમાં ધ્યાન ધરી કુભક કરવો અર્થાત આસને કંધી રાખવો અને ૧૦ પ્રણવ મત્રનો જપ કરતાં સૂર્યનાડી દ્વારા રેચન કરવો તે એક પ્રાણાયામ થયો ફરી નાસિકાના જમણા છિદ્રદ્વારા પ્રણવના ૧૨ જપ કરતાં આસને અદર પૂરવો તે પૂરક, પ્રણવના ૧૬ જપ કરતાં સુધી અદર સૂર્યમંડલના ધ્યાનસંહિત પ્રાણને રોકી કુભ કરવો અને પ્રણવ મત્રના ૧૦ જપ કરતાં નાસિકાના ડાબા છિદ્રદ્વારા આસને બહાર કાઢવો તે રેચન એ બીજો પ્રાણા-યામ થયો ફરી ડાબી બાજુથી આસ પૂરી, કુભક કરી જમણા છિદ્રથી રેચક કરવો તે ત્રીજો પ્રાણાયામ થયો આ પ્રકારે ચન્દ્રાંગ પૂરકના કુભકમાં ચન્દ્રબિંબ પ્રાણવાયુ સ્વરૂપનું અને સૂર્યાંગ

પૂરકના કુબમા સુર્યમિષ અપાનવાયુ સ્વરૂપનું ધ્યાન કરનારા યોગીનાં સમસ્ત નાડી જ્યેષ્ઠ તથા મહિના ઉપરાત સિદ્ધ અર્થાત નિર્મલ થાય છે

આ નાડી રોધનનો ઉત્તમ પ્રકાર છે જે સયમમા રહી ધોતિ, નેતિ, નૌલી, ખસ્ટી, ત્રાટક, બજ્રા એ પટકર્મનો પરિશ્રમ ન કરે તો પણ આ પ્રાણાયામોના અભ્યાસથી તેમનું નાડીરોધનનું તે કાર્ય સિદ્ધ થાય છે

કલ્પું છે કે

માણાયામૈરેવ સર્વે પ્રશુષ્યન્તિ મલાઙ્ગતિ

આચાર્યાણા તુ કેષાં ચિદન્યત્કર્મન સમતમ્ ॥

અર્થાત પ્રાણાયામથીજ નાડીમલ શુદ્ધ થઈ જાય છે જેથી માત્રવલ્ક્યાદિયોને અન્ય ધોતિઆદિ પટકર્મ સંમત નથી

અન્યમથનો આધાર—અરણ્યોદયથી સૂર્યોદય પર્વત ૩ ઘડી પ્રાતઃકાલ, દિવસના પાંચ વિભાગ કરી મધ્યમાગ તે મધ્યાહ્નકાલ, સૂર્યાસ્તથી ૩ ઘડી આગળ પાછળ સાય-સંધ્યાકાલ, અને અર્ધરાત્રિમા બે મુહુર્ત નિશીથકાલ કહેવાય છે એ ચારે કાલમા દરેક કાલમા ૮૦, ૮૦ પ્રાણાયામ કરવા અર્ધી રાત્રે ન કરી શકે તો ત્રણ કાલમા તો જરૂર અભ્યાસ કરવો જોઈએ ચારે વખત મળી ૩૨૦, અને ૩ વખત કરે તો ૨૪૦ પ્રાણા-યામ થાય છે

જે પ્રાણાયામ કરતા પરસેવો વધે તે કનિષ્ઠ પ્રાણાયામ ગણાય છે જેમા ૬૫ થાય તે મધ્યમ અને જેમાં વાયુ બહારગમન જઈ શકે તે ઉત્તમ ગણાય છે જેથી યોગીએ નિર-તર પ્રાણાયામનો અભ્યાસ કરવો.

૪૨ વિપલ કુબક રહે તે કનિષ્ઠ, ૮૪ વિપલ સુધી કુબક રહે તે મધ્યમ અને ૧૨૫ વિપલ કુબક રહી શકે તો તે ઉત્તમ પ્રાણાયામ ગણાય છે જ્યારે પ્રાણાયામ રચિત થઈ જાય છે ત્યારે પ્રાણુ બહારગમન જઈ શકે છે, ત્યાં ૩૫ વિલાસ રચિત રહે ત્યારે પ્રત્યાહાર ૨૫ પલ પર્વત ગ્રહેતા ધારણા તથા ૬ ઘડી પર્વત ગ્રહેતો ધ્યાન અને બાર દિવસ સુધી રચિત રહે તો સમાધિ અવસ્થા પ્રાપ્ત થાય છે

પ્રાણાયામ કરતા જો પરસેવો થાય તો તેને સર્વાંગમા ખુબ મમળવો એથી ગાત્ર લઘુ અને દૃઢ થાય છે અર્થાત જડતા મટે છે અભ્યાસ વખતે દૂધ ધીનું જોજન કરવું જ્યારે કેવળ કુબકનો અભ્યાસ દૃઢ થઈ જાય ત્યારે આ નિયમનો પછી આશ્રય રહેતો નથી

જ્યારે નાડીની શુદ્ધિ થાય છે ત્યારે બાહરના ચિન્હમા દેહ કૃશ થઈ કાંતિ વધે છે બહુ કાલ પર્વત કુબક ધારણુ કરવાથી જરૂરગિન પ્રદિપ્ત થઈ નાદ પ્રકટે છે અને નિરો-ગતા પ્રાપ્ત થાય છે એ સર્વ નાડિશુદ્ધિના ગુણ છે

નાડી રોધન થતા પછી મત્ર, જપ, અમુક કાલ પર્વત પ્રાણવાયુની ધારણાનું સા-મર્થ્ય આવે છે હિમ્ગમિ પ્રદિપ્ત થઈ, રૂપદ ગીતે નાદનું અવશ્ય થાય છે અને આરો-ગ્યતા પ્રાપ્ત થાય છે.

અપૂર્ણ

સામાર સ્વીકાર

શ્રી સસ્તુ સાહિત્ય વર્ષક કાર્યાલય અમદાવાદ મન્નોશ્રી મિશ્ર અખ ડાન દ્વાર તરફથી અ-
ભિપ્રાયાર્થે મળેલા પુસ્તકો.

વીરદુર્ગાદાસ અથવા મારસરદારો લેખક શ્રીમુત વિઠ્ઠલદાસ ધનજીભાઈ પટેલ, નડી-
આદ. પ્રકાશક સસ્તુ સાહિત્ય વર્ષક કાર્યાલય અમદાવાદ પૃષ્ઠ ૨૪૦ મૂલ્ય ૦-૮-૦ પાકુ પુઠું
ક્રી ૦-૧૨-૦ રાયલ મેળ પેટ જેમા વીરદુર્ગાદાસની છબી પણ છે તેમા મારસરદારોના
આગેવાન, વીરદુર્ગાદાસે ઝોરગજેખ સામે લડાઈમાં હત મેળવી મારવાડને સ્વતંત્ર કર્યું હતું
તે તથા વીરદુર્ગાદાસના પરાક્રમે સખધી ધણુ જાણવાતુ મળે છે આ ઐતિહાસીક વાર્તા
વાચવા જેવી છે

સ્વામી રામતીર્થ—અથ ૪ ભાગ ૧૨-૧૩ તેમની જીવન કથા તથા ઉપદેશ. પ્રયો-
જક સ્વામી સ્વયંજ્યોતિતીર્થ, પ્રકાશક સસ્તુ સાહિત્ય વર્ષક કાર્યાલય અમદાવાદ પૃષ્ઠ ૬૪૦
મૂલ્ય પાકુ પુઠું ર ૨-૦-૦ જેમા શ્રી રામતીર્થનું વિસ્તૃત જીવન ચરિત્ર છે જેમા સ્વામી-
જીનું જીવન ખાસ વાચી મનન કરવા જેનુ છે તેમા સ્વામીજીના ઉપદેશો પણ આપવામા
આવ્યા છે

પ્રીતમદાસની વાણી--સમ્રઠ કરી તથા સરોધન કરી પ્રસિદ્ધ કરનાર મિશ્ર અખ-
ડાન દ્વાર સસ્તુ સાહિત્ય વર્ષક કાર્યાલય અમદાવાદ પૃષ્ઠ ૪૨૦ મૂલ્ય પાકુ પુઠું ર ૧૫
છુટક ર ૧૧ આ પુસ્તકમા સત પ્રીતમદાસનું જીવન જતાત તથા તેમના ભજનોના સમ્રઠ
છે પ્રીતમદાસજીની વાણીનું પુસ્તક સદેસગમા તેમના મદિરમા પુસ્તક રૂપે છે તેમાથી આ
ભજનો ઉતારી તેમજ બીજા પ્રિતમના પ્રસિદ્ધ અપ્રસિદ્ધ કાવ્યોના સમ્રઠ કરી તેને સરો-
ધન કરી આ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કર્યું છે તેમા લગભગ ૩૫૭ પદોના સમ્રઠ છે ભાવિક ભક્તોને
આ પુસ્તક ઉપયોગી થઈ પડશે એવું અમારે માનતુ છે

મહાન સમ્રાટ અકબર. અનુવાદક બીમજી હરજીવન પરીખ. પ્રકાશક સસ્તુ સાહિત્ય
વર્ષક કાર્યાલય આજીતિ બીજી પૃષ્ઠ ૩૩૮ મૂલ્ય પાકુ પુઠું ર ૧ તેમાં અકબરના જીવન
ચરિત્રનો સમ્રઠ છે તેમા હિંદુસ્તાનનું ભવ્ય ચિત્ર દર્શાવ્યું છે આ પુસ્તક વાંચતા રસ
પડે છે મૂળ જગાળી પુસ્તકનો આ અનુવાદ છે

શ્રી શિવાજી જીવનપતિ બીજી આજીતિ પ્રકાશક સસ્તુ સાહિત્ય વર્ષક કાર્યાલય પૃષ્ઠ
૫૪૪ મૂલ્ય ર ૩ આ પુસ્તકમા શ્રી શિવાજી મહારાજનું વિસ્તૃત જીવન ચરિત્ર છે મૂળ
મગડી ઉપરથી આ મેચનુ ભાષાતર કરેલું છે. શિવાજી ધાર્મિક હતો છતા ધણો યરવીર
હતો આખું પુસ્તક વાચી મનન કરવાથી ધણુ જાણવાતુ મળે છે મુસલમાની સામ્રાજ્ય
આગળ વધતું અટકાવી શિવાજીએ ગળ્ય સપાદન કર્યું અને હિંદુઓને મુસલમાન ધર્મમાં
જતા બચાવ્યા હતા

આ પુસ્તક વાંચતા છેવટ સુધી આનંદ રસ કાયમ રહે છે અને શિવાજીની 'યરવીર-
તાના ધણા દર્શાવે જાણવામાં આવે છે

સ્વર્ગની કુચી લેખક સ્વ અમૃતલાલ સુદરજી પઢીયાર ચોથી આજીતિ પૃષ્ઠ ૩૭૮
મૂલ્ય પાકુ પુઠું ર ૧૨

ચોગી-એન, તે હયાત છે, તેના અવળાં કર્મોના બદલો મેંજ તેને આપ્યો છે આઠ દિવસ પછી અહિં આવશે તે માગ આગળ ફરી અનીતિ છોડી નીતિથી ચાલવાની પ્રતિજ્ઞા કરશે એટલે હું તેને છુટો કરીશ તે પછી તમે બંને અળી નીતિથી ચાલી તમારો વૈભવ ભોગવજો અને સાથે સાથે દૂ ખાતે, નર્ધનને, ગરીબોને જરૂર સહાય કરજો

આટલું બોલી ચોગી ચાલ્યા ગયા સતી પોતાના પતિ જીવના છે અને ફરી આવશે એમ માની ચિતા ત્યજી આનંદ માનવા લાગી દિવસ ઉપર દિવસ ચાલ્યા, પાત આવવાની સતી રાહ જોવા લાગી બરોબર આઠેક દિવસે સધ્યાકાળે લક્ષ્મિસિંહે પગે ચાલતા ગામમાં પ્રવેશ કર્યો

આ વખતનો લક્ષ્મિસિંહ, ત્રિવાળીની આબરૂ લેનાર લક્ષ્મિભાસ હ નહોતો, તે નરમ બની ગયો હતો તેણે પોતાની બૂલ જોઈ હતી ચોગીના ચમત્કારથી તેનું ખસેલું કાળજી દેકારે આવી ગયું હતું પતિ આનવાથી મતીનું હૈયું દર્દી તેણે તેમને આશ્વાસન આપ્યું બ્યારે મનુષ્યને આથે આફત આવે છે ત્યારે તે સુધરી જાય છે બ્યા સીધું ચાલે છે ત્યાં સુધી તે જીવાનીના મદદા વિધયભાષ બની મ્હાલે છે, પણ વિપત્તિ આવતા ક્યાર સાબળે છે લક્ષ્મિસિંહને પણ તેમ થયું

આ પછી લક્ષ્મિસિંહ વિલાસસુહરીની સલાહથી પોતાનો કારભાર ચલાવવા લાગ્યો પોતાના ધનનો પરોપકારાર્થે ઉપયોગ કરવા લાગ્યો

મોહનલાલ બયનો માર્યો ખૂસો પાડવા લાગ્યો, પણ તેને છોડાવવાની કોઈની હિ-^૧ મત ચાલી નહિ

ચોગીએ કહ્યું હતું પણ માની ના, આ હુકમનાસુ બરપાઈ કરી રૂપિયા લઈ લે અને ધર લેવાની વાત બૂલી ના

મોહનલાલે ગળગળા અવાજે કહ્યું ભલે, મને છોડો, આપણ હું સહી કરે છું એટલે ચોગીએ તેને છુટો કર્યો એટલે તે ઉભો થયો પછી કહ્યું કે “ મહારાજ, આપ બીજા વીસ રૂપિયા વધુ આપો તો હીક, હું સહી તો ન કરે પણ મારે આટલું માનો ”

ચોગી—હીક, એજને, લે ચાલ સહી કરો ને વાંકું બોલ્યો તો મર્યો જ સમજજો મોહનલાલે સહી કરી હુકમનાસુ બરપાઈ કરી આપ્યું અને ચોગીએ તેને રૂપિયા આપી દીધા નાજર અને પટાવાળો તો આ બનાવ જોઈ ત્યાંથી ચુપચાપ ચાલ ગયા તે પછી ચોગીએ પાસે ઉભેલા ડાકટરને કહ્યું કે આપ રામદાસના પુત્રની દવા કરો છો કેમ ? તેને હવે કેમ છે ?

ડાકટર—આજ તો તેની તબીબત ઘણીજ બરાબર છે

ચોગી—હીક આ વધેલા રૂપિયા તમે તેની દવામાં ત્યાગરજો

એમ કહી ગમદાસને કહ્યું કે કેમ રામદાસ, તમે તમારા પુત્રની દવાતો ઘણી કરી હશે હવે જાવ તમે ભગવાન થી કૃષ્ણનું ચરણામૃત લાવીને તમારા પુત્રને પાઓ તેના શરીરે ચોપડો, તેથી તેને આરામ થશે તમે તો ભકત છો પ્રભુની મહીમાનો પાર નથી

રામદાસ—પ્રભો, આપના દર્શન થવાથી મારા પુત્રને જરૂર આરામ થશે પણ ભગવાન! આપ કાંણુ છો ? આપનું ઝોળખાણ આપી અમને કૃતાર્થ કરશે. અમારા ગરીબનો જેવી ભગવાન છે, શુ આપ ભગવાન મનુષ્ય દેહ ધરી મારા સંકટ દૂર કરવા પધાર્યો છો ?

ચોગી—“ તે વાત પછી, હાલ તમે જાઓ શ્રી કૃષ્ણજીના ચરણામૃત લાવી તમારા પુત્રને પાઓ

રામદાસ ચગણામૃત લેવા ગયો, અને તે લાઇ ઝટ પાછો આવ્યો. તો મહાપુરુષ ત્યાં નહોતા. ત્યાં ઉભેલા મનુષ્યોએ કહ્યું કે હમણાજ આ તરફ ગયા. રામદાસે બધે શોધ કરી પણ કંઈ પત્તો ન લાગ્યો.

તે દિવસે સંધ્યાકાળે રામદાસના રૂપિયા લાઠ મોહનલાલ ઘેર ગયો. ઘેર દીવાળીએ અત્યારે તેની સાથે કાંઈ ટટો કર્યો નહિ, મોહનલાલ રહવારનો બૂખ્યો હતો, તેણે સ્નાન કરી જમી લીધું, પછી બગ્ગરમા ઉઘરાણીએ ગયો. બપોરની વાત બધા જાણતા એટલે લોકો તેની મરકરીઓ પણ કરતા હતા. તે કોઈને કાંઈ જવાબ આપતો નહિ. પાન વાળા પાસે પાન, ગાંધીને ત્યાંથી સુક મરી, બીડી વાળાને ત્યાંથી બીડી, સોપારી, કપડીયાને ત્યાંથી પત્તીયુ એ પ્રમાણે જેને ત્યાં ઉઘરાણી હતી તેને ત્યાંથી કંઈ કંઈ રોજ લાવતો, આજે પણ થોડી ઘણી વસ્તુઓ લાઇ મોહનલાલ ઘેર આવ્યો.

આજે, દીવાળીએ તેને છણકે કર્યો નહિ. મોહનલાલે તેની માથે હસીને કહ્યું કે લે આ તારે માટે પાન, સોપારી, વિસ્કારી લાવ્યો છું. ધણા અને પૈસા આપતા નથી ત્યારે તેને ત્યાંથી કંઈને કંઈ લાવ્યા વગર છુટકે છે.

દિવાળી—તે લાવ્યા હો તો ખાવ તમે, મારે શું કામનું છે, હવે મારે અને તમારે શો સંબંધ છે ?

મોહનલાલ—એમ કેમ, તું મારી સ્ત્રી થઈને આવું શું બોલે છે, મારાથી તારે બીજું કાંઈ વધુ સંબંધ છે ?

દિવાળી—પણ, હું એ સંબંધ હવે તમારી સાથે રાખતી નથી. મારા માળાપે લોભને વરા થઈ તમારે પાસે નાખી, ગામ અને દોકરી જમા આપે ત્યાં જામ કદાચ કેદાને વાધની સાથે પરણાવે તો તે શું વાધ તેનો પતિ ગણાય ? તમે પણ મારે મનતો હિસક વાધ જેવા છો. તમારૂં ચરીર માણસનું જણાય છે, પણ તમારો સ્વભાવ નિર્દય વાવ જેવો છે. હવે હું તમને મારા પતિ સમજતી નથી.

મોહનલાલ—અરે, એમ બોલાય સ્ત્રીઓએ તો પોતાના પતિને દેવ તુલ્ય માનવા જોઈએ. હું તો તારો દેવ, સમજ.

દિવાળી—દેવ તમારા ધના, હું તમને મારા પતિ માનવાનીજ નહિ. હું તમને મારા પતિ સમજીને તમારો તિરસ્કાર કરું તો પાપમા પડું પણ હું તે પાપનું પ્રાયશ્ચિત્ત કરીશ. લોકોનાં ગણા રૈસનાં તમારા જેવા નિર્દય પતિ માની કયે અવતાર છુટું.

મોહનલાલ—અરે વ્હાલી તું આ શું બોલે છે, શું હું ધરડો છું મારે તું મને પતિ ગણતા શરમાય છે ?

દિવાળી—અરે, જો તમે કાણા, કુળડા હજારો જેવા કે રોગી હોત તો પણ હું તમારી ચરણ મેવા કરી સુખી થાત. પણ મારા દુર્બોધે તમને હું મનુષ્ય જ માનતી નથી, પણ મનુષ્યનું ચામડું એટલે હિસક સિંહ છો, મનુષ્યને ખાઇ જનાર પણ છો. જેમ વાધ સિંહ વિગેરેને જોઈ મનુષ્યો થયે છે તેમ હું કદી તમારૂં નામ નહિ દઉં.

મોહનલાલ—વ્હાલી મેં તને એટલું બધું શું કુખ દીધું કે તું મારી સાથે આવું વર્તન ગણે છે ? હવે મારો ગુન્હો માફ કર, ફરી હું કદી તારૂં નામ નહિ દઉં.

દિવાળી—તમે મને કુખ દેવામાં બાંકી ગાખી નથી, આવું તો હજારો વાર કહી ચુક્યા છો. તમે મને તો શું પણ સિંહ, વાધની માફક માણસ માનને ગર્વન માર્યા છે,

જુદું બોલી ગરીબોની હાથ લીધી છે બનાવટી દસ્તાવેજો બનાવી, લોકોને લુટી તેમના ધેરા છોડી રજાવાળા છે ઉપરથી ભગવાનના લાલિલા લક્તોના ડોળ ધાલી તમે ન કરવાના કામ કર્યા છે અને તેથી જ મેં તમારો સબધ છોડ્યો છે

મોહનલાલ—અરે, તું જ મારા ઘરનું માણસ થઈ આ શું બોલે છે ? મેં ક્યારે કોઈને ત્યાં લુટ કરી છે, ક્યારે કોઈને લોકડી લઈ મારી છે ? બોલો, પૈસા ધારી ઉધણી તો કરવી પડે, દુનિયાદારીનાં કામતો કરવા પડે, વ્યાજનું વ્યાજ ન ગણીએ તો ? પછી ખાઈએ શું ? એથી કાંઈ હું હિંસક પશુ બની ગયો

દિવાળી—તમે હિંસક પશુ કરતાં પણ જુદા છો એ વાત તો મેં વળી આજ સાંભળી, તમે રામનાથના ઉપર કાંઈ એછો જુલમ કર્યો ? તેના મરતા દોકરાની પણ તમને દયા ન આવી, હું તો રોજ જોતી આવી છું કે તમે આવા તો સેકડો મનુષ્યોના મિસાસા લીધા છે તમે ત્રીજી સાલ મયાશક પાસે તેને દેવામાંથી ઉગારવા, પૈસા આપ્યા વગર નોમીનલ દસ્તાવેજ તમારો નામના લખાવી, તેના ઘર ખેતર મિલકત લખાવી લીધી. જ્યારે તેનું દેવું પત્નિ ત્યારે તમે પણ એ જુદા દસ્તાવેજના આધારે કોર્ટમાં ફરીયાદ માંડી તેના ધરખાર જપ્ત કરાવ્યા અને રૂપિયા લીધા, આ વાત આખું ગામ જાણે છે, એથી સાલ રામશકર સાથે જરા બોલાબોલ થઈ તેમણે તમે જુદા દસ્તાવેજ બનાવી ગઈ સાલ તેનું ઘર હરાજ કરવી તેને બિખારી બનાવી દીધો તેના બિચારાના છોકરાને ખમ્મ માગતાં કર્યા લોકોના ઉપર જુદી સાચદીઓ પૂરી કેટલાયને નુકસાન કર્યું છે આમ છતાં ભક્ત બની મંદિરમાં જઈ મુખે રાધાકૃષ્ણ રાધાકૃષ્ણ બોલી કેટલેક બાધી નાચવામાં પણ તૈયાર હજી પણ તમે જેસ કરને ઝપવા દેતા નથી બીજી વાતો તો જવાજ દોને પાચમે વર્ષે પૈસી ખાઈને તમે અહીં તેડી લાવી શું કર્યું તે કોઈ મારે અજાણ્ય નથી એવી તો કેટલીય સતી સ્ત્રીઓને ફસાવવામાં પણ તમે કર્યા નહીં માત્ર મોટે 'રામ રામ' કહેવું છે અને કામતો હિંસક પશુથી પણ જુદા કરવા છે

તમાગ જેવા પિશાચ, નરાધમને હવે હું પતિ તરીકે માનતી નથી, તમે તમારું સુઝવું કરો, હું મારે સુઝવું કરીશ મારા બાપે મને ઉગ્ર ક્રુષ્ણ નાખી હોત તો તે પણ મારે હવે કે મારે આ કુખ વેડવું ન પડત

મોહનલાલ—જાણી, એ જાણુ જૂલીન, એતો વ્યવહારમાં રજા એટલે સાચા જુદા, કર્યા વગર ન ચાલે તેની સાથે તારે શું કરવા કુખી થવું પડે તું જીવાનીના મદદા મને વૃદ્ધને ન ગણતી હોય તો તેમ કહે હું કચ્છ કર છું કે તારા જેવી જીવાન સ્વરૂપવાન સ્ત્રીને મારા જેવો ધરડો વર ન ગમે, તેથી તું આ જવા જ્ઞાનાં કાંઈતી લાગે છે બલે તને ફાવે તેમ કર; તારા કુળને કલક લાગશે નાહક જુદા જ્ઞાના કાઢી મારો વાક શું કાઢે છે ?

દિવાળી—હું જીવાન છું છતાં સત્યથી ચાલનારી છું મારા બાપે તમને દીધી તો ભલે, જીવતા મુધી અહીં ગઈ કુખ વેડવા કરીશ, બાકી તમને હું હવે પતિ તરીકે તો નાહ જ ગણું મેં મનનો સયમ સાધ્યો છે હું અન્ય કોઈના પ્રતિ પ્રેમ દર્શિથી જોતી નથી મારે તો મોટા એટલા બાપ અને નાના એટલા બાઈ અને પુત્ર જેવા છે તમે અધમ પશુ જેવા છો, એ કોની આત્મીઓ કળાવો છો, તેથી હું તમારો સબધ છોડવા હિંમત છું તમે અને ગમે તેવી માનો, તેની મને ચિંતા નથી

મોહનલાલ—એમ, તારે તો સારી વાત, તું ધર્મિષ્ઠ અને પતિવ્રતા નારી છું તો હું તારો પતિ છું હવે શું કરીશ

દિવાળી -હું શુ કરીશ તે તમારે જોવાનું નથી તમારી સાથે મારૂં લગ્ન થયું છે. જો તમારી સહધર્મિણી હું મેં ઘણા પ્રયત્ન કર્યા છતાં પણ તમારે તમને સત્ય માર્ગે ન વાળી શકી ત્યારે હવે બીજા ઉપાયો કરી તમારા અનિષ્ટોને નિવારણ કરવા યત્ન આદરીશ. જો તમે આટલેથી સુધરી નરકમાં જતા જ્યો એવું કરીશ તમે જેનું જેનું સત્યાનાથ વાળ્યું છે તે સર્વના ઉપર હું ઉપકાર કરીશ, તેમની પહેલાં જેવી સ્થિતિ થાય તેવો હું યત્ન આદરીશ એ મારું કામ હું કરીશ બીજું આ જગતમાં હવે હું મારા એક જ મહાપુરુષની સાથે પ્રીતિ રાખીશ

મોહનલાલ—એ તો હું જાણી જ ગયો એમ જ કહેને તારે, આજ સુધી તે એ વાત કેમ છુપાવી રાખી, એ કંઈ છે તારે પ્રેમી મહાપુરુષ, હું જાણુ તો ખરે

દિવાળી—તમારા જવા નરપશુને એમનું નામ જણાવથી શુ ફાયદો થવાનો છે ? એ મારા પ્રાણના નાથ ભગવાન છે હું એ ભગવાનના જ આત્મસમર્પણ કરીશ, તેના ચરણોમાં આ જીવન ગાળીશ ત્યાં પ્રેમનો અભાવ નથી દયાની સીમા નથી, સુખની સમાપ્તિ નથી, આનંદનો પાર નથી. હું તે ભગવાનના ચરણોમાં પ્રીતિ જોડીશ

રામદાસ—હા, હું સમજી ગયો તારા ભગવાનને પેલા પાખડી સન્યાસીએ તને ખેંચાવીને તે મારું ઘર ભાંગવા ઉભો થયેલો છે. શુ ખરી વાત, એ મન્યામીએ જ તારી મતિ ફેરવી નાખી છે કેમ ?

દિવાળી—તમે નરપશુ છો, તમને હવે એ વાત હું શુ કહું

મોહનલાલ—બહે હું નરપશુ રહ્યો, તુજ સતી તો દુનિયામાં જન્મી. હવે મને સમજાયું કે હા, આ બધું પેલા ભામટા સન્યાસીનું જ કામ એક ઢાઢાડો ઘેર ભક્ષા લેવા બોલાવ્યો ત્યારે ધગ માગતો ગયો. એ લદ્દગો પોતે જ ભગવાન બની બેઠો અને તને ભગવાનની સાથે એટલે પોતાની સાથે પ્રીતિ કરવાનું શિખવતો ગયો.

દિવાળી—જેવી તમાની આવના, તમે જેવી રીતે તિલક છાપા લગાવી તુલસીની માળા ધાગ્યું કરવા છતાં પણ છાના છાના બવા પાપ કર્મો કરે છે તેવા બીજાને સમજતા હશે કેમ! તમને ફાંસે તે કહો, તેથી મારું કશું જવાનું નથી. આમ કહી દિવાળી ઉઠી ચાલવા મંડી

મોહનલાલે તેને 'જતી અટકાવી કહ્યું- ઉભી રહે, ખરી વાત કહે તારી વાત તો વ્યભિચારિણી 'ત્રી જેવી છે તું શુ આટલે વર્ષે મારાં ધોળામાં ધૂળ નાંખવા બેઠી છે? જો ને, એવું કરતાં ચેતને, નહિ તો છુટ્ટો છુટ્ટો તો પશુ આ મોહનલાલ હું હા.

દિવાળી—તમારે ફાંસે તે કરો, તમે મને 'વ્યભિચારિણી' માનો તો પણ બસે, તમે મને ધરમથી કાઢી મૂકશો તોપણ હકત નથી, હું તમારી સાથે હવે લડવાની નથી તમે કહો તો હમણાંજ ચાલી જઉં, નહિ તો કાસે જ કહેવું હોય તે વિચાર કરીને કહેજે એમ કહી દિવાળી ત્યાંથી બીજા ખડમા ચાલી ગઈ મોહનલાલ માથે હાથ દઈ ઉઠા વિચારમાં પડી ગયો.

અપૂર્ણ

અર્શ ચિકિત્સા.

નવમો અધ્યાય.

(અનુસંધાન અક ૩ જ ના ૫૪ ૯૫ થી)

હવે અમે અર્શ સંબંધી સુખ સાધ્ય હોય એવા ઉપાયોનું વર્ણન કરીએ છીએ કે જેથી હાની થવાનો સંભવ ન હોય તેમ જ બહુ કડીન ન હોય એવા ઉપાયોનો મૂળભાષી અર્શને મટાડે તેવા ઉપાયોનું વર્ણન કરીએ છીએ (૩૯)

અર્શને ચોળખનારા વાત કોદાદભવ અર્શને મુકા હુર્શ કહે છે અને જે રક્તપિત્ત વગેરે અર્શ છે તેને દુઝતા તથા લીલા અર્શ કહે છે ૪૦

મુકા અર્શની ચિકિત્સા—જે હઠસ સ્તમ્બ, શોષયુક્ત અને શૂળ આવતી હોય તેવા હર્શમા ચિત્રકમૂળ, જવખાર, અને બીલીનાફળના તેલથી માલીય કરીને સ્વેદન કર્મમાં નીચે લખેલા પ્રયોગોનો ઉપયોગ કરવો જવ, અફ, પુલા અને કળથી એ સર્વને ઉકાળી પોટલીમાં બાધી અને એ પોટલીથી ધીરે ધીરે સેક કરવાથી સ્વેદન થાય છે ૪૧-૪૨

અથવા ગાયત્રી ઝાણ, ગધેડા કે ઘોડાની લીલી પોટલી બનાવીને સેક કરવો, અથવા તવનો કશ્ક અને તુપનો અથવા વજ અને મુઠને ઘસી ધી નાંખી ઉકાળવું અને ગરમ ગરમ સેકવું (૪૩) અથવા ધી તેલ નાંખી સિન્ધ માધવાનો ગોળો બનાવી સેક, સુકા મહાના ગોળા અથવા સુદાનનાનો ગોળો બનાવી સેક કરવો ૪૪ ગરનાની ગરમ ગરમ લુઝીથી અથવા હાકોબેગની લુગદીથી સેક અથવા ઉપવેટનું તેલ ચોપડી ઘેટ, ગધેડાની સાદ, અને ગાજરના સાકની પોટલી બનાવી સેક કરવો, અન્ડુસો, આકડો, એગડો અને બીલીના પાદ-પ્રનો કવાય કરી તેનાથી સેક કરવો ૪૫-૪૫

જે અર્શમાં મહુકા મારતા હોય તેવા રોગીને સારી રીતે સ્વચ્છ કરી, મૂળા, ત્રિફળા, આકડો, વાસ, વરણો, જગણી, સુદાનના જો જરૂરનાં પાદાંતો કવાય કરીને તેનાથી સ્નાન કરાવવું અથવા બોરડીના મૂળના કવાયમાં સાલીંગ વા મુગોદકમાં (૪૭) અથવા ચોખા વિગેરેની કમળીના કવાયમાં અથવા છામ, દર્દી અથવા ખાગી કાંજમાં અથવા ગરમ ગરમ મોમ્ત્રમાં સજુકા આવના હોય તેવા અર્શના રોગીને બેસાડવો ૪૮

હરસમાં બીજા પ્રયોગો—કાળો સાપ, સૂત્ર, ઉટ, જવ અને બીલાડીની ચગ-બંતિ દરસ ઉપર મર્દન કરવું કે તેની ધમાડી આપવી ૧૬૮૧૧૬ છે ૫૦

મનુષ્યના માથાના વાળ, સાંપની કાચળી, બિલાડીનું ચામડું, આકડાનું મળ, શેમ-ગાનું પત, એ સર્વની ધુમાડી આપવી મસામાં કાપડો કરે છે ૫૧

અથવા ધાણા, વાવડી, દેવદાર, અક્ષત, કૂત, બોયર્ગીશ્લી આસન, પીપ્પળ, મુસા, પુગસી અને ધી, (૫૨) અથવા સૂવર અને બીલાડીની પવટા, કાંજ અને ધી એ પ્રયોગોનો ધૂપ દેવાને માટે ઉપયોગ કરવો દાથીની સાદ, ધી, ગળ, પારો, ૫૩ દળદર અને સુધા-ક્ષીર એ સર્વને એકત્ર વાગી દગ્ધ ૬૫ લેપ કરવો અથવા પીપ્પળ અને દળદરને ગોરે-ચન સાથે વાગી લેપ કરવો (૫૪) અથવા સરખવનાં બી, ઉપવેટ, પીપ્પળ, સંધિય, મોળ,

આકાંડાનું દૂધ, સુધાકાંડી, ત્રિફલા એનો લેપ કરવો (૫૫) અથવા પીપળ ચિત્રક, સ્થામા, સુરાબીજ, મીઠળ, ચોખા, મરધાની દધાર, હળદર અને ગોળ સર્વને મેળવી લેપ કરે (૫૬) અથવા દત્તીમૂળ, મુરદાલીંગ, કબુતરની દધાર, ગોળ, હાથીદાંત, લીમડો અને બિલાસુ એનો લેપ કરે ૫૭

સળ, સોળ અને હરદોગવાળા અર્શમાં ઉઠની ચરખી, વા ચુલુ (ગાંધા નામની મા-છલી) ની ચરખીની સાથે સફેદ આકાંડાનો લેપ કરે (૫૮) અથવા આકાંડાનું દૂધ, સુધાકાંડ, કડવી તુંબીડીના પાન, કરજ, બકરાનું મૂત્ર, એનો લેપ અર્શમાં હિતકારક છે ૫૯

અભ્યગથી લઇ પ્રદેહ સુધી જે પ્રયોગનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે તે સ્તંભતા, સોળ, ખુજલી અને આર્તયુક્ત અર્શમાં ઉપયોગી છે [૬૦] પ્રદેહ પર્યંત ઉપચારો કરવાથી બગડેલું ને સચ્ચ થયેલું રૂધિર નીકળી જાય છે તેના નીકળી જવાથી સુખ થાય છે ૬૧

ખરાબ રૂધિર વિષમાન હોવાથી શીતલ, ઉષ્ણ, રિન્ધ અને રક્ષ ઉપચારો કરવાથી વ્યાધિ શાંત થતો નથી એથી રૂધિરને બહાર કાઢી નાખવાની આવશ્યકતા છે ૬૨

ખુની હરસમાં જે રૂધિર નીકળેલું બંધ થઇ જાય તો જોડ રાત્ર વા શમીદારા રૂધિરને કઢાડતો રહેલું ૬૩

અર્શમાં પીવાનાં ઔષધો—શુદ્ધનો સોળ, શળ અને મદામિવાળા અર્શમાં નિ-એના દ્રવ્યોનું પાન કરવું ત્રિકટુ, પીપળી મૂળ, કાળીપાટ, હીંગ, ચિત્રક, ૬૪ સંચળ, કટુ, કાળુ જીર, ખીલીનો ગર્ભ, ખીલવણ, અજમો, હપ્પુષા, વાવડીંગ, સીધાલુણ, વજ, આમલી, અને સુરામન્ડ અથવા ગરમ જળની સાથે પીવે તો અર્શ રોગ, ત્રહણુદિષ, શ્લેષ, અને આક્રોશ મટે છે ૬૫-૬૬

છીન પ્રયોગ—અતિસાગની ચિકિત્સામાં જે પાચન દ્રવ્ય વર્ણન કરેલા છે તેનો પ્રયોગ પણ હિતકારક છે બોજન કરતા પહેલાં હરડે અને ગોળ મેળવી તેનું સેવન કરવું. ૬૭ અથવા ત્રિફળાના રસની સાથે નસોતરતું રૂધિર ખાવું આ પ્રયોગથી શુદ્ધાના દોષો દૂર થતા અર્શરોગ મટે છે ૬૮

ગોમૂત્રમાં હરડે પલાળી ગોળની સાથે આપવી અથવા મીઠાની સાથે હરડે અને ત્રિફ-લાનો પ્રયોગ કરવો ૬૯ અથવા સુંઠ, અને ચિત્રકમાં શેરડીનો રસ મેળવીને આપવો, અથવા શેરડીના રસ સાથે ચવક, કાળુ જીર અને અજમો પીવો, ૭૦ અથવા હપ્પુષા, કાળીપાટ, સંચળ, એને સુગની સાથે પીવું, કાથો, ખીલીનો ગર્ભ, ચવક અને ચિત્રક ૭૧ અથવા બિલાભાની સાથે તર્પણ પ્રયોગ કરવો અથવા ખીલીનો ગર્ભ, અને સુંઠ, અથવા અજમો અને ચિત્રક [૭૨] અથવા ચિત્રક, હપ્પુષા, અને હીંગ એ મહાની સાથે આપવા અથવા મ-હાની સાથે પચકોલ (પીપળ, પીપરીમૂળ, ચવક, ચિત્રકમૂળ, અને સુંઠીનું ચુર્ણ આપવું ૭૩

તકારિષ્ઠ—હાઉવેર; ઝીલુ જીર, ધાણા, કાળુ જીર, કારવી, કસુરો, પીપળ, પીપળી-મૂળ, ચિત્રક; ગજપીપળ [૭૪] અજમો, અજમોદ; એ સર્વને સરખે ભાગે લઈ ચુર્ણ બનાવી અને મહામાં મેળવવું તેમાં કાંઈક ખાટા અને કડવો રસ થશે; તે પછી તેને ધીના પાંચમાં બરીને રાખી સૂકવું (૭૫) બ્યારે તેમાં ખાટો અને કડવો રસ તેજ થઈ જાય ત્યારે જાણવું કે તકારિષ્ઠ તૈયાર થયો એ મેનિ અત્યંત પ્રિય લાગે છે, બોજનના ત્રણ વખતે બ્યારે ત-રસ લાગે ત્યારે આનું માત્રા અનુસાર પાન કરવું, ૭૬

આ તકારિષ્ઠ અગ્નિ સંદિપન, રોચન, વર્ણકાંક, કંઠવાતનું લેપન કર્ષો, શુદ્ધાના સોળ, કન્ઠુ અને અર્તિનો નાસ કરનાર તથા જલવર્દક છે ૭૭

અર્ધાંગવાયુ-પક્ષધાત-લક્ષણો.

(લેખક આર્યવેદ મયારામ મુંદગ્ગ જોતપુર-કાઠિયાવાડ)

લક્ષણો—અર્ધાંગવાયુ અથવા પક્ષધાત એટલે કાબી અગર જમણી બાજુનું અર્ધઅંગ વાયી રહી જતું આર્યવેદક્રમા મગજમા અને જાતગતિ તત્ત્વના અને અંગડાનાં દોરનાં દરદોને વાના દરદ વાતવ્યાધિ રૂપે કહેવામા આવે છે આ દરદમા મગજમા રક્ત જમાવવડે વિકૃત ધમની થમને તેમા એકાદ ધમની ધરીને રોગી એકદમ બેગુદ બનીને આવા દરદ રૂપે સંપ-કાઇ પડે છે તે અમુક વખત પછી ગુદિમા આવતા એક પડખાના હાથ પગની ચલનશક્તિ નષ્ટ થએલી માન્ય પડે છે કેટલાક આ રોગોમા બેશુદ્ધ ન થતા ક્રમે કરીને એક બાજુના હાથપગ પકડાતા જઈ છેવટ લુલા અને છે વળી કોઈ ઉધમાથી જાગે છે ત્યારે તેમને આ દરદ થઇ આવેલું જણાય છે કોઈને વળી એક જ હાથ કે એક પગ, કે એક પડખાના હાથ તો બીજા પડખાનો પગ, આ દરદથી ખોટો પડેલો માલમ પડે છે । લુલા પડેલો હાથ કે પગ, મૃતમનુષ્યના હાથ પ્રમાણે જડને અકડ અને છે તે રોગીથી હલાવી કે ઉચર્કો શકતો નથી તે ભાગતુ સ્પર્શજ્ઞાન પ્રારંભે કમી કમર નષ્ટ બનીને અમુક દિવસ પછી પુનઃ પાછુ આવે છે અગર કોઈને અર્ધાંગવાયુ પુરી રીતે નાશ થએલું રહે છે અને પછી જીભ, નાક કાન અને આંખોની યાત્રિયા પશુ કાર્ય હીન અને છે આ દરદોને દર્દના ભાગ પ્રગ હાથ લગાવતા બીજી બાજુના સાળ ભાગ કરતા યકા લાગે છે કેટલાકનો ચહેરા જેવેને તેવોજ રહે છે, પગતુ ઘણું કરી ચહેરાનો જમણી અગર કાબી બાજુ તરફનો માસલ ભાગ ઉપર તણાએલ જેવો અગર બેચ્ચા જેવો જેવામા આવે છે ચહેરાની જે બાજુ લુખી પડેલી હોય છે તે બાજુનો ગાલ દીસોને ગોળમરણ જેવો દેખાય છે બેહિ હોહની મધ્યકોણ પગ હેઠે લટકતા મધ્યભાગ જેતુ દેખાય છે તેમાથી લાળ સ્ત્રવે છે અને તેતુ કારણુ તે બાજુનો હોહ રોગીને બીડવો સંકેચવો જોઇએ તેમ પુરી રીતે બની શકતું નથી ગાલ દુતાવવાતુ કહેતા તે દંદીથી બની શકતું નથી; અને જીભ દેખાડવાતુ કહેતા તે વાકી માદા ચહેરા તરફ લુલી ને તે તરફ મળેલી નજરે પડે છે, અને આંખોની પાંપણુ માદા ભાગ તરફની અર્ધવટ ઉઘાડી રહે છે પુરી મીચી શકાતી નથી અને તે આખમાથી મણી (અશ્રુ) સ્ત્રવે છે અગર તેથી કલકુ એમ બને છે કે, દંદી માંપણુ મીચે છે ને માત્રી મનધારી બિચાડી શકતો નથી અદ્દતુ માણસકુ વિકાસ પામેલ જણાય તો, મગજમાંથી નિષ્કળનાર જાતતત્ત્વને કળ પહોચેલ છે એમ સમજવું, અને પાપણુ સદાય ઉઘાડી રહે તો પ્સાતમા જાતતત્ત્વની વિકૃતિ છે એમ જાણવું જો જમણી બાજુનો અર્ધાંગ હોય તો જ ઘણું કરી ચહેરા વાકે થાયછે અને તેવા દ્રક્ત ચહેરાના અર્ધાંગને (અર્ધિતવાયુ અડદિયો વા) કહે છે

પક્ષધાત થયા પછી રોગીની વાચા, અકલ દૃશીમારી અને સ્મરણશક્તિમા કાષ્ઠક દેર ને કોણી ચએવી જણાય છે બોલવામા ત્રણ સાધનની જરૂર હોય છે મગજ મનમા વિચાર કરે છે પછી કંઠમાંથી સ્વર કાઢી તે જણાવાય છે, અને તેતો સુખમા શબ્દ બનીને ઉચ્ચાર થાય છે, તે આવા દરદમા થયાર્ય કે તદન બની શકતું નથી મગજનો કાળો અર્ધભાગ બગડીને જો પક્ષધાત થએલ હોય તો જમણી તરફ અર્ધાંગ થાય છે અને તેથી

યથાર્થ સંખ્યાચાર થતો નથી તેને જ ઝેરિસિયા (વાકબગ] કહેવામાં આવે છે એથી રોગી અપૂર્ણ બોલે છે કે જે તેવા અમુકનું બોલવું સમજી શકાતું નથી પક્ષધાતના દંદીનું મન બાળકના જેવું નાણુક ને ધખણ બને છે તે વારવાર દિલગીર થઈ જઈ તેજમાથી અશુભ આવે છે. તેની સ્મરણશક્તિ કમ અને નાહિમત બનેલ હોય છે

પક્ષાધાતમાથી રોગી મુક્ત થાય છે અગર અમુક દિવસે મૃત્યુ પામે છે કેટલાક અમુક મહિના કે અમુક વર્ષ તેમાં હેગન થઈને છેવટ ખીજે હુમલો થવાથી ધણાખરા તે વખતે મરણ પામે છે રોગી સુધરવાનો હોય તો થોડા દિવસ પછી કે અમુક અઠવાડીયા પછી તેનો પ્રથમ ચહેરો, પછી પગ, અને છેવટ હાથ, એ અવયવો સુધરવા લાગે છે, અને કેટલાકને તેમ સુધરતા પણ હાથ પગમાં અને ચહેરામાં અમુક ખામી રહી જાય છે પક્ષધાત ન સુધરવાના લક્ષણ એ છે કે બોટા પરેલા લાગના આણું સંકોચન શરૂ થાય છે હાથના આંગળા વળી જઈને ટુકા જેવાં વાકા દેખાય છે અને મોં પણ વાકુ રહે છે, અને રોગી લગભગ અને પગ પગતા બગતો ચાલે છે અને અમુક વખત પછી આંગળાં હાથ ને પગ પોતા મેળે ન કળતા ધ્રુજવા પેડે હવે છે કે ઉડે છે હાથ, કાણી, મોઢું અને ડોળા એક બાણુ જ ફરે છે અર્ધાંગતો હુમલો થતાજ મગજનો અર્ધો જે ભાગ વિકૃત થયેલો જણાય છે તે બાણુ તરફ ડોળાની નજર ફરે છે હુલો પરેલો ભાગ દંદી પોતાની છંછા પ્રમાણે હલાવી શકતો નથી પરંતુ તેના પગના તંગાને જગ દાખી પકડવાથી તે પગ ધ્રુજીને પકડી ઊડવા સુધીમાં કપતો રહે છે

કારણ—મગજમાની વિકૃતિ ધમની નાની હોય કે મોટી હોય, પણ તે અતિ રક્ત સચ્ચથી ધ્રુટે છે તેથી એ મગજના નાણુક મજબૂતત્વ સોમિત કરે છે અને તે તાગ્યત્વના તાર ટુટવા પ્રમાણે ત્યાંથી સ્નાયુ તટ ઉપર હુકમ ચલાવનાર છંછા શકિતના સદેશ, પણ આંગળના અંગામાં જતા નથી અને તેથી અત્યંત શરીર ક્રિયા પણ કેટલીક લુલી બને છે. તેથી હાથ પગ મુખ્યત્વે નિર્જીવ થયેલા જેવામાં આવે છે આવી જતનો પક્ષાધાત એકદમ અચાનક થઈ આવે છે મગજના શુદ્ધ રક્તના અભાવે શિથિલ ને નરમ થવાથી અગર તેમાં એકાદ વિદ્રધિ થવાથી અથવા તેમાં એકાદ નવીન ઉત્પન્ન થયેલી ગાંઠ (જમાવ) નો દાખ પહોંચવાથી અગર ઉપદેશ ગરમીવડે મગજ દ્રવ્ય વિકૃત થવાથી જે પક્ષધાત થાય છે તે હળવે હળવે થતો જેવામાં આવે છે એ શિવાય મૂર્ચ્છા અને વાયુનાથી પણ પક્ષાધાત થાય છે ઉત્તર અવસ્થામાં વલુકરી આ રોગ થવાનું કાણુ એ છે કે, તે અવસ્થામાં મગજનું શુદ્ધ રક્તવડે ભેદનું પોષણ ન થવાથી તેનો મુખ્ય મગજ ભાગ દીક્ષા ને નગમ થવા લાગે છે અને તેથી રક્તવાહીનીયો કમજોર પડવાથી થવાથી ધ્રુટે છે અગર આ રક્તવાહનીયોમાં રક્ત જમાવ થાય છે અને તેથી તેમાંના થતો રક્તપ્રવાહ બધા પડવાથી મગજનો તે ભાગ દીક્ષા ને નગમ પડીને પક્ષાધાત લાગુ પડે છે આ પ્રમાણે મગજનો ડાબો ભાગ બગડવાથી જમણા પડખાનો અને જમણો ભાગ બગડવાથી ડાબા પડખાનો પક્ષધાત થતો જેવામાં આવે છે

ઉપાય—(૧) વિકર નવા-તરતનાને માટે શિરોશ્ચિત મૂર્ઝા (એપોપ્સી) ના વર્ણન પ્રમાણે તેના ઉપાય ક્રમ છે આ રોગ દોઢ બે મહિના કરતાં જુનો થતા તેવા રોગી ભાગનું સ્નાયુ આક્રમ્ય પામીને હુલા થયેલા હાથ પગ અગર સાધા વધુ ન સંકોચાવા માટે ખીજા મનુષ્ય વડે નિત્ય દિવસમાં એક બે વાર હલાવતા રહેવાની જરૂર છે.

પગમોજામા જીણી વેકુર (રિતી) લગીને તેવી લાંબી ઢાંચળી દરદીના લુલા પહેલા હાથ પગને બાંધી રાખવી. વિજળીની પેટી ખમતા પાવરથી નિત્ય લગાડતા રહેવું ઔષધ ઉપચાર કુશળવૈદ્ય દાકતરના કહેવા પ્રમાણે કરવા ટગપિન્ડામ્ન એમોનીયા અગર રાઇતુ તેલ દગ્ધવાળા ભાગ ઉપર નિત્ય ચોળતા રહીને તેવા લુલા ભાગમા શક્તિ વધારી રોગ ધટાડી શકાય છે. વિજળી લગાડતા રહીને પશુ તે ભાગમા પુનઃજીવન લાવી, શકાય છે નિયમિત પશુ વર્તવાથી લુલા ભાગની શક્તિ ઉભી કરવામા ઠીક માલમ પડેલ છે અન્ન હળતુ ને પચતું દેવું, માસાહાર અને મૈથુન એ તજ દેવાની જરૂર છે માનસિક શ્રમ, રોગીને ચીડ આવે તેવી વાતો તેની પાસે ન થાય તેમ ઠીક અડો સાદુ આવે તે માટે જોઇતો ઉપાય લેવો અને નિદ્રા પુરી ન આવતી હોય તો નિદ્રા આવે તેવી સૌમ્ય દવા દેવી તે માટે ગત્રે સદ્ધિનલ દેવું વધુ ઠીક છે હાથ પગના અર્ધાંગમા શક્તિ ન આવતા જો તેમા કાદિન્ય થતું જાય તો વિજળી લગાડવી નહિ અગાઉ ઉપદેશ (ચાદીવિકાર) ચએલો હોય તો તે સખધી ઉપાય કગવાથી તેનાથી ચએલો અર્ધાંગ સુધરે છે આ રોગ નિવારણ માટે આયુર્વેદક્રમા નારાયણતેલ, વિયગર્ભતેલ, રાસ્નાદિતેલ, વિજ્યભેરવતેલ, કરજતેલ અને સન્સવ તથા રાઇતુ તેલ બાહેર ભાગમા ચોળવામા આવે છે, હુફ્રની ચગ્ખીતુ મર્દન પુનાની વૈદકમા કહેલું છે સહેતો, સુવાની કે અજમાની પોટલી તપાની શેક કરવામા આવે છે નગડના પાન બારીને કે વાટી પોટલી બનાવી ગરમ શેક દેવાય છે અર્દિતને માટે શિરોઅસ્તી તથા લશણ મેળવેલ અક- દના વડા ખવરાવાય છે તે માટે મહાખળા સ્વસ્તુ વૃત મિશ્રિતનરમ આપવામાં આવે છે પક્ષધાતને માટે તાજા મીઠા તેલ સાથે, દાલેલ લશણ જુજ મીઠા સાથે વાટી મેળવીને નિત્ય અર્ધકર્ષ પ્રમાણથી બાજરીના રોટલા માથે ખવરાવવાથી શુષ્ક થતો જોવામાં આવે છે પ્રથમ સ્વેદ વિધિ કરીને પછી સ્નેહપાન કગવાય છે તેમાં પચતુ તાજુ ધૂત સેવવાથી તથા યોગક સાથે દુધ પચે તેમ મેવન કરવાથી અને તેમ બધુ જોજન કરવાથી આ રોગ હળવે હળવે સુધરે છે ઉપદેશ જન્ય પક્ષાધાત ચએલ હોય તો, કેશગદિ ગુટીકા લાખો વખત સેવન કરાવવાથી તે મટે છે

કાંઈ જુનો પક્ષાધાત થવા પછી ઝેરફેલવાતુ ને મરીતુ સમભાગે સુરણ મેળવી તેમાંથી સવાર સાજ સાંજી મુદન સુધી વાલ વાલ કે જાએ વાલ સહન થાય તેમ સેવન કરવાથી પક્ષાધાત મટે છે નારનાદિકવાય, દશમ્બાદિકવાય કે સહચરાદિકવાય, ચૈગરાજ ગુચ્છુજ ત્રૌ- દયાગ ગુચ્છુજ, સમીગપનગ, વાતવિધ્વસ, હેમગર્ભ વિગેરે ઔષ્ધો આપવામા આવે છે

આ રોગમા માનસિકશ્રમ ઉજગરો, વેગ વિધાગ્ન, લુખો યોગક, મૈથુન, આશ્ચશરી, વાહણ પદાર્થ એ તજવાની પુરી જરૂર છે જેનું સરીર બહુ નખણ ચએલું નથી અને દોષીત અગ વિચેતન ચએલ નથી એવા અર્ધાંગ વાયુવાળાને ત્રણ ચાર મહિના ઉપાય બરી ગખવાથી પક્ષાધાત મટવાનો પુતો સમ્ભવ છે ઉપદેશિક આર્દિત કે પક્ષાધાત માટે પાગ્દ ગ્સકપૂઝ, પોટાસ આયોડાઇડ, પોટાશબ્રોમાઇડ, સુમલ ૧૫ગેરે દવા ઘટતે વળને અમુક દિવસ ચાલુ ગખવાની જરૂર છે તેમજ તે રોગની પથ્યાપથ જાળવવાની પુરી જરૂર છે

મ. જ્ઞાનકોષ ઉપરથી (આયુર્વેદ વિજ્ઞાન.)

ભાગ્યોદય ન હોય તો જીવનની સાર્થકતા ન હોય, જીવનની સાર્થકતા ન હોય એટલે જીવન હેતુ રહીત છે—નકામું છે સૃષ્ટિ ભાગ્યોદયની દિવાલે એટલીનેજ ઉભી રહે છે, જે એ દિવાલ ટેકા ન આપતી હોય તો સૃષ્ટિ કદાચ નીચે તો ન પડી જાય, પણ શુષ્ક તો બને સૃષ્ટિમાંથી ભાગ્ય લઇ લઇએ તો કાંઇને કરાની ઉમેદ થતી નથી, ઉમેદ થતી નથી એટલે સુધારાની પ્રગતિ અટકે છે, કુધારો વિજયી નીવડે છે કુધારો એટલે સત્યનો લોપ, અસત્યનો વિજય—ધર્માધિપણ કુધારો એટલે કુદરતી વસ્તુની હઠહઠતી જવાળા.

એ જવાળામાં જળ છાટયુ હોય, એ જવાળાને ઠડી પાડવી હોય, તો શું કરશો ? એજ જવાળાને શીતળ પાડવાને ' ભાગ્યોદય ' અમી રસ છે એજ કુધાગના વૃક્ષ કાપવાને

' ભાગ્યોદય ' કુવાડી બસ છે હવે ભાગ્યોદય એટલે ધર્માધિપણનો અસ્ત આણતી, ધર્મના ખરા સ્વરૂપને દષ્ટિ ગોચર કરાવતી, દિવ્ય જ્યોતિ, ભાગ્યોદય એટલે ચાલતા આવેલા મોજ સોખના પડથી ઢકાય ગયેલા અવગુણો ત્યા અરૂઢહણિય અવાજોને દષ્ટિ આગળ ખડું કરતું ઓજસ ભાગ્યોદય એટલે બરદરીએ પડેલી જીવન-નોકાને સત્યને આરે આણવા માટે રોપેલી પ્રજ્વલીત દીવાદાડી ભાગ્યોદય એટલે ખરાબે ચડેલી જીવન-નાવના તરફ કિનારે લાવવા મદદ કરતી, વિદ્યુત-શક્તિ, ભાગ્યોદય એટલે અસત્યની ધુનમાને ધુનમાં બૂલા પડેલાને વ્યાજબી માર્ગ દર્શાવતી માર્ગોપદેશિકા.

આથી આપો આપ ભાગ્યને ઉદયમાં લાવવાને દરેકને ઉર્મિ થાય છે હરકોઇ કહેશે કે હું આવો હોઉં, હું તેના જેવો હોઉં તો કેવું સાર ! કાંઇને રહેજ ઉન્નાતમાં જુએ કે તરતજ તે તેના સાધ્યની સ્પર્ધા કરવા મડી જાય છે ભાગ્ય સુધારવા મનુષ્ય ધણો ધણો મહે પણુ જ્યા સુધી તે પવિત્ર જીવન ગાળતો નથી, જ્યા સુધી તે બે ધડક પણે સત્ય હકીકત જાહેર કરતો નથી, જ્યા સુધી તે હું પણુ ત્યજતો નથી, જ્યાં સુધી તે ધર્મને ટુન્ડકારતો નથી, ત્યા સુધી તેની ઉન્નાતિની આશા થોડી છે—ખીલકુલ નથી મનુષ્ય જ્યા સુધી ખીજના પવિત્ર વિચારને અનુમોદન આપતો નથી અને પોતાના ખોટા દામિક વિચારને છાતી ઠોળીને ટેકા આપે છે, ત્યા સુધી તેના ભાગ્યનો ઉદય કેમે કરી શક શકે નહિ જે મનુષ્ય હાલતાં અને ચાલતા ફુટ ભાવનાના તગમમાં મચગુલ ચઇ રહે છે, જેને તે કંઇ જૂમિ પર ચાલે છે, તેનું જ્ઞાન નથી, મનુષ્ય જન્મનું મોઢાપણુ જેના બેજનમાં ઉતરતું નથી, એવાના ભાગ્યનો ઉદય ધંધર પણુ શું કરી શકે ? જેનો જીવન-સુત ખાતુ, પીતુ, અને ઉધતુ છે, જેનો હિંસ આ જન્મમાં પોતે વહી જઈ ખીજની સોજત કરી વહા-વવાની છે તે તેનું ભાગ્ય શું સુધારી શકે ? આવા મનુષ્યો તો પોતાના અવગુણો તપાસી, જડમૂળથી તેને દૂર કરવા, પછી પવિત્ર વિચારોને પોષવા અને પછી જ ભાગ્યના ઉદયની આશા ગંખવી

પણુ, ઉપગતા મોઢા સ્વપ્નને ખર પાડવા, ઉદય-મંદિરની નીચે પહોંચવા સદગુણીનું અનુકરણ કરતું જોઈએ, પોતાની જૂનો કણુલ કરી અન્યની પવિત્ર ભાવનાઓ પોતાના અત્તમાં ઉતારવી જોઈએ, પોતાનો ધર્મ શું છે તેની સંપૂર્ણ રીતે પીઠાન કરવી જોઈએ.

પદાર્થના છ વિકાર છે તે પળે પળે તેની દૃષ્ટિ આગળ ખડા કરવા જોઈએ સવાર થાયને પોતે શુ ક્ષુધિ અને શુ બાકી છે તેનો પૂર્ણ વિચાર કરી દિવસના કામમા તહીન થતુ જોઈએ કુસ પની હોળીઓ જેમ અને તેમ હોલવતાજ રહેવુ જોઈએ, સોખત બાધનાજ પહેલા વિચાર કરવો જોઈએ કે જેથી તેને પશ્ચાતાપ કળાતો વખત ન આવે જેના વિચારો શુદ્ધ હોય, જેના વિચારો સાધુ ગુણની પ્રતિભુ અનુકરણ કરતા હોય, તેની સોખત કળી. ભાગ્યોદયની આશા મળનારે સાધુ પુસ્તક જે જે તેમને ગડે, તે પુસ્તકનુ જરૂર મનન કરવુ જોઈએ સાધુ જીવન મળનારના જીવન વૃત્તાંતની તોય લઈ તેનાજ મર્મો જેટલે દરજ્જે અને તેટલે દરજ્જે કળવા તત્પર થવુ જોઈએ ભાગ્યના ઉદયની આશા રાખનારે દુઃખથી કટાણી નહિ જવુ, દુઃખ એ ભવિષ્યનું મુખ્ય છે અને ધૈર્ય એ મુખ્ય રૂપી તાળાની ચાવી છે એ મુત્ર પોતાના હૃદય પર પર ચિત્રીજ મૂકવો જોઈએ ભાગ્યના ઉદયને આગળે ઉભા ગદેનારે ઘણાજ હિય ભાગ્યની આશા રાખવી જોઈએ કારણ, આપણી સામાન્ય ધારણા કરતા ધણેજ એણે દરજ્જે આપણે કૃતાર્થતા પ્રાપ્ત કરીએ છીએ

કુકમા, ઉપલી બાજત ધ્યાનમા લઈ ખગ જીગરથી જે કર્મો કરશે, તે ભાગ્યમદિરના ઇશ્વરે તો નહિ પણ તેના પગથીઆ પર ચઢી ચકશે

તા. ૨-૬-૨૪

ભાગ્યોદય

દીર્ઘાયુષી થવાના ઉપાયો

આ વિશ્વમા સર્વ કોઈને લાગુ જીવવાની ઇચ્છા હોય છે પણ જે ઉપાયોથી દીર્ઘ-જીવી થઈ શકાય તે ઉપાયોને કોઈ શોધતુ નથી જે જાણે છે તે તેણે પાલન કરતાં નથી દીર્ઘ જીવી થવા માટે કેટલાક ખાસ નિયમો પાળવાની અગત્ય છે જેમને દીર્ઘજીવી થવાની ઇચ્છા હોય તેમણે ઘણા લાખા કાલ સુધી સ્વસ્થ અને સખલ ગહેવુ જોઈએ એને માટે શરીર હમેશા સ્વસ્થ રહે તેવી કાળજી રાખવી, શરીરની જાદરના સર્વ અવયવો બરાબર કામ કર્યા કરે તેમા કશો વિકાર ન ઉત્પન્ન થાય તેને માટે ખાસ કાળજી રાખવી જોઈએ જમતી વખતે જમવાના પદાર્થોને બરાબર ચાવી તેને સુખની અદર ઉત્પન્ન થતા ગસ સાથે મેળવી જમામા ઉતારવા જોઈએ જે ખાધેલી વસ્તુ બરાબર ચાવી એક ગસ કરી ગળે ઉતારવામા આવે તો તે પદાર્થ ઝટ પચી જાય છે બોજનના પદાર્થો બરાબર ચાવનારને વધારે ખોરાકની જરૂર પડતી નથી, થોડા ખોરાકથી તેના શરીરને પોષણ કર્તા સર્વ તત્વો મળી રહે છે બરાબર ચાવવાથી ખાવાની વસ્તુના સ્વાદની પણ બરાબર ખબર પડે છે

જે માણસો ખાવાના પદાર્થોને બરાબર ચાવ્યા વગર ચાવ્યુ ન ચાવ્યુ કરી ગળે ઉતારી દે છે, અથવા વધુ ખાવ એ તેની જઠરાગ્નિ મદ પડી જાય છે અને ખાધેલા પદાર્થો બરાબર પચના નથી, વગર ચાવેલા પદાર્થોને પચાવતા જઠરાગ્નિ ઘણી મહેનત પડે છે તેથી જઠરાગ્નિનું બળ હણી જતાં તે મદ પડે છે અને તેથી ખાધેલા પદાર્થો ન પચવાથી ધીમે ધીમે અનેક રોગ ઉત્પન્ન થાય છે અને તેથી શરીરનું આયુષ્ય ટીકી શકુ જાય છે અને

દિવસે દિવસે જઠરાગ્નિની બોજનના પદાર્થો પચાવાની શક્તિ ક્ષીણ થતી જાય છે એ માટે જન્મતી વખતે ખાવાના પદાર્થો બરોબર ચાખ્યા પછીજ ગળામાં ઉતારવા અમેરીકામાં એક ડોક્ટરે કહ્યું છે કે

Chew Your Food Your Stomach Has No Teeth “ચાવીને ખાવ, તમારા જઠરને ‘દાંત નથી’” ખાધેલા પદાર્થો ચાવવા માટે દાંતોને ખૂબ સાફ રાખવા જોઈએ.

પાણી, હવા અને ખોરાક એ ત્રણ વસ્તુઓ શરીરને લાભો વખત જીવાડવા માટે ઉપયોગી છે એ માટે એ ત્રણ વસ્તુઓ બરોબર શુદ્ધ છે કે નહિ તેની પ્રથમ કાળજી રાખવી જોઈએ. કાળજી કે એ ત્રણની શુદ્ધતા ઉપર જીવન શક્તિનો મુખ્ય આધાર છે. પાણીને શુદ્ધ કરવા માટે ઘડો રેતી અને કેપ્સલા એની સહાયતાથી દેશી ફીલ્ટર તૈયાર કરી શકાય છે. પાણીને ઉંચું કરી, ગળા કંઠ પાણી તે ઉપયોગમાં લઈ શકાય છે. હમેશા ચોખ્ખી હવામાં રહેવા ચલન કરવો ઘરમાં હવા આવજન કરે તેવી રીતે બારી બારણા ઉઘાડાં રાખવા, ઘર હવા અજવાળું વાળું પસંદ કરવું જમતા પહેલાં જમવાના પદાર્થોમાં કાંઈ સહેલી, કે બગડેલી વસ્તુ ન હોય, ઓઝોએ રાધતાં પહેલાં અનાજ બરોબર વીણી, ઝાડકોને જલ્દી વિગેરે ન હોય, તેવી રીતે સાફ કરી ઘોષ્ટ પછીજ તેનો રાધવામાં ઉપયોગ કરવો. દાળ કઢી વિગેરે ચૂલા ઉપર ઉકળતાં હોય ત્યારે કે પીગસતી વખતે ઉઘાડા ન મૂકવાં, ઉપચી માંખી વિગેરે જલ્દી, કચરો ધુભાસ વીગેરે પડે નહિ તેની કાળજી ગમ્મતી નીચે મુકેલા રાધેલા પદાર્થોમાં કોઈ જલ્દી ચડે નહિ તેની સાવચેતી ગમ્મતી જમવામાં જોમ અને તેમ ભારે ન પચી શકે તેવા પદાર્થો ઓછા ખાવા.

ફરવાજનુ—શરીરના અંગ પ્રત્યેકને વ્યાયામશીલ બનાવવું એકલું જરૂરનું છે કસ-ગન કરવી તેમાં અમુક અર્થો માલમલ કે એક બે માર્દિલ રોજ સવારસાંજ નિયમસર ફરવા જવું એ સર્વથી ઉત્તમ કસરત છે તેથી હૃદય અને ફેફસાંને બળ મળે છે.

• **દીર્ઘશ્વાસ પ્રશ્વાસ—**મનુષ્યની કાર્ય કરવાની શક્તિ ફેફસાંની ઉપર વધુ આધાર રાખે છે ફેફસાંમાં નાના પ્રકારના રોગ થાય છે અને તેથી ફેફસાંને સખળ બનાવવા તેમ નિરોગી રાખવા માટે દીર્ઘશ્વાસ પ્રશ્વાસની ક્રિયા કરવી એ ખાસ જરૂરનું છે. હરતા હરતા બેસતા ચાલતા ઉંઠતાં સૂતાં સર્વ સમયે દીર્ઘ શ્વાસપ્રશ્વાસની ક્રિયા થઈ શકે છે. બનતા સુધી ખુદલી જગામાં હવામાં સાંચા ઉડા શ્વાસ લેવા અને તેવીજ રીતે ધીમે ધીમે શ્વાસ બહાર કાઢવા મુખ બંધ કરીને નાકથી ધીમે ધીમે શ્વાસ લેવો, બની શકે ત્યાં સુધી ઉઠા શ્વાસ લેવો, પછી તેને થોડી ટાંચ રોટી “હ આરોગ્ય હુ હુ દીર્ઘાયુષી છુ” એવી બાવના કરવી અને થોડીવારે તે લીધેલા શ્વાસને ધીમે ધીમે નાકદ્વાર બહાર કાઢવો. આવી રીતે વારંવાર કરવાનો અભ્યાસ કરવો.

આવી રીતે દીર્ઘશ્વાસ પ્રશ્વાસ કરવાથી લમ્પના દરદીને ઘણું લાભ થાય છે. આ પણ એક પ્રકારની કસરત છે. હિંદુઓમાં પ્રાણાયામ કરવાની પ્રથા ધર્મશાસ્ત્રોએ વર્ણવી છે, તે આ ક્રિયાનું ઉચ્ચ સ્વરૂપ છે. દરેક ધાર્મિક ક્રિયા કરતા પહેલાં છટોપાસના કરતા પહેલાં પ્રાણાયામ કરવાની મુખ્ય અગત્ય દર્શાવી છે. પ્રાણનો નિરોધ કરતા મનનો નિરોધ થાય છે. મનનો નિરોધ થતા ચિત્તનો નિરોધ થાય છે અને તે પછી ધ્યાન આપનાદિના અતે સમાધિનો લાભ થતા મનુષ્ય સર્વ શક્તિમાન ઇશ્વરની શક્તિયો પ્રગટ થાય છે. આવો ઉપ-યોગી વિધી આરોગ્ય લાભાવે એમાં નવાઈ નથી.

સ્નાન—શરીરમાં અનેક તોડો છે જ્યાં જ્યાં વાળ છે તે રોમકૂપો છે તે બરોબર સાફ થાય તો શરીરનો મેલ બહાર નીકળી જઈ શરીર સ્વચ્છ રહે છે શરીરમાં પરસેવો થાય છે એ પરસેવાના થર શરીર ઉપર ખાઝી રોમકૂપો પુરાઈ જતા અદરનો મેલ બહાર નીકળતો નથી માટે શરીરને બરોબર સ્વચ્છ ગમ્ખવા સ્નાન હમેશા બે વાર કરવું ન્હાતી વખતે શરીરને ખાદીના રૂમાલથી બરોબર ધસીને સ્વચ્છ કરવું જેથી ચામડી ઉપરનો મેલ જતો રહે છે અને વાળના છિદ્રો ખુલ્લાં રહે છે વળી બરોબર રૂમાલથી ધસીને શરીર સ્વચ્છ રાખવાથી માથા પેશીયો તથા અંધાંચીની કમરત થાય છે શરીરમાં માથાની પેશીયો અને અંધાંચી ઘણી છે તે દરેકનું જુદું જુદું કાર્ય છે તેમાં એકના પગ નિર્બળ થવાથી કે અકર્મણ્ય થવાથી શરીર પશુ કાંઈક દુર્બળ અથવા આળસુ બની જાય છે કેટલાય યત્રીના નિયમિત પરિચાલન શક્તિયો ઉપર જીવનનો આધાર છે કોઈ યત્રના શિથિલ થવાથી જીવન પશુ શિથિલ થાય છે અને જલ્દી મૃત્યુને બોલાવે છે જેથી દરેક મનુષ્યે પોતાના શરીરની માસપેશીયો અને અંધાંચીને બળવાન અને કર્મણ્ય રાખવી જોઈએ એ વ્યાયામની પશુ તેને માટે જરૂર છે તેવીજ ગીતે દરેકજ આખા શરીરનું ન્હાતી વખતે બરોબર ખાદીના રૂમાલથી મર્દન કરવું જોઈએ

સયમ—મનુષ્યે સર્વ વિષયોમાં સયમી બનવું, આહારવિહાર, આમોદ, પ્રમોદ આદિ સર્વ વિષયોમાં મનુષ્યે સયમી બનવું જોઈએ શરીરના ઉપર મનનો પ્રભાવ કાંઈ ઓછો પડતો નથી, એથી મનમાં અશુભ વિચાર ન કરવા, મૃત્યુનો મનમાં ભય ગમ્ખવો નહિ. હું દીર્ઘજીવી થઈશ જ એ પ્રકારનો દૃઢ વશ્વાસ મનમાં ગમ્ખવો જોઈએ. મનને દુષ્ટ અશુભ આચારવિચારમાં પ્રવેશ ન કરવા દેવો, તેથી શરીર જરૂર બગડે છે મનને હમેશા પ્રવૃત્તિ રાખવું, આનંદી રાખવું, ઉત્સાહી ગમ્ખવું

આ નિયમો પાળવાથી મનુષ્યનું આયુષ્ય લાંબુ થાય છે પોતાનું શરીર સાચવવા, તેને નિરોગ રાખવા જરૂર દરેકે કાળજી ગમ્ખવી કોઈને શરદી, ખાસી, કોરે રોગ વગેરે થતા હોય તો તેના દૈક્ષા નળળા હોવા જોઈએ તેણે જરૂર દીર્ઘશ્વાસપ્રશ્વાસની ક્રિયા કરવી કોઈને પેશ્મા ચુક હોય, બધકોશ હોય, પેટમાં દુખાવો થતો હોય તો સમજવું કે જરૂરની મદદ છે હા તેણે ખાવાના પદાર્થો બરોબર ચાવવા, મિતાહારી થવું, દસ પદર દિવસે એકાદ ઉપવાસ બેચી કાઢવો, આવી જરૂર બરોબર કામ કરવું થઈ જશે

આવી રીતે બરોબર નિયમપૂર્વક વર્તનારુ જીવન લખાય છે

વૈદ્ય

વૈદક ટુચકા.

દાહ—એક હજારવાર ધોયેલા ધીનો દેખ કરવાથી દાહ દૂર થાય છે વળી રાત્રે મા-દીના ધડામાં પાણી રેડી તેમાં ધાણા પનાળવા; તે પાણી સવારે સૂઈ ગયા સહ તેમાં સાકર નાખી પીવે તો તપાનો દાહ મટે છે

મૃગી અપસ્માર-વજ્રનું ચૂર્ણ મહ સાથે રોજ ખાય અને માત્ર કંઈ બાત જ તે ઉપ ખાય, તો તેનો મૃગીરોગ મટે છે

હૃદય—આઠ લાગ ચૂક મરણ, ચાર ભાગ ચિત્રક મળ, ૧ લાગ હરે દળ, ૧ ભાગ

સુક, ૧૧ ભાગ કાળા મરી, સર્વે એકત્ર ખાડી વસ્ત્રગાળ સુધુ કરી ૧૪ ભાગ ગોળ મેળવી છુદી ગોળાઓ ખનાવરી આ ગોળાઓ ખાવાથી હરસ મટે છે વંધકોશ મટે, ઉદરના રોગ મદાગ્નિ પશુ મટે છે

પ્રદર-તાદ્યજ્જના મૂળ વાદી ધીમા મેળવી ખાય તો સ્ત્રીઓનો પ્રદર રોગ મટે છે પ્રદર રોગમા સુદરીસાથી જરૂર વાપરવી તેથી તરત ક્ષયદો થાય છે

વૃદ્ધાવસ્થા-પાશ્વત્ય ડાકટરો માને છે કે, જોષ્ઠએ તે કૃત્તા વધુ મીઠું ખાવાથી વૃદ્ધાવસ્થા બ્હેલી આવે છે વધુ મીઠું ખાનારના વાળ બ્હેલા ધોળા થાય છે

ફેફર-હાથીના મૂત્રમા સુધવાની તબાકુની તથા ભાવના આપી તે તમાકુ સુંધાડવાથી ફેફર મટી જાય છે એક હકીમે અજમાવેલો છે

કુંગળીના ગુણુ-હિન્દમાદમા કુંગરી અવરાવવાથી સારો ક્ષયદો થાય છે કુંગળીની યોગીસથી શેક કરવાથી તગતની સસણી મટે છે

દમ-એક ડાકટરે દમના જુના દરદીને ચોખ્ખુ કેરોસીન તેલ આપી સાજા કર્યા હતા પ્રથમ તેમણે ૪ દામ કેરોસીન આપી ધીમે ધીમે ૧ આઉન્સ સુધી વધાર્યું દમ ચલતા પહેલા આપવાથી દમ વધુ ચલતી નહોતી, દમ ચલે ત્યારે આપવાથી દમ બેસી જતો. આવી રીતે તેમણે કેટલાક જુના કેસ સુધાર્યા હતા

યુવાવસ્થા-એક ડાકટર કહે છે કે ઉપવાસ કરવાથી યુવાવસ્થા પ્રાપ્ત થાય છે, વળી તે સલાહ આપે છે કે ઉપવાસ પદર દિવસના એકથી વખતે કરવા જેથી તેણે તથા માથુસોને યુવાવસ્થા પ્રાપ્ત કરાવી હતી

મીઠું અને ખાંડથી નુકશાન--વધુ ખાંડ ખાવાથી તેમ વધુ મીઠું ખાવાથી શરીરના આરોગ્યનુ નુકશાન થાય છે તે થોડી માત્રામા અપ પુરુ ખાવુ વધુ ખાવાથી મનુષ્ય વધુ સ્થૂલ અથવાતો વધુ કૃષ થઇ જાય છે અમેરીકામા એ જે સ્ત્રીને ન ખાવા માટે ચર્ચા થાશે છે

સ્વાસ અને ખાંસી--દુકાના જુનામાં જુના ગલ જેટલા મળી શકે તેટલા લાવવા (હુકો પીધા પછી મગાકુ તમાકુનો બળેલો ગલ) પછી તે બધાને દેવતામા બાળી તેની ભસ્મ કરી દેવી એ ભસ્મને પાણીમાં મીઠ્ર કરી પછી ઠરવા દઇ ઉપરનુ પાણી લઇ ઉઠાળી જવખાર કાઢવાની રીતે તેનો ક્ષાર કાઢવો તે ખાર એકથી બેરતી મદ સાથે મેળવી ખાવાથી સર્વ પ્રકારની જુની ખાસી, કફની અધિકતા, શ્વાસ, દમ, બાળકોની ખાસી મટે છે

સમ્રહણી--એક લીજુને વસ્ત્રાથી અર્ધું ચીરીને તેમા મગના દાણા બગબગ અપ્રીણુ મૂડું અને તેને પછી દોરાયા માધી અગ્નિ ઉપર પકવવુ તે પછી એ લીજુ સવાર સાજા બે વખત ચુમવુ એવી રીતે તથા દિવસ ચુસવાથી સમ્રહણી જરૂર મટી જાય છે

આદારીશી--નવસાગ અને પલાળ્યા વગરનો સુતો બંને બરાબર મેળવીને એક શીશીમા ભરવા તેને ત્રણચાર વાર સુધવાથી આદારીશી, માથુ ચલ્લુ વિગેરે માધાના રોગ મટે છે

મૃગીરોગ--આક્ષીના સ્વરસ મદ સાથે પીવાથી મટે છે આક્ષીસીરપ દેવાથી મટે છે.

જ્ઞાન સૂર્યનાં ચિન્મય કીરણો.

(લેખક — ભક્તરાજ માણેકલાલ જમનાદાસ મહારાજ)

પ્રકૃતિ-સ્વભાવ શી રીતે છુટે ?

એક પ્રસંગે એક સમર્થ યોગીગજ મહાત્મા સ્વર્ગમાં ગયા, તેની સાથે એક કામડો પણ ત્યાં ગયો. સભામાં દેવરાજે પુછ્યું કે, આ કોણ છે ? સતે કહ્યું કે, એતો કાકરૂષિ છે. ભોજન સમયે તે કાકરૂષિને બોલાવવાનું કહેતા સત કહે, એતો પછી જન્મશે. રૂપિ લોકેનું શેષ અન્ન પ્રસાદ લેનાર છે જમી ગયા પછી પત્રાળો નાખ્યા ત્યાં બેમી તેમણી તે કાગ વીણી ખાય છે. થોડીવાર તે કામડો નચકામાં વિષ્ટા પડી હાથે તે ઉપર જઈ બેઠો. તે જોઈ ધ્રુવે પુછ્યું કે, આમ કેમ ? મતે કહ્યું કે, એતો એની પૂર્વ પ્રકૃતિને અનુસરે છે. રૂષ્યે અરજીનને કહેલું કે, બાઈ! નવાત્સવે કહે છે ખરો. પણ પ્રકૃતિનો નિયંત્રક તું શી રીતે કમળે ? તે નહીં થાય તો સામા બાણ આવશે કે તારી ક્ષાત્ર પ્રકૃતિજ નરત તને બાણ મારવાને પ્રેરશે. તેમ, એ પણ એની પ્રકૃતિ અનુસાર કરે છે.

તાત્પર્ય કે જ્ઞાનની પ્રાપ્તિએ સર્વ પ્રાપ્તિ થાય, બધું સમજે, છતાં યોગાન્યોએ પાછો જીવનત્વ ઉપર જઈ બેસે છે. એ પ્રકૃતિ શી રીતે છુટે, એટલે સ્વરૂપમાં અબુસ્થિતિ શી રીતે થાય ? જગનના સર્વ મોહક પ્રાણી પદાર્થ માનમાં દ્રેષ્ય દર્શન કરતા રહી, પછી તે દ્રેષ્ય જોવા રૂપ દેખતા ત્યાગ કરે “ સર્વ દ્રશ્ય કાષ્ટ વતુજ નથી, - પ્રાંતિ માત્ર છે, તો પછી શામાં મોહ કરવો ? ” એમ વિચારી રામનો પણ ત્યાગ કરવાથી ઉત્તમ વૈરાગ્ય એટલે સમત્વ પ્રાપ્ત કરવું અને ‘દ્વલ્લભ્ય ચાસુદેવ’ આ દ્રશ્ય-વિશ્વ તથા હું વાસુદેવ બ્રહ્મ જ છે એવો અભ્યાસ સતત કર્યા કરવો તે અભ્યાસની દ્રઢતાથી (ક્રોધ બ્રમરની માફક) જીવત્વ અસ્ત પામી જશે, અને બ્રહ્મત્વ સિદ્ધ રહેશે.

આત્મ દ્રષ્ટિએ તો સર્વ સુકલન છે. રેહ દ્રષ્ટિએ જીવત્વ અને બદ્ધની આન્તિ છે. તે સત્સંગ અને અહમ્યહ ઉપાસનાથી છેદી બેદી નાખી આત્મતત્ત્વમાં અદ્ભુતમત્વ સ્થાપી વત્સન સ્વરૂપમાં લક્ષ ગળી ગહેવું.

મનોબળની પણ જરૂર છે.

એક સત મગ્ન પધારીમાં પડ્યા છે. શરીરમાં જડુ અગ્નિ હાથો છે તેની અસત્ત્વ વેદનાથી “ હા-હી-અરેરે ” કરે છે તેથી બીજા સિધ્ધે મુખ્ય પદ્મ શિષ્ય જે બીજે ગામ ગયેને ત્યાંથી તે ક્ષણે તો હાથ જોડી બોલ્યો કે, હે ગુરો! આપ સમર્થ છો, પણ બાની રીતે જુમ પાડવાનું આ મજાનીમાં મોખા આપનું નથી. હમારી તો વાત જુદી છે. આપ સમર્થ છો. મારે પ્રાર્થના કરે છું. શુર કહે મુર્ખ! મને કલ્પક બાળ છે તું મને સિખામણ તું આપે છે જે ધરમાં આગ લાગે તેમાં મહેલા જીવ જ તું છોકરા માણસ પણ પિગેરે ન્હા-સવા લાગે છે તાપ લાગવાથી જુમ પાડે છે તેમ મારા ચરીગ્યદમાં આગ લાગી તેથી જેને જેને તાપ લાગે ખીણ થાય તે જુમ પાડે તેમાં મારે શું ? હું તો જેમ છું તેમજ પૂર્ણ સ્વરૂપે છું. એમ કહી કલાક થતા ચરોર છોડી દીધું.

ભાગ્યોદય.

વર્ષ ૧૩]

ભાદ્રપદ સવત ૧૯૮૨-અષ્ટમી સને ૧૯૨૫

[અંક ૭

જાગો.

(ગઝલ)

સુતેલા ઝો શુભ સાધો ! હવે જાગો હવે જાગો
 મ્મ કર્તવ્યે જ તનમનથી, જલ્દી લાગો જલ્દી વાગો,
 હિપાધિ દેખવા પૂરતો, તમે આલસ્યને ધાર્યો
 સુવાનો વેરા લીધો તે, ત્વરિત ત્યાગો ત્વરિત ત્યાગો, સુનેનાં
 તમેને સાધના ફેરી ગુરૂએ પાછ ગળથુથી
 ઉપેક્ષા બુદ્ધિથી આધા, અરે ભાગો, અરે ભાગો, સુનેનાં
 જાગીને જાગવાની એ રહી તમમાલી શક્તિઓ,
 પ્રમાદાલસ્યનો વાગો, ધરો આધો, ધરો આધો, સુતેલાં
 ત્યજીને મન્દતા મનની, પ્રમદ આવેગ પ્રકટાવે
 પ્રામખ્ય વાપરો, પ્રબુધી અધિક ભાગો અધિક ભાગો, સુતેનાં
 શુર પાસેથી કાળ જાણી, અને ના સાધી જો તેને,
 ગ્લા નિષ્ફલ કલક તણો, જીવનમા મહી જશે કાધો, સુતેલાં
 મન્યા સપૂર્ણ બન્યાં જો, સંગૃહિત સત્પ્રયત્નોમા,
 જરૂર જણો વિનય તમથી નથી આધો નથી આધો, સુતેલાં
 સર્વ પોતાનું અર્પણ, સદૃશ યત્ને હવે વાધો
 ચંદ્ર તમ વિજયનો ડોકો, સદા વાગો, સદા વાગો, સુતેલાં

(શ્રી ૭૦)

ચૈતન્યચન્દ્ર દર્શનના આનન્દોદ્ગાર.

(દેખુ ગી મેરા ભોગ સાવરીઆ -એ લખ)

અબ્ધિમા મસ્ત મહાહુ જ્ઞાનદમા,
 મહાહુ, મહાહુ, મહાહુ, મહાહુ, મહાહુ રી, મસ્તં
 હતાગરે રહી, દષ્ટિ ગપુ
 હવે બોલે, બીજો ન નાપુ,
 ચમક દે ન્યારી, ન્યાણુ ન્યાણુ ન્યાણુ રી,
 મુર્ધે ચૈતન્ય ચદમા; અબ્ધિમાં
 મન મહા મલહર એની પ્રમા શી !
 અમૃતકેરો એ મહા ગણિ
 અનુપમ ચિતિગ્રસ પ્યાહુ પ્યાહુ પ્યાહુ રી;
 પીહુ પડી પ્રીતિ જદમા, અબ્ધિમાં
 અલ અબ્ધને ચિતિ સત્તા મેરી,
 ચિતિ ધૃતિ જગમે દીપ્તિ બનેરી,
 ભાણુ હવે સુ કાણુ કાણુ કાણુ રી,
 શમ્ભુ શરૂં જગ્યા હન્દમા, અબ્ધિમાં
 (શ્રી ૭૦ દેવી)

યથાર્થ શાન્તિ અને સુખ મેઢવવાના ઉપાયો.

જે મનુષ્યનું હૃદય પવિત્ર હોય છે તેમનું હૃદય દયાળુ હોય છે. તેમનું જ જીવન ઉચ્ચ હોય છે, તેમને જ ખરી શાન્તિ મળે છે. માચી શાન્તિ પ્રાપ્ત કરવા માટે મનુષ્યે દયાળુ થવાની માથે સત્યજ્ઞાન અને સાગસાગ વિવેકને પણ ધારણ કરવાની જરૂર છે. મનુષ્યને ઘણા પ્રકારની ટેવો પડી ગયેલી હોય છે જે મનુષ્ય જેવા વિચારનું સેવન કરનાર હોય છે તે મનુષ્યને તેવી ટેવો પડી ગયેલી હોય છે ઘણા મનુષ્યો એકવાર અસુક કાર્ય કરવાનો નિશ્ચય કરે છે પણ તે નિશ્ચય પ્રમાણે ઘણાખરા ચાલતા નથી કામજી કે તેના વિચારનુંસાર તેને પડેલી ટેવો જ્યાં સુધી છુટતી નથી, ત્યાં સુધી તે પોતાના નિશ્ચય પ્રમાણે ચાલતો નથી. માટે પ્રથમ અચામ્ય પડેલી ટેવો છોડવા માટે સદ્વિચાર સેવવાની અગત્ય છે.

મનુષ્યનું જીવન તેના વિચારનુંસાર ધરાવતું હોય છે ઘણા મનુષ્યો વારંવાર કયા સાંભળવા જાય છે મહાપુરુષોનો સંગ કરે છે, છતાં તે ઉપદેશ પ્રમાણે ચાલતા નથી. ઘણા એકવાર સત્ય બોલવાનો નિશ્ચય કરે છે પણ વ્યવહારમાં પાળા ઘણીવાર અસત્ય બોલતી વખતે પોતે કરેલા સત્ય બોલવાના વિચારને ભૂલી જાય છે. જે તે સત્ય બોલવાના વિચારનું સેવન કરે તો પછી તેને સત્ય બોલવાની ટેવ પડે છે. જ્યાં સુધી કોષ્ઠપણું પ્રકારે ચાલવાની તેને ટેવ પડતી નથી ત્યાં સુધી તે કરેલા નિશ્ચય પ્રમાણે ચાલતા નથી.

મનુષ્ય શાન્તો વાયે છે સદ્વિચારનું સેવન કરવું જોઈએ એવું સાંભળે છે, કયામાં સત્ય બોલવાનું મહાત્મ્ય સાંભળે છે, ઇશ્વર આપણા હૃદયમંદિરમાં છે વિષયોની મમતા છુટતા ઇશ્વરપ્રતિ વળાય છે, સત્યનું સેવન કરવાથી ઇશ્વરની પ્રમનના મેળવાય છે સંસાર અનિત્ય છે અને ઇશ્વર જ સત્ય છે એવો એવો ઉપદેશ સાંભળે છે, પુસ્તકોમાં વાયે છે એકવાર તે પ્રમાણે ચાલવાનો નિશ્ચય કરે છે પણ તે પ્રમાણે તેનાથી ચાલી શકતું નથી. કરેલા નિશ્ચયનો તે અભણે ભંગ કરે છે, અને પોતાને પડી ગયેલી ટેવ પ્રમાણે ચાલે છે. આનું કારણ કે તેને જે વિચારોનું સેવન કરવાની કે જે પ્રકારે વર્તન કરવાની ટેવો પડી ગયેલી હોય છે તે ટેવો જ્યાં સુધી છુટતી નથી ત્યાં સુધી તે પોતાના આચારવિચારમાં ફેરફાર કરી શકતા નથી. માટે મનુષ્યે પોતે જે પ્રકારના ઘટ હોય, જેવા વિચારો સેવવાની ઇચ્છા હોય જે પ્રકારનું વર્તન માળખાની ઇચ્છા હોય તે પ્રકારની ટેવો પાડવી જોઈએ.

જેમ કોઈ રસ્તે વારંવાર ગાડા જાય છે, તે રસ્તામાં ગાડાંના પગથી ચીસો પડે છે ચીસાવાળા માર્ગમાં ગાડું જાય છે ત્યારે જળને તે ચીને ચીસે આઘ્યા કરે છે એ ચીસો કાપી ગીજે રસ્તે તેમને વાળવા હોય એ ત્યારે ઘણી જોઈને તેમને ધીજે રસ્તે લાઇ જવા પડે છે છતાં વારંવાર તે ચીસા ભણી વળી જાય છે એકને એક રસ્તે વારંવાર ગાડા જવાથી ત્યાં ચીસો પડે છે, તે પછી તે ચીસે ચીસે જવાનું ગાડાને અનુકૂળ થઈ પડે છે આવીજ રીતે મનુષ્ય જેનો વારંવાર વિચાર કરે છે તે વિચારના સરકાર મનુષ્યના મન ઉપર વારંવાર પડવાથી તે વિચારનુંસાર તેને વર્તન કરવાનું મન થાય છે જેના વિચાર ક્યાં હોતા નથી તે વિચારનુંસાર ચાલવાનો તેને વિચાર આવે પણ તે ક્ષણિક હોય છે તે પ્રમાણે તે ચાલી શકતા નથી. માટેજ મનુષ્યે પોતે જેવા પ્રકારનું જીવન માળખાની ઇચ્છા હોય તે પ્રકારના વિચારોનું વારંવાર સેવન કરવું, સદ્વિચારનું વારંવાર સેવન કરવાથી તેના મન ઉપર સરકાર પડે છે અને એ સરકારનુંસાર તેના આચારો પણ ટેવ રૂપે સિદ્ધ થાય છે,

મનુષ્યને જેવું વર્તન સેવવાની ઇચ્છા હોય તેવી ટેવો પાડવી જોઈએ જ્યાં સુધી તેને તે પ્રમાણે વર્તવાની ટેવ નહિ પડે ત્યાં સુધી તેનાથી તે ઇચ્છા પ્રમાણે વર્તન નહીં થાય તે ઇચ્છાનું તે વિમુગ્ધ કરશે અને અજાણતા પશુ તે અવગે રહેતો ચાલશે. જેમ માછ એક વાગ મત્સ્ય બોલવાના વિચાર કરે છે કે હમેશા ગમે તેમ થાય તોપણ સત્ય જ બોલવું એવો એક વાર નિશ્ચય કરે છે તે જ્યાં સુધી સાવધાન રહે છે, ત્યાં સુધી તો સત્ય બોલે છે, પણ વ્યવહારના અનેક કામમાં તે પોતે કરેલી સત્ય બોલવાની પ્રતિજ્ઞાને બુદ્ધી જાય છે, અને પ્રાપ્ત થતા લોભને લીધે સ્થેજ જુકું બોલવું એમાં શુ, એમ ધારી અસત્ય બોલી દે છે, કરેલી પ્રતિજ્ઞાને તોડે છે પણ જો તેને સત્ય બોલવાની ટેવ જ પડી હોય છે તો જરૂર તે ગમે તેવા વ્યવહારમાં સિદ્ધ થયેલો હોય છે તો પણ સત્યજ બોલે છે બૂલે ચુકે પણ અસત્ય બોલતો નથી કરેલા નિશ્ચયાનુસાર સાવધાનતા ગાળી વર્તન સેવવાથી તે પ્રમાણે વર્તવાની ટેવ પડી જાય છે ત્યારે પછી તે બહેચૂકે પણ વિરૂદ્ધ વર્તન મેલતો નથી.

મનુષ્યે પોતે જેવા પ્રકારના વિચાર કરવાની ઇચ્છા હોય તેવા વિચારો વારંવાર કરી કરીને તેવી ટેવી પાડવી જેવું વર્તન સેવવાની ઇચ્છા હોય તેવી રીતે વાગવાર વર્તી તેવી ટેવો પાડવી જ્યારે તે ટેવો સ્વભાવસિદ્ધ થઈ જાય છે ત્યારે પછી તેનું જીવન ટેવો પ્રમાણે ઘડાય છે.

બાળકોને નાનપણમાં જેવી ટેવો પાડવામાં આવે છે તે અનુસાર તેનું મોટી ઉંમરે જીવન ઘડાય છે ધણે ભાગે સારી માનવથી તારા સરકારો પડે છે, સાગવાંચનથી સારા સરકાર પડે છે ઉચ્ચ જીવન ગાળનારના સંસર્ગમાં રહેવાથી ઉચ્ચ સરકારો પડે છે અને એ સરકારાનુસાર વર્તવાની તેને ટેવો પડી જાય છે જો બાળકને સારી સોજાવમાં ઉછેર-વામાં આવે, ધનના સ્ત્રી પુરુષો ઉચ્ચ જીવન ગાળનાર હોય, તો તે બાળક જરૂર મોટી ઉંમરે ઉચ્ચ જીવન ગાળનાર થવાનું જો બાળકના માતા પિતા, સગા સગાંધી નીચ આચાર વિચારના હોય તેમ તે બાળકને નાનપણથી ખરાબ આચારવિચાર સેવનાર બાળકના સંસર્ગમાં રહેવાનું થાય તો તે બાળકો મોટી ઉંમર થતા જરૂર દુરાચારી થવાના કારણ કે નાનપણમાં ખીજના વર્તનના જે સરકારો તેનામાં પડે છે તે પ્રમાણે વર્તવાની તેને ટેવો પડી જાય છે મનુષ્યનું જીવન તેના વિચારોનુસાર ઘડાય છે જો તે શુભ વિચારો કર્યા કરે તો જરૂર તેનું વર્તન પણ ઉચ્ચ થવાનું જ સુદ્ધિમાન અને મૂર્ખ મનુષ્યોમાં માત્ર વિચાર અને વર્તનનોજ ભેદ હોય છે સુદ્ધિમાન મનુષ્ય પોતે જેવા વિચારો કરે છે તે પ્રમાણેજ ચાલનાર હોય છે પોતાના વિચાર અને વર્તન પોતાના નિશ્ચય પ્રમાણે જ હોય છે અને મૂર્ખ મનુષ્યો પોતાના વિચાર અને વર્તનને પોતાને વશ ગણી શક્તા નથી પણ પોતે પોતાના વિચારોને વશ થઈ જાય છે.

સુદ્ધિમાન મનુષ્ય પોતાના વિચારોને પોતાનાં કોઈ ઉત્તમ કાર્યને પૂર્ણ કરવામાં જોડે છે અને બાળ વિદ્યોને તે વશ થતા નથી મૂર્ખ મનુષ્યો જાહારના પદાર્થોને જોઈને તેને જે વિચારો કલ્પન થાય છે, તે વિચારાનુસાર ચાલે છે અને લોભ, ક્રોધ, મોહ, મદને વશ થઈ પોતાના જીવનને નીચુ જનાવી દે છે.

પ્રમાદ અને અસાવધાનતાથી મનુષ્યને વાગવાર નિષ્ફળતા મળે છે અને ધારેલ કામ મિદ્ધ થતું નથી ઇંછોપાસના, સંધ્યાદિ નિત્ય કર્મ, દેવદર્શન વિગેરે કરનાર પણ જો પોતે ગુમ વિચાર મેડા ઉપર લપ્સ નથી આપના, તો તેમને કરેલા મતકર્મો પણ નિષ્ફળ

નીવડે છે જીવનને સુધારનાર ઉચ્ચ વિચાર છે, શુભ વિચારથી જ ઉચ્ચ જીવનની પ્રાપ્તિ થાય છે અને જ્યારે ઉચ્ચ જીવન પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારેજ મનુષ્યને સાચા સુખની, સાચી શાંતિની પ્રાપ્તિ થાય છે

જે મનુષ્યે ઉચ્ચ આદર્શને રાખી શુભ વિચાર અને શુભ આચારનું સેવન કરવાની સાવધાનતા રાખે છે તે મનુષ્યનું જીવન ઉચ્ચ અને વિજયી બની શકે છે દરેક મનુષ્યે પોતે ઉચ્ચ વિચારને સેવી ન્યાયી બનવું પશ્ચિમામને વિચાર કરી કાર્ય કરવું પોતે કેવા થવું છે તે હક્ષમા ગાખી પોતાના જીવનના ઉચ્ચ વિચાર અને આચારનું સેવન કરવું મનુષ્યે પોતાનામાં દયાની સાથે જ્ઞાન અને વિવેકને પણ ધારણ કરવા એ ત્રણને એક રૂપ કળનાર ઉચ્ચ જીવનના અધિકારી બને છે

જ્યારે મનુષ્યની સ્થિતિ સારી હોય છે ત્યારે તો તે ધર્મિષ્ઠ અને સદ્ગુણી રહેવા પ્રયત્ન કરે છે પણ દુષ્ટી સ્થિતિમાં જ્યારે તે સદ્ગુણી, ધર્મિષ્ઠ, સત્યવાદી, અને દયાળુ રહી શકે ત્યારે જ તેના તે સ્વભાવિક શુભ ગુણાય મનુષ્યને કરેલા નિશ્ચયથી બ્રહ્મ કરાવનાર તેના ચચળ વિચારો છે એક વાર કરેલા નિશ્ચયને ચચળ મન લભાવી દે છે પણ જો તે દૃઢ નિશ્ચયી થાય અને મનને સ્થિર કરે તો જરૂર ધારેલાં કાર્ય પામ પાડી શકે

મનુષ્યે દયા અને પરોપકાર વસ્તિને ત્યાગ ન કરવો સત્યથી ચાલવાનો દૃઢ નિશ્ચય ગાખવો અને તો બ્યવહારમાં હાનિ આવે, અથવા હાજો શપિયા મળવાનો સંભવ હોય, તો પણ તેણે કરેલા ઉત્તમ નિશ્ચયથી બ્રહ્મ ન થવું, તેણે અન્યનું બહુ કરવાની ટેવ પાડવી જે મનુષ્યેને અન્યનું બહુ કરવાની ટેવ પડી ગયેલી હોય છે તેને આ સંસારમાં કરી વિપત્તિ આવી પડતી નથી

મનુષ્યે હમેશા હૃદયથી તેમજ શુદ્ધિના સદ્ગુણી થવું હૃદયના સદ્ગુણો શુદ્ધિના સદ્ગુણો વગર સુરાક્ષિત રહી શકતા નથી શુદ્ધિમાં પણ માનસીક આવેગોની માફક અવ-શુભ હોય છે જેવી રીતે કામ અને ભોગવિલાસ સાચા ગ્રેમના વિરોધી હોય છે તેવી જ રીતે વાકજ્ઞાનના નિર્નયક વાદવિવાદો પણ શુદ્ધિના વિરોધી છે ન્યાયશાસ્ત્રની બારીકી અને તત્વજ્ઞાનના ચુક તત્વોની સિદ્ધિ માટે તમને સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ વિષય ઉપર વિચાર કરવાથી ભયે આનંદ થતો હોય, દશરના સ્વરૂપનો નિર્ણય આમ છે, વેદમાં મૂર્તિપૂજન નથી કે છે તેના સખી નિર્ણય આમ છે, આવા વાદવિવાદો તમને વિદ્વાનમાં અપાવનાર મને તમે ગણતા હો, પરંતુ તેથી આત્માને તો તે વખતે સાચી શાન્તિ નથી મળતી, ન્યા સુધી તમે સદ્વિચાર અને સદાચાર મેલી ધર્મચારણનું પાલન નથી કરતા ત્યા સુધી તમને વાદ-વિવાદ માત્ર ક્યાં કરવાથી તમને સાચી શાન્તિ નહી મળવાની સાચી શાન્તિ, સાચું સુખ શાન્તોના વાદવિવાદમાં નથી પણ તમાગ સદ્વિચાર અને સદ્વર્તન ઉપર આધાર રાખે છે

જમ દિવસે આકાશમાં દૂર દેશમાં બ્રમણ કરતા પક્ષિઓ સાંજે જ્યારે પોતાના માળામાં આવે છે ત્યારે જ સુખથી રાત ગાળે છે, તેવી રીતે તત્ત્વજ્ઞાનની વ્યર્થ શબ્દાઙગ અને તર્કવિતર્કમાં સુખ નથી મળતું પણ જ્યારે તે સદ્ગુણને ધામણ કરી ઉચ્ચ જીવન વિતાવે છે ત્યારે જ સાચી શાન્તિ અને સાચું સુખ મળે છે

મનુષ્યે જ્યાં સુધી પોતાના મનને વશ કર્યું નથી હોત, ત્યા સુધી મન પોતાને શાવે તેમ વર્તે છે જો તે મનને વશ વર્તીવી શકે તોજ તે મદાચારી થઈ શકે મન ઉપર સદાચા-

મના સરકારો પડે છે ત્યારે જ તે વ્યવહારમાં સદાચારી થઈ શકે છે સત્ય અને અસત્ય વસ્તુનું જ્ઞાન મેળવવું અસત્ય વિષયોની મમતા છોડી સત્ય એવા જે વિશ્વનિર્વંતા તેમાં પ્રિતિ જોડતા રીખવું.

ધણી મનુષ્યો ખીજના આચારવિચારની જોડો કાઢી શકે છે ખીજના દોષો તેમને ઝટ મુઠે છે પણ પોતાનામાં તેવી જોડો કે તેવા દોષો છે કે નહિ તેનો કદી વિચાર કરતા નથી જ્યાં સુધી મનુષ્ય પોતાના દોષો પ્રતિ લક્ષ આપતો નથી, ત્યાં સુધી તે સુધરી શકતો નથી જ્યારે તે પોતાના વર્તનની આરીકાદૃષ્ટી તપાસ ગમે છે ત્યારે જ તે સત્ય માર્ગે ચાલી શકે છે.

મનુષ્યે પોતાના મનમાં ઉચ્ચ વર્તનના સરકારો પાડી તેવું ઉચ્ચ વર્તન સેવવાની ટેવો પાડવી, જ્યારે થૂંકે પણ તેણે અયોગ્ય આચારવિચારનું સેવન ન કરવું જો તે ઉચ્ચ સદ્ગુણો ધારણ કરી ઉંચું જીવન ગાળવાની ટેવ પાડશે તો પછી તે પ્રમાણે વર્તવાને તે ટેવાઈ જશે તેમને કોઈ પણ ગરતે બાલવાની જ્યાં સુધી ટેવ પડી હોતી નથી ત્યાં સુધીજ તે અવળે માર્ગે ચાલે છે વાગવાનું સત્ય બોલવાથી સત્ય બોલવાની ટેવ પડી જાય છે પ્રથમ અસત્ય ન બોલાઈ જવાય તેને માટે શરૂઆતમાં કાળજી રાખવી પડે છે, પણ ટેવાઈ ગયા પછી સાવધાનતાની વધુ જરૂર પાતી નથી પછી તો અસત્ય બોલતાં તરત સંકોચ ઉત્પન્ન થાય છે.

મનુષ્યે હંમેશાં બધા થવું અન્યનું બધું કરવાની ઇચ્છા ગમવી જોમને અન્યનું બધું કરવાની ટેવ પડી ગઈ હોય છે તે ચતુ મિત્રને સરખા લાગે છે તે શત્રુનું પણ બધું કરવા ઇચ્છે છે તે ભક્ષાઈના ગુણો સાથે દયાળુ બને છે અન્યના કુખ દર કંઠવાનું તેને મન થઈ આવે છે મનુષ્ય જેવી રીતે વર્તવાની ટેવ પાડે છે તેવી રીતે તે વર્તે છે.

મનુષ્ય માત્ર ખીજના દોષો જોવાની ટેવ છોડી દેવી પણ અન્યના ગુણ જોવાનો અભ્યાસ કરવો, પોતાનામાં દોષો હોય તો તેના તરત ત્યાગ કરવો, દરેકને પોતાનામાં શું દોષો છે તેની ખબર તો હોય છે જ, છતાં પણ તે આખા આડા કાન કરે છે અને ખીજના જરા સગ્ગા દોષને મહાભાગતરૂપ આપે છે ખીજના દોષોનું ચિંતન કે વાંચી તે દોષો આપણમાં આવે છે પોતાના દોષો ઉપર આરીક નજર ગમવી અને દરોજ સાજો વિચાર કરવો કે આજે આપણમાં જમુક દોષો જણાયા છે, તે ફરી ન થવા પામે તેવી સાવધાનતા રાખવી.

ધણી શ્રેષ્ઠકે અને ધણી વક્તાઓ અન્યને ઉપદેશ આપે છે છતાં એ ઉપદેશની અસર અન્યના ઉપર થતી નથી કારણકે તે શ્રેષ્ઠક કે વક્તામાં તેવા ગુણ હોતા નથી કયા કહેનાર સત્ય બોલવાનો ઉપદેશ આપે અને પોતાને મ્હેજ રહેજ ગાળતમાં અસત્ય બોલતા સંકોચ ન થાય તો તેના ઉપદેશની અમર સામગળના ઉપર થતી નથી માટે મનુષ્યે હંમેશા સદ્ગુણી થવું ઉચ્ચ આચારવિચાર સેવવા અને આત્મજ્ઞાન મેળવવા હંમેશા પ્રયત્નથીયે ગંઢેવું.

જેમનું હૃદય શુદ્ધ અને અન્યાપ્રતિ તિરસ્કાર કે દ્વેષથી રહીત હોય છે, જેઓ સર્વની સાથે પ્રેમપૂર્વક પ્રીતિ ગમી વર્તે છે તેમને જ ખરી શાંતિનો અનુભવ થાય છે સર્વની સાથે પ્રેમ ગમવાનો ઉપદેશ કરનાર વક્તા ધેર પોતાની ઓ સાથે કે કુટુંબીયો સાથે ક્રોધ પૂર્વક વ્યવહાર ચલાવતો હોય, અન્ય પ્રતિ દ્વેષ ગમતો હોય તો તેના પ્રેમના ઉપદેશની અમર ખીજને થતી નથી તેમ તેને પ્રેમના ગુણોનો લાભ મળતો નથી.

ધણા ચાલના પુત્રકો વાગ્યા કે રોજ કયામા જઈ સાધુ સતોની કયા સામળી તેથી કાઢી જાન મળતું નથી, વાચવાથી જ્ઞાન ન મળે, જ્યારે વાચેલું અને સાલજેલું આચારમા ઉતારે ત્યારેજ પર્યર્થ જ્ઞાન મળે છે તે સિવાય વાચેલું અને સાલજેલું સર્વ નકામું છે જ્ઞાની તો સદાચારી થઈ શકે છે સદાચારથી છાંદસીય જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય છે નમ્રતા મનુષ્યની બુદ્ધિના ડામાડોળ વિચારો અને મિથ્યા અભિમાનનું શમન કરે છે

મનુષ્યની પારક્ષા તેના વર્તનથી થઈ શકે છે દુગચારી મનુષ્ય તેમ સદાચારી મનુષ્ય ઢાક્યો ગહેતો નથી, તે તરત તેના આચાર વિચારોથી ઓળખાઈ જાય છે દુગચારી મનુષ્યને દુઃખ અને અશાંતિ હોડતી નથી તેને સ્વાધી સુખ મળતું નથી. તે અસત્ય વર્તન એવી સુખની આશા રાખે છે, અશુભ વિચારો સેવી કામ ક્રોધના દોષના વિચારોનું સેવન કરી સાચી શાંતિ મેળવવા ઇચ્છે છે પણ જ્યાં સુધી તે અશુભ વિચારો અને શુભ આચારોને છોડતો નથી ત્યાં સુધી તેને સાચી શાંતિ કે સત્ય સુખ નથી મળતું

આવા મનુષ્યોને દુઃખ આવે છે ત્યારે તે સમજે છે કે ખીજા લોકો મ્હને દુઃખ આપે છે ખીજાઓ મ્હને હાનિ કરવા તત્પર રહે છે, પણ તે નથી સમજતા કે એ દુઃખ પોતાના જ અશુભ આચાર અને દુરાચારનું રૂપ છે સદગુણોનું રક્ષણ કરવાનું તેનામાં બળ નથી હોતું તે પોતાને દુઃખ આપનાર ખીજા છે એમ માની તેમની નિંદા કરે છે, તેમના પ્રતિ ક્રોધ કરે છે, તેમની સાથે દ્વેષ રાખે છે અને દુઃખથી બચવા માટે વધુને વધુ દુરાચારી બને છે તેની નિંદા કરનારની તે વધુ નિંદા કરે છે જે લોકો તેને દોષવાન કહે છે તેમના દોષ તે વધુ શોધી કઢાડે છે કાંઈ તેના સામે શુભે થાય છે તો તે સામેતેને ગાળો દઈ મારવા ઉપડે છે એવી રીતે તે પોતાને દુઃખ દેનાર અન્યને માની તેમની સાથે ઝઘડા કર્યા કરે છે એમ એમ તે વધુ દુઃખી થાય છે એ સર્વ અજ્ઞાનનાં ફળ છે પોતાને આવી મળતું દુઃખ પોતાની અજ્ઞાનતાથી મળે છે એમ તે માનતા નથી અને અન્યનાં દોષ કાઢે છે

જે લોકો શુભ વિચાર અને શુભ આચારોને સેવનારા હોય છે તે કદી કાંઈના દોષ કાઢતાં નથી અન્યના દોષ જોવાની ટેવવાળા મનુષ્યોમા અન્યના દોષ પ્રવેશ કરે છે જેમને ખીજાના દોષો જોવાની ટેવ જ હોતી નથી, તેમનામા દોષો પ્રવેશ કરી ચક્રતા નથી માટે મનુષ્યે હમેશા અન્યના ગુણ જોનારો અભ્યાસ કરવો અન્યના દોષોનું ચિંતન મૂકી દેવું તો જ તેમનામા ઉચ્ચ ગુણો આવે છે વારવાર ગુણનું ચિંતન કરવાથી તે ગુણો પોતાનામા પ્રવેશ કરે છે અને અતે તે ગુણોનું વારવાર સેવન થતા તે પ્રમાણે વર્તવાની ટેવ પડી જાય છે જ્યારે ટેવ પડી જાય છે ત્યારે તે ગુણ સ્વભાવમિત્ત થઈ જાય છે

મનુષ્યે હમેશા ઉચ્ચ આદર્શ મેની ઉચ્ચ ધરા પ્રયત્ન કરવો ઉચ્ચ વિચાર સેવી તે વિચારોનુસાર ઉચ્ચ આચાર સેવવા વારવાર અભ્યાસ કરવાથી તેનું જીવન ઉચ્ચ ધરાય છે ઉચ્ચ જીવનના પરિણામે મનુષ્ય ઉચ્ચ જતી અંતે અખડ સુખને પ્રાપ્ત કરે છે

શ્રી ગોરક્ષ યોગવિદ્યા.

(અતુર્નધાન ગતાકથી)

પટકર્મ.

પટકર્મ—જેને મેદ અને કદ વધુ હોય તેને અત્યત કદીનતાથી પણ પ્રાણ્યાયામનો અભ્યાસ સિદ્ધ થનો નથી જેથી તેણે પ્રથમ પટકર્મ કરી પછી પ્રાણ્યાયામનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ.

પહેલા કર્મ કે ધૌતી વિગેરે પટકર્મનું કાર્ય પ્રાણ્યાયામથી થઇ જાય છે જેથી તે ન કરે તો પણ આસે પણ કેટલાક આચાર્યોના એવો મત છે કે તે કરવા.

ધૌતિ, ખગ્તિ, નેત, ત્રાટક, નૌલિ, કપાલખાતિ, એ છ પટકર્મ ગણાય છે.

ધૌતિ—ચાર આગળ પહોળો, પદ્મ હાથ લાખો, સ્વચ્છ ઝીણા મનમલનો લાખો કકડો [પાંચડી પને] લઇ તેને યોગ ગરમ પાણીમા પલાળી મુખથી પ્રથમ દિવસે એક હાથ, બીજે દિવસે બે હાથ, ત્રીજે દિવસે ત્રણ હાથ અને ક્રમથી પદ્મ દિવસે પૂરેપૂરો શુર્ય ઉપદેશ કરેલી ગીતે ગળી જવો, તે વચ્ચેના પાછલો છેડો દાંતોથી દબાવી હોડને અડકાડી પછી નૌલી કર્મ કરવું, જેથી છાતીમા થઇ તે વચ્ચે ઉદરમા જઇને આંતરણને પણ સાફ કરે છે સાર પછી ધીમે ધીમે તે વચ્ચે બહાર ખેંચવું એ ધૌતિકર્મ છે આ ક્રિયાથી ખાસી શ્વાસ, પ્લીહા, કુષ્ઠાદિ, વિષ રોગ, વીસ પ્રકારના કફરોગ, એ ધૌતી કર્મના પ્રલા-વથી નિર્મલદ નાશ થાય છે.

ખસ્તિ—કુંડી સુધી પાણીમા ઉત્કટાસને ખેસી છ આગળ લાખી, અને એક આગળ અંદરથી પોલી એવી વાસની નળી લઇ તે ચાર આગળ શુદ્ધમા પ્રવેશ કરાવી શુદ્ધ સકે અ-વાધી એટલા પાણી ચઢે છે તે પાણી અદર નૌલીકર્મ કરીને બહાર કાઢી નાખવું એ ખસ્તિ કર્મ છે ધૌતિ ખસ્તિ બોજન કરીને તગ્ત કરવા નહી, તથા તે કર્મ થઇગયા પછી તગ્ત જમવું એ ઉત્તમ છે.

હાલમા રખારની લાખી લાવ નળીવાળા ખસ્તિકર્મને માટે વિલાયતી યત્રો બજારમા મળે છે તેનાથી ખસ્તિકર્મ સુગમતાથી થઈ શકે છે આ ક્રિયાથી ગોળો ચઢવો પ્લીહા, જલોદર, વાત પિત્ત કફથી ઉત્પન્ન થયેલ સર્વરોગ નાશ પામે છે.

જળમા ખસ્તિ કર્મ કરવાના અભ્યાસથી શરીરની સમ ધાતુ રસ, રધિર, આસ, મેદ, અગ્નિ, મનજન, શુક્ર તથા પાચ શાનેન્દ્રિય, પાચ કર્મેન્દ્રિય અને ચાર અંત કરણ-મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત, અહંકાર, તાપ, વિશેષ, શોકાદિ મોહ, ગૌરવ, આવશ્ય, દીનતા, રાજસ તામસના ધર્મ સર્વ નિવૃત્ત થાય છે પ્રસન્નતા, કાંતિ, વધે છે, જઠરાગ્નિ દીપ્ત થાય છે વાતાદિ સમસ્ત રોગો દૂર થઇ નિરોગિતા પ્રાપ્ત થાય છે.

નેતિ—એક રોગમનો ગાંઠ વગરનો સુવાળો દોરો લઇ તેનો એક છેડો નાસિકાના એક છિદ્રમા પ્રવેશ કરાવી બીજા છિદ્રને બધ કરી પૂરક કરવો, જ્યારે તે દોરાનો છેડો ઉપર ચઢે ત્યારે મુખથી શ્વાસ બહાર કાઢી તે સતરનો છેડો મુખમા આવે ત્યારે તે છેડો એક હાથ વડે બહાર ખેંચી અને નાકના છિદ્રવાળો એક છેડો બીજા હાથ વડે ગાંધી વાગ-વાર ખેંચવો જે નેતિકર્મ છે આ ક્રિયાથી કષાળ તથા નાસિકાના મળ દૂર થઇ સુદૃઢ

પદાર્થદર્શન દિવ્યદષ્ટિ પ્રાપ્ત થાય છે અને કન્દમૂળના સ્થાતથી ઉપગના સમસ્ત રોગ સમુદયને જલ્દી શાત કરે છે

ત્રાટક—એકામદષ્ટિથી કોઈ સૂક્ષ્મ વસ્તુને જ્યાં સુધી નેત્રમાં પાણી ન આવે ત્યાં સુધી જોવા કરવી, આખા પાણી આવે તે પછી બધ કરવી, એને મત્સ્યેદ્રાદિ ત્રાટક કહે છે કેટલાક પ્રથમ નાસાત્ર સ્થાનમાં જોવાનો અભ્યાસ કરી ભૂમધ્યકિંવા શુક્રી જોવાનો અભ્યાસ કરે તો તેથી પશુત્રાટક સિદ્ધ થાય છે ત્રાટકનો અભ્યાસ હમેશા કરવાથી દષ્ટિ ત્રિચંચ થાય છે આ પ્રમાણે ત્રાટક કરવાથી નેત્ર રોગ મટે છે, નેત્રનું બળ વધે છે, આંખસ નિદ્રા ઉપર જળ થાય છે, તદ્વા અને તમોગુણી ચિત્તવૃત્તિના કોષાદિ દુઃ થાય છે જેની રીતે સુવર્ણના બહાને કાળજીથીગ્રામ ગમવામાં આવે છે તેવી રીતે આ ક્રિયાનેપશુ ગ્રામ ગમવી

નોંસિ—બંને ખમા નીચા નખાની ઉદરને જમણી તરફ તથા ડાબી તરફ દલાવી આદરના જળને બમગની માફક હલાવ્યા કરવું તેને સિદ્ધ લોકો નોંસિ કહે છે દક્ષિણ તથા ડાબી તરફ દલાવવાનો અભ્યાસ કરી પછી નીચે તથા ઉપર પશુ અખાની માફક પંડના નળને હલાવવા જોઈએ આ ક્રિયા મદાગ્નિને વધારી બોજન કરેલા અન્નાદિને જલ્દી પચાવે ૬ સમસ્ત વાતાદિ રોગોને મટાડનાર, આંદ આપનાર, ધૌતિ આદિ સર્વ કર્મમાં દોષ છે ધૌતિ, ખરિત એ બે દિવાઓમાં નોંસિ કરવાનું વિધાન છે એથી તે વિધિ અહીં બતાવી છે

કપાલ ભાતિ—લવાગત ધમણની માફક જલ્દી જલ્દી રેચન અને પૂરક કરવા તે કપાલભાતિ છે એથી વીસ પ્રકારના કફરોગ મટે છે.

આ પટકમો કુવાથી ચૂસ ભાવ, કફરોગ મગ પિતાદી દુઃ થાય છે ત્યાં પછી પ્રાણાયામ કરે તો વગર શ્રમે યોગ સિદ્ધિ થાય છે.

ગજકંજી મુદ્રા—અપાન વાયુને કંઈ નળીમાં બંધાવી ઉદરગત શુક્રાપિત્ત, અમ જલાદિને બહાર કાઢવા આ અભ્યાસથી રાખી નાડીચક્ર પોતાને આધીન થાય છે એને હ્રમ યોગી ગજકંજી કહે છે

ઉપર પ્રમાણે નાડીરોધન થયા પછી પશુ યમ, નિયમ આસન સાધીને પદચક્ર પોડયાધારની ક્રિયા જાણી નાડિજળ, નાડિગત વાયુનું જ્ઞાન-મેગવી ચક્રતારાનુંકુલ શુભદન, શુભ મુદ્રર્તમાં હ્રમ નવાયાદિ શુભ જોઈને એકાત સ્વલમાં શી ગુરુ, ગર્જેશનું પૂજન, મગય પાર, સ્વપ્ત્યમન કરાવી યોગાભ્યાસનો ઉપદેશ કરનાર શીશુરને આગાધનાથી સંવૃત કરીને તેમની આજ્ઞાથી યોગાભ્યાસનો આરંભ કરે

પ્રાણાયામ

હવે પ્રાણાયામનો વિચાર કરીએ છીએ પ્રાણવાયુને દેહમાં રિચન છે અને મવાધાર રિચત અપાન વાયુને ઉપર ચડાવી નિરોધ કરી એકજ આસનમાં કુલસિથી રોકાયલા સુપ્ત-ચ્છાદાગને ઉઘાડી સુપ્તચ્છા નાડીની ચિદાકાશમાં હૃદય ગતિ કરાવે છે તે પ્રાણાયામ મુગમ છે

રેચક, પૂરક, કુબકના બેઠે કરીને પ્રાણાયામ ત્રણ પ્રકારના છે બંદાગના વાયુને અંદર પ્રવેશ કરાવવો તે પૂરક, વાયુને અંદર રોકવો તે કુબક, રોકેલા વાયુને બહાર કાઢવો તે રેચક છે પ્રજુવનું ગમરણ કરનાર પ્રાણાયામ છે આસનને પ્રજુવનો, દક્ષિમ વૈશ્વને એકાદાગ મુત્ર જળનો અધિકાર છે પૂરકમાં અંકાર સ્મરણપૂર્વક ૧૨ પ્રજુવ જળ કરવા ચક્રનાડી (નાસીકાના કાણુ પિંડ) થી પૂરક કરી ઉકારના સ્મરણપૂર્વક ચન્દ્રમન્ડલનું પ્રજુવના ધ્યાન

સહિત ૧૬ પ્રણવ જપ કરતા સુધી કુબક કરી પછી મહારના ધ્યાનપૂર્વક ૧૦ પ્રણવ જપ કરતા સુધીમાં ધીમેથી રેચક કરવો એ એક પ્રાણાયામ છે

પ્રાણાયામનો અભ્યાસ કરતા કરતાં જો સમય પુરો ન થાય તો નાડી મલીન થઇ જાય છે એથી ફરી નાડીશોધન પ્રાણાયામ કહીએ છીએ ચદ્રાગ, સૂર્યાગ, પ્રાણાયામ, પ્રાણપાન વાયુ સમુક્ત ૧૨ પ્રણવ માત્રા કરીને પૂરક ચદ્રમંડલ સૂર્યમંડલ ધ્યાનયુક્ત ૧૬ માત્રા કરીને કુબક, અને ૧૦ માત્રાથી રેચક કરીને ચદ્ર સૂર્ય નાડીમલને નાશ કરે છે એવા યોગિયોને જાણુવા

પૂરકમા ૧૨, કુબકમા ૧૬, રેચકમા ૧૦ માત્રા પ્રણવની થાય તે પ્રાણાયામ કનિષ્ઠ છે એથી જમણી અર્થાત્ પુરકમાજ ૨૪, કુબકમા ૩૨, અને રેચકમા ૨૦, એ મધ્યમ અને પુરકમા ૩૬, કુબકમા ૪૮ અને રેચકમા ૩૦ માત્રા પ્રણવની થાય એ ઉત્તમ પ્રાણાયામ છે

કનિષ્ઠ પ્રાણાયામમા પગમેલો થાય છે મધ્યમમા કપ થાય છે ઉત્તમમા યોનિનો આધાર ઉઠે છે એથી પ્રાણાયામનો અભ્યાસ કરવો એ સુખ્ય છે

પ્રાણાયામની વિધિ—અ્યાન એકાંત સ્થળમા મોટા દળવાળા, કામલકાળળી વિશે-રેના પવિત્ર આસન ઉપર પદાસન વાળીને બેસવું પછી શ્રી ગુરુ અને શિવને પ્રણામ કરી જ્યેમાથી અમૃત અવિત થઇ રહ્યું છે એવા ચદ્રાગિયનું ધ્યાન ભૂમધ્યમા કરતા બંને દિગ્ધિ ભૂમધ્યમા સ્થાપન કરવી તે પછી બ્રાહ્મણ પ્રણવનો, ક્ષાત્રય, વૈશ્યે એકાક્ષર મનનો ઉપર પ્રમાણે માત્રાના પ્રકારથી પૂરક, કુબક, રેચક પ્રાણાયામ, ચદ્રાગ, સૂર્યાગ, પ્રકારે નિર-તર કરતા ગ્રહેવું મૂલાધારના સંક્રાંત્યનપૂર્વક અપાનવાયુને ઉપર ચઢાવી પ્રાણવાયુની સાથે એકમ કરવો તેથી અપાનવાયુની સાથે બળેલો પ્રાણવાયુને શક્તિઆસન મુદ્રાથી મૂતેલી કુડસિનીને સુપુમ્ણા માર્ગે ઉપર ચઢાવવી આ વિધિ કરવાથી યોગ સમસ્ત પાપોથી મુક્ત થાય છે

કુબક પ્રાણાયામ—પણુથી કરીને પૂરક વાયુથી ઉદર પૂર્ણ કરીને ઉપરના ૭ અને નીચેના ૨ એ નવ દ્વારોને રોકી મૂલાધારગત કાલાગ્નિ અપાનવાયુ સહિત શક્તિઆસન પ્રકારથી પ્રયુક્ત થઇ રહેલી કુડસિનીને ઉપર ચઢાવી આંત્રા ચક્રથી ઉપર મુક્ત વાયુથી પૂર્ણ કરીને સ્થિર કરી, સહઅદ્ધ કમલમા ગ્રહેલા પરમાત્માના ધ્યાનથી જ્યોતિ પ્રત્યક્ષ કરીને યાવત્કાલ સમયોગી નિશ્ચલ થઇ પરમાત્માનું ધ્યાન કરે છે એ કાળ યોગિને માટે મોક્ષ સરખો છે આત્મધ્યાન તત્પર યોગીશ્વર સિદ્ધ આવા યોગિની ધન્યવાદ પૂર્વક સ્તુતિ કરે છે એ પરમ દ્વલ યોગતુ છે

આ પ્રકારે નિત્ય નિરતર અભ્યાસપૂર્વક પ્રાણાયામ કરવાથી અનેક પાપ રૂપી કાષ્ટને લક્ષ્મ કરી નાંખનાર અગ્નિ ઉત્પન્ન થાય છે સસારરૂપી સંસારમાથી તારનાર મહાસેતુ રૂપ યોગિજનોને માટે આ પ્રાણાયામ મહાત્મ્ય છે

પશ્ચિમતાન આદિ આસનોથી ચરિરના અરોષ રોગ નાશ પામે છે પ્રાણાયામથી સમસ્ત પાતક અને પ્રત્યાહારથી માનસિક અનેક વિકાર નષ્ટ થાય છે ધારણાથી મનમા ધૈર્ય વધવાથી ઉત્તમોત્તમ ગ્વાન પ્રાપ્ત થાય છે ધ્યાનથી અદ્વૈત ચૈતન્ય સર્વ શારિરિક ગ્વાન મળે છે અને સમાધિથી જીવાભિમાનનો ત્યાગ થઇ જ્યેથી પુણ્યપાપ લિપ્ત થતા નથી એવો કેવલ્ય મોક્ષ મળે છે

બાળ પ્રાણાયામ કરીને પ્રત્યાહારુ ફળ આપનાર પ્રત્યાહાર, (૧૨૧) પ્રત્યાહાર (૧૪૪ પ્રાણાયામ) થી ધારણાનું ફળ આપનાર ધારણા, (૧૨) ધારણા (૧૭૮ પ્રાણાયામ) થી પ્રાણાયામ રૂપ ધ્યાન (૧૨) ધ્યાન (૨૦૭૩૬ પ્રાણાયામ) થી પ્રાણાયામ રૂપ સમાધિ પ્રાપ્ત થાય છે.

સમાધિનું સ્વરૂપ—મૂળધાર્યક ચતુર્દલકમન કર્ષિકામા મુખમુખાહારી સમુખ સ્વચ્છ સિંગતા સિંગા બિદુમ્વરૂપ કુલિનીનું દેહિધ્માન બિબ છે એ દીપ્યમાન બિબ સમાધિના અતે મળનાર, મમન્ત જગત્મા વ્યાપ્ત કરનારી ઉત્તમ જ્યોતિ કાલાશિ સ્વરૂપે પ્રગટ થાય છે તેના દર્શન સમાધિ હારા થતા જન્મમરણ આવતા નથી કર્મમા સિમ થવાનું નથી અને કેવલ્યતો અનુભવ થાય છે.

સમાધિની પ્રક્રિયા--પ્રથમ સિદ્ધાસન વાળી બન્ને હાથના અંગુલીથી બન્ને કાનના ઠિંદ્ર, તર્જનિ આગળથીથી બન્ને નેત્ર, મધ્યમાથી નાસિકા, અને અનામિકા, તથા દનિ-ષ્ઠાથી મુખ બંધ કરીને અધિમુખ દ્વારથી પાગલ કરીને મૂળધારમા મહેનાર અગ્નિ તથા અપાનવાયુ સહિત પ્રાણવાયુને હૃદયકમલમા ધારણ કરી ઉપર ચઢાવી સદ્બ્રહ્મ કમલમા ધારણ કરવો. એ પ્રકારે સમાધિનો અભ્યાસ કરનાર યોગિ અપાનવાયુ સમિલિત પ્રાણ-વાયુમય યમ સવ દ્રષ્ટા માલિન્યત અતરાભાની દુષ્ટતાને પ્રાપ્ત થાય છે.

એ પ્રકારે જ્યારે પ્રાણવાયુ સદ્બ્રહ્મ કમલમા પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે ધટા, નગાગ, આદિ વાતોનો નિવૃત્તિ પ્રકટ છે એ ચિન્હ જણાય તો યોગસિદ્ધિ સમિપ છે એમ જણવું તથા યોગ્ય નિગતર પ્રાણાયામનો અભ્યાસ કરવાથી સર્વ રોગ દાય પામે છે એવીજ રીતે અવિધિ વિચિત્રાભ્યાસાદ પ્રાણાયામથી અનેક રોગ ઉત્પન્ન થાય છે એવોજ પ્રાણા-યામનો અભ્યાસ કરવાથી વાયુ વિરૂદ્ધ થઈને હિયકી કાસ, શ્વાસ, માથાની પીડા, કાનનું ચળ, નેત્રની વ્યથા એ સર્વ રોગ ઉત્પન્ન થાય છે.

જેમ સિદ્ધ, વાયુ, હાથી છત્તાદિ દુષ્ટ પશુઓ મદ મદ કરીને તેને અનુકલ ક્રમથી વગ કરવાથી તે યોતાના પાલકને વશ રહે છે તથાપિ કોષક વખતે જરા પણ તેની સાથે વિરોધ થતા યોતાના પાલકને પણ મારી નાખે છે તેવી રીતે પવન પણ યોગ્ય અભ્યાસથી વશ થાય છે અને અયોગ્ય અભ્યાસથી રોગાદિ ઉત્પન્ન કરીને તેના અભ્યામીનું અનિષ્ટ પણ કરે છે.

વાયુનું વાગવાગ રેચન કરવું જેમ નાકના છિદ્ર સામે રૂપ પુમઃ ગામ્યુ દોષ અને તે હો તેવી રીતે વાગવાગ પુરક પજ કરવો જેથી કરીને ચિત્તામા ઉદ્ભવ ન થાય, શ્વાસ તેના મુક્તા ગમગમણ ન થાય, એવી રીતે યોગ યોગ યોગ્ય ક્રમથી જેમ જેમ સદન થઈ ગઈ તેમ તેમ પગક કુમકની યાત્રા વધારતા જવું એવી રીતે ધીમે ધીમે અભ્યાસ વધારવાથી સિદ્ધિ નજીક સમજવી. (અપૂર્ણ)

વિલાસસુંદરી.

(અનુસંધાન ગતાકથા)

પ્રકરણ ૭ મું

દેવી વિલાસસુંદરી.

જ્ઞેય સનિષ્ઠ સન્યાસી યોન દ્વેષ્ટિ ન કાક્ષતિ
નર્દન્દો હિ મહાવાહ ! સુરવ બન્ધાન પ્રમુન્યતે ॥

જે કોઈની સાથે દેવ કરતો નથી, જે કોઈ વસ્તુની અભિલાષા કરતો નથી, તેને નિત્ય સન્યાસી જાણવો જોઈએ એવા દેવાદિથી શુન્ય મનુષ્ય અનાયાસ જ મસારના બંધનોથી મુક્ત થાય છે

શ્રી, મગવદ્ગીતા અ. ૫ શ્લો ૩

રામનાથે તે મહાપુરુષની આરા પ્રમાણે શ્રી કૃષ્ણનું અરણ્યામૃત લાવી પોતાના માદા પુત્રને પાચુ અને બીજું શરીરે મોપણુ જ્યો તેનો પુત્ર ધીમે ધીમે સારો થયો પાચેક દિવસ પછી ડાકટરે આવી કહ્યું કે રામનાથ, હવે આપના પુત્રને શ્રીકૃષ્ણની કૃપાથી આ-રામ થયો છે મારે આવવાની હવે કાંઈ જરૂર નથી

રામનાથ—ભાઈ સાહેબ, મારો પુત્ર આપની કૃપાથી બચી ગયો છે, તમારું એ ઝણુ હું આ જન્મમા તો ચુકવી શકુ તેમ નથી

ડાકટર—જુઓ ભાઈ, એ બધી ભગવાનની કૃપાનું ફળ છે, આપણે શું કરી શકવાના જુઓ, જે વખતે એક એક ધડી પ્રલયકાળના જેવી વીતી રહી હતી, દવા દારૂ વગર એ પુત્ર મરવા પડ્યો હતો, ઘેર મોહનલાલે જખી બેસાડી હતી, આપણે બધા ગભરાઈ ગયા હતા, તે વખતે કાણ જણે એકાએક કયાથી પેલા દયાળુ મહાત્મા આવી પહોંચ્યા અને તમને બચાવી લીધા એ જુધુ તમારી બકિતનું ફળ અને ભગવાનની કૃપાનું જ ફળ તમને મળ્યું છે મનુષ્ય શું કરી શકે ?

રામદાસ—હા ભાઈ, પણ એ મહાપુરુષ પછી કયા ચાલ્યા ગયા તેનો પત્તો ન આવે. બરેખર એ કોઈ દેવ હશે. જે ફરી એકવાર તેમના દર્શન થાય તો હું તેમના ચગણોમા પડું તમને ખબર છે કે તે મહાપુરુષ કયાથી આવ્યા હતા અને કયા ગયા

આ પ્રમાણે આ બે વાતો કન્ના હતા ત્યા પાછળથી આવી કોઈએ કહ્યું કે “ હું એ-
મનું ઠેકાણું બનાવીશ ”

આ માલગી તેમણે પાછળ જોયું અને આવનારને જોઈ બે ને જમ્યું ઉભા થઈ ગયા
જોયું તો દેવી મદ મદ હાસ્ય કરતી ઉભી હતી દેવીએ કહ્યું હું તે મહાપુરુષ તમને
બનાવીશ એ દેવ નથી પણ આપણા જેવા મનુષ્ય જ છે

૬૬૬—માણ, હાલે તે આપની માફક મનુષ્ય હોય, પણ તે ખરેખર દેવ છે, સુદરી
તેમના દર્શન થશે ?

દેવી—“હા, કદાચ યાપ પણ ખરા, કદી તમન તે મગશે ખરા, તેમનું મહેવાલુ ચોક્કસ
ઠેકાણું તો નથી તમે અને દેવી કહેવી હોય તો બચે કહેા, પણ હું દેવી નથી, તમારા જેવી
મનુષ્યજ છું મનુષ્ય પોતાના સત્પ્રયત્નથી શુભ આચાર વિચારથી, દયા, પરોપકાર અને
સત્કાર્યોથી દેવ બની શકે છે ગમનાયના પુત્રને શ્રીકૃષ્ણ કૃપાથી જ મળ્યું છે હલ્લુ પણ તેને
ખાવા પીવાની સંભાળ રાખજો, ખુત્તી હકામા રોખી, સરીઁ અને મનની વિચારાનિ લેવા
દેને ઠીક હું જાણ છું ”

ગમનાય—માણ મારા પુત્રને આપે ઝળઝળાન આપ્યું છે આપ બે દિવસ અહી
રહો તો સાઁ

દેવી—ભાઈ, મારે જરૂરી કામ છે તેથી હાન જવું પડ્યો, ફરી વળી કોઈ વાર
આવીશ

૬૬૭—માઈ ગમનાય, પેના મહાપુરુષે આપના પુત્રની દવા મારે જે રૂપીયા
આપ્યા હતા તેમથી દવાના ખર્ચા કાપતાં મેં રૂપિયા વધ્યા છે તે આપને આપવાનું તે
મહાપુરુષે કયું હતું તે આ મારા તમે લઈ લ્યો

ગમનાય—ભાઈ, એ રૂપિયા હું નહિ લઉં. તે મહાપુરુષનું ઠેકાણું માણ જાણે છે
મારે એમને આપે, તે તેમને આપી દેને

દેવી—ભાઈ ગમનાય એમને રૂપીયા પાછા આપવાની જરૂર નથી આ પુત્રને મારે
હલ્લુ તમારે રૂપિયાની જરૂર પડશે, તેમા વાપરના જે બચે તેને બીજા કોઈ પરોપકારના
કાર્યમા વાપરજો

રામદાસ—માણ, જોવાળને મારે આપે જે વાસજો આપ્યા છે તે કયા મોકલું ?

દેવી—એ તમેજ દનણા વાપરો મારે જરૂર હશે ત્યારે જણાવીશ

આમ કરી દેવી ત્યાંથી ચાત્રા ગયા ગ્નામા દિહુ, મુસલમાન સર્વ પ્રાન દેવીને
નમન કરતી તે સર્વની સાથે આનંદથી વાત કરતા કુટુંબ સમાચાર પૂછતા છેકરા માણને
જોઈ ગઈ થતા લોકો માણ આવે છે, માણ જાય છે એમ કહેતા હતા તે સ્ત્રી ત્યાંથી
એક તમાવ ઉપર મઠ, ત્યાંથી આગળ એક મેદાનમા ગઈ, ત્યાં વત્તી ન્દોની વાપમા
તેનું શરીર લાલચોળ થઈ ગયું હતું પામે એક વજીર મોડુ ગાંડ હતું, ત્યાં યાક ખાતા તે બેગી

જેને લોકો માણ કહે છે, જેનેલોકો કોઈદેવીદગે એમ માને છે એવી તેદવાણુ સ્ત્રીવત્તીએ
એમી કાંઈક વિચાર કરતી હતી ત્યાં બીજી વત્તી એક મુંદ નવવૈવના સ્ત્રી આતી, તેણે
દેવીને પ્રજામ કયાં. તેણે દેવીને કયું કે માણ, આપે મને કોઈ દિવસ જોઈ નથી, મે
પણ આપના કદી દર્શન કર્શો નથી. પણ પરમદમઝના મુખથી, આપની પ્રસા મામળી

છે આપ દેવી છો, આપ આજે આ તરફ આવવાના છો એમ માની હું અહીં આવી છું
દેવી—આપ કાણ છો ? માફ આપને શુ કામ પડ્યું ?

સ્ત્રી—માણ, હું એક સધવા સ્ત્રી છું, મારો પતિ વૃદ્ધ, ને લુપ્ત, નિર્ધન અને અધમ
હોવાથી હું સધવા છતાં પણ વિધવા છું હું તો તેના નામથી નાસી ગઈ છું તેને મારો
પતિ કહેતા પણ સરમાઈ છું એટલે વધુ શુ ઓળખાણ આપ

દેવી—અરે, કોઈ પણ કુલિન સોના મુખથી આજ મુઠી મેં આવી વાત નથી સા-
મળી પિતાના મુખથી પોતાના પતિ શિવજીની નિદા સામળી તેમના પત્ની સતીએ પ્રાણ
ત્યાગ કર્યો હતો. અને આજે તમારા જેવી સ્ત્રી પોતે જ પોતાના મુખથી પોતાના પતિની
નિદા કરી રહી છે તું ગણતી છે, તારા જેવી પતિની નિદા કરનારી અધમ સ્ત્રીનું મુખ
જોવા હું ઇચ્છતી નથી

સ્ત્રી—હા મા, હું શક્તિ છું મારા જેવી ખીણ પાપીણી નહિ હોય, મારો પતિ
મારી આખોના કંઠકરૂપ બને લાગે છે હું ઇચ્છું કરવા છતાં પણ મારા પતિની સાથે
જોઈ ન કરી શકી 'મારા પાપોનું પ્રત્યક્ષિત નથી

દેવી—જેનું સ્મરણ કરવાથી પણ પાપ યાપ છે તેવું પાપ પણ તે કયું છે ? અમા-
ગણી, તું શુ સ્ત્રીનું જીવન, નારીના સારરૂપ ધન, જે સતીત્વ સમ્પત્તિને પણ ખોઈ ખેડી છું ?

દેવી—“મા, મેં તે મહાપાપ કર્યું નથી આ જીવનમા મેં કદી કોઈ પરપુરૂષની
ઇચ્છા મથી કરી મારા સ્વામીની ઉપર સ્નેહ નથી છતાં મેં પરપુરૂષ સાથે સ્નેહ નથી
જોડ્યો, હું મસારના સર્વ પુરુષોને માગ આપ, બાઈ અને પુત્રવૃદ્ધ સમલુ છું માગ
મનમા પણ મેં પાપ કરવાની ઇચ્છા નથી કરી

દેવી—તો તારૂં મન તારા સ્વામીની સાથે કેમ મળતું નથી

સ્ત્રી—પછી તે સ્ત્રીએ પોતાના જીવનની બધી હકીકત તે દેવીને કહી પોતાના સ્વામીનો
દુઃસ્વભાવ, ખરાબ ચરિત્રની હકીકત કહી મેળખાવી સ્વામીને સારે માર્ગે વાળવા ઘણો
યત્ન કરવા છતાં તેમા નિષ્ફળ થઈ, તેની સાથે સ્નેહ કરવા જતા માગ પડ્યો, ગાળો પાધી
અને અનેક પ્રકારના દુઃખ વેઠવા પડ્યા, તેથી એક બીજાની સાથે મેળ ન મળ્યો એ
બંધી વાત તેણે કહી એટલે દેવી તેના મનની વાત સમજી

દેવીએ કહ્યું—હું સમજી કે તારો પતિ મનુષ્ય નથી પણ રાક્ષસ જેવો છે પણ જે
સ્ત્રી પોતાના સ્વામીની મેવા કરતી નથી અને હમેશા સ્વામીના દોષ જ જોયા કરે છે, તે
સ્ત્રીને જન્મારો વ્યર્થ ગણાય છે હીક, હવે તારી શી મરજી છે ?

સ્ત્રી—મારો વિચાર એવો છે કે મારા પતિના પાપો અને દુઃગત્યારોને દૂર કરવા, જે
જે લોકો ઉપર તેણે અત્યાચાર કર્યા છે તેમના દુઃખ દુઃ કડ વળી તેણે જે રીતે પોતાનું
જીવન વિતાવવા નિશ્ચય કર્યો હતો તે વાત કહી

દેવી—હીક તું જે પન્મહસજની વાત કહે છે તેને અને તારે શો સંબંધ છે ?

સ્ત્રી—કોઈ નહિ, તેમણે મારા ઉપર દયા કરીને અને જે આગ દિવસ દર્શન આપ્યા
હતા મેં તેમને મારા મનની વાત જીવ ખોલીને કહી હતી, તેથી તેમણે મને આપને મ-
ળવાનું કહ્યું અને આપ કહો કે મારે શુ કરવું ?

બક્તિ કરવા લાગ્યો તેણે રામદાસને આપેલો ત્રાસ તેને સાબળી આવ્યો એક દિવસે થી કૃષ્ણમંદિરથી બારેગાર તે રામદાસને ત્યાં ગયો.

રામદાસ અત્યારે પછી દિલ્લીગીમાં હતો, તેના પરમા આજે ચોખાનો દાણો સરખો પણ નહોતો. મહિનામાં પદર દિવસનો તેના એવાજ જતા તે બજારનાં જતો હતો ત્યાં તેની બહેને આવી તેને સમાચાર કહી મળ્યાના કહે દેવી આવ્યા છે તે સાબળી તે કામ પધારી વાત બુલી તે પાછો વળી ઘેર આવ્યો, તેણે માથાને પ્રણામ કર્યાં દેવીના આવ્યાથી ગમદાસની ચિંતા ટળી.

આ સમયે રામદાસે દ્વિતી મોહનલાલને આવતો જોયો. મોહનલાલને જોઈ રામદાસના મનમાં પ્રાગ્જે પડ્યો તેણે આવી રામદાસના સુખસમાચાર પૂછવા માગ્યા પણ રામદાસ તો ત્રાસનો માર્યો કાષ્ટ જવાળ ન આપી શક્યો થોડીવારે કહ્યું કે લાઇ, કેમ આવ્યા છો, તમારે વેણુ તો વસુન થઇ ગયું છે.

મોહનલાલ—તેની કંઈ ચિંતા નહિ, હું તે માટે નથી આવ્યો, પણ હું તો માત્ર તમારી ખબર પૂઠવા આવ્યો છું વળી એક વાત કહેવાની છે, તે એ કે મેં તમારો કપડો જે કુકમનાસુ મેળવ્યું હતું, તેટલી રકમ તે નહોતી પણ હિસાબમાં બૂત હતી.

ગમદાસ ગમગટનો માર્યો કહેવા લાગ્યો કે, ભાઈ મારો જીવ હવે ન થયો મારાથી હવે એક પૈસો પણ આપી શકાય તેમ નથી, તો રૂપિયા કયાથી લાવું તે વખતે તો પેલા મહાત્માએ આવી તમારાથી મારો છુટકારો કર્યો હતો. પણ હવે શું કરું, મારું રૂપિયા પૈસાની વાત ન કરો.

મોહનલાલ—હવે તમારે રૂપિયા નથી આપવાના, મેં તમારી પાસેથી જોઈયા રૂપિયા લીધા છે તેટલા મારે લેવાના નહોતા, મેં તે વખતે તમારો પાસેથી વધારે રકમ લીધી છે તે તમને પાછા આપવાના છે.

ગમદાસ—અરે ભાઈ, જે આવ્યા તે આવ્યા, હવે તમારે મને પાછા આપવાની પણ જરૂર નથી, હવે વળી તમારો પાસેથી રૂપિયા લઈને ફરી પાછું ધરવાગ જોવું છે. મારે રૂપિયાની જરૂર નથી એ વાત ન કરો.

મોહનલાલ—નવે હું તમને જે રૂપિયા આપીયા તેની મારે ગ્રીહ લેવી નહિ તેમ દસ્તાવેજ પણ લખવાનો નથી માટે ડરવાની કાંઈ જરૂર નથી તમને મારે જે રૂપિયા આપવાના છે તે આપવા આવ્યો છું.

ગમદાસ—મેં તમને રૂપિયા આપ્યા નથી તે બીજાએ આપ્યા છે પછી હું પાછા કેવી રીતે લઉં, તમારે પાછા આપવા હોય તો જેના હોમ તેને પાછા આપો.

મોહનલાલ—મને તે કયાથી મળે, તમને તેની ખબર હશે એટલે તેને આપી આવે ન્યા સુધી તે ન મળે ત્યાં સુધી રૂપિયા તમારી પાસે રાખજો.

રામદાસ—નાર ભાઈ મારે રૂપિયા જોઈતા નથી, મને તે મહાત્માની ખબર નથી. કદાચ દેવીને ખબર હોય તો કંઈ જાણે, તે જાણે છે તે કહે તેમ કરો.

આ વખતે ગમદાસની ગ્રી સાથે વાતો કરી દેવી બધાજ આવી, તેમને જોઈ ગમદાસ અને મોહનલાલ બંન્ના થયા દેવીને ગમદાસે હવેત કર્યાં.

દેવીએ કહ્યું —કેમ મોહનલાલ કેટલા રૂપિયા વધારાના છે ?

મોહનલાલ—પચાસેક રૂપિયા વધારે આવ્યા છે.

દેવી—હીક, તમે મારી સાથે આવો, જેના એ રૂપિયા છે તેની પાસે તમને લઈ જઈ પછી તે કહે તેમ કરજો એમ કરી દેવી ત્યાંથી આવી એટલે મોહનલાલ તેની પાછળપાછળ આવ્યો.

માઉન્ટ આબુ

(અનુસંધાન ગતિકથી)

ગૌમુખ—વસિષ્ઠાશ્રમ

ગુરુ શિખરથી પાછા આવી બીજે દિવસે ગૌમુખ વસિષ્ઠાશ્રમ જવું આયુધી મોટા હાકિસ તરફ જવું ત્યાંથી જરા આગળ જતા ઇલગા પામેથી દક્ષિણ તરફ જવાનો એક પગ-રસ્તો છે આયુધી તરફે માધલ આગળ જવું ત્યાં પાલણપુર પોલન્ટ આવે છે રસ્તો પથ્થર વાળો પણ સારો છે વચ્ચે હનુમાનજીનું દેડ આવે છે ત્યાં પાછળ વાવ તથા ધર્મ-શાળા છે પણ ત્યાં કોઇ રહેતું નથી પાલણપુર પોલન્ટ પામેથી ગૌમુખ જવા માટે નીચે ઉતરવાના ૭૫૦ પગથીયા આવે છે આ પગથીયા પથ્થર ઉપર પથ્થર ગોઠવી બનાવેલા છે આ પગથીયા ધણી જુના વખતનાં બાંધેલા છે

પગથીયા ઉતરતા એક બાજુ ઉડી ખીણ હોય છે, અને એક બાજુ પહાડની કિનારી છે બન્ને બાજુ આબાના, કરમદાના ત્રીયા ઝમ રહેા છે જેથી તાપ બીલકુલ લાગતો નથી, ગતે છાયો હોય છે, પગથીયા ધણીજ સાકડા હોવાથી સાચની ઉતરવું પડે છે બહી આબાની, ચપાની ઝાડી ઘણી છે

ગૌમુખ—અહાં પગથીયા ઉતર્યા પછી એક કુંડ આવે છે આ કુંડમાં ગાયના મુખ-માથી હમેશા પાણી પડ્યા કરે છે પાસે મોટો પહાડનો ટેકરો છે તે પહાડમાથી ગૌમુખ દ્વારા ઝાણ પડતું લાગે છે પાણી સતત પડ્યાજ કરે છે જેમ શહેરમાં નળની ચક્કી દિવાડીએ અને પાણી પડ્યા કરે તેમ આ ગૌમુખમાંથી કુંડમાં પાણી પડ્યાકરે છે આ ગૌમુખ આગસતુ છે જે જીવું તુટી જવાથી મારખલું નવું મુખ સિરોડી દગ્ધારે બેસાડેલુ છે કુંડ ચારે બાજુ બાંધેલો છે કુંડમાં દી ચણુ સમુ પાણી ગહે છે વધુ પાણી ચાય છે તો તે સાગી બાજુના નળથી ઉવેચી નાખે છે

કુંડની આજુબાજુ પાકો ઓટસો બાંધેલો છે જે બાજુ ગૌમુખ છે, તે બાજુ જોખ યોતરો છે ત્યાં સામસામે બે મંદિર છે એક બાજુ કેટેન્દ્ર મહાદેવનું શિવાલય છે અને સામો બાજુ રોષણાપી ભગવાનનું નાનું દેર છે ચાત્રાળુઓ કુંડમાં સ્નાન કરી જળ પીવાથી પગથીયા ઉતરવાનો યાક ઉતરી જાય છે આજુ બાજુ ચપાના ઝાડો છે, ચપો, મોગરો, કેતકી વિગેરેના ફૂલોની મુગધી, અને હડી વાયુની લહરીઓથી અપ્રતિમ આનંદ ચાય છે સ્નાન કરી મહાદેવની પુજા કરે છે

વસિષ્ઠાશ્રમ—કુંડમાં સ્નાન કરી ત્યાં દક્ષિણ બાજુએ જરા નીચાણમાં પાસેજ વસિ-ષ્ઠાશ્રમ છે ત્યાં જાય છે આશ્રમની ચારે બાજુ વરન્ બાંધેલો છે વચ્ચે વસિષ્ઠજીનું મુન્દ દેવાલય છે, એક બાજુ ત્યાંના મહત્તનો અખાડો છે ત્યાં સાધુ સતો રહે છે વસિષ્ઠજીના મંદિર સામે પીતળની ઇન્દ્રની ઉભી મૂર્તિ છે આ મૂર્તિ માણસ જેવડી ઉચી છે તથા બે હાથ જોડી ઉભેલી છે

સ્થવારમાં દસેક વાગે વસિષ્ઠજીની આગતી ચાય છે અદિના મહત ધણા મિલનસાર

છે યાત્રાળુઓની સાથે રહેલી વર્તે છે તેમને વાસણ વિગેરે જોઈતી વસ્તુઓ આપે છે યાત્રાળુઓ કુડમા સ્નાન કરી વમિસ્ટળના દર્શન કરે છે મદિરમાં અધાર છે, જેથી દીવો કરીને દર્શન કરાવે છે

પરમે વસિસ્ટળની મૂર્તિ છે આજુ બાજુ રામ અને લક્ષ્મણની મૂર્તિઓ છે એક બાજુ વસિસ્ટળનાં પત્નિ અરૂઢતિની મૂર્તિ છે અરૂઢતિના દર્શન કરવાથી સ્ત્રીઓનું સૌભાગ્ય અખણિત રહે છે એવું મહાત્મ્ય છે અહીં વસિસ્ટળુનિ ગિનતુ પધાન ધરી ગેહા હોય તેવી મૂર્તિ છે મદિરની બહાર એક બાજુએ કામધેનું માથ, તેના વાગ્ગા, નદિ-વર્દન, આર્મુદનાગ તથા ખીજા દેવોની ખડિત મૂર્તિઓ છે

અહિં પહેલા વસિસ્ટળુનિનો આશ્રમ હતો, ત્યાં ઋષિ પોતાની પત્નિ અરૂઢતિ સાથે તપ કરતા હતા પામે એક મોટો ખાડો હતો, તેથી વસિસ્ટળની ગાય ચરતા ચરતા એ ખાડામાં પડી ગઈ જેથી મુનિએ ચક્રની પ્રાર્થના કરી એ ખાડો સન્નિવૃત્તના જળથી ભરી દીધો એટલે ગાય તરતે બહાર આવી પડી એ ખાડો પુરવા મુનિએ દિમાલયો કહ્યું એટલે તેણે પોતાના પુત્ર નદિવર્દનને અર્ચુદ નામ ઉપર પ્રેસાડીને મોકલ્યા નદિવર્દનને એ ખાડામાં મૂકવાથી ખાડો પૂરાય ગયો.

વસિસ્ટળ શ્રી રામચંદ્રના શુરુ હતા તેમનું મદિર અદિ ૪૮ ઠે ગિરાહિત ગળગ તરફથી મહત્તને તથા આ મદિરને સાગી મદદ છે શિરોહી દખ્ખા ધણી વખત અહિં યાત્રા કરવા આવે છે તેમનું આ શુરુદાર ગણાય છે આજુ ઉપર ઉનાળામાં હવાખાવા માટે રજ્યુતાનાના ધણી રાજ્યો આવે છે તેઓ પણ અહિં દર્શનાર્થે આવે છે સર્વેને પગ થીયા ઉતરી આવતું પડે છે હવે પગથીયા છૂર્ચ થઈ ગયા છે, તેને દુસ્ત કમવવાની જરૂર છે ધર્મિષ્ઠ ગળગો આ કાર્ય ઉપાડી દેશે તો યાત્રાળુઓને ધણીજ સવડ થશે

અહીં વસિસ્ટળના મદિર પામે એક શિવાય છે તેમાં શિવના દર્શન થાય છે યાત્રાળુઓ માટે ધર્મચાળા પણ છે, ગત રહેલુ હોય તો રહી ચકાય તેનું સ્થાન છે અહીં મદિરની બહાર બાગ છે આશ્રમમાં ચપાના તથા કણસનાં મોટા મોટા ખાડો છે ચપાના ડુલથી આશ્રમ મુગધમય ભાગે છે અહીં ધણુજ જળાશય લાગે છે વગની ખારીમાંથી બહાર જઈ જોતા જમીનની તલેટી જણાય છે માણુ સતે અહીંથી નીચે ઉતરી આમુરોડ જઈ ગરે છે અહીં અચાઃ સુદ ૧૫ ના રોજ દર વર્ષે મોટો મેળો ભગાય છે

ગૌતમ આશ્રમ

વસિસ્ટળમથી ત્રણેક માઇલ દૂર ગૌતમઆશ્રમ છે ત્યાં જવાનો મોટો ધણો વિષ્ટ તથા ખાડો વાળો છે વળી વાઘ વરને પણ બંધ ગણાય છે તેથી બોમીયા વગર જવાનું નથી સગાત સારો હોય પાચ દસ માણસ માથેહોય તો બોમીયાને લઈ જઈ ચકાય છે ત્યાં એક મજ્જુત મદિર છે ત્યાં ગૌતમ ઋષિ અને તેમના પત્નિ અદમ્યાની મૂર્તિઓ છે પામે વેદો છે તથા એક નાનો કુડ છે આ કુડમાં પાણી ભરેલું જ રહે છે, તે પાણી દેવો લે તો પણ એટલું જ એટલું જ હોય, ખરતું નથી વળી તે પાણી ઉડું પણ નથી છેક ખીજુ ઉપર આવેલું છે માટે અહીં સાચવવું પડે છે

અહીં પહેલા ગૌતમમુનિનો આશ્રમ હતો ગૌતમના ત્રિપ્ય ઉત્તરે ગુરુશિષ્યા આપવાનું કથું અદમ્યાએ સોદામની સ્ત્રીના કુટુંબની જોડે આણી અને પાછા આવના તરફ

લાગવાથી તે કુડલ નીચે મૂકી ઝાડ ઉપર ચઢી પાણી જોવા લાગ્યો તેવામા તક્ક નામે આવી કુડળની જોડી ઉપાડી લીધી હતકે નીચે હતરી જોયુ તો કુડળની જોડી દોડી નહિ, જેથી તેણે ત્યા સાપનુ દગ જોધ ખોદવા માડ્યુ તે ખોદતા ખોદતા પાતાળમા જઇ ધુમાડાથી નાગને વ્યાકુળ કરી કુડળ પાછા લઇ પોતાના ગુર ગાતમ પાસે આવ્યો અને ગુર-દક્ષિણ તરીકે કુડળ અહવાને આપ્યાં એ દિવસથી આ ખાડો છેક પાતાળ સુધી જોડો હતો તે ખાડો ગુર વસિસ્થજીએ હિમાલય પાસે નદિવર્દનપર્વતને તેડાવી અહી મૂકી પૂર્વે અર્ધુદ નામ ઉપરથી આ પહોડનુ નામ અર્ધુદગિરી અથવા આશુ પર્વત પડ્યુ છે ગાતમશ્રમમા કોઇ સાધુ સત ગહેતા નથી

વસિષ્ઠમુનિના આશ્રમ પાસે નાગકુડ છે ત્યા નાગપચમીના રોજ સ્નાન કરવાથી વધ્યા મીને પુત્ર થાય છે અહી બજેવના રોજ મેળો લગાય છે

અહિ પૂર્વમા જગ દુર સૂર્યકુન્ડ છે જ્યા બીલની સ્ત્રી તથા તેનો પતિ સ્નાન કરવાથી દેવરૂપ બની ગયા હતા એમ કહેવાય છે અહી કર્ણેશ્વર મહાદેવ પણ છે પશ્ચિમે ચન્દ્રકુન્ડ છે ત્યા ચન્દ્રદહણ વખતે સ્નાન કરવાનુ મહાત્મ્ય છે

ગાતમશ્રમના આશ્રમથી પાછા વસિસ્થાશ્રમે આવી ત્યાંથી પગથીયા ચઢી આશુ ઉપર આવાય છે પગથીયા ઉતરતા કાંઇ થાક જણાતો નથી પણ ચઢતા થાડી જવાય તેમ છે વચ્ચે વચ્ચે થાક ખાવો એકાદ કલાકમા ઉપર ચઢી જવાય છે સવારમા વસિષ્ઠાશ્રમ આવી દર્શન કરી, બે ત્રણેક વાગે પાછા ઉપર જઇ થકાય છે

આવી રીતે આશુમા જોવા લાયક થયેલો જોઇ યાત્રા કરવા લાયક સ્થાનોની યાત્રા કરી કેટલાક પાછા આશુરોડ જાય છે

આશુ ઉપર ઘણા ઉનાળામા હવા ખાવા આવે છે તેમને હવાનો લાભ મળે છે તેની સાથે સાથે આ પવિત્ર સ્થાનોના દર્શનનો લાભ મળે છે.

આશુમા ખામ કરીને જોવા લાયક મીવીલ પ્રેશન, નખી તળાવ, અર્ધુદાદેવી, દેવવાડાના જૈન મંદિરો, અચળેશ્વર, અચળગઢના જૈન મંદિરો, ગુર ચિખર, વસિસ્થાશ્રમ વિગેરે છે જ્યાં પવિત્ર અને આનંદ આપે તેવા રમણિય સ્થાનો છે

અમે આશુમાં કેટલોક વખત મહી ખરા ઉનાળામા ઠંડી હવાનો, હરવા ફગવા અને જોનાનો લાભ મેળવી પાછા અમદાવાદ આવ્યા અહી શ્રી-ધુનાયજના મદિવાળા સ્થાનમાં મહતથી દામોદરદાસજી તથા તેમના મુખ્ય સિધ્ધ શ્રીરામશોભાદાસજીએ અમારી માથે ઘણી માયાળુ વર્તણૂક ચલાવી હતી

થોડા વખત ઉપર અજમેરથી નીકળતા હિંદી તત્ત્વગુજરાત નામના પેપરમાં 'આશુ પહોડ નિવાસી' એ નામે એક ચર્ચાપત્ર છપાયુ હતુ જેમા મહત શ્રી દામોદરદાસજી વિગે તથા રધુનાયજના આશ્રમ વિગે અવ્યવસ્થાની માત આવી હતી, પણ તે ચર્ચાપત્રમા વખેલી વાત ખોટી છે એમ અમે અનુભવ ઉપરથી કહીએ છીએ

આશ્રમની વ્યવસ્થા ઉત્તમ પણે ચાલે છે આશ્રમને જે બેઠ આપવામા આવે છે તેનો ઉપયોગ રોજ નવા નવા આવતા સાધુસંતોને જમાડવામા, ગાયોની સેવામા અને આશ્રમની દુગ્ગતી વિગેરેના ખર્ચોમાં કરવાનાં આવે છે મહત પવિત્ર, દયાળુ અને મિલનસાર છે એમ છતા પણ આ આશ્રમમા કેટલીકનાર અપોજ્ય રીતમાત વાળા સાધુ સંતો કે ગૃહસ્થો આવી ચડે અને તેમની નીતિ ગેરેણી કમ્પ્લી મહતને અપોજ્ય જણાય તો તે તેમને તિરસ્કારી કાઢે છે આવા કોઇ તિરસ્કારી કાઢેલા સત સાધુનું " આશુ પહોડ નિવાસી " ના નામે ચર્ચાપત્ર છપાયુ હોય તો ના ન કહેવાય

આ વર્ષે અમારી હાજરીમા તો મહાગજશ્રીની વર્ષાલુક ધણી પવિત્ર, આવનાર મનુષ્યોની સાથે હળી મળીને ચાલવાની જણાઈ અને પોતે તેમને જોઈતી વસ્તુ મેળવી આપવાની કળજી ધરાવતા હતા. અમને તેમનાથી દરેક રીતે સતોષ હતો. જે આ દિવસ ગ્રહેવા ઇચ્છે છે તેને ગ્રહેવાની સવડ કરી આપે છે, તેની પાસે કંઈ લેવામા આવતું નથી, પણ જેમને સીઝનમા ગ્રહેવું હોય તેમને થોડી ધણી રકમ આપવી પડે છે અને તે રકમનો પણ સંકુપ-યોગજ થાય છે.

આપુમા જગતાઓનું ભાહુ ધણુ ઝેટલે સીઝનના રૂ ૨૫૦ થી રૂ ૧૦૦૦ સુધી હોય છે તેની સગપામણીમા અહીં થોડીજ રકમ લેવાય છે તે પણ ઘણું બાજે આપનારની મનજી પ્રમાણે, અને તેમા પણ ઘણા એવા મળે છે કે ભાહુ આપ્યા વગર ચાલ્યા જાય છે, અમારા અનુભવમા આવ્યું છે કે આ વર્ષે એવા બે ચાર મનુષ્યો મળ્યા કે જેમણે ત્યાં મહિનો દોઢ મહિનો ગ્રહેવા છતાં મહારાજને પૈ પણ આપી નહોતી એક માણસે અમારા દેખતા મહારાજને રૂ ૨૫) આપવાનું ગ્રહેલું તે નીકળ્યા ત્યારે કાંઈ પણ ન આપતા ચાલ્યા ગયા અને તેની પામ મહારાજને જતી વખતે કાંઈ પણ માગ્યું નહિ.

અમારી સાથે મહારાજશ્રીએ કાંઈ પણ ભાડાની રકમ લગવી ન હતી, છતાં અમને ગ્રહેવાની સગવડ કરી આપી હતી અને જતી વખતે આશ્રમ નિમિત્તે કાંઈક ભેટ મૂકી તો તે લેવાની પણ પોતે ના મનજી જણાવી હતી અને ખાસ કરીને અમારા આશ્રમથી તેનો તેમણે સ્વીકાર કર્યો હતો.

આખા આપુમા ગુજરાતીઓને માટે આ “રઘુનાથજીનું મંદિર જ ઉત્તરવા લાયક છે, બીજી કોઈ પણ જગા હિંદુઓ માટે ઉત્તરવા લાયક નથી ધણીવાર તો સામટા સો બસો મનુષ્યો રાતના આવી જતા, તેમને પણ મહારાજ સવડ કરી આપતા આમ છતાં તરણ રાજસ્થાનમા મહારાજ શ્રીદામોદરદાસજી વિરદ જે હકીકત છપાઈ છે તે વદન યોટી છે, માટે તરણ રાજસ્થાનના નંપાદકજી આ હકીકત પોતાના પત્રમા હિંદીમા અનુવાદ કરી છાપી આવ્યો તે યોગ ન્યાય આપશે એવી આશા છે.

જ્ઞાન સૂર્યનાં ચિન્મય કિરણો

(લેખક - મહારાજ ભણેકલાલ જમનાદાસ મહારાજ)

(અનુમદાન મનાદયી)

પ્રકૃતિ-સ્વભાવ શી રીતે યુટે ?

નાત્યર્થ, ગુરુ કહ છે તેમ છે ખરૂં, પણ ગમે તેની પીડા વ્યથા થતી હોય તેને બીજા પામ બેઠા લોક જેમ જીવે છે, તેજ ગીતે પોતે પણ તે કષ્ટ-વેદનાને જાણે છે કાંઈ પૂછે ન - કષ્ટ થાય છે / કહશે કે હા તરીરમા કષ્ટ થાય છે તે સહન કરતો સાલીપે રહી જીવે છે ન્યુનાધિક અશે સહનશીલતાની પણ જરૂર છે પરંતુ એ અત કષ્ટનો વ્યાપાર છે તેથી મનોબળ વધારવાની પણ અવિતાવશ્યતા જરૂર છે, એ અધ્યાત્મની શક્તિમા સહાયક છે.

સદગુરુ કૃપાધ્યાત્મની દ્રષ્ટિ

ચેપા કૃપા પ્રજ્ઞામૃતપ્રપા જે સદગુરુની કૃપા છે તે બ્રહ્મામતની જગ્યા છે. જે તમારુ સુખ્યુ તેની પામે જાય છે તેને તે પાન કરાવે છે.

ગુરોરનુમદ્યાવીશ હશ્યાનુ મદ્યાદગુરુ ॥ સદ્ગુરના અનુઅહથી ધ્વજનુ દર્શન થાય છે અને ધ્વજનો અનુઅહ થાય છે ત્યારે ને ધ્વજ કૃપાથી તેવા સદ્ગુર મળે છે તે ધ્વજ જ સદ્ગુર રૂપે હોઈને જિજ્ઞાસુને પોતાના સત્ય સ્વરૂપનુ જ્ઞાન કરાવે છે ત્યારે બેદ આન્તિ તુડી જઈને અદૈત ટટ્ટિ થાય છે. દશ્વરાનુમદ્યાદેવપુનામદ્વંત વ સત્તા ॥

સુદ્ધિબળને ખેલ રમાય છે તેમા હાથી, ઘોડા, ઉટ, ગળ, ગણી, પ્રધાન વગેરે બધુ મિથ્યા છે, તેવાજ જય અને પરાજય મિથ્યા છે, છતાં તેમા અહ ભાવ મમત્વ, મોહ રાગ દેવાદિ થાય છે તે અહ મમત્વાદિ છોડે તો ભવગ્રધની નિવૃત્તિ થાય (સ સારદુ ખથી સુક્ત થાય)

ધન લુન્વા ઘનમય કામી વ સ્ત્રીમય તથા ॥

નારાયણમય ધીરા પરયતિ જ્ઞાન ચત્તુષા ॥

ધન લોભને સર્વત્ર ધન જ નજરે આવી તેજ ઝખ્યા કરે છે, અને કામી વિષયાધ સર્વત્ર સ્ત્રીનેજ ઝખ્યા-જોયા કરે છે,, પણ ધીર પુરુષો સર્વત્ર જ્ઞાનચતુષ્કે કરીને નારાયણમય બુદ્ધે છે

એક ચિત્તમગ્ન નામે વિષયાધ કામી પુરુષ હતો તે સ્ત્રીનાજ ધ્યાનમા ચાલ્યો જતો હતો રસ્તામા એક સાધુ સ્તેલો હતો તે કશુ ન જોતા તેના ઉપર પગ મૂકીને ચાલ્યો. તરત તે સાધુ ઉઠીને બોલ્યો કે, ક્યારે ' હમ સોયા પડા હે સો દેખતા નહિ ક્યા ' તે સામળી ચિત્તમગ્ન બોલ્યો કે, હમતો કામાધ હુજ, તેથી હમને તો આપકુ નહી દેખ્યા, પણ આપ સાધુ છો તેને પણ જહાગના વિષયોના ખ્યાલ થાય છે તે સાથે દેહાભિમાનને લીધે ક્રોધ પણ થાય છે, એ આચર્ય છે

સુધ, સુહાગા, સુમનુષ્ય, એ ત્રણ છે તે, બે (દૈત) ને અદૈતભાવે કરે છે સુધ (રીંચે છે-જોડી દે છે), ટકષુખા (સુતુ, રૂપુ, ત્રાણુ વગેરે કકડા સાથે રહી રસ કરી દાહકી રૂપે અબેદ એક રસ કરે છે) અને સારો માણસ છે તે સમાધાન કરી બેદભાવ દૂર કરી એકમ કરે છે, અને કુહાર (કુહારો) કાતર, અને કુમત્પર, એ ત્રણ છે તે એકના બે કરે છે બેદ કરે છે

વિષ્ણુ ભગવાને મધુ અને કંટક નામના દૈત્યોને મારી દેવતા બંકત, સાધુ વગેરેને નિર્ભય કીધા હતા તમે પણ મદ અને મોહરૂપ મધુકૈટબને મારીને સદ્ગુરુએ આપેલા દિવ્ય અક્ષથી જોશો તો તમે પણ વિષ્ણુપદ પ્રાપ્ત છોજ

સુધા (અમૃત) ક્યાં રહે છે ? આ પ્રશ્ન સામળી સમામા બેઠેલા લોકોમાથી પોતાને વિદ્વાન પડિત માની મનાવવા ધ્વજતા કેટલાક જુદી જુદી વાત કહેવા લાગ્યા કે, જઞ્ઞો ષિઘ્રા ષધુમુલ્લે ફણિના નિષાસે, સુધા ષસતીતિ વદન્ત્ય સુધા ॥ સમુદ્રમા, ચદ્રમા, વહુના સુખમા (અધરામૃત-હોદ્યા), અને નાગલોક (પાતાળ)મા અમૃત છે એવુ અણુધ (અજાની સૂર્ય લોક) કહે છે કેમકે સમુદ્રમા સુધા હોય તો કાર ન હોવો જોઈએ ચદ્રમામા હોય તો કૃષ્ણપક્ષમાં કાચ ન રવો જાદ્યે વધુમા હોય તો પતિ મરવો ન જોઈએ તેમજ વધુ સુખમા હુગધ ન હોવી જોઈએ નાગલોકમા હોય તો તેમા વિષ ન હોવુ જોઈએ ત્યારે સુધા ક્યા છે ? ત્યા અતિમ દેસલાનો ગેખી ઉત્તર સભાગયો કે,

સ ગે સુધા ષસતિ નિત્ય મદ્વજ્જનાનડમ્ ॥ સદા સર્વદા મદ્યાપુરોના મગમા (સત્સગતિમા) સુધા રહે છે એ નિશ્ચય જોઇ ને કેમ સુજ અધિકારી તેવા સદ્ગુર પાઠ પાન શ્રોત્રિય ષક્ષનિષ્ટ સત્યુપની સગત સેવી તેમની મેવા અદ્યાલુકત પ્રેમથી કરે છે તે જન્મમન્થાદિ બપથી છુટી પગમામૃત મોક્ષરૂપ બ્રહ્મામૈક્ય જ્ઞાન પામી નિત્ય તપ્તિને અનુભવ કરતો હુવા પ્રાગ્બાતે વિદેહ દેવત્યને પામે છે હરિ ઐ સન્સત્ ॥

(લેખક — દેશુભ)

મુળદની વાત છે મેયલ ઓપેંગ હાઉસમા “ નક્કમયતી ” નું નાટક થઇ રહ્યું હતું તેવું સવિસ્તર વર્ણન પ્રિયપાદકો આગળ કરવાની હું હવે જરૂર જોતો નથી અત્યારે તો કંઈ ખાનગી જતાવવાનું છે

બાપુ મોતીલાલ તેમની સ્ત્રી કમલા સાથે ફર્ટકલાસમા જોગ દત્તા જ્યારે ચાર પાપ પુગ થયા ત્યારે બાપુએ કમલાને આ પ્રમાણે કહેવાનું શરૂ કર્યું—કમલા ! શું સ્ત્રીયો ખરેખર ધીર્યવતી અને શુદ્ધ હૃદયવાળી હોય છે ? આ “ નજ દમયતી ” ના લેખકનો પક્ષ-પાત છે, મારા વિચારમા સ્ત્રીયો આદ્યત સ્વાર્થની ભૂર્તિઓ હોય છે તેઓબેવશાધ્નાંનમુના હોય છે એક નહીં આવા હજારો ઉદાહરણ જતાવી આવડે

કમલા—(કોપને ફેલીને) સસારમાં દ્રઢત આપજ ન્યાય પ્રિય છે। વિચારી સ્ત્રીયો માટે આપે જે વાક્યો કૃપા કરીને નકમા છે તેજ વાક્યો પુરોને કયાં હોત તો આપને ધન્યવાદ આપત સ્ત્રીયો સાચા પ્રેમની પ્રતિભાઓ છે તેઓ પ્રેમનો ખજાનો છે તેમના હૃદયમા હમેશા પ્રેમનો દરીયો પ્રેમના મોજા ઉછાળ્યા કરે છે, દમયતી સાથે મારો બેવકાઈ કરી, તેને જગલમા મારણે રડતી મુખ।

સીનાદેવીની વાતો એક નાનું બાળક થયું જાય છે આપ જેવા વિદ્વાન મનુષ્ય હૃદયમા આવી વાતોને ધ્યાન આપો છે। તે ઘણા આશ્ચર્યની વાત છે મોતીલાલ બાપુએ કહ્યું તે જમાનો બીજો હતો કમલા અને જવાજ આપના જતી હતી કે પછો હિમો થયો અને બેલ શરૂ થયો બેલ પુરો થયો ત્યારે ઘેર આવ્યાં મોતીલાલ બાપુ ઓઢ્યા—કમલા ! હું સાબીન કરી આપીશ કે સ્ત્રીયો બેવશ હોય છે કમલા—જાડુ સાડ, એનો જનાંવાં કે મરી જાઉં તો તમે બીજો વિવાદ કરો યા નહિ ?

મોતીલાલ—નહિ હું દલી નહિ કરું, કહાય હું મ * * * આગળ કંઈ બોલવા જતા હતા કે લગ્નજ કમલાએ પોતાનો જમણો હાથ મોતીલાલના મુખ પર મકરો અને ઓતી-હૃદયને માટે સ્પર્શ રહ્યો ? તમારા મુખમા આવી વાતો શોભા નથી આપની

બાપુ મોતીલાલ એક પ્રખ્યાત સમાચાર પત્રના લેખક અને પ્રકાશક હતા હવે આ એમ એ સુધી તેમજે શિક્ષા મેળવી હતી તેમજે દેવેશ તથા નિતિ મેવામા સારી ખ્યાતિ મેળવી હતી મારવાડી દ્વારા જતા મુજબનીને જ મારીપ બાપા માનના હતા,

તેમનું સમાચાર પત્ર શુજરાતીમાં જ છપાયું હતું અને તેની લગભગ ૧૧ હજાર કોપીઓ નીકળતી હતી.

તે સમાચારપત્ર જીવનનિર્વાહ માટે છપાવતા નહોતા. પણ શોખની ખાતર કાઢતા હતા. સમાચાર શિવાય તેમને ૫૦ હજાર રૂપીઆ જમીનદારીના મળતા હતા. કમળા અને તેના પિતાશ્રીનું ઘર એક જ સ્ટ્રીટમાં હતું એક જ મુલકમાં તેઓ બાલ્યાવસ્થાથી જીવતા હતા. બાલ્યાવસ્થાના પ્રેમે જ તેમને પતિપત્ની બનાવ્યા હતા. કમળા જન્મ નીચી સાદી હતી અને બાપુ હતા મશુગ.

યદ્યાપિ આ એક સાધારણ જન્મ હતો તથાપિ તેઓ એક જીવનને માટે જ ઉત્પન્ન થયા હતા. તેમને ૨૪ સે કલાક કમલાને છેડવામાં જ આનંદ મળતો હતો. કોઈ થોડા દિવસ માટે બાપુની પાસે કમલાની બેન મણિ ગેરેવા આવી બાપુ હમેશા સાળી સાથે મચકરી કર્યા કરતા હતા.

મણિ પણ અટલ હતી, તે કમલાની માકક સંધી સાદી ન હતી. મચકરીમાં માદ વાગ બાપુને એવા આડે હાથ હોતી હતી કે બાપુની લપલપાલી શબ્દ બનીસીમાં જ છાની માની શરમતી મારી બેઠી રહેતી હતી. એક દિવસ માણે બાપુને કહ્યું કે કમળાને મારે 'ર' બે અઠવાડીયા માટે મોકલી આપો. મોતીલાલબાપુ—એમનો ન કંઈ મોકે હા. કદાચી તમે અહીં રહો તો કમળાને આવવાની જા બાપુ, કમળાને પોતાના પતિની આ મચકરી બહુ જ ખરાબ લાગી પડતું અમુક કાણુને લીધે કંઈ બોલી નહિ મણિએ કહ્યું—મે તમે કમળાને લઈ જવાની આજ્ઞા નહિ આપો તો એટલું તો યાદ રાખજો કે હું કોઈ દિવસે અહિં નહિ આવું મોતીલાલબાપુ—એટલો મધો શુઓ કમલાની કંઈ જરૂર ના, જાઓ હું રન્ન આવું છું, પડતું એ ધ્યાનમાં રાખજો કે બે અઠવાડીયા કરતા એક પણ દિવસ વધુ ન થાય.

મણિ—હા ! એ વાત માની.

બીજે દિવસે મણિ, કમળા સાથે પોતાને ઘેર આવી.

(૨)

મણિના પતિ મહેન્દ્રનાથ મુખામના પ્રખ્યાત ઓફિસ બેરીસ્ટરોમાંના એક હતા. કમળાને જોઈને મહેન્દ્રે કહ્યું અહોહો ! આજે ક્યાંથી બુલા પડ્યા, તેમણે કેવી રીતે તમને આવવાની રન્ન આપી મે કેટલીક વાર તમને મોકલવા માટે કહ્યું હતું પણ તેઓ બહાના કાઢતા જ રહ્યા તેમનો આજ જવાબ હતો કે હું મારી સાથે લાવીશ.

કમળા—હા, તેમનું કહેવું બ્યાજબી હતું, ઘરમાં અન્ય કોઈ ન હતું, તેમા વળી મારી તબીબત ઠીક ન હતી મણિના બહુ કહેવાથી મોકલી દીધી મહેન્દ્ર આ સામળાને મુંઝામહસ્યો.

રવિવારની સાંજે કમળા ને મણિ વાતો કરી રહ્યાં હતા. એટલામાં ઘડીઆળે સાતના ટકોગ વગાડ્યા મેજ પર લેગ્ગ બળી ગયું હતું, મોતીનાલ બાપુનું સમાચારપત્ર ટેલપર પડ્યું હતું, મહેન્દ્ર તેના આહંક હતા. કમલાએ સમાચારપત્ર હાથમાં લીધું, પણ એક વાત યાદ આવવાથી પત્ર મૂકી દીધું અને મણિને કહ્યું—બહેન બાપુએ મારી સાથે એક પ્રતિજ્ઞા કરી છે કે મારા “મર્યા બાદ તેઓ બીજો વિવાહ નહી કરે” તમે મહેન્દ્રને કહીને એક તાર મોકલી આપો કે કમળા યોગ્યતી હલ્લની બિમારીથી મરી ગઈ કમળાએ થીએટરની

મધી વિગતે મધિ આગળ ગયું કરી, મધિની તળીયત તે વખતે બીકુલ ખુશ મીઠાઈમાં હતી અને તેથી તેજે કમળાની વાત તરતજ માની લીધી ૧૦ વાગે ગરે મહેન્દ્ર જે આગ્યા, મધીએ કમળાની વાતને કાર્યના રૂપમાં જાણવાને મહેન્દ્રને મરજ પાડી મહેન્દ્ર બામ થોડી વાગે તો ના કરેલા ત્યા, પણ જીવીઆ કોણ સાબળગુ હતું તેજ વખતે તાતું કાર્ય લખાઈ ગયું

સાવાઈ—“ કમળા જોયિતી દલબની બીમરીથી મરી ગઈ કમળા અને મધી બન્ને વિચ્છેદ થઈ જતા હતા કે આ બધાનક મરકરીનું શું પરીણામ આવશે

યુધવાગની માળે પોણેનું મોતીવાળું સમાચાર પત્ર આવ્યું જેનું માગ્જન કાણ હતું જે નેહને કમળા ગમગાઇ મળે મધીએ જાણીથી સમાચાર પત્ર ઉઠાડી નાખ્યું સમાચાર ઉઠાડતા જ મધીની નજર કમળાના ચિત્રપત્ર ગાંધી નીચે પણ લખ્યું હતું “ કમળાદેવી ” કમળાની લેખકની સીતું અણધાર્યું મધુ, “ કમળા ” “ કમળાને સાચો પ્રેમ ” “ કમળા તું ક્યા છે ” “ કમળાના આત્માથી જે વાતો ” “ કમળાના મર્થપત્ર જે આસુ ” આવી કણ્ઠગ્રસ્ત લેખોથી સમાચાર પત્ર ભગાઈ ગયું હતું જે વાગીને કમળા અને મધી ગુલા સાગરા ‘ કમળાના મર્થપત્ર જે આસુ ’ વાળો લેખ વાંચીને કમળા જેવાન ચરને નીચે પડી ગઈ તેનું ચક્રવર્તી ક્ષીણ થઈ ગયું મધીની પણ હાલત મારી નહતી માળે મહેન્દ્ર જે આગ્યા સમાચાર વાંચતા સાગરા અને સાચે આપમાથી બાનું પણ વસાવા લાગ્યા આજે કમળા લાંબે રાત્રે કાંઈએ જોજન પણ ન કર્યું પરંતુ કમળા જેમની તેમ મુખ હાથોથી સત્તાડીને પડી ગઈ, તેના કુખનો કંઈ પાગલ નહોતો બીજા યુધવારે કરીને સમાચાર પત્ર આવ્યું જેમાં કમળાના બીજા પણ ચિત્રે હતા, લેખ પણ પહેલા કમળા વધુ અશ્રુ વપાવે તેવા હતા આ વાંચીને કમળા વધારે ગમગાઈ ગઈ બીજા યુધવારે કરી નીચમ અનુમા સમાચાર પત્ર આવ્યું જેમાં એક સીતું ચિત્ર હતું અને જેના નીચે લખ્યું હતું કે લેખકની હવે યનાગી પત્નિ (વીવાહ જાજ આવાડીઆમાં થશે)

અત્યાં મુખી કમળા પતિની દલમથી લખાવતું તેમનું જનાવગી રાધુ મદન કરતી હતી પરંતુ આ પ્રકાર વાંચી પણ મરજ જેવાન થઈ પડી કમળા, પોતાની બધાનક મરકરીનું પરીણામ વાંચી કુણ તો નાત્રામાં કરીને તમે માતી હતી ખાવા પીવાનું માન ગયું નહિ

મહેન્દ્ર અને મધીની આ મીઠી દિવાસા બરી વાત સાંભળી નહતી, એક ગરે ૧૨ વાગે મોતીલાલ આપુનો લાગે આવ્યો કે

સાવાઈ—“ હું અને મારી દુર્લભ પત્ની મરજે નવ વાગે આનીશું ” આ તા વાંચીને કમળાની હાલત ટેલી થઈ હતી જે પ્રિય પાત્ર ગણ પોનેજ સહાય વિચાર કરી વાંચી લેવાની રૂપા દયાવગે

(૩)

બીજે દીવમે મરજે નવ વાગે મહેન્દ્રના દ વાગત પાસે એક ધુગ ધુગ ક ની મોટા ગાડી આવીને ઉભી રહી તેમાંથી આપણા પૂર્વચરિત્રીન બાપુ મોતીલાલ ઉઠવા અને મીઠા બંગલમાં ગયા જ્યાં કમળા તળીયાને માથું દબને બેઠી હતી તે સમયનો દેખાવ જોતાં લાંબક હતો બાપુએ કમળાને જોઈને આશ્ચર્યથી પૂછ્યું—કમળા ' કમળા ' તું તેની આત્મા છે ?

બતાવ, જાણીથી બતાવ ? કે તું કોણ છે તેના ઉત્તરમા કમળાએ હાડી દિધી પતિનાપગ નાખી

બાપુએ કહ્યું—કમળા, નીચે ગયો ગાડીમા તમારી સપત્ની બેઠી છે તેને આવકાર સાથે લઇ આવો આ મામળાનું હવે અને કમળાનું બેભાન થવું હતું ફક્ત આબો બાપુ તરફ હતી બાપુ ધણી ધૈર્યથી કામ લઇ -લા હતા પણ હવે વધારે ધૈર્ય બતાવવું અમ-ભવ હતું દોડીને કમળાને બોળામા લઇ લીધી અને બોલવા લાગ્યા કે કમળા ! બસ કરો, હવે આ ઇન્દ્રજીતને સમાપ્ત કરો કમળા બેભાન હતા તેને ખબર નહતી કે ન ક્યા છે, અને તેના પતિ શુ કહી -લા છે કેવડો છાટયો, દોહીનુર કોલનવોટા મગાવ્યું ત્યારે કંઈ બાન આવ્યું અને હોડીને બેઠી થઇ અને બાપુના ગળે વળગીને ગડવા લાગી મહેન્દ્ર મણિ બુદ્ધ રહી ગયા હતા, અને આ લયાનક કસ્ય જોઈને વિરમય થઈ ગયા હતા બાપુએ કમળાને પૂછ્યું—કેમ તમારી સપત્નીને ઉપગ નથી બોલાવવી તમે જાણને લાવો તો મારી વાત છે, આખરે તે ક્યા સુધી વાટ જોતી ગઢે છે આ સામગ્રીને કમળા પાળ ખમી ગઈ મારી સપત્ની ! મારી સપત્ની ! એમ કરીને આમતેમ જોવા વાગી અને દોષિત થઈને બીજા ઓરડામા ચાલી ગઈ

મોતીલાલ બાપુએ ધણી વિવેકથી કામ લીધું પણ તે નિશ્ચય ગયું કમળાની કાવ-તને જોઈને બાપુને ખાતરી થઈ કે કમળાના હૃદયમા આ વાતે વર ફરી લીધું છે કમળા એક મહીના સુધી માદી રહી બપોરે તેણીની દાલન પીઠે થઈ, ત્યાં બાપુએ કમળાને કહ્યું—પ્રિયે ! તે આમ શા માટે કર્યું ?

કમળા—કેવળ મસ્કરી માટે અને આપની વાતોની પરિક્ષા લેવા માટે

મોતીલાલ બાપુ—(હસીને) આતું ફળ મણે બોગવ્યું ? ત્હારું તે ધૈર્ય ક્યા ગયું ખારી આ હારજીતનો નકબી બેઢ હતા

કમળા—(ધરમાણને) આપે મારા ચિત્રો છાપીને લોકોને ખાતરી કરી આપી કે હું મરી ગઈ છું હવે તેઓ મને જોઈને શુ કહેશે ?

મોતીલાલ બાપુ (હસીને) તે કોપી ફક્ત તમારે ત્યાં બોલવા જ છપાઇ હતી બપોરે ત્હારો તાગ આવ્યો ત્યારે મહેન્દ્રે વળી ત્હારી કુસલસેમનો પણ તાગ કરી દીધો હતો

મણી—પોતાના પતિના આ કાર્ષ માટે કોષનો દેખાવ કરીને બોલી-કેમ, વગે આ વાત મને ન કહી, હવે આ બે હમાનીનો કડોગ દડ બોગવવા તૈયાર થાઓ મહેન્દ્ર-કેમ નહિ, કમળાની વાત તું જોઈ ચૂકી છે, તું પણ તાગ આ કૃત્ય માટે આવી રીતે જ પસ્તાતી હશે

પ્રિય વાયક વર્ગ ત્હારી આ નાની વાત પુરી થઈ કલમ પણ આગળ ચાલતા અ-ટકી અને હું પણ આપ લોકની ક્ષમા ચાહીને વિરમુ છું ફરી હાથરેન્ગા હશે તો મળીશું

* એક મગરી લેખપગથી લખેલી

દેવી સંપત્તિમાન મનુષ્યો.

સર્વ ધર્મોમા વિદ્યા બો નાન મેળવવાનું કહેલું છે મર્વ પ્રકાશના વ્યવહારિક અને પારમાર્થિક કાર્યો કરવામા તેની જગત પડે છે દરેક કાર્ય કરવાનો ઉદ્દેશ ગોતાની ઉત્પત્તિ કરવાનો કે જે સ્થિતિમા આપણો જન્મ થયો હોય અને હાલમા આપણે જે સ્થિતિમા હોઈએ તેમાથી આપણે ઉચી સ્થિતિને પ્રાપ્ત કરીએ એ આપણો ઉદ્દેશ હોવો જોઈએ. પશુઓ સ્વાર્થિ હોય છે આપણે પણ જો સ્વાર્થી જનીએ અને પશુઓના ગુણ આપણામા ગણીએ તો આપણામા અને પશુમા કેટલું નહિ, પણ આપણે મનુષ્યત્વના ઉત્તમ ગુણોને પ્રાપ્ત કરી હમેશા અગળ અને આગળ વધવું જોઈએ મનુષ્યત્વથી ઉત્તમ દેવત્વ ગણાય છે તપથી મનુષ્યો દેવત્વને પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

આપણે મનુષ્યોમા પણ ધણા માગ વિચાર વગરના પશુગુણ ગુણવાળા જોઈએ છીએ, તેમ મિદ્ધિયા વાળા, શુભ આચારવાળા, પવિત્ર ઉદ્ધવના એવા જેવ ગુણો વાળા પણ ધણા મનુષ્યોને જોઈએ છીએ પવિત્ર મહાપુરુષો, સાધુ મતો, સર્વ પ્રતિ પ્રેમ ગણવાના અભાવ વાળા, મગ દેવનો ત્યાગ કરેલો હોય છે તેવા, ધણાય મનુષ્યો મનુષ્ય હમા પણ દેવત્વને મેળવી શકે છે તેમ દેખારમા મનુષ્ય છતાં નિર્ભય, સ્ત્રી, વ્યભિચારી, દુર્ગુણી, દુષ્ટ એવા ધણાય પશુ જેવા અભાવના મનુષ્યોને આપણે જોઈએ છીએ આવા મનુષ્યોએ મનુષ્યત્વ ખોઈ પશુત્વ મેળવ્યું હોય છે.

શ્રી કૃષ્ણભગવાને સ્વમુખે ભગવદગીતાના સોળમા અધ્યાયમા કહ્યું છે કે -

અમય સત્ત્વ સશુદ્ધિર્ જ્ઞાન યોગવ્યવરિધિતિ ।

દાન દમથ યજ્ઞશ્ચ સ્વાધ્યાયસ્તપ ધ્યાર્જવમ્ ।

ગ્રાહમા મત્યમ ક્રોધસ્ત્યાગ જ્ઞાતિર પૈશુનમ્ ॥

દયા ભૂતેન્વલોલુપ્ત માર્દવ હીરચાપલમ્ ॥૨॥

તેજ હ્વના ધૃતિર્ ગૌચમદોહો નાતિ માનિતા ॥

મરતિન્સપટ દેવીમમિનાતમ્ય મારત્ત ॥ ૩ ॥

નિર્ભયતા, ચિત્તશુદ્ધિ, નાન અને યોગમા એકમતા દાન, ઇન્દ્રિયનિગ્રહ, યગ, - તપ, સત્યતા, અહિંસા, મત્ય, ક્રોધ હિન રહેવું, ત્યાગ, ઉદારપણ, નાતિ, કપટ ન કરવાપણ, ભૂતમા ૮ પર દયા, વિષય લોભુપતાનો ત્યાગ, નમના, લગ્ન નિર્ઘટ વ્યાપાર ન કરવો, તેજસ્વિતા, ક્રમા, મૈત્ર્ય, પવિત્રતા, અદોહ, અને માનીપણનો અભાવ, એ લક્ષણો દેવી સંપત્તિવાન મનુષ્યમા હોય છે અને

દમો દર્પોઽભિમાનથ ક્રોધ પારુષ્ય મથચ

ગ્રજ્ઞાન ચામિઽજ્ઞાતસ્વ પાર્થ સપદ મામુરીમ્ ॥ ૪ ॥

દમ, ગર્વ અભિમાન, ક્રોધ, દરોહતા, અને અનન, એ લક્ષણો આમુરી સંપત્તિમા જન્મેલા પુરોમા હોય છે

ઉપરના ત્રી ભગવાનના વચનોથી આપણે સમજી રાહીશું કે કેવા ગુણવાળા મનુષ્યો દેવતુલ્ય છે અને કેવા ગુણવાળા મનુષ્યો પશુતુલ્ય છે જેમને મનુષ્ય દેહમાં જ દેવત્વ પ્રાપ્ત કરવું હોય તેમણે ઉપર બતાવેલા દૈવી સપત્તિનાળા પુરુષોના લક્ષણો ગ્રહણ કરવા, અને જેમનામાં ઉપર પ્રમાણે આસુરી સપત્તિવાળાના લક્ષણો હોય તેમણે તેના ત્યાગ કરવો.

જેઓ ધી ભગવાનના વચનો અનુસાર દૈવી સપત્તિવાનતા લક્ષણો પોતાનામાં ધારણ કરે છે તેઓ પોતાની ઉન્નતિ સત્વ સાધી શકે છે આ ગુણો દરેક મનુષ્ય પોતે ધારણ કરી શકે એવા છે, પૂર્વે મહાપુરુષોએ આ ગુણો પોતાનામાં ઉતારેલા તેથીજ તેઓ દૈવી પુરુષો થઈ ગયા છે, અને આપણે તેમને અત્યારે ઇશ્વરગતાર રૂપે, આચાર્ય રૂપે, મહાપુરુષ રૂપે પૃથ્વીએ છીએ આપણે જોવા થવું હોય તેવા ગુણોને આપણે આપણામાં પ્રકટાવવાનો અભ્યાસ રાખવો.

ઉપરના શ્લોકમાં સર્વથી પ્રથમ અભય મેળવવાનું જણાવ્યું છે મનુષ્યે સર્વથી પહેલાં નિર્ભયતા મેળવવી, હવે આપણે જોઈએ કે મનુષ્યમાં એ ભય કયાથી પેસી ગયો શ્રુતિમાં કહ્યું છે કે “ દ્વિતિયાઙ્ગે ભય મચતિ ” અર્થાત કોઈ બીજાના હેવાથી ભય થાય છે એટલે જો આપણે આખા વિશ્વમાં એક પરમાત્માને જ વ્યાપક માની લઈએ, અને આપણા શરીરના મગ્ગા અને છત્રનાના આધારરૂપે પણ તેને જ માની લઈએ, અને આત્મા અનર અમર છે એવી દૃઢ ધ્વનિ રાખીએ તો પછી ભય શી રીતે રહે? પરમાત્મા સિવાય બીજું કોઈજ નથી તો પછી બીજાનો ભય શો?

આપણે જ્યાં સુધી પરમાત્મા ઉપર શ્રદ્ધા રાખતા નથી ત્યાં સુધીજ ભય છે વ્યવહારમાં અનેક વિપત્તિઓ આવે છે એ વાત સાચી પણ મનુષ્યે તે વિપત્તિઓને ટાળવાનું બળ, અને સાહસ મેળવવું દુર્લભતા, સાહસ હિનતા, અને ભયશીલ, શકાશીલ રહેવું એ મહા અવગુણો છે એ અનુભવોને લીધેજ મનુષ્ય વાવવાડી કરી જાય છે તેથીજ તેને અનેક પ્રકારના ભય સતાવે છે એ લયના સંસ્કારો નાનપણથી બાળકનામાં પડે છે તે મોટી ઉંમરે તેને વધુ સતાવે છે.

શકાશીલ મનુષ્યો જેની તે વાતમાં ભય લાગે છે અને જેમને ઇશ્વરકૃપા શ્રદ્ધા હોય છે, પોતાના બળમાં વિશ્વાસ હોય છે તે સદા નિર્ભય ગહે છે દરેક મનુષ્યે પોતાના બાળકોને નાનપણમાંથી જ નિર્ભયતાના સંસ્કારો પાડવા, લયની વાત તેને કહી જ નહિ, માયાપોએ તેમને ભય બતાવવો નહિ, જેમજો તેમ બાળકોને નિર્ભય રહે એવા સંસ્કારો નાખવાથી મોટી ઉંમરે મનુષ્ય નિર્ભય થાય છે પછી તેને કનાથી ભય લાગતો નથી.

ધણીવાગ માળાષ જ બાળકના નાની નાની બાબતોમાં ભય બતાવે છે, અને તેથી તે બીકણુ મની જાય છે ભય એવી કર્શી વસ્તુજ નથી જ્યાં સર્વત્ર ઇશ્વર વ્યાપ્ત છે, ઇશ્વર આપણુ ગ્રહણ કરનાર આપણી સાથેજ છે, પછી ભય શી વાતનો? ધણીને રાત્રે અધાગમાં જતા ડગ લાગે છે પણ તે ડગ છોડી તે વારવાર અધારામાં જવાનો અભ્યાસ કરે તો પછી તેનો ડગ ભાગી જાય બાળકોને મોઝે અધારામાં ચોરની કે જુલની બીક લાગે છે, આવા સંસ્કારો માયાપોજ તેને પાડે છે પણ તેની જગ્યાએ જ્ઞાનસ લઈ એક એ વાગ જવાથી પછી વગર જ્ઞાનને પણ જવાનો અભ્યાસ પડે છે અને ભય લાગી જાય છે.

આ સમાગમાં મુખ, સપત્તિ, સર્વ પ્રાપ્ત હોય છતાં પણ જો મનુષ્ય બીકણુ હોય

છે તો તેને ખરું સુખ મળતું નથી, તેણે પ્રથમ નિર્ભયતા મેળવવી જોઈએ તોજ તે વ્યર્થ સુખનો ત્યાગ મેળવી શકે છે વ્યવહારના કાર્યોમાં વેપારકલોગમાં પણ ભયનો ત્યાગ કરવો ગંકારીલ અભાવ ડોડી દઈ સાહસી બની નિર્ભયતા મેળવવી

ખરી રીતે તો ભયના વિચારો જ મનુષ્યને બચાવીત કરી મૂકે છે ભય જેવું કશું હોતું નથી છતાં મનુષ્ય માત્ર ભયના વિચાર કરી કલ્પનામાં ભયનું ચિત્ર ખૂટ કરી દે છે માટે મનુષ્યે નિર્ભયતાના વિચાર મેલવા, કાઈ વાતનો ભય ન રાખવો જેને જે વાતનો હોય છે તેની માથે ભયનું ચિત્ર ખૂટ થાય છે, જે નિર્ભય રહે છે, તે સદા વિજયી હોય છે રોનીયોને પણ તે ભય પસંદ ગયો તો તે જંગ ધર કરી બેસે છે, પણ જે તેને ભય ન હોય તો જંગ જરૂર ચાલ્યો ભય છે નિર્ભય મનુષ્યથી સિદ્ધ, વાઘ વગેરે હિંસક પ્રાણીઓ પણ ડરે છે કશું છે કે “ કે એક મરણીયો મોતે ભારે ” એટલે એક નિર્ભય મનુષ્ય સો મનુષ્યોને હરાવી શકે છે

ભયને દર કનવાનો એક સર્વોત્તમ ઉપાય છે કે મનુષ્યે જાતે નિષ્પાપી થવું જુદું બોલતું નહિ, કષ્ટ પ્રપચનો ત્યાગ કરવો અને કંઈકેશ સત્ય પાલન કરવું, જે તે આદર્શ ગુણો ધારણ કરે તો પછી તેની પાસે ભય આવી શકશે નહિ. જે આપણે કોઈને હાનિ નહિ કરીએ, કોઈની સામે અસત્ય રીતે નહિ વર્તીએ, કોઈને પછી આપણે હા શો હોય ? કહેવત છે કે ચોગને જ્યાં ત્યાં ભય છે, ભય તો આપણી જ સાથે છે પાપ ન કરીએ તો પછી ભય શો ? જ્યાં સુધી આપણામાં પાપનો અંશ હોય છે ત્યાં સુધીજ આપણને શંકાઓ, સંભાળનો કે ઈશ્વરનો હોય છે, પણ જ્યાં પાપનો અંશ પણ હોતો નથી એવા મહાપુરો સદા નિઃશંકી થકે છે આપણે નિઃશંક થવા પાપ માત્રનો ત્યાગ કરવો ધરે છે

ઇશ્વરનું ભજન ઉપાસના એ ભયને નિવારવાનું સર્વોત્તમ સાધન છે આપણે જે ઇશ્વરના ભક્ત બનીએ, તેનું જ શબ્દ મંદણ કરીએ, આપણું હૃદય ઇશ્વરીય મિત્રનો અનુસાર ગાળાએ તો પછી ભય આપણાથી જરૂર મેંકડો ગાઉ જ નહીં

ક્રતિના ઉપાયોમાં અભયને મુખ્ય સ્થાન એટલા માટે આપવામાં આવ્યું છે કે એક તો ભગવાને પોતે દૈવિ સપત્તિઓમાં તેને પ્રથમ સ્થાન આપ્યું છે, અને બીજું આપણામાં ભયનો અવગુણ નાનપણથી ધર કરી ગયા છે માટે તેનો ત્યાગ કરવો તેમજ બધા કરતાં હિંદુઓનાં ભય વધુ જાણીય છે તેઓ પોતે પોતાનું તેમ સ્ત્રીઓ અને બાળકાનું રક્ષણ પણ કરી શકતા નથી, ભય જણાતા સ્ત્રીપુત્રાદિને ભયમાં મૂકી પોતે બચી જવા નામી જાય છે એ આપણી નિર્ભયતા સુચવે છે માટે આપણે આપણામાંથી આપણા જાગૃકામાંથી, સ્ત્રીઓમાંથી અને સમાજમાંથી ભય માત્રને દાંડી ઠાડી નિર્ભય બનવું ધરે છે

જ્યારે આપણે નિર્ભય ૬૦ વિગતના શીખીનું ત્યારેજ આપણી ઉન્નાત કરી મકીશુ આગળ અધ્યા માટે નિર્ભયા ૧૧ પ્રથમ ૨૨૩ ૬

અર્શ ચિકિત્સા.

નવમેા અધ્યાય

(ગતાકથી આશુ)

અર્શમાં હાસનો પ્રયોગ—ચિત્તના મૂળની હાલને ધસી ઘડાની અદર મોપડી તે પછી તેમા દહી મેળવવુ એ દહીનો હાસ અથવા મઠો અર્શરોગમાં ધણો હિત-કારક છે ૭૮

વાત અને કફથી ઉત્પન્ન થયેલ અર્શમાં હાસથી ઉત્તમ બીજુ કાષ્ઠ આપધ નથી દોપને અનુસાર મ્નિગ્ધ વા રક્ત તકનો ઉપયોગ કરવો (૭૯) બળ અને કાવને જાણનાર વૈદે સાંત દિવસ, દસ દિવસ, પદ્મ દિવસ અને મહિના સુધી હાસનો પ્રયોગ કરાવવો ૮૦

જઠરાગ્નિ અત્યંત મદ થઇ જાય તો હાસદ્વારા નિકિત્સા કરવી, અથવા સાયકાલ સમયે ધાણીના સાયવાનો હાસની સાથે અવલેહ બનાવીને આપવો (૮૧) હાસના પચ્યા પછી હાસની માથે સિંધાલુષ્ય મેળવી તેના અનુપાનમા આપવી, હાસની સાથે ધીવાળો ખાત આપવો (૮૨) અથવા હાસની સાથે સિદ્ધ કરેલું (ખપે તેને) સુષ કે માસરસ આપવો કાલના ક્રમને જાણનારા વૈદે હાસના સેવનનો સહસ્રા પરિત્યાગ ન કરાવવો (૮૩)

જો હામતુ એક મહિના સુધી મેવન કર્યું હોય તો તેનો ત્યાગ એક મહિનાના ક્રમથી કરાવવો અન્નના મેવનથી હાસનું સેવન દહી થતું નથી (૮૪) આ ક્રમથી હાસનો પ્રયોગ કરાવવાથી અર્શરોગ ફરી ઉત્પન્ન થતો નથી અગ્નિ દૃઢ થાય છે બલ, પુષ્ટાઇ અને વર્ષ્વ વધે છે ૮૫

દોષ, અગ્નિ અને બળને જાણનારા વૈદે રક્ત તક અર્દોદ્દૃત અને અનુદ્દૃત એવા ત્રણ પ્રકારે હાસનો પ્રયોગ કરાવવો તેમા પહેલી વિધિ કફની અધિકતાના અર્શમાં, બીજી વિધિ સમાન વાતકફના અર્શમાં અને ત્રીજી વિધિ વાતાધિક્યના અર્શમાં ઉપયોગમા લેવાય છે ૮૬

જો અર્શ હાસના સેવનથી શાંત થાય છે તે પાછા ફરી ઉત્પન્ન થતા નથી, પૃથ્વીમા હાસ અને દાબના મૂળમા હાસ નખવાથી તે નષ્ટ થઇ જાય છે (૮૭)

તો પછી દોષાગ્નિ પુરૂષના સુકા અર્શ જાય તેમા તો આશ્વર્થ જ શુ ? હાસથી નાહિયોના શુદ્ધ થવાથી જ રસ સારી રીતે ફરી ચક છે (૮૮)

તે પુષ્ટિ, બલ અને પ્રહર્ષ ઉત્પન્ન કરે છે, તથા તે રસ સર્વ પ્રકારના વાત કદ રોગોને ફર કરે છે, ૮૯

અર્શ ઉપર પીવાની દવા—પીપ્પળ, ગડોડા, ચિત્રક, મજ્જીપીપ્પળ, આદુ, કાળા છરી કોણ છરી, માણા, તુમરક, ધાણા, બીલીનો ગર્જ, કકડારીળી, અને દાળીપાટ એ સર્વને ધસી તેની સાથે પેપા બનાવવી એ પેપાગા દા.અનો રસ નાખી ખાંડી કરીને ધી

અને તેણે નાખી પીવે તો અર્થ રોગ નષ્ટ થાય છે ૯૧ ઉપર કહેલા ઔષધોથી જાડી
યુષ, જળ અને ધીને પકવી અર્થ રોગની સાતિ નિમિત્તે સેવન કરવું ૯૨

અર્થ ઉપર ચવાગુ—કચ્છરો, ખાખરો, કે પીપળ અથવા સુદની સાથે ચવાગુ સિદ્ધ
કરીને તેમાં ઊંસ તથા વાટેલા કાળા ખરી મેળવી અર્થના રોગીને આપવા ૯૩

ચુકા મૂળાનો યૌ, કાશીની કંઈ, વા કામો કે ખીલીનો યુષ વા કળથીનો ૬ ઉપ
સેટનો યુષ ૯૪

અથવા એ કાજમા * * દાઝનો રસ મેળવી ઊંસ સાથે તથા સચ્ચાહી ઔષધો
સાથે સિદ્ધ કરેલી + + + દવા આપવી

અર્થ ઉપર પચ્ચ—અર્થ ઉપર લાલ ચોખા, મહા રાવી, કદમ્બી ચોખા, સામે
ચાઉ અને સોડી ચોખા અર્થરોગવાળાને દિતકારી છે ૯૬

આ જુદા જુદા પ્રકારના ઝાડવાળા અર્થરોગીઓની ચિકિત્સાવિધિનું વર્ણન કયું
હવે અત્યંત મોટર અને કઠણ ઝાડવાળા અર્થની ચિકિત્સાનું વર્ણન કરીએ છીએ ૯૭

પ્રથમ સુદનું ચુર્ણ અને સાકર ફાકી ધી વાળે સાચવે અને સિંધાલુષ મેળવી
પ્રમત્તા અથવા સુરામન્ડનું પાન કરવું ૯૮

અથવા જુનો ગોળ, મુંદ અને કાળીપાટ અને દાઝનો રસનું પાન કરવું અથવા
ગોળ, ધી અને જવખાગનો પ્રયોગ કરવો ૯૯

અથવા અજમો, સુંદ, કાળીપાટ, દાઝનો રસ, ગોળ, ઊંસ અને સિંધાલુષ એ
સર્વ મેળવીને આપવા, આ પ્રયોગનું સેવન કરવાથી અધોવાયુ તથા ઝાડનો ખુસારો
થાય છે ૧૦૦

જવાસો, ખીલીનો ગર્ભ, અજમો, અને સુંદ એ ચારેમાંથી એકએકની સાથે કાળી
પાટનો ક્વાથ કરીને પીવાથી અર્થરોગ મટે છે ૧૦૧

ઉપરના પૂત અને તેલોમાં કંઠજના પાન પલાળી સાચવાની માથ મેવન કરે તો
અધોવાયુ અને મગનો ખુસારો થાય છે

અથવા જમ્બા પહેલાં સિંધાલુષ મેળવી મરિગ અથવા ગોળ અને મુંદ મેળવી મીનું
અને નેત્રીરત્નું પાન કરવું ૧૦૨

અર્થ ઉપર ધૂતનો પ્રયોગ—પીપળ, મુંદ, જવખાગ, કાળીચરી, ધાણા, છગ,
અને ગોળની રાજ એ સર્વમાં દાઝનો દાણાનો રસ અને ધી મેળવી મેવન કરવું ૧૦૪

અથવા પીપળ, પીપળીમૂળ, ચિત્રક, ગજપીપળ, આદુ અને જવખાગ એમાં સિદ્ધ
કરતા ધૂતનું પાન કરવું ૧૦૫

અથવા ચવક અને ચિત્રકની સાથે સિદ્ધ કરેલું વા ગોળ અને જવખાગમાં મેળવે
વા પીપળીમૂળની સાથે મિદ્ધ કરેલું જેમાં ગોળ, જવખાગ અને મુંદ મેળવી ૧૦૬

અથવા પીપળ, પીપળીમૂળ દહી, દાઝનો રસ, ધાણા એ સર્વની માથે મિદ્ધ કરે
પુન પાન કરે તો અધોવાયુ અને દરતની કષયપાત દુર થાય છે ૧૦૭

ચત્યાદિ ધૂત—ચવક, ચિત્રક કાળીપાટ, જવખાગ, ધાણા, અજમો પીપળીમૂળ
ખીલીચણ, સિંધાલુષ ૧૦૮

ચિત્રક, ખીલીના ફળનો ગર્ભ, દરેક એને ધુરી ચોથણા, દહીની માથે ધીને પકાવી
એ ધીના મેવનથી ઝાડનો જો અધોવાયુનો ખુસારો મટે છે ૧૦૯

તથા યવાદિકા, ગુલમથ, નવકન્ન, પગિઆન, ગુલમથ, જો વધારા પાન
દર કરે છે. ૧૧૦

હિક્કા સં. હેડકી ગુ. ઉચકી મ.

(લખનાર-આર્યવેદ મથાગમ મુદ્રણ)

વર્ણન--ગાત્રી અને પેટની વચ્ચે એક વિભાજક રૂપ પડે (ડાયાફ્રમ) છે, તે ઉપર મગજમાથી નીકળીને એક મગજતણ (કનિકનલ) ફેલાયેલ છે આ પડાના મધ્ય પટલ અને મગજતણને મધ્ય પટલતણ કહેવામાં આવે છે હેડકીમાં આ પડા એકદમ સડોળ પાત્રી નીચે મરે છે, જેથી હવા શ્વાસમાર્ગના મુખ ઉપરના પડા (વ'વ) ઉપરની અવાજ ઉત્પન્ન કરનાર ગુણુ ઉપર (વોકલ કાર્ડસ) મારકાય છે, અને તેથી જ હેડકીનો વધુ પડતો અવાજ ઉત્પન્ન થાય છે

કારણો--મધ્ય પડાને ઠંડા થવાથી તરતજ હેડકી લાગુ થાય છે વધારે અત્યંત અગર જળપાન કરવાથી અગર પાચનક્રિયા યથાર્થ ન થવાથી કોમમાં વાયુસમય થઈ કોરો અધિક પુરે છે અને તેથી હેડકી લાગુ થાય છે ધણે લાગે મોટા કરતા નાનાને વધારે લાગુ પડે છે, બાજરી ચાવતા તેની અસર ગળે જવાથી પણ હેડકી આવવા લાગે છે જેમ ઉપર કળા નજીકના કા ચોથી હેડકી લાગુ પડે છે તેમ છેટે । કાચોથી પણ લાગુ પડે છે આત્મવેદનગંદાહમાં (પેરીટોનાઇટીસ)માં જ્યારે તેની જળત્વચા સુગ્રે છે ત્યારે પણ હેડકી લાગુ પડે છે કોમમાં કુદવિદ્રધી-મધુ થવાથી કે કાળપુળી થવાથી હેડકી થઈ આવે છે મહામારીના રોગ મટવાના વખતમાં પણ કોમને સખત હેડકી લાગુ થાય છે અને તે સાથે સખત ઓડકાર અને ઉસડી પણ થઈ આવે છે સારાશ ઘણું કરી હેડકી એ કોમમાંના કે હેડમાંના રોગતું સચક ચિહ્ન છે, તોપણ મગજમાં વિકાર થઈ મધ્ય પડાના મૂળમાં તેની અસર પહોંચવાથી બહુ સખત હેડકી ઉપડે છે હીગ્ટરિસમાં કોઈ કોઈને કલાકોના કલાક સુધી હેડકી થતી જતી જતી આવે છે કુપાદિક વિકટ ક્ષીણતામય રોગોના છેવટમાં, કમકર વિષમજ્વરમાં, મગજમાં કાયમનો જગાડ થઈ ઉત્પન્ન થએલા રોગમાં અને ખીમ સખત આંખરોમાં છેવટમાં હેડકી ઉપડે છે તે શ્વાસ જેવી દુઃસાધ્ય અને અતઃકાળની હેડકી કહેવાય છે તેમ જને તે મૃત્યુચક પ્રથમ ચિહ્ન બેખાય છે અતઃકાળની હેડકી અડવાડીયુ સુધી લાગુ આવ્યા કરે તોય તે યશી ખરી અસાધ્ય નથી હોતી જો કે તે વખતે નિદ્રા નથી આવતી, અતઃ નથી સેવાતું, યાકી નમણુ થઈ જવાય છે, પરંતુ આની હેડકીથી કોઈકનુંજ મૃત્યુ થાય છે

ઉપાય--હેડકીની ચિકિત્સા (ઉપાય)ની વળવીજ કરવી તે તેના કાણુને અનુસંગતા ઉપાય કરે કરવી કોમમાં અપકવ અનનો સચ્ચ હોય તો તેને ગંધ ચૂર્ણ, કે મોઢાને ઉ નાપણીમાં પાછને ઉલટી કરાવવી એટલુ પુરતું ઉતુ પાણી પીને ગળામાં આગળા ધાલવાથી પણ ઉસડી થાય છે ત્યારબાદ પાચન ઔષધો દેવા મોઢા કે સાજખાં બે વાલ, સુંદર વાલ તથા હિમજ બે વાવથી ચાર વાવ, એકત્ર મેળવીને આપવાથી હેડકી થાત થાય છે, હિગાજક ચૂર્ણ આપવુ, શિવાહાર (સોડા ને હિમજ) ૩ ૦૧ ભાર જળ સાથે સેવે સ્પિગિટ આમોનીયા એરોમેટિક અર્ધો દ્રામ, અગર અર્ધો ઓસ ખાડી જળમાં મેળવીને આપવી, જે

ઉપર અને ટાંક ઉપર રાહનું પથારતુ મારવાથી પણ હેડકી રામે છે, આસાવરોષ ૧૦૦ આકાંક્ષા ગણવા મુશ્કેલી રોકવાથી અગર-કેલોરોમિર્મ મુધાવાથી અગર દરદ મુળ્ય ૧-૩ ટીપા માકર સારે પેટમાં દેવાથી તત્કાલ હેડકી સમે છે કપુરના અર્કના ૫) ટીપા, પ્રત્યેક ૫) મીનીટને છેરે આપવાથી હેડકી તાત ૫૮ છે પોટાઇ મોમાઇડ એ વાલ તે માથે તેમજો કંગા-ગલ દાખરેટ, ઘુટડા પાણીમાં મેળવી દેવાથી હેડકી ગમન પામે છે ગ્ની જે નો સાન્ની કંગુગી દેવાથી અગર મોન્દિયાની તત્ત્યામાં પીચકાગી દેવાથી પણ કાયમ આવતી હેડકી બધ પડે છે, પણ તે માનીતગાર વેર-દાકારનું કામ છે બરફનો કટકા મુસાવરો, તમાકુના રાગ બવાપુને તમાકુની ચલમ કે ખીડી પીવાથી હેડકી મમે છે મોન્પી-ગ્ની બરમ, કે પીપર ચૂર્ણ મધમાં એકાદબેવાર બમે આનીમાં ચટાવાથી હેડકી સમે છે હીસીરીયાની હેડકીમાં મોરપી-ગ્ની ધુવાડી દેવાથી નથા ધીમાં લીમ જે વાલ ચટાવાથી હેડકી ગમે ૮ 'કુલોરોડાઇન' દવાના ૨૦ ટીપા દેવાય છે પેટના ડાઘા પડખાપર દાખ દેવાથી પણ હેડકી મમે છે મદારોગમાં છેવટમાં ઉપરેલી હેડકી છેવટના આસની બેન છે તે મટતી નથી તે મલનું ઉવટ મુચવે છે

નં. ૧૦ બાગ, કુવર ગર્મ ૩ ૧ બાગ એક્ટર મેળવી મગાવવાથી હેડકી મુ ૧૮ દમને હેડકીની ચિકિત્સા લગભગ મામાન્ય છે જેથી દમના દમના કિષાય હેડકી મટવાને વાપરી નેવા માખીની દગાર લાખના અગતમાં મેળવી નમ્ય દેવાથી હેડકી સમે છે દર્દથી, ગાકથી કે હિંદુગધા દેડકી ઉપરથી દોષ તો તેને મારે ઉપરના કિષાય આથી નેવા તથા નેને બાપ, આશ્વર્ષ કે એવા કેન્ડ મનોબાવનું આકપણ દાખ તેમ કંગવાથી પણ હેડકી મમે છે, બેગાઇ દલકો દેવા એકાદ અપવાસ કે ગેયથી પણ ગુણ કરે છે (નાનકોમ)

હેડકી ગમન—આ દવા દ્વે કેમીકલ વર્કમમાં બને છે જેની નં ૨-૦-૦ એ રૂપિયા ૫નીની કિમત છે તે દવાથી માત્ર જે દિવસમાં દેડકી મટે છે મદીના રૂંધી ગેલી અને શકરો તેમ વંદોથી ન બેડેડી હેડકી આ દવાથી મગી ગઈ છે ખાત્રી મગી અનુભવ મિલ કંગી આ દવા છે દ્વે કેમીકલ વર્કમ અમદ વાદ લખવાથી દવા મગી શકશે આયુર્વેદ વિજ્ઞાન.

આભાર સ્વીકાર

મુખાદતો વ્યવારી અનુભવ લેખક અને પ્રકાશક મુદ્રક નાથન મોરી નં ૧૫-૬૨ ભુમેશ્વર મુખાર્ષિ ૫૪ ૪૫૪ મધ્ય ૨ ૩-૮-૦

આ પુસ્તકમાં મુખાદતો અનુભવ, ત્યાના વેપારને લગતી માહિતી, કપામ, નંગ, ૩, તેલીમીયા, હામેર, મગીનગી, કાગલો, નેસનગી, લાગીઓ, કટકરી, ગ્લાસવેર, મોટકાર, ગર વિગેરે લુગી લુગી બનના વેપારને લગતી માહિતી, બાળગેના ધારા ધા યો તોલ, વટાવ, બાળ વિગેરેને લગતી દક્ષીન સમાવરી છે આ પુસ્તક વેપારીઓને થાડ ઉપયોગી થઈ પડશે, તેમજે થલી બાલવાની માહિતી પુગી પાડશે એવું ઉપયોગી પુસ્તક પ્રકટ કરી બાલ કોમગીએ વેપારી સમદ ઉપર વપકાર કર્યો છે એમ કહેવું પડે છે કુનાને મુખાર્ષિ લખવાથી મગી શકશે

ભાગ્યોદય.

૫૫ ૧૩]

આદિન-અવત ૧૯૮૧-અદ્દોગ્ધર સને-૧૯૨૫

[અંક ૮

આત્મા વિના અન્ય કશું સ્થિર નથી.

(વાલમજી બહેવા વળજેરે, એ કવ)

જો જો શુ જગે રિધા બાસે રે, દષ્ટિ કરીને,
 ઝિય આત્મસ્વરૂપ જાણશે રે, જો જો કરીને
 પરિવર્તન^૧ તો આ વિશ્વે, વસ્તુ સકલનુ થાતુ,
 કદી એક ડો ન જણાતુ, કદિ ન જણાતુ રે,—
 નગરીને સ્થલ વન થાતુ, વન સ્થલમા નગર^૨ ખની જાતુ,
 સિંધુ સ્થલ રણ દેખાતુ, રણ દેખાતુ રે,—
 ક્ષણમા જે ગિરી દેખાતો ક્ષણમા તે ક્ષણ રૂપ બાસે,
 અતોદય^૩ સૂર્ય જણાશે, સૂર્ય જણાશે રે,—
 ચતુ કમનીય^૪ ક્ષણ માલી જે, નબ તારા ચંદ્ર પ્રકાશે,
 વળી ક્ષણમા અમે^૫ હવાશે, અમે હવાશે રે,—
 આ કાળ ઋતુને વૃષ્ટિ નિત્ય કમથી બદલાતા,
 સુખ દુઃખ પશુ આવી પિનાતા, આવી વિલાતા રે,
 આ બાલ યુવાને શ્રદ્ધા, અવરથા જે ત્રષ^૬ વહેતી,
 સ્થિતતાથી એક ન ગહેતી એક ન ગહેતી રે;—
 લક્ષ્મીપતિ રક જ થાતો, લક્ષ્મી સકલ અલપાતા,
 વળી રક થતો ધન દાતા, ધનનો દાતારે,—
 એમ વિશ્વ સકલના પામે, રૂપાવે^૭ આ પદાર્થો,
 તેને સ્હાતા સેરે ન સ્વાર્થો, સેરે ન સ્વાર્થો રે,—
 અતર, મન, મતિ, ઇન્દ્રિયો ઇતિ અને બુદ્ધિ
 ત્યા પશુ થતી હાનિ શ્રદ્ધિ, હાનિ શ્રદ્ધિ રે;—
 અવિચલ રૂપે તો રહેતુ, આ આત્મ સ્વરૂપ અતરમા,
 [એ] જો જો વિચારી તે ઉરમા, તેહ જ ઉરમા રે—
 આ શબ્દ લક્ષણાવૃત્તિ, ને તેહ સ્વરૂપ શુ સાધી,
 શમી ગહેયુ પ્રભુ આરાધી, પ્રભુ આગધીરે,—

(શ્રી ૭૦)

ब्रह्मानुभव एव अनुभवनो परावधि छे.

अक्षना अनुभव आगण तो अस, अनुभवनो अवधि न छे, अवधि न छे
जव ने अक्षनो अक्षपानुभव ओ, अनुभव माननु भीज-अनुभव भीज छे
अनुभव वीजणा, क्या रही अणहणी, आति तेनी टणी रे .

भय ओगणा, शान्ति भणी, अक्षना०

हुं न छु अक्ष, ओ अनुभवमा रमे, तेनी सदा बदती न छे, बदती न छे
माया न आसती, तेनाथी आसती, आधी न नासती रे.

आभर नती, विद्या नती, अक्षना०

अक्षतणो अक्षेफानन्द अनुभव वाडवा ' ओ ते हाथमीन छे ' हाथमीन छे '
सर्व लूलाध गयु, सर्व भयु लयु, प्रभ-म ना गयु रे

तेनु अयु, सक्ष ययु, अक्षना०

अक्षने चिन्तीने अक्ष धनारी, व्याकृत तो अक्ष सभी न-अक्ष भनी न छे
अक्षरूपे यध, अक्षमा ईसाध, अक्ष न कहेवाध रे.

सहे विद्याध, अक्ष जेवाध, अक्षना०

(श्री० ७०)

असावधप्रति शिक्षा वचन

(छेस दोषीवाणा, ओ लय.)

नरी पछु तने, (२)

तेनो नवाण ओ आपया ' आपने तु भने,

नेतनेनामा वरो ताग आया,

वर्ष वीया ते कहेने क्या ते धाया ?

नरी०

तारी डभ तो याचा भाडी पाडी,

तारी अमनी धरी रु करगडी ?

नरी०

तारी आपना तेन तो धरी गया,

ताग जेवाना मोह शु मोछा दया ?

नरी०

ताग भेटाहुं तो आन ली सुखने पयु

हवे प्रभुतु देनाण नाम अणे ययु ?

नरी०

ताग भननु धायु ते कनयु अहु,

तार भन माननु ययु तार कहु ?

नरी०

मानु आन लगी तागमा मोटापयु,

हवे नयु ते तुच्छपयु ताग तय ?

नरी०

कहे लाभ ते लीये गरदारे नछ मो ?

रे देवाचि कहु देयो-देयो ?

नरी०

हवे काध पयु मोहु क मा-क मा,

मोहु करता तु जवता अमा, अरमा,

नरी०

(श्री० ७०)

સર્વ સામર્થ્યવાન ગુણ શક્તિ.

મનુષ્ય માને સમગ્રજીવ જોઈએ કે તેનામાં એક એવી આશ્ચર્યકારક સર્વ શક્તિ-માન શક્તિ રહેલી છે કે તે શક્તિને જે પોતાનામાં પ્રકટાવી શકે તે સદા નિર્ભય અને વિજયી થઈ શકે એ શક્તિના પ્રતાપથી તે અજર અને અમર થઈ શકે તેમ છે આ શક્તિ પાસે શત્રુઓનું બળ ફાવી શકતું નથી, સાહસ અને વીરતા એ તેના ગુણો છે ધન્ટેલી વસ્તુને પ્રાપ્ત કરવાનું તેનામાં સામર્થ્ય છે જેઓ આ શક્તિને પોતાનામાં પ્રકટાવી ગઈ છે તેમનાં દુષ્ણ અને દાગિરખ આલ્યા જાય છે, તેની જગજગા સુખ, શાંતિ અને સામર્થ્ય લાઇ ખેડે છે

આ શક્તિ મેળવવા કેટલાક બહાર ફાફા મારે છે પણ તે બહાર નથી, બીજા મનુષ્યોના આશ્રયથી તે મળતી નથી તે શક્તિ તમારી હૃદયગુહામાં છે, તે મેળવવા માટે બહાર ફાફા ન મારવા આ શક્તિ મનુષ્ય માનમાં હોવા છતાં તેના સર્વ કાંઈ અનુભવ કરી શકતા નથી કારણ કે તે તેના અનેક પ્રકારની પાશવિક વાસનાઓ, માનસિક તર્ક વિકર્કો, સ્વાર્થી જીવન અયોગ્ય આચાર વિચારના પડ નીચે ગુમ છે, જેમ બદામનું ઉપરનું કાષ્ટમય પડ હોય છે ત્યાં સુધી અદગ્ની બદામ પ્રાપ્ત થતાં નથી પણ બદામ મેળવવા ઉપરનું કાષ્ટમય પડ લાગી નાખી અદરથી બદામ કાઢવી જોઈએ, તેમ મનુષ્યે આ અપ્રતિમ સામર્થ્યવાળી શક્તિ મેળવવા માટે તેની આસપાસ ફરી વળેલું અશુભ વાસનાઓ, સ્વાર્થી વિચારો, લાલસા, વિગેરેનું પડ કાપી નાખી અદરના પ્રકાશનો અનુભવ કરવો જોઈએ

જેમને તત્ત્વજ્ઞાની થવું હોય જેમને યથાર્થ જ્ઞાત અને ઉચ્ચ જીવન પ્રાપ્ત કરવું હોય, તેમણે નારીયેજનું કાપડ મેળવવા જેમ ઉપરની કાચલી ફાટી નાખવી પડે છે તેમ અશુભ આચાર વિચારોનું, અને હુદ્ વાસનાઓના પડનો ત્યાગ કરવો ઘટે છે વ્યવહારમાં જણાતાં વિષયોના સુખ એ આપણી ગુપ્ત શક્તિના પ્રાત્યબિંબ રૂપ છે એ સત્ય સુખ નથી જેમ દર્પણમાં જોયેલું પ્રતિબિંબ મિથ્યા છે, તે સત્ય સ્વરૂપ નથી તેમ આ બહારથી જણાતું સુખ ક્ષણિક છે, સત્ય નથી

મનુષ્યે આ ઉપર ઉપરનું વ્યવહારનું ક્ષણિક સુખ જોઈ તેમાં લોભાલુ નહિ, તેમો રચ્યા પચ્યા રહી સત્ય સુખ મેળવવાનું બૂલતું ન જોઈએ તેણે સત્ય સુખ મેળવવા માટે પોતાનામાં રહેલી અનત અશ્વર્થવાળી ગુપ્ત શક્તિને પોતાનામાં પ્રકટાવવા દૃઢ પ્રતિજ્ઞા કરવી, આજથી જ પ્રયત્ન કરવો જીવનના વારતવિક સુખનો અનુભવ કરવા અશુભવાસનાઓનો ત્યાગ કરી ધ્યનના નિયમાનુસાર ચાલવા યત્ન કરવો તેથી મનુષ્ય પોતે પોતાનામાં આ ચમત્કારિક અશ્વરીય શક્તિને જોઈ પવિત્ર, શાંત, બળવાન અને ખુદિમાન બની શકશે, અંતે જીવન્મુક્તના આનંદનો લાઝ મેળવશે

દરેક કાન્યમાં ધ્યનની સહાય માગવી, ધ્યનની શક્તિ આપણામાં રહેલી છે તેમ દૃઢ શ્રદ્ધાપૂર્વક માની તેની મરજી પ્રમાણે જીવન ગાળવું જે કૃત્યથી આ શક્તિ અપ્રસન્ન રહે તેવું કૃત્ય કરવું નહિ, તે અમુક શક્તિની આસપાસ સ્વાર્થમય જીવનથી, અયોગ્ય વાસનાઓથી, અશુભ વિચાર અને આચારોથી જે મેથ રૂપી પડ ચઢી ગયું હોય તે પડ ધસી નાખતાં રહેવું, અને અદરનો પ્રકાશ આપણામાં પ્રકટાવવા યત્ન કરવો. ધ્યનના બંદેસે તેના

હિપર શ્રદ્ધા રાખી ચાલવાથી તેના નિયમોનું પાલન કંવાધી મનુષ્યની પ્રવૃત્તિ પાપમય આ-
ચાર વિચારોથી દૂર રહે છે પછી તે કાંઈ પણ પાપમય કર્મ કરી શકતો નથી, અને જેમ
જેમ તેનું મન પાપમય કૃત્યોથી પાછું હટતું જાય છે તેમ તેમ તે દુષ્પ્રમાથી બચી સુખ,
અને શાંતિનો અનુભવ કરતો જાય છે

મનુષ્યને જેમ જેમ ધર્મરીય શક્તિનો અનુભવ થાય છે જેમ જેમ એ દેવી જ્યોતિનો
તેનામાં પ્રકાશ થાય છે તેમ તેમ તેના શોક અને પશ્ચાત્તાપનો અગ્નિ યુગ્મીતો જાય છે તે
પછી તે હમેશા શુભ કર્મો કરે છે, તેની દિવસે દિવસે હૃદયરૂપર દંડ શ્રદ્ધા જામે છે, તેને
તે પછી પોતાનામાં સદેહ ઉપજતો નથી, અને તેના આનંદમાં પણ કદી વિશેષ પડતો
નથી પછી તેને પોતાની પાછલી વાતો સાંભળી પશ્ચાત્તાપ થતો નથી, ગત વાતનું તે વિસ્મરણ
કરે છે, ભવિષ્યની તેની ચિંતા હોતી નથી, તે પછી તે હમેશા વર્તમાન કાળમાં જ રહે
છે અને તેમાં જ સુખ અને આનંદનો અનુભવ કરે છે

ધણા મનુષ્યો વર્તમાન કાળમાં સુખી હોય છે, તેને કાંઈ એનું હોતું નથી કે જે તેને
ચિંતા ઉપજાવે, આમ છતાં દેખાદેખી કે પડી ગયેલા સ્વભાવથી તે પોતાના જન્મની
પાછલી વાતો સંભાળી શોક કરે છે, ભવિષ્યમાં શુ બનશે કદાચ દુષ્પ્ર આવશે તો એમ
માની ચિંતાતુર રહે છે, પાછલી અને ભવિષ્યની વાતો કરી, બની ગયેલા અને બનવાના
વિચારો કર્યા કરી ચિંતાતુર રહે છે, આથી તે વર્તમાનકાળના સુખને બહુ ભોગવી શકતા
નથી, અને આખો દિવસ ઉદાસ મને આવી પડનાર વિપત્તિને સંભાળી ચિંતાતુર અને
દુષ્પ્ર બની રહે છે આથી તેને હૃદયરીય સુખનો અનુભવ થતો નથી

મનુષ્ય સ્વભાવથી જ વિદ્યાસપ્રિય હોય છે, અને તેથી તે પોતાની વાસનાઓ અનુ-
સાર વસ્તુઓ મેળવવા ચત્ર કર્યા કરે છે, અને એ વાસનાઓ જ તેને સુખને બદલે દુષ્પ્ર
પ્રતિ ધસડી જાય છે તે પ્રાપ્ત મનુષ્યસામર્થ્યને લઈ અહંકારી બને છે, અને તે પૈસાને
લીધે, સત્તાને લીધે કે એવાજ કોઈ કાન્જુને લઈ અહંકારી બની અન્ય પ્રતિ તિરસ્કાર ભર્યું
વર્તન ચલાવે છે એથી તે પોતાને બંધે સુખી માને પણ અન્યની દૃષ્ટિમાં તો તેના પ્રતિનો
અભાવ જ હોય છે આ વિશ્વમાં હૃદયરીય સામર્થ્ય કરતા ખીજું કોઈ સામર્થ્ય મહાન નથી
શાન્ત્યવેશવ, સત્તા સર્વ તેના આગળ નજીવા છે જેણે હૃદયરીય સામર્થ્ય મેળવ્યું હોય છે
તે અભિમાની ન થતા નમ બને છે, વિવેકી બને છે, મર્વ પ્રતિ પ્રેમભાવ ગમનારો હોય
છે જ્યારે આ જગતમાં વ્યવહારિક સામર્થ્ય મેળવનારો પોતાના ઇશ્વિક સામર્થ્યને લીધે
અધકાગમાં ફસાઈ ખીજાને હલકા માનવા લાગે છે અને તેના પરિણામે તેને આખરે પસ્ત પુ
પડે છે, તે અન્ય મનુષ્યોના યથાર્થ પ્રેમને મેળવી શકતા નથી

જ્યારે આત્માની વાસનાઓ તૃપ્ત થાય છે, અને તે અહંકારના દુષ્પ્રવૃત્તિઓને ભોગવે
છે, ત્યાર પછી જ તે હૃદયગત આદેશાનુસાર ચાલવાની ઝંઝા કરે છે મનુષ્ય પોતાનામાં
ગહેલી આ આત્મજ્યોતિની આસપાસ અહંકારી બની ધોગ અધકાગ છાપી દે છે જેમ
અહંકાર વધારે તેમ આત્મજ્યોતિની આસપાસની મેશ વધી અધકાગનો પડો જાડા થતો
જાય છે એટલે હૃદયરીય શક્તિનો પ્રકાશ તેનામાં પ્રકટ થઈ શકતો નથી, જેમ જેમ અહં-
કાર મટતો જાય છે તેમ તેમ એ અધકાર ઓછો થાય છે અને જ્યારે મનુષ્ય ખીજાકુલ
અહંકારનો નાશ કરે છે ત્યારે જ તેના આત્માની જ્યોતિનો પ્રકાશ તેનામાં પ્રકટે છે

આપણે મનુષ્યોમાં ધણાને સુખી અને ધણાને દુષ્પ્રી જોઈએ છીએ મનુષ્ય જ્યારે

દુખી હોય છે ત્યારે તે બીજાને દોષ દે છે, કે અનુક્ર માણસને લીધે મહેન દુખ પડે છે પણ તેની આ વાત માનવા જેવી નથી મનુષ્ય પોતાના અંતરમાં વ્યાપેલા દોષને લીધે જ દુખી થાય છે, જો તે અન્યને દોષ દેવાનું છેડી દે, દુખનું કારણ પોતાનામાં રહેલા દોષોને શોધી કાઢી તેનો ત્યાગ કરે, અન્ય પ્રતિના દ્રેષ્ટને લાગ કરે બુદ્ધિમાન યદ્ય સર્વ પ્રતિ સમભાવ રાખતા શીખે તો તે અનેક વિષયોનો ત્યાગ કરી શકે છે જ્યારે તે અન્ય પ્રતિના રોગદ્રેષ્ટને ત્યાગ કરી અહ કારને ત્યજ દે છે ત્યારે તે સુખી જીવન ગાળી શકે છે

મનુષ્યને વ્યવહારમાં અનેક પ્રકારના ક્ષેત્ર, શોક, અને દુખ વેઠવા પડે છે, ઘણાને તેનો અનુભવ થાય છે એ સર્વ આપણામાં દોષ છે એજ ખતાવના છે સુખ મેળવવું એ આપણા હાથમાં છે, જ્યાં સુધી આપણામાં અહ કાર છે, સ્વાર્થ સ્વભાવ છે, આપણે અન્યને આપણા કરતા હલકા, નીચ, માનીધે છીએ, આપણે સ્વાર્થ સાધવા અન્યને દુખી કરતા સહચારી નથી, ત્યાં સુધી જ આપણા દુખ અને દાગિર્ય જવાના નથી

મહાપુરુષોમાં અતરંગ્ય દૈવીશક્તિ જાત થયેલી હોય છે, વ્યવહારના ધન વૈભવો તેમની પાસે હોતા નથી, ગજમહેલોમાં તેઓ નહેતા નથી, નોકર, ચાકર, માડી, વાડી, વજ્ર, સત્તા, પાવર અધિકાર, કશું તેમની પાસે હોતું નથી, એમ છતાં તે વ્યવહારના ગજ્ય સત્તાધિશો, સત્તા, અધિકાર, પૈસા, મહેલો, વૈભવોવાળા કરતા વધુ સુખી અને વધુ આનંદી હોય છે જે સુખ અને શાંતિનો અનુભવ રાજમહેલમાં વસતા રાજ્યસત્તાધિશને હોતું નથી તે સુખ તે પોતાની પર્ણકુટિમાં રહી ભોગવે છે મહાપુરુષો પાસે જે દોષ છે તે સર્વ મેળવવાનું મહાપુરુષોને સામર્થ્ય હોય છે પણ તે મેળવવાની તેમની શક્તિ નથી અમૂલ્ય શક્તિ દૈવી પુરુષો પાસે હોય છે, અને તેથી તેમનામાં સ્વાર્થનો અંગ સરખો પણ હોતો નથી તે સ્વાર્થ છેડી પરોપકારમય જીવન ચાલે છે વ્યવહારના પ્રાણિ પદાર્થ ઉપર તેમનો પ્રેમ હોય છે ઈશ્વરીય મહાન ગુણો તેમનામાં જાત થયેલા હોય છે જ્યાં સ્વાર્થ નથી ત્યાં સુખ છે જેમણે સ્વાર્થનો ત્યાગ કર્યો હોય છે તેમને માટે મોક્ષના ધામ ઉદ્ધાર છે, અને તેઓ જ અનંત સુખ અને અનંત શાંતિને મેળવી શકે છે

જો તમારે ઈશ્વરીય શક્તિને તમારામાં પ્રકટાવવી હોય તો પ્રથમ તમારે સ્વાર્થ છેડવો પડે છે, તમારે ઈશ્વરના સાચા ભક્ત બનવું જોઈએ, ઈશ્વરમાં લિપ્ત થવું જોઈએ, તમારે તમારા વ્યવહારિક સુખ, સ્વાર્થ, વાસના દુઃખોનો ઈશ્વરને બલિદાન આપવું જોઈએ અહ કાર અને સ્વાર્થપણને તમારે ઈશ્વરીય હવનમાં હોમી દેવા જોઈએ જ્યાં સુધી મનુષ્ય સ્વાર્થ હોય છે અહ કારી હોય છે, ત્યાં સુધી જ તે દુખી છે જો તે આ બેનો ત્યાગ કરે તો જરૂર તે અનંત સુખ, અને શાંતિને મેળવે

મનુષ્ય માત્રે પોતાના જીવનનો શો ઉદ્દેશ છે તો ગાળવું જોઈએ તેમણે જન્મ લઈ મોક્ષા યદ્ય આગળ યદ્ય પડી રહેવાનું નથી તેમ મહેનતું બની ધન અને પ્રતિષ્ઠા પ્રાપ્ત કરવા અને તે મેળવવામાં જ આગળ પુર કરવું એવો તેના જીવનનો ઉદ્દેશ નથી પણ ખરી રીતે તો મનુષ્યે સત્યસુખ, ખરી શાંતિ, અને ઈશ્વરીયજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરી અને મોક્ષહાનમાં પ્રવેશ કરી અનંત આનંદશાળી જીવનનો અનુભવ કરવો એજ ઉદ્દેશ છે જો કોઈ અપવિત્ર મનુષ્ય પણ નિશ્ચય કરે કે, મારે પવિત્ર જીવન ગાળવું છે તો તે પવિત્ર બની શકે છે જો નિર્બળ મનુષ્ય ધાર કે મારે જળવાન થવું છે તો તે જળવાન બની શકે છે જો અજ્ઞાની મનુષ્ય નિશ્ચય કરે કે મારે જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું છે તો તે જ્ઞાની બની શકે છે મનુષ્યનામાં

એવુ શુભ બળ છે કે તેના આશ્રય પ્રદાય કરી તે જે કાંઈ ઇચ્છે છે તે મેળવી શકે છે
આવા ઇશ્વરીય બળને પ્રાપ્ત કરવાની માત્ર તેણે દંડ ઇચ્છા જ કરવી પડે છે

મનુષ્ય પોતે પોતાના પ્રયત્નથી જ સુધરી શકે છે, પોતાના દંડ નિશ્ચય વડે સતત
પ્રયત્નમાં વળગ્યા રહેવાથી તે ઉચ્ચ જીવનને પ્રાપ્ત કરી શકે છે તેણે અન્યને બરોસે ગંદી
નિર્જળ બનવું ન જોઈએ વગર પ્રયત્ન તે પ્રાપ્ત્યને બરોસે કે ઇશ્વર આપણા આગણ્યામાં
નાખી જશે એવી આશાથી આજીવન જીવીએ તો રહેવાથી કાંઈ મળતું નથી એક માણસને
ધર કરવું હોય અને જમીન ગંધીએ સી રહે, ઇશ્વર ધર બનાવી દેશે એમ કહે અને પ્રયત્ન
ન કરે તો ધર થાય નહિ પણ જો તે જાતે પ્રયત્ન કરે તો જ ધર બનાવી શકે ઇશ્વર
તમાગમાં છે તમે તેની શક્તિને તમાગમાં પ્રકટાવો, અને તે શક્તિવડે પ્રયત્ન કરો
જેવી રીતે ધગમાં ઇંટા સુનાની જરૂર પડે છે એક ઇંટ ઉપર બીજી ઇંટ ગોઠવવી પડે છે
તેમ તમારે પણ ઉચ્ચજીવન ગણવા શુભ વિચાર ઉપર ગોઠવ્યે જવા મતન શુભ ચિંતન
કર્તા કરવું તેમાં ઇંટોને ખાડા ટેકગ વાળી હોય તો છોલી પાસરી કરવી પડે છે તેમ
તમારા શુભચિંતનમાં અશુભચિંતન પ્રવેશ ન કરે સ્વાર્થી વિચાર આવી જતા હોય તો
તેને દૂર કરતા જાવ, અને શુભ કર્મ કર્યા કરો, તો તમારું જીવન ઉચ્ચ, સુખમય બનશે,
તમાગ અતગતમાંની આજીવન જાણી દરી વળેલ વાસનાઓ અને સ્વાર્થી અશીના વાદળો
હાલવતા જાવ જેથી તમારામાં ચેતન્ય જ્યોતિ પ્રકટ થતી અનુભવાશે

પ્રયત્ન, સાધનાતા, અખંડ ઉદ્યોગ, સાદસ, અને ઉત્સાહથી મનુષ્ય વ્યવહાર અને
પરમાર્થ ઉપર સાધી શકે છે ઉદ્યમ વગર આધ્યાત્મિક ઉન્નતિ થતી નથી, તેમ વ્યવહાર
પણ સધાતો નથી પણ જ્યાં ઉદ્યોગ અને ઉત્સાહ છે, ત્યાં સર્વ કાંઈ સિદ્ધ થઈ શકે છે
આરે મનુષ્ય પોતાના આત્માના વાસ્તવિક સ્વરૂપને ઓળખે છે ત્યારે તેનામાં એવી શક્તિ
પ્રકટ થાય છે કે જે વડે તે સર્વ કાંઈ પ્રાપ્ત કરી શકે છે આ શક્તિ પ્રાપ્ત થતા દરેક
પદાર્થનું મયાર્થ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે, અને તેને અનંત શાંતિ પણ પ્રાપ્ત થાય છે

જે મુખને પ્રાપ્ત કરવા ઇચ્છે છે તેને જાતે મુખ મેળવવું પડે છે તેણે પ્રત્યેક ખરાબ
વામનાને અને પ્રત્યેક કુકર્મને છોડવા જોઈએ અને સદા ઉચ્ચ આચાર વિચારનું મેળવ
કરવું પડે છે

મનુષ્યોને પ્રાપ્ત વસ્તુથી સતોષ થતો નથી, તેને એક વખતે ધાંચેલી એક વસ્તુ મળે
કે તેને ભોગવે છે, વળી તેના ઉપરનો મોહ ક્ષતિ જતાં ત્રીજી વસ્તુ મેળવવા મથે છે
મનુષ્ય જે જે નવું જુવે છે તે તે નવી વસ્તુ મેળવવાને તેને મન થાય છે એ પ્રકારે
તેને નવું નવું મેળવવું મળે છે, અને મળેલી વસ્તુપ્રતિની પ્રતિ ક્રમ થતી જાય છે આમ
નરી નવી વસ્તુઓ મેળવવા માટે પોતાના જીવનનો ઉપયોગ કરે છે, સવારથી સાંજ સુધી
મહેનત કરે છે દેશ પંદેન સુસાદી કરે છે તે વસ્તુઓ મેળવે છે, છતાં તેને તેથી નાનિ
કે સુખ મળતું નથી, તે તો મદા અસતોષી, નિરાશી અને દુઃખી જ નહે છે તેની ઇચ્છા
કદી કદી વસ્તુથી વિગમ પામતી નથી ધાંચેલી વસ્તુ મળેથી તેને કદી સુખાનુભવ થતો
નથી તે અજ્ઞાતમાં સાદી વિદ્યા ઉણી માગે નોહરી કંઈની ઇચ્છા ગણે છે, ઉચ્ચ
નોહરી મળે તો તેમાં જગાર વધવાની સદા મેળવવાની ઇચ્છા મેળવવાની આશા વધ્યાજ
કરે છે, તે અજ્ઞાતમાં નાનો ધધી કે તો દોષ છે, તો તે ધધીમાં વિગમ મેળવવા ઇચ્છે
છે, નોહરી મેળવવાની ઇચ્છા ગણે છે, તો મળવાની ઇચ્છા, તો મળે તો પ્રાપ્તની

આશા રાખે, પ્રભુ થાય તો તેની પ્રભુ જોવાની ઇચ્છા રાખે છે ધર્મ મેળવવાની ઇચ્છા, વતન વધારવાની ઇચ્છા, આવકના સાધનો વધારવાની ઇચ્છા, એમ એક ઇચ્છા પૂરી થતા બીજી ઇચ્છા તૈયારજ હોય છે આમ હોવા છતાં ઇચ્છા પૂરી થતાં પણ તેને તેનાથી સતોષ કે સુખ થતું નથી કારણ કે આ બધી વસ્તુઓ મેળવી સુખ મેળવવાની આશા રાખવી એ તો ક્ષણ છે ઝાઝવાના બળથી તરસ છીપાવવાની આશા ગમવા જેવું છે

મનુષ્ય જ્યાં સુધી બહારની વસ્તુઓ મેળવી સુખી થવાની આશા રાખે છે અને પોતાના અંતરમાં રહેલી આત્મજ્યોતિના સુખની અવગણના કરે છે ત્યાં સુધી તેને સુખ મળતું નથી જ્યાં સુધી તે પોતાનું જીવન પાપ ગહિત આચરણથી દૂર રાખતો નથી પોતાની અદર રહેલા સત્યને શોધતો નથી, ત્યાં સુધી તેને સુખની ધડી આસતી નથી જ્યારે તેને અંતરમાં ગહેલા સામર્થ્યને પ્રકટાવવાની કળા હાથમાં આવે છે, અને તે વડે અંતરમાં રહેલા સુખને તે મેળવી શકે છે ત્યારે જ તેની બહારના વિષયોમાંની સુખસુદ્ધિ નષ્ટ થાય છે.

જો મનુષ્યને શાંતિ, સુખ, આનંદ મેળવવા હોય તેણે હંમેશા શાંત અને આનંદી બનવું તે જો બીજાનો પ્રેમ મેળવવાની ઇચ્છા રાખતો હોય તો તેણે બીજાના પ્રતિ પ્રેમ રાખવો, જો તેણે દુષ્કર્મમાંથી મુક્ત થવું હોય તો તેણે બીજાને દુષ્કર્મ આપવાની વૃત્તિનો ત્યાગ કરવો, જો મનુષ્ય પોતાના આત્મની અદર બેસી શોધ કરે તો તેને આત્મજ્યોતિની સંપૂર્ણ સામગ્રી મળી શકે છે અને આત્મજ્યોતિ કરવાનું સર્વ બળ પોતે પોતાનામાં પ્રકટાવી શકે છે

જ્યાં સુધી મનુષ્ય જાતે સુધરી શકતો નથી ત્યાં સુધી તે બીજાને સુધારી શકતો નથી. બીજાને સુધારવાની ઇચ્છા રાખનારે પોતે પ્રથમ સુધરવું, પ્રથમ પોતે સદગુણી થઈ બીજાને ઉપદેશ આપવાથી તે ઉપદેશની અસર બીજાના ઉપર સરસ થાય છે અત્યારે સુધારાવાળા અસહકારીઓ ધણી બાબતમાં નિષ્ફળતા મેળવે છે તેનું કારણ એ છે કે તે પોતે અન્યને જો પ્રમાણે વર્તવાનો ઉપદેશ આપે છે તે પ્રમાણે જાતે વર્તતા નથી, એટલે જ તેમના ઉપદેશનો અસર અન્ય ઉપર થતી નથી મનુષ્ય અન્યને પવિત્ર જીવન ગાળવાનો, પ્રેમી થવાનો, આનંદી રહેવાનો, સ્વાર્થનો ત્યાગ કરવાનો, ઉપદેશ આપતો હોય પણ જ્યાં સુધી તે પવિત્ર, પ્રેમી, આનંદી, નિસ્વાર્થ બનતો નથી, ત્યાં સુધી તેના ઉપદેશની અસર અન્યના ઉપર થતી નથી એ ચોક્કસ છે

જો મનુષ્યો હજી અદ્વાપૂર્વક એમ માને છે કે આપણા પોતાનામાં જ હૃદયતત્ત્વ બાંધેલું છે, અને તેને બહાર શોધવાના ક્ષણ છોડી આપણા અંતરમાં શોધવાનો યત્ન કરવો જોઈએ, તો પછી તે મનુષ્ય હૃદયને માટે તર્કવિતર્ક કરવાના છોડી દે છે વાદવિવાદ કરવાના સ્વભાવવાળા મનુષ્યો હૃદયતત્ત્વના અશયી દૂર હોય છે તેમનું જ્ઞાન માત્ર પોષ-દીપ્ત જ હોય છે હૃદયની દૈવીજ્યોતિને જો પોતાનામાં પ્રકટાવી શકે છે તે સધળા જ્ઞાન, પ્રેમી, સર્વ પ્રતિ સમભાવ રાખનાર, આનંદી, પ્રકાશિત, પવિત્ર હૃદયવાળા, અને સદા શુભ આચાર વિચારનું સેવન કરનાર હોય છે તેમને વાદવિવાદ કરવાની ઇચ્છા જ હોતી નથી થવું, મિત્ર તેને એક સમ્યા જણાય છે ગમદેષ તેમને હોતો નથી નમ્ર અને વિવક્ષી બની અદકાર, ક્રોધ, કામ, લોભ, મોહ ઉપર જ્યાં મેળવી સદા હૃદયરાનમાં મુક્ત અને સુખી રહે છે તમે પણ આ અમૂલ્ય હૃદયરીયતત્ત્વને મેળવવા આજથી જ યત્ન આદરે સર્વ ધર્મના શાસ્ત્રોએ એ તત્ત્વને મેળવવા માટેના દ્વાર ઉઘાડા મૂકેલા છે તે દ્વારમાં પ્રવેશ કરી યથાર્થ સુખને મેળવો

શ્રી ગોરક્ષ-યોગવિદ્યા

(અનુમધાન મનાકથી)

પ્રાણને રોકવો એ પ્રાણાયામ છે તેના રેચક, પૂરક, કુંભક એમ ત્રણ ભેદ છે શરીરની અદરના વાયુને નાકદ્વારા બહાર કાઢવો એ રેચક છે, બહારના વાયુને અદર પૂરવો એ પૂરક છે અને અદર પૂરેલા વાયુને અદર નોખી ગમવો એ કુંભક છે કુંભકના કેવલ અને સદિન એવા બે ભેદ છે કેવલ કુંભક એ યોગિઓને સમજ છે, અને મદિત પણ બે પ્રકારના છે એક રેચકપૂર્વક, બીજો કુંભકપૂર્વક, પ્રથમ રેચક પ્રાણાયામથી બીજો પૂરક પ્રાણાયામથી ભિન્ન નથી તેના પરા પ્રકાર પ્રાણાયામવાળા પ્રકરણથી જાણવા

ન્યા સુધી કેવલ કુંભકની સિદ્ધિ થાય ત્યા સુધી સદિત કુંભક સ્પોગ પ્રાણાયામથી કરીને સુપ્રસન્ન બોદી પછી તેની અદર ધરના જેવો રુબ્ધ થાય, ત્યારે કેવલ કુંભક સિદ્ધિ થાય છે તે પછી દમ દસ માત્રા વધારી ૯૦ પર્યંત કરવાનું સામર્થ્ય થાય ત્યારે વધુ કરવો અને રેચક તથા પૂરકને છોડી વાયુ ધાણુ કરવો એને કેવલ કુંભક કહે છે

પ્રાણાયામમાં શુદ્ધ પ્રાણાયામ તો કેવલ કુંભક જ છે બીજી જાતના પ્રાણાયામ તો નાહી શોધનાર્થે છે રેચક પૂરક રદિત કેવલ કુંભકના સિદ્ધિ થવાથી યોગીને ત્રણ લોકમાં કાંઈ પણ દુર્લભ નથી જ્યારે કેવલ કુંભક કરવાનું સામર્થ્ય આવે ત્યારે છન્ડા પ્રમાણે વાયુને ધારણ કરવો આ વિધિથી નિરીટ રાજયોગપદ પ્રાપ્ત થાય છે કુંભકના અભ્યાસથી આધારશક્તિ (કુડરિની) જાગૃત થાય છે એથી નિદ્રા આગસ વિગેરે રૂટે છે અને સુપ્રસન્નતા ક્ષાદિ મગ દૂર થાય છે, ત્યારે હક સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે હકયોગ વિના રાજયોગ અને રાજયોગ વગર હકયોગની સિદ્ધિ થતી નથી એથી એ બંનેનો અભ્યાસ કરવો

કુંભકથી પ્રાણનો સંગ્રહ કરવાથી અત્યે ચિત્ત આલસ્ય મદિત વામ્બ આ પ્રકારે, યોગનો અભ્યાસ કરવાથી રાજયોગપદ પ્રાપ્ત થાય છે હકયોગની જ્યારે સિદ્ધિ થાય છે, ત્યારે દેહમાં કૃષ્ણતા સુખમાં પ્રસન્નતા, નાદની પ્રકટના, મનની નિર્મળતા, નિરોગતા, ધાતુઓ જલ્ય, ઉદગમા જલગમિની તદ્દિ, નાડિયોની શુદ્ધિ એ રક્ષણ થાય છે

પ્રત્યાહાર.

પ્રત્યાહારનું વર્ણન—૩૫, ૨૨૨, મધ્ય, ૨૫૨, ૨૫૬ એ પાંચ વિષય છે તેમાં અન, છત, કાન, આંખ, નાક એ પાંચ જાતે દ્રિયોના પાંચ વિષય છે આસન અને પ્રાણાયામની સિદ્ધિ કરીને જે દ્રિયનો જે વિષય છે તેની બીજાની સમીપ આવના કરી ક્રમશઃ વારંવાર ત્યાગ કરવો, અર્થાત્ દ્રિયોદ્વાગ તેના વિષયોનો અનુભવ કરીને પછી દ્રિયોને વિષયથી છુટી પાડવી એ પ્રત્યાહાર છે

દિવસમાં પ્રાત્ર મધ્યાહ્ન અને માય એ ત્રણ ભાગના ત્રણ કાલ છે, જેની ગીતે ત્રીજા સાયકાલમાં સૂર્ય પોતાની પ્રભા-કાન્તિમાં ક્રમશઃ ત્યાગ કરે છે, એવીજ રીતે યોગી પણ બીજા અંગ (૧ આસન, ૨ પ્રાણાયામ, ૩ પ્રત્યાહાર) પ્રત્યાહારમાં માનસવિકાર દિવ્ય વિષયોમાંથી મનને પાછું વાળી દે છે અર્થાત્ વિષય મનપ્રત્યે ચિત્તને છુટ્ટ પાડે છે. જેમ

કાચ્છો પોતાનું માથુ, પગ, આદિ અંગોને સંકેતી પોતાની અદ્વ જ છુપાવી દે છે, અંગો તો તેના અદ્વ જ હોય છે છતાં બહારથી તે ન હોય તેમ જણાય છે તેવી જ રીતે યોગીએ પણ ઈન્દ્રિયોને વિષયોથી વિમુખ કરી આત્મામાં તેની વૃત્તિઓને બંદી દેવી અર્થાત ઈન્દ્રિયોને તેના વિષયોમાં આસક્ત થવા ન દેવી. વિષયોથી તમ થયેલી ઈન્દ્રિયોને પોતાના હૃદયગુહામાં રહેલા અતગતમામાં આસક્ત કરવી.

કાનથી જેમ કંઠો ૨ પ્રિય વાણી સંભળાય છે તેવી રીતે મન પણ કાનદ્વાર શબ્દોમાં આસક્ત થાય છે યોગીજનો તે શબ્દોને પણ એ પણ આત્મા જ છે, એમ સમજી તેવો મનમાં નિશ્ચય કરી મનને તે શબ્દ વિષયથી પ્રત્યાહરણ કરે.

અર્થાત શબ્દને વિષય માનીને જે મનમાં સબ્દ શબ્દ સંભળવાનો ભ્રમ થાય છે તે ભ્રમને મિથ્યા જાણી મનને તેનાથી દૂર રાખવું જેવી રીતે દોગ્ધમાં સર્પની અને જાડના હુહામાં મનુષ્ય કે જૂતની ભ્રાતિ થાય છે તેવી રીતે અપહાનદ સ્વરૂપ આત્મચેતન-યમા સંસાર અર્થાત દેહ છે કહી જ્યુદની ભ્રાતિની કલ્પના કરે છે, વસ્તુત આત્મતત્ત્વથી બીજું કાંઈ નથી એ કાચ્છથી સપુષ્પ જગત્ આત્મસ્વરૂપ છે એવીજ રીતે શબ્દાદિ ઉક્ત વિષયોને પણ આત્મા જ છે, એવી બારનાપૂર્વક નિશ્ચય કરીને બહાર ને અદ્વ અદ્વેતાનંદ સ્વરૂપ આત્માથી અન્ય કાંઈ નથી, એવી ધ્યાન ધ્યાન કરીને શબ્દાદિ વિષયોને ચલાય-માન હોવા છતાં પણ તેને આત્મા માનો, વિષય ન માનના નાકથી સુગંધ કે દુર્ગંધ જે સુધે છે તે આત્મા જ છે, એવો નિશ્ચય કરીને નાકની વૃત્તિ ગંધદ્વારા મનને લોભાવી ભ્રમમાં નાંખે છે તેને પાછી વાણી નેત્રેન્દ્રિયથી જે જે પવિત્ર વા અપવિત્ર પદાર્થ જોવામાં આવે તેને પણ આત્મા જ છે એવો નિશ્ચય કરી રૂપ વિષયનો મિથ્યા ભ્રમ છોડી નેત્રેન્દ્રિય વૃત્તિને તે વિષયથી હઠાવી ત્વગિન્દ્રિયથી મૃદુ વા કઠોર તમ વા શીત વિગેરે જે જે પદાર્થોના સ્પર્શ કરે છે તેને પણ આત્મા જ છે, એવી ભાવનાનો નિશ્ચય કરી ત્વગિન્દ્રિય પ્રવૃત્તિ જે સ્પર્શ સુખમાં મનને લોભાવે છે તેને પાછી વાળવી.

જીભથી ખાર, ખાટું, ગાંધુ, તીખું વિગેરે જે જે રસો ચાખવામાં આવે છે, તેને આત્મા સમજીને વૃત્તિને પાછી વાળવી, એ પ્રકારે યોગી પ્રત્યાહરણ અભ્યાસથી પચેન્દ્રિય વૃત્તિઓને પોતાના વિષયોમાંથી પાછી વાળી આત્મતત્ત્વમાં સ્થિત કરવી જ્યારે પ્રત્યાહાર સિદ્ધ થાય છે ત્યારે યોગી કાનથી સાંભળેલાને મધુર શબ્દ જેવા માને છે કાંઈ પણ તેના ચિત્તને પોતાની તરફ વાળી શકતું નથી એવીજ રીતે નેત્રોથી, દેવતા, પિરાય, મનુષ્ય, કુતર, બ્રાહ્મણ, ચડાલ, ગાય અને ગવેડું વિગેરેને સરખા જુએ છે નાકથી કસ્તુરી, આદિ સુગંધી પદાર્થો કે દુર્ગંધિવાળા પદાર્થોને સરખા માને છે, આમડીથી અગ્નિ જળ કે પોણી સ્ત્રી, કે તરવાગની ધાર આદિના સ્પર્શથી સરખું સુખ માને છે જીભથી મીઠું, કડવું, ઉર્તું દહું, તીખું, કંઠ, માટી, કાદવ મીઠાઈ સર્વ ભરખાં સ્વાદિષ્ટ માને છે.

પ્રત્યાહરણની કેવલ હૃદયગોચર વિધિ કહેવામાં આવે છે કે યોગસદસ કમલકર્ણિકા ગિયત ચદ્રગિયથી જે અમૃતધાગ ગરે છે તેને નાભિકમલ સ્થિત સૂર્ય આસ કરી લે છે તો તે ધારાને વિપરિતકરિણી મુદ્રા કરીને સૂર્યમાં ન પડતા પોતાના મુખમાં પાડે એ પ્રત્યાહાર કહેવાય છે.

કહ્યાનગત ચદ્રમામાંથી અમૃતધારા વરસે છે જાખત એટલે સૂર્યચદ્રમાનો ઉપદેશ છે તૃતિયપદથી પોતે યોગી ગણાય છે, તે અમૃતધારા કહ અને નાભિગત ચદ્ર સૂર્યથી ભોગ

કરે છે તેને ત્રીજી સ્વયં વિપરીતકરણીમુદ્રા કરીને તે ચંદ્ર સૂર્યથી બચાવી ભોગ કરે તો અનરાગ થાય છે

અગ્નિમય એક સૂર્ય નાભિમા નિવાસ કરે છે અમૃતાત્મક ચંદ્રમા વિશુદ્ધચક્રમા રહે છે વિશુદ્ધચક્રમા ૨૬ી અધોમુખ ચંદ્રમા અમૃતધારા વર્ષાવે છે, તે ધાગને નાભિમા સ્થિત ઉર્ધ્વમુખ સૂર્ય પીવે છે યોગી તે સૂર્યને ન પીવા દેતા તે અમૃતધાગને જેવો પે-તાના મુખમા પ્રાપ્ત કરે છે તેને વિપરીત કરણી જાણ્યું

જે નાભિગત સૂર્યને ઉપર વિગુદ્ગત ચંદ્રમાને નીચે આ વિપરીતકરણી મુદ્રાનું જ્ઞાન થયે ઉપદેશથી જ જાણી શકાય છે લખવા વાચવાથી તેનું જ્ઞાન થતું નથી, પણ યોગીઓએ જાણ્યું જોઈએ કે આ મુદ્રા પ્રાણાયામ, યોગ અને ખેચરી મુદ્રાના સાધન ઉપરાંત આથી જ સુગમ થઈ જાય છે

જેમ જપ્તને જાડા રોગાથી ત્રણ આંત્રી નાખી બાંધી દેવાથી પગાધીન થઈ જમો પામ્યા કરે છે તેવી રીતે અનાહતચક્રમા સત્ત્વ, રજ, તમોગુણ સ્વરૂપ માયા વિષે પ્રતિ-બિંબિત થઈ ગયેલો જીવ પગ-પર્યતિ-મધ્યમાના ક્રમથી હૃદય મધ્યમા નાદ સહિત નિગ-તર ગજ્જ કરે છે તેનો અનાહતચક્રમા હૃદયમા યોગજનો અનુભવ કરે છે

ખેચરી મુદ્રા કરીને અમૃતપાનની સૂચના કરવામા આવે છે કે પ્રાણાપાન વાયુને એકત્ર કરી મણિપુરક અનાહતચક્રનું ઉત્સાધન કરીને મહાપદ્મ (અક્ષરધ્યાન) ને પ્રાપ્ત કરીને યોગીનું શરીર ઉક્તામૃત પાનથી અમૃતમય બને છે

એ પ્રકારે અક્ષરધ્યાન પર્યંત પ્રાણવાયુને પૂર્ણ કરીને યોગી મસ્તકમા રહેલા સહસ્ત્રલક્ષમળથી વિશુદ્ધચક્રમા ગતી વેળા પ્રાણવાયુને ઉપર ચઢાવી નાસિકા ઉર્ધ્વવિવરમા પ્રાપ્ત કરી, ઉર્ધ્વવિવરમા જીંઘા પ્રવેશ કરાવી, મુખપણ ઉપર ઉડ્યું કરીને સહસ્ત્રલક્ષમળમા પ્રાણવાયુ સહિત પ્રાપ્ત થયેલી કુડલિનીનું ધ્યાન કરતા કુડલિનીની સહસ્ત્રલક્ષમા પ્રવેશ થતા જે અમૃતાકાર તાગ નીકળે છે તેનું લેશ માત્ર અતિનિર્મલ જીન્દાના મથનથી નીકળેલા અમૃતનું પાન કરે તો તે યોગી આત સુકુમાર શરીર પામી સમગ્ર રોગ કુખ્યોથી ગદિત થઈ ધણી કાળ પર્યંત જીવે છે

પ્રાણવાયુને અપાનવાયુની માથે ઐક્ય કરનાર પ્રકારથી ઠાગાની ચાચ માફક મુખ કરી ઠાગાના શીતલ વાયુને જે યોગ પૂરક કરે છે તે જઘામચાથી ગદિત થાય છે અને મર્વદા યુવાન જ રહે છે

જીન્દાની મહાધથી તાલુ મૂળમા જે ઊંડ છે, ત્યાં ગળી જે યોગી પ્રાણવાયુનો પૂરક કરે છે તેને જ મહિનાન અભ્યાસથી સમગ્ર રોગો મટી જાય છે પાચક જે વિશુદ્ધચક્ર જે કદમા છે તેમા ચંદ્રકલામૃતનું ધ્યાન કરીને ક્રમથી ઉપર હજી કરનાર સૂર્યના મુખને વચન કરી યોગીના મુખમા તે ચંદ્રકલામૃત પડે છે એ પ્રકારે જીભદાગ ઉદરમા પ્રાપ્ત થઈ યોગિના જરારોગાદિને મટાડે છે

વિશુદ્ધ હસને અને શુદ્ધ શબ્દ નિર્મલનો બોધક છે કદમા અત્યંત નિર્મલ વિશુ-દ્ધતામય જે ચક્ર છે તે સર્વોદ્કૃષ્ટ છે તેને ચક્રોના તત્ત્વ જાણનાર યોગી જાણે છે વિશુ-દ્ધચક્રસ્થ ચંદ્રકલામૃતને અપાનવાયુ સહિત પ્રાણવાયુને ઉપર ચઢાવી લગ્નિકા ઉર્ધ્વવિવરમા પ્રવેશ કરીને ક્રમથી નાસિકાના ઉપર વિવરમા પહોચાડવાથી નાભિસ્થ સૂર્યનું મુખ બંધ કરીને ઉક્તામૃત ઉદરમા અન્નની માફક પહોચી જાય છે.

કહતી ઉપર નિર્મલ ચદ્રકસામૃતને પૂર્વોક્ત વિધિથી રોકાને નાકના ઉર્ધ્વવિવરમાં પૂરક કરે ત્યારે સર્વ દારૂને રોકી આચાર્યક્રમાં પ્રાણપાનવાયુ સહિત પૂરક કરીને ઉર્ધ્વ મુખ થઈ જમિમાં ઉધા માથે પગને ઉઠા કરીને હૃતે દ્રિય ચક્ર ઉક્ત ચદ્રામૃતનું પાન કરવું જે યોગી નિગત આ વિધિને કરે છે તેનું મૃત્યુ થતું નથી

જીભને ઉપર લાખી કરીને ઉપની બાજુ સ્થિર કરીને જે યોગી અમૃતનું પાન કરે છે તેને અભ્યાસથી એક જ પક્ષમાં મૃત્યુ હતવાનું સામર્થ્ય આવે છે તેમાં સંદેહ નથી, જે યોગીએ મુલબંધ અર્થાત મૂલદ્વાર રોક્યું તેણે જરામરણાદિ વિધ્નનો નાશ કર્યો સમજવું એ હેતુથી જરામરણ્ય યુક્ત દેહમાં આત્મભાવનો ત્યાગ કરી જરામરણ્ય રહિત મુક્ત આત્મભાવને પ્રાપ્ત થાય છે જેવી રીતે પચવક સદાશિવ દેહાહંકાર જરામરણ્યાદિ રહિત વિરાજમાન છે તેવી રીતે એ અભ્યાસી પણ થાય છે

જે જીહ્વામૃથી ગજદતખીલ અર્થાત રક્તને અચેતન કરી અમૃતમયી વાગીશ્વરી દેવીનું ધ્યાન કરવાનો અભ્યાસ કરે છે તે અભ્યાસ સિદ્ધ થતા જ મહિનામાં વિચિત્ર કવિતા કરવાના સામર્થ્યવાળો કવિ થાય છે જીહ્વામૃથી પીડન કરીને રાજદતના છિદ્રને રોકવાથી સમસ્ત નાડિયોના મુખ રોકાઈ જાય છે ઉપરથી રોકવાથી અમૃતધારા ગરતા બીજે પડતી નથી પણ ધારણના અભ્યાસી યોગીને પણ જેમ તેમાં ચદ્રમાંથી નિસ્સરીત અમૃતનું હરણ પ્રત્યાહાર કહેલું છે, તેવીજ રીતે અમૃતને લગ્નિકાના ઉર્ધ્વવિવરમાં ધારણ કરવી એથી પણ ધારણ થાય છે

જીહ્વાના લગ્નિકાને નિરંતર મુખનાભ્યાસ કરનારા યોગીને કદી ખારો, કદી ખાટો, કદી દુધ જેવો, કદી મદ જેવો કે ધી જેવો સ્વાદ જાણાય છે એ લક્ષણ જ્યારે અભ્યાસ સિદ્ધ થતા જણાય ત્યારે યોગીના વ્યાધિ નાશ થાય છે વૃદ્ધાવસ્થાનું નિવારણ થાય છે શાસ્ત્રના વ્યાખ્યાન કરવાનું સામર્થ્ય મગર બપ્પે આવે છે, અમૃતમય શરીર થઈ અષ્ટ સિદ્ધિ મળે છે સ્મરણ માત્રથી સિદ્ધ ગધર્વ, નાગાહ કન્યાઓનું આકર્ષણ કરવાનું સામર્થ્ય આવે છે

એ પ્રત્યાહારનું ફળ કહીએ છીએ કે એ પ્રકારથી અમૃતથી પરિપૂર્ણ જ્યારે દેહ યોગીનો થઈ જાય છે ત્યારે બે ત્રણ વર્ષના અભ્યાસથી વીર્ય (અને સ્ત્રીનું રેત) ઉપર ચઢી જાય છે, ઉર્ધ્વરેતા થઈ કદાચિત વીર્ય સ્પર્શિત થતું નથી અને અષ્ટિમાદિ સિદ્ધિઓના ઉદય થાય છે જેવી રીતે અગ્નિ સુકા કાષ્ટને દીવાની દીવેટની માફક બાળી ભસ્મ કર્યા વગર છોડતો નથી તેવી રીતે જીવાત્મા પણ ચદ્રકસામૃતથી પૂર્ણ થઈ યોગીના શરીરને કદાપિ છોડતો નથી જે યોગીનું શરીર નિત્ય મોક્ષકસામૃતથી પૂર્ણ રહે છે તેને તક્ષક નામ પણ ડસ કરે તો પણ ઝગ ચઢતું નથી (અપૂર્ણ)

અભ્યાસનું મહાત્મ્ય

(અનુવાદક — રમણીકૃષ્ણ જોશીલાલ દવે)

અભ્યાસ એ ઘણીજ અમૂલ્ય વસ્તુ છે કેાઇ વસ્તુનું આપણે યોગ્ય અતુકનુષ્ઠ કરતું તે અભ્યાસ છે નિત્યની સાધના પ્રકૃતિની સાથે મળીને અભ્યાસ બને છે આપણા જીવનને સાફ બનાવવું કે તેનો દુરુપયોગ કરવો તેનું મૂળ કારણ અભ્યાસ છે જેમ સારા હવા પાણીના આધારે આપણું જગતેહું ચરીર માફ થાય છે, તેમ આપણુ જીવન પણ અભ્યાસને લીધે કિર્તીવાન બને છે દરેકના જીવનમા કેાઇ પણ પ્રકારનો અભ્યાસ થયેસો હોય છે જે કદાચ આપણા જીવનમા જાગળ અભ્યાસ આવ્યો હોય તો આપણુ જીવન ખરાબ થાય છે, અને સારો અભ્યાસ આવ્યો હોય તો આપણુ જીવન આદર્શરૂપ બને છે

દુનિયામાના દરેક જીવ કેાઇને કેાઇ અભ્યાસના શિકારરૂપ થયેલા હોય છે જે માણસ જેવા અભ્યાસને આધિન થાય છે તે માણસ તેવાજ પ્રકારનું જીવન વિતાવે છે જે મનુષ્ય જાગળ રહેતે ચાલવાનો અભ્યાસી થઇ ગયો હોય તે માણસ દુખી અને નિન્દનીય જીવન વિતાવે છે જે સન્માર્ગના આધારે જીવન વિતાવે છે તે પુણ્યાત્મા તથા પૂજ્ય ગણાય છે આવી રીતે જીવનની સાથે અભ્યાસનો ધારો સંબધ છે અભ્યાસ આપણા જીવનને શ્રેષ્ઠ તેમ નીચ બનાવે છે અભ્યાસ એ મનુષ્યજીવન વિતાવવાનું એક ક્ષેત્ર કહેવાય છે સ્વભાવિક રીતે નહિના નિયમ જોવો છે કે તે પ્રવાહ-ક્ષેત્રની અનુસાર ચાલે છે પણ જ્યાં પ્રવાહનું ક્ષેત્ર નથી મળતું ત્યાં તો એની મેજે ક્ષેત્ર બનાવી લે છે, કારણ કે પ્રવાહ ક્ષેત્રના સિવાય નદી આગળ જઇ શકતી નથી એવી રીતે મનુષ્યનું જીવન કેાઇ પણ પ્રકારના અભ્યાસ વગર ગિચર રહી શકતું નથી

જીવન અનેક અભ્યાસોના સમુદાયરૂપ છે જેનું જીવન કેાઇ પણ પ્રકારના અભ્યાસથી ગઠિત હોય છે તેનું જીવન બાધેલા પાણી (તળાવ) ની માફક છે, કેમકે અભ્યાસ માત્ર જીવનને ક્રિયાશીલ અથવા ગતિશીલ બનાવે છે અભ્યાસ વગરનું જીવન આળસનો બાધ છે, તેથી જીવનને અભ્યાસમયજ રહેવા દેવું નહિ તો પછી કાટ ચરેલી તળવાગની માફક તે નિરપોગી થયે' અભ્યાસ એ સસારીક અને ધાર્મિક વિગેરે ઉન્નતિયોના મૂળરૂપ છે, અને તેના સિવાય કેાઇ પણ કાર્યમા સિદ્ધિ નહિ મળે, કેમકે બધી મિત્રઓનું મળતો મન સયમ છે જેનું મન સયમિત નથી, ચિત્ત એકાગ્ર નથી, એ માજસને નથી તો જ્ઞાન પ્રાપ્ત થતું કે તે કર્મ માર્ગમા ગિચર રહી નથી શકતો, તેમજ તે સહટમાથી દૂર થઇ શકતો નથી મન મયમ કેવી રીતે થાય છે તે જાણવાથી એની મેજે અભ્યાસનું મહત્ત્વ પ્રગટ થશે પ્રામહ બગવદ્ગીતામા અર્જુનનો એક પ્રશ્ન હતો કે — “હે કૃષ્ણ ? મન બહુ ચચળ અને નિગ્રહ્ય છે એને કેાણે ગખવું બહુ કઠીન છે, તો પછી યોગ્ય સાધન શી રીતે થઇ શકે ?

આ શકાનું સમાધાન કવવાને બગવાને કહ્યું છે કે — “હે કુન્તીનન્દન, ખરેખર મન ચચળ અને નિગ્રહ્ય છે, પણ ‘અભ્યાસ’ અને વૈગમ્યથી તે પણ વશ થાય છે એનાથી વશીભૂત થઇને યોગની પણ સિદ્ધિ થઇ શકે છે એને માટે નિશ્ચય અથવા એકાગ્ર થવા વિના કેાઇ પણ પ્રકારની સિદ્ધિ થઇ શકતી નથી ”

આવા ભગવદ વાક્યથી તો સિદ્ધ થાય છે કે અભ્યાસ સિવાય કેાઇ પણ કાર્ય સિદ્ધ થઇ શકતું નથી અને આ મસાખમા ચોખ્ખુ જાણાય છે કે અભ્યાસ સફળતાનું મૂળ છે કેા

પશુ કાર્યની સિદ્ધિ ન થાય તો ચોક્કસ જાણવું કે અભ્યાસમાં જરા ક્યામ છે વિદ્યાભ્યાસ કરતા કરતા પડીત થવાય છે, અખાડામાં લડતા લડતા પહેલવાન થવાય છે, લખના લખતા લેખક થવાય છે, બોલના બોલતા વક્તા થવાય છે, જોતાજોતા પાગખવાની શક્તિ આવે છે, તેમજ સડન કરતા કરતા સડનશિલ થવાય છે અભ્યાસ એવો સગ્ગ માર્ગ છે કે તેમાં આપણે ધારીએ તે કરી શકીએ છીએ

મહાભારતમાં એકદંવ્યની કથા છે, એમાં અભ્યાસનો મહિમા રપટ છે કે એકામ મનથી એકામતાથી અભ્યાસ કરતા કરતા તે અનુરૂદ્ધ બન્યો એકામ ચિત્તથી અભ્યાસ કરવાથી તે વહેલો માડો ફળીભૂત થાય છે

ગ્રેકિસર રામમૂર્તિએ અભ્યાસના આધારે તેમની શક્તિના અદ્ભૂત દેખાવો જતાવ્યા છે રામમૂર્તિ જ્યવા તારાજાઈના બળ પ્રદર્શન જોવાથી અભ્યાસના મહિમાની ખજા પડે છે એમના જેવા હબરો સ્ત્રી પુરૂષો આ દેશમાં છે પણ તેઓ પોતાની અભ્યાસની શક્તિ, કે જે સુતેલી છે તેને જગાવી શકતા નથી મગાળાનો સ્વર્ગીય ભીમ-જવાની જ્યારે જન્મ્યો હતો ત્યારનો કંઈ દિગ્ગીજથી નહતો, પણ તેણે પણ અખાડાના અભ્યાસથી તે દેશદેશાતંગમાં ડોકા વગાડનાર કળાયુગનો ભીમ બની ગયો હતો કેવળ અભ્યાસના બળથી એના મનમાં શક્તિશીલ શક્તિના ખેલો બતાવવાનું મન થયું અને તે તેમાં ક્ષેત્રમદક થયો અને દિનિયામાનામ પ્રમિદ્ધ કર્યું આ શક્તિ કંઈ હતી? ક્રમ્ત અભ્યાસ

બગવત્ રામચંદ્ર જ્યારથી જગલ્લમાં ગયા હતા ત્યારથી બ્રહ્મચારી લક્ષ્મણે જગ પણ નિદ્રાનો આશરો લીધો નહતો તે રામચંદ્રજીની સેવામાં એટલા બધા તપસ ગ્રહેતા હતા કે જેથી તેમણે જગપણ નિદ્રાનો આશરો લીધો નહતો તેમને શાથી નિદ્રા આરતી નહતી? ક્રમ્તે તેઓ પૂર્ણ અભ્યાસી હતા જેથી તે અભ્યાસના આધારે દરેક કાર્ય પૂર્ણ કરવામાં વિજયમાન નિવડ્યા હતા

પાર્વતીએ જ્યારે શકરને વરવા માટે તપસ્યા શરૂ કરી ત્યારે તેમને સિદ્ધિને માટે એકદમ પગ નહોતો મૂક્યો પણ આગળ આગળ સાધનાનો ધીમે ધીમે અભ્યાસ કર્યો તુન મીઠાસજીએ લખ્યું છે કે—

“પહેલા પાર્વતીજીએ શકરના અંગેનું ધ્યાન કર્યું હતું અને પછી જગલ્લમાં સાધના કરવા ગયા હતા તેમણે દરેક પ્રકારના ભોગનો ત્યાગ કર્યો હતો અને તેમનું મન હમેશા આનંદમાં ગમતા, પછી મનને એકામ કર્યું, પછી ઘણો વખત દંદમ્બળ અને કળકળાદીનો આહાર કરવા માડ્યો તે પછી શાકભાજી ઉપર ગ્રહેતા હતા પછી પાણી અને વાલુની મદદથી ગળા અને પછી ઉપવાસનો આગમ કર્યો તે ઉપગત ઘણો વખત શુકા પાદમ અને નાસના અભ્યાસથી ગળા અને જ્યારે તેમણે તેનો પણ ત્યાગ કર્યો ત્યારે તેમનું નામ “અપર્ણા” પડ્યું અને પછી તે એ નામથી વિખ્યાત થયા

આવી રીતે અભ્યાસથી સાધનની સિદ્ધિ દરેક મેળવી શકે છે જે એકાન્તમાં આત્મચિંતનનો અભ્યાસ કરે છે, વિદ્વાન પડીતોની સેવા કરવાનો અભ્યાસ કરે છે, તેમજ આજસથી મુક્ત થઈને ચિત્તને એકામ કરવાનો અભ્યાસ કરે છે, તેમ જીવોને દયા અને નિર્ગુણને સહાયતા કરવાનો જેઓ અભ્યાસ કરે છે તેઓજ પોતાની મુખ્ય દેહની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરીને સસાનમાં ઘણા સુખી, તેમજ ધન્યરૂપ કીર્તિવાન બને છે માટે દરેક પુરૂષે પોતાની જીવગીતું સાધન્ય કર્યું હોય તો હમેશા સદ્યજોના અભ્યાસીઓની પાસે શીખો અને તેનું પાલન કરો અને તેનો જો આપણે જાનબંધ અભ્યાસ કરીશું તો જ આ આપણા મનુષ્યોદ સાર્યક કરીશું

રા. વા. કમળાશંકર પ્રાણશંકર ત્રિવેદી

ગુજરાતના એક નખર શિક્ષણશાસ્ત્રી સમર્થ આદ્યર અને રમણ વિદ્વાન.

ગુજરાતમાં વિદ્યાનગરનો સગીન અભ્યાસ, મર્મસ્પર્શી અવસોકન અને ઉડા અનુભવના પરિપાકનો લાભ ગુજરે બહુઓને આપવન આપનાર, વિચારક અને તત્ત્વસાક્ષરો દહાડે દહાડે ઓછા થતા જાય છે, એ ઘણીજ શોચ કરાવનારી ખીતા છે એવા ઉજવણ, લખ્ય-પ્રતિષ્ઠિત સાક્ષરોમાંથી આપણા હતભાગ્યે સાદ્યર થીયુત રા. વા. કમળાશંકર પ્રાણશંકર ત્રિવેદી ખા એ ના અવમાને એક ધટાડો કર્યો છે અને ગુજરાતની સાહિત્યસમૃદ્ધિના વિકાસને એટલો આઘાત પહોચાડ્યો છે

અવસાનકાળ-ગ બ કમળાશંકર પ્રાણશંકર ત્રિવેદી છેલ્લા સવાદશકાથી સરકારી ઉચ્ચ શિક્ષણશાસ્ત્રી, પ્રીન્સીપાલના અધિકારી નિરૂપ થઇ વાનપ્રસ્થ લઇ પોતાની નિવાસ ભૂમિ સુરતમાં પૃથ્વી ચાન્તિથી, વિના દમાયે, વિના દબે, એકનિષ્ઠાથી સગ્સ્વતિની સેવા મળવતા રોજ આપણા નિર્ગમન કરતા હતા વૃદ્ધાવસ્થાની અશક્તિથી તેમની તબીબત ઇ સાત મહીના થયા લયથી હતી અને બે ત્રણ માસથી તે પધાનીવશ થયા હતા અને તેને પગિણામે અગાઉની ૪ થી તારીખે આવણુ સુદ ૧૫ બળવને મગગવારે બપોરે બાર વાગ્યા પછી ૧૮ વર્ષની ઉંમરે તેમણે અશક્તિ અને ગુઝાગના વ્યાધિથી આ અસાર સસારનો ત્યાગ કર્યો છે કહેવાની બાગેજ જરૂર છે કે તેમના જેવા વિદ્યાન અથગ અભ્યાસી અને શાન્ત સાહિત્યમેવકના અવસાનથી ગુજગત અને ગુજરાતી બાળા તેમજ સાહિત્યને જગજ ખોટ ગઇ છે અને તે લાગા વખત સુધી પૂરાવી મુશ્કેલ જ જણાય છે

જન્મ અને અભ્યાસ-ગ વા. કમળાશંકર પ્રાણશંકર ત્રિવેદીનો જન્મ ઈ સ ૧૮૫૭ માં સુરતમાં વડનગર નાગર બ્રાહ્મણ જાતિમાં થયો હતો શાળામાં અભ્યાસ કર્યા પછી તેઓ સુરતની સરકારી હાઈસ્કૂલમાં હાજર થયા હતા અને ત્યા પોતાના ઉત્તમ પ્રકારની બુદ્ધિશક્તિથી શિક્ષકોના હૃદયમાં ઉચ્ચ ગ્યાન પ્રાપ્ત થયું હતુ "સમાલોચક" મા તેમણે પ્રકટ કરેલા "અનુભવ" મા તેઓએ પોતાની વિદ્યાર્થી દશા મગ્સ ગીતે વર્ણવી છે અને તે સદજ ઉપવચ્ચ હોવાથી તે વિરે અત્રે વિવરણ કરુ અનાવચ્ચક લાગે કે હતા તેમના સમયના આચાર્યો મીં બ. જમગેદ્ર અ દેસર દવાસ અને દિ જા અબાલાય સારાબાઇ પણ સુકન કટી વખાણુ કરતા હતા હાઈસ્કૂલનો અભ્યાસ સમાપ્ત કર્યા પછી તેઓ મુજાઈની એડરીન્સ્ટન કોલેજમાં હાજર થયા અને તેમની ત્યાની કાર્મીદિ પૂરેપૂરી યશસ્વી નીવડી તે વખતના નામાકિન પ્રોફેસરો ડો. પિટર્મન, સર ગમરૂધ્ન બ્રાહ્મકર, મીં વર્ડજવર્થ જેવાઓને આ યુવાન વિદ્યાર્થી માટે પહેલા બાવ હનો એ ગ્રેજ્યુએટ થયા પછી ગં બ કમળાશંકરબાઇ સરકારી કેંગવણી ખાતાની નોકરીમાં જોડાયા આ સમયથીજ તેમણે શિક્ષણ અને સાહિત્યના વિકાસ અર્થે અવિચલ પગિશ્રમ કરવા માંલ્યો તે ટૂંક તેમના અવ સાન પર્યંત સતત તેવા ઉત્સાહ અને મગિમયથી ચાલુ રહ્યો હતો તેમના જેવા ખત અને નિષ્ઠાપૂવક, હવસ અને મગિના સમયનો સાહિત્યમેવામ નિપમિત ઉપયોગ કરનાર વિગ્ય

વિદ્વાનો હાલના જમાનામાં આપણી નજરે પડે છે તેમના નિવૃત્તાના સમયમાં તેમને મળવા જનારા યુવકો અને વિદ્વાનો તેમને લેખન કાર્યમાં પ્રવૃત્ત થયા હોય તે આશ્ચર્યકિત થતા અને તેમની કાર્યનિષ્ઠાની પ્રસંસા કરતા.

કેળવણી ખાતાની નોકરી—કેટલાક વર્ષો સુધી ભરૂચ અને નડિયાદની હાઈસ્કૂલોમાં હેડમાસ્ટર તરીકે પ્રસંસા પાત્ર રીતે કામ કર્યા પછી અમદાવાદની પ્રેમચંદ રાયચંદ ટ્રેનીંગ કોલેજના વાઇસ પ્રીન્સીપાલ અને પછી પ્રીન્સીપાલની નીમણી હતી. ૧૯૦૨ થી ૧૯૧૪ માં તે નિવૃત્ત થયા ત્યાં સુધી તેમણે આ ઓછો ટકાવી ગળ્યો હતો. તેમની આ લાખી કારકિર્દી દરમ્યાન આ સરકાર ઉપર અને ગુજરાતના કેળવણીખાતા ઉપર તેમણે પોતાની શક્તિની અને સચ્ચરિત્રની સચોટ છાપ પાડી હતી, તેઓએ આ સમય દરમ્યાન જે જે સ્થળોએ ભારતર કે હેડ માસ્ટર તરીકે અધિકાર ભોગવ્યો હતો તે તે સ્થળે નિયમન અને ખતીલી શિક્ષણ પરિપાટિ માટે ખાસ નામના મેળવી હતી અને તેમના જે કેટલાક શિષ્યો અત્યારે ઉંચા અધિકારો કે સ્થાનોએ વિરાજે છે તેઓ તેમનો મુકત કંઠે આભાર માને છે અને હિંમત પ્રતિભા પૂજ્યભાવ દર્શાવે છે એક ઉંચા પ્રકારના શિક્ષણ-શાસ્ત્રી તરીકે તેઓની ખ્યાતિ ચિદ્રાણ ચિન્હુપ રહેશે તે વિશે કશો શંક નથી.

સાહિત્યસેવા—પ્રેમચંદ રાયચંદ ટ્રેનીંગ કોલેજના પ્રીન્સીપાલ તરીકે, તે સમયમાં જોખમદાર અને વિશેષ કામ ગણવવા સાથે શિક્ષકો અને શિષ્યોમાં શિક્ષણ, અને સાહિત્ય સંબંધી ભાવનાઓ અને વિચારોનો પ્રચાર કરવાના હેતુથી નીકળણું માસિક “ગુજરાત શાળાપત્ર” પછી તેઓ તત્તી તરીકે ઉત્કૃષ્ટ રીતે ચલાવતા અને તેમાં ગુજરાતી ભાષા, અને ખાસ કરીને ગુજરાતી ભાષાના વ્યાકરણ સંબંધી, શિક્ષણ, માનસશાસ્ત્ર અને સાહિત્ય વિશે પછી ઉંડા અભ્યાસપૂર્ણ લેખો લખતા આવા લેખો દ્વારા તેમણે ગુજરાત જનતાને અને ખાસ કરીને વિદ્યવર્ગને પછી કાયમના આભાર તથા મૂળી દીધા છે.

સંસ્કૃત ભાષાનું તેમનું જ્ઞાન પછી સાધારણ નહોતું તેઓ મચ્છન કાવ્યસાહિત્ય, વ્યાકરણ અને ભાષાશાસ્ત્રના અચૂક અભ્યાસી હતા અને તેમના લેખોનું મનન કરનારા તેમની મર્મગ્રાહી અભ્યાસશીલતા માટે ઉંચો મત દર્શાવે છે પ્રાકૃત ભાષાના પછી તેઓ તેવાજ અભ્યાસી હતા તેમણે “શાળાપત્ર”માં તે વિશે સ્પષ્ટ વિચારો દર્શાવ્યા છે તેમ એકાદ મત પછી ચોક્કસ પ્રકટ કર્યો છે એમ અમારી જાણમાં છે સિદ્ધહેમચંદ આદિના સૂત્રોની સમજણ તેઓ “ગુજરાત શાળાપત્ર” વખતે વખત આપતા અને વ્યાકરણ શુદ્ધિ તથા લેખન શુદ્ધિ ઉપર પછી લેખકોનું ધ્યાન અવરનર લેખોથી દોગવાને ચૂકતા નહો.

તેમના સંસ્કૃત ભાષા અને સાહિત્યના ઉંડા અભ્યાસ અને જ્ઞાનની ઘટતી કદર કરીને મુંબઈની સરકારે તેમને મુખ્યમંત્રી એન્ડ્રીયુસ અને પુતાની ડેક્કન કોલેજોમાં પારગત્ય ભાષાઓના અધ્યાપક નીમ્યા હતા એવો અધિકાર તે સમયે મેળવનારાઓમાં તેઓ પહેલવહેલા જ ગુજરાતી હતા. ભાવનગરની ગામગદાસ કોલેજમાં પછી તેઓ સંસ્કૃતના અધ્યાપક થયા હતા. પંજાબની યુનિવર્સિટી તરફથી પછી તેમની વારંવાર મતપ્રસિદ્ધિ, અભ્યાસક્રમ આદિ સંબંધમાં સલાહ લેવામાં આવતી આ બંધી પ્રવૃત્તિઓને લીધે તેમના હાથ નીચે મળેલા વિદ્યાર્થી સમૂહ ઘણો મોટો હતો અને એ સમૂહ માં જ કમળાશ કર્મભાષિને ઘણાજ માનની દૃષ્ટિથી જોતા હતા. ઉપરાંત શિક્ષણશાસ્ત્રના વિષયમાં તેમણે જે જે લખી પત્રિકામાં મેળવે છે તેથી તે ખાતરમાં તેમની અભિપ્રાય પ્રમાણભૂત ગણાતા હતા.

પણ આટલામાંજ તેમની પ્રજાતઓ સમાપ્ત થતી નહોતી. ૧૯૦૪ પછી તે અમદાવાદ

યુનીવર્સીટીના એનર્ગી ષ્ઠો નીમાયા હતા હાલમ્મ હાલનગર ૩૦ વર્ષ સુધી તેઓ મેટ્રી-
કથી એમ એ ની પરીણા સ્પર્ધી સંસ્કૃત અને ગુજરાતીના પરીક્ષક રહ્યા હતા પંજાબ
અરુણાવાદ, બનારસ અને પટના યુનીવર્સીટીઓએ પણ તેમના સંસ્કૃતના અગ્રાધ જ્ઞાનથી
આકર્ષાઈ તેમને સમૂહના પરીક્ષક નીમ્યા હતા અને કાશીના પડિતોની મંત્રાઓ તેમને
“ વિદ્યા બૂધશ્ચ ” ની માતવત પદ્ધિ આપી હતી

આ ઉપરાંત મુંબઈ સમૂહની બુદ્ધ કમીનીમા તેઓ આગળ પડતું કાર્ય કરતા હતા હતા
અને તેને અંગે તેમને અનેક પુસ્તકોના અવલોકનો તથા અભિપ્રાયો સંગ્રહરતે દર્શાવવા પડતા
હતા તેમના એ લખાણોનો ગબ્બર સમગ્ર દલ્લુ અપ્રકટ રહ્યો છે, પણ બે સંગ્રહોની
પરવાનગીથી તે પ્રકટ કરવામા આવે તો ના બ કમગણકરનાઈનું મમાતોચક તરીકેનું કાર્ય
પણ ગુર્જર પ્રભુ જાણી શકે, અને સ્વ નવવયમમાઈની પેઠે તેમની અનસોકનકાર તર્કરેની
કીર્તિ અને શક્તિ વિશ્વવિખ્યાત થાય, એમા કશો શક નથી

સંસ્કૃત આહિત્યની એવા -સાહિત્ય અને વાઙ મયની એવાઓના ઉદ્દેશ ક્યાં
સિવાય ગા બા ની કારકીર્દિ અર્જુન ગચ્છાય સિયજીશાસ્ત્રી તરીકે તેઓ મહાન હતા,
આગ સત્ય અને પ્રમાણુકપણામા તેઓ વનારે મહાન હતા પણ ગુજરાતના પડિતોમા
તેઓ કિન્નુ ગ્યાન ધરાવના હતા ગુજરાતી સાહિત્યની તેમણે કરેલી મેવા અને સમૂહ
બાળાના તેમના અન્વયન માટે તેમની જોટલી પ્રયત્ના કરવામા આવે તેટલી એાઈ જ છે
એક રીતે કહીએ તો એઓ ગુજરાતના વર્તમાન યુગના ડેા બાહ્યકર હતા

તેમણે અગ્રેજીમા લખેલો ઇત્જાઝો દુકો દનિદામ તે સમયમા સારા આવકાર પમ્પો
હતો મુંબઈની સમૂહ સિરિજનના ભટ્ટી કાવ્ય, એકાવલી, ચંદ્રાભૂષણ આદિ પુસ્તકો
બહાર પાડવાનું કામ તેમને મોંપાયુ હતુ તેથી તેમના સમૂહ જ્ઞાનનું માપ સ્કેન્ડે કાદી
શકાય તેમ છે

એ માગામા તેમને છેકશો પ્રવાસ પ્રક્રિયા કૌસ્તુહિની આરતિ બહાર પાડવાનો હતો
આ પુસ્તકનો ૧ ભાગ પ્રસિદ્ધ થયો છે અને બીજો ભાગ હપાય છે, બના બાગોના
મળીને ૨૦૦૦ પાન થાય છે

નમૂવ બાળાના અવધન માટે તેમણે ‘નમૂવ શિક્ષિકા’ નામનું ગ્રંથન પુસ્તક ગ્યુ
છે અને તેનું ગુજરાતી, મરાઠી, બંગાળી અને હિંદી બાળામા બાળાતર થયુ છે, એ તેની
સાત આઠ આરતિઓ પણ પ્રકટ થન ચુકી છે એ તેની ભાકપ્રિયતા નિદ્ધ કરવા પડતું છે
ઉપરાંત તેમણે શ્રી અક્ષરમ્મ શાકરબાળ્યનો ગુર્જર ગિરમા બે વિનાગમા અનુવાદ કર્યો
છે અને એ ગ્રંથ તેમનું ચિહ્નર આગક કરી ગણાય તેવો છે ગ્રીમરુકગચ્છાવર્ણના તત્ત્વ
પ્રત્યે તેમજ ઉપનિષદાદિ વેદાન્તગ્રંથો પ્રત્યે તેઓ ઉત્કટ અભિરુચિ ધરાવના એી શકર
જાવનિના પ્રમનોએ સુગમ ઉપરેશ ૩૫ નિર્મયો તેઓ લખતા અને પ્રકટ કરતા

ગુજરાતી વાઙ મયની એવા—ગુજરાતી બાળના બાક બુનો લપુ, મપ્પ અને
અદદ એમ ત્રણ પુસ્તકો લખી તેમણે બાળના બાક બુનો ગાઓપ અન્વયમ પૂરા પાડ્યો છે
તેમનું વ્યાકરણ મળી જ્ઞાન ફેટડુ કંઈ અને તત્ત્વમયી હતુ તે એકો જજ્ઞાન અરે છે
ગુજરાતી સાહિત્યમ એવા વ્યાસ-જુની જે એક બરે ખોટ હતી, તે એમણે પૂરી પાડી છે
અને તેને એમ એ ના અન્વયમમમ સંગ્રહરે મૂળે ઉચિતજ્ઞ ગ્યાન અપ્યુ છે એમ
કહી શકો સરકારે નવી વાયનમ ગા કરી નેમા ગા બા કમગણકરનાઈના નનનો માગ

પ્રમાણુમા લાભ લેવાયો છે તેમણે પોતે પણ પાછળથી પોતાના પુત્ર રા અતિસુખરાંકરની નહાયનાથી ત્રિવેદી વાચનમાળા તૈયાર કરી બહાર પાડી છે અને જો કે પ્રચાર બહુ થયો નથી, છતાં તેથી કાંઈ તેની કિંમત ધટી જતી નથી અને બલે દેવી ટીકાખોરો તેને ઉતારી પાડવા મથે પરંતુ સત્ય વાત એ છે કે રા બા કમળાચંદ્રમાધ અને તેમના પુત્ર રા અતિસુખરાંકરે ત્રિવેદી વાચનમાળા પ્રકટ કરીને ગુજરાતી વાચનમાળાની એક ખરી ઉચ્ચ પૂરી કરી છે અને વાસ્તવિક જનસેવા બજાવી છે એમ કહી વિના ચાલે તેમ નથી. શિક્ષણશાસ્ત્રીને તેમણે લખેલો પ્રથમ એ પ્રકારના સાહિત્યમા રચાયેલું છે એવો છે.

ઉપરાંત તેમણે મુખર્ષ અને વડોદરાની સગકા અને ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટીના તરફથી કેટલાંક અંગ્રેજી પુસ્તકોના ભાષાતર કર્યા છે ગુજરાત વર્ણાક્યુલર સોસાયટીના વ્યવસ્થાપક મંજીમા રહીને પણ તેમણે ઘણી છુપી મેવાઓ બજાવી છે.

ઉત્તરાવસ્થામા તેઓ સમાલોચકમા અનુભવવિનોદ લખતા હતા આ ઉચ્ચ પ્રકારની વિવિધગી મેરાઓ બદલ ૧૯૨૪ માં ભાવનગરમા મળેલી સાહિત્ય પરિષદની ૭ મી એકઠકનું પ્રમુખસ્થાન તેમને આપી ગુજરાતીઓએ તેમની ગુર્જગિગની સેવાની કદર કરી છે.

ગત સમયની સાહિત્ય પ્રવૃત્તિઓની ઉપસુક્ત સમાલોચના કરવામા આવી હતી અને વિવિધ સાહિત્યકારોના પ્રયાસોની યોગ્ય નોંધ લેવામા આવી હતી.

ઉત્તરવળ પ્રતિષ્ઠા સંપન્ન ચરિત્ર—આમ છતાં એક શિક્ષણશાસ્ત્રી તરીકે અને વિદ્વાન તરીકે ગુજરાતમા તેમનું સ્થાન અદ્વિતીય હતું અને કેટલાંક સમય સુધી તો અદ્વિતીય જ રહેશે તેમના સર્ગમાં આવેલા સજ્જાઓ તેમની સત્ય પ્રીતી, કડક નીયમપાલન કર્તવ્યનિષ્ઠાથી મુગ્ધ થયા વગર નહિ રહ્યા હોય પરીક્ષાના મંડપમાં માથે દક્ષિણ ધાટની રાત્રી ચાચનાળી પાથડી, કુટ, પગમા મોજા, ધોતીયુ અને ખભે ખેસ ગાખીને તેમને દરતા અનેક વિદ્યાર્થીઓએ જોયા હશે. તેમના ગુપ્ત ઉપર પડિત અને અધ્યાપક તરીકેની પ્રતિષ્ઠા અને ગાંભીર્ય કેમને પણ ચકિત કરી તેના પ્રત્યે પૂજ્યભાવ ઉપજાવે એવા હતા.

ગુજરાતમા મૂળમાં મળ્યાગાઢ્યાજ વિદ્વાનો પાકે છે અને આવાઓની સંખ્યા કાળખળે ઓછી થતી જોઈને અને તેમનું સ્થાન લઈ શકે એવી આશા આપતા વિદ્વાનો દ્રષ્ટિ પથમા ન જોઈને આપણને ખેદ થયા વગર રહેતો નથી. છેલ્લાં બે એક વર્ષમા ગુજરાતે સાક્ષરો, કવિઓ, ભેખડો, અને પંડીતો ગુમાવ્યા છે તેનાં જ્ઞાન ખાલીજ પડ્યા છે આપણે ધજીશુ કે એ જ્ઞાન વહેલા પુરાઈ જાય.

રા બા કમળાચંદ્ર પ્રાણુશકર ત્રિવેદી પોતાની પાછળ એક વિદ્વાન પુત્ર, એક પુત્રી અને સુશીલ ધર્મ પત્ની મૂકી ગયા છે તેમના પુત્ર રા. બા અતિસુખરાંકર વડોદરા કોલેજમા તર્કશાસ્ત્ર અને તત્ત્વજ્ઞાનના અધ્યાપક છે તેઓ પણ એક સાગ્ર લેખક અને અભ્યાસી છે તેમના જમાઈ ગ. મોહનલાલ પાર્વતીચંદ્ર દવે પણ એક રસીક લેખક છે સુરતની સાર્વજનિક કોલેજમાં અધ્યાપક છે અને ગુર્જર સાહિત્યમા જાણીતા છે હમ્મર રા. બા. કમળાચંદ્ર બાહના આત્મને શાંતિ આપે એવી પ્રાર્થના સાથે તેમના કુટુંબીઓ પ્રતિ અમે અમારી હાર્દિક સદ્ગુણુતિ દર્શાવીએ છીએ.

(ગુજરાતી)

રા. બા. કમળાચંદ્રમાધ બાઓદયના ત્રીજી ઉપર પણ સારી મમતા ગાખતા હતા તેમણે રા. જ્ઞેલાલ દવે તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલા હિન્દુસ્તાનની તીર્થયાત્રા અને સ્વધર્મ નિષ્ઠા દેવી જીવન માટે ઉત્તમ અભિપ્રાયો આપી તે જન્ને યથોતી ઉત્તમ પ્રથસા કરી હતી એમના સદ્ગત થવાથી ગુજરાતીના અંકે સમર્થ વિદ્વાનની ખોટ પડી છે હમ્મર તેમના આત્માને શાંતિ આપો એજ શુભેચ્છા છે.

ડૉ. સર રામકૃષ્ણ માંઢારકર

અસ્કૃત ભાષાના પ્રખર પદ્ધિ.

ગયા માસના સોમવારે તા. ૨૪ મીએ જ્યારે સસ્કૃત ભાષાના પ્રખર વિદ્વાન દિદના એક મહાન પદ્ધિ સુધારક ડૉ. અર, ગમકૃષ્ણ ભાટ્ટાચાર્ય પુનામાં આવેલા પોતાના 'સંગમથ્રમ' નામના જગદામા પચત પાઠ્યા છે તે જાણી કોઈ પણ અસ્કૃત ભાષાના જાણકારને પારા-વાર શોક થયા વગર રહેશે નહિ.

સર ગમકૃષ્ણ ભાટ્ટાચાર્યનો જન્મ મહારાષ્ટ્રના ગ્લાગિરી જિલ્લામાં આવેલા માલવજી મામમાં ૧૮૩૭ ના જુલાઈ માસની ૧ દી તારીખે થયો હતો. તેમણે કુટુંબ સાગ્રવન જ્ઞાતિનું હતું.

સામાન્ય ગૃહસ્થ અને તે સમયના શિક્ષણની અર્થાદ જ્ઞેતાં રામકૃષ્ણ થોડું પણ અંગ્રેજી લખી વાળી જાણે અને પછી સગદારી નોકરીમાં પ્રવેશ કરી છેવટે પેન્શન લઈ નિરત થાય એવુંજ તેણે ભાગ્ય કલ્પી શકાય કિંતુ ડૉ. ગમકૃષ્ણના મદ્દ પણાજ ઉચ્ચ પ્રકારના હતા તેના લક્ષાર્થમાં પદ્ધિ પુરાણવત્તુમગોધક અને વિષા શરૂ થવાનું જ્ઞાનને નિર્મોષ કરેલું તે કોણુ ગ્દ કરી શકે ?

એવામાં તેના વડીની બદલી માલવજીથી ગ્લાગિરી થતા રામકૃષ્ણને આગળ જન્મમાં કરવાની આપોઆપ મોઢ થઈ પડી, આ વખતે તેમની ઉંમર દસવર્ષની થઈ હતી ૧૫ વર્ષ સુધી રત્નાગિરીમાં જન્મ્યાસ કર્યા પછી આગળ વધવા માટે તે મુંબઈ ગયા.

ગમકૃષ્ણ ૧૮૫૩ ના જાનેવારીમાં મુમર્થ આવ્યા, તે વખતે કેંગરણી ખાતાની જગખર ગ્યાપના થઈ નહોતી ૧૮૫૪ મા હાઈકુવની પરીક્ષામાં પડેલે નખરે પસાઈ થઈ ગમકૃષ્ણ કોલેજમાં દાખલ થયા તે વખતે ત્યા ગણિતના અધ્યાપક દિદના દાદા દાદામાંજ નવરોગજી હતા ડૉ. ગમકૃષ્ણ અન્કૃત ભાષાના મહાન પદ્ધિ થઈ ગયા, પણ કોલેજમાં તેમને અંગ્રેજી હાલિદાસ, જ્ઞાતકયાજ અને ગણિત એ વિષયોમાં ખાસ કરીને ગણિતનો વિવય તેમને પ્રિય હતો, આ જાણીને કેટલાકને આશ્ચર્ય લાગ્યું.

એથીન્સ્ટન કોલેજનો અભ્યાસ ૧૮૫૮ મા પૂરો થયા પછી પ્રથમ તેજ કોલેજના પ્રીન્સીપાલના કાકુનની તેમને જન્મ્યા મળી કેંગરણી ખાતાના તે વખતના વડા મી. હાવ ઈને વિદ્યા ઉપર પ્રીતિ હતી એ ગમકૃષ્ણનું ભાગ્ય સમજતું તેજ પેખાની દક્ષિણના પેસા-માથી ૭ પ્લેઝીય થઈ દરી અને તેમથી એક ૧૮૫૫ મા ડૉ. ગમકૃષ્ણને મળી અને તે સારાપાય વર્ષ ચાલી આ સમયના ડૉ. હાવર્ડના પ્રોત્સાહનથી ડૉ. ગમકૃષ્ણે સસ્કૃત ભાષાનો અભ્યાસ કર્યો.

સુજાહની એથીન્સ્ટન કોલેજની પ્લેઝીય પુનાની ટ્રેકન કોલેજમાં લઈ જવામાં આવ્યા પછી ડૉ. ગમકૃષ્ણે પુનામાં ગોવિંદ શાસ્ત્રી આદિ શાસ્ત્રીઓ પાસે અન્કૃત ભાષાનો વિવરનો અભ્યાસ કર્યો અને ન્યાય વ્યાકરણ અને વેત્તન સુધી પડેલ્યા ત્યાંજાદ સન્કૃત શિખરા માટે નવી પદ્ધિના એ પુસ્તકો નેવાઈ કર્યા એટલેકની પડેલી પડિયા ૧૮૫૫ મા થઈ તે વખતે સર ગમકૃષ્ણને પણ તેમાં એમણે પડેલું શિખજીખાતાની પદ્ધિ ખાતરજ તેને આ પરીક્ષામાં એમણે પડેલું બાદ ૧૮૬૨ ની માલમાં બી એ ની પરીક્ષા પસાઈ કરી અને ૧૮૬૩ મા અસ્કૃત લઈ એમ. એ મા પણ ઉત્તીર્ણ થયા તુરંતજ તેઓ રત્નાગિરી હાઈકુવના હેડમાસ્ટર નીમ્યા.

ગુલાગિરીમા આવ્યા પછી તેમણે સંસ્કૃત બીજી પુસ્તક પ્રકટ કર્યું અને તેની કદર કરી હોય તેમ સરકારે તેમને ૧૮૬૧ માં સંસ્કૃત ભાષાના પરીક્ષક નીમ્યા ત્યારથી સર રામકૃષ્ણની ઉમ્મિદ થતી ગઈ ૧૮૦૮ સુધી એટલે બેતાનીસ વર્ષ સુધી તેઓએ પરીક્ષક તરીકે કામ કર્યું

એક્ષીન્સન કોલેજમા સંસ્કૃત પ્રોફેસર હો. રામકૃષ્ણને કામચલાઉ નીમ્યા, પણ ગોગ પ્રોફેસરની જગ્યા આ કાળા પ્રોફેસરને પચી ન શકી અને ૧૮૭૨મા તે જગ્યાએ પ્રો. પીટર્સન આવ્યા

પાછળથી પૂનાની ડેક્કન કોલેજના સંસ્કૃત પ્રોફેસર તરીકે હો. રામકૃષ્ણને કાયમ કરવામા આવ્યા આ પ્રમાણે તેમણે ૧૮૮૨થી ૯૩ સુધી ૧૧ વર્ષ પદ સંસ્કૃતના અધ્યાપક તરીકે કામ કરી અહીંથીજ પેન્શન લીધું

૧૮૭૩મા એક સદજ પ્રસંગ ઉપસ્થિત થયો અને તેમા તેણે શુદ્ધ સરોધકપણુ એકદમ દેખાઇ આવ્યું હો. માણેકજી આદરજીનામના એક પાગસી મહારજને જમીનમાંથી એક તામપટ મળી આવ્યું તે તેણે હો. રામકૃષ્ણને આપ્યું એ તામ્રપટ મળતાજ તેમણે પ્રિન્સેપ, થોમસ આદિ અધિકારીના પુસ્તક વડે તે સેખ વાચવાનો અભ્યાસ કર્યો અને તે એટલો તો વધી ગયો કે તે કાર્યમા તેમની કીર્તિ પ્રકાશી નીકળી

ત્યારબાદ હો. બેન્સનના 'ઇન્ડિયન એડીકેવેરી' નામના પત્રમા તેમના ગોધખોળના લેખો આવવા લાગ્યા અને તેથી તે જગતના સગોધક વિદ્વાનોના પ્રસંગમા આવ્યા ૧૮૭૬મા તેમણે માલતીમાધવ ઉપર વિદ્વાતાપૂર્ણ ટીકા લખી. ૧૮૭૭ મા તેના વિસ્તર લાપારાજ્ય આખ્યાનમાલાના પાંચ લાખણો પ્રસિદ્ધ થયા ૧૮૭૮મા સરકારે પ્રાચીન સંસ્કૃત લેખોની શોધનું કામ તેમને સોંપ્યું તેમની વિદ્વતા અને શોધકબુદ્ધિ જોઇ જર્મનીની ગોડીંગન યુનીવર્સિટીએ તેમની પી એચ ડી ની પદવી અર્પણ કરી, પાછળથી મુંબાઇ યુનીવર્સિટીએ એલ એલ ડી, કલકત્તા યુનીવર્સિટીએ પી એચ ડી અને સરકારે સી આઇ એટલે સગની પદવી આપી તેમણે ગૌરવ વધાર્યું ૧૮૯૩ ની સાલમા મુંબાઇ યુનીવર્સિટીના વાઇસચેન્સેલર થવાનું માન પણ તેમને મળ્યું

તેણે પોતાની વિધવા કન્યાનો વિવાહ ૧૮૬૧ મા કરી પોતાની સુધારણા પ્રિયના દર્શાવી, એજ પ્રમાણે સ્ત્રી શિક્ષણ પ્રોત્સાહન, જાતિભેદ, અંત્યજેદાર વગેરે બાબતોમા તેમને મન અગ્રણી સુધારકને ગોઠે તેવો હતો જાતિભેદને તેઓ માનતા ન હોતા સર્વ જાતીને એકદમ તોડી નાખવાનો તેમનો મત હતો સામાજિક સુધારકો સત્ય અને ન્યાયનો આશ્રય લઇને અને પુરાતન સંસ્થા અને ધાર્મિક અથો અતિ આદર જુદી રાખીને સુધારણાનો યત્ન કરતો જ તે સફળ નીવડે એવી તેમની સમજૂતી હતી ૧૮૬૧ મા સમર્થિતવયના ખરડામાંથી દેશમા ભારે હોલો થઇ રહી હતી તે વખતે હો. ભાંગડકરે તે ખરડાને સત્કાર્યો હતો

તેણે પ્રસનોપાત પ્રાર્થના સમાજના જે ભાષણો આપ્યા છે તે તેમની નાત્વિકૃત્તિ અને હજીરમકિના શ્રોતક છે દરેક કુટુંબમા સુદ્ધિમાન માણસ ઉત્પન્ન થાય છે પણ દેશને પૂર્ણપણે ઉપયોગી થાય એવા માણસો થોડાં હોય છે દાદાબાઇની પેઠે હો. ભાંગડકર મધ્ય સુશિક્ષિત હિંદુસ્થાનના પિતામહ અને વિદ્વાનોના સુકુટમણિ હતા

સતતિ, સપાત, વિદ્વતા, સન્માન, દીર્ઘાયુષ્ય, આરોગ્ય, ગૌરવમાર, અને વિદ્વાન મહોભા બહુમાન આ સર્વ સુખ સગ સાધારકરે બોગવ્યું હતું એ સાથેજ તેમણું પવિત્ર આચરણ, સાદી રહેણ, નિર્વસનના એ સર્વ સુણે સુવર્ણમા સુગંધની જેમ શોભી રહ્યા હતા મળ્યું વખતે તેમની ઉંમર ૮૯ વર્ષની હતી

(અનુરાની)

સ્વીકાર અને સમાલોચના

સામાજિક દુહી વાર્તાઓ ભાગ ૧ થી ૪ પ્રકારક સંસ્કૃત સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલયના મત્રી સ્વામીશ્રી અખડા નદછ અમદાવાદ પાન ૬૦૦, પાકુ પુઠું હીમત માત્ર રૂ. ૨-૦-૦ આ પુસ્તકમાં નાની મોટી સદ્બોધ આપનારી ૬૬ વાતોનો સમાવેશ છે જે વાતો સ્ત્રીઓ પુરુષો, કન્યાઓ અને સર્વ કુટુંબી જનોએ વાંચી જ્ઞાન મેળવવા જેવી છે

યોગતત્ત્વ—લેખક ગ, નર્મદાશંકર બાલાશંકર પટ્ટા. પ્રસિદ્ધ ધરનાર સંસ્કૃત સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય અમદાવાદ પ્રથમ આવૃત્તિ પૃષ્ઠ ૩૮૪ મૂલ્ય રૂ. ૧-૦-૦ પાકુ પુઠું રૂ. ૧-૪ આ પુસ્તક યોગી રામચંદ્રના પુસ્તકો ઉપરથી લખેલું છે જેમાં ખડ ૧ સ્થૂળઅંગ, જેમાં હડયોગ, જીવનશક્તિ, યોગીના વિચાર નવજીવનની પ્રાપ્તિ, અતર્પામિનો અવાજ વીગેરે ઉપયોગી વિષયોનો સમાવેશ છે પુસ્તક ઉપયોગી અને ધર્મ જીવનમાં મોટે વધુ માર્ગ દર્શક થશે.

દમયંતી ચરિત્ર—લેખક અને પ્રકાશક ગ મહાશંકર સોમેશ્વર પાટક હાલ યગ દરિયા—અમદાવાદ આ પુસ્તક દમયંતીનું ચરિત્ર ઉત્તમ પ્રકારે વર્ણવેલું છે તેમાં પ્રસંગને અનુસરતા ચિત્રો પણ આપેલા છે હીમત ૦-૭-૦ સની દમયંતીનું ચરિત્ર દરેક સ્ત્રીઓએ વાંચી ઉપદેશ સેવા થોમ્સ છે પાઠકેઆવું સ્ત્રી ઉપયોગી બોધક પુસ્તક સરળ આપામાં લખી સ્ત્રી સમાજ ઉપર ખરેખર ઉપકાર જ કર્યો છે

હોમથી વાયુશુદ્ધિ.

(લેખક આર્યવૈદ મયારામ મુદગળ.)

આર્યધર્મના કેટલાક 'હિતૈષીઓ' ના સામાપક્ષના કહે છે કે " પ્રાચીનકાળના આર્યો માત્ર અજ્ઞાન અને વહેમી હતા ? અને લયને લીધે કલ્પિત દેવ દાનવોને પ્રસન્ન કરવાના હેતુથી હોમ કરતા, તેમાં વાયુશુદ્ધિનો ઉદ્દેશ હતો જ નહીં, અને હવેનથી વાયુશુદ્ધિ થાય છે એવો હસવા જેવો છે "

તેમને પાયોનિયર (અલ્હાબાદ)ના એક આર્યિકય (લીડર) મા " કહે છે કે " માત્ર અકસ્માતથીજ લોકજ્ઞાના ધુવાડથી જતુઓ નારા પામે છે એ શોધ પશ્ચિમમાં આ સમય-માજ-હમણા—થોડા વખત અગાઉ બહુવાર્તા આવેલ છે " વિકાસ પામતી વસ્તુથી ઉત્પન્ન થતા તથા વિકારોત્પાદક જતુઓ ધુવાડથી નારા પામે છે " મોમ્સ ટ્રીલરને અખનાથી માલમ પડેલ છે કે, ખાઓ મોટા જયો બાળવાથી " કેમ્પિક એટલે હાઈડ " નામની જળવાન જતુનાશક રસાયણિક તત્વની વરાળો ઉત્પન્ન થાય છે અને એ તત્વ લોકજ્ઞાની ઘણીખરી ધુણીમાં હોય છે એ તત્વ લોકજ્ઞામાં ૩૦ થી ૩૫ મેટીઆમ એટલેહાઈડ, ૩૦, મેટીઆમ ખાડ, તથા ૧૮ મેટીઆમ જેટલો ગળ ગમમય ગુગળ હોય છે હોમ કરનારા પ્રાચીન આર્યો જગત્વી હતા એમ કદનારા હવે પત્તારો ખગ ? આર્યો નિવાસ ઘરમાં ચુનો ગમે છે તે પણ સમજીનેજ

આર્ય વૈદકમાં ન હોય તેવી અમુક વાહેરની ઓપધીઓને જાણવાની જરૂર.

દર્શાવનાર—આર્યવેદ મયાગમ મુદ્રણ

અમાગ આર્યવેદકમાં હોય તેટલુંજ સાચુ પરંતુ યુનાની અને યુરોપિ વેદકમાં ઓપધીઓ આપ્તિ માટે જે કહેણ હોય તે ખોટુ અગર અચોક્કસ ” આવી મિથ્યા વાક્યાઈ ધરાવનાર કેટલાક કુપમદુક જેવા વૈદો હોય છે તેમને આ લેખ હીક નહિ પડે, પરંતુ ઇચ્છેલો લોકોની પેઠે જ્યાથી સત્ય ઓપધિ વિગેરે મળે તે પોતાના વેદકમાં દાખલ કરવું એવા શુશ્રુવાળા વૈદો હશે તેમને આવા લેખ ક્યારે જ નહિ આર્યવેદકમાંથી ખીજા દેશ વાળાઓ ઓપધી આદિક વેદક વિષયમદલ્ય કરેલ છે ને તે ઉપગ્રથી તેમાં વધારા સુધારા પણ કરેલા છે, તથા તેના શુશ્રુ વર્જન વિગેરે પચાઈ અજમાવી નિર્માણ કરેલ છે, તે આપણે પણ મિથ્યા ખ્યાલખો મૂકીને સર્વ વધારો સુધારો મદલ્ય કરવાની જરૂર છે સુશ્રુવમાં અન્નવેદક (સર્ગરી) છે તે આપણા આર્યવેદકોએ વિસારી મુકેલા છે, પરંતુ તે તથા તે ઉપગ્રથી સુધારી વધારી યુરોપના વૈદકોએ આ કાળે તેણી શ્રેષ્ઠ મેળવેલ છે અને તે શ્રેષ્ઠ આર્ય વેદકોએ આજે મદલ્ય કરવાની જરૂર છે અને આમ ખનરોતો જ આર્યવેદક સુધરી વધીને ઠી રહેશે.

‘દુગેતોદ્ધાર’ ને ‘કામીન’ વિગેરે દવાઓ નિર્માણ કરી આ કાળે દાક્તરી વેદકમાં ને કાપકુપના કામ સુગમપણે કરી શકે છે તેમ આર્યવેદકોએ પણ શિખવા કરવાની જરૂર નથી શું ? અને તેમજ આર્યવેદકથી અજ્ઞાન રહેણ, પરંતુ યુનાનીમાં કે યુરોપિવેદકમાં જાત યએલ અમુક મિદ શુશ્રુવાળી ઓપધીઓ નિર્માણ થએલ છે તે આજે આર્ય વેદકોએ જાણવા મદલ્ય કરવા વાપરવાની જરૂર છે શું કુર્ષનાઇન, મેન્ટોનાઇન, ઇપિકાક્યુલાના, ડીઝટેમીસ, કેનાવમ, હાયોસાયમસ (ખુગસાની અગ્નિ) વાકુ, અરગટ, વતેરીયાન, પેપે-ઇન (પાપેયાના ચીરું સત્ત) બેલોડોના, ટ્રેપેન્સ, કેસેગ કેસેરેલા સાગ્રેજ, ગ્લીસરીન, પુકાલીપ્ટસ તથા અનેક એસીડો અને અનેક પ્રકારના ક્ષારો વિગેરે આર્યવેદકોએ આર્ય-વેદકમાં મદલ્ય કરવા, જાણવાને વાપરવાની તથા તેના ગુણના પ્રતિનિધિ દેશમાંથી ખોળવા જાણવા તથા યોજવાની જરૂર નથી શું ? પરંતુ “ અમારે સર્વ સાચુ અને તમારું સર્વ ભુલું ” આવા મતવાળા વેદકો વિગેરે આવી સુચના ન લેખવના તેને માટે નારકોગ ચલાવી નિરો.

પરંતુ તે કુપમદુક વેદકોની અમને પણ આવી સુચના દેવાની જરૂર નથી જે જે સુત વેદકો સર્વમાંથી યાસ્ત્ર કુશળ હોય છે તેવાઓને જ આવી સુચના દેવાની જરૂર છે ને તેથી દેશને વધુ લાભ થાય છે.

આવું જાણવા માટે ખગાળ મેટ્રીયામેટ્રિકા, ઇન્ડિયન મેટ્રીયા મેટ્રિકા, થીડીસ ક્રામોડોપીઓ અને થીગાપુટિકસ વિગેરે યથો જાણવાની જરૂર છે તથા યુનાની વેદકના વેદકમયો વિગેરે પણ જોવા જાણવાની જરૂર છે અને તોજ આ કાળ પ્રમાણે સુધરવા

દાક્તરી વૈદક સાથે ત્રાણોત્કરી આર્થવૈદકને આર્થવૈદકો પોતાનો ટકાવ કરી રાકશે, નહિ તો એકલા કુપમહુકપણના મિથ્યા અભીમાનથી તો જીવ જતાય નહીં વધુ તો શું કહેવું ?

તેના કેટલાક ઓપધો આ નીચે નમુના રૂપે દર્શાવીશું

ઈરુપદ. આ હરમાળ. હી હરમળો, ગુ. હરમલીન ઈ

તેના ત્રીખુણીયા ચપટાં નાનાં ખીજ ગાંધીને ત્યાં વેચાય છે તેનું ચુરણ બનાવીને પેટમાં આપવામાં આવે છે તેમજ જીને રૂતુ (આગીકધર્મ) ન આવતો હોય તેને અચુક દિવસ વળતે દેવાથી નિયમસર રૂતુ આવવા લાગે છે, તેની ધુવાડી જખમને દેવાથી તે ન કાપતા રજાણ છે સુસલમાનો સુનત કરેલા જખમને આ ખીજની ધુવાડી દે છે જેથી તે ન કાપતા જ રજાણ છે આવા ગુણધર્મી તેના ધર્મમાં ધુવાડી દેવાનું કરમાવેલું છે હરમળીનું ચુર્ણ દાંતે દેવાથી પેદા તથા દાંતની કળતર બળતર મટે છે અને દાંતપેદા કુખતા મટી મજબુત થાય છે, અને ગંધાનુ મૂખ મટી સુવાસીક થાય છે હરમલ, કુખનાઇનને મળતી કડવાસવાણુ દોવાથી દાક્તર ગાંધી વિગેરે કેટલાક તાવ ઉપર તેનું 'હરમલીન' સત્ત્વ વાપરવાની ભલામણ કરે છે. આહરમલનું ચુર્ણ બજાર પેકે નાકમાં સુધવાથી ધીમાળાની ઠડીવડે કે સગદી, દમવડે જે નરકોગ બધાં સંકોચવાથી નાકદ્વારા આસ ન લેવાતાં મેંદાથીજ આસ લેવો પડે છે તે આથી ખુલ્લા થઈ, નાકે આસ લઈ શકાય છે હરમળ ચુર્ણ પેટમાં દેવાથી તથા તેની ધુવાડી આમમાં લેવાથી (ધુપ કે ખીડી રૂપે) ચોસા દમવડે આસનળી સંકોચવાથી જે કષ્ટ થાય છે તે આનાથી તત્ત મટે છે વળી તે મગ કબજિયત તથા મદાન્નિ અચર્ણ અર્ચને પણ મટાડે છે તથા નિદ્રાલાવી અજવાને ઉદામીને અજવાનો નાશ કરે છે વળી તેનાથી લરીને મગજના રાનગતુને ગતિનતુ ચપળ થઈ યાદશક્તિ અને શરીરશક્તિ ખીલવી નખાઈ જ કરી બળ મુદ્દિષ પણ વધારે છે

વજન — પેટમાં દેવા મટે ચુર્ણનું ૦૫ ગ્રામથી ૨ ગ્રામ સુધી છતાં મધ્યમસર ૧ ગ્રામનું ગણાય છે દેવી વજનમાં પ્રાપ્ત વયનાં ૨ ૦ થી ૦૫ બાર દેવું બસ છે કોઈને આનાથી ઉઠ્ઠી થાય છે તો તેને ધીરે ધીરે વજન વધારવું પ્રયત્નનાં વળતે દેવું ને સદન થતું જાય તેમ વધારવું જરૂર, આ દવા ચોસા દમનો કષ્ઠ આસ મોકળો કરે છે ગતરે લેતાં મદાઇ ખડી કરે છે આ દવા ૫૬ કોષવાળ પછી ઉપર સાકર મેળવી ગરમ દુધ કરેલ પીવું

ગાળકની વધગવળ, વરાધ, સસણી ઉપર તથા ભગણી ઉપર આ હરમળની ધુવાડી જાએરે દેવાથી તથા વાવ બે વાવ જોટલું તેનું ચુર્ણ મધમાં મેળવી કે દુધમાં દેવાથી તેનો આસ, કષ્ઠ ને મુઝાગે, તથા તાણાખેચ્છે મટાડે છે

પુનર્નવા, સ સાટોડી. ગુ.

માટોડીના પચામનો કવાય કરી તેમાં વજનસર જલખાળ (પિગાસ કાર્બોનાસ) મેળવી ૮ મેષ સવા-સાજ અચુક સમય મેવન કંવાથી તેવડ મગ માર્ગના ૬૬ તથા મોગન જળાઇ જે જલ્લદી ને જીવમથી મટે છે તેમ દમજા અખત્રાથી દાક્તરોએ ખાત્રી કરેલી છે, ને તેના ગુણ આર્થવૈદકમાં વર્ણવે છે

અનેનાસ ફળમાં એક 'નવો' ઔષધી ગુણ.

પરૈયાનો ચીર, જેમ જરૂરે બારે અન્ન પચના કામમાં વપરાય છે, તે કુશળ વૈદ, દાકતરો જાણે છે તેને માટે પરૈયા (પરૈયા) ના ગ્રામીણી અનુ 'પેપ્ટોન' કે 'પેપ્ટાઇન' પેપ્ટીનની પેઠે સર્વત્ર દવાખાનાઓમાં વપરાય છે. પરંતુ હમણા 'એનેનાસ' નામના ફળમાં પણ તેવાજ ગુણ છે તેમ જાણવામાં આવેલું છે માસનો કટકો એનેનાસની બે ચીરો વચ્ચે રાખવાથી તેમાં ધ્રોણ ફેર પડે છે, તે અર્ધગળાઉ જેવા બની જાય છે. દુધનો ધન-ભાગ તેનાથી બહુ ઠીક પચે છે. બાળકોને ધાત્સર્પ (ધુલીઓ) મુખ ગળાના ચવાથી ગળાની ઉપત્તયા-જતુ પથ્થુ ઉદ્ભવે છે તેને સાધ કરવામાં આના જેવી ખીંછ એકે દવા નથી તે મધમાં મેળવી તેને ગળામાં લગાડવાથી તથા તેની ટીકડી ગળાવવાથી તેની પ્રાણુ ધાતક ઉપજેલી જતુમય ઉપત્તયા વગર હરકતે વિનાશ કરી શકાય છે. વિલાયતમાના, "ઓપે-લીમર નામની કેપની આ દવા તૈયાર કરી વેચે છે તે "ટ્રિપ્ટેસ" નામની પાચક દવાને નામે તે વેચે છે, તેમાં આ "એનેનાસ" ના અક્ષ રસતુ સત્વાશ હોય છે બાંજેરા લી-પુમાં પણ આને મળતાજ ગુણ હોય એમ જણાય છે.

મકાઈની સુછતું ચુષુ.

મકાઈના ડોડા ફાંતતા જે વાળના જેવા ડોડા ઉપરથી તણુ સમૃદ્ધ નીકળે છે તેને ઓધે સુકવી ખાડી ચુર્ચુ કરી તે ચુર્ચુ ૩ ૦ બાર તેટલી સાકરમાં મેળવી આપવાથી મૂત્ર માર્ગના દરેક દરદ તથા મોળના દરેક દરદ પાણુતી-પથરી-કાકરી વિગેરેને ગાય છે ને મટાડે છે પ્રમેહ પ્રદર પણ મટે છે, ઉતવાને મૂત્રક્રન્ત તથા મૂત્રાધાત પણ મટાડે છે, આવોજ ગુણ સારોડીના કદ(મૂળ) ચુર્ચુમાં છે તેનું વજન યોજના પણ ઉપર પ્રમાણે છે વળી આપણા વગડામાં બેતરોમાં શીરોડી નામના છોડ ચાય છે અને તેને માથે અરમાનીને ઘોળા છોળાવાળા ફુડી ગાય છે, ને, તે પાકતા તેમાંથી ઝીણા કાળા ખીજ નીકળે છે તેને ગુણ પણ ઉપર કલા પ્રમાણે જ છે યોજનાને વજન પણ એજ પ્રમાણે છે, (કાશિયાવાડ)માં મધ્ય ભાગના સોક તેને "લોળડીગના છોડ કહે છે."

પીળી કરેણની છાલના ગુણ.

આ છાલ વજન ઉપ વટ દેતા રેચક, ગ્લાનીકારક ને ઝેરીઅસર કરે છે, પરંતુ બે ચાર કે ૭ દિવસ સુધી વજનસર (પુરી ઉમ્મરનાને ૧૨લી-એટલે બેઝેન) દેતા કરી અવગુણ ન કરતા ગુણ કરે છે તેની છાલનું બારીક કરેલું ચૂર્ચુ સવાર સાંજ રતી ૩લી દેવાથી મલે-રિયક્ત-વિટમનજ જેવા કે ટાટીઆ-ઉનીઆ-નિલ્પના એકાત્રા તરીઆ કે ચૈ.યીઆ વિગેરે તાવ ત્રણ ચાર દિવસ લેતા જ મટે છે વળી ચીરસુગને આધારીથી, ચુર્ચુ અત્તર પેઠે જગ સુધતા ડોઝ વારે ઉપરા ઉપરી છીકા આવી માથાનો દુખાવો મટાડે છે ધી સુધાડવાથી આમ છીકા આવતી બધ ચાય છે તેનાથી સંગ્રામ, દમ ને કદ, યકૃતને બરલગાડ પણ મટે છે પીળા કરેણના પાદક ૧ ગ્રુપલનો ઝાડ કરીને પાવાથી તેનાથી ઝિંટલીયના જેવો

શુદ્ધ થતો જણાય છે, વળી આ પીળી કરેણીની બદામ (બીજ) માધી મીઠા કાઢી તેને કરેણ્યા તેલમાં ઘુટી, ઘરીરે સમાવવાથી વાયુનો કુખાવો, સર્વકુષ્ટ-ખગ્ગ, ખસ, ધાધર, ખર્જવા ને કરેણીયા વિગેરે-મટે છે. બીજામીજ પેટમાં ન દેવાં કેમકે તે બહુ એડેરી છે.

કરંજ અને લીંબડાની લીંબોળીના મીંજના તેલના ગુણ.

કાઠિયાવાડમાં દેવનાક પ્રદેશમાં કરંજમાં વીણાવી કે લંબડા નીચેથી મિબોળીના કળીઆ વીણાવીને તેને પટાળાને અગ્ર તેને મેજા ખાડી પાણીમાં ઉકાળાને એરડીયા પેટે તેનું તેલ કઢાવી દિવે બાળે છે તેમજ દારૂડીના બીજ, તે પાકતા વલ પેટે એકમ કરીને તેનું પણ ઉપર મુજબ તેલ કાઢી દિવે, મરીબો બાળે છે.

તેના ઓપથી ગુણ

પરંતુ તેના ઓપથી ગુણો હમણા અમલ જણવામાં આવેલા છે, કરંજનું તેનું, લીંબોળીનું તેલ તથા દારૂડીનું તેલ, ચરીરે મર્દન કરવાથી લુપ્ત, ખસ, ખર્જવા, કરેણીયા ચિત્રિ વિગેરે કુટ રાગ તથા ગળા કુષ્ટની શુનબેરી (બેગમ)મટાડે છે દારૂડીનું તેલ ૧૦ થી ૧૫ ટીપા કુખમાં પાવાથી તેનાથી અઅગ્રવણ ચારે દેવ યજ્ઞ પેટના ધણા ખગ દરદ મટે છે તથા તેનાથી મુત્ર માર્ગનાં દરદ, અર્થ વિગેરે અને મગ કબજિયન પણ મટે છે વળી તેનાથી દારૂઆ તાવ પણ કમ થાય છે ને મટે કે,

ઉપલસરી, સારીવા, સં. અનંતમુળ, મ. અનેડી, ગુ. અને ખરણેાર. કાઠીયાવાડી નામ છે.

આના ગુણ જાણી વીકીયોના કાળમાં અને ગિજ જગતોમાં યાવ છે, તેના પાન ખગ-ખાડીને મળના તથા તેના પુલ ફળ આક્રમને મળતા યાવ છે તેના વેના ચોખાસામાં કુર ને વધે ફળે છે તેનાં મળ શ્વેત તથા મુગધી દોષ છે તેના મુગ જાસો માસમાં ખોદારી ગાયે મુકીને તેનું ચુર્ણ કરી, તે માથે નેટલી સાકર ચુર્ણ મેળવીને તે લુગ વળવડે વાગી તેની અભ્યાગ વાલની ગોળીઓ બનાવાય છે અને તે સવાગ સાજ એક એક દ.મેથ અ પાવ છે તેમજ તેના મુગ ૩ ૧૦, બાર કચરી, તેથી જમણા જળમાં તેનો ચાદા બનાવી તે ગળી લઈ તેમાં ૧ મેર માકર નાખી તે મુજબ બનાવી તે એક એક દ્રામ મવાગસાંજ ૧૫૬૪-ચાદિરમ (સુદિમિસ) વિશા-માં દુધ માકરમ આપવાથી તેનાં વિવિધપ્રકારના ૧૫૬-શબ્દન્ય દગે સં-માપેરેલાની પેટે જ મટાડે છે, આગાપડેલા શુનાની વેવકમાં ઉગ્રો, કહે છે દારૂ નેવકમાં આ વનખનીની “મીડેરપડેસકે” ઇમિયન સારમાપરીલા કહે છે અને તે પ્રશ્નિત કો ને ગિરે-મરીબોમાં સાગમાપરેવા પેટે જ વપરાય છે આવી જમલ્ય ઓપ-માઓ જે ચોક્કસ શુબેની (દોડીસીવલ) જણાવી છે તે બાર્બનંગે ૧૫૬ દવે પુરી ૧૫૬-મગ સેવાની ૧૫૬ છે

અનુવાદક - ડૉ. રમણીકરાય જેઠાલાલ દવે એલ એચ એમ એસ (કલૉ)

પરશુરામ જુના વિચારોના માધુર્ય હતો એ કાળજીથી તેના પુત્ર દિનકરરાયના વિવાહ એ સ્વર્ણની હથેરી કર્યો હતો. જે વખતે વિવાહ કર્યો તે વખતે દિનકરરાય મેટ્રીકમાં અભ્યાસ કરતો હતો. તેને સસાંગી વાતોમાં કામ પછી રીને એન પડતું નહિ એથી એનો વિવાહ થયો તે વખતે કંઈ હર્ષ થયો નહિ તેનું મન તો બધવામાં તેમ પેપરો અને માસિકો વાચવામાં જ લાગેલું હતું.

જ્યારે તેનો વિવાહ થયો ત્યારે તેને એમ ખચર હતી કે મારા ક્વાસમાં જો પહેલો વિવાહ થયો હોય તો મારો જ છે. પણ જ્યારે તેણે તે દિવસે સ્વદેશમાં જન્મે પોતાના મિત્રોને પૂછ્યું ત્યારે તે મિત્રોએ નિરાશ થયો, કેમકે તેના બધા મિત્ર પરચેના હતા. સાંજે નિરાશોથી આવતા એક રસ્તામાં તેના બીજા મિત્રને પૂછ્યું કે મનમોહનભાઈ હવે મારે શું કરવું મનમોહનને પૂછ્યું શું છે? તમારે શું કરવાનું છે?

દિનકરરાયે કહ્યું — મામ મારો તો ગઈ કાલેજ વિવાદ થયો અને નિશાળમાં તો માગ બધા સ્કેન મિત્રો પરચેલા છે, ફક્ત હું એકલોજ કુવારો છું. તેથી તે લોકો બધા એક થઈને મારી મજકરીઓ કરે છે. માટે ભાઈ મારે હવે શું કરવું? કેમકે તમે પરચેના હશો તેથીજ તમારી સલાહ પુછું છું. માટે જે ચોખ્ખું હોય તે કહો.

મનમોહન — મામ તને કાણે કહ્યું કે હું પરચેનો છું, હું તો હજી કુવારો છું. તમે મારી માફક પ્રતિજ્ઞા કરો જેથી તમને કાંઈ ચિંતે નહિ. જુઓ મેં એવી પ્રતિજ્ઞા લીધી છે કે જ્યાં સુધી હું બી. એ. યાદ નહિ ત્યાં સુધી મારે પરજીવન નહિ પછીથી હું પરજીવન કે જેથી મારી આગળની જીંદગીમાં મારે વધારાશું રહે નહિ.

દિનકરરાય મનમોહનની આવી પ્રતિજ્ઞા સાંભળીને બીચારો આભોજ બની ગયો. અને મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે મારે પણ બી. એ. તો યવન છે તેથી મારો વિવાહ થયો છે તે હીક નથી, થોડી વારે મનમોહનને કહ્યું, વાઈ ભાઈ સાહેબ, એ સારામાં સારો રસ્તો છે. હીક આજતો મારે ઘેર જવાનું બહુ મોડું થયું છે, માટે હમણાં તો જાઉં છું, પછી હું મળીશ. એમ કહીને દિનકરરાયે તો ઘર તરફ ચાલવા માડ્યું. મિત્રોએ તે બહુ મુશાયો કે હવે મારે ચોક્કસ કાંઈ પણ વિચાર નક્કી તો કરવો જ કે હવે મારે શું કરવું ઘેર જઈને પોતે પોતાના રૂમમાં ગયો અને ચોપાનીયા વાચવા લાગ્યો. હવે તેના મગજમાં જાત જાતના વિચારો આવવા લાગ્યા. પણ તે પોતાના મગજને સ્થિર રાખીને બધાને આવવા દેતો અને જુદી જુદી જાતના વિચારોના તરંગોમાં તે હવે ભમવા લાગ્યો.

(૨)

પરશુરામની પાડોશમાં એક ઘર હતું તે બિચારો સાધુ-જી બંજોનો હતો. પણ તેની રાખડની દુકાન ધમધમકાર ચાલતી હતી ને આવક પણ સારી હતી ધરમાં તેની સ્ત્રી અને અને તેની મા એમ ત્રણ માણસ હતા પણ ત્યાં સાસુ અને વડુ બંનેને હમેશાં લાગણ્ય થતી હતી આથી પેલો બિચારો વાણીઓ ઉદાસ ગ્રહેતો હતો. બધા સુધી તત્કચદ (વાણીઓ) પગળો નહોતો, ત્યાં સુધી તો બને મા દિકરો મુખ અને આનંદમાં દિવસે કાઢતા હતા પણ જે દિવસથી તલકચદની વડુ આવી તે દિવસથી તો રોજ કકાસ થવા લાગ્યો ધરમાં બધા સુધી એકની મા હતી ત્યાં સુધીતો બન્ને બધા સુખથી ખાતા હતા પણ જે દિવસથી વડુ આવી તે દિવસથી ખર્ચ કાઢ વધારે થવા લાગ્યું, અને બિચારી ડોસીને મનત્રતામાં વાધો પડ્યો તેમજ જે તલકચદનો પ્રેમ જે મા ઉપર હતો તેનો કાંઈક થોડો દિરમો હવે વડુને મળે તો ડોસી બહુ રાગે બેસતી હતી.

દિનકર પણ તલકચદના ઘરની લાગણ્ય જોઈને મનમાન મનમાં હસતો હતો અને કહેતો કે આ વાણીઓ કેવો મૂર્ખ છે એ નાદાન કેટલો બધો છે કે તેની એન તેની વડુને લાંબે કેટલું બધું દુખ થાય છે, તો પણ જરા તેની વડુને કહેતો નથી ધિક્કાર છે એને કે જે પોતાની સ્ત્રીને પોતાની મજા પ્રમાણે નથી ચલાવી શકતો અને તેની માનું દુખ ઓછું નથી કરતો ધિક્કાર છે ફિક્કાર છે એની છન્દગીને એમ તે મનમાને મનમાં કહેતો. દિનકર પોતે તો માઆપનો પરમ બક્ત હતો.

તલકચદના ઘરની વ્યવસ્થા જોઈને ચચમ (દિનકરની મા) પોતાના ઊંઠગ દિનકરને પાસે બોલાવીને કહેતી કે જો બાઈ બાજુ કાનની વડુના ઘરને જે રહે તેના ધરમાં રોજને રોજ આવો કકાસ થાય છે જરા પણ વિચાર કર્યા વગર પોતાની વડુનું મોઢું જોઈને સોફો વડીભૂત થઈ નાથ છે અને પછી દિકરાઓ માઆપનું કહેવું સાંભળવાનું નથી અને વડુ ધેલા થઈને રહે છે આ બધી વાત સાંભળીને દિનકર ગાવ હસતો હતો એણે “ મા બધા ઊંઠગઓ કાંઈ સરખા હોતા નથી ”

દિનકરના પેલો પ્રેમ માતા પિતા તરફ બહુજ હતો અને જેમ જેમ મોટા થતો ગયો તેમ તેમ તેનો પ્રેમ વધતો ગયો દિનકર બાળો દિવસ ચોપડીઓ વાંચે ન્યુસ પેપરો વાંચે એમ પત્ની વખત વિતાવતો પરશુરામનો વિચાર એમ હતો કે તે બધારે બી. એ થશે ત્યારે તેને વડીલાનું ચથવા કાંઈ અપ્રત્યક્ષની જગ્યા અપાવીશું એ એક મામ બાદ તેના સમનનું નહીં થયું આ વખતે દિનકર ગાવ આનંદમાં હતો.

“ હવેનું મહુગત જેમ જેમ નજીક આવતું ગયું તેમ તેમ દિનકરનું મન લવાની માફક ઊઠવા લાગ્યું અને તેનો એવો વિચાર હતો કે જે દિવસે મારી સ્ત્રી જાતિ આવશે તેજ દિવસથી હું તેને મારું ચિત્તનું આપીશ કે જેથી તે કાંઈ દિવસ મારા તથા મારા માતાપિતાના સામું ભોગે નહિ જો બધી નદિ દોષ તો હું તેને સ્નેહથી આપીને સખતા વાચના શાખનીય અને દર્મેય રોજ એક એક કલાક નેગીને મારે માગ બંધવાના ટામ-મખાથી આપીશ તેને હું સાચ સગ પુત્રકો, સ્ત્રીપ્રીતિપત્ર મહામાગત, આશિનીમુખજી રામવંશ વિગેરે ધાર્મિક પુસ્તકો વાચના શાખનીય અને પછીથી આ અમાગ અરિખના વર્તનને જોઈને બિચારો તલકચદ જાણે કે જાણે અખર્ચક ગૃહધાત્રમ ચાલે છે, અને કહાસ અમાઈ જોઈને તે તથા તેની સ્ત્રી પણ કાચ સુધંગો કે જેથી આવે અને પરમાર્થ અને કામ ઘરો. આવા વિચારો હમેશાં ગાવ દિવસ બિચારો દિનકર કર્યા કરતો.

(૩)

હવે થઈ ગયું દિનકર પોતાની સ્ત્રીનું સૈદ્ધ્ય જોઈનેજ બહુ ખુશ થયો હતો તેમણે જે પ્રતિજ્ઞા કરી હતી કે “ મારી સ્ત્રીના આત્મા પછીથી એને શિક્ષણ આપવું ” એ પ્રતિજ્ઞા તે ખીચારો કયાંય જુદી ગયો કઈક તો તે બિચારો તેણીના સૈદ્ધ્યમાજ સુખ થઈ ગયો હતો નેથી તેણે શરૂઆતી સંકુચિત યદને મનમાને મનમા નિઃશ્વર્ય કર્યો કે —બ્યારે તે એક બે વખત સાસરેથી પીએર અને પીએન્થો સાસરે આવતી જતી થશે અને કાંઈ બોલ ચાલી થશે કે તરતજ તેને મરે. શિષ્ય જીજ્ઞાસીશ અને પછી તેને ધારેલા ક્રમને અન્યાસ કરાવીશ કેમકે હાલતો એને ને મરે કાંઈ ખસ બોલાચાલી ન હોવાથી કાંઈ કહેવું તે કીક નહિ શકે કે તે કહેવાનું અપમાન પણ કરે ખરી, માટે હાલતો કાંઈ માન-વૃત્તનું પાલન કરવાની મારે જરૂર છે.

કળાવતી, (દિનકરની સ્ત્રી) ખરેખર તેતો અને તારી કળામાજ રસાચ્યો, કેવું તારૂં રૂપ, કેવી તારી બોલવાની છટા, કેવી તારી વાક્ય ચાતુર્યતા વાહ! તેતો અને ખરેખર તારી કળામા જ સુખ બનાવી દાશે છે તે કળાવતી ખીચારી કાંઈ જાણેથી ન હતી કેમકે તેના પિએરમા તેણીને કાંઈ લણવી રાકે તેવું નહોતું.

દિનકર હજી સુધી પણ તેના પહેલાના કરેલા વિચારોનો અમલ કરી રાક્યો ન હતો તેની સ્ત્રી આવતી જતી થઈ ગઈ હતી અને હવે તો ધણે વખત તે સાસરે જ રહેતી અને ઘરનું કામકાજ પણ કરતી થઈ ગઈ હતી ધીમે ધીમે વડું સામુ ઉપર અને સામુ વડું ઉપર કામ બેસાડવાનો અન્યોઅન્ય પ્રયત્ન કરતા હતા તેમાં તો કાંઈ હજી સુધી કાંઈ પણ પ્રયાસને સિદ્ધ કરી શક્યા ન હતા.

એક વખત જગા ગુરસે થઈને કળાવતીએ દાસી ઉપર હુકમ કર્યો કે દાસી, જરા ખ્યાન રાખ કે મારા જરા પણ પાણી પીવતું નથી ને હું તો જામ તેમ કરે છે કેમ ? માટે જ અને પાણી બી લાવ.

જુની દાસી કે જે પગથાપને ત્યાં દિનકરના જન્મ પહેલાની રહેતી હતી તેને આવેલો હુકમ સાંભળીને ગુરસો થયો કે —આ જાળકાલની વડુ બાવી છે તે શું મારા ઉપર હુકમ કરે ? માટે બસ, હું કામ નહિ કરવાની અને રોડાણી (દિનકરની મા)ને કહેવાની કે આ તમારી વડતો મારા ઉપર ખુબ રોક મારે છે માટે લાવને હાલને હાલ જમને કહું એમ કહીને તે દાસી તેણીની રોડાણી પાસે ગઈ અને સાચું જુહું જમનીને ડોસીને ખુબ, ઉશ્કેરી, જુદી તે ડોસીએ ધાય કે મારી દાસીનું કહેવું સાચું છે તેવું કહેવું સાચું માની તે બધું સાંભળ્યું આ બધું માબગી ડોસી કલાવતીની રૂમમા ગઈ અને તેણીને તેણે પુરકળ ગાળો દીધી અને કહું કેજે તરે આવી રીતે હુકમ કરવો હોયતો તું તારા પીએન્થાથી દાસીએ બોલવ અને હું તારે હુકમ કર, સાંભળ્યું ખજાડાગ, જે કંઈ દિવસ મારી આ જુની દાસીને એક અક્ષર પણ કહ્યો તો, હા પછી કેમકે મારા જેવી કાંઈ જુદી નથી કલાવતી સાસરેના આ બધો ક્રોધ સાંભળી રહી હતી છતાં એક અક્ષર પણ સંતુ બોલી નહિ બ્યારે ડોસી ગઈ ત્યારે તે તેની મેળે પોતાની રૂમમા જમીન ઉપર સુઈ રહી ને એક ન્વતમા નિરાશ સાંભળેલા મહેજાને યાદ કરીને ગડવા મઠી રુકલનો વખત જેમ તેમ પુરો કરી પોતાની સ્ત્રીની સાથે વાર્તા લલ કરવાને માટે જલ્દી ઘેર આવ્યો જેના આનંદથી તે ઘેર આવ્યો હતો તે આનંદ હવે તેનામા રસો નહિ કેમકે ઘેર આવીને તેને તો કલાવતીને રૂમમા સુતેલી જોઈ. આથી તે ધણી આ-

કુળચાકુળ થઇને તે તેની નજીક ગયો. કળાવતીને ગતી અને જમીન ઉપર સુતેલી જોઇ તેણે પૂછ્યું કે—આ ગધી ધમાલ તી છે? કલાવતા આખોમાથી આંસુ લુછતી લુછતી બોલી, કંઈ નથી.

દિનકરરાવ—ખરેખર જે હોય તે કહે, તને મારા સોગમ છે, માટે જે હોય તે મને કહે કલાવતી—રડતા રડતા ધરમા જરા પણ પાણી પીવાનું નહોતું, તેથી મેં દારીને કહ્યું કે “દાસી ધરમા જરા પણ પાણી પીવાનું નથી માટે જા અને જઈશ્યો પાણી લાવ” આટલાજ શબ્દો દાસીને મેં કહ્યા હતા, પણ પાણી લાવવાનું તો જતું ગયું પણ માર કહેવું સાંભળીને તેણીએ મારા ઉપર ગુસ્સો કર્યો અને તે ઉપગત તેણે તમારી માને જાળને ખર પોટું બગવ્યું આથી તેઓ મારા ઉપર ખુબ ગુસ્સે રહ્યા અને મારી પાસે આવીને ખરાખોટાનો વિચાર કર્યો વગર જ મને ગાળો બાઝવા માડી ને મને મારા પીએરીઆના ઉપર મહેલ્યા મારવા લાગ્યા મારા પીએરીઆ ગરીબ છે તેથીજ મને તેમણે કહી બતાવ્યું ને! હમે પ્રભુ જીને! જેવી સ્થિતિ આપે તેવી ખરી તેમા કહી બતાવવું એ ખૂર્ખતાનું પગલું છે.

દિનકરરાવે જોયું કે કાકાસનું બી રોપણ છેજાને જે કાકાસને જડમૂળમાથી નાશ કરવાને માટે સતત વિચારો કરવા માડ્યા, કલાવતીને સમજાવીને શાત કરી અને કહ્યું કે તાર જરા પણ કોઈ કરવો નહિ સાક્ષ સસંગની આગ્રાતું પાલન કરવું, એ સીએનોા કર્મ છે. હું જાણ્યું છું કે દામી ખરાખ સ્વભાવની છે, અને હવે હું થોડા વખત પછી રજા આપીશ પણ હમણું નહિ, હમણા રજા આપુ તો બધા સોઝા પાછા તને દોષ દેશે, માટે તે તો પછીથી જોઈ લેવારો. તે ઉપગત તારે કાંઈ પણ વાતને મહેલ્યા રૂપે ન ગણવી લાગેને તને દાસી લાવવાનું કહ્યું, પણ સામો બોલનાર માણસ વિચાર તો કરીને કે દાસી હશે તો લાવશે, તેમાતો ઉલટું કહેનાર માણસનું પોટું જાણશે માટે તારે તો એક અક્ષર ખૂબ કાંઈની મામે બોલવો ન જોઈએ જો તું વહેલી દોષ તો હું તને સારા ધાર્મિક પુરતકો લાવીને આપત, જેથી તું સિ દર્મ જાણતું હશે ખેર, પણ તું વણી નથી તો હું તને સજાવીશ.

કલાવતી આ સંધળી વાત સાંભળી હતી અને દિનકરરાવની સંપળા વાતપર જેવું ધ્યાન આપતી અને ઉવટે તેણીએ પતિને કહેલી ચિખામણને પાળવાને માટે કમુલ્લ થઈ.

દિનકરરાવ—“હવે હાને વાળુ કરવાની તજવીજ કર, હું કાઢ્યો તને લખતા વાચના સિખવીશ” આજ કહીને દિનકરરાવે આરાધની બકાર આવી જોયું તો તેની મા બદારના ચોકમા બેગી હતી તે તો કાંઈ બોલ્યા વગર બકાર દવા ખાવા માટે નદીના કિનારા તરફ ગયો.

(૪)

શ્રીજી દિવસે દિનકરરાવ કોલેજમાથી પાઠો પેર કરતા બજારમાથી એક બાગપોથી ને એક સ્ટેટ પેન ખરીદી લાવ્યો. પણ ધ મા જાળને જોયું તો સાંસુને વડુ વગરે અપોડ થયો લોજ દનો સાક્ષ વડુને ખુબ ગાળો સંભળાવતી અને નિય, લક્ષી, વગેરે શબ્દો સંભળાવતી હતી છતાં વડુ (કળાવતી) એ દબુ મુખી એક પણ જવાબ મામો આપ્યો નહોતો. જ્યારે સાક્ષ પિએરપાને ગાળો દેતી ત્યારે તે કાંઈ પ્રાંતે ગતીને મર્મ વાક્ય બોલતી જેથી મળતા અજિમા પી હોમવાની ક્રિયા થઈ ગતેના પતિને જોઈને કળાવતી એકદમ ધ મા જતી ગઈ. માત્ર કોમિન મેડાક ઇલકરાના તરફ રૂં જો કંદરા લાગી કે વાદ દિકરા! તે તો વડુને ખૂબ મેડાકે મરાતી છે, જેથી અપચત મારા નામ બોલે છે નહિને.

તેનું શુ ગણુ કે મારા સામી એક શબ્દ પણ બોલી શકે ? પણ મારે તો એની સાથે શુ માયાદાહ જડ્યા છે કે તેની મારે જગ પણ ખરવા હોય, પણ જેમ કહે છે તેમ તેને બોલવાની છુતી છે એ તને તો પી ગયું છે, નહિ તો તારે શુ કહેતું ના માને !

દિનકરરાવે આ સંપળો જતાત સામળીને ધાર્યું કે એકમ આ બધો વાક કળાવતીનો છે અને જે આ બધી વાત મા કહે છે તે ખરી છે તેણે કહ્યું જુઓ માતૃશ્રી એને મેં તો કહે પણ સમજતી હતી કે તારે ખાના સામુ એક અકાગ પણ બોલવો નહિ કેમકે સામુ બોલવાથી લડાઈ થાય છે છતા આજે પણ તે સામુ બોલતી હતી ? માના કહેવાથી દિનકરરાવે ખેંચી ગળ્યા વગર જેમ આવે તેમ માનવા માડી આથી કળાવતીએ માગ સહન ન થવાથી ખુમો પાડવા માડી જેમ જેમ તે રડતી તેમ તેમ તેને વધારે માર મારતો આખરે ભ્યારે તેની માએ આવીને છોડાની ત્યારે દિનકર માગતો બધ થયો હજુ પણ તે તો રડતી જ હતી

દિનકરનું મન કોધથી અને માગ માગવાથી ઘણું જ દિવગીર થયું હતું તે પછી તે શાત થવા ધનની બહાર જતો રહ્યો બહાર આવીને જ્યુ તો ધનની આડેશીપાડેશીની સ્ત્રીયો માર માયોની વાતો કડતી હતી, અને જાવાતો સામળીને દિનકરનું મન ધણુ નમ્ર બની ગયું અને તેને જણાયું કે મેં જે કળાવતીને મારી છે તે ઘણુ અવિચારી પગલું બધું છે, હશે તેમા મારો શો વાક, એમ કહીને તે બાગમા હવા ખાના મારે ચાલ્યો ગતામા જતા જતા પેલા પડેશી વાણીયા તલકચરની દુકાન આવી અને ત્યા બાગગ એક એકની આખો મળી ગયું, પણ બિચારો દિનકરરાવતો નીચું જોઇનેજ આગળ ચાલવા લાગ્યો અને મનમાં વિચાર્યું કે આ વાણીયો મારી મસ્કરી કરે છે અને તેણે મને આખોના છસારાથી પુછ્યું કે " કેમ હવે કેમ છો "

ચાલતા ચાલતા દીનકરરાવ રહેગરી બહાર આવી પહોંચ્યો અને બાગમા જઇ એક પત્થર ઉપર કપાળે હાથ દબને બેઠો એવું હૃદય જુદી જુદી જાનના વિચારોથી જર્જર બની ગયું હતું મનમને મનમાં કહેતો કે હું ભ્યારે પરખ્યો ન હતો ત્યારે જીવન કેવું સુખમય હતું મારી મા મને કેટલા બધા સ્નેહથી બોલાવતી, પિતાનો કેટલો ભાવ મારા ઉપર હતો, સિના આવવાથી અકાર સુખ પ્રેમ, જાનદ વિગેરે વસ્તુઓ નષ્ટ થઇ ગઇ જરે શુ કલાવતીના આવવાથી જ આ કકાસ થયો છે ? ના, ના, તેમા તા જરા મારી માનો પણ વાક છે, બન્નેનો છે, હવે મારે શુ કરવું જો હું મારી માતાને કદ કહુ તો મને કહેશે કે આતો વડુંતુ ઉપરાળુ લઇને કહેવા આવ્યો, તો પછી મારે કળાવતીને સમજાવવાનું બાકી રહ્યું, પણ મેં તો તને અત્યાર સુધી ઘણુ સમજતી છતા પણ તે ન સમજી એ(કળાવતી) ધણી મૂર્ખ છે, જડ છે, હવે તો એ અહિ ના આવે તો જ હીક ડેકે પછી મરી જાય તો હીક, શુ હું તેને ઝેર આપીને મારી નાખુ, અરે ધિક્કાર છે, માગ મનને કે મને આવા ખોટા અધમ વિચારો કરાવે છે, એથી તો હું ઉલટો બધીવાન થાક છુ. પ્રભુ મને એવાં કાર્યો કરતા તો શુ પણ એવા પ્રકારના વિચારો કરતા પહેલા તો તુ માગ મનને બાવજો અરે કળાવતી ખરેખર તારી કળાતો ન્યારી જ છે પ્રભુ કળાવતીને સમજતી ખુદિ આપજો, જેથી હું મને કાંઈ કદ તો તે સમજી શકે, કે પછી કાંઈ દિવસ લડાઈ જમીં થાય નહિ

આવી જાતના વિચારો પત્થર ઉપર બેઠો બેઠો કર્યા કરતો હતો તેવામા કાઠએ તેની

આખો બધ દરી અને પછીથી મૂઠી દીધી દિનકરે જ્યારે પાછા વળી તેમના સામું જોયું ત્યારે તો એના ત્રણ ચાર મિત્રો ઉભેલા જોયા કે જે હવા ખાવા માટે અદિ આવી પહોંચ્યા હતા, દિનકરગય એકદમ ઉભો ચઢને આડીઅવળી વાતો કરવા લાગ્યો, પરંતુ તેના મિત્રોએ તેને ઉદાસ થયેલો જોઈ તેને પૂછ્યું કે—આપ તમે ગમે તેમ આડી અવળી વાતો કરો પણ આ તમારો ઉદાસી ચહેરો જણાવે છે કે આપ આને ધણી સકટમાં આવી પડ્યા છો, માટે સાચે સાચું કહો કે આને ઉદાસ થવાનું કારણ શું છે ? જ્યારે દિનકરે જણ્યું કે હવે કહ્યા વગર છુટકોળ નથી સારે તેના ધનની બનેલી બધી વાત કુકમા કરી સંભળાવી આ બધી વાત સાંભળીને તેમનાં તેનો એક મિત્ર બોલ્યો કે આપ, આવી નજીવી બાબત માટે શું કરવા આટલો બધો કંદેશ કંકાસ કરો છો ? તેમા તો તમે ઉલટા કુખી થશો આવા અધડા તો દરેકને ઘેર ચામ છે માટે આવી બાબતમાં તો તારે જરા પશુ મનને ઉદાસ ન કરવું નહિ તો પછી તારે પસ્તાવું પડશે

અપુણ્ય

શ્રી ચરકસંહિતા—ચિકિત્સાસ્થાન.

અર્શ ચિકિત્સા.

નવમો અધ્યાય.

(ગતાકથી ચાલુ)

નાગરોદ્વિધુત—સુદ, ગદોડા, ચિત્રક, ગજપીપ્પ, ગોખર, લીડીપીપર, ધાણા, બખી-નેગબલ કાળીપાટ, અગ્રમો, એ બધા વાગીને ૧૧૧

આગેરી (લુણી) નો રસ તથા ૪ ચાર ગણા દહિના સાથે ધીમે પકવીને સેવન કરવાથી ૩૬ તથા વાપુના અર્થ મટે છે, ૧૧૨

આધારીશી અરરોગ, મહણીદોષ, મુનકન્ઠ, પ્રવાહિકા, ગુદમસ, અતિ અને આનાદ રોગ નિગ્રે મરી જાય છે ૧૧૩

પિપ્પલ્યાદિધુત—પીપ્પ, સુદ, કાળીપાટ, ગોખર એ ચારે વસ્તુ ત્રણત્રણ પગ લઈ કરવાય કરવો ૧૧૪

એ કરવાયને ગાગીને તેમા કન્ડીર (ગધાના તુલસી) ગદોડા, સુદ, મરી પીપર, ચવક, ચિત્રક, જામે વાલ વાડી મેજરી દેવુ ૧૧૫

તથા ધી ૮૦ પગ ચારોડીના રમ પશુ તેટલોજ મેજવનો અને માથી ૫ ઘણું દહિ નાખીને ૧૧૬

ધીમે તાપથી તે ધી સીદ કરવું તે ધી લઈ લેવું તેને વિદ્વાન વિધિ જાણના વાગા લેવે એક પાનમ ઉપયોગ કરવાથી ૧૧૭

મહણી, અર્શ, ગુદમ, દહરાગ મોખ, ધીડઉલરોગ આનાદ, મુનકન્ઠ, જયર ખાસી, દેડી, અરસિ, શામ અવતઃ પાર્શ્વશુભ એ તમામ રોગ કુર ચાય છે અથવા એ ધી બાળ પુષ્ટી કરવા વાળું છે ઉત્તમ ૧૧૮ કરવા વાળું અગ્નિ પ્રદિમ કરવા વાળું છે, ૧૧૯ ૧૧

હરેનેના પ્રયોગ—હરેને ધીમાં રોકીને પીવ તથા ગેગ મેગરી ખાતી અથવા નસો તર, અગર દત્તીમૂળ મેળવીને ખાયતો પવન છુટે છે તથા દરત આવે છે ૧૨૦-

હરેના મેવનથી ઝાડો, વાયુ, કફ, પીત્તનું અનુભવન થાય છે યુગ નિર્મળ થાય છે અર્થ મટે છે અગ્નિ પ્રદિપ્ત થાય છે ૧૨૧

અર્થપર પદ્ય—વિષ્ણુ અને અધોવાયુનો અઘ્રકાવ મટવા, ૧૨૨

નમોતર દત્તીમૂળ ખાખરો ચામેરી અને ચિત્રક અને શાક ધી તેવમા તળીને દાંડનું પાણી મેળવીને ખાણુ ૧૨૩

પોષ, તાદળજ્ઞે, કાકોલી, બયવો, સુગન્ધુખી, હુણી ધવલાક (ચીકની ભાજી) ખાવચી ૧૨૪

મરોય (ગેવીપીનુડી) રૂઢાપત્ર (ગળોનાપાન) મહાવળ, ટેટુ, (આમલી) જીવતી, કચુરો, ગાજળના શાકો ધીમા મેકીને દાડમની ખટાઇ નાખીને દાંડમા નાખીને ધાણા તથા સુંદ ચણવવા ૧૨૫

વાયુની શાંતિ માટે સાગી ચોખાણુ અનુપાન દેવુ ૧૨૭

અર્થપર મધ વિધિ—વાયુના અધિકપણા વાળા અર્થમા જો રોગી રક્ષ હોય તે અગ્નિ સારી રીતે દીપન હોય તો ગતકરથી બનાવેલી મદીગ, સીધુ, તક (જાચ) દુગોદક અન્નદ દધિમડ અથવા ઉકાળીને ટાંકુ કરેલુ પાણી પાવુ, ૧૨૮-૧૨૯

મોરી ગણીનો ઉકાળો અથવા સુંદ, ધાણાનો કવાય એ પ્રમાણે ઝાડો તથા પવનનું અનુભવન કરાવનારા અનુપાનમા આપવુ તેથી પવન તથા મગ છુટે છે ૧૩૦

અનુવામનને ચોખ્ય મનુષ્ય—જો રોગી ઉદાવર્તવાળો હોય, અત્યંત રક્ષ હોય, જોને વાયુ વિદ્યોમ મતે પામ્યો છે તથા શુભવાળા રોગીને અનુવાસન બસ્તીનેથી દિતકારક છે ૧૩૧

અનુવામન તેલ—પીપર, મીઠગ, બીલીનો ગમ, સુવા, જોડીમધ, વજ, ઉપતેટ, કચુરો, પાપરમુળ, ચિત્રક, દેવદાર ૧૩૨

વાડીને જમણા દુધ સાથે તેલમા પકાવીને તેલ સિદ્ધ કરવુ આ અનુવાસન મૂઢ વાત અસંગિમા દિતકારી છે ૧૩૩

ચુદાનુ બહાર નિકળવુ ચુદાનુ શુભ, સુત્રકર, પ્રવાહિકા, કેક તથા પીડની દુર્જનતા વક્ષણો આનાદ (પિડુ કુલવુ) ૧૩૪

પિંડઆવ, ચુદાનુ સ્વચ્છવુ, વાયુ તથા ઝાડાનુ અટકો જવુ, વારવાર રોગનુ ઉત્પન્ન થવુ મટી જાય છે ૧૩૫

પીપરથી માડીને દેવદાર સુધીના તમામ ઓષધો અનુવાસનના લઈને સ્તેદ મેળવીને ગમ કરીને તેનો લેપ કરે તો અર્થથી ઉત્પન્ન થયેલી શુભ તથા સ્વચ્છતા મટી જાય છે ૧૩૬

આ લેપ કરવાથી ગત સહિત પિગ્નિય કફ તરકાળ નીકળી જાય છે અને ચળ, સ્તભતા વેદના સોજો વિગેરે ગત નીકળવાથી મટી જાય છે ૧૩૭

નિરુદ્ધ પ્રયોગ—દૂધ, દશમૂળ, જોડુવ, એલ, સીધાલુચ, મીઠગ અને કવાય કરીને નિરુદ્ધ બસ્તી આપવી ૧૩૮

અભયપ્રિય—હરે ના પ્રસ્થ, આમળા ૧ પ્રસ્થ, કોડબડી ૧૦ પ્રસ્થ, ઇન્દ્રમણના દુગ ૫ પ્રસ્થ ૧૩૯

વાવડીગ, પીપર, સોદર, મરી, અણકાયા [એગીયો પછુ ચાલે છે] દરેક બગેચા
૪ ટોણુ પાણીમા કવાચ કર્ચો ૧૪૦

જ્યારે એ યો બાગ બાજી નહે ત્યારે જિનારી ગળી લેવુ, હંકુ થાય ત્યારે ગોળ પગ ૨૦૦
નાખીને રીડા દામમા ભરી દેવુ ૧૮૧

પદ્મ દિવસ ગળીને રોગીની ચક્રિન અનુસાર આ માત્રાથી મેવન કરે તો આ ચારિ-
ષ્ટના મેવનના અભ્યાસથી અર્ધરોગ ૧૪૨

મહાશ્વેતોપ, પાદુરોગ, દંદરોગ, છીડા, મુદ્ધમ, ઉદરોગ કુચ, ગોદ અગ્નિ તેનો નાશ
કરે છે બગ વર્ષુ તથા અગ્નિ વધારે છે ૧૪૩

આ અરીષ્ટનો અનુભવ કર્યો છે આનાથી કમગો શિવ મટે છે કૃમિરોગ મયોરોગ
અર્જુદ, વ્યગ, રાજ્યક્ષમા તથા તાવ નેષ્ટ ચ મ છે ૧૪૪

દંત્યારિષ્ટ-દત્તીશ્રુજ, ચિત્રકશ્રુજ, બન્ને મમશ્રુજ (દશશ્રુજ) દરેક પગ પગ લઈને ટિં-
જાના હોઝા ૩ પગ ખાંડીને ૧ ટોણુ પાણીમા ઉકાળવા જ્યારે એથો બાગ બાજી ગમે ત્યારે
જિનારીને ગળી લેવુ હંકુ થયા પછી, ૧૪૫-૧૪૬

ગોળ રોર ૧૦ નાખીને ધીના રીડા વાસણમા ભરી ગળવુ પદ્મ દિવસ ગળા પછી
માત્રાને અનુસાર નિત્યપ્રતિ સેવન કરવાથી અર્ધ રોગથી મુક્ત થાય છે ૧૪૭

અને મહાશ્વેતોગ, પાદુરોગ, મગી જલ છે, અથોવાયુ તથા વિટાનું અનુદોષન થાય છે
આ દત્ત્યારિષ્ટ અગ્નિ સહીપત છે અને અરચિનો નાશ કરે છે. ૧૪૮

કૃત્તાનિષ્ટ—હ ૩ ૧ પ્રથમ આખળા ૧ પ્રથમ, ઉદ્ધિમણાના મુળ ૨ પગ, કોહુ (કાંદમડી)
(ગરમ) કાળીપાટ ૦ પગ ચિત્રકશ્રુજ ૨ પગ ૧૪૯

ભાગ્યોદય.

વર્ષ ૧૩૩

ક્રિષ્ક-સંવત ૧૯૮૨-નવેમ્બર સતે-૧૯૨૫

[અંક ૯

વર્ણાશ્રમ ધર્મ, મહિમા.

(એક લઘુ કાવ્ય)

(લેખક--લાલજી વીરજી જાનિ)

(વાણી અને આશ્રમની ઉત્પત્તિ)

ગિખરિણી.

પ્રભુએ આરભે નિજ મનવિષે ચિંતન કરી,
રચી સૃષ્ટિ સારી બહુ સમય એ ધ્યાનજ ધરી,
ફેટિ ન્યારી કીવી વિવિધ ભૂધિ રજો રસ ભરી,
નખીએ સદ્ભાવે જગતપાતને એ ફરી કરી
રચ્યા પાણી, પૃથ્વી, અનિત રચનસે દિવ્ય બાળથી,
રચ્યા તારા કેટી, રવિ સસિ નખે ટેક કળથી,
રચ્યા પહોડો જાચા કિમગિમીમમા ધન્યજ દરિ,
નખીએ સદ્ભાવે જગતપતિને એ ફરી ફરી
મહા સિંહુ કીધા, જગર રચ્યા જા બહુએ,
નદીઓ ને હીપો અગણિત રચ્યા વિશ્વપતિએ,
લતા લીલા વૃક્ષો કુસુમ કળીઓથી હદ કરી,
નખીએ સદ્ભાવે જગતપતિને એ ફરી ફરી
રચ્યા રૂઝ હીંગ, વિવિધ વળી ધાતુ બહુ રચી,
બધાં છે બહારે ધરણી પતિએ ભૂતન મહી,
રચી સામગ્રી છે રૂઝ મૂળતણી અમૃત સમી,
નખીએ સદ્ભાવે જગતપતિને એ ફરી ફરી
સજ્યાં પેલા મત્સ્યો, પછી કપક કૂર્મો સમ રચ્યા,
વરાહોના જોવાં પડો કપક પ્રાણી દરિ બન્યા,
વળી હપો ધાર્યા રનગદરિતણા બીવણુ ધણા
વખાણે છે વેદો વિવિધ રૂપ આ થીકરિ તણા
બહુ રૂપે લીધા નિજ સ્વરૂપને વાસન કરી,
પછી સર્વાંગેથી અનુષ્ઠન બન્યા, જમાનવ દરિ
વધારે આ સૃષ્ટિ વિવિધ અવતારો પ્રભુ તણા
કરે કાર્યો રૂપે વિવિધ રૂપ આ થીકરિતણા

૧

૨

૩

૪

૫

૬

૧ અગિ પશુ ૨ નસિહ, અર્ધ-મનુષ્ય અને અર્ધ સિંહનું ૩૫ સમ કૃષ્ણાદિ અવ-
તાર, પશુ મનુષ્યરૂપ

[વર્ણ અને વેદ]

હરિગીત.

હૃદયાળી હરિએ છેવટે રચી 'મનુજ નિજની સૃષ્ટિમા
મનપ્રુદ્ધિ બળવળી આપીયા કરવા સૃષ્ટ્યો વિશ્વમા,
મનુ નામથી ભગવાન, મનુ તતુ મનુજતુ ધરી અવતર્યા,
જેણે મનુસ્મૃતિ આદિ રચીને ધર્મ સફુને શિખવ્યા

૭

મુખથી સંન્યા મતિમાન દેવે આદ્યો અદ્યત જો,
નિજ બાહુથી રચી દ્વિત્રિયો, ગ્યાપ્યા સુગ્રહ જોહને,
ઉચ્ચી ગચી વૈશ્યોજ આપ્યા કાર્ય કૃષિ વ્યાપારના,
પગથી પ્રજુએ શુદ્ધ રચીને, કાર્ય આપ્યું મેવના

૮

ઋગ સામ, યજુને અથર્વ વેદો લોકહિત માટે ગ્યા
બધ્ધિ વેદ આ રેહિજ ભાવથી કર્તવ્ય કરવામા મચ્યા;
પ્રજુએ પ્રથમ નિજ સંહિતથી વેદો અને વર્ણો ક્યાં,
વખણાય છે જે વિશ્વમા વળી ઉત્તમોત્તમ છે ક્યાં

૯

[વર્ણધર્મ]

(સમધર્શણ)

આદ્યજ્ઞ ધર્મ

શાંતિ ધારી સદાએ, મનવચ્ચ કરીને પુણ્ય પચેજ રે'લુ,
જીતી સર્વેશ્વરિને વિભગ તપવટે અદ્યમા ધ્યાન રેલુ,
જ્ઞાતિ ધારે સદાએ તન મન વચ્ચે સેવ્ય રેલુ સુભાવે,
આ છે ધર્મો કહેલા મુનિવર મનુએ આદ્યજ્ઞોના સ્વભાવે

શાંતો ધીએ સદા જો, જન દિન કરવા યોગ્ય સદ્બોધ આપે,
કાપે કષ્ટો બધાના, અતુષ્ઠ દર્પને જ્ઞાન જોએ અમાપે,
સંધ્યાકાળેજ સંધ્યા હવન જપ કરે, દેવ પુણ્ય બાવે,
આ છે ધર્મો કહેલા, મુનિવર મનુએ આદ્યજ્ઞોના, સ્વભાવે

૧૦

૧૧

(ક્ષત્રિય ધર્મ,)

રાખી સાચુ જ શોધે, પ્રતિદિન હંધુવા કુખને આપી દેડ,
રક્ષા કર્તા જનોને સકળ ઉવતણી પૂર્ણ તેજે પ્રથક,
દેવા દાનો દિગ્ગેને, ગરીબમન તથા દુખીને હિસાબે,
આ છે ધર્મો કહેલા મુનિવર મનુએ ક્ષત્રિયોના સ્વભાવે ૧૨
પાડે નેકા પ્રજાને અપટિત બળધી તેમને તો પ્રગળે,
મારે વ્યાધાદિકા જે વનચર હજુતા ગાય આદિ પશુને;
રાખે ચિતા પ્રજાનું સકળ શુભ થવા જેમ માખાપ ભાવે,
આ છે ધર્મો કહેના મુનિવર મનુએ ક્ષત્રિયોના સ્વભાવે ૧૨ (બ)

(વૈશ્ય ધર્મ)

ખેતી બાપાર સાધે, અનુદિવસ કરે રક્ષણે ગાય ડેર,
ધધા ધર્મે ચલાવે, નયમય રહીને દ્રવ્ય સચે ધણેડું,
જાયે દેશે વિદેશે, ધર્મ નવ તજે, પ્રાણ જતાય ટેકે,
આ છે ધર્મો કહેલા મુનિવર મનુએ વૈશ્ય કેગ વિવેકે ૧૩
પાણે પ્રાણી બધાને, જગત જનની મા ગાયને તો વિશેષે,
આપે ભાવે સુવૈસ્થો, તન મન ધનને ગાયને માટે અશોષે,
બાધે ધર્મોલયોને, પશુશુદ્ધ, જળ ને અન્ન આપે અનેકે,
આ છે ધર્મો કહેલા મુનિવર મનુએ વૈશ્ય કેરા વિવેકે. ૧૪

શુદ્ર ધર્મ.

સેવા સાધે દિગ્ગેની વિનિત હર બની દાસ ભાવે જ શુદ્ધો,
સિદ્ધિ તેથીય તેની જરૂર જગવિશે સાધના દેવ શુદ્ધો,
સેવે સ્વકર્મે સુપ્રીતિ, સુજન સહુ ધરે, તે બધા છે વપસ્તી,
પાણે વર્ણાશ્રમેને રનિખિલ રસ ધરી, તે બને છે પચસ્વી, ૧૫

(આશ્રમ વ્યવસ્થા અલ્પચર્યાશ્રમ)

(હરિગિત.)

પાછી પ્રેમથી મનુએ જતાબ્યા ચાર આશ્રમ સૌખ્યદા
તેમા પ્રથમ સ્થાને બિરાજે અલ્પચર્યાશ્રમ સદા.
કરવા કઠિન તપ શુદ્ધ રહીને, કામ મન વાણી વડે,
લજુવા જ વેદે વિચાળ વિદ્યા જેમ ગુરૂ આત્મા જડ,
ઓ જાત નિરખી અલ્પચારી, માત શુ નમે લગી,
હોયે ભતે યૌવન બધું નવનીત શુ વાયુમા વગી,
સ્વપ્ને ન આવે દસ્ય સ્ત્રીનું, અલ્પમાં મનહું રડે,
કરવા કઠિન તપ શુદ્ધ રહીને, કામ મન વાણી વડે. ૧૬

ધન, માલ કે અભિમાન' મધ્યે ચિત્તે જોડું ના રમે,
 દિન ગત, આઠે પોર, ઉગ્યાં ધન પ્રવૃત્તિની ગમે,
 વનમૃગ ફળ જળ આદિલાની અર્થવા શુભવર્તને,
 વંદુ હજારે વાર વ્હાલા ધન્યર્થાશ્રમ તને ૧૮
 સાદુ જે ખાણું શુદ્ધ રે'વું, વહકે વધુ શંકતું
 બધુની સુવિદ્યા પૂજ્ય આવે, અન્યનેય બધાવન
 વિષયો વિષે મનને ન દેવો મર્થ, જરીએ જોયો,
 વંદુ હજારે વાર વ્હાલા ધન્યર્થાશ્રમ તને ૧૯

(ગૃહસ્થાશ્રમ.)

બીજે બતાવ્યો છે મનુષ્યો કોઈ આશ્રમ સર્વમા,
 વિદ્યા બણી ગુરની રત્નથી ગૃહસ્થ બનતું વિધમા,
 નિજ વર્ણની શુભવત કન્યા માથ પ્રેમે પગણીને,
 વ્યવહાર પૂર્ણ પવિત્ર કર્વેા ધર્મને કો ધારીને ૨૦
 ધન મેળવી થા કાર્ય કરવા ધર્મને કલ્યાણના,
 પ્રભુ પ્રીતથી જ સુકર્મ કરવા લોકહિતનાં નવનવા,
 ધનધાન્ય ધામ વધારવા રવી સત્યશીલજ સર્વદા,
 છે ધન્ય જગમા પુણ્યતમ આવેા ગૃહસ્થાશ્રમ સદા ૨૧
 ધન સૌથ ભરવા પુણ્યના બહાર ગૌરાળા વટે,
 કરતાજ વિદ્યાદાન ભાવે પ્રેમ પ્રભુને સાપડે,
 કરવા જગાશય મહિરને પારિણા પુણ્યદા,
 છે ધન્ય જગમા પુણ્યતમ આવેા ગૃહસ્થાશ્રમ સદા ૨૨
 સત્તાન સ્ત્રીને તોપવા, દહને સુવસ્ત્રાભગણને,
 સાથે સુવિદ્યા આપવી, કરવા ખરું દિત તેમને,
 સેવા વળી નિજ ગામને નિજ દેશની કરવી સદા,
 છે ધન્ય જગમા પુણ્યતમ આવેા ગૃહસ્થાશ્રમ સદા ૨૩
 અતિથ્ય કરવુ ભાવથી દુખી દર્મિને સાધુ તપ્ત,
 છે અન્નદાને પુણ્ય મોટું શાસ્ત્રમધ્યે વર્ણવ્યુ,
 નિતિ વિષે રીતિ ધરી વ્યવહાર કરવા પુણ્યદા,
 ધન્ય છે જગમા પુણ્યતમ આવેા ગૃહસ્થાશ્રમ સદા ૨૪

(વાનપ્રસ્થાશ્રમ.)

પછી વાનપ્રસ્થાશ્રમ વિદા જઈ વાસ કરવો વન વિશે,
 ગૃદનાર મોખી પુત્રને મન લે:તુ દગ્ગિની દિશે,
 ખુશી હોય તો પત્ની બદે વનમાથ માથે જઈ વમે,
 વિષયો ન સેવે લેય, પ્રભુના ધ્યાનથી ચિત્ત ના ખસે ૨૫

૧ સેવા ન ચૂકે ગામ ને નિજ દેશની જગીએ કદા (બીજેપાઠ)

૨ બીજા વિદ્યાર્થીઓ અને લોકોને પણ

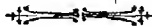
(સંન્યસ્થાશ્રમ)

ચોથાજ સંન્યસ્તાકામે વૈગમ્યવૃત્તિને ધરી,
 સત્યાગ કરવો સર્વનો રાગાદિ દોષોને, ગળા,
 બિદ્યાના ખાલુ માગીને, વળી એકવાર ^૧જરી જરી,
 ઉપદેશ દેવો, સત્ય ભાવે, નામ જાપી મુખ હરિ હરિ ૨૬
 મન ચિત્ત બુદ્ધિ કામ સર્વે એક હરિમા જોડવા,
 આઠે પહેરે તત્ત્વચિત્ત આત્મમાને શોધવા,
 જવ કાળ આવે કાળ લગતો વૃત્તિ પ્રભુ મધ્યે ધરી,
 શાંતિ અવિચળ ધારીને સાધો સમાધિ આકરી ૨૭
 * છે ધન્ય આવા ચાર આકામ જેહ ત્રાપિ મુનિએ કલા,
 હૃદમા રહી હૃદ પાળના નિર્વાણ પદ બહુને મળ્યા,
 મણુ પાળ છોડી વા વખોડી જેહ સ્વચ્છ દી બને,
 આ લોક ને પરતોક્ષમા નહિ કોઇ તારે તેહને ૨૮
 વર્ણાશ્રમેના ધર્મનો મહિમા અગાધ અપાર છે,
 હજુએ પુરાણો વેદ ને સ્મૃતિ રોષ, ભાવે ગાય છે
 જે સંસ્કૃતનો નિજ ધર્મને વળી ચાલુઆતાં અનુસરે,
 તેના ત્રિવિધ તાપે પ્રભુ સદ્ધિ સિદ્ધિ દઇને પરહરે ૨૯
 રમી આટલું સદ્ભાવથી પ્રેમે સમર્પું પ્રભુપદે,
 જેણે મતિ આપી મને લખવા સુતેખજ આ હદે,
 દિને એક મધ્યે આ લખ્યુ, વ્યવહારમા ચિત્ત છે વચ્ચુ,
 વેદે અને સ્મૃતિએ કહેલુ, સાર ડો છે કચ્ચુ ૩૦

અનુષ્ટુપ

રમ્યુ આ કાવ્ય સદ્ભાવે, જાણજી યાજ્ઞિકે નવુ,
 સમર્પે શણુને પ્રીતે, યાવાને હિન સર્વનું

इति शिष्यम्

૧ પુષ્ટિ અર્થે નહિ, પરંતુ રાણધારણાર્થે જ મદકિચિત ખાલુ

* છે ધન્ય આવા ચાર આકામ, ૧ ચાર, વર્ણવળી કલા, (પાઠાન્તરે.)

उन्नत जीवन.

વ્યવહારમા મનુષ્યે કેટલીક વાતો સીખવાની છે, પોતે પોતાના મનને વસા રાખતુ, સ્વભાવ યાત અને સ્નેહાળ રાખવો, રાગદ્વેશનો ત્યાગ કરવો. જે મનુષ્યને રાગદ્વેશ નથી તેને છવન્મુક્ત થતા વાગ સાગતી નથી, પોતાની ઇચ્છાઓનો નિરોધ કરવો, વૃત્તિઓને એક જ પ્રવાહ પ્રતિ વાળવી જેમ નદીના કાંઠા જુદા જુદા પડી જાય તો તે નદીનો પ્રવાહ ખળવાન બની શકતો નથી પણ તેનું પાણી ખુદી પડે છે, પણ નાની નાની ધણી નદીઓ એક જ નદીમા મળે તો તે એક નદીનો પ્રવાહ વધે છે, પાણીનું બળ જામે છે, વૃક્ષમા જોર આવે છે અને ખળવાન વેગ કરતું પોતાના માર્ગમા જો કાંઈ કંટક જેવું આવે તો તેને પણ તેના ખળવાન પુરમા તાણી જાય છે, એટલે પોતાના ધારેલા રસ્તે પાણી સુસત્રાટ કરતું ચાલ્યું જાય છે, તેવીજ રીતે મનુષ્યો પણ પોતાની જુદી જુદી ઇચ્છાઓને ન કરતાં બધી ઇચ્છાઓને એકજ ઇચ્છામા જોડી દે, જુદી જુદી વૃત્તિઓને આડી અવગાં ન કરવા દેતા એકજ માર્ગમા એકત્ર કરે, અને ચિત્ત વૃત્તિઓને એકાગ્ર કરી તેનો નિરોધ કરે તો તેનું એકત્ર બળ જામતા આ વૃત્તિઓ આત્માભિમુખ થઈ જાય, તેમના માર્ગમા પછી કંટક રૂપ બીજાં અવશ્યાઓ ઉત્પન્ન થાય તો તેનાં પણ તે પોતાની એકજ ઇચ્છાઓમા સમાવેશ કરી દે છે આવી રીતે મનુષ્યે પોતાની જાતરિક અસૌકીક શક્તિઓ ઉપર અધિકાર મેળવે છે.

મનુષ્ય માત્રને અનેક પ્રકારની ઇચ્છાઓ થયા કરે છે. એક ઇચ્છા પુરી થતા બીજી ઇચ્છાઓ ઉત્પન્ન થાય છે એ અનેક ઇચ્છાઓને તે જ્યાં સુધી શકતો નથી ત્યાં સુધી તેનું મન ચચળ રહ્યા કરે છે મન ચચળ હોય છે ત્યાં સુધી તેનાથી ઉત્તમ કાર્ય થઈ શકતા નથી માટે અનેક ઇચ્છાઓને શકતા સીખવું, મનને સ્થિર કરી તેને એક જ ઇચ્છામા જોડવું, મગજ યાત ગાખવું ચાગિચ પવિત્ર ગાખવું, જ્યારે મગજમા અનેક વિચારો જાગ્યા કરે છે ત્યારે મગજ અચાત બની જાય છે માત્ર એકજ વિચારમા મનને પરોવી દેવાનો અભ્યાસ પડે છે, ત્યારે મગજ યાત ગદે છે મનુષ્યો જ્યાં સુધી સ્વાર્થી ગદે છે, ત્યાં સુધીજ તેને અનેક ઇચ્છાઓ થઈ કરે છે જેને છવન્મુક્તિવા માર્ગે વળતું છે તેમજો ગ્રેમી થતું તેની સાથે સ્વાર્થી સ્વભાવનો પણ ત્યાગ કરવો.

આપણે જ્યારે સ્વાર્થી સ્વભાવ છોડીશું ત્યારે આપણામા પ્રેમ, દયા, શાંતિ વિગેરે આપો આપ આવી જશે. જેમ જેમ મનુષ્ય અન્ય પ્રતિ પ્રેમ રાખના સીખશે તેમ તેમ તેના પ્રતિ લોકોની મમતા વધશે, તેને અન્યના દુઃખ જોઈ દુઃખ ઉત્પન્ન થશે, અત્યારે આપણે જોઈશું તો મનુષ્યો ધણે ભાગે સ્વાર્થી વિચારોને જ વસા થઈ ગયાં હોય છે જ્યારે તે પોતાના સ્વાર્થને તિલાંતરી આપશે ત્યારે તેને મનુષ્ય માત્ર પ્રતિ પ્રેમ ઉત્પન્ન થશે બીજાને પોતાના જેવા માનશે, તેનામા દયા, પ્રેમ, આનંદ અને સત્યનો પ્રવેશ થશે તે પોતે પોતાને જુદી જશે, તેને સમાજ પોતાના અગમ્ય બનશે તેને કોઈનો બપ ગદેનો નથી, તે સદા નિર્ભય અને છે, તેનું કોઈ અદિન કરતું નથી, તે કોઈનું અદિત કરવા શકતો નથી.

જે મનુષ્યો સ્વાર્થી છે તેજ પ્રપચી, લોભી કપળી હોય છે જેણે પ્રાર્થને છોડી-

હોય છે તેણે સર્વ છોડ્યુ છે તે અન્યને પરમાત્માના અશરૂપે માને છે, સદા આનંદી બની રહે છે, સુખ અને શાંતિ તેા તેની પામે વસે છે તે બીજાને દેશ કરતો નથી, સર્વને તે પોતાના સમજ સર્વનું બહુ કરવા પ્રેરાય છે બીજાને માટે તે પ્રાણ આપવા તત્પર થઈ જાય છે આવા મનુષ્યના વિચારો લટકતા નથી, તેને અનેક ઇચ્છાઓ થતી નથી, તેના સર્વ વિચારો એક જ વિચારમા જોડાય છે આવા મનુષ્યોએ સ્વાર્થનો ત્યાગ કરી સર્વ પ્રતિ પ્રેમ રાખવાના સ્વભાવને પોતાનો બનાવી દીધો છે તેનું જીવન પ્રેમમય બની જાય છે આવા, મનુષ્યોના દુઃખ અને શોક નુષ્ટ થઈ જાય છે તેને ખરી શાંતિના લાભ મળી રહે છે તેમનામા દોષો રહેતાં નથી તે સત્ય મય, બની જાય છે આવા મનુષ્યો જીવન્મુક્તિના પથે વળી રહે છે પરમાત્માને શોધતા તેમને વાર લાગતી નથી.

સર્વાત્મભાવનાનો સિદ્ધાંત ઉદય થતા પવિત્રતા અને ધર્મરીય પ્રેમ ઉત્પન્ન થાય છે જે મનુષ્યોમા પ્રેમ નથી જેમણે સ્વાર્થ છોડ્યો નથી, જેમનામા સર્વાત્મભાવના નથી તે મનુષ્યોજ દુઃખી છે જ્યારે દુઃખથી તે તવાય છે ત્યારે તે બુદ્ધિમાન બની સ્વાર્થનો ત્યાગ કરે છે અને પ્રેમી બને છે. જ્યાં સુધી મનુષ્ય સ્વાર્થી છે, ત્યાં સુધી જ તેને દુઃખ છે જ્યારે તે સ્વાર્થી મટી જાય છે ત્યારે દુઃખ આપોઆપ છુટી જાય છે

જ્યાં સ્વાર્થ નથી ત્યાં દુઃખ કલેશ ટટા, રાગ, દેશ, ઇર્ષ્યા, અસપ્પા, ભોભ કામ હોતું નથી, ત્યાં સદા સુખ, શાંતિ અને આનંદ છે આપણે આજકાલ જેટલા લગાઈ ટટા જોઈએ છીએ તે બધા સ્વાર્થીપણાને લીધેજ છે જે મનુષ્યો સ્વાર્થી મટી જાય તેા સત્ય-યુગનો ફરી અનુભવ થાય જેમણે પોતાની પાસવિક વાસનાઓનો ત્યાગ કર્યો છે તેમનો સ્વભાવ પ્રેમમય બને છે તેઓ બીજા પ્રાણીમાત્ર પ્રતિ પ્રેમ દ્રષ્ટિ રાખે છે આવા મનુષ્યોને ક્રાંધ, પશુ પ્રકારની ચિંતા સતાવતી નથી, તેમના સંકર્ષ સિધ્ધ થાય છે, આવા મનુષ્યને ઈર્ષ્યા થતાં જ સર્વ પ્રાપ્ત થાય છે તેમનો વ્યવહાર ઉત્તમપણે ચાલે છે, પ્રજાનો તે વિશ્વાસ મેળવી શકે છે તેમના ધધા રોજગાર માટે લોકોની શ્રદ્ધા હોય છે આવા મનુષ્યો કદી કોઈને છેતરી પૈસા પ્રાપ્ત કરવાનું ઇચ્છતા નથી, તે હમેશા પ્રજાનું બહુ કરવાની ઇચ્છા રાખે છે, કોઈનું પશુ અહિંત ઇચ્છતા ન હોવાથી તેમનું સદા બહુજ થાય છે આવા મનુષ્યો સસારમા ગંદી સ્વર્ગના સુખ અને આનંદનો અનુભવ કરે છે

મનુષ્યના સર્વ દુઃખનું કારણ મમત્ત્વ છે, તેવી રીતે તેના સર્વ શાંતિ, સુખ અને આનંદના મૂળ રૂપ પ્રેમ છે, જેમને સ્વર્ગીય સુખની ઇચ્છા હોય છે તેમને બાહ્ય પદાર્થોમા સુખ જણાતું નથી, બાહ્ય પદાર્થો અનિત્ય છે, તે મળવા છતાં પશુ શાંતિ પ્રાપ્ત થતી નથી, તે મળે છે ત્યારે સુખનું ભાન કરાવે છે પશુ જાય છે ત્યારે દુઃખની પ્રતિતી કરાવે છે તેમને પરમાત્માના પ્રેમને ભગ્યત કરવાનો એવો મોહ લાગ્યો હોય છે કે તેમને ધન, વસ્ત્ર વગેરેની કામ પશુ પરવા રહેતી નથી તેમણે સર્વ પ્રકારની ચિંતાનો ત્યાગ કર્યો હોય છે પવિત્રતા, દયા પ્રેમ, તેમના સ્વભાવસિધ્ધ ગુણ બની જાય છે

પરમાત્માના અશરૂપ માની પોતાના સ્વરૂપ માને છે જે જગતમા જે કામ કાર્ય કરે છે તે પરમાત્માના પવિત્ર નિયમાનુસાર થયા કરે છે એમ તે માને છે તેના પરમાત્મપદ પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા થયા કરે છે તેજ તેનો ઉદ્દેશ હોય છે જ્ઞાનને તે પ્રાપ્ત કરે છે અને સદા પરમાત્માના સ્થાપિત નિયમાનુસાર ચાલે છે

આપણે જેને પાપકર્મ કહીએ છીએ તેનું મૂળ કારણ અજ્ઞાનતા છે, એવું સમજી

જાતી મનુષ્ય તેવા નિઘ કર્મ કરતો નથી, પોતે સદા સત્યથી ચાલી પ્રેમ અને દયાની મૂર્તિ રૂપ બની જાય છે જીવન્મુક્ત મનુષ્ય આગમ કે દીન હોતા નથી, તેવા ઉચ્ચ આદર્શમય પુરુષો સદા શાંતિપૂર્વક કામ કર્યા કરે છે તેમને પોતાના કર્તવ્યમાં આનંદ જણાય છે સ્વાર્થમય જીવનમાજ અનેક પ્રકારની ચિંતા, શોક, લય, રહેલા છે જેણે સ્વાર્થ છોડ્યો છે તેને પછી ચિંતા, શોક કે ભય રહેતો નથી, તે પોતાનાં સર્વ કર્તવ્યો નિઃસ્વાર્થ બુદ્ધિથી સાચા હૃદયે પવિત્ર બની કરે છે તેના ઉપદેશની અસર તરત થાય છે, તેમનું જીવનજ અનુકરણીય થઈ પડે છે પોતે પોતાનો સ્વાર્થ છોડી અન્યને બુદ્ધિ, પ્રેમ, શાંતિ, જ્ઞાન, આનંદ આપી શકે છે તેને કદી દુઃખની સામે થવું પડતું નથી આવા સ્વાર્થત્યાગી પ્રેમી મનુષ્યોને સદા આનંદનો જ અનુભવ થાય છે તે સદા પરમાત્માના ગુણાનુવાદ ગાતો તેમા આત્મપ્રાપ્ત બની રહેતો જીવન સુખમાં ગાળે છે આવા મનુષ્યો જીવન્મુક્ત બની રહે છે તેમને વ્યવહારમાં ગ્લા છતાં આત્માના અલૌકિક આનંદનો લાભ મળે છે. તે વ્યવહાર સેવે છે કામ ધર્મો કરે છે પૈસા કમાય છે સ્ત્રી પુત્રાદિને પોશે છે, છતાં પણ જીવન સુક્રિંતો અનુભવ કરે છે રાગદેશ છોડવા સ્વાર્થ છોડ્યો, અન્ય પ્રાણી માત્ર પ્રતિ પ્રેમને વધારવો, આવા પુરુષોને વ્યવહારમાં જોઈ જાય તો પણ કાળજે ધક્કો લાગતો નથી નજીકનું સબંધી મરી જાય તો તે હતાય યતા નથી તેને માત્ર પરમાત્મા સાથે લગતી લાગણી હોય છે, તેને માત્ર એક જ વિચાર અને એકજ ધ્યેય હોય છે અને તે એકે આત્માનું સધાનના અલૌકિક આનંદને પ્રાપ્ત કરવો આવા મનુષ્યોને આજીવ બાજીવ વ્યવહારની પરિસ્થિતિ હિંદાસુહૃદી થઈ જવા છતાં તેના મન ઉપર કશી અસર થતી નથી તે સદા પ્રેમ આનંદ, શાંતિ સહનશીલતા, દયાળુતા, સન્નિવૃત્તતા, સત્યનિષ્ઠા, નમ્રતા, સયમ અને આત્માનુસધાનમાં તન્મય રહે છે આવા મનુષ્યોને કોઈ સતાવતો નથી, ભય, શકા દ્વેષ ચિંતા, શોક અને દુઃખથી તેઓ સદા મુક્ત હોય છે તે સદા હસમુખા, પ્રસન્ન, શાંત અને મસ્ત રહે છે તેમનું જીવન પવિત્ર સરળ અને નિઃકપની હોય છે જે શુભો જગતના મનુષ્યોમાં જણાતા નથી તે તેમનામાં સ્વભાવસિદ્ધ બની જાય છે, મદયાની આશા વગર અન્યનું હિન કરે છે તે કોઈની નિંદા કરતા નથી, કોઈનું અહિત કરવાનો વિચાર સરખો પણ કરતા નથી તે મદા સર્વની સાથે મૈત્રીભાવ રાખે છે આવા ઉચ્ચ શાન્તિ અને ભોગવનાર મનુષ્ય જીવન્મુક્ત બની જાય તેમા કાંઈ નવાઈ નથી

પરમાત્માના તેમને સદા શ્રદ્ધા હોય છે તેઓ સદા શાંતિમાં રહે છે સર્વ પ્રતિ મમતા ગળે છે તેમનું મન સ્થિર હોય છે કદી ચીડીયો સ્વભાવ તેમનો હોતો નથી, કોઈના ઉપર ક્રોધ કરતા નથી કોઈની તિરસ્કાર કરતા નથી અન્યના પદાર્થો અતિથિથી મહત્ત્વ કરવાની તેમને ઈચ્છા હોતી નથી સસારના ભોગ વિવાસ તેને ખારા લાગે છે તેમને પોતાના સામર્થ્યમાં શ્રદ્ધા હોય છે; પોતાના આત્મગુણથી તે સર્વ કાંઈ કરી શકે છે અન્યના દોષને ક્ષમા કરે છે, મન વચન અને કર્મથી તે સદા બીજાઓનું હિત ધરે છે તેમને કદી સ્વાર્થમય વિચાર આવતો નથી તે અન્યને માટે આત્મસમર્પણ કરી દે છે તેમને અભિમાન હોતું નથી, કોઈ પ્રસન્ન ઉપર તેમને મોહ થતો નથી ધન મેળવે છે પણ તેનો તે સદા પરોપકારમાં વ્યય કરે છે બધા માત્રનો તેણે ત્યાગ કરેલો હોય છે તેમને શોક, કષ્ટ દુઃખ, આપત્તિ, સતાની શકતા નથી તે પોતાનામાં સર્વ મામર્થ્યનો અનુભવ કરે છે આવા મનુષ્યોના હૃદયમાં પોતાના આત્મગુણ ઉપર દૃઢ શ્રદ્ધા અને સાચો ભાવ હોય છે સ્વાર્થ સ્વભાવ છોડતા મનુષ્ય આત્માનુસધાન કરી શકે છે,

મનુષ્યે પવિત્ર જીવન ગાળવું, પવિત્ર યેવા શુભ વિચારોનું સેવન કરવું, બુદ્ધિપૂર્વક કર્તવ્યો કરવા, દયા અને પ્રેમ એ બે ગુણો પોતાનામાં સમાવસિધ્ધ મનાવી લેવા, તેણે મદદ ચાત રહેવાની ટેવ પાડી, કદી પણ તરી જવું નહિ, અકાતુ નહિ, નિર્ધાર્ય બુદ્ધિથી કર્તવ્યો કરવા, તેમને કદી ચિંતા સનાવતી નથી જે મનુષ્યો. આવું પવિત્ર જીવન ગાળી શકે છે તેમનો વ્યવહાર આપોઆપ મધ્યમ છે, પરમાત્મા તેને સદા સહાય કરે છે તેની સદા શારીરિક, માનસિક અને આધ્યાત્મિક ઉન્નતિ થવા કરે છે તેના વ્યવહારની પરમાત્માને ચિંતા ગ્રહે છે આવા પવિત્ર જીવન ગાળનાર વિગ્ન પુરુષો જ આત્માનો આત્મસાક્ષાત્કાર સાધી પરમાત્મમય બની જીવન્-મુક્તિના સુખનો અનુભવ કરે છે

મોક્ષને પ્રાપ્ત કરવાનો આ સરળ ઉપાય છે આવા મનુષ્યો પોતાના હૃદયમાં દિવ્ય આત્મજ્યોતિ પ્રકટાવી અજ્ઞાનરૂપી અધકાર મટાડી શકે છે જેણે સ્વાર્થ છોડ્યો છે તેનો જ ત્યાગ યથાર્થ છે સસાર ત્યાગી બગવા વચ્ચે પહેલાં છતાં સ્વાર્થ માટે દાવા લડવા પડે, જમીન, ગાદી, મકાને પ્રાપ્ત કરવા કજીયા કરવા પડે, આવા સાધુમાં ગણાતા મનુષ્યો બીચારા પામળ જીવ જ છે જ્યાં સુધી સ્વાર્થત્યાગ થતો નથી, ત્યાં સુધી ત્યાગના યથાર્થ ફળને તે મેળવી શકતા નથી સ્વાર્થ છોડતા હૃદયમાં પ્રકાશ પડે છે સ્વાર્થ છોડના જ્ઞાનનો હૃદય થાય છે જ્યાં સુધી સ્વાર્થ છે ત્યાં સુધી અજ્ઞાન છે જેમનામાં સ્વાર્થબુદ્ધિ છે તેમને યાતિને બાબ મળતો નથી, જેથી મનુષ્યે આત્મસુખ પ્રાપ્ત કરવા, જીવન્-મુક્તિનો શ્રામ મેળવવા, દાસત્વમાંથી મુક્ત થવા, પોતાના આત્મામાંથી સ્વાર્થ વાસનાઓનો ત્યાગ કરવો કે જેથી તેનો આત્મા પવિત્ર બના જશે પોતાના હૃદય મંદિરના મિહાસન ઉપર પવિત્રતા ખેસાડી, અને તે માટે પરમાત્માની ભક્તિ, પરમાત્મામાં શ્રદ્ધા, અને સતત આત્માનુસંધાન વાળી વૃત્તિઓ રાખવી મોક્ષની પ્રાપ્તિ માટે પવિત્રતા, સત્યનિષ્ઠા, દયાળુતા, નિર્ભેદ્ય બુદ્ધિ પગમ ઉપયોગી છે એ મેળવવા સતત પ્રયત્ન કરવો શ્રદ્ધા અને ઉત્સાહપૂર્વક યત્ન કરવા, શ્રદ્ધાને વધારવી, શ્રદ્ધાથી જ મનુષ્યમાં કાર્ય કુશળતા, દૃઢ પ્રતિજ્ઞા, આત્મમગ્ન એ શુચી પ્રકટે છે અને મનુષ્ય પોતાની ઉન્નતિ કરી શકે છે

જે મનુષ્યો પોને પોતાના આત્મમગ્નમાં શ્રદ્ધા રૂપી દીપક પ્રકટાવે છે, તેમનામાં જ્ઞાન રૂપી પ્રકાશનો હૃદય થાય છે પ્રકાશનો હૃદય થવા અજ્ઞાનરૂપી અધકાર નષ્ટ થાય છે આવી રીતે જ્ઞાનનો પ્રકાશ થતા પવિત્ર જીવનના સિદ્ધાંતો સમજી શકાય છે તે સિદ્ધાંતો અનુસાર ચાલવાથી તેના સૈદ્ધર્થના ભાસ થાય છે અને તેથી હૃદયમાં અતીોકક હર્ષ ઉત્પન્ન થાય છે જીવન્-મુક્ત પુરુષો પોને પોતાને વશ કરતા પ્રથમ શીખે છે પોતાના મનને વશ કરવાનું સામર્થ્ય મેળવ્યા પછી પવિત્ર જીવનને અપવિત્ર કરનાર સ્વાર્થ બુદ્ધિ છે, તે સ્વાર્થ બુદ્ધિ છોડતા મનુષ્યને આત્માની દિવ્યજ્યોતિની ગ્રાપ્તી કરવાનું મન થાય છે તેની ચિત્ત-વૃત્તિઓ જે અત્યાગ સુધી સ્વાર્થ માધવાં લટકતી હતી તે એકત્ર થઈ આત્મધ્યાન કરવા તૃપ્ત વળે છે પવિત્ર જીવન ગાળવા તે હમેશા પોતાના આત્માની શોધ કરવા ધ્યાનાભ્યાસ એવે છે આત્મજ્યોતિના દર્શન કરવાનો સુવચ્ચ માર્ગ ધ્યાન છે ધ્યાન સિદ્ધ થતા આત્મચક્રિતો તેનામાં ભગત થાય છે જેની રીતે મનુષ્યે ચરીરને ટકાવવા ભોજન, પાણી હવાનો ઉપયોગ કરવો પડે છે તેની રીતે પવિત્ર જીવન ગાળવા, આત્મજ્યોતિનું ધ્યાન કરવાનો અભ્યાસ કરવો એ પણ તેના ખોરાક મમાન છે

મનુષ્યે હિત્ય સુખ મેળવવા, અતીોકિક જ્ઞાન મેળવવા પ્રથમ ગગદ્રેષ છોડી સ્વાર્થ-

પશુ છોડી, કેષાદિ છોડી, સત્ય, શીલ, આનંદ, મેળવી, પ્રેમને વધારતા જતુ પવિત્ર જીવન ગાળવાનો અભ્યાસ કરવો આ પ્રથમ પગથિયું સિદ્ધ થતા પછી આત્માનુસંધાન કરવાનો દૃઢ સંકલ્પ કરવો. સર્વ પરમાત્માર્માંથી ઉત્પન્ન થાય છે સર્વ બળ, સર્વ શક્તિમાન પરમાત્મા છે, તે પરમાત્મા પ્રાણિમાત્રમા છે આપણામા પણ છે તેમની દિવ્યશક્તિથી આપણામા જ્યાં સુધી સ્વાર્થી બુદ્ધિ છે ત્યાં સુધી પ્રકટ થતી નથી, તેનો ત્યાગ કરી પવિત્ર જીવન ગાળી મનુષ્યે હમેશા ધ્યાનાભ્યાસથી આત્માની અધૈકિક શક્તિઓનું બળ આપણામા જન્યત કરવું જેથી હૃદય પવિત્ર થાય છે મગજ સાત થાય છે જીવન ઉત્સાહી બને છે, કાર્ય કરવાનું બળ વધે છે અભ્યાસ નિયમપૂર્વક વધાર્યા જતાથી મનુષ્યનામા આત્મિક શક્તિઓનો અનુભવ વધતો જાય છે એ લાલ મેળવતા વ્યવહાર અને પરમાર્થ બંને સુધરી જાય છે.

મનુષ્યે આત્મિક શક્તિઓનો પોતાનામા અવિર્ભાવ કરવા માટે સ્વાર્થત્યાગ કરવો પડે છે, વામનાઓનો ત્યાગ થતા સ્વાર્થત્યાગ સંધાય છે, મનને સ્થિર કરતા વાસનાઓ ઉપર અકુશ રાખી શકાય છે. આત્મિક શક્તિઓનું ધ્યાન કરતા મન સ્થિર થવા લાગે છે, મન સ્થિર થતા વાસના ત્યાગ થાય છે ઉત્પન્ન થતી વાસનાઓને રોકવાનો અભ્યાસ રાખવો મનુષ્ય ઇચ્છાઓનો ત્યાગ કરતો નથી, માટે જ તે પગતર છે ઇચ્છાઓને રોકતા શીમે તો તેનું ઇસત્વ જાય છે, અને ઇચ્છાઓ ઉપર અકુશ મૂકવાથી મન વશ થાય છે આત્મસાક્ષાત્કાર કરવાની ઇચ્છા ગળનારાઓ પોતાની ઇચ્છાઓ રોકવી પડે છે સ્વાધેનો ત્યાગ કરવો પડે છે વાસનામા લિન થયેતા મનુષ્યોજ પશુઓ માફક સ્વાર્થ સાધવા નીતિ અનીતિ કાંઈ જોતા નથી અને ખાવા, પીવાને મોજ ઉઠાવવામા મુખ્ય જુએ છે જ્યાં સુધી મનુષ્ય વાસનામા રૂપરસચેદ છે ત્યાં સુધી તે મુક્ત થઈ શકતો નથી.

જ્યારે મનુષ્ય પોતાની વાસનાઓને મોકે છે ત્યારેજ તેનું ચિત્ત ગ્રિય થાય છે ચિત્ત સ્થિર થતા તેનું મન પરમાર્થ તરફ વળે છે જ્યાં સ્વાર્થબુદ્ધિ છે ત્યાં ધર્મ નથી સ્વાર્થ બુદ્ધિનો ત્યાગ થતા જીવન ઉન્નત થાય છે, પવિત્ર જીવન ગાળના તેનું મન લલચાય છે તેમને ઘણા વર્ષથી પડી ગયેલી ટેવોને તેમણે છોડવી પડે છે ધર્મમાર્ગે વૃત્તિ જતા તેનામા વિવેક પ્રકટે છે નિતિમય જીવન ગાળી અનિતિના રસ્તે ન જવાનું મન દોગાય છે ખાવા પીવામા અકુશ મળે છે હર્દિયોને વશ કરતો નથી, તે આજીવન મંદી મેક્ષનથી જ બંને છે સહવાગમા જોઈ લાઈ પ્રાનધ્યાન કરવાની તેની વૃત્તિ બેચાય છે દોડ કનાક આખો યોગજો પયારીમા પડ્યા ગ્રહેવાની ટેવનો તે ત્યાગ કરે છે તેની આત્માની સાથે પ્રીતિ જોડાય છે, પ્રીતિ જોવી જામે છે કે તેને આત્માનો સાક્ષાત્કાર કર્યા વગર ચેન પડતું નથી, પવિત્ર જીવન ગાળી આત્માનુસંધાન મેવો, ધ્યાન ઉપાસના, બકિન શ્રદ્ધાપૂર્વક કરી આત્મસાક્ષાત્કાર કરી આનંદમા દિન નિર્ગમન કરે છે.

શ્રી ગોરક્ષ યોગવિદ્યા

(અનુસધાન ગતકથી)

ધારણાનો વિસ્તાર

આસનનું સાધન, પ્રાણાયામનું સાધન, પ્રત્યાહારનો અભ્યાસ સ્થિર કરીને ઇન્દ્રિયવૃત્તિ યોગે શેકવાનું સામર્થ્ય પ્રાપ્ત કરવા માટે ધારણાનો અભ્યાસ કરવો.

હૃદયમાં મન અને પ્રાણવાયુને નિશ્ચલ કરીને પૃથ્વી, જલ, તેજ, વાયુ, આકાશ એ પચશૂતની પૃથક પૃથક ધારણા કરવી એ ધ્યાગ્યા છે.

પ્રથમ પૃથ્વીની ધારણા એવી રીતે કરવી કે હરતાલ અથવા સુવર્ણ સમાન રમણીયવર્ણ અધિષ્ટાતા દેવતા, ધક્કા સહિત ચતુષ્કોણાકાર મધ્યમાં (નંદ્ર) બીજ યુક્ત છે એ પૃથ્વીતત્ત્વનું હૃદયમાં ધ્યાન કરીને ભાવના કરવી અને એ ભૂમડલમાં આપણે પણ હીન થઈ ચિત્ત સહિત પ્રાણને હીન કરીને પાંચ ઘડી પર્યંત સ્તંભન કરનારી ધારણા કરવી આ ધારણાનો રોજ અભ્યાસ કરવાથી પૃથ્વીતત્ત્વ આપણે વચ્ચે થાય છે.

જલતત્ત્વની ધારણા એવી રીતે કરવી કે અર્ધ ચંદ્રાકાર કૂદ પુષ્પ સમાન ચ્વેતવર્ણ અમૃતરૂપ (ચ) બીજ મધ્ય સહિત અધિષ્ટાતા દેવતા વિશ્વસહિત જલતત્ત્વને વિરુદ્ધ ચક્કમાં ધ્યાન ધરી એ જનનતત્ત્વમાં આપણે પણ સિન થઈ ચિત્ત સહિત પ્રાણને હીન કરી પાંચ ઘડી પર્યંત ધારણા કરવી એ જનનતત્ત્વનું કરનારી જલતત્ત્વની કિંવા વાઙ્મુહી ધારણા છે તેનો સદા અભ્યાસ કરવાથી કાલદૃઢ વિષ પણ ભરમ થઈ જાય છે અર્થાત વિષની શરીરમાં અસર થતી નથી.

અગ્નિતત્ત્વની ધારણા-એવી રીતે કરવી કે ઇન્દ્રોષ (એકળગાય) ના જેવી ગુહ્યવર્ણની ત્રિકોણાકાર પ્રત્યેક સમાન રમણીય તેજ રૂપ (ર) બીજ મધ્ય રોમિત અધિષ્ટાતા દેવતા રૂદ્ર સહિત અગ્નિતત્ત્વને તાનુસ્થાનમાં ભાવના કરીને એ અગ્નિતત્ત્વમાં પોતે પણ હીન થઈ ચિત્ત સહિત પ્રાણને હીન કરી પાંચ ઘડી પર્યંત તત્ત્વનમય થવું તેને વૈશ્વાનરી ધ્યાગ્યા કહે છે તેનું સર્વદા એવન કરવાથી યાગી અગ્નિને છતનાગ થાય છે અગ્નિ તેને ઢાઢી શકતો નથી.

વાયુતત્ત્વની ધારણા એવી રીતે કરવી કે વર્તુલાકાર કજ્જલના પુજ સમાન અતિનીતવર્ણ (ગ) બીજ સહિત અધિષ્ટાતા દેવતા ઇશ્વર સહિત વાયુતત્ત્વની ભૂમધ્યમાં ધ્યાન ધરી એ વાયુતત્ત્વમાં પોતે પણ હીન થઈ યા ચિત્ત સહિત પ્રાણને હીન કરી પાંચ ઘડી પર્યંત સ્થિર રાખવો એ વાયુતત્ત્વની ધારણા છે એ ધારણાનો નિત્ય અભ્યાસ કરવાથી આકાશમાં ગતિ થઈ શકે છે.

આકાશતત્ત્વની ધ્યાગ્યા એવી રીતે કરવી કે વર્તુલાકાર નિર્મલ જનસમાન વર્ણ (હ) બીજ સહિત અધિષ્ટાતા દેવતા સદાશિવ સહિત આકાશતત્ત્વને ધક્કાગ્રમાં ધ્યાન કરીને આ તત્ત્વમાં પોતે પણ હીન થઈ ચિત્ત સહિત પ્રાણને હીન કરી પાંચ ઘડી સુધી સ્થિર રહેવું.

એ નભોધારણા કેવા આકાશતત્ત્વની ધારણા છે એ નભોધારણા મોક્ષરૂપી હાગને ઉપાસ-
વામા ચતુર છે તેનો રોગ અભ્યાસ કરવાથી મોક્ષના હાગ ઉત્પત્તિ થાય છે

પૃથ્વી ધારણાનો અભ્યાસ દૈન્ય થતા જલ પવનદિ સ્થાનન કરવાનું સામર્થ્ય પ્રાપ્ત
થાય છે જલતત્ત્વની ધારણાનો અભ્યાસ દૈન્ય થતા સમસ્ત દ્રવ પાત્રને દ્રવ (જલ) સમાન
કરવાનું સામર્થ્ય આવે છે અને અગ્નિતત્ત્વની ધારણા સિદ્ધ થતા વગર અગ્નિએ વસ્તુ
માત્રને બાળવાનું સામર્થ્ય આવે છે, વાયુતત્ત્વની ધારણા સિદ્ધ થતા વસ્તુ માત્ર કેવા સમ-
સ્ત જગતને ફરવી શકવાનું સામર્થ્ય આવે છે. આકાશતત્ત્વની ધારણાથી સર્વ શોષણ
સામર્થ્ય આવે છે એ પાંચ ધારણાઓની સાધારણ ક્રિયાઓ છે

જેઓ કર્મ (અનુષ્ઠાન) થી, મનના ચિત્તનથી, વચનશાસ્ત્રના પ્રમાણ માનવાથી
નિરૂપણ કરી પાંચ ધારણાઓનો સ્થિર અભ્યાસ કરે છે તે સમસ્ત કુખોથી મુક્ત થાય છે
ધ્યાન

મૃદુ એ ધાતુ ચિતા સામાન્ય વાયક છે જે ચિત્તમા યોગ દાસ્યોક્ત પ્રકારથી નિર્મલ
અતર કરીને આત્મતત્ત્વનું સ્મરણ કરવું એને ધ્યાન કહે છે, એ ધ્યાન સમુષ્ણ, નિર્ગુષ્ણ,
બેદથી બે પ્રકારનું છે જેમકે સ્વામ વર્ણ, ચાગ બાહુવાળા, વનમાલા, સુકુટ કુડલ પીનાગર
ધારી વિષ્ણુ ભગવાનનું ધ્યાન કરવું એ સમુષ્ણ ધ્યાન છે એકાંત પવિત્ર સ્થાનમા જેમી
પદ્માસન કે સિદ્ધામ્બે બેસી શરીર સરલ ગતિથી આધારાદિ ચક્રોમા અતઃકણને અર્થાત મનને
જોડી નાસાત્ર દૃષ્ટિ રાખી નિશ્ચન એકાગ્ર થઈ કુડલિની સહિત ધ્યેય વસ્તુનું ધ્યાન કરવું
જેથી યોગી મમસ્ત પાપોથી નિર્મુક્ત થાય છે તેને ધ્યાન કહે છે

યોગી જનોન ધ્યાન કરવા યોગ્ય વન ઉપવનોના સ્થાન છે તેમા પ્રથમ મૂલાધારચક્ર
મુવર્ણવર્ણનું ચતુર્દશ કમલ છે, તેની કર્ણિકામા સ્વયં શુભિગના ગિરમા બિબાકાર સાક્ષ
નજી પૂત વેષિત ચર્ચ ગ્રહેથી કુડલિની સહિત એ ચક્રનું ધ્યાન કરવાથી મમગન પાપોથી
નિર્મુક્ત થવાય છે

બીજી રવાધિષ્ઠાનચક્ર ચક્રવર્ણુ પદ્મલ કમલ કર્ણિકામા સમુષ્ણ વા નિર્ગુષ્ણ જ્યોતિ-
સ્વરૂપ આત્માને નાસાત્ર દૃષ્ટિ કરીને ધ્યાન કરવાથી યોગી આનંદાવસ્થાને પ્રાપ્ત થાય છે

ત્રીજી મહિપુરચક્ર ઉપર થતા સૂર્યમંડલસમાન ચક્રત વર્ણુના કમલ કર્ણિકામા સમુષ્ણ
વા નિર્ગુષ્ણ જ્યોતિસ્વ આત્માનું નાસાત્ર દૃષ્ટિ ગળીને ધ્યાન કરવાથી યોગી સમસ્ત જગ
લ્લોભ કરવાનું સામર્થ્ય મેળવે છે

ચોથું હૃદયચક્ર અનાહતચક્ર કર્ણિકામા ગ્રહેલા પ્રચંદ તેજવાળા સૂર્ય સમાન તેજસ્વી
બાહ્યલિંગ (શિવ) નું ધ્યાન નામાત્ર દૃષ્ટિ ગળીને કરવાથી યોગી અક્ષમય થાય છે

અંતીમ રીતે વિજળી સમાન પ્રભાવાળું હૃદય કમલકર્ણિકામા એક પ્રકારે નાસાત્ર
દૃષ્ટિ ગળીને મયુષ્ણ વા નિર્ગુષ્ણ જ્યોતિસ્વરૂપ આત્માનું ધ્યાન કરવાથી યોગી અક્ષમય
અવસ્થુક્ત થાય છે

પાંચમું કક્ષ્યાનમા દીપ જ્યોતિ સમાન કાતિરાણુ વિશુદ્ધચક્રમા નાસાત્ર દૃષ્ટિ રાખી
નનુષ્ણ વા નિર્ગુષ્ણ જ્યોતિસ્વરૂપ આત્માનું ધ્યાન કરવાથી યોગી અમર થાય છે

માનવુ સુમધ્યમા આજ્ઞાચક્રમા મહાકાળી તિખા સમાન ચક્રન ચર્ચવાળા આત્માનું
નાસાત્ર દૃષ્ટિ ગળીને ધ્યાન કરવાથી સમસ્ત દુષ્ણ સહિત આનંદ થાય છે આત્મચક્રમા
નીલવર્ણુના ગિવ પરમાત્માનું પ્રાણાયામ પૂર્વકે ધ્યાન કરવાથી યોગી હવાતમા પરમાત્માના
એકધર્મો અનુભવ કરે છે

આજ્ઞાચક્રમા નિર્ગુણ રૂપ શાતવિષ્ણુવ્યાપક સિવનું નાસાગ્રદ્રષ્ટિ રાખીને ધ્યાન ધરવાથી જીવભાવને આપનાર ગુણધર્મથી ગઢિત બને છે, અર્થાત જીવભાવનું તેને સ્મરણ પશુ રહેતું નથી જે તત્ત્વમા નાદ પ્રકટ થાય છે એવા આકાશતત્ત્વધ્યાન મનનું સ્થાન છે તેને જ બ્રહ્મધ્યમા આજ્ઞાચક્ર કહે છે તેમા રહેલા સદાશિવ રૂપ આત્માનું ધ્યાન કરવાથી યોગી કેવલ્ય સુકિતને પામે છે

આજ્ઞાચક્ર ઉપર શૂન્ય સ્થાનમા કરવા યોગ્ય ધ્યાન એવી રીતે કરવું કે સ્વરૂપને આનંદાસ્થિત કરનારા, મલિન સબધથી રહીત, આકાશ સમાન એકાકાર સર્વ વ્યાપક પ્રકારા માન તેજ સ્વરૂપનું ધ્યાન કરવાથી યોગી સુકિતને પામે છે

ધ્યાન કરવા યોગ્ય નવસ્થાનોનું પુનઃ સ્મરણ કરીએ છીએ કે ગુણ(મૂલાધાર) ૨ મેદ (સ્વાધિષ્ઠાન) ૩ નાભિ (મથિપુર) ૪ હૃદય (અનાહત) ૫ કંઠ(વિશુદ્ધ) ૬ ઘટિકાનું મૂળ ૭ લંબિકાનું સ્થાન ૮ બ્રહ્મટિ (અજ્ઞાચક્ર) ૯ તેની ઉપર મૂર્ધામા (મહાઅલપચ) એ શૂન્ય સ્થાન એ રીતે નવ ધ્યાન કરવા યોગ્ય સ્થાન છે

યોગીયોને એ નવ સ્થાન ધ્યાનોપયોગી કલા છે તેને ઉપાધિ અર્થાત પૃથ્વી જલ તેજ વાયુ આકાશ એ પાંચ તત્ત્વોસંહિત ધ્યાન કરવાથી આશિમાદિ અષ્ટ સિદ્ધિયોના ઉદય થાય છે એ નવ સ્થાનોમા સર્વોત્કૃષ્ટ શિવ અનાહત આજ્ઞાચક્રોમા એ પ્રકારથી સાકારથી સશુદ્ધ સ્વરૂપને અથવા નિરાકાર નિર્ગુણ બ્રહ્મની ભાવના કરી એ સ્થાનોમા ધ્યાન કરવાથી યોગી સસારમાથી મુક્ત થઈ પૂનર્જન્મ મળ્યું રૂપ સત્તાપથી છુટે છે. એ ગોરક્ષનાય પ્રતિજ્ઞા કરીને કહે છે તેમા સશય ન માનવે

ચિત્ત (અતકરણ)ને મહિપુરચક્રમા સ્થિર કરીને અપાનદ્વારને પ્રયત્નથી સંકેતવિકાસ કરી અપાનવાયુની અધોગતિને રોકી ઉપર ચઢાવી મન અને પ્રાણ વાયુની સાથે એકમ કરી સૂત્રની સમાન સૂક્ષ્મ અગ્નિ સમાન દેહીધ્યમાન જ્યોતિ સ્વરૂપ એ પ્રકારે એકમ વિષયથી ચિત્તન કરવાથી એ જ્યોતિ નાભિ ચક્રનું વેશન કરી હૃદયકમલમા પહોંચાટે છે પુનઃ અભ્યાસ સિદ્ધ થતા હૃદયકમલને વેધી બ્રહ્મરૂપમા પહોંચે છે એ વિધિથી યોગીઓના શરીર ત્યાગ સમયે તે જ્યોતિસ્વરૂપ બ્રહ્મરૂપનું એકન કરી પગ્મ શિવ અન્યાકાર ચિદા આકાશમા પ્રવેશ કરી પરબ્રહ્મમા લીન થઈ જાય છે

મથિપુરચક્રમા શુક્લવર્ણના કમ્બના ચિત્તનપૂરેક તેની મધ્યમા નિમ્નેલ સુયંમડલનું ધ્યાન કરવું એ મડલની મધ્યમા સત્ત્વમાજ્ઞ તમ ત્રિગુણરૂપ ઉપાધિ બદ્ધથી ત્રણ પ્રકારને પ્રાપ્ત થઈ રહેતી સુપ્રભા નાડીના દ્વારમા સસાગ્ના કાન્ધરૂપ ત્રેલોક્યને ઉત્પલ કરનારી જન્મ મરણોપાધિઅસ્ત મનુષ્યોને ઉપાસના માર્ગથી મોક્ષરૂપ પરમ ધર્મ આપનારી ગુણ રૂપ થઈ રહેતી જ્ઞાન સ્વરૂપિણી જેની સ્તુતિ બ્રહ્માદી દેવતા સનકાદી સિદ્ધ કરે છે, તથા યોગ માત્રથી ગમ્યા, જ્ઞાન માત્ર ઉપાધીથી ઘર્ષ ગ્રહેલી છીન મરતા નાડી સ્વરૂપ ભાસમાન થઈ રહેલી કુડગીનીની સ્તુતિ કરે છું એ પ્રકારે યોગી છીનમૃત્તા મહાવિષ્ણુ સ્વરૂપ કુડગીનીની વદના કરે છે

સહસ્રો અશ્વમેધ, સેકડો વાજપેય યજ્ઞોનું ફળ પશુ કેવલ સાત્વીક એક ધ્યાનાવગથાના મોળમા અશ સમાન નથી અર્થાત યજ્ઞાદી સાધનાઓમા પશુ શ્રેષ્ઠ ધ્યાનયોગ છે

[અનુમધાન ગતિકથી]

અનુવાદક-ડૉ. ગમ્ભીરરાય જ્ઞાલાલ દવે એલ એચ, એમ, એસ (કલો)

હા, ક કાશ ચયા વગર રહેતો જ નથી, જલેને ગળ હોય, ગરીમ હોય કે પછી ગમે તે હાય પણ તેમને ત્યા પણ એવું તો થાય જ પણ તેઓની ખાનદાનીને આપડ સાચવવા માટે બનાવ જણાવતા નથી ખીન મિત્રે કહ્યું

ત્રીજોમન—' આપનું કહેવું અક્ષર અક્ષર સાચુ છે ખાસ કરીને આજ કાલેતો સામુએ તો વડુઓના થયેલા અપરાધોને માફ કરતી નથી અને તેના બદલે તો એના ખોતરણા કાઢ છે મોટા મોટા વિદ્વાનોએ તેમજ શાસ્ત્રમા પણ કહ્યું છે કે સામુએ પોતાની દિકરી તથા પોતાની વઢુને જન્મેને એક મરખા ગણુનાં ભેદએ, પણ હાલતો તેના બદલે પોતાની ડાકગીના યજ્ઞ દોષે ચયા હાય તો પણ તેને કાષ કહેતા નથી અને જો જૂને થકે વડુનો જરાપણ નહયો દોષ જથાપ કે તરતજ તેને ગાળોના વગમાદ વધાવે છે અને પછી તે ઘરમા ક કાશનું મૂળ રોપાય છે '

આરી રીતે બધા મિત્રોએ દિનકરો સાતવન કરીને સતોષ આપ્યો અને દિનકરે પણ જાગ્યું કે આવો ક કાશ તો દરેકને ઘેર પણ થાય છે આરી રીતે માનવગતથી તેના મનમા થોડો સતોષ થયો અને પછી બધા મૈ સડેને ધેર જવા માટે ત્યાથી આવતા થયા

(૫)

ધેર આવના ગતિ પડી ગઈ હતી અને ધરમા જાહેને જોયું સારે તેને ખચર પડી કે આજે પણ માએ ગમેછ મનાતી છ વાણુ કરીને તે ઝાનો માનો પોતાના ખડમા જતો ગ્હો જ્યારે ખડમા આવ્યો ત્યારે દિવો ન હતો તેથી તેજે દિવો સગમાન્યો અને જોયું ત્યારે તો કળાવતી જમીન ઉપર સુનેલી હતી અને આખોમાથી અંધુ વહેતા ગધ થા ગયા હતા વાણ દુટા વિખગએલા હતા કપા અમ્મ જમ્મ હતા કળાવતીની આ હાલત જોને તેને પથાતાપ થયો ધાંડી વાગ પછી એનો હાથ ઝાપીને એને કહ્યું — ઉઝ અને વાણુ કરી આવ " પણ કળાવતીએ દિનકરનો હાથ છોડી દીધો દિનકરે મનમા ને મનમા " શુ આટલું બધું અભિમાન "

આખી ગત કળાવતી વાણુ કયા વચર જમીન ઉપર જ સુન્ન રહી, સામુએ પણ તેને કહ્યું નહતું કે જરા વાણુ તો કરી લે, દિનકરગવ પોતાની મેગે પોતાનું બિહાનું પાથ-રીને મુઠ ગઠો

ખીજ દિવસે પણ કળાવતી કોમળી સાથે વાતચિત કરતી નહતી અને દિનકરને પણ જોઈ મોઢું ફેરવતી દિનકર પણ તેને જોઈને મોઢું ફેરવતો અને જાણે બન્ને જણે એક બીજાનું મોઢું પણ ન જોવાની પ્રતિજ્ઞા કરી હોય તેમ જણાતું આમ આખો દિવસ વિતાવ્યો ને સાંજે પણ કળાવતીએ પોતાની પધારી જમીન ઉપ કંચીને સુધ ગઢી હતી અને દિનકર પણ પોતાના પવન ઉપર સુધ ગઢી હતો.

દિનકર આજે પલગમા સુધ તો ગયો છે પણ આજે તો તેને ઉધ જગ પણ ન આવી અને વાગવાર માયુ ઉચ્ચ કરીને કળાવતીના તરફ જોતો પણ કળાવતી તો સૂતી હતી તેમજ સૂતી હતી થોડી વાગ પછી દિનકર પલગમા બેઠો યજ્ઞને નીચે ઉતરીને કળાવતીની પાસે જઈ તેનો હાથ પકડીને બેઠી કરી

પહેલાની માફક આ વખતે કળાવતીએ હાથને તગડાણે નહતો બેઠા પછી દિનકરરાવે તેને ધીમેથી સમજાવવા માડી જેમ જેમ કળાવતીને મમજાવતો તેમ તેમ કળાવતી ઝડતી હતી આથી દિનકરનું મન કુખના લાગ્યું તેથી તેણીને હમણા જ કહેવું હીક નથી એમ ધારીને સમજાવવાનું બધ ક્યું થોડાવાગ પછી કલાવતીને મમજાવવા માડ્યું આ સર્વ વાત કલાવતી શાન્ત ચિત્તથી સાંભળતી હતી જ્યારે કળાવતીની આખમાથી આસુ બધે યથા ત્યારે દિનકરે મોઢો ધોવા માટે કહ્યું

દિનકરરાવે જ્યારે બેત્રણ વખત કહ્યું ત્યારે પતિની આજ્ઞાનું પાલન કરવા માટે તે હાથ મોઢો ધોવા ઉઠી જ્યારે હાથ મોઢો ધોઈને આવી ત્યારે દિનકરે કહ્યું કે કાવૈયા હું તને વાચતા શીખવાડીશ “ કેમ શીખરાને ? ” કલાવતી—જેની તમારી ધ્રુવ ”

ખીજ દિવસે મત્રે દિનકર કળાવતીને અક્ષર ઓળખાવા લાગ્યો અને કહ્યું કે આ અક્ષરો તમે બે ત્રણ વખત છુટો જેથી તમને તે અક્ષર યાદ રહી જશે

કળાવતી—મારે તો વળી કયા નેહરી કરી છે કે મારે અક્ષરો ઓળખવા પડે અને છુટવા પડે ?

દિનકરરાવ—અિલકુલ કોધ વગર ” જા તું નહિ બધું તો પછીથી તું સદગુણવાળી ચોપડીઓ શી રીતે વાચીશ ? મળુવાથી જ આપણને સાગ સાગ આ મ થો વાચવા મળે છે જોયા આપણું મન સદા આનંદમાં રહેશે ”

કળાવતી—“ જો એમજ હોય તો મને શીખરો હું ખુશીથી તે સીખીશ ”

આ સાંભળીને દિનકરરાવ ધવોળ ખુશી થયો અને અક્ષરોને ઓળખાવા લાગ્યો

આવી રીતે ત્રણ ચાર દિવસ કળાવતીના અભ્યાસનો ક્રમ નિયમીત ચાલ્યો અને અન્યોઅન્યનો ગાઢો પ્રેમ થતો હતો પાચમે દિવસે દિનકરને કામ હોવાથી તે દિવસે કળાવતીને શીખરી થક્યો નહિ તેથી કળાવતી વહેલી સુધ ગઢી પછીથી પાછું આઠ દિવસથી નિયમીત શીખવાડવા માડ્યું એમ કરતા કરતા કળાવતી ચોપડી વાચતા તો શીખી ગઈ જેમ જેમ કળાવતીને બધુવાની વધારે હોય થતી તેમ તેમ દિનકર તેને શીખવાડતો પણ પહેલાના જેવી મહેનત તેને કરતી પડતી નહિ

(૬)

એક દિવસ દિનકર સ્કુલમાં ગયો હતો તેથી કળાવતી એકલી પડવાથી પામે સ્નેહ અને ચોપડી લખને બેગી હતી, પછીથી ચોપડીમાં જોઈને કાંઈ સ્નેહ ઉપર લખતી હતી અને જોતી હતી ઘસીએ એકદમ કળાવતીની પાસે જઈને ચોપડી ખુચતી લીધી

પડોશીઓ ગોઝગોર કરવા લાગ્યા કે આ બિચારીએ માનુના પામથી મને કાસો ખાવો પડ્યો છે વળી કાંઈ કહે છે કે એ તો સામુનો વાક નથી પણ આ ગડ દારીનો વાક છે કેમકે તેણે પોતાની રોગાળીને વડારી થવા માટે સાચા લુગા ભગીને બિચારીને ગ્રાણી બોલગાઓ છે પણ યાદ ગળાને કે આ બનાવને લીધે બિચારા દિનકરને છદ્મી સુધી દુઃખનું દુઃખ ગ્રહેવાનું કેમકે હવે તેને કાંઈ કન્યા પશુપાવશે નહિ એટલામા એક દારી બોલી, લુઓ આ, ખંડે દુધ તો વાકે મેળાળીનો જ છે કેમકે તે દારીના કહેવા ઉપર જાવા ગળીને બિચારી કળાવતીને દુઃખ દેતી હતી પણ જો તેણે દારીનું કહેલું બિચારીને કામ કર્યું હોત તો આ બનાવ બનત જ નહિ પેલા દિનકરને પણ એની મા ચડાવે કંતી તેથી તે પણ એને માગતો તે બસેતો હતો છતાં પણ બગ બોટાનો વિચાર કર્યા વગર જ તેણે પણ મારઝુક કરી તેથી તે બિચારીએ આખરે આ દાવ સાધ્યો.

દરેક માણસે સાચા બોટાનો વિચાર કર્યો જોડે એ ને વગર રિચારે કાર્ડ પણ કાર્ડ કર્યો તો જરૂર તેમા તમને નુકશાન જ થવાનું બને ગમે તેટલું દુઃખ માથે પડે તોપણ આપણે જરૂર પણ દિ મન ન ઝાડવી નહિને પછી કનાવતીની માફક આપણા જીવને જરૂર નુકશાન થવાનું કાંઈ મજબૂત આપણને કહે કે તે સાચું કે કે ખોટું તે તો આપણે જાણીશું જ જોઈએ, અને ને ના જાણીએ તો પછી આપણે જરૂર આપણા ધારેલા કામમા નિમ્મળતા મેળવીશું માટે કાંઈ દિવસ અવિચારી પગનું બરણ નહિ.

છુટક સ્મરણો

લેખક - કે ગ્રી મહેતા

(૮) લીલી હરીયાલીની તરફ ચોડીકાર આખો લગાડીને તાકતા રહેવાથી આખેનું તેજ ખુબ વધે છે

(૯) થાક લાગતા પાણી પીવાથી કામના કાન્ધુથી પેદા થએલા ઝેરી પદાર્થો પાતળા પડી જાય છે અને શરીરને હાનિ પહોંચાડના પહેલા તે બહાર નીકળી જાય છે માટે થાક લાગવા પર પાણી પીવું આવશ્યક છે

(૧૦) પીવાના પાણીને જો એક વાગ સુધારે ગરમ કરીને ગળીને રહેવા દેવામા આવે તો તેના જીવજનતુઓ મરી જાય છે અને ઘણા રોગોથી હુટકારો મળી જાય છે

(૧૧) મદવાદમા જાડુ બોલવાથી, જાડુ હસવાથી, અને પુસ્તકો વાચતા રહેવાથી જીવરતો વેગ એ છે. યદ જાય છે

(૧૨) પગ ધોવાના પહેલા માથુ ધોવામા આવે તો મસ્તક કદી કમજોર નથી થતું.

(૧૩) માદા થવા પર તેની દના કરાવવા કઠતા બારે મહિને મધુ રૂપીયા હરીને દુર્ભગવિતાન અથવા લાઝોદય જેવા માસીક પત્રો મગાવીને આરોગ્યતા જાળવી રાખવાના નિયમો વાચવા વધારે માત્ર, તેમજ લાભદાયક છે

(૧૪) કોઈ પણ રોગ થવા પર આ દેવ નિવાસીયોના માટે આજ દેશની દવા અતુ ડુગ પડી શકે છે વિદેશી ઔષધિઓ આપણા સ્વાભાવના વિરુદ્ધ હોવાના કારણથી આપણો વાસ્તવિક ઉપકાર નથી કરી શકતી આ માટે જ્યારે કદી ઔષધિ સેવવાની આવશ્યકતા હોય ત્યારે આપણા દેશમા જ ઉત્પન્ન થએલા ઔષધોનું જ સેવન કરવું જોઈએ વિદેશી ઔષધોની યા વિદેશી ઔષધિનું કદાપિ સેવન ન કરવું જોઈએ

(૧૫) શરીરની મ્શાના માટે મનને પણ ઉન્નત બનાવવું જોઈએ મનમા ખગમ ધિચારો કદી ઉત્પન્ન ન થવા દેવા જોઈએ

(૧૬) મન અને શરીરની ઉન્નતિ મનુષ્યના આચરણ પર આધાર રાખે છે સદાચારી મનુષ્ય જ ઉત્તમ શારીરિક અને ગાનસિક સ્વાસ્થ્ય પ્રાપ્ત કરી શકે છે અને સદાચારી જ મનુષ્ય ઉત્તમ સત્તાન પ્રાપ્ત કરવાનો અધિકારી થઈ શકે છે

(૧૭) માથાપર નાના વાગ ગળવાથી સ્વાસ્થ્ય સારુ રહે છે અને ઉત્સાહની શક્તિ થાય છે

(૧૮) સ્વાસ્થ્ય ખરાબ થવાપર યા રોગના ઉત્પન્ન થવાપર દવા કરવાના કઠતા પથ પર અતિક ધ્યાન આપવું જોઈએ

ગુમઠા વગેરે સાત કાળો મીઠુરીયો મહત્તમ બનાવવા વિધે.

સીદુર ચોખ્ખુ શેર એક, મીઠુ તેલ શેર એક, મીઠુ પીણુ તો ૨, કપુર તો ૨ એ ચારે વસ્તુમાંથી મીઠુર દોઢા ફી કડમી નાખી ખુબ હુટતુ પછી તેમા તેલ નાખી ચુલા ઉપર ચુકતુ ને નીચે અગ્નિની ધીમી જાય આપરી ને એક જોસ આવે એટલે તાપ કાઢી નાખીને પગ નીચે પવન નાખવો ઉભરે જોગી ગયા પછી થોડુ થડુ પાણી લગ્નને તેમા એ ચાર ટીપા ઉગારેતુ સીદુર નાખી જોતુ કે મનમ ક'શુ અને કાળો થયો છે કે નહી નહી તો એકાદ જોમ ખીને આપવો, જગજગ થયા પછી મીઠુ જુદુ તપાવીને તે મીઠુગા તરત જ કપુર વાટીને નાખતુ તે બેનું એક થવા પછી તેવ સીદુરની અદ નાખતુ થોડીવાર ઉતારી નાખતુ આ મહત્તમ કાળો પનાગર થયો પછી કંદા પકવા રેવો આ મહત્તમ કાળ મહાધ ગુમળ જદ નાસુર ચાદી ગરમીના ફોપા ખીજ ગમે તેવા જખમો થયા હોય તો તેની પડી માગવાથી આનંદ થાય છે

ધીરે ધીરે મૂળમાં રહેલું વિંધ ડાળીએ ડાળીએ, અને પાને પાને પહોંચી વળ્યું હીંગ હવે સાત આઠ વર્ષની થઈ હતી પૈસાની તગીને લીધે ને ગમધનની બેપગવાઈને લીધે હીરા હજી અવિવાહિત હતી

ડોશી ગમધનને આ બાબત કંઈ કહેવા ઇચ્છતી હતી પણ ગમધનના કાન એવી બાબતો સાંભળવા તરફી ભે એ બનવા જોગ નહતું હીરા ગાયની ને તેની વાછડીની સંભાળ ગમતી રામધનનું દારૂનું ખર્ચ એટલું બધું વધી પડ્યું હતું કે દારૂવાળાએ ‘એક ધરાગ એણુ થશે’ એ જાણવા છતાં ગમધનની પાસે પૈસા માગ્યા-દારૂવાળાની હમેશ કુત્તા ભુદીજ પ્રકૃતિ જોઈ પહેલાં તો રામધન હરો પૈસું પછી તેનું દારૂ ઉડી ગયું તેની પાસે તો એક ખોટી પાઈ પણ નહતી હવે નેને વિચાર થયો કે ‘ડોશી પૈસા વગર શી રીતે ચલાવતી હશે’ પણ હવે પૈસા આપ્યા વગર આવે તેમ ન હતું દારૂવાળાએ હમેશની ઉદાગતા તથા દીધી ને ગમધનને ફરીયાદ માડી ધગ્યાર વગેરે સર્વ મીઠકત જમ કરવાની ધમકી આપી રામધને અત્યંત કષ્ટનાવાલા કર્યા ત્યારે દારૂવાળાએ દયા લાવી તેની ગાય તથા વાછડીને બદલે દેવું ચુકતે કરવા કમુત કયું

ગમધન વેગે આવ્યો પણ ડોશીની આગળ વાત શી ગીતે કાઢી એ વિચારથી ગુઆવા લાગ્યો આખરે તે બોલ્યો ‘મા, કરજ ઘણું થઈ ગયું છે’

‘કરજ’ શબ્દ સાંભળી ડોશીને ખડીક લાગી કે હવે શું થશે ? ડોશીએ ધીરજ ગમી પૂછ્યું બેટા ! શેનું કરજ ?

ડોશીના પ્રશ્નથી ગમધનની આખો ઉભનછ ગઈ ને આસુ ટપક્યા-ડોશીનું હૃદય પીગળી ગયું-તેણે ફરીથી એવો પ્રશ્ન પૂછ્યો નહિ—ગમધનના હૃદયને હવડા કરવા ડોશીએ ધીમેથી પૂછ્યું

“ બેટા, તે કરજ વાળવા શું વિચાર કર્યો છે ? ”

“ માડી લેણદાર ગાયને વાછડી માગે છે નહિ તો ધરમાર જમ કરવાનું કહે છે ”

“ શું તું ગાયને આપી દઈશ ? ”

“ પણ, તું જોને, ખીજે દાઢ ઉપામ છે ? ”

ડોશીથી હવે ગહેવાયું નહિ તેણે ગમધનને સમજાવવા માંડ્યો

‘બેટા’ જો તું તેને વેચે તો તને માગ સમ છે એ મરીમડીએ તારું શું બગાડ્યું છે જોનો સુરજ માથે હોય એને ઘેર ફુઝણુ મધામ બાપ ! જો એને વેચે તો મને મરતી દેશે ”

“ પણ મા ! હું શું કરું ? ”

ડોશીતો ટુંસક ટુંસક રડવા લાગી ગમધન પણ નમાવા આસુ વેરવા લાગ્યો હીંગ ડોશીને રડતી જોઈ ટુંસતી ટુંસતી ડોશીનો દાઢ તેની આખો પરથી પડેડવા મથવા લાગી ડોશીએ તેને બોદમા લીધી

‘રામધન, ગાય માર્તાને ન વેચીએ નાથ !’

ગમધન કંઈ બોલ્યો નહિ હીંગ ડોશીને સાત થપતી જોઈ હમવા લાગી ને કુત્તી કુત્તી વાછડીને આગવા લાગી-તેના ગજે દાઢ પગેવવા લાગી વાછડીની મરદન ઉચી કરીને તેને હેનથી પગાળવા લાગી—માખીઓ ઉડાડવા લાગી ને ધીરે ધીરે ગાવા લાગી

હવે, મુ, ને ગાડ માડી ' માગી ગાવડી,
રોગ હોરો હુ ગાડ માડી ' મારી વાઝડી

ડોશી આખો ફાડી તેની તમ્બ નેઈ ગ્હી દીગ દોડતી આતી તેને ગમે વગમી પડી
ને કહેરા લાગી " હે મા ' માડી ' માગી વાઝડી પછી શુ ? "

' બેટા ' હવે શીખીને શુ કામ છે ? ગમન તો તારી વાઝડીને વેચી દે છે —"

' ના, મા-દુ વેચવા નહિ દઉં ' માગી વાઝડી મને વાડુ ગમે છે

' પણ તારા ગાપે તો વેચી દીરી નો, ડોશીએ કહ્યું હવે વ્યુ

' તુ તો લુગી છે " ફહી દીગ ગમનન પામે દોડી ગઈ

' દીગ ' હવે તો ગાથ વગર આવશે ? "

એટલું બેવી ગમન દી ના મ્હો સામુ નેઈ ગ્હો દીરા તેની વાઝડી તમ્બ એકી

કોઈનું પણ અશુભ ચિંતન કરશો નહિ.

(બે — મહારાજ સાહેબલાલ જમનાદાસ મહારાજ)

પાણીનું નિર્મળ ગ્તામ અથવા પાન હોય તેમા નિર્મળ જળ પીવાથી આપણા મુખમા અને પેટમા કાંઈ પણ કચર કાદવ જમી શકશે નહીં, પણ તે જળમા કચર નાખીએ, કાદવ નાખીએ કડવો એળીએ અગર કોઈ વિષ નાખીએ અથવા તેનું કંઈ ખીજું નાખીએ અથવા પડના દબાએ તો તે કચરા કાદવવાળું પાણી આપણે જ પીવું પડે, અને નેથી આપણને જ તેનાથી જે દુખ થવાનું હોય તે ભોગવવું પડે એ તેમ અહિંમા અથવા દયા એ તે પરમ ધર્મ છે કાંદિલા પરમા ધર્મ અથવા એજ ધર્મનું મૂળ છે એમ કહેવય છે તે ખરૂ છે દયા છે તેજ એકાત્મ દશાને છે શુભ નાસનારૂપ દયા (અહિંસા) નો પ્રવાહ મર્વ તરફ આપણે વહેવડાવીએ તો ને આપણને જ મુખકાંચ પડે કે, પણ જે દયાનો ભગ અથવા દિગ્દશા કૃતિ કરના રૂપ વચર કાદવ વિષ આપણા પાણીમા પડવા છએ તો તે ગ્તાસમાનું કચરાવાળું પાણી જેમ આપણે જ પીવું પડે છે તેમ અન્યને માટે અશુભ ચિંતન અથવા નિમગ્નિ કરવાથી તે કર્મનું કળ તેનું જ અનિષ્ટ આવે તે પણ મીઠો કાંઈ નહિ ભોગવે એટલે પોતાને જ તે ભોગવવું પડે

હાથ ઉપર કુહારો પડે કે પગ ઉપર પડે તો આખું શરીર કપી ઉડે છે, તેમ કોઈ પણ પ્રાણી ઉપર તિગ્મકાર અથવા પ્રકાર રૂપ તેની નિસા કરે તો સમષ્ટિ ધ્રુગ સત્તામા તેનો હોભ થાય છે તેથી પશ્ચિમ એજ આવે છે કે તેનું અનિષ્ટ ફળ પોતેજ ભોગવવું પડે છે

અત્તીદાન કપડાને જરા કચર કે જા લાગવા દેતા નથી, પણ બહારથી આવ્યા પછી તરત ધુણ ફેરવીને ખીતીએ સુકીએ ઢીએ તેમ અતકચ્છને તેનું જ નિર્મળ ગમવાને કાળજી ગમે તો મનરૂપ વસ્ત્ર ઉપર જા લાગે નહીં અને કાળા ગ્રાધ પણ લાગી મેનુ થવા ન પામે એટલે રજ તમ યુવાના અર્થે વગરનું શુદ્ધ સત્યમય બન્યું રહે, અને તેથી શાભા આપે, સાત લાગે માટેજ તે કામ કોઈ લોભ મોહ ભરૂપ કચર [મેવ-ગત] એ મનરૂપ વસ્ત્ર ઉપર લાગવા નહિ દેતા દયા દામા મતોપાદિ સદ્ગુણોથી ગ્વાજ ગમે તો તે ઇચ્છત પ્રાપ્ત કરે છે કેમકે સધળું એક ઇશ્વરનું સ્વરૂપ છે વિગટ, સુવાત્મા, અને અઅદિત, એવા સમષ્ટિ ઇશ્વરના સ્થૂળ, સૂક્ષ્મ, અને કાચુ શરીર છે તેનાજ અશૂદ્ધ છોડેના નિશ્ચ તૈરજમ, અને પ્રાત્ત, એવા વ્યષ્ટિ તરીકે છે

એ એવો સર્વ એક ઇશ્વરના અશશૂદ્ધ હોવાથી અથવા આખું નિશ્ચ એક ઇશ્વરનું જ શરીર હોવાથી દયા જે જલજ્વાલી તે બીજા કોઈની નથી જલજ્વાલી પેતે અને આ જગત બધું ઇશ્વરે રૂપજ હોવાથી પોતાનીજ (દયા) પોને જલે છે અથવા અશુભ ચિંતને તો તે પણ પોતે પોતાનું જ કહો, અગર ઇશ્વરનું કહો, તેથી ચિત્તરૂપ ગ્તાસ (પાત્ર)મા અશુભ ઇશ્વરરૂપ કચરો પડવાથી મેનું થયવું જળ પોતેજ પીવું પડે-એટલે કર્મફળ ભોગવવું પડે કર્મનો કાચદો બધું અટપટો છે કર્મની ગતિ મકન છે માટે નિતર સર્વને વિષે દયાભાવ ગળીને અહિંસા ધર્મનું એવન કરતા મહેવાથી આસપાસનું વાતાવરણ પણ શુદ્ધ થઇ સમીપરૂપ પ્રાણી વર્ગના ચિત્તમાથી પણ વેરભાવ અત્ત પામી એકય પ્રેમ પ્રકટ ગ્હે છે

અર્શ ચિકિત્સા.

નવમો અધ્યાય.

(ગતાકથી ચાલુ)

કનકારિષ્ટ-નવા આળાશો ૧૦ વાવડીગ, પીપર, મરી, એ ત્રણે અંકે કુડા, ૧૫૯ કાળીપાટ, મંદીગ, સોપાગી, ચવક, ચિવક, મજાદ, લોહ, દરેક ૪-૪ તોલા, ૧૬૦ ઉપદેટ, દાઝદળદ, દેવદાઝ, બે સારીના, ૧૪૩૭૭૭, (બદ્ધોથ) મોટી મોથ દરેક બે બે તોલા લેવું ૧૬૧ નવું નાગકેશર તો ૧૬ એ બધાને ખાડીને પાણી કોણુ ૨ (૧૧ મણ) માં ઉકાળવું ૬ મોથો ભાગ આડી રહે ત્યારે ઉનારીને આળા લેવું પછી તેમાં તે કચાચના જે-ટલો ૨ આદક દાક્ષિનો રસ ૧૬૨-૧૭ જે તોલા લોળા સાકર, નવું સાકર મધ ૧૧ દોઢ મરચ ૧૬૪ દાળગીની, (તગ) એસચી, તમાલપત્ર, મોથ, નેત્રવાળો, મોપારી, ન્હા, એ બધા રૂપીઆ અંકે ભાર લઈને સુધું કરીને તેમાં મેળવવું ૧૬૫ પછી ૧ ગુદ ધીના રીંગ વાસાળુમાં ભરીને ૫૬૭ દિવસ સુધી ગળી મૂકવું ઉપરનું સુર્ણ પદાર્થો બધા પહેલા ધીમા સાકર નાખીને લગતે મોપડીને આગ તો મુખ દેવો પછી બલુ ૧૬૬ ૫૬૭ દીનમ પછી આ કનકાશ્વિત નૈયાર થઈ જાય છે આ સ્વાદર્ભા મીઠો છે દીપ્ય ગ્રિપ છે લોજનમાં રાંચ વધારે છે ૧૭૭ તેના મેરુનથી અર્શ, યદુણી દોષ, આ ૧૧૬, ઉદરોગ, જ્યર, ઉદરોગ, પાકુરોગ, ગોપ, ગાત્ર, પુરીયા વિગદ, ખાસી તથા તમામ પ્રદાગના ઉચ્ચ કરેલા દુઃચાય છે અને વળી પળિયા, તથા ખામી ચડી બધું થઈ જાય છે ૧૮૮-૧૯૯ વાયુ નાગક પાદગનો કચાચ કરીને ગરમ ગરમ ગળી સુદા પ્રમાણન કરતા રહેવું આ જાંવી સુકા અર્શની ચાલુ બધા કરેલી ચીકિત્સા વર્ણન કરેલી છે ૧૭૦

અર્શની ચિકિત્સા-હવે ખુની (ફૂગના) દુગ્ધની, અનુગત કરેલી દસાઓના પ્રો-ગોડ વર્ણન કરે છે આમાં બે રોગોનું અનુગત છે એક કનકો તથા બીજો નાગુનો અનુગત ૧૭૧

વાતકફલુ બધી અર્શનું લક્ષણ-જે અર્શ મેળીનો મળ, કમો, કાળુ 'જો રસ (તુળો) દોષ અધોવાયુ કુટે નહિ અર્શનું રસ પાનકુ તથા સાલગાં દોષ, શીંગવાળું દોષ ૧૭૨ કંડ, સાયગ, પુલમાં મળ નિદ્રા-ફૂગના અધિક દોષ તથા જે રસ પાવના સેવનથી ઉપન્ન થયેલી દોષ તેો વાનાનુગતી અર્શ કહે છે ૧૭૩

જે રોગીની વિષ્ટા રીધી દોષ, ધોળા દોષ, પીળા મિન-ધ આગે અવધ ચિકળી દોષ, જેમાં દુગ્ધનું મોદિ જલુ દોષ, વલ્લહા પાંડુ વર્ણ અને નાનજાવાળું દોષ ૧૭૪ મુખ ચિકળી તથા જડાઈ મેળી દોષ [મદાઈ મોદ] જે આરે તેમજ વિનગર રાંધવાથી ઉપન્ન થયેલ દોષ એને કલાનુગતી અર્શ કહે છે ૧૭૫

રક્તાર્શમાં ચિકિત્સાક્રમ.

વાતાનુબંધી રક્તાર્શમાં સ્નિગ્ધ અથવા શિતળ તથા કફાનુબંધી રક્તાર્શમાં રક્ષ અને શિતળ ચિકિત્સા કરવી નર્મરની છે ૧૭૧

જો રક્તાર્શમાં કફ પિત્તનિ અવિકૃતા હોય તો સરોધન (પચ કર્મ) વમન વિરચન કૃત્વાદિથી ચિકિત્સા કરવી અથવા આપતી ઉપેક્ષા કરીને લઘનદ્વારા ચિકિત્સા કરવી ૧૭૨ જે મુખ્ય વૈદ્ય પ્રથમથી જ વહેતા લોહિને ગ્રાહી દે છે તો તેથી રક્તવાતજ દોષોથી દુર્ગત થાય છે અને વાયુ ગુનાગ અનેક પ્રકારના ઉપદ્રવ થઈ જાય છે ૧૭૮

જેવા કે રક્તપિત્ત, જ્વર, તરશ, મદાસિ, અગ્નિ, કમળો, સોજો, શુદાતુ શુળ, વક્ષસ્થ શુળ, ૧૭૩ ચર્મ, દોડાટી, ચકામા, દાડકાં, કોડ, પાદુરોગ, અધોવાયુ તથા મુત્ર મળતો અટકાવ, માથાની વેદના ૧૮૦ ત્રિભિન્ના (જડાર્થ જતુ) નરીઝ ભારેપણુ તેમજ નણી જાનના લોહિ મબંધી બીગાડના વ્યાધી થાય છે ૧૮૧ આ કાચુથી બગાડેલ લોહિના ગુનાત્રાવના કાચુ લક્ષણુ, કાળ, બળ, લોહિનો વગ જોઈને લોહિ બધ કરતુ જોઈએ ગુનાત્રાવની આ વખત સુધી ઉપેક્ષા કરવી જોઈએ જ્યાં સુધી કાઈ પણ ઉપદ્રવ થવાની મન્યતા નથી ત્યાં સુધી ઉપેક્ષા કરી જોઈએ ૧૮૨ ત્યાર પછી અગ્નિ વધે, લોહિ રોકે અને દોષોને પચાવે તેટલા માટે કડી ઓશંડીયોનો પ્રયોગ કરવો ૧૮૩ ક્ષીણ દોરાવાળા રોગી વાતાધિક્ય અર્થ રોગીનુ ગ્ન જો એક સાધ્ય હોય તો એકપાન, અન્નમગ, અને અનુવાસન દ્વારા શાત થઈ જાય છે ૧૮૪

જો પિત્તાધિક્ય રક્તાર્શ ઔષ્મકજ (કિનાળામા) પડે તો અને તેમા વાતકફનુ અનુબંધન હોય તો તેને હમેશા રોકતુ જોઈએ ૧૮૫

ગ્નસંજ્ઞાદિ ઔષધ—કડાગાવનો જ્વાય કરીને મુક નાખીને પીવાથી સ્નિગ્ધ રક્તબધ થઈ જાય છે એ પ્રમાણે દાડમની ઝાલનો ક્વાથમા મુક નાખીને સેવન કરવાથી અથવા ગ્વાજાળના ક્વાથમા મુક નાખીને સેવન કરવાથી લોહિ બધ થઈ જાય છે ૧૮૬ અથવા ચદન કરીવાતું, કમ્બો, મુક એના ક્વાથનુ સેવન કરવાથી રક્તાર્શ બધ થઈ જાય છે, અથવા દારૂદળગ, તજ, વાળો અને લીખડાની છાંયનો ક્વાથ, પિવાથી રક્તાર્શ મટે છે ૧૮૭ અતિતીસ, કડાગાવ, ઝેરજવ, ગ્મરતીનુ ચૂર્ણ, મંદ તથા ચોખાના ઘોવણુમા આપવાથી [જ્યારે તરત લાગે ત્યારે પીનુ] રક્તાર્શ મટી જાય છે ૧૮૮

કુટજાદિ ક્વચ-કડાગાવ લીની લાની તેને અષકચરી ખાડીને ૧૦ શેર લઈ વર-માદના પાણીમા પલાળવી પછી તેને ઉકાળવી, જ્યારે પાળીને તેનો રસ ધ્રુવ નિકળે ત્યારે નિચે ઉતારી કડક થવા દઈને ગળી લેતુ ૧૮૯ આ ક્વાથમા, મોચમ્સ, રીસામણી કાગનુ મુર્ચ સમાન [સગ્રે] લાગે લઈને મેળવતુ અને એ ત્રણેના બગાય ઇન્જવ વાડીને મેળવતાં. ૧૯૦ આ બધાને અગ્નિપર ચઝાવીને પકવના પકવના કડગ્રીએ ચોટે તેતુ થાય તે અવ લેક કહેવાય, તેને ઉતારીને રટીના ચોગ્ય બળાચળના વિચાર કરી માથામા આપવાથી રક્તાર્શ મટી જાય છે ૧૯૧

આને બકરીના દુધના સાથે અથવા પેવા અથવા મડ સાથે દેતુ, ઓશંડ પચી ગયા પછી ઉપર બકરીનુ દુધ તથા બાન ખાચ આ ગ્મહિવાના પ્રયોગથી રક્તાર્શ, રક્તાતિસાર, લોહિથી ઓલી પીણ તથા પ્રથમ રક્તપિત્ત નષ્ટ થઈ જાય છે. ૧૯૨

અન્ય પ્રયોગ-નિલકમળ, રીસામણી, મોચરસ, રક્તચંદન, તથા, જ નેધોદર, એને બઢરીના દુધની માથે પાવાથી અને બઢરીનું દુધ તથા ક્રોધના ચોખા પાવાથી ૧૮૪ અથવા બઢરીનું દુધ ઘવાનો રસ, એને મેગવીને પીવાથી ગત્તાર્થ મટે છે, ૧૮૫

કાળીપાટ, ઇંદનવ, મસવતી, સુદ, જાજો, ખીલીના ગરમનું ચુર્ણ સેવન કમવાથી ગુણયુક્ત ગત્તાર્થ મટે છે ૧૮૬

અથવા દારૂદળદ, ચરીયાનું, મોચ, જવાનો એનું ચુર્ણ સેવન કમવાથી પણ રક્તાર્થ મટે છે તથા જો ગુણવાળું બદુજ ગત્તાર્થ હોય તો દારૂદિ ચારે પદાર્થના કવાયમાથી વલકમા ધી પકવી સિદ્ધ કરીને પિવાથી રક્તાર્થ મટે છે ૧૮૭

અર્ધપિર ધૃતપ્રયોગ દ્યગાસ, ઇંદનવ દેવર નીરોદ (નીલકમળ) લોહ, ધાવડીના કુલ એના કટ્ટના સાથે સિદ્ધ કરેલું ધી ગુણયુક્ત રક્તાર્થ મટે છે ૧૮૮

અથવા, દાઢમો રસ અને જવખારના સાથે સિદ્ધ કરેલું ધી અથવા શોરીગતીના રસ સાથે અથવા દુધી સાથે સિદ્ધ કરેલું ધી ગુણયુક્ત ગત્તાર્થ મા સેવન કરેલું જોષ્ઠ ૧૮૯

રક્તાર્થપિર પેયા-(ગખડી) સુકિઠા (ખાટી લુણી) કેશ, નિલકમળ તથા ખપાટ પ્રતિપર્ણથી સિદ્ધ કરેલી પેયા લાઝ સદિન સેવાથી રક્તાર્થને દુર કરે છે. અથવા નેનવાનાં ખીલીનો ગર્મ, સુદ એના કવાયમા સિદ્ધ કરેલી પેયા માખણ નાખીને પીવાથી અથવા લમણ અને મધના સાથે સિદ્ધ કરેલ અથવા ધી તેલમા તળેલું આખતી, દાઢમ, ઠોકમ, તથા જોગની ખટાઈ નાખીને તે પેયા પાન કમવાથી (૨૦૧ ૨૦૨,) રક્તાર્થનાર, ગુણ, પ્રવાહીકા તથા નોન મટે છે ૨૦૨

અન્ય પ્રયોગ-લીવણ (ખબારી) આખગા, સંદેહ કાચનાર (કર્ણદાર) દાઢમ, લસણ, લીમડો, લીરીણી, ચુકો વડની કુપનો પટાતા કાચનારનાં ધ્રુવ અને દિંદિની મવાઈ એનાથી સિદ્ધ કરેલું પચ્ચુધ મેવન કમવાથી (૫ પ્રકારના નોખા નોખા અત્યંત સોદા નીકળતું હોય તો પણ બધે થઈ જાય છે ૨૦૩, ૨૦૪ ને હમ્મસમાથી લોદિ વહેતું હોય તો ડુગળી (કાલું ચાક) ખાવું, પોષ્ટુ ચાક, હાસ સાથે સિદ્ધ કરીને તેનું અથવા મધુગન્ધ દાઢમા દદી નાખી ખાવું ૨૦૫

સમજુ સ્ત્રીઓના સ્વાર્થની વાત.

‘આજનો દહાવો લીટીએ રે’ કાલ કાણે દોડી છે ?’ એ મતની ધણી છે. દેકત વર્તમાનની જ વાત કરનાર અને ભવિષ્યની એ પર્વાઈ ધરાવનાર આજ ધણી માણસો અસ્તિત્વ ધરાવે છે દાર્ધદષ્ટિ, સાખી પ્લોચ એમનામા નથી, દેશનની ભક્ત સ્ત્રીઓ આ વર્ગમા આવે છે

પાશ્વાત્ય પ્રભુઓના મહવાસમા આવી એમનુ આધુણુ અનુકરણ કરનાર સ્ત્રીઓ જોઈ મને દયા આવે છે એમનો પહેરવેશ જોઈ એમના અવિચારનો વિચાર કરતા મને દુપારી આવે છે એમને મન એમની શારીરિક જગતિઓતો કંઈ પણ અંગતની લાગતી નથી એમના વ્યક્તિત્વની ખીલવટ માટે તેમજ એમનુ સ્વાસ્થ્ય સાચવવા માટે બહુજ અગત્યની વાત-એમના સ્નાયુઓના આપત્યની જરૂર-થી તો એ કેવળ એપર્વા જ છે લગભગ તમામ પ્રસંગોએ એમના પહેરવા ઓડવાની મુખ્ય ચોટ તો એમની ખોડખાપણુ ટાકવાની જ હોય છે ધાણુ કરનારનુ વ્યક્તિત્વ એળખવાનો પ્રવાસ તો કયાહી ભાંગ્યે જ હશે

કહેવાય છે કે સ્ત્રીઓ પહેરે ઓડે છે તે મરદોને રીઝવવા વાસ્તે જ પુરૂષો બાહ્ય બપકાથી તમ યાય છે એમ એ સમજે છે એમનું માનનુ છે કે એ પેન્ટ અને પાકિ-ડરની પાર પ્લોચી શકતા નથી જે રૂપ ગગ ધાટ એમની નજરે પડે છે તેને એ નૈસ-ગિક જ સમજી લે છે એમ એ માને છે એમને મન તો એમજ છે કે એ ગદિત પ્રતિમા હોવાનો ખ્યાલ પણ એમને હોવો સંભવતો નથી

અલમત એવા અપખુદિના ધણી માણસો છે કે જે આ દેશ, આ વેષ આ કૃત્રિ-મતા સ્ત્રીના સોન્દર્ય સાડ આવચક સમજે છે પણ જેમ જેમ એમના સમજવામા સત્ય આવશે તેમ તેમ એ વર્ગ ઓગળી જશે, સારાસાર સમજે તે જ ખરો મર્દ અને એવા મર્દ તો પોતાને સાડ એવીજ પત્ની ખોળે કે જે અશક્ત અને સુદર સતાનની જનેતા થનાને લામ્પી ધગવતી હોય આખને આનન્દ આપનાર પુતળી માધથી જ એ સતોષ પામે નહિ

વ્યાયામમા ફળ અગમહેનતના લાભ સ્ત્રીઓને યથાર્થ રીતે સમજવવા બાધએ દેશનની ભક્ત સ્ત્રીઓ કન્ધિણુ સદ્ગામથી હાય કાઢતી નથી, મિથ્યા પ્રતિષ્ઠાને હમેશા વળગી રહે છે અને જ્યાંને ત્યાં માની લીવેલી (સન્મતા) ને હરવખત આગળ જાણે છે આના પરિણામ ખોટા આવે છે અને એનુ પ્રાયશ્ચિત બારી પ્રબનેભોગવનુ પડે છે

આ અનિષ્ટ નિવારવાનો ફક્ત એકજ ઈલાજ છે અને તે એ છે કે કન્યાઓને લગ્નની જવાબદારી, માતૃપદવી મહત્તા બગચા સમજાય એવી રીતે કળવણી આપવી જોઈએ માતા બનવા વાંતે શારિંગિક અગ કેવા હોય જોઈએ તે જો એકવાર એમના મગજમા યથેચ્છ દસાવાય તો પછી મને ખાત્રિ છે કે એ પોતાની યધી મુખર્મીઓ તણ દેશે એવુ તે કાણુ હોય કે જે પોતાના પ્યારા સતાનનુ ઇવન અને સ્વાસ્થ્ય ચુકે ?

ઉચ્ચી એડીના પુટ પ્લોચાથી કરોડ વાકી ચુકી થઇ જાય છે અને કમ્મર ફરી જાય છે, ઉચ્ચી એડીના પુટ પ્લોચાથી શારિંગિક અંગની અવગ્રહિત પરનશ બની જાય છે એથી ત્રિશોગ્ય શક્તિનો વિકાસ અટકે છે યાદ ગમતે કે જે સ્ત્રી ઉચ્ચી એડીના

અણીઆળા છુટ પહેરે છે, તસતસતા ચોળી ઢમખા પહેરે છે ભયડી નાખતા ચુસ્ત કમ-
રપટા પહેરે છે તે પત્નીપદ, માટપદ યથેષ્ટ ભોગવવાની લાયકતા શુભાવી એમે છે

સ્ત્રીઓની હાલતી ફેશન એ મોટામા મોટા ગ્રામ છે અર્વાચિન પ્રજાનુ એકે એક
સંતાન એ ગ્રામનુ કળ ભોગવી રહેલ છે એ કળ બીજી કાંઈ નહિ પણ એની શક્તિશીલતા
શરીરની જરૂરીયાતો જોઈ જાણીને જ (ઘેલી) મધ્યાની જોઈએ એમ ન માનતા
કે હું સોંપ્યો નાશ કરાવવા છૂંછુ છું, પણ હા જે ફેશનને અનુસરવાથી સ્ત્રીઓની રાક્ષિ
શુભાનાતી હોય તેને તો હું સંતાન જ સમજી છું

નિમળતા અસ્થિરતાને સ્ત્રી સ્વભાવ ગળે છે પણ એતો અધકામય મધ્યકાળની
મન્યતાનો વારસો છે, સ્ત્રીનું સ્ત્રીત્વ જળવાય એવા કપડા પહેરવા એકાએક અને મધુર્ણ
૨૧૧૨૨ હોયુ જોઈએ જો એનું શરીર સતત હોયુ જોઈએ તો પછી એના પગ પગતર
કેમ હાવા જોઈએ ? જો તન જકડાવ્યું હોય તો મન પણ ગદાઈ જાય, જો તમે તમારૂં
શરીર વધવા ન દો એની શક્તિઓ ખીનવા ન દો તો પછી તમારૂં તન તેમજ મન
બંને અપૂર્ણ અને અપૂર્ણ ગહેવાના, જો તમારે 'સ્થાયિશ' થવું હોય, ફેશનેશન બંનું
હોય તો તમને છુટ છે પણ એક શરતે કે કુદરતને કોપાયમાન કરતા નહિ, નિત્ય નિદાન
એક મે વાગે તો તમારા શરીરને પાશબુકન કરી એની પ્રગતિની વૃત્તિ, માર્ગ મોકળો
કરી આપવો અને એમ કરવો તો તમે ફેશન પણ જરી શકશો અને ખરી ફી પણ બની
શકશો, એમ કંવાથી તમે સ્ત્રીની નિયમિત અને મનાતન વૃત્તિઓને પણ વિકસાવી શકશો
એમ થશે એટલે તમારૂં મોન્ડર્ન ફક્ત કપડાં વિજળી જેવું જ નહિ હોય, તમે ફક્ત આખો
જ્ઞાનદ આપનાર જ નહિ હો, કિન્તુ જનેતા થયા છતાં તમારૂં આકર્ષણ હમેશને માટે
એવું ને એવું જ હશે અને ત્યારે જ જીવનનો અર્થ તમને સમજાશે જીવનનું મુખ્ય તમે
આકર્ષો જેને માટે તમારો ઉદ્ભવ, જેને માટે તમારૂં અસ્તિત્વ છે તેને તમે યોગ્યમાય આપ્યો
છે એ તમને ત્યારે જ જાણીશે માગ પુરી પડવાથી તમારા હૃદયમધ્યે આશ્વાસને પણ ત્યારે જ
જાનિત વળશે

જે કન્યા ઉપર દર્શવિલા સિદ્ધાન્તને પેતાના મોર્ગદર્શક ગણી લે તે ઉપર પુગના
આદર્શ સ્ત્રી બને, એને શક્તિ હોય એવું વ્યક્તિત્વ હોય એનો ભાગ પડે, નિષ્કળ તો
એ ક્યાલી ન નીવડે

સપૂર્ણ વિકસીત સ્ત્રીત્વમા જે આકર્ષક ખાસિયતો હોવી જોઈએ તે એનામા હોય
છે એનું એણે નહ થયડું હોવું નથી નખશિખા પર્યંત એ સ્ત્રીજ છે

અય્યવનનાથ શુક્લ

બીલખાથી પ્રજ્ઞાનિષ્ઠ મહાગજશ્રી શ્રીમન્નથુરામ ગર્મા લખે છે કે

હિંદુસ્તાનની તીર્થયાત્રા એ નામનું આપનું એવું પુરાતન જોણું, એ પુરાતકમા ભગ-
તપ્પડમા યાત્રા કરનાર સ્ત્રી પુરુષો બંધુતા યોગ્ય ધણા ઉપયોગી વિષયોનો મુખાવેશ વરશે
છે ભગતપ્પડમાના તીર્થસ્થળોની ઉપયોગી માહિતી પણ મારી આપી છે યાત્રા કરાની
છપ્પડા સખનારને તથા ઘેર બેસીને યાનાના સ્થળોનું વર્ણન વાચવાની છપ્પડા ગળનારને તે
પુરાતક પણ ઉપયોગી થઈ પડે એવું છે

સ્વીકાર અને સમાલોચના.

સ્વનગ્નિ પ્રકાશ-તેમક વચ્ચે અમૃતલાલ સુંદર પરીચાર ચોગ્વાડ, પ્રકાશક સસ્ત્ર માહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય તરફથી મિત્રુ અખ ડાનદણ અમદાવાદ, પૃષ્ઠ ૩૪૮ મૂલ્ય રૂ ૧૦૦ સ્વ પરીચારુ સજેવુ પશુ છપાયલુ નહિ તેવુ અપ્રમિદ આ પુસ્તક સ્વામિ અખ ડાનદણએ પ્રસિદ્ધ કરી તેમા પાને પાને ભરેલા જ્ઞાનનો, ઉપદેશનો અને અતરના આનદને છપકાવનાર વસ્તુને જનસમાજ સમક્ષ મૂકી ધણેજ ઉપકાર કર્યો છે તેમા ભક્તિમાર્ગને અમળવનાર વિષયો ઉત્તમ દૃષ્ટાંતો સાથે સમજાવ્યા છે વાચતા આનંદ પડે, એ પ્રવાહ જળવાઈ ગહે છતા જ્ઞાનનો લાભ મળે એવુ ઉત્તમ દળદાર પુસ્તક નહીં ત્રિ મને મળતું હોય સર્વ કોઇ તેનો લાભ લેશે એવી આશી છે

ટેલીપથી ઇન્સ્ટ્રક્ટર અથવા માનસિક સંદેશ શિક્ષક પ્રકારક પ્રભુચક્ર નરસે-ગંમ આમ, વિશ્વજ્યોતિ કાર્યાલય આગળલુ (સુગત) મુલ્ય ૦૧૧ આ પુસ્તકમા વિચાર શ-કિને કેળવી, તે દ્વાગ આકર્ષણ શકિત કેમ ખીલવવી, માનસિક સંદેશ મોકલવાની કળા-અને દૃઢ સદેશવર્તુસાર કાર્યસાધક બળ મેળવી શકાય તેવા ઉપાયો છે વિચાર શકિતને કેળવી આત્મશક્તિ વ્યવસ્થા કરવા ક્ષમતાને આ પુસ્તક ઉપયોગી અને સસ્તું છે

પુસ્તકાલય—ત્રિમાસિક-ત્રી નાનાભાઈ ચંદ્રશેખર દીવાનજી, વ્યવસ્થાપક બાઈલાલ ખુશાલભાઈ પટેલ, મની પુસ્તકાલય મહાપક સહકારી મળ, આર્થ સુધારક પ્રેસ પ્રિન્ટીંગ વડોદરા અંક ૧ સો આ ત્રિમાસિક દ્વાગ વડોદરા ગળ્યના તેમજ ખીજ પ્રસિદ્ધ પુસ્ત-કાલયોની હપ્તક જનસમૂહ આગળ મૂકવાનો ઉદ્દેશ જણાય છે, તેમા પુસ્તકાલયોની નોધ, પુસ્તકાની વર્ણનાત્મક પાઠી, સમઢી રાખના ચોગ્ય પુસ્તકોની નોધ, નવા નવા પુસ્તકોની નોધ વિગેરે આપવાનો હેતુ હોય તેમ લાગે છે લાયજેરીઓને આ ત્રિમાસીકથી પ્રવૃં જણવાતું મળે, એક ખીજ પુસ્તકાલયના વહીવટની ખખ પડશે અને તેથી તેમને આ ત્રિમાસીક માર્ગદર્શક થઈ પડે એવી આશા છે વાર્ષિક વવાજમ રૂ ૩-૦-૦ છે.

ત્રિપાઠી કંપનીની કાયરીઓ—સુબાહના પ્રસિદ્ધ શુકસેલર મેસર્સ એન એમ ત્રિપાઠી એન્ડ કંપનીની પોકેટ કાયરી ૦-૬-૦, ત્રિપાઠી કાયરી મૂલ્ય ૦-૧૪-૦ ઑશીસ કાયરી મૂલ્ય રૂ ૧-૨-૦ જેતે લગાવવાનુ સુદ કુનેન્ડ અમને મળ્યા છે, કાયરીઓ આજકાલ ઘણી નીકળે છે -

જતા ત્રિપાઠી કંપનીની કાયરીઓ સર્વ કરતા ઉત્તમ ગણાય છે, તેના કાગળો, બાઈ-ન્ડીંગ ઠકાઉપાકુ ઉચા પ્રકારનુ હોવાથી તે કાયરીઓ લોકો ખુલાથી ખરીદે છે કેનેન્ડ પશુ ઉત્તમ છે તેમા વચ્ચે સ્વં સાદારથી ગોવર્ધનરામ ત્રિપાઠીનો સુદ કોટો છાપેતો છે તારીખ તીથીના પાન દાડવાના છે આ પ્રમાણે ત્રિપાઠી કંપની પોતાના આદરને કેલેન્ડર આપી સતોષે છે કાયરીઓ માટે ત્રિપાઠી કંપનીને સુબાઈ લખવુ

વિલાસ સુંદરી

(અનુસંધાન આસોના પાન ૨૦૦ થી)

પ્રકરણ ૬ સું.

આત્માનંદ

લક્ષ્મિસિંહ હવે સુધયો હતો, પ્રભતું મન સતોપ પામે તેવી રીતે પોતાના રોટરો વહીવટ કરતો હતો તેની સ્ત્રી વિલાસ સુંદરી પતિવ્રતા હતી, થિતિને વારવાર ચેત્તુ સનાહ આપી ધર્મ પ્રતિ વાળતી હતી, આવકનો દયાથી ભાગ ધર્મ કાર્યમાં ગાળતી અપમ, ગરીબ, નિરાધાર, રોગી મનુષ્યોને તે મદદ કરતી ધણીવાર તે સાધારણ સ્ત્રીના વેશે રોગી-આની મુલાકાત સેતી

ધનજી અને દીવાળીને યોગેનો માલ લઈ ભર્યું રોટરોથી હિતગતા-માનસિંહ નામના એક માણસે લેખા, માનસિંહ લક્ષ્મિસિંહના રોટરમાં ફાળેદાર હતો, તે દીવાળીની તપાસ કરવા નીકળ્યો હતો, ભર્યુંની પોલીમની મદદ લઈ તેણે તેમની ઝડપી લઈ ચોરીનો માલ પકડ્યો, અને બન્નેને કેદ કરી લક્ષ્મિસિંહ પામે લઈ ગયો માલ લક્ષ્મિસિંહે ઓળખ્યો દીવાળીએ કહેવાતું હતું તે કહ્યું, વિલાસ મુદ્રીના આમલથી દીવાળી તથા ધનજીને ઊંડી દીધા દીવાળી પોતાની મા પામે ગઈ, અને ધનજી મુલાકાત ગયો.

ગમદાસને મદદ કરનાર, લક્ષ્મિસિંહને કેદાણે લાવનાર વૃદ્ધ સાધુ પુરુષ આત્માનંદ વારવાર લક્ષ્મિસિંહની મુલાકાત સેતો તેમને ધર્મકાર્યમાં જોડ્યા નાણાં નોંધે તેટલા લક્ષ્મિસિંહ પાસેથી મળતા તેમનું કાર્ય મેવાતું હતું તે ત્યાંથી પાંચેક માઈલ ઉપર એક જગત હતું ત્યાં આશ્રમ બાંધી ગ્રહેતા પામે નદી હતી, બે ચાર ગાયો રાખતા, પોતે પવિત્ર સાધુ જીવન ગાળતા, પામે દરેક વીધા જમીન હતી તે બાગે વવરાવતા, તેની ઉપજાથી પોતાનું ગુજરાન ચલાવતા, ગામડાંમાં ફરતા, રોગીઓને મરત દવા આપતા, નિગ્રહાગરી-ઓને સહાય આપતા, પોતે ધરીરે સુદૃઢ અને બળવાન હતા, તેમની ઉંમર પચાસેક વર્ષની હતી, ઝૂંટા ઝગી મનુષ્યો હતું તેણે સદા મનનદાઈ રહેતા, મધ્યોપાસતા કરી કામક ચોગની કળાઓ પણ મિદ કરી હતી પોતે અજેજ તેમ સરસ્વત પણ સાંઝ બાળતા, તેમને નોકરી કરવા તમ્મ તિગરકાં હતો જેથી સ્વતંત્ર જીવન ગાળતા તેમને અર્થ હતો નહિ, ત્રિપોની લાલસા નહોતી તેમને બે ચાર સિંચો હતા, તે તેમની મેવા કરવા તેમની પાસે રહેતા, પાસે એક નાનો સગ્ગો બગીચો બનાવ્યો હતો તેમાં સુદૃઢ ટુલ ઝાડ ઉપરાંત ઉપ-યોગી વનસ્પતિ વાવી હતી, તે બગીચાની મધ્યે એક આશળીના ઝાડ નીચે સુદૃઢ ઓટલો બનાવ્યો હતો એ ઓટલા ઉપર આસન નાખી તે ત્યાં ધણી વાર ધ્યાનસ્થ થઈ બેસતા.

આત્માનંદ આલુ આલુના ગમદાસ ધણીવાર જતા, ત્યાંના પ્રપત્ની, નીચ, અધમ મનુષ્યોને કેદાણે લાવી દેતા, લક્ષ્મિસિંહના અનાયાગની વાત સાંભળી તેને પણ તેમણે સીધા કડી દીધો, આ આશ્રમમાં તેને યોગ દિવસ ગળ્યો હતો તે પછી લક્ષ્મિસિંહ ધણી વાર અહીં આવતો, વિલાસમુદ્રી પણ આવતી, અને આશ્રમને બંને પતિપત્ની મદદ કરતા,

અપ્રભુ

ભાગ્યોદય.

વર્ષ ૧૨]

પૌષ સંવત ૧૯૮૧-૮૨ નેવારી સને ૧૯૨૫

[અંક ૧૧]

સર્વ સમયમાં ઉપાસ્યથી સંલગ્ન રહેનાર વૃત્તિના ભાવો.

(આવો આવો હૃદય નામ એ હૃદય)

પેલા પેના દર દર ઉભા મુગ દેવાના હાર,
દેવાના, આહવાના, તહિ વાના, સદાના,
એનો મુગ જન્મે જન્મ કુલ જીવનના આધાર, પેલા૦

દર દિમે પણ મુજને, આકર્ષે છે પામ,
નિગ દેવામા પણ કહી-કહી મુગ કરે સમામ,
સ્વેચ્છાથી કાઢી મને કહી પહાર,
કે કે કો. જેમ નક્કી મોઝાર,
કે કો દે ગાઉ હાતર, પેલા૦

પણ હું તો પાછો વગી, ઉતરે ત્યાં ત્યાં,
ત્યાં તત્પર નેહ એમને, મુજને ત્રીસવા કાજ,
એ તો ખેલાડી ને હું ખેલનાર,
મુજને રમાડીને રીઝે અપાર,
હું એ એથી રીઝનાર, પેલા૦

દર નહ કે નિકટ હોઈ, પણ એના અભિમુખ,
મુજ મમુખ એ પણ રહે, ત્યાં પગી કાને દુખ
એક રળી વળી કોણેક વાર,
એમાં હું ને હું મારે એ ભગનાર,
સન્દેશો ને જેમ તાર, પેલા૦

(શ્રી. ઉ.)

અમ્યંતર પ્રદેશમાંથી ઉઠતા નૈસર્ગિક ધ્વનિને શ્રવણ કરનાર સાધકના ઉદગાર.

(મીઠી મીઠી આમલીયાની ડાગ રે એ લય)

ઝીરો ઝીરો કઈક મધુરા નજ રે આજ મારે અવજો પડે.

જેમા ભાવ ભર્યો કછ અજાવ રે મદને ધુણાવ ન કો વડે

ક્યાથી આવે રે, એનું રથન ના જણાય

કો મુજાવે રે, એવ પળુ ના દદાય,

ઉડે ઉડે સભગાથ શુભે શાંતિ પાતિ થાય,

ક્યાથી૦

એ મહિ વર્તિ થતા સદજ સ્વભાવે લીન,

નાઈ સ્વરૂપ ચર્મ રહે કશુ ન ત્યા પરિચિત ન,

ક્યાથી૦

જમ કે જગતા મર્ચતો, તમ ન કોએ ભાષ,

નાદ રૂપે પ્રમરી ગે, ચિન્મય માત્ર વિદાસ,

ક્યાથી૦

નાદે તિમગતા થતા જોહ અત્યમ-અરૂપ,

અનુભવ કરનારો થઈ, રહ અનુભવ રૂપ,

ક્યાથી૦

શ્રી ઉ

તત્વાનુભવ કેવી રીતે થાય છે ?

(માર આ સમારમા ન જોયો, એ લય)

કેમ કરી તત્ત્વમા જાણું, કો તત્ત્વજાન

કરો મને, કેમ કરી તત્ત્વમા જાણું ?

સ્પૂષ, સૂરમ, કાગળ બેગો, નિત્ય મદા કાગળે થી રીને રહેતાનું ?

કો૦

રૂબરી મધ્યમા, પરગતી ત્રાગીને ક્યાંથી ઘરામાં મેળાનું ?

કો૦

ભેદી પુર્વજક બ્રહ્મા ૧૫૩માં કેઈ મેજોથી જાણું ?

કો૦

ઉત્પાન કુડલિનીનું કરી સી ગીરે મૂર્દાના મામમા અજાણું ?

કો૦

સૌપુખ્ત માર્ગથી પરમ આશયમાં કહેને થી રીને ઉડાનું ?

કો૦

કેવી રીતે ખચ કાચ પાગ જઈ? કાઠાનીને પ્રવેશાનું ?

કો૦

કેરા તત્ત્વાભ્યામે સર્વોંધ તત્ત્વમાં દરમ આ અનમ સમાજાનું ?

કો૦

નંદરિ ઉપદિટ સાધન માધતા મનમય-ચિન્મય થતા તું ?

કો૦

શ્રી ૪૦ રેવી.

આત્મવલ્લી પ્રાપ્તિ.

આત્મ જગત પરમાત્માથી રચાયું છે ઐત્રાદિક ઇન્દ્રિયો આત્માથી બહિર્મુખ રહે છે. કામક્રોધાદિક શત્રુઓથી જે ઇન્દ્રિયો પરાધિન થઇ બેસે છે તો તે આત્માના સ્વરૂપને ભેદ થકતી નથી ઐત્રાદિક ઇન્દ્રિયોને સકામ મન વશ રહે છે અને ઇન્દ્રિયો વિષયોને મેળવવાની દોડ ધામ કરે છે તે વેગા સકામ મન પણ તેની પાછળ બમે છે, જેથી ઇન્દ્રિયોને વિષયો તરફ જતી અટકતી તેનો નિરોધ કરવામાં આવે તો મન સકામ મટી નિષ્કામ બની શકે.

ઇન્દ્રિયોનો નિરોધ કરવા માટે પુરૂષે શમદમાદિ સદ્ગુણો ધારણ કરવા ઘટે છે ઇન્દ્રિયો એ મનના દ્વાર છે ઇન્દ્રિયો દ્વારા જ મન વિષયોમાં બટકવા કરે છે અને જ્યાંસુધી જેનું મન વિષયોમાં બટકે છે ત્યાંસુધી તેને આત્માનો સાક્ષાત્કાર થઇ શકતો નથી આત્મા અંતરાત્મા છે, બહાર બટકવાથી કાંઈ વળતું નથી, જકારના પદાર્થોમાં જ્યાંસુધી મન બટકે છે ત્યાંસુધી તે પોતાની ચચગતા છોડતું નથી મન જ્યાંસુધી ચચગતાનો ત્યાગ કરી સ્થિર થતું નથી ત્યાંસુધી આત્માના દર્શન થઇ શકતાં નથી. મનને સ્થિર કરવા માટે ઇન્દ્રિયોને બહારના વિષયોમાં ન બટકવા દેના તેને અતરમા એકાગ્ર કરવી એ પ્રમાણે એકાગ્રતા સંધાતાં મનનો નિરોધ થવાનો અને મનને સ્થિરતા પ્રાપ્ત થવાની

મનને કાંઈને કાંઈ કામ ભેદથી છીએ મન પ્રયત્નશીલ કિંવા ચચગ છે જે તેને નવરૂ મેચાડી મુકે તો તે વધુ ચચગ બનવાનું પણ જે તેને કાંઈ કામમાં જોડો દેખાય તો તે પોતાનું ધ્યાન તે કામ તરફ જોડે છે ત્યાં પણ તે પોતાની ચચગતા છોડતું નથી. તો પણ મનને નવરૂ મુકવા કરતા કાંઈ પણ કામમાં જોડુ હવે જે તેને વિષયોમાં બટકવા દેખાયે તો તેની ચચગતા વધવાની પણ તેને પરમા માનુ ધ્યાન કરવામાં જોડીયે તો તેની ચચગતા કમે કરી નષ્ટ થતા સ્થિરતા પ્રાપ્ત થવાની, અને તેથીજ વિષયોમાં બટકતી વૃત્તિયોને પરમાત્મા તરફ વાળવા માટે દરરોજ પા અર્ધો કલાક સંયમ, સંધ્યોપાસના, બજન, કિર્ચન વિગેરે સંકર્ષો કરવાનું શાસ્ત્રો અને સત્પુરૂષોએ વિધાન કરેલું છે

જેઓ રાત દિવસ મસારમાં રચીપચી રહે છે, ઉલ્લેખ ધધો કરે છે, વિષયોને મેળવવાની ચિંતા સેવ્યા કરે છે અને પોતાના અતરગતમાના જ્ઞાનને સપાદન કરવા માટે થોડો સમય પણ કાઢતા નથી, તેમનું મન વિષયોમાંજ બટકતું હોવાથી તેમને આત્મા કે પરમાત્માના જ્ઞાનનો હામ મળી શકતો નથી. જેમને પોતાના અતરગતમાનું જ્ઞાન મેળવવું છે જેમને ઇશ્વરનો સાક્ષાત્કાર કરવો છે તેમણે તો ચરીરનિર્વાહ પુરનો વ્યવહાર સેવી પછી વિષયોમાં બટકતી ઇન્દ્રિયોને પોતાના અતરગતમા તરફ વાળતી ઘટે છે, અને તેને મટે સત્તાજ થાણ તેનું માન અને નિઃધ્યાસન એ વિગેરે સાધનો દ્વારા પોતાનું ચિત્ત ઇશ્વરમાં જોડુ ઘટે છે

ઇન્દ્રિયોદ્વારા જેનું મન વિષયોમાં બટકતું હોય છે તેને આત્મજ્ઞાન થતું નથી ઇન્દ્રિયો એ એક જગ સમાન છે અને મન મત્તજ જેવું છે. જેમ નદીનું કે તળાવનું માણું જગમાં નાખેલા લોટને ગડણ કરવા માટે માંડીએ નાખેલી જાગમાં બરાબ છે અને લોટની લાલચે પાકુ ન નીકળતા પ્રાણ ખુલે છે તેમ વિષયોની લાલચથી મન ઇન્દ્રિયોથી જગમાં ફસાઇ છે ઇન્દ્રિયો તેને વિષયોમાં લપટાવે છે અને અતે મત્તજની

માફક આ ભવખલનમાંથી છુટી શકું નથી માટે જેમને ખરૂં મુખ પરમાત્માનું જ્ઞાન મેળવવાની ઇચ્છા હોય તેમણે તો વિષયોમાંથી ઇન્દ્રિયોને પાત્રી વાળી નિરોધ કરવો મનને વશ કરી આત્મચિંતનમાં યોગ્ય અને મહા ભટકની વૃત્તિઓને અતરમા એકાગ્ર કરવી આત્મચિંતનનું ફળ નિત્ય છે જેમ કુતાકાંક્ષાના એક પત્થર ઉપર વારવાર ફેરડાનો ધસારો થતાં પથ્થર પણ ધમાધ તેમાં દાપા પડે છે, જેમ લોખંડને લોખંડ ધમ વાળી અગ્નિ ઝરે છે તેમ મનને વારવાર આત્મચિંતનમાં જોડવાથી આ મજ્જોતિ પ્રકટે છે, આત્મજ્ઞાન થાય છે અને આત્માની રિગ્વિજ્ઞોતિના 'દત્તન' થતાં આત્માની અભૂતપૂર્વ શક્તિઓ પ્રકટ થાય છે.

કર્મ, ઉપાસના, જ્ઞાન એ સર્વ આત્મચિંતનનાજ લુહાં લુહાં માગે છે, ભક્તિથી પરમાત્મા વશ થાય છે, યોગથી સમાધિજ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે, અને તત્ત્વવિચારથી અહમનો અનુભવ થાય છે, તે મધા માગે છે અને લુહાં લુહાં દેખાતાં હોય છતાં તે સર્વમાં વિષયોમા ભટકતી વૃત્તિઓને અતરમા એકાગ્ર કરી આત્મચિંતન કરવાનું વિધાન હોય છે. સર્વ માર્ગોના માત્ર આત્મચિંતનમાં સમાવેશ થઈ જાય છે માટે પરમાત્માને ઓળખવા માટે પરમાત્માનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા આત્મા પરમાત્માનો સાક્ષાત્કાર કરવા આત્મચિંતન કરવું એ સર્વોત્તમ ઉપાય છે.

દાષપણ ઇમાંગત ચલુત્રા માટે તેનો પાયો પ્રથમ મજબૂત ચલુલો જોઈએ, પાયાની મજબૂતી ઉપર મકાનની મજબૂતીનો આધાર છે પાયો મજબૂત ન હોય તો ઉપરનું મને તેનું મજબૂત મકાન પણ ભોય મેળુ થઈ જાય છે તેમ આત્મચિંતન કરનારને પણ ચોતાના ચારિત્ર્યને ઉત્તમ બનાવવું એ સર્વથી ઉત્તમ કાર્ય પાયો મજબૂત કરવાનું છે. ચારિત્ર્ય ઉચ્ચ કરવા માટે વિષયોમા ભટકના મનનો નિરોધ કરવો, મત્યનું પાલન કરવું વિષયોથી લોભાદિ અતીતિ કરવી નહિ, અતીતિમાન મનુષ્યો પરમાત્માનું જ્ઞાન મેળવી શકતા નથી, તેમનો પાયો રેતી ઉપર ચલુલો માનવો, અને જેઓ વિષયોને વિવત્ત જાણી ત્યજનારા છે તેમનું ચારિત્ર્ય ઉચ્ચ થાય છે, તેમને વિષયો લોભાત્રી શકતા નથી, તેમને તો માત્ર આત્મચિંતન એ એકાગ્રચિંતન, આત્મસાક્ષાત્કાર એ એકજ ધ્યેય હોય છે.

જેમ અગ્નિને ઉલેહ સ્પર્શ કરી ઘટ્ટી નથી તેમ જેને ઇષ્ટ ધ્યેય, અને ઉપાસ્ય આત્મા છે તેઓનું ચિત્ત પરમાત્મા તરફ વળેલું હોય છે તેમને જ વિષયો લોભાત્રી શકતા નથી વિષયોમાં લોભાય તો આ મજાન ન મળે, આત્મજ્ઞાન જોઈતું હોય તો વિષયો છોડવા જોઈએ આ એ માર્ગ છે, વિષયોમા રચીપચી રહેલા વિષયો મનુષ્યોને ઇશ્વરના માર્ગમાં નુ બાન હોય નથી તેમને ઇશ્વરના અલૌકિક મામલ્યાની ખજર હોતી નથી.

પારમમજ્જિ અને કાયનો કડકો એ બેમા નખ માંજસનેતકારત ન દાગે પણ ઝવેગી અર્થાત વિજ્ઞાન મનુષ્ય તો જરૂર પારમમજ્જિ અને કાયને પારખી શકે છે જેને પારમ મજ્જિ મેળવનાનો દદ નિશ્ચય છે તે પત્રી કાયના દકાથી શા મારે લોભાય ? જેને કાયના દકાનો લોભ છે તેને પારમમજ્જિ શી રીતે મળે ? આત્મારૂપી અમર પારમમજ્જિને મેળવવાની જેમને ઇચ્છા છે તે પત્રી વિરોધે જે મયના તુકકા જેણે શુલ્લિ છે તેમાં કેમ લોભાય ? જે વિષયોમા ફાપા તે આત્માના દર્શન આ જન્મે નજ થવાનાં, તમારા સ્વરૂપનો સાક્ષાત્કાર તમે નજ કરી ઘટના ને વિષયોમાં ભટકતી વૃત્તિઓને રાજી, વિષયોને વિવત્ત માન્યા તે જરૂર તમાગી વૃત્તિઓ આત્મચિંતન પ્રાપ્ત વજવાની

આ સમજી જાવું એ મારું આત્માનો વિવેક છે. જગત્ તારાવાન છે, વિષયો સૃષ્ટિક છે, માત્ર પ્રજ્ઞા અર્થાત્ આત્મા જ અવિનાશી. ૧૭ માટે સમજી મનુષ્યો તે મનુષ્ય જેમાં મમયેતુ છે એવા આત્માનાં દર્શન કરવા માટે જે પુરુષાર્થ કરવો તેને જ ખરો પુરુષાર્થ માને છે. આત્માનું આ શરીરની બદાર દર્શન થઈ શકતું નથી, જ્ઞાતિ, ધર્મ, પરમાત્માને પોતાના દેહની મહાર શોધના મધે છે, જગત્, સ્વપ્ન, અને સુષુપ્તિ એ ત્રણ અવસ્થાનો સાક્ષી ચૈતન્ય પરમાત્મા જ છે, તે પરમાત્માને આત્મા માની તેમાં પરમાત્મ લેવા પરમાત્માને પ્રાપ્ત કરવા પ્રયત્નનો સાક્ષાત્કાર કરવો એ જ મનુષ્યજનનું સાર્થકત્વ છે.

આ સંસાર કરોળીયાની જાળ જેવો છે જેમાં નાશુચારતા પરમાત્મામાં મન પરાયી દેહ, આત્મચિત્તનમા માને નેહુ એ પરમ કૃતબ્ધ છે આત્મા કાષ્ઠ મન વાણીનો વિષય નથી, જેથી તેનું પોતાના હૃદયમંદિરમાં ચિત્ત જોડી ચિત્તન કરવું, વિષયોમાં બટકલી વૃત્તિયોને અંતરમાં એકાગ્ર કરવી, વિષયોમાં લોભાવ નહિ, તો જ આત્માનું જ્ઞાન થઈ શકે છે.

આત્મા પરમાત્મદર્શન છે આ પરમાત્મા જગત્માં મનુષ્યોના હૃદયમાં રહે છે એ હૃદયમાં રહેલા શ્વરૂપે જણાતા આત્માને જે જાણી શકે છે તે જ સર્વ જાણવાનું જાણી શકે છે એ આત્મા રાયજ્યોતિર્શ છે જીવને જ્યારે આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે તેનો મોક્ષ થાય છે. ત્યારે તેને જ્ઞાનદેવો અનુભવ થાય છે આત્માના વિચાર કરનાર આત્મચિત્તન તરફ વળે છે, વિષયોના વિચાર કરનાર સંસારની જાળમાં ફસાય છે, જ્યાં સુધી આપણી વૃત્તિઓ વિષયોમાં બટકે છે ત્યાં સુધી આપણે મનુષ્યજાતને પ્રાપ્ત હોઈએ છીએ, ત્યાં સુધી જ જીવતા અત્યવશતા ધર્મો આપણામાં હોય છે, જ્યારે આપણે પરમાત્મા તરફ વળી વિષયોમાં બટકી વૃત્તિયોને આત્માભિમુખ કરીએ, છીએ ત્યારે આપણે જીવજાતને જૂઠી આત્મજ્ઞાન મેળવીએ છીએ.

જ્યાં સુધી આપણા શરીરમાં રહેલ આત્માને પોતાના સ્વરૂપનું જ્ઞાન થતું નથી ત્યાં સુધી જ આ સંસારના સુખ દુઃખોનો અનુભવ થાય છે જન્યતમાં શરીરને દુખના પ્રસંગો અનુભવાય છે, સ્વપ્નમાં સુખ દુઃખનો ભાસ મનને લીધે અનુભવાય છે પણ સુષુપ્તિમાં તેનું દુખ અનુભવમાં આવતું નથી આપણું શરીર સ્થૂન, સૂક્ષ્મ અને કારણ એમ ત્રણ મતનું જણાય છે સ્થૂન શરીર તો આપણે પ્રત્યક્ અનુભવીએ છીએ અજ્ઞાનરૂપ કારણશરીર પણ સ્થૂન સૂક્ષ્મ શરીર દ્વારા જાણતા દુખનું કારણ થાય છે સૂક્ષ્મ શરીર અજ્ઞાનરૂપ માયાના કાર્ય જેવું છે જેથી માયારૂપ કારણના નાશ વગર તેનો નાશ થતો નથી સ્થૂન શરીર કારણ કાર્ય વગર સૂક્ષ્મ શરીર જોય જોગવી શકતું નથી માટે સ્થૂન શરીરમાં જ આત્મા પ્રત્યક્ થઈ શકે છે.

આ શરીર એ નગર જેવું છે અને તેમાં રહેલો જીવાત્મા રાજા જેવો છે, આ શરીરને એ આખ, બે નાક, બે હાત, એક મુખ એ સાત હિલ્લો ઉપર અને વાયુ તથા ઉપરય એ બે દ્વાર નીચે મળી નવ દ્વાર છે, અને નાભિ મધ્યે છે, તથા મરતકમાં ધ્વજરથ એ બે દ્વાર મળી અગ્નિવાર દ્વાર મળાય છે, એ ધ્વજરથ નામના અગ્નિવારમાં દ્વારમાં સુષુમ્ના નાડીરૂપ સરસ્વતીનો વાસ છે એ સુષુમ્ના નાડી માગ્ધને ધ્વજરથમાંથી આ શરીરરૂપ ન ગરને છોડી યોગીઓ દેવધાનમાં થઈ ધ્વજલોકમાં જાય છે.

એ શરીરરૂપી નગરમાં ઇદ્ર, અગ્નિ આદિ દેવતાઓનો નિવાસ છે આત્માને જ્યાં સુધી માયાનું આવરણ હોય છે ત્યાં સુધી તે જીવજાતને પામી શરીરરૂપી નગરમાં રાજા

કરે છે, અને માયાના આવરણને લીધે તેને સુખ દુખનો પણ અનુભવ થાય છે પણ જ્યારે તે પોતાના સ્વરૂપને માયાના આવરણને દૂર કરી પરમ જ્યોતિરૂપ પોતાના આત્મસ્વરૂપનો સાક્ષાત્કાર કરે છે ત્યારે પછી તે મર્વના સાક્ષીરૂપે બની બેસે છે, અને સુખ દુઃખાદિ ધર્મો પછી તેને અડચણ કરતા નથી.

આ વાત સુષુપ્તિ અવસ્થામાં મમજી શકાય છે જ્યારે દુષ્પ્રમાણસ પણ નિદ્રામાં પડે છે ત્યારે તે જેટલો વખત સુષુપ્તિ દશામાં હોય છે તે વખતે તે પરમાત્મામાં લપ્ત બાવને પામવાથી તેને દુખની અસર જણ્યાની નથી તેમ સુષુપ્તિ અવસ્થામાં ઈન્દ્રિયાદિકથી મુક્ત આત્મસ્વરૂપની શુદ્ધ સ્વરૂપતા સમજવામાં આવે છે.

આત્મા સુખ દુખથી રહિત ચૈતન્યધન છે, તે નિર્વિકાર, નિમમ અને આનંદ સ્વરૂપ છે તે નિત્યમુક્ત હોવાથી શરીરમાં રહેલા છત પણ મુક્ત છે જે બધાય છે તે તો મન છે શાસ્ત્રમાં કહે છે કે-

મન એવ મનુષ્યાણાં કારણ વન્ધ મોક્ષયો ।

અર્થાત્-મન જ મનુષ્યને બધ અને મોક્ષના કારણરૂપ છે. પરમાત્મા તો મનથી પર છે આ શરીરમાં રહેલા માયાના આવરણવાળા જીવાત્માને જ્યારે જ્ઞાનથી પોતાના સ્વરૂપનો સાક્ષાત્કાર થાય છે ત્યારે તે અવિદ્યારૂપ માયાના આવરણને છેદ કરે છે, શરીર તો આત્માનું અસ્તિત્વ જતાવનાર એક યિન્દ્ર છે માટે મનુષ્યે પોતાના હૃદયમાં રહેલા પોતાના અંતરાત્માનો સાક્ષાત્કાર કરવા જરૂર પ્રવૃત્ત કરવો જેમ બને તેમ આત્મચિંતનમાં વધુ સમય આજવે. આત્મચિંતન વખતે આત્મસાક્ષાત્કાર થઈ શકે નહિ. આત્મસાક્ષાત્કાર તો વિષયોમાંથી ઈન્દ્રિયોને પાછી વાળી અંતરમાં વાળવાનો રાજ અભ્યાસ સેરે ત્યારે જ થાય. ખરેખર, આ જીવનું શિર ચતુ કાને ન ગમે સમારમાં બટાકા, રાગદ્વેષને વચ થઈ રહેતું અને આત્માનો સાક્ષાત્કાર કરવાની ઇચ્છા રાખતી, આત્મબળવડ પરાક્રમ કરી જ તાવવાની ઇચ્છા રાખતી એ નફાળી વાતો છે આત્મબળ મેળવવા માટે આત્મ સાક્ષાત્કાર કરવાની જરૂર છે, તે વિષયોમાં લટકતા ચિત્તે ન થાય, રાગદ્વેષથી ખરેખર અંતરજીવાળી ન થાય, જીવભાવના અભિમ નથી ઝુકમવાળી ન થાય, ધર્મોચ્ચેશ્વરું પાલન ન કરવાથી કાંઈ ન બળે.

આત્મા એ દૂર નથી તમારી નીકટમાં નીકટ છે તે તમારી નજીક છે, તમારે માટે આત્માનાં દ્વાર સદા ખુલા છે પણ તમે તેનાથી દૂરને દૂર નામે છો તમે તેના પ્રતિ વળો તમારો હાથ જાણવા ઈશ્વર તૈયાર છે તમે આ માના દ્વાર તરફ જતાં વિષયોમાંજ સુખ માની આ સસાગની માયાના આવરણને છર્મી આત્માથી દૂર લગો છો, તમારે અંતર પવિત્ર છે, તેને તમે રાગદ્વેષી દુષિત બનાવ્યો છે રાગદ્વેષ સસાદની વાદના છુટે એટલે છુટે એમ છે વામના છુટતા ઈન્દ્રિયો અંતરમાં એકાગ્ર થવા લાગે છે તદી જેમ મંદ તરફ વળે છે તેજ પ્રમાણે ઈન્દ્રિયો તમા વાસનાથી મુક્ત થઈ અંતરાત્મા પ્રતિ વળે છે તો પછી મનુષ્યને આત્મજ્ઞાન થવા વાગ લાગતી નથી,

મન ત્યાં સુધી માયામાં લપટાયેલું રહે છે ત્યાં સુધી મનુષ્ય વિષયો માટે ફાંફાં મારે છે, જ્યાં સુધી મનુષ્ય વિષયોમાં લોપ્ત રહે છે ત્યાં સુધી તે અતીન્દ્રિયા રહેને વળ વાને લલચાય છે પણ જેને વિષયોમાં ગ્રેમ નથી જેને વિષયો વિષયવત લાગે છે તેના ગમ દ્વેષ છુટી જાય છે, તે અતીન્દ્રિયા માર્ગે રાગી રાખે નથી, તે તો પ્રાણી માત્રમાં

સર્વાત્મભાવને અનુભવે છે એટલે તેનું ચારીગ્ય નીર્મળ હોય છે, તેનું ચારીગ્ય કુપિત થવા નો સંભવ હોતો નથી, જેનું ચારીગ્ય પરીત્ર અને નીર્મળ હોય છે તે પોતાના અતરાત્મા ને નોંધ શકે છે તેના હૃદયમાથી આત્માનો અતૌકિક પ્રભાવ, આનંદનો ઝરો અને સુખની રેલ વહાઈ કરે છે તેને કુખ હોતું નથી, સસારના પદાર્થો મળે છે જાણે તેની તેના અંતર ઉપર કશી અસર થતી નથી, તે તો પોતાના અતરાત્માની શાંતિ ઉપર આધાર રાખી હંમેશાં આનંદમાં રહે છે

જેમને આ અખડ શાંતિ, ચિરસ્થાયી સુખ અને અનંત આનંદનો અનુભવ કરવો હોય, તેમણે વિષયોપનિ ગ્રહેતી શક્તિયોને ખાળવી, એ વ્રાતયોને અંતરમાં એકાગ્ર કરવાનો અભ્યાસ સેવવો વિષયો નાશવંત છે, તે મળે કે ન મળે તેની પરવા છેડવી, વિષયોનો ચરીર સાથે સમઘ છે આત્માનો સ્પર્શ વિષયો થી થતો નથી ચરીર છે ત્યાંસુધી માત્ર ચરીર નિર્વાહ પુરો નિર્વાહ અવહાર સેવવો અનીતિના મળે ન વળવું, નીતિથી પ્રાપ્ત પદાર્થોનું સેવન કવું અનીતિથી કાઢ પણ વસ્તુ લેવાની ઇચ્છા ન રાખવી અનિતિથી અંતર દ્વિત મને છે નીતિથી અંતર પતિત થાય છે માટે દ્રમેશાં નીનિવ્રાણ પવિત્ર જીવન ગાળવું અને વિષયોમાં મટકતાં મનને અંતરમાં ચિત્તમાં વાળવું એ આત્મગ્તાન પ્રાપ્ત કરવાનો સરળ ઉપાય છે

આત્મબળ આત્મગ્તાન પ્રાપ્ત થાય તો મળે ત્યાંસુધી આત્મગ્તાન થયું નથી ત્યાંસુધી આત્મબળની ઝાંખી થતી નથી, ત્યાંસુધી વિષયોમાં મન ભટકે છે ત્યાંસુધી આત્મબળ મેળવવાની આશા રાખવી એ વ્યર્થ છે કહ્યું જો સ્વચ્છ બનાવવું હોય તો તેનો મેલ ઘોષ નાખવો જોઈએ મેલ કપડાને સાધુ સમાવી ખારામાં બોળી, વાફી, ઘોષ નાખે તોજ તેનો મેલ જાય અને તે સ્વચ્છ અને તેમ જોને અંતર પવિત્ર બનાવવું હોય, દિવ્ય આત્મજ્યોતિના દર્શન કરવા હોય તો માયાના આવરણ રૂપી મેલ-વિષયોની મસિનતા છેડેજ છુટો સમજવો કપડાની સ્વચ્છતા ઇચ્છવી તે મેલ ન કાઢવાની ભરજ પણ રાખવી એ ન બને. આત્મબળ મેળવવાની ઇચ્છા રાખવી તે મનને વિષયોમાં ભટકતું રાખવું, રાગ દ્વેષથી અંતર ફરજીને મક્કીન બનાવી રાખવું એ ન બને, જ્યારે વિષયોમાં ભટકતા મનને રોકી શકાય વિષયોરૂપી કાલમાં મનને રગદોળી મેલું ન થવા દેવાની સાવધાનતા રખાય ત્યારેજ અંતર પવિત્ર બને અનુષ્ઠા વિષયોને અતરાત્મા પ્રતિ વળતા અટકાવે છે અને ત્યાંસુધી અનુષ્ઠ વિષયોમાં શુભાયલો રહે છે ત્યાંસુધી તેને આત્માનું ગ્તાન થતું નથી

આજે આપણે ધણા માણસોનાં જીવન જોઈએ છીએ તો લેએ આખો દીવસ વિષયો પ્રાપ્ત કરવાના ઉલ્લોભમાં લાગેલા હોય છે, વિષયોનીજ વાતો, વિષયોનું જ ચિંતન, અને વિષયો મેળવવાનો જ ચોવીસ કલાક પ્રયત્ન કરી રહ્યા હોય છે, માત્ર પાંચ અર્થો કલાક ફેવમ દીરે જતા હોય, કે જપ, મંથન, સંધ્યા, ભજન, ઉપાસના કે પ્રાર્થના કરતા હોય તે પણ વિષયોને જ માટે ઇશ્વરની ભક્તિ કરવા ન ઇશ્વર આપણો ઉલ્લોભ ધણે સારો વધારે, એવી જ માણસી તે ઇશ્વરોપાસના કરે છે, એ વિષયો ચરીરને માટે છે આત્મા સાથે વિષયોને કાઢ લેવા દેવા હોતી નથી, જ્યાં સુધી આવી રીતે મુખ્ય વિષયો મેળવવામાં લખ્યાં કરે છે ત્યાં સુધી આત્મગ્તાન મેળવવાના માર્ગે તે વળતો નથી.

આત્માનો માર્ગ જુદો છે, વિષયોનો માર્ગ જુદો છે ઉત્તર અને દક્ષિણ એ એ માર્ગ સાથે જવાતું નથી, દક્ષિણમાં જવું હોય તો ઉત્તરનો માર્ગ છેડવો જોઈએ, ઉત્તર

માં જલુ હોય તો દક્ષિણનો માર્ગ હોવાને જોઇએ એ વિદ્યામાં સાધે ન જઇ શકાય તેવી ગેરે આત્મજ્ઞાન મેળવતું હોય તો વિષયોનો ત્યાગ કરવો જોઇએ, વિષયોમાં મન બંધનું હોય તો આત્મજ્ઞાન મેળવવાની ઇચ્છા ગંભીરી મિથ્યા છે એકને છોડે જ પીડા મળે એ વિષયોનો ત્યાગ કરવાથી જ મન આત્માનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા અતરતામા પ્રતિ વળે છે તે વિષયોમાં મન બંધનું રહે' નો આત્માના દ્વાર નવ રહે છે માટે જેમને આત્મજ્ઞાન મેળવવાની ઇચ્છા હોય જેમને આત્મજ્ઞાન મેળવતું હોય તેમજે તો જરૂર વિષયોમાં બંધન હતા ચિત્તને રોકતું વિષયોમાંની પ્રતિ ઉત્થવરી ખરી પ્રતિ આત્મામાં જોડવી, ઇશ્વર ત્યારે સર્વ સુખ આપનાર છે તો પછી તેને યોગી પીડા મેળવવાને શક્તિ શાખા મારવા.

અ ઉપરથી એમ સમજવાનું નથી કે ધરણાર છોડી, દામ ધધાનો ત્યાગ કરી આ જ્ઞાતના સાધુઓની માફક બગવા પહેરી મમાર છોડી વનમાં આત્મા જલુ એવું દાઢ કરવાનું નથી, આવી રીતે સમાગનો દોરો ત્યાગ એ ખરા ત્યાગ નથી, આવી રીતે સમાગને છોડી સાધુ ધમ્મ બંધનનારા ત્યાગીઓના મન પશુ વિષયોમાં લોનુમ જ હોય છે ખરા ત્યાગ તો જે જિવિતિમાં મનુષ્ય હોય તે નિર્ચલિમાં પશુ મેરી શકાય છે નીતિના માર્ગે મળેલા વિહિત વિષયો મેરવાથી શાઈ દાનિ નથી પશુ તેની લોનુપતા છોડવી, વિષયો સર્વ નાશરત છે, ઇશ્વર જ સત્ય છે એમ માની દશ્ય પ્રતિ પ્રીતિ જોડવી, અને દિવ્યમાં યોગે ધણે સમય પશુ આ મચિતનમાં ગાળવાનો અભ્યાસ રાખવો.

વિષયો પ્રતિના મમત્તરનો ત્યાગ એ ખરા ત્યાગ છે જેને વિષયોમાં મમત્ત હોય નથી તેને વિષયો મળે તો દર્શ થતો નથી તે જાણ તો શાક થતો નથી તેની રિપ્તિ સદાકાળ સમાન રહે છે તેઓ લો પોતાનું જ્ઞાન સદા આત્માનુસંવાન કરવામાં જ ગાળે છે તેમને વિષયોમાં મમતા હોતી નથી, તેમને વિષયો લોભાવી શકતા નથી, વિષયો મેળવવા માટે તે અનીતિમય જીવન ગાળી શકતા નથી તે સદા પોતાના અતરતામાંની જાણી કરવામાં જ પ્રીતિવાળા રહે છે.

અપૂર્ણ.

મંથાવલોકન.

શ્રી સસ્તા માર્ગિત્ય વર્તક કાર્યલિપિ — અમદાવાદ ત હથી તેમના દાસમાં પ્રમિદ ધયેલા નીચેના નવા મથો અમને અભિપ્રાય માટે મળેના છે

ગિન્ધરદ્વન મમાયણ — શ્રી ગિરધ-દામના દરનાકરની પ્રત ઉપરથી ખખી પ્રસિદ્ધ કરનાર મારું માર્ગિત્યવર્તક કાર્યલિપિના મત્રી કિસુ અખડાનંદ અમદાવાદ ૧૮૭૪ પાકુ પુકું મન ૩ ગા, ખીજે ૩ ગા ગિરધરદ્વન રામાયણ શુદ્ધ ભાષામાં દગદાર માર્ગમાં સારો કામગોમાં સરતી નજીરી કિમને પ્રમિદ કરી સ્વામી અખડાનંદજીએ ખરેખર જન સનાજ ઉપર મેળાનજ દર્શો છે જેમ હરી રક્ષક ગુરુતરની ભાષામાં ગિરધરદ્વન રામાયણ પશુ પ્રમિદ ગજાન કે નીકારી પ્રીતિ આ રામાયણ ઉપર કરી છે આજે પ્રસિદ્ધ ધયેલી નામજામાં અગુદિ જે ધગી મેરા જામની, નેથી અગુદ ભાષા અને સુદા અપાઈમાં નીકારેલા આ મથનો જનસમાજમાં સારો મલકાવ થશે જેમ માનીએ છીએ. આ પુસ્તકમાં શ્રી રામક્યાનો મદિમા ગિરધરદ્વનનું કુદ જ્ઞાન અને ઉપરોગી વિદ્યા પશુ આપેલા હોવાથી પુસ્તક પશુ ઉપરોગી તેમ કરતું જગાળી

અખ્યાતી વાણી —સપાદક* મસ્તા સાહિત્ય કાર્યાલય તરફથી મિત્ર અખ્યાનદ અમદાવાદ બીજી આવૃત્તિ પૃષ્ઠ ૫૦૦ પાકુ પુકુ મૂલ્ય રૂ ૧૧૧ મી ૭ રૂ ૧૧૧ આ પુસ્તકમાં અખ્યાના ૧૫૨ પદ, અખ્યાના ૨૫૧ સોગમનો સમાવેશ છે આ પુસ્તકમાં અખો અને તેનું કાવ્ય એ રાક્ષસ રત્ન શ્રીમુત નર્મદાચક્ર દેવચક્ર મહેતાનો લેખ પણ આપેલો છે ગુજરાતના વેતી કરી અખ્યાતી વાણી આવા ઉત્તમ પુસ્તકમાં એકવ કરી જનમમાજને ધણા મસ્તા દરે આપવાથી સ્વામી અખ્યાનદજીએ ખરી જનસેવાજ કરી છે એવું અમારું માનવું છે તેમાં અખ્યાનો પરિચય, અખો અને તેનું કાવ્ય, અખેગીતા, પદ્યીકરણ, અભિનીના અનુભવ ગિદ્દ, નિત્યચિત્તાર સવાદ, ઉપલક્ષ્યગીતા, સતપ્રિયા, અખ્યાના સોરઠા હિંદુસ્તાની ભજનો વિગેરે ઉપયોગી વિષયો અને પદોનો સમાવેશ છે, પુસ્તક અભ્યાસનાની ઇચ્છાવાળાને વધુ ઉપયોગી છે તે સાથે ધણું સસ્તું છે .

બકિમ નિબંધ માસા—ધર્મતત્ત્વ તથા બાહ્ય બકિમચક્રના જીવનવૃત્તિન સહિત અનુવાદો—જગજીવનનામ કલિદાસ પાદક, પોરનદર, કલ્યાણજી વિદ્યુતભાઈ મહેતા અને બીમજી દરજીવન મુશીય મદગ પ્રકાશક મસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય તરફથી મિત્ર અખ્યાનદ અમદાવાદ પૃષ્ઠ ૫૬૨, એક કાગળ, પાકુ પુકુ મૂલ્ય રૂ ૧૧૧ બીજો રૂ. ૨ આ પુસ્તકમાં બકિમ બાહ્યના વિશાળ જ્ઞાનનો પરિચય કરાવનાર ઉપયોગી નીમધો તથા ધર્મતત્ત્વનો પણ સમાવેશ હોવાથી પુસ્તક ધણું ઉપયોગી છે

મુખોધક નીતિકથા—લેખક ખરેખર જમનજી કરામશેજી ઉરે ખીરખખ પ્રકાશક મસ્તા સાહિત્ય કાર્યાલય તરફથી મિત્ર અખ્યાનદ અમદાવાદ પૃષ્ઠ ૧૬૬ મૂલ્ય રૂ ૧૧૧ આ પુસ્તકમાં ખીરખખના જેમ ગુજરાતી પત્રમાં ભરકોરા રગમાં હાસ્ય મિશ્રીત લેખો આવતા તેમ કેટલીક ટુકડી ટુકડી હાસ્ય ઉપજાવે તેવી નાતિની બોધક વાતોનો સમૂહ કરેલો છે બાળકોને આ પુસ્તક વાચવાથી આનંદ સાથે જ્ઞાન મળે છે સ્ત્રીઓ તથા પુરુષોને પણ આવા પુસ્તકમાંની ટુકડી વાંચી ધણું શીખવાનું મળશે એમ માનીયે છીએ એકદરે પુસ્તક ઉપયોગી છે

ધર્મતત્ત્વ—પ્રકાશક મસ્તા સાહિત્ય કાર્યાલય તરફથી મિત્ર અખ્યાનદ પૃષ્ઠ ૨૪૮ પાકુ પુકુ મૂલ્ય ૧૧૧ આ પુસ્તકમાં જગસાહિત્ય સમ્રાટ બકિમચક્રના જીવન વૃત્તિ સાથે ધર્મતત્ત્વ સળધી ઉપયોગી મયનો સમાવેશ છે આ વિવિધ મથમાળાનું ૧૯૮૦ ની સાતનું છેલ્લું પુસ્તક છે મથમાળાના આઠકોને નજીની કિંમતે આપી સ્વામીજીએ ખરેખર જનમમાજ ઉપર ઉપકારજ કર્યો છે અને તેથી સ્વામી અખ્યાનદજીનો જેટલો આભાર માનીયે તેટલો થોડો છે

શ્રી જ્ઞાનેશ્વરી ભગવદ્ગીતા—પ્રકાશક મસ્તું સાહિત્યવર્ધક કાર્યાલય અમદાવાદ ત્રીજી આવૃત્તિ પૃષ્ઠ ૬૮૮ એક કાગળ પાકુ પુકુ મૂલ્ય રૂ ૨-૧૨-૦ બીજો રૂ ૩ આ પુસ્તક પણ બે આવૃત્તિ ખપી જવાયે સુદર છપાઈમાં બહાર પડ્યું છે, પુસ્તક મળીજ ઉપયોગી અને આત્મજ્ઞાનનો માર્ગ બતાવનાર છે, અને ધણી સસ્તી કિંમતે મળી શકે

મુનિ અષ્ટાવક્ર

(અનસધાન મતાકથા)

અસ્તાવકે આ પ્રકારને વિચાર કરી ને સ્ત્રીને પૂછ્યું—

હે સ્ત્રી! તું તારા સ્વરૂપને શા માટે વારંવાર બદલ્યા કરે છે? તારે અસત્ય મોતવું નહિ, પણ માં । માનની ખાતર જો દોષ તે સત્ય કહે.

સ્ત્રી—હે મુનિ! સ્વર્ગમાં કે પૃથ્વી ઉપર જમે ત્યાં પણ સ્ત્રીપુરુષની એક બીજાના સમાગમરૂપ ઇચ્છા અર્થાત કામના તો છે જ. મોક્ષ વિના કામના વિનાનું કાંઈ સ્થાન જ નથી હું નિર્દોષ બાલિકા! તને દૃઢ કરવા માટે, તારી પરીક્ષા કરવા માટે મેં આમ કયું કે પણ હું અન્ય પરાક્રમી! તે તાગ દૃઢ મનોમજથી મર્વ લોકોને જીતી લીધા છે હું ઉત્તર દિશાની સ્વામિની છું તે પણ સ્ત્રીની ચપળતા હોડી કામજવર વદ્ધ સ્ત્રીઓને પણ હુ ખી કરે છે આજે પિતામહ તથા ઈશ્વરદિત દેગે પણ તાગ ઉપર પ્રસન્ન થયા છે વળી જો કાર્યને માટે તું અર્ધાં આલ્સો છું ને કાર્ય પણ પર્થુ થયું કે

હે મુનિ! કન્યાના પિતાએ તને ઉપેક્ષા આપવા માટે અર્ધો મોડલ્યો કે અને તે સર્વ કાર્ય મેં અર્ધી ક્યું છે હવે તું કુશળતાથી ધેર જાજે, તને રસ્તે માં પરિશ્રમ લાગશે નહિ અને તને એ સાક્ષજની કન્યા પ્રાપ્ત થશે, તે કન્યાને પુત્ર થશે

કામનાથી મેં તને લક્ષ્યાવેશો, પણ તું તારા દૃઢ મનોમજથી કામનાને જીત્યો છું ત્રણે લોકના મનુષ્યોથી એ કામનાનું અર્થાત સ્ત્રી સમાગમની ઇચ્છાનું ઉલ્લેખન થઈ શકે તેમ નથી હવે તું ધેર જા તને બીજું શું સાક્ષજવાની ઇચ્છા છે તે કહે વદાન્ય ઋષિએ તારી પરીક્ષા કરવા તને અહિં મોડલ્યો હતો, અને તે ઋષિના માનની ખાતર મેં તારી સાથે આટલી વાતચિત કરી છે

આ પ્રમાણે ઉત્તર દિશાની સ્વામિનીનાં આવાં વચન સાંભળી અષ્ટાવકે તે દેવીને ખે દાઢ્ય જોડી નમન કર્યું, પછી તે દેવીએ તેમને ધેર જવાની રજા આપી એટલે તે ત્યાંથી પોતાને ધેર પાછા આન્યા.

અસ્તાવકે પોતાને ધેર આવી વિશ્રાંતિ લીધી પછી પોતાના સમ્રાજીઓની રજા લઈને પોતે વદાન્ય ઋષિને ત્યાં ગયા એટલે વદાન્ય મુનિએ તેમને પુછ્યું કે તમે પ્રવાસમાં શું જોયું?

અષ્ટાવકે આપે મને આઠાં આપી તે પછી હું ગંધમાદન પર્વત ઉપર ગયો તે ગંધમાદન પર્વતનો ઉત્તર પ્રેશભા મને મોટી દેવીનાં દર્શન થયાં તે ઉત્તર દિશાની સ્વામિનીએ મને આવકાર આપ્યો આપની રેણે કાર્તિકી ગાઈ, તેણે મને મહા વાક્ય સંભળાન્યાં, પછી હું મારે ધેર ગયો,

આ પછી વદાન્ય મુનિ અસ્તાવકની ઇર્ષા મળી જોઈ પ્રસન્ન થયા, અને શુભ મુદ્દર્ત જોઈને વેદ વિધિથી પોતાની પુત્રીનું અષ્ટાવકની સાથે લગ્ન કર્યું, જેથી અષ્ટાવક પ્રમત્ત થયા પછી અસ્તાવકે પોતાની પત્નીને તેડી પોતાના આશ્રમમાં જઈ આનંદથી રહેવા લાગ્યા

નવલકિશોર અને નિર્મળા

(અનુસંધાન ગતિકૃતી)

લે. રા ગૌરીશંકર મોતીરામ ભટ્ટ બી. એ.

પ્રકરણ ૯ મું.

મજા હું દાખ

જી આજ પી. રેલવેની નાગપુર લાઇનમાં આગગાડી રાત્રે મજલ કરતી હતી રાત્રી ધોર અધારી હતી, ગાડીમાં બેઠેલા ઉનારો કેટલાક હાથના અને કેટલાક જગતા હતા એટલામાં એકાએક ગાડીનું એન્જીન પાટા ઉપરથી ઉતરી પડ્યું, અને તેની પાસેના કાચા ઉધા વળ્યા, ઉનારોમાંથી ઘણા ઘાયલ થયા, કોઇનું માથું, કોઈના હાથ, કોઈના પગ કોઈની કાઠોડો સામ્યા. રોકકળ થઇ રહી. એટલામાં પાસેના જ મનમાંથી હુંદારાની એક ટોળાએ તે અધાધીને લાભ લઇને લોહા ઉપર છાપો માર્યો, “ પડતા ઉપર પાડુ ” તે આતુ નામ પેટીઓ, કપડાં બીજી જે કંઈ વસ્તુઓ હાથ લાગી તે લઇને હુંદારાઓ નિરાતે નાસી ગયા. ડોહો લાગી જવાથી મજા તેમાંથી સહીમવામત નીડળા તેને પશુ સાથે પકડી ગયા એટલામાં પાસેના રોડનોએથી મદદ આવી પહોંચી જેને જેને વાગ્યું હતું તેમને ડાકઢરે પાટા બાધીને રવાના કર્યા બોવાયલા સસ્સામન વગેરેના બદોબસ્ત કરવાનું સંવારમાં ઇરાબું સર્વત્ર શાંતિ પ્રમરી હુંદારાઓની તપાસ કરવાને પોલીસ નીકળી પડી

આ અકસ્માતનું કારણ શોધતાં માલમ પડ્યું કે તે સાવ બરાબર વરસાદ ન હોવાથી તે લોહાએ રેલના બન્ને પાટા ઉપર પત્યાર એકંદોને હુંટ કરવાનો ઇરાવ કર્યો હતો તેને તેમ કરીને પાસેની ગાડીમાં સતાયા હતા. ગાડી અટકી અને અકસ્માતથી અધાધી થઈ એટલે તેમણે લોહા ઉપર છાપો માર્યો

પશુ મજાને તો “ ધર્મ ” કરતા ધાડ આવી ” લીલાની શોધમાં ફરતા ફરતા આ બદમાસોના પગમાં ફસાઇ મઇ. તેમાં બેન્જી તેને ઉપાડીને એક ટેકરી પાસેની ધોર ગાડીમાં લઇ ગયા તેની પાસે ધરેલું માડુ કે સારાં વસ્ત્રો હતાંજ નહીં તેથી તેઓ નિરાશ થયા તેને માર મારવા માંડ્યો બી ધમકી આપવા લાગ્યા, પશુ મજા એથી જરાપણ ડગી નહિ હવે તેને પાસેના રહેરમા વેચી દેવી એ નીશ્ચય ઉપર આગ્યા તે રહેરમા અનેક કુખટાઓ રહેતી હતી, તેને તે અધમ સ્થાને વેચવાને તેમણે પ્રયત્ન કર્યો, તેમાંથી એક કુખટા મોટી શેઠાણી હોવાનો ડાળ કરતી હતી, તેણે તેને દાસી તરીકે રાખી મોટા મોટા શેઠાઓને લુટી તેણે મોટી મોટી હવેનીઓ બધાવી હતી તેથી તે કોઇ ખાનદાન કુટુંબની હતો એમ મજાએ ધાર્યું મજાના વડો બદમાસીને તેને સારાં સારાં રેશમી કપડાં તથા ધરેલું પહેરવા આપ્યા, વિધવાથી તે આવા ધરેલું કે કપડાં પહેરાય જ છતાં તેની લામચુ ન કુ ખાચ તેટલા માટે તે લઇને પોતાની પાસે રાખ્યા, બે ચાર દીવસ સુધી તેને જુદી જુદી લાલચો આપવામાં આવી તે અનેક રીતે સમજાવવામાં આવ્યું

મછા આ બધું કળી ગઈ અતે તેના મનમાં વિચાર આવ્યો કે અરેરે, હું આ કેદખાના માંથી ક્યારે છુટીશ, લીલા સખી અનેક વિચાર આવવા લાગ્યા. રામપુર, પેટવાદ, સુરત, મુબઇ બધે તપાસ કરવા છતાં લીલાનો પત્તો ન લાગ્યો ને આખરે આ લોકોના હાથમાં સપડાઇ તે પોતાની જાતને નિદવા લાગી, 'સ્રીજનથી સ્વતંત્ર રીતે આવું ન કરાય એવું તેને બાન થયું, તેને રહવું આવતું અને પોતાની જીદગી ઉપર તિરસ્કાર આવતો. ઉલ્ટે પોતાની જાતનો અત લાવવાનો વિચાર કરી નિશ્ચય ઉપર આવી જતી, લાગણી ઓને ઉભરો નિદ્રા આવતાં શીત થયો.

રાત્રે બાર વાગ્યાના સુમારે મછા એક પક્ષગ ઉપર પડી છે, હીવો ધીમે ધીમે બળે છે. એવામાં બારણું ખખડ્યું ને કોઇ રૂપાળો દેખાતો પુરૂષ ઝોરમાં દાખલ થયો.

"કાણુ એ ?" કહી મ'છા ઝબકી ઉઠી,

"કોઇ નહિ, " આવનારે કહ્યું

"પણુ તમે કાણુ છો ?" મ'છાએ અધીરાપથી પૂછ્યું,

આવનારે કંઇ પણ ઉત્તર ન આપ્યો

"તમે ક્યાંથી આવો છો ?"

"શહેરમાંથી, " આવનારે ઉત્તર આપ્યો

"તમારું નામ ?"

"તેવું તમારે શું કામ છે? વાહ તમે તો બહુ સ્નેહ બતાવતાં હો તેમ લાગે છે!"

"સ્નેહ વળા શાનો ? પાપી નીકળ બહાર ?" મ'છાએ ધીરજ લાવી કહ્યું,

"એમ કે ?" આવનારે કહ્યું "જેમ લેજે હવે મારા હાથ, તું હવે મારા

કમળમાંથી ક્યાં છટકવાની છે ?"

એમ કરતાં વાત વધી પડી એક બીજાને હુકારા હુકારા કરવા લાગ્યા અને તાણીને ભોતવા લાગ્યા, ધરતી શેકાણી અને બીજી કુટ સ્ત્રીઓ વાટ જોઈને જ ઉભી રહી હતી તેમણે બાવીને દોરડો ઉગામ્યો, મ'છા ગભરાઈ ને બૂમ પાડી ઉઠી, સારા બાગ્યે નીચે રસ્તામાં ચેનના સિપાઇ ફરતા હતા, તેમણે તેનો કચ્છ અવાજ સાંભળ્યો ને એકદમ ધ ઉધડાવ્યું, મ'છાની તમામ હડીકત સાબળી લીધી અને તે દુષ્ટાઓને બાંધી રૂધીને થાણામાં લઇ ગયા

પ્રકરણ ૧૦ મું

મ'છાની શોધમાં

મ'છાનની સામે બગીચો આવેલો હોવાથી તે જરાવાર ત્યાં આરામ લેવા બેસતો, તે બગીચો પાસેના મદીરના તાખાનો હતો તોપણુ તે ધરતુ બારણું તેમાં પડતું, એ મદીર શાન્તાનંદ નામના એક અજ્ઞાતારીએ બધાવ્યું હતું તેમાં તેમનો મક હતો અને પાસે કેટલાક શિવાલયો હતા, સવાર સાંજ ત્યાં આરતી ચની હોવાથી આખો બગીચો ગાજી ઉઠતો. એ બગીચામાં એક કુવો હતો તે કુવે નિર્મળ ચાર વાગે ઉઠીને ન્હાતો, તથા પોતાને માટે ચોકણુ પાણી ભરી રાખતો તે સવાર સાંજ પોતાને હાથે રસોઇ બનાવતો અને બપોરે ઓપીસમાં જતો

આજે સાંજે નિર્મળ તે બગીચાના બાંકા ઉપર બેઠો બેઠો ન્યુન પેપર વાંચી રહ્યો છે તેની શાંત મુદ્રાથી આજો બગીચો જાણે શાંત બની રહ્યો હોય તેમ લાગતું હતું. પવન મધુરો વાતો તથા આસપાસના પુષ્પદ્વ્યોની સુગંધી પ્રસારતો હતો આ સધર્માં આનંદના સાધનો હોવા છતાં તેનું મન ખિન્ન હતું કોણ જાણે ચાંપી તેના ચહેરા ઉપર શ્યામ છાયા પ્રસરી રહી હતી. પેપરમાં વાંચતાં વાંચતાં એક ઠેકાણે નીચે પ્રમાણે વાંચવામાં આવ્યું —

એક વિધવાને આદત

મહા નામની એક ઉચ્ચ કામની વિધવા સ્ત્રી ગાંડીના અઠરમાતમાં બચેલી તેને કેટલાક હરામખોરો ઉપાડી જઈ તેને કોઈ દુરાચારી સ્ત્રીઓને ત્યાં વેચી તેના ઉપર યતો જીલ્લમ અટકાવવાને કોઈ હતું નહિ, છેવટે તે પકડીમાં મુકાઈ મોં ચાકુ છે. — નાગપુર —

નિર્મળ ઉપરનો ફરો વાંચીને ચમક્યો. મહાએ આ કારણથી મને ખત નહિ લખ્યો હોય નિર્મળાતો ન જડી પણ એમ આદતમાં છે, ચાલ જીવ એને તો બચાવું કહી તે ઉડ્યો પોતાની બેગ તૈયાર કરી નાગપુરની ટીકીટ સ્ટેશનની આશીસમાંથી ખરીદી લાવીને ગાંડીમાં બેઠો. ગાંડી મુસવાટ કરતી માર્ગ કાપવા લાગી —

નાગપુર આવ્યું સ્ટેશને ર્થો ને નવું છાપુ ખરીદીને વાચતા માનુસ પડ્યું કે પેલી જીલ્લમ સ્ત્રીઓને સજા થઈ છે, તે કોઈ ઘરના વહીવટને દયા આવવાથી તેને તે ઢાકા તેડી ગયો છે નિર્મળ ઢાકા ગયો પણ ત્યાંથી ખમગ મળી કે મહા તો ત્રણ દિવસથી કસકતો ગઈ છે તેથી તેના હાથ હેઠા પડ્યા હવે તેને કયા શોધવી ? હવે ક્યાં જવું ? એમ વિચાર કરતો તે પાછો વળ્યો.

ધણા ધણા પ્રયત્નો કરવા છતાં માણસ ન્યારે સફળ થતો નથી ત્યારે તેના મનમાં કેવી લાગણીઓ મતી હશે તે તો જોને અનુભવ થયો. હોય તે જાણે બીજાને તેની શી ખબર ? પણ એટલું તો ખરું જ કે જો જો પ્રયત્નો મનુષ્ય પોતે કરે છે તેનું દેખીતું ફળ કદાચ તરત ન મળે તોપણ મારો કોઈ પણ પ્રયત્ન કામ ન આવ્યો એ માનવામાં બુદ્ધ છે મનુષ્યનો. કોઈ પણ ચોક્કામાં ચોક્કા પ્રયત્ન પણ નિષ્ફળ જતો નથી એ સિદ્ધ છે આવા આવા વિચારો નિર્મળને આવતા હતા, રેલ્વે ગાંડી સંપાટ ભૂમિમાંથી પસાર થતી હોવાથી દેશ ધણેજ રમણીય લાગતો હતો.

તમારે કયા જવું સાચે બેસનાર એક જણે પૂછ્યું

‘કસકતો’ નિર્મળે જવાબ આપ્યો ને પૂછ્યું ‘તમે ક્યાં જાવ છો ?’

‘હું પણ ત્યાં’

‘તમારું નામ ?’

‘રમણિક’

નિર્મળ તેના સાચુ જોઈ રહ્યો ગાંડીના અઠરમાત પછી મહાને આદતમાં લાવનાર આ પુતળું તો નહિ હોય, તેના તેને તક વિતક મરા લાગ્યા હજી પણ તે મહાનો કેડા છાતો નથી એમ ધારી તેના તરફ તે તિરસ્કાર ભરી નજરે જોવા લાગ્યો. તેને સવાત પૂછીને મેળવાય એટલી માહિતી મેળવી લીધી. હાવરા સ્ટેશન આવ્યું બંને ઉતર્યા ને ટ્રા પડ્યા.

આત્મજ્ઞાનનો સરલમાર્ગ.

મનુષ્યે શમ અને દમ એ ગુણોને, ધારણ કરવા, બાળકની માફક રાગદ્વેષાદિ વિકારોથી રહિત રહેવ તે શમ છે અને ઇન્દ્રિયોને પોતપોતાના વિષયોમાંથી રોકવી તે દમ છે જે મનુષ્યને આત્મસાક્ષાત્કાર થાય છે તેને સર્વાત્મભાવની પ્રાપ્તિ થાય છે જે મનુષ્ય સ્વપ્રપન્ને શમ દમનું પાલન કરી આત્મચિત્તન દ્વારા આત્મ સાક્ષાત્કારને કરી શકે છે તે આત્મબળને મેળવી શકે છે અને આત્મસાક્ષાત્કારના પ્રભાવથી તે પુણ્ય પાપરૂપ કર્મને તરી બધ છે ચાનાંબિવડે પુણ્ય, પાપરૂપ કર્મને બાળી દેવાય છે ગીતામાં શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું છે કે

જ્ઞાનાગ્નિઃ સર્વે કર્માણિ ભસ્મસાત કુરુતેર્જુન ।

ભગવાન કહે છે કે હે અર્જુન જ્ઞાનરૂપી અગ્નિ વિક્ષાનના સર્વ કર્મને બાળી દે છે સંજ્ઞાનો શમદમાદિ સાધનોને સેવી આત્મચિત્તન કરી આનંદસ્વરૂપ આત્માને પામે છે શરીરના નિર્વાહ માટે વિષયો છે, કાંઈ વિષયો માટે શરીર નથી. સત્ય રીતે યાત્રી વિદિત વ્યવહાર સેવતા જે મળે, તેનાથી શરીરનો નિર્વાહ ચલાવેલો જે મળે તેમાં મતોપ રાખેલો એ ઉપરતિ નામનો ઉત્તમ ગુણ છે આ શરીર અનિત્ય છે પરમાત્મા જ નિત્ય છે તે પરમાત્માનો માફાત્કાર કરવા માટે મનુષ્યે પ્રયત્ન કરવો એજ ખરૂં કર્તવ્ય છે

સંજ્ઞાન મનુષ્યો બીજા મનુષ્યોને પોતાની નિદા કરતા જોઈ તેમના ઉપર ક્રોધ કરતા નથી તે ચક્રને પણ ચક્ર ન માનતાં મિત્રવત્ માની તેની ઉપેક્ષા કરે છે તે જાણે છે કે નિદા કરનાર પણ તેના ઉપર ઉપકાર કરનારો છે જેથી તેવા ઉપકાર કરનાર સાથે પણ તે મિત્રતા ગણે છે નિદા કરનાર મનુષ્ય બીજાના દોષના ચિત્તનમાં અન્યનાં પાપ કર્મને પોતાનામાં પ્રદક્ષ કરે છે માટે કાંઈએ કાંઈની નિદા કરી પાપભાગી થયું નહિ. કાંઈ પોતાને અપ્રિય વચ્ચે મંભળાવે તે પણ આત્મજ્ઞાની સદન કરે છે આપણું અપ્રિય કંઈ વા ઇન્દ્રિયનારના અપરાધની યમા આપવી એનું નામ તિતિક્ષા છે આ પ્રમાણે જોને આત્મ સાક્ષાત્કાર કરવાની ઇચ્છા છે, તે શમ, દમ, ઉપરતિ તિતિક્ષા એ ગુણોને પોતાના કરી લે છે તે ઉપરાંત ઇન્દ્રિયોને વિષયોમાં બંદ કરવા ન દેવા માટે ચિત્તની સાવધાનતા ગમ્ભીરી તે સમાધાન છે

જેમ આપણે રાત્રે બારી બારણાં ઉઘાડ્યાં મુઠ્ઠી સ્પર્શ જાહેરે તો ચોર દ્રવ્ય વખતે ઘર માં પેસી જશે તે દહીં સઘાતું નથી તે માટે દુર્મેષાં ધરને બરોબર બધ દગવાની સાવધાનતા ગમ્ભીરતાનું જરૂર છે તેવીજ રીતે જો ઇન્દ્રિયોને બહેતી મુઠ્ઠીએ તો દ્રવ્ય વખતે તે વિષયોમાં બંદ કરવા સામગ્રી અથવા તો કામકોષાદિ ચક્રોએ દ્રવ્ય વખતે ચિત્તમાં પ્રવેશ કરી જશે તે દહીં સઘાત નહિ મટે દુર્મેષાં ઇન્દ્રિયો વિગત લોચુપ્ત ન બને તે માટે ચિત્તની સાવધાનતા રાખવી, એ મુમુક્ષુઓનું કર્તવ્ય છે આવી સાવધાનતા રાખવી તેનું નામ સમાધાન છે

મુમુક્ષુઓએ સદગુરુ અને સત્યાસો ઉપર પ્રદા રાખવી જોઈએ ગુરુ દેહે તે જોડું છે, સાત્રોમાં લખ્યું છે તે તો જોડું છે અને હું દંડુ છું તેજ ખરૂં છે એવું વગર સમજે દેહેનું અથવા માનવું એ એક પ્રકારનો ખોટો આશય છે, આજકાલ ધણા મનુષ્યોને પ-શ્ચિમનો પવન વાયો છે તે આપણાં સાત્રોને જોડ્યાં માને છે સાત્રો તો બાહ્યોએ

બીજાને પોતાના કમળે રાખવા જુદાં લક્ષ્યાં છે, ધર્મશાસ્ત્રો તેા ઢાંગ છે અને પોતાની જડ બુદ્ધિએ માનેલી વાત સાચી છે એકુ માનતા અને જનસમાજને તેવા ઉધે રસને દોરતા શીખ્યાં છે, આવા મનુષ્યોને જ ટોળી અથવા આડમરી માનવાં આપણા મહાપુરુષોએ લખેલાં શાસ્ત્રો ખરાં છે અને તેમાં જે કાંઈ આઠા કરેલી છે તે માનવી આજ્ઞાશક્તિની નવી ગણાની શોધો ફરે છે, પણ ધર્મશાસ્ત્રોમાં દર્શાવેલી શોધો તેા એની એજ કાચમ રહે છે, સસર્ગ દોષથી હાનિ થાય છે અને તેથીજ ધર્મશાસ્ત્રોમા વર્ણાશ્રમધર્મનું પાલન કરવાની આઠા આપી છે, અત્યારે તેા સગવડીયા ધર્મ પાળનારા, ટેડનુ ખાનારા, વર્ણાશ્રમ ધર્મથી ભરડ થયેલા છતાં પોતાને હિન્દુ અને વૈશ્વ કહેવડાવનારા પોને ભરડ થયા હોય છે, તેઓ શાસ્ત્રો માનતા નથી અને બીજાને શાસ્ત્રો ન માનવાનું કહી રહ્યા છે, છેવટે એ જનમ માજને અતીતિના માર્ગે દોરી રહ્યા છે ત્રિવેણી મનુષ્યો ધર્મશાસ્ત્રોમા મહા રાખે છે એ શ્રદ્ધાથી જ મનુષ્ય સ્વપ્રયત્ને અત્મસાક્ષાત્કાર કરી શકે છે

આવી રીતે આત્મસાક્ષાત્કાર કરવા ઈચ્છનારે શમ, દમ, ઉપગતિ, તિતિશ્ચા, સમાધાન અને શ્રદ્ધા એ પદ મપત્તિને ધારણ કરી આ પ્રમાણે ઉત્તમ ગુણોને મેળવી ત્રિવેણી મનુષ્યો સત્યશાસ્ત્રોનું શ્રી સદ્ગુરુના મુખથી શ્રવણ કરે કે, અને શ્રવણ કરેલું મનન કરે છે એ પ્રમાણે શાસ્ત્રશ્રવણ મનન કરી પછી પોતાના અતતગતમાર્માં ચિત્તની વૃત્તિઓના નિરતર પ્રવાહરૂપે નિરિધિમાન કરે છે. આવી રીતે શ્રદ્ધાપૂર્વક ઉત્તમ ગુણોને ધારણ કરી ચિત્તવૃત્તિઓને અતરાતમાપ્રતિ વાળી આત્મચિ તન કરનારા પોતાનું મન શુદ્ધ થતાં સ્વયં જ્યોતિર્નિરૂપ આત્માનો સાક્ષાત્કાર કરી શકે છે

આત્મસાક્ષાત્કાર થતાં મર્વોત્તમ જ્ઞાનના ઉત્પન્ન થાય છે હુ જ અર્દ્ધાતિય બ્રહ્મ સ્વરૂપ છુ એવાં અભેદ જ્ઞાનનો અનુભવ થાય છે, અને આવું આત્મજ્ઞાન થતાં અવિદ્યા રૂપી માયાનો નાશ થાય છે એ વિશ્લેષ અને આવણ શક્તિવાળી માયા આત્મસાક્ષાત્કારથી નાશ પામ્યા પછી ફરી ઉત્પન્ન થતી નથી. એ અવિદ્યારૂપ માયાથી આત્મામાં પરિચ્છિન્ન પણું જંજીય છે અને માયાનો નાશ થતાં તે પરિચ્છિન્નપણું ત્યાગ થતાં પોતાના આત્માને સર્વ જીવોના આત્મા રૂપે જીવે છે આવી રીતે અવિદ્યા માયાનો નાશ થતાં સર્વાત્મભાવની પ્રાપ્તિ થતી એ આત્મસાક્ષાત્કારનું ફળ છે એમ સમજવું જોમને આત્મજ્ઞાન થયું હોય છે તેમને પુણ્યપાપરૂપ કર્મ હુખ દમ થકતાં નથી અને તે પુણ્ય પાપરૂપ કર્મને તરી જાય છે તથા પોતાના જ્ઞાનાગ્નિવડે સર્વ પુણ્ય પાપરૂપ કર્મને બાળી દે છે

વેદાંતમાં કહ્યું છે કે **ब्रह्मविद् ब्रह्मैव भवति** બ્રહ્મને પોતાના આત્મારૂપે જાણનાર બ્રહ્મવેત્તા બ્રહ્મરૂપ થાય છે મનુષ્ય આવી રીતે યમદમાતિ સાધનોવડે આત્મચિત્તન કરી આનંદસ્વરૂપ આત્માને પ્રાપ્ત કરે છે. અને આત્માનો સાક્ષાત્કાર થતાં આત્મબળ જામત થાય છે, માયાનો વિનય થાય છે જેમ સૂરનો ઉદય થતા રાત્રિનો અધકાર નષ્ટ થાય છે, તેમ આત્મજ્યોતિનો હૃદયમા સાક્ષાત્કાર થતાં અવિદ્યામાયાનો નાશ થાય છે

પરમાત્મા સર્વના હૃદયમા આકાશી માફક પૂર્ણપણે વિરાજ રહેતા છે મનુષ્ય સ્વયં આત્મા છતાં અવિદ્યાના મંજધને લઈ જન્મ, મરણ, જામન, સ્વપ્ન તથા સુષુપ્તિ અવસ્થામાં ભ્રમણ કરી છે બ્રહ્મ એજ આત્મા છે અને સર્વ જીવોમાં તે આત્મજ્યોતિરૂપે વિદ્યમા રહી છે માત્ર અવિદ્યા મર્યાદ મામળના આગળે નષ્ટ કરતા તે દિવ્યજ્યોતિનો

સાક્ષાત્કાર થઇ શકે છે અને ઉપરનાં ચમદમાદિ સાધનો સેવી આપણે આત્મચિંતન દ્વારા આપણા હૃદયમાંજ પરમાત્માનો સાક્ષાત્કાર કરી શકીએ છીએ ।

આપણા જન્મનું ખરૂં કર્તવ્ય આત્મમાક્ષાત્કાર પ્રાપ્ત કરવો એ જ છે એ સિવાય બીજા ઉલ્લેખમાં આપણે જે સમય ગાળીએ છીએ તે નકામો છે મનુષ્યે આનંદસ્વરૂપ આત્માનો સાક્ષાત્કાર કરવા યત્ન કરવો એજ ખરો પુરુષાર્થ છે, જેમને આત્મમાક્ષાત્કાર કરવાની ઈચ્છા હોય તેમણે ધર્મશાસ્ત્રાનુસાર વર્તન રાખવું વર્ણશ્રમધર્મને પાલન કરવો, અનીનિના પથે દોરાતુ નહિ, ધર્મથી જાગ્રત થતુ નહિ, વિપર્યેમાંથી વૃત્તિઓને પાછી એવી લેઇ અતરમુખ કરવાનો અભ્યાસ સેવવો જેમને હાથમાં ગેરતા આમળાની માફક મથા । વિપર્યય વિના આત્માનો સાક્ષાત્કાર કરવાની ઈચ્છા હોય તેમણે પ્રથમ રિરેક, ગેરાગ, ચમદમાદિ છ સંપત્તિઓ અને મુમુક્ષુતા વિચાર વસ્તુઓ મેળવવા અવશ્ય પ્રયત્ન કરવો જોઇએ તે પછી તેમણે સદ્ગુરુ પાસે વેદશાસ્ત્રનું શ્રવણ કરી આત્મમાક્ષાત્કાર થા । તેનો ઉપદેશ મેળવવો અને આવી રીતે શાસ્ત્ર શ્રવણ કરી તેનું મનન કરી, અને તે પછી તેનું નિદિધ્યાસન કરવું એ ઉત્તમ માર્ગે જે પ્રયત્ન કરે છે તેને આત્મમાક્ષાત્કાર થાય છે

વાતો કરવાથી, મસારમાં રચીપચી રહી વિષયનોયુક્તપણે આત્મમગ્ન મેળવવાની આશા રાખવી વ્યર્થ છે મિષ્ટાભિમાની યર્ષા કુ કુ છુ તે ખરૂં છે, શાસ્ત્રો તે દોષ છે ગપોડા છે, એવું માની, રાગદ્વેષથી ભરેલા અતરણીય આત્મમગ્ન દ્વારા પરમગ્ન ઉપર વિજય મેળવવાની આશા રાખવી મિથ્યા છે આત્મમગ્ન મેળવવા માટે તે અમ્બળ ચિત્તને અતરાત્મા પ્રતિ એકાગ્ર કરવું એવી રીતે ચિત્તને અતરાત્માપ્રતિ એકાગ્ર કરવું એ નિદિધ્યાસન છે મનનો આત્માની સાથે સંયોગ થયા વગર આત્મમાક્ષાત્કાર થતો નથી, શ્રવણ, મનન અને નિદિધ્યાસનથી મન શુદ્ધ થાય છે અને જ્યારે મન શુદ્ધ થાય છે ત્યારે તેનો આત્માની સાથે સંયોગ થઇ શકે છે મનને જ્યારે પ્રત્યક્ષ જણાતા વિષયોમાં માત્રી લીધેલું સુખ મિથ્યા છે અને આત્મામાં જ ખરૂં સુખ છે એની ખાત્રી થાય છે ત્યારે તે અતરમુખ થાય છે મન અતરમુખ થાય છે ત્યારે આત્મ સાક્ષાત્કાર થાય છે અને આત્મમાક્ષાત્કાર થતાં અવિદ્યાનો નાશ થાય છે એ અવિદ્યાનો નાશ થયા પછી જ હૃદય સ્વયંજ્યોતિ અદ્વિતિય પરબ્રહ્મનો હૃદય થાય છે જેમ વાદળાથી ઢાકાયેલા સૂર્ય, વાદળાં હોય છે ત્યાં સુધી પોતાનો પ્રકાશ દેશ્વાની શકનો નથી પણ જ્યારે પવનથી વાદળાં વિખરાઇ જાય છે ત્યારે સૂર્ય પોતાના તેજ અને પ્રકાશનો લાભ આપણને આપી શકે છે તેમ અવિદ્યા માયારૂપ વાદળાં વિખરાઇ જાય છે ત્યારે પરમજ્યોતિ પરમાત્માનો સાક્ષાત્કાર આપણને થઇ શકે છે અને તેનો સાક્ષાત્કાર થતાં તેના સર્વ મામર્થ્યનો આપણે આપણામાં પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરી શકીએ છીએ

આત્મમાક્ષાત્કાર થયા પછી મનુષ્ય આ સર્વ દશ્ય પ્રપચને મિથ્યા માને છે આનંદ સ્વરૂપ આત્માનો સાક્ષાત્કાર થતાં સર્વ કુખ, ભય વિલાઇ જાય છે અને માત્ર સુખ શાંતિ આનંદ નિર્લયતા સર્વ શકિતમાનપણું વિગેરે સામર્થ્ય આપણામાં પ્રકટ થાય છે, માટે આત્મમગ્ન મેળવવા આત્મમાક્ષાત્કાર કરવા યત્ન કરવો એજ મનુષ્યનું ખરૂં કર્તવ્ય છે.

હુંટારો કે જમાડ ?

સુરેન્દ્રનાથ ઠાકીયાવાડના એક સ્ટેટમાં પોલીસ ઓફીસરની નોકરી કરતા હતા તેમણે અકવાડીયાની રજા મળાવી હતી, છતાં હજી રજાનો ઓર્ડર આપ્યો નહોતો આજે રજાનો હુકમ આવે તો સાજની ટ્રેનમાં સુરત જવામ તેવો તેનો વિચર હોય, સુરતમાં તેમના સસરા રહેતા હતા આજની ટપાવની તે રાહ જોતા હતા ટપાવ આવી સર્વ કામથો ફેર્તા તેમાંથી એક પરખીડીયુ મળ્યુ, તેમાં તેમની સ્ત્રીના લખેલો એક પત્ર જોયે

એ પત્ર તેમણે વાચતા માથેા

પ્રિયમ !

આપનો પ્રેમીપત્ર મળ્યો, તે અમૃતમય પત્ર વાંચી મન, પ્રાણ અને હૃદય શીતલ થયાં વડાતા, હવે આપનો લાંબો રિયોગ સદા યતો નથી, આપના સુખકમળનાં દર્શન કરવાને માફ ચિત હિરકેડિત થઈ રહ્યું છે ચાર પાંચ વર્ષ થયાં આપનાં દર્શન થયાં નથી, આપને રજા મળનાં જરૂર આપ પચારો આ દુખી દિન અચળા આપના આવવાની રાહ જોયાં કરે છે વિરહની વેદના હવે સહી શકાતી નથી, મારો અપરાધ ક્ષમા કરી તુરંત આવી દર્શન દો એવી પ્રત્થા છે.

હી આપની પ્રેમપાત્ર
વિલાસિની

સુરેન્દ્રનાથે પત્ર વાંચી એક લાંબો નિશ્વાસ મૂક્યો રજાનો ઓર્ડર આજે પણ ટપા-લમાંથી ન નીકળ્યો, સાસરે જવાના વિચારમાં આજતુ ઓફીસનું કામ કરવા માંડ્યું.

ખીજે દિવસે ટપાલમાં પોતાના ઓફીસરનો તેના હાથ નીચેના રહેમનખાન ફોનવારને ચાલ્ સોંપી છુટા થવા માટેના ઓર્ડર મળ્યો સુરેન્દ્રનાથે રહેમનખાનને ચાલ્ સોંપી દીધો અને સંજની ટ્રેનમાં સુરત જવાની તૈયારી કરી

સુરેન્દ્રનાથના માસરાને એ પુત્રીજો છે, એકનું લગ્ન સુરેન્દ્રનાથ સાથે થયું છે, ખીજ વીરખાણાનું લગ્ન મહેન્દ્રનાથ નામના એક સજ્જન સાથે થયું છે, મહેન્દ્રનાથ રેવન્યુખાતામાં ડેપુટી કલેક્ટરની નોકરીમાં હોવાથી તેની સાથે વીરખાણાનું લગ્ન થવાથી તે ધણી અભિમાની થઈ હતી તે વખતે સુરેન્દ્રનાથ નિરાગમમાં અભ્યાસ કરતો, નાનપણમાં શરીર પણ ઠીક નહોતું રહેતું વીરખાણા અમિજ પણ ભણેલી હતી. ધણીવાર હસ્થા મશ્કરીમાં વિલાસીનીને કહેતી કે તારા સાસરામાં જઈ તારે કુખ વેડતું પડશે, સુરેન્દ્રનાથ જિયારો કાંઈ ભણ્યો નહિ, અને તેની સાથે તને પરણાવી આપણા પિતાએ ધણું ખોટું કર્યું

વીરખાણા જરા મિનજ પણ હતી ધણી ડેપુટી કલેક્ટર, જેજીએટનો પાવર, પટાવળા બા, બા, કરનારા, નોકર ચાકર હાજર, હુકમથી કામ, આ બધી સાલખીથી તેના મિનજ સનેા પાર નહોતો સુરેન્દ્રનાથના લગ્ન વખતે વીરખાણા તેની મશ્કરી કરતાં કહેતી કે જાવ, જાવ, તમારા જોવા તો મારે ત્યાં પટામાં નોકરી કરે છે” આથી સુરેન્દ્રને ધણું ખોટું લાગ્યું હતું અને તે પછી તે વીરખાણાના ઉપર ધણું ગીડાવેલો રહેતો

સુરેન્દ્રનું સાસરું નડીઆદ પાસે એક નાના ગામમાં હતું, પણ તેના સસરા પ્રતાપચંદ્ર સુરતમાં વકીલાત કરતા હતા તેથી તે સુરત રહેતા સુરેન્દ્ર લગ્ન થયા પછી ફરી સાસરે ગયો નહોતો તેની પત્ની વિલાસીનીજે તો સામરાનું મોં પણ જોયું નહોતું સુરેન્દ્રે અ-

બાસ પૂરો કર્યો અને નાસક પોલીસ ટ્રેનીંગકોલેજમાં દાખલ થયો. ત્યાં પોલીસ લાઈનનું કામ શીખ્યો, બહુ તાકત, થોડા ઉપર સ્વારી કરતાં વિગેરે કામ શીખ્યો, ત્યાં પાસ થવાથી તેને અમદાવાદ જીલ્લામાં પોલીસ સબ ઇન્સ્પેક્ટરની જગા મળી, ઘેર પશુ કસરત કરતો ડબ્બેલ્સ, મુગદળ ફેરવતો, થોડા ઉપર સ્વારી કરતો, આવી રીતે શરીર કસાવાથી જેણે તેને બેચાર વર્ષ પહેલાં નિર્માદ્ય જેવો દેખાયેલા શરીરનો ભેયેલો, તે અત્યારે તેને ઝાળખી શકે નહિ તેવો બન્યો. એકાદ વર્ષ અહીં નોકરી કરી તે કાઠીયાવાડના એક સારા રાજ્યમાં પોલીસ ઓફીસર તરીકે દાખલ થયો. ત્યાં તેની પત્નીના પત્રો આવતા હતા, પશુ તે કશી જવાબ આપતો નહિ. પોતાની પત્નિ વિલાસીનીને તેડવા માટે આવ્યો તે સાસરે જવા તૈયાર થયો હતો. પરંપ્રથા પછી તે આવ્યો પહેલુંહેનો સાસરીયે જવા તૈયાર થયો.

રાતની ટ્રેનમાં સુરત જવા માટે તે નીકળ્યો બીજો દિવસે રહવારે દસ વાગે તે સુરતના સ્ટેશને ઉતર્યો તે મુજે પોલીસ ઓફીસર હતો તેથી તેનો મહેરો બહીયામણો હતો. વળી કસરતી જીવાન અને કદાવર શરીર એટલે એકદમ તેની સામા મનુષ્ય ઉપર જાપ પડે તેમ હતું જેમણે તેને પહેલાં માયકાંગલા જેવા દુર્જળ શરીરવાળો ભેયેલો તે અત્યારે તેને ઝાળખી શકે તેમ નહોતું, તેણે કાટ, પાટલુન પહેરી માથે સાફા ખાંધી લીધો હતો, સાથે એક બન્દુક, મોટી લાકડી, એકાદ બેગ, ખીરતરો એટલો સામાન હતો.

રહવારમાં સુરતના સ્ટેશને ઉતર્યો, પશુ તેને તેના સસરાને ત્યાંથી ઠાપું સામું તેડવા આવેનું જણાયું નહિ, તેણે પોતાને સાસરે ગઈ ઘણે નીકળતાં પહેલાં પોતાને આવવાનો તાર કરેલો, પશુ ઠાપું સામું આવ્યું નહિ હોવાથી તેને જરા માફુ લાગ્યું સુરેન્દ્રે મજૂરને બોલાવી મામાન બહાર કઢાવી સ્ટેશનવાડીથી બહાર નીકળી એક જાડાની ગાડી કરી લીધી, અને તેને પ્રતાપચંદ્ર વડીલને ત્યાં લઈ જવાનું જણાયું.

ગાડીવાળાએ કહ્યું ચાલો સાહેબ મેં પ્રતાપચંદ્ર વડીલનું ઘર જોયું છે, અહિં નજીક જ સગરામપુરામાં છે. આપને હું જઈ લઈ જઈશ.

સુરેન્દ્રનાથે ગાડીમાં સામાન મૂકાવી પોતે તેમાં બેસી સાસરે વિદાય થયો.

સુરેન્દ્રનાથ તે પહેલાં કદી સુરતમાં આવ્યો નહોતો, જેથી અજાણ્યો હતો અર્ધાં કલાકમાં તો એક મોટા મકાનના દરવાજા પાસે ગાડીવાને ગાડી ઉભી રાખી હતું, સાહેબ, આ પ્રતાપચંદ્ર વડીલનું મકાન આવ્યું, ખડકી પાસે એક નોકર વાસણ ઉઠકતો હતો તેને સુરેન્દ્રનાથે પૂછ્યું પ્રતાપચંદ્ર વડીલનું ઘર આ કે ? નોકરે કહ્યું, હા સાહેબ.

સુરેન્દ્રનાથે કહ્યું વડીલ સાહેબ છે ?

નોકરે—ના સાહેબ, એતો હમણાજ ટોટમાં ગયા.

સુરેન્દ્રનાથ-કીક, અંદર ખજાર બાંધો કે તમારા જમામ આવ્યા છે, નોકરે સુરેન્દ્રનાથને સલામ કરી કહ્યું, આપું સાહેબ.

નોકરે ગમે અંદર ખજાર આપી પાછો આવ્યો અને ગાડીમાંથી સામાન ઉતારી અંદર મૂકી આવ્યો. પછી સુરેન્દ્રનાથને દીવાનખાનામાં તેડી ગયો. આજીઆજીની બાંધ કાચો સુરેન્દ્રનાથને ભેંધ જમામ આવ્યા જણી હસવા લાગી.

નોકરે પાણી આપ્યું, પછી મેઢા લાવ્યો, તેને નંદાવાની તૈયારી કરવા માંડી.

થોડીવારે એક કામ કરનારી સ્ત્રીએ આવી સુરેન્દ્રનાથની ખજાર પૂછી કહ્યું કેમ જમામરાજ સારા તો છે ને ?

સુરેન્દ્ર-હા, અહીં સર્વ ખુશીમાં છે !

દાસી-હા સાહેબ, સર્વ ખુશીમાં છે, હું છ મામથી અહીં કામ કરવા રહી છું. હું મારા બાને રોજ પૂછતી કે જમાઈરાજ ક્યારે આવવાના છે ? તે કહેતા કે રજા આવશે ત્યારે આવશે લના, આટલા બધા દિવસે પણ આપ પત્રામાં તેથી ધરન સર્વ ખુશી થયા છે, આપને માટે ન્હાવાનું પાણી કાઢ્યું છે. ન્હાઈ લ્યો તો કાંઈ નહીં ચીજ મતાવું અને વધાઈને માટે કોઈ આપણું પડશે.

સુરેન્દ્ર-હા, મને મળશે તો હું તેમાંથી તને પણ આપીશ.

સુરેન્દ્ર-ન્હાવા ઉડ્યો. ધરમાં નાચજમાઈ કરીને રમેયો હતો, તે પણ ખુશો હતો. આજકાલ પ્રતાપચંદ્ર વજીલની પ્રેક્ષીસ સારી ચાલતી એટલે ધરમાં રમેયો, નોકરો દાસી વિગેરે નવાં રાખ્યાં હતાં.

સુરેન્દ્ર-ન્હાઈને પાછો દીવાનખાનામાં આવ્યો તો ઓકરાંએ, બંદૂકની પેટી ઉઘાડી બહુક બહાર કાઢી રમતાં હતાં અને સામાન અવગસરગ કરી મૂક્યો હતો. સુરેન્દ્રે તેમની પાસેથી બહુક લઈ લીધી અને સામાન બરોબર ગોઠવી દીધો.

સુરેન્દ્ર દીવાનખાનામાં બેસી પાન સોપારી ખાતો હતો, તેવામાં લખમી નામની દાસી એક ધાવણા બાળકને રમાઈમાં લપેટી અંદર આવી અને કંઈ દેવો સાહેબ, આ વધામણી, દેવો રાજકુમાર જેવો ઓકરા છે, એમ કહી સુરેન્દ્રના બોળામાં તે બાળકને મૂક્યું.

બાળકને બોળામાં લઈ સુરેન્દ્રે કંઈ દા ધણેજ મુંદર બાળક છે.

દાસી-એમ કહી માંડી વાળશે નહિ, વધામણી, આપની પડશે.

સુરેન્દ્રે શુભાગાથી બે રૂપિયા કાઢી બાળકના હાથમાં આપ્યા બારણા આગળ બીજા ઓકરાં ઉભાં હતાં તે સુરેન્દ્રની મરકરી કરતા હમવા લાગ્યાં.

દાસી-એમ બે રૂપિયા આપે નહિ ચાલે, કાંઈ સોનાની જથ્થસ બજુમ નથી લાગ્યા ?

સુરેન્દ્ર-ના, હું નથી લાગ્યો.

દામી-નો અહીં બહુ સોનું મળે છે, આને લાવીને જથ્થસ કરાવો, એમ ઓકરાના આપ ઈસી રહે નહિ ચાલે ?

સુરેન્દ્ર આ સાલગી ગમરાયો, તે વિચાર કરવા લાગ્યો કે આ શું મારો ઓકરા ? મારી ઓએ હજી માઈ ધર તો ભોયું નથી અને આ શું કહે છે ?

સુરેન્દ્રે બાળકને દાસીના હાથમાં સોંપી કહ્યું આ પુત્રનો જન્મ ક્યારે થયો ?

દાસી-ચોતાને દોડે આંગળી મૂકી બોલી-ઓહ, આપ પણ ખરા લાગો છો ? આપના આ પુત્રનો જન્મ ક્યારે થયો તેની પણ આપને ખબર નથી કે શું ?

સુરેન્દ્ર પૂછે ગભરાયો, આ શું કાંઈ અનર્થ તો નહિ થયો હોય, ઓએ અનાચાર કરી અને નહિ તેડાવ્યો હોય તો ત્યાંથી કાંઈ પણ જવાજ દઈ ચકાયો નહિ હવે શું કરવું તેના વિચારમાં તે પડી ગયો.

ચોડીયારે ત્રીસે સુરેન્દ્રને જોડેના બીજા બડમાં લઈ ગયો પાસે જ એક બડ હતો, તે બડમાંથી એક બાલિકાએ કંઈ મૂકી બહેન આવે છે.

સુરેન્દ્ર મમળ્યો કે વીરયાગા મારી સાચી આવતી હશે.

વીરયાગા ઉપર તે ધણેજ ચીડાયેલો હતો, જેથી પોતાનો દમામ બનાવવા ખુબારો કરી મૂકે તાવ દેતો ટટાર થઈ બેઠો, જોડેના બડમાંથી એક રાણપત્ની વીમેઃ વાંતી

યુવતી બહાર આવી બોલી, કેમ બહાણા, આટલા બધા દિવસે પણ આપને અહીં આવવાની નવરાશ મળી ખરી ? આમ કહેતા તે આધુ ઝોઢી સુરેન્દ્રની પાસે આવી, પણ અંદર જઈ ધુધટા કાઢી નાંખતાં તો બન્ને વાગળાનો ફાહ ચતા ચમકે તેમ તે તરત આધુ ઝોઢી દોડતી પાછી અંદર ચાલી ગઈ.

સુરેન્દ્રે તે યુવતીને જોઈ, પણ તે વીરમાળા નહોતી, ઠાંઈ બીજી હોય એમ લાગ્યું. યુવતી તેની પાસેથી જીવ લઈ પાછી નાહી, એટલે તેની પાસેની તેના સરખે સરખી બીજી સ્ત્રીઓએ કહ્યું 'અરે, આમ નાસે છે શું ! એ તો તારા જીવનસગી, તારા પ્રાણ, કાંઈ બીજાનો નથી ?'

પેલી સ્ત્રીએ એક સ્ત્રીના કાનમાં કહ્યું : 'ચૂં, એ નહોતી, આ તો કાંઈ બીજી જ લાગે છે શું હું એમને ઝોળાવું નહિ !

સ્ત્રીઓએ અંદરે અંદર કતબલ કનબલ વાતો કરવા માંડી.

બીજી સ્ત્રી-શું એ નહોતી ત્યારે એ કાણ છે ?

યુવતી-હું શું બાલું, એ તો નહોતી, આતો કાંઈ બીજો છે.

સ્ત્રી-અરે, કાંઈ હજી તો નહિ હોય, હુટારો તો જમાઈ બની નહિ' આગ્યો હોય.

"હા, કાંઈ હજી કે હુટારો લાગે છે, તેની સાથે તો બોટી બહુ, વસિની કઠીયારી લાકડી એ બધું છે વગી તરવાર ને તમચો પણ છે, હા કે ? એક બાળકે કહ્યું.

ઓ બાપરે, આ મૂલો ચોર કપાંથી બરાયો, હવે શું કરીશું ? વગીલ તો કોર્ટમાં ગયા છે, આના બીજા સોપની પણ હશે ખરા, આપણને મારી ધરમાં હુટી જશે તો આપણી શી વસ્તુ,

આવી વાતો સ્ત્રીઓમાં ચલા લાગી, એક સ્ત્રીએ રામાને બૂમ મારી કહ્યું 'અરે, જા, જા, જલ્દી કોર્ટમાં જઈ વગીલ સાહેબને બોવારી લાવ, જા દોડ તો જા.

આમ સ્ત્રીઓ ગભરાવા લાગી, રામો દોડતો કોર્ટમાં ગયો.

સુરેન્દ્ર પણ ગમરાતો ત્યાં બેસી વિચારમાં પડી ગયો કે આ ધમાક શી ? આ સ્ત્રી જોઈ તે પણ કાંઈ બીજી, મારો સ્ત્રીને વગી આ છોકરો યી ? આ શી ધમાક હશે ?

હશે જોઈએ છીએ શું થાય છે.

સુરેન્દ્રને પોલીસ ઓફીસરનો ફાહો હતો, એમ કાંઈ ગભરાય એવો નહોતો, સાસરે આવ્યો છે, તેમની ન્યાયતા રીવાજ સુખ્ય સ્ત્રીઓ દેવજન પડે હોય આ કાંઈ બીજી સ્ત્રી આવી હશે, પણ આ મારી સ્ત્રીને છોકરો કેવો ? એના વિચારમાં પડી ગયો.

રામો દોડતો કોર્ટમાં પ્રતાપચંદ્ર વગીલને ખમર આપવા દોડ્યો. વગીલ સાહેબને કાંઈ કેસ ન હોવાથી પાસે લાયબ્રેરીમાં બેસી મિત્રો સાથે વાતોના તડાકા મારતા હતા. તેવામાં ગાબરો ગામરો રામો ત્યાં આવ્યો અને બેલ્યો, અરે સાહેબ, છોડા એકદમ ઘેર ચાલો.

પ્રતાપચંદ્ર-અરે પણ છે શું ? તે તો કહે કાંઈ માંડુ તો નથી થયું.

રામો-અરે, માંડુ તો નથી પણ ધરમાં એક જખરો હુટારો બરાયો છે.

બધા વગીલો રામાની વાત સંમિતી ચકિત ચતા રામા સામું જોવા લાગ્યા. "અમ્યા, અત્યારે હુટારો કેવો ?"

ગમો-અરે સાહેબ, હવે તો ઘોળે દહાડે ધાડ પડે છે તેની આપને ક્યાં ખમર છે, આ હમણાં જ મણિપુરમાં ઘોળે દહાડે ધાડ પડી ને ધરના ધર તુટાઈ ગયા વગી મે જ છુનાં ખૂન થયાં તે જુઠાં, હુટારાએની કાંઈ ખાટ છે.

પ્રતાપચન્દ્ર—પણ ખરી વાત શું ?

રામો—શું કહું સાહેબ, તે છુટારો છે, બહારગીરો છે, હા છે ગાડો છે કે કાંજી તે કશું જણાતું નથી, તે તો કહે છે કે હું તો વકીલ સાહેબને જમાઇ છું

આ સાબળી વકીલો હસી પડ્યા, વાંદ પ્રતાપચન્દ્રમાર્ધ જાએ, તમાગ જમાઇ આવ્યા છે ?

પ્રતાપચન્દ્ર—એ ક્યારે આવ્યો ? અને શું કહે છે ?

રામો—ખરે સાહેબ, જે પૂછતું હોય તે ઘેર પૂછજો, ઉઠો, હમ ગુાં બધાને મારી, છુટી ચાલ્યો જરો, મોટો લામો પહોળો છે, બહુક, તત્વાર, 'મ'ચો, લાકડી, બધાં હપીયારો પણ છે, ન્હીલામણો છે, બધાં ભૈરાં બીકનાં માર્યા થયેલી ઉડ્યાં છે, હમણાજ ઘેર ચાલો

વકીલો—હે બહુક, તલવાર, બધું છે' અને પ્રતાપભાઇ, કોઇ બપ કર માણસ હશે, ચાલો પોલીસમાં ખબર આપીએ, અને પણ તમારી સાથે આવોશું પોલીસ ફાજદારને લઇ જાવો એકલા ન જશો.

પ્રતાપચન્દ્ર કાળજી બધી થયેલા લાગ્યું. તે ગાબરા બની ગયા. ઝટપટ દોઢદારને ખબર આપી ફાજદાર, પોલીસ પાર્ટી સાથે વકીલ પ્રતાપચન્દ્ર છુટારાને પડ્યા ઘેર ફોડી આવ્યા.

અપૂર્ણ.

શિર્પાસન

(લે ૨૮ ગાંધી યજ્ઞેન્દ્ર ગર્જ)

(અનુસધાન ગતિકથી)

શિર્પાસનની તૈયારી.

શિર્પાસન કરતી વખતે યનારી રિચિતિ ઉપરથી કવી રીતથી શરીરની હીલચાલ અને ગોડવણ કરીને તે પૂર્ણ કરવું પડે છે. તેનો દેખાવ નજરમાં આવશે. તે જોવાથી તે કામની સારી માહિતી અગાઉથી થશે અને તેથી જ તે કરવામાં ઉત્સાહ વેળ થશે તેનો સારો અભ્યાસ થતા પહેલાં તે આસન ભીંત પાસે, અથવા બે ભીંતોના સયોગ રચાનમાં ખૂણમાં કરવાથી વિરોધ સુલભતા અને કમી ત્રાસ ઘાય છે પત્રી ૧૦-૧૫ દીવસનો અભ્યાસ થયા પત્રી એરડીની વચોવચ કશો આધાર ન સેતાં તે આસન કી રાકરો વિના અભ્યાસવાળો નવો માણસ પ્રથમની જ વખતમાં જવારે તે કરવા માટે છે, ત્યારે તેના શરીરનો તોલ ખસીને, પછવાડે કે આગુ પર જવાથી આગુ શરીર નીચે ત્રગી પડવાને સભવ રહે છે માટે શરીરનો તોલ કનારની દાણમાં આવતા સુધી ભીંતના આધારથી તે આમન કરવાનો આરમ કરવો તેમજ માથું નીચે મૂક્યા પછી બન્ને પગ વાગાને તાટ સરગ ઉભા કરવાનો અભ્યાસ ન દેવાને લીધે તે પગ જાલીને હાથે રાખવાનું કામ કરવા સારૂ બીજા માણસની મદદ લેવી પડે છે, એટલે અગ્ય જ અને કંટાળો ન આવતા તેનો અભ્યાસ રહેલાકથી કરી રકાય છે માટે ભીંતનું એડીયું અને બીજા માણસની મદદ પહેલપહેલાં અવરખ લેવી જોએ પ-૭ દીવસ એમ કરતાં કરતાં, અભ્યાસથી તેનું આસન પોતે કરવામાં ફારી જાય છે, અને ૧૫ દીવસના અભ્યાસથી તે આસન કરવું એ અભ્યાસ સેડેતો છે એવી પણ આવી ચાય છે

એ આસનની સ્થિતિમાં ગંગા ઉપર અને માથા ઉપર બાર પડે છે તેથી માથા નીચે નરમ સ્વચ્છ ધોતીવાનું વીંટાળુ આશરે ૪-૬ આંગળાં મહુ રાખવાથી, જમીનની કંકણાશ નડતી નથી, એનું રહસ્ય એ છે કે માથા ઉપર ઉપર ઉભું રહેવાથી, શરીરમાંના લોહીનો પ્રવાહ જાતીમાં યધ્ને માથામાં ઉતરે છે, તેથી મગજની અદર લોહી વધવાથી તેના કાષ્ઠ સૂક્ષ્મ ભાગ ઉપર તે લોહીનું અસાધારણ દબાણ થાય તો ઇન્ન થવાનો મભવ રહે છે ઇન્ન થાય જ છે એવું માનવાનું કાષ્ઠ કારણ નથી તેટલા વાસ્તે તે આસન કરતી વખતે માથાની તળે નરમ પદાર્થ રાખવો પડે છે એ પ્રમાણે ભીંતનું પડખું, નરમ ગાદી અને મદદ કરનાર મિત્ર પાસે રાખવો હુડીથી નીચે અર્ધી જગે ઢાકાઇ જાય તેવું વસ્ત્ર ઢગની આળુઆળુએ પેઢેનું જોઇએ પગ ઉભા કર્યા પછી જગ પરના વસ્ત્રોનો ભાગ નીચે પેટ તરફ ખસે છે તેટલા માટે સમુજાય નગ્ન સ્થિતિ ન દેખાય તેવી રીતે તે વસ્ત્ર દીધું પણ ન ખસે તેવું પહેરી રાખવું એટલી આગળની તૈયારી કરી રાખવી પછી તે આસન કરવાની શરૂઆત કરતી જોઇએ

શિર્ષાસન કરવાની રીત.

ભીંત પાસે ગાની પાથરતી ભીંનથી ૪-૫ આંગળાં છેટાની જગ્યાએ માથું મૂકવું ભીન તરફ પુંક રાખવી પોતાના બે હાથ માથાની પાછલી પાલુએથી માથા સાથે એવા ચોંટાડવા કે બન્ને હાથની આંગળાઓ એકેકમાં પેસી જાય, બંને હાથના યએલા એક પન્નમાં માથું સારી પેઠે બેસી જાય, કુશીઓ સુધી બે હાથ, માથું, અને તે દાંતોના આગલા ભાગ નીચલી ગાદીને ચોટે છે, સ્પર્શ કરે છે એવી સ્થિતિમાં રાખ્યા પછી પીઠનો કુણા સુધીનો ભાગ, ભીંત તરફ લઇ જવો અને ભીંતને લગાડવો પીઠ અને કુલાનો ભાગ સારી પેઠે ભીંતને લાગશે, એવા વેતથી પોતાના પગ પોતાના માથા પાસે ખસેડવા એ સ્થિતિમાં પોતાના અચુકા તથા બે ત્રણ આંગળાઓ જમીનને લાગેલી હોય છે અને શરીરની ઠમાના મૂર્તિ થઇ જાય છે, એટલી તૈયારી થયા પછી, દીવ્યજ્ઞાના સાધનામાં પગ એવડ વાળીને પગોની એડીઓ-ટાંચ-કુલાને લગાડવી તે તે ઠેકાણે પગવાર ચિયર રાખવી, પછી પગ એકેક ઉપર ઉપાડીને મીવા-તાડ, રાખવા પ્રથમની વખતે મદદગાર એકેક પગ ઉપર ઉપાડીને ગ્રાહીને-સીવો કરી રાખવો આ વખતે માથું નીચે અને પગ ઉપર રહેલા-એવી સ્થિતિમાં શરીર રહે છે એને જ શિર્ષાસન કહે છે તે વખતે અર્ધ શરીરનો બાર-માથું અને કુશીઓ સુધીના બે હાથ-એટલાજ ભાગોપર પડે છે મે કુશીઓના બે મિટ્ટુ અને માથાના વચ્ચે મધ્ય-ખીંદુ એવા ત્રણ ખીંદુઓને સાધનાના નિહાણ ઉપરજ અધુ શીર ઉરડું ઉભું રહે છે વાસ્તવિક જોવાં બે પગ ઉપર સીવા ઉભા રહેવા કરતાં એ આસનની સ્થિતિમાંના ત્રણ ખીંદુઓ ઉપર ઉભા ઉભું રહેવું સહેલું છે પણ અભ્યાસ વિનાની તે સહેનાઈ, કટાળા જેવી વસમી લાગે છે તે ફક્ત અભ્યાસથી જ મનગમતી-પ્રિય કરી લઈ શકાય છે.

યોગના સર્વે આસનમાં શિર્ષાસન નામનું તે આસન એટ જણાય છે તોપણ નવીન અભ્યાસવાળાઓ, તે વિચારપૂર્વક સાવચેતીથી અવકાશ અને અનુકુળતાથી ફાવે તેમ કરવું જોઇએ. શરૂઆતમાં ફક્ત ૩-૪ સેકન્ડ-પગ પર્યંત કરતા જવું જરાક થોડા પણ ત્રામ યા કટાળા લાગવા જેવું થાય તો તુરંત બંધ કરવું આવડતી, અને જળરદરતીથી વધારે વખત તે કરવું નહીં એવી રીતે થોડા થોડા વખત, તે સ્થિતિમાં વવારીને એક મહીનાના અભ્યાસથી ૫ મિનીટ જેટલો વખત એક જ વેળાનાં આસનમાં રોકી શકાય તેવો અભ્યાસ

હરી રાખવો જોઈએ. પછી એકવાર ૫ મીનીટ સુધી શાંતિ સમાધાનથી તે આસન કરતાં હાથ-આવડ-થા-કે પછી પોતની શક્તિ અને સગવડ પ્રમાણે દર અઠવાડીએ થોડા થોડા વખત વધારીને, નીદાન દરરોજ એક અથવા બેવાર અર્ધા કલાક સુધી તે શીર્ષાસનનો વ્યાયામ કરવાનો માનવો પાડી રાખવો.

સ્ત્રેલાઇથી ૫ મીનીટનો વખત તે આસનની ક્રિયામાં આજવા સારૂ, કાઇને ૧૫ દીવસ તો કાઇને ૨-૩ મહીના જોડેનો અરથી નાગે છે એ વાત જોની તેની શક્તિ, ઉત્સાહ અને યુક્તિ ઉપર આધાર રાખે છે પરમાત્મપ્રાપ્તિના ઉપાય બતાવનારા બધા શાસ્ત્રોમાં, અદ્વૈત શાસ્ત્રે—વેદાંતશાસ્ત્ર એ એક જ શાસ્ત્ર સર્વોત્તમ એટલા ધરાવે છે એવું ધણા વિદ્વાન અને અનુભવી લોકોનું માનવું છે તે વેદાંતશાસ્ત્રમાં ચીત્ત એકાગ્રતાની સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવી એ મહત્તમ સાધન કહેવું છે તે ચિત્તની એકાગ્રતા એ આસનથી સુવ્યવસ્થાથી થઈ શકે છે, એ વાત જો કે ઉત્તમ છે તોપણ ધાર્મિક બાબત ગણાએતી છે, તેથી વ્યવહારીક લોકો વાસ્તે ખાલુ ઉંચક મૂડી દેવાય છે પણ વ્યવહારીક બાબતો જે શરીરની સ્થિરતા અને આરોગ્ય તથા બલવર્ધન કરનારા સાધનોના વ્યાયામ તરીકે જ જો આપણે તેનો વિચાર કરીએ તોપણ અન્ય વ્યાયામો કરતાં-શિર્ષાસનનો વ્યાયામ સર્વોત્તમ કહેવો છે, એ વાન કેવળ શાબ્દીક વર્ણનથી નહીં પણ તેનો અનુભવ કરેલા અભ્યાસી લોકોના અનુભવથી હરેલી છે તે તેમનાજ શબ્દોમાં નીચે દર્શાવેલ છે.

શિર્ષાસનના વ્યાયામથી થતા ફાયદાઓ

હરીદ્વારના પડિત દેવશર્મા જણાવે છે કે—મે શીર્ષાસનનો અભ્યાસ અને અનુભવ ૨ વર્ષથી કરેલો છે મારા શરીર ઉપર તેનો થએલો પરિણામ નીચે મુજબ છે --

૧ શુષ્ક લાગતી—ખાવાની શક્તિ પેહેલા કરતાં મારામાં વધેતી છે સાત્ત્વિક આહાર મને વધારે પ્રિય લાગે છે નિયમીત વખતે આહાર લેવાની અભિરૂચિ પેદા થઈ છે. અને લીધેલો આહાર સારી પેટે પાચન થાય છે. કોઈ જાતનું અપચન તથા વાયુ વિગેરેના બી-કાર થતા નથી.

૨ વીર્યરક્ષણ—પાકા બીંદુ જય થએતાનો પરિણામ જો કે અઘણી મારામાં જ-જાણે નથી, તોપણ મારો સ્વપ્નદોષ દુર થએલો છે ને જીવતાંને તથા અશકન માણસોને સ્વપ્નદોષ (સ્વપ્નમાં વીર્યપતન થવું) યતો હશે, તેમણે દવાદાર પછવાડે દ્રવ્ય અને વખત ન ગુમાવતા—શીર્ષાસનનો વ્યાયામ કરવો તેથી થોડા સમયમાં જ શરીરની શક્તિ વધીને તે સ્વપ્નદોષ સહેજ નીકળી જશે.

૩ આંખો ઉપર પરિણામ—એ આમન કરવાની પેહેલી વખતે મારી આંખોમાં જે દોષ હતો તે દાઢ મટી ગયા છે, અને આંખો નિર્દોષ થઈ છે પાણી વીગેરે ગળતું હતું તે બધ થઈને દર્શનશક્તિ વધી છે.

૪ ઉંચ ઉપર પરીણામ—એ આસન કરવા લાગ્યા પછી મનને અદ્ભૂત શાંતિ અને સ્થિર આરામ મળવા લાગ્યા છે રાત્રે સ્વસ્થ ચીત્તથી ઉંઘ આવે છે.

૫ રોગનો નાશ—સાધારણ જ્વરનો આવિર્ભાવ, કાન કિંવા માથું ફૂંચવું, મગજમાં તથા ખાંસી વિગેરે દરેક, શીર્ષાસન કરનારાઓને થતા નથી અને પેદાશના થએલા દોષ તો મટી જાય છે યદીમાં પેહેલાથી મને પેદાશ પેહેલે યદી લાગતી હતી. પણ શીર્ષાસન કરવા લાગ્યા પછી, મારા સર્વ શરીરમાં ઉષ્ણતા સરખી રીતે પ્રસૂત થાય છે અને શરદી

મરી નવ છે ન્યુમેનીનો-મનિપાત અને દક્ષણ જેવા બમકર દરેકની પ્રથમ અવરથાપી જ, જે સ્ત્રીમનનો આવામ રૂઝ ક્યો હોય તો પુણ્ય કાપદો ધરાને મંસવ રહેતો છે. તેના માટે ગૌર અને કાકર લોહાએ ખતથી એવામનનો અનુભવ અવસ્થ લેવો જોઈએ

મુખ્યત્વે કરીને રામનો નાચ ધવો એ મહત્ત્વની બાબતનો આધાર, ચરોમાં ચાતુ રહેલા રૂઝિગમિમરણ ઉપર રહેતો છે તેમા પણ જુદા પ્રકાર છે એક તો શુદ્ધ રક્તના કુવાથી ચગીરતા છાત્ર પોપજનુ દર્પ સાથે ચાને કે બીજુ તે કિયાથી અશુદ્ધ-ખરાય થએનુ રક્ત-પાણુ એકજુ કરીને નો શુદ્ધ કરવુ પડે છે આ બે કિયામા શુદ્ધ રૂઝિરાતી સરજની કિાને રામારના અનુકૂળ છે રજુ નીજ કિાને જે અશુદ્ધ રક્ત તપ મદુ કરવુ તેને રવમારની અનુકૂળતા ઓગી છે તેની અશુદ્ધ રૂઝિરાતીસરજમા જ ધણ લો કેના રામનાં મૂળ રહેતાં છે અર્થાત જે ચેવની જ મામન છે, તેથી તેની વીચેર ચર્ચા અને વિવધમાં દબી સારી નથી, પણ જગરે વગર જ્યાં દારૂથી જ રાગનો નાચ કરવાની આગમની પદ્ધતિ આપણે લખીએ છીએ તો તેનું પુરતું વર્ણન અને, બીજાની બજુ સાથે આપવુ અવશ છે, ઉમેછ વંદક પદ્ધતિમા પણ અશુદ્ધ રૂઝિરાતીસરજ દિન સરકુ-લેરાન-ઉપર ધણાખરા રાગનો આધાર રહેતા છે માટે તેવા મદાવના અશુદ્ધ રૂઝિરાતી સરજની કિયાઓમાં, આ આમનથી દેલો મેળે કાપદો ધામ છે, તેની અનુભવીક માલિતી બીજા અભ્યાસીના શરમેમા આમજ આપનામાં આવશે, અને તો રક્ત પડીત દેવદર્માના અનુભવો માત્ર જણાવોએ છીએ

૬ અવકની ઉપર પારજામ-તા ૧-૮-૨૦ ના રામ મને દોઢ માર્છલના છેટેના ગામમા કાચજ આપવા જવાનુ હતું તે દોરો મને ઉપવાસ હતો, પગે ચાલવુ અથોગ સાગ જોઈ, ઘોડાપર બેસીને હું ત્યાં મરો ખરો પણ ઉપવાસના લીધે કાચજ કરવાની સત્તા નહીં નહીં, તેથી સ્ત્રીમન પણ માગથી યજ રકશે કે નહીં એવુ મને લાગતું હતું પણ મનમાં તીવ્ર કરીને ચિતામનનો આવામ મેતો ક્યો તેનો આશ્ચર્યકારક પરાજામ તો થયો કે -તે પરી મારામા તાત્કાલીક નવજીવન પેદા થઈને તે વખતે ઉત્સાહ સાથે, કાચજ આપવાનું કામ મે પૂરું કર્યું હતું મીજે દોરો ઉપવાસ છતાં પણ મારામાં તેનીજ હોશીવાગી ટકી રહી હતી એકદરે મારું ચગીર વગરે લગુગર અને ચતિ મવ ઉત્સાહ બરેકુ થવુ ગય છે અને રૂઝિ પધે છે

કુંભક નામનો પ્રાણાયામ વધારે વખત ટકા રહે છે અને તે પશુ સુગમતાથી—નહી, ત્રાસથી એવો ટકા શકે છે એ બાબત ઉપર ફેટલાક અનુભવી યોગીઓનો અભિપ્રાય લેતાં તેઓ કહે છે કે શિર્ષાસન કર્યા પછી પ્રાણાયામનો અભ્યાસ કરવાથી, તે માણસ સમાધિ સુધીની સ્થિતિ—ઉત્તમ પ્રકારનું ચિત્ત એકામતા સુપ્રાદન કરી શકે છે ખીજ એક યોગાભ્યાસી મહાત્મા જણાવે છે કે દરરોજ ૪ કલાક શિર્ષાસન કર્યા પછી પ્રાણાયામ કરવામાં આવે તો, તેનાથી પચ્ચક્રનો વેધ પશુ થઇ શકે છે સમાધિ એટલે, પૂર્ણ ચિત્તની એકામતા હોય છે તેમાં અસપ્રગાત સમાધિ અને સપ્રગાતસમાધિ એવા બે ભેદ છે અદ્વૈત શાસ્ત્ર—વેદાંત એ એક જ એક મુખ્ય અને ખરૂં શાસ્ત્ર છે તે શાસ્ત્રની યોગશાસ્ત્ર એ એક કલા—અંશ છે તે યોગશાસ્ત્રમાં અસપ્રગાત સમાધિમાં બ્રહ્મસાક્ષાત્કાર થાય છે. અને સપ્રગાત સમાધિમાં જ વસ્તુ ધારીતે સંયમ કરેલો હોય એ, તે વસ્તુની પ્રાપ્તિ તે સપ્રગાત સમાધિની પૂર્ણ અવસ્થામાં થાય છે એવું પશુ યોગશાસ્ત્ર જ કહે છે અને સિદ્ધ કરી આપે છે. હશે આપણા જેવા વ્યવહાર લોકોને ઐદિક ઐશ્વર્ય ભોગવવાની ઇચ્છા ધરાવનારને અમંપ્રગાત સમાધિનું અત્યારે પ્રયોજન નથી કારણુ ઐદીક સર્વ ઇચ્છા પૂર્ણ થઇને વૈરાગ્ય પ્રગટ થયા વિના તેઓ અધીકાર જ પ્રાપ્ત થવો નથી. માટે એ સર્વોત્તમ કાંટીનો ધણે ઉયો વિચાર હાય બાહ્યપર મૂકવો એકાએક છે માત્ર, ઐદિક ઉન્નતિનો જ વિચાર અવાવીને આ યોગાસન પદ્ધતિનો બ્યાગમ ફેટનો ફાવેલો કરે છે તે જોવાનું છે પ્રાણાયામની કુંભક અવસ્થા પૂર્ણ હસ્તગત મિદ્ધ કાવામાં શિર્ષાસનની જલ્દી મદદ થાય છે અને કુંભક અવસ્થા સિદ્ધ થઇ કે ધારેલી વસ્તુનો સંયમ તે સ્થિતિમાં કરવાથી સપ્રગાત સમાધિ સાધી શકાય છે તેનું ફળ શરીરની આરોગ્યતા અને જલ્દવર્ધન એ તેા તેની અગમ્યુત એક અશના ફળરૂપ છે, તે તોમળશેજી ઉપરાંત ધારેલી વસ્તુના સંયમથી, સમગ્ર પરમેશ્વર તે તો ધારેલી વસ્તુ પશુ આપે છે, એ ફેટલો મોશ લાભ છે તે બાબત યોગશાસ્ત્ર એ ધર્તીંગ છે, ખાલી આગસુ લોકો તેના પછવાડે નકામો જખત શુમાવે છે વિગેરે ગપાટક ઠોકનારા લોકોએ ખામ કરીને વિચાર કરવા જેવો છે

આ એકદર અનુભવ ઉપરથી ઉપર જણેલી ધર્મની બ્યાખ્યા પ્રમાણે શિર્ષાસનનો બ્યાગમ એ એક એવી અદ્ભુત યીજ છે કે તેના અભ્યાસથી ઐદીક આ પારલોકિક સુખ શાંતિ, રહેજી હસ્તગત કરી શકાય છે તેટલા માટે પ્રિય, અને સુગ વાચકો તમે ઉત્સાહથી શિર્ષાસનનો અભ્યાસ કરવા બ્યાજથી જ શરૂઆત કરશે એવી હામશીની વિનતી કરું છું

બીજા અભ્યાસી માણસોના અનુભવ

લાનોલી ગામમાં રહેનાર કુવરપાનદ મહારાજના એ આસન વિષેના અનુભવ એવા જ ઉત્માહકારક છે એટલું જ નહિ પશુ તેઓ પ્રથમ મસ્કૃતના શિક્ષક હતાં ત્યાંથી તેમને આપના લોકોની નમળાઇ તેમાં વિશેષે કરીને કાષ્ટરૂડો તથા કેલેજેમા ભજનનાર હોકરાની નમળી શારિરીક સ્થિતિ તેમના અવલોકનમાં આવી હતી તેટલા માટે તે મહાત્મા તે સ્થિતિથી રીતે સુધરશે એ મવાવમાં ઘણા ઇલાજો અજમાવી એકાએક, તેમાં નિષ્ફળ ની વડયા હતા બાદ યોગાસના બ્યાગમનો વિચાર તેમના મનમાં વેદ્ય પામ્યો તેનો અનુભવ પડે તે કરીને ખીજ ઉપર પશુ કરાવ લીને અને યોગામન પદ્ધતિનો અભ્યાસ મરચીટ કર્યાથી, પોતે તરફ તેમનું પૂર્ણ લાગી રહ્યું છે સ્વાનુભવથી તેની સર્વોત્તમતાનું સિદ્ધ થયા બા

મટી જળ છે ન્યુમેનીના—સન્નિપાત અને કક્ષ્ય જેવા લગ્ન કર દરદોની પ્રથમ અવસ્થાથી જ, જે શીર્ષામિનનો વ્યાપામ રૂઝ કર્યો હોય તો પશ્ચો દ્વાપદો ચલાવે સંભવ રહેતો છે. તેટલા માટે ગૈલ અને ડાક્ટર લોકાએ ખતથી એ વ્યાખ્યાનો અનુભવ અવરૂપ લેવો જોઈએ

મુખ્યત્વે કરીને રામનો નાશ થયો એ મહત્વની બાબતનો આધાર, ચરોરમાં ચાતુ રહેલા રૂધિરાભિસરણ ઉપર રહેલો છે તેમા પશુ જુદા પ્રકાર છે એક તો શુદ્ધ રક્તના ફરવાથી ચરોરના જીવન પોષણનું કાર્ય સાધે ચાલે છે બીજું તે ક્રિયાથી અશુદ્ધ—ખરામ થયેલું રક્ત—પાછું એકઠું કરીને મેને શુદ્ધ કરવું પડે છે આ બે ક્રિયામા શુદ્ધ રૂધિરાભિ સરણની ક્રિયાને સ્વાભાવિક અનુકૂળતા છે પણ બીજી ક્રિયાને જે અશુદ્ધ રક્ત તપખંડ કરવું તેને સ્વાભાવિક અનુકૂળતા બોલી છે તેથી જ અશુદ્ધ રૂધિરાભિસરણમાં ધણા લો કેના રોગના મૂળ રહેલાં છે અર્થાત એ વંચકીન મામન છે, તેવી તેની વીથેય ચર્ચા અ-ત્રેના ચિન્તનમા કરવી સારી નથી, પણ જ્યારે વગર ટ્વા દારૂથી જ રોગનો નાશ કરવાની વ્યાપામની પદ્ધતિ આપણે લખીએ છીએ તો તેનું પુરતું વર્ણન અત્રે, બીજાની જાણ સારૂ આપવું અવગણ છે, ઈંગ્લેન્ડ ગેન્ડ પદ્ધતિમા પણ અશુદ્ધ રૂધિરાભિસરણ દિન સરક્યુ-લેશન—ઉપર ધણાખરા રોગનો આધાર રહેતો છે માટે તેવા મહત્વના અશુદ્ધ રૂધિરાભિ-સરણની ક્રિયાઓમાં, આ આસનથી કેટલો મોટો ફાયદો થાય છે, તેની અનુભવીક માહિતી બીજા અભ્યાસીના શબ્દોમા આગળ આપવામાં આવશે, અત્રે તો ફક્ત પદ્ધતિ દેવશર્માના અનુભવો માન લખવાનીએ છીએ

૬ અશક્તિ ઉપર પારજીવન—તા ૧-૮-૨૦ ના રોજ મને દોઢ માર્ષલના છેટના ગામમા બાપજી આપવા જવાનું હતું તે દીસે મને ઉપવાસ હતો, પગે ચાલવું અપોગ્ય લાગ-
“થી, થોડાપર ખેસીને હું ત્યા ગયો ખરો. પણ ઉપવાસના લીધે બાપજી કરવાની સત્તા
.. રહી નહતી. તેથી શીર્ષામન પણ મારાથી થઈ ચક્રો કે નહીં એવું મને લાગતું હતું પણ મનમાં નીર્ધાર કરીને શીર્ષામનનો વ્યાપામ મેતો કર્યો તેનો આશ્ચર્યકારક પરીણામ તો થયો કે—તે પછી મારામા તાત્કાલીક નવજીવન પેદા થયેને તે વખતે ઉત્સાહ સાથે, બાપજી આપવાનું કામ મે પૂરું કર્યું હતું મીજે દીવસે ઉપવાસ છતાં પણ મારામાં તેવીજ હોંશીયારી ટકી રહી હતી એકદરે મારૂ ચરીર વચારે તન્દુરસ્ત અને શક્તિ મય ઉત્સાહ ભરેલું થતું જળ છે અને શક્તિ વધે છે

૭ જાડાની કમજીવતપર તે વ્યાપામની અમગ—મને જન્મથી જ બધકોપ—જાડાની કમજીવતા નામનો રોગ હતો દવાને ઉપરોગ કરતા હતા, એક અડવાડીવામા ૨-૩ વખતે જાડો ઉતરવા માંડ્યો પણ દરરોજ જાડો ઉતરતો નહોતો પણ એ આસનનો વ્યાપામ કર્યા પછી તે દરદ તો મટી ગયું છે વગર દવાયે દરરોજ મને શોય—જાડો સાફ ઉતરે છે અને પેટમા વાયુ વીજેરેનો વીકાર કે બદ્ધજમ્બી ત્વારથી થતી નથી. ઈંગ્લેન્ડમાં કેહેવત છે કે યુનિવર્સીટીની ૧૦ ડીગ્રી મેગવત કરતાં દરરોજ એક વખતે જાડો સાફ ઉતરે એવી કુદરતની અનુકૂળતા મેગવતી એ વધારે લાભદાયક છે તે કેહેવત એ આસનના વ્યાપામ થઈ મારામા ખરી થઈ છે

૮ મારા ચરીર ઉપરની ત્વચામાં પેડધાં કરતાં તેજાશિવના વવતી જળ છે અને મારૂ ચરીર હલકું અને ચપળ—સ્ફુર્તિવાળું જનતું જળ છે

૯ પ્રાણની નળી ઉપર તેનો પગિજીવન—એ આસનનો સારો અભ્યાસ થયા પછી—

કુલક નામનો પ્રાણાયામ વધારે વખત ટકી રહે છે અને તે પણ સુગમતાથી—નહી, ત્રાસથી એવો ટકી શકે છે એ બાબત ઉપર ફેટકાક અનુભવી યોગીઓનો અભિપ્રાય લેતાં તેઓ કહે છે કે શિર્ષાસન કર્યા પછી પ્રાણાયામનો અભ્યાસ કરવાથી, તે માણસ સમાધિ સુધીની સ્થિતિની—ઉત્તમ પ્રકારનું ચિત્ત એકામતા સ્થાપન કરી શકે છે બીજા એક યોગી બ્યાસી મહાત્મા જણાવે છે કે દરરોજ ૩ કલાક શિર્ષાસન કર્યા પછી પ્રાણાયામ કરવામાં આવે તો, તેનાથી પચ્ચક્રનો વેધ પણ થઈ શકે છે મમાધિ એટલે, પૂર્ણ ચીત્તની એકામતા હોય છે તેમાં અસંપ્રગાત સમાધિ અને સપ્રગાતસમાધિ એવા બે સ્તર છે અદ્વૈત શાસ્ત્ર—વેદાંત એ એક જ એક મુખ્ય અને ખરું શાસ્ત્ર છે તે શાસ્ત્રની યોગશાસ્ત્ર એ એક કલા—મંત્ર છે તે યોગશાસ્ત્રમાં અમપ્રગાત સમાધિમાં બ્રહ્મસાક્ષાત્કાર થાય છે. અને સંપ્રગાત સમાધિમાં જે વસ્તુ ધારીને સંયમ કરેલો થાય છે, તે વસ્તુની પ્રાપ્તિ તે સપ્રગાત સમાધિની પૂર્ણ અવસ્થામાં થાય છે એવું પણ યોગશાસ્ત્ર જ કહે છે અને સિદ્ધ કરી આપે છે. હશે આપણા જેવા વ્યવહાર લોકોને ઐદિક અર્થ બોગવવાની ઇચ્છા ધરાવનારને અમપ્રગાત સમાધિનું અત્યારે પ્રયોજન નથી કારણુ ઐદીક સર્વ ઇચ્છા પૂર્ણ થઈને વૈરાગ્ય પ્રગટ થયા વિના તેવો અધીકાર જ પ્રાપ્ત થતો નથી માટે એ સર્વોત્તમ કાંટીનો ધણો ઉંચો ત્રિમુક દાવ બાણુપર મુકવો જોઈએ છે માત્ર ઐદિક ઉત્તરિનો જ વિચાર અગાવીને આ યોગાસન પદ્ધતિનો વ્યાયામ ફેટવો શક્ય છે તે જોવાનું છે પ્રાણાયામની કુલક અવસ્થા પૂર્ણ હસ્તગત મિદ્ધ કરવામાં શિર્ષાસનની જડુ મદદ આ છે અને કુલક અવસ્થા સિદ્ધ થઈ કાદેલી વસ્તુનો સંયમ તે સ્થિતિમાં કરવાથી સપ્રગાત સમાધિ સાધી શકાય છે તેનું ફળ શરીરની આરોગ્યતા અને અવર્ચન એ તો તેના અગચુત એક અથના ફળ છે, તે તોમળશેજી ઉપરાંત કાદેલી વસ્તુના સંયમથી, સચુચ પરમેશ્વર તે તો કાદેલી વસ્તુ પણ આપે છે, એ ફેટવો મોટો લાભ છે તે બાબત યોગશાસ્ત્ર એ ધર્તીંગ છે, ખાલી આજમુ લોકો તેના પછાડે નકામો વખત ગુમાવે છે વિગેરે મપાજીક ઠાકનારા લોકોએ ખાસ કરીને વિચાર કરવા જેવો છે

આ એકદર અનુભવ ઉપરથી ઉપર કળેલી ધર્મની વ્યાખ્યા પ્રમાણે શિર્ષાસનનો વ્યાયામ એ એક એવી બાદબૂત બીજ છે કે તેના અભ્યાસથી ઐદીક આ પારલોકીક સુખ પ્રાપ્તિ, સ્થેજ હસ્તગત કરી શકાય છે તેટલા માટે ત્રિમુખને સુઠ વાચકો તમે ઉત્સાહથી શિર્ષાસનનો અભ્યાસ કરવા આજથી જ શરૂઆત કરશો એવી હામણીની વિનંતી કરું છું

બીજા અધ્યાયની માણસોના અનુભવ.

લાનોલી ગામમાં રહેનાર કુવત્થાનક મહારાજના એ આસન વિષેના અનુભવ એવા જ ઉત્સાહકારક છે એટલું જ નહિ પણ તેઓ પ્રથમ સંસ્કૃતના શિક્ષક હતા ત્વાચી તેમને આપના લોકોની નમ્રગાઇ તેમાં વિશેષે કરીને હાઈસ્કુનો તથા કાલેજેમાં બચનાર છોકરાની નમ્રગાઈ શારીરિક સ્થિતિ તેમના અવલોકનમાં આવી હતી તેટલા માટે ને મદાતમાં તે સ્થિતિથી રીતે સુધરશે એ સવાલમાં ઘણા ઇલાજો અજમાવી જોઈને, તેમાં નિષ્ફળ ની વડયા હતા બાદ યોગાસાના વ્યાયામનો વિચાર તેમના મનમાં દેવ પામ્યો તેનો અનુભવ પડે તે કરીને બીજા ઉપર પણ કરાવવાની અને યોગાસન પદ્ધતિનો વ્યાયામ અવ્યેટ હોયથી, ચોતરફ તેમનું પૂર્ણ હાગી રહ્યું છે સ્વાનુભવથી તેની સર્વોત્તમતા સિદ્ધ થયા બાદ

હાલ તેમણે એજલાનોલી ગામમાં દેવધ્ય નામનો આશ્રમ ખોલ્યો છે, તે આશ્રમમાં યોગી મન પદ્માત્મા બ્યાયામની પ્રત્યક્ષ દેશવણી (પ્રાકૃતીક ક્ષેત્રીય) આપવામાં આવે છે તેટલાથી એ બ્યાયામની શ્રેષ્ઠતા સહેજ અને નિર્વિવાદ મિદ્ધ થઈ શકે છે તેમના તથા બીજા અગ્રણી માણસોના અનુભવ આગળ જતાં આ તેજમ્મા આપવામાં આવશે તે અનુભવો જલ્પથી દર્શાવે વખત સરીરની તન્દુરસ્તી કેવી રીતે વધારવી તેનો ધણો ખરો ખુલાસો થઈને વાચકોને સમાધાન થઈને તે બ્યાયામની પ્રવૃત્તિ કરવાના કામમાં હિમેશ સાથે ઉભા પેદા થશે.

મનુષ્ય જાતની તન્દુરસ્તી સારી હોયતો જ, તેમનાથી ધારણાં કામ થઈ શકે છે, નહીં તો પોતાનું જ કામ, બીજા મારફતે કરાવી શકે પડે છે જેથી પોતે તથા પોતાની મદદે રોકાયેલા માણસ એવા બંને જણોથી બીજા કામ થઈ શકતું નથી, પ્રાચીન કાળના વખતમાં થોડું કામ કરીને પેટ ભરી શકતું હતું પણ હાલ જે કે સુધારો થયો છે, અને વજીર તથા રસાયનિક ચીજો નવી નવી પેદા થાય છે, જેથી મનુષ્યોની સુખશાંતિ વધવી જોઈએ છે, તે ઠેકાણે પેદેલા જેવું થોડા વખતનું કામ પેટ ભરી શકતું નથી, એવો અનુભવ ધણો સાચો અને વિચારવ ત લોકોનો આવેતો છે, તેમાં વળી વધારો તો એ ધણેલો છે કે આમ પાશ્ચાત્ય લોકોના સદ્વાસના પધ્ધતિથી, તેમના જેવી જીવિકા શાસ્ત્રોના પ્રગતિ કરીને, પંસો મેળવવા માટે પોતાના આચાર વિચાર, છત્ર વ્યક્તિની કુલ પરપરાના આદી આદર્શ સમ્મતા અને શિષ્ટાચાર અને પેદાની પ્રતિષ્ઠા વીચરે જગતમાં ધણું કુર્બંદી કરવામાં આવે છે, તેથી મનસોહત આચરણ અને નીસલવાચાલપણ કરવાથી તેવું બોલનારા અને દેખીતા દેશીયાં માણસો યોગરદમ ધામધથી રચીપચીને ગમે તેમ વર્તે છે, એવી રીતિ ગર્હાણીય અગોચર છે તે કાષ્ઠી સેહેજ કરી શકશે. દરેક વ્યવસાયને પરમાત્માનો આશ્રય હોય તોજ તે મજબૂત થઈને મમાધાન આપે છે, તેના માટે મદદમાં કષ્ટાદ મુનિયે પોતાના વૈશીષિક દર્શનમાં કહ્યું છે કે એતો અબુદ્ધની શ્રેયસસિદ્ધિ સપમાં જેનું પાલન કરવાથી આ લોકમાં સુખશાંતિ અને અનર્થ મળે છે, અને પરલોકનું ઉત્તમ સુખ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, તે ધમ કહેવાય છે, એ કે વૈશીષિક દર્શન દેવવાદી છે, તોપણ તેમાં ને ધર્મની આપ્ત્વા કરેલી છે તે બુદ્ધજગરી ઉત્તમ અને ઉચ્ચતમ સ્તર છે તેમાં કાંઈ શક્તિ તે પ્રમાણે જતાં આ લોકમાંનું ચાતુ રીતિમાંનું અનર્થ મેળવવામાં પોતાની તન્દુરસ્તી મારી મનમુગ્ધ થઈને તેટલા જ મારે પ્રાચીન પદ્ધતિનું જે શોધનાર તેની અમુક ગ્રાસનનો બ્યાયામ જાણીને આચારમાં મુકવામાં આવે તોની સદેશથી સરીરની શક્તિમાં વધારો થશે અને દરેકને ઐકીક અને પરમાધિક શ્રેષ્ઠ મુખો કરતમન કરવાનું હાર ઉઘાડું થશે એ દેખીતી સરળ વાત છે -

તે જાલ પ્રિય વાંચકોને એટલી જ ચિનતી છે કે આપ લેતાને એવો રિપત પ્રિય અને જરૂરનો તો સારો જ માત્ર તેનો ઉત્સાહથી સંતોષ જમાવ તો પ્રાયશઃ અને લેખક અનેની હિમેશમાં વધારો થવાથી એ મદદતના વિષયનું પ્રાચીન ખુદી યોગથી મનમુગ્ધ થઈ શકશે, એટલી જ અગ્રણીના છે

વસગતુ દવાઓ.

લેખક — કે સી મહેતા.

- (૧) કોઈ પણ પ્રકારના તાવપર — પ્રાત પાદ્મ તુળસી અને માન કાગાં મરી રહ વારે પાણીમા વાટીને પીવાથી અસ્ય તાર ઉતરી જશે.
- (૨) ચોથીઓ તાવ — માવળના પાંદડા મુલચા તી ચોથે દિવસે આવનારો તાવ ઉતરી જશે.
- (૩) પ્લેગથી બચાવવાવાળા ગોળાઓ ન્યોમકાના પાદડાં ૨ તોલા, સુંક, મગ્યા, પીપર, સિંધાતુલ્ય, કાળુ મીઠુ, છૂંદે અને કાળું છૂંદે આ દરેક એકેક તોલો અને હીંગ ૭ માસા આ મવતે ખાટીને ચાળીને લીલુના રસમા ખરલ કરીને ચણી-ખોરની બરાબર ગોળાઓ બનાવી લો આખાથી રોજ ત્રણ ગોળાઓ રૂતારે બપોરે અને સાંજે સેવન કરવા તી પ્લેગથી રક્ષા થાય છે.
- (૪) દાંત દવાવા બાદ જો દર્દ થાય તો મીઠુ પાણીમાં લોળીને કાગળા કરાવવાથી દર્દ બધ થશે.
- (૫) બાળકના દસ્ત (કામ) બધ કરવા — જરાક જેટલા કુમળીના રસમાં બાજરીની બરાબર અરીસુ લોળીને આપવાથી બધ થશે.
- (૬) બાળકના મેસેરીવા શીવર (ટાઢીઆ તાવ) પર — કાળા તુળસીનાં ચાર પાંદડા, બાવળના ચાર પાંદડાં અને અજબો એક માસો આ બધાને પાણીમા ઉકાળીને ઠંડુ કરીને નવરનાં ચઢવા પહેલાં પાવાથી બાળકાનો તાવ ઉતરી બધ છે.
- (૭) દુલ્લાબ લેવો — ૩ થી ૬ વર્ષના બાળક માટે એક તોલો એપસમ સોલ્ડ (વિલાયતી મીઠુ) પાણીમાં પાવુ દસથી પચ્ચીસ વર્ષના નવયુવકો માટે દોઢ થા જે તોલા અને પચ્ચીસથી ૧૦૦ વયના પુરુષો માટે અઢી તોલા લેવું.
- (૮) પાચનશક્તિ વધે — જમ્યા પહેલાં સિંધાતુલ્ય અને આદુ ખાવાથી પાચનશક્તિ વધે છે, ખાવાની રૂચી વધે છે, કંકે, જીર અને મુખની શુદ્ધિ થાય છે.
- (૯) પાચક ચુર્ણ — સુંક જે તોલા, વરીયાળા જે તોલા, કાળાંમરી જે તોલા, પીપર એક તોલા સંબરલુલ્ય જે તોલા, કાળું મીઠુ ૨ તોલા, સુંકા કુદીતો જે તોલા, તજ જે તોલા, ટંકજીખાર (કુસાવેસો) ૨ તોલા અને નવસાગર જે તોલા આ બધાને વાટીને ચાળીને ચુર્ણ કરીને પછી તેમાં ૧ માસો પીપરમીટનો સત્ત મેળવીને શીશીમા ભરીને છુય લગાવીને રહેવા દો આની એક માસાની માત્રા બોજનની બાદ બન્ને વખત સેવન કરવાથી અજીર્ણનો નાશ થાય છે, દુધા વધે છે, અને અજનું પાચન થઈને દસ્ત સાફ આવે છે.
- (૧૦) જીખ ન લાગે — સોઢી રાઇ, કુલાવેલી હીમ, સોઢી સુંક, સોઢી છૂંદે અને સિંધાતુલ્ય અદાજથી દહીમાં મેળવીને મધે અને સેવન કરો.

- (૧૧) જે સમુવત્તુ તેલ અને ખારીક સિધાતુણુ રોજ દાતોપર ધસવામાં આવેને કાંઈ રોગ મમુદમાં નથી થને.
- (૧૨) દેવતાથી દાક્યાપર—કાચો બટાટો વાટીને મલમના દુઢ્યાપર પાથરીને તેની મજી ખાધવાથી આરામ થાય છે. લીખડાની છાલ વાળીને તેની રાખ લગાડી દેવાથી પશુ બળ્યાનો ધાવ ઠીક થઈ જાય છે.
- (૧૩) કમરનું દર્દ—ગુગળ એ ભાગ અને કાચાં મરી એક ભાગ વાટીને લગાડવાથી કમરનું દર્દ સાર થઈ જાય છે.
- (૧૪) ચોખાના ધોવરામણમાં જગદ જ્યારણ વાટીને પાવાથી ઉટ્ટી બધ થઈ જાય છે.
- (૧૫) દડતાલનો ધુમાડો આપવાથી વીંછી નથી રહેતા.
- (૧૬) કાનખજુરો કાનમાં ચાલી ગયો હોય તો શીપાનું પાણી કાનમાં નાંખવું.
- (૧૭) ખસ થઈ હોય તો ઘાંચાળાનું ચુર્ણ મધમાં મેળવીને ખાવું.
- (૧૮) જે ખીત થવાનો હોય તો લરીંગ વા દાણું મરી પાણીમાં વાડી લગાડવાથી ખીલ જોર નહીં પડે.
- (૧૯) નખમાં વાગવાથી તે ઉતરી ગયો હોય તો ગરમ પાણીની ધાર છોડવાથી ડરદ મટી જશે.
- (૨૦) નારંગેરી કુટી હોય તો માટીના પાણીમાં નાંખીને સુધવાથી તરત બધ થશે.
- (૨૧) ઉલ્લના ઝેરપર અરીજીને પાણીમાં ધસીને લેપ કરવાથી આરામ થાય છે.
- (૨૨) ચરીરપર કાંઈ ઠંડાણે માંદડી કુટી ચુતરી ગઈ હોય તો કેરીની ખદાઈ પાણીમાં ધસીને ચોપડવાથી આરામ થાય છે.
- (૨૩) વાંધ આવતી હોય તો અરીડો પાણીમાં ધસીને બેચાર ટીપા નાકમાં નાંખવાથી છીંક આવેને આરામ થઈ જાય છે.
- (૨૪) માથામાં દર્દ થવું હોય તો બદામ ધસીને લેપ કરે.

ભાગ્યોદયની

આ વર્ષની ભેટ

અતિ ઉપયોગી અને મદદરવા વિષય અબધી છે તે આવના માસમાં ગદાર પાશે ભાગ્યોદયનું આ વર્ષ આવના અંકથી પુર થશે માટે નવા માંદોએ તાજી નાગ નખાવવાં. ભેટ ચળવી દડીશન આવના અંકમાં અપાયે.

શ્રી ચરકસંહિતા-ચિકિત્સા સ્થાન.

રાજ્યક્ષમા ચિકિત્સા.

આઠમે અધ્યાય

ક્ષય રોગની ચિકિત્સા

પૂર્વ સમયમા મર્દાઈ લોહાએ દેવતાઓ પાસેથી ચદ્રમા કામાસકત થવાથી તે વિપ-
યમાં આ પૂર્વે કથા સાંભળો હતી ૧

એક વખતે ચદ્રમા રોહિણીમાં બહુ કામાસકત થવાથી પોતાના શરીરની ગૂંચા કરી
શક્યા નહિ તેથી ચદ્રમાનું શરીર સ્નેહ-ક્ષીણ (ધાતુરીજ) થવાથી ક્ષીણ થઈ અર્થ ૨

દક્ષપ્રજાપતિએ ચદ્રમા રોહિણી સિવાય પોતાની બીજી સત્યાવીર્ય કન્યાઓને ત્યાગ
કર્યો છે ૧ કેવળ રોહિણી ઉપરજ આસકત છે એમ જાણીને જાણે મર્તિમાન રોગ ખડો
થયો હોય તેમ સ્વાસના રૂપમાં તે બહાર નિકળ્યો ૩

દક્ષ પ્રજાપતિએ ચદ્રમાને અહારાદ્ય કન્યાઓ પરણાવી હતી પણ તેમાંથી રોહિણી
સિવાય બીજાપર ચદ્રમાની પ્રિતિ નહોતી ૪

એક દક્ષપ્રજાપતિના કોષથી તેમજ બધી સ્ત્રીઓમાં સમદષ્ટિ ન રાખવાથી રજ-
શુષ્કનું કારણ બનવાથી અધ નિર્ધન તથા દીન ચદ્રમાના શરીરમાં રાજ્યક્ષમા (ક્ષયરોગ)
પ્રવેશ કર્યો ૫

આ દક્ષપ્રજાપતિના મહા કોષથી તિરસ્કાર કરેલા ચદ્રમાની કાતી અત્યંત ક્ષીણ થઇ
જઇ ત્યારે ચદ્રમા દેવતાઓ તથા દેવર્ષિઓને સાથે લઇને દક્ષપ્રજાપતિ પાસે ગયા ૬

૧ ચદ્રમા શરણે આવેલા છે એમ જાણીને તેમજ તેની બુદ્ધિ શુદ્ધ થઇ છે એમ જાણીને
દક્ષપ્રજાપતિએ તેનાપર કૃપા કરી (પ્રસન્ન થયા) અને તેમની કૃપાથી અશ્વત્થામીકુમારે
તેમની દવા કરી. ૭

દવાના રોગથી ચદ્રમા ક્ષયરોગથી નિરોગી થઇને પ્રથમ દત્તા પુત્રના કર્તા અધિક
શોભાવાળા થયા અને અશ્વત્થામીકુમારની ચિકિત્સાથી બહુજ ટેજવાળા તેમજ સત્વશુષ્ક
વાળા થયા ૮

કોષ, ક્ષય, જ્વરરોગ અને દુષ્ક્રિયા એ બધા એકાર્થવાચક શબ્દ છે આ ક્ષય પ્રથમ
ચદ્રમાને થયેલો તેથી રાજ્યક્ષમા જ કહેત છે ૯

અશ્વત્થામીકુમારે ચદ્રમાને હુકાર કરીને સ્વર્ગમાંની કાઠી ચૂક્યો તેથી તે પ્રતીપર આવી
ગયેલો છે અને પુનઃ પ્રકારના કારણથી આ ક્ષય રોગ માણસના શરીરમાં પ્રવેશ કરે છે ૧૦

૧ અપચા બળને આરભ (સાદમ) પોતાનો ચક્તિ ઉપરાંત મદેનત ૨ વેત્રનું ધારણ
કરવું (ખડો પેચાળ, પવન ધંત્યાદિ રોકવા) ૩ કોષપણ ધારણથી ધાતુની ક્ષીણતા ૪
વિરમપણે ખાવું આ ચાર રાજ્યક્ષમાના મુખ્ય કારણો છે.

તેમ આપણે જ્યારે આત્મચિત્તનરૂપ ધર્મણથી અથવા દીવાસળીથી આપણામા જ્યોતિ પ્રકટાવીએ ત્યારે આપણામા રહેલા આત્મજ્યોતિના ગુણ ધર્મો પ્રકટ થાય છે અને એવી રીતે આપણા હૃદયકમળમા રહેલા આત્માને આપણે પ્રત્યક્ષ અનુભવી શકીએ છીએ.

આત્મજ્યોતિ પ્રકટ થતા તેના ગુણધર્મો આપણામા અનુભવાય છે સર્વજ્ઞ-પણું, સર્વશક્તિમાનપણું, સદા આનંદ, અખંડ સુખ, સામર્થ્ય વિગેરે આત્માના અલૌકિક ગુણો આપણામા આત્મચિત્તન દ્વારા આત્મજ્યોતિ પ્રકટતા અનુભવી શકાય છે જેમ લોકડું જ્યાં સુધી એમને એમ પડી રહે છે, ત્યાં સુધી તેમા અગ્નિ હોવા છતાં ધણુ તેનામા અગ્નિનો ઘાઠ ઉત્પન્ન કરવાનો, પ્રકાશ આપવાનો એ વિગેરે ગુણો જણાતા નથી. તેમ આપણામા પણ આત્મા જ્યાં સુધી સુષુપ્ત દશામાં હોય છે ત્યાં સુધી આપણે જીવતાવને પાત્રી આત્માના ગુણધર્મોને પ્રકટાવી શકતા નથી. પણ જ્યારે સદ્ગુરુ દ્વારા આત્મચિત્તનનો 'યથાર્થ' માર્ગ જાણવામા આવે અને આપણે તે માર્ગ દ્વારા આપણામા આત્મજ્યોતિ પ્રકટાવી શકીએ ત્યારે આત્માના બધાય ધર્મો આપણે આપણામા અનુભવી શકીએ છીએ. આત્મજ્યોતિ પ્રકટ થતા આત્મબળ પ્રાપ્ત થાય છે, તેવું આત્મબળ જ પશુબળને પાછું હઠાવી શકે છે નહિ કે વાતોમા માની લીધેલું આત્મબળ પશુબળ સામે ટકી શકે.

પોતાના હૃદયકમળમા રહેલા પરમજ્યોતિરૂપ આત્મામા જ નિતિશય સુખ રહેલું છે આપણે માત્ર જમથી જ બાહ્ય પદાર્થોમા સુખ માની બેઠા છીએ, ખરું સુખ બહારના પદાર્થોમા નથી પણ આત્મામા જ છે જ્યારે મનુષ્યને બાહ્ય પદાર્થોમા માનેલું સુખ મિથ્યા લાગે છે ત્યારે તેની પ્રીતિ આત્મા ઉપર જોડાય છે આત્મામા જ અનન્ય સુખ રહેલું છે તે સુખ જ્યારે મન વિષયોમા લટકતું અટકે ત્યારે પ્રાપ્ત થાય છે

રાત્રિમા સુખ માનનારા વિષયલપટો, ચોરો, ઘુવડો જ્યારે સૂર્યનો ઉદય થાય છે ત્યારે સતાર્ધ પેસે છે, અને રાત્રિનું અધારૂં મટી પ્રકાશ થઈ રહે છે તેમ મનુષ્યને જ્યારે આત્મામા રહેલા પ્રજ્ઞાનહતુ લાન થાય છે ત્યારે અજ્ઞાનરૂપી અધકારનો નાશ થઈ પ્રજ્ઞાકાર વૃત્તિ થઈ રહે છે

આ શરીર અને સંસારના સર્વ પદાર્થો નાશવત છે, જેમ પીંપળાનું વૃક્ષ એક વખતે કલકલા લીલું છમ ખીલી રહે છે છતાં બીજી ઋતુમા તેના પાદડા સુકાઈ ખરી પડે છે ને સુકા કુઠા જેવું લાગે છે તેમ આ શરીરો પણ બાળ, યુવામા ખીલેલા, વૃદ્ધાવસ્થામા કળમાઈ જાય છે અને અતે નાશ પામે છે આ જગત્ના સર્વ પદાર્થો તેવીજ રીતે નાશવત છે આ સર્વ શરીરોનું મૂળ-ભૂત કારણ બ્રહ્મ છે છતાં શરીરો અનિત્ય છે આ શરીરોદ્વારા આત્મચિત્ત-નથી બ્રહ્મનો નાક્ષાત્કાંત ધર્મ શકે છે આપણે આ નાશવત શરીરમા પણ આ-

આત્મવલ્લી પ્રાપ્તિ.

(અનુભવાન ગતાક્રમી)

આ સ સાર સાગરને તરી જવા માટે ઉત્તમમા ઉત્તમ નૌકા તે આત્મ ચિતન છે જેમને નદીના સામે પાર જવા માટે ઉત્તમ નૌકા મળી હોય છે, હલેસા મારતા મારી રીતે આવડે છે, તેઓ જરૂર સામે પાર થોડીવારમા જ પહોચી શકે છે જેમને તે નદીના મહાજળમા, રહેલા હિરામાણિક્ય મેળવવાની ઇચ્છા હોતી નથી તે માત્ર સામે કિનારે પહોચવાની જ આશાથી નૌકા આગળને આગળ ધપાવ્યે જાય છે, તેમ જેનું મન વાસનાથી લોભાતું નથી તે આત્મચિતનરૂપ ઉત્તમ નૌકાથી આત્મજ્ઞાનરૂપી સામે કિનારે જલ્દી પહોચી જાય છે

ધણુ મોક્ષને ઇચ્છે છે, આત્માનું જ્ઞાન એજ મોક્ષ છે સર્વ જીવોના આત્મારૂપ જે સ્વયં પ્રકાશ ચેતન પુરુષ છે તેજ આત્મા છે જ્યારે ઇન્દ્રિયો મનમા લય લાવને પામે છે અને મન આત્મામા ભેડાય છે ત્યારે આત્માનું જ્ઞાન થાય છે ઉદ્યમા જેમ ઇન્દ્રિયો લયલાવને પામે છે અને સ્વપ્ન આવે છે ત્યારે સ્વપ્નમા ભેડેલા પદાર્થોનું જાગૃતમા જે જ્ઞાન રહે છે તે આત્માના સાક્ષી પશ્ચાત્તી જ આ સર્વ પ્રાણિપદાર્થમા પરમાત્મા વિલસી રહેલા છે. તે પરમાત્મા આપણા અંતરમા પણ સદા વિદ્યમાન છે આત્મા સર્વના કારણરૂપ છે કામના, અને વાસનાનો ત્યાગ કરી મન આત્મચિતનના માર્ગે વળે છે તો જરૂર આત્માના દર્શન થઈ શકે છે

જેમ લાકડામા અગ્નિ રહ્યા છતાં પણ આપણે તેમા અગ્નિ ભેઈ શકતા નથી, લાકડાને અડવાથી આપણે જેમ અગ્નિથી દાઝીએ તેમ દઝાતા નથી લાકડામા અગ્નિ હોવા છતાં પણ આપણે તે લાકડામા અગ્નિના શુષ્ક ધર્મોનું જ્ઞાન થતું નથી પણ જ્યારે તેજ લાકડાને જ્યારે ધર્મણથી કિવા દીવાસળીથી સળગાવીએ છીએ ત્યારે તેજ લાકડું અગ્નિમય થઈ જાય છે તેનું તેજ લાકડું જેમા અગ્નિ સદા વિદ્યમાન હોવા છતાં પણ આપણને તેમા અગ્નિનું જ્ઞાન થતું નહોતું, પણ જ્યારે તેને દીવાસળીથી કે ધર્મણથી સળગાવવામા આવ્યું ત્યારે તેમા અગ્નિ જણાયો, અને તેજ લાકડાને અડવાથી દઝાવા લાગ્યા એજ લાકડામા અગ્નિના શુષ્ક ધર્મો પ્રકટ થયા તેવી રીતે સર્વ પ્રાણી પદાર્થોમા આત્મા સદા વિદ્યમાન હોવા છતાં પણ આપણે તેમા આત્માનો અનુભવ કરી શકતા નથી આપણામા આત્મજ્યોતિ સદા વિદ્યમાન હોવા છતાં આપણે તેનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરી શકતા નથી કાચુ કે લાકડામા અગ્નિ હોવા છતાં પણ જ્યારે તેમા ધર્મણથી અગ્નિ પ્રકટ કરીએ છીએ ત્યારે તેમા અગ્નિ જણાય છે.

તેમ આપણે જ્યારે આત્મચિત્તનરૂપ ઘર્ષણથી અથવા દીવાસળીથી આપણામા જ્યોતિ પ્રકટાવીએ ત્યારે આપણામા રહેલ આત્મજ્યોતિના ગુણ ધર્મો પ્રકટ થાય છે અને એવી રીતે આપણા હૃદયકમળમા રહેલા આત્માને આપણે પ્રત્યક્ષ અનુભવી શકીએ છીએ.

આત્મજ્યોતિ પ્રકટ થતા તેના ગુણધર્મો આપણામા અનુભવાય છે. સર્વજ્ઞ-પણું, સર્વશક્તિમાનપણું, સદા આનંદ, અખંડ સુખ, સામર્થ્ય વિગેરે આત્માના અલૌકિક ગુણો આપણામા આત્મચિત્તન દ્વારા આત્મજ્યોતિ પ્રકટતા અનુભવી શકાય છે જેમ લાકડું જ્યાં સુધી એમને એમ પડી રહે છે, ત્યાં સુધી તેમા અગ્નિ હોવા છતાં પણ તેનામા અગ્નિનો દાહ ઉત્પન્ન કરવાનો, પ્રકાશ આપવાનો એ વિગેરે ગુણો જણાતા નથી. તેમ આપણામા પણ આત્મા જ્યાં સુધી સુષુપ્ત દશામા હોય છે ત્યાં સુધી આપણે જીવભાવને પામી આત્માના ગુણધર્મોને પ્રકટાવી શકતા નથી પણ જ્યારે સદ્ગુરુ દ્વારા આત્મચિત્તનનો યથાર્થ માર્ગ જાણવામા આવે અને આપણે તે માર્ગ દ્વારા આપણામા આત્મજ્યોતિ પ્રકટાવી શકીએ ત્યારે આત્માના બધાય ધર્મો આપણે આપણામા અનુભવી શકીએ છીએ. આત્મજ્યોતિ પ્રકટ થતા આત્મબળ પ્રાપ્ત થાય છે, તેણે આત્મબળ જ પશુબળને પાછું હઠાવી શકે છે નહિ કે વાતોમા માની લીધેલ આત્મબળ પશુબળ સામે ટકી શકે.

ચેતાના હૃદયકમળમા રહેલા પરમજ્યોતિરૂપ આત્મામા જ નિતિશય સુખ રહેલું છે આપણે માત્ર જમથી જ બાહ્ય પદાર્થોમા સુખ માની બેઠા છીએ, ખરૂં સુખ બહારના પદાર્થોમા નથી પણ આત્મામા જ છે જ્યારે મનુષ્યને બાહ્ય પદાર્થોમા માનેલું સુખ મિથ્યા લાગે છે ત્યારે તેની પ્રીતિ આત્મા ઉપર નોંઠાય છે આત્મામા જ અનન્ય સુખ રહેલું છે તે સુખ જ્યારે મન વિષયોમા ભટકતું અટકે ત્યારે પ્રાપ્ત થાય છે.

રાત્રિમા સુખ માનનારા વિષયલપટો, ચેરો, ઘુવડો જ્યારે સૂર્યનો ઉદય થાય છે ત્યારે સતાર્ધ પેસે છે, અને રાત્રિનું અધારૂં મટી પ્રકાશ થઈ રહે છે તેમ મનુષ્યને જ્યારે આત્મામા રહેલા જ્ઞાનહનુ લાભ થાય છે ત્યારે અજ્ઞાનરૂપી અધકારનો નાશ થઈ જ્ઞાનકાર વૃત્તિ થઈ રહે છે.

આ શરીર અને સંસારના સર્વ પદાર્થો નાશવત છે, જેમ પીંપગાનું વૃક્ષ એક વખતે કલકલા લીલું જમ ખીલી રહે છે છતાં ખીલું ઋતુમા તેના પાદડાં સુકાઈ ખરી પડે છે ને સુકા ફૂંકા જેવું લાગે છે તેમ આ શરીરો પણ બાળ, યુવામા ખીલેલા, વૃદ્ધાવસ્થામા કરમાઈ જાય છે અને અંતે નાશ પામે છે આ જગત્તા સર્વ પદાર્થો તેવીજ રીતે નાશવત છે આ સર્વ શરીરોનું મૂળ-ભૂત કારણ જ્ઞાન છે છતાં શરીરો અનિત્ય છે આ શરીરોદ્વારા આત્મચિત્ત-નથી જ્ઞાનનો સાક્ષાત્કાર થઈ શકે છે આપણે આ નાશવત શરીરમા પણ આ-

ત્મચિત્તનથી આત્મસાક્ષાત્કાર કરી આપણે જીવન્મુક્ત થઈ શકીએ છીએ શરીરનો નાશ થાય છે ખરો પણ શરીરમાં રહેલો આત્મા નાશ પામતો નથી પરમાત્માનું જ્ઞાન થતા મનુષ્ય શરીરના જન્મમરણની નિવૃત્તિ થાય છે જેમને જન્મ મરણ છે તેમને મૃત્યુનો ભય અને સમારના દુષ્કોનો ભય રહે છે માટે ફરી જન્મ ન થાય તે માટે આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા ચત્ન કરવો જોઈ સર્વોત્તમ રસ્તો છે

આ સંસાર અસત્ય છે તેમાં કંઈ પણ વસ્તુ ભય વગરની નથી, માત્ર આત્મજ્ઞાન જ નિર્ભય છે માટે તે મેળવવા મનુષ્યે સદશુર સેવન, શ્રવણ, મનન, નિદિધ્યાસન, યોગ, આત્મચિત્તન વિગેરે ઉપાયોનું સેવન કરવું ઘટે છે. આપણે જ્યાં સુધી આ સંસાર પ્રપચમાં લીન રહ્યા કરીએ છીએ, ત્યાં સુધી આપણી ખુદ્ધિ મલિન રહ્યા કરે છે અને તેથી જો મલિન ખુદ્ધિમાં પરમાત્માનું પ્રતિબિંબ ખરોખર પડતું નથી માટે મનુષ્યે વિવેક અને વૈરાગ્ય જો બે સાધનોવડે સંસારના પ્રપચમાં ભટકતી ઇંદ્રિયોને પાછી વાળી અતર્ક્ય કરવી, ઇંદ્રિયોનો મનમાં લય કરવો અને મનને ખુદ્ધિમાં સ્થિર કરવું એટલે અતઃકરણ શુદ્ધ થાય છે જ્યાં સુધી આપણું અતઃકરણ શુદ્ધ થયું હોતું નથી, ત્યાં સુધી મલિન અતઃકરણમાં આત્માનું પ્રતિબિંબ પડી શકતું નથી જેમ સમુદ્ર તોફાનમાં હોય પાણીના મોજા ઉછળતા હોય તો તેમાં વહાણ સ્થિરતાથી ચલાવી શકાતું નથી તેમ તેવા જળમાં સૂર્યચંદ્રના પ્રતિબિંબ પણ ખરોખર પડી શકતા નથી તેવીજ રીતે વિષયોમાં ભટકતા મલિન મનવાળી ખુદ્ધિમાં આત્માનું પ્રાતીબિંબ સ્થિર પડી શકતું નથી માટે મનુષ્યે જેથી ખુદ્ધિ અને મન માલિન થાય છે તેવા વિષયોમાંથી મનને પાછું વાળી દેવું તોજ ખુદ્ધિ સ્થિર થઈ શકે છે

જ્યાં સુધી મન વિષયોમાં ભટકતું રહે છે ત્યાં સુધી ગમે તેવા જ્ઞાની, કે વિદ્વાનને પણ બ્રહ્મસાક્ષાત્કાર થતો નથી ગદ્યવાંકિ લોકમાં પણ તેઓ પોતાની સ્વરૂપ સપ્ત સ્ત્રીઓમાં અત્યંત આસક્ત હોવાથી, જ્ઞાન મેળવવા છતાં પણ તેમને આત્મસાક્ષાત્કાર થતો નથી એવી જ રીતે જ્યાં સુધી મનુષ્યનું મન વિષય અને જ્ઞાન જો બેઉમાં ચલન રહે છે ત્યાં સુધી જ્ઞાન થતું નથી માટે વિવેકી પુરુષોએ કદી પણ વિષયોમાં લોહપતા રાખવી નહીં

ઇંદ્રિયોનો નિગ્રહ કરવો અને તત્ત્વવિચાર દ્વારા મનને આત્માચિત્તનમાં જોડવું જો આત્મસાક્ષાત્કાર કરવાના ઉત્તમ માર્ગો છે આત્મા ઇંદ્રિયો અને તેમના વ્યાપારોનો માફો છે ઇંદ્રિયોનું અધિષ્ઠાતા મન છે, અને મનની અધિષ્ઠાતા ખુદ્ધિ છે, ખુદ્ધિનો અધિષ્ઠાતા આત્મા છે જેથી ઇંદ્રિયોને વિષયોમાંથી પાછી વાળી મનમાં જોડવી, મનને ખુદ્ધિમાં લય કરવો અને ખુદ્ધિને આત્મચિત્તનમાં જોડવી જો પ્રકારે આત્મચિત્તનથી સર્વાંતર્યોની પરમાત્માનો સાક્ષાત્કાર કરવો.

મનમા રહેલી કામનાઓ અને વાસનાઓનો જ્યારે સંપૂર્ણ ત્યાગ થાય છે ત્યારે જ ઈંદ્રિયો બાહ્યવિષયમા ભટકતી અટકે છે અને ત્યારે જ મન શાત થઈ બુદ્ધિમા લયને પામે છે અને ત્યારે જ મનુષ્યને આત્મચિંતન કરવાની વૃત્તિ થાય છે, જ્યાં સુધી મનુષ્યમા રાગદ્વેષ હોય છે ત્યાં સુધી તેનું ચિંત્ત સ્થિર થતું નથી જ્યારે મનુષ્યને આનન્દસ્વરૂપ પરમજ્યોતિરૂપ આત્મદેવના પરમ સ્પર્શ ઉપર પ્રીતિ પ્રકટે છે ત્યારે તેનો બીજા પદાર્થો ઉપરનો મોહ નષ્ટ થાય છે. માટે વિષયોના સુખો ઉપરના રાગનો ત્યાગ કરવો તો જ કામનો ત્યાગ થાય છે, કામનો ત્યાગ થતા ક્રોધનો ત્યાગ થાય છે, એવી રીતે રાગનો ત્યાગ કરવાથી કામક્રોધાદિ શત્રુઓ નષ્ટ થાય છે સવ દુષ્કર્મની પ્રાપ્તિ કરાવનાર રાગ અર્થાત કામ છે તેનો ત્યાગ થતા તેની પાછળના દુષ્કર્મ ઉત્પન્ન કરનાર કામ, ક્રોધ, મદ, લોભ, શોક, મોહ એ સર્વનો ત્યાગ થઈ જાય છે જ્યારે રાગ છુટે છે ત્યારે મનને આત્મામા પ્રીતિ પ્રકટે છે, જ્યારે આત્મામા પ્રીતિ પ્રકટે છે ત્યારે વિષયો ખારા લાગે છે, અને જ્યારે વિષયોની પ્રીતિ નષ્ટ થાય છે ત્યારે જ આત્મચિંતન દ્વારા મનુષ્ય આત્મજ્ઞાન મેળવી શકે છે

આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત થતા પગ્મ આનન્દનો અનુભવ થાય છે જીવિત અવસ્થામા આત્માનો સાક્ષાત્કાર કરવો એજ બ્રહ્મની પ્રાપ્તિ અને મનુષ્ય જન્મનું સાર્થકપણું ગણાય છે આત્મા એજ બ્રહ્મ છે જેને આત્મસ્વરૂપનું જ્ઞાન થયું તેને બ્રહ્માનન્દનો અનુભવ થયો એમ માનવું સ્વયંપ્રકાશ અને સદા આનન્દ સ્વરૂપ જે આત્મા છે તેજ બ્રહ્મ છે બ્રહ્મનો સાક્ષાત્કાર થતા જે આનન્દનો અનુભવ થાય છે તેવો આનન્દ બીજે જણાતો નથી આત્મચિંતનદ્વારા જેઓ આ શરીરમા જ પોતાના હૃદયકમળમા આત્માના દર્શન કરી શકે છે તેઓ આત્મજ્ઞ મેળવી શકે છે, પરમાનન્દને અનુભવી શકે છે અને પોતે જ બ્રહ્મ છે એવું જ્ઞાન મેળવી અખંડ આનન્દની મસ્તીમા લિપ્ત રહે છે

શાસ્ત્ર શ્રવણ, મનનથી, સદ્ગુરુના ઉપદેશથી વિષયોમાથી મમત્વપણાનો ત્યાગ કરી આત્મચિંતન કરવાથી બ્રહ્મનો સાક્ષાત્કાર થઈ શકે છે ઉપાસનાથી ચિંત્તની શુદ્ધિ થાય છે, અને કર્મથી સ્વર્ગની પ્રાપ્તિ થાય છે ચિંત્તની શુદ્ધિ થતા આત્મચિંતન યથાર્થ થઈ શકે છે.

મનુષ્યના હૃદયકમળમા પરમાત્માનો વાસ છે, હૃદયમંદિરમા બુદ્ધિવૃત્તિને વાળવાથી આત્મસાક્ષાત્કાર થઈ શકે છે હૃદયકમળમાથી ૧૦૧ નાડીઓ નીકળી ઉપર જાય છે તેમા સુષુમ્ણા નાડી છે તે મૂર્ધ્નઃકાગ્મમા થઈ સૂર્યમંડળ દ્વારા જીવને બ્રહ્મલોકમા લઈ જાય છે જેઓનો જીવ સુષુમ્ણાદાગ ન જતા બીજી નાડીઓદ્વારા બહાર જાય છે તેમને અનેક પ્રકારના જન્મો મળે છે પણ જેઓ આત્મચિંતન કરનારા છે, તેમને તો બ્રહ્મનો જડ સાક્ષાત્કાર થાય છે બ્રહ્મનો સાક્ષાત્કાર કરવો એજ મનુષ્યજન્મનું સાર્થકપણું છે આત્મ-

અળ વાતો કરવાથી ન મળે, એ તો બ્રહ્મનો સાક્ષાત્કાર કરવાથી મળે. બ્રહ્મનો સાક્ષાત્કાર કરવા વિષયોમા ભટકતી ઇદ્રિયોને અતર્મુખ કરવી, હૃદયને પવિત્ર કરવા નીતિમય જીવન ગાળવું અને દિવસનો ઘણો ભાગ આત્મચિંતનમા ગાળવાનો અભ્યાસ રાખવો. રાગદ્વેષને છોડવા, વિષયોપ્રતિની પ્રીતિ છોડવી. વ્યવહાર સેવવા માટે આ જન્મ નથી પણ બ્રહ્મનો સાક્ષાત્કાર કરવાના સાધન માટે આપણને આ શરીર મળ્યું છે તો તેનો સદુપયોગ કરી લેવો એ સદ્વિચાર વાન મનુષ્યોનું કર્તવ્ય છે

जमाइ के लुंटांरो

(અનુસંધાન ગતાકથી)

૨

પ્રતાપચંદ્ર, ફોજદાર, બીજા વકીલો ગાડીયો કરી દોડતા ઘેર આવ્યા રસ્તામા અનેક પ્રકારના તર્ક વિતર્ક કરવા લાગ્યા

પ્રતાપચંદ્રનું ઘર આવતા સર્વે ગાડીમાથી ઉતરી પડ્યા અને ઘરમા પહેલા ન પેસતા ફોજદારને સાથે લઈ પોતે અંદર ગયા, અને રામાને કહ્યું કાણ છે, ક્યા છે, બતાવ જલ્દી

સુરેન્દ્ર પણ ત્યાં કાંઈ ખટપટ થઈ છે, એમ માની તથા ગાડીઓનો ખખડાટ સાલળી તરત બહાર આવ્યો અને વિનયથી પ્રતાપચંદ્રને કહેવા લાગ્યો કેમ સાહેબ, આપનું નામ જ પ્રતાપચંદ્ર કે મારે આપની ક્ષમા માગવી ઘટે છે

પ્રતાપચંદ્રે સુરેન્દ્રનાથને જોયો, તે કોઈ છુટારા જેવો ન જણાયો, પણ અમલદાર હોય તેવો છતાં નમ્ર લાગ્યો સુરેન્દ્રને નરમાશથી વાત કરતો જોઈ પ્રતાપચંદ્રે કહ્યું આપ કોણ છો ?

સુરેન્દ્ર—માફ નામ સુરેન્દ્રનાથ છે. હું પ્રતાપચંદ્ર નવનીતરાયનો જમાઈ છું મેં ગાડીવાનને પ્રતાપચંદ્ર વકીલને ઘેર લઈ જવાનું કહેલું તેથી તે મને અહિં લાવ્યો છે હું પહેલા કદી સુરત આવ્યો નહોતો, મને પછીથી એમ લાગ્યું કે આ ભાગ સસરા પ્રતાપચંદ્રનું મકાન ન હોય હું અહિંથી આપના આવતા પહેલા જ જાત, પણ મને લાગ્યું કે આપને બોલાવવા માણસ આવ્યું છે તેથી આપને મળી મારી ભૂલને માટે ક્ષમા માગવા માટે જ રહ્યો છું

આ સાલળી પ્રતાપચંદ્ર, ફોજદાર, અને તેના સાથી બીજા વકીલો થડા થઈ ગયા તે સુરેન્દ્રનાથની સાથે મળી ખૂબ હસ્યા અને પછી કહ્યું અરે તમે પ્રતાપચંદ્ર નવનીતરાયના જમાઈ તે મારા પણ જમાઈ છો, કાંઈ હરકત નહિ, આ પણ આપનું ઘર છે એમ જાણો

માફ અને આપના સસરાનું એક નામ છે, તેથી ઘણી વખતે આવો જમ

થયાં કરે છે ઘણીવાર મારા અસીલો ત્યાં અને તેમના અસીલો એક નામને લીધે અહીં આવી જાય છે પણ આવો દાખલો આ પ્રથમ બન્યો છે આવી રીતે કહી સુરેન્દ્રનાથનો હાથ આલી, તેને અદર દીવાનખાનામાં લઈ ગયા, તેમના મિત્રો પણ અદર ગયા, ઘણી વાતચીત કરી ચઢા પાણી પીધા. પછી સુરેન્દ્રે પોતાના મસરને ત્યાં જવા એક ભાડાની ગાડી મગાવી

સુરેન્દ્રનાથ ભાડાની ગાડીમાં બેસી પોતાના સસરા પ્રતાપચંદ્ર નવનીતરાયને ત્યાં ગયો કોર્ટમાં પ્રતાપચંદ્રને ત્યાં કોઈ છુટારો ભરાયો છે એવી ગડબડ મચવાયો બીજા વકીલો પોતપોતાને ઘેર ગયા હતા સુરેન્દ્રના સસરા પણ ઘેર આવી બેઠા હતા પ્રતાપચંદ્ર નવનીતરાય પોતાને ઘેર આરામ ખુરશીમાં બેસી રહ્યા પીવા લાગ્યા

એ અરસામાં એક ભાડાની ગાડી તેમના મકાન પાસે આવી, જેથી પ્રતાપચંદ્ર કાણ આવે છે તેની રાહ જોતા મકાન સામે જોવા લાગ્યા બહારથી કોઈએ પૂછ્યું પ્રતાપચંદ્ર વકીલનું મકાન આ કે ?

નોકરે જવાબ આપ્યો કે હા સાહેબ,

અદર બખર આપો કે વકીલ સાહેબના જમાઈ આવ્યા છે

આ સાલણી વકીલ સાહેબ ઉઠ્યા, અને બહાર જોવા લાગ્યા તો હાથમાં બહુ લઈ એક પાચ હાથ ડાંચો જુવાન ઉભેલો જોયો

પ્રતાપચંદ્રે કોર્ટમાં જીજ્ઞાસુ પ્રતાપચંદ્રને ત્યાં છુટારો આવ્યો છે એ વાત સાલણી હતી એટલે તેમણે માન્યું કે આ છુટારો વળી ત્યાંથી અહિં આવ્યો લાગે છે તરતજ તેમણે જુમ મારી કહ્યું ‘કોઈ છે કે ?

તેમની ક્રોધ ભરી વાણી સાલણી સુરેન્દ્રનાથને આશ્ચર્ય લાગ્યું. પ્રતાપચંદ્રે નેરથી ગરજીને કહ્યું “પાણી, ચોર, સાલા, જા અહિંથી, હમણા જ ચાલ્યો જા ફરતો ફરતો હવે મારે ઘેર છુટ કરવા આવ્યો કે આટલા મોટા શહેરમાં બીજા કોઈ ન મળ્યો કે મને સસરા કહી ઠગવા આવ્યો ? ચોર, બદમાશ, એકદમ જા અહિંથી.”

વકીલ સાહેબને નેરથી ઘાટા પાડી બોલતા સાલણી બીજા નોકરો ગભરાઈ ગયા પ્રતાપચંદ્રે તેમને કહ્યું આ સાલાને મારીને અહિંથી બહાર કાઢો ગરબન પકડીને બહાર ધકેલી દો

પોતાના શેઠનો હુકમ સાલણી નોકરોએ સુરેન્દ્રપર હુમલો કરવાનો વિચાર કર્યો, પણ સુરેન્દ્રનાથે લાકડી બતાવી કહ્યું બખરદાર ! હું હવે ચાલ્યો જ જાઉં છું પણ જો કોઈ મારી પાસે આવ્યા તો ઠેર માયો વગર નહિ રહું

સુરેન્દ્રનાથની ભયંકર આકૃતિ જોઈ નોકરો કોઈ તેની પાસે જઈ શક્યા નહિ

સુરેન્દ્રનાથે વકીલ સાહેબની તરફ જોઈ કહ્યું “આપ બૂલથી મારું અપમાન કરો છો, હું આપનો જમાઈ છું.

આ સાલળી વળી પ્રતાપચન્દ્ર ગુસ્સાથી બોલ્યા ચોર, સાલા, તું સસ-
રાને જોળખે છે પણ તારા જમાઈને જોળખતો નથી? મારા જમાઈનો મહેરા
તારા જેવો નથી જા અહીંથી, એકદમ ચાલ્યો જા, નહિ તો હું હમણા જ
તને પોલિસમા સોંપી દઈશ

‘ઠીક,’ એમ કહી સૂરેન્દ્રનાથ ગાડીમા બેઠો અને પાછો સ્ટેશને જવા
ગાડી હંકારી

સૂરેન્દ્રનાથ ચાલ્યો ગયો એટલે સર્વ શાત ગઈ ગયા પ્રતાપચન્દ્ર રહ્યા
પી અદર ગયા

તેમના પત્નીએ તેમને કહ્યું “શું આજે આપે કાંઈ નિશો તો નથી
કર્યો? જમાઈને ગાળો ભાડી કાઢી મૂક્યા?”

પ્રતાપચન્દ્રે ગભીરતાપૂર્વક કહ્યું — “તું કાને જમાઈ કહે છે? એ તો
કોઈ ઠગ હતો.”

“આપે કેમ જાણ્યું કે એ ઠગ હતો?” સ્ત્રીએ કહ્યું

પ્રતાપચન્દ્રે એ સાલળી બીજા પ્રતાપચન્દ્રને ત્યાં આજે એવો જ એક છુ-
ટારો જમાઈ બનીને ગયો હતો એવી કોર્ટમા સાલળેલી વાત કહી સાલળાવી

સ્ત્રીએ કહ્યું ઠીક, તેથી કાંઈ આ છુટારો જ હતો, એમ આપને શી રીતે
ખાત્રી થઈ? આપ બન્ને એક જ નામના વઢીલ છો, જેથી કદાચ તે આપને
ત્યાં આવવાને બદલે ભૂલથી ત્યાં ગયા હોય તો એમા શું આશ્ચર્ય?

સ્ત્રીની આ વાત સાલળી વઢીલ સાહેબ વિચારમા પડી ગયા એ તો
બહુક ને લાકડી ભેઈ માત્ર આ છુટારો જ છે એમ માની પુરો જોળખ્યા
સિવાય જ તેમણે ડરને લીધે સૂરેન્દ્રને કાઢી મૂક્યો હતો.

પ્રતાપચન્દ્ર-જો તે આપણા જમાઈ હોત તો પ્રથમ ખબર આપીને ન
આવત પ્રથમથી એવી ખબર આપી હોત તો આપણે સ્ટેશન ઉપર પણ
માણસ મોકલત તેમના આવવાની કાંઈ ખબર આપ્યા સિવાય એમ કાંઈ એ
આવે ખરા કે?

શું તે કાંઈ આવવાના નહોતા? દસરા પહેલાથી જ આવવાના હતા, એ
વાત તો હું જાણું છું પણ ક્યારે આવશે તે નક્કી નહોતું.

આ સાલળી પ્રતાપની બીજી પુત્રીએ કહ્યું એ સૂરેન્દ્ર નહોતા, હું એ-
મને જોળખું છું આતો કોઈ બીજો હતો, મે તેને ભ્રેષ્ટો હતો.

પ્રતાપચન્દ્ર હા, ખરી વાત છે એ તો કોઈ બીજો જ હતો આવી
વાતચીત ચાલતી હતી ત્યાં એક નોકરે આવી કહ્યું સાહેબ! તાર છે

તાર વાચી પ્રતાપચન્દ્રનું મો સૂઝઈ ગયું એ જ સૂરેન્દ્રનાથનો મૂકેલો
તાર હતો

તેમના પત્નીએ પૂછ્યું કાનો તાર છે?

પ્રતાપચન્દ્ર કહ્યું તાર તો જમાઈનો છે પણ તાર માઠો આવ્યો લાગે છે
ઓએ કહ્યું, તો આપે વગર વિચારે જમાઈને ધમકાવી કાઢી મુક્યા.
હવે આપ એમને મનાવી લાવો.

પ્રતાપ-હું જાતે જઈ મનાવી લાવું છું. તે સ્ટેશને ગયા છે, હું સ્ટેશન-
પર જઈ તેમને મનાવી લાવીશ.

સૂરેન્દ્રનાથ સ્ટેશને જઈ વિચાર કરતા હતા કે હું બીજાને સામ્રાજ્ય જઈ જે
આદર સત્કાર પામ્યો હતો તે મારી પોતાની સામરીમા જતા ન મળ્યા જે
ભૂલ તેના સમગની થઈ તેને માટે ધરના બધા માણસો શરમાવા લાગ્યા.

પ્રતાપચન્દ્ર સ્ટેશને આવી જમાઈને પોતાની ભૂલ ટુંથઈ, ઘેર ચાલો એમ
કહી મનાવી લાવ્યા સૂરેન્દ્ર પાછો સામ્રાજ્ય આવ્યો ધરના બધા તેમને આપેલા
અપમાનથી શરમાવા લાગ્યા.

આવી નાનીશી ભૂલનું લયકર પગિણામ આવે છે.

વર્ણશ્રમધર્મની આવશ્યકતા.

જેઓ પોતાના શ્રેયને ઇચ્છે છે તેઓ વર્ણશ્રમધર્મનું યથાર્થ રીતે
પાલન કરે છે જેઓ વર્ણશ્રમધર્મનું ઉલ્લંઘન કરે છે તે આખરે પતિત થાય
છે સમાજનું બધારણ વર્ણવ્યવસ્થા ઉપર છે સનાતનધર્મમા વર્ણશ્રમધર્મનું
પાલન એ મહત્વનું સ્થાન લોગવે છે અત્યારે વર્ણશ્રમધર્મનું પાલન ન કરવા
ઘણા ઉપદેશ આપી ગયા છે, તેઓ ખરી રીતે સમાજને ઉધે રસ્તે દોરી રહ્યા
છે એથી ઉન્નત નથી થવાની પણ અવનતિ મમજવી.

આપણે આપણા ધર્મને વળગી રહીએ તો ધર્મ પાછળ સર્વ વસ્તુ મળી
રહે છે ધર્મનો ત્યાગ કરનાર સર્વ જોઈ બેસે છે અત્યારે સ્વરાજ્ય મેળવવાના
લોભમા ધર્મનું બલિદાન અપાય છે પ્રાદ્વલ્યને શુદ્ધ અને શુદ્ધને પ્રાદ્વલ્ય બનાવી
દેવાના યત્નો થાય છે પણ વર્ણશ્રમધર્મના પાલન વગર કાંઈ મળવાનું નથી
ધર્મનું પાલન કરી સર્વ કાંઈ મેળવવા યતન કરવો.

મનુષ્યમા જેમ વર્ણશ્રમ છે, તેમ પશુમા, વનસ્પતિમા પણ છે આબ-
હીન બીજ, બાવળનું બી, વડનું બી, લીંબડાની લીંબાળી એ સર્વ ઝાડના બી
દેખીતા તો સરખા લાગે પણ જ્યારે આબહીનો ચયુકો વાવે ત્યારે આબહીનું
જ ઝાડ થાય, તેને કાંઈ કેરીઓ ન આવે, બાવળના બી વાવે તે બાવળ જ
થાય તેને કાટા જ ઉગે, વડના બીથી વડ થાય, લીંબડાની લીંબાળી રોપે તો
લીંબડો જ થાય અને કેરીની ગોટડી રોપે તો આખો જ થાય. આ સર્વ
ઝાડો દેખીતા કાસ્ટમય હોય છે, દરેકને ઝાળા, પાખડા, પાહડા સર્વ અરજી
હોવા છતાં પણ તેમા જાતિ ભેદ તો છે.

પશુમા પણ ઘોડાની જાતિઓ, બેસની જાતિ, બળદની જાતિ, કુતરાની

જાતિઓ જુદી જુદી હોય છે સામાન્ય ઘોડાની અને ઉત્તમ ઘોડાની સરખી મરખામણી થતી નથી ઘોડાની જાત ઉપર તેના પાણીનો અને કિંમતનો આધાર હોય છે એવી રીતે પશુમા પણ જાતિ તો હોય છે તેવી જ રીતે મનુષ્યમા પણ બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય અને શુદ્ર ચાલુ જાતિ છે, એ ચાર જાતિને એક કરી, શુદ્રને બ્રાહ્મણ બનાવવા અને બ્રાહ્મણ પાને શુદ્રનું કામ કરાવી વર્ણ-શ કરતા ફેલાવવાનો પ્રયત્ન આજે ઘણા કરી રહ્યા છે, આથી દેશને નુકશાન છે

અત્યારે અત્યજ સ્પર્શને ઘડાને વર્ણવ્યવસ્થા તોડવાનો મહાન પ્રયત્ન થઈ રહ્યો છે જેઓ અત્યજોનું ખાતા અચકાતા નથી તેઓ અત્યારે અત્યજ સ્પર્શની વાતો કરે છે તો ભવિષ્યમા અત્યજને ભેગા જમાડવાની વાતો કેમ નહિ કરે ? અત્યારે અત્યજોને કુવે પાણી ભરવા દેવાની તો હિલચાલ ચાલી જ રહી છે કઈ જાતિમા કાનો જન્મ થયો એ ઈશ્વરસંકેતાનુસાર બને છે ઢેડ, ભગી, શુદ્ર, વૈશ્ય, ક્ષત્રિય અને બ્રાહ્મણોને એકત્ર કરવાનો યત્ન કરનારા દેશને મહાન હાનિ કરી રહ્યા છે, અને તેમની ભયકર ભૂલ તેમને પાછળથી જણાશે જાતિ પ્રમાણે મનુષ્યમા શુણ્ણ હોય છે એકજ જાતિમા કુળવાન અને અકુળવાન એમ ગણાય છે બ્રાહ્મણ, વાણીયા, પાટીદાર એ સર્વમા પોતપોતાની જાતિમા કુળવાન અને અકુળવાનના ભેદ હોય છે પોતાના વશમા ઉત્તમ પ્રજા થાય તે માટે પુત્રપુત્રીના લગ્ન કરતી વખતે ઉત્તમ કુળમા લગ્ન કરવાની પ્રથા પડી છે અને તેને અત્યારે ઘણી જાતો વળગી રહી છે

વર્ણશ્રમ વ્યવસ્થા એ હિંદુ ધર્મનો પાયો છે એ પાયને હુલ્લભચાવી પાડી નાખવાનો યત્ન કરવા છતાં હિંદુ કહેવડાવું એ બરોબર નથી. ઢેડનું ખાણુ અને સનાતની હિંદુ હોવાનો દાવો રાખવો એ ન બની શકે તેવી વાત છે ચાલુ જ્ઞાતિ રીવાજ પ્રમાણે તો બ્રાહ્મણ જો સુસંસ્ક્રમાનનું ખાય તો તેને ન્યાત બહાર મૂકે, પછી તે બ્રાહ્મણ નહિ પણ સુસંસ્ક્રમાન જ બની રહે અને આવી વ્યવસ્થા હોવા છતાં ઢેડનું ખાણું, સુસંસ્ક્રમાનોનું ખાણું, ગમે તેવું ખાણું અને ગમે તેને અડકણું, એમ છતાં સનાતની હિંદુ કહેવડાવણું, વૈશ્રવમા ખપવા યત્ન કર્યો એ બધું લોકને આડે રસ્તે દોરવા જેવું છે

સનાતન ધર્મની વ્યવસ્થા એવી નથી કે વર્ણશ્રમધર્મનું પાલન ન કરનાર પોતાની જાતિમા રહી શકે

કેટલાક જન્મથી જાતિ માનવી કે શુણ્ણ કર્મથી જાત 'માનવી એની ગડલાનમા પડી મિથ્યા વાદવિવાદમા ઉતરે છે ખરી રીતે શુણ્ણ, કર્મ અને જન્મથી જાતિ મનાય છે જે જાતિમાં તેનો જન્મ થયો હોય તે જાતિનો તે ગણાય. તે જાતિના શુણ્ણ તેનામા હોવા જોઈએ એટલે જો તેવા શુણ્ણ તેનામા ન હોય તો તે પતિત થાય, અર્થાત બ્રાહ્મણની જાતિમા જન્મેલો બ્રાહ્મણ ગણાય બ્રાહ્મણના શમદમાદિ શુણ્ણો તેનામા હોવા જોઈએ, એમ છતાં તે દુરા-

ચારી નીકળે તો તે પોતાની જાતિથી બ્રહ્મ થાય છે. બ્રાહ્મણનો પુત્ર સુસલમાનનું ખાનારો, દારૂ પીનારો કે એવાજ નીચ કૃત્ય કરનાર નીવડે તો તેને તેની નાતવાળા ન્યાત બહાર મૂકી બ્રાહ્મણ જાતિમાંથી દૂર કરી શકે છે. તેમ ક્ષત્રિય, વૈશ્યની જાતિ માટે પણ સમજવું.

પણ વૈશ્ય કે શુદ્ર જાતિમાં જન્મી બ્રાહ્મણ જેવું વર્તન આદરી કાંઈ બ્રાહ્મણ ન બની શકાય. અને અત્યજોને વેદ લાવ્યા, તેમની પાસે વેદમંત્રો ઉચ્ચારાવી, જનોઈનો ધાગો પહેરાવી, તેને બ્રાહ્મણ ન બનાવી શકાય અને આવી રીતે કોઈ બનવા જાય કે બનાવા જાય તો તે બન્ને આખરે પસ્તાય છે. અને જેનો જે જાતિમાં જન્મ થયો હોય તે જાતિના શુણ્ણ તેનામાં ઉતરી આવે છે. પછી તે ભલે ગમે તે ધર્મ કરતો હોય છતાં તેના અદરના શુણ્ણ તો તેની જાતિ ઉપર જ આધાર રાખે છે.

પૂર્વે મતગ નામનો એક બ્રાહ્મણ થઈ ગયો તે એક વખતે યજ્ઞનો કુડ કરવા માટે ગાડી બેડીને ઈંટો લેવા જતો હતો એ ગાડીને એક ગધેડી અને તેનું બચ્ચુ એ બે બેડયા હતા આ બે ગધેડા (બચ્ચરો) બેડી મતગ ઉતાવળે ગાડી હાકતો હતો, નાનું બચ્ચુ ઘણીવાર રસ્તામાં અટકી જવાથી તે બ્રાહ્મણ તેના નાકમાં વારવાર પરાણી મારતો, જેથી તેના નાકમાંથી લોહી નીકળવા લાગ્યું આથી પેલી ગધેડીને પોતાના બચ્ચા ઉપર દયા આવી, જેથી તે કહેવા લાગી કે હે પુત્ર તું શોક કરીશ નહિ આ ગાડી હાકનાર ચડાળ છે, કારણ કે બ્રાહ્મણમાં નિર્દયપણું હોય નહિ, બ્રાહ્મણ તો સર્વનો મિત્ર ગણાય છે, 'વળી તે સર્વ' પ્રાણીઓનો આચાર્ય છે તેમ સર્વને ઉપદેશ આપનારો છે, તે શું નિર્દયતાથી આવા પ્રહાર કરે? આ તો પાપી સ્વભાવનો છે, તેથી તું બાળક છે છતાં તારા ઉપર દયા લાવતો નથી જાતિ સ્વભાવ મનુષ્યની બુદ્ધિને પોતાના કબજામાં રાખે છે અર્થાત મનુષ્ય ગમે તેવો હોય છતાં પણ તેની જાતિના શુણ્ણ તેનામાં જરૂર ઉતરી આવે છે.

મતગ પશુઓની ભાષા બોલતો હતો તેથી ગધેડીનું આલુ બોલવું સાલણી નીચે ઉતરી પડ્યો અને ગધેડીને પૂછવા લાગ્યો કે હે ગધેડી, મારી માતાને કાણે અભડાવી છે? અને હું બ્રાહ્મણ છું છતાં તું મને ચાડાળ કેમ કહે છે કેવી રીતે મારા બ્રાહ્મણપણાનો નાશ થયો છે? તે તું મને કહે.

ગધેડી-યૌવન મદથી મત થયેલી તારી માતામાં વાળદ-હનનનો ધર્મ કરનાર એક શુદ્રથી તું ઉત્પન્ન થયો છે, તેથી તું ચાડાળ છે, જેથી તારા બ્રાહ્મણપણું નાશ પામ્યું છે.

આ સાલણી મતગ ઘેર પાછો આવ્યો પુત્રને ઈંટો લીધા વગર પાછો આવેલો બેઈ પિતાએ પૂછ્યું મેં તને યજ્ઞની બિદિને માટે મોટું કામ કરવા નીચ્યો છે, તેમ છતાં તું આ માટે પાછો આવ્યો?

મતગ-હે પિતાશ્રી, આ ગધેડી શુદ્રથી બ્રાહ્મણીમાં જન્મેલા તરીકે મને

ઓળખાવે છે, હું ચાડાળ જાતિનો છું છતાં મારાથી શી રીતે કુશળ થાય !
જેની આવી માતા હોય તે પુરુષનું ક્યાથી કુશળ થાય ?

એમ કહી મતગ એક મોટા અરણ્યમાં જઈ તપ કરવા લાગ્યો. મત-
ગને તપ કરીને બ્રાહ્મણપણું સપાદન કરવાની ઇચ્છા હતી. તેનું તપ જોઈ ઇંદ્રે
આવી તેને પૂછ્યું કે —

હે મતગ, તું શા માટે તપ કરે છે ? તારી ઇચ્છા પ્રમાણે વર માગી લે
મતગ—મેં બ્રાહ્મણ જાતિની કામનાથી આ તપનો આરભ કર્યો છે, માટે
બ્રાહ્મણપણું મેળવીને અહીંથી જઈશ હું એ વર માગુ છું.

ઇન્દ્ર—હે મતગ, તું બ્રાહ્મણપણું માગે છે પણ એ હર્ષભ છે, બ્રાહ્મણપણું
અજ્ઞાની પુરુષોને મળતું નથી માટે તું તપ કરવું બંધ કર તપથી બ્રાહ્મણ-
પણું મળશે નહિ બ્રાહ્મણપણું પવિત્ર અને ઉત્તમ ગણાય છે તે બ્રાહ્મણપણું
ચાડાળ જાતિમાં જન્મેલા તને કોઈ પણ રીતે મળશે નહિ.

આમ છતાં પણ મતગે તપ કરવું છોડ્યું નહિ તેણે એક પગે ઉભા
રહી સો વર્ષ સુધી તપ કર્યું એટલે વળી ઇંદ્રે આવી કહ્યું કે હે મતગ બ્રાહ્મ-
ણપણું ઉત્તમ છે, તે તને મળશે નહિ આ જન્મમાં તને બ્રાહ્મણપણું નહિ
મળે પણપક્ષીની યોનિમાં રહેલા સર્પે જીવે જો મનુષ્ય જાતિમાં અવતરે છે તો
તે ખરેખર પુરુષ અથવા ચાડાળ અવતરે છે, આ જગત્માં ચાડાળ ઘણા
કાળ સુધી તે જાતિમાં અવતરે છે પછી એક હજાર વર્ષ વીતી ગયા પછી
શુદ્રપણાને પામે છે એ શુદ્રની જાતિમાં ઘણા વર્ષ સુધી અવતર્યો કરે છે તે
પછી ત્રીસ ઘણા કાળ વીતી ગયા પછી વૈશ્ય જાતિમાં અવતરે છે, તે જાતિમાં
પણ ઘણા કાળ સુધી જન્મ્યા કરે છે, તે સાઠ ઘણા કાળ વીતી ગયા પછી
ક્ષત્રિય જાતિમાં જન્મે છે, પછી સાઠ ઘણા કાળ વીતી ગયા પછી બ્રાહ્મણ જા-
તિમાં અવતરે છે અને તે ઘણા કાળે ગાયત્રીનો જપ કરનાર બ્રાહ્મણ કુળમાં
જન્મે છે એવી રીતે બ્રાહ્મણપણું અત્યંત હર્ષભ છે

બ્રાહ્મણમાં પણ શોક, હર્ષ, કામ, દ્રેષ, અતિમાન, તથા અતિવાદ એ ગુણો
પ્રવેશ કરે છે, તે શત્રુઓને જો તે જીતે છે તો સદ્ગતિ મેળવે છે, અને જો
તે શત્રુઓથી તે પરાજય પામે છે અથવા તે હુણ્ણોને તે વશ થાય છે તો
તે તાડના ઝાડ ઉપરથી જેમ કોઈ નીચે પડે તેમ તે નીચે યોનિમાં પડે છે
માટે હે મતગ ! બ્રાહ્મણપણું અત્યંત હર્ષભ છે

એવી રીતે ઘણા કાળ સુધી મતગે તપ કર્યું છતાં તેને બ્રાહ્મણપણું મળ્યું
નહિ, તે બ્રાહ્મણપણું અત્યારે અત્યજોને વાતોના તડાકામાં અપાવી દેવાના હિ-
માયત કરનારા દેશને અધોગતિમાં જ લઈ જાય છે એમ કહેવું પડશે. હુરાત્મા
પુરુષોને બ્રાહ્મણ જાતિમાં જન્મ થવો એ હર્ષભ છે બ્રાહ્મણે ગમ, દમ તપ,
જ્ઞાન, શાંતિ, આર્જવ, જ્ઞાન, આસ્તિક્ય, બ્રહ્મકર્મોદિ સ્વભાવ જ કમ પાળવા,
જો તે ન પાળે તો તે અધર્મે જાને છે.

એવા ઉત્તમ બ્રાહ્મણપણને મેળવી ઘણા પોતાનું ઉત્તમ બ્રાહ્મણપણું દેખાદેખી વર્ણાશ્રમધર્મને ન પાળવાથી, અત્યજ સ્પર્શની હિમાયતથી ખોઇ બેસે છે. ઘણા બ્રાહ્મણો સધ્યા ગાયત્રી પણ કરવા ગ્રેસાતા નથી, એ બધું દેખાદેખી અનીતિના પથે વળવાના ધધા અમજવા. જેમને અત્યજ સ્પર્શ કરવો હિતકર જણાય તેમણે પોતાનો વ્યવહાર અત્યજે ભેડે કરી બેવો. તેમના બાળકો જરૂર અત્યજ જેવા જ બનવાના. અત્યજોને સુધારવા, તેમના પ્રતિ દયા રાખવી એ વાત સાચી પણ કાંઈ અત્યજ બની જઈ તેમને અડકી, તેમના ભોગા ખાવાની હિમાયત કરવાથી તે કદી સુધરે નહિ, પણ અત્યજ સ્પર્શના હિમાયતીઓ જ બને તે બગડવાના.

વર્ણાશ્રમધર્મને તોડવા પ્રયત્ન કરનારાઓએ મહાભારતનું ભીસ્મપિતામહે કહેલું આ દૃષ્ટાંત ખાસ મનન કરવા યોગ્ય છે તેમણે હવે જો દેશનું કલ્યાણ ઇચ્છવું હોય તો સર્વને પગપર ભોગા કરવાની હિમાયત છોડી દેવી વર્ણાશ્રમધર્મનું પાલન કરનાર જ હિંદુ હોઈ શકે હિંદુધર્મમા વર્ણાશ્રમધર્મનું પાલન ન કરનારાનો સમાવેશ થઈ શકતો નથી અત્યારે ધર્મચુસ્ત મુસલમાન પ્રજા પોતાના ધર્મને પાળી રહી છે, પોતાના ધર્મને માટે જીન આપવા પણ તત્પર રહે છે, અને તેથી તેમના ધર્મમા કોઈની આગળી ખુપતી નથી પણ હિંદુધર્મ ઉપર પ્રહારો કરવા સર્થ કોઈને મુઝે છે, કારણ કે હિંદુ કહેવડાવનારા બંને હિંદુધર્મ પાળતા નથી અને તેમને હિંદુધર્મ ઉપર, હિંદુધર્મશાસ્ત્રો ઉપર શ્રદ્ધા હોતી નથી, તે હિંદુ કહેવડાવે છે ખરા પણ હિંદુધર્મનું ખડન કરવા કટિબદ્ધ થઈ ગઈ છે અને એથી જ પગધર્મીઓ પણ હિંદુધર્મનું ખડન કરવા તત્પર થઈ ગઈ છે.

હિંદુધર્મી હોવા છતાં હિંદુધર્મશાસ્ત્રોને ઢોળી અને પાખડી શાસ્ત્રો કહેતા શરમાતા નથી, કુરાનને મુસલમાનો પોતાનું ધર્મશાસ્ત્ર માને છે, અને તેના ઉપર શ્રદ્ધા રાખે છે એવા મુસલમાનો હજી નથી કે જે કુરાનને પાખડી કહી શકે, છતાં મુસલમાન ગ્રહી શકે અને તેથી જ એ ધર્મ વિરુદ્ધ કોઈનો ચચુ પ્રવેશ થઈ શકતો નથી.

આપણે પોતપોતાના ધર્મનું પાલન કરવું એમા જ શ્રેય છે આપણા ધર્મને સાચો અને પરધર્મને ખોટો ગણી મિથ્યા વાદવિવાદમા ન ભ્રમવું પણ જેનો જે ધર્મ હોય તેને જ વળગી રહેવું તેમા તેનું શ્રેય છે.

હિંદુધર્મનો પાયો જ વર્ણાશ્રમધર્મ ઉપર આધારી છે દરેક હિંદુએ પોતાનો જાતિધર્મ પાળવો, ઉચ્ચ થવા પ્રયત્ન કરવો, પણ અન્યને હાનિ ન કરવી અત્યજેમા પણ પગપર અડવાનો પ્રતિબદ્ધ છે, તે પ્રતિબદ્ધને તેમણે ત્યાગ કર્યો નથી છતાં તેમને ઉચ્ચ જાતિ આપે ભેળાવી દેવા પ્રયત્ન કરવો મિથ્યા છે.

કહેવત છે કે કેળે કેળ અને કોવચે કોવચ કૌવચને કેળ કરવા પ્રયત્ન કરવો મિથ્યા છે એજ પ્રમાણે વર્નસ્પતિમા પણ તેની જાતિના શુભધર્મો છે.

તો મનુષ્યમા જાતિના ગુણધર્મો હોય તેમા નવાઈ શી ? એ ગુણધર્મો ઘણાકાળે, ઘણા જન્મે મટે, પણ આજ જન્મમા ઢેડને બ્રાહ્મણ બનાવી દેવો એ મિથ્યા પ્રયત્ન છે તેથી જાતિબ્રહ્મ થશે અને ઉચ્ચ કોમને નીચી કોમમાં ભેળવી દેવાથી મહાન હાનિ થવાનો સંભવ છે સ્પર્શ દોષથી અનેક દોષ આવી ન જાય માટે જ પૂર્વના મનુષ્યોએ અત્યજ સ્પર્શ ન કરવાની રૂઢી બાંધેલી છે, જેમને ઉચ્ચ થવું હોય તેમણે ઉચ્ચ આચારવિચારનું સેવન કરવું પોતાના વર્ણશ્રમધર્મને યથાર્થ રીતે પાળવો એમાજ તેનું શ્રેય છે

પશ્ચિમની કેળવણી પામેલા હોલના અત્યજ સ્પર્શના હિમાયતી થઈ બેઠા છે એ તેમનામા પશ્ચિમનો સસર્ગ દોષ છે તેમને આ દેશની રૂઢી રીવાજની મહત્તાનું જ્ઞાન નથી આપણા ધર્મશાસ્ત્રની સાથે આરોગ્યશાસ્ત્ર પણ જોડાયેલું છે, અને દરેક મનુષ્ય પોતાની જાતિમાથી અવર્નતિ ન પામે પણ ઉચ્ચ થવા યત્ન આદરે તે માટે જ આપણા ધર્મશાસ્ત્રમા વર્ણશ્રમધર્મની મર્યાદાનું સ્થાપન કરેલું છે એ વર્ણશ્રમધર્મને દરેક મનુષ્યે બરોબર પાળવો ઘટે છે

અત્યજ સ્પર્શ કરવાની હિમાયતથી અત્યજોને ક્ષાયદો નથી થયો પણ અત્યજ સ્પર્શ કરનારા હિંદુઓનું પતન થયું છે એ આજકાલ જોઈ શકાય છે શ્રી ગાંધીજી તો અત્યજ સ્પર્શ કરવાની હિમાયત કરી રહ્યા છે પણ તેમના ઉપદેશથી અત્યજ સ્પર્શ કરવા દોડી જનારા તો અત્યજોનું આવામા પણ બાધ ભેટા નથી એટલા આગળ વધી ગયા છે આ હિમાયતના પરિણામે જ સમાજમા કેટલી હાનિ થઈ છે તેનું સમાજમા ન ભળનારાને અનુભવ ન હોય નાતજાતના ભેદ તોડવા ઉભા થયેલા તેવા મનુષ્યો બ્રાહ્મણ હશે તો તેમણે પોતાનું બ્રાહ્મણપણું ખોઈ દીધું છે વાણીયા હશે તો તેમણે પોતાનું વૈશ્યપણું ગુમાવી દીધું છે આ હિમાયતમા ભળેલા ઘણા કહેવાતા બ્રાહ્મણો ક્ષાત્રજો અને વૈશ્યોએ સુસંદમાનના પીધેલા પવાલામા પાણી પીધા છે, તેમના ભેગા બેગી ખાતા તેમને નાત જાતનો ભેદ જણાયો નથી, અને આમ હોવા છતાં તે પોતાની નાતમા પણ રહેલા છે આ બધો અનાચાર પ્રવર્તી રહ્યો છે તેને લોકો દેખાદેખી વળગવા લાગ્યા છે પણ અતે હાનિ જ સમજવી, આથી દેશને ક્ષાયદો થનાર નથી પણ નુકશાન જ છે

વર્ણશ્રમધર્મનું પાલન કરવામા જ શ્રેય છે વર્ણશ્રમધર્મનું પાલન ન કરી સ્વરાજ્ય મેળવવા મથનાર આખરે પસ્તાવાના છે માટે તમારે તમારો વર્ણશ્રમ ધર્મ બરોબર પાળવો, અને જે જાતિમા તમારો જન્મ હોય તેમાજ તમારું શ્રેય કરવા યત્ન કરવો સ્વરાજ્ય મેળવવું એ વાત ખરી પણ ધર્મનો ત્યાગ કરવાથી સ્વરાજ્ય મેળવવા મથવું એ તો હાનિ જ છે સ્વધર્મનું યથામિત પાલન કરી ઉચ્ચ વસ્તુ પ્રાપ્ત કરવા મથવું એ જ શ્રેયસ્કર છે

અંધશ્રદ્ધા

સ્કંવારમા ચાર વાગે જન્મના ડોસીની ઉઘ ઉડી ગઈ, પોતે આગ વાગે પધારીમા બેસી આદિશક્તિ ભગવતીનું નામ સ્મરણ કરવા લાગી પાસે પોતાની વધવા દિકરી સુભદ્રા સુતી હતી, ડોસીએ તેને જગાડવા ખૂબ મારી કે “બેટા, ઉઠ, આજે અમાસ છે.”

જેઠ માંડનાનો વખત છે, આખી રાત ઉઠનાટ થયો છે, સ્કંવારમા બારણેથી મદ મદ શીતળ પવન આવે છે, જેથી સુભદ્રા ગાઠ નિદ્રામા નિમગ્ન થઈ સૂતી છે, ડોસીમાએ બે ત્રણ ખૂમ પાડી પણ સુભદ્રા ન જાગી, જેથી તેણે બણ્યુ કે સૂર્યોદય થઈ જશે તો ગગાસ્નાનનું પુર દેવ નહિ મળે, માટે ઝડ સુભદ્રાને ઉઠાડવા બીજી ખૂમ મારી

સુભદ્રા જાગીને બોલી, બા, સ્કંવાર થઈ ગયું લાગે છે ડોસીએ કહ્યું “હા, બેટા, સ્નાન કરવાનો વખત થઈ જવા આવ્યો છે, ચાલ જલ્દી કર”

બને જણ કપડા, લોટો, કુલ વિગેરે લઈ ગગાસ્નાન કરવા જવા માટે ઘેરથી બહાર નીકળ્યા આ વખતે કાંઈક અજવાણું પણ થયું હતું ડોસી આગળ ચાલવા લાગી પાછળ સુભદ્રા ચાલતી હતી બાણ્ણાની બહાર એક લીમ ડાનુ ઝાડ છે ત્યાં આવી ડોસી બોલી “અરે, રામ આ શું ?” એમ કહી જોરથી ખૂમ પાડવા લાગી.

સુભદ્રા તેથી ગભરાઈને કહેવા લાગી કે “શું છે બા ?”

ડોસી—“હાય હાય, મહા અનર્થ થયો ?”

સુભદ્રા—“શું થયું ?”

ડોસીએ આગળીવડે ઝડતળે મરેલો એક સાપ બતાવ્યો, લયથી થય-રતી સુભદ્રાએ તે જોયો. એક નાનો સરખો કાળો સાપ મરેલો ત્યાં પડ્યો હતો

સુભદ્રા—“શું આ ગૃહ સર્પ છે ? શું એ આ ઘરનો દેવતા છે ?”

ડોસી—“હા, એજ છે, ભેતી નથી ? અરે ! કોઈ દુષ્ટે આ કામ કર્યું લાગે છે બાપ, કાણે તને આમ નિર્દયતાથી મારી નાખ્યો, કાની બુદ્ધિપત્થર પડ્યો ?”

આમ કહેતી ડોસી રડવા લાગી નદીએ સ્નાન કરવો જવાનું બંધ રહ્યું. તે પાછી ફરી ઓસરીમા બેસી ગમ નામ જપવા લાગી તેના હાથ થર થર કંપવા લાગ્યા

ડોસીની આવી દશા જોઈ સુભદ્રાની આખમા આશ્ચર્ય લરાઈ આવ્યા, તે ખિન્ન સ્વરે બોલી “બા, હવે શું થશે ?”

ડોસી—“થાય શું, માફ કરાજો ? મહા અનર્થ થયો, બારણામા દેવની પ્રજ્ઞાહત્યા થઈ છે, આ વથ શું હવે રહે ખરો કે ? જે આ ઘરમા રહેશે તેનો

વશ જશે લક્ષ્મી આ ઘરને છોડી ચાલી જશે હે ભગવન ! હે નારાયણ, હે મધુસૂદન ! હું હવે આ બાળ બચ્ચાને લઈ કયા જઉં, શું કરું ? ”

ઘોર આશંકાથી સુલદ્રાનું મન ડામાડોલ થવા લાગ્યું તેની છાતી ધડકવા લાગી, તે બહુવાર ઉસી રહી શકી નહિ, ડોમીના-પગ આગળ બેઠી ગઈ એવાના એક સફેદ કપડા પહેરેલી સ્ત્રી ત્યાં આવતી જણાઈ

ડોમી—“ કાણ છે ? વહુલ ? ”

“ હા, હું છું બા, હવે આપ ગંગાસ્નાન કરવા ગયા નથી ? ”

ડોમી—“ ગંગાસ્નાનની વાત કયા કરે છે ? ગંગાલ હવે આપણા ઉપર કોપાયમાન થશે, મહા અનર્થ થયો છે ”

વહુ—“ શું થયું બા ? ”

ડોમીએ ગૃહસપની વાત કહી, જેથી વહુ પણ રડવા લાગી, અને બોલી—“ મા, ખરી વાત છે, એ શું ગૃહસર્પ-ઘરનો દેવતા જ છે ? ”

ડોમી—“ હા, એ ગૃહસર્પ જ છે જો, એ પેલા ઝાડ નીચે મરેલો પડ્યો, આજ ત્રણ પેઢીથી તે આ જગ્યામાં ગહેતો હતો, એની કૃપાથી આજ સુધી આપણા ઉપર કશી વિપદ આવી નથી હવે આપણને તકટ વખતે કાણ સહાય કરશે ? હવે આપણે કાના ભરોસે સુખથી સુધઈશું ? એવું મૃત્યુ થું, એ તો આપણું કમ કુટી ગયું, હવે આપણા રક્ષણનો કોઈ ઉપાય નથી ”

સ્થંભાર થતા આનુભાનુના લોકો પણ એક પછી એક ભગવા લાગ્યા, સર્વેએ આ દુષ્ટ સમાચાર માલખ્યા, એ સાલણી સર્વના સુખ ઉતરી ગયા, એટલામાં ઘરઘણી પણ ઉઠીને આવ્યો તે ગૃહસર્પને મરેલો જોઈ ક્રોધથી થર થર કેપતો બોલ્યો—“ કહો, કાણ આ કામ કર્યું છે ? નહિ તો હું હમણાજ ઘરમાં આગ લગાડી દઉં છું ”

એ સાલણી સર્વ પરસ્પર એક બીજાના મોં માંસુ જોવા લાગ્યા, એ વખતે એક માણસ બોલી ઉઠ્યો, “ આ ભુલો એ ઝાડ નીચે લોહીથી ખરડાયેલી એક લાકડી પણ પડી છે, તે લાકડી રસુલીઆની છે, એજ માલખ આ કામ છે. ”

સર્વે એક સાથે કહેવા લાગ્યા “ જરૂર એવું જ આ કામ છે. ” આંહી માણસોની બીડ જોઈ તે વખતે રસુલીઆ પણ ત્યાં આવી પહોંચ્યો તે બંને મુસદ્દમાન હતો તે હમણા કેટલાક દિવસથી અહિં નોકરી કરે છે શરીરનો રંગ પાકો બળુડા જેવો છે, વીસેક વર્ષની તેની ઉંમર છે, આ નવો માણસ હમણા જ આંહી નોકરી કરવા આવ્યો છે

ઘરઘણીએ તેને જૂમ પાડી કહ્યું “ રસુલીઆ ! આમ આવ. ” રસુલ તેની પામે ગયો

ઘરઘણી—“ આ સાપ તે માર્યો કે ! ”

રસુલ-(ગર્વથી) “ હા, મેં માર્યો શું છે ? ”

ધરધણી—“ શા માટે માર્યો ? ”

રસુલ—“ સાપ મનુષ્યોનો હુમ્મન છે, માર્યો તો શું થયું । ”

ધરધણી—“ કેમ શું થયું સાલા, તારા બાપદાદાનો પાળેલો એ માપ હતો કેમ ? ”

રસુલ જરા પાછો હડીને ગુસ્સે થઈ બોલ્યો—“ શેક, મો સલાળીને બોલો ”

આ વાત સાલળીને ધરધણી એકદમ ગુસ્સે થઈ પગમાથી જોડો કાઢી રસુલને પટાપટ ઠાકવા લાગ્યો અને તેણે ગળું પકડી—“ બા માલા, તું અહિંથી હંમણા જ ચાલ્યો બા ” એમ કહેતા તેને દરવાજાની બહાર ધક્કા મારીને ઠાઠી મૂક્યો.

૨

દહાડો ઉગ્યો, તડકો નીકળ્યો, આબુખાબુના પડોશીઓ ત્યાં એકઠા થઈ ગયા, માલીફને શાત પાડવા લાગ્યા લોકોએ તેમને બહુ સમજાવ્યા પણ આખો દિવસ તે બધા ભૂળે શોક કરતા એમી ગયા તેમનો પુરોહિત આ બખર માલળી ત્યાં આવ્યો ગોરને જોઈ ડોઝી હાથ જોડી બોલી “ મહારાજ, આ વિપત્તિમાથી ઉગારો. માફ ધર આબાદ ગ્હે તેણે ઉપાય બતાવો જે કંઈ બન્યું નહોતું તે આજ મારે ત્યાં બન્યું છે.

પુરોહિત—“ કાઈ હરકત નથી, માંડરો નહિ ભગવાન સર્વનું બહુ કરશે તમે તો કાઈ સર્પને માર્યો નથી ને? તમારો તેમા શો અપગ્રહ । માત્ર ધરની પાસે જે ગૃહસર્પની હત્યા થઈ છે, અને જમીનપર જે લોહ પડ્યું એ એક દુર્ભાગ્યની વાત બની છે પ્રહારકત જોઈ માફ હૃદય પણ કંપે છે ”

“ પુરોહિત મહારાજ, તો હવે શું કરવું ? ” એક પડોશીએ પૂછ્યું

પુરોહિત—“ હવે, મો એ સર્પને અગ્નિચક્રાર કરવો પડશે, શાસ્ત્રાનુસાર તેના મોખા સોનાગંધોર મુકી, તે મરેલા સાપને ગગાતટે લઈ લ્યો.”

ગૃહ સર્પને ઉઠાવી ગગાતટે લઈ જવાની તૈયારી થવા લાગી. પુરોહિતે કહ્યું : “ તમે કાઈ શોક કરો નહિ ગૃહદેવ, મર્પ દેહમા કસ્ટ ભોગવતા હતા તે હવે તેમની મુક્તિ થઈ ગઈ તેના મૃત્યુથી તમારે ત્રણ દિવસ સુતક પાળવું નાગપચમીના રોજ બ્રાહ્મણને સુવર્ણ મહોગની દક્ષિણા આપી એક સાધારણ પ્રાયશ્ચિત કરવું પડશે. જેથી સર્વ પાપ નિવૃત્ત થશે સર્વ દોષની શાંતિ થશે ગૃહસર્પ તો કુલ દેવતા ગણાય છે

શાસ્ત્રમા કહ્યું છે કે

સર્વ વાસ્તુમયા દેવા સર્વ વાસ્તુમય જગત્ ।

પૃથ્વીધરસ્તુ વિદેયો વાસુદેવ નમોસ્તુતે ॥

પુરોહિતે સાપના મોખા સોનાગંધોર મૂકાવી, પણ તે સાપને ઉઠાવી ચિતા

પાસે લઈ જવા તૈયાર થયું નહિ ઘણા કહેવા લાગ્યા કે સાપનો વિશ્વાસ નહિ, સાલજ્યું છે કે, મરેલો સાપ પાછો જીવતો થાય છે, “પણ એવામા બે બાળકોએ લાકડીએ લગવીને સાપને ઉઠાવી ચાલવા માડયું સાથે ઘરધણી તેમ બીજા લોકો પણ ગંગા તટપર જવા લાગ્યા.

ગંગાતટે વિધિપૂર્વક સર્પને અગ્નિસસ્કાર કર્યો. પછી ગંગાજીમાં ન્હાઈ ને સર્પ ઘેર આવ્યા સર્વની પાછળ પુરોહિત મહાશય, ચિતાની ભસ્મ ગંગા જલમાં ફેંકી ન્હાઈ ઘોઈ ઘેર આવ્યા.

૩

આખો દિવસ ઘરના બધાએ શોકમાં કાઢયો. સધ્યાકાલે ઘરનો માલીક પોતાના ઘરની પરસાળમાં બેઠો હતો, એક દિવો બળતો હતો, બારણું ઉઘાડું હતું એવામા રસુલીયો ધીમેથી આવી મામે ઉભો રહ્યો તેના હાથમાં એક ઘડો હતો, તેનું મો બરોબર બધ કરેલું હતું રસુલ બારણું પાસે આવી ઉભો રહ્યો વૃદ્ધ ડોસીમા ફરથી તેને બોધ બોલી “કોણ રસુલીયો તો નહિ ?

રસુલે પ્રથમથી ચારે તરફ જોયું, કોઈને પામે લીધું નહિ, એટલે તે બોલ્યો—“શેઠ, મેં આપનો એક સાપ મારી નાખ્યો છે, ‘તો’ તેના બદલામાં આ બે સાપ લાવ્યો છું, તે લ્યો.” એમ કહીને ઘડાને ધડીમ લઈને શેઠના પગ પામે ફેંકીને જીવ લઈને નાઠો ઘડો ફુટતાજ તેમાંથી બે સાપ નીકળી નાસવા લાગ્યા સાપને બોધ માલીક લયથી કહી “ઓ બાપરે,” કહી નાસવા લાગ્યો, પણ સાપે દોડી તેના પગમાં ડસ માર્યો ઘરધણીની ‘લયક’ ખૂમ ‘સાલજી’ ઘરના બધા દોડી આવ્યા જોયું તો ઘરનો માલીક જમીનપર પડ્યો પડ્યો અરધી ઉઘાડી આખે ક્ષીણુ ગ્વરે બોલતો જણાયો કે હરે નારાયણુ શ્રેષ્ઠ! હરે નારાયણુ કૃષ્ણ, હરે વાસુદેવ.”

ડોસી મા પોતાના પુત્રની આ દશા બોધ વ્યાકુલ થઈ ગયા તેણે પુત્રને ઉઠાડી બોળામાં માથું મૂક્યું તેણે નિશ્ચય કર્યો કે મને તેમ પણ ગૃહ સર્પની હત્યાનું જ આ ફળ છે સુભદ્રા, અને તેની મા ઉચ્ચસ્ત્રવે રહવા લાગ્યા કોઈ કહે પુરોહિતની ક્રિયામાં કાંઈ ભુલ થઈ હશે જેથી આ વિધન આવ્યું શેઠને સાપ કરડ્યો એમ જાણી પડોશીઓ ભરાઈ ગયા, એક જણ સાપ ઉતારના મંદારીને બોલાવા દોડ્યો આ ગામમાં એક મદારી સાપ ઉતારવામાં હોશીયાર હતો તેને હર હરના લોકો બોલાવા આવતા હતા તે મદારીને બોલાવી આહ્વાન્યો. તેણે કહ્યું કે તેને ત્યાંથી એક મુસદ્દમાનનો છોકરો પાચ રૂપિયા આપી બે સાપ વેચાતા લઈ ગયો હતો એ સાક્ષાત્ત આ કામ લાગે છે બે હું જાણું છું હોત કે તે આવા કામ માટે માપ માગે છે તો હું તેને સાપ આપત જ નહિ પાચ તો ગું પણ પચામ આપે તો પચ્ચ આવા કામ માટે હું સાપ ન આપત પણ તેણે કહ્યું કે મારે એ સાપને દવાના ઉપયોગમાં લેવો છે જેથી, મેં આપ્યો.

ધરધણીની નાડી જોઇ મદારીનું જો પ્રસન્ન થયું તેણે કહ્યું કશો ભય નથી ધર્મથી કહ્યું છું કે મેં તેને જૂલથી બને સાપ ઝેરીલા દાત વગરના આખ્યા હતા ઇશ્વરે મને બુદ્ધિ સુઝાડી, જેથી નરહત્યાના પાપથી બચી ગયો આ માણસને ઝેર ચઢ્યું જ નથી માત્ર થોડું લોહિનું નુકશાન થયું છે સાપના ઝેરથી નહિ પણ ભયથી આ માણસ ખેલાન થયેલ છે 'ડરવાની કાંઈ' જરૂર નથી, આપ ખીરજી રાણો, જીઓ, એ હમણા જ સારા થઈ જશે

આ સાલળી ડોસીમા દીર્ઘશ્વાસ લઈ બોલ્યા "જયમા દુર્ગે ?" રાણીએ આખ ઉઘાડી પૂછ્યું "ખરોખર બોલો છો, સાપ ઝેરી નહોતો ?"

મદારીએ કહ્યું "મહાશય, હું નહિ બોલું તો કાણ બોલશે. હું આ સાપનો તો રોજગાર કરું છું."

ધરધણી ઉઠી ઉભા થયા. ગૃહદેવતા તેના ઉપર પ્રસન્ન થયા તેનો જીવ બચી ગયો. ગ્રાવણ માસમા નાગપાંચમના રોજ ભટ્ટાચાર્યના મત પ્રમાણે તેમને ત્યાં ધામધુમથી નાગપુજા થઈ પુરોહિતને સારી દક્ષિણા મળી પણ જોટલા દિવસ જીવ્યા ત્યાં સુધી પેલા રસુલીયાને પોતાને ત્યાં નોકર ન રાખ્યો. અને તેનાથી તે બહીતા રહ્યા

કહ્યું છે કે જુઠો જુઠાશ ન મૂકે તેમ નીચ નોકરોને નોકરી રાખવા એ પણ એક આકર્ષક ઠંડોરી હોવા જેવું છે અને અધેશ્વરોથી ઘણીવાર અનેક વિપત્તિઓ પણ આવી પડે છે. (બગાળી ઉપરથી)

શ્રી ચરકમહિતા-ચિકિત્સાસ્થાન.

રાજયક્ષ્મા ચિકિત્સા.

આક્રમ્ભ અધ્યાય.

ક્ષયરોગની ચિકિત્સા.

(અનુસંધાન પોષ માસના પાન ૩૩૬ થી)

માર્ગનું ફૂંધન યવાથી લોહિ, માસ આદિ ધાતુઓને શક્તિ આપી શકતું નથી. કેમકે આમાશયમા સ્થિત ગ્રી તે ઉત્તરેય (મેળ) ઇત્યાદિ કરે છે અથવા બહુ યવાથી કાંમા આવી ભય છે ૫૬

વાયુ તથા કફના જોગથી ક્ષયવાગાને છાતીમા ફૂંધન યવાથી શ્વાસની વૃત્તિ કરે છે હોગો હાગ જરૂરામિ મદ યવાથી ક્ષયવાગાને શીજવાળો જ્વ આવે ૫૭

વાત, પિત્ત કફ અથવા ત્રણે ભેગા (ત્રિદોષથી) હોગો યજને-હૃદય તથા જીભમા સ્થિત

૧ મુખમા માસના પ્રયોગો આપેલા હોવાથી અહિ તે શ્લેષ્મી તુટક ન થાય તે માટે તેનું આપાતર આપેલું છે જેમને માસ વર્ગ્ય નથી તેમણે તેના ઉપયોગ ન કરવો પણ જીભ વનસ્પતિના પ્રયોગો છે તેનો ઉપયોગ કરવો (તંત્રી)

યવાથી તેમજ દુષીત આહાર કરવાથી તેમજ મનમાં ક્રોધ, શોક, આદિ વિકાર હોવાથી રાજ્યક્ષમાવાળાને અરુચિ થાય છે. ૫૮

મોઢાનો રસ તુરાતવાળો (કસેલો) કડવો તથા સ્વાદિષ્ટ હોવાથી વાત, પીત્ત તથા કફની અરુચિ મોઢાના રસ ઉપગ્રથી ક્રમે કરીને નળથી (વાયુની અરુચિમા કસેલુ મોઢું રહે છે પિત્તની અરુચિમા કડલુ મોઢું રહે છે, કફની અરુચિમા ગળપણુ રહે છે, માનસિક વિકારમા તે વસ્તુ જેવાથી જ અરુચિ થાય છે. ૫૯

અરુચિથી, ખાસીના વેગથી વાતાદિદોષોનું ધસી આવવું ચર્વાથી તથા બમથી જે ઉદટ્ટી ઉત્પન્ન થાય છે તે યક્ષમા તથા ખીન્ન રોગોમા પશુ ઉપદ્રવ રૂપ થઈ જાય છે. ૬૦

સપ્તર્ષુ ક્ષયરોગમા ત્રણે દોષ પ્રકાપ પામે છે પશુ વૈધે દોષનું બળાબળ જોઈને પરિક્ષા બરાબર કરીને રાજ્યક્ષમા (ક્ષય) ની દવા કરવી. ૬૧

સજેષ્મ માયાના શુભમા, કાસમા, શ્વાસમા, સ્વરભગમા, પાંસજાના દુખાવામા સાધારણ દવાના ઉપચારો સાબળે.

પીનસ યજુ હોય ત્યારે સ્વેદ (શેક કરવો) અભ્યગ (શરિરે તેલ ધત્યાદિ યોજવું) દૂધપાન કરવું, સેપ કરવો, પરિશેક (શેવન) સ્નાન (અફગાહ) જવના ભોટના પદાર્થોના (વાટય) વડા મૃત્યાદિ ખાવા. ૬૨

લવણ, ખાટા, કઠે, તથા ગમ રસયુક્ત લાવ તેતર ઝુરધા તથા બટાઉકાના માસનાં સ્નેહ યુક્ત રસો વાપરવા. ૬૪

પીપર, યવ, કળથી, સુંક, દાડમ, આમળા તથા ધીના સંસ્કાર્ગ્વાળા બકરાના મસિનો રસ પીવે. ઉપરનો ઉપાયોથી પિનસ વિગેરે જ રોગો નાશ પામે છે મુળા તથા કળથીના યુશો (ઓસામળું) અથવા ક્ષય (કાળ) નો ઉપયોગ કરવો (૬૫) તે સાથે જવ, ઘઉં, ચોખા (શાળના) વિગેરે જે પદાર્થ સાત્ત્વ હોય તેઓનો ઉપયોગ કરવો તેથી પિનસ આદિ રોગોનો નાશ થાય છે વાણી મદિરોનો પ્રસાદ (પ્રસન્ન) ઉપરનો નિર્મળ ભાગ પીવે અથવા પચ્ચળના ઉકાળા સાથે ધાણા તથા મુંદની સાથે બોયઆબથી સાથે (કવાય) અથવા પશુચતુષ્ટય (શાલવણુ, પીડવણુ જગલી મગ, જગલી અડદ)ના કુવાય સાથે પકાવેલું પાણી પીવું અથવા તેવાજ જળમા અન્ન પકાવીને તે અન્નનું ભોજન કરવું તે પિનસ આદિ રોગોને હિતકારક છે. ૬૭-૬૮

કઠ, પાસળા તથા છાતિમાં દુખાવો યતો હોય તથા માયાના દુખાવામા, ખિચડી ઉત્કારિકા (વેડમી) ખાવી, અડદ, કળથી, જવ તથા ખીરથી સુંકટ, સ્વેદ (આની વિધિ) સુત્રસ્થાનના અધ્યાયમાં કહેવાય ગઈ છે તે વિધિથી સ્વેદન કરવું. ૬૯

પનભગ (વાતહર ઔષધ જેવા કે આહન, એગડો) ધત્યાદિના પાદને ઉકાળીને તેના પાણીથી પરિગ્રેયન કરવું (અભિગેક) કવો અથવા કાસટી, ગજો, જોઠીમધના, કવાયથી અથવા તવગેકા જળથી માયાપર ધાગ કરી નવરાવવા. ૭૦

બકરો અથવા માછલાના માયાથી પાણી ઉકાળીને તેનો નાડી સ્વેદ આપવો અથવા વાતરૂ ઔષધોના કવાયથી નાડી સ્વેદ આપીને કઠ-માથુ અને પડખાને શેક આપવો. ૭૧ અથવા જળચર પ્રાણી તથા અન્ય દેશમાં રહેનારા જનાવરોનાં માસોને પચ્ચળના કવાયમા ઉકાળીને અથવા સ્નેહયુક્ત કાજીદાર નાડી સ્વેદ (સુત્રસ્થાનમા સ્વેદ વિધિ નામના અધ્યાયમાં ક્ષેપા પ્રમાણે સ્વેદ) આપવો. ૭૨

જીવતી, સુવા, (વરીયાળી) બલા, જેઠીમધ, વજ, વેશવાટ, વિદારિકદ, આળખાં, જળચર પ્રાણીઓ અને અનુપદેશમા રહેનાર પ્રાણીઓના માસ ચતુ ગ્નેહ (ધી, તેલ, વસા, મજ્જા) મેળવીને સિદ્ધ કરેલ લેપ માયુ પાસળાઓ અને ખભામાં દુખાવો થતો હોય તેને મઠાડે છે અથવા વાતાનાશક દ્રવ્યોથી સિદ્ધ કરેલું (ધી, તેલ, વસા) ચાર પ્રકારના રને-હના મર્દન કરવાથી ઉપર કહેલો ગુણ થાય છે ૭૨-૭૪

(સુવા) વરીયાળી, જેઠીમધ, લિપલેટ તગ્ગ અને ચદનનો ધીમા મેળવીને લેપ કરવાથી માથાનો દુખાવો પાંસળાનો દુખાવો, તથા કાઠ (ખભાનો) દુખાવો મટી જાય છે ૭૫

અ-ચપ્રયોગ

૧ ખપાટ, રાસના, તલ-ધી, જેઠીમધ, નીલકમળ, ૨ શુગળ, દેવદાર, ચદન, નાગકે-સર, ધી (૭૬) ૩ કાકેલી, બલા, વિદારિકદ, સોહાજન (સરગવો) અને સાટાડીના મૂળ, ૪ શતાવળ, ક્ષીરકાકાલી, શાલપર્ણી, જેઠીમધ અને ધી, એ દરેક સ્ત્રોત્રમા કહેલા ૪ પ્રકારના લેપ કરવાથી માથાના દુખાવો, પડખાનુ શુળને ખભાની પીડા મટાડવામા ઉત્તમ છે ૭૭-૭૮

માથાના દુખાવાના દંદમા, ખભાના દુખાવામા તથા પડખાના શુળમા, નસ્ય-ધુત્ર પાન, ખાધા પછી ધૂતપાન નારાયણતેલ, ધૃત્યાદિ યોગ્ય તેલ ચોળવુ તથા અન્તિ આપવી એ પરમહિતકારક છે ૭૯

અથવા—જળોથી તુબ્બીથી અથવા શૃંગી (શિંગણથી) અથવા શિંગવેધનથી લોહિ ક્ષારવાથી પણ માથાની પીડા, ખભાનો દુખાવો પાંસળાનુ શુળ મટે છે ૮૦

પદમક, ચદન, તથા વાળાને ધીમા મેળવીને લેપ કરવાથી અથવા ધરા, જેઠીમધ મજ્જા અને નાગકેસર ધીમા મેળવીને લેપ કરવાથી, અથવા-કમળ (પેયલું) નગોડ, કમ-ળનુ કેશર, કસેલા અને ક્ષીરકાકાલીને વાટીને ધીમા મેળવીને લેપ કરવાથી માથાની પડ-ખાની તેમજ ખભાની પીડા મટાડે છે ૮૧

ચદનાદિ તેલથી, સો વખત ઘોલેલા ધીથી, અગ્ન્યેશ કરવાથી ધી તથા જેઠીમધનો ક્વાચ માથાપર રેડી શેક કરવો ઉત્તમ ગણેલો છે ૮૩

વરસાદનુ પાણી તેમજ ઠંડા પાણી (ચદનાદિ 'કનાથ') ધૃત્યાદિથી માથાપર શેક કરવાથી માથાના દુખાવા, પડખાના દુખાવા, તથા ખભાના દુખાવાની સંશયન ક્રિયા થાય છે ૮૪ જે ક્ષયરોગીનુ માસ તથા બળ ક્ષીણ થયા ન હોય તેને દોષની પ્રબળતા જોઈને રોહ, સ્વેદ કરાવીને, સિંગધ-વમન, વિરેચન કરવુ જોઈએ પણ દરદી નબળો પડવો ન જોઈએ ૮૫

ક્ષયરોગીને મળતો ત્યાગ કરવાથી રારીરના માત્રે પ્રથમથી જ દીલા થઈ ગયા હોય છે, તેમજ બળનો વિચાર ન કરીને વિરેચન આપવાથી ક્ષયરોગીનુ રારીર અશક્ત, શિથિલ, થઈ જાય છે માટે વિચાર કરીને વિરેચન આપવુ ૮૬

વમન વિરેચન આદિ યોગથી ક્ષયરોગીના ગતિગતી શુદ્ધિ કરીને ખાસી શ્વાસ, સ્વર-બગ, માયુ, પડખા તથા ખભાના દુખાવામા આ પ્રમાણે સિદ્ધ યોગોનુ મેવન ક્લા-વુ જોઈએ ૮૭

ખપાટ, વિદારિકદ (ભોયકોળુ) આદિ ગણે અથવા નિદારિકદ તથા જેઠીમધ સંધિય નાખીને સિદ્ધ કરેલું ધીનુ નસ્ય લેવાથી (નાકમાં રીપા પાડવા) અગ્ન્યેશ મટે છે ૮૮ શ્વેતકમળ (પોયલુ) જેઠીમધ, પીપર, ભોયગંગણીના મૂળ, બળખીજ દુધ તથા ધીથી પકરીને સિદ્ધ કરેલુ ધી નસ્ય દેવાથી ઉત્તમ રીતે સ્વરભગ મટાડે છે ૮૯

ગમ્યા પછી ધી પીવાથી ઉધરસ, શ્વાસ, તથા માથાનો દુખાવો, પાંસળાનો દુખાવો, ખખાનો દુખાવો મટે છે ૯૦

દશમુળ, દૂધ, માસરસ તથા ખપાટના કાંચી સિદ્ધ કરેલુ ધી આપવાથી જલદી ઉધરસને મટાડે છે ૯૧

ખેરાક ખાધા પછી અથવા ભોજનના મધ્યમા અગ્નિના બળને અનુસરીને રાસનાની સાથે અથવા ખપાટ સાથે પકવેલા ઘાને દુધ સાથે પીવાથી પીનસ, ઉધરસ, આદિ રોગોનો નાશ થાય છે ૯૨

ઉધરસ, શ્વાસ, હેઝકી મટે તેવા પ્રયોગો

હવે પછી ઉધરસ મટાડે તથા સ્વર સુધારે તેવા શ્વાસ તથા હેઝકી મટાડે તેવા માયાના તથા પડખાને ખખાના દુખાવાને મટાડવા માટે અવલેક તથા સ્નેહ (ધૂત, તેલ) નું વર્ણન કરે છે ૧૩

ધી, ખજુર, દ્રાક્ષ, સાકર, મધ, તથા પીપરને મેળવી ચાટવાથી સ્વરભંગ, ઉધરસ, શ્વાસ, મગી જાય છે ૯૪

દશમુળમા ગાયનું દુધ ઉકાળીને તેને વલેવી માખણ કાઢીને તેનું ધી-તાવીને તેના સાથે પીપર તથા મધ મેળવી ચાટવું તે સ્વરભંગમા બહુ ઉત્તમ છે ૯૫

વળી ઉધરસ, શ્વાસ, તાવ, પાંસળાનું શુળ, માથા તથા ખખાનો દુખાવો મટાડવા માટે ૫૪ ૫૪ મુળો (૨૫) મૂળોનો ગ્સ લઈ તેમાજ ધાતુ દુધ નાખીને ધી પકાવી સિદ્ધ કરી પાવાથી સ્વરભંગ આદિ સાતે રોગોનું બળ નાશ પામે છે ૫૪ ૫૪ મુળોનો ગ્સ ૩ ભાગ, ધી ૧ ભાગ મેળવી ૪ ભાગ ધી પકવવું ૯૭

૧ ખજુર, પીપર, દ્રાક્ષ, હરડે, કાકડાશીંગી, ધમાસો, હરડે, જોડા, આબળા, પીપર, નાગરોથ, સીંગોડા, ગોળની સાકર ૯૮

૩ કાકોલી, કચુરો, પુસ્કરમુળ, સુરસ, સાકર, ગોળ તથા ૪ સુઠ, ચીત્રો, બાળ (શાળની ધાણી) પીપર, આબળા, ગોળ, (૯૯) એ ચારે અડધા અડધા શ્લોકતા યોગો છે તે ધી તથા મધમા ચાટવાથી ઉધરસ અને શ્વાસ મટાડે છે, સ્વર સુધારે છે, પડખાના શુળને પણ મટાડે છે ૧૦૦

સાકર ૧૬ ભાગ, વાસકપુર ૮ ભાગ, પીપર ૪ ભાગ, એલચી ૨ ભાગ, તજ ૧ ભાગ, છેલ્લેથી ઉપર ઉપર જમણા લેવા તેને ખાડીને વસ્ત્રગળ ચુરચુકરવું, મધ તથા ધીમા ચાટવું ૧૦૧

તે ચુર્ચ સવાગમા ખાવાથી શ્વાસ, ઉધરસ, કફ છબનું બેગપણ, અશ્વિ મદાત્તિ તથા પાંસળીયોની પીડાને નાશ કરે છે ૧૦૨

તાથ પગ અથવા શરીરમા જગતગ ચની હોય ત્યારે, તાવમાં તથા રક્તપિત્ત, ઉલ્કા-ગ્રીમા લોહી પડતું હોય ત્યારે, અરુહીના રસમા પકવેલુ વાસાસર્પિ તથા શતાવરીના ગ્સમા પકવેલું ધી ઉત્તમ કામ કરે છે, તે પગ્મદિતકાગક છે ૧૦૩

ગોમુરુદિ ધૂત-ધમાસો, ગોખર, શાલપર્ણી પ્રત્યર્ણ, મુદ્ગપર્ણી, માથપર્ણી (જ મગી મગ, જ મગી અડધ) ખપાટ દરેક ૪-૪ રૂપિઆભાગ લઈને તથા ૪ રૂપિઆભાગ ખસવીયો પિત્તપાપડો ૧૦૪ દશમુળ પાણીમા પકવીને દશાય બાકી રહે ત્યારે સ ગળી લઈને નીચેના-ઓષધોનો કફ કરી નાખવો (૧૦૫) કચુરો, પુસ્કરમુળ, પિપર, નાયમાણ, નાયઆબલી, કરીપાતું, કડુ, ઈદિગ્લ, ૧૦૬

ઉપસરી દરેક તોલો ૧-૧, ધી તો ૧૪, દૂધ ૧૨૮ તોલા નાખી પકાવવું જ્યારે દુધ તથા પાણી (કવાય) બળી જાય ત્યારે ડેવળ ધીજ બાકી રહે ત્યારે ઉતારી લેવું પછી ગાળાને તે ધી રાખી મુકવું (૧૦૭) તે ધી પીવાથી તાવ, દાહ, બ્રમ, ઉધમ્સ, ખમા પડખા તથા માથાનો દુખાવો તરસ, ઉનટી, ઝાડો એટલા રોગને આ ધી મટાડે છે ૧૦૮ (ધતિ ગોક્તુરાય ધૃત)

જીવતી (ડોડી) જેઠીમધ, દ્રાક્ષ, ઇન્દ્રજવ, કચુરો, પુસ્કરમુળ, ભોર્ગંગણી, મોખર, ખપાટ (કાસકી) ૧૦૯ નીલકમળ, ભોલ્યાજાની, ત્રાધમાણ, જવાસો, પાંપર, સરખે ભાગે ખાડી વાટીને વેધે તેવું ધી સિદ્ધ કરવું ૧૧૦

આ ધી પીવાથી રોગના મધુહરપ (ગળ્યદમા) રોગ, અગ્નિ સફળો સહિત નાશ પામે છે ૧૧૧

બલા (ખપાટ) યાત્રવણ, પીંડવણ, નાની ભોલ્યાંગણી, મોટી ભોલ્યાંગણી, એના કવાયના ગાયત્રી દુધ મુંક નાખીને દ્રાક્ષ, ખચૂર, ધી તથા પાંપર નાખીને પકાવવું તે તમામ પાકી જાય અને દુક્ત ધી ગ્હે ત્યારે ઉતારીને તે ધી ગળી લઇને તે ધી મધમાં પીવાથી તાવ ઉધમ્સ તથા સ્વપ્ન નાશ કરે છે ૧૧૩

(અપૂર્ણ)

ઈશ્વરનું નિવાસસ્થાન.

મનુષ્ય માત્રનું હૃદય કમળ એ પરમાત્માનું નિવાસસ્થાન છે જે હૃદય પ્રવૃત્તિ રહે તો આનંદનો સ્વાભાવિક અનુભવ થઈ શકે હૃદય સંકુચિત ગ્હે તો કરોશનો અનુભવ થાય છે બહાગના પદાર્થો મળતા હૃદય પ્રવૃત્તિ થાય છે અને તેથી જ બહાગના પદાર્થો મળતા આનંદનો અનુભવ થાય છે ખરી રીતે આનંદ બહાગના પદાર્થોમાં નથી, પણ આપણા પોતાના હૃદયમંદિરની પ્રવૃત્તિના ઉપર છે એ આનંદનું સ્થાન આપણા હૃદયમાં છે હૃદયમાં પરમાત્માનો નિવાસ છે, એ હૃદયમંદિરમાં રહેલા પરમાત્માને સૂક્ષ્મ બુદ્ધિવડે જ્ઞેષ્ઠ શકાય છે

મનુષ્ય જ્યારે વિષયોથી વિમુખ થાય છે, પાપકર્મોથી જ્યારે તેની વૃત્તિ ગદ્ગત થાય છે ત્યારે તેનું અતઃક્રણ શુદ્ધ થાય છે અતઃક્રણમાં વિષયોના ગંગથી અશુદ્ધતા અગટે છે, ઈન્દ્રિયોના ગર્વથી વિષયોમાં નાગ થાય છે, માટે જ્ઞાને પોતાના અતઃક્રણને પવિત્ર બનાવવું હોય તેમણે પ્રથમ વિષયોના મર્મનનો ત્યાગ કરવો જ્ઞેષ્ઠ એ વિષયોથી વિમુખ થતા ગર્વોદિ કાર્યો એની મેળે નાશ પામશે જેથી સરીરનો નિર્વાહ થાય અને સરીર કૃષ્ણપૂર્વક ટકી શકે તે માટે અન્નપાનાદિ વિષયોનું મેવન કરવું સરીરમાં ગર્વ ઉત્પન્ન થાય તે પ્રમાણે વિષયોનું મેવન કરવું નહિ

જ્યારે અતઃક્રણ ગદ્ગિયાદિ મળથી રંદિત થાય છે ત્યારે હૃદય પવિત્ર થાય છે, એ પવિત્ર હૃદયકમળમાં ઈશ્વરનો વાસ હોય છે વિષયોમાં બદકતી વૃત્તિએને રોકવી, એ તપ છે એ વૃત્તિ નિરોધરૂપ સંયમથી રાગદ્વેષાદિ અજન્મતા ગ્હે છે ચિત્તની શુદ્ધિ માટે પરમાત્માનું આગમન કરવું જ્ઞેષ્ઠ એ ચિત્ત શુદ્ધિ થાય તો હૃદયકમળરૂપ શુદ્ધ આનંદ સ્વરૂપ પરમાત્માના દર્શન થઈ શકે છે ,

હૃદયમા હૃદય દેશના શિર ભાગમા એક કમળ છે જે અત્યંત રમણીય પાંચ હૃદયવાળું, નીચા મુખવાળું અને નાભિથી બાર આગળ ઉપર આવેલું છે આ હૃદયકમળનું પૂર્વ હિદ્ર ચક્ષુરૂપ છે, દક્ષિણ હિદ્ર શ્રોત્ર (કાન) રૂપ છે, પશ્ચિમ હિદ્ર વાહ (વાયુ) રૂપ છે, ઉત્તર હિદ્ર મનરૂપ, મધ્યનું હિદ્ર પ્રાણરૂપ, મૂળ સ્થાન જીવ્નારૂપ તથા વક્ત્ર્યજથી લઈ ગળા પર્વત અદરની જગ્યા કમળની ભૂમિ છે હૃદયકમળમા મનને ગહેવાનું સ્થાન હોવાથી તેને માનસ કરી કહે છે હૃદયકમળ ગળાથી બાર આગળ નીચે કાળી તરફ છાતી નીચે આવેલું છે જ્યાં હાથ મૂકવાથી ધનકારા મળવાય છે

હૃદયકમળનું તેજ સૂર્ય, ચંદ્રમા, અગ્નિ, નક્ષત્ર તથા વિદ્યુત એ પાંચના જેવું છે તે સર્વ વિશ્વના આધારરૂપ છે તે અંશ પરિમાણુવાળું હોવા છતાં વિશ્વના આધારરૂપ હોવાથી મહાન કહેવાય છે ૩૫૫ વિગેરે ધાતુથી રચેલી શિલા સમાન ઉજ્જવળ વર્ણવાળા તથા રૂપિય માસાદિ ધાતુવાળા શરીરમા ગહેલ તે અનેક પ્રકારનાં હાડકાંથી ચારે બાજુએ વિટાયેલું છે હૃદયની મધ્યમા રહેલું હિદ્ર હૃદય કમળનું સરોવર છે, જેમા અદ્વિતિય આનંદ સ્વરૂપ, અમિ સમાન તથા ગ્વય બ્યોતિરૂપ પરમાત્મા નિવાસ કરે છે એ પરમાત્માની ચિદા બાસરૂપ જ્વાળા બુદ્ધિ આદિમા રહેલી છે તે બુદ્ધિરૂપ ઉપાધિવડે વિષયસુખને ભોગવે છે આ પરમાત્માનું હૃદય કમળમા ધ્યાન કરવાથી તેનો સાક્ષાત્કાર થાય છે એવું શાસ્ત્રો કહે છે

હૃદયકમળમા પરમાત્માનું ધ્યાન કરવા છતાં જો તે સત્ અને ચિદાનંદરૂપે પ્રતીત ન થાય તો હૃદયમંદિરમા મધ્યે એક દિવાની શિખા રહેલી છે, તે અત્યંત સૂક્ષ્મ છતાં પ્રકાશવાળી, ઉર્ધ્વ દેશમા પ્રબલસિત, નિઘલ, નીલ મેઘમા ગહેલ વિદ્યુત સરખી પ્રકાશવાળી તથા સુવર્ણ સરખી પીળા રંગવાળી છે એ દીવાની શિખાના મધ્યમા પરમાત્મા બ્રહ્મરૂપે, શિવરૂપે, હગિરૂપે, સનાતન રૂપે, ઈન્દ્રરૂપે, સર્વ જગતના પ્રભુરૂપે છે એ પરમાત્માનું આ દીપરૂપી શિખામા ધ્યાન ધરવાથી પરમાત્માનો સાક્ષાત્કાર થાય છે પણ હૃદય પવિત્ર બનાવી પછી ધ્યાન ધરે તો જ આત્માનો સાક્ષાત્કાર થાય પ્રથમ હૃદયને પવિત્ર બનાવવા વિષય લોહ-પતા છોડવી, વિષયોમા બદકતી વૃત્તિઓનો નિરોધ કરવો, ઉચ્ચ ચારિત્ર્યશીલ થવું, પાપ-કર્મનો ત્યાગ કરવો ધર્મનું પાલન કરવું, સત્યનું સેવન કરવું, રાગદ્વેષનો ત્યાગ કરવો, તો જ અતઃકરણ પવિત્ર થઈ શકે જેનું હૃદય નિર્મલ અને પવિત્ર હોય છે તેનું જીવન મુખી, શાંત અને આનંદી હોય છે એવા પવિત્ર હૃદયમાં જ મધ્યરોના સાક્ષાત્કાર થઈ શકે છે

પવિત્ર હૃદય ધર્મનું યથાર્થ રીતે પાલન કરવાથી થઈ શકે બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય અને શૂદ્ર એ ચાર વર્ગો તથા બ્રહ્મચર્ય, ગૃહસ્થ, વાનપ્રસ્થ અને મન્યસ્ય એ ચાર આશ્રમો વાળાને પણ ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ એ ચાર પુરુષાર્થોની પ્રાપ્તિ ધર્મથી થઈ શકે છે અત્યંત કઠિન કાર્ય પણ ધર્મથી સિદ્ધ થઈ શકે છે ધર્મ એ જીવને ચેયનું સ્થાન છે ધર્માત્માનો સર્વજન આશ્રય કરે છે માટે સર્વે મનુષ્યોએ સર્વથી પહેલા ધર્મનું પાલન કરવું

ધર્મના સત્ય, તપ, દયા અને દાન એ ચાર પાદ ગણાય છે એ ચાર પાદવાળા ધર્મનું પાલન કરનારાને આ જગતમા કશી વસ્તુ અશક્ય નથી સંલગ્ન પાલન કરવું, સર્વ શુભ ક્રમોમા સત્યથી પ્રવૃત્તિ થઈ શકે છે માટે સત્યનું પાલન કરવું પોતાના મનમાં દર સંકલ્પ ધારણ કરી ટાઢ તડકાને કે બૂખ તમ્સને સહન કરી ઈન્દ્રિયોનો નિરોધ કરી પોતાના

સત્ય સંકલ્પમા ટકી રહેવું તે તપ છે એ તપના પ્રભાવથી પૂર્વે મુનિઓ શાપ તથા વર આપી શકતા હતા.

ધર્મનું ત્રીજું પગથીયું દયા છે. શમ તથા દમ એ બંને દયાના કારણે છે. 'શમ દમ ક્ષેપ ગુણ વગર દયા ઉત્પન્ન થતી નથી જાણ વિષયમા દોષદષ્ટિવડ શ્રોત્રાદિ ઇન્દ્રિયોના નિરાધ કરવો તેનું નામ દમ છે. શમવડે સિદ્ધ સર્પોદ્ધિથી ભય થતો નથી, શમવડે કામ ક્રોધાદિને જય કરી શકાય છે એ શમદમાદિથી દયા ઉત્પન્ન થાય છે. શમથી રહિત પુરુષ કામ ક્રોધાદિ વિકાંગવાળો થાય છે તથા દમથી ગદિત પુરુષ સર્વ ઇન્દ્રિયોને આધિન થાય છે જે મનુષ્ય કામક્રોધાદિ વિકાંગવાળો તથા ઇન્દ્રિયોને આધીન હોય છે તે પ્રમાદી યજ્ઞ શરીર, મન અને વાણીનડે ભૂત પ્રાણીની હિસા કરે છે એ હિસા કરનારો દયાથી રહિત હોય છે. માટે ધર્મને ધારણ કરવા માટે, સત્ય, તપ અને દયા એ ત્રણ પાદનું પાલન કરવું.

ધર્મનું ચોથું પગથીયું દાન છે, દાન અનેક પ્રકારના હોય છે, વાણીનું દાન, યુદ્ધિનું દાન, ધનનું દાન, તથા શરીરનું દાન, વિદ્યા આપવી એ વાણીનું દાન છે, કોઈને શ્રેષ્ઠ યુદ્ધિ આપવી તે યુદ્ધિનું દાન છે, સુપાત્રને સુવર્ણાદિ દ્રવ્ય આપવું તે ધનનું દાન છે, શરણાગતની શત્રુથી રક્ષા કરવી એ શરીરનું દાન છે. દાન કરનાર સ્વર્ગોદિ ઉત્તમ ભોક્તે પામે છે એવી રીતે આ પાદનાળા ધર્મનું પાલન કરવું તોજ હૃદયની શુદ્ધિ થાય છે. ધર્મ એ પ્રકારનો છે, જે આ શરીરે કરવાથી આ શરીરભાજ તેનું ફળ મળે અને બીજો ધર્મ એ છે કે આ શરીરે કરેલા ધર્મનું ફળ આ શરીરને ન મળે પણ બીજા શરીરને મળે છે.

મણી આ જન્મમાં પુણ્યકર્મ ન કરતા માત્ર પાપકર્મજ કરે છે છતાં તે સુખી અને ધનવાન હોય છે તેમને ગત જન્મના પુણ્યનું ફળ આ જન્મે મળેલું હોય છે, અને તેવીજ રીતે પાપકર્મ પણ ફેટલાક આ શરીરે કરેલા હોય તેનું ફળ આ શરીરે જ ભોગવાય છે, તથા ફેટલાકનું આવતા જન્મે ભોગવાય છે.

જ્યાં સુધી શરીર છે ત્યાં સુધી શરીર નિર્વાન માટે વિષય સુખની જરૂર પડે છે પણ જ્યાં વિષયોમા આસક્ત બની અનીતિના માર્ગે વિષયો મેળવવા મથે છે તેમને પરમાત્માના દર્શન થઈ શકતા નથી મનુષ્ય ધર્માત્મા હોય છતાં પણ તેને સ્ત્રી વિના વિષય સુખ મળતું નથી, તેમ સ્ત્રી વિના પુત્રાદિ પ્રજા કે ગૃહઆશ્રમના સુખ તે મેળવી શકતો નથી ધર્માત્માને પણ જાત વજા વિગેરે શરીર નિર્વાહના પદાર્થોની જરૂર પડે છે. માટે સંસારમા ધનની અને સ્ત્રીની જરૂર પડે છે પણ તે નીતિથી મેળવવા પ્રથમ ધર્મ પછી અર્થ, અને પછી કામ એ પછી મોક્ષ નામનો ચોથો પુરુષાર્થ સિદ્ધ થઈ શકે છે. ધર્મને ધારણ કરી પછી અર્થ અને કામ મેળવવા જે મથે છે તેનું પતન થતું નથી પણ જે અર્થ અને કામના શોભમા ધર્મથી ભ્રષ્ટ થાય છે તે મોક્ષ સુખનો અધિકારી થતો નથી.

આ વિશ્વમા કામથી રહિત કોઈ નથી ધનની સર્વને ઇચ્છા હોય છે નિર્ધનને સ્ત્રી પુત્રાદિ સુખ આપી શકતા નથી, ધનાદિરૂપ અર્થ હોય તો જ સ્ત્રી આદિ કામ સુખનું કારણ ગણાય છે. વિષય સુખના ભોગ વિના કોઈ પણ જીવને વૈરાગ્યની પ્રાપ્તિ થતી નથી. વિષય સુખના ભોગ પછીજ જીવને વૈરાગ્યની પ્રાપ્તિ થાય છે. મારેજ સર્વથી પ્રથમ આશ્રમ બ્રહ્મચર્યમા ધર્મને ધારણ કરવો, બીજા આશ્રમ ગૃહસ્થાશ્રમમા ધર્મપૂર્વક અર્થ (ધનાદિ પદાર્થો) અને કામની (સ્ત્રી આદિ વિષયોની) પ્રાપ્તિ કરવી. વિષયોના ભોગથી વિષયો પ્રતિ વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થાય છે જે વિષયો ભોગ્યા સિવાય તેને છોડવા યત્ન કરે તો તે વિષયો તેને કઈ

વખતે પોતા પ્રતિ બેઝી જરો તે નક્કી નથી માટે ગૃહસ્થાશ્રમમા વિષયોને મેળવવા, અને તેના પ્રતિ વેગમ્બ હિત્તમ થાય ત્યારે પછીના એ આશ્રમોનો અગીકાગ કગવાનુ વિધાન છે અને જ્યારે વૈરાગ્ય હિત્તન થાય છે ત્યારે જ મનુષ્ય મોક્ષનો અધિકારી બને છે

મનુષ્યના ચિત્તમા હિત્તન થયેલો વિષયનો મગ જ્યાં સુધી વિષયને મેળવતો નથી ત્યાં સુધી તે મગ હવના ચિત્તને સર્વ બાહ્યથી રોક્ષી રહે છે અને બીજા વિષયનો પ્રવેશ થવા દેતો નથી, અને જ્યાં સુધી વિષયોમા મગ હોય છે ત્યાં સુધી મોક્ષની ઇચ્છા થતી નથી વિષયાસક્ત બાહ્યમુખ પુરવે ધર્મ, અર્થ, કામ એ ત્રણ પુરુષાર્થ સિદ્ધ કરી પછી મોક્ષ રૂપી ચોથા પુરુષાર્થને સિદ્ધ કરવો.

સર્વ હવને સુખની ઇચ્છા હોય છે જેઓ ઇન્દ્રિયોના વિષયમા અત્યંત આસક્તિ વાળા હોય છે તે કામી ગણાય છે જ્યારે મનુષ્યને વિષયોમા વિરાગ પ્રકટે છે ત્યારે તેને મોક્ષ સુખની ઇચ્છા થાય છે જ્યારે મોક્ષ સુખની તીવ્ર ઇચ્છા થાય છે ત્યારે મનુષ્યનુ ચિત્ત ઇચ્છા તરફ વળે છે જ્યારે મનુષ્યને સાત્ત્વ સુખ ઇચ્છરમા જણાય છે ત્યારે તે વિષયકીટમા રસાતો નથી, જ્યાં સુધી તેને ઇચ્છરના અસૌકિક મહિમાનુ બાન થતું નથી ત્યાં સુધી તેનુ ચિત્ત બહાર વિષયોમા બટકવા કરે છે અને જ્યાં સુધી ચિત્ત બહાર વિષયોમા બટકતું રહે છે ત્યાં સુધી મનુષ્યનુ મન સ્થિર થતું નથી, મનની સ્થિરતા વગર આત્માનુ મધાન થતું નથી જેથી પોતાના જ હૃદયમ દિરમા પરમાત્મા વિગણ રહેતો હોવા છતાં મનુષ્ય તેના દર્શન કગવાને બાગ્યશાળી થતો નથી

જેનુ ચિત્ત વિષયમા બટકતુ હોય તેનુ હૃદય કહુપિત થતાં વ્રાગ સાગતી નથી વિષયો મેળવવા માટે મનુષ્ય જન્મ નથી પણ આત્માનંદની પ્રાપ્તિ માટે મનુષ્ય જન્મ છે એ આત્માનંદની પ્રાપ્તિ માટે ચલ્ત કરવો એ ખરો ચલ્ત છે હૃદયકમળને વિકસિત કરવા માટે વિષયોની સોહુપતા છોડવી, ધર્મને ધારણ કરી ધર્મથી અર્થ અને કામને મેળવવો પણ અર્થને ધારણ ન કરવો અધર્મથી હૃદય અપવિત્ર બને છે, એ અપવિત્ર હૃદયમા પરમાત્માના દર્શન યર્થ રાકતા નથી માટે મનુષ્યે ગમે તેવી લાલચમાં પણ ધર્મને ત્યાગ ન કરવો પાપમા રસાતા હવને ધર્મ બચાવી લે છે માટે જેમને પરમાત્માનો સાક્ષાત્કાર કરવાની ઇચ્છા હોય તેમણે ધર્મને ધારણ કરવો વિષયોની મમતા છોડી હૃદયને અપવિત્ર બનાવવુ એ અપવિત્ર હૃદયકમળમા ઇચ્છરનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ કગવા એકાગ્ર ચિત્તે ઇચ્છરનુ બધાન ધરવુ એ મનુષ્ય માત્રનુ ખર કર્તવ્ય છે

ગ્રંથસ્વીકાર.

સો રચની વાતો—માગ ૧ સો લેખક અને પ્રકાશક શ્રીપુત્ર કોશિકરામ વિખરર-ગમ મહેતા બી એ મંપાદક સ્વધર્મજાગૃતિ આગીક અમદાવાદ, જ્યાં પુસ્તકમા નાની નાની રસમય વાતોનો મંચ, કરેલો છે આ વાતો બોધક અને વાચવાથી આનંદ મળે તેવી છે આ પુસ્તક ખાસ કરીને નાના બાળકોને થણુ ઉપયોગી થઈ પડશે, આ પુસ્તક દરેક કુટુંબમા રાખવા જેનુ છે કીમત માત્ર ૦-૪-૦ પોસ્ટેજ ૦-૧-૦ કપાને ખાડીયાના સિ-રનામે અમદાવાદ લખવાથી મળી યકરી

ધી ન્યુ વર્લ્ડ ઓફવર ટાઇટલ આ માસીકનો પહેલા વર્ષનો ૧ લો એક અમને મળ્યો છે જેમા અંગ્રેજી, ગુજરાતી, અને હિંદી લેખોનો મંચ છે છુટી છુટી જાતની જાહેર ખબરો ફલાવવાના હેતુથી આ માસીક કાઢવામા આવે છે એમ જણાય છે તેતુ લવાજમ રૂ ૩) છે તેના પ્રકટ કર્તા હર્મિલાસ એમ શાહ ન્યુ વર્લ્ડ ઓફવરટાઇટલ એ-શીસ ૧૨૯ રીચીરોડ અમદાવાદ

આર્થિક સ્કેન્ડલ કર્તા જયકૃષ્ણ પ્રેમચંદ્ર શુક્લ, પારેખ ફૂળાયા ગદિર, કદ રાયલ ૧૨ પેજ પૃષ્ઠ ૨૫૬, કીમત રૂ ૨-૮-૦ પાકુ પુઠું આ પુસ્તકની અદર વર્ણુઅમના ઐત સ્માર્ત સસ્કારોના વિધાન તથા મત્રા અને તેના અર્થ મમજય તેવી ભાષામા આપ્યા છે ગર્ભાધાન, પ્રસવન, સીમન્તોત્સવન, જાતકર્મ, નોમકરણ, નિષ્કર્મણ, અન્નપ્રાશન, ચૌલ, કષુવિધ, ઉપનયન, વેદારબ, સંભાવર્તન, વિવાહ એ સસ્કારો, તેના વિધાન, મત્ર અને તેના અર્થ સાથે છે સ્પષ્ટિકરણ પણ સારી રીતે કરવામા આવ્યું છે એ ઉપગત ગૃહસ્થ, વાનપ્રસ્થ, સન્યસ્ત અને અત્યેષ્ટિ સસ્કારોતુ વિધાન પણ આપેલું છે, આવી રીતે સૌજ સસ્કારોતુ સ્પષ્ટિકરણ, વિધાન વિગેરેનો ઉત્તમ પ્રકારે આ પુસ્તકમા સમેવેશ કરેલો હોવાથી ધર્મનિષ્ઠ જનો માટે આ પુસ્તક એક ઉપયોગી ચર્પ પડશે એમ અમાર માનવું છે

રસજ્ઞાન જન-સંપાદક બીમારાકર શર્મા અમદાવાદ પ્રકાશક સી એમ જાનીની કુ ધીકારોડ માસ્તર થીએટર અમદાવાદ આ અઠવાડીક પેપર અમદાવાદથી નીકળે છે તેમા તેના નામ પ્રમાણે મતને રજન કરનાર ગ્રીક વાતોનો સચલ આવે છે કદ રાયલ ૪ પેજ છે લવાજમ રૂ ૩-૦ અને બકારગામ માટે લવાજમ રૂ. ૩-૮-૦ છે

નવલકિશોર અને નિર્મળા

[અનુસંધાન ગતાકથી]

(લેખક —૨૧ ગૌરીશંકર મોતીરામ બટ્ટ બી એ)

પ્રકરણ ૧૧ મું

જેમાં બે જણના પ્રેમની ધાંટી આવે છે

નિર્મળાએ પત્રિકા હાથમાથી ટેવન ઉપર મૂકી અને તેની કામળ આગળાઓથી ટે-વત ઉપરના મુકોમળ કુસોની છડી લીધી ઉન્હાજાના સવાગના મુંદ પવનથી એ કુસોની મુંગધી ચોમેર પ્રસરી ગઈ હતી તેના હોઠ ઉપર જરા સ્મિત આવ્યું ને તેથી તેનો આખો મહેરો મુંદ જણાવા લાગ્યો તેણે કુન્ની છડી પાછી મૂકી અને પાસેના એક ગોળ ટેમલ આગળ પૂઠ ફેવીને ઉભી ગઈ, ત્યા આગળ તેની આખો પેલા કાગળ ઉપર પડી એ કાગળ મોટા અક્ષરે લખેલો હોય દુગ્ધી પણ વાચી ચકાય તેવો હતો

નિર્મળાની આખો સ્ટેજ મ્હોટી અને ચોખ્ખી હોવાથી તેની કાળા જામર અને ઠાકીયો રંપદ દેખાતા હતા એ ઠાકીયો ઉપરથી એમ લાગતું હતું કે તેના ઉડાણમા કંઈક ભય અને કંઈક કામળતા હતા તેણે એક એ અને ત્રણ વખત પત્રિકા વાચી એટલું વાચ્યા

છતા તેની આખો ધરાઈ નહિં અને વારવાર પત્રિકા તરફ જવા લાગી, તેના હોઠ ખીસા-
યલા હતા અને હોઠના બન્ને છેડ જગ જગ સ્મિત આવતું હોય તેમ લાગતું હતું તેના
મવાં જરા જરા ચઢતા હતા, પત્રિકા નીચે પ્રમાણે હતી —

“ પ્રિયતમા,

આજે સવાર થયુ ત્યારથી કેણુ જાણે શાથી મને એમ લાગે છે કે જાણે હું બહુજ
સુખી અને બહુજ દુખી માણસ છું હું બહુજ સુખી છું, એવું કારણ, તે મને, કશું છે
કે હું તમને ચાહું છું, હું બહુજ દુખી છું તેવું કારણ એ કે હું તારા પ્રેમને માટે તદ્દન
નાલાયક માણસ છું અરે, આખા જગતના ગુલાબના પુષ્પ, હજી હજી, પણ હું મારી એ
સ્થિતિને પારખી શકાતો નથી, ગાંધ સાનરે તારી આખોજ કહી આપતી હતી કે તું મને
ચાહે છે ગાંધ સાન ! એ મીઠી સાજ ગયા પછીથી, તો, જાણે સો રાત્રીઓ વહી ગઈ
હોય તેમ લાગે છે નિર્મળા, જ્યારે હું વિચાર કરું છું કે તારું સ્વરૂપ કેટલું સુંદર છે
ત્યારે મને કંઈ કંઈ થઈ જાય છે હું આખી રાત્રી શહેરમાં ફર્યો અને મારા મનને જેમ
તેમ દિલ્હીસો દીધો કે હોય એ તો એમ જ હોય

“ હું તને પ્રથમના મેળાપથી જ ચાહું છું મને તો એમજ લાગતું કે તે નિશાળ
છેડી ત્યાંથી તે તારી ખરી ઉમંગમાં પ્રવેશ કર્યો છે મારા હૃદયના ગુલાબ, મારું હૃદય
તને કંઈ કંઈ કહેવાને અદર ધ્વનિ કરી રહ્યું છે એક ક્ષણભર તો હું મારી જાતને એમ
માનું છું કે હું કૃતાર્થ થયો, ખીજ કશું મને એમ લાગે છે કે જાણે હું તદ્દન નિરાશ થયો
છું અને બહુ બિચારું છું હે ગુલાબના પુષ્પ, હવે તને મારી કહેવાનો મને અધિકાર છે
હવે હું એક ક્ષણ પણ વિનય સહન કરી શકતો નથી મારે તો હવે આખી દુનિયાને
બતાવી આપવું છે કે તું મને ચાહે છે હવે તો હું તારા પિતા પાસે આવીને તારી મા’
ગણી કરું એમ મન થઈ આવે છે પણ અરે પ્રભુ, આપણો હિંદુસતાર તેમ કરવા દે
તેમ ક્યા છે ? હવે તો હું તારા સિવાય એક ક્ષણ પણ વિયોગને વેઠી શકતો નથી અને
તેટલી ત્વરાએ આવીશ

મારા માટે પ્રભુને પ્રાર્થના કરજો કે તેથી મને આશ્વાસન મળે, તેથી મને એમ
લાગશે કે તું મારી નજીક જ છે ને તું મારા વિશે જ વિચાર કરી રહી છે

હીન્ તારા

નવલના ઘટીત

પત્રિકાના વિશેષ ભાગમાં “ તા ૬ ” કરીને નીચે પ્રમાણે લખેલું હતું

“ પ્રિયે, આ મારી પ્રથમ પત્રિકા છે, તે સ્વીકારજો ને આનંદ માનજો જો તે લખ-
વામાં મારો અવિવેક થયો હોય તો માફ કરજો તું કેને વિશેષ ચાહે છે ? નવલને કે
મણીલાલને ? મારા ધાંવા પ્રમાણે જન્મે જગ જગ અસંખ્ય છે માખાપો પોતાના પુત્રોના
આવા મોટા નામ શામટે આપતા હશે ?

“ પ્રિયે, આ સુદૃઢ પુત્રો સવાગમાં મારી પાસે આવ્યા હતા તે પામેના ગામડેથી
આવેલા છે વગસના આ ભાગમાં આ દુલ્લ દરેક ઠેકાણે બગીચામાં જોવામાં આવે છે તે
એક માથાએ મારા ઉપર મોકલ્યા છે તે બાઈ ધણી જ બચા છે તે નેવું વગસના છે, ને
તેમના મ્હોળા એક પણ ઘાત નથી તે માથાના વાડામાં એક હડીનો કુતરો પેસી જઈને
નુકસાન કરતો હતો તેને હોઠી કઢાવવાથી તેમણે મારા તરફ માથાની દૃષ્ટિથી જોયું ને
લાગ્યું તે મને ચાહે છે, તે બાઈ તરફથી મારી ઉપર હંમેશા મોટો આવે છે તેમનાની આ

પ્રલ ભેટ તરીકે આવ્યા છે અને લાગે છે કે તને આવા પ્રલોભન ગમે છે તે તારા ઉપર મોકલુ છુ તે સ્વીકારજે ”

પત્ર પૂરો વાંચ્યો જરા સ્મિત કર્યું ને સાથે સાથે નિઃશ્વાસ પથુ નાખી દેવાયે. પત્ર લખનારની છાપ પત્ર ઉપર એટલી બધી પડી મર્દ હતી કે જ્યો તેમા લખનારનો આનંદી સ્વભાવ, પ્રેમ, આશા વગેરે સ્પષ્ટપણે દેખાઇ આવતા હતા.

નિર્મળાનો સ્વભાવ સ્ત્રી સ્વભાવ પ્રમાણે જરા જરામા ફરે તેવો હતો. તે સર્વજ્ઞે બધી સુંદર હતી આથી તેની ખ્યાતિ એમેરે દેલાઇ હતી “એને ક્યા પરણાવશે” એ ઉપર સૌ કોઇ ટીકાઓ અને ચર્ચાઓ કરતુ તેના આ સાદર્થ્યથી ન જીતી શકાય તેવાઓ ઉપર પથુ તેના સાદર્થ્યની અસર થતી હતી.

એની પ્રતિમાની છાપ ખીજાઓ ઉપર પડ્યા વગર ગ્રહીતી જ નહિ, અને એ તે એક વાર પડતી તો તેની અસર જરા પથુ બૂસાઇ શકતી નહિ.

નવલ પથુ તેટલો જ સુંદર હતો જે જે બાળકો ને પ્રાણીઓ તેના સમાગમમા આવતા તે તેને ચાલા વગર રહેતા નહિ પોતાથી નાનાઓ સાથે હમેશા આનંદી સ્વભાવથી મળી જતો છતાં પોતાની વડાઇ કે માનને જરા પથુ આચ આવવા દેતો નહિ. જુદા સ્ત્રીઓ તેને બધુ જ હેતથી બોલાવતી, ધુવાન સ્ત્રીઓમાં તેને જોઇ ઉત્સાહ આવતો ને ખીજાઓ પાસે ખેસવુ તેને નિરસ લાગતુ સૌ કોઇ તેને વ્હાલુ ને સૌ આગળ તે પ્રખ્યાત થયો હતો તોપથુ તેની સાથે ગાઢ મિત્રાચારી ધરાવનાર કોઇ નહતુ.

નવલને જગતમા એકલા જ ગ્રહેવુ ને મિત્રચારીની ખટખટમા પડવુ જ ન સાહેલાં છે એમ દેખાઈ આવતુ તેમ છતાં તેને આજખનાર કેઇ આજા ન હતા.

આ કારણથી જ નિર્મળાનુ મન નવલ તરફ ખેચાયુ હતું નિર્મળાને રસમય જીવન પર્મદ હતુ એ રસમય જીવન માત્ર નવલની પાસે જ ગાળી શકાય તેમ હતુ જેમ જેમ તેમનો મેળાપ થતો ગયો તેમ તેમ નવલની વાતોમા તે વિશેષ રસ લેવા લાગી તેની સાથેના મેળાપોની આડે કોઇ પથુ આવ્યુ ન હતુ અનેની ઉમ્મરમા પથુ ઝાઝો ફેર ન હતો.

નિર્મળાએ જ્યારે નિશાળ છોડી અને નવલનો મેળાપ થયો ત્યારે તે બહુજ શગભાળ, અળણી અને પોતાની જાત ઉપર પથુ વિશ્વાસ ન રાખનારી હતી અને એક ખીજાને આજખતા થયા એક ખીજાના હૃદય મળ્યા નિશાળના કટાળા ભરેલા કલાક પૂરા કરવાના મટી ગયા અને ત્યાર પછી જ્યારે ઝાઝું કામ ન રહ્યું ત્યારે નિર્મળાનુ મન થોડું થોડું કળા તરફ વળતા લાગ્યું.

કોઇ પથુ વિષય ઉપર નિર્મળાના વિચાર પ્રોદ ન હતા પથુ ખુબ સરળ સ્વભાવની હતી, પોતાના શુ વિચાર છે અથવા પોતાને માટે શુ જોઇએ તે તેને પોતાનેજ ખબર ન હતી કેવો બાનિકાનો સજ્જ સ્વભાવ! કોઇ પથુ રીતે પોને આજમ્મ ન રહેવુ, પથુ ગાલુ, ચિત્ત-રુ, મનુ, બરુ ગૂથલુ વગેરે તરફ તેની ધ્વજા થઇ, નિર્મળાના પિતાએ સાગ સગીત-શાસ્ત્રીઓ પાસે તેને મંગીતવુ જ્ઞાન અપાલ્યુ હતુ, તેને ચિત્રકળાનુ જ્ઞાન આપનાર એક તુમાખી ઘરડો, વાખી દહાડીવાળો અને ઉધણુથી જેની આબોવાળો રૂઢિંગ માત્તર હતો તેને વાર-વાર પોતાના નખ દાતથી કડવાની ટેવ હતી નિર્મળાના સુંદર ચિત્રો ઉપર પથુ તે બડ-બડાટ કરવાને ચુકતો નહિ કે “આ શુ, કેટલી બધી નકામી મહેનત કરી છે? છેવટે જ્યારે નિર્મળા પાસેથી તે જતો ત્યારે તેને ચાતિ વળતી કલાના શિક્ષક પથુ આવા પડ્યા છે ખરા.” પૈસાને લીધે તેની પાસે કુશળ કારીગરોને આનંદી માણુસો પોષાતા અને પીંછી, કલમ ને મગજ શક્તિથી તે વિવિધ મેળવતા.

વનાર. માસીક છે તેના વાચનારના જીવન ઉપર જાતે છે આવા ઉત્તમ માસીકનો કેલાવો કરવાથી પણ પરોપકારનું કાર્ય સધાય છે તમે તેના તમારા-ગામમા જરૂર નવા આહકો વધારી આ માસીકને ઉત્તેજન આપશો એવી અમે આશા ગંખીએ છીએ

આ વર્ષે તેમા શ્રીમદ્ઉપેન્દ્રાચાર્યજીના મનનશીલ લેખો, મહાત્મા શ્રામજ નયુરામ શર્માના વેદાત્મક લેખો, શ્રીયુત ઇશ્વરબાઇના ઉત્તમ લેખો, શ્રીયુત નર્મદાચક્ર દેવશકર મહેતાના શાસ્ત્રીય લેખો પણ આવશે, તે ઉપરાંત ગ્રીક અને બોધક વાર્તાઓ, ઉત્તમ પુસ્તકોના ચિત્રો, શ્રીચરકમંડિપાના બીજા ભાગના વેદકના લેખો, વનસ્પતિના ગુણદર્શનના લેખો, વેદકના બીજા ઉપયોગી વિષયો પણ આવશે આશા છે કે તમે તેના આવતા નવા વર્ષમા જરૂર આહક નહોશો અને આપના મિત્રોને તેના આહક થવા બનામણું કરી આ નવા વર્ષે એક બે નવા આહકો વધારી આપશો દરેક આહકોને નિયમસર અંકો મળે તેવી પૂર્ણ વ્યવસ્થા કરેલી હોવાથી આ વર્ષે દરેક આહકને મંતોષ થાય તે પ્રમાણે જ માસે નિયમસર અંકો મોકનાશે દરેક આહકના પત્ર ઉપર પુરતું ધ્યાન આપી તેના તરત ખુલાસો કરવામા આવશે માટે જુના આહકોએ આ વર્ષમા તેના આહકમા કાચમ રહી નવા આહકો વધારી આપી અમાગ આ સાહસને ઉત્તેજન આપવા પ્રયત્ન કરવો એવી અમે તેમને બયામણું કરીએ છીએ

આ વર્ષનું બેટનું પુસ્તક પણ ઉપયોગી, મનનીય, અને સુખી યાના અનેક સિદ્ધ મત્રોથી ભરેલું હોવાથી, આ પુસ્તકથી જ આહકનું લવાજમ તો વસુલ થઈ જશે અને જ માસે માસીક મળ્યા કરશે તે તો જુદું જ માટે દરેક આહકે બેટનું પુસ્તક વી પી થી આવે તેના સ્વીકાર કરી સેવો

આ અંક મળ્યા પછી પદર દિવસની અદર આનતા, વર્ષનું લવાજમ રૂ. ૩-૦ મનીઓડરથી અમને મોકલી આપવું જેમનું રૂ. ૩-૦ લવાજમ મનીઓડરથી મળી જશે તેમને બેટનું પુસ્તક અમારા ખર્ચે બુકપોસ્ટથી મોકલી આપીશું જેમનું લવાજમ રૂ. ૩-૦ અમને આ અંક બીડ્યા પછી પદર દિવસની અદર મળી નહિ જાય તેમને બેટનું પુસ્તક લવાજમ રૂ. ૩-૦ તથા બેટના પુસ્તકનું પોસ્ટેજ ૦-૪-૦ મળી રૂ. ૩-૪-૦ થી વી પી કરી મોકલવામા આવશે માટે વી પી આવે તેના દરેક આહકે સ્વીકાર કરી લેઈ લવાજમ ભરી દઇ બેટ લઇ લેવી

પોતાની ગેરહાજરીમા વી પી પાછું આવે નહિ તેના દરેક આહકે બંધાવત કરી લેવો અને બેટનું પુસ્તક આવે તે સ્વીકારી લેવા બંધાવત કરશો એવી આશા છે વી પી પાછું આવે તો તેથી અમને નાદક ૦-૪-૦ નુકસાન થાય અને વી પી કરવાની તકલીફ તથા ખર્ચ થાય તે જુદું માટે વી પી આવ્યા પછી પાછું ન કેરવાની સર્વ કોઈને બલામણું છે.

જેમ અસ્વસ્થ થાય એવી અસ્વસ્થતા તારી
ભક્તિરસતાથી તેના હૃદયમાં યજ્ઞ છે, અને
માનસની હિમ્મિમાંથી જેમ આનંદશીતિજને
પહેંચી વળે તેમ તેની હૃદયોર્મિઓ આનંદના
અતિરેકથી નાચી ઉડી છે તેના હૃદયસિંહાસને
તને સ્થાપવા ઉતાવળા થયા છે. ધ્રુવે એને
પરમશક્તિ છે એવું એ કહે છે ' કહે ! હવે
ધ્રુવે એને જીતી જરી ? તો વર્ષામાં વરસાદના
ગાપટાથી જે સ્થિતિ કાઢ નિરાધાર એકથી
કુપડીની યાજ એવી સ્થિતિ તેના હૃદયની
'થશે

શાખા: ખરું કહે છે ! મારા જેવા
ધિકારપાત્ર માનવ માટે આટલી અતુલપા
હોય ખરી ? અરે ! મંદિરમાં જેના દર્શન
કરી સંતોષ પામવાની પણ આશા નથી એ
પ્રશ્ન, અને તેના હૃદયસિંહાસને જેમણે ખરો !
આ શું સ્વપ્ન ?

દેવદૂત હે ! મહાભાગ ! યાત્રિઓનાં રાત્રે
રોળાં જે મૂર્તિના પૂજનાર્થે મંદિરમાં જાય
છે, એ પ્રશ્નની સાચી મૂર્તિ નથી સુવર્ણાલ-
કારો અને રત્નમિશ્રિત વસ્ત્રોએ મુશાભિત
કરી એ પાખંડીઓએ એ મૂર્તિને ભૂલ કરી
તાખી છે સાચી મૂર્તિના ત્યાં દર્શન નથી.
સાચી પૂજામાવના ત્યાં નથી. સુદર વસ્ત્રા-
લકારો સજ્જ એ પાખંડીઓ ત્યાં મુતહાપિકાઓ
પેટાવે છે, પ્રસાદ ફરે છે, એ માત્ર ચોક્કસ
દા છે બહારથી પવિત્ર રહેતાર એ આલેખો
અંતરહામણે, કેટલા પાપી છે એ જાણુએ
પ્રશ્ન જાણે છે સ્વાર્થ અને દલની અર્ચના
કરતા એ કોણોમાં રહેવું પ્રશ્નને જરાયે
આગ્રહ નથી. અને એથી એ વિશ્વાસ કરે છે.

શાખા હે દેવદૂત ! કહે, ત્યારે પ્રશ્ન મને
કયારે મળશે ?

દેવદૂત આજ રાત્રે, ત્યારે મંદિર ઉપર
કર્ચક ઝાંઝળાવેલો પાવરશે, અને ત્યારે
સ્વાર્થના કીડા સંભા પેલા પૂજારીઓ ધોરવા

કાનરો ત્યારે ખૂદ પ્રશ્ન વિદ્યાના તને અગ્નિ-
ળાએ વળગાડી મંદિરમાં લઇ જશે એ મંદિ-
રમાં પછી રાત્રી નહિ હોય. ઉપાની મનઃ
પીંછી ત્યાં કલા બરશે, અને ગુલાબી કિરણ-
ધારાથી મંદિર ઢીપી ઉઠશે.

શાખા અને મારા અસ્પૃશ્ય રહેને પ્રશ્ન
આશરો ?

દેવદૂત: હા, કારણ એ દેહમાં તેની ભ-
કિતી પવિત્ર ધૂન જાગી છે

શાખા: અને મારા જેવા મરીમ ભિક્ષુ-
કને એક ચક્રવર્તિ મળવા આવશે ?

દેવદૂત: હા, કારણ તારા મોંઘરામાં એના
મોંઘરાની જાખી થાય છે

શાખા: અને મને એ અંતઃકરણથી
મદારો ?

દેવદૂત: હા, ભક્તોની ભક્તિથી પ્રશ્ન
દેવેશ પ્રેમના રહે છે તેની માદના તેઓ
મેળવે છે.

શાખા: કહે, એ મારા આંસુમાં લૂછશે ?

દેવદૂત: પ્રશ્નદર્શનની દિવ્યપણ માટે
જખી જખી તે જે આંસુમાં સાચું છે, એ
આંસુ તેની આંખોમાંથીજ દયકથા છે એ
જરૂર માનજો.

[દેવદૂત અદરજ યાય છે. મંદિરમાંથી પૂજ-
કોને ચાત્રીઓનું એક ખોલું રોળું બહાર નીકળે
છે રાત્રીના અંધમાં દળવાને દલે લોટીન વારંછે]

એકપુરુષ જુઓ તો બિચારો પેલો
પંચમે, હજુ એજ સ્થિતિમાં પડ્યો છે.

એક સ્ત્રી ભલ્લ ભગવાન ! એણે પૂર્વે
કાંઈ મહાપાપ કર્યું હતું, તેનાં આપરપે
આત્મારે તે કુખી થાય છે

૧ હો આ હજુ પેલો અર્ચકનથી ?

૨ હો આ બિચારો હશે છે જુઓને !

૩ હો આ તેના હારિદ્ર્યને છૂપાવેલા

ખડું ?

[શાખામેળા ભક્તિની રોષ અજડપૂનમાં
હોન થઈ નય છે, કેટલાક યાત્રિકો અને પેલા

નવુ બ્રાહ્મણે. વારંવાર ધૃણદયકે દક્ષિણત કરી
[યાથી વિદાય થાય છે.]

૬મું '૨

[મંદિરનું ગર્ભદ્વાર મધરાતનો યાત્રીમા
ખસા આત્મા નિર્ણત થયો છે. પણ પેલા નવુ
બ્રાહ્મણેના આનને નિદ્રાની અંતુલી અડી મધી
ખીલામી જેવી અપળતાએ હળવે હળવે પમલા
દાળતાં મંદિરના બંધ દાર પાસે એક પછી એક
આવી તેઓ ઉભા રહે છે. અંદર પ્રતિમા સાથે
કોઈ માનવી વાર્તાલાપ કરી રહ્યો હોય એવો
અનંદ અનિ સંભળાય છે]

૧ લો બ્રા. ભોયું ને ! પહેલાં તો મે
એવું ધાર્યું કે આ અવાજ મારા અંતર
ભિંટાણેથી આવતો હશે. અથવા તો હું કોઈ
સ્વપ્નમાં વિદાર કરતો હોઈશ પણ ન્યારે
નળ્યો અને અહીં આખો ત્યારે મંદિરમાં
પ્રતિમા પાસે બેસી કોઈ જોણી કરી રહ્યું
છે ખરેખર નવાઈ !

૨ જો બ્રા. એ ચોખ્ખામેળા છે. એ
મદારોએને અંદર કોણ જેંચી ગયું હશે ?
બારણે તો તાળા છે.

૩ જો બ્રા. પાખડી કહાનિ ! આખો
દહાડો કેવો બદાર ધૂળમાં પડ્યો પડ્યો
પોપટ 'નેવું' ગણમણે છે ! અને જેવા
નિશાના અચળા દલે છે કે તરતજ ચોરીથી
એ મંદિરમાં ભરાઈ ગય છે.

૧ લો બ્રા. થયું. આણે તો મંદિર બદ
કરી નાખ્યું. પ્રભુની મૂર્તિના પવિત્ર પ્રકાશને
તેના અસ્પૃશ્ય સ્પર્શથી એણે ઝાંખપં લગાડી
દીધી.

૨ જો બ્રા. કેવું તવાઈ જેવું ? બદાર
સખત ચોઈ પહેરો રહે છે, અને છતાં
તેમાંથી છટકીને એ અંદર આવવા ક્યાંથી
પાડ્યો ? દાર ઉપર તો તોમ તાળા પણ
લાખ્યા છે. અને તેની આવીએ પણ આપણા
પાસેજ છે. એણે ઉધાડ્યા થી રીતે !

૩ જો બ્રા. શીવ, શીવ, એ પાખડીના
સ્પર્શથી પ્રભુ ઉપર ઓઢાડેલું અનેકરંગી
વસ્ત્ર, અને અશ્વિમૌકિતકની માળાઓ બધું શે
ઝાંખું પડી જશે. શકુના પંડિત્યાથી ચંદ્રની
જે સ્થિતિ થાય છે, એવી સ્થિતિ પ્રભુની
થઈ જવાની. કુકુરંગી કિરણમાલાએ શોભતો
રવિરાજ જેમ કેટલા પીચકવાપથી. દકાઈ
ભય છે, તેવીજ સ્થિતિ મહાપ્રભુની થવાની.

૧ લો બ્રા. બારણા ઉધાડો, અને એ
બદમાશને ધસડીને બદાર ફેંકી દો.

૨ જો બ્રા. હા, હા, અને એ અંદર
કેવી રીતે આવવા પાડ્યો એ પણ જાણી લે.
(ચાવીથી બારણા ઉધાડે છે :)

૩ જો બ્રા. (સહોષ) બદાર નીકળ
કમળન ! અસ્પૃશ્ય ગોત્રમાં જન્મેલ કૃતરા !
ચોખ્ખામેળા અરે ! તમારા અક્ષમાં જે
જ્વાલામૂખી હો છે, એ મારા ફેંકને અહીંજ
ભસ્મ કરી નાખવાનો. શાંત યાવ બદા-
યાનીઓ !

૧ લો બ્રા. છુ ઓ એથી વધુ અસંભ
હોત તો તને અમે અહીંજ ખાખ કરી
નાખ્યો હોત. અથવા કોઈ પૂજા પ્રસંગે
ચડિયાને પ્રસાદ તરીકે વધેરી નાખ્યો હોત.

૨ જો બ્રા. કહો, અથવા તું મંદિરમાં
થી રીતે પ્રવેશ્યો ?

૩ જો બ્રા. સાત્ય કહી નાખ અથવા
પ્રતિમા પાસે તને કોણ જેંચી ગયું ?

ચોખ્ખામેળા : મહાપ્રભુ સિવાય એ કોની
તાકાત છે ?

બધા બ્રા. (એકી સાથે) ચરકી અયું
લાગે છે

૧ લો બ્રા. દવે સાંભળ, જે કાલ દિવસ
છએ એ પહેલાં આ મંદિરની દહમાંથી તારું
મેહું કાણુ કરજે, સમજ્યો !

૨ જો બ્રા. અને જનકની અદ્ભુતમાના

સામા કિનારે જઈને પડ્યો રહેલો. અજરહાર !
ફરી જઈ આપો છે તો,

૩ જો આ સાથ, જલ્દી રેરતો પકડ-
તાર મોઢું ઠાણ કર, કાળજારાંત્રીના અધ
કારમાં ગૂમ યથ જા તને અમે ફરીવાર
જોવા નથી ઇચ્છતા.

શ્રીમાળેના : સામા પાપું છું. હે ! પંડિ-
તો ! મુર્ખપ્રકાર જોવા ઉભજવલ તમારા
પાવિત્ર્ય આડે હું આવ્યો એથી મારો ગુન્દો
મારે કરો. ઉપાની પહેલી દશર ફૂટે એ પહેલાં
આ નિર્ભાંગી અધકારના અંચળામાં વીંટાઈ
તમારાથી દૂર થઈ, ચંદ્રભાગાની નિર્ધન જળ
ઝાલો જીમી જીમી કૂતાઈ યજ્ઞે હે ' યથ-
ભોગીઓ ! અને તમારી સુંદર પૂલ આવ-
નાથી સોદવળે તમારા મદિરના પશ્ચાદિરિતે
અને મારે ! તો કલાતીયે પરવાદ નથી.
મારણ મારા અતરનો વચકારિત મેં સોલ્યો
છે. પ્રજુની પૂન્ય પ્રતિમા ઉપર મારા હૃદય-
સિંહાસને વિરાજે છે એ ચિત્તમુર્તિ.

૧ હો આ સભિગ, તારા અપવિત્ર
સ્પર્શથી તે પ્રજુમુર્તિને બદલ કરી છે

૨ જો આ અને આ મદિર ઉપર ઘણું
કરો સમાધુ છે.

૩ જો આ અરે ! એ દિનાયાળુ હાથ
તેં મુખ્ય છે !

શ્રીમાળેના : (તેમની શ્રદ્ધિ પ્રતિજ્ઞાને
માપતો હોય એવી મંત્રીર માંતીથી) હે !
મહાનુભાવો ! ને પવિત્ર જાનના અરા પાસે
મેસીને તમે તમારા અંતરની જાગૃતિ આજી
છે. એ આટલી સ્વાર્થશ્રદ્ધિથી ! તમને કુ
અખર નથી કે તમારાથી ચલુ ગણી પવિત્ર,
પવિત્રપાવન માતા જમા આજ દલગરો
ઉપરાંત વર્ણોથી આજીવો અને ચરોના એક
ધુલે છે અને જનાં દલુ એજ અખંડ
પુણ્યપ્રવાહથી નિવશિત વક્રે ભય છે. ત્યારે
રહેને, મંત્રાના ને પવિત્ર વિચાર ઉપર

દલગરો ધર્મી અને પાપીના પગલા પડ્યા
છે એ દિનારો અપવિત્ર બની ગયો, ને
પગલદારી અતેક સાધુ અને પાપીની શીત-
લજગુણી સ્પર્શ કરે છે એ કલંકીત બની
મધ ! જો ! ધર્મીમાઓ ! ને પ્રજુ પૃથ્વીના
દરેક ગજકણમાં, જગ અને ચેતનમાં, આકા-
શમાં ચમકતા દરેક તારલીપામાં વસે છે એ
કહી એક મુદ્રના સ્પર્શથી કલંકીત બની
શકે ખરો ! સમાજ અને જોતને બિન્ન
બિન્ન રરૂપે જોવાની એને તમા નથી. એ
કામ તમારા જોવા ભેદાગુજીતે જ સોપવામાં
આવ્યું હાને છે

૧ હો આ સાથે જા જઈથી જા !
અમારા સાથે સાજાઈ કરવા આવ્યો છે !

૨ જો આ (મહાત્મ) હાકાહા, સંભ-
જુને ! આપણે બચપણમાં એક વાતો સાંભ-
ળેલી કે નિયારી એક ચાલી પક્ષિઓના રાજ
ખરડને કેમ ઉડવું એ ક્ષિપ્રવચ મધ.

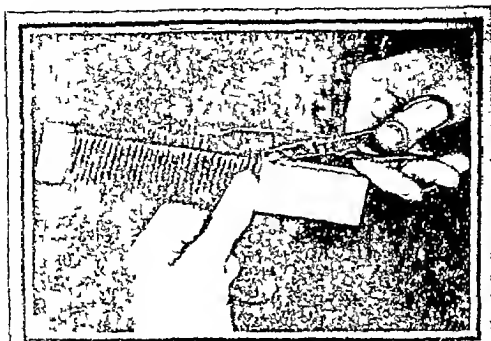
૩ જો આ : હા ર, મેં પણ એક ટેકાણે
સંભળેલ કે એક સેનેરી ટચુકી વાલળી
નાજાધીરાજ મેર પાસે જઈ રહેવા લાગી કે હું
તારા કરતાં મહાન છું

૧ હો આ અને એક વાતોમાં લખ્યું છે
કે એક આગીઓ પોતાના તેજથી અંજાજ
પારસમણને તુરજ મણવા લાગ્યા

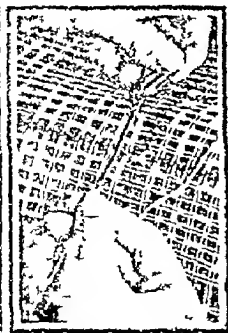
૨ જો આ ખર છે, મેં પણ એક
માખુસ પાસેથી સાંભળેલું કે જંગલના આગી-
ઓમાં ચરી ચરીને મસ જનેશા એક
માવએ દલિઓના રાજા જોરાવતને મુદ્દય
આમંત્રણ પાઠ્યું

૩ જો આ અને એક વેરાન એતરમાં
ઉઠીને મોરા મથેલા સાપને પ્રાધારી શેપ-
નાતને પોતાનાથી દમો મણેલ

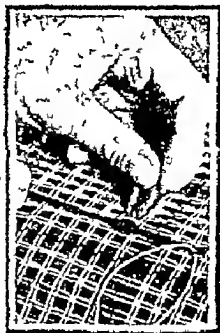
૧ હો આ : અરૂંધ જાતિના એ કાંઈ !
એવાજ હું અમારી સ્ત્રીયે છે એ ન જાનતેલ

चित्र नं. ५

चित्र नं. ६

चित्र नं. ७

૧ સો બ્રા એ સ્વાભાવિક રીતે જ એવું બોલતો હતો તમે એનું રક્ષણ ન સમજ્યા ! બ્રાહ્મણોને કામ પદ્ધતિની દરોજમાં મૂકવાનું આવી સરસ બીજું ઉદાહરણ એકમ નથી પછી શું બન્યું, કે, સોપાની પેલી રૂપકલી જેવી સ્ત્રીએ અનુભૂતિ થોડી દલી પેલા પરા-જ્ઞાની પછેડી ઉપર ડોળ્યું. અને તેની પોતાની ઉપર કાલ પડ્યો ત્યારે પેલો પચમ કંઠળી હાથે ' અરે ' અરે ' શું કહ્યું ? જો, જો, તારા દલીથી મારા પ્રભુનું પવિત્ર પિતાનર બચ્ત થયું. " એવે કહ્યું.

૨ જો બ્રા સમજ્યા ને ! બ્રાહ્મણનું કાલ અપમાન ! તેના ઉદ્દેશ્ય તેમાં સમા-વેલો છે. આપણે તેને અરપૂર્ય જાતનો કલો દત્તો એથીજ એ મસ્કરી તેણે પેલા પરાજ્ઞાની સમિપે કરી.

૩ જો બ્રા પછી તે પેલા સોપાનોને મેળાપાક જમાવ્યો કે નહિ ?

૧ સો બ્રા : અરે ! હારિ એ કેમ જૂનું ? મસ્કરીના સ્વરૂપમાં પેલા સબ્બો તેના મુખ-માંથી સર્પ કે તરતજ ધમ્મજનુનથી પ્રેરાધ ફું તેના ઉપર ફૂંચ્યો. અને તેને એવો તમચો એવી કાઢ્યો કે ત્યાં મુલાખી આજ સજગી થી.

બીજો અને ત્રીજો સાથે : તિના ખમા ઉપર ધબ્બેર સજાવતા) શાન્તા !

[ચારીએ એક ટાણે એવામાં પ્રભુપૂજનાર્થે મહિમા પ્રરોધે છે]

૨ જો બ્રા : આપણું સ્વમાન આપણે જાળવવું જોઈએ. અને પ્રભુની મરશીલુ વેર પણ મેવું જોઈએ આપણે તેને એક દિશાં કરીએ અને એવી દિશા કરીએ કે હરીશો તેનું મોડું સદાને માટે બધું થઈ જાય.

૩ જો બ્રા : હા, હા. રૂપકલી જેવી તેની સ્ત્રીનું આજ રાત્રે દરજી કરો લાપીએ અને પ્રભુને તેનું અસિદ્ધાન ચડાવી દહાડો. એથી પેલા પચમનો ઉદ્ધાર થઈ જવાનો. અને પ્રભુની પછેડીને અડકવા એ લાગવશાળી થવાનો.

[એ ટાણે પ્રભુપૂજનાર્થે મહિમા મધુ' હાટ' એ પેલા કાલ બહાર નાસે છે.]

પુરૂષો : અરે ! પ્રભુના ગ્રાસમાંથી રૂપી-રતી કાર થાય છે.

સ્ત્રીઓ : હાથ ! હાથ ! તેની આંખોમાંથી ઘટધાર આમુકા ચાલ્યા જાય છે

પુરૂષો : નાસો, નાસો, પ્રભુનું સુવર્ણ સિંહાસન રૂપીરથી ખરડાઈ ગયું છે.

સ્ત્રીઓ : અરે ! તેના પિતાનર ઉપર કાળા ધાળા પડી ગયા છે.

પુરૂષો : બોલી નાજો જલ્દી ! પ્રભુની આંખોમાં આંસુ લાવનાર એ પાપદાઓ કાઢો છે ?

સ્ત્રીઓ : (પેલા ત્રણ બ્રાહ્મણ પંડિતો તરફ જોઈને) મહિમા આ ! પ્રતિષ્ઠિત પૂજારીઓ તમે મેં દત્તી જેમ મુઝા કેમ મરી રહ્યા છો ?

[ત્રણે બ્રાહ્મણો ઉપર બંધે વિદુલસેના ત્રાહ્ય ન હોય એવા સરથી તેઓ બેબાકા અને અવાક બની જાય છે.]

પુરૂષો (ત્રણે સંવોધીને) તમારી નેત્રપાસ્થતીઓ નમેલી છે. તમારા મુખમંડળ ક્યામ બની ગયા છે, એજ બતાવી આપે છે કે તમેજ મૂંઢેતર છો. જુઓ ! જુઓ ! આ સજાનો ! તમારી કમહીત ધર્મભાવના ઉપર પ્રભુ વિઠાજાનો આપ ઉતરે છે.

(પારો પડે છે)

કેનવાસના ગાલીચા * * * * *

દેખિશું.

સૌ. મહીબહેન કાંઠાવાળા

* * * * * **એક નવો ઘરઉદ્યોગ**

સે'કડો વર્ષથી હિંદુસ્તાન અને આલુબા-
લુના દેશોમાં ગાલીચા બનાવવાનો
ઉદ્યોગ ચાલુ છે અને હજુ પણ ઇરાન,
મુઝસ્તાન, ઉત્તર હિંદુસ્તાન અને ચીનના
ગાલીચા આખી દુનિયામાં વખણાય છે. હજુ
પણ આ દેશોમાં ગાલીચા હાથેજ બનાવાય
છે. વિદ્યાર્થક અને તે બાલુના દેશોમાં સંચા-
યી ગાલીચા બને છે છતાં પણ કાચના
બનાવેલા ગાલીચાને બીજા કાપડની માફક
બાળી હેતા નથી. જૂતા પુરાણા ગાલીચાઓની
કિંમત કદથી જાહે વધારે હોય છે. આવા
પુરાણા ગાલીચાઓમાં રેશી રંગો વાપરેલા
હોવા છતાં કાલના રંગોની પેઠે ઉડી ન જતા
તેવાજ રહે છે અને તેથીજ તેમની કિંમત
વધારે ઉપજે છે.

કેનવાસના ગાલીચા વિદ્યાર્થકમાં મડ્યો
ભરે છે તેમાં ધણા વનસ્પતી રંગોથી ભેદિત
છે પોતે રંગી લે છે.

કાઠીયાવાડ અને બીજા જિલ્લાઓમાં
બેસાં બેસવાને માટે ચાકળા અને ચઢવા
જાત જાત અને ભાતભાતના રંગીન કાપડના
કકડા ચીવીને બનાવે છે અને સાધારણ રીતે
દરેક કુટુંબ પોતાના ઘરમાં સારી રોજી,
ચટાઈ કે એકાદ ગાલીચો વસાવવાની, હોય
રાખે છે. વેચાક ગાલીચા મેંધા પડે છે
એટલે ઘરમાં રાચ અથવા વાપરવા માટે
કેનવાસનો એકાદ ગાલીચો ભર્યો હોય તો
પૈસાનો અચાવ થઈ પોતાને મનપસંદ તરેદ
રચ ભરી ગાલીચો બનાવી શકાય મારે

અવધરે કાઠને બેટ આપવાને પણ ઠીક પડે
અને વધારે નવરાજ હોય તો વધારે પ્રમાણમાં
ભરી બજારમાં પણ ખપાવી શકાય.

ઘરમાં ગાલીચા નાના કદના બનાવવા
માટે બે રીતો છે. (૧) ચાલ ઉપર (૨)
કેનવાસ ઉપર. શાળ ઉપર ગાલીચો બનાવ-
વાની રીત જરા અધરી છે અને મહેનતનું
કામ છે તે રીત હવે પછીના કોષ્ટકમાં
આપીશું. હાલ મુરત કેનવાસના ગાલીચા કેમ
બનાવી શકાય તે બતાવીશું.

શાળ ઉપર ગાલીચા બનાવવા માટે
વાણા તાણા સુતર કે કનના વપરાય છે.
અને જે તરાદ પાડવાની હોય તે રંગીન
કનના તાણાના બે તાર ઉપર ત્રીઠ વાળી
પડાય છે. એટલે કે સુતર કે કનનું એક
જાતનું કાપડ વણાવું જાય અને તેના પર રંગીન
કનની તરાદ પડતી જાય કેનવાસમાં આવું
કાપડ તૈયાર હોય છે અને દેખાવમાં તારની
જાળી જેવું હોય છે ભરત કામ માટે કેનવાસ
વપરાય છે તેના કરતાં આ ધણુ જુદું હોય
છે અને બે બે વાણા તાણાના બેકડા તારથી
જાળી પાડેલી હોય છે. આ જાળી પાડનાર
વાણાના બેકડા તાર ઉપર કનની ત્રીઠ વણાય
છે અને જે તરાદ પાડવી હોય તે પડાય છે.
સાથેના કોષ્ટક પણ ચિત્રમાં બેવાથી કેનવાસ
કેવું બેઠવે તે જણાશે

ગાલીચા ભરવા માટે બેઠતા સામનો:
કેનવાસ, કન, આકડાવાળો સોયો અથવા
આકડા અને નાકાવાળા સોય જેમાં એક છે

આંકડો અને ખીજે છેડે નાકું હોય છે તે, ઉનના કક્કા સરખા કાપવા માટે જન અથવા માપ, માપીયાની પાછળ ચોંટના માટે આગ-દાન અથવા તારીક અને તરલ ચીતરવા માટે ચોરસ અધિક્ષા કાઝા.

(૧) કેનવાસ ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે રજીયો પદ ઈય પનાન આવે છે. તેવાર ગાલીચા કરતાં એકથો બે ધમ વધારે લેવું કેમકે તેટલું ચાર બાજુએ વાગી લાગને બર વાળી ફેરો મજબુત બને છે.

(૨) ઉન જાત જાતનું રંગીન એક તારી અથવા ત્રણ તારી અને વધારે નહુ છ તારી ચરકેડું આવે છે

ગીજા ઉનના ધા-
માથી તરલ સારી
પડે છે ત્યાર
એક રંગી ગાલી-
ચા માટે જાડું
ઉન રીક પડે
છે. બનના મુધી
એક ગાલીચામાં
જોઈએ તેટલું
ઉન એક સાથે
ખરીદવાથી એક
શબ્દો એ ધાય
છે કે રમમાં

ફેરફાર નથી આવતો. ઉનના રમમાં હમેશાં ફેરફાર રહ્યા કરે છે એટલે તરલ ન બનેડે માટે એકીજાતે જોઈવું હમ લેવું જોઈએ એક ચોરસપુટ માલીચા માટે ગીજા ૧૦થી ૧૨ જોસ અને જાડું ૧૨ થી ૧૬ જોસ ઉન જાંબ છે આ જાડાણ માપ છે આંકડાથી બરવામાં ઉન વધારે જાય કારણ તેમાં મઠિ વાળવાની હોય છે ત્યારે સોપથી બરવામાં એકજુ જાય છે.

સોપા — આ જાડા ગીજા કોઈના મુથાજી માટે વપરાય છે તેની જાતના હોય છે પણ

આ સોપાને છેડે વાગી આંકડો બનાવેલો હોય છે અને આંકડો બધ કરવા માટે તેના ઉપર આગરી આવે છે. મોજા મુથવાના સંચામાં જેની મોથ વપરાય છે તેના જેવો આંકડર હોય છે. આ સોપાને લાકડાનો દાથો હોય છે ચીત્ર નં ૧૦ માં જુઓ. સોપ આ સોપા જેવી હોય છે ૬૨૩ એટલે જ કે લાકડાના દાથાને બદલે બીજે છેડે જાડી સોપના જેવું લાંબુ નાકુ હોય છે આ આંકડાનો ઉપયોગ ઉન પકડીને કેનવાસના કાણામાંથી ખેંચવાનો હોય છે અને આંકડામાંથી ઉન નીકળી ન જાય માટે આગરી આંકડા ઉપર બધ થઈ જાય છે જેની સંમજુત આગળ આગરી જેજ અથવા માપ-ચીત્ર નં. ૫ માં જુઓ તે પ્રમાણે એક લાકડાનો કક્કો રહેતો ચપાડીયા જેવો જ પણ જરા નડો હોય છે તેની આજુબાજુ ઉન વીંટાળી ઉપરની બાજુ ખો-

ચલો, હવે વિલંબ શો ?

[મહેશ]

શુભે દુ એ મરા રહુ પતિ તમારી સાથમાં,
આજ કેમ એકલી રહું અદિ નિવાસમાં ?
દેરાહાડ સાંભળું, બધિર શું મને મળી ?
સિધાવવા થઈ તમારી સાથ એજ મામળી.

સદીશ ધાવ રાતુના, ધરીશ બીક લેશ ના,
આપ રીયંને કલક લાગવા હમશ ના
અર્ધ સામ આપને ન હોડવા ઠણુક હું,
ચલો, હવે વિલંબ શો ? ફરી શુજાય નોતરું

ભણુ હોય છે ત્યાંથી ઉન કાપવાથી એક સરખા કક્કા કપાય છે સોપ અને સોપા માટે જુદા જુદા માપ હોય છે તેમ જાડા ગીજા ઉન માટે પણ જુદા હોય છે.

તરલ ચીતરવાના કાગળ — આ કાગળ તેવાર મજે બે મીસોમા કાપડની તથાદો કાઢવા માટે વપરાય છે અને નિશાળામાં સાથ-સના અવધામ માટે વપરાય છે તેવા સાથે. અથવા દાથે સરખી કમી આડી લીટી દોરી કાઢાય-જે તરલ બરવી હોય તે આ કાગળ ઉપર પેન્સીલથી ચીનરવી અને પેન્સીલથી કાઢેલા

આકારમાં જે ખાતા પડતા હોય તે ખાતામાં જોષ્ઠતા રંગ પુરવા અથવા રંગના ચિન્હ કરવા. કાષ્ઠ તૈયાર તરાહ કે છબી બરવી હોય તો તે તરાહ કે છબી ઉપર કેનવાસમાં જેટલા કાણા હોય તેટલા ચોરસ ખાતા દોરવા-કેનવાસની ચારે બાજુના ૧ થી ૨ ઈંચ છોડી કાષ્ઠ બાકીના કાણા મણી લેવા અને એટલાજ ચોરસ કાગળમાં લેવા એટલે કાગળ ઉપરની તરાહમાં એક ખાતુ કે ચોકુ તે કેનવાસનું એક કોણું મણી લેવું અને તે પ્રમાણે ભરતા જવું આવી તરાહ મોતીના તોરણ કે પડદા માટે પણ કામ આવી શકે. કાગળના એક ચોરસને એક મોતી કે મણિકા મણી લઈ તરાહ પાડી શકાય છે. સરખાત તદ્દન સાદી તરાહથી કરવી જવાગવાળી તરાહ-એટલે માલીયામાં અડધા કે પા ભાગની બરી પછી તેને ઉલ્લાવીને ભરવાની હોય તો અડધી કે પા ભાગનીજ તરાહ કાગળ ઉપર ચીતરવી એટલે વખત જોજો જશે.

* ચિત્ર નં. ૧, ૨, ૩, અને ૪ સાદી તરાહો બતાવે છે. નં. ૧ અને ૨ ચીતરેલી તરાહો છે જે નં. ૩ અને ૪માં ચોરસ આકૃતિ કાગળ ઉપર ભરવા માટે હતારેલી બતાવી છે. અને જવાગવાળી તરાહો માટે તે કાગળ ઉપર એક ભાગ બતાવે છે. બાકીના ભાગ ઉલ્લાવીને લેવાનો છે.

ભરવાની રીત—કેનવાસને, રેમસ કે ઘોડા ઉપર અથવા ખાટલા ઉપર ભરનારની છાતી બરાબર આવે તેટલી ઉંચાઈએ રાખવું. કેનવાસ કડક હોવાથી ધડી ન થાય માટે તેના ઉપર બહી ચોપડી કે વજન મુકવું જે રંગનું હોય જોઈએ તે માપની ચાલુચાલુ વીંટાળવું. એક સરખા જોરથી અને માપની ઉપરની ચાલુએ ખાડો, ખોલાણું કે ગીસી હોય છે તેના ઉપર

• ચિત્ર નં. ૧ ૨જી કસી ચકાશું નથી તે માટે કિલ્લોર છાંયે

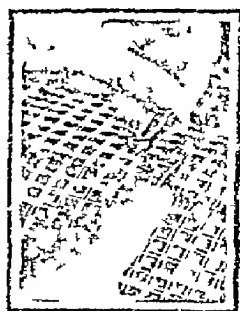
કાતર, ચપ્પુ, કે અસ્તરાનું પાનું ફેરવવું એટલે હવે કપાઈ એક સરખા કડકા થશે આવા કડકાને રંગવાર જથ્થો થોડો એક સામઠો કાપી રાખવો. કાપવાની રીત માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૫ ત્યાર પછી જુઓ ચિત્ર નં. ૮. તે પ્રમાણે આંકડા (સોયો) જમણા હાથમાં લઈ કેનવાસના આડા તાર અથવા વાણુના જોડકા તારની નીચેથી ઉપરના કાણામાં બહાર કાઢવી આંકડાની આગરા તેની મેળે કિયડી જમ્ય તેટલી આંકડી બહાર આવવા દેવી પછી કાપેલું હવે લાઇ તેના બે છેડા કાપ્યા હાથમાં પકડી ગાળો કરવો અને આ ગાળો આંકડામાં પરોવવો અને આકડી પાછી ખેંચી લેવી. આંકડી ખેંચવાથી આગરી તેની મેળે બધ ચઈ જશે એટલે ગાળો નીકળી જશે નહિ છેડા કાપ્યા હાથમાં કાઢી રાખવા અને ગાળો નીચેના કાણામાં થોડો બહાર આવે ત્યાં સુધી આંકડી ખેંચવી. જુઓ ચિત્ર નં. ૬. ત્યાર પછી આંકડી તેમાંથી કાઢી ન લેતાં બહાર આવેલા ગાળામાં પાછી ખીન હાથમાં પકડેલા છેડા સુધી લેવી અને પકડેલા છેડા આંકડામાં ભરાવવા. ચિત્ર નં. ૧૦. અને આંકડી પાછી ખેંચવી એટલે ગાળામાંથી બે છેડા બહાર આવશે અને ગાંઠ વળી જશે ગાંઠ હાથથી ખેંચી મજબુત કરવી. આંકડી તેની મેળે બહાર નીકળી જશે. ચિત્ર નં. ૧૧. આવી રીતે પાંચ દસવાર કરવાથી આ મહેલું થઈ જશે.

ભરતની સરખાત કરતાં પહેલાં કેનવાસને ચારે છેડે ૧ થી ૨ ઈંચ જેટલું ઉપર વાળી લાઇ આ વાળેલા બેવડા ભાગ ઉપરથી ભરત શરૂ કરવું એટલે કાટલી કે કાપેલી કોરમાંથી કેનવાસના દોરા નીકળી ન જાય અને કાંતાર મજબુત બને, નીચેથી સરખાત કરી ઉપર જવું અને કાણી કે જમણી ચાલુથી ભરવાનું શરૂ કરી આડી લીંટીએ

चित्र नं ८

चित्र नं ९

चित्र नं १०

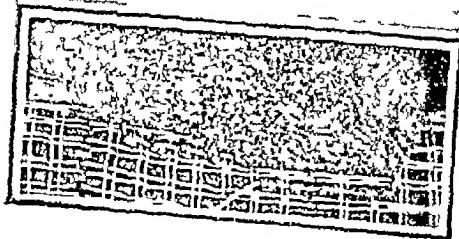
चित्र नं ११

चित्र नं. १२

चित्र नं. १३

चित्र नं. १४

ભૂમી જવું. આમાં ફેરફાર કરવો નહિ, નહિ તો છિનના છેડા આડા બનવા પડી તરાદની યજ્ઞકાટ બગાડી બને છેડા એક સરખા પકડી રાખવા. જેમ જેમ માલીયો બરાતો જાય તેમ તેમ નીચે તે ટેબલની બાજુએ ઉતારતા જવું એટલે બરેસો ભાગ ઘટકતો રહે કે બોળામાં પડે. બહુ મોટો માલીયો બરવો હોય અને કેનવાસ ઢુક હોય તો બીજા કેનવાસનો કકડો બરેસા કેનવાસના છેડા ઉપર ૧ થી ૨ ઇંચ ડાળવીને અથવા ચરાવો રાખીને બેવડી કીનારની પેઠે ચઢાવવા મેવડા ભાગ ઉપર બરત કરવું.

માલીયો બરાધ રહે ત્યારે મોટી કાનરથી હથા નીચા છિનના રેસા કાતરો નાખી સંપાટી એક સરખી કરવી અને કાતરેણુ ઊન લાયથી ખંખેરી નાખવું. મજબુત બનાવવા માટે માલીયાની પાછળ રમેણુ કતાવ ચીવી લેવું કે ચારે બાજુ ફરતી પાટી માંથી લેવી હાથ માલીયાના છેડા વપરાશમાં વળી જાય તો કેનવાસ અને કતાનના અસરની વચ્ચે ચારે બુણે ચપટો સીસાને કકડો ચીવી લેવો એટલા તેના ત્વારથી છેડા સીધા રહેશે.

સોપથી બરવાની રીત —

આ રીતમાં માંક વાગવાની હોતી નથી. એટલે ઉન થોડું જોષએ અને માંક નહિ વાગવાની એટલે કામ જમણી થાય છે. તરાદ બરવાની રીત આમજ બજાવ્યા પ્રમાણે જ છે આ રીતમાં જોજ નાનો જોષએ કેમકે માંક વાગવાની નહિ એટલે ઉન કકડો જોષએ સરખાત પહેલો રીતની માફક કરવી સોપના નામમાં યજ્ઞ-શુન પાલીષ કરેલી કે મીણુ પાચેલી દોરી પરીવવી અને જમણી કે ડાબી બાજુથી સરખાત કરતાં પહેલાં કેનવાસના છેડા ઉપર બે ત્રણ આંગ કે ટાંગ લઈ લેવા-ત્યાર પછી

સામેનો આંકડાવાળો છેડો કેનવાસના એક કાણુમાંથી ઉપરના કાણુમાં કાઢી તેમાં છિનનો માળો પરીવવો. અને આંકડો પાછો ખેંચવી એટલે બાજો નીચેના કાણુમાં આવશે. આ માળામાં પાછી સોપ પહેલી રીતની માફક છેડા પકડવા માટે ન જવા દેતાં સીધી માળામાંથી કાઢી લેવી એટલે માળામાં દોરી ઉપર પરીવાઈ જશે. ચિત્ર નં ૭ આ પ્રમાણે એક સાધન પુરી થાય એટલે બીજાની સરખાત તે તરફથી કરવી એટલે દોરી તોડવા વગર સજમ વાસે દોરી તૂટે ત્યારે બીજો કકડો ઘોડામાંકથી જોડવો. તરાદ વાંચવાની રીત પહેલાં જોવીજ છે ફેર એટલેજ કે આમાં બીજા સાધન એક બાજુથી સર થતી નથી એટલે તરાદની સાધન તે પ્રમાણે " વાંચવી. "

ચિત્ર નં. ૧૪ આઠી (સોપાથી) બરેસા માલીયાનો એક ભાગ બતાવે છે, ચિત્ર નં ૧૪ સોપથી બરેસો થોડો ભાગ બતાવે છે ચિત્ર નં ૧૨ બહુ જાડુ વાપરવામાં એક અંતરે બરેસા ખાના બતાવે છે.

આ માલીયા બરવા સંબંધી વધારે માહિતી જોઈતી હોય તો વડોદરાની મદારાણી વૂલન મીલના મેનેજર જેમણે આ અને આવા બીજા દુન્યર ઉદ્યોગોનો સારો અભ્યાસ કરેલો છે તેમના તરફથી મળી શકશે અથવા કોઈ પણ જાહેન મને પૂછશે તો બનતી મદદ કરીશ.

આવા માલીયા બરવા માટે જોઈતા સાધન, કેનવાસ, આંકડો, માપ, છિન વીજેર તમામ ચીજો મદારાણી વૂલન મીલ કંપની લીમીટેડ, વડોદરા. એ સરનામે લખવાથી કીર્તન યત કોમિતે મળી શકશે આ મીસે દાસમાં માલીયા માટે ખાસ ઉન નં ૮૫ બનાવ્યું છે જે એક તારો છે. તેના ત્રણ કકડા સાથે લઈ બરવાથી મુદર માલીયા બરાય છે થરડેણુ જોષમે તો તે પણ ત્યાંથીજ મળી શકશે.

રાધાકૃષ્ણ : પુનર્મીલન

દિલની દિલે રહી રે લોલ,
 પ્રીતમ પ્રાહુણા હો રાજ !
 ક્યમ બાયે કહી રે લોલ,
 પ્રીતમ ! પ્રાહુણા હો આજ : —દિલની૦
 મુરવનમા અરુણા યૌવનના,
 અમોલ કરતા વાતો;
 મુખશમણાં એ સર્વાં મધુર કથાં ?
 કાળ કાળને આતો ! —દિલની૦
 રસસરવરિયે સંગે તરતાં,
 સમય જણાય ન બતો.
 શાવિ મુનેરીના વર્ષામં,
 આતમ યુગલિયે નહાતો —દિલની૦
 દિનનન્દન, જીવન મોહન એ,
 ઉજવલ આશ-ઉષા તો;
 કરાળ શો ત્યાં વિયોગ વહીને,
 વિષાદ સહસા નહાતો ! —દિલની૦
 દિન રજનિ યુગયુગ સમ ચીતલ,
 પ્રિયદર્શનની તૃષ્ણા એ !
 મુમીલન કયાંથી આજે સ્નેહલ ?
 અદ્યો ન હર્ષ સહાતો ! —દિલની૦
 સ્વપ્ના શો અવયોગ પ્રીતમ ! તમ
 ભવભર કે સદ્ય યાતો,
 યૌવન રે વધુ. પુણ્ય જીવનપળ
 હોય ધન્ય છે આતો ! —દિલની૦

રામમોહનરાય જસવંતરાય

વિભાકરનાં આંસુ

શ્રીમતી મનોરમા મજમુદાર

એક દિવસે હારી પગલું ને નદિ ને જોવા ન
પાછું તો વિભાકરને ડાળ માથ-
વડે । આરે તે તોડી કરી કે જાને
સાચવો કે એ જે પાન કેમ અને । ત્યાં
રોડલા પળ દાંધે કરી આવતા ૬ તો
પરેખરી અચવળમાં આવી પડ્યો છુ પત્ની
મુજી મધ તે વખતે " તમે જરૂર કરો
ધન કરતો " એવું અને વિદગી મધ દની
અને સાથે સાથે એવું પળ કરેલી મમ છે
કે " તમે તથા તમારી નવી પત્ની વિભાકરને
જરાએ જોખુ આવવા રેશા નહિ અને
શ્રેયથી જીવતો " મે અને વચન આપ્યું
કે વિભાકરને જરાએ કુખ પડવા નહિ જુ
વચન તો આરે પાળ્યું જ એમને

એ એક સારા કુટુંબની રમ્યા રોડાને
તેની સાથે બન્યું ૭૫. મીનાક્ષીને પ્રથમ જ
દિવસે મધ્યમથી કીધું કે " તારો પેતાનો
ખર્ચ એ છે કે વિભાકરને જરા જુલ એમું
આવવા રેડું નહિ અને એના દુઃખમાંથી
કાનો મે જ દૂર કરતો "

મીનાક્ષી મુજમતી ૭ ચોપડી સુધી બચ્ને
હતી એના મ રાખિનામે રંગવળી મારી અને
એની જામ રાગણ રાખી હતી એમને જ
એમની એક પુત્રી હતી મીનાક્ષી મરણી
અને મરણી રંગમતી હતી એમને વધારે
શિખ મળ્યું આપડી પો એવી નહોતી એને

વિભાકરને થોડા વખતમાં પોનાનો કરો
લીધો દવે વિભાકર મીનાક્ષીથી જરાએ આપો
રહેતો નહોતો મીનાક્ષી એને રાજ નવી નવી
વાતોએ કરેલી વિભાકર કાઠો અને દન
તેમ થોડા મોસો દનો થોડાજ રિવસમાં
મીનાક્ષી સાથે દગ્ગા મથે

કુ એક દિવસ વિભાકરને બધા કરવા
જતો દનો રતામાં આરા મિત્રો મળ્યા
તેઓ વિભાકરને મળ્યાજ વધારથી મોજાવીને
" તાર નામ છુ કે છુ બળે છે । " વિતેર
કરતો પૂછવલ

માર નામ વિભાકર અને કું મુજ-
રતી મીનાક્ષી ચોપડી બળુ છુ. " એટલું
મોજાને તે યોગ્યવળે વતો રહો.

આપ મિત્રો રહેવા સામ્ય કે " તમારો
વિભાકર દોઢિયાર સાથે છે હો । " આ
મહિમા આવી જાતી રહેત એત વુઝી
આસી સજિ પડરા આતી હતી એમને જામે
પર તરફ જતાનો વિચાર કરેલ વચમાં
ચેતેન્દુ પર આવડું હતું એમને અને
મીનાક્ષી પેર જમ્યા એમ વિચાર કરી એને
ત્યાં મથા

રોડે પાનમીત થવા પડી ચેતેન્દુ વિભા-
કરને જુલુ " કેમ ત્યારી તા ત્યાર તરફ
આવ રાખે છે ને । " એ વિભાકરની સ્થાવું
તેવું અને ખાતો હતો કે મીનાક્ષી એના

ઉપર અસત વદાન રાખતી હતી, અને જરા પણ શ્રોત્ર આપવા દેતી નહોતી; એટલે એ હકારમાં જ જવાબ દેશે, પરંતુ મહારા આશ્ચર્ય વચ્ચે, વિભાકરનો જવાબ મળવાને બદલે તેની અગિયારી દડદડ આંસ પડવા લાગ્યા.

દુ શરમાઈ જાવાણે પડી ગયેા. એનાં આંસુને લીધે મીનાક્ષીનું મુંઝર મુખ મહારા મનમાંથી નષ્ટ થઈ ગયું. મહારા હૃદયમાં એને માટે માન હવે તે એકદમ ઊડી ગયું. યોગેન્દ્ર મહારા માસુ જોઈ રહ્યો.

“તું કેમ રડે છે ?” યોગેન્દ્રે એ વિભા કરને પૂછ્યું.

વિભાકરથી કરોજ જવાબ આપી શકાયો નહિ. આંખમાં આંસુ ખાતાં નહોતાં.

યોગેન્દ્રને વિભાકરની સાવડી મા ઉપર સંદેહ થાય એમાં કંઈ નવાઈ જેવું નહોતું. મહેને પણ સંકા થઈ કે મીનાક્ષી મહારા દેખતાં જોડા આડંબર તો નહિ કરતી હોય ? હવે ધેર ગયા પછી તપાસ.

અમે ધર તરફ જવા ઉઠ્યા. રસ્તામાં થણા વિચારો આવ્યા ધેર જઈને મીનાક્ષીને ધમધમી કાઢું” એમ મહેને થયા હયું. “અરે ! મહારા દેખતાં વિભાકરને વ્હાલથી બોલાવે અને પછીથી કુખ દે છે ?” પણ પાછો વિચાર આવ્યો, ‘ના ના, એમ એકદમ તપાસ કર્યા પછર ગુરસે ચલુ નહિ ચોક્કસ ખાતી કર્યા પછીજ કહીશ.

એટલામાં ધર આવ્યું અને મીનાક્ષી હસતી હસતી હમારા રુદાગી આવી. એને જોઈને દુ તો ઠડોગાર જ થઈ ગયો અને મહારા રોષ ખતાવવાનો હતો તે પણ જતો રહ્યો કદાચ વિભાકરને એની મા સંભરી દશે તથા એ રડતો દશે. એ વિચારે મહે મન વાળ્યું.

મીનાક્ષીએ વિભાકરને પોતાની પામે સો ડયમાં લઈ લીધો અને પૂછવા લાગી કે, “તમે અત્યાર સુધી ક્યાં કરતા હતા ? ચાલો, જુઓ તમારે માટે શક્કરપારા અને ચોલપાપડી કરી મૂકી છે.”

અમે ધરમાં જઈને નાસ્તો કરવા બેઠા પછી મહે ધીરથી વાત ઉપાડી આજે વિભાકરે મહેને બહુ શરમાઈ દેખનાવી દીધો. યોગેન્દ્રે રહેજ એને પૂછ્યું કે, “તારી બા તારા તરફ વ્હાલ રાખે છે ને ?” એટલે એ તો રડી પડ્યો. મહેને લાગે છે કે તું એને ખરેખર રાખતી નહિ હોય.

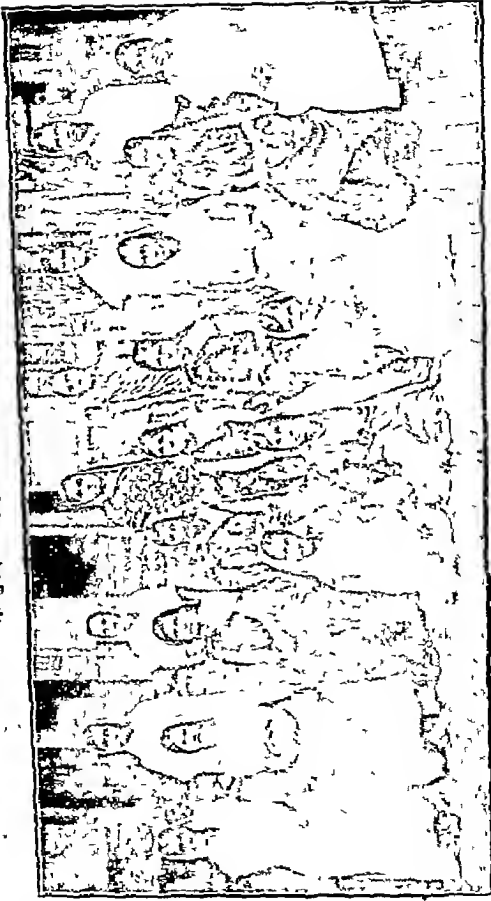
આ સાંભળીને મીનાક્ષીનું ‘મોઢું’ રડવા જેવું થઈ ગયું અને તે ખરેખર રડી પડી અને બોલી, “મહેને ખબર હતી કે હું મારું સર્વસ્વ અપણું કરીશ તોયે મહારા ઉપર મોઢું આજ આવશે.”

મહેને ભય હતો કે હવે પછીથી મીનાક્ષી વિભાકરને વ્હાલથી બોલાવશે નહિ. પણ એથી મહે ઉલટું જ ગયું. ખીજે દિવસે સવારથી મીનાક્ષી એટલા જ પ્રેમથી વિભાકરને બોલાવતી હતી, અને સવારથી તે સાંજ સુધી ખૂબ સલાજ લેતી જરાએ વિભાકરને છોડી પડવા દેતી નહિ રખે એને મા સંભરે ને મહેાં વીલાય એની ખાસ કાળજી એ રાખતી. ને એમાં એટલી બધી લીન થઈ જતી કે કેટલાયે કલાક સુધી મહેને પણ જુલી જતી.

એક દિવસ ઓરિસમાંથી રાજ કરનાર કુ બેઠો ધેર આવ્યો તે વખતે વિભાકર બારણામાં ઉભો હતો રડતો હતો મહે તેને પૂછ્યું, “વિશુ તું કેમ રડે છે ? તને મીનાક્ષીએ કડવાં વેણ તો ક્યાં નધો ને ?”

વિભાકરે ડોકું હલાવીને ના કહી.

“તારે તને એ પ્રેમથી બોલાવે છે

મી ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રી-મંડળ-સ્ત્રી-વિદ્યાલય

પરીક્ષામાં પ્રથમ નંબરે આવતાર બહેનો

કુ વમલ ભગાણી મૌ સ્નેહલાલા જ હમર મૌ વેણીમૌરી વિ કાપડીઆ
(૧૬ વર્ષ) (૩૪ વર્ષ) (૨૪ વર્ષ)

તેણે તું કેમ રહે છે ? તે દિવસે યોગે-
ન્દને ઘેર પશુ રહી હતો ? માટે જે સાચી
વાત હોય તે કહી દે વ રડું છું તે મ્હા-
રાથી ખતી થકાવ નથી. "

" ના, મ્હોટાભાઈ એમ નથી. એ તો

ઉભડુ મ્હને

બહુ જ બ્હા-

લથી બોલાવે

છે બરે, એવા

વાડ તો સગી

માથી પશુ

યાય નહિ.

પશુ મ્હોટા-

ભાઈ છે ને

મ્હને એવું

પાય છે કે

મારી જા મ્હ

ને ખૂબ લાડ

કરતી હતી

તેથી આલી

મધ. તેમ આ

મ્હારી નવી

જા એનાથી

એ વધારે લાડ

કરે છે તે

એ પણ મ્હને

છોડીને ચાલી

તો નહિ બધ

ને ? " એમ

કહી વિભાજર

ખૂબ રડ્યો.

અને મ્હારાથી પશુ રોષ પડાયું. હવે આટલો

દહાડે મ્હને એના રડવાનું કારણ સમજાયું

મીનાક્ષીએ સ્વેદમથ રેડેથી વિભાજરના

હૃદયમાં જેવા કાચ પેટાડ્યો હતો. થોડીવાર

તો કુ સ્નાત થઈ ગયો. ખરેખર ! પવિત્ર

૩

આત્મા આ સંસારમાં રહી શકતો નથી બળે
વિષાતા આ બાળકના મોઢામાંથી ખર તો
નહિ બોલાવતી હોય ? હાથર એવું ના કરે.

મનમાં જેદ પામતો હું, વિભાજરને લખ
મીનાક્ષી પાસે ગયો. અને મીનાક્ષીને કહ્યું,

" પૂછને વિ-

ભુને, એ કેમ

રહે છે ? "

મીનાક્ષી

તો લાગણીના

વેગથી સમજી

બની ગઇ

એવું મોઢું

વતરી ગયું:

" તમે જ

એને પૂછીને

કે એ શા માટે

રહે છે ? "

મ્હે મી-

નાક્ષીને સમ-

જાણ્યું કે 'હું'

એના, તરફ

ખૂબ બ્હાલ

રાખ્યું છું તેથી

એને કાચલાગે

છે કે એની

માની જેમ વડ

પશુ એને

છોડી, ચાલી

તો નહિ બધ

ને ? "

મીનાક્ષીનું મોઢું તરત પ્રવૃત્તિ થઈ ગયું.

એણે વિભાજરને પોતાની પાસે લખ લીધો

અને છાતી સરમો. લખ્યો.

મીનાક્ષીએ વિભાજરને બહુ લાગવી મૂક્યો

હતો એટલે વિભાજર જે કહે તે જ કરતો,

વાતસંલ્પ-ગુનન

કરમાં રમે છે કુમાર, કુમાર મારા કરમાં રમે છે
આજપણથી હૃદયમાં રાખ્યો, આજે પીપ્પરસ ચાખ્યો,
કુમાર મારા કરમાં રમે છે.

હાંખી લાગે મ્હને યાદાની યાદાની,
એવો અનુપમ એ બાળ છે —કુમાર

ન્યાતિ પ્રકટાવી મ્હારા સુમગ સહનમાં,
કિશ્કો સૂર્યના શુ કામ છે ? —કુમાર

ઠાણું ઠાણું ભાલે ને દેખું હલાવે,
કોપલડી વડ રીડ જાય છે ? —કુમાર

મીઠી મુંઝવણમાં મ્હને મ્હલાવતો,
મરો તોફાની બીજે કામ છે —કુમાર

હલકે સારે ગાઈ હેમર હાલરડાં,
ન ભણ્યું જમમાં શું ચાય છે —કુમાર.

જાણા ખુદલુ નપારે પોદે પારણીએ,
કર અધીરું બની બધ છે —કુમાર

સુવાસી પુખ્તો ન રાખું સહનમાં,
મ્હેડતો સોરસનો રાણુમાર છે. —કુમાર.

કેટ કોરીને ધમકાવે મુપરી, રણકે મન રંજત ચાય છે.
કુમાર મારા કરમાં રમે છે.

૨૧ ઝવેરીબેન ચુનીલાલ શાહ :

સવારમાં જોણી હતી, ચાંદનો ચોટલો કરીને એ નંદામ લેતી. પછી સૂઈતી પૂજા કરતી. અને રસોણની તેપારી કરતી વિભાકર ઉઠે ત્યારે દાતણપાણી ખરાવીને દુધનો ખ્યાલો આપતી, મરમીના દિવસોમાં વિભાકર જમવા બેસે ત્યારે પચો નાખતી. મીનાક્ષીને ધણીએ વાર પજવતો પચુ કહી એ કટાળતી નહિ. જિદરો એને આનંદ થતો.

થોડા દિવસમાં વિભાકરની કથના સારી પડતી જણાઈ. મીનાક્ષીને એક ભયંકર રોગ લાગુ પડ્યો. ઉધરસ, તાવ, તથા લોહીની ઉલટીઓ થવા માંડી. દાંતરોએ બદારગામ હવાફેર માટે લઈ જવાની સૂચના આપી. પણ મીનાક્ષીએ કંઈ પણ જવાની ના પાડી.

મીનાક્ષી પોતે સમજી ગઈ હતી, કે હવે મટવાનું નથી ક્ષયરોગવાળાં માણસ બાગ્યેજ ફાંસ બની શકે છે. દિવસે દિવસે એના મંદ-વાક વધતો જતો, હતો. દાંતરો એને સારી કરવાને માટે ધણી ધણી ભતની દવાઓ આપતા. પણ એકે દવાની ટીકી લાગતી નહોતી. હવે બધા આશાભંગ થયા હતા. વિભાકર બહારના જેવો રૂંધો કરતો એને

કંઈજ એન પડતું નહિ; મીનાક્ષી એના રહામું જોતી અને મનમાં નિઃસાસા નાખતી.

વિભાકરને ચોતાતી પાસે બોલાવ્યો. એના વસા ઉપર હાથ ક્યા સુધી ફેરવ્યા કર્યો. અને ધીમેધી બોલી. "હવે હું જાઉં છું. તારી કલ્પના માઘી પડી. તું સુખી થશે." એમ બોલી એની આંખમાં આંસુ આવી ગયાં. જાણે હમારી પાસે વિકાસ મામતી હોય તેમ અમારી રહામું જોઈ રહી.

વિભાકર દિગ્મૂઢ જેવો થઈ ગયો. "શું મારી માતા ચાલી ગય છે?" એ બાકળા જેવો ઉત્તર જ રહ્યો. થોડોવારમાં મીનાક્ષીને મમદૂતોએ અમારા હાથમાંથી ઝુંટવી લીધી.

પાણું અમારે ઘર ઉજાડ થઈ ગયું. વિભાકર પાછો નમાયો થઈ ગયો. મીનાક્ષીએ આદર્શ પુત્ર-સ્નેહ બતાવી આપ્યો હતો. એ નિરંચાર્ય માતૃપ્રેમ સ્વખતર થઈ ગયો.

ત્યારે આ બધી વાત સ્મરણમાં આવે છે ત્યારે હૃદય રોડું રોડું થાય છે. વિભાકર હવે શોકમાંજ ફરે છે. કાંઈની સાથે બોલતો નથી. પહેલાંની માફક રોતો નથી. હવે એને કશો ભય લાગતો નથી.

ગુજરાતી હિંદુ સ્ત્રી મંડળ સ્ત્રીવિદ્યાલયની વાર્ષિક પરીક્ષાનું પરિણામ

શ્રી ગુજરાતી હિંદુ સ્ત્રીમંડળ તરફથી આલવા સ્ત્રીવિદ્યાલયની વાર્ષિક પરીક્ષા બાદ સાથે આક્ટોબર માસમાં લેવાઈ હતી એ પરીક્ષામાં નીચે જણાવેલા બહેનોને અનુક્રમે હતીએ થયેલાં બહેન કરવામાં આવે છે—

પ્રતીય વર્ષ—

(૧) સી. સેલવીલા ન્યૂનીલાલ કચ્છ, (૨) કુ. વીરમતી ગુલાબદાસ ડવેરી, (૩) કુ. કુસુમ ઉત્તમલાલ મારવિયા, (૪) કુ. સુરજ સુનીલાલ ચૌધરી

દ્વિતીય વર્ષ—

(૧) સી. લેહીમોરી વિનયચન્દ્ર માપડિયા, (૨) જં. કુન્દનબહેન વેલણ મહેતા, (૩) સી. દમયન્તી હરજીવનદાસ સોનપાલ, (૪) કુ. વીરમતી અમલલાલ રીવેયા, (૫) સી. કુસુમબહેન ન્યૂનીલાલ મુખર્જી, (૬) સી. અબામોરી લલમદાસ પંચાલ, (૭) કુ. તારાબહેન કે. નંદાણી.

નોંધ:—આ ઉપરાંત કુ. ન્યાબહેન મીનાક્ષીલાલને ભાષાના વિષયમાં વધુ માસ પછી ફરી પરીક્ષા આપી પાસ થવાની શરતે ત્રીતીય વર્ષમાં અભ્યાસ કરવાની છૂટ આપવામાં આવે છે.

ત્રીતીય વર્ષ—

(૧) કુ. વસંત હરિલાલ બગલી, (૨) કુ. શારદા નાગરદાસ કાંકર, (૩) જં. હીરાબહેન હરિદાસ વાળા, (૪) સી. ન્યાલક્ષ્મી દિમલલાલ ગાંધી, (૫) કુ. અમીતી ચન્દ્રશેખર પટ્ટિ, (૬) સી. દીવાળીબહેન મનલદાસ શિરક, (૭) કુ. કળાવતી મનુભાઈ ડવેરી, (૮) કુ. મનુ રાવળ.

કેટલીક વાનીઓ

સંપાદિત: સુરે દવિલા મ ઠાંઠાવાળા

મજાની કુળનો શીરો (૪૮)

મજાની કુળ શેર ૧
ક શેર દુધ આપવી રાતે.
૧૦ શેર દુધ દહાડે
૧૧ શેર ધી.
અવજન પાવલીભાર
ભવંત્રી પાવલીભાર.
સુલાભજન ૪ તેણા.
સાકર ૩૧. ૧૦ ભાર આખી.
કેસર બેખાનીભાર.
એલની પાવલીભાર.
પાણેર જાદામ.
પાણેર ખીસ્તા
ક શેર સાકર ફળેથી

મજાની કુળ શેર એક પાણીમાં ઘીલ નાખી
કને તમુકેર દુધમાં પલાળી રાખવી. પછી સતારે
૧૦ શેર દુધમાં ખીરની આફ મજાવવી દાળને
નાંખી નાંખી મોરસ થાય એમ કરવું. એટલે માવે
કરી. પછી બદામ તથા ખીસ્તામાંથી પાણેર પાણેર
કરને. પાણીને ભેળવી દેવું પછી ૧૧ શેર ધીમા
શેખુ. થાલ થાલ ત્યારે ક શેર સાકર ફળેથી
ભેળવવી બાકીની ચીજોને ખાંડી સુલાભજનમાં
એકઠી કરી અંદર નાંખી દેવી અને નજા તરમ
કરી પાછી ચોખાઈ બધ ત્યારે લવારી સેવ આ
શીશ કન્દો કન્દો પીરસવો બહુ સ્વાદયળી ને
મેંધી મીઠાઈ આ છે

બીરકીટ બીજ રીત (૪૬)

પકનો રનો ઝીવો શેર ૦૧
ચોખાનો લોટ શેર ૦૧
ખાંડ ફળેથી શેર ૦૧
માંખણ શેર ૦૧ (તોડ પાણેર)
એમોનીઆ તેણે ૦૧
દુધ ભરેર પરી લો

મે બીરકીટની રીત આખી હતી, તેનાથી આ
ભૂરી છે. મે આનાથી વધારે મોર મોર બીરકીટ
કર્યો. એમોનીઆને લાકાના પાટીના ઉપર વાટી
નાંખી તેમાં બને લોટ કેસા કરીને બરેબર ભેળવી
દેવો પછી ખાંડ ભેળવવી, અને તેમાં માંખણ
નાખી જૂલ મસળવો લોટ ને બરેબર ન બંધ વ
તો લોટ દુધ નાખવું કહ્યું કહ્યું રાખવી ટીકી
ન થવા દેશે. લોટ બાંધી વખતે તાજા કલકર્તા
વાસણ વાપરવા; કારણ એમોનીઆથી છુલ્લ કાઢ
બધ લોટ બાંધેા દોષ, તેના પુરી નેવા લેવા
કરીને વેલણથી વણવા પુરી નેવા ના ફાંને લે
આખરા નેવા લેવા કરીને શકરપાસા નેવા કઠકા
કરીને બાકર નકશી પાડવી. ઘાટ કરવા માટે
કામકાની સળી લઈ અંદર કાઢ્યા પાછા ને કીતારે
પણ તેજ સળીથી નકશી પાડવી સુધે અથવા
સળી ઉપર તથેલું મુકી અંદર દેવી ધીકાવી,
તેવા કરેલી બીરકીટ ઘાળામાં માથ તેડવી મુકી
ઉપર નીચે લાપ ધીમે રાખવેલ બીરકીટ પુરી
કરવા જરા ભડી રાખવી; કમરે બળી બધ નહિ.
સુવા કરતાં સળીમાં સારી થશે. રવાને બહાર મેરો
કે સરો પલ આશે

કેડ બોળી (૫૦)

ચોખાનો લોટ
અમલેલ નાળીયેર લીટ.
શીશા મરચાં પાટલી
જરા કાચમીર.
દુધ
મીઠું.

ચોખાનો લોટ એટલે લોલ તેલજ અમલ
લઈ તેમાં મરચાં કાચમીર, જરા મીઠું વિગેરે
નાંખી દુધથી લોટ બાંધવો લોટ બાંધી તેના લેવા
કરી લેવથી મસળી નહોતી માફક માલ આપાર
હાથથી બનાવવા. પછી તેને ધીમા તાપે કીમાં
લેવવા.

ભારતનો

રચનાર : શ્રી.

[ઢાળ : પૂતમ ચાહની

સહિયર ! ચાહોને
ઉઝેઃ ભારતચોને
ફીટે સૈકાઓનાં

૨

જગત તણા ઇતિહાસમાં જુનો આર્યમહેરા,
ભગવતની / ભૂમિ પરે ચોહે શી શિરચેય;
જુના દેવળિયામાં પમરે મિષ્ટ સુવાસ,
લોલે સર્વ જનોનાં લોભન દર્શન પામવા દે,—સહિયર

૩

જુના દેહ વિરો વસે જુના જુના માણ,
તરપિ યોવનમાં હરે જોમ ઉઠાં યુમાન;
લેહે ખંજર કાતિલ કાળતણાં નવ પાંખ,
જોવાં પુણ્યપુણ્યા ભારતનાં યશગીતકાં દે,—સહિયર

૪

હિમાલય જુનો ઉચો ગિરિમાળાનો નયેષ,
પતિતપાવની ભહુનવી સરિતસમૂહે મેષ;
પાકે પૃથ્વીના થયજબર ભારફુલખ,
કુકે રેશ હેરામાં વિશ્વધરમના વાયરા દે,—સહિયર

૫

દેવ, મહર્ષિ, સતના મનસાવી રસભોમ,
તપસ્વીઓના તેજથી હગમગતી રસનયોત;
અંખા છીંતિફણશ યુગચક્ર ફર્યે નવ થાય,
જોવી અમિત અખડ મહા દેવાયે હિદમાં દે,—સહિયર

જુલ, ફૂલ ને ફોલ્ડના
ત સૌ ચોહે ને લસે
જોવા મા'અવ સી
ગૂંથ્યા જીવનસૂત્રે

તપસ્વી

‘કા’ન કાળો’

ખાલી પરી રહી રે]

કીર્તિ ની

રૂઝી

પત્ની રૂઝ પતિ ની સ્વપ્નાચાર્ય

કીર્તિ ની

સાવર

સાધ્ય મળી ઉદ્ધાસમાં રે,
તપસ્યો સ્વપ્નાચાર્ય
શુભ સીતમ અંધારડા રે—સદિયરો

૧

મહતિ મોકા લાસ્પથી પીરશે નિજ સ્વપાળ,
વિશ્વજનો સમતા ખુલે ચેખી કાર્ત્તવ્યપાળ;
નિશ્ચિત સ્વપ્ના પંખીઓનાં કંઈકોત્તમાન,
કાંઈ બાળક ને સ્વપ્નદીપ્તિ રાણે રણે રે—સદિયરો

૨

આજ ઉઘે કાર્ત્તવ્યના આકાશે સિદ્ધાંત,
પૂર્ણાંશુ રીઝી ઉત્તમજો આત્મા મીઠનદાસ;
માર્ગીન તપસ્વીઓના તપનજનો રાજુગાર,
આખાં રિખત યુગી આકાશે ભગનાં લેખને રે—સદિયરો

૩

આર્થ જનેતાએ જલ્પ્યો આર્થ તનુમ લેખાય,
વિશ્વ અખિલ ઉદારવા પરી રહે નિજ કાંધ;
મીઠા પાક પડાવે પર્મ તલો અવતાર,
ખરાબે મેહડતી ભલી પળપળ હોડી વિશ્વના રે—સદિયરો

૪

સુકં જાગ સુકી ઘણી રેડ તણી એ વેલ,
જાંતરમાં અવિરત વહે પર્મ તણી રસરેલ;
એનાં સુખમંદળને ઘેરે અમલ મકાસ,
ફેડે વિશ્વમંદળનાં ટેપે રસરેલજાં રૂઝાં રે—સદિયરો

૫

જીવનમય મહાપ્રય,
સિદ્ધનુસે મીઠા;
તપસ્વીના સિદ્ધાંત,
જમ સિદ્ધામળા રે—સદિયરો

ગૃહલક્ષ્મી કાને કહી શકાય ?

લેખક : શ્રી ગિરિજાપ્રસાદ લલિત, બી.એ.

‘માનવપુરાણના આ મહાકાળમાં શ્રી અને પુરુષ અત્યંત અગત્યનો ભાગ ભજવે છે. પૃથ્વી ઉપર સંપ્રિત કાળની સવાર પડી ત્યારથી નવા પ્રશ્નો ઉભા થયા અને નવી પ્રવૃત્તિઓ જન્મ પામી. નવયુગના પ્રવાહમાં માનવજાતિની સુંબસાઓ તૂટવા માંડી, અસ્ત-નત્વ તિમિર ઓછું થતું ગયું, છુદ્ધિ સ્વતંત્ર અને છુદ્ધી યુદ્ધ અને વ્યાજા ઉત્સાહના અત્યંત વાળા પ્રસંગો. આ પુનર્જીવનને લીધે સૈકાઓ યયા પાછળ રહેલી શ્રી પણ મનુષ્યજાતિની સામે આવી નવીન યુગમાં પોતાનો હિસ્સો માગતી ઉભી રહી.’*

શ્રીસંબંધી આજે બે મત છે. એ બેકમાં સંરક્ષક અને અસંરક્ષક, નાના અને મોટા, જદ અને જુવાન, સમજુ અને અજુ સમજુનો સમાવેશ થાય છે. એક પક્ષ શ્રીને અતિ ઉચ્ચ અને બીજો પક્ષ તેને અતિ નીચી માને છે કાંઈ તેને છુદ્ધિ વશરતી, ગૃહકર્મને લાયક, અને સંતાનેને ઉછેરવા જંગી જીવનાર ગણે છે, તે કાંઈ તેને આશા, ઉત્સાહ અને સૌરભરેલી, કવિતાની પોષક અને પ્રભુતાની મૂર્તિ સમી, દયાની દેવી અને સૌન્દર્યના શણગારરૂપ માને છે. શ્રીનો ઇતિ-હાસ ઉદ્ભવતા આ બેય મતવાદોમાં સત્યા-

સત્ય રહેલા છે. એજ લેખક કહે છે કે ‘શ્રીએ પ્રગ્નઓ અને રાષ્ટ્રોને નાશ કર્યો છે અને કાચર પુરુષો પાસે કમર કસાવી છે, નિર્દોષના ખુન કર્યા છે અને અનેક ભરતાં એને જીવાડ્યાં છે, કેટલાય પ્રેમાળ દેવાઓને ચીંચાં છે અને મનુષ્યહૃદયનાં શ્વેત મથેલા પ્રેમપુવારા સચેત કર્યા છે, તે અંધારાથી ખીની છે અને ધમને જીત્યો છે, તેણે પુલતી ચંપા માગી છે અને કઠોર તપ આદર્શ અને પુરાં કર્યાં છે, મહાકાળો સ્પૃશ્યો છે અને મહાવિગ્રહો જગાડ્યા છે. શ્રી આવી અદ્ભુત અને ગદન છે, તેથી તેની કથા અને અને કળા સદાએ અધુરાં રહ્યાં છે. શ્રી ખાલી શ્રી નથી પરંતુ એક વિશાળ વિશ્વ છે.

પુરુષ શ્રીને માથે લાંબને ફર્યો છે પ્રિયાના કાપના જળથી તૃષા છીપવવા વનેવત તે આચડ્યો છે, વિદેહી પાનીની કબ પાસે ઉભા રહી તેણે રાત્રીના પાલવ જીંજવ્યો છે, પ્રિયાની આરામગાદ માટે દેશોદેશના કારીગરો આમંત્રી બમારતો બાંધી છે, તેના એક બોલે બીજા માગી છે અને એક વાંકરે સિંદાસેના ત્યાગ્યા છે. પુરુષે સાચો શ્રીના ઓપણનો અમલ સ્વીકાર્યો છે.’ લેખક કહેવું અંશે સાચો છે પરંતુ આધુનિક મમયમાં સુસારરથનાં શ્રી અને પુરુષ રૂપી બે ચક્રો વિગ્રહ દિશામાં

* જુદાજુદા કમરવાડીમાં

પ્રવાસ કરતાં માલમ પડે છે રોહા જળ પ્રવાહને માગે મળતા તે વધુ વેગવાન બને છે તેમ જી આને પ્રયત્ન થઈ છે. જીને હવે જી નથી રહેવું; પુરવ થયું છે અમર તેની જોડાઈ કરવી છે; તેને પુરવનાં કામો કરવાં છે. પુરવના જગતમાં કુમવું છે અને પુરવની દરિયાઈ કરવી છે. પાશ્ચાત્ય દેશમાં આ હન્ડ યાહુ પણ થયું છે.

ભારતવર્ષમાં કીર્તિતોના ઇતિહાસ તપાસતાં ભારતીય જી દહા એટલી કસાએ નથી પહોંચી પુરવના દરિયા કરતાં તેની સંઘર્ષગ્રાસ્ત્રી તરીકે રહેવાનું વધારે પમદ કરે છે. કુટુંબ ભાવના દહા તેના મનમાંથી સમુગમી નાક પામી નથી સખ પ્રથા જો કે પહેલે અંશે ચર્ચારપદ થઈ છે પરન્તુ સત્ત્વને આદર્શ દહાએ જો જ છે જો પ્રથા સુધારો માટે છે, નિર્મૂળ થવા ઇચ્છતી નથી ગુદિણી અને મૂઢ લક્ષ્મીના સનાતન આદર્શો કાળના અનેક ક્રાંતિવાદો અને દુર્મસાઓની સામે અવિચલ ઊભા છે જી અને પુરવના સંજોગ ઉપર જ માનવ જીવનના પાયા રચાયા છે અને જો રચાવેન સમાજની જરૂરીયાત જોઈ પણ જશે જોઈ થઈ નથી.

સંસ્કૃતમાં એક સ્વત્ર સખ્યું છે કે ગુદિણી ગુરુમુખ્યત્વે । આર્ષ સમાજમાં અને આર્ષ કુટુંબોમાં ગુદિણીને આદર્શ બિંદુ મહત્તા પૂર્ણ છે આદર્શ મૂઢ લક્ષ્મી વચનનું ધર, ધર નથી પરન્તુ અલ્પ સમય માગવા મારેનું એકાદ ઉપાદારમૂઢ છે. સંજનજનના કાળથી જ જી પુરવની મિત્રના ચાહી આવે છે. એક બીજાની જીવનના જીવનજીવ દેખતી પુરે છે. એક બીજાના દેખેનું આરવ કરે છે અને એક બીજાને દિમતવાન બનાવે છે. સમાજશીલ દેખતી જી જીવનાન્ધિ સમાજ પાર ઉતરી શકાય છે. મરુખના કૌટુંબિક અને સામા-

જિક જીવનમાં જી બનોબો રમ પુરે છે. પુરવસ્તુભાવજીવનસુલતા, ખુમારી અને મર્વ. જેવા કુટુંબો જી પોતાની જાણતા, ક્રોમળતા અને રોહના પ્રભાવથી હસકાં, કરે છે-અદૃષ્ટા ધીમે ધીમે દૂર કરે છે. આખા દિવસના વ્યવમાયને અંતે, ચાડીને મોય થયેલા પતિને આનંદમગ્ન કરે, મૂઢકાઈનો બોલો ઉપાડે, ખરી અન્નપૂર્ણ બને, પાશ-રોની કેળવણી અને ચારિત્ર્યની સંભાળ રાખે, શરૂ જનોની મુશ્કા કરે, અનુજીવોએ ઉપર દયા રાખે અને પતિ સેવામાં ઉત્સુક રહી મૂઢ જીવનમાં ખરી સુંદરતા અને સુવાસ પુરે અને ગુઢ સંસારમાં આવ્યા શાવો આશી રહે અને આખા ૫ સંસાર જીવનને ઉભળી રહે તે જીને મૂઢલક્ષ્મી કહી શકાય. પતિ સાથે ગુરુચારામત્ર સેવન કરતાં આત્મ કમ્પાણ સાધવાનો યોગ્ય જીને સંપૂર્ણ અધિકાર છે અને ગુરુચારામત્રમાં જી પોતાની ગુપ્ત કક્ષિતોને પુર મહારમાં ખીલવી શકે છે અને તેથી જ વિવાદવિધિને જીઓનો ઉપનયન સંસ્કાર કહેવામાં આવે છે.

આ રથને જણાવી દેવું અત્યનું છે કે આધુનિક મૂઢલક્ષ્મી વેદના અને ધર્મ-શાસ્ત્રોમાં કહેલી "સંઘર્ષગ્રાસ્ત્રી" કરતાં જુની જ બાત પાડે છે. મૂઢલક્ષ્મીની જુની ભાવના પતિને જ પરમેશ્વર માની તેના અમે તેવા ક્રોધ, રોષ, જુલમ અને નેહુકમીને માથે બસાવી સેવાનું આધુનિક મૂઢલક્ષ્મી સ્વીકારી સેવા તૈયાર નથી અને જી જાતિ પ્રત્યે જે સક્રિય જીતિ જુનાં શાસ્ત્રોમાં માલમ પડે છે તે તે પસંદ કરી શકે એમ નથી. તેમ જ તદ્દન પાશ્ચાત્ય જીવન કે જેમાં જાતિ પ્રયત્નપહેલે સખપ્રવાને અનેક પ્રદારો કરી નિર્મૂળ કરી નાખવાની યોજનાને

૧ રેશદિશે વિધિ : કીર્તિમીનાવનિઃ :
સ્તુત : । (ગાઢાન્વય)

જે અપનાવી શકતી નથી. આર્થ જીવન જીવતી ભારતીય ગૃહલક્ષ્મી હંમેશાં કુટુંબને પૂરે છે, પતિને પ્રેમાર્પણ કરે છે અને ગૃહસ્થાશ્રમને હિતજે છે. એનાં શ્રદ્ધતા, રત્નેહ, કુટુંબ પ્રેમ, અને માનુષ્ય કદી મોળાં પડતાં નથી. કુટુંબસેવા, સમાજ-સેવા, પતિસેવા અને સ્વદેશીસેવાના કષ્ટમા આદર્શ ગૃહિણીમાં હિતરોષર વૃદ્ધિ પામે છે આજના નવીનયુગમાં 'નવીન સ્ત્રી'નો ઉદ્ભવ થયો છે અને જે નવીન સ્ત્રીનો ગૃહલક્ષ્મીનો આદર્શ આપણને ધણે અંશે નવીને લાગે છે પરંતુ જે નવીન નથી, જેમાં બહુધા નવા અને જુનાનો સુન્દર મેળ છે. નવીન આદર્શી અને જુનાં હિતાવહ માર્ગોનું એમાં આખાદ મિલન છે.

એક અંગ્રેજ લેખક સ્ત્રી વર્ગના બે વિભાગ કરે છે. એક વર્ગ 'સેવિકાનો' જે પતિની સેવા પાછળ તન મન અને ધન અર્પે, તેના વ્યક્તિત્વમાં પોતાને ગ્રામ્યી છે અને ધૈર્યશીલ હૃદયે સંસારભાર વહે તેના. બીજો 'ડોલી' - દીંગલીઓનો જેને પુરુષો જીજીવારે, જેને હસાવવા અને ખેલાવવામાં પોતાની પુરસદનો વખત જાણે તેના. દરકાષ્ટ દેશમાં બહુધા આ બે વર્ગો દષ્ટિએચર થાય છે. 'સેવિકા' પુલાય છે કે કું જીવન સર્વસ્વ અર્પી પુરુષને મદદ કરે છું; 'ડોલી' ધારે છે કે કું પૈસા ખર્ચવાનું સાધન બની પુરુષના કોઈ પુરા કરે છું. પણ આ બંનેની ધારણામાં ભ્રમણા છે "પુરુષ પોતાના સ્ત્રી સંબંધીઓ પાસેથી સેવાની કે શોખની આશા નથી રાખતો દરેક સ્ત્રી સંબંધીમાં-ઓ, માતા, પુત્રી કે મિત્રમાં-તે કાર્યપ્રેરક દેવી શોધે છે, જે પત્ની એવી કાર્યપ્રેરક દેવી બને તેને ગૃહલક્ષ્મી કહેવી એ અરધાને નથી. પરાપૂર્વથી પુરુષ દેવીભક્ત છે સ્ત્રીઓ તેમના સંતાનોની કુસળ માતા થાય તેમનો કંઈક

કે નીરસ સંસાર ચલાવે, સમાજસેવાનાં તત્ત્વે જે બધી આશા પુરુષો જીવર રાખે છે પરંતુ તેમની ખરી પાચના પ્રેરણાની હોય છે અને જે પ્રેરણા તેમને બીજીદીસ જેવી સખી પાસેથી, દેવતાની જેવી પુત્રી પાસેથી અને રજપુત વીરાંગના જેવી પત્ની પાસેથી જો તેમને મળે તો તેઓ પોતાની જાતને કૃતકૃત્ય માને છે. જીવનમાં-માતા, બગિચી, પત્ની અગર પુત્રીરૂપે આવી સ્ત્રી પુરુષને મળે ન મળે તે તો ભવિષ્યની વાત પરંતુ જે સહજાત્ય મેળવવા માટે દરેક સંસ્કારી પુરુષ વસ્ત્રમાં મારે છે અને જે પ્રેરણામૂર્તિ પ્રાપ્ત કરવી એજ પુરુષોનું જીવનધ્યેય હોય છે." જે સ્ત્રી આવી પ્રેરણામૂર્તિ બને તે ગૃહલક્ષ્મી બની શકે. કવિ નાનાલાલ 'વસન્તોત્સવ'માં પ્રિયતમાની પ્રેરકતાનું એક શબ્દચિત્ર આપે છે:-

“કરુણાભર્યા કૃપા કટાર્દી,
નિમંદ્રા વિલાસ વૈભવ,
સ્નિગ્ધ કામજીવ હૃદય,
સ્વર્જગીત ગુંજતો આત્મ,
અનતવિશ્વનો સાર,
મધુરપ્રેમ, પ્રજ્વલત;
પ્રિયતમે 'તમારાં નયનમાં,
મે તે સહુ દીકું છે,
તેમના આદેશ ઉદ્દેશવા,
તે નયનના સન્દેશ સમજવા,
તે જીવનની સૌભાગ્યશોભ છે.”

શુષ્કસુંદરી ગોવર્ધનરામની આદર્શગૃહિણીની ભાવના છે. હિંદુસમાજની સંયુક્ત કુટુંબ યોજનામાં સંયુક્ત કુટુંબના બંધોમાં અંદર સુરચ્છિત જેવી દેખાતી, શુષ્કસુંદરીનું વર્ણન સુદર છે મદનશીલ, શમાધર, ચંદ્ર અને સરસ્વતી, વિદ્યાચંદ્રની ગૃહલક્ષ્મી અનેક

શ્રી ગુજરાતી હિન્દુ શ્રી મહાળ શ્રી-વિદ્યાલય

સામાન્ય જ્ઞાનના વિષયમાં પ્રથમ આવનાર બહેનો
 શ્રી તીર્થજીવનદ તત્ત્વા શ્રી સ્નેહશીલા ન રૂપર શ્રી. લેખકશ્રી વિ. મ. પી. આ.
 (૧૦ ૧૫) (૩૫ ૧૫) (૧૫ ૧૫)

શ્રી ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રી-મંડળ-સ્ત્રી-વિદ્યાલય

સૌથી વિશેષ હાજરી (નિયમિતતા) માટે " ગુણસુન્દરી ચન્દ્રક " મેળવનાર બહેનો
 કુ. વીરમતી ઝ. દીવેચા કુ. કુસુમ છ મારફતીઆ હો નયાલક્ષ્મી હિં ગાંધી
 (૧૯૭૫ વર્ષ) (૩૯૭૫ વર્ષ) (૧૯૭૫ વર્ષ)

કુળો અને વિદ્યવંશીઓની પરંપરામાંથી પસાર થાય છે અને સૌમાંથી દરેકે મેળે, પોતાના પ્રતિપક્ષીઓને સ્વપક્ષી કરી, બહાર નીકળે છે આખા કુટુંબભરની અરધદ ધટિકા ગુણસુંદરી એકલે દાયે એવે છે અને એ ચિત્ર ત્યારે ધરતા ખટરાખમાં, પતિનું અને પોતાની તદુરસ્તીનું પથ બાન છુટેલી ગુણસુંદરી, પ્રસૂતિકાળની વેદનાથી એકાએક એભાન યથા ગરીબ સુંદરગૌરીના દાયમાં ઢળી પડે છે ત્યારે અત્યંત કરુણ બને છે પરંતુ આતો કાદબરી અથવા નવલિમ્બની આદર્શ ગૃહિણીની વાત કરી, આપણા જીવન્ત સસારમાં, કુટુંબમાં અને સમાજમાં ગૃહિણીરત્ન કોને કહેવું એના શાસ્ત્રોક્ત નિયમો નથી મનુષ્યજીવન એટલું અટપટું છે, મનુષ્યના બાળ્યબાલ્યના સરકાર અને વાતાવરણ એવાં અમુક છે અને માનવજાતિ એટલી વિચક્ષણ છે કે તેમાં વિગાનની દૃષ્ટિએ કંઈ ગૃહલક્ષ્મીની પૂર્ણ વ્યાખ્યા કે ગુણો ન આલેખી શકાય, છતાંએ આટલાં વર્ષોના બનસમુદાયના અનેક અનુભવોને આધારે ગૃહિણીને ગૃહિણીરત્ન અથવા ગૃહલક્ષ્મી બનવું હોય તો શી શી વાતો ખ્યાનમાં રાખવી જોઈએ અને શા શા સફળતા પ્રાપ્ત કરવા જોઈએ તેનો બહુધા અનુભવજન્ય, જરૂરીયાતપૂર્ણ અને શાસ્ત્રવિદિત ખ્યાલ આછી રીતે દોરી શકાય. એવા ખ્યાલ પ્રાચીન સાહિત્યમાં દષ્ટિગોચર થાય છે કવિકુલગુરુ કાલિદાસ, શાકુન્તલમાં તે વિશે લખે છે કે પથુ આજના અનિવ્યાપ્ત સસારમાં રાજરાણી કરતાં ગૃહિણીને બીજી જાનકા બાગવતી લક્ષ્મીમાં રાખવી પડે છે એટલે સામાન્ય નિયમો ન અણાવતાં આદર્શગૃહિણી અથવા

ગૃહલક્ષ્મીની શી શી ફરજો છે અને શા શા ધર્મો છે તેનું વિવરણ કરવું જરૂરનું છે એ ફરજો જે સ્ત્રી ભણે સમજે અને અપનાવે તેને ગૃહલક્ષ્મી કહી શકાય.

ખરી ગૃહલક્ષ્મી કુટુંબરાજ્યની પ્રધાન છે. જેમ કોઈ મંત્રી આખા રાજ્યના સારા નરસાને માટે રાજ્યને જવાબદાર છે અને એ રાજ્યને સુદૃઢ અને સારા થાવા ઉપર ચલાવી રાજ્યને સંતોષ આપે છે તે પ્રમાણે ગૃહલક્ષ્મી ચલાવવા છત્રછત્તી બીએ પોતાનો ગૃહમંસર મત્રીમિસાલ ચલાવી પોતાની નિપુણતા તેમાં દાખવી ગૃહરાજ્યના રાજગૃહી પતિને ખુશ કરવો જોઈએ. પુરુષ પોતાના ધર્મદોષ-જમારમાં અચર નોકરીયાકરીમાં ગુમાએતો દોષ થન ઉપાજન કરી લાવે છે એ ધનનો થોભ ઉપયોગ કરવો અને ગૃહરાજ્યની અનેક ઉપાધિઓમાંથી સુખરૂપ જહાર નીકળવું તે સ્ત્રીની ફરજ છે. કુટુંબજીવનની બધી જરૂરીઆતો, અછતો, દેખરેખ અને જોઈતી ચીજોની સમવડ કરવી, બાળગોપાળને સુરક્ષિત રાખવા, તેમનાં કેળવણી અને અભ્યાસની ચિંતા રાખવી, મુકુ અને મીઠા શબ્દો વડે તેમની બૂલો કુર કરવી, પતિની બધી જરૂરીઆતોનું ખ્યાન રાખી સમવડ કરવી, કુટુંબીજનોની સારવાર, સેવાચાકરી અને માન રાખવા, નોકરી ઉપર દેખરેખ રાખવી, પૈસાટકાનો ખ્યાલ રાખવો, નિત્યના અર્થનો હિસાબ રાખવો, વડિલોની આજી પાળવી, તેમની ભોજન વ્યવસ્થા કરવી, નાતજાતમાં રીત પ્રમાણે રહી કુટુંબ આખર જાળવવી, કુટુંબસેવા કરવી વગેરે ગૃહમંત્રીને અનેક ફરજો છે. પુરુષના મનોવ્યાપાર નોકરી અચર વ્યાપારમાં ધનોપાજન કરવામાં હોવાથી ગૃહંત્ર ઉપર તેનો સીધો કાણુ રહેતો નથી અને રાખી શકતો, પથ

૧ શલ્યસ્મરુદ્ધક્રમિપસલીદર્શિતપત્ની અને મર્દુર્વિદ્યાસિ તોષગતયા માદ્ય પ્રતીપગમ ।
(શાકુન્તલ)

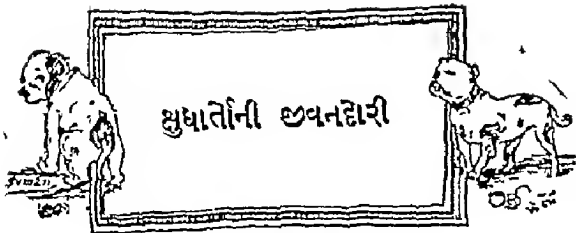
૪ ગૃહિણી સચિવ છત્તી મિય પ્રિયશિવ્યાત્મિકો, કલાવિધી । (રણપા)

આવર નયને રાસ સાંભળવા બેસી રહે છે. એ રાસયુગ પાછો હવે આવે છે; રસિકાઓ ફરીથી એ રાસયુગ લાવે છે. - મૌલિક સંગીત આદર્શગૃહિણીનું એક ખાસ તરી આવવું લક્ષણ છે ઉપર્યુક્ત ગુણો બધીજ ગૃહલક્ષ્મીઓમાં હોવા જ જોઈએ અને જો એ ન હોય તો તે વખરની સ્ત્રી ગૃહલક્ષ્મીનું અભિધાન નજ મેળવી શકે એવો કાંઈ નિયમ હોતો નથી. બધા માનવીઓની બધી શક્તિઓ સંપૂર્ણતાએ પહોંચેલી હોતી નથી અને ખીલેલી હોતી નથી. એક લક્ષણ એક મનુષ્યમાં વધુ અશે માલમ પડે તો ખીજામાં ખીજું ખાસ લક્ષણ વધુ તરી આવે, સ્ત્રીઓનું પણ તેમજ મમજવું. પરંતુ ગૃહજીવનના વ્યવસાયમાં સ્ત્રીને અનેક દરજ્જાઓમાંથી પસાર થવું પડે છે. ઉપરના ગુણો ગૃહજીવનના વ્યવસાયમાં ખાસ અત્યંત છે. એટલે એ ગુણવિભૂષિત સ્ત્રી ગૃહજીવન સારી રીતે નભાવી શકે છે. ઉપરના ગુણો કે શક્તિ સ્ત્રીઓમાં હોય તો સ્ત્રીપદને તેઓ અધિક ઉજાળી શકે.

અત્યારસુધી તો નારીજીવનની બાજુ વાતો કરી; ખાસ કરીને ગૃહસ્થાશ્રમ અને તેમાં સ્ત્રીને દરજ્જા, એ વિષય પરત્વેની વાતો થઈ કુશળ ગૃહિણી હિતમ ગુણોથી ગૃહસ્થાશ્રમને ઉજાળવા કરે પણ એની નારીજીવનની ભાવના કેવી હોતી જોઈએ તે જાણવાની ધણી જરૂર છે. સ્ત્રીજાતમાં એ કેવો ભાગ ભજવે તેનું નિરૂપણ કરવું અસ્થાને તો નજ ગણાય. પૂરવ કરતા સ્ત્રી ધણી કામળ, પ્રેમાળ અને અહિંસક છે. એ બધાંમારે

હિતમ ગુણ સહનશીલતા છે અનેક દુષ્ટો પારકા માટે પોતે સહન કરે છે. કુટુંબના સુખ માટે પોતે અનેક મંકટો વેઠે છે પણ તે પોતા માટે નહીં હોતાં કુટુંબીજનો માટે હોય છે પુરાણનો ઇતિહાસ ઉધાડીએ તો દમયંતીને પતિ પાછળ જામલોમાં અર્ધવસ્ત્રે બાટકતી આપણે જોઈએ છીએ, તારામતીને સત્યવાદી હરિશ્ચન્દ્ર માટે વારાણસીની ખન-રેશમાં વેચાતી જોઈએ છીએ; સીતાને પતિ માટે વનવાસ ગ્રહણ કરતી જોઈએ છીએ. આમ સ્વાર્થને દાખી પરમાર્થ અને પરોપકારમાં તેને દૂલ ચતી આપણે જોઈએ છીએ. આર્થાવર્તની સંસ્કારી સ્ત્રીઓમાં એ ભાવના આદર્શમય છે. પરંતુ એ સહનશીલતા સ્ત્રીને દાસી બનવા નથી પ્રેરતી. 'નવા યુગરી સ્ત્રી એટલે દાસી નહીં પણ સાથી, ભાઈ નહીં પણ સસારનાવની સુકાની, ગૃહની અધિષ્ઠાત્રી અને સાથે ઉડનારી સહચરી *' આ ભાવના તેનામાં જન્મત રહે છે. સહનશીલ અધિષ્ઠાત્રી થવાના તેને કાઠ છે. સનાતનકાળથી ચાલી આવતી સ્ત્રીત્વની ભાવના યુગેયુગે બદલાય છે. પરંતુ તેમાં રહેલી આ ભાવના એ અમર અને જન્મતજ છે, અખંડ છે, અવિકારી છે; તે ગૃહિણી છે, સખી છે, દાસી છે, બધું છે, દુઃખમાં આદર્શ રમણીરત્નને ડગલે સદૃશ્ય અને ડહાપણ પ્રવર્તે છે એના હૃદયમાં ભસાઈને ભવ્ય મહેલ છે. જે મનુષ્યને આવી પત્ની પ્રાપ્ત હોય તેનું જીવન અહોભાગ્ય જે બાલકને આવી માતા હોય તેનું જીવન ખરેખર ધન્ય અને સુખી હોય છે !

* સ્ત્રીજાતની મુન્દરી.

સેખિય: શ્રીમતી દીવાળીજીએન ઝી રાહોડ

સુધાર્તોની સમય વીની જવા આવ્યો છે. બુદ્ધિજીના રસ્તે મારે જીવ અને મરણોપાદ જામી રહ્યો છે. ત્યાંથી એક ઓ અને મેં જાણ્યો જાપમેર આપ્યાં જાપ મેં તેમના મુખપર ચિન્તા દેખામ છે નાનો જાગર જીવમાં આચર્યાં આમના વારવાર પરી જાવ છે. તેને જીવડી તેની માતા વળી આજીવ ચલાવે છે. તે જાપના દામમાં કંઈક જાકરો છે તેઓ ત્યાંથી નીકળી એક મોટા પ્રાણ પાસે આવી પહોંચે છે અને તે મજા નર્મી ઉપર ચડી એક જિવાનખાનામાં જાવ છે તેમને જોતાં જ પરના શેઠાણી તડુડી થઈ છે. તે મેઠાણીનું નામ વિલામિની છે.

વિલામિની—(કોપમાં)—કુમુદિની, કેમ આજીવ જાવ મોડું મધું ? હવેન કરવા મધ તે મજા ? પરમાં કંઈક કામજાજ જોતુ કે નહિ ? અને વળી આ પોદલાંકાનાં લાવી છે ?

કુમુદિની (દમ્ભાએલા અવાજે)—મેડીમેન એ તો આવીના કપડા લાવી છું. (વળી મજાજ છે તેથી અટકી જાવ છે ને શેઠાણી મેળા કારે છે.) મને મોડું તો એમ મધું કે ખડીમંડારમાં જાને પ્રવૃત્તિ જીવ હની. હું તો જેમ તેમ કરીને નીકળી આવી છું. વળી આ મહેન્દ્ર કે જે કરી આજીવોજ નરોત્તે આથી વાર મધું

વિલામિની—(મેં ચલાવી અભિમાનથી)—વાદ ! આ જાપી શીખ સા પર કરો છો ? કમં તો મંચિરના છે, નહિ તો વળી થું એ કરત ? પણ એ આવીમાડી મારા પરમાં નહિ ચાલે. મને તો એ કારવાડ જેવા કપડાં દીધાએ મર્મનાં નથો. હું એ જાવે છે છતાં એ લાવીને મારે અપમાન કરે છે ?

કુમુદિની—(મજાજાને)—હું કે મોટી બેન, એવું થું જોણુ લાવો છો ? મારે અપમાન કરવાનું કારણ જ થું હોય ? તમે તો મારા અન્યાયા છો. તમારા આજીવે તો જામે જીવી રહ્યાં છોએ આ તો મારાં કપડાં કારી મર્મ છે અને જોડાએના કપડાં પણ દરે સીવડાવવાનાં મર્મ છે અને જાપા મોઝો દરે આવી ખરીદે છે તેથી મેં પણ એ લીધી કારણ કે એ દરે વધારે તેથી મેં વિવસ વધારે પડેરામ. બેન મેં તો એ કારણે આવી લીધી છે. મારે તે વળી કા પર શીખ કરવાનાં હોય ? (મજાજા મર્મ જાવ છે અને પાસને જાવ મુએ છે.)

સુ

કુમુદિની એક આનંદામ અને સુખી પરતી જાગા છે. તેના માનપિતાએ તેને હંધા પ્રકારની કેવળથી ઉપરના મુકામનું વિશ્વજી અને આજીવરિક તાલ આપ્યું છે.

તેમની સાતિમાં વરની ઘણી અછત છે રોડી વ્યવહાર તો બીજી ઘણીએ સાતિ માથે ચાપ છે પણ બેટી વ્યવહાર તો અમુક તડમાંજ કરાય છે આથી કુમુદિનીની ઉમ્મર મોટી થવાથી તેમના માતપિતા મુંઝાયા અને પર શ્યાવવાની ઉતાવળમાં પડી ગયાં. અને હિંદુ સમાજની રૂઢિ મુજબ વરના સિદ્ધિથી કે તુલ્યશુકની તપાસ કર્યા વગરજ માત્ર ખાન-દાન મળ્યાવું કુળ જોષનેજ એક યુવક સાથે ઘણી ધામધુમથી કુમુદિનીના લગ્ન કરી નાખ્યાં. પણ જ્યારે કુમુદિનીને દુખ પડવા લાગ્યું ત્યારે માતપિતાની આખો ઉધડી કે આ તો દીકરીને બળતી હોળીમાં હોમ્યા સમુપાય થયું ! વળી જે પૈસા લગ્નની શોખા અને સાતિ જમણામાં ખર્ચી દીધો તે પૈસા જો પુત્રીના નામે બાળે મૂકયો હોત તો બાળે તે બિચારીને ખપ લાગત પણ હવે વિચાર કરવો બધું છે ! કુમુદિનીનો પતિ લાડમાં હજારેલો, તદ્દન અસરકારી અને ચાલુ જમાનાની ફેશન તથા કુછંદમાં સપડાએલો હોવાથી વારંવાર કુમુદિનીને મારપીટ કર્યા કરતો અને તે ઉપરાંત તેના દાગીના, કપડાં કે જે હાથ કિંમતી ચીજો હાથમાં આવતી તે ચોરી જતો અને વેચીને પૈસા હાડવી દેતો. આથી કુમુદિનીના 'દુખને પાર રહ્યો ન હોતો ! તે અને તેના માતપિતા વિધાતાનો દોષ કાઢી દિવસ બતીત કરતા હતા ! તેટલામાં વળી ગામમાં છંદશુએ-ગાની બિચારી ખૂબ જોસમાં કાટી નીકળી તેમાં તેના માતાપિતા સ્વર્ગવાસી થયાં. આથી કુમુદિની તદ્દન નિરાશાર થઈ પડી !

આવી દશામાં કુમુદિનીના પતિને સાન ન આવી. એક દિવસે વળી ધાધિલ કરીને પૈસા માગ્યાં. એ આપડી કર્યાથી આપે ? તો પણ તે રાક્ષસે તેને ખૂબ મારી અને

તેના ગળામાં મગજસૂત દાટી તે તથા તેના બે બાળકોના હાથમાં ઝીણી ઝીણી વીંટી હતી તે પણ ઝૂંટવીને કાઢી લીધી તથા ઘરમાંથી બધાને દાંડી મૂક્યાં ! આ વેળાએ કુમુદિનીએ બહુ આજીજી કરી કે હું બે છવવાળા કર્યા જાઉં ? પણ તેને દયાળ ન આવી તે આપડી, રોતી કઠળતી પોતાના બે બાળકોને લઈ એક મંદિરના આટલે બેઠી ! તેટલામાં ત્યાંથી તેના મસીઆદ બનેલીની મોટર જતી હતી તે જોઈને ' માસા ' ' માસા ' એવી બૂમો પાડતા બાલકો મોટર પાછળ દોડ્યા મોટર ઉભી રખાવી બાળકો તેને વગી પડ્યા અને રડવા લાગ્યાં. સઘળા બીના સાંભળી તેણે કુમુદિનીને પોતાને ત્યાં લાવી રાખી આ ગૃહસ્થનું નામ ધનમુખલાલ રોડ છે. અનાજના મોટા વેપારી છે ને પૈસે મોં છરખી છે તેમ મનતા પણ ઉગર છે તેમના પત્ની, તે કુમુદિનીના માસીની પુત્રી થાય. તેમનું જામ વિલાસિની છે. પણ તેમનામાં નામ પ્રમાણેના શુભ છે તે પૈસે તેમજ બાળબચ્ચાંએ સુખી છે. સ્વભાવે બોળાં છે દેશી સંસ્કૃતિ અને દેશી પહેરવેશ પ્રત્યે જન્મજન્માંતરનું, જાણે વેર ન હોય તેમ હોવાથી, પોતે અને પોતાના બાળકો નખર્યા સિખપચ્ચે વિલાયતી વસ્ત્રોધી વિશુ-પિત થઈને નર્મી અર્થે જપાડાજ ફરે છે. આવાં સ્વભાવવાળા હોવાથી પોતાને ત્યાં રહેલી એક આશ્રિત વ્યક્તિને સ્પૃદેશી કાપડ અને તેમાં પણ વળી જાડી પાદરૂ લાવેલી જાણીને તેને પગથી માથા સુધી ગ્રાળ ચડે છે તેથી કુમુદિની પર ધુસ્સે થઈને કોપે છે.

વિલાસિની—ગ્રામ નહિ તો વળી ' શુ ' કહેવાય ! હમણા હમણાં લોકો સાવ મૂર્ખા બનતા ગયા છે. મૂર્ખાઈની પણ હદ હોય છે. અરે લગ્નવિવાદ જેવા મર્યાદાક પ્રસંગે યાદગીને બદલે ઘોળી ટાપી અને સેલા,

અમર, સાડી, ધંધોળાં અને ચુદ્ડીને બદલે
ખાદીની સાડી પહેરે છે એ તે કઈ દીક
કહેવાય ! તેમાં વળા વુએ એ સધમાં બળી!
પણ બધા રખડી મરસો રખડી ! એવા
શોખ કરવા આપણે ના શીએ !

કુમુદિની—મોટીએન ! લોભા કદાચ
શોખને ખાતર એમ
કરતાં દરો, પણ
હું તો મમણને જ
ખાદી લાવી છું !

વિલાસિની—
(વંચોજી)—અરે મ
મણ તારું કપાળ !
અર નહું યજ્ઞપાઠ
એવું અરજ્યકું કા-
પડ લાવી અને
પણ કહે છે કે
હું તો મમણને
લાવી છું !

કુમુદિની—મે
રીએન મારું સમજો
તો ખર્ચ ! હું તો
આપણા દેશવધિ-
નેને મરડ કરવા
અને તેમના બપા
મારે લાવી છું.

વિલાસિની (મ
કરીમાં)—એલો
માણ ! આ તો નવી
વાન લખી ખાદી
પહેનાર જ જુઠામણ જેવા દેખાય કે અને
વ બહુ મરવાનુ કહે છે ! ખાદી લખ મળ
હ જ છે !

કુમુદિની—મોટીએન હું ખાદી મળ નથી
પણ સત્ય વાન કહું છું. મારે કરત્તે, મોટી-
એન, તમે પત્નીમાનવન ગાંધ્યાં દો તો જયું

જણોને કે આપણા દેશની હાલ થી સ્થિતિ
છે. તે દિવસે મારા અનેવી પણ નહોતા વાત
કરતા કે દેશમાં હાલ ..

વિલાસિની—(વચ્ચે અકળાઈને)—
કુમુદિની, દવે ખસ કર. હું અને તારા
અનેવી આખો દિવસ દેશ દેશ કપો કરો છે

પણ દેશની સ્થિતિ
હું તમારા કરતાં
વધારે સારી રીતે
જાણું છું દમણાં
લોભા જે દેશના
બહાની વાતો કરે છે
ને તેજેજ દેશને
કુખી કરી નાખ્યો!
છે હાલ હાલ !
લોભાના ધરખાર છુ-
ટાઈ અર્ધા, વેપાર
રોજખાર પડી પાં-
ચ્યુ, મોઝાને દેવાળાં
કાઢવા પડ્યાં, લા-
ખોપતિએ બિખારી
જન્મા, કહે એન દેશ
દેશ કરીને શુ સાર
કાઢ્યો ! અરે પહેલાં
કેવો ધમધોઝાર વે-
પાર ચાલતો હતો !
અને દવે આ તારી
ખાદીએ તો મોટી
મોટી મારફોટાને ઉ
જડ વેરાન કરીનાખી
છે. આપણા વડવાઓ

મુક્ત થવું એ સાચું

૧
મળા જમનાને તીર હું તો નહાતી કે,
જંજા જમનાને તીર હું તો નહાતી
ધીરાની જળ પાતી

૨
રજનીઆકાશનાં ગીત હું તો જાતી કે,
રજનીઆકાશનાં ગીત હું તો જાતી
પૃથ્વીમાં મલકાતી

૩
સંધ્યાસાગરનાં રત્ન હું તો લાંબું કે,
સંધ્યાસાગરનાં રત્ન હું તો લાંબું
ઇંધરનો રસ આપું.

૪
તારા-ફૂલડાંની માળા હું તો મૂકું કે,
તારા-ફૂલડાંની માળા હું તો મૂકું
પવંત શિર પર મૂકું

૫
તડછી રંદિઆને શું જન હું તો નાચું કે,
તડછી રંદિઆને શું જન હું તો નાચું
કુકા થવું એ સાચું

૨૦૮૩૧ મોહિનીચન્દ્ર

મૂખી દતા અને દવે આજકાલના ભોભો
ગાથા મવા નીકળ્યા છે ! દેશની પાપમાની મધ
મધ તેએ હું કહે છે કે દેશવધિવેના બહા
માટે ખાદી લાવુ છું ! દેશને મેં કહુ
તેનાથી વધારે શુ જનમાનવનમાં જાણુવાનું
છે ! નજરે નેકું છું તે જોઈ છે ! હું તો

નકામી આખો ફાડવા અને વચ્ચીને માથું ફુગવવા નથી મંગતી ! કુમુદિની, હું તને સાફ કહું છું અને આજે તો જવા દઉં છું પણ હવે પછી મારા ઘરમાં ખાદી કદિં લાવતી નહિ, સમજ કે ?

કુમુદિની—મોટીબેન તમે મને પૂરે બોલવાજ દેતાં નથી. એકવાર તમે માફ પૂરે સંભળી લો અને પછી કહેજો કે હું કહું છું તે ખરૂં છે કે ખોટું ? તમે જે વાત કરી તેમ થવાનું કારણ કંઈ ખાદી નથી. બેન, ખાદીથી તો કેટલાંએ કુટુંબો અન્ન વગર મરતાં બચ્યાં છે !

વિલાસિની—(વચ્ચેજ ખડખડાટ હસીને)—અરે હવે તારી માંડી માંડી વાતો રહેવા દે. ખાદીએજ લોકોને મારી નાખ્યા છે

કુમુદિની—મોટીબેન તમારા મનમાં જે વાત પેસી ગઇ છે તે એકજ બાજુની છે એટલે કે તમે માત્ર મોટાં મોટાં શહેરોનીજ વાતો કરો છો. પણ આખા કારતવર્ષમાં મોટા શહેરો તો માત્ર અણ્યાં ગણ્યાજ છે. પણ મોટે ભાગે ગામડા છે. તે ગામડાંમાં હવે કશો કુન્નર-છલોજ રજો નથી, તેથી કરેડો લોકો કામધંધાના અભાવે કમાણી વગર બૂખમરો વેઠે છે વળી શહેરોમાં ગોલો અને કારખાનાઓમાં મશીનોથી વ્યવહાર ચાલે છે. કાપડ વણવાથી માંડી ધંધીની બાણીમાં પણ મશીનો ગોઠવાયાં છે આથી કાપડથી માંડી તેલ પીલવાના કારખાનાઓ પણ મશીનોથી ચાલે છે. તેથી આપણા દેશને જે દસ્તઉલોજ હતો તે તર્ફ નાચ પાછી ચલે છે ! કેટલાક લોકો ગામડાં તજી નોકરી માટે શહેરોમાં વસ્યા પણ શહેરોની લાલચમાં ફસી પડ્યા. આથી કમાવાને બદલે, ફેશનમાં, હોટલનાં ખાણીમાં, નાટક સીનેમાં, જુગાર અને સફાઈ અને મદજ સદજમાં સોડા

લેમન તથા ચા ફાંશીના પીણાની ટેવમાં પડી ગયા. જેથી અનેક પ્રકારનાં ફુગાં, રોગો અને આપદમાં સળગતા. યજ્ઞ ગયા છે આથી એવું બન્યું કે મૃદઉલોચથી ધરને આમણેજ સુખશાંતિથી જે સાદું જીવન ગાળી લાજુ આધ્યુષ ભોગવાવું હતું તેને બદલે નોકરીયાત જીવન બન્યું અને અનેક ટેવોના ભોગ બની અવપણી યજ્ઞ ઉદ્ભવ અને અશાંતિમાં નકલી જીવન માળતા બની ગયા. અને તેમ થવાનું મુખ્ય કારણ એ મશીનોજ છે. સત્ય કહીએ તો મશીનોજ આપણા દેશનું દ્રવ્ય પરદેશ ખેંચી ગયા છે જો મશીનો બનાવવાની સત્તા આપણા હાથમાં હોત અને તે આપણા દેશમાં આપણાજ દેશી કાષ્ટો બનાવતા હોત તો આપણા દેશનેજ કમાણી થાત પણ તેમ બનતું નથી. તેથીજ આપણે પરદેશી મશીનો ખરીદી છુટાઈ જઇએ છીએ, એટલુંજ નહિ પણ મૃદઉલોચને મારી નાખી અરીઓને બૂખે રીખાવીએ છીએ. આથીજ ગામડાંના લોકોને માટે થોડા ખર્ચે સાધનો મેળવીને કમાણી કરી સકાય એવો ઉપાય આજ સુધી કશો જડતોજ નહોતો. પણ તે માટે સહેલો, સસ્તો અને વળી બાળકથી માંડી વૃદ્ધ સુધી સૌ લોક ધણીજ થોડી મહેનતે અને થોડી સમજણે કરી શકે એવો ઉપાય મહાત્મા ગાંધીજીએ શોધી કાઢ્યો છે.

વિલાસિની—હે એ વળી શું ?

કુમુદિની—મોટીબેન ! જે ચીજનો તમને કંટાળો છે તે ફેંટીઓ.

વિલાસિની—એમ કે ? લે મોટી સમજણ પાડવા બેઠી છે. આજે દિવસ છુરછુર છુરછુર ફેરવાજ કરે તો માંડ માંડ ચાર પૈસા કમાય ! જ્યારે વિલાયતી કાપડમાં જલો કાચા જાય છે તેનું તને બાન છે ?

કુમુદિની—મોટીબેન સંભળો તો ખરાં ! જે લોકોને એક પૈસો પણ આખા મદિનામાં

હેતુ મળતો નથી તેના આપણને એક દિવસમાં ચાર પૈસા હાથમાં આવી પડે તે થોડા કહેવાય ? ચાર પૈસાના અનાજમાંથી તો બે રોટલા કે પાંચેર ખીચડી થઈ શકે છે અને તેમને અન્ન મળે છે તે પહેલાં એ લોકો અન્ન વિના તરફડીને મરી જતા હતા. જેટલું આપણા ઘરમાં શેજ એકવાદમાં અન્ન આવે છે તેટલું ચે જે તેમને મળે તો તેમના કેટલાએ માણસો શું એવી દુશ્સા આપણા ગામડાની છે. બેન તમે મુખી માણસ ગરીબોની સુખડીઓમાં ક્યાંથી રહે તે બજો ?

વિદ્યાસિની—(કંઈ વિચાર કરતાં કરતાં) હા, તારે કહેવું કંઈક ખરું તો લાગે છે પણ તેમાં આપણે શું કરીએ ? બેન એમનાં !

કુમુદિની—મોટીબેન ! તમે તો તેમાં બહુ કરી શકો તેમ છો ! જે મારાજ દાખસો આપુ, તમે મને ન સધરી હોત તો આજે મારા અને માય બાળકોના શા હાથ ચાત ? તમે મન પરસો તો ધણી કુટુમ્બને જીવતદાન આપી શકો તેમ છો. તમે ખાદી પહેરી તો તમારા દાખસો કંઈ જીનજો પહેરે તેથી ખાદી ખરે. આથી તમે જે સદાવત મર્યાદા છે તેના કરતાં વધારે પુણ્ય પ્રાપ્ત કરી શકો !

વિદ્યાસિની—(અકળાઈને) અરે શી સમજ વગરની વાતો કરે છે ! સદાવતથી કેટલા શુભોનો આત્મા હરે છે, તેને શું પુણ્ય નથી ગણતી અને ખાદી લેવામાં તેનાથી વધારે પુણ્ય જુએ છે !

કુમુદિની—મોગી બેન પુણ્ય કરવામાં પણ સમય જોવો જોઈએ છે, આ ચાલુ સમયમાં રહે પુણ્ય કરવાની શક્તિ ફેરવવાની જરૂર પડી છે સદાવતના કાપડી આપણા દેહને ગુણગાન થયું છે લોકોમાં આજના સાધ વધી છે. અને મહેનત કર્યા વગર

દશમનુ માગી આવતી રેવ પડી નાથ છે. જ્યારે ખાદીના કાપડી લોકો કામ કરતા થાય છે આથી આજસમાં વધારો થતો નથી પણ હાથ પમ દલાવી પ્રમાણિકપણે બે પૈસા રળવાની વૃત્તિ ઉત્પન્ન થાય છે આટલો બે બાબતનો તકાવત સદાવત અને ખાદી કાપડી છે. મોટી બેન, તમે સમાર ધીરજ રાખો તો સધળું આકાંક્ષા સાથે સમજવું.

વિદ્યાસિની—બે બેન તારી ઇચ્છા છે તો નહિ બોલુ, તારે સમજવવું હોય તે સુખેથી સમજવ. પણ અરે માફ તો માયું એ કરી મયુ. અધ્યા બદ જલદી કંઈક ચા બનાવી લાવ (સુમે પાડે છે ને બદ ચા કરી આપે છે તે પીતા પીતા કુમુદિનીની વાતો સાંભળે છે.)

કુમુદિની—મોટી બેન તમારું આજે માયુ કુ બે છે અને તમે કટાણી પણ મયાં છો તેથી વધારે ગ્રાસ નહિ આપુ. માત્ર પળખતી જ વાતો કઠીય, ત્યાંના ૧૫ મહિનાનો એટલે ૩૦ ના સપ્ટેમ્બરથી સને ૧૯૩૧ ના ડિસેમ્બર સુધીનો રિપોર્ટ બહાર પડ્યો છે. તેમાં લેખો જણાવે છે કે— પળખ જીવમાં ૩૮૭ ગામોમાં લોકો ખાદી કામ કરે છે. તેમાં

૮૭૪૬૧ કાંતનારીઓને

૧૬૨૧ વણકરોને

૧૩૨ લોણીઓને

૫૪ રમારા અને છીપાઓ મળ્યા

કેલ ૮૬૧૯૮ માણસોને રાજ મળી.

વિદ્યાસિની—આહો આ તો બહુ સારું થયું !

કુમુદિની—અરે મોટીબેન સાંભળો તો ખાસ એ લોકો કેટલું કમામાં તે ? તમે જોને ૪ પૈસાની કમાણી કહો છો પણ તેઓ ૨૫૧ ૨૭૮-૪-૧૧ કમાયા.

વિલાસિની—(આશ્ચર્યથી)—શુ સાચી વાત ?

કુમુદિની—જુઓ બેન :

૩. ૨૦૧૫૨-૦-૦ પીંગમમળના

૩. ૮૮૫૬૭-૦-૦ કોતલુકામના

૩. ૧૦૫૨૪૬-૧૩-૯ વચ્ચકરીના

૩. ૧૮૮૨૮-૧૫-૬ ધોવડામળના

૩. ૧૮૬૮૩-૭-૮ ૨ ગામણી અને છીપા-કામના ખરચ્યા, બેન હવે કહો કે આટલા બધા ગરીબ ગામડીઆએને આ પ્રમાણે શાંત આપી શકાય એવો ખીન્ને કોષ ધણે તમારી નજરમાં છે ? આ રીતે કેટલા બધા માણસોને આપણે જીવતદાન આપી શકીએ છીએ ?

વિલાસિની—બેન તારી વાત હવે મને ખરાબર સમજાઈ છે. હું તો અત્યાર સુધી એમ જાણતી હતી કે સદાવત માંડ્યું છે. તેથી લોકોને જીવતદાનું પૂરવ મળે છે પણ તેમાં તો મેં આજસુને ઉત્તેજન આપી પાપનુ કામ કર્યું છે. જો અત્યારે કોષ જીવતદાન આપણું હોય તો તે ખાદીના કાર્યથીજ અપાય છે પણ બેન તે જતાંએ મારાથી તો આવા ખરબચડા અને દસરોર દસરોર વળનના કપડા નહિ પહેરાય બા !

કુમુદિની—મોટી બેન, તમારે જા માટે એવાં કપડાં પહેરવાં જોઈએ ! પ્રજાએ તમને ધણુંએ આપ્યું છે તો ઝીણાં મેંધા કપડાં પહેરોને ? જુઓ હું તમને દેખાડવા માટે

એવાં કપડાં પચુ-લાવી છું. પણ તમે સદે-આતમાં શરસે થયાં હતાં તેથી બતાવતાં ડરતી હતી

વિલાસિની—લાવ લાવ જોઈ, દેવા છે ! (કપડાં જોઈને આશ્ચર્યથી બોલે છે) શુ આ કપડાં ખાદીનાં છે ?

કુમુદિની—હા મોટીબેન ! તમે ખાદીનાં ભંડારમાં તો આવો ત્યાં ટુવાલથી માઠી શેતરંજ ગાલીચા વગેરે તમામ ચીજો સુંદર મળે છે. આપણે બે ધડી જોયા જ કરીએ.

વિલાસિની—પણ સાર કાંચે આપણે જઈશું. ચાલો હવે તારા બનેલીને આવવાનો સમય થઈ જવા આવ્યો છે. જમવાની તૈયારી કરો.

✽

ખીજે દિવસે કુમુદિનીને લખને વિલાસિની ખાદીભંડારમાં જાય છે ત્યાંથી તેણે સેકડા રૂપિયાની વસ્તુ ખરીદી છે. સરીરના કપડાં, પથારી તકીયાની બોજો, ચાદર, પડદા, ચક્ર, કાચના કાપડ શેતરંજ ગાલીચા અને હાથ લુછવાના ટુવાલ સહી ખાદીના વસાવી આપુ ધર ખાદીમય બનાવી દીધું છે તે જોઈ ધનસુખલાલ સીંઠ રોજ કુમુદિનીને આશ્ચર્ય દે છે, કે બેન ભણે તમે આવ્યા અને મારા ધરમાંથી વિદેશી પાપ કાઢ્યું !

રાંધણુવિદ્યા અને કળા

લેખક ડૉ. ઇન્દુલાલ સેવઠ્ઠાલ દલે,
એમ. બી. બી. એફ.

(ત્રતાક્રિયા ચાલુ)

પ્રકરણ પ મું

રાંધવાની ક્રિયા

હવે આપણે એટલું તો સમજી ગયા કે જોરાક જેમ જલદી પચે તેમ તેમ સોડી વધારે જલદી થાય. જોરાક જલદી પચે તેવા જમાવવા આપણે તેને રાંધવાની જરૂર છે, એ પણ સ્પષ્ટ થાય છે તો તે ક્રિયા શું છે તે આપણે વિનંતવાર જાણવું જ જોઈએ. કારણ તે જાણ્યાથી જ આપણે જોરાક જરા-જર રાંધી પચાવી શકીએ અને સારું સોડી શરીરમાં મેળવી શકીએ.

રાંધવાની ક્રિયામાં જુદા જુદા પ્રકારનો સમાવેશ થાય છે જેમકે - રીંછવું, તળવું વિગેરે પરંતુ હરેકમાં ખોલ તો એજ હોય છે કે જોરાકની વસ્તુ પચવામાં હલકી કેમ બનાવાય.

રાંધવાના પ્રકાર નીચે પ્રમાણે છે —

- (૧) રીંછવું. (૨) તળવું. (૩) બાફવું
- (૪) જુલુંવું. (૫) વધારવું (૬) શીઝવું
- (૭) આથો રેલ.

(૧) રીંછવાની ક્રિયા ત્રણ રીતે થાય છે આગ ઉપર, તથા આગ ઉપર તલે અથવા પેણી મૂકી તે ઉપર અથવા તેવી પેણી ઉપર રેતી નરમ કરી તેમાં બાવા લોઠા બાદી બનાવે છે તે રાંધણા ધડી સજમતાં જાણ્યાની અંદર મૂકી દે છે. ભુવાર, આજરી વિગેરેનાં લોઠાં કુડાના પોંક પણ તાપ ઉપર રીંછીને તૈયાર કરાય છે. મૂલસથી લોઠાં રાંધણા ધડી ચૂસા ઉપર લોઠાનો તલો અથવા માટીની કલેડી તપાવી તે ઉપર મૂકે છે. અને એક પછી એક બાજુથી રીંછે છે રીંછવાથી કણકમાં રહેલા પાણીની વરાળ થઈ લોટના કણાને બાફે છે. પ્રત્યેક કણો બાફીને કુલે છે એટલે હલકા બને છે જેમ રાંધણી વધારે રીંછાય અને પાણીનો આગ ઓછો થાય તેમ તે વધારે હલકી બને છે. તેથી જ તે જલદી પચી શકે છે. જોકે રાંધણો હોય તો તે ઉપર ઉપરથી કંઈકુ રાય છે પણ અહર તો નરમ રહે છે જે તાપ સખત હોય તો ઉપરનું પક જલદી મોકાઈ જુક અંદરથી કાઢી રહે છે; તે રાંધણો બાંધવાથી આપણે જાણીએ

છીએ. આવો રોટલો ઉપરથી તૈયાર થયેલો દેખાય પણ અંદરથી કાચો રહી પચતા વાર લાગે છે. માટે તાપનું પ્રમાણ મુખ્યત્વે તપાસવું જોઈએ. જેમ ધીમે તાપે રસોઈ થાય છે તેમ તે વધારે સ્વાદવાળી અને પચવામાં હલકી અને છે.

ઘાડમૂળ લોક ચણા, વટાણા તેમજ સોપારી વિગેરે ગરમ રેતીમાં શેકે છે.

(૨) તળવાની ક્રિયામાં ચૂલા ઉપર પેણીમાં તેલ અથવા ઘી મુકી તેને કડાવી જે વસ્તુ તળવાની હોય તે તેમાં મૂકાય છે. પાણી જેમ ગરમ થાય અને પછી ઉકળવા માંડે ત્યારે તેમાં ૧૦૦° ડીગ્રી ગરમી હોય છે. પણ તેથી પદાર્થોને ઉકળવાની ગરમી બહુ વધારે હોય છે. માંદની ૨૦૦° ડીગ્રી તો માંદની ૫૦૦° ડીગ્રી. તેલ તો પ્રવાહી હોય છે પણ દિંકુસ્તાનની સાધારણ ગરમીની રૂતમાં ચોખ્ખુ ઘી ૪૨૬° રહે છે. એટલે તે વીધરાવાને અથવા પ્રવાહી બનવાને તેલ ૪૨૬° પછી વધારે ગરમીની જરૂરીઆત ધરાવે છે. એટલે ઉકળવા માટે પણ તેલ કરતાં ઘીને વધારે ગરમીની જરૂર હોય છે. જેમ તે વધારે ને વધારે ગરમ થાય છે તેમ તે વધારે પાતળું અને હલકુ અને છે. આમ કડકતા તેલ અથવા ઘીમાં બજીયાં અથવા એવી જ બીજી ચીજ મૂકાય ત્યારે પ્રથમ તે બારે હોવાને લીધે પેણીમાં તળાએ બેસી જાય છે. પછી જેમ જેમ તેલનાં ચીકણાં બજીયાંના રજકણાં સાથે મળી તેને રોળીને બાફે છે તેમ તેમ બજીયું હલકુ બનતું જાય છે. અને જ્યારે તેલની સપાટી ઉપર પુરેપુરે આવી જાય છે અને તરે છે ત્યારે તે ધણું જ હલકું અનેકું હોય છે. એટલે તેલ જે પ્રવાહી હોય ગરમ થવાથી પણ હલકુ બનેલ હોય છે તેનાથી પણ આ

નહાર વસ્તુ પુલીને, તળાખને, અથવા રંધા-ખને હલકી બની જાય છે. આવા જ બજીયાંને સંપૂર્ણ તૈયાર થયેલાં મનાય છે. અને તેથી જ તેલમાંથી બહાર કાઢી લેવાય છે.

(૩) બાફવાની ક્રિયામાં ઉકળતા પાણીમાં વસ્તુ નાંખી તે હલકી થતાં 'સુધી' રાખવામાં આવે છે. ઘણ, ચોખા, વિગેરે ઉકળતા પાણીમાં બફાય છે. બટાકા પણ ગરમ પાણીમાં બફાય છે, પણ તે વજનમાં હલકા નહિ થતાં પોચા થાય છે. એટલે બફાયા પછી પાણીની સપાટી ઉપર આવતા નથી. કેટલાંક સાક બાજીને બાફવાં પડે છે એટલે તેમાં જે કઠણુ તત્વો હોય તેના ઉપર પાચક રસો કામ ન કરી શકે તેવાને પોચા બનાવી દેવા પડે છે કે જેથી જલદી પકે.

(૪) શુંજવાની ક્રિયા હંમેશાની રસોઈમાં વપરાતી નથી. પણ કેટલીક રોષની ચીજો બનાવવામાં વપરાય છે. જેમકે લીલા ચણા, પાપડીનું ઉધીયું, બાયર્લીંગ, ખીસક્રીટ, ઇન્ડિયન ચણા અથવા બાયર્લીંગ વિગેરેને તેના ઉપરના કાણુ છોટાં સાથે રીકાય છે. એટલે રીકવાની ક્રિયા માત્ર છોડીને યાય છે પણ તે ગરમ થવાથી છોડાં અને અંદરનો દાણો એ બે વચ્ચે જે જગા રહે છે તે બહુજ ગરમ બને છે. તે ગરમ હવાથી દાણો રીકાય છે આમ બાકતરી રીતે એટલે ગરમ હવાથી રીકાય તેને શુંજવું કહે છે. નાનખટાઈ તથા ખીસક્રીટ બનાવવામાં તેને નવાં મૂક્યાં હોય ત્યાં ચારે તરફથી બંધ કરી દહ ઉપર નીચે તાપ કરવાથી અંદર ગરમ હવા થઈ વસ્તુ તેશર યાય છે. પાપડીનું ઉધીયું કરવામાં પણ તેમજ ચાય છે. માટીના માટલામાં પાપડી નાંખી માટલાનું નોં સજડ બંધ કરવામાં આવે છે. પછી તે માટલું ઉધું પાડી દહ ચારે તરફ ઘાસ, પરાળ વિગેરેનો

તાપ કરવામાં આવે છે, જેથી માટલામાં રહેલી હવા ગરમ થઇ પાપડીમાં રહેલી બીનાશની વરાળ થાય છે એટલે કાચો સ્વસ્થ છે, બકાવ છે, તેમજ શીતલ છે.

(૫) વધારવાની અથવા ઇમકારવાની ક્રિયા હમેશની રસોઇમાં વપરાય છે. થોડું તેલ અથવા ઘી પેણીમાં ગરમ થાય તેમાં વસ્તુ નાખી દહાવવાથી તેને વધાણું કહેવાય છે કેટલાક દલકાં શાકભાજી જે એની મેજેજ પચી શકે એટલે કાચા ખાઈ શકાય તેને સ્વાદીષ્ટ બનાવવામાં આ ક્રિયાનો ઉપયોગ થાય છે મૂળા, મોગરી, કેળી, જે પ્રકારનાં શાક બકાવાયે સ્વાદમાં સારાં લાગતાં નથી. તેમજ તે જાતે પચવામાં દલકાં હોય તેને તળવાની એટલે ભજીયાં માફક કઠકડતા તેલમાં નાંખી તળીએ એસી તૈયાર થઇ ઉપર આવે તેમ કરવા જરૂર હોતી નથી. ત્યારે માત્ર આમ જરા તેલ અથવા ઘી કઠકડાવી તેમાં તે નાખવાથી શકેને સ્વાદ અપાય છે. પકંઆ અથવા મમરા એમને એમ ખવાય છે પણ તેને વધારવાથી જે મસાલો પ્રત્યેક રાણીને ચોટી શકે નહીં તે ચોટી શકે છે એટલે સ્વાદવાળુ લાગે છે ઇમકારવુ એ સ્વસ્થ જીવાનુચય છે ઇમકારમ બોલે તે ઉપરથી નીકળે હોય એમ જણાય છે

(૬) શીજવાની ક્રિયા હમેશ વપરાય છે પણ તે માટે આવડતની જરૂર છે, તે તેની મેજે એક જુદી ક્રિયા નથી, પણ તે બીજી ક્રિયાએને. છેલ્લો ભાગ છે ઉપરની કાષ્ઠપણુ રીતથી રંધેલી વસ્તુને જે શીજવા દેવામાં આવે નહીં તો તે રંધિયુ અધૂરું જ અણુય સેકવા પછી રેટલીને જે તરતજ ભાંગી નાખવામાં આવે તો અંદરની વરાળ બહાર નીકળે છે. ભજીયુ પેણીમાંથી નીકળે કે તરત ભાંગી નાખવાથી પણ વરાળ નીકળે છે આ

વરાળનો બહુ મહત્વનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. ચૂસેથી વસ્તુ નીચે ઉતર્યા પછી અંદરની વરાળ કરવા દેવી એટલે તે ગરમ વરાળથી અંદરનું પ્રત્યેક સ્વસ્થ શીજાઈ બકાવ અને પરિપક્વ બને ખીચડી બકાઈ તૈયાર થાય પછી તેને થોડીકવાર દાંડી રાખવાથી બધી વરાળ કાણેલાણામાં પેસી જાય છે. એટલે સુવાળી થાય છે ગાત કરવામાં માત્ર ચોખ્ખા બકાવ એટલે પુરતુ નથી પણ અંદરની વરાળ બધીજ વપરાઈ જાય તોજ તે વાત સુવાળો, પોચો અને સ્વાદવાળો લાગે છે. તપેલીના દાંકણુ ઉપર અમારા મૂકવાથી શીજવાની ક્રિયા સારી રીતે ફળીજીત થાય છે આમાં એમ બને છે કે તપેલીની અંદરની વરાળ દાંકણુને લાગી તે જે કડુ હોય તો વરાળની સેવાળ વળી જાય છે અને તેનાં ટીપાં વધતે વધતે બારે થઇ પાછાં રંધેલી વસ્તુમાં પડી તેને કડી પાડે છે એટલે વરાળ બનતી જાય છે. થઇ જાય છે તેથી તો દાંકણુ અંભારાઈ ગરમ ને ગરમ રહ્યાં કરે તો તે નીચે સેવાળ ન વળતાં વરાળજ ચાલુ રહી તે વરાળ દાંકણુ ગરમ હોવાથી વધારે ગરમ દવાથી જુનવા જેવી ક્રિયા થાય છે આમ વરાળ ગરમ થતાં અને બહાર બવા રસો નહીં હોવાથી ગરમ દવા માફક કામમાં લઈ શકાય છે.

કેટલીક સુગંધ વ્યવસ્થામાં કેટલાક પદાર્થો દુધમાં બનાવે છે અથવા પાણી નાંખ્યા સીવાય બનાવે છે. આવી વખતે તે વસ્તુ બકાવા માટે થોડું દુધ અથવા તે વસ્તુમાં રહેલી બીનાશને ઉપયોગ કરવામાં બહુજ અશ્વલ્લી કામ લેવાય છે ચૂસા ઉપર જે તપેલી અથવા વાસણુ રંધવા માટે મૂકયું હોય તેના ઉપર દાંકણુ દાંડી તેમાં પાણી કરવામાં આવે છે. આથી એમ બને છે કે વાસણુની અંદરની વસ્તુ જેમ જેમ ગરમ થતી જાય તેમ તેમ તેમાંથી વરાળ બનતી

ન્ય. આ વરાળ ઉપર ચડતાં ઢાંકણને તળાએ અડકે. તે તળાસુ ઢાંકણમાં પાણી ભરવાથી ઠંડું હોય છે એટલે વરાળ તેને અડકવાથી એકદમ ઠંડી પડી જમ શીવાળ બની જાય છે. અને તેનાં ટીપાં બધાં પાછાં નીચે રાંધવાની વસ્તુમાં જ પડે છે આમ થવાથી અસલ લીલોતરીતું જ પાણી વપરાય છે અને બહારના પાણીની જરૂર પડતી નથી. પાણીની વરાળ, તેજ વરાળનું પાણી, તેજ પાણીની વરાળ એમ વારાફરતી થવાથી ભીનાશનો નાશ થતો નથી પણ ઉપયોગમાં બહુ સારી રીતે આવે છે. આમાં માન યાદ રાખવાનું એટલું જ છે કે ઢાંકણમાં ત્રુ પાણી થોડી થોડી વારે બદલતા રહેવું જોઈએ. કારણ તપેલી ગરમ થાય તેમ ઢાંકણ ગરમ થાય અને તેમાંનું પાણી ગરમ થાય એટલે તે નીચેની વરાળનું સેવાળરૂપે પાણી થઈ શકે નહીં તેથી જ ઢાંકણ સતત ઠંડું રાખવા માટે તેમાં ઠંડુ પાણી વારંવાર નાંખવું અને ગરમ કાઢી લેવું. આ ક્રિયામાં બહુ જ ખ્યાન રાખવું પડે છે અને હુદિતો ઉપયોગ કરવો પડે છે. જે હુદિતો વધારે સારો ઉપયોગ કરી શકે છે તેની રસોઈ વધારે મીઠાશ અને સ્વાદવાળી નીવડે છે.

(૭) ' ફરમેન્ટેશન ' અથવા આથો દેવાનો ક્રિયા એ રાંધવાનું શરૂ કરવા માંડના પહેલાંની ક્રિયા છે. તે દરેક વસ્તુ માટે વપરાતી નથી. પણ અમુક જ વાનીઓ માટે વપરાય છે. જે વસ્તુને પ્રથમથી જરા દહાડી એટલે ઘ્રુલે તેવી બનાવવી હોય તેને માટે જ વપરાય છે. લોટમાં સ્ટાર્ચ' હોય છે તેટલું રૂપાતર સાકરમાં થાય છે અને તેમાંથી ખટાજ તથા વાયુઓ પેદા થાય છે લોટમાં ગરમ પાણી અને ' ફરમેન્ટ ' જે વસ્તુ નાંખવામાં આવે છે. આપણા લોખે ' ફરમેન્ટ ' તરીકે બનતામુઘી દહીં વાપરે છે.

તેમાં રહેલું ' ફરમેન્ટ ' લોટની અંદરના સ્ટાર્ચ ઉપર અસર કરે છે ગરમ પાણીની જરૂર એટલાજ માટે કે ' ફરમેન્ટ ' ની અસર જતલી થાય કારણ તે ક્રિયા માટે અમુક ગરમીની જરૂર હોય છે ઉનાળાના દીવસોમાં ગરમ પાણીની જરૂર પડતી નથી. દુધનું દહીં બનાવવામાં જેટલી અકલ, હોશીયારી વાપરવી પડે તેટલી જ આથો દેવામાં રાખવી પડે છે જન્ને ક્રિયાઓ લગભગ સરખી જ છે. દહીં બનાવવામાં શીયાજો, હોય તો દુધને સહેજ ગરમ પહેલેથી જ રાખવું પડે છે. તેમાં દહીં મેળવ્યા પછી ઠંડી રાત્રે દુધ ઠંડું પડી ન જાય તેથી રૂનાં ગોદાં વિગેરે વાસણ ઉપર ઢાંકવામાં આવે છે. આથી અંદરની ગરમી અદર જ રહે છે. અને સવાર થતાં તો દહીં બની જાય છે.

પ્રકરણ ૬ ઠં

રાંધવાની વિધા અને કળા

રાંધવાની ક્રિયા અને રાંધવાની વિદ્યા અથવા કળામાં ઘણો જ તફાવત છે પહેલામાં એની મેળે અમુક રીતે સજ્જે મળ્યા એટલે રાંધાય છે. પણ બીજામાં તેમ નથી. તેમાં અક્લ, હોશિયારી, આગસ, ચપળતા, ઉત્સુકતા તથા ખંતની ખાસ જરૂર છે. રાંધવાની કળાને આપણા લોખે કહે છે કે " તે એક જાતનું રસાયણ છે. " એટલે જેને તે આવડે તેને જ સાઈં આવડી શકે છે. દરેકને તેમ આવડતું નથી. અલખત, દુનિયામાં બધાં ૫ ભૈરવો દરેક જ રાંધે છે પણ તેમાંથી રસોઈ તો ઘણાં જ થોડાંની સારી થાય છે. સારી એટલે પરિપક્વ, સુવાળી અને સ્વાદવાળી રસોઈ થવાને માત્ર મસાલાની જ જરૂર હોતી નથી

પણ તેમાં રાંધવાની કળા વાપરવાની છે તાપની ગરમી, વાસણ ઢાંકવું, તેને અવાર-નવાર ઢલાવવું, તેમાં જોઈતી વસ્તુઓ ઉમેરવી, તેમાં ઘસુ કે નહિ તે તપાસતાં રહેવું. અમુક દદ સુધી તૈયાર થયેલી ગરમી વધારે ઝોલી કરવી. વરાગને ઉપયોગ કેમ કરવો, શીજવા દેવાનું કેવી રીતે કરવું, ચૂંદેથી ઉતાપો પછી કેમ રાખવું, આ અને આવી અનેક જાતની બાહોશી અને આવડતથી જ રસોઇ સારી થાય છે. તીખી તમતમી રસોઇ, તે રસોઇ નથી. મમાલાનું પ્રમાણ તો દરેકની બળ્યને આભારી છે પણ રસોઇમાં મીઠાણ લાવવી તેમાં જ કળા છે. ફટલાંકની શાક બનાવવાની રીત બાંધવાની હોય છે, અલગત શાક-દાખલા તરીકે કુધી, બટાકા, સુરણ-બાજ એટલે શાક તૈયાર થતું નથી આવું રહે તેને શાક 'ઉણ' રણુ છે, કહેવાય છે. પણ ભ્યારે બધામાં પછી શીજાય છે એટલે કે બધી વરાળ આકતા દરેક કકડામાં છે. અંદર સુધી પ્રવેશ પામી આખા ફેરવાને તદ્દન ગરમ રૂના ગામલા જેવું બનાવી દે છે, ત્યારેજ તે ખરેખર તૈયાર થાય છે બાંધવા માટે તાપ વધારે જોઇએ છીએ ભ્યારે શીજવા માટે તાપ સખત નહીં પણ નરમ તથા સતત જોઇએ, વાસણમાંની વરાળ નીકળી જાય નહીં, તેથી તે બરાબર બધ રાખવું જોઇએ. અંદરની વરાળ ગરમ ને ગરમ રહે તેથી ઢાંકણ ગરમ રહે તેવી તજવીજ કરવી જોઇએ એટલે ઢાંકણ ઉપર દેવતાના ચાર અંગારા રાખવા જોઇએ આમ ચાર પાંચ જાતની વ્યવસ્થા કરવાથી જ શીજવાની ક્રિયા થાય છે. રસોઇ કરવારે આ ક્રિયા ઉપર ખાસ લક્ષ આપવાની જરૂર છે વાલ અથવા પાપડીના લીસવા બાંધવામાં કાંઈ કૃતિ કરવી પડતી નથી પણ તેને શીજાવવામાં બધીજ અઠગ વાપરવાની છે. અને જો તે શીજે

ન હોય તો ખાચનક્રિયામાં ખતેસ પડી પેટમાં યુકાંચ છે, વાયુ કરે છે, ગાડો કરે છે અથવા એવું જ કાંઈ થઈ જાય છે શેટલા કરવામાં જો તેને સખત તાપ ઉપર રીકવામાં આવે તો ઉપરનું પડ કડક થઈ જાય પણ અંદરથી તદ્દન કાસુ રહે તાપ વધારે કરવાથી ઉપરનું પડ છેવટે બળવા માટે તોપણ અંદર તો કાસુ જ રહે બહુમા અથવા પુરી તળવામાં તેસ અથવા ઘી વધારે ગરમ થઈ ગયું હોય તો ઉપરનું પડ એકદમ કડક બની બધ અંદરથી પોસુ રહેશે રાંધવાની દરેક ક્રિયા માટે આમ છે આ બાજત વધુન કરી શીજવામાં તેથી નહીં એટલે પ્રત્યક્ષ દાખલા દલીલોથીજ અનુભવમાં દેખાય છે નાની કન્યાઓને રસોઇ શીજવાડતી વખતે તેમને આ પ્રમાણે શીજવાની ક્રિયા અને શીજાવવાની વિદ્યા બરાબર સમજાવવી જોઇએ. તેજ તે રસોઇ બરાબર બનાવી શકશે.

વળી રાંધવાની કળામાં આનાજને રાંધવા રસોડામાં લાવતા પહેલાં અમુક અમુક રીતે તૈયાર કરવાનું હોય છે. જેમ કે ચાણડું, હડવું, ઘાવું, સમારવું, વીણવું વિગેરે. આ બધી ક્રીણી બાખતો પણ ખાસ ખ્યાન રાખ્યા સીવાય બરાબર ચતી નથી. લોટમાં ધુણું રહી જાય તો શેટલી ખાજાયડી થાય. ફાળ-ઝોખામાં કાંકરી રહી જાય તો જમતી વખતે ફાત તજી ચગદાય અને પેટમાં જાય તો રોમ કરે એમની અથવા તદિગમ જેવી ભાજીને ધોવામાં ધણી અઠગ વાપરવાની છે કારણ તેમાં રેતી ધણી ચોટેલી હોય છે. જો તે ધોવાઈ બરાબર સાફ ન થાય તો તે રેતી જમવા વખતે મોમાં શાક મુકતાની સાથેજ એકદમ કમકમાટી ઉપજાવશે. બટાકા, સુરણ જેવી કડક વસ્તુના કકડા થોડા કરવામાં આવે તો તે જલ્દી રધાઈ શકે નહીં કુધી-કોળા-જેવી નરમ વસ્તુના કકડા બધ

નાના બનાવ્યા હોય તો શાક તૈયાર થયે તેમા એક પથ્થુ કકડો પડશે નહીં, પથ્થુ બધુ એક રસ થઈ ગયું હશે વળી શાક વિગેરેને પેણીમાં કે તપેલીમાં મૂક્યા પછી તે હલાવવામાં પથ્થુ ધણીજ ચાલકીની જરૂર છે રવૈયા અથવા મસાલો ભરેલા શાક વિગેરે ફટલાકને તબેથાથી હલાવવાથી લાગી જાય છે. તો કકડી જેવા સાધનથી તો હલાવાયજ નહીં. પથ્થુ આવી વસ્તુ હલાવવા માટે વાસણ જે હાથે અથવા નાલુ હોય તો એક સાંસીથી ઉચકી 'બહલાવણુ' પડે છે એટલે આખી તપેલી એવી રીતે ઉછાળવી કે અદરતું શાક ઉપર ત્રીજે ગ્રહાંટ ખાઈ પાછું તપેલીમાંજ બરાબર પડે અને વેરાય નહીં. આમ કરવું ધણુંજ અધરું છે, અને જોખમકારક છે. વખતે કાચ ઉપર બધું પડી જાય અથવા શરીર કે લુગડાં ઉપર પડવાથી હાજી જવાય.

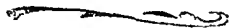
રંધવાની વિદ્યામા ખાસ ધ્યાન એ રાખવાનું છે કે પોતાની જાતને તથા લુગડાંને

બહુજ સાચવવાં જાતે ઘાંતુ નહીં ઘાઝી. જવાય તેમ બેદરકાર રહેવું નહીં. લુગડાં પહેરતાં યાદ રાખવું કે લકડ પકડ ચતાં ન હોય બેરાંઆનાં લુગડાંનાં છેડા છુટા લટકતા રહેવા ન જોઈએ તે કેડ ઉપર સંભાળથી ખોસી દીધેલા જોઈએ અથવા સાડીના ઉપરના બન્ને છેડા એકબેક સાથે કેડ પાછળ માંઠ વાળી દેવા જોઈએ.

રંધવાની કળામાં છેવટે સૌથી જરૂરતું એ છે કે રંધવાનાં વાસણ ચોખ્ખાં, માંજેલાં હોઈ કાટવાળાં અથવા ધૂળવાળાં હોવાં જોઈએ નહિ નહિ તો અનાજની ચોખવટ ગમે તેટલી હશે પણ અસ્વચ્છ વાસણમાં મૂકવાથી એવું એ જ થશે.

બા અને આવી ધણી ઝીણી ઝીણી બાબતો રસોઈ કરવા વખતે ચાલાકીથી યાદ રાખી તે પ્રમાણે અનુસરવાથી રસોઈ સારી બનાવી શકાય છે.

(અપૂર્ણ)

સ્વીકારણ:-

(૧) વીરાંગના અને વિધવા : અંક ૨૩, ૨૪, ૨૮, ૨૯; (૨) આયુર્વેદ ૨૬-૨૭; અંક ૮ અને ૯; (૩) યુવક : જોડાળ : તંત્રીઓ : શ્રી સુનીલાલ પુ શાહ, વગેરે. (૪) સદા બહાર અંક ૨ એ : તંત્રી : સર્જિ, પેટલાદ (૫) સત્યમકાશ અને સ્વદેશ : અંક ૭ થી ૧૨; (૬) નામર જગત : જોડાળ : તંત્રી . શ્રી જોડાલાલ ના દવે. (૭) ખેતીવાડી વિજ્ઞાન : સપ્ટેમ્બર, જોડાળ : તંત્રી, શ્રી દુલેશભાઈ અ. ભરિયા; (૮) હિન્દુ : અંક ૧૦, ૧૧; (૯) દાનિયમિત્ર - આશિત : તંત્રી : પીરસિદ્ધ બેરાલાલ ગોહિલ; (૧૦) ન્યાયિત : આશિત - તંત્રીઓ : સુરેશ વકીલ, તનમુખ મરચટ, (૧૧) કોલિલ અંક ૬. તંત્રી : જોડાળલાલ ધામી; (૧૨) પ્રવેશ પત્રિકા : અંક ૨ થી ૫ (૧૩) શ્રી કપડવંજ દશા પોરવાડ યુવક મંડળ તરફથી કેલેન્ડર, (૧૪) બાબનજી હોદાલાલ વિદ્યાર્થી કવનનો ૧૯૮૬-૮૭નો રિપોર્ટ (૧૫) આમ જીવન સંઘર્ષ અને ખેતી : જોડાળ, વગેરે (૧૬) કલામંદિર અંક ૧ થી, તંત્રી : ભાગ્યપ્રસાદ બાસ, (૧૭) સમાજ સ્વાસ્થ્ય : વર્ષ ૨૦, ૧ થી અંક : અધિપતિ : ૨ થી, કવે, મુલાશ, ૪ (૧૮) સમાજસેવા : તંત્રી : ખેડૂત દામજી વાઠ, હિંદુ સમાજ સેવામંદિર, પોહડ, પા. સતીપુર

[એક કર્ણાજનક સામાજિક નવસિકા]

લેખક શ્રી ધનરાજી હીરાજીજી ત્રિપાઠી

વિમલપૂરમાં સૂર્યપ્રસાદનું કુટુંબ ચારી નામનાવાળું હતું. તેની પત્ની ચાન્તા અને પુત્રી લક્ષ્મી સહિત તે એક નાનકડા ખરમાં રહેતો હતો. તેની સપત્તિ, તેનો ભણે અને કામચરો સ્વભાવ, એજ હતી જે વડે વૈભવવિલાસ ભોગવી ચકાવે છે અને જે વડે ફુનીઆમાં એક માણસ ખીજ માણસ કરતાં સરસાઇ ભોગવે છે તે આર્થિક સપત્તિ તેની પાસે ન હતી સૂર્યપ્રસાદનું વય આશરે ૧૦ વર્ષનું હતું ચાન્તાનું વય ૪૫ વર્ષનું હતું અને લક્ષ્મી ૧૬ વર્ષ યથા હતી. ૧૦ વર્ષનું આશ્ચર્ય માળવા હતાં સૂર્યપ્રસાદ પૈત્રી એકઠો કરીશયો ન હતો માત્ર તેની પ્રતિષ્ઠા તેના સુર સ્વભાવને લીધે હતી રક કે શ્રીમત સૌ કાંઈનાં કામ લગીરે આનાકાની વિના તે કરી છૂટતો.

ત્રણેક વર્ષથી વિમલપૂર નજીકના શ્રીનગરના જમીનદાર લક્ષ્મીપ્રસાદના પુત્ર સરસ્વતીચંદ્ર સાથે લક્ષ્મીનું લગ્નલાન થયેલું હતું. એક સારા ચોપડીઆમાં લક્ષ્મીપ્રસાદે સૂર્યપ્રસાદના સ્વભાવથી પ્રસન્ન થઈ પોતાની મેળે જ આ લગ્નલાન નક્કી કર્યું હતું; પરંતુ

લગ્ન તારીખ ક્યાં નહતી લક્ષ્મી ૧૫ વર્ષની થઈ ત્યારે સૂર્યપ્રસાદે જમીનદારને વિનંતિ કરી કે " હવે લગ્ન કરી નાંખો " જમીનદારે કહ્યું : " થાપ છે. હજી તો મારો સરસ્વતી ભણે છે, લાણી રહેશે તે પછી લગ્ન કરીશું. " સરસ્વતીચંદ્ર તે વખતે ખી. એ. ની ૫મી ક્લાસમાં પસાર થઈ એલએસ. ખી. નો અભ્યાસ કરતો હતો. અત્યારે તે સીનીયર એલએલ. ખી. ના વર્ગમાં હતો.

સૂર્યપ્રસાદને મદવાક આવ્યો પોતાનો દેહ હવે રહેશે કે કેમ તેની તેને ચિંતા થઈ. ' દેહ પડતા પહેલાં પુત્રીને સાચરે મરેલી જોઈ તો બાઅચાળી ' એમ ધારીને તેણે, જમીનદારને એકવાર ફરીથી કહેવરાવ્યું કે " હવે તો લગ્ન કરી નાંખો " તે આશ્ચર્ય ચકિત થાપ એવો ઘુમાખી ભરેલો જવાબ આવ્યો કે " એમાં મારી યુનસથી પ્રમાણે જ તમારે વર્તવું જોઈએ. ઉતાવળ હોય તો ખીજો દેહજો તમારો છોકરીને પરણાવી દો. " કહીને 'મરતાને મેર' નહીં કહેવાશે સૂર્યપ્રસાદ ચાન્તા રહી જમીનદારનો લપડ્યુંકલ

ઉત્તર આવ્યા પછી આઠેક દિવસના અરમામાં તેણે સંભળ્યું કે જમીનદારના પુત્રને કોઈ બીજે સ્થળે પરણાવવાની તજવીજ ચાલે છે. લક્ષ્મીપ્રસાદના જેવાજ એક બીજા શ્રીમંતની પુત્રી સાથે તેનું લગ્ન થશે, એવી વાત બહાર આવી.

પાડોશીઓ માથેની વાતચીતમાં શાન્તાએ પ્રશ્ન કર્યો. “શુ આવુ થઇ શકે ? વાસ્તુદાન શું લગ્ન બરાબર ન મળ્યામ ?”

પાડોશીઓએ જવાબ આપ્યો “શ્રીમ તો ચાહે તેમ કરી શકે છે પ્રત્યેક યાત્રિમાં ચાલુ ચીલાથી જુદો અને ઢબ વગરનો ચીલો પાકવામાં શ્રીમ તો જ પહેલ કરે છે.”

શાન્તાએ પૂછ્યું “કોઈ ગરીબ આવી રીતે વગર કારણે વાસ્તુદાન તોડી બીજે સ્થળે લગ્ન કરી શકે કે ?”

તેને જવાબ મળ્યો: “તો તો તે યાત્રિ-બહારજ મૂકાય. ગરીબોથી યાત્રિની કોઈ રૂઢિ તોડી શકાય નહીં.”

એક પળવાડીઈ વધુ વહી ગયું સૂર્યપ્રસાદે જમીનદારના પુત્રના લગ્નની તૈયારીઓ તડા-માર ચાલતી હોવાનું સંભળ્યું. મહિ માદો તે જમીનદારને ત્યાં ગયો તે એક આખો દિવસ અને રાત જમીનદારને ત્યાં રહ્યો પણ તેની સાથે કે તેમની પત્ની માથે તેને સુદહે વાતચીત થઇ નહીં. જમીનદાર સાહેબ ઘરમાં હોય ત્યારે પુષ્કળ માણસોથી વીંટાયલા અને રોડ બધ તયા ખુશી બધ વાનો કરતા જ જમ્યાયા. બીજા કોઈ અગત્યના વિષયમાં તેઓ શ્રીમાન વાતો કરતા હોય ત્યારે આ ગરીબ માણસથી અધવચ્ચ પોતાની વાતનો ઉલ્લેખ શી રીતે કરી શકાય ? કોઈ ઘડીએ જમીનદાર ઘરમાંજ ન હોય અને તેમની પત્ની સાથે વાત કરવા સૂર્યપ્રસાદ ઇચ્છા કરતો ત્યારે તેઓ શ્રીમતી નોકર-ચાકરો પર શરૂસે વ્યવેલા હોય અને

તેમનો રતભાવ બરબેલાઈ યથેલો માનુષ પડે ! આવી કષ્ટે પોતાની નાજુક વાત શી રીતે છેડી શકાય ?

સૂર્યપ્રસાદ ૨૪ કલાક જમીનદારને ત્યાં રહ્યો પણ કન્યા સબંધીની વાતનો એક હરફ પણ બિચારાથી બોલી શક્યો નહીં. જેમ લકતરાજ સુદામો ભગવાન કૃષ્ણચંદ્રને ત્યાંથી વ્હીલે મ્હેયે પાછો ફર્યો હતો તેમ સૂર્યપ્રસાદ, જમીનદારને ત્યાંથી કહીયે સુદા-મરની વાતચીત વિના પાછો ફર્યો. પણ એ દરમ્યાન નોકરોદારા તેણે એટલું તો જાણ્યું કે લગ્ન બીજા એક શ્રીમત કુટુંબમાં અવશ્ય થનાર છે અને તેને આઠેક દિવસ બાકી છે.

“જેવી શ્રીદેવિની મરજી” એમ કહી, સૂર્યપ્રસાદ વિમલપૂરમાં પાછો આવ્યો.

અચાનક વિમલપૂરમાં ઇન્દુસુએના દાટી નીકળ્યો ઘેરેઘેર માદાઓ વધી ગયાં. એ એપી રોજે ધણનાં છવ લેવા માડયા. ગામના યુવકોએ સેવા-સમિતિ સ્થાપી એ સમિતિદારા માદાઓની માવજત, ઔષધ-દાન વગેરે કાર્ય થવા લાગ્યાં. બહારગામના યુવકો પણ આ સેવા-સમિતિમાં મળ્યા અને માત્ર વિમલપૂર જ નહિ પણ બીજાં જે ગામોમાં આ એપી રોજ પ્રસરી રહ્યો તેમાં તેઓએ સેવા-કાર્ય પરસ્પર સહકારથી આરંભ્યું.

શ્રીવદન નામનો બહારગામનો એક યુવક આ સેવા-કાર્યમાં ખૂબ ઝલકી ઉઠ્યો. રાતદિન તનતોડ પ્રયાસ કરીને તે દર્દીઓ આગળ પડે પડે ઉભો રહેવા મંડ્યો. એ હમેશાં દર્દીઓ સાથે હસી હસીને વાત કરતો. પ્રેમળ લલ્લે તે ઔષધ દેતો; દર્દીને ઉઠવા-બેસવામાં સાવધતાથી સહાય કરતો, દર્દીનાં ઔષ્ધવા-પાથરવાનાં ચાદર-ખિજાનાં સાફસુદાં રાખીને દર્દીને જરાકે તકલીફ પડે નહિ એ વિષે કાળજી રાખવા લાગ્યો.

સૂર્યપ્રસાદ ઇન્દુસુએનાથી પટકાઈ પડ્યો.

વિમલપૂરની સેવા-સમિતિના સભાસભે તેની સેવામાં દાખલ થઈ ત્યાં આમાં શીવદન પણ હતો. સૂર્યપ્રસાદની ચિકિત્સા કરતાં ડાક્ટરને એમ માલુમ પડ્યું કે-અત્યંત કાલિદ સ્વરૂપમાં તેને ઇન્ડિયુએન્સા લાગુ પડ્યો છે, જેથી તેની સારવાર ખૂબ કાળ-જીવી નહીં થાય તો તે બચવા પામશે નહીં.

તથી કે, પોતે ધીરજ ધારણ કરી સેવા-પ્રવૃત્ત બને ?

એ પરબધો શીવદન, શાન્તા અને લક્ષ્મીનાં હૃદયમાં વસી ગયો. શાન્તાને એમ લાગ્યું કે-મારે આવો પુત્ર હોય તો કેવું સારું ! લક્ષ્મી પોતાના બા-
અને દોષ દેવા લાગી કે-આવો બાવના-

શાહી સેવા-
પ્રિય પતિ મ-
ને કેમ ન
મળ્યો ?

અંદરે દિ-
વસને અને
સૂર્યપ્રસાદ બે-
ચમુકન બહેર
ચયો અને
તેની આ મુ-
સ્તિયિતિ કેવલ
સેવા સમિતિ-
ની સારવારને
આગારી હતી.
પણ તેમણે
ખરો વસ જે
સ્વયં સેવક યુ-
વપ્રસાદની સે-
વામાં રાતરિત
ખડે પડે
હતો રહેતો
હતો તેને હતો.

કેસરીનાં બાળ

કુમળાં, પણ કેસરીનાં બાળ :
જળધુથીને ધુ'ંદો ધુટી ઘોળી પીધો કાળ-
હાં રે ઘોળી પીધો કાળ-અમે કેસરીનાં બાળ
કૂલડાં પણ વળથી ફાળ
નાની નાની પદ પમડી હોયે સાવજશૂરી ફાળ,
હાં રે સાવજશૂરી ફાળ-અમે કેસરીનાં બાળ
બહુકો પણ કાઠશાં વિરાળ -
નાતકંદા વીર વામનજીએ વાળે બળિ પાતાળ,
હાં રે વાળે બળિ પાતાળ-અમે કેસરીનાં બાળ
લણુખા, પણ તેજકેરી નવાળ :
વેણી સરખી ચિત્તલરી તો ફોટે હું'બરમાળ,
હાં રે ફોટે હું'બરમાળ-અમે કેસરીનાં બાળ
'નાના' કહી રેશો નહિ બાળ :
નાનાં નાનાં રસબીજ ફૂટી ફેરે ફૂલન કાઠ,
હાં રે ફેરે ફૂલન કાઠ-અમે કેસરીનાં બાળ
'નાનાં' પણ પંખીશાં ગ્રેમાળ -
રેવને ફુલ'બ રેલ અમારો, ન વસી કશી જાળ,
હાં રે જાળી ના જાળ-અમે કેસરીનાં બાળ

[વૈષાલ યા 'વીરપૂલ' નામના નાટકમાંથી]

કેશવ હુ શેઠ

આપને આ
વાત શાન્તા
અને લક્ષ્મીએ
જણી ત્યારે
તેમણે અપાર
રૂદન કરી
મૂક્યું. શીવ-
દન એક બા-
હોય યુવક
હતો બીજા
સ્વયંસેવકો ક-
ર્તા તેણે યુ-
વપ્રસાદની પા-
સે દાખલ
રહીને આન-
પૂર્વક સમજા
કરવામાં અને
તે સાથે સાથે
તેનાં કુટુંબી-
ઓને ખૂ-
બ આશાસન
અને ધીરજ
આપવામાં, આ-

જેની સુશ્રૂષાની ધમક, જેની આશાસન આપ-
વાની મોટી અને માયાળુ રીત તથા જેનાં
ગ્રહાં ડમરો નિર્દોષ વેણ સંજગીને લક્ષ્મીની
માનને ધીરજ આપી આવો એક પારો
કુવક આટલી બધી શાન્તિયા કેવળ બૂત
રવાની વૃત્તિને લીધે સેવા કરી રહ્યો છે, તો
શું સંજગીજન તરીકે પોતાની શે કરજ

એ કોણ ? એ શીવદન હતો.
યુવપ્રસાદે મંદિરીના મિજાનામાંથી શી-
વદનને પોતાની પાસે બોલાવવા અને ધન્ય-
વાદ આપવા માગ્યો. ત્યાં એકઠાં બેઠેલાં
એમાં તે નેતરામાં આવ્યો નહીં. 'તે વળી
ક્યાંક સેવક માટે ફેડી ગયો હતો એમ માની
સેવામાં આગુ. સૂર્યપ્રસાદ અને તેની પત્ની

શાન્તાએ તેની ગેરહાજરીમાં તેની ખૂબ પ્રસંસા કરી.

બે ત્રણ દિવસ વધી ગયા પણ શ્રીવદન સૂર્યપ્રસાદને ત્યાં આવ્યો નહીં અને તેને બદલે બીજો એક સ્વયંસેવક આવવા મંડયો. “એ સુંદર સુવક ક્યાં છે ? કેમ હમણું આવતા નથી ?” સૂર્યપ્રસાદે પૂછ્યું.

નવા સ્વયંસેવકે ગહગહ કંઠે જવાબ દીધો: “તમને ખબર નથી ? એ બિચારો પોતે જ ઇન્કુબેજાથી પટકાઈ પડ્યો છે !”

“ક્યારેનો ?”

“ત્રણ દિવસથી.”

સૂર્યપ્રસાદનું કુટુંબ આ સમાચાર જાણી અત્યંત ખિન્ન થયું. દરરોજ સૂર્યપ્રસાદ બિછાનામાં પડ્યો પડ્યો શ્રીવદનની તબિયતના સમાચાર પૂછતો રહેતો. આઠ દિન પછી તેને ખબર મળી કે તેનો મંદવાડ ગંભીર છે. પોતે કંઈક સાંભળે થયે બાદ જરાક દરી દરી ચક્રતા તેથી તેણે નિશ્ચય જાહેર કર્યો કે—“હું એને જોવા જઈશ” સ્વયંસેવકે તેને તેમ કરવા ના પાડી. ડાકટરે પણ ના પાડી પરંતુ સૂર્યપ્રસાદની પત્ની શાન્તા અને પુત્રી લક્ષ્મીએ તેના નિશ્ચયને પીઠબળ આપીને શ્રીવદનને જોવા જવાની આપણી દરજ છે, એમ કહ્યું.

ડાકટર અને સ્વયંસેવકની મરજીથી ઉપર વટ થઈને ડોસો, પુત્રી-પત્ની સહિત ઇન્કુબેજા-હોસ્પિટલ તરફ જવા ઉપકાયો.

તેઓ જેવાં હોસ્પિટલના દરવાજામાં પેલાં કે, તેમાંથી એક સગને બહાર લઈ જવામાં આવ્યું નેહું. ડોસો, એ નેહને આશ્વર્ય ચક્રિત થયો કે, એ યજ્ઞની રમસાન-યાત્રામાં શ્રીનરને જમીનદાર લક્ષ્મીપ્રસાદ પણ હતો અને પોતાના પુત્રના નામનો વિલાપ કરતો જતો હતો.

“શું એ જમીનદારના પુત્ર મરજી પામ્યા છે ?” સૂર્યપ્રસાદે પૂછ્યું.

“ના, અમારી સમિતિના બાહોશ સનય, સેવક શ્રીવદન ગુજરી ગયા છે !” સ્વયંસેવકે જવાબ દીધો.

“પણ જમીનદાર તો પોતાનો પુત્ર મારે વિલાપ કરે છે !”

સ્વયંસેવક આ સંબંધમાં કાંઈ ઉત્તર લઈ શક્યો નહીં સૂર્યપ્રસાદ દોડતો દોડતો ડાહ્ય-ઓના ટોળામાં ધુસ્યો અને સેવા-સમિતિના મંત્રી જયસુખલાલને પૂછવા લાગ્યો: “શું મરજી પામનાર જમીનદાર લક્ષ્મીપ્રસાદનો પુત્ર હતો ?”

જયસુખલાલે ખુલાસો કર્યો: “મરજી પામનાર શ્રીવદન એ જ જમીનદાર લક્ષ્મીપ્રસાદનો પુત્ર સરસ્વતીચંદ્ર ! લાખખોમાં એક અણગોલ રત્ન રૂપ એ સુવક—”

હજી તો તે વધારે કાંઈ બોલે ત્યાં ડોસો જમીન પર ગબડી પડ્યો. બે-ચાર સ્વયંસેવકો તેની તપાસમાં શેકાઈ રહ્યા. એના હૃદયપર હાથ મૂકતા ધમકારા બંધ પડેલા જણાયા. નાડી તપાસતા તે પણ બંધ પડેલી જણાઈ.

બ્યારે સૂર્યપ્રસાદનું હૃદય બંધ પડવાથી મૃત્યુ થવાની જાણ તેના કુટુંબને થઈ ત્યારે મા-દીકરીએ ખૂબ આકંઠ કરી મૂક્યું. પણ એ આકંઠ અને કલ્પાંતમાંથી નહીં પારેલી આપત્તિ ટપકી પડી !

લક્ષ્મી એક પળે શેવા અને કલ્પાંત કરવા લાગી, તો બીજી પળે ખૂબ દસવા લાગી ત્રીજી પળે ગમે તેમ બોલવા લાગી તો ઘડીકમાં મૂંઝતી માફક ઉભી રહી એકાદરે ચત્ત-દષ્ટિએ જોવા લાગી. એનાં ચિહ્ન ઉપરથી સૌએ એનું મંત્રન ખસી ગયેલ માન્યું.

વસ્તુતઃ એમજ હતું. વિગમપુરમ “શ્રીવદન” “શ્રીવદન” એ ચળેલો બોલતો આજ પણ એક દિવાની દરી રહેલી છે અને તેને સમજાવવા ખૂબ ડોસિયા કરવ છતાંયે તેનું દિવાનાપણ જૂનું નથી !

ગરબની ગૃહલક્ષ્મી

અનુવાદ ૩
પ્રીત્યુષ

૮

પોલીસ રેઇસનની કચેરીમાં, એ સમયે એક મોટા ટેબલની સાથે ચાર માણસો બેઠા હતા એક દારોગો ફનો તે સહેજ ગોનો, શોભિત હતો અને તેની મોટી મોટી અંગિયામાં મેમળાતાની ઝલક હતી તેની માથુમાં નાખ્ય દારોગો હતો તે સિંચ ફનો, મણે જ દસમુખો અને મણવતાની મૂર્તિ જેવો હતો. વળા તે ઘડવણે સુડોગ અને સુગઠિત શરીરવાળો હતો, તેના માથા પર વાળ હતા હાથમાં હડા ફનો, પરણ હાથો સાથે સિમા-રની ફોસ્તી તેણે રાખી ન હતી. ટેબલની બીજી બાજુ ઇન્સ્પેક્ટર અને ડેપુટી સુપરિ-ટેન્ડન્ટ બેઠા હતા, ઇન્સ્પેક્ટર આંધે ૧૫નો સહેજ કામળો, લાંબો માથુસ હતો તેની આંખો મોટી જેવી હતી, માલ ફૂંદલા હતા અને કંઠ ડીંગણ હતો. ડેપુટી સુપરિ-ટેન્ડન્ટ લાંબો, ઘૂંગતો જુવાન હતો, મણેજ વિચારથીય તેમજ અલ્પભાષી હતો. તેણે લાંબુ નાક અને ઘેચુ મસ્તક તેની કુલીનતાની સાક્ષીરૂપ હતા

ડેપુટીએ સીમારનો એક ફમ લઇને કહ્યું " જહારના સાક્ષીઓથી કામ નહિ ચાલી શકશે એમનામાંથીજ કોઇને એપ્રુવર બનાવવો એમણે એ સિવાય બીજો કોઈ ઉપાય નથી "

ઇન્સ્પેક્ટરે દારોગા તરફ જોઇને કહ્યું : " અમે લોકોએ કોઈ બાબત બાકી રાખી નથી, એ ખાત્રીપૂર્વક કહુ છું. દરેક પ્રકારની લાલચ આપીને યાકી ગયા સર્વેએ એકી પાકી ગાંઠ બાંધી રાખી છે કે તે કોઈ છોડી દેકરુ નથી. અમે બહારના સાક્ષીઓને પણ બળભાવી જોયા, પરંતુ બધા કાન પર દાથ મૂકે છે. "

ડેપુટી " પેલા મારવાડીને ફરી અજ-માવવો જોઈએ તેના બાપને બોલાવીને ખૂબ પ્રમથાવો કહાય તેનો કાંઈ રચાય પડે "

ઇન્સ્પેક્ટર " ખરેખર કહુ છું. આજ સવારથી અમે જોઈ એજ ફરી રહ્યા છે. વિચારો બાપ છોકરાને પગે પડ્યો પરણ છોકરો કોઈપણ રીતે રાજી થતો નથી "

બોડીવાર મુધી ચારે જણ વિચારમગ્ન બેઠા રહ્યા. અતે ડેપુટીએ નિરાશાના ભાવથી કહ્યું " મુકદ્દો નહિ ચાલી રહે. નકામી બહનામી ચલે. "

ઇન્સ્પેક્ટર " એક ફરાવની વધુ મુદત લો કહાય કોઈ તરી નય "

આવો નિશ્ચય ફરીને બંને માણસો ત્યાંથી રવાના થયા નાખ્ય દારોગો પછુ તેમની સાથે ચાલી ગયો. દારોગાજીએ હાલો મઆવ્યો એટલે એક મુસલમાન સિપાઈએ

આવીને કહ્યું: “દારોગાજી, હાલો કાંઈ ઇનામ અપાવો. એક ઇસમને આજે સવારે ગિરફતાર કર્યો છે. અલાહાબાદનો રહેવાવાળો છે, અને તેનું નામ રમાનાથ છે. પહેલા તો નામ અને રહેઠાણ બંને ખોટા જણાવ્યા હતાં પેલો દેવીદીન ખટિકે છેને તેને ત્યાં રહેતો હતો. જરા ધમકી આપશે તો બધુંયે કહી દેશે.”

દારોગો: “દેવીદીન તો પેલોજ ને જોના બે છોકરા—”

સિપાહી: “હા, એજ.”

એટલામાં રમાનાથને પણ દારોગા સામે હાજર કરવામાં આવ્યો. દારોગાએ તેને માથાથી પગ સુધી નિહાળી લીધો. કેમ જાણે તેનો ચહેરો મેળવી રહ્યો ન હોય. પછી કઠોર દૃષ્ટિએ જોઈને બોલ્યો: “ઠીક, આ અલાહાબાદનો રમાનાથ છે કેમ; સારું થયું બાપ! હા મહિનાથી તમારી તપાસ કરી રહ્યો હતો. ચહેરો પણ કેવો સારું છે કે અધિજો પણ જોળખી કાઢે અહીં ક્યારના આવ્યા છો?”

કોન્સ્ટેબલે રમાનાથને સલાહ આપી: “બહુ સાચેસાચ કહી દેશે તો તારા પર કોઈ જાતની મખ્તાબ કરવામાં નહિ આવે.”

રમાનાથે આનંદિત બનવાની એટલી કરીને કહ્યું: “હવે તો તમારા હાથમાં છું; રહેમ કરો કે જાસ્તી કરો. અલાહાબાદની મ્યુનિસિપાલિટીમાં નોકર હતો સુભાગ્ય કહો કે કમભાગ્ય કહો, જઠાતના ચારસો રૂપિયા મારાથી ખર્ચાઈ ગયા. વખતસર મારાથી રૂપિયા જમા ન થઈ શક્યા. ધરમને માર્યો હતો માણસોને પણ કાંઈ કહી ન શકે. નહિ તો એટલા રૂપિયાની જોઈવણ થવી કાંઈ મુશ્કેલ ન હતી. બ્યારે કાંઈ ન ચાલ્યું ત્યારે ત્યાંથી ભાગી અહીં આવ્યો છું; આ વાતમાં એક સબ્બ પણ ખોટો નથી.”

દારોગાએ ગંભીર ભાવથી કહ્યું: “મામલો કાંઈક ભારી છે. કેમ કાંઈ ચરાબની લાત પડી હતી કે શું?”

“જેં કદી સરખાં જો મેંએ લગાવ્યો હોય તો તમે કહો તેવા સોગંદ બાજી.”

કોન્સ્ટેબલે મજાક કરતાં કહ્યું: “મહોજબતના બજારમાં લૂટાઈ ગયા હશે.”

રમાનાથે પણ મંદ હસીને કહ્યું: “મારા જોના કુદાબાલુસની ત્યાં જવાની થી સુખશ?”

દારોગો: “તો તું જુબાર ગી નાખ્યો કે બીજીને માટે ધરેણી કરાવી નાખ્યા?”

રમાનાથે ચોક્કસ ગંધેલો તેના સુખ ઉપર ગુલામી રાખી છાપ પડી ગઈ.

દારોગો: “ઠીક વાત છે. તમને અહીં પણ મોટાં મોટાં ધરેણી મળી જશે.”

એકાએક છુટ્ટો દેવીદીન આવીને બેઠો થઈ ગયો.

દારોગાએ કઠોર સ્વરે કહ્યું: “કેમ, શું કામ છે?”

દેવીદીન: “હજૂરને સલામ કરવા આવ્યો છું. આ બિચારા પર દયાની નજર રાખજો, હજૂર. ધણો સિધા, માણસ છે.”

દારોગો: “સરકારી આરોપીને ધરમાં છૂપાવે છે અને વર્ગો તેની સિકાવશ કરવા આવે છે.”

દેવીદીન: “હું શી મિશ્કારણ કરવાનો હતો, હજૂર! હું તો એ બંદામનો માણસ!”

દારોગો: “જાણે છે, જેના પર વોરંટ છે, મરકારો રૂપિયા હજમ કરી ગયો છે.”

દેવીદીન: “હજૂર, માણસથી ભૂલ થઈ થઈ જાય વળી જુવાનીની વય છે, ખરવાઈ ગયા હશે.”

એટલું કહેતાં દેવીદીને કમરની આંટીમાંથી પાંચ બીનીઓ કાઢી ટેબલ પર મૂકી દીધી.

દારોગાએ તડપી જમને કહ્યું. “ આ શું છે ? ”

દેવીદીન “ કંઈ નથી, દબૂર આપને પાન ગુલાબ માટે. ”

દારોગા “ સાચ આપવા મંજિ છે, કેમ કે બચ્ચા, સાચ આપનો આરોગ્ય મૂકીશ ! ”

દેવીદીન “ મૂકજો સરકાર ! ધરવાળા સાકડા કંઈની ફિકરમાંથી બચી જશે. ત્યાં બેઠો બેઠો આપને દુવા દઈશ. ”

દારોગા “ જો આને હોમાવવો હોય તો પચાસ મીનીઆ લઈ આવ. જાણે છે, એની મિરકતારી માટે પાચસો રૂપીઆનું ધનામ છે. ”

દેવીદીન “ આપ લોકને એટલું ધનામ શી વિચારમાં ? આ તો તરીખ પરદેશી માણસ છે ન્યામુધી જીવશે ત્યામુધી આપને ઘાંટ કરશે. ”

દારોગા “ બકબક ન કર બહો કંઈ કુવળ મેળવવા આવ્યો નથી. ”

દેવીદીન “ બહુ તમ છુ દબૂર ! દુકાન તો નામનીજ છે ”

કોન્ટેનલ “ ખૂટી પાસે માંખી લાવ ”

દેવીદીન “ કમાવાવાળો તો ફૂલ છુ ને બાપ ! છેકરાની સ્થિતિ તો જાણે છે ને ! પેટે પાટા બાધીને ચોડાડ રૂપીયા જમા કરી રાખ્યા હતા, એટલે હાલમાંજ સાત ધામની પાત્રા કરીને ચાકી આવુ છુ. હવે તો મણેજ તમ થઈ ગયો છુ ”

દારોગા “ તો તારી મીનીઆ ઉઠાવી લે અને બહાર કાઢી મૂક ! ”

દેવીદીન “ આપનો કુશલ છે તો લઈ જાઉં છુ. ધણો યા ચાટે મરાવે હો. ”

દારોગા (કોન્ટેનલને) “ આને કાચી જેલમાં રાખો. મુનશીને કહો કે એનું બ્યાલ લખી લે ”

દેવીદીનના હોઠ આવેશથી કંપી રચા હતા તેના અંદરે પર, રચાયાએ અચાક કંઈ

ન નેપથી વ્યમતા હવાઈ હતી. કેમ જાણે દોષ ચકલી પોતાના ઘોસલામાં કામડાને ધુસતો જોઈને વિદ્વજ થઈ થઈ ન હોય ! એક મિનિટ સુધી તે યાચુના દાર ઉપર હ્રો રહ્યો. પછી પાછો ફર્યો અને એક સિપાઈને કાંઈક કહી સડક તરફ સરકી ગયો. પરંતુ એજળ પળમાં પાછા ફરેને તેણે દારોગાને કહ્યું “ દબૂર, બે કલાકની મુદત નહિ આપો ! ”

રમાનાથ હજી ત્યાંજ હ્રો હતો. આ મમતા જોઈને તે રડી પડ્યો. તે બોલ્યો “ દાક, હવે તમે દેરાન ન થાવ. મારા બાબમાં જે કંઈ લખ્યું હોય તે યવા દે. મારા પિતા પણ બહો દોષ તો આનાથી વધુ ખીણું શું કરત ! હું મરતાં સુધી તમારો ઉપકાર ”

દેવીદીને બાંખમાંના અંત્ર લૂછતાં કહ્યું : “ કહી વાત કરે છે બાપ ! ન્યાં રૂપીયા પર વાત આવી ત્યાં દેવીદીન પાછળ હકવાવાળો માણસ નથી. એટલા રૂપીયા તો એક દિવસમાં જીવારમાં હારી ગયો છું કે જિતી ગયો છું અત્યારે ધર વેચી દઉં તો દશ હજારની મિલકત છે માથા ઉપર લાડીને શું લઈ જવાનો છું ! દારોગાજી, અત્યારે બાંધને કાચી જેલમાં ન મોકલો હું રૂપીયાની વ્યવસ્થા કરીને ચોડા મમપમાં આવુ છું ”

દેવીદીન ત્યાંથી ગયો એટલે દારોગાજીએ સહજતા બરેલા સ્વરે કહ્યું : “ છે તો ચાલાક પણ મણેજ જ નેક છે તે એને કમ છુટી મુલાકાત છે ? ”

રમાનાથે કહ્યું “ ગરીબો પર તો બધાને રહમ આવે છે ”

દારોગાએ મંદ હસીને કહ્યું. “ ચોલી સને છેડાને, એમ કહેલ મને તો વિશ્વાસ નથી કે તે પચાસ મીનીઆ લાવે. ”

રમાનાથ : “ અને લાવે તો પણ તેને

માથે એટલો બધો બોલો નાખવા હું નથી માંગતો, તમે મને ખુશીથી કાંચી જેલમાં લઈ જાવ."

દારોગો: "મને પાંચસો ને બદલે સાઠ-છસો મળી રહ્યા છે તે કેમ જવા દઉં? તારી જિરફતારીનું ધનામ મારા કોષ ખીજ બાકાને મળી જાય તો શું ખાઈ?"

રમાનાથ: "જો મારે ચક્કી જ પીસવાની છે, તો તે જેટલી જલદી પીસું તેટલું મારું હું સમજ્યો હતો કે પોલીસની નજર ચૂકવીને હું રહી શકીશ. દલે માલમ પડ્યું કે આ આઠે પ્રદર પકડાઈ જવાનો કામ જેલના કરતાં કાંઈ ઓછો જીવલેણ નથી."

દારોગાને એકએક જાણે કે કોષ બૂલાઈ ગએલી વાત યાદ આવી ગઈ. ટેબલના ખાના માંથી એક મુકદ્દમાના કાગળીયાં કાઢી તેનાં પાના આમતેમ ઉપલાઘ્યાં અને પછી તે નમ્રતાથી બોલ્યો: "જો કે કોષ એવી યુક્તિ બતાવું કે દેવીદીનના રૂપીયા પચી બચી જાય અને તારા ઉપર પચી કાંઈ આદત ન આવે તો કેમ?"

રમાનાથે અવિશ્વાસના બાવથી કહ્યું: "એવી કોષ યુક્તિ છે? મને તો આશા નથી."

દારોગો: "એ તો ખુશનો એલ છે એની ગોઠવણ હું કરી શકું છું. તમારે એક મુકદ્દમામાં સાક્ષી આપવી પડશે."

રમાનાથ, "જુદી સાક્ષી હશે?"

દારોગો: "નહિ, તદ્દન સાચી. એમજ મમજી લેને કે તું માણસ બની જશે મુનિસિપાલ્ટીના પંચમાંથી તો છૂટી જશે, એટલું જ નહિ પણ કદાચ સરકાર પણ મદદરવાની કરે અને જો મુકદ્દમો ચાલ્યો તો પાંચ વર્ષથી ઓછી સજા નહિ થાય. માની લે કે આ વખતે દેવીદીન તને બચારી લે તો પણ ક્યાં સુધી બચી જઈશ? જાહેરી

ખરાબ થઈ જશે નહીં ખોટું તુ જ તારી મેળે વિચારી લે હું જખરજરની કરતો નથી."

દારોગાએ ધાડનો વૃત્તાન્ત કહી સંમળાવ્યો. રમાનાથ એવો કોષ મુકદ્દમો વર્તમાન પત્રોમાં વાંચી ચૂક્યો હતો. તે મંચવના બાવધો બોલ્યો. "તો મારે સાક્ષી બનવું પડશે અને એમ કહેવું પડશે કે હું આ ધાડપાડુઓ સાથે સામેલ હતો એ તો જુદી જુદાની થઈ."

દારોગો: "મામલો તદ્દન સાચો છે. તમે કાંઈ બિનશુન્દેશોને નહિ ફસાવો. જેમને જેલ જવું જોઈએ એવા જ લોકો જેલમાં જશે. પછી જુદું ક્યા રહ્યું? ડાકુઓના કરથી અઘીના લોકો સાક્ષી આપવા રાજ થતા નથી બસ ખીજ વાત કોષ વાત નથી તમારે કાંઈક જુદું બોલવું પડશે એ હું માનું છું. પરંતુ તમારી જાહેરી બચી જાય છે એના પ્રમાણમાં એટલું જુદું તો કાંઈ બિંસાતમાં નથી. ખૂબ વિચાર કરજો. સાંજ સુધીમાં જવામ આપજો."

રમાનાથના મનમાં વાત વરી ગઈ, જો એક વખત જુદું બોલીને તે પોતાનાં પાછલાં કમોનું પ્રાપ્તિ કરી શકે અને ભવિષ્ય પણ સુધારી લે તો પૂછવું જાય? જેલમાંથી તો બચી જાય. એમાં ખૂંડ આગળ પાછળનું જેવાની જરૂર નથી હા, એનો નિશ્ચય થઈ જવો. જોઈએ કે તેના ઉપર મુનિસિપાલ્ટી ફરી મુકદ્દમો નહિ ચલાવે અને તેને કોષ ચારી જમા મળી જાય. તે જાણતો હતો કે પોલીસને જરૂર છે એટલે મારી કોષપણ વ્યાજખી કરતો અસીકાર થવાનો નથી. એટલે કેમ જાણે તેનો આત્મા ધમ્ અને અધર્મના મહત્તમાં પડ્યો ન હોય તેમ તે બોલ્યો. "મને ૩૨ એ લાગે છે કે મારી જુદાનીથી બિનશુન્દેશોને લોકો ફસાઈ ન જાય."

દારોજો. " એની હું આપને ખાત્રી
આપું છું. "

રમાનાથ. " પણ કાલે મ્યુનિસિપાલિટી
મારી મર્દન પકડે તો હું કાલે પોકારું ! "

દારોજો. " મનદુર છે ! મ્યુનિસિપા-
લિટી થાં કરી છે ! ફેજદારી મુશ્કેલીમાં

પોતે પોતાના દોસ્ત બનાવી રાખ્યાં બાહે છે
ને આપની જુવાની સારી થાય અને ને
તમે એની ભગવાંધી નિકળી જાવ તો તમે
નિહાસ થઈ જશો. "

દારોજોએ તેજ વખતે મોટર મથાવી
અને રમાનાથને માથે લઈ ઉપડી સાહેબને

માયા લગાડી

કુંજ કુંજ વેણું તેં જમાડી,
હો સન્ત ! માયા લગાડી—ખંડ

કાલોનિ કાલિનાગ નારથો જમાડી,
વેડી તે વખરાંની વાડી:
હો સન્ત ! માયા લગાડી—ખંડ

ગોમુલિયુ કીધ પેલું ગોરસી જમાડી,
લીલા જાણેલી જેમાડી:
હો સન્ત ! માયા લગાડી—ખંડ

જખરો જાણરથ ખલે જેતાડી:
જુડી જસરંબની જુમાડી:
હો સન્ત ! માયા લગાડી—ખંડ

પાપો ખિરિશાળ જાળુંજી જમાડી,
જીતિ તો જન્મની જમાડી:
હો સન્ત ! માયા લગાડી—ખંડ

જાતોને જૂથાએ જોડી જમાડી:
કુંધે તલમું કુ દાંડી દાંડી:
હો સન્ત ! માયા લગાડી—ખંડ

જાતોને જૂથાએ જોડી જમાડી:
કુંધે તલમું કુ દાંડી દાંડી:
હો સન્ત ! માયા લગાડી—ખંડ

જાતોને જૂથાએ જોડી જમાડી:
કુંધે તલમું કુ દાંડી દાંડી:
હો સન્ત ! માયા લગાડી—ખંડ

ખંડ ખંડ વીરદાદ પાડી,
હો સન્ત ! માયા લગાડી—ખંડ

કિંસાનાં કેરદાપ્યાં, લુણા જમાડી,
જખરોની વેલડી જેમાડી:
હો સન્ત ! માયા લગાડી—ખંડ

કિલડાંને રોડી રોડી કિંબતા જમાડી,
કુનિયાને કીધ પેલું—ખંડી:
હો સન્ત ! માયા લગાડી—ખંડ

જાગે "વામન-કાથ" જખરો જેતાડી,
જુડી જખરંબની જુમાડી,
હો સન્ત ! માયા લગાડી—ખંડ

જાનતાને જાનજોના જાળા જોડાડી,
જીતિ તો કાળની જમાડી:
હો સન્ત ! માયા લગાડી—ખંડ

જાણતાને જોખ જાણુજાળા જુમાડી,
જુજિને જાળ દાંડી દાંડી—
હો સન્ત ! જાળની જમાડી—ખંડ

જાણતાને જોખ જાણુજાળા જુમાડી,
જુજિને જાળ દાંડી દાંડી—
હો સન્ત ! જાળની જમાડી—ખંડ

જાણતાને જોખ જાણુજાળા જુમાડી,
જુજિને જાળ દાંડી દાંડી—
હો સન્ત ! જાળની જમાડી—ખંડ

કેરાવ હ રોડ

* વાળેલમાં પ્રાંત વચાર * નોંધપાત્રી ખાત્રી

કરિયાડી તો સરકાર જ રહેશે જ્યારે સર-
કાર તમને મારી જાયે ત્યારે મુશ્કેલી રી
રીને ચલાવશે ! તમને મારીનાયું જાણી
રેશમાં જાયે, માટે જ ! "

રમાનાથ. " અને નોકરી ! "

દારોજો. " તેની સરકાર જાયે આપ
જોખજુ રહે, જોયા માળુમેને તો સરકાર

મળવા લપડી મળા જાવી મોટી કામચિરિ
જતાવવામાં વિચાર કેમ કરે ! કેપડી સાથે
જોડાનાં ખૂન વાત કરી આ માળુમેને
જતો કેમ લાગે, એની સરકાર કેમનાં જ
એ રોડ મચાવી છે એમ માણી જના
વેને નિશ્ચયાર કરી દીધા ! અને એ
જાણી વાત જોડેમોળ જાના મળી

નીકળી ! નજર કાંઈ બૂલ કરે ! હજુર, માણસની બાજો બાજબી સડુ છું. અલાલા-બાદ મ્યુનિસિપાલિટીના રૂપીયા ઉચાપત કરીને ભાગ્યો છે આ મુકદ્દમામાં સાક્ષી આપવાં તૈયાર છે. માણસ બજેલોઝાજેલો અને દેખાવે પણ ગૃહસ્થ અને કુલિત છે.

ડેપ્યુટીએ સદિગ્ધ ભાવથી કહ્યું: “ હા, માણસ તો હોસીવાર માલમ પડે છે. ”

“ પરંતુ મારીનાયું લીધા વિના એને આપણા પર વિશ્વાસ નહિ આવે. જો કદાચ એને શકા-અઘ કે આપણે આ ભોક્ષ સાથે કોઈ ચાલ ચાલી રહ્યા છે તો તરત છટકી જશું. ”

ડેપ્યુટી “ એ તો ધરોજી મરકાર સાથે આ બાબતમાં વાતચીત કરવી પડશે. તમે ટેલીફોન કરીને અલાલાબાદની પોલીસને પૂછો કે આ માણસ પર કેવો મુકદ્દમા છે ! એ બધું સરકારને બતાવવું પડશે ”

ટેલીફોનની ડાયરેક્ટરી જોઈ, દારોગાએ નજર મેળવ્યો અને વાતચીત સર થઈ.

ડેપ્યુટી: “ શું કહ્યું ? ”

દારોગા “ કહે છે કે અહીં તો આ નામના કોઈ માણસ પર મુકદ્દમા નથી. ”

ડેપ્યુટી “ એ તે કેવી વાત છે, કાંઈ સમજમાં આવતું નથી, એણે નામ તો બદલી દીધું નથી ને ? ”

દારોગા “ કહે છે કે મ્યુનિસિપાલિટીના કાંઈ રૂપીયા ઉચાપત નથી થયા. કોઈ મામલો છે જ નહિ ”

ડેપ્યુટી. “ એ તો બધી તાલુખીની વાત ! માણસ કહે છે કે રૂપીયા લઈને ભાગ્યો; મ્યુનિસિપાલિટી કહે છે કે કાંઈ રૂપીયા ઉચાપત નથી થયા કીક, મ્યુનિસિપલ કચેરીમાં પૂછો ”

દારોગા: “ મારી સમજમાં પણ કાંઈ વાત આવતી નથી જો એને કહી દઈએ કે તમારી ઉપર કાંઈ મુકદ્દમા નથી તો પછી

એનો પત્તો પણ નહિ લાગે ! કીક, મ્યુનિસિપાલિટીની કચેરીમાં પૂછીએ. ”

દારોગાએ ફરી નજર મેળવ્યો. સવાલ જવાબ થવા લાગ્યા.

દારોગા: “ તમારે ત્યાં રમાનાથ નામે કોઈ કારકૂન હતો ? ”

જવાબ. “ હા, હતો. ”

દારોગા. “ તે કાંઈ રૂપીયા ઉચાપત કરીને ભાગ્યો છે ? ”

જવાબ. “ નહિ; તે ધરેથી ભાગી ગયો છે, પણ રૂપીયા ઉચાપત નથી કર્યા. શું તે આપને ત્યાં છે ? ”

દારોગા. “ જુ હા; અમે તેને ગિરફતાર કર્યો છે. તે પોતે કહે છે કે મેં રૂપીયા ઉચાપત કર્યા છે. વાત શી છે ? ”

જવાબ: “ પોલીસ તો બધી ચબરાક છે જરા અછલ દોડાવો. ”

દારોગા. “ અહીં તો અછલ કાંઈ કામ કરતી નથી. ”

જવાબ. “ ત્યાં શું અહીં પણ કામ નથી કરતી. સંભળો, રમાનાથે દિસાળ મેળવવામાં ગળતી કરી; એટલે બધ પામીને ભાગી ગયો. પાછળથી માલમ પડ્યું કે રકમ કાંઈ હતી નથી. હવે સમજણ પડી ? ”

ડેપ્યુટી “ હવે શું કરશું? ખાનસાહેબ; ચિકાર હાથમાંથી છટકી ગયો ”

દારોગા. “ છટકી કેમ જશે, હજુર ! રમાનાથને એ વાત કહીએ જ શા માટે ? બસ, તેને કોઈ એવા માણસને મળવા જ ન દેવાય કે જે તેને બદારની કોઈ ખજા પહેંચાડી શકે હવે ધરવાળાએને તેનો પત્તો ભાગી જશે એટલે કોઈને કોઈ જરૂર તેની તપાસ કરવા આવશે. કોઈને જ આવવા ન દેવા. આ વાત જ વચ્ચે લાવવી નહિ. મોટેથી એને ખાત્રી આપી દેવી. કહી દેવું કે મારી-નામાને માટે કમીસ્તર સાહેબને રોપાટ કર્યો

છે. ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબનો પણ અભિપ્રાય લઈ લેવા. "

અહીં આ લોકો સુપરિન્ટેન્ડન્ટ સાથે પરામર્શ કરી રહ્યા હતા, ત્યાં એક કલાકમાં દેવીદીન પાછો ચાલ્યો આવ્યો, એટલે ઇન્સ્પેક્ટરે કહ્યું: "દારોગાજી તો સાહેબની પાસે ગયા. "

દેવીદીને ગબરાઇતે કહ્યું "તો શું બાજુ-છતે કાપી નેલમાં નાખ્યા ? "

ઇન્સ્પેક્ટરે. " નહિ, તેને, પણ સાથે લઇ ગયા "

દેવીદીને માથું ટીપીને કહ્યું. " પોલીસ-વાળાની કોઇ વાતનો બરાસો નહિ હું કરી ગયો કે એક કલાકમાં, રૂપિયા લઇ આવું છું, પરંતુ એટલી પૈસી સંજીવી ન પડકાઇ. સરકાર પાસેથી તો પાંચસોજ મળશે હું ખસી આવવા તૈયાર છું. હા, સરકારમાં સારી કામગિરી બનવાની પ્રશંસા યાવ, ખીજું શું ? બહાણી તેને પ્રવામરાજ મોકલી દેશે મારી સાથે મુલાકાત પણ નહિ યાવ છુટ્ટી રહી રહીને મરી જશે " એમ કહેતાં દેવીદીન ત્યાંજ જમીન પર બેસી ગયો.

ઇન્સ્પેક્ટરે પૂછ્યું " તો અહીં ક્યાં સુધી બેસી રહેશો ? "

બાજુ માંજૂરના ફટકાનો માર લાગ્યાથી માથાલ થયો હોય તેમ યદને દેવીદીને કહ્યું. " હવે તો દારોગા સાથે બે ચાર પાત કરીને જ જઇશ. કોલે ને જેલ જવું પડે, પણ તેને જરૂર બરામરા ફટકાર. ખરાબ રીતે ફટકાર આખરે તેને પણ બાલજન્યા તો હશેને ! શું લગવાનથી જરા પણ નથી ડરતો ! તમે બાબૂજીને જતી વખતે ભોળા દના ? બહુજ દિલગિર હતા ? "

ઇન્સ્પેક્ટર " દિલગિર તો ન હતા, ખાસી તરફ હસી રહ્યા હતા. રાત્રીને જણ મોદરમાં બેસીને ગયા છે. "

દેવીદીને અનિવાસના માવશી કહ્યું. " હસી શું રહ્યો હશે, બિચારો ' મોઢી ભલે હસી લે પણ દિલ તો રડતું જ હશે " "

દેવીદીનને અહીં એકે એક કલાક પણ ચર્ચો ન હતો એટલામાં જગ્ગો આવોને ભાની દેવીદીનને દાર ઉપર બેઠેલો જોઇને તે બોલી. " તમે અહીં શું કરવા માંડ્યું ? ભાઇ ક્યાં છે ? "

દેવીદીને મમોક્ત થઇને કહ્યું " બાઇને તો લઇ ગયા સુપરિન્ટેન્ડન્ટની પાસે, કાજુ બાજુ મુલાકાત યાવ છે કે પછી બહારો-બહારજ પ્રવામરાજ મોકલી દે છે ! "

જગ્ગો " દારોગાજી પણ ઠીક માથુસ છે કહ્યું ત્યારે કહે કે આટલા લઇસ અને હવે લઇને ચાલી ગયા "

દેવીદીન. " તેથી જ તો બેઠો છું, કે આવે એટલે બે તથુ વાતો કરી લઉં "

જગ્ગો " હા, જરૂર ફટકારશે જે પોતાની જવાન ન પાળે તે પોતાના બાપનો શું થશે ? હું તો ખરે કહીશ મને શું કરશેને ? "

દેવીદીન " કુકાન પર કોજુ છે ? "

જગ્ગો " બધ કરીને આવી છું હજી તો બિચારાએ કાંઈ આધું' પણ મરી ! સવારનો ઝગને એમ છે ચૂતામાં જાય એ તમાસો. એને જ માટે તો ટીકટ નેવા જતો હતો જો ધરથી જ બહાર ન નીકળતે તો આ બધા માથે ક્યાંથી વળજતે ? "

દેવીદીન. " જો અહાંથી જ પ્રવામ મોકલી દેશે તો ? "

જગ્ગો " તો ધન તો આવશે જ ને ? ત્યાં જઇને મળી આવોશું "

દેવીદીન " (આંખોમાં આસુ લાવી) સગ થઇ જશે ? "

જગ્ગો " રૂપિયા જુમા કરી દેશું પછી

સળ સા માટે ચરો ? સરકાર પોતાના રૂપીયા જ લેશે કે બીજી કંઈ ? ”

દેવીદીન : “ નહિ, અડી, એમ નથી થતું. ચોર માલ પાછો આપી દે તેથી કંઈ તેને છાડી થોડોજ દેવામાં આવે છે. ”

પરિસ્થિતિની કઠોરતાનો અનુભવ કરતાં જબ્બોએ કહ્યું : “ દારોગાજી... ”

હજી વાક્ય પૂરું ન થયું ત્યાં તે દારોગાની મોટર સામે આવી પહોંચી ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ પથ હતા રમાનાથ એ બંનેને જોઈને મોટરમાંથી ઉતરી આવ્યો અને પ્રસન્નમુખથી બોલ્યો. “ તમે અહીં લાંબા વખતથી બેસ છો શું દાદા ? આવો, ચોરગામાં ચાલો, મા, તું ક્યારે આવી ? ”

દારોગાએ વિનોદ કરતાં કહ્યું. “ કેમ, મોઢરી, રૂપીયા લાંબા ? ”

દેવીદીન : “ ન્યારે કહીને ગયો કે થોડી-વારમાં આવું છું તો તમારે મારી રાહ જોવી જોઈતી હતી. ચાલો, તમારા રૂપીયા લઈ લો. ”

દારોગો : “ જમીનમાંથી ખોદીને કાઢ્યા હશે ? ”

દેવીદીન. “ આપની કૃપાથી હજી દબર પાંચસો વધુ નીકળી રહે એમ છે. જમીન ખોદવાની જરૂર નથી પડી ચાલે, સાહ, છુટ્ટી કમારની ઉમી છે હું રૂપીયા ચૂકવીને આવું છું. આ તો ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ હતા ને ? પહેલાં આજ યાજ્ઞમાં હતા. ”

દારોગો “ તો બાકી તમારા રૂપીયા લઈ જઈને એ દાંડીમાં જ મૂકી રાખો અમલ દારોગાની એવી સલાહ મળી કે આને છોડવો ન જોઈએ. મારા હાથની વાત નથી. ”

ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ તે પહેલેથીજ કચેરીમાં ચાલી ગયા હતા. આ ત્રણે જણ વાત કરતા કરતા તેની પાસેના ચોરગામાં ગયા.

દારોગાની વાત સાંભળતાં દેવીદીનનાં લર્વા બદી આવ્યાં. તે બોલ્યો. “ દારોગાજી, મરદોની જાન એકજ હોય છે. એટલું જ હું ટીકાઈ છું તમારા હુકમથી હું રૂપીયા લાંબો છું. તમારે તમારો ઠાસ પૂરો કરવો જ પડશે કહીને ફરી જવું એ તો નીચ માણસોતું કામ છે ”

આટલાં કઠોર સબંદો સાંભળતાં તો દારોગાએ ધ્રુવા ધ્રુવા થઈ જવું જોઈતું હતું પરંતુ અત્યારે તેમને જરાપણ ‘ માફ ’ ન લાગ્યું. તે હસતા હસતા બોલ્યા. “ બાક, હવે ચાહેતો નીચ કહો, ચાહે દગાબાજ કહો, પરંતુ હું એને છાડી શકતો નથી. આવા શિકાર કંઈ રોજ હાથ લાગતા નથી. કાલની ખાતર હું કંઈ મારો શિકાર છોડી દેવાનો નથી. ”

દારોગાના હસવાથી દેવીદીન વધુ ચીઠોયો. “ તો તમે કહ્યું ક્યાં મોટી ? ”

દારોગો. “ આજ મેટિ કહ્યું હતું; પરંતુ મોટું હમેશાં એક સરખું નથી રહેતું. આજ મુખથી જેમ માળ દઉં છું તેમ આજ મુખથી પ્રયંસા પણ કરું છું. ”

દેવીદીન (ચીઠાઈને) “ આ મૂઝ મુઝાવી નાખો. ”

દારોગો. “ ખુશીથી, મને મંજુર છે. મારી ઇચ્છા તો પહેલાંથી જ હતી, પરંતુ ચરમનો માર્યો મુઝાવતો ન હતો. હવે તમે દિલ મજબુત રહો. ”

દેવીદીન “ હસો નહિ દારોગાજી, તમે હસો છો અને મારું લોહી ઉઠળી નાખ છે. મને જોઈએ તો જેલ કેમ ન મળે, પરંતુ હું કેપ્ટન સાહેબને જરૂર કહી દઉં છું તો એક ટકનો આદમી, પણ આપની કૃપાથી મોટા મોટા અમલદારો સુધી પહોંચી શકું છું ”

દારોગો “ ચરે ચાર, તો શું તું સાચે

સાચ કેપ્ડન સાહેબ આગળ મારે માટે ફરિયાદ કરશે ? ”

દેવીદીન સમજ્યો કે ધમકીની અમર પદ્મ એટલે તે અકડાઇને બોલ્યો “ જ્યારે તમે કોઇનું સાબળતા નથી, વાત કહીને ફરી જાય છે, ત્યારે બીજા પણ પોતાનાથી બનવું કરશે જ. મેમ સાહેબ તો રોજ કુકાન પર આવે છે. ”

દારોજો “ જો, દેવીદીન, તે સાહેબ કે મેમ સાહેબ આગળ મારી જરા પણ ફરિયાદ કરી છે તો હું સોજદાખાને કહું છું કે તારું ઘર બોદાવોને ફેડી દઇશ ”

દેવીદીન “ જે દિવસે મારું ઘર બોદશે તે દિવસે આ પાછડી અને અપરાધ પણ નહિ રહેશે, હજૂર ! ”

દારોજો “ કીક તો આપ તાણા આપણે ચરત મારીએ છીએ ”

દેવીદીન “ પસ્તાશો હોં સરકાર, કહી દઉં છું કે પસ્તાશો ”

રમાનાથ દવે ધીરજ ન કરી સક્યો. અત્યાર સુધી તે દેવીદીનના બજાવાનો તમાસો જોતા માટે બીલાકીના જેમ બતી મેઠો હતો તે દવે બોલ્યો “ દાદા, દારોજાણ ત્યને ચીકની રચા છે. અમારી વચ્ચે એવી સલાહ થઇ ગઇ છે કે હું કંઈપણ આપ્યા લીધા વગર છૂટી જઇશ અને છાપરથી નોકરી પણ મળશે. સાહેબે ચોક્કસ ખાત્રી આપી છે. મારે દવે અહીં જ રહેવું પડશે. ”

રત્નો મૂલેલા માણસની મારફત દેવીદીને કહ્યું “ એ કેવી વાત બાપ, શું કહે છે ? શું પોલીસવાળાઓની જાળમાં આવી ગયો ? એમાં કોઇને કોઇ જરૂર છૂપી માલ હતો. ”

રમાનાથે ખાત્રીપૂર્વક કહ્યું. “ અરે બીજા કેમ વાત નથી એક શુક્રદેવમાં સાક્ષી આપવી પડશે. ”

દેવીદીને સંસપથી માથું હલાવો કહ્યું : “ જુઓ મુકદ્દમો હશે ? ”

રમાનાથ “ નહિ, દાદા, તદ્દન સાચો મામલો છે મેં પરેલાથી જ પૂછી લીધું છે. ”

દેવીદીનની સંકાતું નિવારણ ન થયું. તે બોલ્યો “ હું એ બાબતમાં બીજું કંઈ નથી કહી શકતો બાપ, પણ જરા સમજી વિચારીને કામ કરજો જે મારા રૂપીયાથી કરતો હોય તો એટલું સમજી લેજો કે જે દેવીદીને રૂપીયાની પરવા કરી હોત તો આજે તે લખપતી હોત આજ દાંબોધી રોજના સો સો રૂપીયા કમાયો છું અને બધા ઉડાવી પણ દીધા છે. ક્યા મુકદ્દમામાં સાક્ષી આપવાની છે ? કોઈ માલમ પડ્યું ? ”

દારોજાણે રમાનાથને જવાબ દેવાની તકજ ન આપી કહ્યું “ પેલો પૂછાડવાળો મામલો છે તે જેમાં કેટલાક ગરીબ માણસોના બન મથા હતા. એ ધાડપાડાએ આપ્યા છુદ્દામાં ત્રાસ ત્રાસ વર્તાવ્યો છે. એટલે તેમના કરનો માર્યો કોઈ માણસ સાક્ષી આપવા રાજી થતો નથી. ”

દેવીદીને ઉપેક્ષાના આવથી કહ્યું “ કીક, તો હું સાક્ષી બની ગયો, એમ વાત છે. એમાં તો પોલીસ સિમવાડો એટલું તારે કહેવું પડશે બાપ, હું કુંડી શુદ્ધિવાળો માણસ છું આ વાતોનો મર્મ શું જાણું ? પરંતુ મને યુબલિર (એપ્રિલ) બનવાનું કહેવામાં આવે તો હું નહિ બનું; પછી કોસે મને કોઇ લાખ રૂપીયા આપે તો શું થયું ? બદોરના માણસને કોણ અપરાધી છે અને કોણ બીનગુનેહાર છે તેની શી ખબર ? બે ચાર અપરાધીઓની સાથે બે ચાર બીન અપરાધીઓ પણ જરૂર હશે. ”

દારોજો. “ હરગીજ નહિ, જેટલા માણસો પકડ્યા છે તેટલા પાકા ધાડ પાડા છે ”

દેવીદીન: “એ તો આપ કહો છો. અમને શી ખગર ?”

દારોગો: “અમે ખીનચુંદેગારોને શા માટે ફસાવીએ, તે તો કહો ?”

દેવીદીન: “એ બધું ભોમવી ચૂક્યો છું, દારોગાજી ! આના કરતાં તો તમે એના પર કામ ચલાવો તેજ સારું છે. વર્ષ એ વર્ષની જેમ જ મળે ને ! એક અધમના દડમાંથી બચવા માટે ખીનચુંદેગારોનાં ખૂન તો માથે નહિ ચઢે ને ?”

રમાનાથે બીરતાથી કહ્યું. “મેં ખૂબ વિચાર કર્યો છે, દાદાજી ! બધા કામગીરી જોયા છે. એમાં કોઈ ખીનચુંદેગાર નથી.”

દેવીદીને ઉદાસ થઈને કહ્યું. “હરી, બાપ ! જન પણ પ્યારો હોય છે.”

એટલું કહીને તે પાછળ ફરી ગયો. પોતાના મનોભાવો તે તેની આગળ રપટ રૂપે પ્રકટ કરી શકતો ન હતો.

એકાએક તેને એક વાત યાદ આવી ગઈ. મોડું ફેરવીને તે બોલ્યો. “તને થોડા રૂપીયા આપી જાઉં ?”

રમાનાથે સામું પૂછ્યું: “શી જરૂર છે ?”

દારોગો: “આજથી એને બહોં રહેવું પડશે.”

દેવીદીને કંઈક સ્વરે કહ્યું: “હા હજૂર, એટલું તો જાણ્યું છે એની મરજ હશે, એટલે બગેલા રહેવા મળશે, નોકર મળશે, મોટર મળશે, એ બધું જાણ્યું છે. કોઈ બહારનો માણસ એને મળવા નહિ પામે, તેમ એ પણ એકલો ક્યાંય જઈ આવી નહિ શકશે એ બધું જ જોઈ ચૂક્યો છું.”

એટલું કહેતાં દેવીદીન ઉતાવળે ફરતો ત્યાંથી ચાલી ગયા. કેમ જાણે ત્યાં તેનો શ્વાસ ધેરાઈ રહ્યો ન હોય ! દારોગાએ તેને બૂમ મારી પરંતુ તેણે પાછા

ફરીને એક પણ નહિ. તેના મુખ ઉપર પરાભૂત વેદના છાયાઈ ગાઈ હતી.

જગ્યાએ પૂછ્યું: “બાપ નથી આવતા ?”

દેવીદીને મક્ક તરફ જોઈને કહ્યું: “બાપ હવે નહિ આવે જો પોતાનાં આપણાં ન થઈ તો પારકા તો પારકાજ છે ને !”

તે ચાલી ગયો છુટ્ટો પણ પાછળ પાછળ ચાલી.

૯

ફરનમાં ફેટલો ઉઘાસ, ફેટલી શાન્તિ, ફેટલું બળ છે ! જે કદિ એકાંતમાં જોસીને, કાઈની રચ્ચિત્તમાં, કાઈના વિચોગમાં કુરકે કુરકે તેમજ અત્યંત ઉદાસ થઈને રડ્યો નથી, તે જીવનનાં એવાં સુખથી વચિત છે કે જેને માટે હજારો દાસ્ય ત્યોજાવર છે. જેણે એ સૌભાગ્ય પ્રાપ્ત કર્યું હોય તેને જ એ મોડી વેદનાનો આનન્દ પૂરો હાસ્ય જાદ મન ખિન્ન થઈ જાય છે, આત્મા ક્ષુબ્ધ થઈ જાય છે, જાણે આપણે યુધ્ધી ગયા હોઈએ, પરાભૂત મદ્ર ગયા હોઈએ. એમ લાગે છે ફરનની પાછળ એક નવીન સૂતિ, એક નવીન જીવન, એક નવીન ઉત્સાહનો અનુભવ યાવ છે.

‘પ્રભમિત્ર’ કૌર્ણલયનો પત્ર જલપાને મળતાં તે વાંચી. તે રડી પડી એક હાથમાં પત્ર લઈ, બીજા હાથે પારણાની પારસાખ ચક્રડી તે ખૂબ રડી શુ વિચારીને તે રડી, તે કાણુ કદી શકે ! કદાચ પોતાના ઉપાસની આ આશાતીત સફળતાએ તેના આત્માને વિદુલ જનાવી દીધી, કે આનન્દનાં પાણી બર્ષા ઉંડાણે તેને પહોંચાડી દીધી કે ઉચ્ચ તાને પણ અરમાં ફેરવી નાખતી ઉચ્ચ પર પહોંચાડી દીધી ! આજે છ મહિના પછી આ સુખસમાચાર મળ્યા, આદલા દિવસો સુધી તે જલમરી આસા અને કઠોર

ફરાસાનું રમકડું બની રહી હતી. આદ્ર !
કેટલીવાર તેના મનમાં તરંગ ઉઠ્યો હતો કે
આ જીવનનો અંત કેમ ન લાવી દઉં ? એ
મેં સાચેસાચ પ્રાણત્યાગ કર્યો હોત તો તેનું
દર્શન પણ ન પામત પરંતુ એમનું હૃદય
કેટલું કઠોર છે ! જ મહિનાથી ત્યાં બેઠો છે,
પણ એક પત્ર સરખાયે ન લખ્યો, ખબર
સુઠી નહિ લીધી ! આખરે એમનો ન સમજી
લીધું હોય કે બહુ રડી રડીને મરી જશે
એમણે મારી પરવા ન કરારે કરી છે ?

દય વીસ રૂપિયા તો આ-
જુસ મિત્રો દોસ્તદારો મારે
પણ ખર્ચો નાંચે છે એ
ગ્રેમ નથી, ગ્રેમ લક્ષણી
વાગ્દ છે, રૂપિયાની નહિ.
ન્યાં સુધી રમાનાયને
કંઈ પત્તો ન હતો, ત્યાં
સુધી જલ્દપા બધાય દોષ
પોતાને માથે ઓઢી બેતી
હતી, પરંતુ આજે તેનો
પત્તો લાગતો જ તેનું
મન અકસ્માત કઠોર થઈ
ગયું. તરફ તરફના વિ-
ચારો તેને આવનું લાગ્યા
ત્યાં મું સમજીને બેસી
રહ્યા હશે ? એને મારે ન
કે ત્યાં તે સ્વાધીન છે,
સ્વતંત્ર છે, કોઈનું આપેલું
નથી ખાતા ? આવી જ
રીતે જો કું કદા વિના
ચાલી જત, તો તે મારી
સાથે કેવો વર્તવ કરત ? કદાચ તમ-
વાર લખને મર્દનપર સવાર થઈ જત અને
જીલ્લીભર મારું મુખ પણ ન જોત અને
ત્યાં હુશા લેતાજ જલ્દપાએ મનમાં તે મનમાં
ફરિયાદોનું દરતર બોલી નાંખ્યું.

એટલામાં રમેશભાઈએ બારણાં ખાતળ
જૂસ મારી. “ જોખી, જોખી, જરા અઢી
આવ ” મુનશીજીએ પોતાના ઓરડામાં
પડ્યા પડ્યા કરાડીને કહ્યું. “ ઢાણુ છે,
માથા, ઓરડામાં આવો ! અરે ! આપ છે,
રમેશભાઈ ! બાબુજી કું તો મરતો મરતો
બચ્યો છું બસ એમ જ સમજો કે નવી
જીલ્લી મળી કોઈ આજ્ઞા ન હતી ન કોઈ
આજ્ઞા કે પાછળ બે ઓઢારા છે પરંતુ તેમને
કું મરું કે જીવું તેની શી પરવા ? એની

પ્રત્યેક હિન્દુનું કર્તવ્ય

અસ્પૃશ્યતા દિંદુ પ્રમંદુ અજ નથી,
એટલે નહિ પણ એ દિંદુ પ્રમંદા પેટી
મથકા સડો છે, વહેમ છે, પાપ છે; ને તેનું
નિવારણ કરવું પ્રત્યેક દિંદુનો ધર્મ છે, તેનું
પરમ કર્તવ્ય છે તેથી એ તેને પાપ માને છે
તે તેનું પ્રાથમિક કરે, અને કશું નહિ તો
પ્રાથમિક કરે પણ ધર્મ સમજીને સમજદાર
દિંદુ પ્રત્યેક અસ્પૃશ્ય મણાતા બાઈ બેનને
અપનાવે, તેનો હેતો સેનાભાવે સ્પર્શ કરે, સ્પર્શ
કરી પોતાને પાવન થયેલ માને, “ અસ્પૃશ્ય ” ના
કું બે દર કરે, વર્ષો થયાં તેમને ક્યારી નાખવામાં
આવ્યા છે તેથી તેમનામાં એ અજ્ઞાનાદિ કોષો
પેસી ગયા છે તે ધીરજ પૂર્વક દૂર કરવામાં
તેમને મદદ કરે, અને આમ બીજા દિંદુને કરવા
મનાયે, પ્રેરે આ રીતે અસ્પૃશ્યતાને નિવારતાં
તેને દૂર કરવામાં એ ઐદિક કે રાજનેતિક
પરિણામો રહ્યા છે તેને મલખારી વચ્ચે બહુશે

મહાત્મા ગાંધીજી

માને મારું
મેલું બેતાજ
બીક લાગે
છે, મિત્રારી
વહાઈ મારો
જીવ બચા-
વ્યો; તે ન
હોત તો અ-
ત્યારે તો આ-
લી ચૂક્યો
હોત. ”

રમેશભા-
ઈએ કૃત્રિમ
સમવેદના બ-
તાવતાં કહ્યું
“ આપ આ-
ટલા બધા
બીમાર ગયા
અને મને ખ-
બર સુઠાં ન
પડી કું અહીં

કોઈ છતાં આપને આટલું કું ખ પડ્યું ?
વહાઈ પણ એક બીટો ન લખી લીધી. રમ
મેની પડી હશે ? ”

મુનશી “ છુટીને મારે બરજી કરી હતી,
પરંતુ મેં ઠાકતરનું સર્ટિફિકેટ નહિ મોકલ્યું.

સોજ રૂપીયા કોને ધરેથી લાઉં ? એક દિવસ સીવીલ સર્જનની પાસે ગયો; પરંતુ તેણે ચીઠ્ઠી લખી આપવા ના પાડી. આપ જાણો છો ને, ત્યાં હિં લીધા વિના વાત પણ નથી થતી હું આવી રહ્યો અને અરજ મોકલી દીધી. પછી તે મંજુર થઈ કે નહિ તેની ખબર નથી. આવી દાક્તરોની દાનત છે ! જુએ છે કે માણસ મરી રહ્યો છે છતાં બક્ષીસ મળ્યા વગર કલમ નહિ લેવાયે "

રમેશજાખુએ ચિંતાવર સ્વરે કહ્યું: " આ તો આપે ધણી ખરાબ ખબર સંભળાવી. ને તમારી રજા નામંજુર થઈ તો શું થશે ? "

મુનશીએ માથું ફેટીને કહ્યું: " ધરો છું, પરંતુ ખેડો રહીશ. સાહેબ પૂછશે તો મોકલ્યું કહીશ કે હું સર્જન પાસે ગયો હતો, તેણે રજા નહિ આપી. સરકારે અને નોકર શા માટે રાખ્યો છે ? નકામી, ખુરસીની ચોલા વધારવા માટે ? મને કહી મૂકશે તો કબૂલ છે, પરંતુ સર્ટિફિકેટ તો નહિ આપુ. હુઆ ક્યાના ! આપને માટે પાન લાવનાર પણ કાઢ નથી. શું કરું ? "

રમેશે હસીને કહ્યું: " મારે માટે આપ ચિંતા ન કરો હું આજે પાન ખાવા નહિ પણ મીઠાઈ ખાવા આવ્યો છું (જલપાને ખૂબ મારી) વહાલ ! તમારે માટે આજે ખુશ ખબર લાગ્યો છું. મીઠાઈ મગાવો ! "

પાનની પેટી સાથે રાખીને જલપાએ કહ્યું: " પહેલાં એ ખબર સંભળાવો, કદાચ ને ખબરને આપ નવી સમજી રહ્યા છો તે પુરાણી પણ થઈ ગઈ હોય ! "

રમેશ. " શું વાત કરો છો ? રમાનાયનો પત્તો મળી ગયો; કલકત્તામાં છે "

જલપા. " મને પહેલાં જ ખબર પડી ગઈ છે. "

મુનશીજી ઉતાવળાવે હસી બેઠો, તેમના

તાવ જાણે કે ભાગીને ઉત્સુકતાની આડમાં જઈ રૂપાયો રમેશનો હાથ પકડી તે બોલ્યા: " ખબર પડી કે કલકત્તામાં છે ? કાઢ પત્ર આવ્યો હતો ? "

રમેશ: " પત્ર ન હતો. પોલીસની તપાસ હતી મેં કહી દીધું કે તેની ઉપર કાઈ પ્રકારનો આરોપ નથી. તમને ક્યાંથી ખબર પડી, વહાલ ? "

જલપાએ પોતાની ચોખ્ખા જણાવી. ' પ્રજામિત્ર ' કાર્યાલયને પત્ર દેખાડ્યો. પત્રની સાથે રૂપીયાની રસીદ હતી. તેના પર રમાનાયના હસ્તાક્ષર હતા.

રમેશ " અક્ષર તો રમાનાય ખાખૂના જ છે, તદ્દન સાફ; એમાં દગો નહિ હોઈ શકે. માત્ર છું, વહાલ ! વાહ શી યુક્તિ કાઢી છે ! અમારા બધાના કાન કાપી નાખ્યા ! કાઢને ન સૂઝયું. હવે ત્યારે વિચાર આવે છે ત્યારે લાગે છે કે ધણી સહેલી વાત હતી. જમ્યાને પકડીને ધસડી લાવે, તે માટે કાઢ એ ત્યાં જવું જોઈએ. "

આ વાતચીત ચાલી રહી હતી એટલમાં રતન આવી પહોંચી. જલપા તેને દેખતાજ ત્યાંથી ઉભો થઈ તેને મળે લપટાઈ, બોલી: " બહેન, કલકત્તાથી પત્ર આવી ગયો. એં છે. "

રતન: " મારા ગળાના સોજન ? "

જલપા. " હા, સાચું કહું છું. કામળ જોને ! "

રતન: " તો તું આજ જ ચાલી જા ! "

જલપા: " હું પણ એજ વિચાર કરું છું તું આવશે ? "

રતન. " હું આવવા તો તૈયાર છું. પરંતુ ધર એકલું કોના પર છોડું ? બહેન, મને મથિરામ પર કાઠક થકા પગલા લાગી છે એની ઘાનત સાફ લાગતી નથી બેકમા વીસહજાર રૂપીયાથી ઓછા ન હતા, બધા મેણે જાણે ક્યાં લગાવી દીધા કહે છે કે

દિવા કર્મમાં ખર્ચાઈ ગયા. દિસામ માંત્ર
જુ તો આંખો કાઢે છે ! દરતરની કુચી
પણ પેતાની પાસે રાખી છે. માંત્ર જુ તો
વાત ઉઘાડી દે છે મારી સાથે કાંઈ કાવદાનું
પત્રનું લેવાની રમત રમી રહ્યો છે અને બધ
એ લાગે છે કે હું ત્યાં આવું ને અહીં એ
બધુ લઈને ચાલતી પડે ! જમણાના માલક
આરો રહ્યા છે હું પણ જામમાં જમને
ચાલિયા પડી રહું, એમ કંઈક જુ જમણો
વેચાઈ જશે, તો રોકડા રૂપિયા, હાથ આવી
જરી એ કું નહિ રહું તો કોઠામ રૂપિયા
મને જોવા પણ ન મળે. ગોપીને સથે લઈને
આજે જ ચાલી જ રૂપિયાની વ્યવસ્થા કું
કરીશ "

જલપા "ગોપીનાથ તો કદાચ નહિ આવી
શે દાદાનાં દવાદાર મટે પછી કોણ
રહેશે ? "

રતન "હું મોટી વાર અહીં બેસી રહ્યા
કરીશ પણ તું આજે જ ન મિચારો ત્યાં
કોણ જાણે કેતી દશમાં હશે ! તો એજ
નિશ્ચય થયેને ? "

રતન મુનશીજીના ઝોરડામાં ગઈ, એટલે
રમેશ બાબુ જીને જણા થયા અને જોશ્યા
" આવો બહેન ! રમનાથ બાબુનો પત્તો તો
મળી ગયો "

રતન " એમાં અર્ધો વસ મારો છે "

રમેશ " આપની જ સલાહથી તો યશુ
હશે ! હવે તેને અહીં લાવવાની રીતર કરવી
એકાએક "

રતન " જલપા જમને પકડી લાવે !
ગોપીને સાથે લેતી જાય ! આપને એમાં
કાંઈ વાંધો નથીને લાગતો ? "

મુનશીજીને વધિ તો હતોજ ને તેપદ
ચાલે તો આ વખતે બહારના પણ દયાર
માણસોને વધુ એકઠા કરે પછી ધરના
માણસો ચાલ્યા જાય તેથી કેમ વધિ ન
હ

હોય ? પરંતુ સમસ્યા એવી આવી હતી કે
તેઓ કાંઈ બોલી ન શક્યા.

કસકતોની સહેલનો આવો અવસર મળતાં
ગોપી કેમ પુણ્ય ન યાય ? વિશ્વ વાર દિવમાં
જળી રહ્યો હતો વિધાતાએ તેને નાનો ન
બનાવ્યો હતો તો આજે તેના કંઈ ઉપર તરાપ
ન પડત ! ગોપી વળી એવો થયો કુશિયાર
છે ? ત્યાં જાય છે ત્યાં કોઈને કોઈ મીઠ
શુભાવી આવે છે હા, મારાથી મોટો છે એ
કેતી વિધાને તેને પસંદગી આપાવી છે

રાતના નવ વાગ્યે જલપા જવાને તૈયાર
થઈ માસુ-સમરાને પંજે લાગી તેમના આશી-
વાદ લીધા વિશ્વવર રડી રહ્યો હતો તેને
બળે લગતી, વ્હાલ કમળ અને મોટરમાં બેઠી.
રતન રોશન સુધી પહોંચાડવા આવી હતી

મોટર ચાલી એટલે જલપાએ કહ્યું
" બહેન, કસકતા તો બહુ મોટું ચક્રે છે.
ત્યાં કેવી રીતે પત્તો લામરી ? "

રતન " પહેલાં ' પ્રામિત્ર ' કાર્યાલયમાં
જવું ત્યાંથી પત્તો લાગી જશે ગોપીબાબુ તો
છે જ ને ! "

જલપા " ઉતરીશ ક્યાં ? "

રતન " ધર્મશાળા છે નહિ, હોટલમાં
રહેને ને, રૂપિયાની જરૂર પડે તો મને
તાર દરને મને તેમ વ્યવસ્થા કરીને
મોકલીશ બાબુજી આવી જાય તો મારા પર
લગે ઉપકાર થાય આ મહિલાસ તો મને
તોખાદ તોખાદ કરી મૂકશે. "

જલપા " હોટલવાળા અડમાસ તો
નહિ હોખે ? "

રતન " પ્રાથ જય પણ કુષ્ટતા કરે
તો કોઈ મારને જસ, કાંઈ પણ પૂછતી નહિ
કોઈ મારને પછી જ વાત કરવી (કમર-
માંથી એક જરી કાઢીને) આ તારી પાસે
રાખ કમરમાં છુપાવી રાખજે હું ન્યારે

બહાર નીકળું છું ત્યારે આ મારી પાસે રાખી લઈ છું. એનાથી દિલ ધણું મજબૂત રહે છે. જે મરું કોઈ જીતે છે કે, તે પહેલાં નંબરે તો કાયર, નીચ અને લંપટ છે, એટલું સમજી લેવું. તારી જીતની ચમક અને તારો મિત્રસ જોઈને જ તે કંપી ઉઠશે અને સીધા લપાઈને લાગી જશે. પરંતુ એવો પ્રસંગ આવી પડે કે તારે જીતના ઉપયોગ કરવો પડે તો તેથી જરા પણ ખચકામચ નહિ. જીત લઈને તૂટી પડજે શું થશે ને શું નહિ, તેની કદિ ફિકર કરતી નહિ. જે થવાનું હશે તે થવા કરશે.”

મલપાએ જીત લઈ લીધી, પણ તે કોઈ બોલી નહિ તેનું દિલ ભારી થઈ રહ્યું હતું. એટલી બધી વાતો વિચારવાની તેમજ પ્રજ્ઞાની હતી કે તેના વિચારથી જ તેનું દિલ બેસી જતું હતું.

રેશન આવી ગયું. કુલીઓએ સામાન ઉતાર્યો. ગોપી ટિફ્ટ લઈ આવ્યો. મલપા પત્થરની મૂર્તિ માફક પ્યોટકોમાં પર ઉભી રહી કેમ જાણે તે ચેતનાચૂપ થઈ મન દોલ ! કોઈ મોટો પરીક્ષા આપતાં પહેલાં આપણે પ્રમા થઈ જઈએ છીએ. આપણી બધીયે શક્તિ એ સમામની તૈયારીમાં રોકાઈ જાય છે.

રતને ગોપીને કહ્યું: “હાથીવાર રહેજે.”

ગોપી અહીં રેલવાયે ગદિનાથી કેસરત કરતો હતો. ચાલતો ત્યારે પણ મોઢું અને છાની જોવા કરતો. નંબરે જોનારને તો તે મને તેવો લાગે, પરંતુ તેની પોતાની નંબરે તે કોઈ જીતે જ થઈ ગયો હતો. દતો દામ્ય તેને એવું આશ્ચર્ય થઈ રશે કે તેને આવતા

જોઈને લોખ રસ્તામાંથી કેમ હડી નથી જતા, તેનાથી લાયકીત કેમ નથી થઈ જતા ? અક્કડ થઈને તે બોલ્યો: “કોઈ જરા પણ સુચા કરશે તો માથું જ ભાંગી નાખીશ.”

રતન હસી: “એ તો મને ખબર છે. સ્થૂં ન જતો.”

ગોપી: “એક પલક પણ પાકુ નહિ ને ! શી મગફર છે કે લિધ આવે.”

માડી આવી મન ગોપીએ એક કબજામાં પેસીને કબજે લીધો. મલપાની આંખમાં આંસુ ભરાયાં તે બોલી: “બહેન, આશીર્વાદ દે, કે એમને લઈને સુખરૂપ પાછી આવું.”

આ સમયે તેનું કુર્બાન મન કોઈ આશ્ચર્ય, કોઈ સદાશી, કોઈ બળ શોધી રહ્યું હતું અને આશીર્વાદ કે પ્રાર્થના સિવાય એ બળ તેને કોણ આપે ? બળ અને શાન્તિનો એજ અણ્ણ લંગાર છે, જે કોઈને નિરાશ નથી કરતો, જે સર્વની બાંધ પકડે છે. સર્વને બેડા પર ઉતારે છે !

પ્રજ્ઞાનની સીટી વાગી. બંને સખીઓ બેઠી. મલપા માડીમાં જઈ બેઠી.

રતને કહ્યું: “પહેંચતાં સાથેજ કાગળ લખજો.”

મલપાએ માથું હલાવ્યું.

“મારી જરૂર આદ્ય પડે તો તરત લખજો. સૌ કોઈ છોડીને હું આશી આવીશ.”

મલપાએ માથું ધુણાવી રીધું.

“રસ્તામાં રાતી નહિ.”

મલપા હેસી પડી; માડી ઉપરો ચૂકી

(અપૂર્ણ)

ઈનામી પ્રશ્ન

સંપાદક : ડૉ. ચરણસિંઘવી

						૫
						+
					૫	
				૫		

ઉપરનાં ચોગદાંમાં ૧, ૨, ૩, ૪, ૫, ૬, ૭, ૮, ૯ એ આકાશોએ એવી રીતે ગોઠવેલા છે, (આકાશ, ઉમા કે કલ્પરેખામાં) દરેક રીતે સરવાળો કરે યાજ, જે આકાશોએ એમાં આપવામાં આવ્યા છે, તેજ — સીમાં તે આકાશ સિવાય કોઈપણ લાઘનમાં એક આકાશો એ વખત ન આવેલો જોઈએ.

દરિદ્રાઈમાં રાખલ થયા મારેની શરતો

(૧) આ ઉખાણુની દરિદ્રાઈમાં માસિકમાં દરેક આઠાક તેમજ જે બહેનો પોતાના પતિ, પુત્ર, ભાઈ કે પિતાને નામે માસિક મંગાવતાં હોય તેઓ સર્વ બાજુ લઈ શકશે. સીમાંકોના કુટુંબની સ્ત્રીઓ પણ આ દરિદ્રાઈમાં બાજુ લઈ શકશે (૨) જવાબ લખી મોકલનારે પોતાનો આઠક નબર અથવા જણાવેલો આઠક નબર નહિ જણાવ્યો હોય તો દરિદ્રાઈમાં નામ રાખલ નહિ યાજ. (૩) દરેક મહિનાના ઉખાણુનો જવાબ તે પછીના બીજા મહિનાની આખર તારીખ સુધીમાં જમાવે અને એવી રીતે મોકલે આપેલો. (૪) તત્ત્રીનો નિર્ણય છેવટનો ગણાયો કારણકે સવાળ જવાબ કે પરિણામના બ્યાજબી-જેરબ્યાજબીપણા વિશે વધી સઘ સમજો નહિ. (૫) માત્ર ચોટદાઈમાં લખેલા જવાબોજ સ્વીકારવામાં આવશે (૬) દરિદ્રાઈના જવાબ સાથે માસિકને લગતો કોઈ પણ જાતનો પત્રબ્યવહાર કરવો નહિ, કરવો હોય તો દરિદ્રાઈના જવાબના કાઢ સિવાય બીજા કામગીરી કરવો.

સમાલોચના

હિતોપદેશની વાર્તાઓ: ભાગ ૧ એ અને ભાગ ૨ એ લેખક શ્રી ચન્દ્રસેન મળીસર એક મૂલ્ય દોઢી છે આના

શ્રી સવાળ બાલકાનમાળાના પુષ્પ ૬૧ અને ૬૨ તરીકે પ્રકટ થયેલ છે એ પુસ્તકો બાલકાનમાળા અવકાશી અને બાલસાહિત્યના બહુવા લેખક શાંક ચન્દ્રસેન દ્વારા લખાયા છે આ મહિમાના બાલકાનમાળા અને 'બાલકાન'ના ત્રી તરીકે તેમજ લખ્યા સમય સુધી "બાલકાન"ના ત્રી તરીકે એ ભાષાને શુભ શાલના બાલસાહિત્યની સુદર સેવા કરી છે, અને બાલકા દોરે દોરે વધે એવા અને પુસ્તકો તેમજ અલાર પહેલા લખ્યા છે મૂળ રાજકુમારની દાવા બતાવે એવી મૂળ સરકાર "હિતોપદેશ"ની આ વાર્તા શાંક ચન્દ્રસેન એવી સરકાર અને સારી સાધના અર્થે લખી છે કે આ પુસ્તકો બાલકાને અત્યંત પ્રિય થઈ પડશે અને જ્ઞાન સાથે જ્ઞાનક આપશે શાલના બાલકાના જ્ઞાન-જ્ઞાનક વધારના ઇચ્છતા માળાઓ આ પુસ્તકો બંધર પહેલી વડે વચાવી દેશે

સુખ-વાસ સેના: શ્રી મંજુલાલ ર. મળમળ-સર મૂલ્ય છે આના

કપરોત મહાનમાળા આ પુસ્તક ૬૬ પુષ્પ છે એના લેખક શ્રી મંજુલાલ મળમળની મળમળી સાહિત્યની સેવા બહુમતી છે, આસ કરીને પ્રચીત સાહિત્યના સંશોધનમાં એમણે સારો દિરસો આપ્યો છે આ પુસ્તકમાં મહાભારતના અશ્વમેધ પર્વમાં આવતી બહુવા બાલકાનમાળાના સવાળ લખાયા છે આ પુસ્તકો વિવિધ બાલકો છે કે જેમને એમ પ્રેમ નહીં સુખના આપવાનમાંથી ઉતારા આપી-આપાને તેની સાથે એક થઈ જાય

અત્યંત રસમય બનાવી છે બાલકાના મળમળ પર વાર્તા બહુ સહેલાઈથી અસર કરી શકે છે અને તે કારણે આ વાર્તાના બાલકાનમાળા સહેલાઈથી બાલકો પાસેથી અચેત્ત સાહિત્યમાં પ્રસિદ્ધ કવિઓની કૃતિઓ બાલકાને રૂચે એવા સ્વરૂપમાં ઉતારવામાં આવે છે આ માળાના સવાળોએ શુભશાલી બાલસાહિત્યની વૃદ્ધિ માટે એ માર્ગ સ્વીકાર્યો છે તે માટે તેમને અભિનંદન થાય છે

સતી: લેખક શ્રી મૂળક આશારામ મળમળ, મૂલ્ય છે આના

આ પુસ્તક કપરોત માળામાં ૬૪ પુસ્તકો છે કેવાસપતિ મળમળ એક રૂપ પ્રત્યક્ષિની પુત્રી "સતી"ને પરણ્યા હતા પિતાના ધાર્મિક વેતન થઈ સતી થઈ પતિ સાથે ધાર્મિક બન્યા રૂપને પિતાના વેતનવત્ અભિમાન હતું તે સમય નિઃકા મળે એમ પિતાને પેર મહા-વક્ત્ર માંથી તેમજ શકર અને સતીને તેમજ નક્ષિ-વક્ત્રોતથી સતી મળ્યા પછી ત્યા પતિની નિઃકા સમિતી એમણે દેહલાલ કર્યો સતી પાછા વિમાન મળે ત્યા પાછા રૂપે અવતર્યા અને મહાદેવને વર્ષા આ પૌરુષિક કથાને લેખકે બાલકાના કપરોત માટે સરજી લખાયા આ પુસ્તકમાં ઉતારી છે, પતિના માનને માતર સતીએ આપેલા અભિ-માનને લીધે પતિ પ્રેમને વચ થઈ ને શ્રી પતિ પાછા દેહલાલ કરી તે પછી 'સતી' કેવાસપતિ, 'ધાર્મિક' થઈ 'સતી' થયાનો રીવાજ પડ્યો હતો, ને શાંકસતીએ બધા કારણો, એમ ઉતારી અને એમણે પતિ પાછા દેહલાલ કર્યો કાપડા મળે છે આપણા ધાર્મિક જીવન સાહિત્ય આ પ્રકારે બાલકો માટે સુખમ કરવા માટે મળમળ સવાળોને અને મળમળ આપીએ છીએ

વેકનો વાર્તા: લેખક શ્રી સમસાધ પૂજક

નવાં વરતો લેખક: શ્રી ગિજુભાઈ. પ્રકાશક: શ્રી. દક્ષિણામૂર્તિ પ્રકાશનમંદિર, લાલનગર મુલ્ય: દરેકનું દોઢ આનો

બાલસાહિત્યમાં શ્રી ગિજુભાઈનું નામ ભણીતું છે. હવે તેા દરેક ગુજરાતી બાળક એમને ઓળખે છે. એમની જેમજેમ દેહલ પ્રકટ થતા બાલસાહિત્ય ગ્રન્થના આ નંબર ૧૦ ને ૧૧ ના બે પુસ્તકો આવતા પુસ્તકો જેવાં જ ઉપયોગી, આનંદદાયક અને જ્ઞાનપ્રદ નીવડશે. ખેલો પુસ્તકમાં શ્રી પાંડે મામડામાં વેઠેના ત્રાસ ફેટલો છે તેનો વાદરથ ચિતાર આપ્યો છે. મામડાની મરીબ પ્રભ એ વેઠના કાર નીચે ક્યારાઈ રહી છે. લામણીદિન અમલદારો પોતાની સ્થિતિનો દુરપયોગ કરી પ્રભને રાખે છે રક્ષક થવાને બદલે લક્ષ્ય બને છે શ્રી સોમાલાલનું ચિત્ર આ ત્રાસને મૂર્તિમંત કરે છે શ્રી ગિજુભાઈ “ નવાં વરતો ” દ્વારા બીજા પુસ્તકમાં પ્રાણીશાસ્ત્ર, ઇતિહાસ, ભૂગોળ, ધર્મ આદિ અનેકવિધ વિષયોનું જ્ઞાન બાળકોને સહેલાઈથી કેમ આપી શકાય તેનો ઉત્તરો બતાવે છે.

આગળ વચ્ચે ત્રીજી ઓપડી: લેખક: શ્રી ગિજુભાઈ મુલ્ય: બે આના પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે.

અક્ષરજ્ઞાન થોળના આને તેા આખા ગુજરાતમાં ભણીતી થઈ છે. મરાઠીમાં પણ એવું અનુકરણ થયું છે એ થોળનાને અંગે આ પુસ્તકની રચના થઈ છે. થોળનાને અર્પુ સંકલ્પતા મળી છે અને એના આશ્રયે અવશ્યાસ કરનારાના વાચનનો વિકાસ કરવા આ પુસ્તક લખાયું છે. નાના નાના સરળ પાઠ દ્વારા ગ્રામ્ય જીવનની અનેક રીતે એમાં જાંખી યાજ છે છેલ્લો પાઠ “ મામની નિશાળ ” યુવાન ઉપતીએને માર્ગદર્શક થઈ પડશે દેશની સેવા કરવા ઇચ્છનાર ઉપતી એક એક મામડું લઈને બેસી ભજ તેા દેશના જીવનમાં જલદી પલટો આણી શકાય હિંદની ૮૦ ટકા ઉપર પ્રભ મામડામાં વસે છે એ પ્રભનું જીવન જનવ કરવા આપણા બંનેશ લક્ષણા યુવક યુવતીઓ પોતાના સ્વાર્થ અને વૈસવ-લાલસાના બલિદાન આપશે તેા જ હિંદ પોતાના પ્રાચીન દિવસો પાછા બેઈ શકશે

બાળ નેપોલિયન લેખક: શ્રી ચન્દ્રસેન મણીયા કર વહ, પ્રકાશક: મેસર્સ સી. જમનાદાસની કંપની, ભુકસેલસ, મુબાઈ, ૨ મુલ્ય: બાર આના

“ બાલોદાન ” અને “ ગુણસુન્દરી બાલવિશા- મ ”ના તંત્રી લાઈ ચન્દ્રસેન આ પુસ્તકથી બાલ સાહિત્યમાં નવો ચીલો પાડે છે યુરોપના મહાત્મ વીર નેપોલીઅનના જીવનમાંથી બાલસાહ્ય પ્રસંગો વારવી બાળકોને રૂચે એવા સરળ શૈલિમાં અને સારી ભાષામાં તેમણે આ પુસ્તકમાં આપ્યા છે આ પુસ્તકની “ ઓળખાણ ” આપતા શ્રી. ગિજુભાઈ સાચુ કહે છે કે “ યરિત્રવાચન બાલ્યકાળમાં ને અસર કરી ભય છે તે બીજે કાળે લાગશે જ કહે છે વીર બાળકોને, દવાણી બાલકોને, દેશપ્રેમી બાલકોને નેપોલિયનનું યરિત્ર સ્નેહે એ થશે અને તેમનામાં રહેલા તે ધત્વેને વિકસવાની મદદ કરશે. અને તમામ બાલકો નેપોલિયનને એક અથવા બીજી રીતે વધારે લેશે. ” શ્રી ગિજુભાઈની સાથે અમે ઇચ્છીએ છીએ કે ગુજરાતી બાલસાહિત્યમાં આવા યરિત્ર મંથોની ને બોટ છે તે પૂરવા લેખકો અને પ્રકાશકો સહકાર સાધે.

બાલકકથા. ભાગ ૧ લો: અનુવાદક શ્રી દેવદત્ત નારાયણ ટિંબક. મુલ્ય: આઠ આના.

લાઈ ચન્દ્રસેન મહે ભલક કથાઓ-સમવાન ત્રીતમખુલના આવતા જન્મેની કથાઓ બાળકો માટે સરળ ગુજરાતીમાં લેવારી છે. આ પુસ્તક લાઈ ચન્દ્રસેન કરતા મુળ પુસ્તકનો મરાઠી અનુવાદ છે અને દક્ષિણી બાળકો માટે તે ઉપાય છે શ્રી. ટિંબકની ભાષા સારી અને સરળ હોઈ મુળની શુદ્ધિઓ ભળવી રાખે છે અમને આશા છે કે મહાશયના બાળકોને આ પુસ્તક થણુ ઉપયોગી થશે.

મધુખંડી: લેખક: શ્રી રમણીક કીસનલાલ મહેતા. મુલ્ય: ચાર આના

શ્રી મહેતાએ રચેલા રાસ-ગીતોનો આ સમ્રદ આપણા સાહિત્યના રાસ-સમ્રદના પુસ્તકોમાં સારો ઉમેરો કરે છે ગુજરાતના ને મધ્યા આશ્વા સારા રાસ-લેખકો છે તેમાં શ્રી મહેતા પણ એક

છે અને આ પ્રસ્તાવનાને કેટલાંક સામયિક પત્રોમાં આપર પહેલાં પ્રકટ થઈ ગયા છે આ માસિકના વાચકોને પણ એમાંથી સારા લાભ મળી ચૂક્યા છે એમના કેટલાક સહ તેા જ્ઞેનોમાં અત્યંત લોકપ્રિય થયા છે, નવરાત્ર પ્રસંગે મવાતા સાલગયા છે પ્રસ્તાવનાને એ સર્વ રાસનો સમર્થ ગુણવાતની બહેનો જરૂર આવકારદાયક થાયશે.

શિરીષ લેખક : શ્રી રમણલાલ વસન્તલાલ દેસાઈ, પ્રકાશક : શ્રી મૂળજીભેર સોમનાથ શર્મા, નંદાવન, રાવપુરા, વરોધા મુદ્રક રા. ૨-૮-૦

ગુજરાતમાં સામાજિક નવલકથાઓ લખવા માટે સ્વ. રણજીવરામ સમારક મુખર્જીશ્રી દ્વારા શેળવ્યોને કોર્પોરેશન પામેલા શ્રી રમણલાલની આ નવલકથાની બીજી આવૃત્તિ ગુજરાત જરૂર સદર્થ આવકારશે. 'શિરીષ' વાચકાની સાર્થક અને પહેલો પ્રક્રમ એ ધરાવે છે કે આ નવલકથાના બે મુખ્ય પાત્રો 'શિરીષ' અને 'સોદિલી' મા ફેણ શુદ્ધ ? કેટલાક પ્રસંગોમાં એમ લાગી આવે છે કે 'શિરીષ' સ્ત્રી નથી છે, તેા કેટલાકવાર 'સોદિલી' વા પ્રભુલ્ય હોવાનું સહેને માલમ પડે છે અને એકરૂર આ નવલકથામાં 'સોદિલી' વા પાત્રા-લેખન સર્વોત્ક્રમ અને કલાની દૃષ્ટિએ પણ અમને સ્ત્રીમાત્ર લાગ્યું છે 'સોદિલી' માં શ્રી રમણલાલે 'નૂતન સ્ત્રી' New Womanનું સચોટ દિવિચરન દાખ્યું છે અને 'સોદિલી' નેવી ગુજરાતલેખની કલ્પના એમના અનર્માં રમતી હોય એમ સહેને લાગી આવે છે કાલેર મુકુટાર, ચિત્રકાર વિભાકર અને લશ્મીના પાત્રો પણ એક એક આદર્શ રજૂ કરે છે અને નાતંત્રી મુખારે પણ નવલકથા વચિતાર ભૂટી શકે એમ નથી તેમયે વિભાકરની સ્ત્રીમહેન કાન્તા-લકશ્મીને નજારે પરિચય યાવ છે ત્યારે મુખા વિભાકરને પ્રસ પડે છે, "ભઈ ! હું તનારી બહેન સરી ગઈ ગઈ" એ પ્રસંગની સ્વાભાવિક કશ્મતા વાચકના ઉપર ધવળી અસર કરે છે આ ઉપરાંત શિરીષના પિતા ધર્મપાળનું ચારિત્ર નિરૂપણ, કનક, મુરીદીધર અને શિવમોહનના પાત્રો તેમજ ધર્મપાળના સ્વામીનાથ મુનીમને ભૂલી રાખે એમ નથી ગુજરાતનાં સૌન્દર્ય અરોઘ આવેળવાની શ્રી રમણલાલની આપના વિશેષ અને વિશેષ જાન્યજ રીતે વાચક એવી આશા કરીની

અમે સારાંપરજન પુકા આ નવલકથાને સત્કારીએ છીએ.

ધરદીવડી . લેખક શ્રી, સસર્વંત પદયા : સોલ એન્ટર : કુમાર કાર્યાલય, રાવપુરા, અમદાવાદ હિંમત આઠ આના.

કુજરાતના સર્જન નાટિકા લેખકોમાં સાધ પરાવત પંદયાનું સ્થાન હવે ચોક્કસ થઈ ચૂક્યું છે આમાં ધરદીવડી, સાકરનો રોષનારો, રોલવા હુમર અને માડીલયા એ ચાર નાટિકાઓ સમ-હાઈ છે આમાંની છેલ્લી 'માડીલયા' અમે 'કુમાર' ના સાર્તાકમાં વાચી ત્યારથી જ તેણે એવી મુદર અને સચોટ ણાય પાડી છે કે આ સમર્થમાંની બીજી નાટિકાઓ, એની હરોળમાં આવતી હોવા છતાં, 'માડીલયા' આ સમર્થની જ નહિ પણ શ્રી સસર્વંતની બીજી ધલ્લી નાટિકાઓમાં પણ ધલ્લી ઉપરો નંબર લઈ ભવ્ય એવી લાગી છે. 'માડીલયા' મા અનાય બાલકોની, અને જનાવાશમની સખ્તાઈની ને વાસ્તવિકતા જણાય છે તે લાઈ યસવંતનાં જુદા નિરીક્ષણનું પરિણામ દર્શાવે છે 'ધરદીવડી'માં માતાવિદેહી જાઈમહેનના જુદા નિર્મળ પ્રેમની ળાખા કાણ છે અને 'સાકરનો રોષનારો' બાળમાનસને બાળકની હસાસાને, ચૂરી નાખનારા પિતાને જાણ કરવાને સર્જન પ્રયત્ન છે 'રોલવા હુમર'માં મિતિભરી લાગના આલેખાઈ છે આ નાટિકાઓ બાળકના જાગ્ય છે અને વાંચકોસંલોભા કે અન્ય પ્રસંગોએ એ નાટિકાઓ સર્જનાથી જાનવાજ એની કલાત્મક એની લખાવર છે લાઈ યસવંતને આ કૃતિ માટે ખસિનદન આપ્યા વિના અમે રહી શકતા નથી.

નાણાપૂરી અને બીલાં નાટિકા લેખક. શ્રી રાચિવદન મહેતા, સમરસેટ સ્ટોફ, કેમ્પ, કરાચી. મુદ્રક આઠ આના.

નાટિકાઓ સર્જક અને લાઈ રાચિવદન મહેતાની કલા પરત્વે વિદેશભરી પ્રસ્તાવના લખવા શ્રી રોલવરાવ મોડે લાઈ રાચિવદન મહેતા એજ શ્રી ઇન્દુલાલ વાધા એમ જણાવી રીધું છે પણ આમ બંદા નહીં ધણી વખતસે રાખવાની વાચકો જણાવામાં પડે છે એટલે હવે એ પદ્ધતિ લાઈ ઇન્દુલાલ દુકાવે "એવી આપરી વિનંતિ છે

આ સમઢેમાં અપજ માનવતા, નારાયણી, અને ગોપીબાણા એ ત્રણ નાટિકાઓ છે. એમાંની 'નારાયણી' અમારા પર સૌથી વધુ છાપ પાડી રાહી છે. 'નારાયણી' યાદગીર અને શીલ વડે મળી અને પવિત્ર ત્વ મૂર્તિ સમી ઉચિત રીતે આલેખાઈ છે માનવ જીવનના જંગમ અવ્યાસને પરિણામે 'અપજ માનવતા' આલેખવાનો પ્રયત્ન સફળ થયો છે બડખોર નંદુ એની વિનયશીલતા અને ત્યાગરૂપિણે પરિણામે સારી છાપ પાડી છે. અને 'ગોપીબાણા' આ ઉમાનો 'જનવને ઉદ્ધારવાનો નિશ્ચય અને તેમાંથી પરિણમતી કાર્ય' પરાયણતા 'હૃદય સ્પર્શે' એવાં છે ભાઈ યશિવદને ત્રણે નાટિકાઓમાં " હરેક પાત્રોને એવો કાંઈ વિશિષ્ટ ગુણ પકડીને તેને " ખીલવ્યો છે " ભાઈ યશિવદનની કલામાં જનિ છે સારી જે છે તે એટલે સુધી કે કાંઈ વખતે તેમની કલામાં અવિજનિતો આદ્યેષ મૂકવો પડે' એમ શ્રી ડોહરાય મંત્રક કહે છે તે સાચુ છે છતાં એટલું કહેવું પડે છે કે આ નાટિકાઓ દરેક કરતાં કાવ્ય વધારે છે. દરેક નાટિકાઓ તરીકે આ સફળ નહિ થાય એવો અમને લાગે રહે છે. શ્રી 'યશિવદનની' કલાનો આ પ્રથમ આવિર્ભાવ, ગુજરાતમાં આવનાર પામશે એમાં યા નથી

પ્રણયકાવ્યોઃ પ્રયોજક શ્રી રમણલાલ નર-હરિલાલ વકીલ બી એ માહન્ટ પેશન્ટ, અધીરી; કિમ્મટ હોટ રૂપીયો.

પુસ્તકના નામ ઉપરથી જ એમાં પ્રણયના કાવ્યો છે એવું સ્પષ્ટ સૂચન થાય છે અને એની પ્રસ્તાવના વાંચતાં લેખકનાં મતંબો, અકપતા અને અવગણ સમગ્ર યાત્રા છે લેખક પોતે સ્વીકારે છે કે " આમાના કેટલાંક કાવ્યો મને સતોષવા નથી; કવિત્વની મરોહીએ યદાવતા એ અધુરો-પ્રાપ્તિમાં છે, એ હું જાતેજ સ્વીકારી લઉં છું. પરંતુ પ્રત્યેક કાવ્યમાં પ્રણયજીવનના અનુભવ, ભાવ વિચાર કે તર્ક છે એટલે એ કાવ્યોનો નારા કરી પ્રણયજીવનનું એકાદ પલ્લ-અપલ્લ, કાંપુ છતાં જીવન-પાટ ફાડી નાખવા હૃદય ના પાડે છે. " લેખકનું આ દક્ષિણી અવ્યા પછી, આ સંપ્રદાય કેટલેક દેશોએ રહેલી ક્યારા તરફ આરાધન કરવાની અવધાનકારની ફરજ છે.

પ્રણયનો વિષય એટલો ભણો લોકપ્રિય છે કે હવે એમાં નવું કાંઈ કહેવા જેવું રહ્યું નથી. છતાં શ્રી. રમણ વકીલે આમાં સારી સફળતા મેળવી છે. વિષયનું મર્યાદિત ક્ષેત્ર હોઈ, એમાં એને એક વાત જુદા સ્વરૂપમાં વારંવાર કહેવા જેવું કેટલીકવાર બને છે અને એમના આ પ્રથમ પ્રયા-સમાં સામાન્ય રીતે કાવ્ય લેખ એ સંસ્કૃતિ છે સૌ પસંદના અને તે જાંમાં રચાયતાં કાવ્યોને એમણે સોનેટ કહ્યા છે. પરંતુ હરેક જાં સાથે સોનેટનું નામ એડવામાં અમને તો કાંઈ અર્થ લાગતો નથી સોનેટ કાવ્ય પ્રારંભી રચનામાં એમને સફળતા મળી છે આ આખા સમઢેમાં અમને ૩૪ મા પૃષ્ઠ પર 'સૌભાગ્ય' કાવ્ય સર્વોત્કૃષ્ઠ લાગ્યું છે એમાં રહેલી કાંઈ લાવના કાંઈને પણ આદ્ર ક્યાં વિના નહિ રહે. એ કાવ્યનાં દીપ્તિમાં લેખકે લખ્યું છે: " મનોરંજન નામના મરાઠી માસિકમાં વાંચેલા એક કાવ્યનો આ સ્વતંત્ર અનુવાદ છે. મૂળ કરતાં અનુવાદ સુંદર છે એમ એક મિત્રે કહેવું-હું' પણ એમ માનું છું ખરો. " આવી દીપ્તિ કરવા કરતાં જો લેખકે એ મૂળ મરાઠી કવિતાને જ દીપ્તિમાં ઉતારી હોત અને તેની સાથે આ કૃતિને સરખાવવાની વિવેચ-કાને તક આપી હોત તો દીપ્તિમાં લાવવા જતા આત્મ પ્રયત્નનો જ અતિરેક થઈ ગયો છે તે ન વાત ગુજરાતમાં કવિતા સાદિત્વપણ આ સંપ્રદાય એક યુવાન કવિતા પ્રવેશ થતો જોઈ અમને આનંદ થાય છે.

પ્રતાપ. રીપોસ્ટરી અંક: ત્રીજો શ્રી કાલિદાસ શેલવ, કલુપીક, સુરત કિમ્મટ ૦-૮-૦

'પ્રતાપ'ના આ વર્ષના દીવાળી અંકમાં ગુજરાતભરના સારા સારા લેખકોના, રાસ, લેખો, વાર્તાઓ વગેરે છે. શ્રીમતી ચંદ્રિકા પાઠકજી, શ્રીમતી જયમનમોરી પાઠકજી અને સી. લક્ષ્મીલા પારેખ એ ત્રણ બહેનોનો ફોનો નેરો અને આનંદ પામ્યા છે અકમાં વાચનલોચ થતી સારી લેખાવલિકો પ્રકટ કરવા માટે ત્રીજીને અભિનંદન થો છે.

'સુલક્ષ્મદેવી' રીપોસ્ટરી અંક: ૧૦ ત્રી-શ. નરહરિલાલ હમ્મજામ દેસાઈ, એડીન્ડેન સકેલ, કોટ, મુંબઈ ૬.

'સુલક્ષ્મદેવી' સાપ્તાહિકનો આ વર્ષનો

દીપાંતરણી આ ૬ ફર વર્ષની માર્ક આ વરસે પણ સાદિત્યનાં ભર્યાં ભર્યાં આમે સપરના વિવિધ લખણોથી સરપૂર છે નાર્તા, ઇતિહાસ, વલ્લહાન, વાસ્તવ, પ્રાચીન સાદિત્ય વગેરે સુબધી સેવો ખસ અવગણના નેના છે કાન્યેમાં પણ વિવિધતા લાવના ઠીક પ્રધાસ થયો છે. આ અંકમાં અજાણના કોઈ પણ અંક કરતાં વિશે વધુ પ્રમાણમાં આપનામા આવ્યાં છે, તે સામાન્ય વાચકની પસંદગી પામ્યા વગર રહેશે નહિ વિશેનો મોરો ભાગ માહિતીદાતાં તેમજ સામપૂર્ણ છે. આ અંક સપરથી અને તેનાં લખણો: સપરથી ભૂલી શકાય છે કે કુલવાલી માત્ર ભૂલુ સાદિત્ય કે જુની દક્ષિણ સાદિત્ય પાસે છે એ માનવતા આધાર વગરની છે રસિયા સુબધી એ સેવો અને સામયિક વિશે તેના કદાચરુ રૂપે ગણાવી શકાય

મુલકે ત્યાગમૂર્તિ' અંક તરી' શી કુની-
લાલ પુ સાલ, કરમ્લુ કિમત આલ આના

વિધવાઓને મદદના માધોલએ ત્યાગમૂર્તિ' નું બિરુદ મળી લખિત રીસે આપણે ૭ અને તેથી વિધવાઓ સુબધી અને માહિતીપૂર્ણ અને વાચન શીલ્પ અંક નામ ત્યાગમૂર્તિ' અંક અપનામા તરીએ ઓલિત્ય નળવ્યુ છે આપણા સમાજના વિધવાઓની દયાનો વિવાર આપણા સેવો, નાર્તાઓ કુંદલ બેલ છે આખોયે પ્રસ સમાજની ગરીબ વિચારણા માની છે કે 'કુલ' ના તરીએ આવો અંક કાઢવા માટે કન્યવત્ર મટે છે.

શ્રીશકિતના ગૃહબ્યવસ્થા અંકમાં અજાણની બહેનોને સપરથી વાલ એવા મળુ સેવો છે તેમાય વલસીના કુશાની મદદતા દર્શાવનારો, ખાનને લવતો, થર ખર્ચના દિલાખ રાખવા સુબધીને, રસેમાંની સામાજ દર્શાવતા

એ સેવો મળુ સાલ છે. અધેશિમમા ગૃહબ્યવસ્થા કવી છે તે દર્શાવનારો તેમ પણ માહિતીપૂર્ણ છે પૂઠા સપરતુ ચિત્ર ન્યાય શીલતુ નથી. ચિત્રકર આકૃતિઓ સારી કોરી શકવા નથી અને એ છાપવામા સાહીનો યેગ નથી ભમ્યો. ૬ અંગિકા મુરધરનુ ચિત્ર સાર છે.

પાટીદાર તની શ્રીમતી વિમળાબહેન પટેલ, પાટીદાર મંદિર, આણંદ.

શક્તિ માસિકેનાં આગળ પડતુ રવાન કરાવનાર 'પાટીદાર' નું વત્ર લાલમાં શ્રી નરસિંહ-ભાઈની જિજ્ઞાસીને 'અને તેમનાં પુત્રી શ્રીમતી વિમળાબહેનના લાલમાં છે મહ લાલ વખતે પણ શ્રી. નરસિંહભાઈના નેજામન દરયાન તેમણે કુશલતાથી વત્ર ચલાવ્યુ હવે 'પાટીદાર' માં સ્પષ્ટ પ્રત્યોગી થર્ચ વિલક રીતે મળ છે અને કદામ વિચારણાં એ પ્રેર છે શ્રી નરસિંહ-ભાઈ નેના નિદાનને લાયે લાલીમ પામેલા તેમના પુત્રી પત્રમાત્રમા થલ પાયો એવી અને અભ્ય-ધનાં કરીએ છીએ.

લીલ સેવામડળ કાલેડ, નેક મો વાલિકે હેવાલ દિનભરમા ભૂલીતા થયેલા મુખસિલ દક્ષિતમેલક શ્રી કદરખાપાની સેવાનું ચિરંજીવ ફૂલ તે આ સર્યા છે ભોલ જેવી અત્યંત પગલ કામમાં તેમણે આ સંર્યા દારા ને સેવા કરી છે તે તેમની પ્રવૃત્તિ મુલ પરિણામ છે આ મડગને આર્થિક સહાયની મળી નર રહે છે તે પૂરી કરવી એ કુશાલતાનાં મનિક માલ બહેનોનું કન્ય છે

સ્વીકાર (૧) સત્યપ્રમાસ અને સ્વરસને દીપાંતરણી અંક (૨) શ્રી કમનવરી સુતિમ-મદ, મુલાકાતે સાલમે વર્ષિકે હેવાલ (૩) શ્રી નરિવાલ ખાલવા શ્રી જ્યોતસાળાનો ૧૨ આસને દીપાંત.

વિવિધ મહિલા પરિષદો

કુળવહી અને સમાજસુધારાની કલહની મહિલાઓની સાતમી પરિષદ ત્રણ માસમાં આમરેલી, મહાબારી ચેરોરીયલ હોલમાં એ ઓમ્મી માલિની સુખચનકરના પ્રમુખપદે મળી હતી.

શ્રીમતી ખદીલ સદી તેયમજીએ આવકર આપતાં નજીબુ કે " સ્ત્રીઓની સ્ત્રીઓના હક્કોની સારામાં સારી દિશાવતી છે, તેથી દિંદની મહિલાઓના શિક્ષણ અને સમાજનિવસક પ્રશ્નોની વિચારણા માટે એક મધ્યસ્થ સંસ્થા સ્થાપ કરવાની ધણી નરર છે. આ દેશમાં સ્ત્રીજનવહીના પ્રચાર સાથે આવેલી વિશાળ દષ્ટિ અને હુનીયાના સુધારેલા દેશોમાંની સ્ત્રીસ્વાત વ્યતી ચળવળને પરિણામે દિંદની સ્ત્રીઓને પોતાના હક્કોત્ત બાન થાય છે. થોડાક વર્ષો ઉપર સ્ત્રીઓ અવાજ આ દેશમાં નસાય સમજાતો ન હતો. પરંતુ શિક્ષણના પ્રચાર સાથે આજે સ્ત્રીઓને પોતાની નતિની સેવા કરવામાં આમજ આવતી આપણે તેજ સમીએ જીએ. "

ડૉ. મીસીસ માલિની સુખચનકરે પ્રમુખસ્થાનેથી નજીબુ કે.

" માત્રી દષ્ટિએ આજે આપણી સમસ વિચારવાના પ્રશ્નો આ છે: (૧) દિંદના ભાવિ બંધારણમાં સ્ત્રીઓની ફરજત, (૨) સ્ત્રીઓની આર્થિક સ્વતંત્રતા. જે આપણે દેશની ધારાસભામાં પ્રવેશ મેળવવાં અને આપણને આર્થિક સ્વતંત્રતા મળે તો બીજા ભાષા પ્રશ્નોનો હલ કરવામાં આપણને નવાય મુશ્કેલી પડવાની નથી.

અખિલ ભારતીય મહિલા પરિષદે પુષ્કરવદના સર્વને મતાધિકાર આપવાની સર્વાગ્રમતે મારફતી કરી હતી. આપણને કાયદેસર પુરોના નેવડ ન મતાધિકાર આપવામાં આવેલો છે; છતાં બચવહાર રીતે ધણીય થોડી સ્ત્રીઓ મતાધિકારનો હક જોતવી રાખે આવકારે ચિંતકતની હાથકાતના

ધારણે મતાધિકારનો હક રખાયે છે અને સામાન્ય રીતે સ્ત્રીઓને સ્વતંત્ર ચિંતકત કે આવક હોતી નથી એટલે તેઓ આ હક જોતવવાથી ફર રહે છે. એટલે પુરુષ મતાધારેની સરખામણીમાં સ્ત્રી મતાધારેની સંખ્યા ઘણી ન જોઈ રહે છે.

સ્ત્રીઓની આર્થિક સ્થિતિ નેતા, ન્યાયી મિત્રકતની હાથકાત ઉપર મત આપવાનો અધિકાર રહેશે ત્યાંમુધી 'સી મતાધારેની સંખ્યા વધવાની નથી.

પણી ધારાસભાઓમાં સ્ત્રીઓ માટે અનામત નજાએ રાખવાનો પ્રશ્ન આવે છે. આમાં પણ પરિષદે કોઈ પણ નતની નજાએ અનામત રાખવાની બાબતનો વિરોધ કર્યો હતો.

કોઈ પણ નતના કોમ કે સાતિના જોડાવ વિના એકસંધીથી કામ કરવા માટે આપણે મમર જીએ, પરંતુ વડા પ્રધાને આપણે કોમી ચુકાદો, જે તે અમલમાં આવશે 'તો સ્ત્રીઓનાં દષ્ટિબિંદુને ફેરવી નાખી તેમને કોમી ધારણે વિચારવી કરશે અને તે કોમી જોડાવને આપણે ફર રાખવા મથીએ જીએ તે કોમી જોડાવ સ્ત્રીઓમાં પણ વ્યાપક બનશે.

સ્ત્રીઓ અને આર્થિક સ્વતંત્રતા

સ્ત્રીઓની આર્થિક સ્વતંત્રતા એ એક સૌથી અગત્યનો પ્રશ્ન છે આજે ઘણી જોઈ સ્ત્રીઓ આર્થિક રીતે સ્વતંત્ર છે જે મળે નહિ, ત્યાં સુધી સ્ત્રીઓ કોઈ પણ પ્રકારના સુધારા આમજ વધીને કરી રાખાર નથી. આને માટે આપણે, સ્ત્રીઓને અત્યંત અન્યાયકતા હાલના વારસા હકમાં સુધારે કરવાની નરર છે. વડા ધારાસભામાંથી દિંદુ વિધવાઓના વારસા હકનો ખરો હકી મળે છે, જે નતાવે છે કે સ્ત્રીઓ દષ્ટિબિંદુ રાખ કરવા માટે વડા ધારાસભામાં સ્ત્રી પ્રતિનિધિ હોવાની નરર છે.

પ્રાથમિક શાળાઓમાં ઊઠરીઓને ફરજિયાત શારીરિક કેળવણી આપવાનું કાર્ય ઉપાધી યેવા માટે એક સમિતિ નીમવાની હું સૂચના કરું છું. કોઈએનાં ફરજિયાત શારીરિક કેળવણીનો યુનિવર્સિટીએ સ્વીકાર કર્યો પરંતુ એ આપણે એને અસરકારક ન બનાવવી હોય તો એને યરઆવળી ન અમલમાં મૂકવી જોઈએ.

ફરજિયાત પ્રાથમિક કેળવણીનો પ્રશ્ન પણ એટલો ન અત્યંતનો છે એના ઉપર ન આપણી બાધિ પ્રગતિનો આધાર છે વળી અસ્પૃશ્યતા નિવારણનો સામાજિક પ્રશ્ન પણ આપણે માટે અત્યંત અગત્યનો છે આ અનિષ્ટ તાત્કાલ કરવા માટે આપણે કેટલું વ્યવહાર માર્ગ શોધવો ન રહ્યો છેકે કોમી એકવાનો પ્રશ્ન પણ આપણી સમક્ષ છે આપણે પત્ની, માતા અને બહેન તરીકે સુશૃલ-આન્વિતો સદેશ પુરોને પહોંચવાનો છે "

પહેલો દશવ દિવસ વિધવાઓને વારસા હક્ક આપવાના માર્ગના સિદ્ધાંતને રોકે આપતો અને દેશભરની ઓછાને આ મિલકતના હક્કનો કાલેસર સ્વીકાર કરાવવાની યજ્ઞવળ કરવાનું જણાવતો પ્રમુખ રવાનેથી પસાર થયા હતા.

માસસલામા કેમો યેતલે ઓએ માટે ભૂદી જગાએ આનામત રાખવાનો વિરોધ કરતો દશવ પ્રમુખરવાનેથી મુમયો હતો. મોસ બહાદુરજીએ બીજારીઓનો પ્રશ્ન ઉપાધીકર તે માટે યોગ્ય ઉપાય યોજવા સરકાર અને યુનીસિપાલિટીને વિનવિ કરતો દશવ મૂંઝવે હતો તે મીસીસ નરમકર, મીસ રમકર, અને મીસીસ હીરાબાઈ તાતાના રોકાવો પસાર થયા હતા.

સો હંસાલદેવ મહેતાએ અસ્પૃશ્યતાની સંસ્થાનો સ્વતંત્ર વિરસકાર કરતો અને તેના નિવારણ માટે વ્યવહાર પગલાં લેવાની જરૂર સૂચવતો દશવ મૂંઝવે હતો તે રોકા મોસ હન્નિનીચરના રોકાવો પસાર થયા હતા.

આ ઉપરાંત અસરકારક પ્રચારનો દશવ કરી, અને અનિષ્ટ બાસ્તીય મહિલા પરિવહની આગામી લોક માટે પ્રતિનિધિએ મુદ્દલા બાદ પરિવહ વિસર્જન થઈ હતી.

દિંદની મહિલાઓનો લોભ

મોંચીમાં મળેલી સિમની મહિલાઓની પરિવહનાં પ્રમુખરવાનેથી લાહોરવાળા ઘેડી અખુલ કાદીરે દિંદની ઓએમા આવેલી બગવિતો ઉદ્દેશ્ય કરી જણાવ્યું કે રાજકારણના ક્ષેત્રમાં પહેલી દિંદની મહિલાઓએ જે દિમત બતાવી છે તેથી માત્ર દિંદ ન ચકિત થઈ નથી પરંતુ તેમના આત્મભોગે આખી સુધરેલી દુનિયાને ધમકાવી નાખી છે બાહ્યશિક્ષણ સબધમાં તેમણે કહ્યું છેડાઓને અપાય છે તેવી ન કેળવણી ઊઠરીઓને પણ અપાય છે પરંતુ ઊઠરીઓ માટે હુંકો પણ વધુ ઉપયોગી અભ્યાસક્રમ દોવાની જરૂર છે. હાલની શિક્ષણપ્રથા ન ધણી ક્ષતિવાળી છે અને તેમાં ધણી સુધારા કરવાની જરૂર છે પ્રયોગના માર્ગમાં ન ઓછાને પણ યા માટે જાગવામાં આવે છે ? ઓએ પોતે ન પોતાનું ધીવ સિદ્ધ કરી શકે એવા નવા માર્ગ તરફ તેમને યા માટે જાગવામાં નથી આવતી ? ઓએને કાલેસર વારસા હક્ક મળવાની ધણી જરૂર છે દિંદ અને મુરિદન મોના અપાને પરિધામે દિંદન વાતાવરણ વારવાર વિરમય બને છે રાજકીય પ્રગતિમાં પણ આથી દશવ નરે છે. તે બહેનો અને માણસો ધારે તે પોતાનાં બાળકોને આવા ભેદશાઓના ખવાલ સુધી ન લાવવા કે અને તે ન બાધિ અત્યંતના કરતા ધણી સાર બની રાકે.

સુ

ગુજરાત સ્ત્રી મતદાર મંડળ

અમદાવાદમાં તા. ૨ જા નવેમ્બરે, ગુજરાતની ઓ મતદાર મંડળની સભા શ્રીમતી સવિતાબહેન ત્રિવેદીના પ્રમુખપદે ભેતીબાઈ કાપડીઆ દોલમાં મળી હતી. તેમાં શ્રીમોએ સારી સંખ્યામાં હાજરી આપી હતી આ સભામાં ત્રિવે ગુજબની કરાવો પસાર કરવામાં આવી હતા.

(૧) આ સભા દિંદ કેમી કહેવાતા અસ્પૃશ્યો તરફ કરેલા અન્નધાને નજોડી કાદે છે અને આધીનએ આપેલી વતનો પુરતો લાભ લેવાની દિંદ કેમને વિનવો કરે છે

(૨) આ સભા શ્રીએને કેમો ગુજરાતમાં આપવામાં આવેલા એલાટેસ મતદાર મંડળોને

વખોડી કાઢે છે અને એમ માને છે કે સ્ત્રીઓ માટેના મતદાર મંડળો કોમીવાદ ઉપર રચાયા છે તે અચોક્કસ છે.

(૩) આ સભા ચારકા એકટને બમ ન થાય તેમજ બાળલગ્ન યતાં અટકે તેટલા માટે ચારકા એકટમાં સુધારો કરવા વડી ધારાસભાના સભ્યોને વિનવી કરે છે.

(૪) (ખ) ચારકા એકટને અમલ થાય તેટલા માટે આ સભા મેલફૂટોને વિનવતી કરે છે કે તેમણે આવા કેસોમાં ફેર ઉપરાંત સબજો પણ કરવી.

(બ) બાળલગ્નની આવી પ્રથા નાબૂદ કરવા આ સભા મુબદ્દા સુનીવર્સીટીને વિનવતી કરે છે કે પાર્લેમા વિદ્યાર્થીઓને કોલેજોમાં દાખલ નહીં કરવાનો અને તેમને શિષ્યવૃત્તિ નહીં આપવાનો ફરિયાદ કરવો આ ફરિયાદ યથા પછી પાંચ વર્ષે અમલમાં મુકવાની સૂચના કરવામાં આવે છે.

(૫) આ સભા એવા અભિપ્રાયની છે કે બધા દિલ્હીને લગતા કાયદામાં છુટાછેડા માટેની લગમ ઉમેરવી, અને લગ્ન તેમજ છુટાછેડા માટે સ્ત્રીઓ અને પુરુષોને સરખો ન્યાય આપવો જરૂર ઉમેરવી. આ સભા વડોદરા રાજ્યે લીધેલાં આવાં પગલાં માટે તેને ધન્યવાદ આપે છે.

(૬) આ સભાએ એવા અભિપ્રાય છે કે વિધવા વિવશદની પ્રાથમી બાળકોને મારી નાંખવાના અને ગર્ભપાતના લગભગ એકાદ થયે

(૭) આ સભા એવી ભલામણ કરે છે કે સ્ત્રીબાઈ અને અજ્ઞાનતાથી અવળે મારે થતી ગર્ભેલી ન્દાની બાળાઓ અને સ્ત્રીઓ માટે રેસ્ટ્રી હાઉસ બુલ્ડે બુલ્ડે ટેકાણે સ્થાપવાં મુબદ્દા અને વડોદરાને તેમજ આવા રેસ્ટ્રી હાઉસો માટે આ સભા અભિનંદન આપે છે.

(૮) આ સભા નોંધ લે છે કે સરકારે અજ્ઞાનતા નાબૂદ કરવા માટે ખાસ પ્રયત્નો કર્યા નથી અને તેથી સરકારને વિનવતી કરે છે કે તેણે મફત અને ફરજિયાત રીજવણી દાખલ કરવી. અને આમ-વત્રને માટે પુખ્ત વયે રીજવણી મળે એવાં પગલાં લેવા જોઈએ.

✽

મહિલા સ્વદેશી પરિષદ કમીશનર દિન્દી ખરીદો સહ તાકીની તથા માસમાં મહિલાઓની

સ્વદેશી પરિષદ કુમારી વિનોદિની નીલકંઠના પ્રમુખપદે મળી હતી. તેમાં શાશ્વત એકતા સ્થાપવા માટેના પ્રયાસો કરવા માટે પદિત માલવીયાજી, શ્રી શ્રીકૃતઅક્ષીને અભિનંદન આપતો, એકતા પરિષદમાં સ્ત્રીઓને ન આમંત્રવા માટે દિલ્હીમાં રહ્યાંવતો, બુલ્ડા મતદાર મંડળની યાજના સ્ત્રીઓ માન્ય નહિ રાખે એવી ચેતવણી આપતો, તેમજ સ્ત્રીઓને સ્વદેશી કાપડ વાપરવાનો આમદ કરતા ફરિયાદ યથા હતા અસ્પૃશ્યતા નિવારણનો પણ ફરિયાદ યથા હતો.

✽

કોલાખા મહિલા સમાજનું ૪ યુ વાર્ષિક અધિવેશન કુમારી બાલુલાઈ ખરેખર પ્રમુખપદે એકટાખરમાં બરાબર હતું. તેમાં ઊંડા ઊંડા સ્ત્રીઓ માટે પ્રાયમિક રીજવણી ફરજિયાત કરવાનો, ચારી-રિક તાલીમ ફરેક રાજામાં ફરજિયાત કરવાનો અને તેને માટે તાલીમ પામેલા શિક્ષકોને ફરેક રાજામાં રોકવાનો ફરિયાદ થયો છે. બાલલગ્ન, અસ્પૃશ્યતા નિવારણ, વગેરેને લગતા ફરિયાદો પણ યથા હતા.

✽

નાશિક જીલ્લા મહિલા પરિષદ એકટાખરની આખરે નામપુરની સ્ત્રીઓની કોલેજનાં પ્રિન્સિપાલ મોસીસ તાંબેનાં પ્રમુખપદે મળી હતી. શ્રીમતી નહિનીબાઈ ચાંદવડકરે પ્રતિનિધિઓને સત્કાર કર્યો હતો. શ્રીમતી તાંબેએ પ્રમુખસ્થાનેથી જણાવે કે કન્યાશાળાઓ કરતા ઊંડાસાઓની નિશ્ચાનોની સંખ્યા ઘણી ઓછી છે, એ બતાવે છે કે ઊંડાસાઓના શિક્ષણમાં ઘણાં સુધારો કરવાની જરૂર છે. હાલની આર્થિક તબીબે કારણે ઊંડાસા ઊંડાસા માટેની જુદી સંસ્થાઓ કાઢી નાખવી જોઈએ. આમાંથી સુધારાઓમાં સ્ત્રીઓએ અમલનો લાભ લાભવવાનો છે એટલે શિક્ષણ તરફ તેમને બેઠકાર રહેવું ન જોઈએ એવો તેમણે અસ્પૃશ્યતા નિવારણ માટે વિનવતી કરી હતી.

અસ્પૃશ્યતા નિવારણને લગતો તેમજ ૭ મી ૧૧ વર્ષના ઊંડાસા ઊંડાસા માટે પ્રાયમિક રીજવણી ફરજિયાત કરવાની ભલામણ કરતા ફરિયાદો યથા હતા.

✽

જાણકાર મહિલા પરિષદ' નવા માસમાં રિવેન્ડમ ખાતે યોજાયેલ કોન્ફરન્સના પ્રમુખપદે બાઈ હતી તેને આવશ્યકતા વચ્ચે મરજી આપવા માટે સી-સીએ મેરેજ એન્ડ પડવાની માંગણી કરેલો. મેરેજ ૧૭ મિ ૨૫ માટે જણાવી દીધી હતી. રાજ્ય પ્રમુખમાં સાચા હેરા પ્રમુખી બહેનો માટે જુદી સરવા સ્થાપનાઓ પણ હાથ ધરે છે.

❧

મધ્યપ્રાંત (રાજ્ય) મહિલા પરિષદ: મોરોજી આસપાસ કોમડી ચમુના હિરોજીનાં પ્રમુખપદે બાઈ હતી પ્રમુખબહેને પોતાનાં સાચા જીવન બોધેને જીવન પ્રયોગી સંધાઈ સમીક્ષા કરી હતી. તેમને અસ્પૃશ્યતા નિવારણ માટે આંદોલનની જાગૃતી વિધાન કરી હતી તેમજ પુણ્યવતી સરને, મત વિચાર અને બોલો આવડે થઈ હતો. પરિષદમાં ૧૦૦ બહેનોએ સાચા દીધી હતી. પરિષદે જગા કરેલો થઈ હતો. તેમાં ૩૨' યુનિવર્સિટીનો સ્પોર્ટ્સ મંચની સરકારને વિનંતિ કરેલો, પુણ્યવતી બોલેને બચીવ નિયંત્રણ ટિફળ આવવાનો અને બોલેને સતત નિવસનને જરૂર જાત આવવાના કરેલો થયા હતા.

❧

માટે મધ્યો પ્રમુખની મારે જાણવા કરેલો થયા હતા.

❧

લખનૌમાં જાવધ મહિલા પરિષદ: અખિલ ભારતીય મહિલા પરિષદની આગેવાની મુળે રાજીવે બેઠા લખનૌ ખાતે ત્યારે મી કોલેજીએ, કોમડી ૪. એમ. નામ્નાચીના પ્રમુખપદે બાઈ હતી કોમડી નામ્નાચીએ પ્રમુખ સ્થાનેથી મુખ્ય " અવધની મહિલાઓને પાઠો ફેરી અને પુરુષો મહિલા જાણનાઓ કરી નાખવા ને સાવચેત મુખ્ય છે તે માટે ફો તેમને અમિતજન આપુ પુ સામજીક, રાજનૈતિક અને નૈતિક શિક્ષણ આગળ આવતા હજીયુ મોઝ પાનુ રાષ્ટ્ર પોતાના અર્થ સાચને (સો બલિને) અર્થશિક્ષા, નિરક્ષર અને રાજામાં નાંદિ સખી થઈ મહાત્મા ગાંધીજી જેવા રાષ્ટ્ર વર્ધોથી જુને જુ સમાજ અને રાજનૈતિક કાર્ય કરી રજા છે અત્યારે તેમને પેટન ૬૫૨ સંક્રાંતિ બેઠા મોઝ સામાજીક કાર્ય મુખ્ય છે. જે સામાજીક પરિસ્થિતિમાં સતતજિમાં જુ ન જાં થાત એમના પ્રવલને પરિણામે વચ્ચે બલિયા દિનુમો અને અસ્પૃશ્ય વર્ગના દિનુમો દ્વારમાં દાગ મિલવો અવધનો પ્રથમ પ્રવલ કરી રજા છે મુલકબાનોને જુ બેઠો ન રીને અવધવવા

શ્રીઓએ હવે દેશના રાજનેત્રિક, સામાજિક અને નાજરિક જીવનમાં ભાગ લેવાનો છે તેમણે હવે પતિઓને આતુર અને સહાનુભૂતિ પૂર્વક સાથ આપવો જોઈશે એ બધી બાબત માટે આપણા ચુલ્લવન મુદ્ધારવાની જરૂર છે ”

પરિષદે, સચુક્તપ્રાતની ધારાસભામાં શ્રીઓના અનીતિ માટે યથા વેપારને ફાળી દેવા માટેના ખરડાને સંપૂર્ણ ટેકો આપતો, બાળજન પ્રતિબદ્ધક કાયદાનો અમલ સખ્તાઈથી કરવાનો, શ્રીઓ માટે શિક્ષણવર્ગો ફાળવ કરવાના વગેરે કાર્યો પસાર કર્યા હતા.

✽

કૃષ્ણાશ્રી મહિલા પરિષદ ગયા માસમાં શ્રીમતી આદિ પુદી વસુન્ધરા દેવી એમ. એ બી એસ. સી. (લૅવન) એફ. સી એસ. ના પ્રમુખપદે મળી હતી તેણે અસ્પૃશ્યતા નિવારણને ઓકરીએ માટે ફરજિયાત પ્રાથમિક કેળવણી ફાળવ કરવાનો, શ્રીઓ માટે કોલેજ સ્થાપવાનો અને શારદા કાયદાનો ભાગ કરનાર સામે ફાવો માંડતા રૂ. ૧૦૦ની રકમ અનામત મૂકવાની પ્રથા માંડી નાખવાનો, પડદાની પ્રથા નાબૂદ કરવાનો, વિધવા પુનર્લગ્નને

ઉત્તેજન આપવાનો તેમજ ફાયલાની પ્રથા નાબૂદ કરવાના કાર્યો કર્યા હતા.

આરબ મહિલા પરિષદઃ ઓક્ટોબર માસની આખરે બજાઈમાં આરબ મહિલા પરિષદ ભરાઈ હતી. વડા પ્રધાનનાં પત્ની મેડમ નૂરી પાશાએ પ્રતિનિધિઓનો સત્કાર કર્યો હતો. મેડમ લનીફી બે, યુરોપીયન મહિલાઓ વગેરેએ પરિષદમાં ભાગ લીધો હતો. પરિષદનું પ્રમુખસ્થાન ભવ્યીતા સીરીયન ઓ-સ્વાત-ચવાઈ મેડમ નૂર હમદાએ લીધું હતું. ઘસાક, સીરીયા, ઈજિપ્ત અને યેલ્ડ-સ્થાને તેમને અનુમોદન આપ્યું હતું. કેળવણી-આર્થિકા કીરેકર જનરલે પ્રતિનિધિઓનો સત્કાર કર્યો હતો. તે માટે મેડમ નૂર હમદા, મેડમ શોર વગેરેએ આભાર માન્યો હતો. પરિષદનું સૌથી આકર્ષક અંગ એ હતું કે મેડમ ખનીબ નામની એક યુવાન ઘસાકી ઓકરીએ, પડદો રાખ્યા વિના, અને પશ્ચિમનો પોશાક ધારણ કરી, ઇસ્લામ શ્રીઓની પ્રતિમા આડે આવે છે કે કેમ એ પ્રશ્ન પર પહેલીજ વાર બાધ્યુ ક્યું હતું. આ ઉપરાંત ખીબે પણ ફેરવેલ કાયકમ ગોઠવાયો હતો.

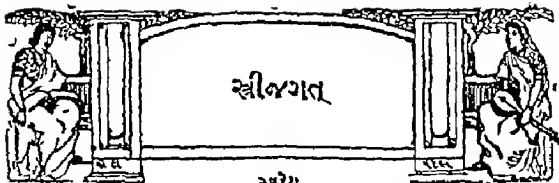
શ્રી ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રીમંડળ

શ્રીવિદ્યાલયની વાર્ષિક પરીક્ષાના પરિણામમાં ઉમેરો

પ્રથમ વર્ષઃ—

(૯) ૬ અમરંતી ચૌધરી

નોંધ—આ ઉપરાંત કુ. પ્રમીલા પેમાસ્ટરને ન્યાયામતી પરીક્ષામાં ગેરહાજર હતા તેથી તે વિષયની પરીક્ષા ફરી આપવાની ઘરતે દ્વિતીય વર્ષના વર્ગમાં અદાવવામાં આવ્યા છે.

સ્વરશ

ગુજરાતી સ્ત્રીસહકારી મંડળ મુબાઈની આ ઉપરથી સમ્યા વર્ષથી સેન્ડલવુડ ડેડ વપર સ્વરશ સ્ટોર' ચાલે છે સરકારના વાર્ષિક નિરે-
ફન પરથી નજીવ છે કે સરકારે પોતાના હંદાર દ્વારા સામાન્ય કુટુંબો ઉપરથી હિન્દુ તેમજ પા-
રસી ખાનદાન કુટુંબોમાં સ્વરશનો સરેશ પહો-
ચાડ્યા છે આ વર્ષે સ્ટોરો ૧૯૮૬-૮૭ નો નફો થયો છે અને સમિતિએ ચોર હોલ્ડરોને બચાવ વહેવ્યુ છે આ વર્ષે સ્ટોરોની નજા'બદારી એની બીજવણી કરવામા આવી છે આ સંજગત સરકારના પ્રમુખ શ્રીમતી હસબહેન મહેતા, મત્રીએ શ્રીમતી હીલાવતી બેર અને શ્રીમતી નીલમ દેસાઈ વગેરેના પ્રયત્નને આભારી છે

પરીક્ષાનાં પરિણામ : મુબાઈ યુનિવર્સિટી પરીક્ષાઓમા નીચે મુજબ બહેનો જીજ્ઞે થયાં છે—

બીજ એલએલ બી (બીએ વર્ગ) (૧) પર-
બીજ નોશીરખાન દુલાસ, (૨) શીરીન ઘનછાયા
મીઓ, (૩) હોમાઈ નમચેદલ રોહા

બી એ. (૧) મહમિની મહેતા, (૨) શ્રીમતી
બેપાલસાઈ મહેતા, (૩) સુમતિ ગોખલે, (૪)
સરોજિની પુરવેરામ હરીસિંગ, (૫) મન્દિરા ના-
થવણ મોનદેર, (૬) રતી ખરેજામખા, (૭) પીલા
અરેશ્વર નરવાલા

કુ હીરાખાઈ પટેલ મુબાઈટ હાઈડમની
સિબરસિ મેળવી વધુ રાહતી અભ્યાસ માટે
યુરોપ ગયાં છે.

હાથ બરીબી મુબાઈમા કમ્પાટીપુરામા
રહેતી મુશાહલી નામની વૃદ્ધ સ્ત્રીએ બરીબીને હાથ
કાળી નહ પોતાના સરીર ઉપર વ્યાસલેટ છાતી
આવવાત થયાં

૨૫. શ્રીમતી કુસુમબહેન માળવી
સુરતની બાલિકાસમાજના સ્થાપક શ્રીમતી કુસુમ-
બહેન સુરભાઈ માળવીજ અવસાન ગઈ તા ૪
થાએ વધુ છે બાલિકાસમાજના અવરોધક વરીકે
છેલ્લાં બે વર્ષથી તેઓ કામ કરતા હતાં અને
મીલનસાર તેમજ હસમુખા સ્વભાવથી સમાજની
નિવાસીનીઓમા અત્યંત પ્રિય થઈ પડ્યાં હતા
પ્રજા, તેમના આત્માને શાન્તિ અનુભવાને ।

જ્ઞાતિ-પેદા જ્ઞાતિઓમાં લગ્નવ્યવહારઃ
ગુજરાતી હિન્દુ જ્ઞાતિમા લગ્નવ્યવહાર જ્ઞાતિ કે
પેદા જ્ઞાતિમાં થાય છે અને તે ઉપરાંત ધણીખરી
જ્ઞાતિઓ અને પેદા જ્ઞાતિઓમાં જોળ બાંધેલા હોય
છે અને તેની બહાર કન્યાનું લગ્ન થઈ શકતું
નથી આથી ધણીવાર લાયક વર કે કન્યા મેળવ-
વાની મુશ્કેલી પડે છે આ પરિસ્થિતિ દૂર કરવા
માટે ના બાલકના સરકારે શ બ એવિલ્લાઈ
હાથીભાઈ દેવધર્મા પ્રમુખપદે તપાસ સમિતિ
નીમી છે.

શ્રી અઠાધવા બાળિની સમાજનો રાસો-
લ્સજ અમરાવાદના શ્રી ખડાધવા બાળિની સમાજ
વર્ષથી વાર્ષિક રાસોલસવનો કાર્યક્રમ મંજૂરવાર
તા. ૨૫ મા નવેમ્બર ૧૯૮૨, માર્ચ ૧૬ બીજને
રોજ સવના આઠથી રસ સુધી મણિલાલ મેનશ-
ન્યામા રાજવામા આળી હતો આશરે હબરેક
ઓઓ અને બે હબરેક પુરવેએ હાલની આપી
હતી મેનશન્યાના વચવા ચોખાને રંગોળ, આસો
પાલવ, વાવડા ને વીજળીની રોસનીથી લણવાર-
વામાં આવ્યું હતું. ફરી ત્રણ માળની અખરશીઓ
માનવમેદનીથી ચિત્ર કરાઈ ગઈ હતી.

બરાબર આઠ વાગે પ્રાર્થનાથી કાર્યક્રમની
સરખાત કરવામાં આવી કવિવર નાનાલાલ, શ્રી

જનાઈન પ્રવાસેર, શ્રી કેશવ દ. ગેઠ અને શ્રી શાંતિકુમાર પંડ્યાના રાસ ચૂદી કાઢવામાં આવ્યા હતા. તેમા 'માયા લગાડી' ને 'ચલ્લી મહીઆરણુ' એ એ રાસ ઠીક ઠીપી કર્યા હતા. 'માયા લગાડી' રાસ આ અકમા અન્યત્ર છપાયેલ છે નાનકડાં જવાબદારે કૃષ્ણનું કામ સારી રીતે કરી બતાવ્યું હતું. 'મહીઆરણુ'ના અરખામા વચ્ચેના સ્તંભપર મુકેલો મરખો ફરતો રાખવાની યોજના ખાસ આકર્ષક હતી વચ્ચેમા સમાજનાં મંત્રી શ્રી બાનુભતિ ચોકસીએ ઓત ગાયુ હતું. ખાસ કરીને દસ વર્ષની અંદરની વયની કન્યાઓએ શ્રી. કેશવ દ. ચોકસા નવા લખાતા 'વીરપૂત' નામના નાટકમાંથી 'અમે તો કેસરીના બાળ'નું ઓત દાવમાળ સાથે ગાઈ તેને સુદર ન્યાય આપેલો હતો. આ ગીત પણ આ અકમા અન્યત્ર છપાયેલ છે.

પાલજીપુરની ઉપયોગી સ્ત્રીશિક્ષણ સંસ્થા શ્રી પાલજીપુર હાઈસ્કૂલ જેન કન્યા મહિલા શળાને રજતોત્સવ તા ૧૩-૧૪-૧૫-૧૬ મી ઓક્ટોબરે ઉજવાયો હતો. તેને અંગે પ્રદર્શન, ગરબા-સંવાદ, ભરતચોવણ પાસાસ અને તકલીની દર્શિકા, અને છેલ્લે પારિતોષિકો આપવાનો મેલાવડો એટલે કાર્યક્રમ રાખવામા આવ્યો હતો. મહોત્સવમા સાળાની જુની તેમજ હાલની વિદ્યાર્થીનીઓએ બાજ લીધો હતો ભરત ચિવણના પ્રદર્શનમા હોસ્પીટલ તરફથી એક મુલાવડનો એરેડો યોજવામા આવ્યો હતો. તેમજ મોન્ડીસેરી પદ્ધતિ પ્રમાણેનું બાલમ ફિંગરોકવાયુ હતું. પાસાસની હરિફ ઝે એક ઉત્તેજન પાત્ર કાર્યક્રમ હતો હરિફમાં ૩૪ બાળાઓએ ભાગ લઈ જુદી જુદી નંબની વાગીઓ તેવાર મ્ત્રી હતી ઠલ્લે દિવસે શ્રી ગણીદાસ મોનીભાઈ મહેતાને પ્રમુખ પદે પારિતોષિક સમારકમ યોજાયો હતો તેમા સસ્થાનાં હેડમીસ્ટ્રેટ શ્રીમતી હીરાબહેન કે મોદીએ શ્રી કેળવણી વિષેના પોતાના વિચારો જણાવતું લખણ કર્યું હતું. તેમજ શ્રીઓને ઉચ્ચતર શિક્ષણ આપવાની દિમાલત કરી હતી પારિતોષિકો અપાયા બાદ, રાત્રે સીનેમા રખાયો હતો અને મહોત્સવનું સંકેપ વિસર્જન થયું હતું આ ઉપયોગી સ્ત્રી સંસ્થાને અમે

વિશેષ ઉજવણ કરીશીદિ તેમા રજતોત્સવ પ્રસંગે ઇચ્છીએ છીએ -

કુ વિનોદિની નીલકંઠને માનપત્ર: કરંચીમાં દિન્દી ખરીદો સ્વયં તરફથી ભરવામાં આવેલી સીધી મહિલા પરિષદનું પ્રમુખસ્થાન લેવા આવેલાં કુમારી વિનોદિની નીલકંઠને મળી તા ૮ મી એ કરાચીની ગુજરાતી બહેનોએ માનપત્ર આપ્યું હતું માનપત્રનો જવાબ આપતા આશાર માનો કે વિનોદિની બહેને જણાવ્યું હતું કે: "જેલ્લા કેલવાથે વર્ષો થયા શ્રી મુધારણા મારેતા વિચારો આવ્યા કરે છે શ્રીઓએ બદાર આવડુ નેમજ શ્રીઓએ સમાજ મુધારામાં ફોજો આપવો નેમજ, શ્રીએ પડાઈ માડી નાખવા નેમજ વગેરે અનેક વર્ષોથી કેલવાઈ રહ્યું છે પણ મહાભાઈના એક ચબ્દે બહેનો બદાર નીકળી આવી છે. માધીનો સાચો સંદેશો આપણે ખાદી પહેરીને જીલી ચક્રીએ શ્રીઓની હલકી દશ મટિ પુરો જવાબદાર છે, એમ ઘણા કબુલ કરે છે. પણ આપણે શા મટિ પુરો પર આધાર રાખી વાટ જોવી ? શું આપણામા તાકાત નથી ? આપણે નતે મેળવી લેવું નેમજ. આપણે સૌથી ખરાબ સડો બાળવચ્ચનો છે આમાં મોટા દોષ શ્રીઓનો જ છે બહેનોને જ લદાવા લેવાતું, ધરણા સોદાલવાતું અને સારા સારા લગ્ન પહેરી મહાલવાતું નેમજ દોષ છે પારાસભામા આ સબધી કાવડો કરવાતું પુરોષને કહેવા કરતા આપણે પુરોષને કહેવું નેમજ કે તમે હરી જાવ, એ કામ અમારું છે અમે તે કરી લઈશું. આપણે પોતાપર વિશ્વાસ રાખી કામ કરવું નેમજ બીજા અલમ સડો ધુલટનો છે ધુલટ એ આપણી માનસિક નબળાઈ દાખવે છે શા મારે આપણે પુરોષને નેમજ હરવું નેમજ ? આપણે તે સક્રિયને અવતાર છીએ. ધુધર જોલી નાખો ને બદાર આવો. બીજા દેશોની અંદર શ્રીઓ પુરોષને હઠાવી આજળ વધી રહી છે ત્યારે આપણા દેશમા દંછ દંભરે ચાર શ્રીઓને અક્ષરમાન છે. એ સારમ ઉપલવે એવી વાત છે આ સ્થિતિ ફર કરવા દેશ શ્રીએ પ્રતિજ્ઞા કરવી નેમજ કે દેશ વચે તે એક એક શ્રીને લખતાં વાંચતા રાખવો

મને તો આ બાબત પર કે કોઈપણ બાબત પર પુરોષોત્તર આપાર રાખવાનું મનનું નથી. આપણે ન હોઈ શકીએ એટલે જુનીવામાં જઈ મારું રાખી ફરતુ કોઈ તો આપણે બંને બધું કરી શકું એટલે "

પાંચસી આજીવનના નામપુરના સ્વ. આ. બ. બી. પી. બહેનમણના પુત્ર શ્રી પી. બહેનમણએ મનોરમો એ બ.

ભાઈના આજીવન કહેવાના

પુત્રી શ્રીમતી મુશીદામ.

૨૩/૧૧/૨૦૨૧ સુધી થયાં છે

સુરિષ્ઠમ શ્રી-

ઓર્મી બાળકોના

અનિવ બારીય મુ-

સ્થાન સહિત પરિ-

વર્ધ મીડિયામાં બોલે-

બાઈનાં મારા હતા,

તેમાં બેચન સાથેના

મનમનથી અને

મીડિયાના અનુભવના

આજીવન બહેને સા-

જરી આપી હતી.

પરિવરે બધો કોયો-

મંથી અસ્પૃશ્યતાની

લાગણી નાખી કો-

વાનો, જમણે પરિવર

માટે મીડિયાના

અનુભવના આજીવ

અને હોઈનાઈને

અનિવર્તન આપતો,

સ્થાનિક મહાનેત્રે જુ

હત્યાનાઈના સ્થાપનાની

વિનિતિ કરતો, અરીબ યો-

મરીઓ માટે પેલાની આપણો ૧ દોર આપવાનો

મનથી હતો અને દેશસેવા માટે સિફત

મુસ્લીમ સીમાની જે સસ્થા સ્થાપનાનું

અનુભવતા ડાહ્યાં થઈ હતા

મંદિર પ્રવેશ માટે. અમેરિકાના મંદિર મી

ન્યૂયોર્ક યે જુની પુત્રી મીડિયાના યે જુને મેડિયુમ

સક્રિય મંદિરમાં એ તેને પ્રવેશ કરવા રવાના ન

10

આવે તો મરણ પર્વે દેવવાસ કરવાનો નિશ્ચય કર્યો છે. મીડિયાના યે જુને મેડિયુમ સ્ત્રીમરી નીવાનાચિની નામ ધારણ કર્યું છે તે પણ ટિફ્ટમંદિરમાં જઈ આવી છે, પરંતુ મેડિયુમના સક્રિયમંદિરમાં તેને પ્રવેશવા દીધી નથી

છપણે જુને મેડિયુમ (૧) મીડિયાના મંદિર-

બાઈ અસનદાસ મવા માસમાં મેડિયુમ પ્રાપ-

મસથી ડાહી મરણ પામ્યા (૨) મંદિરમાં

વિચલનદર ખાતે મેડિયાના

અસનદાસ નામની ૨૦

વર્ષની બહેન પ્રાથમિક

પર મેડિયુમ તૈયાર કરતાં

એડિયુમની આખરે

મરણ પામી (૩)

સમીપી સાદી સળ-

ગી નતાં મુખાઈમાં

મીડિયાના નામની

૨૦ વર્ષની સ્ત્રી મવા

માસમાં મરણ પામી

(૪) મુખાઈમાં

બીજાજી સાપુરજી

દોરમસળ નામનાં

૮૦ વર્ષનાં પાંચસી

દોરસીમાં ૨૫ સળ-

આવવા નવા ડાહી

મરણ પામ્યા.

મકીજી. કોયો-

નાદાની પી આર,

કોયેના અમેડિયા

અખ્યાપા સી બીજાજી

અપણ રસિદનાં પત્ની

શ્રીમતી સ્નેહસોભા ૨-

સિદ્ધિ એન સંસ્થામાં

અમેડિયા અખ્યાપા નિ-

મવાં છે (૧) મુરતના વનિતા વિભાવનો

પરિતોષિક સમારણ મવા માસમાં - શ્રીમતી

મીડિયાનાં સાધવજી મારસીનાં પ્રમુખપદે હતા

(૩) મદાસમાં દિન્ટી સીમાની એડેસી-

મેડિયુમ તૈયારી મવા માસમાં સીમાની એડે સલા

મવા હતી તેણે એકા પરિવરની ૫ સંસ્થાના

અખ્યાપા, સાવ ર્થી હતા. શ્રીમતી હમીદા અલીએ

બાપુજી અને બાળકો

ખાસ કરી મેડિયુમની બાલમદીર માટે છે એ બાલમદીરનાં બાળકોએ મ માંથી એને ઉપવાસ હોવાના બાદ નીચેનાં પત્ર લખ્યા હતા

" પૂ. બાપુજી,

તમે બપવામ હોવાને ખાસ માંડ્યું તે

બપુજી બમને મજા પડી. સ્વરૂપ સાચવનો

જુરો ત્યારે નક્કી બાલમદીરમાં વાતાં

કહેવા આવશે

સિ

બાલમદીરના બાળકો "

એને વતર ૫ બાપુજીને નીચે મુજબ

આપ્યા હતા:

" બાળકો અને બાળાઓ,

તમારા કામના મળ્યા તમે બધા દીયુકા

માફ ને એન બનશે તો મારા જેવાનું મું

યરો ? કોયે-એ કોયે-માફ, બીજાને બીજા-

એન કોયે બનાવ્યા ? કું ત્યાં આપુ તો કોઈને

માફ કે બહેન કહેવાનો નથી. એ સરત ગમે

કે ? બીજી યરતો મેં સમરી રાખી છે

સ્વરૂપ મદીર

તા ૩-૧૦-૨૨

સિ

બાપુના આશીર્વાદ. "

મવાં છે (૧) મુરતના વનિતા વિભાવનો

પરિતોષિક સમારણ મવા માસમાં - શ્રીમતી

મીડિયાનાં સાધવજી મારસીનાં પ્રમુખપદે હતા

(૩) મદાસમાં દિન્ટી સીમાની એડેસી-

મેડિયુમ તૈયારી મવા માસમાં સીમાની એડે સલા

મવા હતી તેણે એકા પરિવરની ૫ સંસ્થાના

અખ્યાપા, સાવ ર્થી હતા. શ્રીમતી હમીદા અલીએ

રાજનામું આપવું પડશે આ પગલાં સાથે મોર્ચની મહિલાઓ વિરોધ વધારી રહી છે

અમેરિકામાં સ્ટ્રીઓની અમલિ યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સની ૧૯૩૦ ની વસતીવજૂનોના અંકિત પ્રકટ થઈ ગયા છે. તેમજ નજીક છે કે યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાં કામ કરતી સ્ટ્રીઓની સંખ્યા છેલ્લાં ૬૪ વર્ષમાં ૨૫,૦૦,૦૦૦ ઉપર વધી છે ૧૯૨૦માં ૧૮ વર્ષ અને તે ઉપરની વસતી ૭૫૦૦,૦૦૦ સ્ટ્રીઓ નોકરી કરતી હતી ૧૯૩૦ માં એ સંખ્યા વધીને ૧,૦૦,૦૦,૦૦૦ થઈ છે ૧૯૨૦ માં સ્ટ્રી કામકામના ૨૩ ટકા પાછેલી હતી ૧૯૩૦ માં ૨૬ ટકા પરિણિત છે સ્ત્રીધારાસ્ટ્રીઓની સંખ્યા ૧૭૩૮ ની હતી તે વધીને ૩૩૮૫ ની થઈ છે સ્ટ્રી અધિકારીઓ, તત્ત્વીઓ, રીપોર્ટરોની સંખ્યા વૈવધ્ય ધર્મ છે કોલેજની પ્રમુખ સ્ટ્રીઓ તેમજ અધ્યાપિકઓની સંખ્યા ૧૦૦૭૫ ની હતી તે ૨૦૧૨ ની થઈ છે

અમેરિકાની સ્ટ્રીઓ અમેરિકામાં સ્ટ્રીઓ ઉંચે ઉંચે પ્રગતિ પામ્યા પડે છે. અત્યારે ન્યુયોર્કમાં જુદા જુદા પ્રકારનાં ૩૫ ૨૦ લાખથી વધુ સ્ટ્રીઓ નોકરી કરી રહી છે ત્યાં આજે ૩૦૦૦ ચિત્રકાર, ૧૦૦૦ સંપાદક તેમજ ખબર-પત્રી, ૧૦૦૦ ચિત્રિકાર, અને ૧૦૦ પાંદરી છે સ્ટ્રી વર્ગોની સંખ્યા ૧૯૧૦ માં હતી તેના કરતાં ૧૯૨૦ માં બેગપી થઈ ગઈ છે ન્યુયોર્કમાં ૨૦૦ સ્ટ્રીઓ યાત્રી પ્રધાન છે અને ૬૦૦ સ્ટ્રીઓ મિલકતને લગતાં કામકામ કરે છે આ ઉપરાંત ખજાને સ્ટ્રીઓ ઇન્જનેર, ડાક્ટર, વૈદ્યે કામધારી કરે છે

મીડિય જીવીયા લેક્ટીય યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાં સિયુ મધ્યાહ્ન અર્ધે કાચું કરનાર આ બહેન ક્રિસ્ટિ મસમાં અવસાન પામ્યા છે સ્ટ્રીજીવનના પક્ષ તેઓ દિમાધવી હતા તેમની સમાજસેવાને પરિણામે તેઓ બાળોની બહેનો પહેલાં વડા નીમાર્થે હતાં અને પ્રબલ સમાજ સિયુમધ્યાહ્ન કામચલાના એ બેહેનર હતાં

કાપાનમાં સ્ટ્રીઓનું વેચાણ આર્થિક અવસાને કારણે નવાનમાં બેઠેલા પોતાની પ્રતીક્ષાને વેચી દેવાની પ્રથા લાગુ લાંબા સમયથી ચાલી આવેલી છે ઘણું અને બેઠેલા અનીલિતા ધાર્મિકાં માલેકોને ૧૦૦ થેન (પો) ૧૦ માં વેચી દેતા આમાં ઇકરીઓની પસંદગી જેવું કાંઈ ન થયે કારણ કે એ આર્થિક નવરીઆતની વાત છે ટોકીઓની દેશમજા સ્ટ્રી સમાજે આ બાબતમાં નવી શોધવા કરી છે. એ શોધના પ્રમાણે સમાજ તરફથી બેઠેલને ૧૦૦ થેનની બ્યાનમુજા થોડા આપવામાં આવે છે અને બાકીમાં પાંચ વર્ષ સુધી ઇકરીની સેવા સમાજ મેળવે છે પાંચ વર્ષમાં થોડા ભરપાઈ કરવાની હોય છે. સમાજ ઇકરીને અનીલિતા ધાર્મિકાં મોકલવી નથી પરંતુ ધારની નોકર, લેક્ટેસ કે જેવા બીજા પ્રમાણિકતાથી છવત નિર્વાહ થઈ શકે એવા પ્રધાર્માં નામે છે જરીલ બેઠેલને આવી રીતે મદદ કરવા આટલે સોસાયટીને ૪૨૦૦૦ થેન ખાલુએ કાઢ્યા છે

કાપાનની રેલ્વેઓમાં જુદા જુદા હોટલો પર ૧૦૦૦૦ સ્ટ્રી કામકામે રોકાયેલી છે ઇન્જન ડ્રાઇવરની નજાએ એક સ્ટ્રી નથી લોકી સ્ટ્રીઓ કચી કાચેબારી નજાએ પર છે

આંતર રાષ્ટ્રીય મહિલા સંઘના પ્રતિનિધિઓ તા ૧૦ મી એપ્રિલને બરફાડ પડેલા હતા, પ્રતિનિધિઓમાં સીરીયા સાખાના પ્રમુખ મેડમ પુર હમ્મરા, મેડમ બોટ્ટી રીડર, મેડમ બીઆમીન, અને મેડમ ફલીમા સૈયદ મુશા છે હમ્મરા અને ત્વાની સ્ટ્રી ચળવળની આગેવાન સ્ટ્રીઓને અવરુદ્ધ સંધના પ્રમુખ મીસીસ કોલેટ કોરબી છે મિત્રાચારી અને લેતજનાનો સહેલ પાઠવી, બધાય આરબ દેશોને આંતર, રાષ્ટ્રીય સંધમાં બેઠાવા ને સમજવવાનો તેમનો હેતુ છે. મેડમ પુર હમ્મરા આગેવાન બાલ છે અને મેડમ ફલીમા મુશા કામચલામાં પહેલાં જ સ્ટ્રી ધારા-ચાલી છે

મુક્તિસંગ્રામમાં ભારતીય મહિલાઓ

મુખ્યાધ્ય અને પરાંઓ.

હિન્દુસ્તાની સેવાદળના ઓવિભાગના મુખ્યાધ્ય ખાતેનાં આગલાં કેપ્ટન કુમારી કિશન ધુમટકરને પેલીસ કમીનરના હુકમનો ભગ કરના માટે ઓક્ટોબરની તા ૨૪ મીએ પકડી એક વર્ષ સખ્ત

શ્રીમતી ગંગાજહેન પટેલને મદાસમાની ચળવળમાં ભાગ ન લેવાની નોટીસ અપાઇ છે. ઓક્ટોબર માસની તા. ૨૩ મીએ વિસે- પારસેની છાવણી ઉપર દરોડો પાડવા માટે શ્રીમતી મણિમહેન હીરજીભાઈને ગિરફતાર

કેદ રા ૩૦૦ દંડ અથવા તથા મામ વધુ કેદની સજા કરવામાં આવી છે રાષ્ટ્રવજ વદન કર્તા ઓક્ટોબરની તા ૩૧ મીએ ગેજ મુખ્યાધની ૪૪ મી મહામ સમિતિનાં પ્રમુખ શ્રીમતી લીલાવતી અને મંત્રીઓ શ્રીમતી સુમતિ ત્રિવેદી અને શ્રીમતી વિહા-

સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામમાં નિર્મળ બલિદાનો			
૨૪૬૦	શ્રીમતી કિશન ધુમટકર	મુખ્યાધ્ય	૧ વર્ષ, રા ૩૦૦ દંડ
૨૪૬૧	.. લીલાવતી	"	૬ માસ સખ્ત, રા. ૫૦ દંડ
૨૪૬૨	.. સુમતિ ત્રિવેદી	"	"
૨૪૬૩	.. વિદ્યાબાઈ	"	"
૨૪૬૪	.. મણિબહેન હીરજીભાઈ	વિશેષારથ	૫૫ માસ સખ્ત
૨૪૬૫	.. ચંદ્રકાન્તા	અમદાવાદ	રા ૨૫ દંડ
૨૪૬૬	.. મદોકાર	"	રા ૫૦ દંડ
૨૪૬૭	.. મંગાબહેન વેદ	"	૪ માસ સખ્ત, રા ૫૦ દંડ
૨૪૬૮	.. એક બહેન	"	૪ માસ
૨૪૬૯	.. "	"	તથા માસ
૨૫૦૦	.. "	"	—
૨૫૦૧	.. ભામીરણી બહેન	વીરમગમ	૫ માસ
૨૫૦૨	.. કમરબહેન પટેલ	"	"
૨૫૦૩	.. પાર્વતીબહેન પટેલ	"	"
૨૫૦૪	.. નંદાબહેન	મહેસાવાદ	—
૨૫૦૫	.. ત્રિભાણબહેન દેસાઈ	"	—
૨૫૦૬	.. મણિબહેન શીરાબાઈ પટેલ	રાસ	એક વર્ષ
૨૫૦૭	.. સુમળબહેન પટેલ	"	"
૨૫૦૮	.. મણિબહેન ચીમનસાઈ પટેલ	"	"
૨૫૦૯	.. સાન્તાબહેન પટેલ	"	"
૨૫૧૦	.. ડાહીબહેન ચૌહાણ	"	૭ માસ રા ૧૦૦ દંડ

કરવામાં આવ્યા હતા તેમને પચ માસ સખ્ત કેદની સજા કરવામાં આવી છે મ. ગાધી- બના ઉપવાસને પરિણામે અસ્પૃશ્યતા નિવારણનું જનજીવન આ- દોલન શરૂ થઈ ચૂક્યું છે. મુખ્યાધ્ય પશુ એને લખતુ કામ- કાજ જોશનેર તર થયું છે.

આજને ગિરફતાર કરીને ૬ માસ સખ્ત કેદ રા ૫૦ દંડની સજા થઇ છે.

મુખ્યાધ્યનાં નવાં રથપાલકા વિદ્યાર્થીઓના સોશીયલ લીગ તરફથી શ્રીમતી સ્વરણાણી નેહરને દાથે દીવાળી પ્રસંગે ખાસ સ્વદેશી પ્રદર્શન ભરવામાં આવ્યું હતું શ્રીમતી સ્વરણાણીએ સ્વદેશીનો વપરાશ વધારવાની જોશનેર દિગામત કરી હતી.

મદાસનું ગુરુવધૂર મહિ ગસ્પરયા માટે ખુલ્લુ ન મૂકાય તો જન્યુઆરીની તા. ૨૭ થી શી કેસાપ્પન સાથે મ માધીજીએ પશુ ઉપવાસ આદરવાનો નિર્ણય મહેર કર્યાથી આંદોલનમાં વધુ જોર આવ્યું છે. મુખ્યાધ્યમાં શ્રીમતી વંસાબહેન મહેતાનાં પ્રમુખાદે અસ્પૃશ્યતા નિવારણ સંઘના આગ્રમે મળેલી સભાએ 'દરિદ્રન ઉદ્ધાર મંડળ'

નામની મર્યાદા સ્થાપવાનો કસાવ થયો છે એ સભામાં શ્રીમતી દમાનજેન, શ્રીમતી અરતિબાઈ જોખરે, શ્રીમતી યમુનાબાઈ દિરોલેકર અને શ્રીમતી રતનબહેન મહેતાએ હરિજનોની સ્થિતિ વિષે પ્રવચનો કરી અસ્પૃશ્યતા નિવારણની દિમાયત કરી હતી. ત્રીજી મેચા સેનાની સેવિકાઓએ પણ અસ્પૃશ્યતા નિવારણ માટેનો કાર્યક્રમ ધરી રાખ્યો છે.

તેમાં અરુ રોય માટે મ- હિરા ખુર્શી મુ કાવવા દ્ર- રીઆવજેરેને મળી યાદગ કરવાનો, દરિ- જન બાકીની જગવણી સ બધી સચ વડ કરવાનો, હરિજનોમાટે રહેવાનાં સારા મકાનોની સ- મવડ કરવા- નો, દરિજન ઓ બાકી માટે કથા વા-

તાં પછે કાર્યક્રમની યોજના કરવામાં આવેલી છે. શરવણ મહિર્મા મ ગાંધીજીને મળવા શ્રીમતી દસાનજેન મહેતા જમ આબ્યા છે.

ગુજરાત-શાંકિયાવાડ-

અમદાવાદમાં ફરાકાની દુકાન આમજ ચીકી કરતા પકડાયમાં શ્રીમતી ચદ્યમત્તા નદલાલ અને શ્રીમતી મદાનિર છોટાલાલને

જેલના કાનૂનોનો બગ કરવા માટે અટકામે રૂ ૨૫ અને રૂ ૫૦ ના દંડની અથવા બે અને ત્રણ અઢવાડિયાની કેદની સજા થઈ છે.

ઓક્ટોબર માસની આખરે અમદાવાદમાં જન્મવદન કરતા ગુજરાત મહાસભાના ૩૦માં સરમુખત્યાર શ્રીમતી મગાનજેન વેલ ને બે બહેનો સાથે પકડ્યાં હતાં. તેમાં શ્રીમતી અમા- બહેનને ૪માસ સજા કેદ રૂ ૫૦ દંડની સજા

કરી છે. એક બહેનને ૪ માસ અને બીજા બહે- નને ત્રણ મા- સની સજા કેદની સજા થઈ છે. રા- ક્રીય ટપાલ ઓફિસ દિન ઉજવવા માટે મહ તા. ૨૧ મીએ એક બ- હેન ગિરફતાર થવા છે. વીરમગ્રામ તાલુકાનાં મા મડાઓમાં મ- દાસબાનુ મ- મકાન કરવા માટે વીરમગ્રામના ૩૧ મા સરમુખત્યાર શ્રીમતી હાગીરયાબહેન, શ્રીમતી કમરબહેન પટેલ અને શ્રીમતી પાર્વતીબહેન પટેલને ગિરફતાર કરી પાંચ માસ સજા કેદની સજા કરી છે.

મહેમદાવાદમાં મહ તા. ૨૧ મીએ ધગસજા દિન ઉજવનાં ૨૬ મા સરમુખત્યાર શ્રીમતી જડાવ બહેન અને શ્રીમતી વિમળા

મહેમદાવાદમાં મહ તા. ૨૧ મીએ ધગસજા દિન ઉજવનાં ૨૬ મા સરમુખત્યાર શ્રીમતી જડાવ બહેન અને શ્રીમતી વિમળા

નાંધ

દીસેમ્બર માસમાં લખનો ખાતે મળવારી
અખિલ ભારતીય મહિલા
દેશભારતી મહિ- પરિષદ માટે પ્રતિનિધિઓ
લાઓમાં ભગ્યતિ સુટલા મયા માસ દરમ્યાન
કામ કામે પ્રતીય મહિલા

પરિષદોની યેઠકે મળી છે એ પરિષદોનાં કામકા-
મનો સહેલ વીચવવાનો બહેવાલ અમે અન્યત્ર
હાપી છે તે તરફ અમારી વાચક બહેનોનાં અમે
ખાસ ધ્યાન એ જીએ છીએ. દિવંદની મહિલાઓનું
માનસ આત્મારે કઈ રીતે કામ કરી રહ્યું છે, તેમ-
નામા કેટલી ભગ્યતિ આવી છે, તેમનામા કેટલી
પ્રગતિ થઈ રહી છે, તેમનામાં આત્મશાન કેટલે
અંશે વ્યાપ્ત છે એ જલવાનુ જોયી પ્રાપ્ત થાય
છે દેશભરમા આવેલી આ ભગ્યતિથી મહિલાઓની
જનનિર્મા રસ પેટી કોઈપણ વ્યક્તિને આનંદ
થયા વિના નહિ રહે મહિલા પરિષદોએ પસાર
કરેલા કસોવોમાં, બાળકઅ પ્રતિજ્ઞા કાયદાનો
વધુ સમ્પ્રદાયથી અમલ કરવાની ભલામણ કરતો મ
આધીનતા ઉપવાસને પરિણામે આવેલી ભગ્યતિના
સચક અસ્પૃશ્યતા નિવારણના પ્રયત્નને ઉપારી લેવાની
આમદમરી ભલામણ, કરતો ફરજિયાત પ્રાથમિક
તેમજ ગ્રામીણિક ડેળવાળોના આશ્રદ કરતો, તેમજ
જીએને આર્થિક સ્વતંત્રતા મળે એવી રીતવાર્તાપ્રજ્ઞા
લેવાને વજતા કાણે પ્રમુખ છે. આ કસોવોઉપરથી
દેશમાં બનતા મદત્તવાના અને અત્તત્તવા પ્રમ્પ્ટ
તરફ દિવંદની મહિલાઓ ન્યાય બેરકાર નથી
એવું સ્પષ્ટ સૂચન થાય છે દિવંદની મહિલાઓ
માટે આ ભગ્યતિ ધણીજ સારી નિધાની દરાને
છે બહેનોનાં આવેલી આ ભગ્યતિ વિરમણ કાયમ
રહે અને સમાજનાં અર્ધાં અંચ તરીકે બહેનો
દેશના મદત્તવાના પ્રયત્નોમાં પેતાનો યોગ્ય દિસેસો
રહ દેશના જીરવમાં વધારો કરી રહે એવી
મુખ્ય અમે દર્શાવીશું.

દિવંદની મહિલાઓની જનનિર્મા કાર્યક્રમમાં
પ્રમુખ સ્થાન બહેનોમા બ્યાપી
નિરક્ષરતાને રહેલી નિરક્ષરતાને ડાળવાના
દરનાલે પ્રયત્ન થઈ છે દિવંદમાં
બંધારે માત્ર ચાર બહેનો

લખી વાચી સચકા નેહલું જ્ઞાન ધરાવે છે આ
સ્થિતિ બેરખર યોગ્યનીય છે. બહેનોમા બ્યાપી
રહેલી નિરક્ષરતા કોઈ જલુ રીતે ડાળવી નેહલે
આ પ્રયત્નના ઉકેલ માટે આપણે કોઈના ઉપર
આશા કે આધાર રાખી બેસી રહેવું પાલવે એમ
નથી. અમે તો માનીએ છીએ કે બહેનોએ
પોતે જ આ પ્રયત્નો ઉકેલ આપ મેળે
કરી લેવાને નિર્ણય થવાનું છે. દિવંદસ્થાન-
માંથી જીએની નિરક્ષરતા ડાળવા માટે કટિબ
થવાની સીધી પહેલી ફરજ આપણી શિક્ષિત
બહેનોની જ છે. કસોવોમાં ખુમારી વિનોદિની
નીલકાને ગુજરાતી બહેનો તરફથી માનવત્ર આપ-
વામાં આવ્યું, તે વખતે તેમણે આ વિષે યોગ્ય
જ કહ્યું છે કે દરેક શિક્ષિત બહેને એવી પ્રતિજ્ઞા
લેવી નેહલે કે દર વર્ષે એક એક બહેનને તે
લખરી વાંચતી કરે શિક્ષણ પામિલી કોઈ બહેન
પોતાની જ બીજ બહેનોને નિરક્ષરતાના અંધકાર-
મા રૂબરી રાખે એ ન સહી સમજ એવી વાત છે.
એ નિરક્ષર બહેનોને જ્ઞાનની ન્યેતિ આપી, તેમને
પ્રગત્યમાં લાવવામા જ શિક્ષિત બહેનોના શિક્ષણ-
નું સાર્થક્ય છે, એવું અમારે માનવું છે આપણી
શિક્ષિત બહેનો મોટે માને પોતાના આત્માને જ
કાળે શિક્ષણ મેળવ્યું હોય એમ માનીને, અસંખ્ય
બહેનોની નિરક્ષરતા ફરે કરવાના પ્રયત્ન તરફ ઉત્થા-
સીન રહે છે, એ યોગ્ય નથી. એ બહેનોમા બ્યાપ-
લી નિરક્ષરતાને ફરવાથી હોય, તો શિક્ષિત બહેનો-
એ ખુમારી વિનોદિની બહેને મળું છે તેમ દર વર્ષે
આમાં આવી એક બહેનને તો નિરક્ષર મિલાવ-

સમય અને સ્થિતિ એવી હોય તો બહેનોએ શર્ષ પણ પ્રમાણિક થયો કરવામાં નાનક માનવાને કારણ નથી મુખ દુઃખતા સમયમાં સ્ત્રી; પોતાના પતિને અને કુટુંબને, આવી સંજ્ઞા પ્રશ્નવદી હોય તો, ધણી સારી રીતે મદદરૂપ થઈ શકે છે, આર્થિક સ્વતંત્રતાને પ્રતાપે સ્ત્રી પોતાને યતા અન્યાયમાંથી બચી શકે છે આર્થિક અવસ્થાને કારણે ધણીવાર બહેનોને અનીતિને માર્ગે ચઢી જતી આપણે લોકોએ છીએ એ પરિસ્થિતિ નિવારણ માટે પણ બહેનોને આર્થિક સ્વતંત્રતા માટે પ્રયત્ન કરવાની જરૂર છે

‘ મધર ઇન્ડિયા ’ પ્રકટ કરી દિન્દની નાલેશી કરનારી એરેન્જિંગ નટર દિન્દની મીસ એચો મુદામ મીસ મેથાને મીસ મીસ સોરાબજી કોનેલીયા સોરાબજીનામની દિન્દની સીએ મદદ કરી દની એમ કહેવાય છે તે વખતે મીસ સોરાબજીએ એ વાતનો ધન્યાર કર્યો હતો એવું સ્મરણ માં છે; પરંતુ અત્યારે, કોઈટાલર માસમાં તેણે લંડનમાં દિન્દની સીએ વિષે બાપજી કરતાં દિન્દની સીએના ને નાલેશી કરી છે તે ઉપરથી તો એ બહેને મીસ મેથાને સારી મદદ કરી હોવાનું પ્રતીત થાય છે. મીસ કોનેલીયા સોરાબજી, બ્રિટિશ અમલદારોમાં બાળીતાં છે અને તેના ઉચ્ચાર બની દિન્દની સીએ અને દિન્દની મમાનને લલકા પાડવાનું કામ લઈ લેતા હોય એમ લાગે છે એ કે, તેમના બાપજી ઉપરથી તો દિન્દની સાચી પરિસ્થિતિનું તેમને લગલેશ પણ બાન હોય એમ લાગતું નથી તેમના બાપજીમાંની વિનંતી હાલકતા બુદ્ધિનિ શેષ છે મીસ સોરાબજીને મન દિન્દની સીએ પોતાના પતિને રૂબ માનવાની ફરજ પાડવામાં આવે છે અમને નિવાર એ આવે છે કે સામાન્ય જનસમાજથી સુરે દુર રહેતાં આ મિસને દિન્દની સીએના આ શેષતા કયાથી બાળવામાં આવી ? સતિની પ્રથાને ક્રોધો થઈ ગયા છતાં તે વાતને આજન લાગી એ મીસ બો છે, “દિન્દની વિષયને પોતાના પતિની ચિતામાં બળજબરીથી નાખવામાં આવતી તેને મારે એ ફરજ દલી પરંતુ માનવતાપ્રેમી બ્રિટિશ ખખને નામે આવતી

આ જગતી પ્રથાને અત આપ્યો.” બ્રિટિશ રાજની માનવતાનો પરિચય લંડનમાં પડ્યાં પડ્યાં નહિ માલમ પડે એ પરિચય મેળવેલા હોય તો અહીં આવીને અનુભવ કરો. ત્યાં બેઠાં જણવું હોય તો લાલમાંજ દિન્દની સુસાદરીએ આવી બેઠેલા લંડનની ઇન્ડિયા લીજના પ્રતિનિધિ મડબને એ મીસે પૂછવું થઈ છે આટલું તો જાણે આજ હોય તેમ એ બહેન આજન જણાવે છે કે “ દિન્દની સીએના નાગરિકતાનું બાન છે જ નહિ એટલે જ સીએને મતાધિકાર આપવામાં આવશે તો માત્ર વેસ્થાઓન-એજ બહાર ખુલ્લામાં નીકળી શકે છે—મત આપવા આવશે પડેનેશીન સીએ મત આપવા માટે બહાર આવવાની હિંમત કરી શકશે નહિ વળી એક પતિને ક્રેલીએ પત્નીએ હોય છે એટલે તેઓના મત પણ બળા થઈ જશે.” દિન્દની મદિલા યદને આવા કબોઃ ઉચ્ચારતાં મીસ સોરાબજીને જરા પણ સારમ લાગી નથી એથી અમને એક યાદ છે એ કે, દિન્દનીએ જરા પણ માદિતિ પ્રશ્નનાર, દિન્દની મદિલાઓમાં બ્યાપી રહેલી જાણિયો મુપરિચિત છે અને ને સલામાં મીસ સોરાબજીએ પોતાનું કદાપણ કહેવું છે તેનું સલામાં જોજેશ પરિવર્તની મતાધિકાર સમિતિના અને પાર્લામેન્ટના સભ્ય, મીસ મેરી પીમ્ફોર્ડે તેમને એવા સલા રહીયો આપ્યા છે કે મીસ સોરાબજીનાં બાપજીની અસર એ સલામાં બાબેજ વધુવાર ટકી શકશે મીસ પીમ્ફોર્ડે દિન્દની સીએના સાચી રજાનું ત્યાં બાન કાચું હતું અને સાચે સાચે મીસ સોરાબજીને તેમણે જણાવી પણ રહીયું કે “ અહીં રહીને દિન્દની તમારા બાક બહેનોની નાલેશી કરવા કરતાં, દિન્દનીમાં જઈ તમારા લોકોમાં ને ઉમદા કાઈ થઈ શકે છે તેમાં મદદ કરો ” અંતમાં આ બહેન મારે નવેમ્બર માસનાં ‘ મોડર્ન ’ રીવ્યુ ‘માં લેવાયેલી મોખમ્મોશી નીચેની લીટીએ લગતી લેખ: ‘મીસ સોરાબજીના બ્રિટિશ ચેટ્ટોએ દિન્દની દિન્દની-સીએ બેઠેલા નેશમાંથી સીએમ્પુ મારે પેલા આપવામાં ને આશ્ચર્યજનક ઉદારતા રજાવી છે તે જોતાં દિન્દની સીએના ખુસ્તોવા જાન જાણ્યું

દેખા દે છે, એ કે દિવંદની ધણી સ્ત્રીઓ પશ્ચિમના
 સંસ્કૃતિય ચત્રો વિષે જ્ઞાન કાંઈ નહિ તેા યોગ્ય
 સોસાયટી કેટલું તેા અવશ્ય બન્યું છે અને નાજ-
 શિનાના બાન સ્વ ધમા તેા દિવંદની મદિવાઓમાં
 એ છે એ પૂરવાર કરવાની કાંઈ જરૂર નથી કારણ
 કે દિવંદની મદિવાઓમાં આતમસાત, નૈતિક ભાવ
 અને સામાન્ય સમાજ હપરાત ને સૌથી અત્યવની
 વસ્તુ છે તે પાવાના પ્રિયમા પ્રિય સ્થિતને ખાતર
 અને તેવાં દુષ્ટો સહન કરી આનમસમપૂર્ણ કર-
 વાની ભાવના છે યોગ્ય સોસાયટીમાં આ પ્રણે
 નથી અને તેથી દિવંદના આમડાંની નિરક્ષર સ્ત્રીના
 પમની રજ થવાને પણ તે કારણ નથી "

૧૯૭૦ના ફેબ્રુઆરી માસની ૧૫મી તારીખે
 મુબાઈની આગેવાન મ-
 શ્રી ગુનરાવી હિન્દુ દિવા સરખા શ્રી ગુન-
 શ્રી મરજનું રાવી હિન્દુ સીમરણે
 શ્રીવિદ્યાલય "જુવાન ગુનરાવી સીમો
 કાર માનુષાપાદાશ
 નરરી સમીન કલમણી માટે ઇલાવડ વિવાલય
 રવાપી "તેમને નામની નીલઈ ઉત્તમ સુદિસ્ટી, ઉત્તમ
 માતા અને ઉત્તમ સહેરી યવાને નેટલુ સ્વાન
 નરરુ" ગણાય તેરલું સ્વાન ગુનરાવી આપદાશ
 આપવાનું સાહસ "વેરુ" હતું આ વિવાલય
 મુબાઈના અગ્રવચ્ચ ખાસચાકી શ્રી બુલાલાઈ
 ફેરબંધન હસ્તે સુદલું મુબાઈ હતું અને વિવાલય
 માટેનો અવધાસકમ ત્રણ વર્ષનો નકડી કરનામા
 આવ્યો હતો આ ત્રણ વર્ષનો વિવાલયનો પ્રથમ
 કમ ચાલુ વર્ષમાં પૂરો થયો છે અને વિવાલયનાં
 ત્રીસ વર્ષની પરીક્ષામાં ચાર બહેનો ઉત્તીર્ણ
 થયા છે વિવાલયના કાર્યોનું સુદિસ્ટીઆને ન
 આજ પ્રકારનું શિક્ષણ આપવનું તેમજ સાળા-
 આમા ન બેઠાઈ રાકે એવી બહેનોને ઉચ્ચતર
 શિક્ષણ આપવાનું હોઈ, આ સફળતા કાઈ બેઠાઈ
 નહિ કહી શકાય. યાઆતના પ્રમાણમાં વિવાલયને
 ઉત્તેજ એવું આ પરિણામ અમને લાગે છે પ્રથમ
 વર્ષની પરીક્ષામાં પસુ નવ બહેનો ઉત્તીર્ણ થયા
 છે અને બીજા વર્ષમાં ૭ બહેનો ઉત્તીર્ણ થયા છે
 આ પરિણામ વિવાલયના પ્રથમ કમ માટે તે
 નરર ઉત્તેજ આપનાર કહી શકાય, હવે અમારે
 બેરલુ તે કહેવું બેરલે કે વિવાલયનો કામ

ધાતુ બહેનો સહ શકે એવી સ્થિતિ છે છતાં આપણાં ધાતુ કુટુંબો આ જીવન વધુ સ્થાન દેવ એમ શરૂ છે આ વિદ્યાર્થીઓ સાથે આપી શકા પ્રાપ્ત પ્રમાણમાં થવા બહેનોએ બહાર આવવું જોઈએ

વિદ્યાવધના ત્રીજા વર્ષની પરીક્ષા પસાર કરનારા ચાર બહેનો શ્રીમતી રમેશબીલા નવતિલાલ ડકર, શ્રીમતી વીરમતી કુશાબાઇ અનેરી, શ્રીમતી કુસુમબહેન હજનલાલ મારફતીયા અને શ્રીમતી સુરબબહેન શુભીલાલ શેઠને, તેમણે ત્રણ વર્ષ સુધી ખતથી અભ્યાસ કર્યો છે તે માટે બરેબર અભિનંદન પટે છે વિદ્યાવધના ત્રણે વર્ષની પરીક્ષાઓમાં પ્રથમ નંબર આવનારાં બહેનો શ્રીમતી રમેશબીલા નવતિલાલ ડકર, (ત્રીજા વર્ષ) શ્રીમતી લેહીમોરી ચિનચય દ્રાપડીયા (બીજા વર્ષ) અને શ્રીમતી લક્ષ્મી દરિલાલ ખત્રાણ (પહેલું વર્ષ) ને અમે અભિનંદન આપીએ છીએ મહાન તરફથી સામાન્ય જ્ઞાનના વિષયમાં પ્રથમ તબક્કે આવનાર બહેનો માટે કુશલ્લે ચંદ્રકાની યોજના થયેલી છે એ બન્દક ગ્રેજુવા શાસ્ત્રાલય થકા માટે શ્રીમતી રમેશબીલા ડકર, શ્રીમતી લેહીમોરી દ્રાપડીયા, અને શ્રીમતી હીરાબહેન દરિલાલ વનનાને અભિનંદન પટે છે અને સીધો લઘુ દ્વારો વ્યવસ્થા મટે 'કુલસુન્દરી' કાર્યાલય તરફથી અપાશે 'કુલસુન્દરી' ચંદ્રક ગ્રેજુવા માટે શ્રીમતી કુસુમ બહેન મારફતીયા, શ્રીમતી ધીરમતી રમેશ, અને શ્રીમતી જવાબબહેન રાંધીને અમે અભિનંદન આપીએ છીએ આમા ત્રીજા વર્ષમાં શ્રીમતી કુસુમબહેન મારફતીયાએ વિદ્યાવધ આલે રજાના કુલ ૧૭૭ દિવસોઆથી ૧૭૬ દિવસો દ્વારો આપી, જે એ.રમને, બાંદર, ચીર, ચેલ, ચેલ, ચેલ, ચેલ એ બહેનની આદતી નિયમિતતા માટે અમને માન વપર છે અતમા અમે ત્રણે વર્ષની પરીક્ષાઓમાં હતીએ થયેલાં બહેનોને તેમણે હરવા ખતીલા અકાશ માટે અભિનંદન આપીએ છીએ અને ભવિષ્યમાં તેઓ આવીજ રીતે ખતથી અકાશ કરવા રહે એવી આશા રાખીએ છીએ

विश्रादयने। तस्य वधने। कम पूरे। दधे।

કહે શુ ?

બહેનોના સરકાર વિદ્યાલય માટે કાંઈક યોજના વિદ્યાર્થક કરે એવી અમારી મનોભાવના છે. આ સંબંધી અમારો વિચાર અમે અને રજુ કરીએ છીએ. ત્રીજાં વર્ષમાંથી ઉપોદ્ય યથેષાં બહેનો માટે, અભ્યાસ માટે એવો નિયમિત શેઠાંદી દાખરીનો અભ્યાસક્રમ નહિ, પણ કાંઈક વિશિષ્ટ પ્રકારનો અભ્યાસક્રમ યોજાય તો સારું અને ખાસ કરીને, જે બહેનોને દરે તેમના ભાવિ જીવનમાં ઉપયોગી થાય એવા વિષયો. જે બહેનોને વિશિષ્ટરૂપે શીખવવામાં આવે, અને તેથી સખાદના બે દિવસો દરમિયાન જે વર્ષ માટે એવી કોઈ યોજના થવાની જરૂર છે બહેનોને એમનાં શુદ્ધજીવનમાં ઉપયોગી થાય એવા, બાલકાનસંચાર, શુદ્ધવિજ્ઞાન, પરિચારિકાકર્મ (નર્સિંગ), અને અર્થશાસ્ત્ર, તેમજ જીવનમાં સતત રહિતના સાથે સેવાભાવના ધોધાય એવા શાદિત્વના વિષયો વિશિષ્ટરૂપે શિખાવવા એકદમ એક વસ્તુ આ બધામાં ખાસ, જ્ઞાનમાં રાખવાની છે કે બહેનોને આવે, દરેનો અભ્યાસક્રમ બોલરૂપ ન થવો એકદમ બહેનો શુદ્ધિભાવે દોષ તેમને આવે શુદ્ધવસ્થાને બાર દોષ છે ન; એટલે જે ભારતી સાથે આ જ્ઞાનનો બાર તેઓ ઉપયોગી થકે એવાં પ્રમાણમાં ઉપલબ્ધ વિષયોમાંથી પસંદ કરીને નવો અભ્યાસક્રમ યોજાય તો તેથી આ બહેનોના સરકાર વિદ્યાલયમાં વિદ્યાર્થક સાદો ફાળો આપી શકે આ વિષયમાં વિદ્યાર્થક થયું કરો એવી આશા છે.

આદરણીય મહિલાસભ સાથે એકાદશી દિનની સીએમની નેશનલ ટિન્ડના શ્રીઓની કોન્સિલનો ૧૯૩૦-૩૨ નેશનલ કોન્સિલ નો ત્રીજો દિવસ દેવાલ અમને મળ્યો છે દિન્ડના સીએમની જીવનવિદ્યા રજૂ પ્રકારમાં રજૂ લેવા સાથે આ સમા સીએમને રૂપરૂપ આદર રજીવ પ્રગટે પણ થઈ છે અને જે રીતે સી જીવનવિદ્યા રજીવમાં સારો ફાળો આપે છે સમાજ પ્રજા મળે મુજા-મિત્ર છે અને જનજન, નિદાલ નિદાલ અને એવીજ, મુજબ, અર્થ, શિક્ષી વગેરેમાં એવી સાખાએ

પણ છે એવી મહત્વની કોણારી સમિતિના ચેરમેન શ્રીમતી તારા બહેન માણેકલાલ પ્રેમચંદ છે અને તેઓ આ સરકારી-તેમજ સામાન્યતઃ મહિલાઓની પ્રવૃત્તિમાં અત્યંત રસ લઈ પ્રસન્ન થઈ કરી રહેલા છે. સમાજે જુદા જુદા કામકાજ માટે વિભાગીય સમિતિઓ નીચી ઊંચી છે. જગા અને ઊપાગ-મને લગતી સમિતિ દ્વિપાસિક પત્રિકા માટે છે, મહુર સમિતિ મહુર સીએમ અને બાળકોની દલ-તને સમજાવું કામકાજ કરે છે ધારા સમિતિ મહિ-લાઓનો ઉત્કૃષ્ટિને લગતા કાપડાના પ્રશ્નોને રૂપરૂ છે. આ ઉપરાંત સી ફેડીઓની દલલત તપાસ-નારી સમિતિ મહાધિકાર સમિતિ, એમ જુદી જુદી સમિતિઓ દ્વારા સારું કાર્ય થઈ રહ્યું છે. અમે હમણે જીએ કે સરકાર સામાન્ય જનતામાં પ્રવેશ મેળવી તેમનો તેમજ લોકસમૂહની જીવનવિદ્યા કાર્યમાં વિશેષ વધ પામે.

મુજાબ મુનિવર્સિટીની બી. એ ની પદવી મેળવી કુમારી કપિલા બહેન કુમારી કપિલા ખાંડવાળા વધુ કાર્યકર્તા માટે ખાંડવાળા ૧૯૩૦ના મે માસમાં અમેરિકા ગયાં હતાં અને ત્યાં અહીં વર્ષ સુધી અભ્યાસ કરી મીશીગન મુનિવર્સિટીની એમ. એ. ની પદવી મેળવી તેઓ અહીં તા. ૨૨ મીએ ત્યાંથી પાછાં આવ્યાં છે કુમારી કપિલાબહેનને તેપણે મેળવેલી આ પદવી માટે અમે જીવજાતની બહેનો તરફથી અભિનંદન આપીએ છીએ. કુમારી કપિલાબહેન શાન્નાકુલ મુજાસબના મંત્રી તરીકે સારું સેવાકાર્ય કરતાં હતાં. તેમ ત્યાં પણ તેમને એકું મેવાકાર્ય થયું છે તેમજ ન્યુયોર્ક, ખર્લિન, લડન અને રજનીનમાં સમજાવેલા નાં કાર્યનો અભ્યાસ થયો છે અને દિન્ડને લગતી સાચી રીતિ પરદેશમાં ફેલાવવામાં પણ સારો ફાળો આપ્યો છે. અમે એ બહેનને ફરી અભિનં-દન આપી વિનંતિ કરીએ છીએ કે મુજાસબની બહેનોના નિરક્ષરતા દાખલામાં તમારી વિદ્યાનો સફરયાગ કરી તેમને અંધારમાંથી પ્રમતમાં લાવો.

ગ્રાહકોને સૂચના

૧ ' ગુણસુન્દરી ' દર અગ્રેષ્ઠ મહિનાની ૧લી તારીખે પ્રકટ થાય છે અને માદકોને આમલે દિવસે યા તેજ દિવસે પોષ્ટ કરવામાં આવે છે આ કારણે દરેક ગ્રાહકને પોતાની તકલ દર મહિનાની ૫મી તારીખ સુધીમાં જરૂર મળી જવી જોઈએ, એ પ્રમાણે મળવામાં વિમળ ધ્યાન તો પોષ્ટ ખાતામાં તપાસ કરવા વિનંતિ છે એ એ તપાસને અતે અકતી તકલ ન મળે તો કાર્યાલયને એ મજબૂતી ફરિયાદ તા. ૧૦મી સુધીમાં લખી જણાવવી તે પછી મળતી ફરિયાદ દૂર કરવાની જવાબદારી વ્યવસ્થાપકને સિર રહેતી નથી ફરિયાદ કાર્યાલયને જ કરવી ફરિયાદ દૂર કરવાનો એજન્ડોને હક્ક નથી

૨ ગ્રાહકોએ કાર્યાલય સાથે પત્રવ્યવહાર "વ્યવસ્થાપક "ગુણસુન્દરી" ૧૧૪, ગીરગામ બેંક રોડ, મુબાઇ નં ૪ " ને સરનામે કરવેલ.

૩. એ પત્ર વ્યવહારમાં ગ્રાહકોએ પોતાના પૂરા નાણાકામ ઉપરાંત, પોતાનો ગ્રાહક નંબર જરૂર જણાવવો જોઈએ દરેક ગ્રાહકનો નંબર રેપર પર નામની પાસે ગાળી પાણુ છાપેલો યા લખેલો હોય છે એ નંબર નહિ જણાયો તો કાર્યાલયને વેળાસર અને સંતોષકારક ઉત્તર મળવામાં યા પત્રમાં કરેલી ફરિયાદ દૂર કરવામાં ટીલ ચવાનો સંભવ છે

૪ સરનામુ બદલવા જનજનાર ગ્રાહકે આગલા મહિનાની તા. ૨૫ મી સુધીમાં અગર આપવી જોઈએ, એથી થોડી મળતી સૂચનાનો અમલ તેજ મહિને નહિ, પણ બીજો મહિને થશે.

૫ નમુનાની તકલ વિના મૂલ્ય નથી મોકલાતી જે અક નમુના તરીકે જોઈતો હાથ તેની કીમતના પોષ્ટલ રેટપસ મોકલી આપવા.

૬. કોઈ પણ પ્રકારના પત્રવ્યવહારનો જવાબ જોઈતો હોય તો રીપ્લાય ક્લૅક લખવો યા પોસ્ટેજ મોકલવું

વ્યવસ્થાપક, "ગુણસુન્દરી" કાર્યાલય, ૧૧૪, ગીરગામ બેંક રોડ મુબાઇ, નં ૪

દૃષ્ટાંતની આગ

તૂટેલાં બંધન

કપની સરકારના મહમતી રોમાંચિક નવલકથા

કવિવર 'રામોરતી સામાજિક' નવલકથા

મૂ. રૂ. ૧-૦-૦ પોષ્ટેજ - ૦-૨-૬ મૂ. રૂ. ૦-૮-૦ પોષ્ટેજ : ૦-૧-૬

વ્યવસ્થાપક, "ગુણસુન્દરી", ૧૧૪, ગીરગામ બેંક રોડ, મુબાઇ, ૪

ગઈ દીપોત્સવીએ નવો અવતાર પામેલું

ભર્મિ

સ્વપ્ન શિદ્ધીઓનું માસિક

તત્ત્વો: મન્દુલાલ ગાંધી . ચમત્કાલ ગાંધી

નવું લેખક મંડળ. સમૃદ્ધ લેખનસામગ્રી વિચિત્ર વિચારદર્શનો. એના કાચેમાં જીવનનું ઊંડુ બાન, અભિલાષનાં સ્વપ્ન અને સ્વાર્થજનું ગુંજન આવીર્ભાવ પામે છે એની વાતોએ અને નાટિકાઓની ચુટણી હેતુપુર સરતી અને દિશાવર્તી હોય છે, એની ગણગણાતી કલ્પનાઓ સોનેરી તાર ગુંથાએકો ચળકે છે. તાજગીની ચમક અને ભાવની બીનાસ બધે ભરેલી અનુભવાય છે. 'શેલીમર્મી' પત્રધારના ઉપયોગી ખંડો, 'ચિત્ત'માં અભ્યાસી વિચારોની કવિકાઓ, 'જ્વનિ'માં સ્વતંત્ર સાહિત્યવાનીઓ ને અન્ય કિચકોટિના સેઓ વગેરે પીરસવામાં આવે છે વાર્ષિક ચાર રૂપિયાના સવાળમમા કુમાર ના કરના આસો પાનાનું તકર વાચન. ખાસ અંકે જુદા.

ભર્મિ કાર્યાલય, ખેરી ગાંધી કરાંચી

ગુજરાતના માનીતા કવિ ખખરદારનાં કાવ્ય ગ્રંથો.

દર્શનિકા

વનમાં પ્રવેશતા કવિશ્રીએ ગુજરાતને અર્પેલું જ દલગ લીટીનું તત્ત્વ દર્શનયુક્ત વિચારગ્રંથાન મોડું કાવ્ય પાકું સોનેરી પૂઠું, ૪૩૨ પાનાં ઉંચા બહા ફેધર વેઇટ કાગળ કિંમત રૂ. ત્રણ ર. ખ. આ પ

ભજનિકા

ભક્તિ, જ્ઞાન અને વેરાઅના પોણાસો ભજન કાવ્યો. પાકું સોનેરી પૂઠું, કિંમત માત્ર રૂપીઆ સવા ર. ખ. બે આના

ગુ

જુ

સુ

રી

નક

ગ્રા

દ

કો

ને

આખો

સેટ

આઠ

રૂપીયામાં

સજો—

કલિકા

શુભારરસનું ૩૦૦૦ લીટીનું અપૂર્વ ખડ કાવ્ય, જર્મન વિદ્વાનોની અત્યંત પ્રસંશા પામ્યું છે. રપ૦થી વધુ પાનાં, ઉંચા એ ન્દીક કાગળ, પાકું પૂઠું કિંમત માત્ર રૂ. બે. ર ખ. અઢી આના

રાસચંદ્રિકા

કાલિદાસની ગુજરાતજોને સદસા- જ હંદરથ યાવ એવા પચાસ રાસનો મગ્ગ પાકું સોનેરી પૂઠું, કિંમત સવા રૂપીયો, ર. ખ. બે આના

"ગુણસુદરી" કાર્યાલય : ૧૨૪ ગીરંગામ બેક રોડ, મુંબાઈ, ૪.

સસ્તાં, સુંદર તેમજ ઉત્તમ હોવા ઉપરાંત
તદન નિર્દોષ

ક્રાઉન

બ્રાન્ડ

એલ્યુમીનીયમના વાસણો.

પ્રમાણસુત ચોખ્ખા એલ્યુમીનીયમમાંથી કેવળ હિંદી કરીગરને
હાથે માત્ર હિંદી નિષ્ણાતોની દેખરેખ નીચે બનાવવામાં આવે છે

કેટલાક કહેવાતા વિજ્ઞાનશાસ્ત્રીઓ ગરબોળા હાકે છે
અને અજ્ઞાન લોકો તે માને છે કે
“ એલ્યુમીનીયમના વાસણો નુકસાનકારક છે ”

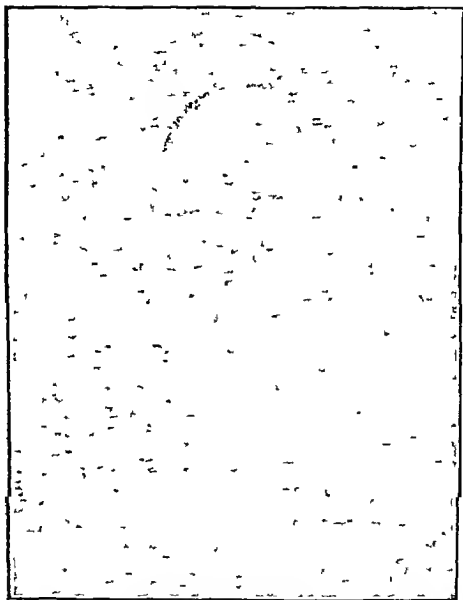
પરંતુ

દિવના મદાન રમાયથ શાસ્ત્રી—

આચાર્ય પ્રફુલ્લચંદ્રરાય શુ કહે છે ?

‘સમગ્ર ૧૨ વર્ષથી વધુ સમય થયાં મારા વરમથુ કમર્ષા ફુ’
એલ્યુમીનીયમના વાસણો વાપરે છે રાંધવા માટે તેમજ રાંધેલી વસ્તુઓ
રાખવા માટે સામાન્ય ઉપયોગમાં આવતી બા ધાતુ અને જરાએ
દાનીકારક કાચી નથી હાંડુ મારી વાત એ છે કે ત્રીજા પિત્તજના
વાસણો કરતાં આ વાસણો વધુ સુવચક કાર્ય છે
પી સી. રાય

જીવનલાલ (૧૯૨૯) લીમીટેડ

૨૫ સૌ. લવગિઠા પ્રિ મહેતા,

બી એ [ભુખા ૫ ૩૧૯

જન્મ :

તા. ૧૫ મી સપ્ટેમ્બર ૧૮૯૨

અવસાન :

તા. ૯ મી ઓક્ટોબર ૧૯૩૦

ગુણસુંદરી

અને સ્ત્રીહિતોપદેશ

પુસ્તક ૧૬ મું] જાન્યુઆરી ૧૯૩૩ [અક ૫ મો

અમૃતસરોવરને કાંઠે

[જાણી જાણતી સૌંદર્ય સ્વામીની રહોડમાં વિશ્વસેવાના કોઈ વિશાલ વિસ્તાર છે સાવના-અન્નદામાં આવેને રમી વિશ્વકર્મિના સેવાધર્મ માટે અવરને છે પુત્રોત્તરે સ્વેચ્છા, વિશ્વનો કોઈ કરી આશરો પ્રાપ્ત-સમુદ્ર મન્દન કરવાના તેને આદેશ-આવેશ છે સૂરજ અંદરના રીના ધરી પાતાલમાં કવરી લઈ નરના કબરે કરવાના તેના આશર છે. પાતાલ અને પૃથ્વીના મોક્ષ વિના આ સાવનામૃતિ પાતાની પ્રકૃતિ પણ વાળી નથી]

અમૃતસરને કાંઠે રાજા રૂપણા રે ઝોરડા,
જગહળે ત્યા અમર હેમના દિવડા.
સૂરજને કહે આંધો મેઢ મોનાનો,
ચંદ્રને કહે બાધો દિમાયજ ગોરા,
અમર વરનો ત્યા રે સ્વર્ગ દિરોળો.

અમૃતસરને કાંઠે રાજા રૂપણા રે ઝોરડા. ૧

સૌંદર્ય સખિ ! જૂહતા જળે રે નવનીત કોઈ,
સખિ ! નાયજની રહોડમાં એ કોડના ફાલે ઊડ.
સ્વામીજીના સિંચને સખી વૃક્ષ વિશ્વને છાય,
સ્મિત કરે જ્યા સ્વામીજી જલપિ સેયે જ સમાય.

અમૃતસરને કાંઠે રાજા રૂપણા રે ઝોરડા ૨

નાથલ । ઓ નાથલ । મારે કિલકે ભર હરિયાવ,
 ઘેરાં અનન્તાકાશ છે ગાઠાં ભયાં અંધાર.
 એ તિમિરિયાં ફેડવા ને માપવા આકાશ
 કરી વિજળીનેા દોર હું પરિક્રમું રે ચોપાસ!
 અમૃતસર કાઠે રાજ । રૂપલા રે ઓરડા. ૩

અખૂટ હરિયે પાણીડાં, અખૂટ રત્ન ભંડાર,
 શ્રીલ કેરી સ્થોડમાં ન્યા પોટે શ્રીભગવાન.
 ધૂમકેતુનેા કરી રવેયો ફેરવું વિજળીને દોર,
 અમૃતમય કડું વારિધી ને આહું મણિભડોળ:
 અમૃતસરને કાઠે રાજ । રૂપલા રે ઓરડા. ૪

જગને આત્મે નાથલ । સાઈં સૂરજ સાઈં જ્ઞાન,
 અંદ્રનાં તેજ હેયે છાંટી આપું અમૃતપાન.
 ઠરીલની હોઠે બંસરી જગાણું ચેતનરાસ.
 ગજુ, ગીતા ધર્મની કડું, કર્મનાજ પ્રકાશ;
 અમૃતસર કાઠે રાજ । રૂપલા રે ઓરડા. ૫

સૂરજ અંદ્રના દીપ હાથમાં લઈ ઉતરૂ પાતાલ,
 અંધારાં ઉજળાં કડું ચેતાવું સૂતા પ્રાંણ.
 ઉતાઈં ઉંડા નરકમાં નાથ । સ્વર્ગનાજ વિમાન,
 પાતાલ ને પૃથ્વી વિના મારે મોહનનું શું કામ
 અમૃતસરને કાઠે રાજ । રૂપલા રે ઓરડા. ૬

—મૂલલ ફલમલ વેઃ

લેખ : શ્રી દિલ્લુરા મ. તિવાળા

પ્રેમ તો પારસમણિ છે સ્વાભાવિકતા તેનો આત્મા છે અને સયમ તેની તેજસ્વી પ્રકાશ છે તેમાં માતૃપ્રેમ તો અદ્વિત-અલૌકિક છે જ્યારે તેને વહન કરતું આંશુ છે અને તેના જાણુ તો હવિદાસના પાના પર સુવર્ણક્ષિર કોતરાયેલા છે અત્યારસુધી સસા રને જોએ મહાત્માઓ અને વીરપુરુષો રમી ગયા છે તેમને માતૃપ્રેમજ પ્રેરણાના પીયુષ શાષા છે. માનવજાતિના કલ્યાણપથ પર માતૃપ્રેમના પુનિત સંસ્કારોના પ્રકાશ પથરાયા છે અને માતાના અમીભર્ષા નયનોએ તો કુટુંબની મહેસા પુત્રો પર પણ વાલસલ્લના જ આશીર્વાદો છતાયા છે

પરંતુ એ હ-નત-એ દિવ્ય જણાતો માતૃ પ્રેમ વિકૃત સ્વરૂપમાં પ્રગટે છે ત્યારે તે જજ-તને અંજલે પંચે દોરે છે માતૃપ્રેમનું વિકૃત સ્વરૂપ જોડાં લાડ છે. જાળકાનું ભાવિ એ જોડાં લાડ દેહજ ક્યારાય છે-અને મનુષ્યના કુ-જો તેમાંથી ટપકે છે. માતા અને અત્યારની સમાજ-ભરે એથી માતે કે એ લાડમાં જાળક ખીસે છે પરંતુ એ માનવના સમાજનું જ્ઞાન દર્શાવે છે. અત્યારે માતાઓ અંજલે પથે વળી છે અને જાળકને જોડાં લાડ કરવામાં જ માતૃપ્રેમની પર્વાણિ નિવાળી રહી છે. એ લાડે તો જાળ-કુનિયામાં ત્રાસ વર્તા-રેશે છે અને તેના સાધ્માન્ય તો જાળકર-

નના સર્વ અંગોમાં અને બધાંયે વિકાસમાં સ્વપાછ રજા છે જોડા લાડે જાળકના સ્વ-વિકાસનો તો હુઝેક કર્યો છે. પરંતુ તેનાથી એ આજળ જન જાળકમાં અત્યંત અનિષ્ટ સંસ્કારો તેથી જન્મ્યા છે અત્યારની પ્રજામાં તેજ રશી નથી અને તેમાં નિર્માસ્યતાએ ફર ક્યું છે તેના ઘરજો હુકમવા માંડીયું તો માતાના જોડા લાડનો આજો પ્રમ આપણી આજળ ખડો ઘષ રહેશે. માતૃપ્રેમના જોડા ખ્યાલથી દોરાઈ માતાઓ જાળકને લાડવે છે અને તેમને સ્વચ્છન્દી બતાવી દે છે સ્વાતં-ત્ર્યની બારાખડીનું પજુ જેને જ્ઞાન નથી અને સ્વવિકાસના તત્વજ્ઞાનના પાછાવા પણ નેજે નથી જેમા એવી માતાઓ જાળકને જોડા પ્રકારની છૂટ આપી તેમાં અવિનય અને હંફના અનિષ્ટ સંસ્કારો ભરી દે છે એ લાડકાવા જાળકમાં પછી જોડાં અભિ-માન જાડે છે અને ભાવિ જીવનમાં માતાની પ્રેમાજ કુદ અસોપ થતાં તે બિચારા સંસા-રના પથપરના કંટો નિરાધાર યથ અધકાષ છે, મુકાવ છે, અકળાવ છે અને રડે છે.

માતાના જોડા લાડના પ્રકાર અનેક છે તેના સ્વરૂપ વિધવિધ છે. પ્રજ્ઞના પુનિત ધામમાંથી હટતી આવેલું જાળક સ્વાદને સમજવું નથી અને માતાની નૈમિષિક કુધમાં

જ તેના સર્વ સ્વાદો સમાપ્ત થાય છે. પરંતુ માતાને જીભનો ચટાડો થાય છે. બાળક વિના તેના સ્વાદાક્રમે લેવાય : એટલે બાળકની નિર્દોષ જીભ જમવાના સ્વાદથી બ્રષ્થ થવાની સરંચાત કરે છે. “આમળા આ પાઈ એકાદ પીપરમીટ ખવડાવી એમાં થુ થયું” બસ એમાંજ માતૃરનેહ ઠલવાય છે. એ સાડકા બાળક નાચે છે માતા હસે છે બાળકને સરદી થઈ છે. તેલ, મરચું ખાકું ગળ્યું તેના આરોગ્ય માટે નિરૂપયોગી છે. ન્યાતમાં જમણુ હોય છે. હોસીલી માતા બાળકને લઈ ત્યાં જાય છે મીઠાઈ ભજ્યા પત્રાવલીમાં પીરસાય છે. પોતાનો લાડકો બાળક રહી જાય એ વિચાર જાગે છે. ઉચ્ચ રસથી રાત્રે દેરાન થતા બાળકના મોમાં મીઠાઈનો એકાદ કટોક અને એકાદ ભજ્યું સરકાવી દેવાય છે માતાની તો લાડ કરવાની હોંસ તૂટે થાય છે. પરંતુ બાળકના તો આરોગ્ય લયડતા જાય છે તેના વર્તનમાં હંકના સામ્રાજ્ય છવાતાં જાય છે.

અનનમાં ઉતરેલા ખોટાં લાડ વજ્રમાં પણ એજ દશાએ પહોંચે છે. અંતરનાં સૌન્દર્ય એસરતાં જાય છે એટલે અત્યારની પ્રજાને બહિર વૈભવના મોહ વધતા જાય છે માતા તો વિવિધ જાતની સુશોભિત સાડીઓમાં તેમજ ભાતભાતનાં અલંકારોમાં રાચતી સમાજમાં ગહાશે છે. બાલ્ય રૂપના જ્ઞાન વિનાનું બાળક સાથીયો સાથે કલ્લેલ કરતું ગેલ કરતું હોય છે. ત્યાં માતાનો દુક્રમ જાગે છે. “જયુ ! ચલ તારી રમતો મૂકી દે. ખજર નથી આજે તો મોસાળ જવાનું છે અને જન્મદિવસે આજીને પગે લાગવાનું છે !” બાળકને સાથીઓ સાથેની રમત મૂકવી તો ગમતી નથી પરંતુ નવિન પોષાકના આકર્ષણ વિજયી તીવડે છે બાળક જિયાર બહુ સમજતું નથી છતાં તેના પર લનાજાના ખસ તરખમાં મજમલના ભેડા કાગાં મૂંડી યદાય છે અને

કુદરતના બોળામાં છૂટથી હરતા હરતા પગે પર મોજ અને છુટો જકડાય છે. લાડકવાયા બાળક કોકા કોકરી માતાની સાથે મોમાળ સિંધાવે છે. માસી મામીના ભાણેજ પ્રતિના પ્રસાવાકથી સુશુતા હોસીલી માતાના હૈયામાં કંઈ કંઈ સતોય પથરાય છે માતૃ પ્રેમ પોષાકના લાડમાં પ્રકાશ્યો અને બાળકના ભાવિજીવનના અંદાજપત્રોમાં વેલવી પોષાકને પ્રધાન સ્થાન મળી ગયું.

સુંવાળી પથારી અને સુશોભિત મચ્છર-દાનીના મોહ બાળકમાં હજી નથી જગ્યા તેતો મેદાનની કંઠશુ જમીન પર ગેલો કરતું કુદરત કરે છે અને રાત્રે યાકીને વાતો કરતું આરડામાં ગમે ત્યાં ઉંઘી જાય છે. પરંતુ માતાનાં -પ્રેમાળ (!) હૃદયને એ ખૂંચે છે- નોકરને દુક્રમ થાય છે અને વૈભવી-મચ્છર-દાનીવાળા ઠામ પર બાળકને સુવાડવામાં આવે છે અમથી થોકેલા ચરીર પર નિંદા-દેવીના સુકોમળ હસ્તો પ્રસરેલા છે એટલે જાળકને મચ્છરની ખેંક નથી અને સુવાળી પથારીની પણ દરકાર નથી. પરંતુ હોસીલી માતાના લાડ અધુરા રહે એટલે કંઠશુ જીવનમાં મજા બેઠાજીતા બાળકને વૈભવી જીવનના નિર્માલ્ય પરિધાન ઓઢવા પડે છે. બાળકમાં મચ્છરદાનીના આકર્ષણ જાગે છે અને સુંવાળી પથારી વિના તેને રમત નથી. માતાના ખોટા લાડમાં બાળકના ભાવિ જીવનમાં-પ્રજાસેવકના તેજસ્વી પ્રકરણને લોપ થઈ જાય છે.

બાળક મોટું થાય છે. એને શાળામાં મૂકવામાં આવે છે રખેને બાળકને કાષ દેરાન કરે એટલે માતા પાટીને દુક્રમ કરે છે અને દરરોજ બાળકને શાળામાં મૂકવા પાટી જાય છે. બાળકમાં તેવું દરતર પકડવાની યકિત છે. પરંતુ રખેને એની કોમલ કાયા કરમાઈ જાય એટલે પાટીને દરતર

સેવાય છે. બાળકને કંઈ પ્રથમ પ્રચ્છા ન હતી કે ધારી ફક્તર ઝાલે પરંતુ માતાના સાથે અને પરાશ્રમી બનાવ્યો એટલે બાળકની ચામડી સુવાળી થઈ પડી જાત-મહેનત અને સ્વાશ્રમ પર જોડા ઘાડના આવરજી ફરી વળ્યા. બાળક, બાળક મટી શેકે જતી એમ માતાની તો હોસ તૃપ્ત થઈ, પરંતુ બાળકની સુવાવર્યા તથા વૃદ્ધાવર્યાના તો દાડકાં જામી ગયા-સ્વાશ્રમી વૃત્તિને કચરી નાખનાર એજ જોડા સાડ બાલકના ગૂઢ જીવનમાં પશુ સર્વે કે-
કાણે ત્રાસ વર્તાવી કે છે. બાલકના કપડા ધોવાના અને બાલકની પયારી પાંચરવાના સાડ તો સામાન્ય કહેવાય પરંતુ બાલકને કાકે પહેરાવવું, તેને મોજા છુટ પહેરાવવા, તેનું ફક્તર તેવાર કરવું તેના સ્નાનની બધી તૈયારી કરવી, છત્પાદિ નાની નાની બાબતમાં પશુ માતા બાલકની કોમળ કાપાતી જો-
ડીદાર બને છે અને ધારી તેના વધારા સેવક બને છે પરંતુ માતાને ક્યાં ખબર છે કે એ જોડા કાડની કુદમાંથી તેમ જ અતિથય કાગજપૂર્વક જળવાયેલી બાલકની કોમળ કાપામથી પુર-
વાય નાસી જાય છે અને સુવાવર્યામાં માથ-
કામલાની પડવી તે મેગવી લે છે

વર્ષા ઋતુમાં બાલકને તો ખુબ આનંદ પડે છે અને છત્રી સાથે આવતાં તેના કપડાં બીના સાય તો તેને તે હોંસથી વધારી લે છે બાલકની એ રેવ એના ચરીરને ખડતલ

બનાવે છે અને મુશ્કેલીઓમાંથી પશુ મજા એવી લેવાની કૃત્સાદી વૃત્તિ તેનામાં જાણે છે. પરંતુ બાલ્યાવરણમાં અતિ કોળજીથી કોમળ કાપાનું સ્નાન થયું હતું એટલે પિતાને વર્ષાઋતુ કમલા વિના ચાલવું નથી એટલે પિતા કોમળ કાપા વાળા જન્મા તો બાળકે રડી જાય ! જરતજ માતાનો કુકેશ થાય છે પિતાની સંમતિ મળી જાય છે અને બાળ-
કના ખડતલ બનતા ચરીર પર એ કમલો નખાય છે વધોદર્માં જિજીવસાની મજા તો

ચાલી જાય છે, કમલા-
ની સાથે નિર્માલ્યતાના પશુ આવરંજ બાળક પર વીંટળાતાં જાય છે. તેજ પ્રમાણે કહાકા સૂધી તકકામાં રમ-
નાર બાળકને સૂઈ પ્રકાશના કિરણો આકર્ષા નથી લાગતા પરંતુ રખેને બાળક કોળા પડી જાય, રખેને છુ સાંજે એટલે તેના પર છત્રીની પરાધીનતા લ-
દાય છે, ખડતલ ચરી-
રનો બાળક સુવાળો થતો જાય છે અને

રહેજ વિશેષ કડીથી અથવા કંઈક વિશેષ તાપથી તેને માંદગીની પયારી સેવવી પડે છે એવા માવકાકલા ચરીરને પછી સુવાવર્યામાં જીવનનો પરવાનો સેવા કરેજ દાકતરને દવાખાને જવું પડે એમાં શી નવાઈ ! માતા પિતા તો તેમના કાડથી તૃપ્ત થાય છે પરંતુ બાળકનું તો જીવન કચળા જાય છે.

પરંતુ બાળકના પરિશ્રિત જીવનમાં તો માતાના સાંક અને તેની હોંસનાં નીચણ પરિજ્ઞાનો સોજે કોળામાં પ્રકાશી છે

માતા

મુગમ સિદ્ધિ વરદાયક દ્વાર
ઉગમ સ્નેહ સરિતાની ધાર.
જ્યા-ધામ વાલ્મીક્ય વિદ્યાન
નિરાકિમાન સમતાનું સ્થાન.
મૃદુતર મધુર મુમંગલ સૂર
સૌમ્ય મુખા સાગરનું ઊર.
હિમગિરિ શુદ્ધ સદૃશ ગર્ભીર
ધન્ય ધરિત્રી-તલ સમધીર.
વસવત રામચન્દ્ર ભક્ત

હિન્દુ સમાજ અત્યારે અનેક દુષ્ટ પ્રયાસો કરી રહી છે અને તેના ત્રાસ ડાપરદાહીને પણ કોરે-મૂકી દે છે એ દુષ્ટ પ્રયાસો અને જંગલી સંસ્કારોમાં પુત્રલગ્ન અને પૌત્ર લાલસાએ તો કેર વર્તાવ્યો છે. માતા બાળ લગ્નના લાવા લાઈ બાળમાતા તરીકે ૨૮ વર્ષની કુમળી વયે બળે ત્રણ ત્રણ બાળ-કાથી રાચતી હોય એટલે સ્વાભાવિક રીતે પોતાના બાળકોના લગ્ન કરવા તે ઉતાવળ કરે છે છોકરો તો હજી શાળામાં અભ્યાસ કરે છે ત્યાં તેના વિવાહ થઈ જાય છે અને સ્નાતક થતા સુધીમાં તો તેની સપ્તપદીઓ ગવાઈ ચકી હોય છે એટલુંજ નહિ પણ તેના 'અભ્યાસ મંદિરમાં પુસ્તકોના કપાટ પાસેજ તેના નવા બાળકનું પારણું પડ્યું હોય છે. બિચારો એક હાથે પુસ્તકમાં માથું ધાલી પરીક્ષાની તૈયારી કરે છે અને બીજા હાથે રકતો બાળ-કનું પારણું દિયે છે. આ દૃશ્ય હૃદયથી માતાને તો બહુ પ્રિય થઈ પડે છે, તેના મોઝ તો પુરાય છે-પરંતુ એ ખોટા લાડથી તો પેલા બાલક-પિતાનું જીવન સાવ લૂંટાઈ જાય છે-પુત્રલગ્ન તથા પૌત્રલાલસાની મલિન જ્વાળાઓમાં તેનું જીવનયુગ્મ તો બળીને ખાખ થઈ જાય છે. હિન્દુ મંસારમાંથી પુરુષાર્થ અને ધૃતીરતા ચાલ્યાં ગયા છે-પુવાનોમાં પૂર્વના જહો જેટલું પણ બળ નથી રહ્યું અને તેમના માવકાક્ષા જેવા ચરીર ૩૦ વર્ષ પૂર્ણ કરતાં પહેલાં તો પાછળ બનાય ગિધવા અને બાળ-કોને મૂકી સ્મશાનમાં સૂઈ જાય છે. આ પ્રજા અત્યારે સર્વ મુદ્ધારકોને મુંઝવી રહ્યો છે અને એકદમ અખાડાઓ પરજ તેમનું ખ્યાન જાય છે. પરંતુ વ્યાધિના મૂળ તો માતાના ખોટા લાડમાં પડ્યા છે એટલે અખાડાઓ તો બાજ કીપચાર તરીકેજ કામ લાગે છે બાળકના પારણામાંથીજ નવા જીવનયુગ્મના અગ્નિસંસ્કાર કરે યાય છે ત્યાં

યુવાવસ્થા અને કિશોરાવસ્થાના અખાડા ખૂબી ગયેલુ વીર્ય ક્યાંથી પુનઃ પ્રાપ્ત કરી શકવાના હતા ? અત્યારે તો માતાનો રોદ બાળક જલચારીના દિવ્ય પ્રકાશમાં નથી ઝગદગતો તે તો બાળક-પિતાના આગમંસારમાંજ ખોટા લાડ રૂપે અવતરે છે, એ બાળક પિતાની નિર્માલ્ય સ્થિતિથી અને એ બાળ-સસારની નિરાધાર સ્થિતિથી અત્યારે હિન્દુસમાજ કંઈક ઉઠ્યો છે અને માતાના એ ખોટા લાડમાંથી તો ધવાતી-કચરાતી હિન્દુસમાજનાં લોહી ટપકે છે. આથીજ એમના આરોગ્ય પરના પુસ્તકમાં મહાત્મા ગાંધીને લખવું પડે છે કે:—

“તેમનાં છોકરોને ગ્રમપંજીથી જ વિવાહ કે સગાઈ કરી તેઓ (માતાઓ) વેચી આવે છે, તેથી તેઓ લાતછી અને છે: તેમાં પોતાનાં બચ્ચાનો સ્વાર્થ તપાસવાને બદલે પોતાનો અથ સ્વાર્થ તપાસે છે પોતાને મોટાં થવું છે, પોતાની ન્યાતજાતમાં નામ મેળવવું છે, છોકરોના વિવાહ કરી તમારો જોવો છે. આ જમાનામાં બાળક છોકરોને પરણાવી ધરસસારી ખટપટની જવાબદારીમાં મૂકી દેવાં, એથી તેઓનું બીજું કંઈ મોટું અદિત હોઈ શકે ? ”

આવી રીતે માતાના ખોટા લાડના પ્રતિ-હાસ ઉઠેલવા બેસીએ છીએ ત્યાં તો અત્યા-રની પ્રજાની અધોગતિના બીજા ઠેક ઠેકાણે દષ્ટિએચર થાય છે.

જગત જેને વંદન કરતું આવ્યું છે એ માનસેહની વિકૃતિમાંથી અત્યારે સમાજનાં દુર્મંધ પાકે છે અને જગતની પાલક માતા અત્યારે જગતને કીધી બનાવી રહી છે, માનસેહ અત્યારે સંયમની વાડો ઝાળંગી ખોટા લાડના વિનાશકેરક ખાડામાં કુદી પડ્યો છે અને તેથી જ એ ખોટા લાડ આજે જગતને અધોગતિની ઉઠી ખાઈઓમાં ફોડી જાય છે.

વીરા ! પોદ વીતે છે રાત

[પ્રથમ દૃશ્યમાંથી પ્રેક્ષક જોઈ શકે છે કે આવા પાત્રોના બે આગેવાને પતિને સોંપી દેવાના અથવા
કાળને એ બે રાત્રે બંધન સાધને સુવાસના સાર છે]

(હાલરક)

વાયે મીઠી અનિલની હલેરકી, વીરા ! પોદ વીતે છે રાત,
હેલે હેલે હરે છે મીઠડો, વીરા ! માણીનો લલકાર.

મહાબર હગલે સૂર આવે ને પાયરે પ્રેમ પિછોક,
હુંકાળો એ કંબલ-પ્રસુમનો ઝોઢી વીરા પોદ,
વીતે રાતડી વીરા પોદ.

ફૂળા શીખાં જોત રસિકશ, શુંજે 'હાલો-હોલ',
નિંદામરી એ હીવ્ય પરિભલે ભોંલ વીરા પોદ;
વીતે રાતડી વીરા પોદ

મુખા સિંચ્યા કમળો કરતા ચાલી યોજન ચાર,
અમૃત કેરા ધોધ વધાવે, પીને વીરા પોદ,
વીતે રાતડી વીરા પોદ

પોદયો 'તો નિજ લોકક પ્યારો, ચૂમ્યા ગાલ ગુલાબ,
હુંકારે આંખી દીલ બચુકડું, 'વીરની લે જે ભાળ'
કહી ચાલી અંકરે ચાલ.

કેસરચાણ સોઢી અંગે, કહેવી જવી કયા માતા ?
'હાલ વાગી રે માવડીની ચાલુ સહુ તે વાટ'
માણી લોપ થઈ તે વાર.

ચાર યોજન પર દીવો ચળકે, માણીનો ત્યા વાસ,
જહાબર વંતિા કેરી પસરે, સ્નેહ રંગ્યો સુવાસ,
સુવે ગોઠ મધુરી માત.

શરે શરે આપુ કહે કે આવે માણી આજ,
લોક કહે કે * માત-માણીની યારે પૂછું આજાહ;
ત્યારે જોડે લેશે માત.

વાયે મીઠી અનિલની હલેરકી, વીરા ! પોદ વીતે છે રાત.

ભદ્રશંકર મહારાજ લખે

* માત-માણીની=દિલ માતા

પતિ પત્ની

લેખક :

શ્રી. અંબાલાલ વૃ. શાહ

“પા” શ્રી અનુકરણના વિશેષીઓને આ ઇંગ્લિશ ‘બેલ’ ના દર્શન કરાવવાથી જીવનની ઉત્તમ ધડીઓ કેવી રીતે માળી સકાય છે, એનો પદાર્થપાઠ આપી સકારો, એમ તને નથી લાગતું હમિંદા ?” સિમરેટના ધૂમાડા કઢાડતા આરામ ખુરશીમાં ટહેલતા મધુકરે મધુર વાણી છોડી.

“શા માટે નહિ ! પરંતુ ‘જીવનની ઉત્તમ ધડીઓ’ કેને કહેવાય, એ નક્કી થઈ શકે ખરું ?” પોતાના પતિને એછા નાખુશ કરવાના સ્વભાવવાળી હમિંદા બોલી

“એમાં તે વળી નક્કી શું કરવાતું છે ? અને મારા કથનમાં, જાણે તને શંકા હોય એવું વાક્ય ? હલ્લની, હમિંદાને સ્વભાવિક ગતિએ મદાલવા દેવી, એ શું કુદરતનો નિત્યક્રમ નથી ? એને રોકવી, એટલે નેસર્જિક ગતિને ગૂંઝાવવી : એટલે જ પાપ અને બાપણા હિન્દુસ્તાનમાં પણ પાપ કરવાની તો મના કરવામાં આવી છે, એ માટે તું હકાર આપશે જ ?”

“બાટલી બધી વાતો સમજવાની મારી સક્તિ કયારે છે ? તમને નહિ કુબ-વવા હું તમારી સાથે એ નાચ નિહાળવા આવી, ત્યાં શોભે એવો મને કમને પણ નાટકીય સ્વાંગ સળ્યો, મને મમે છે એનો પણ સ્વીકાર કર્યો; પરંતુ હવે હું તમારી કક્ષાંતરી છું, એમ સિદ્ધ કરવાને માટે

સાત્ત્વીય હકાર પણ માગશો ?” હમિંદાએ આને પહેલીવાર હલ્લના વેગને સ્થાન આપ્યું લાગતું હતું.

“તમારે મારે એમ સમજવું કે તને અગ્રેજ નાયરમથી અણમો હતપત્તન થયો છે ?”

“હા—એક રીતે તથા સકાય તો; મેં શ્રી પુરુષોત્તે ત્યાં જે છૂટથી હળતાં બળતાં જોયાં છે—મને તે સ્વચ્છંદાચાર આદરી શકે છે, એ બધા પછી મારામાં એ દોષ નૂતન ફેરફાર થયો લાગતો હોય તો બાબની મારી બોલવાની રીત આ અણમમાત્ર હારણ માની સકાય.”

“પણ એમાં અણમમાને હારણ કેવી રીતે મળી શકે છે, એ મારી સમજ જલ્દારની વાત છે !”

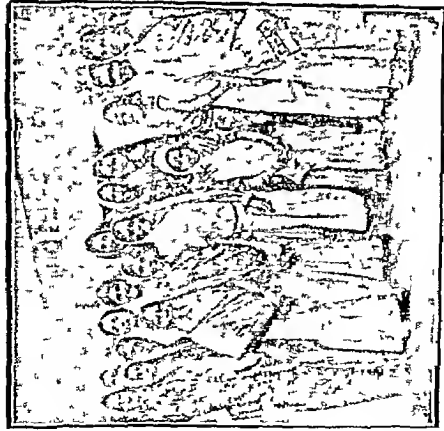
“તે કહું. મને લાગે છે કે એક વખત પશ્ચિમના રંજે રંગાઈ જવા પછી, આપણે બાપણ પોતાનું આખું ઘરજ ભૂલી જઈએ છીએ. નવરાત્રિની કલાતુકત ગરબા, ગંગી અને રાસોની મનોરંજક મઝા આગળ તમે આ તમારા ‘બેલ’ને શી રીતે સરખાવી શકશો, એ મારી સમજ બેદારની વાત છે !” આ શબ્દો માથેજ હમિંદા કહક અસ્મિતતા પૂર્વક સ્ત્રી ડોક કરી મધુકર સામે નિહાળી રહી.

મધુકર તેની સામે મીઠ માંડી જરાક દરથો અને બોલ્યો—“કુવાનું દેકું બધું

अथ ता. १८ गीजे अर्पित दिन्दा अरुप्रथता निवारण दिन उज्जवाये म्हा सुभाषमा जे दिने वनिता विश्रामना
योगानमा दखिन्न आलोडा अने उज्जवायात वर्जना आचोव स्तेदममेवत वरामु दण्डु.

जे ममेवतना इतलाक भावकर भरेते। जामी आलुयी त्रीज श्रीमती अन्नपूजाभाष देवभूषण अने
योगा श्रीमती देवी इश्यायोगी सेतलवड छे

હરિજન બીડો અને ઉજળીયાત વર્ગની બહેનોનું પરસ્પર મિત્રતા
વ્યાપાર મો. હસાબદેન મહેતા પશુ છે

ઉજળીયાત વર્ગની આસો હરિજન બાલકો
માથે રમે છે

રત્ની કુનિયાને નથી જ બળજબી, એનો મારો અનુભવ આજે તું આપે છે, એ મારે હૃદય-
હાર ! બી પુરવનાં યુગલો મલપતાં મલપતાં
આથેઆથ બીડી ને સૌન્દર્યની જમાવટ
કરે છે, તે પ્રેમાર્દ્રતા આ તમારી નવરાત્રિની
અમણીઓ જમાવો શકવાની છે ખરી ? ”

“ પ્રેમાર્દ્રતા ! શબ્દોની રમત રમી

તેની કિંમત આ-
પણે ખટણીનાંખા
છે, પ્રેમ એટલે
છાંવર, પૂનિન
વસ્ત્રને એ મોઢ
સાથે મૂકવાની
દિશત ન કરીએ
તો સાર ! ”

“ મોઢાં તને
કાઝીના પહેરવા-
નો શોખ છે, તે
ત્યારે તું મોઢ
નથી ? ” મધુકરે
તેને મદાત કર-
વાના આશયથી
વચમાં એક જુદી
જ વસ્ત્ર મૂકી
હમિયાને બી
સુલભ કાઝીનાનો
શોખ સાથ નેરો
કનો અને એ
મારે તે ધણીવાર
હાં પણ કરતી.

“ હું કમલ છું છું કે કાઝીના પહે-
રવાનો અને તેને સંપરવાનો અને મોઢ છે;
પણ એમાં મોરો આશય તો એ રીતે
અર્થિક નિરાત મેળવવાનો છે. આજે હું
પણે દિવસે રમત શાઉ છું કે તમારી
હાથ પ્રતિભા, અને મારો એ મોઢ જરૂરી

જરૂરપો. સાથે ઇજ્જત સંજવાની તારી
છરછા પણ તમ યતી હતી ”

“ એવ તારીની ! ” મધુકરે હસતાં
હસતાં આગળ ચલાવ્યું. “ પણ એથી થતી
બાજ આપ અને વળી ૧૦૦ ના ૬૦ યામ
છે, તેનો કંઈ નિચાર ક્યો ખરો ? બીની
શુદ્ધિ પાનીએ, તે ખરે સાચું જ છે. ”

“ તેની ક્યાં

ના છે ! આ
વિલાપની વિલા-
પમાં ૧૦૦ ના
ચૂંચ સાથ છે,
તેના કરતાં એ
એટલે તો નથી
ને ? જુઓ મારા
નાથ ! તમે અને
મેલાલી અને કું
બોલી, બાળી મા-
રો ધર્મ તો તમને
સુવંત : સાતુકળ
રહેવાનો છે ! ”
હમિયાએ જવડું
કે કદાચ હરે
મધુકર કોષ કરે,
એટલે ટુંકવવાનો
માર્ગ લીધેલ.

આજ અ-
વસરે હમિયાને
બાળ જરવિંદ
આવી લાગ્યેલ.

બતાવો કોઈ

બતાવો કોઈ બંદાબની એ ૩૦ રી રી
ખાલી મધુરી મોરલી ન્યાં રસિખરે છડી
બતાવો કોઈ બંદાબની એ ૩૦ રી રી.
સ્નેહની મુવાસ હરીઃ પ્રેમના પરિમલ મરીઃ
મોરલીએ મરે અહીં તેડી.
બતાવો કોઈ બંદાબની એ ૩૦ રી રી
અન્વરના કાગિલ એ આભના મુકાબ એ
મુજબને આવી અહીં તેડી,
બતાવો કોઈ બંદાબની એ ૩૦ રી રી.
રેશનો આતમચમા મોરો એ વિવારાખ
આવી અવચને હ આલી,
બતાવો કોઈ બંદાબની એ ૩૦ રી રી
સ્નેહની એ રીપિલ છવન તળી ન્યોત્તિલાલ
રેશ ના રેશ એ રેશ,
બતાવો કોઈ બંદાબની એ ૩૦ રી રી

બતાવો કોઈ બંદાબની એ ૩૦ રી રીઃ
ખાલી મધુરી મોરલી ન્યાં રસિખરે છડી

અમણીક કીરાનલાલ મહેતા

જમા સંધારાવાંજી હતા એટલે કીરા સ કામ
નહોતેલ. મધુકરે વરન જ આગાર આપી
કયુઃ

“ આવો અર્થવિંદબાજ, મીઠ વચનમર
આવી લાગ્યા છે. ” તમારી મહેન વિલાવ-
તીની વિરોધિની છે અને જણાવે છે કે અપ

'બોલ,' નવરાત્રિના ગરબા આગળ કેંઈ વિસાતવા નથી ! "

ઉર્મિલા એ અણગમતા વિષયને આગળ ધપવા નહિ દેવાના ઇરાદાથી ફરી વચમાં જ ખોલી —

" હવે અમારી એ ચચોનો અંત આવી ગયો છે; કારણકે હવે આ પીવાનો સમય થયો છે, એટલે આ આવે ત્યાં લગી અમે તમારી પાસેથી કેંઈક સંભળવા માગીએ છીએ ! બોલો, આજના જાણવા જેવા નવીને સમાચાર શા લાગ્યા છે ? "

અરવિંદે એક પુરથી પર બેસતા હિસાબ દર્શાવેલ ચલાવ્યું :— " નવીન સમાચાર નેહએ એટલા છે ! મી મધુકર, તમે તો જાણી વાસતા હોવા નેહએ, મહાત્માજી સત્યાગ્રહનો પ્રજા પ્રચારને સતત પ્રવૃત્તિ કરવા માટે આંખો આજલગી અલગ હતી, તેમને પંચ પિંડિગના કામ ઉપર રોકે છે. આ આંખોનો અમલકાર જૂતકાળમાં વાંચ્યો છે; આજે હવે જોવાનું રહે છે કે એ આંખોમાં કેટલું કૌવત રખાત છે ! ઉર્મિલામહેન, આ પ્રસંગને તમારે વધાવવો ઘટે છે ! "

ઉર્મિલા જવાબ આપે તો પહેલાં જ મધુકરે ઉમેડું. " મી ગર્ધી ગર્ધા યયા લાગે છે. જે આંખો ધરતી બંદાર નીકળી ચકતી તથી, જેઓ 'અખળા' નામને સાચું કરતી હોય તેમ પુરુષ જાતિથી મબરાક જન્મ છે, તેઓ જ્યાં સારા નરસા સૌ માણસો આવે ત્યાં ઉભી રહી પિંડિંગ કરશે, એ વિચાર તમને કેમ આવે છે ? અને કારણે દુકાને પિંડિંગ કરવામાં જ્યાં ગુડાઓનો સાથ જ લેવાયેલા રહી, ત્યાં આંખોને મોકલવી એ સાદસમય નથી ! "

" દશે ! " દસતાં દસતાં અરવિંદ બોલ્યો— " પુરુષો આંખોને કેટલો બેલો

ગીલશે ? અને આંખોની મર્યાદાના ખ્યાલો રાખીને પુરુષો આખું જગત ધૂમવા જાય છે, તેઓ પોતાનું રક્ષણ કેટલું કરી શકે છે, એનો એઓ વિચાર કરશે ખરા કે ? હવે આંખો બંદારની દુનિયામાં બાંધે જાય અને તેનામાં એ જાતનું કૌવત તેમનામાં નહિ જ હોય તો એવી સમઠરથાનને મોગ્ય આંખોના પતિ હોવામાં તમને પોતાને પણ શું ગોરવ છે ? "

" ગોરવ છે કે નહિ તેનો મેં આજ લગી વિચાર કર્યો નથી; પરંતુ અમારે પુરુષોએ આંખોને એ કસોટીએ મૂકવી કે નહિ, એ પંચ જરૂરી છે ને ? " મધુકર તીક્ષ્ણ આંખે જોઈ રહ્યો.

" સાથે એમ પણ ઉમેરી સ્થો કે અમને અમારી હમજુજ મળેલી મામલતદારી, પણ સાચવી રાખવાની છે ! " ઉર્મિલા બોલી.

" એ પણ એટલું જ સાચું છે ! " મધુકર રાજ થયો.

" અરે મધુકર, તમારી વિદ્યાર્થી અવસ્થાની ધન્યતા ક્યાં ગઈ ? તમારી સેવાઓવા માટેની ચિવટ આજે ક્યાં છૂપાઈ રહી છે ? આજે રવરાજનેવી બનીશોનો જોમ મળે છે, અને માંધીજીએ દેખેને નવચેતનભરી હાકલ કરી અમૃતચિચત થયું છે, તે જોતાં સૌએ સીનો ચોગ્ય કાળો આપવો ઘટે ! "

" અરવિંદભાઈ, તમે તો ખૂબ ખૂબ મંબીર બની ગયા લાગે છે ! જેલ છું કે તમે જપા સત્યાગ્રહમાં શું ઉકાળો છે ! " બેંગમાં મધુકરે, કહી દીધું.

" અમારે ઉકાળવાનું છે એમ ? અને જતાં તમે દૂર ઉભા ઉભા જોઈ શકશો ખરા ? "

" નહિ, બિલકુલ નહિ; અમે સરકારી

અમલદારો તમારા સત્યાગ્રહને દબાવી દેવા તમારી સાથેજ કામ કરીશું ને । ” એમ બોલી મધુકર આખાટ દસવા લાગ્યેલ

“ મરહાદી અન્નાધી તમારી મતિ પણ ઠીક બપ્ત થઇ લાગે છે. પણ અને ખાતરી છે કે એક દિવસ તમારેજ સત્યાગ્રહને પપા થવા મોખરે રહી કામ કરવું પડશે । ”

“ એમ ? ”

અન્નાર લગી ચૂપ રહી સવારને સાંજગી રહેલી ઉમિંલ્ય બોલી—“ સત્યાગ્રહ માટે એમને માન છે, પરંતુ સંભોગે વિચારી વળેવું પડે છે અને વળેવું જોઈએ ! અમરસિ આઈ એટલી તપાસ રાખે છે કે અમે સત્યાગ્રહમાં જેખીની સહાય ન આપી શકીએ. છતાં ફિદી તરીકે અમે જુદા નથી જ. આ વાત મારી નથી એક વખતે એમણે જ સરસ પ્રસન્નિ કહેતી આ વાત છે અમારી આ નોઠરી દુઝા પાંચીસમાં પૂણી ’ ગણુવ. છત્તનનિર્વાહનો સચલ વિચારો મિત્રાવનાં સાદસો માટે ખરતાવાનો પ્રસન્ન આવે છે આવી સચલ, કાઈ, તમે પોતે પણ નહિ આપો । ”

પણ આ વાત આજગી જાવ ને પડેલાં જ શમાએ પ્રવેશ કર્યો અને રીપાવ પર મહાત્મા જણ કંઈ મૂકવા. મધુકરના દાઢમાં એક ગરહાતી બંધ કામગી આપ્યો

૨

આવી કામે મજિપુરમાં મધીછ પધ-રવાના દગલ ને ગજનનો તેનો જીપી રિપોર્ટ મોક્ષાતી આપવા સંબંધીના Confidential શરૂઆત હતા

અરવિંદ એ પ્રમુખે લાખર રહેવાનો વમે જ. સત્યાગ્રહની દાખાતમાં એ ઠીક ઠીક રમ એતો હતો અને અજ અગતિ

પ્રસંગોમાં તેનો તેમાં ખૂબ ખૂબ રસ અને ઉત્સાહ હોઈ બરાબર વણાઈ ગયો હતો. સરકારની ફીતિનીતિને તે એવા સચોટ સ્વર-પમાં જનતા આજગી મૂકી દેતો હતો કે તે પ્રભાવિય બની ગયો હતો.

એટલે ગંધીજીના આગમન કાજે એ બંધે કાંઈ ન બોલે; છતાં બધી મેદનીને પહોંચી વળવા માટે એની અનિવાર્ય જરૂર સ્વીકારવા અને એ પ્રસંગે સરકારની ગાટકણી સખત કબ્જોમાં કાઢવાનું કામ એનું જ સેખાવ હતું. એના સગલનો રિપોર્ટ પણ મધુકરને મોકલ્યો એમણે

ફરજ બાબતનાં મિત્રતા કે સંકાષ્ટને સંબંધ ન હોઈ શો અને સરકારનું વણ આધા પછી સરકારના શાળના વિશ્વાસને યોગ્ય સર્વ કાર એના પર છે, એમ મધુકર સ્વીકારી લીધું હતું.

છેતરે મજિપુરમાં જગરજન માનવસમુદાય આજગી ગંધીજીએ દૂકે પણ મર્મદર્શી આપણ આપું બીએને માટે કામસેવ ખુશુ મુશવતુ હતું એટલે સોને ખુશર ચલાતા નિશ્ચયી જનતા સુખગમ્યુ છતનો એ એકસોજ માર્ગ હતો.

બીએ જ વિવ્રધો અહીં પણ વિરેથી કાપડ તથા વારનાં કુશને બીએએ પી-ટિંગ ટર કરી લીધું હતું. યાજ્ઞાન કરનાર બીએએ એવો સરસ પ્રતાપ પાડ્યો કે એમના કામમાં ભગવાનો ઉત્સાહ અન્ન બીએને પણ લાગ્યો. આથી અજુનમ રહે-વાની કશિ નથી અને “ દેહસેવિકા મુંબ ની રચાવના પણ થઈ

સરા દેવમાં સત્યાગ્રહની દાખલ પડેંગી મધ દલી અને અલે ખાંધેયી મારી ન દશાવ તેવી અભિજ્ઞે સુઝ રહેતા આપની દલી અરવિંદ તેની “ લેચ બચવને મૂર્ત

સ્વરૂપ આપવા માટેના આ અમૂલ્યો અવ-
સર નહોતો ચૂક્યો તેની વસ્તુત્વચક્રિત
તેની મદદે આવી અને આ રીતે સરકારી
ઓફિસરોમાં તેનું નામ યાદ રહી ગયું હતું.
મધુકર ઉપર લખાણ આવી ગયું હતું કે
તેના પર અરાબર દેખરેખ રાખો.

આ પ્રસંગ જ એવો હતો કે એને
આથી ચિંતા ઉત્પન્ન થાય, ઉમિંદારો આટ-
ભાવ આદે આવતો હતો એટલે મધુકર
ખૂબ મૂંઝાતો હતો. અરવિંદને બેભાનતા
બધી થે વાર એ પ્રવૃત્તિથી અલગ થવા
વિનંતિ કરી; છતાં કાંઈ ન વળ્યું; આથી
તેને માટે જે હાથ રચા હતા. કાં તો
તેણે પોતે રાજનામું આપી છૂટા થઈ ઘેર
બેસવું, અથવા તો અરવિંદના પર રેસ
ચલાવી જેલબેઠા કરી દેવો. રાજનામું આપ-
વાની તેની અચકિત હતી. તેનામાં હિંમત
ન હતી, અને રાજનામું આપે તોય એથી
અરવિંદ બંધી નય; એમ તો નહોતો જ
એટલે મધુકરે સરકારની ખફગી વહોરવાની
ઈચ્છા રાખી નહિ.

તેનામાં સમજ તો હતી જા મિત્રતા કે
સ્નેહને વિચારી કેવાય; પરંતુ સિદ્ધિ રાજ-
નીતિ જ એવી હતી કે કાયદાના બદલાના
હેઠળ સત્ય અને ન્યાય, અસત્ય અને અન્યાય
જ કરે. વસુના પૂનરી એટલે પણ મળી
ચકલ એવી નરાધમ સ્થિતિથી તે તદ્દન જાત
હતો, પરંતુ સમજવા છતાં એ મહાદાહ જીવન
જીવવામાં તેને ફરજ લાગતી હતી અને આમ
કલકિત જીવન જીવવામાં દિવસો વિતે છે, એટલે
એ પણ એક જાતનું જીવન જ થઈ પડે છે.

૩

૮

ઉમિંદારો ચિંતાનો પાર ન હોતો, અર-
વિંદને આઠ માસની સખ્ત કેદની સજા
ફેરકારવામાં આવી હતી. તેની બધી વિન-

તિઓ નિષ્ફળ ગઈ હતી. એને એમ થયા
કરવું હતું કે જીવન નિર્વાહનું એટલું બધું
મદતવ કે હલકા જેવી ચીજોનો પણ
ધન્ધાર કરવામાં આવે? અરવિંદ સરકાર-
વિરોધી જરૂર હતો. પરંતુ એણે કહેલી વાતો-
માંથી એવું કંઈ જોડું હતું કે એ આવી
કંઈક શિક્ષાને પાત્ર ગણાયો? જે સરકાર
સત્ય અને ન્યાયને નામે અરાજકતા ચલાવે,
તેવી સરકારને સહાયરૂપ રહેવાથી પાપ થાય
છે, એમ એને ખાતરી થઈ. બધા બધા
વિચારમંથન પછી એ એક જીદ જ નિમ્મય
પર આવી.

પિકેટિંગ પ્રવૃત્તિની પોતે મૂળથી જ પ્રદં-
સક હતી એટલે એને એનું કર્તવ્ય હવે
ત્યાં સંકળાયેલું લાગ્યું. પતિના વિચારથી
જીદ નહિ પડનારી ઉમિંદારને તે કામ કરવું
મુશ્કેલ લાગ્યું; પરંતુ એથીયે હિંમતર અને
અનિવાર્ય કર્તવ્ય શું હતું તે એક જ લાગ્યું
એટલે તેણે મધુકરને પત્ર લખ્યો. ફરજ વાત-
ચીત કરવાથી પોતે કર્તવ્ય બૂલશે અને કદાચ
ભવિષ્યમાં પણ તેનાથી એ જાતનું પગધુ
ભરી ટકારો કે કેમ, એ વિષે આ ચકા લાગી
એટલે નીચે મુજબ કામ પતાવ્યું:—

‘નાથ,

અરવિંદ જેલમાં જાય તેના અને શોક
નથી—એવી રીતે જેલમાં જનારાની એથી
શોખા વધી છે, વધે છે, અને વધશે વળી
તમે તમારા અધિકારની રૂએ એવું કામ
બેધકકે બગાડો, એ મને વધારે રૂએ છે.
બંકિતની કસોટી એવી જ થઈએ યાવ છે કે
ન્યારે તેને મિત્રો અને સ્નેહીઓને તેમના
કાર્ય માટે યોગ્ય નમ્રત અપાય. તમે અરવિંદ
જેવા તમારા પરમ સ્નેહીને અને મારા
આપને જેલનિવાસી બનાવવાની હિંમત ખતાવી
છે, તે માટે હું મનરૂ અનુ કું; પરંતુ એક
જ કારણે તું સરમિંદી બનું છું !

તમે સમજી શકશો કે અગવિંદનુ ધરણ્ય તેનું પોતાનું સ્વાર્થનું નદોરું. તે તરી-
 મોને તાસ આપનારો ભૂંટારો નદોરો, તે
 પાત્રક પુરુષ નદોરો. એક પરાધીન દેહને
 સ્વાતંત્ર્યનું જ્ઞાન થતાં તેની મુલામી ખખેરી
 નાખવાની ધત્તક થતાં જો જાનનું પત્રકું
 જાણ્ય એ જાનનું એવું એ પત્રકું દવ. જે
 દેહને ધરણ્ય અગવિંદ તમારા હાથે જેસમદેહ
 મોજવે છે, તેજ દિલના તમે સંતાન છો.
 માતાના સુપુત તરીકે તમે તમારી હરજ ન
 જાનતી શક્યા તે બાબુ પર રાખીએ, પરંતુ
 તેજ હરજ જાણી રવા જતો તેનાજ બાંધુના
 હાથે જેલ મેજવે, એથી વધારે દુઃખદ પ્રસંગ
 બીજો કયો મળીય. આ પ્રસંગ પછી બીજા
 પછાપ દેહનેતાને જેસમદેહ તમારો ઉસાદ
 મેં જોયો છે અને તમે રોજ મમલવો છો તે
 મુજબ તમને તમારા આ દેહગેહી રૂપ
 મદદ સરકાર ખૂબ ખૂબ અભિનંદન આપે
 છે, એટલું જ નહિ પણ સારી આજ્ઞાએ એથી
 જન્મી છે. તમે જાને પરમ સુખની હાજ
 માનો છો; પરંતુ તમે મમજી સેને કે એથી
 કે મને મદન અમાગી તારી મમજી મુ

તમારાં એ રૂપને ધોવાતા દોષ તો આ
 મારો નિમજ છે. રૂપ નહિ જતી છો એમ
 ભાવયો આ પત્ર સખી આજ્ઞાથી જ કે
 'દેશમેવિજાત પત્રી સખ જનું' મુ મારો
 તપા રૂપ સખ દેવેથી ત્યાજ રોગગતો
 નિમજ થયો દોષ કું તમને રાને વડેમો
 મોડી મળી થકી તો મને માફ કરોહા.
 જતાં કું તમારો મેરા હરજની ઉજ્જામાં
 જરાય જાણામ નથી.

તમે મને અધૂરીને મળતી મરજી
 જાનતી છે, એ જાનનું આ પરિણામ આવ-
 તું જોઈ તમે આનંદિત થશો, એથી જાણ
 રાખું મુ. તમારી શક્ય અભિનંદનો
 આજ્ઞાથી મનપા જ રહી મજ છે, નેને

આજે કું કાવનું સ્વરૂપ આપુ કું, એમ
 જ સમજશો. આથી વિરૂધ કું આપને મું
 સખી થકી ? અરવ.

તમારી ઉમિંલાના પ્રજ્ઞામં

૪

યમુ પછુ એમજ. મધુર ઓરિસમાંથી
 યાત્રીને ઘેર આવ્યો ત્યારે ઉમિંલા ન જણાઈ
 એટલે 'માધુ' કે 'મદાર' મજ દઈ, પરંતુ
 તરખા જ નેહરે, ઉમિંલાએ આપેલી ચિત્રી
 દીધી, એટલે વચિતાં જ ને અગવજ થયે.
 ઉમિંલા જેવી સી આ જાનતી હિમત રહી
 કો છે, એજ એના આમવનું ધરણ્ય.
 સાથે એને જીતિ લાગી કે સરકારી
 કમુતરખાનામાં એને મારે હાથ ઉપેન
 થતી અને એની સર્વ આજ્ઞાએ પર પાણી
 રહી વગરી. 'એવે ઉમિંલા આવે કે દુરત
 જ કહી હાથે કામ સેવનો નિમજ કયો કે
 નેથી તે પાસરી થઈ જાય.

પછુ આ વિચાર એના મનજમાં આવ્યો.
 તેવાજ જતો રમો તેને લાગ્યું કે ઉમિંલામાં
 એની મંચરતિ છે જ નહિ-તેનામાં એવી
 આગત હેજ નહિ, એટલે એ એની મેજ
 યાત્રી પહે આરગે અને મધીલની અગવજ-
 ની પછી જગમર વિરોધી જાનતી આ જાનતો.
 વિચાર તેને તદ્દત સ્વભાવિત થાયો. એટલે
 એ નચિત જન્મો અને એને નહિ હેરાનું
 નહો રહું.

પછુ આ નેતી મુજ દની. અભિનંદી
 હરિત વખત આવ્યે જ નહો રામ છે.
 માજુલમાં આવતા દોષ છે, તે તેને અધ-
 લમાં મૂકતાં રહી ચાર લાગતી નથી. અધામ
 કીઓનો. જ્યાં મેલો જામનો દોષ તો
 ઉસાદના પૂર વડે છે કાપનામાં જેવી
 કાચક્ય મારે કહી વડે, તેવી જાનતી કાવ

ઉમિલાએ સજિપાત્ર પાર ઉતારવા માંડ્યું હતું. ધન્યને લાગે તે રાત દિવસ જ પતી નહોતી. તેનામાં ઉડે ઉડે છૂપાઈ રહેલી સેવાની મનોવૃત્તિને આજે કાર્યક્ષેત્રમાં ઉતરતાં ઉમિલાના સ્વરૂપમાં અજાણ ફેરફાર થયો લાગતો હતો. સેવિકાસંઘની પ્રમુખ પણ બની ! અને પ્રમુખ થાય એટલે એનું પરિણામ સ્પષ્ટ હતું !

મધુકરની આંખો હવે ઉધડી ગઈ ! ઉમિલા પ્રમુખ બની શુ કરવા માગે છે, એ લઘાડું હતું ! કદ જ નથી કરી શકવાની અને એમ કંટાળાને ઘેર બેસશે, એમ લાગતું હતું, તે છાપણીમાં પંકાવા લાગી અને રાષ્ટ્રીય કાર્યકર્તાઓમાં ગણાવા લાગી તેની જ સાથે પોતે તેના પતિ દોષ છાપણીમાં લપાડે છે તે દીકરાઓ પણ આવવા લાગી. આ બધું તેને મારે અસહ્ય હતું.

તેને કાષ્ટ રસો દેખાયો નહિ. યશ્વંતમા ઉમિલા ઘેર આવતી હતી તે પાછળથી તેના બધા ક્રમિક છાવણીમાં રોકાઈ જવો હોવાને કારણે બિલકુલ ઘેર આવતી નહોતી, છાવણીમાં જઈને સમગ્રવચની તેની છાતી નહોતી, અને ત્યાં જવું પણ નિરર્થક હતું. માથું સાથે કલાવેલ સહેલ નિરર્થક ગયા; પરંતુ તેની છેલ્લી બાજુ પાર પડી ઉમિલા તેને મળવા માટે જરૂર ત્યાં આવી:

મધુકર, ઉમિલાને જોઈ જ રહ્યો. તેના સ્વાગતમાં જાગર ફેરફાર થઈ ગયો હતો. તેની બોલવાની અને ચાલવાની છતાં અનુચિતતા જરાય નહોતી. સ્ત્રીઓમાં આવી જાતનો હૃદયપથો માથુંસળત પર આ જાતની અસર ઉપજાવી શકે છે, એ તેણે આ પૂર્વે નહોતું અનુભવ્યું; પરંતુ મધુકરનો કશોયો વહિવટમાં રહી કંઈક જડતા શીખ્યો હતો એટલે દમનનીતિ તેની બદલે પાડ.

“ ઉમિલા ! આ કેવી બેપરવાઈ ? મને મળ્યા સિવાય મારી મરણ વિશ્વ કોઈપણ પ્રવૃત્તિમાં જોડાઈ જવાની દિશા નથી, છતાં હું આપિ બાકા કાન કડું, એનો અર્થ એવો તો નથી જ કે તારે પછી અહીં બિલકુલ દેખાવું જ નહિ. તેમ જ હું મારી સંમતિ સિવાય એવી જાતની પ્રવૃત્તિમાં પડી જ કેમ શકે કે જેથી મને નુકસાન થાય ? ”

“ સત્ય છે ! એક દિવસ એવો હતો કે તમે જે જાતનું સૂત્ર ગણુ કરો છો, તે હું સ્વીકારત-આજે પણ સ્વીકારું ! પરંતુ પતિદેવ કરતાં રાષ્ટ્રદેવની સેવા અનિવાર્ય હોવાથી મેં તમારી સેવામાં ક્ષતિ જતાવી દોષ તો તે ઉપલા જ કારણે દોષ ક્ષતવ્ય છે અને તમારા પર અપરંપાર પ્રેમ છે અને એ પ્રેમ સાથે જ હું, એ સિદ્ધ કરવાને માટે મારા જેવી અનેક સ્ત્રીઓ અને એમના પતિઓ પર સરકાર જે જાલીમશાહી વાપરે છે, તે બધાની સહાયનૂતિનો ખાતર આ મારું કાર્ય છે-આ મારું પગથું છે ! ત્યાં બધે દુઃખનો કુંગર ખડકાયો છે, ત્યાં આપણે નિરાંત કેમ માણી રાકીએ ? ત્યાં મહોત્સવ શો ? ત્યાં મનોરથ શો ? ત્યાં આશાઓ ધી-ધી સંકટને સહવામાં જ પ્રેમની ક્યોટી છે ! ? ”

“ હા—આટલું બધું જાન મેળવ્યું ક્યારે ? હું તે આ જાન વચાવું કે મારી સ્થિતિ તપાસું ? જરાક વિચાર તો કર કે હું કેની પત્ની છે ? આ જાન શું જરૂરી નથી ? તારે કીધે આજે મારા ઉપલા બધિકારીઓ મારી કેવી રેવડો કરે છે, એનો વિચાર આવે છે ખરો ? ”

“ બદલા, આજે તો એક જ વિચાર થઈ શકે એમ છે. દેહ વ્યાપી આ જાન-

આ અદિ સહ લડતમાં સૌએ પ્રવાસવાનું છે, અહીં વણિક ભુદિ કામ લાગે એમ નથી તેમે ખીણું કાઢું, પણ ન કરી શકે. તો મારી પ્રવૃત્તિના રોધક ન બને અને એના પ્રોત્સાહક બની એટલું પ્રુષ્ઠ તો જરૂર જરૂર રહેશે ! તેમ કરતાં સરકારની આજ્ઞાને વધ મળું પડે તો એસાકક ધામો અને મને જોશનિવાસી બનાવો ! ”

હાથ પકાડતાં મધુકર બોલ્યો — “ હું મું બોલે છે, એનો તને ખ્યાલ છે ખરો ? હું હજી પણ કહું છું કે મને વધારે શાચાર ન બનાવ ! ”

“ દિલગીર છું કે મને આથી હલવાનું જરાય મન થતું નથી, મને માર કરશો અને હવે હું રજા લઉં છું ! ” એટલું બોલી ધીમેધી ધીરે ડમલે ત્યાંથી હર્મિયા નીકળી આવજીમાં ગયું.

મધુકર તાજુજ બન્યો, એને એવો તો કલ્પિત ખ્યાલ નહોતો કે હર્મિયા તેને જામ જવાળા દહાં સહી, પરંતુ હવે બીજો કોઈ ઉપાય નહોતો. તેનો ભય સાચો પડ્યો.

૪

હર્મિયાનો કેસ ચલાવવાનું કામ મધુકરને માથે આવ્યું હતું. જાપાઓમાં બધી ટીમોએ આવતો હતો કે આ કુર્બાન રચના માટે વિધિને બારી સામાશી આપવી નોંધ્યે જનતા આ પ્રશ્નનું પરિણામ કેવું આવે છે, તે જાણવા ખૂબ ઇતેન્નર હતો.

છેક છેવટની ધડીએ મધુકરે પોતાનો વિચાર ફેરવ્યો. એને સરકારમાં અપૂટ વિશ્વાસ હતો કે તેની પત્ની તરીકે તેની

આખતમાં કષ્ટક વિચાર કરશે, એટલે એણે કેસ ચાલવાનો હતો, એ દિવસે રજા લીધી. આવી તે મુઠકો યથાવવા માટે શ્રી મુક-છાની નિમણૂક થઈ.

મધુકર માનતો હતો કે હર્મિયાને છોડી મૂકવામાં આવશે, પરંતુ એક વર્ષની મારી કે સંજોગોને તેના હાજી મુકી ગયા. તેની બધી આશાઓ પર પાણી ફરી વળ્યું, કેટલાય નેતાઓને જેલ ભેગા કરવા છતાં તેની પત્ની ઉપર રહેમદિલ ન રાખી સહાયો એણે સરકારને અમતી કરેલાં કાર્યોનો આલોચના કર્યો.

આમ ધંજા - વિચારો ધોળાવા ઉઘટે અચેજ રાજનીતિનો કલિદાસ મજા આજળ ખડો થયો જે સ્વાયં સિવાય કશું નજીકાર નહિ, એવી સરકારને બોલે માથું મૂકી સ્ના-રને મૂરખ કેમ ન ગણવો ? વિશ્વાસથી નિર્ભર સેનારત્ન માથું સલામત ન રહે તેમાં કેનો વાકે ?

તેના હાથમાં કેપારી છૂટી; અખળા જતિ સજા બની ઓશકિતનો પરચો - જાણવી શકે છતાં વિદ્યતામાં પંઠાવાની બધી આશાઓ વાલો પુરુષ, મીરવ અને ગુમાનથી માથામાં રાક્ષ રાખી કરનાર નર, સરમામણીમાં આસો પકાત ? આ કથી જાતની કેળવણી ? તેને તેની લોધીલી કેળવણી પર તિરકાર હતો.

ખીજ ન શરૂ તેણે મશ્કમતા બતાવી, ટેબલ ઉપર નજર મઠ, વમર દીસે રાજનાથું ધસી કહાડ્યું.

અને સૌની અલખળી વચ્ચે તે વૈરાઘ્ય હનિસનો પ્રમુખ વસાયો હતો, એમ બીજો દિવસે જાપાઓમાં થયાયું.

રાંધણીવિદ્યા અને કળા

શ્રીમત્ ડૉ. ઇન્દુલાલ સેવકલાલ દવે,
એમ. લી. લી. એસ

(ગતીધી વાણ)

પ્રકરણ ૭ મું

મસાલો

રસોઇ કરવામાં એટલે બોલવામાં માત્ર પાણી, તળવામાં તેલ અથવા ધી વિગેરેથીજ રસોઇ થતી નથી. સખરસ તો જરૂરનો છેજ. પણ તે દરેકમાં નહીં. કેમકે વાનીમાં અમુક મસાલો તો બીજા કાષ્ટમાં અમુક એમ જૂદી જૂદી જાતના મસાલા જૂદી જૂદી વસ્તુ માટે વપરાય છે. આ રીતે માત્ર દરેક મસાલાની ચીજના ગુણ ઉપરથીજ દાખલે 'કરી સમાય છે.' મૂળ 'અનાજનો ગુણ ગરમ,' વાવડો, ઠંડો, વિગેરે જે હોય તે પ્રમાણે તેને મદદ કરવા અથવા ખરાબ અસર થતી નાશુદ્ધ કરવા સાર મસાલો વપરાય છે. તેમજ દવે તો ઘણી જગાએ શોખની આતર માત્ર સ્વાદની આતરજ એવો કેટલોક મસાલો વપરાય છે. વળી કેટલાક મસાલાથી ચરીરમાંના પાચક રસ વધારે સારા પ્રમાણમાં પેદા થાય છે, તો કેટલીક ચીજથી વધારે પડતા રસ નહીં પેદા થતાં તેને પ્રમાણસર રાખે છે. આ વિષય ઘણાજ મદન છે, પણ આપણે તેને પ્રક્ષિપ્ત રીતે તપાસીશું જેથી સામાન્ય માદિતી મળી શકે.

મસાલાના પ્રકાર:—મસાલાના ગુણ પ્રમાણે તેના વિભાગ પડી શકે જેમકે વાતખ:—મરચાં, મરી છત્યાદિ. પિત્તખ:—લીંબુ, મરો છત્યાદિ અથવા તે વસ્તુઓની સ્થિતિ પ્રમાણે પણ વિભાગ પડી શકે. જેમકે સૂકા, લીલો, સુખંધીદાર, વિગેરે

કુષ્ઠ અને તેના અનાવેલા પદાર્થોમાં સુખંધીદાર મસાલો એટલે, એલચી, તજ, જાયફળ, અનામ, પિરતાં છત્યાદિ વપરાય છે. કારણ કુષ્ઠ વાણ કરે છે એટલે આવી ચીજોથી વાણ ન થતાં કુષ્ઠ બરાબર પચી શકે છે.

લીનો મસાલો એટલે આદુ, કાચગીર, લસણ છત્યાદિ. આ જાતમાં પણ વાતખ એટલે વાણ દરવાનો ગુણ છે. અને નાની આંતરડામાં જ્યાં પિત્ત ઉપર અસર કરવાથી પિત્તશયમક ગુણનો ઉપયોગ થાય છે

સૂકા મસાલામાં ઘણી ચીજો વપરાય છે. જેમકે મીરુ, હરદળ, મરચાં, ધાણા છંદ, અરમ મસાલો, અજમો, રામ, મેથી, દિવ, ખરો, મરી, પીપરીમૂળ, છત્યાદિ છત્યાદિ. આ દરેકમાં રસોઇને સ્વાદિષ્ટ કરવના ગુણ હોવા ઉપરાંત તે ચરીરમાંના પાચક રસ ઉપર બહુ સારી અસર કરે છે અને અમુક ખોરાકથી

ધની દાતી નાણુક કરે છે રસોઈની વાની પ્રમાણે યોગ્ય તે ઓજા મસાલાની વપરાય છે. આમાંથી કેટલીક ઓજા આરોગ્યાર વાનીઓમાં ન આવે છે તેમજ કેટલીક ઓજાને વળા બીજા કિંમતમાંથી પસાર કરી વાપરવી પડે છે. કાચલા તરીકે મીઠું દરજ્જા વિચેરે ઓજા એમને એમ વપરાય છે. પણ રાહ મેલો વિચેરે તેલમાં કઠકાની પછોજ વપરાય છે. એમને એમ નહીં અને વધાર કરવાની કિંમત કરે છે કઠકા દેવતા ઉપર તપાવી તેમાં તેલ અથવા ઘી રાખી મરમ કરી તેમાં મસાલો નાખી તેનાર ધમે જે તે વાનીમાં પ્રથમ તે કઠકામણિ પદાર્થ અને પછી કઠકાનું માટ મોળી તરત રાંધણું બંધ કરવાથી વધાર થાય છે. રાત્ર વિચેરે પદાર્થને આપ કરવાથી વધારે સારી ખસાર આવે છે કિંમતમાં ઊંડી ભૂખ એવા તત્વો દેવાથી વધારની કઠકામાં પ્રથમથીજ તે નખાતી નથી પણ આખો વધાર તેનાર ધમે દિવસ કઠકામાં નાખી તરત વધાર કરી દેવાય છે તેથી દિવસમાંથી વરાગ ઊડી નહીં જતાં એકાદ રસોઈમાં આવે છે

કેટલી ઓજામાં યોગ્ય આમણી નાખવામાં આવે છે જે ઓજામાં નાણુઓન નાજો પદાર્થ વિશિષ્ટ હોય તેને જાડામિયા પદાર્થોને આગમ સત્તેજો ભેજાએ તેથીજ કરી તેમાં આમણી અથવા રોગ્ય કે ભીજુનો રસ નાખવામાં આવે છે. પણ તેમ કરવાથી અત્યંત દાંતની નયમાં રહેલી કમને ખરાબ ન થાય તેટલા માટે યોગ્ય અથવા એટલી બીજા મીઠાક વાળી ઓજા ઉમેરવામાં આવે છે. આથી ખરાબ નાણુક થતી નથી પણ ખરાબનાં તત્ત્વ ભેદી મીઠાકનાં તત્ત્વ રહેવાથી ખરાબ માંચ માણુષજ પડતી નથી. ખરાબ નાણુક કરવા માટે તેા તેજું વિરોધ-સ્વાદ-દોષ તેજા તે નાણુક થાય છે

પચવામાં બારે ચણાતી ઓજામાં તેલને ઉપયોગ બહુ કરવામાં આવે છે. વાલ, પાપડી, આદિ વિચેરે પદાર્થોમાં રહેલ તત્ત્વો પચાવવા માટે ધણીજ મારો મસાલો પુરતા અથવા ભેજાએ છીએ પણ તે ઉપરાંત તે અનાજના પ્રત્યેક ઠાણુમાં ખોરાકનાં પચે તત્ત્વો પેડા તેથીજ બહુ ઓછા પ્રમાણમાં દેવાથી આમ બનાવવી રીતે પૂરું પાડવું પડે છે

જૂદી જૂદી જાતની ચટણીઓમાં પણ મુખ્ય જાતો આમ ભેજાએ તે પ્રમાણમાં લાગત મસાલો પુરો પાડવાનોજ દેવ રહેલો છે. અઘાણુમાં પણ મુદી ખાવેજા છે. ખોરાકમાં તાજા રજનો રસ જરૂરીયાત છે. તેથીજ તાજાં ઘાં બાજા જરૂરનાં છે પણ તે જ્યારે ન દેવ ત્યારે ખાર માસ માટે જતાની રાખેજા અઘાણુનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે યજ્ઞરાતમાં કરી અથવા મીઠુનું અથાણુ જનાવવાનો રીવાજ છે. તેમાં જૂદી જૂદી રીતે જૂદી જૂદી જાતના મસાલાની ઓજા ભેજવી તેનાર અવવામાં આવે છે.

પ્રકરણ ૮ સુ

પ્રથમથી પચાવેલો ખોરાક અથવા મીઠાકજેરેક ફું

હવે આપણે જિંદગી તેા સમજ્યા કે ખોરાક પચાવવાને અમુક પાચક રસોની ખાસ આરંભના છે અને આવા રસથી જલદી પચવા માટે ખોરાકને સંધિયાની જરૂર છે સંધિયાં પડેલાં તેને ઓજાએ રસની જરૂર છે.

રેસાક માણુઓની પાચનશીલ બહુજ મદ પડી ભૂખ છે અને તે રોજ પણ પ્રાતઃ રોજ ખોરાક કર્મ કરવા નથી. એટલે તે ખોરાક પચી તેજું સોરી થઈ નથી. આમ થવામાં બહુ વખત પાચક સ્ત્રમણા જરૂર.

મેન્ટસ' બહુજ કમતી થઇ જાય છે. જેથી જોરાકના ઉપર તેમની અસર થયા સીવાય જોરાક આગળ ચાલી શકે નહીં, પચે નહીં, લોહી થાય નહીં જ્યારે આવે। વખત આવી જાય છે, ત્યારે તે દર્દીને કંઈ જાતનો જોરાક આપવો એ મહાન પ્રશ્ન ઉભો થાય છે. જે જોરાક માટે 'ફરમેન્ટસ' ની જરૂર ખીલકુલ પડે જ નહિ તેવો જોરાક માત્ર પાણી જ છે. અથવા લીલા મેવાનો રસ એટલે દાઢીમ, સફરજનું, સંત્રી, નારંગી, ધત્તાદિ. આટલાથી જીવન ટકાવવું અશક્ય નીવડે છે.

આવા સંજોગોમાં તાજાં એટલે ખીલકુલ ખટાસ વગરના દર્દીમાંથી જનાવેલી છાસનો ઉપયોગ વધારે કરવામાં આવે છે અને આપણે પ્રથમ જાણી ગયા કે દુધમાંથી 'ફરમેન્ટસ' ના પ્રતાપે દર્દી અને છે તે દર્દી એક જાતનો પ્રથમથી પચાવેલો જોરાક છે, કારણ દુધ પછી પેટમાં ગયા પછી દર્દી થઇને પછીજ પચે છે. એટલે દુધને બદલે દર્દી તૈયાર આપવાથી જરૂરને તેટલો આરામ મળે છે અથવા જરૂરમાં દુધ પચાવવા જે ફરમેન્ટ 'રેનીન' જોડીએ તેની જરૂર રહેતી નથી દર્દીનુંતરત જ લોહીમાં મળવા લાયક કરવા તેને બાગી નાંખી તેમાં પાણી ઉમેરવામાં આવે છે એટલે હવે પેટમાં ગયા પછી પચાવવા માટે ખીલકુલ કાંઈ પણ જાતના રસની જરૂર રહેતી નથી એટલી છાસ ઉપર રહેનાર દર્દીઓ ધણી સારા થઇ ગયા દરેકના જોવામાં આવ્યા હશે.

આ પ્રમાણેજ જૂદી જૂદી જાતના જોરાકને પ્રથમ જરૂરના ફરમેન્ટસ'થી અથવા 'ચેન્કીયાસ'ના ફરમેન્ટથી પચાવી પછીજ તેનો ઉપયોગ કરવામાં આવે તો તે તત્કાલીક લોહીમાં બાળી જઇ શકે અને પચાવવા માટે કાંઈ જ જરૂર રહે નહીં આવે।

જોરાક દર્દીને આપવાથી તેનામાં તાજું લોહી આવે છે. અને તેમ થવાથી જે રોગ હોય તે નાશુદ થતાં પાચક રસો ફરીથી પેદા થવા લાગે છે. અને સાધારણ જોરાક ઉપર દર્દી આવી જાય છે. આવા પચાવેલા જોરાકની શીશીઓ તૈયાર થઇ લીલામતથી આપણા દેશમાં આવે છે જે પૈકી 'લીકવીઝ પેપ્ટોનસ' 'લીકવીઝ પેપ્ટોનોઇડસ' ઇત્યાદિ છે.

મકરણ હ મું

કુકર-રંધવાના સંચા

આપણે રસોઇ તપેલીઓમાં કરીએ છીએ, જે ઉપર ઢાંકણું ઢાંકીએ છીએ આપણે પાછળ સમજી ગયા કે ઢાંકણું બંધ કરેલું હોય તો વરાળ જતી રહે નહીં અને તેજ વરાળની શેવાળ થઇ કામમાં આવી શકે છે. તપેલી ખુલ્લી મુકવાથી વરાળ ઉડી જાય છે અને રંધાતા વાર લાગે છે, જે ગરમી લાવવી હોય છે તે આવતી નથી, અથવા બહુ મોડી આવે છે. આવાં કારણોને લઇ જો પેદા થતી વરાળનો ઉપયોગ બરાબર કરી લેવામાં આવે તો થોડીવારમાં રસોઇ તૈયાર થઇ શકે એ સદજ સમજાય તેવું છે.

'કુકર' એટલે રંધવાનો સંચો તેમાં આવી વરાળનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. એક ઉપર એક એમ ત્રણ ચાર વાસણો સજડ ગોઠવવામાં આવે છે. તે દરેકમાંથી ઉપર વરાળ જવાનો રસ્તો હોય છે. છેક નીચેના વાસણને તાપ લાગવાથી ત્યાં વરાળ પેદા થાય છે. તે વરાળ ત્યાંથી ઉપરને ઉપર ચઢે છે. ત્યારે વરાળ બધાજ વાસણોમાં ફેલાઇ જાય છે ત્યારે થઇ થવા માંડે છે જેમ જેમ વધારે વધારે વરાળ થતી જાય જાય છે તેમ તેમ તે વધારે ને વધારે

પટ અને છે. તેને જદાર જવા ખીસડુલ રસો હોતો નથી એટલે એક ઉપર એક વાસણમાં જે જે ચીજ મુશી હોય છે તે પ્રત્યેક બાવી બહુજ મરમ અને ઘટ વરાળથી રંધાય છે

છેક નીચે ફાળ, તે ઉપર ચાક, અને છેક ઉપર ચોખ્ખાએ બનુકમે ગોઠાય છે ચોખ્ખાને ને કે આલે છે તે તાપ લાગતો નથી તો પણ માત્ર મરમ અને ઘટ વરાળ લાગવાથી તે રંધાય છે કે તદન રના ચાકણા જેવા પોચા અને સુવાળા ઘણ જાય છે તપેલીમાં બાત રોથી વધારાનુ પાણી અમ્મલી નાખવામાં આવે છે તેથી ચોખ્ખાનુ તત્વ તેમાં ધણુ જડું રહે છે પણ જે અમવાય નહીં એટલે પ્રમાણમરમ પાણી હોય તો બધુ તત્વ બદર રહે અને તે ચોખ્ખાશરક ઘર્ષ પડે કુકરમાં આ પ્રમાણે પાણી રાખવાથી તથા વરાળથી રંધવાને લીધે બધુજ તત્વ બદર રહે છે અને જાનમાં મોઢાક પણ બળીજ આવે છે અલખત, કુકરમાં રંધાયેલુ ચાક જ્યારે તૈયાર થાય ત્યારે 'ઉમા' જેવુ માનુષ પડે છે એટલે કે તેનો દરક કડો, બાબો દેખાય છે. પરંતુ તે માત્ર જાણસોજ હોય છે એમ નહીં પણ સીંગલ તદન નરમ થયેલો હોય છે તેને દધાચાણું ન હોય, તેથીજ 'ઉમું' એટલે અણીશુદ્ધ દેખાય છે ફાળ તો જાણ ફાળી-એકરમ થઈ ગયેલી હોય છે આ બધુ એકરમ તેજાર થવાને યાવ જૂજ વખત એટલે ૧ પોણે કલાક થાય છે અને જગત-જુની ખાસ જગત થાય છે જે માણસની રસોઈનો કુકર તેજાર કરવા સાથે માત્ર પોણે શરથી એક શેર કાલમાની બદર પડે છે, એટલે કુકરથી રંધેલુ ધણું સરળ અને સરસ પડે છે આ કુકરને અન્નપુત્રું કુકર કહે છે

એક પ્રકારનો ખીન્ને કુકર એવા જાને છે કે તેમાં એક મોઢું ખીજ 'પાણીનું' બરેમુ

હોય તેમાં કુકરના કાબોએ અંધર લટકતા રહે છે પાણી ઉઠાજે એટલે તેમાં વરાળ થાય ને વરાળ નળીઓ વાટે કાબોમાં દાખલ થઈ અંદરની વસ્તુને રાંધે છે આમાં ફાળ બદામ ફાટે છે પણ એકરમ થતી નથી કારણ ફાળના વાસણ નીચે સીધો તાપ ન હેવાથી ફાળને ઉઠાજો આવતો નથી આથી કરી બાવા કુકરમાં તૈયાર થયેલી ફાળને એકરસ કરવા આડી નાખીની બધરા વસેલવી પડે પડે છે આ કુકરને 'કકીક' કુકર કહે છે.

મકરણ ૧૦ મું

ખોરાકની સંભાળ

ખોરાકની સંભાળ બે વખત ભેવાની હોય છે. રંધાતા પહેલાં તેમજ રંધાયા પછી. પ્રથમની રીતને કસલ બરતી કહે છે અનાજ, મમાનો વિગેરે બાર માસ વાપરવાની ચીજોને ભરી મૂકવા મારે જૂડી જૂડી પુકિતઓ વપરાય છે, જેથી અનાજ વિગેરે બજડે નહીં. આમ કસલ ભરવામાં જે જે રીતો વપરાય છે તેમાંની કેટલીક અહીં બાવી છે,

૧ મેહોવાની રીત — દરેક અનાજના જ-વાને સાફ સુક કરી તેમાં દીવેલ-એરડીયું-નાળી દલાવવાથી પ્રત્યેક ફાળા ઉપર દીવેલનું પડ લાગી જાય છે. આથી કરી દરાખાના જડુઓ ફાળા ઉપર અસર કરી શકતા નથી.

૨ રેતી અથવા રાખમાં ઘટવાની રીત — અનાજને રેતી અથવા રાખમાં મેજરી ભેખું કરી ભરી દેવામાં આવે છે. અને ઉપર રેતી અથવા રાખનું એ તબ્બા જાગિત બહુ ઘર પાથરી દેવાય છે અથવા જડુઓ પ્રવેશ કરી શકતા નથી.

૩ કાલ રંધાયેલી જડુ વિનાયક વસ્તુ

વાપરવાથી—આમાં પારો તથા સુનાની ફાક મુખ્યત્વે વપરાય છે.

૪ કોષ જંતુ વિનાશક વનસ્પતિ જેવી કે લીમડો વાપરવાની રીત.

૫ ખડિલા મરચા, દરદળ વિગેરેને મ્હોત સખત દાખી ભરવાથી અકબંધ રહે છે.

૬ લીસોતરી જેવી વસ્તુને સાચવવા માટે મીઠાના પાણીમાં અમુક વખત આથી રાખવાથી તેવી ચીજો જેવી કે આદુ, લીંબુ, લીલાં મરચાં, કેરી પ્રત્યાદિ સાચવી શકાય છે.

૭ કેટલીક લીલી ચીજોને તડકામાં સૂકવી રાખી સાચવી શકાય છે. દાખલા તરીકે મરચાં, લસણ, આદુ, સુઠ, દરેક જાતની કાચલી, ભીંડા, કોડીમડાં, ગવારશીંગ પ્રત્યાદિ.

૮ હવાનો અવર જવર બંધ કરવાની રીત:—પહેલાં અને બીજી રીતમાં જેમ પ્રત્યેક દાણાને હવા લાગી શકે નહીં તેમ જ વાસણોમાં વસ્તુ ભરી હોય તેને એવી રીતે બંધ—સીસ—કરવામાં આવે કે અંદરની હવા બહાર અને બહારની અદર જઈ શકે નહીં. ચા, કોરી, વિગેરેના દાણા તેમજ વીલાયતી દવાઓ વિગેરે આ પ્રમાણે સાચવવામાં આવે છે.

૯ જરૂરમાં રાખી મુકવાની રીત—આ રીત ધણું ખર્ચ પ્રાણીજન્ય ધોરાક માટે છે. એટલે માછલી વિગેરે સાચવવા સાર.

૧૦ ધુમાડાની મેથ લગાડવાથી પણ પ્રાણીજન્ય ધોરાક સચવાઈ રહે છે.

૧૧ લીલાં શાક ભાજી એક બે દીવસ સાચવવા તેને ખુલ્લા રાખવામાં આવે છે. બંધ વાસણમાં બાંધ બગડી જાય છે. ભાજી જેવા પદાર્થને લીના કપડામાં વીટાળી લીનાશવાળી જગાએ પાણીધારીમાં રખાય છે.

૧૨ ઉનાળાના દિવસમાં દુધ જલદી ફાટી

જાય નહિ, તેથી દુધનું વાસણ ઠંડા પાણીમાં મૂકી તે ઉપર હવા આવ જાય થઈ શકે તેવું ઢાકણ—ટોપલા અથવા ચાળણી—દાંડી રાખવાથી દુધ સાચવી શકાય છે.

૧૩ દુધ દહીં, શાક ભાજી વિગેરે ઉપર માખી બેસવાથી કાસેરા જેવો રોમ થવા સંભવ હોય છે માટે પતરાની ઝીણા કાણાવાળી જાળીના નાશ અથવા કબાદનો ઉપયોગ વ્યાજની થઈ પડે છે.

ધોરાક રંધાઈ રહ્યા પછી તે સાચવી રાખવામાં પણ મુખ્ય રીત એ છે કે તેને હવા લાગવી જોઈએ નહીં તેમજ તેમાં કોષ જાતનાં જંતુઓ પ્રવેશવાં જોઈએ નહીં. ધોરાક ઢાંકવાની રીત આપણામાં પ્રચલિત છે. ઢાંકવામાં પણ એટલું યાદ રાખવાની જરૂર છે કે જરૂરને જરૂર વસ્તુ ઢાંકાઈ રહેવાથી તે જલદી બગડી જાય છે.

મનુષ્યના હાથમાં અને ખાસ કરીને નખમાં એટલા બધા જંતુઓ રહે છે કે કોઈ રાધેલી વસ્તુમાં જો હાથ ધાલી પછી રાખવામાં આવે તો તે જલદી બગડી જાય છે. માટે જ રાધેલી કોષ પણ વસ્તુમાં હાથ નહીં ધાલતાં તેને એમને એમ રાખવી અને જરૂર પડે ચમચો, કડછી વિગેરેનો ઉપયોગ કરવો.

પ્રકરણ ૧૧ મું

રસોઈ અને રસોડાંની સ્વચ્છતા

આપણે સમજી ચલા કે અનાજમાં તેમજ રસોડામાં જંતુઓ પેસવા દેવા નહીં આ તો રસોઈ કરવા પહેલાં તથા રસોઈ તૈયાર થવા પછીનું સમજ્યા. પણ રસોઈ કરતી વખતે ત્રણ જંતુઓ પેસવા દેવા નહીં, તે ખામ આવશ્યક છે. આટલા માટે રસોઈ કરનારના

દાઘ તાલન સ્વચ્છ જોઈએ, દાઘની ઝીણી ઝીણી રેશાઓમાં અતિશય કચરો હોય છે. આ કચરો બધો દેખી શકાતો નથી જલ્દી બીજાકુલ દેખી થકાય તેવા હોતા નથી. રસોઈ કરતાં પહેલાં દાઘ તાલન સ્વચ્છ પાણીથી ધોઈ નાખવા જોઈએ તેમજ રસોઈ કરતાં વચમાં જ્યારે જ્યારે દાઘ બીજે લગાડવા પડે ત્યારે ત્યારે પણ ધોઈ સીવાય વાપર્યાં હોવા નહીં જોઈએ. દાઘનો ઉપયોગ અને તેની મદદ જાળવવા પણ કરવો પડે છે. એટલે દરેક વખતે દાઘ ધોવાય અને તે પણ રસોઈમાં લાખાય અને વખતે સ્વચ્છ કરવાનો નિયમ જરૂરનો છે. વળી દાઘ ધોવામાં ખાસ આવશ્યકતા નખ યોખા કરવાની છે. નખ જનતા મુખી વધવા દેવા નહીં જેમ નખ લાંબા તેમ તેમાં કચરો વધારે આવે નખ દોષ સોટની કબુલ ખાખા પછી જોઈશું.

—તે નખ યોખા થઈ ગયેલા માણસ પડશે નખનો બધો જ કચરો કબુલમાં પ્રવેશ પામી ગયો હશે, કચરામાંજ જલ્દી હોય છે તે પણ કસાઈમાંજ લાખાય થઈ ગયા હોય છે.

જેમ દાઘ સ્વચ્છ જોઈએ તેમ રંધણીનાં વાસણ પણ તાલન સ્વચ્છ જોઈએ કચરો, ધૂળ, માટી, કાંઈજ લાગેલું જોઈએ નહીં. સાંડસી, તમેચા, કાંઈ વિચેરે જપીન ઉપર મૂકેલાં હોય ત્યાંથી લઈ ધોવા સિવાય રસોઈમાં ખાતરા નહીં.

રસોઈ પીરસવામાં પણ ઉપરનીજ સૂચનાઓ કામની છે. રસોઈમાં દાઘ લાગવો નહીં. પરંતુ કાંઈ, ચમચામાંજ પીરસતું જોઈએ દાઘમાં ચમચ લઈ પીરસવાની રીત બધીજ મદદ દોવાથી નાપસંદ કરવા યોગ્ય છે.

જમવાના યાગી વાડકા પણ સ્વચ્છ હોવાં જોઈએ.

રસોઈ બનાવવામાં તેમજ તે જમવામાં, પીરસવામાં, સ્વચ્છતા જોઈએ તો પછી જે જોરડામાં રસોઈ બનાવવાની છે અને જ્યાં જમવા બેસવાનું છે તે જગા બધીજ સ્વચ્છ હોવી જોઈએ તે નિર્વિવાદ છે. રસોડામાં કોઈપણ જગાએ મંદવાડ હોવી ન જોઈએ, પણ મંદવાડ ભરાઈ રહે તેવા મંજોરો પણ હોવા ન જોઈએ. પાણીનો ઢાળ સારો જોઈએ. આટોલુ, ચીલેલું કે ચાક સમારેલાનો કચરો રસોડામાં વધુ વખત રહેવો જોઈએ નહીં. રસોડું જેમ જાને તેમ સાફ, સ્વચ્છ, અને ખુશી દવા અજવાળાવાળું જોઈએ. કુખાડો ચાથો જવા માટે સારી બવરચા જોઈએ.

આમ બધુંજ યોખ્યું હોય પણ જમનાર માણસનું મો અને દાઘ સ્વચ્છ ન હોય તો ધૂળ ઉપર લીંપણ જેવું ચાલ દાઘ જાને નખમાં અતિશય કચરો જાને જલ્દી હોય છે એટલુંજ નહીં પણ મોમાં ખાસ કઠીને કાંત અને અજાણમાં બણેજ કચરો, મેથ, ડારી અને જલ્દી હોય છે. આ સારા કાંઈ સીવાય સ્વચ્છ રસોઈ જમવાથી જલ્દીમિતિ રસોઈ પેટમાં તેજ જવાનીજ. એટલા માટે જમવા વખતે પ્રથમ દાઘ જવાનર સારા પાણીથી ધોઈ નાખી પછી મો, કાંત વિચેરે પાણીના ડોળગા કરી અજાણીથી કાંત પછી દરી ડોળગા કરી સાફ કરવું જોઈએ.

(સંપૂર્ણ)

નાગપુત્રી

સંપાદક :
શ્રી ભોગીલાલ જયવંદ
સાંટેસરા

[રાજશેખરશ્રિએ સ. ૧૪૦૫ માં ચતુર્વિંશતિપ્રબન્ધ અથવા પ્રબન્ધકોશ રચ્યો છે તેમાં આર્યનન્દિસ પ્રબન્ધ નામના બીજા પ્રબન્ધમાં આ કથા આપેલી છે. હાલ પણ ગુજરાત અને કાઠિયાવાડમાં નાગપાંચમની કથા પ્રચલિત છે, તેની સાથે તે બહુ મળતી આવે છે. શ્રી મેઘાણી સંપાદિત કંઠાવટીની બારમી પ્રવચના વાંચવાથી આ બાબતની ખાતરી થશે. પ્રબન્ધકોશકારનો ઉદ્દેશ નાગપાંચમનું માહાત્મ્ય વર્ણવવાનો નહોતો, તેથી કથાને બહુ કંઠાવી નાખી છે, તેથી ઘણે સ્થળે રસની ક્ષતિ થાય છે. લેખકનો ઉદ્દેશ એક લેખ આચાર્યનું માહાત્મ્ય વર્ણવવાનો છે, તેથી લેખક પક્ષે બહુ અદર ધણો છે. નાગપાંચમને બદલે ચૈત્રપૂર્ણિમા છે, પરંતુ વસ્તુ તો એજ છે. આપણા પ્રાચીન અને અર્વાચીન શૈક્ષણિકતાના તુલનાત્મક અભ્યાસમાં તે ઉપયોગી થાય એવી છે, તેથી મૂલ સસ્તું કથાનું ગુજરાતી ભાષાનંતર અહીં આપ્યું છે. કંઠાવટીમાંની કથા એક વાર વાંચી જવાથી આની ઉપયોજિતા સ્પષ્ટ રીતે સમજાશે. આમાંના કેટલાક પ્રશ્નો પ્રચલિત કથાથી ન્હા પડે છે.]

આર્યનન્દિસપ્રબન્ધ

પુષ્પિનીખંડપાટણમાં પદ્મપત્તા રાજ્ય હતો. તેની પદ્માવતી રાણી હતી. એ શહેરમાં પદ્મવત્તા નામનો શેઠ રહેતો હતો. તેની સ્ત્રી પદ્મવત્તા નામની હતી. તેઓનો પદ્મ નામનો એક પુત્ર હતો. તે પદ્મને વરદત્તા સાર્યવાદે પોતાની વૈરાટયા નામની પુત્રી પરણાવી હતી.

એક વખત વૈરાટયાનો પિતા વરદત્તા પોતાના પરિવારની સાથે દૂર દેશાવરમાં ગયેલો. ત્યાં વનમાં દેવ લાગતા બળી ગયો. વૈરાટયાની સાસુ તેને-તે પોતાની મેંધા સુત્રવા કરતી હતી. છતાં 'નખાપી' કહીને મેંધા ગારતી કારણ-“ રૂપ, ધન, તેજ, સૌભાગ્ય પ્રભૂતા; એ બધું સ્ત્રીઓને નિરંતર

પીયરીયાનાં પ્રભાવથી મળે છે. ”

કઈ વયનોથી પીમાયેલી વૈરાટયા પોતાની સાસુને નહીં પણ દેવને રોષ દેતી અને વિચાર કરતી કે “ પૂર્વે કરેલાં કર્મોના ફલવિપાક ફરેકને થાય છે. ”

થોડા વખત પછી વૈરાટયાને અર્ધ રણી અને તેને ખીર ખાતાનો રોહદ ધયેલ એ વખતે આચાર્ય નન્દિસ નામના સૂરિ સાંતા હવાનમાં આવ્યા હતા. વૈરાટયાની માસુ બોલતી “ આ વડુને ઊકરો નહીં પણ ઊકરો જન્મવાની છે. ” આવી રીતે વચન-

૧ કથા જલમાં છે, એટલે આવી રીતે કાળા ટાંપમાં મૂકેલા વાણે વચ્ચે વચ્ચે આવતા સ્થાનનાં આધારનર છે,

ખાણેથી લવાયેલી તે સતી સ્ત્રી સુરિને વહન કરવા મધ. પોતાની સાસુ સાથેના વિરોધ ત્યાં જો સુરિ બોલ્યા—“ આ પૂર્વ કમની કોષ છે, માટે હે વસ્તે ! કોષ વધારવો ચોખ્ખ નથી, આ લોકમાં કોષ એ શરીરને સંતાપકારક છે અને પરલોકમાં નરકાદિ દારણુ

કુખ પેલા કર નાર છે. તને યુગ જન્મથી તને ખીર ખાવાનો દોષદયરો છે તે પશુ પુરોયરો ”

આવી રીતે સુરિનાં વચનોથી આનંદ પામીને તે ઘેર આવી અને વિચાર કરવા લાગી કે આ શુરુ સિવાય આખી યે જુ-ધ્વીમાં મારે! એવો કોષ પશુ સુહૃદ નથી, જેની આગળ મારાં હૃદયનાં ચિરસંચિત સુ-ખકુખની ધ ડી-એ ધડી વાત કરીને

એક ઉડા નિર્દાસ નાખીને કંઠક વિગ્રામ પાસુ.

પદ્યપદ્યા પશુ જેનો પૂનમને દિવસે યુગ નીક કરતાં ઉછાપન આરબુ, તે દિવસે પામસપૂર્ણ પ્રતિગ્રહ યતિએને આપમાં આવે છે, તથા સાધર્મિક વાત્સલ્ય કરવામાં આવે

છે તેણે તે સર્વ ક્યું”, પશુ વૈરભાવથી વહુને દલકા કઠોળ ખાવા આપ્યા. વહુ (વૈરાટયા) ચાળીમાં ખીર લઇ, ઉપર કપડું મૂકી છાની-માની જલાશય આગળ પાણી માટે મધ. ઝાડના યજ્ઞ આગળ ખીર મૂકીને લાઇ પગ પોવાને મધ તે વખતે, જે અસિંજર નામનો

- વિમૂર્તિ

કદિ અચેત નમ્ર ને વિ-સોલ રત્ન દીસતી, કદિ અખંધ ભાવના તરફ રત્ન બીસતી, કદિ દાસ્ય અનુવા પ્રબંધ ઔર ચોખ્ખી, સ્વભાવ સિદ્ધ લક્ષણે વહી કદિ પ્રમેદથી અચિત્ત અંતરે છર્વા, પ્રિયા સમાન ચૂમતો-મહી સર્વ માલ એ સુલાળી મન્ય ધૂમતો !

વિશાલ ગાદળા કદિ જગમગ અગ્ર આગરે, ત્રિતાપ જ્વાળા અંતરે, રક્ષાદ્રોતા દરી, મરે; રથા રથ મૂર્તિમય એ દલ્લાસ પ્રાણ રેઠવી, સુખા બરી મીઠી મીઠે સમૂળ ક્ષેત્ર ફેડવી, ક્ષણે સ્વભી તે સમે લૂક લૂક વિચારતો મહાવિભાવ મારી અકર્માં રાં દોલ લાડતો !

અને વસતવાદિશા રથ અગ્રમ ખીલતી, વિનિધ રત્ન અંજમાં અનમ-મસ્ત બીલતી; સુન્દર સુદરી નિલાળી ચતુરતાટ નાચતો, ગણી પ્રિયા સમોજડી કુ મન્ય મન્ય ચળતો યથેચ્છ દરખસુદિના પિદાર ન્દેહાં જમાવતો અપત્ય, માત ને પ્રિયા, સખી વિષે સમાવતો

હૃદયદશા હેસાઇ

એ સાંભળ્યું અને ઘેર જઇને પોતાના પતીને પશુ આ વાત કરી. વૈરાટયા પશુ ઘેર આવી તે રાત્રે જે વૈરાટયાની પ્રતિવેશિક સ્ત્રી હતી તેના સ્વખામાં નાનપત્નીએ આવીને કહ્યું “ બહે, હું અસિંજર નાગની પત્ની છું. વૈરાટયા મારી પુત્રી છે. તેને ખરિનો જાવ થયો છે તે વ

નામ પાતાલમાં રહે છે, તેની સ્ત્રીને પશુ (ગર્ભ રજો દોવાથી) ખીર ખાવાનો દોષદયરો હતો તેથી, પૃથ્વી ઉપર આવીને ખીર શોધતી હતી. તેણે ઝાડના મૂળ આ-ગળ મૂકેલી ખીર ત્રેમ અને તે ખાઇ મધ વૈરા-ટયા લાઇ પગ પોામને પાણી આવે છે તે પાત્ર ખાલી જૂએ છે, પશુ કોપ કરતી નથી, પશુ આ-શીર્વાદ દે છે કે જેણે આ ખાણુ કોપ તેના મનોરથ ફળો ઝાડની પો કરમાં બેઠેલી અ સિંજરની પત્ની-

પૂરો કરજે અને તેને કહેજે:- ' તારે આપ નથી, પણ હું તારા આપનો બદલો વાળીશ. અને સામુદ્રી પગલવ પામેલી એવી તારો તાપ દૂર કરીશ. ' તે દાસીએ સવારમાં વૈરોટયાને ખીર ખવરાવી સપૃથુ દોહદવાળી એવી તેણે પુત્રને જન્મ આપ્યો. નામપત્નીએ પણ સો પુત્રોને જન્મ આપ્યો. વૈરોટયાના પુત્રના નામકરણદિવસે નાગલોકીએ હતસવ કર્યો. ત્યાં તેના આપનું ઘર હતું ત્યાં નાગદેવતાએ સુંદર મહેલ કરાવ્યો. ત્યાં અનેક દાથી, ઘોડા અને પદાતિવાળા નાગલોક આવ્યા ધર બધું લક્ષ્મીથી ભરી દીધું. પુત્રોના પરિવારવાળી પતિમુક્ત અલિન્ગરપત્નીએ દિવ્ય વસ્ત્ર, પદોળાં, સુવર્ણ, રત્ન, આભરણ વગેરે સર્વ મનોહર વસ્તુઓ વૈરોટયાને આપી. વૈરોટયા અલિન્ગરના ધરમાં રોજ આવળવ કરવા માંડી. નામપત્ની તેનો બહુ સત્કાર કરતી - સાસુ પણ " અને પીયરીયા છે " એમ વિચારીને વહુને માન આપવા માંડી ' -લોક પૂજિતપૂજકઃ ' । વૈરોટયાનું રક્ષણ કરવા માટે નામપત્નીએ પોતાના સો પુત્રો આપ્યા. તેણે એ સર્વોને ધકામાં નાખ્યા એ વખતે કોઈ કામકરનારીએ અગ્નિયા તપેલી યાળી ઉપર એ ધડો મૂક્યો. વૈરોટયાએ જો કે તરત જ ઉતારી નાખ્યો, અને ઉપર પાણી છાટ્યું તેથી એ નાગપુત્ર તરત જ સ્વસ્થ થઈ ગયા, પણ એક જથ્થે બાકી યજ ગયો તે જોવા જન્મીન ઉપર પડ્યો કે તરત વૈરોટયા એવી. " ભાડીયા (ઘન્ટઃ) જીવતો રહે " વૈરોટયાના સ્નેહથી મોહિત થયેલા તે બાન્ધવરૂપ સર્વો રત્ન, સુવર્ણ વગેરે આપીને તથા નામકરણ સંસ્કાર કરાવીને પોતાના સ્થાને ગયા વૈરોટયા આવી રોતે નાગદેવના પ્રભાવથી ચૌરવત યજ હવે, અલિન્ગર પોતાના પુત્રને બાકી જોઈને ગુસ્સે થયા: " કોણે કુદ્દે મારા પુત્રનું પૂજકું આપી નાખ્યું ? " " વૈરોટયાએ મારા પુત્રને બાકી કર્યો છે " એ નાણીને તેના ઉપર પડેલા પ્રસન્ન થયેલો હોવા છતાં

પણ કોઈ પામ્યો; અને કંઈક લેવાત કરવાને વૈરોટયાને ત્યાં ગયે. અલિન્ગર ધરમાં સંતાપ રહ્યો. વૈરોટયા અધારા ઝોરકામાં પેડી તે જ વખતે બોલી: " ભાડીઓ (ઘન્ટ) જીવતો રહે " આ સાંભળી સન્મુદ થયેલા નામરાજે તેને તુર આપ્યા; અને તેના ઉપર કૃપા કરીને કહ્યું: " વત્સે, આજથી તુ પાતાલમાં આવ, અને પન્નગો પણ તારે ત્યાં આવશે. " વૈરોટયાએ પાતાલમાં આવળવ કરેલા માંડી. નાગની કૃપાને લીધે પુત્રનું નામ નાગદત્ત રાખવામાં આવ્યું.

ઘોડા સમય પછી શ્રી આયનન્દિલક્ષ્મીએ વૈરોટયાના સસરાને કહ્યું: " નાગના અગ્રથે મયેલી તારી પુત્રવધુને તુ નાગદેવને આ પ્રમાણે વિનિતિ કરવા કહેજે-તમે લોકો ઉપર અનુમદ કરો, કોઈને દય ન દો. " સંવિત્ આ વચન સસરાએ વૈરોટયાને અને વૈરોટયાએ નાગલોકને કહ્યું. પાતાલમાં જઈને વૈરોટયાએ જોયું કહ્યું: " અલિન્ગરપત્ની ધણું જીવો, અલિન્ગર ધણું જીવો. કે જેણે મને ન્યાપીને આપવાળી કરી છે, અનાથને સન્નય કરી છે. - અરે નામકુમારો, મહારામા આયનન્દિલે આદેશ કર્યો છે કે " લોકોને પીડા ન કરો, લોકો ઉપર અનુમદ કરો. " આમ કહીને વૈરોટયા પોતાને ઘેર ગઈ. ગૃહએ વૈરોટયાસ્તવ રચ્યો. જે વૈરોટયાસ્તવનું પાઠન કરે છે તેને નામને બધ નથી થતો વૈરોટયા બધા નામોને ગૃહની પાસે લાવી. તેઓ ઉપદેશ સાંભળીને શાન્ત ચિત્તવાળા થયા. વૈરોટયાનો નાગદત્ત નામનો પુત્ર બહુ સંપત્તિવાન થયો. પદ્મદત્ત પ્રિયાસદિત મત અંગીકાર કર્યું. તપ તપીને સ્વર્ગમાં મયે. પદ્મવદા પ્રિય દેવત્વને પ્રાપ્ત થયેલા પદ્મદત્તની સાથે દેવી યજ. વૈરોટયા પણ કણીન્દ્રોતું જ્ઞાન ધરતી મરણ પામીને ધરજેન્દ્રપત્ની યજ. ત્યાં પણ તેનું વૈરોટયા એવું નામ છે. ૧

૧. આ સ્તોત્ર અગ્રાપિ વિષ્ણુમાન છે.

૨. વૈરોટયા નેનોમાં દેવી ગણાય છે.

આત્માનું અવલોકન

સુખા :
હે, અમૃતલાલ હ પટેલ,
દેવ ભોળીલા, સુરત.

મારે જ્ઞાન અને મારી બેરકારીથી,
મારી ખર રહેલા સખયા દોરોને છુ કુ
જોઈ છું ? ના, ના, હું નથી જોઈ
શકતી. કુ માથ ખચ દોરોથી જાળાયું છું
અને મારો

સોદી, ને મને
મારા દોરો જ
તારી શિખા-
મજા આપે તો
મને ખડુ માફ
શો ને, કુ
રહુ છું અને
મારા પ્રિયત-
મને રહાડુ છું,
મારા જો
હા વખાણ
હરી, મારા
અવગુણોને
પણ પ્રજા રૂપે
ખતારી, મારી
પ્રજામત ક-
રી, અને જોત
રી, મને સાક
સખાતાર મિ
ત્રો અમૃતમાં
જોઈએ તેંદલા
છે પરંતુ મારા

કુળિયોનું, મારી ખમોરીનું, મારી ખમીઓનું,
મારી બેરકારીનું અને મારા જ્ઞાનનું માત
રચનાર, મારો સાચો મિત્ર, મારો પરમ
સ્નેહી, મારા હૃદય સુખી, અને મારા કુળે
કુખી અને મારે મારે શાશ્વતી પરાગનાર,

મારો મિત્ર તો જન્મમાં જોઈએ છે તે જોઈ ?
કુ તેને સાચા સ્વરૂપમાં જોઈએ છું ?
નહિ ? કુ તેને રક્ત ઉપર લપટીજી પીછાનું
છું : તેનું મારું સ્વરૂપ, તેની ખરી ચક્ષુ
અને તેને

વિશુદ્ધ પ્રેમ,
કુ અટાળ,
બેરકાર રહી
પીછાનની ન-
થી પ્રજા !
અને મમજા-
વો ! સદાસ
કરો !

અંતિમ અભીપ્રાય

[હરિગીત]

પુન વિતત્ય સવિઠ્ય તો દુખ વિઠ ન્યપિતય,
પ્રમુદીન જન અસ્પદા દે હા અવશ્યા મયે,
બલ્યાંના નેરકારામા પુન હા વિશિષ્ટ મરી રહ્યું,
વિલે નમે છે આ નિર્જન રમ્ય સ્થળ સવિતમયું. ૧

સમમાન રૂપિત હારશયુ અર્ધે શમાપતને,
વાનસરૂપે વિમાનકાર દર્શન બોલ્યો હતને,
સંતાપ, શોર્ષ વિલાસ સર્વથા આગમ્યુ મારાં ધન્ય,
તે સર્વથી રહી પિતા કુળાવ સુર પ્રાપ્તી વળ્યું. ૨

સતમં પાપન પ્રાપ્તને આ પુન વિષ્ય બેશ્વતાં,
સકુ મં પ્રભવે જનથી મે નાદ યસે અજ્ઞાત,
કોરે ગદન છે જાનના ન્યાં મુદ્ધિ અલગ રહેન છે,
વિનાશ વિશુ દર્શનને અંતિમ અભીપ્રાય બેન છે. ૩

મનોરમા અલગજી શાહી

કુ અને પતિપ્રેમના સમુદ્યાં ત્યાં હરી
પત્નીઓના ચરિત્રો તારી રાત્રી છું પરંતુ
તેથી શું થઈ શકે ?

“ ત્યાં જાતી જાનમા તત્ત્વ ચીમ્યો નહિ,
ત્યાં જાતી સંધ્યા સર્વે ભૂરી ”

તેમનામાં ધમસ હતી. અને એ ધમસને અંગે રંગુનમાં ઓઓની ઉન્નતિ સાર તેમણે કાર્ય સર કયું હતું. જુના આચાર વિચારનાં બહેનોને સાથે રાખીને તેઓ કામ કરતાં હતાં. ત્યાની નિઃશ્રાળ માટે તેમણે એક કોન્સર્ટની યોજના કરી હતી અને જુના વિચારનાં બાધ બહેનોના વિરોધ છતાં એ સર્વને એજા રાખીને તેમણે એ યોજના પાર ઉતારી હતી.

એકામીન અને અક્યાબમાં મોટી ઉમરની ગુજરાતી બહેનો માટે તેમણે પોતાને ધરે ખાનગી શિક્ષણવર્ગો તેમજ શીવણવર્ગો ચલાવ્યા હતા. તદ્દન નિરક્ષર બહેનોને લખી વાંચી શકે એટલું શિક્ષણ આપવાનો તેમણે પ્રયત્ન કર્યો હતો અને તેમાં તેમને સફળતા પણ મળી હતી. દરેક શિક્ષિત બહેને ગુજરાતી બહેનોની નિરક્ષરતા દૂર કરવા માટે સૌ લવગિકાબહેનોના દાખલો લઈ કામ કરવાની જરૂર છે.

સા. લવગિકાબહેનને પ્રસિદ્ધિમાં આવવાનો જશ પણ શોખ ન હતો અને પરિણામે તે ગુજરાત તેમના કાર્યથી પરિચિત નથી.

સ્વ. પંડિત મોતીલાલ નેહરુ માટે યોગ્યતા સરઘસમાં તેમણે આજેવાની ભર્યો ભાગ લીધેલો. તે માટે તેમની જામી માંગવામાં આવેલી પરંતુ એવી પ્રસિદ્ધિની લેશ પણ ઇચ્છા ન હોવાથી તેમણે તે આપવા સાફ ના પાડેલી.

તેમને સંતાનોમાં માધવી ઉર્ફે કુરગી (૧૫ વર્ષ ૧૧) અને ચિત્રાંગદા (૧૫ વર્ષ ૬) એ બે પુત્રીઓ છે. બન્ને પુત્રીઓને તેઓ ધરમાજ શિક્ષણ આપતાં હતાં. અંગ્રેજી, ગુજરાતી અને સંસ્કૃતનું તેઓ બંને શિક્ષણ આપતાં હતાં.

સૌ લવગિકાબહેન સ્વભાવે ધર્મા મજતાવાડાં આનંદી, નિખાલસ, સાદાં તેમજ નિરભિમાની હતાં.

અવસાન પહેલાં બે માસ ઉપરજ તેઓ પિતાને ત્યાં ખાર આવ્યાં હતાં. અને તા. ૬ મી ઓક્ટોબર ૧૯૬૬ પિતા માતાને તેમજ સગાં, સબધી અને ગાન ટ્રેડસામરમાં મૂકી અવસાન પામ્યાં. પ્રજા તેમના આત્માને ચિરંતન શાન્તિ આપે !

સ્રી અને પુરુષ એકજ નથી.

‘ સ્રીમત્તિની હિલચાલ (The Feminist Movement) ’ અને કે ઉચ્ચ આદર્શ ઉપર રચાયેલી છે, છતાં, મને લાગે છે કે એમાં એક મોટી ભૂલ થઈ છે જે એકતા છે નહિ ને હોઈ શકે નહિ તે પરણે આચવાનો તેણે પ્રયત્ન કર્યો છે. સ્રીપુરુષ વચ્ચે શારીરિક, માનસિક, હાર્દિક ને આધ્યાત્મિક ભેદ રહેલો છે તે દષ્ટિ બહાર રાખવાનો પ્રયત્ન આ હિલચાલે કર્યો છે. પરંતુ સ્રીપુરુષ વચ્ચેનો આ ભેદ જ પુરુષની સાથે બહેન જીવનમાં મળવાનો અધિકાર આને પ્રાપ્ત કરાવે છે જે સ્રીપુરુષ એકજ હોય તો પુરુષ બીનો પ્રતિનિધિ યઈ શકે, પણ મહાન ઇશ્વરી જીવનના બીજા પ્રદેશનું પ્રતિનિધિત્વ ઓઓતું છે. પ્રજના અને જગતના કલ્યાણ માટે તેથી જ ઓઓના અભિગ્રાહ અને દષ્ટિબિંદુ બંધક થવાની ધર્મીજ અગત્ય છે. જગતના મહાન પ્રશ્નો વિશે ઓઓ પુરુષો કરતા બિન દષ્ટિબિંદુ રહી ન કરી શકે તો બહેન છે કે તેમણે મૌન સેવવું. બ્યારે ઓઓ દેખાવમાં, પહેરવેશમાં, ટેવમાં, અને કામધંધામાં પુરુષ જેવી થવાનો પ્રયત્ન કરે છે ત્યારે તેઓ ચિમરી ગય છે કે કુદરતની યોજનામાં પોતાનું સ્થાન અને ધર્મ શાં છે ?

[શ્રી મોતીલાલનાં બાળપણમાંથી]

લેડી એમીલી હુડીયન્

ગરબની ગુહલક્ષ્મી

આરતિવિખ્યાત ઉપન્યાસ સમાપ્ત શ્રી પ્રેમચંદ્રનાં ગાનનનો અનુવાદ

અનુવાદક
પીયુષ

૧૦

દેવીદીને ચ્હાની કુકાન તેજ દિવસે બધ
કરી દીધી હતી અને દિવસભર ને અત-
ધતમાં ધાડવાનો મુકામો ચાલતો હતો અને
રમાનાથની જીજ્ઞાસી લેવાઈ રહી હતી તેની
ધૂળ તે ખૂણ કરતો હતો. બરાબર ત્રણ દિવસ
સુધી રમાનાથની જીજ્ઞાસી લેવાઈ કરી અને
ત્રણ દિવસ સુધી દેવીદીને ન કાઢ ખાધુ કે
ન કાઢ પીધુ. આજે પણ ઘરે આવતાની
સાથે જ તેણે કુરુવ છતારી નાખ્યું અને
પાંચે લાગે પવન નાખવા માંડ્યો. હાથે
બેઠો હતો એટલે થોડો થોડો ગરમી સર થઈ
હતી પરંતુ કાંઈ એવી ગરમી ન હતી કે
પસીના ધામ અને પાંચની જરૂર પડે
અમલદાર લોકો તો કડીના કપડાં પહેરતા
હતા; પરંતુ દેવીદીન પસીનાથી તર થઈ ગયો
હતો તેનો ચહેરો હમેસા નિષ્કપટ વદતરથી
“દસી રહેતો હતો તે અત્યાર ચીડીયો થઈ
ગયો હતો, કેમ જાણે કોઈ રેડ કરીને તે
પાંચે આપ્યો હોય.”

જાઓ લોટામાં પાણી લાવીને બોલી
“ચલમ કારી રૂંઢી !” ત્રણ દિવસથી દેવી-
દીનની ખાતર ધઈ રહી હતી જાના પહેલાં
છુટી કદિ પણ ચલમ કરી આપવાનું કહેતી
ન હતી. દેવીદીન એની મતલમ મમલતો
હતો. સદ્ય નેત્રોથી છુટી તરસ એકને તે

બોલ્યો “ તહિ: રહેવા દે, ચલમ નથી
ચીવી. ”

“ તો હાથ મોકલ; તો ઘાઈ લો, ધૂળ
લાગો ગઈ છે ”

“ ઘાઈ નાખોજ; શી છતાવજ છે ! ”

છુટી આજની અબર માથુવા છતેગર
હતી પરંતુ દેવીદીન ચીડાઈ ન જાય એટલા
ખાતર કરી રહી હતી દેવીદીન પ્રસન્ન થઈને
આપો આપ બધો જતાનત કરી દે એટલા
માટે તેનો ઘાક છતારવાનો જાઓની
ક્રિયા હતી.

“ તો જરા પાણી તો પીઓ, બપોરે તો
કાઠ ખાધુ પણ ન હવે થીડાઈ લાવુ ?
લાવો, પાંચો મને આપી દે. ”

દેવીદીને પાંચો આપી દીધો. છુટી પવન
નાખતા લાગી એ ત્રણ ચીનીટ સુધી આંખો
બંધ કરીને પડી રહ્યા બાદ દેવીદીને છૂં

“ આજે સાંજની જીજ્ઞાસી, ખૂસી થઈ
ગઈ ”

છુટીનો હાથ ધબી ગયો તે બોલી.
“ તો કાલથી તે ઘરે આવી જશે ! ”

દેવીદીન “ હજી છુટી તહિ મળે, આ જ
જીજ્ઞાસી દિવાનીમાં આપવી પડશે. અને હવે
અહીં આવે પણ ચા માટે કે કાઠ સારી
જગ્યા મળી જશે. થોડા પર બેસીને ફરશે.
પરંતુ છે તો બેઠો મતલમી. ૧૫ બેગુન-

આરોને ફસાવી દીધા. પાંચ છ ને તો ફાંસી મળી જશે. બીજાઓને દશ દશ, બાર બાર વર્ષની સજા થઈ જવાની છે. તેની જુઆ-તીથી મુકદ્દમે સાબીત થઈ ગયો. હવે કેઈ મહે તેટલો પ્રયત્ન લેશે કરેને ! શી મળલ છે કે જરા પણ સંદેહ પડે. હવે એક જણ પણ નહિ બચે. કાણે કામ કયું, કાણે નથી કયું, એને હાલ તો ઇશ્વર જાણે; પરંતુ બધા મરી જવાના. ધરેથી પણ સરકારી રૂપીયા આપેને જ બાવળો હતો ' આપણે છેતરાઈ ગયા ! ”

જગ્ગો મીઠા તિરકારથી જોષને બોલીઃ “ આપણી નેકી-મદી આપણી સાથે છે. સસાર આખો મતલબી છે. કાણે કેને માટે મરી રીટે છે ! ”

દેવીદીને તીવ્ર સ્વરે કહ્યુંઃ “ ચોતાના સ્વાયંને ખાતર જે બીજાઓના મળાં કાપે તેને તો ઝેર દેવામાં પણ પાપ નથી. ”

એટલામાં બે જણ આવીને ઉભા રહ્યા. એક ગોરો ખુબસુરત છોકરો હતો, તેની ઉમ્મર પંદર સોળ વર્ષથી વધુ ન હતી બીજો અધેક હતો અને ચપરાસી જેવો દેખાતો હતો.

દેવીદીને પૂછ્યુંઃ “ કેને શોધો છો ? ” ચપરાસીએ કહ્યું “ દેવીદીન તમારે જ નામ ને ’ હું ‘મિત્રમિત્ર’ની કચેરીમાંથી આવ્યો છું આ બાઈ, રોતરજતું ઇલામ મળ્યું હતું તે રમાનાથના બાઈ છે તેમની તપાસ કરવા તેઓ કચેરીમાં આવ્યા હતા. એટલે તત્તીજીએ તમારી પાસે મોકલ્યા છે. તો હું જાઉં ને ? ”

એટલું કહીને તે ચાલી ગયો દેવીદીને જાણીને માથાથી પગ સુધી નિહાળ્યો. આકૃતિ રમાનાથને મળતી હતી તે બોલ્યો “ આવો, એટા ! બેસ, ધરેથી ક્યારે આવ્યો ? ”

એક ખટિકતી ફૂકાને ઉપર બેસવાનું જાણીને થયું પ્રતિકુળ વાતચીત. ઉભો રહીને

તે બોલ્યોઃ “ આજે જ આવ્યો છું ’ વાળી પછુ સાથે છે ધર્મશાળામાં હત્યો છું. ”

દેવીદીન ઉભો થઈ ગયો અને બોલ્યો. “ તો જા વહુને લઈ આવેને ! ઉપર રમાનાથ બાબૂનો ઝોરડો છે, ત્યાં આરામથી રહો. ધર્મશાળામાં યા માટે પડી રહેશો ! નહિ, ચાલ, હું પણ આવું છું. અહીં બધી રીતની સગવડ છે. ”

તેણે જગ્ગોને આ ખચર આપી અને ઉપર ઝાડુ વાળવાનું કહી તે ગોપી સાથે ધર્મશાળા તરફ ચાલ્યો ગયો. છુટ્ટીએ તરત જ ઉપર જઈને ઝાડુ કાઢ્યું. પછીથી મીઠાઈ વાળાની ફૂકાન પછી મીઠાઈ અને દહીં લઈ આવી. સુરાહીમાં પાણી ભરી દીધું, પછી હાથ મેં ધોઈને એક રંગીન માટી કાઠી, ધરેણું પહેવું અને બનીદનીને વહની રાઈ બેસાડી.

એટલામાં માટી આવી પહોંચી છુટ્ટીએ આજળ જઈને જલપાને ઉતારી જલપા પહેલા તો શાકભાજીની ફૂકાન જોઈને ચોંટી; પરંતુ છુટ્ટીને સ્નેહસ્વાગત જોઈને તેની ચોંટ દૂર થઈ ગઈ તેની સાથે ઉપર જતાં દરેક બિજા ચોતપોતાની જગ્યાએ રાખેલી જોઈ. કેમ જાણે ચોતાનું જ ઘર ન હોય !

જગ્ગોએ દોડામાં, પાણી આપી કહ્યુંઃ “ આજ ધરમાં બોઈ રહેતા હતા, બેટી ! આજે પંદર દિવસથી ધર ચતું પડ્યું છે, હાથ મેં ધોઈને ખાઈશો, બેટી ! બાઈની ખચર તો હજી તને નહિ પડી હોય ! ”

જલપાએ માથું ફલાવીને કહ્યુંઃ “ હજી બરાબર માલમ નથી પડી મૂત્રે છપાય છે ત્યાં માલમ પડ્યું કે પોલીસે તેમને ગિરફતાર કર્યો છે ”

દેવીદીન પણ ઉપર આવી બેસો હતો. તે બોલ્યોઃ “ ગિરફતાર તો કર્યો હતો, પરંતુ

હવે તો તે એક મુકદ્દમામાં સરકારી સાક્ષી બન્યો છે. પ્રવાસમાં હવે તેના ઉપર કોઈ મુકદ્દમો નહિ ચાલે અને વળી સાથે માથે તોફારી ચાકરી પણ મળી જશે "

જલસપાએ ગવંધી કહ્યું. " શું એ ડરથી તે સરકારી સાક્ષી બન્યા ? ત્યાં તેમના ઉપર કોઈ મામલો નથી. તો મુકદ્દમો કેમ ચાલશે ? "

દેવીદીને ખ્ખીતા ખ્ખીતા કહ્યું " કંઈ રૂપીયા પૈમાનો મામલો હતો ને ? "

જાણે આદત આવી પડી હોય તેમ જલસપાએ કહ્યું "એવી કોઈ વાત ન હતી. અમને માલમ પડ્યું કે કોઈ સરકારી રામ એમનાથી અર્થાત્ર ગ્રહ છે એટલે તરતજ તે રકમ પહોંચાડી દીધી નકામા ગણાઈતે ભાગી આવ્યા અને પછી તો એવી ચૂપકોટી રાખી કે પોતાની ખજાના સુધા ન આપી. "

દેવીદીને તો ચહેરો જમજમી લાગે કેમ જાણે કોઈ વપાથી આરામ મળ્યો ન હોય. તે બોલ્યો ' અમને શી ખજાના વખતો વખત તેને સમજાવ્યો કે શરે કાગળ પત્ર લખ્યા કે. બધા ખમરાતા હશે. પરંતુ ચરમને માથો લખતોજ ન હતો. પ્રવાસમાં મુકદ્દમો ચાલી ગયો હશે, એવો ડર તેને લાગ્યા કરતો હતો. જો એ જાણતો હોત તો સરકારી સાક્ષી થાનો બનત. "

સરકારી સાક્ષીને આંધળ જલસપાની અગરથો ન હતો. સમાજમાં તેની જે નિન્દા અને અપકીર્તિ થાય છે, તે પણ તેનાથી અજાણ્ય ન હતું. મરકારી સાક્ષીઓ કેમ બનાવાય છે, તેમને કેવી રીતે પ્રલોભન આપવામાં આવે છે, પોલીસ તરફ રમકડું બનીને તે કેવી રીતે પોતાનાં મિત્રાનાં મળાં કાઢે છે, તે સર્વ તેને માલમ હતું. જો કોઈ માણસ પોતાનાં શુભ આચારથી ધનિજત થઈને સત્યનું રક્ષાન કરે, હજી અને કપટનું આર

રણ દૂર કરે તો તે સફળ છે. તેનાં સાક્ષીને 'જેટલી પ્રસન્ન થાય તેટલી જોઈ છે પરંતુ એમાં ફરત એટલી કે તે સાથે પોતાનાં કર્મનું ફળ ભોગવવા તે તૈયાર રહે, હસતો રમતો રસી પર ચડી જાય, એજ સાચો વીર છે. પરંતુ પોતાનાં પ્રાણની રક્ષાને ખાતર, સ્વાર્થના નીચ વિચારથી, મજાની કોરતાના બચથી, પોતાના સાથીઓ સાથે દુઝો કરે, પાળેલો સાપ મની જાય તો તે કાવર છે, પતિત છે, નીચ છે, વિશ્વાસપાત્ર, કાઢ્યો અને સમાજના ઘટુઓમાં પણ એટલોજ હેય છે, જેટલો અન્ય ક્ષેત્રમાં છે એવા પ્રાણીઓને સમાજ કદિ પણ ક્ષમા કરતો નથી. જલસપા એ સારી રીતે સમજતી હતી. અહીં તો સમસ્યા એવી પણ મુશ્કેલ થઈ ગઈ હતી રમાનાથે દડના બચથી પોતાનાં કરેલાં પાપનો પડો બોલ્યો ન હતો. તેમાં જોખમાં જોઈ સમ્યાઈ તો હતી નિન્દા હોવા જતાં તેમાં આંતરિક સમ્યાઈનો એક શુષ્ક તો હતો. અહીં તો એ પાપોનો પડો જોલાઈ ગયો હતો, જેની કવા સુધા તેને લાગી ન હતી જલસપાને તરત એમાં વિશ્વાસ નહિ આવ્યો. અવસ્ય કોઈને કોઈ વાત બીજી જ મઠ દરી જેવે સરકારી સાક્ષી બનવા તેને પ્રેરણા કરી હશે તે સ કાચાતી બોલી. "

"શું અહીં પણ કોઈ... કોઈ વાત થઈ ગઈ હતી ? "

તેની મનોવ્યથાનો અનુભવ કરતાં કરતાં દેવીદીન બોલ્યો " એવું કંઈ નથી, અહીં મારાં સાથેજ તે પ્રવાસથી આવ્યો હતો. આવ્યો ત્યારે તો અહીંથી ક્યાંક ગયો નથી. બકાર પણ નીકળતો ન હતો. બસ, એક દિવસ નીકળ્યો અને તેજ દિવસે પોલીસે તેને પકડી લીધા. એક મિષ્ટાકને આપતો જોઈને એવો બચ લાગ્યો કે મને પકડવા આવે છે, એટલે તે નાસી મચેલ મિષ્ટાકને આપી ચંકા પડી અને

તેને ચિરકૃતાર કરી લીધો હતું પણ તેની પાછળ ચાશ્વર્મા, અયો. દારોગાએ પહેલાં તો લાય માગી હતી. પરંતુ હું ધરે રૂપીયા લેવા આવ્યો એટલામાં તો બીજા વાત બની ચુકી હતી. અમલદારોમાં કોણુનું સ્ત્રી વાત-ચીત થઈ. તેને સરકારી સાક્ષી બનાવી દીધો. મને તો ભાઈએ કહ્યું હતું કે આ મામલામાં જરાપણ જીતું બોલવું નહિ પડે. પોલીસનો મુકદ્દમા સાચો છે માત્રી વાત કહેવામાં શી હરકત ! હું ચૂપ થઈ ગયો. શું કરે ? ”

જગ્ગો, “ કોણુ જલે બધાએ શી જુટી ધુંધારી દીધી. ભાઈ તો એવો ન હતો દિવસભર મા, મા કરતો હતો કુકાન પર પ્રાર્થો તેમ જ ઓઝો પથ શી મનુષ્ય કે કોઈની તરફ આખ ઉઠાવીને જોયું હોય ! ”

દેવીદીન “ કોઈ ખરાબ દેવ નહોતો મેં તો એવો ભાઈને જોયો જ નથી. તે જ કપટમાં મપડાઈ ગયો. ”

જલપાએ એક મીનીટ વિચાર કરીને કહ્યું “ તેમની જીભાની લેવાઈ ગઈ ? ”

“ હા, અરાબ ત્રણ દિવસ ચાલુ રહી. આજે જ પૂરી થઈ ”

જલપાએ ઉદ્વિગ્ન થમને કહ્યું. “ તો શું હવે કંઈ નહિ થઈ શકે ? હું તેમને મળી શકું ? ”

દેવીદીન જલપાના આ પ્રશ્ન પર હસી પડ્યો તે બોલ્યો. “ હા, બીજી શું ? ત્યાં જઈને તું બધું કહી દે, તો સારું બેલ બગાડી નાખે. પોલીસ એવી ગંધેડી નથી. આજ કાલ કોઈ પણ તેને મળવા પામતું નથી. સખત પહેરો રહે છે ”

એ પ્રશ્ન ઉપર આ સમયે બીજા કંઈ વાતચીત થઈ શકે એમ નહોતું આ પ્રશ્નોના ઉકેલ કરવાનું કામ સંભળું નહોતું. જલપાએ

ગોપીને બોલાવ્યો. જાનમાં જગો રહીને તે સડક પરનો તમાસો જોઈ રહ્યો હતો. જાણે સાસરે આવ્યો ન હોય, તેમ તે ઘરમાં રહ્યો હતો. ધીમે ધીમે તે આવીને ઉભો રહ્યો.

જલપાએ કહ્યું : “ હાથ મોઢું ધોઈને કંઈ ખાઈ દે રહી તો તને ધણુ આવે છે ”

ગોપી ઘરમાં અને ફરી બહાર ચાલી ગયો.

દેવીદીન સહેજ હસીને બોલ્યો : “ અમારી આંખે એ નહિં આખ જામે બને આવી જઈએ છીએ તમને કોઈ પણ ચીજની જરૂર હોય તો મને કહી દેજો, વહુજી ! ધર તમાર જ છે ભાઈને તો અમે અમારો જ સમજતા હતા. અમારે બીજી છે પણ કોણુ ? ”

જગ્ગોએ ગર્વભરે કહ્યું : “ તે તો મારા હાથનું રંધિલું ખાતો હતો. તેને કંઈ આઠકહેડ અભિમાન ન હતું ”

“ હવે તમારે રંધિલું નહિ પડે, માણ, હું રંધી આપ્યા કરીશ ” જલપા હસતી હસતી બોલી.

“ અમારી ન્યાતમાં બીજાના હાથનું ખાવાની મનાઈ છે. હવે ચાર દિવસ માટે ન્યાતમાં આગળી ચિંધવા જેવું શા માટે કરવું ? ” જગ્ગોએ વધે બોલ્યો.

જલપા : “ રંધિતારી ચાતિમાં પણ બીજાના હાથનું ખાવાની મના છે. ”

જગ્ગો. “ તેમને અહીં કોણુ જોવા આવવાનું છે ? વળી બણેલા ગંણેલા માણસો તો એવી વાતને વિચાર સુદ્ધ કરતા નથી અમારી ચાતિ તો મૂરખ લોકોની છે. ”

જલપા : “ તમે રંધિા બને હું જઈએ એ તો કીક નથી લાગતું. જેને વહુ બનાવી તેના હાથનું તો ખાવું પડશે ખાવું ન હોય તો વહુ શા માટે બનાવી ? ”

જગ્ગો તરફ પ્રશ્નસાચક નેત્રાથી જોઈને દેવીદીને કહ્યું : “ વહુએ વાત તો

મુદ્દાની કહી દીધી. જાનો જવાબ બરાબર અમે તેટલું જાનપુણ્ય કરે; પરંતુ તે રહેશે તો વિચાર કરીને આપજો, અત્યારે તો ચાલ, એ ચમાર જ ! ”

સેકોને જરા આરામ સેવા દે. ”

અને નીચે ચાલી મળાં એટલે આપીએ પડિત કરતાં હું એ ચમારને સારો સમજાવું. ”

આવીને કહ્યું :
“ બાઈ આ ખ-
ટિકને ત્યાં રહેતા
હતા કે છું ?
ખટિકે હોય એમ
જ લાગે છે. ”

જલપાએ તિ-
રકાર દર્શાવી
કહ્યું “ ખટિકે
હોય કે ચમાર
હોય; પરંતુ મારા
અને તારા કરતાં
સોનવળા સારા
છે. એક પરદેશી
માણસને હાથ
સુધી પોતાને પ્રેર
રાખ્યો, ખવાડ-
વ્યુ અને પીવ-
ડવ્યુ. આપ
જુઝા છે એટલી
હિંમત ! જ્યાં
તે જાણ મહેમાન
આવી જાય છે
તે તે થયું ભારી
પડી જાય છે.
એ આ નીચ
છે તે આપજો
તેના કરતાં પણ
પણ નીચ છોજો ”

આપીએ હાથ મુખ ઘેર નાખ્યું હતું.
મિહાષ ખાતાં ખાતાં તે બોલ્યો : “ જાણને
સાબવાથી જાણ ઉચું નથી વધ જવું ચમાર

નવીન પરબો બંધાવશે ?

આ જરૂરિયાત એક બાળકની નહિ પણ અનેક
બાળકોની છે.

પ્રત્યેક બાળક જ્ઞાનતૃષ્ણ છિપાવવા નવનવાં
પુસ્તકો માટે અંખી રહ્યું છે, અને તે વિના
તલપાપટ થઈ રહ્યું છે.

એ નદી કે નવાણુ વિનાનું ગામ હોઈ શકે તો
જ બાલપુસ્તકાલય વિનાનું ગામ હોઈ શકે.
પાણીની પરબ ઉઘાઠવામા મુશ્કેલ છે, તેથીયે
વધારે મુશ્કેલ જ્ઞાનની પરબ ઉઘાઠવામા છે.
પાણીની પરબ એક અમૂલ્ય આશીર્વાદ છે,
પણ તેથીયે વધારે અમૂલ્ય આશીર્વાદ
જ્ઞાનની પરબ છે

હેઠની તૃષ્ણ મીઠું અને સ્વચ્છ જળ સમાવે છે,
પણ મન અને આત્માની તૃષ્ણ તો કુંઠર
અને નિર્મળ પુસ્તક જ સમાવે છે.

આ નવો યુગ છે, બાલયુગ છે; અને બાલયુગ
બાલજ્ઞાનની પરબોને માગે છે.

શીમતો અને જાનવીરો, રાજાઓ અને મહારા-
જાઓ, આ યુગને અને બાળમાનવીને
ઝીલશે ? આ અવસરને ઝોળાખશે અને
અવસરના ઝોંઘાણ આપશે ?

સ્થળે સ્થળે નવીન પરબો બંધાવશે ?

પાણી પીને
જોપી નીચે ચાલી
અયો. શહેરમાં
દરવાનીતેને બધી
ધમ્મજા હતી.
જલપાને કાંઈ
આવાનું મન ન
હતું. તેની સામે
એક મુશ્કેલ સ-
મસ્યા ખડી થઈ
હતી: રમા-
નાયને આ દળ
દળમાંથી કેવી
રોતે કાઢી શકાય
એ નિન્દા અને
ઉપદેશની કંપ-
ના માનસો તેનું
અભિમાન ખં-
ડિત થઈ જવું
હતું. રમેશને માટે
તે સર્વની નજર-
માંથી ઉતરી
જતી. જાણને મુખ
કેખાડી ન શકશે.

વળી, નિર્દો-
ષોનાં પૂતનો ભાર
કાના માથા ઉ-

પર રહેશે ? ખરોપીઆમાંથી કોણ અપ-
રાધી છે, કોણ નિરપરાધી છે, કોણ
દેવતા સિવાર બન્યા છે, કોણ લોભના સિવાર
બન્યા છે તેની જાને ખબર ! સર્વને સળ
થઈ જાય. એની દલાર જાને માથે પડશે !

સડક પર આવીને ફરવા લાગી. રમાનાથની આવી નિન્દા સંભળીને તેનું હૃદય તૂટી જઈ હતું. તેને રમાનાથ ઉપર ક્રોધ ન આવ્યો, ગ્વાનિ ન થયું તેને હાથનો સહારો આપીને આ દળદળમાંથી કાઢવાને તેનું મન ચિંતન થઈ હતું. રમાનાથ તેને ધુતકારી કેમ ન કહે, કોઈ કેમ ન મારે, પરંતુ તેને અપયક્ષના અંધારા ખાડામાં તે કદિ પશુ પડવા દેતો નહિ.

જાને જશુ ત્યાંથી ચાલ્યા, એટલે જલપાએ પૂછ્યું: “આ માણસને કહી દીધું ને કે જ્યારે તે આવી જાય ત્યારે આપણને અપર આપે ?”

“હા, કહી દીધું છે.”

૧૧

એક મહિનો વીતી ગયો. ગોપીનાથ પહેલાં તો ચોગક દિવસ કલકત્તાની સહેલ કરતો રહ્યો; પરંતુ ચાર પાંચ દિવસમાં જ તેનો જીવ ત્યાંથી છડી ગયો. તેણે ધરની રદ લેવાની મરજી આપી દીધી. આખરે તેને પાછો મોકલી દેવાનું જલપાને ઠીક લાગ્યું. અહીં તો તે કુરકા બરી બરીને રક્ષા કરતો હતો.

જલપા કેટલીયે વાર રમાનાથના બગલા સુધી જઈ આવી, તે જાણતી હતી કે હજી રમાનાથ આવ્યો નથી. છતાં પશુ એક વાર ત્યાંસુધી ચઢીને જાવવામાં તેને કાંઈ વિચિત્ર પ્રકારનો સંતોષ થતો હતો.

કાંઈ વાચતાં વાચતાં કે સૂતાં સૂતાં જલપા યાકી જતી એટલે એક ક્ષણ માટે ખારીની સામે આવીને ઊભી રહેતી એક દિવસ સાંજે તે ખારીની સામે આવી તો સડક ઉપર મોટરોની ઢાર નજરે પડી. આ-

ટલી બધી મોટરો ક્યાં જાય છે, એવું તેને કુતુહલ થયું. એટલે ખારીકાંઈથી જોવા લાગી. જ મોટરો હતી. તેમાં પોલીસના અમલદારો બેઠા હતા એકમા બધા સિપાઈઓ હતા. છેલ્લો મોટર ઉપર જ્યારે તેની નજર પડી ત્યારે જાણે તેનાં ચરીરમાં વિજળીનો આગ્રહ લાગી ગયો ન હોય એમ થયું. તે એટલી બધી તન્મય થઈ ગઈ કે ખારીઓ દાદર સુધી દોડી આવી કેમ જાણે મોટરને રોકવા ચાલતી ન હોય. પરંતુ એક જ પળમાં તેને માલમ થયું કે દાદર પરથી નીચે ઉતરતામાં તો મોટર પસાર થઈ જશે. એટલે તે ફરી ખારી પાસે આવી ઊભી રહી. હવે રમાનાથ એકદમ સામે આવી ગયો હતો. તેની આંખો ખારી તરફ જ લાગી રહી હતી જલપાએ ધીસાશ્વી કંઈ કહેવા ધાડ્યું. પરંતુ સંકેતે તેમ કરતાં તેને રોકી લીધી. રમાનાથની મોટર કાંઈક ધીમી થઈ ગઈ હોય એમ તેને લાગ્યું. દેવીદીનના અવાજ પશુ સંભળાયો. પરંતુ મોટર થોભી નહિ. એક જ ક્ષણમાં તે આમળ ચાલી ગઈ પરંતુ રમાનાથ હજી પશુ રહી રહીને ખારી તરફ તાકતો જતો હતો.

જલપાએ દાદર આમળ આવીને કહ્યું: “દાદા !”

દેવીદીન સામે આવીને કહ્યું. “બાપ આવી ગયો. પેલો મોટર જઈ રહી છે.”

એમ કહેતાં કહેતાં તે ઉપર આવી ગયો. જલપાએ ઉત્સુકતાને સંકેતથી દર્શાવીને કહ્યું: “તમને કંઈ કહ્યું ?”

દેવીદીન: “બાપુ” શું કહે ? માત્ર રામ ક્યાં મેં કુશળતા પૂછી એટલે હાથથી દિવસો આપીને ચાલી ગયો. તે જોયો કે નહિ ?”

જાલપાએ માથું નીચું કરી કહ્યું. “ જોયા કેમ નહિ ? બારી આજળ જરા ઉઘી હતી ”

“ તેણે તને જોયું તો દરો ”

“ બારી તરફ તાકતા તો હતો ”

“ બહુ આશ્ચર્ય થયું, દરો કે આ છે કોણ ? ”

“ મુકદ્દમો ક્યારે રજુ થશે, તે કંઈ ખાસમ પડ્યું ? ”

“ કાલેજ તો ”

“ કાલેજ ! આટલો વહેલો ? કલે તો જે કાંઈ કરવું હોય તે આજેજ કરવું પડશે કાંઈ પણ રીતે જો મારો પત્ર તેમને પહોંચી જાય તો કામ થઈ જાય ”

તે ધારે છે એટલું જા કામ સહેલું નથી, એમ કહેતો ન હોય એમ દેવીદીન તેની તરફ તાકી રહ્યો.

જાલપાએ તેના મનનો લાક્ષણિક જણ કહ્યું : “ તેઓ પોતાની જુગાની બદલવા રાજ થશે, એમાં તમને કાંઈ સન્દેહ લાગે છે ? ”

એનો સ્વીકાર કરવા સિવાય દેવીદીનને બીજો માર્ગ ઉપાય સૂચ્યો નહિ તે બોલ્યો. “ હા ! વલ્લુ, મને એનો ધંધો ખરો છે. અને સાચું કહો તો જોખમ પણ છે. તે જુગાની બદલો પણ નાંખે, છતાં પોલીસના પંજામાંથી છૂટી શકે એમ નથી. કાંઈ બોલુ કારણ કાઢીને તે લાઇને પકડી લેશે અને હરી નવો મુકદ્દમો ચલાવશે ”

જા વાતથી જરા પણ ડરતી ન હોય એવી નજરે જાલપા જોઈ રહી. પછી બોલી.

“ કાજા, હું તેમને પોલીસના પંજામાંથી બચાવવાનું માથે નથી લેતી. હું કેવળ એટલું જ ઇચ્છુ છું કે બની શકે તો આ અપરધમાંથી હું તેમને બચાવી લઉં. તેમના ‘ હાથેથી આ દશ બધા ધરાની બદલાવી શકી જોઈ ’ કહીને નથી. જો તેઓ - સાચેસાચ ધાડપાડુઓમાં સામેલ હોય તો પણ હું તો એમજ ઇચ્છુ કે છેવટ સુધી પોતાના માથાંએ સાથે રહીને માથે જે કુખ આવી પડે તે જ્ઞાનદયી તેઓ સહી લે. બીજાઓને કોઈ કંઈને તેઓ સર-કારી સાક્ષી બની જાય એ કુ કંઈ પણ પસંદ નહિ કરે. પરંતુ આ તો મામલો જ વલ્લુ જુઓ છે પોતાના સ્વાર્થને આતર તેઓ જુદી સાક્ષી બાપે, એ હું કંઈ પણ સંભવ નહિ કરે જો તેઓ જાતે પોતાની જુગાની નહિ બદલે તો હું જાતે બદલાવતમાં જઈને બધી પોષ લમાડી નાખીશ. પછી કલે એવું પરિણામ ગમે તે આવે કલે તેઓ મને કહેવાને માટે તૈયાર છે, માર મોઢું પણ ન જુએ, મને એ મજુર છે. પરંતુ આટલું મોટું કસક તેઓ - પોતાને - માથે વહોરે એમ કંઈ પણ બની નહિ શકે મેં મારા પત્રમાં આ સર્વ લખી દીધું છે. ”

દેવીદીને તેના તરફ માનની દ્રષ્ટિથી જોઈને કહ્યું. “ તું બહુ ડરી યાકશે, વલ્લુ, કલે મને ખાતરી થઈ ગઈ. જો તે કલેજ આટલું બહુ મજબૂત કરી દીધું છે તો તું બહુ ડરી શકે એમ છે. ”

“ તો અડીથી નવ વાગ્યે બજણ ? ”

“ હા, હું તૈયાર છું. ”

(અપૂર્ણ)

મંડળના પ્રાણ અને આત્મા સમા બંધુઓની કહર

શ્રી. ભવાનીદાસ અને શ્રી. કેશવલાલને માનવત્વ આપવાનો સમારંભ

[અમારા ખામ પ્રતિનિધિ તરફથી]

શ્રી ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રીમંડળની ઘનશત્રુ ૩૦ વર્ષની કારકીર્દીમાં, ૧૯૨૮ માં ઉત્ખવાવવા તેના જન્મદિવસ પછી, તા. ૩૦ ડિસેમ્બર ૧૯૩૨નો દિન સૌથી વધુ ચિરસ્મરણીય રહેશે. તે દિવસે ઘનશત્રુ સુરઆતથી આજ દિન સુધી મંડળની નિઃસ્વાર્થ ભાવે સેવા કરનારા મંડળના યે સાચા સેવકોને માનવત્વ આપીને શ્રી ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રીમંડળે તેમની સેવાઓની યત્નિચિત કહર કરી છે. પ્રસન્નના વિશિષ્ટત્વને પ્રતાપે જે દિવસે સાતે ૪ વાજતામાં તેા મધ્યપ્રખાત્યુ યોગાત ગુજરાતી સન્માદીઓ તેમજ સહૃદયસ્થો લમશર્ધ મધુ' હર્દુ, શ્રી ભવાનીદાસ મોદીવાળા એટલે શ્રી ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રીમંડળના સ્થાપક, અને શ્રી. કેશવલાલભાઈ મણિશાર એટલે મંડળનું સુવચના-લન કરનારા સુવખાટ બન્નેની સેવાઓ એટલી બધી બહુલી છે કે તે દિવસના સમારંભમા હાજર રહેનારાઓને તેમની પોતાની હાજરી મરિ પશુ મોરવ વપજાઈ હર્દુ વળી આજ પ્રસન્ન મંડળના ઓવિલાસવમા તેમજ અન્ન શિશુપર્ણીમાં વતીધું ચએલા બહેનોને ઇનામો વહેંચાયા હતાં સમારંભના પ્રમુખસ્થાને દિ. બ. કૃષ્ણલાલ મોદનલાલ અનેરી હતા. સી. દુર્ગભાઈરી કૃષ્ણલાલ અનેરીને હરતે ઇનામો વહે ચાયાં હતા.

કાર્યક્રમની શરૂઆત સ્વાગત ગીતથી થઈ સ્વાગતગીતની રચના કવિતાત્રેમી કોશને પશુ દિલ્હિરિ લખાને, લેવી હતી. એક વિચાર આવે છે: મંડળ પાસે ગુજરાતના એક આસા આપતા કરિ શ્રી સુન્દરજી ગો. બેટાઈ કોવા છતાં આવા કંગાળ નેર-મ્કુમી કેમ ચલાવી લેવાઈ હશે? સ્વાગતગીત બાદ શ્રીમતી મંગળા બહેને સમારંભની સફળતા ઉચ્છતા આવેલા પત્રો વાંચ્યા હતાં. તેમાં મુખ્ય મુખ્ય

નીચેનાઓના હતા: સર જ્ઞામોદનદાસ વરલવાઈ સર્વશીના ના રાણી સાહેબા, ધરમપુરના ના મહારાણા સાહેબ અને રાણી સાહેબ, વાંસદાના રાણી સાહેબ, શ્રી. ગોવિંદલાલ શિવલાલ, શ્રી. નાશરજીલાલ બ. સીલાલ, શ્રી. મધુરાદાસ વચનજી ખીમજી, શ્રી માવજી મોવિંદજી વેડ, શ્રી ભન્ન-સંકર પંડયા, શ્રી મૂળજી દુલભજી વેડ, શ્રી. તર-દરશમ ત્રિપાઠી, વગેરેના મુખ્ય હતા. સર જ્ઞામોદનદાસે એમના પત્રમાં લખ્યું હતું. " આ બન્ને સન્મનોના સત્વ પ્રયાસથી મંડળની ને જનનિ થઈ છે તે ગુજરાતી હિન્દુ પ્રભ સારી થોે ભલે છે. અને તેથી મંડળ તેઓને ને સભર કરે છે તે ધીમ્મ ન છે. ઓફિશલથી મરિ ચામિક દિમાયત કરનારા જુદરથો કરતાં હું આ બન્ને જુદરથોની સક્રિય સેવાયતિને વધુ કિમતી લેધું છું: અને તેથી તેઓને હું આ તકે ધન્યવાદ આપું છું; અને છત્તું છું કે તેઓ ભાઈઓ પોતાની અમૂલ્ય સલાહ અને સહાયથી મંડળને સન્નિધમા યે આભારી કરતા રહેશે "

. શ્રી મૂળજી દુલભજી વેડ એમના પત્રમાં લખ્યું હતું. " ૧૯૦૭-૮ થી હું લલમ બધુઓના નિઠ સમાજમમા છું લલમ પ્રખાલ-ગુજરાતનાં અમારો રાનો છે સ્વર્ગવાસી 'જ્ઞામદાબાઈ સકકલ પૂર્વ' પશ્ચિમની મંગળસ દિ સાધતા ગુજરાતનાં ગુજ-સુન્દરી હતાં ગુજર કુમારિકાઓ ને સૌભાગ્યવતી-ઓના તે અલૌકિક માલજી-ગોવાલજી હતાં. તેમનાં મગળ સિમત, તેમના સદન શિયળ અને આન હમરી સેવાની ત્રિવેણીએ ગુજરાતના જુદ-છળને સજીવન, સીરલભર અને સેવાપરાયણ ક્યું. જુદછળન વગર માનવ-છળન નથી. માનવ-છળનની અધિષ્ઠાનીઓ અન્નપૂર્ણાઓ, માતા,

અગિની, પત્ની ને પુત્રી છે. જમનાબાઈ સમકક્ષે સ્ત્રીચરણના અપદ્મપદ્મો છે એવા હોય તે સેવામાં સેવકને આ ઉપયોગ બંધુઓનું જગ્યા પીર નળ અને બાધુત્વ હવે. હવે જન્મ સ્ત્રીમર- નની સવત સેવા ઉપયોગ થઈ બધા ઠ મુલાકાતે-ગુજરાતે સ્ત્રીચરણની નિર્દર કુલાનીતાં સારથ આપી તે સંવિદે પ્રથમ અગિલન આપ- તાર સ્ત્રીચરણના અપદ્મ જમનાબાઈ એ જમ- નાબાઈના કાળઃ જમણાં બે હાથ નેના એ બે બંધુઓ બાઈ ભવાનીદાસ અને બાઈ રેણુદાસ હતા "

મીમળી લેવી સહુમીબાઈનું પ્રવચન

લહેનેની ફરાર રીત મથા બાઈ મદનવા પ્રમુખ સ્ત્રીઓ સેવક હરમીબાઈએ નીરે મુજબ પ્રવચન કર્યું હતું :

"માનવતા પ્રમુખ સત્તાનીએ અને સદૃશદરદે, આત્મનો પ્રકરે અમારો "ગુજરાતી હિન્દુ કો મંદલ ની બંદો મોટો મોટો આત્મનો છે મદલ સ્વાધાત્મ સ્વાધાત્મ આત્મની અધીને એજે સારી સલાહ અને સદૃશ આપી મંડળની પ્રવૃત્તિ મોટો ભવાઈ મમ કાળો છે તેવા બે સદૃશ બંધુઓ પ્રત્યેના અમારો સદૃશ નહોતો રાખેને અમા આ વાકો વાક બધાએ બોલે

બાઈ ભવાનીદાસ મિત્રીવાળાની સેવાથી નહોતો પ્રભ અને સરકાએ વાઈવાર ઉર વાત્ત એ સર્વ સેવાઓમાં સ્ત્રીચરણ પ્રત્યેની તેમની સેવા ઉપયોગ પ્રાપ્ત છે; અને તેથી એક સમાજસુધારક વરીકે સ્ત્રીચરણને મુખ્ય તબી તે વિદ્યામાં તેમણે ધન્ય મદનવત મમ "હું" છે

તેમણે મિત્રીવાળા અમલ મુખોપમો. ૧ ન્યક્તિરુ હન્ટિયો આદ નથી કાળો મિત્રાઈ ૧ સોપની ખવલ તેમણે રી રાખી નથી મોટી ૧ સંસ્કારી ઉપયોગ ન તેમણે મુખ્ય ભવિની જાને રી તેથી સેવા કરવામાં થઈ છે; અને તેથી સુધારકો. સ્ત્રીચરણની મમ રી તેમણે અને સંસ્કારના યોગ્ય છે.

તેમણે સેવાઓને બધાઈ હું વિચાર મ' "તારે એક વારના આત્મની અને રૂપના છે તેમને રીકો સેવાથી ૧ મેવેલી સુધ- ૧ વિચાર સંતોષ મેવેલી ૧" એવો વધી

તેમણે મંદલો વિચાર અને હંથા છે સેવાના આર્યને વાર્ધક કરવામાં રીકો ન કાયાદ ન એકમે એવી એમની સુખ માન્યતા છે તેમની એક એક સુખતા, એક એક પ્રવૃત્તિ, ૧ યોગ્યતા પાછળ એક એક સુસ્વાની આચરણના બધુવ છે પ્રભુએ તેમને એવી રીકો સંકિત અપી છે ૧ સમાજ થા રીકોની જન્ટિ કરવાના વરિઓથી તેમણે સંસ્કારના સુરુણ મમ બાવે છે; અને તેથી સંસ્કારોને સંસ્કાર પદ, તેમને સિદ્ધ કરવા પ્રવલ આદે છે આત્મસુધામાં તેમની આ સંકિતો, ' ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રીમદન, ' 'સાક્ષિ સ્ત્રી સમા, ' અને ' સોસલ સર્વિસ ધીમ ' ને પ્રભ સંસ્કારો ઉપરિવત થઈ છે; અને એ વજે ભૂરી ભૂરી વિદ્યામાં પાલકોવાના ફેરમાં, આને જાતમ કાઈ રી રાઈ છે, અને યોગ્યિયતા જન્મ મેળવી રાખાં છે એવે બીજી રીકે મીએ તે બાઈ ભવાનીદાસનાં સખાં ને નહેરો સંસ્કારો સેવામાં ફેરો છે

બાઈ ભવાનીદાસ બધા રે મુખ્ય હતા, બાઈ સુવતની વેવારીથી કેવળી મેળવી રહા હતા ત્યારે તેમને આપણા સમાજને જન્ટિ મેળવી મદલમાંથી મમ બધા, પાત્ત તેમ ભવાઈ કો અગિની જન્ટિની પ્રથમ બાઈ તેમને જાન થયું. આપ મ' રી રીકે પાર પાડ્યું તેવી મનોભ- રાઈ તેમણે પાયા તેમાં તેમના વિદ્યાકોને સુરે ૧૯૦૩માં આગરી મંદલ આત્મો વિદ્યાકોની સેવા કાળો સ્ત્રીચરણની સેવાના વિચારો તેમણે પ્રમદ કર્યા; અને તેજ સમયે અમુક રૂપ સ્ત્રી જન્ટિના મમમાં વાપરવાની યોગ્ય સંકિત મેળવી રીકો ત્યાર પછી કેવળ સમયમાં મિત્રી જમણી સ્ત્રીએ નવકોવા વખતમાં કેવળી મમ રી તેવી એક જોગ્ય પદ, યોગ્ય સલાહ અને સદૃશ યોગ્ય સુરે ૧૯૦૩માં આ ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રી અગિની સ્વાધાત્મ સ્ત્રી, અને સંસ્કારમાં સંસ્કારો વિચારો મદા આપી સંકિત કાળો; અને આ વિચાર વર્ધક બાઈમાં સંસ્કારો બીજા અને જન્ટિ માર આપી તેથી જન્ટિ કરવામાં બાઈ ભવાઈ સે જન્મ ન વરિમમ કાળો છે; અને આત્મ સુધામાં મંદલે ગુજરાતી બંદોની એ રીકો સેવા રીકો છે "તેના બધા ભવાનીદાસને

કાળે અમુક છે તેઓની આ સેવા માટે અને તેઓને નેટશે. ધન્યવાદ આપીએ તેટલો, જોઈ છે તેઓએ મડળને આદર્શ બતાવવા, સાધન સંપન્ન કરવા અને સમાજના એક અતિ ઉપયોગી અને તરીકે ખીલવવા પાછળ દિલપૂર્વક કામ કર્યું છે, જેના બદલામાં અમે મડળની બહેનો તેમના જેવા ગૃહસ્થને આશીર્વાદ સિવાય બીજું શું આપી શકીએ ?

મડળ તરફથી ચાલતા 'શ્રીવિદ્યાલય'ને આદર્શ બતાવવાની બાદ ભવાનીદાસની મહત્વાકાંક્ષા પણ તેટલો જ પ્રબળ છે. તેઓ વિદ્યાલયના તંત્રને અતિઉપયોગી કરવા તેવી જ સલાહ કરી રહ્યા છે અને અને આશા છે કે બાઈ ભવાનીદાસની તે મહેબૂબ પણ વખેદ નવા મડળની નેટશે જ સફળ થશે.

બાઈ ભવાનીદાસે મડળની બહાર પણ શ્રી જનતાની અનેકવિધ સેવાઓ કરી છે. મડળની પેઠે 'સોરથલ સર્વિસ લીમિટેડ'ના સીવોની બચસ્થા સ્થાપવામાં પણ યશસ્વત્તામાં તેઓ જ અમ લીધા હતા. આવી રીતે મુળજની તમામ કામની સીધા, માટે તેઓએ બનવું હતું છે જે માટે તેઓના ન્યાયિત્વ પ્રત્યે જો પાયા આવે છે.

બાઈ ભવાનીદાસે મડળના કાર્યવાહકોને અનેક પ્રસંગે આમંત્રણ સલાહ આપી છે મડળનાં પ્રથમ પ્રમુખ સદગત જનનાબહેનને તથા અને આરા કાર્યમાં પણ તેઓએ તેવીજ સલાહ કરી છે; અને તેથી આમારી ફરતે જનવતા અમને નોંધવળતા મળેલી જણાવી હોય તેમાં તેમને એટલા કાળ છે જેમ કબૂલ કરતા અને નસીએ સંકોચ પડે નથી.

બાઈ ભવાનીદાસની પેઠે બાઈ કેરાવલાલ લીખા બાઈ મલિયારનાં પણ અમે જાણી જોએ તેઓ બાઈ મધ્યમ સ્થિતિના હોવા છતાં અત્યંત ઉન્નતિના પ્રયાસોની પરવાયે ક્યાં સિવાય, મડળ દ્વારા સીનલિમિટી મુની સેવા કરવાના જીવનધ્યયને સ્વીકાર્યું છે. તેઓએ મડળના રોજિંદા કામને જાણે, જનાબદારીમયું દિસાવીકામ, અને નફા નફા પ્રસંગોની ઉત્તરણી વિગેરેમાં જેવા શ્રમ ઉઠાવ્યા છે કે આ પચ્ચીસ વર્ષની તેમની અવિરત સેવાની કદર કરવા અમે આમારી અદક્તિ

બહેર કરીએ છીએ. તેઓએ મડળની ચોક્કસને પોતાનાં ધર માન્યું છે. તેમાં એકમાત્ર કામ ક્યાં જ કરે છે તેમણે જેવાયે ક્યાં સિવાય ક્યાં સેવા કરી છે; અને તે પણ નિઃસ્વાર્થ અને માનવ પ્રતિષ્ઠા, માન-અદંતા વગર સેવા પણ કરવી નથી પરવડતી જેવા આજના બહેનમાં વખણાવવા લાગીઓના માનસને આપણને કોઈ કોઈ વખતે થાય છે ન્યારે મુઠી સેવા કરનાર બાઈ કેરાવલાલે હોડેપણની પણ કરી 'દરકાર કરી નથી અને મડળને જેની ખરી નરર હતી તેવા એ કાર્યદક્ષ બચસ્થાપક રહેવામાં જ તેઓએ સતોષ માન્યો હતો તેમની, વજાવસ્થામાં ન્યારે તેઓ કામ કરવા બહાદુર જણાય છે ત્યારે પણ મડળમાં હાજરી આપ્યા સિવાય તેઓથી રહી સકાવું નથી. આવા એકરંગી, ચારિત્ર્યશીલ પ્રકૃત જેમણે 'ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રી મડળ'ના કાર્યમાં જીવન ગાળ્યું છે; અને જેમના વતનથી મડળના કાર્યવાહકોને અનુકરણીય સફળતા શીખવા મળ્યા છે તેમની સેવાની કદર કેવી રીતે કરવી તે અમે જાણતાં નથી; જેથી માત્ર તેઓને ધન્યવાદ આપીને જ સંતોષ માનીએ છીએ; અને અમે મડળની કાર્યકર્તા બહેનો મડળ પ્રયેની કાળજીને સચિત્તમાં અનુસરવાની તેઓને ખાતરી આપીએ છીએ.

આ બંને સીનલિમિટના હિમાયતી પ્રકારના સીનલિમિટ વિષેના વિચારો, મહત્વના છે. તેઓએ સીનલિમિટની આદર્શ લાગી સેવા કરી છે તે તેમના મતલબો નજીવા જે આપણે માટે ખુલ નરરી છે. હોશ ધણી મતલબ સાથે તેઓ બંને સીના સમાજમાંના સ્થાન માટે તે એક ડાલે બેસનારા છે તેઓ સીનલિમિટના ઉદ્ધારને ધ્યેય છે, સીસ્વાતંત્ર્યને માટે છે પણ સી પોતાના ફેરમાં રહી, કુદરતે બદલી શક્તિના યથાર્થ ઉપયોગ કરે અને પ્રશ્નચેત્રની સ્પર્ધા ન કરતાં પ્રગતિ કરે નય, જેવી સળજ માન્યતા તેઓ ધરાવે છે સી, સીન પ્રાપ્ત કરે તેના સમાજને ઉપયોગી થઈ પડે પ્રશ્નત્વ મેળવવા પાછળ સી પોતાપણું ન જોઈ બેસે; કારણકે તેવી પ્રગતિ સમાજને યાદ છે. તેમ માનવામાં જ પછી આ બાઈઓ સાથે સંભવ થાકે છું.

આજવાની ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રીમંડળે આ

ગુણસુન્દરી ❀ ←

શ્રી ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રી-મંડળ દ્વારા
મુંબાઈનાં ગુજરાતી બહેનોની સેવા કરનાર

મીયુત ભવાનીદાસ નારજીદાસ માલીવાલા,

બી એ એસએલ. બી

જેવી રીતે મહાત્મા પ્રગતિમાં લાક જવાનીદાસ આપી હમારા કામમાં સુત્રમતા કરી આપનાર
લાક મહાત્માની બદાર રહીને પણ અમારા કાર્યમાં બીજા બધું લાક કેસવલાલલાક છે. ૧૯૧૭ની

શ્રીયુત જવાનીદાસ નારણદાસ મોતીવાળા, બી. એ., એલ.એલ. બી.

મુજા બન્ધુ,

‘ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રીમંડળ’ની સ્થાપના કરી, ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રીઓની પ્રગતિ માટે તમેએ
વર્ષો થયાં નિઃસ્વાર્થ ચત્તિથી ને સેવાઓ કરી છે, અને હજુ પણ કદે છે તેની યોગ્ય કદર કરવા અમે
ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રીમંડળના સભાસદો, બહોરમાં તમારો સત્કાર કરવાનો વિચાર કરવામાં વર્ષોથી સેવી
રહ્યા હતા, પરંતુ અનિવાર્ય સંજોગોને લીધે તેનો અમલ થયો નહોતો, એટલે આજે પ્રથમ વડે તમોને
માનવજ્ઞ અર્પણ કરી અમે તમારા પ્રત્યેના ઋણનો સ્વીકાર કરીએ છીએ.

સુંબડના એક સ્ત્રીમંડળ કુટુંબમાં જન્મ લઈ, બી. એ., એલ.એલ. બી., સુધી ઉચ્ચ શૈક્ષણિક
લક્ષ, વધારાવાર કરવાના વિચારને વિલાસવિ આપી જાતી દૂરસ્થિતે ગઈ, સેવામય જીવન ગાળવાની
નીતિને પસંદ કરી, તમેએ દેશવ્યાપ્ત અને જનકલ્યાણને માટે વ્યક્તિગત સ્વાર્થનો ભોગ આપ્યો છે; તેવા
તમારા જીવનથી જનસમૂહને મહાન લાભ થયો છે એમ અમે નિશ્ચયપૂર્વક માનીએ છીએ. આથી
તમારું જીવન સ્ત્રીમંડળ કુટુંબના નબીરાઓને વલિધ્યમા માર્ગદર્શક યાજ છે હેટુથી તમારા જીવન અને
કાર્યને અમે વધારી લઈએ છીએ.

ગુજરાતી ત્રીસ વર્ષ પૂર્વે જ્યારે ગુજરાતમાં સ્ત્રીજીવન ધોર અધકારમાં હતું, જ્યારે સ્ત્રીઓની
જનનિતાં સ્વપ્નાઓ હાસ્યજનક લાગતા, જ્યારે સ્ત્રીઓનું ચલણ સમાજમાં નહિ જેટલું હતું, જ્યારે
પણ યોગ્ય આત્માઓને સ્ત્રીજનનિતાં કલ્પના ઉદ્ભવતી, અને જ્યારે પુરુષો રાષ્ટ્રીય નેતાઓ અને
સમાજસુધારકો પણ સ્ત્રીજનનના અવગુણની પ્રવૃત્તિ ઉપાડવા દિગ્મત નહોતા કરતા, તેવા પ્રતિકૂળ
સંજોગોમાં અને અનેક પ્રતિરોધોમાં, પચ્ચીસ વર્ષની યુવાન વયે, દીકા, નિન્હા, તેમજ હાસીને ઢસી
ઢાડી, તમે સ્ત્રીજનનિતાં પ્રગતિ માટે ચોવાના અગત પ્રયાસોથી મુજબ જેવા યત્નોમાં ‘ગુજરાતી
હિન્દુ સ્ત્રીમંડળ’ જેવી સંસ્થા સ્થાપી, સ્ત્રીઓને તેમાં કુદથી રસ લેવા પ્રેરી, સ્વર્ગવાસી
જનના બહેન જેવા આદર્શ, વ્યવહારકુશળ અને પ્રતિષ્ઠિત ગુજરાતી બહેનને પ્રમુખપદ આપી, મહાત્મા
મોરચનનું કાર્ય છે તેથી ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રીઓ ઉપર તમારો અનંત ઉપકાર થયો છે મહાત્માની
પ્રગતિને સાચા યથા વખતે લઈ છે, ને માટે અમે તમારી તરફ અપૂર્વ માનની દૃષ્ટિએ જોઈએ છીએ.

ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રીમંડળની પ્રવૃત્તિઓમાં તમે ને પરોક્ષ અને પ્રત્યક્ષ સહાય કરી છે, તેમજ
વારંવાર મહાત્માને પ્રવૃત્તિમાન કરવાને દિગ્મતી અને માનસૂચક સલાહ આપી છે, તેમજ મહાત્માની
આર્થિક સ્થિતિને સજ્જ કરવા મહાત્માની સીધ્ધર જ્યુમીલી વખતે તથા મહાત્મા ભૂતપૂર્વ પ્રમુખનું નામ
ચિરસ્મરણીય રાખવા માટે ફંડો ભેગાં કરવામાં તમેએ ને અધ્યાગ ભ્રમ ઉઠાવ્યો છે તે અમે બહુ
સન્મત નથી. સ્ત્રી વર્ગને તમે તમારા ઉપકાર તમે આપ્યો છે; આથી ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રીમંડળના પિતા
અને ગુજરાતી સ્ત્રીઓની ઉન્નતિ માટે તનમનપૂર્વક જોઈએ તમારા જેવા પરોપકારી, નિરસ્થિતિની,
નિઃસ્વાર્થ, સહુરો અને સાદા જીવનથી, અમે મુકનકંઠે પ્રશંસા કરીએ છીએ, સ્ત્રીઓની જનનિતાં માટે
તમારા ભવ્ય સ્વપ્નાં આજે ગુજરાતમાં ફળપ્રસૂત થયા છે જે નાણી જેટલા આનંદ તમને યાજ છે તેથી
દિગ્મતિ આનંદ અમને યાજ છે.

તમારા જીવનમાથી એક ‘ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રીમંડળ’ ન નહિ પણ બીજા એ સંસ્થાઓ
જન્મ પામી છે જારતવર્ષની સ્ત્રીસંકલિત પરીણ જાગવાનાર ‘રાષ્ટ્રીય સ્ત્રીસભા’, અને સામાજિક
સેવામાં અદ્યુત કાર્ય કરતી મુજબની ‘સૌરવલ સર્વિસ લીગ’ જેવી સંસ્થાઓના આદ્યપ્રણેતા પણ
તમે છો; અને ‘સૌરવલ સર્વિસ લીગ’ ને અમે ‘મદિલા સેવા મંડળ’ની ત્રણ સાખાઓમાં
એ કંડો ભૂરી ભૂરી કામની બહેનોના ઔદ્યોગિક લાભાર્થે ને ઉપયોગી કાર્ય તમારી દેગરેખ નીચે આલે
છે તે પણ તમારા સ્ત્રીજનનિતાં સાધવાના ધ્યેયના પુરાવાર છે.

સદકાર આપી રહ્યા છે તેવી જ રીતે મહાત્મા સાથેથી એટલું જનમત આજ પંદર સોળ વર્ષથી
અદરના કાર્યમાં વખતે વખત ઉપયોગી સલાહ દે અને સીમતી સુખજાબહેન એમની સાથે રહી

મહાત્મા કાચ' કીએ હોએ તેથી બાપી અનુમતિ મળ્યાથી બહેનોની અધ્યાત્મ સેવા બંધવી છે અને, જપ્તથી વિનાશ' કાચે બહેવાની હિમ્મત ખરીયે દંત્રુવણ આટલી રૂબ વધે નાદુરસ્ત તબીબવ હોવા

મુજબ મુનીસીપાલિટી જેવી સંસ્થાના મંડન સંસ્થામાં ફરક વધે સુધી સમાસદ રહી, આમે સિલ્ક સિલ્ક દિશામાં સંદેશુધારાના કાર્યો કર્યા છે ત્યાં પણ તમે સીએને મુનીસીપાલિટીના સભ્ય બનવાના અધિકાર અપાવવા સભ્ય અને સફળ દિશામાં કરી હતી, જેને પરિણામે આને મુબદ્દના સીએને મટે મુનીસીપાલિટીના દ્વાર ખુલ્લા મુબદ્દા છે

મુનીસીપાલિટીદ્વારા પ્રથમ સીપુસ્તકાલય બોલાવવાનું માન પણ આપને ફોલો ન આવે છે તમે મુનીસીપાલિટીની 'સુક્ષ્મ કમીટી'ના ફેરફાર વર્ષો સમાસદ, ત્યાં એક વર્ષ પ્રમુખ રહી, પ્રાયશ્ચિત્ત સિદ્ધાન્તને જે વેગ અને ઉત્તેજન આપ્યું છે તેની કદર પણ અમે આ સ્થળે કરીએ છીએ, એટલું ન નહિ પણ તમારી મુનીસીપાલિટીની કારકીર્દીમાં સમૃદ્ધિના એક ધુરધાર અનુભવી તરીકે અનેક કોશો આપી સંપ્રદિતતા જે કાર્યો તમે કર્યા છે તેની પણ અમે નેહિ લક્ષ્યે છીએ. તદ્દપરાંત તમે આ સંસ્થાને અનેક વર્ષોથી અસ્થાપનામાં વર્ષો વર્ષો નિસ્વાર્થ શ્રમો સેવા કરો છો, અને તે ફેરફારો વધારીને અત્યંત જ હોય છે એવા તમારા સેવાઓની જાનની દેખાએ મળુથી જે જો કે અમારે માટે અપરંપર છે છતાં અમારાની તમે બંધવેથી સેવાને અમે વિચારી શકતા નથી જે પી અને પ્રેસિડેન્સી એનરરી મેમ્બરના પદને બાર વર્ષો કોમળતા પછી અસહકારની અવગણને માન આપી તમે તે બોલાવોતુ શક્તિના આપ્યું છે, જેથી તમારી ત્યાગશક્તિ અને સ્વમાનની લાગણીની અમને ગાળી યાય છે

સુવિભવિ અને દેશોભવિની પૂનર્મા તમે તમારી કાર્યસિદ્ધાન્તો દિશા પણ ચૂંટ્યા નથી; અને તમારી સેવાની ધન્ય નેહિ વધારા કાર્યોના અભિવ્યક્તિને તમને પ્રથમ કાર્યપરિષદના પ્રમુખપદે સ્થાપી તમારી શાંતિ હર કરી હતી; તે પ્રસંગે તમે સામાજિક પ્રશ્નો અર્થે 'સુક્ષ્મ નિર્દેશના' બ્યાખ્યાન આપ્યું હતું જેની અસર તમારી કાર્યોના કોમળ વધારે સારી પડી હતી, અને મહાત્મા બહેનોએ પણ તેનો લાભ લીધો હતો

નિર્દોષ અને વિચારક તરીકે તમારે જીવન આપર્ક છે મુબદ્દના સુદૃઢ અધરદૃઢના ઉપપ્રમુખ તરીકે વિદ્યાર્થી આશ્રમની તમે સચીવ સેવા કરી છે; અને ફેરફાર ઉપધીઓ પુસ્તકો અને પુસ્તિકાઓ પ્રગટ કરી તમે જનસમાજને અર્થસુચક સાહિત્ય આપ્યું છે તમારી શુદ્ધિમાવના અને સ્વદેશીની લાગણી ઊભી છે, અત્યંતજાર અને સમાજસુધારાના તમારા વિચારો આજન પડતા છે તમારે સારું જે જીવન વચ્ચે આટલીથી બારપર અનુકરણીય અને પ્રેરણાત્મક છે; અને અમે માનીએ છીએ કે ત્યાં આટલી ઉપદેશો નથી ત્યાં સેવાસિદ્ધિ પણ નથી

ફોરેવા છ-સાત વર્ષો વર્ષો સુરક્ષી નબળાઈને હાથે તમે આજન જે જુસ્સાથી 'બહેર જીવન' જાળવતા હતા, તેથી શક્તિ આને નથી, છતાં 'જુલશતી દિનુ સીમદળ' અને 'સોસયલ સર્વિસ લીગ' માટે કાર્ય કરવાનું તમે દંત્રુ આલે રાખ્યો છો તે બેઠા અમને હર્ષ યાય છે તમારી ફોર પ્રશ્નિને પ્રેરણાત્મક તમારા પ્રમંપલ્લી સી. કમ્પન્ટીબેનનું નામ યાદ કરતા અમને અતિ આનંદ યાય છે સર્વશ્રીમત પતિની પત્નીનું અહવદ બૂલી, સી કમ્પન્ટીબેનને મહાત્મા સદ્ગુણોથી વધારે પુણ્ય થાથી પ્રથમ, મહાત્મા પત્ની તરીકે, અને ત્યાગજને ઉપપ્રમુખ તરીકે જે સેવાઓ સેવા કરી છે તે મહાત્મા બહેનો માટે અનુકરણીય છે આપુ સેવાઓ જીવન જીવતા તમે ઉપધીને અમે 'જુલશતી દિનુ સીમદળ' ની બહેનો મુખ, સ્વાસ્થ્ય, અને દીર્ઘાયુ હમ્મીએ છીએ; અને પરમાત્માને પ્રાર્થના કરીએ છીએ કે પ્રમુ તમે જમને સીસજાન, અને દેશસ્વામીનાં વિશ્વવિષ કાર્યો કરવાના સચીવો પ્રાપ્ત કરાવે, અને તે સર્વમાં વધારે મુશ્કેલી સહારે તમારી સેવાના મુદ્દા તો અમે મૂલ્ય સેવા સેવાં નથી તેથી માન દાર્દ્રિક આશીર્વાદન વડે તમને અભિનંદન આપી અમે સતોષ માનીએ છીએ

તા. ૩૦ ડીસેમ્બર ૧૯૩૨
મુમ્બઈ

સિ. લક્ષ્મીબાઈ જગમોહનદાસ વજીવનદાસ,
પ્રમુખ, ત્યાં અવસરપાલક સમિતિના મધ્યે

છીએ કે તેઓએ નિમ્મામ શ્રમિયોના સદ્ગુણો જાણ બંધવી રહ્યા છે
તે અત્યાસુધી મહાત્મા અને મહાત્માના અનેક અમે ન્યાયે સેક્રેટરી તરીકે બોલાયા હોય

મહળના કામકામથી તદ્દન અપરિચિત હતો. પરંતુ, બાઈ ફેશનવાદીઓની નજર, મીઠાશથી વર્તણૂક અને ભવમણસાઈથી જ મહળના કામ-કામમાં ચાલવામાં થતા અમને કંઈ પણ મુશ્કેલી નહીં નહિ. તેથી એક રીતે એમને અમારા સિદ્ધાંતો ગ્રહીએ તો અથામ્ય નહિ મણાય.

માઠજી બન્ને બાઈઓને દારતોરા પહેરાવી પાડીતા કાસ્ટેટોના માનપત્રો એનાથલ કથી હતો. પ્રસુભથી કૃષ્ણલાલભાઈની અંજલિ આદ તેમણે કહ્યું. તમારા ઉપર પ્રશંસાનો શુશ્રુષાધાર વરસા

સી અને પુરૂષ વચ્ચેનો ભેદ

“ જો બીની પ્રકૃતિ પુરૂષથી બિન્ન ન હોય તો તેની કશી જરૂર જ ન હોય-તે માત્ર પુરૂષની વ્યથા પુનરાવૃત્તિ હોય. જો સ્ત્રીઓ એમ માનતી થઈ જાય કે સ્ત્રી-પુરૂષ વચ્ચેનો ભેદ માત્ર શારીરિક છે અને માનસિક તથા આધ્યાત્મિક બધારથી બનેલા એક જ પ્રકારના છે; જો આ માન્યતા પ્રમાણે સ્ત્રીઓ વર્તન કરવા મંડી પડે અને જીવનને આમ એક પાખાણુ બનાવે, તો આપણી મુશ્કેલિ વહેલીમોડી દંમધકા વગરની થઈ જાય અને તેમાં બધેર વ્યાપે ”

[સ્ત્રી ચેતનાવળના ભાષણમાંથી]

કવિવર રવીન્દ્રનાથ ટાગોર

આ સિવાય મહળના સમા-સદ બહેનો તથા બહારના માણસો જે કોઈ મહળમાં આવતા તેમની સાથે સહાઈથી વર્તી તેમણે કહે રીતે મંડળનું કૈય કરવાનું જ લક્ષ-બિંદુ, પોતાની નજર આગળથી આજ પર્વત ખસેડ્યું નથી આ પ્રમાણે

પોતાનું સમસ્ત જીવન, મંડળને અર્પણ કરી ખંત, કાળજી અને ઘસાડપૂર્વક મંડળની અપૂર્વ સેવા જલવનાર સેવાભાષી બંધુ-ઓની અમુક સેવાઓનો ફાળો. મંડળના ફક્તરે તેમને માનપત્ર આપી માવમ રાખવાનો જે ફાવે ધીરે તે ધીર જ મધુ છે એમ અમે માનીએ છીએ.”

બાઈ બંનેના વિદ્વાન અને સિદ્ધાંત સાચી સ્ત્રી હિમ્મતવાદ વચ્ચેના અંજલિઓએ સ્ત્રી ભવાનીદાસ તથા સ્ત્રી ફેશનવાદીની સેવાઓ હિમ્મતવાદ સાથે અર્પણ કર્યું. દરેક ને અન્યત્ર લેખરૂપે આપણમાં આનું છે. સચીદ થવા બાઈ સ્ત્રીમંત્રી મન્નાજીદેન મોદીદાસ ફેશનવાદ સ્ત્રી ભવાનીદાસજીને આપણું તેમજ સ્ત્રીમંત્રી કુંજ-મનોરી કુનઝી એ સ્ત્રી ફેશનવાદીઓને અપ-વાનું માનપત્ર વાચ્યું. કુંજ-એ માનપત્ર અન્યત્ર માખ્યાં છે. બાઈ પ્રસુભ સ્ત્રી ફેશનવાદ

વરસા છે મારો અવાજ પડે તેમાં હું અંતઃકરજીપૂર્વક ભેદ છું. જલદારમાંથી પણ અનેક પત્રો આપ્યા છે સ્ત્રી શુશ્રુષા વેદ પોતાના પત્રમાં ભવાનીદાસ અને ફેશનવાદ-ભાઈને મંડળનાં લખણ અને ટાળા દાખ ફપ કહે છે પણ હું તો તેમને એ જો માઈ-ઓને મંડળના માણ અને આત્મા કહીશ આજ મહળ સ્થાપવાની કષ્ટતાને મૂકી મંત્ર બનાવવા શ. ભવાની-દાસભાઈએ સવલ પ્રવાસ કીધો છે. અને ફેશનવાદીઓ તેમને બારે સદાય મળી. જ. જ. મનાવેલ સાકાઈની સદાય વિના તેમના પ્રવાસો પણ આટલા સફળ થવા મુશ્કેલ થઈ પડત. એ ત્રણેના પ્રવાસથી

આગળની સિધ્ધિમા મુશ્કેલી ઢિંકું સ્ત્રી મંડળને આપણે ભેદએ છીએ. આને એમની સેવાઓ શુ આજ જીવનને આપણે એકા ધવા છીએ તે ખરેખર પ્રશ્ન છે. અને હું મારી વરફથી પણ જી બન્ને સેવા બાઈ બાઈઓને મન્નવાદ આપે છે. મંડળે બન્નેને જામ માટે મને માન છે અને બધારે પણ મારી સેવાની જરૂર છે વત્સરે તે હું પુરૂષથી આપીશ ”

સ્ત્રી ભવાનીદાસભાઈનો ઉત્તર

માનપત્રનો ઉત્તર આપણે સ્ત્રી. ભવાનીદાસે પોતાનાં જીવનની ક્ષણ આંધળી દીધી. એ જીવન-માંથી ફેશનવાદ મદતનો ભાગ અને આપણે જીવે. જી આપણા બાઈપણમાં આપણને કહીએ માઈનીમાં સેવ કરે, આપણા ભવને પ્રસન્ન બનાવે, આપણા કાંઈને શાન્ત કરે, બહુવચમાં આપણે

સિદ્ધિ થાય, ધોવત વખતે આપણા સલાદકાર તરીકે કામ કરે, અને પુષ્પ વચમાં જીવનની સદસ્યરી બની રહે અને આપણી હૃદયવત લાગણીઓ ને શુદ્ધવત વિચારોની પ્રેરક બની રહે. આવી સ્ત્રીભવિભાષી મારો જન્મ થયો તે ભવિતિ તરફથી સન્માન કરવાનું આમંત્રણ મળે તેને વખતે તો જે પ્રશ્નમાં સ્ત્રીઓની ઉભવિતિ માટે નિરાપણ લાગણી હોય તે કદી પણ તેનો અસ્વીકાર કરી શકે નહિ. આ સર્વે કારણોથી મારા વરફની યુગ લાગણીથી અધ્યાયથી ઉત્તમ તમને લાભ લઈ મંડળ તરફથી અપાલક માનપત્રનો સ્વીકાર કરવાની મારી પવિત્ર ફાળ સમજીને જ આવે છે તમારી સમજા ફાળવ થયો છું.

પશ્ચિમ દિશા સ્ત્રી કેળવણીનો પાયો નાખનાર દિલ્લા કોલેજના જન્મદેશ નજી, સ્ત્રી કેળવણીના કેન્દ્રમાં ઉત્તમ કાર્યકરનાર શ્રીયુત્તમ ભલજારી તથા પ્રિફેસર ડી કે કવે તથા આખા દિશા સ્ત્રી કેળવણી માટે શ. ૧૫) લાખની આઈસાઈ સંસ્થાવન કરનાર સર લીલ્લેસ કમીનર કારકીની સેવાઓ ત્યારે હું યાદ કર છું ત્યારે મુખ્ય હતા સ્ત્રીસમૂહ માટે રહે ને શરિયત સેવા કરી હોય તેને અમલના સૂચકાઈક વંચી નિરાણે આવેલ બલ્ય મેળવડો કરી અત્યુક્તિવાળું માનપત્ર વ્યાપી કારકેટમાં અને આપે આપ્યું છે, મેને માટે હું પૂરતો લાયક નથી તેનું અને પૂરે માન છે ત્યારે હું મારા મિત્ર સાથે કેશવલાલ બીજાસાથ મલિવારની, આ મંડળની સેવા કરવામાં તથા મધ નિષ્કામે વિચાર કરું છું ત્યારે મને મદારી સેવાની અલ્પવાનું માન સવિશેષ થાય છે જે વળુ મદારે ઠહેડુ જોઈએ.

મંડળના સ્થાપક તરીકે મને આજે જન્મદેશ માનપત્ર દ્વારા તમે એળખાવ્યા છે. પણ મંડળ

સ્થાપનાનો વિચાર મને મુશ્કેલી, ને તે અમલમાં મુશ્કેલી તે સાથે મેં કરેલ મધ્ય તે પરથી મંડળના સ્થાપક તરીકે મને તમે મળ્યા તે તમારો મારા તરફનો પ્રેમ છે; પણ ખરી રીતે હું તો મંડળની મુશ્કેલી બહેનોમાં મંડળની સ્થાપના કરવા માં આવી છારે સ્ત્રીમંત્રી જમનાબાઈ નસીતદાસ સહાયે આગેવાની લઈ જે મદદ કરી ને પ્રથમથી છાંયો પથ ત પ્રમુખપદ દીપાબુ તેને જ હું સ્થાપક મળુ અને મંડળની ઉભવણ કારકીઈ તે બહેને લીધેલા અવિરત શ્રમ અને તેમના નિષ્કલંક આરિયને લીધે છે એમ હું માર્ગ છું. મંડળના નમ્મીતા દિલ્લિયત્ત જેન કુવરબાઈ અલખાઈ બરડાએ પણ જમનાબાઈ સમારક આજે આ મારા મતને મળતા થઈ નીચે મુજબનું લખણ કરી મારા વિચારને અનુમોદન આપ્યું છે.

સ્ત્રીનું નિરાણું વ્યકિતત્વ

“ સ્ત્રી એ પુરુષનું પ્રયત્ન અર્ધાંગ છે અને રહે સ્ત્રીએ સ્ત્રીમતિના આ આદર્શને સિદ્ધ કરવાની કાળજી રાખતી જોઈએ સ્ત્રીનું વ્યકિતત્વ જ પુરુષના વ્યકિતત્વ કરતાં નોખું છે અને આ વ્યકિતત્વનો ભેદ સ્ત્રી પુરુષ બનેલા સુખને માટે જળવાઈ રહેવો જોઈએ તેના નાશ ન જ થવો જોઈએ સ્ત્રી અને પુરુષને કુદરત તરફથી નોખી નોખી ઇકિતઓ પસવાઈ આવે છે અને આ નોખાપણ મચવાઈ રહે એમાં જ ઉભવણું દિત છે. સ્ત્રી શુ કરી શકે એ પ્રમ્ન નથી, પરંતુ પ્રકૃતિની મોજનામાં સ્ત્રી જાનિના મજનનોશી હેલ છે એ જ અરજોવાનું છે ”

[શ્રી મેલીવાળાના ભાષણમાંથી]

મીસીસ ફિલીપ ગિબ્સ

સાથે મળીને આ દિલ્લ સ્ત્રી મંડળની સ્થાપના કરી ”

મુશ્કેલી દિલ્લ બહેનોએ મંડળની સ્થાપના કરી તે વખતે મુશ્કેલી શેમમાંથી મંડળમાં મળુ બહેનો જોડાય અને તેવું મધ્ય લેવામાં માનીતું

યાથ તે સાર
પ્રથમના વ-
ર્ષામા શ્રી-
મતી રતન-
બાઈ લ-

કમીદાસ મ-
હેતાએ જે
શ્રમ લીધો
હતો તથા
એક હાથકા
ઉપરાંત સે-
કેટરીનું કા-
મ કર્યું
હતુ તેથી
પણ મડળ
વધી શક્ય
એમ કું
માર્ગ થ
આ ઉપરા-
ત મડળમાં
લાગવાનું
સેકેટરી પદ
પર કામ કર-
નાર બહેનો
શ્રી રસિક-
મણી તથા
શ્રી મંગલા-
બાઈની સે-
વાઓ પ-
ણ મડળ-
ને ન્યૂબીલી
જણતે જે
માન મળ્યું
તથા હાથમાં
મડળ જે
રીતે લોક-
પ્રિય થઈ
પડ્યું છે તે
તે બહેનોને
આભારી છે.
આ બહેનો-

માનવતા બાઈ કેશવલાલ લીખાબાઈ મણિયાર,

સર જી.કુ.

ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રીમંડળના પ્રથમ પ્રમુખ સહજત જમનાબાઈ
નગીનદાસ સર્કર્ફના સ્ત્રી-હલ્કાનાં કાર્યોમા સહાયભૂત થઈ. તેમની સાથે
આ મંડળની ખીલવણીમા બામ લઈ તમે પચ્ચીસ વર્ષ કરતા વધારે
લાખા સમય સુધી આ મડળદ્વારા સ્ત્રી જાતિની તથામય અને મુક
સેવા કરી છે જેની યત્નિચિત્ કદર કરવા અમે શ્રી ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રી
મંડળનાં બહેનો તમોને આ માનપત્ર અર્પણ કરવા પ્રેરણા છીએ

પ્રારંભમાં ન્યાયે બહેનો સરથાની કાર્યવાહીમા અત્યંત હતી
ત્યારે મંડળના કાર્યોનો સર્વ લાર તમે પોતાને માથે બેઠો લીધો હતો
અને ન્યાયે સરથાની આંતરન્યવસ્થાનું કામ સલાજવા હોય અત્યંત
બહેન પ્રાપ્ત થતા નહોતા ત્યારે તે જોને પણ તમે જ સહન કર્યો હતો.
તેવા સમયે સ્ત્રીસેવાની સાચી નિહાચી આચારવિચારના સચમી વર્તન વડે,
એક ચારિત્ર્યશીલ પુરુષ તરીકે તમે સ્ત્રીઓમાં વિશ્વાસ ઉત્પન્ન કર્યો અને
તેથી ગુજરાતી સ્ત્રી વર્ગમાં મડળની પ્રતિષ્ઠા બધાઈ જોને પરિણામે મંડળ
આજે ઉજ્જવલ મદદતા મેળવી શક્ય છે અને માટે અમે તમોને અત્યંત
પૂર્વક ધન્યવાદ આપીએ છીએ.

ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રી મંડળની પ્રગતિમા તમારી સેવા જીવી તો
જોતપ્રોત યથેલી છે કે તેને જુદી જુદી રીતે વ્યક્ત કરવાનું સર્વાંશે
શક્ય નથી અને તેનો બદલો લાગવાનું પણ અપાર છે હતા પણ મડળ
સંબંધી તમારી સેવા અને કામગિરિનો અગુચિનિર્દેશ અનિવાર્ય છે
મંડળની પ્રગતિ માટે તમારા આદર્શ વિચારો, “કન્યામંડળ” તેમજ
“વૈદ્યનદીઅર કોર” વગેરેની સ્થાપનામાં તમોએ લીધેલો આગેવાની કાર્યો
બામ, મંડળના ભૂતપૂર્વ પ્રમુખ સ્વ જમનાબહેન સર્કર્ફના નામને ચિર-
સ્મરણીય રાખવા માટે ‘સ્રીદિતોષદેશ’ નો જમનાબહેન સંબંધી ખાસ
અક કાઢવા માટે તમોએ ઠકાવેલી નિદેશવત અને તેમા તમોને મળેલી
સંજ્ઞતા, મડળમાં સુવ્યવસ્થા જાળવવાની તથા સંસ્કૃતિ, મડળની
સર્વદેશીય પ્રવૃત્તિઓમાં તમારી સીલવટસરી દેખાવે અને સંચાલના,
મડળનો દિસાળ ચોકસો રાખી તમોએ મડળની વધારેલી આંદ, મડળના
પ્રકાશન વિસામમાં તમારી અજત દેખાવે તેમજ મડળમા અપની સતત
હાજરી, મડળના મેળાવકાઓ, ગરબાપાર્ટીઓ તેમજ નૃતન વર્ષના
સમારોમોને સંપૂર્ણ રીતે ફેલેમક બનાવવાની તમારી કાળજી, મડળનાં
કાર્યકરોની સાથેના તમારો સીધો સહકાર તેમજ મંડળના આખા સ્કાફ
ઉપર તમારી દેખાવે આવી રીતની ચિન્ત ચિન્ત પ્રકારની સેવાથી અમને
તમારી વ્યવહારકાર્યતા અને વ્યવસ્થાસંક્રિતી આખી યાથ છે. આ સર્વે
સફલેવાથી અમે તમારા પ્રત્યે આભારી છીએ અને મડળના આત્મા તરીકે
જે અમે તમોને સંબોધીએ તે તેમા જરાપણ અત્યુચિત નથી

ની સેવા
વર્ણવવાનો
આ સમય
નથી. પણ
એક હાથકા
તથા તે ઉપ-
ર મડળના
જેમવાળા
ઓના પર
રહીને લગત
કાર્ય જે જે
સેકેટરીઓ-
એ કરી જ-
તામ્યું હોય
તે સાર મ-
ડળની બે-
નો તેમનો
જેમણે આ-
ધાર માને
તેમણે જો-
છા છે. આ
બધી બહે-
નોની બહે-
રમા કદર
કરી તેમની
છબીઓ મ-
ડળના હોલ-
માં મુકાય
અને તે જોઈ
બીજા બહેનો
જેમણે રી-
તે કામકામ
કરવા પ્રેરણ
જે તેવા
કું બારે ઉ-
ત્સુક છું.
આદેશ-
મડળના પ્રથમ
પ્રમુખ શ્રી
જમનાબાઈ
સ કા હ નો

સને ૧૯૧૬
મા સ્વર્ગ-
વાસ કરે
ત્યારે મંડ-
ળના ભવિ-
ષ્ય વાસ્તે
હોઠોને બી-
લિ લાગવી
હતી પણ
મંડળના પ્ર-
મુખ તરીકે
નગણી વ-
ખીએત છતાં
સને ૧૯૧૭
થી ૧૯૨૨
વર્ષ સુધી
હાજવાસ
ઉત્તમ રીતે
બાળવનાર
સેડી લક્ષ્મી-
બાઈ જન-
મોદનદાસ
ઉ તેમની
તન, સ્તન,
ધનની સે-
વાથી તેનો
સર્વે બાળ-
બહેનો વાંકે
છા પણ
આ સ્થળે
હી અને
સેડી લક્ષ્મી-
બાઈ (૧૯૦૦-
૧૯૫૦) હા-
નર અથવા
પોતાની જી-
વનમ રાહ
પર આવેલ
મકાન આ-
વવાની બા-

આપે સને ૧૯૧૨ માં સુખાત કાઠિયાવાડના કુશળપીડિત વર્ગને સહાયતા આપવાના કાર્યમાં સ્વ જનના બાઈ સફળ સાથે ફરી ગરીબોની સેવા કરવામાં, અને મંડળની ભાવનમરની યાત્રા ન્યારે ચાલતી હતી ત્યારે તેમાં પણ તમે સહાય સહાય કરી હતી; ઉપરાંત તમે તમારી મોટ વહિકુ જલિની સેવા પણ કરી છે, અને કેટલાક વર્ષથી તમે મોટ બંધુ સમાજના પ્રમુખ તરીકે કામ કરે છે. આવી રીતે તમારી બધી પ્રવૃત્તિમાં તમારો સેવારસ પ્રગટ થાય છે

સુનિવસિંદીના પદવીપર ન હોવા છતાં તમે અવવાસી જીવન ગાળ્યું છે સહારમાં સ્ત્રીની ઉત્પત્તિ વગર સસારચત્રના સફળ ન થઈ શકે એ સિદ્ધાંતમાં તમે માનતા છો છતાં પણ સસારસુધારાના વિષયમાં સ્ત્રી, શુદ્ધ, જ્ઞાતિ, દેશ તથા મતુલ્ય માત્રની સેવા કરતાં સ્વામસાધન થાય એ જોવા તમે પણ આતુર છો સસારસુધારાના બીજા ક્ષેત્રોમાં પણ તમે પ્રવૃત્તિ વિચાર કરીને ન પગલું ભરવાની પદ્ધતિ સ્વીકારો છો તેવા તમારા દંડ માનસની છાપ તમે મંડળની બહેનો ઉપર ભાષણો તથા શ્રેણીદ્વારા પાડી છે, અને મંડળની કાર્યવાહી, દિશાઓ કામ, સુબ્યવસ્થા અને મંડળની યોજનાઓને સરજવાથી બનાવવામાં મંડળનાં કાર્યવાહકો, મંત્રીઓ વગેરેને તમે પ્રોત્સાહન આપી, સહાયતાથી પાવરમા કર્યા છે ને માટે અમે તમારાં આભારી છીએ

દ્રુમીબાઈની આવરકતા અને સેવાના વિશિષ્ટ ફેરમાંથી ફર પેચી નવ છે; અને માનમદવાળી સોરપણા સેવાને તે માટે સ્થાપન અણવાની મનોરજિત વસ્તુ ન કરે છે પરંતુ તમે અવ્યય સ્થિતિના શુદ્ધરૂપ સેવા છતાં તેવી જિતિએ જ્ઞાન્ય માની, મંડળદાર સ્ત્રીઓની ઉત્પત્તિ માટે સુખી પણ સચીન સેવા બળવી છે; ને માટે અમે તમારી પ્રશંસા કરીએ છીએ.

તમે મંડળની કાર્યપ્રવૃત્તિને, મંડળના ઉત્કર્ષને અને મંડળની મહત્વાકાંક્ષાને ધોવાનાં જીવનવસ્તુ ગણી ચાલ્યાં છે; અને અમે માનીએ છીએ કે તમારી આ રજા જન્મરે મંડળને ઉત્કર્ષ જોવાની આશા કંઈક ફળીભૂત થઈ છે તેથી તમને સતોષ તેા થતો ન હશે.

તુમારા મર્મપાત્રી સો વીરમતીબહેને પણ તમારી સાથે રહી, મંડળની વર્ષો વધા સેવા કરી છે તેવા સેવાભાવી દ પત્નીને અમે સુખાતી હિન્દુ સ્ત્રીમંડળની બહેનો આશિષ આપીએ છીએ; અને પ્રજા, વર્મા ઉત્ત-યને બાણ, નીરોઝી, અને સુખી આયુષ્ય બધે તેવી પ્રાર્થના કરી આ માનપત્ર વર્માને અર્પણ કરીએ છીએ

તા. ૩ જુલાઈ ૧૯૨૨
સુખાત

સિં.
લક્ષ્મીબાઈ જગમોહનદાસ વરજીવનદાસ,
પ્રમુખ
તથા અવરધાપક સમિતિનાં સભ્યો.

દસાહી સ-
માવતની
મામજી અ-
ને તેનો
બંધુ બી લી
કાર્યવાહક
સમિતિ વ-
રૂપી થયે-
શો સ્વીકાર
તથા સર
જગમોહન-
દાસ વરજી-
વનદાસ વ-
રૂપી સેડી
લક્ષ્મીબાઈ-
ની હયાતી-
માટે રક્ષ-
ણા જે-
દંભરે વા-
ર્ષિક બ્યાજ
આપવાનું
વચન અને
તેનો આદ
યતા આવે-
લા અમલો
વિચાર કર
શ ત્યારે
માનપત્ર મે-
જવાની રો-
ની વધુ બા-
વકાવ છે
તેનો કં
સારી પેટે
વિચાર કરી
શકું છું
અને ખાતરી
છે કે સેડી
લક્ષ્મીબાઈ-
ની મામજી-
નો સ્વીકાર
થશે છે તે

આ સાર દ્રુષ્ટ કરી મડળને પોતાનું મકાન બેઠ
આપશે તે તે થોડા જ લેખારો લેણી લક્ષ્મીબાઈના
કામ સાર સફળતા સર લલ્લુબાઈ આસારામ સાહે
જમનાબહેનને ખાતરી આપી હતી તે મુજબ આખા
ગુજરાતમાં લેણી લક્ષ્મીબાઈએ જે તનમનધનથી
પોતાની બહેનોની સેવા કરવાનો હાખણે બેસાડ્યો
છે તે સાર તેમની માનવત્વદારા કદર કરવાનું
પગલું પહેલા લેવાયુ હોવ તે ઠીક યુદ્ધ પડતે.
મહુમ જમનાબાઈને મંડળ તરફથી માનવત્વ અપાય
એ સી કાંઈ ધન્યુદ્ધ હવે પણ તે પ્રસન્ન મડ-
ળને સાંપડ્યો નહીં આવી જ કમનશીબ સ્થિતિ
લેણી લક્ષ્મીબાઈના સંબંધમાં ન થાય એ જોવા
મંડળના કાર્યમાંથી કાળજી રાખશે એવી મારી
મેટી ભ્રમણ અને આશા છે

મડળના પ્રથમ પ્રમુખ જમનાબાઈ તથા દાસના
પ્રમુખ લેણી લક્ષ્મીબાઈએ મંડળ સલાવવામાં પુર-
વાની સલાવતાની અવગણના કરી નથી પણ દરેક
અજાણના પ્રસંગે મારી સાથે વાતચીત કરી મારો
અભિપ્રાય બહુવાની જગ્યા બતાવી છે તેથી જ
મને મડળના કાર્યમાં કાંઈક અરે મદદરૂપ થઈ
પડવાની સારી વાત સાંપડી હતી મંડળના બધા
સેક્રેટરીઓ પણ ધણા કામમાં મને પૂછે છે તેથી
પણ હું મડળની ધોડાપણી સેવા કરવા બાળ્યશાળી
થયો છું બાકી કેટલાક પણ દરેક કામ મારી
સાથે મળીને જ કરે છે આ સર્વે કારણોને લીધે
મંડળ દસ્તીમાં આબુ તેથી સતેષ ન હોતાં
તેની પ્રતિ આજ રહે તે સાર મેં મારે બંનવું
હયું છે અને તેમ કરીને મેં મારી ફરજ બલબ્યા
સિવાય કામ વધુ હયું હોય એમ હું માનતો
નથી અને ૧૯૧૫ મુખીનો મંડળની સર્વ મેને-
જર કમીટીનો સભા બોલા હું દાખલે આપતો
પણ ત્યારબાદ મંડળની સર્વ પ્રવૃત્તિ બહેનો જ
થવાને તેમાં બહેનોની ચોક્કા ને જનવિ છે એ
સિદ્ધાંત હું મનતો દોવાથી કમિટીની મીટીંગમાં
બહેનો કેટલા વર્ષો સુધી સારી રીતે કામ થવાને
છે તે જોઈ મને મોટો આનંદ થાય છે બલિષ્ઠમાં
પણ બહેનો પુરવની મદદ વગર કામ થવાને એ
સ્થિતિ સત્તર પ્રાપ્ત થાય એ જોવા હું મનથી છું

મંડળ બહુ નિયમ પ્રમાણમાં બાકી બહેનોમાં
માનીતું થઈ પડ્યું છે અને તેની દસ્તીથી મડ-

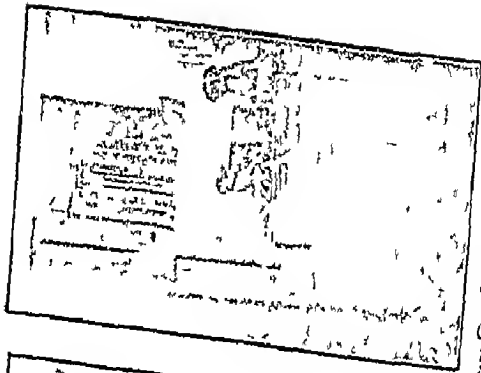
ળદારા ગુજરાતી બહેનોને અનેક લાભ આપી
શક્યા છે અને તેઓની પ્રતિ સારી પેઠે સ્પષ્ટ
સકાઈ છે તે જોતાં મડળ કેટલીક વાતમાં જોખમ
બેઠવા તેવાર ન થયું હોય તે મડળના હિતચિ-
ત્કાએ મંડળના કાર્યકર્તાઓને તથા સલાહ આપ-
નારાને રોજ ન કાઢવો પણ તેમની તરફ કુમાર-
હિથી જોવું એ થોડા માર્ગ છે એમ હું માનું
છું મડળમાં પહેલા કચેરા રાજકીય બાબતમાં
મંડળ માન લેવા નહોતું ધન્યુદ્ધ તેથી જ ભ્રમણ
થયો હતો ત્રીજો રાજકીય ક્ષેત્રમાં પણ પુરવને
પડ્યો ભ્રમણ રહી તેઓને બધી રીતે મદદ કરી
વધ પડે એ સિદ્ધાંત હું માનતો દોવાથી તથા
રાજકીય અલોકોથી ભ્રમણ થતા કુસપથી સાચાં
નિર્ણયમાં ગુજરાતી બહેનોની જનવિ સાધનામાં
મંડળની દસ્તી જોખમમાં ન આવે તે સાર મને
અને ૧૯૧૬માં મુખ્ય શાંતિ રાજકીય કામગીરી સાર
ત્રીજોની એક જુદી સરથા મદવાને વિચાર
મુજબ અને તે મેં રાજકીય શ્રી સત્તા કમી
અમલમાં પણ મુજબ અને તે સરથાને વચ્ચે
કરવાને આવજી વધેલી બહેનોએ પણ એ પુરવ
તરીકે મારો સહકાર મેળવ્યો મડળ સાર કામગીરી
કરતાં મારી કેટલીક બહેનોના મન મારે લીધે
કુમારો હોય તે હું સર્વેને આજે ખાતરી આપું
છું કે મેં કોઈપણ મર્ફ દેખતાવથી ક્યું નથી
અને કરોશ તરિ, મને આશા છે કે મારી બહેનો
મારી બુદ્ધિ દરમુજર કરશે અને મારી સારી નિદાથી
જ મેં કામ ક્યું છે તેનો મારા ખુલ્લા રીલથી
કરવા એકમરનો તેઓ સ્વીકાર કરશે જ

મુજબ કચેરામાં લાખોની પુછ પ્રસવતા ગુજ-
રાતી બાકીબહેનો છે પણ મંડળની નજીકાતે
નતે જોઈ તેના તરફથી કામની બંન પ્રાદિની મેજ-
વનાર બાકીબહેનો પત્રા ઘેટા છે જો તેઓ બંને
તથાસ કરશે તે મંડળ તરફની તેઓની વલણથી
તેઓને પોતાને જ રીલગીરી ઉપવન મરો મુજબ
થનાદય પુરવોમાં ચેક આર ડી. બીરજા, રામ
બદાદર નેવિદલાલ સિંચલાલ, સર પુરવોતમદસ
કોરવલાસ, સર ચુનીલાલ તીનજીબજાસ મદેસ,
ચેક કરવનલાસ બરમસિદ, ચેક વડવનલાસ કરવન
લાસ નાયા, ચેક સાદિલાસ આસામજી, ચેક લલાલ
નારમજી, ચેક મંદલાલ નમલબાઈ, જેવા થયે

શ્રી ગુજરાતી લિન્ક ટી-એન દ્વારા
સુભાષનાં ગુજરાતી પત્રિકાની સેવા કરનાર

શ્રીયત કરાવલાલ લીખાભાઈ મણીઆર

સંસ્કૃતમાં છે. ગુજરાતી શ્રીઓમાં પણ લેઈ પ્રિયલીલા વીરલાસ કાઠરી, એ મુદ્રાબાધ હસરાજ પ્રાણ, શ્રી ગવેશબાધ સમવાનદાસ નરોત્તમદાસ વગેરે લાખ્યાપતિ બહેનો છે. છતાં પ્રાણ મંડળને મારે હજી પણ પોલીક મગન મગ્ન રાગુ નેથી તમા તેને પોતાના આશિર્ આમલમાં મૂર્તા પૈસાની ભેગવાઈને લીધે ખંધાવું પડે છે, એ ક્યારે અફસોસની વાત છે. મંડળને પોલીકી નમ્યા ન હોવાથી હાલમાં રેડકી બધી વિદ્યાર્થીઓ ભોગ-વરી પડે છે તથા લુટી લુટી નવી વિદ્યાર્થીઓ કાચું કરવાની તેના કાચુંજાંઓની હોસ હોવા પડતા પણ દોષે જાનને ખચાઈ પડે છે તે કુલ નાણું છે મુજબની ધનાયક બાઈબહેનો ને બંને વર્ષાક કરશે તો તેઓની પણ ખાતરી થશે કે આવા કપથીથી ખાતાને ને મંદ ન અપાય તે તે સારું નજીવ નહીં.

મંડળની પ્રતિ પ્રતિ સ્તોત્ર ફર્કારું છે ત્યારે તેની પ્રતિ ગોળ ખાપની ચાલવાળી છે ને એક મહાત્મા નાંધીલના સુહોદા વાપરી કદ તે આપણી ગુજરાતી બહેનો “આપણી શ્રીઓમાં ભાગ લીધી, આપણી સાથે વાનિવાદ કરી, આપણા ઘરુવાને સમજવી, તેને પોતી, પોતાની અલૌકિક પ્રેરણાશક્તિથી આપણને બાહ્યેરપતિ-ઓને સ્થાનમાં સમજ તેમાં ભાગ લીધી, આપણને શીવજીવનમાં સાતિ ફેલી” ફેલા બધા વર્ષે યરો તે નિચારવાં અને અસરકારક હોય છે મહાત્મા આપણને દિહી શ્રીઓ પર આજ્ઞા મૂકી, તેને પરિણામે દિહી બહેનોને સ્થાન પ્રાપ્તિ અર્થે ઉચ્ચ નજી ચાર વર્ષમાં શીર્ષ ફેલાઈ લેવવા ને જીવન ગણે આપણે છે તે નેતાં અને ન્યારે આપણી કુનિયાની પ્રતિ નેતરેર થઈ રહી છે તેવા સમયમાં આવી ઘણી અને અચોક્કસ થયે અને તેવું બહેરમાં એક સાચાં વિદ્યાર્થી વરિડે દર્શાવી તમને વધારે વેચવી કામ કરવા પડે” તો માફ થાડરો નહિ.

પણ હવે નેહા મંડળના સજાકરો છે તે સખા, મુળમાં વસતી મુજબની પ્રભાતી સખા સાથે સજાવાવા પછી કીલ્લી છે અને આ વાળ-વડો સ્પર્શક હવે વખાસ રીપોર્ટમાં પણ કર્યા છે મંડળના મેળાવડા થતી વખતે, સજાકરોની

સખા વધે છે અને પછી પાછી નીકળી જતી માલમ પડે છે મંડળમાં શ્રીઓ આજળ ને પ્રમીલમાં લાવણે આપવી હતી તે પ્રમીલે શ્રી સજાકરો તરફથી સારી સખામાં લાવણે અપા-વવા નેજાને તે નથી અપાવા અને લાવણે વખતે મોટી હાનરી થયા મેળાવડા વખતે તમા સ્ત્રીનેમા નેવાની વડ સાંપડતા સજાકરોની સખા નેતાં બળે મેળાવડા કરવા પડે એ સ્થિતિ નહીં ફેરવાવ એવું કુલ કુલ છે.”

આદ શ્રી, સર્વાનીદાસભાઈ મંડળનાં કાચું વિસ્તારના ઉદ્દેશી બહામણે કરી હતી.

શ્રી કેશવલાલભાઈનો ઉત્તર

શ્રી કેશવલાલભાઈને માનવતરો છતાં આ-પતાં આમાર આની નજીવું હવે છે.

“ગુજરાતની લોકલક્ષીઓ, આને મારે તમને વધારે કહેવા નેવું હોય નહિ અને ૧૯૦૪ માં એક ખાનદાન કુટુંબના ગુલામ કેશવલાલ ગુજરાતી ભવાનદાસ શ્રીવીરભાઈ મુળાબા આગે-વાન ગુજરાતી મદરસાની સલાહ લઈને મુળાબામાં આગું એક મંડળ સ્થાપવાના પોતાના વિચારો જામલમાં મૂક્યા. શ્રીઆતમાં આવા મંડળની સ્થાપના મારે હા, ના, નો લલાપોલક થયા પણ મુળાબા એક પ્રસિદ્ધ ખાનદાન કુટુંબના શ્રી નજીવળાઈ નરોત્તમદાસ સુલભાએ આ મંડળનું નેતૃત્વ હાથમાં લઈ મંડળની પ્રવિધા ગોળકામ પધારી અને સમગ્ર ગુજરાતમાં રચણે રચણે શ્રીઓની કેળવણી, કસાણુ અને જીવનિતિ મારે આવા શ્રી મંડળોની ફેરવી નરરીઆવ છે તે રચણે રચણે કરી ન્યાયનાતે આપણી ગુજરાતી જનતાને સાગીવ કરી આપણું ગુજરાતની એક મુરમર શ્રી ન્યાયનાતે કુલ ગુજરાતી શ્રીઓમાં જ નહિ પણ સમગ્ર રાષ્ટ્રની શ્રીઓમાં તે વખતે અપૂર્વ નવચેતન ફેરવું અને ૧૯૧૬ માં ન્યાય બહેનના મત થવા બાદ તમારા આ મંડળનું સુખ એક પ્રવિધિત ખાનદાન કુટુંબના શ્રી સી ફેરવી લક્ષીબાઈ ન્યાયનાતે હાથમાં લઈ શેવરદાસ મંડળની શ્રીઓમાં અમૂલ્ય વધારો લીધા અને મંડળના વાવ અત્વાર મુકી મુજબ ફેરવાઈ કરી રહી છે તે તેમની કાચુંજાવાને જ

આભારી છે. ગુજારી સીરનો. ૧ સૂર્યના કિરણો પ્રકાશી રહ્યા છે, તમે જાણો છો, તમારા હૃદયમાં નવચિત્રન રેખાઈ છે તમને વધારે કહેવા જેવું હોય નહિ. તમારા સાસારિક, શારીરિક ઔદ્યોગિક, અને કેળવણી માટેના પ્રયત્નોમાં રસ લઈ તમારી જીવિતિ માટે સતત પ્રયાસો કરો છો તેથી જ મારે આત્મા પ્રસન્ન થયો-તમે આપેલા આ માનવ-ત્રયો નહિ

જેનો, તમારા કાર્યક્ષેત્રો ધણા વિશાળ છે અને તેમાં પ્રવેશ કરવા માટે મહાન પ્રયત્નો તમારે આદરવાના છે. હજી તો તમે કેટલે ખાલી જોખાં તોયાર કર્યા છે અને હવે ખાલી જોખામાં જીવિતિ અને કસ્યાણુની રસવતી સામગ્રીઓ સરવાળી છે આટલું થયા બાદ તેની સુવચન સમજ પ્રાપ્ત અને શહેરોમાં ફેલાયો. બધું અને કેમ કે કેળવણી, પોઠ વિચારવંત ઓછો, આવી સંસ્થાઓની સેવા કરવા તોયાર થઈ જાય અને કેટલોક જોગ આપે તો જ બને.

જેનો, તમારા મંડળના કાર્યક્ષેત્રો દિનપર-દિન વિસ્તૃત થતા જાય છે તે ખુબ ખ્યાતશ્ચ રાખેલો, અને તે માટે થોડા જગ્યામાં તમારે થોડાં મકાન બાંધવાની હેઠ મુલતમાં જોગવાઈ કરવી પડશે આ મકાનમાં શુભરાતી સીઓની કેળવણી જીવિતિ અને કસ્યાણુ માટે અનેક ખાતાઓ ઉપાડવા પડશે આ સુખળા ખાતાઓ વ્યવસ્થાપન-વૈદ્ય યદ્યપવાને તમારે વિશાળ ભવ્ય મકાનની નદર પડશે લગભગ તમારે જાણી જાણી આડું મકાન બોધ કરવા માટે જોઈએ એમ મારું માનવું છે. અને આથી છે કે ભવિષ્યમાંથી કોઈ પણ કાનવીર વીરસો-શુદ્ધર કે સુન્નારી પોતાની મોખની સીઓની જીવિતિ માટે આટલી રકમ આપવા ધણી ખુશીથી તત્પર થશે

જેનો, મુખ્ય કામ તમારે મુલકના ચોરા લતાઓમાં સિદ્ધિ વર્ગો ઉપાડવાનું કરવાનું છે. મુલકમાં કેળવણી વગર સંખ્યાલય ઓછો અજ્ઞાનતાના અંધકારમાં સડે છે, તેનો ખ્યાલ કરવો જોઈએ. જેને બીજકલ લખતાં વાંચતા પણ આવડતું નથી એવી દલન્ટે ઓછો બહારનામતા નામડાઓમાં અરે આવે છે; તેઓના સિદ્ધિ માટે આ મુલકે યોગ્ય વ્યવસ્થા ઉપાડી દેવાની

ખાસ જરૂર છે. કોઈ પણ શુભરાતી નામધારક સીરને પોતાની ભાષામાં લખતા વાચતા નથી આવડતું એવું સરમરી રીપોર્ટમાં ભવિષ્યમાં આવડું ન જોઈએ

આ પ્રસંગે મારે જણાવવું સકામ વગર કહેવું પડશે કે ખચીય વર્ષ પહેલા સીઓની જીવિતિ, કસ્યાણુ અને કેળવણી માટે ગુજરાતી પ્રબલ લેય પણ કાળજી ન લેતા, હમણા સદન તે માટે કાળજી રજાવવામાં આવે છે. આ સંસ્થામાં મોટી ઉમરની સીઓને અને મોટી વયની કસ્યાણુને કેળવણી આપવાની તથા પ્રુસ્ટકાલક, ચૂદકલોચ માટે-હુનરલોચ વધેરના કેવા કેવા જ્ઞાપનોની થોળના અમલમાં મુકવામાં આવી છે તે તપાસવાની કે જોવાની આ વિષયમાં રસ-લેતા ગુજરાતીઓ દરકાર કરતા હોય તેમ જાણવું તથી. મેળાવણા કરવા, ભાષણો કરાવવા અને સચેલને થોળનાં એટલે જ કરી આ મંડળ-બેસી રહેવું નથી. કોઈ જો જોવો ખ્યાલ કરાવવું હોય તો તેમની ફરજ છે કે તેઓએ આવીને આ સંસ્થામાં કામ જોડુ અને જાણવું. ન્યાં સુધી સીઓનો વિશાળ સમૂહ અજ્ઞાન અને કેળવણીથી વિપ્રાપ છે ત્યાં સુધી સસાર સુધારામાં પરિવર્તન થઈ જાયું મુશ્કેલ છે. થોડીક ઓછો યુનિવર્સિટીની કેળવણી લઈ બહાર આવી તેથી આજળ વધેલા સસાર સુધારકો એકકમ જેટલું પરિવર્તન થઈ છે તે મને પછો તો મદારે કહેવું જોઈએ કે હજી તે થઈ જ નહીં છે. એટલે યાદ રાખજે કે મેલાવણા અને સચેલનો તથા પરસ્પર મિલન જો ભવિષ્યમાં થયું ઉપચોથી થશે અને સસાર સુધારામાં સતીન ફાળો આપશે.

બાદ બહેનોએ 'હેવાના હેન આ હેલે ચડ્યા હો' એ ગરજો મનોરથ અભિનયકલા સાથે ગાયો હતો.

ધનાઓની વહેંચણી

તે પછી સો ટળનમોરી કમ્પુલકલ અનેરીને દામે તરીયે મુજબ ધનાઓ આપવામાં આવ્યા હતાં: સી વિદાલયક ત્રીજા વર્ષમાં ૧ છે નબરે ખાસ ચનાર સી સ્નેહલીલા નવતિલાલ કકરને

૨૧. ૨૭) બો ભવાનીદેવ નાનુદાસ મોડીવળા
સમીપે શ્રી. ભાઈ રાઠવડાસના કાન
પ્રથમે બેઠા.

વીરપસલી

[એક પત્ર]

લખનાર :

શ્રી. ' ય '

પ્રિય બહેન યશ,

આ વર્ષે વીરપસલીની એક તને મોકલવી રહી ચક્ર દત્તી, તે મારા ધ્યાત બહારની વાત ન હતી. પરંતુ તુને ધણાજ ચમત્તા થી કેશવભાઈ ચોકતા રાસનો સંમદ 'વીરપસલી' નામે જ પ્રકટ થવાનું મારી જાણુમા હતું એટલે વીરપસલી તરીકે 'વીરપસલી' જ મોકલવાનું ધ્યાનું હતું. આ સાથે તેની એક નકલ તને મોકલું છું. એની ઉપર નવર નાખી જતાં જ તને જાણુશે કે એમાંના ધણા ખરા રાસ તે 'શુભસુન્દરી' માં પ્રથમ છપાઈ ગયેલા વાચ્યા છે એક બે રાસ તો તે અને કાંઈ પણ સહજાવેલા.

તુ મને કપડાં આપશે કે નવરાત્રિ પહેલાં આ સંમદ કેમ ન મોકલશે ? હાલ, નવરાત્રિમા આ સંમદમાંના રાસથીજ તુ ખેલવ પરંતુ હું કપડાને પાત્ર નથી કપડાં આપવા હોય તો શ્રી કેશવભાઈ ચોકતા આપી સમય, કેમ કે નવરાત્રિ પહેલાં તેમણે એ સંમદ પ્રકટ કર્યો જ ન હતો પણ મને તેઓ પણ કપડાને પાત્ર નથી લાગતા. કારણ કે 'વીરપસલી' ભાઈબીજને દહરે પ્રકટ થાય એને તેમને વિચાર ઔચિત્યકરેલો જ હતો.

તુ માંજણી કરે તે પહેલાં જ તને એવો દુઃખ પરિચય પણ જાણી દઉં તને મારા પરિચય વિના સંતોષ થવાનો નથી, એ હું સારી પેઠે જાણું છું.

દરઆવડું 'ખંડ શિખરિણી' મા રવાનું અર્પણ બીવ પણ મધુર છે 'સમરમાં સિદ્ધપુ સમી', સસારમા ઉગ્ગણી બીજ એવી 'ગૂંદર કળા' ને 'વીરપસલી' અર્પણ કરતાં તોએ હવે છે:

'ત્રુ'વાતાં નીતોને યન, ચળકતી રાસવિભળાડી ।
ત્વને લ્હારી અધુ', સુભચ સમરણે "વીરપસલી."

આમા બે ખંડ પડેલા છે તે તને વરતન

સમજાશે. પહેલા ખંડમાં રાષ્ટ્રીય રાસ સર્વા છે. અને બીજા વિસાજમા સામાન્ય રાસ છે. બધું મળીને ૨૨ + ૧૭ = ૩૯ રાસ તને વારી સંપૂર્ણ થશે સહિત એક પછી એક એલવામા ખૂબ મનલ પડશે એમા મને તો જરાય શક નથી.

રાષ્ટ્રીય રાસ લખવા કેશવભાઈ કેમ પ્રેરણા તે ખબર છે ? વારા જેવી બહેનોએ તેમને મ્હોંડા મ્હોંડા સુણાણું: " હવમ કહું કરતી હોય તો યુગભાવ-યોગ્ય રાસ કા ન આપે ? " એટલે શ્રી કેશવભાઈને પણ લાગ્યું કે: " મેનાઓ, તેમની શ્રીસુલભ મુદ્દતાની યાજ બીધાને સિદ્ધ જુની મર્દાનીના દાવ બેલવા મારી પડી, હોય, ત્યારે એમ કેમ જ કહેવાય, કે એ માંજણી મના સિબ નેહોતી ? બહેનો જ પ્રેરક બળ દેવી હોય, તો એમને ચમત્તા બીવ ત્રુ'યવામા પ્રમાદ પણ કેમજ સેવાય ? " અને શ્રી કેશવભાઈએ વારા જેવી બહેનોની પ્રેરણાથી જ એ રાષ્ટ્રીય રાસ રચ્યા.

રાષ્ટ્રીય રાસમા તને ૩૦ માં પાનાં પરનો 'દિગ્ગજ' રાસ ખૂબ ચમવાનો છે. કારણ કે ૧૯૩૦ ના સત્યાગ્રહ સમયમ વખતે તુ બારડોલી અને તેની આસપાસનાં ગામડાંઓમાં ચક્ર હતી અને કેસને કાતે પેતાનાં ધરખાર છાડીને બહાર વસનારી કામ્ય જનતાને તે વારી નવરે નિહાં બેઠી છે, દિગ્ગજીઓના આત્મભોજને શ્રી કેશવ ભાઈ જેવી હૃદયભોજ રીતે નીચીની પક્તિઓમા વળું છે !

" કાલે દવથી દિલકાં,

નય છાને વન એલાયા હો !

અથુ' પેલે પાર,

કે કુરબાન કરશું કાયા હો ।

દેશને માટે કાયાની કુરબાની કરનારા વીર

એ બ માતૃભૂમિને કુલામીનો નંદરોમાયો મુક્ત
બો સારો

‘કેસરકન્યા’ પણ તમે બહુ ગમશે. એમાં
કુળરાવણની શરયોસ્વાને, યજ્ઞરૂપ અપહ્રુષ્ટ છે એ
આખાવ શસની કડીએ આનની કુળરાવણની
એ એક બાવનાને અર્પિત તરે છે કે ઉદ્ધવી ન
કડીનો ઉદ્ધેજ છે :

“કે કુળની કણ કહે ગઈ ?
કુલામીની કુલકુલ રહી, રસમયી રહે અચાડી,
હો રમણી રહે અચાડી !
અનકનો સરસધાને, અન્ધાની આંખ ઉધાડી,
હો અન્ધાની આંખ ઉધાડી,
દેશાન્તર મુળ મજદમીની પીડાવ દેવ દાંડી
ગરબી મારી કુળરાવણને કોસ કહે છે ગઈ ?
કુળની, સ્વાર્ણકુળ-ગોરવ ગાડી”

દેશાન્તરમાં એવી દાંડ ગમે છે એવી કુળરાવણે
મટે આપણે મગજ એ ન જાનીએ !

‘કુરને વધામણે’ અને ‘પુત્રપદ્ધિમા’ એ
પહેલાં એ શાસ્ટ્રિદાસોમા ખરેખર મેનન પ્રેરે
એવા છે ‘માથા હજાડી’ એવાં એક ન મધામાં
હોળનાં બે શાસ્ટ્રમાં એક ‘કલિતાલ નાથનાથ
હજાડ’ અને બીજામાં ‘હિંદુ કોર પો નાથના
સન્ધ’ ‘તું ચરિતનિરૂપણ કલિતાલથી થયું છે
‘હજાડ’ અને ‘અમૃતવર્ણ’ ‘કુળસુન્દરી
ગીર્માં તે વાંચા ત્યારથી ન તારા શાસ્ટ્ર એવનમાં
સ્થાન પામી જૂઠા છે ‘સીતાલ્લી મંચળી’
અને ‘સીતાદરજી’ એ એ આપણાં મહાપ્રજ્ઞ
શામરણમાંથી સ્વદેશનો મહિમા સુચવતી પ્રેરણા
એવનને જણાવવા બોધા શાસ્ટ્ર છે ‘કેસરિયા’,
‘ચરિત’, અને ‘કુળની ગીતાલ્લી’ પણ
તારી પસંદગી પામ્યા વગર રહેવાના નથી

શામરણ મેનનામર્ણ શસન્ધ વાચન પછી, આડે બાના

બીજા ખડમાં શાન્ત ગજીર રસ બરેલા પ્રેમજ
શાસ્ટ્ર આંબે છે એમાં તને-તારા એવી કુમારિકાને
‘ગદીનનો વર’ કાંચ થયું ગમશે અને તો એ
શસ વાંચ્યા પછી બસે, તુ ન ‘વરની પસંદગી’
વિચેના તારા વિચારો દર્શાવતી ન હોય એમ લાગ્યા
કેરે છે એક સમયે વાત ચર્ચાતાં તે ન નહોતું
નમુનું ? “કુળરાવણના આગિયાની આંક પવનર
ચળો એવો, સહતા મૂળ એવો કડીન, કંનરવરણ
રૂપવલો લશ્મીનો કુલામ” વર મારે નહિ એમલે
હા, યાચની મારી, કિંવા વર જોયે છે તે તું
બીલી થોડી ન હતી પરંતુ શ્રી કેસરકાંડ એવો
વનર બરાબર આપે છે :

“અમીકાન્તી આખડીને જાસે સ્નેહસુવાસ રે,
જાસે સ્નેહસુવાસ, ખણે પ્રેમ યીર્ષ પ્રકાસ રે,
“સમો ! એ વરના અભિલાષ રે
અરે એ વરના અભિલાષ રે”

ત્યારા એવી નૂતન કુળરાવણની કુમારિકાઓને
જાણના શ્રી કેસરકાંડએ એ શાસ્ટ્રમાં સચોટ રૂપે
બ્યક્ત કરી છે એજ વિભાવધાના : ‘શ્વાનપેશી’,
‘સીમાબ્ધ વાંદણ’, ‘સીન્દરની વેદ’ પણ
તને રૂપે એવા છે

હરે ગ.તું હામતો નથી આરંભે પરિચય
બસ થશે એમ પાડું છે આરંભ વાચનાની તને
પીડા નહીં હશે કે કેમ તેની અને સંકો લાગે છે.
તો છે, હવે બસ રૂપે છે

કુળ છં-તું મગમાં છે ને ?
સિ.
ત્યારા બ્હાલકર્મના વંદન

* વીરપસંદી * શ્રી કેસર ક. યોડ,
આપણા, પ્રેમ, આર, રસમ, અમાવાસ્ય મૂલ્ય

ઈનામી પ્રશ્ન

સપાદક : કૃ. યશસ્વિની

ચક્રાન્તે હાલ એક નવો ફ્લેટ લાડ રાખ્યો છે. દોઢસો રૂપીઆ લઈ એ બનરમાં જરૂરી ફરનીયર વસાવવા બંધ છે. ભાવેની ખચર કાઢતાં એને નીચેના માવે મળે છે.

૧૯૨ રૂ. ૭૭૦ ટેન્સો; ૨૭ રૂ. ૭૭૦ પુરસીઓ; ૩૬ રૂ. ૭૭૦ આરમ પુરસીઓ; ૪૮ રૂ. ૭૭૦ રીપોષ, ૭૦ રૂ. ૭૭૦ મોટા ફેટાઓ અને ૧૫ રૂ. ૭૭૦ નાના ફેટાઓ

આમાથી પોતાને જરૂરી ફરનીયર વસાવે છે અને મોટરલોરીમાં બધું ફેર લઈ આવે છે. મોટરલોરીના ચાર રૂપીઆ ભાડાના આપતાં એને માલમ પડે છે કે એની પાસે કાંઈપણ ન રહ્યું હવે અને એણે બધું મળી કુલ ૫૦ નંગો વસાવ્યા હતા. શોધા કાઢે કે એણે ફરેક જાતના ફેટા નંગો વસાવ્યા ?

હરિકાષ્ઠમાં હાખલ થવા માટેની શરતો

(૧) આ હાખલાની હરિકાષ્ઠમાં માસિકનાં ફરેક ઓમ્મલક તેમજ જે બંહેનો પોતાના પતિ, પુત્ર, ભાઈ કે પિતાને નામે માસિક મંગાવતા હોય તેઓ સર્વ ભાગ લઈ શકશે. ઓમ્મલકોના કુટુંબની ઓમ્મલક પણ આ હરિકાષ્ઠમાં ભાગ લઈ શકશે. (૨) જવાબ લખી મોકલનાર પોતાનો આદક નંબર અવશ્ય જણાવવો. આદક નંબર નહિ જણાવ્યો હોય તો હરિકાષ્ઠમાં નામ હાખલ નહિ થાય. (૩) ફરેક મહિનાના હાખલાનો જવાબ તે પછીના બીજા મહિનાની આખર તારીખ સુધીમાં અમતે મળે એવી રીતે મોકલો આપવો. (૪) તંત્રીનો નિર્ણય છેવટનો ગણાશે. કાંઈ પણ સવાલ જવાબ કે પરિણામના બ્યાજબી-ગેરબ્યાજબીપણા વિષે વધી લઈ શકાશે નહિ. (૫) માત્ર પોસ્ટકાર્ડમાં લખેલા જવાબો જ સ્વીકારવામાં આવશે. (૬) હરિકાષ્ઠના જવાબ સાથે માસિકને લખતો કાંઈ પણ જાતનો પત્રવ્યવહાર કરવો નહિ. કરવો હોય તો હરિકાષ્ઠના જવાબના કાર્ડ સિવાય બીજા કાગળમાં કરવો.

ઓક્ટોબર માસના પ્રશ્નનું પરિણામ

ખરો જવાબ નીચે પ્રમાણે છે.

	૪	૭	૬	૫	૩
	૮	૨	૧	૪	૯
	૪	૨	૮	૮	૭
	૧	૯	૦	૬	૧
	૪	૭	૬	૫	૩
	૯	૫	૩	૦	૬
	૩	૮	૧	૨	૪
	૩	૯	૧	૪	૬

આ પ્રશ્નના કુલ ૨૮ જવાબ આવ્યા હતા તેમાં ૨૬ ના ખરો છે; બેના ખોટા છે.

પ્રમુખ જવાન આપનારા ગ્રહેનોમાથી મી લલિતાગૌરી (રાજગૌરી)ને પ્રનામનુ પુસ્તક
' સોળ સુદર વાર્તાઓ ભાગ ૨ ' આપવામાં આવે છે જે તેમણે અત્રી આનાની ટપાલની
ટીકીટી (રજીસ્ટર્ડ)થી નેમનુ હોય તેા ત્રણ આનાની વધુ ટીકીટી મોકલવી) મોકલી મંગાવી લેવુ

ખરે જવાબ આપનાર બહેનોનાં નામ

श्रीमती जेहेनो : (१) सवितागौरी, (२) शान्तासक्ष्मी, (३) ज्ञान-सक्ष्मी,
 (४) सविता वकील, (५) इनामधारी, (६) बानुमती, (७) मंजुजाजहेन,
 (८) सविता पंडित, (९) भुक्तागौरी हवास, (१०) देवुजहेन मारडा, (११)
 कमला दरिदास, (१२) सारदा जलानी, (१३) शान्ताजहेन परीष, (१४) जसुद,
 (१५) ज्ञानायात्रा शारंगीया, (१६) शशीयात्रा मेरधनदास, (१७) सक्ष्मीजहेन,
 नानुयात्रा व्यास, (१८) ज्योतीयात्रा, (२०) सुमित्रा पांडेय, (२१) कवीश्वरी
 भट्ट, (२२) जन्ममती श्रोत्र, (२३) सरस्वती हवे, (२४) दीशभेन मोदी,
 (२५) मा नं. १५०६, (२६) मा न ५१४२

શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા
 અધ્યાય ૧૮
 મોક્ષસંન્યાસોઽર્થ
 શ્રીકૃષ્ણાર્જુનસંવાદઃ
 ૧૮
 ૧
 ૨
 ૩
 ૪
 ૫
 ૬
 ૭
 ૮
 ૯
 ૧૦
 ૧૧
 ૧૨
 ૧૩
 ૧૪
 ૧૫
 ૧૬
 ૧૭
 ૧૮
 ૧૯
 ૨૦
 ૨૧
 ૨૨
 ૨૩
 ૨૪
 ૨૫
 ૨૬
 ૨૭
 ૨૮
 ૨૯
 ૩૦
 ૩૧
 ૩૨
 ૩૩
 ૩૪
 ૩૫
 ૩૬
 ૩૭
 ૩૮
 ૩૯
 ૪૦
 ૪૧
 ૪૨
 ૪૩
 ૪૪
 ૪૫
 ૪૬
 ૪૭
 ૪૮
 ૪૯
 ૫૦
 ૫૧
 ૫૨
 ૫૩
 ૫૪
 ૫૫
 ૫૬
 ૫૭
 ૫૮
 ૫૯
 ૬૦
 ૬૧
 ૬૨
 ૬૩
 ૬૪
 ૬૫
 ૬૬
 ૬૭
 ૬૮
 ૬૯
 ૭૦
 ૭૧
 ૭૨
 ૭૩
 ૭૪
 ૭૫
 ૭૬
 ૭૭
 ૭૮
 ૭૯
 ૮૦
 ૮૧
 ૮૨
 ૮૩
 ૮૪
 ૮૫
 ૮૬
 ૮૭
 ૮૮
 ૮૯
 ૯૦
 ૯૧
 ૯૨
 ૯૩
 ૯૪
 ૯૫
 ૯૬
 ૯૭
 ૯૮
 ૯૯
 ૧૦૦
 ૧૦૧
 ૧૦૨
 ૧૦૩
 ૧૦૪
 ૧૦૫
 ૧૦૬
 ૧૦૭
 ૧૦૮
 ૧૦૯
 ૧૧૦
 ૧૧૧
 ૧૧૨
 ૧૧૩
 ૧૧૪
 ૧૧૫
 ૧૧૬
 ૧૧૭
 ૧૧૮
 ૧૧૯
 ૧૨૦
 ૧૨૧
 ૧૨૨
 ૧૨૩
 ૧૨૪
 ૧૨૫
 ૧૨૬
 ૧૨૭
 ૧૨૮
 ૧૨૯
 ૧૩૦
 ૧૩૧
 ૧૩૨
 ૧૩૩
 ૧૩૪
 ૧૩૫
 ૧૩૬
 ૧૩૭
 ૧૩૮
 ૧૩૯
 ૧૪૦
 ૧૪૧
 ૧૪૨
 ૧૪૩
 ૧૪૪
 ૧૪૫
 ૧૪૬
 ૧૪૭
 ૧૪૮
 ૧૪૯
 ૧૫૦
 ૧૫૧
 ૧૫૨
 ૧૫૩
 ૧૫૪
 ૧૫૫
 ૧૫૬
 ૧૫૭
 ૧૫૮
 ૧૫૯
 ૧૬૦
 ૧૬૧
 ૧૬૨
 ૧૬૩
 ૧૬૪
 ૧૬૫
 ૧૬૬
 ૧૬૭
 ૧૬૮
 ૧૬૯
 ૧૭૦
 ૧૭૧
 ૧૭૨
 ૧૭૩
 ૧૭૪
 ૧૭૫
 ૧૭૬
 ૧૭૭
 ૧૭૮
 ૧૭૯
 ૧૮૦
 ૧૮૧
 ૧૮૨
 ૧૮૩
 ૧૮૪
 ૧૮૫
 ૧૮૬
 ૧૮૭
 ૧૮૮
 ૧૮૯
 ૧૯૦
 ૧૯૧
 ૧૯૨
 ૧૯૩
 ૧૯૪
 ૧૯૫
 ૧૯૬
 ૧૯૭
 ૧૯૮
 ૧૯૯
 ૨૦૦
 ૨૦૧
 ૨૦૨
 ૨૦૩
 ૨૦૪
 ૨૦૫
 ૨૦૬
 ૨૦૭
 ૨૦૮
 ૨૦૯
 ૨૧૦
 ૨૧૧
 ૨૧૨
 ૨૧૩
 ૨૧૪
 ૨૧૫
 ૨૧૬
 ૨૧૭
 ૨૧૮
 ૨૧૯
 ૨૨૦
 ૨૨૧
 ૨૨૨
 ૨૨૩
 ૨૨૪
 ૨૨૫
 ૨૨૬
 ૨૨૭
 ૨૨૮
 ૨૨૯
 ૨૩૦
 ૨૩૧
 ૨૩૨
 ૨૩૩
 ૨૩૪
 ૨૩૫
 ૨૩૬
 ૨૩૭
 ૨૩૮
 ૨૩૯
 ૨૪૦
 ૨૪૧
 ૨૪૨
 ૨૪૩
 ૨૪૪
 ૨૪૫
 ૨૪૬
 ૨૪૭
 ૨૪૮
 ૨૪૯
 ૨૫૦
 ૨૫૧
 ૨૫૨
 ૨૫૩
 ૨૫૪
 ૨૫૫
 ૨૫૬
 ૨૫૭
 ૨૫૮
 ૨૫૯
 ૨૬૦
 ૨૬૧
 ૨૬૨
 ૨૬૩
 ૨૬૪
 ૨૬૫
 ૨૬૬
 ૨૬૭
 ૨૬૮
 ૨૬૯
 ૨૭૦
 ૨૭૧
 ૨૭૨
 ૨૭૩
 ૨૭૪
 ૨૭૫
 ૨૭૬
 ૨૭૭
 ૨૭૮
 ૨૭૯
 ૨૮૦
 ૨૮૧
 ૨૮૨
 ૨૮૩
 ૨૮૪
 ૨૮૫
 ૨૮૬
 ૨૮૭
 ૨૮૮
 ૨૮૯
 ૨૯૦
 ૨૯૧
 ૨૯૨
 ૨૯૩
 ૨૯૪
 ૨૯૫
 ૨૯૬
 ૨૯૭
 ૨૯૮
 ૨૯૯
 ૩૦૦
 ૩૦૧
 ૩૦૨
 ૩૦૩
 ૩૦૪
 ૩૦૫
 ૩૦૬
 ૩૦૭
 ૩૦૮
 ૩૦૯
 ૩૧૦
 ૩૧૧
 ૩૧૨
 ૩૧૩
 ૩૧૪
 ૩૧૫
 ૩૧૬
 ૩૧૭
 ૩૧૮
 ૩૧૯
 ૩૨૦
 ૩૨૧
 ૩૨૨
 ૩૨૩
 ૩૨૪
 ૩૨૫
 ૩૨૬
 ૩૨૭
 ૩૨૮
 ૩૨૯
 ૩૩૦
 ૩૩૧
 ૩૩૨
 ૩૩૩
 ૩૩૪
 ૩૩૫
 ૩૩૬
 ૩૩૭
 ૩૩૮
 ૩૩૯
 ૩૪૦
 ૩૪૧
 ૩૪૨
 ૩૪૩
 ૩૪૪
 ૩૪૫
 ૩૪૬
 ૩૪૭
 ૩૪૮
 ૩૪૯
 ૩૫૦
 ૩૫૧
 ૩૫૨
 ૩૫૩
 ૩૫૪
 ૩૫૫
 ૩૫૬
 ૩૫૭
 ૩૫૮
 ૩૫૯
 ૩૬૦
 ૩૬૧
 ૩૬૨
 ૩૬૩
 ૩૬૪
 ૩૬૫
 ૩૬૬
 ૩૬૭
 ૩૬૮
 ૩૬૯
 ૩૭૦
 ૩૭૧
 ૩૭૨
 ૩૭૩
 ૩૭૪
 ૩૭૫
 ૩૭૬
 ૩૭૭
 ૩૭૮
 ૩૭૯
 ૩૮૦
 ૩૮૧
 ૩૮૨
 ૩૮૩
 ૩૮૪

સી અને પ્રથમ-એકમીનાની પૂર્તિ-

“ સતી અને પુરુષ એક દરજ્જાના છે, એક જ નથી, એ અપૂર્વ જોડી છે, એક બીજાની પૂર્તિ છે અને બન્ને જરૂરપરસ ટેકાપ છે તે એટલે સુધી કે એકને બચાવે બીજાનો સંભવ નથી પણ જો પુરુષ અથવા તો સતી સ્થાનભ્રષ્ટ થાય તો બંનેનો નાશ થાય.”

“ સ્ત્રી અને પુરુષમાં કદે ફરતી ભેદો હોય, અને તેથી, નિત્યજીવનમાં તેમને જાળવવાની ફરતેમાંથી ભેદો હોય, જતાં ને વચ્ચે કાંઈ કુચ્છ રહી નથી, પણ સમાજના સરખા મદત્વના અને પ્રતિષ્ઠાપાત્ર અંગ છે ”

" આ જાતિ પોતાનું બળ અને પોતાના માર્ગક્ષેત્રની વિશાળ જગત સમજે તો એ પ્રકૃતિની શોધવાળી છે એમ માનેશ નહિ, અને પુરસ્કૃત તથા એની પ્રવૃત્તિઓનું અનુકરણ કરવાનો આદર્શ રાખે નહિ "

“ નધી ઑહિસો નધા સધા અને નોઢરીઓ ઓઝોને માટે પુરુષા દોષ એ બોવા કું ધનકુ કું. પરંતુ ઓ મુદરાસી તરીકેનો પોતાનો પુરાવન અધિકાર સાચવી રાખશે અને મળવશે ઓરી બાકા કું અતઃકરણપૂર્વક રાણું. મુદરાસીના પા ઉપરથી ઓને કહી બદલેલી ન નોઝએ જે ધરમાં ઓ કેન્દ્રસ્થાને ન દોષ તે ધર અરેખર ઉજ્જક લાગે. ”

[श्री भोतीराजाना सायबुमाया]

મ. ગાંધીજી

સમાલોચના

સર વિઠ્ઠલદાસ દામોદર ઠાકરસી: લેખક:
શ્રી કલ્યાણરાય નયુભાઈ જોષી, ખી એ; તેવાર
કાન્વી પ્રકટ કરનાર શ્રી માધવજી દામોદર ઠાકરસી,
મુમ્બઈ

ગુજરાતમાં જીવનચરિત્રોત્ત્ સાહિત્ય ધણ
ઓછું છે તેમાય પોતાના સાહસ અને આપભજીથી
આગળ વધેલા ગુજરાતીઓનાં જીવનચરિત્ર તે
મુદ્દેષ છે. નહિ એમ કહીએ તોય ચાલે એમ છે.
જે કારણે, મુળાધર્માન નહિ પણ દિનમાં તેમજ
દેશાન્તરમાં પણ એક પ્રખર નાણાયાશ્રી, સાહસિક
વેપારી અને સસ્કારી સેવાભાવી સન્નત વરીકે
પ્રકાશવા સર વિઠ્ઠલદાસનાં જીવનચરિત્રનો આ
ગ્રંથ ગુજરાતી સાહિત્યમાં ધણુ ઉચ્ચ સ્થાન પામે
એવો છે. સર વિઠ્ઠલદાસની વિવિધ સેવાઓની
નોંધ આમાં ધણી સારી રીતે લેવાઈ છે અને
નવલકથાના નેટલેજન રસ આ જીવનચરિત્ર વાચતા
લાગે એવી એની રસભરી રીતી છે શ્રી કલ્યાણ-
રાય એવા વિદ્વાનને હાથે સર વિઠ્ઠલદાસને અનેકવિધ
પ્રવૃત્તિને ન્યાય મળે એવા વિભાગો પણ એમાં
ચોક્કસ છે આપણે જીવનચરિત્ર ગુજરાતની
ભાવિ જનતાને બોધરૂપ નીવડે એવું છે

આ પુસ્તકનું અવલોકન લખતા પુત્રાની
શ્રીમતી નાયીબાઈ દામોદર ઠાકરસી યુનિવર્સિટી યાદ
આભ્યા વિના રહેતી નથી એઓનાં શિક્ષણને
પ્રશ્ન સર વિઠ્ઠલદાસને હેથે હોતો એ પૂરવાર કરવા
માટે એ યુનિવર્સિટી તરફ આજણી સિધ્ધી
ચકાય એમ છે એશિક્ષણ માટે રૂ. ૧૫ લાખની
સખાવત કરનાર કોઈ જાનવીર હિંદુસ્તાનમાં પાડ્યા
નથી એમને આ જીવનચરિત્રમાં એ યુનિવર્સિટીની
સ્થાપના, એને અપાયેલી બાદશાહી સખાવત
વગેરેને લખતું પ્રકરણ ન જોતાં જેટલું થયું છે આજે
યુનિવર્સિટીના પ્રશ્ન ચર્ચાએ ચડેલા હોઈ એ

વર્તુનો નિરંજન નહિ કરવાનું ધારવામાં આવ્યું
હોય પરંતુ અમને તો એ પ્રશ્નની આગે ચાલી
રહેલી ચર્ચાને કારણે આ જીવનચરિત્રમાં સર
વિઠ્ઠલદાસે યુનિવર્સિટીના સંચાલકો સાથે કઈ કઈ
સરતો કરી હતી તેને લખતું સ્કૉટલ આમાં કરવાની
વધુ અગત્ય જણાઈ છે, જે પ્રકરણ વિના આ
જીવનચરિત્ર અમને મુખ્યત્વે શ્રીઓની પ્રવૃત્તિ સાથે
વધારે રસ હોઈ, અપુરું લાગે છે એટલે જણાવી
આ જીવનચરિત્ર, પ્રકટ કરીને, ગુજરાત ઉપર શ્રી
માધવજીભાઈએ તેમજ શ્રીમતી લેડી પ્રેમલીલાબેને
ઉપકાર થયો છે એમ જણાવતા અમને ખરેખર
આનંદ થાય છે.

નલિનીપ્રજ્ઞા: લેખક: શ્રી નલિન મ. શંકર
ખી એ ચીતલા માતાની રોડે, વલ્લસાદા, કિશ્મી
જે રૂપીયા

ગુજરાતી સામયિકોમાં કદિ પણ ન લખવાના
કારણે ગુજરાતી સાહિત્યમાં અભરયા લાગતા શ્રી
નલિન શંકરનાં ૧૪૧ કાવ્યોનો આ સંગ્રહ આજે
પ્રકાશિત એવો છે એ સંગ્રહમાંની કવિતાઓના
વાચનથી જ એક અત્યંત આશા આપતા મરિ
તરીકે એમને ગુજરાત સ્વીકારી લેશે એમાં જાણ
પણ શંકા નથી. સંગ્રહમાંના કાવ્યોને શ્રી. નલિને
પ્રકૃતિકાવ્યો, પ્રણયકાવ્યો, અને પ્રજાજીવનકાવ્યો એમ
ત્રણ વિભાગમાં વહેંચી નાખ્યા છે નિસર્ગકી
રમણીયતાનો કવિને વારે શોખ હોય એમ એમાં
કાવ્યો ઉપરથી સહજે જ કલ્પના કરી શકાય છે.
દરેક વિભાગમાં કેટલાક સુંદર કાવ્યો હિતિગ્રહ
યાય છે એ બધાંને ઉલ્લેખ તો અને કરો
અચકચ છે. પરંતુ કેટલાંક વધુ સુંદર લાગતાં
કાવ્યોમાં, પ્રણયરસ, વસંતોદયોદય, કળાશ્રિ,
રત્નનીમાં પ્રવાસે, વાદ્યનીકિ, અનાર, કુખ-
વિશેષ વગેરેને જણાવી રાખીએ. શ્રી નલિન શંકર

કાન્યા સંસ્કૃત પ્રચુર હોઈ, સામાન્ય વાચકજનને સમજતા નરા કવિન પદ્યો. એમને હા અને પદ્ય ઉપર થયેા સારો કાણુ હોવાનું માલમ પડે છે એક ઉત્તર કવિનો આ સમ્બંધ, એમાં થોડી ધણી સ્વાભાવિક કચારો હોવા છતાં ગુજરાતનો આગમર પામશે, અને એમની પાસેથી વધુ સારાં કાન્યા મેળવવા પામશે એવી આશા રાખીએ છીએ.

કમંમૂલિ: લેખક શ્રી પ્રેમચન્દ્ર, પ્રમથક સરસ્વતી પ્રેક્ષ, બનારસ સીટી, મૃદ્ય ત્રણ રૂપિયા.

‘ગુણસુન્દરી’ના વાચકોને ‘ચરીત્રની મૃદ-લક્ષ્મી’ના મૂળ લેખક તરીકે સુપરિચિત એવા સારવર્ધિષ્ઠાત ઉપન્યાસ સમ્રાટ શ્રી પ્રેમચન્દ્રજીની ‘ગળન’ પછીની આ નવી નવલકથા છે અને એમાં આજના રિવાજોદ્ધારના પ્રમુખને તેમજ લોક-સમુદાયને ભગ્વત કરવાની પ્રવૃત્તિને દેન્દ્રમા રાખીને વસ્તુવૃંધણી કરવામાં આવી છે. શ્રી પ્રેમચન્દ્રજીની લેખિનીમા ને એમ છે તે આમા પણ પૂરેપૂરે ભવિષ્યકાંક્ષુ છે અને આખીય નવલકથા સમાજના આજના અવતરના પ્રયોગની સુદર અને પ્રેક્ષ સમીક્ષા કરે છે. દરિદ્રનોના કષ્ટારની અત્યારે ને પ્રવૃત્તિ માલી રહી છે, અસ્પૃશ્યોના મંદિર પ્રવેશની ને પ્રવૃત્તિ માલી રહી છે, તેના પરમેશ્વરી પ્રીતિવાદીઓ અમન થમન કરાવી રહ્યા છે એવા મહુરશી ને થળવળ થાકી રહી છે તે બધા-યને આ નવલકથામાં વણી લઇને, તેમજ સદૃશ ભાવનાને ભક્ત કરી થળવળને પણ કુધી લઇને શ્રી પ્રેમચન્દ્રજીને નવલકથાને હેતુલક્ષી બનાવી છે. એ કે, નવલકથામાના બનાવો ધણી ન વડપથી, ભણે ચિત્રપટ ઉપર બની તત્તા હોય એમ લાગી આવ્યા વિના રહેતુ નથી. નવલકથામાંના કુખ્ય પાત્રોમાં અમરકાન્ત અને તેની પત્ની સુખશંતી પાત્રાલેખનમાં શ્રી પ્રેમચન્દ્રજીની કુશળતા આસ તરી આવે છે. સુખશંતી શ્રી પ્રેમચન્દ્રજીને તૃપ્ત કરીનાં રૂપમાં ધણી સારી રીતે ચીતરી છે. પતિના એમ તેનામા પણ સ્વાભિમાન છે, એ સુખશંતી પોતાના વર્તનથી બતાવી આવે છે. પતિને તે માફ છે, પરંતુ પતિના ન વિશ્વાસમાં તે પોતાના વિચારોને સમાવી દેતી નથી. પોતાનાં પણ સ્વતંત્ર સ્થિતિ છે એવું તેને સતત બાન રહે છે, અને

તેથી ન નવારે અમરકાન્ત તેને છોડીને થાકી ભય છે પણ લાગા કાળે તેને પાછા મળે છે ત્યારે પણ પોતાનાં સ્વાભિમાનને પરિભ્રામે, તે અમરકાન્તને સહેને હામા આપતી નથી. અમર-કાન્તના સોમી પિતાનો સુરપવરો થયો ઉતા-બળે થાય છે. મુન્નીનું પાત્ર પણ સ્થાન એવ્યા વિના રહેતું નથી. સુખશંતી પછી નવલકથાનાં એક સર્વોત્કૃષ્ટ શ્રી પાત્ર તરીકે મુન્નીને સહેને મૂકી સમાય. નેતા, સજીના, કાંકીતાની છુટ્ટી મા, શાન્તિ-કુમાર, સોની, વગેરે પાત્રો પણ ઠીક ઠીક વિશિષ્ટ પાત્રો છે આખીય નવલકથા એવી રસ-પ્રદ વૃંધા છે કે એ વાંચ્યા વિના હામમાથી મૂંઝવી જમતી નથી. શ્રી પ્રેમચન્દ્રજીની સારી યેક્ષી અને કુંઠા વાંચકોમા આગાશેખન કરવાની પદ્ધતિ એની વિશિષ્ટતા છે. દિન્દી ભાષામાં આ નવલકથા સાર સ્થાન પ્રાપ્ત કરે.

નવો અવતાર (પ્રથમ ખંડ) મૂળ લેખક ટાઈસ્ટોથ અનુવાદક શ્રી વિશ્વનાથ મજનલાલ ભટ્ટ પ્રકાશક શ્રી પ્રવચન માર્ગલય અમદાવાદ ક્રિષ્ન ૩ ૨-૪-૦

મહાત્મા આખીજ નેમને પોતાના એક ગુરુ માને છે તે મુખ્યચિહ્ન રશિયન લેખક મદદત્મા ટાઈસ્ટોથનું નામ હવે તેા ગુજરાતમાં ભણીતુ થયું નયુ છે. પ્રમાણ તરફથી પ્રકટ થતી ‘ટાઈસ્ટોથ પ્રથમ વિષ્ણુ આ થોડુ પ્રસ્તુત છે મુખ્યરેવા કહેવાતા દેવમા એક ભક્તિને મુખી જીવન માળવા માટે ને ને સાધનો આદિ’ક તેમજ સામાજિક જીવને તે સર્વ હોવા છતાં ટાઈસ્ટોથને એ જીવન પ્રત્યે અસંતોષ રહેતો અને તેમાથી છુટવા તેમણે પોતાના નવા મતભ્યા રચ્યા હતા એ નવા મંતવ્યો-મતમાન સાથે એવા અનુમતિવા અલેક બાવ મેળવેના સર્વ પ્રત્યે પ્રેમરશ્મિ રાખવી-હંતનમા ઉદારવાને પતિલામે ટાઈસ્ટોથ પોતે નવો અવ-તાર પામેલા આ વાતોના એમનો નાવક પણ એ ન મતવ્યોને આધારે જીવનનું સાચું સુખ મેળવવા પ્રયત્ન કરે છે. આખી વાર્તા ટાઈસ્ટોથની હાકલિશ દેહીના લગાડ છે અને ગરના સમયના રશિયાના જીવનનું સુદૃશ ચિત્ર રણુ કરે છે. શ્રી મદદ એનો અનુવાદ સારી અને સરળ ગુજરાતીમા થયો છે. અલગત, વર્તાની કુવર્ણ પૂરોપીય સમાજની કેટલીક વિશિષ્ટ ઘટનાઓ ઉપર થઈ છે,

એટલે ગુજરાતી વાચકને એમાના પ્રસંગો પરદેશી લાગશે વળી જડબતિસ રચિયત નામે પશુ થાદ નહિ જશે. આટલું છતાં દોહટોપની શૈલી અને એના મતભૂષાનો પરિચય આ અનુવાદમાંથી સ્હેલા-ઇથી કરી શકાય. લાવતા પાત્રોના નામ અને પ્રસંગોને ગુજરાતી વાંચક પહેચાવવાની લાલચમાં અનુવાદક નથી પડયા, તે માટે તેમને અભિનંદન થઈ છે આ પ્રથમ ખંડ વાંચક પછી લાવતો આવે કેવી રીતે આવે છે, નાચક પાતાના ધ્યેયમાં સંકળ થાય છે કે નહિ, તે અણુવાને વાચકો બીજા ખંડની જરૂર હતુલતાથી જાણે છે.

પરદેશી કાવ્યકર્તા સામે હરીશાંક કેમ કવચી ? લેખક શ્રી મનમોહનદાસ પુ ગાંધી. પ્રકાશક શ્રી પ્રસ્થાન કાર્યાલય, અમદાવાદ, ક્રીમત ૧ ૦-૮-૦૦

“ પ્રસ્થાન ” કાર્યાલય તરફથી પ્રકટ થતી “ સરસ્વતી અભ્યભાષા ” ના ૪મા વર્ષના પુસ્તક ૧-૨ તરીકે અપાયેલ આ પુસ્તક એના નામ પ્રમાણે વસ્તુ વાચકો સમક્ષ ધરે છે ૫ ગાંધીજી કહે છે તેમ “ આ પુસ્તક અભ્યભાષા સમયને અનુકૂળ છે ” કાવ્યકર્તા બાબતમાં આ દેશ એક વખતે સ્વતંત્ર હતો એટલું જ નહિ પણ બીજા દેશોને પણ કાવ્યકર્તા પૂરું પાડતો. હાલ કાવ્ય અને હાલ્ય વચ્ચાઇને એ સ્થોત્ર પરદેશી તેમજ દેશી બનાવી રાખા જોમ છે પર દેશી કાવ્યકર્તા પશુ બહિષ્કાર માટે શું કરવાની જરૂર છે, તે બતાવવાને લેખકે સારો પ્રયત્ન કર્યો છે ઉપરાંત અનેક વિધ ઉપયોગી માહિતી આપી સાથે આપી છે, પરદેશીમાં માનનાર વાચકોને આ પુસ્તક ઘણું ઉપયોગી થશે; ન માનનારને પાતાનો મત બતાવવા જરૂર પ્રેરશે ”

ગીતસંપ્રદાય: સંપાદક શ્રી. સીતારામ નર-બાઈ, પ્રકાશક શ્રી ચરેતર એન્ડપ્રિન્ટિંગ સોસાયટી, આમુદ મુલ્ય બે આના.

આ લોકપ્રિય ગીતસંપ્રદાયની ચોથી આવૃત્તિ પ્રકટ થતી જોમને અમને આનંદ થાય છે ૨૧ અમદાવાદ કાળીદાસ પરેલના સ્મારક તરીકે આ સંપ્રદાય પ્રેમીનાર ૧૯૮૦માં ધણી દત્તા પાલ્ય વર્ષના અરસામાં તેની ત્રણ આવૃત્તિઓની ૫૫૦૦ નકસી ગુજરાતી બ્લેન્ડેએ પ્રકાશી દીધી છે ગુજરાતના વિધવિધ બણીતા કવિઓના રાસ અને ગીતો

એમાંથી મળી રહે છે. પ્રમાણમાં બીજા સંગ્રહો કરતાં ક્રીમત સસ્તી હોવાથી એનો વધુ ઉપાદ થાય છે પરંતુ છે ગુજરાતી રાસધન પિત્રાવવા આવા અનેક સંગ્રહો પ્રકટ થવાની જરૂર છે.

ગીતોની ગુણવત્તા: પ્રકાશક: શ્રી કે. એ. કાલમેલાવાળા, ક્રીમત ૭ આના.

પ્રકાશક તોરણે વગેરે માટે વપરાતા સામનોના વેપારી હોય તેમના તરફથી ગીતોની ગુણવત્તામાં આ બીજું પુસ્તક પ્રકટ થાય છે. આ નાનકડા પુસ્તકમાં ગીતો અને સળગાવો તોરણેની ૭ જુદી જુદી રીતોએ તેમણે સંપૂર્ણ સમજૂતી સાથે આપી છે. ફરેક રંગના અને પ્રકારના કંઠલા ગીતો અને સળગાવો પ્રત્યેક નમુના માટે લેખકે, તે એક વેપારી તરીકે તેઓ સારી રીતે જાણી રાકે એમાં નવાઈ નથી આ પુસ્તક કલારસિક બ્લેન્ડેને ઉપયોગી છે.

(૧) કુલકૌંકર શેઠાણી અને ગળગાળાં દર્શના: (૨) કાઠિયાવાડમાં પાતાના કપાસમાંથી કાપડ કરવાની સહેલી ફીલ. લેખક અને પ્રકાશક શ્રી શેઠ રામજી દંડારાજ; ઉદ્યોગ મંત્રી અમદેશી મુલ્ય અનુક્રમે: અર્ધા અને પા આને. શેઠ રામજીભાઈ પાતાના માનતા હાથે હોવા છતાં પરદેશી પાઠકને ભેખ લીધો છે. કાઠિયાવાડમાં ખાદીના ઉત્પન્ન માટે સક્રિય તનતોડ પ્રયત્નો કરવા સાથે પરદેશીના પ્રચાર માટે ઉપયોગી સાહિત્ય ચોક્કસપણે પ્રસારવાનું પૂરવ્ય તેઓએ કમાઈ જમા છે. “ પુલકાર શેઠાણી ” માં એવર્ગને રહેલું કવિ એવી શૈલી અને ભાષામાં પરદેશીના યશ્ન તેમણે સમજાવ્યો છે. બીજા પુસ્તકમાં તેમણે પાતાની શ્રિવ યોજના રજૂ કરી છે. કાઠિયાવાડમાં પાકતા કપાસમાંથી જ પાતાને માટે જરૂરી કાપડ કાઠિયાવાડના જતનીઓ તૈયાર કરી શકે એવી તેમની હચ્છા છે અને તે માટેના પ્રયત્નો તેઓએ સુધી રહ્યા છે એમની જે યોજના દિવના બીજા પ્રે-યોમાં ન્યાં ન્યાં કપાસ પતો હોય ત્યાં ત્યાં ઉપયોગી થઈ શકે એવી છે. અમે ઉચ્છાએ હાથે કે ફરેક પરદેશી પ્રેમીઓએ આ પુસ્તિકાઓ વાંચે અને તેમાંની યોજનાઓ અમલમાં મૂકવામાં સક્ષમ થઈ શકે.

મહીપાળદેવ: લેખક શ્રી પ્રાણદાસ દેવ-રાસ રાસપુત્ર, પુસ્તકાલય સદાચક સદાગરી મહે-વદોદરા; ક્રીમત ૧૦. ૨-૮ ૦

સોરઠી ઇતિહાસના એક પ્રસંગ ઉપરથી
 હજેલી રા'કવાટના સમયની આ નવલકથા શ્રી
 રાયચુડાથી બાનીશો પરિચિત ગુજરાતનો નવર
 આનંદાર પામશે રા'કવાટ ચાલેજીદાર મહીયાજન-
 દેવદ બીરદ પામશે હશે એના જીવનમાંના મુખ્ય
 પ્રસંગોને શ્રી રાયચુડાએ આ નવલકથામાં અત્યંત
 ખુબીથી મેળવી લીધા છે વચાવાળો, રા'કવાટ,
 સોનલ અને મીજલના પાત્રોનું આલેખન બહુ
 સારૂ અને કલાત્મક થયું છે ઉપર મુખી નવલક-
 થામાં રસ જળવાઈ રહે છે, શ્રી રાયચુડા આવી
 ઐતિહાસિક નવલકથાઓ થયું પ્રમાણમાં આપે એવી
 ગુજરાત આશા રાખે તો તે વધારા પડતું નથી

હુનિયાનંદી જૂનોગા અનુવાદક શ્રી. અમૃત-
 લાલ મોહનલાલ પરીખ, ચેન્નઈ એન્ડ
 કંપની લીમિટેડ, મુંબઈ રા. ૨-૪-૦૦

રસુન ધુનિનસીનીના જૂનોગા માલ પ્રોફેસર
 એમ. નંદી રેકમ્પના 'The world' જૂનોગ
 કંથનો આ અનુવાદ ગુજરાતી ભાષામાં વિદ્યાર્થીઓ
 માટે પાઠ્યપુસ્તક તરીકે ઉપયોગી થાય એવો છે
 ગુજરાતી ભાષાનું એ કમલાંજલ છે કે આવા વિષય
 ઉપરનાં કથો સ્વદંત્રી રીતે ન લખતા, અનુવાદરૂપે
 લખાવી હેરા પડે છે શ્રી પરીખે કૃત્રિમ અનુવાદ
 એકદરે સારો છે પુસ્તકમાં નકાલો તેમજ
 બીજા આકૃતિઓમાં અમોહ કંથના તેવાર જોડેકો-
 નેના ઉપયોગ થઈ છે તે ઠીક નથી લાગતું
 ગુજરાતી મળશે સાથે એ આકૃતિઓ તેવાર કાચવી
 એકથી હતી

(૧), (૨) શ્રી જ્યોતેન્દ્ર દિવા, અંક ૧ થી
 વિમાન ૧ થી અને બીજા અનુવાદક શ્રી મેલી-
 લાલ રવિચંદ્ર ધોડા, મુંબઈ કોલેજ રા. ૨-૦-૦૦

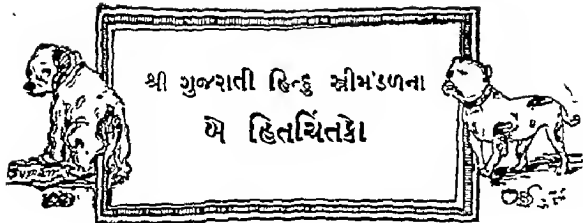
(૩) નરસિંહ મહેલા: લેખા શ્રી નવમુ-
 નાથ વિ. એવીપુરા, કિંમત ૦-૧૧-૦૦

(૪) ધર્મોત્તમ બાલકાવલકથા અનુવાદક
 શ્રી મુનીલાલ મનનલાલ દેસાઈ, કિંમત રા. ૧-૮-૦૦

(૫) વીરસૈય સંસ્કૃતિ: ભાષાવર કર્ણ:
 ચંદ્ર મેનિક સાખરપેડા, કિંમત ૦-૧૩-૦૦

જોડાણની સલાહ સાહિત્યમાળાના અનુક્રમ
 ૧૮૨, ૧૮૫, ૧૮૬, ૨૦૦ અને ૨૦૫ માં પુસ્તકો
 છે પહેલાં બે સાયલાવાઈમાં આપવાનું સારૂ શ્રી.
 જ્યોતેન્દ્ર દિવાના અનુવાદો ૧૯૫૬ થી છે અને વેદ
 સાહિત્યને બે રીતે ગુજરાતીમાં સુલભ કરે છે.
 ત્રીજું પુસ્તક આપણા બક્ષાવિ નરસિંહ મહે-
 લાના જીવન અને સાહિત્યનો સારો પરિચય કરાવે
 છે એમાં ભક્ષાવિ નરસિંહ મહેલાના જીવનના
 વિવિધ પ્રસંગો સારી રીતે આલેખાયા છે. ચોથું
 એન્ડ્રી કંથાના મુળ અંગ્રેજી કથા childhood
 of Virgiana નું ભાષાવર છે અને પાંચમું
 વીરસૈય સંસ્કૃતિનું સારૂ જન કરાવે છે પાંચમું
 અથા યાત્રીક વાંકમયમાં સારો કથોને કરે એમાં
 અભાસી દ્રષ્ટિથી લખાયેલા છે

સ્વીકાર (૧) કલ્યાણદેવિ' ત્રી ભાગમસાદ
 બાલ, મુબાઈ અંક ૭ થી ૧૦ (૨) સ્વયં-
 નકાશ અને સ્વદેશ મુબાઈ અંક ૧૪ થી ૧૮,
 (૩) કાનિયમિત્ર અંક ૨ ક ત્રી ધીરસિંહ
 વલેશમાઈ ગોદિલ, ભાવનગર, (૪) જોદિરુ
 જયોતિ, અંક ૧ ત્રી કસ્તોવિંદ રેવાટા
 મહેલા જોડાણ (૫) સદાશંકર અંક ૩,
 ત્રી સહ વેલકાઈ, (૬) શ્રી પુષ્ટિ પીયૂષ
 (૭) શ્યાક) ત્રી શ્રી દરિદ્રકર જોડાણ ૨ શ્રી
 નરીવાઈ, (૭) બનાવિલ અંક ૧ ત્રીજો શ્રી
 ઇન્દુ દેસાઈ, શ્રી જ્યોતેન્દ્ર દેસાઈ, સુરત (૮) નામ-
 રજાવત શ્રીસંગર: ત્રી શ્રી જોડાણ ના કવ.
 અમલગાઈ, (૯) સદાશંકર પત્રિકા, અંક ૧-૨-૩
 ત્રી નાનાભાઈ પરીખ, સુરત (૧૦) પંચોળી
 દિવેશુ અંક ૧ ત્રી નરીનલાલ જીવનમાઈ
 મહેલા (૧૧) જોડાણકી ચિત્રાન. નવેન્ગર
 ત્રી મનનલાલ દેસાઈ, લીમી, (૧૨) આપુલેંક
 રહસ્યાક' મલક-માવર શ્રી રસમાળા બોધા-
 ભવ, ચોડલ (૧૩) કિંમત દુરથ લેખક' કવિ
 બનાવત દરિદ્રકર (૧૪) લોકગીત લેખા
 જીવન જિયર પટેલ (૧૫) યાત્રીકીય બાલક
 બાલુ' સાહિત્યક સલાહ: શ્રી સત્યમત રાખા
 સુનંદ.

લેખક: શ્રી હિન્દમતલાલ ગણેશભાઈ બાલરિયા

શ્રી ભવાનીદાસ મોતીલાલ તથા શ્રી કેશવલાલ મણિયારને તા. ૩ જુન ૧૯૨૭ રીસેન્સરે માનપત્ર આપીને, મુંબઈના ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રી મંડળે પોતાની એક આવશ્યક ફરજ સુંદર રીતે અદા કરી છે, અને ગુણદર્શિતા આપણા ભાષા બહેનોમાથી અત્યંત નાણુક યક્ષ મથી એમ બતાવી આપ્યું છે.

શ્રી. ભવાનીદાસ મોતીલાલ એ તો તે મંડળના આઠ ઉપાદેક, સ્થાપક અને સંચાલક જ હોવાથી તેમની પિછાન સ્ત્રી મંડળના સભાસદોને આપવાની હોય જ નહિ. શ્રી. કેશવલાલ પણ લગભગ પંદર વર્ષથી જે ઉપયોગી સેવા બજાવી રહ્યા છે તે સર્વ સભાસદોને મારી પેટે જાણીતી છે. એ બે ભાષાઓની વર્તમાન સેવા સૌના જાણવામાં હોવા છતાં, તેમનો જૂતકાળમાં કેવો અને કેટલો લાભ મંડળને મળ્યો છે એ કદાચ વર્તમાન સભાસદોના જાણવામાં ન થે હોય.

આજથી ત્રીસ વર્ષ પહેલાં, ન્યારે સ્ત્રી કેળવણી માત્ર પ્રારંભ દશમાં હતી અને સ્ત્રી સંસ્થા તો અસ્તિત્વમાં પણ નહોતી તે સમયે શ્રી ભવાનીદાસના મગજમાં સ્ત્રીઓની કેળવણીના અને સ્ત્રીઓની સંસ્થાની ઉત્પત્તિના વિચાર ખૂબ ઘૂમી રહ્યા હતા. શ્રી ભવાનીદાસને પ્રજાએ સર્વજનની સુખમય

સ્થિતિમાં મૂક્યા હતા. ધનાઢય કુટુંબમાં તેમનો જન્મ હતો. નવી કેળવણીમાં પણ તેઓ સારી પ્રતિષ્ઠા મેળવી ચક્ર્યા હતા અને તેમણે ધૃષ્ટિ હોત તો ધનની અને આત્મ પ્રતિષ્ઠાની વૃદ્ધિ કરનારા ધંધાની પસંદગી કરી આજે જાણીતા છે તેથી ધણી વધારે જાણીતા થઈ ચક્ર્યા હોત. પરંતુ સ્ત્રીઓની સ્થિતિ અને તેવાં સુધારો કરવાની તેમની ભરત ભાવના 'સાનની તેમની અશાન્ત પિપાસા, મહેનતાણાની કેળવણી પણ ફરકાર કર્યા વિના 'સેવા' કરવાની તેમની પ્રબળ વૃત્તિ અને ન્યાં ન્યાં પ્રકાશ, ત્યાં ત્યાં ઉત્સાહ, ન્યાં ન્યાં પ્રગતિ અને ન્યાં ન્યાં સેવાના પ્રસંગ ત્યાં ત્યાં પોતાની સર્વ કક્ષિતથી સામેલ થવાનો તેમનો સ્વભાવ એ બધાએ તેમની કાર્યદિશાને એવી રીતે નિર્ણય કરી દીધો હતો કે તેઓ પોતાની આજીવિકા માટે કે પોતાની ધનપ્રદ પ્રવૃત્તિઓને મારે ભાષા પણ કરી શકે તેવું રજુ ન હોય.

દેશમાં દેખાઈ રહેલો નવો ઉત્સાહ જીવી તેને મદદરૂપ થવામાં જ તેમણે પોતાનું કર્તવ્ય માની, સમાવી દીધું હતું અને રફ-ટન્સ બધરફડ, સોરબલ સરવિમ લીગ, મુંબઈ યુનિવર્સિટી કોલેજ અને તેમની રૂઝ્કા કમિટી, પોતાથી અને તેટલું દેશમાં એ બધામાં તેમણે સંગીન અને સુંદર ભાષ

તારાબહેન માણેકલાલ પ્રેમચંદને હસ્તે ખુદા
મુકાબુ છે

સ્વયં-સંગીતના લોકો: (૧) વૃણસીપુલ
કરતા હીચાને સાડીને છેડા લાગી જવાથી ખાસમા
શ્રીમતી હન્દિરાબાઈ દાઝી મરણ પામ્યાં (૨)
ધાટોપરમા સાસુના ત્રાસથી કટાણીને કાન્તાબહેન
ધરમસી નામની બહેને સાડી પર વ્યાસતેલ છાંપી
સળગાવી આપધાત કર્યો (૩) કુણબાઈ લક્ષ્મીચંદ
નામની સ્ત્રી ધાટોપરમા પ્રાયમસ સ્વયં સળગાવતા
દાઝી મરણ પામી (૪) મુબાઈમા કમળાબાઈ
સદાશીવ સગીપર વ્યાસતેલ નાખી તે સળગાવવા
જતા દાઝી મરણ પામી (૫) મુબાઈમા કાયા-
બગાર ખાતે સમજુબાઈ ચુનીલાલ નામની બહેન
સ્વયં સળગાવતા જતા દાઝી મરણ પામી

વૃદ્ધ લગ્ન સારમે બધી: અમદાવાદમા ૧૪
વર્ષની મળી નામની છોકરીનું લગ્ન પેસાને લોકો
પગ વર્ષના વૃદ્ધ જેન અમચાલાલ સાથે થયું
અઠાવવા સસાર મુધારા સમાજ તરફથી શ્રીમતી
લેડી વિદ્યાત્રીની નીલકંઠ અપીલ કરતા મનાઈદુકમ
ઠાઠવામા અંચો હતો છોકરીનો કહેણતો બાપ
પોચાલાલ છેડકરીનો ખજા બાપનહોતો, તે બદલથી
છાંકરીને લઈ આવ્યો હતો જેમ જણાવણ હતું.

શ્રીમતી પાર્વતી રવી મુબાઈ યુનિવ-
ર્સિટીના મેન્યુએલ છે તેમને કચાણી ધનપત્રમલ
આય'પુત્રીશાળાના પ્રિન્સિપાલ નીમવામા આવ્યાં
છે તેમણે સસ્ત્રલભાષામા પ્રવીણતા મેળવી હતી.
હવે કેળવણીમા સંસ્કૃત ચેતાર આ બહેન પહેલાજ
સ્ત્રી છે

હિન્દની વસતી ગણતરીના છેલ્લા અડસઠ
પ્રમણે સ્ત્રીઓની કુલ સંખ્યા ૧૭,૧૦,૦૦,૮૦૫ની
છે ૧૦૦૦ પુરુષ તો ૬૪૦ નેટલુ સ્ત્રીઓનું
પ્રમાણ આવે છે. અવિવાહિત પ્રયોગની સંખ્યા
અધી છે. જ્યારે કે કચા સહેજ વધુ સંખ્યા
સ્ત્રીઓ અપરિણીત છે સેક્ટર ૪૬૭ ટાં પ્રયોગ
અને ૪૬૩ ટાં સ્ત્રીઓ પરિણીત છે વિધુરો
સેક્ટર ૫૪ ટાં છે જ્યારે વિધવાઓની સંખ્યા
૧૫૪ ટાં છે. ૧૨ માઈલે ૧૫૬ પ્રયોગ અને ૨૬
સ્ત્રીઓ કાઠ પછુ બાપામાં લખી નથી રાકે છે
અથવા ભલેલાનોટ પ્રમાણ પ્રયોગ ૨૫ નેટલુ
અને સ્ત્રીઓ ૩૭૭ કુલ ૨,૬૬,૬૨,૨૭૬ પ્રયોગ
અને ૪૧,૬૬,૦૩૩ સ્ત્રીઓ ભલેલા છે.

ખાલસાન પ્રતિબંધક કાયદાનો ભંગ
(૧) કલકત્તામાં સ્ત્રી કલુરામ દુખાને આ કાય-
દાનો ભંગ કરી પોતાની પુત્રીને પરણાવવા માટે
રૂ. ૫૦૦ નો દડ થયો છે (૨) તામિરમાં એ
કાયદાનો ભંગ કરવા માટે કુમ્પુસ્વામી પિલાઈ
અને સેન્નામલ ને અનુક્રમે રૂ. ૧૫ અને રૂ. ૫)
નો દડની સજા થઈ.

મદદારાજાને સ્થાને રવા રાજ્યના ના
મદદારાજ ગોળમેજ પરિષદમા હાજરી આપવા
ઇચ્છાડ જતા, તેમની ગેરહાજરી ફરમાન ના
સીનીયર મદદારાજી સલાહકારક સમિતિ સાથે
લાલમા રાજ્યપુરા ચલાવે છે.

વિરોધ

હિન્દી સ્ત્રીઓની સ્થિતિ: લગ્નમા ડી-
સેમ્પરની તા. ૮ મીએ ૪૪ લીમેન્ટ ક્રિસિયન
એસોસિએશન તરફથી યજ્ઞલા ખાણીના યેલાવડામાં
પ્રશ્નપરચાનેથી લોડ, યાત્રીએ જણાવ્યું હતું કે
હિન્દમા સ્ત્રીઓની સ્થિતિમાં મોટર ફેધર થયો
છે તેવું કારણ પૂર્વે કપર પશ્ચિમની સસ્ત્રીની
અસર છે હિન્દના લાલિનો આધાર હિન્દ અને
ઇચ્છાડની સ્ત્રીઓની પ્રતિ કપર છે

મતાધિકાર પસંદ નથી ? ગોળમેજ પરિ-
ષદે નીચેલી લેખાધારન મતાધિકાર સમિતિના બંધ
સભ્ય મીસ પેરી પિકરે લંડનમાં નવેમ્બરની
આખરે ભાષણ આપતા જણાવ્યું કે હિન્દમાં
બહેર રીતે કાઠ સ્ત્રી મતાધિકારનો વિરોધ નથી
કરવાની, પાંડ તેમાંની મળીને આ વિચાર પસંદ
નથી તેથી જો તેમની સત્તા ચાલતી હોય તો
આ મતાધિકાર જરૂર અટકવે. અત્યારે તેમને
મતાધિકાર મળ્યો છે તેમાંની મળી મત આપવા
જતી નથી મદદાસમા મતાધિકારવાળી કુલ સ્ત્રી-
ઓના માત્ર ૧૮ ટાં સ્ત્રીઓ મત આપે છે
હિન્દી સ્ત્રીઓમા લગ્ન સામાન્ય છે અને તેથી
આધિવસની અપરિણીત સ્ત્રીઓ માત્ર સિદ્ધિ ક
રાજારના ધંધામાં રોકાય છે આ સ્ત્રીઓને તો
જો તે રીતે મતાધિકાર મળવાનો જ છે

મુનિસિપાલિટીમાં સ્ત્રીઓ: ઉચ્ચમા
લાલ યજ્ઞેલી મુનિસિપલ ચુટનીમા ૧૫ સ્ત્રીઓ
મેયરના પદે ચુટાઈ છે રોમ્બેન્ડમાં ત્રણ પદો-
એ પહેલીજવાર પ્રિવોસના પદે સ્ત્રીઓને ચૂંટી
છે, મેલ્બર્નમા ૩૬ સ્ત્રીઓ ચુટાઈ છે.

કોંગ્રેસના રાષ્ટ્રીય હકો સળખા સે-
લ્ય મજુનારા જે નેચનારીયી કન્વેન્શને મજુર
કેસનો પ્રમુખની સમાજે નિમ્ન બર્મી,
આખી કુન્યાની કોંગ્રેસ પ્રતિનિધિત્વ પ્રાપ્ત
પ્રતિનિધિઓ સંશ્લિષ્ટ થઈને સખ પ્રચારક
આરંભુ છે. જે નેચનારીયી કન્વેન્શનમાં પરિ-
શિષ્ટ કો પોતાની પસંદગીમાં આવે તેમ પોતાના
દેશના હકો સ્વીકારે કે પોતાના પતિના દેશના
હકો સ્વીકારે તેથી ન્યવસ્થ નથી આ સારે
અસત્તેજ દર્શાવતી અપાક વહાવવાને અને વિરોધ
આવાના પ્રધાનોને કરવામાં આવી છે પાર્લામેન્ટો-
માં પણ આવે જમતી સખ મજુર મજુરના
નકી મુ' છે.

સેક્રેટરી લીડમેરીન કાન્સર્મ કમન્ડર
ઓ પી લીડમેરીન કોંગ્રેસ માં મેમ્બરના
બીન્ડ કો છે જમમ ૧૦૦૦ મમ્બરોના
દેશના તેમજ મુખી છે કુનીયાના બધા દેશોની
તેમજે મુખાત લીધી છે કાન્ડ, કાન્ડા અને
બીજાની બાબતમાં તેમજ નિમ્નત્વ તરીકે
સ્વીકાર્યા છે

કમન્ડરીય બાજુના કાન્ડરીય દિન વિધાનમાં
કાન્ડે આવવાનો અખતો કાન્ડે રેમ કોન્વેન્શની
સમતી રૂબ વર્મી બાલ મેન્સરી અને તાલે
૧૫૫ વિધાન તેની પદ્ધતિ મારુ ચાન્ડ

‘મર્લિનમાં કોંગ્રેસ’ પ્રદર્શન આવતા
મર્લિની તા. ૧૮મીથી તા. ૨૪મી એપ્રિલ સુધી
કરનાર છે. તેમાં કોંગ્રેસ માતા તરીકે, મર્લિની
તરીકે, કાન્ડરીય તરીકે, કિલિમ્બો તરીકે, વહેર
સેપિમ તરીકે એમ બધા બધા કોંગ્રેસે જમતા
વિમાયો રહેનાર છે બોરાક, કપડા, વાંદરાની અને
કોન્વેન્શને જમતા વિમાયો પણ રહેશે. પ્રદર્શન
સમિતિમાં બર્મીનીયી રીઝ કો સંસ્થાના પ્રતિ-
નિધિઓ છે.

બર્મીનીયી પાર્લામેન્ટ (રીસલા)ની મુન્ડ-
બીમાં ૩૧ કોંગ્રેસ મજુર મજુર મજુર મજુર
કોંગ્રેસ કોંગ્રેસ નવી સખ મર્લિનના યો. કોન્વેન્શ
રેબર, યો. એસા માલુ, અને ફી. સી. લીલીય
એવી બધાની કોંગ્રેસ છે

નોવેમ્બર માધ્યમિક સામાજીકી ખાલબી
કાન્ડા માટે કુખ્યાના કોન્વેન્શન તેમજ ને ના રાખ્યો
આંગેન કોંગ્રેસ કોન્વેન્શ (પહેલા વર્ષ)
મજુર માન આપ્યું છે અતાર પહેલાં છે કોંગ્રેસ
આ ન્યારકે મજુર મજુર માન મજુર છે.

નોવેમ્બર કાન્ડા, નોવેમ્બર નોવેમ્બર કોન્વેન્શન
આંતર કોંગ્રેસ પદ્ધતિ સંસ્થાઓની સંધ મિત્રાણ
સમિતિને મેલબા નોવેમ્બર કાન્ડા પદ્ધતિ
આપ્યું છે

મીસીસ કુમ્પુસન: રેક્રાસ (યુ. એસ. એ.)
કોન્વેન્શન વર્મી નીચલા છે.

કોંગ્રેસના સભ્યો વર્ષ ૧૯૨૦

સને ૧૯૨૦ના નવેમ્બર માસથી કુખ્યાની દિન કોન્વેન્શન તરીકે જ જમ કોંગ્રેસના
મજુર વર્મી નવી વર્ષ કાન્ડામાં આપ્યું છે સામાજીક રીતે કોંગ્રેસના વર્ષ ૧૯૨૦
કોંગ્રેસ ૧૯૨૦ થી તે કોન્વેન્શન આ વર્ષના કાન્ડા કાન્ડામાં આપ્યો

આ નવા વર્ષના સમય કાન્ડામાં તેમજ કોન્વેન્શન તરીકે સામાજીક (રી. એ.) મુખ્યા
કાન્ડા છે મજુર વર્ષના અખ્યાતકમના કુખ્યાની સાલિય અને સામાજીકન મે મેલ વિધાનો
કાન્ડામાં કાન્ડામાં આપ્યું છે. કુખ્યાની સાલિય અખ્યાત માટે આ વર્ષે નોવેમ્બર ૧૫
કોન્વેન્શનની પદ્ધતિ સમિતિને મજુર કાન્ડા છે

- (૧) કાન્ડા કોન્વેન્શન કોન્વેન્શન કાન્ડા ૧ મે
 - (૨) મર્લિન (કોન્વેન્શન કોન્વેન્શન ૧૧)
 - (૩) આપ્યો કોન્વેન્શન કોન્વેન્શન ૨ મે ૧૯૨૦
- સામાજીકના વિષયને તોચના મજુર કાન્ડામાં વહેલી નાખવામાં આપ્યો છે:
- (૧) સામાજીક (૨) અખ્યાતકમ (૩) રેક્રાસ

મધ્ય તા. ૩ ૮ દિસેમ્બરને રોજ, શ્રી કૃષ્ણ
શાલી હિન્દુ શ્રી મંદિરે,
મહાળયા એ મંદિરના એ સાથા વિજના
સાથા વિજના સેવા શ્રી ભવાનીદાસભાઈ
સેવકે તથા શ્રી રામચંદ્રભાઈને
આગવર આપીને, તેમણે
મહાળયા અને તેણે દ્વારા કુળાવળી મહિલાઓની
એ અશ્વત્થ સેવા કરી કે તેનો અવપરવર
ખાસી પાળી કે, એમ કહેવામાં થયે પણ અતિ-
શયોક્તિ અને કરવા નથી. શ્રી ભવાનીદાસભાઈને
તે મંદિરના કેવાયક તરીકે લખિત રીતે જણાવાયા
કે શ્રી ભવાનીદાસભાઈની પ્રેરણાને પરિણામે
શ્રી કુળાવળી હિન્દુ શ્રી, મંદિર અસ્થિતવમાં
આનંદ, અને અન્ના સુધારી મહાળની સંજ
માર્ગદર્શિમાં પણ શ્રી, ભવાનીદાસભાઈને ખજો
પોરો, હિરણ્ય કે મહાળની જાએ પ્રાપ્તિને,
સંજ અને નેવવડી જાવાવામાં શ્રી ભવાની-
દાસભાઈ તથા શ્રી રામચંદ્રભાઈને સહિત હિરણ્ય
આપેલો કે અને તેમની એ વળી કે સેવા માત્ર
નિવરણ લાવે, પોતાને જન્મ આપનાર ભવિની
સેવા કરવાની શરિત આપનારે પરિણામે જન્મ
પમેશો દેવ, એ વિશેષ કરને થાય કે શ્રી
ભવાનીદાસભાઈ તેમ જ શ્રી રામચંદ્રભાઈની
સેવાઓને કરવો પ્રમાણ, તેમને જાણવામાં આન-
વરેમાં તેમ જ તેમના વિશે લખેલા અગ્રજ્ય-
ઓમાં થયેલજન રીતે લખેલો દેવ, અને તે
સંજ અને પ્રવાસિ ન કરતા, એ સપાઈજને
લખેલો વિસ્તૃત અહેવાલ તેમ જ કુળાવળી
જાળીયા વિદ્યાલ શ્રી. વિશ્વવંશ જાળીયાએ એ
એ જાળીયાની સેવાઓને લખ્યા લખેલો સેવ તારી
ખાત એ જાળીયાએ શ્રી કુળાવળી હિન્દુ શ્રી-
મંદિર એ એ જાળીયાની રીત કરવામાં પોતાનું
જ કોઈ વધારું કે અને જાળીયા એ કરવાનીમાં

અમારો સર પૂરીએ ઊંચે અને શી અવાનીશાસન
જાણ તેમ જ શી. દેવચાલકાઈએ માનવવના
તત્વાભર્થ મંદગતા કાવિ મર્ષકમ વિષે કહેતી,
સુવનાચો અમલમા ખૂબ મંદગ સક્રિયમાન
યાદ એવી અલિવાલા દર્શાવી એ બન્ને બાજુએ
હજી એ વધુ સેવા કરવાની તા મને તે માટે
પ્રસ તેમને મુજબ આરોગ્ય, તેમ જ શીર્ષાપુષ્પ
બધે એવી પ્રાર્થના કરી તેમને બન્નેને અભિનંદન
આપીએ છીએ.

[illegible]

શ્રીઓની સખ્યા પણ ઘણી મોટી છે. ૧૯૨૧ની વચલી-મધ્યત્રીના આંકડા પ્રમાણે, હિન્દુસ્તાનમાં વિધવાઓની કુલ સખ્યા ૭૯૮૩૧૮ની છે. તેમાં ૧ થી ૨ વર્ષની અંદરની વિધવાઓ ૬૨૨; ૨ થી ૩ વર્ષની અંદરની ૧૨૮૦; ૩ થી ૪ વર્ષની ૫૮૬૩; ૫ થી ૧૦ વર્ષની ૧૦૨૨૨૬; ૧૦ થી ૧૬ વર્ષની ૨૭૬૧૨૪, ૧૫ થી ૨૦ વર્ષની ૫૧૭૮૬૮, ૨૦ થી ૨૫ વર્ષની ૯૧૧૧૧૭ અને ૨૫ થી ૪૦ વર્ષની ૬૨૦૨૭૨૮ છે. આમાં ૧ થી ૧૫ વર્ષની વિધવાઓની કુલ સખ્યા ૪૯૫૬૨૫ ની છે. આ સખ્યા ૧૫ વર્ષની અંદરની વચલી વિધવાઓની છે એ લક્ષમાં લેવાનું છે. ૧૫ વર્ષની અંદર શ્રીઓ સાંસારિક સંબંધમાં બાળ્ય આને એટલે શ્રીમદ્ નજદુરની બાળ્યા પ્રમાણે, આટલી સંખ્યાની વિધવાઓ તે 'અપૂર્ણ લગ્ન' વાળા ન હોઈ, એ સર્વને ફરી લગ્ન કરવાનો અધિકાર છે, એમ શ્રીમદ્ નજદુર સંકલ્પાર્થના કહેવા ઉપરથી ન સિદ્ધ થાય છે ફરજિયાત વેધવ્ય હોવા ન જોઈએ, એવા આને સામાન્ય મત છે છતાં એ વિચારને હમણાં બાળ્યને મૂકીએ તો પણ, શ્રીમદ્ નજદુર સંકલ્પાર્થના કથન અનુસાર ઉપર જણાવેલી ૧૫ વર્ષની અંદરની ૪ લાખ જેટલી વિધવાઓને ફરજિયાત વેધવ્ય પાળવાનું ધાર્મિક રીતે જણાવ કરવામાં આવે તે હવે ધર્મવિરૂદ્ધ કહે છે. શ્રીમદ્ નજદુરને એવી વિધવાઓનાં લગ્ન અપૂર્ણ હોઈ, તેમને પરણવાનો અધિકાર છે, સુસાર સુખનો તેમને એટલો અધિકાર છે, એમ નહેરૂ મંત્રીએ આપણા ધર્મગુરુઓ પંડિત શ્રીમદ્ દોષ છે, ત્યાં ધર્મના સિદ્ધાંતોને આગળ ધરી છે, અને નહિતર ધર્મને નામે અનેક રીતના પ્રત્યેયો નાખી સમાજને આગળ વધારે આટલે છે. આ પરિસ્થિતિ બંધનદારમાંથી નાણાં થવી પડે છે. વિધવાઓના પુનર્લગ્નનો ઇન્કાર કરનારા ધર્મગુરુઓ શાસ્ત્રના વચનો રજૂ કરે છે અને એવારે સમીપથી ઉચ્ચારાવા બાદ લગ્ન થઈ ગયું અને પછી એના પરિણામો ભોજનમાં જોઈએ, એવું જણાવે છે પણ જ્યારે કોઈ માયાની શું સાદમાંથી હટાવા મારે એવું ધર્મગુરુઓ નજદુર સંકલ્પાર્થ ઉપર મારી છે તેવી ભારી કહે છે કે "સંયોગ વધા વિના લગ્ન અપૂર્ણ ગણાય." લગ્નની એ બાળ્યા સ્વભાવ બાદ,

સંસારરૂપ ભોજનવા અશક્ત નિવરેલી વિધવાઓને પુનર્લગ્નનો અધિકાર હોવાનું સ્પષ્ટ થાય છે. પ્રાયમત્ત રૂપની અસ્તમાતોનો ભોજ ગુજારાતી બહેનો મોટા પ્રમાણમાં, ગુજરાતી બહેનો અને તે યે ખાસ કરીને અને રૂઢિ મુબાઈમાં ન, થાય છે તે વિશે ફર વખતે 'શ્રીમત્'ના સમાચારમાં નોંધ લેવાય છે અને આ નોંધમાં પણ એનો વારંવાર ઉલ્લેખ થયો છે; અને એ છવ્વેણ રૂપની કાળજીમરી વપરાય કરવાને લગતા સ્વતંત્ર લેખો પણ અમે આખી ચૂક્યા છીએ છતાં, હજી એવા અસ્તમાતોનો ભોજ ગુજરાતી બહેનો બનતી ન બન્યો છે અને પરિણામે કોરોનર સાહેબ ગુજરાતીઓને ખૂબી, લોહી પીનારા, ખીજ બેરી પથળવા મટે પેતાની બેરીને મારી નાખનારા, એવા એવા વિશેષણો વાપરે છે એ વિશેષણો વાપરવાનું પણ અનુચિત હોવા છતાં, ગુજરાતી બહેનો ન પ્રાયમત્ત રૂપના અસ્તમાતોની મોટા પ્રમાણમાં ભોજ બને છે અને ફર માસે પાંચ છ બહેનો સરેરાશ બળી મરે છે એ વસ્તુસ્થિતિ જલ્દી વિચારણા માગી લે છે. આ સંબંધમાં કોરોનર સાહેબ ગુજરાતીઓને અપાઈ કરી છે તે વડે અને વાચકોનું ધ્યાન એમાં જીએ. પ્રાયમત્ત રૂપની વપરાય ઘણી કાળજી કરવા, એ વાપરતી વખતે હમણાંના 'છા' બજોલર સહેની રાંખવા, એની ઝિક્ક લઈ રાખવા, વગેરે બાબતને લગતી કાળજી અમારી ગુજરાતી બહેનોએ રાખવી ન જોઈએ એવી કાળજી ન રાખી યાત્રી હોય તો બહેનર, છે કે એ સમયકર્મમાં સાધનનો ઉપયોગ કરવાનું તેમણે ખંધ મરડું, એટલું તો મોકલ્યું છે કે ગુજરાતી બહેનોની ઘણી મોટી સખ્યા આવી રીતે આકાશ અવસાન પામે છે તે અશક છે કોઈ પણ રીતે ગુજરાતી બહેનોના આર્થિક મરણ અવસાન અટકાવા ન જોઈએ. અમે અમારી ગુજરાતી બહેનોને ઘણી આજીવ્યો વિનવીએ કે તમે એ ઉપયોગી સાધનનો ઉપયોગ કરો તે પહેલાં, આવા અસ્તમાતો બની શકે એવું એક પણ કારણ ન રાખો અને ઘણી ન બેનો ઉપયોગ કરો નહિતર, એ ઉપયોગી સમયને લાત મારીને ફાગળ દો અને થોડી અવજન નેહી લે.

સસ્તાં, સુંદર તેમજ ઉત્તમ હોવા ઉપરાંત
તદન નિર્દોષ

ક્રાઉન બ્રાન્ડ

એલ્યુમીનીયમના વાસણો

મગજુલત યોગ્ય એલ્યુમીનીયમમાંથી કેવળ હિંદી કારીગરોને
કાંચે માત્ર હિંદી નિષ્ણાતોની દેખરેખ નીચે બનાવવામાં આવે છે.

કેટલાક કહેવાતા વિરાનશાસ્ત્રીઓ ગપગોળા કાઢે છે
અને અજ્ઞાન લોકો તે માને છે કે
“એલ્યુમીનીયમના વાસણો મુકયાનકારક છે”

પરંતુ

હિંદના મદન રમાયજ સાગી—

આચાર્ય પ્રદુદ્ધસચ્ચદ્રરાય યુ કહે છે :

“લગભગ ૧૨ વર્ષથી વધુ સમય અર્ધા મારા પરચુ કામમાં હું
એલ્યુમીનીયમના વાસણો વાપરું છું રાંધવા અને તેમજ રાંધેલી વસ્તુઓ
રાખવા માટે આમાન્ય ઉપયોગમાં આવી જાય છે. હું અને અજાણે
હાનીકારક સાચી નથી. ઉશ્કેર માચી વાન એ છે કે જાંતા પિત્તના
વાસણો કરતાં આ વાસણો વધુ સ્વચ્છ અર્ધા છે
પી સી રાય

હવનલાલ (૧૯૨૯) લીમીટેડ

ગુણસુન્દરી

અખિલ ભારત મદિલા પરિષદ (લકનૌ)નાં પ્રમુખ

શ્રી. લેડી વિદ્યાબહેન નીલકંઠ, બી. એ.

મગલો માં નો નો રત્નાવલો
મો કાલ નો નો નો નો
શ્રીગુણ દાનના અપાર દુશ્સ આવરણો
તરફથી જાગૃત્ય નો નો નો.

મહિલા પરિષદ અંક

શુભસુંદરી

બને સ્ત્રીહિતોપદેશ

પ્રકાશક યુગ] રાજકોટ ૧૯૩૩ [અંક ૧૦]

નવયુગની નારી

(વસંતતિલાકા)

વીરાંગના જુગજુનાં તિમિરો ઉઠાડી;
જાલો, લડી વિરલ સિંહણ વિરલો,
ને જો વધી સમર સોમ વિશે અગાડી,
હેતી અહા ! મુવકમંદગને જગાડી

ત્યાગી પ્રમાદ, તલ નીંદર કે' મુગોની;
વીરાંગના ઉઠતી જો ! રમુદાકલેષી,
ને મોખરે સતત દુરમન ધાવ ઝીલી;
આશુપ્યનો વિરલ સોમ કષ્ટ, નિલાતી

આજે બની સહચરી પતિ સંગ યજ્ઞે,
ઉત્સાહ ને અજબ ચેતન અર્પતીએ,
ને શાન્તિનું કવચ અંગ વિષે ધરીને;
કેવી અપૂર્વ મહિલા રણ-રાસ લેતી.

ધારી અસિ સુભગ સંયમ કેરી બબ્બ;
છે ઢાલ-સત્ય તણી જે કદિ ના વિલાય.
સૌભાગ્ય કંકણ મહિ રણ નાદ ગાળે;
ને રાષ્ટ્રગીત રણકે મહિલા નૂપુરે.

ઔદાર્ય, સ્નેહ, સમભાવ ઉરે ભરીને,
વિસ્તારતી વિરલ સ્વાર્થણ ભાવનાને;
ને પોષતી જીવનમાં વીર ભાવનાઓ,
ઉઠી ચતાન્ધિ પછી આર્થ વીરાંગનાઓ.

આજે તણ ધુંધટને ઉર ભીતિ છોડી;
ને જો ! તનયું મૃદુલ નામ સુકોમલાંગી,
પ્રેમાશ્રથી સતત સંસૃતિ યુદ્ધ ખેલી;
આજે બની યુવતી આ નવયુગ કેરી.

વીરાંગના ગૃહમહિં નહિ યાય કેદી,
ને તે હવે નહિ બને વ્યભિચારમૂર્તિ,
એ સ્નેહ લગ્ન રચી સંસૃતિ સુખ લેશે;
ને દેહ લગ્ન મહિં એ નહિ પ્રાણ અપે.

ગિણુભાઈ મોહનલાલ ત્રિવેદી

સમસ્ત દુનીયાની મહિલા પરિષદમાં ગુજરાતની મહિલાઓના પ્રથમ પ્રતિનિધિ તરીકે વિરાજી શકે એવાં ગુજરાતનાં સેવાભાવી, સરકારી, અને સામાજિક સન્મારી

લેડી વિદ્યાબહેન રમણલાલ નીલકંઠનો

પરિચય કથાનવાર શ્રી હીરાલાલ ત્રિભુવનદાસ પાદેખ, બી.એ.

ગુલા રિસેમ્બર માસમાં લખનઉ ખાતે ભારતીય અખિલ ભારતવંર્ષીય મહિલા પરિષદનાં પ્રમુખ તરીકે લેડી વિદ્યાબહેન રમણલાલ નીલકંઠ ખી એ ની પસંદગી થઇ હતી તે સર્વથા યોગ્ય હતું. તે માન જેટલું બ્યક્તિમત બાનંદ આપનાર છે તેટલું જ સમસ્ત ગુજરાતી બી જનતા માટે મંગરૂરી ઉપજાવનાર છે.

દેશભરની જ નહિ પણ જગતના સૌ સમાજની ટોચ પણ પરિષદમાં ગુજરાતના અલગ ગુજરાતી બી સમાજનાં બી પ્રતિનિધિ તરીકે પ્રમ પાસે નામ પૂછવામાં આવે તો તેમાં પ્રથમ સ્થાન લેડી વિદ્યાબહેનને મળે એમ નિર્વિવાદ કહી શકાય, અને તે યોગ્યતા એમણે પોતે જીવવણીથી, સરકારથી, સાર્વજનિક કાર્યથી અને સેવાભરી પ્રવૃત્તિથી પ્રાપ્ત કરી છે.

ગુજરાતમાં તેમ જન્ય પ્રતિમાં સ્વર્ગસ્થ સરદાર ભોળાનાથ સારાભાઈનું નામ પ્રખર સુધારક અને સરકારી કુટુંબ તરીકે ખ્યાતિ પામેલું છે. એ કુટુંબના ગુણ અને સરકાર લેડી વિદ્યાબહેનને એક ઉત્તરણ છે સરદાર ભોળાનાથભાઈને એ પુત્રીઓ હતી તેમાંની સ્વર્ગસ્થ બાળાબહેનને પેટ લેડી વિદ્યાબહેનને જન્મ સન ૧૮૭૬ ના જુન માસમાં થયો હતો, અને એમાં માણસી બાળાબહેનને માટે એટલું કહેવું ખસ થશે કે પોતે પિતાને ત્યાં જીમનાઈ અને લાખોડમાં ઉછર્યા હતાં, પણ માસરામાં એકી આવક અને શોરી મૂડી

છતાં એવી કરકસરથી એમણે ગૃહસ્થાશ્રમ ચલાવ્યો હતો કે તેથી સૌ અમ બો પામતાં અને શ્રીયુત રામભોદનરાયે એનો પાઠ શાકર્તા વાજબી કર્યું છે કે “ સૌ બાળાબહેનનું કુટુંબસખ થવાને ઇર્ષ્યા ઉપજાવે તેવું હતું ”

આવા મરકારી કુટુંબના બાળકમાં જીવવણીનાં બીજ ન્દાનપણથી રોપાય જ, પણ તે વખતે સી જીવવણીનાં ઝામે પ્રચાર નહોતો અને યોગ બહાર વિદ્યાએ જવું એ મક્કામેના ભગ કયા જેવું અમર્યાદાકયું લેખાતું. તોપણ એટી લોકલજમથી ન ડરતાં તે મમયે કન્યાશાળાઓ નવી સ્થપાઈ હતી, તેમાં દાખલ થઈ બી જીવવણી માટે નવો ગીતો પાડવામાં એ કુટુંબે બાગેવાની લીધી હતી, અને તેમાં ખુદી થવા જેવું અને તૈલ, કરવા જેવું એ છે કે રાયપુરમાં મમનભાઈ કન્યાશાળામાં લેડી વિદ્યાબહેને શિક્ષણ લીધેલું તે કન્યાશાળાના આજે કેટલાં વર્ષો થયાં તે બાનરરી સંકેટરી છે. એટલું જ નહિ, પણ સહેરની બીજ એ મોડી કન્યાશાળાઓ રા બા રણછોડભાઈ કન્યાશાળા અને સૌ દિવાળીનાઈ કન્યાશાળાનો વલિવટ એમના દસ્તક છે

આપણામાં સામાન્ય રીતે એવું મનાવ છે કે કન્યા માસરે જતાં તેવું શિક્ષણ સમાપ્ત થાય છે પણ જે કુટુંબ સાથે લેડી વિદ્યાબહેનનાં સમ્બંધ થાય એમણે દત્તો તે પણ એટલું સુશિક્ષિત અને સરકારી હતું કે ત્યાં

એમનેના ઉમ્મિદ 'અભ્યાસ' વધારવા સાર સર્વ પ્રકારની અનુકૂળતા હતી; એટલે સુધી કે સર રમણલાલ એમને કેટલાક વિષયો પોતે શિખવતા હતા. ધરખટલો ચલાવવો અને તેની સાથે કોલેજમાં બાથુવું એ સહેલું કામ નહોતું. પણ જેમનો નિશ્ચય જ હોય કે "મારે બી. એ. ની પદવી પ્રાપ્ત કરવી" તો પછી તે વસ્તુ તેમને સુલભ થાય જ, અને લેડી વિદ્યાબહેનના કેસમાં એમજ બન્યું. સસારભાર અને કોટુબિક જવાબદારીને લઇને તેઓ દર વર્ષે પરીક્ષામાં બેસી નહોતાં ચક્રતા; પણ અભ્યાસ પાછળ ચીવટથી વળગી રહીને છેવટે એમનાં બહેન શ્રીમતી ચારણબહેન સાથે એકઠે વર્ષે સન ૧૯૦૧ માં એમણે બી. એ. ની પરીક્ષા પાસ કરી હતી.

ગુજરાતમાં ઓ ગ્રેન્યુએટ ધનાર એ બે બહેનો પ્રથમ હતી, અને એ આનંદાપક બનાવથી રાજ યદને અમદાવાદના સુશિક્ષિત યુવકો તરફથી એ બે બહેનોને એ પ્રસંગે અભિનંદન આપવાનો મેળાવડો થયો હતો અને જે શુભેચ્છાની લાગણી અને અભિલાષા તે સલામાં બ્યક્ત કરવામાં આવી હતી તે, આપણે જોઇ શકીએ છીએ, એઓએ એમના આચારમાં અને જીવનમાં ઉતારીને પ્રત્યક્ષ કરી બતાવ્યાં છે.

એમણે પોતાના કુટુંબમાં એમની પુત્રી-ઓને ઉચી કેળવણી આપીને ઓ ગ્રેન્યુએટોની એક સેના ઉભી કરી છે અને એમના દષ્ટાંતથી એવી મરસ અસર ઉત્પન્ન થઈ છે કે તે પછી ગુજાઇ યુનિવર્સિટીમાંથી પ્રતિ વર્ષ સંખ્યાબંધ ઓ ગ્રેન્યુએટો નિકળતી રહી છે, અને એનો યશ કોઇ એક બ્યક્તિને અપાય તો તે લેડી વિદ્યાબહેન અને ચારણબહેન એ બે બહેનોને મટે છે.

કેળવણી અને શાનનાં મિષ્ટ ફળ પોતે

અનુભવી હોય તેનો લાભ અન્ય બહેનોને આપવા તેઓ સ્વાભાવિક રીતે પ્રેરાય, તેમાં એ કુટુંબ તો સુધારાનો દાવો કરનાર, એટલે એમની બુદ્ધિખરી પ્રવૃત્તિ ઓ કેળવણી અને સમાજસુધારા સાથે ગુંથાયલી નજરે પડશે.

શહેરની કન્યાશાળાઓ સાથેના એમના સંબંધોના ઉપર ઉલ્લેખ કરેલો છે. જોળનાથ સારાલાલ લિટરરી ઇન્સ્ટીટ્યુટ ફોર વિમેન અને લેડીઝ કલબના સેક્રેટરી (દાલમાં પ્રમુખ) બધાં સ્પૃધી લેડી વિદ્યાબહેન છે, જીવોર વનિતા વિશ્રામના તેઓ એક મુખ્ય સદાચક્રતા છે, અમદાવાદ મહિલા મંડળના મુખ્ય સચાલક છે; વિમેન્સ કોન્સિલ અને વિક્ટોરિયા બ્યુબિલિટી ફોસ્પીટલના સેક્રેટરી છે; ગુજરાતી ઓ કેળવણી મંડળના ઉપ-પ્રમુખ છે, ગુજરાત સંસાર સુધારા મંચના પ્રમુખ છે, મહીપતરામ રૂપરામ આનાયા અમના સેક્રેટરી; અમદાવાદ ટેમ્પરન્સ એસોસિએશનના ઉપ-પ્રમુખ અને દાલમાં નવા સ્થપાયલા અરપૂર્યતા નિવારણ સમિતિના તેઓ પ્રમુખ છે.

આ સિવાય ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટીના જોન, સેક્રેટરી છે; અમદાવાદ ગ્યુનિસિપાલેટીના ઉપ-પ્રમુખ હોવાનું માન થરાવે છે; એટલુજ નહિ પણ અમદાવાદ રુકુષ બોર્ડના તેઓ ચેરમેન છે અને બીજા કેટલીય સાર્વજનિક સંસ્થાઓ, કેળવણી, સમાજ સુધારા અને દૈનિકકર્મની છે, તેમાં એમને સર્વ સીધો કે આડકતરો એક મળ્ય કે અગ્રેસર કાર્યકર્તા તરીકે જોવામાં આવશે.

આ સધર્માં કામકાજની પાછળ એમને પુષ્કળ સમય આપવો પડે છે અને જો એમના નિકટ પરિચયમાં છે તેઓ ખાતી પૂરકે કહી શકશે કે સવારથી સાંજ સુધી તેઓ આ સંસ્થાઓના કામકાજમાં રોકાયેલ

રહે છે અને તે એકંદ્રે સુધી કે બપોરે એક કલાક પુરા તેમને વિશ્રાંતિ મારે મળતો નથી.

એમની આ જાહેર સેવાની કદર જીજ્ઞાસે તામકાર સરકાર તરફથી સને ૧૯૧૯ માં એમને એમ. બી. ઇનુ માન મળ્યું હતું અને પોતામાંના એક આગેવાન કાર્યકર્તાની આ રીતે ચોખ્ખું કદર થયેલી જોઈને અમદાવાદની લેડીઝ કલબે એમનું જાહેર મેળાવકો કરીને સન્માન કર્યું હતું. તે પછી સન ૧૯૨૬ માં ફેસરે દિન્દો નામક સરકાર તરફથી કરી મળતા અમદાવાદના શહેરીઓએ પ્રેમાશાસ દોધભાઈ મિટિમ ભરી એમને 'માનપત્ર' અર્પણ કર્યું હતું, અને જુદી જુદી દોષના વક્તાઓએ તે પ્રસંગે એમની અને સર રમણુભાઈના અપ્રતિમ સેવાકાર્યની 'મુક્તકંઠે પ્રશંસા કરી હતી.

આમ સરકાર અને પ્રજા હિતની પ્રીતિ અને માન મેળવવા એમણે જાગૃતશક્તિ થયેલાં છે; પરંતુ સન ૧૯૩૦માં સત્યાગ્રહની લડતમાં વીરમગામમાં સ્થાનિક અમલદારોએ ઓળીયા પર અત્યાચાર કર્યાનું સંભળીને એમના જીવને ભારે હત્રેલ થયો હતો, અને દિલ્લી સરકારનું તે પ્રતિ ધ્યાન એવવા એમણે પુરત જનાવતો વિરોધ પ્રદર્શિત કર્યો હતો અને સરકાર નિમુક્ત પદોથી રાજીનામું આપ્યું હતું અને તેની કારી અસર થઈ હતી એમ મારે માનવું છે, કેમકે ત્યારબાદ એણે દવાનિયતભર્યું વર્તન કરી ચલાવવા સ્થાનિક અમલદારોએ દિનત ધરી નહોતી.

તેઓ સુસ્ત રીતે કાષ્ઠેસરની લડતને માનનારા છે; પરંતુ જ્યાં સ્વમાનનો, ડેચની ઇજ્જતનો પ્રશ્ન આવે ત્યારે સરકાર કે પ્રજા પક્ષે ન્યાય અને સત્ય હોય તેની દિમાચન કરનારાઓમાંનાં તેઓ એક છે, એમ કાંપ્યા અનુભવ પરથી કહી શકી શકું.

‘હમજીજ અસ્પૃશ્યતા નિવારણ મિતિના

પ્રમુખ તરીકે એમનું જાણીતા સુખ વેળવ સેવક, શાસ્ત્રી વસંતરામને મળવાનું થતાં એ મુલાકાત પરત્વે ‘શુદ્ધાદિત અને કક્તિ માત’ક’ના આવજી-ભાઈવાના અકમા તા ૪થી ઓક્ટોબરના પત્રમાં શાસ્ત્રીજી લખે છે, “મહા શુજ્જાતના સામાજિક જીવનને સન્નત જનાવવા માટે પોતાની જીજ્ઞાસી અર્પણ કરનારા એ જહેનોની (લેડી વિદ્યાબહેન અને શ્રીમતી શારદાબહેનની) ચાલુ કાર્યમાં જે ધમક જોઈ, તેથી લાગે છે કે હરિજનોને ચતો અન્યાય ચાલુ રાખતાં શુજ્જાત તો હવે અચકારીજ, ”

આ અસ્પૃશ્યતા નિવારણનું કાર્ય એમને કાંઈ નવું નથી આજે વર્ષો થયાં તેઓ અત્યજ શાળા ચલાવતાં આવે છે, વળી એમના દરતકની સરચાઓમાં અત્યજોને નોકર તરીકે રાખેલા છે, પણ લેડી વિદ્યાબહેનને બપોરના નવરાયના મમમે ‘અત્યજોના જાળકોને પોતાની આસપાસ બેસાડી જતો બહાવતા જુએ તો એ દરમિયાન તાજુબ કરી

શિક્ષણ પ્રતિ એમને નૈસર્ગિક અનુરાગ છે, અને જાળકોને શિક્ષણ આપવામાં એમનો એક બાલક જાલમાનમ સમજવાનો અને તેમાં જીંઝા ઉતરવાનો રહેલો છે. તે કારણે તેઓ બાલક કરે મહિલા પાઠશાળામાં સમાજ શાસ્ત્ર અને માનસશાસ્ત્રના વિષયો નિયમિત રીતે અભ્યાસ સુધી શિખવતાં હતાં.

ફળને કદાચ એમ લાગે કે આટલી બધી પ્રવૃત્તિઓમાં જોડાયેલા રહેવાથી કુટુંબ પ્રતિ તેઓ પુરવું લક્ષ આપી શકતાં નહિ હોય, પણ એમના રનેહીઓ અને મિત્રો કહી શકશે કે એમના જેટલું કુટુંબવાર્ત્તક વડુ થોડા કુટુંબોમાં જણાયો.

અમદાવાદમાં સમાજ સેવામંડળ પરિષદ પ્રથમ વાર ભરાનારી હતી, એની સમજા

તેપારી એમણે ઉપાડી લીધી હતી. સ્વામી
અભિતિના તેઓ અધ્યક્ષ હતાં. તે બેકક મળે
તે આગમ્ય શ્રીમતી મરોજિની બહેનના
પુત્રીના મંજીર મંદવાડના સમાચાર જાણતાં
તેઓ ખીજી બધી વસ્તુઓના વિચાર કરાણે
રાખી, તુરત મુખાષ દોડી ગયાં હતાં. તેઓ
સારી રીતે જાણતા હતાં કે પરિવશ્ય એમની
ગેરહાજરી નહીં જશે, પણ એમનું માતૃ-
હૃદય એમને મુખાષ ખેંચી ગયું એક વડિલ
તરીકે એમનું તે પ્રથમ કર્તવ્ય હતું.

આવા કુટુંબ વાતસલ્ય, કુટુંબ પ્રેમ અને
મોંઘગીમાં મમતાભરી સુશુધાના અનેક ઉદા-
હરણો આપી શકાય; પણ તે અહિં અ-
સ્થાને છે.

છતાં એમના દામપત્ય જીવન અને ગૃહ-
જીવનના સંબંધમાં એમના લગ્ન દિવસનો
પચીસમો સૌભાગ્ય ઉત્સવ ઉજવાયો હતો તે
પ્રસંગે એ કુટુંબના ગાઢ પરિચયમાં આવેલા
એક રનેલી પ્રિન્સિપાલ આનન્દશંકર 'વસન્ત'
માં જે નોંધ લખી હતી, તે અહિં ઉતારવી
યોગ્ય થઈ પડશે —

“જાને દમ્પતી સર્વ વાતે સુખી છે:
એક હૃદય સાથે, જાનેએ ઉત્તમ પ્રકારની
ફેળવણી પ્રાપ્ત કરી છે, અને એ ફેળવણીને
શોભા આપે એવો ઉત્તમ ગૃહસ્થાશ્રમ તેઓ
ચલાવે છે. રામજીભાઈએ સાક્ષરતા ઉપ-
રાંત લોક-સેવાના જીવનથી રાજકર્યારમાં
માન અને પ્રતિષ્ઠા મેળવ્યા છે. સૌ, વિદ્યા, ગંભીર
વિદ્વાનો આનન્દ લેવા ઉપરાંત, છોકરાં
જીછેરવાં અને એમને સારી ફેળવણી આપવી
એ શુદ્ધિની પ્રથમ અને પરમધર્મ બહુ
મારી રીતે બળવે છે, અને શુજરાતમાં સ્ત્રી
ફેળવણીની ઉત્તમ ભાવના પોતાના દ્રષ્ટાન્તથી
લોક આગળ મૂકત ઉપરિચિત કરે છે.”*

તે આગમ્ય મન ૧૯૧૪ માં “રાધનો

પર્વત” નામનું એક અમોઘ શુજરાતી
નાટક રમજીભાઈએ પ્રસિદ્ધ કર્યું હતું તે એ
ધન્ય દામ્પત્ય જીવનના સુખદરમરણમાં લેડી
વિદ્યાબહેનને અર્પણ કરીને તેમના મનોભાવ
નીચેની પદ્ધતિઓમાં વ્યક્ત કર્યાં હતાં.

(હરિગીત)

“જે શુષ્પન્ના દલ ખોલિને રાજ સ્થૂળને રક્ષમય કરે,
અધિકારિ તે મધુમદ્ધિમાં એ મધુતણી ખેંચી શરે;
તુજ સ્પર્શથી મુજ અંતરને કંઈ સ્પર્શનસમ્યજ ને લાધિયું,
જીવનસાથી તે તુજ વિના શી બધા કોને અર્પિયું?”

તાત્પર્ય કે એમનું પ્રથમ અને અમૂલ્ય
કર્તવ્ય ગૃહ અને કુટુંબ પ્રત્યેનું એમાં એઓ
પૂરેપૂરાં યથાર્થી અને ફક્તમંદ નિરાધાર છે,
એમ આપણે ઉપરના ઉત્તારાઓ પરથી જોઈ
શકીએ છીએ; અને તેમાં રાખ્યા રહેના છતાં
તેઓ સંખ્યાબંધ અને અનેક પ્રકારના
સાર્વજનિક કાર્યો, જે એમના હસ્તક છે,
તેને બરોબર અને સફળતાથી ફેરી રીતે
પહોંચી વળે છે, તેનું રહસ્ય આપણે શોધવું
જોઈએ; અને તેની કુચી એમની કાર્ય
પદ્ધતિમાં જોવામાં આવે છે.

રમજીભાઈની પેઠે લેડી વિદ્યાબહેન જાહેર
વ્યવસાયોમાં પુષ્કળ શોકાયલા રહે છે અને
તેમને કરવાનું કામ પણ બહોળું હોય છે;
પણ એમનો એક મોટો શુશ્રુષુ એ છે કે તેઓ
કામને કદી ચડી જવા દેતાં નથી. જે કોઈ
સરવા કે જાહેર પ્રવૃત્તિનું કામ આવે કે
તેનો નિકાલ તેઓ તુરત કરી નાખે છે,
એટલે કે કામનો ઉકેલ (disposal) બહુ
ઝડપથી હોય છે. તેમાં એમનો બહેનો
અનુભવ, યાન, વાચન અને વ્યવહાર શુદ્ધિ
બહુ મદદગાર થઈ પડે છે.

તેમની પાસે સદી ચલા માટે કે
વાંચવા માટે કામગીરી ચલા હોય, મુદ્ર
વાંચવાના પડયા હોય, કોઈ પત્રનો અરડો
તપાસવાનો હોય પણ તે સમગ્ર વચ્ચર વિશ્વે
ચોવીસ કલાકમાં પાછું મળી જવાનું જ.

જેટલો કામનો ઉદ્દેશ જડાપી છે તેટલું સધળું કામ નિયમિત રીતે કરવામાં આવે છે; તેમાં પ્રમાણ માત્રુપ પડતો નથી. અનેક રંગોએ અને ભુદે ભુદે સમયે મિટિલોમાં દાઝરી આપવાની હોય, કાંઈ ને કાંઈ મળવા આવ્યું હોય; એ સધળો કાર્યક્રમ ધણે સમય લે; તો પણ નિયમિતપણે તે સધળું બારોપી સેવાથી કામનો બોલો વધી જતો નથી તેમ તેઓ છૂટા રહી શકે છે.

અમારી જણાવ્યું તેમ જે કામ કરવાના હોય છે તે તરત આપાન્ય કરીનાં નથી હોતાં. કોઈક વખત કોઈ સજાન પ્રસુખપદ લેવાનું હોય, તો કોઈક વાર એકાદ પ્રસ્તકનું પુરોવચન લખી આપવાનું સ્વીકાર્યું હોય, કોઈ સજામાં એકાદ અમલ્યનો કરાવ રજુ કરવાનો હોય તો કોઈ સમયે એકાદ પરિવંદના પ્રમુખની જવાબદારી ઉપાડી સેવાની હોય, વખતે પ્રચારકામ કરવાનું હોય, તો પ્રસન્ન આવે તાણાં ઉપરાવવાનું હોય; આમ કાંઈને કાંઈ કાર્ય દાય પર હોય ને હોય.

પણ તેઓ એટલા ચાનસપન્ન, કાર્ય કુશળ અને ઝીણી નંજર અને બહેળા અનુભવવાળાં છે કે એ સધળું-કાર્ય શાન્તિથી આટોપી શકે છે. એમના વિચાર એટલા પાકટ અને હિસા યથા છે, એમના ચાનનો પાયો જેમ બહેળો તેમ મજબુત અને ઉઝા નંજામણી છે કે જે વિવિધ નિરૂપણ કે વિવેચન કરવાનું તેમને પ્રાપ્ત થાય છે, તેને તેઓ પુરતો ન્યાય આપી શકે છે એટલું જ નહિ પણ તેમના તે સેઓમાં નવીન અને વિશિષ્ટ તત્ત્વો રહેલાં હોય છે.

ઉદાહરણ તરીકે પાટણમાં મળેલી પંચમી પુસ્તકાલય પરિવંદના પ્રમુખ તરીકે આપેલું એમનું ભાષણ જુઓ, અથવા સમાજ સેવા મંડળના સ્વાગત કમિટીના અધ્યક્ષ તરીકે

લખેલું વ્યાખ્યાન વાંચો અથવા તો સોસા-ધૂંડી તરફથી આપેલું 'વાર્ષિક વ્યાખ્યાન ન ગુજરાતી ભાષાનો અભ્યાસ' એ વિચારો આ સધળા સેઓ એમણે દુઃક મુદતમાં, પર્વ તેમજી વિના, એક મોઢે લખી કાઢેલાં ગમે તે વિષય પર તેઓ પોતાના વિચાર સ્પષ્ટતાથી પણ અસરકારક રીતે રજુ કરી શકે છે, એમનો વિચાર પ્રવાહ અરખલિત કુદરતી ઝરાતી પેઠે વહે જાય છે, એટલું સ્વામિત્વને એમણે એમની કલમ પર મેળવેલું છે. બિનજરૂરી અથવા ટાવસારૂં એમના સેઓમાંથી ચોડું નિકળતો. જે કાંઈ મળી આવશે તે અનુભવજન્ય, સ્વાભાવિક અને વિચાર-પ્રચુર જણાશે.

આમ જે તે વિષયમાં એમની હમેશાં તેમજી Proprietorship હોય છે.

આ સૌ કરતાં મહત્વનો ગુણ એમનામાં સમસાવપણાનો અને સૌજન્યનો છે એમની પાસે સલાહ અને સૂચના માટે જનારને, એમનો સહકાર અને સહાયતા શોધનારને, એઓ સદા સાથ આપવાને હત્તુકને તરફ પ્રવૃત્ત પડેલી જનાથ અને કુખીને બનતી સહાયતા આપીને, જરૂરી સવક કરી આપીને તેઓ વ્યાખ્યાસન આપે છે અને બને તેટલો તેનો હક્કમાર દળવો કરવા પ્રયત્ન કરે છે. આ સહાયતા જેવી તેવી નથી. એ દવાગુણ અને સાહસાધને લઈને રમણભાઈની પેઠે વિદ્યાબહેનની પાસે હરદમેય કાંઈને કાંઈ દિલાસા મળે કે મહા માટે, એટલું જોવામાં આવે છે, અને જ્યારે તે પાછો ફરે છે ત્યારે તેમને તે આશીષ આપતો જાય છે.

વસ્તુતઃ રમણભાઈમાં જે ગુણો હતા, તે લેડી વિદ્યાબહેનમાં પ્રત્યક્ષ અનુભવાય છે; અને જે સાર્વજનિક કાર્યો તેઓ ચલાવતા હતા તે સધળો જ્યાર લેડી વિદ્યાબહેને સારી રીતે ઉપાડી લઈને, કોઈ રમણે ઉચ્ચ આવવા

દીધી નથી; જલ્દે ફેટલેકે સ્થળે વધુ સમયના કારણે વધુ જોગ્યો આવેથી છે -

જીવન ચરિત્ર કે આત્મવૃત્તાત લખવાનો શિરસ્તો આપણે ત્યાં નથી એ એટલી વાત છે; નહિ તો રમણભાઈ અને વિદ્યાબહેન ઉભયના ચરિત્રમાંથી આપણને અમૂક ધણુ જાણવાનું અને નવું પ્રાપ્ત કરવાનું મળી આવે એમ માફ માનવું છે

“ અમારા જીવનની યાદગીરીઓ ” એ પુસ્તક રચીને મીમીસ રમાનાથ ગાંડેએ મરાઠી સાહિત્યમાં એક ઉજ્જવળ ચરિત્ર રચ્યું છે. એ ધોરણે લેડી વિદ્યાબહેન એમના ગૃહસંસ્કારો ચિતાર રણુ કરે તો એ લખાણ જરૂર જોમ રમિક તેમ આકર્ષક થઈ પડે.

સર રમણભાઈની ત્રીજી સંવત્સરી પ્રમુખે વ્યાખ્યાન આપતાં દી. બા. કૃષ્ણલાલ ઝવેરીએ જણાવ્યું હતું કે લેડી વિદ્યાબહેનને એમના કોલેજના અધ્યાપકોમાં અસ્થિતનું શિક્ષણ આપવા સાફ સર રમણભાઈ, અગાઉથી કેવી તૈયારી કરી રાખતા હતા અને સૌ દારદા બહેને એમના “ આત્મ વૃત્તાત ” માં એક પ્રસંગે કહ્યું છે કે સર રમણભાઈ એમને બંનેને સંસ્કૃતનું શિક્ષણ આપતા હતા.

આ બધી દહીકતનું મૂલ્ય છે અને તેનો સંપૂર્ણ અને પ્રમાણભૂત જ્ઞાતિ અનેકને અનુકરણીય અને પ્રોત્સાહક નિવડે, એમ ધારવું જોઈ નથી.

લોર્ડ પાસફિલ્ડ (પૂર્વના મીસ્ટર સિકની વેબ) ઈંગ્લેન્ડના કામદાર પક્ષના એક આગેવાન અને મુખ્ય કાર્યકર્તા છે એમના પત્ની મીસીસ સિકની વેબે (તેઓ પોતાને લેડી લખવાની ના પાડે છે) My apprenticeship-મારી તૈયારી-એ નામનું એક આત્મ-ચરિત્રનું પુસ્તક રચ્યું છે, તેમાં પોતે કર્યા કર્યા અને કેવા સંજોગમાં મી વેબ સાથે

રહીને કાર્ય કર્યું, જુદા જુદા વિષયોનો અભ્યાસ કર્યો, અને વિધિવિધ પ્રકારનો અનુભવ પ્રાપ્ત કર્યો તેનું વિસ્તૃત વિવેચન કર્યું છે.

આપણે અહિં લેડી વિદ્યાબહેને રમણભાઈની સાથે ધણા ક્ષેત્રોમાં સાથે કાર્ય કર્યું છે, એટલું જ નહિ પણ એમનાં અવસાન બાદ સ્વર્ગસ્થના સંબંધો કાર્યો દક્ષતાપૂર્વક સંભાળી લીધાં છે એમનો આ બધો અનુભવ અને જ્ઞાન એક પુસ્તક રૂપે સંકલિત થાય તો તેનું વાચન કુણું ઉપયોગી અને મનનીય નિવડે.

ઈંગ્લેન્ડમાં આ જાતનું ચરિત્ર સાહિત્ય હમણાં હમણાં પુષ્કળ બહાર પડે છે લેડી ઓક્સફર્ડ એન્ડ એક્સવીયુનાં સમરણો તેનો તાજો દાખલો છે માનરેટ ટેનેટ (પાછળથી લેડી ઓક્સફર્ડ) કેવા સંજોગમાં એક્સવીયુ સાથે પ્રેમમાં પડી અને પછીથી લગ્નથી જોડાયાં, એ કિસ્સો પણ જાણવાજોવા છે.

આપણે અહિં વ્યક્તિગત વા સામુદાયિક વા સાંસારિક વા સાંસ્કૃતિક માહિતી અથવા લખાણ કેવમિત પ્રાપ્ત થાય છે. ચરિત્ર રચેા લખાય તો જ એ ખામી દૂર થાય; અને ચરિત્ર પુસ્તકોની આવશ્યકતા વિશે કંઈ નથી માનતો કે મતભેદ હોય.

આ સંજોગમાં લેડી વિદ્યાબહેન એમનો અનુભવ-એમના સ્મરણો કાચળ પર મૂકે તો જાણે પ્રજાને તે એક કિમતી વારસારૂપ થાય, એ નિઃશંક છે.

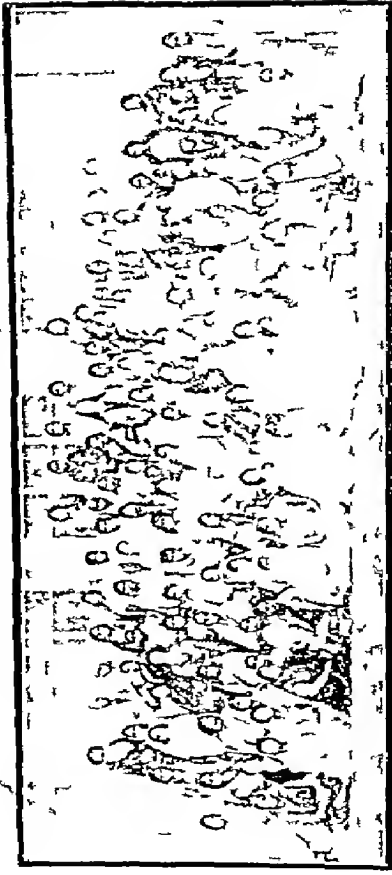
ખાસ કરીને એટલા માટે કે અર્વાચીન સ્ત્રી યુગના તેઓ આદ્ય સ્થાપક છે અને સ્ત્રીને તરિક્કે એમનું નામ અગ્રસ્થાને છે. અને જતે દિવસે નવોન સ્ત્રી વર્ગ આ સ્ત્રી યુગને લેડી વિદ્યાબહેન યુગ એવું નામ આપે તો કું નવાઈ પામી નહિ.

પ્રકાશ

ગાંધીસેન્દરી

૧૧ મહિના ૧૯૪૪

અખિલ ભારત ગ્રહિતા પરિષદ, લાહોર

પરિષદના ભાગ તેનાર પ્રતિનિધિત્વા, પ્રેક્ષક અને મારોમારી સમિતિના સભ્યો

દીધી નથી, જલ્દે કેટલેક સ્થળે વધુ સમયના કારણે વધુ જાગૃતિ આણેલી છે.

જીવન ચરિત્ર કે આત્મવૃત્તાત લખવાનો શિસ્તો આપણે ત્યાં નથી એ, ખેદની વાત છે; નહિ તો રમણભાઈ અને વિદ્યાબહેન લલચના ચરિત્રમાંથી આપણને અમૂક ધણ જાણવાનું અને નવું પ્રાપ્ત કરવાનું મળી આવે એમ માફ માનવું છે.

“ અમારા જીવનની યાદગીરીઓ ” એ પુસ્તક રચીને મીસીસ રમાબાઈ રાનડેએ મુશ્કેલી સાહિત્યમાં એક ઉત્તમ ગણિત ચરિત્ર ગ્રંથનો ઉમેરો કર્યો છે. એ ધારણે લેડી વિદ્યાબહેન એમના ગૃહસ્થાનના ચિતાર રજુ કરે તો એ લખાણ જરૂર જોમ રસિક તેમ આકર્ષક થઈ પડે.

સર રમણભાઈની ત્રીજી સંવત્સરી પ્રસંગે વ્યાખ્યાન આપતાં દી. બા. કૃષ્ણલાલ જવે-રીએ જણાવ્યું હતું કે લેડી વિદ્યાબહેનને એમના કોલેજના અધ્યાપકમાં ગણિતનું શિક્ષણ આપવા સાથે સર રમણભાઈ, અગાઉથી કેવી તૈયારી કરી રાખતા હતા અને સૌ શારદા બહેનને એમના “ આત્મ વૃત્તાત ” માં એક પ્રસંગે કહ્યું છે કે સર રમણભાઈ એમને બંનેને સંસ્કૃતનું શિક્ષણ આપતા હતા.

આ બધી હકીકતનું મૂલ્ય છે અને તેનો સંપૂર્ણ અને પ્રમાણભૂત વૃત્તાત અનેકને અનુકરણીય અને પ્રોત્સાહક નિવડે, એમ ધારવું જોડું નથી.

લોર્ડ પાસફિલ્ડ (પૂર્વના મીસ્ટર સિડની વેબ) ઇંગ્લેન્ડના કામદાર પક્ષના એક આગેવાન અને મુખ્ય કાર્યકર્તા છે એમના પત્ની મીસીસ સિડની વેબ (તેઓ પોતાને લેડી લખવાની ના પાડે છે) My apprenticeship-મારી તૈયાગી-એ નામનું એક આત્મ-ચરિત્રનું પુસ્તક રચ્યું છે, તેમાં પોતે કર્યા કર્યા અને કેવા સંજોગમાં મી વેબ સાથે

રહીને કાર્ય કર્યું, જુદા જુદા વિષયોનો અભ્યાસ કર્યો, અને વિધિવિધ પ્રકારનો અનુભવ પ્રાપ્ત કર્યો, તેનું વિસ્તૃત વિવચન કર્યું છે.

આપણે અહિં લેડી વિદ્યાબહેન રમણભાઈની સાથે બધા ક્ષેત્રોમાં સાથે કામ કર્યું છે, એટલું જ નહિ પણ એમનાં અવસાન બાદ સ્વર્ગસ્થનાં સંબંધી કાર્યો દક્ષતાપૂર્વક સંભાળી લીધાં છે એમનો આ બધો અનુભવ અને જ્ઞાન એક પુસ્તક રૂપે સંગ્રહિત થાય તો તેનું વાચન બહુ ઉપયોગી અને મનનીય નિવડે.

ઈંગ્લેન્ડમાં આ જાતનું ચરિત્ર સાહિત્ય હંમણાં હંમણાં પુષ્કળ બહાર પડે છે લેડી ઓક્સફર્ડ એન્ડ એક્સવીયનનાં સ્મરણો તેના તાજે દાખલો છે માગરેટ ટેનેટ (પાછળથી લેડી ઓક્સફર્ડ) કેવા સંજોગમાં એક્સવીય સાથે પ્રેમમાં પડી અને પછીથી લગ્નથી બેઠાં, એ કિસ્સો પણ જાણવાજોવો છે.

આપણે અહિં વ્યક્તિગત વા સામુદાયિક વા સામાજિક વા સાંસ્કૃતિક માહિતી અથવા લખાણ કવચિત પ્રાપ્ત થાય છે, ચરિત્ર ગ્રંથો લખાય તો જ એ ખામી દૂર થાય; અને ચરિત્ર પુસ્તકોની આવશ્યકતા વિશે કુ નથી માનતો કે મતભેદ હોય.

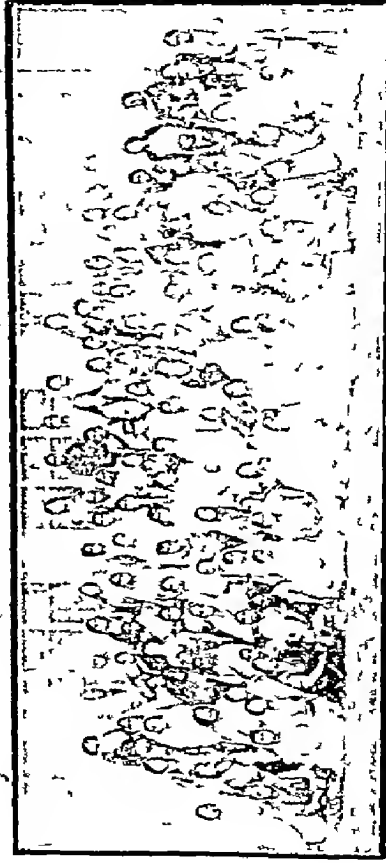
આ સંજોગમાં લેડી વિદ્યાબહેન એમનો અનુભવ-એમના સ્મરણો કાગળ પર મૂકે તો જાણિ પ્રજાને તે એક કિમતી વારસારૂપ થાય, એ નિઃસંદેહ છે.

પાસે કરીને એટલા માટે કે અર્વાચીન સ્ત્રી યુગના તેઓ આલ સ્થાપક છે અને સ્ત્રી નેતા તરીકે એમનું નામ અગ્રસ્થાને છે અને જોતે દિવસે નવીન સ્ત્રી વર્ગ આ સ્ત્રી યુગને લેડી વિદ્યાબહેન યુગ એવું નામ આપે તો હું નવાઈ પામું નહિ.

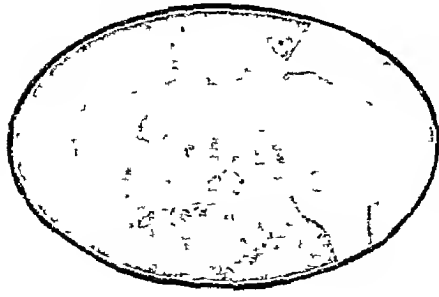
१ फुल

गणसिन्धरी

अभिमत भारत भविष्य परिषद, धर्मो.

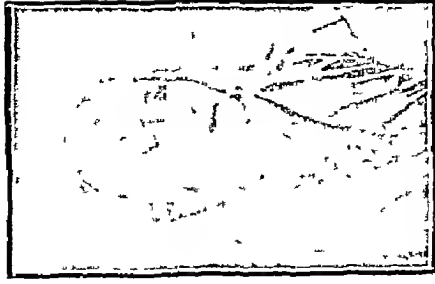
परिषद्भा सात्र वेनार प्रतिनिधिज्ञा, प्रेक्षा अने भरोनारी समितिना सभ्या.

શ્રી. માર્ગદેશ કમીન્સ

અખિલ ભારત મહિલા પરિષદના

જનરલ

શ્રી. કપિલા ખાંડવાળા, કોમ. ઓ.
મીરાંબન (અમેરિકા) પત્નીવર્સિટીની
એમ. એ. ની પદવી મેળવનાર પહેલ.

આવી આવી અગણિત સ્મરણોમાંથી માત્ર
ચોડાજ અને આખી છે

થોડા વખત પર “ મોડર્નરીબ્”વાળા
બાણુ શમાનંદ ચેટરજી એમને ત્યાં હાલમાં
હતા અને દૂક વખત રોકાયા હતા તેમણે
એમને માટે અભિપ્રાય આપ્યો કે She is
one of the best and noblest

woman I have come across એ
અભિપ્રાય ચન્દ્ર સાચો છે એમ એમની
જોડે રહેજ પણ સંસર્ગમાં આવેલી દરેક
વ્યક્તિને લાગશે

એવી સેવાભાવી અને આદર્શ વિદ્યાવતરી
લાંછુ આધુન્ય બોગવો ને સમાજની વધારે
સેવા કરતાં રહેશે !

મેઘાને હૃદયુત : સોલોમનને “ આવો
શાખ ”

‘ તમારું નામ શું ? ’

‘ સોલોમન ’

‘ આવો, બેસો શાખ. ક્યા જઈ છે ? ’

સોલોમન શાખ કદ નાતના, કદ નાતના એ
કાને પહોં છે ?

સોલોમન શાખ છે એટલામાં આવી ગયું

x x x

‘ તમારું નામ શું ? ’

‘ મેઘા ’

‘ કેવો છે ? ’

‘ મેઘવાળ ’

‘ આણે ખસ, આણે ’

‘ બાપરે ! કાળી માર્યા આ દેરાંને તે
નરવાળી માર્યા ’

x x x

સોલોમન મેઘા મેઘવાળનો મારીને રિફો છે
દિડુ મરી ખોસ્તી બની ગયા છે

મેઘાને હૃદયુત

સોલોમનને “ આવો શાખ ”

કોઈ જાણો છો !

જામ આણુ સારું કરનારાઓ શું ખાય છે તે કોઈ
જાણો છો ?

તેને રહેવાને કંટાળી થોડી જગ્યા છે તે કોઈ જાણો
છો ?

તેને મણુવા મણુવાને નિશાળ નથી તે કોઈ જાણો
છો ?

તેને પીવાને થોડાં પાણી નથી તે કોઈ જાણો છો ?
તેની પાસે આવતી કાલનું ખાવાનું નથી તે કોઈ
જાણો છો ?

તેઓ આપણાથી ડરે છે ને દૂર ભાગે છે તે કોઈ
જાણો છો ?

તેને જલદેસમાં જઈ એક પણ સુખનું સાધન નથી
તે કોઈ જાણો છો ?

તેને બધા જાણે કે છે ને નિરે છે તે કોઈ જાણો
છો ?

તેને પીકાવાળા દારૂ પાણ છે વેપારીઓ બમણે
ભાવે માલ વેચે છે,

બ્યાજ ખાવારા બ્યાજમાંથી છૂટવા દેતા નથી તે
કોઈ જાણો છો ?

તેને આપણે પડાવી પણ નીચે રાખીએ છીએ તે
કોઈ જાણો છો ?

બાલકો ધરને હાથ પીએ તોયે તેને અડકાય
રેશમ દોય ને માંસ ખાય તોયે તેને અડકાય,
જૂડું જોલી વેપારમાં હુટે તોયે તેને અડકાય,
ન્યાયાધીશ યમને લાંચ ખાય તોયે તેને અડકાય,
ધણે ધણીમાં લીધે કરે તોયે તેને અડકાય,
ધૂમને નામે દોષ થયે તોયે તેને અડકાય,

શારદાપૂજન

(ગરબો)

સોહો દિવ્ય મન્દિર આ શારદાનું,
સખિ વધામણે સિધાવીએ—
કુકુમ પુષ્પે વધાવીએ હો શારદા ! સોહો—

હૈદાને હેત માત શારદા પ્રણામીએ,
પ્રેમથી પ્રણામીએ, ને આશીર્વા પામીએ
વિદ્યામન્દિરે ચિર દુખ વામીએ સખિ !
કુકુમ પુષ્પે વધાવીએ હો શારદા ! સોહો—

(સાખી)

ફૂલવાદીથી ફેરતા, મધુમધુરા રસકૂલ,
મહોરે વિલાવાદીએ, ફૂલડા ચા જનપુજ,
સૌમ્યમૂર્તિ' એ શારદાની, હૃદયદીપે દીપાવીએ,
કુકુમ પુષ્પે વધાવીએ હો શારદા ! સોહો—

મન્દિર પુણ્યર્થોલ આ પ્રિય શારદાનું;
એથીય પુણ્યવતી 'મૂરત' ખર્ની માનું !
ભક્તિભીના ભાવે ઇષ્ટ મૂર્તિ આરાધીએ સખિ !
કુકુમ પુષ્પે વધાવીએ હો શારદા ! સોહો—

(સાખી)

જ્ઞાનદીપકની જ્યોત્વલે, એ જ કુમારી શારદા,
એના વરદાને, જનો બને માનવતા સદા,
સખિ ! આતમની કુજમા એ મૂર્તિ પધરાવીએ,
કુકુમ પુષ્પે વધાવીએ હો શારદા ! સોહો—

'પીયૂષ'

હૃદયની ભૂખ

(પ્રેમ અને દર્દની એક કથા)

લેખક. શ્રી ' અણ્ણ '

ગામની વચ્ચે સરોવરની પાળ પર એક પરચર ઉપર અદાર જોખણીસ વર્ષનો એક જુવાન દમેશાં આવીને બેસે છે. કાઠના આવવાની શદ જોતો હોય એમ એ મીટ મડિ છે. યોદીકવાર પછી એની રિથર આંખો પલમરા મારે છે, અને મુખ ઉપર સ્મિત ટિંગોચર થાય છે. બસ પછી યોદીક કાચ પછી તે એ માત્ર જમીન તરફ જુએ છે, આંખો પાછી રિથર થાય છે, એ પર સ્મિત દેખાતું નથી જાણે એના પશ્ચ અંત-ધ્યાન થયા ! નિસાસો નાખી એ ઉઠે છે ને નીચી નજરે ચાલવા મડિ છે જે દ્રશ્યથી તેના મુખ ઉપર સ્મિત જવાયુ દર્શ તે દ્રશ્ય તેની દ્રષ્ટી સમક્ષ લાવવા તે કષ્ટપા કરે છે, પણ એ કેમે કયું તેને પ્રત્યક્ષ પદ્મ નથી અને તેથી તે દમેશાં ઉદાસ દેખામ છે.

આ ગામમાં તેનું કોઇ સગું ન દર્દ. એક ઠેકણે તે ચાર પાંચ કલાક માર્ટે ત્રાકરી કરતો દતો અને. એક નાનકડી ઝોરરીમાં પડી રહેતો. ઝોરીસનો ઉમરા ચડતો સુધી એની આંખો એવીને એવી જ રિથર અને ચહેરો એવાને એવાજ મંબીર રહે છે. ઝોરીમનો કામ કરતી વખતે તે તેના મિત્રો સાથે આનંદથી વાતો કરે છે અને તેને કર-

વાનું કામ પણ ધ્યાનથી કરે છે. પણ ઝોરીસની બહાર નીકળે છે કે તરતજ પેટું દ્રશ્ય તેની દ્રષ્ટી સમક્ષ લાવવા તે મથે છે અને નિરાશામાં તેનો ચહેરો મંબીર અને આંખો રિથર બને છે, રસતામાં તે ભાગ્યેજ કાઠની સાથે વાતો કરતો દેખાય છે શબ જેમ તે સરોવરની પાળ ઉપર પેલા પરચર ઉપર આવીને બેસે છે તેમ ઝોરીસમાંથી નીકળી તે આજ રતે યદ તેના ધર તરો જાય છે. કોઇ દિવસ પેલું પરિમિત સ્મિત તેના મુખ ઉપર ફરે છે તો કોઇ દિવસ એનું એજ મંબીર મુખ અને એવીજ રિથર આંખો ચાપી તે ત્યાંથી પમાર થતો દેખાય છે.

દમેશાં મંબીર દેખાતા આ જુવાન ઉપર પેલું સ્મિત યાદી ફરે છે એ એ કોયરો દતો એના મિત્રો એને પૂછતા દતા પણ એ કોઇને કંઈ જવાબ આપતો નહિ જવાબમાં માત્ર હરિ હરિ એમ એ જાણડો પણ આ એ ચાંદો જે વેદના સાથે એ બોલતો દતો તે તેમને અક્ષર રજો વિના રહેતા નહિ, અને તેમનાથી એ જાતો કો એમ હોય તો તેની સાંતિ અર્થે ' જમું ' ન કરવા તેવાર દતા.

એક દિવસ એક ગાડ નીચે નાંખી મજર

સખી તે હશે. હોતો આવી રીતે જ્યારે વિચારમગ્ન હોમાં તે હશે. રહેતો ત્યારે તેને સમયનું જ્ઞાન રહેતું નહિ. અભવપા માણસો કુટુંબકથી તેના તરફ જોતા જોતા હોમા રહેતા અને આત્મા જતા. દિનેશ તેનો એક મિત્ર હતો તેની પાછળ આવીને તે હોમા અને તેનો ખમા ઉપર લાયક મૂક્યો; તેણે પાછું વાળીને જોયું તો દિનેશને હોમા હોમા હસતા જોયો.

"કિશોર ! તું આવો વિગ્રહ કેવેક કેમ કર્યા કરે છે ? તારો આખો આવી મગમગન કેમ દેખાય છે ? આખો દિવસ શા વિચાર કર્યા કરે છે ? શુદ્ધ તો નથી ચલુને ? કાંઈને કહે તો ખરો કે તારે શું કુ.ખ છે ?"

"મારા કુખનું ઔષધ તમારી પાસેથી મળે એમ નથી કહું તમને શું કહું ? મારા કાળજીમાં તો અમાર સળંગે છે એના તાપથી કું જાણુ છું એ જ્વાલાતન મદન નથી થતું પણ કાણુ જાણે કેમ એ મને કે પણ ખરું. પણ તમારે સાંભળવું જોયું તો સાંભળો જેમ આખો મિત્રીને કું તારો વિચાર કરે છું ને તારી હાથી મારી નજર સામે તરવરે છે તેમ તેની હાથી મારી સામે નાચતી દેખાય તો જમ ! અને સંતોષ છે અને બીજું કશું જોઈતું નથી."

"હે શું કહું ? જાતી હાથી ?"

"એ કાણુ છે ? તેની મને ખબર નથી સરસ્વતી મંદિરમાં જાતી આવતી પેલા સરોવરની પાળ ઉપરથી રોજ કું એને જોઈ છું. અથવા ફરતા ફરતા ક્યારેક રસ્તામાં પણ દેખા દે છે. એવું સુદર ઉન્માદકરૂપ, જ્યાં સુધી એ રૂપ જોઈ છું ત્યાં સુધીજ નથી દે છે, એના રૂપથી 'મગજ' ભરાઈ જાય છે, અને જ્યાં દ્રષ્ટિની બહાર જાય છે કે ખવાસ ! નશો ઉતરી જાય છે, મગજ આવી, યાય છે, આનંદને બદલે ગદાની યાય

છે અને દ્રષ્ટિ એના ચિત્તનમાં સ્થિર અને છે. પણ પછી એ હાથી નજરમાં આવતીજ નથી જે થોડીક પગો એને જોઈ છું, એ થોડીક મજામાં કું સ્વર્ગીય સુખ અનુભવુ છું એક !" (કરી તે નિશાસો નાખે છે ને તેની દ્રષ્ટિ પાછી સ્થિર થાય છે)

"તે તારે એ હાકરી સાથે પરણવું છે ?"

"ના ! ના ! ના ! જે થોડીક કાણુ, એ રૂપ જોઈને મને સમાધિ ચડે છે, એ રૂપ ઉપર કું દિવાનો છું એ રૂપ જ્યારે ધમ્મા કરે ત્યારે મારી દ્રષ્ટિ સમક્ષ રહે, એજ મારી કામના છે એકાંત નથી રહેવાતું ! નથી સહન થતું ! શું સુદર ? કેવું સુદર ? તે મારાથી કરી શકાતું નથી 'પણુ અદ્ભૂત છે, અવલુંનીમ છે, પ્રત્યક્ષ રૂપરેવતા !"

"કું એને જોઈ શકું ?"

"કદાચ તું પણ મારી માથે દિવાનો અને તો !"

"ના ! ના ! એવું નહિ બને !"

"તો કાલે સાકાદસ વાગે આવજો. તજાવની પાળ ઉપર કન્યા સરસ્વતી મંદિર તરફ જવાના રસ્તા પાસે કું મળીશ"

[જીજ્ઞે દિવસે સવારે લગભગ ૧૦૦૦ વાગે કિશોર સરોવરની પાળ ઉપર પેલા પથરા પર જોડે છે થોડીક પછી દિનેશ આવીને તેની સાથે બેસે છે સામે કન્યા સરસ્વતી મંદિરમાંથી કુમારિકાઓ એક પછી એક નીકળે છે કિશોર કાઠી આંખે એ તરફ જુએ છે અચાનક તેના મુખ ઉપર સ્મિતની દેખાઓ પ્રગટે છે, અને બેઠેલા હોમા યાય છે.]

"(ધીમેથી) દિનેશ ! સાંભળે આપણે ચાલવા માંડીએ, જે પેલી નથુ કુમારિકાઓ આ તરફ આવી આવે છે, એમાં વચ્ચે છે તે જો"

[જાનને મિત્રો સાથે ચાલવા મડિ છે]

કિશોર નીચું મુખ રાખીને ચાલે છે તે દિનેય પેલી કુમારીકા સામે જોતો ચાલે છે - તે ત્રણે કુમારીકાઓ તેમની પાસે થઈને પસાર થઈ. દિનેશને લાગ્યું કે પેલી કુમારીકાઓ તેની સહીયરો સાથે કંઈ વાત કરી પશ્ય તેને કંઈ સમગ્રાય નહિ થોડેક દૂર ગયા પછી]

“કિશોર ! એણે શું કહ્યું ? તે સંભળ્યું ?”

“ હા સંભળ્યું તને સમગ્રાય નહિ ? ”

“ ના, કહે જોઈ ? ”

“ એણે કહ્યું ‘ પેલો છોકરો રોજ આ વખતે અહીં થઈને પસાર થાય છે રોજ આજ રસ્તે અને આજ વખતે કેમ આવતો દશે ? ’ ”

“ ને તેની સહીયરે શું જવાબ આપ્યો ? ”

“ તેણે બેઠકારીથી કહ્યું, ‘ આપણે શું ? ’ ગમે તેમ પશ્ય આજે મને આનંદ થાય થાય છે, અને એમ થઈ હવે ’ કે હું ’ અને રોજ જોઈ છું ને એ પશ્ય મને રોજ જુએ છે. મારા વિષે કથાય વિચારો અને નહિ આવતા હોય ? બહે એક ક્ષણ માટે મેં એના હૈયામાં પ્રવેશ કર્યો હતો, એ વિચારે મને આનંદ થાય છે ”

“ કિશોર ! તું નીચું જોઈને કેમ ચાલતો હતો ? ”

“ હા ! મને એ બહુ ગમે છે દરથી જોઈનેજ સતોષ માનું છું. પાસે આવે છે ત્યારે તો નીચે જોઈનેજ ચાલું છું. ટીકી ટીકીને તેની સામે જોઈ તો મારા વિષે એ શું ધારે ? અથવા એવું અતર ફાળાય તો ? ”

“ એ ક્યાં રહે છે ? ”

“ વાચનાલય તરફ જવાના રસ્તા ઉપર એક તળુ માળના મોટા ઘરમાં તે રહે છે. ”

“ તે એ જાતી છોકરી છે ? યાતે કેરી છે ? શું બળે છે ? એનું નામ શું છે ? ”

“ એ કાઠાની મને ખબર નથી હું

માત્ર આટલું જ જાણ્યું છું કે એ પરમ રૂપવતી છે. ”

“ કિશોર તું સાચા બાળક જેવી વાત કરે છે. અને તારે એના અંતરમાં પ્રવેશ કરવો હશે તો એની સાથે મૈત્રી કરવી પડશે અને એ કંઈ આપોઆપ જોઈ જી થવાની છે ? ”

“ શું કશું ? જાને પ્રુછું ? દિનેય ! તું ધારે છે તેમ, એની સાથે લગ્ન કરવાનો વિચાર તો સ્વપ્નેય મને નથી આવતો. અરે રે ! જો ! જો ! લગ્ન કરીને એ રૂપને કંઈ અપવિત્ર કરતું એ રૂપ જ્યોતિતો રૂપે કંઈ સ્પર્શ કરતા. એ રૂપ આજે છે એવું જ અખડ રહેશે. આ જન્મ કુમારિકાઓને જ આવું રૂપ વરે છે. ”

“ પણ આમ ક્યાં સુધી તું હેરાન થઈશ ? આમને આમ તો તારી વેદનાનો અંત ક્યારે આવશે ? ”

“ એના નિરતર ચિત્તવનમાં જે એકના નતા અને વેદના હું અનુભવું છું તેમાં આનંદ નથી ? એ વેદનામાં અને અર્થ તિર્માદું મુખ અનુભવું છું. એ મારો પરમ સાધના છે. એ સાધનાના માર્ગ માટે અ નતકાલ મુધી રાહ જોવાની હું ધીરજ રાખીશ ”

“ એ કુમારીમાનું રૂપ અદ્ભૂત છે અને તારામાં પણ પુરોમાં વિરલ એવી અદ્ભૂત તાજ ભરી છે. આ જો અદ્ભૂતતાતો જે મંજોર થશે તો તે પણ ભવ્ય જ થશે. પણ અત્યારે તો એ આશાની પ્રમારત કલ્પનાના મદેશ સમાન લાગે છે કિશોર ! તું દિવાનો થયો છે ”

“ હા ! હા ! હું દિવાનો છું ! હવેને વલોવી નાખે આજીને ત્યાં કરો નાખે એવી વેદનાની મોજ માત્ર દિવાનાઓ જ ખાઈ શકે છે. એના વિયોગની વેદનામાં અજ

એની છાયા મૃતિનાં ફાંસમાં જ દુઃખનો રહી શકું. ”

(આશનાં આશનાં બન્ને મિત્રો આશીષ સુધી આવી પહોંચે છે અને વાર્તાસાથ અટકે છે.)

ઉપા એક કુમારિકા હતી. ધીવન મંદિરમાં તેણે હજી પ્રવેશ નહોતો કર્યો. હવાની પેઠે તે પણ રૂપકિરણો ફેંકતી હતી ને જોનારને આંશ દેતી. તેની નિર્દોષતા તેના રૂપમાં પવિત્રતા આજુબી હતી તેનું રૂપકુશલ શ્રોમાં પૂજ્યોત્તમ દણ. તેને જોઈને જોનારનાં મેલ નીચાં ઢળી જતાં હિંમત તેના રૂપને પરિત્ર ભાવે પીનો તેનો પ્રભાવી નન્મે દતો. સગર સ્વતી મંદિરમાં જતાં આવતાં રોજ તે હિંમતને જોતી જ્યાં અભવ્યા સોશરએ ઉપાના હાથમાં પ્રવેશ કર્યો હતો. ઉપાને ખજાર ન હતી કે તે શીજી હતો કે શું કરતો હતો કે તે માત્ર એટલું જ જાણતી કે જેમ કોઈ મહાશુભકત પોતાના આરાધ્ય દેવતાને નિમિત્ત ભૂખે જઈને તેમ જ્યાં અભવ્યા ઉપાને તેના કંઈને આવતો અને નિર્મલ ભાવે તેને જોતો તે રોજ તેને જોવા માટે જ આવતો હતો તેથી તેને શુભે આવતો નહિ. તેને જોઈને ઉત્તમનું હાથ રોમક મજબૂત તેના હાથમાં થતા ઉત્તમની અને એનું હાથમધન માધવા પ્રવલ કરતી. તે રિતે જ્યારે તેણે કશું કે જા ઉપર રોજ જ્યાં પવને ને રસ્તે કેમ આવતો હતો કે ત્યારે તેણે તેનું મુંઝવું જતાર રહેજ નોંધ્યું હતું.

ઉપા હિંમતના રૂપ ઉપર મુખ નહોતી ચક્ર, અને તેના હિંમત પણ એવા ન હતા કે રોજ તેના તરફ આશનાં પણ તેના હાથમાં જે અથા હતી, જે રડે હતું, એ રડે તેની આંખોમાં, તેની આંખનાં દેખાડ આપડે હતું. તેના અંતરમાં મગજી રહેતી પોતાની જાને ઉપાના હાથમાં તેના રિતે

અત્યુકપા જતારી હતી વખત જતાં હિંમતને વિષે તેને સહાવ થયો અને પછી તે જેમ જેમ હિંમતની વેદના વધતી આવી તેમ તેમ ઉપાના મમજમાં હિંમત વિરેજ વિચારો પેરાવા માગ્યા. “ એનું મુખ કેવું રમ્યમણુ હાથે છે. અને આંખો કેવી તરસી દેખાય છે. અને ચરમાળ પણ મારા જેવાજ છે. મારી સામે એક ટસે જોઈ શકતો પણ નથી. એ આ રહેતો હતો કે શું કરતો હતો કે જાતો જાણે હતો કે શું એને ઘેર જઈને હતી રહુ તો મને શું રહે કે મને કેવી રીતે બોલાવે કે ” વિરેજ અને જાતના વિચારો તેને આવના હિંમતના વિચારોમાં તેનું ચિત્ત દને અસ્થિર નવું હતું. સરસ્વતી મંદિરમાં જતાં તે આવ્યાં છે કે નહિ તે જાણવા માટે ખામ મગજ રખતી અને પાછા કરતાં પણ હિંમતની તેની નજર સામે આવતો, પરમા પણ ક્યારેક ક્યારેક જા રસ્તે ઘડને જતો તો નથીને કે જેમ મારી નહાર ઇતમમાં કોઈકની જતી હતી કેટલી તે દૂર તેના ઇત્ત ઉપર મીટ મારી હજોશ હિંમતને જોતી, કેટલી તેના પર પામેથી નીચી નજરે ચાલતો જોતી તો કેટલી તેને જોવા માટે જ્યારે હજાર ફરતી હતી ને અમેલ દેનાં એક બીજાની રસ્તા પરિચિત. અને જતાં કેટલાં દૂર.”

ઉપા એક મરકતી સમાજમાં ઉભરેલી કુમારીના હતી. તેની વિધવા માતાની તે એકની એક માણી પુત્રી હતી. અર્થોર્થમાં નથી કીધી ચિતા વિના. જીવન નિર્મમન કીધો, એટલી સપણિ તેની માતા પામે હતી. તેનાં મેરમાળ કુટુંબ પણ પેમે દો સુખી હતું અને જ્યારે જ્યારે ઉપા તેના મામાને ત્યાં જતી, ત્યારે ત્યારે મીનો રહેલ અને જ્યાર તે પામતી. તેની મા અને મામા બન્ને, તેને મારે કોઈ કશિસિન જીવનને મોખવાં હતી. ઉપા પણ ને જાણતી હતી અને જાણતી

તેને માટે કેવાક હૃદયદેવ નિર્મા છે તે જોવા તેને ઉત્કૃષ્ટ થતી, કિશોરને માટે તેના હૃદયમાં મમતા હતી, પ્રેમ પણ હતો. તેને કિશોરને જોવા હતો, તેની સામે બેઠાડીને વાતો કરતી હતી અને તેના અંતરમાં શું છે ? તે જાણવું હતું. એ સિવાય કિશોરના વિષે તેના હૃદયમાં બીજો કોઈ પણ પ્રકારનો ભાવ નહોતો. પણ એ કેમ બને ? એ કાને કહે ? તેણે એક બે વખત તેની સહીયરોને કિશોર વિષે પૂછપરછ કરી હતી. પણ તેમણે તો તેની ઠેકઠી કરી. “ કહે ! અહીં સુરેખ ! આ ઉપાને તો પેલા ઊકરા સાથે પરણ્યું ” તે એનીજ વાતો કર્યા કરે છે ” ત્યારપછી તેણે કદી કિશોર વિષે કોઈને કશું પૂછ્યું નથી પણ એ ઊકરા કોણ દરી ? કયા રહેતો હતો ? એ મારી તરફ આમ દીન બનીને યા માટે જોતો હતો ? એને કેમ મળાય ? એવા પ્રશ્નો તે પોતાની મેળે કર્યા કરતી.

* * *

રાત્રીના ઘોઠ અંધકારની પીડા સહન કર્યા પછી ક્ષણિક ઉપા-દર્શન પૃથ્વીને કેવું મધુર લાગતું હતું ? પણ સૂર્ય તો રોજ સવારે પ્રગટ આવે છે ને પૃથ્વીના હૃદયમાં આનંદધારાઓ રેલાય છે. કિશોરના તકદીરમાં તો રાત્રીના અંધકારની પીડાજ હતી. હા ક્ષણિક ઉપા-દર્શન તેના હૃદયમાં ક્ષણિક આનંદની લીધે જગત અને પાછો એજ ધોર અધકાર, એજ વિષાદની છાયા અને ઔદાસિન્ય તેના દીન મુખ ઉપર તરવરતું.

ધીમે ધીમે તેની વેદના વખતી આત્રી હવે આગેજ તે તેના ચિંતન અને ધ્યાન-માંથી નત્યત થતો આશીસનો સમય પણ ચૂકી જતો અને ઉપાને જોવા માટે જવાના તેના નિયમનું પણ ઠેકાણું નહોતું રહ્યું. જ્યારે તે જાગતો ત્યારે ઉતારણા ઉતાવળા પેલા પરિચિત પત્થર પાસે જઈને ઉભો

રહેતો. પણ તેની હૃદયરાષ્ટ્રી તો તેને જોવાના કાંઈ ભારતી ત્યાથી ચાલી મધ હતી, નિરુપચ્છ તેનું જ ધ્યાન અને ચિંતન કાંતો તે ગમે ત્યાં રખાતો કે તેને ધેર જતો આંશી સમાં જવું હવે તેને અમટું નહિ. તેના પર આશીમ તરફ જવા ઉપડતો જ નહિ. કોઈ નિરક્ષની વેદનાં સહન કરોને બીજા કામનો બોલો હાડવા તો અશક્ત બન્યો હતો. આહ ! હવે તો સહન નથી થતું એમ તે ધડીએ ધડીએ બળડતો અને

એક જ્યોત જવલે ઘુઝ નેનનમાં

રસજ્યોત નિહાળી નમું હું નમું

એમ એ માતો.

સરસ્વતી મંદિરમાં જતાં અને આવતાં બન્ને વખતે કિશોરને જોવા ઉપા પ્રવળ હતી હતી પણ ઉદ્દેશ ત્યાર દિવસથી તેણે તેને જોયો નથી એટલે હવે ઉપાના હૃદયમાં એ અગણ્યા ઊકરા વિષે અનેક વિચારો આવવા લાગ્યા. એ કેમ નહિ આવતો હોય ? કયાં ગયો તો નહિ હોય ? શું થયું હતું ? એની તળીયત તો સારીજ હતોને ? વિગેરે વિચારો તેના કોમલ હૃદયને વિદૂષ કરી મૂકતા. ઉપા બહારથી ચાત અને સ્વસ્થ દેખાતી હતી પણ તેને એન પડતું નહિ. તેના અંતરમાં જગતો હતો તે બીજા કામમાં તેનું ચિત્ત પરોવવા મથતી હતી, પણ પેલા અગણ્યા ઊકરાનું કાણુ મુખ તેની દષ્ટિ સમક્ષ ખડુ થતું. કિશોરનું દુઃખ તેને આલતું હતું. કિશોરને દુઃખે તે દુઃખી થઈ હતી કિશોરને અને તેને કંઈ મજબ ન દેતો છતાં કિશોરને માટે તેના દેવામાં યા માટે બાવી લાગણીઓ થતી હતી તેનું કારણ તે સમજી શકતી નહિ બીજા કોઈને વિષે તેને કદી બાવી લાગણીઓ થતી નથી ધણાવ ઊકરાઓ તેની સામે મીટ માંડીને જોતા હતા અને તે પણ સૌને જોતી હતી પણ કિશોર તિલાવ તે માટે

ભાણી અને નણુંદ

અરવિંદા: કેમ સમાજેન, આજે વિદ્યાર્થીમા શું શીખ્યા ?

મનોરમા: આજે તો ભાણી, તારાજેને બહુ સરસ સરસ શીખવ્યું ?

અરવિંદા: એમ ? શું શીખવ્યું ?

મનોરમા: જી હગીના વીમા સંબંધી ખુબ ખુબ વાતો શીખવી. વીમા ઉતાર-વવાથી લાભ શું ? વીમા કેમ ઉતરાવવો ? વીમાના નાણાં કેવી રીતે ભરવા ? વીમા કંપની પાસેથી વીમાની રકમ કેવી રીતે મેળવવી ? વગેરે બધુંય કહી બતાવ્યું.

અરવિંદા: એ બધું તો ઠીક, પણ વીમા કયી કંપનીમા ઉતરાવવો, એ સંબંધી કંઈ કહ્યું ? હમણા હમણા એટલી બધી વીમા કંપની ઉભી થઈ છે કે કંઈ સમજ ન થયી પડતી.

મનોરમા: હા, એ પણ કહ્યું, એમણે કહ્યું કે આપણા દેશમાં અનેક પરદેશી તેમજ દેશી કંપનીઓ જી હગીના વીમા ઉતારવા માટે ઉભી થઈ છે, પણ આપણે તો દેશને માટે લાગણી રાખી સ્વદેશી કંપનીમા જ ઉતરાવવો. વળી એ સ્વદેશી કંપનીઓમા કેટલીક કરોડાલાખક છે અને કેટલીક કરોડો કરવા લાયક નથી કેટલીકની ચરતો લાભદાયક છે અને કેટલોકનો નથી. એમણે એવી પાચ-સાત કંપનીઓની મરખામણી કરી બતાવી અને કહ્યું કે મોડર્ન ઇન્સ્યુરન્સ કંપની સૌથી સારી છે.

અરવિંદા: એ કંપની કાઈ ખાસ લાભ આપે છે ?

મનોરમા: એક તો એ કે એ કંપનીએ વીમા ઉતરાવનાર માટે જુદી જુદી બાતની સરસ સગવડો કરી છે. ખાચ કરીને છોકરાંઓના શિક્ષણ અને લગ્નના ખર્ચ માટે વીમા ઉતરાવવાની સગવડ તો મને બહુજ ગમી વળી નાણા આપતા એ કંપની ખીજી કંપનીઓની જેમ ઓટી હાલગીરી પણ નથી કરતી.

મોડર્ન ઇન્સ્યુરન્સ કંપની લી. એપોલો સ્ટ્રીટ, ટાટ, મુબાઇ

સેવાભાવી દયતી

શ્રી. દિગ્ગતલાલ ગણેશભાઈ અંબરીયા, એમ. એ.

અને

સૌ. મુદિતજીવેન દિગ્ગતલાલ અંબરીયા.

વિષે કદી વિચાર કરતી નહિ. કામને માટે તેનું ચિત્ત આટલું હૃદયન રહેવું નહિ જેમ જેમ કિશોર વિષેના વિચારો દૂર કરવા તે મથતી હતી તેમ તેમ કિશોરની કસ્ટો મૃતિ તેના હૃદયમાં વધારે વખત દબ થતી હતી તેની વિદ્યવત્તા ઇષાવી શકાય એમ ન હતું. તેને થવું કે બાને વાત કરે તે પછી આ વાત કહેતા તેની હિમત ચાલતી નહિ તેને વિષે એ શુધારે એ વિચારે તે મૂળતી હતી અને આ આતરવેદના કેમ સમે તેની સમજ નહિ પડવાથી ઇષા સ્વાભાવિક રીતેજ મૂક બની હતી પહેલાની તોફાની અને વાચાળ ઇષા હવે મૂક અને ચિંતાતુર દેખાતી હતી.

ઇષાની માતાનું નામ સરોજ હતું. વૈધવ્યે તેના હૃદયને કામલ બનાવ્યું હતું તેમજી પેતાનું કે પરચુ કુખ સહન થવું નહિ. ઇષાને એવું બહુ લાગ્યું હતું કે તેની તબીબત જરાકે બગડતી ને સરોજની ચિંતાને પાર રહેતો નહિ. તેની ઇષા સાંછ રહે તે માટે તે રોજ ઇન્ધરને પ્રાર્થના કરતી પિતાવિહોણી ઇષાને કથાની ઉજુપ ન રહે તે માટે તે ખાસ ચિંતા રખતી થોડા દિવસથી ઇષા બોલતી ચાલતી બધુ થઈ હતી અને તે કથાને વિચાર કરતો હતો એમ તેને લાગ્યું તો હતુંજ પણ છેલ્લા ચાર દિવસમાં ઇષામાં તેણે પછી ફરકાર જોયો. તેનું હાથ કરમાઈ ગયું હતું, તેનું તોફાન આજુ થઈ ગયું હતું અને આજો દિવસ તે અમીન રહેતી હતી. હમણાની યાજ્ઞમાં જવા માટે તે ઉતાવળ કરતી હતી અને ખાંછી પણ વહેલી મોડો ફરતી હતી. આ બધાનું કારણ તેને સમજાયું નહિ. સાંજ પડી હતી ઇષા વાંચવાની ચોપડી લઈ બેઠી હતી પણ તેની આંખો તો આશયના રત્ન ભેરથી રંગે નેતી હતી. સરોજે ધીમેથી તેની પાસે જઈ માથા ઉપર

હાથ ફેરવ્યો ને પૂછ્યું “ બેટા ઇષા, તને શું થાય છે ? ”

“ ના, મને કશું થતું નથી ”

“ જો ઇષા ! મને નહિ કહે ? બોલ જોઈ ? તું આજો દિવસ શાના વિચાર કર્યો કરે છે ? તું કેમ હતાસ દેખાય છે ? તારા મનમાં જે ટોચ તે સાચેસાચું કદી દે, જરીકે છુપાવીશ ના, જરીકે કરમાયશ ના; તું કેમ આવી થઈ ગઈ છે ? ”

“ પણ બા ! મારા મનમાં કશું નથી. ”

“ ના; એમ નહિ ચાલ, કહે જોઈ ? કશું નથી તો તારી જીભ કેમ બોલતી બધુ થઈ ગઈ છે ? તારું તોફાન ક્યાં ગયું ? આટલી અમીન કેમ થઈ ગઈ છે ? તું બોલતી નથી પણ તારી આંખો, તારું મુખ તારી ચાલ બધું કદી દે છે કે તારા અંતરમાં કંઈ બળતરા છે તું કથાના વિચારો કર્યો કરે છે અને મારાથી છુપાવે છે ”

“ પણ બા ! કું શું કહે ? કું પછીએ મહેનત કરું છું પણ એ વિચારો મારા મન-જમાંથી ખસતાજ નથી. ”

“ તે મને કહેતી કેમ નથી ત્યારે ? ”

“ તું મારા ઉપર ચૂસે ચાપ તો ? ”

“ ના, નહિ ચાલે ! તું કહે ”

“ જો ! ત્યારે સમિજ ! એક છોકરા છે એનું નામ મને ખબર નથી. એને મા બાપ છે કે નહિ તે પણ કું જાણતી નથી. તે મને જોવા માટે એ રોજ સરસ્વતી મંદિરમાં જતી વખતે અને છૂટતી વખતે આવે છે રોજ મારી પાસે થઈને ચાલે જાય. પણ બા ! એવા છોકરા છે ! શીટ માંડીને તો કરી જોતો જ નથી. એનું મોઢું નેત્રએ તો જાણે હમણાજ રડી પડશે. એક દિવસ પણ એ આવ્યા વિના રહેતો નથી. દરથી મારી સામે જોવા કરે, કું ન જાણું એમ.

તે બા એ રોજ અને જોવા કેમ આવતો હતો ? અને એવું મુખ બાવું કરણ કેમ દેખાતું હતો ? એના અંતરમાં શું હતો ? મને એના વિષેજ વિચારો આવ્યા હોય છે. હમણાં ત્રણ ચાર દિવસથી એ ખીલકુલ જાણતો નથી. તે એને શું થયું હતો ? કેમ નહિ આવતો હોય ? મારે તો નહિ પડ્યો હોય ? એવું કોઈ સચું તો હશે જ ને ? કે એકલો જ હતો ? એની સારવાર કાણ કરવું હતો ? બા મારાથી એને આપણે ઘેર આવવાનું ન કહેવાય ? ”

“ તે હવે તું એને જુએ ત્યારે આપણે ઘેર તેડતી જ આવજે, અને હવે જોજે એને વિષે વિચાર કરતી ! ”

“ અરે ! મે તને પહેલેથી જ કહ્યું દોત તો કેવું સારું થાત ! ”

“ બહુ સારું થાત ! ” એમ કહી ઉપાને એકલી મુખી મરોજ ત્યાંથી ચાલી ગઇ. ઉપા ત્યાં જ બેસી રહી. સૂર્ય અસ્ત થતો હતો. સંધ્યાની લાલીમા ઝાંખી થતી હતી. ઉપાના હૃદયનું તોફાન પણ યમવું હતું. સંધ્યા આવી ને ચાલી ગઇ ને તેની દષ્ટિ આશય ઉપરથી ઉતરી શ્યામા પૃથિવી પર ફરવા સાગી. ઝાંખા થતા પ્રકાશમાં ફરથી તેણે કિશોરને આવતો જોયો. તેના હૃદયમાં કશું તનમનાટ થયો નહિ તેનું હૃદય તોફાનથી નાચવું નહતું. અનિમિષ નયને તે માત્ર કિશોર તરફ જોતી હતી કિશોર પણ તેની સામે જ જોતો હતો. બન્ને એક ખીલની ઝાંખી કરતાં હતાં. કિશોર વધારે નજીક આવ્યો, ઉપા ત્યાંજ બેસી રહી હમણાં જાઉં છું, હમણાં જાઉં છું, એમ તે વિચાર કરતી હતી ને કિશોર ત્યાંથી પસાર થયો. હવે તે પાછું વળીને જોતો નથી. ઉપા દોડતી દોડતી ત્રીજે ઉતરી કિશોર જોતો હતા તેની પાછળ

દોડી, તેની સામે આવીને ઉભી રહી ને પૂછ્યું- “ તમે મારે ત્યાં આવશો ? ” કિશોરે કંઈ જવાબ આપ્યો નહિ, તે માત્ર ઉપાને જોતો હતો. તેની આંખો બીની થઇ હતી. રોજની પેઠે આજે ઉપાને તેની સામે જતાં તેનાં પોષપયાં હળ્યાં નહિ અદ્ભૂત રૂપદર્શનને અંતે જે અવાચકતા જન્મે છે તેવી અવાચકતાથી કિશોર મૂંઝા જન્યો હતો. સૌંદર્ય-સરોવરમાં તે ડૂબ્યો હતો. તેનાથી બહાર નીકળાય તેમ નહતું. અવાજ કિશોરનો હાથ પકડી ઉપા તેને પોતાને ઘેર લઇ ગઇ. કિશોર આશ્વના માથુમની માફક દોરાતો હતો. ઉપા તેને મેડીએ લઇ ગઇ અને એક ખુરસી ઉપર બેઠાડ્યો. ને પીવાનું પાણી લાવીને આપ્યું. કિશોરે પાણી પીધું. તેણે સ્વપ્ને પણ પાણી ન હતું કે પેલી કુમારીના તેને આવી રીતે મળશે. સત્ય કે સ્વપ્નના ભ્રમમાં તે હતો; તે દરમિયાન ઉપા તેને લઇ આવી. હવે કિશોર સ્વસ્થ થયો તેને જાન થયું કે તે એક ગૃહસ્થને ઘેર આવી બેઠો છે ખુરસીમાં જેમ તેમ પડેલો તે જરી ટટાર થયો ને માયાના વાળ ઠીક કર્યા અને તેને અહીં કેમ બેઠાડ્યો હતો તે સખધી વિચાર કરતો હતો એટલામાં ઉપાએ તેને પૂછ્યું “ તમારું નામ શું ? ”

“ કિશોર. ”

“ તમે શું કરો છો. ”

“ શકિત. ”

“ કોની શકિત કરો છો ? ”

“ તમારી. ”

“ હવે તમે શું કરશો ? ”

“ હું તમને ચાહું છું અને ચાહીશ ”

“ તમે મને કેમ ચાહો છો ? તમે મને કેવી રીતે ચાહો ? ”

“ મને ખબર નથી કે હું તમને કેમ ચાહું છું. હું જાણતો નથી કે હું તમને કેવી રીતે ચાહું છું. મને ખબર નથી કે મજબૂત ભવતિ કેવી રીતે ચલાતો હતો હું જાણતો નથી કે ફરદાસ કીરીને કેવી રીતે ચાલતો હતો. હું માત્ર એટલું જ જાણું છું કે હું તમને ચાહું છું. મારો સમસ્ત પ્રાણ સક્રિય થઈ જાય છે. મારી આંખોની જેમ નાચી યશ્ન એવા પિના મારે નથી જેના શીતળ ખોળામાં મારું માથું મૂકી વિશ્વને વિમારી શકું એવી માડી પણ મારે નથી પોતાનો જથ્થો પ્રાણ રેડી “ બાહ ” કહીને બોલાવે એવી મેનડી મારે નથી. અને મને જ માત્ર જુલે એવી પ્રિયતા પણ નથી. હું માત્ર ચાહું છું તમને. તમને જોડું છું ત્યારે મારું વેદના તપન હૃદય ધાંત યાત્ર છે. મારા વિશ્વાસ મહેરા ઉપર સ્થિત રહે છે. અને મને જુદી શયન એવા જાનકામાં તસ્લીમ થઈ છું ” કિશોરે ચોનાતું હૃદય ઉપા પામે ખાલી કયું. તેનો ચહેરો ચહેરો ઉપા એકા-મતાથી સંજગતી હતી. તેના હૃદયના તાર પ્રજ્વળિત હતા તેનું હૃદય ક્ષિત થયું તેજે કિશોરને મારે કયું કયું ન હતું છતાં તે તેને ચાલતો હતો. તેજે એક મામાર દષ્ટિ કિશોર તરફ ફેરવે પૂછ્યું.

“ હું તમારે મારે શું કરી શકું ?

“ મને એમ થઈ હતું કે મારા આ કુનિયામાં કોઈ નથી. તમને “ મારું કોણ ” થતું. મારો પરતી પરતો વિશ્વાસો તમે થતો. કોઈ જાણતો જાણતો તમારે કારે ખાલી શકું તો મને બોલાવતો હું આંખો મિચીક અને મારા કપોલ ઉપર એક સુખ સેવે તમારા હૃદયના એક નાનકડા ખુણામાં મારું

સ્થાન રાખતો અને હું હોઠું કે ન હોઠું પ્રસન્નતા કોઈ કાણે મને વાદ કરતો તમારું હૃદય બોલીને મને જોતો જમ હું હવે જાણું છું. ” કિશોર ઉઠ્યો, દાઢી હતરો અને ચામ્પો ગમે ઉપાથી એક ચહેરો પણ બોલાવો નહિ. તે માત્ર તેની પાછળ જોતીજ રહી છેવટે જ્યારે તે દેખાતો બંધ થયો ત્યારે તે જાણી પાછોતો મોટો અને પાછું પડ્યું હતું તે કીધું અને તીવ્ર રસોડામાં મુક્યું. સંજોગે પૂછ્યું.

“ એ કોણ હતું ?

“ જા ! પેલો છેડેરો હતો ”

“ એણે શું કયું ? ”

“ કેમ જાણે રાખ જોઈ હોય એમ લાગે છે શું કયું તેનો આંખો બાહ્ય ખાલ છે પણ જુદું વાદ નથી ”

“ એ ક્યાં રહે છે ? ”

“ કયું પૂછાયું નહિ. એ બોલતો હતો અને હું મંત્રમુગ્ધ બનીને સાંભળતી હતી. પણ એણે કયું હતું કે એને કોઈ કયું જ્ઞાન નથી. ”

“ કાને પામે આવી ? ”

“ કોણ જાણે. ”

તે કિશોરની રાત પછી કિશોર ક્યા ચાલી ગયો તે કોઈ જાણતો નથી. ઉપાએ તેને બોળવાના કદ પ્રપન્નો ક્યા પણ પછી તે કોઈ દેખાશે નહિ. મારું હતું કે તે આ ચામ્પો ન હતો પણ ઉપાના હૃદયમાં તેજે રવાન મેળવ્યું હતું અને જો કે હવે ઉપા કિશોરને જુલવા પ્રપન્ન કરતી હતી, જતાં કિશોરની જાનીની કલ્પના કરતી કરતી તેની કપી ચણી, જાન સિંધર થતી.

દાદાજીની ડેલી

[દિવ ભોળા, મહેશ્વર ભોળાએ ઢાળ]

મને વહાલી દાદાજીની ડેલી;
રહી રંગની રેલ જ્યાં રેલી:

દાદાજીની ડેલી.....

એ તો દેવાની દિવ્ય ફૂલવાડી;
શીળી પમરે છે ફારમ દાડી:

દાદાજીની ડેલી.....

બાગે પંખીડાં કરતાં કલ્લોલો;
ઉઠે આનંદની રસ છાળો.

દાદાજીની ડેલી.....

એ તો દેવળ છે જ દેવતાઇ;
રોજ જ્યાં છે વહાલની વધાઇ:

દાદાજીની ડેલી.....

સદા હસતાં છે બારણાં ખુલ્લાં;
ફૂડાં સ્વાગત જ્યાં છે દુલ્લાં:

દાદાજીની ડેલી.....

શુષ્ક ગોરવ ઢેરી એ ગાદી;
વસે માહેશ્વરી શાં દાદી:

દાદાજીની ડેલી.....

ધર્મધામ છે એ તો અમોહ;
એનાં બિરહો હું શા શા બોલું ?

દાદાજીની ડેલી.....

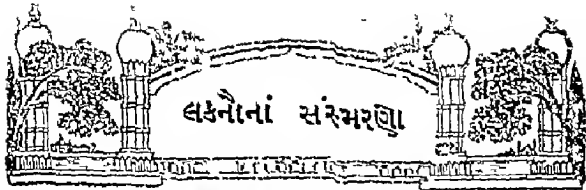
સ્મરણ માત્રે 'હિલ માફ' ડાલે;
કાણ આવે દાદાજીની તોલે ?

દાદાજીની ડેલી.....

એનાં મૂલ કુબેર કયાંથી મૂલે ?
એની પાસે ત્રિભુવન દૂલે:

દાદાજીની ડેલી.....

ચંદ્રકાન્ત મગજલ બોજા

લકનૌનાં સંસ્મરણા

આયોજનાર : શ્રીમતી લેડી વિદ્યાવહેન નીલકંઠ, બી એ

All India Womens' Conference (અખિસ કાન્વેન્ટ ઓવરિસ) ની સાતમી બેઠક લકનૌમાં નાતાલની રજા દરમિયાન યોજાયેલી હતી. અને તે પરિષદના સંસ્મરણો દ્વારા એની કાંઈક માદિતી અન્ય બહેનોને મળે એ હેતુથી થીકું લખવા ઇચ્છા રાખું છું.

પરિષદનાં મંત્રી રાણીશાહેન સદનીયાજી રાજવડે છે. મુખ્યનિવાસીઓ તેમના પૂર્વ-ક્રમનાં ડૉ. શીસ નાગુબાઈ જોશીના નામથી પરિચિત છે. ડૉ.કટરના ધધામાં તેમણે ખ્યાતિ મેળવેલી તેજ ખ્યાતિ તેમણે જાગૃતી રાખી છે. એક માદેશક કાર્યકર્તા નરીકે તેમણે સફળતા મન સધાવન કષ્ટો છે નેથી નવા વર્ષમાં પણ તેમને મંત્રીપદે નીમ્યા છે. પ્રતિનિધિઓની યાદચૂનીમાં રહી તેમણે સર્વેના મન દરજી કરી લીધાં હતાં.

પરિષદમાં સમસ્ત રેલની સુવિધિત બહેનોની હાજરી હતી. તેમનો હત્સાહ અત્યંત હતો અને પ્રત્યેક બહેન પોતાના વિચારમાં કાંઈને કાંઈ કામ કરનારી છે એમ પ્રત્યક્ષ જણાઈ આવતું હતું. ગુજરાતી બહેનોની સંખ્યા પણ આટલા દૂર ભાગમાં હોવા છતાં સારી હતી. જગાલી, મગસી, આગરાસી, પંજાબી, મધ્યપ્રાન્તી, ઉત્તર, મુખ્ય વચ્ચે સર્વે સ્થળેથી સ્ત્રીઓ. પ્રતિનિધિ તરીકે હાજર થઈ હતી અને પરિષદના ઇરાવોને લગતાં આખ્યા

નો આપવા એક બીજા સાથે હરીશાઈ કરતી.

જગવણી અને સમાજ સુધારના પ્રયોગને લગતાં ઇરાવો હતા અને એ વિષયો પર અભ્યાસ કરી બોલવા માટે બહેનોએ પૂરી તૈયારી કરેલી માલમ પડતી હતી આ વરસની પરિષદમાં નવા બધારજીમાં આવનાર સ્ત્રીઓની જીગી બેઠકો સામે વિરોધ ઇરાવવામાં આવ્યો હતો અને સર્વ સામાન્ય બેઠકો માટે ઈમેલવા-રી કરવાની તેમની ખાવજ જણાવી હતી. બીજી બાબત સમવિચ્છેદની હતી. સમ-વિચ્છેદની તરફેણમાં સારી સંખ્યામાં મત નોંધાવાથી એ ઇરાવ પસાર થયો હતો. વોટરના સમવિચ્છેદના કાયદાના ધોરણ પર બ્રિટિશ રેવન્યુ માટે તેવો કાયદો રચાવના આગ્રહ કર્યો હતો. સમવિચ્છેદના સંબંધમાં આપણમાં કાંઈકે એરંજમેન્ટ જોવામાં આવે છે એ કાયદો પસાર થાય તો જાણે કે દરેક સમ તે વિચ્છેદ કરવા માટે જ કરવાનું દોષ એમ જાનિત લખાને છે. અર્થાતે મુખ્ય સભ્યોમાં, ન્યાં વિવાદિત રહે-વાથી અને પણ એક બીજાથી મુગ્ધ થાય તેમજ બનેલું દિત છે એમ તેમને જણાય લે-જાને તે પણ તેમની ઇચ્છા હોય તો જ એ કાયદોના લાભ લઈ શકાય એવો હોતો. કાંઈકે કાંઈકે સુધરેલી પ્રત્યક્ષ દોષો આવ-રવે છે. હિંદુસ્તાનમાં તેની લાલ તરત વિગેષ અગ્ર્ય છે કેમકે વિવાદિત બી પુરોગા

લગ્ન સંબંધ તેમની જરા પણ સંમતિ વગર અનેક અંગત કારણોથી માળાપો બધે છે તેમાં અસંખ્ય જોડાં એવાં હોય છે કે તેમને જીવનભર દુઃખ વેઠવું પડે છે એવા પ્રસંગોએ ધણીવાર પુરૂષ તો એ બધનથી મુક્ત થઈ એક સ્ત્રીને છોડી દઈ બીજી સાથે લગ્ન કરી શકે છે આવી છૂટ સ્ત્રીને નથી એ ઘેર અન્યાય છે લગ્નને ધાર્મિક બંધન માનવા સાર, માત્ર સ્ત્રીઓ પાસેજ એ આદર્શ પળાવવા માટે જે એકતરફી કાયદો છે તે કેવળ ન્યાયરહિત છે વિવાહિત સ્ત્રી પુરુષોનાં જીવન કાયમને માટે દુઃખી કરવાથી કોઈ આદર્શ જળવાતો નથી અતિ વિકટ પ્રસંગે એવાં લગ્નોનાં બધન છૂટી શકે એવી કાયદામાં છૂટ હોવી જોઈએ એ માન્યતાના ધોરણે આ ઠરાવ બહુમતીથી પસાર થયો હતો.

તે ઉપરાંત સતતિ નિયમનનો ઠરાવ પણ આ વર્ષે બહુ મોટી બહુમતીથી પસાર થયો હતો. હિંદુસ્તાન જેવા ગરીબ, બેકાર દેશમાં વસતી અનિયંત્રિત વધે તેથી ભવિષ્યની પ્રજાને ભારે હાનિ છે એ આર્થિક દૃષ્ટિએ સંતતિ નિયમન આવશ્યક છે. તેમજ અનેક પ્રસંગોમાં સ્ત્રીઓની સારીરિક દશા છેક બચડે છે તેમજ તેની સંતતિ નિર્બંધ થાય છે એ આરોગ્યની દૃષ્ટિએ સંતતિ પરિમિત સંખ્યામાં હોય એ ઇચ્છ છે એમ ચર્ચા થઈ હતી. આ નિયમન સંબંધ વડે થાય તો-એક પણ બ્યવહારમાં આવો સંબંધ લાગ્યેજ નેવામા આવે છે. કૃત્રિમ છલાતોથી સંતતિ નિયમન કરતાં સ્ત્રીની વધારા બચ છે એ વાત પણ વીસારી દેવામાં આવી ન હતી, પરંતુ દરેક સારી વાતનો દુરપયોગ થાય માટે તે મદ્ય ન કરવી એવું કોઈ કદી શકે નહીં, વિગાનદાશ અનેક વસ્તુઓ એવી છે કે જેના મારેને મોઠો ઉપયોગ થાય છે. જે આણું અનિષ્ટ હોય તેવેણું એ કર્તવ્ય છે.

આવા કૃત્રિમ પ્રયોગો સિવાય પણ મનુષ્યે ક્યાંએકા અતીતિને માર્ગે લય છે ? તીતિના માર્ગે જવા માટે તો સારા સરકારની આવશ્યકતા છે મદ્રાસની પરિષદમાં આ ઠરાવ પસાર ન હતો થઈ શક્યો. સંતતિનું રક્ષણ, પાલન, સિદ્ધિ, સ્વાધીનતા ભોગ એ સર્વ સ્ત્રીઓને જ માથે છે એટલે એ સંબંધમાં તેમનો અભિપ્રાય વજન આપવા યોગ્ય મણુવો જોઈએ.

આ પરિષદની સાત બેઠકો ચાર દિવસમાં થઈ હતી. પ્રથમ દિવસે સ્ત્રી પુરુષોનો ભેગો મેળાવડો હતો લગભગ હજારેક માણસ હાજર હતાં. પછીના દિવસોએ માત્ર સ્ત્રીઓની હાજરી હતી. સાતસો આઠસો સ્ત્રીઓ દરેક એમ અનુમાન થાય છે. લગભગ બસો બહેનો પ્રતિનિધિ તરીકે આવેલાં હતાં. આવા મેળાવડામાં આપણા ભારત દેશના જુદા ભાગમાંથી સુશિક્ષિત, ઉત્સાહી આગેવાન બહેનોની મળવાનો પ્રસંગ જે પ્રાપ્ત થાય છે તેનું મૂલ્ય યાચ તેમ નથી. તે ઉપરાંત તે સર્વના વિચાર અને અનુભવની આપણે કરવાથી પણ પ્રત્યેકને લાભ છે એ નિઃસંશય છે. આ સર્વ બહેનો પોત પોતાના ગામમાં જઈ પરિષદનું કાર્ય આગળ વધારવા માટે આખા વર્ષ દરમિયાન પ્રયાસ કરે છે, જેથી માત્ર પરિષદ તે મેળા બની સમાપ્ત નથી થતી. આ પરિષદે એવું એક રચાન પ્રાપ્ત કર્યું છે કે તેનો અત સન્માન પામે છે અને ધારાસભામાં તેનું સારું વજન પડે છે. સમસ્ત દેશની પ્રતિનિધિ સ્ત્રીઓ મળી જે વિચાર કરે તે આદરનો માત્ર દોવો જોઈએ એ વાત સર્વેથી સ્વીકારાઈ છે.

લક્ષ્મી ખરેખર એક રણિયામણુ સહેર છે બાદશાહી વખતની જાહોજલાલીનાં ચિહ્નો

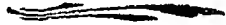
હુપરાંત નવા જમાનાની ચલતી કળાનું દર્શન પણ ત્યાં થાય છે. સુંદર મકાનો, આકર્ષક બગીચાઓ અને વિશાળ રસ્તાઓ એ સર્વ વડે લકનો બહારથી આવનારના મન આકર્ષે છે.

પરિવહને અને ખાનપાનના મેળાવા તથા ચારે યથા હતા તે હુપરાંત લકનોની બહેનો તેમજ બહારનાં પ્રતિનિધિઓએ મળી એકે નાટ્ય અને સ્પર્ધાતનો અતિ મનોરમ જલસો કર્યો હતો. ડૉ. રવીન્દ્રનાથ ટાગોરનું “માલિની” નામનું નાટક, ગરબા, વીણાવાદન, સર્જીત, કૃષ્ણગોપીનું દામ એ સહુ સહેજે બૂધાય તેમ નથી. ફરક પેતપેતાતું કાવ્ય

કુશળતાથી ક્યું હતું. અને એ જલસો સરળ મર્યાદા હતો.

લકનોમાં રામજો, તાલુકદારો, નવાઓ વગેરે સર્વ ખાનદાની સ્ત્રીઓમાં અગાધ પડદો અત્યંત પ્રચલિત હતો. આ પરિવર્તમાં તે વર્ગની હિંદુ તેમજ મુસલમાન બહેનોએ પડદો બાણ્ય એ મુકી બાજ લીધી હતો. આ કરતાં વધારે આશ્ચર્યજનક અને સતોષકારક બીના એ હતી કે આ હિંદુ મુસલમાન બહેનોમાં અત્યંત સંપં જોવામાં આવતો હતો જે બીજા પ્રાંતોએ ગ્રહણ કરવા જેવો છે.

પરિવહને અંગે નાનકડું સ્વદેશી પ્રદર્શન પણ બરવામાં આવ્યું હતું.

તમેજ બધાં દેશોમાં છે

બધા બાલકો—‘એ, એ, હું બગીચાને અડધી હું અમને ના અડધી.’

એક બાલક—‘પણ એ બગીચા ત્યાં છે કે એ તો રમણુવ લાગે છે, રમણુવ.’

બધા—‘અરે, એ તો બગીચો છે આપણે જોઈ ત્યાં ફરકા પડેલાં છે ને ત્યાંથી પાણી છે.’

એક—‘તો પણ એને કેમ ના અડધાવ.’

બધાં—‘પણ એ બગીચો ના કે મેલો માટે છે ના ?’

એક—‘પણ અત્યારે એ ત્યાં મેલો માટે છે કે અત્યારે એ બગીચો ત્યાં પણ રમણુવ છે.’

બધા—‘હા, હા, મુરખ, આપણે રહે અડધો નહીં.’

એક—‘આ ચાલો, હું તોડાલવાઓ, વગ-નેન ફેં નહીં અડધાનો; તમેજ બધાં દેશોમાં છે.’

બા, બોલું શીખવ મા

બાબો બાને પૂછ્યું, ‘જાણે કેમ ના અડધા ?’
બા કહે, ‘એ મેલો માટે છે.’

બાબો કહે, ‘તો મેલો તો હું પણ માટે છે.’
બા કહે, ‘પણ એ બગીચો છે.’

‘જાણક કહે, બગીચો ત્યાં છે ત્યાં ?’
બા કહે, ‘મેલો માટે તે બગીચો.’

બાબો કહે, ‘ત્યારે બા, હું પણ બગીચો હું મને ના અડધી.’

બા કહે, ‘એમ તે કોણ ? હું તો મેલો માટે ત્યાં રહું છું.’

બાબો કહે, ‘ત્યારે બગીચો પણ એમના કહે તો ?’
બા કહે, ‘તો પણ એને ના અડધાવ.’

બાબો કહે, ‘હા, હા, એવું બોલું શીખવ મા એવું જાણું છું નહિ શીખું.’

અખિલ ભારતીય મહિલા પરિષદની જનેતા શ્રીમતી માર્ગરેટ કઝીન્સને

પરિચય કરાવનાર : શ્રી ચન્દ્રેશ હ. શુક્લ

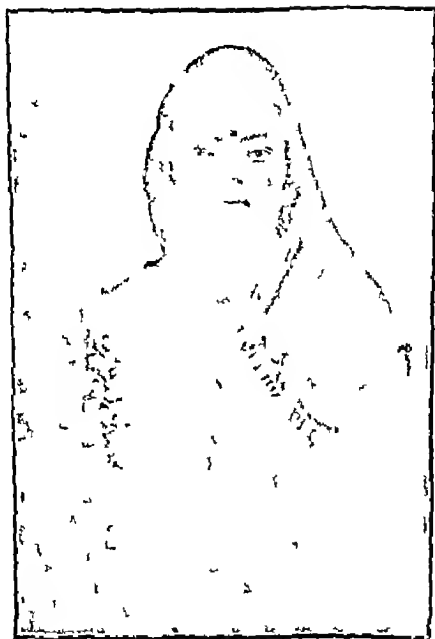
મી સીસ કઝીન્સને એ પહેલવહેલાં ૧૯૨૬ ના જન્યુઆરી માસમાં જોયા અખિલ ભારતીય મહિલા પરિષદનું ચોથું અધિવેશન મુંબઈમાં ભારતકોટિલા શ્રીમતી સરોજિની નાયકનાં પ્રમુખપદે મળ્યું હતું. અને એ પરિષદમાં, પરિષદનાં પ્રાણસમાં શ્રીમતી માર્ગરેટ કઝીન્સને જોવાનો અવસર મળ્યો. શ્રીમતી કઝીન્સને દેખાત જ એવા છે, કે એમને જોતાં મનુષ્ય સ્વભાવનો મહેજ પણ અભાસ હોય એવા કાષ્ઠને પણ, તેઓ એક ખંતીલા કાર્યકર છે એમ જણાઈ આવ્યા વિના નહિ રહે. શ્રીમતી કઝીન્સે ભારતની મહિલાઓ માટે કરેલાં કાર્યોથી હું મુપરિચિત હતો; એટલે તેમને જોવાની-મળવાની તક સાધવાનો અવસર હું જોઈયા જ કરતો હતો. ૧૯૨૬ ના જન્યુઆરીમાં એ અવસર પ્રાપ્ત થયો. અને ભારત કાળે, તેમજ ભારતીય મહિલાઓ કાળે નિસ્તાર્ય ભાવે સેવા કરનારાં એ અપૂર્વ આયરીશ મહિલાનાં દર્શન કરી હું આશ્ચર્યા થયો. પરિષદ દરમ્યાન એમની સાથે વાર્તાલાપ થતાં, તેમને ઉત્કટ ભારતપ્રેમ, અને ભારતીય મહિલાઓને ઉત્તરિના પથે દેશવાની અભિલાષાએ મને મુગ્ધ કર્યો અને એ ભારતપ્રેમી મહિલાને મારાથી મહસા જ વહન થઈ ગયું.

અખિલ ભારતીય મહિલા પરિષદનાં જનેતા શ્રીમતી માર્ગરેટ કઝીન્સ છે ૧૯૨૬ ના શ્રીમતી નાથીલાઈ ફોર્મિસર કાંકરસી હિન્દી ઓગોની યુનિવર્સિટીના પદવીદન સમારંભ પ્રસંગે, શ્રીમતી માર્ગરેટ કઝીન્સને એવી પ્રેરણા થઈ કે અખિલ હિન્દી મહિલાઓની પરિષદ ભરવી અને એ પ્રેરણાને આધારમાં

મૂકવાનું કાર્ય તેમણે તરતજ શરૂ કરી દીધું. વર્તમાનપત્રોમાં એ સંબંધી લેખો પ્રકટ કરવા માંડ્યા અને મિત્રોમાં પણ એ વિચારનો પ્રચાર કર્યો. આમ સતત પ્રચારકાર્યને પરિણામે અખિલ ભારતીય મહિલા કળવણી પરિષદનું પ્રથમ અધિવેશન ૧૯૨૭ માં પુના ખાતે વોડારનાં ના, મહારાષ્ટ્રી સાહેબાનાં પ્રમુખપદે ભરાયું. તે પછી ઉત્તરોત્તર એનાં અધિવેશનો ભરાયાં કાર્યો છે અને હાલમાં ટ્રીસેમ્બર માસની આખરે, લખનૌ ખાતે એનું સાતમું અધિવેશન મુજરાતનાં આદ્ય સતારી શ્રીમતી લેડી વિલાબ્હેન રમણભાઈ નીલકંઠી પ્રમુખપદે ભરાઈ ગયું છે.

શ્રીમતી માર્ગરેટ કઝીન્સ લગભગ ૧૯૧૫ ના અરસામાં, હિન્દ આવ્યા અને મદ્રાસમાં ડૉ એની ખીસાન્ટ સાથે યીઓસોરીકલ સોસાયટીનાં એક આગેવાન કાર્યકર્તા બની ગયાં. હિન્દ આવતાની સાથેજ તેમણે ભારતીય મહિલાઓ અને બાલકોનાં હિતનું અદિલન શરૂ કરી દીધું. Women's Indian Association (ભારતીય મહિલા સમાજ) નાં તેઓ એક મુખ્ય સંચાલિકા છે. કેટલાયે વર્ષો સુધી એ સમાજના મુખ્ય મંત્રી તરીકે તેમણે કાર્ય કર્યું છે અને તેમના પ્રયત્નને પરિણામે જ એ સમાજનું માર્ગદેશીય સચકન થઈ ચક્યું છે અને શ્રીમતી સરોજિની નાયક, શ્રીમતી કમળાદેવી ચટ્ટોપાધ્યાય, શ્રીમતી હસાબહેન મહેતા, જેવાં લોકપ્રસિદ્ધ અને મહાજ્ઞેવક મહિલાઓ એમાં અભાગ પડતો ખાત લઈ રહ્યાં છે.

હિન્દ આવ્યાને એએક વર્ષ પણ પૂર્વ થયાં નહિ ત્યાં તો તેમણે ભારતીય મહિલાઓની ઉન્નતિ માટે મથન કરનારા એક

શ્રી મુલદ્રાક્ષમારી ગિણાણ

જેમને “વિખરે મોતી” નામે નવસિકા-સંગ્રહ માટે
 દિન્દી સાહિત્ય સમેલને રૂ. ૫૦૦ નું પારિતોષિક
 આપ્યું છે. તથા વરે એ બહેનને “મુક્ત” નામે
 કાવ્યસંગ્રહ માટે રૂ. ૫૦૦ નું પારિતોષિક મળ્યું હતું.

[ચિત્રકાર:]

સીતા-વનવાસ
મુખાલ્લભ રામ-પ્રદર્શનમાં મુખાલ્લભ મનોરમ ચિત્ર.

[૩. અભિજ્ઞા પુરંધર]

આજેના મદિસા તરીકે નામના મેળવી સીધી. ૧૯૨૭ માં દિન્દની શ્રીઓને મતાધિકાર મેળવી આપવા માટે તેઓ દિન્દી વચ્ચે સમક્ષ એક અખિલ ભારતીય મદિસા પ્રતિનિધિમંડળ પણ અર્ધા દનદી મતાધિકાર મારેની મદિસાઓની ચળવળ દિન્દમાં આ સમયમાં પદેસવદેસી જ દની દિન્દમાં શિશુ કલ્યાણની રચિત તરફ તેમને યોગ્ય પ્રેમ છે. કેટલેક સ્થળે તેમણે શિશુકલ્યાણના કેન્દ્રો સ્થાપ્યા છે. સંસ્થાઓ તેમજ પરિવરોના સંયોજનમાં તેમની ફરજતતા અપૂર્વ છે અખિલ ભારતીય મદિસા પરિવરોના સંયોજનમાં તેમણે જ કરી. મને ૧૯૩૧ ના મન્યુ-આરોમાં ઘાટોરખાતે અખિલ એશીયા મદિસા પરિવરોના સંયોજનમાં પણ શ્રીમતી માઈરેટ કઝીન્સના પ્રયત્નજીવ વચ્ચેની પરિણામ હતું.

શ્રીમતી માઈરેટ કઝીન્સ એક પ્રખર નિદુષી પણ છે, આપણે તેની શ્રેયશ્ચક્રિયાનાં આનંદવિદ્યાનાં તેઓ સ્પાતિકા (Doctor of Music) છે પોરેસ કલા અને વિજ્ઞાન પ્રત્યે તેમને ખાસ પ્રેમ છે અને તેને પરિણામે તેમણે અત્યંત પ્રયત્ન કરીને કેટલાક ભારતીય વિશ્વવિદ્યાલયોમાં સંગીતની પદવી મારે છુટ્ટુ સ્થાવર અપાવ્યું છે. પિયાનો વગાડવામાં તેઓ અત્યંત કુશળ છે અને પ્રાચીન તેમજ અર્ચાચીન અનેક ગીતો તેઓ તેના ઉપર બજાવી શકે છે તેમજે ગીતોનાં અનેક હનિઓને, સંગેત ચિહ્નની મદદ વિના તેઓ બજાવી શકે છે આને સીધે તેમને મદાસના નાં મદનર અને મેદુરના ના. મદાસનાની ઓરેક્ટરદા સાથે ચાતા-બજાવવાનું માન મળ્યું હતું.

ભારતીય મદિસા સમજનાં મુખ્યત્ર 'શ્રીધમ' નાં તરીકે તેમણે જર્મી સુધી સેવા આપી હતી અને મદિસાઓના પ્રમો સંબંધમાં તેમના અભિપ્રાયો વર્જન

પાત્ર મળ્યાયા છે, આંતરરાષ્ટ્રમાં એનો સ્વીકાર થયો છે ૧૯૨૩માં સંગરે તેમને ઓનરરી મેજિસ્ટ્રેટ બનાવ્યાં હતાં દિન્દમાં એ પદે નીમાનાર્ગ, તેઓ પદેસાંજ મદિસા હતાં તેઓ એક ફરજત લેખિકા છે. અને ચાનવિદ્યા, સાહિત્ય, અને ભારતીય સામાજિક વિષયો ઉપર તેમણે સમયમ આરેક પુસ્તકો લખ્યા છે. તેમાં "Characteristic of Indian Womanhood" 'Marriage in India', 'Harmony of Life or Awakening of Asian Womanhood' ખાસ વાચવા યોગ્ય પ્રધાં છે આ ઉપરાંત તેમણે મામયોનાં અનેક લેખો લખ્યા છે.

આવદારિક રૂપમાં શ્રીમતી કઝીન્સ પ્રાચીણનાં લોકન નથી પરંતુ તેઓ ખાદી પહેરે છે સત્યાગ્રહ આંદોલનની શરૂઆતમાં તેમણે પોતાની મદ્રાસી સદયોગિનીઓ સાથે તામીલ પ્રાન્તના કેટલાક લોકોમાં સ્વેચ્છી અને ખાદી પ્રચારના કામમાં ચાલે માત્ર લીધી હતી. તેઓ એક પ્રભાવશાળી વક્તા હોઈ, છાત્રક અને આપણે તેનાં વિશ્વ વિદ્યાલયોમાં તેમજ સાર્વજનિક સમાજોમાં તેમણે વ્યાખ્યાનો કર્યા હતાં. એટલે અહીં તેમણે મહાઓમાં કરેલાં ભાષણોથી જનતા ઉપર ધણો પ્રભાવ પાડ્યો છે. ધીઓસોફિકલ સોસાયટી તરફથી પણ તેમણે સ્વેચ્છી અને ખાદીનો સુદેશ સંબળાવ્યો હતો.

સત્યાગ્રહના શરૂઆતના દીવસમાં તેમણે વ્યવદારિક રીતે તેમાં રામ પણ માત્ર લીધી તદ્દિ ખરતુ બ્યારે નોકરશાહીના આત્યાચારો દિવસે દિવસે વધતા ગયા, ત્યારે તેની સાથે તેઓ બાંખ આગ્રહાન કરી શક્યાં નહિ. તેઓ સત્યાગ્રહ મહામમાં ઝુંઝવવા તત્પર થયાં અને તરતજ તામીલનાં મહાસલા સમિતિનાં તેઓ સભ્ય બની ગયાં તે સાથે મહાસલાને પોતાની સેવાઓ સમર્પણ કરવા પણ તેમણે જણાવ્યું. તે વખતે લખેલા પત્રમાં તેમણે જણાવ્યું હતું

“ દરેક આયરીશ મદિલા, જેણે પોતાનાં દેશની સ્વતંત્રતાને માટે પોતાનાં કર્તવ્યનું પાલન કર્યું છે તે સ્વભાવતઃ ભારતીય પ્રજાનાં આ સ્વતંત્ર યુદ્ધમાં ખભે ખભે। મિલાવીને સગવડ ઉભી રહેશે। વળી આવી દયામાં તો એકીય વધારે; કારણ કે ભારતીય શ્રી પુરુષ પોતાના ચિરવાંછિત હિંદુશની પ્રાપ્તિને માટે દમનનાં કઠોર કારાગારમાં પીસાઈ રહ્યાં છે અને ઈંગ્લાંડની મજૂર સરકાર તેમને કચડી રહી છે.”

આ પત્ર લખ્યા પછી ફેટલાક દિવસે, ૧૯૦૦ના નવેમ્બર માસમાં શ્રીમતી માગરેટે તામિલનાડુ પ્રાન્તિક મદાસભા સમિતિના પ્રમુખ શ્રી. સત્યમૂર્તિને એક ખીન્ને પત્ર લખી પોતાને પ્રતિક સમિતિની કાર્યવાહક સમિતિનાં સભ્ય બનાવવા વિનંતિ કરી હતી અને એ રીતે મદાસભાને બ્યાવહારિક સહયોગ આપ્યો હતો। એ પત્રમાં તેમણે જણાવ્યું હતું: “ તામિલનાડુ મદાસભા સમિતિની મેવા કરવાને અવસર પ્રાપ્ત થાય છે તે માટે સૌભાગ્ય છે એમ હું સમજું છું. જે સમયે મને ૧૯૨૭ની મદાસ મદાસભામાં એકઠા થએલા ૩૦૦૦૦ પ્રતિનિધિઓ અને મદાસભાનાં બધા પ્રદર્શનની યાદ આવે છે અને ન્યારે મને એ યાદ આવે છે કે મદિલા દિનની સલામા તથા હજાર શ્રીઓ એકઠી થઈ હતી, ત્યારે આવા પ્રકારના સોદપ્રિય મતને કચડી નાખવાને પ્રયત્ન કરીને સરકાર પ્રજાસત્તાકની અવહેલના કરી શકે છે એવા વિશ્વાસ પણ નથી આવતો।

દેશની આઝાદીના રાજનૈતિક સંસ્થાને ગેરકાયદેમર જાહેર કરવામાં આવે એ અસંભવ છે. અદિસક કાર્યો અને પ્રચારને માટે સંસ્થા સ્વાતંત્ર્યને અધિકાર વિચારદર્શન માટે મુખ્ય આવશ્યક છે. મદાસભાના કાર્યક્રમની દરેક વાત સાથે દુ સુખમત નથી, તેમ જ મારી વિવેકશક્તિ ગાંધીજી કે જીન કાંઈને સુપરત કરી નથી; પરંતુ ભારતની સ્વરાજ્યપ્રાપ્તિની

મદતવાર્કશા પ્રત્યે હું સાચા હૃદયથી તેમની સાથે હું અને બ્યક્તિગતરૂપે હું દરેક સંભવિત ઉપાયદ્વારા તમને મદદ કરીશ. ”

પત્ર લખાને બેસી ન રહેતા તેમણે સત્રામમાં સફીવરૂપે જુકાવ્યું. વિદેશી કાપડની દુકાનો પર અન્ય શ્રીઓની સાથે તેમણે ચોક્કસ કરવાની શરૂઆત કરી દીધી. મદાસની પોલીસ વિદેશી કાપડની દુકાનો પર ચોક્કસ કરનાર ઉપર ખૂબ ખૂબ અત્યાચાર કરતી હતી તે જણાવવાની અહીં જરૂર નથી. શરૂઆતમાં સ્વયં સેવકો દુકાનો ઉપર ચોક્કસ કરતા હતા; તેમના ઉપર પોલીસ શેઠ લાડી ચલાવતી હતી પરંતુ ન્યારે સ્વયં સેવકોઓએ ચોક્કસ કરી ત્યારે લાડી બધ થઈ અને ગિરફતારી થવા માંડી. શ્રીમતી કમીન્સ પણ એ ચોક્કસમાં સામેલ હતાં. શ્રીમતી કમીન્સની સહાયતાનું આ સખળ પ્રમાણ છે. વળી દાલમાંજ તેમને મદાસમાં બાધણ કરવાની મનાઈ કરવામાં આવી હતી અને સારી ચાલ ચલગત માટે તેમની પાસે રૂ. ૧૦૦૦૦ નું બોલ અને એટલીજ રકમની બે જામીનરિજો માગવામાં આવી હતી. તે ન આપવા માટે તેમને ગયા ડીસેમ્બર માસમાં એક વર્ષ સાદી કેદની સજા કરવામાં આવી છે

શ્રીમતી કમીન્સ દુનીયાને પ્રવાસ કરી ચૂક્યા છે અને તેને પરિણામે આંતરરાષ્ટ્રીય સમાજનીતિનું તેમને ઘણું સારું જ્ઞાન છે. તેમનાં મામાજીક જીવનની શરૂઆત ૧૯૦૬ ની ઇંગ્લાંડની મદિલાઓની મતાધિકારની ચળવળથી થાય છે ઇંગ્લાંડ અને આયર્લેન્ડમાં એ પ્રવૃત્તિના એક નેત્રી તરીકે તેમની મજૂતા થાય છે તે વખતે એ આંદોલનને અંગે તેમને બે વાર જોલ જવું પડ્યું હતું. અને દલાય એ કારજોજ ભાગતની મદિલાઓની એ પ્રવૃત્તિમાં તેઓ આગળ પડતો ભાગ લઈ રહ્યાં છે.

આવી ભારતપ્રેમી આયરીશ મદિલાને વંદન કરી આ દુકાને અને અંગે પરિચય સમાપ્ત કરીશ.

ભારતીય મહિલાઓના કૂટ પ્રશ્નો

[અખિલ ભારતીય મહિલા પરિષદના પ્રમુખનું વાવણું]

વ્યાખ્યાતા શ્રીમતી શ્રી વિદ્યાવતેન નીચકુંઠ

બહેનો,

આ સૌથી નવતરની અખિલ ભારતીય મહિલા પરિષદની અને પ્રમુખ સુધના મટે આશાર દર્શાવવાની મારી પદેથી ફરજ છે. દેશની અવતરની નરરીઆતો સાથે સંબંધ. મશવની આ સરવાની અર્થમાં બાચ શેવામાં દુ શીરજ માનુ છે. સૌથી વધુ આગળ વધેથી તેમજ શિક્ષણ પામેથી સીમો સાથે અર્થ કરવાની વા આપવા મટે હું ફરીથી મદદર મરવોનો આશાર માનુ છે.

આ પરિષદને લગતી પ્રવૃત્તિઓ દોરવાના એ માર્ગ છે એમ અને હમે છે પ્રવૃત્તિના એ માર્ગ એ તે સીમોને લગતી રેળવણી અને સમાજ સુધારાના પ્રશ્નો હાથ મરવા તે અને બીજો, આખા દેશના રેળવણી અને સમાજ સુધારા તરફ આપણી પ્રવૃત્તિઓ વાળવાનો. અલગતા એ કલ્પ શરૂ એકલે કે, શિક્ષક મર્યાદા નહી કરવી મુદ્દેલ છે. બા, કપરના મરે તે માર્ગ મટે વિસ્તર શરૂકમ પરી સાચ એમ છે આ પરિષદની સરમાલ કરનાશમોના મૂળ વિચારથી હું આદિતમર નથી પરંતુ એકલ તે શિક્ષક છે કે પ્રત્યે રેળવણી વિવરક તેમજ સામાજીક જ્ઞાતિ મટે પ્રુચક મમ કરવાનુ છે એ તેઓ એક સમા છે અને તે સથે તેઓ, સેવા કરવા પ્રેશવર્દા અને પોતાનાનુ કરમા શેવાથી બનતુ બધું જ રડી જતીથી સીમોની સરેવામાં સરર્થમાં આજ્ઞા જુદા જુદા મમ અને મર્મરોનો સહકાર થી તેમને એક સરેવામાં ઉત્તુપ મવાવવાનો વિચાર મરેમર મુખ્ય હતો આમ, આને અખે મિતિ, નીતિ, રકુવદ કે મરેલા એકતાવ વિતા દેશની જ્ઞાતિ વરે આપણે ખ્યાન એમકિન થરી રવા બીજે. આપણું

મ્યેવ એજ છે, આપણા પ્રશ્નો એજ છે, અને આમતેમ સ્વજ તેમજ મર્મરોને અનુચિત અથે એવા રીતિ નીતિના સદેનસાન ફેરફાર વિતા, આપણે આપણી જ્ઞાતિ મટેજ પ્રવલ થરી રહ્યા બીજે.

આપણા પ્રશ્નો વરે આપણે આ દ્વિધી એકલે બીજે ત્યારે તેના ઉકેલનો ઉત્તમ માર્ગ શોધનો સૌથી લગત માર્ગ સીમોને સંબંધ હાથ એવા પ્રશ્નોને જુદા પારી દેવાનો નથી જરૂરી એ તે એ મર્મરું મરેલ છે સીમોને જ્ઞાતિના પજામરા છેવેતા પ્રુચે સાથેજ આવવાનુ છે. કપરત રેળવણી વિવરક તેમજ સામાજીક આપણ કે પ્રત્યાપાનની અસર એકથી સીમો કરમા થરી નથી થઈ, છાતરા છાતરી બન્નેની રેળવણીની પુનર્કરના મવાની નરે છે એકલે એ પ્રશ્ને મૂળી માગ બીજને કપારવો આપણને પાલવે એમ નથી બાજલમ અને એના એવા આમાજીક રિવાજે છાતરા છાતરીઓ બન્નેને સરખી રીતે હાથ મટે છે એકલે અખિલ પ્રકા લેતા સેવાનુજ સર્વોત્તમ છે અલગતા સીમોના મતામિકર સામાજીક હરતો. એવા વિચરો છે કે તે તરફ આપણે સામાજીક દ્વિધિએ ખ્યાન આપણું એકલે

હાથ મરવાનુ સૌથી નવતરનું અને મદલતુ મર્મરું નિરપૂરતા વિચાર નિરપૂરતાનો શાષ વડ છે જ્ઞાસુધી આ શાષ નદિ ત્વાસુધી, પ્રવૃત્તિની ખીલ રિવાના પ્રવલો નરે નિપૂજ બ્તો નિરપૂરતા આપ છે અને દેશ એકથી એમ વરેલો મુખ લવ તેમ પ્રવૃત્તિ મટે એ વધુ સર છે જ્ઞાતિ કે વારી ન થાતી સીમોની શોધી સંજ્ઞા કરોને મટે લગતના છે નિરપૂર સીમોની સંજ્ઞા નિરપૂર પ્રુચેનર

કરતા ધણી વધારે છે આ નિવારવાનો એક માત્ર
માર્ગ સરકાર પાસે પ્રાથમિક કેળવણી ફરજિયાત
કરાવવાનો છે. આથી ઘણાં મોટા ખર્ચ થશે,
જે ખર્ચ છે, પરંતુ આવાં પમવાથી જે પરિ-
ણામ આવશે તેની મહત્ત્વની યથા શકે એમ
નથી યશ્તા દેશમાં લોકસમૂહનાં શિક્ષણે અનેક
અનિયોનાં અવરોધક હોવાનું પૂરવાર કર્યું છે.
એટલે જેની પાછળ ખર્ચવામાં આવેલો પૈસો
અનેક માર્ગેથી વાછા ભરપાઈ થઈ જશે પરંતુ
દાઢમાં સરકાર આ સર્વોપરિ ફરજ, જે પ્રથમ તેની
પોતાની જ છે તે, આઠા કરે એવા જરા સરખો
પણ સમય નથી પરંતુ પ્રભુએ નિરક્ષર રહેવા
માટેનાં આ કાંઈ કારણ નથી. બધા બહેર સૌ
પૂરવોએ આ કામ માટે એક સામગ્રી ચળવળ
ચરે કરવી જોઈએ તે સાથે દરેક શિક્ષિત માણસે
કુરસદના સમયમાં પોતાનાથી બની શકે તેટલા
માણસોને અક્ષરજ્ઞાન આપવાની પોતાની ફરજ
સમજવી જોઈએ જો આપણામાંથી દરેક જણ રોજ
એક કલાક માટે પ્રભુની એક ડુકડીને લખતા અને
વાંચતા શિખવવા પ્રયત્ન કરે તો એ વર્ષના સમ-
યમાં તો કેટલાયે લોકો અક્ષરજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી
શકે અહીં દાખર છે તેના કરતા ધણી વધારે
બહેનો એવા છે કે જે આ પ્રેમનું કાર્ય સહેલા-
ઈથી હાથ ધરી શકે અને જે રીતે દલદેશ ધરામાં
પ્રકાશ ફેલાવે. જો પાંચ વર્ષ સુધી આ કામ
આટલું રાખવામાં આવે તો કેટલા વધુ માણસો
લખવા વાંચવા શક્તિમાન થશે તે કહેવું મુશ્કેલ
છે. અલબત્ત, આ યોજનાના દેખાવ છે એટલી
સહેલી નથી આપણામાંના યશ્તાએ આને માટે
કામ કરવાનો નિશ્ચય કરવો જોઈએ બીજા
અને વધુ મોટી મુશ્કેલી તો એ નિરક્ષર
લોકને લેસાડીને શિખવવાની છે. નિરક્ષર લોકોના
મોઢા બાળને તો કુરસદના સમય પણ લાગ્યેજ
હોય છે બીજા કેટલાકને એમાં કાંઈ લાભ દેખાતો
નથી એટલે ભણવા માટે તેઓ રાજ નહિ માય
જેઓને સુધીરવથી સુધીસ્ત સુધી સખ્ત કામ
કરવાનું હોય છે અને છતાં નિર્વાહ પૂરતું ગળવું
નથી, તેઓને શિખવવાની આશા લાગ્યેજ રાખી
શકાય પરંતુ તેમના બાલકોને તો ભણાવવાનું
જોઈએ અને જે પેઢીના સમયમાં તો આ નિરક્ષર-
તાને ભૂતકાળની વાત બતાવી શકાય ફરજિયાત

જરાપણ સમય મળતો હોય એવા સર્વને દિવસના
ચોટાક સમય ભણવા પાછળ માળવા સમજવી
શકાય પુખ્તવયનાની કેળવણીને પોતાના કાર્ય-
મમાં મૂકી એક બાબતથી નિરક્ષરતાના પ્રશ્નનો ઉકેલ
કરવાનો પ્રયત્ન કરવા માટે મહિલા પરિષદને
અભિનંદન થાશે છે. આપણે બધા સારી રીતે
જાણીએ છીએ કે અજ્ઞાન અને ગરીબાઈ માનવ
પ્રાણીઓને મુકવી રહેલા છે; એટલે, અજ્ઞાનના
નિવારણનું કાર્ય કરવાનો પ્રયત્ન કરવો એ દરેક
સૌ માટે, ખાસ કરીને બીજાનું ભલું જોના હૈયે
વસતું છે એવી દરેક સૌ માટે, ખચીત ધણું ઉમદ
કાર્ય છે.

ગરીબાઈના પ્રશ્ન ઉપર આવતાં મળી પ્રાંતીય
પરિષદોએ સ્વદેશી પ્રદ
આપણી આર્થિક ટાંન અને બીજા કાર્યક
ઉન્નતિ યોજનાને જોવા આનંદ

ધ્યાન આ સ્વદેશી ચળવળ તરફ દોરવું છે જે
સમયની નિશાની છે; કારણ કે આપણી આર્થિક
ઉન્નતિ તેમજ સમાયલી છે. આપણે એ દિશામાં
પ્રયત્ન કરવાનો છે કે જેથી મૂળ કલા કૌશલ અને
લગ્નશીલતા પુનરુદ્ધાર યાય અને પ્રભુની આર્થિક
સ્થિતિ સુધારે સ્વદેશીના લાભો, એટલે કે બની
શકે ત્યાં સુધી સ્વાસ્થ્ય થવાનો વિચાર આપણા-
મનમાં ધણુને અસર કરવો નથી જે દયાનંદ છે
તેઓએ ભૂતકાળમાં જે લગ્નશીલતા અનુસરનારોની
આર્થિક હાલત વર્તમાન જેવાનું છે કુનીયાના કાંઈ
પણ દેશને પોતાના કલાઉન્નત તરફ બેઠકારી
રાખવાનું પાલવે નહિ

આપણી પરિષદોના મુખ્ય ઉદ્દેશ કેળવણી અને
સામાજિક સુધારાનો છે
કેળવણીના સુધારા પરંતુ દેશમાં સર્વ પ્રથમ
કેળવણી હોવી જોઈએ
અને પણ તેમાં સુધારા હોવા જોઈએ હાલની
પ્રથમા સુધારા ધણી દિશામાં થવાની જરૂર છે
અને આ પરિષદના કાર્યક્રમોએ પોતાના જ સ્થાનમાં
સૌથી વધુ જરૂરના હોય એવા સુધારાઓ હાથ
ધરવાનો નિશ્ચય કરવો જોઈએ સૌથી પહેલી
બાબત, પ્રાથમિક કેળવણીને ફરજિયાત ધારણે
નિસ્વારવાની ચળવળ ચલાવવાની છે તબીબ

શિક્ષણ આપનારા શિક્ષકો બધાય તાલીમ પામેલા હોવા જોઈએ. અને ફરેક શાળા રમત રમત મહેતા ખુસા મેજાનવાળા મહાનમા હોવી જોઈએ બાલકોની શારીરિક ખીલવણી તરફ અત્યુત કાર મૂકવો જોઈએ બીજાં મુદ્દાને ઔદ્યોગિક શાળાઓ શરૂ કરવાની જરૂરનો છે બાલકો, ખાસ કરીને ઇન્ડિયા શેડીક ઇંગલેન્ડી પ્રેક્ષ્યા બાર યુ કરવું તે બંધવા નથી તેઓમાંના ધણાખરા હવ્યતર ઇંગલેન્ડી માટે જઈ શકતા નથી અને તેમને આપવામાં આવેલ શેડીક શિક્ષણ તેમના કદ જોને ધણી સ્વીકારવા માટે તેમને નાવાયક બતાવે છે એટલે તેઓ ક્યાલના રહેવા નથી જ તેઓ માટે શેડીક ઔદ્યોગિક શાળાઓ ખુલ્લી હોય તો તેઓ વધારે સારી રીતે પોતાનો ધણી કરતા ચક્રિયાન થાય.

માધ્યમિક અને હવ્યતર ઇંગલેન્ડીમાં વિદ્યાર્થી-
 કોને સોધી મેડી હરકલ
 શિક્ષણપ્રથામાં શિક્ષણનાં વાઢન તરીકે
 મેડી ખાખી વિદેશી બાલની છે આ
 રીતે શિખવાતા ફરેક

વિષય બાલકોના મજબૂતી યાકિ બીનજરૂરી રીતે ખર્ચો નાખે છે આ પદ્ધતિ ધણે સમય લઈ છે અને આને અંગે વિદ્યાર્થીઓને ધણી ધણી કુમાલવા પડે છે જોખોને કાંઈ શકા હોય તેમને એક સાદી રાખવી ખાતરી કરાવી આપવી જુનરાતી કે બીજા પ્રાતીય કાષામાં જ ગોપડી રીખેલી ૧૬ કે ૧૭ વર્ષની છાત્રી એવા સંભોગમાં આવી બંધ કે તેને પોતાતા છવન નિર્વાહની જવરસા કરવી પડે તે બીજા વર્ષની ફકાર બનવા અંગે છે અને માટે તેને અંગેલ ઇંગલેન્ડી સેવા માટે જ વર્ષો જાળવા પડે અને પછી ચાર વર્ષના પ્રાથમિક અભ્યાસક્રમ તેને કરવો પડે. આમ, આને માટે તેને પોતાની છાત્રીનો કિમવી ૧૧ વર્ષો કુમાલવા પડે છે જો ફકારી અભ્યાસક્રમ તે પોતાની જ માવસાયામાં શીખી સફળી હોય તો તે એકાદમ સરખાત કરી કે અને ૪ કે ૫ વર્ષમાં તે પરી કરી નાખે અલિત જેવા તવા નિષયો પોતાની ન હોય જેવી કાષામાં શીખવા પડે એનો અર્થ બીજાજરૂરી જોખો અને મજબૂત મુરોટી એવા વાચ છે એટલે આ પ્રથા જેમ વહેલી કાઢી નાંખવામાં આવે તેમ વધારે સારા આપણી ફેરવીકે યુનિ-

વર્સીટીઓએ આ દિશામાં ફેરવાક પગલાં લીધા છે જે જોઈ આનંદ વાચ છે આપણામાંથી જેઓની શાખવન યુનિવર્સીટીઓમાં કામક પછુ પડોચી હોય તેઓએ આ હેતુસર તેનો ઉપયોગ કરી આ યેવફૂરીમદેરી પ્રદાનો નાચ કરવો જોઈએ. આને અર્થ અંગેલ કાષામાં અભ્યાસને જવારી પાડવાનો નથી; મુખ્ય વાણી તો તેને શિક્ષણના વાઢન તરીકે વાપરવા સામે છે.

આપણા જેવા વિશાળ દેશમાં જુદા જુદા
 કોઠાની જરૂરીઆતોને
 ખાસ વિષયોની અનુકૂળ આને એવી જરૂરી
 અવશ્ય જરૂરી શિક્ષણ સ્થાઓ
 હોવી જોઈએ આપણી

યુનિવર્સીટીઓમાં ખાસ વિષયોમાં નિષ્ણાત યત્ન સેવ પછુ મર્વાવિવ છે જે તમે વિદેશીના અભ્યાસક્રમો જોયો તો તમને આવમ પડશે કે આ દુનિયા ઉપરનો ફરો ફરેક વિષય ખાસ શિખવા યોગ્ય છે, અજબત આ બધાનો અર્થ પેસા છે; પણ આપણા દેશમાં તો ઇંગલેન્ડીની પાછળ એક સંખ્ય સોધી વધારે ખર્ચ કરી શકે તેસર પછુ અમાન છે છાત્રાઓએ તો તેમની પસંદગીની કોઈ ખાસ દિશામાં નિષ્ણાત યત્ન માટે હિન્દની બહાર જવું પડે છે જે આપણી બધી યુનિવર્સીટીઓએ આ પાલવડ નહિ હોય તો આપણા પ્રમાણે શિક્ષણ મેળવી શકાત હાય વા બધી યુનિવર્સીટીએ એકત્ર ઘણ પેાતપોતાની જગ્યા કામની વહેચણી કરી શકે એવું એકજ અધ્યય સ્થળ આપણે ત્યાં શા માટે ન હોય ? સંજીત, ચિત્રકળા જેવી લલિતકળાઓને કુ જાણું છું ત્યાં સુધી હિન્દુ યુનિવર્સીટી કે અખિલહિન્દી મહિલા યુનિવર્સીટી સિવાય, બીજા કોઈ પણ યુનિવર્સીટીના અભ્યાસક્રમમાં સ્થાન નથી હિન્દને અનુકૂળ વાચ એવું સુદલિખાન શિખવા માટે એક છાત્રીને ઇજ્જાડ કે અમેરિકા જતાં જોયો આપણે આશા રાખીશું કે પરિવેદ શરૂ કરેલી નવી શાળા આ સુધિએ ફર કરશે અને જ્યાં હાલિખિન્દુશી આ વિષયનું શિક્ષણ આપશે

છાત્રીઓ માંગની શિક્ષણ પ્રથામાં મુદ્દામાં
 સુચવતાં એક વસ્તુ તરફ
 જણાવણે જણાવતાં જ્યાં પામ જોઈશરી રાખ-
 ઉચ્ચ જોઈએ વાની નથી અને તે
 બની શકે ત્યાંસુધી

આપણે આદર્શ ઉચ્ચ રાખવાની. અલબત્ત, બધાને તક આપો, જેઓ સીધી ઉચ્ચ આદર્શ પ્રાપ્ત ન કરી શકે એમ હોય તેઓને સરળતા કરી આપો પણ આદર્શ નીચો તો કોઈપણ રીતે ન પાડો સ્ત્રીઓની જીવણીનાં ઉત્તરવાં ધોરણથી સતોષ ન પામેા. આમ ઉચ્ચતાનાં માટે કેટલીક વખતે એ પુરસ્કૃત બની શકે છે પરંતુ કોઈ પણ કોષે નીચલ ધોરણ તો નહિ ન; કારણ કે એનો અર્થ ઉત્તરણ માનસિક બળ, અને તે સાથે તો આપણે હમેશા વિરોધ ઉઠાવેા નોંધએ

બીજા ઉદ્દેશ સમાજ સુધારાનો છે. દુનીયાના બધા દેશોને પોતાના સામાજિક સુધારાઓ સામાજિક પ્રશ્નો હોય છે અને તેમ દિનદિને પણ છે અર્થાત્ સંસ્કૃતિ અને સંસ્કૃતિની એ ભૂમિ હોઈ, તેણે પોતાના જ રીત રિવાજો બળવવા પ્રયત્ન કર્યો છે અને ભૂતકાળના રીતરિવાજોથી હાલ તો નાપુર્ય છે આમ, આ દેશ ઉપર જુના વિચારની ભાવના એટલા મોટા પ્રમાણમાં વ્યાપી ગયેલી છે કે તે સમયમાં સારા અર્થવા રિવાજો આને કાઢી પણ હેલુ સિદ્ધ કરતા ન હોવા છતાં, તે તલ દેવામાં આવતા નથી ખત કહીએ તો કેટલાક રિવાજો કદિયે સારા ન હોઈ શકે એવા છે છતાં, તે નૂના છે અને કોઈ પણ રીતે આપણા સમાજમાં ઘુસી ગયેલા છે એટલે તેને ચૂસ્ત રીતે વળની રહેવામાં આવે છે આથી, સામાજિક કાર્યકરોને મદદન દરજ્જા રૂપ આ જુના વિચાર છે, દેશના બધા બાગોમાં જગ્યાતી ફાલિ પ્રયાગે આ જુના વિચારોને બાધી રાખ્યા છે સારા કે નરસા બધા રિવાજો બળવવા માટે જાતિ ખરી રીતે સરસુરૂપ છે.

મુખ્ય સામાજિક દ્વંષો લગભગ રિવાજો લગતા છે બાળકો, લગ્નના કુધારાઓ મોટા કાયલો, પુનર્લગ્નો પ્રતિબદ્ધ, અનેક પત્નીઓ રીવાજ, કુટુંબોનો અભાવ એ વર્ષામાં તત્કાળ સુધારા થવાની જરૂર છે ફાલિપ્રથા આ બધા રિવાજોની સરસ છે. એટલે અદરથી પ્રયત્નો કરીને આ નાપુર્ય કરવામાં કામ પુરસ્કૃત છે આને માટે કાયદાની મદદજરૂરની છે દેશના

શુભેચ્છકો, આ રિવાજોમાં ધારાસભાઓ સુધારા કરે એવો પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે. પોતાને માટે શુ સારું છે તે નહિ સમજનારા લોકસમૂહનો વિરોધ તેમને સહન કરવો પડે છે જુના રિવાજોને પવિત્ર માનવામાં આવે છે અને સુધારકો કામ પણ ખરેખર થાય મોટું છે નિરક્ષરતા દૂર થતાં પ્રજા પોતાનું બહુ શામા છે તે નોંધ શકે એવો સંભવ છે. આમ, આ હેલુ માટે પણ લોકસમૂહની જરૂર છે.

લગ્નને અંગેના લગભગ બધા દ્વંષો સ્ત્રીઓ ઉપર વધારે અને લાંબા પરિશ્લિત જીવનની કાળ મુશી અસર કરે જાહેર છે, એ વાત તરફ મારે ભાર મૂકવો જ નોંધએ. બાળલગ્ન અનેક પત્નીઓ રિવાજો પુરસ્કૃત કરતા તેમને વધારે અસર કરે છે વિધવા પુનર્વિવાહના પ્રતિબદ્ધને અંગે જે પુરસ્કૃતિઓ આવે છે તે સ્ત્રીઓ સહન કરવી પડે છે, તેમજ, દિનદિન લગ્નના કુટુંબો ન થઈ શકે તેને અંગે પણ એક પક્ષને જોરદાર કે સ્ત્રીઓને સહન કરવું પડે છે; કારણ કે પરિશ્લિત જીવનની જાહેર સ્ત્રી જ તોડી નથી શકતી; પુરુષો તોડી શકે છે એટલે આ અનિષ્ટો દૂર કરવા તરફ અને ધીર સિદ્ધ કરવામાં જરાપણ કચાસ ન રાખવા તરફ સ્ત્રીઓએ ધ્યાન આપવાનું છે.

સારદા કાયદાની કલમો સંબંધમાં એક રીત કરી લઉં. વ્યવહારમાં સારદા કાયદામાં આ કાયદો ખામીવાળો આખી માલમ પડે છે બાલ લગ્ન અટકાવવા માટે એમાં કોઈ ધોળા નથી કાયદોનો બાલ થયા પછી, એનો અમલ થાય છે આમ જે હેલુસર એ ધડવામાં આવી તે પૂર્ણ થતા નથી ખરી રીતે લગ્ન થાય રહે છે અને હડની સભ થાય છે તે પણ કોઈ બહુ સુખ્ય હોતી નથી. એટલે પરિષદે આ ખામી તરફ ધારાસભાના સભ્યોનું ધ્યાન ખેંચવું નોંધએ.

આ દેશમાં જ્યાં લગ્ન નહીં કરવામાં વિચિત્ર વલણો આગેવાન માત્ર કુટુંબોની જરૂર બને છે અને નિયમ તરીકે લગ્નના જોડાના પાંચની સલાહ પણ લેવામાં આવતી નથી, ત્યાં

દેહના સંતોગમાં લખના જ્યારે કાચાની જરૂર પડીને મોટી છે. વળી, જે પુરુષ નહતા મરણ- સર પત્નીનો સ્વામ્ય હશે એ છે ત્યારે એ કો માટે એવો કોઈ માત્ર ખુલેલો નથી, આ રીતે કોઓને પહેલાં અન્યથા કરવામાં આવેલો છે આ અસમાનતા દૂર કરવા માટે સ્વયંવર કરવાનું પરિષદે માથે લેવું જોઈએ.

આ અસમાનતા સાથે ફરજિયાત વેધવ્ય સેત્ર મળે છે; તેને પરિણામે ઘનીસિનો માત્ર કોઓની મોટી સંખ્યા એટલે માત્ર તોરવાઈ નહીં છે. આને માટે આમરવરવાનો સ્થાપવાનું પોતાના કાર્યક્રમમાં ચાખીને પરિષદે સારું હતું છે કોઓને અનીતિને માત્ર પળવાની ફરજ પાડે એવી બીજી સંભેલો દોવાનો સમય છે; પાંચ હપત નહીંવેલો છે મારણે વધુ બળવાન છે આ બાબતમાં આપણી ગર્ભા વર્ષના પ્રયુષ્ઠ મીષ્ટી મુપલમી રેડીએ કરેલ કાર્ય ખાસ જણાવવા યોગ્ય છે વરજાવતિના મિત્ર ખાસ પ્રમાણે એવી રેડાસીની પ્રથા અદાકાર નાશો લખતો પસાર કરાવવામાં તેઓ સફળ વર્ષા છે આ વિચારમાં દેશી પિત્તલન્ય સોસાવડીએ કપપોથી કાર્ય કરી રહી છે અને તેઓ અસિનદાને પાત્ર છે.

આપણી વિચારણાનો એક બીજો પ્રશ્ન હાલના કિન્દુ કાચામાં વારસા કોઓ ઘળે વારસા હક સર્વપર્માં મુધારા હક કરવાનો છે સુધુમ કૃદ- બની પ્રથા નાશ થાયવી નહીં છે અને હવળમાં નર્મ દિખિન્દુ સાથે તેમજ જુદા જુદા નતા સંભેલો અમે કાચામાં ફેરફાર થવાની જરૂર છે વાલ્વારથી સામ્રાટ પરિસ્થિતિને અમે ફેરફાર થવાની જરૂર છે એવો મત બળીતા કાચાઓએ અને ન્યાયમર્તિઓએ દર્શાવ્યો છે આપણીમાંના મનુષ્યોને બળીતા દોષકર્તા કૃદબંધની વડી આલવના એક નિર્ણય ન્યાય મર્તિ મો મરજાંવારે હાલમાં અનિવરિત કિન્દુ કાચા મુધાર એસોસીએશનની સ્થાપના કરી છે તેને જાણ કરાવેલો હશે અને સદાશર પરિષદે આપણે જોઈએ એમ અને હાથે છે વોટાલ ધરે મોટુર ધાબીએ પૂરતી વિચારણા કરીને તેમજ સામાન્ય અસમાનતામાં વધારા કરીને કોઓને

હવતા વારસાના કાચામાં મુધારો થી છે અને એ બળેબે પ્રતિવું મોટું પગલું કાર્ય છે અત્યારના કિન્દુ કાચા પ્રમાણે, પુત્રી માટે કોઈ બ્યવસ્થા નથી થતી અને તેથી ધનિક દોષકર્તા, વિધવાના હવળ નિર્વાહ હપરાત તે બીજી કોઈની બ્યવસ્થા કરતો નથી આ બધી વિષમતાઓ હવે કાચાપોથી પર રહેવા ન જોઈએ. પ્રાચીનકાળની સમૃત્તિઓને બુદ્ધિજન જુના કાચામાં કોઈ સદાકાળને માટે પડાવા ન હતા અને આપણે સમયની જરૂરીયાત પ્રમાણેના કાચા મેળવવા પ્રયત્ન કરેલો જોઈએ આપણા કાચાઓ ન્યાયી મારણે મુજબનો બધી પ્રયત્ન આપણા એવી ભયવ સરવાની કોઓ કરશે અને એ રીતે હાલના કાચા પ્રમાણે કોઓની દરકરો દૂર રહેશે એવી મને ખાતરી છે આ હરકોતેને આપણા સામાન્ય હવળ સાથે, સામાન્ય રીતે, ખાસ કરીને કોઓના દાનન સાથે, સીધા સળખ છે અને તેથી તે આપણા લક્ષ્યને યોગ્ય છે.

કપતના નિવેદન હપરાથી કાચા એમ લખશે કે આપણને એકાનેજ રિચરતા ન પાડવે કેળવણી વિષય તેમજ સામાન્ય પ્રશ્નો છે.

ફરો દેઠને, ફરો પ્રબને, પોતાના પ્રશ્નો કોલવાન દોષ છે કોઈપણ પ્રબને રિચર રહેવું પાડવે એમ નથી પ્રબને હમેશા આગળ વધવું જોઈએ અને તેવ નવી પરિસ્થિતિ, બાલકલો સંભેલો, નર્મ દિખિન્દુ સાથે આગળ વધવું જોઈએ અને પણ ફેરફારની જરૂર તો તેની પાછળ ન દોડી આવશે પાછળી પડીએ તેમજ પોતાના માટે કોલો રિચર, અને કાચાઓથી આપણે સતિય પાખીને એકી રહીએ તે યોગ્ય નથી દુનીયામાં સૌથી આગળ વધેલો દેશ જન્મ એમ તો ન કરી શકે કે તે પ્રવર્તિના ઉભાં વધવારે પડોવી ગમે છે અને હવે વધારે ફેરફારની જરૂર નથી. આપણને મુશ્કેલીઓ દોષ છે તેમ તેમને પણ મુશ્કેલીઓ દોષ છે.

આપણી સમગ્ર કાર્ય જલ્દી પ્રમાણ અને અત્યંત અત્યંત છે એ અંબીર અને અજારો વર્ષમાં એકાદ અસત્યનું કાર્ય, એકા અગ્રે, આપણે કાચાની દીવા નકરી

હતીએ છીએ પણ આખા વર્ષ દરમિયાન દરેક નિર્માણે પોતાની પ્રવૃત્તિ આદ્ય રાખવી એ અત્યંત જરૂર છે અહીં એમાં મળીને પ્રત્યેક ઉપર અર્થાં કરી, પાછળથી તેના ઉપર નિદ્રા સેવવાનો કાંઈ અર્થ નથી શિક્ષણ આપવા માટે, પ્રત્યક્ષ કેળવવા માટે, ધારાસભાઓમાં મુદ્દાઓ કરવા માટે અને છેક છેલ્લે કામ રાખવા માટે પૈસા એકઠા કરવા સખ્ત પ્રયત્ન કરવાની જરૂર છે આપણે, તેઓ નિરાળ થોડાસંખ્યા કરતાં વધુ સારી સ્થિતિવાળા છીએ તેમણે આ કાર્યને પ્રાથમિક ક્ષેત્ર ધેખવી જોઈએ એમ લાગે છે કે, જો એક વાર મફત નિર્ણય કરે તો આ બધુંય કાર્ય હાથ ધરી ચાકે એટલા સમય વાળી અને પૂરતી શોખતાવાળી સ્ત્રીઓની ઘણી મોટી સંખ્યા છે, છેલ્લાં થોડાં વર્ષોમાં સ્ત્રીઓમાં ઘણી ભયરિ આવેલી જણાઈ આવે છે શોખ દિશા સુચવતી તેમજ જીવનરચાથી, સ્ત્રી કાર્યકરોની શોક્ષ સંખ્યાનું એવું બળ જમાવી સમય કે જેની અમલ સર્વે સમભવ, એવા દરેક સમય છે આ કરવા માટે આપણામાં શરૂઆત કરવાની વૃત્તિ, પ્રવૃત્તિ હોવા જોઈએ પ્રત્યક્ષ કમ્યાનુ જેમના હેથ છે, અને માનવતંત્રની સેવા કરવ તો જેમને અનુકૂળતા છે તેવી બધી સ્ત્રીઓને આ ઉમદા કાર્ય માટે દિવસના કાંઈ નહિ તો થોડાંક કલાક પણ ફાળવ પાડવા હું વિનંતિ કરું છું પરમામની જાનકમાથી મુક્ત એવી, અને જેમને છવનનિર્વાહના પૂરતા સાધનો છે/અને જેમનામાં કામ કરવાની શોખતા છે એવી હાલસે બહેનો છે એની મને ખાતી છે આ બધાનો ઉપયોગ આ

માનવસેવાના કાર્યથી વધુ સારી રીતે કાઈ પણ રીતે થઈ શકે એમ નથી મેં જોયું છે ધણીખરા કાર્યકરો આ વર્ગમાં આવતા નથી તેઓ કયા તો કાંતરી ધધામાં છે કે શિક્ષિકાઓ છે. એટલે તેઓ પાસે ફરસદનો મર્યાદિત સમય છે. છતાં તેઓને જે સમય મળે તેનો ઉપયોગ આને માટે તેઓ કરે છે અને તે માટે તેમને અમિન હન થઈ છે .

પરિષદ ધણી થોડા સમયમાં ઘણું ખરેખર

કાર્ય કરી શકી છે પરિષદની સફળતા શુદ્ધિસંસ્થાની યાત્રા એ તેના પ્રયત્ન પરિણામ છે ચારદા કાપદા તરફ, પ્રત્યક્ષ કેળવવામાં પણ પરિષદના સભ્યોએ ઘણું કામ કરેલું છે. વળી, અવાધિકાર, સમિતિનાં કામમાં પણ આ સંસ્થા સાથે જોડાયેલી બહેનોએ સારી અસર પહોંચાડી છે સ્વદેશી ચળવળને પણ આપણે ટેકો છે. સમાજ ઉપરના સૌથી મોટાં કલકંડ અસ્પૃશ્યતા નિવારણ વિષે આપણા ઘણા નિર્માણો પ્રવૃત્તિ કરી રહ્યા છે. આમ, જો હું કા સમયમાં આપણે કરેલા કાર્યનું અવલોકન કરીએ તો તેથી આપણે હતાશ યવાની નશ પણ જરૂર નથી સમય જશે તેમ આપણામાં મોટી સંખ્યા જરૂર જોડારો અને જે રીતે તેને ઉપયોગી બનાવશે આપણે શું કામ કરીએ છીએ તેના ઉપર એનો આધાર છે. હું સ્વસ્થાદે આચારવાદી છું અને તેથી થોડીક પ્રેરણા પામેલી સ્ત્રીઓએ શરૂ કરેલું આ ઉમદા કાર્ય જરૂર ખીલવે અને આપણા આ બંદાલા દેશની સુપત્તિ અને પ્રગતિનું એક સબળ દરિયાર જરૂર બનશે એવી મને દરેક આશા છે

એમનો જ વાંક !

તેમને આપણી નિરાળમાં આવવા ન દઈએ, તેઓ અમલ અને અધ્યાન રહે તેને લીધે દલકા દેખાય તેમાં પણ એમનો જ વાંક

તેમને આપણી વચ્ચે રાખીએ નહિ, ત્રામ બહાર કુતરા માંદક, દાકી કાઢીએ, તેમની કશી દખ્ખેજ રાખીએ નહિ તેમને કશી શિખામજ આપીએ નહિ, પણ તેઓ દલકાં મધ જય તેમાં પણ એમનો જ વાંક

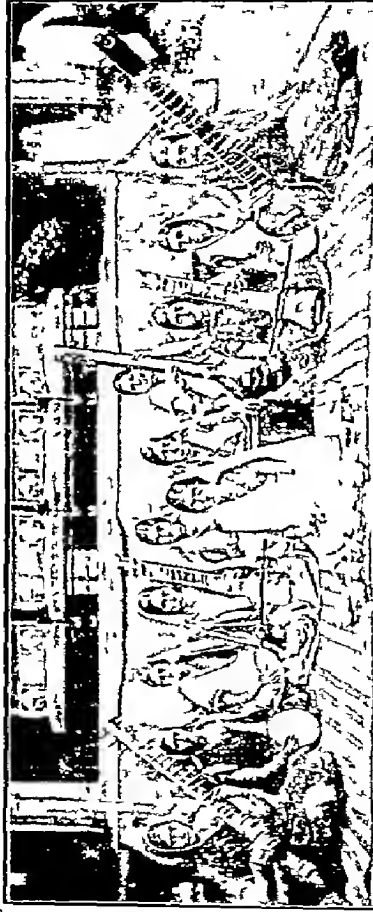
આપણે દારનો વેપાર કરી એમને દારૂદ્રોષ બનાવીએ

બ્યાજ વટાવ કરીને એમને દેવાદાર કરી મૂકીએ

અંદર અંદર લડાવીને કલ્યાણી કરી મૂકીએ.

બાત, પ્રેત, જાત્ર, તત્ર, મત્રની વાતો કરી તેમાંથી પૈસા મેળવીને તેમને બંદોબી કરી મૂકીએ એ બધામાં પણ એમનો જ વાંક ખરો ?

શ્રી ગાથાસિન્ધરી (સુખાન)

-Dangwad
-Dangwad

સમીપ-વાઘાસિન્ધરી (સુખાન)

(સુભાષ) શ્રી મુખરાંતી દિન્ડુ સી-મ-કે,

જીવનનો રાહ

[અખિલ ભારતીય મહિલા પરિષદનાં સ્વાગત પ્રમુખનું વ્યાખ્યાન]

વ્યાખ્યાતા : સેગમ મહંમદ ખાસીમ

મિત્રો,

હર દુરનાં સ્થળેથી આ પરિષદમાં હાજરી આપના અને આનેલા સર્વને દુ આવાજ આપુ છું અને સર્વનો આવાજ માનુ છું. હજીની તેનાં શબ્દ આતિથ્ય આટે એવાજ પ્રજ્ઞાત હવું. પર-પરાથી જાણી આવેલાં જે ધોરણથી અમે ફરવા નીચા પડી ગયાં છે તે માટે મારા કરવાં બીજાં ફાઇને સાબીજ વધુ લાગત હશે. એટલે અમારામાં કાસાદનો અભાવ છે એવું તમે આ વપરાથી માનવાની બૂલ કર્યો નહિ. આખાં દિનમાં ફરિયાદર પદાં આપેલું દુઃખ આ સહેરમાં વધુ ઊંચ છે અને સહેરના બંધા બાજોમાં આવેલાં નિર્ભય પરી અને મહાદયી શોકનનકે લાગે છે

મિત્રો, આ નિર્ભય સહેર એક વખત કલા અને વિજ્ઞાનનું પાલકુ લોકનોની મહત્તા હવું અને તેની કીઓ તેમની સાદિત્વ અને જ્ઞાની સિદ્ધિઓ માટે લગીતી હતી જનમજલો સુર, મીર અનીસ, મીરજા હાજીર, અને પરિત રતનનાથ સરસાદ, નવા કવિઓ અને વિજ્ઞાત સાદિત્વકારો પેશ કરવા આ સહેર ચીજ છે એટલુંજ નહિ પણ વજીરજલો સાદના રાજી 'આદમ', 'ધરત'ને નયો જીજાવાર્તા બીજ એક જગમ, મહાદત્ત'અત 'મમ' નામનાં એક ત્રીજ જગમ, જેથી મહિલાઓને પોતાની કવિતાઓ અને નમંકીકારી આ / સહેરનું નામ લગીતું હવું' છે દખલખમાં સીધી પ્રથમ સાદિત્વચલ પાયેથી સમાન રાજસાધા, જે પાલજલો ફરદીમાં વધુ ખીલી, તે હજીમાં સપજી સ્વરૂપ પામી અને જે બાજા પાચામાં તેમજ તેને સપજી બનાવવામાં હજીનીની કીઓએ ફરતાં ધોટાં પ્રમા-ખમાં ફાળો અન્યો છે તે ફરક સાદિત્વકાર બલે છે. સાદિત્વકારી જર્થ માટે આ સ્વલ કે સમય થાજ

નથી. હજીનીની કીઓ સરુતિની ફરિયાદે તેજા કરવામાં ફરિયાદ ન હતી અને આજે પણ તેઓ તેવાર છે એમ બતાવવા પૂરતોજ આરથી સત્ત્વ બાવતને ફરિયાદ થી છે તમને બધાને અહીં અમારી વચ્ચે ભેટાં અમને જે અવજનીય આનંદ થાય છે તે ફરિયાદ અને અવજત હીએ પરત અને આજા છે કે હાલની મહીને અંગે અમારી ફરિયાદો તરફ તમે જાણવાથી જોશો.

પરિષદના કલેસ અને હેતુઓનું પુનરાવર્તન હું કરવા છાજતી નથી. પરી શિક્ષણનો વધતો આપણા પ્રયત્નોને અત્યાર અચાર સુધીમાં મળેલી સફળતા કલુ મોઝા પ્રમાણમાં

આજવાકને ન્યાયી કરાવે છે ઊઠરીઓ અને તેમનાં માળાપોમાં ફેલજલી માટેની છાજા છે, તે જવાબલે જાપન થતી તેમજ પ્રવાર પામતી નય છે, તે વપરાથી મને એક ખાતરી થાય છે કે આજ દિસણુ-અ સ્વાઓ પૂરી નહિ થાય. ફેરલેક સ્થળે તો આ અપરત પ્રમાણ જાણવા પણ મારિયું છે અને મારે ફરિયાદ સાથે જાણ કરવું જોઈએ કે જળીજરી ઊઠરીઓને માત્ર શિક્ષણની તમન્યા ન નથી પરત તેને માટે જોઈતી શુદ્ધિ પણ છે અને માત્ર સાજાએ થાઈ હોવાને તેમજ જર્થવા હોવાને ફરિયાદ આ મહાન વરજાનનો લાભ થેતાં વંચિત રહી ગઈ છે કીજીવજલો માટે ચોક્કસ રકમ જાનુએ મદવાનો પ્રાતિક સરકારોને આજેક કરવાનો સમય હવે આવી ગયા છે એમ મને લાગે છે. અત્યારે શિક્ષણના કામ માટે મદવામાં આવતી રકમમાંથી આપણે આપણો દિસેસો માઓએ તેથી આપણો હેતુ સરે એમ નથી. સરકારની મદદ, હાલની જરૂરી માતોને પહોંચા વળી યો અને કી ફેલજલો મોઝા પ્રમાણમાં જવજિયવ જરી સાજા જોઈતી થાઈ હોવી જોઈએ.

પરંતુ મિત્રો, આ બાબતમાં એ એક ચિંતવણી આપવાની મને ફરજ હોય છે. શિક્ષણપ્રથા લગે તો તે માટે અને માફ કરશે હાલની શિક્ષણ પ્રથાના એ નાશકારક પરિણામો, જેનો લોચ યતા પુરૂષો બચી શક્યા નથી, તેથી ઊભરીઓને બચાવવા માટે આપણે આપણી શક્તિમાં હોય તેટલું બધું કરવું જોઈએ. હાલની શિક્ષણપ્રથાથી ઉપરિચિત થતાં શુભામી મનોદશા આપણાં રાજકીય, સામાજિક અને સારકૃતિક જીવનના પાયા દબમવાથી રહી છે અને એ રોજ કેટલો કુસાચે એવો છે તે જાણી જનતાને જાણારો શિક્ષણની આવી લાભકારી મેળવવામાં આપણા વિદ્યાર્થી બાલકોની અભિલાષા થોડી સરકારી જાણ મેળવવા માટે તેવું વેચાણ કરવાની અથવા તો હવે ઉપરાંત ધીર ઘડાઈએ ધધામાંના કોઈ એકમાં પ્રવેશ કરી શકવા પૂરતી જ છે. માનવરથી અને રોજ આપણે એવા ધધા કરતાં અથવા તો ધધાને લગતાં સાદસી કરતાં એક કારકુની કુખનતક આવક વધુ પડે છે કરવામાં આવે છે. આવી નાનુક અને સાદસી ન કરવાની નિતિવાળા દૃષ્ટિબિંદુ માટે આપણા વિદેશી રાજકર્તાઓને માથે આપણે હોય નાખવાનો છે; પરંતુ આપણે સીએએ પુરૂષો ને વિચિત્ર અને નાશકારક તરીકે ઉપર લેવે છે તેને માટે ઉપકારો યોગ્ય બાજ સ્વીકારવા આપણે પ્રમાણિક રહેવું જોઈએ. જો આપણાં ધરતાં વાતાવરણ શુભામી આદર્શો અને બાચવાં દૃષ્ટિબિંદુથી અપવિત્ર ન થયા હોત તો પુરૂષો શુભામીના રોજના સહેલાઈથી લોચ બન્યા નહોત.

મેળવણી કરતાં વધુ અત્યંતો અને આપણી વિચારણાને વધુ યોગ્ય જીવનનો શાક પ્રત્યે આપણાં જીવનના રહનો છે બધાય જેઓમાં અને બધાય શુભામી આ અત્યંતો પ્રત્યે રહી છે અને રાજકારણ કે અર્થશાસ્ત્ર, કલા કે વિજ્ઞાન કાર્તા મેળના સામાન્ય કલ્યાણ માટે એ વધુ અત્યંતો છે. કુટુંબ તેમજ સદેરી જીવનનું બધું જ રહસ્ય આમાં સમયલું છે અને તેના ઉપર આપણાં સુખનો આધાર છે. કું એટલું તો જોર-બળી રહી રહ્યું છે, બીજાં ઉપરના સીએએ અને

તેવો બાજ લીધો હોવા છતાં, સામાજિક જીવનમાં તેની પ્રતિ અને ફેરફારમાં સીએએ હમેશાં પૂરતો ફાળો આપણે છે. ઇતિહાસ અને આજ બાબતો એના પૂરતો પૂરાવા રૂપ છે. આજે, આપણા જીવનના શાકમાં સુધારાનો પ્રત્યે આપણું ધ્યાન વલકાળ જે થાય છે અને શિક્ષણથી મળતા લાભોનો પૂરતો આતંક આપણે માણી શકીએ તે માટે આપણાં કૌટુંબીક જીવનનાં મિત્રોમાં અપણે કષ્ટ રીતે અને કેટલા અરો સુધારા કરવા જોઈએ તેનો આપણે નિષ્કૃષ્ટ કરવો જોઈએ. આ પ્રત્યે અણુનજી એવું મોઢું અહીં જાણીતું હશે એ કું બધું છે. પરંતુ હાલના સંજોગોના શાર હેઠળ સાચા શાકમાંથી આજા ફાટી નજ આપણા કૌટુંબીક જીવનને, પાછળથી કલ્યાણ બરેલું અને અસહ્ય નીવડે એવી રીતે કાન્તિકારી બનાવવામાં લય રહેલો છે એમ મને લાગે છે. એમને મદદ કરીને પ્રત્યે પ્રતિવે પચે નજ છે; અને વધુ સંસ્કારી, પ્રત્યે નજ દોરવે છે પરંતુ આપણે હિન્દમાં શુરોપીયન જીવન રીતિનું એવી રીતે અનુકરણ કરવા પ્રયત્ન કરી રહ્યા છીએ કે તેથી આપણી સામાજિક પ્રથાના જોરવરૂપ કૌટુંબીક સંબંધોનાં એકરૂપતા નજર લયમાં આવી પડશે. મારા કહેવાનો અર્થ એમ નથી કે પશ્ચિમી મોઢવણ વસ્તુ આપણે સ્વીકારવી નહિ, અથવા તો શુરોપીયન સંસ્કૃતિમાં કાંઈ શીખવા જેવું છે નહિ. કું ને બારણું કહેવા મંડિ છે તે એ કે આપણાં જીવનમાં આપણે એવું મોઢું વિદેશી વસ્તુ લાવ્યું કરવું ન જોઈએ કે જેની કિંમત આપણે પહેલાંથી પૂરતી રીતે આંધી ન હોય; નહિતર આપણે અથ અનુકરણના શુદ્ધેશ જનક અને જેઓ આપણે બંધ રાખીને આવે છે તેઓના જેવાં જ જાણિતો આપણને લોચ વડું પડશે. પશ્ચિમી સંસ્કૃતિ પ્રત્યે આપણાં લલણમાં આપણે આપણા પુરવણીના અત્યંત ઉપરથી કાંઈક લાભ લય સીએએ એમ છીએ. જેથી સુધી તેમણે તેમના રોજોનું અને રાજકર્તાઓનું અત્યંત સંબંધથી અનુકરણ કર્યું પરંતુ અત્યંત તેમની લાજલીમાં પૂરેપૂરો ફેરફાર થયો છે અને હવે નવી અને પોતાની સંસ્કૃતિ વલ પાછા હાલની સારવંશીક બાબતો તેઓમાં જણાય છે, આપણે પણ સાવચેત રહેતાં રીજવું જોઈએ.

અને અપણા સામાજિક જીવનમાં ને અનુકૂળ ન હોય તે તણ રેવું જોઈએ.

મિત્રો, વ્યક્તિજન સ્વતંત્રતાનું મોજુ આજે દુનીયા ઉપર ફરી વળી અધિકૃતજન સ્વતંત્રતા રહ્યું છે અર્થાત્માં અને ફરજનાં બાન સાથેની વ્યક્તિજન સ્વતંત્રતા અમુક જાળનો છે પરંતુ જ્યારે સામાજિક સમ અને ફરજથી જે લુટી પડે છે ત્યારે સ્વતંત્રતા એક પ્રકારનાં માંડપણનું સ્વરૂપ ધારે છે અને એની બધી સામાજિક અને નૈતિક હિંમત ગુમાવે છે આપણે એ સમજવું જોઈએ કે આજના આપણા જીવનનો રાહ આપણી પુત્રીઓને, અમલી માલની સ્ત્રીઓને દોરશે ફરજ પડવું અત્યંત સાવચેતીથી અને આપણી જવાબદારીના પૂરતા બાન સાથે મૂકવું જોઈએ.

આપણા પ્રજાજન પછી જોડી રીતે આપણા પણા સામાજિક અને માલ-આપણા હક્કો દેસના હક્કો જીવની લીધા છે તે હું જાણું છું આપણે તે પાછા મેળવવા જોઈએ પરંતુ આપણે એ યાદ રાખવું જોઈએ કે આપણે માત્ર જીવન-જીવન કોઈ બન્યા નથી આપણા હક્કોની આ જોડ તરફ આપણે જામ આડા કાન કર્યા છે હિન્દની બધી કોમોમાં સ્ત્રીઓ તરફ ને માન અને માનતા બતાવવામાં આવી છે તે સાચું તેજોના બધાઈ માલદેસના તેમજ સામાજિક હક્કો લઈ લેવાય એ બાબેન જોરવ આપી રહે છે વળી આપણે એ પણ જાણવું ન જોઈએ કે આપણે વિદેશી રાજવંત હોજી જાએ અને આપણા પ્રજા ઉપર તેમજ પોતાવળ પ્રતિનિધિત્વ નથી ને આપણે આ જીવનમાં રાખીશું તે આપણી સમજના અપડામાં ને હાથમાં અને દુઃખની બગવા છે તે નાચ પામરો આ પ્રશ્નની લાંબી ચર્ચા ફરજની મને તક મળે એમ હું ઇચ્છુ છું. પરંતુ અત્યારે તો સમજ થોડો છે અને વિવેચ

કર્યો વિચાર છે તેથી મને સૌથી અવલની લાગી એવી ધારીક જાણતો વરં વધાર જ્ઞાન પેશોનેજ મે સતોષ માન્યો છે

આપણી સર્યા રાજકીય નથી, અને તેથી સ્ત્રીઓના મતધિકાર કે રાજકીય પ્રશ્નો જીવન માલ જનાવો પર, બધારજીને લગતા પ્રશ્નો ઉપર, ચર્ચા કરવાનો આ પ્રસંગ નથી પરંતુ જીવનના એક જ ક્ષેત્રમાં આપણે શોધવો રહી શકીએ એમ નથી, બિરથે આપણાં જીવનનાં આ દિગ્ગિજિન્દુ તરફ હું ઉપરકર્યો ઉત્ક્રીય કીચ રાજકીયજીમાં ને આપણે પ્રજાને પગથે ન ચાલવાની ઇચ્છા રાખશું તો મને લાગે છે કે આપણે જોડે આજે દોરવાજી છેલ્લાં ૫૦ વર્ષોમાં થયેલી ચળવળો ઘણ છે અને ધાર્મિક તેમજ રાજકીય મતભેદોએ અનેક સ્વરૂપો પડ્યા છે, પરંતુ એકતા અને સહકારનું સતોષકારક ધારનું ચોધવામાં આપણે સફળ થયા નથી કીચ, જાણી અને અલાદાખાદમાં મળેલી ઉત્ક્રીય પરિવર્તન કાંઈક રીજ આવે અને એક સમાન જીવ તરફ બધા કોમો કીચ કરવા સક્તિમાન થાય પરંતુ એવાનો દિન ન્યારે ઉપવાનો હોય ત્યારે લાલે ઉચે, પણ આપણને વિચાર કરી જાખનાશ મતભેદોને તો અવ આવી બજેશો છે આજે હિન્દની મહિલાઓની પ્રથમિક ફરજ એ છે કે અમરો કોમો કરે એવા માર્ગથી ફર રહેવું અને ધાર્મિક તેમજ કોમી કલ્યાણોમાં લાભ લેવાથી ફર રહેવું

મારી ફરજો બનાવવામાં ફરજ રીતે મદદ કરવા માટે સ્વાતંત્ર સમિતિ અને બંધસ્ત્રાપક સમિતિનાં બધા સચેતોનો હું ખરાં અવકાશપૂર્વક આવાર માનું છું.

લેડી નીલકાં અને આપણા પ્રજાજન તરીકે મેળવવામાં આપણે અત્યંત બાવજવાળી જાએ અને મને પૂરેપૂરી ખાતરી છે કે તેમની દોરવાજી હોજી આ પરિવર્તની બેક નજલંત સફળતા મેળવશે.

સંતતિનિયમન

લેખિકા :

શ્રીમતી

તારાણહેન માણેકલાલ પ્રેમચંદ

કલાશ્રી

હાલમાં અખિલ દિન્દ્રી અને પરિવહન સાતમું અધિવેશન મળ્યા હોય છે. મહિનામાં ભરાયું હતું ત્યારે ચર્ચાએલા સામાજિક વિષયોના ઠરાવોમાંનો એક ઠરાવ સંતતિ નિયમનનો હતો. ૧૯૩૧ ની સાલમાં મદ્રાસમાં ભરાયેલી આ પરિષદમાં ત્યારે આ ઠરાવ અમે મુક્યો હતો ત્યારે લગભગ બેસોં પ્રતિનિધિઓમાંથી માત્ર આઠેક પ્રતિનિધિઓએ ટેકા આપ્યો હતો અને ઠરાવ હારી ગયો હતો.

એક વર્ષમાં વિચારો બદલાયા તેમ તે કહી ન શકાય. પણ હવે કારણ શોધીએ તો એમ લાગે છે કે જાહેરમાં આવા પ્રશ્નો ચર્ચા કે નહિ તે પહેલેા પ્રશ્ન હતો. ઠરાવ જે કે પસાર ન થયો પરંતુ તે ઠરાવ રાજકુમારી અમૃતકુંવરે ધણી વર્ષોના - અનુભવ અને પોતાના દેશવૃંદુઓના દુઃખો જોઈને વિચારપૂર્વક લખ્યા હતા તેની ખાતરી હોય છે. તેણે પોતાની પ્રતિનિધિઓ પોતાના પ્રાંતમાં પાછા ગયા ત્યારે તેમની સાથે કામ કરવાના ખીજા બહેનોની સહાનુભૂતિ અને સમર્થન મેળવી અને પતિ-પુત્ર એ આવી કે આ વર્ષે લગભગ દમથી

બાર પ્રાંતમાં આ ઠરાવ સર્વાનુમતે પસાર થયો હતો. અને બહુમતીથી અખિલ દિન્દ્રી અને પરિષદે પણ પસાર કર્યો.

કુટુંબ નહાતું જોઈએ, આપણે નિશાની સહીએ તેવકુંબ જોઈએ તે તો સૌ કોઈ કબુલ કરે છે. માત્ર સમગ્રી જીવનથી આ પરિણામ આવે તે સારું કે બદારના દુની-આપણે હાથોની મદદ લેવી, તેમાં જ મતભેદ હતો સમય એ હતો આદ્ય છે તે તો સૌ કોઈ સ્વીકારે જ. પરંતુ ત્યારે જીવનમાં જિતારવાનો પ્રશ્ન હતો યાજ ત્યારે કેટલા પ્રમાણમાં શક્ય છે તે મોટો સવાલ છે. આવા પ્રશ્નો જાહેરમાં ચર્ચાવાને, જે આપણે દેશની પ્રજાને સજાત અને તેજસ્વી બનાવવી હોય તો, તૈયાર થવું જ જોઈએ. આપણે દેશ મરીજ છે, પ્રજા નિર્બળ છે તે બધા કબુલ કરે છે. છેલ્લા વિશ્વ વર્ષમાં દિન્દુરયાનના વસ્તીપત્રક પ્રમાણે લગભગ બારથી તેર કરોડ માણસોની વસ્તી વધી છે, ત્યારે કામ અને હોજી વધ્યા છે કે નહિ તે આપણે ખાતરીપૂર્વક કહી નથી શકતા.

મદ્રાસમાં બહેનોએ વિરોધના કારણોમાંના

મુખ્ય કારણો એ દર્શાવ્યા હતા કે બીન અનુભવી નિર્દોષ બાળાઓ અચાનકતાનો ભોગ બને, સ્વચ્છ દી ઝીંચો પોતાની જવાબદારી છાંવે નહિ અને સયમી જીવન ગુમરવાની આવશ્યકતા ઓછી માત્ર એટલે અનેક ગતનો સહાઓ પ્રવેશ.

કુટુંબની આર્થિક અને ધારિરિક સ્થિતિઓ મદન કરી શકે તેના કરતા વધારે મોટા કુટુંબની જવાબદારી ન્યારે માથે આવે પડે છે ત્યારે માતાપિતાને ચિન્તા અને દુખ સહન કરવા પડે છે તેનો ખ્યાલ તો માત્ર જો કુટુંબો મદન કરે છે તેજ કરી શકે. કુટુંબની આવક તો ૩ ૫૦ કે ૮૦ રૂપા અને માતા માંદી દેખ, ચાર બાળકો પાંચ વર્ષથી તે જ મદિના સુધીનાં રૂપા ત્યારે તે કુટુંબનો પિતા ધરની ચિતા કરે કે પોતાના કામમાં મન પરાવીને સાર કામ કરે કે ધરમાં બે બાળક રૂપા કે જ બાળક રૂપા પણ પચાર તો રૂપા તેટલો જ રહે તો તે રહે-

વાને બે ઝોરડીથી ત્રીજી ઝોરડીતુ કાઢુ કેમ કરી શકે? અને ધરમાં દુધ, ધી કે ફળો વધારે ક્યાથી લાવી શકે? ન્યારે રહેવાને મક્કન અને અનાજની મુશ્કેલી રૂપા ત્યારે પહેરવાનાં કપડાંની અને કેળવણીની વાતો તો કેટલી દુર રહે-

પરિવર્તનો મુખ્ય હેતુ આ કારણ લાગીને સમાજનુ આ વિવચનર ધ્યાન ખેંચવાનો છે અને ન્યારે ન્યારે પરિશિત જી પુરવતે તેમનુ કુટુંબ ન્હાનુ રાખવાની જરૂરીયાત લાગે ત્યારે જો તેમની ઇચ્છા રૂપા તો એવા મુકરર કરેલા સ્થળોએ જઈને ડીમીવાળા કામદરની સલાહ લઈ શકે તેઓ તેમની માતા પિતા તરીકેની ફરજો વધારે સારો રીતે જલા કરશે તેમજ નવી પ્રજા વસતીમાં કદાચ થોડી રૂપા પણ વધારે સરકારી અને જગવાન થઈ શકે તેનુ વાતાવરણુ ઉજુ કરી શકાય તેમાં મદદરૂપ થશે. પરિવર્તનો આવક તો ભવિષ્યની પ્રજા વાસ્તે વધારે તદુરત અને સુખી જીવન પ્રાપ્ત કરવાનો છે

હું તો અલવાનો.

બાલક—'હે બા, રહેને અલવાથી કેવી રીતે અલવાવાય ?'

બા—'અલવાવાય એને અલવાથી અલવાવાય.'

બાલક—'પણ હું તો મહે અલવા હવે કે ન્હોતો અલવાયો.'

બા—'ન્હોતો અલવાયો કે રહેને અલવાથી તો મહે અલવાવાય.'

બાલક—'પણ ત્યારે વળાવેલું હું ક્યા અલવાયો કે ? અને તો ખબર પડી નથી કે હું અલવાયો કે કે ?'

બા—'ખબર તો તા પડે પણ એને અલવાથી અલવાયો.'

બાલક—'હું તો નથી અલવાતો ને નથી અલવાતો એટલે અલવાનો અલવાયલ તો નહિ અડુ.'

બા—'આ તો સમજીતોજ નથી દોર એવો છે.'

બાલક—'મલસ એવો તો જુ અને સમજુ છું અને તો જુ કે મલસને અલવાથી મલસ ના અલવાય.'

સાહિત્યમાં સ્ત્રીઓનું સ્થાન*

લેખિકા : સૌ. જયમનજોશી પાઠકૃષ્ણ

“ગુજરાતી સાહિત્યમાં સ્ત્રીઓનું સ્થાન” એના એ અર્થ થાય છે આપણા સાહિત્યકારોએ આપણા સાહિત્યમાં સ્ત્રીઓને કેવું અને કેટલું સ્થાન આપ્યું છે એ એક અર્થ છે. બીજો અર્થ એમ પણ થઈ શકે કે આપણા સાહિત્યમાં સ્ત્રીઓનું સ્થાન કેવું છે.

નરસિંહ મહેતાથી ક્યારામ સુધીનું આપણું સાહિત્ય મુખ્યત્વે કરી મહાભારત અને ભાગવત અને તેથી કંઈક ઓછે અંશે રામાયણના આધાર પર રચાયેલું છે. સંસ્કૃત ભાષાના એ ત્રણ મહાન ગ્રંથોએ મસ્કૃત સાહિત્ય પર જે રીતની અસર કરી છે તે રીતની અસર આપણા એ કાળના સાહિત્ય પર કરી નથી દાખલા તરીકે મહાભારતના શાકુન્તલા પાછળની વાત લઈ તે પરથી મહાકવિ કાળીદાસે શાકુન્તલ રચ્યું. અથવા રામાયણની વાર્તામાં વિધવાના દુઃખ વિગેરેની સામાન્ય ચર્ચા કરી છે પણ સ્ત્રી જાતની માનવતા તરફ ક્યાભાવ રાખીને લખાવતા તેમના વિચારોમાં સામાન્ય વ્યક્તિ જેવે એવું વાર્તાનું તત્વ અથવા રસિકાને આકર્ષે એવાં સ્ત્રીના વ્યક્તિ ચિત્રો ન હોવાથી તે તે લખાણો લોકપ્રિય ગાય એવાં ન હોતા.

* વલ્લભ સાહિત્ય મંડળના આશ્રયે તા. ૨૮-૧૨-૭૨ ને રોજ પ્રગુણસ્થાનથી આપણાં આધ્યાત્મિક મંડળનો આર્ષ.

આ દીશમાં સાથી પહેલો સમગ્ર અને સરળ પ્રયત્ન શ્રીમત ગોવર્ધનરામે કર્યો છે. સરસ્વતીચંદ્રા કુમુદસુન્દરી, કુસુમસુન્દરી, ગુણસુન્દરી, અલકાશીરી આવી વિવિધ પ્રકારનાં ઓપાત્રોની એવી મનોરમ ચિત્રોની પરંપરા આલેખી છે કે એ અન્ય હલુએ આપણા સંસારની સ્ત્રીઓના હૃદયનો અભ્યાસ કરવા માટે આપણા સાહિત્યમાં મુખ્ય સ્થાને જ બીરાજે છે.

ત્યાર પછી ગુજરાતી પ્રેસની ઐતિહાસીક નવલકથાઓ લખાઈ તેમાં રજપુત સમયની વીરાંત્રીઓના સતીત્વના આદર્શનાં ઠીક ઠીક વર્ણનો આપવામાં આવ્યા છે બીજા પાસઘી ભોગીન્દ્રરાવ જેવા નવલકથારાએ આ જમાનાના પુરુષ યુવતીની આશા નીરાશાનો પડો પાડે એવી નવલકથાઓ લખી; આપણી સ્ત્રીઓનું સંસાર જીવન નવી દીક્ષા તરફ જવા લાગ્યું હતું, તેનું આલેખન કર્યું.

એટલામાં એક પામથી ગાંધીજી જેવા પ્રતિભાશાળી પુરુષે અને રા. મુનશી જેવા પ્રભાવશાળી લેખકે આપણા સાહિત્યમાં પ્રવેશ કર્યો ગાંધીજીને લીધે સ્ત્રી અને પુરુષ એકના જાહેર જીવન કરી ચર્ચા રા. મુનશીએ અને રા. વ્યક્તિત્વવાળાં ઓપાત્રોની પરંપરા ખડી કરી દીધી. કવિરત્ન ન્હાનાલાલે જ્યાં અને ક્યાં જેવાં સ્ત્રી પાત્રોદાર તથા રમણલાલે

પોતાનો નવલકથાના શ્રીપાત્રોદ્ધાર સ્નેહ-
સુધી ગયો છે. પણ જ્યાં લેખકોનો અહીં
વીચતવાર હૃદયેષ કરવો એ માત્ર કામ નથી.
સારી નવલિકાઓ તેમજ નારી પશુ બત્તારે
કંઈ કંઈ લેખકો લખ્યા જાય છે. તે સર્વે
પોતપોતાની યક્તિ પ્રમાણે શ્રીના વિશિષ્ટ
વ્યક્તિત્વનો શ્રીતાર આપવાને મથતાજ રહે
છે. દુઃકાષ્ટમાં પ્રાચીન ગુજરાતી સાહિત્યમાં
જે સ્થાને પરમેશ્વર હતો તે સ્થાન હાલ
શ્રીએ લીધું છે. એમ કહેવામાં કરી કટાક્ષ
નથી એ એક સાદી હકીકત છે ને તે તરફ
આપનું ધ્યાન ખેંચું છું. એવાજ ધ્યાન
ખેંચવા લાયક જાનન બીજી પણ એક છે
ને તે એકે શ્રીને સાહિત્યમાં સ્થાન મળ્યું છે
અરુ પણ વિશેષ ગ્વાર જીવાન શ્રીને મળ્યો
છે. આમાં નવાઇ નથી રૂપવતી યુવતી તરફ
અસહ્ય પ્રેમ જગત માંડુ છે પહેલાં તો
એક સુંદર રમણી ખાતર મોટા મોટા દુષ્ટો
થતા, હવે તેમ નથી થઈ ચક્રવર્તી ત્વારે તેવી
શ્રીઓ પાછળ લાખો રૂપીઆનું પાણી
કરવામાં આવે છે જીવનમાં આમ અને એટલે
સાહિત્યમાં પણ આમ કરવાની લેખકોને માથે
ફરજ પડે, કારણ કે સાહિત્યમાં જીવનજ
પ્રતિબિંબ પડ્યું જોઈએ રામાયણ અને
મહાભારતમાં પણ શું છે ? કુતી ને
ઝાંઝારી એક દુઃખી હતી પણ કેન્દ્રસ્થાને
જીવાન કૌપદી છે. રામાયણમાં પણ એમજ
છે કૌશલ્યા બીમારી વિધવા યથા, કૌમી જેવી
સૌકંત્ર સાથે સાથે જીવું રહ્યું રામચંદ્ર જો
પરાક્રમી પુત્રને રાજગાદીએ બેસતો વેળા
વનમાં જવું પડ્યું તે જોને જોતું પડ્યું છતાં
કૌશલ્યા નહીં પણ શીતા કેન્દ્રમાં છે. રામાયણ
અને મહાભારતની જેટલી લોખણિયતા છે
તેટલી આપણા અહારે પુરાણમાંથી એકને પણ
મળી નથી તેનું એક કારણ મને તો એમ
લાગે છે તેમાં કોઈ એક આકર્ષક શ્રી કેન્દ્ર

સ્થાને નથી શ્રી વિના મંમાર મનો છે. તેમ
શ્રી પાત્ર વિના સાહિત્ય સુનું છે. હાલની
લેખકો આ બરાબર સમજે છે એક વિદ્વાને
તો મને એમ કહ્યું હતું કે કોઈ પણ નવલ-
કથાના પહેલા પદરસો શબ્દોમાં જો એક
પણ શ્રી પાત્ર ન આવી પહેલે તો તે નવ-
લકથા લોકપ્રિય થાયજ નહિ આપણા વાર્તા-
કારો આ મુચના પ્રમાણેજ પોતાનું કામ કરે
છે. પશ્ચિમના સાહિત્યનો પહેલા કરતાં હવે
વધારે અભ્યાસ થાય છે ને પશ્ચિમની પ્રગતિ
સળધમાં પણ આપણે વધારે આવવા
આડ્યું છે એટલે મને એમ આશા છે કે
આપણા સાહિત્યમાં શ્રીને વધારે તે વધારે
સ્થાન મળવું જરૂરી

હવે હું આજના વિષયના બીજા અર્થ
પર આવું છું શ્રીઓનું આપણા સાહિત્યમાં
કેવું સ્થાન છે, એનો હવે એમ અર્થ લઈએ
કે શ્રીઓએ આપણા સાહિત્યમાં કેવા-કાણે
આપ્યો છે, તો તે પર પણ કમક કરી
સકાય એમ છે અરુ.

વિષયના આ વિભાગમાં પણ પ્રાચીન
ને બહાચીન એમ બેઢ પાડવા શિવાય છુટકો
નથી પ્રાચીન ગુજરાતી સાહિત્યમાં એક
અમલારણ શ્રી વ્યક્તિ નજરે પડે છે, તે
બીજી કોઈ નહીં પણ મહાન બક્ત કવિ
મીરાંનાથ કાવ્ય વિષયમાં બીજાકિતની પરા-
કાષ્ટાએ મીરાંનાથ પહેળ્યાં છે સર્વે શ્રી
કવિઓમાં જો મોખરે છે, એટલુંજ નહીં પણ
મોટા મોટા પુરુષ લેખકો હતા હોય, તેમાં
પણ મોખરે ઉભી થઈ, એવી ગાદીનાં એના
લખાણ છે મીરાંનાથ પ્રજા પાછળ ગાંઠી
હતાં શું મીરાંનાથ પાછળ ગાંઠી છું, એમ
કહેતાં મને લમીરે સકાય થતો નથી બીજા
સાહિત્યોની ઓકવિઓની કૃતિઓ વાંચીને
મુશ્કા કરવા જેટલી વિદ્વાતા મારામાં નથી,
છતાં મને એમ થાય છે કે મીરાંનાથ જેવી

શ્રી કવિ ભાગ્યજી ખાંભા કાષ્ઠ સાહિત્યમાયક હશે. શ્રીનું હૃદય બળે છે એ બધી કીર્તિઓ જળે છે, પણ એ કેમ બળે છે, તે કૃતી રીતે બળે છે, તે બતાવનાર બસ એક મીરાંજી છે. એ બતાવતાં મીરાં પોતાના અદ્ભુત પ્રેમની અજબજાતી જ્યોતિના દર્શન પણ આપણને કરાવે છે.

મીરાંબાઈ વિશે એક વધુ બાબત અત્રે કહેવાની છે કેમણી એક દિદી ત્રિમાસિકમાં આવ્યું હતું કે મીરાંબાઈ એ દિદી કવિ હતી, ગુજરાતી કવિ નહોતાં. દિદીમાં પણ એની પ્રતિષ્ઠા ગુજરાતીમાં છે તેટલી જ છે એમ લાગે છે બે ભાષામાં આવી કૃતિ મેળવનાર તો પુરુષ લેખક પણ શોધવો મુશ્કેલ પડે છે, ને બીજો કાષ્ઠ એવો ન હોય તો તો મીરાં અદ્વિતીય હતી એમજ કહેવું પડે પણ આ વિષયમાં પુછપરછ કરતાં એક બાળકાંતીએ મને સમજાવ્યું કે મીરાંબાઈએ તો પોતાની માતૃભાષામાં લખેલું, પણ એણે ભજનો રચ્યાં તે સમયે ગુજરાત ને રજપૂતાનામાં લગભગ એક જેવીજ ભાષા બોલાતી. પછી ગુજરાતી ને દિદીએ અર્વાચીન નોખાં નોખાં સ્વરૂપે લીધાં. તે વેળા મીરાંનાં આથી મઝ પ્રચલિત થયેલાં ભજનો 'ગુજરાતી' થઈ ગયાં, ને રજપૂતાના તરફ પ્રચલિત ભજનો દિદી થઈ ગયાં આજે એનાં જુદી જુદી લીપીમાં હાથલેખાં ભજનો જોઈ, એવો ભાસ થાય છે કે એણે જણે બે ભાષામાં ભજનો લખ્યાં હશે પણ એમ નહોતું. બોલાતી હોય છે તેવી રીતે બોલ્યા પાતી નથી. લઘીયાઓ પણા ઘોટાળા કરે છે વળી તે સમયે છાપખાનાં નહોતાં. તેથી પછીના અંબલપયા 'ભગત' કવિઓ પોતાનાં રચેલાં ભજનોને ઘોટાને નામે ગોઠવો દેવાને કંઈ કંઈ યુક્તીઓ કરતા. તેથી મીરાંને સોસવું પણ પડ્યું છે. છતાં માસરનાં મહેણાંની સાથે જોમ મીરાં ટકી રહી તેમ

આ મહેણાં સાથે, પણ મીરાંની કૃતિઓ ટકી રહી છે. મીરાંની કૃતિઓ છે, ત્યાંસુધી ગુજરાતી સાહિત્યમાં શ્રીનું સ્થાન નિર્વિવાદ છે- પછી બીજી કવિઓ યાઓ કે ન થાઓ.

રાધાબાઈ, પુરીબાઈ વગેરે થોડીક કીર્તિઓ ભકતો થઈ ગઈ છે, તેમના પદો પણ મળ્યાં છે, પરંતુ મીરાંબાઈની સાથે મુકી સ્થાપ એવી કાષ્ઠ કીર્તિ થઈ નથી. એ પ્રાચીન કીર્તિઓ પર એક નાનો પણ મુદાસર નિર્મલ્લ લેડી વિદ્યામૌરોએ લખ્યો છે. તે આ વિષયમાં વાંચવા જેવો છે.

હવે આપણે અર્વાચીન યુગ પર આવશું. ૧૯૦૦ પહેલાં તો ધનદામૌરો ને સવિતામૌરો, એ બે સુરતની નાગરજોની કેવિતાયો જ. ૬ પરિચિત છુ. શ્રી વિદ્યામહેન ને શ્રી શારદામહેન ટ્રેન્સલેટ થયા, ત્યારથી કીર્તિપંકજમાં નવી દિશાના પ્રયાણ શરૂ થયાં, એમ કહેવામાં દરકત નથી. એમણે સરળ ને શુદ્ધ ગદ્ય લખવા માંડ્યું. પછી વનિતા વિદ્યાનનાં તંત્રી તરીકે, શ્રી બાજીમહેન ને શ્રી નાની બહેને ગદ્ય લખવા માંડ્યું; તેમજ એ અરસામાં શ્રી જમનાબાઈ સક્ષાઈ ભાષણકાર તરીકે પકાવા લાગ્યા. પારસી કીર્તિ લેખકો પણ પારસી ગુજરાતી ગદ્ય લખવા લાગ્યા. 'સુન્દરીસુખેષ' પણ શરૂ થયું, તેમાં જુદી જુદી બહેનોએ વાર્તાઓ ને કાવ્યો લખવા માંડ્યાં. આમ ટુંકા ટુંકા પ્રયત્નો કીર્તિ કરવા લાગી. નિર્બલોની હરિદાસમાં છનામે મેળવવાની ધ્વજમાં પણ કેટલીક સુશિક્ષિત બહેનોએ સારા નિબંધો લખ્યા.

૧૮૫૭ થી ૧૮૮૭ એ ત્રીસ વરસ, જેમ પુરુષ લેખકો અર્વાચીન થયા તેનો સંક્રાન્તિ કાળ છે, તેમ ૧૯૦૧ થી ૧૯૨૧ સુધીનો સમય, તે આપણા કીર્તિ લેખકોનો સંક્રાન્તિ કાળ છે. ૧૯૨૧ માં અસહકારની મહાન ચળવળે, એટલું વ્યાપક સ્વરૂપ લીધું, કે કીર્તિઓમાં પણ નવું ચેતન બાપી રહ્યું. યુગ,

જીવનમાં પડી રહેલી શ્રીઓએ, જાહેર જીવનમાં ભાગ લેવા માંડ્યો. નવી એન્ક્યુએટ ઓઓ મદાર પડી. તેમાં વિદ્યાબહેન ને શારદા બહેનની સુપુત્રીઓએ મોખરે હતી. તે સર્વેએ અનેક સાંસરિક વિષયોની, ઓના વિશિષ્ટ દ્રષ્ટિબિંદુથી નિબંધો લખી ચર્ચા યશ કરી દીધી એ બધી વિષયોમાં વધુ ન ઉતરતા, હાલનાં શ્રી લેખોમાં આમળ પડતાં થોડાંક નામો મળ્યાંથી, જેનો ઉદ્દેશ્ય કરવો જોઈએ છતાં રહી અર્થ હોય, તેમની કૃપા ચાહીને સન્તોષ માનીએ.

શ્રી કવિઓમાં સ્વ. સુમતી તે સર લલ્લુભાઈનાં સુપુત્રી, સ્વ. વિજયલક્ષ્મી ત્રિવેદી, શ્રી દીપકમા દેસાઈ તથા શ્રી ત્યોત્સના શુક્લ આ ચાર શ્રી કવિઓનાં નામો ખાસ મળ્યુંવળા જોવા છે.

દુકી વાર્તાઓ લખનાર બહેનો પછી છે પણ તે સહુમાં શ્રી. લીલાવતી મુન્શી પ્રથમ સ્થાને વિરાજે છે જાહેર જીવનમાં જેમ રા મુનશીની સાથે ઉભા રહે છે, તેમ એમની વાર્તાઓ પણ રા. મુનશીની વાર્તાઓની સાથે ઉભી રહી શકે તેમ છે.

વિજય લેખોમાં સેડી વિલાબહેન ને એમની ચાર સુપુત્રીઓ, શ્રી. શારદા બહેન ને એમની જોડે સુપુત્રીઓ તથા સર અનુભાઈનાં કુટુંબની સર્વે એન્ક્યુએટ ઓઓએ કંઈ ને કંઈ શોળા આપ્યો છે.

તત્ત્રી તરીકે પણ ઓઓએ સારા કામ કર્યાં છે. ‘અદિલા મિત્ર’ના તત્ત્રી તરીકે વિદ્યાબહેન, શારદાબહેન ને એમના પુત્રીઓ, ‘શુશ્રુષુન્દરી’ના તત્ત્રી તરીકે શ્રી. જ્યોત્સના મહેતા ને હર્મિલા મહેતા, ‘સુદર્શન’ના તત્ત્રી તરીકે શ્રી. જ્યોત્સના શુક્લ, ‘સમાજ

જીવન’ના તત્ત્રી તરીકે શ્રી. લક્ષ્મીબહેન ડાસાણીને ‘શ્રી ચક્રિત’ના તત્ત્રી તરીકે બહેન સ્વર્ણલક્ષ્મી વગેરે બહેનોએ યથાશક્તિ કામ કરી શ્રીશક્તિનું પ્રદર્શન કર્યું છે.

૧૯૩૦ ની મહાન રાજકીય ચળવળમાં તે ગુર્જર વીરજનાઓએ એવી અસાધારણ કાર્ય શક્તિ તેમજ સહનશક્તિ બતાવી છે કે એની અસર આપણું ભવિષ્યના સાહિત્યમાં પડ્યા વિના નહિ રહે, શ્રી લેખોમાં પણ એવાને શોળા તેમાં જરૂર આપશે. ઓઓમાં શિક્ષણ જેમ જેમ વધુ ફેલાય જશે, પિયેર, મોસાળ ને સાસરાનાં ત્રિકાણની બહારની દુનિવાનો જેમ જેમ ઓઓ વધારે અનુભવ લેતી જશે તેમ તેમ અભિવ્યક્તિની સંખ્યા પણ વધશે ને તેમની કૃતિઓ પણ વધારે ચડીપાટી ચરી, એવો મને ભરોસો છે.

જનતાના કાંઈ પણ સાહિત્યમાં કાંઈ શ્રી લેખો સમર્થ હાસ્યકાર કે મહાન નાટકકાર તરીકે ધોતી મેળવી નથી. એ ક્ષેત્રમાં ઓની શુદ્ધ કેમ પહોંચી વળતી નથી, એ પ્રશ્નની ચર્ચા અત્રે કરવાનો સમય નથી. એટલું જ અત્રે કહીશું, કે જીવનનાં અનેક ઉંઠા અધાર કુપાઓનો અનુભવ, પુરૂષની જેમ, ઉચ્ચ વયની રહીમદ ઓઓ લાઇ શકતી નથી, અને અનુભવની એ વિશાળમૂલિકા વગર પુરૂષ લેખોમાં દરિયાકાંઠાં ઉપર ચડે એવી કૃતિઓ પણ તે સહુ શક્તિ નથી. દુકી વાર્તા ને દુકા કાળો એ બે ક્ષેત્રમાં એ સહેલાઈથી દીખે શકે છે તેમાં ગુજરાતવોએ અત્યાર સુધીમાં જે કામ કર્યું છે તે પરથી એમ ખાસ પડે છે, કે હજી ઘણું વધારે તેઓ કરી બતાવશે ને ગુજરાતની સાહિત્યમાં ઓનું રચના દીપાવશે. પ્રશ્નને મારી એટલી જ પ્રાર્થના છે કે તારી શક્તિ ફેલાવવાને તે મીરાંનાં બહેન ભારતમાં મોકલી તે બા નવાં મુખમાં ભારતની બક્ષિત ફેલાવવાને એક બીજા મીરાંનાં મોકલી આપ.

* શ્રી કવિઓમાં એ નામ જોરવાળુ અત્રે મન થાય છે અને એ નામ તે શ્રી અખત બહેન છે એ સ્વયંવા મદિ અમે તેમની માફી આપીએ છીએ

ઉપતન્ત્રી

શ્રી બાલજ્ઞાનપ્રચાર યોજના

અસ્તેત્યવ

નિયમો

બાલયુવની ઉપા પ્રમદી છે. ગુજરાતના બા-
ળકોના સફાઈ અત્યાદે બાલસાહિત્ય સાર
પ્રમાણમાં પ્રસિદ્ધ થતુ લખ
છે બાલમાનસના સર્વાંગીય
વિશ્વાસ માટે તેનો પ્રચાર
અને વાચન અતિ જરૂરના છે
પરંતુ હાલમાં થોડા સાધન-
સમર્થ અને સરકારી મા-
બાધોના સત્તાનો કે થોડાંક
પુસ્તકાલયો સિવાય સાચી જ
અન્યત્ર તે લખ છે

અર્થ દિદ પ્રામદાઓમાં
વસે છે અને આવા પ્રામદા-
ઓમાં વસતા બાળકો પૈકી
નેહુ ટકાએ આવા પુસ્તકોનાં
દર્શન પણ સાચી જ કર્યા
હશે આ વસ્તુસ્થિતિ નીવા-
રવા શ્રી કાઠિયાવાડ સેવકસમિતિએ નીચે મુજબ
યોજના હાથ મરી છે

ઉદ્દેશ

બાળકો રાષ્ટ્રનું સૌથી ધન છે તેમની પ્રગતિ
અને વિશ્વાસ માટે સાચું સાહિત્ય તેમને મળી શકે
તે જરૂરી છે આ દિશામાં રસ લગતુ કરવાનો
આ યોજનાનો ઉદ્દેશ છે

કાર્યપ્રદેશ

આ યોજનાનો માર્યપ્રદેશ હાલ તુરંત તે
કાઠિયાવાડ અને કચ્છમાં રહેશે પરંતુ સનેરો
અનુકૂળ થતા ગુજરાતમાં આ નીવડતું માર્ય તુરંત
ઉપાડવામાં આવશે

(૧) કોઈ પણ પ્રામદ સેવકમંડળ, વિદ્યાન

શિખર, પ્રાથમિક શાળા કે પાંચસોથી વધારા
પુસ્તકો ધરાવતુ પુસ્તકાલય
શા ૧૦) ઉપા કરશે તેને
શા ૧૦)ની મદદ બો કાઠિ-
યાવાડ સેવકસમિતિ વરંધી
આપવામાં આવશે; અને
આ વીસ રૂપિયાની રકમ-
માંથી શિક્ષ બાલસાહિત્યનાં
પુસ્તકોની પેટી આપવામાં
આવશે

(૨) જે કોઈ પ્રામ શા

૧૫) ઉપા કરશે તેમાં શા
૧૫) શ્રી કાઠિયાવાડ સેવક-
સમિતિ લેખવશે અને એ
રૂપિયા ત્રીસની રકમમાંથી
શા ૨૦)ની ઉપર મુજબના

ગિણુભાઈ

પુસ્તકોની પેટી અને શા ૧૦)નાં બાલમાસિકો
એક વર્ષ સુધી પૂરા પાડવામાં આવશે

૧ જે સ્થળે પુસ્તકાલયને મુખ્ય તરંધી
મદદ મળતી હશે તેને આ પ્રકારનો હાથ આપી
સકારો નહિ ઉપરાંત ન્યાય સંસ્થા તરંધી પુસ્તકા-
લયપ્રવૃત્તિ ચાલુ હશે તે પ્રામોને આ યોજનાની મદદ
આપી સકારો નહિ

૨ રૂપિયા પડતા પસંદ કરેલા પુસ્તકો
રૂપિયા ત્રણની કબાળના આકારની લાકડાની પેટી,
રૂપિયા એકનાં છસ્યુ ફોર્મ, પેટીઓ, રજીસ્ટર ફોર્મ,
અને એવું સાહિત્ય તથા રૂપિયા એક રૂપિયાની પેટી
માટે-જે તે ત્રણ રૂપાંક હતાંદિમા વાપરવ
આ રીતે રૂપિયા વીસનો વિનિયોગ થશે,

(૩) સોજ વરસની અંદરની ઉમરના કોમ પણ જાળાને કે પ્રાથમિક શાળામાં અરુણ સરતા શેષ પણ વિદ્યાર્થી કે વિદ્યાર્થીનીને આ પુસ્તકોનો મૂલ લાભ આપવાનો છે

(૪) જેમ મળ્યા પછી દર વર્ષ માસની ઉઠી લાડીએ વાચકો અને વાચનની સમ્પાદન નિવેદન એક વર્ષ મુખી, જેથી સાથે મોઝેલો નેમમાં બરી મોઝેલુ નેમશે નથી રહેશે લાભ લેવાયો તેનાથી સમિતિ પરિચિત રહી શકે (તે પણ પુસ્તકોનો ઉપયોગ થાઉં રાખવો ખરો. પરંતુ ત્રિમાસિક નિવેદન મોઝેલુ રજીસ્ટ્રાત રહેશે નહિ)

(૫) આ પુસ્તક જેમ અને માસિકો જોરે ઉપર તે મામની મારે એકર કરનારી સરવાની માસીરી રહેશે; પણ તે સરવા બધ માથ તે શી કાઢવાનાં સેવાસમિતિની સમિતિથી તે સાધનો અથવા પુસ્તકાલયમાં અને તેને અમાને તે મામની સાળામાં આપી દેવાની રહેશે

(૬) નિર્દિષ્ટ કર્યા પ્રમાણે બાળોને વાંચવા માટે પુસ્તકો આપવામાં નહિ આવે, શા તે તેનો પ્રમાણમાં જોઈ ન જાયો લાભ લેવાતો હોય, તે તે પુસ્તકો કિનારિ સાધને ઉપયોગ પછી શી તેણે બીજા મામને આપવામાં આવશે

(૭) ચોખનાને હેનુ વજ્રમા હઈ, તે સ્વચ્છ અને અનુગ્રહ પ્રમાણે અવરજા હલ દિવા નિશ્ચે સમિતિના સામાન્ય નિશ્ચેને અનુસરીને તે તે સરવાને કરી લેવાના છે

લાભ કાઢી રીતે લેવાય ?

શરૂ પણ મને આ ચોખનાને લાભ લેવા લેજ તે તે જાળા સમજાસેવા મડળ, વિદ્યાર્થી-નું જાળા કે પુસ્તકાલયે રખેલું હોય એવા

કરી સમિતિને જાણવાયો પડેલુ થયે હસ કે વધુ વિદ્યાર્થી મડળ રચી શકે છે. તેમજે આપ મડળ સ્થાળાળાળાના સુખ્ય સિદ્ધિઓ અથવા મામના વધુ પ્રતિષ્ઠિત સ્થલસ્થોનો માળયો મોઝેલો અને અંદર અંદરથી કે મામમાંથી બાંકે વધુ મુદરસ પાસેથી મરના શા ૧૦) એકર કરવા આવી રકમને "સોઝમાર" તરીકે ઓળખવામાં આવશે

ઉપર દર્શાવેલી શેષ સરવા શા ૨૦) કે શા ૩૦)ની રકમી સોઝમાર મેળવી થાયો તે તે વધુ આપવામાં છે, અને તે રકમમાંથી પુસ્તક જેમ ઉત્પાદિની ભવસ્થા કરી આપવામાં આવશે. શેષ સમજાને કે સજારી શેતાના મામને કે અન્ય

મામને સોઝમાર આપી મામમાંથી મા માન પ્રચાર કરવાના આ પ્રવર્તિ પ્રવાસમાં મારે આપી શકે છે

કાંઈમી સ્વરૂપ

આ ચોખનાને હોય આ પ્રેરણા બાળોમાં જાન તરી શકે હાવન કરવાનો કે રજ બજલ કરવાનો છે. એટલે એકવાર આ બલતી મારે આપ્યા પછી વારંવાર બે બલતી મારે આપી રાખશે નહિ ને આ

આગામી કલ્યાણના દરખા

" આજનો કાળ સન્ધ્યાસીએનો મરી મુશળનો છે, બંદારીનો મરી પુરતકાલયોનો છે, અને વૃથોનો મરી પુરતકાલયો બાળકોનો છે આને આખાસવૃથ મનુષ્યે જ્ઞાનપિપાસા વસ કરવા પુસ્તકાલય રૂપી એક જ અમૃત-જળારામ પાસે જાઓ જ પૂરકો છે મરી નવાલો મળાવવાની પુરાણી રીતિ પ્રમાણે આને પુસ્તકાલય સ્થાપવાની પ્રથા આજની જરૂરિયાતને અનુરૂપ છે તેમાંથી બાલપુસ્તકાલય સ્થાપવાની પ્રવૃત્તિ અનુરૂપ થવા ઉપરાંત આપિના ગર્ભમાં જાળાકાળ કરનારી અને અનુવંશ આમામી કલ્યાણના દરખા રૂપ છે "

(ગરુડવાકા)

ગર્ભમાં તે મામનાં બાળકોને ખરો રજ થાયે તે ને તે સ્થળના આ ગર્ભાંતરિએ સમજાવો વરેજરે અને સર અવસરે શા અન્દર, સોઝમાર એકર કરવા પ્રવાસે મુદળ સમજાવ્યા છે શાજન સારી રીતે વધ્યા પણ ને ચોખની સ્વૃણ સીમામાં તે મામ આન્ય હોય ત્યાંના સમજાવિહારીઓને વચનવા આપ્યાં મોઝેલી મારે આપવા મટે તેમજે વિનવિ કરવાની છે વચનનો ને પૂરો રજ બજી હોય તે બાળકો મને હજારે ઉજારેથી આવી પવિત્ર કનયે, જન્ય મટે " ગિરો દેહિ " કરી સમા "

* જોરેતરવા પણ મળેમાં, મુશરવમાં અને

જમને, જલપાને મનાવી લાવશે અને જ્ઞાનદયી
જીવન સુખ ભોગવશે હા એ નવા પ્રકારનું
જીવન હશે, તેની મર્યાદા કાંઈ ખીજી જ હશે,
સિદ્ધાંત પણ બીજા જ હશે, તેમાં કઠોર
સયમ હશે, કઠોર નિયંત્રણ હશે હવે તેનાં
જીવનનો કાંઈ ઉદ્દેશ હશે, કાંઈ આદર્શ હશે
માત્ર ખાલુ, સુલુ અને રૂપીયા રૂપીયાની
ખાતર હાથ હાથ કરવી એજ જીવનનો આ
પાર નહિ હોય. આ મુકદ્દમાની સાથે આ
માર્ગદર્શન જીવનનો અત આવી જશે. કુર્મખ
પ્રયોજાએ તેને આ દિવસ દેખાતો હતો અને
હવે તે એક નવાં અને સરસ જીવનનું
સ્વપ્ન દેખાડી રહી છે. હાડકાંમાની માદ
આવા માણસો રોજ સંકલ્પ કરે છે; પરંતુ
એ સંકલ્પોનો અંત શો આવશે ? નવાં નવાં
પ્રલોભનો સામે આવી રહે છે અને એ
સંકલ્પની મુદત પણ ચાલી જાય છે નવાં
પ્રભાતનો ભય જ કદિ થતો નથી

એક મહિનાની સહેલગાદ બાદ રમાનાથ
પોલીસના સહયોગિઓ સામે પોતાના બચાવ-
પર જમ રહ્યો હતો રસ્તો, દેવીદીનના ધરની
સામેતો જ હતો. કેટલેક દૂરથી જ તેને પોતાનો
ઘોરડો દેખાયો. અનાયાસે તેની નજર ઉપર
હરી મધ. બારીની સામે કોઈ ઉભુ હતું. આ
વખતે દેવીદીન ત્યાં થુ કરી રહ્યા છે ? તેણે
જરા બ્યાનથી ન્હોતું આ તો કોઈ સ્ત્રી છે !
પરંતુ સ્ત્રી ક્યાંથી આવી ? થુ દેવીદીને આ
ઘોરડો ભાડે તો નથી આપી દીધો ? એમ
તો તેણે કદિ નથી કહ્યું.

મોટર જરા પાસે આવી તો પેલી સ્ત્રીને
અહોરો નજરે પડ્યો રમાનાથ ચોંકી પડ્યો.
આ તો જલપા છે ! જર જલપા છે !
પણ નહિ, જલપા અહીં ક્યાંથી આવે ?
મારું ઠેકાણું તેને ક્યાંથી ખબર ! કદાચ
'હુડા'એ તો તેને કાગળ લખી ન દીધો હોય ?
છે તો જલપા જ. નાવજ હારોગો મોટર ચલાવી

રહ્યો હતો. રમાનાથે ધણી નમ્રતાથી કહ્યું:
“ સરદાર સાહેબ એક મીનીટને માટે રોકાઈ
જન. હું જરા દેવીદીન સાથે એક વાત કરી
લઉં નાથએ મોટર જરા ધીમી કરી દીધી;
પરંતુ પછી કાંઈક વિચાર કરી આગળ
દેડાવી દીધી

રમાનાથે ક્રોધિત થઈને કહ્યું. ‘ તમે તો
મને કેટી બનાવી રહ્યા છો. ’ નાથએ
જરા ખસિયાણા પડીને કહ્યું ‘ તમે તો
જાણો છોને કેમ્પુડી સાહેબ કેટલા જલદી
મિમિજ ગુમાવી દે છે. ’

જમના ઉપર પહોંચતાં જ રમાનાથ
વિચારવા લાગ્યો, જનપાને કેવી રીતે મળવું ?
એ જલપા જ હતી તેમાં રમાનાથને કાંઈ
શંક રહી ન હતી અખિને કેવી રીતે છેતરે ?
હકલમાં એક જવાબા જેવી ફડી હતી. થુ કહું ?
કેવી રીતે જાક ? તેને કેપડાં ઉનારવાની
પણ શુદ્ધિ રહી નહિ પદર મીનીટ સુધી નો
ઘોરડાનાં દાર ઉપર ઉભો રહ્યો કાંઈ સુકિત
સૂઝી નહિ એટલે લાચાર થઈને પેલમ ઉપર
સઈ રહ્યો

ચોડીવાર પછી તે પાછો ઉઠ્યો અને
અને સામે બહાર આવ્યો ‘ તે જ વખતે
સડક ઉપર વિજળોનો બત્તી ‘ યમ કાટક
ઉપર ચોડીવાર ઉભો હતો તે વખતે રમાના-
થને એટલો બધો કોષ આવ્યો કે જલ્દી જોણી
મારી હતી અગર બે મને કોઈ સારી જગા
મળી મધ તો એકેએકને જોઈ લાઇશ તને તો
ડીમખીમ કરાવીનેજ છોડીશ સેતાનની માફક
કેવો માથા પર મવાર ચમ રહ્યો છે જરા
મુખ તો જુઓ લાગે છે તો બહાર, જેવો.
વાહરે તારી પાંધડી ! કોઈ પાંડી ઉચકવાતો
કુલી છે કુલી. જયારે દૂતરો બમે તો પોતેજ
બહીને જાગી જાય પરંતુ અહીં કેવો રમા-
જમા ઉભો છે. કેમ જાણે કોઈ કિસ્સાનાં
દારની રક્ષા કરી રહ્યા ન હોય. ’

એક મોટીદારે આપીને કહ્યું “પ્રસાપિતરે સાહેબે મોભાબા બે કેટલીક નવી તારડી મળારી છે. ”

ગમાનાથે ચિદામને કહ્યું ‘ મને અત્યારે પુરમદ નથી ’

તે ફરી વિચારવા લાગ્યો. જાલપા અર્ધો ક્યાંથી આવી ? એકલીજ આવી છે કે કોઈ સાથે છે ? જાલપાએ જુદા સાથે એક મીનીટ પછી વાત કરવા ન હોયી જાતપા પૂછરી તેો જરૂર કે કેમ ભાગી ગયા દતા ? માફ સાફ જણાવી હર્ષિ કે તે સમયે બીજી યજ્ઞ પછી યુ ‘ શોકે એમ હતુ ? પરંતુ આ થોડા દિવસમાં કંઈ જીવનનો પ્રશ્ન ઉઠી નાખ્યો. હવે જાન ન્દધી જી હોગી ગજારી પ્રયત્ન કરીને તે તરજ જ મારી બદલી કરાવી સમજ એમ વિચારતા વિચારતા રમાનાથને વિચાર આવ્યો કે જાલપા પણ અર્ધો મારી માથે રહે તે શો લાધો છે ? બદારનાથને મળવામાં વાધે છે પરંતુ જાલપાને પ્રાટે કાંઈ થોડાજ લાધે સહ સહાય એમ છે ? પરંતુ અત્યારે આ પ્રશ્ન જોડેલો ઉચિત નથી. કાલથી નિશ્ચય કરીય કેવીદીન પછી કાંઈ વિચિત્ર માણસ છે પહેલાં તેો કેટલીયે વાર આવ્યો, પરંતુ આજે તેો તેણે પછી થાન્તિ ધારી લીધી છે. કાંઈ નહિ તેો એટલુ તેો અનશ્ચ થઈ શકે કે અર્ધો આવીને પહેલાવાળા મેન્ડેઅલ દ્વારા જાલપા આવ્યાની ખબર મને આપે પછી જાલપાને કોણ આવવા નહિ કે તે હુ જોઈ દેત પહેલ આવી રીનતી કેટલી જરૂર હતી, પરંતુ હવે તેો મારી પરીક્ષા પૂરી થઈ ગઈ છે. કદાચ બધાય લોહા ખુશીથી રાજ થઈ જશે.

રસોઇયો થાળી લઈ આવ્યો. માર્મ એકજ પ્રકારનું દળું રમાનાથ થાળી જોતાજ ચિદાઈ ગયો. તે દિવસોમાં રચિતર ભોજન જોઈનેજ તેને બૂખ લાગતી હતી. જામણી ચાર પાંચ

પ્રકારનું માર્મ ન હોય, ચટણી અથવા નદિ હોય ત્યાંસુધી તેને તૃપ્તિ થતી ન હતી.

તે ચિદામને બોલ્યો “ યુ ખાઉ તાર માથુ ? થાળી ઉઠાવી લઈ જા ”

રસોઇયાએ બંદીતા બંદીતા કહ્યું “ દબૂર, આટલી જમતી બીજી ચીજો કેવી રીતે ગતાયુ ? હજી આવ્યાને માત્ર બે કલાક થયા છે ”

“ બે કલાક તારે મારે થોડા છે ? ”

“ હવે દબૂરને યુ કહુ ! ”

‘ બકબકાટ ન કર ! ’

‘ દબૂર. ’

‘ બક નહિ ! કેમ ! ’

રસોઇયો પછી ન બોલ્યો. આટલી લજ આવ્યો. બરફ ભાગીને ગલાસમાં નાખ્યો અને પાછળ હડીને ઉભો રહી ગયો.

રમાનાથને એટલો બધો કોષ આવ્યો મયો. હવે કે મળે રસોઇયાને નીચોવી ખાવ, તેનો મિત્તળ આ દિવસમાં પછો તેજ થઈ ગયો હતો.

ચરાખનો દોર લઈ ચતા રમાનાથનો ચુસ્તો તેથીય વધુ તેજ થયો. લાલ લાલ આંખોથી જોઈને તે બોલ્યો “ આ હું તેો અત્યારેને અત્યારે તારા માત્ર પકડીને કાઢી મૂકુ અત્યારેજ, જાજ પછે ! તુ સમજે છે યુ ? ”

તેનો કોષ વધતો જોઈને રસોઇયો ચુપ-કાઠીથી મરકી ગયો. રમાનાથે કલાસ લીધુ અને બે ચાર કાળીયા ખાઈને બદાર આવી આંટા મારવા લાગ્યો. બંદીથી કેવી રીતે નીકળી જાઉં, તેનોજ વિચાર ચાલતો હતો.

એકાએક તેને એમ લાગ્યું કે તારની બદાર જુસોની આડમાં કોઈ છે હા, ‘કોઈ જીવ’ રહીને તેના તરફ નાજી રહ્યું છે જાણે હસારાથી તેને ચોતાની તરફ બોલાવી રહ્યું છે. રમાનાથનું દિલ ધડકવા લાગ્યું. કોષ કોષ તરંગોરોએ તેનો પ્રશ્ન લેવાનો તેો યુક્તિ

નહિ કરી હોય ! આ સકા તો હમેશાં તેના ઉપર સવાર રહેતી હતી. એ વિચારથી તો રાત્રે તે બગલાની બહાર બહુ ઓધું નીકળતો હતો. આત્મરક્ષાના ભાવે તેને અંદર આવી જવાની પ્રેરણા કરી. એજ વખતે એક મોટર સડક ઉપરથી પસાર થઇ તેના પ્રકાશમાં રમાનાથને જોયું કે એ અંધારી છાયા સ્ત્રી છે. તેની સાડી ચોક્કસ દેખાઇ રહી છે. ફરી તેને એમ લાગ્યું કે તે સ્ત્રી તેના તરફ આવી રહી છે. ફરી તેને સંકા થઇ; કાંઇ ખરક આવી રીતે વેપ બદલીને મારી સામે કપટ તો નથી કરતો ને ! તે જેમ જેમ પાછળ હઠતો ગયો તેમ તેમ તે છાયા તેની તરફ આગળ આવતી મઇ; તે એટલે સુધી કે વાડની પાસે આવીને તેણે કોઇ ચીજ રમાનાથ તરફ ફેંકી રમાનાથ ચીસ પાડીને પાછળ હટી ગયો, પરંતુ તે તો માત્ર એક પત્ર હતો. ત્યારે તેને કાંઇક શાન્તિ વળી તેણે ફરી સામે જોયું તો પેલી છાયા અધઃકારમાં વિલીન થઇ ગઇ હતી. રમાનાથે લપાઇને પેલી ચીઝી ઉઠાવી લીધી. લખ પશુ હતો; તેમ કુણ્ડલ પશુ હતું. બપ ઓછો હતો, કુણ્ડલ વધારે હતું. પત્ર ખિસ્સામાં સંતાડીને તે ઓરડામાં આવ્યો અને બંને બાજુનાં બારણા બંધ કરી દીધાં. પછી કાગળ હાથમાં લઇને જોવા લાગ્યો. સીરનાયું જોતાં જ તેના હૃદયમાં મલમલીલા થવા લાગ્યાં. લખાવટ જલપાની હતી તેણે પત્ર ઓળ્યો. જલપાતું જ લખાણ હતું. એકે શ્વામે તેણે પત્ર વાંચી નાખ્યો. અને પછી એક લાંબો નિઃસાસો નાખ્યો. એ શ્વાસની સાથે જ ચિન્તાનો એ બીજા બાર જેણે આજ છ માસથી તેના આત્માને દબાવી રાખ્યો હતો, એ બધીય મનોબળથી જે તેના છવનનું રક્ત ચૂસી રહી હતી, એ બધીય હુબોહો, લાલ્લ, ગમતી જણે કે ઉડી મઇ;

છુમનતર થઇ મઇ. આટલી સ્પૃતિ, આટલો ગર્વ, આટલો આત્મવિશ્વાસ તેને કદિ પશુ આવ્યો ન હતો. પહેલી જ ધૂન એ સવાર થઇ કે અત્યારે જ બંધને દારોજાને કહી દઉં કે મને આ મુકદ્દમા સાથે કાંઇ લેવા દેવા નથી, પરંતુ તરતજ વિચાર આવ્યો કે જુવાની તો લેવાઇ ગઇ છે. જેટલો અપયશ મળવાનો હતો તે તો મળી ચૂક્યો, હવે એનાં કળ ઉપરથી ચામાટે હાથ ધોઇ નાંખવો ! પરંતુ આ સર્વ લોકોએ મને કેવો ચક્રમ બગાળી દીધો છે ! બંને હૃદય અંધારામાં રાખ્યો છે ! સર્વ મારી સાથે દોસ્તીનો નતો રાખે છે પરંતુ હજી સુધી મૂળ વાત મારાથી છુપાવી રાખી છે. હજી પશુ તેમને મારા પર વિશ્વાસ નથી, હવે જો મૂળ વાત ઉપર મારી જુવાની બદલી નાખુ તો બરાબર બખર પડે, મને કાંઈ જગ્યા નહિ મળે એટલું જ થશે ને ! મારી બધાને ! આ લોકોના મન-સૂઆ તો આકમાં મળી જશે. આ દગાબાજીની સજા તો મળી જશે અને, એ કાંઈ નહિ તો આટલી મોટી બદનામીમાંથી તો બચી જઇશ. એ બધા દુષ્ટતા જરૂર કરશે પરંતુ જુઠો આરોપ મૂકવા સિવાય બીજું શું કરી શકે એમ છે ? જો માફ અહીં રહેવાનું જ સાબીત નહિ થાય તો મારા ઉપર દોષ કયો લાગી શકશે ? અધાના મુખ ઉપર કાલિમા લાગી જશે; મોડું પશુ દેખાડી નહિ શકશે તો મુકદ્દમા ક્યાંથી ચલાવશે !

પશુ નહિ, આ લોકો મારી સામે રમત રમ્યા છે, તો હું પશુ તેમની સાથે એમજ રમત રમીશ. કદી હમ્મસ, કે જો મને આજે કાંઈ સારી જગા મળી જાય તો હું જુવાની આપીશ; નહિ તો સાફ કદી હમ્મસ કે આ મામલા સાથે મારે કાંઈ સંબંધ નથી નહિ તો પાછળથી કાંઈ નાનાં મોટાં શાણામાં નાખજ દારોજા બનાવી મોકલી દે તો ત્યાજ સડમા કરું. મુન્સિફકદરીજ લખ;

અને કાલે દેશ વાગતા મારી પાસે નિમલ્ય હતો પરવાનો આરી જવો. જોઈએ આજ વખતે દારોઅને કવી દહ, એમ કહેવા તે ઉપડયો; પરંતુ પાછો ફાટાઈ મયો એકવાર જલપાને મળવા માટે તેનો જીવ તલપી રહ્યો હતો, તેના પ્રત્યે આટલો પ્રેમ, આટલી અદ્ધા કદી પણ મધ ન હતી, કેમ જાણે દેવતાઓએ તેની રક્ષા માટે મોકલેલી એ કાષ્ટ દેવી સક્રિય ન હોય.

હસ વાગી ગયા હતા. રમાનાથે વિજળીની બત્તી બધ કરી દીધી અને દિવાનખાનામાં આવીને જોરથી બારણા બંધ કરી દીધા કે જેથી પહેચવાળા સિપાઈને એમ લાગે કે અંદરથી બારણા બધ કરીને તે સૂઈ જાય છે. બધારા દિવાનખાનામાં તે એક મીનીટ ઉભો રહ્યો. પછી ધીમેધીમે બારીવાટે છતરીને ઢાંટાળા તારની વાડ આગળ આવીને વિચારવા લાગ્યો. એ દેવી રીતે જોળંગી જાડ ! કદાચ હજી જલપા બગીચામાં પણ હોય. દેવીદીન જરૂર તેની સાથે હશે, માત્ર એ તારની વાડજ તેના માથે પાડી રહી છે એ ફૂંકી જવાનું અસંભવિત હતું. એટલે તારની વચ્ચેથી નીકળી જવાનો તેણે નિશ્ચય કર્યો તેણે બધાં કપડાં સમેટી લીધાં અને કાંટામાં ફસાઈ ન જાય એવી રીતે મથિું અને ખાંધ વાડની વચ્ચે નાખ્યાં, પણ કાષ્ટ જાણે દેવી રીતે કપડાં ફસાઈ ગયાં. કાષ્ટથી કપડાં કાઢવાનો પ્રયત્ન કર્યો તો બાંધ કાંટામાં ફસાઈ મધ. ધોતીયું પણ ભેરવાઈ ગયું. બિચારો મોટાં સંકટમાં પડી ગયો. ન આ પાર જઈ સકતો હતો, ન પેલી પાર જરા પણ અસાવધાની રખાય તો કાંટા તેના દેહમાં પેસી જાય.

પરંતુ આ વખતે તેણે કપડાંની પરવા ન કરી. તેણે મર્દન વધુ આગળ લખાવી અને કપડાંમાં લાંબો ચીરો પાડતો તે પેલી પાર નીકળી ગયો. બધાં કપડાં ચીરા ચીરા થઈ ગયા. પીઠમાં કાંઈક ઉઘરડો પણ પડ્યો. પરંતુ આ

વખતે તો કાષ્ટ બંદુક કે નિશાન તાણીને તેની સામે ખડો થઈ જાય તો પણ તે પાછો હાલ નહિ ફાટી પડે. ફરતુ તેણે ત્યાજ ફેંકી દીધું. મળે વિટાવેલી ચાદર ફાટી મધ છતાં કામ આપી ચકતી હતી. તે તેણે જોડી લીધી. ધોતીયું બરાબર પહેરી લીધું અને બગીચામાં ફરવા માંડ્યું. સર્વત્ર શાન્તિ હતી કદાચ રખેવાળ અટિકે જમવા ગયો હશે ! બે ત્રણ વાર ધીમે ધીમે જલપાનું નામ લઇને જૂમ પણ મારી, પરંતુ કાંઈ ઉતર ન મળ્યો. નિરાશ થવા છતાં પણ મોઢે તેનું મથુ છાંયું નહિ. તેણે સહેજ નીચે જઇને જોયું. જલપા ચાલી મધ એમ તેણે માની લીધું. તે એવીજ રીતે દેવીદીનના ધર તરફ ચાલ્યો. તેને જરા પણ શોક ન હતો, જમવામાંથી ફું નીકળી આવ્યો છું તે કાષ્ટને બગર પડી જાય તો મારી જવાને ! પોલીસ મને શું કરી કલ્હાની હતી ! ફું કાંઈ ફેદી નથી, મેં કાંઈ ગુલામી નથી લખી આપી !

અહીં રાત વીતી મધ હતી દેવીદીન અહીં કલ્હા પહેલાંજ આવ્યો હતો અને જમવા માટે જઈ રહ્યો હતો, એટલામાં એક નાગા જેવા માણસને જોઈને તે એકાંત પડ્યો. રમાનાથે ચાદર માથા ઉપર બાંધી લીધી હતી તે દેવીદીનને બ્લીવડાવવા માહતો હતો.

દેવીદીને સચક થઇને કહ્યું : " કાષ્ટ છે ! "

તરતજ તે જોળખી ગયો. ઝડપથી તેના હાથ પકડતાં બોલ્યો. " તે' તો બાધ ખૂબ કમાલ કરી ! કપડાં ક્યાં ગયાં ? "

રમાનાથ " વાડમાંથી નીકળતો હતો. એટલે બધાં તેના કાંટામાં બરાબરે ફાટી ગયાં. "

દેવીદીન. " રામ રામ ! શરીરમાં તો કાંટા વાગ્યા નથી ને ? "

રમાનાથ. " કાંઈ નહિ; એક બે ઉઘરડા પડ્યા છે. ફું બદલું સંભાળીને નીકળ્યો. "

દેવીદીન: “ વહુની ચિઠ્ઠી મળી મધને ? ”

રમાનાથ: “ હા, તેજ વખતે મલી મધ હતી; ‘શું’ તે પશુ’ તમારી સાથે હતી ? ”

દેવીદીન: “ તે મારી સાથે નહતી; હું તેની સાથે હતો. ત્યારથી તને મોટરમાં આવતા જોયો ત્યારથી આવવા તૈયાર થઈ ગઈ હતી. ”

રમાનાથ: “ તમે કાંઈ પત્ર લખ્યો હતો ? ”

દેવીદીન: “ મેં કાંઈ કાગળ પત્ર લખ્યો ન હતો કાંઈ ! ત્યારે તે આવી ત્યારે તો મને પોતાને પશુ અચંચો થયો હતો કે જાણ્યા મૂક્યા વિના કેવી રીતે આવી ? પાછળથી તેણે જણાવ્યું, પેલો શેતરજ વાળો કાગડો તેણેજ પ્રયાગથી મોકલ્યો હતો અને ઇનામ ‘પશુ ત્યાંથી જ આવ્યું’ હતું. ”

રમાનાથની આંખો પહોળી થઈ ગઈ. જાણપાની ચતુરાઈએ તેને વિસ્મયમાં નાખી દીધો. તે ‘સાથેજ’ પરજાનના ભાવે તેને કાંઈક ખિન્ન કરી દીધો, અહીં પશુ તેની દાર થઈ અને તે કેવી ખરાબ રીતે !

શુદ્ધિ ઉપર મધ હતી. એટલે દેવીદીને દાર આગળ જઈને કહ્યું: “ અરે શું કરે છે ? વહુને કહે કે એક માણસ તેને મળવા આવ્યો છે. ”

એટલું કહીને દેવીદીને કરી રમાનાથનો હાથ પકડી લીધો અને બોલ્યો: “ સાથ; હવે સરકારમાં તારો પગપેસારો થશે બહુ ભારતો હતો. વોરટ વિનાજ પકડાઈ ગયો. આટલી સહેલાઈથી તો પોલીસ પશુ પકડી શકત નહિ. ”

રમાનાથનો મનોસ્થાસ દ્રવિત થઈ ગયો. યરમનો માર્યો તે મરી જતો હતો. જાણપાના પ્રશ્નને તેની પાસે શો ઉત્તર હતો ? જે ભયથી તે બોલ્યો હતો તેણે તો છેવટે તેનો પાછો પકડીને તેને પરાત કરી દીધો. તે જાણપાની સામે સીધી નજર પશુ કરી શકશે નહિ. તેણે હાથ છોડવી લીધી.

દાર પાસે આવીને થંભી ગયો. દેવીદીને પૂછ્યું: “ કેમ આટલી ગયો ? ”

રમાનાથે માથું ખંજવાળતાં કહ્યું: “ સાહે, હું આવું છું. ”

શુદ્ધિએ ઉપરથીજ પૂછ્યું: “ પૂછો, કાણ માણસ છે ? ક્યાંથી આવ્યો છે ? ”

દેવીદીને વિનોદ કરતાં કહ્યું: “ કહે છે કે હું જે કાંઈ કહીશ તે વહુનેજ કહીશ. ”

“ કાંઈ ચિઠ્ઠી લાવ્યો છે ? ”

“ નહિ. ”

શાન્તિ જવાબ મધ. દેવીદીને એક કાણ બાદ પૂછ્યું: “ કહી દઉં કે પાછો જાય ? ”

જાણપા દાર આગળ આવી બોલી:

“ કાણ માણસ છે, તે તો પૂછો ? ”

“ કહે છે કે ઘણે દરથી આવ્યો છું. ”

“ ક્યાં છે ? ”

“ આ શું ઉભો છે. ”

“ ઠીક, બોલાવો ! ”

રમાનાથ દાર એાદીને ‘કાંઈક’ અમકતો, કાંઈક અચકતો, કાંઈક બહીતો દાર પર આવ્યો. જાણપાએ જોતાંતો સાથેજ તેને એાળખી લીધો. તે તરત ‘મે’ પૂજારી પાછળ દડી મધ. દેવીદીન ત્યાં ન હોત તો ‘મે’ પૂજારી આગળ વધી હોત.

તેની આંખોમાં કદિ આટલો નશો ન હતો, અર્જોમાં આટલી ચપળતા ન હતી, કપોળ ઉપર કદિ આટલો અમકાર ન હતો, હૃદયમાં આટલું કમ્પન ન હતું. આને તેની તપશ્ચર્યા સંજ્ઞા થઈ !

૧૩

વિશેગીઆનાં મિલનની રાત, મુસાફરોનાં પડાવની રાત તો વાતોમાંજ વીતી જાય છે. રમાનાથ અને જાણપા બન્નેને પોતાની જાણ સુતી ક્યાં કહેવાની હતી. રમાનાથે પોતાનું ગીરવ વધારવા માટે પોતાનાં કંઠાનું બ્યાન

ખૂબ વધારી વધારીને કહ્યું. જલપાએ પોતાની કથામાં કહોતી ચર્ચા સુદાં ન આવવા દીધી. એમને દુઃખ લાગ્યું એમ તે કહી દીધી. પરંતુ રમાનાથને તો તેને રડાવવામાં વિશેષ આનંદ પડતો હતો. તે કેમ જાણ્યો, શાને માટે જાણ્યો, જેવી રીતે જાણ્યો એ બધીય કથા તેણે કર્યું સંદેહમાં કદી અને જલપાએ તે રડતાં રડતાં સાંભળી, પોતાની વાતોથી તે જલપાને પ્રભાવિત કરવા માંડતો હતો. અત્યારસુધી બધી વાતમાં એને પરાસ્ત થયું પડ્યું હતું. જે વાત તેને અસંભવ માસમ પડતી હતી, તે વાત જલપાએ થોડીવારમાં પૂરી કરી દેખાડી. શેતરંજવાળા વાતનું ખ્યાલ તે ખૂબ મીઠું મરચુ બમરાવી કરી શકત, પરંતુ જલપાએ જલપાએ નીચું નેવડામ્યુ પછી તેની કીર્તિશાસસા માટે પોતાના કબોતે રાખતે વર્તત કરીને દેખાડ્યા સિવાય બીજો કયો ઉપાય હતો ?

જલપાએ એક ત્રીસકારો મારી કહ્યું " તમે જા બધી જાણો છો સહન કરી છતાં એક પત્ર લખો અને ન લખો. શા માટે લખો ? મારી સાથે તમારે સંબંધ શો ? મોઢે નેવાતો પ્રેમ હતો. "

રમાનાથે સમજાવતાં કહ્યું " એમ વાત નથી, જલપા ! વિલ ઉપર જે કંઈ કુશરણ હતું તે રિલજ જાણે છે, પરંતુ લખવા જેવું મોઢું તો નોંધ્યેને ' તમારે કું' મુખ છુપાવીને ધરેશો જાગી જાણ્યો, તમારે મારે વિપતિનું ખ્યાલ શા માટે લખવા નેમણું ? મેં તો નહીં વિચાર કરી રાખ્યો હતો કે જાણીશી ખૂબ રૂપીયા કમાડ નહિ જાણીશી એક સહન પણ લખીશ નહિ. "

જલપાએ જાણ કરેલી અંગિએ બમરાવ આવડી કહ્યું " ત્રીસકારો માણસ કરના રૂપીયા વધુ ખાસ હોય છે અને તે રૂપીયાના ચાર છીએ, પછી તમે નોંધ્યે તે ચોરી કરો,

કાઢ પાડો, જોડી નોટ બનાવો, જૂડી સાદી આપો કે બીજા મંત્રિ; જોખ પચુ ઉપાયે રૂપીયા લાવો. તમે મારો સ્વભાવ કેવો મારો સમજ્યા છો, વાહ ! મોસાઈજી પણ કદીજ ગવા છે કે ' સ્વાસ્થ્ય સાથે કરદિ ' સમગ્રીતી. "

રમાનાથે ચમકીને કહ્યું " નહિ, નહિ બહાણી, એમ વાત ન હતી મને એજ વિચાર આવતો હતો કે આવા કાદેલા હાથે જેવી રીતે જલડે સાચુ કદુ છું, મને સૌથી વધારે ડર તો તારાજ લાગતો હતો તુ મને કેટલો કપટી, જુરો, કાચર સમજાવેલી હશે એમ મને વિચાર આવતો હતો. મારા મનમાં એવો ભાવ હતો કે રૂપીયાની ઘેલી નોંધતે તારું હૃદય તો કાંઈક નમ થશે "

જલપાએ બચ્ચિત કહે કહ્યું. " હું કદાચ એ ઘેલીને હાથ પણ ન અડકાડત તમે મને કેટલી નીચ, કેટલી સ્વાર્થિની, કેટલી ભોળી સમજા છે તે જાણે માથમ પડી જાયું, એમાં તમારો કાઈ દોષ નથી, મારાજ દોષ છે ને હું સમજા હોત તો જાણે એ દિવસજ ક્યાંથી આવત ? જે પુરુષ માસિક ત્રીસ ચાલીસ રૂપિયાના નોકર હોય, તેની પત્ની ને રાજ નેચાર રૂપીયાનો ખર્ચ કરે, હજાર નેહજારના ધરણાં પડેરવાની ઘાત રાખે, તો તે તેની તેમજ પોતાની ગરમારી કરવાનીજ તેજારી કરી રહી છે એટલે તમે અને એટલી જનલોગુપ સમજા તેમાં કાંઈ અન્યાય નથી કયો. પરંતુ એક વાર ને જાણમાં કુ જગી ચૂકી છુ તેમા કુ કરી કદિ નહિ પડુ જા અદિનાએમાં મેં એ પાપનુ કાંઈક પ્રાચ-ચિત કયું છે અને હવે જાણીના જીવનના અન્તસમય સુધી કરીશ. હું એમ નથી કહેતી કે જોમવિતાસયો મારો જીવ બરાબ નયો, શા કપડા ધરણાં પડેરવાની મને હજુ આતી ગજ છે શા કદેશ સજાટા શયે મને મુજા કદં ગજ છે એ જાણી

અભિલાષાઓ જેમની તેમ છે. જે તમે તમારા પુરુષાર્થથી, તમારા પરિશ્રમથી, તમારા સફલોગથી એ સર્વ પૂરાં કરી શકતા હો તો શું કહેવું ? પરંતુ ઘાનત ખોટી કરીને, આત્માને કલુષિત કરીને, એક લાખ રૂપીયા પણ લાવો તો હું તેને ઠોકર મારી દઉં. જે વખતે મને માલમ પડ્યું કે તમે પોલીસના સાક્ષી બની ગયા છો, તે વખતે મને એટલું બધું દુઃખ થયું, કે હું તેજ વખતે દાદાને લઇને તમારા બમલા સુધી ગયું; પરંતુ તેજ દિવસે તમે બહાર ચાલી ગયા હતા, અને આજે પાછા ફર્યા છો. એટલા માણસોનું ખૂન મારે માથે લેવા હું નથી ચાહતી ! તમે અદાલતમાં ચોકખું કહી દો કે મેં પોલીસના સર્કનમાં સપડાઇને આ જુબાની આપી હતી, મારે આ મામલા સાથે કાંઈ સંબંધ નથી. ”

રમાનાથે ચિંતાવર થઇને કહ્યું : “ન્યારથી તારો પત્ર મળ્યો ત્યારથી હું એ પ્રશ્ન ઉપર વિચાર કરી રહી છું; પણ સમજામો નથી આવડું કે શું કરું ? એક વાત કહીને તેનાથી ફરી જવાનું સાહસ મારામાં નથી. ”

“ જુબાની તો બદલવી જ પડશે ”

“ પણ કેવી રીતે ? ”

“ મુરકેલી થી, છે ? મુનિસિપાલીટી તમારા ઉપર કોઈ મુકદ્દમે ચલાવી શકે એમ નથી, એવી ન્યારે તમને ખતર પડી ગયું છે, પછી હર કંઈ વાતનો ? ”

“ ડર નહિ હોય, પણ જુબાન પણ કોઈ બીજી છે ને ? જે મુખથી એક વાત કહી તે મુખથી ફરી બીજી એ તો મારાથી નહિ બને. વળી, મને કોઈ સારી જગા મળી જશે. આરામથી જીંદગી પસાર થશે. મારામાં ધડી ધડી ઠોકર ખાવાની શક્તિ નથી. ”

જલપાએ કાંઈ જવાબ ન આપ્યો

માણસમાં સ્વાર્થની માત્રા ઠેટલી વધારે છે તેનો જ તે વિચાર કરી રહી હતી

રમાનાથે ફરી ધૃષ્ટતાથી કહ્યું : “ વળી, કાંઈ મારી જુબાની ઉપર તો બધો ફેસલો ચલાવો નથી હું ફરી જઈશ, તો પોલીસ કોઈ બીજા માણસને કબો કરી દેશે. ચુંદે-મારોના જાન કોઈ પણ રીતે બચી શકવાના નથી. હા, મફતમાં હું માર્યો જઈશ. ”

જલપાએ આંખો ચઢાવીને કહ્યું : “ કેવી બેશર્મીની વાતો કરો છો ? તમારું પેટ પૂરવા માટે બીજાઓનાં ગળાં કાપવા સુધી તમે નીચા પડી ગયા છો ? મારાથી એ સહન નહિ થાય, મને મજુરી કરવાનું, મૂખે મરવાનું કંજૂલ છે; સ સારમાં જે મોટામાં મોટી વિપત્તિ હોય તે હું માથે લઇ શકું એમ છું; પરંતુ કોઈનું છુરું કરીને મુકદ્દમાનું રાજ પણ લઉં નહિ. ”

રમાનાથ એ આદર્શવાદ પ્રત્યે ચિડાઇને બોલ્યો : “ તો શું તું એમ ઇચ્છે છે કે હું અહીં મજુરી કરું ? ”

જલપા : “ નહિ, હું એમ નથી ઇચ્છતી, પરંતુ જે મજુરી પણ કરવી પડે તો તે ખૂનથી તર રેટલી ખાવા કરતાં વધારે સારું છે. ”

રમાનાથે શાન્ત બાવથી કહ્યું : “ જલપા, તું મને જેટલો નીચ માને છે, તેટલો નીચ હું નથી. ખરાબ વાત બધાને ખરાબ લાગે છે. એનું દુઃખ મને પણ છે કે મારા હાથથી આટલાં માણસોનાં ખૂન થઇ રહ્યાં છે; પરંતુ પરિસ્થિતિએ મને લાચાર કરી નાખ્યો છે. આગમાં દવે ઠોકરો ખાવાની શક્તિ નથી, તેમજ પોલીસ સાથે પણ હું ટપો વહોરી લઇ શકું એમ નથી. દુનીયામાં કાંઈ બધા ચોડાગ આદર્શ ઉપર ચાલે છે ? મારામાં જે હયાઇએ પહોંચવાની શક્તિ નથી, તે હયાઇએ પહોંચાડવા શા માટે ઇચ્છે છે ? ”

જનપાએ તીવ્ર સ્વરે કહ્યું " જે માણસમા દત્ત કંડવાની શક્તિ હોય, તેનામાં દત્ત ન કંડવાની શક્તિ ન હોય એ આશ્ચર્યની વાત છે જેનામાં દોડવાની શક્તિ હોય, તેનામાં ભ્રમ રહેવાની શક્તિ ન હોય એ કાણ માનશે ? આપણે ત્યારે કાંઈ કામ કરવાની ઇચ્છા કરીએ છીએ ત્યારે આપણામાં એ દક્ષિણ આયોજાપ આવી જાય છે તમે નિમગ્ન કરી લો કે આરે : બુખારી જલસવી છે, જલ, પછી બેધી વાત આયોજાપ થઈ જશે "

રમાનાથ માથુ નીચુ રાખી સાંભળી રહ્યો.

જનપાએ આવેશમાં બોલીને કહ્યું " જો તમે આ પાપની બેતી કરવા મંજિતા દો, તો મને બાળેજી અધિકારી વિદાય કરી દો. હું મોઢાં પર ઠસક સપાટી ભરીથી ચાલી જઈશ અને પછી તમને દેરાન કરવા નહિ આવું. તમે જાન-દેહી રહેજો. હું મહેનત મજુરી કરીને માત્ર પેટ ભરીશ હજી પ્રાપ્ત થિત પૂર નથી થયું એટલેજ આ કુર્મળતા મારી પાછળ પડી છે મારો સર્વ નાશ કરીનેજ એ છોડશે, તે હું જોઈ રહી છું "

રમાનાથના હિંમ ઉપર કાંઈક ચોંટ લાગી, તે માથું બજવાળાને બોલ્યો : " આ મુશીબતમાંથી કાઢી શકે જાન-જયે એમ તો હું પણ ઇચ્છું છું. "

" તો જ્યારેના કેમ નથી ? જો તમને રહેતાં થરમ આવતી હોય તો હું આવું એ કીંઈ થશે. હું પણ તમારી સાથે જાતીલ અને તમારા સુપરિન્ટેન્ડન્ટ સાહેબને બધી જવાબત સાર સાર કરી દઈશ "

રમાનાથના દોષો સંકળી જઈ જનપા

પોતાની વતી રક્ષાલાન કરે એટલી બધી દુર્મતિ કરાવવા તે ઇચ્છ્યો ન હોય તે બોલ્યો "તારે આવવાની જરૂર નથી, જનપા ! હું એ લોકોને સમજાવી દઈશ "

જનપાએ બારપૂરેક કહ્યું " ચોક્કસ કહો, તમારે જ્યાં જઈશો કે નહિ ? "

જનને ખુલામાં જાખને રમાનાથે કહ્યું " હવે તો હું કે જઈશી દઈશ. "

' મારા કહેવાથી કે તમારાં વિચારો ? '

" તારા કહેવાથી નહિ, મારાં વિચારો મને પોતાને પણ આવી વાતો પર યૂજી છે પરંતુ થોડીક દિવ્ય હતી તે તે કુર કરી "

પછી બીજી રાત મચા પાગી રમાનાથે રપીયા ઉઘાડ્યા તેની ખજાર કેમ પડી ? રૂપિયા પૂરા રેવી રીતે થયા ? બીજા લોકોને થોડાજાની ખજાર પછી કે ધરમાં જ દખાવે રહી મઠ ? રતનનું ધું થયું ? મોપી કેમ આવેલો વહેતો ચાલી ગયો ? જનને કાંઈ બહે છે કે એટલે જ રમાનાથ કરે છે ? છેવટે જા જને શાંતી પારી આવી પાગી જીવનના મનમુગા જમાના સાચા જનપાએ કહ્યું " ધર જઈને રતન પાસે થોડીક જમીન હાથ સમીટી અને જાન-દેહી બેનીચડી કરીશું " જાના ઉપર જનને વચ્ચે ચર્ચા ચાલી આખરે રમાનાથને હાર માનવી પડી બધો રહીને તે ધર તરફ નજર રાખી ન શકે, ન બાંધબોને કિંપણ આવી ન શકે અને માતાપિતાનો મેચ મત્તાર પણ ન કરી શકે આખરે ધરગંગાનો પ્રત્યે પણ તેનું કાંઈ કરવા છે ને ? રમાનાથ નિરાશ થઈ ગયો

(અંત)

અખિલ ભારત સ્ત્રી પરિષદના કેટલાંકે કરાવે

લેખિકા શ્રીમતી હંસા મહેતા. બી. એ.

અખિલ ભારત સ્ત્રીપરિષદનું સાતમું અધિવેશન લકનૌમાં મયા ડીસેમ્બર માસની ૨૮ મી તારીખે ભરાયું. આ વખતે પરિષદમાં બ્યાન બેંચવા લાયક બે ત્રણ કરાવે ગયા; એક તો સ્ત્રીઓના મતાધિકાર સંબંધે, બીજો 'કોમ્યુનલ એવૉર્ડ' સંબંધે અને ત્રીજો સંતતિનિયમન સંબંધે.

હેલા બે કરાવે રાજકીય મણાય માટે પરિષદ એનો વિચાર સરખો પણ ન કરી શકે. પરિષદમાં રાજકીય તત્વ દાખલ જ ન કરી શકાય એ પર ખૂબ ચર્ચા થઈ પરિષદના બંધારણમાં ૨૫૪ લખ્યું છે કે જેને 'પાર્ટી પોલીટીક્સ' કહીએ એજ પરિષદને વળ્યું છે. બીજો કોષ્ટક પણ સવાલ સ્ત્રી અથવા બાળકોને લખતો હોય તેની ચર્ચા પરિષદ છૂટથી કરી શકે. રાજકીય શું અને શું નહિ તેનો નિર્ણય કરવો, આજકાલ તો બહુ અધરો છે. મસ્કરીમાં પણ કોષ્ટક પીળા પાંચડી હાથ હાથ કરે તો તે રાજકીય બાખ્યામાં આવી જાય. સ્વામત સમિતિના પ્રમુખ બેગમ વઝીમે એમના બાપણમાં 'કોમી એકતા' સંબંધી બોલતા કહ્યું કે જે કે પરિષદ રાજકીય બાખતમાં પડતી નથી તો પણ "We cannot confine ourselves exclusively to one sphere of life" એના કહેવાનો બાવાર્થ એટલોજ કે આજે જીવનના જૂદા જૂદા સવાલો એક બીજા સાથે એવા સંકળાપલા છે કે અમુક સવાલોને અજગા રાખી એકજ સવાલ પકડીને આપણાથી બેસી શકાય નહિ. પરિષદની ૨૦-૨૧-૨૨ સમિતિના પ્રમુખ રાજકુમારી અમૃતકુંવરે

પણ 'કોમ્યુનલ એવૉર્ડ' સામે વિરોધ દર્શાવતા કરાવમાં એજ પ્રમાણે કહેલું કે જીવનના જૂદા જૂદા વિભાગ પાડી એક બે ભાગને બીજા સાથે કંઈ સંબંધ નથી એમ કહેવું ખરાબર ન કહેવાય. સ્ત્રીઓના મતાધિકારનો સવાલ અતિ મહત્વનો છે. સ્ત્રીઓને સારા પ્રમાણમાં મત મળશે તોજ ધારાસભાઓમાં પોતાના મતાનુસાર સુદૃષ્ટી કરાવી જે અનેક અન્યાયી કાયદાઓ વડે સ્ત્રીઓને આપણા સમાજમાં જે હલકું સ્થાન પ્રાપ્ત થયું છે તે દૂર કરાવી શકાય. સમાજનું નવેસર બંધારણ પડ્યું હોય તો તેને માટે કાયદાની સહાય લીધા વીના છૂટકોજ નથી અને એ કાયદાઓ ધારાસભામાં સુકાય અને પસાર થાય તેને માટે સ્ત્રીઓએ પોતાનો મતનો અધિકાર યોગ્ય રીતે વાપરવો પડશે; એટલે મતની જરૂર છેજ. સ્ત્રીના મતાધિકારનો પ્રેશન, સ્ત્રીનું સમાજમાં સ્થાન સુધરે એ સામાજિક દષ્ટિએ પણ અતિ મહત્વનો છે.

આજે મતનો અધિકાર જેની પાસે અમુક મીલકત હોય તેને મળે છે એ અધિકાર સ્ત્રી પુરુષ બન્નેને છે. પરંતુ બાજના સામાજિક સંભોગો જેતાં હિંદુ સ્ત્રીઓને મીલકતનો અધિકાર હોતો નથી એટલે પ્રમાણમાં જુજ જેવી સ્ત્રીઓ મતનો અધિકાર ભોખે છે. એ કારણથી સ્ત્રીઓના મતની કાંમત જોષ્ટકે તેટલી જણાતી નથી. હિંદના નવા બંધારણમાંથી આ અસમાનતા દૂર દરવાની અમલ્ય ગોળમેજી પરિષદને પણ જણાઈ છે. પરંતુ એમણે જે ધોરણ નક્કી કર્યું તેમાં અનેક અવગુણ હોષ્ટક હિંદની સ્ત્રીઓને ચાન્ય નથી એ ધોરણથી સ્ત્રી મતાધિકાર વિસ્તૃત થાય છે.

પરંતુ શ્રી પુરુષ સમાન છે, એ ભાવનાને હાનિ પહોંચે છે એટલે કોઈપણ સ્વમાની શ્રી એ કણ્ઠવ રાખી શકે નહિ એ ધોરણથી પુરુષની સાથે મીઠકતની માલીકી અને અક્ષરતાન એ બન્ને ગુણો શ્રીઓને પણ લાગુ પાડ્યા છે પરંતુ તે ઉપરાંત શ્રીઓને માટે ખાસ ધોરણ એ નક્કી કર્યું છે કે જે પુરુષ મતનો અધિકારી હોય તેવી શ્રી અને એના મરણ પછી એની વિધવાને મતનો અધિકાર મળે. આ ખાસ ધોરણ સામેજ શ્રીઓએ વિરોધ નહોતર કર્યો છે. અને આ તરીકે પોતાના હક મળવા નોંધ્યો, બ્યારે આ ધોરણથી પુરુષ મતાધિકારીની ધણીવાણી અથવા એની વિધવા તરીકેજ હક મળે છે. એટલે શ્રીના પુરુષ સાથેના સંબંધ ઉપર એનો મતાધિકાર અવલબ્ધીને રહ્યો છે. શ્રી પરિષદે એળમેળ પરિષદ આગળ એના વિરોધ નહોતર કર્યો હતો તેમજ લોધીયન સમિતિ આગળ પણ સાક્ષી આપી વિરોધ બતાવ્યો હતો. શ્રી પરિષદના મત પ્રમાણે તે adult suffrage એટલે દરેક એકત્રીસ વર્ષ અને તેની ઉપરના શ્રી પુરુષોને મતનો અધિકાર મળવો નોંધ્યો. પરિષદની સ્લીલ એ છે કે શ્રી પુરુષને સમાન ગણવા હોય તો મતને માટે કોઈ ખાસ ગુણ ન રાખવો કે જેને સ્ત્રીએ આ સમાનતા માત્ર નામની રહે બાકે પત્રીસ થોડાની હિંદની વસ્તીમાં અસાદ કરોડ પુરુષો અને સત્તર કરોડ શ્રીઓ છે. એટલે અત્યારના ધોરણ પ્રમાણે ને વીસ પુરુષોએ એક શ્રીને મત મળે તો તે વસ્તીના પ્રમાણમાં અસમાન ગણાય. અક્ષર-તાનમાં શ્રીઓ પછાત છે તેમજ હિંદુ કાયદાઓ પ્રમાણે શ્રીઓને મીઠકતને અધિકાર નથી એટલે આ બે ગુણોથી સમાનતાનો નિયમ સચવાતો નથી. અને પુરુષ સંબંધથી શ્રીને અધિકાર મળે એ તો એથીએ વધારે અગાળ. આ બધી વિચાર કરતાં શ્રીપુરુષ

બન્નેને સમાન લાગુ પડે એવું એકજ ધોરણ છે અને તે adult suffrage-પુખ્ત ઉમરે મતાધિકાર

‘કોમ્યુનલ એવોર્ડ’ સામે પરિષદે એટલા માટે વિરોધ કર્યો કે અત્યારે કોમી અધકાઓ પુરુષોમાં પુષ્કળ ચાલુ છે. શ્રીઓ અત્યાર લગણુ એ અધકાઓથી દૂર રહી છે. પરંતુ આ એવોર્ડથી ધારાધકાઓમાં શ્રીઓ માટે બેઠકો રાખી છે તે કોમનાર રાખી છે એટલે શ્રીઓમાં પણ ભાગલા પડવાનો સંભવ છે. અત્યારે જે કોમીવાદ ચાલી રહ્યો છે તેને પુછી ન આપતાં એ જેમ જેમ જુસાઈ ગય તે પ્રમાણે દરેક રાષ્ટ્રવાદીએ પ્રયત્ન કરવાનો છે. એટલે કોમીવાદને અંગે Separate Electorate-અલગ ચુટણી મંડળો ઉભા થશે એ કદાચ નથી અને Joint Electorate એટલે એકજ ચુટણી મંડળ હોય નોંધ્યો. આ બાબત પણ શ્રીઓએ એક ચુટણી મંડળની તરફેણમાં પોતાનો મત નહોતર કર્યો. પરિષદે આ રીતે પોતાના સ્વાર્થના ભોગે શ્રી પુરુષના હક સમાન છે એમ નહોતર કરી કોમીવાદ સામે વિરોધ કર્યોવી એક રાષ્ટ્રીય ભાવનાજ શ્રીઓને માન્ય છે એ સિદ્ધ કરી મતાવ્યું તેને માટે ધન્યવાદ થતે છે.

સતતિનિયમનનો કરાવ ગઇ મદાસ પરિષદમાંથી ગયો હતો પરંતુ આ વખતે તો બહુમતિએ પસાર થયો. કરાવ નીચે પ્રમાણે છે - This conference feels that on account of the low physique of women, high infant mortality and increasing poverty of the country men and women should be instructed in methods of birth control in recognised clinics. It calls upon all municipalities and local bodies to open centres and invite the special help of

the medical authorities towards the solution of this important problem."

માતા યવુ કે ન યવુ એ સ્ત્રીના હકની વાત છે. એ સુધરેલા દેશોમાં તો આજે માન્ય થઈ ગયું છે. આપણા દેશમાં તો સ્ત્રીને મરજી હમરજીએ પણ માતા યવુ પડે છે અને તે એક બાળકની નહિ પણ અનેક આપણા દેશની ગરીબાઈ ભોળા મોટા કુટુંબને પોપણ કરવાની શક્તિ ન હોય તો કુટુંબ ન વધારવું તેમજ માતાનું શરીર નળણું હોય તો પણ સતતિનુ નિયમન કરવું એ વાત તો પરિપક્વ લગભગ બધી બહેનોએ સ્વીકારી હતી પરંતુ મતફેર તો સતતિનિયમન થી રીતે કરવું તેના પર થયો કેટલીએક બહેનોને લાગ્યું કે અરેઅરે રહેશે તો બાલોપાય નહિ પરંતુ ધ્વજચર્ચ પાળવાનો જ છે ધ્વજચર્ચ પાળવું એ રસ્તો સીધો અને સાદો હોત તો તો વિધવાઓને બાળકલાઓ કરવી ના પડત અને પદરપુરના આશ્રમે ના ભરવા પડત. વૈદક દષ્ટિએ પણ ફરજિયાત ધ્વજચર્ચ પાળવાથી લાભ કરતા હાનિ વધારે છે ડૉ. મૅરી રોપ્સ વગેરે લેખકોના આ વિષય પર જેમણે પુસ્તકો લખ્યા હશે તેમને ખબર પડશે કે ધ્વજચર્ચ બાળક આવ્યા અનુભવી લેખકોના સા અભિપ્રાય છે. સોમાં નવાણું ટકાને આ રસ્તો અસાધ્ય છે ખાસ કરીને અગામ લોકો જેમને આ બાળકમાં કેળવવાની જરૂર છે તેમને સોએ સો ટકા અસાધ્ય છે એમ કહીએ તો ખોટું નહિ. એટલે બાલોપાય શિવાય બીજો રસ્તો જ નથી એમ કહીએ તો ચાલે એ મત બે માન્ય કરીએ તો પછી સ્ત્રીપૂરોને બાલોપાય વિષે યોગ્ય માહિતી આપવી એ સમાજનું

કર્તવ્ય છે. સોવીએટ રશીયામાં તો સ્ત્રીને મર્કપાત કરવાનો પણ અધિકાર છે અને તેને માટે સરકારી કલબમાજી વ્યવસ્થા થાય છે. વીએનઆ અને બર્લિનમાં બાલોપાય વિષે માહિતી આપવા ત્યાંની મ્યુનીસીપાલિટી તરફથી લગભગ દરેક વૉર્ડમાં ગોઠવણ કરવામાં આવી છે. ઇંગ્લેન્ડે આ બાળક તમા જોષએ તેટલી પ્રગતિ સાધી નથી ત્યાંના લોકો હજી યુરોપના બીજા દેશોના પ્રમાણમાં જૂના વિચારના ખરા તોપણ લડનમાં હવે Women's welfare centres તરફથી આગળતેની માહિતી વ્યાપ્ય છે. અને તે સ્ત્રી આ માહિતી ન સાંપ જાય તેને માટે ખાસ કાળજી રખાય છે. ત્યાં જતી સ્ત્રીને એક પત્રક ભરી આપવું પડે છે. એ પત્રકમાં દરેક જાતની હકીકત દાખલા તરીકે ધણીતી કમાણી, કેટલા બાળકો થયા છે, શા માટે સંતાન જોષતા નથી, ધણી પણ આમાં સંમત છે કે નહિ વગેરે વગેરે બધી વિગત લખી આપવી પડે છે. પત્રક ભરી આપ્યા પછી એમ સાહેબે સ્ત્રીને માહિતી આપવાની જરૂર છે તો એ માહિતી આપાય છે. રશીયા તેમજ અન્ય સુધરેલા દેશોમાં માતા યવુ કે ન યવુ એ નિર્ણય હક તરીકે સ્ત્રીઓ કરે છે. એટલે જ ગરીબાઈ અથવા તબીબીતંત્ર બંધાવ ન કદાહી થકે તે પણ એ માહિતી મેળવી રહી છે અને વિચાર કરીએ તો એજ વાસ્તવિક છે. પરંતુ ન પરંતુ એ જેમ હવે મરજીની વાત છે તેમ માતા યવુ ચા ન યવુ એ પણ મરજીની વાત જ હોવી જોઈએ. પરિપક્વ માત્ર આ હંસાવ પસાર કરો એસી ન રહે પણ આવા કક્ષીનીકા સ્થાપવા સ્થપાવવાનું કામ ઉપાડી લે તોજ દિલ્લ એક મહત્વનું કાર્ય કહ્યું ગણાયો.

પરિષદના સભ્યોએ આગળના સભ્યોના પ્રસ્તાવોને સંમતિ આપી અને તેમના અંગીકાર કર્યા હતા.

અખિલ ભારતીય મહિલા પરિષદ

પરિષદના સભ્યોએ આગળના સભ્યોના પ્રસ્તાવોને સંમતિ આપી અને તેમના અંગીકાર કર્યા હતા.

[સાતમી બેઠકનો અહેવાલ]

અખિલ ભારતીય મહિલા પરિષદનું સપ્તમ અધિવેશન લખનૌમાં બરહારી-દેસરખાસમાં ૧૬-૩૨ ના રીએમ્બર્સ તા ૨૮ મીથી રીએમ્બર્સની તા ૩૧ મી સુધી ઓમતી લેઈ વિદ્યાબહેન રમણમણી નીલકંઠના પ્રમુખપદે લગણું હતું પરિષદમાં ૨૦૦ જેટલા પ્રતિનિધિઓ હાજર રહ્યાં હતા સાતેય અધિવેશનોમાં આ અધિવેશનમાં પ્રતિનિધિઓની સંખ્યા ઓધી વધારે હતી બંબીના બહેનોનાં લેઈ વગીર હસન, મીસીસ નાથુચરી, ડૉ મીમીસ કુલુલક્ષ્મી રેડી, ઓમતી દેવાસ શ્રીવાસ્તવ, બેગમ હનીયુલહાદ, રાજકુમારી અમૃતકુમાર, ઓમતી દેસા મહેતા, ઓમતી તારાબહેન માણેશ્વર પ્રેમચંદ, ઓમતી નહિનીબાઈ દલવી, ઓમતી સંજેનિની મહેતા, ઓમતી વિનોદીની નીલકંઠ વગેરે હતાં

પરિષદના સ્વાગત પ્રમુખ બેગમ મહમદ વાસીમ અને પ્રમુખ ઓમતી રેડી વિદ્યાચરી નીલકંઠે કરેલા સાવજો અત્યંત આપવામાં આવ્યા છે ડૉ. પરાંજપેનુ ઉદ્બોધન

પરિષદની સ્વાગત સમિતિના આમંત્રણથી પહેલે સિસોલખની મુનિરશીદીના વાહન-આસેસર ડૉ આ પી પરાંજપે ખાસ હાજર રહ્યા હતા તેમજે આપણું દેશનાં ઓળખીયાં હતાં તેમજે પારિષદ જે પ્રવેશો કરી રહી છે તે વચ્ચે સદાનુશ્ચિત રહ્યાં હતાં તેમજે જણાવ્યું હતું કે "લોકસભા અને બહોરે જગતની આ જમાનામાં હવે ઓળખે, અત્યાર પહેલાં તેઓ જે રીતની પ્રવૃત્તિમાં રોકા-લેલા રહેવાનું મનાતું હતું તેમજે રોકાઈ રહી શકે એમ નથી બીજાંએ તેમજે સુધારા સ્વતંત્રતા આપી શકાય એવા પોતાં પૂરેપૂરું પ્રયાસમાં સ્વતંત્રતા આપીને જ દરેક માનવ પ્રાણી પાસેથી આપણે સર્વોત્તમ વસ્તુ એકવી શકીએ છીએ એમ

અમને લાગે છે તે માણે જ અમે. પુરુષો, તમારી પ્રવૃત્તિઓને આવકાર આપી તમને ઓધી વધુ સફળતા મળે એમ ઇચ્છીએ છીએ. મને આશા છે કે, સર્વ માટે સ્વતંત્રતાના મુખ્ય સિદ્ધાંત ઉપરજ તમારી પરિષદના નિર્ણયો થશે અને તમારા નિર્ણય કરવામાં તમે બીજા દેશ વિચારણાને અસર કરવા નહિ દે. ઓળખે લગભગ સર્વાનુમતે, જુદા વિભાગો કરવા સામે વિરોધ રહ્યાં છે, અને એ રીતે દેશને જુદા જુદા વિભાગોમાં વહેવાઈ જતો અઘરાવવામાં મદદ કરી છે જે હિન્દના ભાવિ માટે આશાજનક ચિહ્ન છે. જગતમાં તેમજ બીજા ભાગોમાં પણ ઓળખે પુરોવાના જેટલીજ શ્રદ્ધા આપવામાં આવે, કોઈપણ પ્રકારનાં જાતિ ભેદનો રાજવામાં ન આવે એવા સમયની હું શક એમ રહો છું"

લખનૌ મુનિસિપાલિટીના પ્રમુખ શ્રી વિશ્વ-ભરનાથ શ્રીવાસ્તવે જણાવ્યું હતું કે પુરોવામાં પ્રવૃત્તિ થાય તે સાથેજ એ ઓળખે જગતની વિશ્વક તેમજ સામાજિક પ્રવૃત્તિ નહિ થાય તેો દેશમાં સાચી પ્રવૃત્તિ થાય જ નથી દેશની ઉન્ન-વિમાં અખિલ ભારતીય મહિલા પરિષદ પદેખરી સેવા કરી રહી છે અને રાષ્ટ્ર વડતાનાં કાર્યમાં તે ને ફાળો આપી રહી છે તે ધન્ય જ પ્રસન્ન-તાઈ છે

અંતરિનો વાર્ષિક અહેવાલ

પરિષદનાં નિવાસક મંત્રી શામી લક્ષ્મીબાઈ રાજવડેએ વાર્ષિક અહેવાલમાં જણાવ્યું હતું કે અખિલ ભારતીય મહિલા પરિષદે ૬૬ ૧૧૧ ૫૨૧ થયું છે હિન્દની ઓળખે, દેશનાં ભાવિ ભાગ-રણમાં તેઓના અવાધાર અને પ્રતિનિધિત્વ નહીં કરવાનાં અત્યંત પ્રયત્નો કરેલ કરવાનો હોઈ, પરિષદ ધણી રીતે અપૂર્વ પદે છે પરિષદ વર-

કૃપી રાજકુમારી અમૃતકુંવરે દિન્દી મતાધિકાર સમિતિ સમક્ષ આપેલી જીવનનીને ઉદ્દેશ્ય કરતા તેમણે જણાવ્યું હતું કે દેશની સ્ત્રીઓને ઠાવો એમાં બધી સાચી અને દિમત ભરી રીતે પૂરવાર કરવામાં આંખો હતો પરંતુ પરિષદની માનણીઓને સમિતિએ સ્વીકાર કર્યો નથી તે બદલ અસંતોષ દર્શાવ્યો હતો. કોમી યુગદાનો ઉદ્દેશ્ય કરતાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે એણે સ્ત્રીઓના ઠાવા સબંધમાં છેક આશ્વાસન કરી છે અને તેથી પરિષદના હેતુઓ સિદ્ધ કરવા માટે સતત અને સખ્ત પ્રયત્ન કરવાની જરૂર તેમણે દર્શાવી હતી પરિષદે છેલ્લા વર્ષમાં કરેલાં કામો, જેવાં કે દિલ્હીમાં લેડી ઇસવીન સ્ત્રીઓની કોલેજની સ્થાપના, કારમાર અને વાયવ્ય સરહદ પ્રાંતમાં બે નવા વિભાગોની સ્થાપના, તેમજ જુદા જુદા વિભાગોએ કરેલા સામાજિક તેમજ કેળવણીવિષયક સુધારાના કામોનો ઉદ્દેશ્ય પણ તેમણે કહ્યો હતો.

દિન્દુસમાજમાં છુટાછેડાની વ્યવસ્થા કરવાના પ્રશ્ન તરફ ધ્યાન દિવાલુ છે ન્યારે અસ્પૃશ્યતા નિવારણ અને ફરજિયાત પ્રાયશ્ચિક કેળવણીની માગણી પણ બધા તરફથી એક સરખી થઈ છે. સ્વદેશી પ્રદર્શનો ભરીને સ્વદેશી ઉદ્યોગોને ઉત્તેજન આપવાનું અમત્યનું કાર્ય એ વર્ષે ફરમાન થયું છે અને ચારસા કાયદાના અમલમાં લેવાઈ રહ્યા છે.

પરિષદને એકમ શાહનવાહ, લેડી અબ્દુલ કાદીર ખાન-પાસીદીક લીમેન્ટ ઇન્ડિયન એસોસીએશન, ઇસ્ટઅલિયન નેશનલ કોન્સિલ ઓફ વિમેન ઇન ઇન્ડિયા વગેરે તરફથી સહાયનુભૂતિ અને સંકળતા ઇચ્છતા સંદેશ મળ્યા હતા.

પ્રાંતિક અહેવાલો:

તા ૨૬ મીની સવારે પરિષદની બેઠક મળતાં તેમાં પ્રાંતિક સભાઓના અહેવાલો વચ્ચાયા હતા બધા પ્રાંતોમાં અસ્પૃશ્યતાનિવારણ સિદ્ધિ વિષયક તેમજ સામાજિક કાર્ય થયાનું તે ઉપરથી માહમ પડતું હતું. અનીતિ માટે સ્ત્રીઓના યતો વેપાર અટકાવવા માટે તેમજ નિરાધાર સ્ત્રીઓ માટે આશ્રયસ્થાનો રચાવવાના પણ પ્રયત્ન થયા હતા. આવી રીતે જવાવવામાં

આવેલી છોકરીઓને શિક્ષણ આપવા માટે મદ્રાસમાં સિધ્ધન્ટિની સ્થાપના થઈ હતી. મધ્યપ્રાંતમાં ક્રામ્ય ઉદ્ધારણ કામ સારી રીતે થયું હતું. ઇંદુસ્તાન સુવાવકખાતાં અને બોલકા માટે દવાખાના સ્થપાયા છે; ન્યારે મુબઈ અને લખનૌમાં શુદ્ધિદાન શાળાઓ સ્થાપ છે.

પરિષદે પસાર કરેલા ઠરાવો:

બાણીના દિવસોમાં પરિષદે અમત્યના સામાજિક અને કેળવણી વિષયક ઠરાવો પસાર કર્યા હતા સામાજિક વિષયો ઉપરના ઠરાવો ઉપર રસ લઈ ચર્ચા થઈ હતી.

૧ સ્ત્રીઓના મતાધિકાર

સામાજિક ઠરાવોમાં, સૌથી પહેલાં ઠરાવ મતાધિકારને લગતા નીચેના હો. શ્રીમતી મુખુલક્ષ્મી રેડીએ મૂક્યો હતો.

“ દિન્દનાં બાવિ બંધારણમાં સ્ત્રીઓના ફરજિયાત લગતી મધ્યમ બાબતમાં મતાધિકારના પ્રશ્ન વિષે લીધેલા વલણને પરિષદ સપૂર્ણ રીતે યજમાન રહે છે પૂરેપૂરી નીચી સમાનતામાં ચોક્કસ માન્યતા હોવાનું પરિષદ નહેર કરે છે અને પુરોવાના જેવા ન સમાન શહેરીપણાના હાકો સ્ત્રીઓને હોવા નેહમ જેવી માંગણી કરે છે. સ્ત્રીઓને નીતિને કારણે કાયદેસર કે સામાજિક, વા નહેર નોકરી હોદ્દા, સત્તા કે માન વા વેપારને લગતા સોદા કરવામાં મોટા પણ પ્રમાણની હરકત હોવી ન નેહમ.” આ ઠરાવ, શ્રીમતી તારા બહેન માણિકલાલ અને મીસીસ બ્રીજલાલ નહેરુએ અનુમોદન આપ્યા બાદ પસાર થયો હતો.

૨ કોમી મતાધિકારનો વિરોધ

રાજકુમારી અમૃતકુંવરે ઠરાવ મૂક્યો કે: “ (૧) દિન્દીની સ્ત્રીઓને લગતા કોમી યુગદા સાથેના સખ્ત વિરોધમાં (૨) અને સ યુક્ત મતદાર મંડળની પ્રજાની માંગણીમાં, આ પરિષદ એકમત છે ”

ઠરાવને રોકા આપતા મીસીસ અસફઅલીએ કોમી પ્રતિનિધિત્વનો વિરોધ કર્યો હતો. તેમણે જણાવ્યું હતું કે “ પુરોવાને જુદા પાડી નાખતાં

તત્ત્વો ઓળોમાં અસ્તિત્વ ધરાવતા નથી પ્રભને જીવો જીવો માંગો કે પક્ષોમાં વહેતી નાખે એવી બાબતોને અમે ધીકારીએ છીએ. કાંઈ પણ અધોબ્ધ સ્ત્રી, પછી તેનો દરજ્જો જીવનમાં ગમે તે હોય, અમારું પ્રતિનિધિત્વ ધરાવે એમ અમે ઇચ્છતા નથી કેશમેમ અને બેકિતમત ગુલુ ન બહેર જીવનની લાજકાત માટે થેચ વસ્તુ છે. ફરેક મતદારને ભવિષ્ય કે ભવિષ્યની ગણતરી વિના બધા ઉમેદવારો માટે મત આપવાનો હક્ક હોવો જોઈએ "

મેમમ હળીપુસ્તાદ. મીસ ખડીબ, મેમમ ફીરોઝીન, મેમમ સહીના મુદબબ અહાર. અને હાજીયાવાળા મેમમે રાજવનો વિરોધ કર્યો હતો.

મીસીસ શ્રીમલાલ નેદરે રાજવને અત્તમેદાન આપતા નજાબુ' હતું કે હિન્દુઓ મુસ્લીમોના મતદારોમાં રહ્યા છે, અને તે રીતે મુસ્લીમોને હિન્દુઓના મતદારોમાં રહ્યા છે. ઓળો તરીકે આપણે બધા એક જ મુસ્લીમોમાં કામ કરીએ છીએ તેથી તેમણે કોમી જીવનમાં નિવારણમાં એકત્ર થવા અને આ કામ માટે મત આપીને પ્રયત્ન કરવા આપણે આજીવ છીએ એમ નજાવવા હાકલ કરી હતી.

હેદાલાલ (હજીબુ) નાં એ પ્રતિનિધિ બહેને જણાવે " અમારાં શબ્દોમાં કોમી ભાવના નથી, અમે બધાં એક જ કામ કરીએ છીએ "

શ્રીમતી દયા મહેતાએ જણાવે " આપણી પરિષદ હવેમાં એકત્ર રહી છે. કોમી ચુકાદો, આપણને, હિન્દની ઓળોના કારણે પાડી નાખ્યો. ચાકસ આવીથી આપણે જરાય ચૂપ થવા માંગતા નથી કાંઈ જીવો મતદારી કે કાંઈ કોમી ચુકાદો આપણને છૂટા પાડી રાખનાર નથી "

ડૉ. મીસીસ મુમુલમી રૂઢીએ જણાવ્યું કે " પરિષદ હવેમાં હિન્દુ, મુસ્લીમ, પારસી, સુરે પીલન સર્વની એકતાની વહેલુમાં રહી છે. આજેના આકાંક્ષા એકત્ર રહેવાનો છે જીવણી માટેની સજાઓનો હજી અમાર છે. પરાંત સીડું હાથ વિચાર છે એટલે તે જરૂરતા સમયે બધા સોંકા વધે સવાલભૂતિ રાખે છે. ઓળોના પ્રયત્નોનો સે

આપણે સૌથી વધુ સામે ન્યાય કરી ચકીએ " કાંઈ આજ નજાના વિરોધ મતે પસાર થશે હતો.
 ૩ કોમી એકતા (પ્રમુખસ્થાનો)

" ફરેક મુત્તમાં હિન્દની પ્રજાતિ માટે એકતા અને શાન્તિનું વાતાવરણ આવશ્યક હોવાનું અમે માનવા હોવાથી, આ હેતુની સિદ્ધિ માટે ચલાવેલા પ્રમાણિક પ્રયત્નોને આ પરિષદ આપકાર આપે છે અને એ પ્રયત્નો સફળ થાય એવી પ્રાર્થના કરે છે "

૪. અસ્પૃશ્યતા નિવારણ

(૧) અસ્પૃશ્યતાની પ્રથાનો આ પરિષદ સખત વિરોધ કરે છે, અને એ અનિષ્ઠ નાણુદ કરવામાં ખરા હુકમથી કામ કરવા પરિષદ પ્રભને, ખાસ કરીને નજાવે છે અને મહેવાલ અસ્પૃશ્યો માટે મદદી ખૂલવાં મુકાવવા, કા, રસ્તા વગેરે તેમજ જાળાઓ અને બીજા જાહેર સ્થાનોને સરખી રીતે ઉપયોગ થાય તેવી મુજબીને કારણે ટેકા આપે છે.

(૨) મહેવાલ અત્યંતે માટ પીતાનું મદદી ખુલ્લા મુકાવા બધાં શબ્દોને આ પરિષદ અનિષ્ઠ આપે છે અને " વાજાજીરને આ સાર " હાકલ અમલમાં મૂકી ફરિયાદોને આગેવાની આપવા ખાસ વિનંતિ કરે છે.

(૩) વડી કારાકુલ અને મદાસ કારાકુલમાં અવકાશ મી સી એસ રજા આવર અને ડૉ. મુખ્લાશવન વડેથી રજુ કરવામાં આવેલા અસ્પૃશ્યતા નિવારણના ખરાજીને આ પરિષદ ખાં અત્તમસ્પૃશ્ય ટેકા આપે છે અને ના રાહસરોધ અને હિન્દી સરકારને વરત સંમતિ આપવા વિનંતિ કરે છે. "

૫. વારસા હક્ક

" ઓળોના વારસા હક્કમાં એ કાંઈસર સતિઓ છે તે વહેલી નાણુદ કરવા પરિષદ આજકા પૂર્વક વિનંતિ કરે છે. આ વિચારમાં સારસાએ કરેલા પ્રયત્નોની પ્રશંસા પૂર્વક નોંધ લે છે. "

આ કાંઈ મુત્તમાં રાજી હકીમીલાલ શબ્દોએ જણાવે " હિન્દુઓમાં વારસાનો કાંઈક બધે

મર્્યાદિત છે. આ કાયદા એ પ્રકારના છે: એક દયા ભાગ્ય ને બગાળના ચાલુ છે અને સ્ત્રીઓને તેમના જીવનકાળ દરમ્યાન ન વારસો લેવા દે છે; અને બીજા 'મીતાક્ષર' ને મુળદંડ અને દિન્દિના બીજા ભાગમાં છે અને સ્ત્રીના વારસને મિલકત આપવા દે છે. વળી 'સ્ત્રીધન' પણ હોય છે. એ વસ્તુ વખતે સ્ત્રીને અપાય છે અને તે ખરેખર સ્ત્રીની જ માલિકી છે. ખરી રીતે આ હિન્દુ કાયદો છે. પરંતુ રિતરિવાજો અને વધતો જોછો બાળ્યએ દસેલી દીધા છે છતાંય સ્ત્રીને આ હક્ક છે અને આ મિલકત મેળવવા તે કાયદેસર હાલે માગી શકે છે. વડી ધારાસભામાં ધારદા વારસા હક્કનો ખરેખર હકીકતો એવું કારણ પ્રભુએ વધુ રસ ન બતાવ્યો તે છે કુસાનના કાનૂનો પ્રમાણે, વારસામાં સ્ત્રીને મોટા ભાગ મળે છે પરંતુ આ કાયદા વ્યવહારમાં મૂકાતા નથી. અમારા ઠરાવ પ્રત્યે પુરોષો એક વર્ણિત એવા લોકો છે કે નવો કાયદો લાવીને સ્ત્રીઓ બળવાબોર બની જશે અને પુરોષોની સલાહો વિરોધ કરશે. પુરોષોએ આ બાબતમાં જીવીવાની નજર નથી. કારણ કે સ્ત્રીઓમાં આત્મ સમર્પણની સાવના એટલી બધી છે કે તે પોતાના માણસોને કલિય દુઃખી કરી રાખે નહિ તેના હક્કો સમવાય છે એટલા જ્ઞાનથી તેની સ્થિતિ વજત થશે અને તેજ સોલો વધુ અજત્યવ છે."

શ્રીમતી કુંભવતી શુદ્ધે જણાવ્યું કે ખડી સ્ત્રીઓને દિનની સ્ત્રીઓ કરતાં વધુ સારા વારસા હક્કો છે અપરિણીત છાકરીને બાપના મરણ પછી કંઈ પણ હક્ક રહેતો નથી સપુત્ર કહે બની પ્રયાત્ના છાકરીઓને કંઈ હક્ક નથી પતિ જીવતો હોય ત્યાં સુધી સ્ત્રી વરસ સાથે વર્તણૂક થાય છે, પરંતુ પાછળથી તેની સ્થિતિ ધણી દયાજનક થાય છે.

શ્રીમતી કમલામ્મા ઘાસામ્મા (મહેસોર) એ કહ્યું કે સ્ત્રીઓને મિલકતના સંપૂર્ણ હક્કો આપતો કાયદો હાલમાં મહેસોર રાજ્યની બંને સભાઓમાં વિના વિરોધે પસાર થઈ ગયો છે. આને માટેનો માર્ગ મેં જોયો આ સ્ત્રીઓની એક મોટી સંખ્યા બરોને તૈયાર કરી આપવામાં આવ્યો હતો તે બાદ તેમણે કાયદાની વિગતો સમજાવી હતી.

મીસીસ અન્ના થર્પી (ત્રાવણકોર) એ જણાવ્યું હવે કે તેમની-પ્રિન્સિપાલમાં સ્ત્રીઓને હિન્દુઓથી જુદા વારસા હક્ક નથી, તેઓ પણ સમાન હક્કો માટે લડે છે.

૬ છટાછટા.

"(૭) હિન્દુ લગ્નનો પ્રશ્ન હાથ ધરવા માટે આ પરિષદ સર હરિસિદ્ધ મોરની આભારી છે અને તે લઘામણુ કરે છે કે તેમના લગ્ન વિચ્છેદના ખરદામાં વડોદરાના હિન્દુ પ્રજાજ્ઞાના કાયદાના ધોરણે ફેરફાર કરવો.

(૮) આ પરિષદનો મત એવો છે કે મુસ્લીમોમાં પ્રજાજ્ઞાનો ચાલુ રિવાજ નેટલા અંશે પતિને તેની પત્નીના સ્વચ્છંદથી પ્રજાજ્ઞા કરવાની આપણું સત્તા આપે છે તેટલા અંશે હસ્તગતી ધર્મના સામા અર્થને અનુરૂપ નથી; પરિષદ પોતાના વિચાર પૂર્ણ, અભિપ્રાયની મોખ લે છે કે હસ્તગતી કાનૂન પ્રમાણે મુસ્લીમ સ્ત્રીઓને પ્રજાજ્ઞાનો હક્ક છે તે બ્રિટિશ અદાલતોએ સ્વીકારવો."

ડા. મીસીસ માલિનીબાઈ મુખ્યમંત્રી આ ઠરાવ મૂકતાં કહ્યું કે "હાલના હિન્દુ કાયદા પ્રમાણે, એક પુરુષ પોતાની પત્નીને કંઈ પણ કારણ વિના ત્યાજી શકે છે અને પોતાની ઇચ્છામાં આવે તેટલા વાર પરણી શકે છે; સ્ત્રી કંઈ કરી શકતી નથી સ્ત્રી, અંદાજિત કે સ્વતંત્રતાના કારણે સર પ્રજાજ્ઞા કરી શકે છે પરંતુ તે એ પૂરું વાર કેમ કરી શકે? અજત્યવના કારણે સર સ્ત્રીને પ્રજાજ્ઞાનો અધિકાર હોવો જોઈએ."

શ્રીમતી સરોજાબી મહેતાએ ઠરાવને ટેકા આપ્યો હતો.

શ્રીમતી કમલામ્મામ્માએ કહ્યું, "ચોક્કસ પરિસ્થિતિમાં પ્રજાજ્ઞા આપવા જોઈએ બંને બંધિઓ માટે નીતિ" એક ને ધોરણ હોય જોઈએ ઠરાવનો હેતુ કંઈ સુધી લગેતો નાચે કરવાનો નથી કુખી સ્ત્રીઓ વરસ કુરતા થાય તેમાંથી તેઓને રાહત આપવા માટે ને એ ઠરાવ છે."

જેમ સગીના (કલકત્તા) ઠરાવના (૧) ભાગની તરફેણમાં જાણીતા હતા. શ્રીમતી કમતીયાજ કાલીમાએ કહ્યું : “ હજીકાલા હાથોનો પુરવેશ દુરપથેજ કરે છે અને સ્ત્રીઓ નિરાધાર છે. પોતાનો કામજો નવા હાથે પણ પત્નીએ પોતાના હાથ માટે નવૃત્ત કરવું એકએ ઠરાવના બીજા ભાગની જેમ જે બધા દારો થોડા રીતે થાય તો કંસામી કાનૂન બરાબર છે ”

મારીસ ફરીફાલ એ કહ્યું : “ આપણે અનેક પત્નીની પ્રમાણે વિશાલ કામજો હાથે એક પતિ ખીલ પત્નીઓ કરે છે તે બાદ પહેલી પત્નીને એ દુખ પડે છે તેવું વર્ણન થયું છે જેમ નથી આવું રીતના દુખસહન ક્યાંકથી થાકે રહેશે ? ”

પ્રમુખ, શ્રીમતી વિદ્યાબહેને કહ્યું : “ હાલર રહેલોમા એકો ક્યારેકની વિશ્વ છે તેમનો ભવ નિરર્થક છે એ સ્ત્રીઓને આવા દુખમાંથી શાંતની પમીલ નર છે તેઓને માટે કાંઈ ઉપાય પૂરો પાડવાનો જ ઠરાવનો હેતુ છે. જો કાંઈ સ્ત્રી પોતાના પતિને જ વળગી રહેવા માગતી હોય તો તે તેમ કરવા સ્વતંત્ર છે. અત્યંત નરના બનાવમાં જો એમણે માગે પૂરો પાડવાનો જ ઠરાવનો હેતુ છે. ”

૭ રાજકોના કાર્યકરો : (પ્રમુખસ્થાનેથી)

“ રાજા કાલકોના અત્યંત કાર્યો બધા થતા હતાં આ પરિષદ સખત બહામણ કરે છે તે એ બદલ અમરકાંઠ કામ એવા સુધારા કરવા ”

૮ બાલકોના સુન્દર (પ્રમુખ સ્થાનેથી)

“ આ પરિષદનો મત જોયો છે કે મુંબઈ અને કલકત્તાના કાર્યકરોનાં મિત્રો ૧૮ વર્ષની વયના બધાં બાલકોને સરકાર આપવા અખિલ હિન્દ બાલકોના કાર્યકરો નર છે પરિષદ વધુમાં બધા સ્ત્રીઓને બાલકોના સુન્દરોનો ફરો બાલકમાં બચાવ કરવા તેમજ આવા સુન્દરો અને મિત્રામર બાલકોની સુધારણા માટે કલકો, અને આમલ સ્થાનો સ્થાપવામાં સહકાર આપવા વિનંતિ કરે છે ”

૯ સ્ત્રીઓનો પ્રભાવ :

૫) આ પરિષદના અખિલ પ્રમુખે આ

દેશમાં સ્ત્રીઓની પ્રભાવ મંજૂર, બનતો ભવ છે; પરિષદ પ્રતિષ્ઠા સરકાર અને મુનિસિપાલિટીઓને બહેર રસ્તાઓ, બહારો, બધાઓ વગેરેમાં સ્ત્રીઓ માટે અસરકારક તરોળ કાઢી કરવા વિનંતિ કરે છે

(૬) રૂબ, સુધાર અને અપંગોની સંભાળ માટે સ્ત્રીઓ યુદ્ધો નિભાવવા અને તેની બચવસ કરવા પાછળ તેમજ સહકાર પાછળ સ્ત્રીઓની જોડે નોંધી અપાવવા પાછળ પોતાની સંભાવનો ઉપયોગ કરવા પરિષદ પ્રભાવે બહામણ કરે છે ”

૧૦ સ્વદેશી ઉદ્યોગો :

“ આ પરિષદ, સ્વદેશી ઉદ્યોગોને વધારા બધા આગળ કાર્યો કરી મળુર કરીને એનો ચાકસ અભિપ્રાય રાખે છે કે એવા ઉદ્યોગોને ઉત્તેજન આપવાની દેશની આર્થિક ઔદ્યોગિક પીઠવળી માટે નર છે અને પ્રભાવે સ્વદેશી જરીકવા વિનંતિ કરે છે ”

૧૧ અનીતિ માટે સ્ત્રીઓ અને બાલકોનો વેપાર (પ્રમુખસ્થાનેથી)

“ (બ) સ્ત્રીઓ અને બાલકોના અનીતિ મારે કલક વેપારને કલો દેનારા અમલો પ્રત્યે સખતપ્રતિ, મેમુર અને સહકારી પ્રાર્થનાના વધુ પ્રત્યે આ પરિષદ અત્યંત દિલ્લિ રાખે છે અને એ પ્રાર્થનાઓનાં સચોળે આવો કુદ વેપાર દેનારાઓને સખ કરે અને અનીતિનાં પ્રાર્થનાઓ સમીર ઊભીઓને બચાવે એવા કાર્યકરોનાં અત્યંત નર વરો જવા આપવા વિનંતિ કરે છે. ”

(૬) અનીતિનાં પ્રત્યે બધા કરવા માટે કાર્યો પસાર કરી તે અપ્રધમા મૂળમાં માટે પરિષદ મદાસ અને મુંબઈનાં પ્રાર્થનાઓને અને એ મદાસને વધુ અસરકારક બનાવવા એ અમલોનાં વધુ સુધારાઓ ઉપર વિશ્વ કરવા અનેક સમિતિ નીમવા માટે કલકત્તા પ્રાર્થનાઓને અસરકારક આપે છે. ”

૧૨ બેરોડમાં બેળસેજ (પ્રમુખસ્થાનેથી)

“ આ પરિષદ મુનિસિપાલિટીઓને પ્રાર્થના બેરસેજ થવી અસરકારક કાર્યકરો કુલ અમલો નર માટે બહામણ કરે છે ”

૧૩ આચ્યુતનંદના (પ્રમુખસ્થાનેથી)

“ આ પરિવહ બધી સ્ત્રીસ સ્થાઓને તથા ન્યક્તિવત કાર્યકરોને ગામડાઓમા રચનાત્મક કામ કરવાનું હાય છેવારે જાણવું છે ”

૧૪ આમાજીક ક્રેન્ડો (પ્રમુખસ્થાનેથી)

“ સ્ત્રી કાર્યકરોને તાલીમ આપવા માટે આમાજીક ક્રેન્ડોની જરૂરીઆતને લગતા આજલા કરાવને પરિવહ ફરી મળુર કરે છે ”

૧૫ મલનિવેષાઃ (પ્રમુખસ્થાનેથી)

“ મલનિવેષને લગતા આજલા કરાવેા પરિવહ ફરી સ્વીકારે છે, ”

૧૬ અંતતિ નિયમનઃ

સ્ત્રીઓના નબળા બાધા, હવે જાણપરજુ- પ્રમાણ અને દેશની વધતી જતી જરૂરીયાદને અંગે આ પરિવહને એમ લાગે છે કે સ્વીકૃત હવાખાનાં- કોમા સ્ત્રીઓ તેમજ પુરુષોને અંતતિનિયમનની શીતિઓથી માલિયત્ત કરવા બધી અનિયમિત- લોડીઓને તેમજ સ્થાનિક મંડળોને પરિવહ આવાં મધ્યક હવાઈવા જાણવું છે અને આ અગત્યના પ્રશ્નના ઉકેલ માટે કાઠારી સત્તાવાળાઓની ખાસ મદદ માગે છે, ”

મીસીસ રેસપાહેએ જુપલો કરાવ મૂકતા તેના હપર પત્ની અરમાચમ ચર્ચા લઈ હતી. કરાવની વહેંચણી પ્રમુખ દલીલ હયા જાણપરજુ પ્રમાણ અને દિવંદની વચગાળા પાણી જાણની અવધંત નરીખીને લગતી લઈ હતી એ મીસીસ કુરુકરમી રેડીએ કરાવના સમર્થનમાં જણાવ્યું હતું કે “ દિવંદમાં લગ્નને મેનીયા મોટા પ્રમાણમાં છે. સામાન્ય વિચાર એવો જ છે કે કાઠારીએ માત્ર હજી માટે જ જાણે છે આ જલજ માતાની તેમજ જાણની બળેની વહેંચણી માટે યોગ્ય નથી ”

કરાવને વિરોધ કરતા મીમ દિરોજદિને જણાવ્યું કે આવાં ચિંતાઓ અર્થે તે દેશના નાણાં આપશે. તે આ દેશની વચગાળા વહેંચણ વાતાવરણ જલજવા માટે પત્ની મોટી હોય તે તે અર્થદિત કરતા માટે સંવર્ધને કાર્યકર કરતા નેહજી. સંવર્ધ અને આત્મનિયમન ચરિત્રવની ખીલવની

માટે ફરેા સભોગોમા વધુ જોડાયા છે ” કરાવ માત્ર જ જાણતા વિરોધ સાથે મસાર લઈ લેતે

૧૭ સ્ત્રીઓનું પ્રતિનિધિત્વ (પ્રમુખસ્થાનેથી)

“ સ્ત્રીઓ અને બાળકોના લાંબામાં પરિવહ દિવંદી- સરકારને પ્રતિસદ્ધ અને ખીલ આંતરરાષ્ટ્રીય સભા- ઓમા તેના પ્રતિનિધિ મંડળોમાં સ્ત્રીઓના સમાવેશ કરવા વિનંતિ કરે છે. ”

૧૮ મળુરને લગતા કરાવોઃ

“ (૧) ખીન ઔદ્યોગિક ધોમોઓમા દિવંદી જાણકે માટે જોખમા જોખી વચ નહી કરાવતાં આંતરરાષ્ટ્રીય કરારને મળુર કરવામાં વડી ધારણતા નિમ્નજ નીવડી તે માટે આ પરિવહ દિવંદીની દર્શાવે છે અને દિવંદીસરકાર તેમજ વડી ધારણસભાને અનિયમિત ખીન ઔદ્યોગિક ધારણોમાં ૧૨ વર્ષથી જોખી વધુમાં જાણકોને જોખીએ રાખતા સાથે કારકો મડવાની જરૂર દર્શાવે છે

(૨) અનિયમિત ઘોગોમા જાણકોને મળુ- રીએ રાખવાનો પ્રતિનંદ કરતા બરડાને પરિવહ પૂરેપૂરો ટેકો આપે છે અને જાણકોને જેની મળુ- રીમાં રાખતા વાલીઓ, માળાપો કે ખીલ પ્રાણસોને સજ કરવી નેહજીને જેની વિનંતિ કરે છે ”

શિક્ષણ વિષયક કરાવોઃ

કરજીયાત પ્રાથમિક કેળવણી (પ્રમુખસ્થાનેથી)

૧. ૧૨ વર્ષની વયના છોકરાઓનીઓની મફત અને ફરજિયાત પ્રાથમિક કેળવણી જાણવા રાખવા કરાવ માટેની માગણીને આ પરિવહ ફરી મંજૂર કરે છે અને બધી સ્થાનિક સરકારો અને સ્થાનિક મંડળો પર અને સામાન્ય જાણઓમા તે નેહી રીતે જાણવ કરવાનાં પગલાં લેવા વિનંતિ કરે છે જો જાણી જાણતા મધ્યકમા અને કરણોઓમા પાત્ર વર્ષમા જે પૂરેપૂરી અમલમાં મૂકાય અને ૧૦ વર્ષમાં જે સાવધેશિય બની રહે.

૨. આ પરિવહ બધાં માળાપોને, ખાસ કરીને મુસ્લીમ માળાપોને યોગની પુત્રીઓને જાણવ દિવંદી માટે ફરેા સરજાય ફરી આજવા અમલ પૂરક વિનંતિ કરે છે

શ્રીઓના યુનિવર્સિટી

૪ આ પરિષદ એવા મતની ઉપર બેઠી છે કે બીજી યુનિવર્સિટીઓની મેટ્રીકની પરીક્ષાઓની જગ્યાએ, પુત્રાની દિવંદગી ઓઓની યુનિવર્સિટીની પ્રાવેશિક વા મેટ્રીકની પરીક્ષાને સરકારે તેમજ નહેર મંડળે યોગ્ય સ્વીકારવા નોંધશે.

ગૃહવિજ્ઞાન કોલેજ:

૪ બીજી યાજ્ઞાઓમાં ગૃહવિજ્ઞાનનું શિક્ષણ આપવા માટે દિલ્હીમાં સેન્ટ્રલ કોલેજ (ઓઓ માટેની યેડી ઇસ્વીન કોલેજ) સ્થાપવા માટે આ પરિષદ અખિલ દિવંદગી ઓઓના ફંડની એસોસીએશનને અભિનંદન આપે છે યેડી ઇસ્વીન કોલેજમાં ગૃહવિજ્ઞાનનો અભ્યાસક્રમ પૂરો કર્યા બાદ થોડાં વર્ષો સુધી એ વિષયનું તે શિક્ષણ આપે એટલા સારા ઓળખાં બેઠાં બે સ્થાનિક શિષ્ય શ્રુતિઓ સ્થાપવા પૂરતું ફંડ એકઠું કરવા આ પરિષદ યોગ્યતા બધા વિદ્યાર્થીને જણાવે છે આ સીધા બધું ઉપયોગી અને અપૂર્વ સ્થાને આર્થિક મદદ આપવા પરિષદ નહેર પ્રબંધને વિનંતિ કરે છે અને વધુમાં વિનંતિ છે કે હાઇસ્કૂલોમાં ફરજિયાત વિષય તરીકે અને ઓઓની કોલેજોમાં મજબૂતાત વિષય તરીકે ગૃહવિજ્ઞાનને રાખવું હવે.

બીનકોઝી શાળાઓ

૫ આ પરિષદ એકતાના આદર્શને માનવી હોઈ, તે સ્થાપવા માટે વ્યવહાર પત્રમાં લેવાય એમ ઉચ્ચ છે તેથી તે કહે છે કે (જ) કાર્કપણ શિક્ષણ સરવા કોમી ધોરણે સ્થાપી ન નોંધશે. (ઈ) જુદી જુદી કોમી વચ્ચે વ્યવહાર બાંધવા સમાન બાંધવાની જરૂર હોઈ, દિવંદગી યોગ્ય ભાવના બોલવી એક બાંધ સ્વીકારવા ફરતે પ્રયત્ન કરવો.

સાપ્તક વ્યાયામ

(૧) રોડેરોમાં બાળકો માટે નહેર બચાવો અને રમવામતના મેદાનોની અભાવ જરૂરીઆત આ પરિષદ ફરી સ્વીકારે છે અને યાજ્ઞાઓ તેમજ કોલેજોમાં સાપ્તક વાલીમનો વિસ્તાર કરવાની બધી બોલવાને ખર્ચા હંદવ પૂર્વક રહે.

આપે છે તથા વિમાની સુધની સ્થાપનાના બચાવો જામવામાં બીજા વિદ્યાર્થી અનુકરણ કરે એવી પરિષદ આશા કરાવે છે .

(૭) શિક્ષણ સરવાઓને ખાસ કરીને પ્રાથમિક શાળાઓને અણતી મદદમાં હાથમાં મુકાવવા બપ સાથે આ પરિષદ સખ્ત વિરોધ કરાવે છે અને આવી બધી મદદો વતીજ પાછી સર કરાવવાના પગલા શિક્ષણ સરવાઓ લે એવી વિનંતિ કરે છે.

પુખ્ત વયના સર્વને શિક્ષણ

(૮) (અ) પ્રભતા વિદ્યાળ સમૂહને શિક્ષણ આપવાની અવત્યની જરૂર બેઠાં આ પરિષદ પુખ્ત વયનાને શિક્ષણ આપવાનો પ્રચાર કરવાનાં ઉપાયોમાં પગલાં લેવા વિનંતિ કરે છે અને આ હેતુ સિદ્ધ કરવા માટે રેશીયો અને બોડાસર્વિસનો એક સાધન તરીકે ઉપયોગ કરવા પ્રયત્ન કરે છે (ઇ) અક્ષરજ્ઞાન એ મતાધિકાર માટે એક લાયકાત હોઈ પરિષદને લાગે છે કે લોકસમૂહમાંથી નિરક્ષરતા દૂર કરવા વતીજ પગલા લેવાં નોંધશે .

નવાં વર્ષનાં હોરોસકોપ

૧૯૭૭ ના વર્ષ માટે નીચે પ્રમાણે હોરોસકોપની સુરક્ષી મળે છે.

પ્રમુખ ડા. શ્રીમતી ધુણ્ડસ્વી રેડી.

અબ્બનગી. શ્રીમતી તારાબહેન માણેકલાલ પ્રમથદ

ઉપપ્રમુખો: શંકુમારી અમૃતકુવર, યેડ મીરજી ઇસ્માઈલ, મીસીસ બીજલાલ નેહર, મીસીસ રત્નમજી ફરીદનજી, શ્રીમતી હસા મહેતા અને બેચમ વાસ્તીય.

નિદામક મત્રી શક્તી લક્ષ્મીબાઈ રજવાડે

સામાજિક વિજ્ઞાનના મત્રી ડૉ. માલિની સુખધનજી

શિક્ષણ વિજ્ઞાનના મત્રી મીસીસ બેનન,

આવડા વર્ષ માટે પરિષદને કલકત્તા અને તે પછીના વર્ષ માટે લેડાબાદ (ઉત્તર) ના આમ ત્રણે મત્રી છે.

ઈનામી ઉખાણું

સંપાદક : શ્રી. યશસ્વિની

૧		૨		૩	૪	૫	૬
૭					૮	૯	૧૦
			૧૧		૧૨		૧૩
	૧૪					૧૫	૧૬
૧૭						૧૮	૧૯
			૨૦		૨૧		૨૨
૨૩	૨૪	૨૫			૨૬	૨૭	૨૮
૨૯					૩૦		૩૧

આશા ૧ ધણું કા-
મળ, ૩ આગેવાન સ્ત્રીનેતા,
૭ ચિત્ત, ૮ કાપી ના
નામકું, ૧૩ કાવ્ય રચ-
નાર, ૧૪ અમૃત, ૧૬ સ્ત્રી,
૨૨ છાંદશી, ૨૩ જંગલ,
૨૫ કવિતા રચનાર સ્ત્રી,
૨૬ સારી આખ

ઉખા ૧ કૃષ્ણ, ૨
પ્રતિષ્ઠા, ૪ અરુણ, ૫
વિજય, ૬ એક જાતનો
હિરો, ૭ ચિત્ત, ૮ માણસ,
૧૦ ચિત્ત, ૧૧ કાવ્ય, ૧૨
પૃથ્વી, ૧૪ અમૃત, ૧૫
શરીર, ૧૬ યત્ન, ૧૭ મહા-

રાષ્ટ્રીય આગેવાન, ૧૮ જંગલ, ૨૦ સ્ત્રીઓ, ૨૧ હજમ, ૨૨ કપાસ પીલવાનું કારખાનું,
૨૩ હમર.

હરિશ્ચંદ્રમાં શાખલ થવા માટેની શરતો

(૧) આ ઉખાણુની હરિશ્ચંદ્રમાં માસિકનાં દરેક સ્ત્રીઓએ તેમજ જે જુદેનો પોતાના
પતિ, પુત્ર, બાપ કે પિતાને નામે માસિક મંગાવતાં હોય તેઓ સર્વ બાગ લાઇ શકશે.
સ્ત્રીઓના કુટુંબની સ્ત્રીઓ પણ આ હરિશ્ચંદ્રમાં બાગ લાઇ શકશે. (૨) જવાબ લખી મોકલનાર
પોતાનાં બાહક નંબર અવશ્ય જણાવવો. બાહક નંબર નહિ જણાવ્યો હોય તો હરિશ્ચંદ્રમાં નામ
શાખલ નહિ થાય. (૩) દરેક મહિનાના ઉખાણુનો જવાબ તે પછીના બીજા મહિનાની
આખર તારીખ સુધીમાં અમને મળે એવી રીતે મોકલી આપવો. (૪) ત્રણનો નિર્ણય
છેવટનો ગણાયો કાર્ડ પણ સવાલ જવાબ કે પરિણામના વ્યાખ્યાન-જેરવ્યાખ્યાનપણા વિષે
વાંચો લાઇ શકાશે નહિ. (૫) માત્ર પોસ્ટકાર્ડમાં લખેલા જવાબો જ સ્વીકારવામાં આવશે.
(૬) હરિશ્ચંદ્રના જવાબ માથે માસિકને લગતો કાર્ડ પણ જાતનો પત્રવ્યવહાર કરવો નહિ.
કરવો હોય તો હરિશ્ચંદ્રના જવાબના કાર્ડ સિવાય બીજા કાગળમાં કરવો.

સમાલોચના

ગુજરાત વર્તીકચુલર સોસાયટીના પ્રકાશનો (૧) અપ્રસિદ્ધ અક્ષયવાણી, પ્રકાશક શ્રી. ભગવાનજી મહારાજ કિંમત એક રૂપિયા (૨) ધર્મ અને સમાજ, પુ ૧ કતા: સ્વ સર રમણભાઈ મહીપતરાય નીલકંઠ, કિંમત એક રૂપિયા; (૩) ઉપનિષદ વિચારણુ, લેખક: દે બા નર્મદાચક્ર દેવરાય મહેતા, કિંમત એક રૂપિયા, (૪) જાલધર આખ્યાન સપાઠક: ૫. રામલાલ સુનીલાલ શેલી, કિંમત બાર આના, (૫) આચીન જગત્, અનુવાદક, શ્રી મળ્યાંકર સોમનાથ બદ્ધ, કિંમત બાર આના, (૬) બુદ્ધસ્તર-વિજ્ઞાન, (ઉત્તરાર્ધ) કતા શ્રી ડાહ્યાલાલ પીતા-મરાસ દેરાસરી, કિંમત એક રૂપિયા, (૭) હિંદુસ્તાનનો આચીન ઇતિહાસ, (પૂર્વાર્ધ) માલાન્દર કતા શ્રી હેમલાલ બ લક્ષ્મણ પુરાણી, કિંમત એક રૂપિયા, (૮) જોડી, અજબપદા અને બળીયા, લેખક: ડૉ. બાલકૃષ્ણ અમરજી પાઠક. કિંમત ત્રણ આના, (૯) અંધ અને ધ્રુવકાર, પુસ્તક ૩, લેખક કરનાર: શ્રી હીરાલાલ ત્રિજીવનદાસ પારેખ, કિંમત એક રૂપિયા, (૧૦) ગુજરાત વર્તીકચુલર સોસાયટીનો ઇતિહાસ, વિજ્ઞાન પહેલો સંચોજક શ્રી હીરાલાલ ત્રિજીવ-નદાસ પારેખ, કિંમત એક રૂપિયા; (૧૧) પારિ-ભાષિક રાષ્ટ્રદેશ: પૂરવણી કતા વિશ્વનાથ મનલાલ બદ્ધ કિંમત પાંચ આના

ઉપરના બધાંય પુસ્તકોનો અમદાવાદની શ્રી ગુજરાત વર્તીકચુલર સોસાયટી તરફથી પ્રકાશન પામેલા છે સોસાયટી ઈલા સમયથી સાહિત્ય સેવા કરી રહેલી છે અને દિન પ્રતિદિન તેની સાહિત્ય સેવામાં વધારો જતો જાય છે પ્રચીન સાહિત્ય અને બાલ્યન્ત રીત જીવની સખ્યા સોસા-યટીના પ્રાસનોમાં મોટા પ્રમાણમાં દેખા દે છે

પહેલા પુસ્તકમાં આપણા જ્ઞાતા તત્ત્વ કવિ અખાના કાવ્યોનો સંગ્રહ કરવામાં આવેલો છે અને શ્રી સાગરે એક સંશોધન કરી રીઝ કરેલી છે અખાના કક્કા અખાળના બારમાસ, અખા-ળના બજનો ગુજરાતી તેમજ હિન્દી, અખાળનાં જુલુસ વગેરે કૃતિઓ આમાં સારી રીતે સંગ્રહ-યલી નોવામાં આવે છે. 'ધર્મ' અને સમાજ'માં સ્વ સર રમણભાઈમાં ધાર્મિક પ્રવચનો અને સામાજિક સુધારાના લેખો અને આખ્યાનોનો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે તે બધું જીવિત ધર્મ છે સર રમણભાઈ સ્મારકમાળા' એ ત્રીજી પુસ્તક છે અને ધાર્મિક તેમજ સામાજિક સુધારાની શરૂઆતની ગુજરાતની સ્થિતિ બહુવામાં એ પુસ્તક બધું જુલુસી વર્ષ પડ્યો એમ અમને લાગે છે 'ઉપનિષદ વિચારણુ' ગુજરાતના એક સમય વિચારોની કૃતિ છે અને એ વિષયમાં અમને પ્રવેશ ન હોય તેના ઉપર કાંઈ પણ લખવું અમને અશીલ્ય લાગે છે. 'જાલધર આખ્યાન'માં વિષ્ણુદાસ, બાલકૃષ્ણ અને શિવદાસજી ત્રણ આખ્યા-નો ઉપરાત સપાઠકે તેના ઉપર વિદ્વાસરી પ્રસ્તાવના લખી છે 'પ્રાચીન જગત્' જીવનના 'The Ancient World' ઉપરથી લખાયેલ છે અને એમાં બેબિલોન, મિસર, આસીરિયન, આફ્રિકન અને પર્સિયન સામ્રાજ્યો, ગ્રીસ, રોમ ને લગતી માહિતીઓ, યોગ્ય નકસા, અને આકૃતિઓ સાથે આપવામાં આવેલી છે હાઈ-ઓના લાંબા લચ્ચક અહેવાલો સખકે લગભગ ઠાડી હીપા છે તે યોગ્યજી કમ્પે છે 'બુદ્ધસ્તર વિજ્ઞાન'નો બીજો વાગ આ વિષયની સમાપ્તિ કરી છે. આ વિષય ઉપર એમાં સારો પ્રકાર પડેલો જોઈ શકાય છે 'હિન્દુસ્તાનનો પ્રાચીન ઇતિહાસ' વિન્સેન્ટ સ્મીથના મતિદાસજી બાપાંતર છે જોડી, અજબપદા અને બળીયા, એ નાનું છતાં ધર્મ ઉપ-

ધોળા પુસ્તક છે અને તેમાં એ વિષય ઉપર ઘણી સારી માહિતી આપી છે. ઉપરાંત એનાથી પીડાતા બાળકોની સારવાર કેવી રીતે કરવી, એને અટકાવ કેવી રીતે થઈ શકે તેની માહિતી આપી છે તે બહુ જ ઉપયોગી છે. માતાએ એ તો આ પુસ્તક ખાસ જાણવું જોઈએ. આપણે ત્યાં આના સળખા ખામિયાં માન્યતા રૂઢ થઈ ગઈ છે. હોષ, બાલ્ય દર્શિના તરફ ધ્યાનનાર બેઠકની બાબતમાં છે અને પરિણામે એ રોગથી ઘણા મરણ થવાના બતાવે છે. આ પુસ્તકને પ્રચાર મેળા પ્રમાણમાં થવાની જરૂર છે. 'સંઘ અને સંઘસર'નાં ત્રીજા પુસ્તક કેટલાક નવું. લેખકોના જીવનપરિચય ઉપરાંત ૧૯૩૧ની સાહિત્યપ્રવૃત્તિ, ઉપયોગી લેખોને લગતી સૂચિઓ વગેરે આપે છે. પાછળ પ્રજીવ લેખક-સંઘમાં સાહિત્ય વિષયના વ્યાખ્યાન-લેખો સંગ્રહવા છે શ્રી બલુભાઈ રાવતને. 'પુસ્તકની છવાડોરી-આપણી' લેખ લેખકોને તેમજ પ્રકાશકોને ઘણા ઉપયોગી વાક્યો છે. 'રિટરનસ બુક' વરીકે આ કવનો ઘણા સારા ઉપયોગ થઈ શકે. સોસાયટીને કલિદાસ પણ ઉપયોગી પુસ્તક છે તેમાં ઈ. સ. ૧૮૪૬ થી ૧૮૭૮ સુધીના સોસાયટીના કલિદાસ આપવામાં આવેલા છે. ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી એક જૂનપણાની સંસ્થા હોઈ એનો કલિદાસ બીજા સંસ્થાઓના પડવરામાં મહત્વ થઈ પડે એમ છે. પારિસાધિક સંબોધકની પૂરવણીમાં કેટલા અંગ્રેજ સંબોધકો પારિસાધિકો આપ્યા છે. સોસાયટી દ્વારા મોટા મોટા લખાવવા તરફ વધારે વલણ રાખે તો તે વિશેષ ઉપયોગી થઈ પડશે.

ચિત્રકાવ્યક પ્રકાશક કુમાર ભાઈભાઈ, રાવપુર, અમદાવાદ, કિમત સવારપિચે.

કુમાર ભાઈભાઈ આ પ્રકાશક સામાન્ય સ્થિતિના હતા. તેઓએ એક રૂબરૂ હાલ સમઢ યોજાઈ શકે એવી કિમતે આપે છે. 'કુમાર' મા આવાર પહેલા પ્રકટ થઈ ગઈ. પ્રાચીન તથા અધ્યાત્મિક, શિક્ષક તથા સ્થાપત્ય, રાજ્યવિદ્યા, રેખા-ચિત્રો, ભાષાચિત્રો અને ફોટોગ્રાફોમાંથી ૧૦૦ જેટલી હાલકો પસંદ કરીને આમાં સંગ્રહ છે. કેટલાક ચિત્રો મારે, પૂરતી માહિતીઓ પણ આપવામાં આવી છે. સામાન્ય સ્થિતિના લોકોમાં હાલકો

વધારવા માટે તેમના કલાક્રિમને ઉત્તેજવામાં આ સમઢ સારી શોધો આપશે એવી આશા રાખવી જરૂર અરુપાને નથી.

આઈન્સ્ટાઇન અને એનો સાપેક્ષવાદઃ લેખક ડૉ. કાન્તિલાલ હનનલાલ પડયા પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે, કિમત ૦-૬-૦.

'કુમાર'નાં ચિત્રકાવ્યમાં પ્રકટ થયેલા ઉત્તમોત્તમ લેખકોમાં આ એક આમ જુની પુસ્તિકા રૂપે પ્રકટ થયેલા એક અમને ખાસ આનંદ થયો છે. કારણકે એ દ્વારા દુનીયાના એક સમર્થ વિજ્ઞાનજ્ઞાન ઓનો પરિચય થાય છે અને તેના સાપેક્ષવાદની એમાં સામાન્યજન સમઢ શરૂ એવી ભાષામાં સમજાવી આપવામાં આવી છે. શ્રી કાન્તિલાલભાઈ દ્વારા આવી રીતે વિજ્ઞાનની સેવા ગુજરાતમાં સારા પ્રમાણમાં થવા કરે એવી આશા સુલભ આ પુસ્તિકાને અમે વધારી લઈએ છીએ.

રમણરાજ લેખક શ્રી નરેન્દ્ર દેવે, પ્રકાશક ગાંધી સહિત્ય મંદિર મૂલ્ય રૂ. ૧-૦-૦. જુની જુની માસિકોમાં શ્રી દેવેએ લખેલા આ લેખોના સમઢ કુમારની સાહિત્યમાં એક સુદર-હાસ્યરસના સાહિત્યની દૃષ્ટિએ કીમતી-પુસ્તકોને ઉમેરે કરે છે. પોતાના એ લેખો કાચવી રાખવા કરતાં રેલા બચાવવાનું થોડું ધારી એમણે અત્યાર સુધી એ લેખો પુસ્તકાકારે પ્રકટ કર્યાં તે માટે વાચક મેન જરૂર એમની પાસે હિસાબ માગી શકે. આ સમઢ વાચકોમાં એટલો પ્રિય થઈ પડે એમ છે કે શ્રી દેવેની શાહ તરફ અરુપાને હજી એમ જગીએ તો જોડું નથી. એમણે કહ્યું નવું આત્મવિશ્વાસ અને ખાસ કરીને ગુજરાતી વાચકોની કલ્પનાની પર વધુ વિશ્વાસ રાખવો જોઈતો હતો. અમને તો એ લેખોએ જરૂર પ્રેમ થતાં જવાયા વાંચ્યા ત્યારે અનંદ આનંદ આપ્યો હતો અને પુસ્તકાકારે વાચકોને તે વધુ આનંદ આપશે એમાં નવાઈ નથી. અમને ખાતરી છે કે વાચક વર્ગ તેમની શાહ જોડી પાઠશે અને પુસ્તક પ્રકાશનના ખર્ચ અને જલ્દમતો બચેલા જરૂરથી વાળી આપશે.

અલિહાન પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે મૂલ્ય પાંચ આના. 'ગાંધી' ના મુખપૃષ્ઠ પર આવેલી ફોટો પર રસના સાહિત્યમાંથી લીધેલી આ ફોટો

નીની કથાઓ વાચકને બાવનાની ઉચ્ચ કોટિ પર લઈ જશે અને એવી કુશળી કરવાની પ્રેરણા પાશે એમાંની એક કથા-સુરતમા નવપ્રલય સમયે પારસી યુવક શ્રી. દાદાભાઈએ બતાવેલી વીરતાની-અમને ખાસ ખુશી છે. અન્ન દેશમાં એવું વીરત્વ બતાવનારો પ્રભુએ દેટલો સત્કાર કર્યો હોત તે નહીંતી વાત છે સુરતની શોખીન પ્રભુએ પોતાના એ વીરની અવગણના કરી એક-દર વૃત્તિ બતાવી છે

અર્ધાંગના અને બીજી વાતો પ્રકાશક: ઉપર પ્રમાણે મુલ્ય: ત્રણ આના " સી યકિ " મા પ્રકટ થયેલી ચાર અને એક અપ્રકટ એમ પાંચ હુકી વાતો આ નાનકડા સંગ્રહમાં છે વાર્તાઓ પસંદ ગૃહજનને લગતું હોઈ સ્ત્રીવર્ગને એ વાર્તાઓ વધુ ઉપયોગી થશે એમાંથી ગુજરાતની ગૃહિણીઓ ફરવાક અશુભલા પાઠ પણ શીખી શકશે 'અર્ધાંગના' અને 'વરપૂજન' એ દૃષ્ટિએ ખાસ ગૃહિણીને લેખકે

દેશમાં તથા જરૂરિયાત કરતા સુધુ અને વેતરવાની કળા: લેખક: શ્રીમતી સુધીલા દલાલ મુલ્ય: રૂ ૧-૧૨-૦.

લલિત કળાઓને લખતા પુસ્તકો ગુજરાતી ભાષામાં હજી આગળીને વેટ મળ્યા એટલા જ છે એ પરિસ્થિતિમાં બહેન સુધીલા દલાલના એ ખ્યાલ પરવાના પ્રયત્નો અત્યંત ધન્યવાદને પાત્ર છે શીવજી ભરત ગુપ્તજી વગેરે વિષયોને લગતું એમનું પહેલું પુસ્તક પ્રકટ થવાને લગી સમય થયા નથી તેટલામાં આ બીજું પુસ્તક વાચકોના હાથમાં મૂકાય છે બહેન સુધીલા એ વિષયોના ખાસ અભ્યાસી હોઈ તેમણે એ વિષયોને અત્યંત સરળતાથી સારી ભાષામાં ચર્ચ્યા છે અને કોઈ પણ સાવારજી ભણેલ બહેન આ પુસ્તકની મદદથી એ વિષયો પોતાની મેળે સહેલાઈથી શીખી શકશે. આ પુસ્તકમાં ચિત્રો અને આકૃતિઓ સાથે વેતરકામ સબધી જે માહિતી આપવામાં આવી છે તે ગુજરાતી બહેનોને ધણી જ ઉપયોગી થઈ પડશે અને તેઓ એ શીખી લઈ ફરજના અર્થમાં મોટા બચાવ કરી શકશે. ફરક સરકારી કુટુંબ આ પુસ્તકો વસાવી નહીં એ લાલ મેળવે

(૧) લલિત આવી: લેખક: શ્રી ચિત્તુભાઈ (૨) લિખિયા, ગુણધ્યા: લેખક: શ્રી

વાશિળેન પ્રકાશક: શ્રી દક્ષિણામૂર્તિ પ્રકાશન મંદિર બાવનગર મુલ્ય: રૂ ૨૦/- દોઢ આનો.

બાલસાહિત્ય ગ્રન્થના ૧૨ મા અને ૧૩ મા પુષ્પ વરીકે પ્રકટ થયેલી બાલ માનસના આ બે ઉદા અભ્યાસીઓની લખેલી આ પુસ્તિકાઓ આગલી પુસ્તિકાઓની જેમ બાળકોને જ્ઞાન સાથે આનંદ આપશે ખેલો પુસ્તિકામાં શ્રી ચિત્તુભાઈએ બધીજ ઝડપથી સબધી એમની આકર્ષક શૈલિમાં બાળકોને સહેલું પથ એવી માહિતી આપી છે ખીજી પુસ્તિકામાં શ્રી વાશિળેન, દક્ષિણી લોકો વિધ-વિધ તહેવારો કેવી રીતે ઉજવે છે તે સબધી હુકી હુકી વાર્તાઓ કહી આનંદ આપે છે બહેન પુસ્તિકાઓ બાળકો હોસધી સત્કારશે

સુરત હુકય: અનુવાદક: શ્રી માલિકલાલ ગોવિંદલાલ ચોક્કસી પ્રકાશક: શ્રી ગુજરાત સાહિત્ય મંદિર, અમદાવાદ મુલ્ય: પાંચ આના

" સુરત હુકય " અને " મનની મુરત " નામે બે રચિયન વાર્તાઓ આ અનુવાદ છે આ વાર્તાઓનો મુળ લેખક રોમાનોફ ફ્રા રચિયા-આર્જન્ટિના પછી સુરપ્રમાણ જાણીતો છે ગુજરાતના વાચકો સમક્ષ રચિયન સાહિત્યમાંથી હમણાં હમણાં ધણી વાર્તાઓ મુકાય છે, પરંતુ એ વાર્તાઓ કાંતિ ખેલાતા સમયનો ચિતાર આપતી હોઈ, આધુનિક રચિયાનું પ્રતિબિંબ નથી પાડતી. આ વાર્તાઓ એટલે અરી નવો ચીજો પાડે છે અને કાંતિ પળીના જીવનના પ્રકાશ થયે છે. અનુવાદ સરળ ભાષામાં થયો છે

જગતની રાજનીતિ અને હિન્દુ લેખક: શ્રી વિઠ્ઠલદાસ જાનજી ભટ્ટા મુલ્ય આઠ આના શ્રી. સયાજી સાહિત્યમાલ: અંક ૧૬૮

સુપ્રસિદ્ધ બંગાળી લેખક અને રાજનીતિ રાજીત હંડા અભ્યાસી ડૉ. તારકનાથ દાસના " જગતના રાજદારી હેતુમાં હિંદુ સ્થાન " નામે ઉપયોગી પુસ્તક ઉપરથી આ નાનું પુસ્તક શ્રી ભટ્ટા પાસે શ્રી સયાજી સાહિત્યમાલના સચાલકોએ તૈયાર કરાવ્યું છે હિંદુ ઇનિયાતા વિધવિધ રીતોની પરસ્પરની-આતરરાષ્ટ્રીય રાજનીતિમાં ફેરફાર અજાણ્ય સ્થાન ધરાવે છે, તે આ પુસ્તક ઉપરથી જાણી શકશે ગુજરાતી સાહિત્યમાં રાજનીતિ વિષયને લગતાં પુસ્તકો હજી બહુ ઓછા છે આ

પુસ્તક, તે બોટ પુરવાના પ્રયત્ન તરીકે, અમે વધારી લઈએ છીએ

પૂરવણી શિક્ષણ સુધારકો: ઇબ્રાહીમ શી વિદ્યારામ વસનંદ ત્રિવેદી મુદ્દ ૩, ૧-૧૨-૦ શી સચાલ સાહિત્યમાલા પુષ્પ ૧૬૬

પ્રાચીન સમયમાં વેદાધ્યયન કાવનારા આપના કૃષિ મુનિઓ છાત્રેલા યા હસ્તલિખિત પુસ્તકોને અજાણે પોતાના વિદ્યાર્થીઓને સર પાઠ બોટા કરાવતા ગોખણપટ્ટીની એ પદ્ધતિ હતી હંમણા સુધી ચાલતી હતી આપણી ધુણે નિયામોમાં આ ગોખાવવાની પદ્ધતિ હતી નહીં આવડે તરે છે. એ નિશાળો ઉલ્લા દસકામાં હુપ્ત થઈ ગઈ છે અને તેને સ્થાને મોન્ડીસોરી બાલમ દિશે આવ્યા છે મોંઘા બાલકોના શિક્ષણમાં પણ direct method નો ઉપયોગ થતા લાગ્યો છે આપણે એ નવિન શિક્ષણ પદ્ધતિઓ પૂરવણી શિક્ષણશાસ્ત્રીઓ પાસે લીધી છે પૂરવણી એવા સાત સમયે શિક્ષણ સુધારકોના જીવનમાં અને શિક્ષણ પદ્ધતિઓ આ પુસ્તકમાં પરિચય કરાવવામાં આવ્યો છે પ્રજા અંગેલમાંથી દિગ્રીમાં રજાવતા પુસ્તક ઉપરથી આ પુસ્તક તૈયાર થયું છે વધારામાં શી ત્રિવેદીએ કેટલાક ઉમેરો કરી પુસ્તકને વધારે ઉપયોગી બનાવ્યું છે શિક્ષણ શાસ્ત્રીઓને આ પુસ્તક નજરે ઉપયોગી થઈ પડશે

કુળા વિષે પ્રવચનો: ઇબ્રાહીમ શી ૨ જુલાઈ ૧૯૫૧ ત્રિવેદી, મુદ્દ ૨, ૧-૭-૦ શી સચાલ સાહિત્યમાલા, અંક ૨૦૧

અસરથી સરીની પેટીથી પચીસા સુધી સિગ્નમાં ચિત્રકલાની સ્થિતિ અત્યંત બેદરબર સ્થિતિમાં હતી રાજ્યો અને અગ્રીક પદ્ધતિ ચિત્રોને ન પોતાના મહાલયોમાં સ્થાન આપતા આ સ્થિતિમાં પડેલા આણી બિરિશ્ચ ચિત્રકલાને જાન સ્થાને મુખ્યતઃ સર ભેટુઆ કેનોલકે બિરિશ્ચ બેકેટીમાં કલા વિષે કરેલા પંદર પ્રવચનો મૂળ અંગેલમાં છે તે ઉપરથી આ પુસ્તક તૈયાર થયું છે એ પ્રવચનોમાં સર ભેટુઆના કલા વિષેના સિદ્ધાંતો સ્પષ્ટ નેહ શકાય છે અને એ સિદ્ધાંતો મટે બિરિશ્ચ ચિત્રકલાને સમજાર તેજી ફેલી રીતે કર્યા તે સમજ શકાય છે ચિત્રકારો અને કલાના શોખીનો માટે આ પુસ્તક થઈ અર્થસંકેત થશે

વિષયનું લેખક: શ્રીયુત જનનન શામરત ગોખલે, મુદ્દ ૩ ૨-૧-૦ શી સચાલ સાહિત્યમાલા, પુષ્પ ૨૦૩

અંગેલ વૈદ્યશાસ્ત્રમાં જેને 'રાક્ષીકોલો' કહે છે તે વિષય ઉપર આ પુસ્તક ડૉ. મોહીના અંગેલ પુસ્તક 'જનુરીસપુન્ડસ અને રાક્ષીકોલો' ઉપરથી તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે ઉપરાંત એમાં આધુર્વેદના પુસ્તકોનો આધાર પણ લેવામાં આવ્યો છે અધિકારી તરીકે વપરાતા વિધિવિધ ભાતના વિષય વિષે વૈદ્ય દૃષ્ટિએ ઉપયોગી માહિતિ આપવામાં આવી છે રોગકે, વૈદ્ય અને વૈદ્યના અભ્યાસીઓ માટે આ પુસ્તક થઈ આવકારદાયક વળારો

કેટલાક શેરો: ભાગ. ૩ એ લેખક: ડૉ. થ. જુલાઈ એવલેલ ત્રિવેદી મુદ્દ ૩ ૨-૦-૦ શી સચાલ સાહિત્યમાલા, પુષ્પ ૨૦૪

વિધિવિધ શેર વિષે માહિતિ આપતું રોગ દિવેદીનું આ ત્રીજું પુસ્તક છે એમાં પ્રખ્યાતે કલેલના શેર, લેખેન્ડીસાધીસ, કાંઈ, રીકેટસ, રતના વગેરે શેરના ચિન્હ અને ઉપાય ઉદાહરણમાં આવ્યા છે આ પુસ્તકના આજલા માત્ર વિષે અભિપ્રાય દર્શાવતા અમે નહીંબું હવે અને આને ફરીથી એજ અભિપ્રાય લખવાની છીએ કે એ સામાન્ય જનસમાજ આવા પુસ્તકોનો વાત લઈ વિધિવિધ શેર શાથી થાય છે તે બહુ ફી અને વેળાસર તે અટકાવવાના પ્રયત્નો કરે તે અનેક દુઃખમાંથી માનવસમાજ ઉતરી નય એ દૃષ્ટિએ આવા પુસ્તકોની અમે અત્યંત ઉપયોગી ગણીએ છીએ અને લેખક પ્રાણીક બનને એ માટે ધન્યવાદ આપીએ છીએ

અર્થશાસ્ત્ર લેખક પ્રો. કસ્ટલ દિમલશમ અમદાર મુદ્દ ૩ ૨-૧૨-૦ શી સચાલ સાહિત્યમાલા, પુષ્પ ૨૦૬

પ્રાચીન સમયમાં સમાજ ચક્રવર્તી મોર્ચના આમાલ્ય કોરિશ્ચે "અર્થશાસ્ત્ર" નામે અથ લખ્યો છે એ સમયે અર્થશાસ્ત્રમાં અનેક વિષયોનો સમાવેશ થતો. અર્વાચીન સમયમાં એ શબ્દનો અર્થ સુપ્રચિત થઈ ગયો છે પૂરખની લગતજ દરેક આપામાં અર્થશાસ્ત્રને લગતા શોખધ પુસ્તકો મળી આવે છે; પરંતુ મુજરાની બાબમાં તે એ વિષયના પુસ્તકોનો સારવા અજાણ છે એ તજ પુસ્તકો ન લખાઈ છે અને તે મજ અંગેલના

અનુવાદ તરીકે આ પુસ્તકના લેખક અર્થશાસ્ત્રના અભ્યાસી છે અને એ વિષય કોલેજના વિદ્યાર્થી-ઓને શીખવે છે એમણે. ગુજરાતી બાચક વર્ગ સમજી શકે એવી ભાષામાં આ પુસ્તક રચ્યું છે. અલબત્ત, એમાંના સિદ્ધાંતો પાશ્ચાત્ય અર્થશાસ્ત્રના મુળવાદ પર રચાયેલા સિદ્ધાંતોજ છે. આ સિદ્ધાંતો હવે વ્યવહારમાં કેટલો સમય કામ આપે છે એ સિદ્ધાંતો ઉપર ફ્રીયાલ્ડ આર્થિક વગર કેટલો સમય આધાર રાખે છે, તે રાકાર્પદ વાદ બની છે. ફ્રીયાની વસ્તીનો કપ ટાકા ભાજ્ય અમલની બની રહે અને પાંચ ટાકા ભાજ્ય મુદ્દોના સમઢ પોતાની પાસે રાખીએ કપ ટાકા ઉપર આર્થિક સામ્રાજ્ય કોઝવે, એ સ્થિતિ હવે ઘણા સમય ટકે, એવા સંભવ નથી રશિયાએ નવિન સિદ્ધાંતો પર પોતાના ફેરબી આર્થિક રચના કરી, એ જુના સિદ્ધાંતોની કામત કોઝીની કરી નાખી છે અને ઇચ્છીએ છીએ કે એ નવિન સિદ્ધાંતોનું વિવરણ અને પ્રચાર કરતાં પુસ્તકો આપણા પ્રેક્ષકો દષ્ટિ અને પ્રકાશકો ઉપાવે, એથી હિંદની પ્રબલે તેઓ અવિશ્વ માટે વધારે ચારી રીતે વૈષાર કરી શકે.

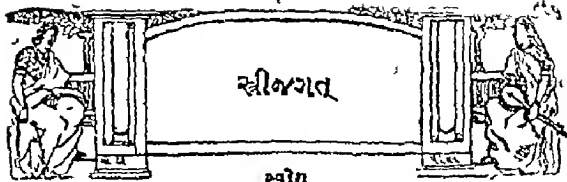
મહાભારત કથક લેખક: શ્રી નાનાભાઈ, પ્રકાશક શ્રી હરિજીભૂતિ પ્રકાશન મંદિર, શાવ-નગર મુંબઈ: ૩. ૧-૪-૦

શ્રી નાનાભાઈએ આ છેલ્લું પુસ્તક આપ-ણે આપી "મહાભારતના પાવો" વિષેની સાહિત્ય-માળા ગુજરાતને આપવાનું પોતાનું વચન પાળ્યું છે તે માટે તેમને ધન્યવાદ આપી એ છીએ. ૧૯૩૦ ના સભામઢ સમાન વખતે જેલમાં જઈ એ માળાના કેટલાક પુસ્તકો તેમણે લખ્યાં હતાં જમને લય રહેલો હતો કે જ્યાર આબ્યા પછી શ્રી નાનાભાઈ હરિજીભૂતિ બવનના સચાલક તરીકેના વ્યવસાયમાં પાછા પડે તો આ માળા અધારી રહી જશે, અને તેથી જ તેઓ ફરી જેલમાં નય એમ અને ઇચ્છ્યું હતું પરંતુ જેલમાં પાછા મથા વિના એમણે આ માળા પૂરી કરી છે આ પુસ્તકમાં જે ઉલ્લેખ રહે છે, તે એક જુદા પુસ્તકથી પૂરી કરવાનું તેઓ વચન આપે છે, એટલે એ સજ થી અમારે વિરોધ કહેવાનું રહેવું નથી, મહાભારતની સજ મ કયા ક્રમાં

બહુવા ઇચ્છવાર માટે આ પુસ્તક અત્યંત ઉપ-યોગી ગણાયો, એમાં શકા નથી સારી ભાષા અને સરળ શૈલિ શ્રી નાનાભાઈની બાનીના ખાસ લક્ષણો છે. અને સાધારણ શિક્ષિત પણ આ પુસ્તકોની સહાયથી એ પ્રાચીન ખબનો પોતાનો કરી શકે એક ખાસ વિનંતિ અહીં શ્રી નાનાભાઈને અમે કરવા ઇચ્છીએ છીએ એવી રીતે મહા-ભારત તમે સમજાવ્યું છે તેવી રીતે રમણજી અને તેની પાત્રો ન સમજાવે ? ગુજરાત એ પ્રચલ પણ જરૂર વધાવી દેશે

ખડાયતા મિત્ર (વાર્તા અક) તત્રી. શ્રી. કેશવ હં રોક પુ ૧૬; અક ૨-૩ ગુજરાતના ભણીતા રાસકવિ અને નવલિકાના લેખક શ્રી. કેશવભાઈના તત્રી પદે આ કામી માસિક કક્ક નવુ જ સ્વરૂપ ખતાવે છે સાહિત્યની દૃષ્ટિએ કામનો વાડો એમને અંતરણ્ય કપ નથી થતો બલે નિષ્ણાત વાર્તા લેખક હોવાથી આ અકની વાર્તાઓની પસંદગી તેમણે કુશળતાથી કરી છે અને ગુજરાતના અનેક શિષ્ટ વાર્તા લેખકોની સુંદર કૃતિઓ આમાં આપી છે. વાર્તાઓખીનેલી દૃષ્ટિએ આ અક પલ્લેજ ઉપયોગી ગણાયો. સામા-જિક, હાસ્યરસિક, રશિયન બનાવી, હિંદી, ફરે પ્રકારની વાર્તાની વાનગી એમાંથી મળી રહે છે.

સ્વીકાર: (૧) ગુજરાત વર્નાક્યુલર સો-સાયટીનો સન ૧૯૩૧ ની સાલનો શીષ્ટાદ, (૨) કલમંદિર, તત્રી. ૩ા સાત્રપ્રસાદ બ્યાસ, મુંબઈ, અક, ૧૧, ૧૨, ૧૪, (૩) એડીવાડી વિજ્ઞાન, તત્રી: મનનલાલ દેસાઈ, લીબાડ, ડીસે-આર, (૪) ધી પુષ્ટિ પીયૂષ, કલિંકા વંત્રી શ્રી હરિમંદ્ર એકારજી સાક્ષી, નડિયાદ (૫) નરમરજગત: ભન્યુઆરી વંત્રી શ્રી નેહાલાલ નાયાલાલ દવે, અમદાવાદ, (૬) ઔદિચ્ય ન્યાતિ, માનચાર તત્રી શ્રી હરગોવિંદ રવા-સ ૧૨ મહેલા, વડોદરા, (૭) કડિયા સુભા-તર ભન્યુઆરી: તત્રી: મનનલાલ જ, પરમાર, (૮) સંતપ્રમકાશ અને સ્વરેશ: અક ૧૯૩૦; વંત્રી કુંવરજી કેશવજી (૯) વૈદિક વિજ્ઞાન: ડીસેમ્બર વંત્રી: પ્રો. વિશ્વનાથ વિદ્યાલંકાર

સ્ત્રીજગત

સ્વયં

કુખાઈ ઇલાકા સ્ત્રીસભાની વાર્ષિક સભા તથા માસિક મીસીસ ડી જેમ સીફરનાં પ્રમુખસ્થાને મળી હતી તેમાં મીસીસ કુમરીસે વાર્ષિક હેવાલ રજુ કરતાં નજાન્યુ હતું કે સભાના સભ્યોની સંખ્યા ૫૦૦ ની છે ૧૫૦ ફરમાન અવસ્થાપક સમિતિ ૧૧ વાર મળી અને બે ખાસ બેઠકો મળી હતી તેમાં બેઠકમાં દિની મતદાનિકાર સમિતિએ મોઢેલા પ્રશ્નો ઉપર ચર્ચા પણ હતી સીએ અને બાલકાના અનીતિ માટે થતા વેપાર અબધર્માં પ્રલસકના હેવાલ ઉપર, ફિશ સેન્ટર સબધર્માં પણ કામ થયું હતું. આવતાં બે વર્ષ માટે મીસીસ ફિશ ઉપજાવેલ પ્રમુખ કુટાયા હતી. અવસ્થાપક સમિતિમાં સેડી બેસમલ છાત્રાલય, મીસીસ ચંદાવરકર, મીસીસ કલન, મીસીસ રોડકર, મીસ છાત્રનીશ, મીસીસ, હાઈ, મીસ બીશક મીસીસ નજીબહેન શબલ, મીસ વજીલ વગેરે કુટાયા છે. મીસીસ સીફરે હું પ્રવચન કરતા નજાન્યુ કે સભા બેઠકોની જાવતા ફેળવવા માટે મેં વેપાર કરવામાં સારો ફાવો આપે છે

૧ તથા હાલના બહેનો: મુખાઈ યુનિવર્સિટીની ચીલ જેમ બી બી બેસ ની પરીક્ષામાં નીચેનાં બહેનો પાસ થયા છે (૧) આલ્ફા બીબીધોરીયા, (૨) બેરીબ ડીમેન્ડી, (૩) મંજુલા બધવ, (૪) દેવી મપડીયા, (૫) બલવલકર (બીબ વર્મા), (૬) ચાન્ડા દેસાઈ, (૭) મીલનીયા ડીસા, (૮) સુનિતી-બાઈ મહાનન (૬) શીરીન મહેતા, આમાં મીસ દેવી મપડીયાને મેડીકલ લેમેન ફેર હાન્ડલા ફરની સિખરણિ, સેડી રે રીપચક્રક, અને નાઈ હીસાબાઈ પી બેસ. કામ પદક મળ્યા છે

પ્રાયમસ સ્ટવના લોગ. મુખાઈ મુનિ.

સિપલ મેરપોરેશનની તથા માસમાં મહેતા બેઠકમાં બી નમનાદસ માધવલ મહેતાનો નીચેનો ફાવ પસાર થયો હતો-

"પ્રાયમસ સ્ટવની થતા પ્રાધુભાવક અકસ્માતોની વધતી જતી સંખ્યાની આ મેરપોરેશન એક્ષનનો નોંધ લે છે અને મરનારના કુટુંબો પ્રત્યે ધ્યાનની દીક્ષોલ દેખાડવા સાથે કમીસનરને વિનવિ કરે છે કે તેમણે આ આફતો વખતેવખત જાવના ન પામે તે માટે અવકાશ સુચનાઓ કરવી " આ ઇચનતા સમર્પનમાં બાલકા ડી નમનાદસ મહેતાએ નજાન્યુ હતું કે "આ અકસ્માતથી મરણ પામેલી સીની લાચ ઉપર બેસો છોરી થઈ છે તેઓ થતાની ફરજથી વેગલા નજી મુજરાલી કોમમાં તેવા અકસ્માત થતાં તે કામ પર ગમે રીતે કરવા દૂરી પડે છે તેમાં ધણી વખતે તે અનેરું કર છે મરનાર શીકા હોય ત્યાં તેને તે ચીલવાર પરજુવા મંજોરો હતો કે કેમ બેવા ન જાનતા પ્રશ્નો પૂછી નાહકની લાચણી વિશેષ ફાળવવાનું છે છે મુજરાલીઓમાં સીએ માટે ને જાન છે તેનો મેરપોરેશન ખ્યાલ નથી બેઠકે તે આખીય કામ માટે ગમે તે રીતે મરનાની દર લે છે "

ફરજ-સજડીના લોગ. (૧) હાલનાં મજાનક અનાયાસમની બાલિકા ચંદાબાઈ સમડી તપર સાડીને ઉમે પડતા ફાચી મરણ પામી. (૨) મુખધમાં નજીબાઈ નામની ૮ વર્ષની ડાહરી બચસ્તેલના રીનાથી ફાચી મરણ પામી.

બાંતર ડીલીય લગન અમદાવાદના મુજ-શલ સમાજસુપાશ મહાનના આશ્રય મુરતના થી પસંદ રજુકોલ નાચક (અનાવિલ બ્રાહ્મણ ઉપર ૧૫૦ રક) અને મીમડી ચંદાન્તા પડુલાલ કાકર, (લોહાણા ૧૫૦ વર્ષ ૨૬) નું આપર ફાવીય લગન થયું.

શ્રીમતી
 સુભદ્રા કુ-
 મારી સ્ત્રી-
 હાલુ: હિ-
 ની સાદિ-
 ત્ય સંગ્રહને
 'ગિરદેશો-
 તી' નામની
 નવવિકાસો-
 ના સંગ્રહ
 માટે આ
 બહેનને રૂ.
 ૫૦૦ જે
 સેકસરીયા
 પારિતોષિક
 આપ્યું છે.
 તથા વધે
 'યુકલ' ના-
 મની કાલ્પ
 સંગ્રહ માટે
 આ બહેનને
 એજ પારિ-
 તોષિક મ-
 ત્વે દર્દ.
 શ્રીમતી સુ-
 ભદ્રાકુમારી
 મજાપ્રાતમાં
 પહેલાં જ
 યુનિસિપલ
 કમીનસર છે
 એમનો સ-
 ક્ષિત પરિ-
 ચય નીચે
 પ્રમણ છે:
 હિંદી ભાષા
 બેઠવી સ-
 મસ્ત જન-
 વની કન-
 વિરોધમાં
 શ્રીમતી સુ-
 ભદ્રાકુમારી

૧૯૩૨ ની સ્ત્રીઓની અપૂર્વ સિદ્ધિઓ

૧૯૩૨ નું ૧૫^{મું} સ્ત્રીઓ માટે અનેક વિનયી મેધા દર્શાવે છે:
 (૧) મીસીસ એમી મેલીસને (જે^મ એમી જોનસન) લગનથી કેપ અને
 કેપથી લગન લગવાનો ફેરોડ તોડ્યો. એ બનાવ ૧૯૩૨ ની સ્ત્રીઓની
 પ્રશસ્તિમાં સૌથી આગળ પડતો બનાવ છે.

(૨) વર્ષની યાગઆવમાં ન્યૂયોર્ક અમેરિકન સ્ત્રી પાથફાઇટ મીસ
 એમીલીયા ઇઅરલ્ડ (મીસીસ જી પી. પુલનામ) ન્યુયોર્કથી
 આવશે નહીં અને એ રીતે એલાં આર્થાટિક જોગબનાર પહેલી સ્ત્રી
 માન મેળવ્યું. આવી રીતે એલાં લગવાનો પ્રયત્ન કરનાર તેઓ ત્રીજા
 હતાં તેમાં તેમનો સમય સૌથી વધુ ઝડપી ૧૩૫ કલાક હતો. આર્થાટિક
 લગવા માટે આ ફેરોડ છે.

(૩) મીસીસ ફ્રીડીયા પેરી માર્ટિન માર્ટર એફ સર્જરીની
 લગામાં લગી દાકતરી પદવી મેળવી ઇંગ્લાંડમાં માત્ર છ સ્ત્રીઓ આ પદવી
 ધરાવે છે. મીસીસ માર્ટિન એફ આર. સી. એસ અને માર્ટર એફ
 સર્જરીની પદવીઓ પહેલાંજ પ્રવત્તે પસાર કરી છે અને એમ બીજી કોઈ
 સ્ત્રી અપાઈ નથી રાખી નથી ઉપરાંત મીસીસ માર્ટિન જુલ બાજકોની માતા
 છે. વળી એણી સાથે તેઓ ઘર ચલાવે છે અને આવી કારકીર્તિ ધરાવે છે.

(૪) બીજી પરિમિત સ્ત્રી અને જે બાજકોની માતા મીસીસ એ
 જી દેરીસને (ગ્રેડાંડ કોસ, બક્સ) દાકતરી પરીક્ષાઓમાં પહેલાં ૧૦
 ઇનમાં છતી ચેરીમકોસ દોસ્પીટલની મેડીકલ સ્કુલમાં ફેરોડ કર્યો.

(૫) લગન યુનિવર્સિટીની ટોકર એફ મ્યુઝીકની પદવી પહેલીજ
 વાર સ્ત્રીને અપાઈ તે મેળવનાર મીસ એડીથ બાયસ્ટેટ ડરહામને યુનિવ-
 ર્સિટીની જોયલર એફ મ્યુઝીકની પદવી મેળવ્યા બાદ માલમ પડ્યું કે
 જ્યારે પદવી મેળવવા માટે લગભગ પાંચ વર્ષનો સમય જોઈએ. એટલે
 મીસ બાયસ્ટેટ લગતની ત્રિનીટી કોલેજનાં સંજીવના અધ્યાપક ડૉ.
 એલ્ડરોમકાના તાલ હેઠળ જે વર્ષના ફેરોડ સમયમાં પરીક્ષા પસાર કરી
 આ પદવી મેળવી.

(૬) પહેલી બ્રિટિશ મોટર રેસ લડવાનું માન પણ જે સ્ત્રીઓને
 મળે છે આ જે સ્ત્રીઓ મીસીસ ઈ નીક્કમ અને મીસ જોન રીચમંડ
 છે. બ્રુક્લેન્ડ ખાતે ફેલ્ડાચ પુરષ દરિફો સાથે સખ્ત દરિફોઈ કરી
 તેને ૧૦૦૦ માઈલની દરિફોઈ ૮૪૨૧ માઈલના પ્રમાણે કર્યા છે. રેસમાં
 ૨૩ મોટરો જોડાઈ હતી પણ માત્ર જન્ સમય મર્યાદામાં માત્ર પુરો
 કરી રાખી હતી.

(૭) વિદ્વત્તા હેતુમાં મીસ બાર્બરા ફાલ્કર નામની ૨૦ વર્ષની
 એક્સર્સિટી ઇપસ્ટનાલિકાએ અપૂર્વ સિદ્ધિ સાધી છે. શ્રેણી અને મીઠા માટે
 અપાવી કેવળ શિષ્યવૃત્તિ મેળવનાર તેઓ પહેલાંજ સ્ત્રી છે. આ શિષ્ય-
 વૃત્તિ માટે સ્ત્રીઓને પુરવી લાવીમ અપાવી નથી એવી ફરિયાદ રહે છે
 એ છતાં આ માટે એક બીજી સ્ત્રીએ પ્રવત્ત કર્યો હતો.

(૮) ધર્મશાસ્ત્રીની પરીક્ષાઓમાં પણ સ્ત્રીઓએ અપૂર્વ વિનય
 મેળવ્યા છે. મીસ ફેલેડીન રાધવર્ધ માત્ર ૨૧ વર્ષની હોવા છતાં તે બ્લેન્-
 પુલનો નાનામાં નાનો સોલોસીટર છે. આખા બ્રિટનમાં તે નાનામાં નાની
 સોલોસીટર છે.

ને સ્થાન
 મળી ગયે-
 હ છે તે-
 મનો જન્મ
 પ્રયાગમાં-
 થી હતો.
 તેમના પિતા
 કાકર - સ-
 મનાશસિ હ
 સંજીવ અને
 કવિતાના ક-
 ષા પ્રેમી
 હતા. એટલે
 પિતાનો કા-
 વ્યગ્રેમ પ્ર-
 તીમાં લઈ-
 શો ૧૬ વ-
 ર્ષની વયે
 તેમજ લગન
 કાકર જૈમ-
 લુસિંદ છ
 સાથે થયું
 તેઓ પણ
 એક સારા
 કવિ અને
 આશ્રિવાન
 છે. ફેરોડી
 રાષ્ટ્રીય ચળ-
 વળમાં આ
 દેવી સૌરો
 ફાલો આપી
 રહ્યાં છે અને
 ૫ ફિલ્મો મે
 તેમને જોઈ
 મહેલો લા-
 લ મળ્યા
 છે. શ્રીમતી
 સુભદ્રાદેવી-
 ને અત્યારે
 એક પુત્રી
 અને જે પ્ર-

આંતરરાષ્ટ્રીય સ્ત્રીપ્રગતિ

૧૯૩૨ ના અગત્યતા બનાવોની તજર નોંધ

દિ.નં. (૧) વિશ્વમાં સ્ત્રીનાથર પાલીસ સુપરિન્ટેન્ડન્ટ પાલીસ ફોર્મમાં સ્ત્રીઓને કામજલ કરવાની બહેરાદ કરી અને લખનોમા એકો દિન્દી વિધવાએ કોન્ટેબલ તરીકે સેવા બળવી (૨) સ્વાતંત્ર સંશ્રામમાં અને અસ્પૃશ્યતા નિવારણની અલગજમાં સ્ત્રીઓનો અવલુનીય લાજ. (૩) ત્રીજી મોળમેલ પશ્ચિમમાં ઘેઝમ દાદ નવાજની નીમણુંક.

જમર્તિ: શારાસમાર્માં સ્ત્રીની સુંદરી
સ્ત્રીલોન- શારાસમાર્માં બીજી સ્ત્રીની સુંદરી
લાપાન સ્ત્રીઓને વડીલાત કરવાની ફટ અપાઈ.
પ્રાંતીય સ્ત્રીઓને પુરોધાના સેવાન હકો મતાધિકાર અને યોગ્યતા અપાઈ
એશીયાનીયલ ઇન્ડીઓ મટે પહેલીન સાળાની સ્વાધના
એસ્ટ્રીયા ઉપલી શારાસમાર્માં પ્રમુખ તરીકે કો ફેલ લેમનેની

બીજાના સુંદરી
ઠેનમાર્માં નીચલી સલામા ચાર સ્ત્રીઓની સુંદરી.
જમર્તિની ઇલી સુંદરીમા રીશ્યામમાં ૩૧ સ્ત્રીઓનો સુંદરી.
આમલેન્ડા ડાવલમા બે સ્ત્રીઓ સુંદરી
ચેરુ મુનિસિપલ મતાધિકાર અને પરિશિલિત સ્ત્રીઓના રાષ્ટ્રવાદના
હકોનો સ્વીકાર.

પોલાન્ડ- બાહોની અદાલતમાં બીજી સ્ત્રીની -ચામમર્તિ તરીકે નીમણુંક
ફમાનીયા સ્ત્રીઓને ચહેરોપસાના સપૂર્ણ હકો
સ્ત્રીઓમાં નવા બધારલુમાં સ્ત્રીઓના મતાધિકારનો સમાવેશ થયો.
સ્વીડન: નીચલી સમાર્માં પાચ સ્ત્રીઓની સુંદરી.
સ્વીડનરલે હ બર્ના કન્ટને ગાર્ડિયનશીપ કોન્સલમાં એસવાનો
સ્ત્રીઓને અધિકાર આપ્યો

યુનાઈટેડસ્ટેટ્સ ઓફ અમેરિકા- મીસીસ હેરી ક્રેવ, સેનેટમાં
સીધા સુધનાર પહેલા બ મહિલા; વળા સેનેટની બેઠકમાં પ્રમુખસ્થાને
લેસનર પમ્ પહેલાન મહિલા કોંગ્રેસમાં જાતેની યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સના
એલથી ખાતામાં સ્ત્રીમુલકની ને કોર્ડો

પ્રબલસ પ (૧) સરવિસલન પરિષદમાં પ્રતિનિધિ તરીકે પાચ સ્ત્રીઓની નીમણુંક મીસીસ કોલેટ એસર્ની, ડો પોલીના હુઈસી, મીસ વીનીફ્રેડ ક્યાલ, મેડમ ક્લેલોન્ડા, અને ડો. એમ. ડબલ્યુ બુલે. (૨) ફેલુઓરીમાં સ્ત્રીઓની સસ્તાઓએ લેકર ક્લેલી ૮૦ લાખ અરજીમાં સરવિસલન પરિષદને રજુ કરી (૩) ગુલામી માટેની કામચલાક સમિતિમાં સ્ત્રીની નીમણુંક પ્રલસર્ણના સરકારી કમશાનમાં સ્ત્રીઓને વધુ ફાળો આપવાનું સ્વીકારાયું

બી. એ. ૫
કને તેમજ
બ જાજઅને
આ સ્ત્રીઓમાં
કેલકા સિ
સાજના કા-
મેા કરીને
કુમારી સુ
નીતિ કુપ્તા
ઉપલાદ થયાં
હતાં. ૧૯૩૧
ના જુનમાં
તેઓ લીડસ
યુનિવર્સિટી
ની સિસ્ટમ
ની ડીપ્લો-
મા પરી
ક્ષમાં પાસ
થયા, અને
તેમાં બાલ
માનસશા
સ્ત્રીઓ તેમજ
પહેલા વર્ગ
મેજબી તે
પણ તેમજ
પ્રખ્યાત બા-
લમાનસશા-
સ્ત્રીઓ બી-
નેટ અને
પાચજેટનાં
ધારણે બા-
લોનાં બી-
જિક વિશા-
કને લખવું
સ શોધન
કાર્ય આર-
ભ્યુ, અને
૧૯૩૨ ના
જુનમાં તે-
મજે યેલીસ
રજુ થયો

તે માટે તેમને લીડસ યુનિવર્સિટીની એમ ઇ ડી ની પદવી આપવામાં આવી, તેમના થેસીસની ઉપશીલિતા અને મહત્તાને અંગે તેમને હિન્દમાધીજ પી એચ ડી ની પદવી માટે થેસીસ રજુ કરવાની લીડસ યુનિવર્સિટીએ પરવાનગી આપી છે તેમજ વિદેશમાં બધા પ્રકારની શાળાઓ, બહેરા મુગા

આધળાઓ ની શાળાઓ, કારખાનાંમાં કામ કરતી છોકરીઓની શાંતિ કલ્પના વગેરેની સુલાભ લીધી છે. મજૂર સ્ત્રીઓની પરિસ્થિતિ નીહાળવા તેમજ બધા પ્રકારની મજૂર સ્ત્રીઓનો સંસ્કાર સાધી દેતો અનેક સ્થળે તેમજ સ્ત્રીઓની સમાજમાં હિન્દી પ્રગતિ ઉપર બાંધકામ કર્યા હતાં લીડસમાં પણ ઘણી સ્ત્રી સમાજો સમક્ષ બોલવાનું તેમને આમંત્રણ આપાયું હતું.

કુમારી વીણા રાકવર્તી કલકત્તા યુનિવર્સિટીની એમ એ ની પરીક્ષામાં તરફાનતા વિષયમાં પહેલા વર્ગ સાથે પાસ થયાં છે અને તેઓ કુલ બીએ ન બંદે આભ્યા છે તેમજ બી એ ની પદવી સ્ત્રી ઉપદેશકોમાં પહેલા આવીને અને બધા વિદ્યાર્થીઓમાં જુ યો આવીને એનર્સ સામે પસાર કરી હતી.

હવેનાં મુદ્દાઓ અને સુધારા સમય પહેલે અધિવેશન પદ્ધતિમાં મી કે નટરાજન તબીબને કારણે હાજર ન રહી શકવાથી મી સચ્ચિદાનંદ સિદ્ધાંત પ્રમુખપદે મળ્યું હતું મી નટરાજનનું બાંધકામ પરિવર્તમાં વધારું હતું તેમજ નણાબુ ફૂલ કે અરેબર પ્રયત્ન બાલકના નિષેધ અને નબળા

કેળવણીની બાબતમાં કરવાની નરર છે. કારણ કે જે બ સુધારાની દેશને અત્યંત નરર છે. જે બાલકના થતાં ન હોત તેા પુતલકાઓ, સવાલ માત્ર અસ્તિત્વત સ્વતંત્રતાને રહે અને અબારે બાળ વિધવાઓને કમનસીબીમાંથી બચાવવાનો તે પ્રયત્ન છે તે ઉપરી બંધ.

મંત્રીજી :
(૧) હાલમાં પતિ મરણ પામતાં વિધવાઓ કુટુંબ સહન ન થવાથી પત્નીએ સહી ઉપર આવે સતેલ હાથે આપખાત થઈ.

(૨) મુંબ

કમા ડો મીસ પ્રેમાબાઈ ચોરસની વખતે વખતે ઉડતી કરવા માટે તારાવજુ લકમજુ કાલાસર નામના કુલવરને ૪ માસ સખત કંઠની સજા વધ છે.

વિદેશ

અફઘા શિક્ષકકેશ જિલ્લામાં સીએચીસ વીરજન સમારક કુમાંથી સીચિકપારની સર્વે

શ્રી હાલકા હોદાણા સહાયકારી મંડળ, સ્ત્રી-વિભાગ નિબંધની ઇનામી હરીફાઈ.

વિષય - “ શેવા-કુટવાનો રીવાજ-તેના ગુણકોષ ”

ઉપરોક્ત મંડળના સ્ત્રી-વિભાગ તરફથી હોદાણા જ્ઞાતિની મુબકમાં તેમજ બહારમાં વસતી સર્વ બહેનો માટે નિબંધની ઇનામી હરીફાઈ યોજવામાં આવી છે નિબંધ માટેનો વિષય “ શેવા-કુટવાનો રીવાજ-તેના ગુણકોષ ” નક્કી કરવામાં આવ્યો છે જે વિષય ઉપર નીચેની સુચનાઓને અનુસરી નિબંધ લખી મોકલવાને બહેનોમાંથી પ્રથમ વાર ન બંદે આવનાર બહેનોને સ્વ કલ્યાણકર કૃષ્ણલાલ સાયતા સમારક-કે-કે-માંથી અનુક્રમે રૂ ૧૦, ૭, ૫ અને ૩ નાં ઇનામો આપાશે.

સુચનાઓ

(૧) નિબંધ ગુજરાતી ભાષામાં કુલસકંપ માનવની એક બાજુ સારા અક્ષર લખેલા હોવા જોઈએ.

(૨) નિબંધ કમમાં કમ કુલસકંપ સાધકતા ત્રણ પાના જેટલા હોવા જોઈએ.

(૩) નિબંધ “ મત્રીબહેન, શ્રી હાલકા હોદાણા સહાયકારી મંડળ, સ્ત્રી-વિભાગ, ૧૧૪, ગીરગામ એક રોડ, મુબઈ, ૪ ” એ સરનામે તા ૨૮મી ફેબ્રુઆરી ૧૯૩૩ સુધીમાં મળી નવ એવી રીતે મોકલી આપવા જોઈએ.

(૪) નિબંધ મોકલવાને બહેને ચોલાલું પુર નામ અને સરનામું જણાવવું જોઈએ.

નિબંધો મળ્યા પછી મંડળ તરફથી પરીક્ષકો નીમવામાં આવશે જેમને નિર્ણય ઉપરનો અધારો.

૧૧૪, ગીરગામ એક રોડ,
મુબઈ,
તા ૧૦-૧-૧૯૩૩

લી.
સી કુલકલીલા સર્મા,
મંત્રી, સ્ત્રી-વિભાગ.

તમ કૃતિ માટે અપાર્થ' પો. ૧૦૦ નું ઇનામ
મીસ દેવન વી મેરે મળ્યું છે. ઇસ્ટિસ્ટ અને
કુમારી મેરીની આકૃતિઓવાળી એ સિંપકૃતિ
છે અને વધે' પણ મીસ દેવનને આ ઇનામ
મળ્યું હતું.

વિમાની મીસીસ મોલીસન લંડનની
શ્રીમાની એટોમોબાઇલ એસોસીએશને સફળ
વિમાની મીસીસ એમી મોલીસન (મીસ એમી
એનસન) ના માનમાં ખાણિ મેલવડો
દર્શો દેવો.

મીસ આરબસ ફ્રાન્સ એલફ્રેડની કેવન
સિમ્પરસિ મેલવનાર પહેલાં સ્ત્રી છે

મીસીસ રીટી સ્કેફી ઝૂન, આર્થર્સમાં
ન્યૂરી ખાતે મનાઇ છતાં રાજદારી કેદીઓના
સભ્યમાં જાણુ કરવા ઇચ્છનાર મીસીસ સ્કેફી
ઝૂનને વિરૂદ્ધાર કરી છે તેના પતિને ૧૯૧૬ના
બળનામાં જીલ્લાથી દાર મારવામાં આવ્યો હતો.

સેફમા સેમરહેડ બ્લોડી સ્પીડ દેવિસ
અને મેમિસ ઇનામ મેલવનાર સેફમા સેમરહેડને
ગ્રીલની યુનિવર્સિટીએ નામના એનરરી ડોક્ટર
બનાવ્યાં છે -

પહેલાં સ્ત્રી મેળવ રૂપનમા ગુજોમા
ખાતેના આદર યદેશમાં મેરીયુ ડ્રોનીન્યુએકને
મેળવ નીમવામાં આવ્યો છે રૂપનમાં આ પહે
આવનાર પહેલાં સ્ત્રી છે. એ પગાર તરીકે આ
બહેન બ્લોડી છે

ઉગેરીની પાઈમેન્ડમાં મેમ લીલા મેલ-
કર ત્રીબ સુરેશાં છે

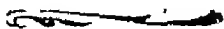
બધીજાત કરવાનો હક્ક બમ્બેરીયાની
પાઈમેન્ડમાં શ્રીમાને વડીલ ત કરવાનો હક્ક
આપતો ખરો ત્રીબ વાર કામલ થયો છે. શ્રીમા
કાકર બની રાં, સિસિયા બની થકે, પણ હાલુ
બધે કાઈ કાચે તેઓ વડીલાત કરી રાખી નથી

યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સની કેન્સેસમાં ગયા
નવેમ્બરમાં નવી હામિસની સુટથી થઇ તેમાં ૬
બહેનો પણ સુ યયાં છે. મીસીસ લેગી કેરે
સેમેટમાં પૂરા સમય માટે સુ યાના પહેલાં છે
બહેન છે બીબ સુશવર્ણ બહેનો મીસીસ મેરી
નોર્ટન, મીસીસ ફોર્સેન્સ કાલન, અને મીસીસ
એડીય નોર્સ રાજસ' છે. આમાં પહેલાં બે બહેન
છે વર્ષથી સેવા કરે છે બધારે મીસીસ રાજસ'ની
સેવા પાંચ વર્ષની છે મીસ મેરીન એલ્ફાવીન,
અને મીસીસ વર્લ્ડનીશ એનસન એ બે નવા
બહેનો છે

કામ કરવાની જરૂર અમેરિકામાં ૪૦ લાખ
પરિમિત શ્રીમાને ખાસ બજારને બગે કામ કરવા
જવાની ફાજ પડે છે

કાકરની અમલદારના પહે (ટર્કીના એ)
શ્રી કાકર પુરીકે કીઆકીમ આમસીયા કરવાનાં
કાકરી અમલદાર નીમાયાં છે ટર્કીમાં આનો
દોહો પરાવનાર તેઓ પહેલાં બાવુ છે

ચીનમાં સમાજ હક્કો ચીનમાં નવા કાચા
પ્રમાણે જાત શ્રી સાથે દમ થઈ રાંયે બીજ
પત્ની કરનાર પતિની પત્નીઓ છૂટકેડાં માટે કાચો
મારી સાથે વાસ્યા અને યદેરીપૂર્વિક સમાજ
દરો પણ શ્રીમાને મળ્યા છે

મુક્તિસંગ્રામમાં ભારતીય મહિલાઓ

મ માધીજના પ્રાયોપવેશનથી યર થએલી હરિજન ઉદ્ધારની પ્રવૃત્તિ હજીય સર્વત્ર કેન્દ્રસ્થાને ભાગ લઈ રહી છે. મુબમ, -મુબરાત, મદ્રાસ સર્વ રથજે હરિજન ઉદ્ધારનાં કાર્યમાં સ્ત્રીઓ આગળ પડતો ભાગ લઈ રહી છે. મદ્રાસની ધારાસભામાં, ડૉ. સુબ્બારાવને રજુ કરેલો મંદિર પ્રવેશનો ખરડો અને વડી ધારાસભામાં રજુ થએલા અસ્પૃશ્યતા નિવારણના ખરડાઓને મંજૂરી આપવાની ના. વાઈસરોયને વિનંતિ કરતા નિવેદનો અને તારો આખા હિન્દી મહિલાઓ તરફથી થયા હતા. પરંતુ છેવટે ના. વાઈસરોયે ડૉ. સુ- બ્બારાવનના ખરડાને મંજૂરી આપી નથી. શ્રી રંગા આપરનો ખરડો વડીધારાસભામાં ઘાબલ કરવા મંજૂરી આપી છે ડૉ. સુબ્બારાવ- નના ખરડાને મંજૂરી ન આપવાનાં મુખ્ય કારણમાં એ પ્રશ્ન અખિલ હિન્દી અગત્યનો પ્રશ્ન હોવાનું જણાવાયુ છે. આથી શ્રી રંગા આપરે ડૉ. સુબ્બારાવનના ખરડાને વડીધારા- સભામાં ઘાબલ કરવાની મંજૂરી માંગી છે.

મુબમમાં હરિજન સેવા મંડળના આમથે હરિજન વર્ગની બહેનો અને હિન્દી વર્ણની બહેનોનો દળદી કુકુમનો ભેગો સમારબ થયો હતો. તેમાં શ્રીમતી હંસાબહેન મહેતા, શ્રીમતી ઇન્દિરાબાઈ મહાસુધે, શ્રીમતી સરસ્વતીબાઈ દાડે વગેરેએ ભાગલેા કર્પા હતા. મુંબઈનાં પરાંઓ માટે હરિજન સેવાસમિતિની સ્થાપના થઈ છે. તેમાં નીચેનાં બહેનોનો પણ સમાવેશ છે. મીસ કે નટરાજન, શ્રીમતી રતન બહેન મહેતા (વાદરા), શ્રીમતી મુદ્રિકા બહેન અંગરિયા (ખાર); શ્રીમતી તારા બહેન મારતર, (સ્વાતાદુઝ)

અમદાવાદમાં પણ નવી કાર્યવાહક સમિતિ. સ્થપાઈ તેમાં શ્રીમતી વિલાબહેન નીલકંઠ (પ્રમુખ) શ્રીમતી સરલાદેવી, અબાલાલ, (મંત્રી), શ્રીમતી લીલાવતી દેસાઈ (મંત્રી), શ્રીમતી શારદાબહેન મહેતા, શ્રીમતી નીમળા- બહેન બકુબાઈ, શ્રીમતી મનોરમા બહેન, શ્રી. વસંતબહેન ચુટાયા છે. હરિજનોમાં કામ કરવાનો ખાસ કાર્યક્રમ પણ સમિતિએ નક્કી કર્યો છે

હિન્દી સરકાર તરફથી તા. ૩૧મી ડીસે- અરે પ્રકટ થએલાં નિવેદનમાં જણાવ્યું છે કે નવેમ્બર માસની આખરે સવિનય કાનૂન- ભગને અતે ૧૭૧૪૫ કેદીઓ જેલમાં હતા. તેમાં ૧૩૪ સ્ત્રીઓ હતી પ્રાંતવાર સ્ત્રીઓની સખ્યા નીચે પ્રમાણે છે : મદ્રાસ ૧૭૭, મુંબઈ ૨૨૦, બંગાળ ૧૩૪, - સહુકતપ્રાંત ૧૧૭, પંજાબ ૧૬, બીહાર તે આરીસા ૪૨, મધ્યપ્રાંત ૧, આસામ ૭, સરહદપ્રાંત ૧, હિંદી ૧૮, મેરવાંરા ૩; આ ઉપરથી ભેષ શકાય છે કે : આખાં હિન્દી મહિલાઓ સવિનય કાનૂનભગમાં ભાગ લઈ રહી છે.

મુંબઈ.

મહાસભાનું કામકાજ છુપી રીતે ચલાવવા માટે કુમારી વીહા મરદેસાઈ નામનાં બહેનને વટકુકમ પ્રમાણે ગિરફતાર કર્યો છે.

સવિનય કાનૂનભગની લડતમાં એક વર્ષ દરમ્યાન મુંબઈની ૧૫૦ બહેનોએ જેલનિવાસ કર્યો

કાલ્યાદેવી રાઠ ઉપરની કાપડની દુકાનો પર ચોડી કરવા માટે મુંબઈની પહેલી સત્રામ સમિતિના પ્રમુખ શ્રીમતી મનોરમા

બાઈ સીદે, મત્રી કુમારી વૃક્ષજંગલાઈ અને શ્રીમતી તનુબાઈ ને ગિરજતાર થઈ દર્તા તેમને ગેરકાયદેસર મહગના સંખ્ય થવા માટે

અબાલાઈ સારામાઈને કુલ્લા મેજીસ્ટ્રેટ એવા પ્રકારનો કુદમ કર્યો છે કે અમદાવાદ શહેરની તેમજ અરબતી કાપડ મારકીટની દરમાં તેમ-

૬ માસ સખત

૬૬ રૂ. ૩૦ નો દંડ કરવામાં આવ્યો હતો. જમનજી મારતર લેન માં પરદેશી કાપડની કુકનો પર ચોક્કી કરવા માટે શ્રીમતી નર્મદાબાઈ નાવકુ નામનાં કેશ-સેવિકાને ૫૩-૩૫૫ છે. અવેરી બજારમાં ના રૂ. ૬૬૫નોની એસોસીએશન ઉપર ચોક્કી કરવા માટે શ્રીમતી જાન્તાબાઈ બાજુ રાવને ગિરજતાર કર્યા દર્તા. પાછગથો આજ રથળેથી એક દેહસેવિકા બહેન ગિરજતાર થવા દર્તા. ગુજરાત

સ્વાતંત્ર્ય સંધાનમાં નિર્મળ બલિદાનો

૨૬૦૧ કુમારી વીઠા સરદેસાઈ	કુલર્ક	૫૨૬૫૫
૨૬૦૨ શ્રીમતી મનોરમાબાઈ સિદે	"	૬ માસ, રૂ. ૩૦
૨૬૦૩ " વૃક્ષજંગલાઈ	"	૬૬
૨૬૦૪ " તનુબાઈ	"	"
૨૬૦૫ " નર્મદાબાઈ નાવકુ	"	"
૨૬૦૬ " જાન્તાબાઈ	"	"
૨૬૦૭ " એક દેહસેવિકા	"	"
૨૬૦૮-૧૦, " ત્રણ બહેનો અમદાવાદ	"	"
૨૬૧૧ " મલિબહેન પટેલ વીરમગામ	"	૨૫ માસ સખત રૂ. ૬૬
૨૬૧૨ " માલવીબહેન યાત્રિક	"	"
૨૬૧૩ " દરિબહેન પટેલ મામજી	"	"
૨૬૧૪ " સુરબજહેન	સુરત	એક વર્ષ સખત
૨૬૧૫ " દેવીબહેન પટેલ	"	"
૨૬૧૬ " લાલીબહેન	"	"
૨૬૧૭ " યેનીબહેન	"	"
૨૬૧૮ " જાતાબહેન	સુરત	એક વર્ષ સખત
૨૬૧૯ " દયરીબહેન	"	"
૨૬૨૦ " દમબાઈ દત્ત	કલકત્તા	૬ માસ સખત
૨૬૨૧ " સોશિનીદેવી	"	"
૨૬૨૨ " કુકુમારી સેન	બલરેશ્વરી	"
૨૬૨૩ " મુખાલિનીદેવી	અમદાવાદ	"
૨૬૨૪ " ઇન્દુમુખા યોષ	કલકત્તા	"
૨૬૨૫ " બેજબહેન	બલરેશ્વરી	"
૨૬૨૬ " નરીદેવી	કલકત્તા	"
૨૬૨૭ " પ્રદેશી	"	"
૨૬૨૮ " રમકુમારીદેવી	કલકત્તા	"
૨૬૨૯-૩૦, " પાંચ બહેનો	કલકત્તા	૫ માસ સખત રૂ. ૬૬
૨૬૩૧ " માલવીદેવી	કલકત્તા	૫ માસ સખત રૂ. ૬૬
૨૬૩૨ " અર્ચનાદેવી	કલકત્તા	૫ માસ સખત
૨૬૩૩ " શીરમગામ	કલકત્તા	"
૨૬૩૪-૩૬, " બે બહેનો	કલકત્તા	એક વર્ષ સખત રૂ. ૬૬, રૂ. ૨૦૦૦ રૂ. ૬૬
૨૬૩૫ " એક બહેન	"	રૂ. ૨૦૦૦ રૂ. ૬૬

લે. પ્રવેશવુ નહિ અને સવિનય શાંત નજમની ચળવળમાં બા-અ લેવાનહિ વીરમગામ તાલુકાનાં દે-ચોજ માં પત્રિકા લેચ તા શ્રીમતી મણીબહેન પ-ટેલ અને શ્રી-મતી માલતી-બહેન ચંદ્ર-કર યાત્રિકને ગિરજતાર કરવા દર્તા તેમને રૂ. ૨૫ માસ સખત રૂ. ૬૬ની સખત થઈ છે. બીજી દિવસે પકામલા બે બહેનો શ્રીમ-તી સ્વામ-બહેન મહેતા અને શ્રીમતી ચંદ્રગામ-બહેનને પોલીસે ઝાડી મૂક્યા

જમનજાઈમાં મીધીડિન ઉજવવા માટે, સરખસો કાલવામાં આવનાં નવું બહેનો ગિરજતાર થવા દર્તા. કુમારી પ્રદુસાબહેન દર્તા માત્રુલા મામમાં જન્મવદન કરાવનાં મરમુજબાર શ્રીમતી દરિબહેન પટેલને ૫૬-૩૫૬ દર્તા

ગાંધી કારાવાસ દિને સુરતમાં ગોપીકર-
તાં પકડાયલા ફટમાં સરમુખત્યાર શ્રીમતી
સુરજ બહેન યુનીલાલ મહેતા, શ્રીમતી દેવી-
બહેન પટેલ, શ્રીમતી લાલીબહેન હાસજીભાઈ,
શ્રીમતી ગેનીબહેન, શ્રીમતી દાનાબહેન
કુમારી દશરીબહેન ને એક એક વર્ષ સજા
કેદની સજા થઈ છે.

બંગાળ:

કલકત્તામાં ગાંધીદિને અંજ શ્રીમતી
દક્ષિણાલાલ દત્ત અને શ્રીમતી સરોજિની દેવીને
ગિરફતાર કરી ૬ માસ સખ્ત કેદની સજા
કરી છે.

બલૃષ્ઠી આતે કુમારી સુકુમારી નામતા
એક વિદ્યાર્થીનીને બંગાળના વટહુકમ પ્રમાણે
ગિરફતાર કર્યા છે.

મનાઈ હુકમનો ભંગ કરી અસ્પૃશ્યતા
નિવારણની સભામાં હાજરી આપવા માટે
જામગીર આતે શ્રીમતી મૃણાલીની દેવીને
ગિરફતાર કર્યા છે.

સર ઓલ્ફ્રેડ વાટસન ઉપર હલ્લો કરવા
માટે ગિરફતાર થએલા કુમારી મન્દુસુધા
ધોષને મેજિસ્ટ્રેટે નિર્દોષ ઠરાવી છોડી મૂકતા,
બંગાળના વટહુકમ પ્રમાણે તેમને પાછા
પકડ્યા છે.

મધ્યપ્રાંત-સંયુક્તપ્રાંત:

મધ્યપ્રાંત દિન્ડુસ્તાની અને મહાસભાના
૧૪ જીલાઓના સરમુખત્યારોની પરિષદ બસાતા

બજલપુરમાં એક બહેન ગિરફતાર થયાં છે.

લખનૌઆને મળેલી સરમુખત્યારોની પરિ-
ષદમાંથી શ્રીમતી નદીદેવી અને શ્રીમતી મૂલા-
દેવી બે બહેનો પકડાયાં હતાં.

હિનાવમાં શ્રીમતી રામામકુમારી દેવીને
અદાલતમાં મહાસભાના પોકાર કરવા માટે
ગિરફતાર કર્યા હતાં.

દિલ્હી:

ગાંધીદિને અંજે સરખસ શાદવામાં
આવતાં ૪ બહેનોને ગિરફતાર કરી સરખસ
વિજેરા નાંખ્યું હતું. સાંજે કેમિસ પત્રિકા
વહેંચવા માટે એક બહેનને ગિરફતાર કર્યા
હતાં. તેમને ત્રણ માસ સખ્ત કેદ શ. ૫૦ના
કેદની સજા થઈ છે.

બીહાર-ઓરીસા :

કટકના આગેવાન કાર્યકર શ્રીમતી માલ-
તીદેવીને પાંચ માસ સખ્ત કેદની સજા થઈ
હતી ગાંધીદિને અંજે પટણા આતે બે
બહેનો શ્રીમતી જગદંબાદેવી અને શ્રીમતી
કોલમ્બાદેવી ગિરફતાર થયાં હતાં. તેમને
ત્રણ માસ સખ્ત કેદની સજા થઈ હતી.

મદ્રાસ:

ગંતુરમાં આંદ્રના સરમુખત્યારોની પરિ-
ષદમાંથી પકડાયેલાં ત્રણ બહેનોમાંથી બે
બહેનોને એક વર્ષ સાદી કેદ શ. ૨૦૦૦
કેદની અને એક બહેનને શ. ૨૦૦૦ના કેદની
સજા કરી છે. [૨૬-૧-૩૩

नांधि

અધિવેશન સરકારી મહિલા પરિષદનું આયોજન
અધિવેશન રીસેમ્બરની
સરકારી પરિષદ આખરે હાલની ખાતે
જાણીતું થયું અને રીસે
અધિવેશન મહત્વનું મળી શકાય એમ છે
પરિષદની પ્રેરણા સૌથી પ્રથમ જાણીતા આયોજક
સભાની સીમલી માર્ગેશ હાજીએ સર્વ દલી અને
તેથી આજે પરિષદ પાસેથી બરી થઈ છે
દેશની સામાજિક અને સેવકની વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ
એ સરકારનું શ્રેયસ્કર સ્થાન છે અને સરકારી વિચાર-
સૌચ પછી પરિષદના વિચારો આખા દિવસની
મહિલાઓનાં વિચારોનાં પ્રતિનિધિત્વવાળા સભા
સાથે એવું અને એટલું મહત્વનું સ્થાન પરિષદ
મેંથી લીધું છે વિવિધ વિષયો પરિષદનાં દિવસની
મહિલાઓએ વધુ રસ લેતી જાય છે અને આ વખતે
જાન્યુઆરી ૨૦૦૦ મેં રાજ્ય પ્રતિનિધિ બહેનોએ પરિષદનાં
હાજરી આપી એ વિષય પરજી આજીવનનાં હાજરી
સાથે એમ છે વળી પરિષદનાં પ્રમાણમાં રાજ્ય
જવાર બહેનોએ આજીવનનાં હાજરી, હરી જીવે શેર
સંમતિ ન આપતાં એ રાજ્ય રસને બધાં છે
અને પાતળોવાળું મંત્રણ જવાર થયું છે એ પરજી
આજીવનનાં વિષય હાજરી સાથે પરિષદનાં રાજ્ય
રોમાં રાજ્ય ખરેખર મહત્વનાં છે અને એવું
રાજ્યનાં સારી રીતે જાણી તેના જવાર નિર્ણય રાજ્ય
વામાં પરિષદે જાણીયાં રાજ્ય થયું છે પરિષદનાં
મમાજીને જાણી છે એવેવાલ જાણી પ્રારંભ થયે
છે તે જવારની રોમ પરિષદનાં પ્રયુજ સીમલી
વિદ્યાજીવનની રીતે પરિષદનાં સરકારી આજીવનનાં
છે તે જવારની પરિષદનાં અધિવેશન સરકારી
સરકારી પાસે છે એમ જાણી જાણી છે

૫૨૧૧૧૧ ૫૩૫૫ ૫૪૧૧ ૫૫૧૧૧૧ ૫૬૧૧૧૧
 ૫૭૧૧૧૧ ૫૮૧૧૧૧ ૫૯૧૧૧૧ ૬૦૧૧૧૧
 ૬૧૧૧૧૧ ૬૨૧૧૧૧ ૬૩૧૧૧૧ ૬૪૧૧૧૧ ૬૫૧૧૧૧
 ૬૬૧૧૧૧ ૬૭૧૧૧૧ ૬૮૧૧૧૧ ૬૯૧૧૧૧ ૭૦૧૧૧૧
 ૭૧૧૧૧૧ ૭૨૧૧૧૧ ૭૩૧૧૧૧ ૭૪૧૧૧૧ ૭૫૧૧૧૧
 ૭૬૧૧૧૧ ૭૭૧૧૧૧ ૭૮૧૧૧૧ ૭૯૧૧૧૧ ૮૦૧૧૧૧
 ૮૧૧૧૧૧ ૮૨૧૧૧૧ ૮૩૧૧૧૧ ૮૪૧૧૧૧ ૮૫૧૧૧૧
 ૮૬૧૧૧૧ ૮૭૧૧૧૧ ૮૮૧૧૧૧ ૮૯૧૧૧૧ ૯૦૧૧૧૧
 ૯૧૧૧૧૧ ૯૨૧૧૧૧ ૯૩૧૧૧૧ ૯૪૧૧૧૧ ૯૫૧૧૧૧
 ૯૬૧૧૧૧ ૯૭૧૧૧૧ ૯૮૧૧૧૧ ૯૯૧૧૧૧ ૧૦૦૧૧૧૧

સુદ્ધાનુષંગ દત્તી, તે માટે ગુણગતે બહેનને ચોરસ
તેજ પડે છે. શ્રી વિદ્યાબહેને ગુણગતતાં સામા-
ન્ય જનતામાં ને સેવાકુળે અત્યંત સુખી
આપ્યા છે, તે તેમને સમસ્ત ગુણગતી શ્રીતાનાં
પ્રતિનિધિ તરીકે ઇશવળા ખરેખર છે. સામાન્ય સેવા
શ્રી સિસલુ, તેમજ સાદિત્યની જાણતામાં શ્રી
વિદ્યાબહેને આપેલા કુળે સુધિ છે અને તેથી
પણ ગુણગતીને ચોરસ આપે છે. શ્રી વિદ્યા
બહેન સમસ્ત ગુણગતી શ્રીતાનાં પ્રતિનિધિ
તરીકે આપી ગુણગતીને પરિપૂર્ણમાં વિષય થી
મેલી તેમની સેવામાં છે. અખિલ માનવીય મદિયા
પરિણ તેમને પાવના પ્રમુખસ્થાને વિસાદ,
સમગ્ર દિવસની મદિયાઓનાં પ્રતિનિધિ તરીકે
તેને હાથે રીતે સ્થાન આપ્યું છે તેમને પ્રમુખ
સ્થાને સુદ્ધાનુષંગ મદદારમુદ્દેશને અપુર્ણ રૂપે
અને વિશેષ બુદ્ધિ વાપરી છે, એમ અને વિશેષ
હીં યાદીને બીજે શ્રી વિદ્યાબહેનને આ સ્થાન
આપી પરિણ ગુણગતી, મદિયાઓનું ચોરસ મુખ
છે, એમ અને કહે છે. શ્રી વિદ્યાબહેનની સેવા-
ઓના પરિણ માણવે. એમ અમારો નિવિધી,
તેમના સર્વ સહકર્મી હોવા અ. હ. માં હીંસા-
દશાને જાણી આપ્યા છે તે તારૂં અમિ
સર્વવાચીનું જ્ઞાન બીજીને બીજે અને
૫. વિદ્યાબહેનને, સતિસિવ પરિણ માણવે ને
સુખે માટે અમિ, શ્રી હીંસાદશામાં તથા શ્રી આ.
કુળવાદશામાં. અ. હ. માં સુદ્ધાનુષંગ આપીને
બીજે. ૫. વિદ્યાબહેનનાં જનતામાં મેલી જાણી
વળતુ છે. કે ને ગુણગતી મદિયાઓને અનેક રૂપે
અર્થસંકેત શબ્દ તેથી અને આ પ્રસંગે શ્રી વિદ્યા-
બહેનને આત્મજ્ઞાન દશામાં અત્યંત આમદશાની
વિનિધિ હીંસા બીજે. જાણમાં એ વાર આપી
સ્થાન અને હીંસા હીંસા તેજ અને સ્થાન માણી
અને શ્રી વિદ્યાબહેનને 'આત્મજ્ઞાન' દશામાં હીંસા
આમદ હીંસા બીજે.

શ્રી વિદ્યાબહેને પ્રમુખ સ્થાનેથી કરેલું બાપજી
 બારતીય મહિલાઓના
 શ્રી વિદ્યાબહેનનું કૃત પ્રશ્નોની તાત્વિક
 બાપજી ચર્ચા કરે છે એ બાપ-
 જીમાં બારતીય મહિલા-
 ઓના જીવનને સ્પર્શતા એકેએક પ્રશ્નની ચર્ચા
 ધણી બુદ્ધિપ્રગય રીતે થઈ છે અને જ્યાં જ્યાં એ
 પ્રશ્નોના ઉદ્દેશ માટે બ્યવહાર ગ્રામ પદ્ય સૂચવ્યા
 છે. સ્ત્રીઓના પ્રવર્તી રહેલી ભયકર નિરક્ષરતા દૂર
 કરવા સંબંધમાં તેમણે સુચરેલા વિચારો ધણી
 રીતે મનનીય છે એટલું જ નહિ પણ દરેક શિક્ષિત
 સ્ત્રી પુરૂષે એ અમલમાં મૂક્યા જોવા છે શ્રી
 વિદ્યાબહેન યોગ્ય રીતે મૂકે છે કે “દરેક શિક્ષિત
 માણસે દૂરસદના સમયમાં પોતાનાથી બની શકે
 તેટલા માણસોને અક્ષરજ્ઞાન આપવાની પોતાની
 ફરજ સમજવી જોઈએ ” શિક્ષિત બહેનોને માટે
 એ વિશિષ્ટ ફરજ છે શિક્ષિત બહેનો એ માત્ર
 જોઈના એક કલાક જેટલી સમય ફાળવ પારી
 નિરક્ષર બહેનોની શોધસૂ સંપ્રદાને અક્ષરજ્ઞાન
 આપવાનું કાર્ય ઉપરિ તે પાંચ વર્ષમાં તે સારી
 સરખી સખા અક્ષરજ્ઞાન મેળવવા બાબતજાણી થઈ
 નય દીસેઅવરતા અકાશ ન અમી આ વિષય
 ઉપર લખી ગયા છોએ એટલે એ વિષય ઉપર
 વધુ પુરાવાનું ન કરતા અમે તે તરફ અતારક
 વાચકોનું ધ્યાન ખેંચીએ છોએ આપણું શિક્ષણ
 પ્રયામાં ને કાલિએ છે, ખાસ કરીને સ્ત્રીઓને
 માટે, તે તરફ શ્રી. વિદ્યાબહેને ધણી યોગ્ય રીતે
 ધ્યાન ખેંચ્યું છે અને તેમણે શિક્ષણનાં વાહન
 તરીકે પ્રાંતીય ભાષાને સ્થાને અંગ્રેજી બાપજીને
 ઉપયોગ થવા સામે એ વાર્તા દર્શાવ્યા છે તે તદ્દન
 બ્યાજળી છે અમે પણ એમ માનીએ છોએ કે,
 બહેનોને ઉચ્ચતર કેળવણી થવામાં ને કાંઈ ખાસ
 બાધ નહોતો હોય તો તે અંગ્રેજી દ્વારા શિક્ષણ
 અપાય તેવી પ્રયાસ છે સતીત, ચિત્રકળા અને
 ગૃહવિજ્ઞાન જેવા વિષયોને યુનિવર્સિટીના અભ્યાસ-
 કેમમાં સ્થાન મળવું જોઈએ એવી તેમણે કરેલી
 માગણી કોઈને પણ જાણી જાણ્યા વિના નહિ
 રહે જણી, અત્યારે અપાતા શિક્ષણને અંગે
 શિક્ષિત વર્ગ નેકરીની શુભામી કરવાથી કાંઈ
 આગળ વધી શકતો નથી તે તરફ પણ શ્રી
 વિદ્યાબહેનનું ધ્યાન ખેંચાયું છે અને તેથી
 સ્વતંત્ર રીતે જીવનનિર્વાહ સલામી શકાય તે માટે

ઔદ્યોગિક શાળાઓની તેમણે અગત્ય દર્શાવી છે.
 શિક્ષણ-પ્રયામાં રહેલી આ ખામીઓ નિવારણ
 માટે યુનિવર્સિટીમાં સખત પ્રવૃત્તિ ચલાવવાની
 જરૂર છે. સામાજિક સુધારાઓમાં, બાલજન
 પ્રતિબંધક કાયદામાં રહેલી ખામીનો ઉદ્દેશ
 તેમણે કર્યો છે તે ખરેખર વિચારણા જેવો છે,
 અને બની શકે તેટલી ઉતાવળે એ ખામી
 દૂર કરવાનો પ્રયત્ન કરવાની જરૂર છે આજે
 બાલજન થયા પછી, માત્ર તે કાવતારને દૂરની
 સબ ધાય છે પણ એ દંડ વ્યવસ્થાને
 પણ એવાં લગ્ન કરવાની દૃષ્ટિ દેખાય છે. આમ,
 બાલજન પ્રતિબંધક કાયદા પાછળ ને હેતુ રહ્યો
 છે તે સરતો નથી. સ્ત્રીઓનાં વારસાદાર અને
 કુલદેવની જરૂરીઆત જાણવાની સૂચનાઓ ધરતી
 વિચારણા માગી લે છે. આમ સમસ્ત દિવસનાં
 સ્ત્રી જીવનને સ્પર્શતા બધાંય વિષયોને શ્રી વિદ્યા-
 બહેને તેમનાં બાપજીમાં ધણી અસરગ્રસ્ત રીતે
 ચર્ચા લીધા છે. અને તેમણે કરેલી હલીલો કાંઈ
 પણ સમજી માણસના મનમાં ઠસી નય એટલી
 છે આજુબ બાપજી મહત્વનું છે તેમજ મનનીય
 છે અને બારતીય મહિલાઓના પ્રશ્નોના ઉદ્દેશમાં
 એ બાપજીમાંથી વિચાર સરળી ધણી ઉપયોગી
 થઈ-પડશે એમ અમને લાગે છે બારતીય મહિ-
 લાઓના એકૃત પ્રશ્નો છે એટલે યુગશતની મહિ-
 લાઓની જીવનશૈલીમાં રસ લેનાર દરેકે એ વિચારો
 ઉપર મનન કરી, એ દિશામાં કામ કરવાની
 અત્યંત જરૂર હોવાનું અમને લાગે છે.

પરિષદે પસાર કરેલા ઠરાવોમાં અલ્પ મહત્વની

ઠરાવો, સ્ત્રીઓના મતા-
 પરિષદના ઠરાવો ધિકાર, કોમી સુકોદી,
 સ્ત્રીઓના વારસા હક,
 કુલદેવ, અને સત્તા નિયમનને લગતા, છે, એ
 ઠરાવ ઉપર પરિષદમાં વિવેચના પણ થયા હતા
 એટલે વગર સમજીએ એ પસાર થવાનું કાંઈ
 માનવાની બહુ રજા કરે ! આમાં સ્ત્રીઓના મતા-
 ધિકારને લગતો ઠરાવ સર્વાવમતે પસાર થયો છે,
 પરિષદ, કોમી સુકોદીમાં ના વડાપ્રધાને સ્ત્રીઓને
 નુકસાન મહત્તર મહત્તર આપવાનો અને ખાસ પ્રતિ-
 નિષિત્વ આપવાની યોજના કરી છે તેનો સખત
 રીતે તેમજ ઉચિત રીતે વિરોધ કર્યો છે સ્ત્રીઓનું
 આ વલણ મૂળથીજ છે, છતાં, એ વલણને યોગ્ય
 રીતે વગળ આપવામાં આવ્યું નથી, એ રોચની

વાત છે પરિવર્તે શરૂઆતથી આવી રીતનું વર્તન
રાખ્યું હતું. છતાં ના વડાપ્રધાને આખાં દિવસની
મહિલાઓના પ્રતિનિધિત્વ ધરાવતી સરખાના વિચા-
રને અવગણ્યો છે, એ કાંઈ પણ રીતે હિચિત થયું
નથી. સીએ, હમેશાં અગ્રમ મતદાર મંડળનો
વિરોધ કર્યો. આ કામ સર્વાનુમતે ન થઈ શક્યો
એ શોભી વાત છે ચાર મુસ્લિમ બહેનોએ એ
કામનો વિરોધ કર્યો એ યોગ્ય નથી થયું, છતાં
એ બહેનોએ સ્વતંત્ર રીતે પોતાના વિચારો દર્શાવ્યા
તે અભિનંદનને યોગ્ય છે સીએના વારસા હક્કને
લગતા મુદ્દાના કાયદામાં યવાની આચરણના વડા
અત્યાર અગ્રમ મત મૂકાઈ ગયા છે બીજા મતદારનો
પ્રશ્ન હાજરેકાના કાયદાને લગતો છે હાજરેકાના
હક્કની મામણી થતા થયા દિવસ સમાપ્ત
સભાનારા વળી જવાની કક્ષા અને આચારી
કરવા બેસી બધું છે તેજો સાચી પરિસ્થિતિ
સમજવા હોય એમ અમને લાગતું નથી ક્રિયા
છકાનો કાયદો થયો એટલે પરજીનાર દબની બધા
જાણના છકાછકા થવા દોડી નહીં, એવી માન્યતા
કેટલાકો કહેવે છે તે બહુમતેની છે આ કાયદા
સ્પષ્ટીકરણ કરવા શ્રીમતી વિદ્યાબહેને તેમના
સંસ્મરણોમાં યોગ્યતા રાખી છે કે : " એ કાયદો
પસાર પામ્યો તે બાદ કે દરેક હમ તે વિચાર
કરવા માટેના કાયદા હોય એમ જાણતી થયું
છે અતિ દુઃખદ સંજોગોમાં બધા વિવાદિત રહે-
વાથી બંને પક્ષ એક બીજાથી મુક્ત થાય તેમાં
બંનેનું હિત છે એમ તેમને લખાયેલો અને તે
પણ તેમની ઇચ્છા હતી તેના એ કાયદાનો કાયદો
હઈ રોકાયેલો છકાનો કાયદો શામ પણ સુધરેથી
પ્રથમમાં હોવા આચરણ છે " અમને લાગે છે કે
શ્રીમતી વિદ્યાબહેને કરેલી યોગ્યતા દરેક સમજ
માણસને માફ થાય એવી છે અને બાકી થયું
સ્પષ્ટીકરણની કાંઈ જરૂર હોય એમ અમને લાગતું
નથી પરિણે જાણના સરખા કારણે પણ પત્નીને
કાદી મુકાની છકા હોય છે બધારે જમે તેના
દુઃખ સનેમોમાં પણ પત્નીએ તે પતિને જ
વળગી રહેવું જોઈએ; આવી પરિસ્થિતિ થયી
અન્યાય ક્યાં છે દિવસ સમાપ્તમાં દિવસવિદિન
જનતા જતા બંનેનો આગા કાયદાની અવલોક
વારપૂર્વક જણાવે છે પુનર્જન્મની વિધિને છકા
આચારી દરેક વિધિના પુનર્જન્મ કરવા દોડી જતી
નથી, તેમ હાજરેકાની છકા મળવાથી કાંઈ જા
સરખા નહતો કારણે પત્ની કુદરતી થવા દોડી
જવાની નથી એવી અમને સો ખાતી છે અલગજ

પ્રશ્નો અત્યારે જે રીતે સીએને અન્યાય કરે છે
તે સામે સીએને આખાં કાયદાનું રક્ષણ મળવાની
જરૂર છે. અમને તે ખાતી છે કે પ્રશ્નો અત્યારે
પોતાને મળતી છકાનો કાયદો કરે છે તેના કરતાં
થયું એમાં પ્રમાણમાં સીએ એ છકાનો કાયદો
કરશે. બીજા મતદારનો કાયદો સર્વોચ્ચ નિયમનનો
છે અને તેના ઉપર આજ અહીં શ્રી વિદ્યાબહેન,
શ્રીમતી તારાબહેન, તેમજ શ્રીમતી દસાબહેન
યોગ્ય રીતે ચર્ચા કરી છે અને એ કાયદાની ઉપ-
યોગીતા સમજાવી છે એટલે અમે એનાં થયું વિદ્ય
રેખણમાં ઉતરવા નથી એટલી વાત ચોક્કસ છે
કે સર્વોચ્ચ નિયમન માટે સંમતનો કાયદો આપ
વારણીમાંથી થયું એમાં એનો સફળતાથી
આચારના મૂળો રાખવા હશે ! આ ઉપરાંત પરિવર્તે
બીજા પણ થયું કરશે કર્યા છે અને એ સર્વ
કાયદાનો અમલ સારી રીતે થાય એવા પ્રયાત
પરિવર્તે તરફથી સગત થાય એવી અમે જાણ
દર્શાવીએ છીએ પરિવર્તે એ કરાવો ઉપર સક્રિય
મથ' કરે એમ અમે આમલપૂર્વક બલામજ કરીશું

મુલાકાતની મુનિસિપાલ કાળાઓના મુનિસિપાલ
નંદના પદ ઉપરથી
શ્રી શિક્ષણના પ્રેમી બાળીતા શિક્ષણ શ્રી
શ્રી. અંભરીઆ. શ્રી દિગ્મતશાહ ગણે-
શાહ અભરિયા નિરુત્ત
થય છે શ્રી અભરિયાએ શિક્ષણને પોતાનો ખાસ
વિષય બનાવેલો છે અને તેથી શિક્ષણના ક્ષેત્રમાં
તેમની સેવાઓ નોપવા નેથી છે શ્રીશિક્ષણ તરફ
તેમને ખાસ પ્રેમ છે એ તેમની જુદી જુદી પ્રશ્નો
જણાઈ આવ્યા વિના રહેતું નથી મુલાકાતના શ્રી
ગુજરાતી દિવસ સોમકળની શ્રીશિક્ષણ પ્રશ્નોમાં
શ્રી. અભરિયાનો ફાળો થયો મોટો છે ઉપરાંત
વનિવિધામનું શ્રીશિક્ષણ કાય' પણ તેમની
સેવામાં મેળવી થાય છે અને હવે શ્રીમતી
નાયીબાઈ કમોદર કારણી મહિલા વિદ્યાપીઠની
મુખ્યની કોલેજના અધ્યાપક પદથી તેમણે કરેલી
સેવાઓ પણ ખાસ ઉલ્લેખવા નેથી છે અને
એમની સેવાનું વિશિષ્ટ લક્ષ્ય તેજો નિરુત્ત થે-
કારે, માનવ' એ સેવા કરી રયા છે એ છે
અમે શ્રી અંભરિયાને એમની આવી સદમરતિ
માટે અભિનંદન આપીએ છીએ; અને શ્રી શિક્ષ-
ણના ક્ષેત્રમાં તેઓ સ્વચ્છ વામની સેવા રાખે
આપી છે તે માટે ઉદાર તેમને કીર્તિપુષ્પ બધે
એમ અમે કમ્પાએ, છીએ.

ગ્રાહકોને સૂચના.

૧. 'સુષુમ્દરી' દર અગ્રેજ મંદિનાતી ૧લી તારીખે પ્રકટ થાય છે અને ગ્રાહકોને આગલે દિવસે યા તેજ દિવસે પોષ્ટ કરવામાં આવે છે. આ કારણે દરેક ગ્રાહકને પોતાની નકલ દર મંદિનાતી ૫મી તારીખ સુધીમાં જરૂર ગણી જવી જોઈએ. એ પ્રમાણે મળવામાં વિલંબ થાય તો પોષ્ટ ખાતામાં તપાસ કરવા વિનંતિ છે. જે એ તપાસને અતે અંકની નકલ ન મળે તો કાર્યાલયને એ સંબંધી ફરિયાદ તા. ૧૦મી સુધીમાં લખી જણાવવી. તે પછી મળતી ફરિયાદ દૂર કરવાની જવાબદારી વ્યવસ્થાપકને સિર રહેતી નથી. ફરિયાદ કાર્યાલયનેજ કરવી. ફરિયાદ દૂર કરવાનો એજન્ટોને હક નથી.

૨. ગ્રાહકોએ કાર્યાલય સાથે પત્રવ્યવહાર 'વ્યવસ્થાપક "સુષુમ્દરી" ૧૧૪, ગીરગામ એક રોડ, મુંબાઈ નં. ૪' ને સરનામે કરવો.

૩ એ પત્ર વ્યવહારમાં ગ્રાહકોએ પોતાના પુરા નામદામ ઉપરાત, પોતાનો ગ્રાહક નંબર જરૂર જણાવવો જોઈએ. દરેક ગ્રાહકનો નંબર રૂપર પર નામની પાસે કાપી બાજુ છાપેલો યા લખેલો હોય છે. એ નંબર નહિ જણાવે તો કાર્યાલયને વેળાસર અને સંતોષકારક ઉત્તર મળવામાં યા પત્રમાં કરેલી ફરિયાદ દૂર કરવામાં લીધે ચવાનો સંભવ છે.

૪. સરનામું બદલવામાં ઇચ્છનાર ગ્રાહકે આગલા મંદિનાતી તા. ૨૫ સુધીમાં ખબર આપવી જોઈએ, એથી મોડી મળતી સૂચનાનો અમલ તેજ મંદિને નહિ, પછી બીજે મંદિને થશે.

૫. નમૂનાની નકલ વિતા મૂલ્ય નથી મોકલતી. જે અક નમુના તરીકે જોઈતો હોય તેની કીમતના પોષ્ટલ સ્ટેમ્પસ મોકલી આપવા.

૬. કોઈ પણ પ્રકારના પત્રવ્યવહારનો જવાબ જોઈતો હોય તો રીપ્લાય કાડ' લખવો યા પોસ્ટેજ મોકલવું.

વ્યવસ્થાપક, "સુષુમ્દરી" કાર્યાલય, ૧૧૪, ગીરગામ એક રોડ, મુંબાઈ, નં. ૪.

૨૫ કવિ બોટાદકરે રચેલાં કાવ્યોનાં ચાર સુંદર સંગ્રહ

૧ કલ્પોલિની	મુલ્ય : ૦-૧૨-૦	પોસ્ટેજ : ૦-૧-૬
૨ નિર્ઝરિણી	:	" "
૩ સ્રોતસ્વિની	:	" "
૪ શૈવલિની	મુલ્ય : ૧-૦-૦	પોસ્ટેજ. ૦-૨-૦

મારે મુસ્તકો સાથે લેનારને રૂ. ૩-૦-૦માં ઘેર બેઠાં

વ્યવસ્થાપક "સુષુમ્દરી" ૧૧૪, ગીરગામ એક રોડ, મુંબાઈ, ૪

પ્રજ્ઞા સંખ્યા : ૧૧૪]

મહિલા-પરિષદ અંક [ફેબ્રુઆરી : ૧૯૩૩

ગુણશુદ્ધિ

અને સ્ત્રીહિતો પદેશ

પૃ. ૧૯

અંક ૬

સંપાદક :
જયદેવજી નાથલભી

કાર્યાલય
૧૧૪, ગીરગામ બેકરોડ
મુંબઈ ૪.

વપનજી
ચલિયા ર. ગુડેસ

‘ ગુણસુન્દરી ’ કાર્યાલયમાં મળતાં સુંદર પુસ્તકો

હાસ્યરસિક અને વાર્તા સાહિત્ય

- ૧ વર્માની વિવિધ વાર્તાઓ “ગુણસુન્દરી”ના ત્રીજા ભાગમાં વર્માની ૧૨ સામાન્ય-હાસ્યરસિક મૂ ૩ ૨-૦-૦
વાર્તાઓ-સુંદર ચિત્રો સાથે પો. ૩ ૦-૩-૦
- ૨ લક્ષ્મીની સાડી - - - આંક સામાન્ય વાર્તાઓ મૂ ૩ ૦ ૧૨-૦
૧૧ આંક સાથે ચિત્રો પો. ૩ ૦-૨-૬
- ૩ સોળ સુંદર વાર્તાઓ ૨૧ ભેખાળી, ૨૧ બગીચાના ગુજરાતના વિવિધ લેખકોની મૂ ૩ ૧-૪-૦
૨૧ રામચંદ્ર, ૨૧ દેસાઈ વિ. સોળ સુંદર કૃતિ વાર્તાઓ પો. ૩ ૦-૨-૬
(ભાગ બીજો)
- ૪ ઇર્ષ્યાની આગ કપતી સરારના સમયના શ્રી પીયૂષની લખેલી મૂ ૩ ૧ ૦-૦
દિલ્લો ચિતાર આપતી અદ્ભુત પ્રેમકથા પો. ૩ ૦-૨-૬
- ૫ તૂટેલાં બંધન કવિવર રવિન્દ્રનાથ મુન્દર સામાન્ય મૂ ૩ ૦-૬-૦
૨૧ ગૌરની ૨૧ શ્રી નવલકથા પો. ૩ ૦-૬-૬
- ૬ જાલીમ જલ્લાલ દિલ્લીની અત્યાચારની શ્રી અબ્દુલ શાદત મૂ ૩ ૦-૧-૦
રાજકીય સ્થિતિ ચર્ચા ૨૧ મધુના ટક પો. ૩ ૦-૧-૦
- ૭ હાથીના દાંત ૨૧ પુરોહિત ત્રીકમદાસ અતીતિમાન પતિની પત્નીને મૂ ૩ ૧-૦-૦
ચરણા જલ્લાલ લખેલ પો. ૧૧ માત્ર હાજવત નાટક પો. ૩ ૦-૧-૦
- ૮ ન્યાય ૨૧ પુરોહિત ત્રીકમદાસ સમાનના ન્યાયનો મુન્દર મૂ ૩ ૦-૧-૦
બેરિસ્ટર-એન-લોએ રચેલ ચિતાર આપત નાટક પો. ૩ ૦-૧-૦
- ૯ એક લાખનું ઇનામ શ્રી નર્મદાદાસ વદનમલ ક્રેકરીવ વાર્તાઓનો મૂ ૩ ૦-૬-૦
દિવેદી રચિત સુંદર સંગ્રહ પો. ૩ ૦-૧-૦

ખાસ લાભ “ગુણસુન્દરી”ના આંકને આ પુસ્તકો ૨૦ ટકા વગતરથી અપાશે.

મળવાનાં ઠેકાણાં

વ્યવસ્થાપક “ગુણસુન્દરી”, ૧૧૪, ગીરગામ બેંક રોડ, મુંબાઈ, ૪;

અને જાણીતા મુકમેલો પામેથી.

ગુરુશ્રીજી

અને શ્રીહિતીપદેશ

પૃ. ૨૦

ગોપીલય
૧૧૪, ગીરગામ બેકરોડ.
મુબલ ર.

અમક ૧

નંબી:
જયદેવજી ના. વર્મા

વિપ્રાનંદી:
ગણેશજી, રુડલા

“ શુભસુન્દરી ” કાર્યાલયમાં મળતાં સુંદર પુસ્તકો

હાસ્યરસિક અને વાર્તા સાહિત્ય

- ૧ વર્માની વિવિધ વાર્તાઓ “શુભસુન્દરી”ના ૮૩૧ રા. ૧૪૫૫૫૫ વર્માની ૧૨ સામાજિક-હાસ્યરસિક મૂ. રૂ. ૨-૦-૦
વાર્તાઓ-સુંદર ચિત્રો સાથે પો. રૂ. ૦-૩-૦
- ૨ લક્ષ્મીની સાહી “ આઠ સામાજિક વાર્તાઓ મૂ. રૂ. ૦ ૦ ૧૨-૦
૧૧ આકર્ષક ચિત્રો પો. રૂ. ૦-૨-૬
- ૩ સોળ સુંદર વાર્તાઓ રા.જોધાણી, રા.નગીરદાર સુન્દરતાના વિવિધ લેખકોની મૂ. રૂ. ૧-૪-૦
રા.રાયચુરા, રા.દેસાઈ વિ. સોળ સુંદર કૃત્રી વાર્તાઓ પો. રૂ. ૦-૨-૬
(ભાગ બીજો)
- ૪ ઈર્ષ્યાની આગ કપતી સરકારના સમયના શ્રી. પીયૂષની લખેલી મૂ. રૂ. ૧-૬-૦
દિલ્લો ચિતાર આપતી અદ્ભુત ગ્રે મકથા પો. રૂ. ૦-૨-૬
- ૫ તૂટેલાં બંધન કવિજ્ઞ રતીન્દ્રનાથ સુન્દર સામાજિક મૂ. રૂ. ૦-૮-૦
રા.ગોરની રમેલી નવલકથા પો. રૂ. ૦-૧-૬
- ૬ જાલીમ જલ્લાહ દિલ્હની અત્યારની શ્રી અબાહાલ રાહુત્ર મૂ. રૂ. ૦-૧-૦
રા.જીષ સ્થિતિ અર્થે રસમય નાટક પો. રૂ. ૦-૧-૦
- ૭ હાથીના હાંત રા.પુરષોત્તમ ત્રીમદાસ અનીતિમાન પતિની ખત્તીને મૂ. રૂ. ૧-૦-૦
વરાહા જેલમાં લખેલ યોગ્ય ‘માર્ગ’ દાખવતું નાટક પો. રૂ. ૦-૧-૦
- ૮ ન્યાય રા.પુરષોત્તમ ત્રીમદાસ સમાજના ન્યાયનો સુંદર મૂ. રૂ. ૦-૧-૦
બેરીસ્ટર-એલ-લોએ રજોલે ચિતાર આપતું નાટક પો. રૂ. ૦-૧-૦
- ૯ એક લાખનું ઈનામ શ્રી. નમંદાર કરવલ્લભ કોટકદીવ વાર્તાઓનો મૂ. રૂ. ૦-૮-૦
દિવેલી રચિત સુદર સંમદ પો. રૂ. ૦-૧-૦

ખાસ લાભ: “ શુભસુન્દરી ”ના આઠકોને આ પુસ્તકો ૨૦ ટકા વગતરથી અપાશે.

મળવાનાં ઠેકાણાં

વ્યવસ્થાપક “શુભસુન્દરી”, ૧૧૪, ગીરગામ બેંક રોડ, સુબાહ, ઈ;

અને જાણીતા બુકમેકર પાસેથી.

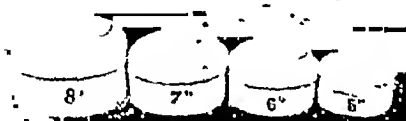
સસ્તાં, સુંદર તેમજ ઉત્તમ હોવા ઉપરાંત
તદન નિર્દોષ

ક્રાઉન બ્રાન્ડ

એલ્યુમીનીયમના વાસણો

પ્રમાણિત ચોખ્ખા એલ્યુમીનીયમનાથી કેવળ હિંદી કરીગરોને
હાથે માત્ર હિંદી નિષ્ણતોની કેળવણી નીચે બનાવવામાં આવે છે.

કેટલાક કહેવાતા વિજ્ઞાનશાસ્ત્રીઓ ગણગણા હાકે છે
અને અજ્ઞાન લોકો તે માને છે કે
“એલ્યુમીનીયમના વાસણો નુકસાનકારક છે”

પરંતુ

વિજ્ઞાન મહાન રસાયણ શાસ્ત્રી—

આચાર્ય પ્રફુલ્લચંદ્રરાય શુ કહે છે :

“સત્યતઃ ૧૨ વર્ષોથી વધુ મમ્મ સર્પા મારા પરમયુ કામમાં ફેર
એલ્યુમીનીયમના વાસણો વાપરે છે. રાંધવા માટે તેમજ રાંધેલી વસ્તુઓ
રાખવા માટે આવાન્ય ઉપયોગમાં આવતી આ માત્ર મને અત્યંત
હાનીકારક લાગી નથી. ઉપર મારી વાત એ છે કે ત્રીજા વિજ્ઞાન
વામણે કરના આ વામણો વધુ સમય સર્પા છે
પી. મી. રા. સ.”

જીવનલાલ (૧૯૨૯) લીમીટેડ

કારખાના તથા કાન્યા

૬૩ આંશીક ૧૧ કામળા સ્ટ્રીટ કલકત્તા.

કલકત્તા મુખ્યાલય મહામ. રમુન.

“ આ ફરતોને યં થયું હતું ૧ ” (૫ ૨૦)
(બાબાની રાજકેવરી)

પુસ્તક ૨૦ મુ] માર્ચ ૧૯૩૩ [અંક ૧ લો

:: સપ્ત પદ્ય ::

[લીમપલાસ]

૧

આ મંગલમય કુંકુમચરણે,
 ગૃહરવિ પ્રતિજ્ઞા-મગ્ન બાણે —
 “ જીવન-સાથી, ધાવા મેલાતી,
 “ સુખ દુઃખના મંસાર રણે: ”—આ।

૨

આ મંગલમય કુંકુમચરણે,
 ગૃહરવિ પ્રતિજ્ઞા બીજે બાણે —
 “ કુળની કુલે, સેવા શૂલે,
 “ સદૈવ ‘ સેવિકા ’-સ્મરણે ”—આ।

૩

આ મંગલમય કુંકુમચરણે,
 ગૃહરવિ પ્રતિજ્ઞા ત્રીજે બાણે:—
 “ મધુર સિતારી શી સુખકારી,
 “ રત રહુ પતિભક્તિ રમણે ”—આ।

૪

આ મંગલમય કુંકુમચરણે,

ગૃહરેવિ પ્રતિજ્ઞા ચોથી બણે:-

“શિયળ ઉભળુ, આજ્ઞા પાળુ,

“પ્રીતમના પ્રેમલ વરણે:”—આ૦

૫

આ મંગલમય કુંકુમપગલે,

ગૃહરેવિ પ્રતિજ્ઞા પંચમ લે:-

“જલુપાવન થઈ, કેલિહીડા ચઢી,

“ખેલીશ કંઘણુ રસહરણે:”—આ૦

૬

આ મંગલમય કુંકુમચરણે,

ગૃહરેવિ પ્રતિજ્ઞા છઠી બણે:-

“દુપતીયજ્ઞે-અણુ આ લખ્ને,

“સાક્ષી સદા હો આપણને:”—આ૦

૭

આ મંગલમય કુંકુમપગલે,

ગૃહરેવિ પ્રતિજ્ઞા સપ્તમ લે:-

“તવ પુણ્ય ધર્મે, નીતિમય કર્મે,

“સ્થાયક હું હગલે હગલે:”—આ૦

ગૃહરેવિ પ્રતિજ્ઞા - મંત્ર બણે,

તવ પતિઉરનો તંબુર છંદણે:-

“લક્ષ્મીપ્રતિભા ! જીવનઅભિરી !

સત્કાર્થ કૃતિ-મન-વચને ”—આ૦

કેશવ હ. ચેઠ

રાય બહાદુર સુનથી રમાનાથ ઉપ્પટ્ટી સુપરિ-
ન્ટેન્ડન્ટ થઈ જશે. તમારે અમારો આભાર
માનવો જોઈએ; તમે તો ઉલટા ખદા થઈ
રહ્યા છો. ”

આ પ્રલોભનની રમાનાથ ઉપર કાંઈ
અસર થઈ નહિ. તે બોલ્યો “ મને કારકૂન
બનવાનું કબજા છે, આવા પ્રકારની બહાર
મારે નથી જોઈતી એ આપનેજ મુખારકહો. ”

એટલામાં ઉપ્પટ્ટી સાહેબ અને ઇન્સ્પેક્ટર
પથુ આવી પહોંચ્યા. રમાનાથને જોઈને
ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબે કહ્યું. “ અમારા બાળુ સાહેબ
તો પહેલાથીજ તમાર થઈને બેઠા છે બસ,
એમની કામગીરી પર તો બધો આધાર છે. ”

પોતે પથુ પોતાનો નફો તોરો સમજે
છે એવા ભારથી રમાનાથે કહ્યું “ છ હા,
આજે બધું બરાબર કરી દઈએ. બાટલા
દિવસો સુધી તમારા લેઠોના ઇસારા ઉપર
હું ચાલ્યો. હવે મારી આજોથી જોઈને
ચાલીયો. ”

ઇન્સ્પેક્ટરે દારોગાનાં મોઢાં તરફ જોયું
અને ઉપ્પટ્ટીએ ઇન્સ્પેક્ટરનાં મોઢાં તરફ
જોયું. એ કહે છે શું ? ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ
આશ્ચર્ય પામીને બોલ્યા “ વાત શી છે ?
માએસાય કહું છું, આપ કાંઈ નારાજ થયા
લાગે છો ? ”

રમાનાથ “ મેં નિશ્ચય કરી લીધો છે;
આજે મારી જુથાની બદલી દમ્મ બીન-
શુદ્ધેશરોના ખૂન મારાથી નહિ થઈ શકે. ”

ઇન્સ્પેક્ટરે તેના તરફ દયાભાવથી જોઈને
કહ્યું “ તમે બીનશુદ્ધેશરોનાં ખૂન નથી
કરી રહ્યા; તમે તો તમારાં નહીંજની ઇમારત
ખડી કરી રહ્યા છો. હું સાએસાય કહું છું.
આવો પ્રમંજ ધણી યોગ માણસોને મળે છે.
આજે વાત શી બની છે કે આપ બાટલા
બધા ખદા થઈ રહ્યા છો ? તમને કાંઈ
ખબર છે, દારોગા માહેજ ? માણસોમાંથી

તો કાંઈએ ધૃષ્ટતા નથી કરી તે ? જો કાંઈએ
તમારો મિત્રસ જન્ય એવું કાંઈ કામ કયું
હોય તો તેને ગોળા લગાવી દો. સાએસાય
કહું છું. ”

દારોગો “ હું અત્યારેજ જઈને તપાસ
કરું છું. ”

રમાનાથ “ આપ તકલીફ ન લો. મારે
કાંઈની સામે ફરિયાદ નથી કરવાની થોડા
કાયદા માટે હું મારાં ઇમાનનું ખૂન નથી
કરી શકતો. ”

એક મીનીટ શાન્તિ છવાઈ રહી કાંઈને
કાંઈ વાત નહિ સૂઝી. દારોગો કાંઈ બીજી યુક્તિ
શોધી રહ્યો હતો, ઇન્સ્પેક્ટર કાંઈ બીજું પ્રલો-
ભન શોધી રહ્યા હતા. ઉપ્પટ્ટી એક બીજી જ
ફિકરમાં હતા જરા ચીંટાઈને તે બોલ્યા
“ રમાનાથ બાંજુ, આ ઠીક વાત નહિ થાય. ”

રમાનાથે પથુ બરમ થઈને કહ્યું “ તમારે
માટે નહિ હોય. મારે માટે તો સૌથી વધુ
સારી એ વાત છે. ”

ઉપ્પટ્ટી “ નહિ, આપને વાસ્તે આનાથી
ખરાબ બીજી કાંઈ વાત નથી. ‘અમે તમને
છોડનાર નથી. અમારો મુકદ્દમા બસે બગડી
જાય, પરંતુ અમે તમને એવો પાઠ સિખ
વશું કે તમે જીંદગી સુધી નહિ બૂચો તમે
જે જુથાની આપી છે તેજ તમારે આપવી
પડશે. જો તમે કાંઈ ગેરબંડ કરશો, કાંઈપણ
ચોટાળો કરશો તો અમે તમારી સાથે જુદોજ
વર્તાવ કરીશું. એક રીપોર્ટ કરતા તમે આમ
(ઉપર નીચે કાંડાં રાખીને) ચાલી જશો. ”

એટલું કહીને તેમણે આજો કહીને
રમાનાથ તરફ જોયું; જાણે તેને કાચો ને
કાચો ખાઈ જશે. રમાનાથ કંપી ઉઠ્યો.
આના બપલરેલા સબ્બોએ તેને વિચલિત
કરી દીધો. આ લોભો તફાન જુદો મુકદ્દમા
અલાવીને તેને ફસાવી દે તો તેની માજ રહ્યા
કરશે ? વિનય અને યીલનાં પુતળો બની

રહેવા કેપ્પડી સાહેબ એક સાથે બાતું રૂઢ
રૂપ ધારણ કરીઃ હોશે એવી કાંઈ આશા ન
હતી પરંતુ તે કાંઈ એટલી સહેલાણીથી જાણ
ભય એવો ન હતો.

તે ગરમ થઇને
બોલ્યોઃ “તમે જ-
ખરદનીથી મારી
પાસે જુગારની જા-
પાવશો ?”

કેપ્પડીએ પણ
ઠોકાને કહ્યુંઃ “હા,
જખરદનીથી જા-
પાવશું.”

રમાનાથ “એ
સારી મરફતી છે.”

કેપ્પડી “તમે
પોલીસને કંઈ દેવાને
મરશી સમજી છે !
અત્યારે મેં સાક્ષી
આપીને માખીત
કરી કહ્યું એમણે કે
તમે રાજદોહની વાત
કરી રહ્યા હતા જસ,
સાત વર્ષ માટે
ચાલી જશો. ચક્કી
પીસતા પીસતા કા-
ચમાં હાલ પડી
જશે. આ સાલ સાલ
માલ નહિ રહે.”

રમાનાથ જેતથી
કરતો હતો. જેણે જા-
નની કમ્પનાથી જ
તેનાં હમાં ઉર્મી ઘડી
જતાં હતાં. જેલના જ ભયથી તે તેને આ
જુગારની આપવાનો સીધાર ક્યો હતો એજ
મન આ વખતે પણ તેને કમચાલવા

લાગ્યો. કેપ્પડી બાવલિયાનના ભજુભાઈ દના
રમાનાથનો જાવ તે પામી ગયા. તે બોલ્યા
“ત્યાં કાંઈ હલવા પુરી નહિ મજે જુગારમાં

મજેલા લોહની રો-
ટલી; મોલીનાં સડે-
લાં પાતરાનાં રસો,
અને અડદની રાગડું
પાણી આપ્યું મગરી
કાળી ઠોટડીમાં ચાર
મરિના જરૂર પડ્યું
તો જમ, તમે જમી
નહિ શો. ત્યાંજ
મરી જશો. જરા
જરામાં વોડેર માળ
રો, જૂતાથી પીટશે
તમે સમજી છે.
થું ?”

રમાનાથનો મ-
રો શીક્ષો પડી
મરો. પ્રતિજ્ઞાએ તેનું
મોરી સુધાઈ જરૂર
દોષ એમ માલમ
પડ્યું હતું. પોતાની
કુર્મળતા ઉપર તેને
એટલી જાણી ગયા
થઈ કે તે રડી પડ્યો.
કપના જગાએ તે
બોલ્યો “આપ
સોજાની એવી કમ્પા
દોષ તો જામે એમ
ચાલે. મોહી રો
જેલમાં; મરીજ
જમજને ? પડી તે

સ્નેહનંદા વધારાખર્ચા

[“આબ્યા અપાઠ આદ આલ્યા ઉવાયા”-એ કાળ]

કાલ્યા નવનવ ખીસ્માં કુલમાં રસાળા
દેશનાં દેતને લીલાળતા
વસન્તરાજ,

લાલ્યા પ્રીતમ ! આજ સ્નેહના વધારાખર્ચા

શાંતિલા મુજાને માન આપ્યા મુજાને
ભૂલના મુરશી મરેલાં
વસન્તરાજ,

લાલ્યા પ્રીતમ ! આજ સ્નેહના વધારાખર્ચા

રામના પરાય આ વિચરને કુલાવળા,
નવનોના નેહની નવાવળા
વસન્તરાજ,

લાલ્યા પ્રીતમ ! આજ સ્નેહના વધારાખર્ચા

વન વન રેલુઓ વાજે નિહરની
સુતેલા સ્નેહને જવાવની,
વસન્તરાજ,

લાલ્યા પ્રીતમ ! આજ સ્નેહના વધારાખર્ચા
સુંદરીનાં કરતાં સ્વખ ના સખતા
રોવારે ચિત્તાં અનેરાં
વસન્તરાજ,

લાલ્યા પ્રીતમ ! આજ સ્નેહના વધારાખર્ચા

એકા પ્રીતમ એક કામે બીનવા,
આશાને આશ્વે પધાર્યાં
વસન્તરાજ,

લાલ્યા પ્રીતમ ! આજ સ્નેહના વધારાખર્ચા

અન્વેરી, ૮-૧-૩૨

પ્રખ્યાત વકીલ

તમારા લેજોના લાકમાંથી મારું મળું
પડી જશે તો તમે એટલી દર મુઠી
અને દેરાન કરવાં માગો છો તો કું પણ

મરવા તૈયાર છું. જે કાંઈ થવાનું હોય તે થાય. ”

તેનું મન દુર્બળતાની એ દશાએ પહોંચી ગયું હતું કે જરા સરખી સદાનુભૂતિ, જરા સરખી સહૃદયતા હમરો ધમકીઓથી વધુ કારગત નીવડે ઇન્સ્પેક્ટર માહેએ તક સાધી લીધી. રમાનાથ તેનો પક્ષ લઇને તેમણે ડેપુટીને કહ્યું: “ સાચું કહું છું, તમે લેફ્ટા માણસને જાળખતા જ નથી, અને રોજ જમાવવા મંડી પડે છે. આવી રીતે જુઓની આપવાનું કાંઈ પણ સમજદાર માણસને ખરાબ લાગશે, એ કુદરતીજ વાત છે. જેને આજરો જરા પણ ખ્યાલ હોય, તે પોલીસના હાથમાં રમકડું બનવાનું પસન્દ નહિ કરે. બાજુ સાહેબની જગ્યાએ હું હોત તો હું પણ એમજ કરત પરંતુ એનો અર્થ એ નથી કે તેઓ આપણી વિરૂદ્ધ જુઓની આપણે. તમે લેફ્ટા તમારું કામ કરો; બાજુ સાહેબ તરફથી તમે બેરિક્કર રહો; હું સાચું જ કહું છું. ”

તેણે રમાનાથનો હાથ પકડી લીધો અને કહ્યું: “ તમે મારી સાથે ચાલો, બાજુજી ! તમને સારી સારી રેકૉર્ડ સંભળાવું. ”

ચીકાપલા બાળકની જેમ હાથ ઊંડાવીને રમાનાથે કહ્યું: “ મને દેશન નહિ કરો, ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ ! હવે તો મારે જેલમાં જ મરવાનું છે. ”

ઇન્સ્પેક્ટરે તેના અમા ઉપર હાથ મૂકીને કહ્યું: “ તમે આવી વાત કેમ મોઢાંમાંથી કાઢો છો, સાહેબ ! જેલખાતામાં મરે આપના કુશ્મન ! ”

ડેપુટીએ ધમકી આપવાનું બાકી ન રાખ્યું. જાણે રમાનાથનો કાંઈ પરિચય ન હોય તેમ પણ કઠોર રસ્તે તેમણે કહ્યું: “ સાહેબ, અમે બાજુસાહેબ સાથે દરેક રીતની સળૂકાઈ કરવા તૈયાર છીએ; પરંતુ જ્યારે

તેઓ જ અમારી વિરૂદ્ધ જુઓની દોરે, અમારો જડ બોદયો, ત્યારે અમે અમારું કામ કરીશું, જરૂર કરીશું; કદિ નહિ ઊડી શકીએ. ”

એ વખતે સરકારી એડવોકેટ અને બેરી સ્ટર મોટરમાંથી ઉતર્યા.

૧૫

રતન પત્રોમાં તો જાલપાને આશ્વાસન આપતી હતી પરંતુ પોતાના સંબંધમાં કાંઈ લખતી ન હતી જે થોડે જ વ્યથિત થઈ રહી હોય તેને પોતાની વ્યથાઓની કથા શું સંજાળાવે ? એ રતન જેને કપીવાની કદિ આપદા પડી ન હતી તેને આ એક મહિનામાં તો શેટલીના પણ વાળા પડવા માંડ્યાં. તેનું વૈવાદિક જીવન બહુ મુખી ન હોય; પરંતુ તેને કોઈ વાતનો અભાવ ન હતો. જે સડક સારી હોય, નોકર ચાકર, રૂપિયા પૈસા અને ભોજન વગેરેની સામગ્રી સાથે હોય તો મુડાદા ઘોડા ઉપર મવાર ચઢને પણ યાત્રા પૂરી કરી શકાય છે. ઘોડો પાણીદાર હોય તો તો પૂછવું જ શું ? રતનની દશા એવા સવારના જેવી હતી. એવા સવારની ચારક તે મંદગતીથી પોતાની જીવનયાત્રા કરી રહી હતી. કદિ કદિ એ ઘોડા ઉપર તે ઝીંકાની હશે; ખોળા સ્વારોને ઊડી જતા જેમને, તેને પણ એવી ઇચ્છા થતી હશે કે હું પણ એ રીતે ઉડું, પરંતુ તે કુખી ન હતી, પોતાના નસીબને રહતી ન હતી એક પાતળી સરખી, જે બધેથી, પોતાની નાંદમાં સૂકું ઘાસ ખાવામાં મગ્ન રહેતી, ગાયના જેવી તેની દશા હતી સામે લીલાં સીલા મેદાન છે, તેમાં મુશ્કેલી પાડ લદરાઈ રહ્યું છે. પરંતુ પતનું નંબન તોડી ને તે કદિ ત્યાં નથી જતી તેને માટે પહે બિનિડુ દોરકું અને કોખાંની જંજીરમાં

ઠાંઠા અન્તર નથી ચીંતનને આત્મપ્રદર્શનની
 નેટલી કુખા હોય છે તેટલી પ્રેમની નથી
 હોતી. પ્રેમની કુખા પાછગથી આવે છે
 રતનને આત્મપ્રદર્શનનાં બધાં મામળાં મન્યાં
 હતાં, તેનો ધુવની આત્મા પોતાનાં મૃગાર
 પ્રદર્શનમાં મગ્ન હોય. સામાન્ય રીતે બધા
 માણસોનું હોય છે તેમ દામ્પત્યિને, સદેશ
 સપાટા, ખાતું પીકું એજ તેનું જીવન હતું;
 એથી ઘણા પાણીમાં જવાની તેને ઇચ્છા ન
 હતી, તેમ કારણ પણ ન હતું સમ્પન્નતા
 ધણી માનસિક દુઝેરને ઘાત કરે છે. પો-
 તાનું કુખ બુલવા માટે તેની પામે કેટલા
 કેટલા દંડ છે સીનેમા છે, થીએટર છે,
 રેલમથળ છે, પાર્ક છે, પાઠશાળા જનાવરો
 છે, સગીત છે, પરંતુ વિપન્નતાને બુલાવવા
 માટે મનુષ્ય પાસે કોઈ સાધન નથી. નિવાસ
 કે તે રહે, પોતાના બામને હોય કે, કે સ-
 સારથી વિરહત ઘડને આત્મહત્યા કરી દે
 રતનના તરફીરે પથરા આધો દોઢ સુખનું
 સ્વપ્ન જાગી ચડ્યું હતું અને વિપન્નતાનું
 હાથિજર હવે તેની સામે પુરજો રજુ હતું.

અને એ સર્વ મધુ પેનાનાજ હાથેથી
 પડિતજ એવા પ્રાણીઓમાં હતા, નેમને
 મેલની મિના ન હતી. કોઈ પણ રીતે
 તેમને એવો ભ્રમ થઈ ગયો હતો કે, કુખર્થ
 સ્વાસ્થ્યતાનો મનુષ્ય જો પાપ અને વિચારથી
 રહે તો ધણી વિશેષ સુખી જીવે છે તેઓ
 પાપ અને વિચારથી કરી બહાર ન જતા. પાપી
 પ્રેત માથે તેમને કપ ઠગુલ હતી તેમની પા-
 ણગ આજ પોને મરી રહે ને બારે તેઓ મરજ
 સુખીપે જાળ્યા ત્યારે વસીવન્તામું કપ્પી
 નાજરને વિચાર તેમને જાણ્યો પરંતુ રતન
 વસીવન્તામાંનું નામ - સામગીતેજ એટલી
 રોહાદુર, એટલી ભવનીય થઈ કે પડિતજે
 એ વખતે વાત પડતી મૂકતું જ હસિત

સમજ્યુ તે પછી તેમને એટલું જ્ઞાન ન
 આવ્યું કે વસીવન્તા જાણી રહે.

પડિતજનાં રેલામન પછી રતનનું મન
 એમું બધું વિરહન થઈ ગયું કે તેને કોઈ
 વાતનું જ્ઞાન રજુ નહિ એ એવો પ્રમથ
 હતો કે બ્યારે તેણે વિશેષરૂપે સાવધાન રહેતું
 નોંધવું હતું. કુખર્થને તેને ધેરા રાખી ન
 હોય, એવી રીતે તેણે સતત રહેતું નોંધવું
 હતું. પરંતુ તેણે બધું મહિસૂયજી લખ
 છોડી દીધું અને એજ મહિસૂયજી ધીમે
 ધીમે તેની નધી સમ્પત્તિનું અપહરણ કરી
 લીધું તેણે એવાં એવાં કાવતરાં રચ્યાં કે
 સરમ હાથની રતનને તેના કપટ અપહરણને
 આશાસ સુદા ન થયો. બ્યારે જાગ જરાજર
 પ્રસરી મમ ત્યારે તેણે એક વિષમે જાતીને
 કહ્યું. " જાણે જાણે જાણી કરવો પડે.
 મેં એ વેચી દીધો છે "

રતન જ્યો તપી જઈને બોલી " મેં
 તો તમને કશું હતું કે હું હાલમાં જાણે
 વેચી દે નહિ "

મહિસૂયજી વિચરતું જાવજી કનારો
 ફેંકી દીધું અને અગિયો ચડાવીને કહ્યું
 " વાતો જૂની જવાની તમારામાં જરાજ
 જાણત છે જા જ એરમાં મેં જાણતી
 માથે ચર્ચા કરી હતી અને જાણે હા પાડી
 હતી બ્યારે મેં વેચી દીધો ત્યારે હવે તમે
 સ્વાસ્થ્ય બોલો કરો મો જાણે જાણી
 કરવો પડે અને જાણે મારી સાથે જાવજ
 પડે "

" હું હાલમાં જાણી જ રહેવા માત્ર છું. "
 " હું જાણે જાણી ન રહેવા છું. "
 " હું તમારી સોડી નથી "
 " તમારો રક્ષાનો જર માટે માથે છે.
 મારાં કેટલી મર્યાદા મારે હું તમને મારી
 લઈ જઈશ "
 રતને એક ધોળીને કહ્યું " મારી ચર્ચા

દાની રક્ષા કુ મારી મેળે કરો શકું એમ જુ. તમારી મદદની કાંઈ જરૂર નથી. મારી મરજી વિના તમે અહીંથી એક ઓળ પશુ વેચી નહિ શકો "

મણિભૂષણે જાણે વજ્ર જેવો પ્રદાર કર્યો. " આ ઘર પર કે કાકાની સંપત્તિ પર આપનો કોઈ અધિકાર નથી. એ મારી સંપત્તિ છે. તમે મારી પાસેથી માત્ર બરજીપોપણ માંગી શકો એમ છે. "

રતને વિસ્મિત થઈને કહ્યું: " તમે કાકા બાગબાગ તો નથી ખાધીને ? "

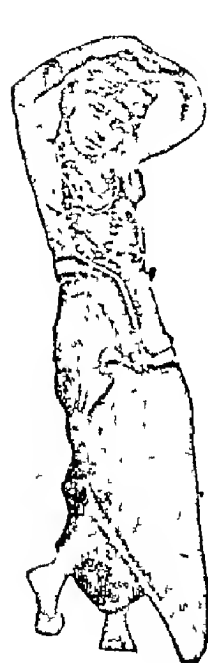
મણિભૂષણે કઠોર સ્વરે કહ્યું. " મેં કાંઈ એટલી બાજ નથી ખાધી કે માથા કે પગ વિનાની વાત કરવા માંડું. તમે તો બહેણાં જાણો છો; એક મોટા વઘીવનાં પત્ની છો; કાકાની વણી ખરી વાતો જાણતાં દરોહ. એક જ કુટુંબમાં વિધવાને પોતાના પતિની સંપત્તિ પર કોઈ અધિકાર નથી હોતો. કાકાજી અને મારા પિતાજી કદિ છુટા પડ્યા નથી. કાકાજી અહીં દતા, અમે સોઠક ધન્દેર દત્તા પરંતુ એથી એટલું સિદ્ધ નથી થતું કે, અમે જુદા દતા. જો કાકા પોતાની સંપત્તિ તમને આપવા ચાહતા હોત તો કોઈ વસિયત જરૂર લખી જત અને જો કે કાયદા પ્રમાણે એ વસિયતની કોઈ કિંમત નહોત. છતાં, મેં એને માત્ર આપ્યું હોત. તેમજ કોઈ વસિયત ક્યું નથી તે ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે, કાનૂનના સાધારણ વ્યવહારમાં તેઓ કાંઈ વધી નાખવા માગતા ન દતા. આજે આપને જંગલો ખાતી કરવો પડશે; મોટર અને બીજી વસ્તુઓનું પશુ લીલાસ કરી દેવામાં આવશે. આપની ઇચ્છા હોય તો મારી સાથે માસો, વા જોઈએ તો અહીં રહેા. અહીં રહેવા માટે આપને માટે દસ અઝીઆર રૂપિયાનું મકાન પૂરતું થશે. બરજીપોપણ માટે માસિક ૫૫૫૫ રૂપિયાની

ગોઠવણ મેં કરી દીધી છે. લેવું-દેવું ચૂકવી લીધા પછી, એથી વધારે આપવાની શું જાય નથી "

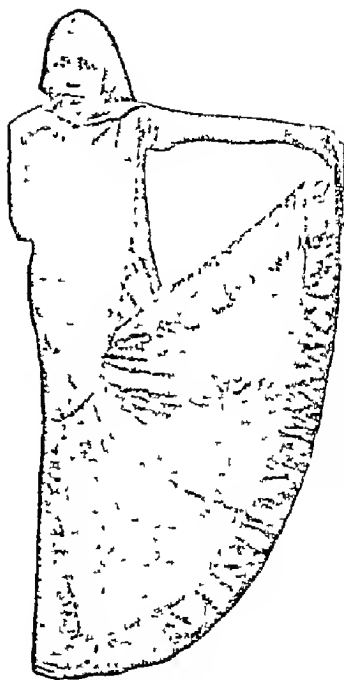
રતને કાંઈ જવાબ ન આવ્યો. થોડીવાર સુધી હતજીદિની જેમ તે બેસી રહી; પછી મોટર મગાવી અને આખો દિવસ વઘીવોની પાસે દોડતી ફરી. પંડિતજીના કેટલાય વઘીવ મિત્રો દતા. સર્વેએ તેનો પૂર્ણતાં માંભગીને એ પ્રકટ કર્યો અને વઘીવ સાહેબ વસિયત લખી ન ગયા તેની ફરિયાદ કર્યા કરી. હવે તેને માટે એકજ ઉપાય હતો. વઘીવ સાહેબ અને તેમના બાકા જુદા પડી ગયા હતા એમ તે સિદ્ધ કરી દેવાનો પ્રયત્ન કરે. જો એ સિદ્ધ થઈ જાય, અને એ સિદ્ધ કરવાનું કશું સહેલું હતું, તો રતન એ સંપત્તિની સ્વામિની થઈ જાય, જો તે એમ સિદ્ધ ન કરી શકે તો તેને માટે કોઈ ઉપાય નહોતો.

અમાગિની રતન પાછી આવી તેણે નિશ્ચય કર્યો કે જો કાંઈ મારું નથી, તે લેવા માટે જુદાજુદા આશ્રય નહિ હજી કોઈ રીત નહિ; પરંતુ એવો કાનૂન ધડયો કાણે ? શું ઓ એટલી નીચ, એટલી તુચ્છ, એટલી નમણ છે ? શા માટે ?

દિવસભર રતન ચિંતામાં ફૂટેલી, મુંઝી બેસી રહી. આટલા દિવસો સુધી તે પોતાને આ ઘરની સ્વામિની સમજતી હતી, એ કેટલી મોટી ભૂલ હતી ? પતિના જીવનમાં જો લોકો તેનું મુખ તાકતા હતા, તે આજે તેના ભાગ્યના વિષાદમાં થઈ ગયા. રતન જેવી સ્વમાની ઓ માટે આ ઘેર અપમાન અસહ્ય હતું. માતો કે કમાઈ પડિતજીની હતી, પરંતુ આ મામ તો તેણે ખરીવું હતું, એમાંના કેટલાક મદદન તો તેની નજર આજળ બાંધાય દતા એક ક્ષણ માટે પણ તેને એવો વિચાર આવ્યો ન હતો કે, એક દિવસ આ જીવદાદ મારી જીવિકાનો આધાર

કૃ હમલિની
દેરા]

કૃ સરોજ
દેવોશીપ રક્ષણ ઉત્સવમાં શ્રી રાધા-કૃષ્ણ

શ્રી ભદ્ર્ય સ્ત્રી-મંડલ

વાર્ષિક ઉત્સવમાં સામ સેનાર બહેનો અને બાલિકાઓ

યશી. આટલી કાવિય્ય ચિન્તા તે કરી જ
સક્તી ન હતી. એ મિશ્રિત ખરીદવામાં,
તેને સમારવા કે સમજવવામાં, રતનને
માતાને પોતાનાં સન્તાનને ખેલણ કૂલણ
જોઈને ચાપ તેવા પ્રકારનો આનંદ થતો
હતો. એમાં સ્વાધીનો ભાવ નહોતો. માત્ર
પોતાનાં પશુનિતિ અર્થ હતો, તે અમતા હતી,
પરંતુ પતિની આંખો બધા યવાની સાથે જ
તેણે પાળેલું અને મોઢમાં રમાડેલું બાળક
પણ તેની મોઢમાંથી એવી લેવામાં આવે છે
તેના તેના ઉપર કોઈ અધિકાર નહિ. જે
તેને ખચર હેતુ કે એક દિવસ તેની સમક્ષ
આ કઠિન સમસ્યા આવશે તો તે ચાહે તે
રૂપીયા લૂંટાવી દેત, મા ફાલ કરી દેત, પરંતુ
સપત્તિને. કાંચે જાતી ઉપર ન નાખત.
પડિતજની એવી કંઈ મોટી આમશાની હતી.
અરમીમાં શું તે સીમણ ન જમી શકત કે
શું જે ચાર બીજા તોફારો ન રાખી શકત કે
જે તે ધરેણું બનાવરાવત તે એક એક
મકાનની ડિંમતનું એક એક ધરેણું બનાવ-
રાવી શકે એમ હતું. પરંતુ એ વાતોને તેણે
કદિ પણ ઉચિત સીમાથી આગળ જવા દીધી
નહોતી. માત્ર આ સ્વપ્ન જોવાને મારે કે આ
સ્વપ્ન ! એના સિવાય બીજું હવે જ શું ?
જે મધ કાંધે તેણે હવે તેના તરફ તે આજે
ઉઠીને જોઈ પણ નહિ શકે ! કેટલું મોંઘું
હવે એ સ્વપ્ન ! હા હવે તે બનાયિની હતી.
મધ કાંધે સુધી તે બીજાઓને બીજા આપતી
હતી, આજે શ્રુક તેને બીજા માર્ગથી પાસે
બીજાને કોઈ ઉપાય નથી પહેલાં પણ તે
બનાયિની હતી, માત્ર બમ વસ થઈને તે
પોતાને સ્વામિની માની રહી હતી હવે તે એ
જમનો સદારો પણ નથી રહ્યો.

સહસા એના ત્રિયારોએ પહોંચી આંખો
કે અને શા મારે બનાયિની સમજી રહી છું ?
બીજાનાં દાર ઉપર કે શા મારે બીજા મર્યાદા ?
2

દુનિયામાં લાખો જીવો મહેનત મજૂરી
કરીને પોતાનાં જીવનનો નિર્વાહ કરે છે શું
કું કોઈ કામ નહિ કરી શકે ? શું કું
કપડાં સીવી નહિ શકે ? કોઈ બીજાની નાની
મોટી કુશન ન રાખી શકે ? કોઈનાં પશુ
ભણાવી શકે એમ છું. લોકો દસરો એટ-
લું જાને ? પરંતુ એ હાસીની મને શી પરવા !
એ મારી હાસી નથી, આપણા સમાજની
હાસી છે.

સાજના બારણે કેટલાક પારીવાળા
આવી પહોંચ્યા મજિબૂપણે આવીને કહ્યું.
" કાકી, તમે જે જે ચિંતે કરો તે મોઢાવા
રડું જે એક મકાન રાખી લીધું છે. "
રતને કહ્યું : " મને કોઈ બીજાની જરૂર
નથી. તેમ તમારે મારે મારે મકાન પણ
રાખવાનું નથી જે બીજાપર મારો કંઈ
અધિકાર નથી તેને કું હાય પણ બકાડી
વડું નહિ. મારે ધેરથી કું કંઈ લઈને આવી
નું હતી. એવી જ રીતે કું ચાલી જમણ. "

મજિબૂપણે અજિજત થઈને કહ્યું.
" બધું તમારું જ છે; તમારો કંઈ અધિકાર
નથી, એમ તમે કેમ કહો છો ? તમે
મકાન જોઈ લેલ પંદર રૂપીઆ બાકું છે.
અને તો લાગે છે કે તમને કંઈ કંઈ નહિ પડે.
જે જે ચીજો આપ કહેશો તે તે ત્યાં પહોં-
ચાડી દઈશ. "

રતને બમતાબરી આંખોથી જોઈને
કહ્યું " તમે પંદર રૂપીયાનું મકાન મારે
મારે નકાસું લીધું એટલું મોડું મકાન
લઈને કું શું કરીશ ? મારે મારે તો એક
ઝોરડી પૂરતી યશી, અને જે રૂપીયાના
બાકામાં તે મળી જશે સુવા મારે તે જમીન
છેલ; જાને બાર માથા ઉપર જેટલો લોહો
દાય તેટલું સાર. "

મજિબૂપણે ઘણા વિનય બાવથી કહ્યું.

“આખરે આપ ઇચ્છો છો શું ? તે તો કહો !”

રતને ઉત્તેજિત થઇને કહ્યું: “મારે કાંઈ નથી જોઈતું. હું આ ધરતું એક તથુબધુ પથુ મારી સાથે લઇ જઈશ નહિ. જે ચીજ ઉપર મારો અધિકાર નથી, તે મારે માટે તે કાંઈ પારકાની ચીજ હોય તેવી જ છે. હું ઇયાની બિખારીથી નહિ બનું. તમે એ ચીજોના અધિકારી છો તે લઇ જાવ. અને જરૂરપથુ ખોટું સામગ્રી નથી, ઇયાની ચીજ નથી જાળવેલીથી લઇ શકાતી કે નથી જાળવેલીથી આપી શકાતી. દુનિયામાં એવી હજારો વિધવાઓ છે, જે મહેનત મજૂરી કરીને પોતાનો જીવનનિર્વાહ કરી શકે છે. હું પણ એવીજ છું. હું પણ એવીજ રીતે મજૂરી કરીશ અને નહિ કરી શકું તો કાંઈ ખાણમાં ડૂબી મરીશ. જે પોતાનું પેટ ન ભરી શકે, તેને જીવતા રહેવાનો, બીજાઓ પર ભારણ બનવાનો, કાંઈ અધિકાર નથી.”

એમ કહેતાં કહેતાં રતન ધરમાંથી નીકળી કારતર રાલવા લાગી. અધિબૂધે તેનો રસ્તો રોકી કહ્યું: “જે તમારી ઇચ્છા ન હોય તો હું જમશે હમણાં નહિ વેચુ.”

રતને અજુકતી આંખોએ તેની તરફ જોયું. તેનો ચહેરો લાલલાલ થઇ ગયો હતો. આંખોમાં વદતા જતા વેગને રોકીને તે બોલી: “મેં કદી કીધું કે આ ધરની કાંઈ ચીજ સાથે મારે સંબંધ નથી હું તો ભાડાની લોડી હતી લોડીના ધર સાથે મો સંબંધ કે બધું જાણે ક્યા પાપીએ આ કાર્ય બતાવ્યો હતો. જે હાવર હોય, અને તેને ત્યાં કાંઈ આપ હોય તો તેની સમક્ષ એક

દિવસ એ પાપીને પૂછીશ કે શું તારા ધરમાં આ બહેન ન હતી ? તને એવું અપમાન કરતાં ધરમ ન આવી ? જે મારી જાણમાં એટલી તાકાત હોત તો આખા દેશમાં એનો અવાજ પહોંચાડત. તો હું બધી સ્ત્રીઓને કહેત “બહેનો, કાંઈપથુ સંપ્રકત કુટુંબમાં લઇ ન કરો. અને કરો તો જ્યાં સુધી તમારું ધર જુડું ન. પડી જાય ત્યાં સુધી સુખે નિદ્રા ન લેશો. એમ ન સમજશો કે તમારા પતિનો પાછળ એ ધરમાં તમારું માનસંહિત પાલન થશે. જે તમારા પતિ કાંઈ મૂકી ન ગયા હોય તો તમે એકલાં રહો, આ કુટુંબમાં રહો એ એકંવાત છે. પણ તમે અપમાન અને મજૂરીમાંથી બચી શકશો નહિ. જે તમારા પતિ કાંઈ મૂકી ગયા હોય તો એકલા રહીને તમે તેનો ભોગ કરી શકો છો; કુટુંબમાં રહીને તો તમારે જિનાથી હાથ ધોઈ નાખવો પડશે. કુટુંબ તમારે માટે ફોનો પધારી નથી; કાંટાની શખ્ષા છે; તમને પાર ઉતારનારો નૌકા નહિ, તમને ખાઇ જનાર જન્મ છે.”

સાંજ પડી ગઇ હતી. ધૂળથી ભરેલો કામચુનો વાયુ ચાલવાવાળાઓની આંખોમાં ધૂળ નાખી રહ્યો હતો રતન ચાર સંભાળતી સડક ઉપર ચાલી જતી હતી. રસ્તામાં કેટલીક પરિચિત સ્ત્રીઓએ તેને રોકી; કેટલીક સ્ત્રીઓએ પોતાની મોટર અટકાવી તેને બેસવા માટે કહ્યું, પરંતુ રતનને તેમની મહાદયતા અત્યારે બાજુના જેમ લાગી રહી હતી. તે ઉતાવળે પગમાં માંડી જીંદગીને ધરે જઇ રહી હતી. આજે તેના વાસ્તવિક જીવનનો આરંભ થયો હતો.

(અંત)

હિન્દી સ્ત્રીઓની યુનિવર્સીટી

સંખ્યા : ૩૧૦ 'એમ'

[શુદ્ધસત સમાજ સુધારા મંડળ તરફથી અમને નીચેનો લેખ છાપવાની વિનંતિ થઈ છે]

ફેબ્રુઆરી સામયિકો અને વર્તમાનપત્રોમાં અખિલ હિન્દ સ્ત્રીઓની યુનિવર્સીટીના સ્થાપક પ્રો. ડી. કે. કર્વેએ લેખક સમય ઉપર રૂ. ૬ મોટા કરેલી લાખી વિનંતિ આપવાને બદલાવે બરાબર થાય છે તે વખતે સ્ત્રીઓની યુનિવર્સીટીના મુખ્ય અધિકારી નદિ પશુ બહેન પ્રભુ મુખર્જી એ સાર વિદ્યુલક્ષ્મી સુનિવર્સીટીને કરેલી રૂ. ૧૫,૦૦,૦૦૦ ની બાદશાહી સંભાલતના બ્યાન બેટલી રૂ. ૫૨૫૦૦ ની વાર્ષિક મફત આપવાની રૂબ રૂબ વિદ્યુલક્ષ્મી દામોદર ઠાકરસીના દાહના તરફથી એકેમ ના પાત્રી તે વિષે આશ્ચર્ય પામી તથા હાલી જઈ પછી વધે બ્યાને તેમને આશમ લેવાનો સમય છે ત્યારે પ્રો. કર્વેને આવી વળીર પ્રકારની અવગતમાં ચૂકાવ પડે તે પ્રત્યે આખી બહેન પ્રભુને સહાનુભૂતિ દર્શાવી હતી.

આ અખિલ માત્ર વર્તમાનપત્રોમાં કે સામયિકોમાં ફેલાવવામા આવે પ્રો. કર્વેનું પ્રથમ ન હોય, પરંતુ સ્ત્રીઓની યુનિવર્સીટીના બંધન-અત મતકારી, તેમજ મુખ્ય યુનિવર્સીટીના રજીસ્ટ્રાર યેન્યુએટને પશુ પ્રોફેસરમાં આવી હતી આ ઉપરથી કોઈને પણ લાગે કે તરફીનો ભરે કે યુનિવર્સીટી એકે કંઈ વળીર લાગે હશે વધે છે પરંતુ અખિલના મુખ્ય નેતાં તેમજ એના પ્રમુખના મારે થેન્કસ લીધી એવાં એ લગભગ પ્રચારમાં 'દંડ એમ લાખી આવતું હતું મારજુ યુનિવર્સીટીના મધ્યકેસ બ્યારે આખી સરકારને સમજ પાયા ઉપર મુલાકાત લેવા, ત્યારે તરફીએ એકે પશુ પ્રાર્થનાં વળીર મારજુ વિના, વાર્ષિક મફત આપવાનું બંધ કર્યું છે એવો મત લેવાના થાય, એવા એની મુદરચના હતી તરફીએ તરફી આ

બાબતમાં કાંઈ પ્રકાર મળે એવી બહેન પ્રભુ આદરવાથી શરૂ નેવી હતી પરંતુ આ પ્રશ્ન ઉપર તેમણે સંપૂર્ણ ચાન્સ લેવાનું વધુ લખિત થાયું હોય એમ લાગે છે કદાચ તરફીએ તેમની ઉપર કરવામાં આવેલા આક્રમણ બદલાવ કરવાનું પોતાના રજીસ્ટ્રાર થી કોઈ લાગ્યું હોય ને પછી એ આક્રમણ થી તે પક્ષના કદાચ એવું સત્ત્વ પૂરવાર કરી રાકે સ્ત્રીઓના મારે પ્રો. કર્વેનો પ્રેમ સાચો છે અને તેમનાં વાર્ષિક સાચે કોઈ લાખી લઈ શકાય એમ તથા પરંતુ તેમની અખિલમાં (અવગત પત્રમાં) કહેવાતાં તરફીના ઉપરના ખાતમા રજુ પાડેલી કેવળી સરકારેના ઉકેલ વધારુ ચોધવા કોઈ પ્રયત્ન કરે તો તેમાં તરફ તેને નિમ્મળ મળે.

૧૯૧૫ માં મુખ્યમાં મળેલી અખિલ હિન્દ સમાજ સુધારા પરિષદ સર વિદ્યુલક્ષ્મીના ર્માં પ્રો. કર્વે પ્રમુખ રાજેતા હતા ત્યારે તેમણે સ્ત્રી ઉપરથીનો પ્રશ્ન રજુ કર્યો અને અખિલ હિન્દ સ્ત્રીઓની યુનિવર્સીટી સર કરવા દેવાનું મધ્ય તેમજ વખતે લેખકે રામ એકેની વધ અને પ્રો. કર્વે પાસે હિન્દુ અનાથ બાલિકાશ્રમમાં કામ કરતા શિક્ષક હતા આ શિક્ષકોથી (અખિલ હિન્દ સમાજ મારે કામ કરવામાં હોય) અને લગભગ એ વિદ્યાર્થીનીઓથી અખિલ હિન્દ સ્ત્રીઓની યુનિવર્સીટીનાં નામથી એક, સંસ્થાની સ્થાપના કરી લેવા વખત પછી, પ્રો. કર્વે એ સર વિદ્યુલક્ષ્મી, એવી ભવાનથી તરફના પાછા ર્માં હતા, ને મળ્યા અને તેમને ખાત કરી, અને સર વિદ્યુલક્ષ્મી પ્રો. કર્વેની આજ્ઞા પાલન નાથી એટલા તો બધા મુખ્ય વધ તથા કે, તેમણે

ને " આખા દિન માટે અથવા મુળક ઇલાકા માટે આર્થિક રીતે સબળ હોવ એવી યુનિવર્સિટી, ને એવાજ ધોરણે શાળાઓ અને કોલેજો સ્થાપવાનું આવે છે-સ્થાપવાનો પ્રયત્ન કરવામા આવે " તે ૨. ૧૫ લાખની રકમ આપવાની ઇચ્છા દર્શાવી (એવાંજ ધોરણે એટલે, જપાની સ્ત્રીઓની યુનિવર્સિટીનાં નેવાંજ ધોરણે,) સર વિઠ્ઠલરાસે જે યરતો પગલાનો આગ્રહ રાખ્યો હતો તે પ્રો ડી. કે કર્વે ઉપરના તેમના પત્રોમાં જણાવી છે. તેમાંથી થોડોક ભાગ નીચે આપ્યો છે:

" યુનિવર્સિટીનું મયક પાછળથી બની શકે તેા મુંબઈમા રાખવું "

" મુંબઈમાં સંપૂર્ણ કોલેજની ખીલવણી થવાની સાથેજ યુનિવર્સિટીનાં મુખ્ય મયકો મુંબઈ બદલવા અને યુનિવર્સિટી માટે જરૂરના મકાનો બાંધવાં "

" ખરી રીતે, જો પુના સ્કુલ અને કોલેજ સ્થાપવા તેવાર ન હોત તેા મારી માતાનાં નામે મુંબઈમાં દારૂસ્કુલ અને કોલેજ પ્રથમ સ્થાપવા મેં આગ્રહ રાખ્યો હોત; અને ફરુગે વલીવટ કરતાં, સેનેટ આ બાબત તરફ આંખ આડા કાન કરવા નાહ. કૃપા કરી વીજતોમા આ પ્રમાણે મુદ્દાનો કરો. "

" આવી યુનિવર્સિટી તરત સ્થપાય તે માટે દૂ થોમ્સ રીતે સ્થપાયથી સંસ્થાને ર. ૧૫,૦૦,૦૦૦ ની ઈમ્બતની સરકારે પ્રાપ્તિસરી મોટા કે રૂ ૫૨,૫૦૦ ની વાર્ષિક આવક વાની બીજી નમી-નમીરીઓ આપવા તેવાર હું પરંતુ તે પહેલાં, સુચવાચકી યુનિવર્સિટીને સરકાર તરફથી જરૂરી ચાર્ટર મળવો જોઈએ; અથવા તેને બદલે સરકાર તરફથી બીજા કોઈ પ્રકારની સ્વીકૃતી મળવી જોઈએ કે નેથી, યુનિવર્સિટીના કાયમીપણાની ખાત્રી મળે અને બીજા બાજુએ પ્રભને પક્ષ એવી ખાત્રી થાય કે, યુનિવર્સિટી સાચા સિદ્ધાંતો પર અધ્યાપાયે અને બીજા કોઈ યુનિવર્સિટીના નેથી રીતે તેના ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટોને પણ ઇચ્છા સંધિકારી. "

" ઉપર દર્શાવ્યા પ્રમાણે સરકારી ચાર્ટર કે સ્વીકૃતિ મેળવવાની જો કોઈ મુશ્કેલી હોય તેા થોમ્સ સમય માટે મારી સંખ્યાવળી આસરે જાણરી કરે એટલી આવક થતાં અને પછી જો યુનિવર્સિટી

ધણી લોકપ્રિય અને પ્રભને ઉપયોગી પૂરવાર થાય તેા સરકારી ચાર્ટર, અને સ્વીકૃતિની ચારત માટે અને મારા પછી મારા તરફીઓએ, ઉપલા મુદ્દાઓ પર જો સંતોષ થાય તેા, જવા દેવી. "

સ્વ. સર વિઠ્ઠલરાસે સ્પષ્ટ જોયું કે દિન્દી સ્ત્રીઓની યુનિવર્સિટીનું મુંબઈ મયક બનવું મયક મુંબઈ બની શકે, જોઈએ પુના નહીં; અને તેથી, જાણી જુઝીને એક એવી

ચારત મુકી કે, મુંબઈમાં પુરેપુરા વર્ગોવાળી કોલેજ સ્થપાય કે તરતજ યુનિવર્સિટીનું મયક પુનાથી મુંબઈ ખસેડવું. કેટલાય વર્ષો પછાર યક નવાં છે છતાં હજી પુનાના સત્તાવાળાઓને અધ્યસ્થ કરી મુંબઈ બદલવાની સમજદ મળી નથી અને તેઓ તરફથી જણ થતાં બહાનાઓની પાર જઈ ખરું કાશજુ એમ કરવાની તેમની ના મરત છે એ જણાઈ આવ્યા વિના રહેલું નથી

ચરઆવથીજ યુનિવર્સિટી માટે એ કમમાજ્ય હવે કે દિન્દી વિધવાશ્રમ વિધવાશ્રમનો લાભ મના સિદ્ધાંતે યુનિવર્સિટીના અધ્યાપકો તરીકે પહેલેા કામ કરવા ફેવામાં આવ્યું.

એક સામાન્ય વિધવાશ્રમ જે સ્ત્રીઓની યુનિવર્સિટી કરતાં જુદાજ પ્રકારની સંસ્થા છે અને વિધવાશ્રમમાં વિધવાઓ માટે થોમ્સ જૂદ અને શાંતવતું વાતાવરણ ઉપભવવામાં આવે એ મુદ્દતી છે. વિધવાશ્રમ માટે જે આશીર્વાદ રૂપ છે પરંતુ સ્ત્રીઓની યુનિવર્સિટી નેથી સંસ્થા માટે તેા જે એક જાંબીર મુશ્કેલી રૂપ છે અને આ ફક્ત વર્ષના બનાવોએ આ પુરવાર કયું છે સિદ્ધાંતના હાથમાં વિધવાશ્રમ પ્રત્યે વર્ષા ઠારીની વીજ ભાવના દોષ, તેઓને યુનિવર્સિટીમાંથી પચાર મળતો હોવા છતાં, યુનિવર્સિટીના કામને અવરોધ રીતે સહન કરવું પડયું છે. વળી, સત્તાવાળાઓ સંસ્થાનું કેન્દ્ર મુંબઈ બદલવામાં નીપૂજ નથા છે તેવું કાશજુ એમ છે કે યુનિવર્સિટીનું કેન્દ્ર મુંબઈ બદલવાને વિચાર કરતી વેળા તેમને દોષ વિધવાશ્રમના લોકોના વધુ વિચાર આવતો હતો, એમ સહેલાઈથી ઠરી શકાય એમ છે કોલેજના કેટલાક અધ્યાપકોને આવાવીવાના અગ્રાર કલાકના કામ માટે યુનિવર્સિટી તરફથી

પુરો પચાર મળે છે, અને આથી રહેલા સમય અને શક્તિ તેઓ વિધવાશ્રમના કામમાં જાણે છે. વળી લાંબા સમયથી બાલકો આવેલી પ્રમા પ્રમાણે સત્તાવાળા પક્ષ એક કાર્યકર યુનિવર્સિટીને તેમજ વિધવાશ્રમને બંનેને ઉપયોગી થાય એમ ઇચ્છતા હોવાથી, દિરી સ્રીઓની યુનિવર્સિટી આખા દિશામાં સન્માન પામેલા વિદ્વાનો અને શિક્ષણ-યાત્રીઓને આકર્ષવામાં નીમ્નજ્ઞ બધા એ કુદરતીજ છે, અને અત્યાર સુધીમાં બીજા કોઈ નદિ પણ વિધવાશ્રમને સંબંધિત યુનિવર્સિટીની સંસ્થામાં પ્રવેશી શક્યા છે. તેનેથી વિધવાશ્રમના એ સંબંધ છે, તેઓએ એ આ વિચારણાને બાંધીને રાખી હોવા તેા યુનિવર્સિટી લાંબા સમયની મુબબક બાંધી ચક્રાક્ર હોત અને ત્યાં એ એક સ્વતંત્ર સંસ્થા તરીકે વિકાસ પામી હોત

એ સંસ્થાએ વચ્ચે પાતાની વફાદારી વહે-
વારથી રહે એવી આવી
અનિચેતુ મૂળ પરિસ્થિતિ બીજા બધાંય
અનિચેતુ માટે નવાબાર

છે મુબબકમાં રહેલ રહે કરવાની પરિસ્થિતિને સત્તાવાળાઓએ કહીપણુ ગવિરતાથી વિચાર કરી નથી. ન્યારે સીનીઈ સમક્ષ એવી કાંઈ રજીસ્ટર મુકામા આવે છે ત્યારે આપોંડ પુરોચીત મોટામાં મોટું બહાનુ કાંદવામાં આવે છે અને એ બાબત એમ બાંધીને કાંદી મુકામા આવે છે. પરંતુ બીજા કોઈના કરતાં પણ સત્તાવાળાઓએ શતાબ્દી ઇચ્છા અને યત્નોમાં વધારે જાન જખડુ એકદમ હતું અને આર્થિક તળીમાંથી કાંઈ માખં કાંદેલા એકદમ હતો. અને તે તેઓના જાતમા હતું. કારણ કે શતાબ્દી યત્નોમાંની એક એવી હતી કે જે સરકારી આદેશ મેળવવામાં સત્તા-વાળાઓને મુશ્કેલી પડે તેા 'શાન્ત સમય દરમ્યાન કરવામાં આવેલી સંબાવતના નેટથી આવક' તેઓએ જાતાવવી એકમ. આ રીતે તેઓ તલ્લ નિમ્નજ્ઞ થયા છે સત્તાવાળાઓ તરફથી પ્રકટ થયેલા દેવાબ અને હીસાબ તરફ એવાં સંદેહાર્થકી નજીક આવે છે કે ૧૯૫૬ નેટલા લાંબા કાળમાં શતાબ્દી ઇચ્છા દર્શાવ્યા પ્રમાણે યુનિવર્સિટી બંદરે ફંડ મેળવી શકી નથી, અને નહત્યા સવિખમાં આ સરવપુરી પડે એવો સંભવ પણ નજીકો નથી

વેપારી મરી કે કુનીયામાં પ્રવર્તી રહેલી મંદીતુ બહાનુ કાંદીને આ વાત પછીની મુકી સમય એમ નથી કારણ કે સુધ પુર થયા બાદ પરિસ્થિતિ ધણી સારી હતી અને પ્રબલે શિક્ષણની સંસ્થા-ઓને સુધર જાયો આપ્યો છે સત્ય વાત એ છે કે, બધાની યુનિવર્સિટીના કોરસુની મૂળ થીનનાનો કાંઈ પણ જાન પુરો કરવામાં સ્રીઓની યુનિવર્સિટી નિમ્નજ્ઞ થઈ છે ૧૯૫૬ નેટલા લાંબા કાળમાં પણ યુનિવર્સિટીએ માત્ર ૭૫ સ્નાતિકોએ ઉપ-ભવ્ય એન (શતાબ્દી સંબોધા કહીએ તેા) 'પ્રબલે ધણી ઉપયોગી અને કાંઈકીય' બનવામાં યુનિવર્સિટી નીમ્નજ્ઞ થઈ છે એવી ચાકસ ખાતો કાંઈકી આપે છે અને તેના કાર્થ પર સંબંધ કીકા રપ છે સાવંદરીય શરોજ બચતી નેમા સ્રીઓ પણ થતાંયો કાળો આપી રહી છે. તેને વિચાર કરતાં આ હરિદાસ વધારે ખાતો આપે એ યુનિવર્સિટી 'ધણી કાંઈકીય' હોવા એ તે કાંદેને 'ધણી ઉપયોગી' પૂરવાર થઈ હોત તેા કાંદેનો સ્રીઓ એ સંસ્થામાં બેકાઈ થઈ હોત. અપૂર્વ નજીકના સમય દરમ્યાન સત્તાવાળાઓ આખા દેશને પાતાની સંસ્થાઓને ઉમરાવી ચક્રાક્ર હોત પરંતુ એ ધણી બેકાંતી વાત છે કે સત્તાવા-ળાઓ કુલપતિમાં પક્ષ નવી સંસ્થા સ્થાપી ચક્રાક્ર નથી. અમકાવાકની મહિલા પાઠશાળા કુલપતિ સ્રી કેળવણી મંડળના પ્રવેશને આભારી છે અને તેણે સંબાવન અમકાવાકના પાંચ કે નાંદરાર્થો કાર્થકરો અને આનેવાન યદેશીઓની રખેરખ હોળ કાંચ છે વડોદરાની સંસ્થા પણ કાંદીજ અને એણે અસ્તિત્વ મુખ્યત્વે વડોદરાના નામ મહાશક્તીની સહનજીવિને આભારી છે વળી વડોદરા શાન્તની ખાંદરીજ એ યાચે છે. મુરતની સંસ્થા પણ સ્રી કેળવણીના પ્રબલે ઉત્સાહકરે ઉપાડી લેનારા રેકલા સ્વાનિક સામાજિક કાર્થકરોના બળનેજ આભારી છે આ બધાં છતાં યુનિવર્સિટી ૭૦ થી ૭૫ કાંદે રપીયા ફર વર્ષે ખર્ચે છે અને વર્ષમાં માત્ર ૪૭૫ માત્ર સ્નાતિકોએ ઉભી કરવા મટે ૧ મુબબ યુનિવર્સિટીની હિન્દુ સ્નાતિકોઓની સંખ્યા સારે પાતાની મુખ્યા સરખાવવાની કુશળ પદ્ધતિ મટે સત્તાવાળાઓએ તેઓને પાતાને અવગીન રૂપ આપવાનું છે. હિન્દુ વિધવાશ્રમનાં પરિણામ સારે આવી સરખામણી કરવામાં આવી હોત તેા તેથી

કામને આશ્ચર્ય થાત નહિ. પરંતુ સ્ત્રીઓની યુનિ-
વર્સિટી માટે આ સરખામણી, તોરની નહિ તે
મળી જોઈ માર્ગ દોરવાતી તો નરર છે; કારણ
કે સ્ત્રીઓની યુનિવર્સિટીની યશસ્વિતા અખિલ
હિન્દની સંસ્થાના ધોરણે યથા હતી; નહીં કે કોમી
સંસ્થા તરીકે જોઈએ એની સરખામણી હિન્દની
બધી યુનિવર્સિટીઓએ ઉપભવેલી સ્નાતિકાઓની
સંખ્યા સાથે થવી થટે આવી સરખામણી તરફ
અમે ખાસ ભાર મુકીએ છીએ કારણ કે બંગાળ,
સચુક્રપ્રાંત, દેરાબાદ, (બન્ને); વરાહ, રમ્યુ-
તાના અને પૂનબના આકાશો કુલ સંખ્યામાં
બતાવાયા છે.

સ્વ. સર વિઠ્ઠલરાસે સરખાર તરફથી ચાર્ટર
મેળવવાની શરત એ
યુનિવર્સિટીનું કારણ રાખી હતી કે
નિર્ણય કાર્ય યુનિવર્સિટીના કુશળ
કામકામનું ધોરણ ઉચ્ચ
રહે કે નેથી સરકાર તેમજ પ્રભુ બન્ને તરફથી
તેની સ્નાતિકાઓનો યોગ્ય રીતે સ્વીકાર થવાની
ખાતો મળે પરંતુ યુનિવર્સિટીનું કાર્ય નિર્ણય
રહ્યું છે અને યુનિવર્સિટી તરફથી અપાતી પદવી-
ઓનો સ્વીકાર કરવા જેવું પણ કાઈ હિન્દી
સરકારને હાથુ નથી. ન્યારે એના પછી સ્વધાયથી
બીજા કેટલીય યુનિવર્સિટીઓ સરકાર તરફથી
યોગ્ય રીતે સ્વીકારાય અહીં છે.

આ યુનિવર્સિટીની કેટલીક સ્નાતિકાઓને
કેટલીક વિદેશી સંસ્થા-
સ્વીકૃતિ; વિષે ઓમા પ્રવેશ મળ્યા છે
જોડે સુરે તેને સત્તાવાળાઓ સ્વી-
કૃતિ તરીકે લેખે છે
આવી સંસ્થાઓમાં પ્રવેશ મેળવવા એ કાંઈ ખાસ
યોગ્યતા નથી કારણકે બીજા નજવા કોઈએમાના
અભ્યાસક્રમો પસાર કરનારને પણ એવા પ્રવેશ
મળી શક્યા છે હિન્દી વધતા ઓછા અરુદાન
મેલા વિદેશીની સંસ્થાઓ તરફથી આ કહેવાતી
સ્વીકૃતિ અર્થે વિદ્યાની અને મદત્ત વિદ્યાની છે
આમાંની કેટલીક વિદેશી સંસ્થાઓમાં પ્રવેશ
મેળવવા માટે યુનિવર્સિટીની કોઈ પણ પ્રકારની
ધોરણતાની નરર ઢોળી નથી એટલે સ્વીકૃતિનો
પ્રશ્ન થયેતાં યુનિવર્સિટી સત્તાવાળાઓ આ મુદ્દા
તરફ યા મટિ બાર મૂકે છે એમ આશ્ચર્ય છે

સ્વ સર વિઠ્ઠલરાસ પૂરતા ઉદાર હતા અને
તેઓ જોઈ સંસ્થા હતા
શરતોના પાલનમાં કે રાષ્ટ્રીય નિયંત્રિતા
નિયંત્રણતા હોવસોમા સરકાર તર-
ફથી નેહતા ચાર્ટર
મેળવવામાં મુશ્કેલી પડે અને તેથી તેમણે
સ્વીકૃતિનું નવું ધોરણ પ્રભુ તરફનું પણ મુશ્કે
પ્રશ્નની સ્વીકૃતિ તેના તરફથી મળતી થોડી સખ-
વતોના રૂપમાં કુદરતી રીતે જ નજાઈ આવે
પરંતુ કાતાએ તેમના પત્રોમાં રજુ કરેલી શરતો-
માંની કોઈ પણ પાળવામાં યુનિવર્સિટી નિર્ણય
અર્થ છે.

સ્વ સર વિઠ્ઠલરાસે એક ચોક્કસ શરત મૂકી
હતી કે—

“ સેનેટના યદતરમા પ્રભુના બધા વર્ગોનું
ખાસ હોને ગુલાતીઓ
‘સેનેટમાં અને ઇન્જન્યુઓનું’ શોધ
વતિનિધિત્વ પ્રતિનિધિત્વ હોય’ ને
હવે અને તેના કાતાના
પ્રતિનિધિઓની ચોક્કસ સંખ્યા રહેવી જોઈએ ”
સખાવતના હસ્તાવેશની બધીય શરતો તપાસતી
વેળા આનો પણ વિચાર કરવો જોઈએ અને કંઈ
પ્રતિજ્ઞા માટે કોઈ લેખો નેઓ. યોતેજ એવાથી
બરેલા હોય છે તેઓ તરફથી આરોપ થવાના
બધને લીધે એની અર્થા કરવાની નવાબહારીમાંથી
નવાપનું હકનું જોઈએ નહિ. મુંબઈ અને ગુજરાત
તમાથી નજાવવામાં આવે છે કે સેનેટમાં કાતાની
હમ્મજ પ્રમાણે ગુલાતીઓનું પ્રતિનિધિત્વ નથી
તે ચોક્કસ વાત છે મળી વાર મનદાર મંડળે હાથો
ગુજરાતી-સહચોની પૂરતી સંખ્યા હુન્દવામાં નહિ
આવે એવું વાર વાર બન્યું છે. એવી પરિસ્થિતિમાં
યુનિવર્સિટીએ સ્વીકારેલી કાતાની શરતોનાં પરિ-
પાલન માટે ગુજરાતીઓની પૂરતી સંખ્યા નીમ-
વાની સેનેટને સત્તાવાળાઓ સલાહ આપે તો તે
તેઓ માટે વધુ ન્યાયકર્તા થેનાત પરંતુ સાચી
પરિસ્થિતિ નેતાં એમ માલમ પડે છે કે ગુજરા-
તીઓ અને ઇન્જન્યુઓના સરખા પ્રતિનિધિત્વની
શરત યોગ્ય પરિપાલન માટે સેનેટ સમક્ષ હાથો
માન નથી આવી

આ ઉપરાંત, ૧૯૩૬ના યુનિવર્સિટીના સત્તાવાર
રૂપે પ્રકટ થયેલાં ફેલોન્ડર-
સત્તાવાળાઓની માની બીનસત્તાવારનોપમા
ગંભીર બેદરકારી કેટલાક પેરાઓ ઉપરથી
સત્તાવાળાઓ તરફથી દર્શા-
વાયી બહાર બેરમારી જણાઈ આવે છે. ૧૯૩૬નાર
અને આને માટે જવાબદાર હોય તેઓ સત્તાવાર
ફેલોન્ડરમા પ્રકટ થયેલાં પાનાઓ સંભાળપૂર્વક
જોવાની પેતાની ફરજમા નીષ્ફળ નીવડયા છે કે
તા. પ્રકરણ ૬ થામા ફેલોન્ડર એવી બાબતો છે કે
જેને માટે સબધ ધરાવતા પછે તરફથી થોડા
મનુરી કદી પણ મળી નથી. આમ જો ફેલોન્ડર
સંસ્થાનો કલિદાસ પ્રભુને જોડી રીતે જણાવે છે.
અમારી જાણમાં છે તે પ્રમાણે, સ્વ સર વિદ્યદાસ
દા કાકરીની સમાવતની જે શરતો ફેલોન્ડરમાં
પ્રકટ થઈ છે તે ગેરવાજબી છે અને આ શરતોની
બાબત અને મુબદ રચના મૂળ પત્રોમા છે તેના
જોયી નથી

આ બધાં ૧૬ વર્ષોના યુનિવર્સિટીનાં કાર્યમાં
બહારનારો અવાજ છે
પ્રકાશકોને ત્યાંય ન પ્રભુને અને એક નવી
મળે એવાં પાઠ્ય- સંસ્થાને નવી રીયામા
પુસ્તકો માત્ર એક પ્રયાતન છે-ની
બીજવુણીમા એક માત્ર ૫
સર વર્તમાન રૂપે જોવા છે પરંતુ યુનિવર્સિટીનાં
સંસ્થાનમા રહેલી જવાબદારીઓ સત્તાવાળાઓ
સમજવાન નથી અત્યાર સુધીમાં તો યુનિવર્સિટી
માત્ર નામની નહિ પણ સાચી રીતે અજિજ
હિન્દની બની જવી એકલી હતી સત્તાવાળાઓએ
પોતે ન અત્યાર સુધીમાં પ્રાંતીય ભાષાઓ દ્વારા
શિક્ષણ આપવાનું સ્વીકારેલું હતું પરંતુ અત્યાર
સુધીમા યુનિવર્સિટી તેને માટે પાઠ્ય પુસ્તકો પણ
તેવાર કાઢી શકી નથી અને તેની ગેરવાજબીમાં
અવધાસ મડળ (જે બાંધેલ થોડા રીતે નફી
થાય છે) એવા વિચિત્ર પાઠ્યપુસ્તકો નાકી કરે
છે કે જે ફેલોન્ડર વાર તો હિન્દમાં મળતાન નથી

એટલું જ નહિ પણ તે પ્રકાશન કરનારોઓને ત્યાં
પણ નકલ શીલકમાં હતી નથી ઉપરાંત, પ્રણીવાર
પરીક્ષોન મડળ પણ જુદી જુદી પ્રાંતીય ભાષા-
ઓના વિદ્યાર્થીઓને ત્યાંય કરે એવી રીતનું ધંધાનું
નથી હોતું એજ પ્રકરણ થણી વાર જુદી
જુદી ભાષાઓમા ભાષાન્તરાય છે અને તે માત્ર
અધ્યાર્માન નહિ પણ અર્થમાં પણ જોડી રીતે
ભાષાન્તરાર્થો હોય છે ભાષાનું જ્ઞાન ધરાવતા
પરીક્ષો અને ભાષાન્તરાર્થોની થોડા અવસ્થા
થઈ નથી અને સૌથીમાં લખાવવા ઉત્તર પત્રો
સૌથી અક્ષર પણ પાડી ન સકનારને હાથે તથા
સાવાય છે અલગત, તે સૌથી જાણવા મિત્ર કે
મિત્રોની મદદ છે જેમ ધારી લેવામાં આવે
છે એ બધાં છતાં આવી કલિઓવાળી સંસ્થા
ભાષાને જ આખા હિન્દની સંસ્થાનાં નામને થોડા
કદી યાચ

તરફથી શરતો અને યુનિવર્સિટીના જોડી
સંબધમાં અમે જે કાંઈ
આ લેખને જાણીએ છીએ તે ઉપ-
રોક્ત રોગ ૧ થી અમે આ ઉપ-
ર જેનો ઉદ્દેશ હિન્દી

સ્ત્રીઓની યુનિવર્સિટીમાં પ્રભુ વધુ રસ લઈ શકે
અને એને ઉચી ઉચ્ચાઈ સંસ્થા બનાવવા માટે
સત્તાવાળાઓને ફરજ પાડી શકે તે માટે પ્રભુ
જ્ઞાન બેચવાનો છે અને જે સત્તાવાળાઓ વધુ
સાચા માટે થોડા ફેરફારો કરવાની ના પાડે તો
પ્રભુ નવેસરથી શરૂઆત કરે અને એક સાચી
જીવત સંસ્થા સ્થાપે કે જે આખા હિન્દની સંસ્થા
જની રહે શા મુબદ કલ્યાણની જોડી બની
રહે પણ માત્ર નામની નહિ, સાચેસાચી સંસ્થા
બની રહે આવા પ્રકારના સાદસ માટે આ
સંસ્થા પ્રત્યે શક્તિમાન રહેલા થોડા અને સાચા
નિઃસ્વાર્થ મર્ચન્ટોની ઉચ્ચાઈ સેવાઓ આપણને
નેહથી અને અમને ખાતરી છે કે આવી સંસ્થાને
વર્ધિત મદદ આપવામા અને આ રીતે રા શર
વિદ્યદાસ કાકરીની હાજીઓ પૂરેપૂરા અરો
પૂરે પારવામાં તરફીઓ પણ વિલગ નહિ કરે.

ઈનામી પ્રશ્ન

સંપાદક : ડૉ. યશસ્વિની

સુશીલાએ સરોજને પૂછ્યું : “ કેટલા વાગ્યા, મર ? ”
સરોજે સીધો જવાબ આપવાને બદલે, કહ્યું : “ મારા ઘડીઆળનો કલાકનો કાંટો
૧૨ વાગ્યા પછી બરાબર ૧૮૬ મીનીટ ચાલે છે. હવે તું જ કહે કે કેટલા વાગ્યા ? ”
તમે કહેશો, કેટલા વાગ્યા ? - ૧૬.૪૦. ૧૪.૫૬.

હરિશ્ચંદ્રનાં દાખલ થવા માટેની શરતો

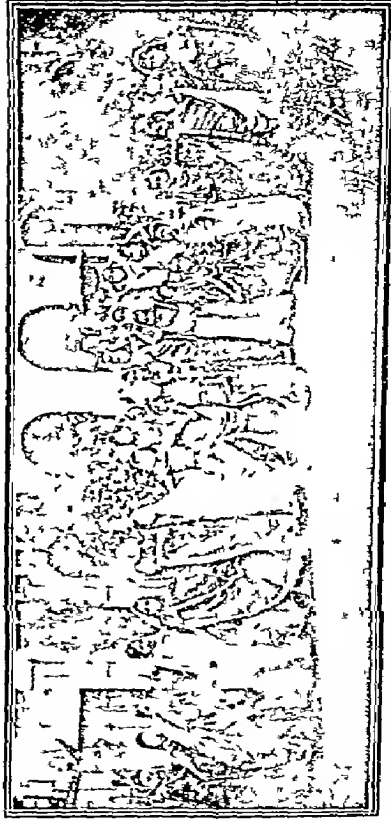
(૧) આ ઉપાધ્યાયની હરિશ્ચંદ્રના માસિકના દરેક અંગ્રાહક તેમજ જે બહેનો પોતાના પતિ, પુત્ર, બાપ કે પિતાને નામે માસિક મંગાવતા હોય તેઓ સર્વ બાગ લઈ ચક્રો અંગ્રાહકના કુટુંબની અંગ્રાહક પછી આ હરિશ્ચંદ્રનાં બાગ લઈ ચક્રો. (૨) જવાબ લખી મોકલનારે પોતાનો આહક નંબર અવશ્ય જણાવવો. આહક નંબર નહિ જણાવ્યો હોય તો હરિશ્ચંદ્રનાં નામ દાખલ નહિ થાય. (૩) દરેક મહિનાના ઉપાધ્યાયનો જવાબ તો પછીના બીજા મહિનાની આખર તારીખ સુધીમાં અમને મળે એવી રીતે મોકલી આપવો. (૪) તંત્રીનો નિર્ણય છેવટનો ગણાશે. કાંઈ પણ સવાલ જવાબ કે પરિણામના બ્યાજબી-જેરબ્યાજબીપણા વિષે વાંધા લઈ ચક્રો નહિ. (૫) માત્ર પોસ્ટકાર્ડમાં લખેલા જવાબોજ સ્વીકારવામાં આવશે. (૬) હરિશ્ચંદ્રના જવાબ સાથે માસિકને લખતો કાંઈ પણ ભતતો પત્રવ્યવહાર કરવો નહિ. કરવો હોય તો હરિશ્ચંદ્રના જવાબના કાંડે સિવાય બીજા કાગળમાં કરવો.

૪	૭	૩	૧	૯	૨	૬
૬	૧	૭	૫	૨	૮	૩
૨	૪	૮	૯	૧	૩	૫
૩	૬	૧	૨	૫	૭	૮
૧	૯	૫	૮	૩	૬	૪
૯	૩	૨	૪	૮	૫	૧
૭	૨	૬	૩	૪	૧	૯

દીર્ઘચંદ્રના પ્રશ્નનું પરિણામ
સાચો જવાબ બાલુમાં આપ્યા પ્રમાણે છે.
આ પ્રશ્નના ત્રણ જવાબ આપ્યા હતા તેમાંથી શ્રીમતી ચંપાલક્ષ્મી ઉપાધ્યાયે જાણ એ એક જ મહેનતો જવાબ સાચો છે. તેમને ઇનામનું પુરસ્ક “ સોળ સુંદર વાર્તાઓ બાગ ૨. ” આપવામાં આવે છે જે તેમણે અઢી આનાની દીકરી મોકલી મંગાવી લેતું. રજીસ્ટરથી જોઈતાં હોય તો ત્રણ આનાની દીકરી વધુ મોકલવી.

જેઓ આહક ન હોય
માસિકના આહક ન હોય. તેવા કોઈ બહેનો ઉપાધ્યાયની હરિશ્ચંદ્રના બાગ લેવા ઇચ્છતા હોય તો તેમણે પોતાના જવાબ સાથે બે આનાની દીકરી બાંડવી. કુખ મોકલવાની જરૂર નથી.
તંત્રી, “ શુભસુન્દરી ”

શ્રી કૃષ્ણ-લીલા

સુભાષની દેશીયાળ રકુલનર ત્રજુ વણંથી આર વારે સુધાની વણની આલિંગ્યોનું અલિનયનનમ

જાન્યુઆરી ૧૯૬૮

‘ધારાવી કુંભાડવાડા અગ્નિ પ્રલય સંકટ નિવારણ ફંડ’

જાન્યુઆરી ૧૯૬૮

મુબમની સોશિયલ સર્વિસ લીગ, વરંધી રૂપરોડ કંડ માટે સ્થપાયેલી સમિતિના પ્રમુખ વિ. બ. કુંભાડવાડા શ્રીમદશાસ્ત્રી, વપપ્રમુખો, મંત્રીઓ શ્રી. લલાનીશાસ શ્રી. લલાનીશાસ અને શ્રી. ઇ. એન. સહસ્રમુખે તેમજ ખાનગીઓની સહી સાથે મુબમની પ્રબલ એન નીચેની અપીલ પ્રકર લઈ છે:

મોટા પાસે ધારાવી ખાતે રહેતા કુંભારોના લગભગ સો કુટુંબો આજથી બંધ થયા છે અને તેથી ચીજો કુંભારોને મોટું નુકસાન થયું છે આ આજથી લગભગ સો કુટુંબો બંધ થયાથી તેમાં રહેતા કુટુંબો તથા બાળકોને અત્યંત ખમણ પડ્યું છે રૂપિયા ૬૨૫ હજાર લગભગ માલ મિલકત આજથી તદ્દન નાશ પામી છે, અને રૂપિયા પાંચ હજારનું નુકસાન કાળજીના કુટુંબો બંધ નવાથી તેઓને પુરવું છે બંધ થયેલી માલમિલકતમાં કુંભારોની રેલ્વેના દરવાજા પછી સહવા નાશ પામ્યા છે. આ બધા દર દોના રવનો અહેવાલ વાચતાં મારું મન તર શેષભાઈ શાસ્ત્રી ઇસ્ટરન ટ્રસ્ટીઓએ સોશિયલ સર્વિસ લીગના આગેવાનોને જાણાવી રૂપિયા પાંચ હજારની, પરંતુ તેમણે અને મારી રીતે મદદ આપવા, લીગને કોટ આપી, મુબમના સખી તરનારીઓએ પણ આ કુંભારોને પૂરવું જુના તથા ખૂબી ૬૫૦ આપી સહાયતા આપી છે, અત્યાર સુધી, જેટલે આજ લાગ્યા પછી લગભગ એક મહિનો સુધી, આ કુંભારોને વિશા ઓડારાઓ સાથે રહેતા કુંભારોમાં મુખ્ય પડ્યું છે, અને આમું પરિણામ એ આમું છે કે આ લોકોમાંથી મળનારું મોટું ધંધું થઈ ગયું છે કાંચા કાળજીના કુંભારોને વખતે રહે કુંભારોને રહેવાને મોટા વિસ્તારવાળી નાશ મળી હતી, પણ હવે મુબમની મ્યુનિસીપાલિટીના તફારી વિજામખાળા અમલદારો ફરીથી કાળજીના કાંચા કુંભારોને બાંધવા તરનારો આપવા નથી, જેટલે આ લોકો ફરી પાછા પપ્પે કેમ લાગી નહ તે સળેથી કેમ કામ કરે તે માટે લીગ વરંધી નિમાયથી સહ નિવારણ કમિટીને બાંધે મુંબઈ લગી થઈ ગયું છે, મારફત કે કાંચા કાળજીના કુંભારો ફરી બંધી

આજથી રૂપિયા ૫૦૦૦ માં જે કામ પડી નવાની આજથી હવે મ્યુનિસીપાલિટીની વલણે લેવા નહ થઈ છે આ સભેમાં પડતાના પાંચ કુંભારો બંધી આપી આ કુંભારોને રાહત આપવાને વિચાર અમારો છે રહે કુંભારો સાથે નાશ આજ રહે કુંભાર વાપરતું હવે તેમની વિસ્તારવાળી નાશ સાથના પાંચ કુંભારો બંધી રૂપિયા ૫૦૦૦૦ નો ખર્ચ થવા નહ છે આ લોકો શેડી નાશ મળી ફરી રર+૫ ના વિસ્તારવાળા પડતાના પાંચ ૧૦૦ કુંભારો રૂપિયા ૫૦૦૦૦ નો ખર્ચ બંધી અમારો નિર્ણય છે આને અમલ થયેથી અમે માલ જે કુંભારો કુંભારો બંધી ગયા છે તેઓને રાહત આપી સહાય. જરી રીતે લેવા જે ૧૦ કુંભારો બંધી ગયા નથી તેમાં રહેવા કુંભારોને પણ રાહત આપવાની નર છે અને અમને ધારી છે કે મ્યુનિસીપાલિટી આ કુંભારો પણ પાડી નવાની નવા બંધીવાની ફાળ પાડશે. ને આ કુંભારોને વાસ્તે પણ પાંચ પડતાના કુંભારો બંધીવાને વિચાર અમારો મુખ્યે તે રૂપિયા ૫૦૦૦ નો બીજો ખર્ચ થાય એમ છે, બંધી મ્યુનિસીપાલિટી મુદતોમાં, સંકારો, વિગેરે કુંભારોની બંધીવા મ્યુનિસીપલ કાંચા મુબમ અમલદારો સાથે કામ છે, ને હરહાલ ન મૂકે, તે રૂપિયા ૫૦૦૦ નો વધુ ખર્ચ અમને કરવા પડશે એમ અમને અત્યારે લાગે છે જેટલે ને મુબમની પ્રબલ આ જરી કુંભાર વખતે કુંભારોને કુંભારો નવા તથા પાંચ બંધીવા આપવાનું ને મુખ્યે છે તે જોઈમાં જોઈ રૂપિયા ૫૦૦૦૦ ખર્ચ પડશે એવા અસહ્ય કાંચામાં આજ છે

કુંભારોના નાશ પામેલા લોકોમાં નવા

ખનાવવા મુંબઈના ગુજરાતી હિંદુ સ્ત્રીમંડળે રૂપિયા ૫૦૦૦ ની ભેટ આપી છે તેથી આ માટે વધુ રકમની જરૂર નથી કપડા અને અનાજ સળાંથી પણ ખાસ મદદની જરૂર નથી.

અસાર સુધી અમારી પાસે રોકડ ભેટની રકમ રૂ. ૮૪૭૩-૬-૦ ની છે; અને રૂ. ૫૬૨૬ ની મદદ આપવાના વચનો મળ્યા છે. કુલ રૂ. ૧૪૧૦૦ ની રકમ ભેટા રૂ. ૩૦૦૦૦ ખચવાનું સાબરમતી કાંઠે જે વધારે પડતું લેખાય; પણ મુંબઈની કદરવાત પ્રજા દરેકમેય ખરી વસ્તુરિયતથી વાકેફ થતાં, પૂરી મદદ આપવા કરી પણ પછાત પડી નથી જે બિના લક્ષ્મી સેતા, તથા જે સંજીવીની; ગરીબ કુબારોએ તથા તેમના બાળ-બચ્ચા તથા બેરાઓએ મોટું દુઃખ ખચુ છે તે વિચારતાં દબે જરા પણ બધું વિલંબ કરવા જે જુદો છે એમ અમે માનીએ છીએ. અમે આ નવા પવરના પાંચ કુપડાઓ બંધાવવાનું કામ

ચાર કરી દીધું છે ભેટની રકમો નીચે અલગિલગ રજા મોકલવી:

(૧) સોશિઅલ સર્વિસ લીગ, સર્વન્ટસ એન્ડ હન્ડીયા સોસાયટીઝ હોલ, સેન્ટ્રલ ટ્રેડ

(૨) ધી વર્કઅમેન્સ ઇન્સ્ટીટ્યુટ, કોમોડર કાસરસી હોલ, પૌરેલ.

(૩) ગુજરાતી હિંદુ સ્ત્રીમંડળ, બીરમામ ભેકરોડ, પોસ્ટ ઓફીસ કપર.

(૪) ધી બાબે પ્રાવોન્સીયલ હો-ઓપરેટીવ બેન્ક, એપોલો સ્ટોર-કોટ.

(૫) રોક વેલ્થ લખમસી નમ્બુ, ફાણા બંદર. ફંડની સાચવણી 'સાર' જે ખાનગીઓની નિમણૂક કરવામાં આવી છે. રોકડ રકમ મળેથી પાછી રસીદો ભેટ આપનાર બાબ જુદોને આપનામાં આવે છે મળેલી બધી રકમોની સાથે સાથે બાબાઓના સાદી પ્રગટ કરવા માટે મોકલવામાં આવે છે.

શ્રી ગુજરાતી હિંદુ સ્ત્રી મંડળ, મુંબઈ.

૧. ૨૧ જ્યાવતી દુલેશય લેખી નિબંધની દરિદ્રાઈનું પરિણામ: સ્વ. જ્યાવતી દુલેશય સ્મારક લેખી નિબંધની દરિદ્રાઈ માટે "દેશને વધુ લાભ ફાળુ કરી રાઈ-ધનવાત કે વિદ્વાન ?" એ વિષય નક્કર કરવામાં આવેલા હોતો દરિદ્રાઈમાં ઉતરેલાં બહેનોના પ્રવલ ખર્ચનાર વખાણવાન હતા નીચેના ત્રણ બહેનોના નિબંધો અગ્રક્રમે ઇત્યાદિ મળ્યામાં આવ્યા છે.

૧. શ્રી રામનાથ દાનાબાઈ બ્યામ પહેલું ઇત્યાદિ રૂ. ૩૦-૦-૦

૨. કુ. સુરિમતા નંદુખશય ગહેતા બીજું ઇત્યાદિ રૂ. ૨૦-૦-૦

૩. શ્રી લીલાવતી તેજુશી એના ત્રીજું ઇત્યાદિ રૂ. ૧૦-૦-૦

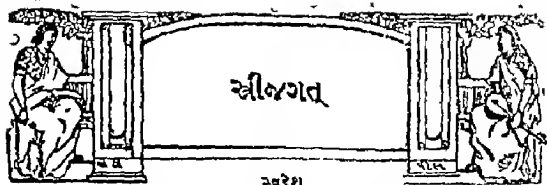
૨. ગુજરાતી ફર્સ્ટ એડનો વર્ગ ધી લાગે સીટી એગ્રુવેન્સ મારના સદાચરથી ગુજરાતી હિંદુ સ્ત્રી મંડળના માનમાં ગુજરાતી બેડેનો માટે ફર્સ્ટ એડનો વર્ગ તા. ૧૮મી ફેબ્રુઆરીથી જાલવામાં આવેલા છે ૬૨ સનિવારે બપોરે ૨ થી ૩ (૨૮.૮) એ વર્ગે જાલવામાં આવશે કુ દિનમસિબેદન ગવેરી (સાઈન ગવેરી) એ વર્ગે જાલવાશે. આ વર્ગમાં ફાળવેલ વધુ ઇચ્છતા બેડેનોને

મંડળના મંત્રીઓને મળી વિશેષ માહિતી મેળવવા વિનંતિ કરવામાં આવે છે.

૩ ઇત્યાદિ નિબંધની લેખી પરીક્ષા મજકુર મંડળ તરફથી મંડળના સચાસકોને તેમજ અન્ય ગુજરાતી હિંદુ સ્ત્રીઓને સંવિતય જાણવામાં આવે છે કે "સુધી સ્ત્રી પુરુષ સમાજની રી રી સેવા કરી શકે ?" એ વિષય ઉપર નિબંધ લખવાની દરિદ્રાઈમાં જેમણે ઉતરવું હોય તેમણે મોલાતા નામ હામણ સાથે મંડળના મંત્રીઓને તા. ૧૦મી એપ્રિલ ૧૯૩૩ સુધીમાં મોકલી આપવું.

મજકુર નિબંધ લખવાની દરિદ્રાઈ તા. ૨૦-૪-૩૩ ગ્રેવારે બપોરે બે વાગ્યે (૨૮.૮) મંડળના હોલમાં ચાર થશે. નિબંધનું જખાણ ફર્સ્ટેપ કમળ ઉપર એક બાજુ લખમન પાંચ છ પાના ભરાય તેટલું હોવું જોઈશે નિબંધ લખવા માટે કમળો મંડળમાંથી અપાશે.

આ દરિદ્રાઈમાં પહેલા ત્રણ નંબરે આવતા બેડેનોને અગ્રક્રમે રૂ. ૨૫-૦-૦ પચીસ, રૂ. ૧૫-૦-૦ પંદર અને રૂ. ૧૦-૦-૦ દસના ત્રણ ઇત્યાદિ સ્વ. પાર્વતીબાઈ દારમાસ વિભાવનાઈ સ્મારક ફંડમાંથી અપાશે

શ્રીજગત્

સ્વદેશ

લખનો પરિપત્નનાં સંસ્મરણો. અખિલ ભારતીય મદિલા પરિવારની લખનો ખાતે મળે જએલી સાવમી બેઠકનાં કામદારની મુબઈની મદિલાઓને માદિવત્તાર કરવા માટે પરિપત્નની મુબઈની સમિતિ તરફથી શ્રી જુજાલી હિન્દુ સ્ત્રી મંડળના હોદ્દામાં એક સભા ગયા માસમા બારાઈ હતી જેમ કવચજી નર્દાંગીર પ્રમુખસ્થાને હતાં. મીસ બર્દાદુરજીએ પરિપત્નના સંસ્મરણો કર્યા હતાં શ્રીમતી નલિનીબાઈ કલ્યાણે મરાઠીમા શાપજી ક્યું હતું શ્રીમતી વારાબહેને પરિપત્નના અદેવાલ વાળ્યો હતો પ્રમુખ જેમ કવચજી નર્દાંગીર નસાળ્યુ હતું કે સામાજીક જીવનના લાલચ ગેરફાવતાથી હિન્દી સ્ત્રીઓ માદિવત્તાર છે એ પરિપત્ને બતાવી આપ્યું છે તેમના વર્ષ ને અપમાન દર્શાવવા છે તેનો પણ તેઓને ખ્યાલ છે મુબઈની સ્ત્રીઓએ વિશાળ મર્દકમ દાવ મરવા કરવા અમુક કાચ દાવ મરવુ એકજે કુળવલીયીજ સામાજીક બીજો સમુગળી હા થઈ રાક્યો

જુજાલી સ્ત્રી સહકારી મંડળ મુબઈ, ના સ્વદેશી મંડળને અંગેનું નાર્થિક પ્રદર્શન ગઈ તા ૧૧-૧૨ મીના દિવસોએ આરવાસી વિદ્યાલય હોલમાં બધારના ત્રણ વાળ્યો સામના ઉ વાળ્યો મુબઈ બરવામાં આવ્યુ હતું તેમા જુદી જુદી ભવની ખાદી, ખાદી ઉપર મુદ્રે સાલમા ઊપેક્ષી સામીઓ, રેશમી ખાદી, સુંદર મીલકાપડ, તેમજ બીજી મરમુ ઉપયોગની મરમુજી વસ્તુઓ મુલાખ માં આપી હતી.

પહેલા એડવોકેટ બહેનના મુબઈની વડી અઠાલત તરફથી નન્યુઆરી માસમાં લેવાયલી એડવોકેટની પરીશમ્ય મીસીસ કેની નેશીશવાન કમવાળા નામના પારસી બહેન તિલકમડ નીવડવા

છે આ પરીક્ષા પસાર કરનાર તેઓ પહેલાં બહેન છે

લખિની સમાજ મુબઈ, તરફથી શ્રીમતી હંસબહેન મહેતાનાં પ્રમુખપદે ગોખણે નવતિ જનનાઈ હતી તે વખતે શ્રી નવમુખલાલ મહેતાએ સ્વ ગોખણનાં જીવન અને તેમાથી મળતા બોધ વિષે વિવેચન ક્યું હતું

સ્વ-સંગીની લોગ. (૧) મુબઈમાં બાલ બનાર ખાતે શ્રી મણિબાઈ દીરાલાલ નામના ૩૦ વર્ષનાં બહેન સ્વ સંગમવાળા નતા સાડી સળગી જવાથી ફાજી મરણ પામ્યાં (૨) મળજાસ રોડ ઉપર દેવરજી મેન્ટનમા રહેલી શ્રીમતી મણિબહેન બાલુબાઈ નામના ૨૦ વર્ષનાં બહેન ફાજી મરણ પામ્યાં (૩) મદદારવાડીમાં રહેતાં દાન્તાબાઈ વસ્દમદાસ નામના ૨૪ વર્ષનાં બહેન સ્વ સંગમવાળા નતા ફાજી મરણ પામ્યા. (૪) ભુલેશ્વરમા કંઠેડુલ સ્ટોર ખાતે રહેલી શ્રી નર્મદાબાઈ નમનાદાસ વેલશી નામની બહેન સ્વ સંગમવાળા નતા ફાજી મરણ પામી (૫) મદનપુરામાં રહેલી મુમતાઝ મદમદ નામની ૨૦ વર્ષની મુસ્લીમ સ્ત્રી સમી પા આજી પકાવતાં ફાજી જવાથી મરણ પામી.

જસહાય હિન્દુ પત્ની એક પત્ની જીવતી હોવા છતાં બીજાવાર પરણવા તેવાર થએલા પતિને અટકાવવા માટે શ્રીમતી કલ્યાણી નામની વણિક પત્નીએ મનાઈ દુકમ મંજૂરતા દાવે માગ્યો હતો. પછી અમદાવાદના જસહાજીને કામ ચલાવ ઇન્જીન આપવાની ના પાડતાં નસાળ્યું હતું કે “વાલી પોતાના પતિને, હિન્દુ કાચા પ્રમાણે તે ને કરવા દગદગ છે તે કરતા અટકાવવા માગ છે. વાલી એના ઉપર પ્રતિવાદી બીજી પત્ની કરવા માગે છે તેના વર્ષ ૬૬ સહાયજીવિ ફાવે છે,

પરંતુ કાયદા પ્રમાણે તે એમ કરી શકતો હોવાથી. વાહી અદાલત તરફથી કાંઈ મદદ મેળવી શકે એમ નથી.”

મનઃમતો પતિ જોષ્ઠિ: અમદાવાદમાં સ્તનપોષણમાં લીધેલાં અમદાવાદના વૈદિક કોલેજ યોજાયાથી ૧૭ વર્ષની વયની પુત્રી ચાર-દાનુ લગ્ન તેજ જ્ઞાતિના યુવક સાથે ગઈ, તા ૧૬ મી એ યવાનું હતું. કહે છે કે ચારદા આ યુવક સાથે લગ્ન કરવા ઇચ્છતી ન હતી, પરંતુ પોતાની જ્ઞાતિના, પણ જ્ઞાતિજ્ઞદાર વજાતા એક બીજા યુવક સાથે પરણવાની તેની ઇચ્છા હતી. લગ્નની બધી તૈયારી થઈ ગઈ હતી. પરંતુ તા. ૧૮મીએ પહેલાં વર્ષના મે-જુનની કોઈમા તેને ૧૭ કરવાની અરજ થતા ચારદાએ કોઈમા નજીબુનું હતું કે તે માતા પિતાના કબ-જામાં રહેવા માગતી નથી અને માતાપિતાએ નક્કી કરેલા યુવક સાથે પરણવા માગતી નથી, આથી લગ્ન અટક્યાં હતાં.

લગ્ન સામે મનાઈ હુકમ: (૧) અમદાવાદના સરકાર મુધારા સમાજ તરફથી તેના મંત્રી બો. જુહાપાલે બરવાળાની સત્રીરબાળા સુરેન્દ્ર અયોધ્ય લગ્ન થઈ અટકાવવા જઈતા જઈ પાસેથી મનાઈ હુકમ મેળવ્યો છે. આજ બાળાના લગ્ન માટે વડવાણ યુવક સાથે પણ કાઠીયાવા-દના સીવોલ સંજનજની કોઈમા મનાઈ હુકમ મેળવ્યો છે. (૨) ઉપરોક્ત મંડળના મંત્રી બો. જુહાપાલની વિનંતિ પરથી, નડિયાદના જઈતા જઈ સાત વર્ષની બાલણ બાળાનું ૫૪ વર્ષની ઉમરના ૨૬ સાથે થઈ લગ્ન અટકાવ્યું હતું. (૩) ઉપરોક્ત મંડળ તરફથી દસાશ્રીમાળી જ્ઞાતિના વાહી-લાલ નામના ૧૪ વર્ષના મૂળે અને લાજ માંગીને

જનન નિસાવતા હોકારાનું ૧૪ વર્ષની છોકરી સાથે લગ્ન થઈ અટકાવવા જઈતા જઈ પાસેથી મનાઈ હુકમ મેળવ્યો હતો. (૪) ધોળકા નજીબ આમેલા ખાતે ૧૦ અને ૭ વર્ષની બે સગીર પાટીદાર બાળાઓના લગ્ન સામે અમદાવાદના જઈતા મે-જુન-સ્ટેટ ઇન્ડિયન આયુનું હતું (૫) પ્રાતિજ્ઞા રહેલી ૭ વર્ષની બાલણબાળા ચંદાના પુલિનપુરમાં રહેલા ગૌર મજનલાલના ૧૩ વર્ષના પોત સાથે થઈ લગ્ન સામે મનાઈ હુકમ મેળવ્યો હતો.

કરાંચી ગુનિસિપાલીટીમાં જ્ઞાતિસંઘ: કરાંચીની ગુનિસિપાલીટીએ ત્રણ સંઘોને ઉમેરવાની કરાંચી કોર્પોરેશનને સત્તા આપવા

સરકારને વિનંતિ કરતા કાય કચી છે

કેરી સી પર બજારકંડાર: નડાવના નામની થાણામાં રંગી નામની વપાલ હેડળીની કેરી સી ઉપર બજારકંડાર કરવા માટે પોલીસ હેડ કોન્સ્ટેબલ રોષ હુસેન રોષ થાસીનને નાણાંના સેસન્સ અને ૪ વર્ષ સખ્ત કેદની સજા કરી છે

ચારદા કાયદા પરિવહ: બાલ લગ્ન

પરિવહક ચારદા કાયદાને લગ્ન કરીને છૂટા લગ્ન થાય છે તેથી એવા લગ્ન અટકાવવાનો કાયદામાં મુધારો કરવાની સરકારને વિનંતિ કરતા કાય, રા. વ. હરિવિલાસ સરદારના પ્રમુખપદે જનુઆરીની આખરે મળેલી ચારદા કાયદા પરિવહના ચર્ચા હતો. કાયદામાં વધુમાં દેશ એ કાયદાને પૂરતો લાભ થઈ શકે તે માટે, કાયદાની કલમોને લગ્ન કરતું હોય એવું લગ્ન થઈ અટકાવવા માટે ઇન્ડિયન કો-વાની જઈતા મે-જુન-સ્ટેટને સત્તા આપતા મુધારો કરવાની માંગણી થઈ હતી બો. સરદારે નજીબ કે બાલ લગ્ન પ્રતિબંધક કાયદા એ કાંઈ સમાજ મુધારો નથી, પરંતુ બાલલગ્નને જોને પરિવહ

આવતા અંકે

‘વૈદકની દૃષ્ટિએ શુદ્ધશિક્ષણ’

એ શીર્ષક હેઠળ, અત્યંત ઉપયોગી લેખમાળા ‘શુભસુન્દરી’ના પરમ શુભેચ્છક ડૉ. અમૃતલાલ ઉ. પટેલ, હેલ્થ કોર્સિસ, સુરત, રજુ કરનાર છે. ‘શુભસુન્દરી’ની બીજી ભેટ ‘બાળકોર’ના કર્તા તરીકે તેમજ બીજા ઉપયોગી લેખોના લખનાર તરીકે ડૉ. પટેલને વાચકો સારી રીતે ઓળખે છે. તેમની આ લેખમાળામાં ‘શરીર વિજ્ઞાન તથા અંગત સ્વાસ્થ્ય’ જ્ઞાન, ‘મોંઘાની આવજવ અને સફટ સમર્થ વાત્કાલીક મદદ’, ‘તદુરસ્તી અને વૈદકની દૃષ્ટિએ રાષ્ટ્રભાગ્ય જ્ઞાન’ એ વિષ-યાંત્રી, અત્યંત સાદી અને સરળ ભાષામાં બહેનોને ઉપયોગી થઈ પડે એવી રીતે છલવટ થઈ છે.

પ્રવાન ઉદારીઓ વિધવા બને છે એવા અનિષ્ઠ પર અકુશ માવાનો કોનો ઠરાવો છે આવા બાલ લગ્નો પર કાયદો અકુશ મૂકતો નથી તેમાં સુધારો થવાની જરૂર છે થોડોને બાલ લગ્નોમાં ભાગ ન લેવાની તેમણે વિનંતિ કરી હતી મોલવી મહમ્મદ હકીમ રાખને રોકા આપના જણાવ્યું હતું કે પ્રખ્યાત વચ પહેલાં લખે જરૂર નથી જરૂર છે મોસીસ મોડીયાએ કાઢાવેલો મત કરીને થતાં લગ્નો ચોક્કસ મરદિ છુપી પોલીસ નેવી સરકાર સરકારે નીમવી જોઈએ એમ જણાવ્યું હતું.

હિન્દુ લગ્નના છૂટા ઊંડાં મરવાને લગતો ખરો સીલકેટ સમિતિને સોંપવાની જરૂર નથી પણ મારાસભામાં સર એચ. એસ. ઓરે મૂકી હતી. તેમણે જણાવ્યું હતું કે વલ્લુ જરૂરનો સામાજિક સુધારો આ ખરો પૂરો પડે છે. વિરોધીઓ દલીલ કરે છે કે લગ્ન એ પવિત્ર કાર્ય છે પરંતુ તે બંને બાજુએ કોઈ જોઈએ આને તો હિન્દુ સમાજમાં કોનો કોમ અપાધ છે પ્રથમ તેના વિરોધ છતાં મમે તેહલી વારે પરગી સહે છે એ સીવાશાન ચાલુએ ખરો સીલકેટ સમિતિને સોંપવાની જરૂર નથી વિરોધ થઈ હતો પરંતુ ખરો કરીથી પ્રબ મદ મરદિ ચોક્કસવાની તારણ કરી હતી સરકાર અને કુસ્તીઓ તરફ રક્ષા લેવા માટે પદમાનંદે જરૂરનો વિરોધ થઈ હતો ઉપરે સર હકીમર ચોરની જરૂર નથી ૧૨ નિ. ૧૧ મતે પસાર થઈ હતી

શ્રીઓ મેલરેટ્ટ તરીકે કલકત્તાની બાલકો મરદિની અધ્યક્ષ આલમતમા પચાસર લગ્નના મેલરેટ્ટ સાથે વિલકાની સત્તાવાળા કલકત્તા મેલરેટ્ટ તરીકે બાલ સરકારે ૧૭ શ્રીઓની નીમણુંક કરી છે આવી બંનેની નીમણુંક પ્રતિમાં પહેલીન વાર થઈ છે ૧૭ શ્રીઓમાં ૧૦ બાલકો બહેનો છે.

એ કુસ્તીઓ, જે કુરોપાયત અને એક પારસી બહેન છે.

વિદેશ

ભાવિ બંધારણમાં હિન્દી શ્રીઓ લંડનના 'લક્ષ્મી' માં એક પત્ર લખીને વિરમ સાદ નવાજે જણાવ્યું છે કે હિન્દી શ્રીઓ, મતાધિકાર સમિતિએ ભલામણ કરેલી સુધારા કરતાં કોમલતાની સુધારા કોઈ નહિ હોય એ એવા આગ્રહ છે શ્રીઓ માટે સીધાં પ્રતિનિધિત્વની દિમામત કરી તેમણે જણાવ્યું છે કે કપલી ધારા

છ માસનું સરવાળું

‘ગુજુસુ-કરી’એ

ગયા છ માસમાં શું આપ્યું ?

૧૪ ફેબ્રુઆરી-ચિત્રો

૧૭ વાલી-રેલ-પા નાટક

૪૦ શ્રી ઉપયોગી લેખો

૩૦ રાસ કાવ્યો

—ઉપરાંત—

શ્રી પ્રમજનજીની ચાલુ વાર્તા ‘મરીબની મદલકા’ ‘નો ઉપરાંત’, કુટિલ સમાજમાં ભારતીય મહિલાઓની ચાલુ લેખમાળા, જૂનાગઢની શ્રી—પ્રવૃત્તિના સમાચાર, જનતાની ઉપાલુ, ઉપરાંત ‘બાલકોમાં’ ૬ વાચન: ચાલી જાણિતી બાલ, દીપાલસવી બાલ અને મહિલા પરિપક્વ બાલ શ્રી પ્રજા વિશિષ્ટ બાલો

સમાર્થ પછી તેમણે પ્રતિનિધિત્વ હોલ નેહમે શ્રી અને પ્રથમ વચ્ચે સમાજવાનો મૂળમૂલ લોક બીનસારતે સ્વીકારવા નેહમે અને આમની સમાજી સ્વયં શ્રીઓને સંકુલ પાલકિનની સમિતિમાં સ્થાન મળવું નેહમે મતાધિકાર સમિતિને ભલામણ કર્યા પ્રમાણેની સુધારામાં શ્રીઓને મતાધિકાર આપવા માટે કાંઈ નહિ તે શ્રીઓ મરદિ જુદી જુદી કાર્યકર્તા રચનાય, તે અનુભવ છે.

ચિત્રિશ્રીઓની નવ આગેવાન સુધારાઓએ ‘લક્ષ્મી’ માં પત્ર લખતા સંકુલ સમિતિમાં

એક કે વધુ શ્રી પ્રતિનિધિઓને નીમવાની વિનંતિ કરી છે તેમણે એવા દલીલ કરી છે કે હિન્દીમાં શ્રીઓનાં પ્રતિનિધિત્વના પ્રમત્તની ભારે ચર્ચા થાય ત્યારે કલકત્તાની શ્રીઓની પ્રવૃત્તિના અનુભવ વાળા અને હિન્દી પ્રમત્તની મહિલાઓ શ્રીઓ રજૂ કરવામાં આવતી કુરોપાયત અને રીતઓનો અભાવ આપવા માટે રહે એ મૂલ્ય જરૂર છે

નવાં બેરીસ્ટર બહેનો: કલકત્તા બેરીસ્ટરની લડન ખાતે લેવાયલી, પરીક્ષામાં ૧ શ્રીઓ પસાર થઈ છે તેમાં એક સર અલક ચેટરજીના પત્ની

લેણી ચેરરણ છે. અને બીજા મીસીસ ક્લારેન્સ કોક્સ નામના ૭૦ વર્ષનાં વૃદ્ધ સ્ત્રી છે. મીસ પીરોન્સ બહાદુરણ નામના એક પારસી બહેન પણ એરીસ્ટર બન્યા છે

ભણ્ણીતી સ્ત્રી વિમાની: મીસ વીનીફ્રેડ સ્પુનર ૩૨ વર્ષની વયે અવસાન પામી છે વેપારી પાપલોટ દરીકેની ચોગવતા ધરાવનારી ધણી થોડી સ્ત્રીઓમાં એક મીસ સ્પુનર છે આંતર રાષ્ટ્રીય હસ્તિશ્વરમાં તે ભણ્ણીતા હતા

એલ્યુમિનમી ધારાસભામાં: એલ્યુમિનમી પ્રાતિક સભા કે પાર્લિમેન્ટમાં સ્ત્રીઓ મત આપી શકતી નથી છતાં સ્ત્રીઓ ચૂંટણી માટે ચોગ્ય છે. છેલ્લી ચૂંટણીમાં મેગ્બરમાં મેડમ દબ્લ્યુડીન ફરી ચૂંટાય છે સેનેટમાં મેડમ સ્વીક ફરી ચૂંટાય છે. પ્રાતિક ધારાસભામાં એકલા બાબુ સબ્ય મેડમ બેન્ચ્યાટ છે

અનીતિ માટે સ્ત્રીઓ અને બાલકોનો વેપાર: પૂર્વમાં થતા સ્ત્રીઓ અને બાલકોના અનીતિ માટેના વેપારની તપાસ કરવા માટે પ્રભુ સંધે તપાસ કમીશન નીમ્યુ હવે તેણે ૧૮ માસ સુધી તપાસ કરી પોતાનો હેવાલ તેવાર કરી પ્રભુ સંધની સભામાં રજુ કર્યો છે. ફરેક દેશમાં સત્તાવાર અંકુશ મૂકી શકાય એવી ગોઠવણ કરી આ અનીતિનો સામનો કરવા આંતર રાષ્ટ્રીય સંઘકાર માટે હેવાલમાં મહત્તમ વધ છે. કમીશનના અભિપ્રાય પ્રમાણે, અનીતિનો વેપાર કરનારાઓ માટે, પરવાના બાજુ વેરમાં ચૂંટી મુખ્ય બજાર રૂપ છે સ્ત્રીઓ અને બાલકોનો અનીતિ માટેના વેપાર નડમળથી નાબુદ કરવાનું અનીતિના ધારો નાબુદ કરવાથી સંભવિત બનશે ફર ફર પૂર્વમાં દેશવાર, ધણેલી રશીયન સ્ત્રીઓ નિરાધારીને અંગે યામ નનક છવન ગુલરી રહી છે અને ચિનાઈ સ્ત્રીઓ પણ બાનો લોગ બનેલી છે એનો હેવાલમાં કમીશન મહેલો છે. દક્ષિણ ચિન, મધ્યપૂર્વ લગભગ દિન્દ સુધી આ અનિષ્ટ પ્રસરેલું છે ચિનમાં ભૂખાની સ્ત્રીઓના અનીતિ માટે થતા વેપારની હેવાલમાં વિમલવાર ચર્ચા થઈ હતી. મહત્તમ સીઅમી ચળવળનો પાત્ર ઉલ્લેખ કર્યો છે. મહત્તમ સ્ત્રીઓનો અનીતિ માટેના વેપાર નિર્ધાર છે

અને ધણી થોડી દિન્દ, ઇરાની, આરબ અને ચદ્દી સ્ત્રીઓ આ વેપારનો લોગ બને છે.

બાળકો અને હાલરકાં હોસ્પિટલમાં સગીત માવાની મનાઈ અને આલની માતાએની હાલરકાં માવાની અચકિત એને કારણે સગીતનો અશાવ, એ બાળકોના ધણા ખરા રોગો માટે કારણભૂત છે એમ વીએનાની બુનિવર્સીટીનાં બાલકો માટેનાં કક્ષીનીકના વકી પ્રો. ફ્રાન્ઝ હેગનર્સ નક્કારે છે બાલકોની તદુરસ્તી સંબંધની વીએનીક સોસાયટીની સમામાં માર્દબીયા ધણા કેસો હપર ચર્ચા થઈ હતી. તેમાં એક એવો પણ કેસ હતો કે એમાં અવગણના બાદ બહુબાલકો પાટે બાળ્યા વિના બાલક ખોરાક ખાઈ ન શકત. પ્રો. હેગનર્સે કહ્યું કે એ બાળકને સગીત સંભળનાની તક આપવામાં આવે તો, આ કાવડી વર્તાવમાંથી તેને બચાવી શકાય પ્રો. થોલે બાળકના કાન સગીત વરં કુશળી રીતે વળેલો છે, એમ નક્કી કરી પ્રો. હેગનર્સેને ટેકો આપ્યો હોસ્પિટલમાં બધી સત્તવડ હોવા છતાં, બાલકોની સીધી વધુ કુશળી માંત્રરૂપ માતાનાં સગીતનો અશાવ એ બાલકોની તદુરસ્તીના અશાવનું મુખ્ય કારણ હોવાનું પ્રો. થોલે માને છે.

અમેરિકામાં સ્ત્રી પ્રધાન: બુનાઈટ સ્ટેટસના નવા પ્રધાન મડલની નીમણુંકમાં મજૂરખાતાનાં પ્રધાન દરીકે મીસ ફ્રાન્સીસ પર્ગીન્સ ની નીમણુંક થવાની વધી છે મીસ પર્ગીન્સ ન્યુ યોર્કનાં બીઝોનિક કમીશનર છે અને બીઝોનિક પ્રશ્નો માટે અમેરિકામાં ધણા સત્તાવાર માહિતિ પ્રસારનાર મનાઈ છે બુનાઈટ સ્ટેટસના પ્રધાન મડલના તેઓ સીધી પહેલાં સી સભ્ય બનશે

ઉપચારમાં સ્ત્રીઓનો વિલય: સ્ત્રીઓને સંપૂર્ણ મતાધિકાર આપતો મહેલો ઇરાવમાં ૧૪ મી ડીસેમ્બરે પસાર થયો હતો ઇરાવ સરેખ સમાજના પ્રમુખ ડૉ. પોલીના હુઈસી તરફથી હવે નજીવાય છે કે એ કાયદાનો ઉપરનો સ્વીકાર થઈ ગયો છે ૧૯૩૭ ના મહેગ્બરમાં થવારી ચૂંટણીમાં સ્ત્રીઓ લોગ હશે આ કિસ્સામાં ડૉ. પોલીના હુઈસી અને તેમની સસાની સેવાઓ કલેક્ષનમાં થાગ્ય છે.

મુક્તિસંગ્રામમાં ભારતીય મહિલાઓ

મુખ્યપુ:

શ્રીમતી લીલાવતી મુનશી બેલગામની સેન્ટ્રલ જેલમાં પોતાની સગની મુક્ત પૂરી કરી પાછા છૂટી આવી છે તેમના મુખ ઉપર જેલ નિવાસનાં ચિહ્નો ૨૫૪૮ જણાતાં હતાં

૬ બપોર ઉપર યોશી કરવા માટે જન-મુક્તારી માસની આખરે પદ્માવલી દેહસે વિકા કુમારી તા-રાનાઇને ૬ માસ સખ્ત ૪૬ ૩ ૫૦ હડની સજા થઇ છે એજ કારણસર બીજા બે દેહસે વિકા શ્રી-મતી' જન-પૂરે બાઇ કુર્મા અને શ્રીમતી સામતી-યા તાવકને ૬ માસ સખ્ત ૪૬-ની સજા થઇ છે એજ કારણસર શ્રીમતી બેળા-બાઇ સામરાવ પુરધર અને શ્રીમતી શાન્તાબાઇ 'જાણુરાવ પાટકરને ૬ માસ સખ્ત ૪૬ ૩ ૪૦ હડની સજા થઇ છે

આધી સેવાસેના તરફથી શ્રીમતી મણિ-

બહેન 'છમીલાસના પ્રમુખપદે શ્રીજાની બહેર સશા સમક્ષ ગુજરાત વિદ્યાપીઠના મ-લામાન શ્રી નરહરિ પરીખે ' દિન્દુ પાગેનું સત્પ રેવરૂપ ' એ વિષય ઉપર પ્રવચન કર્યું

મહાર પ્રવેશ બીસને ભગિનિસમાજનો રોકે

ભગિની સમાજના પ્રમુખ શ્રીમતી જયશ્રી રાયચબે શ્રી. રંગા આધર ઉપર જેલ પત્ર લખીને જણાવ્યું છે કે, મુજબની ભગિની સમાજે પસાર કરેલા કાન આ સારે મોઢાલ જ. સામાજ્ય રીતે હિંદુ કોમનો મત બદલાયો છે તે બીના અને પળ આ રીવાજ કે અને આલેલો બ્રહ્મ ભરેલા ખ્યાલથી નીમાણી રાખે છે તેનું નામોચી સરેલું સ્વરૂપ ખ્યાનમાં લઇને આ સમાજ કોસેસો થાય છે અને પ્રાચીના કરે છે કે, તમને તમારું બીલ પ્રાણસમાર્માં જલદી પસાર કરાવવાના કામમાં હરેક ભતની ખડા અને સત્પત્ત મલશે કે જેથી એ બીલ બનતી લાગીદે કારણત્વ રૂપ પાયે એ આ પત્ર અને કાનની નકલ પ્રાણસમાર્માં તમારા તથા માર્ગશીલ માર્ગ રેડેલા હમસરીની સમાજ વરંની એવીજ અવગણની પ્રાચીના સારે યોગદા આપ્યા છે

કરાય

જાત કાર નીમે મુતબ છે -

મુજબની ભગિની સમાજ ચી રંગા આધર તરફથી વલી પ્રાણસમાર્માં રજૂ વનવશ મંદીર પ્રવેશક બીલના સિવાય અને દેવને રીકોબની લથી રોસ આપવાનો કાન કરે છે અને અવગણવું કરેલ રજાર છે કે આ પ્રાચીન કલક હર કરવાને હિંદુ કોમને કાન ખ્યાનમાં લઇને તેમને કોસ સત્પત્ત કરી અવધર્માં આવશે અને એ બીલ થકુ મેકા કારણત્વ પસાર કરવાને તમારો કામ રંગનારો કે જેથી એ બીલ જલદી બનતુ રૂપ પાયે સારે

હવ.

ગુજરાત

અમદાવાદમાં તા ૨૬ મી જન-મુક્તારીએ રવા-તજ દિન ઉજ-વતાં રાજ્યપાલ વૉન થયુ હવું તે પ્રમંત્રે પાંચ બહેનો ગિરજતાર થયાં હતાં

અમદાવાદનાં બાવળીના કાર્પેટર કુમારી મુદુલા અબાલાલ સા-રાનાઇને મુજબ સરકારના આમ ભવા આપતા મળક પ્રમાણે ગિરજતાર કરી તા ૩ જી માર્ચ સુધી સામરમતી જેલમાં રાખતા હકમ થયો છે.

વીરમગામમાં રવાન થા દિને અગે રાજ્ય પરાજ વૉન કરાવતાં શ્રીમતી અલ્કાબહેન પરેલ, શ્રીમતી રમણબહેન પરેલ, અને શ્રીમતી મોરીબહેન પરેલ ગિરજતાર થયા હતાં,

ખોરસદ તાલુકામાં ગણ લડતની યાદ તાજી રાખવાના હેતુથી 'શ્રી સીતમદીન' ઉજવવા

રામખ.હ, દીવાળીજહેન, ઝવેરખેન, કંકુજહેન, વિદ્યાજહેન, રઘુબા, લાડુજહેન, ગંગાજહેન નાગજીભાઈ, કાશીખેન જીવાભાઈ.

વાનુ નકકી થયું હતું. તેને અંગે બહાર ગામથી બનેક બહેનો પરિ- પદમાં આવ્યા હતાં તા. ૨૧ મી જાન્યુઆ- રીએ આ દિન ઉજવવાતાં પ- રોડમાં પાઝ બહેનોનાં સ- રમસનીકર્યું. બહેનોને પો- લીસે અટકા- વતાં બહેનો. એ ત્યાંજ ખેસી ફરવા વગેરે પસાર કરવાનું કામ કરી લીધું બધી બહેનોને પટ્ટાપલ્લી જા- હેર કરી. પ- રંજ તેમજી માત્ર નીચેનાં ૧૩ બહેનોને ૬ માસ કેદ રૂ. ૧૦૦ ફં- કની સજા

સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામમાં નિર્મળ બલિદાનો

૨૬૪૦	શ્રીમતી તારાબાઈ	કુબંધ	૬ માસ સખત,
			રૂ. ૫૦ ફંક
૨૬૪૧	" અમરુજીભાઈ કોર્મી	"	૪ માસ સખત
૨૬૪૨	" શામલીયા નાયક	"	"
૨૬૪૩	" બેળીબાઈ પુરંધર	"	૬ માસ સખત,
			રૂ. ૪૦ ફંક
૨૬૪૪	" શાન્તાબાઈ પારસર	"	"
૨૬૪૫-૪૬	" પાંચ બહેનો	અમરુજીભાઈ	—
૨૬૪૭	" મુદ્દલા	"	—
૨૬૪૮	" શંકરબાઈજહેન પટેલ	વિરમગામ	—
૨૬૪૯	" મોરીબહેન પટેલ	"	—
૨૬૫૦	" મનોરમાબહેન પટેલ	"	—
૨૬૫૧	" માલેજીબહેન	ખોરસદ	૬ માસ કેદ,
			રૂ. ૧૦૦ ફંક
૨૬૫૨	" સાકરબહેન	"	"
૨૬૫૩	" મંગાબહેન વેરીભાઈ	"	"
૨૬૫૪	" કાશીબહેન શીવાભાઈ	"	"
૨૬૫૫	" રામભાઈ મંગલભાઈ	"	"
૨૬૫૬	" દીવાળીજહેન	"	"
૨૬૫૭	" ઝવેરજહેન	"	"
૨૬૫૮	" કંકુજહેન	"	"
૨૬૫૯	" વિદ્યાજહેન	"	"
૨૬૬૦	" રઘુબા	"	"
૨૬૬૧	" લાડુજહેન	"	"
૨૬૬૨	" મંગાબહેન નાગજીભાઈ	"	"
૨૬૬૩	" કાશીજહેન જીવાભાઈ	"	"
૨૬૬૪	" નર્મદાજહેન પટેલ	"	એક વર્ષ; રૂ. ૨૦૦ ફંક
૨૬૬૫	" કાશીબહેન પટેલ	"	"
૨૬૬૬	" સરોજાબહેન પટેલ	"	"
૨૬૬૭	" શારદાબહેન કાકોર	"	—
૨૬૬૮	" પૂ. કસ્તુરબા	"	૬ માસ કેદ, રૂ. ૫૦૦ ફંક

આ કથ-

રત પરિપદા પ્રમુખ શ્રીમતી નર્મદા બહેન પટેલ, સ્વામત પ્રમુખ શ્રીમતી કાશીબહેન પ- ટેલ અને મંત્રી શ્રીમતી કાશી- કાતા પટેલને એક વર્ષ સ- ખત કેદ રૂ. ૨૦૦ ફંકની સજા થઇ છે ખોરસદ તાલુકામાં તા- ૨૬ મી જાન્યુઆરીએ સ્વાતંત્ર્ય દિન ઉજવવાતાં શ્રી- મતી કારદા- બહેન કાકોર પાળ જ માં બિરહતાર થ- માં હતાં. ગણ તા. ૪ થીએ ખોર- સદ તાલુકાના રાસ મામમાં પૂ. કસ્તુરબા અને બીજા

લઇ છે. એ બહેનો નીચે પ્રમાણે છે: શ્રીમતી બહેનો માલેજીબહેન, સાકરબહેન, મંગાબહેન વેરીભાઈ, કાશીબહેન શીવાભાઈ,

૬ બહેનોએ સરમુખત્યારાની પરિપદા કરવાનો પ્રયત્ન કરતાં, પૂ. કસ્તુરબા અને શ્રીમતી કાકોરબહેન બાકાભાઈ પટેલ, શ્રીમતી કાકો-

બહેન રાવજીભાઈ પટેલ, શ્રીમતી ચીતાબહેન
સર પટેલ, શ્રી. મણિબહેન આચારાભાઈ પટેલ,
શ્રી. લલિતાબહેન નાથાભાઈ પટેલ અને શ્રી.

તી ચાન્તાબહેન ભાઈલાલને અનુક્રમે ૬ માસ
મૃત ૧૬ અને તથા માસ સમ્પત ૧૬ની
સગમ થઈ છે બદ્ધિધાર દિનની પત્રિકાઓ

હાથીબહેન ડા-
વાભાઈ પટેલ
એ જ બહેનો
ગિરજાતાર થ-
યાં હતી પૂ
કરણરખાને ૬
માસ કેદ, ર.
૫૦૦ ના દં-
ડની સગમ કરી
હતી બાકીનાં
જ બહેનોને
૧૮ માસ કેદ,
ર. ૨૦૦ દંડ-
ની સગમ કરી
હતી

સ્વાતંત્ર્ય
દિનને અંગે
આણંદમાં શ્રી.
હરિબહેન યા-
નાભાઈને એક
વર્ષ કેદ વા
૧૦૦૦ ના
જામીન આ-
પવાની મળ
યછે. એ.
અમ તા. ૪
થીએ કેદી
દિન ઉત્તરવાતી
શ્રીમતી દીરા
બી.બહેન પ-

૨૧૭૨	શ્રીમતી ડાહીબહેન આચારાભાઈ પટેલ	વારસદ ૧૮ માસ કેદ,
		રૂ. ૧૦૦ દંડ
૨૧૭૩	ડાહીબહેન રાવજીભાઈ પટેલ	"
૨૧૭૪	ચાન્તાબહેન પટેલ	"
૨૧૭૫	મણિબહેન પટેલ	"
૨૧૭૬	લલિતાબહેન પટેલ	"
૨૧૭૭	હાથીબહેન પટેલ	"
૨૧૭૮	હરિબહેન	આણંદ એક વર્ષ વા રા ૧૦૦૦ નો જામીન
૨૧૭૯	દીવાળીબહેન પટેલ	"
૨૧૮૦	આનંદગીરી વાલિક મહેમદાબાઈ	૬ માસ સગમ
૨૧૮૧	ચાન્તાબહેન	૪ માસ સગમ
૨૧૮૨	ચાન્તાબહેન	"
૨૧૮૩	દીવાળીબહેન	"
૨૧૮૪	ધનલક્ષ્મીબહેન	કાઠોડ ૧ માસ કેદ, રૂ. ૨૦૦ દંડ
૨૧૮૫	અરેબબહેન	સગમ ૪ માસ સગમ
૨૧૮૬	મરદાબહેન	"
૨૧૮૭	ધનલક્ષ્મીબહેન	"
૨૧૮૮	નમોદાબહેન	૬ માસ; રૂ. ૧૦૦ દંડ
૨૧૮૯	મણિબહેન સાત	બારોડાની
૨૧૯૦	સનિતા દેસાઈ	"
૨૧૯૧	કુસુમબહેન વસી	"
૨૧૯૨	મહારાબહેન	"
૨૧૯૩	કરુણાબહેન	"
૨૧૯૪	સુલીબહેન	"
૨૧૯૫	એક બહેન	મોરબી
૨૧૯૬	નલિની પ્રમાદેવી	૧૩૩૫ ૧ અંકવાડિયાં
૨૧૯૭	રોહિણીબહેન	"
૨૧૯૮	નવનીલકુમાર સિંઘ	નવ માસ કેદ
૨૧૯૯	દેવાસીદેવી	"
૨૨૦૦	બુલ્લપ્રમાદલ	"
૨૨૦૧-૦૨,	બે બહેનો	"
૨૨૦૩	દેવન બાઈ	"

વહેવવા માટે
સરસ વણી ની
જાવણી મંથી
મહે મદા બાઈ
તાલુકાના ૩૦
મા સરમુખ
ત્યાર શ્રીમતી
ચમળ બહેન
પટેલ અને
શ્રીમતી દીવા-
ળીબહેન પટે-
લને ગિરજાતાર
કર્મ છે.
કાઠોડના
સરમુખ ત્યાર
શ્રીમતી ધન-
લક્ષ્મી બહેનને
૬ માસ કેદ
ર. ૨૦૦ દંડની
સગમ થઈ છે.
ભરખમાં
શ્રીમતી અરેબ
બહેન, શ્રીમતી
કરુણાબહેન
અને શ્રીમતી
કરુણાબહેનને
અગાઉ સગમ
થઈ ગયેલી
દેવાસી ૬
માસ સગમ કેદ

દેશ પ્રજાવંદન કરાવનાં પદ્ધતિ બનાવી

રૂ. ૧૦૦ દંડની સગમ થઈ છે

મહેમદાબાઈ તાલુકાના ૨૦ માં સરમુખ-
ત્યાર શ્રીમતી આનંદગીરી વાલિક અને શ્રીમ-

શ્રીકર ગામે પરિષદ કરવામાં આવનાં શ્રીમતી

મણિબહેન બકત, શ્રીમતી સવિતા દેસાઈ, શ્રીમતી કુસુમબહેન વસી, શ્રીમતી ગજરાજબહેન, શ્રીમતી કસ્તૂરબેન પટેલ, અને શ્રીમતી ભુલીબહેન એ છ બહેનો ગિરફતાર થયાં હતાં.

મુખ્ય ઘલાટી:

સ્વાતંત્ર્ય

દિને અંગે

કર્ણામી રા.

અંજન વંદન

કર્ણવર્તા એક

બહેન પકડાયાં.

બંગાદી:

કસકતામાં

સ્વાતંત્ર્ય દિન

ઉજવવા માટે

૫૦ બહેનો

સાથે મોટું

સરખસ નીકળ્યું હતું. એ

બધા બહેનોને

ગિરફતાર કરવામાં આ-

વ્યાં હતાં પ-

રંત તેમને

પાછગયો છો-

ડી મૂકવામાં

આવ્યાં હતાં.

મુનમણી

કોઈના ઉત્તરના પાઈમાં રાખીને

કાવવા માટે ધીમતી નસીની પ્રભાદેવી

અને શ્રીમતી સેતુબાગદેવીને ૬ અડવા-

રિયાની સજા થઈ છે. સ્વતંત્રતા દિને અંગે

ગિરફતાર થયેલાં અમલ બાગમનાં કન્યા-

શિક્ષાસળા માણ પ્રિન્સિપાલ કુમારી નવનીન

કમળા સિંઘા બી. એ અને શ્રીમતી કેલાસી દેવીને ત્રણ માસ સખત કેદની સજા થઈ છે.

અહ તા. ૧૭ મીએ કલકત્તામાં ભુલ્કા સ્થળેએ ફોરોડા પાડીને પોલીસે શ્રીમતી બુકુલ પ્રભાદત અને બીજાં બે બહેનોને ગિરફતાર કર્યાં છે. તા. ૧૮ મીએ બારાનમર

નજીક શ્રીમતી હેલનબાઈ નામની શિક્ષિકાને ગિરફતાર કરી છે.

સ્વતંત્રતા દિને અંગે સરખસ કાઢવા માટે મુનમણી-અંજના શ્રીમતી મોરબીની ફરી અને બીજાં ૧૧ બહેનોને ગિરફતાર કર્યાં હતાં, તેમાંથી છ બહેનોને છ માસ સખત કેદ, એ-

કેને ત્રણ માસ કેદ અને પો-અને કોઈ ઉલ્કા સુધીની કેદની સજા થઈ હતી.

અમલપુરમાં શ્રીમતી મુનમણી અને શ્રીમતી મોરબીની ફરી અને બીજાં ૧૧ બહેનોને ગિરફતાર કર્યાં હતાં, તેમાંથી છ બહેનોને છ માસ સખત કેદ, એ-

કેને ત્રણ માસ કેદ અને પો-અને કોઈ ઉલ્કા સુધીની કેદની સજા થઈ હતી.

અમલપુરમાં શ્રીમતી મુનમણી અને શ્રીમતી મોરબીની ફરી અને બીજાં ૧૧ બહેનોને ગિરફતાર કર્યાં હતાં, તેમાંથી છ બહેનોને છ માસ સખત કેદ, એ-

કેને ત્રણ માસ કેદ અને પો-અને કોઈ ઉલ્કા સુધીની કેદની સજા થઈ હતી.

અમલપુરમાં શ્રીમતી મુનમણી અને શ્રીમતી મોરબીની ફરી અને બીજાં ૧૧ બહેનોને ગિરફતાર કર્યાં હતાં, તેમાંથી છ બહેનોને છ માસ સખત કેદ, એ-

કેને ત્રણ માસ કેદ અને પો-અને કોઈ ઉલ્કા સુધીની કેદની સજા થઈ હતી.

અમલપુરમાં શ્રીમતી મુનમણી અને શ્રીમતી મોરબીની ફરી અને બીજાં ૧૧ બહેનોને ગિરફતાર કર્યાં હતાં, તેમાંથી છ બહેનોને છ માસ સખત કેદ, એ-

કેને ત્રણ માસ કેદ અને પો-અને કોઈ ઉલ્કા સુધીની કેદની સજા થઈ હતી.

અમલપુરમાં શ્રીમતી મુનમણી અને શ્રીમતી મોરબીની ફરી અને બીજાં ૧૧ બહેનોને ગિરફતાર કર્યાં હતાં, તેમાંથી છ બહેનોને છ માસ સખત કેદ, એ-

કેને ત્રણ માસ કેદ અને પો-અને કોઈ ઉલ્કા સુધીની કેદની સજા થઈ હતી.

અમલપુરમાં શ્રીમતી મુનમણી અને શ્રીમતી મોરબીની ફરી અને બીજાં ૧૧ બહેનોને ગિરફતાર કર્યાં હતાં, તેમાંથી છ બહેનોને છ માસ સખત કેદ, એ-

કેને ત્રણ માસ કેદ અને પો-અને કોઈ ઉલ્કા સુધીની કેદની સજા થઈ હતી.

મૃણાલિની દેવી અને બે બહેનોને; ડાટ' છતાં સુધીની સળ થઈ હતી

મોધીરમાં સ્વાતંત્ર્ય દિને અંજે ગિરફ- તાર થએલાં શ્રીમતી ચાન્તાદેવી અને શ્રીમતી જ્યોત્સનાદેવી અને બીજાં બે બહેનોને ૧૬ માસ ૩૬ ૩. ૧૫ દડની સળ થઈ છે

સ.યુક્તપ્રાંત-દિલ્હી

અસાદાબાદમાં સરમુખત્યારોનો એક છુપી સમામાંથી ૧૪ બહેનોને ગિરફતાર કરવામાં આવ્યાં હતી. સ્વતંત્રતા દિને અંજે ગિરફ- તાર થએલાં ૧૩ બહેનોને ૬ માસ સખ્ત કેદની સળ થઈ છે.

બનારસમાં સ્વાતંત્ર્ય દિને અંજે ૮ બહેનો ગિરફતાર થયાં હતાં બનારસની બી- બીની જેમમાં રાજકીય કેદી બહેન શ્રીમતી રાધારાણી સેને કપાએ ચાંદસો ન કરવા દેવા- સામે વિરોધ દર્શાવી ૨૫ દિવસ ઉપવાસ કર્યાં હતાં. સરકારે એવી પરવાનગી આપી હતી.

મીરતમાં વાંધા કર્યાં છુટ્ટેડીતો વહેચવા માટે શ્રીમતી પરમેશ્વરી દેવી ગિરફતાર થયાં છે

મયુરામાં શ્રીમતી વિદ્યાદેવી નામનાં સ્વ- મસેવિદ્યાને ૬ માસ સખ્ત કેદની સળ થઈ છે

દિલ્હીમાં સ્વાતંત્ર્ય દિને અંજે ગિરફ- તાર થએલાં બે બહેનોને ત્રણ માસ ૩૬ ૩ ૧૦૦ દડની સળ થઈ છે શ્રીમતી લક્ષ્મી- બાઈ ચાંદીચાલાને ત્રણ માસ ૩૬ ૩ ૫૦ દડની સળ થઈ છે.

બિહાર

પટનામાં સ્વાતંત્ર્ય દિને અંજે બાણુ રાજેન્દ્ર પ્રસાદમાં પત્ની તથા બહેન સદિત પાંચ બહેનોને ગિરફતાર થયા હતાં. પાછ- વધી બાણુ રાજેન્દ્ર પ્રસાદના પત્ની અને બહેનોને છોડી મુક્યાં હતાં જ્યારે પટના છત્સાવા મરમુખત્યાર શ્રીમતી ચન્દાવતી દેવીને ૧૫ માસ ૩૬ની અને બીજાં બે બહેનો શ્રીમતી સત્યવામા દેવી અને શ્રીમતી બાણુના દેવીને ૪ માસ સખ્ત કેદની સળ થઈ છે.

જવામાં મદાસના ચળવળ ચલાવવા માટે આર બહેનોને ત્રણ માસ સખ્ત કેદની સળ થઈ,

મદાસ-૫'જાળ.

મદાસમાં સ્વાતંત્ર્ય દિને અંજે ૪ બહે- નો ગિરફતાર થયાં

પેસાવરનાં આગેવાન મદાસનાવાદી શ્રી- મતી નિમ્મદેવી લાહોર આવનાં તેમને ૨૪ કલાકમાં પળખની સરદદ છોડી જવા દુકમ થયો હતો. [૨૬-૨-૩૩

જને માટે બૃહદ્ ગુજરાત રાહ જોતું હતું

—: આ રહ્યું તે પુસ્તક :—

“ સંતતિ નિયમન ”

હિંદુ સમાજના સળગતા પ્રશ્નો:—

માતૃત્વ-આકસ્મિક કે ઐત્રિય ?

મર્યાદિત સંખ્યામાં બળવાન, ચારિત્ર્યવાન બાળકો કેવી રીતે ઉત્પન્ન કરવાં ?
આ પ્રશ્નોનું દરેક દ્રષ્ટિએ અવલોકન કરતું અને તેને માટે વિશ્વાસપાત્ર
અને નિર્દોષ ઉપાયો બતાવનારું પુસ્તક.

લેખક: ડૉ. અમૃતલાલ હ. પટેલ, ડી. પી. એચ., ડી. ટી. એમ., એમ. પી. પી. એમ.
(મેડીકલ કોપ્રીસર એન્ડ હોસ્પિટલ, બરો મ્યુનિસિપાલિટી, સુરત.)

૧૬ ચિત્રો : : : : : ૩૫ પ્રકરણ : : : : : સોનેરી પુઠું

કીંમત રૂ. ૧-૮-૦ : પોસ્ટેજ ભુકું.

મળવાના ઠેકાણાં: ધર્મ વિજય પ્રેસ, પાયધુની, ગોધીલના દેરા પાસે, મુંબઈ, ૩
“ શુભસુંદરી ” કાર્યાલય, અને જાણીતા યુકસેલરો.

સ્વ. કવિ બોટાદકરે રચેલાં કાવ્યોનાં ચાર સુંદર સંગ્રહ

૧ કલ્પોલિની . મુલ્ય : ૦-૧૨-૦ પોસ્ટેજ : ૦-૧-૬

૨ નિર્ઝરિણી : " "

૩ શ્રોતસ્વિની : " "

૪ શૈવલિની : મુલ્ય : ૧-૦-૦ પોસ્ટેજ. ૦-૨-૦

ચારે પુસ્તકો સાથે મેનારને રૂ. ૩-૦-૦માં ધેર મેળા

બુવંશાપક “શુભસુંદરી” ૧૧૪, બીરજામ મેક રોડ,
મુંબાઈ, ૪

સસ્તાં, સુંદર તેમજ ઉત્તમ હોવા ઉપરાંત
તદન નિર્દોષ

ક્રાઉન બ્રાન્ડ

એલ્યુમીનીયમના વાસણો.

પ્રમાણભૂત ચોખ્ખા એલ્યુમીનીયમમાથી કેવળ હિંદી જરીગરાને
હાથે માત્ર હિંદી નિષ્ણતોની દેખરેખ નીચે બનાવવામાં આવે છે.

કેટલાક કહેવાતા વિજ્ઞાનશાસ્ત્રીઓ ગપચોળા હાકે છે
અને અજ્ઞાન લોકો તે માને છે કે
“એલ્યુમીનીયમના વાસણો તુલ્યાનકારક છે”

પરંતુ

દિવના મદાન રમાવણુ યાચી—

આચાર્ય પ્રફુલ્લચંદ્રરાય યુ કહે છે કે

“સમગ્ર ૧૨ વર્ષથી વધુ સમય થઈ મારા પરચયુ કામમાં હું
એલ્યુમીનીયમના વાસણો વાપર છું રોષિયા માટે તેમજ રોષિલી વસ્તુઓ
રાખવા માટે સામાન્ય ઉપયોગમાં આવતી આ ધાતુ મને જરાએ
હાનીકારક લાગી નથી. ઉમ્મદા માણી વાત એ છે કે ત્રાંબા પિત્તળના
વાસણો કરતાં આ વાસણો વધુ સજ્જત બર્ણા છે.

- પી. સી. રાય.

જીવનલાલ (૧૯૨૯) લીમીટેડ

કારખાના તથા સાખા

રૂડ ઝાંશીસ ૧૧ કસામી સ્ટ્રીટ, કલકત્તા.

કલકત્તા, મુબાઇ, મદ્રાસ. ૨ મુન

—देवीगीत रक्त तरङ्गी कल्पवृक्ष " कृष्ण-वीणा " भा
वापन-कृष्ण.

इति : वेन्नाट्ट रङ्गीगीत, मुं.प. २.

આનન્દજળી

(દેવી રામન ધોને રચાણ, નવમ એકમાસા રે-એ લાગ)

અમે ધ્યાનમાં સરિશ્વર તીરે, આનન્દજળી ભરવા દે,
 વસીપુષ્પોના પુલ ખડે હરેશ, આનન્દજળી ભરવા દે,
 ફૂલફોરમ રી રસની વસુદી, આનન્દજળી ભરવા દે,
 અમ અંતરથી મોહનકંઠ વૃદી, આનન્દજળી ભરવા દે.

અમે ધ્યાનમાં સાયરની પાળે, આનન્દજળી ભરવા દે,
 નીર મોતીડાં ધણેશ ઉછાળે, આનન્દજળી ભરવા દે,
 અમે નાંખી નવર પેલી પારે, આનન્દજળી ભરવા દે,
 આમ વરસે ન્યાં અમૃતધુવારે, આનન્દજળી ભરવા દે.

અમે ધ્યાનમાં સરિતાના પાટે, આનન્દજળી ભરવા દે,
 મળ્યા ભોગાડે એક વનવાટે, આનન્દજળી ભરવા દે,
 ધ્યાન સાધીને મન્ન એજો કુ ક્યા, આનન્દજળી ભરવા દે,
 વિશ્વપ્રેમ અમ અંતરે જીજુક્યા, આનન્દજળી ભરવા દે.

અમે ધ્યાનમાં પ્રજ્ઞાપુડા આરે, આનન્દજળી ભરવા દે,
 મહાન્યાસિના તેજના કિનારે, આનન્દજળી ભરવા દે,
 અમે ધ્યાનમાં બીને રસ પીધા, આનન્દજળી ભરવા દે,
 પુનિત પ્રેમનો અમૃત સ્વાદ લીધા, આનન્દજળી ભરવા દે.

રતિલાલ શુક્લ

બહેનબાને

હારે કોળ્યાં કોળ્યા કુસુમી કુળ ક્યારા
સંજવની સલિલે સિંચે એને પહેન !
હારે મ્હોર્યાં મ્હોર્યાં મંજુલ હરિયાળા,
એ હાસ હવે ખાતે ખિલાવોને પહેન !

નિર્ભયતાની ગળથૂથી નેક ન્યાયનાં પાન
હાસરહે બજરંગનાં પ્રદાયર્થના ગાન

હારે ગાવા ગાવા એ ગાન રહીયાળા
ગેળી એ પંથ ન્યારા ઢેખાડવાને પહેન !
હારે પાવા પાવા ધુંટી પ્રકાશ ખ્યાલા
એ તેજના, વસતે ફાલો જોવા પહેન !

ઉજવળ આતમ દૂધમાં રોપો હેઠે દોડ
ગોળે ખેલણહારના જોવા ખેલ અજોડ

હારે ગાળે ગાળે એ આલ-ગાલ હાકે
ધીંગાણે ધરા ધાકે મુળવે એ પહેન !
હારે જાળે જાળે દેવી ત્યાં જ્યોત, ભાળે
અધાર એની આગે ઉસો રહે ન પહેન !

વદને દેવ રમી રહ્યાં નયને સૂર્યપ્રકાશ
મન મીઠા મસ્તાન એ માનવ કુળની આશ

હારે આવો આવો ચારિત્ર્યને ખિલાવો
લેવા અમૂલ લહાવો બાલુકાનાં પહેન !
હારે જાગો જાગો જગદુર્જને જગાવો
સંસારમાં સુજાવો સોહાગિ સ્વર્ગ પહેન !

પ્રાણશંકર જગજીવનદાસ બધેકા

તેમને બાળકો ઉછેરવા માટે બાપા રાખવાની જરૂર પડે છે. પોતાના બાળકને ધવરાવવામાં પણ તેઓ હિષ્ટપત સમજે છે અને તેમની એકંદર વર્તણૂક જાણે પોતે પતિ ઉપર અને તેના કુટુંબ પર ઉપકાર કરવાજ જનમેલી હોય તેવી હોય છે.

ઉચ્ચ કેળવણી પામેલી સ્ત્રીઓને કુટુંબ પાડવાનો લેખકનો ધરાદો નથી. સ્ત્રીઓને ઉચ્ચ કેળવણી પણ યોગ્ય રીતે આપવી જોઈએ તેમ લેખકની દૃઢ માન્યતા છે અને કેટલીક ઉચ્ચ કેળવણી પામેલી સ્ત્રીઓએ આ દેશની અનુપમ સેવા પણ બજાવી છે પરંતુ ઉપર જણાવેલી વસ્તુસ્થિતિ આપણે અત્યારે આ દેશમાં મધ્યમ તેમજ તવગર વર્ગમાં સાધારણ રીતે જોઈએ છીએ તે આપણે દીલગીરી સાથે ઠપ્પણ કરવું પડશે. આ વસ્તુસ્થિતિનું ખરું કારણ આપણી કન્યાઓને અત્યારે અપાતી ખામી ભરેલી કેળવણી જ છે. આપણી બાળાઓને ઉચ્ચ કેળવણીની સાથે " મહેનત કરવાની મદત્તા " (Dignity of Labour) અને " ઘર ચલાવવાની કળા " (Art of House-Keeping) શીખવવામાં આવતાં નથી. કન્યા કેળવણીની હાલની પદ્ધતિ આપણી આર્થિક અને સામાજિક સ્થિતિ તેમજ આપણા ધર્મને અનુકૂળ નથી એમ કહીએ તો તે વધારે પડતું નથી. થોડું ભણેલી સ્ત્રી પોતાને મળેલા થોડા જ્ઞાનમાં પરવળા પછી વધારે કરી ચકતી નથી અને પોતાને મળેલા થોડા ધણી જ્ઞાનનો સહઉપયોગ પણ તે કરવા ચકિતમાન નથી. વધારે ભણેલી સ્ત્રીઓને આદર્સ સાધારણ રીતે પુરોની જરાબરી કરવા પુરતો જ હોય છે અને તેઓ પોતાને યોગ્ય અને અનુકૂળ ક્ષેત્રમાં કામ ન કરતાં-જ્યાં તેમના જેટલી અથવા તેમનાથી વધારે માનસિક ચકિતવાળા સેકડો પુરો પડ્યા હોય-તેવા ક્ષેત્રમાં તે

કામ કરવા મથે છે અને તેમાં તેમને સાધારણ રીતે નિષ્ફળતા મળે છે. અને તેથી તેમને મળેલી ઉચ્ચ કેળવણીનો સહઉપયોગ થતો નથી.

સ્ત્રીઓનો શારીરિક બળો પ્રશ્નો કરતાં નાણુક હોય છે. સ્ત્રીઓના કમનસીબે આ દેશમાં છોકરાંની, બચપણમાં જેટલી સંભાળ લેવાય છે તેટલી સંભાળ છોકરીઓની લેવામાં આવતી નથી એટલાં પચીસ વર્ષમાં ઢિંકું સુમાજની આ મનાદધામાં થોડા ધણા સુધારો થયો છે પરંતુ આ દેશની સમગ્ર હપટકા જેટલી બાળાઓને યોગ્ય ન્યાય નથી મળતો અને તેમના કુદરતી હક સ્વીકારવામાં નથી આવતા તે વાત આપણે મને કમને પણ ઠપ્પણ કરતી પડશે. આ બધાં કારણોને કીધે આપણી સ્ત્રીઓનો શારીરિક તેમજ માનસિક વિકાસ જોઈએ તેટલો થતો નથી. વધારામાં તેમને ૧૭ થી ૧૮ વર્ષની કુમળી વયમાં માતા બનવાની ફરજ પાડવામાં આવે છે. સોળ વરસની બાળાને " સુન્દરી " માનવાની બેહુદા માન્યતા આ દેશમાં કેમ જડ પાલી બેઠી હશે તેની લેખકને સમજ પડતી નથી.

વેદક અને તંદુરસ્તીની દ્રષ્ટિએ સ્ત્રી કેળવણીનો કમ ગોઠવવામાં આવે અને તેને અનુસરીને આ દેશમાં બાળાઓને કેળવવામાં આવે અને જોખામાં જોખી ૨૦ વર્ષની દમર પછી જ જો છોકરીઓનાં લગ્ન કરવામાં આવે તો આપણા દિંદી સંસારનું ચિત્ર નજીકના ભવિષ્યમાં વધારે ઉજળું બનશે.

વેદક દ્રષ્ટિએ યૌવશિક્ષણ આપવાનો વિષય ઉચિત દ્રષ્ટિએ આપણને કદાચ યુગે સાગરી પરંતુ જો આપણે આ બાબત આરો-હાપથી વિચાર કરીશું તો આપણને આપણી પ્રજાની શારીરિક અધોગતિને સુધારવા

રવા ખરો ઉપાય જાની અદરજીજ મળી આપશે.

અત્યારના કન્યાઓના શિક્ષણક્રમમાં ફક્ત માનસિક કેળવણીને જ અમલનું સ્થાન મળેલું છે. આપણા કેળવણીકારોએ જાણવું જોઈએ કે આ દેશની સેંકડે ૬૦ લાખ ઓછાના ઈસ્તમમાં શ્રદ્ધાઈ કરવાનું જ સખાવડુ હોય છે અને તેમની છ દહીના ઘેરો બાગ રસોઇ કે રવામાં, અન્ય ગૃહકાર્ય અને જાળકાને ઉઠેરવામાં જ પસાર થવાનો છે છતાં તેમને આ ત્રણ ઉપયોગી વિષયોનું જ્ઞાન તો આપવામાં આવતું જ નથી.

આપણી ધણી ખરી કન્યા યા-જાઓનો શિક્ષણક્રમ, ધર્મિક, સંસ્કૃત, સંખ્ય, ગુરુત્વ, ભારતશાસ્ત્ર અને સંગીતમાં જ સમાઈ જાય છે નિઃશોભામાં મળતું આ યારે પાંચ વિષયનું જ જ્ઞાન આપણી કન્યાઓને આપ

શે શ્રુતિથી બતાવી સકાય કે કેમ તે જાનત આપણે તબીરપણે વિચાર નથી કર્યો. કવે વિદ્યાપીઠે આ વિષયમાં કાંઈક સંજીવન બન ક્યો છે પરંતુ તે પણ પૂરતો અને સતેજ શરૂ તો નથી જ.

વૈદિક દ્રષ્ટિએ શ્રુતિશિક્ષણના પ્રકારમાં નીચે જણાવેલ વિષયો જાનત ઉપયોગી છે:

(૧) ધર્મિક વિજ્ઞાન તથા જ્ઞાન રવાસ્થાન જ્ઞાન

(૨) સામાન્ય વૈદિક જ્ઞાન, ખાસ કરી મારજત અને મહત્તમ ખરે તાત્કાલીક માર્ગ

(૩) તકુ-રક્તી અને વૈદિક-ની દ્રષ્ટિએ રાંધણકાર્યનું જ્ઞાન

ઉપરના ત્રણ વિષયોનું જ્ઞાન આપણા કન્યાઓને ટીકી રીતે અને ટેકુ પણ ઉપયોગી થઈ શકે તેવું વ્યવસ્થા કરે પછીના શ્રેણીમાં આપણમાં આવે.

નારીને સંબોધન

શ્રેષ્ઠ કવિવર શ્રી-દત્તાત્રેય દામોદર જાણનાર શ્રી. રામનું વેદ

હે નારી ! તુ જેવળ પ્રવરતી જ નહિ પણ મનુષ્યનીયે રિતિ છે; મનુષ્યો તને તેનાં તરવડુ સીંદણ બંધનું કરે છે

રિતિનો તારે જાહેર કાપમાન્ય સોરરી વારથી જન ગુરુ છે; કન્યાકો વારી મહાને સરેવ નૂતન અમાત્ય અર્પી રવા છે

તને અધિક સોદરવંદી અગ્રવચા સપુત્ર અપુત્રક ધીની, અગ્રવક કંઠી ખલેા સુરજ અને કોમ-કલ્પો રરિજનું ખીરેલા પ્રાણી તારે જાણે પરી છે

પ્રાણીનાં કાલકરી તુષ્ક કામાં જોવને અકોઠિ કાલિ સમર્થ છે

તું જાણે કો જે જાણે સન્ધ છે

ગુજરાતી ભાષા ગમે તેટલી જુની હોય પણ તેનું સાહિત્ય એટલું જુનું નથી કે એના પ્રાચિન અને અર્વાચિન એવા વિભાગ પાડવા યોગ્ય ગણાય. ગુજરાતનું પ્રાચિન સાહિત્ય એટલે સંસ્કૃત સાહિત્ય કહેવું યોગ્ય છે. ઇ. સ. ૧૪૦૦ની સાલથી લગભગ લિખિત મોઢક ગુજરાતી સાહિત્યની શરૂઆત થાય છે. પરંતુ તે પહેલાં પણ ત્યારે સંસ્કૃત એ રાજ્ય, ધર્મ અને સાહિત્યની ભાષા હતી ત્યારે પણ સામાન્ય વર્ગમાં સંસ્કૃત કરતાં પ્રાકૃતજ બોલાવું. જુના સિદ્ધાંતો અને મંસ્કૃત નાટકો એનું પ્રાકૃત બળી ગયું છે. સંસ્કૃત ભાષા સર્વ લોકની ભાષા હતી એ કહેવું વાસ્તવિક નથી હતાં. રાજ્ય, ધર્મ અને સાહિત્યની ભાષા સંસ્કૃત હોવાથી આજે ગુજરાતી માહિત્યની નસેનસમાં તેના પ્રયોગ પ્રવાહ વધી રહ્યા છે. ભાષા કરતાં શરૂઆતના ગુજરાતી માહિત્યના વિચાર વાતાવરણ સંસ્કૃત સાહિત્યને વધારે સામ્ય છે. ગુજરાતી સાહિત્ય મંસ્કૃતની ઝાંખી નકલ હતી. આજનું ગુજરાતી સાહિત્ય તેવું નથી, એથીજ આપણને અર્વાચિન અને પ્રાચિન જેવું સાહિત્યમાં નથી હતાં. એક પાડવા તરફ મૂલ્ય ધાય છે. યોડી સદી પછી આજનું સાહિત્ય પણ પ્રાચિન થશે.

આજે આપણે ધર્મ અને સાહિત્યને એનામાં અને અસંબંધ ગણીએ છીએ. આજની પાયસો વર્ષ પહેલાં ધર્મ અને

સાહિત્યનો એક કપાસ અને સુતર જેવો મણાતો. ધર્મપુસ્તક સાહિત્યમાં ન ગણાતાં પણ સાહિત્ય ધાર્મિક ગણાતું. ધર્મનો અર્થ વિસ્તૃત કરવાને સાહિત્યનો ઉપયોગ થતો. આથીજ આપણા ધણાપણ સાહિત્યકારો ભક્ત, ભાટ, કે કથાકાર છે. કેટલાક તો મુશ્વરના અંધ રૂપે પૂજાય છે.

સાહિત્યમાં કલ્પાયલા પાત્રો 'મુખ્યગિ પુરાણ, રામાયણ કે મહાભારતમાંથી લેવાયતાં છે. આ ધાર્મિક પાત્રો ઉપર વ્યક્તિગત લખાણનું માહિત્ય એકદુરં કરીએ તો ખીજી મહાભારત, ખીજી રામાયણ અને ખીજી પુરાણ જોઈવું વધી જાય. આનો દરખાસ અર્થ એટલેજ યાય કે લેખક નવનવા યાય, તેની કલ્પના કવચિત નવી ઉદ્ભવે પરંતુ તેમનાં માણસો, દેશ અને કાળ એનાં એજ રહે. એ હિસાબે આજ આપણે કુમુદ કે મંજરી ઉપર ખીજી નવલકથા જોડી શકીએ.

પ્રાચીન સંસ્કૃતિનો તોમ ઓને અપાતા મુન્દાન-ઉપરથી કરી ચકાવ. કાવલ કે ધર્મના પુસ્તકમાં લખાયેલો દરમજો એક વાત છે અને દરરોજ જીંદગીમાં તેના વર્તનની વાત જુદી કે ધર્મ અને કાવલમાં ઓને રેવી ગણવાનું લખ્યું હોય-તે સક્રિય પૂજાતી હોય-પણ નિત્ય આચારમાં તેના તરફ નિર્દયતા જતાવાતી હોય એ ઉપરાંત વ્યક્તિના અનુભવ પ્રમાણે કોઈ ઓને માન આપે તો કોઈ મિછારે ઓ પ્રત્યેના અનુભવોની પરંપરાને લઈને ઓ માહિત્યનું સદાય ખીજાના

પુષ્પ જેવું પાત્ર બની રહી છે. આ દેશમાં દીવસે દીવસે સ્ત્રીઓની મામાશુક રિયતિ બદલાતી ગઈ તેમ પ્રાચિન સ્વતંત્ર અને ઉચ્ચ વાતાવરણ ટકવાને પશુ સાહિત્યને અનિવાર્ય હતું. સાહિત્યમાં સ્ત્રી દોહડુબક જેવી છે. સુખમાંથી બી પાત્ર ઉપરજ ન્દાની વાતથી માંડી મોટા પૂરાણ ગ્રંથાપણ છે મોટી સહાર્થ પશુ તેઓને ખાતર ઉભી થતી કામપણ પ્રકારે સ્ત્રીના આવાસ સુખ કે કુખનું કેન્દ્ર બની જાય છે સાહિત્યમાં પડવું સ્ત્રીનું પ્રતિબિંબ સમાજનું રિયતિ-સંકેત હોય.

ગુજરાતી સાહિત્યનો મુખ્યપ્રવેશ મીરાંના-ધ્યે સખ્યો છે મીરાંએ એક પશુ નવું પાત્ર સરજ્યું નથી. તેની કવિતા ઓહંદયના કામળ દરનાસર જેવી છે તેણે સંસારમાં સુખાત્મા હૃદયના ઉમરા કુણું નિમિત્તે ઠંડાવ્યા છે. કંઈક ઉડી જંખના પાછળ બરમ થવાનું જોમ સ્ત્રીઓમાં છે એ મીરાંએ રપછે કહ્યું છે-પછી તે જખના પ્રેમની દોષ, પ્રથમની દોષ કે બાળકની દોષ

“ સસરો અમારો અમિનો સહો,
સાસુ સસાની સળી ર,
એની પ્રત્યે મારું કંઈ ના ચીકે ર,
એને આગુણીએ નાંધુ પૂણી ર ”

સંસારના કુખમાં દગાતી સ્ત્રીના આ બળાપો છે. સાસુ સસરને અચિન દન નથી. મીરાંની કવિતા આત્મચરિત્ર જેવી છે તે કરતાં આત્મદર્દ જેવી વધારે છે. પ્રેમ પાછળ રહેસો ત્યાગ બહુડી હો છે

નરસિંહ મહેતાનું સાહિત્યએટલું શૃંગારીક નથી એનો શૃંગાર “ કાકિ ” માં સમાવી દીધો હોવાથી તેનું રસરસ સ્પૂળ કાપાને લગાડવું ઘટીત નથી નરસિંહ મહેતાએ કીરપે કૃષ્ણજાન ગાયા છે. તે રસ અને રંગમાં તરંગોળ છે “ ચાતુરી પોહશી ” માં સ્ત્રીના સોળ શબ્દમાર વર્ણવતો એકએ

“ દરજ મતમા પ્રથો પલ્લો, મંજન ક્યું ” તેણીવાર સુખા અદન અંજે દેસર, સુખંધ લઈ અપાર ચીર અંધ સાડી પરાળી, સોપતાં તે પહેલો અંજ, કુમરમાં મધુર દસરી, નારી નેમ્ કુરંજ શીઘ કુલી રાખડી, નેણે તે કાળજ રેખ, લીલવટ સોદે ચાંદી, વેળીએ તે વળગો સેખ નિરમલ મોલી નામના, અવણે પહેરી વાલ, અધર અરણ સોપતા, વાળવું ચોલે વાલ. મોલીઆળી હરમર કંઠે, ઘર કોલાવળ દાર, ચોળી પહેરી દસરી, હર કે કણુનો અમુખર અરિથો દાલે સોલામણી, બીડી મુખમાં બણ; માંકણ સર્વે સોલામણી, યાચીં હર વિખાણ અરણે નેપુર કુખરી, વીધીઆ તે અણવડ સોલે, નખ સિંચ વર્તા સુંદર, કુનિ જનનાં મન મોલે હસાયમની ગળજતિ, હરી દસરો લમ; ઘર અંજળ જે સોપતા, મુખકું તે બણે મયક મુખરે તે મધુર બાલની, હલવે યું મિઠિ અંજ, (પા ૫)

તેની સ્ત્રીઓ કીમતને ડાલાવે છે, પ્રેમ-રસ એમની પાવકળવાલા છે. શરીરશબ્દમાર એમનો ઇન્દ્રો છે. આજે આપણને જેવું જોવા પહેરવાનું ગમે તેવું તે કાળના મોઢને પશુ થવું

ગરબા અને રાસ ગુજરાતમાં રફા છે. રાસનો ઇતિહાસ કૃષ્ણના રાસ તરફ રવાના-વિક એથી જાય નરસિંહ મહેતાએ રાસનું વર્ણન કરતાં સ્ત્રીના અંજ દોષાં છે-

“ કામની સર્વે રાજે મળે, માંદીયા વદાવન રાસ; બાવના અંદન હાંકણ, રમે માધવ પાસ રાસકીડા રમે ખાતની, ગુણુ અંજે શોચિંદ; કેશીલા કે દેસર કરે, રિયર થઈ રહો અદ માંક નાંચા સર્વે કામની, સોદે સર્વે શબ્દમાર દાર દેવાના લહેવાં, જાંચનાં જમમર પલટવાળી પટોહરી, ચોરી ચામળી નારી, કડગામર હરી રહી, અધે આલ્યા મોરારી ત્રિપુલન અણે ચાલતાં, ધાવ દમદમમર, પગવણ પ્રહાર વાછ રહા, મેય ન લહે પાર રાજાં મેય કેના યુલે નહિ, જાણે જુલ્યો વાણી

આથી આગળ વંધીને “ શૃંગારમાળા ”

અને " સુરતસંભામ " રાંચતાં આપણા
મનમાં છે અને મુંઝારને સાચે મુજી દેવાનું
મન થાય છે " આશીર્વાદ " ની તેજસ્વિયામાં
તેજી કીરત્તપ ચિત્તનું છે.

નરસિંહ મહેતાયો પ્રેમાનંદ જો જરો
લાંબી કાળ છે. પરંતુ પ્રેમાનંદ જો નરસિંહ
મહેતાનો ભાઈ અને ચરિત્રજોષ્ઠ હતો.
નરસિંહ મહેતાની " કહિન " ની એનામાં
ખોટ છે. કહિનનાં પૂલપાનમાં એના શબ્દ
નથી વિંટાયા. તે સારો કથાકાર છે. પૂલપાની
જગદ તે પોતાના પાત્રો મોક્ષવા નથી ગયે.
એના, રાધા, હમપંતી જેવા પાત્રોને પોતાને
યોગ્ય લાગે એમ મોઢવે છે તેનાં ધણાં મારાં
આખ્યાનોમાં કોએની હલખવાયા, દેવકદ
કે દેવાના દેહ ચિતરવામાં આવ્યા છે પર-
જીવાના કોઈ કરતી એના કે નગના પ્રેમમાં
અથા ભોજનતી હમપંતી એજ એની અન-
ધમ મિત્રો કહી શકાય પરંપરા પહેલાં અને
પરંપરા પછી એઆને દોઢે ફરી એના એજ
રુખે આવે છે

" સ્વામી કેશ સંઘ નહીં ભરીને,
એથી જીવુ યં નરદુઃખ
દને આશા થી પરંપરા તણી,
મારું એવન ભયે ઝરનું રે "

x x x

" નહ વિન જેવું માનસરોવર,
ચંદ્ર વિના નિશા જેનાલ
એમ કેવળ વિનાની કામિનિ,
હું અજાણની સેવ રે. "

પરંપરીને માસરે જાતી એઆને જો
ઉપરેઠ આપે છે તે આજેક પજીએ
સાંભળ્યો દોઢે:

" પૂઠી પૂઠી વાતસાંભળિને જો, કોઈ અજાણ નવ કદિ મરે,
થપાઈ રે ન મુદિને, થવું જવું ન જાણ ન પડેદોઢે,
કામ ધર્મા અનભા રાગિ, ન રાગિને કાંઈ અજાણ,
પૂજા પો અમ સારો, મેલોને જાહે અજાણ,
પાવ પથે નવ રેલિને, સમા રાખીને જાહે જાહે
અજાણ સારી કલિને, દેખાને કલિ મુદિપરે

સંતાપ સાસરે ન કાલજે, પિયરને જ, જાણિને,
લક્ષ કુખ દોષ સાસરે, પથ સ્વામીને ન જાણિવે,
ઠાસી માણસને સંઘ ન કાલે, નીચને મણે માણું સદી,
સામુ રીસ રે પળી, પથ સામો મોઢ રાગિ નહિ
સામુ નવું દેને જોડાણીની, સેવા ભાંજિ માને પળી,
પર ધર નિત્ય જાહે નહીં, જયે દલકાષ સાચે આપણી
મેલે સરે દસીને નહીં, કોઈ સાથે તાળા નવ દીલજે,
કમાં રહી વધારે માંહે, પુત્રો પાણી ન પીછમે
ભરવાર પડેજાળીએ નહીં, બાઈ કાંઈ જાળીએ નાવું;
દુઠારીને નહીં સેવક આરો, મન રાખીએ સર્વ સવનું
માવ પિતાને કાવ ભજિની, પિયર સુખ ન સંભારીએ
આરો ભરો છલ કદીને, કુળની લાજ વધારીએ,
સહુને જમવું ભાલીએ, બાઈ અર્ધકાર કદીને નહીં
દસર્વ વદન નિત્ય રાખીએ, સુખ કુખ સમન
અણીએ સદી. "

પ્રેમાનંદે કાજીલામાં ડેરિલુ કીર્તિ ચિત્ર
નરસિંહ મહેતાની " ચોડી " જેવું જ છે.

" પંચરંબી જોડણી માથે રે,
જાણુજોઈ જુઝા કાથે રે
નીચી અંતરી કંઈ જાણ રે,
નેતાં અનલા દોરી મણું રી રી
ધીપકૂલ રાખીને તોડી રે,
ભણે દિવસ પ્રજાશ કોડી, રે
નાં વસર બાણ દીઠી રે,
જોલે અંજા આલ છે રસીકી રે,
નવળંબ ગેફળી આજા રે,
જોલે કાંઈ રાખ્યા છે કાળ રે
અમો કમો કંઈ જાણી રે,
અણે જુઝા મધ દેખવેલી રે
કસર અંકન તે રસુરી રે,
વપુષેવન વાસ અંજી રે
પરનાં ચીર અજાણીને યોગી રે,
લાંબી હોળી સંઘ પંજી રી
કાંઈ પથની વિન વોરી રે,
કેઈ સામલકી કેઈ જોડી રે

(કાજીલા)

x x x
" જાણે નેપુર કેશ અજાણ,
અંજી અજાણને કંજી
અંજીએ વેળવને રાજી,
મેલે અજાણને અજાણ
(નવજાણ ન ૧૦)

એથીયે આમળ વધીને તે ચરીરના
માતૃત્વ પશુ વર્જન કરવા ચૂક્યો નથી

‘કુ’ અંગ્રાચરી મુશ્કેલીથી,
‘ઉ’ હલિત દસજીવિતિ એ,

નિજ મન જવાસી, વેણા વાસી,
અલક લટ નિલસતિ એ,

સુખ બલ જગદિત, રત્ન ચળદિત,
મુખના મન સેલિલો

કુખ સુવસિધુ, અધરબેકુ,
બુકુટિ ભરત બે ગુજ છે,

બે નેત્ર નિર્મળ, દિસે છે કમળ,
ફૂલ ફૂલવા કમ છે.

આગેલ અગળ, અપલ ખગળ,
હીન મુખ બે દરિયા”

“ ઘડિ દમયંતી ને શુભ ખંબેરી, તેના
તો તારા હવા, ” એવી અલૌકિક કંઈ તેની
શ્રીસૌન્દર્યની કલ્પના છે એની કલ્પના
સાથે રમ. સુરંધ, રાગ અને શોભા ચિતરી
તેને ચિત્તાકર્ષક બનાવવામાં આવ્યું છે.

ઉપરની સર્વ કલ્પનાને આશુએ રાખી
કદક નર્વા ચિત્ર ઉમેરતો સામળબટ છે.
એની કલ્પેશી શ્રી ચાલાક, વિદ્વાન અને
કાબેલ છે તેઓ રંગગીત રરખ કરતાં
પુરિતનાં મુખપુંખ બેપ શકે છે અત્યાર
સુધી પરણ્યું એ એનો ધર્મ મણાવો પરણ
સામળપું શ્રી પાત્ર કુંવારા રહ્યામાં હ્લાવો
માને છે. પોતાની પરીક્ષામાં પાસ થાય એવા
વરને પરણવા એની ચાલાક એઓ જક
લક બેશી છે આ છોકરીઓ પુરુષ સાથે
સરસાધર્મ ઉતરે છે. કુસુમને ધડતાં આવધ-
નરામને સામળની એકાદ એનું રવખ
આવ્યું હતું. તેની એઓ પ્રજ્ઞાલિકા ભગ
કરે છે. ખરેખર એમનો તકાવત તેમના
માનસ અને વર્તનમાં છે. શ્રીસૌન્દર્યનાં
વખાણ કરતાં સામળની કલ્પના કવિત્વપૂર્ણ
બને છે

“ય દવડની ભૂકુદી રાગ વાંક, સિંહાકારે કટિને લાંક
હ સામામની નજામિની, શરદ્ધ દ શોકે અમિની
એવી પુષ્પ લલની વેલ, એવી વાગીમાની જેલ

એવી ચપાકરી કળા, એવી વીળળા કળા બલી
એવી રત્નાકર કળી, એવી શોભે સુરસુંદરી

એવી કાશ દીપે નામણી, નહિ સામા એની સાપણી,
એવી રત્ન કમળ દીવદી, એવી કારમીરો પુતળી ”

સામળે એના મુકુટોપ વાજવે તોજવા
છે એને તે અજ્ઞાતના બકાર કરતાં શોભાનું
પુતળુ વધારે માને છે સામળથી શ્રી ઉપર
આસેયોની શરઆત યાપ છે

“એને તો પગે લાગામ, મંડા માને દૂરથી જાગિયે,
શ્રીતે આલસકિત કહેવાય, અનિત બે નિતિ નવ ભવ.

ક્રીડક સપળ સુધિ, છેક મોટા ને-છોટા
વધ વરતે નર સર તે લલે, મુખાની બધારે મળી

એવા વાંક હલર, લોલ તેને નવ લલુલી,
હદાપણ રેરો હલર, તોર જામમાં મલુલી.

મુરગ કાઠા ને મહિપલી, શ્રી શુ વાવ કારે જાનિયે,
સામળ કહે એ દોલ સામળી, પૂર્ણજીવિ પલ પાનિયે

એના પેદમાં વાવ, રહે ન મલી કે જુડી,
શ્રીયે બલિ બે વાવ, રેધમાં વાગે હુડી.

નારીને વથ નાથ, જુલિ તેની તો આજો,
નારીને વથ નાથ, કમમાં અજા કાજો ”

શ્રીનાં વખાણુ-

ને ધરમાં ધરનાર, દાઢ જવારે રેરો,
ને ધરમાં ધરનાર, પિંડ પોની પલુ હેરો

નાર વિના નર રેક, રાગ રાગે નહિ કોષ,
નાર વિના નર ચાર, નેર નર બેસે બોષ

નારી નરજ અને, સુખ રેવણુ રસેવા,
લલે પ્રન્દમાં વાલ, લાલ નર જાગે લેવા

અત્યાર સુધી આપણે બેપ કે એકએક
સાહિત્યકાર એને મુવાન અને રસિક કલ્પે

છે ધણી ખરી વાર્તા કે નવલકથાનો આપણા
નજાનામાં અંત લગન પછી આવે છે.

પહેલની કવિતામાં આખ્યાનના એને પુત્ર
અન્ન ધણી આખ્યાનનો કે વાર્તાનો અંત

આવેતો ડોશીના ચિત્ર સાહિત્યમાં ઝાઝા નથી.
સામળે આવું એક ચિત્ર રોધું છે.

“ રમતમ કરતી રંધ, રહે પાણી ને પોથી; ”
 યથા શિષિલ ગુણગત, દેશજન કહેશે ડોશી-
 દુર જોળનનું જોર, નાર ગુણ તેના આતા;
 પડી અથા પડી દંત, ચોટપડ કહે સર આતા;
 વાંઘ અંગોડા વાળતી, શુભ ચણનાર ધરે સદા;
 ધોળે કેરો કર લાકડી, છુટી યથ દીડી બદા;
 ધોળા યારો કય, કાઢી કહેવારો ડોશી
 વિપરિત યારો વેધ, તનૂ પાણીને પોથી;
 ચરધર છુલચે યુગ, નમી જાયે જે નેજા;
 પડે દેહમાં વેદ, વધારો વિપરિત વેળાં ”

નક્ષત્ર જેવી શામળની નારી મૂકી
 આપણે જય આગળ વધીએ સ્ત્રીએ સતી
 હોય તે આદર્શ ગણવાનું દિંદુ સંસ્કૃતિએ
 સ્વિકાર્યું છે સતી એટલે પતિવ્રતમાં દેહ
 હોમનાર એવી કદપના છે. લાંબે કાળે આનો
 અર્થ મૃત પતિના દેહ સાથે ચિતાપ્રવેશ
 કરનાર થયો છતાંય સતી એટલે આપણા
 મનમાં સદ્વર્તન એમજ રમી રહે છે
 મુકતાનંદ નામના એક સંન્યાસીએ “ સતી
 ગીતા ” (કા. દો. ભા. ૨) માં મતી શુ ન
 કરે એ લખ્યું છે

“ ન બાલે પરપુરણ સંગે, પતિવ્રતા જગજેદ,
 નતિ-વશીકરણ-વેલ સાથે, બોલે અવરણ હોય તેહ
 નાશી કાઢને નવ દેખાડે, પહેરે તે ધૂંધી પર્ણત;
 સ્તન વધાઈ નવ કરે, ન ઢસે દેખાડી દંત,
 પતિને પતિના સખધીને, ન કરે દ્રેષ લગાર;
 દ્વિત-મૃતાશો-વેરથા સંગે, હેય ન રાખે પધાર
 નજરા મારવી નારી, જોગ્યું વિનતા જે હોય,
 શીતળ રહી તને કપટ મૂર્તિ, સમતિ ભેગ ન સોય

નનસમાજ કે કષ્ટજ ભેલા, સતિ ન બદલ્યું હિંમત,
 તિરથ જાય ન એકરી, ધર રહી બને ભવત

આશ્ચર્ય થરા જેવું તેા એ છે કે પતિ
 પાછળ ચિતા ઉપર ગળી મરવું એને મુકતાનંદ
 આત્મધાતુ મણે છે

“ પુરુષની પદે માનનીને, આત્મધાતનો દાષ;
 અલ્પમતિ અખળાઓની, તેને બળે યાજ સંતેષ.
 સ્વર્ગ મુખ અતિ વચ્ચ જે, તે ધારે મનમાં આશ્ચ;
 આત્મધ તનુ પાપ ન મણે, પવકમા કરે વાસ. ”

એજ મુકતાનંદે વિધવાનું વર્તન જતાવતા
 રામ, રંગ અને ચણનાર તાંબા મળ્યાં છે

“ હેય ન તન ચણનાર રાખે, તે રાખે શિવ કેસ;
 જટા જેવા વણીને રાખે, શોભાવે ન નિજ વેશ.
 તેલ ન ધાલે કેશમાં, નવ બોળાવે સતિ એહ;
 શુભ વીરથ શુભ પર્વણીમાં, મુડી નંખાવે તેહ
 આપણિ કાળ ન હોય તેા, વિધવા જેમ એક વાર;
 રોગાદિક ઉપદ્રવ થયે, નવ રાખે એ નિરધાર.
 ધર્મહીન જે કામની, તેનો સતિ ન રાખે સજ;
 પર્ણપર વિધવા ન પોટે, જો ન હોય રોગી અંગ
 નજન યથ નવ નદાય સાધવી, કોધને કરે દુર;
 રોગાદિક વિતા તેલ તનમાં, સતિ ન ચોળે જર
 વિધવા નાર ન લોગવે, સુગંધી વસ્તુ લગાર,
 સુગંધી સુખ્યા થકી, યાજ કરમાં અનંત વિહાર.

મળુવસ કસુબીયું, નવ પહેરે વિધવા નાર;
 ચંદન પુષ્પનો દાર, ચુડી, સતિ ન ધરે લગાર
 ન સારે કાળજ નયનમાં સેયે ન ભરે સિંદૂર
 ઘાલ સોલ વસ ન પહેરે, ન પહેરે પંચલો જર
 ઝીણું વસ ન પહેરે વિધવા, જેમાં નોવમ ભાલ
 એવા વસ ન પહેરનાં, જેણે કહી જણાવે ભલ
 વિધવા નાર ન પહેરે રમણી, ન રંગે કર-નજ-દાલ;
 પત્ર ન રંગે કુલ ન ગુણે, સતિ રહે ધણી શાંત.
 સતિ ન કોઢડે આંદોલ, નવ સ્વાસ્થ્ય સરખી યાજ

આવીજ ઢગનુ પુરુષોત્તમ નામના કવિએ
 ૧૦૦૦ છાપાને “ નારીબોધ ” લખ્યો છે.
 તેણે પણ્ય ઓચારિતનું વણું ન શોભાવે તેા
 નયીજ કયું. “ ગુજરાતી સાહિત્યના આ
 વચગાળામાં સ્ત્રી પાત્રોના સર્જન કરતાં સ્ત્રી-
 બોને સધારવી, તેમને બોધ દેવો, તેમની
 ખોડખાંપણ જણાવવી વિગેરે કવિતાનાં અંગ
 થયાં હતાં. આ જનનો રિવાજ કે આવરમકતા
 દલપનરામ અને નર્મદાસકર સુધી પણ
 આદર્શ આવેશ આપી આટલું તેા માનવાને
 કારણ છે કે ગુજરાતમાં સામાજિક લાજન
 વધતુ હશે અથવા તેા આખપાન. વાર્તા કે
 જાજન છોડી સાહિત્યના અંગ બોધ-ઉપદેશ
 થયાં હશે. એથીય આગળ વધી કવચિત્
 દુનિઆથી પર થયેલા સાધુ સન્યાસી સાહિ-
 ત્યદ્વારા મચાવેલા મેલ ધોતા હોય ! છતાંય
 એજમ તેા છે કે સ્ત્રી તરફ ચક્રાવૃત્તિ લગળ

યજ્ઞ દત્તી કળિયુગના જલુકાર વાગી રહ્યા હતા એવિદ્વાસ નામનો એક કવિ કલિયુગનો ધર્મ જતાવતા કહે છે—

“ધર્મને પુરુષો ધોઈ ખાશે, પરત્વે દેખી રાહ જોશે,
નારી પતિને યોગ્યમણ દેશે, તેને કહેશે પાછો રે”

ખતીજાળીનાં ધોરો નહીં, હાથે રાંધેલો હાડીયો રે,
બેન જનેલી બાણજી ન દેખે, પચાલી લેશે સાળી રે”

આ સર્વથી વિખુરો પડી રહ્યો પાછો
ભકિત જેવા રસિક સૂરે કહાડનાર દ્વારામ
છે હતાપિ સ્વાનુભવે કે પરાનુભવે શ્રી પ્રત્યે
ચકિત હૃદય તો એવું પશુ છે.

“સજુમારી વરનાર વપર સારી, અવર રહે ક્યારી રે;
તેમ સુંદર શ્રી મોહન વચની મળનામણી ક્યારી રે”

જડ જુદી નિરંદે લોભો ને, મરી જળ સ્થવારી રે,
સાવણ રરવી નિય કહીવી, સહામળ સહુ નયરી રે”

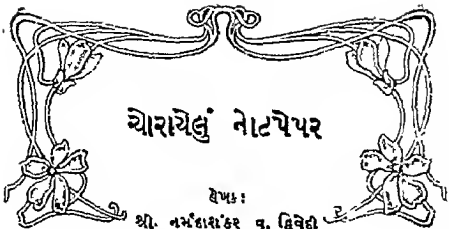
રમાગ દ્વારામ શ્રી મારે આવા ઉદ્યમર
કહાડે એ એક કાજુ ન મનાવ એમ છે
માદિત્યધારના અપ્તિમલ્લુદ્યમર અને પાત્રોના
રાજનમાં તકાવત હોવ છે દ્વારામ રથાને
નિય ચિતરી નથી શ્રી મંજુથી તેના આ
વિચાર નિર્દય છે, એકનરથી છે જાવણી
અંખે તે નાનો દેખાતા મઠિ છે પુષ્ટિમાર્ગીઓ
દ્વારામને ભકત માને છે દેવારામના દેવજી
મારને હર્મને નામે જયાવ કરશે કહિત છે
દ્વારામજીનુ રદરથ સમજવા લેખ્યરથમ પ્રયે
જરા નજર કરવી પડશે ધરકાનિ કાસના
સમયથી કુખને અનનાર તરતે માનવામાં
જાયને; લેખ્યરથમ એકમો પ્રામિન હશે,
પરંતુ ધીરે ધીરે એ નરકાગ્રને છેવડના ભાગમાં
પુષ્ટિમાર્ગ નતી મરે, લેખ્યરથમ શ્રીઓને
મુક્તિમત્ત સરંખો નવો કોને કોઓના મુખ
ઉપરથી હોજલ પડશે એવની સીધી કોને
મંદીરે કહન જતા રાજમાર્ગે તેમને મારે
મોહના થવા દતા, કુખની મુતિ પાછળ
તેમનું જીવન રમાગ ન-નુ દનુ, ચંદનવાચાથી

માડી મોજાન અને આરતિ સુધી દેવને ચોખ્ખ
સુખનો આલામ તેમને થતો, આવા સદવાસે
શ્રીના નાજુક ભાવ, નેત્ર અને હૃદય ઉપડ્યા
દત્ત

દ્વારામ શ્રી હૃદયનો અવધાસી છે, તેની
મરમી પશુજા સુદમ નિરોડાજમી સર્જાઈ
છે. હૃદયના પ્રવાહે ત્યાં માઝા મુડી છે,
સુખરતી હૃદ જ્યારી મધ છે. દ્વારામ શ્રીની
કલ્પનામાં હૃદયના ભાવ ઉમેર્યા છે ખાડી તેના
ચલુમાર અને સૌન્દર્યના નરસિંહમહેત
જેટલાજી જૂના છે. તેણે જીવનના ભાવ રોડખા
કે કહ્યા રહી પશુ નથી શ્રી તો નય જ સરજ

સાદિત્યે કાવ્ય મારી, કાવ્યી કે તુલ
અને આરંભવાનો પ્રયોગ નથો ક્યો માદિત્ય
શ્રીના મર્ધાદિત પશુ માર્મિક કુંડે જીવનને
ઉત્તેજ કરે છે. તેને તેના મન અને હૃદય-
સ્થિતિ અને સ્વરૂપ સાથે મનુષ્ય છે. તેનું
જાગ જીવન જાનરિક જીવનનો પાંચો છે
સમાજમાં શ્રીનો ફરજને ધુ છે એ પશુ
સાદિત્ય નથો જોડુ વારેથી જડાયું પશુ
સાદિત્ય સુધરે છે, શ્રીના કુટુંબ જીવન પ્રત્યે
સાદિત્યને જડુ ભર નથો મોનર પાછળ
સદિમ, રાત, સુતપર જ, અને મોખગા તેના
અનુમામી નવાના છે મગન કવિઓમાં તો
મોનર અને સજુમારના રીતિરિવાજ પડી
મથા દત્ત

આપજા સાદિત્યમાં મીરાંથી પ્રાંતી
દ્વારામ સુધી ગદ્યપાદ તે કહેવા નીતિ અને
મોનર અનુદાર શ્રી કાવ્યરથ છે નીતિને
કહેમો જાત મલ્લવા તેમને પજી વખત
કુખ જમતી કરી છે અનીતિ અને કાવ્ય
શ્રી જાવણના રાજાથી પશુ કલ્પિ છે, પરંતુ
તે તો ધોળા પડા ઉપર કાળા હાંધ જેવી
જાવણના નીતિને વિજય એ શ્રીને વિજય
મજુ પે છે અને એ રીતે શ્રી કલ્પનામાં
સાદિત્ય ધર્મ સાથે મુકાવતુ છે.

ચોરાચલું નોટપેપર

જાણક :

શ્રી. નર્મદાશંકર વ. દિવેલી

વસંત ઋતુના આછા ચિન્હો કુદરતમાં રેખાતાં હતાં અને ચોપાટી ઉપરના પવનમાં સરીરને યથારાવી નાંખે એવી થંડીનું જોર ઓછું થતું હતું. ખોપોરના સમયમાં તો જરા તાપ લાગવા મહિયો હતો અને સાંજના અમુદ ઉપર થઇને આવતી પવનની થડી લહેરો ખીટી લાગવા માડી હતી અને જનને ખોપોરની આ પી પાન આવતા બેઠા હતા; એટલામાં ઓરીમનો સિપાઇ એક વીઝીટીંગ કાડ' લઇને 'અંદર દાખલ થયો અને તે રજીમલના હાથમાં મૂક્યું.

રજીમલે વીઝીટીંગ કાડ' તરફ નજર કરી મારી સામે જોયું અને બોલ્યો, " સર જીવજી મળવા માંગે છે. " વીઝીટીંગ કાડ' મેજ ઉપર મૂકી તેણે સિપાઇને કહ્યું, " જા, તેમને જલ્દી અંદર લાવ "

સર જીવજીનું નામ સાભળી હું અભય-ખીમાં ગરકાવ થઇ ગયો. મુંબઈમાંના આખા ધણદારમાં સર જીવજીનું નામ લાજો પતિ તરીકે અને મીલમાલેક તરીકે મશહૂર હતું. કોઇએ એને કરોડપતિ, પશુ ધારતા હતા. મુંબઈમાં બે મીલો તેમની માલેફીની હતી. અમદાવાદ અને શેલાપુરની મીલોમાં તેમનો ભાગ હતો. એક બે ખીજી કંપનીના કારકુદર હતા. કોરપોરેઇનના પ્રમુખ હતા અને અસહકારના સમયમાં ધારાસભામાં પણ બેઠા આવ્યા હતા. ઈર જાનરમાં તેમની

ખ્યાતિ સારી હતી. તેમની મીલોના શેરના બાવો બાવેજ થતો.

સર જીવજી જરીખીમાંથી ઉઘે આવ્યા હતા. સ્વભાવે લોભી અને પૈસાના લાલચુ હતા. એટલે આટલી બધી સંપત્તિના પ્રમાણમાં પોતાનો અત્યંત અર્થ બહુજ ઓછો રાખતા અને સંભાવતને નામે તો મીંકુજ હતું. સરકારી અમલદારોની ખુશામતથી તેમને લાલચાત ન હોવા છતાં સરનો ઇલાજ મળ્યો હતો.

સર જીવજી શા કામ માટે આવ્યા હશે, તેની કલ્પના કરતો હું બેઠો. એટલામાં તે અંદર દાખલ થયા અને રજીમલની સામેની પુરશી પર ગોઠવાયા.

આવતાની સાથેજ તેમણે મારા તરફ શંકા બરેકી દિષ્ટિ કરી રજીમલ તરફ જોયું, એટલે રજીમલે ખુલાસો કર્યો: " એ માર્ક ખીજી માણસ નથી. મારા ભાગીદાર છે. એમનું નામ હાસભાઈ. "

સર જીવજીની શંકા દૂર થઇ. તે સ્વસ્થ થયા અને આખ ઉપરનાં ચક્કમાં મીઠકાકે કરતાં રજીમલને ઉદેશીને કહેવા લાગ્યા: " હું ધાર છું કે આપણા વચ્ચે જે વાતચીત થશે તે તદ્દન ખાનગીજ રહેશે. "

" જરૂર. " રજીમલે જવાબ આપ્યો.

" જો અમે અમારા આલોકની ખાનગી

વાત બહાર પાડીએ તો અમારો કષ્ટો બીજો જ દેહાડે બંધ કરવો પડે. " મેં પણ ટાપસી પૂરો.

" વાર, એક ખાસ કામ માટે તમારી પાસે મારે આવવું થયું છે. અને તો હોસાળા ઉપરના મારા રહેવાના મકાનમાંથી અમરતો કચ્છિટ સ્ટ્રીટમાં આવેલી મારી જોશીસમાંથી એક ચોરી ચઢ છે એક અત્યંત ખાનગી અને છુપી રાખવા જેવી માહિતી બહાર આવી છે અને એ માહિતી જે પ્રથમ મેળવી મધુ છે તેને સારો તકાફા પડ્યો છે આ બાબત ઉપર તમારી સલાહ લેવા આવ્યો છું."

" ખુશીથી, ફરમાવો " રજુમલે કહ્યું.

" મારી બહીની બે મીસેનો વહીવટ પાંચ ડીરેક્ટરો તરફથી થાય છે, એક કુ અને ચાર ખીન્ન. ચોરા વખત પહેલાં જમે બહીની એક મીસ ખરીદી લેવાનો નિર્ણય કર્યો હતો. કારણકે એ મીસની દરિયાઈ બખતે આડી આવતી હતી. અઠવાડિયા પહેલાં જમે મુખ્ય ત્રણ ડીરેક્ટરોની ખાનગી સભા ચર્ચિટ સ્ટ્રીટમાં આવેલી અમારો જોશીસમાં મળી હતી અને ત્યારે સ્ટાર મીસ ખરીદી લેવાનો નિર્ણય થયો હતો. એ નિર્ણયને સમતી હકીકત મેં એક નોટ પેપર ઉપર નોંધી હતી આ નિર્ણયને રીત-સરની મજૂરી મેળવવા જમે ડીરેક્ટરોની રીતસરની બેઠક બોલાવવાના હતા, એટલામાં મેં ખાનગી બેઠકમાં જે નોંધ કરી હતી તેની કોઈએ નકલ કરી લીધી હતી અને તે મારો પાસેથી ગૂમ થઈ હતી."

" માત્ર માહિતી જ નહિ, પણ એ નોંધ વાળું નોટપેપર સુદાં ? " રજુમલે પ્રશ્ન કર્યો.

" હા, એ અસલ નોટપેપર ચોરાઈ ગયું છે અને તેની નકલ તેની જગાએ પ્રકાશમાં આવી છે. " સર છવજીએ જવાબ આપ્યો.

" પણ ચોર અસલ નકલ ક્યા માટે લઈ

જાય ? નકલ લઈ જાય તો પણ ચાલે " રજુમલે સલાહ કર્યો.

" તમારો પ્રશ્ન વાજબી છે. " સર છવજીએ કહ્યું. " અને પણ એમ કંઈક થાય છે પણ એમ પણ બને કે કદાચ નકલ અને અસલ વચ્ચે તફાવત ન લાગતાં તે ઉતાવળમાં અગર ચરતચૂકથી નકલ લેવાને બદલે અસલ નોટપેપર ઉપાડી ગયો હોય પણ નકલ અને અસલ વચ્ચેનો ભેદ મારાથી તો છાનો કેમજ રહે ? "

" અને એ મીલના શેરના બાવમા જે વધારો થયો છે તે આ માહિતીને આભારી છે એમ તમે ધારો છો ખરા ? " રજુમલે પ્રશ્ન પૂછ્યો.

" એમાં તો જરા પણ ઘટા નથી. અખાનની દરિયાઈને લીધે બહીની મીસેનો માલ બફ મોટા પ્રમાણમાં ઉપડતો નથી. એટલે સામાન્ય રીતે મીલશેરના ભાવોમાં મંદી રહે છે, ખાસ કરીને મુબઈની મીસેનો શેરના ભાવો મંદજ રથા કરે છે, કારણ કે બહીની મીસે અમદાવાદના પ્રમાણમાં સારો નફો નથી કરતી માત્ર એ એક જ મીલના શેર વખા છે ખીજ કોઈ પણ મીલના નથી વખા, તે બતાવી આપે છે કે એ અમારો નિર્ણય બહાર પડી ગયો તેનું જ પરિણામ છે. "

" શેરના ભાવો વધે એમાં તમને શું નુકસાન ? " સર છવજી જરા નારાજ દેખાયા.

" અમારે બજાર ભાવે એ મીલના શેરની ખરીદી કરવાની હતી, અને બજાર ભાવ વધારે હોય તેટલું અમેને નુકસાન થાય અને અસુક શેરા તો અમે અમારા નામ ઉપર જ લેવા ધારતા હતા "

" હવે કુ એકજ વધુ સલાહ પૂછવા માગુ છું. તમે જે મીસ ખરીદવા મામતા

હતા તે મીલ તમારી શરતો - કબૂલ રાખશે તેની તમને અગાધથી ખાતરી મળી હતી ? ” રજુમહે છેલ્લે પ્રશ્ન પૂછી લીધો.

“ હારતો એમાં તો કાંઈ શંકાજ ન હોતી. ” સર જીવજીએ ત્વરાથી ઉત્તર આપ્યો. “ એ મીલના વહીવટમાં અમારા પચિસ ડીરેક્ટરોનો મળાને વધુ મત છે, એટલે એ સત્તાથી તો કશી જ મુશ્કેલી નથી. ” રજુમલ કાચુલર વિચારમાં પડી ગયો.

“ પછી ધારો કે ” રજુમલે વળી પ્રશ્ન કર્યો. “ આ ચોરી સામાન્ય પ્રકારની હોય અને તમારી ઓશીસમાંથી જ હાથએ એ નોટપેપર ચોધું હોય, તો પછી હવે તેની શોધ કરવાથી શો લાભ છે ? કારણ કે એ ખાનમાં હકીકત બહાર પડવાને અગે રોડના ભાવ તો વધી જ ગયા છે, એટલે તમને નુકસાન તો થઈ ચૂક્યું છે ? ”

“ તમારી શંકા અને પ્રશ્ન તદ્દત વ્યાજબી છે. પણ તમે કહો છો તે સિવાય બીજા પછી વિચાર કરવાનો છે. ચોર કાચુ છે તે જાણવામાં આવે તો હું સીધી કે આડકતરી રીતે તેને પાપમાલ કરી શકું. વધારામાં તેણે હજી અસલ નોટપેપર કાઢીને બતાવ્યું નથી નહિતર રોડના ભાવમાં આથી પણ વધારો થયો હોત એ ડીરેક્ટરોની સલાહ મળે તે પહેલાં એ નોટપેપર મારા હાથમાં આવે તો અમોને જોઈ નુકસાન યાવ; સમજ્યા, મી રજુમલ ! ” સર જીવજીએ ઉત્તર આપ્યો.

“ વાઝ હવે તમે મને આ ચોરીને લગતી વિગતો જણાવો. ” રજુમલે પૂછ્યું. “ જ્યારે તમે નોટપેપર ઉપર પેન્સીલથી નોંધ લખી ત્યારે કેટલા ડીરેક્ટરો હાજર હતા ? ”

“ અમે ત્રણ જ, અમારા ત્રણનો નિર્ણય આપીના હમેશાં કબૂલ રાખે છે. અમે ત્રણ જણા ચર્ચમેટ રજીસ્ટર્માં આવેલી અમારી ઓશીસમાં ગુરુવારે સાર્કના મંજૂર હતા.

કંપનીના સેક્રેટરી મી. દલાલ અને કિસાન તપાસનાર મી. દારવાલા પણ હાજર હતા. જે કંપની અમે ખરીદવા ગયા હતા, તેની અમે થોડો વખત સુધી વાતચીત કરી હતી તે પછી મેં તેને લગતી શરતોની નોંધ નોટપેપર ઉપર કરી હતી. અને એ નોટપેપર બીજા એ ડીરેક્ટરોને જોવા આપ્યું હતું. મી. દારવાલાએ પણ તે તપાસ્યું હતું. મી. દલાલ તે વખતે કામસર જહાર ગયા હતા; એટલે એ નોટપેપર તેમને બતાવવામાં આવ્યું નહોતું. એ વિશે કશી ચર્ચા થઈ જ ન હોતી; પણ તથા સમ્મત 'હતા અને સલા પૂરી થઈ હતી. તે પછી એ નોટપેપર મેં મારી પોઈન્ટસમાં મૂક્યું હતું. થેર ગયો ત્યારે તે મારી સાથેજ લઈ ગયો હતો અને મારા ટેબલના ખાનામાં મૂકી તેને મારી દીધી હતી સવારમાં ઓશીસે જતી વખતે મેં તે બહાર કાઢ્યું હતું અને ઓશીસમાં જઈ મારા ટેબલના ખાનામાં સાચવીને મૂક્યું હતું તે પછી બરાબર ચોપાચ કલાકે મેરોના આવ વધવા લાગ્યા. મેં ખાનું ઉપાડી જોયું તો નોટપેપર એમનું એમ પડ્યું હતું, પણ તે એજ હતું કે કેમ એ વિશે મને શકા થઈ આવી ખારીકાપથી તપાસ કરનાં મારી એ શકા સાચી હતી. નોટપેપર અસલ હતું તે ચૂંસ થઈ ગયું હતું. અને તેની હુશક નહત તેને ઠેકાણે મૂકવામાં આવી હતી. ”

“ હવે તમને વધારે પ્રશ્નો પૂછી કંટાળો આપવાનો મારો વિચાર નથી તો પણ એક વાત જાણી લઉં. તમારા ધરના ટેબલના ખાનામાંથી અગર ઓશીસના ટેબલના ખાનામાંથી એ નોટપેપર કાઢ 'ઉપાડી જાય એવી તમને શંકા છે ? એ પ્રકારની ચાવી બીજા કાઢીને પાસે છે અગર તમારી માન્યતા બીજા કાંઈ ઉપયોગ કરે એમ તમને લાગે છે ? ”

"મારા દેખણના ખાનાની ચાવી દબેશી મારી પામે જ રહે છે, ખીલ દોષના દાયમાં તે જતી જ નથી અને એ પ્રકારની ચાવી ખીલ દોષની પામે નથી "

"આ વ્યાખ્યાયે ધરના અમામાન્ય સામે છે. હમ અર્થ કે નદિ ? આ ચોરીનો પત્તો મેળવવામાં મામાન્ય કુપાય હમ નદિ સામે અમાપારજી, કાંઈક નવીજ પદ્ધતિ અખત્યાર કરવી પડશે. "

રજીમસે ઘર છવજીજીની સામે જોઇને કહ્યું "જાણે તમને ઠીક સામે તે પદ્ધતિથી હમ લેશે પણ આમાં વખતની કિમત છે તે યાદ રાખજો. આ કામ માટે તમને તમારીચાલુ શી કપર્યાત મારા તરફથી ૧૦૦૦ મૂલ્ય મળશે, અને ચોરી કરનારનો પત્તો મેળવશો તો મારો કંપનો તરફથી રૂ. ૧૦૦૦ મળશે તે તો જુદા "

"તમારી શી પણ આ કિસ્સા જેટલી જ અમાપારજી છે તમે ચોક્કમ માનજો કે અમે આ ચોરી કરનારનો પત્તો મેળવવામાં એક પણ પ્રયત્ન કરવો બાકી રાખજી નહિ " રજીમસે જવાબ આપ્યો અને સર છવજીજી રજીમસ સાથે દાય મિલતી ત્રાપી ચાલતા થયા

ઘનંજ એ પૂછ્યું "હમ. રજીમસ કું મારો છે ? "

"કાંઈ નહિ " રજીમસે રીપોર્ટ મળવાનતાં કહ્યું "અત્યારથી કોઈ પણ વિચાર કું અધિકાર મામતો નથી હમણી તો આજી બાલુના સુચોચોની તેમજ સર છવજીજીની આમથી દબીજન મેળવવાનો પ્રયામ કરું "

અને રજીમસ દોરીવાર સુખી ગેંદા વિચારમાં પડી ગયો

એકાદ ક્ષણ પછી બ્યારે કું નદાર

જગા લેવાર થયો ત્યારે રજીમસે અને ચોક્કમ એક પ્રશ્ન કયો

"દાસબાઇ, કોઇ શેર દલાલ ને આગળો છે કે ? "

"બજારને આગળુ છું કદલાક તો મારા મિત્રો પણ છે કેમ. તેમનું રૂ. કામ પડ્યું ? "

"એ તો ધણ જ સરસ તમારી બા આજબાજી આપજીને ઠીક હામ સામગી મો. આ રૂ. ૧૦૦૦ નો એક તમારા નામનો છે, " અમ કહી રજીમસે એક છુકમણી રૂ. ૧૦૦૦ નો એક શીડી મારા દાયમાં મૂક્યો અને કહ્યું " પેમાની કદાચ તમને જરૂર પડશે. ને કે દલાલો તમારે માટે વમર પેસે ખરી-કરી ખસ, છતાં પેસા સાથે રાખવા સારા તમારે જની કોં તેડના શીરલાસોને મળવું અને રહાર મોમના થોડા થોડા મોશ બધા પાસેથી માગવા અને મળે તો ખરીદાલ "

"એમાં શી ચોરી વાત છે ? એ તો સાવ મહેતુ છે " એ દોરે કહી " પણ અર્થ કરવું પડશે, કારણ કે એ શીરના બાવ-માં દાલમાં જરા કહાકો આવેલો છે "

"થોડો અર્થ તો થઈજ, એમાં તો કશું નથી " રજીમસે સમ્મતિ આપી " પણ પાછળથી એ મોશ આપજીને વેચી નાખતાં ક્યાં નથી આવડતા ? ક્યાર વધશે તો આપજીને નફો થશે, અને કદગમે તો બહુ ખોટ નહિ આવે. અને કદાચ નો. પત્તો સાચી જગ તો રૂ. ૨૦૦૦ આપજી મારે લેવાર છે આવી કામે અવર જની કોં તો અત્યારે શેર બજારમાં જીઠ પ્રકપરક કરી જુઓ અને પડી કાણે જવોરના બે વખત અમે પાછા અને ચોરીમુખાજ મળવને "

"ચોરીનો પત્તો આમ છી રોને મળશે ? " એ કોંકા જનાવી "

“ તમે આટલું કરો તો ખરા, પછી તમને જણાવીશ, આ ખાતમાં આવી જ શુદ્ધિ કામે લગાડવાની જરૂર છે, છતાં પત્તો લાગરીજ એમ કાંઈ ચોક્કસ નથી. ” રજુમલે હસતાં હસતાં ઉત્તર આપ્યો.

અને રૂ. ૧૦૦૦ નો ચેક ગજવામાં મુકી દુ. ત્યાંથી શેરબજાર તરફ જવા ઉપડ્યો.

વળતે દિવસે અપોરતા ૩ વાગ્યે દુ. ઓફીસમાં ગયો. ત્યારે રજુમલ આટુરવાથી મારી રાહ જોઈ રહ્યો હતો. તેણે અને ઘૂંટાંજ પ્રશ્ન પૂછ્યો:

“ કેમ, દાસબાઈ, શું કરી આવ્યા ? ”

“ તમારી સૂચના પ્રમાણે મેં કામ લીધું છે અને લગભગ રૂ. ૧૦૦૦ થી વધુ રકમના શેર ખરીદ્યા છે. મારી ખરીદી પછી ભાવમાં જરા વધારો થયો છે, એટલે થોડો નફો તો જરૂર થશે. ” મેં પ્રશ્નતાથી ઉત્તર આપ્યો.

“ પણ એ કાંઈ મહત્વની ખાત નથી. આપણે નફો ખાવાની દૃષ્ટિથી આ કામ કયું નથી. ”

“ શેર વેચનાર મૂળ માણસ કોણ છે તેની મેં ખરાબર પૂછપરછ કરી હતી કેટલાક દલાલો ને તો એ વાતની ચોક્કસ ખતરજ નહોતી તેઓ કોઈ મોટા દલાલની વતી જ દલાલી કરતા હતા. કેટલાકોએ તે વાત જણાવવાની ના પાડી પણ ખારીક તપાસ કરતાં મૂળ વેચનાર અમર તો મુખ્ય વેચનાર કોણ છે તે જણાઈ આવ્યું. ”

રજુમલની આંખો દાર્શ્ય ભર પ્રકાશી રહી.

“ તેનું નામ શું છે ? ” તેણે પૂછ્યું.

“ વી. પી. મહેતા એન્ડ કંપની વાળા મી. વિનાયક. તેમની ઓફીસ શેર બજારના નવા મકાનમાં પહેલે માળે આતી છે તે ”

રજુમલને આ માહિતીમાં કાંઈક વધુ રસ પડ્યો હોય એમ તે થોડીતર વિચારમગ્ન રતો પછી બોલ્યો:

“ દાસબાઈ, આવો કેસ—આવો ન સમજી શકાય એવો કેસ કદિ આપણા હાથમાં આવ્યો નથી તથા હીરેક્ટરો સિવાય સભામાં કોઈ દાબર નહોતું અને એ નોટપેપર સર જીવજીવાતની પાસેજ રજુ” હતું. તેના ખાતામાંથી એ નોટપેપર કાઢી તેની નકલ કરી ને પાછું મૂકી શકે એટલો સમય મળી શકે એમ નહોતું. આવા સ્પષ્ટ સંયોગમાં નોટપેપર જૂમ થાય એ નવાઈની વાત છે. આ બેઠનો કરોજ હાલ મળી શકતો નથી. ”

“ છે તો એમજ. અને એ વાત બહાર પડી છે એ તો ચોક્કસજ છે. પછી નોટપેપર અમે તેણે ચોરીને નકલ કરી હોય. એ ચોર કોણ હોઈ શકે ? હું જણ્ય એનાજ વિચર કરી રહ્યો છું, પણ કાંઈ હાલ નીકળતો નથી. ” મેં જવાબ આપ્યો.

“ દાસબાઈ, તમે એકે કામ કરો મી. વિનાયક મહેતાને તેની ઓફીસમાં જઈ મળો પણ તમે હિરેક્ટીવ છે. અમરતો કાંઈ ખાતમી મેળવવાના ઇરાદાથી ત્યાં ગયા છે, એવું તેને લાગે એમ ના કરતા. તમારે કોઈ શેરદલાલની પેઢીના માણસ તરીકે જોળખાણ પાડવી અને તેની પાછો સ્ટાર મીલના શેરોની માધ્યમી કરવી. તે વધુમાં વધુ કેટલા શેરો આપી શકો તે પૂછવું અને લગભગ સોદો નક્કી કરવો. સમજ્યા. ”

“ વાર, ” કહી દુ. ઘૂંટાંજ ટેલીમાં બેસી શેર બજારમાં ગયો.

શેર બજારના નવા મકાનમાં પહેલેજ માળે ડાબી બાજુએ મી. વી. પી. મહેતા એન્ડ કંપનીનું પાટીયું મારેલું મેં જોયું. દુ. ઘૂંટાંજ બહાર ગયો અને મી. વિનાયકની સારમે જઈ બેઠો. ઓફીસમાં એક કારકૂન અને એક મિપાઈ સિવાય બીજું કોઈ નહોતું. દુ. દાખલ થયો ત્યારે કારકૂન પણ કાંઈ કામ નિમિત્તે બહાર નીકળ્યો. એટલે

ઝોરીસમાં અને બન્ને જણા એકલા રહ્યા. વાત કરવાની આમ અનાવાસે અનુકૂળતા મળતી કે મનમાં ખુશી થયો.

નવા આનવારને કંઈક સંકાતી દૃષ્ટિએ નેપ વિનાયકે બોલ્યો "કમ શું કામ છે?"

"કુ એક શેર રહાઈની પેટીનો માણસ છું. મારી પેટીવાળાઓએ સાબળ્યુ છે કે સર છવણીની કંપની સ્ટાર મીસ્ટ્રોનો વરીવટ પોતાના દરજ્જા સેવા માટે છે અને તમારી પાસે સ્ટાર મીસ્ટ્રોનો શેરો મોટા પ્રમાણમાં છે—"

"પણ તમે ક્યાંથી આવ્યું કે સર છવણીની કંપની સ્ટાર મીસ્ટ્રોનો વરીવટ સહ સેવાની છે?" વિનાયકે અવિરાધરો પૂછ્યું.

"એ તો જમજહેર વાત છે. એમાં હાલું શું છે? અને તેમ પણ તમારી પાસે સ્ટાર મીસ્ટ્રોનો શેરો મોટા પ્રમાણમાં છે. બોલો, તમે વેચવા માંગો છો?"

"તમારી પેટીનું નામ જાણવાની જરૂર છે," વિનાયકે સીધો જવાબ આપ્યો.

"નામ અત્યારે નહીં આપી શકું. સાદું થવા પછી તમે નામ જાણી શકો. જો તમે તમારી પાસેના બધા શેરો અમને આપી દેશો તો તેમાં અને લાભ છે. આજની રાત્રે અમીયાર વાગે તમારે શેરોની મીલિંગરી આપવી અને અમે તમને હુતજ તે નામ ચેક આપીશું. પછી એ રકમ હાલર રા ની હોલ કે કામ રખીવાની."

મો. વિનાયકે રેખાનાં આંખમાંથી એક ઝાવરી જુલુ કપાડી; તેમાં નેપ કપડું, "મારી પાસે ૧. બીટી લાખનો કિમતના શેર છે."

"જમજની વાત શું કરો છો? એક માણસને મારે આ નકુ મોટી રકમ કહેવાય, ખરું કે નહિ?" એ જવાબ વિરમવ પામીને કહ્યું.

"એ મીલનું સર છવણીની કંપનીમાં જોવાયુ મો એમ પારીને મે તેના શેરો એકલા ક્યાં છે." વિનાયકે ખુલાસો કર્યો. "તમારે સાચે જ શેરો નેપએજ; કેમ ખરેખર?"

"હાલેલ" એ આત્રી આપી.

વિનાયકે થોડીવારમાં વિચારમાં પડી ગયો. તેણે શેરોની કાચરી જુલુ કપાડી અને તેમાં નજર ફેરવી; પછી મારી સામે નેપ બોલ્યો. "મારા વિચાર તો આ શેરો થોડા વધુ વખત રાખવાનો હતો પણ તમે મને જ ખરીદવા માંગો છો એટલે આપી દઉં. પણ આની રાખવો કે આવવી કાંઈ સારું નજર ખુશી ત્યારે કાચ મઠી ગયો હતો."

"સાદેનજ, આવવી કાંઈ અમીયાર વાગ્યે કું આપીશ." કહી કું ત્યાંથી માત્રી નીકળ્યો.

આટલી નાની સરખી ઝોરીસમાં નેત્રી આ માણસ લખેલા શેરોને ક્યાં કરેલો હતો તેથી અને નવાજ લાખી, તેણે રજ-મનની મુશ્કિલ કું સમજી કહ્યો નહિ.

સીધો ઝોરીસમાં ગયો, પણ રણમથ ત્યાં નહોતો. મારા જવા પછી તે પણ ત્યાંથી નીકળી ગયો હતો.

મીને કહો સત્રમાં ઝોરીસમાં અને બન્ને મન્યા ત્યારે રણમથે પ્રથમ મો. વિનાયકે રિટીજ સરાલ પૂછ્યો.

"મો. વિનાયકે મન્યા કે? છું એ ખરીદે છે કે વેચે છે?"

"વેચે છે" એ જવાબ આપ્યો અને કહેવું: "તેની પાસે બીટી લાખના શેર છે."

"એમ?" રણમથે કહોલમાં અટકીને બોલ્યો. "ત્યારે તો અત્યેજ આપણને ૨ ૨૦૦૦ મળે જશે."

“ કેવી રીતે ? ” એ પૂછ્યું.

“ હમણાંજ તમારા જાણવામાં આવશે. સર જીવજી પા કલાકમાં આવવા જોઈએ. એટલી ધીરજ રાખો. ”

દશ મિનીટમાં તો મર જીવજી ચિંતા-ગુર ચહેરે ઓશીસમાં લાખલ થયા અને રજીમલની સામે ખુરશી પર બેસતાં બોલ્યા: “ કેમ કાંઈ પતો લાગ્યો કે નહિ, મારે રાહ ક્યાં સુધી જોવી પડશે. ”

“ હું નથી ધારતો કે તમારે ખુર રાહ જોવી પડે આપણી મુશ્કેલીના તોડ આવે એટલે દરજે અમે પહોંચ્યા છીએ. ” રજીમલે ગુનંજ જવાબ આપ્યો.

સર જીવજી એકાએક ઉત્સાહમાં આવી ગયા. તેમની આંખમાં અજબ પ્રકારનો ચમકારો કેળાયો.

“ ત્યારે શું એ નોટપેપર મારી પાસેથી અમર મારા ટેબલનાં ખાનાંમાંથી કેવી રીતે ચોરાયું અને તેમાંની માહિતી બહાર કેવી રીતે પડી તે તમે મને જણાવી શકો એમ જા ? ”

“ હું એમ માનું છું. ”

“ તો પછી જલ્દી તેનો ખુલાસો કરો. ”

“ વાત તો જરા લાંબી છે, પણ તમારી ઈચ્છા છે તો હું તેનો ટુંકામાંજ ઉલ્લેખ કરીશ. મેં સામાન્ય રીતને જાણે જૂદી જ રીતે કામ લીધું છે. સ્ટાર મીલના શેરોનું મૂળ વેચાણ અમર તો ખરીદી ક્યાંથી થાય છે તેની મેં તપાસ કરાવી અને મને જણાયું કે સ્ટારમીલ તમે ખરીદી લેવાના છો એ વાતની જાણ થતાં જલ્દેર પ્રજા થોડા પ્રમાણમાં શેરો ખરીદતી હતી, પણ આજ એકજ પેટી તે વેચતી હતી અને તે પેટી તે મી. વી. પી. મહેતા એક જો. ”

“ એ વળી કંઈ પેટી ? ”

સર જીવજી બોલી ઉઠ્યા.

“ મી. વિનાયક મહેતા ચારેક વર્ષથી આ ધંધામાં પડ્યા છે. એક વખત તે તમારી નોટરીમાં હતા. એ કદાચ તમને યાદ હશે. ”

“ હા. મને હવે યાદ આવે છે. પણ એ જ માણસ મોટી સંખ્યામાં શેર વેચે છે એમ તમે શા ઉપરથી કહો છો ? પણ એ કરતાં વધુ મદતરનો મુદ્દો એ છે કે મારા ગજવામાંથી અમર ખાનાંમાંથી નોટ પેપર કોણે તરફાવી લીધું ? ”

“ એ વાતનો પંચ ખુલાસો આવે છે. સ્ટાર મીલની ખરીદીના વિચાર તમારા મનમાં પડ્યા સમયથી હોવો જોઈએ. ” મી. વિનાયક મહેતાને પંચ આ વાતની, અંધ આવી ગઈ હોય એમ લાગે છે. છેલ્લા અઢાર મહીનાથી તે સ્ટાર મીલના શેરો ખરીદ્યાં કરે છે. થોડા સમય અત્રાત તેની પાસે મોટી રકમના શેરો હતા. સ્ટાર મીલ તમે ખરીદો અને શેરના બાવ તમારી ગજ-તરી પ્રમાણે રહે તો તેને લગભગ ૨૦ થી ૨૫ હજારનો નફો થાય એમ હતું. ”

સર જીવજીનો ચહેરો કંઈક બનતો જતો હતો.

“ એકાદ મહીના પહેલાં તમને ગ્રામ જાતમી મળવાથી તમે સ્ટાર મીલની અધિક સ્થિતિની જરાજગ તપાસ કરી અને તમને જણાયું કે તેની પાસે જે માલનો જથ્થો હતો તે લગભગ રફી અને કચરાપટ્ટી જેવો જ હતો. હોંયા કામ પણ પૂરુંજ ખરાજ સ્થિતિમાં હતું. એટલે તમે એ મીલ ખરીદી લેવાનું માંડી વાળ્યું. પણ મીલ ખરીદી લેવાની આજ્ઞામાં મી. વિનાયકની પાસે અમર ચારથી પ લાખની કિંમતના એ મીલના શેરો

આવી પડ્યા હતા અને મી. વિનાયક અને સર જીવજીતના આધિક સામે સમગ્ર સમાન જ હતા "

સર જીવજીત એક પણ સજ્જ હુઆરના અદકત હતા, તે સ્વ્ય દષ્ટિથી જુ સંભળી રહ્યા હતા તેના મુખ ઉપરની કસકાઝ એટલી થતી હતી.

" એટલે તમારી પાસે એકા ધ્યેસાએ શેરા વેચાઈ નવ ત્યામુધી તમે બીજા હીરેકટરોને રહાર મીલની ખરી રિયનિ ન જણાવવાનું નક્કી કર્યું અને દરમાન તમે કોસી નોમની નક્ક કરી તમારી પાસે રાખી અને અમલ મી. વિનાયકને આપી અને તેના યોગ્ય ઉપયોગ કરવાનું કહ્યું પછી તે સમજી શકાય એમ છે તમારી કંપની રહાર મીલ ખરીદે છે એવી વાત મી. વિનાયકે જહાર પાડી અને રહાર મીલના શેરોના ભાવ વધી પડ્યા એટલે મી. વિનાયકે તે વેચવા માંડ્યા. હવે આવતે અઢવાડિયે હીરેકટરોની સભામાં તમે રહાર મીલની ખરીદીનો વિરોધ કરશો અને બીજા હીરેકટરો તેમાં સમમતિ આપશે અને એ વાત ત્યારે જહાર આવશે ત્યારે આખો શેર મલ્લરમાં અને શેર બેનાચએમાં ખગમગાટ મચી રહેશે. "

" કેમ પડ્યું ? " સર જીવજીત ના જવાબમાં કચવાટની કાચણી સાથે રોગ હતો.

" હા. "

" પણ, મી. વિનાયકનો પતો તમને ક્યાંથી લાગ્યો ? "

" જુએ, મી. વિનાયકનો કંપનીજ એ મીલના શેરા વેચતો હતો. એટલે જહાર તેને ખજર દોતી જોઈએ એ મી. વિનાયકની આગલી પાછડી દોડકત મેજરી તો તે ઉપરથી જણાયું કે તેને તમે નોકરીમાંથી કસા કરી નોકીસ આપી રાખ આપી હતી તેના ખરાબ વર્તનનો તમારી પાસે પુરાવો હતો એટલે વળતે જ દહાડે તેણે મોટી રકમ સાથે પોતાના નામથી આ ધ્યેસા કર કર્યો અને તે તમારા વતી જ થાર કર્યો હતો એમ માનવામાં કોઈજ વાંધો નથી તમારા એક નોકરને હજી પણ માફ છે કે જે દહાડે તમે તેને રાખ આપી તેજ દહાડે મધ્યસ્તે તે તમારી પાસે આવ્યો હતો અને ત્યાં વખત સુધી વાનગીન કરી ગયો હતો. "

" ઠીક ઠીક " સર જીવજીત એ પાછી દર્માંથી એક છુક શરી એક શરી આપનાં કહ્યું. " મેં માયું હતું કે હું તમારા જેવા હિંમતીશીને મળતી જાઉં, પણ આખરે નહીં તો હું જ વાર, પણ હું માતી તલ છું કે તમે આ માગત તદ્દન જાની રાખો. "

એક ઉપર નજર કરતા રજુમલ મેળવો. " કાઠ પણ માનુષની અને અમ કમીને અમારા આકાશની જાની વાત કહાલી ન જાણ્યો. અમારી સખત નિવમ છે "

કેટલીક વાનીઓ

સંપાદક: સૌ. કપિલા મહુભાઈ કાંટાવાળા

શીંગોડાના પુડા (૫૨)

૧ શેર શીંગોડા
૧૧ શેર દહીં
નવટાંક લીલાં મરચાં
જીરું આદુ
મીઠું ખપ મુજબ
તેલ ખપ મુજબ

એકશેર શીંગોડા આખા લાઇ તેને સારા કપડાથી લુછી નાખવા. આપણીમાં શીંગોડા ખાડવા. ખાડવા પછી ઢળવા. તેના લોટમાં અડધો શેર દહીં નાખીને લોટ બાધવો. દહીં મોણું હોય તો વધારે જોડવું; આદુ હોય તો થોડું. પાણી નાખીને લોટ બાધવો. લોટમાં આદુ, લીલાં મરચાં, પીસીને નાખવા. લોટ ખીરા જેવો ઢીલો રાખવો. સગડી અથવા મુસો હોય તેના ઉપર લોટી મુકીને તૈયાર કરેલું ખીરું લોટીમાં વાડકાથી થોડું થોડું રેડવું, ને હાથ વતી પુડા સરખા કરવા. આસપાસ તેલ નાખવું, ને ઊંચેડી ફેરવવા. પુડા ને નાડા વધુ ચતા હોય તો ખીરામાં પાણી તથા દહીં નાખવું. આ પુડા ફરાળમાં ચાલે છે ને સ્વાદવાળા ચાથ છે.

અંગ્રેજી બરફી (૫૨)

૧ શેર દૂધ
૧૧ શેર સાકર
લોટ નવટાંક માખણ
અચોર બદામ
પાવલીભાર કેસર
કેવડાનો અંક ખાંચ ટીપાં

બદામને પલાળી ઊંડા કાઢી નીસાળ ઉપર સારી ઝીણી પીસવી દૂધમાં ખાડ જોળવી કલાઇવાળા તપેલામાં ચુલા ઉપર મુકવું. દૂધને હલાવતાં રહેવું. થોડીવાર પછી અંદર પીસેલી બદામ નાખવી હલાવતાં, હલાવતાં ખૂબ જડું થાય ત્યારે કેવડાનો અંક મહી નાખવો. પછી રંગને માટે કેસર કાલવીને નાખવું. રંગને માટે વિલાયતમાં

જૂદા જૂદા રંગનું 'કાચનીલ' નાખે છે, પણ તે રંગ જીવડાનાં બને છે, એટલે આપણે માટે કેસર સાફ. પછી દૂધમાં માખણ નાખી દેવું. હલાવ્યા બાદ જામે તેવું થાગે ત્યારે એક ચાળીમાં માખણ ચોપડી એમાં દૂધ રેડી દેવું. પછી ઠરી જાય ત્યારે બરફીની મારફ નાનાં ચકતાં પાડવા માખણ દહીં-માંથી બનાવેલું નહીં પણ સંચાનું વાપરવું. આને અંગ્રેજીમાં 'શેરી' કહે છે. જીલમની મારફ પીસતાં, બેખર્સોંગ, અખરોહ, કોપરું લીલું વગેરેની બરફી આ રીતે બનાવી શકાશે.

મોરીયાના વડાં (૫૩)

૧ શેર મોરીયો
૧૧ શેર શીંગોડાનો લોટ
મીઠું જરાક. (મીઠું ના ખાણું હોય તો સીધા નાખવો).
મરચું જરા.
તેલ અથવા ઘી ખપ મુજબ
લીલાં મરચાં જરા. (સુકાને બદલે)
આદુ જરાક.

બાતની મારફ આપણુ મૂકીને મોરીયો કરવો. મોરીયો ચડે ત્યારે આસાવી નાખવો. ને શીંગે ત્યારે એક ચાળીમાં કાઢી નાખવો. ઠંડો પડે ત્યારે હાથવતી ખૂબ મસળવો પછી અંદર મીઠું, મરચું, શીંગોડાનો લોટ નાખી દેવો. સુકા મરચાંને બદલે લીલા નાખવા હોય તો પણ નખારો. સુકા કરતાં લીલા વધારે સારાં પડશે. લોટ બાંધ્યા પછી ભાતના વડાં કરો છો તેવી રીતે આ વડાં કરવાં. બાતનાં વડાં કરતાં આ વડાં ધણી પોચાને મમરા જેવા થાય છે હલકાં પણ બહુ છે. લોટ બાંધ્યા પછી એક આડણી ઉપર એક કપડાનો કકડો લાઇ નાનાં વડાં કરી કલાઇમાં એક એક મુકવું. કેમકે જે ત્રણ વડા સાથે થશે નહિ, ફરાળ માટે આ વાની ચાલે.

મૃત્યુદૂતો અને તેમના રાજમાર્ગો

કવચ : શ્રી શિવકુમાર ત્રિવેદી

યુગરાજ અને મૃત્યુદૂતને આપણા પુરાણોમાં સ્પષ્ટરીતે વર્ણવ્યા છે, વળી કેષ ઋત્તકારોએ તહેમની પ્રતિમાઓ ધરી કઢાડી છે; અને આવી રીતે માનવો ચર્મ-ચક્ષુથી આ દેવી વિજ્ઞાતાઓને નિદાણી ના સકયા ત્યારે તહેમને સ્પષ્ટગીત્રાલેખનદ્વારા કે પ્રતિમા દ્વારા નિદાણી દૂર રહી રહ્યા તેમની અવિતબ્યતાને તમસ્કાર કરી ખીતા રહે છે પણ મૃત્યુદૂતો તે ચર્મચક્ષુથી નિદાણી સકાય તેવી સાક્ષાત્ જીવતીજામતી જીવત બ્યક્તિયો છે, તેઓ માનવોની સાથમાં રહે એવા સરળ છે અને વારે ધરીયે તેમને હાજી કઢારયા છતાં માનવોની સાથેજ રહેવા આવે એવા નફરત અને હઠીયા છે. આ મૃત્યુદૂતો તે આપણા ધરની મંજિા, રુજ જેવી ચચિવાળા મચ્છરો, લોદીથી સાલમલાલ થયેલા મકિલો અને પહેાડી મૂઝેવાળા વદા, મ કોડા અને કોડી વિગેરે છે

નિર્દોષ કેખાતી મંજિા, એક ચપટીમાં મચ્છરી કઢાડાય તેવા મચ્છરો, નાનકડા મકિલો વિગેરેને મૃત્યુદૂતો લેખવા અને તહેમના પર આવું કામ કર આજ સુકપું એ અતિસ-યોક્તિ પૂજું છાગે તેમ છે, પણ તેમણે જે સલામતશ વાળ્યુ છે તેનો ખ્યાલ કરતાં તહેમની મહાનતા સ્પષ્ટ તરી આવે છે અમેરિકામાં પનામાની કેનાસના જાધિકમ વખતે ફક્ત ૨૦ હજાર માનવકેહોનો કક્ષ કરનાર ચપટીમાં મચ્છરી કઢાડાય તેવા મચ્છરો

જ હતા ! અને આવા નાનકડા મચ્છરોના નાશાર્થે અમેરિકોનોએ ફક્ત ૬ ક્રોડ રૂપિયા જ ખર્ચ્યા હતા ! મહ મહાન જર્મન લડાઇ દરમ્યાન સાઇમીરીયાના પ્રદેશમાં એક લાખ માણસો એક પ્રકારની માખીના ઉપદ્રવથી મરણ પામ્યા હતા, અને ૧૦૫ ડોક્ટરો જેઓ મૃત્યુદૂતોના સામે લડવા મથેલા તેમનો પણ મક્ષ લીધા હતા.

કમલ આ મૃત્યુદૂતોની અવિતબ્યતા, મહાનતા અને તેમની જીવગી નિદાણીયે

સાધારણ માખી

અહા મૃત્યુદૂતોમાં માખી ખૂબ સરળ અને મળતાવડી છાગે છે તેવી જ રીતે તેટલી કામ કર અને મહાન છે. આપણી સાથે સૂતાં બેસતાં ઉડતાં કે જમતાં ને હરેક કામમાં તે આપણો સાથ શાશ્વત. માખીનું ઉત્પત્તિ અને ઉછેર સ્થાન મદવાડો છે માખો લોદી ચૂસક કે કાબ દેનાર જીવ નથી તેથી આપણે તેને નિર્દોષ લેખાયે છીયે, પણ તેમના જેવું ચેપી અને કામ કર રહીં ફેલાવનાર અને લાવનાર એક જીવ નથી જેમ કોઇ એક સુમધીદાર ફૂળ પોતાની લાજરીથી સર્વત્ર ફેરમ પ્રસરાવે છે તેમ ન્યાં ન્યાં માખી જન્ય છે ત્યાં ત્યાં મદવાડો અને ફરે ફેલાવે છે, મળમુત્ર, ઉકરગ કે મટરમાં ભપી ચાલી તરત જ આપણા આવના પદાર્થો પર બેસવા આવનાર તે અવિવેકી કે

હુઆની માખ ક્ષય અલસાર, સંઘ્રહણી, ઝાંઝા, અને ટાઇફોઇડ તાવ વિગેરેના જીવંતો આપણા શરીરમાં લાવનાર યમદૂત સમાન છે. આ મૃત્યુદૂતો સીધો છાપો મારનાર નથી પણ આકકતરી રીતે હુમલો કરનાર અને વિસ્વાસ ખાત કરી ચોકર અને સાવધ માનવ દેહ-ધારીઓને પોતાની નિર્દોષતા દર્શાવી છેતરનાર યત્રુઓ છે. ક્ષયના દર્દના ગળદા પરથી જીડી આવનાર કે સંઘ્રહણી અતિસાર કે ભયંકર દર્દથી પીડાતા દર્દીના મળમૂત્ર પરથી જીડી આવનાર, ગટર, ઉકરડા કે મંદી જગ્યાએથી ભમતી ભમતી આવનાર માખોને જો આપણે દૂરથી જ મ્હોના આપીએ તો કેટલાક ભયંકર દર્દોના પ્રમાણુ ધરી જતાં વાર ના લાગે. માખી નિર્દોષ નથી પણ ભયંકરમાં ભયંકર દર્દો ફેલાવનાર નાનકડી બ્યક્તિઓ છે, તથા તેઓ નિર્દોષ નથી પણ ‘મરીબહરામ’ છે; જો આ દષ્ટિથી બહેનો માખોને ભયંકર પ્રાણી તરીકે જુઓ અને પછી રસોડામાં કે ખાવાના કોષ્ટ પદાર્થ પર માખોને ખેસવા ના દે અગર તો તેવી જગ્યાએ આવવા ના દે તો કંઈક અંશે માખોનું ભયંકર પ્રચારકાર્ય નરમ પડી જશે. ચોમાસાની રૂઠ્ઠમાં યમદેવ રૂદ્રેશ્વર ધારણ કરે છે, તે વખતે ત્હેમના તત્વો પૃથ્વી પર ભયંકર અને ચોપી ફરેલા જાંતુ રૂપે પથરાય છે. આ વખતે માખો (મૃત્યુ દૂતો) પોતાના દેવને ખુશ કરવા કેસરીયાં કરી માનવ દેહના સધળા કારભારમાં મરણીયા યજ્ઞ ઘૂસે છે. અલબત્ત નિર્દોષ માખો આ રૂઠ્ઠમાં ઉદાર માનવોના કોષ અને તિરસ્કારને પામતા યજ્ઞ પડે છે. ખાસ કરીને ચોમાસાની રૂઠ્ઠમાં દરેક રીતે માખોથી દૂર રહેવાય અને સદાને વાસ્તે, પાકાચાચી રસોડામાં માખોને ખાવ પદાર્થો પર આવવા ના દે, તો જરૂરથી આપણે તે મૃત્યુ દૂત પર કંઈક અંશે વિજય-મેળવ્યો ગણારી.

મચ્છર

મચ્છર કરડતા રહ્યા એટલે આપણા તિરસ્કાર અને ક્રોધને પાત્ર યજ્ઞ પડયા છે. છતિએ આપણે તેમના સંપૂર્ણ નાશ માટે દિવસપૂર્વક કયાં પ્રયત્ન કરીએ છીએ ? રસોડાનો કચરો પાણી મોરીવાટે ખાણકુંડીમાં કે રસ્તામાં પથરાય સુદર સાચીયા પુરી રહે છે, આવી જગ્યાએ, તથા શરીરના મળમૂત્રને ગદીવત્તુ ઓના સંઘ્રહમાં મચ્છરોનું ઉત્પત્તિ સ્થાન, ઉછેરસ્થાન અને નિવાસસ્થાન છે. સફેદ અને કાળા રંગનું તે ન્હાનું પ્રાણી રાતના કાન આમળ આવી ગણમણાટ કરી મુકનાર મચ્છર લોહી ચૂસવામાં ખડુ હોસીયાર અને તીવ્ર છે. લોહી ચૂસનાર મચ્છરોજ દરેક ફેલાવનાર હોય છે. મચ્છરો આપણુ લોહી ચૂસતીવખતે જાંતુ ઉત્પાદક પ્રવાહી આપણા લોહીમાં રેડે છે, આથી આપણને કંખતી જગ્યાએ ચુંટ આવે છે તથા ત્યાં ટીમણી ઉડી આવે છે. મચ્છરો મેલેરીયા તાવના જાંતુઓ આણુનાર કહેવાય છે. મચ્છરો દૂર કરવા દરેકાઇ પ્રયત્ન તો કરે છેજ. કારણ કે તેમનું પ્રચારકાર્ય મસ્તિષ્કોર છે; પણ માનવોને તેમનો નાશ કરવાનો વિચાર મચ્છરોના પૂર્ણ પ્રચારકાર્ય પછીજ થાય છે. આ તો કોઈ યતુરાજના હુમલા અને વિજય પછી કોઈ વૈભવી પસંજીત રાજાને પોતાની કફોડી સ્થિતિનું જાન થાય તેવી વાત છે. દિવસના મચ્છરો ધરના ખૂણેખોંચરે, નીકના ગદવાડમાં કહોવાતી જગ્યામાં, પાણીના ખાઓચીયામાં વિગેરે સ્થળોએ વારાઈ રહે છે. આવી જગ્યાએ શીનાઈલ, ફેરેશીનતેલ, કે પછી જાંતુ વિનાશક દ્રવ્ય રેડવાથી મચ્છરો અને ત્હેમનાં છંડાં મરી જશે. ધરમાં ખૂણેખોંચરેથી સાફ-સુદ કરવામાં આવે તો ધરમાંથી પણ તેમને માટે સ્થાન ના રહે. સુવાનો ચોરસો કપડો તથા સામાનથી ખીંચ ના હોય તથા ચોંકી

તેમની હયાતી તરત માલમ પડી આવતાં વાર લાગે છે. આવી રીતે ઢેઢલાક જાતના દરદોના જંતુઓ ખોરાક સાથે પેટમાં આવતાં વાર ના લાગે. આના ઉપાય તરીકે પાકાયાર્થે અને ગૃહપતિઓ ખાવા ઢાંકવા વાસ્તે ઝીણી જાળવાણું 'પીંજર' બનાવી લેવડાવે એ ઇચ્છવા લાયક છે.

મૃત્યુદૂતો જેવી દેવી સંપત્તિવાળી વ્યક્તિઓનો રાજભાગ જેવળ ગંદવાડ અને કાદાણથી ભરપૂર વસ્તુઓથી પથરાયેલો છે.

ધણી બહેનો વાસણ હટકવામાં માટીને બદલે ધૂળ ઉપયોગમાં લે છે. રસ્તા પરની ધૂળનો ઇતિહાસ જોઈએ. રસ્તાની ધૂળ ક્ષય, દમ કે કંઈમાળના દરદીના મળકા યુક્તિ સાદોવાયેલી હોય છે, મળમૂત્ર કે ગંદ્યાડથી પવિત્ર બનેલી હોય છે, વટેરોના પગ તળે કચરાયેલી હોય છે, અને કહોવાતી વસ્તુઓથી તે લાજબદ થયેલી હોય છે અને આવી ધૂળ વાસણ સાફ કરવામાં વપરાય. આલો હાથે કરી દરદો વધારવાની વાત યાદ છે. ધૂળ ખરાબ વસ્તુ છે તે વાત જો બહેનોના મનમાં ઠસી જાય તો ધણી ધરોના વાસણો ધૂળથી સાફ ના થાય અને ઢેઢલાક અંશે ધણી દોડોનું મોઢું પ્રમાણ ધરી જાય.

મૃત્યુદૂતોના મુખ તરફ ઢેઢલોથે વ્યક્તિઓ ધસડાતી જાય છે તેનો ખ્યાલ કંઈક યવાણું વેચનારની દુકાને ઉભા રહેનાર ને યાય, ચવાણા ઉપર દળરો માખો લગાડ કરી રહી હોય છે, મંદોડા પ્રદક્ષિણા કરી રહ્યા હોય છે, રસ્તાની ધૂળ પવનથી કે અવર નવરથી તેમાં આવી મળે છે, આવી ગદી અને દરદોના ધરવાળા ચીજોનો ધણીથે વ્યક્તિઓ ઉપભોગ કરે છે. આ રીતે હાથે કરી કાળના મ્હોં લાણી ધસડાવવા જેવી નથી લાગતી ?

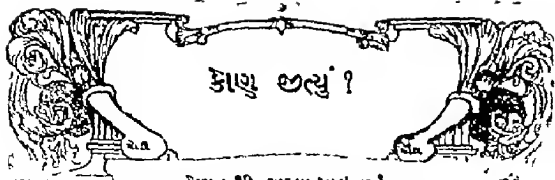
ન્યાનાં શુભકર્મો ખુશ કરવા કે રક્ત બચાવવા ધણી માતાપિતાઓ ચવાણું ખવડાવવાની ટેવ પાડે છે, આમાં ધણી બાળકો નાનપણમાં જ કાળનો ભોગ થઈ પડે છે, અને જે બાળકો મ્હોટા થાય છે તેઓ મ્હોટી વયે નાનપણની જંતુવાળી અને મંદી વસ્તુઓ ખાવાની સ્મૃતિ અને દંદ થયેલી ટેવને વધુને વધુ દંદ કરતા જાય છે. - કાળના મ્હોં લાણી જરા પણ અમચાયા વિના દોડ્યા જાય છે.

આના ઉપાય તરીકે માતાઓ નાનાં શુભકર્મોને ખજાર ખાલ પદાર્થો ખાવાની ટેવ ના પાડે તે ઇચ્છવા જોગ છે.

શ્રી ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રી મંડળ

૧. લેટ - સી. કાન્તાબહેન વરજીવનદાસ સરેયા તરફથી તેમના સ્વ. પુત્રી બહેન રમાવતીના સ્મરણાર્થે મંડળના હિન્દુ-ઉદ્ધોગ ખાતામાં એક સીવલિની સ્ત્રી અને એક સ્ટેન્ડ કુલ રૂ. ૧૫૦) ના લેટ મળ્યા છે. આ મદદ માટે મંડળ તેમને ધણી આભાર માને છે.

૨. લાઇફ મેમ્બર - સી. કાન્તાબહેન સુદરલાલ ખીમચંદ રૂ. ૧૫૦) ભરી મંડળના લાઇફ મેમ્બર થયાં છે.

લેખક : શ્રી સારદાપ્રસાદ વર્મા

દુરિયા પારના દેશની વાત છે, કષ્ટક વર્ષો પહેલાની, એ તલવારના જમાનાની. ત્યારે વીરતા માનવેા હતવા ને મારવામાં મનાતી, પાકેશના રાખ્યને છતી, ત્વેનાં ગામેા લૂંટી, ત્વેની પ્રજાને જે વધુ રંગડે તે પ્રજા ને પરાક્રમી મજાતેા એક ખીજને પરત્ર કરવાની દરીકાષ્ટ્યોા જાણે રમાતી. એ માટે યુદ્ધખેલન વખતેાવખત યતાં કેટલાક જવામોદોને એ વિતા ચેન જ ન પડતુ એ ધુમ્ની આ વાત છે વર્ષો પહેલાની કષ્ટ નહીં તો પાંચમેા વર્ષના બ્લાષ્ટા વાષા

એ કષ્ટક પ્રજાને પરાક્રમી મજાતેા જેવો પરાક્રમી તેવો પ્રતાપી મનાતેા જેવો પ્રતાપી તેવો કોષી દતેા જેવો કોષી તેવો દૂર ને દવાદીન.

દોરેશ હતવાનો જાણે એનો મકરપ. એક દેશ હતે ને લૂટે અને ખીલ પર આક્રમણ કરે સેાક તો એનું નામ સાંભળે અને પ્રજા, ખાજકો તો રડતાં ચે રહી જાય. એવો તો એના નામનો જ ત્રાસ

ધ. મ. ૧૪૭૬માં એણે નાન્સી નગરને ઘેરા લાલ્લેા નાન્સીના નૃપતિ સેા સેા સમરાજ્ઞેશમાં ધૂમેસેા, વીરતાની મૃતિ સમેા દતેા એની બુવાતીમાં એ સાવજશો ત્રાડતેા પશુ આજે એ જુદા થયેા દતેા. છવનને આરે આવી રહ્યો દતેા રાજકુડંબમા યે કોષ્ટ હવું જ નહીં, સિવાય એની એક માત્ર પુત્રી પશુ એ પુણ્યેને યરમાવે એરી વીરજિના દતી એવું રાજ ન્હાવું હવું પશુ સ્વાધીન હવું. રાખ્યમાં વસ્તી થોડી હતી પશુ સેાસેા સ્વતંત્ર દત્તા ને સ્વતંત્રતા માટે મરી શીરવા તેધાર દત્તા

એ કષ્ટક ઘેરા લાલ્લેા નાન્સીનું મદાબન અને રાજપુરુષેા રાજમદાલયે મત્રજાએ મળ્યા ને નિશ્ચય કરી લીધેા નાન્સીના સમસ્ત જનસમૂહે કપૂડનો સામનો કર્યો એ જુદા નૃપતિના લાલ્લેા તલવાર આવનાં બુવાનનું નેર દરકવા મંડયુ એણે સરદારી લીધી ને કોટને કાંચે કાંચે ધુમ્તા લાગ્યેા

એની વીરાજના પુત્રીએ બીઓનું સમકન કર્યું. સચકત બીઓને કોટની મરામતમાં, લિધાર પહેાયાડવામાં, યસેા સજ્જ કરવામાં કામે લગાડી લીધી. જુદાએને પશુ આજે પોતાનું નગર સ્વતંત્ર રાખવું હવું. એ પશુ કામે લાગી મધ્ય-ધવલેલાએની સારવારમાં.

આમ સૌ કોષ્ટ આખાલજુદ-પોતપોતાનું નિત્યનૈમિત્તિક કામ છોડી, એ કામે લાગી ગયા-સ્વદેશને સ્વતંત્ર રાખવાને. વેપારીએએ વેપાર છોડ્યા, વિદ્યાર્થીએએ અભ્યાસ છોડ્યેા, સુદરીએએ વિલાસ તત્ત્વા, ખસ, મોને એકજ તમના લાગી રહી હતી, સ્વદેશને પરત્ર થવા ન દેવાની

યત્રુ પહેા કરી આશા નહોતી રાખી એણે તો ખરીના છાશ બાજમાં નાન્સી મર કરવું લાલ્લેા હવું. પશુ આ તો સેાશના મજા આવવા પમાલ એની વ્યદરચનાએ એક પછી એક નિષ્ફળ જવા લાગી. એના રજુમાંકરા ચેાદાએ પકવા લાગ્યા, ને જર્ના જાય ત્યાં હત મેજવનાર કપૂડને સધેાવું કહેણુ કદાવતુ પડ્યું.

આ ખમ્દદીનો કષ્ટ, જે રાખ્ય હતતાં, લૂંટમાં જ આનંદ માનતેા, યત્રુના સેનિક અસેનિક સૌને દૂર દદ દેવામાંજ વિજયની સાધકનાં આક્રોધે અને પોતાની

પછાડી લાય, ત્રાસ અને શત્રુતા નામ નિશા-
નનોયે નાશ મેલી જતો તે ડચકે કદાચું કે
“ સધિ કરવામાં આવશે તો કાષ્ઠને વાળ
વધી નહીં થશે, સમગ્ર પ્રજાજનો સાથ
નિર્વેર વર્તન રાખવામાં આવશે. ”

નાન્સીનાં નગરજનો આશ્ચર્ય પામ્યા શું
કરવું તેનો વિચાર કરવા લાગ્યા. નગરચોકમાં
નૃપતિએ પોતપોતાના અભિપ્રાય જણાવવા
મંદાજનોની સભા મેળવી.

પથુ નાન્સીનો નૃપતિ જેવા બહાદુર
હતો તેવા કહેલ મુત્સદ્દી પથુ હતો એણે
જેવું કે શત્રુ અત્યારે નબળો થયેલો છે. એને
પરાસ્ત પચાડ્યા વિના જવા દેવા એ એને
ફરીથી ન્હોતારવા જેવું છે. અને જો ફરીથી
એ હાથે લાવે તો નાન્સી ટકી નહીં શકે
એમ એણે વિચાર્યું ને બરમકામાં હુઆયું
“ મહેન સૈનિકા જીવતો દેશની દેશી તોયે
આ સધિ કબૂલ કરનાર નથી. અત્યારે સધિ
હાથે શકેજ નહીં ”

નગરજનોને આ વેળે બાણુ જેવા
લાગ્યા. એવડા ઉત્સાહથી મોરચા મોકવાની
તૈયારી કરવામાં ગૂંચાયા. અત્યાર સુધી
અજ્ઞેય ગણાતા ડચક ઓર બમ્બડીનું
સધિકરણ પાછું વાળ્યું.

સધિપ્રસ્તાવ પાછો ફર્યો ને ડચક લાસ-
ચોળ ચક્ર ગરો કદી કાષ્ઠ ડચકનો વેણ
હાકાપી ચક્રજ નહીં, શું શત્રુ કે મિત્ર મો
કાષ્ઠ પડ્યો બોલ ઝીલતા ને આ ન્હાનું શુ
નગર ! ને આ એનો કુદો ખબ હાથેર ! શુ
એનું સન્ધિકહેણ પાછું હેસે ? એનો કોષાગ્નિ
પ્રસ્વળા ઉઠ્યો એની આંખોમાંથી અગારા
ઝરવા લાગ્યા એણે નિઃશય કર્યો નગર તારાજ
કરીનેજ પાછા વળવાનો એની વિપુલ સેનાએ
દક્ષા પર દક્ષા કરવા માંડ્યા. ડચકે નવું
સૈન્ય, નવાં ચત્રાઓ બમ્બડીથી મંગાવ્યા.
આ નવી યતી જતી ભરતી રહાયું થેરાવલા
નાન્સી જનો ક્યાં સુધી ટકી શકે ? ખાધા
ખોરાકી ખૂટી, કાટ વટયો. દુર્બલ યોદ્ધાઓ
એક પછી એક ખરવા લાગ્યા. નાન્સી પડ્યું.

ડચક અપમાનનો બદલો બાળ સાથ લેવા
નગરમાં પેઠો. ચારદાર એ વૃદ્ધ હાથેરનો
શોધમાં ફર્યો. મહેલ, કીલ્લો અને કોટ હુદી
વળ્યો. એ હુવા-પુવા થતો નગરના ખૂણે ખૂણે
ભાગી વળ્યો પથુ એનો પતો જ ન લાગ્યો.
ડચકે હવે નગરનો કૂરમાં કૂર રીતે ત્રાસ કર-
વાનું નક્કી કર્યું.

ડચકે નગરજનોની સભા બોલાવી
બહેર કર્યું કે જો નાન્સીના હાથેરને પકડી
આપશે તેને મ્હો મર્યાદાનામ આપવામાં
આવશે, પથુ જો એનો પતો કાષ્ઠ નહીં આપે
તો આખું નગર ને નગર તારાજ કરવામાં
આવશે, ન રહેશે એનું નામ કે નિશાન પથુ
એ પ્રજાજનમાંથી ન કાષ્ઠ હાથું કે ચાક્યુ.
ડચકની સુખમુદ્રા પર હાથની રેખાઓ તરવ-
વા લાગી ત્યાં એક વૃદ્ધ આગળ આંખો
ને બોલ્યો, “ ડચક સાહેબ, આપ ખાત્રી
આપશો કે નગરજનમાંથી કાષ્ઠને કસી
આપી નહીં આવે તો નાન્સીના મહારાજનો
પતો મેળવી આપવા હું તૈયાર છું. ”

આ વૃદ્ધ નાગરિક નાન્સીનો નૃપતિજ
હતો. નગરનો નાથ અટકાવવાને એ પ્રજાજનો
સાથ ભળી ગયો હતો ને પ્રજાજનો પથુ
જીવમાં જીવ હોય ત્યાં સુધી એનો વધે વળ
થવા દેવા તૈયાર ન હોતા. મરૂર રાજા એટી
ગયો. આ તક છે એમ એણે જોયું અને
આત્મ સમર્પણથી નગર બચાવવા ખાત્રી
મળે તો ચોતે હતો થવા તૈયાર થઈ ઉભો.

ડચક એવું કહી કરવા તૈયાર નહોતો.
એને તો આખા નગરનો કૂરમાં કૂર રીતે
નાથ કરી હાથેરો બેસાડવા હતા. એને સ્ત્રી,
પુરુષ, બાળક, વૃદ્ધ સૌને એકઠા કર્યા ને
હારદોર હલા રાખ્યા. એ હારમાંથી ફરેક
દશમાં જનને દેહાત કરવાનો હુકમ ફરમાવી
એ ચિખીરમાં ચાલ્યો ગયો.

એક કતારમાં નગરના મૌ પરિજનો
હમા સ્ત્રીપુરુષ, પિતા-માતા-પુત્ર, લાકબહેન,
નવવધુઓ ને ત્હેનાં કોડીલા કંથઃ મોઢો

મેતાને બેઠવા તૈયાર થઈ રહ્યાં. કોણ પહેલુ જાણ છે એજ જોવાનું રહ્યું.

સૌથી મોખરે પહેલેથી મણના દશમે ડયુક જ આવી રહેતો હતો. એની ગેરે જ એની પુત્રી ઉભી હતી. એને એ ક્યાં ઉભો હતો એનું જ્ઞાન જ નહોતું. એનો અગ્નિ આશને એની ઉડી ઉડી ઉતરતી હતી. એના બર્સા સંજ્ઞાચાર્યાં દર્શાવે પછી ઉપાયે પ્રગટે જમાવા લેવાય એની ચિતાજ એને વતી હતી પછી એની પુત્રીએ આ બેયુ. એનું પિતા વલ્લભ્ય હવે પિતાને જમાવી લેવા તરફડ્યું. એની શુદ્ધિને લાગ્યું કે ત્યાં સુધી ઠાઠાર હવે છે ત્યાં સુધી કદાચ પ્રમજ્જનોત્તર રક્ષણ ચર્ચ થોડું હતું માણસ તણખયુ આમે તેમ અકસ્મતી અગ્નિ ચૂકાવી પિતાને ખસેડી, ત્હને રથાને ઉઠી. પિતાને જરા જ્ઞાન આવ્યું અને પોતાના વચ્ચે સરખાતો પછી પુરત અમલ કરવાને દેવાયેલા મહારાજાએ પુત્રીને દ્રુત પોતાની જગ્યાએ જવા ફરમાવ્યું. પછી પુત્રી ન ખસી પુરત એણે પુત્રીને પકડી ખસેડવા પ્રયત્ન કર્યો, દડ દેવાની તૈયારી કરતા અકસરે આ બેયુ. અને નિવચન Order જાગવા પિતા પુત્રી પાછે આવ્યો. પુત્રીએ કહ્યું. " હું અહીં છું, મહારાજા આ દશમી જગ્યા છે. " આ સંમિળણ પિતાને સહસા જ્ઞાન થયું, એ પરિસ્થિતિને સમજી ગયો. એણે કહ્યું, " એ ઊંડરી-એજ મને ખસેડ્યો છે, હું જ દશમે છું. "

આ ચાત એવી રીતે બની, આ રકઝક એવી ચાલી-અવિચલ પ્રજ્ઞા પિતૃજ્ઞાતિ અને મુદ્દ જપ્ત્ય રહેલ-એ જે મતિમત બાવો વચ્ચે જાણે દરિદ્રાષ ન હોય ! ડયુકનો કર્મચારી પણ આ ગેરેઈ મૂકીયો. એનાથી નિર્જય ન થઈ શક્યો કે આ જેમણી દશમું કોણ ! આ જેમણી કોને પહેલાં દેહાંત દેવો ! આ નિર્જય વિધ એનાથી દુક-મનો અમલ પણ કેવી રીતે થઈ શકે ! આથી એ બન્નેને એ ડયુક પાસે લઈ ગયો, તે હકીકત રજુ કરી એ કર્મચારી પોતાની

હકીકત રજુ કરતો હતો ત્યારે કે ત્યાર પછી ડયુક પાસે ફેરીવત રજુ કરતા બન્ને જણા એક માથે કહેવા મંડી પડ્યાં કોઈ એક સાધારણ નગરજનની જેમ આ વાતનો ફેસલો પોતાની તરફેણમાં ભાવના સુલભક પ્રયત્ન કરવા લાગ્યા એ નૃપતિ કે રાજકુવરી આજ નાનપ્રતિષ્ઠા બૂઝી ગયા હતા-સર્વ સાધારણ વાતસંપ્દ ભાવમાં

અને એ દુર નિર્દોષ ડયુક પણ નિર્જય ન કરી શક્યો. એનો અત્યાચારી આત્મા, આ આત્મત્યાગ માટેનો ઝગડો જોઈ પીગળવા માંડ્યો, એનું મન મીચીની જેમ પીગળ્યું થયું, એની અંખમાં એ રસ ઉતરાઈને આવતો દેખાયો સહસા એ ઉડી. શીનિરના અદરના બાગમાં ચાલ્યો ગયો. એને ડયુક સરેવ રાજખટપર અને સુત્રવીગીરી અને યુદ્ધ ખેલનમાં જીવનનું સાધક કરતા રાજકુક-ખર્ચાએ આટલો રોદ, આટલું રવાપણું, દોષ તો, સાધારણ પ્રમજ્જન કેવા હશે !

જે યુદ્ધથી ન થયું, વીરોના શોણીત વહેવાળે, એક એકના મળા કાંધે ન થયું, તે હાથપટલો આત્મસમર્પણ જે રોદની સૌરને થયો એણે સુતેક ને સમાધાનીનો પડો વજડાવ્યો. પ્રમજ્જનોને રવરથાને જવા દેવા અને નગરમાં કરો અત્યાચાર ન થાય એ માટે અમલદારો પર દુકમ છોડવા મિત્રતાના કોષકરત્ર લયપા, ને યથોચિત સમયે ડયુક નાન્સી નગર છોડી ચાલ્યો ગયો.

એ ડયુક પાઠો ર્યો વિજય કરીને ? નાન્સી પરનત્ર થયું નહીં છતાં સધિ અને વિમલમાં ડયુકને સાથ આપવા, ડયુકનું કહેલું આવના સ્વીકારવા તો તૈયાર થયું હતું છતાં એનો વિજય થયો ?

એ તો આવ્યો હતો એની નાન્સી જીવવા, એનાં પત્રધાનને મમુદિ લૂચી જવા-એ લૂચી પણ જઈ શક્યો હોત, મનમાનતો અત્યાચાર પણ કરી શક્યો હોત, પણ એ પ્રમજ્જ આત્મમતિદાન મમલ એની નિર્દયતા અવનત મરતક થઈ પડી. પહેલીવાર એ આ રીતે પાઠો ર્યો,

ત્યારે કોણ હત્ય ?

દેશને વધુ લાભ કોણ કરી શકે ?

ધનવાન કે વિદ્વાન ?

વેબિક • શ્રીમતી શાન્તા નંદાનામાંબ વ્યાસ

દેશને ધનવાન અને વિદ્વાન ઉભયમાંથી વધુ લાભકારક કોણ છે એ નિર્ણય ઉપર આવતા પહેલાં બંને શબ્દોના અર્થ જાણવાની જરૂર છે. ધનવાન એટલે પૈસાવાળો અથવા મુડીવાદો. અને વિદ્વાન એટલે જાણકાર, નહિ કે વિશ્વવિદ્યાલયની લાંબી પદવીઓ ધારણ કરનાર; દેશનો કટોકટીનો સમય સમજી સમયસૂચકતા વાપરી દેશને તારનાર, તે વિદ્વાન.

બેંક ઝેમમાંથી એક સિવાય દેશને મદતર આવી શકે એમ કહેવું ભૂલ ભરેલું છે. છતાં વધુ આવશ્યકતા વિદ્વાનની છે એ વાત નિર્વિવાદ છે. ઇતિહાસનાં પાનાં ઉકેલતાં તો ધનવૈભવને દેશની ખાતર ફના કરનાર વ્યક્તિઓ ધણી થોડી જણાશે તેમજ આજની દૃષ્ટિથી વિચાર કરતાં એ લોકો જેડે સરખાવી શકાય એવા દેશનો ઉદ્ધારક ધનિક કોઇ નથી. આજના ધનિકો પૈસાના મદમાં અરીબો પર પ્રભુતા મેળવવાનો અને મોજમજાદ અને એશઆરામમાં જીવન ગાળવાનો પ્રભુતા ધરતો તેમનો એક દૃશ્ય હક્ક (Monopoly) છે, એમ માને છે. દેશનાં દુઃખોની અને ટળવળતા અરીબ દેશીઓની એમને કશી પડી નથી; જેમનું ગૌરવ દેશીઓનેજ રેંસનાર પ્રજાની ખુશામત કરવામાં

સમાયલું છે, એવા આધુનિક યુગના ધનિકો તો કેવળ દેશને નિરૂપયોગી છે.

ક્ષત્રિયકુળનું ગૌરવ હૃદયમાં ધારણ કરી, મહાન, મોખલ સમ્રાટ અકબરને ચરણે નહિ ધનાર વીર પ્રતાપને અને ચિતોડની ભૂમિને ચરનોના હાથમાંથી કાયમને માટે મુક્ત કરવાને પોતાની અદ્વજક લક્ષ્મી પ્રતાપને ચરણે ધરનાર ભામાશા જેવા ધનિકો દેશનો ઉદ્ધાર કરી શકે. દેશને આવા ધનિકોની પણ જરૂર છે.

રશિયાની પ્રજાનો ભૂખમરો જોઇ મહાત્મા ટાલ્ટોય પોતાની અમીરીને ઠાકર મારી સ્વેચ્છાથી બીખારી બન્યો હતો. આજના શ્રીમતોના માનસમાં આવા પુરોષોને સ્થાન નથી. પરોપકાર પણ કેવળ મોટાપને ખાતર કરનાર આજના ધનિકો ગરોબોને જીવનમાં દાન દેતા મદદિયો ટાલ્ટોયના આત્મભોગમાં રહેલા આનંદને કદાપી પણ નહિ શકે, તો અનુભવી ક્યાંથીજ શકે ? ઉડા ઉતરી વિચાર કરતાં માલમ પડે છે કે એણે આખા જગતનો આત્મા જાગૃત કર્યો દુનિયાની ઇષ્ટ અને અનિષ્ટ મોજ મગલમાં અહોનિષ આજોટનાર શ્રીમતોને હમરોના ભૂખમરાનું અને તેની પાછળ રહેલા અન્યાયોનું જ્ઞાન દસગુણ. દેશને ખાતર ફકીરી ધારણ કરનાર આવા મોટા ધનિક દેશનો ઉદ્ધારક થઇ શકે. ભૂખે મરતાં અને અરીબોનાં અસહ્ય દુઃખોથી લુટાયેલાઓને જેવા માત્રમાં પણ જેઓ પાપ

● શ્રી ગુજરાતી ટિન્ડુ સો મંડળ વચ્ચે સ્વજાતી દુષાય સમારક સેખો નિબંધની દરિયામાં રા. ૩૦૦૦ પહેલું ઇનામ મેળવનારો નિબંધ

માને છે, જેમને સમાજને બોગરૂપ ગણવામાં પોતે અમરણ્ય લાભ ભગવે છે, એવા ધનિકો દેશને ખાતર શું કરી શકે ?

ઉપરોક્ત ઉપાય પુરૂષો ભૂતકાગમાં યમ ગયા છે ન્યારે આજના જમાનામાં એવા કામ પશુ ધનિકનો વિચાર કરીશું તો તે આરતનું છવંત જવાહીર સ્વર્ગસ્થ મોતી લાવજીના એકના એક પુત્ર પડિત જવાહીરલાલ નહેરૂ છે રાજકુવરોને પણ કમ્પા આવે એવા વૈભવને ઠાકર મારી પોતાની સપત્તિનું દેશદિલની વેદી ઉપર અજિદાન દેનાર એ કારતના મુએચ્છક ધનિકને ઢગરો ધન્યવાદ છે પોતાના દરજ્જાને સદતર બૂલી જઈ રહેવ્છાયી કાસવાસના ત્રીજા વર્ગમાં વાસ કરી જમતને સમાનતાનો પાઠ પઢાવનાર એ જાગીર ખરેખર દેશનો સાચો ઉદ્ધારક છે નેતા તરીકેના પોતાનો કાવે઼ છોડી એક સીધારણુ કેદીની માફક પોતાને મમજનાર એ લક્ષ્મીની અનેરી કીલ્લાને અપવાદરૂપ માત્ર એજ એક વીર આજે ધનિક ઉદ્ધારક તરીકે દેશને આંખળી પર મણુવાલાયક છે.

ઉપરોક્ત ધનિકો સિવાય આજના દેશી રાજ્યોથી કેહેવાતા મુડીવાદીઓ મુધી દેશના દુએ કામ દાઝવું નથી અમલદારો નોરે ખાણના મેળાવડા કરી, નામ ગાનના જલસા કરી, અમર ગવર્નર કે વાઇસરાય સાહેબ અને તેમના ધર્મપત્ની નોરે હરતધૂનન કરી પુશામત અને વૈસાને ભોગે માન બકરાભર નોધમાં પોતાનું નામ લાવવું એજ એમના જીવનનો મુદાએખ છે અને એમની મણત્રીમા એ ગોરી લગ્નના ખાતર રૂપિયા પીસ્તાગીસ લાખનું પાણી કરનાર હરીશંગ જેવા ધનિકો તરફથી દેશોદ્ધારની આશા રાખવી એ આકાશ કુસુમવદ છે જે લક્ષ્મીનો વ્યય અરયાને યાચ છે તે લક્ષ્મીજ નથી. અને એવો વ્યય કરનાર પોતે બલે જઈ માને છતા

તે કમાળનો કમાળ છે, પછી દેશોદ્ધારની તેના તરફથી આશા શી રીતે હોય ?

ધનનો સદુપયોગ દસવનાર વિદ્વાનોજ છે, મમે તેટલી મતા અને લક્ષ્મી છતાં મમે તેના મહીપતિને પણ વિદ્વાન સલાહકારની જરૂર પડે છે જગતમાં લક્ષ્મીને અંગે જે કમ અનર્થ થયા છે, તેનું મુખ્ય કારણ એજ છે કે તે અગાની માણુમોના હાયમા છે ન્યારે દેશની લામણી કેમ અમુકજ દિશા તરફ વહી જતી હોય ત્યારે તેને લક્ષ્મીની લાલ્લમા ને અસર નથી કરતી તે કામ વિદ્વાન દર્શીનું જીવન કૃત્તાંત ખડું કરતાં સહેજમાં યમ જાય છે

હવે દેશદિલમા વિદ્વાનોએ શું લાભ મજબૂતો અને લાજવે છે એનો ઐતિહાસિક દ્રષ્ટિથી વિચાર કરીએ પ્રથમ તો આપણે જૂવગળનો સમય ભેતાં ન્યારે વર્તમાન પર નજર નાખીએ છીએ, ત્યારે ૧૫૫૮ દેખાય છે, કે અર્વાચીન જમત જે દેખાય છે તે રચરપમા એને લાવનાર, અને પ્રાચીન અને અર્વાચીનમાં જે ભેદ નજરે પડે છે, તે ઉપરિચિત કરનાર કેવળ વિદ્વાનોજ છે. વિદ્વાનોની વિચારશક્તિ અને કલમથી જમતને જે લાભો થયા છે, તે આખા જમતની લક્ષ્મીથી પણ યવા દુર્લભ છે દેશના ઉપર હરેક પ્રકારની આરતો આવે છે જે ધાર્મિક આર્થિક પરતજતા, વિજેરે આ બધામાંથી દેશને વિદ્વાનોએજ તાર્થ છે, એ વાતની મતિદાય માણી પૂરે છે

ધાર્મિક આરતનું દષ્ટાંત લેશું તો માધમ પકડી કે ન્યારે પુરોપમાં પોતાની મમર્થ સદ્તા હતી, લોકો પુરા કેળવાયલા પણ ન હતા, ત્યારે આડેમાર્ગે તેમને દોરી જઈ, મુક્તિપત્ર જેવા ગનાવડી સાધનોથી ધર્મને નામે લોકોની લક્ષ્મીને ધોળે દિવસે ભૂટનાર, એ પોતાની આંખે ઘેનાર મુરોપમાં એકજ નર કનેલ તે

દતો માત્ર જર્મનીનો વિદ્વાન મારટીન લ્યુથર, જેણે પોપની ગામે ક્રિષ્ણ ઉઠાવી, યુરોપભરમાં ક્રાન્તિ કરી અને અનેક ધાર્મિક સુધારા કરી, પોતાની સર્વોપરી મત્તાને જર્મીન દોસ્ત કરી, પ્રજાની ધર્મને નામે લૂંટાતી લક્ષ્મીને બચાવી. એ ક્રાન્તિ સાધારણ ન હતી. એ ધાર્મિક પરિવર્તનથી (Reformation) યુરોપના ઇતિહાસમાં ધાર્મિક સ્વાતંત્ર્યનો નવીન યુગ પ્રવર્ત્યો તે ઇતિહાસને પાને મોણુદ છે.

મોગલ સમ્રાટ ઔરંગઝેબના ધર્માધ પણાના પરિણામે જ્યારે સત્તરમીસદીમાં પૃથ્વીના પટ પરથી હિંદુ ધર્મ નાશુદ થવાનો સમય આવ્યો ત્યારે એ આદ્યતમાથી દેશની મુક્તિ ધનથી ન યદ. બેસક એ આદ્યતમાથી દેશને ઉગારનાર હિંદુધર્મનો રક્ષક ફિરરતાશ્વ ચિવાણુ દતો છતાં ચિવાણુમાં એ સુરેકાર પાડનાર અને મરાઠા જેવી પ્રજામાં ચેતન્ય ફેડી તેમને ચિવાણુને પડખે ઉભા રાખનાર એ વિદ્વાન દુકારામ અને રામદાસ સ્વામી દતો. એકેક પ્રવેશો તિરસ્કાર ચિવાણુ અને અન્ય મરાઠાઓમાં આટલો દરબજો જાત કે કેમ તે પ્રશ્ન છે, અને સુમય જતાં જમો વર્ષથી જડ ધાતી ગપડી મુમલ સહનત રૂપ ધર્મારતના પાપા એણે કપાવીને દીલા કરી નાંખ્યા. વિદ્વાનોએ તે સંજ્ઞેતમાં અન્યને ઇચ્છિત માર્ગે પોતાની બુદ્ધી અને લેખિનીદ્વારા ફેરી જાય છે, અને તેથીજ સીધી અમર આકલ્પરી રીતે જગતમાં જે જે આવકાર લાયક ક્રાન્તિ યદ છે, તે વિદ્વાનોને આભારી છે.

ઇંગ્લાંડના ઇતિહાસમાં ફ્લિબ્બ મદાસાગરના પરપોટામાં (The Southsea Bubble Company) ફેર પર ભયંકર આર્થિક આરત આવી પડી. આ આદ્યતમાં શ્રામતો પોતાના પૈસાની થી રોતે બચસ્યા

કરવી એજ વિચારમાં હતા. ખૂદ ઇંગ્લાંડની અરકાર પણ દેશની યતી પાપમાવી એક અમરાઈ, એ વખતે એક સાધારણ જર્મીનદાર છતાં મદાન અર્થશાસ્ત્રી રોગર્ટ વોલરોલ દેશની વારે ધાયેલ વડો પ્રધાન જતી પોતાના મધળા પ્રયાસથી તેણે દેશને ફેટલેક અને તત્કાળ મુક્ત કર્યો એટલુંજ નહિ પણ એકરીસ વરસના પોતાના ઓઢા દરમ્યાન કાયમને માટે દેશને સારી આર્થિક સ્થિતિમાં મૂકયો.

ઝારશાહી અને મુડીવાહના સમુક્ત ભોળ નીચે કચરાતો રહિયા, આજના રશિયા કરતાં જુદો જ દતો અને એને આજની પરિસ્થિતિમાં લાવનાર વલ્કે તેથી એ આગળ કપા વનાર શુ કોઈ ધનિક હતો ? નહિ એ દતો મહાત્મા લેનીન (Lenin) જેણે પોતાની વિદ્વાતથી દેશમાં ક્રાન્તિ કરી અને કચરાવથી પ્રજાના ઉદયમાં સ્વામીના અંકુરો ફેલાયા. લેનીન મયો છતાં લેનીનવાદ હજી એના અસ્તિત્વના અને વિદ્વાતાના કીર્તિસ્તંભ રૂપે આજે પણ રશિયામાં જીવંત છે; અને તેનાથી યુરોપની કોઈ પણ પ્રજા આજે પણ ડરે છે.

અને રીનશીનથી આવર્ષેન્ડનો ઉદ્ધ કરવાનું યાક કરી આજે પણ ક્રિસ્ટિય મનનત સામે મામી જાતીથી આવર્ષેન્ડની પ્રજાના દક્ષોનુ રક્ષણ કરવા અને ઉદ્ધાર કરવા અદો નિચ તત્પર ગ્લેનાર એ ડી'વેલેરા; રશિયામાં જે ચેતન્ય લેનીને પ્રમટાવ્યું તેજ આવર્ષેન્ડમાં ડી'વેલેરાએ પ્રમટાવ્યું.

ઉપરાંત રાજ્યના અમલ જુઓથી ત્રાદિ ત્રાદિ કરતી કાન્સની પ્રજાને ઉગારનાર ન દતો કોઈ ધનવાન, પરંતુ મદાન જગતો જગાડી કાન્સની રાજ્યક્રાન્તિથી પ્રજાને જુઓથી મુક્ત કરનાર એ વિદ્વાન મ્યોની લેખિની હતી. જેના લખાણના પ્રતાપમાં કાન્સની

પ્રજાને પ્રોત્સાહન મળ્યું, અને રાજ્ય સામે બળવો કરી જીતોથી સુકિત મેળવી. આ હૃદયપલટાઓ કદી લક્ષ્મીથી ઘટા નથી અને માટે વિદ્વાનોનીજ જરૂર છે.

આજના દિવસ પર નજર કરીશું, તો પરદેશી પ્રજાના અમલમાં પરત્રતાની બેઠીથી ૧૫૦ વરમથી જકડાયેલી દિંદી પ્રજાને ઉદ્ધાર કરવાનું કોષ ધનવાને ન આપ્યું. માત્ર એ ચૈતન્ય આને પ્રમટાવી, તેરીસ કરોડની પ્રજાના હૃદય પલટાવી પ્રજાને હાકલ કરનાર કારતી માતાનો પનોતો યુગ એક એક મહાન યોગી, યોગના કાગવાસની દિવાસો વચ્ચે બિરાજેલો તેત્રિમ કરોડ દિંદીઓના પ્રાણરૂપ એ ટાણુ ? મહાત્મા મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધી વિદ્વાન માણસ, રાજદારી, સામાજિક અને આધ્યાત્મિક જીવનમાં જે આદર્શ પથ લઇ શકે છે, તે એ મહાત્માએ દુનિયાની દષ્ટિ સામે મૂક્યો. જે જ્યોત પ્રમટાવવાને સેકેડો વરસો લાગે તે કુલ સમયમાં એણે પ્રમટાવી.

જમતને અહિંસાનો પાઠ પઢાવી સ્વચ્છ બળથી એ તેને પળમાં વસ કરનાર નોકરદા-લીના હાથ એણે હેઠા પાડ્યા. એ જમતના તમામ પુરોએ આને એનું અપતિમ વ્યક્તિત્વ એક મતે કબૂલ કરે છે સાધારણ કટિવજ અગર વાંદી ચહેતયાદ જેવાની મામે અને બેસતાં બેઈ ક્યા દિંદીનું હૃદય ન પુલાય ? અને વિદ્વાન સર્વેજ પૂજ્યતે એ કચનને સાક્ષાત્કાર સપૂર્ણપણે અદિ થાય છે.

એ પણ ચોક્કસ જોઈ સમય છે, કે જ્યારે સલાહનો કોષ પણ પ્રસન્ન આવે ત્યારે કોષ ધનિક કામ આવતો નથી. અને ક્રિષ્ટ એ કારતના ઉદારક વિના નોકરદાલીના સમજા પ્રત્નો નિષ્ફળ નામ છે કારણ કે ધનવાનને કોરનાર વિદ્વાનજ હોય, અને ધનિક જે વિદ્વાનની ધમ્મા મુજબ દોરાય

તો કર્મ નવિન જ કરી શકે છતાં લક્ષ્મી અને સરસ્વતીનાં રથાન હમેશાં જુદાં હોય છે. એટલે ઉભયનો પરસ્પર સમેલ મુશ્કેલ હોય છે, કેમકે ધનવાન લક્ષ્મીના મદમાં મસ્ત રહે છે, જ્યારે વિદ્વાન વિદ્યાની નંત્રતામાં અગ્ર રહે છે.

હવે, શાંતોનો આશરો લઇશું આપણા અધોર્માં વિદ્યારસના અમણિત દાખલા આ છે, ધનવાન, પ્રસાસના નથી. જેમકે વિદ્યા રાજસુ પૂજિતા ન કુ ધનમ્ અને તેવા શીમતોને પણ વિદ્વાનના ચરણમાં ઝૂકી પડવું પડે છે વિદ્યાની મોહતી અજબ છે લક્ષ્મીથી પણ જે ધનવાનેને અસાધ્ય છે, તે વિદ્વાનેને પળવારમાં વાણીથી સાધ્ય થઇ પડે છે શીમતોના ટોળામાં એકજ વિદ્વાન હોય તો હસ અને બમલાની જેમ તરતજ નજરે દેખાઇ આવે છે લક્ષ્મીને લઇ આભાસ બરથી પોતાની અધમતા છુપાવવાના શીમતોના પ્રયાસ તરતજ દેખાઈ આવે છે, જ્યારે યાગ્ ભૂષણમ્ ભૂષણમ્ જેને છે એ વિદ્વાન દરિદ્ર હોય છતાં એજ ધનિકને સોદાયુષ્યક લોહને આકર્ષે છે, તેમ આકર્ષે લે છે તેથીજ કારુંકરીએ વિદ્વાનોની બાજતમાં ઠણુ છે કે તાન્ પ્રતિમાન મુક્તત મૃગા કસ્તે સહ સ્પર્ધેતે. અને જ્યાં વિદ્વાનો દુઃખી હોય ત્યાંના શીમતો કેટલા વિદ્વાન હોય એ સ્પષ્ટ દેખાય છે કેમકે વિદ્વાનોની દરિદ્રતા એ શીમતોનાં અચાનપણાની સ્પષ્ટ જાહેર અગર છે.

સામાજિક દષ્ટિથી વિચાર કરીશું તો સમાજ જીવન હમેશાં પરસ્પરને ઉપયોગી થઇ પરસ્પર આત્મમોત આપવાનાં ધોરણ ઉપર રચાયેલું છે. અને એ રીતે ધનવાન અને વિદ્વાન ઉભયમાંથી જે સમાજને વધુ ઉપયોગી થઇ પડે તેજ દેશને વધુ ઉપયોગી છે.

પરસ્પરને ઉપયોગી થવામાંજ સમાજનું બધારણ મચવાય છે જ્યારે એકજ દેશનો

ગરીબ કે મધ્યમ વર્ગ દુઃખમાં કુળી ગયો હોય છે, ત્યારે શ્રીમંત વર્ગ લક્ષ્મીના મદમાં તેમના તરફ એકરકાર રહે છે. (જે સ્થિતિ આજે નજરે દેખાય છે) તેઓ સમાજનું શું બહુ કરી શકે ? અને તેમના તરફથી દેશોદ્ધારની આશા પણ ક્યાંથી રખાય ? લક્ષ્મીને માથે એ વરદાન છે. સમાજને સાધારણ સ્થિતિમાં ઉપયોગી થઈ પડનાર માણસ ભાગ્યબળે લક્ષ્મી મેળવે તો તરતજ અન્યઃ ક્ષપેન ભષતિ, વિચિષ્ણમેતત્ તરતજ ઉપરોક્ત ધનિકોના વર્ગમાં જઈ બેસે છે. ધનવાનને ગરીબો જોડે મળી, તેમનાં દુઃખો ફેડતાં તો થું, પણ જાણતાં પણ શરમ આવે છે; અને આ વૃત્તિથી તેઓ દેશકલિતનું કશું કાર્ય કરી શકતા નથી. કદાચ માણસને, તે દેશબદ્ધ હોય છતાં, એ સાત છકકા ખવરાવી મુલાકાત આપવામાંજ પોતે મોટાઈ માને છે. સામા માણસની પરિસ્થિતિને અને ખ્યાલ સરખો પણ હોતો નથી. સાચો સમાજસેવક જ સાચો દેશસેવક હોય એવા શ્રીમંતો પણ છે, કે લક્ષ્મીની ઘેલછામાં પોતાનો પુત્ર કયે માગે જાય તેની જેને પ્રીત્તર નથી, તો, રજાની વાતજ ક્યાં રહી ?

અને વિદ્વાનને વિદ્યા દદાતિ વિનયં એ તેટલો વિદ્વાન હોવા છતાં તે પોતાને પોતાના જ્ઞાનબહુઓનો સેવક માને છે. તેનામાં એની સચોટ માન્યતા હોય છે, કે મારા અમુક બહુઓ કરતાં કુદરતે અને વધુ વિદ્વાન બનાવ્યો એ નહિ કે મિત્રો બંધાદ, અગર મર્વ કરવાને માટે, પણ મારાજ પતિત બહુઓનો ઉદ્ધાર કરવાને માટે. એ વિનય તથા વિવેકશુદ્ધિની મૂર્તિએને નથી હોતો મર્વ કે નથી હોતી જગતની ખોટી શરમ. લક્ષ્મી ! લાડકવાયાને અને લક્ષ્મીના યત્રને એ એકજ નજરે જોશે ગરીબ

બિખારી જોડે વાત કરતાં એને શરમ ન આવે, તેવો તેમનાં દુઃખો જાણી ગમે તે પ્રકારે તે દૂર કરવા પ્રયાસ કરશે. તેના જીવનનું ધ્યેય પણ જો એજ હોય છે, કે મારા જીવનને હું કેટલે દરજ્જે લેકાપયોગી બનાવી શકું. ગમે તેવા શાન્તિ અગર કાન્તિના સમયમાં તે હમેશાં પરકિતના કાર્યને માટેજ કટિબદ્ધ હોય છે પણ આ બધું સાચા એટલે વિષયની શરૂઆતમાં જણવિલા વિદ્વાનજ કરી શકે છે. અને નહિ કે આજે સમાજમાં પદવીધર મણ્ડાતાં વિશ્વવિદ્યાલયના મહાશયો; જેમાંના ધણા સાધારણ દંખના અને સાધારણ જ્ઞાનના પોતાના બહુઓ જોડે વાત કરવામાં પણ શરમ સમજે છે !

ધનિકા કરતાં વિદ્વાનોનું સ્થાન ધણા ઉચ્ચ પ્રકારનું છે. સર્વ રીતે વિચાર કરતાં સ્પષ્ટ દેખાય છે કે ધનિક દેશમાં કદા પણ રિતના કાચો ક્યાં નથી. જો કંઈ કરી શક્યા હોય તો તે અપવાદરૂપ મણ્ડાતું જોઈએ વિદ્વાનો જીવન પર્વત પોતાનું સર્વરૂપ દેશને દોમી ગયા છે. અને આજે પણ સ્ત્રીઓ, ગણા છે એજ વિદ્વાનો. દેશને ઉદ્ધારી શકે છે. પ્રજાને સમાનતાના પાયે શીખવી પરસ્પરને ઉપયોગી થતા શીખવે છે. અને તે પ્રજા કાયમને માટે સુખી થાય છે. દેશને દોરનાર વિદ્વાન વિના ત્યાંથી શંકે તેમ નથી; બલે ગમે તેટલી સંપત્તિ હોય પણ તે નકામી છે વિદ્વાનની વિદ્યાનું બળ, લક્ષ્મીના બળ કરતાં કળરો બલકે લાખો દરજ્જે વધારે છે. લાખોની દોલતથી જે ન થાય તે વિદ્વાનોની કલમ કરી શકે છે, અને સમય આવે મહાન સંસ્તનતને પણ હતી ન હતી કરી નાખવાની તે સકિત ધરાવે છે

જગતમાં વસ્તુ માત્રને બે બાજુ હોય છે. તે મુજબ ધનિક વર્ગનો અચાવ કરનારો

એવી પણ દલીલો રજુ કરે છે, કે વિદ્વાનોને તમામ પ્રયાસને અતિ લક્ષ્મીની જરૂર પડે છે, આ સત્ય છે. હિંદુ સમાજ કે દેવ દિતનાં કાર્યને માટે આદ્યોનિક પ્રયાસ કરનાર એક વિદ્વાનને લક્ષ્મીના સદુપયોગ તેમને કદી સુઝતો નથી, તે તેમને સુઝાડનાર વિદ્વાનોજ છે અને એવાં ઠાણ કાર્યમાં વપરાવવાથી જગતમાં આજે લક્ષ્મીની કંઈ કિંમત હોય તો તે વિદ્વાનોને જ આભારી છે. છતાં ધનિકો શુદ્ધ દીલથી એવા ઠાણ પણ પ્રયાસને ઉત્તેજન આપે છે એમ માનવું કેવળ જૂલમરેણુ છે આજે હિંદુસ્તાનના એક છેડાથી બીજા છેડા સુધી જે કાન્તિ ફેલાઈ રહી છે, અને જેને અંગે કાર્યકર્તાઓને લાગે રૂપિયાની જરૂર પડી, અને પડે છે, તેમાં પણ મધ્યમ વર્ગના માણસોનો જે ફાળો છે તે શ્રીમતોનો નથી. ઉપરાંત ગરીબ અને મધ્યમ વર્ગનાં માણસો શુદ્ધ અલ કરેણુથી મદદ કરે છે ન્યારે ધનિકો મોટાપ્રતે આતર મદદ કરે છે મહા-કોટે બચાવેલાં પરિક્ષિત ધનથી વધુ સુવર્ણનું આણુપણુ અત્યંત પરથી ઉતારી આપનાર એક મરીજ કે મધ્યમ વર્ગનાં માણસના હૃદયમાં જે રાષ્ટ્ર અને સમાજ દિતની ધન્ય હોય છે; તે ધનિકોમાં નથી હોતી અને એવી મદદથી રાષ્ટ્રદિતનાં કાર્ય પાર પડતાં નથી મારે ઉપરોક્ત દલીલનું અર્થ ખડન થાય છે.

લક્ષ્મીથી પણુએ અનર્થો આદિકાળથી થતા આવ્યા છે. સત્તાના લોભીઓ એનો લાચરશવતમાં ઉપયોગ કરી પોતાની સત્તા મજબુત બનાવી, પોતાના પ્રતિસ્પર્ધિઓને રત્નડવામાં અકિમાન લે છે. મોટાપ્રતે આતર અથવા ધાર્મિક દબ બતાવવાને આતર રમાન કે અરધાનનો વિચાર કર્યાં સિવાય કશું જેવા દાનેશરી હોવાનો ઢંઝ કરનાર શ્રીમતો એ દબ અને મોટાપ્રતે કોઈ એવા

અનુક બદમાશ વર્ગને ઉત્તેજન આપે છે કે જેથી ધર્મમાં બેદર સડો પેસી જવા ઉપ રાત કેટલાક ચારિત્ર્યશીલ અને સ્વધર્મ-પ્રેમી નિર્દોષ ઓ પુરુષોના નિષ્કલંક ચારિત્ર્યના એ દબ અને બદમાશીની વેદીઓ ઉપર બાજિ-દાન દેવાઈ ગય છે, અને ચારિત્ર્યનો પાયો ડગમગે છે, આમાં અતિશયોક્તિ જેવું કશું નથી અને ન્યારે આવા સમયો વધી ગય છે, સારે એ ધર્મપ્રિય નરનારીઓનો હૃદય કરવા આતર વિદ્વાનો જ, એ હરણુ આનાર બદમાશીના ચતુર્થ ધર્મ તેમની વારે ધાય છે ધનિકોનાં ધનથી ધર્મને નામે ધર્મીય માંડી ધર્મગુરુઓનાં સ્વામી લઈ ચારિત્ર્યદિન ગુરુઓ શું કરતા ? જેનો એક તાલે દાખલો દાલ મોળુ છે ભારતનું આ અધઃપતન આ માત્રમાં થતાં લક્ષ્મીના બચને અને તેનાથી એકમાત્રામ કરતાં આવા ગુરુઓનેજ આભારી છે આવી રીતે લક્ષ્મીનો વ્યય થતો અટકે તો આવા લેભાગુ ગુરુઓની રાજી જતાં તેઓ જીવનને સાચે પચે વળે અને સમાજદિત સંચાલ્ય.

ઉપરોક્ત ટાટિના જે વિદ્વાનો છે એમનાં હૃદય આવબીનાં હોય છે પારકાનું કુખ પોતાનું જ સમજી તેને મુક્ત કરવાને સધળા પ્રયાસો તેઓ કરે છે ન્યારે ધનવાનો મોટે ભાગે હૃદયદીન હોય છે. વિદ્વાનો વિદ્યાના બળથી સમાજની તુડીઓ દુર કરે છે અને સમાજનું ચારિત્ર્ય પડે છે, ન્યારે ધનિકો અનર્થની વૃદ્ધિ કરે છે વિદ્વાનો તિરસ્કૃત હોઈ મગે તે સમયે મગે તે કાર્યને માટે તત્પર જ હોય છે, ન્યારે ધનિકો લક્ષ્મીના મોઢ પાસમાં બધાપણ હોઈ અન્યના હિતનું કશું કાર્ય કરવાને ઠાણ પણ જાતને ભોગ આપી ચક્રતા નથી એટલે દેશને ઉપયોગી શી રીતે હોઈ શકે ?

ઉકટે સધળા બાળતો બાણ પર મૂકી

૬૬૮ ૧૫ ધરસનો ભારતનો ઇતિહાસ આ લેખતા અત્યારે જે પરિવર્તન નજરે પડે છે, તેનો 'નિષ્પક્ષપાતપણાથી વિચાર કરીશું' તો લલચર્ચાથી દેશને વધુ ઠાણ ઉપયોગી છે, તે સ્પષ્ટ દેખાઈ આવશે.

યુગોને અતે જે પરિવર્તન થાય, એ આવા ટુંક સમયમાં આપણે જોઈએ છીએ. અને ભારતનાં યાજ, યુવાન કે જૂદોનાં શુભાશીર્ભાજ આનંદ માનતા હૃદયોમાં એ નવજીવન રેડનાર ઠાણ કે ઠાઈ પણ ધનિક નહિ પરંતુ વિદ્વાનો.

વિદ્વાનો મરતાં પણ પોતાના યાજનો

અને અનુભવનો વારસો પોતાનાં દેશી બધાં જોને આપી જાય છે. સૈકાઓ સુધી એમના આદર્શમય જીવન કંઈના જીવનના અંધકારમાં તેજ પ્રગટાવે છે જેમની જીવનની નીક ખરાબે ચઢી ગઈ હોય એવા કંઈ માનવોના એ સુકાની થઈ પડે છે અને જે કાપી છેત્રમાં પોતાના જીવન અર્થશૂ કરી ગયા હોય, તે પ્રસંગ ઉદ્ભવતાં દેશીઓનાં ગમે તેવા જડ હૃદયમાં પણ અન્ય લોકમાથી ચૈતન્ય પ્રગટાવી તેઓ કાચમને મારે અમરજ રહે છે, અને એ નિર્વિવાદ છે કે એ ઉચ્ચશક્તિના વિદ્વાનો દેશને ધનવાન કરતાં હજાર દરજ્જે વધુ ઉપયોગી છે.

સ્વીકાર અને પહોંચ

(૧) પૂર્વિમાં, અંક ૧ થી ૫, તંત્રી શ્રી. ચન્દ્રલાલ ન્યાસ (મયૂખ) ઇચ્છી, મુરદ
(૨) કલ્યાણનિહર અંક ૨૦, ૨૧; તંત્રી શ્રી લાલુપ્રસાદ ન્યાસ, મુંબઈ (૩) સમાજસેવક અંક ૧; તંત્રી શ્રી રણજીતલાલ ધ જાની, સુરદાનપુર. (૪) સુલક: માર્ચ: તંત્રી: શ્રી સુનીલાલ પુ. શાહ કરજી. (૫) વિશ્વારક: અંક ૨, તંત્રી: મણિલાલ જી જોશી, વડોદરા. (૬) કમર: માર્ચ. તંત્રી: મહમદ હસમન સુરવળા, સુરત; (૭) શ્રી કમ્બી દયા ગોશવાળ મકાશ: અંક. ૭, તંત્રી પદમશી, દામણ, બોમ્બ, મુંબઈ. (૮) ઔદિચ ન્યોતિ અંક ૫, તંત્રી: શ્રી હરગોવિંદ રેવાચંક મહેતા, વડોદરા. (૯) કમ્બ સમાચાર અંક ૮-૯, તંત્રી: લીલાધર દા શાહ, મુંબઈ. (૧૦) દિવ્યોદય અંક ૧-૩. સ પાલક શીમસેન વિદ્યામહિર, લાહોર.

ગરબની ગુહલક્ષ્મી

અનુવાદક પીટુષ

૨૬

મરાઠર દર વાગ્યે જાલપા અને રેડીડીન કચેરીએ પહેલી ગયા. પ્રેક્ષાતી બીડ વધી હતી. ઉપરની સેલેરી પણ પ્રેક્ષાથી ભરાઈ ગઈ હતી. કેટલાક સેલેરી પરસાગમાં અને સાથેના મેદાનમાં ઉભા હતા. જાલપા ઉપર સેલેરીમાં જઈને બેઠી રેડીડીન પરસાગમાં બેઠી રહી.

ન્યાયાલયમાં જઈ સાહેબની એક તરફ સિરસ્તેદાર હોય, અને બીજી બાજુ પોલીસના અમલદારે ખડા હતા. સામે કોરોની નક્કર, બન્ને પક્ષના વકીલો ઉભા-રહીને મુકદ્દમા રજુ થવાની રાહ જોઈ રહ્યા હતા. આરોપીઓની અખ્યા પદારથી ઝોળી ન હતી. જાલપા કોરોની બાજુએ જમીન ઉપર બેઠા હતા. મરનાં હાથમાં હાથકડીઓ હતી, પગમાં બેશીઓ હતી. કોઈ સૂત્રા હતા, કોઈ ખેડા હતા; કોઈ પરસ્પર વાત કરી રહ્યા હતા. બે જણ પળ ભડાવી રહ્યા હતા. બેમાં કોઈ વિષય ઉપર દવારથી થઈ રહી હતી. મરનાં પ્રસન્નચિત્ત હતા. મનરાજ, નિરાજ કે રીઝનું કોઈના મદદેશ ઉપર ચિત્ત સરખું પણ ન હતું.

અચિવાઈ વાતન મુકદ્દમા થઈ થયેલ પહેલાં કાનૂની વાત થઈ; પછી એક બે

પોલીસની જુવાનીઓ ભેલામ, ભેલે લાગતી મજાવાએ રમાતાથને સાદીઓના પીંજરામાં લાવવામાં આવ્યો. પ્રેક્ષામાં જઈને મનમનારી ફેલાઈ ગઈ. કોઈ તકનોસીની કુશનપરથી પાન ખાતે ખાતે; કાચો, કોઈએ વડાંમાનવત વાગીને ખિસ્સામાં રાખ્યું અને તરફ ન્યાયાલયના ઉમરામાં એકાદ થઈ ગયા.

જાલપા પણ સલાચીને ઉભી થઈ ગઈ. એક વાર રમાતાથની આંખ ઉપી થાય અને તે રમાતાથને જુએ એમ જાલપા ઇચ્છતી હતી. પરંતુ રમાતાથ માથું નીચું રાખી રહી હતી. તેમ જાણે આમનેય ભેટાં કરી રહી ન હોય. તેના મદદેશનો રમ ઉભી થયો હતો. કોઈક ચરમાવસો, કોઈક ચરમાવસો તે એના રીતે જોઈ હતો. તે જાણે કોઈએ તેને બાંધી રાખ્યો હોય, અને તે બાંધી જવાની રાહ જોઈ રહ્યો હોય. જાલપાનું કોઈનું પણ કંઈ થઈ રહ્યું હતું, તેમ જાણે તેનાં આંખનો નિજીન થઈ રહ્યો ન હોય.

રમાતાથની જુવાની થઈ થઈ પડેલો જન્મ સામગ્રીમાં જાલપા કંઈક ઉભી બીજ વાગ્યે તેની આંખે ભારે કરી દીધી, જોખ વાગ્યે તેના મદદેશનો રમ રિજો કરી દીધો અને ચોપા વાગ્યે સામગ્રીમાં સાથેજ તે એક બાંધે થઈ ખાજી રાખેલી

પુરથી ઉપર પડી ગઇ. પરંતુ ફરી તેનું દિલ ન આનંદ. કહેરા ઉપર નમીને તેણે ફરી તે તરફ કાન ધર્યાં. પોલીસે શિખવેલી એજ જુવાની હતી, જેનો આશય તે દેવીદીનને મોઢેથી મંભળી ચૂકી હતી. અદાલતમાં આનિત ખવાઇ ગઇ હતી જાલપાએ કેટલીક વાર ખુખારો કર્યો; કદાચ રમાનાથની આંખો ઉપર હંચી જાય; પરંતુ રમાનાથનું માથું તે વધુ નીચું નમી ગયું. તેણે જાલપાના ખુખારોનો અવાજ ઓળખ્યો કે આત્મ યજ્ઞાનિનો લાવ હવે પામ્યો તેની ખબર નથી. તેનો સ્વર પણ કાંઈક ધીમે થઇ ગયો.

જાલપાની પાસે બેઠેલી એક સ્ત્રીએ નાક મચકોડી કહ્યું: “મનમાં ધાય છે કે આ કુપ્ટને કોઇ ગોળી લગાવી દે આવા આવા સ્વાર્થી પણ આ અભાગી દેશમાં પડ્યા છે કે જે નોકરી યા થોડાં સરખાં ધનના લોભમાં નિરપરાધીઓના ગળાપર ફરી ફેરવતાં પણ અચકાતા નથી.”

જાલપાએ કાંઈ જવાબ ન આપ્યો.

એક બીજી સ્ત્રી, જેણે આખે ચરમા પહેર્યાં હતા, તેણે નિરાશાના ભાવથી કહ્યું: “આ અભાગિયા દેશનો માલેક એક મધ-રજ છે. ગવર્નર પદ તો લાલાને મળવાનું નથીને ? બહુ બહુ તો ક્યાક કારકુન બની જશે. તેને ખાતર પોતાના આત્માની હત્યા કરી રજા છે કોઇ ખાઉધર, નીચ માણસ હોય એમ લાગે છે. પહેલા નંબરનો છીછરો અને નીચ લાગે છે.”

બીજી સ્ત્રીએ ચરમાવાળીને હસીને પૂછ્યું: “માણસ ફેશનેબલ છે, અને ભરપેા ગરબો લાગે છે, બસી, તમને એ સોંપવામાં આવે તો શું કરો ?

ચરમાવાળી સ્ત્રીએ ઉત્તરતાથી કહ્યું: “નાક ડાપી સડ, બમતનકટો કરીને છોડી દઉં.”

“અને જાણો છો, હું શું કરું ?”

“નહિ ! કદાચ ગોળી મારી દો.”

“ના ! ગોળી નહિ મારું. મર બજારમાં ખડો કરીને પાંચસો જૂતા મરાઈ.”

“અદિ પણ લજવાઇ જાય”

“એના ઉપર તને જરા પણ દયા ન આવે ?”

“આ કાંઈ ઓછી દયા છે ? એની પૂરી સજા તો એ છે કે કોઇ ઉચ્ચ પદાદી ઉપરથી તેને નીચે ધકેલી દેવામાં આવે; અને એ મહાશય જે અમેરિકામાં હોત તો એને જીવતો સળગાવી મૂક્યો હોત.”

એક વૃદ્ધાએ મુવંતીઓનો તિરસ્કાર કરીને કહ્યું: “નોકમી મોઢું શું કામ બગાડી રહી છો ? એ ધૂણાને ચોગ્ય નથી, દયાને ચોગ્ય છે જોતી નથી ? એના ચહેરા કેટલો પીળો પડી ગયો છે ? કેમ જાણે કોઇએ એનું ગળુ દબાવી દીધું ન હોય ! પોતાની મા કે બહેનને જુએ તો જરૂર રડી પડે. માણસ દિલનો પુરો નથી પોલીસે ધમકાવીને સિધો કર્યો છે એક એક સજા તેનું હવે ચીરી ચીરીને નિકળી રહ્યો છે, તેની ખબર પડે છે ?”

ચરમાવાળી સ્ત્રીએ વ્યંજ કર્યો: “ત્યારે પગમાં કટિ વાગે છે ત્યારે આઠ નીકળે છે...”

જાલપા હવે ત્યાં રોકાઇ ન શકી. એક એક વાત ચીનચારીની માફક તેના હીલ ઉપર ફેફડા પાડી રહી હતી. તેના મનમાં એમ થતું હતું કે આજ વખતે હડીને કઢી દે કે આ મહાશય તદ્દન જીંદુ બોલી રજા છે તદ્દન જીંદુ; અને એજ વખતે એની સામીતી પણ આપી દે. એ આવેશને તે પૂરેપૂરાં બળથી દબાવી રહી હતી. તેનું મન પોતાની કારવતા ઉપર તેને ધીકરો રજી હતું, આ વખતે બધોય વૃતાન્ત તે કેમ કહી ન શકાવાય ? પોલીસ તેની કુશળ મધ

નમ ? કામે ધાય. અદાલતને પણ કાંઈક તો ખ્યાલ આવશે ! કોણ જાણે, આ મરીબના જન ગયો પણ નમ ? જનતાને તો આદમ પડી નમ કે આ જુડી જુમાની છે. તેના મોઢામાંથી એકવાર જવાજ નીકળતો નીકળતો રહી ગયો પરિણામના કામે તેની જગ્યાન પકડી લીધી.

છેતરે, તેણે ત્યાંથી લડીને આતી જવા-મર્જા પુછાવતા સમજી

તેને ઉતરતી જોઈને દેવીદાન પરસાજમાં આવ્યો આવ્યો અને દવાથી કારણ રચે મોઢ્યો " કેમ પ્રે જુડુ છે વદુજી ! "

જલપાએ આશ્ચર્યોને વેગ મેળીને કહ્યું " હા; અહીં હવે નદિ બેસી ચકાવ. "

દરવાજામાંથી જવાર નીકળીને જલપાને ચાન્દના આપવાના ઇરાદાથી દેવીદાને કહ્યું " પોલીસે જોને એકવાર કુદી મુઢાડી લીધી, તેના ઉપર બીજી કોઈ મીજની અસર થતી નથી "

જલપાએ પુજા-કાવથી કહ્યું " એ જડુ ખાવસાઓ કારે છે. "

થોડી વાર સુધી જાને સૂપચાપ ચાલતા રહ્યા પછી જલપાએ કહ્યું " યુ સાદા હવે બીજો કાવ અપીલ નદિ ધાવ ? ગેરીઓને અહીં જ દેસમે થઈ જશે ? "

દેવીદાન આ પ્રશ્નોને આજવા સમજી ગયો તે મોઢ્યો " નદિ, હાઈવેમાં અપીલ થઈ કો છે. "

પછી, વળી થોડી વાર સુધી જાને યુર ચાપ ચાલતા રહ્યા જલપાએ કહ્યું " જાણી જાણી ઉભી રહી થઈ અને મેલી " સાદા મારા મનમાં ધાવ છે કે જાને જજ માટે-જાને મળીને મળેલ જજના કહી રહી-કર-આતથી જે ન-કુ છે તે જડુ કહી સમજાવુ કે સાચીની આપી રહી, ત્યારે તે માનશે "

દેવીદાને આજો કારીને કહ્યું " જજ સાહેબને ? "

જલપાએ તેની આજોમાં આજો મિલાવીને કહ્યું " હા ! "

દેવીદાને વિચારમાં પડી જઈ કહ્યું " એ સંમધમાં યુ કંઈ નદિ કહી કહી, વદુજી ! અમલદારોનું કામ, કોણ જાણે પાસે અજો પડે કે સવજો ! "

જલપા મોઢો " યુ તે પોલીસને એમ નદિ કહી થઈ કે તમારી જુમાની જનાવી કારેથી છે, જુડી છે. "

" કહી તો કો છે. "

" એ આજ કુ તેમને મળી ! તે મળી તો કો ને ? "

" આસે, થવન કરીયુ પરવ મમ-કારાં નેમમ છે "

" યુ નેમમ, કહો નેડ ? "

" કાઈ ઉપર કંઈ જુડી કારી આપવાનો આશય મુખને આજ કરી દે તો ! "

" તો કંઈ નદિ. ને નેડુ ? ર તે તેડુ પાડે "

દેવીદાન તો જલપાની આ નિમંમતા પર અગિય થઈ ગયો અને તેણે કહ્યું " એક બીજો વધી છે મીઠી વધુ દર તેડો છે "

જલપાએ ઉદન આવધો પૂછ્યું " તે શી ? "

દેવીદાન " પોલીસવાળા જમ કાર દોન છે જોનું પણ અપમાન કરી નાખતુ એ તેમને મન મદજ વન છે જજ સાહેબ, પોલીસ કમીસરને મોઢાકેને આ જાણી જીના જર કારે કમીસરને સાચો કે આ કો જણે એજ જગાડે રહી છે એને મિર-રનાર કરી મો જજ અગિય દોન તે નિર-થપને પોલીસને મામનો કો. પરવ આજવા કાજાનો તો આજ, મુઢામાં યુ કરનાં પણ કરી છે કે અમારા ઉપર કાવ અજાજ. "

કતાનો આરોપ મૂકવામાં નહિ આવે ! આમ વાત છે જજ સાહેબ પોલીસ કમીશનરને જરૂર કહી સંભળાવશે. પછી કાંઈ મુકદ્દમો એવી સેવામાં આવે એમ તો નહિ થઈ શકે. એટલું બનશે કે ભેદ ન બુલવા પામે કાણુ જણે તને ગિરફતાર કરી લે. જ્યારે કાંઈ જુવાની બદલાવા માટે છે, આ ભેદ ખોલવા તૈયાર થઈ જાય છે ત્યારે પોલીસ-વાળા તેના ધરવાળાને દબાવે છે. એની માયા અપરંપાર છે. ”

જલપા કપી હાડી. પોતાની ગિરફતારીને તેને કાંઈ બચ ન હતો. પરંતુ પોલીસવાળા રમાનાથ ઉપર કાંઈ અત્યાચાર તો ન કરે ! એ કાચે તેને કાયર બનાવી દીધી. તેજ મમથે તેને એટલો બધો યાક લાગ્યો કે જણે કેમ સેકડો માઉની મુસાફરી કરીને આવી ન હોય ! તેનું બધું સત્સાહસ, બરફની જેમ પીગળી ગયું.

“ થોડે વધુ દૂર ચાલ્યા બાદ, તેણે દેવીદીનને પૂછ્યું : “ હવે એમની મુલાકાત નહિ થઈ શકે ? ”

દેવીદીને પૂછ્યું : “ બાઈની ? ”

“ હા ! ”

“ કાંઈ રીતે નહિ પહેરો વધુ સમ્પત્ત કરી દીધો હશે. કદાચ એ જમસો પશુ છોડી દીધો હશે. અને હવે તેમની મુલાકાત થઈ જાય તો પશુ શો ફાયદો ? હવે તે કાંઈ રીતે પોતાનું જ્વાન નહિ બદલી શકે પોલીસની મુકામ ફસાઈ જશે ”

થોડે વધુ દૂર જઈને જલપાએ કહ્યું. “ ધરે ચાલી જાઉં, એમ વિચાર કરે છું. હવે અહીં રહીને પશુ શું કરીશ ? ”

દેવીદીને કશ્ચાકરેલી આંખોએ જોઈને કહ્યું. “ નહિ, વહ ! હવે હું નહિ જવા દઉં તારા વિના હવે અમારો જીવ અહીં એક પગબર પશુ નહિ લાગે શુદ્ધી તો

રહી રહીને પ્રાણજ આપી દેશે. હાલમાં અહીં રહે. જો તો ખરી, શો કેસલો આવે છે ! બાઈને હું આટલા બધા કાચા દિલનો માણસ સમજતો ન હતો. તમારા લોકોમાં બધા નોકરીને ખાતર જન આપવા તૈયાર થઈ જાય છે. અને કાંઈ સો રૂપિયા આપે તો પશુ હું નોકરી નહિ કરું. પોતાના રોજગારની તો વાતજ જુદી છે. એમાં માણસ કદિ થાકતો નથી નોકરીમાં જ્યાં પાંચયો છ વાગ્યા કે દેઢ તૂટવા લાગે છે, બ્રાહ્મણ આવવા લાગે છે ”

રસ્તામાં બીજી કાંઈ વાતચીત ન થઈ જલપાનું મન પોતાની હાર માનવા માટે કાંઈપણ રીતે રાજ થવું ન હતું. તે પરાસ્ત થઈને પશુ પ્રેક્ષકની જેમ એ અભિનય જોઈને સંતુષ્ટ થઈ ચકતી ન હતી. તે એ અભિનયમાં સમ્મિલિત થવા અને પોતાનો ભાગ ભજવવા માટે વિકળ થઈ રહી હતી. શું એકવાર ફરી રમાનાથની મુલાકાત નહિ થાય ? તેના હૃદયમાં એ સંજગત શબ્દોનો એક માગર ઉભરાઈ રહ્યો હતો; જે તે રમાનાથ ને કહેવા ઇચ્છતી હતી. તેને રમાનાથ ઉપર જરા પશુ દયા આવતી ન હતી. તેના તરફ એક રતિભાર પશુ સંકાનુભૂતિ થતી ન હતી તે રમાનાથને કહેવા ઇચ્છતી હતી કે “ તમારું ધન અને વૈભવ તમને મુચ્ચારક હો ! જલપા એને પગથી ઠોકર મારે છે. તમારા ખૂનથી રંગાયલા હાથોના સ્પર્શથી મારા હૃદયમાં છાલા પડી જશે. જેણે ધન અને પદને ખાતર પોતાનો આત્મા વેચી દીધો, તેને હું મનુષ્ય નથી સમજતી. તમે મનુષ્ય નથી, તમે પશુ પશુ નથી, તમે કાયર છો, કાયર ! ”

જલપાનું મુખ મડળ તેજમય થઈ ગયું. અર્ધથી તેની ગદગદ ફૂલી ગઈ. તે કદાચ એમ સમજતા હશે કે, જલપા જે

વાળાના અવાજ તરફ કાન લગાવી બેઠી હતી. કેમ જાણે આજે તેનું લાગ્ય નિર્માણ થવાનો દિવસ ન હોય ! એટલામા દેવીદીને પત્ર લાવીને સામે મૂકી દીધું. જલપા પત્ર ઉપર વટી પડી; અને ચુકદો વાંચવા લાગી ફેંમસો શો હતો ! એક કલ્પિત કલાણી હતી. જેનો મુખ્ય નાયક રમાનાથ હોય. જાજે વારંવાર તેની પ્રશંસા કરી હતી, સારોત્તમ અભિયોગ તેનાજ જ્યાન ઉપર અવલગિત હતો દેવીદીને પૂછ્યું 'ફેંમસો છપાયો છે ?' જલપાએ પત્ર વાંચતાં કહ્યું : "હા, છપાયો તો છે !"

"કોને સળ ચઢ ?"

"કોઈ નહિ છટ્યું ! એકને તો દારીની સળ ચઢ. પાચને દસ દસ વર્ષ, અને આઠને પાંચ પાંચ વર્ષ. પેલા દિનેશને ફાંસીની સળ ચઢ"

એટલું કહીને તેણે સમાચારપત્ર મૂકી દીધું અને એક લાંબો નિઃશ્વાસો નાખીને તે બોલી : "એ બિચારાઓના આત્મજન્માના હાથ જાલ ઘસે !"

દેવીદીને તત્પરતાથી કહ્યું : "તે જે દિવસે મને કહ્યું હતું તેજ દિવસથી હું એ સર્વના પત્નો બેળવી રહ્યો છું. આઠ જણના તો હજી સુધી લગ્નજ ચર્ચા નથી; અને તેમના ધરવાળા બધા મનમાં છે તેમને કોઈ વાતની તકલીફ નથી પાંચ જણના લગ્ન થઈ ગયાં છે; પરંતુ ધરના ઠીક છે. કોઈને ઘેર ધરના કંઈ છે, કોઈ જમીનદાર છે કે આપ કાઠા નોકર છે. એ કેટલાય માણસોને પૂછ્યું. અહીં કાંઈક ફેંડ પણ એકઠું કરવામાં આગ્યું છે. જે તેઓના ધરવાળા લેવા ઇચ્છે તો આપવામાં આવશે માત્ર દિનેશ દુખી છે. તેને બે નાતર નાનાં બચ્ચાં છે, છુટ્ટી મા છે, અને પત્ની છે. અહીં કોઈકેશાળામાં શિક્ષક હતો. એક

મકાન ખાડે લઈને રહેતો હતો. તેની ખરાબી છે."

જલપાએ પૂછ્યું : "તેના ધરનો કાંઈ પત્નો લગાવી શકે એમ છે ?"

"હા, એનો પત્નો લગાવવામાં શી મુશ્કેલી છે !"

જલપાએ યાચનાભાવથી કહ્યું : "તો ક્યારે જશે ? હું પણ તમારી સાથે આવીશ, હજી તો વખત છે. ચાલો, જરા બેઠાએ."

દેવીદીને કહ્યું : "પહેલાં હું તો બેઠું ! આ રીતે મારી સાથે આમ તેમ ક્યાં ફાડતી ફરશે ?"

જલપાએ મનને દબાવી લાચારીથી બાથું નીચું નમાવી લીધું. તે કાંઈપણ ન બોલી.

દેવીદીન આશ્વો ગયો. જલપા ફરી વર્તમાનપત્ર બેઠા લાગી, પરંતુ તેનું જ્ઞાન દિનેશ તરફ લાગી રહ્યું હતું. બિચારાને ફાંસી મળશે ! જે વખતે તેણે ફાંસીને કુદમ સંભળ્યો હતો, તે વખતે બિચારાની સ્ત્રી દશા થઈ હતી ! તેની છુટ્ટી મા અને સ્ત્રી એ ખજાર સંભળીને જાતી પીટવા લાગી હતી; બિચારો હતો પણ શિક્ષક, મુશ્કેલીથી ગ્રન્થરાન ચાલતું હતો. બીજો શો સહારો હતો ? તેની વિપત્તિની કલ્પના કરતાં તેને રમાનાથ પ્રત્યે એવી ઉત્તેજના-પૂર્ણ ધૃષ્ટિ થઈ કે તે ઉદાસીન ન રહી શકે તેના મનમાં એવો ઉદ્વેગ થયો કે જે આ વખતે રમાનાથ આવી જાય તો તેને એવો ધિક્કાર કે તે પણ પાદ કરે, તમે મનુષ્ય છો ? કદિ નહિ તમે મનુષ્યના રૂપમાં રાક્ષસ છો, રાક્ષસ ! તમે એટલા નીચ છો કે તે પ્રકટ કરવાને મારે કોઈ ચબ્દ નથી તમે એટલા નીચા છો કે આજે દલકામાં દલકો માણસ પણ તમારા ઉપર ચૂકી રહ્યો છે. તમને કોઈએ પહેલાંથી જ કેમ મારી ન નાખ્યા ! આ માણસોના

જન તો જતે જઃ પશુ તમારા મુખ ઉપર તો કલંક ન લાગત ! તમારું આટલું પતન થયું કેવી રીતે ? જેને પિતા આટલો સાચો આટલો હિમાનદાર હોય, તે આટલો લોભી, આટલો કાયર !

સાંજ પડી ગઇ પશુ દેવીદીન આવ્યો નહિ. જલપા વારંવાર બારી ખામજ ભરી રહી આમ તેમ જોતી હતી, પરંતુ દેવીદીનને કંઈ ખતો લાગતો ન હતો ધીરે ધીરે આઠ વાગી ગયા પશુ દેવીદીન પાછો ન શ્યો. એટલામાં એક મોટર ખામજી પર આવીને યોભી અને રમાનાથે ઉતરી જંગોને પૂછ્યું “ બધા ખુશી આનંદમાં છે ને દાદી ? દાદા, ક્યા ગયા છે ? ”

જંગોએ એકવાર તેના તરફ જોયું અને મોઢું ફેરવી લીધું. તે માત્ર એટલું જ બોલી “ ક્યાક ગયા દરો, કુ નથી જાણતી. ”

રમાનાથે સોનાની ચાર સુડીઓ ખિરસા-ગાંધી કાઢીને જંગોના પગ ખામજ મૂકી દીધી અને તે બોલ્યો : “ આ તમારે માટે લાવ્યો છું, દાદી ! પહેરો, મારી તો નથી ને ? જંગોએ સુડીઓ જાંવીને જમીન પર પડકા દીધી અને આંખો કાઢીને બોલી “ ભાઈ આટલું પાપ સમાઈ શકે છે, ત્યાં ચાર સુડીની જગા નથી ! બગવાનની દયાથી મધુ સુડીઓ પહેરી ચૂકી અને અત્યારે પશુ શેર જશેર સોડું પડ્યું હતું પરંતુ જે ખાધું, પહેડું, તે પોતાની મહેનતની કમાણથી મોડલું મળી નહીં જાયું. પાપની પોટલી માથા ઉપર નથી લાદી, ખાનત નથી જમાડી તારા જેવા કપૂતને જન્મ આપવારી કુખમાં આમ લાગે ! આ પાપની કમાણ લઈને તું વડૂને આપવા આવ્યો હતો તું સમજતો હતો કે તારા રૂપીયાની થેલી જોઈને તે લટ જની જશે. આટલા દિવસ તેની સાથે રહીને પશુ તારી લોભી આંખ તેને ન જોગળી

થઈ. તારા જેવા રાક્ષસ એ દેવીને લાયક ન હતો જે તારી કુશળતા ધ્રુવિતો હોય તો ભાઈ આવ્યો ત્યાં પાછો ચાલ્યો જા તેની સામે જઈને શા માટે તારું પાણી ઉતરાવે ! તું આજે પોલીસને લાથે જખમી થઈને, માર ખાઈને આવ્યો હોત, તને સજા થઈ ગઈ હોત, તને જેલમાં નાખરામાં આવ્યો હોત, તો વડુ તારી પૂજા કરત, તારા ચરણ પાછા ધોઈને પીત તે એવી સ્ત્રીઓમાંની છે, જે ચાહે અજુરી કરે, ઉપવાસ કરે, શરિલાં ચીયર પહેરે, પરંતુ મોઢની સુરાઈ ધાપ તે નહિ જોઈ શકે જે તું મારો પુત્ર હોત તો કુ તને ઝેર દઈ દેત, શા માટે ઉભો રહીને અને ખાજી રહો છે ? ચાલ્યો કેમ નથી જતો ? મે તારી પાસે કંઈ લઈ તો નથી લીધું ને ? ”

રમાનાથ માથુ નીચુ રાખીને ચૂપચાપ સાંભળી રહ્યો પછી, આદત સ્વરે તે બોલ્યો “ દાદી, મે સુરાઈ કરી છે અને તેને માટે મરતાં મુખી લગ્નિજત રહીશ પરંતુ તમે અને જેટલો નીચ સમજી રહ્યાં છો તેટલો નીચ કુ નથી જો તમને ખબર હોત કે પોલીસે મારી સાથે કેવી કેવી સખતાઈ કરી છે, અને કેવો કેવો ધમકાવો આપી છે, તો તમે અને રાક્ષસ નહિ કહી શકત ”

જલપાના કાનોમાં આ અવાજનો પડો પડો તેણે ધાગ ઉપરથી નખીને જોયું. રમાનાથ જોયો હતો માથા ઉપર જનારસી રેશમી સાડો હતો; રેશમી કાટ પહેરી હતો, આંખો ઉપર સોનેરી દેમવાળા ચરમા દલા આ એક જ મદિનામાં તેણે સરીર ઉજળું થઈ ગયું હતું, રજ પશુ જરા વધુ ઝેરો થયો હતો આવી કાન્તિ તેના ચહેરા ઉપર કદિ દેખાઈ ન હતી તેના અંતિમ લખે જલપાને શને પડી ગયા; એટલે બાજની માથેક પટ્ટી પડીને ધમધમ કરતી તે નીચે,

આવી અને કાતિલ નેત્રાણેનો તેના ઉપર પ્રહાર કરતી બોલી. “ જો તમે સખ્તાઈ અને ધમકીઓથી આટલા દયાઈ શકતા હો તો તમે કાયર છો. તમને પોતાને મનુષ્ય કહેવાનો કાંઈ અધિકાર નથી શી મખ્તાઈઓ કરી હતી ? જરા સાબળું તો ખરી ! લોકોએ તો હસતાં હસતાં માર્યા કપાવ્યા છે; પોતાના બેટાઓને મરતા બોયા છે, કાલુમાં પિલાઈ જવાનું મંજુર કયું છે પરંતુ સમ્યાઈથી એક પળભાર પણ તેઓ હદયા નથી. તમે પણ માણસ છો; તમે કેમ ધમકીઓમાં સપડાઈ ગયા ? છાતી ખોલીને કેમ ખડા નહિ થઈ ગયા કે આને ગોળીનું, નિશાન ખનાની લો, પરંતુ હું જુદું નહિ બોલુ. માયું કેમ ઝુકાવી ન દીધું ? દેહની અંદર આત્મા એટલા ખાતર રાખ્યો છે કે દેહ તેની રક્ષા કરે, એટલા ખાતર નહિ કે તેના સર્વનાશ કરી દે એ પાપનો શો પુરસ્કાર ગણ્યો ? જરા કહો તો ખરા ? ”

રમાનાથે દબાયલા અવાજે કહ્યું. “ હજી તો કંઈ નથી મળ્યું ”

જલપાએ સંપિંચીની માફક કુંદાડા મારીને કહ્યું. “ જો સાંભળીને મને ધણી ખુશી થઈ. ઇશ્વર કરે ને, તમને મોઢે કથંક વહોર્પા છતાં પણ કંઈ ન મળે મારી આ સત્યા દિલની પ્રાર્થના છે; પરંતુ નહિ, તમારા જેવા મોક્ષના પૂતળાને પોલીસ કદિ નારાજ નથી કરવાની. તમને કાંઈ જગા મળશે, અને કદાચ સારી જગા મળશે, પરંતુ જે જાળમાં તમે ફમાયા છો, તેમાંથી તમે નહિ નીકળો સહેા તમારા ભાગ્યમા જૂઠી જુબાની આપવાનું, જુઠો સુકકમો બનાવવાનું અને પાપનો વ્યાપાર કરવાનું જ લખ્યું છે જાઓ. શોખથી જીંદગીનું સુખ લૂંટો એ તમને પહેલાં કહી દીધું હતું અને આજે ફરી કહું છું કે મારે તમારી સાથે કંઈ

સંબંધ નથી. મેં સમજી લીધું છે કે તમે મરી ગયા; તમે પણ સમજી લો કે હું મરી ગયો. જમ જાઓ; હું જી છું; છતાં જો કાંઈ ધમકાવીને મારી પાસે પાપ કરાવવા આદે તો, કદાચ, તેને મારી ન સકું, પણ મારી પોતાની ગર્દન પર છરી ચલાવી દઉં છું તમારામાં સ્ત્રીના જેટલી પણ ઢિંમત નથી ? ”

રમાનાથે, લિલુકની માફક ગળગળા થઈ જઈને કહ્યું. “ તું મારે કંઈ કહેવું નહિ સાંભળે ? ”

જલપાએ અભિમાનથી કહ્યું. “ નહિ ! ”

“ તો હું મોઢું કાણું કરી ક્યાંક ચાલી જઈ ? ”

“ તમારી ખુશી ! ”

“ તું અને ક્ષમા નહિ આપે ! ”

“ કદિ નહિ; કાંઈ રીતે નહિ. ”

રમાનાથ એક ક્ષણ માયું ઝુકાવી ઉભો રહ્યો પણ ધીમે ધીમે નીચે જઈને જંગોને કહ્યું. “ દાદી, દાદા આવે તો કહી દેજો કે મને થોડી વાર રહીને મળે, જ્યાં કહેશે ત્યાં આવી જઈ ? ”

જંગોએ કીંકરક પિચળીને કહ્યું. “ કામે અહીં આવજો. ”

રમાનાથે મોટરમાં બેસતાં બેસતાં કહ્યું. “ અહીં હવે નહિ આવુ, દાદીના ”

મોટર ચાલી ગઈ, એટલે જલપાએ કુત્સિત ભાવથી કહ્યું. “ મોટર દેખાડવાને આવ્યા હતા ! કેમ જાણે ખરીદી લાવ્યા ન હોય ! ”

જંગોએ બત્સંતા કરી. “ તારે આટલા બેસગામ થવું જોઈતું ન હતું, વફ ! દિલ ઉપર ચોટ લાગે છે ત્યારે માણસને કંઈ સરસ નથી. ”

જલપાએ નિષ્કૃંરતાથી કહ્યું. “ એવા

હેવાંચળા નથી ઠાઠી । એજ સુખને લીધે તો આત્મા વેચ્યો તેનાથી એ સુખ કેમ હોયુ જયો । પૂછ્યું નહિ, ઠાઠાને મળાને શુ કરો ? તે હોત તો એવો દરકાર મલગાવતે કે છઠ્ઠીનું દૂધ પણ માઠ આવી ભત "

જગ્ગોએ તિરકારથી કહ્યું. " તારી જગાએ કુ હોત, વદુ, તો મારા મુખમાંથી એવી વાતો ન નિકળત. તારે હેયું ધણું કોમર છે. ખીજે મદ્દ હોત તો આવી રીતે ચૂપચાપ સંભળત ? કુ તો યરધર કંપી રહી હતી કે કયાંક તારા ઉપર હાથ ન ચલાવી દે, પણ છે તો પછે મખખોર ! "

જલપાએ એટલુંજ નિઃકુરતાથી કહ્યું " એને મખખોરી નહિ કહેવાય ઠાઠી, એ તો હલવીનતા છે. "

દેવીદીને આવીને કહ્યું: " શુ અહીં બાક આપ્યો હતો ? મેં મેઘરમાં રસ્તામાં જોયો. "

જગ્ગોએ કહ્યું: " હા, આપ્યો તો હતો, કહી ગયો છે કે હાહા અને જરા મગા લે "

દેવીદીને ઉદાસીન થઇને કહ્યું " મગા લાઇય. અહીં કાંઈ વાતચીત થઇ ? "

જગ્ગોએ પસ્તાતા કહ્યું. " વાતચીત શું થઇ ? પહેલાં મેં ખૂન કરી, કુ ચૂપ થઇ એટલે, વદુએ સારી રીતે કૃતમાગા ચલાવી । "

જલપાએ મધુ તીચુ કરીને રજી: " માણસ જેવું કરો એવું બોલ્યો. "

જગ્ગો " પોતાનાં સમજીને તો મળવા આપ્યો હતો "

જલપા " કોઇ બોલાવવા તો ન હતું મધુ । દિનેકતો કાંઈ પત્તો લાગ્યો, હાહા ? "

દેવીદીને " હા, બધું પૂછી આપ્યો. હાવરામાં ધર છે; પત્તો-ઢેંઢાલું બધી ખબર પડી ગઇ. "

જલપાએ ડરતાં ડરતાં કહ્યું " આ વખતે જઇશું કે કાલ કોઇ વખતે ? "

દેવીદીને " જેવી તારી મરજી હવે હોય તો અત્યારે ચાલ; કું તૈયાર છુ "

જલપા: " યાકી ગયા હશે ! "

દેવીદીને. " આનાં કામોમાં ચાક નથી લાગતો, બેટી । "

આઠ વાગી ગયા હતા, સડકપર મોટરો ની દાર ખડકાઇ મઇ હતી. સડકની બન્ને બાજુએ હળરો બી પુર્ર બની હતી તે હસતા બોલતા ચાલ્યા જતાં હતાં. જલપાને લાગ્યું કે ડુનીયા જેવી પોતાના રામરમમાં મસ્ત છે ! તેને માટે જેને મરવું હોય તે મરે, તે પોતાની ટેક નહિ હોડે. દરેક જણ પોતાનાં નાનાં મરખાં માટીનાં ધર બનાવીને બેઠો છે કેય વહી જાય, તેની તેમને પરવા નથી. તેણે ધર ગમેલું રહે । તેમના રવાયમાં દરકત ન પડે તેવું ભોણુ બાણુ હલવ, જાનર બમ હોત તો, બધા માણસો ચોક્કસી માથુ નમારી અખિયો હનમત જેવા નજરે પડત તો, બધાના ચહેરા અતરમાં સગમી રહેશે જ્વાળાધીલાલ હોત તો, તે જોઇ પુચી યાત. તે જાણતી ન હતી કે આ જનસાગરમાં આવી નાની નાની કાંકરીઓ ખરી પડવાથી એક દલકારો મરખોત થતો નથી, અવાજ સરખો પણ આરતો નથી. (અપૂર્ણ)

વડોદરામાં શ્રી ચીમનાબાઈ

સૌ. લેડી ધનવંતા મહેતા

સ્ત્રીમાજને પોતાની માલકીનું મકાન ન હોવાથી જાહેર પ્રવૃત્તિમાં હરદંમેશ નડતી મુશીબત ધ્યાનમાં લઈ પોતાનું એક મકાન વસાવવાના ઇરાદાથી મકાન ફંડ ચાર કરી તેના લાભાર્થે ફેબ્રુઆરીની ૨૧ મી તારીખે જાહેર પ્રગ્ન માટે તથા ૩૭ માર્ચે શ્રીમંત રાજ્યકુટુંબ અને આમંત્રિત ખાસ મંડળી માટે કોન્સર્ટનો કાર્યક્રમ ધી લક્ષ્મી પ્રતાપ થીએટરમાં શ્રી ચીમનાબાઈ શ્રી સમાજ તરફથી રાખવામાં આવ્યો હતો. તા. ૨૬મીની આવકમાંથી બન્ને વખતનું ખર્ચ જતાં રૂ. ૧૯૦૦) નો વધારો રહી રહ્યો છે. આ સમાજના સ્થાપકો અને મુખ્યચોકડા શ્રી. સૌ ધનવંતાજીને મનુભાઈ મહેતાએ ખાસ બોકાનેરથી અને શ્રી. સૌ. ચારદાજીને સુમંત મહેતાએ ખાસ અમદાવાદથી આવીને સદાનુભૂતિ બતાવી, સમાજને પ્રેરનાર આપનું દર્શન.

કોન્સર્ટમાં સુધીસિત ગુજરાતી અને પારસી બહેનો તેમજ કુ. દમીલા તેજશ્વરી અને મીસીમ ચોરાટે ખૂબ સુંદર કામ કર્યું હતું.

મુડીવાદીઓના હાથે હાથુત થતા મજુરો અને બીજાઓનાં ૭ દરમિયાન પ્રેક્ષકોને બે બેક્રી અમંગીત બનાવી આખરમાંથી આશ્રિ પડાવે

તેવાં દર્શકો આ દસ્યની ફોટો તેના લેખક કોલેજના વિદ્યાર્થી શ્રી હર્ષદરાય મહેતા અને કુ વિદ્યુલતા મહેતાનાં અદ્યુત અને આગાહ અભિનયને આભારી હતી. કુ વત્સલા શુચનાં ચટણી અને ચોટલીએ હાસ્યરસથી થીએટરમાં આનંદ અને કીલકીસાટ રેલાવી મૂક્યો હતો. આ ઉપરાંત સ્થીવદન કામદંડન અને હોષી ખેલનાં મૂક દર્શકોએ આખા કોન્સર્ટનો આકર્ષક કાર્યક્રમ હતો. મીસીસ વખારીમાના ફોટોમંદ જળતરંજથી આકર્ષાઈને શ્રી. મહારાજ સાહેબે તાલીમ કર્યા લીધી હતી તેની જીતાસાપૂર્વક પૂછપરછ કરી હતી. સંગીતમાં કુ. હેમલતા, કુ. વિદ્યુલતા અને કુ પરવીઝ કોન્સર્ટનાં છૂટા સંગીત અને બે ગરબા અતિ સુંદર હતા. એકદરે આ કાર્યક્રમ ધણી ફોટોમંદીથી પાર પડ્યો હતો.

સમાજનાં પ્રમુખ સૌ. સમજુજા ગેવિદમાઈ રેસાઈએ સમાજની સ્થાપના, મકાનની જરૂર, રૌપ્ય મહોત્સવ પ્રસંગે મકાન માટે ફંડ ચાર લાખ તો મદદ કરવાની શ્રીમંત મહારાજ સાહેબે આપેલા વચનની યાદ વજેરે દર્શકોત કરી મીનું સ્વાગત કર્યું હતું અને સેક્રેટરી સૌ. અરંતિકાજીને રવીસર આચાર્યે રમત ગમતો, શિક્ષણવર્ગો,

શ્રી સમાજ તરફથી કોન્સર્ટ

શ્રી ઉપયોગી વિષયોમાં કરેલી અને કરવા
ધારેલી પ્રવૃત્તિઓ વગેરેનો ખ્યાલ આપનાર
નિવેદન રજુ કરું છું.

શ્રીમંત સૌ. મદારાણી સાહેબાંએ
શ્રીમત મદારાણ સાહેબે ૧૯૦૪ માં શ્રીઓને
બહાર પડવાની હાકલ કરેલી તેની પાદ આપી
દેવે શ્રીઓ બહાર પડી, બહાર કાપે કરે છે
કદમો રચાવી સામાજિક પ્રવૃત્તિઓ ઉપાડે
છે વગેરે માટે સતોષ બતાવી સમાજને મદદ
કરવા શ્રીમત મદારાણ સાહેબને વિનંતી
કરતાં વિશેષમાં જણાવ્યું કે વગેરેમાં પુરુષો
માટે ભવ્ય સપાટી નિર્માણ કલમ છે તેને માટે
સુદૃઢ મકાન અને લખબુટ સાધેના છે, તો
શ્રીઓને કેમ નહીં ?

આ પ્રમાણે શ્રી વર્તેના આગાદ કેસ
શ્રીમત સૌ મદારાણી સાહેબ તરફથી રજુ
થવા પછી શ્રીમત મદારાણ સાહેબે કોન્સર્ટ
દેના કાર્યક્રમમાં અભિનય, વસ્તુ રજુ કરવાની

શ્રી સૌ માણથી મદારાણી શ્રીમતનાં બહુ

કળા અને રંગ ઉપર વગર સંકોચે બહાર
પડવાની શ્રીમત માટે સતોષ બતાવી જ્ઞાનક
પ્રદિત કાપે દતો અને આ કોન્સર્ટમાં
દશથી બહેનોએ પૂરતો શાલ લીધેલો ન
હોવાથી તે માટે હથોરો કરી ભેદભાવ ન,
રાખવા મનને જણાવીને ઉપદેશ મકાન માટે
સારી મદદ કરવાનું આશ્વાસન આપ્યું હતું.

શ્રી જ્યવતી બહેન નરદરીલાલ દેસાઈએ
સર્વેના આભાર માની ૧૮ વર્ષની પુખ્ત
ઉમરે પહેલેથી સમાજ દેવે પ્રવાળી થઈ
એવી આશા પ્રગટિત કરી હતી.

છેવટ સૌ સારદાજીને મહેતાએ શ્રીમંત
મદારાણ સાહેબ અને શ્રીમત સૌ
મદારાણી સાહેબને આભાર માની,
શ્રીઓની પ્રવૃત્તિને ઉત્તેજન આપીને
ઉત્તમ દેવતા શ્રીમતને વિનંતી કરી હતી

ધનામી નિબંધ

(૧) "વિધિ સાથે કન્યા પરણવા છવ્ઠે ૧, (૨) મોકલ ઉપર કન્યા પરણવા છવ્ઠે ૧"
એ ભેદથી એ તે વિષય ઉપર લખનાર કેમ પણ ધર્મની ને કોઈ પણ નાનની ભેનને
દરેક વિષય માટે યોગ્યતાને અનુક્રમે ૨૫, ૨૫, ૩ અને ૨૫ ધનામ આપવામાં
આવશે. નિબંધ આ માસ આખર સુધીમાં આવવા જોઈએ;

'પાત્રીદાર' મંદિર
આપ્ત

• વિમળાબહેન
મંત્રી, પાત્રીદાર લલિતી સમાજ.

ઈનામી પ્રશ્નો

સપાદક : ડૉ. યશસ્વિન

નીચેના પ્રશ્ન પ્રશ્નોના જવાબ આપો ?

- (૧) નોબેલ ઇનામ મેળવનારી સ્ત્રીડીઘ લેખિકા કોણ ?
- (૨) એમી મોક્લીસન વિષે શું જણો છો ?
- (૩) નવલિકાઓ લખવા માટે રા. ૫૦૦ નું ઇનામ મેળવનાર દિન્દી લેખિકા કોણ ?

આ પ્રશ્નોના ઉત્તરો શોધવા માટે ફેશુઆરીનું ' સ્ત્રી જન્મ ' જોશો. તેમાંથી જ એ ઉત્તરો શોધી ટુકડામાં મુદ્રાસર જવાબ આપવો.

દરિદ્રતામાં દાખલ થવા માટેની શરતો

(૧) આ ઉપાણીની દરિદ્રતામાં માસિકનાં દરેક સ્ત્રીઓએ તેમજ જે બહેનો પોતાના પતિ, પુત્ર, ભાઈ કે પિતાને નામે માસિક મંગાવતાં હોય તેઓ સર્વ વાગ્ય લઈ ચક્રો. સ્ત્રીઓના કુટુંબની સ્ત્રીઓ પણ આ દરિદ્રતામાં ભાગ લઈ શકશે. (૨) જવાબ લખી મોકલનાર પોતાનો માલક નંબર અવશ્ય જણાવવો. માલક નંબર નહિ જણાવ્યો હોય તો દરિદ્રતામાં નામ દાખલ નહિ થાય. (૩) દરેક મહિનાના ઉપાણીનો જવાબ તે પછીના બીજા મહિનાની આખર તારીખ મુદ્દીમાં અમને મળે એવી રીતે મોકલી આપવો. (૪) તંત્રીનો નિર્ણય હોવડો મંજૂરો. કોઈ પણ સવાલ જવાબ કે પરિણામના બાજબી-એરબાજબીપણા વિષે વધી લઈ ચક્રો નહિ. (૫) માત્ર પોસ્ટકાર્ડમાં લખેલા જવાબો જ સ્વીકારવામાં આવશે. (૬) દરિદ્રતાના જવાબ માટે માસિકને સમતો કોઈ પણ જાતનો પત્રઅવદાર કરવો નહિ. કરવો હોય તો દરિદ્રતાના જવાબના કાર્ડ સિવાય બીજા કાગળમાં કરવો.

સમાલોચના

કોઠિલા લેખક શ્રી રમણલાલ વસન્તલાલ દેસાઈ, જેમ કે પ્રકાશક શ્રી મળથાદર સોમનાથ શર્મા, નંદલુવન, રાવપુરા, વડોદરા ક્રિમત: રા. ૨-૮-૦.

શ્રી રમણલાલ દેસાઈની નવલકથાઓમાં અમને આ નવલકથા સર્વોત્તમ લાગી છે અને જેમ લાગવાનાં અનેક કારણો છે. નવલકથાનાં મુખ્ય પાત્ર કોઠિલા અને જાગીરાની આસપાસ નવલકથાનું વસ્તુ સારી રીતે ગૂંથવામાં આવ્યું છે અને એકમેકના પૂરક રૂપની તરીકે જાગીરા-કોઠિલાનાં હાંપત્યજીવનનું એકા સુરેખ આલેખન થયું છે તે સાથે, લાલચ રોક અને પિત્રવાદા અણુમોલ લગ્નનો ચિતાર પણ આલેખન આપી છે જે આજના સામાન્ય જીવનમાં રથજે રથજે દૈનિકગીચર થાય છે સાથે અને વચ્છરાગમાં આમ્ય રૂપનીનાં જીવનનું આલેખન થયું છે. વૃંદાવનશિરો-રનાં ત્રણ સ્વરૂપો વાચકને ગુચ્છકામાં નાખી દે એવાં છે સર વિદ્યારીલાલ, હુસુમ વગેરે પણ નવલકથાના વિકાસમાં થોડાં દિસેસી આપે છે. આ બીજી આવૃત્તિ ઉપર અમા સારી નીકળી છે તે માટે પ્રકાશકને ધન્યવાદ ધરું છે શ્રી દેસાઈની નવલકથાઓ ગુજરાતમાં સારી રીતે સત્કાંસરે એમાં અમને જરાય શંકા નથી.

વેરની વસુલાત: લેખક: શ્રી કનેયાલાલ મા મુનશી બીજી આવૃત્તિ મૂલ્ય રૂ. ૩-૦-૦. શ્રી. મુનશીની આ " પ્રથમ લાખી વાર્તા " નવલકથા વર્ષો પહેલાં અમે ભૂલતા ન હોઈએ તો ૧૯૧૬-૧૭ માં- " ગુજરાતી "માં આદ્ય વાર્તા સ્વરૂપે પ્રથમ પ્રકટ થઈ હતી તે પછી તેની પહેલી આવૃત્તિ પ્રસ્તાવકાદે ૧૯૧૯ માં પ્રકટ થઈ હતી ત્યાર પછી લગભગ ૨૨ વર્ષને ગળે-૧૯૩૧ માં આ બીજી આવૃત્તિ પ્રકટ થઈ છે-જે કે અમને તો તે હમણાં જ મળી છે. આટલે લાંબે સમયે બીજી આવૃત્તિ આવા પ્રસ્તાવની પ્રકટ થાય એ માટે ગુજરાતી વાચક રસજીતને દોષ દેવા કે શ્રી

મુનશીના આગસને તે અમને સમજાવું તરી. બીજી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવનામાં તેમણે જણાવ્યું છે કે " ઘણા વખતથી એ બન્નેમાં મહોલી મળતી એટલે એના તરફ લોકોનો સંસ્થાવ કેવો છે તે જાણવાની મને ઘણી તક મળી હતી " આ ઉપરથી ખાતરી થાય છે કે બીજી આવૃત્તિ મોટી પ્રકટ થઈ તેમાં દોષ શ્રી મુનશીનો વધારે છે. અમને પાતાને તો લાગે છે કે આવા પ્રસ્તાવની કમમાં કમ બાર આવૃત્તિ અત્યાર સુધીમાં થઈ એકતી હતી. પ્રથમ નવલકથા દોવા છતાં શ્રી. મુનશીના નામને જેખ આપે એવી આ વાર્તા, જે આજે શ્રી મુનશી ગુજરાતના એક નવલકથાકાર છે તેમને એ પદ આપનાર કલાતત્ત્વોની આખી આ પ્રસ્તુતમાં વાચકને જરૂર થાય છે. એજ વસ્તુની સુદર અને રસભરી જમાવટ, એજ સમર્થ પાત્રાલેખન, પાટલુની પ્રભુતા " કે " ગુજરાતનો નાથ "ની જેમ આમાં પણ દેખાય છે. અને એ જથ્થે છતાં એમની સાદી સરળ શાયા અને બાક-પંક શૈલિ આપણને મુગ્ધ કરે છે. શ્રી. મુનશીની નવલકથા એટલે લાખી વણનાથી કટાક્ષા વિના વાર્તાના વહેણમાં આગળ ધસેજ નહોતો અને પૂરી થાય ત્યારેજ ઓડો. એમની મુસદ્દાશીરી અને એવાના અમકારા તેમજ શાત હાસ્યરસ તમને પાને પાને મગ્ધાજ કરે

(૧) પૌરાણિક નાટકો; (૨) સામાજિક નાટકો. લેખક: ઉપર પ્રમાણે પ્રકાશક: શ્રી જેમ સી. કોઠારી વડોદરા મૂલ્ય. દરેકનું રૂ. ૧-૧-૦ જેમ નવલકથામાં તેમ નાટકોમાં શ્રી મુનશીએ તરી જ શાત પાડી છે આસ કરીને એમના પૌરાણિક નાટકોએ પ્રથમ પ્રસ્તુત એવાં ત્યાર (૧) પુરંદર પરાજય; (૨) અવિભાજ્ય આત્મા; (૩) પુત્ર સમોષક; અને (૪) વધુ-નાટકો છે " પુરંદર પરાજય " મહેવાતા નીતિના કલરકા-રમાં મચાવેલા ખગતજાદ સોની જ્વલમાં છે તે પછી બીજી વેદના વારાના નાટકો લખાયા અને

મને અને એ સૌએ તે સાર્થક સામાન્ય વાચક
વર્ગે તો એ બજાજનાર છતાં પ્રથમથી જ એ
નાટકને વધાવ્યા હતા. એવાથી તેમને નવી દૃષ્ટિ
લાગી. આપણી એ પ્રાચીન વ્યવસ્થાને તેમના
સાચા સ્વરૂપમાં જોળખવાની બીજા પુસ્તકમાં
શ્રી. મુનશીનાં ત્રણ- (૧) વાપરોડું સ્વતંત્ર્ય;
(૨) એ જાણજણુ અને (૩) આશીર્વાદ
એ નાટકો છે એ ત્રણે નાટકો ઉપર
પણ " નીતિમાનો " એ સારી પસંદગી પાડી
હતી છતાં આમ વર્ગે તો તેમને જમણાથી સંકાર
ઈથી એ નાટકોમાં નવલકથાની જેમ પસંદગી
કરે જમાવ્યા અને સમર્થ પાત્રોવેળા સાથે
દાસ્તરસનો મોજા સજા અને આકર્ષક લાવા-
શેલિમા શ્રી. મુનશીએ ચખ્ખી છે પુસ્તકાકારે એ
સર્વને અને બાવરીના આવકાર દરમિયાં બીજે.

સંકલ્પ શ્રીમંત્રા લેખક શ્રી રેશવલાલ
અં. કુશર, બી. એ, એલએલ. બી. શ્રી સવાલ
સાહિત્યભાગ, પુષ્પ ૨૦૭ મુદ્દા. ૦-૧૩-૦

આ પુસ્તકના લેખક શ્રી રેશવલાલ કુશર
જોડાણા સમ્બંધના સંકલ્પી આત્મામાં આજ વર્ષે
યર્ષા કામ કરી રહ્યા છે એમના એ લાંબા અડ
બવડ દોહન આ ઉપરથી પુસ્તકમાંથી મળે રહે
છે શામળનર્મમાં-ખાસ કરીને " જમવના તાલ "
એકલતા જનમાં સંકલ્પી પદ્ધતિ અત્યંત પવરો
લાવી શકે છે એ હવે તો અનુમતિસિદ્ધ થાવ છે.
એ પદ્ધતિને પરિણામે સાધુકારનો દેવાર અને
કુખી એકલ મુખી અને સંતોષી બની શકે છે
શામળનર્મમાં સુધારણા કરવા ઇચ્છનાર સમાજ-
સેવકો અને સંસ્થાઓ માટે આ પુસ્તક એક
સારા લેખીઆની વાજ સારી

અમેરિકાના સંયુક્ત રાજ્યોના લેખક, શ્રી.
આનંદલાલ મનનલાલ રોક્કર, એમ. એ, એલએલ
બી ઉપરોક્તભાગ્ય પુષ્પ ૨૦૮ મુદ્દા. ૧-૮-૦

અમેરિકાના સંયુક્ત પ્રજાસત્તાક રાજ્યો, અને
આપણે " પુનાહટ્ટ સ્ટેટસ "ના નામે જાણીએ
બીજે, તેમના સંબંધી ઉપરથી ઐતિહાસિક
માહિતિ અને વિવેચના-ખાસ કરીને હિંદીઓની
દરિયા ઉપરથી વાજ લેવા-આ પુસ્તકમાં મળે
છે શ્રી રોક્કર પોતે ઇતિહાસના સારા અભ્યાસી
છે અને તેમને પબ્લિકેટરી રત લાલાજના
સુપ્રસિદ્ધ પુસ્તક " પુનાહટ્ટ સ્ટેટસ બોર્ડ અમે-
રિકા "ને આધારે આ પુસ્તક રચ્યું છે. રજવાડ

અમીતા પ્રાદેશ રો. મુધીન્દ બોડના એ પુસ્તકોનો
પણ એ મારે ઉપરથી થયો છે મુળાવી જાણવા
વાળા માટે આ પુસ્તક પણ ઉપરથી વધે
કુદરતનું અવલોકન લેખક શ્રી માર્ક
સિવલ્લ પંડ્યા, બી. એલ ઉપરોક્તભાગ્ય
પુષ્પ ૨૦૯ મુદ્દા. ૧-૦-૦

અમીતા સાહિત્યમાં વિશ્વના પુસ્તકોની જે
જોડા છે, તે પૂરવામાં આ પુસ્તક સારી કાળો
આપે છે વનસ્પતિ અને પ્રકૃતિ-એ એ બાળકો
ઉપર ઉત્તરવંત અવલોકન કરીને તેમના બીજા
પણ પુસ્તકોને આધાર લઈને લેખકો આ પુસ્તક
લેખકો કુદરત સામાન્ય વાચકો તો નવલકથા ને
નવલકથાના રસિકો દોષ કદાચ આ પુસ્તક નહિ
સતીરે પાંદ અભ્યાસીઓને તે સારી રીતે
માર્ગદર્શક થશે

મધુસૂક્ષ્મ લેખક શ્રી મધુસૂક્ષ્મ લિ.
રેસાઈ, એમ. એ, એલ. ડી. સી. ડી ઉપરોક્ત
ભાગ્ય પુષ્પ ૨૧૦ મુદ્દા. ૦-૧૨-૦

અથેલ લાખાના શ્રી એ. સી. હેન કુવ
Wanderings of the Peoples નામે પુસ્તક
ઉપરથી આ પુસ્તક ઉપરથી પણ છે પુસ્તકોના બુદ્ધિ
બુદ્ધિ બંધી વિશ્વવિદ્ય પ્રભાવ-પ્રભાવક દોળાઓ
લાવી અને તેની રીતે લખાયે કરી આવી છે
અને અભ્યાસના પોતાના રચાને સ્વાધી થઈ છે, તેમ
આ પુસ્તકમાં ઐતિહાસિક દ્રષ્ટિને નિષ્પણ પણ છે
આ પુસ્તક પણ અભ્યાસીઓને જ ખાસ આકર્ષી.

૧ વીર અભિમન્યુ, ૨ મિથિલિમાના
શ્રી ચન્દ્રચંદ્ર મ. જા. પ્રાદેશ શ્રી પુસ્તકાલય સંબંધ
કે સંકલ્પી મંડલ લીમીટેડ, વરોધ મુદ્દા. ૧-૦-૦

" ગુલુમુનરી "ના " બાલવિમાન "ના લેખકો
અને લાલસાહિત્યના અને પુસ્તકોના લેખક
શ્રી લાલ ચન્દ્રચંદ્ર મ. જા. પ્રાદેશ આ પુસ્તકોના લેખકો
છે. પ્રથમ પુસ્તકની લાલ જાણકારને રહેને મેળી
અથ અને સમજાવે એવી સારી છે પાંદ એમની
હીતોતો વિષે મહત્ત્વ પૂજવ્ય મન થાય છે.
બજારમાં પુત્રી સુરેખા કેરલાલ વલ્લભા પણ
દે છે ને-પ્રાદેશ અભિમન્યુ સાથે થયા હતા
પાંદ પાંડો-પાંડો બજારમાં એ વિશ્વ
તેમની કુશલમના પુત્રે લખાયે સાથે થયો અને એ
મ. પ્રોફેસરની મદદથી એ કથાવંત ૧-
દા. પુસ્તકોના પ્રવલિત છે-૧૦, ૨૩, (૨)
આ પુસ્તકોના પ્રવલિત છે-૧૦, ૨૩, (૨)
આ પુસ્તકોના પ્રવલિત છે-૧૦, ૨૩, (૨)

પ્રસંગે એમની આંખો દુખવા આવ્યા વિશે છે. લગ્ન પછી ઉત્તર ઇન્દ્રપ્રસ્થ ન્યાય છે કે વિરાટનગરમાં જ રહે છે તે વિશે આ પુસ્તકમાં કલ્પેષ્ય નથી. અભિમન્યુ ચંદ્રચૂડ કોઈવા માટે તૈયાર થતા ઉત્તરને રાતેરાત ઘોઘાવી મગવાય, છે આ રીતે પરિણીતના જન્મની બાબત ભ્રમમાં પડે છે આવી બાબતોનો સ્પષ્ટ અને સચોટ કલ્પેષ્ય થવો જોઈએ કે ભ્રમમાં રહેવી જોઈએ તે બાલમાનસના અવ્યાસીઓના કહી શકે. બીજું પુસ્તક કવિ દલપતરામના લખીતા નાટક “મિથ્યાભિમાન અથવા છવરામ લક્ષ્મી ક્ષેત્રી” ઉપરથી બાળકો માટે વાર્તા રૂપે સંસ્કૃત ભાષામાં લખાયું છે આ પુસ્તક પણ બાળકોને રહેશે મમી જશે.

ગ્રોન્ડીસોરી પ્રવેશિકા: લેખક શ્રી તારાબેન મોહક પ્રકાશક. શ્રી દક્ષિણમૂર્તિ પ્રકાશન મંદિર, ભાવનગર, મૂલ્ય: બાર આના

બાલ સાહિત્યમાં રસ હેતારા શ્રી તારાબેનને ન જાણખે એ અસંભવિત છે અમે તેમને જન્મી દક્ષિણી દોવા છતાં ગુજરાતના “ડો ગ્રોન્ડીસોરી” ન અણીએ છીએ ડો ગ્રોન્ડીસોરીની શિક્ષણ પદ્ધતિનો એમનો અવ્યાસ થયો વ ડો છે અને એ અવ્યાસના અનેક ફળ આપણને અત્યાર પહેલાં મળ્યા છે. આ પુસ્તક તેમણે ડો ગ્રોન્ડીસોરીની “Open Handbook” ઉપરથી ગુજરાતીમાં જવાણે છે અને નામ પ્રમાણે સાચું જ એ શિક્ષણ પદ્ધતિની ‘પ્રવેશિકા’ની ખરજ સાર છે. એ શિક્ષણ પદ્ધતિ કેવા પ્રકારના સિદ્ધાંતો ઉપર ચાલે છે તે બાબતી જણાવ્યું છે. આ પુસ્તકનું નવલંકાએ ખ્યાલ ધ વિગતો પણ આપ્યા છે.

ડો ના પરાક્રમે. લેખક: શ્રી રમેશભાઈ જી. શ્રી સોભાલાલ શાહ, પ્રકાશક: ઉપર મા રૂ. મૂલ્ય: ત્રણ આના

બ્રહ્મદેશની ‘કરેન’ નામની ભૂમિમાં પ્રચલિત, કાકડા-કેતકા આ નાનકડા પુસ્તકમાં શ્રી રમેશભાઈને આવેખી છે ગુજરાતી સાહિત્યમાં અથવા “નુ પાત્ર નંદીવું” છે, રેડી વા પાત્ર નંદીવું “સાં” “સ” છે શ્રી પ્રમાણે આ બંને બાળકોને મમી ન્યાય એવી રસમરી અને આ બોલીમાં લખી છે તે તે હમલોગ્યને બીજી વાતોમાં જોઈ સમ બીજી આવૃત્તિ રૂપિતકાર અને પ્રકાશક થાય માટે ગુજરાતી રસ આનંદરૂપિત. પે દેવો કે.

શ્રી કપિલાબેન “શુભસુંદરી”ના બાલ વાચકોને સારી રીતે પરિચિત છે એમની વાર્તાઓ બાલકો હોંસે હોંસે વાંચે છે. આ પુસ્તકમાંના એ વિભાગ-“દાદાછની કેસીએ અથવા પરિવરમાં” નહા જીંદા માસિકોમાં અત્યાર અગાઉ પ્રકટ થયેલ છે પહેલા વિભાગ “સ્વરાજ” બિંદુકે “મ ગાંધીજીની વિભાવત-વાત્રાના લગતા પ્રસંગોની વાતોથી ભરેલા છે અને આ પુસ્તકમાં પહેલીવાર પ્રકટ થાય છે. અમને ખાતરી છે કે આ પુસ્તક બાલકોને ધણુ જ મમી જશે

બાલ સાહિત્ય ગુરુછ: નંબર ૧૪ થી ૧૮: ચિત્રકાર અને પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે મૂલ્ય દરેક ટોલ આનો નં. ૧૪. હેતુભાઈના પાઠો: લેખક: શ્રી. હેતુભાઈ, આમાં ચાર વાતો છે: (૧) બાઈ બેન, (૨) કુખી કુદબ, (૩) માઈ શુભકુલ અને (૪) કાવરબેન નં. ૧૫. છવ જી ઉ લેખક: શ્રી. જિજ્ઞાસા આમાં જીંદા જીંદા ફસે છવજીંતની ખાસિયતો બાળકોને સમજાય એવી રીતે આવેખી છે નં. ૧૬ ઠેકઠેકા: લેખક: શ્રી. ઘણેલ બાળકોની રમત મમતોના વાતો રૂપે ચિતાર આમાં આપેલ છે નં. ૧૭ ટેક. લેખક: શ્રી. જિજ્ઞાસા આમાં ત્રણ વાતો છે: (૧) ટેક, (૨) બલો અને છુ ડો, અને (૩) તેજમલ ઠાકોર નં. ૨૮. મે ડિથો: લેખક: શ્રી. જિજ્ઞાસા આમાં ચાર વાતો છે (૧) મેંડીયા (સંગી), (૨) છવ મહારાજ અને મણિવહુ, (૩) ખીશી ચોકીકાર, અને (૪) નાનકો સુરસાં ગુચ્છના આવઘા પુસ્તકોની જેમ આ બધાની ભાષા-રેલિ સાદી અને સરલ હોઈ બાળકો હોસથી સમજે એવી છે

રસમય વાનીઓ: લેખિકા સૌ. તારામતી જી. એરજી, આન દબિહાર, ગુજરાતી, મહાડ, કિમત એક રૂપિયા.

ગુજરાતી સાહિત્યનાં એક અનન્ય સેવક સ્વ. રા. બ. હરગોવિંદલાલ કાંઠવાલાના વિકૃષ્ટ પુત્રી સૌ તારાબેનની આ કૃતિમાં કાઠિયાવાડી, મદ્રાસી, દક્ષિણ, અંગ્રેજી, મારવાડી અને વિવિધ પ્રકારની વાનીઓ કેમ બતાવી શકાય તેને લગતી પ્રમાણસંદિત ઉપયોગી માહિતીઓ આપવામાં આવેલી છે. ગુજરાતી, પાકીસાંજમાં પ્રવીણ ગણાય છે; તેમને આવી નવી નવી વાનીઓ સિખરવામાં, બનાવવામાં રસ પડશે એવી આશા છે. શ્રી રેશવ ઠ. રોટે એનો પરિચય રસિક રીતે કરાવ્યો છે; અને આ

વાનીઓ ખતાવવાની રીત વાંચતા વાચકોના મોઢામાં પાણી છૂટ્યા વિના નહિ રહે, એની અમને ખાતરી છે. ગુજરાતભેઃ આમાંની વાનીઓ શીખી, તેના સારો વપરોય કરી સારો

સ્વૈરસંચાર (મરાઠી) લેખક શ્રી માર્જેશમ વિઠ્ઠલ વરેશ્વર; પ્રકાશક બોમ્બે શુકરેષ, મુબમ, ૪ કિમત રૂપિયા છે

શ્રી વરેશ્વર મરાઠી રમઝમિના સર્જન નહિ પણ પ્રથમ પંક્તિના નાટ્યકાર છે, અને માત્ર નાટ્યો લખવા પૂરતું તેમનું સાહિત્યક્ષેત્ર નથી તેઓ સર્જન નવલકથા લેખક તેમજ નવલિકા લેખક પણ છે પ્રસ્તુત સમ્રઢમા ૧૯૨૦થી ૧૯૩૨ સુધીના બાર વર્ષોમાં તેમણે લખેલી ૨૩ નવલિકાઓ પ્રગટ કરવામાં આવી છે અને એક એક નવલિકામાં દિન્દુસમાંજનો કાળને કાઢ બળતો પ્રથમ વર્ષવાનો સર્જન પ્રવલ્ન થયો છે સ્ત્રીસ્વાતન્ત્ર્ય પતિસોહકાર, સમાજવાદ એ બધા શ્રી વરેશ્વરના આસ વિષયો હોવા, એમ આમાંની નવલિકાઓ ઉપરથી માપી શકાય છે. એમાંની એક નવલિકા 'વિદલેલી ગાય' વિદ્યેશી માથ ને નામે 'ગુલસુન્દરી'ના વાચકો સમક્ષ રજુ થઈ ગઈ છે

(૧) ભમર યાજ્ઞા ઓર બન્યે કદાનિયો (૨) મેરળા ઓર બન્યે કદાનિયો (હિન્દી) લેખક શ્રી પ્રેમચન્દ, પ્રકાશક સરસ્વતી પ્રેસ, બનારસ સીટી, મુલ્ય (૧) રૂ ૧ (૨) રૂ ૧.૬

'કરીબની સદ્વલ્લમી'ના મૂળ લેખક શ્રી. પ્રેમચન્દનું સર્જન નવલિકા લેખક છે અને તેમની ખજી, નવલિકાઓ ગુજરાતીમાં છપી છવાઈ તેમજ સમ્રઢ રૂપે પ્રગટ થઈ ગઈ છે પ્રસ્તુત એ સમ્રઢો શ્રી પ્રેમચન્દનની નવી નવલિકાઓના છે અને પહેલામાં સ્વાતન્ત્ર્ય સમાધવાથી પ્રેરણા લઈને લખાયેલી નવલિકાઓ છે એમાંની સમરથાયા, બુલ્લ, આદિતિ, ભેલ, પત્નીસેવતિ, એ ધર્મીનું નફમંત્રમ નવલિકાઓ છે નવલિકાઓની લખાવટ ખજીન સારી છે બીજા સમ્રઢમાંની નવલિકાઓ સામાન્ય હોઈ, તેમાં સામાન્ય પ્રકો ચર્ચામાં આવેલા છે પ્રેરણા, સ્ત્રીસ્વત્ત્વ, અભિલાષા, મુદાસોબ, દોકમ, તથા, વગેરે ઉત્તમ નવલિકાઓ છે હિન્દી અનુવાદ ગુજરાતીએ આ નવલિકાઓ વાચવાને છે

ગરમ તલવાર. મૂળ લેખક શ્રી વાપણી વિઠ્ઠલસ હરેશી. અનુવાદક દ્વષ શ્રી પ્રવાસીલાલ

વર્મા, માલવીય; કુમારી શ્રી યાન્તા વર્મા, માલવીય; સરસ્વતી પ્રેસ કાશી, મુલ્ય રૂ ૧

'નવચેતન' ના ઉત્તરી અને 'જલ્દને લકુમરે' ના લેખક શ્રી વાપણી હરેશી ગુજરાતી સાહિત્ય રસિકોથી અજ્ઞાત નથી તેમની લાંબી તલવાર નવલકથાઓ આ હિન્દી અનુવાદ વાંચતા કાઢપજુ ગુજરાતીને આનંદ થશે ગુજરાતી સાહિત્યકૃતિઓ આવી રીતે હિન્દીમાં ઉતારવા માટે એ ગુજરાતી સાહિત્યકારે શ્રમ ચિહ્ન છે અને શ્રી પ્રવાસીલાલ માલવીયાને અમે એ પદ્ધતિ ચાલુ સખી, ગુજરાતની ઉત્તમ કૃતિઓ હિન્દીમાં ઉતારવા આમદંતરી વિનવિ કરીએ છીએ

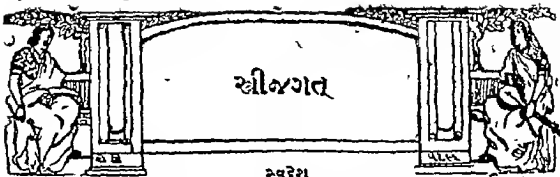
નારો-દ્વરય (હિન્દી) લેખિકા શ્રીમતી શિવરાત્રી દેવી પ્રકાશક સરસ્વતી પ્રેસ, બનારસ સીટી, મુલ્ય એક રૂપિયા

શ્રી પ્રેમચન્દનના પત્ની શ્રીમતી શિવરાત્રી દેવી પણ એક સારા લેખિકા છે અને તેમની એક ગાલો '(૧) વર્ષની કદી' ને નામે 'ગુલસુન્દરી'ના વાચકો સમક્ષ અમે રજુ કરી ગયા છીએ શ્રીમતી શિવરાત્રી દેવી પેતે શ્રી હોઈ, ક્રીતના અનુભવો વધુ સારી રીતે સમજ તેમજ આશખી સાં એ સ્વભાવિક છે એમની નવલિકાઓમાં સ્ત્રીજનના વિવિધ પ્રસંગને ધજી સારી રીતે આલેખેલા છે આંધ્ર, કુખાની સીત, માતા, ત્રિશત્તો એ આ સમ્રઢની મુદર કદાલીઓ છે

પચલોક (હિન્દી) લેખક શ્રી જનકીલાલ ચન્દ્રેવ પ્રકાશક સરસ્વતી પ્રેસ, બનારસ સીટી; મુલ્ય આઠ આના

સસારના પ્રકો ચર્ચાતા પાંચ નવલિકાઓના આ સમ્રઢને 'પચલોક' નું નામ આપવામાં આવ્યું છે આમાં 'હજાર' અને 'વત્તા ભેર મારમ' અમને ખૂબ ગમી છે. 'હજાર'માં ૧૦૦ ધર્મગુરુઓની કીલ્લો વિચાર સારી રીતે આપે છે અને ઉર્વો એ ધર્મગુરુની ભગવા સપ્રકાશથી નિર્દેશ બાહ્યનો તેવા પિત્ર પાસે સ્ત્રીમાર દેખી, તેવા હજારો સાથે તેનું લગ્ન કરવાને આવ લખવામાં લેખકે કવિત કવ' ૧૬' છે 'આવ લો બરિ બગા લે' પણ કી છે બાજીની લે ચર્ચાત સામાન્ય છે

સ્ત્રીકાર (૧) કુટામંદિર અંક ૨૩; (૨) રૂ. પચકાશ અને સ્વદેશ અંક ૨૬ થી ૩૧

સ્રીનગર

સ્વદેશ

સ્રી પાયલોટ: મુબહના મીસીસ એન. એમ. મહેતાને કરાચી એરોક્લબ ખાલોટ 'એ' લાઇસન્સ મળ્યું છે. કરાચી એરોક્લબ તરફથી આ લાયસન્સ મેળવનાર આ પહેલાં બહેન છે.

સ્વચ્છ-સાજીના લોગ (૧) મુબહમાં હાલુબંદર ઉપર શ્રીમતી ચોધીબાઈ નામની ૨૨ વર્ષની શ્રી પ્રાવમસ પર આ કરતાં સાડી સળગી ન્યાયી દાંતી મરણ પામી. (૨) હમીદાબાઈ નામની ૨૦ વર્ષની મુસ્લીમબહેન સવળીથી દાંતી મરણ પામી.

સાદાકથી લગત: વહસાલ તાલુકામાં અબામા આમે શુલાબાઈ રજુદાહ નામના દલિતમાઠએ પોતાની પુત્રી નમનાબહેનનું લગ્ન શ્રી નાલુસાઈ છતાં સાથે ફેલુઆરીમાં સાદી રીતે ક્યું હતું. લગ્નમાં રીંદને અંગેના બોટા ખર્ચો કરવામાં આવ્યા ન હતા અને માંસ, દારૂ, વાદી વિનાયુ સાત્તિક ભોજન આપાયું હતું. શુલાબાઈએ પોતાની પુત્રીને નિશાબે બેસાડી શિક્ષણ આપ્યું છે અને મરણા અદિમાં તેણે ધનામ પણ મેળવ્યાં છે. લગ્નને અને વરપુત્રે 'સીસકિ'ના તંત્રી શ્રીમતી સુરેશકી રાંડર વગેરેએ આશીર્વાદ આપ્યા હતા.

બાળલગ્ન સામે પ્રતિબંધ (૧) બારેબના શુભાઈ નામના ૧૨ વર્ષના છોકરાનું એટલીજ વયની છોકરી સાથેનું લગ્ન અમદાવાદના સેલન્સ નાં જટલાનું હતું. (૨) મીરનના છતાં ન્યાયાધીશે, ૧૧ વર્ષની એક બાલિકાને ૫૫ વર્ષનાં શુદ્ધ સાથે યતાં લગ્ન સામે ધનગ્રાહ્ય આપ્યું હતું.

મીસ કોનોન્થા બાલ્ગોટ, પેરીસની યુનિવર્સિટીના જોનસ સલિન ડોક્ટોરેટ મેળવનાર પહેલાં પાસી મદિલા છે મીસ બાલ્ગોટ

અંગ્રેજ અને ફ્રેન્ચને એકિતક વિષયો તરીકે લઈને મુબહ યુનિવર્સિટીના યેન્નુએટ થયાં હતાં તે બાદ, તેઓ એલેક્ઝાન્ડ્રા હાઇસ્કુલમાં અંગ્રેજ અને ફ્રેન્ચના શિક્ષિકા નીમાયા હતા. ફ્રેન્ચ ભાષા ઉપર તેમનો કાબુ થયો સારો હોય, સર રતન તાલા ચેરીદીય, વાલીયા ચેરીદીય, અને કરાવાળા ફૂટબોલ સંખાતી ખાતાઓની મદદથી ૧૯૩૧ માં પેરીસ યુનિવર્સિટીની આ પદવી મેળવવા તેઓ ગયાં હતા ત્યાં તેમણે 'લેપાયેલુ ફાસે બોઈન્સ' ઉપર ફ્રેન્ચ ભાષામાં 'મેસીસ' લખ્યા જે યુનિવર્સિટીના અધ્યાપકને થયો પચાઈ પડ્યો ત્રણ કલાક સુધી તેમની બોખિય પરીક્ષા લઈ તેમને જોનસ સલિન ડોક્ટોરેટની પદવી એનાયત કરવામાં આવી છે મીસ બોલ્ગોટ હાલ છઠ્ઠાંમાં છે અને લંડનની જુદી જુદી આગેવાન શાળાઓ અને શિક્ષણ સંસ્થાઓની મુલાકાત લઈ તેનું અવલોખન કરે છે. જે માસની આખરે તેઓ મુબહ આવનાર છે.

આંતર-રાષ્ટ્રીય લગ્નો (૧) ખડવા ખાતે દયાલાલ વલ્લોત સ્થિતિનાં શ્રીમતી કુમારી સુશીલાદેવી ગુપ્તાનું લગ્ન, દયા પોરવાલ વલ્લોત કોમના શ્રી હેરાલાલ પરીખ સાથે થયાં. (૨) મ. ગાંધીભાઈ દત્ત દરિયા પુત્રી લક્ષ્મીબાઈના લગ્ન મદ્રાસી પ્રાદાણ શ્રી માર્તીલાસ સાથે મ. ગાંધીભાઈ સંમતિથી થયાં (૩) બાબીમમાં ડા. ભેશી (બાલજી)ના લગ્ન મીસ ચક્રવર્તી ઈપે (પ્રય) સાથે થયા.

સ્રી ઉમિદવારને અન્વાય: પંબલં પાલ સલામો કુમાર આમરાજસિંહ બાદામુના પ્રમુખ જવાબમાં સર સિકંદર દયતમાને ન્યાયનું ફે, ધયાન દિયાનાં ચહેરે મારેની પદાવલોખી શ્રીમતી લેખાવતીની ઉમેદવારીનું પત્ર શ્રી ઉમે.

ફારને જેમવારી કરવાનો હક્ક નથી એમ જાણીને રહ કરવામાં આવ્યું હતું. પંજબ સરકારે જેમવારીના અતિશયને અંગ્રેની અધિકારવાદ કરેલી છે જેમવારનાં જમીનને લીધે શ્રીમતી છેળાવતીને યજ્ઞેશ્વરી અન્વાય ફર કરવા માટે સરકારે શ્રી કરવા પારે છે, એવા બીજા પ્રકારના ઉપરમાં જાણવાયું હતું કે તપાસ કરીને યાજ્ઞેશ્વરી સેવામાં આવશે.

ડૉ. મીસ લક્ષ્મણવંતી રામકૃષ્ણ નથે નથે આ પંજબી દિનું મહિલાને પેરીસ યુનિવર્સિટીની રોમર જોડે આઈસની ડોકો મેળવી હતી અત્યારે તેઓ પંજબી સાહિત્યકથા ઉત્તિષ્ઠ સંજ્ઞામાં લેવામાં સંયોધન થયે છે કે પંજબી છેળાવતી અને પંજબી આધારા તેઓના મનો સંજ્ઞામાં મહિલા મેળવવા તેઓ લેન્ડાવામાં પંજબની મુલાકાત થયે 'સિંગો' વિષે તેમને અંગ્રેજી યેટીસ થોડા જગતમાં પ્રકર થયો છે તેમાં ગુરુ નાનકથી મહાને વીરમી સદી મુખીના સિંગોના ઉત્તિષ્ઠ અને ધર્મનું તેમજે અરજીનાં થયું છે.

જાણિત ભારત સુરક્ષીત મહિલા પરિષદ ફેબ્રુઆરીના છેલ્લા અઠવાડિયામાં આશામાં મળી હતી તેને અંગે હવા પ્રદર્શન પણ થયું હતું લગભગ ૫૦૦ જેટલા પ્રતિનિધિઓ લાગે રહ્યા હતા. કેટલીક દિનુલહેનેએ પણ લાગેલી આપી હતી જેમમ રક્ષાપત્ર પ્રમુખ ગુરુનાં હવા મત્રી શ્રીમતી બીરજસ કુલને વાજે દેવાલ વાજવામાં આશાની રાજાનું કામ રજુનું હતું જેમમ રક્ષાપત્રે પ્રમુખરજાનેથી લાગુ કરવાં જાણીનું હતું કે, દિનની શ્રીઓએ આ રજાનું મહિલા મારામાં મોટા કામ લેવાને છે; માત્ર આજે કરવાને કર્મ અર્થે નથી શ્રી રજવત્રી માટે લેલતા તેમજે જાણીનું હતું કે આ દિવસમાં થયું થયું છે છતાં બીજા રજાની શ્રીઓની સંજ્ઞામાંથી આવવા માટે દિનની શ્રીઓએ હજુ પણ કરવાનું છે.

સિસુજનાં જોરમાં મીસ ગુરુનાં જાણે એનીથીઆ ફોરેન, બી એ બી ડી એલ ડી, રાજીની રાજાઓમાં રજુડી કન્સેપ્ટ્રેસ નીમાવા છે. હવેન યુનિવર્સિટીની સિસુની કીચેમ મેળવવાના તેઓ જિલ્લામાં જલેવાનું સુરક્ષીત બહેન છે.

શ્રીઓ અને મતાધિકાર અંગ્રજી હવામાં શ્રીઓએ વિનંતી વગર ઉપર નીચેના સરેશ મોકલ્યા છે ' પુષ્પ વધના સરેને મતાધિકાર શ્રી નૃસિંહાશ અમને મતાધિકાર પસાર પ્રમાણમાં મળે નહિ તવાસુધી, લેધાવન કમીડી એ જાણાયું કર્યા મુજબતા ૬૬૦૦૦૦ મતાધિકારી કરાવ જોઈ પ્રમાણ, દિનની શ્રીઓ સુરક્ષારથે નહિ "

શ્રીમતી નરજેસ કેપ્ટન કુભાગોતમમાં વા રપ ગી ફેબ્રુઆરીને રોજ કુભાગોતમ જાતે અધિકારારથ સુરેશી પ્રદર્શન, સ્વ મહર્ષિ રાજમણ નરજેસના પોતી શ્રીમતી નરજેસ બહેન કેપ્ટને મુજબ મુખતા દરિજાનેનો મહિલાપ્રવેશ અને બહેન પ્રયોમાં શ્રીઓ મોડા પ્રમાણમાં બાજ લે એવી વિનંતી કરી હતી મહુશમાં પણ તેમજે ભાષણ કર્યા હતા

શ્રીમતી નરજેસ બહેનના માનમાં કુભાગોતમમાં વસતા ગુજરાતીઓએ મેસલે જેન મેપાળાસાની કંજનીમાં આપાળીને મેલાવેલો કરી તેમજે સરકાર કર્યા હતા

કુભાગોતમના કુભાગેવો બારવથે ભરાય છે આ થયે તા ૧૬થી તા ૧૦મી માઈ મુખી એ મેલો ભર્યા તેમાં લગભગ આઠ લાખ માણસોએ ભાગ લીધો હતો તેથી આનંદમયની બ્યારેશા જાળવવા અને બીમારની સારવાર તેમજ જોવાનું થઈ જાણીની સંજ્ઞા થી જાણીયા શ્રી ભારત સુરક્ષીત મહિલા સારી સેવા કરી હતી મહુજે એક કેપ એક કુજની બહેન શ્રીમતી કન્દુમતી નેમીકુમાર રોડે મુજબ મુખતા રજવ સેવકને ફરેશી દિનનીમાં થોડા યજ્ઞોમાં વિવેચન થયું હતું.

અઠવાડિયા (૧) મહુજની કોન મેરી કોસેન દોરેલમાં જોનલે જર્ની વિદ્યાધીની સીતમમાં (૧૫ ૨૦) એ સેરથી આપવાનું થઈ (૨) પતિને જરથીનો રોજ દેવાથી, સરકાર મુજબ જોનની ન રજાને કારણે ત્રણનું માસ લગભગ પસેડી અપેસાળી નામની ૧૧ થઈની મુરક્ષીમ છાત્રીને સુબકમાં આપવાનું થઈ (૩)

મહુજ (૧) બંગલ ખાસકામાં અનિતિ થઈ થતાં વેપાર કાળી રેવાના મી. ને એમ. વસુધા ગાડા ઉપર સીકેટ સમિતિનો દેવાલ થયો છે તેમાં એ રેવાને ઉત્તેજન આપવાના પ્રવેશને કદાચી સબ કરવાની જાણાયું થઈ છે (૨) લાહોરમાં કોસેન મહેતી થી વિદી ૩૩૧ દેવથી૨૬ થી વિદી ૪૫૫ને, હાથે મુજબી મુજબ,

(૩) કાલિયા સ્ટેટમાં છાત્રીઓ માટે હાઈસ્કૂલનો
પાયો ના લેડી વિદ્યાલયને હાથે નંખાયો
(૪) દિલ્હીમાં સ્ત્રીઓ માટે ના. વાઈસરોયને માટે સંતોષકારક પોશાકની યોજના માટે નિમ્ણાદ
હાથે લેડી ઇસ્કૂલ કોલેજ ખુલી મુકાઈ
દરજીઓને આમંત્રણ અપાયાં છે.

વિદેશ

મગલિમાન
સ્ત્રીઓ' ઇ-
ગ્રાંડમાં લગ-
નમ ૩૦૦ જે-
ટલી સ્ત્રીઓ
કંપનીની ડાય-
રેક્ટરે છે: ૭૦
ઉપર સ્ત્રીઓ
સેક્ટરીઓ ની
આઈ' ઇન્સ્ટી-
ટ્યુટની સંખ્યા
છે; ૧૦ ઉપર
સ્ત્રીઓ નિમ્ણાદ
દિસા બની સો
છે; ઘણી સ્ત્રીઓ
આ કાંડાઓની
મજૂરીમાં નિ-
મ્ણાદ છે ૨૦૦
થી ૨૫૦ સ્ત્રીઓ
ઈલેક્ટ્રીકલ, સી-
વીલ અને મ-
શીનના ઇન્જે-
રો વરીકેની લા-
યકાત ધરાવે છે

પેરીસમાં
સ્ત્રી પોલીસ:
પેરીસની મ્યુ-
નિસિપલ કો-
ન્સિલના એક
મીસન સમક્ષ
સ્ત્રી પોલીસનું

દળ યોજવાની દરખાસ્ત સુધારત યર્થ છે પોલી-
સની નજા મંદિ હંબર ઉપર ચરલોએ આવી
છે આ પદ માટે લાયક અજાનાર સીં પુત્રવધની
દરો, અને તેણે સામાન્ય સિદ્ધાંત લોખંડ દોડું

ગુજરાતી સ્ત્રીઓ અને સ્ટવ

સ્ટવના અકસ્માતો દિનપ્રતિદિન વધતા જતા હોવાથી
અને આ અકસ્માતોમાં જીવાન ગુજરાતી સ્ત્રીઓ ભોગ
બનતી હોવાથી ગુજરાતીઓને સમોષીને મુ'અમના કારેનર
તરફથી નીચેની ખીજ અપીલ બહાર પાડવામાં આવી છે:

મીસે,

થોડા વખત ઉપર મેં બહાર પાડેલી અપીલ ઉપર જ્ઞાન
અપાયેલું નહિ હોવાથી મારે બીજી અપીલ બહાર પાડવાની
ફરજ પડે છે.

તમારી કેમમાં સ્ટવથી દાજી નહ જીવાન પરણેલોના જે
ઉપરાવાપરી બનાવો બનતા રહ્યા છે તેણે લાખા વખત પહેલા
તમને તમારી ફરજનું જ્ઞાન કાઠ્યું હોવું જોઈતું હતું. આ
દીલ પીજગાવનારા દાંડી જવાના બનાવો તમારી કેમની ચાકસ
રીતસાતને લઈને બનતા હોવાથી સ્ટવનો ઉપયોગ બંધ કરાવવાને
મેં મારાથી બનવું આજ સુધીમાં ક્યું છે તમારી કેમના
રીવાજ અને રીતસાતને લઈને તમારી કેમની સ્ત્રીઓ પાતળી
અને ફરતી સાડીઓ પહેરે છે કે જે સાડી સહેલાઈથી સળગી
વેઈ છે વળી તમારી રીતસાત મુજબ તમે પ્લેટફોર્મ ઉપર
સ્ટવ મુકી ચકતાં નથી તમેએ મને એમ ધારવાનું મારજી આપ્યું
છે કે તમે અજરાઈ કે જેની ઉપર આ, ખાડ, મરીમસાલો વીગેરે
રાખો છો તેની નીચે જ સ્ટવ રાખો છો તમારો આ ફક્ત એક
દીવાનાના જેવી છે કેમકે સ્ટવ સળગાવી અજરાઈ ઉપરની ચીજ
લેવાં બાહ લઈ ચતા સાડી સીધી બળતાના સમાજમાં આવે છે

વળી તમારા ઘરમાં મરદો હોય ત્યારે લાજ મરદાનો
રીવાજ હોય છે આ લાજ ભે જરા લાખી ખેંચવામાં આવી
હોય તો લગ્નસત આપણાં જેવા બની નીચ છે અને તેથી સ્ટવ
આજ બેસવા જતા સહેલાઈથી કપડા સળગી નીચ છે.

સ્ટવ સળગાવવામાં ખાસ જરૂરી સ્પીરીટનો ઉપયોગ કરવાની
તમારા ધર્મમાં મનાઈ નથી એમ કું ધારું છું. તમારી કેમના
ઘણા મરદોએ સ્ટવ સળગાવવાની રીત વિશે એવું જણાવ્યું છે કે
સ્ટવને પપ ફરી નીપલમાથી વ્યાસલેટ કરતાં કાઢી સળગાવી
મુકવી. આ રીત ઘણીજ મુજાઈ બરેલી છે.

અર્થિનમાં

સ્ત્રીઓનું પ્ર-
દર્શન: કેકે
સમયમાં મારા-
નાર છે તે
સસ્તિની' ક-
શિવે થયું મ-
હાવનું છે જ-
મંદીની જુદી
જુદી મજિલા
સંસ્થાઓ-જેના
સંખ્યાની કુલ
સંખ્યા ૩૦
લાખ જેટલી
થવા નહ છે,
તેઓ જુદાં
જુદાં ખાતાઓ
સંભાળે ચૂક
ધણી, નહોત-
જીવન, વગેરેમાં
સ્ત્રીઓના મર્ચ-
નું પ્રદર્શન
કરવામાં આવ-
શે. અને એ
બધા ખાતાઓ
સ્ત્રીઓને જ હ-
સ્ટક રહેશે
પુરપોષે માત્ર
પ્રદર્શનની મુ-
લાકાત લઈ સ્ત્રી-
ઓને અર્થિન
નહન આજ-
વાડું છે

આકાશનીયાની રાજનીતિમાં સ્ત્રી કેવડા
લોરાએ લડનમાં થોડાક સમય ઉપર ભાષામાં
કર્થી છે ઉમરાવ વર્કો કુટુંબની આ સુદર પુત્રી
૧૬ વર્ષની વયે, ૧૯૧૦ માં સ્મર્તમાં ડીપેરેટ

વાના બધા પ્રયત્નો નિષ્ફળ થયા કે ૧૯૩૨ ના ફેબ્રુઆરીમાં તેની માતાએ દાકતરને દેલીફોનથી જણાવ્યું હતું કે, બેએક દિવસથી તેની પુત્રી ઉપે થયાયલી રહી; તે હવે એટલી ઘાટ નિદ્રામાં પડી ગઈ છે કે જન્માથી તેને જન્મ દી શકાતી નથી. દાકતરે ત્યાં જઈ તપાસી નિદ્રાને લગતી માદાગી હોવાનું જણાવ્યું હતું. તે બાદ એ ઇંગ્લેન્ડની સારી મરવા હાલતે સુચના કરવામાં આવી. વિજ્ઞાનને લગતા પેલા પ્રયોગો થયા, પરંતુ હજી તે જીવી નથી.

વિદેશમાં પ્રકીર્ણ: (૧) બ્રિટનની જનરલ મેડીકલ કોન્સિલમાં સ્ત્રીઓને દાખલ કરવાની બે સ્ત્રી દાકતરોએ સૂચના કરી છે. (૨) ઉત્તર આયર્લેન્ડમાં પ્રવેશવાના પ્રતિબંધનો ભંગ કરવા માટે મીસીસ શીહી સર્જીંગ્ટનને એક માસની સજા થઈ છે તેમના પતિને ૧૯૧૬ ના બળવા વખતે ગેંગ્સ-બારથી મારી નાખવામાં આવ્યા હતા. (૩) માનસિક રોગોને અંગે ગ્રન્ડેજારોના કટુ બને લગતું તેમજ એને લગતા બીલા સંશોધન કાર્ય માટે મીસીસ આર્. જી બર્ડન નામની વિધવાએ પો. ૧૦૦૦૦ બક્ષીસ કર્યા છે.

વુર્કી સ્ત્રીઓની પ્રગતિ અને સ્થિતિ: દિલ્હી સ્ત્રી સંબંધ આશ્રમે દિલ્હીના સરસ્વતી જનનમા, મીસીસ રસ્તમજી ફરીદનજીના પ્રમુખપદે, 'વુર્કી સ્ત્રીઓની પ્રગતિ અને સ્થિતિ' એ વિષય ઉપર વુર્કીના માછ વડાપ્રધાન રવુદેએ બાંધેલ કુપું હતું. વુર્કેસ્ટાનની સ્ત્રી સ્વાત વ્યતી ચળવળની પ્રગતિની રૂપરેખા દોરતા તેમણે જણાવ્યું કે, સુલતાન સલીમના રાજકાળમાં સ્ત્રીઓ માટે સીધી પ્રથમ સુધારાઓ દાખલ થયા. પરંતુ તેમણે ફેર્ય ધીરણે

ચોતાની ચળવળનું સ્વરૂપ લીધાથી એ આશ્ચર્ય સિદ્ધ થઈ શક્યા નહિ. ૧૮ મી સદીના પહેલા ભાગમાં સુલતાન મહમદ સાલ્તુલ્લાશ પ્રબળ 'જેનવવા માડયો' તે વખતના સાહિત્ય દુરધરોએ તેમને સલાહ કરી તેમણે પ્રભુતા મન ઉપર એવી છાપ પાડી કે, જ્યાં સુધી રાષ્ટ્રીયજીવનમાં સ્ત્રીઓને તેઓણ કાયદેસર સ્થાન આપવામાં નહિ આવે ત્યાં સુધી સામાજિક પ્રગતિ અને રાષ્ટ્રીય સલામતી અશક્ય છે. ૧૯ મી સદીના અંધવચના સમયમાં, હવે વર્તની સ્ત્રીઓએ વિદેશી વાપાઓ શોખવા માડી અને પશ્ચિમના વિચારો મદદગાર કરવા માંડ્યા. આથી ચળવળને નવું ચેતન મળ્યું. દેશમાં બંધા-રણને લગતી રાજ્યસભા શરૂ થયા બાદ પહેલો સ્ત્રીઓની કલણ યુદ્ધની મુકાબ પાણી તેનો સખ્ત વિરોધ થયો. વુર્કી સ્ત્રીઓમાંથી રૂઢી ફર કરવાની બાકી હતી બાલકન અને મદાયુદ્ધોએ તે માટે ની તક પૂરી પાડી. તે દરમિયાન દેશની સ્ત્રીઓ મજૂરી ઉપયોગી થઈ પડી. કેટલીક બાબતોમાં તેઓ પુરોગ કરતાં ચઢતી છે એમ તેમણે પૂરવાર કરી આપ્યું. ૧૯૨૬માં સ્ત્રીઓએ યુનિવર્સિટીઓ અને સહાયકાય આપતી શાળાઓ દાલેનેમાં પ્રવેશ કરવા માડયો. ૧૯૩૦ માં યુનિસિપલ કુન્સિલોમાં મત આપવાનો તેઓને અધિકાર સ્વીકારાયો હતો એટલે રાજકીય હક્કો માટે તેઓને લડવું ન પડ્યું એક બે વર્ષોમાં તેઓને પાર્લામેન્ટના કુન્સિલોમાં મતાધિકાર મળી જશે એ પુરોગોને સમાન તક મળતી એકાએ એરી તેમણે દિમાયત કરી હતી સ્ત્રીઓને ચોતાનો ધર્મો પસંદ કરવા દેવામાં શા માટે ન આવે તે તેમણે જણાવ્યું હતું. વુર્કીમાં અનેક પત્ની કે એપત્રી રાજવાની કાયદેસર વધી છે.

સ્ત્રીની ઉન્નતિ

સ્ત્રીની ઉન્નતિ વિના દેશની ઉન્નતિ નથી. માતા બચ્ચાન હશે તો તેનાં સતાનો શે ઉન્નતિ સાધશે? તમે સ્ત્રીઓને તક આપો, અને જુઓ, તે પુરુષની પાછળ નહિ રહે, એખરે થશે.

('માનવધર્મ' વિષેના ભાષણમાં)

વિજયાલક્ષ્મી પંડિત

ગુજરાતી સ્ત્રીઓ માટે શારદાપીઠ

મુળકમા શ્રી ગુજરાતી દિનું સીમદળના આશ્રયે, તા. ૨૫-૩-૩૭ને રોજ સચિ સાહિત્યાર વાગે, ત્રિસામ એક રોડ ઉપરના મંદળના હે ઉપા 'ગુજરાતી સ્ત્રી યુનિવર્સિટીની આરંભક્રિયા' એ નિષ્પદ ઉપર શ્રી મનદરશમ મહેતા, શ્રી મનદરનાથ મા પારેખાન, શ્રી રામપ્રસાદ પ્રે જશી શ્રી બી.એચ.ચન્દ્ર પાઠકજી, શ્રીમતી કપિલા ખાડવાલા અને શ્રી હિંમતલાલ મલેયાજી અભિરશાએ વ્યાખ્યાનો કર્યા હતાં. જે બાદ કુલુવાલ મોદનલાલ ઝવેરી પ્રમુખસ્થાને હતા. બહેનો તથા બાલકોની ઠીક ઠીક સંખ્યા હાજર હતી.

શરૂઆતમા પ્રમુખસ્થાને હી બ કુલુવાલ મોદનલાલ ઝવેરીની નીમણુક થવા તેમજે ચાર હાલુસાધનો પર વાંચી હતો અને તે બાદ બે ત્રણ બાબતો તરફ વળાએડુ પ્વાન જેમ્મુ હતુ તેમજે નજીબુ હતુ કે ગુજરાતી સ્ત્રી યુનિવર્સિટીની આરંભક્રિયા ઉ તેની કોઈની ના નહિ. કહી રામપ્રસાદ કારણ કે જે શુભ પત્રક છે પરંતુ પુરોષોને લગતી જુદી યુનિવર્સિટી ગુજરાતમા નથી તો સ્ત્રીઓને લગતી યુનિવર્સિટીની આરંભક્રિયા ક્યાથી એમ કેહને પ્રશ્ન થયો. પહેલાં પુરોષોને લગતી યુનિવર્સિટીની આરંભક્રિયા છે પણ સ્ત્રીને લગતી

યુનિવર્સિટી એટલે હવે દરજ્જો પહેંચેકા ફેળવણી ગુજરાતમાં મામદાઓમાં નીરસરવા પહોં છે એટલે એક કહેવો કે પહેલાં થાયો મળ્યુલ કરવો એકજે અને તેનુ કુલુષ પત્રક સ્ત્રીઓમાથી નિરસરવા ફર મરવાના પત્રમાં લેવા તે છે ત્રીજી વાત નાણાંને લગતી છે આ કામ માટે લાખોનો સવાલ છે એટલી મોટી રકમ મહે નહિ'તો આપણે સફળતાથી કામ પાર પાડી શકીએ નહિ નાણાં કાળે એટલીજ બલકે તેથી મહુ થયું જરૂર માર્ગમાંઓનો છે અને એ બધા સાધનોનો પણ નિચાર કરવાની જરૂર છે આ સામગ્રી સાધનો કેવી રીતે લેવાર કરવા તે હવે પછીના વક્ત્ર

કહેવો બાદ તેમજે સ્ત્રી મનદરશમને પાતાલ ઉપરજુ કરવા નજીબુ હતુ

કરી મનદરશમે ધણી વર્ષો ઉપર આનેવાં સ્વપ્નની અર્થતા સીમતે ચાર આપી ને, ગુજરાતમાં ઘર ઘર પાર્વતિ અને માર્કેટિંગ ઉપરના મરવાની પ્રેરણા કેમ થઈ તેનુ લાગુ વર્ણન હતું હતુ ગુજરાતી મહિલાઓ સારું શારદાપીઠ સ્થાપનાતુ સ્વપ્ન સીધુ મરવાની પાળના પહેલા તેમજે કોલાક પ્રનોઈ સમાધાન હતું હતુ

"કવે" યુનિવર્સિટી ગુજરાતીઓ તરફ અક્ષર્ય બેશારી ભવાવી છે વગેરે બાબતને લગતી વર્ષો કરી તેમજે નજીબુ હતુ કે પ્રથમ તો એ All India Women's University હતા એના સમલોમા પ્રત્યેક પ્રાંતના પ્રતિનિધિ એક પલ્લુ અખિલ ભારત માન્ય બ્યક્તિ જેવામાં નથી આવવા આને લીધે એનુ બોલ અને પ્રવિષ્ઠા અરુપ છે એનુ સ્થાનક પુનામાં થાનવાયો એ એક પ્રાંતિક સંસ્થા થઈ પડી છે એટલેજ નહીં થયુ હિંદુ અને તેમા પહુ વજી ફિઝિલી બાળકો સિવાય બીજા બાળકોને મટે એ સંસ્થાનો લાભ લેવાનુ લગભગ નજીબુ થઈ મારુ છે મરાઠી સિવાય બીજા ભાષાઓમાં શિક્ષણ આપવાની વ્યવસ્થા નથી થઈ પાઠ્ય પુસ્તકોનો અભાવ છે અને તેને લગતે અમેજી પુસ્તકોદારાજ શિક્ષણુ અપાય છે ઉપરાંત અધિકારીઓ પરીક્ષાઓ અને ઉપાધિષ્ઠાના નામની બાબતમા પરદેશી યુનિવર્સિટીઓનુ બધુ અનુકરણ કરવામાં આવ્યુ છે અને સર્વોપરી અરુપ સકમમાં કોઈપણ પ્રકારની વિશિષ્ટતા જેવામા આવતી નથી પરિણામે એક મહાન આશ્ચર્યથી પ્રેરણને અખિલ ભારતવડી વાત તો જના હમજે પહુ અખિલ મહારાષ્ટ્રની સી ફેગલગી પર હંકમત ધરાવી તેને દોસ્તવારી એક મહાન વિદ્યાપીઠ થવાને બદલે એ સંસ્થા પશ્ચિ પશ્ચાત નેકરી શોધની શોધી બેન્યુએકે સ્ત્રીઓ ઉપરના કરતી એક નાની સરખી ફેલિંગ થઈ પડી

છ. આમ હોવાથી આપણા આદર્શની સિદ્ધિને, અર્થે આ સંસ્થામાંથી કોઈ પણ પ્રકારનો કસ કાઢવો એ રેતીમાંથી તેલ કાઢવા જેવું છે.

બીજે પ્રશ્ન મને એ પૂછવામાં આવે છે કે મુંબઈ યુનિવર્સિટી ઊંડી તમારે ત્યાં બહુવા કોણ આવશે ? તેના ઉત્તરમાં હું કહું છું કે સર્વ કોઈ આવશે. હાલમાં ને છાત્રીઓ સહુ છે તેમાંની ઘણી ખરી તેા કોઈ વિરોધ આદર્શ વચ્ચે રજા ભણે છે. માત્ર બહુવું એટલે સહુ છે હવે સ્ત્રીઓને લે ધંધા કરવા હોય તેા તેઓને માટે બે ધંધા છે એક શાકતરનો અને બીજો શિક્ષકનો આ બન્ને ધંધાને સારૂ શિક્ષણ આપવાની યોજના આપણી પીકમાં કરવાની યોજના છે, એ અચાલી ઉપર જણાવવામાં આવશે છતાં પણ જેઓને પ્રવેશની સાથે હરીફાઈમાં ઉતારવું હોય અને મુંબઈ યુનિવર્સિટી સેવની હોય કે ઇંગ્લેન્ડ કે અમેરિકા જવું હોય તે બધે તેમ કરે હ તેમને અભિનંદન આપીશ. આપણો ધ્યેય તેા જીવન છે. આપણે સર્વ ગુજરાતી કન્યાઓની જીવણી હસ્તમત કરી સમસ્ત પ્રભુને તેવાર કરવાની છે. ગુજરાતની પચ્ચીસ લાખ કન્યાઓમાંથી પાંચ પચાસ હજાર પ્રકારની જીવણી લે તેથી આપણને ઘણી આંસ આવે એમ નથી હવે આપણે રાષ્ટ્ર પ્રદેશ બેધા કંઈ વિશાળ થવાને બંધાય છે.

સ્વચ્છ તેા સુંબડ જ રહેશે. અહીંને વત્સાહ, અહીંનું પ્રેક્ષણ, અહીંનું વાતાવરણ અહીંની વિદ્યતા અહીંના પેસા અને સર્વથી વધારે હિંદુ, જૈન, પારસી, મુસલમાન, ખ્રિસ્તી, હોરા ખ્રીસ્તી વગેરે સર્વ ગુજરાતી ભાલતી રેમિનો સપ્રમાણ સમુદાય ગુજરાતના કોઈ પણ સ્વચ્છમાં દુષપ્રાપ્ય છે.

આ યોજના પાંચ પચાસ છાત્રીઓને જોગ્યુ-એટ બતાવવા કે નોકરી ચોપલી કરવા નહીં પણ સમસ્ત ગુજરાતની જીવણી હસ્તમત કરી, શહેર શહેર અને ગામડે ગામડે અભ્યાસ કરવી પ્રત્યેક બાળાને આપણે સંદેશો પહોંચાડવા કે નેચી કરીને શે ઉપર જણાવ્યું તે પ્રમાણે ગુજરાતી પ્રભુ બનિધમાં દુનિયાની મહાન પ્રભુઓમાં અનન્ય સ્થાન મેળવે.

આ પ્રસંગે ઉપલી યોજનાને અંગે ઉપજતા, બે પ્રશ્નોના હું એકેક વાક્યમાં નીકલ કરી દઉં. પ્રશ્નો અને સ્ત્રીઓને માટે એક સંયુક્ત યુનિવર્સિટી કરવાને બદલે ખાસ સ્ત્રીઓને માટે એક અલગ યુનિવર્સિટી કરવાનું કારણ શું ? એના ઉત્તરમાં કહેવાનું કે એ પ્રકારની સંયુક્ત યુનિવર્સિટી કાઢવાને માટે હાલનો કાળ પ્રત્યેક રીતે અવિજ્ઞ છે અને સ્ત્રીઓ જીવવાતાં પુરુષોને લગતો પ્રશ્ન તેા આપોઆપ હલેલાઈ જશે.

સમસ્ત ભરતખંડનું એકજ સાધવા ભ્યારે પ્રયાસો ચાલી રહ્યા છે ત્યારે ગુજરાતને નોખું પાડવાની આવશ્યકતા શી ? એના ઉત્તરમાં કહેવાનું કે જેમ એક ગુણી પુત્ર આખા કુટુંબને તારે છે તેમ તેવાર થએલું ગુજરાત આખા ભરતખંડને તારશે.

સમસ્ત ગુજરાતની કન્યાઓવણી હસ્તમત થાય અને આપણું અતિમ ધ્યેય સિદ્ધ થાય એટલા સારૂ એનેા અભ્યાસક્રમ લેખકે તેટલા બ્યાપક અને એવું બધારણ લેખકે તેટલું પ્રશિષ્ટ થાત કરવાનું યોજવામાં આવ્યું છે કે નેચી કરીને બન્ને સર્વમાન્ય થાય.

આપણી સંસ્થામાં ધાર્મિક અને બ્યાથામતી બાબતપર ખાસ લક્ષ આપવાની, માતૃશાધારાનું શિક્ષણ આપવાની અને પરીક્ષાઓ ઉપાધિક્ષો અને અધિકારીઓની સંસ્થા વગેરેની બાબતમાં યુદ્ધ સ્વદેશી નિધમનું પાલન કરવાની યોજના કરવામાં આવી છે.

ગુજરાત દરસાલ છાત્રીઓ પછવાડી કેટલો ખર્ચ કરે છે ? ગુજરાતની વસ્તી અત્યારે એક કરોડ પચ્ચીસ લાખની છે. તેમાં બોઝામાં બોઝા પચ્ચીસ લાખ છાત્રીઓ તેા હોવાની લેખકે દરેક છાત્રી પછાડીને વાર્ષિક ખર્ચ બોઝામાં બોઝા રૂ. ૨૦૦૦ મણીએ (આ રામ સાંભળીને આપને હસડ આવે તેા પણ મેં જાણી લેધને નહીં રામ લીધી છે) તેા ગુજરાત પોતાની છાત્રીઓ પછાડી દર વર્ષે બોઝામાં બોઝા રૂ. ૫ કરોડ ખર્ચી રહ્યું છે. ગુજરાતે પરપ્રાંતોના બોળદા બરી બરી પૈસા દોળ્યા છે તેા શું આપણને એ વર્ષને માટે રૂ. ૫૦ લાખ નહિ આપે ? અને તે પણ શાને માટે ? પોતાની છાત્રીઓ માટે ? ”

તે બાદ એડવોકેટ ઈ. અનંદરનાથ દાદે-
ખાને શારદાપીઠનાં બધારજુને લક્ષ્ય વિચેન
કરતા એમાં થાન્સેલર, વાઇસ થાન્સેલર વગેરેને
લગતી કેવી થાળના મરો, નીચામાં મહત્ત
રખાયે વગેરેને લગતી સમજાણ વિસ્તારથી આપી
હતી

શારદાપીઠની 'સેનેટ'નાં બધારજુ સભ્યોમાં
આદ્ય આપવા નમુનાયું હતું કે

સેનેટમાં જાણુ રાજક સ્થ યાચે અને કેવી
રીતે ? અર્થાત્, તેણ બધારજુ રા ? થાન્સેલર,
પ્રી, થાન્સેલર, વાઇસ થાન્સેલર, પ્રી વાઇસ
થાન્સેલર, રેક્ટર, પ્રીક્ટર, વિગેરે અધિકારી
પાતાના હોદ્દાની રૂબે તે સમાના સભ્ય મળીયે
તે ઉપરાંત આપણે આનમાં સમગ્ર એકમે કે
થાન્સેલરો અંતે હાજર રહી ચક નહિ તેવી
તેમને એક એક પ્રતિનિધિ નીમવા અધિકાર
આપવા થાળના કરામીં આવી છે તેમ પ્રમાણે
પીઠની બધી વિદ્યા સસ્થાભિના કુળપિાદીએ
પણ પાતાના હોદ્દાની રૂબે સેનેટના સભ્ય મળીયે
મારજુ આપ સર્વે સમજ સમયો ન વિદ્યા-સારા
પીઠમાં તેમ કુળપિાદીનીએ ને સભ્ય ન હોય
તો કેમ જાયે ? ત્યાર પછી, પીઠની પ્રત્યેક
શાખામાં એક સભ્ય મુકાયે; એ બીજી કોઈ
મુનીવરસી આપણી સાથે સહાર કરે તો તેમને
એક અથવા એ પ્રતિનિધિ મુકવાનો અધિકાર
આપવા વિચાર છે કેટલી સોમ સ્થાનને
મતધિકાર આપવો કે કેમ તે વિચાર થ છે આ
વિચાર પ્રવૃત્તીની ખ્યાલ જાહેર નથી તે સભ્ય-
ધર્માં મારે નમુનાયું એકમે કે અત્યારે કેટલાએ
માત્ર એનો છે કે એ સંસ્થામાં એકમા એક
એક હલકી (સી) સભ્ય હોયે તેને ન મતા-
ધિકાર આપવો મુજબ પ્રવેશમાં (કુળપાદ મરો
કુળપાદ, કુળપાદ, કમલ અને કાકીજીવાદ)
એકથી મુનીવરસીપાદીનીએ હોય તે મુનીવર-
સીપાદીની રુમસ કમીપીના મરોએ; અમુક પ્રતિ-
નિધિએ પ્રાપ્તી સમયે તેમ પ્રમણે, કેટલી
સભ્યના વિગાધિકારીએ અમુક સભ્ય મુકી
કાયે. હવે કેવળ મંડળના સભ્યોએ વિચાર
કરવાનો રહ્યો. કોઈ રામના કલ્યાણ પ્રતિનિ-
ધીએ છે ' એક એક મતલ' આં હોય અને

તે બેક પોતાના હોદ્દાની રૂબે સેનેટના સભ્યો
રહેતે એકે પ્રમ તો નાની રામના કલ્યાણ માટે
ન રહો તેમને માટે એક વિચાર છે કે એ
સન્મારીએ અથવા મહત્તેષો ? ૧૦૦૦) અથવા
વધુ આપે તે કોઈ એ સભ્યો મુકી મોકલે તેમ
પ્રમાણે ૨ ૫૦૦) અથવા વધુ આપે તે પણ એ
સભ્યો મુકી મોકલે. મુજબ મુનીવરસીપાદીના સ્થાનો
આ પીઠના વધુ રાજક ' કુળપાદ '
(પ્રમુખપાદ) મધ્યમાં અને તેમ ' કુળપાદ '
અમુક સભ્યો મુકી કાયે હવે કુળપાદ-કુળપાદ
સસ્થાભિના પ્રતિનિધિત્વની વાત રહી. તેમને વધુ
અમુક સભ્યો મુકવાને અધિકાર આપવાનો
થાળના છે, સામાનમાં ' કો એકમાને અધિ-
કાર આપવા વિચાર છે અને તેને માટે વધુ
થાળના છે ૨૦ સભ્યો ૩ રામ જનકે. વધારામાં
એક કાચવામાં આવશે કે કેમ સભ્ય આ પીઠ
માટે વજારાનીય સોમન હોવા વડી મારજુ સમ-
જનાની નજર પડે એમ નથી આવી રીતે
મુકાયેલી ' સેનેટ'ને સર્વે હા રંગપાન રહેશે

આ પીઠ, કુળપાદે મારે, કિષ્કિણુ આપવાની
શુભા મરો, તેમ કલિય, કાના-કિય-કુના
અને કપોત, વિહાર, કિષ્કિણ, મતિકલ, વેક
કાલ, ધર્મ વિગેરે વિવેક ઉપર સાક્ષીવ રીક્ષણ
આપવા મેળવજુ મરો અને તેને જાને એ કાંઈ
રાજુ પડે તે સર્વ મરો વિચાર-મરો મળ
કાયે, જાણવો અને કેવળ રાજ્યે તેને માટે
એક આક અધિકારી નીમશે અને તેને ' પ્રાવેશર '
મરોમાં આવશે. બાકીનાભિના વિચાર-મરો મરો
તેમ તેને માટે મળી જાણ રાજ્યમાં આવશે

કલ્યાણની બાલકીદાદ પિતર કલિયકના
પ્રોત્સાહક સી રામજીવાદ અડીએ કારણ
પાતા અભરસામની રૂપેના કોરી હાડી.
કિષ્કિણમાં વિદિપ વતો. કાંઈ રહેવો એકમે,
તેને હવડ વિચેન મુકે હડ. કલ્યાણને,
કિષ્કિણ કમ કુળપાદની પ્રતિ સમુદિને બધારે
કમે અને બધાર અને કમમાને સુમન મળ
અને મરો. રાજ્યકી શુભ હેવડ તેમની
મળજુ હડ અભરસામના વળ વિજયી,
એ વળે વિચારેમાં રાજક મુકિયો વિરો

અને તેને લગતી સમસ્યાની તેમણે આપી હતી. શિક્ષણક્રમમાં ગુજરાતી, બાષા, બીજી વાષા તરીકે અંગ્રેજી, અભિત, ઇતિહાસ, ભુગોળ, શરીર શાસ્ત્ર, ગૃહ વીજ્ઞાન, ગૃહ વ્યવસ્થા, શોર્ટ હેન્ડ, ટાઈપ રાઈટીંગ, જોડે ફરજિયાત તેમજ ઔદ્યોગ તરીકે રાષ્ટ્રીય છે.

શ્રી વ્યોમેથવદ્ર જનાઈન પાઠકલે વ્યવહાર દૃષ્ટિથી વિચાર કરી, નાણાંની આવરવકતા વીચે વિવેચન કર્યું હતું.

તે બાદ, અમેરીકામાં લગભગ અઢી વર્ષ અભ્યાસ કરી આવેલાં કુમારી દીપિકા ખાંડ વાળા સહશિક્ષણમાં માનનારા હોવાથી, તેઓ એકથી એકા માટેની યુનીવર્સીટીને કેમ ટેકા આપી શકે એની યાંચ કરી, તેનું સમાધાન કરતાં જણાવ્યું હતું કે આપણે ત્યાં એકાએક શિક્ષણને અભાવ છે, સારી શીક્ષણ સ્થાપના અભાવ છે એટલે માર્ગપણ શિક્ષણની સરકારે આપણે વધારી શકીએ. શિક્ષણ વચર આપણે આપણ વધી શકીએ એમ નથી એ કારણે આ યોજનાને કું વધારી લઈ છે સહ શિક્ષણની નિરીક્ષાત વિષે તેમણે ભાર મૂકી, પશ્ચિમના દેશમાં અપાતાં સહ શિક્ષણથી જ લક્ષ્ય થશે એમ જણાવ્યું હતું તે બાદ તેમણે અમેરિકામાં બાલકોને શિક્ષણ કરી રીતે અપાવ છે તેની સમજણ આપી હતી છે. અઢી વર્ષના બાળકોથી માંડીને શિક્ષણની સરકાર વાલ છે મીન્ડરસાઈન, મોન્ડીસોરી, નર્સીંગ હોમ વગેરે દ્વારા અપાતી શિક્ષણ પદ્ધતિ, ડાહ્યન યોજના, ડાહ્યરેટ મેથડ જોડે દરેક તેમણે વિવેચન કરી,

આપણે ત્યાં અપાતી કેળવણીની પદ્ધતિ સાથે તેની સરખામણી કરતાં જણાવ્યું હતું કે, અમેરિકાની પદ્ધતિ બાલકોની શક્તિને વિકસાવનારી છે તેમજ આપણે ત્યાંની વિદ્યાર્થીઓને કચરી નાખનારી છે ત્યાંની પરીક્ષાની પ્રથાનો પણ તેમણે ચીતાર આપી આપણે ત્યાંની પરીક્ષાની પ્રથા દરેક રીતે કરી હતી.

જણાવતા શિક્ષણસાક્ષી શ્રી હિંમતલાલ બલેશાળ અંગ્રેજીયાએ ચારણપીઠની યોજનાને વધારી લેતાં, સુબઈનું શ્રી ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રી વિદ્યાલય માંડીને આ કાર્ય કરી રહ્યું હોવાનું જણાવ્યું હતું. તેમણે કહ્યું હતું કે ત્રણ વર્ષ આ વિદ્યાલયે પુરાં કર્યાં છે અને ચોથું વર્ષ સારું થયું છે યોજનામાં જણાવ્યા પ્રમાણેના એમા શિક્ષણક્રમ છે અને પદ્ધતિઓ પણ છે. હવે મંડળની પ્રવૃત્તિને વિશાળ રૂપ આપીએને જનમહેર કરવાનો સમય આવ્યો છે તે બાદ તેમણે સ્ત્રીઓની યુનીવર્સીટીની આવરવકતા, શહેરોની છાત્રીઓના સરકાર ખોલવવા માટે હોવાનું, જણાવ્યું હતું અને એમાથી શિક્ષિત થએલી બહેનો દ્વારા તે જામકાંઓની બહેનોની નીરક્ષરતા દૂર કરશે એમ જણાવ્યું હતું.

એવટ દી. બી. કૃષ્ણલાલ હવેરીએ આ યોજનાને ગરીબ આપવા માટે વ્યવહાર યોજના લેવાર કરી, માર્ગમાં નડતી મુશ્કેલીઓના નીવારણ માટે કાર્યકર્તાઓ પસંદા છે એવી આશા દર્શાવી હતી.

આભારદર્શન બાદ સભા વીસમીન થઈ હતી.

અસ્પૃશ્યતા ક્યાં છે ?

આખીય પૃથ્વીમા આ દેશ સિવાય બીજે કપાઈ અસ્પૃશ્યતા નથી વેદ-સ્મૃતિમાં ક્યાંઈ અસ્પૃશ્યતા નથી. હજારની દૃષ્ટિમાં જ્યાં માનવી સરખા છે પણ આપણે તે જોની સેવાથી અરામ ભોગવીએ છીએ, તેનેજ અસ્પૃશ્ય બનાવી દીધાં છે અને આશ્ચર્યની વાત છે કે જે સમાજને લઈ સમાન છે એવાનું તે કેમ નામેય નથી લેવું.

[' માનવધર્મ ' વિષે લાવણુમાં]

વિશ્વાસલક્ષ્મી પંડિત

મુક્તિસંગ્રામમાં ભારતીય મહિલા

હિન્દને કેવી પ્રમાણ નવું રાજ્યપ્રધારજી આપવું તેની ચર્ચા કરવા માટે લડનામાં ત્રણ જાગમેજી પરિષદો ભરવામાં આવી હતી અને એ ત્રણ જાગમેજી પરિષદોને પરિણામે હિન્દને હવે કેવી રીતનું નિધારણ આપવું, તેને લક્ષ્યની ચર્ચા કરવા માટે, વિવિધ મર-

કમીક્ષને કરેલી અભિપ્રાયો, જે દિ-દીઓએ ભાવનાને પશ્ચીમ અનુસાર લાગી હતી, કરવા પછી આ દરખાસ્તો જાગમેજી પરિષદમાં મંજૂર થઈને પ્રતિષ્ઠિત થઈને, શ્રીમતી મેમમ ભાવનામાં શ્રીમતી સુનારાવને એનો વિશેષ થયો

માટે, પોતાની		સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામમાં નિર્ભય બલિદાનો		અને
દરખાસ્તો પ		શ્રીમતી મુદુલા	અમદાવાદ	—
રી કાઠી છે	૧૭૭૬	એ. જ. જોડે	—	—
દરખાસ્તોને	૧૭૮૦	" એ. જ. જોડે	—	—
'બ્લાક્ટ પેપર'	૧૭૮૧	" એ. જ. જોડે	—	—
તું' નામ આ-	૧૭૮૨	" દી. જ. જોડે	—	—
પુ' છે મધ	૧૭૮૩	" પ. જ. જોડે	—	—
તા ૧૬ મી	૧૭૮૪	" એ. જ. જોડે	—	—
માથે' ખરીનો	૧૭૮૫	" એ. જ. જોડે	—	—
પ્રાદ લયો છે	૧૭૮૬	" એ. જ. જોડે	—	—
અને તે સામે	૧૭૮૭	" એ. જ. જોડે	—	—
લાખાં હિન્દમાં	૧૭૮૮	" એ. જ. જોડે	—	—
રાવની લામ	૧૭૮૯	" એ. જ. જોડે	—	—
લી લક્ષ્મણ	૧૭૯૦	" એ. જ. જોડે	—	—
લી છે, બ્લાક્ટ	૧૭૯૧	" એ. જ. જોડે	—	—
પેપરમાં સર-	૧૭૯૨	" એ. જ. જોડે	—	—
કાર જે દર-	૧૭૯૩	" એ. જ. જોડે	—	—
ખાસ્તો અનુ	૧૭૯૪	" એ. જ. જોડે	—	—
સરી છે તે	૧૭૯૫	" એ. જ. જોડે	—	—
દરખાસ્તો પ્ર-	૧૭૯૬	" એ. જ. જોડે	—	—
માણે, ના.	૧૭૯૭	" એ. જ. જોડે	—	—
મવન'શને	૧૭૯૮	" એ. જ. જોડે	—	—
વામાં આવી	૧૭૯૯	" એ. જ. જોડે	—	—
નામના પૂર્વગા	૧૮૦૦	" એ. જ. જોડે	—	—
મતાધિકારને	૧૮૦૧	" એ. જ. જોડે	—	—
છે તે પછી	૧૮૦૨	" એ. જ. જોડે	—	—

માણે, ના. મવન'શને મવન'શને અને ના. મવન'શને અભિપ્રાય મતાએ આપવામાં આવી છે અને રેથી પ્રમાણે માત્ર નામના પૂર્વગા રૂપમાં રહે છે. એમાં અભિપ્રાય મતાધિકારને લક્ષ્યને લક્ષ્ય રૂપમાં છે તે પછી પશ્ચીમીયોનાનારી છે એમાં સમિતિએ કરેલી અને સમજન

કારણો પછી લક્ષ્યના 'દાખલ' પત્રમાં લખે છે રહેનો વિનિર્ણય વિનિર્ણય મત પછી આપવાને સ્વેચ્છાએ એમ નથી આવી સિદ્ધિ વિનિર્ણય મતાધિકારને છે એ સ્વાધીન રૂપે એ બાબતે લખે છે તે સમજની રૂપમાં રાખીને કરવા રૂપમાં છે.

મુખાષ્ટ :

મુખાષ્ટની વિગ્રહસમાનાં ૬૨માં પ્રમુખ શ્રીમતી, ચિત્રાદેવી શર્માને ગિરફતાર સંસ્થાના સભ્ય હોવા માટે ૧૮ માસ સખ્ત કેદ, રા. ૨૦૦૬૬ની સજા થઇ છે.

ગુજરાત-કાઠિયાવાડ :

માયંની તા. ૨૦ મી ને રાજ અમદાવાદમાં કુમારી અદુલા અબાલાલ સારાભાઈને ગિરફતાર કરવામાં આવ્યાં હતાં, તેમને બેલગામ જેલમાં પાછળથી લઈ જઈ તા. ૨૩ મીએ છોડ્યા છે અને બેલગામની મ્યુનિસિપલ કદ ન છોડવા હુકમ થયો છે.

અમદાવાદમાં શ્રીમતીપુરમાં આવેલી એક ચાલીમાં પોલીસે જડતી લેતાં બે રીવાઈટરો મળી આવી હતી અને તેને બંને એક બહેનની ધરપકડ કરી હતી.

અમદાવાદ હાઇર અરપૂરમાં નિવારણ સંઘની સભાએ અરપૂર ખાતાઓના લાભાર્થી રા. ૧૫૦૦ મંજૂર કર્યાં છે.

મહેમદાવાદ તાલુકામાં અધિકાર દિને બંને પકડાયેલી શ્રીમતી અચળજીને તથા શ્રીમતી દીવાળીજીને ૬ માસની સજા કરવામાં આવી છે. દાદોદાના પટે મા હલ્લા સરમુખત્યાર શ્રીમતી ધનલક્ષ્મી બહેનને ૭ માસની કેદની સજા થઇ છે. ગોધરામાં ઘર તાડીની દુકાનની કંરકાજીને બંને હલ્લાના ૬૨ મા સરમુખત્યાર શ્રીમતી જયમતીબહેન દેસાઈ, કુમારી દમીલા બહેન અને કુમારી શેલિબીબહેનને ગિરફતાર કરવામાં આવ્યાં હતાં.

સ્વ. પંડિત ગોંડીલાલ નેહરના પુત્રી વિજયાલક્ષ્મી પંડિત અરપૂરમાં નિવારણને બંને કાઠિયાવાડમાં પ્રચારકાઈ અર્થે નીકળ્યાં હતાં. તેમણે અમરેલીમાં કાઠિયાવાડ સેવક

સમાજના નેહર, આશ્રમનો પાયો નાખ્યો હતો. લોંગડી, રાજકોટ, બારનગર તગેરે સ્થળોની તેમણે મુલાકાત લીધી હતી.

મુખાષ્ટ છલાકો :

શ્રીમતી કમળાદેવી અદોપાખ્યાયને બીમારીને બંને સજા પૂરી થતાં પહેલાં છોડી મુકવામાં આવ્યાં છે, તેઓ હાલ મદ્રાસમાં છે.

બગાળ :

દીપેશ હલ્લામાં અત્યાચારી કામમાં કાવતરું કરવાના આરોપસર ઉત્તર કલકત્તામાં કુમારી સખારાણી સેનને ગિરફતાર કર્યાં છે. બંગાળ પ્રાતિક મહાસભા સમિતિના કહેવાતાં સરમુખત્યાર બોધકતા સુનીતિદાસ ગુપ્તા ને ૨૪ પરમણુના સોદપુર ખાતે પકડી ત્રણ માસ સખ્ત કેદની સજા કરી છે.

કલકત્તામાં બેબેને લખતાં સાધને મળી આવવા સન ૧૯૩૧માં શ્રીમતી સુશાંતાદેવી અને તેમની પુત્રી શ્રીમતી મનીમાલા કૃષ્ણે માયાદેવીને ગિરફતાર કર્યાં છે. એક ક્રાંતિકારી શ્રી સંતોષકુમાર ઘોષને બાંધપ આપવા માટે શ્રીમતી હેમંતિની ઘોષ અને શ્રીમતી સુચર મિત્રને ગિરફતાર કર્યાં છે. બંગાળનો જેલોના ઇન્સ્પેક્ટર જનરલ મી. સ્કીમસનનું ખૂન કરવા સંબંધમાં ગિરફતાર થયેલ વિધવા શ્રીમતી હેનનપાલને છોડી મૂક્યાં છે.

સંયુક્ત પ્રાંત :

શ્રીમતી કમળા નેહરની તખીયત હવે સપૂર્ણ સુધરી ગઇ છે.

દેસુઆરીની આખરે આગામી પાંચ બહેનો ગિરફતાર થયાં હતાં.

નાદુરસ્તીને કારણે બનારસની સેન્ટ્રલ જેલમાંથી શ્રીમતી ક્રાંતિદેવીને છોડી મૂક્યાં છે.

મીરકમાં સ્વાતંત્ર્ય દિને એ ગિરફતાર
યપેસા શ્રીમતી પરમેશ્વરી દેવીને ૬ માસ
સખ્ત કેદ રૂ. ૫૦ દડની સજા થઈ છે.

પ્રતીજ્ઞ :

સુલીધામાં સરખત ધાંવા માટે ૪ ખેતો
ગિરફતાર થયાં.

જાનક કાપડાનો બંગ કરવા માટે વર્ધાના
સરમુખ્યાર શ્રીમતી ગયતાપ્રતે રૂ. ૧૦૧
દડની સજા થઈ છે.

અજમેરમાં બંદીકાર દિને એ બે
કાર્યકર્તા બહેનોને ગુલુમાસની સજા
થઈ છે.

દિલ્હીની કન્યા શાળાના શિક્ષિકા શ્રીમતી
સરસ્વતીદેવીને ૨૪ કલાકમાં દિલ્હી છોડી
જવાની નોટીસ અપાઇ છે

કેનેડાની જેલમાં ૧૨ માસની સજા
ભોગવી શ્રીમતી જયન્તી મુરમ્મા દાસમબ
પૂટયા તેમણે અણ્ણાબુ કે સજા થતાં
તેમનાં બે બગડી અને બીજાં ધરણી જેલ
સત્તાવાળાઓને રાખવા આપ્યાં હતાં. તે પૂટ-
કાયા માદ તેમને પાછાં આપવામાં આવી
નથી સવારે ૭ વાગ્યે તેમને છોડ્યા બાદ,
અયોરના બે વાગ્યા સુધી તેમને જેલને દર
વાજે રોકી રાખ્યાં હતાં. તે દરમ્યાન જેલ
સત્તા વાળાઓએ તેમના ધરણી શોધતાં છતાં
પણ તે મળ્યાં નહિ. વળી આ ધરણી ચોપ-
ડામાં નેપિશમાં આપ્યાં છે. છતાં તે મળ્યાં
નથી એટલે તેમને ધરણી લીધા વિના જેલ
માંથી પાછાં આવવું પડ્યું છે

[તા. ૨૮-૩-૩૩]

સાચી સેવા

માત્ર સરકારના હુકમોથી અસ્પૃશ્યતા દૂર નથી થતી. દરેક આ પ્રશ્ન પોતાના દિલથી
અસ્પૃશ્યતા દૂર કરે ત્યારે જ તે દૂર થાય. સાચો મનુષ્યધર્મ શું છે ? હું કહું છું કે સેવા
જેણે સેવાને ધર્મ નહિ માન્યો હોય, તેની છાંદગી જ્યાં છે. સેવા તો અનેક રીતે થઈ શકે
છે, પણ જેની અરત સૌથી વધારે તે સેવા પ્રથમ થવી જોઈએ, એમ 'વાચ તેજ
સામાજિક ઉન્નતિ યાચ.

[' માનવધર્મ ' વિષે બાણજીમાં]

વિશ્વાલક્ષ્મી પદિત

નાંધ

૧૯૩૨ ના જુનમાસમાં શ્રીમતી નાથાબાઈ
દસોદર ઠાકરસી હિન્દી
ગુજરાતી સ્ત્રીઓની યુનિવર્સિટી ફર્ક
સારદાપીઠ ક્વે' વિદ્યાપીઠના એકપક્ષી
વલીવક સંવલમાં બમે

અર્થ શરૂ કરી હતી, તે પ્રસંગે ગુજરાતી સ્ત્રીઓ
મટે ગુજરાત યુનિવર્સિટીનું સ્વપ્ન ખરું પાકવાના
પ્રયત્નો આરંભવાની અમે વિનંતિ કરી હતી એ
પ્રયત્નોના આરંભનું ચિહ્ન ત્યાં ૨૫ મીએ
શ્રી ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રીમંડળના આશ્રયે 'ગુજરાતી
સ્ત્રીયુનિવર્સિટીની આવશ્યકતા' એ વિષય ઉપર
ધક્કેલા બાબ્બાનો પ્રસંગે, અમને જણાયું છે.
આ બાબ્બાનોને જાણતા વિસ્તૃત લેખક અન્યત્ર
આપવામાં આવ્યો છે, તે તરફ અમારા વાચકોનું
તેમજ ગુજરાતી સ્ત્રીઓના સંસ્કાર અને શિક્ષણમાં
૨૫ લેખ સર્વજન અર્થે ધ્યાન દેવાએ છીએ
ગુજરાતી સ્ત્રીઓ માટે સારદાપીઠની આવશ્યકતા
છે, એની ના કોઈથી પાડી શકાય એમ નથી
એટલે શ્રી મનદરશમ મહેતાએ, રજૂ કરેલી
'ગુજરાતી સારદાપીઠ'ની યોજનાને, બની શકે
તેટલી બળદાઈ બતાવી, તે અમલમાં મુકી શકાય
તે માટે સતત અને અવિરત પ્રયાસ થવાની
જરૂર છે.

શ્રી. મનદરશમ રજૂ કરેલી યોજના, એમનાં
બાબલુ ઉપરથી લાગે છે તે પ્રમાણે, અત્યંત આકર્ષક
છે; અને એવી રીતની સારદાપીઠ સ્થાપવા
માટે હેંછ આપણને વર્ષો ભેરશે હા, એથી કાંઈ
એ વિષે પ્રચારકાર્ય, સંજોગપ્રમાણ, કરવાની જરૂર
રીઆતે જાણી ચક્રી થતી નથી સૌથી પ્રથમ તે
'ગુજરાતી સારદાપીઠ'ની યોજના, ગુજરાતીઓ
સમગ્ર શકે, તે ઉપર વિચાર કરી શકે, તેને બંધવ-
દાર બતાવવાના પ્રયાસો અર્થ શકે, એવાં સ્વરૂપમાં

પ્રકટ થવી ભેરશે યોજનાની વિચિત્રતામાં અત્યારે
બહુ જ હા ઉતરવાની જરૂર નથી. ગુજરાતી સ્ત્રીઓ
મટે, ગુજરાતીબાળાઓ માટે, બાલિ સંસ્કાર
સ્વામિનીઓ તરીકે, કેવાં અને કેટલાં પ્રકારનાં
શિક્ષણની આનંદપ્રાપ્તિ છે, તેનો વિચાર કરી, તેની
રૂપરેખા આપવી એક યોજના, સત્તર તૈયાર કરી.
તે વિષે ગુજરાતના, અને ગુજરાત બહારના ભણીલા
કેવળભૂમિકારીના, ખાસ કરીને સ્ત્રીશિક્ષણના બંધવ-
દાર કહેવામાં ૨૫ લેખ વિદ્વાનોના અભિપ્રાયો
લેખવા ભેરશે, અને તે પછી, તેઓના તરફથી
થવી સંચનાઓ વગેરેના તેમાં શક્ય તેટલે અર્થ
સમાવેશ કરી, એ યોજનાને અમલમાં મૂકવાના
પ્રયત્નો આરંભવા ભેરશે આ કામ બાબલુ આપવા
જેવું કે આ તોષ લખવા જેવું સહેલું નથી; એ
કામ અત્યંત મુશ્કેલ છે. સૌથી પહેલી મુશ્કેલી સારા
કાર્યકર્તાઓની છે. અમે તેા- એટલે સુધી માનીએ
છીએ કે જે આવા શુભ કાર્ય માટે, પ્રત્યક્ષપણે
માન માટે, આલંબન કાર્ય કરનારા થોડાક
કાર્યકરો મળી આવે તેા ગુજરાતમાંથી એવાં
કાર્યકરો માટે નાણાં મળી રહેશે.

સારા કાર્યકરોને પરિણામે આને ગુજરાતી
હિન્દુ સ્ત્રીમંડળ, દક્ષિણમુર્તિ વિદ્યાર્થીસવન, જેની
સંસ્થાએ જણા ચક્રી છે અને તેને નાણાની
પણ સારી સહાય મળી છે, એટલે ગુજરાતી
સારદાપીઠ માટે સૌથી પહેલી આવશ્યકતા, સંજોગ
કાર્ય કરનારા બાળબહેનોની છે, છેલ્લા દશકથી
ગુજરાતી પ્રભુમા જે વિદ્યાર્થી યૌવનો છે તે
ઉપરથી આવા કાર્યકરો મળતા પણ બહુ સમય
નહિ લાગે એવી અમારી ધારણા છે

બાબ્બાનોમા રજૂ થયેલી યોજના, તેવું
જાણાયું, અલ્પસંખ્ય, વગેરે હેંછ પ્રારંભિક સ્વ-

૧૫માં છે, માત્ર વિચાર પૂરતા છે એ યોગ્યતા કે બેધારણ કે અભ્યાસક્રમ ઉપરનાં સ્વરૂપમાં દબાવવા નથી. એટલે એ બાબત કપર અમે અત્યારે બહુ ચર્ચા કરવા માંડતા નથી. અને અને એ સંબંધમાં થોડા મદત્વની સહનતાએ ફરીથી સાક્ષાત્કારમાં અભ્યાસ કરી, નિષ્ણાત યજ્ઞેષી વિદ્યાર્થીનીઓ, શ્રી મનહરશામે જણાવ્યું છે તેમ, “ નોકરી થાપવી ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ ઓછા ” નહિ થાય, એવી સાવચેતી તો અવરજવાની પડશે તુલ્યતાની અસ્થિતાને બળે, તુલ્યતાની સરસ-સમૃદ્ધિને રીપાને, અને બીજાઓ માટે અનુકરણપટ્ટનને, એવી રીતે સાક્ષાત્કારની વિદ્યાર્થીનીઓને સિદ્ધિ અપાવુ એકલે. તે સાથે; જાનિ તુલ્યતાવુ શીમારેનો આદ્ય” સેવથી વધુ, થોડાના પચ કપર નિર્મર કપડો રહેવા માગવી હોય, તો તે પ્રમદ્વિપલે અને નિખાલસ રીતે, થોડાનાં કપડાને નિખાવી રહે, એવી પણ પીડના અભ્યાસક્રમમાં યોગ્યતા થવી એટલે અને સોને મદત્વની વસ્તુ, એવા કપર શીમારે કિલ્લાબહેને બાર પ્રાણે વસે, તે અમુક વિચાર છોડી રહેવી રહે, અમુક વિચાર તો ઠાકરામેનિજ કાપના, એવા વિચારને તિર્જાલિ આપી વિદ્યાર્થીનીની કાપમાં આવે તે વિષય, તેને તેમાં રસ હોય તો, તે રીપા રાં એવી યોગ્યતા પણ થવાનો આરંભકાર છે. જાનિ તુલ્યતાવુ થોડાનાં સંતાનેને, જમત સમસતની સમસ, શીર-વમેર કમા રહેતાં એવાને સુદાન આપુર રહેશે એટલે, થોડાનાં સતામેને એનાં બનાવવાનો યોગ્યતા પણ જાનિ તુલ્યતાવુને મળવી એકલે. આ બાબતને પણ પીડની યોગ્યતામાં જાણ શાન-વાળી નહીં છે આ બંને આવા આવા અને પ્રયોગ આ પ્રવર્તી જવાને અને કમા રવાન નહીં, અને તેના કપર યોગ્યતા સંબંધોને સતત વિચાર થઈ શકવાને છે. અત્યારે તો અમે, આ વિષયમાં વધુ ચર્ચા કરવા નથી, જાનિ અમારાં “તુલ્યતા સાક્ષાત્કાર” ની યોગ્યતા યોગ્ય સ્વરૂપમાં પ્રકટ થશે, ત્યારે તે કપર વિશેષે રીતે ચર્ચા ફરીથી” અત્યારે તો આ યોગ્યતા વિશેષે માત્ર એ વિચારનું રમુ થશે છે એ વિચારને તુલ્યતાવુ વધારી છે. તેથી અમદાવાદી વિનવિ કરવાની સાથે, અમે યોગ્યતા સંબંધોને એક વિનવિ ફરીથી યોગ્યતાને સતત અવકાશ રૂપમાં વિચાર કરો, અને સોથી પ્રયત્ન.

તુલ્યતાની ઓધિસુ સંસ્થાઓ પાસેથી એવા કપર વિચાર માટે મરજી, એ સંસ્થાઓ, ઓધિસુમાં માર્ગમાં પડેલી હોવાથી, તેઓને એનો સ્વાગત છે. તેમને સ્વાગત આ દિશામાં કપરથી થવા વિચાર નહિ રહે અમારું સ્વભાવ પણ પાઠવાની આ યોગ્યતાને અમે અમારો વાર્ષિક રોડ આપીએ છીએ

શ્રાવમસ રવરથી ફાડીને બજા મરવાના બતાવે મુબંધમાં વસતી
 ઇશ્વરેણુ રવર તુલ્યતાની બહેનોમાં વધુને વધુ પ્રમાણમાં થવા એકલે
 અમને પૂછેલ એ સાચ છે રવરના વપરાશને થવા થેઓ બાપીને, એવા વપરાશ માટે એકલે તેરથી માલક શાખવાની વારંવાર મુદતઓ ફરીને અને તે છતાં પણ ને, એવી સાવચેતી શાખવું બની રાં એમ ન હોય તો રવરને વપરાશ બધા કપડા તુલ્યતાને અમે વારંવાર આ આસ્થાતો, તુલ્યતાની બહેનોનાં કરમ અરસાને અરસાવા વિનવિ ફરી મવા છીએ છતાં અરસાતો તે થયે ન બધ છે “ સીતમર ” નાં કાલેઓ “ રવર-સપરીના “ સોય ” ને હવેતો બાચ અમારે કાંઈ અકમા ન આવશે પડશે હોય એવું બન્યું નથી એટલે કે, એવા અરસાતો વિનાનો એક મદિનો પણ તુલ્યતામાં મથે નથી આ વસ્તુ મુબંધમાં વસતા તુલ્યતાઓ માટે જરેજર સરમ બેરેલી છે

પ્રબંધના કોરોના, આપી, તુલ્યતા તુલ્યતાની કપર શીમાર, તેમને માટે અનુકૂળતા ટાળો વાપરવા એટલે અંતે રીશ થ બધ એ વડન સ્વમાનિ છે આ અમારાં તુલ્યતા “તુલ્યતાનીઓને ફોજિને ફેરી બીજા અપીલ અમે પ્રકટ ફરી છે, અમારું પણ એમને એક એવી અપીલ ફરી ફરી અને તે પણ અમે પ્રકટ ફરી ફરી બીજા અપીલમાં ફોજિને, ફેરકા બતાવે વડન કપ કે અપધાત ના હોવાનો મુદતમાં થઈ છે અમે વારંવાર એ બાબત વાજી બધ એકલે છે કે, રવરના અરસાનો કપડા રેલકા બતાવે આપધાતે વધુ હોવાને સબબ છે કપડા એ બતાવે આપધાતે હોય તો તે માલ તુલ્યતાનીઓને જોડુ ઘરખાત નેત્ર નથી. આ વસ્તુ

સ્થિતિ નિચારવા માટે બંધદાર પંચમાં લેવાવાની નર છે.

શ્રી કોરોનાની આગેવાની હેઠળ, સેક્રેટરીએ ઈસોસીએશનની કુબંધની સાથા તારફી તથા ના રજૂમીએ એક પ્રતિનિધિમંડળ કુબંધના મેમ્બર અને મ્યુનિસિપલ કમીશનરને મળ્યું હતું. અને તેણે, સ્ટેશના ઇન્સ્પેક્ટરથી કુબંધની રહેલા તથા તાંબા ખાસ પ્લાન જેથી ગુજરાતી સીએઆઈ વર્ગ આપા કરણ મુલ્યએ અટકાવવા વિનવિ કરી હતી મેમ્બર અને મ્યુ કમીશનરે કુબંધના નુસા નુસા સામાજિક સુધારાને સેક્રેટરીએ ઈસોસીએશન સાથે મેળવી આપવાનું વચન આપ્યું છે અને તે પ્રસંગે, સ્ટેશને ઇન્સ્પેક્ટરે ફરી રીતે કરવા, તે હોદ્દાને સિખવવા માટે તેમજ આસ્મરતા અટકાવવા માટે શાં પંચમાં લેવાં તેની ચર્ચા કરવાનું નણાવ્યું હતું.

આ પ્રવલ કરવા નેવો છે બિની ના કહી શકાય એમ નથી પણ મુખ્યત્વે ગુજરાતી બહેનોમાંજ આપા અસ્મરતા થવા હોવાથી, ગુજરાતી બહેનોને સ્ટેશના વપરાશ સંબંધમાં વિશેષ

ધ્યાન આપવાની નર છે ગુજરાતીભાષામાં શ્રીમતી દીવાળીબહેન શહેરે સ્ટેશના વપરાશને લગતી પ્રસ્તિતા લખેલી છે અને તે સચિત રૂપે પ્રકટ થઈ છે એવો પ્રચાર નેમ બને તેમ મોટા પ્રમાણમાં થાય એવું કરવાની નર છે બીજી નર ગુજરાતી હિન્દુ સીમંડળ નેવી સંસ્થાઓએ સ્ટેશના વપરાશ સંબંધમાં પ્રયોગસહિત બ્યાખ્યાનો ગોઠવવાની, નર છે ગુજરાતી હિન્દુ સીમંડળનાં મંત્રીઓને અમારે વિનવિ છે કે તેઓ કાંઈ નહિ તો મહિનામાં એકાદ દિવસ, માટે પણ આપા સંપ્રયોગ બ્યાખ્યાનની યોજના કરે સ્ટેશના છૂટા છૂટા સાધનો, કયા પ્રકારનો સ્ટેશ, વાપરાયા સારો, સ્ટેશ રાજવાની યોજના ફરી હોવી એકલે, વગેરે બાબતો, વારંવાર આપણી ગુજરાતી બહેનોના મન પર ઠસાવવાની નર છે અને માત્ર મડળના હોલમાંજ આ બ્યાખ્યાનોની યોજના કરી બેસી ન રહેવાં, ગુજરાતી બહેનોની વચ્ચે થાપા વિસ્તારોમાં કે આવીઓમાં, આને લગત સિસલ આપવાની યોજના મંડળે કરવાની નર છે મંડળે આ પ્રવૃત્તિ સતતર ઉપાડી લેવી એકલે એવી અમારી માન્યતા છે.

તિરસ્કારો નહિ

હું દિન્દુધર્મની અભ્યાસી નથી. પણ હું બાલ હું ત્યાં સુધી દિન્દુધર્મ સૌ કોણને બખનાવ્યા છે-તેમાં સર્વ વિચારનાને રચાન છે. પણ આજે તો દિન્દુધર્મ એવો સંકટો બની ગયો છે કે એના બનુયાથીને જ પરધર્મનો આશરો શોધવો પડે છે. આ રિશતિ આપુ રહે તો બાવિ તો એવું દેખાય છે કે દિન્દુધર્મનો કાંઈ બનુયાથી નહિ રહે રહેશે. માત્ર આપણી મૂર્ખતાની કથા. હું તમને ચાહું છું કે તમે પશુને, કુતરાને પાલો છો, તેને પ્રેમ કરો છો, તો પછી માત્ર બગી આપણને ખડે કે તે આપણે ત્યાં બાવે તેમાં અભાગ બજો છો ? હું નથી કહેતી કે તમે તેની સાથે ખાઓ. માત્ર તમે તેને તિરસ્કારો નહિ. તમારી સેવા કરનારા એ બાંધવ ખડેનોને પશુથી નીચાં ન માનો

[' માનવધર્મ ' વિશેના આપણાં]

વિજયાલંકરી પદિત

Crown Brand

સસ્તાં, સુંદર તેમજ ઉત્તમ હોવા ઉપરાંત
તદન નિર્દોષ

ક્રાઉન બ્રાન્ડ

એલ્યુમીનીયમના વાસણો.

પ્રમાણુલુત ચોખ્ખા એલ્યુમીનીયમમાંથી કેવળ હિંદી કારીગરોને
હાથે માત્ર હિંદી નિષ્ણાતોની દેખરેખ નીચે બનાવવામાં આવે છે.

કેટલાક કહેવાતા વિજ્ઞાનશાસ્ત્રીઓ ગણગણા હાકે છે
અને અજ્ઞાન હોકે તે માને છે કે
“એલ્યુમીનીયમના વાસણો સુકચ્છાનકારક છે”

પરંતુ

હિંદના પ્રવાન સમાયજ્ઞ શાસ્ત્રી—

આચાર્ય પ્રદુલ્લસ્યદ્રાવ ગુ કહે છે :

‘લગભગ ૧૨ વર્ષથી વધુ સમય થયાં મારા ધરમધુ કામમાં હું
એલ્યુમીનીયમના વાસણો વાપરે છું રાધિકા મારે તેમજ રાધિકા વસ્તુઓ
રાખવા મારે સામાન્ય ઉપયોગમાં આવતી બધાં ધાતુ અને જરાએ
હાનીકારક લાગી નથી. ઉપરુ માગી વાત એ છે કે ત્રાંબા પિત્તળના
વાસણો કરતાં બધાં વાસણો વધુ સજવડ લાગ્યા છે
પી સી. રાય

છવનલાલ (૧૯૨૯) લીમીટેડ

હોલ બોરીસ ૧૧ કસ્ટમર સ્ટ્રીટ કલકત્તા.

કારખાના તથા સાખા
કલકત્તા, મુબાઇ, મદ્રાસ, રાણપુર

[ચિત્રકાર]

ભારવાડની મહિલા

[રા. બ. કુરુષ

શુભસુંદરી

અને સ્ત્રીહિતોપદેશ

પ્રસ્તુત ૨૦ થુ]

મે ૧૯૩૩

[અંક ૩ નો]

ચિતોડની વીરાંગના

બેઠી અગાસીએ આજે અસરગણુ જોડિની
વીરતાની પ્રતિમા એ મહારાણી ચિતોડની

બહાલા જતાં રણમહીં સુકુમારવામા
ગર્વેથી શુભ શુધતી મૃદુ પુષ્પમાળા;
ત્યાં સાંભળ્યું પ્રિય પતિ પકડાઈ જાયે
મેવાડી સૈન્ય સરહાર હિલ્ડું હણાયે.

હાયકારા, અરેરાટી અને આસુ પડ્યા નહીં
દ્રઢ ચિત્તે લીધું ધારી જીકાવા નંગની મહીં

“ મરવુ કે માણુ’ ટેક એ મહંની
હાય ? હે ઉદયસિંહ ? તે’ શુભાવી
પત્ની કાયર તણી સમરમા ખેલીને
સમ પાતાળ હઉં ખળમળાવી.”

અમળા બોલતી એવું, ક્રોધમાં કેશ છાડીને
સ્વદ્રવ્યંક મધ રાત્રી, તાતી ધારી ભવખીને.

તેજ તોખાર એનો હણહણી ઉછળે પેખતા ચંડિકાને
કલ્હોલ્લી કાળીદેવી શિર ચડી શુકનો અર્પતી કાલિકાને
સદિની શક્તિદેવી સુરગણ નિરખે પુખ્તની વૃષ્ટિ થાય
આર્યાની વીરતાએ અમર તપી રહો આર્ય કોમે સદાય.

પડઘીએ વાગતા ધરતીએ ધમધમે
રગરગે જ્વેમ માટે ઉછાળા
પુરપાટે પ્રલયકાળ દેવી ધસે
પેખી શરમાય મહો મુછાળા.

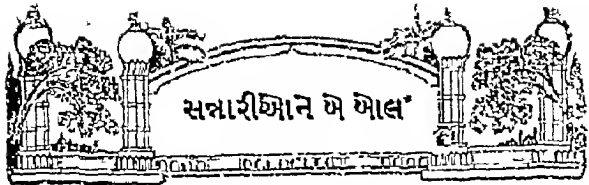
નયનમાં શરમના શેરડા કુટતા
છુટતા શૌર્યના ત્યા કુવારા
રોમરોમેથી અંગાર તણખા છુટે
ગળ વધોવતી વળધારા.

“ બાયલા સૈનિકો યુદ્ધથી શું કરો ?
શું કરો ? માતની કુખ લાગે,
કરી યાહોમ ખસ કુક પડો જંગમાં
પ્રાણ કુરબાન છે માત કાળે. ”

ન્હાસતા સૈન્યમાં વીરતાનું નવું જ્વેમ વીરાંગલાએ પ્રકટાવ્યું
ખેલ ખાંડાના ખેલાય તમચા ને તોપથી ઘેર ધીંગાણુ જમાવ્યું.
પાખારા દે શાહી સૈન્ય પેખી મહિષાસુર મર્દિનિનો મદ આળે
વિજય ઘોષણાના એ ફુફિ દરે કિશ આજ “વીરા”ના એ ગાળે.

માતૃભૂમિ માટે મરણને સુઠીમા રાખી
હુંટાતી લાજ માની વીરરમણિએ જુઓ રાખી
નથી “ વીરા ” હવે ત્હોચે હજુએ જીવતી માસે
સુવર્ણકિત તેવું નામ ચોસે આજ ઇતિહાસે

—પ્રાણરાકર જગજીવન બધેકા

સત્તારીજ્ઞાન બે બોલ

હેતુક: શ્રી સત્તાશયજી વિચિત્રાથ ખાંડક

આપણે પ્રશ્નને બોધતા સંજ્ઞાએ જાણે કે ચાલુ જમાનો ઓછોનો છે, દાસ ઓછોનો મુખ ચાલે છે, વગેરે. અર્વા વાક્યો માત્ર ઓછો સંબંધીજ બોધાર્તા નથી. ચાલુ જમાનાને આજ રીતે પ્રસંગોપાત્ત પણા જીવાનોનો મુખ અને ટેલકાક બાળકોનો મુખ પણ કહે છે, ખર્વા ખતિ પ્રચલિત વાક્યો, સામાન્ય લોકવાયકા કે કહેવતોની પેઠે, જાગ્યેજ વિચારી વિના મદજી કરવા મોગ્ય હોય છે, પણ તે સાથે કહેવતો કે લોકવાયકાની પેઠે તેમાં સત્ત્વ પણ ધણે ભાગે હોય જ છે.

ખરી રીતે સમય ઉપર કોઈની માસીકી કે સત્તા હોતી નથી. ગાલ કોઈનો નથી. આ વાક્યો બોલાય છે તે જુદા અર્થમાં આપ જામાં સામાન્ય કહેવત પ્રચલિત છે કે 'પાણે એનો પરમ તે મારે એની તલવાર' તેમ આપણે કહી કહીએ કે કામ કરે એનો મમય છે. એને. અર્થ એવો નથી કે આજ સુધી ઓછોએ કામ ક્યું જ નથી, અને ખર્વાગીન સમયમાં જ તેમને કામ કરવાનું મન્ય છે ઓછોએ દંમેશી કામ ક્યું છે સમાજજીવનમાં ધણ અવત્તનુ કામ ક્યું છે. માત્ર હવે તેમને કામ કરવાને નર્વા સેનો મર્જા છે, નર્વી દિશાએ મર્જા છે અને એ તોનો ઓછો લાભ લે છે અથવા શ્રેયી એ દષ્ટિથી આ જમાનો ઓછોનો છે એમ

કહી શકાય. આ વસ્તુ આપણે જરા વિચરતી વિચારીએ

પ્રાચીન કાળમાં ઓછો ધણે ભાગે ધરનું કમકાજ કરતો અને બાળકોને ઉઠેરતી બહેર જીવનો કોષ કોષ અપવાદો બાદ કરતાં તેને કશો લાભ ન મળતો. બહેરજીવનમાં માત્ર પુરુષોજ રહેતા, તેમાં ઓની સમામતી નહોતી અને એ વખતે ઓપુરુષોનો સંબંધ એટલો સંસ્કારી નહોતો. આ સ્થિતિ ઓછોને ખામ અન્યાયી હતી એમ કહેવાનો અર્થ નથી. જો કે અત્યારે એ સ્થિતિના અવશેષો નર્વા દેખાય છે, ત્યાં ઓછોને અપામ થાય છે તેમાં શકા નથી ન્યાય, અન્યાય માણસના સામાન્ય નિકાસના ધોરણેજ માધી યકાય એ મુમયમાં લગાડમાં પકડાયેલી ઓછોના વિજેતાઓ રચામી મજાના, તો પકડાયેલા પુરુષો ધણે ભાગે કતલ થતા અને બચતા તેને ગુલામો કરી વેચના, એટલે એ સમયનાં નીતિના ધોરણો જ એવાં હતાં.

પણ એ સમયમાં પણ ઓછો સમાજમાં ધણું અવત્તનુ કામ કરતો, મરનાં દોરદાંખરનું કામકાજ રાચરચીલાની દેખેજ, કાળોપાળી, રાંધણ-કાંધણ અને સોથી મદતરનું તો બાળકોને એ કામો ઓછો કરતો. તેમજ જીવન સર્વજી બધું અને લક્ષ્યસમય દુનુ. ટેલકાક લગાડ કોમમાં તો પુરૂષ લગાડ સિવાયના પ્રસંગે બેગલે બેગી રહેતા અને ઓ જ રધારે કામકાજ કરતો

• શ્રી ગુલશની હિંદુ કોમડગની સત્તાકાક બહેનોને લક્ષ્યબોને લખ્યવરે. લેખ

જમાનો બદલાતાં આ બધાં કામકાજ ધીમે ધીમે વધતાં ગયાં, મોટાં શહેરો યતાં ગયાં, મોટાં શહેરો યતાં ઘેરઘાંખરતું કામ જતું રહ્યું સંઘા યતાં કાતવાનું કામ ગયું. હળવાનું, છડવાનું પણ બધું થયું. અને આ બધાને બદલે તેને કશું જ ખીલું કામ મળ્યું નહિ.

પણ એથી એ વધારે મહત્વનો ફેરફાર તો ખીજી રીતે થયો અને યાવ છે બહુ પ્રજાત્વ સમાજવિરોધી ગણાયું, એટલે પ્રજાનન અને પ્રજાસર્વજન જે ઓનો ધણો વખત લેવું હતું તે પણ ધીમે ધીમે ઓછું થવા લાગ્યું, ઇંગ્લેન્ડ અને ફ્રાન્સ વગેરે દેશોમાં આ સ્થિતિ પહેલી આવી આપણે દિલ્હી આ સ્થિતિ હજી નથી આવી. પણ આ વિષેના વિચારો અત્યારે એટલા પ્રચલિત થયા છે, કે એ સ્થિતિ આપણે ત્યાં આવશે એમાં પ્રશ્ન નથી. કેવી રીતે આવશે એટલો પ્રશ્ન છે. ખીજી તરફથી ઓઓ જીવન, પર્યાવરણ કુમારિકા રહી શકે એ સ્વીકારવા લાગ્યું. એ રીતે સમાજમાં ઓઓના કામમાં, તેની સ્થિતિમાં, અને તેના તરફની દૃષ્ટિમાં ધણા મોટા ફેરફારો થયા, અને તે સાથે ઓઓના હક્કોનો પ્રશ્ન આગળ આવ્યો.

આ ઉપરથી જણારો કે ઓઓએ જાહેર જીવનમાં પ્રવેશ કરવાનો પ્રશ્ન તેનાં પહેલાંનાં કામો ધરી જવા સાથે સબધ ધરાવે છે. આપણમાં ઓ સુધારાનો ધણીવાર એવો અર્થ થતો કે પુરુષો જે જે કામો કરે તે તે કરવાનો તેને હક્ક હોવો જોઈએ, અને તેમાં પણ હક્કનો અર્થ, સ્પષ્ટ રીતે નહિ તો અસ્પષ્ટ રીતે, ભોગવિલાસો ભોગવવાને હક્ક એવો થતો. પુરુષો બહાર ફેરે છે, ટેનિસ રમે છે. નાટક જોવા જાય છે, મિત્રોમાં મળે છે, તો ઓઓને એ હક્ક શા માટે નહિ ? હક્કની દૃષ્ટિથી વિચાર કરવો હોય તો હક્કની

ના પડાય તેમ નથી. એ હક્કની હા પાડવામાં ક્યાવાનું પણ ન જોઈએ. પણ વક્તવ્ય એ છે કે ભોગવિલાસનો હક્ક એ જીવનમાં ખર્ચ રહેતો નથી પણ કામ કરવાનો અવકાશ અને કામ કરવાની અનુકૂળતા એ મુખ્ય વસ્તુ છે. જીવનમાં વધારે સમય ટકી રહે ને ઓઓને નહિ એવો રસ કામ જ પૂરી શકે છે, ભોગવિલાસ નહિ, જો કે ભોગવિલાસ માણસ જાતને હમેશાં મોહક અને આકર્ષક રહ્યા છે.

કામ કરવાની કમ્પ્લા વ્યક્તિ ઉપર આધાર રાખે છે પણ કામ કરવાનો અવકાશ મળવો અને તેની અનુકૂળતા અને અવકાશ મેળવતાં સમાજની બાજુ રચના અને તેની આંતર વિચારસૃષ્ટિ બને તે જુદી રીતે ગોઠવવાં પડે છે. માણસ જાતમાં વ્યક્તિત્વ અને તે કરતાં વિશેષ સમાજને, નવી ગોઠવણનો ધણો જ કંટાળો છે, એટલી તેના સ્વભાવમાં કેવાકે જડતા રહેલી છે, અને તે જડ વસ્તુની પેઠે જ નવાં બળો સામે વિરોધ કરે છે. આ જડતા સામે માત્ર તથોબલ અને તિતિક્ષા જ કામ કરી શકે છે. તપથી અને તિતિક્ષાથી જડ સમાજ જાગૃત થઈ નવી વ્યવસ્થાને અભિમુખ થાય છે અને ધીમે ધીમે પછી નવી વ્યવસ્થા કરે છે.

ઈંગ્લેન્ડનો ઓરવાત્ અને ઇટિલાસ જોઈએ તો આ બાબત સ્પષ્ટ થશે આ ઇટિલાસ વીસમીસદીનો જ છે + ઇંગ્લેન્ડમાં ૧૯૦૩ માં ઓઓનો સામાજિક અને રાજ્ય-પ્રકરણી સમાજ (Women's Social and Political Union) સ્થપાયો અને પછીનાં થોડાં વરસોમાં જ મિસીઝ પેંકહર્સ્ટની

+ આ ઇટિલાસનો ભાગ એનસાઇક્લોપીડિયા બ્રિટાનિકા વૉલ્યુમ ૧૩ પૃ. ૭૧૦-૭૧૧ ઉપરથી આપેલો છે.

આગેવાની નીચે લગાડતી બુદ્ધિચત્તાનો વિચાર થયો.

તેનો ખરો વિકાસ ૧૯૦૬ માં સિમ-રસ પક્ષ સત્તામાં આવ્યો ત્યારે થયો. આ સમાજે જેથી કે સરકાર પોતે પગથું છે તે ઉપર જ તેમની હીલચાલનો આધાર છે એક સભામાં કિરોગેલ પેક્ટરટ અને એની કેનેએ નવી સરકારને પૂછ્યું કે અમારા ધ્યેય ખાતર તમારા શી અધિપ્રાય છે એમના તરફ વાજબી પ્રશ્નો જવાબ આપવાને બદલે તે બંને છાકરીઓને પકડાવીને બહાર રસ્તા ઉપર ફાંવી દેરાવી. અને ત્યારે તેમણે તિરસ્કાર દર્શાવવા સમાજ બારી ત્યારે રસ્તામાં દરહત કરવાને માટે તેમને તિરસ્કાર કરી અને હંડ અથવા કેદની મળ કરી, બંનેએ કેદ ભોગવવી પસંદ કરી. આ ઉપરથી સોઝામાં ઉદાપોદ ચાલ્યો. તેથી ઓઝોના પ્રશ્ને સારી જાહેરાત મળી તે પછી 'સમાજક ઓઝોએ' પ્રશ્નોને હેરાન કરવાની અરજી કરવા પાર્લામેન્ટ ઉપર કુચ કરવાની અને મંડળો દ્વારા રજુઆતો કરવાની પદ્ધતિ અપ્તમાર કરી અને તેથી સમાજમાં સંયોગો અને તિરસ્કારોમાં થય. આવા પ્રસંગે પ્રસંગે તેમના સમાજનું જોર વધતું ગયું.

૧૯૦૧ પછી આ હીલચાલ વધારે જગ મેળવતી ચાલી. વરસેતે વરસારે ૩૦૦૦ ઓઝોએ 'કાલેકુચ' કરી. આ પક્ષના નેતાઓએ ઘણી કુનેદથી પોતાની જાહેરાત કરવાનું ચાલુ રાખ્યું. તેમણે જમીન ઉપર ચાલથી લખ્યું બે બાજુ બે પારિવાની જાહેરાતો લઈ સરખસો, કાલે, શેરીઓમાં પોતાનાં જતનમાનપત્રો વેચ્યાં, કિંવાને આમનું પોલિટિક ડ્યુ અને શેરીઓમાં જાહેરાતોના વરસાદ વરસાગ્યો.

આ બધી હીલચાલ સરકારને વસખી પડી. વડો પ્રધાન એસ્કિવચ તેમની વિરુદ્ધ દત્તો, તેણે નમણ ન આપવાનો નિશ્ચય કર્યો. 'સમાજક ઓઝોએ' જેમ માર્ગ લીધો, અને જેમમાં જમીને પણ પોતાનો વિરોધ બતાવવો જારી રાખ્યો. તેમણે આધાર તત્ત્વો, અને જગજગરે જોરાક આપવાના કુખ્યાપક પ્રયત્નો પછી સત્તાધારીઓને તેમને છોડી મૂકવાની ફરજ પડી, છતાં સ્થિતિ સુધરી નહિ. ઓઝોને મળતો દહ આપવાના ખાનગી નિમ્નો પેલ ઘણાં પણ અનેક પ્રયત્નો છતાં સિમરસ સરકારે પકડેલી દહ છોડી નહિ. પછી 'સમાજક ઓઝોએ' જળજળરીનાં અને મિલકત નાક કરવાનાં તોળાને શરૂ કર્યાં સિમરસ સરકારે તેને દાખી દેવાને કમનના સખન ઉપાયો યોજ્યા. તેણે કેદીઓ સંબંધી નવો કાયદો કર્યો જે મરજીની ભાષામાં 'ઉદર તિસાડી' નો કાયદો કહેવાતો. આ કાયદાથી અનાદારને લીધે જે કેદીને છોડી મૂકવો પડે તો દોષ તે બહાર નીકળીને સાજો થતાં તેને પાછો પકડીને જેલમાં મૂકી દેવાતો. આ કાયદા પ્રમાણે મિમિજ પેક્ટરટ જેને ૧૯૧૩ માં જજ માસની સજા થઈ હતી. તેને બાક વાર કેદમાં પૂરી હતી, જે કે તેમ છતાં તે પહેલું વરમ માત્ર ૩૦ દિવસ કેદમાં રહી હતો.

આ તોળાને કરવાની પદ્ધતિ બાપણે વખાણી સજા નહો. અસજન ઓઝોએ સદન થઈ ક્યું અને તેથી તેમને પોતાનો પક્ષ મજબુત થયો. પણ આ તોળાનેથી જાહેરાતના સુરિય કાયદાથી કંઈ વિરોધ મજબુ ન લોલું. તેમને મળતો દહ મળ્યો તે બીજી જ રીતે અને તેમાં જ વિજયવત્ ખરે રહેલ રહેલું છે.

૧૯૧૪ માં કુરોપનો મદાન વિમલ થયો. આથી ઓઝોની જગાળ અમુક

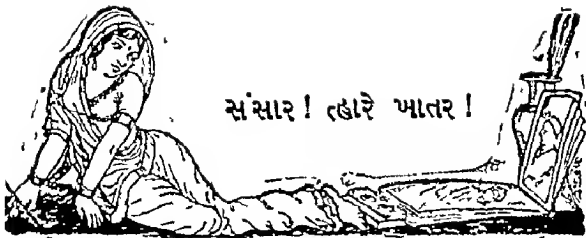
વખત બધ રહી. પણ એ બંધ રહી એ દરમિયાન જ તેમના પક્ષનો ખરો વિજય થયો. સ્ત્રી-હક્કના પક્ષકારોએ લાકાઈ છોડીને દેસને તેના અટોક્કટીના સમયમાં મદદ કરવાનું હાથમાં લીધું. મિસિઝ ફ્રેન્સેટ પોતાના અનુયાયીઓને સંદેશો મોકલ્યો: "આપણા હક્કનો સ્વીકાર થાય કે ન થાય, પણ આપણે નાગરિકતાના હક્કને લાવકે છીએ એમ એકવાર સાબીત કરી આપવા દે." સ્ત્રીહક્કના પક્ષકાર કેટીઓને મારી મળી અને સ્ત્રીઓનો સામાજિક અને રાજ્યપ્રકરણી મંથ બધ પડ્યો. તેમના પ્રત્યક્ષ સહિ અનેક પ્રકારનાં સેવાનાં કામો એક બ્યવસ્થિત મંડળ તરીકે હાથમાં લીધાં.

શોડા સમય એમ લાગ્યું કે મણે સ્ત્રીઓનો પ્રથમ વીસરાઈ મયો છે. પણ સ્ત્રીઓએ લડાઈના કામમાં જે મદદ કરી તેમાં સ્ત્રીઓની અણુધારેલી એટલી બધી સહિત બહાર આવી કે જાહેર પ્રજામત તેમના લાભનો યથા મયો. ૧૯૧૬માં પ્રસંગ આવતાં સ્ત્રીઓએ પોતાના મત આપવાના હક્કની માગણી કરી અને એજ અંશિકરૂથે તેમને માટે કાયદો પસાર કરવામાં અનુકૂળતા કરી આપી. ૧૯૧૮માં સ્ત્રીઓને મત આપવાના હક્કનો કાયદો બંને હાઉસમાંથી પસાર થયો મયો.

હિન્દુસ્તાનમાં સ્ત્રીઓએ આવા કોઈ મહાન વિમહતી રાહ નેતી પડે એમ નથી. હિન્દુસ્તાનમાં કામ કરવાનાં એટલા બધાં છે કે જરા પ્રયત્ન કરતા તે હાથમાં આવી જશે

શૂતકાળમાં 'મમે તે હશે પણ અત્યારના સમયને અંગે જરૂર કહી શકીએ કે અત્યારે સ્ત્રીઓને કામ મેળવવામાં બહુ મુશ્કેલી પડે એવું નથી. અત્યારે જાહેર કામ માથે લેવામાં સમાજના વિરોધની મુશ્કેલી કરતા પોતે તૈયારી કરવી એ મોટી મુશ્કેલી છે. અલખત અત્યજ ઉદ્ધાર જેવા કામમાં સમાજનો પણ પ્રુષ્ઠળ વિરોધ છે. પણ તે કામ તરફનો વિરોધ છે, અને સ્ત્રી અને પુરુષ બંને તરફ સરખો છે.

એક બીજી બાબત તરફ પણ ટૂંકમાં ધ્યાન એસું છું. સ્ત્રીઓના હક્કો સત્તી ચર્ચામાંથી એવું કોઈ કોઈ વાર દેખાય છે કે જાણે આખો પ્રશ્ન 'સ્ત્રીઓ વિરુદ્ધ પુરુષો' નો હોય પણ એમ છે નહિ. સ્ત્રીઓની સ્થિતિનો પ્રશ્ન એ આખા સમાજનો પ્રશ્ન છે. સ્ત્રીઓને સ્વતંત્રતા મળવામાં જેટલો પુરુષોનો વિરોધ છે તેટલો જ સ્ત્રીઓનો પણ મેં જોયો છે. વિધવાવિવાહ સામે કે પરનાતમાં લગ્નની સામે જેટલા પુરુષો વિરોધ કરે છે તેટલો જ સ્ત્રીઓ પણ કરે છે. ઉપર જણાવી મયો તેમ પહેલાં પણ એ સ્ત્રીઓ અને પુરુષો વચ્ચેનો અત્યંત નહોતો. આખા સમાજનો પ્રશ્ન હશે, અને અત્યારે પણ તેમજ છે. દરેક પ્રશ્નની ચર્ચા સમાજના દરિમિન્દુથી થવી જોઈએ. નહિ કે માત્ર પુરુષતા કે માત્ર સ્ત્રીતા અને ઉપર મેં જણાવ્યું તેમ સમગ્ર સમાજની પ્રગતિમાં જેટલે અંશે સ્ત્રી પોતાનો ફાજો આપશે એટલે અંશે તેની સમાજમાં સ્થિતિ નક્કી થશે.

દખનાર શી 'કાન કાળે'.

ધિતું જોર વધે જવું હતું. કમજાના શરીરે જરાયે ચેતન ન હતું. અમમાં શકિતનો અંશ ન હતો. યુવાવસ્થાનો મદનીતરતાં ત્રેવીસમા વર્ષમાં કમજાના દેહ પર પ્રયુક્ષતા અને તેજોમયતાને સરે ફક્તતા અને ચેતનહીનતાનાં સ્થાપ વાદળ ફરી વળ્યા હતાં. જાતેક નિપુણ ડાક્ટરોનાં ઔષધોનાં સેવન છતાં યે વ્યાધિનું પ્રાપ્ત્ય તો પ્રતિ-દિન જાગવતર થતું હતું. અને નિયારો પ્રમેદરાય સારા બાવિની જખર આશાએ તણાતો તણાતો પોતાની પ્રિયતમાની યથા શકિત સેવા જરૂરિયાત ઊઠાવી રહ્યો હતો.

"મા, મા, જો. પેસેન ચમુ રહેને મારે છે..."

ન્દાના છઠ્ઠોને રૂપાની ધંટડી જોયો સ્વર રૂબરૂ કમજા અને ત્હેની ચણાની નાજીએ ચિંતાવુર મુખે ભેટોલા પ્રમેદરાયના રૂબું પટે અધાણો અને નિમિષ આત્રમાં તો છડુ કમજાની રુબા પર રહી ત્હેના મુખ પર પોતાનું ન્દાનરૂડું નાગવન ધરી પોતાની શરિયાદ કહેવા લાગ્યો.

"છડુ ત્હારી બાને આમ મા પજ-વીય," એમ કહી પ્રમેદરાયે છડુને પોતાના અકમાં ભેગી લીધો અને વાતમલ્લજરુ એક મીઠકુ મુનન ત્હેના મુખેન્ડુ પર લીધું. પશુ કમજાની ઉઠી રેસી મચેલી

આજોમાધી અવિરત અમુધાર વધી જતી હતી. હુકમના બારે વેમવાળા ધનકારાધી ત્હેની છાતી હાથ હાથ ઉછળતી હતી. અપ્પ સજી વીર્યે ત્હેણે પોતાનો ફલિયુ કર છડુ તરફ સંજાળ્યો. પ્રમેદરાયે છડુને પુનઃ કમજાની મોઝમાં મૂક્યો અને કમજાએ ત્હેને ચિચિલ મુનજો વડે છાતી સરસો માપ્યો. જલ્દે જમરૂ માત્રાએ સચરેસો ઠો માત્રાનું જનાવાસે પ્રાપ્ત મચેલા ઠો દિબ્બાકને ઉછેરું વંદન કરતો દોવતી !

અને જન-પું પશુ એમ જ. કમજા અપ્પ મગમાં હતી ન હતી યર્ષ યર્ષ ત્હેનો પ્રાણ-વાયુ સજી મંચુર રહેને ત્મજ પરસોઠ પ્રવાસે ઉઠી આસ્યો. પરંતુ પ્રમેદરાય અને છડુ પર કમજાની અતિશય મમતા અને બ્દાલ હતો. અને તેનો ઉઠી જતો આત્માયે પ્રમેદરાયમાં ગુચાર્યો, જરાધ મચે દોલ તેમ "બ્દાલ, ત્હારાં વેલુને અક્ષરજ પાગળે છડુને અગખા-મણે ન કરશે." એ રુનો પ્રમેદરાયના રૂબુંમાં ગુજ રવા.

(૨)

કાગ રાત્રિના પાછલા પહેરના બે વાગી રૂબા હતા એક ન્દાની શી જોરડીમાં મંદ મંદ જગતો દીપક જોરડીને અજવાળા રહ્યો હતો. એક ન્દાન રેળવ પર મારું નાખી

પ્રમોદરાયે અર્ધનિદ્રિત અવસ્થામાં એક ખુરશી પર બેસી રહ્યો હતો ત્યેનું ચિત્ત ચક્રાંતે બદલ્યું હતું. એક અગત્યના વિષયમાં તેની સર્વ વિચારશક્તિ કેન્દ્રિત થઈ હતી અને તે વિષય પરત્વે તેનો અતિમ નિર્ણય જણાવવા માત્ર થોડા કલાક બાકી રહ્યા હતા કેટલીક ક્ષણ બાદ તે સફાળો ખુરશી પરથી ઊઠી ઉભો થઈ ગયો, અને ઝોરડીના એક ખૂલેથી બીજે ખૂલે એમ જોશભેર આટા મારવા લાગ્યો. તેની આંખોમાં નવલું તેજ ચમક્યું. તેના અંગે અંગે પ્રસરેલી શોકાદ્ભૂત શિથિલતા ક્યાંયે અદૃશ્ય થઈ ગઈ. અને કોઈ અંતરો સુખાશાના બને તેના રોમે રોમે આનંદ અને ઉલ્લાસના પુવાશ પુટવા લાગ્યા.

ઝોરડીની એક બાજુએ ત્હાના છંદનો પલ્લમ હતો. પ્રમોદરાયની દૃષ્ટિ અચાનક તેના નિદ્રાવશ થયેલા અંગ પર પડી.

આહ ! આ શો અમલકાર ! પ્રમોદરાયનાં ચળકતાં નેત્રમાંથી અમુકપ્રવાહ વહી ચાલ્યો. તે પોતે જ બની જમીન પર ઢળી પડ્યો !

પાંચ દશ મિનીટે તેનું ચિત્ત સ્વસ્થ થયું. અને કોઈ બીજા દર્શન રાક્ષસ સ્વપ્ન બળાકારે જતો હોય તેમ ધીમે, ડરતે પગલે ને નમ્ર વદને તે ઇંદુ સમીપ ગયો. ત્યાં જતાં વેતજ તેના મરિતકના વિચારોની દોડાદોડ થવા લાગી અને અંતે હતારા બની તે પલંગ પર બેસી પડ્યો; અને ગજુગજુવા લાગ્યો.

“ત્યારે શું મારે ફરીથી નજર પરણવું ? અને તે આ બાળકનાં મુખને અર્થે ?...”

જાણે નિર્લજ્જ અદનરાજે એજ કાણે લક્ષ્ય સાધી પ્રમોદરાયના હૃદયને બાણ વડે બેઠી નાંખ્યું હોય, અને જાણે કામગત્વરની પીડા અસહ્ય લાગતી હોય તેમ પ્રમોદરાય પલંગ પરથી ઊઠી સ્વપ્નની ખુરશી પર જઈ

બેઠો અને પુનઃ નિશ્ચયાત્મક સ્વરે સ્વગત કહેવા લાગ્યો.

“ના, ના. લક્ષ્મી ચાલ્યો કરવા આવે ત્યારે હું મેં સાફ કરવા કેમ જઈ ? મેં મેં વધુ માગી ક્યાં મળે તો હું શાને ન પરણું ? આ સસાર માત્ર સ્ત્રીપ્રેરણની બેલડી માટે છે, અને હજી તો ત્હારા આયુષ્યની અડધી અવધ બાકી છે...”

પ્રમોદરાય પુનઃ વિચારમાં પડ્યો પરંતુ એ વિચારોમાં શાંતિ હતી. પ્રમોદરાયનું ક્ષિત પ્રકૃત્ત્વ થતું હતું. અને એ વિચારોના દ્વિડોળાએ ઝૂંકતો પ્રમોદરાય સંવેદનાં નિમન્ત્રણની રાહ જોતાં નિદ્રાદેવીના ચરણે જઈ પડ્યો.

(૩)

સુરમાળાના ગુહતંત્રમાં નવું કથન ન હતું. આજકાલ ચાર વર્ષથી પ્રમોદરાય તેના પ્રેમપાશમાં જકડાય ગયો હતો. સુરમાળામાં તે અદ્ભુત દિવ્ય શક્તિ નિદાળી રહ્યો હતો. અને સુરમાળા એવું જીવન, એનો પ્રાણ, એનો હૃદય બની રહી હતો. પરિણામે પ્રમોદરાય સુરમાળાની દયસી આત્મણીએ નામતો. અને તેની સેવામાં હજુરીઆ જેમ નિરંતર ખડો રહેતો

છંદનો બાળ સ્વભાવ સુરમાળા મિવાય સહ કાંઈને રચતો પ્રમોદરાયની તો એ આનંદ ભૂતિ હતી. પાડોશીઓએ તેના પર અતિશય વ્હાલ દર્શાવતાં. પરંતુ સુરમાળાને એ અગર અહો. સુખભોજ વિલાસની તેની તીવ્ર લાલસાને તે બાધરૂપ હતો. અપર માતાઓનાં વાતસલ્ય શું સ્વાભાવિક રીતે જ એવા હોય છે ?

આ જ વર્ષમાં સુરમાળાને ગર્ભ રહ્યો, અને પુત્ર પ્રસવની આશામાં તે હવે થી થઈ જતી નવ મામ પૂરા થયા, અને તેની આશા ફળીભૂત થઈ, પ્રમોદરાયને આનંદ

યથો. પાડોશીઓ અને સમાજબંધીઓમાં છે પ્રમોદરાખને એવોજ અનુભવ થયો. ત્હેણે સાકર વહેતી પરંતુ ઇંદુ પ્રત્યેના રતેદમાં સુરખાળાની ઉગસીન વૃત્તિ ત્હેનાથી છૂપી ન ત્હેણે જરાયે ન્યૂનતા ન આણી. ત્હેને મન રહી અને ત્હેણે ત્હેની પરવાયે ન કરી. ઇંદુ તો ઉભય બાળકો સમાન રતેદના બા- પ્રત્યે સુરખાળાનું દયાહીન, નિષ્કૃત વર્ત- ગીદાર હતું.

પુત્ર દિન
પ્રતિદિન મ્હો-
ટા થતો ગયો,
તેમ તેમ સુ-
રખાળા ઇંદુ
પ્રત્યે અધિ-
કારિક ઈર્ષાજી
બની. ઇંદુને
જોતાં ત્હેના
નેત્રમાંથી અ-
ગ્નિના, કષ્ટ
જરતા રમજી
અને ઇંદુ વચ્ચે
ધણીવાર ન-
હતી ક્રોધા
યતા અને
તેમનો નિ-
શ્વ સુરખા
જાનાજ દરને
થતો. પરિજ્ઞા
મર્મા, સુરખા-
ળા પગવાર
માં રજનુ
મજ કોટેની,
ઇંદુનો વાક
આમજ તરી
આજનો, અને

ધણીવાર તો પ્રમોદરાખની હાજરીમાંયે
દિને અપરમાતાના મુદ્ધિ પ્રકાર અને ગાંધિ
પ્રાણ મૂકાયા રહેવા પાતા.

રમખાન: સંતાનપ્રાપ્તિ થયે પત્નીનું
પતિ પ્રત્યેનું વ્હાલ દિશા મ્હેંયામ જવ

રજની

(લાલે દરિ! મારો હાથો, પહેરી મંદિર બધુ)

દિનભર ઓ અમો મીઠી! હશે ક્યાં સતાણી!
નજરે પડી પલવાર ના, ઓ રાતની રાણી!
સ ક્યા ખીલે, રવિ આયમે, આવે પાવન પગમે;
લાલે જળી સંભાષમાં, શરિ ટોલર હમમે
વારલાના મુખખા થણા, આલે સંગમાં લાલે;
પૂં રસીલી જગ આંખમે, રાસ રમવાને આલે
કોઈ સમે જગચોકમાં, રહે ચાંદની લેલી.
કોઈ સમે અંધારથી, રહે અજનિને ઘેરી
સાગરફીલ રી સ્વેલ પૂં, જળી કામળ કાળી;
મળી ભલે પલ ટરથી, નિત ઓ ઉજમાળી
અમુત ત્હારી આજમાં, વરુ' મોઠક મીઠુ!
ત્હારા લેખાના હેતને, બીજે ક્યાંયએ ન રીકું
બોલડે કુલડાં વરમરે, રીંગી ફોરમ ફોરે;
આવતાં પૂ આનંદની, કૂલમજરી મ્હેરે
રાશ રહે બાલ બાળુડાં, જન નાનાં ને મોઢાં
એક બીજાં પૂં જગતમાં, જડે ત્હારા ન જોડા
કાળને કુલપ કેળવી, લાલે સકુને કાંતવતી;
આમખને સુસારીનાં, લન અનને સીલવતી
બોલે બેલાવતી ખલથી. રહે નિદાની કદાવળી;
સ્વામત સકુનાં બીલતી રજની રસાણી!

ચંદ્રકાન્ત મગજાળ આંકા

ચરતા નહિ. એટલી હદ પચેત તે ત્હેનો
વચીમૂત હતો.

(૪)

રોરાનું પર્વે દવું. વસ્તીમાં સર્વત્ર
આનંદના ઝોખ ઊજળી રજા હતા. કેટલેક

ન પ્રમોદરાખને
પણે પજે બ્ય-
થા આપ-
પૂં. સુરખાળા
બ્યારે પિસા
ચિણીનું રપ
મરી ઇંદુને
મારતી, મ્હેના
મુંવાળા કેદ
પછી જમીન
અથવા દિવાલ
સાથે ત્હેણું
ફિર પજાવતી,
ભારે પ્રમોદ-
રાખનું હાથ
મળી ઉડવું.
તેમાં કદા-
મી કારી,
અસલ લેલના
હાજરતી, ને-
ત્રમાંથી ચો-
ખાર આંધ
પડી રહેતાં
પરંતુ પ્રમોદ-
રાખ સુરખાળા
રહામે એક
અક્ષર ઉચરી

રથને માનવરાશના રથકાર સંભળાતા હતા.

ઉંડુને રમવા કાળે પ્રમોદરાયે ચીટામાંથી રમકડાં આણી આપ્યાં. ન્હાના રમણ માટે પશુ તે કેટલાક લાગ્યો.

રમણ સ્વભાવે દહીંશેા હતો. સુરખાળા ત્હેના પ્રત્યેક કોડ પૂરા કરતી. અને પાણીને સટે દ્વષ ધારી ત્હેનું દિલ રીઝવી પોતે પ્રસન્ન થતી રમણને ઇંદુનાં રમકડાં વિશેષ સારાં લાગ્યાં, અને ત્હેણે ઇંદુ પાસે ત્હેમની માગણી કરી ઇંદુ પોતાનાં રમકડાં લઈ મેડી પર ફોડી ગયો. ન્હાનો રમણ રડવા લાગ્યો. એ જોઈ સુરખાળાના મોષની સીમા ન રહી અને મેડી પર જઈ ઇંદુને મરદનથી પકડી ઘાટ પરથી તીરે ફેંક્યો. રમણ એ જોઈ ચૂપ થઈ ગયો.

એવામાં પ્રમોદરાય ધરમો આપ્યો. ઇંદુને સખત ઇર્ષા થઈ હતી. ત્હેનો એક દાય હતરી ગયો હતો. અને માયામાંથી ઘોડીની નહી વહેતી હતી. પ્રમોદરાયે એ જોઈ સુરખાળાને નમ્ર સ્વરે પૂછ્યું.

“ ઇંદુ ક્યાં પડી ગયો ? ”

એ સાંભળી સુરખાળાનાં મનુ ધૂણીવ-માન થવા લાગ્યાં. કોઈના આવેશમાં ઉછળી તે મરદની ન્યમ દટાર ઉભી રહી. અને પ્રમોદરાયના પ્રશ્નને પ્રત્યુત્તર આપતાં ઘુમ્મ આંવે ગાજવા લાગી.

“ શું મ્હાંય રમણને ત્હમે અજાણ-મણો ગપ્યો ? ઇંદુના માટે સાગ રમકડાં અને રમણ માટે કાસકુસ ? આપ્તો બધો સિન્ન જાવ ત્હમે ક્યારથી રાખતા ચીખ્યા ? ત્હમે મ્હાંય તેટલો પડાપાન કરો, તેથી હું ક્યાં કરી નાઉં તેમ હું ? ન્યાં સધી હું દયાત હું, ત્યાં સુધી મ્હાર રમણને જરાયે આંચ અથવા ઉશ્પન્ન નહિ આવવા દેતી ... ”

“ પશુ હું એવો બિન્ન ભાવ જરાયે નથી રાખતો. ” પ્રમોદરાય વચમાંજ બોલી હસ્યો. “ અને જો મ્હને ઇંદુ રમણ કરતાં વિશેષ વ્હાલો હોત તો હું આજ પૂર્વે ત્હારો મદ, કોધ, અને ઇંદુ પ્રત્યે ત્હારે આમાનુષી વર્તન જરાયે સહન ન કરતી. ” પ્રમોદરાયે ધણાં વર્ષો સુરખાળા રહાને જામ લપાડી પોતાના સ્વતંત્ર સ્વભાવનું આજીવન દિશ્વશન કરાવ્યું.

“ આમાનુષી વર્તન ! ત્હમારા દીકરાને મ્હેં શા કામ દીધા, કે શું આજીવન અવશ્ય, કે ત્હમે આવાં મેંણાં મારો છો ? ત્હમારા બોલ સાંખવા હું નથી આવી, રદમન્યાને ! મ્હારો મદ ! ત્હમને અસલ લાગતો હતો ત્યારે શું કામ પરચ્યા હતા ? હવે તો આ ધરનો કાપકાર ન્યાસુધી મ્હારે ચિર છે, ત્યાંસુધી ત્હમારે એકે અક્ષર બોલવાનો નથી. મ્હારે ધાયું હું અજાય કરીશ. ત્હેમાં આંકે આવતાનો ત્હમને જરાયે હક્ક નથી. ” નખથી શિખ સુધી બાપી રહેલા કોષાગ્નિની જવાળામાં બળતી સુરખાળા પ્રચંડ સ્વરે પ્રમોદરાયને ધમકાવવા લાગી.

અને પ્રમોદરાય ખરે જ કરી ગયો. સુરખાળાએ ત્હેનાં મનુ પર અજેલ મોહનંધ આપ્યા હતા.

સુરખાળાનાં વચન ‘નીચું’ વાન રાખી અક્ષરશઃ સાંભળી લઈ પ્રમોદરાય ઇંદુની સારવાર કરવા લાગ્યો. ત્હેનું હૃદય કોમળ-ભાવોથી જલકાતું હતું. અને આજના બનાવથી ઇંદુ પ્રત્યે ત્હેનો રનેદ ચતચ વધી ગયો.

‘ સુરખાળાને એવેથી મતોષ ન વળ્યો. ત્હેના હૃદયના અત્યંતમાં વેરની જવાળા પ્રદિપ્ત બની અને એ વેર-કુતાયન શાન કરવા થોડા અવસરના ટોધમાં તે નિશ્ચિન રહેવા લાગી.

(૫)

દિવસના અગિયાર વાગ્યાનો સમય હતો. ઇંદુને નિશાળે જવાનું હોવાથી તે અપરમા-તાની પરવાનગીથી જમવા બેઠો.

આજે ત્હેનું વય ચૌદ વર્ષનું હતું. અને રમણુ છ વર્ષનો હતો.

પ્રમોદરાય કે બપોર કારણવધાત છેલ્લા માર દિવસથી બહાર જામ ગયો હતો. એકાદ કલાકમાં તે પાછો ઘેર આવવાનો હતો.

સુરમાળાના કારમા વડન પર આજે ગૂંદ આનંદની રેખા ફરી વળી હતી. ત્હેના ઓઠદંડ પર આકર્ષક પલ્લુ છૂંધું રિમત રમી રજુ હતું. ત્હેના વિશાળ નયનમાં અજબ મસ્તી હતી ત્હેના સર્વોચ્ચ અજલીક સૂતિ હતી.

ઇંદુને તે આજે ભાવ અને કામગીરનેદથી પીરસતી હતી. ઇંદુનેય આજે સુરમાળા પ્રત્યે રનેદની વ્યૂહ કામગીરી થઈ આવી. જમીને તે પુસ્તકો ભેગા ઉપર મ્હડાયે.

પાંચ મિનિટ થઈ. પા કલાક થયો, પરંતુ ઇંદુ નીચે ન જ આવ્યો. સુરમાળા કહતે મુખે ઉપર ઝાંઝ, અને ઇંદુને પલ્લમાં સતેસો ભેયો. ત્હેના ચમ્પુ દળા મર્વા લતા. મુખ પર શીજી આકર્ષક હતું. સુરમાળાએ તે માથે ફરી નાખ્યું. " અને હવે કહેજો એક કામગીર ત્હેના કસીર પર ઓરાડી મલકાને મુખે નીચે આવી મઠ "

અર્ધા પોણા કલાકે પ્રમોદરાય ઘેર આવ્યો. અને જ્ઞાન કરી જમવા બેઠો. સુરમાળાએ થાગી પીરસી. અને અન્નપુન્દ્રાવ દર્શવી પ્રમોદરાય સમક્ષ મૂકી. અને પીરસેલા અન્નને ન્યાય આપતા મધુરો ભેગ મંજન કરી પ્રમોદરાયના અન્નમાને આજે જ સાચી કાંતી મળી તે મોડુંકે જમ્યો.

દી, તેવામાં સુરમાળા મુખપર વિવાદની ક્રિમિ છાયા છતારી છતરેયે ચહેરે કહેવા માગી.

" તમારા મથા બાદ બીજા દિવસથી ઇંદુને તાવ આવે છે હજીયે તે છતરતો નથી. આજે તો તે જમવાનેય નીચે આવ્યો નથી. કુ એક મે ચાર ઉપર જઈ આવી, તારેયે ત્હેના કસીરમાં વિષમ જવર હતો. કુ એને આપણી તાવની દવા નિયમસર પીવડાવવી, પણ જરાયે ફેર પડ્યો હોય તેમ મ્હને જણાવું નથી. જમીને ઉપર જઈ તપામ કરજો. અને સારું થાજે તો જમવા તેડી લાવજો " એટલું કહી સુરમાળા કાવડું મુખ રાખી મોકલ્યાં બધાં બાવ પ્રદક્ષિત કરવા માગી.

" એને વગ્ન તાવે ક્યાં મ્હડાયો ? હોય દિવસ એને હવે નહિ, અને તાવે ક્યાં મર્યાદા ? ફરી જમીને હમણાં જમ્યા, અને અગર કાઠીય "

પ્રમોદરાયે જમી લીધું. અને મુખવાસ કરી મેડીએ મયેલ.

ઇંદુના અન્ન પરથી ત્હેણે કામગીર ઉપાડી, અને ત્હેની છાતી પર દાચ મૂક્યો. મનકારા સમી મવા લગા. તાડીએ નાંખ પડી ગયેથી જણાઈ પ્રમોદરાય મગનકરણે પાછો પડ્યો, અને

" દાચ ! મારા ઇન્દુ ! "

એટલા ક્ષણોના અંતરાર પવનિ મારે પોતમાં મુખ સમાતી તે નીચે બેસી ગયો.

સુરમાળા ઉપર રોડી આવી. અને ઇંદુના અન્ન પર દાચ ફેરવી. ત્હેને મધુરવળુ ધપેયો. જણી ક્ષણતઃ કરતી હોય તેમ અંધારામાં મ્હોકે છુપાવી રાવા લાગી.

દેવશાદ રૂદન સભગ્ન પાડેલીએ ધરમાં રોડી આપ્યાં અને ઇંદુને જામ મદલાવતું પામેયો નિયમ સદ્ દેવનાઈ નર્વા.

પાડોશીઓના આત્માસનથી સુરજાળાએ
સાંત થવાનો કોમ કર્યો. અને સહને ઇંદુના
અવસાનનું કારણ રહમજવા લાગી.

પણ જન્મતમા સર્વ કોમ અર્પિ હોણ
નથી ! એક માણસે ઇંદુના મૃતદેહની બારિક
ચિહ્નિસા કરી અને કાંઈ બેઠ પામ્યો હોય
તેમ તે પ્રમોદરાય સમીપ જઈ બેઠો પ્રમોદ-
રાયને સાંત પાડી તે માણસ ત્રેને ઝોરડી
બ્હાર દોરી ગયો. અને ઇંદુના શબની પરીક્ષા
અર્થે ડાકટરને બોલાવવાની સલાહ આપી.
તેમજ ત્રેણે પોતાની ઘડા પ્રદર્શિત કરી.

તદનુસાર ડાકટર આવ્યો, અને કેટલીક
મિનીટ સુધી ત્રેણે ઇંદુની જીભ, દાંત, છાતી,
નારી છત્તાદિની બારિક પરીક્ષા કરી. ત્યાર
બાદ પ્રમોદરાયને ત્રેણે નીચે જઈને જણાવ્યું.

“ શેઠ, બોટું ન લખાડશો. આપના
પુત્રને કોઈએ વિષમિશ્રિત અન્ન ખવ-
રાવ્યું છે ”

“ હે ! ” એટલું બોલતામાં પ્રમોદ-
રાય ધરણી તલે ઢળી પડ્યો. અંજાવાતના
આધાતથી કે મેઢાવક્ષ ધરાશાધી અને તેમ !
ડાકટરે પ્રમોદરાયની સારવાર કરી, અને સ્વસ્થ
થયે ત્રેને સંતવન આપ્યું.

(૬)

ઉજડ રમજાન ભૂમિમાં ઇંદુનો મૃત દેહ
બળા આપ થઈ રહ્યો છે. પ્રમોદરાયનો
આત્મા એજ કણે એજ રમજાનભૂમિમાં
કુઃખ-શોઘના ઘાવનગમાં ભસ્મીભૂત થાય
છે. તેના ઘરીરે સ્વાસ્થ્ય નથી આજે તેના
કર્મપટને બેઠ છે.

“ બ્હાણ, મ્હારા વેણને અક્ષરસઃ પાળજો
ઇંદુને અળખામણો ન કરશો. ”

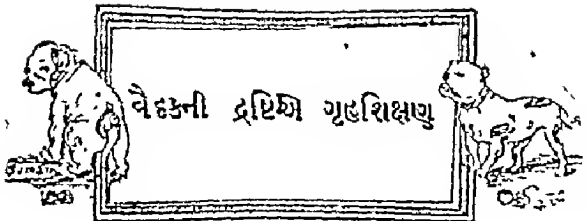
રમજાન ભૂમિ પર, પથરાયલી ખાખને
ધોતી નહીના તરે બેસી પ્રમોદરાયનો આત્મા
આજે કંઈ આતંનાદ કરી રહ્યો છે.

“ અરે રે ! મ્હેં કમળાના વચન ઉઘાખ્યા !
મ્હારો કુદ સસાર નિભાવવા ખાતાર. મ્હેં
કરીધી લખ કમું અને અંતે આ પરિ-
ણામ ! મ્હારી દેવી સમોવડ મૃત પત્નીની
મીઠી માદ આપણું આ એક પ્રણુબાળ-મ્હારો
ઇંદુ-નું ” “ ઉન્મૂલન ! અપરમાતાના હસ્તે
બાળહત્યા ! પ્રમો ! પ્રમો... ! ”

“ કમળા ! બ્હાણી ! મ્હેં ઇંદુને અળખામણો
કર્યો ! હા, સ્ત્રીના મોહપાશને વઘ થઈ ત્રેને
સુરજાળાની નિર્દયતા પર છોડી ચૂક્યો હતો !
ત્રેણે ધણું ધણું સહ્યું. મ્હેં ઝેરી વેદનામાં
જરાયે, લામ ન લીધો. બ્હાણી ! હું
કોપાન્વિત થઈશ ?... પરંતુ, ના. હજીયે
ત્રેણે જરાવાનું ત્હારે પ્રયોજન નયો. એક
ઉપાય અવશિષ્ટ છે. અને હું ત્રેણે
અવધાન કરી ઇંદુને પુનઃ પ્રાણસરસો
રાખીશ ત્હારી કૃપાદષ્ટિ પામીશ ? ”

એટલું કહી તે નદીના જળ પ્રવાહમાં
ઉછળી પડ્યો. જળદેવતાએ ત્રેણા ઉકળતા
આત્માને સરણ આપી સાંત પાડ્યો.

ઇંદુના દેહની દહનક્રિયા અર્થે આવેલા
ધણા માણસો નદીતટે પ્રમોદરાયની શોધમાં
હોડવા પરંતુ તે અગાઉ પ્રમોદરાયનો આત્મા
કમળા અને ઇંદુના આત્મા સાથે આદ્યમાં
રમણબેઠન કરતો થઈ ગયો !

સેખા રોડ અમૃતલાલ દ પટેલ, ા પા બેચ,

મિત્રાદ્યોગીયાર સેત દેવ્ય, મુદ્રત મુનીસીપાલી

(સેખાંક : ૨)

શરીર વિજ્ઞાન તથા અગત સ્વાસ્થ્યનું જ્ઞાન

કુન્ધાઓના શિશુજનમાં શરીરવિજ્ઞાનનો વિષય અત્યંત ઉપયોગી છે. આપણી સામાજિકમાં રક્ષાપણ, શુભેશ, અશુભેશ જાણી અનેક વિષયોનું જ્ઞાન આપણમાં આવે છે પરંતુ મનુષ્યના શરીર સંબંધી જોડાયે તેટલું જ્ઞાન આપણમાં આવતું નથી. દમણા યોગ વર્ગોથી શરીર વિજ્ઞાનનું પ્રારંભિક જ્ઞાન ઊંડા ટકા દાસ નદિ આપણી ગમે તેવા શિશુ દાસ આપણમાં આવે છે કેટલીક સામાજિકમાં તે જોઈ શિશુ કે નેજા એક બે વર્ષ ઊંડાટી જોતેજમાં કેટલા દોષ તેવા શિશુને આ વિષયમાં નિષ્ણાત માની તેને શરીર વિજ્ઞાન શીખવવાનું સૌંધવમાં આવે છે આ શિશુજ આપણા મારે મુખ્ય આપણા આ વિષયના પ્રારંભિક પુસ્તકોમાં આપેલા જાણનાં અને જોડાયે મિત્રો ઉપર રાખવામાં આવે છે શરીરના જુદા જુદા અવયવોના પુત્રીય નમુના સીવાય અથવા મરી મરેગ મનુષ્યના શરીરના સાચી રાખેલા અવયવો મીરાય આવું જ્ઞાન આપણુ તદ્દન અલભ્ય છે. જર્તા આ રીતમાં આપણી જગતો પ્રમતિ કરી અજાની નથી. જોગી ઉમરની કન્ધાઓને કોઓની જનનેન્દિયો સંજોગી યોગ. જ્ઞાન

આપણની ખામ જરૂરન છે. આજની રના. તે અવિષયની માતા જનવાની છે. સોમયાર, જોગી શરમ અથવા અવિતિ ફેલાવવાના જોડા જાવથી આપણા દેશની કોઓને તેમના શરીરના ઉપયોગી અવયવોની પુરતી કિંવા અને આ અવયવોને રાત્ર રડીત રાખવા મારેનું જરૂરીજન યોગ્ય સમયે નદિ મળવાથી આ દેશની કોઓને અનેક શારીરિક અથવા મદન કરતી પડે છે રડીના જાવને તેની નાખી અને સીવીક શિખાચારને જાણુને જાણી કો જનિને જનનેન્દિયો મળેથી મળેનું જ્ઞાન યોગ્ય કોડિશોદસા સેવા રેનું તે કોઓનિતો. પુરતી દક છે અને અને તેની આરે પુરોએ આરવું નદિ જોડાયે

અંતર સ્વાસ્થ્ય કે જેને અનુભવા Personal Hygiene કહે છે તે સંજોગી જન પણ આપણી કન્ધાઓને અપણુ નથી. પેલાની તદ્દરતી રેની રીને સાચવતી, તથા કોઓને અપણુ રીને લાગુ પડના રોગોથી રેની રીને જાયુ તે કન્ધાઓને સામાજિક શીખવું જરૂરી છે. કડીસી મુદ્રતા કેમ જાગતી રાખતી તે વિષય પણ અજન સ્વાસ્થ્ય વિષય એક અવયવનું જન છે

અને આજના પ્રજાતિના જમાનામાં આ વિષયનું જરૂરી જ્ઞાન ઓછોને આપણુ જોઈએ. દક્ષી જાતના સાચી ન્યાયથી ધરોરના અને ખાસ કરીને મોડાની ચામડી ગરસટ અને ખડખડી ધણ જાય છે અને તેના પર ખારીક કરચલીઓ પડે છે તે વાતની ખજર આપણી કન્યાઓને હોતી નથી અને તેને લીધે તેઓ ગમે તે જાતના માણુને ઉપયોગ વધારે પડતો કરી પોતાના મુંદર ચહેરાની કોમલ ચામડીને લગાડે છે. આધાના વાળમાં ગજરમાં મજતા મહેત આસતેલમાંથી બનાવેલા હેર ઓછા નાખવાથી વાળા બરસટ અને સહેત બની જાય છે તેનું જ્ઞાન આપણી કન્યાઓને આપવામાં આવવું નથી. ચાણુ કબજાવાત રહેવાથી અને અલિસય તેલ, મરચુ, અથાણું ખાવાથી તંદુરસ્તી બગડે છે અને તેથી આડકતરા પરિણામ રૂપે અનેક જાતના ચામડીના રોગો ઉત્પન્ન થાય છે તે વાતની અજ્ઞતા આપણી આજાઓને સમજાવવામાં આવતી નથી. ફાંતની સ્વચ્છતા ઉપર શરીરની તંદુરસ્તીનો આધાર છે તે વાતની આપણી કન્યાઓને બાગેજ ખજર દર્શો. ફાંતણુ કમ જાતનું કેવી રીતે અને કેટલો વખત કરવું તથા પીંછી કમ જાતની વાપરવી અને ફાંત મંજન કયા પ્રકારનું અને કેટલા પ્રમાણમાં વાપરવું તે વાતો આપણને ઉપર ઉપરથી બહુ નજીકી લાગશે પરંતુ અમેરિા દેશમાં તો ખાલી નાની ગાંતો મારે ખામ પુસ્તિકાઓ લખાઈ છે અને તે વિષયના બહુ જ્ઞાન અને મીનેમાના ચિત્રો માગાઓમાં જતાવવામાં આવે છે.

અંતર સ્વાસ્થ્યના જ્ઞાન ઉપર તો અમેરિકા બાપમાં મોટા મોટા પુસ્તિકો લખાયા છે આ વિષય ઉપર લખવા મેંસાવ તો પાનાના પાના ભરાય, આ લેખમાં તો આ વિષયની અજ્ઞતાની બાજતોની આજી રૂપેઆઓજ ચિતરવામાં આવી છે.

ઓછોએ કમ જાતના કપડા પહેરવા,

કમ જાતનો પહેરવેશ શરીરને વધારે આરામ આપે છે અને કમ જાતના પહેરવેશથી તંદુરસ્તી મૂંધરે છે તેનું જ્ઞાન આપણી કન્યાઓને આપવામાં આવવું નથી શરીરને કસકમતા ભેરી રહે તેવા કપડાં સ્વાસ્થ્યવાસને રૂપે છે અને પેટની અંદરના અંતરંગાની કીયાને મંદ કરે છે તે વાતની અજ્ઞતા આપણી કન્યાઓને સમજાવવાની જરૂર છે. આવેશના સદ્ભાષ્યે આપણા ઓચે હંચી એડીના છુટ અને મોળાનો ત્યામ છેલ્લા એક દશકથી ક્યો છે તે બહુ ખુશી થવા જેવી વાત છે. આ દેશના હવાપાણીને અનુકૂળ ઓછોના પહેરવેશ રેવા હોવા જોઈએ અને વેદક તથા દેશની આર્થિક દ્રષ્ટિએ તે પહેરવેશ કેવી રીતે બનાવી શકાય તે હરેક કન્યાને શીખવવાની જરૂર છે.

કપડાં રમવા માટે વપરાતા રંગ લમેશા નિર્દોષ નથી હોતા, ધણી વખત દક્ષી જાતના રંગો જેવી હોય છે. કેટલાક રંગો ચામડીના રોગ પેદા કરે છે અથવા ચામડીના સાધારણ રોગોને બહુ ગંભીર બનાવે છે તે કન્યાઓને સમજાવવું જરૂરી છે.

પુરૂષો કરતા ઓછોને શરીરવિજ્ઞાન અને અજાત સ્વાસ્થ્યનું જ્ઞાન વધારે જરૂરી અને ઉપયોગી છે કારણ કે પુરૂષો કરતા ઓછોના શરીરની રચના નાણુક અને અટપટી છે. વંશારામાં ઓછોને પ્રમુતિ વળતે શરીરની અંદર ધણી જાતના અજ્ઞતાના ફેરફાર થાય છે ગર્ભાવસ્થામાં ઓછોની, તંદુરસ્તી વધારે નાણુક અને છે અને તેની મલાજ, વધારે ધાજણથી અને મોડાસાથી રાખવી પડે છે વળી ગર્ભાવસ્થા દરમ્યાન જે થોડી ધણી પચ્ચ એદરમાં, તંદુરસ્તી સાચરવામાં રાખવામાં આવે તો તેના ગભીર પરિણામ આવે છે અને ઓછોને તેનાથી બહુ સદન કરવું પડે છે. આ અથા કારણોને લખને આ બન્ને વિષયો સંબંધી યોગ્યજ્ઞાન આપરા માટે કન્યાઓના અભ્યાસક્રમમાં ખાસ મોડાવણુ થવી જોઈશે.

માતાઓની ગાળો

શ્રેણી: સ્ત્રીમતી રમાબહેન વીરમુલ મહેતા

મ્હા. પવે ત્યાં મામાપોને બાળ કેળવણીનું જ્ઞાન નહિ હોવાથી તેઓ બાળકોને અનેક રીતે નુકસાન કરે છે, મારે છે, મારો છે, વડે છે, અને એવી બીજી અનેક રીતે એના કામગીરી અને તથા શરીરને નિષ્ક્રમતા બતાવે છે. બહી આપણે માતાઓ બાળકોને માથા દા. મારે છે, જેની માથા આપે છે અને તે કમ પધ ધાવ તેનો કુંકર્મા વિચાર કરવાનો છે આપણી માતાઓ બાળકોને માથા આપે છે, એવા પ્રસંગો જોઈશું તો જણાશે કે તેની પાછળ બાળકની સાચી હતી બીજી જ કાંઈ હોય એ તેના પ્રશ્નો જોઈએ.

મનુને એવી રેવ કે ચાલીનો ખડીએ દેખ્યો કે ઉપાડ્યોજ છે, જજી તેની સાથે રમતાં એ રોગાજી જીવ એ રતમવિષ છે એક દિવસ બાપાએ પોતાના ડેર ઉપર ચોપડીઓની પાછળ ખડીઓ મતાડીને મુક્યો હતો તો પછી મનુએ એ શોધી કાઢ્યો અને રોગ્યો. પાછી ચાલીવાળા દય કરી જાને જતાવરા લાગ્યો. મનુની જા સામાન્ય રીતે જલ્દી કોપી ન થતાં. તોપણ આજે તેવાથી ન રહેશું અને નરાડી ડાકું કે "માગ રેવા" ખડીએ તારું છ આપું છે" તે ખડીવાની પાછળ પડ્યો છે. "બાપ કહી જાવડુ ખડી મનુને ચોડી પામે તેની મા દાય મેવા મમડી મમ

જરા પછ રોવ ન હતો કારણકે જેટલી મનુને ખડીવા સાથે રમવાની રેવ હતી તેથી વધારે તેના મામાપોને રોગે એવી જમ્યાએ ખડીએ રાખવાની રેવ હતી. જા ઉપરાંત મનુનું ખડીઓ રોગવાનું કારણ તે તેને કંઈ પણ ક્રિયા નેહતી હતી. તેને ચાલી વાળા દાય કરતા મમતા હતા તથા રમો જાનવ લેવો મમતો હતો. જો મામાપે તેને જાન જાનતા રમો વાળા પાછીથી કરેલી શ્રીયાઓ આપી હોત તો મનુ પોતાનો રમો શોખ અને ક્રિયાનો જાનવ જાને તેમણે લઈ જાત પર છ મા આપ તો એમજ જાનતાં કે મનુને કશું કરવાની રેવ નહીં.

૨

મનુને એવી રેવ કે તેની જા કમક કરે અને મુકુંડ તરતજ પૂછે "મા જા શું છો" જા શું કામ કરે છે? જાનું શું કરવું છે?" જાખ ખડીએ ખડીએ પ્રજા પરજ કર્મજ કરે ત્યાં તો મુકુંડની જા એકદમ મુશ્કેલી થઈ અને માથો દેવા પ્રતિ "માગ પૂરવાને ખજર પડે નહિ અને પુજાપુજ કરે? થરને રોવા આપો. આહી શું લાટવું" એ નારા જાવડુ "એમ કહી એક તમારો પછી ચોડી દીએ જાને આવે જાજ જાગો પછી ખડી તેમાં એ નહોતી જાવડુ કે મુકુંડ વારે થડીએ જા મારે પૂછે છે? એ કમ જાવડા જિના તેની જા જાવડાને લીધે મુકુંડના

હવે ખડી રીતે જોતાં આખાં મનુનો

કામજ શરીર અને મન ઉપર ફટકાએ નુકસાન કરતી. તે નહોતી જાણતી કે બાળક એટલે શું, તેનો એમજ મમજતી કે આજક એટલે આપણને રમવા માટેનું રમકડું.

મુકુદને તેની બા આમ માર મારી આધે પછાડી આવી તેથી એ તો રડીને ખેસી રહ્યો તે બીજું શું કરે ? વારંવાર પુછવામાં મુકુદને કંઈક તેમણી જાણકું હતું પણ તેને તેની માતાના અગાનને લીધે માત્ર માર ખાઈને ખેસી રહેવું પડ્યું. પુછવાનું કારણ શું હતું તેમાં મુકુદ શું શોધી રહ્યો હતો તેનું તેની માતાને કશું જાનજ ન હતું. તેથી તે મુકુદને આધે મુકી આવી અને મુકુદની જાણવાની ધ્વનિ પાર પાડવા લીધી નહિ.

૩

અંપા દોડ દોડ કુદા કુદા અને દાદરા ચઢ ઉતર કરતી હતી અને તેની બા કંઈક કામ કરી રહી હતી થોડી વાર પછી કંઈક ધડાકો થયો. જોયું તો અંપા નીચે ચોચે પડી પડી હતી. તેની બા ઉભી થઈ અંપાને લઈ લીધી પણ તેની તનિયત ઠેકાણે રહી નહિ અને આપણામાં ફેરવત છે કે દાદરા ઉપર ડામ એવી અંપાની દાલત થઈ એક તો બીચારી પડી મૂક અને બીજી તરફથી તેની બા ગાળો આપવા મંડી રાડ, વાપરણું અક્ષય વચરતી કે લંગડીની સાલના તો પુરે આવડે નહિ અને વળી પાછી દોડવા જાય અને દાદરા મડવાં ઉતરવા. એમ જાનમાની " એમ કહીને તેની બાએ તો સૂવશી લીધી અને અંપા પણ રડતી રડતી સૂઈ ગઈ. તેની બાને છે કંઈ ખગર કે આ શા માટે ચડે છે ને ઉતરે છે ? તેનો તો એને સંદેહ ખ્યાલ પણ નહોતો.

પ્રશ્ન : અંપાને તો પ્રવૃત્તિ જોખની હતી કસરત જોખની હતી. તેની બાએ મમજતું

જોખતું હતું કે હવે આને પ્રવૃત્તિ કસરત થાય એવું કંઈક બતાવવું જોખએ એ તો સમજવું ધેર ગયું અને ઉઘટો માર આપવો એ તે કયા ધરનો ન્યાય ?

૪

કોઈ એક બાળક કોઈની જાનમાં ગયું. જાનમાં તો માસી હોય કોઈ હોય, બીજા ધણીએ હોય ત્યાં કોઈ માણસ અમુક રીતે ચાલતું હોય અથવા મારી જાતું અમુક રીતે મોઢું વાકું હોય તો બાળક તેનું અનુકરવા માડે, આ જોઈ બધાં સમુદાના માણસો તેને વારંવાર કહ્યા કરે " અધ્યા લાલુ ! કલાણ કેમ ખોલે ? અથવા તારી માસી જાતું મોઢું કેમ થાય ? અથવા કદેશ કે તારી કોઈ કેલુ ખોલે. બધા કહે તેથી તે વખતે તો લાલુ બધાનું અનુકરણ કરી બતાવે અને પેલા બધા હમે, ગમ્મત કરે, પણ તે ધેર જાય પણ બા અથવા બાપાની પાસે કરે ત્યારે બા તો તેને ગાળજ આપે કે બેમ, બેમ, હવે ! બહુ આવળો થાય છે તે ! એમ તે કોઈના સાળા પડાતા હશે ! ના પાડવાથી બાળક વધારે સાળા પાડે એટલે બીજા બાળ અથવા માર પડે " હવે...ર...ર સમજો નથી માયતો " નજોલીયા. " એમ કરીને જે બાળકનામાં અનુકરણ કરવાની શક્તિ છે તે સાચાપ બીચારા દેના નથી તે ઉપરાંત બાળકને તો ખબર ન હોય કે સાળા એટલે શું પણ સાચાપ એને શીખવે છે કે જાતું નામ સાળા હોય !

લાલુને તો અનુકરણશક્તિ કળવવી હતી તે તેની બા તથા બાપા નિકમવા નથી દેના અને ઉઘટા તેને મંદ પાડી દે છે. આવી રીતે ફટકા માજાપ અગાનમાં બાળકનો વિકાસ અટકાવતા હશે !

૫

બાળકને કંઈક રાંમ થયો હોય નેમકે

પેટમાં દુખે તાવ આવે અથવા તો આંખમાં કારણ કે તેને તો કષ્ટિક દરે
અડકો થાય અને એવા બીજા દરેક યવાથી થાય છે માટે તે રહે છે. તેની
બાળક રહે બા દરદની
ભારે મા- શોધ ન ક-
તાઓ તેને રતા તેને
એમ કહે છે રડવા દીએ
કે " જોને છે. પછી
આ રાંડ ક- ગ્રામ કહે કે
અમાળા " તેને પેટમાં
અથવા બી- દુખવું હતી
જીએવી પ- અથવા કં-
ણી માજો છકે યવું
દીએ છે અ- દથી ત્યારે
ને આડોથી તે કહે છે કે
પાડો શીને " નારે ના,
કહે છે કે પેટમાં શું
આજ તો દુખવું હતી
મારી બાંતુ એ તો કષ્ટ-
રમાજ કરે માની એને
જેં જોણુ જા- રેવ પડી છે
ને શું એ પછી ખરું
યવું હતી " કારણ તો
અથવા તો તેનું કારી-
એમ કહે કે શી કુખ
"કષ્ટએ મ- રી કુખ
દી છે" પછી છે બાળક-
ખર હોય નાં અમથા-
તે તો તે સ- માં કે કષ્ટાધ
મજ ચકાતી કરીરેતપાત્ર
નથી અને કષ્ટ વખર
ઉઠતી માજો કષ્ટ વખર
આપે છે કષ્ટ વખર
તેને બદલે તેનું કામ
મોડી આપે ચલાવેજ
જે અથવા સુગતી, દીએ છે પછી જાગતી કષ્ટ કાગજનું ન સને અને માત્ર
જાળને ઉઠતો કષ્ટાધી જ અને કે વડખાજ કરે તથા માજો રીધા રે એટલું

સાંદ્ય

પિતા !

વિશ્વવિહાર પ્રિય કુદરત ખીલતી હતી રસિક-
જનની રસવૃત્તિ ઉત્તેજતી દેહિકા મંદુલ દૂનન
કરતી હતી દલાપ્રિયને દલા પ્રેરતો દલાપિ દેહા
કરતો હતો.

દેવીજીવન દર્શાવી કષ્ટ જીવનને પ્રેરક રસ પાતું
અકલાક યુગલ ગેલ કરતું હતું પ્રેમબીનુ સારસ
ચારસી યુગ્મપ્રેમનો સત્ય વિધાક ખતાવતું હતું.
સ્નેહપેશી સરિતા અન્ધિ તરફ રોડી અપૂર્વ સ્નેહ
દર્શાવતી હતી

વિભુ !

આવાં રસવરિત દરિયોએ કંઈક મદાન તથા
અરુપ જીવોને ઉન્માદી બનાવ્યાં અને કષ્ટ કામ્ય-
મજળ બાદખાને અમૃત પાયાં

કેવલયાનદ !

અનેક વિદ્યાસી લાવચુ વૈભવ તણ સાધુ
બનેલા અકલિત પાંડુના તપસ્વી રહેને પછી આજ
વિદ્યાસી દરેક હતામાવું બનાવ્યા હાપ ! જીવનને
અમાલો બમણાપ્રેમે રચી સાંત બનેલા રાજવીને
પછી કુખી પડીએ કુખકર દરેક બુઢાવ્યા.

પરાશર એવા અખર અધિ પછી આવા ઝોડક
દરેકમાં એક બલકર સમયે મળતી રડયા

પ્રદાસવૃદ્ધ સહારિય પછી આ સાંદ્ય સહિય-
માં તણાયા અરુખર સોંદર્ય આત્મચિનારાક છે કે
શું ? શું ? સોંદર્ય આત્મચિનારાક ? હા ! આત્મ-
ચિનારાક છે અને આત્મચારાક છે

સાંદ્ય પાછળ અનેક મનુષ્યજીવન તણ યાય
છે. તથા કષ્ટ જીવન ઉગ્ય કોટી પાયે છે.

મનોરમા મગજજી શાસ્ત્રી

બધું અગાન હજી આપણી માતાઓમા છે.

૬

ધણી બાળકોને એવી ટેવ હોય છે કે બહારે જાય તો કંઈકને કંઈક ખાવાનું માગ્યાજ કરે પણ માઆપ તેને અપાવતાં નથી. બાળક માગે છે તેમાં એ કારણો હોય શકે. એક તો એ કે બાળકને ખૂબ ન હોય તો પણ અમસ્તુ રમત ખાતર માગ્યા કરે અને બીજું બાળક ઘેર ધરાવું ન હોય તો પણ માગે આથી આ એ કારણોમાંથી મા આપે જાણવું જોઈએ કે બાળક ખૂબ્યું છે કે અમસ્તુજ માગ્યા કરે છે? ખૂબ્યું હોય અને ધરમાં ખાવા ન અપાવું હોય તો એની સમસ્યા કયવી જોઈએ અને પેટ ભરાય જવાથી બા તેને ખાવાની ના પાડે છે તે સ્વાભાવિક છે. પણ ચીગમ જવું અને મોઢામાં માળો બરી હોય તે રૂટ લઈ કંઈ કારણ વખત આપવી તેમાં માતાનો જ હોય અને કોષ છે, જે કે મદન કરવું પડે છે બાળકને.

“માગ રેયા ! તારી કાશુ કર” ! વાંદરીના ! બૂખારવીના !” એવી એવી માળો માતા બાળકને જમતી વખતે આપી બાળકને હાડી મૂકે છે અને તેથી બાળકને ખસ-તોય જ રહે છે. એટલે આજ બાળક સાથી ખાવાનું માગે છે તે તૃપ્તિ તેનો ઉપાય કરવો જોઈએ

૭

ધણી બાળકને એવી ટેવ હોય છે કે અમુક ચીજ જ માગ્યા કરે તેમાં એક બાળકને મને અનુભવ છે. તે જાનમ, ધરી-આળ અથવા અમુક કાચની વસ્તુઓ માગ્યા કરવું. તેમાં ખાસ કરીને જાનસ તો બહુ જ માગવું. તેને માટે તેના પિતાએ નાનું જાનસ લીધેલું. તેનાથી તે રમવું પણ ખરું. રમતાં રમતાં જાનવું. ચાર પાંચ વખત તો જાનવું દરી તો પણ તે જાનસને જાગે તે દાગે એટલે તરતજ તેની બા તેને વટે તે

વખતે અને બહાર પડતી નહિ. પણ અહીં આખા પછી મને એમ લાગે છે કે એને જાનસનો શોખ હતો તે પુરો પ્રાપ્તો જોઈતો હતો. જે કે એને શા કારણથી જાનસ ગમતું હતું અને એમાં એનો શો ઉદ્દેશ હતો તે હજી મને સમજાવું નથી. પણ અત્યારે વિચાર કરતા એમ લાગે છે કે તેને કદાચ અધારું જાદુ ગમતું હોય. અથવા તો જાનસજ બહુ ગમતું દરી. આપ કંઈ બાળકોની માતાઓ નથી મમજતી. અને બાળકોને પ્રવૃત્તિ અને વિકસવાના સાધનો આપવાં જોઈએ એ અગાની માતાઓ નથી આપતી તેથી બાળકને ધણું વેલું પડે છે. માતાઓએ ખાસ એ જાણવાની જરૂર છે કે બાળક કેમ સાર થાય, કેમ વધારે વિકસે, અને બધી ચીને તેને સ્વતંત્ર કેળવણી કેમ મળે. આ બધું માતાએ સમજવું જોઈએ અને બાળકોને વિકસવાના સાધનોનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ. તેને બદલે આજે તો હિંદુસ્તાનમાં બાળકોનો માતાઓ બાળકોને માળો દે છે, મારે છે, અને કંઈક મહેજ સમજતી હોય તો પણ વડયા વિના તો રહેતીજ નથી. સ્વરાજ્યમાં આપણે એવો કાયદો કરવો જોઈએ કે જેને માતા થવું હોય તે કદિ બાળકોને માળો ન આપે, બાળકોને મારે નહિ તેમજ બાળકોને વટે નહિ. બાળકોને આજળ વધારવા હોય તો માતા થતાં પહેલાં એ કેમ થાય એ ચીજવવાની જરૂર છે. શહેરની માતાઓ તો ધણી ખરી અસંસ્કારી હોય છે પણ ગામડામાં તો અસંસ્કારી માતાઓ બની હોય છે અને બાળકોને માળો બાંડી બાંડીને જ તેનો આજળ વધવાનો માર્ગ બંધ કરે છે. માતાઓ સમજે છે કે બાળકોને વિકસવા માટે આપણે શું કરવું જોઈએ. બાળકોમાં સંસ્કારના બી વાવવા હોય તો માતાએ સારા સંસ્કાર મેળવવા જોઈએ અને જન્મ આપ્યા પછી તેની કેળવણી માટે દર દરેક જાગૃત રહેવું જોઈએ.

સુવર્ણયુગની સ્ત્રીઓ

અનુવાદ : શ્રી જનકરાઈત ન્દાનાવાણી પ્રભાકરજી

કૃતિએ કથના કરે કે વેદાનાના ભારતનો સૌથી પહેલો અધ્યાત્મ દત્તી, પરંતુ જો એ વિષયપર અભ્યાસપૂર્ણ જિજ્ઞાસા કરવામાં આવે તો રહેશે સ્વભાવનો કે જેઓ માત્ર વિનયી અને સરસરી જ ન્દોની પરંતુ વર્તમાન સમયની નૈતિક સૌમ્ય કરતાં વિશેષ શુદ્ધિ અને આત્મની કેટલીક સૌમ્ય કરતાં વધુ સ્વતંત્ર હોવાનું અભિમાન ધરાવતી. તેમનું જીવન સુખી હતું, તેમના જીવનમાં તેમણે મિતાને અનુભવી ન્દોતા અને તેમની પ્રવૃત્તિઓને કાંઈ દેનાર કદિન કાર્મિક નિષ્ક્રમણ દ્વારા અસ્થિત ન્દોત. તેઓ પ્રચલિત દત્તી કારણ કે તેઓ કેટલાક પતિની ઉપરથી સાધો અને સત્કારજ ન્દોની વધુ કેટલીક તે ઉપર આધારિત જ્ઞાન ધરાવતી અને અતિ નૈતિક કાર્મિકરહોલી આપ્યા આવી જતી.

તેના વખતનો ભાષ્ય પરિવાર વર્તમાન મુખ્ય મળતી, અને સંપૂર્ણ સ્વાતંત્ર્ય ઓતરતી જાગ સમગ્ર પ્રજા પ્રચલિત ન્દોત અને સૌમ્ય પતિની પસંદગી કરતી યુવના વક્ત્રી પ્રાપ્તતા પણ સ્વયંવરનો વિદ્યામાં સ્ત્રી 'હે સવિતર' એના કારણે પતિને અને એને અન્યોન્નપ્રતિ દોરત. આગળ મધ્ય પ્રમાણે માગ્યોને તેમની પુત્રી પતિની સાથે કરતી હતી નહિ, અને

અન્યપ્રતિની મહાવરે રચાત ન્દોત, જ્યારે પુત્રી પાણીકદણ કરવા આગવારનો પસંદગી કરતી. પણ જો કોઈ પતિ તેનો સાથે જગ કરવાને તૈયાર ન્દોત તો પતિ પ્રાપ્તિ માટે દેવેનું મંત્રવન કરવામાં આવતું અને દેવતાણીપર પૂર્ણ આશ્ચર્ય રાખી મુક્તિ પુરુષ વેરે લગ્ન કરવામાં આવતું.

પુત્રો જો મધ્યવચ્ચે વિદ્યાવિદીત રહેતી તો, તે પિતાને ત્યાં અન્યક ઔપાધ્યયન પાળતી અને પિતાની મિત્રતામાં આગળ રહતી. તે કાળમાં આગેજ પતિપત્નીના અન્ય-પ સિવાય અનોતિમય રહેતે રચાત હતું મહાકાવ્યોમાં વધુવેલા સ્વયંવરની પેઠે પુરુષો સૌમ્યને માટે રચ્યાં કરતા, પદ્ધતીની પ્રજા :

પદ્ધતીની પ્રજા તે વખતે અચોક્કસ જાતના રજુ થતી હતી જદુ રચામિત્યતી પ્રજા પ્રોતે અને અદ્ય દત્તી પરંતુ પદ્ધતીની પ્રજા વિદ્યા પાઠપર આગવારની. પ્રજેક પત્ની ઔપાધ્યયન કર્યાં રાખતી અને દેવેની પ્રવૃત્તિ કરતી કે, 'હે દેવ ! આત્રી મેં કામે નાશ કર અને મારા પતિ મને સ્ત્રીને જ રચામિત કર.' '

પદ્ધતી સ્વયંવરે રચાત મધ્યમાં આવતું, તેની અર્થેક કાળમાં આવતી જુ

બાપ પુત્રીને સાસરે વળાવતાં કહેતા કે, 'તારા પિતાના આ બાપ પર સત્તા ધન-વજ્ર, તારા પતિનાં બાઈ બહેનોની શાસ્ત્રા રાખજો।' આ ઉપરથી એટલું સિદ્ધ થઈ શકે કે વેદના સમયની યુવાન પત્નીનું, સિદ્ધિત સમયનાં કેટલાંક કુટુંબોમાં સ્થાન ધરાવે છે તેવા પ્રકારનું સાસુ અને અન્ય સાસરવા-સીઓના ત્રાસથી ચત્રદાયકુ જીવન નહોતું જ. પતિ હંમેશાં પત્નીનો મહત્ત્વની રનેલી હતો. 'સુખાર્થે' કુ તને મારા દક્ષિણ દાયથી મદદ કરું છું. તું મારી સાથે દીધાં યુ થા; અર્થમને આપણે સાથે જ કુટુંબમાં ઉચ્ચાધિકારી બનીએ એટલા માટે જ આપણને સગનપ્રત્યાધી લેવા છે.' વગેરે શબ્દોથી પતિ પત્નીની વારંવાર અપેક્ષા કરતો.

બાળકોને પૂજ્યભાવ પિતા કરતાં માતા પ્રાથે વિશેષ દળતો વર્તમાન સમયની સંક-લિત કુટુંબની પ્રથા તે સમયે હયાત હતી. અને હાલનાં મોટાં કુટુંબોમાં બેઠાં બેઠાં છિયે તેમ કુટુંબોમાં વારંવાર મતભેદો ઉપરિચિત થતા. પરંતુ તેમાં પણ કન્યાને આશીર્વાદ સમાન યર્ષ પડે એવું કદાચ હશે. આના સમર્થનમાં એક અવતરણ દર્શાવું.

'પત્ની સાત સ્વભાવની અને નમ્ર થાય, તે તેના પ્રભુને મધુમીકા શબ્દોથી સંબોધે, ભાષ ભાષ વચ્ચે ચિકકારની લાચણી ન જન્મે, બહેન માણાણ બને, એકબીની બાવના પ્રદીપ્ત થાય, અને મિત્રભાવથી સર્વ પ્રાથે ઉચ્ચારણ કરે.'

તે કે પત્નીનું સ્થાન પતિ કરતાં મુદ્દમનાતુ પરંતુ કેટલાંક સામાજિક અને ધાર્મિક રીતિ-રિવાજોમાં પતિ પત્નીની સ્પર્ધા કરી શકતો નહિ. યાજ્ઞ અને તેના કર્મકાંડમાં પત્ની પતિની પ્રજ્ઞ હરીફ ગણાતી. પતિના અવ-જ્ઞાન કે પતિનો મિત્રતામાં તેના પુત્રોની

સાથે સમાન ભાગીદાર, તે સમયના ધારાનુસાર ગણાતી. આ મુદ્દાના સમર્થનમાં મદદન થાણવશ્કે કહ્યું છે, 'પિતાના પછી પુત્રોએ પિતાની મિત્રતામાં માતાને સમાન દિસેો, આપવે.'

પત્નીના શુદ્ધકર્મને અનુસરવું એ જાન-પ્રદ છે. વેદના સમયની પત્નીનું મુખ્ય આચ-રણ શુદ્ધકર્મ હતું અને શુદ્ધની સુવ્યવસ્થા તરફ તે આસક્ત રહેતી ધનવાન કુટુંબો રમોધઆઓ અને દારીઓ રાખતાં નવારે પતિ પોતાના કામેથી ઘેર આવતોત્યારે પત્ની તેની આગતા-સ્વાગતા કરતાં કહેતી 'તમને શું આપું-હાઈ કે દૂધની કાંઈ કે ચવામવ ?' તે હંમેશાં પોતાનો પતિ ભોજન કરે પછીજ ભોજન કરતી.

તે પોતાનું દૈનિક કર્મ, રહવારે વાળી-ઝાડીને તથા ગેમયથી આપું ધર સારવીને, ભાતભાતના સુંદર સાધીઆ પૂરીને શરૂ કરતી. પછી પત્ની સામગ્રી તૈયાર કરી યજ્ઞકર્મમાં પોતાના સ્વામીસાથે ભાગ લેતી. આર્થિક વ્યાર.

તે કુટુંબમાં વેતનાખર્ચ ગણાતી. અને પતિની આર્થિક પંજર તેની સત્તા રહેતી. ખરેખર તે બહુ આશ્ચર્યજનક પ્રણેતા, શુદ્ધિશીલ, શુદ્ધિમતી અને ચક્તિવતી હતી. ઘરમાંની દરેક વસ્તુ પર તે સારું જ્ઞાન રાખતી અને કોઈ પણ વસ્તુ ન બચડે એટલા માટે ચોખ્ખા કાળજી રાખતી કેટલીક વખતે ફાટેલાં કપડાંની દીવાની વાટ બનાવતી અથવા તે બીજારીને આપી દેતી. આથી એટલું તે ચોક્કસ છે કે વૈદિક ઓ એક નિપુણ શુદ્ધિષ્ઠી હતી.

શુદ્ધકર્મ એ વૈદિક ઓનું પશુ નિત્યકર્મ હતું. પણ આથી તે કદાચ શુદ્ધકર્મજરમાં પૂરાંપણી પહોંચી નહોતી. પોતાના પતિની સાદસપૂર્ણ પ્રતિજ્ઞામાં તે સ્વેચ્છાથી

ભાગ લેતી અને તેને મદદગાર થઈ પડતી સુગંધાની નામની સ્ત્રીએ તેના પતિ સાથે લુટારાઓની પૂઠ પકડી હતી અને વિપ્લાસા નામની સ્ત્રીએ લડાઈમાં પોતાનો એક પગ ગુમાવ્યો હતો, તેથી અશ્વિને વિપ્લાસાને લોખંડનો પગ બેમારી આપ્યો હતો. હથ-

કુંકત બે દંડાનો
વૈદિક સ્ત્રીઓની
વીરતાના જીવંત
પૂરાવા છે

વિધવા
વિવાહ.

વૈદિક સમ-
યમાં વિધવા
વિવાહને પાતક
ગણવામાં આવતું
નહોતું, 'સતી'નો
રિવાજ જો કે
પુરાણો હોય છતાં
વૈદિક આર્યોમાં
થઈ જઈને પા-
ળવામાં આવતો
નહોતો હતાં સમયે
ધર્મશૂર વિધવા
ઓને કહેવો —

'હે સ્ત્રી !

જીવનના જગત-
માં બેઠી થા,

તું જોને ચાહતી તેનો આસ મહાનો જાન્ય
પડ્યો છે, તેણે એક વખત તારો હાથ
પકડ્યો, અને તને પત્ની તરીકે સ્વીકારી,
પરન્તુ સમગ્રન્યા આજ તૂટી મઈ.' અથવા
'હે સ્ત્રી ! બેઠી થા, તું નિશ્ચય પતિની
સાથે સૂતી છે તને પરજીવાને હમજીવાર જો
તારો હાથ ધરે તો એવાસક તેની પત્ની થા"

ઉપર્યુક્ત શબ્દોથી આપણે જાણી શકીએ
કે, વિધવાઓનો આત્મનાશ કદિ રિવાજ ન
હોઈ શકે, અને છેલ્લા અવતરણ પરથી
સાચીત થાય છે કે વિધવાવિવાહની પ્રથા
સામાન્ય હોવી જોઈએ

ખીજી આનન્દદાયક અને રમુજી વાત એ

વીરને

જા ! જા ! તું વીર મારા જીવે ચડી જા
જીવે ચડી જા, જીવાન !... વીરો

કેસરિયા વાધા વીર ! જાગે ધરી જા
માથે ધરી છે તું પાપ .. વીરો

રાહાજીની વીર ! આશિષ લેતો જા
ખંભે ખાંધી છે તું ડાક .. વીરો

માતાજીની વીર ! રક્ષા લેતો જા
જાતી ખાધે છે કટાર વીરો

જાણાવ તીતું વીર ! હૈયું લેતો જા
કમર ખાંધી છે તલવાર .. વીરો

નાની જહેનીની વીર ! ખગ્ગા લેતો જા
સો સો જાતી છે મેહાન .. વીરો

રમજીલાલ સોની

જાતી શૂદ્રસસારમાં વિરાજે !

પહેરવેશ

વૈદિક સ્ત્રીઓનો પહેરવેશ કેવો હતો
તેનું જ્ઞાન બહુ રમુજી થઈ પડશે વિનંદમાં
પહેરવહેથી આવનાર આર્ય-સ્ત્રીઓ બહુ જ
અન્ધર હતી એમ સાજો છે ઇતિહાસ કે તેમને
વિગે આપણે સાંજીયે ખીચે કે, 'તે

હતી કે તે મમયે
વિધવાઓને વિ-
રૂપ બનાવવામાં
આવતી નહોતી
અને આજુપણ
પરિધાનથી વિ-
મુખ રાખવામાં
આવતી નહોતી
એક અવતરણ
લખશું, ' બહે,
આ વિધવા સ્ત્રી-
ઓ વેષબ્ધના કા-
ગમાં સંકોટથી
કુખી થતી જા-
ટીકા, આ કુખી
સ્ત્રીઓની અશુ-
ધારા વહેતી બન્ધ
પડે, તેમના
શોકનું ખંડન
થાઓ અને મૂ-
લ્યવાન આજુપ-
ણથી વિમુક્ત

આર્ચાઓના દ્વાય અને કાડાં મનોહર હતી અને તેઓ આચારને વિચાર સુન્દર વેળીથી અલકૃત કરતી. ' એક હાથરથમાં એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે એક આર્ચા ચાર કરતાં ઓછી વેળી રાખતી નહીં, તે પોતાના વાળની સુન્દર લટોની બહુજ સંભાળ રાખતી અને તેની કાસડી લગભગ એકઠો હાતાની હતી. દાષક વેળા જ્યારે તેના વાળ અમુક કારણેથી ઓછા થતા ત્યારે તેની જિદ્દ માટે જાદુ મંત્રનો આસરો લેતી. તે પુણેની માળા, મોનાની સંકળી, ખંચડીઓ, રત્નમાળા, પત્રમાં સંકળા અને કાનમાં એરીચ પહેરતી.

માથુ ઢાંકવું એ પણ કદાચ પુરાણી પ્રવા હોય કારણકે વધુપ્રાચીનામાં એકજ જગ્યાએ કહ્યું છે કે, ' ઓના માથા પર ઓઢવાના વસ્ત્રને સુન્દર કિનાર ભરી વધારે મુશીબિત કરે. ' તેના વસ્ત્રો સુતર કે જાનના બનાવવામાં આવતાં કારણકે તે સમયે રેશમ ગૂંઠ વસ્તુ હતી. તેના વસ્ત્રોપર કિમતી ભરત અને ગૂંથણકામ નજરે પડતું. સુમધી પદાર્થો-અતર વગેરેને તેને શોષ દત્તો અને ચતુરેષનો ઉપયોગ કરતા. તે કાળમાં ઓરી-સાની શોષ મધ નહોતી તેથી આર્ચા યી વસ્તુની મદદથી પોતાના કણજાગ મજતી એ એક વિચારના જેવો પ્રશ્ન છે.

ધનવાન કુટુંબોમાં ઓઢાને માટે ખાસ લતામંડપ રચવામાં આવતો. એ લતામંડપમાં બેસી તેઓ ભરતગૂંથણ કામ કરતી. વેદિક ઓઢો સુન્દર જાન પાતી, જલ કરતી અને વીણા વગાડવામાં નિખ્યાત હતી. પરંતુ બહુ જ વહેમી હતી અને જાદુમંત્ર વિષેની તેની માન્યતાઓ અતિ પ્રબલ હતી. સમયો થવા આંત્રી આરતી પુરાણ-કથા તે સમયે બહુ વિખ્યાત હતી અને સોઢોની વહેમની માન્યતાઓમાં તે બલસ્થ જિદ્દ હતી.

આ દૃષ્ટી નિરીક્ષા પરથી આપણે જાણી શકીએ કે તેઓ પરાંવમુખ્ય તેઓ અતર

યશી જાતિ ન હોતી ભૂમ એકાલીયોટે કહ્યું છે કે, " India of the Vedas entertained a respect for women amounting to worship, a fact which we seem little to suspect in Europe when we accuse the extreme East of having denied the dignity of woman and of having only made of her an instrument of pleasure and of passive obedience. Here is a civilization, which you cannot deny to be older than your own which places the woman on the level with man and gives her an equal place in the family and the Society. "

સમયના વદન સાથે એમ છતાં, મૂળ ધાર્મિક તત્ત્વોના અન્યથાર્થને લીધે, તેમજ ધાર્મિક અને શાંતિ-ધર્મોની બૃહમ્ભારીને લીધે અને અજણ રાજાના હેરાફેરાને લીધે ભારતની ઓઢોનું સ્થાન ધીમેધીમે ઓછા જાતિને પ્રાપ્ત થયું. અને આપણના મેધ સમાન વહેમનું ધર બની ગયેલી બદીઓ આપણી સુન્દર ભારત ભૂમિપર એટલા બધા પ્રમાણમાં વધી ગઈ છે કે તેને મદતર લાગી દેવાનું ભાગીરથ કામ આજના સુધારકોને સિરે આવી પડ્યું છે.

પરંતુ સમય બદલાયા કરે છે અને કૃતિમ રીતિરિવાજોને સ્થાને સામાન્ય બુદ્ધિને સ્થાન આપવામાં આવે છે, અને શોડાજ વર્ષમાં આપણા ભારતવર્ષની આર્ચાઓ માત્ર વેદિક સમયની ઓઢો પ્રમાણે સ્વાતંત્ર્ય બોગવરે એટલું જ નહિ પણ કદાચ તેથીય વધુ મદતને પ્રાપ્ત કરશે. કારણકે પ્રજા અને સત્યની શોધ કરવામાં તેઓ નેચીઓ બનશે કે જે પ્રાચીન સમયના જનતાને અવસજાવી મૂક્યું છે +

સ્વદેશોદ્ધતિમાં સ્ત્રીઓનું સ્થાન

મૂળ લેખક: શ્રી રામનારાયણ મિશ્ર, પી. એ.
અનુવાદક: શ્રી મૂળસંકર ન. દિવેદી

અમેરિકાના ડાક્ટર સન્ડરલેન્ડને ભારત પર બહુ પ્રેમ છે તેમણે ભારત વિષે ઘણા પુસ્તકો લખ્યાં છે. એ સૌમાં 'India in Bondage' એ જાણીતું પુસ્તક છે. આપણી દિ.દી મહાસભાના જે વિચારો છે તેવાજ વિચારો તેમના છે તેઓ જ્યારે ભારતવાસીઓ જાણ્યા દતા, ત્યારે કાશીમાં પધાર્યા દતા મરમીપ્રકલ વાચનાલયમાં જાણ્યાન આપતાં તેમણે કહ્યું કે "હું બંગ્લોમાં રહ્યો, રહેઠાનો પર રહ્યો, પણ એ ક્યાંય કીઓને જોઈ નહિ. મોટા મોટા ઐતિહાસિક સ્થળો જોયાં, જામ બગીચામાં સહેલ કરી, ઘણાં સ્થળોમાં જાણ્યાનો આપ્યાં, પણ દરેક જગ્યાએ મારે એજ પૂછવું પડ્યું:

"ભારતની કીઓ ક્યાં છે ?"

ભારતવર્ષમાં ફેરફાર થઈ રહ્યો છે જે નખતે ડાક્ટર માહેન અલી જાણ્યા દતા, તે મમલ કરતાં અત્યારે દિ.દમાં કી-સિક્ષણ અધિક થયું છે જાહેરસભા કે સમાજમાં કીઓ માત્ર લેવા લાગી છે કેટલેક કેસો કીઓ વડીલાત કરી રહી છે ડાક્ટર સન્ડરલેન્ડનો પ્રશ્ન હતો પણ પૂછી શકાય છે :

"ભારતની કીઓ ક્યાં છે ?"

અત્યારે પણ કી ઉપયોગી મંરથાઓમાં પુરષો કામ કરી રહ્યા છે પ્રો. કેવે ન હોય તો મદિલા વિશ્વ વિદ્યાલય ન ચાલે, લાલા દેવરાજ ન હોય તો કન્યા મદાવિદ્યાલય પૂરી જાવ અમિજાને વેદે તપ્પી શકાય એટલી થોડી કીઓ-નાના મોટા સાર્વજનિક કાર્યમાં કામ લઈ રહી છે એમાથી કેટલક મદિલા રતોએ અદ્ભુત ઉત્સાહ અને આત્મ મમપંજનો પરિચય કરાવ્યો છે. કોંગ્રેસના મહાસભાના પ્રમુખ પટે-એ ઉચ્ચાસને એક ભારતીય મદિલા બેસી સડી છે ભારત જેવા દેશમાં દેશ સેવા કરનારાઓની સખ્યા ઓછી છે ને તેમાંય કીઓ તો માંક દસદજારે એકદ દરી. ઉખત દેશીની સ્થિતિ આથી લઘી છે. ત્યાં દજારો કીઓ સિક્ષણ, ચિકિત્સા, ધર્મ વગેરે ક્ષેત્રોમાં કામ કરતી માલમ પડે છે. તે એક એક કીઓ એવું કાર્ય કરું જે કે દજારો પુરુષોનું તેઓ પોતા તરફ લક્ષ બેચ્છી સડી છે જાણે ડાક્ટર મોન્ટીસોરીનું જે સ્થાન છે તે કાંઈ પુરુષ લક્ષ થો તેમ નથી.

પણ એ દેશો અને ભારત વચ્ચે એક મહત્વનું અંતર છે અદાની કીઓમાં એક છુપામ રહેલી શક્તિ છે. ધર એ તેમનો વિશ્વો છે, ક્રદન્ન તેવ સાધાન્ય છે. તે શૂદ લક્ષી છે તે ભારતના મામાજિક અને

આધ્યાત્મિક ગુણોનું હૃદયમ છે. ધર્મચર્યં વિદ્યાસાગર, ગુરુદામ અન્દોષાધ્યાય એવી માતાઓને લીધે આદર્શ પ્રરૂપો થયા છે. જે લોકો એમ માને છે કે ભારતની સ્ત્રીઓ આજસુખને મૂર્ખ છે, તેમને ભારતનું યથાર્થ જ્ઞાન નથી. તેઓ સદાચારી, કાર્યક્ષમ અને શુદ્ધિમાન છે એમાં સંદેહ નથી તેઓમા માત્ર માર્વજનિક જીવન સાથેની સદાનુભૂતિ અને માક્ષરતા ઓછી છે

નિરક્ષરતાને લીધે તેઓમાં મિથ્યા વિશ્વાસનો પ્રચાર થયો અને સાર્વજનિકતાના રૂળરૂપ કૃપ-મન્ડુકરન અને પડદા આદિ રજા છે અંધારામાં ડર લાગવો, સાધુ કષ્ટીરના પ્રલમમાં શ્રદ્ધા રાખવી એ બહુ સાધારણ વાત છે. બહે ધરતી સ્ત્રી પોતાની જરૂરીઆતો બજારમાં ન ખરીદી શકે કે રોશન પરથી જાતે ટીપીટ લઇને મુસાફરી ન કરી શકે; પણ એજ સ્ત્રીઓનું ધરતું જીવન ઉત્તમજીવન છે સીવલુ, પરાવલુ, ભોજન તૈયાર કરવું વગેરે ગૃહસ્થી કામો તે કરી શકે છે પોતાનાં બાળકોનું કાળજીપૂર્વક પોષણ કરી હાલ-પુષ્ટ બનાવી શકે છે અને સો-પચાસ ધર-મણ દવાઓની જાણ છે અને તેનો વ્યવહારમાં ઉપયોગી કરી શકે છે ને નાની નાની વાતોમાં ડાક્ટર-વૈદની પાસે દોડી જતી નથી.

ભારતના નવા સ્ત્રી સન્તાનો ઇન્દ્રલોકની પરીની નકલ કરે છે. ને પ્રકૃતિ દેવીથી દુર નાસતી રહે છે. એને ખદાર જવા માટે જોડા જોડાયે છે, વરસાદ સામે રક્ષણ માટે ડાકીની જરૂર પડે છે. પુરોપની-ખાસ કરીને જર્મનીની-સ્ત્રીઓ પગેથી મુસાફરી કરે છે, ખુશ્દામાં સ્નાન કરે છે, વધીમા સ્નાન કરે છે અને કોર કસરતોનો અભ્યાસ કરે છે. જર્મનીમાં એક સુધ છે. જેને " વાંડર વોગલ " રખડુ પક્ષીઓ કહેવામાં આવે છે. આમાં સાગાનાં માલ-માલિ-

કાઓ દાખલ થાય છે, માલિકો સુધી પગેથી પર્ચટન કરે છે ઝાડની છાયા તળે ભોજન બનાવે છે. વર્ષે છ સપ્તાહ તેમને આ પ્રમાણે ગાળવાનાં હોય છે. એને જોઇને તેને 'અબલા' કહેવાની હિંમત નહિ થાય. તેમને સંપૂર્ણ શિક્ષણ આપવામાં આવે છે. તે ગૃહસ્થાશ્રમમાં પોતાનું ભોજન બનાવી લે છે ને જાતેજ વાસણો માંજ શેકે છે બજાર ખરીદી જાતેજ કરી શકે છે. પોતાનાં કપડાં પણ જાતેજ ધોઈ શકે છે. તેમને પ્રારંભિક ચિકિત્સાનું જ્ઞાન હોય છે, સાધારણ ધાકે ચોટ લાગી હોય તો વરત જ ડાક્ટર પાસે દોડ દોડા કરવી પડતી નથી, આટલું જ્ઞાન તે એક શિક્ષિતા હોય છે. સસારના ભૂગોળ અને ઇતિહાસ સાથે તેને પરિચય હોય છે. ધર્મશાસ્ત્રોનું પણ તેણે અભ્યાસ કરેલું હોય છે. કુરોપના લેખો સ્ત્રીઓને Better Half કહે છે. આપણે તેમને 'અધો જિની' કહીએ છીએ અને તેજ વધારે ખર્ચ છે સસાર યુદ્ધમાં ઠોઈ મોટું નાનું નથી. સ્ત્રી અને પુરુષ બન્ને મળીને એક સમાન માર્ગમાં પરિણત થાય તોજ જીવન યશની મખાવના રહી શકે છે.

બન્ને સમાન શિક્ષિત હોય; પણ શિક્ષા તો ગુણ, કર્મ અને સ્વભાવ અનુસાર હોય છે. પ્રાથમિક-શિક્ષણ સરખાઓમાં ભાષ અને બહેનની જેમ એક સાથેજ લાંબુવું જોઇએ. જેમ પરિવારમાં એક સાથેજ રહે છે, જેમ મન્દિરમાં એક સાથે જ દર્શન માટે જાય છે. એજ પ્રમાણે વિદ્યાની ઉપાસના માટે ગુરુચરણોમાં એક સાથેજ બેસવું જોઇએ. આપણા દેશના લોકોએ આ બાબત પર (સહ-શિક્ષણ) બહુ થોડો વિચાર કર્યો છે. આશીજ દેશનું મહાકલ્યાણ થશે. પાંચથી છ વર્ષની અવસ્થાથી માંડીને અગિયાર, બાર વર્ષની અવસ્થા સુધી સાથે ભણવાથી ખર્ચ ઓછું લાગે છે, શિક્ષણ માડું મળે છે. તે

જીવનના આરંભથી સ્ત્રી-પુરુષ સમન્વયી વિશુદ્ધ વિચાર ઉત્પન્ન થશે.

એ ખરું છે કે આપણા નેતાઓ ગામ-ડાંડિયામાં જાગૃતિ લાવવા તરફ યોગ્ય ધ્યાન આપે છે. ભારતનાં શહેરો જોખમે એમજ લાગે છે કે બારતની દશા ખૂબ ઉન્નત છે, પણ ભારતનાં નવ લાખ મામડાંઓની સામાજિક દુર્દશા જોઈ ખૂબ દુઃખ થાય છે, તેની મુદાર-ણા માટે એટલું જરૂરનું છે કે લોકલ બો-ર્ડની યાજ્ઞાઓમાં સહયોગીની બવરયા થાય; પ્રાથમિક કક્ષાઓમાં એક સમાન ભાષા, ગણિત બુગોળ આદિની શિક્ષા આપવાની પ્રથા પડે.

મંચી યાજ્ઞાઓમાં-સ્કાઉટીઝ-બાલયમનું શિક્ષણ આપવામાં આવે છે. જેનો બાલકોના ચારિત્ર્ય પર બહુ પ્રભાવ પડે છે. જ્યાં રહે કન્યાઓને (ગર્લ-ઉપાંત) પણ શિક્ષણ આપવાની જરૂર છે, આપણે ત્યાં સ્ત્રીઓ દિવસભર કામ કરે છે; પણ તેમને કામ ભતનો વ્યાયામ બતાવવામાં આવતો નથી. ધુરોપમાં નાચના નામ હેઠળ ખૂબજ વ્યાયામ કરાવવામાં આવે છે, જેથી તેમનું સ્વાસ્થ્ય ખૂબ સરસ થાય છે.

તે તરત શીખવવું એ ધુરું સમજવામાં આવે છે. આ માટે ત્યારે ત્યારે કન્યા પાઠશાળાઓ તરફથી નહીંઓ પર પ્રબલ કરવામાં આવ્યો ત્યારે ત્યારે બદમાશોએ ટંટો કરવાની કોશિશ કરી ધુરોપમાં તરત સિખવા પર ખૂબ જોર આપવામાં આવે છે. દસ વરસની એક છોકરી એવી નથી હોતી કે જેને તરતી ન આવડતું હોય.

બાળી સ્ત્રી સન્તાનને માટે આ આવશ્યક છે તે પોતાનાં સ્વાસ્થ્ય પર વધારે નજર રાખે તેથી ગૃહકાર્યમાં લાગેજ ચૂકો, બંદી, વગેરે કરી દાક. પડદા-લાગતો ત્યાગ કરી ઉચિત લગ્ન, શીખવ અને રોડનું પાલન કરી શિષ્ટ સ્વાતન્ત્ર્યને અપનાવે આ સમયે ખાસ કરીને પંજાબમાં આ સમન્વયમાં સારી અસર પડી નથી. એ શિક્ષણ શા કામનું કે જે જીવનને નક્કી બનાવી દે ? શિક્ષણ કારા સ્વાભાવિક ગુણોનો પ્રાદુર્ભાવ થવો જોખમે સ્વદેશીજાતિ માટે એ અગત્યનું છે કે આપણા જાતીય ગુણોનો ભોધ ન થાય અને પ્રાચીન સંસ્કૃતિ ન બની રહે; પણ સાથેજ આધુનિક રુઝિ ઉત્સાહનો દષ્ટિકોણ પેદા થાય. *

આપણા દેશમાં-ગાળા સિવાય-કન્યાઓ

“ દસ ” ના “ સ્વદેશી ” મંથા.

વનિતા વિશ્રામ ટ્રેનિંગ કોલેજ, મુંબઈ

આ કોલેજ ઉનાળાની રજા પછી સોમવાર તા ૧૨મી જુને ઉદ્ઘાટી. નવા લાખલ થવા સન્નિર્તા બાઈઓએ રજા દરમિયાન અરજી કોલેજનાં પ્રિન્સીપાલ પર લખી મોકલવી જેમણે મરકાવી વ. શ. ની પરીક્ષા અથવા અમીજ ધો ૫ માંની પરીક્ષા પાસ કરી હશે અને ઉમર વર્ષ ૧૬ પુરાં હશે તેમને લાખલ કરી મોકલશે.

ભારતવિખ્યાત ઉપન્યાસ સમ્રાટ શ્રી પ્રેમચંદ્રજીનાં ગદ્યનનો અનુવાદ

ગરીબની ગૃહલક્ષ્મી

અનુવાદક
પીયૂષ

૧૮

૪ રમાનાથ મોટરમાં ગયો પથુ તેને કંઈ સંજોગું ન હતું. તે કયાં જઈ રહ્યો છે તે તેની સમજમાં આવતું ન હતું નળીતા સ્તા પથુ તેને માટે અગત્યના બની ગયા હતા તેને જાણવા ઉપર ક્રોધ ન હતો, જરા પથુ નહિ; જગ્ગો ઉપર પથુ તેને ક્રોધ ન હતો ક્રોધ હતો પોતાની કુર્બાનતા ઉપર; પોતાની સ્વાર્થે સોનુપતાપર, પોતાની કાપરતા પર. પોલીસના વાતાવરણમાં તેનું ઔચિત્ય-ગાન બ્રજ થઈ ગયું હતું તે કેટલો મોટો અન્યાય કરવા જઈ રહ્યો છે તેનો ખ્યાલ તેને જાણપાએ જે દિવસે સમજાવ્યું તેજ દિવસે આવ્યો હતો ફરી એ ચકા તેના મનમાં ઊડી નહિ અમલદારોએ મોગી મોટી આશાઓ બધાવીને તેને બદલાવી રાખ્યો. તેઓ કહેતા, અરે બીમીનો કંઈ ચિંતા ન હો. જે વખતે તમે રત્નજડીત દારૂ લઈને પહોંચ્યો અને કપિલાની એક દેવી નજર કરી દેશો ને વખતે બેમમ સાહેબાનો બધેય મુરમો ભાગી જશે તમને છતાંમાં કોઈ મારો મરખી જમએ પહેલાં જશે તો આજમથી હદથી છતાં મુરમો કેવો આવવી આવી તો કેટલીયે આશાઓ આપવામાં આવી. રમાનાથ ચાકરમાં આવી ગયો.

ફરી તેને જાણપાને મળવાનો અવસર ન મળ્યો પોલીસનો રંગ જામતો ગયો આજે તે રત્ન જડીત દારૂ ખિસ્સામાં રાખીને જાણપાને પોતાના વિજયની ખુશખબર આપવા ગયો હતો તે જાણપા હતો કે જાણપા પહેલાં તો નાક મોઢું મથકાડી પરદા તે સાથે એ પથુ જાણપા હતો કે આ દારૂ ભેજને તે જરૂર ખુશ થઈ જશે. કાલે જ સંયુક્ત પ્રાંતના હોમ-સેક્રેટરી ઉપર પોલીસ કમીશનરનો પત્ર તેને મળી જશે એ ચાર દિવસ અહીં ખૂન સહેલ કરીને સીધો ધરના રાફ લઈય. દેવીદીન અને જગ્ગોને પથુ તે સાથે જ લઈ જવા આહતો હતો તેમનો એકસાન તે કેવી રીતે બૂલી રહે ? જાણે કોઈ લોકત ફૂલ અને નેવેલ લઈને દેવતાની ઉપાસના કરવા જાય, એવા જ મનસુઓ બાંધીને તે જાણપાની પાસે ગયો હતો; પરદા દેતાએ વરદાન આપવાને બદલે તેના યાજને કોઠર મારી દીધી, તેના નેવેલને પત્ર નીચે કચડી નાખ્યો. તેને કંઈ કહેવાનો અવસર પથુ ન મળ્યો પોલીસનાં વિપારી વાતાવરણમાંથી નીકળીને તેણે આજે જ સ્વચ્છ વાઙ મેળવ્યો હતો અને તેની સુમુદિ સચેત થઈ ગઈ હતી. દલે તેને પોતાની પથુતા તેનાં યથાર્થ સ્વરૂપમાં નજરે પડી કેટલી વિકરાળ, કેટલી દાનવી મતિ હતી તે પોતે તેની માણે

તાકવાનું સાદસ કરી સકતો ન હતો તેને વિચાર આવ્યો, કે જાજ વખતે જજની પાસે જઈ અને બધી કથા કહી ચલ્યાવું. બહે પોલીસ મારી દુરમન થઈ જાય અને જેલમાં સડાવી મારે, અને કાંઈ પરવા નથી. બધેય બેઠ બોલી કપરા શુ જજ પોતાનો ચુકાદો નહિ બદલી શકે ? હજી તો બધાય આશ- પીઓ પોલીસના કવાનામાં જ છે. પોલીસ- વાળા ખૂબ ફાંત પીસશે, ખૂબ નાચશે ફરશે, કદાચ મને કાચોને કાચો ખાઈ જશે ! બહે ખાઈ જાય !

એ દુર્બળતા એજ તો મારા મુખ ઉપર આ કસક લગાડ્યું છે

જાવવાની એ કોપીની મૂર્તિ તેની આંખો સા- મેથી પમાર થઈ ગઈ. 'દેટલી ગુસ્સામાં હતી' અને ખજાર દોત કે તે આટલી બધી ગીડસે તો ચાહે, ફૂલીઆ અંજીરો તેમની કેમ ન થઈ

જાય, મારે બધાન બાટી નાખત આ પોલીસ- વાળાઓને હજો ભગવાની દીસે, અજર જળે કઈ નદિ સાંભળ્યું અને જારોપીઓને માથી નહિ આપી તો જાલપા મારે મુખ પણ નહિ જોશે શુ તેની પાસે શુ મોઢું લઇને જઇશ ? ફરી છુટતો રહીને પણ શુ કરીશ ? શને માટે ?

તેણે મોટર યોભાતી અને તે આમ તેમ જોવા સાગ્યો. ક્યાં આની પહેર્યો તે પણ કાંઈ સમજાવું નથી, એટલામાં એક ચોપી

દાર નજરે પડ્યો તેને તેણે જજ સાહેબના જમવાનો પત્તો પૂછ્યો. ચોપીદાર, હસીને બોલ્યો, હજુર તો કથા દૂર નીકળી આવ્યા અદીથી તો છ સાત માઇલથી ચોપી નહિ હોય તેઓ તો ખંદે ચોરધી તરફ રહે છે.

રમાનાય ચોરધીને રસ્તો પૂછીને પાછો ચાલ્યો નવ વાગી ગયા હતા જજ સાહેબ સાથે મુલાકાત નહિ યાવ તો સારો એલ જગડી જયો એમ તેને લાગ્યું, મળ્યા વિના

કહીશ જ નહિ. બે તેમણે સાંભળી લીધું તો 'હીર' ને નહિ તો મોટે કાળ- કાટના જાળોને કહીશ કાપક તો સાંભળશે. બધો જ્ઞાન સમાચાર પત્રોમાં છપાવી દેશ, ત્યારે તો બધાની આંખો ખુલશે

મોટર નીસ માઇલની ઝડપથી ચાલી રહી હતી એ મીનીટમાં ચોરધી

‘ગરીબની ગૃહલક્ષ્મી’ માટે ‘હંસ’ શુ કહે છે ?

“પ્રસ્તુત પ્રસ્તુત શ્રીમાન પ્રેમચન્દ્ર કે ‘જનન’ કા ગ્રન્થાદી અનુવાદ છે. પ્રસન્નતા કી જાત છે કે ‘જનન’ કા ઇતની જલ્દી થઈ ચોમાચ પ્રાપ્ત હુઆ. પ્રસ્તુત કે વિવચ એ ચોર થવા કદા જાય. હા, અનુવાદ ને ચૂક પ્રસ્તુત કે બાલો કી રક્ષા કરતે હુએ ઇતના સરસ અનુવાદ કિયા છે કે કિ તમીચત ખુશ હો જતી હો. અનુવાદ કી ભાષા પર લો જોસે કી પ્રેમચન્દ્ર કી ભાષા કી જાય લય ગઈ છે. અનુવાદ મહાનય કા હમ ઇસ અલ્લતા કે કિએ બપાઈ હોતે છે.”

[શ્રી પ્રેમચન્દ્ર શા પારિત ‘હમ’ માયે ૧૬૩૩]

આની પહેર્યો. જલ્દી હજી એવીજ અવરજવર હતી પરંતુ રમાનાય એ જીડમાંથી પણ મોટર લઈ જતો હતો એટલામાં એક પોલીસે સાથ જતી દેખાડી તે ચોલી ગયો અને માથું જદાર કાઢીને જોયું તો એ હતો દારોગાજી

દારોગાએ પૂછ્યું- “શું” હજી સુધી બગ- સા ઉપર નથી ગયા ? આટલી ઝડપે મોટર ચલાવ્યા ન કરશે. ક્યાંક અકસ્માત થઈ જશે. કહો, બેગમસાહેબ સાથે મુલાકાત થઈ ?

હું તો સમજ્યો હતો કે તેઓ પણ આપની સાથેજ હશે, ખુશ તો ખુબ યશ હશે ? ”

રમાનાથને એવો કોધ આવ્યો કે જલ્દી એની મુછ ઉખાડી લઈ. પરંતુ વાત બનાવીને બોલ્યો: “ જી હા, જહુજ ખુશ યશ, બેહલ ! ”

“ મેં કહ્યું હતું ને કે ઔરતોની નારાજીની એજ દવા છે. આપ બીધા કરતા હતા ! ”

“ મારી બૂલ હતી. ”

“ યાત્રે: હું પણ તમારી સાથે આવું છું. એક બાજુ પાનાં બેલીએ એટલે જરા હહેર પડે કેપુડી સાહેબ અને ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ આવશે. બેહરને બોલાવી લેશે. બે બીડી બહાર રહેશે. હવે આપ મીસીસ રમાનાથને જંગલા ઉપર જ કેમ બોલાવી નથી લેતા ? ત્યાં પેલા ખટિકને બંધે પડી રહી છે. ”

રમાનાથે કહ્યું: “ હજી તો મારે એક જરૂરના કામ માટે બીજી તરફ જવું છે. આપ મોટર લઈ જવ, હું પગે ચાલતો ચાલતો આવીશ. ”

દારોગાએ મોટરની અંદર બેતાં બેતાં કહ્યું: “ નહિ, સાહેબ ગને કંઈ ઉતાવળ નથી, આપને જ્યાં જવું હોય ત્યાં ચાલો હું જરા પણ હેરાન નહિ ચાઉં. ”

રમાનાથ ચીઠાઈને બોલ્યો: “ પરંતુ હું દોલમાં જંગલા ઉપર નથી જતો. ”

દારોગાએ હસીને કહ્યું, “ હું સમજી ગયો છું. પરંતુ હું જરાપણ હેરાન નહિ ચાઉં. એજ બેચમ સાહેબા...”

રમાનાથે વાત કોપીને કહ્યું. “ જી નહિ; મારે ત્યાં જવું નથી. ”

દારોગા: “ તો શું બીજો શિકાર છે ? જંગલા ઉપર પણ આજે કંઈ જોઈની બહાર નહિ હોય. ત્યાં પણ આપનું દલ જલવાવવા માટે કંઈક સામાન તૈયાર થઈ જશે. ”

રમાનાથે એકસામટી આંખો લાલ કરીને કહ્યું, “ શું તમે મને લપટ સમજો છો ? હું એટલો તુચ્છ નથી. ”

દારોગાએ કંઈક લજ્જિત થઈને કહ્યું: “ ઠીક સાહેબ, ગુ-હો કયો: માફ કરજો. હવે કદિ એવી મસ્કરી નહિ કરે. પરંતુ હજી આપ આપને શકાની બહાર ન સમજશો. હું તમને એવી કોઈ જગાએ નહિ જવા દઉં કે જ્યાંનો મને પૂરેપૂરો વિશ્વાસ ન હોય. આપને ખબર નથી કે આપના કેટલા દુસ્મન છે. હું આપના જ લાભના વિચારથી કહું છું. ”

રમાનાથે હેઠા દબાવીને કહ્યું: “ બહેતર છે કે આપ મારા ફાયદાને આટલો બધો વિચાર ન કરો. આપ લોકોએ મને જીવતો તો મારો નાખ્યો છે, છતાં હજી માર ગુણ નથી છોડતાં. હવે મને મારી રીતે મરવા દો. હું આંશુલાખીથી હવે તોખા પોશારી ગયો છું. હું હવે માફી પાછળ પાછળ ચાલવાવાળો છોકરો જનવા નથી મગિતો. આપ આપની મોટર ઇચ્છતા હો તો ખુશીથી લઈ જવ. મોટરની મવારી અને જંગલામાં રહેવાને માટે પંદર માણસોને કુરખાન કરવા પડ્યા છે. કોઈ જગાએ આવી જઈ તો પદરસો માણસોને કુરખાન કરવા પડે મારો છાતી એટલી મજબૂત નથી. આપ આપની મોટર લઈ જવ. ”

એટલું કહીને તે મોટરમાંથી ઉતરી પડ્યો અને ઉતાવળે આગળ ચાલી ગયો. દારોગાએ કેટલીયવાર ખૂસ મારી, જરા સૂંઝો, વાત તો સાંભળ્યા; પરંતુ તેણે પાછળ ફરતે નોંધું સુધા નહિ. થોડે વધુ આગળ જઈને તે એક

ગણીમાં પેલી બયો. એજ સડક ઉપર જળનો મથા તે વખતે તમારી મુદ્ધિ ક્યાં ગૂંચ હતી ?
બજોલા હતો. સડક ઉપર કોઈ માણસ ન તો તેનો મૈત્રી પાસે શો જવાબ છે ?
મથો. રમાનાથ કહિ

આ બાલુ પર તો
કહિ પેલી બાલુ પર
જમ્મ જમ્મને બમ-
લાના નજર વચિતો
વાચિતો ચાલી જતો
હતો એટલામાં એક
નબર વચ્ચેને તે
ચોખી ગયો. એક
મીનીટ સુધી હમો
હમો જોઈ રહ્યો કે
શાંત માણસ બદાર
નીકળે તો ખુલ્લું કે
સામેજ છે કે નહિ
અંદર જવાને તેની
દિમંત ચાલતી ન
હતી તેને વિચાર
આવ્યો કે જળ એમ
પુછયે કે તમે જુદી
જુગાની કેમ આપી
તો શું જવાબ આ-
પીશ ? ચોક્કસે મારી
પાસે જખરદસ્તીથી
જુગાની અપાવસ-
પી, પ્રલોર્ડન આપુ,
મારવાની ધમકી
આપી એમ કહેવું
હો તો લગભગ ૫૬
વાત છે. કદાચ તેઓ
પુછે કે, તમે માત્ર
જે ત્રણ સાક્ષી મ-
ળથી બચવાને માટે

આટલું મોટું કસ્ટ માથે લીધું, આટલા મથો તે સવારે ૬ વાગ્યા સુધી તેની આંખ
જાણ માણસોના જાન લેવા માટે તૈયાર થઈ ન જુદી તે સ્વપ્ન જોઈ રહ્યો હતો. હિનેકને

રસિયો રીસામણે

(મેંદી તે વાળી માળને... ..એ લાજ)

- રાસ

ચન્દા ! તું ચાર ઘડી યોજાને ને,
અહિ ! સુજાને ધીતકની વાત રે:
રસિયો રીસામણે રે.
દિવસ ધીત છે ટોલાલા ને,
ઠહેન ! જાતી ન વેરણ રાત રે:
રસિયો રીસામણે રે
નવલ્લ દહાડા નવ રાતના રે,
રાસ રસિયો શેરી ને ઝોડ રે
રસિયો રીસામણે રે
સરખી સાહેલી સૂર ઝીલતી રે,
દેવ નિશજે બ્રજને ગોખ રે:
રસિયો રીસામણે રે
તાળીથી ત્રણ લોક માળતાં રે,
મારાં સુનાં હેવાનાં હાટ રે
રસિયો રીસામણે રે
તુ યે અવનિને ઉમળતી રે,
સખિ ! સુતી દીલે સુખવાટ રે
રસિયો રીસામણે રે
હુ યે આલસીયે પેઠતી રે,
આજ તૂટી એ પ્રેમલ પાંખ રે
રસિયો રીસામણે રે.
નિત્યે નિર્કંશતી નેહને રે,
આંસુ સારે જલાગી આંખ રે.
રસિયો રીસામણે રે.

નાનાલાલ દલપતરામ પટેલ

૧૯

અર્ધરાત વીત્યા

જાદ રમાનાથ સર્પ

દાંતી દેવાઈ રહી છે એટલામાં એક સ્ત્રી તલ-
વાર લાઇને દાંતીની બાજુએ ઠોડી આવી અને
દાંતીની ઠોડી કાપી નાખી ચારે બાજુએ ફીલ-
ચાલ મચી ગઈ. એ સ્ત્રી બલપા હતી.
બલપાને લોહો ઘેરી લાઇને પકડવા ઇચ્છતા
હતા; પરંતુ તે પકડાતી ન હતી. કોઈ તેની
સામે જવાનું સાદસ કરી ચકતુ ન હતું.
પછી તેણે એક છલાંગ મારીને રમાનાથ
ઉપર તલવાર ચલાવી. રમાનાથ બચરાઇને
છડી બેઠો, જોયું તો દોડ્યો અને ઇન્સ્પેક્ટર
ઓરડામાં ઠબા દતા અને ડેપુટી સાહેબ
આરામ ખુરસી પર સૂતા સૂતા મીંગાર પી
રહ્યા હતા.

દારોગાએ કહ્યું “ આજે તો આપ
ખૂબ ઉધ્યા બાજુ સહેબ ! કાલ ક્યારે પાછા
ફર્યા હતા ? ”

રમાનાથે એક ખુરસી પર બેસીને કહ્યું:
“ જરા વારમાં પાછો આવ્યો હતો આ મુકદ્દ-
માની અપીલ તો હાઈકોર્ટમાં ચલે ને ? ”

ઇન્સ્પેક્ટર “ અપીલ શું ચલી, અપતાની
ગોઠવણ ચલી. આપે મુકદ્દમાને એટલો મજ-
બૂત કરી દીધો છે કે હવે કોઈનો દવાગ્યો
હાવી ચકેતાર નથી સોગંદ પૂર્વક કહું છું,
આપે રમાલ કરી દીધી. હવે આપ અહીંથી
બેઝિકર થઈ જાઓ હા, હજી અ્યાસધી
ફેસલો થઈ ન જાય ત્યાંસુધી આની મલામ-
તીને ખ્યાલ રાખવામાં આવે એજ મુનામિય
ચશે. તેથી તો ફરીથી પહેરાની ગોઠવણ કરી
દેવામાં આવી છે. અહીં હાઈકોર્ટમાં ચુકાદો
મૂક્યો અને તહીં આપને જગા મળશે. ”

ડેપુટીએ સિગારનો ધુમાડો કાઢતાં
કહ્યું: “ આ ડી. ઓ. કમીશનર માટેએ
આપને આપ્યું છે, કે જેથી આપને
કોઈ પ્રકારની શંકા ન રહી જાય.

જુઓ ધુ. પી તા હોમ સેક્રેટરીનાં નામ
હવે છે આપ જ્યાં આ અતાનરો ત્યાં
આપને કોઈ બહીજ સારી જગા મળી જશે. ”

ઇન્સ્પેક્ટર “ કમીશનર સાહેબ આપ-
નાથી ખૂબ ખુશ થયા છે; સોગંદ પૂર્વક
કહું છું. ”

— ડેપુટી “ બહુજ ખુશ છે. તેઓ
ધુ પી. ને જુદો સીધો પત્ર પણ લખશે.
તમારું બાગ્ય પણ ખુશી જશે ”

એટલું કહીને તેમણે ડી ઓ રમાનાથ
તરફ આપી દીધો રમાનાથે સિદ્ધાંતે બોલીને
જોયું અને એકાએક તેને હાડીને કટકે કટકા
કરી નાખ્યા. ત્રણ માણસો આશ્ચર્યથી તેનું
મેહું તાકતા લાગ્યા.

દારોગાએ કહ્યું “ શુ રાત્રે બહુ પી
ગયા હતા ? આપને માટે એ સાફ નહિ
કહેવાય. ”

ઇન્સ્પેક્ટર: “ સોગંદ પૂર્વક કહું છું, કમી-
શનર સહેબને ખબર પડી જશે તો બહુજ
નારાજ થશે. ”

ડેપુટી “ જ્ઞાતી કોઈ મતલબ જમારી
મુમજાણમાં નથી આવી એની શી મત-
લબ છે ? ”

“ એની મતલબ જે છે કે, મને એ ડી.
ઓ ની જરૂરત નથી અને મારે તોયો પણ
જોઈતી નથી હું આજેજ અહીંથી ચાલ્યો
જમથ. ”

ડેપુટી “ ત્યાંસુધી હાઈકોર્ટમાં ચુકાદો
ન આવી જાય ત્યાંસુધી આપ ક્યાંય પણ
નહિ જઈ શકો ”

રમાનાથ “ કેમ ? ”

ડેપુટી “ કમીશનર સાહેબનો એવો
હુકમ છે. ”

રમાનાથ. “ હ કાષ્ઠમાં ગુલામ નથી ”

ઇન્સ્પેક્ટર. “ બાલુ રમાનાથ, આપ માટે બધો બનાવેલો બેન બગાડી રહ્યા છે; કે જે કાંઈ થવાનું હતું તે થઈ ગયું હશે પણ દિવસમાં ઘાઘાટમાંથી કેંસલાને મજુરી મળી જશે હવે જે મળી રહ્યું છે તે ખુશીથી લઈ લો અને આરામથી છુટ્તીના દિવસો વીતાવો એમાંજ આપની શોખા છે ખુદાની ઇચ્છા હશે તો એક દિવસ આપ પણ કાષ્ઠ હયા હોદા ઉપર પહેંચી જશો. અફસરોને નારાજ કરો અને કેદની મુશીબતો વેઠો એમાં શો ફાયદો? સોનદૂર્વક કહું છું કે અમલદારોની જરા સરખી નજર બદલાઈ જશે તો આપનો કયા પતો નહિ લાગે. સોનદૂર્વક કહું છું કે ઇસારા માત્રમાં આપને દસ વર્ષની સજા થઈ ગયે આપ છો કયા વિચારમાં? અમે તમારી સાથે દુષ્ટતા કરવા નથી માંગતા હા, જે આપ અમને સખતાઈ કરવાની ફરજ પાડશે તો અમારે સખતાઈ કરવી પડશે. જેકને સહેવી ન સમજશો ખુદા, દોજખમાં લઈ ગયે, પણ જેલની સજા ન આપે મારકાંડ, માલ-મલીય, એ તો ત્યાંની માંસુલી સજા છે. ચક્ષીમાં જેડી દીધા તો નેતનજ આંખુ સમજાવે. સોનદૂર્વક કહું છું જેલ કરતાં દોજખ બહેતર છે.

દારોગો “ એ બીચારા પોતાની બેતમ માહેજ આગળ લાચાર છે તે કદાચ એના જાનની આદક થઈ રહી છે તેથી એની દોર દબાવે છે ”

ઇન્સ્પેક્ટર “ શું થયું? કાલે તો પેલો દાર બાંધ્યો હતો ને? છતાં પણ રાત્રી નહિ થઈ? ”

રમાનાથે કાટનાં બિન્દામાંથી દાર કાઢીને

મેજ ઉપર મૂકી દીધો અને બોલ્યો. “ એ દાર અહીં મૂક્યો છે. ”

ઇન્સ્પેક્ટર “ કીક, એ તેણે નહિ સ્વીકાર્યો ”

ઉધુડી “ કાષ્ઠ મમરર બી છે ”

ઇન્સ્પેક્ટર “ કદાચ તેનો મિત્રજ પણ કેકારો કરવાની જરૂરત પડશે! ”

દારોગો “ એ તો બાલુ સાહેબનાં રમ હમ અને મિત્રસ ઉપર મુનાસબ છે. જે આપ અમને જરાતરા પણ હેરાન નહિ કરો તો અમે આપની પાછળ નહિ પડીએ. ”

ઉધુડી. “ પેલા ખટિક પાસે પણ જામીન લેવા જોઈએ ”

રમાનાથની સામે બીજી જ સમરથા આવી ખડી થઈ; પહેલાં કરતાં કાંઈક જટિલ, કાંઈક બીજણ, સબબ હતો કે પોતે કત-બની વેદી ઉપર પોતાનું બસિદાન આપી કે, એ ચાર વર્ષની સજાને ઓટ પોતાને તૈયાર કરી લે કદાચ, આ સમય તો તેણે પોતાનાં આત્મ સમર્પણનો નિશ્ચય કરી લીધો હતો પરંતુ પોતાની સાથે જલપાને પણ સંકેટમાં નાંખવાનું સાદસ તે કાંઈ પણ બોલે કરી શકતો ન હતો તે પોલીસના પંજમાં કાંઈક એવી રીતે દબાઈ ગયો હતો કે હવે એમાંથી સલામત નીકળી જવાનો તેને કાષ્ઠ માર્ગ સુઝતો ન હતો. તેણે એવું કે આ લાકામાં તે વિજય નહિ મેળવી શકે પોલીસ સર્વ શક્તિમાન છે, તે મને જે રીતે વાહે તે રીતે દબાવી શકે છે તેના મિત્રમની તેજ કાગ થઈ ગઈ તે વિવસ થઈને બોલ્યો “ આખરે આપે સોફા મારી પાસેથી શું કાઢ્યો છો? ”

ઇન્સ્પેક્ટરે દારોગાની તરફ જોઈને આંખ

મારી; કેમ જાણે કહી રહ્યાં ન હોય કે,
 “આવી ગયો પળમાં” અને બોલ્યો:
 “અસ ઝોટલુજ કે આપ અમારા મહેમાન
 ખતી રહો, અને મુકદ્દમો હાથકાટમાં નીકળી
 ગયા બાદ અહીંથી રજા લઈ જાવ. કારણ કે
 તે બાદ અમે આપની સલામતીના જિંમ્મેદાર
 નહિ રહીએ. અમર આપને કઈ સર્ટિફિકેટ
 જોઈશું” હશે તો તે આપને આપવામાં
 આવશેજ, પરંતુ તે લેવું ન લેવું તેના
 પૂરો અખત્યાર આપને છે. જો આપ
 હોશીયાર હશે તો તે લઈને ફાયદો મેળવશો;
 નહિ તો આમ તેમ ધકકા ખાશો. આના
 સિવાય અમે આપની પાસે બીજું કાંઈ
 ધમ્મજતા નથી. સોગંદપૂર્વક કહું છું, હરેક
 બીજા જેની આપને જરૂર હોય તે અહીં
 હાજર કરી દેવામાં આવશે, પરંતુ ન્યાસિધી
 મુકદ્દમો પૂરા ન થઈ જાય, ત્યાસિધી આપ
 સ્વતંત્ર નહિ થઈ શકે.”

રમાનાથે દીનતાના કાવે પૂછ્યું “મહેલ

કરવા તો બહુ શકીશ કે તે પણ નહિ ?”

ધન્વેકટરે સૂત્રની આંક હચ્ચાચું.
 “હ નહિ !”

દારોમાએ એ સૂત્ર ઉપર બ્યાખ્યા કરો:
 “આપને એ આઝાદી આપવામાં આવી
 હતી પરંતુ આપે એનો દુરુપયોગ કરી દીધો
 હવે ન્યાસિધી ખાતી ન થઈ જાય કે આપ
 એનો યોગ્ય ઉપયોગ કરી શકો એમ છે
 ત્યાસિધી આપ એ દક્ષથી વચિત
 રહેશો.”

દારોમાએ ધન્વેકટરની તરફ જોઈને
 જાણે એ બ્યાખ્યામાં સમતિ મળી, એ તેમને
 સંકેપ ગણી ગઈ.

ત્રણે અમલદારો રજા લઈ ગયા અને
 રમાનાથ એક સિમાર સજાગાવીને આ વિકટ
 પરિસ્થિતિ પર વિચાર કરવા લાગ્યો.

(અપૂર્ણ)

સ્વીકારજી

(૧) શુભક: એપ્રિલ: તત્રી: સુનીલાલ પુ ચાહ, કરજણ; (૨) વિચારક માય: તત્રી: માલોલાલ જાજીવનદાસ ચોક્કસી, વડોદરા, (૩) શ્રી કમ્પી દયા બોલાવણ પ્રકાશ અંક ૮-૯; તત્રી: પદમસી હામજી ખોતા, મુબઈ ૩; (૪) તરુણ અંક ૬ તત્રી: ડૉ. પ્રાણલાલ જો. મહેતા, કરાચી; (૫) સત્યપ્રકાશ અને સ્વરેશ: અંક ૩૨ થી ૩૫ તત્રી: કુવરજી કેશવજી શાહ, મુંબઈ; (૬) શ્રી કમ્પી લોહાણા સ્વયંસેવક મહાજનો ૭ મો અહેવાલ અને હિસાબ (૭) તિલકકાઈટ: અંક ૨: તત્રી: બાપુલાલ હિરાલાલ શુક્લ, મુબઈ; (૮) આભડછેટનું રિત્, સમસ્ત ગુજરાત અપૂરવતા નિવારણ સંઘ, અમદાવાદ તરફથી આ પ્રસ્તિત્ત પ્રકટ થઈ છે તેમા અપૂરવતા નિવારણને અંગે શ્રી ગિજુભાઈએ લખેલાં પ્રચારપત્રો એકત્ર રીતે છપાવ્યાં છે આ બધાં પત્રો ‘શુભસુંદરી’માં જુદે જુદે સ્થળે છપાઈ ગયા છે એની લખાવટ અસરકારક છે. એક પૈસાની કિંમતે એ મળે છે.

શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા સર્ગ ૧૦
શ્રીમો અવકાશના વખતનો સદુપયોગ શી રીતે કરી શકે?
 શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા સર્ગ ૧૦

શ્રીમો શ્રી તારાશંકર પોપટનાથ અસાસન

શ્રીમો પોતાની નવસાધના વખતનો સદુપયોગ કરી શકે એવા ક્યા ધર્માઓ તેમને અનુકૂળ આવે તે બાબતનો નિર્ણય કરતાં પહેલાં શાસ્ત્રમાં જ્યાં જ્યાં શ્રી ઉદ્યોગાલયો દેવ ત્યાંની મર્થપદ્ધતિ બજારવાળી વધારે સરળતા થશે એમ આવીને તે માદિની પ્રમાણવામાં આવી હતી એ માદિની તપાસવાં વસ્તુસ્થિતિ નીચે મુજબ જણાય છે

વડોદરા શાંત્યના ઉદ્યોગાલયો નિચે મળેલી માદિની

મળેલી માદિની અનુસાર આ શાંત્યમાં કુલ ૧ શ્રી ઉદ્યોગાલયો છે, એ શ્રી ઉદ્યોગાલયોની વડોદરા, નવસારી, પાટણ, સપ્તપા તથા સિધપુર, પેટલાદ અને કથળા અમરેલીમાં આવેલા છે આ તમામ ઉદ્યોગાલયો કોઈ મધ્યમ વર્ગની સાધારણ સિલિની તેમજ ઉદ્યોગાલયોનો અરીબ વર્ગની સોંપાને ઉદ્દેશ્ય ચલકોચ રાજીનીને તેને શ્રી ધર્મી પ્રાણીનું સાધન પુર પાડવાનો છે. જ્યાંની જગ્યાએ દુનિયા શીખ નાં કરતાં એ કામ કરવાથી પાપ વેસાની કામગીરી (પ્રાપ્તિ) થશે એ વિચારથી કામ કરનારાની સંખ્યા વિશેષ દોષ છે

એકર ભેગાં કરેલાં કાનરી ૨૦ એટલી દેવ છે એ ૧ વડોદરામાં કાનરી ૩૦ થી ૫૦ એટલી અને નવસારીમાં તેથી વધુ થઈ જાય છે. કામગીરીનો સમય ધણુ ખર્ચ બગાડનાર ૨ થી સાર થાય છે સોંપાને કામકામનો સમય કુરસાદો વખત પણ બગાડનાર ૨ પડીને દોષ

છે કોઈ ૨ થી ૫, તો કોઈ ઉદ્યોગાલય ૨ થી ૧ સુધી થાઉ દોષ છે

આ તમામ ઉદ્યોગાલયોનાં નિવેદનોનું નિરીક્ષણ કરતાં જણાય છે કે ઉદ્યોગાલયોમાં સોંપાને સીવજી કામ તરફ ધણું કામકામ વધુ રૂચી દોષ છે અને વધુમાં વધુ કામ પણ રીવનું કુર્ચ જ માય છે આમ થવાનાં બે કારણો છે-

- ૧ અરીબ ૧ કીમત તમે તે કુટુંબમાં સીવજી કામની જોડા વધતા પ્રમાણમાં તરે દોષ છે ન, એટલે ઉદ્યોગાલયમાં આવનાર કોર પોતાના અને પોતાનાં કુટુંબીઓનો કપડાં લેવાર રીતે ચિરકા મચે સીલાકનો બચાવ કરી શકે છે.
- ૨ સીવજીકામ પુરતા પ્રમાણમાં ખર્ચ થઈ અને બીજા કોઈ કાંચે સરખાવતા તેમાં વધુ કામની ચેતની યાગ

આમ દોષથી દરેક ઉદ્યોગાલયમાં સીવજી કામ પ્રાધાન્ય ઉદ્યોગ બનેલો છે એ કે માત્ર સીવજીકામમાં ઉદ્યોગાલયોની પ્રવૃત્તિ પુરી થઈ નથી આ ધર્મી કાર્યોત ચાલુ બનાવવાનું, મરવતુ વણ આદી કામ, પ્રવૃત્તિ બાવવાનું રોરી બનાવવાનું, પાપક, દરકા લેવાર કરવાનું વિવેકે રાજવવામાં આવે છે પરંતુ એમાં સોંપા એકમે તેટલો રક્ષ થોડી જગ્યાની તથા એમ જણાય છે આ જગ્યા ઉદ્યોગોમાં સીવજીકામ એટલી પ્રાપ્તિ થઈ ન દોષ થો સોંપા તેના તરફ એકમે તેટલું રક્ષ આપવી નથી નવસારીમાં દુનિયા ઉદ્યોગ ઉપરાંત સ્ત્રીન અને જાણીત ગૃહસ્થવાળા અમે છે

ઉદ્યોગાલયોમાં સોંપાને કામ બાવવાના બે પ્રકાર છે-

- કાર્યપદ્ધતિ**
 ૧ સોંપા પેટે જે ૧૬ ૧૫૬ દાદને કપડા

● વડોદરા શાંત્યના જ્યાપર, ઉદ્યોગ ઉપા મમસારજીના વરણો પ્રકાર થયેલ પ્રતિષ્ઠિ પર ૬

સીધી જાય, અથવા તે બદારથી સીધજી-
કામને ઝાડ'ર મેળવીને તે કામ ઉઘોગા-
લયમાં કરી જઈ પોતે સીધાઈના દામ
મેળવે છે.

૨. ઉઘોગાલયમાં ઝાડ'ર મળેલા હોય તે
સીધજીકામ કરીને સીધાઈના પૈસા મેળવે,
અથવા તેા ઝાડ'રના અસાવે ઉઘોગાલયના
કાપડનાં કપડાં સીધે અને તે વચ્ચે ત્યારે
ક્યાં મુજબનેા મજૂરીના લામ તેને મળે

આ ઉઘોગાલયોમા મોટા ભાગે હિંદુ ઓછા
આવે છે. આમા વધુ ભાગે

ઉઘોગાલયમાં મધ્યમ વર્ગની અને મરીમ
હાજરી આપતી વર્ગની ઓછા નેમને કષ
ઓછાની નાત- પછુ કમણીની અથવા બચ-
નાત. તની આશા હોય તેવી
ઓછા હોય છે વાણીયા,
બાણજી, તેમજ કાઠીયા, લાડીયા, ખત્રી, સોની,
લાવસાર વિગેરે કામની ઓછા અને દક્ષિણી
ઓછા તેમજ નવસારી જેવામા પારસી, હિંદુ
તેમજ મુસલમાન બધી કામો ઉઘોગાલયનો લાભ
લે છે. નવસારી સિવાય બીજા કોઈ સ્થળે મુસ-
લમાન ઓછા લાભ લેવી હોય તેમ જણાઈ નથી

કોઈ ઉઘોગાલયને કામથી રૂડ હોય છે કોઈ

ખાનગી જીવસ્યની મદદથી
નિવાસનાં ચાલે છે. કોઈને સરકાર
સાધનો મદદ મળે છે કોઈને ઓર્મંત

મદદારાણી સાહેબ સહાય
આપે છે, તેા કોઈને મુધરાઈ વરફથી વાવિંક અમુક
રામ મળે છે.

આ ઉઘોગાલયો વિષે ઉપર જણાવ્યા ઉપરાંત
બીજા ખાસ જણવા જેવી માહિતી નથી, છતાં
આ સમ્યના ઉઘોગાલયો વિષે એક દરી પત્રક
જેકાઈ છે તે ઉપરથી વિશેષ સ્પષ્ટીકરણ થશે

ઉઘોગાલયોમા લાવના ચાં ચાં કામો ચાલે છે
તે ઉપર ઉપર આપેલી છે હવે એક દરે ઓછા
કરી શકે તેવા કામોની યાદી અને તે પૈકી કોમવ
વર્ગની ઓછાને અને મધ્યમ તથા મરીમ વર્ગની
ઓછાને ક્યાં કયા કામો અવકાશ આપે તે જોઈએ.

શ્રીમંત ઓછા કુરસદના વખતમાં કરી
શકે તેવાં કામોની યાદી તથા તેને
લગતી હકીકત.

હિંદુસ્તાનમા મરીમ વર્ગની ઓછા મોટા
ભાગે મજૂરી કરે છે એટલે કામ મંદી મોસમ
સિવાય તેઓ કામમાંજ રોકાયેલી હોય છે. મધ્યમ
વર્ગની ઓછામાં પણ મોટા ભાગ સંપૂર્ણ ધરામ
લાયે કરતી હોવાથી તેમને કુરસદના વખત આજે
મળે છે. તેા પણ તેમાંની કેટલીક ઓછા ધારે તેા
બીજા મોડુ થઈ કામ કરી શકે. પરંતુ શ્રીમંતની
ઓછા નેમને ધરામ લાયે કરવાનું હોતું નથી
અને નેમને નવરાયનો પુખ્ત વખત મળે છે
તેમને કેટલીકવાર વખત કંઈ રીતે મળવા જે પણ
મોટા પ્રશ્ન થઈ પડે છે. આવી ઓછાને તેઓ
અતિથય તકલીફ વિના સરળતા પૂર્વક અને હોયથી
કામ કરે એવાં કામો જતાવવામાં કે જામવામાં
આવે તેા તેમની કુરસદના વખતનો સંપૂર્ણ
મુખને તેઓ ઉપયોગી કામો તૈયાર કરી શકે.

કામોની યાદી

૧. ભરત સુવણ, રેશમ, કીડીયા કસબ વિગેરેનું
લાવનું; તેમજ આરીકામનું કસબનું તથા
રેશમી ભરતકામ આવા પ્રકારના ભરતકામથી
બારીબારાણના પડદા, ટેબલ કલોથ, અબલા,
ચાળી, પોલકાં, ચાદી, સાલવા, સાડીની કિનારો,
લાય રમાલ, હંભી ઉપર ચડાવવાનું રોશાનું
લાલ્લુ (માલન્ટ) વિગેરે વસ્તુઓ તૈયાર કરી
શકાય

૨ સીવણ કામ.

૩ નાની હલો શાળો ઉપર પડદા, ટેબલ કલોથ,
આદીયા, રોચંછાઓ વિગેરે બાવીશ કામ.

૪. ચિત્ર કળા.

૫ ચિત્રોને ચાદલા, ડીડી, ડીલી વિગેરે ચાદીને
સાજવાવાનું કામ.

૬. ચિત્રો ઉપર કાપડ પહેરાવીને વજોથી સાજું
બારવાનું કામ.

૭. કાચના અથવા કપડાના કુલ, લાર ને તોર
જતાવવાનું કામ.

૮ રેશમી પવિત્રા, માળા, તેમજ કસબ

કલાબત્તુ' એ ચીને તથા દારૂ, બાબુબધ,
કમરપદા મુગદ્ધ વિનેરે બતાવવા

૧.૧૪ બેરોડા રોડથી અનીઓને દેખતી માર્ગ
મધ્યમી.

૧૦. ચિત્રની દેખ તેવાર કરી અગર તેવાર દેખતા
ચિત્રને જાણ.

૧૧ પ્રકા (કાટંગોલ) ને શરીરને ચિત્રોને દર્શાવના આજ્ઞા બનાવવા

૧૨ કાંબોડી અગર વ્હાલ કાચગળા બોખા રવા
વિગેરે જાલસી પેઠે કાચા મટિ નેવકા કાચા

૧૩. ધોળી બીણવા, સજી વિશેષનાં તોડણી, ૫૩-
જાણી, લાંબી, કુમર અને પાણજીવાની બીણ
ચીજો.

૧૪. પ્રવેશ, મીઠી સેવ, અને એના બીજા
સુખથી પ્રવેશ સેવની બનાવટ

૧૫ મહાજ્ઞાન મુરતિ વિરતે

૧૬. ધોના રોજના નવરાયની ગીતે, સેર, પાપા,
મસાલા, દળાર, પાખાણા, માયાં, નરમ
મસાલો વિશે?

१७. विषयः साधु, अधर्मा, भ्रष्टता.

૧૮. બા શપથોના કાળે, બાળ સોશળી, કલ
મંજળ, ધાણાની કાલ, ખારી સુદ, ખાલેલી
ચરિત્રાણી, મુલા, અલખી, વિમેષ; હી ચાલ્યો,
સુદર્શન, ત્રિવેણી, વિમેષે ધરચરુ કલાલો

૧૯ કુટુંબી ખતાવર.

૧૦ મી.બી. ગણપત, વિજેદતી બતાવતી

२१ भा.३ द.३ वा. ११ वा. अध्यायः ३८८.

સર રહેન્થીજ અને એકોત્ર રૂની અદલતી પામ્યા
શ્રીગીતર રથ હવે રાણી નમ.

૨૩ ક્રીમી માટે જરૂરીયાત માં મદદ અને તેના
બધર ફેરફાર સાથી જલે જમરા પેલાના
માદ મરતી.

ઉપરના ધર્મો સારી સ્થિતિમાં પ્રગટી જાય છે અને બધાને જાણ થાય છે. આથી પદ્મ પીતના વળનને સુપ્રદેશ કરવા સુધે પેશનો બધાને જાણ થાય છે અને પ્રગટના વધારા થાય છે. આથી સારી વસ્તુઓ પ્રગટી થાય છે.

મધ્યમ વર્ગની છાત્રોની સંખ્યા તેવાં હશે.

સાહેબી જીવન મનનારી મધ્યમ વચની ઝોંઝો
મઝે નીચે વાળુ પેશાં કાઝો : ગુપતે જી મન, સઝે

તેથી પ્રમજ્જિત કમાવ્ગીત' સાધન પાય અને
પાઠના કુદ્દર્શને અદર્શ પદ રાશે:-

૧ ન્યારોં કુવર્, સુવરનાં બટન બનાવર્,
 ઘનની, કાચળની કે કપડાની લેળીએ બના-
 વની, (પાસે બહેનો * કસી * પેવાના
 દાદેજ જલે D)

૧. પાત્રના ઘણા રસની ઓછી-મોટીના કુષો બનાવવામાં, મોડીનાં તોરણ પાસા, બધા ઘડ્યાદિ મારાં, રોષાને કુશીને રમણે, ડાહ્યાકોષા, રેમ્સ વિગેરે બનાવવામાં આવે.

2. जलम, पीठ, धार, अणु, निमेष
होवातुं मय, तेमल मल, अविनाश

વિગેરનાં ડાઘાં ઉઠારીને સાફ કરવાનું કામ.
 ૪ કાચ વીંછવાનું કામ. જુદા જુદા ડોળાની
 ઇંડીયા ૧૪ બનાવવાનું કામ.

[illegible]

१ डिमरी अथानि एउ अरवा.

૭ સીરમુદ્રામ-ખાસ કરીને કોમિા અને બાળ-
શાળા (કોમિા ને આર્થા પાઠનાના કપર્થા
સારે તેા જીવ જલેનેા કાલને જલે તેમને
કાલ આપવાનુ વધુ પડલે કરે તેવા કપર્થા
ખનુપીને વચલા કુરે તેા પળ તે જરે) .

૯. જાણજીને ૪૫૫૭ ૪૩૦

• સાચું બનાવશે!

૧૭. મોક્ષમાં જનતા બહુમતના યેશ વાચકતા; તેમજ
પુનઃજન્મ, વારસા, કામના; વિવેકના કુલાની
અણી પ્રતીતી.

१३. अथा वज्रवर्षिणी वसन्ती होत त्वां दायु देष्टम
शिव) उपरि वदन्ति तथा देष्टम ते सुनाना
अर्थीना लभया.

2000 2001 2002 2003 2004 2005 2006 2007 2008 2009 2010 2011 2012 2013 2014 2015 2016 2017 2018 2019 2020 2021 2022 2023 2024 2025 2026 2027 2028 2029 2030 2031 2032 2033 2034 2035 2036 2037 2038 2039 2040 2041 2042 2043 2044 2045 2046 2047 2048 2049 2050 2051 2052 2053 2054 2055 2056 2057 2058 2059 2060 2061 2062 2063 2064 2065 2066 2067 2068 2069 2070 2071 2072 2073 2074 2075 2076 2077 2078 2079 2080 2081 2082 2083 2084 2085 2086 2087 2088 2089 2090 2091 2092 2093 2094 2095 2096 2097 2098 2099 2100 2101 2102 2103 2104 2105 2106 2107 2108 2109 2110 2111 2112 2113 2114 2115 2116 2117 2118 2119 2120 2121 2122 2123 2124 2125 2126 2127 2128 2129 2130 2131 2132 2133 2134 2135 2136 2137 2138 2139 2140 2141 2142 2143 2144 2145 2146 2147 2148 2149 2150 2151 2152 2153 2154 2155 2156 2157 2158 2159 2160 2161 2162 2163 2164 2165 2166 2167 2168 2169 2170 2171 2172 2173 2174 2175 2176 2177 2178 2179 2180 2181 2182 2183 2184 2185 2186 2187 2188 2189 2190 2191 2192 2193 2194 2195 2196 2197 2198 2199 2200 2201 2202 2203 2204 2205 2206 2207 2208 2209 2210 2211 2212 2213 2214 2215 2216 2217 2218 2219 2220 2221 2222 2223 2224 2225 2226 2227 2228 2229 2230 2231 2232 2233 2234 2235 2236 2237 2238 2239 2240 2241 2242 2243 2244 2245 2246 2247 2248 2249 2250 2251 2252 2253 2254 2255 2256 2257 2258 2259 2260 2261 2262 2263 2264 2265 2266 2267 2268 2269 2270 2271 2272 2273 2274 2275 2276 2277 2278 2279 2280 2281 2282 2283 2284 2285 2286 2287 2288 2289 2290 2291 2292 2293 2294 2295 2296 2297 2298 2299 2300 2301 2302 2303 2304 2305 2306 2307 2308 2309 2310 2311 2312 2313 2314 2315 2316 2317 2318 2319 2320 2321 2322 2323 2324 2325 2326 2327 2328 2329 2330 2331 2332 2333 2334 2335 2336 2337 2338 2339 2340 2341 2342 2343 2344 2345 2346 2347 2348 2349 2350 2351 2352 2353 2354 2355 2356 2357 2358 2359 2360 2361 2362 2363 2364 2365 2366 2367 2368 2369 2370 2371 2372 2373 2374 2375 2376 2377 2378 2379 2380 2381 2382 2383 2384 2385 2386 2387 2388 2389 2390 2391 2392 2393 2394 2395 2396 2397 2398 2399 2400 2401 2402 2403 2404 2405 2406 2407 2408 2409 2410 2411 2412 2413 2414 2415 2416 2417 2418 2419 2420 2421 2422 2423 2424 2425 2426 2427 2428 2429 2430 2431 2432 2433 2434 2435 2436 2437 2438 2439 2440 2441 2442 2443 2444 2445 2446 2447 2448 2449 2450 2451 2452 2453 2454 2455 2456 2457 2458 2459 2460 2461 2462 2463 2464 2465 2466 2467 2468 2469 2470 2471 2472 2473 2474 2475 2476 2477 2478 2479 2480 2481 2482 2483 2484 2485 2486 2487 2488 2489 2490 2491 2492 2493 2494 2495 2496 2497 2498 2499 2500 2501 2502 2503 2504 2505 2506 2507 2508 2509 2510 2511 2512 2513 2514 2515 2516 2517 2518 2519 2520 2521 2522 2523 2524 2525 2526 2527 2528 2529 2530 2531 2532 2533 2534 2535 2536 2537 2538 2539 2540 2541 2542 2543 2544 2545 2546 2547 2548 2549 2550 2551 2552 2553 2554 2555 2556 2557 2558 2559 2560 2561 2562 2563 2564 2565 2566 2567 2568 2569 2570 2571 2572 2573 2574 2575 2576 2577 2578 2579 2580 2581 2582 2583 2584 2585 2586 2587 2588 2589 2590 2591 2592 2593 2594 2595 2596 2597 2598 2599 2600 2601 2602 2603 2604 2605 2606 2607 2608 2609 2610 2611 2612 2613 2614 2615 2616 2617 2618 2619 2620 2621 2622 2623 2624 2625 2626 2627 2628 2629 2630 2631 2632 2633 2634 2635 2636 2637 2638 2639 2640 2641 2642 2643 2644 2645 2646 2647 2648 2649 2650 2651 2652 2653 2654 2655 2656 2657 2658 2659 2660 2661 2662 2663 2664 2665 2666 2667 2668 2669 2670 2671 2672 2673 2674 2675 2676 2677 2678 2679 2680 2681 2682 2683 2684 2685 2686 2687 2688 2689 2690 2691 2692 2693 2694 2695 2696 2697 2698 2699 2700 2701 2702 2703 2704 2705 2706 2707 2708 2709 2710 2711 2712 2713 2714 2715 2716 2717 2718 2719 2720 2721 2722 2723 2724 2725 2726 2727 2728 2729 2730 2731 2732 2733 2734 2735 2736 2737 2738 2739 2740 2741 2742 2743 2744 2745 2746 2747 2748 2749 2750 2751 2752 2753 2754 2755 2756 2757 2758 2759 2760 2761 2762 2763 2764 2765 2766 2767 2768 2769 2770 2771 2772 2773 2774 2775 2776 2777 2778 2779 2780 2781 2782 2783 2784 2785 2786 2787 2788 2789 2790 2791 2792 2793 2794 2795 2796 2797 2798 2799 2800 2801 2802 2803 2804 2805 2806 2807 2808 2809 2810 2811 2812 2813 2814 2815 2816 2817 2818

સેવ, આપણે જાણી, આપણી, અજાણી, પ્રાજ્ઞા,
મુશ્કેલ, મજાજ, ખાલેકુ પાદરજી, આપ
મસાલો, દગલ અને જેવી નિત્યતા વચ્ચેની
ચોને જાણીને વેચી કહેલી પ્રાજ્ઞામાં
માણસ જાણી શકે ૧૫ સંજ્ઞા અને
કુદ મળે જેવી મનપ્રીતી આપી શકે
જાણ શાહ પ્રાજ્ઞામાં માલ, અને વેચીશ્વર
ત્યાં વેચા જવાની ખાતર નહિ ૧૨, ૧૩/

આડોગી પાડોશી અને નજીકના રહેનારા
કુટુંબો આવી વસ્તુ ગુરૂશીથી ખરીદશે એવ-
બત્ત બનાવટ સારી અને લાવ પરવડે તેવો
હોવો જોઈએ

મહેનતુ અને ગરીબ વર્ગની સ્ત્રીઓ
કરી શકે તેવાં કામો

જેમની પાસે પૈસાનું સાધન ન હોય અને
ફક્ત મજૂરી લઈને કામ કરી શકે તેવી સ્થિતિવાળી
હોય તેવી સ્ત્રીઓ માટે નીચેના કામો ઉપયોગી
થાય —

- ૧ સુવર કાતીને તેમજી દોરી, દોરડા પાગી તથા
કાપડ બનાવવાનું કામ
 - ૨ નાડી, નાડા, કસ ગૂથવાનું.
 - ૩ માંચીયા, આસનીયાં, ચેત્રજી, ખુરશીનું
કાપડ વિગેરે વણવાનું.
 - ૪ મોલ ગુથવાનું અને તેવીજ બીજી ગુથણી
વસ્તુઓ બનાવવાનું
 - ૫ વાસ તથા સાડીઓના ટોપલા, ટોપલી, કડીયા
બનાવવાનું કામ
 - ૬ પતંગપણા (ડસ્કર) બનાવવાનું.
 - ૭ વાસણને કલાક કરવાનું
 - ૮ રેખા દેવાનું
 - ૯ આખરાના પાવલ (પત્રાળા) પડીયા
બનાવવાનું
 - ૧૦ ઇડીયા દાળ બનાવવાનું.
 - ૧૧ પગ ઉપયોગી ચરચુરજી સુથારી સીને
બનાવવાનું
 - ૧૨ પુકાના બાકસ બનાવવાનું
 - ૧૩ ઢીવાસળીના ખોખા બનાવવા તથા લેબલો
બોડવા
 - ૧૪ કામળ તથા જુના કપડાની કાચળીઓ
બનાવવી
 - ૧૫ નેતર બાંધવાનું તેમજ ગુજરાત ખાટલા બરવા,
શીકા ગુથવા વિગેરે
- નાનાં ગામડામાં રહેનાર સ્ત્રીઓ મલા ફેલવાનું,

આબલી ફેલવાનું, તમાકુ લસોટી છોકલી
બનાવવાનું, ગડાકુ બનાવવાનું વગેરે કામો થર
માટે તેમજ મજૂરીથી કરે છે. પરંતુ આ કામ
ફક્ત જે તે મોસમ પુરતું જ હોય છે. મોસમ
સિવાયના વખત માટે ઉપર જણાવેલા કામોમાંથી
કોઈ અનુકૂળ કામ તેમને મળે તો તેમને મદદ
રૂપ થઈ પડે

સ્ત્રી ઉદ્યોગાલયો આવા કામો શીખવવા માટે
સારી સંસ્થા થઈ પડે.
કામનું શિક્ષણ આવી સંસ્થા તૈયાર થયા
પછી શ્રીમંત સ્ત્રીઓને રસ
લેતી કરવાના ધણી માર્ગો છે નિશાળોમાં જ આ
પદ્ધતિ દાખલ કરવામાં આવે તો બીજી પદ્ધતિ
ધણી સુધારો થાય.

ગરીબ સ્ત્રીઓ માટે તો ઉદ્યોગાલયથી પણ
જુદી ટબની એકઠે કે તેમને ઘેર પહોંચતું કામ
આપે અને પાણું કામ લઈ આવે અને એ
બાંધણીને મજૂરી આપે એવી જુદી સંસ્થાની
જરૂર છે કાચો માલ પુરો પાડવાનું અને પાકો
માલ વેચવાનું કામ એ સંસ્થાઓએ જ કરવું
જોઈએ

રાજ્યમાં વડોદરા, પાટણ, નવસારી, અમરેલી
વિગેરે છ સાત સ્થળોએજ
સ્ત્રી ઉદ્યોગાલયો સ્ત્રીઓને દુનિતર ઉદ્યોગ
કાઠંવા વિશે. શીખવનારી નાની મોટી
સંસ્થાઓ છે. વડોદરામાં
તો શ્રી ચીમનાબાઈ સ્ત્રી ઉદ્યોગાલયની બીજી શાખા
પણ છે આવી સંસ્થાઓ લગભગ દરેક સારા
ગામમાં હોય તોજ સ્ત્રીઓ દુનિતરકળામાં રસ લઈને
પોતાના જીવનને ઉઘમી બનાવી શકે શ્રીમંત
સરકાર તરફથી જેમ પુસ્તકાલયો, શાળાઓ એને
એવી બીજી જાહેર સંસ્થાઓ માટે પ્રત્યેક કોઈ
તેરહાજ બીજા નાણાની મદદ કરવામાં આવે છે
તેવી રીતે સ્ત્રી ઉદ્યોગાલયોની ધોળના માટે પણ
જે એવી ગદ્દ સરકાર તરફથી આપવાનું જાહેર
થાય તો એવા ઉદ્યોગાલયો સારી સંસ્થામાં નીકળી
શકે.

સત્યને સુંદર અને પ્રિય બનાવી દે છે તેનું કહેવું એ છે કે સત્ય દ્રૂયાત મિયં દ્રૂયાત ન દ્રૂયાત સત્યમમિય । ('સત્ય બોલવું', પ્રિય બોલવું પણ અપ્રિય સત્ય ન બોલવું) અને તે પોતાના આ મિહાતનો માનવીય મરતકની પ્રત્યેક ક્રિયામાં અક્ષરસઃ પાલન કરે છે.

સાહિત્યમાં જે રીતે કવિનું સ્થાન હોય છે તેવીજ રીતે કવિઓમાં પણ, અને વિશ્વામ છે કે, ઓ કવિઓનું સ્થાન પુરુષ કવિઓની સરખામણીમાં હોય રહેશે. કવિતા ધણુ અં ભાવપ્રધાન રહે છે અને ઓઓના જેવી બાવુક્તા પુરુષોમાં મળી શકતી નથી.

નારી હૃદયની વૃક્ષતા આપણે વાયુમાપક યંત્ર (બેરોમીટર) સાથે કરી ચકીએ છીએ. જેમાં નાનામાં નાનું પરિવર્તન પણ દર્શિ-ગોચર થઈ શકે છે. ઓહૃદયની કામળ વૃત્તિઓ અત્યધિક સજગ અને સજીવ રહે છે. તેમની હૃદયલીધાનો પ્રત્યેક તાર એટલો જે એલો અને કસકસેલો રહે છે કે તે વાતાવરણના સક્ષમાતિસક્ષમ આઘાતથી ઝુંજી ઉઠે છે. શરીરવિદ્યાન અને મનોવિદ્યાનના પડિતોનું કહેવું છે કે ઓઓની શરીરરચના અને મન પુરુષોના કરતાં કાંઈક વધારે પચ્છિત છે.

પ્રેમ અને બલિદાન મનુષ્યને પશુની કોટીમાંથી ઉઠાવીને દેવત્વના પદ ઉપર પહોંચાડે છે. પારસ તેજ છે કે જે લોહાને પણ મોતું બનાવી દે. અને તે આપણને ઓ ઓમાં મોટા પ્રમાણમાં મળી આવશે ઓઓના જેવા પ્રેમ અને બલિદાન કાણે આર્થી છે ? ઇતિદાસ એનો સાક્ષી છે; ઇતિદાસ જ સુ પ્રત્યેક ધરમાં તેમના પ્રેમ અને બલિદાનની કદાણી લખાવેલી છે તેમનું બલિદાન આવેશજન્ય અથવા હાથલરમાં સર્વેશ્વ સ્વાહા કરી દેનાર નથી હોતું, પરંતુ તે

દિવસ અને રાત્ર પ્રત્યેક ધડી, પગે પણ જીવનસર બલિદાન આપે છે; અને બલિદાન પણ હમતાં હમતાં આપે છે. દુનીયાના મોટા મોટા કર્મયોગી, યોદ્ધા નિદાન અને કદિએ ઓઓની રૂઢિતિદાપિની સકિતનો મુક્તકંઠે સ્વીકાર કર્યો છે વિશ્વવિજયી નેપોલિયન સદા પોતાની માતાનું યુજીયાન કરતો રહ્યો અમર કવિ દાન્તે, પોતાની પત્ની બીએટ્રીસ નો આભારી છે; દુલ્હનીદાસની રામભક્તિથી પ્રેરણા કરનાર તેની, પત્ની, હતી લંકાનો વિજય, કરવાનો. કામના સીતાને લીધે રામચદ્રજીતા, મનમાં યજ્ઞ હતી, અને શ્રી કૃષ્ણને ગીતાનું તત્ત્વ શિખવાડનાર એ રાધિકાનો નિષ્કામ પ્રેમ જ છે. સમસ્ત માનવ જાતિ ઓઓની ગોદમાં પુજાઈ છે અને તેની આજીણીને આશ્રમે જ ઉભી થતાં તેમજ ચાલતાં શીખી છે પુરુષોએ જ એની ઘોષણા કર્યો કરી છે કે ઓઓ ખરી રીતે દેવી છે, જેમણે આ મનુષ્યોને રચ્યાં બનાવી રાખ્યાં છે.

હવે પ્રશ્ન એ ઉપસ્થિત થાય છે કે આટલું છતાં, હજી સુધી પુરુષોના નેટલી અધિક સંખ્યામાં અને ઉંચી એણીની ઓ કવિનીઓ કેમ નથી થઈ કે કારણ સ્પષ્ટ છે ઓઓનું હજી સુધીનું કાર્યશ્રેય બીજુ જ રહ્યું છે અને તેઓએ કવિતાનાં ક્ષેત્રમાં પણ પેસારો કર્યો ન હોય પરંતુ હવે ધીમે ધીમે તેઓ એ ક્ષેત્રમાં આવી રહી છે, અને આ ક્ષેત્રમાં પુરુષો તેમની સફળતા અને મહત્તાનો સ્વીકાર કરવા લાગ્યા છે તે માટે આમે તેઓના આભારી છીએ.

સાહિત્યનાં ક્ષેત્રમાં ઓઓ આવે એ બહુ આવશ્યક છે. ઓઓના સહયોગ વિના માનવસાહિત્ય સંપૂર્ણ નહિ થઈ શકે. એક પુરુષ કોઈ જન્ય પુરુષની હલવાનુભૂતિને સફળતાથી પ્રકટ કરી શકે છે, પરંતુ જ્યારે તે ઓઓની આસન

શક્તિને પ્રકટ કરવા જાય છે ત્યારે તેને વિવેચ થઇ જઇને કલ્પનાથીજ માથે લેવું પડે છે. દાખલા તરીકે, સતિની મનોભાવના વધુનો સંસ્કાર અને માતાના વાતચાતના પુરો દારા મએસા વર્ણનો બોજી કરાતાં જ રહેશે કારણ કે પુરુષ એ ઉદાત્ત અત્યથાને અનુભવ નથી કરી શકતા.

પ્રેમના ક્ષેત્રમાં સ્ત્રીઓનું સર્વશ્રેય એથી પણ સિદ્ધ થાય છે કે પ્રેમના પૂર્વગી પુરુષ કવિઓએ અને ધજાખરા ભક્તોએ પ્રેમના જ્ઞાનદાત્રિ રેકમાં ફૂલી જમને પોતાને ઈષ્ટ દેવની પ્રેમસીના રૂપમાં લેયા છે. વાક્ય સંપ્રદાયના કવિ, ભક્ત કવિ રૂપકજ્ઞ, તથા બની ઇત્યાદિ એનાં દૃશ્યરૂપ છે.

શામળે સામ્રાજ્યોએ રમાયક વચન કહ્યું છે; શાષ શાષએ તેને યાગ-સંગીત પણ કહ્યું છે. શામળો બની સંગીત સાથે પણ ધનિષ્ઠ મનુષ્ય છે એ દષ્ટિએ જોઇએ તો કવિતાના ક્ષેત્રમાં સ્ત્રીઓને એક રામાયિક સમવા મળી જાય છે જે પુરુષોને નથી મળતી. સ્ત્રીઓના રચનાત્મક શક્તિશક્તિ તેમનાં ચાન્દ અને વાણીમાં જણાય છે. કળીકંડુ ચન્દ્રોને મધુર તથા મરણ પના વચનું માથું જાણે સ્ત્રીઓએ કહ્યું દગે. સંસ્કૃત સાહિત્યમાં એનું મોડું પ્રમાણ છે. સકુન્તલાને તેની સખી સજ્જ-દાસ કહે છે, કંઈય સ, ક, અને તેને રજાને સ, ઉ અને ક મૂળને સજ્જ-દાસી મધુરિયા ઉત્પન્ન કરી દીધી. એજ રીતે મુજબ તે કહેવો કહેવાસાગી પણ શાષ વજાગાજ દરો ધરની અદરડી બેલયાસની જાણમાં પણ પુરોણાં કરતાં સ્ત્રીઓની જાણમાં અધિક સરળતા અને શોભાશક્તિ રહે છે પુરુષોની જાણમાં વધારે પાત્ર પાંદિત્ય જણાય છે અને સ્ત્રીઓની જાણમાં રાજવિદ્ય સરળતા રજાય છે એ જામરો પતિવિનયે અનુભવ છે અને પુરુષ

તથા સ્ત્રીઓની કવિતાઓની ગુણના કરવાની આજ વાત સ્પષ્ટ થાય છે.

તેથી કુ તો કહીશ કે કાંઈ નહિ તો જાણના વિષયમાં સ્ત્રી કવિઓએ પુરોણાં અનુકરણ કરવું નહિ જોઇએ કવિતાનું જીવન જીવનું ભાવમાં તેમજ જાણમાં પણ રહે છે તેથી, સાહિત્ય ધર્મજોએ કવિતામાં પ્રસાદ યુજી દોરો. અત્યંત આવશ્યક માન્યો છે શોધ કરાખા ચન્દ્રોમાં કાષ જાવ મા વરદનું ચિત્ર ઉપલવ્યુ એ પ્રસાદયુજ છે આ જાણતમાં ઉડુંતા કવિ પ્રસાદમાય છે યાથી સાદી જાણમાં તે ધજી ઉંડી વાત કહી જાય છે.

કવિતા સુધયની જાણ છે તેને મારે પાંદિત્યની જાણવવાના નથી એ જાણ કહેવામાં મારે તાત્પર્ય એ નથી કે જાણ કે મોડવે તરફ જાણ જાણવું નહિ માત્ર કહેવાની મતલબ એ છે કે જાણને અસ્થામા-વિક જાણની રીતે ન જોઇએ નહિ તો જાણ આધારજની જાણ અને સાદિત્યની જાણમાં એકજ વધારે જાણ થઇ જશે કે સાધારણ જાણમાં જાણ સાહિત્ય મમજી નહિ સો જેમ, મરડું અને વજાકાશના સાહિત્ય મમજમાં જન્મ છે.

જાણને મનોદારિદ્રી જાણવવાં મારે અને પોતાની તક મેળવવા મારે ચન્દ્રોની દયા કરવી એ ઉચિત નહો.

સાધારણ પ્રાણો પર ચન્દ્રોને તોડી શકીને કહેવો કાષ કરી રોજ જેમ કે રાજનું રાવ, રાડ, રજ, રજા, રાવ મનાદિ એ પણ ઉચિત નથી. આ જાણમાં કું માગે રેખિયા નદેને મતલબ રહેજ જણવું છે.

કું જાણું કું કે સ્ત્રીઓનાં પ્રાચીન સાહિત્યમાં પણ કહેવો જાણ ન દેવે જાણ

આધુનિક કાલના શ્રી મહાદેવી વર્મા, શ્રી શ્રી છે જેનું કામ આજુ' ઉદ્દેશવા યોગ્ય
તોરનદેવી લીલી અને શ્રી રામેશ્વરી દેવી ચંદ્રારી નથી.
ના ઉદયે એક નવો યુગ ચમકાવી દીધો છે અને તે મણિજ્ઞ હનુમણ અને આશાપૂર્ણ
છે આ નામે 'મે' માત્ર ઉદાહરણ અર્થેજ દિન્દિના આ નિર્મોણ યુગમાં શ્રીઓની પ્રતેષી
આપ્યા છે. તેમનાથી બીજી સાહિત્યસેવિકા પ્રતિકાને નમ્રત કરવામાં મહામજૂત યરો.

મેટ્રિકની પરીક્ષામાં પાસ થતી કન્યાઓને ધનામ

ચરોતર પ્રદેશની જે કન્યાઓ મુ'બાઈ યુનિવર્સિટીની વા પૂતાની શ્રીમતી માધીબાઈ
દામોદર દાહરસી હિંદ મહિલા વિદ્યાપીઠની મેટ્રિકની પરીક્ષા ચાલુ વરસે પસાર કરશે તેમને
ચરોતર એલ્યુકેશન સોસાયટીને મળેલાં શ્રીકેળવણી વિષયક ટ્રસ્ટફંડોમાંથી રૂ. ૧૫૦૦
ધનામ આપવામાં આવશે. માટે એવી કન્યાઓએ પોતાનું ગ્રામ ને તાલુકો, પોતાની
હાઈસ્કૂલ, મેટ્રિકની પરીક્ષાનો નંબર, પરીક્ષામાં મેળવેલા ગ્રજી, પોતાને જોષ્યે તેવાં પુસ્તકોની
પાદી અને પોતે વ્યાગળ બન્યાસ કરવા છતાં છે કે કેમ તે વગેરે જણાવી જીન માસની
૩૦મી તારીખ સુધીમાં પોતાના પૂરેપૂરા સરનામા સાથે જમને બરજી કરવી.

શ્રીકેળવણીનાં ટ્રસ્ટફંડ માટે સોસાયટીની મદદ

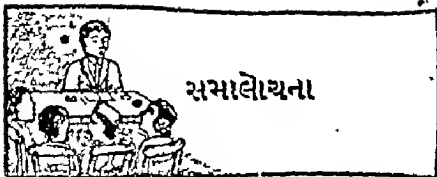
ચરોતરમાં શ્રીકેળવણીને હતેજન મળે તે હેતુથી સોસાયટીને ચાર પાંચ ટ્રસ્ટફંડ
મળ્યા છે. પણ સોસાયટીને થયેલા રૂ. ૫૦,૦૦૦ (પચાસ હજાર)ના દેવાનો ન્યાં સુધી
નિકાલ થાય નહિ ત્યાં સુધી આ આર્થિક મંદિના યુગમાં જે શ્રીકેળવણી માટે પાસ
જોષ્યે તેટલી મદદ ન મળે તો નવાન પ્રવૃત્તિ દાથ પરી શકાય એમ નથી. એટલે શ્રીકેળવણી
માટે મળેલા ટ્રસ્ટફંડોના બ્યાજનો ઉપયોગ મેટ્રિક થતી ચરોતરની કન્યાઓને રૂ. ૧૫૦૦
ધનામ આપવા ઉપરાંત નીચે પ્રમાણે કરવાનો તા. ૧૯-૩-૩૩ને રાજ મળેલી સોસાયટીની
નિયામક સભાએ કરાવ કયો છે:

“ ચરોતર પ્રદેશમાં શ્રીકેળવણીની વૃદ્ધિ થાય તે માટે દરેક નાનાં મોટાં
ગામમાં શ્રીકેળવણીનાં પાસ ફંડો રચપાય તે ઇચ્છવા યોગ્ય છે. માટે જે કોઈ
ગામ પોતાના ગામની શ્રીકેળવણીને હતેજન આપવા જોઈએ તે જોઈ રૂ. ૧૫૦૦
સોસાયટીને ટ્રસ્ટફંડ તરીકે સોંપવાનું સ્વીકારશે તો તેમાં સોસાયટી શ્રીકેળવણીને
માટે મળેલાં ટ્રસ્ટફંડોના બ્યાજમાંથી બીજા રૂ. ૧૦૦૦ ઉમેરશે અને તે કુલ રકમનું
જે તે મામનું શ્રીકેળવણી ટ્રસ્ટફંડ મહામફૂં રાખશે અને તે ટ્રસ્ટફંડનું બ્યાજ
જે તે ગામે ખચવાની સોસાયટી બ્યવસ્થા કરશે ”

ઉપરના કંઠાવ પ્રમાણે જે ગામ, બંધિત મા મંડળ પોતાના ગામની શ્રીકેળવણી માટે
જોઈએ તે જોઈ રૂ. ૧૫૦૦ આપવા ઇચ્છા રાખતું હોય તેમણે તરત જ તે સંબંધી જણાવવું.
આ પ્રમાણે મળેલા ટ્રસ્ટફંડને કોઈ પણ વ્યક્તિનું નામ આપવામાં આવશે નહિ

ચરોતર એલ્યુકેશન સોસાયટી,
આજુ'ડ, તા. ૧૨-૪-૩૩

આશાબાઈ ન. પટેલ,
મંત્રી, ચ. એ. સોસાયટી.

સમાલોચના

મારી કલાકળી: લેખિકા શ્રી પાવતીબાઈ આઠવણે, અનુવાદિકા-શ્રી મોમતીબહેન મહાપાત્રા, પ્રાચીન 'પ્રસ્થાન' ગ્રંથલેખ, અમદાવાદ; આઠ આના.

'પ્રસ્થાન' ગ્રંથલેખ ત્રણે પ્રકારની સરસ્વતી મંથમાલાના ચોથા ભાગના પુ. ૩-૪ તરીકે આ પુસ્તક પ્રકટ થયું છે અને એ રોચણીયનું લહેનની એ છબન ઝડપી દોષ આપણી આત્માપાત્રા ના છબન કરાના અલ્પ સાદિત્વમાં પડે. છાંયો જ્યેષ્ઠ છે કે શ્રીમતી પાર્વતીબાઈ મહાપાત્રેય સમાજના એક સમાજ સેવિકા તરીકે ધર્મી બહીર્ગા છે તેમને પરિચય આ રીતે કુલશાસ્ત્રે કારણ થાડે એ બીજા દેશ સેવિકા શ્રી મોમતીબહેન તેવાર પદાં એ નિર્ભય આનંદની વાત છે શ્રી મોમતીબહેન તરફથી આવા નવું પુસ્તકો આપણને મળે એવી આશા રજાવી આ પુસ્તકને સ્વીકાર્યાન પછી વધારી લેશે એવી આશા રાખીએ છીએ.

છબનનાં જળ-સેખા-શ્રી હનુવલ શાંખી, સમાસેક સ્પીક, ૩૫ ગ્રાંથો ગિમલ પત્ર આના.

'અન્ની યોત'ની ચીઠ્ઠી અંતિમાં મુદ્રાવરી કુલદત્તના નવકુચાન રિપીરી હનુવલે આલેખેતી આ નાનકડી રાત્રી મન્યરસિકાને અનંદ આપશે મધન અને નીનાના રાત્રી પ્રેમનું સેખા પ્રેમ પિત્ર સ્વપ્નમાં આનું છે. 'સ્વાપ્નરસિકા' શ્રી. રેશનલ પાઠ્યાર્થ રિપી હનુવલે રચિત રીતે આ મન્યરો વિસ્તૃત પરિચય આપી છે શ્રી. ૩૫ રેશનલ પાઠ્યાર્થ નાની પુસ્તિકાને. મનરેશ શમ્ભર છે.

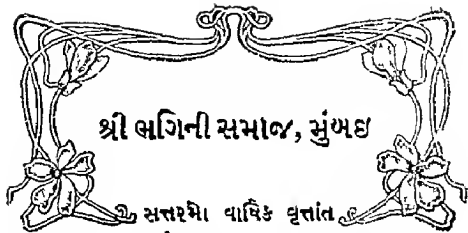
આધ્યમિક શાળામાં શિક્ષણ પદ્ધતિઓ

લેખક શ્રી. ચિત્તુભાઈ, પ્રાચીન શ્રી હિંદુમૂર્તિ પ્રાચીન મંદિર, ભાવનગર મુલ્ય આઠ આના.

શિક્ષણ ખાતે તિરસ્કરણ 'પદુલ' સ્વ કુલશાસ્ત્રમાં અત્યંત પ્રચલિત છે, એ માન્યતા બીજાં કાળે ખાતે નાશવત્ બન્યાં તે શિક્ષણ બની બેસે છે શિક્ષણની વિપરિત પદ્ધતિઓનું કે જેના સાક્ષર અને જ્ઞાન જ્ઞાન ન દોષ એવા માન્યતાને ઉત્કર્ષ બન્યાંનું કામ બેપદક સેધાય છે આ પરિસ્થિતિનું કારણ એટલું છે કે આપણે માની છીએ કે બન્યાંનું કામ, વિપરિત બન્યાંનું ને જલુ પોડું કામ નથી પરંતુ આપણી એ માન્યતા ખોટી છે મહત્ત્વ અને બન્યાંનું આપણું એમાં જલુ પોડું તમામત છે શિક્ષણની રીત અને પદ્ધતિ અનુભવ માન્યતા એ કામ કરી છી, અનુભવ માન્યતા માન્યતા મન્ય પદ પ્રોડા કાર મૂળી તેને વિચારવાને ખાતે જ્યોત નામે ને પદ્ધતિઓ પ્રાચીન રાજ્યને અત્રે રેશ પ્રાચીન દોષ શ્રી તે શ્રી ચિત્તુભાઈ આ પુસ્તકમાં બતાવે છે શ્રી ચિત્તુભાઈ ખાતે માલમનચરો અન્યાસ અને શિક્ષણ પદ્ધતિઓ પરિચય-બાંને સેધાં કાઢા છે કે આ પુસ્તકમાં શિક્ષણને તેમજ મનાવેને પદ્યનું બન્યાંનું મળે.

સીતા સેખા-શ્રી ન.નુલલ નંદલલ મોહલી પ્રાચીન શ્રી અલલાલ વિ. રેશનલ હનુવલિર રિપી, રોડા, મુલ્ય. ૦-૧-૦.

શ્રી સલાલ બાલદત્ત મન્ય વરમાં કુલ તરીકે પ્રકટ થયું આ પુસ્તક રજવનમાંથી સીદત્તના છબને લખેલા અલ નામને કુલને ની અને રિપીર શાંક બેવી છત્રી અને સાર અલ રેશિમાં બાંવે છે શ્રી. મામીની અલ અને વાલ

શ્રી ભગિની સમાજ, મુંબઈ

સત્તરમો વાર્ષિક વૃત્તાંત

ભગિની સમાજની સ્થાપના સ્વ. ગોખલેના સ્મારક તરીકે તા. ૧૨ મી ફેબ્રુઆરિ ૧૯૧૧ ના દિને તેમની પ્રથમ પુણ્ય વિધિએ થઈ.

સમાજનું ધ્યેય સ્ત્રી જ્ઞાતિદાસ, સાધોન્નતિ સાધવાનું છે. અને તે માટે દિલ્હા વસનાથ ત્રામમ દિ હીઓ તરફ બાવુભાવ રાખનાર આ મંડળ છે. સમાજના સભ્યોએ સૌને તન, મન અને ધનથી મદદ કરવા પ્રયત્ન કર્યા છે. આરોગ્ય, શૃદ્ધવૃદ્ધિ અને જ્ઞાન પ્રચાર માટે વર્ગોદાસ છેલ્લા અને ભાષણોદાસ મુલાકાતો અને સમેલનોદાસ અનેક વિધિ પ્રયત્નો કેક દેખાણે કરેલા છે.

સકલ સમયે સદાચત્રા નિયમને ભગિની સમાજ ધર્મ માને છે, અને એ ધર્મ અનુસાર દેશના જુદા જુદા ભાગમાં જુદી જુદી વખતે સમાજે પોતાનો યત્નકિયત કર્યો આપ્યો છે.

મયા વર્ષની ૧૯ મી ફેબ્રુઆરિને દિને સ્વ ગોખલેજીની સંવત્સરી નિમિત્તે ડો. જીવરાજ મહેતાના પ્રમુખપણ નીચે શ. વૈકુઠરાય મહેતાએ ગોખલેજીના જીવન વિષે બે બોલ કર્યા હતા.

તા ૨૦ મી જોગજ ૧૯૨૨ દિને વાર્ષિક સભા બોલાવી હતી જેમાં નીચે પ્રમાણે કામ-કાજ થયું હતું,

- (૧) બે વર્ષનો હંકો હેખાલ રજુ થયો હતો.
- (૨) હિસાબ મંજુરી માટે મુકાબી હતો. (૩) નવું કારોબારી મંડળ નિર્માણ હતું.

શ. કરસનદાસની કંપાસવધો અને શ્રી. રસીક પ્લેટના ટેકાથી ૧૯૩૨ની, સાલ માટે નીચેના પ્લેટોનું કારોબારી મંડળ નિર્માણ હતું.

પ્રમુખ સી. જયશ્રી પ્લેટ રાયજી મંત્રી-શ્રી. લીલાવતી પ્લેટ બેન્કર; સદમત્રી-સી. ચલ્લ પ્લેટ ધીઆ, ખલનચી-સી. ચારદા પ્લેટ દેસાઈ, સભ્યો-સી. દંસા પ્લેટ, સી. ઉમિલા પ્લેટ કાપ્તા, સી. મેલી પ્લેટ, સી. મુદીકા પ્લેટ શ્રી સાકરપ્લેટ અને શ્રી. બચુપ્લેટ હોટવાળા.

ઉપલી કંપાસ ૨જી કરતાં શ. કરસનદાસ લોહયા હતા કે સીઓ સીઓનું કામ ઉપાડી લે અને પુરોગામી જરૂર ન પડે એવું હું કેટલાંક વર્ષોથી ઇચ્છતો હતો. આટલા વર્ષો ભગિની સમાજના કારોબારી મંડળ ઉપર ભાઈઓ હતા. પણ આ વર્ષે પ્લેટોની જ કમિટી નિર્માણ તે જાણી મને બહુ દુઃખ વાય છે તથા કારોબારી મંડળને એમના કામમાં હું ફેરફાર હું.

સમાજ પાસે આજી બર્થ માટે પૂરતી રકમ નહિ હોવાને લીધે બર્થમાં કાપકુપ કરવા માટે સોસાયટીના મકાનમાંથી સમાજની એકીસ કાઠી નાખવી પડી. સેવામંદીર ભગિની સમાજથી કુટુંબાદવામાં આવ્યું અને એ ફંડની રકમ શ. કરસનદાસને સોંપવામાં આવી.

ગાંધીજીની જયંતિ તા ૨૭ મી અક્ટોબરે જનવાઈ હતી તે વખતે પ્રમુખ લેડી કૃષ્ણામૌરી સેતલદવાઈ હતા વક્તા સર લક્ષ્મીભાઈ ચામળદાસ હતા આ પ્રસંગે દરીજનના બાળકોએ સંવાદ તથા ગાયનોથી સભાસભાના મન રવન કર્યા હતા. લેડી લક્ષ્મીભાઈ તરફથી શ. ૫૦૦૦ ની રકમ મળેલી છે. જેના બ્યાજમાંથી ખરીદી પ્લેટો પોતાનો અભ્યાસ ગ્રાન્ડ રાખી રહે તે માટે તેમને સ્કોલર-

શીશ આપની એક નહીં યુગે છે તેને હું
હરીબાળ સ્કોલરશીપ એટલે નામ આપવામાં
આવ્યું છે મહા સાથમાં ૧૮ ૧૫) ની માસીક
સ્કોલરશીપ બનિતાવિદ્યામયથી ર્વેની યાજ્ઞની
પરીક્ષામાં પાસ થએલાં બેદન તારા રુકરને આપ
વામાં આવી છે. તે બેદન રિક્કીની સેડી ઇરવીન
ફોલેમમાં મુદ્દવિદ્યાનતા અલ્લાહ માટે કલા છે
તેમજ માસિક રૂપિયા પાંચની એ સિખરુદ્ધિએ
એ અલ્લાહ બેદનો-ઓરણામ તાલુકામાં તથા
અનાબાલ પાસને વૃક્ષ પ્રથમિક સિખરુદ્ધિએ લામ
ખેલે તે માટે આપવામાં આવી છે.

શ્રી. બચુબેદન ચોટવાળા તરફથી રજુએક
ગુજનમાં એ એકરણે સમાજના ઉપયોગ માટે
મજાગથી સમાજના હોદ્દા પર પાલકાગુ વધારે
સાજ બની રાખ્યું છે સમાજ એમની આ ઉદારતા
મુદ્દિ એમને સહર્ષ આભાર માને છે આ નવી
વ્યવસ્થા થઈ સમાજને પોતાની પ્રગતિએ આગળ
છે. માફ કર્મમાં સંધી સંપાદક વિગિતે સમાજના
સભ્યોએ ધર ધર ખાતીની ફેરી કરી ૧૮ ૦૦૦૦)
સાથ દબારની ખાતી રેસી હતી, આમ બા નવી
સમાજમાં નવી ભરૂતિ આવી છે

ઉદ્યોગમંદીર

મધ્યમવર્ગના બેદનોને સાધનને ભલાને સમ-
વનો સરુપયોગ કરવાની પ્રયોગિકા નહે છે
નવસાસના વખતને ઉપયોગ થાય અને સાહે સાહે
થોડી કમીથી મનુ મનુ એટલે શમ કરવાની રૂઝીક
પાસથી સરવા છે. એવી રી મીડીબેદન પીડીની
ખાતીની સરવા અને ચામરેટીયુ જાગી શી
કરોચકદ

ભગિનીસમાજ પાસે ચાવીરુના હીરા મહે-
સર પ્રસંગે એક રીડ ૧૮ ૦૦૦) બાલદન
ગુજોરુ એક રીડ છે તેના ન્યાયમાંથી અગ્ર
એક કલોચકદ એકલોએ પરીખાથી મંદવે રાજ
કર્મ છે. એકીકરે પાસપાસા મધ્યમવર્ગની બેદનોને
મદદપ થઈ એવા કલોચકદી સુખાત રરખમાં
આવી છે એમ રીડવરુ, કુલુ, હાનુ, તથા
અનુભા પાસ કરવામાં કામને સમાવેશ થઈ છે
એ રીડ શમ માટે એકરે કમી મનુ વગ તેનુ

મદેનતાલ સમાજ વરુથી આપવામાં આવે છે
મધ્યમ વર્ગની પછી બેદનો આ કલોચકદનો
લમ છે એ આકરે પાસથી લીમ બેદનો આનો
લામ છે એ સી. મથળબેદન થીયા વરુથી
કલોચકદ કલાપનાર બેદનને ૧૮ ૧૨) માસિક
આપવામાં આવતા હોવાથી કલોચકદના કામને
મદુ મદુ મળી છે તેને અને વર્ગે પાસ થાય છે.
અને તે રીડે મથળવારે તથા કુલવારે ૩ થી ૫
વાળા મુખી હોય છે. એ વર્ગેમાં રીડવરુ, હીરા,
તાલ તથા ચિત્રામ રીડવરવામાં આવે છે સર-
રક ૧૦ બેદનોની હાલની રીડે છે પાસ વિ-
ધાયમુ શીમે પાસ બેદનો પાસથી કરી લાવે છે
આ બેદનો સાથ કુલના હેધ આ સુધ્યાકામ
કામ કરવાનુ એમને મદુ કરવ પડે છે. સી.
મથળાબેદન તથા સી રમિલાબેદન આ વર્ગેની
મથળવા સાથે છે

પુસ્તકાલય

આ ઉપરાંત બેદનો માટે પુસ્તકાલય વગા
વાચન થઈ, રાખવામાં આવ્યાં છે વાચનાથ
બેદને માટે હમેશા ૧ થી ૫ વાળા મુખી હીરા
હોય છે અને સમાજર બેદનોને પુસ્તકો ૧૨ થઈ
બાની મુદ છે આ બનેરો લામ પાસ સારો
લેવાય છે સી બાબાબેદન મદુમા પુસ્તકાલયની
વ્યવસ્થા ભગને છે.

શ્રી. બચુબેદન ચોટવાળા તરફથી બધા મળી
એકરે બધા સમાજરોનુ એક સમેલન તા ૧-૧૨
-૧૨ ને રિપસે કરવામાં આવ્યું હતુ. મોતમેલ
વરિવામાં ચર્ચાએકા મુલા મુલા રિપસે પર રી
૩ રી. રીડની એક બાબનમાળા રાખવામાં
આવી હતી આ બાબને મુખ્યકીમાં થઈ હતાં
બને મળી મજ બેદનોએ એનો લામ રીપસે હતે

સર દરિહીય મોસ કલોચકદના બીડ રિપે
સમાજના મદરે રિપસે થવાનો હેતુ અને
મદલને આ બીડ સતે જાણ થાય નવી એરો
મદ રીડવરો ૫૨ સમાજને લખવામાં આવે
હતે.

અલ્લાહ મંદીર પ્રવેશને બને ચાવીરુ
અપય સ અદીવાલે હીરા ને અદીવાલે મદ

મુખર્જીની બધી સંદેશાવૈતા આસર હેઠળ ભરા-
એલી જે સલાઓમા સમાજે સક્રિય ભાગ લીધો
દેતો, તેમજ ડૉ. મુજારાચનના મંદીર પ્રવેશના
ખરડાને અનુમોદન આપનારો એક ઠરાવ તાર
દ્વારા વાઇસરોય પર મોકલી આપવામાં આવ્યો
હતો.

સમાજની આશાઓ ધણી મોટી છે. સમા-
જને ખુશી જા મળે તો બાળકોને રમવ મમવ
તથા તેની સાથે જ્ઞાન મળે તેવી ધીમળા ચર્ચ
થકે. સમાજના બહેનો હવેન શીખી તેમણી
કમાણી કરી થકે તે માટે વા. દલી જીનથી
રા પ્રાણુયક્ષ જીવને માસ્તર તરીકે રાખ-
વાનું નક્કી કરવામા આવ્યું છે આ સાથ
રેગમ તથા જીનિયુ ભરવકામ, ચાપડીઓ બાધવાનું
કામ, ફેટવડી વગેરે ધણી નવનું કામ લાગે છે

મુખર્જી જ્યાં માટે મોટા રહોરમા બહેનો ભદા-
રમામણી કમાવા માટે આવી હોય તેવી બહેનો
માટે રહેવા તથા ખાવાપીવાની સગવડવાળું એક
ચદ હોવુ જોઈએ એમ સમાજને લાગે છે જે
કોઈ સાથ અપવા બહેન આને માટે પેસાની
સંચીત મદદ કરી થકે તો સમાજ કામ હવાડી
લેવા બદ્દ આદર છે.

આભાર

સમાજને હિંદ સેવક સમાજના મકાનને
હોલ વાપરવાને માટે તથા જીન બાઝાથી સમા-
જની ઓફીસ રાખવા માટે સભ્યોનો આભાર માન-
વામાં આવે છે. શ્રી. બચુબહેન હોટવાળાને
સમાજને જોરદારી વાપરવા આપ્યા તે માટે

જીન બુદ્ધિ વજાઓ શ્રી. મેશી રા વેડુંકશય
મહેતા, શ્રી. ચાહ રા. નયસુખલાલ મહેતા તથા
બીજા જે જે સાધ્યો તથા બહેનોએ સાપણો
આપ્યા તે માટે.

ઓફીસર—એસ બી. બીલીમોરીઆએ કંઈ
પણ મહેનવાણું લીધા વિના સમાજનો હિંસાળ
તપાસી આપ્યા તે માટે.

લેટ આપનારનો આભાર

સી વિમળાબહેન સેતલવાડ તરફથી કબાટ
માટે રા. ૫૦) મળ્યા તે માટે.

સી. જયાબહેન કાનુજા તરફથી કબાટ માટે
રા. ૫૫) મળ્યા તે માટે;

શ્રી પ્રાગલ ધરીઆણી તરફથી રા. ૧૦૦૦)
મળ્યા તે માટે

સી હંસાબહેન મહેતા, શ્રી સાહરબહેન, સી.
સારદાબહેન દેસાઈ, સી. વિમળાબહેન સેતલવાડ.
સી ચંચળબહેન ધીઆ. સી જુબહેન રામદાસ
વગેરેનો પ્રસ્તુતો માટે રકમ મળી તે માટે.

સમાજ તરફથી તૈયાર કરવામા આવેલો માલ
વેચવાને માટે સમાજની ઓફીસમાં તેમજ ગુજ-
રાતી સી સહકારી મંડળ તરફથી વ્યવસ્થા રહેત
પર રાખતામા આવે છે.

સી જયશ્રીબહેન રાવલ (પ્રમુખ)

શ્રી. લીલાવતીબહેન બેન્કર (મત્રી)

સી ચંચળબહેન ધીઆ. (સહમત્રી)

ઈનામી પ્રશ્ન

સંપાદક : કુ. ચશસ્ત્રિવાની

(૧) મીસીસ ક્રાન્સીસ પરમીન્સ વિષે શું જાણો છો ?

(૨) પત્ની સાદિયના છતિદાસ મનુષ્યમાં સરોધન કરતાં બદેન સમુદયમાં યોગ્ય માદિતી આપે.

આ બન્ને પ્રશ્નોના જવાબ એપ્રિલના ઓક્ટોબરમાંથી મળશે.

દરિદ્રાઈમાં હાખલ થવા માટેની શરતો

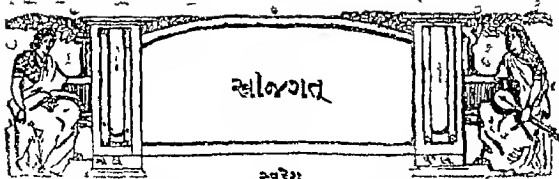
(૧) આ ઉખાણુની દરિદ્રાઈમાં માસિકના દરેક સ્ત્રીપ્રાદક તેમજ ને બહેનો પોતાના પતિ, પુત્ર, ભાઈ કે પિતાને નામે માસિક મંગાવતાં હોય તેઓ સર્વ કામ લઈ રહ્યો. અધ્યાક્ષાના કુટુંબની ઓછા પણ આ દરિદ્રાઈમાં કામ લઈ રહ્યો. (૨) જવાબ લખી મોકલનાર પોતાનો પ્રાદક નબર અવશ જણાવવો પ્રાદક નબર નહિ જણાવ્યો હોય તો દરિદ્રાઈમાં નામ લખસ નહિ થાય. (૩) દરેક મહિનાના ઉખાણુનો જવાબ તે પછીના ધીબ મહિનાની આખર તારીખ સુધીમાં જમને મને એવી રીતે મોકલવી આવવે. (૪) તરીનો નિર્ણય છેવટેનો ગણાયો. કઈ પણ સમાય જવાજ કે પરિણામના વ્યાજખી-જેરવ્યાજખીપણા વિને વાંધો લઈ યાચી નહિ. (૫) માત્ર પોસ્ટકાર્ડમાં સમેસ જવાબોજ સ્વીકારવામાં આવશે. (૬) દરિદ્રાઈના જવાબ માથે માસિકને લખતો કઈ પણ લખતો પરબવદાર કરવો નહિ. કરવો હોય તો દરિદ્રાઈના જવાબના કાર્ડ સિવાય બીજા કાગળમાં કરવો.

શુભચારી માસલ પરિણામ

કુ	ક	મા	૨	સ	૪	૭	ની
મ	ન	ન		ક	૮	૯	૧૦
૧			૨	૩			૪
	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮
૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬
૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪
૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨

આ પ્રશ્ન ૩૫ ૧૨ જવાબો આવ્યા હતા. તેમાં ૧૫ પાચમી કરતનો કાગ કરતા હોવાથી તપાસા નથી. પાંચ જવાબો ખોરા છે. ચાર જવાબો સાચા છે. તેમાંથી (૧) મી રેડુ બહેન આ-જુદાં ચાવડાને ક્રનામનું પુસ્તક "સોગ સંદર વાત્તો, કાગ ૨" આપવામાં આવે છે ને તેમણે બીજી જાનાની કીચો મોકલી મંગારી તેડું. જાણનાં વણ બહેનોનાં નામ નીચે મુજબ છે. ઓમની બહેનો (૨) કીનાબહેન કે. મોરી, (૩) સરલા કીમતરામ (૪) પ્રભા-બી ને પોદ.

જો કોઈ પ્રાદક ન હોય—અધિકારી મહાન દેવ તેનાં ૩૫ ૧૨ જણ ની દરિદ્રાઈમાં કાગ લેવા કમળાં હોય તો તેમણે પોતાના જવાબ સાથે જે જાનાની કીચો બીજી કુપન મોકલવાની જરૂર નથી. વરો, "શુભચારી"

સ્વરેશ

પતિરેવ ! યદુ સાદુ નામના મદારને, પોતાની પત્ની અનીતિને મારો ચડી જતાં ઉરકેસાદને તેવું ખૂન કરવા માટે ખુંબઈની વડી અદાલતે જન્મદીપની સ્તબ કરી છે

સ્વપ-સંઘડીના લેખ (૧) ખુંબઈમાં બાર વર્ષની એક છોકરી વાલાવાઈ મોતીરામ સ્વજીથી દાઝી મરણ પામી (૨) કમળાઈ નામની ખુંબઈમાં કમાદી પુરામાં રહેતી ૪૫ વર્ષની બાઈ દાઝી મરણ પામી. (૩) બાળીબાઈ મોતીરામ નામની એક સ્ત્રી સ્વજી પર રાધતાં દાઝી મરણ પામી (૪) વાલીબાઈ નાથાલાલ નામની ૧૫ વર્ષની છોકરી બતીથી સાદી સળગી જતાં દાઝી મરણ પામી. (૫) રમાબાઈ વાલાસાઈ નામની એક સુધારણ સાદીને છેરા રીવાને લાગતાં તે સળગી જવાથી મરણ પામી (૬) ખુંબઈમાં ઘોષારી મહેલામાં રહેતી બીજીબાઈ ઇસ્માઈલ શુલાપર રાધતાં દાઝી મરણ પામી

એકપર બીજી દરિયાદ નામની ૧૬ વર્ષની છોકરી ત્રણ વર્ષની વયે પરણી હતી તેની પત્ની અત્યારે આસને ૧૫ વર્ષની વયની જીવતી છે છતાં દરીયાદને બાપ રૂબી નામની ૧૪ વર્ષની છોકરી સાથે તેને ફરી પરણાવવા માગતો હતો. આથી છોકરી અને છોકરા બન્નેના બાપો સામે અમદાવાદમાં લેણી વિદ્યાવૌરવી નીલકંઠે જઈને ન્યાય પાસે મળકેસન લઈ લઈ અદાલત દર્શાવે.

બાલ લગ્ન સામે પ્રતિબંધ (૧) રંગ-રાજની સરકારે છોકરા છોકરી અગ્રકે ૧૮ અને ૧૨ વર્ષના થાય તે પહેલાં તેમનાં લગ્ન કરે તે શિક્ષા કરવાને કાયદો કર્યો છે (૨) ચારદા કાયદાની વિરૂદ્ધ જલ્મ કરવા માટે કરાંચીમાં ૪ જાણુને ૩૧, ૫૦ને ૬૬ થયા

આપધાત (૧) ગુજરાતના નજીવ કવિ શ્રી હવેચંદ મેધાણીના પત્ની શ્રીમતી દમયંતીબહેને બેતે ચરીર, ઉપર વ્યાસતેલ ઝાંટી દીવાસળી સળગાવીને આપધાત કર્યો છે શ્રી. મેધાણી ઉપર

આવી પટેલી બા આપત્તીમાં અમે તેમના તરફ દીક્ષોલ દાખવીએ છીએ. (૨) મુબઈમાં દર્શનાબાઈ મદાવીરપ્રસાદ નામની પરદેશી સ્ત્રીએ સાસુના ત્રાસથી કંટાળી નઈ સાદી પર વ્યાસતેલ ઝાંટી, તે સળગાવી મૂકી આપધાત કર્યો હતો (૩) એક બહેને મુબઈમાં પતિએ કપડાં આપતાં પોતાના જોરડાની બારીમાંથી નીચે નખાવી મૂકી આપધાત કર્યો હતો. (૪) નાદુસ્ત તબીબને અંગે કંટાળી નઈ મુબઈમાં દીવાણીબાઈ નામની ૨૫ વર્ષની સ્ત્રીએ કપડાં ઉપર વ્યાસતેલ ઝાંટી તે સળગાવી મૂકી આપધાત કર્યો હતો

પારસી બાલુ વડોલ નામપુર પુનિવર્સીટીની કાયદાની પરીક્ષામાં મીસ જે આર કામા (સર શેરોન્યાદ મહેલાના પોત્રી) રહેલમ નીચડ્યાં છે આ પ્રાંતમાં તેઓ પહેલાં બાલુ ધારણાં કરી છે.

પુનાની સ્ત્રીઓનો વિરોધ પુનાનાં દિંદી સી મંડળના આશ્રયે મીસીસ સરલાબાઈ નાયકનાં પ્રમુખ પદે મળેલી સભામાં નર્સ બંધારણમાં સ્ત્રીઓનાં સ્થાન વિષે ચર્ચા થઈ હતી મુબઈમાં મળેલી ત્રણ પ્રમુખ સ્ત્રીસંસ્થાઓની પરિષદે કરેલ બહામણે સર્વોચ્ચતે મંજૂર કરવામાં આવી હતી. સભામાં શાર પૂર્વક જાણવવામાં આવ્યું હતું કે કોમી એકતાના કોષે સ્ત્રીઓને મળતા મતાધિકારના કરતા તેઓ મતાધિકાર નહિ હેવાડ પસંદ કરશે બહાદર વેપરમાં કોમી ચુટળી અને લાસો ઉપર રચાયેલાં પ્રતિનિધિત્વ અને મતાધિકારની પદ્ધતિ જાણવામાં છે તે બધી રીતે દિંદી પ્રજાની પ્રગતિને અને જાસ કરીને સ્ત્રીઓની પ્રગતિને દાનિકારક જે સભાએ વધુમાં એમ પણ બહેર કહ્યું હતું કે સુચક મતાધિકારની પદ્ધતિની સેમની માગણી માટે સ્ત્રીઓ એક સાથે સંજોને હથેલી છે અને તેમણે કોમી મતાધિકારનો વિરોધ કર્યો છે. કારણ કે તેથી દિંદમા સ્ત્રીઓની

संयुक्त कौशलभा। समीक्षाएं कर पाए।
यह रहे हैं।"

આવ વધુની બાળા-માતા ? વિંદીની
વિદેશીયા ભખાવાનાં નર્યાંન સુખોને-અંત મી-
સીસ એ. રેસલ ' નર્યાંન ભખા ' માં નીચેનું
રોલન વધુને છે " થોડા વખત કપર આવવર્ધની
એક બાળાએ પૂરેપૂરા નવ મહીનાના એક બાળાને
જન્મ આપી કહ્યો. જન્મ વખતે બાળાનું વજન
૪ ફાઉન્ટ એટલું હતું. બાળામાતા બાળાને કોઠેરી
રહી છે એ માસ પછી બાળાનું વજન ૬ ફાઉન્ટ
એટલું થયું હતું. વિંદીના કેન્થ એફિસરે બાળા-
ની નવ અનિસિપલ રાસ્ટરમાં આવી ઠરી
હતી. ડાકીનીને બાપ પળ એ વધુ કાપી દેવાય
નહોતે છે.

[illegible]

કુમારી પ્રકાશવતી ભેનઃ વિન્દી પુનિવ-
સીતીની જન્મ મીઠા પરીણમાં પ્રવર આરવા
મદિ આ જલેવને સોનાને આ અને સરમરી
વિખરતિ મર્યા છે.

જાનાળી વિમાની ફ્લીઃ હમણાં પાતેની
જંવાળ રેલાઈય ઠગળાં 'એ' લાઈસન્સની પરીક્ષામાં
મીસ મુરમા મુજાઈ ૬૬ વખતમાં ફેલ થેલયો.
તેઓ એ લાઈસન્સ હેનાર પટેલનાં જાણવા બહેન
છે. બાદ તેઓ ટુનીયાની મુસાઈમી નગર છે.
તેમના પ્રવાસની યેજાલા કાંચ માટે સ્થળિત
સ્થાનજાણના પ્રમાણ બહેન મિલર ફોન-ટુનાય
કાંચોના પેનપર એક સુધિત સ્થાન છે.

જાનાજનાં શ્રી મેલ્ટરેઃ ૧૭૩૫માં
જાનોની જાણત મટે નીચનાં ૧૭૩૬માં એન-
રી શ્રી મેલ્ટરેઃ નીચનાં છે: (૧) મીસ મેલ્ટર,
(૨) મીસ મીડી મેલ્ટર, (૩) મીસ મીડ
મેલ્ટર, (૪) મીસીસ એ એન. મીડ, (૫)
મીસીસ એ એન. (૧) મીસ મીડી મેલ્ટર:
(૭) મીસીસ મીડ, (૮) મીસીસ મેલ્ટર, (૯)

ખાસીસ એચ. મહેતા, (૧૦) ખાસીસ એમ. એલ.
 મિત્ર, (૧૧) ખાસીસ એલ. સી. મિત્ર, (૧૨)
 ખાસીસ એલ. સી. મુખાર્જી, (૧૩) ખાસીસ એલ.
 એમ. મુખાર્જી, (૧૪) ખાસીસ ડી. આર. નીશી,
 (૧૫) ખાસીસ એ. એ. રહેડી, (૧૬) ખાસીસ
 એમ. સી. સેન, (૧૭) એલ. એલ.

ભૂત સિંહ માટે પનામા જરૂરીત્વના
કયા સેનાની ધારાવાર્તા જાણ્યું અને સમ
સમયે યથા નામના સિન્ડ્રી રાજ્યના જાણ્યો
જાણ્યો અને અલગ સિંહો સંઘર્ષમાને લેક
આપના માટે મહાન (જાણ) નામની શ્રીમતી
સુરજનાથ માને રા. પંડિત જ્ઞાપ આપના
માન્યુ ડ

કુળાકેતનમ્માં શરમાસંધની સાજી
કુળાકેતનમ્માં અખિલ ભારત ભાગ્યસંધની નવમી
વરાહ પ્રાંતની કલમી કાવ્ય કીમતી હનુમતી
ત્રેમીકુમારોદેવેશ્વરી પ્રીતીકામી, તે પ્રસન્ને તેમણે
આવી અને મોઢા ભાગ્યની વારમામણી કરવાં
આવીની મેઘવા સમજાવી થઈ.

મહીજી (૧) ખલવળ કાચાસાળવું તરૂં
મખલ સાવંતવાડીના ના, સારોસાળવે પુરુષ
મુખ, (૨) મે ખાસમાં અમરેશીમાં જાહેર
માટે જાવાયમ વર્ષેની પાંખના વધ હપ્તે તે સખા
તાવ અને પાછીની તરીકે અને મોટાંનાર ખાસ
કપા પ્રસરી શાલવામાં આવી છે (૩) વલસાઃ
મુનિસિયાલીટીમાં કોમની રાવંદરખી ચોક્કસ
સવલ નીમવા છે. તેની રુદ્ધિમાં પણ
કુંડલા છે. (૪) બાલેખ કપર જવાનાર કપવા
માટે કુંભમાં છે. જહાંનીર મલ્લોછ ચાંપી
નામના ચારીની કાંખોએ કલ્પેશ્વરને ૪ વર્ષ
સખા તેની સખ વધ છે (૫) કોમની ભવજી-
નાથ ખલખ અને કોમની મેલોરે રામવાસજી
રુદ્ધિના રોરે હરિભોની કાચાસાળવે રુદ્ધિમાં
ચાંપીને ૨ ૨૫૦૦ ને રોરે આપે છે

चिरेव

પ્રકરણની સમાપ્તિ તક મેલિંગરના સીનીય
સર્વિસના નવા વિભાગે પ્રથમે સીએને જ્યાં
ખાતામાં પ્રાથમી એટલે ત્રીજે પ્રવેશવાની તક
મળે, તો જ્યાં જ્યાં અને પાસેથી સર્વિસ
જ્યાં એ મેળા તેમને પ્રવેશ નહિ મળે એટલે
તે જ્યાં જ્યાં પ્રવેશ મળે તેમની મેળા દેશને
જ્યાં જ્યાં સીએ એટલે જ્યાં એ તે, જ્યાં

પહીલવી વર્ગ માટેની પરીક્ષામાં ધબા બોલો બહેનો પ્રવેશી શકે છે, કારણ 'લગ્નબંધન' નહે છે.

મીસીસ મોલીસન (મીસ એમી તેનસન) ને વ્યવહારની રાખ્યતાએ વિશે સૌથી ચઢી નબ ઓવો રૂબાવ કરવા માટે મીસીસ મોલીસનને સીમિય મેગીરીયલ ટ્રોફી આપવામાં આવ્યું છે પહેલીજ વાર એક સ્ત્રીને આવું માન મળ્યું છે.

ઓક્સફર્ડની વિદ્યાર્થીનીઓ ઓક્સફર્ડ યુનિવર્સિટીમાં વાણતી વિદ્યાર્થીનીઓ માટે સ્ત્રીઓની ટીચિંગ સોસાયટી આપવાની કાર્યવાહી થઈ છે પાંચ કોલેજની ટીચિંગ સોસાયટીઓ પ્રમુખોની સમિતિ બધાજ થઈ રહી છે આવતી ટર્મથી સોસાયટીનું કમ કામ ચાર થશે. યુનિવર્સિટીની બધી સ્ત્રીઓના પ્રતિનિધિઓ મંડળ દ્વારા પ્રજાનો સમાજ સાથે તેમજ યુવાકોને આવતી ટ્રુફીઓ આપે થઈ શકશે.

વિમાની માહત્તોમાં સ્ત્રીઓ (૧) મીસ જન બેટ નામની ન્યુઝીલેન્ડની ૨૪ વર્ષની બાળા ઓસ્ટ્રેલિયા જવા માટે લીગ્ગનીથી જપડેલી છે તે ચેરીસ, એલેક્સ અને બ્રજાડ નામના સગાં આપતાં તેને માર્ગમાં વિમાનને વાટસાન થતાં પ્રવાસ પડતો મુશ્કેલી પડેલા હતા તે કારણથી ઇન્ડોર નવા જપડી ગઈ છે અને ઇન્ડોર પહોંચ્યા બાદ રેલ્વે કરવા ફરીથી જપડનાર છે (૨) મેડમ ચેરી હિલ નામની ફ્રેન્ચ સ્ત્રીવિમાની ટાઇપે નવા માટે વિમાનમાં જપડી છે તે ચેરીસ, કાર્થોની મુસાફરી થાર દિવસમાં ફરી કસકાતો નવા જપડી ગઈ છે ત્યાં પહોંચી તે રજુ નવા જપડેલ છે (૩) મીસીસ હેરીઓની નામની મલિકા ઇંગ્લેન્ડ-ઓસ્ટ્રેલિયા જવાને મીસીસ એમી મોલીસનને રેલ્વે તોડવા જપડેલ છે તેને પણ માર્ગમાં અકસ્માત નડતાં તે આજબોટમાં રજુ આવતી છે.

આયર્લેન્ડની કાયલમાં આયર્લેન્ડની પાલ્લેન્ડ કાયલમાં નીચેનાં ત્રણ બહેનો જુદાંયાં છે. મીસીસ કોનડોન, મીસ પીઅર્સ અને મીસીસ રોમ્સ; મીસીસ કોલીન્સ એ સ્ત્રીસ્કેલ નિર્ધન ગઈ છે.

લેડોનેસની સખાવત લડનની લેડોનેસ સીફેયે પી. ૭૫૦૦૦૦ ની સખાવત બહેર ફરી છે એમાં પી. ૨૧૭,૦૦૦ નર્મન રેકોર્ડને, મી. ૧૦૦૦૦, સીફેયે સેનિટોરીયમને અને પી. ૩૦૦૦૦ રો. બર્નોટોની હોમને, આપ્યા છે.

ફાન્ટાસ્ટી નોકરીમાં પ્રવેશ કરવા માટે

સ્પેનમાં લેવાયેલી પરીક્ષામાં ૨૭૦ જમેદવારો બેઠા હતા તેમાં ૨૭ પાસ થયાં છે તેમાં ૧૫૦ નંબર ૧ માર્ગનીના સેલ્લાવેરોમાં નામની સ્ત્રી થઈ નબ છે મેયરપટે સ્પેનમાં ૭ સ્ત્રીઓ મેયરપટે જુટાઈ છે.

મેડમ ટીપ્રેકઃ ફેનેકઃ પોરલી સરેખ યુનિવર્સિટી સભ્ય મેડમ ટીપ્રેક ફોનરીસ ટેલ કુટકોન્સ એક સોસાયેટીના પ્રમુખ સર્વોદ્યોગે જુટાયા છે. કોન્સમાં અમાવ માત્ર એક બહેન આ હોરો ધરાવી ગઈ છે.

મીસ જેસી ટેલ યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સના નવા પ્રમુખ રજવેટના કારોબારમાં સીવીલ સર્વિસ કમીશનના પ્રમુખ તેરીકે મીસ જેસી ટેલની નીમ-જુક થઈ છે મીસ ટેલ શૂસ્ત સ્ત્રી સ્વાત્ત્વપાત્રી છે મી રજવેટના પ્રધાન મંડળમાં પણ એક બહેનનો સમાવેશ થયેલો છે.

ભાખાનની જોન ૧ ચાન બપાન વર્ષે દાલમાં જન થાય છે મંજુ રાજની ટીકરી અને ભખાનીસ માતા પ્રોસેસ પોલીસે હુનારીયા ૨૦૦૦ મજુકની હુકમી સાથે ચીનાઈ લરખની પૂરે પડી હતી. લીનોવ અને હુપીકોન આખળ નબળા પડેલા લરખની સરકારી થઈ બહારીમયાં પરાક્રમો કર્યા હતા ચાનનો કિનાઈ જપર તેણે બજાર રાખી હતો.

ચીનમાં સ્ત્રી પોલીસ ચીનના હરેક મોટા શહેરમાં સ્ત્રીઓની પોલીસ હુકમી બનાવવાનો પ્રયત્ન થઈ રહ્યો છે ફેનગના અધિકારીઓની માન્યતા એની છે કે સ્ત્રી પોલીસ વધારે કાર્યક્ષમ થાયે કામ આપશે. સ્ત્રી પોલીસ માટે નીચે મુજબની શોખની બહેર કરવામાં આવી છે (૧) ૧૮ થી જપર અને ૨૦ થી નીચેની વય હોવા જોઈએ (૨) અપરિણિત હોવી જોઈએ (૩) ઓછામાં ઓછ ૪ ફૂટ ૬ ઇંચની જાંઘ જોઈએ (૪) એક વર્ષની વધારે મુસ્ત ફેનગી સભ કોચની ન હોવા જોઈએ સ્ત્રી પોલીસને યુનિફોર્મ પુરવઠા નેવોજ આપવામાં આવશે કે નથી આ સબધમાં કાંઈ જોર સમજૂત નહિ થાય.

સ્ત્રી એમ એ 'બલુલ્ડ' જાણીએ છે કે યુનઈટેડ સ્ટેટ્સની કોલમ્બીયા યુનિવર્સિટીમાં એમ એ ની પાલવી મેજબદાર મીસીસ ઇ ને મોસકે પહેલાંજ બદલ (દરિયુ આફ્રિકા) સ્ત્રી છે તેણે સ્વાગીયેન્ડમાં ચાલ્યા કોલમ્બીયા થઈ છે.

મુક્તિસંગ્રામમાં ભારતીય મહિલાઓ

મુક્તિસંગ્રામમાં	સ્વાતંત્ર્યસંગ્રામમાં નિર્મળ બલિદાનો	જ્ઞાત કરી લેવામાં આવ્યા
મતો આ વખતનો અગત્યનો	૨૮૦૭ શ્રીમતી વિલ્યામબેન પારેખ મુળધ	—
તેમજ મદતવનો પ્રસંગ, કલકત્તામાં દિન્દી	૨૮૦૮ " વિલ્યામબેન	૬ માસ
રાષ્ટ્રીય મદામજાની બેઠક	૨૮૦૯ " આમીરબીબેન વીરમજામ	—
ભરવાનો યજ્ઞ	૨૮૧૦-૧૧ " બે બહેનો	—
સો પ્રયામ છે	૨૮૧૨ " રેનાબેન પટેલ	—
૪૬ શ્રી મદામજાની બેઠક	૨૮૧૩ " મણીબેન પટેલ	—
દિલ્લીમાં ભરાય	૨૮૧૪ " મણીબેન	—
દત્તી તેનાં કરતાં આ વખતે	૨૮૧૫ " મણીબેન દત્તમજામ	—
જામાગની પોલીસે ધૂમ ભર્યો	૨૮૧૬ " દરિબેન	—
૬૦૦૦ જાડો	૨૮૧૭ " અણબેન રેસાઈ	જોશી ૧૦૦૦ ના ભૂમિન, ના એક વર્ષ ૬૬
જામીયાઓ તેમજ સહાયકી	૨૮૧૮ " દીરાજીબેન	—
ગંગા જેના સર્વ સ્થાનો ઉપર સખ ચોરી પડેલાં સામ	૨૮૧૯ " મુલુકબેન	૬ માસ સારી રો, ૧૦ ૫૦૦૦૬૬
ગામો આબો દત્તો ઉપરાંત	૨૮૨૦-૨૨ " ત્રણ બહેનો	—
મદામમામ પ્રા	૨૮૨૩ " સરસ્વતી ચૌધરી	અમર
નિનિષિ તરીકે	૨૮૨૪ " પાર્વતીબાઈ માતાર	મુઝીબા ૧ માસ
જતા કાર્કેરોને રોકેને રોકેને વિરાતાર	૨૮૨૫ " સરસ્વતીબાઈ પાનેર	૨૫ માસ
કરકર્મ આબો જતા મદામમામ મુરખા	૨૮૨૬ " લક્ષ્મીબાઈ કપાડિયા	—
કરકર્મ આબો જતા મદામમામ મુરખા	૨૮૨૭ " સારાબાઈ પટેલ	—
કરકર્મ આબો જતા મદામમામ મુરખા	૨૮૨૮ " રોબિન્સ આનંદ	પાંચમર
કરકર્મ આબો જતા મદામમામ મુરખા	૨૮૨૯ " લક્ષ્મીબાઈ પારીક	—
કરકર્મ આબો જતા મદામમામ મુરખા	૨૮૩૦-૩૧ " ૭ બહેનો	ચોપીર મુઝીબી મુઝીબી મુઝીબી
કરકર્મ આબો જતા મદામમામ મુરખા	૨૮૩૩ " હારમણીબેન	મજાગા
કરકર્મ આબો જતા મદામમામ મુરખા	૨૮૩૪-૩૫ " આર બહેનો	—
કરકર્મ આબો જતા મદામમામ મુરખા	૨૮૩૬ " આબાબેન	—
કરકર્મ આબો જતા મદામમામ મુરખા	૨૮૩૭ " કુનોતિબેન	મનપુર ૭ માસ, ૩૧ ૧૦૦૦૬૬
કરકર્મ આબો જતા મદામમામ મુરખા	૨૮૩૮ " અમરબેન	૫૦૦ માસ સખ
કરકર્મ આબો જતા મદામમામ મુરખા	૨૮૩૯-૪૦ " આર બહેનો	૫૦ માસ સખ
કરકર્મ આબો જતા મદામમામ મુરખા	૨૮૪૦ " કિશોરબાઈ	૨ માસ સખ
કરકર્મ આબો જતા મદામમામ મુરખા	૨૮૪૧-૪૩ " આર બહેનો	—

જિતી જાણવાની
જતા કાર્કેરોને રોકેને રોકેને વિરાતાર નેકરને અસા-સે જ રોકેને વિરાતાર જાં દના
કરકર્મ આબો જતા મદામમામ મુરખા જાણવામાં આવે અને વિરાતાર યથેચ્છ
કરકર્મ આબો જતા મદામમામ મુરખા મુજીબીબેન બેન, શ્રીમતી દેવરખા મુજીબી

મધાર, મીસ લીલાવતી કપૂર, શ્રીમતી મંગા-
દેવી, શ્રીમતી ભિંદાદેવી, મીસીસ સનગન
દેવી, મીસ કમ્પાણીદાસ, મીસ હાયા ચેટરજી,
મીસીસ નીતિલાલ, શ્રીમતી જમુના ઘોષ,
કુ. ભયોતીમંથી ગંગુલી, વગેરે સર્વ મળી
૧૦૦ ઉપર બહેનો ગિરજતાર થયા હતા. તા
૫ મી એપ્રિલે એ સર્વ બહેનોને છોડી મુક-
વામાં આવ્યા હતા. પટનાથી શ્રીમતી ભગ-
વતીદેવી અને બીજા પાંચ બહેનોને માર્ગમાં
પકડ્યા હતા, પુરીથી શ્રીમતી સુનામણીદેવીને
ગિરજતાર કર્યા હતા.

મુંબઇ.

મુંબઇથી ૬ દેહસેવિકા બહેનો મીસીસ
ગોસ્વીનીબહેન કેપ્ટન, શ્રીમતી રતનબહેન મહેતા,
શ્રીમતી રમાબહેન ધીરજરામ બદ, શ્રીમતી
માણેકબહેન જગીરદાર, શ્રીમતી કમળાબહેન
દોશી, શ્રીમતી સમુષ બહેન રાદેરીયાને બે-
રીબંદર રહેવાને ગિરજતાર કર્યા હતા. તેમને
પાછળથી છોડી મુક્યા હતા, મુળજી જેઠા
મપક મારફેટમાં શ્રીમતી વિજયાબહેન પાર-
ખને પણ ગિરજતાર કરવામાં આવ્યા હતા.
તેમને આચરણ જેલમાં રાખેલા છે.

ગાંધીદિને અંજ સભા બરવા માટે ૭૫
મી સમામ સમિતિના પ્રમુખ શ્રીમતી વિજયા-
લક્ષ્મી માણેકલાલને બે આરોપેસર ૬ માસ
અને નવ માસની મેગી સજા કરી હતી.

ભારત કોલિસા શ્રીમતી સરોજિની નાપકુ
ગમ્મ તા ૧૨મીએ તેમની સજા પૂરી થતાં
પહેલાં ૧૦ દિવસ વહેલા છૂટ્યા છે. તેઓ
મુંબઇ આવી હેરાળાદ ગયા છે. તેઓ આનંદી
છે. બીજા દેશોને શ્રીમતી નાપકુએ નીચેનો
સંદેશ આપ્યો છે.

“ રાજકીય દમનનીતિનાં ધણા પ્રવાસો
પણ અંગ્રેજોનાં હાથમાં મળી રહેલી દેસ
પ્રેમની નવાળાને સમાવી શકશે નહિ જેલની
ઉમી દિવાલોની પાછળ એક વર્ષ ભર એકાંત

ગણીને હું હિન્દની સ્વતંત્રતાની મારી
નવધંત બાવના એટલીજ નવધંત અને પ્રયત્ન
રાખીને હું પાછી આવી છું. હું માનું છું
કે, હિન્દ પોતાનાં જીવનની અપૂર્વ દૃષ્ટિ અને
પોતાની સામાજિક, રાજકીય, અને આધ્યા-
ત્મિક જરૂરીઆતો પ્રમાણે, સ્વતંત્રતાનું
પોતાનું દૃષ્ટિગિન્દુ માત્ર હિન્દ એકલુંજ
સાધી શકશે. ”

શુદ્ધરાત:

વીરમગામમાં રાષ્ટ્રીયસપ્તાહને અંજે શ્રી-
મતી ભાગીરથીબહેન અને બીજાં બે બહેનો
ગિરજતાર થયાં છે.

માતરમાં અઢિધાર દિને અંજે તાલુ-
કાનાં ૨૮ માં સરમુખત્યાર શ્રીમતી રેવાબહેન
રામભાઈ પટેલ, શ્રીમતી કાશીબહેન ભાઈ-
લાલભાઈ પટેલને ગિરજતાર કર્યા હતા.
લીંબાસીમા શ્રીમતી ડાહીબહેન મોતીભાઈ,
શ્રીમતી કાશીબહેન કનાભાઈ અને શ્રીમતી
હરિબહેન પટેલને ગિરજતાર કર્યા હતા.

બેરસદના જગારમાં ચોટી કરતાં શ્રીમતી
જ્યાબહેન દેસાઈ ગિરજતાર થયાં હતાં તેમને
રૂ. ૧૦૦૦) ના જામીન અગર એક વર્ષની
કેદની સજા રાખ છે. ગાંધી દિને અંજે
શ્રીમતી દીવાળીબહેન સુનીલાલ બારાદ ગિર-
જતાર થયાં હતાં.

મુંબઇ ઇલાકા:

બેલગામમાં ખાદી સપ્તાહને અંજે ૬
મુદુલાબહેન અને બીજાં બે બહેનો ગિરજતાર
થયાં હતાં. કુ. મુદુલા બહેનને ૭ માસ સજા
કેદ રૂ. ૫૦૦ ફંડની સજા થઈ છે.

જલમાંવમાં સરપસ કાઢવા માટે શ્રીમતી
સરસ્વતી ચૌધરી ગિરજતાર થયાં હતાં.

ધુલીયામાં ગાંધી દિને અંજે શ્રીમતી
પાર્વતીબાઈ શાકરને ૭ માસ કેદ અને બીજાં
ત્રણ બહેનો શ્રીમતી સરસ્વતીબાઈ માનેકર,
શ્રીમતી લક્ષ્મીબાઈ ઉપાધ્યાય, અને શ્રીમતી

કારણના પહેલેને તથા માસ દેહની સળ મ્મ છે.

પાલકમાં માર્યની આખરે શ્રીમતી રેખાઈ આવડ અને શ્રીમતી લક્ષ્મીનાથ પાલીલને કોષ્ટ્રે પત્રિકા વહેંચવા માટે પદ્મમાં દર્શા.

અંગરણ:

વડી પારાસભામાં પૂજાવવા એક સવા-
મનાં જવાબમાં જણાવાયું હતું કે જાગૃતમાં
૧૪ બીજા નજરોડી છે.

મેંબર અધ્યક્ષમાં વિદેશી કાપડની કુકરો
પર ચોટી કરતાં ૭ બહેનો પકડાયા. તેમને
જુડી જુડી મુકતની સળ મ્મ છે.

ધન્યુડીમાં રેખાપરેસર મીડુ પકડવા માટે
બીજાઈ સરપમ કાઢવામાં આવતાં તેના
આગેવાન શ્રીમતી હરમણીદેવી અને બીજા
૨૦ બહેનોને ચિરંતાર કપાં દર્શા. તેમણે
મામ ચાર બહેનોને રાખી જાળીનાં છોડી
મૂક્યાં છે.

ઉત્તર કમળામાં એક બોર્ડીનકાડુમધાઈ
કાઢનેપાછટની સાકીઓ મળી આવવાયો ખીસ
માવડેરી કસારને ચિરંતાર કપાં છે

સુચિત પ્રાંત:

પોલીસ કોન્સ્ટેબલ ઉપર ખૂની કુમવો
કરવાના આરોપી કાશીરામને આખર આપવા
માટે કાનપુરનાં શ્રીમતી કુતીતિદેવીને ૬ માસ
દે ૨. ૧૦૦ દંડની સળ મ્મ છે

મોરતનાં શ્રીમતી કુમેંદરદિનીને નાકુરસ
તમીપતને કારણે જેમમાંથી વહેસા છોડી
મુક્યા છે.

પંજબ

પંજબ પ્રાંતિક સમિતિના સર મુખત્યાર
શ્રીમતી એમ. આર. જુરીને મદિનીને કારણે
જાન કરતે છોડી મુક્યા છે

બિહાર

મદાસભાના પ્રતિનિધિ તરીકે કલકત્તા
જવા માટે શ્રીમતી ભજવનીદેવીને મજુ મામની
સખત દેહની સળ મ્મ છે રેખાપરેસર સર
પસ કાઢવા માટે ૪ બહેનોને ૪ માસ સખત
દેહની સળ મ્મ છે. શ્રીમતી શિવનાથદેવી
અને બીજા ચાર બહેનોને કસાવા જવા માટે
ના મનકા દુશ્મનો બચ કરવા માટે જે માસ
દેહની સળ મ્મ છે

[તા. ૨૬-૪-૩૩]

ગુજરાતી દિ-દુ સ્ત્રીમંડળ

ધનામી નિયમન પરિણામ

મંડળ તરફથી તા. ૨૦ મી એપ્રિલ ૧૯૩૩ ને રાજ મંડળના દોલમાં નિયમ
સજવાની પરીક્ષા સેવામાં આવી હતી. આ નિયમો તપાસી તેમ પરિણામ શ્રીમતી મારનાથ
પી. કાઢે નીચે પ્રમાણે જણાવ્યું છે.

૧ જી ધનામ ૨૧. ૨૫, જં. કુદનબ્દેન વેલજી મહેતા

૨ જી ધનામ ૨૬. ૧૪, કુ. કાંતા મનાભાઈ જાસ

૩ જી ધનામ ૨૮. ૧૦, સી. રમણીકૌરી એલેક્ઝાન્ડર

ઉપરનાં ધનામો ૨૧. જાગૃતીનાથ હારકાસાસ નિરોવનનામ રમાર ૧૬માંથી અપાયે.

કો. લક્ષ્મીમહેન વીરમક એવજ ૨૧. ૧૫) બી મંડળમાં જાવક એમર થર્વા છે.

નાંધ

હિન્દને સુધારાએ આપવા માટે સાધન કમીશન નીમવામાં આવ્યું; ભાવિ બંધારણ અને તેડ કમીશનને આખા ભારત વધે એવી અસર કરશે રીતે બહિષ્કાર કર્યા કે નથી. બ્રિટિશ સરકારને, સુધારાએ આપવા માટે સાધન કમીશનની નિર્ણયતા સ્વીકારી લેશે ગોળમેલ પરિષદની યજમાન કરી; એ ગોળમેલ પરિષદની પ્રથમ, બેઠકમાં હિન્દની આમેશન રાષ્ટ્રીય સંસ્થા હિન્દી રાષ્ટ્રીય મહાસભાએ સહકાર ન આપ્યો, બીજી પરિષદમાં આધી-કેરવીન કરારને અંગે, મહાસભાના પ્રતિનિધિ તરીકે થા પ્રાંબીજ મથા અને ત્રીજી પરિષદ સાથે ફરીથી મહાસભાએ અસહકાર આપ્યો. આ ત્રણ ગોળમેલ પરિષદ પરિણામ હિન્દની રાષ્ટ્રીય કાવનાને અરુપ સ્વરુપ અરો પણ થોપે એવા સ્વરૂપમાં નથી આવ્યું. એનાથી હવે સર્વ નિર્ણય થઈ ચૂક્યા છે એટલે તે વિષે કાળે થયાં અને કરવાની નહીં નથી.

ગોળમેલ પરિષદની પહેલી બેઠકની યજમાન થી ન હિન્દની આમેશન સ્ત્રીઓના મતા- મહિલા સંસ્થાએ, અખિલ ધિકાર ભારતીય મહિલા પરિષદ, મેશનલ કોન્સિલ એફ નીમેલ કન કન્યાના વધેએ પ્રજાવચની સર્વ સ્ત્રીઓને મતાધિકાર આપવાની માગણી બહાર કરી હતી, અને એવા મતાધિકાર સ્ત્રીઓને આપવું ન હોય તેણે બંધારણ સ્વીકારવાનો કન્કાર કર્યો હતો. અને સૌથી મહત્વની વાત તે એ હતી કે હિન્દની જુદી જુદી કોમિ કેમ બને કે ભાવિ બંધારણમાં તેઓ લાડવો ખાધા વિના રહી જવાના હોય તેમ અનામત જગ્યાએ માટે પડાપડી

કરી રહી હતી વધે, હિન્દની મહિલાઓએ, પોતાને એક પણ અનામત જગ્યા નેકલો નયો એમ ભાર પૂર્વક બહાર કાઢ્યું હતું અને એવી રીતે અનામત જગ્યા રાખવા સામે ચોનાને રોષ પણ દર્શાવી દીધો હતો. આ છતાં ગોળમેલ પરિષદ નીમેલી મતાધિકાર સમિતિએ સ્ત્રીઓ માટે બપુક મર્યાદામાત્ર મતાધિકાર અરો જગ્યા, અનામત રાખવાની સૂચના કરી હતી. એ સૂચનાએ તો પણ, સમસ્ત ભારતવર્ષની મહિલાઓએ સંખત રાબ્દોમાં વિરોધ બહાર કર્યો હતો અને પ્રજાવચની સર્વ સ્ત્રીઓને મતાધિકાર આપવાની માગણી કરી હતી આ છતાં, પણ ગોળમેલ પરિષદમાં થયેલી ચર્ચાને અતે સરકાર પોતે છ આપવા મંજે છે, તેને લગતું ને બંધાઈ રેપર પ્રકર થયું છે તે હિન્દી પ્રજાની કચ્છા નિશ્ચય બંધારણ હિન્દી પ્રજાને માથે ઠોકી બેસાડવા મંજે છે તેમાં, સ્ત્રીઓ માટે, હિન્દી સ્ત્રીઓની નામરુ છતાં, અનામત જગ્યાએ રાખવામાં આવી છે એટલું જ નહિ પણ અત્યાર સુધી સ્ત્રીઓમાં ને 'કોમી' 'કોરકાર' અસ્તિત્વ ન હતું તે અસ્તિત્વ લાવવાને પણ પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે અને મતાધિકારની બાબતમાં તો, મતાધિકાર સમિતિએ કરેલી ભલામણથી પણ જોછા અધિકાર આપવાની સૂચના થઈ છે આ બંધાઈ રેપર હપર હવે લગતમાં મળતારી ભેજન્ટ સીલેક્ટ કમીટીની બેઠકમાં ચર્ચા થનાર છે. અને એ ચર્ચામાં ભાગ લેવા માટે બોલાવાયેલાં હિન્દી પ્રતિનિધિ મંડળમાં જગમુ' શાહ નવાજ નામના એક બહેન છે જેઓ પોતાનાં પ્રતિનિધિરૂપ છે હિન્દી સ્ત્રીઓ હાથેહ પ્રતિનિધિરૂપ તેઓ ધરાવતાં નથી, એટલે તેઓ લગતી એ સમિતિમાં હિન્દી મહિલાઓની અસિધાયા પેલાય એવી

રીતની સૂચના સ્વીકારવાના દબાવ ચલાવી કે તેની અસર ચલાવી જવાય સંભવતા નથી

હિન્દના બાવિ બંધારણમાં સીએનો મતાધિકાર અને દરખાસ્ત સંબંધમાં એક અંગતરૂપની ચર્ચા કરવા માટે હિન્દની પરિષદ ૧૯૧૫, આગેવાન મદિયા સરચાઓ (૧) અખિલ ભારતીય મદિયા પરિષદ, (૨) વીએન્સ ઇન્ડિયન એસોસીએશન, (૩) ઇન્ડિયન ઇન્સ્ટિટ્યુટ ઓફ લીએન ઇન ઇન્ડિયા વગેરે, માર્ચ માસની ૧૫ ૨૫-૨૬ મીને રાજ્ય મુલાકાત અમલગની અને મદરવની પરિષદ મળી હતી તેમા ત્રણે સરચાઓના નીચેના પ્રતિનિધિ બહેનો દ્વારા રજૂ કર્યા હતાં (૧) ડૉ. મુખુલકર્મી રેડી, શાહી લક્ષ્મીભાઈ રાજ્ય-વાર, બેંગલુરુ શાહ નવાજ, મીસીસ એમ. બી. સુખપત્ર, મીસીસ દસા મહેતા; (૨) મીસીસ ઇ. એમ. રેડી, મીસીસ કૃષ્ણ મેનન, મીસીસ દેવન એન્ડે, મીસીસ લક્ષ્મીબાઈ, મીસીસ એચ. આર. વાલા; (૩) મીસીસ વારાવહેન મણિ-લાલ પ્રેમચંદ, મીસીસ ડી. એન. સીસ, મીસીસ મેકેન્ડી, મીસીસ નરસી, મીસીસ ખાદે, મીસ નવલકાદ, મીસીસ એસ. નાવક, મીસીસ અસફ એ. ફેરી, મીસીસ ને. આર. ડોહર અને મીસ ચીરાડ પરિષદના પ્રમુખરૂપને ડૉ. મીસીસ મુખુલકર્મી રેડી દ્વારા એ પરિષદે નીચેની મતલબનો દર્શાવ કર્યા હતાં " અમારા મત પ્રમાણે બંધાર-પેપરમા સૂચના પ્રમાણે, રાષ્ટ્રમતદાર મળે અને બાહોના ધોરણે પ્રતિનિધિત્વ અને મતાધિકારની પ્રમા આપી હિન્દી રાજ્યની અને ખાસ કરીને સીએની પ્રતિનિધિ મળી નહીં ૧૫ પરો અમે હિન્દના બધા પ્રધાને આશ્રયપૂર્વક વિનંતિ કરીએ છીએ કે જલદી સમાધાન કરા અને રાષ્ટ્રીય મુદ્દાને બંધો કરણ કે એવી અભિપ્રાય ને સીએ એક છે તેઓમાં રાષ્ટ્રવાદ્ય હેર રાખવો થશે " આ વપરાત આ પરિષદે બીજા પણ ફેરવાક કરાશે કર્યા હતા. પરિષદ સંબંધી એક લેખી ચર્ચા પ્રકટ થનાર છે. ને બીજા લખાય છે તે દરખાસ્ત પ્રકટ થઈ નથી

બંધારપેપરમા સીએના મતાધિકારને લગતી

તે દરખાસ્તો છે, તેથી માત્ર હિન્દમા જ અસ-
તોય ફેલાયો છે એવું નથી.

શ્રિદત્તમાં પણ ઇન્ડિયામાં પણ એ ચામે
વિરોધ વિરોધની લાગણી ફેલાઈ

તે ઇન્ડિયાની ૧૧ આગે-
વાન મદિયા સંસ્થાઓની સહી હેઠળ લેવાના
' ટાઈમ્સ ' પત્રમાં આ વિરોધ દર્શાવતો વિસ્તૃત
પત્ર છપાવ્યો હતો અને તેમાં, હિન્દની ને પ્રતિ
અજબ ફેરવાક છેતા સીએને મતાધિકાર
હૃદયી આપવાની માગણી કરવામાં આવી હતી.
પાર્લામેન્ટના એક સભ્ય અને એન્ડે સીએક
કમીટીમાં પણ તેજ સભ્ય નીમાર્ચ છે તે મીસ
મેરી પીમ્ફોર્ડ પણ આ દરખાસ્તો ચામે વિરોધ
દર્શાવ્યો છે પાર્લામેન્ટના એક બીજા બાવ સભ્ય
મીસ હહેનેર રૂથેન પણ પોતાનો વિરોધ
દર્શાવી ચૂક્યા છે એ વપરાત હોઈ રાષ્ટ્રીયને પણ
તે દરખાસ્તોનો વિરોધ કરવા જણાવ્યું હતું કે,
" હિન્દી મતદારોના પત્રમાં સીએનું
પ્રમાણ પાંચ પ્રકારે એક સીએનું આવે છે
આને સીએનું પ્રતિનિધિત્વ હિન્દ સિવાય
બીજા કોઈપણ દેશમાં વધુ અમલગુ નથી પાંચ
પ્રકારે એક સી મતદારનું પ્રમાણ મલગુ એક
છ અને તે પણ એ ૧૬ કરવામાં આવશે તો
મતની કાંઈ કિંમતજ ન રહેશે અને હિન્દમાં
પણ જરૂરી સમાજ સુધારાઓ કરવાનું એક
લેખિયાર એ રીતે નાણુક ધરે " એન્ડે સીએક
કમીટીમા બંધાર પેપરમા ને દરખાસ્તો કરવામાં
આવી છે, તેમાં વધુ સુધારા થાય બેવી અમને
આશા લાગતી નથી એટલે સીએના મતાધિકાર
સંબંધમાં પણ કાંઈ વિરોધ વળે એવો સંભવ
નથી. એટલે, અપણે આપણી યક્તિ પ્રમાણે એ
નવા બંધારણનો વિરોધ કર્યો રાખવો જોઈશે, અને
સીએને સંપૂર્ણ મતાધિકાર ન મળે ત્યાં સુધી
સુવિચાર ચલાવે રાખવી પડશે

૨૧ ગોપાલકૃષ્ણ મોખરેના સ્મરણાર્થ સ્થાપ-
ચલી મુલાકાતની સી બચિની
બચિનીસમાજ, સમાજનો ૧૭ મો વર્ષિક
સુખક ડેવાલ અન્યત્ર છપાયો છે
તે વપરાત મેલી સંતોષ
કારક પ્રતિનિધિ આપણને ખાબ આવે છે

‘ગુણસુન્દરી’ની વાચક બહેનો સમાજની પ્રવૃત્તિથી સારી રીતે માહિતગાર હોઈ તે વિષે અને જાણે છે. એ જ કારણે અને જરૂર લેતા નથી સત્તરમાં વર્ષના અહેવાલમાં નોંધવા જેવી એક ન જાણતી બાબત છે અને તે એ છે, એ વર્ષથી ભવિષ્ય-સમાજનો કારોબાર બહેનોએ પોતે જ પોતાના હાથમાં લઈ લીધો છે. અત્યાર પહેલાં સમાજનાં કારોબારી મંડળમાં બાકીએ યુવાતા હતા. હવે એ પદ્ધતિ કાઢી નાખવામાં આવી છે અને બહેનોનું જ કારોબારી મંડળ સ્થપાયું છે. આ બીનાથી અમને ધણેજ સંતોષ થયો છે. બહેનો પોતે જ પોતાનું કામ સંભાળી છે, એના જેવી બીજી કોઈ શી વાત હોઈ શકે ? અને સમાજનાં કાર્યવાહક મંડળમાં જે બહેનોના નામ લેખે છે તે બહેનો સમાજની તો ધું પરંતુ, આખાં મુળકની અને સમસ્ત દિનની મદદિલા પ્રવૃત્તિ ચલાવી શકે એવા છે; અને સૌ. જ્યોતિબહેન, શ્રીમતી લીલાવતીબહેન બેકર, જમીર નામોજ એવાં છે કે, જે બહેનોને કારોબારી મનજમાં યા માટે બાકીઓની મદદ આપેલા સમય લેવી પણ તેજ અને સમજ યાતા

નથી અને સમાજને તેની પ્રવૃત્તિએ હજી વિશાળ પાયા ઉપર ખીલવા બહામણ મરીએ બીએ અને તેને યથસ્વી કારકારિ’ ઇચ્છીએ બીએ.

આપણી હાલની સમાજ રચના એવા પ્રકારની છે કે, મધ્યમ વર્ગનાં બહે-
શ્રીઓને ઉપ- નોને પણ, પોતાનો ધર-
યોગી ઉદ્યોગો સત્કાર સુખ રીતે ચલા-
વવા માટે કોઈને કોઈ ધર-
મથુ ઉદ્યોગ સીકારવાની ફરજ પડે છે આવી
બહેનોને માત્ર દેશન ધામ એવી એક સુધિ અને
અન્યત્ર આપી છે જોડાશ શબ્દના બ્યાપાર ઉદ્યોગ
ખાતાં તરફથી શી તારાચંદ્ર અડાલતએ એ ચારી
તૈયાર કરી છે અને જે ચારીમાં રજાવેલા ઉદ્યોગો
બહેનોને તેમનાં છત્ર નિર્વાહમાં ધણી સારી રીતે
મદદ રૂપ ધર પડશે જે ચારી જીજ્ઞાસુની આને-
વાન સ્ત્રી સંસ્થાઓને, તેમજ શ્રીઓને માટે
ચાલતા ઉદ્યોગવર્ગો માટે પણ ઉપયોગી છે એવી
સંસ્થાઓનું જ્ઞાન અને જે ચાલી તરીકે બેઠા
એ બીએ.

પુરૂષ ભવિષ્ય સંબોધન

પ્રવૃત્તિ વાપળ કારણ તમે નથી, પણ અને બીએ અને પ્રવૃત્તિના અને માત્રમાં અમારા પ્રોત્સાહક સહકાર સિવાય, તમારી પરિપક્વ અને સસાઓ નિર્ણય છે: શ્રીઓને ફેળવો એટલે પ્રભુ પોતાની સલાહ પોતે જ મરી લેશે. મધ્ય કાલ, આજ, એટલે જ નહિ, પણ મનુષ્ય જીવનના અંત સુધી એ વાત સત્ય છે કે જે હાથ પાલકું દિશીએ છે તેજ હાથમાં નજર ઉપર સામાન્ય કોવરવાની સજા છે.

સસ્તાં, સુંદર તેમજ ઉત્તમ હોવા ઉપરાંત
તદન નિર્દોષ

ક્રાઉન બ્રાન્ડ

એલ્યુમીનીયમના વાસણો

અમાણ્યુત ચોખ્ખા એલ્યુમીનીયમનાથી કેવળ હિંદી કારીગરોને
હાથે માત્ર હિંદી નિષ્ક્રાંતોની દેખરેખ નીચે બનાવવામાં આવે છે.

કેટલાક કહેવાતા વિજ્ઞાનચાત્રીઓ ગપગોળા હાકે છે
અને અજ્ઞાન હોકા તે માને છે કે
“એલ્યુમીનીયમના વાસણો મુકયાનકારક છે”

૫૨૦

હિંદના મહાન રમાયણ ચાત્રી—

આચાર્ય પ્રદુલ્લસ્યદ્રાય પુ કહે છે !

‘સમભગ ૧૨ વર્ષથી વધુ સમય થયાં મારા ઘરમય કામમાં હું
એલ્યુમીનીયમના વાસણો વાપરું છું રંધિયા માટે તેમજ રંધિતી વસ્ત્રોમાં
રાખવા માટે સામાન્ય લેપયોગમાં આવતી આ ધાતુ અને જરાએ
હાનીકારક લાગી નથી. ઉષ્ન સાચી વાત એ છે કે ત્રીજા પિતળના
વાસણો કરતાં આ વાસણો વધુ સસ્તક ભર્યા છે
પી સી. રાય

જીવનલાલ (૧૯૨૯) લીમીટેડ .

ફેઃ જોરીસ ૧૧ કલાક વ સ્ટ્રીટ કલકત્તા.

કારખાનો તથા સાખા
કલકત્તા, મુંબાઈ, મદ્રાસ, રથુન.

ધનધોર વનની વાટને અનવાળતો બાપુ,
આકાશ જાળે પુનઃ લોભિયા ભગવાન છે બાપુ !
મેધાળી

[શ્રી. મનુ દેસાઈએ રોહિલા ચિત્ર ઉપરથી રચનાના રોશ વડે
એક પ્રાચીન ગુજરાતી બહેને તૈયાર કરેલું સુદર ચિત્ર.]

કે પુસ્તક ૨૦ મું] જુન ૧૯૩૩ [અંક ૪ થી

આપણા તારણહારને

[" ૧૫લા શતકમાં ૧૫૦ શ્લોકોનાર] એ રાગ,]

આજી અવનિર્મા આજ પુન નામથી દોલુ અલલુ છે, ઓ વીર !
 સહુને માન છે, ઓ વીર !
 નવ નવ અંક તણાં લોહને પુન કામની પિછાન છે, ઓ વીર !
 એવો બળવાન છે, ઓ વીર !

સાખી

પૂર્વ તણુ ચમકારના, ઓળા પશિમ માંધ
 માંધીનાં ધરામાન તો, દિશી દશ અવાય
 તવ ન્યોતિથી, જાત લજલો ભારતનો માણ છે, ઓ વીર !
 અધી રસદાણુ છે, ઓ વીર !
 સ્વંશ સ્વરાજનો ઉ ત'સેબજ હઠેવાધો નિદાન છે, ઓ વીર !
 પુંથી અભિમાન છે, ઓ વીર !

સાખી

સ્વરાજ લેવાં માપલં, પુન અથા દશ વીસ
 દિશે જાત એ દૂરથી, મોહનને આશિષ
 સ્નેહ, અધિતા, શાંતિ ને વળી સારાણ ઠેરી પુ' માણ છે, ઓ વીર !
 ન હંભને સ્થાન છે, ઓ વીર !
 કામે કામે રાખ્યાં પુંથીજ અથડ તોફાન છે, ઓ વીર !
 જપે પુન આજ છે, ઓ વીર !

સાખી:

મેઘતણા ધનધોરમાં, જેમ પડે વીળપાટ,
ગોહન એમજ હમકતો, ભારતમાં સાક્ષાત.

દિશી જનતાને ખરે પોયાં તે' અમીયાન છે, ઓ વીર !
હીધું અજબ જ્ઞાન છે, ઓ વીર !
સ્વદેશશુદ્ધિ કેરી એ પ્રત્યક્ષ એધાણ છે, ઓ વીર !
સ્વરાજનાં દાન છે, ઓ વીર !

સાખી:

પુણ્યભૂમિ આ ભારતે, ઋષિશુનિના વાસ:
સુરલોકેથી આવિયા, ગાંધી યોગી ખાસ.

જનજન પુજ પૂજામાં થળથળ આલે એકતાન છે, ઓ વીર !
વળી એકધ્યાન છે, ઓ વીર !
ભગીરથ યત્નેથી તે' કયું અત્યજ કષ્ટાણ છે, ઓ વીર !
અમરકાર મહાન છે, ઓ વીર !

સાખી:

સેવાનો એ શસ છે, સેવા એવું ધ્યેય:
સેવાધર્મેજ માનિયું, એણે નિજનુ ધ્યેય.

દુ'શી થઈતો આલે રેશ પ્રગતિ ઉચાણ છે, ઓ વીર !
વિજયનિશાન છે, ઓ વીર !
કીધું જનહિત માટે તનમનધન તે' કુરબાન છે, ઓ વીર !
ખરે ઉદયભાન છે, ઓ વીર !

સાખી:

સત, સૂફી ને અંધિયા, બહુ ધૂંધા વળી પીર
ગોહન આગળ અંખતા, લાગે લાખ રકીર.

પુજ વેણુએ આજ વીંધ્યાં ઉર ઉર ઉડાણ છે, ઓ વીર !
જાગ્યું સ્વમાન છે, ઓ વીર !
કીધાં હવત લાણે તે તો પડાણે પડાણ છે, ઓ વીર !
એ પુજ નૂરનાન છે, ઓ વીર !

જેહાંગીર માણેકજી દેરાખ

પ્રવેશ ૧ લો.

(રાજ્યદેવમાં મારી ઉપર રાણી તિષ્ઠાસિતા
બેઠા છે સાથે ઠાસી મીનાક્ષી બેઠી છે)

તિષ્ઠા—અરે ! મારા જણા પાસા
અવળા પડ્યા. મેં કુખાસને દૂર દૂરના જંગલી
પ્રદેશમાં ધકેલી મૂક્યો હતો. એવી આજ્ઞાથી
કે એ બહેનો ચિંતાથી અને ઉઝમરાથી મરી
જાય, તે મર્થો નહિ, તે મારી સો પડતો નથી,
હલકો તે તો હજુપુષ્ટ થયે છે. વળી લોહા કહે
છે કે તારાથીલાના માનવીઓ એને દેવતી જેમ
પૂજે છે. મીનાક્ષી ! તે તો મને અગાઉથી જ
કહ્યું હતું કે કુખાસ પંજાબમાં મુખી થશે, પણ
કાંઈ ચિંતા નહિ, બસ, એ મારી શોકવના
પુત્રને કું સુખેથી જ પલા નહિ હરે. કું
કોઈક રીતે એનો છવ લઈશ.

મીનાક્ષી—રાણીજી, મેં તો તમને જ
બતાવી જ કહ્યું હતું કે કુખાસ પંજાબમાં
પૂજાશે.

તિષ્ઠા—મીનાક્ષી, હવે તું કાંઈ રસતો
ખતાવ કે આ કુખાસનું કાચળ સગને માટે
નીકળી જાય.

મીનાક્ષી—રાણીજી, કું કહીશ, તે તમે
નહિ કરી શકો. માટે મને પૂછવું રહેવા લો.

તિષ્ઠા—મીનાક્ષી, આ વખતે તો તું
જે ઉપાય ખતાવીશ, તે કું કરીશ
એ મારી શોકા ચારવાળી આજે સવારે
અદિક્ષી પાસપોમાં બેસીને નીકળી હતી, એ
વખતે તે મારા સામું જોડને ડોળા કાઢતી
હતી. મને તો એવું થયું કે એની અગિયાર

ફોડી નાખું, એમ મીનાક્ષી ! તું જે ઉપાય
ખતાવીશ તે કું કરીશ.

પ્રવેશ બીજો

કુખાસ—(ગીત ગાય છે)

ચંદ્રદીપે આશરો સચની દર્શનથી મન ભાવે છે,
નિર્મળ આ શોભી રહી રમતી હરમાં આનંદ
ભાવે છે

(માખી)

ખીરમાં કુમુદ સરવરજાળે, કરતાં મધુર દાસ્ય,
ચંદ્રકિરણ મુદ્દ સ્પર્શથી હર્યે છે ઉદાસ
અનિલ મન્દ ચીતલ મુખકારી,

પ્રપ્ત સુવાસ વદાવે છે...ચન્દ્ર.

(સાખી)

આમરદાની માળીએ, મેઢિલનો ટડકાર
કરતી આ ત્રાણરાજનો, હવે ચક્રી સતકાર
પથમ સ્વર એ માન સુણીને,

કાંઈ કાંઈ રમરમો આવે છે—ચન્દ્ર.

ચન્દ્ર સૌંદર્ય નીરખતાં મદારાં નયનો
કીધા કામતાં નહોતાં, આજે એ નયનોમાં
કાંખિય ઠા વણે ! મદાર જમણું નેત્ર જેમ
હરણુ દગે ! તું એ અમળ સચવડ હશે !
(વિચારમાં મગ્ન થઈ બેઠા છે)

એ તું અમારા કે અધકાર ભાઈ ભા-
વિના એ પાપા દગે ! મદાર દેવ કાં ફાકે !
નિમ્નેશીનો વસ્ત્ર યોગે મદાર મળના
અંતરને આરામ નહિ આવે !

(નિદ્રાગિત થાય છે સ્વપ્ન આવે છે
નવી વળી હરે છે યોજા પાટે છે)

કુખાસ ! કુખાસ !

કેજાસ—હા હા ! તું મધુ દેસી ! આતી
દર્શન મીસો જેમ પાડે છે ! મુઝેલ છે કેમ !

* શ્રી ભાવનગર મહિલા વિદ્યાલયના શિક્ષક
મહોત્સવ વખતે લખાઈ ગયેલી નવિસા.

મૃણાલ! કુણાલ ત્હારી પાસે જ છે, જો તો ખરી ઘેલી તુ કેવી બહાવરી બહાવરી લાગે છે.

મૃણાલ—કુમાર, કુમાર! મ્હને બચાવો.

કુણાલ—ત્હારા ઉપર આજે કાળાં વાઢાં શેના ઘેરાયાં છે? એવી તે તું થી વેદના અનુભવે છે? અને આમ ગદી શું અને છે? મૃણાલ! ત્હારા આંસુનું એકએક દીપું મ્હારું હૃદય ચીરે છે.

મૃણાલ—કેમ અસહ્ય તાપની આજ મ્હને જાણે વીંટી વળી છે કુમાર! ત્હારા સિવાય મ્હને કોણુ લગારએ એ આજમાંથી?

કુણાલ—દેવી? આમ જ્ઞાનમૂલી શુ યાચ છે? સ્વબનના સાંનિધ્યમાં હૈયાના બહકા હોષાતા નથી? કુંજની ચીડી ધાંધમા એકાગ્રતાથી હમધ્યાં જ તું ચંદ્રપૂજ કરતી હતી, તે ખૂલી મગ? ત્હારો કુણાલ ત્હારી પાસે હશે છે, એ પશુ વીસરી મગ?

મૃણાલ—(ધારી પડે છે) કુણાલ આજનું બચકર સ્વપ્ન અને કુમારનું સંતાપે છે. કેમ જાણે ચિત્તની શાંતિ દુરાર્થ જાય છે. મ્હે સ્વપ્નમાં શું જોયું? જાણે કેમ મ્હોટા સરવરને કહિ એકલી બેઠી બેઠી મોતી શા પાંચીકડા ધામે ધામે હું ફેંકતી હતી જલ-લહરીઓએ જાણે ઉલ્લાસમાં નાચતી હતી. ત્યાં શું થયું? નથી જોવાનું કુમાર! સંભારતાં એ કંપી હોય છે.

સરોવરની નીરવ શાંતિને બેઠી નાંખી એક કારથી યોગ મ્હારે અને પડી અને મ્હે શું જોયું? સરોવરના જળમાં નિર્દોષ કીડા કરતાં સારસ સારસીનાં યુગલમાંથી સારસની નાણુક અખિમાં મ્હારો કાકરી વાગી, અને એ અધ જની બેસાન યમ, સારસીના અગ પાસે ધરણી પર ઢળી પડ્યો સારસવિદોષી સારસીને મ્હે વિલાપ કરતી દીડી.

પછી—પછી —એકિંતી અગ્નિજાળ મ્હને વીંટાઇ વળી, મ્હને જાણે શરમસાત

કરતી હતી. અગ્નિની આજમાં સપડાવણી મ્હને લગારનાર ત્યાં કોઇ ન હતું અને એક-દમ ચમકી કુણાલ કુણાલની આંસોથી મ્હે સારંચ વાતાવરણ.....

કુણાલ—મૃણાલ! મૃણાલ! બધાંય સ્વપ્ના તે કહી સાચાં પડતાં હતો. અને સ્વપ્નાથી આટલી ભયભીત કેમ અને છે? સ્વપ્નામાં દીકરું અશુભ ધણી વાર શુભ નથી જનતું? દેવી જેવી પવિત્ર ત્હને અશુભ અકે ખરું? જો તો ખરી આકાશાં ચંદ્ર કેવો ખીંચો છે?

મૃણાલ—ના, ના, પણ સ્વપ્નનો શો ગૂઢ અર્થ હશે? આવું સ્વપ્ન મ્હને કેમ? હજીએ મ્હારું હૃદય ધડકયા કરે છે? ચિત્તની શાંતિ જાણે માલી મગ છે, હજુક હું જાગતી છતાં જાણે સ્વપ્નમાં જ હોઈ એમ લાગે છે. હમધ્યાંજ મ્હને એ સ્વપ્નની આજ બાળી મુકશે. કુમાર બચાવો!

(મૃણાલ બેસાન યમ જાય છે. ને પડે પડે છે)

પ્રવેશ ત્રીજો

(તક્ષશીલા નગરીમાં સામંતો કચેરીમાં બેઠા છે, કુમાર એ દ્વારપાલ સાથે પ્રવેશ કરે છે, બધા હસા યાય છે)

દ્વારપાલ—ધર્મવીર યુવરાજશ્રી કુણાલ કુમારનો જાય હો!

(બધા હસા યાય છે, પછી સહુ બેસી જાય છે.)

કુણાલ—મંત્રીજી, તમે પાટલીપુત્ર જઈ આવ્યા, ત્યાંના શા સમાચાર છે? મહારાજ કુસળ છે?

મંત્રીજી—પાટલીપુત્રમાં સર્વ કુસળ છે. મહારાજ તથા મહારાણી આનંદમાં છે. હું માતૃથી પાસે ગયો હતો. તેમને મેં તમારા સબધી વિગતવાર સમાચાર આપ્યા હતા. બધા સમાચાર સાંભળીને તે બહુ ખુશ થયાં. આપ આ દિવાળીએ જરૂર માતૃથી પાસે જાઓ એમ એમણે કહેવરાવ્યું છે.

કુણાલ—માતા તિથ્યરક્ષિતા શું કરે છે ?

મંત્રીજી—દેવી તિથ્યરક્ષિતા આનંદમાં છે.

કુણાલ—તમે મહારાજને જાણિયા વિ-
ગતવાર સમાચાર આપ્યા ?

મંત્રીજી—હાથ, સુવરાજ. આ પ્રદેશમાં
દેવી શાંતિ છે, લોકો દેવા સુખી અને મનુષ્ય
છે, તે વિશે જાણી વાત મહારાજને 'મે' કહી
મહારાજ આ જાણ સંભળીને ખુબ પ્રસન્ન
થયા.

કુણાલ—તમારી વાત કરવાની રીત જ
એવી છે કે, તમારી વાત સંભળીને ખબા
પ્રસન્ન થાય.

મંત્રીજી—મહારાજ તમારી કામ કર-
વાની રીત એવી છે કે, જાણ તે સંભળીને
પ્રસન્ન થાય છે. મેં મહારાજને આ પ્રદેશની
સુખ, શાંતિ અને આબાદીની વાત કરી,
ત્યારે મહારાજે અત્યંત આનંદ પ્રાપ્તિ કર્યો
મહારાજે કહ્યું કે " મને તો ખાતરી હતી
કે ત્યાં ત્યાં કુણાલ જશે, ત્યાં ત્યાં તે
પૂજારી અને ધણા મનુષ્યોએ સલાહ આપી
હતી, કે આપ કુણાલને પંજાબની જ જમી
આપણે વચ્ચે ન મોકલવો. પણ મને
સંપૂર્ણ વિશ્વાસ હતો કે કુણાલને પરમે
વિજય છે અને તો એની અખિભાજ એવું
જાણુ છાને છે કે તેને જોનાર બે ધડી યંત્રી
જાણ, તેની અખિભાજ જાણુને વચ્ચે યંત્ર જાણ,
અને તે કહે તે કરવા તૈયાર થઈ જાય. "

કુણાલ—મહારાજનો મારા ઉપર પસં-
દ વાત છે.

મંત્રીજી—પછી તો મહારાજે તમારા જા-
નપણુને એક પ્રસંગ કહ્યો મહારાજ કહે,
" કુણાલની ઉમર છે, સાત માસની હશે,
તે સમયની આ વાત છે મારા રાજ્યાભિ-
ષેકનો વિષય હતો. જ્યારે શરણાશ્રમે વાગતી
હતી અને જવાનો સમય થઈ જવા આપ્યો
હતો હું સતજ થઈને જ્યારે જવા નીકળ્યો

તે વખતે કુણાલ તેની બાના બોળામાં દસતો
દસતો પડ્યો હતો, મેં તેના સાચું જોયું.
અને જાણુ મને કાંઈક થયું હોય તેમ હતો
ત્યાં ઉભો જ રહ્યો-ઉભો જ રહ્યો. મારે જવાનો
સમય થતો હતો છતાંય હું ત્યાંથી ખસી
ચક્યો નહિ. જ્યારે શરણાશ્રમે વાગતી હતી
અર્ધા કલાક સુધી મારી દ્રષ્ટિ તેની અખિ
ઉપરથી હું ખસેરી જ ચક્યો નહિ એની
અખિમાં જ એવું જાણુ છે, કે મનુષ્યો તેને
જોઈને તેને વચ્ચે જતા જાય છે. પંજાબીઓ
તેને પૂજતા હશે તેમાં મને કાંઈ નવાઈ
લાગતી નથી.

કુણાલ—જાણુ તો મહારાજનું, કે સદૃ-
શ મને દેવપ્રિય કહે છે. (અમાત્ય પ્રત્યે જો-
ઈને.) અમાત્યજી, મુક્તાનગા શી સમાચાર
છે ?

અમાત્યજી—મુક્તાનગમાં તોશની લોકોને
આપણે જમીન ખેડવા આપી હતી હવે તેઓ
સુખથી તે જમીન ખેડી જાય છે. રાતદિવસ
ભજન કરે છે. અને ચોરી, લુટપટાડ આદિનું
નામ પણ તે જુદી ગયા છે.

(એક કુત પત્ર લઈને પ્રવેશ કરે છે)

હવે—જય હો મહારાજનો !

(પ્રધાન તે પત્ર વાંચે છે. વાંચવા વાંચવા
વધી જાય છે. પત્ર ખોલતા હાથમાં આપે છે.
મને નવું દિગ્મુદ થઈ જાય છે.)

કુણાલ—પ્રધાનજી, કેમ આમ હેજતાઈ
મયા ? મહારાજે શી આજ્ઞા કરાવી છે ?

(પ્રધાનજી મોઢતા નથી.)

કુણાલ—(ફરીયા) પ્રધાનજી, કેમ કાંઈ
મોઢતા નથી ?

પ્રધાન—મહારાજ, એ પત્રમાં કાંઈ
નથી.

કુણાલ—પ્રધાનજી, શાંતો જોઈએ પત્રને.
(કુણાલ એ પત્ર લે છે અને મોઢતો વાંચે છે.)

“ તક્ષશીલા નમ્રીના પ્રધાન રત્નાકરજી,
આ પત્ર મળે કે વિના વિલંબે કુષ્ઠાલની
અન્ને અંજી ફાડી નાખજો, અને તેને અને
તેની ઓને વનમાં મૂકી આવજો.

લી. અશોક

સમ્રાટ, આર્યાવર્ત ”

કુષ્ઠાલ—પ્રધાનજી, આમાં શું મુશ્કેલી
છે? મહારાજની આજ્ઞા સત્વર પળાવી જ
જોઈએ. જો હું તે નહિ પાળું તો બીજા
કોણ પાળશે? મહારાજનો હુકમ થયો એટલે
તે તરત પળાવો જ જોઈએ તે વાસ્તે
બોલાવો આપણા નોકરોને

પ્રધાનજી—મહારાજ આમાં કંઈક દગો
છે,

કુષ્ઠાલ—દગો, દગો શેનો?

પ્રધાનજી—અશોક મહારાજ આવો
હુકમ કદી કરે નહિ

કુષ્ઠાલ—પ્રુદ અશોક મહારાજનો નીચે
સીલ છે. પછી તેમાં સંકેત કરવા જેવું જ
થા છે ?

પ્રધાન—મહારાજ, આ પત્ર સાચો છે
કે નહિ, તેની આપણે ખાત્રી કરવી જોઈએ
મહારાજ તરફ બેપીએ ઓકલીએ

કુષ્ઠાલ—સીલો એજ ખાત્રી, બસ મ-
હારાજનો હુકમ થયો એટલે તેમાં પૂછવા
પણ હોય જ નહિ ક્યાં છે નોકરો ?

પ્રવેશ ચૌધી

(કુષ્ઠાલ ચોરડામાં સાદા વસોમા બેઠો છે
એક નોકર હાથમાં સળીઓ લઈને પ્રવેશ
કરે છે)

નોકર—મેં આમલે બવ સાં પાપ ક્યાં
દરી, કે મારે ખાત્રી કામ કરવા પડે છે ?
આ દેવ સરીખડા કુમારને અડતાં મારો જીવ
ચાલતો નથી આ કમળ જેવી કામળ આ-
ખમાં મારાથી આ સળીઓ કેમ બોકાય ?
(રોષ પડે છે અને પાછો જતો રહે છે.)

કુષ્ઠાલ—ઉતાવળ કર માઈ, તું તારો
ધર્મ બચાવી લે

નોકર—મારાથી અન્નદાતા, આ નહિ
બની શકે.

પ્રવેશ પાંચમો.

(સરદાર કચેરીના એક મંદપમાં બેઠો છે)

મંત્રીજી—આ કાર્ય મહારાજનું હોય
જ નહિ.

અમાત્યજી—મહારાજ આવો હુકમ
કદી ન કરે.

સરદાર—મને તો આ ચોરમાન રા-
ણીનાં કામ લાગે છે.

બીજો સરદાર—મને પણ લાગે છે કે
આ તો પેલી તિબ્બરક્ષિતાનું જ મર્થ હોતું
જોઈએ.

મંત્રીજી—પણ આપણે કંઈક કરવું
જોઈએ. અને આ અટકાવતું જોઈએ.

અમાત્યજી—કુમારની આજ્ઞા આપણી
આજ્ઞા ફાકટ છે, મને કંઈ ઉપાય સુજતો
નથી.

મંત્રીજી—જુઓ કુમાર અને તેની
પાછળ પેલો સળીઆવાળો જાય છે

અમાત્યજી—મારાથી આ સદન નથી
ચલુ.

કુષ્ઠાલ—માઈ, હવે વિલંબ ન કર
મહારાજની આજ્ઞા તું નહિ પાળે, તો બીજા
કોની આજ્ઞા પાળશે ?

(નોકર ફરી સળીઓ થાંચલા પ્રવેશ કરે છે.
પણ રોષ પડે છે, અને બેસી જાય છે)

કુષ્ઠાલ—લે આમાં તારી ખરી કસોટી
છે

(નોકર ગભરાતા મહારાજા સળીઓ આંખમાં
થાંચી દે છે.)

પ્રવેશ છઠ્ઠો.

(વનમાં આંધળો કુષ્ઠાલ અને દેવી મુશ્કેલીની
બેઠાં છે)

કુમાર—દેવી, આપણે ક્યાં સુધી પહોંચ્યા
છીએ ? ક્યાંક આપ દેખાય છે ?

મૃણાલ—કુમાર, પાટલીપુત્ર એકાદ ગાઉ દૂર દરી.

કુમાર—તારે તો આપણે એકાદ બે કલા-કર્મો ત્યાં પહોંચી જઈશું. મને બૂખ બહુ લાગી છે એટલે ચાલો આપણે હવે ઉતાવળે ઉતાવળે ચાલતા મીડીએ.

મૃણાલ—કુમાર, મને કંટિ વાગ્યો છે. એટલે મારાથી બરાબર ચલાવું પડે નથી. આપણે આગળે બવ કેવા કર્મ કર્યા હશે કે આપણે આવીરીતે ગાંધ વગાડીને પેટ ભરવાનો વારો આવ્યો છે ?

કુમાર—મૃણાલ, કર્મો કર્મો કાંઈ મિથ્યા થાય છે ? હું નથી જાણતી કે હરિશ્ચંદ્રને આગ્રહ પડે નોકરી કરવી પડી હતી, અને તારાંમતીને વેચાણ પડ્યું હતું ? વળી રામ સીતા જેવો રાજપાટ છોડી વનમાં આપ-ડુ પડ્યું હતું, અને પાંડવોને માથે કાંઈ જોઈ વેતક વીત્યા છે ?

મૃણાલ—હું પહેલું તળ દમયંતી, રામ સીતા વગેરેને સંભારીનેજ મારું મન વાળું છું. હવે મારું પડવા આવી છે, એટલે ચાલો આપણે હવે પાટલીપુત્ર તરફ ચાલતા મીડીએ.

(બન્ને નવ છે)

પ્રવેશ ૭મો

(પાટલી પુત્રની ઘેરી સામંતો ભેટી ગયા છે. અરોહ મહારાજ પ્રવેશ કરે છે)

છડીદારી—પ્રિયદર્શી દેવાપ્રિય અરોહ મહારાજનો જન્મ હો !

(સદ્ વચ્ચે થાય છે. અરોહ મહારાજ સિંહાસન ઉપર બેસે છે સર્વ ભેટી નવ છે.)

અરોહ—ગુપ્તસિંહ, જુનાગઢ પાસે તળાવ ખોદાવવાની જે યોજના આપણે કરી છે તે યોજના કેટલીક આગળ વધી !

ગુપ્તસિંહ—મહારાજ, આજેજ સમાચાર આવ્યા છે કે તળાવ લગભગ પૂર થઈ

જવા આવ્યું છે. તળાવને એવી સરસ આવ લઈ છે કે, તળાવનું પાણી વરસાદ ન હોય તો સાત વર્ષ સુધી પથ ખૂટે એવું નથી.

[પડા, પાછળ ગીત સંભળાય છે]

અરોહ—આ દોનો મધુર સ્વર સંભળાય છે ?

ગુપ્તસિંહ—મહારાજ, એક આધળા પુરુષ અને એક સ્ત્રી ભજન ગાય છે.

મહારાજ—એ પુરુષની શું સુંદર કાંતિ છે ? પથ ભગવાને એને કેમ આધળા કર્યો હશે ? પ્રભુતા ધીર તેજ પ્રદર્શી હશે, કે એને આખો ન આપી ? મહારાજ, એ છે તો વિખારીતા વેશમાં છતાં એ રાજકુમાર સરીખો સોહામણો લાગે છે. આપણે એને ખોલાવીશું ?

અરોહ—હા, એમને ખોલાવો.

ગુપ્તસિંહ—કાણે છે મહાર ? એ અથ વિખારીને અહીં ખોલાવો.

પ્રદાવાળો—હા. (પદ્મવાળો નવ છે)
બીજીપદાવાળો—મહારાજ સાધુ ઉપ-ગુપ્ત આવે છે

અરોહ—કાણે, ગુરૂવ પધારે છે ?
(ગુરૂવને યેવા નવ છે, ઉપગુપ્તને જમણા હાથ ભણી ભેટારે છે કુણા અને તેની સ્ત્રી પ્રવેશ કરે છે.)

અરોહ—અહો, આ પુરુષને જોઈ મને કેમ કુણાલ માદ આવે છે ? એના કપાળની કરચલીઓ, એના વાળની લાંટી આંખેકુળ કુણાસને મળતી આવે છે.

ગુપ્તસિંહ—તમે એક ભજન ગાઓ જોઈએ.

(કુણા અને તેની સ્ત્રી ભજન ગાય છે)
વેલા વેલા જુનમાં રાણી વ હની પોપટી
ને બંધેરે પોપટ રાજ સંભાળ
આંતરારે ખડમાં આંખે પાંખો ત્યારે
મૂકડે મારી કે મને ચાલિ; રાણી પીંગળા

ધરે પાપીડે મારા પ્રાણુ જ હરીવાને,

તુ એ ન આવી મોરી પાસ-રાણી પીંગળા.
દનડા સભારો ખમ્મા પૂરવ જનમના

સેવાસના ॥ ૧ ॥

ખીજ ખીજ લુગમાં રાણી તું હતી મૂનલીને,
ને અમે રે મૃગેશરાય રાજ રામના,

વનરા તે વનમાં સાંધ્યો પારધીડે દસિશેને,

પડતાં છુટયાં મારા પ્રાણુ-રાણી પીંગળા.
ધરે પાપીડે મારા પ્રાણુ જ હરીમા ને,

તું એ ન આવી મોરી પાસ-રાણી પીંગળા.
દનડા સભારો ખમ્મા પૂરવ જનમના

સેવાસના. ॥ ૨ ॥

અશોક—ભાઈ, તમે કાણુ છો ?

કુષ્માલ—મહારાજ, હું તો એક બર્જનિક છું. પ્રભુસજન કરે છું, અને જીવનનિર્વાહ કરે છું.

અશોક—તમને બધાપો ક્યાંથી આવ્યો?
ભાઈ, તમે જન્મથીજ આંધળા છો ?

(કુષ્માલની સ્ત્રીની આજમાયી આંસુ પડે છે.)

કુષ્માલ—એ કયા દેવે જુની ચમ છે,
એ પૂછવામાં શો સાર છે,

અશોક—ભાઈ, તારે મન એ જુની
હરો, પણ અમારે મન તો એ નવીજ છે ને ?

કુષ્માલ—મહારાજ, તમારે મન પણ એ
નવીન નથી.

અશોક—કમ ? તારી વાતનો બેદ કાંઈ
સમજતો નથી. ભાઈ, મને ક્યાંથી એ વાતની
ખબર હોય ? ભાઈ, જે હોય તે વાત કહી દે.

કુષ્માલ—મહારાજ, તમારો આગ્રહ છે,
એટલે તમને કહું છું.

આજથી થોડાક માસ પહેલાં તક્ષશીલા
નગરીમાં મહારાજના સહી સીકાવાળો એક
પત્ર આવ્યો હતો તેમાં મહારાજે લખ્યું
હતું કે, આ પત્ર મળે કે તરત કુષ્માલની
આંખો ફેડી નાંખજો, અને તેને અને તેની

સ્ત્રીને વનમાં મૂકી દેજો. મહારાજ, એજ હું
તમારી આરાનુસાર આંખો વિનાનો આવ્યકતો
કુષ્માલ.

અશોક—(દુઃખ અને આશ્ચર્ય સાથે)
શું, મેં મારા પ્રિય કુષ્માલની આંખો ફેડાવાનો
કુકર્મ કર્યો ?

(કુષ્માલને બેઠી પડે છે, અને એને પોતાની
પાસે ખેંસાડે છે)

શુભસિંહ—કાંઈક દેવો યથો હોય એમ
લાગે છે એકવાર તમારો સીકકો ચોરાયો
હતો. અને અને...

અશોક—મને રાણી તિથ્થરક્ષિતા પાસે-
થી નીકળ્યો હતો બરાબર છે, દરે સમજાયું,
રાણી તિથ્થરક્ષિતાએ મારા નામે ખોટા પત્ર
લખ્યો હતો. બસ, એ કુષ્માલના આ કાર્ય
હરો. એણે જે આ કાર્ય કર્યું હોય તો,
તેને સૌખ્ય શિક્ષ મળવી જ જોઈએ.

પટાવાળા—બોલાવો રાણી તિથ્થરક્ષિતાને.

કુષ્માલ—મહારાજ ! મારી એક વિનંતિ
છે. સહુ સહુના કર્મ પ્રમાણે દુઃખ ભોગવે છે,
એમાં રાણી તિથ્થરક્ષિતા તો નિમિત્ત માત્ર
થયાં છે. મહારાજ ! મારી વિનંતિ છે કે,
એમને માફ કરો.

અશોક—કુષ્માલ, તને તારી સ્ત્રીને આમ
કપટથી રજળતાં કરી મૂક્યાં, એને કાંઈ
શિક્ષા નહિ ?

કુષ્માલ—મહારાજ, એને પણ પરતાવો
યતો હતો, એને માફ કરો.

ઉપશુભ—મહારાજ ! આ કુષ્માલ શુદ્ધ
ભગવાને સ્થાપેલો ધર્મ ફેલાવેલો.

(લશ્કા ચાલે કુષ્માલ પાસે ભય છે)

બેટા, કુષ્માલ ! (આંખો ઉપર હાથ ફેરવે છે)

(કુષ્માલ આંખો લપાડે છે અને એમને
વશ કરે છે.)

સર્વ—શો ચમત્કાર ?

શ્રી શક્તિ

શ્રી ચન્દ્રાબાઈ નંદર અને શ્રી માન્નાબાઈ લલ્લાર-બાલમ

ડૉ માલિની સુબ્રમન્યમ

પ્રબાળી સુન્દર્ય મિલિટીના પ્રમુખ

ભાભી અને નાણું

અરવિંદા: કેમ રમાજહેન, આજે વિદ્યાલયમાં શું શીખ્યાં ?

મનોરમા: આજે તો ભાભી, તારાજહેને બહુ સરસ સરસ શીખવ્યું ?

અરવિંદા: એમ ? શું શીખવ્યું ?

મનોરમા: છાંદગીના વીમા સંબંધી ખુબ ખુબ વાતો શીખવી. વીમો ઉતારાવવાથી લાભ શું ? વીમો કેમ ઉતારાવવો ? વીમાના નાણા કેવી રીતે ભરવા ? વીમા કંપની પાસેથી વીમાની રકમ કેવી રીતે મેળવવી ? વગેરે બધુંય કહી બતાવ્યું.

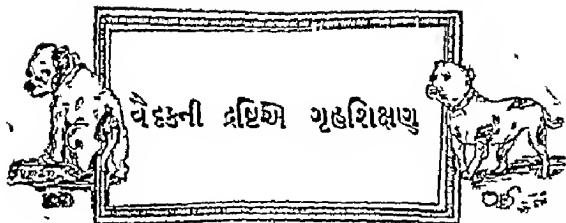
અરવિંદા: એ બધું તો ઠીક, પણ વીમો કયી કંપનીમા ઉતારાવવો, એ સંબંધી કંઈ કહ્યું ? હમણા હમણા એટલી બધી વીમા કંપની ઉભી થઈ છે કે કંઈ સમજ જ નથી પડતી.

મનોરમા: હા, એ પણ કહ્યું, એમણે કહ્યું કે આપણા દેશમાં અનેક પરદેશી તેમજ દેશી કંપનીઓ છાંદગીના વીમો ઉતારવા માટે ઉભી થઈ છે, પણ આપણે તો દેશને માટે લાગણી રાખી સ્વદેશી કંપનીમા જ ઉતારાવવો. વળી એ સ્વદેશી કંપનીઓમા કેટલીક ભરોસાલાયક છે અને કેટલીક ભરોસો કરવા લાયક નથી. કેટલીકની શરતો લાભદાયક છે અને કેટલીકની નથી. એમણે એવી પાચ-સાત કંપનીઓની સરખામણી કરી બતાવી અને કહ્યું કે 'મોડર્ન ઇન્સ્યુરન્સ કંપની' સૌથી સારી છે.

અરવિંદા. એ કંપની કાઈ ખાસ લાભ આપે છે ?

મનોરમા: એક તો એ કે એ કંપનીએ વીમો ઉતારાવનાર માટે જુદી જુદી જાતની સરસ સગવડો કરી છે. ખામ કરીને છોકરાઓના શિક્ષણ અને લગ્નના ખર્ચ માટે વીમો ઉતારાવવાની સગવડ તો મને બહુજ ગમી. વળી નાણા આપતા એ કંપની બીજી કંપનીઓની જેમ ખોટી ડબલગીરી પણ નથી કરતી.

મોડર્ન ઇન્સ્યુરન્સ કંપની લી. એપોલો સ્ટ્રીટ, ડોટ, મુબાઇ.

લેખક ડૉ. અમૃતલાલ પટેલ, ડી. પી. એચ.,

મેક્સીમ ગોર્કીયર એન્ડ દેવ, સુરત મ્યુનિસિપાલિટી

(લેખાંક : ૩ બે)

વૈદકના સામાન્ય જ્ઞાન આપવાની આવશ્યકતા

કુળાઓના શિક્ષણકર્મમાં સામાન્ય વૈદકનું જ્ઞાન આપવાની જરૂરી જરૂરત છે આપણે જ્ઞાન આપવાની અમત્ય હતું આપણને શમભાષ નથી અને આપણી કન્યાઓની કેળવણીના પુસ્તકોમાં આ વિષય ઉપર કાંઈ જાતનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવતો નથી. વૈદકનું સાધારણ જ્ઞાન આપણી કન્યાઓને આપવાથી, તેઓ પોતાની જાનને કેટલાક મહત્તર રોગોથી બચાવી શકે છે એટલું જ નહિ પરંતુ જ્યારે તેઓ માતા બને, ત્યારે પોતાના બાળકોને પણ તેનો જ્ઞાન આપી શકે છે. કેટલાકથી પાણી ગરમ થઈ તેની વરાળથી રોગગ્રસ્તી થાય છે તે જાણવા કરતાં ઘર અને ધૂળી આમવાય ભરાઈ રહેલા અથવા ભરી રાખેલા સ્વચ્છ પાણીમાં ટાંકી આ લાવતો એવ કેટલાકનાં એનેશીલીન જાનના મચ્છરો પેદા થાય છે તે જાણવું વધારે જરૂરી છે તે સર્વ કણસ કરશે. આપણા કેળવણીના પુસ્તકોમાં વૈદકની જીવનશૈલી તેના જન્મથી તે મરણ પર્વતનું વર્ણન આપવામાં આવે છે પરંતુ મનુષ્યને ક્ષયરોગ, ન્યુમોનીયા વગેરે

અભીર રોગો કેવી રીતે લાગુ પડે છે અને તેનાથી બચવાને કેટલા સહેલા, ખીનખર્ચાળ અને ધરમય હુપાયો વૈદકજ્ઞાનમાં છે તેનું વર્ણન આપવાની અગત્ય આપણા કેળવણીકારોને હતું જણાય નથી

આપણી તકુરસીના ઇતિહાસમાં હૈદર, મચ્છર, ચાંચ અને માખીઓ યુ જામ બજવે છે તેની આપણને ખબર નથી. આપણી બાળાઓને બચવપણી જ જો શીખવવામાં આવે કે આવાની વસ્ત્રો પર માખીઓ બેસવાથી જાણ, મરડો, ટાપકોષક વગેરે રોગો ફેલાય છે તો તેઓ મોટીહમરમાં પોતાના રસોડાની વધારે કાળજીથી સંભાળ લેવ, નિથાળો પાસે ફેરીયાળો મારફત વેચાતી મળતી ગીદાઈ, જરફ, આઈસક્રીમ કે ફળો, લાગવિવાર્ધોના અનેક રોમનું કારણ છે એ વાત જો આપણી માતાઓ જાણતી હોય તો તેઓ પોતાના બાળકોને નિસાળે ખાવતું ખાવા માટે પાક કે પેસ્ટ આપવાને બદલે ઘરે જાવેની સરની અને નિર્દોષ વસ્ત્રો તેમને પરીક નાંધીને નિશ્ચય લાઈ જવા આવે

જોઅર', સિતળા અને ખસ પ્રત્યાદી રોગ વાળા બાળકો તદ્દન તંદુરસ્ત ન થાય તે અગાઉ જો નિશાએ જાય તો આ રોગોના ફેલાવો તેઓ આખી નિશાળના લણુ વિદ્યાર્થીઓમાં ફેરે છે તે વાતની અગત્ય જો આપણી માતાઓના મગજમાં હસાવવામાં આવે તો તેઓ પ્રજ્ઞની તદુરસ્તીના ઇતિહાસમાં અગત્યનો અને ઉપયોગી ભાગ બનવી શકે.

આપણા દેશમાં હજારોની સંખ્યામાં અધિગાં, કાણુ, કદરૂપા બાળકો માણસ પડવાનું કારણ તેમની માતાઓનું વેદકના સંધારણુ જ્ઞાન વિશેનું અજ્ઞાન છે. બાળકને જનમ્યા પછી છઠ્ઠે મહિને અને પછી સાતમે વર્ષે જો કુત્રીમ સિતળા કાઢવામાં આવે તો બાળકને સિતળાનો ભય કર રોગ લાગુ પડતો નથી અને આવા બાળકો અધિગાં, કાણુ અને કદરૂપા બનતા બચે છે. આ વાત જો આપણી માતાઓના મગજમાં હસાવવામાં આવે તો, તેઓ આ દેશની ભવિષ્યની પ્રજાની અમૂલ્ય સેવા બનવી શકે.

ક્ષયરોગ જેવો ભયંકર વ્યાધિ આપણા દેશમાં આપણી અજ્ઞાનતાને લીધે દિનપ્રતિદિન વધારે ફેલાતો જાય છે. એ હિંદી કુટુંબોના નાના બાળકો, અન્ય ભાંડુઓના ક્ષયરોગના ચેપથી પોતે પણ આ ભયંકર રોગને પ્રાપ્ત કરે છે તેની આપણી કન્યાઓને ખબર નથી. ક્ષયરોગીના એક વાસણ, તેનું ખાંધેલું ખાવાનું અને તેના શ્વાસ અને શુક્ર, ક્ષયરોગના જંતુઓથી દુષિત યયજ્ઞ હોય છે અને તંદુરસ્ત બાળકને આ રોગ તેના રોગીષ્ટ માફુઓ દ્વારા જ, ઉપરની વસ્તુઓ દ્વારા જ, લાગુ પડે છે તે ભયંકર સત્ય જો આપણી માતાઓને ખબર હોય તો તેઓ જરૂર પોતાના બીજા બાળકને રોગીષ્ટ બાળકથી દૂર રાખે.

બાળકને, ગરમ કપાં, વગરનું દુધ પાવવાથી

તેના શરીરમાં માય તથા જંતુને થતા ક્ષય રોગના જંતુઓ દાખલ થાય છે અને તેને લીધે બાળકને આંતરડાનો ક્ષય રોગ અને કઠમાળનો રોગ થાય છે તે વાતની જો આપણી બાળાઓને ખબર હોય તો તેઓ જ્યારે ભવિષ્યમાં માતા બને સારે પોતાના બાળકને કદાપિ ગરમ કપાં વગરનું દુધ પાવ નહિ.

મનુષ્યના પેટની અંદર પડતા વિવિધ જાતના કૃમી (કીડાઓ) ના બારીક ઈંડા, મળદ્વારા ધુળમાં મળી જાય છે અને આવી ધુળમાં જો બાળકો રમે તો તેમને પણ પેટ-કૃમી પડે છે અને આ કૃમીના પડવાથી બાળકને કાંઠા, અંધારો, પાંડુરોગ પ્રત્યાદી અનેક બીજા રોગ લાગુ પડે છે. આ વાતની જો આપણી બાળાને ખબર હોય તો તેઓ પોતાના નાના ભાઈ-બેનોને ધુળમાં કદાપિ રમીડે નહિ અને ભવિષ્યમાં પોતાના બાળકને પણ આ રોગથી બચાવવા પોતાના આ જ્ઞાનનો ઉપયોગ કરે.

જો માણસને વાળો નીકળ્યો હોય તે જો કુલે કે વાવમાં નહાવા પડે તો વાળાના બારીક કીડાઓ પાણીમાં જાય અને તે પાણી જો કાંઈ પીએ તો તેને પણ વાળાનો રોગ લાગુ પડે. ભવિષ્યની ગૃહિણીઓને આ બાબતનું જ્ઞાન કેટલું ઉપયોગી થઈ પડે તે સદૃશ સમજ સકાય તેવી વાત છે.

માંદાની માવજત વિષે જ્ઞાન

આપવાની જરૂરીયાત

આ વિષયનું જ્ઞાન દરેક કન્યાને આપવું જરૂરી છે આજની કન્યા તે ભવિષ્યની માતા છે અને તેને પોતાના બાળકોની તથા કુટુંબના માણસોની માંદગી વખતે સારવાર કરવી પડે છે માંદાની માવજતનો વિષય તે વેદકશાસ્ત્રનો એક અગત્યનો ભાગ છે અને કોઈટર, અને નર્સ ઉપરાંત બીજા દરેક મનુ-

બને બહુ ઉપયોગી છે ન્યુમેનીયાથી પીડાતા બાળકોને અચાનક માતા બહુ ગોઠકું કે વજનકાર ધાબળો ઝોડાડી, ધરના ગારબા બંધ કરી સુતારે છે આમ કરવાથી બાળકને

સ્વચ્છ હવા મળતી નથી આથી ઉધરુ એમ પણ બને છે કે સ્વચ્છ હવા આપવાના ઇરાદાવાળી અચાનક માતા ધરની બારીઓ ઝેલી રીતે ઉઘાડી મુકે છે કે બાળકને ચરદી લાગુ પડે છે અને રોગની સંભારતા વધે છે ન્યુમેનીયાના રોગમાં જાતી ઉપર પોસ્ટીસ મુકવાની ધણી ડોક્ટરો ભલામણ કરે છે, જે બાળકની માતાને આવા પોસ્ટીસ કેવી રીતે મુકવા તેનું જ્ઞાન ન હોય તો તે બાળકની છાતી, વગર કારણે વારંવાર ઉઘાડી રાખી ફેફસાના સોજામાં વધારો કરે છે, ધણી વખત જાતીને જે ભાગ કે જેની નીચે હૃદય આવેલું હોય છે

તેના પર પોસ્ટીસ મુકી બાળકની અભરામણમાં વધારો કરે છે અને કેટલે કેટલે વખત અતિશય ગરમ પોસ્ટીસ મુકી બાળકની કોમળ આમડીને કાલચોળ બનાવી દેપ છે

આ ઉપરાંત બાળકી આવે ત્યારે બાલકને કેટલા ગરમ પાણીમાં બેસાડવું અને માથા પર કેવી રીતે હંકુ પાણી નાંખવું, અતિશય તાવ હોય ત્યારે માથે અને ચરો-

રની આસપાસ ગરમ કેવી રીતે મુકવેા વગેરે અનેક બાબતોનું જ્ઞાન માતાઓને આપવું જરૂરી છે. ધણી મહિલી વખતે તાવ કેવી રીતે માપવેા, એનીમા કેવી રીતે આપવેા, પથારી બગાડવા વગર બાળકને બિજાનામાં જ ઝાડેા કેવી રીતે કરાવવેા અને સ્વચ્છતા કેમ રાખવી તે વિષેનું ઉપયોગી જ્ઞાન માતાઓને આપવાની પણ જરૂર છે.

માદાની માવ જત કરવાનું જ્ઞાન અસરનારી મરતલ, ડોક્ટરને ધણી સંઘાયશ્વત યથ પડે છે અને ગંભીર રોગમાં પણ ડોક્ટરની મહેનત અને ચિંતાને ઝાઝી કરી દે છે ઉપરાંત

થવામાં મદદગાર આ વિષયનું જ્ઞાન આપવા માટે મોટા

* * * ભૂલી પડી * * *

હું તો જાતી મહી વેચવાને કાજ રે,
બેની બલ્લરમાં ભૂલી પડી.

મારે પાથે તે ઝાંઘરિયાં કમકે,
મારે માથે મહુકીમાં મહીં ઇલકે,
મારે હૈથે વઢાણીકાનાં વઢાણ
ચમકે,
બેની બલ્લરમાં ભૂલી પડી.

પેલી આકારો આવી વાંદળિયું,
પેલી માથોનું ધણુ ગોઠુળ પળિયું,
મેં તો દેથે બાંધિયું હેમખેમ
માઠળિયું,
બેની બલ્લરમાં ભૂલી પડી

પેલી આકારો વાદળી ભૂલી પડી,
માથો મોરલીને રાગે તાને ચડી,
હું તો વઢાણને વઢાણ ચમકોળ
ચાક ચડી,
બેની બલ્લરમાં ભૂલી પડી

પેલી ભૂલેલી વાદળી વરસી ગયે,
બધી માથો ગોવાળની વાંસ ગયે,
હું તો નેધારી ગ્રેમને બાલક
બલકકે,
બેની બલ્લરમાં ભૂલી પડી

* * * * શુન્દરમ્ * * * *

દરદીને જલદી સારા થવામાં મદદગાર સકટ સમયે તાત્કાલીક મદદ આ વિષયનું જ્ઞાન આપવા માટે મોટા

શહેરમાં ખાસ સંસ્થાઓ છે પરંતુ આવા અગત્યના વિષયનું જ્ઞાન કન્યાઓના શિક્ષણ ક્રમમાં ફરજિયાત રાખવું જરૂરી છે. માપનું કરવું, દાઝવું, વિજળીના અધિક્ષકો લાગવો, અને વાજવાથી લોહીનું વહેવું આ ચાર બનાવો આપણા ઘરોમાં ઘણી વખત બને છે આપણા દેશમાં દાઝવા ઉપર પાણી કે ધૂળ નાખવાના દાખલા સેકેડે ૯૦ ટકા દાઝવાના કેસોમાં બને છે દાઝવા ઉપર પાણી રેડવાથી ચામડી પાકી જાય છે અને ધૂળ નાખવાથી ધનુર્વાતો રોગ અને પડાઉત્પન્ન થાય છે દાઝવાના અકસ્માત વખતે સમય સ્વચ્છતા અને ધીરજ રાખી બળતા માથું, સને જમીન પર પાડી કેવી રીતે લોટાવવો અથવા તેના પર જાડી રોતરંછ કે માખણો લપેટી દેવો તે વિધિપૂર્વક શીખવું આપણી કન્યાઓ માટે બહુ ઉપયોગી છે.

વિજળીના આચકાથી બચાવવા માટે લાકડાની ચાખડી, રમરના બેડા અને પાટ-લો, ખુરશી વગેરે ફેટલાં ઉપયોગી છે અને

તે કેવી રીતે વાપરવાં અને વિજળીના આ-અકસ્માતથી બચાવવા જતાં પોતે કેવી સાવચેતી રાખવી તે જાણવું દરેક કન્યાને જરૂરી છે. ઘરની અંદર સાધારણ રીતે પુરૂષો આખા દીવમ રહેતા નથી અને સકેટ સમયે તાત્કાલીક મદદ કરવાની ફરજ ઊભી ઉપર જ ચાલી પડે છે છતાં તેમને આ વિષયનું જરૂરી જ્ઞાન આપવામાં આવતું નથી તે આપણે જાણીએ છીએ.

અકસ્માતથી બાળકને વાગે તો ડાકટર આવે તે અગત્ય પહેલું લોહી કેમ બંધ કરવું, જખમને કેવી રીતે ધોઈ, તેના પર પાટો બધિવો વગેરેના જ્ઞાનની દરેક માતાને ઘરમાં જરૂર પડે છે. આવા જ્ઞાનના અભાવે ઘણા બાળકોના જીવ પશુ ગયાં છે.

આ વિષયોનું સંપૂર્ણ વધુન કરવાનો આ લેખમાં અવકાશ નથી. આ લેખમાળામાં આ વિષયના ફેટલાક અંગેની અગત્યની આછી રેખાઓ જ દોરવામાં આવી છે, તેની વાચકવર્ગે નોંધ લેવી.

ક્યારે પુરૂષો ગુલામ હોય ત્યારે ? ૧૯૨૬

અમારા હક્કોની માંજણી કરતાં અમે અમારા પુરૂષોને વારંવાર પ્રશ્ન કર્યો છે ‘ જ્યાં ઊંઘી ગુલામ હોય ત્યાં પુરૂષો સ્વતંત્ર કેમ થઈ શકે ? ’ બહાઈટપેપર પર વિચાર કર્યા બાદ અમે એ પ્રશ્ન ઉઠાડવા લાગ્યા છીએ. ‘ જ્યાં પુરૂષો ગુલામો હોય, ત્યાં વર્ષોનું રહી જોની જીવનમાંથી ઊંઘી કેમ મુક્ત થઈ શકે ? ’ તુર્કી ઊંઘી તરફ જુઓ. તેઓએ ફેટલી ઝડપે પ્રગતિ કરીને પોતાના હક્કો મેળવ્યા છે ? જ્યાં પડદો અને અનેકપત્નીત્વ પ્રચલિત હતાં ત્યાં સંપૂર્ણ સ્વતંત્રતા અને જાતીય સમાનતાએ સાધારણ રૂપ પકડ્યું છે. એક વખતની અત્યંત પછાત ગણતી ચીનાઈ ઊંઘીએ પણ પોતાની સ્વતંત્રતા મેળવી લીધી છે, તેઓને વારસાનો હક્ક મેળવ્યો છે, લગ્ન વય પણ વધી છે અને અનેકપત્નીત્વનો કાયદાદારા નિર્દેશ થયો છે. એ પત્ની રાખનાર પણ સંતોષાત હોય છે અને ઊંઘી માટે જાનો તો જૂતકાળની વસ્તુ બની ગયો છે. આને તો પોલીસ તેમજ લોકરમાં ચીનાઈ ઊંઘીની પણ લાગતી દરવામાં આવે છે. જાપાની ઊંઘીને પ્રતાપિત નથી; છતાં તેઓ જીવન કાષ્ટપથ સ્વતંત્ર યુરોપીયન દેશની ઊંઘી જેટલી જ સ્વતંત્ર છે તેથી અગત્ય તો ખાતરી થઈ છે કે, એક વ્યક્તિ વા જાતિમાં જે સર્વોત્તમ હોય છે તે સ્વતંત્રતા અને જવાબદારીના બંધાર સાથે છે અને સંપૂર્ણ જવાબદાર અને પ્રતિનિધિત્વ ધરાવતી દિન્દી સરકાર દરમ્યાનજ દિન્દી ઊંઘી પોતાનું સંપૂર્ણ પુરૂષત્વ અને જાત પ્રાપ્ત કરી શકશે

(‘ ઊંઘી ’ માંથી)

કલાસુંદરી

હું તો ઉઠું ઉપાને બંધાણે, સદિના ચાઠ ઓપવા.

હું તો ઉઠું સુરજને ઘોડે, પ્રકાશના પુર ઢાળવા.

હું તો ઉતરું સંધ્યાને ટાણે, સંધ્યાના રંગ ઓપવા.

હું તો નિતરું અંદાને ચળકે, મુધાના પાન ઢાળવા.

હું તો વિલસુ કુંજ નિમુંજે, કુલોમા રંગ ઓપવા.

હું તો ઝુલું સરોવર ઉરે, સમીર રસરેલ ઢાળવા.

હું તો ચમકું ચાલકને ચીતે, સ્નેહીના સ્નેહ ઓપવા.

હું તો ટહુક કાચલને ઠંઠે, સુરીલાં ગીત ઢાળવા.

હું તો ઠમકું કલાપીને ઠમકે, કલામય નૃત્ય ઓપવા.

હું તો રાગુ ઢેલકને નયણે, પ્રણયનાં ઉર ઢાળવા.

હું તો ગામ્ણુ મૃદંગના નાદે, મધુરા તાલ ઓપવા.

હું તો શૃંગુ વીણાને તારે, સંગીતનાં સુર ઢાળવા.

હું તો શોભુ રમણીના રામે, અભિનય, અંગ ઓપવા.

હું તો રણુકુ નૃપુરને રણકે, રસિક રસરાસ ઢાળવા.

હું તો વસુ સહજ વિશ્વ માણે, કલાના પ્રાણુ ઓપવા.

હું તો વ્યાપુ ચેતનજડ પ્રાણે, ચૈતન્યના ઝોલ ઢાળવા.

હું તો નિત્યે કલ્પોદ્ભામાં રમતી, સૌન્દર્યે સૌ વિશ્વ ઓપતી.

હું તો એવી લલિત કલાસુંદરી, ચૈતન્યનાં પુર ઢાળતી.

આજના બાળકની અતોબધ તતોબધ પરિસ્થિતિ

લેખક. શ્રી. ધનુશંકર સંપત્, બી. એ,

ગ્રીન્સીપાલ, મોન્ડીસેરી અને ફેસીટેન્સશ્વર સ્કૂલ બોરીવડી

જો બીના કુતરા જેટલે ન ધરતો કે ન ધારતો. આજનું બાળક ન ધરતું કે ન સાળાતું. તેને માટે ત્રિસંકુ જેવી જીંદગી ન પૃથ્વી પર ન સ્વર્ગમાં સ્થાન. બાળક માટે બે જીંદગાની, દલી અને દુઃખમાં બન્નેમાં પગ.

આજની ગૃહકેળવણી અને શાળાની કેળવણીમાં ફેરફાર સિન્દુર છે. બન્નેનું વાતાવરણ એકબેકનું વિશેષી ધરમાં પેસે ત્યારથી શાળામાં જાય તે તેની એક જીંદગી. શાળામાં જાય ને સંજો છુટે તે તેની બીજી જીંદગી. ધરમાં તે રાજ-રાણામાં તે બીચારું, રાંધણી, ગ્રાણી, ધરમાં તે દરે, દહે, છૂટથી વાત ચીત કરે. શાળામાં તેને બધું બંધ. તે દરે તે કંડાય, દહે તે માર ખાય અને વાતચિત કરે તો "માધનમ", "છમ્પોઝીઘન" અથવા "રરક કલાસ" તે પાત્ર જણાય. ધરમાં પોતાની સ્વયંચરિતિને અનુકૂળ પ્રવૃત્તિ કરી શકે. શાળામાં તે બન્દીવાન, ધરમાં તે પોતાની હથિ રમે, અનેક વસ્તુઓનો વિધાતા બને. શાળાથી દુખાય તો અનેકની હાજરથી, સારવાર અને આશ્વાસનને પાત્ર થાય શાળામાં તે દુખાય, અને પદ્ધતિસર છુટાય, બધું તે મહામાનો એક; તેને અભ્યાસ માટે પોતાના "વારા" ની રાહ ભેગાની, શિક્ષકના શિક્ષણનો તેને અમૂકજી હાથ મળે, ત્યાં સુધી તેને "મુંજા" મરવાનું. તેનાથી હાલઅહાલ નહિ. વાતચીત તો રોની જ થાય કે હોઠ ફડકાવાય નહિ, તો બીજાના કાનમાં તો વાત રોની જ થાય કે તેને મળેલા ફુકેમ મુજબ

ચોપડીમાં "જોડુ" ધાલી બેસવું જ જોઈએ નહિ તો અધમમાં અધમ વિશેષજોનો પાત્ર બને, શિક્ષા સહે અથવા જેવડે "માધનમ", "છમ્પોઝીઘન" અને "રરક કલાસ" તો ભોગવેજ.

આવી પરિસ્થિતિમાં મિચારા બાળકના આ હાલ કે બન્ને જાંઘી જીંદગીના પોતે એક છડતા હડા રથ અતો બધ-તતો બધ થયા વિના તે કેમ રહે ?

અને બાળકને ગૃહકેળવણી ફરી મળે છે કે તેને પહેલાં તો અનુકૂળ વાતાવરણ ન હોય, છતે દીવસે ધરમાં અધાર હોય તો તે અખિજી ખુએને ! હવે જીમસ ન હોય જેટલે હોય તખીયતમાં માંયકમિલુ. કતિ હોય નિજાળ, દેખજીલુ તથા અનેક રોગથી પીડાત નહિ તો વાતાવરણને અજે નિર્માલ્ય તો હોયજ.

ફેરફાર માખાચોને પોતાનું બાળક ક્યા ધોરણમાં મળે છે તેની ખબર હોતી નથી. ત્યારે શાળાના પુસ્તકો, અભ્યાસક્રમ તથા દૈનિક પ્રગતિનો તો ખ્યાલ ક્યાથી હોય ? ફેરફાર માખાચો બાળક જો તે દિલી ધધાયે નીકળી જાય અને બાળક મુત્તા ઘેર આવે. બપોરે જમવાની વેળા મધુ હોય શાળામાં. જેટલે બાળકની વાતચિત કરવાનો અવસર ન મળે તેની પ્રગતિમાં કાજો આપવાનું કે અભ્યાસની કાળજી કરવાનું તો ક્યાથી

ખતે ? આવી માબાપોને અઘવાડીયે બાળકના પ્રગતિપત્રકમાં સહી કરવાની હોય તે ફરજ પડ્યું ન હોય બનવે છે. આવી માબાપો માટે સમાજે તો ક્યા જ આવી ઘટે. આવી માબાપો પોતાના બાળકને શાળામાં કાઢી મૂકી પોતાની ફરજ અહીં વધેલી માને છે.

કેટલાક બાળકો કુસંગતિમાં ચડી જાય છે, બવસાથી બાપ આ નોંધ ચક્રો નથી. માતા કેટલીકવાર બાળક ઉપર ચામચ કરી ચક્રો નથી, અસહ્ય માતા કેટલીકવાર અધ-દગ્ધ બાળકનો ભક્ષ બની જાય છે. આજનું બનાવટી અજીતર પામેનું બાળક પોતાના અભણ માતાપિતાને મહેલાકથી ઊંઠાં બાળાવી શકે છે, બાળક ઘેરથી શાળામાં જવાનું કહી ગમે ત્યાં ફરી આવે ઘેર આવી પોતાની ઉચ્છ્રાંખસતા સહેલાકથી છુપાવી શકે છે.

આને જાહેર મને તે મોઝે માબાપો-ઉવટ માતાજી પોતાની ફરજ સમજી લે અને પોતાના ઉછરતા બાળક પુરતી તાલીમ મેળવી લે તે વસ્તુરિયતિ ઇચ્છવાજોગ છે. ઘરમાં આનગી શિક્ષક બાળકને માટે રાખવા કરતાં માતાઓ થોડી તાલીમ આનગી શિક્ષક દ્વારા મેળવી લે તો તે જરૂર ઉત્તમ કામ કરતી થઈ જાય. કારિબની બાળકીઓ માતા વાપ ત્યાં આ ઉમેદ બર આવે તે બાબતનો પણ વિચાર આજની માતાઓએ કરવાનો છે.

બાળકને ન્દાનપણથી જ મોન્ટીસોરી અથવા કી-કરમટન શાળાનો સામ મળવે નોંધ્યો. આજનાં માબાપો સમજાત ૭ વર્ષ સુધી પોતાના બાળકને અજાત કરતાં જ નથી તે મહત્તર જાણ છે. બાળક તો પોતાને માટે નવી સૃષ્ટિ શોધવા જ કરે છે અને વહેલામાં વહેણ તેને નવીન સૃષ્ટિ મળે તેવી

વાત તો તે વધાવી જ લેશે. માત્ર માતાપિતા એ આ સમજવું ઘટે.

એક વસ્તુ તરફ ખ્યાન બેસવું જ નોંધ્યો કે આજની શાળાઓ તે વિષમય અને ધાતક વાતાવરણની જ બનેલી છે. કેટલીકવાર બાળકને પહેલીજવાર અને ૭ સાત વર્ષનું ચર્તા તેને, જારોબાર ઉપર કલા પ્રમાણેની શાળાઓમાં દાખલ કરવામાં આવે છે, આવે સમયે તે પુલ કરમાય અને સુમધ જાય તો નવામ જેવું નથી.

આજની શાળાનો એક દાખલો લખ્યો. મેં તોફાની બાળકો લેતાં. એકને મોન્ટીસોરી વર્ગમાં દાખલ કરવામાં આવ્યું. બીજાને આજની વિષમય શાળામાં, પહેલા ત્રણ વર્ષે સફર કરી બીજાએ ૭ વર્ષે, પહેલું બાળક ત્યારે ૭ વર્ષનું થયું ત્યારે તે બન્દિ-વિદ્યાર્થમાં પરિપૂર્ણ, શોખીન, સંગીતમય, સ્ફુટિવાળું અને બેડીને તૈયાર કરી-આતર પાણીથી બરપુર-એતરની માફક દાણાને ઉમાડી બરખમ પાક સમપવા તૈયાર બન્યું. બીજું બાળક જોખણીલું, પોપડીલું, અને સક્રિય મન વાળું થયું, ગુલામી જીતિવાળું થયું, બનેની સરખામણીમાં આ સ્પષ્ટ ભેદ ઉપરથી સમજવું સહેલું છે કે જાસ કેળવણીનું પ્રથમ પદથીજ ત્રણ વર્ષની આસપાસ મોન્ટીસોરી પદ્ધતિદ્વારા કરે થયું નોંધ્યો.

કેટલીકવાર એવું બને છે કે આટલી નાની ઉમરનું બાળક એકાએક માતાથી અજાત નથી થતું તો માતાઓની એક સ્પષ્ટ ફરજ છે કે પોતે તંત્રી લાઇ થોડાક દિવસ બાળકને તેની જમ મોન્ટીસોરી શાળા સાથે તેનો પરિચય બાધવો નોંધ્યો ત્રણ ચાર દિવસમાં બાળક બીજાઓની સાથે હળવું મળવું થઈ જશે અને માતાને છુટી મૂકી દેશે.

દેખા : શ્રી રમણીકૃષ્ણાલ જયધર્મદશાષ ઠલાલ,

બી. એ. એલએલ. બી

વાલોચરના એકાંત લતામાં એક સવારે ખૂબ જ હોલાહલ મચી ગયો હતો. લક્ષ્મણદાસ મારવાડીનો અંગસો વહેમવાળો ગણાતો એટલે બનતા સુધી એ ખાલીજ પડી રહેતો. એકા-એક આજ સવારે એના પહેલા માળ પર કાંઈ ભાડૂત આવ્યા હોય તેમ જણાયું. તમામ ખારીવારણાં બોલી નાખવામાં આવ્યાં હતાં. એક ધાડી અને એક ધાટણ સાંસ્કૃત કરવા મંડી પડ્યા હતા. કેટલોક સામાન આવી ચૂક્યો હતો અને બીજી લારીઓ આવતી જતી હતી. જંગલના આમણામાં બહુજ અડકવામાં આવ્યું હતું, ભાડૂત શ્રીમંત હતા એમાં જરાય શંકા નહોતી.

પાડોશીઓ પશુ નવીન વ્યક્તિએને લેવાની આદરતા ખાળી, ઘઠ્યાં નહિ. કેટલીય વાર તેઓ ખારીએ ઉભા ઉભા વાટ જોઈ રહ્યા પરંતુ દાસદાસીઓ સિવાય બીજા કાંઈ નજરે પડ્યું નહિ. છેવટે થાકીને તેઓ વિખરાવા મંડ્યા ત્યાં એક મોટરશર જંગલના દરવાજે આવી ઉભી. આજુબાજુ સામાન્ય ચાલી હતી એટલે સામાન્ય ભાડૂતો માડીના મુખ માટે માત્ર કંઈપનાજ કરતાં પરંતુ માડી ને ડાકવરનો ભપકો જોઈ મણાં નયનો એ તરફ આકર્ષીયા. થોડીક વારમાં ત્યાં એક નાનું મરણું ટાળું બેઠું થઈ ગયું.

સુંદર ને મુશ્કેલી વચ્ચેમાં આપતી એ મદિલાઓ જંગલની મુશ્કેલી સહ મોટર

તરફ પાછી વળતી જણાઈ. બન્નેનો દેખાવ મોહક હતો બન્નેના કેસકલાપ લાંબા અને છેલ્લી ઢબે હોળેલા હતા. રેશમી વસ્ત્રો ઉપર જવાહીર ચમકતાં. એમનું નેસર્જિક સૌંદર્ય કાંઈ અગમ્ય રીતે ઘીપી ઉઠતું. એક સાવ કામળાંગી હતી બંનેને બીજી પ્રોઠ જણાતી. છતાંય એનું સૌંદર્ય ઉઘી ગયું નહોતું. કમળમુખ પેઠે એમનું સૌંદર્ય આખી રહી હતું. બન્નેય કુળવાન ને શ્રીમંત જણાતાં.

એ બેઠા કે માડી ઉપડી. પેટો ધાડી એમને વળાવવા આવ્યો હતો. તેને બધાં પાડોશીઓ વીંટાઈ વળ્યાં. અને પ્રશ્નો પર પ્રશ્નો પૂછી એને મૂંઝવી નાખ્યો. બંનેક લાપાઆ પ્રશ્નોની ઝડતી જપડતી એટલે ધડી બર તો એ અર્થક બની ગયો. દરેક એ શ્રીમંત મદિલાઓનો પરિચય પામવા આદર બન્યું હતું. એ કપાંથી આવ્યા ને અંગલામાં કેટલું રોકાવાનાં હતાં એ જણાવા દરેકને જીજ્ઞાસા હતી. વળી આ ભૂતાવળ એમને કેમ પસંદ પડ્યું એ પણ એક રામડો જ હતો. કેટલાક એમના કુટુંબીઓનો પરિચય જોળવા મંડી રહ્યાં.

વિચારો ધાડી એણે પોતાનાથી માંદિની આપવા પ્રયાસ કર્યો પણ કાંઈનું મન માન્યું નહિ. એ બાઈ શ્રીમંત વિધવા હતી. પેલી યુવાન એની પુત્રી હતી કાંઈ મરદ કુટુંબીઓ વિં

એ ધારીને કાંઈ ખામ માહિતી નહોતી. દેશના એકાંત જીવનનો કટાંગ બાવવાથી તેઓ સહેરમાં આવ્યા હતા. એ બનસોજ એમને કેમ પસંદ પડ્યો તે માટે ધારી કાંઈ ખૂલાસો કરી શકે તેમ નહોતું. કેટલાક યુવાનોએ પેલી પ્રમદા પરજોષી હતી કે કુંવારી તે પણ પૂછી લીધું. એ કુમારિકા હતી. એટલે પ્રોદા એને માટે યોગ્ય યુવાન પસંદ કરવા પણ આવી હોય એમ કહ્યું ના હોયતી.

ધીમે ધીમે બાધા વિખરાયા. દરેક જણને નવાનંદની વાતમાં રસ પડ્યો હતો. પરંતુ દિવસ ચડતો હતો એટલે પોતાને કાંમે સામવા સિવાય એમનો છંદો નહોતો. એટલે બધાં પોતપોતાના કામમાં ગૂંચાયા.

હજો પહેર ચર્ચા ત્યારે બધાં જરા ન વરાસ મળ્યા. પાડોશમાં પણ નવી શ્રીમંતાઈની છાયા ફરી વળી હોય તેમ સાચું. દરેક વનિતાએ પોતાના નાજ જરા વધારે સમાજથી દોળેલા જણાવા બાધોનો વેણીમાં ટુલ પણ ગૂંચાવવા નજરે પડ્યા. આને વચ્ચે પણ નવા જ કાઢવામાં આવ્યા હતા કેટલાકે ધરણી લાઠી એમની શ્રીમંતાઈ સાથે દરિદ્રાઈ કરવા પ્રવાસ કર્યો હતો. બચવાના

બાહુરો જેટલા એ શ્રીમંતાઈ ન હોય છતાં આજે તેઓ લક્ષ્મીની માથામાં ગૂંચવાઈ ગયા હતા.

યુવાનોમાં પણ એ શ્રીમંતાઈનો પવન વાયો હતો કામકાજથી પરવારી દરેક જણ સહેરમાં જણાતું. પરંતુ બધાં જ એટલામાં ને

* * * નારીનું સ્થાન * * *

[અનંતીગીત]

સંસ્કૃતિના ગૃહજીવનમાં,
ઉચ્ચ સંસ્કૃતિના ખીલનમાં,
સ્વતંત્રતાની ઉચ્ચ સ્તરમાં,
છે નારીનું સ્થાન.

રાષ્ટ્રયુલ્લના રણ મેદાને,
નિર્ભય શૂધીર અર્પણ કરવાને,
સ્વાર્થહીનના આ વિરલ પંથે,
છે નારીનું સ્થાન.

ગ્રેમ દયાનાં સરળ સૂત્રોમાં,
તનુ મન ને ધનનાં અર્પણમાં,
સેવા કેરી સુભગ વેદીમાં,
છે નારીનું સ્થાન.

સમાજજીવનના ખીલનમાં,
વિશ્વજયુગનાં જીર તાલિયમાં
શૌચ અને હિંમતના પથમાં,
છે નારીનું સ્થાન.

* ગિજુભાઈ મોહનલાલ ત્રિવેદી *

એટલામાં જ દરરેક કરી રહ્યા હતા. દરેકની નજર બગલાની બારીઓ તરફ જ હતી પેલી લલનાને વર ચોધી આવવા સહકાર કરવો પડે ને! દરેક જણ એજ વિચારમાળામાં ગૂંચાવણું સામવું સાંજના મોઢે પાછી વળી. વધારે વચ્ચે પરિધાન કરી બંનેય મદિયાઓ રચન દેવા બાજર ઘણું હતી. જરાતરા પરિચયથી હવે તેમનું દિલ પ્રકુલિત બન્યું હતું તેઓ ચોમેર અવસોકન કરી રહ્યા હતા પેલી યુવાન લલના તે મધુર સ્મીતહાસ્ય પણ કરાવતી. પેલી પ્રોદાએ રાજે વજ્રનાં છાંડામાંથી કેટલાકને યાત્રામાં પણ ખર્ચા એમની માતાઓ તો એ બેજલ હર્ષપુલકિત બની રહી. યોડી વાર આમ તેમ કરી તેઓ પાછાં વળ્યા.

“બહુ મીઠાં નથી હોં!” એક પાડોશજો રહ્યો

“એમ લાગે છે ખરું” બીજાએ હાજીઓ લવ્યો, “મોટી ને બાલકો ગમતાં જણાય છે. મારી તનુને કેવી રમણી. આખરે બાઈ માથુસ ને. હોઠરાં તરફ આકર્ષાયા વિના રહે ?”

દરેક જબ નવાં પાડોશીઓના સહયુગ્યે પથ મોટી પડ્યા. બાલકોની માતાઓ તો એમના પરિચયમાં આવવા ધતેબર બની. યુવાનો પિછાનની પળ ઝંખી રહ્યાં. એક વાર ઝોળખાણ થાય પછી તેમને શીખવાડવું પડે તેમ નહોતું. આ જમાનાના યુવાનો એવા પાઠો પઢી ચૂકેલા જ હોય છે. સંખ્યા ધેરાતી ગણ તેમ તેમ લતો સંગીતરવરથી ઝાજી રહ્યો. કેટલાંક પ્રભુચીતો પથ ગવાઈ રહ્યા. પરંતુ જંગલનાં ભાડૂતોને એથી ખાસ અસર થઈ નહિ. પ્રોડા વહેલી વહેલી શયન-ખંડમાં બેસાઈ ગઈ બાકા પથ પોતાના ખંડમાં આવી પોતાની તરખટમાં પડી.

“કાલે તું એકલી નહિ જાય ?” માતાએ પુત્રી પાસે આવી પ્રશ્ન કર્યો.

“કેમ કાંઈ ?” બાલકાએ આશ્ચર્યથી પ્રશ્ન કર્યો, “હજી આ સ્વયંમાં જોડવા તો દે. અજબવા સ્થાનમાં હું એકલવાથી ક્યા બચું ? બૂલી પડું તો ! ! !”

“ઠીક” માતાએ આમદ ન કર્યો. “તારી મરજી આખી વખત સાથે ને સાથે જ રહેવું કેમ પાસવે ? એકલાં બૂલી પડવાનો ડર લામનો હોય તો દાસીને સાથે લઈ જા. મને તો એકલી જવામાં બીલકુલ વધી નથી.”

“ના. ના.” પુત્રી વચમાં જ બોલી ઠીક. “દાસી તો બાકા જેવી છે. એને હું ક્યાં સાથે લઈ જાઉં એને કંઈ સમજ પડે નહિ ને નાંકા હું મુઝાઈ મરું.”

“આ લોકો નવા જાડૂતોને જોઈ ગાંઠા જન્યા જણાય છે” માતાએ વાત બદલી

“એમના સંગીતથી મારા તો કાન બહેર મારી ગયા. બહુ થશે તો હું કાંઈ સાથે લડી પડીશ” બાલકાએ ટેકો આપ્યો.

“આપણે લડવાનું કેમ પાસવે ?” માતાએ પુત્રીને વારી, “નાંકા દુરમનો વધારે શો લાલ ? છોને બિમારા માતા ને મોજ કરતા. આપણું શું બર્ધ છે ? તું તારા કામે લાગ ને ? પાડોશમાં તો બાઈચારો રાખવો સારો.”

માતાએ સુવાની તેપારી કરી. દાસી પગથંપી કરવા લાગી. પુત્રી એક માસિજનાં પાના ઉથલાવતી વિરામાસન પર પડી.

આજુબાજુની માલની વસ્તી સામાન્ય કોટિની હતી. કાંઈ કોઈની છંપી કરે તેમ નહોતું. એટલે પહેલા થોડા દિવસ તો આ નવાં ભાડૂતોએ ઠીક ઠીક ‘ખાન’ એમનું. પરંતુ દિવસોના વહેવા સાથે પાડોશીઓનો મોહ પણ ઝાસરતો ગયો. માત્ર એક અપવાદ રહ્યો. એ યુવાનનો ઉત્સાહ તો દિનપ્રતિદિન વધતો જ ગયો. એનું નામ મોદન. કેટલીક વાર તો એ છેક બાવરો બની જતો. એ ગરીબ કારકુન હતો. પરંતુ એની તબજાઓ અજબ હતી. ત્રીસેક વર્ષ થયા છતાં હજી તે પરજોયે નહોતો. એને પોતાના દિલની પ્રતિમા જડતી નહોતી. આખરે એનું નસીબ ખોતલું જણાયું. લક્ષમણદાસની બાકુલ લલના પર એની આંખ કરી. એને માટે ગાદિત મનુષ્યો ચાહે તે કંપના કરે; એ ગ્રીમંત હતી એમાં તો કશું જ નહોતી આપણા રસિક યુવાનને લક્ષ્મીની પરવા નહોતી. એના સૌંદર્યની તલવારનો જ એ ગુલામ બન્યો હતો. એને પોતાની કરવાના એણે અભિલાષ આપ્યા એમ કરતાં દેહ પડે તોય શું ?

પરંતુ અવનવા પ્રમંજો જન્યા વિના જ દિવસો પસાર થતા લાગ્યા એ ધોમંત ભાડૂતો પાડોશીઓ સાથે ખાસ દળી સડપા નહિ. એ

ધારીએ આવતાં કે જાતમાં ઉમાં રહેતાં સારે
કેટલાક પાડોશીએ પરિચય પાડવા મળતા,
પરંતુ ખાસ આવકાર ન મળવાથી એમનો
ઉત્સાહ પણ એસરી જવા લાગ્યો. છતાં
એમના દુઃખ ઉતરે
એટલા તો મધુર ને
સમ્યક્તા કે કોઈ પણ
પાડોશીને, માફ લાગ-
વાનો પ્રસંગ આવતો
નહિ.

મોહને પોતાનાથી
બનતા તમામ પ્રયત્નો
ક્યાં પરંતુ પેલી મુશ્કા
સાથે એને પરિચયમાં
આવવાની તક મળી જ
નહિ. કેટલીય વાર સ-
વાર સાંજે એ શેરીને
નાકે ઉભો રહેતો. એ
પ્રમદાસવારમાં જબાર
જતી. એની સેવામાં
આવે તો એનું 'શાન
એવાય ને' પણ મો-
હને એવો પ્રસંગ જ
સાંપડ્યો નહિ કોઈ
અવતાનના હાથમાં એ
સુદરી સપડાઈ નહિ
કે મોહન એની વધારે
ધાઈ વીરત્ત. જ્યાંથી
એ લપસણા પગથારે
એ લપસી પણ પડી
નહિ કે અડપથી નજીક
દોડી જઈ તે ટોચે આપે. કોઈ અકસ્માત
પણ એની સહિત દર્શાવવા નહોતો નહિ
અવારનવાર તે મોહન તરફ નજર દરતી પરંતુ
એમાં કોઈ અર્થ મમાવશે હતો જ નહિ.

પરંતુ મોહન એમ દારી ખાસ તેવો

નહોતો. એ પ્રમદને કોઈ પ્રજ્વળી મળી ચૂક્યો
દરો એમ તેજે કમ્પના દોડાવવા માંડી. તે
વિના એ બામ અતડી અનડી ફરી શકે
ખરી ! મૌવન એકલવાયું સંભવે જ નહિ

એની વચે પ્રૌદત્ત આવી
જાય એ વાત જ, મ-
નાય નહિ. એટલે પેલા
જુલા પ્રજ્વળીને ચોથી
કાઢવા મોહન કટિબદ્ધ
બન્યો. દરીરતો સામને
ક્યાં વિના એને છટકો
જ નહોતો એના અ-
ભિલાષમાં અતરણ ન
હતો હોય ત્યાંમુધી
એનાથી છવાય જ કેમ ?
દરીરને દૂર ન કરે તો
દરમધી તેજે અપધાત
જ કરવો જોઈએ.

પરંતુ મદિલાઓ
પાસે કોઈ પણ મર-
દનો અવરજવર નહોતો
એટલે મોહનને દરીર
શોધવાનું કામ કપર
થઈ પડ્યું પેલી પ્રમદા
અવાર સાંજ નિપજિલ
બદાર જતી એટલે એ
પોતાના પ્રજ્વળીને જ મ-
ળવા જતી દરો એમ
મોહને માની લીધું.
હવે એને અવિખનો
માર્ગ ખૂલેલો થતો જ-

આંસુ ફૂલ કે છુંદ ?

આંખડીએની દયારી મહી તે-
જિથડ્યાં આંસુ-ફૂલ,
અરંધામીઅમણાં કરતાં ખીચ્યાં-
ફૂલવાડીનાં શુભ

ફેરમ ફૂટી ઉરથી ઉઘરે-
પંખ વિનાનાં ફૂલ,
ધીકે ધીકમાં ફૂલે સાને ?
ઉછળી આવે છુંદ.

પ્રકુશ્ત પાંડી પોચળ લેવાં-
ઉઘડે તારાં દૂર,
નયને નયને મડટે જાણે-
તારક રૂપા-ફૂલ.

પાંખળપાંખે હમડમ ચૂટે-
ખીચ્યાં પુખ્ત અખૂટ,
ઓળો દરીપ ઝીલવાને જિલે-
પડળે માફુ ઉર.

ફૂલ નહિ પણ છુંદો વરશે ?
મૂલયા મોઢા ચૂલ,
ફેરમ તેની ફરફર પૂછે-
આંસુ ફૂલ કે છુંદ ?

અગવત્ રામચન્દ્ર ભટ્ટ

જુઓ એ બદારનીકે કે એનો પીછો પકડવો.
અર્થ થાય તો પણ એની કાંઈ ફીકર નહોતી.
મોહનનું પોતાનું અસ્તિત્વ જોડે ચઢ્યું હતું ત્યાં
અર્થનો દિશામ્ય ક્યાં કેમ પાસવે ? એ પોતાના
પ્રાણ પાશરવા પણ તૈયાર થઈ ગયો હતો

તહેવાર અરજી મેળો. ધરમદાર જવાની હવે
 એનામાં તાકાત રહી નહોતી. વિચારમૂઠ બની
 તે ધરમાં જ બેસી રહ્યો વૈરાગી ભય કરે ચોજ-
 નાઓ ઠાઠવાળાં ગાન લાન જૂલી ગયો. એના
 મિત્રોએ એને બહાર લઈ જવા ધણુ વ્યવસ્થા પરંતુ
 એ બોલ્યો જ નહિ. ચાકીને તેઓ વિદાય
 થયા. તે દિવસથી એણે બગલા તરફ ખાસ
 નજર રાખવા માંડી. કામની દેવ નહોતી કે
 એની નજર ચૂકાવી શકે.

સંખ્યાકાળે પેલી પ્રાંઠા પોતાની મોટરમાં
 બહાર ગઇ. એ એકલી જ ગઇ હતી એટલે
 પેલી યુવતી લસના ધરમાં જ રહી દરો. શું
 થયું હતું ? મોઢને કલ્પનાના ધોણ છૂટા મુકયા.
 આટલા દિવસ તેઓ બન્ને સાથે જ જતા.
 આજે એક બીજાથી દૂર જ રહેવા પ્રવૃત્ત
 કરી રહ્યા હતા. સડી પડ્યાં હશે ? છોકરી
 દરગઢાર જતી હતી એટલે માતાએ કપકો
 બાંધ્યો હતો.

પરંતુ પ્રાંઠા કયા ગઇ હતી એ મોઢને
 જપ્તું હોત તો એના આલ્મથી અવધિ જ
 આવી રહેત.

સુખાષમાં ડૉક્ટર પટેલની પ્રેક્ટીસ ધીકતી
 નજીતી. અત્યારે એ દિવાળખાનામાં આરામથી
 બેઠા દના હાથમાંના પુસ્તકની પાનાં ઉપલા-
 વતા એમનો સુંદર કુતરો એમના પગને
 પીટાઇ જોડે ચડ્યો હતો. ધરમાં ડૉક્ટર
 એકલા જ દના એ પુત્રીઓ દની પરંતુ
 વિવાળાસ માટે તેઓને વિદેશ મોકલી દેવામાં
 બાવી હતી.

એકાએક દરવાને અંદર બાવી એકની
 ચાંતીનો અંજ ક્યો "કાઇ કુલીન બાઇ
 આપને મળવા બાવી છે. ખાસ ઉતાવળ છે."
 ડૉક્ટર આલ્મથી ઉઠ્યા થઇ ગયા. બાઇ ઘેર
 ક્યાંથી ? કાંઈ મુશ્કેલીમાં બાવી પડી હતી
 તેને અંદર મોકલવા તેમણે દરવાનને દક્ષ
 ક્યો. જાતે પણ મુલાકાત માટે નૈવાર સજ ગયા

બાઇ અંદર આવી માભરી માભરી
 બોલવા જ માંડી પડી. ડૉક્ટરે એને વિરામ-
 સન પર બેસવા કહ્યું. જરા શાન્ત થવા
 સૂચના કરી, પોતે પણ પુરતી એંચી એની
 નજીક બેઠો. બાઇનું સૌંદર્ય ડૉક્ટર સાહે-
 બની લક્ષ બહાર રહ્યું નહિ એ બાઇ સોહા-
 મણી લાગતી એટલું જ નહિ પણ શ્રીમંત
 જણાતી. એણે અંજ પર ખૂબ જવાહીર
 લાદેલું હતું.

પરંતુ બાઇ ઉતાવળમાં દોષ તેમ જ
 બાધું. ચાંતીની એને પરવા નહોતી એકદમ
 તે મૂળ વાત પર આવી. ડૉક્ટર સાહેબ એની
 કડપથી અંજાઈ ગયા. પણ એમને થોડી
 લણી તો સમજ પડી જ. એ બાઇનો પતિ
 બિમાર હતો. ડૉક્ટર પટેલને તે સારીરિક
 તપાસ માટે બોલાવવા આવી હતી.

"પણ એમને થયું છે શું ?" ડૉક્ટરે
 પૂછ્યું.

"આજ કેટલાંય વર્ષોથી તેઓ હેરાન
 થાય છે" બાઇએ ઉત્તર દીધો "દમણી
 દમણી એમના મગજ પર અસર થયેલી
 જણાય છે. એથી તો પીડા ખૂબ જ વધી
 ગઇ છે. મારે એક પુત્રી જ છે. અમારે
 અન્ન મરદ સમું નથી. એટલે દર્દીને કાણમાં
 રાખવો મુશ્કેલ છે."

"પરંતુ આજ સુધી તમે કાંઈ બીજું
 ડૉક્ટરની સલાહ પણ લીધું નથી." ડૉક્ટર
 પટેલે આશ્ચર્ય દર્શાવ્યું.

"જી. ડૉક્ટરશી તો કહ્યાંય આવી મળ્યા"
 બાઇએ તુરત જવાબ વાળ્યો. "પરંતુ કેટ-
 લાક બિમાર મનુષ્યો બહુ જ જસદ દોષ
 છે. તેમ ચાલાક પણ દોષ છે બહારના
 મનુષ્યને એનાં તે કાલા કમરા બની જાય છે
 એટલે દરેકને એમજ લાગે છે કે એમને
 અડા દરાવવા કું કાંઈ બદલત કરી રહી છું."

"હા, એવું બને છે ખરું." ડોક્ટરે
હા બળી "એસો! દેવે મને શી આપ્યું
છે?"

"આવતી કાલે સાંજે આપ મારે ઘેર
પહાચો." તે બાઈએ વિનંતિ કરી. "એમને
બરાબર તપાસો, આપનો મોટો આભાર થશે
આપ અનુભવી છો. એ આપને સલાહી
શકશે નહિ, દેવે એ મારા કાળુમાં રહી કહ્યું
નથી પરંતુ કાલેથી પ્રમાણપત્ર વિના હું
તેમને ત્રિપતી દોષથીલક્ષમાં મોકલાવી શકતી
નથી. આપ એક બે માણુએને પણ સાથે
લેના આવશ્યક."

"કેમ? કેમ?" ડોક્ટરે પ્રશ્ન કર્યો.
"એ તો જાન કરે એ કે?"

"શબ નહિ." તે બાઈએ ખુલાસો
કર્યો, "પરંતુ કેટલીક વખત એ એટલાં ટો
આકાશ બની જાય છે કે પ્રમાણપત્ર કરી મોક
છે. 'મારા હીરા ક્યાં ગયા? હું' છુટાછ
ગયો. પાંચમાસ થઈ ગયેલ' એવી ખુબી પાડવા
કરે છે. આજ કેટલકે વર્ષ પહેલાં એમનું
ચેલુકે કવેચત ચોરાઈ ગયેલું. એ વાત વાંઠ
આવતી એ બળી વખત મુશ્કેલી સ્થિતિ
ખુમાતી બેસે છે એ પરિસ્થિતિમાં એમને
સાચવણ મુશ્કેલ બની જાય છે એ સેતોને
મારતા મરી જાય છે. મેરીમાં મેરી જાય છે.
હું આપને બોધતો તે શી આપીક તમારા
માણુએનું પણ મહેનતાણું મેળવીશ પણ
આપ જરૂર પધારતો મારા જેવી નિરાધાર
પર એટલી જરૂર પડ્યા કરતો."

"હું જરૂર આવીશ" ડોક્ટરે પરમે
હા બળી, "એમાં કૃપા થતી? કરજી છે"

બાઈ જવા ઉઠી થઈ, "હીક" તેણે
"હું આવતી કાલે સાંજે હું આપની વાટ
બેઠક" પોતાની મેડરમાં બેઠી પસાર થઈ
ડોક્ટર પોતાને કામે વળગ્યા.

બીજે દિવસે સાંજે મોદન આશીસેથી
પાછો ફર્યો દત્તેલ કપડાં બદલી રજો કે
જગલા આચળ મોદરનો અવાજ સંભળાયો.
મોદન છળ તરફ દોડ્યો. નવામંત્રણને ભેગા
વિના માથે! પરંતુ મોદરમાંથી પેલા ગુજ-
રાતી કવેરીને ઉતરતો એક મોદન કપામ
ગયો. બાનો અર્થ શું? મંજગાની માતા
પણ એના કારસ્તાનમાં મામેલ દગો!
એ પણ એવી નીચ હતી! પૈસાની આતર
એ ભીમંતને પુત્રી વેચવા તેયાર થઈ હતી!
એમ દોષ તો માનવતામાંથી સમજા વિશ્વાસ
જ હતી જાણ એને શું કર્યું તે સમજ
પડી નહિ એનો આખો દેહ કોપથી સગમી
હસ્યેલ

કવેરી ઉપર ચડ્યો કે કાસી બહાર
આવી એને મનમન પૂર્વક દિવાનખાનામાં સર્ધ
થઈ. ત્યાં એ ઘોડી વાર એકમેક જ મેરો.
તેણે આપ તેમ નજર ફેરવવા માંડી એક
શ્રીમંત બાઈનું એ નિવાસસ્થાન હતું જ.
પરંતુ એ ભીમતી ક્યાં? એને મળવા તો
એ જાતે બાઈસે મુખી ખાસ તરફી લઈ
જાઓ દત્તેલ. એકાદ માણુએને મોકલત તોય
કામ પતત. એજ શબ્દે મંજગાએ દિવાન-
ખાનામાં પ્રવેશ કર્યો કવેરીને જરા નિરાન
વળી, મંજગાના વડન પર મોકલ દાક્ષ રજો
રજો હતું. "આપને બોલી ક્યાં હો?"
તેણે ઘરખાન કરી, "હીરા લાખ્યા હો?"

કવેરીએ પોતાના બીજામાંથી એક લાંબુ
ચામીર બહાર કાઢ્યું. પેલી કુચન પ્રમદાને
સુષત મુઠું, "લોશા લાખ્યો છું. એ પસંદ
નહિ પડે તો બીજા કાલે સેતો આવીક,
આપને મનપસંદ બીજા આણી આપવી એ
તો જમાઈ કાચજ છે. આપ કુશને પધાર્યા
દોન તો બહુજ ઠીક થાન. ત્યાં અનેક
જાતનું કવેચન બહુ છે. કાંઈ નકુલ લઈને
બહાર ફાંચ છે?"

વાનું ચોમ્મ ધાયું નહિ. ઝવેરીને લઈ તુર-
તજ એમની મોટર પમાર થઈ ગઈ

ડોક્ટર પટેલને બગલામાં જતા જોઈ
મોદન તો દિગ્મૂંઢ બની ગયો હતો. એ ભેદી
ધરમાં શું બની રહ્યું હતું ? ડોક્ટર પટેલ
જેવાને મોલાવવાનું શું પ્રયોજન હતું ?
એટલું ગંભીર બિમાર કોણ હતું ? મંગળા
મોદી પડી હતી ? અંદરની વિમત બહારથી
નળુવાનું કશુંજ સાધન નહોતું. પેલી નોકર
પણ અતોષ થઈ ગયો હતો.

એવામાં મંગળા, તેની માતા અને
દાસીને આવતાં જઈ મોદન આભોજ બની
ગયો. આ શું ? એમના વડન પર આટલી
મુંઝવણ શાની ? જરાબર તપાસ કરવા
મોદન ત્રીસે દોડ્યો.

એ ત્રીસે પહેલ્યો કે મંગળાની મોટર
આમળ ધમી આવી. બધા જ અંદર એમી
મૂર્ખા આપના પલકારમાં મોટર અતોષ થઈ
ગઈ.

એક ક્ષણ પણ ગુમાવવા જેવી નહોતી
મોદને ચોતરફ નજર કરી. પાસે જ એક
સાપકલ પડેલી હતી જરા પણ વિચાર કર્યા
વિના એ સાપકલ ઉપાડી મોટરની પાછળ
પડ્યો. મોટર તો ખુબ જ આમળ વધી
ગઈ હતી.

આખી રાત મોદનની માતાએ ઉઘે જીવે
ત્રાગી. મોદન પાછો ફર્યો જ નહિ. બીજી
સ્વારે ડોકી દીકરાની શોધમાં ઘેરે ઘેર ફરી
વગી. પરંતુ મોદનને પત્તો ખાધો નહિ
આખો દિવસ ડોકીએ રહ્યા જ કશું.

છેક્ર મોદને એ પોલીસને અજર આપવા
ત્રિવાર થઈ એવામાં મોદન પાછો ફર્યો તો

એના ઢંગ ? એનાં કપડાં ચીથરેલાં બની
ગયાં હતાં. ઠેઠાં ઠેકાં લોહીના ડાઘ પડેલા
હતા. એના માથા પર પાંચે બાંધવામાં આ-
વ્યો હતો.

એની માતા એની સામે દોડી, “ બા
શું ? બેટા ! આમ કેમ ? શું થયું ? ” તેણે
પ્રશ્નપર પરા ચાલુ કરી દીધી, “ આખી
રાત તું ક્યાં ગયો હતો ? ”

“ બા ! તમને કહીને શો લાલ થશે ! ”
મોદને નિર્માસ નાંખ્યો, “ બનવાનું બની
ગયું. હવે એ વાત પર ઉવટનો પડો જ
પડવા દે મારા બાપ ! ફવી બધા ! ! ! ”

“ કોણ ? કોણ ? બેટા ! ”, વૃદ્ધાધી
પૂછ્યા વિના ન રહેવાયું.

“ પેલી બગલાવાલી ” તેના દીકરાએ
ઉત્તર દીધો, “ એ વાત જ ન કરીશ ! ”
હવે તો બચ્ચો એટલું જ બસ છે. પણ હવે
સોફાની કંપનીને વેચ આપવાની જરૂર નથી ? ”

બે દિવસ પછી એક મોલાવનારી બોના
વતમાનપત્રોમાં પ્રમટ થઈ મોટા મોટા અધીરે
જાખું હતું : “ અજળ લૂંટ-બદમાસ બાઈ ”

નિચારા ઝવેરીની એ વાત હતી. બે
દિવસ એને ગાંડાની હોરપીટલમાં પૂરી રાખ
વામાં આવ્યો હતો. મદા મુરોલીએ એણે
છટકારો મેળવ્યો. પોતાની મુદ્દ લુદ્ધિ પૂરતાર
કરવા એણે સાક્ષીઓ રજુ કર્યાં. યથેચ્છી લૂંટથી
એને બારે આઘાત થયો હતો લાખ રૂપિયા-
ના એના દીસ તકમકી લેવાવા હતા.

તે દિવસથી મોદને પારકી પીડા ઝાડી
દીધી *

* મીઠી સીતારંગીની એક વાર્તા કપરથી.

મુખી સ્ત્રી પુરુષો સમાજની શી શી સેવા કરી શકે ?

ચંપા ધીમતી કુન્દનજેન વેલ્લ મહેતા

મુખી સ્ત્રી પુરુષો સમાજની શી શી સેવા કરી શકે એ વિષે વિચાર કરવા પડેલાં, ખરું સુખ શીમાં રહેતું છે, તેવું જીવન જીવતાં પુરુષ કે સ્ત્રીને આપણે સુખી કહી શકીએ, એ પ્રશ્ન બહુવાની પહેલી જરૂર છે. આજે જગતમાં ચારે તરફ અસંતોષ અને અસુખનો કાવાનગ જામી રહ્યો છે. આધુનિક સમયના આટલે આટલાં સાધનો તથા ઉપાયો હોવા છતાં જગતની અસંતોષિત મહત્તી નથી. ઇનકેમ્બેર મજાતા અમેરિકામાં થે સુખ નથી હજારો અને સામેલી સંખ્યામાં ત્યાં સોના મેઘારી ભોજવે છે. વિદ્વાતા, કાર્યક્ષમતા અને ચાલુક્યનીતિના બહાર મજાતા ઇંગ્લેન્ડ અને જર્મનીની રીત રીસ છે. નવારથી Democratic જવરા પ્રત્યક્ષાસનના નામે એક રીતીનેરનું રાજ્ય ચાલી રહ્યું છે. જર્મનીમાં નાઝીએના અધ્યાચાર હજુ તાલ જ છે. ફ્રેંચીના સરમુખ્યવારની કક્ક આખ ખુલ્લે ખુલ્લે ભય અને ઘરઘરાળી જીવનવે છે. એશિયામાં ચીન અને જાપાન એક ખીનના ઘરીર વીધી નાખતા આનુર છે. આપણે દેશ આજે અખીની જગાલામાંથી પસાર થમ રહ્યો છે. પ્રથમ ઉડે છે કે જગત ક્યાં જઈ રહ્યું છે ?

આખી અસંતોષ રિથતિના વાતાવરણમાં આપણે જોને સુખી વળી કહીએ ? મામાન્ય રીતે જગતમાં સુખના સાધન ૧૫ મજાની મુખ્ય ને વરગુઓ છે. પૈસા અને સત્તા. સોનામાં એવી માન્યતા પ્રચલિત છે કે

હવે સુખની વિનુ ઓમરજ તારો નિષેધ હજવાની સેવકથી પરીશમાં ૧૮-૨૪ યુ' પહેલું હજાય થેવાનો નિષેધ.

પૈમાદાર કે હોદ્દાવાર સુખી હોય છે. પરંતુ એ માન્યતા પાછળ માત્ર ખોટી બ્યાખ્યા રહેલી છે. મોટરોમાં ૧૨૫' ૬૨૫'. અનેક જાનના રીનીયરો અને વિલાસના સાધનોમાં ચીડાસ રહેતું, મોજમકાંડ ઉઘાડી આનંદ કરવો, એ યુ સામુ સુખ છે ? એ સુખ એ સોનાને કેવું ઓડુ થામે છે, તે તો એ સોના કહે ત્યારે ખજર પડે. આવા સ્ત્રી પુરુષોમાં સમાજ સેવકની રતિ ક્યાંથી હોય ? અને કદાચ એવી તેમની રતિ હોય તો પણ તેઓ એ વિશ્વામાં કંઈ કરી શકે એવી તેમની રિથતિ નથી હોતી.

આખી ઉમતી રતિયાગા સ્ત્રી પુરુષો કે. જેમનો પૈસો " મોજ " ને માટે નહિ પણ " તાલ " ને માટે હોય છે. એવાય વિદ્વાનો હોય છે કે જેમની વિદ્યા " અદતા " ને માટે નહિ પણ " જાનપ્રચાર " ને માટે હોય છે. એવાય મતાવાન અને જલરાન હોય છે કે જેમની મતા કે જલ " પરપીડન " ને માટે નહિ પણ " રક્ષણ " ને માટે હોય છે. આવા સેવામાંથી સ્ત્રી પુરુષો સમાજને હવે ઘણી શો સેવારતિમાં સુખ ને ત્યાજ રહેતો છે એવા સ્ત્રી પુરુષોની સમાજને ધણીયે જરૂર છે.

માત્ર પૈસે સુખી જવતા ધનવાન સ્ત્રી પુરુષો જ માત્ર સમાજની સેવા કરી શકે એવું કંઈ નથી. કાર્યશિલ્પ અને માનસિક સુખયાગા સ્ત્રી પુરુષો પણ સમાજની ધણી સેવા કરી શકે. નિરાશી કે આનસ કારીયાગા સ્ત્રી પુરુષો ને કરી શકે તે ધનવાન ન કરી શકે. આજ સ્ત્રી પુરુષો સમાજ માટે યુ યુ' કરી શકે ?

સેવાધર્મ પરમગદ્ગતો યોગીનામ-
વ્યગમ્યઃ યોગીઓને પશુ અગમ્ય એવો
મદન સેવાધર્મ, આજે આપણો સમાજ
એવા ધણા પ્રશ્નો મમાજસેવક પાસે
પોતાની મેળે રજુ કરે છે.

પહેલો પ્રશ્ન તો દરિજનનો ઉદ્ધાર.
ધણામ ત્રેહાઓથી સમાજ 'અદ્યુત' એ નામે
હઠધૂત કરી હરીજનોને ધિસારે છે. એ કાળું
કલક હિન્દુસમાજને કપાળે ચોટિયું છે. એ
કાળું કલક હિન્દુસમાજને કપાળેથી શૂંસે
એ જ સાચો સમાજસેવક, આજથી લગભગ
બીસેકનું વર્ષો પહેલાં ભગવાન યુધ્ધે એ
વિષે જાણે પ્રયત્ન કર્યો, પરંતુ શ્દીયુસ્ત
હિન્દુસમાજ આજ બંધ કરીનેજ ચાલ્યો.
હેસ્તે ૧૯મી સદીમાં દયાનંદ-રામમોહનરાય,
તેમણે કીક પ્રયત્ન કર્યો, પરંતુ એ પણ થોડી
અસર કરીને રૂમી મયા. પાછું એનેએજ
હિન્દુસમાજને કપાળે રજુ. આજે આટલું
બધું પરિવર્તન થઈ રહ્યું છે એ સાચી !
એક મદદતા કે હંમેશા નેમની જતિમાં
સેવાભાવ રહેલો છે, નેદરિન્નારામણેલી સેવા
કરવામાંજ અથવા તેઓને માટે કંઈ પણ
કરી શકે તેમાંજ પોતાની સફલતા માને છે,
નેનામાં છુદ્ધી પણ ચડી જાય એવી કશું
અને મેત્રી છે. એવા આત્મત્યાગી અને
સેવાજતિવાળા પ્રથમથીજ પરિવર્તન થઈ શકે.
ધનવાન આ પ્રથમે દરિજન બાલકને પોતાને
લાં ચાખી અથવા કોઈ સાળામાં પોતાને ખર્ચે
મોકલી કેળવણી આપી શકે. દરિજનોને
રહેવાના સ્થળ વગેરે પોતાના ખર્ચેથી
મુનિસિપાલિટીની મદદ વડે સાફ રખાવી
શકે. પ્રજાનો વાણેસો વર્ગ જાતે દરિજન
બાળકને શિક્ષણ આપી શકે. નિરાગી આ
પુરૂષ એટલે કે શારીરિક સુખવાળા આ પુરૂષે
દરિજનોના રહેવાના સ્થળો વગેરે સાફસુધ
કરવામાં અક્રિય મદદ આપી શકે સુખી આ
દરિજન આને બધવદાર કુંચળતા અને સમા-

જની સેવા, એ વિષે તેમની સાથે પ્રેમ અને
નમ્રતાથી વર્તે તો જરૂર સમાજસેવા થઈ
શકે. કેમકે અરીજ-લેક્કાનું માનસ [Psycho-
logy] એવું હોય છે કે જે કોઈ ઉચા વર્ગના
અથવા મધ્યમ વર્ગના લોકો તેમની પાસે
જાય તો:- "કેટલા ભલા છે ?" "આપણા
માટે કેટલેટલું કરે છે" એ શબ્દો તેમને
મોટેથી આપણે સાંભળી શકીએ. આવી રીતે
ધનથી, વિદ્યાથી, કે શારીરિક, સુખથી
સુખી એવા આ પુરૂષો બધી રીતે સમાજની
સેવા કરી શકે. ઉપર કહ્યું નેમસેવાધર્મ ગૂઢ
છે અને કાંતિના વહેણ પણ ગૂઢ છે.

બીજો મદદતરો પ્રશ્ન કેળવણીનો છે. શહેર-
માં વસનારોને ભાગ્યે જ ખબર દશે કે હિન્દુસ્થા-
નમાં કેળવણીનું પ્રમાણ કેટલું માંડેલું છે. કેળ-
વણી એ ઉત્પત્તિનો પાયો છે, આવી ખબર હોય
તો એ દિશામાં આટલા બધા બેદરકાર રહેવાય!
શહેરોની વાત તો છોડી દઈએ પણ હિન્દુસ્થા-
નનો ઘણો ખર્ચો બાજુ અજ્ઞાનાવસ્થામાં રહેલો
છે. મામમમાં આપણે જોઈશું તો ઘણે ભાગે
નિરક્ષરતા જણાશે અને કોઈ આંક અથવાએક
બે ચોપડી નેટલું જાન મેળવવા ભાગ્યદાળી
માંડ થયું દશે. વિદ્યાર્થીઓનો ઘણો ખર્ચો
વખત તો ભારતર સાહેનના ધરતું કામગાજ
કરવામાં જ જાય છે. આવા પંતુલ્યો દાલના
નાગરિકોમાં કેવો પ્રભાવ પાડી શકે! કેવો
રસ રેડી શકે! આમાં ધનવાન, સુખી આ
પુરૂષો ધણું કરી શકે. કેળવણીની સંસ્થાઓ
ખોલી તેને ઉત્તેજન આપે, આદર્શ શિક્ષકો
સૌથી તેમને મદદ આપે.

ગામડાઓમાં આર્થિક સ્થિતિ પણ
એવી જ છે ત્યાંસુધી ખેડૂતો એ જ
ધરેકમાંથી બહાર નહિ નીકળે તેમને ખેતી
અને પાક ઉત્પાદન માટે પૂરતી મદદ નહિ
મળે ત્યાંસુધી ગામડાની પુનર્ધરના કપાથી
ચાલે ત્યાંના ખેડૂતોની દરિદ્રતા કેમ ટળે!
એમાં ખાદી માટે ધનવાન આ પુરૂષો

પણ કરી શકે કેમકે દેશના દેશના બધા લોકોને આથી કામ મળે છે, એટલે ધનવાનો નો ખાદી ખરીદે તો આપણા ખેડુઓને ઉત્તેજન મળે છે. આને મદદમાં અધીશને પણ ખાદી ઉપર વધારે ચાર મૂક્યો છે. અને તેમને સૌથી વધારે ખાદીની જ લમની લાગી છે તેટલેને ખેડુ તેઓ રેડીઓ ફેરવે ખાદી ફેરવે વગેરે કહે છે. દેશના મજાખરા ધનવાન ઓ પુરુષો નો ખાદીને ઉત્તેજન ન આપે તો પછી ખેડુઓને શકત ક્યાંથી મળે ? ગામડાઓમાં પરિવર્તન વિના ગામડાઓની પુનર્જાતના કેમ થાય ? આમાં ધનવાન સુખી વર્ગ મદદ આપે તો ખેડુઓને શકત મળે. આ સમાજસેવા સુખી ઓ પુરુષો કરી શકે છે.

ઓરિજનલથીમાં પણ દલુ આપણે પથ્થર કરવાનું જાગી છે. ગુજરાતમાં 'શારદા પીઠ' ની યોજનાઓ મદાય છે આમાં ધનવાન ઓ પુરુષો તેને મદદ આપે. વિદાનો અને કેળવણીકારો આ વિષે સાથે મળી બેઠવાર યોજના બની શકે અને એ યોજના માત્ર યોજનાજ ન રહે પણ એ 'શારદા પીઠ' થી ગુજરાત ઔરવરતુ બને. ગ્રામ પણ ખાસકરે જાલિયા ઉચ્ચ શિક્ષણ પામી શકે; ગ્રામ પણ કન્યા અણકેળવણી ન રહેતી નોંધએ આવી રીતે કેળવણીથી દિનુસમાજને સુદૃઢતા મળશે, જામ ને સ્થળે સ્થળે કેળવણીની મરદાઓ જોવાન અને સુખી ઓ પુરુષો પોતાનો મોટો શોખ તેમા આપે એ રીતે એ 'શારદા પીઠ' ગુજરાતને ઔરવરતુ કરે તો જ તેની કદર થાય.

ઉપર નોંધ આપણે અત્યંત પ્રત્યેક વિષે વિચાર કર્યો તેના બદલાં બદલાં એવાં પદ્ધતિ પ્રત્યે છે કે જેમાં સુખી ઓ પુરુષો મોટો શોખ આપી શકે.

આપણા ધરમા નોંધ તો અત્યંત, ગરબી કસેલ કસેલ વગેરે દુર દુરનાં નોંધએ એમાં જ્યાંસુધી સમાજમાં ડુંક નીચતા

વર્ગ પડેલા છે, સુદીવાદી અને સ્ત્રીખારીઓ વચ્ચે ભેદ છે ત્યાંસુધી એ જામતોનો અંત ક્યાંથી આવે ? એ સામાજિક જંધનો ઉઠા છે એટલે કાલ એને આપણે રહેવા દેએ કાલ માડ'મનો સિદ્ધાંત છે કે "From each according to his ability to each according to his needs" એ સિદ્ધાંત અવધારમાં આવવાને 'દલુ સદીઓ નીકળી જશે. પણ દમણા સુખી ઓ પુરુષો પોતાથી જોઈતા સુખી અથવા તીચા ઓ પુરુષોને ઉચે ભાવના પ્રથમો કરે. આઠોસી પાંડોસીઓને મદદ આપે ઓ પડોણજીની સાથે નમ્રતાથી વર્તી તેને મદદ આપે બધાંથી સમાનતા રાખી ને તોયે દોષ તેને ઉચે ભાવના પ્રથમ કરે.

જાગલમ, કળોડા, કદંબા રીતરિવાજોથી આપણો સમાજ બહાડાયેલો છે, તે દુર કરવા પ્રયત્ન કરવો નોંધએ કળોડા યત્ના અટકાવવા અને જાગલમ જામ કરી કન્યા પુખ્ત વયે પોતાની મેળે લગ્ન કરે અથવા તો વડીલો પુખ્ત વયે કન્યાનાં લગ્ન કરે એવો પ્રયત્ન થવો નોંધએ નો જાગલમ થતાં જાય થશે તો કળોડા પોતાની મેળે અટકી જશે. બાલવિધવાઓને પુનર્જાતની છૂટ આપતી નોંધએ પુખ્ત વયની વિધવાઓને દુનિવર ઉલોચમાં નાંખી તેમને સ્વતંત્રપણે પોતાનું ગુજરાત ચલાવતાં શીખવતું નોંધએ.

આવી રીતે ધનવાન ઓ પુરુષો પૈસાથી મદદ આપીને સમાજની સેવા કરી શકે વિદાન અને કેળવણી ઓ પુરુષો વિદ્યા આપી સમાજની સેવા કરે. શારીરિક ક્ષતિ અને ખાનસ કરીરચના ઓ પુરુષો પોતાના અનુભવ બી-બીમાં રેડીને માવસેની રખાવતાં શીખવે. આવી રીતે ને જર્ણાં મનમાં સેવા જુતિ રહેતી દોષ તો જર્ણાં અનેક રીતે સમાજની સેવા કરીને દિનુ સમાજને નરપદ્ધતિ કરી શકે. આજ ને જર્ણાં સેવામાંની ઓ પુરુષો દોષ, દરેક દરેકના મનમાં સેવાની તમન્ના દોષ તો દિનુ સમાજની કાપાવનું થતાં શી વાર થાયે ?

ગરિબની ગુહલક્ષ્મી

અનુવાદક
પીયૂષ

૨૦

એક મદિનો વધુ વીતી ગયો. મુકદ્દમે કાઠકોટમાં રજુ થવાની તારીખ નક્કી થઈ ગઈ, રમાનાથના સ્વભાવમાં, વળી પહેલાના જેવી જ બીરતા અને ખુશામત આવી ગઈ છે. અમલદારોના ઇશ્વારા પર તે તાયે છે પહેલાં કરતાં યારાખતું પ્રમાણ વધી ગયું છે; જાણે કે વિલાસિતાએ તેને પંખમાં દબાવી રાખ્યો છે. કોઈ કોઈ વાર તેના ઝારકામા એક વેશ્યા બેઠરા પણ આવી જાય છે, જેનું સંગીત તે ધણી શોખથી સંભળે છે.

એક દિવસ તેણે ધણી જોઈને બેઠરાને કહ્યું: "મને બપ ઘાજે છે, તારા પ્રત્યે મારો પ્રેમ વધી ન જાય. એનો નતીબે તારા વિના થી રીતે ઇંદગી જાણું એના સિવાય બીજો શો આવી શકે? તારી પાસે વફાદારીની ભમેદ જેવી રીતે રાખી રાખાય?"

બેઠરા દિલમાં ખુશ થઈને ચોતાની મોટી મોટી મારકણી અગિયોથી તેના તરફ તાકતી તાકતી બોલી: "હા, સાહેબ, અમે વફાદારી છું જાણીએ. આખરે તો વેશ્યા જ કરીને. બેવશ વેશ્યા પણ કદિ વફાદાર થઈ શકે છે?"

રમાનાથે કુરુજિત થઈને પૂછ્યું, "તમ, એમાં કંઈ શક છે?"

બેઠરા: "નહિ, જરાપણ નહિ. આપ લોમે અમારી પાસે મોહખતથી કોતોછ થોરેલું દિલ લઈને આવો છો; પરંતુ અમે એની જરા સરખી પણ કદર કરતી નથી એજ વાત છે ને?"

રમાનાથ: "એકઃ."

બેઠરા: "માફ કરજો, આપ મરદોની તરફદારી કરી રહ્યા છો. ખરીવાત તો એ છે કે, અહીં આપસોલો દિલ બહેલાવવાને માટે આવો છો; સહેજ અગમત કરવાને માટે, સહેજ આનંદ ઉઠાવવા માટે આવો છો. જો આપને વફાદારીનું બોન જ નથી હોતું તો તે તમને મળે ક્યાંથી? પરંતુ એટલું કું જાણું છું કે, અમારામાં જેટલી નિમારીઓ મરદોની બેવશાઈથી નિરાશ થઈને ચોતાના આરામ-સુખ ગુમાવી બેસે છે, તેની જો કુનીવાને ખજર પડી જાય તો અગિયો ખુશી જાય. એ અમારી જૂઠ છે કે તમાજ-બીનો પાસે અમે વફાદારી આપીએ છીએ; મીઠ પંખીના ઘોસલામાં માંસ શોધીએ છીએ; પરંતુ તુષાતુર માણસ અધિકો થઈને કુશ તરફ દોડે તો તેમાં મારા મત પ્રમાણે તેની કોઈ કદર નથી."

તે દિવસે રાત્રે બંતી વેળા બેઠરાને દારોજાને ખુશખબર આપી કે આજે તો

હજારો ખુબ જાનદારો આપ્યા. ખુશી
પ્રત્યક્ષ હતી તે બે ચાર દિવસ પછી તેઓ
બીબીનું નામ પણ નહિ સે

ઘરોમાંએ ખુબ યજ્ઞને કહ્યું: "એને
માટે તે તને બોધાવી હતી. અજઞ્ઞ તે
ત્યારે અને કે બીબી અદીથી ચાલી જાય
પછી અમને કાંઈ ગુચવણ નહિ રહેશે.
રશભજવાળાઓએ એ કોને પ્રેમથી લીધી
છે એમ ખતર પડી છે. એ બધા એકજ
શીતાન છે."

એકરાની આમાની વધતી કમ. તે
એટલે સુધી કે, રમાનાથ ખુબ સેના પંજમાં
આવી ગયેલ એકરાનો પ્રેમ જતો કરીને
અંતરોની નજરમાં તે પોતાની સાથે જમા-
વવા માંડતો હતો. પરંતુ રમતમાં જેમ
આખો રડી પડે છે તેમ તેનો પ્રેમભિન્ન
પણ પ્રેમભાવ જતો બોલે હરે તેને
એકરા વશાદારી અને મદોખનની રીત જેની
લાગતી હતી તે જલપા જેવી સુન્દરી જ
નહિ પણ વાલો કરવામાં તેના કરતાં વધારે
ચતુર, હાવકાવમાં વધારે કુશળ, સમોદન
કસામાં વધારે હોશિયાર હતી. રમાનાથના
હૃદયમાં નવા નવા મનસુખા. "જીવનનું યજ્ઞ
રક્ષા કરતા."

એક દિવસ તેણે એકરાને કહ્યું. "એકરા,
નિરોજનો સમય આવી રહ્યો છે. બે ચાર
દિવસમાં મારે અદીથી આવ્યા જવું પડશે.
પછી તને મારી શાંદ આપવી પડી."

એકરા. "હું તમને નહિ જવા દઉં.
અદીજ ગોઠ મારી સરખી નોકરી કરાવે.
પછી હું અને તમે આરામમાં રહીશું."

રમાનાથે અનુરક્ત થઈને કહ્યું: "શિવથી
. ને છે, એકરા. ને, તને મારાં માર્યાનાં
સોજન દેશે ન દેતી."

એકરા. "તે તમને એવી કશા દેવ

તો નિશાક પડી સો, નિશાકના નામની ચીઠ
દેવ તો સખ કરી સો. પરિતોને બોધાવેલ
હવે આનાં સિવાય મારી મદોખનની બીજી
થી સાબીની આપું."

નિષ્કપટ પ્રેમનો આ પરિચય પામીને
રમાનાથ ચિરંજીવ યજ્ઞ ત્રયેલ એકરાના મુખ-
માંથી નીકળતા આ કબોની સમોદન ક્ષતિ
કેટલી વધી ગઈ હતી. આ કામિની, જેના
કુપર મોટા મોટા મુદરથી દિશા છે તે મારે
આતર આટમો મોટો ત્યાગ કરવા તૈયાર છે.
જે બાજુમાં બીજાઓને રેતીજ અંજ તેમાં
જેને સેનાના કશા મળી જાય, યું તે પરમ
કામગજાગી નથી. રમાનાથના મનમાં કેટ-
લાન દિવસો સુધી સંક્રામ થતો રહ્યો, જલ-
પાની સાથે તેનું જીવન કેટલું નિરસ, કેટલું
કલિય યજ્ઞ જ્યો. તે પડી પડીમાં પોતાનો
ધર્મ અને સત્ત્વ યજ્ઞને ખડી યજ્ઞ જ્યો અને
તેનું જીવન એક દીધું તપશ્ચર્ય, એક રથાથી
સાધના જેનું જતી જ્યો. સાલિક જીવન
કદિ તેને આકર્ષ રહ્યો ન હતો. સાધારણ
મનુષ્યોની આશ કે પણ ભોક્ષિયક કરવા
માંડતો હતો તેનું વિલાસાસકન મન જલપા
તરારી હતીને એકરા તરફ એઆવું. તેને
મનપારિજી વેશાઓના કામલા શાંદ આવવા
લાગ્યા તેનીજ સાથે અમલકવિત્તી મુદિથી
એના નમુના પણ શાંદ આવવા લાગ્યા તેણે
નિશ્ચય કર્યો કે એ સર્વ પાળક છે. નથી
ગોઠ જ-મશો નિર્ભય કે નથી ગોઠ રોગિત,
એ મધું પરિસ્થિતિ પર આધાર રાખે છે

એકરા શેજ આગની અને જાખનો
એક આ વધુ લગતી જાદી આવી સિવિતિમાં
સજી કુરોનું આસન પણ ડેલી જાય.
રમાનાથ તે વિલાસી હતો. જતારસુધી તે
તે અમલકેલ મદદી ન હાથે હતો. તેનું
શરણ એ કે, જેની તેને પાંખ આવી કે
તરતજ તેને પોતાના પિંજરમાં પડી દેવામાં

આળે. કેટલાક દિવસ પિંજરાની બહાર રહીને પણ તેનાથી હાવાનું સાહેસ ન થઈ શક્યું હવે તેની સામે નવીન દશ્ય હતું. તે કાંઈ નાનું સરખું કુલ્લીઆવાળું પિંજરું ન હતું; પરંતુ કુલેાથી લહરાતો બાગ હતો; ન્યાની કેદમાં પણ સ્વાધીનતાનો આનંદ હતો. તે એ બાગમાં કીકાનો આનંદ શાં માટે ન હોય ?

૨૧

રમાનાથ જેમ જેમ જોદરાના પ્રેમપાશમાં ફસાતો જતો હતો તેમ તેમ પોલીસના અધિકારી વર્ગ તેના તરફથી નિઃશ્ચય થતા જતા હતા. તેના ઉપર જે અકુરો મુકવામાં આવ્યા હતા તે ધીમે ધીમે, ઢીલા થવા લાગ્યા. તે એટલે સુધી કે, એક દિવસ સાંજે ડેપુટીસાહેબ સહેલ કરવા મથા તો સાથે રમાનાથને પણ મોટરમાં બેસાડતા મથા. ત્યારે મોટર દેવીદીનની ફુકાનું સામેથી પસાર થઈ ત્યારે રમાનાથે પોતાનું માથું એવી રીતે અંદર ખેંચી લીધું કે, કોષની નજર ન પડી જાય જલપા છે કે ચાલી ગઈ છે, એ જાણવાની તેને ધણીજ ઉત્સુકતા હતી; પરંતુ તે પોતાનું માથું બહાર ન કાઢી શકે. અન્યા તો તે પણ હજી સમજતો હતો કે, મેં જે રસ્તો પકડ્યો છે તે, કાંઈ બહુ સારો નથી. પરંતુ એ જાણવા છતાં તે એ રસ્તો છોડવા ચાલતો ન હતો. દેવીદીનને જોતાં તેનું મસ્તક અપોઆપ ઝૂકી જતું; તે કામ દલીલથી પોતાનો પક્ષ સિદ્ધ ન કરી શકતાં તેને એમ લાગ્યું કે, મારે માટે સૌથી ઉત્તમ માર્ગ એજ છે કે, તેને મળવા કરવાનુંજ છોડી 'હજી આ ચહેરમાં ત્રણ પ્રાણીએને છોડીને કોષ ચોથા માણસ સાથે તેને પરિચય ન હતો, કે જેની આસોચના કે તિરસ્કારનો તેને ભય હોય.

મોટર આમતેમ ફરતી ફરતી બાગમાં

ધીજ તરફ જઈ રહી હતી. એટલામાં રમાનાથની નજર માથા ઉપર મંજાબસતો ધોડો રાખીને ધાટ ઉપરથી આવતી એ ઉપર પડી તેનાં કપડાં ધણી મેલાં થઈ રહ્યાં હતાં અને તે, એટલી કુર્સાળી હતી કે મગાત બારથી તેની ગરદન દબામ જતી હતી. તેની આંધ કાંઈક જલપાની આંધને મળતી આવતી લાગી. તેને લાગ્યું કે જલપા, અહીં શું કામ આવશે, પરંતુ એકજ પળમાં મોટર આગળ વધી ગઈ અને રમાનાથને એ અંતિમ મુખ દેખાયું. તેની છાતી જણે બંધ, થઈ ગઈ. તે જલપા જ હતી તેણે પોતાનું માથું છુપાવીને પાછું ફરીને જોયું. બેશક તે જલપા હતી. પરંતુ કેટલી દુર્બળ ! કેમ જણે કોઈ વૃદ્ધા, અનાથા ન હોય ? ન હતી તે માનિત, ન હતું તે લાવર્ય, ન હતી તે ચચળતા, ન હતો તે અર્થ. રમાનાથ હૃદયદીન ન હતો તેની આંખો મજબૂત થઈ ગઈ. જલપા આ દશામાં, અને તેજ મારાજીવતા ! જરૂર દેવીદીનને તેને કાઢી મૂકી હશે અને તે મજબૂત થઈ જતીને પોતાનો નિર્વાહ કરી રહી હશે નહિ. દેવીદીન એટલો નિર્દય નથી જલપાએ પોતેજ તેના આશ્રયમાં રહેવાનું, કબજા ન કર્યું હશે. માનિતી છે જ ને, કોને ખબર થી વાત છે ?

મોટર દૂર નીકળી આવી હતી. રમાનાથની બધીય ચચળતા, બધાય ભોજવિલાસ જેવ થઈ ગયા હતાં. અલિનવસના, દુઃખિની જલપાની એ મૂર્તિ તેની આંખો સામે ખડી હતી. કોને કહે ? શું કહે ? અહીં કોણ પોતાનું છે ? જલપાનું નામ પણ જબાલ ઉપર આવી જાય તો બધાય ચોંકી પડે અને ફરી ધરમાંથી બહાર નિકળવાનું પણ બંધ કરી દે. આહ ! જલપાના મુખ ઉપર શોકની કેવી ઘેરી છાયા હતી ! આંખોમાં કેટલી નિરાશા હતી ! આહ, એ સંઘાયાઈ મએલી આંખોમાં

જસી અએસાં હૃદયમાંથી નીકળતી કેટલી આદર માયાથી ઉપર નીકળતી મામમ પડતી હતી ! કેમ જાણે તેના ઉપર કદિ હાસ્ય આપ્યું જ નહિ હોય; જાણે એ કાળિ ખીંચ્યા વિના જ સ્ત્રીમગાધ મધ !

થોડી વાર પછી જોદરા આવી; હમકતી, હસતી, હસકતી; પરંતુ આજે રમાનાથ તેનાથી પણ અતડા ને અતડા રહ્યો

જોદરાએ પૂછ્યું: " આજે કોઈની માદ આવી રહી છે કે છુ ? "

એટલું કહેતાં તેણે પોતાના ગેળા, માખણ જેવા નરમ હાથ તેની ખરદનમાં નાખીને પોતાની તરફ તેને એકેયો. રમાનાથે પોતાના તરફથી જરા પણ જોર ન ક્યું. તેના હૃદય ઉપર પોતાનું અસ્તક મૂકી દીધું: કેમ જાણે કે એ જ તેના આશ્રય ન હોય.

જોદરાએ કોમળતામાં કુએસ સ્વરે પૂછ્યું: " સાચું કહો, આજે આટલા હાસ્ય કેમ હો ? " થું મારાથી કોઈ વાતે નારાજ થયા હો ? "

આવેશથી કંપતા સ્વરે રમાનાથે ક્યું: " નહિ જોદરા, તે મારા ઉપર, જાણ્યો ઉપર ને દયા કરી છે, તેને માટે હું હમેશાં તારી એકસાલમન રહીશ. જે વખતે મારી જીવનની તુરેલી નીકા જોતાં ખાજ રહી હતી તે વખતે તે અને સંજાણી લીધે. એ દિવસ મારી છાંડીને સૌથી વધુ મુનારક દિવસ છે, અને તેની રમતિને હું મારા દિલમાં જરાજર પૂજતો રહીશ. પરંતુ અમાનિયાએને મુશીબત વારવાર પોતાના તરફ એકે છે. પ્રેમનું ભવન પણ તેને એ તરફ એકાદ આટકતી કાઢું નથી. મેં આજે જલ્લપાને ને સરતમાં જોઈ છે, તે મારાં દિલને જાણની માફક લીધી રહી છે. તે આજે શરેશાં મેલાં કપડાં પહેરીને મારા ઉપર

ગંજાજસનેા ઘડો રાખીને ચાલી જતી હતી. તેને આ હાલતમાં જોઈને મારે દિલ ડુક્યા ડુક્યા થઈ ગયું. અને મારી છાંડીમાં કદિ આટલું દુઃખ થયું ન હતું. જોદરા ! કહી નથી શકતો તેના ઉપર થી વાત લીધી રહી છે. "

જોદરાએ પૂછ્યું: " એ તો પેલા જુના માણસર ખડીને ખરે હતીને ? "

રમાનાથ: " હા; હતી તો ખરી; પરંતુ તે સારી કેમ ચાલી થઈ તે કહી નથી શકતો. છન્ડેકટર સાહેબ મારી સાથે દના. તેમની સમક્ષ હું તેમને કાંઈ પૂછી પણ ન શક્યો. હું જાણું છું કે તે મારા તરફ જોતા મુખ ફેરવી લેત અને હાસ્ય અને મુગ્ધ સમજત. પરંતુ મને જોજામાં જોણું એટલું તે મામમ પડી જત કે તે અત્યારે આવી દશમાં કેમ છે. જોદરા, હું મને આદે દિલમાં મને તે સમજ રહી હોય, પરંતુ હું તો એજ વિચારમાં મગ્ન છું કે તને મારા ઉપર પ્રેમ છે. અને પ્રેમ કોવાવાળા તરફથી આજે જોજામાં જોણી હમદર્દીનીતો આજા રાખીએ છીએ. જાદી એવો એક પણ માણસ નથી કે જેની સમક્ષ હું મારા દિલની કાંઈક હાલત કહી શકું. તને પણ, મને રક્તા ઉપર સ્વાગતને જોરેજ એકસરમાં આવી હતી. પરંતુ તને મારા ઉપર દયા આવી. હાસ્ય, પડી અમેશા માણુમને ઠોઠર મારવાનું તને મુનાસજ ન થયું હતું. જો આજે તારી અને મારી વચ્ચે કોઈ મરજુસર જાણુનનાર થઈ જાય તો હું કાલે મને મુશીબતમાં જોઈને મારી સાથે હું જરા પણ હમદર્દી નહિ કરે ? હું મને જુએ મરતો જોઈને મારી સાથે, માણુમ કુતરા સાથે કરે છે એવો જરા પણ વધારે સરજ વર્તન હું ન કરે ? મને તો એવી આજા નથી. જ્યાં એક વાર પ્રેમે વામ કર્યો હોય, ત્યાં કને વાતીનના

આખો કેટલાક દિવસ પિંજરાની બહાર
રહીને પણ તેનાથી ઉડવાનું સાદસ ન થઈ
સકયું. હવે તેની સામે નવીન દસ્ય હતું.
તે કંઈ નાનું સરખું કુસીઆવાળું પિંજર
ન હતું; પરંતુ કુસીથી લઢરાતો બાંધ હતો,
ન્યાંની કેદમાં પણ સ્વાધીનતાનો આનંદ હતો
તે એ બાગમાં ફરીને આનંદ થા માટે ન
હોયો.

૨૧

રમાનાથ જેમ જેમ બેઠરાના પ્રેમપાશમાં
ફસાતો જતો હતો તેમ તેમ પોલીસના અધિ-
કારી વર્ગ તેના તરફથી નિઃશંક થતા જતા
હતા. તેના ઉપર જે અકુશો મુકવામાં આવ્યા
હતા તે ધીમે ધીમે, ટીલા થવા લાગ્યા. તે
એટલે સુધી કે, એક દિવસ સાંજે ડેપુટીસાહેબ
સહેલ કરવા ગયા તો સાથે રમાનાથને પણ
મોટરમાં બેસાડતા ગયા. બ્યારે મોટર દેવીદીનની
દુકાન માંથી પસાર થઈ ત્યારે રમાનાથે
પોતાનું માથું એવી રીતે ખેંચી એવી લીધું કે,
કોઈની નજર ન પડી જાય જલપા છે કે
આવી મછ છે, એ જાણવાની તેને ધણીજ
ઉત્સુકતા હતી; પરંતુ તે પોતાનું માથું
બહાર ન કાઢી શક્યો. મનમાં તો તે પણ
હજી સમજતો હતો કે, મેં જે રસ્તો પકડ્યો
છે તે, કંઈ બધું સારું નથી પરંતુ એ
જાણવા છતાં તે એ રસ્તો છોડવા ચાહતો
ન હતો. દેવીદીનને જોતાં તેનું મરતક આપો-
આપ ઝૂંપી જતું; તે કામ દલીલથી પોતાનો
પક્ષ સિદ્ધ ન કરી શકતો. તેને એમ લાગ્યું
કે, મારે માટે મૌથી ઉત્તમ માર્ગ એજ છે
કે, તેને ગળવા કરવાનુંજ છોડી દઉં આ
સહેરમાં ત્રણ પ્રાણીઓને છોડીને કાણ? એવા
માણસ સાથે તેને પરિચય ન હતો, કે
જેની આલોચના કે તિરસ્કારનો તેને ભય
હોય.

મોટર આમલેમ ફરતી ફરતી બાજમાં

ધીજ તરફ જઈ

રમાનાથની નજર

ધડે રાખીને ઘાટ

પડી તેના કપડાં ધણી બેલાં

અને તે એટલી ફસાગી હતી

બારથી તેની ગરબ દબામ જતી

આલ કંઈક જલપાની ચાલને મળતી આ

લાગી. તેને લાગ્યું કે જલપા અહીં શું કામ

આવશે, પરંતુ એકજ પળમાં મોટર આગળ

વધી મછ અને રમાનાથને એ સીતું મુખ

દેખાયું. તેની છાતી જાણે બંધ થઈ મછ,

તે જલપા જ હતી. તેણે પોતાનું માથું છુપા-

વીને પાછું ફરીને જોયું. બેશક તે જલપા

હતી. પરંતુ કેટલી દુર્બળ ! કેમ જાણે કોઈ

વૃદ્ધા, બનાયા ન હોય. ન હતી તે કાન્તિ,

ન હતું તે લાવણ્ય, ન હતી તે ચમનતા,

ન હતો તે ગર્વ, રમાનાથ હૃદયદીન ન હતો

તેની આંખો સજ્જ થઈ મછ. જલપા

આ દશામાં અને તેમ મારાજીવતાં ! જરૂર

દેવીદીનને તેને કાઢી મૂકી હશે અને તે મજુ-

રજી બનીને પોતાનો નિર્વાહ કરી રહી હશે

નહિ. દેવીદીન એટલો નિર્દય નથી જલપાએ

પોતેજ તેના આશ્રયમાં રહેવાનું કબૂલ ન

કયું હશે માનિતી છે જ ને કોને ખબર થી

વાત છે.

મોટર દૂર નીકળી આવી હતી. રમાનાથની

બધીય ચચળતા, બધાય ભોમવિલાસ જેમ

થઈ ગયા હતા. મહિનવસના, કુખિની જલ-

પાની એ મૂર્તિ તેની આંખો સામે ખડી

હતી, કોને કહે ? શું કહે ? અહીં કોણ

પોતાનું છે ? જલપાનું નામ પણ જમાન

ઉપર આવી જાય તો બધાય ચોંટી પડે અને

ફરી ધરમાંથી બહાર નિકળવાનું પણ બધ

કરી દે જોઈ ! જલપાના મુખ ઉપર શોકની

ફેલી ધેરી હાયા હતી ! આંખોમાં કેટલી નિરાશા

રમાનાયની નરદનમાં હાથ નાખીને કહ્યું:
“એવી વાત મુખમાંથી ન કાઢો, બહાલા !”

૨૨

આખો દિવસ રમાનાય ઉદ્દેશના જ જ-
લમાં ભટકતો રહ્યો. કદિ નિરાશાની અન્ધ-
કારમય ઘટાઓ સામે આવી જતી; કદિ
આસની લહરાતી હરિયાળી આવી જતી.
જેહરા મધ પથ્થુ દશે ? અર્ધોથી તો ધણી
લાળી ચોડી વાતો કરીને ગઇ હતી. તેને થી
ગરજ છે ? આવીને કહી દેશે કે મુલાકાત
નહિ યથ. કાંઈ દગો તો નહિ કરે ને ?
કદાચ જહને ડેપુટી સાહેબને બધી કથા
કહી સંભળાવે. ખિચારી જલપા ઉપર બેઠાં
બેઠાં આશત આવી જાય. શું જેહરા એટલી
નીચ પ્રતિતિની યથ શકે છે ? કદિ નહિ; જો
જેહરા એટલી બેવશ, એટલી દમાખાજ હોય
તો આ ડુનિયા રહેવાને લાયક નથી. જેટલું
જલપા માણસ મોં પર કાસિયા લગાડીને
ફૂંધી મરે તેટલું સારું. નહિ, જેહરા મારી
સાથે દગો નહિ કરે. તેને એ દિવસ થાક
આગ્યો, ન્યારે તે કચેરીમાં આવતાની
સાથેજ જલપા લપકી જહને તેના ખિસ્સા
ખોળતી હતી અને રૂપિયા કાઢી સેતી હતી,
તેં જલપા આજે આટલી સત્તવાદિની યથ
ગઇ. ત્યારે તે ખ્યાર કરવાની વસ્તુ હતી;
અત્યારે તે ઉપાસનાની વસ્તુ છે. જલપા !
કું તારે મોગ્ય નથી. જે ઉચાછ ઉપર ડું
મને લઇ જવા માટે છે, તે ઉચાછ સુધી
પહોંચવાની મારામાં શક્તિ નથી. ત્યાં પહોં-
ચીને કદાચ કું ચક્કર ખાઇને પડી જાઉં.
કું હજી પથ્થુ તારા ચરણો પર માથું નમાવું
છું. કું જાણું છું કે તેં મને તારા હૃદય-
માંથી કાઢી નાખ્યો છે. ડું મારાથી વિરક્ત
યથ યથ છે; તને હવે મારા ડુનિયાનું કુન્યા
નથી, તેમ તરવાની ખુદાશી પથ્થુ નથી;

પરંતુ કદાચ હજી પથ્થુ મારા મરવાનો
અથવા કોઇ ઘોર સંકટમાં ફસાઇ જવાની
ખબર સંભળીને તારી આંખોમાંથી આંસુ
સરી પડશે. કદાચ ડું મારી, લાલ જોવા
આવે. હા ! પ્રાણ કેમ નીકળી નથી જતો,
કે તારી નિગાહમાં આટલો નીચ તો
ન રહું.

જલપાની વાત પોતે ન માનવાની બૂલ
કરી, તેથી હવે રમાનાયને ઘોર પશ્ચાત્તાપ
ચક્રિ રહ્યો હતો. જો તેણે જલપાના આ-
દેશ અનુસાર જજની તપાસમાં પોતાનું
બ્યાન બદલી દીધું હોત, ધમકીમાં ન ફસાઇ
જતાં દિંમત અજબૂત રાખી હોત તો તેની
આ દશા શાની યાત ! જલપાની સાથે તે
બધી કદિનાઇઓનો પાર પાળી જત, એવો
તેને વિશ્વાસ હતો. બેની બદા અને પ્રેમનું
કવચ પહેરીને તે અજોય યથ જત.
જો તેને ફાંસી દેવાઇ જત તો તે
હસતાં હસતાં ફાંસીપર ચડી જત.

પરંતુ પહેલાં તેનાથી આંદો તે બૂલ યથ
હોય, આ વખતે તો તે બૂલથી નહિ, પરંતુ
જલપાની આંતર આ કષ્ટ બોગવી રહ્યો
હતો. જો કેદ બોગવવાની જ હોય તો રડી
રડીને બોગવવા કરતાં, હસી હસીને બોગ-
વવામાં આવે તે જ એના કરતાં વધારે
સારું છે. આખરે પોલીસ અધિકારીઓના
દિલમાં પોતાનો વિશ્વાસ જમાવવાને માટે તે
ખીજું શું કરે ? એ કુખેટો જલપાને સતાવત,
તેનું અપમાન કરત, તેના ઉપર લુહો મુકે એ
ચલાવીને તેને સજા કરાવત. એ દશા તો
એનાથીયે અસહ્ય હોત. તે કુખેળ હતો. સર્વ
અપમાન સહન કરી શકતો હતો; જલપા તો
કદાચ પ્રાણ પથ્થુ આપી દેત.

તેને આજે માલમ પડ્યું કે તે જલપાને
છોડી શકે એમ નથી; અને જેહરાને તથ

દેવાનું પણ તેને માટે અસંભવિત જેવું સામર્થ્ય હતું. યુ તે બંને બીએને પ્રસન્ન રાખી કહે એમ છે ? યુ આવી દશમા ભક્ષપા તેની સાથે રહેવાનો સ્વીકાર કરશે ? કદિ નહિ; કદાચ ભક્ષપા તેને કદિ દશમા નહિ કરે. કદાચ તેને એ માલમ પણ પડી જાય કે, તેને જ આતર પોને વાતના વેડી રહ્યો છે તો પણ ભક્ષપા તેને દશમા નહિ કરે તે કહેશે, મારે માટે તમે તમારો અલમ સા માટે કલકિત કર્યો ? હું આરી રક્ષા જાતે કરી શકતી હતી.

દિવસખર તે આજ મુઝમલમાં પડી રહ્યો આખો સડક, તરફ શામી રહી હતી. નદાવાનો સમય વીતી ગયો, બોજનનો સમય પણ વીતી ગયો. કોઇ વાતની પરવા ન હતી. હાથ નાંચી દિલ નદલાવવા પ્રયત્ન કર્યો, નવલકાયા લઇને મોકલે; પરંતુ કોઇપણ કામમાં ચિત્ત ન એકિધુ. આજે શરોઆજ પણ ન આવ્યા તેઓ તો ચાતની ધરનાથો રિસાયા કે કારમાયા હશે. કદાચ ક્યાંક નદારે ચાલી ગયા હશે. રમાનાથે આ જાનતમાં કોઇને કાંઈ પૂછ્યું પણ નહિ.

સર્વ દુર્નિજ માલ્યસોની જેમ રમાનાથ પણ પોતાના જનનથી ભન્નિજત થયો હતો. તે જ્યારે એકાંતમાં એસતો ત્યારે તેને પોતાની દયા ઉપર કુખ થતું. યુ તેની વિલાસવૃત્તિ આટલી પ્રત્યગ છે ? તે એટલો ખરો વિવેક-ચત્ત્વ ન હતો કે, જ્યોત્સનામાં પણ પ્રમત્ત રહે પરંતુ જ્યાં પેશા મેળો આવી પહેચિત્ત કે કસાજની નાટલીઓ આવી જતી, જોદરા સાથે આવીને મેસી જતી. તેના બપોલ વિને અને ધર્મચાન અષ્ટ યર્ધ જતા.

રાતના દસ થાપી ગયા પણ જોદરાનો કાંઈ પત્તો ન હતો. કાલક મધ ઘણ ગયો. રમાનાથને હવે તેના આવવાની આશા ન

રહી, પરંતુ તે જતાં તેના જ્ઞાન તે તરફજ સાગી રજા હતા. શી વાત જતી ? ભક્ષપા તેને મળી જ નહિ કે તે ભક્ષપાને મગરા મધ જ નહિ ? તેવું નિષ્કષ કર્યો કે જો કાલે જોદરા ન આવી તો તેને ધરે કોઇને મોકલીશ. તેને બે એક મોકલે; આવી ગયા બંને સવાર થઇ ગયું. ફરી એજ વિકગતા ચર થઈ કોઇને ધરે મોકલી, જોદરાને મોલ્લવરી જોઇએ કાંઈ નહિ તો એટલી તો ખજર મળી જાય કે તે ધરે છે કે નહિ.

શરોઆની પાસે જઇને તે બોલ્યો " રાતે તો આપ જાનમાં ન હતો "

શરોઆએ છાંઈ છૂપાવતા કહ્યું " એમ વાત ન હતી. હું સહેજ આપને ચીકરી રહ્યો હતો "

રમાનાથ " જોદરા રાતે જાતી નહિ. જરા કોઇને મોકલી ખજર તો કરાવો કે શી વાત છે. કાંઈ નારાજ તો નથી થઇ મધને ? "

શરોઆએ બેઠિલીથી કહ્યું: " તેને મરજ હશે તો જાને આવશે. કોઇને મોકલવાનો જરૂર નથી. "

રમાનાથે ફરી આમલ કર્યો. સમજી ગયો કે એ મદદરૂપ રાતના રિસાર્ધ ગયા છે. એટલે ચાન્નિધો તે ચાથી આપ્યો. હવે કોને કહે કે સર્વને આ વાત કહેવી એ તો કરમ જનક સામર્થ્ય હતું. મોક સમજીતો કે આ મદદરૂપ જ એક રસિયા નીકળ્યા. શરોઆ સાથે તો થોડો પનિષ્ટ મનુષ્ય બધાઇ ગયો હતો.

જ દિવસ પૂરી જોદરાનું દર્શન ન થયું. હવે તેના આવવાની કોઇ આશા ન હતી. રમાનાથે ધાપું કે આખરે મેવશ નીકળી.

તેના તરફથી કાંઈ આશા રાખવામાં જ મારી બૂલ હતી કદાચ એમ પણ હોય કે પોલીસ અધિકારીઓએ તેને આવવાની જ મનાઈ કરી દીધી હોય. કાંઈ નહિ તો મને એક પત્ર તો લખી શકતી હતી. મને કેટલો સ દેહ થયો. મેં નકામી મારા દિલની વાત તેને કહી. કદાચ તે આ લેખિને બધી વાત કહી દે તો, હકારી આશ્રિત ગળે વળગી જાય, પરંતુ જોદરા બેવકાફ નહિ કરી શકે. રમાનાથનો અંતરાત્મા એની સાર્થકી આપી રહ્યો હતો, એ વાત કોઈપણ રીતે તેનાથી સ્વીકારાતી ન હતી શરૂઆતના દશ પંદર દિવસ તો જોદરાએ જરૂર તેને લુપ્ત કરવાની ચેષ્ટા કરી હતી પણ, અનાયામે જ તેના બેવકાફમાં પરિવર્તન થવા લાગ્યું હતું. તે કેમ વારંવાર સજ્જન નેત્રો કરીને કહેતી હતી, 'જુઓ બાબુજી મને બૂલી ન જરૂર.' તેની એ પ્રેમકારી વાતો બાદ આવી આવીને, કપટની સાકાને દિલ-સાથી કાઢી નાખતી હતી જરૂર કોઈને કોઈ નવી વાત બની ગઈ છે. તે એકલો એકાન્તમાં બેસીને જોદરાનું સ્મરણ કરી, બ-આની મારફત રહતો. ઘરાબ પ્રત્યે તેને ધૃષ્ટા યમ મર્ધ દારોમાજી આવતા, ઇન્સેપ્ટર સાટેજ આવતા, પરંતુ રમાનાથને તેઓ માથે પાંચ દશ મીનીટ બેસવાનું પણ ન અગવ. તે ચાલતો હતો કે મને કોઈ ન ઇડે, મારી સાથે કોઈ ન બોલે રસોહયો જમવાને માટે બોલાવવા આવતો તો તે ધુરણ ઉઠતો. કપાક કરવા કે સહેલ કરવા જવાની તેને ઇચ્છા પણ થતી ન હતી. અદો કોઈ તેનું કમલદાં ન દર્શાવે; કોઈ તેનો મિત્ર ન હોય; એકાન્તમાં મન મારીને બેસી રહેવામાં જ તેને ચિત્તની સાન્તિ મળતી હતી તેની સ્મૃતિઓમાં પણ દરે કોઈ અનન્દ ન હોય. નહિ, એ સ્મૃતિઓ તો જાણે તેના હૃદયમાંથી

મટી ગઈ હતી તેના દિલ ઉપર એક પ્રાક-રનો વિરામ છવાઈ રહ્યો હતો.

સાતમો દિવસ હતો આઠ વાગી ગયા હતા, આજે એક ધણીજ સોરી કિસ્મ આવી હતી. એક પ્રેમકથા હતી દારોમાજીએ આવીને રમાનાથને કહ્યું એટલે તે જવા માટે તૈયાર થઈ ગયો. તે કપડાં પહેરી રહ્યો હતો એટ-લામાં જોદરા આવી પહોંચી. રમાનાથે એક વાર તેના તરફ આંખ ફેલાવીને બેધ; પછી આમનામાં પોતાના વાળ સમા કરવા લાગ્યો ન કાંઈ બોલ્યો, કે ન કાંઈ કહ્યું. હા, જોદરાનું એ માંડુ, આબરણ ચિતાનું સ્વરૂપ બેઠને તેને કાંઈક આમણ જરૂર થયું તેજે માત્ર એક સહેલ સાડી પહેરી હતી. આબરણનો એક તાર ચડ્યો તેના દેહ ઉપર ન હતો. આઠ સુકાઈ ગયેલા હતા; અને જોદરા ઉપર કોમમય અંધારતાને રથને તેજમય બહીરતા અગકી રહી હતી.

તે એક મીનીટ ઉભી રહી. પછી રમા-નાથની પાસે જઇને બોલી: "કેમ, મારાથી વારાજ થયા છો? વિના બૂલે? કાંઈ પૂછવા માગ્યા વિના?"

રમાનાથે હજી પણ કાંઈ જવાબ ન આપ્યો તે જોડા પહેરવા લાગ્યો. જોદરાએ તેના કાથ પકડીને કહ્યું: "હું આટલા દિવસ કેમ આવી નહિ, તેને માટે બકાઓ છે?"

રમાનાથે રિસાઇને જવાબ આપ્યો: "જો હું હજી પણ ન આવત તો મારો શ્રી અખત્યાર હતો? હું આવી એ તારી દશ છે."

એટલું કહેતાંની સાથે જ તેને વિચાર આવ્યો કે હું એની સાથે અન્યાય કરી રહ્યો છું. તે અનિજત નેત્રોથી તેની તરફ તાકવા લાગ્યો.

જેદરાએ હસીને કહ્યું “ એ ઠીક દિવસનો છે. આંખે જ તો એક કામ સેવું અને બ્યારે એ કામ કરીને પાછો ફરી તો બ્યાપ ચીકાકા રજા છે. શું તમે એ કામ એટલું બધું સહેલું મનસુબ, હવે કે ચપટી વમાડતાની સાથે પૂરે થઈ જાય. તમે મને એ કેવી પાસે વરસાન લેવા માટે મોકલી દતી ને ઉપરથી પુલ જેવી છે; અંદરથી પત્થર જેવી ને આટલી નાલુકા હોવા છતાં, પછી આટલી મજબુત છે. ”

રમાનાએ બેઠિલીથી પૂછ્યું “ છે ક્યાં ? શું કરે છે ? ”

જેદરા “ વેધા દિનેચને ધરે છે, જને કાસીની સભા મધ્ય મધ્ય છે. તેને બે બાસો છે; ક્ષી છે અને મા છે. દિવસભર એ બચ્ચાને રમાડે છે, છુદીને માટે નદી પરથી પાણી લાવે છે; ધરતું બધું કામકાજ કરે છે અને તેમને માટે મોટા મોટા માણસો પાસે કાળો માગી લાવે છે. દિનેચના પરમાન કાંઈ મિલકત હતી, ન રૂપિયા હતા. એ લોકો થળી તકલીફમાં હતા. કોઈ મદદમાર સરખું પછી ન હતું, કે જે જઈને તેમને આશાસન પછી આપે. જેટલા સાચી સૌજનીઓ હતા તે સર્વ મુખ છુપાવી મેકા. બે ત્રણ તો ઉપવાસ પછી થઈ ગયા હતા. ભગવાને જઈને તેમને છવાડી દીધા. ”

રમાનામની બધી બેઠેલી દૂર થઈ ગઈ તેજે ક્ષેત્ર કાઢી નાખ્યા. ખુસ્મી પર જઈને તે બેઠો અને બોલ્યો “ હું હમા કેમ રહી છે ? ફરઆતથી બધું કહે, તેં તો વચમાંથી કહેવાની યજ્ઞાત કરી. એક વાત પછી છે- ઠીક નહિ. હું પહેલાં તેની પાસે કેવી રીતે પહોંચી ? પત્નો કેવી રીતે લાગે ? ”

જેદરા “ કાંઈ નહિ: પહેલાં એ રેસીડન ખુદીની પાસે મર્ફ તેજે દિનેચના પરતો

પત્નો ભતાવી દીધો. એટલે જટપટ ત્યાં જઈ પહોંચી ”

રમાના “ તેં જઈને તેને બોલાવી ? તને જોઈને કાંઈ ચોટી નહિ ? કાંઈક ચમકી તો જરૂર હતી ? ”

જેદરા હસીને બોલી “ હું બ્યા રૂપમાં ન હતી કેવીદીનને ધરેથી હું મારે ધરે મર્ફ. અને બહાસમાજી કીનો સ્વાર્થ સભ્યો કાણુ બળે મારામાં એવી કઈ વાત છે ? નેથી ખીમએને તરત પત્નો લાગી ગય છે કે હું કાણુ છું અને શું છું ? ખીમ બહો કીએને એક છું તો કામ તેમની તરફ આંખ સુદા નહિ હોવે. મારે પહેરવા ઓઢવાનું એવું જ છે, હું લાકાવે એવા કપડાં કે ધરેણાં બીલકૂલ નથી પહેરતો. છતાં પછી સર્વ મારી તરફ આંખો ફારી ફારીને જુએ છે મારી અમલિયત નથી છપાતી મને પછી એજ ભમ હોવા કે ભલપા મને ઝોળખી ન જાય; પરંતુ મેં કાંઈ ખૂન સાંધે કરી લીધા હતા પાનતું નિશાન સુદાં ન રહ્યું હતું. કોઈ કાલેજની શિક્ષિકા જેવી માલમ પડતી હતી એવી જ શિક્ષકમાં કું ત્યાં પહોંચી. એવી સુરત બનાવી લીધી કે તે તો શું પછી કામ બીજું પણ ન ઝોળખી શકે પડેલો દાંડો રાખ્યો હતો મેં દિનેચની માને કહ્યું: “ હું જ્યાં ખુદી-વર્ગીટીમા ભણ્યું છું. મારે ધર મુઝેર હોવાનું જણાયું. બચ્ચાને માટે મોઢાક લઈ ગઈ હતી હમદાને પાક ભજવવા ગઈ હતી અને મને લાગે છે કે મેં તે પછી સારી રીતે એમ્પેલ જાને કીએ. મિચારી રકવા લાગી, હું પછી ઘાનત ન રહી છાઈ તેએને કદિ કદિ મગના રહેવાને વામદો કચો એટલામાં ગમાજલ લઈને ભલપા આવી પહોંચી મેં દિનેચની માનાને જમાગી લાવ્યામાં પૂછ્યું: “ શું બ્યા કામ કરવાની

મજુરશુ છે ?' તેમણે કહ્યું 'નાહિ, એ પણ તમારી જેમ અમારા લોકોના દુઃખમાં ભાગ લેવાને આતી પહેચી છે અહીં એનો પતિ કામ કચેરીમાં નોકર છે. બીજી તો કંઈ ખજર નથી. રાજ સવારે આવી પહેચે છે, અને બાળકોને રમાડવા લખ જાય છે હું મારા હાથે જ ગમાજલ લખ આપ્યા કરતી હતી. મને રોકી લીધી અને પોતે લાવવા લાગી છે. અમને તો એણે છત્રનદાન આપ્યું. કામ આગળ પાછળ ન હતું. અમ્મી દાણા દાણા માટે તલસત્તાં હતી. ન્યારથી એ આવી ગઈ છે સારથી અમને કંઈ કષ્ટ નથી. કાણ જાણે, ક્યાં શુભ કર્મનું' અમને આ વરદાન મળ્યું.' એ ધરની સામે જ એક નાનો સરખો પાક છે. મહેલદાખરના છેકરાંઓ ત્યાં રમ્યા કરે છે. સાજ યથ ગમ હતી. જલપારેવીએ જાને બાલકોને લીધાં અને પાકે તરફ ચાલવા માંડ્યું. હું જે મીઠાઈ લખ ગમ હતી તેમાંથી એક એક છુટ્ટીએ બાળકોને આપી હતી. જાને કુદવા નાચવા લાગ્યા. અમ્મીની આ ખુશીથી મને રડવું આવી ગયું. જાને મીઠાઈ ખાતાં ખાતાં જલપાની સાથે મળ્યા. ન્યારે પાકમાં જાને બાલકો રમવા લાગ્યા ત્યારે જલપા સાથે મારી વાતચીત ચલ લાગી."

રમાનાથે પુરસી નજીક જોઈ લીધી અને આગળ ડાડું કહ્યું: "તે કેવી રીતે વાતચીત કરે કરી ?"

જેદર "કદી તો રહી છું. મેં પૂછ્યું- જલપારેવી તમે ક્યાં રહો છો? ધરની જાને સ્ત્રીઓદારા તમારી મોટાઈની વાત સાંભળીને હું તમારા ઉપર આચક યર્ષ ગમ છું."

રમાનાથ. "આ ઘણે કયા દના તે ?"

જેદરા "હા, જરાં મજાક કરવાનું"

મન યત્ન. તે મારી તરફ લાજુખીથી જોઈને બોલી. "તમે તો બંગાલજી નથી લાખતા." એ કહ્યું, "હું મુંગેરતી રહેવાસી છું. અને ત્યાં મુસલમાની સ્ત્રીઓની સાથે ધણી મળતી રહું છું. તમને કદિ કદિ મળવાનું મન થતું હતું. આપ ક્યાં રહો છો? કદિ કદિ બે ધડી માટે ચાલી આવીશ. આપની પાસે ધડી બે ધડી એસતાં હું પણ કાંઈક આદમીયત શીખી જમશ." "

જલપાએ શરમાઈ જમને કહ્યું: "તમે તો બન્યાવો છો. ક્યાં તમે કેલેજમાં ભણવાવાળાં, અને ક્યાં હું બલજી મમાર સ્ત્રી. તમને મળ્યા તો હું ખરી માણસ બની જમશ." ન્યારે કમ્મી ચાપ ત્યારે બહી ચાલી આવજો. આજ મારું ધર સમજજો.

મેં કહ્યું "તમારા સ્વામીજીએ તમને આટલી સ્વતંત્રતા આપી રાખી છે? ધણા સારા વિચારના માણસ દશી, કમ કચેરીમાં નોકર છે ?"

જલપા પોતાના નખ તરફ જોતાં બોલી: "પોલીસમાં ભમેદવાર છે ?"

મેં લાજુજ મમને પૂછ્યું: "પોલીસને માણસ યમને તે તમને બહી આવવાની છૂટ આપે છે ?"

જલપા આ પ્રશ્નને માટે તૈયાર લાખતી ન હતી. કાંઈક ચોંટી જમને બોલી. "તેજો મને કાંઈ નથી કહેતા...મેં નેમને બહી આવવાની વાત કરી નથી. તેજો ધરે ધણી ઓછી વાર આવે છે. ત્યાં પોલીસ વાળાઓની સાથેજ રહે છે."

તેજે ઓછી સાથે તજ જવાખ જમ્યા. છતાં પણ તેને સંકા યથ રહી હતી કે એમાં કાંઈ જવાખ વિશ્વામને લાયક નથી,

તે કાંઈક અસિધાળી પડી જઈને બીજી તરફ જોવા લાગી.

મેં પૂછ્યું. ‘ તમે તમારા સ્વામીને કહીને કાંઈપણ રીતે, બા કદીએના કેમમાં બોલી જુઓની આપનારા પેલા તાજના તાણીની મુલાકાત કરાવી દેશો ? ’

રમાનાથની આંખો પડોળી થઈ ગઈ અને છાતી ધક ધક થવા લાગી.

એકદરા બોલી. ‘ ‘ એ સામળીને જલપાએ મારા તરફ વેધક દષ્ટિ કરીને પૂછ્યું. ‘ તમે તેને મળીને શું કરશો ? ’

મેં કહ્યું. ‘ તમે મુલાકાત કરાવી દેશો તો કે નહિ ? હું તેને એ પૂછવા ચાહું છું કે તમે આટલા આત્મીઓને ફાંસીને શું મેળવ્યું ? જોઈએ તે શી જગત આવે છે. ’

જલપાને મહેરા સખત થઈ ગયો. તે બોલી. ‘ તે એમ કહી શકે છે કે મેં મારા સ્વામીને આતર ક્યું ! સર્વ માણસ પોતાને સ્વાર્થ શોધે છે. મેં પણ શોધ્યો. એ પોલીસના સેંકડો માણસોને ઠેકઠા પ્રખ્ખ નહો કરવું તો તેને એ પ્રખ્ખ શ માટે કરવામાં આવે ? એથી કાંઈ ફાવશે નથી. ’

મેં કહ્યું. ‘ કીક ધાતી ભો કે તમારા પતિ એવી રીતે તાજ તરફથી સાક્ષી આવે તો તમે શું કરો ? ’

જલપાએ મારા તરફ મમરાપલી નજરે જોઈને કહ્યું. ‘ તમે મને એ પ્રખ્ખ શ માટે કહો છો ? તમે ખુબ તમારા વિશ્વાસને

જવાબ કેમ નથી શોધતા ? ’ મેં કહ્યું. ‘ હું તો તેમની સાથે કદિ ન બોલું. તેમ કદિ તેમની સૂરત પણ ન જોઉં. ’

જલપાએ ગભીર ચિન્તાના બાવથી કહ્યું. ‘ કદાચ હું પણ એમજ સમજું કે ન સમજું; તે કાંઈ કદી કહી નથી. આખરે, પોલીસ અમલદારોને ધરે પણ કોઓ તો છેજ ને ! તેઓ કેમ પોતાના માણસોને કાંઈ નથી કહેતી ? જેવી રીતે તેઓનાં હૃદય પોતાના મરદોના જેવાં થઈ ગયાં છે તેવી રીતે મારું હૃદય પણ એવુંજ થઈ જાય એ સંભવિત છે. ’ એટલામાં અધાર થઈ ગયું. જલપા દેવીએ કહ્યું ‘ મને મોડું થઈ રહ્યું છે બચ્ચાં સાથે છે. કાલે જતી શકશે તો ફરો મળાશું. આજની વાતોમાં થયો આનન્દ આવે છે. ’

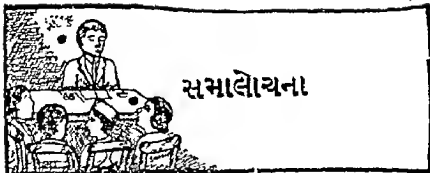
હું ચાલવા લાગી એટલે ચાલતાં ચાલતાં તેણે મને ફરી કહ્યું. ‘ જરૂર આવતો. અહીંજ હું મળાશ આપની રાહ જોતી રહીશ. ’

પરંતુ હજી પંચમી સાક્ષીને ફરી યોગ્યને તે બોલી. ‘ મેં આપનું નામ તો પૂછ્યું પણ નહિ. હજી તમારો સાથે વાત કરતાં છત્ર નથી કરાવ્યો. મોડું ન થઈ જાય તો આવો, થોડી વાર વાતચીત કરીએ. ’

હું તો એમ ઇચ્છતી જ હતી. મેં મારું નામ એકદરા કહી દીધું.

રમાનાથે પૂછ્યું. ‘ માર્ગે ? ’

(અપૂર્ણ)

સમાલોચના

બાલસાહિત્ય ગ્રંથ પુસ્તકો ૧૬૫૨૨ઃ
સંપાદકો શ્રી. તિલુભાઈ અને શ્રી વારાબેન
પ્રગાસકો શ્રી દક્ષિણામૂર્તિ પ્રગાથન મંદિર બાવન-
ગર મૂલ્ય ૬૨૫૦૦ રોકડ આને

નં. ૧૬૧ વારાબેનના પાઠો શ્રી વારાબેન
આ પુસ્તકમાં તેમના રાજવા મીઠા મહેમાનો,
કાબર સફરખોરો વગેરે પક્ષીઓની મીઠી વાતો
કહે છે. વપરાત મોલીની કાળી (કુતરી)ની વાત
અને એક પ્રવાસવર્ણન આપ્યું છે. નં. ૨૦
માછળે કહેલી શ્રી મોની બેન આ પુસ્તકમાં
૧૪ માછળી કહેલી બાર નાનકડી બાળકોના
વાર્તાઓ ગુજરાતના બાલકોને કહે છે. નં. ૨૧
જોડું ને આંખ કઠી: શ્રી તિલુભાઈ આ
પુસ્તકમાં કુરવમાળી કુર, કુલો, પખીડાં વગેરે
વધુ એ સર્વ જોવા આજ કી રહે છે તે બાલકોને
સમજાવે છે નં. ૨૨ સટરપટર વાતો: એમાં
શ્રી. તિલુભાઈ બાલકોને પ્રિય વધુ પડે એવી
૨૪મરી બાળકોમાં પાંચ સારા વાતો કહે છે આ
પુસ્તકોની બહામણ બાળકો મટે કરવાની ૧૨૨
દને રતી નથી ફરે માળાપ પેતાના બાલકોને આ
પુસ્તકો આપે છે અને તેઓ તે હોસે હોસે
પાંચ છે

બાલવિનોદ માળા: પુસ્તક ૧૫૧૬. લેખક
અને પ્રગાસક શ્રી નાગરાજસ ઈ પટેલ ચિત્રાગર
શ્રી. નમોદાન મીસી મૂલ્ય ૬૨૫૦૦ રૂપિયા આના
આ સચિત્ર બાલપુસ્તકોમાંના નં. ૧, ૨ અને
૪, ૫, ૬ શ્રી નાગરાજસે લખેલાં છે, નં. ૩ શ્રી
'મસ્તકીશીર' લખ્યું છે. નં. ૧ રાતનીયો: એક
તેફાની અને રીખળો વાદાની કથા છે. નં. ૨
મોલીયો: એ કુર કુરીમાંના તેફાનીની કથા કહે છે.
નં. ૩ મળિયો: શ્રી. મસ્તકીશીર 'ગીરમી સરી'

મા લખેલી 'બિલાડ કુમાર'ની વાર્તા અર્ધ
બાલકોને રૂચે એવી રીતે કહી છે. એમના મિત્ર
છાંચલાસને ત્યાં જ્યાં પછી શ્રી મસ્તકીશીર તેમને
મેટાંદો બે વાર્તા સાંભળે છે પરંતુ વાર્તાના સ્થાનો
બધા જ્યાં છે એ બધી જ્યાં છે અને એમની
વિમળાસાશી ફરી પાળીએ પીરસે છે. નં. ૪
ચણચે: એક ચણ અને અધા શિષ્યબાળી
કથા છે નં. ૫: ઉંદરદેશ ઉંદરોની ચંદુરાઈ
અને સામર્ય દર્શાવે છે નં. ૬ ભુલિયો: એક
રીઠકુમારની કથા છે આ સર્વ પુસ્તકોની લખા-
વર, છપાઈ તેમજ ચિત્રો, બાલકોને ખૂબી બધ
તેવા છે.

કેટલીક વાતો અને સંસાર ચિત્રો.
લેખક શ્રી પ્રાણલાલ કીરપારામ દેસાઈ પ્રગાસક
શ્રી સાકરલાલ છુલાબીદાસ કાંકર, અમદાવાદ
મૂલ્ય: ૧ ૧-૮-૦.

જુદા જુદા સામયિકોમાં પ્રકટ થયેલ ૧૪
વાર્તાઓ અને માંચ સંસાર ચિત્રો આ પુસ્તકમાં
સંગ્રહાયા છે. શ્રી દેસાઈએ છેલ્લાં પચીસ વર્ષમાં
લખેલી એ કૃતિઓ આજે અનેક દૃષ્ટિએ લખ-
ણી જણાયો. વાર્તાઓમાંની ધબીખરી પરમા-
ખાના સાહિત્યમાંથી સૂચિત કે અનુવાદિત ટોવા
છતાં તેમને ગુજરાતી વાંચક સમજવામાં શ્રી. દેસા-
ઈએ સારી કુશલતા બતાવી છે. એમની વાંચક
સારી અને સ્વેલી છે તેમજ શૈલિ સરલ છે, વળી
વાર્તાઓ તેમજ સંસાર ચિત્રો સામાન્ય વિષયો
અને પ્રયોગ સર્વ છે, એટલે સામાન્ય વિષયો
૧૪ જેવા વાંચકોને અને ખાસ કરીને સ્ત્રીઓ
આ પુસ્તક લખણી થઈ પડશે.

ધોવનતાં ઉલ્લાસ લેખક શ્રી હાસલાલ
અ માલ મૂલ્ય બાર આના

આ પુસ્તકમાં લેખકે એમના સામાજિક લેખો, પત્રો અને નવલકથાઓનો સંગ્રહ કર્યો છે. થોડા અને પત્રોમાં દર્શાવેલા સામાજિક વિચારો વાંચન અપ્રત્યક્ષ અને દુષ્કર હોઈ શકે છે, નથી એમાં બહુના વિચારોને જાણીપણી કે સુધારકની નિદરતા નવલકથાઓ પછી અપરિપક્વ દર્શામાં છે; ખરું કહીએ તો એ 'નવલિકા' નામને લાયક જ નથી એમના પાત્રો જે વીજળી હાથે નિર્મૂલ્ય કરી નાંખે છે અને અપવાદ છે તે ભેદ સંસારના અનુભવીને તો નવાઈ જ લાગે. પરંતુ કે પાત્રો લેખકને જે 'નવલિકા'માં કહ્યું નથી

ખાલુકુમાર: લેખકા રત્ન લોખન્દરાવ ર. દીવેદીઆ. પ્રકાશક, શ્રી પ્રણોદકુમાર ભો. દીવેદીઆ મુલ્ય. ચાર આના.

રત્ન લોખન્દરાવનું નામ મુજબથી સાહિત્યમાં સારી રીતે જાણીતું છે. અનેક નવલકથાઓ અને નવલિકાઓના લેખક તરીકે તેમણે સારી ખ્યાલિ મેળવી હતી તેમની લખેલી એક જાલકનિષ્પત્તિ આ કથા બાળકોને તરફ ગમશે રત્ન લોખન્દરાવની રીલિ સરસ અને લાખા હાથેલા સારી રહેતી આ પુસ્તક બાલકો માટે હોઈ તેમણે વિશેષ કાળજી એ બાળકોમાં રાખી છે

સુરેશને વાંચો અથવા એક નદીની આઠમકથા: તૃતીય દરજા: ક્વર્ટા શ્રી નારાયણ વિસનજી કમ્પુર પ્રકાશકો મેસર્સ, શ્રી જનરલ બુક ડીપો અને મેસર્સ સત્ય પ્રકાશક મર્ચન્ટસ, મુબાઈ મુલ્ય રૂ ૧-૦-૦

સુજાતી સાહિત્યના નવલકથાના પ્રદેશમાં શ્રી. કમ્પુર સ્થાન ધર્મુ કુલ છે અને અત્યાર પહેલાં તેમણે અત્યંત સૌકષ્ણિકતા મેળવી છે આ પુસ્તકના: પ્રથમ એ ભાગ "સુજાતી" પત્રમાં ર્વર્ષે પહેલાં કદે કરે પ્રકટ થવા હતા અને ત્યાર પછી પુસ્તકમાં પ્રકટ થવાને પછી થોડા સમય બીતી ગયા છે. આ ત્રીજો ભાગ પહેલા એ ભાગો જેટલોજ આકર્ષક નવલકથાના સ્વિચા વાંચકોને નવાઈ આ ભાગમાં શ્રી કમ્પુરે મુખ્યસ્ત્રે મીસ દેવેશ્વર મેથાના "મધ્ય ઇન્ડિયા"નો જન્મ વાંચ્યો છે તે ઉપરાંત અલ્પલોકારને જાણે પ્રથમ પછી ગમ્યું છે અરે પ્રકાશક મેથે જે

દિશા પ્રસારેથી પહેલાની અનીલિને જન્મ આ શ્રી કમ્પુરે મુખ્ય-અમેરિકામાં કેટલો જાણે કરે છે તે બતાવીને સચોટ રીતે આપ્યો છે. ખાસ કરીને મુખ્ય-અમેરિકામાં ભાષા સખ્ત મળવાથી છતાં સ્ત્રીઓનો વેપાર કેટલો છુટ્ટો થાય છે, તે શ્રી કમ્પુરે બતાવ્યું છે એ પુસ્તકના ઉત્કૃષ્ટ વાંચકો આ ભાગ વાંચ્યા પછી આ ધાળના એના મોવા ખાસ માટે રાહ ભેદ રહે તો નવાઈ નથી.

છપન પલટો શ્રી 'સલિમા' પ્રકાશક: વિત્રમય સાહિત્ય મર્ચન્ટસ, મુબાઈ મુલ્ય: રૂ ૨-૦-૦

મુજ અમેલ ઉપરથી અનુવાદ કરીને એક મુસ્લીમ બહેને આ નવલકથા સુજાતીમાં ઉતારી છે અંગ્રેજી વાંચકોને અનુકૂળ થાય તેવું ઉર્દુસ્તાનનું વાંચકોનું હોઈ, એ અનુવાદના પાત્રો વાંચી શક્યા છે. એક મુસ્લીમ બહેનની સુજાતી ભાષા તરીકે આ પુસ્તકનો તેમનો પ્રવાસ ખરેખર અલિન અને પાત્ર છે સાચી કેળવણી રાતે કરી શકાય અને તેમાં અસ્થિતિય કેટલે અરે હોવી ભેદને, એ પ્રકારે આ કથામાં સરસ રીતે વર્ણવા છે અને માનવિતાઓને થોડા દિશા બતાવવામાં અત્યંત સહાયક થશે

રાજરાજેશ્વરી: લેખક અને પ્રકાશક શ્રી ઉત્કૃષ્ટ નારાયણ ભેરી, બી. એ. મુલ્ય: રૂ ૧-૦-૦

શ્રી ભેરીએ મહાભારતમાંથી ઉત્તમ અને અલિનનું જોવાને ભાગ લઈ તેના ઉપર આ નાટકની રચના કરી છે ઉત્તરને તેમણે 'રાજરાજેશ્વરી' પદની નવાઈ છે, કારણકે તેમની દલીલ મુજબ અલિનનું રાજવનો ભાવિ વારસ હોવું. પરંતુ પાંડવો અન્યથે કરી રાજરાજેશ્વરી અને તે પહેલાં ઉપરના અલિનનું ચક્રવર્તી ગયા અથા હતો. આ દિશા ઉત્તરને રાજરાજેશ્વરી ન કરી રાજા પાંડવો એના પુત્ર ભાદીએ આવેલો એટલે તે વખતે એ રાજાભાવ અનેલી. આ પુસ્તકમાં શ્રી ભેરીએ વાંચકોને કેટલાક ભાષાપ્રેમીઓ અમને અધ્યક્ષ લાગ્યા છે. રાજા તરીકે ૧૦ થી પાને સુધિગરના મુજમાં સંખે મુખ્ય છે "અમે" આપને ઉપકાર માનવા અહીંનાં મધ્યમાં બીજે "એના સંકલ્પેથી અનેક રાજા થવા છે બીજા આજીવિત તે મુખે એમ કહ્યું છે.

ગીત પ્રજાકર: લેખક: આચાર્યશ્રી અનિલ-
સાગરસુરિ સંપાદક: મુનિશ્રી હેમન્દ્રસાગરજી.
મુલ્ય: રૂ ૧-૪-૦.

એક જૈન આચાર્યશ્રીએ લખેલા હોવા છતાં
આ પુસ્તકમાં સંપ્રદાયવાદ ૪૦૦ ઉપર ગીતો
સામાન્ય વાચકવર્ગને ઉપયોગી થાય એવાં છે.
આચાર્યશ્રીએ અનેક વિષય ઉપર પોતાની કલમ
ખલાવી છે, પરંતુ સંસ્કૃતસાહિત્ય આ ગીતોનો પ્રધાન
રસ છે. ભાષા પણ સારી અને સહેલી હોઈ તેમજ
ગદ્ય, અક્ષર વગેરેના લોકપ્રિય રાગમાં ગીતો
લખાયેલા હોઈ તરફ લોકપ્રિય થશે. મણિકાન્ત
કાવ્યમાળાના કાવ્યોની જેમ આ પુસ્તકમાંના અનેક
કાવ્યો લોકોએ ચડી જાય તેો નવાઈ નહિ.

મુમતિ: લેખક: શ્રી. ધનવંત શાહ, મુલ્ય:
રૂ. આના.

આ પુસ્તકમાં લેખક: પૂર્ણ ઉપર જણાવે છે
તેમ ચીંદ સૌનેદાનો સંપ્રદ છે. હાલની દૃષ્ટિ
જોતાં પુસ્તિકા જરૂર આવશ્યક છે, પરંતુ લેખકના
કાવ્યો એટલા બધાં વધે છે કે અમે તે બિંદુએ
સમજી શક્યા નથી, પ્રયત્ન કરવા છતાં, જેમ
અમારે કમલ કમળે નેહવે

આખરી ફેસલો: ભાગ ત્રીજો. સંપાદક:
શ્રી. નરસિંહભાઈ. મા. દેવે પ્રકાશક: શુભર જન્ય
શાળા (પાલિકા), અમદાવાદ, મુલ્ય: રૂ. ૩-૦-૦

મહાભારતને કાંઈ જાણી માટે આશ્ચર્યમાંથી
કુદ કરી ત્યારથી માંડીને ઉપર સુધીમાં સ્વચ્છ
માટે થા' પ્રયત્નો થયા તેનો અહેવાલ આપવાનો
ઉદ્દેશ રાખી પ્રકટ થતી પુસ્તકમાળાનો આ ત્રીજો
ભાગ છે એમાં છે. સ ૧૯૩૦માં કાન્તેસ અને
સરકાર વચ્ચે સમાધાની કરાવવાના ને પ્રયત્નો
થયા તેનો અહેવાલ વિવરણ આપાય છે.
'રેલી દોરડા'ના પ્રતિનિધિ શ્રી. રમેશચંદ્રેસે
અને શ્રી સુપ્રભાકરે રેલી દારૂજાતથી માંડીને
માંધીલ ગેલેરીમાં ભાગ લેવા અર્થેથી ઉપર
ત્યાં સુધીની દરજ્જાના વાતમાં સમાવી છે. આ
પુસ્તક: અવિષ્કાર વિવરણ ઇતિહાસ તરીકે
અત્યંત ઉપયોગી થશે એમાં શંકા નથી

નવનિર્મિત ભાગ ૧ હો: પ્રા.યક: શ્રી. મન-
દાસ સં. પટેલ મુલ્ય: રૂ. ૩-૦-૦.

શ્રી મનદાસ પટેલ દેવેલાં "સારી સીમાનુ"
ના પુસ્તકથી જુજરાતી વાચક વર્ગ પરિચિત છે
એના પદ્ધતિએ અનેક જાણી અને અનુભવો
મંથન કરીને આ "નવનિર્મિત" તેમજ જુજરાતને
અર્પુ છે. એમાં બીજાં જાણી જુદાં 'પ્રકરો'
ના પ્રકરણોમાં જાન અને આનંદ મળે એવા
અનેક વિષયોનો તેમજ સંપ્રદ કથા છે. અનેક
પુસ્તકો વાંચવાનો જેમને અવકાશ ન મળી શકે
તેવાઓ માટે આ સારસંખ્ય પુસ્તક આવકાર્ણી
છે. રૂ. ૫૦ પાનાના પુસ્તક માટે રૂ. ૩ની કીમત
કંઈક વધારા પડતી જણાય.

સતિ શ્રી યશોદાકહેનનું સંસ્કૃત કથન
ચરિત્ર તથા દયાળુ માતા અને સદગુણી
પુત્રી: લેખક: શ્રી. વિશ્વદાસ ને. કુરુપ્રીઆ, જેમ,
જી. પ્રકાશક: શ્રી. કમલ મુખરજીસ દેવારામ સામાજી,
પ્રાપવાર પેઠા, પૂના, નં. ૨ અમુલ્ય.

શ્રી નરસિંહ શીવજીના પુત્રી, પ્રકાશકનાં ભણેલ
અને સ્વ. ખીમજીના પત્ની સદગુણી દેવકીબા
બહેન વચ્ચેના પતિ પાછલ જળી મરી પ્રાણીએ
કર્તાની કથા જાણના વાંચકોના સ્મરણમાં કરી. તે
વખતે મહાભારતને જે બહેનના મર્ગે પ્રત્યે
સામાજીક દૃષ્ટિએ અજુકમો દર્શાવેલો અને એવાં
બહેનોએ સાંત થિત રાખી શુદ્ધ વેમજી જીવન જીવી
સમાજસેવા કરવી જેમને એવો અભિપ્રાય દર્શા-
વેલો. જે બહેનનું કુલ જીવનચરિત્ર જીતે
કાવ્ય પ્રવૃત્તિઓ સાથે આ પુસ્તકમાં આપ્યું છે.
સાથી શ્રી સદગુણી સાહિત્યવર્ધકે મર્ગેલ વર્ણનો
પ્રકટ થયેલ બેંગાલીમાંથી અનુવાદિત જે કથામાં
આપવામાં આવી છે. છતાંસુએને આ પુસ્તક
પેરે તેવા જે આતાના રોમ્પ પ્રકારને ગોઠવ-
વાથી વિના મૂલ્ય મળી શકે

નવનિર્મિત વાચનમાળા: (૧) ભાગચોથી
(ભાગ ૧ હો:): કીમત: રૂ. આના (૨) બાહ્ય-
ચોથી (ભાગ ૨ હો:) કીમત: અડીઆના (૩)
પુસ્તક પહેલું: કીમત: સાડા ત્રણ આના થાનના
શ્રી મનદાસ વિ. બાસ, અને શ્રી હાલમા
૨ દેસાઈ.

આ વાચનમાળાના બન્ને થાનના નવ
સિદ્ધિ પદ્ધતિના સારા અભ્યાસી-લેખકે જાણમાં

સુત્રી દષ્ટિએ તેમણે આ માળાની શોધના કારી છે. વાચનમાળા 'દ્વારા ઇતિહાસ, ભૂગોળ વગેરે વિષયોનું જ્ઞાન આપવાનો શોભ રાખવાને બદલે જીવનમાં ઉપયોગી થાય એવા સામાન્ય વિષયોનું જ્ઞાન સાહિત્ય દષ્ટિએ સહેલી અને સાચીય પદ્ધતિએ આપવું, એવો ઉદ્દેશ રાખી આ વાચનમાળાની તેમણે રચના કરી છે અને તે ઉદ્દેશ સફળ થયો છે, ઉપરોક્ત પુસ્તકોની સુંદર અને સુષદ છપાઈ, આકર્ષક ચિત્રો, આગમાનસના ઉચ્ચતરે વિદ્યાસની કૃતિએ શાન્તપદ્ધતિ પાઠ, વગેરે આ માળાના પ્રધાન લક્ષણો છે. સિક્ષકોને માર્ગદર્શક થઈ પડે એવો 'પરિચય' પણ તેમણે બહો આપ્યો છે. વર્ષો પહેલાં જ્યારથી સરકારી વાચનમાળાને રચાને આ માળાનો ઉપયોગ થાય તેો અપભ્રા જાણકોને કિરે નહીં જોતો લાગતો એવો થાય અને તેઓ દોષોથી લગી થાય.

Thoroughness and Freedom: સવારમાં જીવનની દૃશ્ય પ્રકારમાં થી એકરોધ એક ઉદીઆપ્રેષ, મુખ્ય.

આ પુસ્તકમાં શ્રી, હુને ;વિધવિધ પદ્ધતિ

જેણકોએ દર્શાવેલ "સ્વાતંત્ર્ય" વિષેના વિચારોનો સમગ્ર છે. સામુદાય અવતરણે દાકવાના સૌજીનોને ખાસ કરીને તેમજ સામાન્ય જનતાને આ સરકાર પધ્ધતિ થશે.

Futility of Khaddar cult: લેખક શ્રી અનિલકર્ણુ દેવ અને શ્રી ઇન્દુલાલ ક. સાક્ષિક. પ્રકારમાં થી દિનકુસ્થાન ન્યુઝપેપર લીમીટેડ, મુખ્ય.

મ ગાંધીજી ખાદી લેખન કરતા અને દેશનું નાણું દેશમાં રાખવા વિષે ને પ્રચાર કરી રહ્યા છે તેની વિરુદ્ધ આ પુસ્તક લખાયું છે. જેણકો અને છે કે આ જમનામાં હાથે કસિલ અને વજેલ ખાદી ચાલી શકે નહિ અને તેમાંથી કોઈને થોપણ થઈ શકે નહિ. પરંતુ ગાંધીજીની પરિસ્થિતિનો તેમણે અભ્યાસ કરી દોષ એમ નથી લાગતું. આને ને સહજોગ ;ગાંધીજીમાં અનેકને થોપણ રહ્યો આપી છે અને ગાંધીજી હો છે તેમ દેશનો વસો દેશમાં રાખવાનો સિદ્ધાંત પ્રત્યેક જણ થોતાના જીવનમાં જરૂરી સ્વદેશી-ખાદીને અપનાવી શકે તેો દેશની એકાદી જરૂર હશે વલ.

ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રી મંડળ મહેસી સેક વગેરે

૧ સ્ત્રી સેવકશ્રીના સ્મરણાર્થે તેમના પતિશ નરવરલાલ માણેકલાલ ચીનાઈ તરફથી મંડળના સીવજીવન' માટે સીવવાતા સચા નર ૨ જરીફ કરવાને રૂપીયા ૨૧૬) મળ્યા છે ૨ સ્ત્રી સેવકશ્રીના સ્મરણાર્થે મંડળના સીવજીવન' માટે સીવવાને સચા એક જરીફવાને રૂ ૧૦૮) રા. રા. નરવરલાલ માણેકલાલ ચીનાઈ તરફથી મળ્યા છે ૩ સ્ત્રી. વારામડી ગોવિંદરાસ નારણરાસ બનાવવાના તરફથી રૂ. ૧૫૦) લાઈ મે જર માટે મળ્યા છે ૪ રા રા રવીલાલ નારણરાસ ગામી તરફથી રૂ ૧૦૧) મંડળને સેક મળ્યા છે

ઉપલી ભેટા સેક્ટરીઓ આવાર માંયે સ્ત્રીમાટે છે

સ્ત્રીમાટે (૧) બીલ સેવામંડળ, કાંદોલ (પંચમદાલ) દરમો વાર્ષિક દેવાલ; (૨) Bhl Sewa Mandai, Dohad, Tenth Annual Report, (૩) જય ગુજરાત, પુ ૨ નં ૧ તરી શ્રી સંસ્કારક એસ પરીષ, વડોદરા, (૪) શ્રી જલ્દામા સેવાસમાજનો અગીઆરો વાર્ષિક રીપોર્ટ, (૫) ગુજક, શ્રી તરી શ્રી સુનીલાલ પુ સાહ, મગલ, (૬) વિચારક એપ્રિલ, તરી શ્રી માણેકલાલ ન ચીનાઈ વડોદરા, (૭) સમાજસેવક શ્રી તરી શ્રી જલ્દામાલ થ જ્યની, ગુજરાતપુઃ (૮) અમીસ વિવામંદિત નિવેદન (૯) શ્રી શિવાજી પુસ્તકાલય, બારાડા વાર્ષિક નિવેદન, (૧૦) તરજુ પુ ૧ નં ૧૦ તરી શ્રી પ્રાણલાલ ને મહેતા (૧૧) શ્રી, કમી કા માણવાળ પ્રકાશ નં ૧૦ તરી પદમજ કમલ પોતા મુખ્ય, (૧૨) માગર જગત, એપ્રિલ તરી નેલાલાલ દે અમલાવાદ, (૧૩) પૂર્ણિમા નં ૧૧ થી ૧૪; તરી શ્રી પ્રસન્નવાન થ કીસિલ મુખ્ય. (૧૪) સત્યપ્રકાશ અને સ્વદેશ નં ૩૬ થી ૪૦, મુખ્ય

સંપાદક : ડૉ. યશસ્વિની

હરિદ્વાષમાં દાખલ થવા માટેની શરતો

માર્ચ માસના પ્રશ્નનું પરિણામ

8 દલાલે ૪૨ મીનીટ

અરે જવાણ આપનાર બહેનોનાં નામ

શ્રીમતી બહેનો: (૧) પ્રેમકવર સંપટ, (૨) હીરાગૌરી નવાણા, (૪) ચારદાબવરી બદામી, (૫) મણીગૌરી ગણાના, (૬) લલિતાગૌરી, અને (૭) ચન્દ્રકાન્તા.

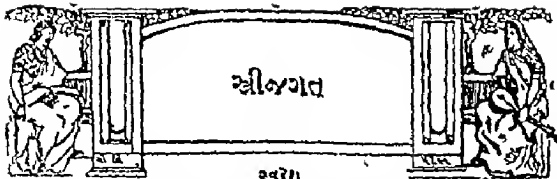
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

જેઓ પ્રાદર્શ ન હોય

मसिहना आदेश न होय तेवा ठास पडेना. उभावा-
नी दक्षिणभां आज सेवा घ्यातां होय तो तेमजे
पोतांना जवाण साचे जे स्थानानी मीकरी मीकरी
कन मोक्षपानी नर नदी.

ત્રી, “ ગુણગુન્દરી ”

[illegible]

શ્રીજગત

સ્વરશ

ડા. મીસીસ માલિની મુખધનકર
મુંબઈની મુનિસિપલ કોલેજમાંથી સાળા સમિ-
તિના પ્રમુખસ્થાને શ્રીમતી માલિનીબાઈની ચુક્રી
વધ છે આ બહેન હાલ સમઘડી મુંબઈમાં
સમાજ સેવા કરી રહ્યા છે

પરીક્ષાઓનાં પરિણામો: મુખ્યક મુનિ-
સિપાલની પરીક્ષાઓનાં પરિણામો નીચે મુજબ છે
બી. એસ સી.: પહેલો વર્ગ ઈસ્ટીશિયન
આર. કુમારી અનુસૂચા કક્ષે; પહેલો વર્ગ
કુમારી કમલા બાલગૌડ; પાસ વર્ગ: સતી ભાતો-
મલ ભોજવાળી.

ઇન્ટર સાયન્સ: પહેલો વર્ગ: મીસ એમ.
એમ. દેસાઈ, બીએ વર્ગ: મીસ એમ. ને ભાયા,
મીસ આર. ડી દાસવાલા, મીસ જી એમ.
કાલેશ્વર; મીસ આઈ. પી પાટીલ, મીસ આઈ
એમ ભટ્ટ, મીસ વાઈ બી વાઘે, મીસ એસ.
કે. પાટીલ, મીસ એસ. કે. સર દેસાઈ,
મીસ કે. એસ. કચીર, પાસ: મીસ એમ. ને.
બોશ, મીસ ડી. એસ. બલસારા, મીસ એન. વાઈ.
ગોરે, મીસ એસ. એમ. હાશમ, મીસ એમ. આઈ.
જી. ગોરે, મીસ કે. વી. કટ્ટ, મીસ એમ. ની.
દેસાઈ, મીસ પી. એમ. કુલશર્મા, મીસ પી. એમ.
મહેલા, મીસ કે. એમ. પરેશ, મીસ કે. સી.
રોહટ, મીસ કે. એ. સી. બાઈ, મીસ એસ. એન.
સોનપાલ, મીસ ને. એ. વાતા, મીસ પી. એમ.
વી. ગાય, મીસ આઈ. વી. મુલે, મીસ કે. વી.
વેલ્લુર, મીસ એસ. પી. વાલ્મીજી, મીસ
કે. એન. ઘરોનીને બાઈ સિરીનબાઈ સિંઘ-
રત્નિ, મીસ આઈ. એમ. બોડે તે મીસીસ
સરસ્વતી શિખરત્નિ, અને મીસ એમ. એમ.
દેસાઈને સર દિનશા માળેશ પાટીલ મેઘાજી
દેસાઈની મળી છે.

મુખ્યક ઇલાકા કીસલાનો ૧૯૩૨ ના
મમમમનો દેવાવ પ્રકર થયા છે. વર્ષને અંતે
સમાજના સભ્યોની સંખ્યા ૫૦૦ ની હતી સમાજની
બે સાળાઓ છે અને ૨૭ સરસ્વતી સમાજના
નોડાઓ છે વર્ષ ૧૯૩૨માં દેસાઈ દોમ) નવલ-
ભાઈ અપદેશ્વર યજ્ઞેશી ૧૭ નવેમ્બરના રોજ નેલ-
કરવામાં આવી હતી શ્રીમતી મુ. હ. (૩)
છએ દોલને બે વપાડાઓમાં માટે જાત્રાલય
જોડી સજાવામાં થયા, નવલભાઈ દિનુ કી
ગેલરેસ બોરે વેર્ડી ને ૧૧ ૪૮,૦૦૦ નો
મુલાકાત લીધી હતી ૨૯ સપ્ટેમ્બર નિહારીલાલ
ચાળાઓ કમ્પોઝી (૫) પાટલુમાં મલિલા

સ્ટેવ-સપ્લાઈંગ કી મૂળબાઈ મલિલા
પ્રમુખબાઈ રેવડામાં આજી છે

૧૯૪૫ ૫૧ વ્હા વિરોધ
(૧) મુખક
બાબાઈ નમ) હેબિટાનું નવલસાન. " મેરીગા-
ગ્રાવમસ પા નાડક અને " મીસ એસપરેસ અને
મુખકમરદો, " અને બીજી નવલસાઓ લખવા
કુમારિમીની યજ્ઞેશી અમેલ સેપિમ મીસીસ એ-
સળમી, કે નવામાંસમાં અવસાન પામી છે, મીસીસ
કા. જનમ મુસેરેશમાં થયા દેતો ગેલરેસમાં
કી દોલેનમાં શિશુ લઈને તેને માસિયામાં
કે, નાઈથો લખીને સાદિત્વ જીવનની સમજાત
તે બની પાળવની તેને નવલસાઓ લખવા માંડી
કે ૧૯૦૮માં તેને મીસ એસપરેસ એન. મી
" ચર્ચી " નામની નવલસામાં પ્રકાશન થયું હતું
ની પહેલી નવલસા ૧૯૦૨માં પ્રકર થઈ હતી
મીસીસ જાઈની ૧૯૦૩ મુખક લખેલુ નાલો
અને ૧૯૩૦માં જીવન દર્શાવે અવસાન થયું છે
અને તેની નવલસાઓમાં એ મળી સારી રીતે

જાણી આવે છે. મુખ્યત્વે મીસીસ હાકર નવલકથાકાર હોવા છતાં, 'મેરીગોલ્ડ' નાટકની લેખિકા તરીકે તે વિશેષ જાણીતી રહેશે. ૧૮મા સુધી આ નાટક લગભગ આશ્યો હતો.

સીવીલ સર્વિસમાં સ્ત્રીઓ નીતિબદ્ધતા નીતિનો વિરોધ કરનારી ઇંગ્લેન્ડની સિવિલ સર્વિસની સ્ત્રીઓ કેળવણી મદળમાં વિન્ય મેળવી રાખી છે. જાનિ ભરતી સામુદાયિક ધોરણે થશે અને તેમાં સ્ત્રી-પુરુષ ઇન્સ્પેક્ટરો નીતિનાં એકસાથે બિના કામ કરશે. સ્ત્રી ઇન્સ્પેક્ટરો સીનીયર હોદ્દાઓ માટે લાયક મજૂરો આ યોજનાથી વધુ સ્ત્રી ઇન્સ્પેક્ટરની જગ્યાને ખાસ સ્ત્રીઓ માટે જ રાખવામાં આવેલી છે તે કાઢી નાખવામાં આવશે.

પ્રિન્સિપાલ તરીકે પ્રિટિશ્વનીમાં રક્ષાનારાં કેળવણી અને વોલેન્ટર તાલીમ માટેના નવાં સ્ટેશમેન્ટના પ્રિન્સિપાલ તરીકે ખાસ બીએ-ટીસ આયન્ટની નીમણૂક બ્રિટિશ સરકારના કમિશીને કરી છે આવા પ્રકારની નીમણૂક પહેલી જ વાર થઈ છે.

ટેમ લેસી વિક્ટન ફીપ્સ લંડન માવંટી કોન્સિલ એન્ડ્રોયન કમીટીના ચરમેન તરીકે આ બંને દુનિયામાં ફેલાઈ ર્થી છે, તેઓ ૮ વર્ષ સુધી એક્ઝરમેન, ત્રણ વર્ષ સુધી કોન્સિલના ઉપપ્રમુખ અને છેવટે પહેલા સ્ત્રી પ્રમુખ બન્યા છે.

મીસ ઇન્જોર્મો હેનસન: ટેનમાર્કના ન્યુરીટીકલ કાયદામાં સુધારો કરીને વજાલો પોતે ચલાવતા હોય તેવા કેસોને સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ પણ લાવવાનો સ્ત્રીઓને આ અધિકાર મળ્યો છે. દરેક માટે યોગ્યતા ધરાવતા ગ્રાહક સર્વોચ્ચ સુધી વજાલત ફેલી દોવાન પ્રમાણપત્ર મેળવવું પડે છે આ દરેકનો સૌથી પ્રથમ ઉપયોગ મીસ ઇન્જોર્મો હેનસને કર્યો છે એ અદાલતમાં એ બંને પહેલી-જવાર હાજર રાયા છે.

જર્મનીની યુદ્ધિગીઓ બલિનમાં બરાલમાં પ્રદર્શનને અંગે સ્ત્રીઓના કાયદાનાં નવાં જુદા

દરિયિનુઓ સંબંધમાં આક્રાઓ કરવામાં આના દતા. તે ઉપરથી જાણવામાં આવ્યું છે કે, જર્મનીમાં ૧૫,૫૦૦,૦૦૦, યુદ્ધિગીઓમાંથી ૪૫ લાખ સ્ત્રીઓને પોતાના કુટુંબના પોષણ માટે ધરાવી બહાર કામ કરવું પડે છે.

ચિલીમાં મતાધિકાર: ચીલીની ધારાસભામાં સ્ત્રીઓને મતાધિકાર આપતો અવરો પચાર કર્યો છે.

મીસીસ મેરિયન સીમીન આઈલ એન્ડ મેનમાં હાઉસ ઓફ રેકમાં પીલ વિમાન વર્તણૂક બિના વિરોધે યુદ્ધમાં છે મેક્સ પાર્લામેન્ટમાં બેસનારાં તેઓ પહેલાંજ સ્ત્રી સભ્ય છે. તેઓ મજૂર વર્ગ પ્રતિનિધિત્વ ધરાવે છે.

નિકારાગુવામાં: સ્ત્રીઓને મતાધિકાર નથી ત્યાં ૧૯૨૨ થી એલચીખાતાની નોકરીમાં સ્ત્રીઓને પ્રવેશ મેળવેલો છે. ૧૯૨૨ માં કમ્પોનિ આરેથ રેસ્ટોન્ટ યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાંનાં ડ્રીવિંગ એલચી નીમાયા હતાં તે બાદ યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાં એલચી અને ઉપ એલચી તરીકે ધમ્પી સ્ત્રીઓ નીમાઇ ગઇ છે.

મતાધિકાર નહિ: કયુલેક પ્રતિમા પ્રાપ્તિ યુદ્ધિગીઓમાં સ્ત્રીઓને મતાધિકાર આપવાને ખરડો પડ વિ. ૨૦ મતે હારી ગયો છે સાર્થકાનિ યુદ્ધિગીઓમાં કયુલેકની સ્ત્રીઓને મતાધિકાર છે.

પાંચ પેતનીનો ધૂની: યુનાન્ડામાં એ મુસ્લીમે પોતાની પાચ પેતનીઓનાં ખૂનો કર્યાં ૮ બાલકોને લાલચો વિધીને મારી નાખ્યાં અને પછી ફેરિસો ખાદ્ય આપવાત કર્યાં. આ મુસ્લીમે એક સ્ત્રીને મારી નાખી હતી અને પોતાની પાચ પેતનીઓ ખાસે તે સ્ત્રીનાં સરીરનાં હુકે ફેલા કરાવી નાખ્યા દતા, પોલીસે તપાસ કર્યા માંડવા મુસ્લીમને લાગ્યું કે આ બાળકમાં પૂરેપૂરું મૌન રહે તેમા જ સલામતી છે એટલે તેને પાંચ પેતનીઓ, અને બધા બાળકોને મારી નાખ્યાં અને પાછળથી પોતે પણ આપવાત કર્યાં.

ભાવિ બંધારણમાં સ્ત્રીઓનું સ્થાન

(૧)

સમાન મતાધિકારની માંગણી

મદ્રાસની થીમિન્સ કમિટીન એસોસીએશન તરફથી દિવ્લ માટે સૂચનાયલા નવા બંધારણમાં સ્ત્રીઓના ફરજીયાતને લગતું નિવેદન પ્રક્ટ થયું છે તેમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે :

" દિવ્લના નવા સૂચનાયલા બંધારણમાં સ્ત્રીઓના મતાધિકાર અને ફરજીયાત સંબંધમાં બંધારણ વેપરમાં જે દરખાસ્તો કરવામાં આવી છે, તેનો સમાવેશથી વિચાર કર્યા બાદ, દિવ્લી સ્ત્રીઓની એસોસીએશનને લાગે છે કે, બીજી ગોળ-ગોળ પરિષદને સુપરડ કરવામાં આવેલા ૧૯૩૧ ના કોમનવેલ્થ નિવેદનથી જે મળી ન આવે છે અને હજી એવો અભિપ્રાય ફરજીયાતે બીજો કે, અમારા મહેલો નિવેદનમાં કરવામાં આવેલી દરખાસ્ત સ્ત્રીઓને પુરોગામી સમાન રાજકીય ફરજીયાત અને સમાન તરીકે આપશે પરંતુ હાલની પહેલે જે અન્યત્ર ફરજીયાતને કારણે એનો સ્વીકાર થશે નથી એવો અમે નીચે મુજબની નવી સલામતો કરીએ છીએ :

બંને ભવિષ્ય વર્ષે સમાનતાના સિદ્ધાંતો સ્વીકાર ને બંધારણને લગતા કાયદામાં શહેરી-પણના મૂલ્યના હોટોની નોંધણીમાં એકસ સ્થાન મળવું જોઈએ. સમાનતાના પારણે પુરોગામી અને સ્ત્રીઓને મતાધિકાર આપવાની વસ્તીમાં રીલી પુખ્ત થવાના સર્જને મતાધિકાર આપવાની છે એમ અને સુસ્ત મત મરાવતા હોવા છતાં, સર્વેશીય પુખ્ત થવાના મતાધિકાર કાબલ કરવાનો સમય આને ત્યાંથી અમે કામચલાઉ નીચીની પ્રથા કાબલ થાય તો તે સ્વીકારીશ :

અમે સલામત કરીએ છીએ કે [૧] પ્રતિકષાકારમાં એકાદ બારસમાં મતદારો માટે રાખવામાં આવેલી વસ્તીમાં સિદ્ધાંતની લાક્ષણિકતાને અક્ષર (કામ) પણ આપમાં લખી

વાની રાખાવી રાખિત) ને સ્થાન આપવું [૨] નવી પ્રતિકષાકારમાં મતદારો માટે બંધારણ વેપરમાં સૂચનાયલા મિશનની લાક્ષણિકતા ફેરફાર બારસમાં મતદારોને પણ કામ પાડવી. [૩] સ્ત્રીઓને મતાધિકાર આપવા માટે બંધારણ વેપરમાં જે ખાસ ધારણામાં મત આપવાને અધિકાર હોય એવા મિશનની લાક્ષણિકતા મરાવતા પુરોગામી વિષય કે પછી હોવું તેને સ્થાને, અમે વધુમાં સલામત કરીએ છીએ કે [૧] અને [૨] વેપરમાં, ૨૧ વર્ષની અને તેથી વધુની વયની સ્ત્રીઓને પણ શહેરી વિસ્તારમાં મતાધિકાર આપવો.

આવી માંગણીના સમર્થનમાં નિવેદનમાં કોરણો પણ દર્શાવવામાં આવ્યા છે. એસોસીએશન જણાવે છે કે, હાલમાં શહેરી સ્ત્રીઓના ફરજીયાતના પ્રચાર અને સમાન સુધારા માટે ઊંચા લાગણી છે અને ગામડાંની બહેનો માટે કામ કરવા માટે પણ શહેરી સ્ત્રીઓ ન વધારે લાયક છે

(૨)

એક્ટ સીધેક્ટ કમીટીને નિવેદન

દિવ્લના ભાવિ બંધારણને લગતા સુધારાઓ સંબંધમાં અત્યારે મળેલી એક્ટ સીધેક્ટ કમીટી ને, મદ્રાસ કમિશનનાં જુદા જુદા રજાનિક મહેલોની સેા વેપર સર્વ બહેનોએ બંધારણ વેપરમાં સૂચનાયલા સ્ત્રીઓના મતાધિકારની દરખાસ્તો સંબંધમાં પાલના વિચારો જણાવવા નિવેદન મોકલ્યું છે તેમાં જણાવ્યું છે કે,

એક્ટ સીધેક્ટ કમીટીએ અમારા વિચારો પર ખાસ વિચાર કરેલા એક્ટે કારણ કે જે વિષયો, બહેન વલીવટની સરકારોમાં સેવા કરવાનો અને સુઠળીનો અનુભવ ફેરવનારી બહેનોનો છે, તેઓ જણાવે છે કે મિશનની લાક્ષણિકતાના પારણે રખાવશે, અને સ્ત્રીઓ તેમજ પુરોગામી સમાન ધારણા આપણે મતાધિકાર ને

શ્રીમતદાશ માટે વધારાની ખાસ લાયકાતો રાખવામાં નહિ આવે તો સીમેશ્વરનારને અસર કરશે એવા તેમને બેવડા અનુભવ છે.

શ્રીઓના મતાધિકારનો આ પ્રશ્ન કોઈ બલિષ્ઠની અગ્રાંત્ર તરીકે ઉપર યુક્તિ રાખી અધ્યક્ષ અને પ્રાતિક ધારાસભાઓ પર એનો નિર્ણય કરવાનું ઠાકી દેવાની સામાન્ય ફલીલ થઈ રહેલી છે તેની ચર્ચા કરતા તેઓએ એ સૂચનાનો ખાસ વિરોધ કર્યો છે કારણ કે રાજકીય દરમિયાન અને હકોને લગતા હિન્દી શ્રીઓના હાવાઓના નિગ્રહ, બાકીનાં હિન્દનાં હાવાનો નિયાર થાય તેજ વખતે અને હિન્દનાં નવા બધારણ માટેના ખરોડો ઉપરથી ધડવામાં આવે અને પાર્લામેન્ટ સમક્ષ રજુ થાય એ પહેલાં થવો જોઈએ એમ તેઓને લાગે છે.

પ્રાતિક ધારાસભાઓમાં શ્રીઓના અધિકારને લગતી મહાદેવ પેપરની ફરજાસ્તોની ચર્ચા કરતા, એ નિવેદન પર સહી કરનારી બહેનો જણાવે છે કે, તે એ ફરજાસ્તો સ્વીકારશે તો પ્રાતિક ધારાસભાઓમાં પુરુષ મતદારોના પ્રમાણમાં સ્ત્રી મતદારોનું પ્રમાણ, સરકારના રાજ્યના પ્રમાણ કરતાં પણ ઓછું આવશે અને તેથી શ્રીઓની સંખ્યા અને અત્યંત જોતા એ પ્રમાણ શ્રીઓને ન્યાયાર્થ નથી એવા તેઓને શક નથી.

૧લી ધારાસભા માટે લલામણુ ક્યાં મુજબની ઉચ્ચતર દેવચળીની લાયકાતથી પુરુષ મતદારો કરતા શ્રી મતદારોનું પ્રમાણ અત્યારે છે તેના કરતા પણ ઓછું થઈ જશે. ફેડરલ ૧લી ધારાસભામાં શ્રીઓના મતની ખાસ અત્યંત જોતા તેઓ વિનંતિ કરે છે કે, પ્રાતિક મતાધિકાર માટે હિન્દી મતાધિકાર સમિતિએ લલામણુ ક્યાં મુજબની શિક્ષણની અને પ્રતિની લાયકાતો જેવીકા લાયકાતો શ્રીઓ માટે રહેવી જોઈએ.

નિવેદનમાં તે એ આશા રાખે છે કે ઉપલી ફલીલોનો સંકલનપૂર્વક વિચાર કરીને જોઈએ સીલેક્ટ કમીટી સરકારની ફરજાસ્તોમાં એવી રીતને સુધારો કરશે કે સ્ત્રી, દેશમાં પોતાની અત્યંત છે અને પોતાની સંખ્યા છે તેનાં પ્રમાણ કરતા વધારે પ્રમાણમાં ફેડરલ અને પ્રાતિક મતદારમંડળોમાં શ્રીઓને હિસ્સો મળે.

ફેડરલ ધારાસભાની ઉપલી ધારાસભા (અધ્યક્ષેશ્વર) સભામાં નિવેદન જણાવે છે કે, રાજ્ય સભાની સુદૃઢી માટેની અત્યારની લાયકાતો પ્રમાણે ઉમેશ્વરો કરી શકે એવી લાયકાત ધરાવતી શ્રીઓની સંખ્યા ધાર્મિક થાય છે અને અમે વિનંતિ કરીશું કે નવે નવી ફેડરલ ઉપલી ધારાસભા માટે એજ લાયકાતો રાખવાની હોય તો શ્રી ઉમેશ્વરો માટે તેમાં કેટલાક સુધારા કરવા જોઈએ એ નવી લાયકાતો નક્કી કરવાની હોય તો, નવી લાયકાતો એવી હોવી જોઈએ કે જેથી ઉમેશ્વરો તરીકે શ્રીઓની સારી સરખી સંખ્યા થાય થઈ શકે.

જેવટ ફરજાસ્તોનો નીચે મુજબ સમારોધ કરવામાં આવ્યો છે.

નવા હિન્દી રાજ્યધારણુ હેઠળ શ્રીઓના ફરજાસ્તો પ્રશ્ન વિચારવાનું યુક્તિ ન રાખે પણ શાવિ ધારાસભાઓ કે સરકાર ઉપર, એનો નિર્ણય કરવાનું ઠાકી. ન જોઈએ અને શ્રીઓના લાભ ઓની વધારા, બીજા હિન્દનાં લાભઓના વિચાર થાય, અને બધારણુને લગતો ખારો તૈયાર કરી પાર્લામેન્ટને સોંપવામાં આવે તે પહેલાં કરી જોઈએ.

નવા બધારણુમાં એક એવી કલમ સામેલ કરવી કે જેથી રહેલીઓના હકોના કોમ્પરેસને આગે શ્રીઓ ઉપર, નાજવામાં આવેલી ફરજાસ્તોની શ્રીઓને સરકાર મળે.

શ્રીઓના મતાધિકાર સભામાં અમે વિનંતિ કરીએ છીએ કે, પ્રાતિક ધારાસભાઓમાં મિસ્ત્ર અને શિક્ષણને લગતી લાયકાતો, પ્રવૃત્તિના નેતૃત્વ રહેશે જોઈએ, અને ખાસ શિક્ષણને લગતી લાયકાત અને ચોક્કસ મિસ્ત્રની લાયકાત ધરાવતા પુરુષની પત્ની તરીકેની ખાસ લાયકાત રહેવી જોઈએ એક વખતે એક સીને આવી લાયકાત આપ્યા બાદ એ વિધવા અને તે પછી પણ તે રાજ્ય ઉપર થાઉં રહેવી જોઈએ.

ફેડરલ ૧લી ધારાસભા માટે પ્રવૃત્તિના જેવીકા મિસ્ત્ર અને શિક્ષણની લાયકાતો રહેવી જોઈએ અને પ્રાતિક ધારાસભાઓ માટે સુચના છે તેવીકા શ્રીઓ માટે ખાસ લાયકાતો જોઈએ.

મુક્તિસંગ્રામમાં ભારતીય મહિલાઓ

મે માસની તા. ૮ ગ્રીષ્મી તા. ૨૬ મી સુધીના ૨૨ દિવસો ભારતના પ્રતિષ્ઠાસર્માં સુવર્ણક્ષરે લખાશે. કારણ કે એ દિવસો આત્મશુદ્ધિ અને સહકારો કાર્યકરોની શુદ્ધિ માટે અંતઃકરણના અવાજને માન આપીને જગદ્ગુરુ મહાત્મા ગાંધીજીએ અનશ્વનટત લઈ તપશ્ચર્યા આદરી હતી. જરાબર તા ૮મી મેના જ્યોત્સ્ના ૧૨ વાગ્યાથી ચરવાના મંદિરમાંથી એ તપશ્ચર્યાની શરૂઆત થઈ હતી તેજ રાત્રે પૂ. ગાંધીજીને પરવડા મંદિરમાંથી સરકારે ખીન સરતે મુક્ત કર્યા અને તેમણે શ્રીમતી લેડી પ્રેમલીલા કાકરસીના જંગલો 'પર્ણકુટી'માં એ તપશ્ચર્યા કરી હતી. પૂ. ગાંધીજીના દીર્ઘાયુ માટે સર્વત્ર પ્રાર્થનાઓ થઈ હતી. તે માટે સજાઓ, સરકારી વગેરેની યોજના થઈ હતી. તેમાં જહેનોએ પણ મોટી સંખ્યામાં ભાગ લીધો હતો. મુજબમાં ગાંધીસેવા સેનાની જહેનોએ પણ મારો ફાળો આપ્યો છે ઉપવાસના ઐતિહાસિક દિવસો દરમ્યાન હરિજન સેવાનું કાર્ય પણ જોશબેર આગળ ધપાવવામાં આવ્યું હતું અને દુહ્ય એ કાર્ય ચાલુ છે.

ઉપવાસના શરૂઆતના દિવસેજ પૂ. ગાંધીજીને મુક્ત કરવામાં આવતાં, તેમણે સરકારને સમાધાનની તક આપવા માટે એક માસ કે છ સપ્તાહ માટે સવિનય કાનૂન જાતની લડત મોકૂફ કરવા મહાસભાના કામચલાક પ્રમુખ શ્રી અણેને સલાહ આપી. અને એ મલાહ સ્વીકારીને શ્રી અણેએ છ સપ્તાહ માટે સવિનય કામદાજની ચળવળ મોકૂફ રાખી છે. પણ સરકારે મહાસભાએ આપેલી તક જતી કરી છે.

પૂ. ગાંધીજીના ઉપવાસને અંગે પૂ. કર્ણાટકને છોડી મૂકવામાં આવ્યાં છે અને તેઓ પણ પર્ણકુટીમાં, શ્રીમતી સરોજિની નાયક સાથે પૂ. ગાંધીજીની સંજુષામાં રોકાયા છે.

શ્રીમતી માર્ગરેટ રજાકજત નામતી જર્મન મહિલા સહાનુભૂતિમાં ઉપવાસ કરવાની હતી પરંતુ તેને શ્રીમતી 'સરોજિની નાયક'એ તેમજ પૂ. ગાંધીજીએ સમજાવતા તેમણે પોતાનો નિશ્ચય પડતો મૂક્યો છે.

ગુજરાત:

દાહોઠ શહેરમાં જગજોને પાણીને કણે ત્રાસ પડે છે. તેઓ માટે અવાહેદો કુવો છે તે ઉનાગામાં સુકાઈ જાય છે. આથી ફેટલીક જગજર બીજો જાહેર કુવો પાણી ભરવા જતાં મંદિરના એક પૂજારી બાવાએ એક સ્ત્રીના માલ ઉપર તમાચો મારી તેનું પાણી બરેલું માટલુ ફેડી નાંખ્યું હતું અને લાત લગાવી હતી. આ સ્ત્રી સગર્ભા હતી. પરંતુ સદ્ભાગ્યે બચી ગઈ છે. દાહોદનો આ પ્રસંગ જોઈને ચરમ બરેલો છે.

માતરમાં શ્રીમતી રેચાજહેન રામભાઈ પટેલ અને શ્રીમતી કશીજહેન ભાઈલાલ પટેલને અનુક્રમે ત્રણ માસની અને બે માસની સજા થઈ છે. સીંગાસીમાં પત્રિકા વહેંચવા માટે શ્રીમતી જવેરજહેન ચતુરબાઈ શ્રીમતી હીરાજહેન શીવાલાલ અને શ્રીમતી ચચાજહેનને ગિરફતાર કરવામાં આવ્યાં હતાં. તેમાંથી શ્રીમતી ગદીજહેનને ૪ માસ અને બીજા બન્ને જહેનોને ત્રણ માસ સજા ફેરવી મળી થઈ છે.

પીરમગામના ડાહ્યા સરમુખાપાર શ્રીમતી શાન્તાબહેન મર્યાદા અને શ્રીમતી કુમારબહેન મહેને દેવોગળ ખાતે વિરહનાર કરવામાં આવ્યાં હતાં. તેમને ત્રણ મામતી સજા થઈ છે.

સુબેદર ઇલાકોટા

કબીરક પ્રાંતિક મદામભાઈ મમિનિતી સરમુખાપાર શ્રીમતી માવિકીમામ અને શ્રીમતી રમાબાઈને ધારવામાં ૧ માસ જેલની સજા થઈ છે.

મદમદા

નમર હુસા
મદામમા સ-
મિતિના મર-
મુખાપાર શ્રી-
મતી ચંડુત-
લાગાઈ ચિટ-
નીસને એપ્રિ-
સની આખરે
માસિક ખર્ચ-
વંદને અંગે
વિરહનાર ક-
રવાં છે

બગાણ:

કોલ્લેગેલન જોગીનાર કેસને અંગે ૬ વર્ષની મજા પામેલી કુમારી નંબા હાસે મીના પુરની જેસમાં કુમારી શાન્તિ ચોર અને કુમારી સુપ્રીતિ ચૌધરી એ ને બહેનો માથે ઉપવાસ કરવા માગ્યા હતા. પાછળથી તેમણે પિતા તેમજ સખગીઓની સમજાવટથી ઉપવાસ મોટી રીધા હતા.

સીરકદની જેસમાં ચીમતી તરેલ્લકીની દલ નામની મત્તામદી કેડી બહેને શાંતિબેની સહાનુભૂતિમાં ઉપવાસ કરવા માગ્યાં છે.

નડીયા હુસા રાજકીય પરિવારને અંગે

ત્રણ બહેનોને વિરહનાર કરવામાં આ વેલી છે.

બલના મદામમા સમિતિનામાં પોમતી રમેશબા ચૌધરીને જાખાંચે મામેના કપડાંને અંગે ૭ માસ માટી જેલની સજા કરી છે.

નેઆરા મામતી શ્રીમતી વિરિજાલાલા મજુમદાર નામની બીને પ્રદ્ય પેવણ માથે કરવા માટે રહેલે વિરહનાર કરી ૩૮ ૨૦૦ ના નુબીન ઉપર મોઢામાં આવી છે.

સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામમાં નિર્ભય બસિદાનો

૨૮૫૪ શ્રીમતી રેશબકેન પરેશ	માવડા	૩ માસ
૨૮૫૫ " મારીબહેન પરેશ	"	૩ માસ
૨૮૫૬ " હાલીબહેન પરેશ	લીલાસી	૩ માસ સજા
૨૮૫૭ " હીશબહેન પરેશ	"	૨ માસ સજા
૨૮૫૮ " શંખજબહેન પરેશ	"	૨ માસ સજા
૨૮૫૯ " શાન્તાબહેન મર્યાદા	રેવેનુ	૩ માસ
૨૮૬૦ " દુર્લાબદેવ બાઈ	"	૩ માસ
૨૮૬૧ " સુપિત્રીલાલ	ધારવાડ	૧ માસ
૨૮૬૨ " રમાબાઈ	"	૧ માસ
૨૮૬૩ " શાન્તાબાઈ ચિટલીસ	મદમદાનપર	—
૨૮૬૪-૬૫ નજુ બહેનો	નડીયા	—
૨૮૬૭ " રમેશબા ચૌધરી	મલવ	૩ માસ સજા

નસીબકે-

રવા આરોપી
ઓ. મનોગ
ધેણ માથે પ-
તખાદાર મ-
ભરવા માટે
તેમજ તેને
મારણ ૫ ફરી
પૂર્ણ પાયા
માટે તેની મા-
તા પોમતી તે-
મમિતી મોજ
અને બહેન
સુમાર ચિમને
કાદે ઠાના
કુમ્મીની સજા
કરવામાં આ-
વી છે

કાન્તિહારી ચાવડામાં ૭ માસ જેવાના

આરોપનાર કુમારી કમળા કલને વિરહનાર કરવામાં આવી હતી. પાછળથી તેને નુબીન પર રહેવામાં આવી હતી. નુબીનપર રહેવા માટે તે બંને બંને કુમ્મી અને નામનામ કર્યા કરતી હતી. તેને વિરહનાર કરવા માગવામાં સરકારે કન્યામ નિરેદ ફરિ હરિ તે વિરહનાર થઈ છે.

કમળામા કુમારિ અમરવતી કે નામની બહેનનાં કરમાઈ ને નુબર અને ૧ જાનનાં કાલે છે મહા આરવા તેને વિરહનાર કરવામાં આવી છે.

[૨૬-૫-૨૩]

નાંધ

આત્માની અને સહકાર્યકરોની શક્તિ અરે
અંતરના અવાજને માન
આયુના ઉપવાસ આપી પૂ મહાત્મા
આધીજીએ ગઈ તા. ૮
મી મેના બપોરના ૧૨ વાગ્યાથી ઉપવાસ શરૂ
કરતા જ દેશ સમસ્તમા તેમજ દુનીયાના અન્ય
ભાગોમાં ચિંતાની બહાર લાગણી ફેલાઈ રહેલી
છે પૂ આધીજીએ ૨૧ દિવસના ઉપવાસનો નિષ્કર્ષ
કર્તાની ભહેરાવ યતાજ આખા દેશમા તેમજ
અન્યજ આશ્ચર્ય જનક ઉરોરજી ફેલાઈ ગઈ હતી
અને પૂ. આધીજી તેમની નબળી તબીયતમાં ૨૧
દિવસના ઉપવાસમાં કેવી રીતે ટીકી રહ્યો એવી
સંકાની લાગણી સર્વજ્ઞ ફેલાઈ ગઈ હતી. પૂ
આધીજીને ચોતાને નિષ્કર્ષ ફેરવવા માટે અનેક
જગે સમલભ્યા, ધારે કર્યા, પરંતુ પૂ આધીજી
એ ચોતાને નિષ્કર્ષ ન ફેરવ્યો અને તેમણે તા
૮ મી મેના બપોરથી જ ઉપવાસ શરૂ કરી દીધા
છે અને આ લખાય છે ત્યાં સુધીમાં તેા પૂ
આધીજી એ ઉપવાસમાંથી સફળતાથી પાર જતરી
રહ્યા છે તપશ્ચર્યામાંથી પ્રભુ આધીજીને પાર
જતારે એવી પ્રાર્થના સર્વજ્ઞને સર્વ લોકો કરી
રહ્યા છે એ પ્રાર્થનામા અમે અમારે સુર પૂરીથી
છીએ કે, હે પ્રભુ, દિવંતના અત્યારના અજેનરા
ક્રોડાક્રીના સમયમા તેના આ એક માત્ર
સુકાનાને છવતો રાખજે અને દિવંતની પ્રભને
સ્વશન લેખવતો લેવા સુધી તેને દીર્ઘાયુષ્ય
આપજે પૂ આધીજીમા શરીરભજ નથી પરિણામે,
ઉપવાસને અમે તેમનામા નજાણ થયતી જાય
છે; પરંતુ તેમજ આત્મભજ એટલું પ્રબળ છે કે
આ તપશ્ચર્યામાંથી તેઓ સફળ રીતે પાર જતરી
આવશે એની અમને અજ્ઞા છે પ્રભુ અમારી
અજ્ઞાને ક્ષમી પાડો !

પૂ. આધીજીને, ઉપવાસ શરૂ કર્યા તે રાત્રે
જ યરવડાના કારાગારમાંથી બીનસરતે મુક્ત

કરવામાં આવ્યા છે અને જેલમાંથી બહાર આવી
તેઓ લેડી પ્રેમલીલા કાકરસીના બમલા પછું-
કરી 'મા' આ ઉપવાસ કરી રહ્યા છે. 'પણુંકુરી'મા
તેમની સારવાર માટે પૂ. કસ્તુરબા અને સારત
કાકિલા શ્રીમતી સરોજની નાયકું તેમજ અન્ય
શ્રાકાયલા છે અને દેશભરના પ્રખ્યાત ડાક્ટરો પૂ
આધીજીની તબીયત તપાસી જનતાને ચિંતા ન કરવા
જણાવી રહ્યા છે

જેલમાંથી છૂટ્યા પછી પૂ આધીજીએ મહાત્મજી
કાર્ય' એ પ્રશ્ન' છે કે,

સરકારની ભૂલ દિવંતી સરકારને, મહાત્મા
સવા સાથે સમાધાની

કરવાની તક મળે તે માટે, એક માસ કે ૬ અઠ-
વાડિયા સુધી સવિનય કાનૂનભંગની ચળવળ
મોકૂફ રાખવાની, મહાસત્યાના કામચલાઉ પ્રમુખ
શ્રી અણેને સલાહ આપી હતી. શ્રી અણેએ જો
સલાહને અનુસરીને બીજેજ દિવસે ૬ અઠવાડિયા
માટે સવિનય કાનૂન ભંગની ચળવળ મોકૂફ રાખ-
વાની ભહેરાવ કરી હતી આ ભહેરાવ યતા જ
બધાના હંધામાં, રાષ્ટ્રીય લઠતનાં સમાધાનની
આરા લખન થઈ હતી પરંતુ, સમાધાન માટે
પૂ આધીજીએ અને મહાસત્યાએ લંબાવેલો હાથ
દિવંતી સરકારે તરછોડી કાઢ્યો છે અને સમાધાનની
કાંઈપણ વાંતચીત શરૂ કરતા પહેલા, સવિનય
કાનૂનભંગની ચળવળ સદા માટે બંધ કરી,
મહાસત્યાનો સપૂર્ણ પરાજય સ્વીકારાવવા આવજ
કર્ષો છે આમ કરીને દિવંતી સરકારે અને તેના
દ્રોષ પ્રિયિય સરકારે એક સુદર તક જતી કરી
છે એટલું જ નહિ, પણ હજીય પૂ આધીજી અને
મહાસત્યાએ આપેલી વત્તેને જો સરકાર મંડ લામ
નહિ કરાવે તો તે એક ગભીર ભૂલ કરેલી' જ
થેણાથી ૧૯૩૧ માં ફરીથી કાયદાભંગની લઠત
શરૂ થઈ તે વખતે, એટલે કે બીજી ગાળમેજી પરિ-
વર્તમાંથી પૂ. આધીજી પાછા ફર્યા તે વખતે, જો

પરિસ્થિતિ દ્વારા, તે પરિસ્થિતિથી આવળ થતા-
 થઈ જાવવા સુધારાની દ્રવ્ય પૂર પાડીએ છીએ
 છાંટ મૂકી છે; પરંતુ આ દુઃખોના જોરથી મહા-
 સભાની ચળવળને કાળી દેવામાં જોરથી માનવી
 સરકાર મદાસભા જેવી ટિંટી પ્રભાવી પ્રતિજ્ઞા
 ધરાવતી સરેલા પાસે સંપૂર્ણ આધોનિત્ય સ્વીક-
 રાજ્ય આગ્રહ સેવે છે એ તરફ અધોનિત્ય છે,
 કારણ કે પરદુઃખોના બળે જલદારથી મદાસભા
 કળાઈ ગયેલી લાગે છે. પરંતુ પ્રભાવી કે મદાસ-
 બાને આત્મા, સરકાર અને તેના પરદુઃખો અને
 કમનગીતિથી પણ કાળી ચામર નથી

— મુખ્ય અધિનિષ્પત્તિ કારપોરેશનની સાથા
 સમિતિના પ્રમુખસ્થાને
 ડૉ. શ્રીમદ્ અમલિ- આ નવે' ડૉ. શ્રીમદ્
 નીમલિ મુખ્યસ્થાને માલિનીબાઈ મુખ્યસ્થાને
 ની મુદત્તી થવા માટે
 અમે એ બહેનને ખરા અવકાશથી અભિનંદન
 આપીએ છીએ શ્રીમદ્ માલિનીબાઈ મુખ્ય
 અધિનિષ્પત્તિ કારપોરેશનમાં બહુ સમયથી વપ-
 રોમાં એવા બાબતો રહ્યા છે એટલે નહિ પણ
 'બીજી કમિયોની સી સંસ્થાઓમાં અને બંદેર છ-
 નમાં પણ તેઓ સારી સેવા બાબતો રહ્યા છે
 આવાં સમાજ સેવિકા બહેનને સાથ સમિતિના
 પ્રમુખસ્થાને મુદત્તી સમિતિના સભ્યોએ સમિતિ
 તેમજ આખી કારપોરેશનનું જોરન વધાર્યું છે
 આ પદે આવનારા શ્રીમદ્ માલિનીબાઈ મુખ્યમાં
 પદેલા બહેન છે એ વધારે જોરન સેવા જેવી
 બાબત છે અમે ફોલો શ્રીમદ્ માલિનીબાઈને
 અભિનંદન આપીએ છીએ અને તેમને વધારા
 મારીદે' છતાંએ છીએ

મુખ્યમાં શ્રી ભગિની સમાજની અનેક ધજ
 પ્રવૃત્તિઓમાં એકો જ-
 મુખ્યમાં એકો થાય છે અને એ
 'ભગિનીનૃદ' 'ભગિનીનૃદ' જાણવાને
 જાતી છે એના સભ-
 ધર્મા, શ્રી ભગિની સમાજના મનો શ્રીમદ્
 લીલાંબહેન બેર એક નિવેદનમાં નજીવે છે કે:

" મુખ્યમાં એવાં સંદેશમાં અનેક ઓએ વિશ્વિકા
 કે બીજા એવા ધર્માના મારફતે પોતાની આજી-
 વિગ પ્રાપ્ત કરી રહી છે પણ આવી બહેનોને
 સંદેશ કરવા માટે સારો સમય હોતો નથી આવી
 પોટ પૂરી પાડવા માટે મંવમ વર્ષની સીએને
 પોતાની આજીવિકા મેળવવા તેમજ પોતાનો વિશ્વસ
 સાધવા સંદેશ કરવાની જરૂરી સમય પૂરી પાડવા
 ભગિની સમાજ એ જુદા જાણવાને ઠરાવ કર્યો
 છે આ જુદા જુદા સંદેશ તથા જાણવાની સમય
 પૂરી પાડે એટલે જ તેનો હેતુ નથી, પણ જુદા
 જુદા ક્ષેત્રોમાં નામ કરતી બહેનોને એકત્ર કરી
 તેમને તેમની કન્નતિ કરવાની સમય તથા તા
 આખી ભવિષ્યમાં કાર્યકર્તાઓ નેવાર કરવાને પણ
 વિચાર રાખે છે આપણા જનસમાજમાં આજે સી
 કમિયો તથા સી કન્નતિ કાર્ય પાળળ જોઈએ
 તેટલું જાણ જણાતું નથી થોડી થોડી પ્રગતિ દર
 થઈ ગઈ ત્યારે પણ કમિયોની વસ્તી આવળ
 તેની સંદેશ જલગી બહુ જાણ છે મુખ્યમાં એવા
 સંદેશમાં આવા જુદાની ધજા જાણવાની જરૂર
 હોતી ને પૂરી પાડવા ભગિની સમાજ આ પ્રયત્ન
 કર્યો છે મુખ્યમાં તથા જલગી મુખ્યમાં
 વસતી બહેનો તેનો જાણ જાણવાની એવી આવા
 છે વિશ્વવર્તમાં તથા પશ્ચિમના બીજા દેશોમાં
 સીએના આવા વસતીનૃદો જુલ સંગ થયા છે
 તેમાં સંદેશ બહેનોને પોતાનો જુલ વિશ્વસ થયો
 છે એટલે નહિ પણ તે જાણ જનસમાજને પણ
 ખજો જાણ મળ્યો છે પરંતુ આજે જ વાતન
 અને સંદેશ મળવા બહેનોને માટે દુર્લભ હોય
 છે તે અહીં સંદેશથી મળી શકે છે કપરાંત
 કુટુંબના વિશ્વવાદ કે કલેયને બદલે અહીં સારા
 સંસ્કાર ને શિક્ષણના જીવનવ્યવિધ, જાણ છે "

ભગિની સમાજના મનો બહેનની આ નિશ્ચિતને
 બહેનો થોડા સંસ્કાર આપે અને 'ભગિનીનૃદ'
 નો જાણ જાણવાની એવી અમે આજી રાખીએ
 છીએ, આ જાણમાં માલિની મેળવવા છતાં
 બહેનોએ મનો, ભગિની સમાજ, રજીસ્ટ્રારજીવન,
 જીરમામ, મુખ્યમાં, જ. એ સ્થળે પત્રમવહાર
 કરે:

ગુજરાતના માનીતા કવિ અખરદારનાં કાવ્ય ગ્રંથો.

દર્શનિકા

વનમાં પ્રવેશતા કવિશ્રીએ ગુજરાતને
અર્પણું છ દબર લીટીનું તત્ત્વ
દર્શનયુક્ત વિચારપ્રધાન મોટું કાવ્ય
પાકું સોનેરી પૂકું, ૪૩૨ પાનાં
ઉંચા જાડા ફેધર વેધર કાગળ
કિંમત રૂ. ત્રણ ૮. ખ. આ. પ.

ભજનિકા

ભક્તિ, જ્ઞાન અને વેદ્યઅના પોણામો
ભજન કાવ્યો.
પાકું સોનેરી પૂકું, કિંમત
માત્ર રૂપીઆ સવા ૮. ખ.
બે આના.

ગુ

લુ

સુ

દ

રી

ના

ઓ

હ

કો

ને

આ

આ

સેટ

આઠ

રૂપીયામાં

લખો—

કલિકા

મુંતારસનું ૪૦૦૦ લીટીનું અપૂર્વ
ખંડ કાવ્ય, જર્મન વિદ્વાનોની
અત્યંત પ્રસંધા પામ્યું છે.
૨૫૦થી વધુ પાનાં, ઉંચા એ
નીક કાગળ, પાકું પૂકું કિંમત
માત્ર રૂ. બે. ૮ ખ. અઢી આના

રાસચંદ્રિકા

કાલિદાસની ગુજરાતગોને સદસા-
જ દરરથ યાવ ! એવા પચાસ
રાસનો સંગ્રહ.
પાકું સોનેરી પૂકું, કિંમત સવા
રૂપીયો, ૮. ખ. બે. આના.

“ગુણસુંદરી” કાર્યાલય : ૧૧૪ ગીરગામ બેંક રોડ, મુંબાઈ, ૪.

જને માટે બૃહદ્ ગુજરાત રાહ જોતું હતું

— આ રહ્યું તે પુસ્તક :—

“ સંતતિ નિયમન ”

હિંદુ સમાજના સળગતા પ્રશ્નો:—

માતૃત્વ—આકસ્મિક કે ઐચ્છિક ?

મર્યાદિત સંખ્યામાં ભજવાન, ચારિત્ર્યવાન બાળકો કેવી રીતે ઉત્પન્ન કરવાં ?
આ પ્રશ્નોનું દરેક દ્રષ્ટિએ અવલોકન કરતું અને તેને માટે વિશ્વાસપાત્ર
અને નિર્દોષ ઉપાયો બતાવનારું પુસ્તક.

લેખક : ડૉ. અમૃતલાલ હ. પટેલ, ડી. જી. એચ., ડી. ડી. એમ., એમ. બી. બી. એસ.
(મેટ્રીકલ એપ્રીસર એફ. દેલ્હી, બેરો મ્યુનિસિપાલિટી, સુરત.)

૧૬ ચિત્રો : : : ૩૫ પ્રકરણ : : : સોનેરી પૂકું

કિંમત રૂ. ૧-૮-૦ : પોસ્ટેજ જુદું.

ભજવાના ઠેકાણાં : દ્વર્મ વિજય પ્રેસ, પાયધુની, ગોધીજીના દેરા પાસે, મુંબઈ, ૩
“ ગુણસુંદરી ” કાર્યાલય, અને જાણીતા છોકસેલરો.

સસ્તાં, સુંદર તેમજ ઉત્તમ હોવા ઉપરાંત
તદ્દન નિર્દોષ

ક્રાઉન બ્રાન્ડ

એલ્યુમીનીયમના વાસણો.

મન ભૂલુત ચોખ્ખા એલ્યુમીનીયમનાથી કેવળ હિંદી કરીગરોને
દાયે માત્ર હિંદી નિષ્પાતેની દેખરેખ નીચે બનાવવામા આવે છે.

કેટલાક કહેવાતા વિજ્ઞાનશાસ્ત્રીઓ ગણીખા હાકે છે
અને અજ્ઞાન હોકા તે માને છે કે
“ એલ્યુમીનીયમના વાસણો નુકસાનકારક છે ”

૫૩૭

દિલ્લા મદાન રસાયણ શાસ્ત્ર—

આચાર્ય પ્રફુલ્લચંદ્રશાય શુ કહે છે ?

‘લગભગ ૧૨ વર્ષથી વધુ મમય થઈ માત્ર ધરતીમાં કામમાં હો
એલ્યુમીનીયમના વાસણો વાપર હુ મધિવા ખરે તેમજ રોષિતી વસ્તુઓ
રાખવા માટે મામાન્ય ઉપયોગમાં આવતી આ પાત્ર મને જરાએ
દાનીકારક લાગી નથી હવે સારી વાત એ છે કે ત્રીજા પિત્તળના
વાસણો કરતાં આ વાસણો વધુ સચ્ચડ કાર્યો છે
થી સી રાય

જીવનલાલ (૧૯૨૯) લીમીટેડ

હેડ ઓફીસ. ૧૧ કલામવ સ્ટ્રીટ, કલકત્તા

કારખાના તથા શાખા
કલકત્તા મુઆન, મદ્રાસ રયન

પુસ્તક ૨૦ મુ] જુલાઈ ૧૯૩૩ [અંક ૫ મો]

ચન્દ્રદર્શન

ઉઝ્યો અંપાની ઠાળીએ ચન્દ્રમા દે,
ભે ને વરસે અગીઠયો ઉભરા .
ઉઝ્યો અંપાની ઠાળીએ ચન્દ્રમા દે ।

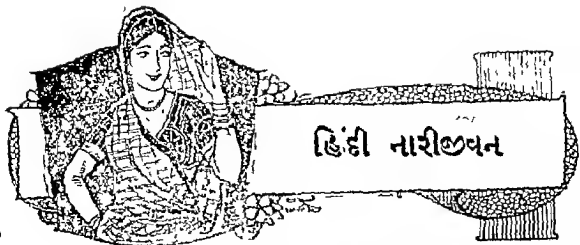
જાન ઉગી ચેતરદેરી પૂર્વિમા ર,
જહીં દેવોનો પાંચરે પ્રકાશ
ઉઝ્યો—

બાણે ચેતરનો અંપક જો મહોરીએ ર,
તારલાઓની પાંદરી વેરાય :
ઉઝ્યો—

પાંદરીઓની બૂથી કુલકટોરીએ ર,
શીળી ચન્દનીનાં અમૃત ટાળાય
ઉઝ્યો—

આવો રસિયા તો અમૃત સીલીએ ર,
અહીં આત્માના ઝોળનું પમાય :
ઉઝ્યો—

અને ખીલે પ્રફુલ્લ પ્રાણપાંદરી ર,
આત્મલક્ષ્મીવન્તા ઉર ઘાય ।
ઉઝ્યો—

હિંદી નારીજીવન

લેખિકા: શ્રીમતી શાન્કુમારી અમૃતકુંવર

અનુવાદક: શ્રી રમણીકલાલ જયચંદલાઈ દલાલ ખી. એ. એલએલ. ખી.

હિંદ પલટાવ જાય છે, વલોની નિદ્રા છાંડી એનાં બી પુરોષો કેણ અજબ જાદુખંડનાં સ્પર્શથી જાગૃત થઈ રહ્યાં છે. ઘર-ખાતમાં વ્યક્તિગત પ્રયાસો ચતા સામાજિક સુધારણા ને ઔદ્યોગિક તરફ ખાસ લક્ષ આપવામાં આવતું પરંતુ હમણાં હમણાં હિંદી નારીજીવનમાં એટલી તો અદ્યત્ત પ્રગતિ થઈ રહી છે કે પૃથ્વીપટ પર કોઈપણ યુગમાં એની જેટલી જડની મુશ્કેલ છે.

પુરાતન નારીજીવનમાં કાંતિ સાધવાના મૂળ પ્રયાસો શ્રી રામ રામચંદનરાય કેસવ ચંદ્ર સેવ, સ્વામી દવાનંદ, શ્રીમતી રાનડે, પંડિતા રમણાઈ અને બીજા સમાજસેવકોએ કર્યા હતા: ખ્રીસ્તી સેવાસંઘોએ પણ એ કાર્યને સીધી કે આડકતરી રીતે પૂરતો વેગ આપ્યો હતો.

પુરોષ અને અમેરિકામાં શ્રીઓ થુ કરી ચક્રે તેની છેલ્લા મહાયુદ્ધમાં પ્રતિભિ યાદ. પશ્ચિમમાં શરૂ થયેલા ક્રાંતિના એ જીવાળની પૂર્વમાં પણ અસર થઈ ને હિંદી નારીજીવનના પ્રગતિકાર્યમાં મજબૂત ઉછાળો આવ્યો.

હિંદી મહિલાઓનું પહેલું મંડળ ધરવી સન ૧૯૧૭ માં મદ્રાસમાં સ્થપાયું. તેજવળી પ્રચારાર્થે જ એની સ્થાપના થયેલી હતી

છતાંય શ્રીમતાધિકાર મેળવવાની દિશામાં તેણે ઉપાડી લીધી. સમસ્ત હિંદમાં અત્યારે તેની શાખાઓ ઉધાડવામાં આવી છે. કુલ બેસેર શાખાઓમાંથી મોટા ભાગ દક્ષિણ હિંદમાં જ છે. શ્રીઓના પ્રકારમાં રસ લેતા દરેક એ મંડળ તરફથી પ્રગટ થતું 'શ્રીધર્મ' નામનું માસિક લેખ જવા જેવું છે.

મોટી મહિલાઓમાં જ્ઞાનપ્રચાર કરવા હિંદમાં સ્થળે સ્થળે સંસ્થાઓ સ્થપાઈ છે: ખાસ કરીને બંગાળા ને મદ્રાસમાં એવાં મંડળો સારી સંખ્યામાં છે. શ્રી સ્નાતકોનાં મંડળોનું પણ એક મંથન સ્થાપવામાં આવ્યું છે, એ દ્વારા સામુદાયિક પ્રગતિ સાધી જનતાને જાહેર જીવનમાં રસ લેતાં કરી આંતરરાષ્ટ્રીય પરિસ્થિતિ સમજાવવાનો ઉદ્દેશ છે.

પ્રાંતિક શ્રીસંસ્થાઓ પણ આછી નથી એમાં દરેક કામની શ્રીઓને સ્થાન આપી નારીજીવનના દૃઢપણ માટે જનતા પ્રયાસો કરવાનો આદર્શ છે. જુદી જુદી શ્રી સંસ્થાઓનો મદકાર સાધવાનો તેનો મુખ્ય હેતુ છે. આ સંસ્થાઓદ્વારા ઔદ્યોગિક પ્રગતિ ને સામાજિક સુધારણાનું કામકાજ હાથ ધરવામાં આવેલું છે.

હિંદી રાષ્ટ્રીય મહિલા મંડળ ઇસ્વી મન ૧૯૨૫ માં સ્થાપવામાં આવ્યું પ્રતિક્રિયાઓ સ્થાપનાઓ અને કાર્યકારીની નીચે કામ કરે એ તેનો મુખ્ય હેતુ હતો આંતરરાષ્ટ્રીય સ્ત્રી દિવસોમાં હિંદી મહિલાઓ પણ ભાગ લેતી થાય એ ખ્યાલ આવ્યો છે

અત્યારે આસ અગત્યની પ્રવૃત્તિ જોવા જાય છે તે તે અ-ખિત હિંદ મહિલા પરિષદની છે આજ સુધીમાં તેની ૭ બેઠકો મળી ચૂકી છે એની છેલ્લી બેઠકનો હેતુ તપાસીશું તે એ સરખા ૩૨૫ કામ કરી રહી છે તેનો ખ્યાલ આવ્યો. આવી પરિ-પક્ષે મેળવવાનો મુ-ખ્ય હેતુ સ્ત્રી કેળવણી પ્રમાણે હતો પરંતુ ઇસ્વી સન ૧૯૨૬ માં સામાજિક સુધારણા કાર્ય ઉપાડી લેવાનો ફરિયાદ કરવામાં આવ્યો. આ સરચાની પ્રિ-ટીક હિંદમાં તેમજ દેશી રાજ્યોમાં ગા-મગામ ગામગામો ઉપાડવામાં આવી છે એટલે દરેક જાતિ અને કોમની મહિલાઓ પરિષદની વાર્ષિક બેઠકમાં હાજરી આપે છે પડાનો રિવાજ હાલ પણ ચાલુ છે તે કોમોની મહિલાઓ પણ એ કામકાજમાં ભાગ પડે તો ભાગ લે છે તે આસ નોંધવા જેવી બીજી છે. એમાંની ઘણી મહિલાઓ તો ફર ફરથી

જાળા પ્રવાસો ખેડોને પરિષદની બેઠકમાં હાજરી આપે છે આ પરિષદે અખિલ હિંદ સ્ત્રી કેળવણી ૬૬ સ્કૂલ ઇન્ડીયા નીચે કામ કરી રહી છે. આ પ્રકારે નીચે કામ કરી રહી રહેલીમાં એક મંડળ સ્ત્રી વિદ્યામંદિર ઉપાડવામાં આવ્યું છે. વળી બાળકોના પ્રવિનશક કાર્યો હાથે હાથે તે પણ અખિલ ભારત મહિલા પરિષદના પ્રવા-સોને જ આધાર છે.

જાંઝરણું

જાંઝર અલકમલકથી આવ્યું રે
મને બહાણે પગમાં પહેરાવ્યું રે
મારું જમડે જમડમ જાંઝરણું

એને ઘણે ધમકે તારણિયા,
એને મેઠે ઘમકે ચાંદણિયા,
એને મોટે તે બેઠા મોરણિયા,
મારું જમડે જમડમ જાંઝરણું

એ રાજાએ માર્યું જાંઝરણું
એ રાણીએ માર્યું જાંઝરણું
તાર બહાણે રીધું મને જાંઝરણું
મારું જમડે જમડમ જાંઝરણું

જાંઝર પહેરી પાણીડાં હું ઘાલી,
મંદી તરબે તે મરખી સાહેલી,
એને કમકારે લોકની આંખ ઝાલી,
મારું જમડે જમડમ જાંઝરણું

કુન્દરમ

આ ઉપરાંત હિંદમાં બીજી સ્ત્રી સરચાઓ પણ ચો-લી નથી મુખ્ય મદાસ પૂના વગેરે મોટા શહેરોમાં સે-વાસનો સ્થાપામાં છે. પૂનાની હિંદી મહિલા વિદ્યાપીઠ પણ હવે ખ્યાતિ પામતી જાય છે મુખ્ય, અમ-દાવાદને બીજા શહે-રના વનિતાવિદ્યાઓ પણ ઠીક કામકાજ કરી રહ્યા છે. બના-યામનો ને રિવાજ-મનો પણ ઠીક ઠીક પ્રવૃત્તિ કરે છે. સ-રજન નસિની દત્તા રમરણી સ્થાપક મહિલા સમિતિ પણ બૂલી જવા નેવી

નથી-આ તમામ પ્રવાસોના પરિણામે હિંદી સ્ત્રીઓ જરૂર નવજન પામશે જ

વળી બીજો પણ હિંદી બહેનજનમાં હવે જાગૃત પડે તો ભાગ લેવા રહી છે. પ્રતિક્રિયાકારીઓમાં પણ સમજ બની કામકાજ ઉપાડી લેવાની સક્તિ બીજાઓ ઉપર છે ૩૨૫ મહિલાઓ આજરો

મેજરટ્રેટ, મ્યુનિસિપાલિટીના સભ્ય, કે જાહેર મર્યાદાઓમાં સાઈ' કામકાજ કરી ચૂકી છે. શાળાઓમાં શિક્ષિકાઓ, વિદ્યાર્થીઓમાં અભ્યાસો ને ડૉક્ટરો તથા નર્મો તરીકે પણ મદિલાઓ હવે ધણી સારી મેવા આપે છે સાદિત્ય-જીવનમાં પણ શ્રીમતી નોર દત્ત, ને શ્રીમતી સરોજિની નામકુ જેવાં નામ ધારક છે. બોપાલના મહંમ બેગમ સાદિયા ને તાવણ-કારનાં મોટાં મદારાણી માદિયાએ રાજકાર-ભારમાં રાજનીતિના તરીકે નૈપૂણ્ય દાખવ્યું છે. કોઇપણ ક્ષેત્રમાં દિદી મદિલા કામકાજ કરી શકે તેમ છે એ વાત નિઃસંશય છે.

આ બધી વિષયો તપાસનાં જણાશે કે દિદી નારીજીવન સજીવ પ્રેરકશક્તિ તરીકે પૂરવાર થયું છે એ વાત હવે નિર્ણયિત છે.

છતાંવ સામાજિક, રાજકીય અને કેળવણી પ્રદેશમાં સ્ત્રીઓની જે દિવસવાળે હાલ ચાલુ છે તેની જરૂરીઆતો ને મુરદેવીઓ ન પામ-વાની જરૂર છે. એ દિશામાં સમગ્ર પ્રયાસો કરવામાં આવે તો કેટલું રચનાત્મક કાર્ય સાધી શકાય તે વિચારવાની જરૂર છે. દિદી વિદ્યાસની આ ધડીએ સ્ત્રીકેળવણીની અગત્ય જરાયર સમજવી મુરદેવ છે. ૪ સ ૧૯૨૯-૩૦ માં કન્યાકેળવણીની સંસ્થાઓ ૩૨૪૧૦ હતી. કન્યાઓની સંખ્યા ૮૦૪૮૩ થી ૧૩૮૯૨૪૧ થશે, દરેક લાખ બાળાઓ ઇક-ગઓ સાથે વિદ્યાર્થી સેતી દશે. એટલે કુલ સંખ્યા વીમ લાખની આંકી શકાય આગામી મોટો કામ પ્રાથમિક શાળામાં હોય છે. દેશભરમાં થમને આખી ૨૩૫ મદિલાઓ હાલની વિદ્યાર્થીઓમાં ને ૧૮૬ ટ્રેડનર્સ કોલે-જોમાં અજામ કરે છે. કોઇ પણ પ્રાંતમાં પાંચે એક છોકરી શાળામાં જતી હોય એવી પરિસ્થિતિ હજી થતા પાછી નથી. કેટલાક પ્રાંતોમાં તો વીમ કે પચીસમાં એક જ કન્યા ભણવા જતી હોય છે. ત્યાંના દિદી તાર-

વણી કાઢીએ તો સ્ત્રીકેળવણી માત્ર બેજ-ટકા આંકી શકાય.

કેળવણી પ્રચારમાં મુખ્ય મુરદેવીઓ બેરકારી, બાળલગ્ન ને આર્થા ભડોળ વણી શકાય. સ્ત્રીસંસ્થાઓએ મહાન પ્રયાસો કરી પ્રજાની બેરકારી તો હવે ખબરી નાખવા માંડી છે. શ્રીયુત દરવિલાસ ચારદાના બાલ-અનપ્રતિભાક કાપદાના પરિણામે બાળલગ્નની બદી પણ હવે નાબૂદ થશે એમ આશા પડે છે છતાંવ પૂરતાં ભડોળો નથી, એ વાંત હજી સ્ત્રીકેળવણીના પ્રખર હિમાવતીઓને પણ મુઝવી રહી છે.

ફરજિયાત ને મફત પ્રાથમિક કેળવણી, ઉચ્ચ શિક્ષણ માટે પૂરતી સગવડો ને દિદી હાજરોને યોગ્ય અભ્યાસક્રમ એ દિદી મદિ-લામાંડોળની રાજની માગણીઓ છે અને રહેશે દિલગીરીની વાત છે કે માત્ર મદાસ ચહેરમાં ને મુ'બાઇના થોડા વિભાગમાં જ ફરજિયાત ને મફત પ્રાથમિક કેળવણીની શરૂઆત કરવામાં આવી છે. બીજાં ચહેરોમાં તો હજી કામજ પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો નથી માત્ર પુરોષોમાં જ માનપ્રચાર વધે તેથી કામ ગૃહજીવનમાં સંસ્કારિતા સાંપડે નહિ અને સ્ત્રીપુરુષના મા-નસ વચ્ચેનું અંતર વધતું જ નય રાષ્ટ્રીય દષ્ટિએ કે સામાજિક દષ્ટિએ સ્ત્રીપુરુષનાં માનપ્રચાર વધે તે માટે એક જ ધોરણ રાખવું ખૂબ જરૂરનું છે. દિદી સ્ટેટ્યુટરી કમીશનના હેવાલમાં પણ આજ વાત ઉપર ભાર મૂકે-વામાં આવેલો છે. દિદી કુમારિકાઓમાંની પચાસી ટકા મામડામાં રહે છે. એમાંનાં કેટલાંક ગામડાં તો સારા પચારોના વિસ્ત્ર-કારણી શકે તેમ પણ નથી. વળી એવા ગામ-ડાંમાં સ્ત્રીશિક્ષાને અતિવધ હાથમારીઓ નડે છે. તેમજ એવા સ્થાનોમાં ઉત્સાહી સ્વયં-મેવકો પણ જડી આવવા મુરદેવ છે. હેવરે આપણા સામાજિક રિવાજો પણ એવા આ

આવતા નથી. છતાં હમણાં હમણાં ઓએમાં
નિર્ગત આવી છે ને નવી પ્રજા ફેળવણી
પામવા લાગી છે એ ચિન્હો આશાવાર્તા છે
સરકારના પ્રયત્નોમાં હવે હિંદી પ્રજાએ થયું
સાચ આપવા શક્ય છે પૂનાની મહિલા
વિદ્યાપીઠ, નામપુરનું મહિલા વિદ્યાલય, બલ-
ધરનું કન્યા મહાવિદ્યાલય, ફિરોઝપુરની સીમ
ચાગા, સેવાસદનો, શ્રીમતી બોઝની યાગાઓ
અને બીજી સ્ત્રીસંસ્થાઓ નોંધવા જેવી
પ્રગતિ કરી રહેલી છે

છતાંય મામણીના પ્રમાણમાં હજી પૂરતાં
સાધનોની ઉણપ રહે છે. દોઝા મમિતિના
કહેવા મુજબ દિલ્હીમાં હવે કન્યાકાવચ્છી તરફ
વધારે ધ્યાન આપાયું જોઈએ એમ યશો તોજ
દિંદી રાજકીય પ્રગતિ સધારી એ આજે
વાડોળ એક્ટુ કરતાં તો ભારે મુશ્કેલી નહિ
જ નડે.

સામાજિક સુધારાની બાજત ઓસરયા
જોનાં કાર્યમાં ભારે મુશ્કેલીય નીવડે છે
આપણા દેશના સામાજિક રીવાજો ધાર્મિક
વિધિઓ અને માન્યતાઓ માથે એટલા બધા
મેળસેળ થઈ ગયેલા છે કે એ આપણી
પ્રગતિના વિરોધક હોય છતાં એનો સામનો
કરવો ધર્મોત્તર કપરો થઈ પડે છે. છતાંય
સ્ત્રીસંસ્થાઓ દ્વારા ને વ્યક્તિગત, પ્રવત્નો
ઓછા નથી યતા ને સુધારણા માટેની ધમય
તો હવે દરેક ધરમાં રહિંગાયર થાય છે
આગમન બધ કરવા માટે ઓએના તોજ
પૂજ પ્રવાસો કરી રહી છે સમતિવધ સમિ-
તિના દેવાલમાં નોંધવામાં આવ્યું છે કે —

“ માનવ વહેણ આવે એ ઇચ્છવાયેય
તરીકા એનાં પરિણામ પૂજન ગભીર આવે
છે. માતાએ અને પાતંગી મરણપ્રમાણ
જતિદય વધી જાય છે ઘણા દાખલાઓમાં
સુવર્ણોના ત્રાંધા દ્વી જાય છે ને પરિણામે
આખી પ્રજા સારીરિક બેધારણ નમણ

પડે છે સતીનો રિવાજ કામઠાથી દૂર કરવામાં
આવે તો સતી રીતે માનવ માટે પણ
કાપડો યવાની જરૂર નથી કે કાષ્ઠ મેષ સ્ત્રીઓ
મતી ચની વ્યક્તિગત દુખની અતિસપતાથી
ને સુવાન બાળને જીવની બગતી જોવાથી
હિંસને જે ભારે આઘાત પહોંચે તોથી પ્રજા
મત જનમત થયો હતો માનવ વહેણ આવ-
વાના દાખલા તો થોડાજ નજરે ચડે તેમ
છે એથી ધણી ઓએ સદન કરે છે હિંદુ
ને મુસ્લીમ સ્ત્રીઓ બંધાયે એ વાનથી સરખી
જ પીચાય છે એથી આખું મામાજિક બધા
રજી દયમયી જાય છે પરંતુ સમાજરચનામાં
એ બધું એટલું બધું આગમત થઈ ગયું
છે ને એના કાપકર અનિબધી મેઠો એવા
તો ટેવાઈ ગયા છે કે સોફાની એ દિશા તરફ
આંખ ઉઘડતી નથી એટલે સતીના બનાવો
માટે કાપડાની જરૂર પડી તો માનવતામાં
બચકર પરિણામે અટકાવવા તો કાપડો કર-
વાની વધારે અગત્ય ઉભી થાય છે.

ખીજે સ્વાસ પડાના રિવાજો છે.
અર્ચાચિત્ત કાગમાં કેળવાયલા વર્ગોમાં તો એ
રિવાજ લગભગ નાબુદ થઈ ગયો છે છતાંય
દિલ્હરતી સ્ત્રીઓને લગભગ ત્રીસે ભાગ
એટલે આજે સ્ત્રીસ દબાર ઓએ હજી
પણ પડો પાળે છે એવા એકાંતવાસથી
સરીર ને મન પર કેટલી ખરાબ અસર થાય
છે એ વાત જનજાહેર છે દાકરી અભિપ્રાય
તો એ વિરુદ્ધ સખન પેઢાર ઉઘારી રહેલ છે
અખિજ ભારત મહિલા પરિષદના પ્રમુખપદેથી
વડાસરાનાં નામદાર મદારાણીશ્રીએ એકવાર
કહ્યું હતું કે. —

“ ને સમાજક જીવન ઉન્નત બતાવવા-
માં સ્ત્રીઓએ સક્રિય ભાગ આપવો હોય,
ને જાસદિપણ માટે તેમની જવાબદારીઓ
સમજવી જરૂરી હોય તો મદદનો
રિવાજ સદંતર દૂર થવો જ જોઈએ ને

જીવન ઉદ્ધાસમય બનાવવા માટે જરૂરી માન-
મિક સ્વતંત્ર્ય ને રસવંદિત ઓઝોને ન
મળી શકે તેમ હોય તો પડદાના દિવાળને
સદંતર નાણુદ કરવો જોઈએ. એ માટે આપણે
જાહેર પ્રજામત એટલે બધી ફળવણી જોઈએ
કે ચોઠા પચાસ જે વિરોધમાં છે તે આપણી
બદ્ધમતિથી દબાઈ જાય "

બાળલગ્ન અને પડદાનો દિવાળ નાણુદ
યત્નાથી ઓઝોની તંદુરસ્તી સુધરશે એટલું જ
નહિ પરંતુ તેમની ફળવણીના બે મોટા વિધો
દૂર થશે ને યાનપ્રચાર વધશે.

વળી ઓઝો કામદાના બંધનોમાં પીડાય
છે તે પણ દૂર કરવા ખાસ પ્રયાસોની જરૂર
છે. ખાસ કરીને હિંદુ ઓઝો માટે કામદામાં
બહુ બંધનો છે. એ દિશામાં દિવાળ બહાદુર
દરજિલાસ ચારદાને ખાસ માન થતે છે કારણ
કે ઓઝોના પ્રશ્નોમાં તે રસ લે છે. એટલું
જ નહિ પરંતુ એમની હીન દશામાંથી ઉદ્ધાર
કરવા કામદેસર પમલા ભરી રહ્યા છે. હિંદુ
વિધવાઓનું રથાન, લગ્નના કામદાઓ ને વાર-
સાના હકમાં ભારે ફેરફાર થવાની જરૂર છે
અને ચંદ્રધાઓ દિવાળ બહાદુર જેવાના ટેકાથી
જાહેર પ્રજામત પોતાના લાભમાં ફળવળી
પોતાની હાનિઓ દૂર કરવામાં સફળ થશે જ
એમાં કંઈ શક નથી. વિદીષ દિંદે કરતાં
વડોદરા ને માછસોર ગાળોમાં આ
દિશામાં બધી જ સારી પ્રગતિ થવા પામી
છે ને તે માટે ખાસ કામદાઓ પણ પડનાર્યા
આપ્યા છે.

ઓઝોને બાળાઓને જીનોતિના બંધા-
માંથી દૂર રાખવા ઓઝોને રાષ્ટ્રસંઘ ને
બંધાગો મદિલાસંઘ પાશિમાત્મ ઓસથોના
સદસ્યથી માફે કામ કરી રહેલા છે અને એ
બીજી દૂર કરવામાં જંગામાં ખામ કામદા
પણ જાડી થશે એવી ખાશા છે.

ઓઝોએ કાચ ધરવાના પ્રશ્નોમાં કાચ
અસ્પૃશ્યતા નિવારણ, બદ્ધપત્નીત્વ, દારૂનિષેધ,
જુગાર ને બિશુકવૃત્તિ દૂર કરવાનું કામકાજ
તથા ગૃહકુલોગે તથા પ્રસૂતિ ને બાળસંભાળ
જેવા પ્રશ્નો ખાસ અગત્ય ધરાવે છે. મામે
મામ તેમ જ ઉલોગી સ્થળોમાં એ પ્રશ્નો
કાચ ધરી તેના નિવારણાર્થે ખાસ સમવડા
કરવાની જરૂર છે. દાકતરી સલાહ ને આરોગ્ય
સુધારણા ઉપર વિશેષ લક્ષ આપવું થતે છે.
મરીઓને તંદુરસ્તીના સાદા નિયમો હાથવવા
જોઈએ. મોટી હંમરનાને ફળવણી આપવાની
બવરથા કરવી જોઈએ ખાસ કરી ઉલોગ-
ગૃહો બોલી ઓઝોએ આર્થિક સંક્રામણ
નિવારણી યત્ન જાય એવી મોઠવણ થવી
જોઈએ જાગજગીયા ને રમતગમતો માટે
છૂટાં મગદાનો બનાવી ગીચ વસ્તીને છૂટી
પાડવાની જરૂર છે. આ દરેક માર્ગે થોડી
બધી સફળતા મળેલી જ છે છતાંય એ
કાચ મહાભારત છે એટલે પ્રગતિની ગતિ મંદ
રહે એ સ્વાભાવિક જ છે.

દેશના રાજકીય જીવનમાં મુશ્કેલીઓ
સદન કરવામાં પણ ઓઝોએ ઝાઝો કાળો
આપ્યો નથી. ખાદીનો પ્રચાર પુરવો કરતાં
ઓઝોએ વધારે પ્રમાણમાં ક્યો છે. દિંદી
ઓઝોમાં માચી રાજકીય જગૃતિ આવેલી
છે તે પૂરવાર કરના એક જ લાખનો બચ
થઈ પડશે મતાધિકારના પ્રશ્નમાં તેમણે
દેશના ખીજા મહત્ત્વના પ્રશ્નોની ખાતર
પોતાના તમામ ખાસ દક્ષો જતા ક્યાં છે
એ ઝાણું અભિનંદનીય નથી. ઓઝોમાં
દેશપ્રેમની લાગણી વધારે તીવ્ર છે અને
દેશનું કાણું ધમ્મજું હોય તો કામ કરના
દેશના પ્રશ્નોને વધુ વજુદ આપવું જોઈએ
એમ તેઓ સારી રીતે સમજે છે. નવા જંધા-
રણમાં તેમનાં રથાનને પ્રજા જીજ્ઞાસામાં
આપ્યો ત્યારે દિંદી ઓસથાઓએ ખૂબ જ

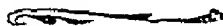
ઉદારતા કામગીરી છે ને તેને માટે તેમને ખાસ માન થતે છે.

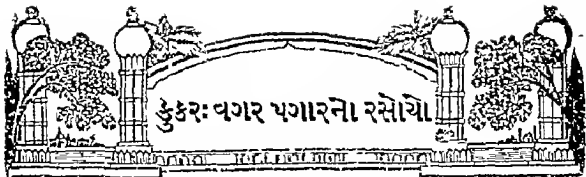
ઔચિત્ય સ્થાન નક્કી કરતા અનેક વાતો વિચારની ધોરે છે. આર્થિક પરિસ્થિતિ કામ-કાના બંધન, ધાર્મિક સિદ્ધાંતો વગેરે દરેક પોતપોતાનાં જોર અજમાવે છે છતાં આખરે એ દરેકમાં સમયાનુસાર પડતા ફેરફારો થતા જ રહ્યા છે. એટલે હવે આપણે ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ ઔચિત્ય સ્થાન નક્કી કરવાનું રહેતું નથી વર્તમાન કાળમાં જે પ્રચલિત નૈતિક આદર્શ હોય તે ધોરણે જ ઔચિત્યની પછીનો નિર્ણય કરી શકાય. સમાજ જે કામગીરી રહેણી કરણી અપનાવતો હોય તે પ્રમાણે ઔચિત્યમાન જળવાય પ્રજાતંત્રની અંદર બહિરસ્વાતંત્ર્યને ખાસ અગત્ય અપાય છે. એટલે અંદરસ્વાતંત્ર્યને પણ એટલું જ મહત્વ અપાય. દિંદી ઔચિત્ય જીવનપદ્ધતિ કરવા છતાં તો પુરાતન શીલામાંથી તેમનો ઉદાર અવશ્ય થવો જ જોઈએ આપણે તે માટે પ્રયાસ ન કરીએ તે આપણી જાતને ઔચિત્યમાનની દિમાગથી મનાવીએ તો તેમાં આપણી બૂલ છે.

નૈતિક કાયદો એક છે ને તમામ મનુષ્ય જીવો પ્રભુ આજળ મરખા છે એ જ સિદ્ધાંત અગત્યનો ને ફળદાયી છે. જોને જરાજર સમજીએ એવો વખત પણ હવે નજીક જ છે. પાશ્વરી યક્ષિતથી જગતને ઉદારી આત્મ-ચક્રિયથી જગત પર રાજ્ય ચલાવાય એ માટે જ બધી પ્રજાતિની દિશ્વયાદો મહાવ છે ને એમાં ઔચકિત મદદવનો ફાલો આપણે જ પાન નિર્વિવાદ છે.

દિંદી જાણતિના આ અજબ માગમાં ઔચિત્ય પણ સ્વતંત્રતા, આત્મવિકાસ ને મેવા

માગે છે. મેવાવિદ્યોળી સ્વતંત્રતા પેટે સ્વતં-ત્રતાવિદ્યોળી મેવા પણ ગુલામી છે. આત્માની સપૂર્ણ સ્વતંત્રતાને મનુષ્યત્વના સપૂર્ણ વિકાસ તરફજ અત્યારની સ્ત્રીદિવસ્યાય દેવાપદી છે. ખરા દીવસો સેવા કરી ને નિસ્વાર્થ બાવે જાન કરવું એમાજ સ્વતંત્ર મદિલ્લાનો સાચો વિકાસ છે. તેમણે બેદરકારી વહેમ ને અગ્ના-નની સામે ધવાનું છે, તેઓમાં સુધારણાની સાચી ધમચ પેદા થઈ છે એ વેદીમાં પ્રભુને મનુષ્ય પ્રત્યેના સ્નેહની જ્યોત પ્રગટી છે. પુરુષોએ નક્કી કરેલા કામકાનાં રાજકીય કે બ્યાવહારિક ધોરણો અપનાવી સેવા હવે ઔચિત્ય તેવાર નથી એવા ધોરણથીજ અત્યા-રમુધી વનિનાટકો લીનદષ્ટા ભોજવતાં આખ્યાં છે ને ગુલામી વેદી રચાં છે. સ્વતંત્ર મનુષ્ય તરીકે ઔચિત્ય પોતે જાતે જ સરખવેલાં ધોરણોનો સ્વીકાર કરવા માગે છે જીવનની મત્ત પડનાઓનો સામનો કરવાનો તેમણે નિર્ણય કર્યો છે. જીવનસમાપ જાતે જ લડી થઈ તેનાં પરિણામ વધારી સેવા તેઓ તેવાર થયાં છે. હવે ઔચિત્યને કામપણુ પ્રકારની ખાસ સહાયતીની જરૂર નથી. પોતાના રવાયનો ભોજ આપતાં તેઓ શીખ્યાં છે ને આદર્શ માટે પ્રાણપાંજુ કરવા પણ તેવાર થયાં છે. ઉન્નતિનો માર્ગ સીધો નથી, અનેક મુરેક્ષીઓ ને આપતિઓ ઝડપી રહી છે. પરંતુ આદર્શમાં શ્રદ્ધા છે; એ અનુપમ જ્યોતિના પ્રકાશમાં ઉપર મતિ કરવાના અસિધ્ધ છે ધીરજ ને ખતથી વિચારતાં ને પ્રવલનો આદરતાં બહિરને સ્નેહથી ઔચિત્ય પોતાના આદર્શને જરૂર પડેથી વગરે એમાં કંઈ જ કંઈ નથી.

કુકર: વગર પગારના રસોયો

સંપાદક: શ્રી નાગરદાસ ઇ પટેલ

‘એ દલામા તમારો રસોઇ શી રીતે થઇ’
હજી તો હમણાજ આપણે ફરીને
આવ્યાં. મે સઘડી પેટાવીને દાળ જોરી છે
ને તમે તો કહો છો કે તમારો દાળ, ભાત,
શાક થઇ ગયા ને રોટલી વણવા બેસો છો.
એ શી રીતે થયું ?’

હવાદાર હિંદુ આરોગ્યજીવન: કુમરમાં
અમે હવાદાર માટે ગયાં હતાં સરખાતમાં
અમને ત્રીજે જગ્યા મળી હતી પણ પછી
ઉપર પહેલે માળે સમઘડી થયે જગ્યા મળી
એટલે ત્યાં રહેવા ગયાં. અમારી બાળુના
બેડમાં એક સુરતી વણિક કુટુંબ હતું.
બન્ને પતિપત્ની ધણી જ ‘માથાળું’ અને
મળતાવડાં હતાં. આજે પછી ઠીક દળો
ગયાં હતાં. સવારના પહેરમાં અમે બધાં
એકપાટી કરવા મયા હતા ત્યાંથી આવ્યા
પછી દરેક મીનીટે ધનગૌરીબહેન આવીને
મુમતિ સાથે વાતે વળગ્યા.

‘અમે કુકરથી રસોઇ કરીએ છીએ’
મુમતિએ જવાબ આપ્યો. ‘આપણે બદાર
મયા ત્યારે કુકરમાં દાળ ભાત ને શાક મુક્યાં
હતાં ફરીને આવ્યાં ત્યારે તે તૈયાર થઈ ગયાં
હતાં. એટલે મસામો નાખ્યો ને લોટખાંધી
રોટલીની તૈયારી કરે છું’

‘એ તો ધણજી માર. જોડ તમારો કુકર’
મુમતિએ એમને પોતાનો કુકર બતાવ્યો.
એક પછી એક જૂદા જૂદા ખાના દેખાડીને
સમજાવ્યું પાડી.

બાળરમાં મળતો મામાન્ય કુકર એ
ન હતો. એ ખામ બોર્ડર આપીને તૈયાર કરા-
વવામાં આવ્યો હતો અને વાપરવારને સપૂણ
સંતોષ આપવા છતાં ઠાઈ પણ પ્રકારની કડા-
કૂટમાં ઉતાવળો ન હતો.

‘જીઓ આ નીચેનું ખાનું. એ સાફ
છતાં કેંક ઉકું છે. એમાં દાળ થાય છે. તે
પછીનું આ વચ્ચેનું ખાનું એમાં તળાએ કાણાં
પાડેલાં છે એટલે નાના માપની તપેલી ઢાંકણા
સાથે રહે છે છેક ઉપરના ખાનામાં જુગળું છે
એમાં રસોવાળું શાક અથવા ભાત થઇ શકે
છે.’ મુમતિએ મમળવવા માંડ્યું

‘બીજા ખાનામાં બીજું કેંક થાય ખરું ?’
‘ઢાંકણાં, પાતરાં કે મુડીયાં પણ થઇ
શકે છે. અને તપેલીમાં કોર શાક કરવું હોય
તો તે પણ થાય છે’

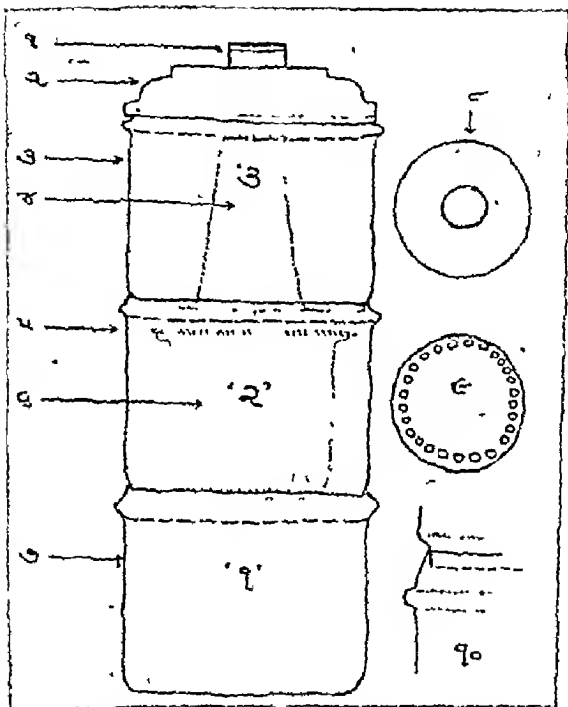
‘ત્યારે તો એ ઢાંકણાંના કબજાની પણ
ચરજ મારે છે એમજ ને ?’

‘દાહ. બીજું ખાનું તળાએ કાણાંવાળું
હોવાથી ઢાંકણાં પાતરાંના ઉપયોગમાં આવી
શકે છે તેને બદલે એ ખાનું જુગળાવાળું કરા-
વ્યું હોય ત્યારે માત્ર ભાત અથવા રસાદાર
શાકજ એમાં થઇ શકે છે.’

‘એ તો ધણજી જ ગમેનું. એવો કુકર
અમે પણ વસાવી લઈશું.’

‘પણ એક જાગરમાં મળતો નથી. એ
એમણે ખાસ તૈયાર કરાવેલો છે’

‘ત્યારે એમને દરીદ્ર.’

૧ ૧૦મી ૨ દારણ ૩ કપરનું ખડક ૪ ભુગણ ૫ વચકુ ખાતું
 ૬ તપેલી ને છીણ ૭ નીચેનું ખાતું ૮ કપરના આનાના તળીવાનો દેખાવ
 ૯ વચેના આનાના તળીવાનો દેખાવ ૧૦ ને આનાં એક બીજા સાથે
 થી રીતે જોડે એસતાં થાય છે તે.

સ ખીચોને ભેટ આપો

□ □ વધુ સુદર રાસ સંગ્રહો □ □

રાસતરંગિણી

(૫મા આવૃત્તિ)

૨૧. કવિ ગોરાદકરના

રચેલા બાવબાર્યા સુદર રાસ

મૂલ્ય : ૦-૧૦-૦

પોષ્ટેજ : ૦-૧-૦

“ગુણસુન્દરી”ના રાસ

(નવો રાસસંગ્રહ)

વિધવિધ જાણીતા કવિઓના

રચેલા ૬૦ રાસનો સંગ્રહ

મૂલ્ય : ૦-૪-૦

પોષ્ટેજ : ૦-૧-૦

ઉમા-ગીતાંજલિ

(નીજ આવૃત્તિ)

માનવિક પ્રસંગોના ગીતો

અને રાસનો સુદર સંગ્રહ

મૂલ્ય : ૦-૫-૦

પોષ્ટેજ : ૦-૧-૦

□ □ પચાસથી વધુ નકલો લેનારને ખાસ લાભ □ □

દુર પ્રવે પુસ્તકો સાથે લેનારને રૂ. ૧-૪-૦ માં ઘેર બેઠાં મળશે

વ્યવસ્થાપક “ ગુણસુન્દરી ”, ૧૧૪, ગીરગામ બેંક રોડ, મુંબાઈ, ૪

તમારા બાળકોના આનંદ માટે

□ □ રાષ્ટ્રીય બાલ-સાહિત્યમાલા □ □

સંપાદક : શ્રી. ચન્દ્રશંકર મ. ભટ્ટ

તંત્રી, “ ગુણસુન્દરી બાલવિભાગ ” અને “ બાલોદ્યાન ”

૧ વાનર સેનાના
ગીતો

વાનકડા વાનરોને સરખસ-સમા

પ્રસંગે અત્યંત લપ્થેગી

મૂલ્ય ૦-૨-૧

પોષ્ટેજ : ૦-૦-૧

૨ આવા પાંદરા
ન બેઠાંએ

બાળકોના માનીતા ચિલ્લુબાઈએ

લખેલી સુદર દુકી વાતો

મૂલ્ય . ૦-૨-૧

પોષ્ટેજ ૦-૦-૧

૩ વાનર સૈનિક
રમેશ

શ્રી ચન્દ્રશંકરે લખેલી નિકર

સૈનિકની પ્રેરક વાતો

મૂલ્ય : ૦-૨-૧

પોષ્ટેજ : ૦-૦-૧

□ □ તમે પુસ્તકો સાથે લેનારને સાત આનામાં ઘેર બેઠાં □ □

વ્યવસ્થાપક : “ ગુણસુન્દરી ”, મુંબાઈ, ૪.

બધોરે અને બધા જમીને બેઠા હતા અને કુમસનાં હવાપાણીની વાતો કરતા હતાં ત્યાં ધનઝેરીબહેને કુકરની વાત કાઢીને મ્હારા અનુભવ પૂછ્યો.

‘કુકરને અગે તો અનેક પ્રકારના અનુભવ થયા છે.’ મ્હેં કહ્યું

‘કહો તો ખરા’ એમણે આમલ કયો.

‘બસે સૌથી પહેલાં મ્હારા મિત્ર શેઠ મોરધન-દાસે પોતાના કુકરનું ખાનુ તરીકે મુ’ હોવાથી નવુ ક-રાવવાનો વિચાર કર્યો અને તપાસ કરી પણ જો-ઈએ તેવું ખાનુ તેવાર ન થયું. પછી એમણે માત્ર બે ખાનના કુકરની યોજ-ના કરી અને તે મુજબ મુ-બાઈના પી-

તણના વાસણના આગેવાન વેપારી થી જો એ તારકરને ત્યાં એ કુકર તેવાર કરાવ્યો. એક રૂપિયે શેરતા દિસામે એ કુકર તેવાર થયો. અને એમને પણ સતેાર થયે.

‘એ જોઈને મ્હે, મ્હારા કનેદી રતિદાસ દાસે અને શીખ એક મિત્ર મળાને કુકર

કરાવવા વિચાર કરી શેઠ મોરધનદાસ સાથે જઈને શ્રી તારકરને ત્યાં એકર આપ્યા.

શ્રી તારકરની મુબાઈમાં પાંચ કુકરો છે અને પોતાનું કારખાનુ છે. નેશનલ બેંકની લગડીની માફક તારકરનો ‘લે’ મારકનો પીતળનો માલ મશહુર છે. એ માલ બનાવવાને એમનું કારખાનુ પુર-વું નથી છતાં અમારી રોક-રોક અને વા-રેકડીયેના રે-લોડીનથી એક મહિને એ ત્રણ કુકરો તેવાર થયા.

‘અમે

ત્યાં દરેક કુ-કરનું વજન દસપાંચ શેર ધારતા હતા ત્યાં તો અમા-રી એકર આ-પવાની ખા-મીને સાંધે અથવા આ પ્રકારનું કામ નવુસવુ હો-વાથી કુકરનાં વજન વધી

બહેનેને

ઉઠેઁ એ ગરવી સુર્જનનાર

રેશનો કરવાને ઉઘાર

ભાવિભાવત બાનુએ જોઈતાં જોળા માંદા ચારિત્રીયો ખિલાવી અરોં પર્મભાષના બાન

ઉઠેઁ એ ગરવી સુર્જનનાર

રેશનો કરવાને ઉઘાર

નિર્વાયતાની અળધુધીના નેક ન્યાયના પાન કાઢરડે બજારંગ બદીના કાઢચર્પતા બાન

ગાલવો બરવી સુર્જનનાર

રેશનો કરવાને ઉઘાર.

લાખો શિક્ષકનો સરવાળો માતા સમ નહોં થાય પર્મ ભાલવો વગરગ રેલો સત્તિશક્તિ શિક્ષકમાંદા

ઉઠેઁ એ ગરવી સુર્જનનાર

રેશનો કરવાને ઉઘાર

શકુન્તલા શાં માત્ર બની વીર બરત સમા સંતાન જ.માવી જમમાં ગવરાવો ભારતના સુલ્કમાન

ઉઠેઁ એ ગરવી સુર્જનનાર

રેશનો કરવાને ઉઘાર

પ્રાણશકર જમણવન બધેકા

પાયાં એક થયો ચોવીસશૈર, બીજો બાવીસ શૈર ને ત્રીજો ત્રોગશૈર એ લઈને અમે શું કરીએ ? અને ન લઈએ તે પણ કેમ ચાલે ? છેવટે બે મોઢા કુકર શેઠ મોરધનદાસે રાખી લીધા ને નાનો મ્હારે જાત્ર આપ્યો.

‘એ ઉપરથી એટલું થીખ્યા કે વજન

નનો પથુ આશરો ઝોડર આપતી વખતે આપવો.

‘તે પછી ચાર કુકર નાનાં મોટાં જુદાં જુદાં કુટુંબોના માપના કરાવ્યા અને તેમાં વજનનો આશરો રીતસર આપ્યો. એકાદ મહિને તે તૈયાર થયા ને સંપૂર્ણ સતોપકારક નીવડ્યા અને જોષએ તે કરતાં પથુ સારા અને ટકાઉ જણાયા.’

‘પછી તો જેમ જેમ મિત્રોમાં ખજર પડતી મધ તેમ તેમ સૌ જોતા થયા અને ઝોડર આપતા ગયા. અનુભવ મળતો ગયો તેમ તેમ રહે પથુ ઘટતા સુધારા વધારા કરવા માંડ્યા.’

‘અત્યાર સુધીમાં ચાળાસેક કુકર રહે તૈયાર કરાવ્યા છે. શ્રી તારકરને ત્યાં બીજો માસ તૈયાર કરવાની ધમાલને લીધે અને વખતને અભાવે કુકરો રોકમાં રાખતા નથી. માત્ર ઝોડરથી બનાવી આપે છે અને એવા ઝોડર શેઠ જોરધનદાસના કે મ્હારા સિવાય બીજા કોઈના તેમજે લીધા જ નથી.’

‘આ કુકરો કેવા થાય છે તે પહેલાં તો સમજાવું. એનું સૌથી નીચેનું ખાનુ સાદુ હોય છે. એની કિનારી ઉપરનું ખાનુ બરાબર બંધ ખેસે એવું હોય છે અને વરાળ બહાર નીકળી જતી નથી. એ સાથેના ચિત્રમાં નં. ૧૦ માં બરાબર બતાવ્યું છે. બે ખાનાં પરસ્પર બધખેસતાં શી રીતે થાય તે એ ઉપરથી સમજાવું.’

‘બીજું’ અથવા વચ્ચેનું ખાનુ બે પ્રકારનું થાય છે

‘પહેલું ચિત્રમાં બતાવ્યા મુજબ તળીયે કાણુવાળું થાય છે અને એમાં છીણુ ઢાંકીને તપેલી રખાય છે. થોડા પ્રમાણમાં ભાત કરવો હોય તો તે અથવા કોર-પાણી રેડ્યા વિનાનું ચાક એમાં થઈ શકે છે તપેલી પર છીણુ તો ઢાંકવું જ જોઈએ જો ન ઢાંકવું તો ચાક એવું રસાદાર થઈ જાય કે ન પૂછે વાત.’

‘એ ઉપરાંત આ ખાનાથી પાતરાં, ઢાંકળાં અને મુઠીયાં બાફી શકાય અને એક પથુ ને દો કાજ થાય. કુકરનો કુકર અને ઢાંકળાંનાં કાજાનો કાજાડો પથુ ખરો !

‘બીજી રીતે એ ખાનુ વચ્ચે જુગળાવાળું કરાવી શકાય અને એમાં માત્ર ભાત અથવા રસાવાળું શાક જ થઈ.

‘ત્રીજું’ ખાનું પથુ જુગળાવાળું જ કરાવવાનું હોય છે અને તેનો આકાર અને ઉપયોગ બીજી રીતના બીજા ખાના જેવાજ હોય છે.

‘ટીરીનજોડસની માફક કુકરને બહારગામ લઈ જવાના ઉપયોગમાં લેવાતો હોય તો બાજુએ એના જેવાજ કાના તથા હેડલ પથુ કરાવી શકાય છે. રાજના ઉપયોગમાં લેવાના કુકરને બાજુમાં કાના ઠરાવવા સવા-લકારક નથી. એથી માંજતી વખતે કચરો કે માટી ભરાઈ રહે છે. એ ઉપરાંત તે એક ઉપરના ઢાંકણને બેડીને એક ડબી તૈયાર થાય છે જે ઢાંકણ ઉચકવાના ઉપયોગમાં બાવી શકે છે.

‘આ રીતે બે ત્રણ અથવા ચાર ખાનાના સમગ્ર મુજબના કુકર તૈયાર કરાવી શકાય છે એ તૈયાર કરવામાં એટલી કાળજી રાખવાની હોય છે કે એના સાધા અને ખાતાં એકબીજાને બરાબર બધખેસતાં આવે અને વરાળ નીકળી જાય નહિ. વરાળ નીકળી જાય તો રસોઈ થઈ શકે નહિ. આખીએ રસોઈ વરાળથી તૈયાર થાય છે એટલે ખાતાં બરાબર બધખેસતાં થવાં જોઈએ.

‘બે માણસના કુટુંબ માટે મ્હાઈ પ્રમાણ નીચે મુજબ છે ખાનાની પહોળાઈ છ ઇંચ, ઉંચાઈ ડબી મુદ્દાં તેર ઇંચ અને ત્રણ ખાના. વજન આશરે શેર આઠ. એટલે આઠેક રૂપિયામાં રમકડા જેવો મઝાતો કુકર તૈયાર થાય અને ત્રણ માણસના ખોરાક સારી રીતે રાખી આપે છે.’

‘ ચાર માણસ સુધીને માટે ખાનાની પહેળાઈ સાતથી સાડસાત ઈંચ, હયાઈ ત્રણે ખાનાની ડબી સુદાં તેરથી ચૌદ ઈંચ અને વજન આશરે દસ અગ્રીઆર રોર. એકથી બે માણસ વધારાનાં એમાં ખુશીથી ભળી શકે ’

‘ આઠ માણસને માટે ખાનાની પહેળાઈ આઠ ઈંચ, ત્રણે ખાનાની હયાઈ ડબી સુદાં ચૌદ ઈંચ અને વજન આશરે ચૌદથી પંદર રોર. બે ત્રણ માણસ વધારાનાં પણ વખત આવ્યે જમી શકે ’

‘ એ સુજળ ગણતરી કરીને મહેં કુકરો કરાવ્યા છે અને દરેક કુકરને તે પસંદ પડ્યા છે ’

‘ એક જાણ તો એકવારમાં દત્તા એ કુકરે કરાવવા કેટલી સીધામ કરી ગયા. એમનો કુકર તૈયાર થઈ આવ્યો એમને સમજાવ્યું અને બે ત્રણ દહાડાના અનુભવે એ સારી રીતે શીખી ગયા. આટલે દિવસ પછી મળ્યા ત્યારે એટલા પ્રુદ પ્રુદ મૂંઝૂં ગયા દત્તા કે ન પૂછેા વાત, કહે કે ‘ ન્હારી છાંછીમાં મહેં આવી રસોઈ ચાખી ન હતી । બાત દોષ દોષવાર કરતો હતો પણ તમારા કુકરે તો મ્હારું જીવન ફેરવી નાખ્યું છે શીરસ્વાદિષ્ટ અને મહેની રસોઈ યાવ છે ’

‘ કુકરના ઉપયોગ માટે કેટલોક વાતો ખાસ ખ્યાન રાખવાની હોય છે એ ખગર ન હોય તો એટાળો થઈ જવા સંભવ છે અમારા એક મિત્રે અમને જમવા તેડ્યાં. વમર માથે કુકરમાં ભાત મૂકેલો તે નીચે જરા ચરેલો પણ ઉપર કાઢ્યો રહેલો । દાળમાં એક વાડકી દાળે ત્રણ વાડકી પાણી રેડવાનું હોય છે અને ભાતમાં એક વાડકી ચોખા હોય તો બે વાડકી પાણી રેડવું જોઈએ દાળ વખત ચોખા નવા જુના હોય તો પાણી ઓછું વધતું કરવું પડે છે જુના ચોખા અડી વાડકી સુધી પાણી પીયે છે અને નવાને

ઓછું જોઈએ નવા ચોખા હોય તો એકાદ ચમચો ઘી પહેલેથીજ નાખવાથી ભાત છુટો થાય છે. આખું ખાનું દાળ પાણી કે ચોખા પાણીથી ભરાય નહિ. ચોખા ભાગની અથવા ઓછામાં ઓછી એક ઇંચની જગ્યા ખાલી રાખવી જોઈએ. સાક બેઠું મુકવાનું હોય છે. એમાં તથા દાળમાં મસાલો પછીથી નાખવો જોઈએ પહેલેથી મસાલો નાખ્યો હોય તો દાળ ચઢતી નથી એ ખ્યાન રાખવો જરૂર છે

‘ કુકર તૈયાર કરીને એના માપની સઘડી ઉપર એક સઘડી કાલસા ભરીને રાખનાતો છે. બીજી વખત કાલસા ઉમેરવા પડતા નથી. પચાસ મીનીટથી એક કલાક સુધીમાં રસોઈ ચલી જાય છે એટલા વખત પછી કુકર ઉતારવો જોઈએ, એ દરમિયાન દાળ એમણી મધ હોય છે. ભાત ચઢી ગયો હોય છે અને સાક તૈયાર થઈ ગયું હોય છે. દાળ સાકમાં મસાલો નાખી એને તૈયાર કરી લેવા જોઈએ. પછી એજ સઘડીમાં કાલસા નાખી બીજી રસોઈ કરી શકાય છે

‘ પાતરાં અને ઢોકળા માટે પહેલા ખાનામાં પાણી રેડવું અને બીજા ખાનામાં પાતરાંના વાટા કે ઢોકળાની યાળી મુકી દોઢ જાંબ કરવું. એટલે વરાળથી તે સા- રી રીતે તૈયાર થઈ જશે આવે વખતે કુકરને રટવપર મુકવો હોય તો મુકી શકાય છે.

‘ કાળી, ઠોંઠીફલાવર, વેમણ, કોંગા વિતેરનાં સાક કુકરમાં બહુજ મજાના થાય છે સાકમાં પાણી રેડવું પડતું જ નથી. ન- દાટા, મૂરજીને રતાણું પણ મીઠું જેવાં ચડો જાય છે અને પાણી રેડવા સિવાય તૈયાર થતાં દોષ વણાજ સ્વાદિષ્ટ થાય છે.

‘ ચોડા વખતના ઉપયોગ અને અનુભ- વથી વમર મુરોઠીએ અને એાળી તક્લીફ ઠામ થાય છે તેમજ દરેક પ્રકારે આ સાકો છતાં સુદર અને મરનો છતાં ટકાઉ કુકર

વાપરનારને સંપૂર્ણ સંતોષ આપે છે અને વગર પગારે રસોયાની ગરજ સારે છે.

‘હવે એ આથી પસંદ પડ્યા તે જોઈએ.’

‘મોટે ભાગે તૈયાર કુકરો આવે છે તેની કિંમત વધારે પડતી હોય છે છતાં માલ તકલાદી હોય છે જ્યારે આ કુકરો સારામાં સારા કારખાનામાં તૈયાર કરાવ્યા છતાં વજનના બાબે તૈયાર થતા હોવાથી કિંમતમાં સસ્તા પડવા છતાં માલ ટકાઉ થાય છે. તારકરનું કારખાનું ઉચી જાતના માલ માટે હિંદુસ્તાનમાં મથકૂર છે. એ ઉપરાંત જોઈએ તેનું જાકું પતર વાપરવું હોય તો વપરાવી શકાય છે.’

‘ખીજું એનાથી વખતનો ધણો બચાવ થાય છે. દાળ કુણાઈ જતી નથી અથવા ઉભરાઈ જતી નથી કે જાત દાઝી જતો નથી. બીજાને સવારના પહોરમાં અનેક કામ હોય છતાં દાળ દલાવવા, જાત ઝોસાવવા કે એના ઉપર ખાન રાખવા બેસવું પડે છે તે આનાથી બચી જાય છે. એકવાર કુકર ચુકે ચડાવ્યા પછી એક કલાકની એમને કામ કરવાની છુટી મળે છે, અને એટલા વખતમાં અનેક કામ પરવારી લે છે.’

‘ત્રીજું, રસોઈ ધણીજ સ્વાદિષ્ટ થાય છે. બધીયે ચીજો વરાળથી ચતી હોવાથી રસકસ જળવાઈ રહે છે. જાત ઝોસાવવાનો દોષો નથી તેથી એનાં તલ્લે સચવાઈ રહે છે અને ચાક પણ ચીઠી અગ્નિ વરાળથી ચડવું હોવાથી સ્વાદિષ્ટ થાય છે.’

‘ચોથું, એનાથી કાલસાનો ધણો બચાવ થાય છે. એમ સમઠી પર દાળજાત ને ચાક તૈયાર થાય છે.’

આ કારણોને લીધે મદારા મિત્રમંડળમાં આ જાતના કુકરો ખુબ પસંદ પડ્યા છે, અને મદને એના ઝોડારો મળતા જાય છે.

કુકરો તૈયાર કરાવવા અને પુરા પાડવાનો મદારો કે ધણો નથી.’

‘ઠાણે કહ્યું કે એ ધણો લાભ બેઠા છે—

‘હવે સાધારણ વાત કર છું.’

‘તે બહે. ત્યારે અમારા કુકરનો ઝોડાર પણ આપી દો.’

‘દમચાં જ.’ એમ કહીને તરતજ એમના કુકરનો ઝોડાર મહેં શ્રી. તારકરને મોકલી આપ્યો.

કુમસથી અમે યુવાન આવ્યા ત્યારે કુકર તૈયાર થયો હતો એટલે મુરત મોકલી આપ્યો. એ એમને પસંદ પડ્યો છે અને સંતોષથી વાપરે છે.

એજ રીતે મદારા મિત્રમંડળમાં વડોદરા, મુરત, અમદાવાદ, વાડાસિનોર વિગેરે ઘણે ઠાણે એ કુકરો ગયા છે અને દરેકને સંતોષ થયો છે.

ઠાકર ખાણને જે અનુભવ મદને મળ્યો છે તેનો લાભ મદારા મિત્ર મંડળને મળે એ એ હેતુથી અત્યાર સુધી હું, આ કઠાકટમાં ઉતર્યો છું. શ્રી. તારકરે પણ આ કામ ખાસ ખ્યાન દબને કરી આપી મદને આભારી કયો છે

આ કુકરોનું પેટનું નથી મહે લીધું કે નથી શ્રી. ખીજું તારકરે લીધું તેમજ એ લેવાની વૃત્તિ પણ નથી. જાહેરજાતના બાતો લાભ ઉઠાવી શકે અને કાષ્ટને પણ એ ઉપયોગી થઈ પડે એ હેતુથી આ દર્શકત પુરતી વિગત સાથે પ્રકટ કરી છે. અને એના સર્વે દક્ષ જનતાને સ્વાધીન કરે છું.

આ સંબંધે કાષ્ટને પણ વધુ દર્શકત અથવા પુછવા જેવું લાગે તો તેણે પ્રુશીથી મદારી સાથે પત્ર વ્યવહાર કરવો, (મલાડ, યુવાન) અથવા ગુણસુન્દરી કાર્યાલયમાં લખવું એટલે ઘટતો પ્રતાપો પ્રુશીથી કરવામાં આવશે. શ્રી. તારકરે આવી રીતના કુકરો હવે તૈયાર રાખવાનું કમ્પલ કયું છે.

ધરતી લક્ષ્મી

(૧)

યતો કલાકાર કલા વિહીન,
ન્યા પ્રેરણાના જલ સૌ સુકાય,
ને પ્રેરણાશોધન એક દિન,
તણ સ્વપત્ની ધર જહાર નાય

(૨)

રેવા તટેયો બહુવાર જોયો,
કટિ પદે વિધ્ય રહ્યો વસેલ જે;
હરે યદી ધુમ્મસ ચો ઉલેલ જે,
જોઈ જરી એ તહીં આજ મોઢ્યો.

(૩)

કૈલાસ સંઘ્યા જલ સંગમોના,
યાત્રા કરી તીરથ ધામ ફેરી;
પ્રાચીન જોયા અવશેષ ઠોના,
ભિન્નિં ભેડી ના કહિં એક ફેરી.

(૪)

“જલા તણી દેવી ન તુડી કોઈ દિ,
ન ઉરતન્ત્રી અજણાટયે ધયો;
ન પ્રેરણામૂર્તિ રાખી હેલ કહિં”,
વહી નિરાયે ધર તહં એ ગયો

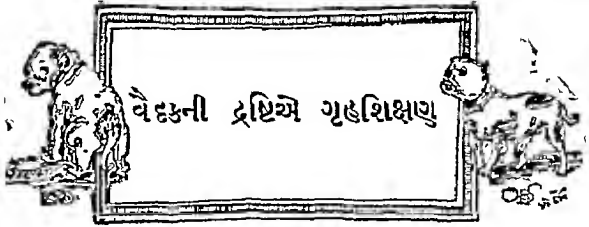
(૫)

છે ગૃહકાર્યો કરતા મલીન,
જોઈ સ્વપત્ની ઉરધોષ છૂટયા;
ખંચાતી પત્ની પદ ધાસ લીન,
બેસી વધો શબ્દ અનેક તડયા-

(૬)

“હતી સીતા જે ગૃહલક્ષ્મી રામને,
અરુન્ધતી જેવી વસિકને હતી;
હું પ્રેરણા મૂર્તિ ભુલ્યો જઈ તને,
હું ઝીઝવાને જલ આપડયો, સતી । ”

તરવર મગનલાલ પટેલ

લેખક ડૉ. અમૃતલાલ દ. પટેલ, ડી. પી. એચ.,
મેડીકલ ઓફીસર ઓફ હેલ્થ, સુરત મ્યુનીસિપાલિટી.

(લેખાંક : ૪ થી)

રાંધણ કરવાને અગે રસાયણ શાસ્ત્રી, પદાર્થવિજ્ઞાન, શરીરશાસ્ત્ર
અને ઇન્દ્રિયશાસ્ત્રના જ્ઞાનની જરૂરીઆત

અંગ્રેજીમાં રસાયણશાસ્ત્રને Chemistry કહે છે તે પદાર્થવિજ્ઞાનને Physics કહે છે. ઇટલાકને સવાલ પૂછવાનું મન થશે કે દાગ, બાત, રોટલી સાક ખનાવવાની કળા સાથે વિજ્ઞાનને શું મંજબ છે અને આજ અધરા અને નિરસ વિષયોને રાંધણકળાના વિષય સાથે શા માટે જોડી દેવામાં આવે છે. આના જવાબમાં જણાવવાનું કે રાંધણકળાને આજો વિષય વિજ્ઞાન ઉપર જ રચાયેલો છે સેકોડ વર્ગોથી આપણા દેશની સ્ત્રીઓ અમુક રસોઈ અમુક પ્રકારે બનાવતી આવી છે, પરંતુ અમુક રસોઈ અમુક જ રીતે બનાવવાનું શું કારણ છે અને તેની શી અગત્ય છે તેની તેમને ખબર નથી. જોરાકની અંદર રહેલા તત્વો ઉપર પલાળવાથી, બાફવાથી, શેકવાથી, તળવાથી અને વરાળ દ્વારા રાંધવાથી શું શું ફેરફારો થાય છે, જોરાકની ઉપયોગિતામાં શું વધારો કે ઘટાડો થાય છે અને તેની અંદર રહેલાં પુષ્ટિકારક તત્વો જાળવાઈ રહે છે કે કેમ તે બાજનનું સંપૂર્ણ

જ્ઞાન ફરક બાજાને આપવાની ઘણી જરૂરીયાત છે પાપક અને સાકમાં ખારો નાખવાથી શું ફાયદો અને નુકસાન છે તેની આપણી બાજાઓને ખબર નથી. ટોકળા માટે લરોલા અનાજમાં તથા જલોખી અને માલપુડાના લોટમાં છાશ અથવા અન્ય પ્રવાહીઓ મેળવવાથી આવો કેવી રીતે આવશે હશે તેની આપણી બાજાઓને ખબર હોતી નથી. તરતના બાફેલા વાલ કડવા લાગે અને તેજ વાલને જે જે દીવસ પાણીમાં પલાળા રાખ્યા હોય અને તેમને રાંધ્યા પુટવા દીધા હોય તે તે બાફ્યા પછી મીઠા લાગે છે તેનું શું કારણ હશે તેની આપણી અનુભવી ગૃહિણીઓને પણ ખબર નથી

આ વિષય એટલો મોટો અને અગત્યનો છે કે તેના એક એક વિભાગ ઉપર એક એક મોટું પ્રકરણ લખી સકાય પરંતુ આ ને આ વિષયની આઠી રેખા જ આપવાના અને તેટલા માટે આ વિષયની ઇટલીક ઉપયોગી બાબત સંજોગો જ વિવેચન કરવામાં ..

ખોરાકના વિષય ઉપર અગ્રેષ્ઠ બાધામાં તે કટલાયે પુસ્તકો લખાયા છે આપણી કાષામાં જુદી જુદી રસોઇ અને વાનીઓ કેવી રીતે બનાવવી તેના એક બે પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ થયા છે પરંતુ વૈદક અને આરોગ્યની દ્રષ્ટિએ કયો ખોરાક સારો અને કયો ખરાબ છે તે બાબતનું કોઈ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ થયું નથી. દરેક મનુષ્યની તદુરસ્તીને તથા તેની સારીરિક સ્થિતિને આધાર તેના ખોરાક પર હોય છે. બાળકના જન્મથી તે મોટી ઉંમરનું યાવત્વાસુધી તેને કેવા અને કયું ભતના ખોરાકની જરૂર છે તે દરેક માતાએ અણુપુ જરૂરી છે. આપણી માતાઓના આ અવાનને લીધે આ દેશમાં લાખો બાળકો રીક્ટસ તામના રોગથી પીડાય છે અને આ રોગ બાળકોના બીજા અનેક બાબતો અને જીવલેષુ રોગોનું કારણ બને છે તે બાબતની ગંભીરતાની આપણી માતાઓને બાગેજ ખરે હોય છે

વળી દરેક કીમની ખોરાક જ વધારે પ્રુટિનરિક અને ગુણવત્તા હોય છે તેની માન્યતા ઓછોની હોય છે તે ખરું નથી મધ્યમ તથા ગરીબ વર્ગના કુટુંબોમાં દરેક જણને દૂધ, ઘી પૂરતા પ્રમાણમાં મળી શકતાં નથી. બાવા સંયોજામાં ઓછી કોમતત્વો પણ પ્રુટિનરિક ખોરાક કેવી રીતે પસંદ કરવો તે અણુપુ દરેક ગૃહિણી માટે આવશ્યક છે. આપણા ખોરાકમાં વજરાની ઝીંકોમાં નીચેના ચાર ગુણોની આવશ્યકતા છે -

૧ સરીરને ક્ષણતા આપનારા તત્વો જેમાં ઘી, કાંચ (Starch) અને સાકર ગુણ્યત્વે છે.

૨ સરીરને વધારનારા તથા સરીરને કામને લીધે જે કસારો પહોંચે છે તેને નાબૂદ કરનારા તત્વો જેમાં પ્રોટીન (Protein) ગુણ્યત્વે છે.

૩ સરીરના ખનીજ તત્વોને યોગ્ય પ્રમાણમાં ટકાવી રાખનારા તત્વો જેમાં દુધ શાક અને મસાલા છે

૪ સરીરમાં વીટામીન નામના તત્વોને ભેદભેદે તેટલા પ્રમાણમાં આપનારા પદાર્થો જેમાં તાજાં શાક, ફળ વગેરે છે

માંસાદારી પ્રાપ્તો ખોરાક એવી રીતે યોગ્યથેલો છે કે તેમને તેમના ચાલુ સંસ્તા ખોરાકમાં પણ ઉપરના બધા તત્વો આપો-આપ મળી રહે છે પરંતુ વનસ્પતિજન્ય ખોરાક ખાતારી પ્રાણમાં બે ખોરાકની અંદર યોગ્ય પ્રમાણમાં ઉપરના બધા તત્વો આપનારી દરેક યીજ ન હોય તે તદુરસ્તી બચડે છે આટલા માટે ખોરાકની પસંદગી કરવામાં આ બાબતનું ઓછોને ખાસ યાત આપવાની જરૂરત છે

આપણા ગૃહોમાં સાધારણ રીતે દરરોજ અમુક જ પ્રકારનો ખોરાક તૈયાર થાય છે. જેમાં ઘરની દાળ, ખાત, રોટલી અને શાક છે ટટલીક ઓછો સજશમ દરરોજ બાજુ વસ્ત્રો રાંધે છે અને રોખની વસ્ત્ર તરીકે તેમાં કોઈ કોઈ વખત ભજીયા, પાતરા, કે મીઠી વસ્ત્રોનાં વંધારો કરે છે. આવી ભતનો ખોરાક આરોગ્યની દ્રષ્ટિએ આદર્શ નથી તે આપણે દરેક પછી ભેદશુ. નાન-પણમાં બાલકોને મોટા પ્રમાણમાં ખાત અને ઘી આપવાથી બાળકનું પેટ વધી ભય છે અને તેના સરીરમાં પ્રોટીનને મલે ચર-બીનું તત્વ બદલ વધી ભય છે આવા બાળકો સેંકેટોની સંખ્યામાં આપણા દેશમાં નજરે પડે છે. ખોરાકની અંદર વિવિધતા આવે તો ખોરાક માટે અરગી ઉત્પન્ન ન થાય એટ-લુન નહિ પરંતુ અમુક ખોરાકમાં અમુક જરૂરી તત્વ ન હોય તે તે ખોરાક ગૃહસ્થાથી તે મળી રહે છે. આ સામીન કરવા માટે એક બે દાખલા આપણે બધા યાદ રાખી.

કઠોળની બધી જાતના ઠરતાં વટાણામાં પ્રોટીન તત્વ ધણીય વધારે પ્રમાણમાં હોય છે. અડદની દાળમાં પણ આ તત્વ વધારે પ્રમાણમાં હોય છે. આ બંને કઠોળ પ્રોટીનના તત્વમાં લગભગ માસના ખોરાકની બરાબરી કરી શકે છે. પરંતુ તેમાં આગ્ર ખાતી એટલી જ છે કે આ બંને કઠોળ પચવામાં ભારે છે અને જલદી રંધાઈ શકતા નથી. બે આ બંને કઠોળને ખુબ સારી રીતે રંધવામાં આવે અને તેમની એક રસ દાળ બનાવવામાં આવે તો બહુજ ફાયદાકારક છે. મધ્યમ અને ગરીબ વર્ગના કુટુંબમાં આ બે કઠોળની દાળ અઠવાડીયામાં એક બે વખત જરૂર બનવી જોઈએ અને તે ખાવાથી કુટુંબના માણસોનું આરોગ્ય વધે છે. આ કારણને લીધે પંજાબમાં અળદની દાળને માસ-દાળ કહેવામાં આવે છે.

તેવીજ રીતે પાકા દામેટાની અંદર વીટા-મીનના તત્વો ધણી મોટા પ્રમાણમાં હોય છે અને તેટલા માટે દામેટાની કચુમર કે ચટણી ખાવામાં ફાયદો છે. વીટામીન નામના તત્વો લગભગ દરેક ફળ અને શાકમાં હોય છે. આમાંના અમુક પ્રકારના તત્વો શાકને તળવાથી નાશ પામે છે. બાકેલા શાકમાંથી પણ આ તત્વોનું પ્રમાણ થોડું ઓછું રહ જાય છે. આટલા માટે મધ્યા મુળા, કાકડી પપૈયા વગેરેની કચુમર ખાવાથી વીટામીનનું તત્વ સરીરને પુરતા પ્રમાણમાં મળી શકે છે. વીટામીનના તત્વો સવારો અને ખારો નાખેલા શાકમાંથી સરતર નાશ પામે છે. બ્યારે ખરાય નાખેલા શાકમાં તે જળવાઈ રહે છે. આ ઉપરથી જોઈ શકાય કે દરેક શાકમાં સવારો કે ખારો નાખવો તે જરા પણ ખતરનારો ચોક્કસ નથી. જલદી ચડતા ન હોય તેવા શાકને જલદી ચડાવવા માટે ઓઝો ખારાનો છુટથી ઉપયોગ કરે છે તે સર્વ કાષ

જાણે છે. આ પ્રયા કેટલી નુકસાનકારક છે તે આ ઉપરથી સમજાશે.

રીકેટસના રોગ માટે ડોક્ટરો મુસખીનો રમ બાળકને વધારે પ્રમાણમાં પાવાનું કહે છે. ગરીબ અને મધ્યમ વર્ગના માણસોને આ ખર્ચ પોતાય નહિ તે દેખીતી વાત છે. આને બદલે પાકા દામેટાનો રસ અને ચોખ્ખુ મધ તેટલું જ કામ આપે છે તેની આશ્ચર્ય બહેનોને લાગે જ ખમર દશે.

બાળકને અપાત્ર દૂધ બે ચુલા પર લગાવવામાં આવે તો તેમાંથી વીટામીનનું તત્વ મોટા પ્રમાણમાં નાશ પામે છે. એટલું જ નહિ પરંતુ દૂધની અંદર રહેલા પ્રોટીન તત્વમાં પણ એટલો બધો ફેરફાર થાય છે કે તે જલદી પચી શકતું નથી. આટલા માટે બાળકને આપવાનું દૂધ પાણીની અંદર વાસણ મૂકી ગરમ કરવું જોઈએ અને તેની અંદર મલાઈની પોપડી બાઝવા દેવી ન જોઈએ. વળી આવા દૂધને ગરમ કરી એકદમ ઠંડું કરી રાખવાથી તે દૂધ લાંબો વખત બચડ્યા વગર રહી શકે છે. ઉનાળાના દિવસોમાં સખત ગરમીને લીધે દૂધ જલદી બગડી જાય છે. અત્યંત માતાઓ એમ સમજે છે કે ન્હોં સુધી દૂધમાં ખાટી વાસ ન આવે ત્યાં સુધી મારું જ ગણાય આમાન્યતા ગૂલબરેલી છે.

ખોરાક કેવી રીતે રંધવો તે જેમ એક કળા છે તેમ રંધેલા ખોરાકને બનાડ્યા વગર માયવી શી રીતે રાખવો. તે પણ એક કળા છે. આ વિષય જાણવા માટે જનુઆરના અમુક સિદ્ધાંતો કન્યાઓને શીખવવાની જરૂર હોય છે. અહીંયા આ વિષય ઉપર વધારે લખવાનો અવકાશ નથી. પરંતુ જનુઆરના પ્રાથમિક સિદ્ધાંતો ગૃહ સિસ્ટન્સ માટે દાળ ઉપયોગી છે તે માટે બે શબ્દો દો લખવાની જરૂર છે.

જે ઘરમાં ઉકાળેનું પાણી પીવામાં આવે છે તે ઘરમાં કાસેરા, કે ઝાડનો રોગ બાળ્યે જ થાય છે. જે ઘરમાં ચોથી રોગથી પીકાતા માણસના વાસણો જુદા રાખવામાં આવે છે ત્યાં આવા રોગ બીજને લાગુ પડતા નથી.

બાળકને દૂધ પાવાની બાટણી તપે તમે તેટલી સ્વચ્છ કરીને સુકવીને રાખશો તો પણ તેમાં બેચાર કલાક પછી જનાના દીવસોમાં તો જરૂર વાસ આવશે. આજ બાટણીને સ્વચ્છ કરીને દૂધ પાણીમાં સ્વચ્છ વાસણમાં રાખી મુકશો તો તેમાં જરા પણ વાસ નહિ આવે.

દૂધને ગરમ કરીને તેની તેજ તપેલીમાં રહેવા દઇ તેને નળની એક બાલકીમાં ઠંડુ પાડીને રાખશો તો લાંબો વખત રહી સુકશે. આજ દૂધને બીજા તમે તેટલી સાફ કરેલી તપેલીમાં રાખી મુકશો તો પણ તે જલદી ખતરી જશે. આ વાત અખતરા કરવાથી સિદ્ધ થઇ છે. આ બધાનો આધાર જંતુ-શાશ્વત પ્રાથમિક સિક્કાંત પર રહેલો છે.

અનાજને સંકેતું બનાવવા માટે દિવેલ પાસે અથવા રાખ આ માટે મેળવવામાં આવે છે તેની આપણી બાળાઓને ખબર નથી. તેઓ ફક્ત એટલું જ જાણે છે કે આમ કરવાથી અનાજ જાડે નહિ પરંતુ જો આમ થવાના ખરા કારણો તેમને બતાવવામાં આવે તો તેઓ ચોતાના આશનનો ઉપયોગ વ-

ધારે સારી રીતે અને વધારે પ્રમાણમાં કરી શકે.

ઉપરે એટલું જણાવવું જરૂરી છે કે આપણા દેશમાં મળતો દરેક જાતનો બોરાક વૈદક દ્રષ્ટિએ અને આરોગ્યની દ્રષ્ટિએ કેટલો ઉપયોગી છે તેનું જ્ઞાન જે આપણી કન્યાઓને આપવામાં આવે તો તેઓ ચોતાના કુટુંબને અનેક રીતે તેનો લાભ આપી શકે.

આપણા દેશમાં એક સમયે ધરે ધરે વપરાતું અમૂલ્ય મમાન પીણુ છાશ અત્યારે ફક્ત મરીમોનો જ બોરાક થઇ પડી છે. તેને જલે મદા, ફારીનો, આપણા દેશમાં ધણુ જ મોટા પ્રમાણમાં ઉપયોગ થાય છે ચા, ફારીમાં થોડા નજીવા ફાયદા છે પરંતુ આપણા દેશમાં તેનો જે રીતે ઉપયોગ થાય છે તેમાં ખૂબ જ ત્રુટિ છે આ બાબતનું જ્ઞાન આપણી બાળાઓને આપવું અત્યંત જરૂરી છે.

દૂધ કરતાં પણ દહિનો ઉપયોગ આરોગ્યની દ્રષ્ટિએ ખૂબ લાભદાયક છે અને તેટલા માટે દહિના વિવિધ ગુણ અને તેની જુદી જુદી વાપરવાની રીતો આપણી બાળાઓને

શીખવવી જોઈએ. રાધણકામાં પદાર્થ વિજ્ઞાન અને રસાયણશાસ્ત્ર કેટલો અત્યંતનો લાભ બને છે તેનો આદર્શ ઉપરથી થોડો ખ્યાલ જરૂર આવશે બોરાક તૈયાર કરવાની જુદી જુદી રીતો છે તેમાંનો કદ કદ રીતો વૈદક અને રસાયણશાસ્ત્રની દ્રષ્ટિએ શ્રેષ્ઠાર્થ છે તેનું વિવેચન દબે પછીના લેખમાં આવશે.

રાસ

કેવા તારા છે આ રાસ ?

ચાંદલીયા !

કેવા તારા છે આ રાસ ?

શુભ પખવાદિયે નિત નિત ઉચ્ચા, દિલે તારા આવાસ ! ચાંદલીયા !

કૃત્તિ જલુચ છે દીન દીન તારી, પુનમે પુરણ પ્રકાશ ! ચાંદલીયા !

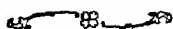
પ્રતિદીન ઘડ આવે સુસારી રૂપમાં, જલે અમારો વિનાશ ! ચાંદલીયા !

દીન બની અને ધનિકતા પાસમાં, ભવમાં માને વિલાસ ? ચાંદલીયા !

વિધવિધ સ્થાનમાં રાજ રાજ ભટકે, યવા શુ તારા પ્રવાસ ? ચાંદલીયા !

માનવી રૂપ તારાં વિવિધ વિલોપી, ધરતાં અતરમા અતર ! ચાંદલીયા !

ચલી-દ

બીજા દાસ નાણાવટી મામતા એક આગે-
વાન નાગરીક છે. મ્યુનિસીપાલિટીની
મરકાર તરફથી સુટાયેલા સભ્ય છે. ગામમાં
એક બે મંદિરોના તેમજ કેટલાક સગીરોની
મીલકતોના ટ્રસ્ટી છે. તેમજ વાર તહેવારે
બાકામાહેઓને ત્યાં તેમનું નજરાણું પહેલું
સ્વીકારવામાં આવે છે અને કાંઈ પણ સરખા
પોતાના વાર્ષિક મહેતસવ પ્રમંગે કે નાણાંની
મદદ માટે બેગી કરેલી સભામાં શ. નાણાવ-
ટીને પ્રમુખસ્થાન આપવા જેટલું ડહાપણ
વાપરે તો તે ઉપકાર શેઠ ધણી દિવસો સુધી
અદ્યો રાખતા નથી. ગતલમ કે પૈસા આપી
છુરે છે.

આવી આવી હોમની ધીખતી આજ
રૂમાં તેમણે પોતાના જીવનનું સાર્થક માન્ય
છે. કેટલોક વખત થઈ માત્ર તેઓ એક જ
મદતવાહકી સેવી રહ્યા હતા. અને તે ધણી
કાંતી ધારાસભાના સભ્ય થવાની પરંતુ માત્ર
બે જ ચોપડીઓ સુધીના અગ્રેજી જાને તેઓ
આ સાદસમાં પડવા જરી મંકોચાતા હતા.

પણ આ અસહકારના જીવાળમા જ્યારે
બધા લગણેલા સભ્યોએ હૃદતાપ કરી, ધારાસ-
ભાનો બદલકાર કર્યો ત્યારે પોતાની મામુદી
મેવા સરકારને તેની નિરાધારી વખતે અર્પ-
વાની પ્રમણ પ્રચ્છા જન્ની છે.

જો કે આમ તો નવા જમાના બધી તેઓ
પૈસાને જોરે ધમકાયા જતા હતા. પરંતુ સ્ત્રી
ફળવણી મળ્યાં તેમના વિચારો ધણીજ
જુદા હતા. હોમની એ.કમ માન્યતા હતી
કે બેરોજગીએ એક અદાર પણ ન જ બધુલો

જોઈએ. અને જ્યાં જો લાવ્યા હોય તો
અબણ પતિ મળ્યે લગણું બધું જ જૂદી
જવું જોઈએ. એજ આર્થ સનારીઓનો
પવિત્ર ધર્મ છે. છતાં પણ તેમનાં નીજવા
રનાં શેઠાણી દેવશેઠે અગ્રેજી સાત ચોપડી
સુધી લગણું હતું.

બધી ગણીતેય છેવટ શેઠના વ્યક્તિત્વ-
માં જ પોતાની બધી મહેત્તાને લારો
દબને દેવળ છેકરાઓની માવજત કરવામાં જ
જો શેઠાણી બે પોતાના જીવનમાં સાર્થકતા
માની હોત તો તે ઠીક, પણ તેથી આગળ
વધીને આ અસહકાર પ્રવૃત્તિમાં જોડાવા
શેઠા દિવસથી બહુ તાત્પરતા બતાવી રહ્યાં
હતાં અને તેમની આ અચોગ્ય હક શેઠને
ધણી લારે પડતી હતી.

પોતાના શુદ્ધ વિલાપતી કપડાં વિરૂદ્ધ
શેઠાણીની જાડી ખાદી તેઓ મોટા મનથી
નિભાવી રહ્યા હતા અને પોતાની બધી
નામરજી છતાં વિનુને પ્રજ્ઞાત ફેરીમાં
જતો નહોતાં અટકાવતાં. તે અપરાધને
પણ તેઓ કમ્મ ગણતા હતા પરંતુ
શેઠાણીએ બે દિવસથી કેમિઝ હાઉસમાં
કાર્યકર્તા તરોફે જોડાવાની જાળરે હક લીધી
હતી અને શ. નાણાવટી હોમને રજા આ-
પીને પોતાની આમરના કોકરા કરવા નહોતા
માગતા.

(૨)

હમે નહોતું જાણ્યું કે દુધારા હરો.
બની વાણીયા હીન્દને લૂંટી જશે...હમે.
પરોડીઆની હંડીમાં ઓડીની ફદ છેડવી

ન જમે તેવે ટાંચે વીઠ્ઠલામ રીકતી પોળમાં
જાતા હોકરાઓ ઉપરું રાષ્ટ્રગીત ગાતા
જાતા પેઠા.

“એ...વિતુ ! સુરેશ ! અત્યા ઉઠો
બધા...વખત વર્ષ ગયો.”

પોળમાં પેઠા તેવાજ નિત્યનિયમ મુજબ
ખીન ગોડીયાઓને હોમલે હાંક મારી. એટલે
લામલાજ વિનુ, સુરેશ અને બધા બકાઓ
ઝાંઝીઝેજ દવાલે પોતાના કપડાં પહેરીને
રકારક વારણાં ખોલી પ્રભાતફેરીમાં સામેલ થવા.

રાષ્ટ્રીય મહતી માતી પ્રભાતફેરી આ પોળ
હોડી બોજી પોળમાં પેડી

“રાં...નાં આ હોકરાંજ જરી નથી
જપનાં ” લીઠ્ઠલાસ શેઠે ઝોઢામનિ ઝોઢા-
માજ આ પ્રભાતફેરીને સરવળી સઘળાવી

“શુ ! શું બોલ્યા ! આવા યજ્ઞો
બોલતાં તમને શરમ નથી આવતી ? ” કહેનાં
રોઠાણી એકદમ...પધારીમાંથી બેસાં વર્ષ
ગયા. “દેશને માટે કશું ન કરી શો તો
દીસ્ટુ રણું પશુ આટલી પ્રભાતફેરીય તમા-
રાથી સદન નથી થઈ શકતી, ખરે ને ? ”

“જો ! તુ કહેનારી કહી રહી ! બધાનાં
હોકરાં બોલે બધા પરવડ આપણો વીતુ હોમ
ભાવજ યાજ. અને જમે તેમ સરકારને ગળો
બીડે તે મને જીવીય નથી પોમાણું ” શેઠે
સુતાં સુતાંજ ચોતે દીધેલી ગાળતા સમયનંતમાં
દસીસ કરી.

“શાથી ? ”

“શું શાથી, શાથી, કરો છો ! તમારે
બધાએ ભેગાં, મળા, મારી આજરના કાંઠરા
કરવા છે ખરે ને ? ” શેઠ પધારીમાંથી ઉઠ-
યા. “તમારી આવી રીતભાત આજથી
કું બોધકુલ સાંખી શકવાનો નથી ”

“એટલે તમે અધિકારીઓની ખુલા-

મત કરો. તે ખાતર અમને ડરાવા મળી
છો, એમને ! અત્યારે સરકારને પણે ઉભવામાં
આમરૂ ઝે કે દેશને પણે ! ” રોઠાણી પશુ
ખીનખી ગયાં

“હવે સત્તા આગળ યાજુપશુ જરીય નથી
ચાલવાનાં રહમછતે ! બધા ભજગી થોડા
બાગી છો તે થોડા હાંડા મારે. પછી બધાં
સીધા થઈ જશો મીઠાં ! ” શેઠે પોતાનો
સત્તા પ્રયોગો સંપૂર્ણ પક્ષપાત બાજત કરતાં
પરકટ અનુભવ કરી શીખામણ આપી

“તે તમે જો આ હઠનામાં ન માનતા
હો તો ભરે ” પરવડ મને તો સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા
છે. એટલે તમારી માન્યતા પ્રમાણે તમે
ચાલો અને મારી માન્યતા પ્રમાણે કું
ચાલીશ ”

“કું તમે તારી માન્યતા પ્રમાણે
ખીધકુલ ચાલવા દેવાનો નથી. સમજીને ?
આમમાં મારી કેટલી...એ આમરૂ ધાપ તેવું
તને કાંઈ કાળ છે ? ”

“દેશના પક્ષમાં ન બાળનારે કેટલામની
આમરૂનાં અત્યારે લીલામ થઈ રહ્યાં છે.
અને તમે સરકારે પક્ષમાં ઉભા રહી તમારો
આમરૂ ચાલવના મળી છો તે ક્યાં સુધી
સચવારો ? ”

“આ બાજતમાં કું કાંઈ તારો સલાહ
લેવા માગતો નથી, ”

“તો તમે પશુ મને આ ચળવળમાં
ભાગ લેતાં અટકાવી શકતા નથી. ” રોઠાણી
ખીન ઝોરથી તરફ જતાં જતાં બોલ્યા.
“કું આજથીજ હેચિસ હાલિસમાં માફ નામ
આપનાર છું ”

“શો રોફ છે ! જાણે બામ બોલ્યે કું
કરી જઈશ ? ” શેઠે થોડાં અને “એ તો
જમથી ”ના શબ્દો મનને સંતવન આપતા
ઉઠ્યા રોઠાણી આટલું બધું સાદમ બેઠી
એવી તેમને મુઠ્ઠાખાતી નહોતી.

(૩)

પણ શેઠની માન્યતા ખૂસબારી હતી.

મહાત્માજીના મહાભિનિષ્ક્રમણ પછી તેમને શેઠાણીને અહિંસા લાગ્યા કરવું હતું કે “ ભારતના આ સુક્રિસદ્માગમો કું ગો કાળો આપુ ? ” પરંતુ તેમના સંભોગો ધણી પ્રતિકુળ હતા. તે વખતે પોતાની પરિસ્થિતિનો ખ્યાલ કરી તેમણે સારી જેવી રકમ મહાત્માજીના ચરણે ધરી હતી.

અને તે પછી તો સરકારના રેમ્પિય ખડા કરી દે તેવા બાપલોએ વિદેશ દેશસેવકોને વધ કરવા રહેમના પર લાદવામાં આવતા ઓડિનાન્સો પર ઓડિનાન્સોએ, પોકેટીય કરવા જતાં સેવકો અને રેલવેઓ પર ખડતી છાત્રીઓની અવિરામ ઝડીઓએ તારા શેઠાણીને આત્મા કંઈકાં ઉઠ્યો. ન્યાં આખા દેશની આખરે જવા ભેટી છે ત્યાં પોતાના પતિની આખરે કયા બારવી ? ન્યાં દુઝારો વીરાંગનાઓ જેલ સેવી રહી છે ત્યાં પોતે અવસરઆરામ ભોગવી શા માટે નિષ્કુરતા દાખવવી ?

આ બનાવ જુન્યા પછી તેમણે શેઠની આખરના કોઠરા યવાની ગોઠીને ન ગુફાસી. કેમકે હાલમાં ન્યારે જરૂર પડે ત્યારે પોતાની મેથા સ્વીકારવા નામ આપી આવ્યાં.

x x x

તેને બીજે જ દિવસે એટલેતા. છઠ્ઠી ફેબ્રુઆરીને દિવસે આખા ગામમાં ઢોઢોધાર મચી રહ્યો હતો. પડિત મોતીલાલજીના હાથ અવસાને મદુરોહાની અખોમાંથી અણુ પ્રવાહ વહી રહ્યો હતો. ગામમાં હડતાળ પડી હતી અને આજનો યુ કાર્યક્રમ છે તે બધું જાતર માણસોના ટોળેટોળાં કેમકે હાલમાં બધાં જઈ રહ્યાં હતાં.

કેમકે હાલમાં પર લટકાવેલ મોટા મેડમાં લખ્યું હતું કે:—

“ પડિત મોતીલાલજીના અવસાન નિમિત્તે સ્વામિના ચાર વાગે કેમકે હાલમાંથી કમીટીના સેક્રેટરી વીપીન જ્ઞેશીની સરકારી હેઠળ સરખસ નીકળશે અને તે સરખસ કરવું કરવું ગાંધીચોક્કાં જાણે ત્યાં સભા ભરાયે અને દિલસોજીનો ઠરાવ-પસાર કરવામાં આવશે. આ કાર્યક્રમમાં ભાગ લેવા સહુ સંગજોને વિનંતિ છે. ”

વાંચી વાંચીને સહુ પાછા જતાં હતાં. કેટલાકે સ્વયંસેવકો...લોભી વહેપારીઓને હડતાળ પાડવા સંમતી રહ્યા હતા...તથા કેટલાકે સ્વયંસેવકો સુડીયો લખતે નિશાનમાં જતા વિદ્યાર્થીઓને નહીં જવા સંમતી રહ્યા હતા અને જુલુંજ હોય તો સુડીઓ પહેરવાનો આગ્રહ કરતા હતા. આથી ધણી ખરા ચરમાઇને તો થોડા મનમાં ગાળો દેતા દેતા, ધર તરફ પાછા જતા હતા. અને પંદ્રોજ માસરો નિરાકર હતા તેમને જોઈ રહેતા હતા.

બપોરે એ દે અડી વાગ્યાને સુમારે પોલીસ ઓફીસમાંથી સરખસ નહીં કદાવવા તેમજ સભા નહીં ભરવા માટે કેમકે કમીટીના પ્રમુખ; સેક્રેટરી તેમજ અન્ય કાર્યકર્તાઓ પર મનાઇ ફરિયાદો બજાવવામાં આવ્યા હતા તેમજ ગામ લોકોને પણ આજના કોઈ પણ કાર્યમાં ભાગ નહિ લેવા સખત ફરિયાદો કાઢવામાં આવ્યો હતો. પરંતુ કાર્યકર્તાઓ એમ મનાઇ ફરિયાદો ઓછી જ કરકાર રાખે છે. બરાબર નિયત સમયે કેમકે હાલમાંથી “ પડિત મોતીલાલજીની જન્મ ” ના ચોખરો કરવું રાષ્ટ્રજન સાથે સરખસ નીકળું જેમાં બી પ્રયોગે હાજરી આપી હતી.

(૪)

કાં પૂરે છે દિન્દને કારાગરોઃ
કસનાં એ કેદખાનાં અંદરોજ
ઝાર જેવા જગતને કહેતા ગયા,
ઝાર સાદી જલ્દામીરાં ચંદરોજ

ઉપરોક્ત રાષ્ટ્રગીત ગાવું ગાવું મરણમ
ખતરમાંથી પમાર થઈ રહ્યું દવું માણમેલી
સખ્યા મીમે મીમે વધતી જતી દની

ના દમો નિર્દોષ ને એ જાણિયો ।
રાખ્ય સુખની રવખ સંધગાં ચંદરોજ
ક્યાં સુધી સાગ્રાખ્ય સતા ચંદરોજ
ક્યાં સુધી એની મહત્તા ચંદરોજ

“ ક્યાં સુધી એની મહત્તા ચંદરોજ ”
આ કોઈ પૂરી યાવ એટલામાંજ પાંચસાવ
સિપાહીઓ સાથે પોસિસ સુપ્રિન્ડેન્ડ સાહેબ
મેટરમાં બેસી બારી પડેઆ

“ મી. જોશી ! ” તેઓ પરસેવા છુટેલી
પોતાનાં ચરમાં ઠીક કરતાં બોલ્યા

“ આ બેરોડની રૂમે ચળાઈ દુકમનું
અપમાન કરવા બદલ અમારી સાથે પોલીસ
રેસન પર આવવું પડશે ”

“ થજીજ ખુશીથી ” જોશીએ જવાબ
આપ્યો અને તેઓ પોસિસ અધિકારી સાથે
મેટર તરફ વળ્યા.

ઘરનાં એક મુઠ ખાંડના પોલાણમાં
સજ્જ થયેલ જાનુ મેખરે બાબ્યાં “ મીમની
તારાજહેન નાજુલગીતી જય ” ના જવાબેથી
કેશિમનાં નવાં મંત્રોને મેરિનીએ વધારી લીધાં
અને સરખસ આગળ ચાલ્યું

ઘોઘાળ વખરમાં સરખસ મોટી ઘોઘાળ
બારી પડેઆ

રખપતી રાખર રાખ રાખ ની પુન આવી
રહી હતી રાખમેરો સત્તાજનેને વનિપૂરક
નીચે જેમણી રજા દવા કરવાંઓ મત માં
પમાર કરાવે દવા તેવાર કરી રજા દવા

તેવામાં જ હરીથી પોસિસ સુપ્રિન્ડેન્ડ સાહેબ
પોસિસની ગોરી દુકાની સાથે સમારવાને
બારી પડેઆ સમાજનેએ “ દુરીયો
દુરીયો ” ના ટુકડોથી તેમને આવકાર
આપ્યો પરંતુ પોસિસે આ ચળવળ ઇચ્છિયાન
એવા રેવાઈ થયા છે પોતાના માનાપમાનને
દિશાન ઇતીવા કરીને નહીં પરંતુ સરખસ
વીખરવામાં જ વાળા દે છે.

“ મીમીમ નાજારતી ! ” સુપ્રિન્ડેન્ડ
કાર્યકર્તાઓની સમીપમાં જમને બોલ્યો.

“ કેમ સાહેબ ! ” કહેતા ઘરત તારા
ચીકાણી લેમની પામે બાબ્યાં

“ મી. જોશી પછી આ સરખસની સર-
દારી તમે લીધી હતી ! ”

“ હા ”

“ તો તુમને પણ Arrest કરવામાં
આવે છે. ”

“ તેવાર છુ ચાલે ” જરીવ મશગવા
વખર કે રિસીર થયા સિવાય નિર્મળ કમલા
કરતા તેઓ સુપ્રિન્ડેન્ડની સાથે મેટર
તરફ ચાલ્યા

બાંબા જતા પોસિસ જમાદારને આ
સરખસ યેન જેન પ્રકારેલ વિચેરી નાખવાનું
કહેવા પોસિસ સુપ્રિન્ડેન્ડ આદેશ યુક્તવા
નહિ અને તેમની મેટર અગ્ર વાત એટલે
તરતજ એક ખુલેથી બેર ખાડવા બેરડીને
કુટે ને મુજબ લાઈ પ્રકારે કર થયા. જે-
ણાં રકમોને લાગવા મળિયું એટલે લાગ-
વાઓની પાછળ મોટી રોડીને પોલીસેએ
તેમને રકમનાં અને જેઓ મહમવાથી
મેલી રજા દવા તેમને કાંનિથી સમારવાન
હોરો દેવા જમાદારે જખાનું પરંતુ તેઓ
મખનું કાર્વ પૂર્ણ થયા સિવાય એક થયુ
થયુ જાગવા તેવાર નહોતા તેઓ જક
કરવાજ રજા અને રિસીરને. ઇધર
જખર રીને પમાર, રીકે સદુ મજાજને
“ પોસિસ મેલીવખતી હી જય ” “ મહા-

તમા જાણીશ કી જય " ના જયન બેસી પોકારો કરતા વિખરાય.

પથ વિઠ્ઠલદાસ નાણાવટીના આત્માને આજે પૂછવું જોઇતું હતું બડા સાહેબોની મોટી મોટી ઓળખાણો પર તેમની અધિકારી મંડળમાં તેમજ ગામમાં પ્રતિષ્ઠિત સંજ્ઞાન તરીકેની કિર્તિ પર અને તેથીય વધારે કીમતી ધારાસમાના એમર થવાની તેમની ઉમેદ પર તારા શેઠાણીએ પાણી ફેરવ્યું હતું. એટલી બધી ઉન્દાળાની સખત ગરમી નહોતી છતાંય તેમના કપાળ પર પુષ્કળ પરસેવો વળતો હતો અને તેને છુટતાં તેઓ આરામ ખુર સીમાં સુતાં સુતાં વિચારોની પરપરામાં ગમગીન બની ગયા હતા તેઓ કાંઈ એવો રસ્તો શોધવા મથતા હતા કે શેઠાણી સહી સલામત છુટીને ઘેર આવે. અને જાગરૂને જરી પણ ખસલ ન પહોંચે. ધણી ધણા વિચારોને અંતે તેઓ પોતાની ગડમથલને તોડ દાંડી ચક્રા નહીં.

એમને એમ ગમગીની બધાં તેઓ ઉડયા. છુટકાં પહેલાં અને માડીમાં બેસી પોલીસ કચેરી તરફ ઉપડયા.

ફોજદાર સાહેબ એક ખુરસી પર બેઠા હતા રાતના રાત ફરનારા પોલીસોની એરીયલ સાંભળી રહ્યા હતા કેટલાક નામવરો કાલે કવી લાડી ચલાવી હતી તેવું માંહોમાંહે ખ્યાન કરતા હતા. ફેદુએને કેવા બગાડયા હતા તે વાત ફોજદારને વણુથી તેઓ વિનાશ કરતા હતા.

ત્યાં વિઠ્ઠલદાસની માડી આવી પહોંચી. વિઠ્ઠલદાસ સાથે ફોજદાર નિત્યકાચ પૂણું થયે એમરમાં બધા.

"કેમ શેઠ! આપને કંઈ અત્યારમાં તપ્પી લેવી પડી?" કારણ જણવા છતાં પોતાની રોજની ટેવ મુજબ ઝીણી અંધો કરી ફોજદારે વાતની ઘરબાન કરી.

"સાહેબ! આપને ક્યાં ખતર નથી

કાને પેલાં તોફાનીઓએ એમાં ચ્હારાં "ધર-મથો" પકડાયા છે."

"શુ કહો છો શેઠ?"

"હા, અને તેમને મારે મળવું છે" શેઠ મુદાની વાત પર બાબ્યા.

"પણ ને મારી સત્તાની અધારની વાત છે. તે માટે આપને મોટા સાહેબને મળવું પડશે. પોતાનો ન્દાના સાહેબનો હક્ક સીદ કરતાં પોતાની પાસે કાચી જેલની કુચીયો હોવા છતાં હુકું ઠેસ્યુ. અરી વખતે પોલીસોની બાધબંધી ધણી લપચોળી થઈ પડે છે, એમ માનનારાઓને રોજનાં ચ્હારાં ડોળરાં પીનારા અણી વખતે "ચલબે સા...લે" ખીસકુલ શરમ રાખ્યા વગર કવી શકે છે. અને આ વશદારીથી તેઓ અભિમાન લે છે."

"એક પાંચ જ મિનિટ વાત કરવી છે સાહેબ! હું કંઈ આપનો લપકાર બૂરી બહો તેમ નથી" શેઠે મધલાળ લગાડી. તેમાંથી કાણુ બચ્યું છે કે ફોજદાર સાહેબ બચે? કેટલીક ખાનગી વાતો થયા બાદ ફોજદાર સાહેબ શેઠને લઇને કાચી જેલમાં ગયા. એક રમમાં શેઠાણી બગવહગીના વાંચી રહ્યા હતા. શેઠને તે રમ બતાવી ફોજદારે બધાર મથા.

"કેમ મજામાં છો ને?" શેઠે અંદર પેસતાજ મંગળાચરણ કયું. શેઠાણીએ શેઠને એવા-તેઓ અહીં ન આવ્યા હોત તોજ ઠીક હતું, તેવો લાવ તહેમના મોઢાપર રપટ તરી રહ્યો હતો.

"તમારે અહીં નહોતું આવવું જોઇતું: અહીં આવવામાં તમારો પ્રતિષ્ઠા અને અજ- અને ધક્કો લાગશે" કડવાશબધો ચળોમાં શેઠાણીએ તે બાર વ્યક્ત કર્યો.

"અને તમે અહીં આવીને મારી આજર માયતી દશે ખરે ને?"

"તમારો તુચ્છ અને ક્ષણિક અધિકારો અને ખામશ કરતાં મને દેવની આજરની

વધારે કિંમત છે. સ્ક્રમગ્યાને ! અને તમારી
આબરૂની સલામતીને ખાતર હું તમને
વિનિ ન કરું છું કે તમે મારે માટે કોઈપણ
પ્રયત્ન ન કરશો. દેશની આઝાદીની આખરી
લાડમાં દરેક આ પુરૂષે પોતાનો યોગ આપ-
વો જોઈએ. તે કરજામંથી તમે વિમુક્ત
થયા અને એવું
પ્રાયશિત મારેજ
કરવું રહ્યું. "

" પણ આનો
શું નીતીને મળ-
શે તેની ખબર
જો કે ? બાર
મહીનાની સળ
સરી. અને જેમ
માં કંઈ લાકવા
નથી મળતા. "

" હું લાકવા
આવા માટે જો-
ઈમાં આવી નથી
હું તો આપણાં
કની સ્વતંત્રતાને
માટે આવી છું. "

" પણ તારા
મિવાય નિમ્ન
સેરસે તેનીય
રથ આવે છે કે
નહી ? " શેરો
પાસા પર પામા
નિષ્ફળ જતા છે.
પડનો પ્રયત્ન કરો.

" તમે નહીં સાચરી કોઈ તો તેની મા-
નીને જ્યાં રહેશે અને એટલી જાણી દીધે નવરે
એટલામાં " શેરો વખત થઈ ગયો. "
કહેવા દેજાર સાદેજ જાર આવા એટલે
પોતાના પ્રયત્નોમાં લગાડ મયેશ શેરો તેમની
સાથે જવાર આવા

(૬)

આ લડત દર્મિઆન થયું સ્વકાલે
એવા વિચિત્ર માત્રમ પડ્યા છે કે જેમણે
વર્ણન કરવું પણ અશક્ય છે મુખ્યત્વે
કરીને હેલકાઠ માસ્તરો, અને તલાટીઓ
તેમજ માન યાંજ બુખ્યા પીડિતઓએ પ્રભુ
કરતાં પણ "સ
રકાર મા આપ"
તરફ પોતાની વ-
હાસી વધારે જ-
તાવી છે અને
જુની થઈ ગયેલી
મેંજદાર કાગી
ટાપી જેની મેર
પુલેલ કે તેલના
ગંધા અને ધૂ-
ળી મેરમી થઈ
મયેલા હોવા છ-
તાં નવી લઈ
ચકવાને અશક્ય
નભારી રજા
લતા. દોડ આના-
ની આદીની ટાપી
શે અને કશા
મોઝરીમાંથી પા-
જીવું મળે તો
પણ પેટનું પુર
કરવાની રથ જ-
તાવે કે ન જતાવે,
આમોટી ચીતાને
વધને તેઓ મળી

જય ભારતભૂમિ

જનની ભારતભૂમિ દોષ્ટ તુ રે લોલ,
ભૂમંડલે તુ અધિરાડી જો—જનની
દિવ્ય ગુર સૌખ્યદાથી તુ રે લોલ,
શુધિ રસાલ ને વિરલ જો—જનની.
શિરે હિમાદ્રિ વિરાજતા રે લોલ,
મનહર છુટ્ટ ગુલાબ જો—જનની
જળા સિન્ધુ સરિતા વહે રે લોલ,
હંડે એકિત કેરી માત્ર જો—જનની.
રવમરિ મણિ જાગ્ય શીખતાં રે લોલ,
જોઈ ચિરંજીવી ગુણ ગાથ જો—જનની.
વૈજવનો પુન માતૃભૂમિ તુ રે લોલ,
લલિત લતાનું જ વળી રમ્ય જો—જનની.
રંજે અખંડ ગુજ દેખતા રે લોલ,
કાંતિ રિયુણીત થાવ જો—જનની.
માતૃભૂમિ તુ અજળ મૂર્તિ તુ રે લોલ,
અજિલ વિશ્વકેરી તું છવનખાણ જો—જનની
પડછે તુ પુડરીક હરણી રે લોલ,
થાપ માતૃભૂમિનો જયાર જો—
જનની ભારતભૂમિ દોષ્ટ તુ રે લોલ.

પુડરીક

ખગલે છે રાંધણી સરદારને વસદાર નિવડ્યા છે
એરી જ વસદારી આપણાં ચિલકાંસ શેરોની
કની આવી પૂર્ણ વસદારીમાં કંઈ પણ
માણ પાણ પાણ હોવા તો તે શેરણીને લીધે
જ પાણ કનુ. આ કારણથી તેઓ પણ
નમરાઈ મળા દના.

જેલમાં તેમને મળી આવ્યા પછી ઘેર આવી તેમણે 'ખુબ વિચાર કર્યો. શેઠાણીને ત્યાં કરવો તે હવે આ ઉમ્મરે ખતી શકે તેમ ન હોય અને વળી બીજી બાબત સરકારી અમલદારીની કડવી આંખ પશુ તેમનાથી જીરવી શકાય તેમ ન હોય. આમથી, એવી કદ મુક્તિ કામે લગાડવી કે ગાય મરે નહિ અને રત્નની પ્રાપ્તિ થાય

તેઓ આ માટે સાંજે મેજસ્ટ્રેટ સાહેબને મળવા ગયા જેઓની પાસે શેઠાણીને મુકદ્દમા ચાલનાર હતો તેમની પસિંધી તેમને સારો રસ્તો બતાવ્યો. અને તે એકે શેઠાણીને જેલની સજા ન કરતાં કોમળ ઉશ્કેરણથી અણુ સ્વમજમાં તેમણે આ સાદસ ખેડ્યું છે માટે એકસો જ દંડ કરવો અને તે સ્વમ કોમળ ત્રાહીત માર્ગે કોમળ બચવી દેવરાવવી.

આ રસ્તો તેમને ઠીક લાગ્યો. મેજસ્ટ્રેટ સાહેબનો ધણો ધણો ઉપકાર માની તેઓ આનંદી હૃદયે પોતાને ઘેર ગયા.

બીજેજ દિવસે તારા શેઠાણીને કેસ ચાલ્યો. તેમણે પોતાના રેટરેન્ટમાં ચોકખુ લખાવ્યું કે "મે મારી રાજી ખુશીથી કોમળની પશુ શીખવણી વગર સરખસનાં સરદારી લીધી હતી" છતાં પણ ન્યાયી કોર્ટે તેમના આ જુકાણા પર વિશ્વાસ ન મુકતાં તેમનાં પાંચસો રૂપીઆ દંડ કર્યો જે દંડ સાંજનાજ બરાબર ગયો અને શેઠાણી છુટી થયાં

(૭)

શેઠાણી જેલમાંથી છુટીને બારેબાર સમિતિમાં ગયાં. ત્યાં હવે પછીના કાર્યક્રમ બાબે કાર્યકર્તાઓ સાથે વિચાર કરીને ઘેર આવ્યા

"પધારો ! તમને કદ જેલમાં બારેબાર કાવટ આવી હોય, એમ લાગતું નથી." દાદરે ચઢતાજ શેઠે દસતાં દસતાં આવકાર આપ્યો.

"કેમ ?"

"એમકે છ' કે 'બાર મહિના ગાળવાને બદલે વેળાસર પાછાં આવતાં રહ્યાં તે નવાઈની વાત ગણાય." પોતાના પ્રયત્ને જ તેઓ પર બેગા થયા હતાં તે વાત કહેવા ખાતર જ શેઠે મંગળાચરણ કર્યું હતું

"બધી વાત જવા દો, હું એટલોજ ખુલાસો બજાવવા માગુ છું કે દડના પૈસા તમારા તરફથી બરાબર છે ?

"ત્યારે કાણ તમારા બધી બરવા આવનાર હતો એવો જેના દીલમાં લાગે તેનાજ દિલમાં લાગે સ્વમજ્યનિ." બંને પોતાના આ કૃત્યથી શેઠાણી બધું ભૂલી જઈને પોતાનો આભાર માનવા લાગશે એટલા બધા ઉમળકાથી શેઠ બોલ્યા.

પરંતુ આ શબ્દો સાંભળતાંજ જરી પશુ વિઆન્તિ લીધા સિવાય શેઠાણી એ ચ પલો પહેરવા માડ્યા અને દાદર ઉતરતા બોલ્યા "હું બહોતી બજાવતી કે તમે આટલા બધા ક્લેમ વગરના દરોહ, સાંભળો ! હવે બધાં સુધી આ લડતનો અંત નહીં આવે ત્યાં સુધી આ ધરમાં હું કદાપી પગ મૂકનાર નથી મારે તો જેલજ રાહ જોઈ રહી છે હું ફરીથી જેલમાં જઈશ અને જો મારી તમને જરા પશુ દયા હોય તો મહેરબાની કરીને હવે મને છોડવવાનો પ્રયત્ન જ ન કરસો પ્રજા તમને સન્મતિ આપે." કહેતાં આંસુ ભર્યાં શેઠાણીએ શેઠને આશ્ચર્યના સામરમાં કુબાડીને તેમનાં આંખરના કોકરા કરવા સગિતિનો રસ્તો લીધો. સંપૂર્ણ.

ચારણી સાહિત્યમાં સ્ત્રીનું સ્થાન

સમ્રાટ શ્રી ગદ્યી ગેરુમા ગેધાનંદ

અગત્ય પશ્ચિમ આધારી નદિ, અગત્ય ઉગે નદિ બાણ,
સતિ ધર્મ છેડે નદિ, બ્યાં લગ પદમાં ગાણ,

કહે નાર પતિવ્રતા, મેં નરજી કેમ કરે,
મને સતિ માતા તણા ગિરજ છાતે,
પિતાની ભાજના લેખર મારે પગે,
લાલડું બરિયર મોસાજ લાગે,

લાલ સામુ તણી જાય લોપુ નદિ,
જગત લે સસરા તણી લાલ જાણે,
કુળવંતી નાણીની લાલ બ્યાં ઉચરે,
ત્યાં ગાથા પતિ મૂળ તાણે

ધરણસર પગ પું હલકો પડે નદિ,
મને પમા માવતરની લાલ પુગે,
કેડ નજીની નજી કાઝી ન કરે
સે અજાસોય ચૂરત ન હો ઉગે

ધામ પાડોરીને લાલ લાગે કુરુ,
નજર જાણ માથે અખીની નાંખુ,
રોજની રેજાએ રૂપ આરો રડે,
ઉપ કે ગેરસને લોગ ન લાખું

૧ સુત્ર ૨ ૩૪૫૫, ૧૮ ૩ ધરણીસર ૪ માવતર-પણ, ૫ પુરુષીસર
૬ કીડું-જાણી.

લેખક: ડૉ. રમણલાલ ક. યાજ્ઞિક પીએચ ડી.

લંડનથી એક ક્લારસિક મિત્ર (Mr. Clifford Leech) એક અદ્ભૂત જર્મન ફિલ્મ (The Blue Light) વિષે એવું સુંદર વર્ણન કરે છે કે સ્વાભાવિક રીતે તેનો સાર ગુજરાત મમક્ષુ મુકવાનું મન થાય છે. વસ્તુ ગદ્ય સાદી પણ અર્થગભીર હોવાથી, કદ કદ પ્રેમો તરફાલ ઉભા થાય છે. છટકિની ઉત્તરની પર્વતમાળાની ખીણોમાં એક કુદરત-પ્રેમી કન્યા વસે છે એ મિરિ-રાજકન્યા પર્વતની દરેક કેડી જાણે છે અને સ્વૈરવિહાર માટે ધનશબિરિ સુધી પહોંચી જાય છે કુદરતના અનેક અદ્ભૂત દર્યોમાં મહુથી અદ્ભૂત તો પૂણિમાની રાત્રે, સર્વોત્તમ શિખર ઉપર, અત્યંત મનદાર અમુક નીલ પ્રકાશ દેખાય છે તે છે. એ બાલા ટાચ ઉપર પહોંચી શકે છે ને આ દેવી પ્રકાશને બહુજ પ્રેમથી પૂજે છે; અને એને આનંદ માતો નથી.

જગત આ પ્રેમ સમજી શકતું નથી, મામણના બધા લોકો પણ એ પ્રકાશ તો જાણે છે ને મોઢ પામે છે, પરંતુ શિખર ઉપર જવાનો માર્ગ કોમતે જડનો નથી. ફેટલીક સાદ્યિક વ્યક્તિઓ નિશ્ચયાત્મક વૃત્તિથી ઉપર જવા અત્યાગ યત્ન લે છે અને સગર તેમાં જ પટખી નાંખે છે, એ બાલા શિવાય કોઈ માણ થતું નથી. આથી કદક છખાં, કદક વરેમના પરિણામે એ કન્યાને મહુ ઝાંકિની તરીકે માને છે.

તેવામાં એક જર્મન યુવાન એ મિરિપ્રદે-શેમાં આવી ચઢે છે. આવતાની સાથે આ રેત્રખાળા સાથે ગાઢ પ્રેમમાં પડે છે. નિત્ય તેની સાથેજ ફરે છે, અને લોકપવાદની બીકને ગણતો નથી એક પૂણિમાની રાત્રે રમિયાં શિખરોપર માથે પહોંચે છે, ત્યારે આ યુવાનને એ નીલપ્રકાશનું રહસ્ય સરળ-તાથી સમજાય છે. અનેક મિતેરી કાચમાંથી આ પ્રકાશ ઉત્પન્ન થાય છે. અત્યંત શુભા-શયથી એ યુવાન નિશ્ચય કરે છે કે આમડિ-યાને બધા સત્ય બચાવ સમજાવવું, એ એમ માને છે કે આનાથી અનેક લાભ થશે. ભવાટવિમાં બૂલેલા જેવા, સાદસિક ગામ-ડિયાઓ આ પ્રકાશની શોધમાં મરતા બચશે, ઉપરાંત, આ નિર્દોષ કુદરત-પ્રેમી બાલાને લોકો ડાંકિની તરીકે ગણતા મટશે આવો પોતાનો નિર્ધાર તે જર્મન બાપામાં પોતાની પ્રિયતમાને કહે છે, પ્રિયતમાને મરેલિયન બાપામાં ઉત્તર આવે છે, પરિણામે એક બીજાને તેઓ સમજી શકતાં નથી.

અતિ હતાપથી વેગવધાં પગલાં ભરી, યુવાન ગામડિયા મંડળને શિખર ઉપર પહોંચાવવાને ગુપ્ત માર્ગ બતાવી દે છે આ રહસ્યનો રહેટ ચતામાં જ ગ્રામ્યલોકો ગાંડાગુર ખતી, આવેશથી, શિખર ઉપર પહોંચી જાય છે, અને પેલા રહિત જેટલા વીજાપ તેટલા વીજાતા નથી પણ ધનપ્રાપ્તિના લોભથી ભૂંટાપ તેટલા લૂટે જ છે. લોકો દરખામતક અનુભવે

છે તે એ ખનિજ-સ્વયં પોતાને કૃત્યના યથા માને છે. લોભના ઉઠગતા આનંદનું ખીજું કારણ એ છે કે તેઓ એમ માને છે કે પેલા નીલ પ્રકાશની જ્વાલામાંથી હવે છૂટવા, એટલું જ નહિ, પણ પેલી કાઢિની દબે કલાં જાડું કરી ચકરો નહિ, લોભા બાપો થે ચેકાર નાટારમ કરે છે.

ત્યારે બીજા બાજુનું મિત્ર વિચારો ચેરી નિચારી શેષકન્યા સિખર ઉપર દષ્ટિપાત કરે છે. પૂણિમામાં એ શોકક પ્રકાશ હવે દેખાવો તથી પોતાના ઉરમ દિરની રત્નજડિત સુવર્ણ મૂર્તિ કાઢી દરી મધુ । જેમ રાખા મિત્ર વિદ્યુજ જની, 'લામે કુંજે કુંજે રમચિત્ત શોધની દરિએ, 'તેરીજ રીતે, પોતાને પ્રેરણા ને ચેતન નિરતર પ્રેરનાર એ પ્રકાશને બીચારી સિખરે સિખરે શોધે છે કવિતરને જેવાન પ્રસથમાં નિરાશની લાગણી થાય છે તેવી એ સેધ જાળાને થાય છે. 'શોખાં સરેવરો, શોખી પૂષપાદીયો, દીકો ન કુનિપારોરિતો, પરિમલ સાખલો હોય એ દીકો ।' એ પ્રકાશ કમેચ માટે સુખ થતા, ખાલાનું મજાજ ખસી જાય છે ને એ સનાતન મોહમા સર્વોત્તમ સિખર ઉપરથા પડી, ચલતને પાયે છે

પેલા જગતનું મુગતલે કમ સુખનું તથી પોતાની પ્રિયતમાને શું સમ ગણુ, પોતાના ક્યા પાયે થઇ મધુ, તે કશું જ સમજી શકતો તથી એણે પોતાની નરી અંખિ જે નેપુ તેના વિચાર-સાગરમાં પડી જાય છે, એણે પોતાની હૃદયરસીનું રસિક-મંદિર મામડિયા-ઓનાં દયિવાર-ઓળચથી ચૂરેચૂરા થતું નેપુ ખરું; પશુ તેનું રહસ્ય સમજી શકાયો નહિ. એ જ્યાં કાચમજિની ભૂટ કરવાપી મામડિયા સમૃદ્ધિવાન થાય તેમાં ખોટું પશુ સુ । કુદરતે ખનિજ કમેચે શું માનવતા ઉપમેય માટે નથી વેપાં । એ શુદ્ધ હે-ઘરાણે જતાં, રચ્યુ દષ્ટિ-વાલો મુગાન પોતાની પ્રિયતમાના મગનચુબી આદર્શનાજ ગીવી સાચો, અને પરિજુભે એ અત્યંત કુખી થયેલ

ખોણું હું નીજનું દાર

ધાર અધારે ખાચકા કશતાં
ધણી રહેા ધમકાર
ખાણને ખડકે આધારી પડતાં
મૂડી થયો આગાર
પ્રભો । ખોણું હું નીજનું દાર
આરો ને અવરો આરમ લીયો
લાઈયા રસ્તા ધાર
કે રસ્તે હાવાં મારે મચરણ
મનમાં પડી તકવાર
પ્રભો । ખોણું હું નીજનું દાર
જ્યમ જ્યમ હું જામળ વાણ
ખૂટે ન જોમ અમાપ
ઉઝે ઓણું આકારા ઉઝું
જડે તારો નિજતાર
પ્રભો । ખોણું હું નીજનું દાર
ચિકટ વારે વહેતાં વહેતાં
જાઓ ધરતી ધાર
સાગર પૂર્વકે મળતે દુરતો
સુખે થયો બેદામ
પ્રભો । ખોણું હું નીજનું દાર
અડારી જાણી તારક ગુદરી
હમે અને મલકાય
ગુજ નિજાંતની દામી કરે છે
એણે કીન રેલર
પ્રભો । ખોણું હું નીજનું દાર
ચિકલ સંજોને ઘેરાઈ જાતા
મણુ સુદાન પ્રકાશ
જોમિયો તે જામળ થઇ ચાલો
દાણે અધાર પનાર્ણ
પ્રભો । ખોણું હું નીજનું દાર
કમગત રામચન્દ્ર બેઠ

આ જમન રિશ્મ-
'નીલ પ્રકાશ'નો વરણ
ચિત્રાસ આવી જનનેા એ
આ એકજ પ્રકાશનો વિ
ચાર કરતાં. કમ કમ
પ્રભો માનરકર કમેચા
નાંખે છે રસિયાની ફરીક
રિશ્મમાં એવાં દરો
જનમાં નેવાં છે કે જે
જનેરીજ રિપનિનુ વાન
માજ. ત્યારે એક વામમાં એક મોડું

એકવાણું જંગી યંત્ર દાખલ થાય ને સેંકડો વિદ્યા જમીન તરફાળ એકાદ જગ ત્યારે ગામડિયાં કેવા ઉત્સવ ઉજવે છે ? તેજ પ્રમાણે, જ્યારે સેંકડો મણુ દુધમાંથી એક મોટા મચો મલાઈ જુદી પાડી આપે ત્યારે ગામસોદા કેવાકે હર્ષ-હિડાળે જૂલે છે !

ખીજ બાજુનો વિચાર કરવાની ફરજ આ જર્મન રિસ્મ પાડે છે. 'નીલ પ્રકાશ' આપણને નવાજ તેજે આંજે છે: નિમરણીઓ, અનેક જાતનાં અર્વાચીન સાધનો, ઓગર, દયિયારોથી, ગામડિયાઓ લૂટાય તેટલું ખનિજ દ્રવ્ય લૂટે છે; અને જગત્ પ્રગતિને પથે, 'ડેક્કન કિવન' કે 'ફાઇગ સ્ટ્રાય' માફક, વધતું આપણને લાગે છે છતાં, આ રિસ્મ જોતાં, આપણું હૃદય આ પાર્થિવ લાભમાં ફરતું નથી. આપણે તો એ સૌંદર્યના આદર્શ પ્રકાશ સાથે જીવ જોડી રાખવા તત્પર થઈએ છીએ. કારણેના કામીને બે સત્ય સૂરે છે: (૧) આ ખનિજ-દ્રવ્ય લૂટાયાથી એ સૌંદર્યગાનાનાં કેવળ સુખનોજ નહિ, જીવનો પણુ જડમૂળથી છેદ થાય છે, ઉપરાંત, (૨) એ ગામડિયાઓના પોતાના જીવનમાં જે અપૂર્વ રસ, મસ્તી, કવિતા હતા તે હવે ફરીથી કાઢવાર આવવાનાં હતાં ? એ સદ્દેશ હમેશ માટે ચલુ.

આ રિસ્મ વિશે શાંતિથી મનન કરતાં, એ સનાતન સત્ય સૂરે છે કે મનશરતી રચનાજ દંધક એવી ગૂઢ છે કે પાર્થિવ અને અપાર્થિવ જન્મે જગત્ નીરાળાં છે, અને જન્મેનો ઉપભોગ એક સાથે શક્ય નથી. ક્રિતા આપણે એ મનદર નીલ પ્રકાશને નિર-

તર પૂછ, આદર્શ તરફ દષ્ટિ રાખી જીવનમાં કલા, કવિતા, ને દિવ્ય પ્રેરણા મેળવરી, અથવા એ કવિતાને કચરી નાંખી, વિદ્યાના વડે મેળવાતી અદ્વજક લક્ષ્મી મેળવરી અને સંસારના ઉપભોગોમાં મદમરત થવું. આ એમાથી એકજ પસંદ થઈ શકે તેવી વિશ્વ-રચના છે. જન્મેનો લાભ એક સાથે કોઈ વ્યક્તિ કે સમૂહને થયો હોય તેવું બાજુવામાં નથી. જુદી રીતે વિચારીએ તો એમ પણ કહી શકાય કે વ્યક્તિગત કલ્પનાત્મક સૌન્દર્યનો આનંદ કેળવી શકાય અથવા તો લોક-સમૂહની પાર્થિવ પ્રગતિ સત્તી શકાય, પરંતુ એ લોકસમૂહ જેમ જેમ વધારે દુનિયાના મોજશોખ લૂટવા માડે તેમ તેમ એ નીલ પ્રકાશ સવિશેષ ઝાંખો થઈ, છેવટે નષ્ટ થાય જ.

આવી પરિસ્થિતિમાં તો સ્વાભાવિક રીતે પ્રશ્ન ઊભો થાય છે કે પ્રશ્ન એ જ વ્યક્તિને સુદૃશકિત તથા હૃદયખળ આપ્યાં છે તેણે શું પસંદ કરવું ? એકદમ ઉદ્ધેશ થાય તેવા આ પ્રશ્ન નથી અને વધતા જતા આ વિલાસના યુગમાં, વિમળી સહીતા અદ્વજત વિદ્યાનમાં, આ પ્રશ્નનો વિચાર કરવાનો પણુ કોને સમય છે ? અજાત કલ્પનાત્મક સૌન્દર્ય કે આદર્શના ચૂરેચૂરા થાય છે, ને લોકસમૂહ કુદરતના ખનિજ-દ્રવ્યો, ઈર્ષ્યા, દેષ, બાદબ-જળથી અદ્વજક લૂટે છે; છતાં સાચી શાંતિ, સંતોષ કે આનંદ ક્યાં છે ? આદર્શ પ્રેમીઓ મુંઝાય છે ને ઊરતી વરાળ કાઢે છે:—

"અજ્ઞાંતનાથે અજ્ઞાંત એવું કાં ક્યું ? સોમ ?"

:::મહિલાઓની મનોસૃષ્ટિ:::

[જાણ અથવા આ તથા વિચાર શરૂ કરો કે, તેમના મોટે ભાગે મદિરાઓના વિચારો
 હાલના છે. જ્યારના આપરો. મુલતીના અન્ય પત્રોમાં આવેલા બહેનોના છે. આથી અવગણ્ય,
 તેમજ અન્ય સાપાત્રોમાં બહેનોને ઘણે જગ્યાએ સારા છે. આમ અનુવાદોને આ વિચારમાં મુખ્યત્વે
 સ્થાન આપવામાં આવશે બહેનોને જગ્યા વિષયને જગ્યા પત્રિકામાં, માલિકીમાં તેમજ એક સર્વ
 વર્ષોમાં બાળકોના આ વિચારમાં સ્થાન કરવામાં આવશે ઉપરાંત.]

(१)

હિંદમાં સ્ત્રી કેળવણીનો આંદોલનો પ્રચાર

[अभिलेख भारतीय महिला परिषद्ना शिक्षणविभाग तरफ़से]

(શ્રીમતી લક્ષ્મી એમ. શેનન, શિક્ષણમંત્રી,)

૨૫૧ પશુચાર્યાના મહા અરામ ઓળી
માન્યતા વધતી જાય છે કે આપણી રેગર
જીમાં, આપણે જ્ઞાનદ પામી શકીએ એટલી
ઉત્તરગી પ્રગતિ થાય છે. સુદેશમાં શાળા
ઓની વધતી જતી સખ્યા (આમડાઓ તે
જૂની જવાના) અને શાળાઓમાં જતા
વિદ્યાર્થીઓના જળદગતા ચહેરા જોતાં અને
સરખા પોતાના નાવિંદ અને પચરાવિંદ
હેવાલમાં શાળામાં જતાં બાલકોના ને મોદ
પમારે તેના આકાશ પ્રકટ કરે છે તેજે આપ-
ણમાં ઓળી લાગણી ઉપજતી છે કે આ
દેસમાંથી નિરક્ષરતા મહી ઉતારવા નાણુદ
યજ રહી કે પરતુ ૧૯૩૨ ના વસતી મજ
નીના હેવાલમાંથી અને ઉતારમાં કેવળો,
આપણે આપણી માન્યતામાં કેટલાં મુલ
સરેલાં છીએ તે જતાતી આપે છે.

આ રીતે આ પ્રશ્નો વિદ્યાર્થીઓના જ
ખાસ નથી આવતા; પણ, આવજો એ
વિષયની સીમા ધારને પણ સ્પર્શી શક્યા નથી
તે જતાથી આવે છે

3145 N. 2

પાંચ અને તેથી વધુ વર્ષની વયનો, કુલ

વસ્તીમંથી, અમરગાન વાગી વૃક્ષીના દહી
બનાવડે કાપડ

ग्राम के नाम	भाजुरी	पुत्र	श्री
१ गोथीत	३३.७	४६.०	२२.०
२ नावलीर	२८.८	४०.८	११.८
३ गोदरा	२०.६	३३.१	७.६
४ कुम	१९.६	२४.६	८.७
५ दिन्दी	१६.३	२२.६	७.२
६ गजमेर-मेरवार	१२.५	२०.३	७.५
७ मराम रोड्स	१२.१	२३.०	२.१
८ गंगा रोड्स	११.०	१६.५	१.१
९ गंगा (अदिदि प्रदे)	११.०	१८.०	३.०
१० मराम	१०.८	१६.८	३.०
११ गंगा	१०.८	१७.६	४.१
१२ गंगा	१०.६	१७.४	३.३
१३ गंगा (वि.प्र.)	६.६	१५.२	२.३
१४ गंगा रोड्स	७.६	१२.३	१.५
१५ गंगा (वि.प्र.)	६.३	१०.०	१.७
१६ गंगा रोड्स	६.३	६.६	२.५
१७ गंगा	६.०	११.०	१.०

૧૮ મુંબઈના પ્રતિ	૫.૫	૯.૪	૧.૧	૧૮ મુંબઈના રાજ્યો	૦.૬૩	૧.૧૬	૦.૦૭
૧૯ બિદાર અને				૧૯ મધ્યપ્રતિ	૦.૫૫	૧.૦૦	૦.૧૦
ઓરીસા (અિ પ્ર)	૫.૩	૯.૮	૧.૦	૨૦ બીદાર અને			
૨૦ મધ્ય દિન્દ				ઓરીસા (અિ પ્ર)	૦.૫૩	૦.૬૮	૦.૦૮
ઓન્સી	૫.૨	૯.૨	૦.૬૬	૨૧ મધ્યદિન્દ ઓન્સી	૦.૫૩	૦.૬૨	૦.૧૦
૨૧ વાવ્ય સરદારપ્રતિ	૪.૯	૯.૦	૧.૨	૨૨ પંજાબના રાજ્યો	૦.૪૭	૦.૮૧	૦.૦૫
૨૨ દેવપ્રાદ	૪.૭	૯.૩	૧.૧	૨૩ ગ્રાહીયર	૦.૪૫	૦.૭૬	૦.૦૬
૨૩ ગ્રાહીયર	૪.૭	૭.૮	૧.૧	૨૪ દેવપ્રાદ	૦.૪૬	૦.૮૦	૦.૧૨
૨૪ રજપૂતાના	૪.૩	૭.૬	૧.૦	૨૫ રજપૂતાના	૦.૪૧	૦.૫૬	૦.૦૪
૨૫ પંજાબના રાજ્યો	૪.૨	૭.૦	૦.૭	૨૬ સીસ્કીમ	૦.૪૦	૦.૫૬	૦.૦૧
૨૬ બિદાર અને				૨૭ બિદાર અને ઓ-			
ઓરીસાના રાજ્યો	૩.૯	૭.૩	૦.૫	સાના રાજ્યો	૦.૨૩	૦.૪૫	૦.૦૧
૨૭ સીસ્કીમ	૩.૫	૬.૬	૦.૩				

કોષ્ટક નં. ૨

પામ અને તેથી વધુ વર્ષની વયની કલ વસ્તીમાંથી અંગ્રેજીનું ગાન ધરાવતી વસ્તીના દશ બનાવણ કોષ્ટક.

પ્રાંત કે રાજ્ય માણસો પુરૂષ સ્ત્રી

૧ દિન્દી	૬૦૫	૮૯૫	૧૮૩
૨ કોચીન	૩૬૭	૫૮૨	૧૬૩
૩ કુર્જ	૨૦૭૭	૪૦૫	૧૧૨
૪ અન્ધેર-મેવાડી	૨૦૭૧	૪૪૬	૦૭૧
૫ બંગાળ (અિ પ્ર)	૨૦૫	૪૩૩	૦૪૬
૬ મુઆઈ	૨૦૦	૩૩૮	૦૬૬
૭ તામિલનાડુ	૧૦૬	૩૦૮	૦૭૨
૮ મેડેરા	૧૬૩	૨૭૧	૦૪૮
૯ વડોદરા	૧૫૪	૨૮૧	૦૧૮
૧૦ ગદામ (અિ પ્ર)	૧૪૫	૨૫૭	૦૪૫
૧૧ આસામ	૧૮૬	૨૨૩	૦૧૪
૧૨ પંજાબ	૧૨૬	૨૧૦	૦૨૨
૧૩ વાવ્ય સરદારપ્રતિ	૧૨૬	૨૦૧	૦૧૬
૧૪ આસામના રાજ્યો	૧૦૨	૧૭૮	૦૨૭
૧૫ મદ્રાસના રાજ્યો	૦૬૯	૧૬૭	૦૦૮
૧૬ બંગાળના રાજ્યો	૦૬૪	૧૪૩	૦૧૫
૧૭ મુંબઈના પ્રતિ	૦૬૪	૧૦૯	૦૧૩

તા કઃ આ કોષ્ટક ઉપરથી માસમ પડી આવે છે કે અંગ્રેજીમાં કરવામાં આવતા નિવેદનો, પ્રચાર કાર્ડ, બાવળો, લેખો, અને કરાવો વગેરે આપણી વસ્તીના લોક સમૂદય કટલી ગણદિત અપ્યારમાં પહોંચે છે.

આ દેસમાં કેળવણીની પ્રગતિને લાગતી માન્યતામાં જોટાપણ છે તેના અપાદ કોષ્ટક નં. ૧ અને ૨ આપે છે. એ પણ વિચિત્ર છે કે દિન્દમાં અક્ષરતાનું સામાન્ય ધોરણ થઈ જ કંગાળ છે. દુનીયાના મુખ્ય દેશો પૈકી પણ દેવમા આગુ નીચું ધોરણ દેશે તે આપણે વિચારી પણ સમીક્ષે એમ નથી. સામાન્ય અક્ષરતામાં થયા જ આગળ વસેલા કોચીન જેવા રાજ્યમાં પણ ૧૦૦ સિદ્ધિતે માત્ર ૨૨ સ્ત્રીઓ છે. બાળીના દિન્દને લાગે વળગે છે ત્યાંમુધી આવે આપણે ખુશી ઉપજાવે એવી બીના પડી સમીક્ષે. પરંતુ, દુનીયાના બીજા મુખ્ય દેશોના અક્ષરતાના આંકડાઓની સરખામણીમાં આ બીના જરાપણ ગૌરવ લેવા જેવી નથી વળે આપણે એ પણ જૂઠાનું નથી કે કોચીનમાં કે તામિલનાડુમાં વસ્તીના મોટા ભાગમાં આગળ જાય પણ નથી, કે પાસનો રિવાજ પણ નથી, બીજા બાળકો સિદ્ધિની યોગ્યતામાં

દમેશાં શ્રદ્ધા છે પરંતુ એ મહેલામણી સમજી શકાય એમ છે કે, જ્યાં આ માન્યતા ફરજિયાત અમલમાં નથી મૂકાતી ત્યાં પ્રગતિ જરૂર થીમે જ થાય. આંતરપ્રાંતીય તફાવત તો કોઈકોઈ સ્પષ્ટ કરે છે અને એમાં મનરૂચ થતા જેવું કશું નથી.

આંતર પ્રાંતીય તફાવત કરતાં, બે જાતિઓ વચ્ચે અક્ષરતાની જે અસમાનતા છે તે વધારે ગંભીર અને કદાચ વધારે તુલ્યતાનકારક છે ઘણા જ આગળ વીસા : વિસ્તારોમાં પશુ, પુરુષોમાં શિક્ષણનું પ્રમાણ, વધારે નદિ તો સ્ત્રીઓ કરતાં બેતકું તો છે જ. આ દેશમાં કન્યાઓની કેળવણી તરફ એટલી બધી જોરકારી રાખવામાં આવે છે, અને એટલા મોટા પ્રમાણમાં કે જાને જાતિઓ વચ્ચેની શિક્ષણની વિષમતા એ સમાજમાં તેઓની નમણી દાસતનો જનવાસો સાથે સેવાનાં ચિહ્ન રૂપ જ છે આ વિષમતામાં

મુધારો ન થાય ત્યાં સુધી આપણે રાજકીય મતો કે મામાજીક સમાવતાની આદા પશુ ન રાખી શકીએ, અને છોકરીઓની કેળવણી માટે વધારે વિશાળ મરજતાઓ કરી આપવામાં ન આવે ત્યાંસુધી આમ કશું બની નહિ શકે

તા ક. કોઈકોઈ આપવામાં આવેલા અંકિડાઓ આકાંક્ષાને લગતા પૂરાવાઓ પૂરતા સાચા છે. વસતી મધ્યનીના સત્તાવાળાઓના જણાવ્યા પ્રમાણે શિક્ષણ એ લખી વાંચી શકવાની શક્તિ છે એ વાતનો વિચાર કરતાં, અને તેની ખરેખરી કસોટી વારંવાર શક્ય ન હોવાથી, અને માહિતી આપનાર વ્યક્તિ તરફથી મેડિયો આપવામાં આવતી માહિતી છપર જ બધો આધાર રાખીને દોવાથી તેમાં ટકાની સારી ધરખી શૂંચ હોવાનો સંભવ છે, પરંતુ, દિવંદમી કેળવણીની પ્રગતિનાં વલણને લખતો ખુલામો આપતા પૂરતા એ સારા છે.

(૨)

સ્ત્રી અને પુરુષ માટે સરખું નૈતિક ધોરણ

(સીમલી માણતી પટવર્ધન)

થોડા વખત ઉપર મદ્રાસમાં કેળવણી ને સમાજ મુધારણા માટે પરિણમ ગણી હતી, તેમાં સ્ત્રીપુરુષ માટે મરખુ નૈતિક ધોરણ દોણુ જોડાએ ને તેમને છદા પડવાના ને છદાછેડાના સરખા દક્ષ હોવા જોડાએ તેવી દિમામત કરતો એક દસાવ રજુ કરવામાં આવ્યો હતો. આ કરાવતો પુષ્કળ વિરોધ કરવામાં આવ્યો હતો જેટલાકને તો નૈતિક ધોરણ ઉર્જામતિ કરવાને જાડે રસાનગ જગ્ગ જણાવું હતું.

ખરું જોતા તો દિવંદમીના આ જુદાં જુદાં નૈતિક ધોરણે સ્ત્રીપુરુષના મંજબને

અનેમનિક ને અનાવૈગ્ય બનાવી મૂક્યો છે. જાગલખ ને ઇચ્છાવિશદતા લગતેથી પરસંસાર વેકાઇ બધ છે. વિચારશ્યન્નતા પાપ ને યુનાઓનું પ્રમાણ વધે છે ને મોટે ભાગે સ્ત્રીઓને જ મોતરવું પડે છે. ઇમેનડની પેઠે અઢી છદાછેડાને મપદો નથી પરંતુ છદાછેડા પામેલી સ્ત્રીઓની સંખ્યા કરતાં જનજવડી મહિલાઓની સંખ્યા જરા પશુ ઓછી માલમ પડે નહિ.

તોસેકામન બટલર નામની એક મંત્તા રીએ વિશાખનાં શ્રવકારી માજાઓ સાથે મગનજ કુશાદી એથી દરેને લખતો મપદો

દૂર કરાવ્યો હતો ત્યારે પણ પ્રજાએ તેનો મબલુત વિરોધ કર્યો હતો. છતાંય એના સત્કાર્યને આત્મારે ધણાએ અપનાવી લીધું છે. તે મુજબ ઉપરોક્ત કરાવતો વિરોધ કરતાં 'જનમભૂમિ' નો અવલોકનકાર લખે છે કે " આ નૈતિક ધોરણની સમાનતાનો કરાવ કેવળ વિષયલોપપત્તા જ દાખવે છે. " જો સે-ક્રાઈન બટલારના કાર્યનો વિરોધ જેમ આપો-આપ શમી ગયો હતો તેમ આ પણ આપો-આપ શમી જશે એ નક્કી છે.

કેટલાકને આવા વિચારથી અનીતિ વધી પડવાનો ભય લાગે છે કેટલાકને એમાં ધાર્મિક સંદેહિતાનો દૂભ થતો જણાય છે, પરંતુ છૂટા છેડાને કામદો પસાર ચાપ તો શું દરેક ઓ પોતાના પતિને છોડી બીજે કરવા જશે ? પ્રાચીન આદર્શ મુજબ પતિપત્ની ' દપતી ' લેખાય છે: ગૃહજીવનના એ સૂત્રધારો મનાય છે. એ દષ્ટિએ પણ ઓ પુરુષને સમાન હકો હોવાજ નોંધવો. " હિંદુ જોડણી ઓ સન્માન જગતમાં ક્યાંય નથી " એમ કેટલાક બાણીયા હાંકે છે પરંતુ એ તો પુરાણોનાં પોધાર્મિક રહ્યું છે. રમે છે, દેવતાઓ ન્યાં સન્માન પામે મુંદરી, એમ ખતુ જામનન કહેતા અત્યારે તો એ બધાં પોધીમાનાં રીંગણાં છે; અત્યારે ઓઓને પણ કે ગુલામની હીનદયાને વેઠવી પડે છે.

અત્યારે હિંદમાં ઓઓ ને હીનદયા ભોજવી રહી છે તેનો નવી જન્મતાને સાચો ખ્યાલ આવવો જ નોંધવો કેટલી યે યુવાન પત્નીઓ વિરહદુઃખ સહન કરી સકતી નથી કેટલીયે પોતાની હાજરીમાં પોતાના પતિને પરાઈ પર વહાલ વરસાવતો નોંધ શકતી નથી પરિણામે તેઓ આપઘાત કરવાનું પસંદ કરે છે. ધણી યે ઓઓનો સંસાર વેકાઈ બધે છે: બીજી ઓ કે રખાનના

આગમનથી પવિત્ર ધરખાંગણું અનત કબોજ ગેરસમજો ને દુઃખનું કારણ બની રહે છે. ધણીનું સુખ હોય. માતાપિતાની અમીઠાઈ હોય તેવી ઓઓને માણું કાવદામાં કરી જ ફેરફાર જરૂરી ન લાગે પરંતુ ને ઓઓ કેળવણી પામી છે, સુખી સંસાર ભોજવી રહી છે ને સન્માન કે સ્વાતંત્ર્યમાં પિંદરે છે તેમણે એથી વિમુખ મદિલાઓ માટે બાપણી ધરાવવી ન નોંધવો ? અત્યારના અસમાન નૈતિક ધોરણે હિંદી મદિલાઓ હીનદશમાં મૂકી દેવામાં અગત્યનો ભાગ ભજવ્યો છે તેની કામ ના કહી સકે તેમ નથી.

એક તાગે જ દાખલો લખ્યો એક પ્રજાને એના પિતાએ બાલ્યાવસ્થામાં જ પરણાવી દીધી હતી એના પતિ ને સાસરિયા પાસેથી વચન લેવામાં આવ્યું હતું કે તે સોળ વર્ષની થશે ત્યાં સુધી એને બાળવડું દેવામાં આવશે. પરંતુ લગ્ન થયું કે ઘરેલું તેના પતિએ પત્નીને સ્વગૃહે મોકલાવવા મોકલ્યું. કન્યાના બાપે ઘરત મુજબ સારના પાડી. સાસરિયાઓ શારિરિક બળ પણ અજમાવો છૂટ્યાં પરંતુ તેમનું કામ વધ્યું નહિ. યુવાન પતિ પણ વિદ્યાર્થી જ હતો. છતાં એનાં વડીલોએ એને બીજી બાલકન્યા સાથે ફરીથી પરણાવી દીધી પેલી છોકરી અગાઉ કરી અત્યારે બી. એ સુધી પહોંચી છે: એના જીવન આદર્શો પણ વિઝસ પામ્યા છે. ઓઓએ પતિપરાયણ પત્ની મનવું ને એકરાર સંભાળવા એજ જૂનાં વિચારનાં ધર્મધુરધરો સાલકત્યા લેખે છે આ પ્રમદાના આદર્શો એથી બાજળ વધે એ સ્વાભાવિક છે એને કુંવારી ગણુરો, પરણેલી ગણુરો કે વિધવા ગણુરો ? એને પરણવું હશે તો કામ પરણવા દેશે ? આવી પ્રમદાઓને વડીલો પણ રક્ષણ કે સંતવન આપી શકતા નથી એવા અનેક દાખલાઓ શોધીશું

તે જડી આવશે, કેળવણીના ફળ ચાખ્યા હોય તેવી કેળવણી મહિલાઓએ આ પ્રજા ઉપાડી લેવો જોઈએ. કેળવણી દ્વારા એમનાં મન વિકાસ પામ્યા છે અમમાન નૈતિક ધોરણનાં માઠાં પરિણામે તેઓ સારી રીતે સમજી શકે તેમ છે તેમણે આ અન્યાયની સામે યુગ જ જોઈએ.

વળી બીજે પ્રકાર પણ વિચારવા જોવા છે સમુદાય કુટુંબની પ્રથા નાણુદ યતી જાત છે એટલે યુવાન પ્રમદાઓને પતિ તથા દે છે ને પરિણામે કુટુંબીઓ તેમને વ્યવહારે છે એવા કામતાઓ રાજના થઈ પડ્યા છે. એવી ઓછો સાત્વિક રીતે નિર્વાદ કરી ન શકવાથી પાપી કૃષ્ણાઓમાં દુઃખ છે કેટલાક રૂઢીનાં બંધનતા બોમ બની નાતરાર કરે છે કે રખાત તરીકે જીવન ગુજારે છે, સમાજ એમને ધિક્કારે છે. પતિત પ્રજાની જાનેતા તરીકે એમને દામ્યુત કરે છે. સસ્તૂતિ પામેલા સમાજમાં એકબાનીત ને એક પતિમત હોયુ જોઈએ બને પછે એ આદર્શ પાળવા મથયુ જોઈએ, એકજ પક્ષ આદર્શને વગમી રહે એ કેમ બને !

પુરુષો અને મનુષ્ય સેખરી જોઈએ. પતિમતા, સીમય આદર્શીનતા વગેરે આદર્શો જેટલા ઓછાએ પાળવા જરૂરનાં છે તેટલા પુરુષોએ પણ પાળવા જ જોઈએ. પુરુષ પોતાની કમજામી આવે ત્યારે પોતાની પત્નીને લગીએ તેને શોષ શોષ કરે નહિ ને ઓ તેમ કરી જ શકે નહિ એ ન્યાય અણુદ્યોતી અને રમાવનાર પુરુષ દંડાયા વિના છૂટકી જાય એવું કુટુંબ ને સમાજ એને અપનાવી લે ત્યારે એના બાલકની કુંવારી માતા કલમ ને અપમાનિતો બોમ બને એ વાતુરિયતિ જરા

ય નિજાની લેવા જેવી નથી. ઓછામાં જાગૃતિ આવી છે તો જીવનના મકાન પ્રશ્નોમાં તેઓ બુદ્ધિપૂર્વક સામ લાઇ શકે તે માટે તેમને પૂરતી સ્વતંત્રતા મળવી જ જોઈએ. હાલની વય વધારવાની વાત હેડવામાં આવી ત્યારે વિચારધન્ય ધર્મધૂરધરોએ મજબૂત વિરોધ ઉઠાવ્યો તેવી જ રીતે ઓછાના નૈતિક ધોરણ જેટલું જ નૈતિક ધોરણ પુરુષોએ પણ માયરયુ જ જોઈએ એવું કહેવામાં આવે છે ત્યારે વિરોધ ઉઠાવાય છે. બીના દાવમાં રમણ સ્વાતમ્યકલ પુરુષોની આગામી દુવામ જાય છે કારણ કે સત્તા ને સ્વાધીનતા હોડી દેવાનું શોષને મમણ નથી.

દિદમાં પણ ધસીઓ, મુસ્લીમો ને ઘણો સમાજમાં છૂટા હેડાના કાપડા છે. એવી તેઓને કશું જ નુકસાન થયું હોય એવું જાણ્યુ નથી મિલિત ગેરજ એકટ નીચે પરણનાર પણ છૂટા હેડા લાઇ શકે છે એમાં પણ એના કાઠા જનાવો સાબળ્યા નથી. તો એવા કાલકાથી મમાજ પર મદાન આપતિ તરી પડશે એવું એકલા દિદુઓએ જ શા માટે માની લેયુ !

આમાજી રૂઢીઓનાં ગુલામી બધને નીચે ને જરૂરે રહેસાઈ રહી છે તેમને મરિ કરેક કેળવણી વ્યક્તિએ પૂરતો વિચાર કરવાની જરૂર છે. ઓછાની કયાને સદાનુભૂતિથી પારખવાના પ્રવત્નોની જરૂર છે મમાન નૈતિક ધોરણની શા માટે રીમામત કરવામાં આવે છે તે જરા હેડા લીતરતાં આપો આપ મમાજી જગો *

* ઓ ધર્મ આવી અનુવાદા શી રમણી-લાલ જ દલાલ

ભારતવિખ્યાત ઉપન્યાસ સમ્રાટ શ્રી પ્રેમચંદ્રનાં ગાનનનો અનુવાદ

ગરિબની ગૃહલક્ષ્મી

અનુવાદક
પીયૂષ

જેઠરા : ‘હા, વધી શો હતો ? પ-
હેલાં તો જલપા પથુ જરા ચોંટી; પરંતુ
પછી કંઈ ન થયું સમજી ગઈ કે જગણી
મુસલમાન હશે. અમે જાને ધરે ગઈ એ
જરા સરખા ઓરડામાં કોણ જાણે તે કેમ
બેસે છે જરા સરખી પથુ જરા ન મળે.
ક્યાંક માટલાં છે, ક્યાંક પાણી, ક્યાંક ખાટલો
અને ક્યાંક બિછાના લેજ અને ગદડીને
અંગે નાક ફાટી જતું હવે ખાવાનું તૈયાર
થઈ ગયું હવે. દિનેશની વહુ વાસણ માંજ
રહી હતી. જલપાએ તેને ઉઠાડી દીધી.
‘જવ, બાલકોને ખવાડી સુવાડી દે. હું
વાસણ માંજ ફરું છું’ અને તે વાસણ
માજવા લાગી તેની આ બિદમત જોઈને
મારાં દિલ ઉપર એટલી અસર થઈ કે હું
પથુ ત્યાં બેસી ગઈ અને માંજેલા વાસણો
ધોવા લાગી જલપાએ મને ત્યાંથી હટી
જવાને કહ્યું પરંતુ હું ન હટી, પછી જલ-
પાએ પાણીનું માટલું બાજુએ ઢાંકીને,
કહ્યું. ‘હું પાણી નહિ આપું, તમે
હટી જવ એટલે મને ધણી શરમ આવે છે
તમને મારા મગ, હટી જવ. અહીં આવ્યા
તો તમને મળે થઈ ગઈ. તમે આવું કામ
તમારી છંદગીમાં પથુ કહ્યું હોય ?’ મેં
કહ્યું : ‘તમે પથુ કદિ નહિ કહ્યું હોય, જો
તમે દરો છો, તો મારે મારે શો વધો છે ?’

જલપાએ કહ્યું : ‘મારી વાત જુદી છે.’
મેં પૂછ્યું : ‘કેમ ? જે વાત તમારે
માટે છે તે જ મારે મારે માટે પથુ છે કાંઈ
ચાકરડી કેમ નથી રોકી લેતા ?’

જલપાએ કહ્યું : ‘ચાકરડી, સાત આઠ
રૂપિયા મળે છે.’

હું બોલી : ‘હું મદિને આઠ રૂપિયા
આપ્યા કરીશ.’

જલપાએ એવી નજરે મારા તરફ જોયું
કે જાણે તેમાં સાચા પ્રેમની સાથે સાચો
હસ્તાક્ષર, સાચો આશીર્વાદ બધો હતો એ
ચિંતા. ‘આહ ! કેટલી પવિત્ર હતી, કેટલી
પવિત્ર કરવાવાળી હતી ! તેની આ નિસ્વાસ
બિદમત આગળ મને મારી છંદગી કેટલી
ગુસ્સા, કેટલી નકામી માલમ પડતી હતી ! એ
વામણો ધોવામાં મને જે આનંદ મળ્યો તેવું
હું વધુ ન કરી શકતી નથી.

વાસણ ધોઈને હટી એટલે તે યુક્તેના
પથુ દબાવવા બેસી ગઈ. હું મુગી મુગી
હટી હતી. મારા પ્રત્યે તે બોલી : ‘તમને
મોહ થઈ રહ્યો હોય તો જવ; કાંતે પાછા
આવજો.’

મેં કહ્યું : ‘નહિ, હું તમને તમારે ધરે
પડોચાડીને ત્યાંથી જ ચાલી જઈશ.’

લગભગ નવ વાગ્યા બાદ, જલપા ત્યાંથી

નીકળી. રસ્તામાં મેં તેને કશું. ' જાતપા,
તમે સાચેપ્રાચ દેવી છે ! '

જલપાએ છૂટા પડતાં કહ્યું ' જોદરા,
એવું ન કહો. હું ખિન્નમન નથી કરી રહી
મારાં પાપોનું પ્રાપ્તિત કરી રહી છું. હું
ધણી છું છું. મારાથી વધુ અભાગિયું
કુનીયામાં કાઢ નહિ હોય '

હું અણગળજી બનીને બોલીઃ ' એને
અર્થ' હું નહિ સમજી '

જલપાએ મારી મામે જોઈ કહ્યું ' કાઢ
ફિલ્લ સમજી જરી માર પ્રાપ્તિત આ
જન્મમાં નહિ પૂર થાય એને માટે તો મારે
કંઈ જન્મ લેવા પડશે. '

મેં કહ્યું ' હું તો મને ગુચ્છામાં
નાખી દે છે જલેન. ' મારી મમજમાં કાઢ
આવડું નથી. અપાસુધી હું એ મને મમ-
જલગે નહિ ત્યાસુધી હું તારો કોઠો બોલી
નહિ. '

જલપાએ સાચો જાસ લઈને કહ્યું
' જોદરા ' ખીલજો ઉપર કાઢ વાનતો
બોલો ગમવા કરતાં, તે માત્ર કુપાવી ગમતી,
એ વધારે સહેલું છે. '

મેં કુખડ રસે કહ્યુંઃ ' હા, પહેલીજ
મુલાકાતમાં જો તમે મારા પર રિજાસ
ન આવતો હોય, તો હું તને તરલી નહિ આપુ.
પરંતુ આજે નહિ તો કાઢવાર તારે મારા ઉપર
વિશ્વાસ મૂકવો પડશે. હું તને બોલી-
સજ નહિ. '

જોદરાએ અતર સુધી અને મને ચૂપા
ચૂપ માલતી રહી એકાએક જલપાએ કંપતા
અવાજે કહ્યું. ' જોદરા, જો તને અત્યારે
ખમર પડી જાય કે હું કાજી છું તો કદાચ
હું મારા તરફથી તિરસ્કારપૂર્વક મોઢું ફેરવી
મેંડો અને મારા પગબાધી પગ દૂર બાજશે. '

આ શબ્દોમાં કાજી જાણે રીઝી જલુ દેને
મેં મારાં, નખાં રખાં ખાં યજ મજા એ

એમ અને ચરમથી ભરેલા રિજોના અવાજ
દતો અને તેણે મારો માનો જીલ્લીની મૂરત
મારી સામે ખડી કરી દીધી મારો આંખોમાં
આંસુ બારાણ આંખમાં મનમાં એમ યજ કે
મારો જયો સ્વામિ બોલી દત. કાજી જાણે
મારે દિલ તેની સામે કેમ એવું યજ મજા
દત મેં મોઢા મોઢા ધૂનો, લંપરા અને
પોતીસ અમલદારોને પૂરા લઈ બનાવ્યા છે.
પરંતુ જલપાની સામે હું તો જાણે ખીલતી
જેની બની મજ દની પરંતુ કાજી જાણે જેની
રોતે મેં મને પોતાને મુલાકાત લીધી

હું બોલી, માર' મજા' બારાણ આંખુ'
દત ' એ તમારો ખ્યાલ બોરો છે દેર !
કદાચ, તો હું તમારા ખર્ચે પડીસ પોતાની
વા પોતાનાં જોની કુરામજો ઉપર ચરમિન્દ
યજ એ સાચા દિલરાગાનુજ કામ છે. '

જલપાએ કહ્યુંઃ ' પરંતુ હું મારો દાસ
જાણીને કરશે મુ ! જલ, એટલું સમજી લો
કે હું એક મરીજ અભાગિયો બો છું, અને
પોતાના જેવાજ અમાળી અને મરીજ
માજસેની સાથે મગવા કરવામાં બાન-
કાઢ છું. '

મારી રીતે તે વરવાર ટાળતી રહી,
પરંતુ મેં ' ખીલો ન બોલો છોરે તેના
મુખમાંથી વાત કાઢી લીધી. '

રમાતાયે કહ્યુંઃ ' એમ નહિ. જલ
કહેતું પડશે. '

જોદરા. ' હવે, અર્ધો રાત મુખીની કયા
કયા મુની સજાગાતુ ! કદાચ યજ જતી.
' ત્યારે હું મજા પાછો પડી ત્યારે તેને મેં
કહ્યુંઃ ' હું આ રીતે ઉપર અત્યાર નાખ
મારા એજ લાખના સાંપીરી કમનસીમ બો
મુ. ' એટલું કહેતા કહેતા તે રહી પડી. પડી
જરા અચાજ મજાગેને તે બોલો ' અમે
મેંડો અકાશન દવા રહેવામાં ખીલે જો
જેની વાત જતી ! એમને લાગી મજા

પડ્યું. કોઇને કાંઈ કહ્યા કર્યા વિના એ ભાગી આવ્યા. કેટલાય મહિનાઓ પછી માલમ પડ્યું કે તેઓ અહીં છે. ”

રમાનાથે કહ્યું: “ એ પણ એક કિસ્સો છે, તને કહી કહીશ. જલપા સિવાય બીજા કોઇને એ ન સૂઝત. ”

જોદરા બોલી: “ એ બધું મેં બીજે દિવસે જાણી લીધું હવે હું તમારી રજેરમથી વાંકે ચંપ ગઇ. જલપા મારી સાહેલી છે. બાજેજ તમારી કોઇ વાત તેણે મારાથી છુપાવી દશે. ” તે કહેવા લાગી. ‘ જોદરા હું મોટી મુસીબતમાં ફસાઇ ગઇ છું. એક તરફ એક માણુમનો જનન અને કેટલાય ખાનદાનેની બરઆદી છે, બીજી તરફ પોતાની બરઆદી છે. હું ચાહું તો આજ એ સુરના જનન બચાવી ચકુ એમ છું. હું અત્યંતને એવી સાબીતી આપી ચકું એમ છું કે, જે પછી તાજના સાક્ષીની જુજાનીની કોઇ દક્ષિ-કત ટકી નહિ શકે પરંતુ તાજના સાક્ષીને સજામાંથી બચાવી નહિ શકું. બહેન, આ પીડામાં પડીને હું નર્કની યાતના બોગરી રહી છું. આ લોકોને મરવા દઉં એમ પણ નથી બની શકતું; વા રમાનાથને આગમાં ધૂંકેલી દઉં એમ પણ નથી બની શકતું. ’ એટલું કહીને તે રહી પડી અને બોલી: ‘ બહેન, હું પોતે મરી જઇશ, પરંતુ મારાથી એમનું અનિષ્ટ નહિ થાય. ન્યાય સમક્ષ એમની બેટ હું નહિ કરી શકું. હજી જોઈ છું કે શો ચુકાદો આવે છે તે વખતે હું શું કરી બેસીશ, તે મારાથી કહી શકાય એમ નથી કદાચ બધાય કિસ્સો દાખલાટમાં કહી સભળાવું, કે કદાચ તેજ દિવસે ઝેર ખાઇને સૂઇ રહું. ’

એટલામાં દેવીદીનનું ઘર આવી પહોંચ્યું. અમે બંને વિદાય થયાં જલપાએ ગને કાલે એ જ વખતે ફરી આવવા ધણો આમદ કર્યો. દિવસમર તો તેને વાત કરવાની પણ

કુરમદ નથી મળતી બસ, સાંજે જ તેને મોઢા મળે છે કમમા કમ દિનેશના ધરનાજાઓને કાંઈ તકલીફ ન પડે એટલા રૂપિયા તે એકઠા કરી દેવા ચાહતી હતી. બસો રૂપિયાથી વધારે તો તે એકઠા કરી ચૂકી હતી. મેં પણ પાંચ રૂપિયા આપ્યા. મેં એક બે વાર તેને કહ્યું કે આ અંકડામાં તું ન પડે. તારે ધર ચાલી જા. પણ હું સાફ સાફ કહી દઉં છું કે મેં કહિ આમદ કરીને એ વાત કરી નથી. બધારે મેં એનો ધમારો કર્યો ત્યારે, તે સાંભળવા પણ માંગતી ન હોય એવું મોઢું તેણે કયું મારા મુખમાંથી પૂરેપૂરી વાત જ કહિ નીકળવા ન પામી. એક વાત છે, કહો તો કરે. ”

રમાનાથે જાણે ઉપર ઉપરનું મર્ન દેખાડીને કહ્યું: “ થી વાત છે ? ”

જોદરા: “ કેપુડી સાહેબને કહી દઉં. તેઓ જાંસપાને બલાદાનાદ પહોંચાડી દેશે. તેને કાંઈ તકલીફ નહિ પડે બમ, બે ઓઝા તેને સ્ટેશન સુધી વાત કરતી કરતી લાખ જશે. ત્યાં ગાડી તૈયાર મળશે. તેમાં તેને બેસાડી દેવામાં આવશે. અથવા કોઇ નવી યોજના હોય તે કહો. ”

રમાનાથે જોદરાની આંખો સાથે આંખો ચિલાવી કહ્યું: “ શું એ યોગ્ય થશે ? ”

જોદરાએ ચરમાઇ જાડને કહ્યું: “ યોગ્ય તો નહિ થાય ”.

રમાનાથે ઝટપટ જોડા પહેરી લીધા અને જોદરાને પૂછ્યું “ દેવીદીનને ધરે જ રહે છે ને ? ”

જોદરા છડી, હમી ચંપ અને તેની સામે આવીને બોલી: “ તો શું આ વખતે જ જશે ? ”

રમાનાથ “ હા, જોદરા, આજ વખતે જઇશ બસ, તેની સાથે બે વાતો કરીને ત્યાં મારે અત્યાર કરતાં ઘણાં વહેલાં જવું જોઇતું હતું. ત્યાં ચાલી જઇશ. ”

જોદરા “ પરંતુ જરા વિચાર તો કરો, એનો નતીજો શો આવશે ? ”

રમાનાથ “ બસ, વિચાર કરી ચૂક્યો. વધારેમાં વધારે દારોગાની લકુમતમાં ત્રણ ચાર વર્ષની કેદ મળી જશે. બસ, હવે રાખાત. ભૂલી ન જતી જોદરા; કદાચ, ફરી ડાકચાર મુલાકાત થશે ”.

રમાનાથ પરમાળમાંથી ઉતરીને અગિયારમાં આવ્યો અને એક સૂણમાં તો દરવાજાની બહાર પડેલી ગયો. દરવાજાને ઠક્કું “ લગુરે દારોગાજીને ખબર કરી છે ને ? ”

રમાનાથ “ એની કંઈ ખબર નથી. ”
ચોખીદાર “ હું જરા એમને પૂછી લઉં મારી રોજી શા માટે લામ રહ્યા છે, લગુરે ? ”

રમાનાથે કંઈ જવાબ ન આપ્યો. ત્રડપણી તે સહુ છિપા જમને ઉઠો, રજો જોદરા નિરપજ્ઞ હતી રહીને પ્રેમભરી આંખોએ તેને જોઈ રહી હતી રમાનાથ પ્રત્યે આવો પ્યાર. આવો વિકસ કરી નાખનારો પ્યાર તેને કદિ થયો ન હતો. કેમ ભણે, કોઈ નીરખાયા પેલાના પ્રિયતમને મધરમૂંઝિ તરફ જતી જોઈને મર્ચંથી પુલી સમાતી ન હોય. !

ચોખીદારે તરત જ દારોગાજીને ખબર કરી. તે નિચારા આજુ લઈને લખજાખ સુતા દત્તા તે ગમરાણને બહાર આવ્યા અને રમાનાથની પાછળ દોડીને જૂમ મારો “ માણુ માહેન ! જરા સમજો તો ખરા, અપ ક્યાં જઈ રહ્યા છો ? ” આખરે નિચારા એવાર દોડર ખાજ ને પડો ગયા રમાનાથે પાછા ફરીને તેમને ઠાઠાયા અને પૂછ્યું કેમ કંઈ એવું તો લાગી નથી ? ”

દારોગા ખંદિ, માજી નથી લાગ્યું. જરા દોડર ખાજ ગયેલ પછી આપ આ વખતે ક્યાં જઈ રહ્યા છો ? જરા વિચાર તો કરો. એનો નતીજો શો આવશે ? ”

રમાનાથ “ હું એક કલાકમાં પાછો આવી જઈશ જલપાને પેનાઓએ વહેમારી છે કે તું દાકીયાને એક અરજી આપી દે. જરા તેને જુઠ્ઠાને મમમલુ ”

દારોગા “ એની આપને કેવી રીતે ખબર પડી ? ”

રમાનાથ “ જોદરા ક્યાંકથી સાંભળી આવી છે ”

દારોગા “ ધણી ભેવશા સી છે. એવી ઓગું તો માણુ કાપી લેવું જોઈએ. ”

રમાનાથ “ એનેજ માટે તો જઈ રહ્યો છું. ક્યાં તો તેને અત્યારે રેલ્વે પર મૂકી આવીશ. પા એવી સખ્ત ધમકી આપીશ કે તે પછી શાક ડરશે વધારે વાતચીત કરવાનો મમમલ નથી રાત્રિમરને માટે મને આ રૂમમાંથી છુટી આપો. ”

દારોગા “ હું પણ આવું છું. જરા રોકાઈ જાવ. ”

રમાનાથ “ છ નહિ; તો મારાનો તદન ખમડી જઈ હું લમણાં બાવું છું. ”

દારોગાનું મોઢું નમ થયું એક મીનીટ સુધી તે ઉમા ઉમા વિચાર કરી રહ્યો પછી પાછા ગયા અને જોદરા સાથે વાત કરના કરતા તે પોનીસ રેલ્વે તરફ માગી ગયા. અહીં રમાનાથે એક દરિયા કપો અને તે દેરીદીનને મરે જઈ પહોંચ્યો.

જલપા દિનેશને ધરધો પાછી કરી હતી અને મેસીને જમ્મો અને દેરીદીન સાથે વાગ કરી રહી હતી. દિવસમાં તે એક જ વાર ખાની હતી એટલામાં નીચેથી રમાનાથે જૂમ મારી દેરીદીન, તેનો અવજન ઓળખી ગયો એટલે બોલ્યો. “ ભાઈ સાથે છે. ”

જલપા “ કદી દો, અહીં યું કરવા આવ્યા છે કે ત્યાં જાવ ? ”

દેરીદીન “ નહિ, બેડી, જગ પૂછી તો લઉં કે યું કંટે છે ? આ વખતે તેને છુટી ફરી રીતે મળી ? ”

જલપા. “ મને સમજાવવા આવ્યા હશે, બીજું શું ? પરંતુ મોં ધોષ નામે ! ”

દેવીદીને બારણું ખોલી દીધું. રમાનાયે અંદર આવીને કહ્યું. “ દાદા, તમે મને આ વખતે અહીં જોઈને આશ્ચર્ય પામી રહ્યા હશો. એક કલાકની છુટી લઈને આવ્યો છું. તમારી પાસે મારા ઘણા અપરાધોની માફી મેળાવવાની હતી જલપા ઉપર છે ? ”

દેવીદીને બોલ્યો : “ હા, છે તો ખરી ! હજી હમણાજ આવી છે. ખેટા, કાંઈ ખાવાનું લાવું ? ”

રમાનાય : “ નહિ, હું જમીને આવ્યો છું. ખસ, જલપા સાથે બે વાત કરવા ચાલુ છું ”

દેવીદીન. “ તે માનશે નહિ : નકામો શરમિન્દો બનશે એને એવી ઓ નથી. ”

રમાનાય. “ મારી સાથે બેચાર વાતો કરશે કે મારી સુરત પણ જોવા નથી માંગતી ? જરા જઈને એટલું પૂછી સો. ”

દેવીદીન. “ એમા પૂછવાનું શું છે ? બનને બેઠી તો છે. જા, તારા ઘર જેવું ત્યારે હવું તેવુંજ અત્યારે પણ છે. ”

રમાનાય : “ નહિ દાદા ! તેને પૂછી લો. હું એમને એમ નહિ જાઉં. ”

દેવીદીને ઉપર જઈને કહ્યું : “ તને કાંઈ કહેવા મગિ છે, વડું ? ”

જલપાએ મોંદુ મચકોડીને કહ્યું : “ તો મહેતા કેમ નથી ? મેં કાંઈ જમાન બધ કરી દીધી છે ? ”

જલપાએ આ સજ્જો એટલા જોરથી ઉચ્ચાર્યા કે, નીચે ઉમેલા રમાનાયે પણ એ સંભળી લીધા. કેટલી નિર્મમતા હતી ! તેની બધીયે મગવાની લાલસા જાગે ઉડી ગઈ. નીચે ઉભા રહીનેજ તેણે કહ્યું : “ જો તે મારી માથે બોલવા માંગતી ન હોય તો કાંઈ જજરદસ્તી નથી. મેં બધાય સાચો વૃત્તાંત જજ સાંભળેને કહી મંજગાવવાનો નિશ્ચય કર્યો છે. એ ઈરાદાથી જ હું અત્યારે

નીકળ્યો છું. મારી નજાગાઈથી તેઓને આટલું દુઃખ થયું તે માટે મને ધણો ખેદ થાય છે. મારી અછલ ઉપર પડેલા પડી મર્યાદાનો સ્વાર્થ મને અધિજા કરી દીધો હતો પ્રાણના મોહો, કષ્ટોનાં કાચે મારી બુદ્ધિ દરી લીધી હતી કોઈ અદ માથે ચડી બેઠો હતો તેનાં અનુભવથી એ અહને માન્ય કરી દીધો છે કદાચ, બેચાર વર્ષ માટે મરકારની મહેમાની ખમવી પડશે તેના હવે ભય નથી. જીવતો રહીશ તો ફરી મેળાવ, ઘરો નહિ તો મારા દોષો માટે મારી આપજો. અને મને બુધી જાગે તમે પણ, દાદા ! દાદી ! મારો અપરાધ ક્ષમા કરજો. તમે લોકોએ મારા ઉપર જે દયા કરી છે તે મરતાં મુંઘી પણ હું નહિ બૂધું. તે જીવતો પાછો આવીશ તો કદાચ, તમારા લોકોની કાંઈક સેવા કરી શકીશ. મારી તો અંદરની સત્યાનાથ થઈ ગઈ ન અહીંના રહો, ન દુનીઆનો રહો એ પણ કહી દેજો કે તેના ઘરેણાં પણ મેં જ ચોરાઈ દેતાં. યારાઈને આપવા માટે રૂપિયા ન હતા એટલે ઘરેણાં પાછા આપવાની જરૂર હતી તેને લીધે એ કુકર્મ કરતું પડ્યું. તેનું જીજ્ઞાસુ આજ સુધી મોગવી રહ્યો છું અને કદાચ જ્યાં સુધી પ્રાણ નીકળી નહિ જાય, ત્યાં સુધી મોગવતો રહીશ. જો તેજ વખતે સાદસાદ ગંધીય વાન કહી દીધી હોત તો તે વખતે તેને ખોટું લાગત પરંતુ આ વિપત્તિ માયા ઉપર ન આવત તમને પણ મેં દોષો દીધો છે દાદા ! ક્ષમાજણ નથી, કાષ્ટચ છું. તમારા જેવા દેવચરણ સાથે મેં કપટ કર્યું. કાણ જાણે એનો શો દંડ મળશે ! સૌ કોઈ ક્ષમા કરજો. ખસ, એટલું કહેવાને જ આવ્યો હતો ! ”

રમાનાય નીચે ઉતરી પડ્યો અને ઉનાવડે કમલા ભરતો ચાલ્યો મર્યાદા. જલપા માગ ઉપરથી ઉતરી પરંતુ તે નીચે આવી

ત્યાં રમાનાથનો પતો ન હતો. ઓટલા ઉપરથી નીચે ઉતરીને તે દેવીદીન પ્રત્યે બોલી. “ક્યા મયા, હાહા !” દેવીદીને કહ્યું: “એ કાંઈ નથી જોઈ, પદ ! મારી આંખો અંધારી, મરાઈ મધ દત્તી, હવે તે નદિ મળે દોડતો દોડતો ગયો છે.”

ફેટલીક મીનીટ સુધી જાણપા સડક ઉપર નિરુપન્ન જોઈ ઉભી રહી. એમને કેવી રીતે રોકી શકું ? આ વખતે તેઓ ફેટલા કુખી છે, ફેટલા નિરાશ છે. મારા માથા ઉપર કાશ્વ જાણે કયો શીતાન હતો કે તેમને બોલાવ્યા પછી નદિ બલિષ્ઠની વાત કાશ્વ જાણે છે ? કાશ્વ જાણે ક્યારે મેલાપ થશે પરિશિત જીવનના આંખે અંધી પર્વોમાં કદિ તેમનું હૃદય અનુરાગથી આલસુ પ્રકાશિત થયું ન હતું. વિભાસિતી રૂપમાં તે માત્ર પ્રેમના આવરણનું રચન કરી રહી હતી અને ત્યાંજિતી બનીને જાણપાએ તેનું અસહ્ય સ્વરૂપ જોયું, તે ફેટજુ મનોહર, ફેટપ વિશુદ્ધ ફેટજુ વિશાળ, ફેટજુ તેજસ્વિન હતું. વિભાસિતીએ પ્રેમોદ્યાનની દીનાયો જોઈ હતી, તે તેમાં ખુશ હતી. ત્યાંજિતી બનીને તે એ ઉદ્યાનની અંદર પહોંચી ગઈ હતી. ફેટજુ રમ્ય રચન હતું ! ફેટમી સુગન્ધ, ફેટજુ વૈચિત્ર્ય, ફેટલો વિશાળ ! એની સુગન્ધમાં, એની રમ્યતામાં, દેવતા અર્થ હતું. પ્રેમ પોતાના સ્વચ્છતામાં રચાન પર પહોંચીને દેવતામાં મળી જાય છે જાણપાને હવે કાંઈ કશા ન રહી આ પ્રેમ મેળવવાને તે જન્મજન્મનાં રો સુધી સૌભાગ્યવતી બની રહેશે, એ પ્રેમે તેને વિશાળ, પરિશિષ્ટિ અને અનુના બાંધી મુક્ત કરી દીધી તેને અન્ય પ્રદાન કરી દીધું. એ પ્રેમની સામે હવે સારો સમાર, અને તેનો અર્થક રીતર રીત છે.

ફેટલામાં જોડા આવી પડેલી જાણપાને પચ્ચીમાં ઉપર ઉમેરી જોઈને તે

બોલી. “જાહી કેમ ઉભી છે, બદેન ! આજે કુ વહેલી ન આવી શકી ચાલ, આજે માટે તારી સાથે બધી વાતો કરવી છે.

જાણે ઉપર ચાલી ગઈ.

૨૩

કારોગાને બધા એન ક્યાથી પડે ? રમાનાથના ગયા બાદ તેમણે એક કલાક સુધી તેની રાહ જોવા કરી પછી, ઘેલા ઉપર સવાર થઈને તે દેવીદીનના ઘરે જઈ પહોંચ્યા ત્યાં માલમ પડ્યું કે રમાનાથને ત્યાંથી ગયે અંધા કલાક ઉપર થઈ ગયો હતો. એટલે ઘણા ઉપર પાછા આવી પહોંચ્યા ત્યાં પછી રમાનાથનો દજ સુધી પતો ન હતો. તે સમયનાં કે દેવીદીને મેળો દીધો ક્યાંક તેને છુપાવી રાખ્યો હતો. એટલે અંદર સાહજાન દોડાવતા તે પાછો દેવીદીનને ઘરે પહોંચ્યા અને તેને મમકાવવાનું શરૂ કર્યું. દેવીદીને કહ્યું. “વિશાળ ન હોય તો પતની જગતી કાંઈ જાણી બીજી શું કરશે ? કાંઈ બધું મોટું ઘર પછી નથી એક ઝોરડો નીચે છે, એક ઉપર છે.”

કારોગાએ ઘેરા ઉપરથી ઉતરીને કહ્યું: “એ ક્યા ગયો તે તું કહેતો કેમ નથી ?”

દેવીદીન “મને કાંઈ ખબર હોય તો કહું ને સાહેબ ! જરી આમ્યો, તેની ઘર-વાળા સાથે તકરાર કરી અને આમ્યો ગયો.”

કારોગા “તે અસાધ્યનાં ક્યારે જન્મ્યું છે?”

દેવીદીન “અસાધ્યનાં જન્મની તો બાજુએ કાંઈ વાતચીત કરી નથી. બાંધુકી હાથોડાંમાં સુમરો ન આવી જાય ત્યાંજિતી તે અહીંથી જશે નહિ.”

કારોગા “મને તારી વાતમાં વિશ્વાસ નથી આવતો.”

એટલું કહેતાં કહેતાં કારોગાજી નીચેના ઝોરડામાં ધસી ગયા અને દેવ સીજ બારી કાંઈ જોઈ. પછી ઉપર ચડી ગયા. ત્યાં ગળ

શ્રીઆને જોઈને દારોગાજી ચોક્યા. જોદરા ચેતી ગઈ એટલે તેણે લાંબો સરખો ધુંધટ તાળી લીધો અને ચોતાના હાથ પશુ સાડીમાં છુપાવી દીધા. દારોગાજીને શક ગયો: “કદાચ એ મહેરબાન આમ વેશ બદલીને તો નથી બેઠો ?”

તેણે દેવીદીનને પૂછ્યું: “આ ત્રીજી ઓ કાણ છે ?”

દેવીદીને કહ્યું: “હું નથી જાણતો, કોઈ કોઈ વાર વહુને મળવા આવે છે.”

દારોગા “મને પણ ઉઠાવે છે, બધા! સાડી પહેરાવીને શુન્દેગારને છુપાવતા આવે છે ? એમાં જાણપા દેરી કાણ છે ? તેને કહી દો કે નીચે ચાલી જાય; ખીજી આંતે અહીં રહેવા દો.”

જાણપા હડી ગઈ એટલે જોદરાની પાસે જઈને દારોગાજીએ કહ્યું: “કેમ, મહેરબાન ! મારી માથે આ રમત ! તું કહીને અહીં આવ્યા હતા; અને અહીં આવીને આ મંઝામાં પડી ગયા ? બધો કોપ હવામાં ઉડી ગયો ! હવે આ વેશ ઉતારો અને મારી સાથે ચાલો. મોડું થઈ રહ્યું છે.”

એટલું કહીને તેમણે જોદરાનો ધુંધટ ખેંચી કાઢ્યો. જોદરા ખડખડાટ દસી પડી. દારોગાજી તો જાણે કેસાઈ જઈને વિસ્મય આગરમાં પડી ગયા. તે જોઈયા, “અરે, હું છે જોદરા ! તું અહીં ક્યાથી ?”

જોદરા: “મારી ડપ્ટી બગાડી રહી છું.”

“અને રમાનાથ ક્યા ગયો ? તને તો માલમ જ દશે ?”

“તે તો મારા અહીં આવતાં પહેલાં જ ચાલે ગયા હતા. પછી હું અહીં બેસી ગઈ અને જાણપાદેરી માથે વાત કરવા લાગી.”

“હીક, જરા મારી સાથે ચાલ, તેનો પત્તો મેળવવાનો છે.”

જોદરાએ બનાવટી હૃદયલયો કહ્યું: “તું હજી સુધી બંગલા પર નથી ગયા ?”

“ના; કોણ જાણે ક્યાં ગયો છે.”

રસ્તામાં દારોગાજી પૂછ્યું: “જાણપા અહીંથી ક્યારે જશે ?”

જોદરા: “મેં ખૂબ શિખામણ આપી છે. તેના જવાની હવે જરૂર નથી કદાચ રસ્તા ઉપર પણ આવી જાય. રમાનાથે પણ ખૂબ ધમકાવી છે. તેની ધમકીઓથી ડરી ગઈ છે.”

દારોગા “તને વિશ્વાસ છે કે હવે તે કોઈ વિધન ઉભું નહિ કરે ?”

જોદરા “હા, મારો તો એવો ખ્યાલ છે.”

દારોગા “તો પછી એ ગયો ક્યાં ?”

જોદરા “તે હું ન કહી શકું.”

દારોગા “મારે તેનો રીપોર્ટ કરવો પડશે. ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ અને ડેપુટી સાહેબને તેની ખબર આપવાની જરૂર છે. વધારે પી ખી તો ગયો ન હતો ને ?”

જોદરા “પીધેલ તો હતા.”

દારોગા “તો ક્યાંક પડી રહ્યો દશે તેણે પણ ખૂબ હેરાન કર્યો. તો હું જરા તે બાજુ જાઉં છું. તને પહેળ્યાડી દઉં, તારા ઘર સુધી ?”

જોદરા: “ધણે આભાર થશે.”

દારોગાએ જોદરાને મોટર સાઇકલ પર બેસાડી લીધો અને તેને થોડીવારમાં તેના ઘરના બારણાં આગળ ઉતારી દીધો; પરંતુ એટલી વારમાં તેમનું મન ચંચલ થઈ ગયું. એટલે તે જોઈયા “હવે તો જવાનું મન નથી થયું, જોદરા ! ચાલ, આજ કાંઈ ગરબા સંપાડી લેવાની. ધણા દિવસ થયાં, તારી મોડી નજર પડી નથી.”

જોદરાએ પગથીયાં ઉપર એક પગ ની ને કહ્યું: “પહેલાં ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબને કહે. આ ગરબા નાખવાનો સમય નથી

દારોગાએ મોટર સાઇકલ પરથી ઉતરીને

ક્યુ: " નહિ, હમણું નહિ જાત્રું, જોદરા !
મવારે જોઈ સમય, હું પણ આવું છું. "

જોદરા: " તમે માનના નથી, કદાચ
ઉપુડીસાહેબ આવતા હશે, આને તેમજો
કહેવાયુ હતું. "

દારોમા " મને હડાની રહી છે, જોદરા !
જો આટલી બધી બેચેનશી હીક નથી. "

જોદરાએ ઉપર ચડીને બારણું ખૂલ કરી
દીધું અને ઉપર જઈને બારીમાંથી માધું
બહાર કાઢી ક્યુ: " સલામ, સાહેબ ! "

૨૪

દારોમાજી પર જઈને મૂક ગયા, તે વખતે
અનિવાર વાગ્યા હતા. આજ ઉપડી તે સવારના
બાક વાગી ગયા હતા, છડીને બેઠા થતાં
સાથેજ ટેલીફોન આવ્યો. જાગીને માંભળવા
લાગ્યા ઉપુડીસાહેબ, બેસી રહ્યા હતા " આ
રમાનાએ પ્રજો પોતાનો કરી દીધો છે તેને
કેમ જીજી જાએ સખરામાં આવશે તેનો
બધો સામાન કમીસર સાહેબની પાસે મોકલ-
વો પડશે રાત્રે તે જગ્યા પર દેવો કે
નહિ ? "

દારોમાએ ક્યુ " જી, નહિ, રાત્રે મારી
આગળ બેઠાનું કાઢીને પોતાની બીજી પાસે
માલી ગયો હતો. "

ટેલીફોન " તમે એને કેમ જવા દીધો ?
મને એવો ભય લાગે છે કે તેજો બધા
હેવાય જઈ ને કરી દીધો છે મુશ્કેલીની
તપાસ કરી યો. તમારાથી પ્રજો મોટી બૂધ
યમ છે બધી મહેનત પાણીમાં મધ તેને
જાવરસનીથી રાઈ દેવો જોઈતો હતો. "

દારોમા " તો હું તે જાજ સાહેબ
પાસે ગયો હતો ? "

ઉપુડી: " હા, સાહેબ ' સ્વચ્છ ગયો
હતો; અને જાજે પણ કાપડોનો જાજ કપો
તેઓ કરીથી મુશ્કેલી રજુ કરશે. રમાનાય
પોતાનું જાન બદલશે, દેવે એમાં કશું કંઈ

નથી રહી અને આ બધી આપતી જ
બૂધનું પરિણામ છે. આપણે સર્વ એ
પાણીમાં પસંદાઈ જઈએ. જોદરાએ પણ દેવો
દીધો "

દારોમાજી તેજ વખતે રમાનાયનો બધો
સામાન લઈને પોલીસ કમીસરના જગ્યા
તરફ ગયા રમાનાય ઉપર એવો ગુસ્સો
આવી રહ્યો હતો કે જો મળી જાય તો જાજ
બર કરો નાખો કેમ જાતને કેટલો સમજાવ્યો,
કેટલેટલી ખાતર કરી, પરંતુ દેવો કરી ગયો.
એમાં જોદરા પણ મળી ગયો છે. બીજીને
ધમકાવવાનું તે બોલું બહાનું હતું જોદરા
એમમની તો આજેજ ખતર લાગુ હતું ક્યાં
જશે ? ટેલીફોનને પણ જોઈ સમય. "

એક અકસ્માતથી સુધી પોલીસ અમલ-
દારોમાં જે દીવયાસ મધ રહી તેનું વર્ણન
કરવાની કશી જરૂર નથી રિવસ અને રાત્રિ-
બર એની જ ચિંતામાં મર્વ અંકિ ખાતર રહ્યા
હતા દેવે મુશ્કેલી કરતાં ક્યાંક વધારે
પોતાની ચિંતા દતી સૌથી વધારે અસરકારક
દારોમાને યવો દેવો જગ્યાની કેમ મુશ્કેલ
નજરે આવતી ન હતી છંદરેકેટર અને
ઉપુડી જાનેએ બધી જાગરવારી તેના આર્થ
ઉપર નાખી દીધી અને પોતે તાજ અલગ
યમ ગયા.

એ મુશ્કેલીની ફરી રજુઆત થઈ, એની
આર્થ કહેરમાં મર્વા થવા લાગી. અંગ્રેજ
જાગરના સતિદાસમાં આ ઘટના તદ્દન અમૂલ-
પૂર્વ હતી, કશું એવું બન્યું ન હતું.

વરીસોમાં એના ઉપર કાપડાની મર્વા
થતી. જાજ સાહેબ એમ કરી શકે ખરા ?
પરંતુ જાજ મજબૂત હતા. પોલીસવાળા-
એએ મળ્યું જોર ક્યુ; પોલીસ કમીસર
નહી મુખી ક્યુ, કે એથી બધો પોલીસ
નિમાજ ખડાયા યમ જાજે પરંતુ જાજે કાંઈનું
સાંભળ્યું નહિ, છુટી પરાવાએ ઉપર પંદર

કુંવારા લાલ 'મા લગ્ન પાછળ પુરોની વિલાસ લાલના જ મોટે ભાગે હોય છે છતાં, વારંવાર પરજુલા માટે ખોટાં બહાનાઓ કાઢવામાં આવે છે, તેણે સચોટ આલેખન યત્નેશ્વ છે ' ઘડપણની લાકડી 'મા પ્રમદાને વૃદ્ધપદિ સાથે પરજુલાને, તેના માધાપોએ તેને કેવી જીવતી ખાઈમાં નાખી દીધી હતી તે જણાઈ આવે છે. આ વપરાંત ' સત્યાગ્રહ ', ' નિર્જનતા ' ' સ્નેહનું ' બધન ' પણ સર્જન કૃતિઓ છે.

' આત્મજોગની કિંમત ' અને ' સત્યાગ્રહ ' એ એ નારિકાઓ સ્ત્રીઓમાં ત્યાગની ભાવના કેવી દંડ હોય છે તે દર્શાવે છે

જુદે જુદે પ્રસંગે લખાયેલી આ નવલિકાઓને પુસ્તક રૂપે એકત્ર કરવાથી, ગુજરાતી સાહિત્યમાં, નવલિકાનાં સાહિત્યમાં સુદર અને 'આવકાર દાયક' લેખો રચ્યા છે. ભાસિકોના અંકમાં છૂટક છૂટક વેરાયતી આ કૃતિઓના સમૂહ ગુજરાતી સાહિત્ય સિંચા જનતાનો સારો આવકાર પામશે એમાં મને જરાય શંકા નથી

પ્રસ્તાવનામાં સૌ લીલાબહેન લખે છે- "૧૯૩૦ ના આંદોલન સુધીમાં આર્થિકરોડ જેવામાં છેલ્લે લખ્યું" તેરડું લખ્યું. તે પછી મારે લેખન બચ-

સાથ રાજકીય વહેવામાં ઘસડાવાને લીધે લખામં બધ પડ્યો છે અને તેથી તેા દુર દેશ જએલાં બંદાલાં બાળકો ધણે વખતે આવીને મળે એવું આ છપાએલી વાર્તાઓ જોતાં મને યાદ છે "

રાજકીય સજવળમાં આગળ પડતો ભાગ લેવાને અંગે, ટૂંસી લીલાબહેનની સાહિત્ય પ્રવૃત્તિનો વેગ આછાતરો થઈ અથા હોય એ સ્વાભાવિક છે પરંતુ રાજકીય જીવનના ભોગે તેઓ સાહિત્ય પ્રવૃત્તિને જતી કરે એ હમજવા યોગ્ય નથી. સંકલિત કાળમાં કેટલુંક પ્રેરણાત્મક સાહિત્ય સર્જાય છે, એવું સાહિત્ય સર્જવામાં સૌ લીલાબહેન કાંમતી ફાળો આપી ચકે એમ છે

જળી, હાલમાં તેા સૌ શક્તિ પણ નથી છે. એ સૌ શક્તિને સતત પ્રેરણા આપે એવાં સાહિત્યની પણ એટલી જ જરૂર છે અને એવું સાહિત્ય સૌ લીલાબહેન જેવી સિદ્ધદરત લેખિકા બહેનોથી નેરડું યાચ છે તેવું ખીનએથી નથી.

અતમાં સૌ. લીલાબહેનની નવલિકાઓના સમૂહને ગુજરાતની સાહિત્યરસિક જનતા મોટા પ્રમાણમાં આવકાર ધરે એવી આશા વ્યક્ત કરી વિરમીશ

શ્રી ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રીમંડળ—સાન્તાકુંઝ.

સૌ. બીપ્પુ બહેન ચકુલાલ મજ તા ૭-૧૨-૩૨ ને રાજ મજકુર મંડળના સ્નેહ-સંમેલનનો તમામ ખર્ચ કર્યા ઉપરાંત મંડળ તરફ વિશેષ સહાનુભુતિ દર્શાવી ગયા માસમાં ૨ ૨૫૦-૦-૦ બરી મંડળના પેટ્રન થયા છે તેને માટે મંડળ એમને ખાસ બાબાગ માને છે, અને એમને પગલે ચાલવા બલામણુ કરે છે.

સ્વ ભાષ યીનુમાઈ પોપટલાલના સમજાયે' સૌ. લક્ષ્મીબહેન યાન્તીલાલ પોપટલાલ તરફથી રા. ૨૫-૦-૦ ની ચોપડીઓ મજકુર મંડળની લાયબેરી માટે મોકલી છે. તેને માટે મંડળ એમને ખાસ બાબાર માને છે. ને સ્ત્રીઓની ઉત્પત્તિ ધમ્મજનાર બાબજહેનોને યા રીતે મદદ કરવા વિનંતિ કરે છે.

ભાવિ બંધારણમાં સ્ત્રીઓનું સ્થાન

અખિલ ભારતીય મહિલા પરિષદ અને દિલી સ્ત્રીઓની એસોસીએશન વચ્ચે દિ'દ માટે સુચવાયલા નવા બંધારણમાં દિલી સ્ત્રીઓના હક્ક સંબંધમાં જોડાઈ પાર્લામેન્ટરી સભા સમક્ષ નીચેના નિવેદન રજુ કરવામાં આવ્યું છે.

દિલ્હી સુચવાયલા ભાવિ બંધારણમાં સ્ત્રીઓના હક્ક અને મતાધિકાર સંબંધમાં બંધાઈ પેપરમાં જે દરખાસ્તોનો સમાવેશ કરવામાં આવેલો છે તેનો સંબંધપૂર્વક વિચાર કર્યા પછી જાણે, અખિલ ભારતીય મહિલા પરિષદ અને દિલી સ્ત્રીઓની એસોસીએશનના પ્રતિનિધિઓને લાગે છે કે, ખોલ ચોક્કસ પરિષદને રજુ કરવામાં આવેલાં આદર્શ ૧૯૩૧ના ચોક્કસ માસલા નિવેદનમાં કરવામાં આવેલી માંગનીઓથી જે દરખાસ્તો થયી છે.

અમે હાલ એવો મત ધરાવો છીએ કે અમારાં પ્રથમ નિવેદનમાં કરવામાં આવેલી સુચનાઓથી સ્ત્રીઓને સમાન રાષ્ટ્રીય હક્ક મળે, પરંતુ હાલ પહેલે જાણવાથી તેને અસ્વીકાર કરવામાં આવ્યાથી નીચે મુજબની નવી દરખાસ્તો કરવાની અમને ફરજ પડી છે.

(૧) બંધારણના કલમમાં યોગ્યતા મુજબના હકોની ભરોશમાં અને ભવિષ્યે વચ્ચે સમાનતાના સિદ્ધાંતના સ્વીકારને યોગ્ય સ્થાન મળે એવી વિનંતિ કરીએ છીએ.

(૨) બંધાઈ પેપરમાંની દિલ્હી બંધારણને લગતી મુદ્દાઓની દરખાસ્તોની પ્રસ્તાવનાના પૃષ્ઠ ૨૬ ના ઉપમા પેઠામાં 'બી' ક્ષેત્રે જોડાઈ રાખવામાં આવેલો છે તે વર્ગ અમે ખ્યાન કરીએ તે ક્ષેત્રમાં રજુ કરવામાં આવેલો છે.

મતાધિકાર અને પ્રતિનિધિત્વ.

(૧) સમાનતાના ક્ષેત્રે સ્ત્રીઓ અને પુરુષોને મતાધિકાર આપવાની સર્વોચ્ચ પદ્ધતિ મુજબ થવના સર્વને મતાધિકાર આપવાની જે ભેગ અમે સુસ્તપણે માનીએ છીએ છતાં, કામચલાઉ પદ્ધતિ વડેની ન્યાયમુખી સર્વદેશીય મુજબ થવના સર્વને મતાધિકાર આપવાનું કામજ કરવામાં ન આવે-અને અમને આશા છે કે જે રાજ્ય કરવામાં હવે થયું સમય નહિ બચ-ત્યાંમુદીને માટે નીચેની પ્રથા સુચવીએ છીએ.

(અ) અમે જણાવ્યું કરીએ છીએ કે, પ્રાથમિક પાઠશાળાઓની શુદ્ધીમાં અને ફેરવ પાઠશાળાની શુદ્ધીમાં, મદદારો માટે બંધાઈ પેપરમાં સુચવાયલી જગ્યાએ ફેરવની લાવના-તોને સ્થાને સ્ત્રી અને પુરુષ બન્ને માટે અક્ષરહીન (કોઈ પણ ભાષામાં લખી શકે તેવા સ્ત્રીઓ માટે) ની લાવનાત રાખવી.

(બ) પ્રાથમિક મદદસ્તરીઓની શુદ્ધીઓમાં મત આપવાની શીખના માટે બંધાઈ પેપરમાં જણાવ્યું કર્યા મુજબની મોક્ષવતી લાવનાતો અમે સ્વીકાર કરીએ છીએ અને કારણ કે જણાવ્યું કરીએ છીએ કે, પ્રાથમિક મતાધિકાર મારેની યોગ્યતાની લાવનાતો ફેરવ મતાધિકાર માટે પણ સ્વીકાર કરે.

(૩) પ્રાથમિક પાઠશાળાઓ માટે મત આપવાનો હાલ દર આપતી મોક્ષવતી લાવનાત પાલતા પ્રાથમી પત્ની કે વિધવા ફોવાને અને સ્ત્રીઓને મતાધિકાર મળે એવી સુચવાયલી જગ્યા હાલ પ્રત્યે અમે સખત નાવસાદની દર્શાવેલી છીએ અને અમે એવો મતના છીએ કે, યોગ્યતા

તરીકેના અમારા હકોનો આધાર સ્વતંત્રતા
બહીષ્કાર તત્વો ઉપર રહેવો ન જોઈએ. તેથી અમે
સલામત કરીએ છીએ કે (અ) અને (બ)
ઉપરાંત બંધાયેલ રહેલી વિસ્તારોમાં ૨૧ વર્ષ અને
તેથી ઉપરની વયના સ્ત્રી પુરુષોની, અધિકાર
મેળવનારાઓની સંખ્યા સહિત લગભગ ૧૪૦ હાજર
જેટની આશરે થવા જશે આ લોકો પ્રાંતિક અને
ફેડરલ બંને ધારાસભાઓ માટે મત આપે

(૨) બંધાઈ પેપરમાં સૂચવ્યા પ્રમાણે આડ-
કતરી રીતે પ્રાંતિક ધારાસભાઓમાંથી ફેડરલ
વડી ધારાસભામાં સ્ત્રીઓની સુલભી થાય તે સામે
અમે સખત વિરોધ દર્શાવીએ છીએ

અભ્યુપદ માટે સરખી લાયકાત

(૩) (અ) ઉપલી ધારાસભામાં સભ્યપદ
માટે સ્ત્રી અને પુરુષ બંને સરખી રીતે લાયક
મજાવા જોઈએ એવી અમે સલામત કરીએ છીએ
લાંબની પ્રથા ઉપલી ધારાસભા માટે સ્ત્રીઓને
ઉમેદવારી કરવા દેતી નથી એટલે આનો સ્પષ્ટ
વલણ થવો જોઈએ

(બ) ઉપલી ધારાસભામાં સભ્ય થવા માટેની
લાયકાતોમાં મોદકતની લાયકાત ઉપરાંત ચિસ-
લુની લાયકાત ઉમેરવાની અમે સલામત કરીએ
છીએ

અનામત જગ્યાઓનો વિરોધ

(૪) પ્રાંતિક અને ફેડરલ બંને ધારાસભા
ઓમાં સ્ત્રીઓ માટે જગ્યાઓ અનામત રાખવાની
બાબતમાં અમે અમારી મૂળ માન્યતાને વળગી
રહીએ છીએ અને એવી કોઈ બાબતની અનામતી
સામે અમારો સખત વિરોધ છે

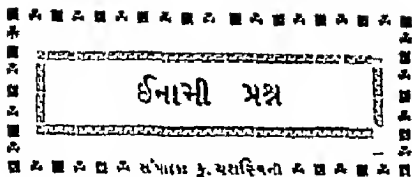
કોમી મતદારી નહિ જોઈએ

(૫) અમારો મત એવો છે કે, બંધાઈ
પેપરમાં સૂચવ્યા પ્રમાણે કોમી મતદાર મંડળો
અને લાભોના ધોરણ ઉપર મતાધિકાર અને પ્રતિ-
નિધિત્વની પ્રથા આખીય હિન્દી પ્રાંતની અને ખાસ
કરીને સ્ત્રીઓની પ્રગતિ માટે અત્યંત અવરોધ
રખે છે. સંયુક્ત મતદારીની પ્રથાની અમારી
માન્યતામાં અને કોમી સુખદ સામેના અમારા
વિરોધમાં અમે મક્કમ છીએ કારણ કે કોમી
સુખદથી હિન્દી સ્ત્રીઓના અભ્યાસની ક્ષેત્ર
જગ્યા મેળવવાનું હેર દાખલ થશે

ડૉ. સુધુલક્ષ્મી રેડીનું નિવેદન

ડૉ. સુધુલક્ષ્મી રેડી એક નિવેદનમાં જણાવે
છે કે,

તા. ૨૫ મી તથા ૨૬ મી માર્ચ મળેલી
બંને સ્ત્રી મંડળોની સભાએ મને નેશનલ કમીટી
સમક્ષ સાક્ષી આપવા માટે સુદી કંઠાડી હતી.
ત્યાર બાદ આખા હિન્દીમાંથી હિન્દી સ્ત્રીઓના
દરજા તથા મતાધિકાર વિષે નેશનલ કમીટી
સમક્ષ સાક્ષી આપવા બંનેઓએ આગ્રહ કર્યો છે
એ કે મારો અત્યંત અભિપ્રાય એ છે કે સર્વ
પક્ષના અંગે ખાસ કરીને ગાંધીજીના પક્ષના સદ
કાર વગર બધારણીય પ્રશ્નનો વહેલ યથા રીતે
નહિ છતાં મારી બંનેઓની ઇચ્છાને માન આપી
મે આમ તલ્લ સ્વીકાર્યું છે અમારે દ્રષ્ટિબિંદુ
એ છે કે હિન્દીની વીચારણા સ્ત્રીઓ કોમીય દ્વેષ
સંદર્ભ વિરોધ કરે છે, તેઓ સેક્રેટરી કે રક્ષ-
ણની માન્યતા કરતી નથી, નહીં બધારણ સ્ત્રી
પુરુષની સમાનતાને ધોરણે રચાવવું જોઈએ અને
સ્ત્રીઓ પુરાણી રીતરીવાજોમાંથી છટકારો મેળવે
તે માટે તેમના પુરુષોને છુટાપણ અને જવાબદારી
મળવી જોઈએ

આપણે જાણ રહેલાં દિનનાં કાર્યકારણમાં ઓછાના દરજ્જા અને મતાધિકાર રાજ્યમાં મદામની મદિનાઓની યાંત્રણાઓ એક કાર્ડ ઉપર સમાધિ રૂકે એટલામાં જળાવે.

જેનો જવાબ ટુકો અને સારો દમી તેને જવાબ આપવામાં આવશે.

હરિદ્વાસમાં જાણ થવા મારેની શરતો

(૧) આ ઉપાલુની દરિયાઈમાં મામિત્તો દરેક ઓમાદક તેમજ જે બંદરો પોતાના પતિ, પુત્ર, ભાઈ કે પિતાને નામે માસિક મરાવનાં હોય તેઓ સર્વ ભાગ સહ રૂકશે. ઓમાદકોના કુટુંબની ઓછો પજુ આ દરિયાઈમાં ભાગ રાઈ રાશે. (૨) જવાબ લખી મોકલનારે પોતાનો માદક નામર જવાબ જણાવે. માદક નામર નદિ જણાવે હોય તો દરિયાઈમાં નામ રાખય નદિ ઘાપ. (૩) દરેક મદિનાના દબાણનો જવાબ તે પાટીના ધીમી મદિનાની આખર તારીખ સુધીમાં જમને મોકલે એવી રીતે મોકલી જાયવે. (૪) તંત્રીનો નિર્જીવ ઉત્તરનો જણાશે. કાર્ડ પજુ સચર જવાબ કે પરિણામના આજ્ઞા-ચેરઆજ્ઞાપજુ વિશે વધી સહ ચાસો નદિ. (૫) થય પોરટાકાઈમાં સજેલા જવાબોજ સીકારવામાં આવશે. (૬) દરિયાઈના જવાબ માથે મામિત્તો કરતો કાર્ડ પજુ જાવનો પત્રજવદાર કરવો નદિ. કરવો હોય તો દરિયાઈના જવાબના કાર્ડ મિત્રાજ ધીમી કામગમી કરવો.

અધિક્ષ માસના પ્રશ્નનું પરિણામ

જરા જવાબ નીચે પ્રમાણે છે.

(૧) મેદમા મેદરમેા

(૨) મીંગીમ એમા મેંગીમને (બીમ એમા મેંગીમ) લંડનથી ૩૫ અને ૩૫ની લંડન લંડનનો રોડ તેમજ એ જવાબ ૧૯૩૨ ની ઓછાની પ્રતિમાં મીંગી આજ્ઞા પડતો જવાબ છે. લંડનની ઓછાની એવી મેંગીમને એંગીમને એંગી માનમાં જળાવે મેંગીમને કોઈ દેતો

(૩) ઓમની સુમદાકારી ઓમજી

આ પ્રશ્નોના ૮ જવાબો આજ્ઞા દવા, હોય એક રાઈ. વિષયનો સ્વ કોનો મેંગીમને નવારમે નથી જાણે. જે બંદરોમાંથી રાઈએ ધીમી પ્રશ્નો પૂરકે જવાબ

આપ્યો નથી એ બહેનોમાંથી શ્રીમતી અલ્લડયાદેવી પુષ્કરરાય મહેતાને ઇનામનું પુસ્તક 'સોળ સુંદર વાર્તાઓ-ભાગ ૨' આપવામાં આવે છે જે તેમણે અઢી આનાની ટપાલની ટીકોટો મોકલી મગાવી લેવું. રજીસ્ટર્ડથી બેઝન્ટ હોય તો ત્રણ આનાની ટીકોટો વધુ મોકલવી.

બીજા જવાબ આપનારા બહેનોનાં નામ નીચે પ્રમાણે:

શ્રીમતી બહેનો (૨) લલિતાબહેન મન્જર, (૩) હીરાબહેન મોદી, (૪) રૂકમણી પટ્ટણી, (૫) કપિલા ભટ્ટ, (૬) હીરામૌરી નંદવાણા, (૭) નં. ૪૧૯૭.

જેઓ માલક ન હોય
માસિકના માલક ન હોય તેવા કાષ્ટ બહેનો ઉપાધ્યા-
ની દરિદ્રાશ્રમા ભાગ લેવા ઇચ્છતા હોય તો તેમણે
પોતાના જવાબ સાથે જ આનાની ટીકોટો બીડવી.
કૃપન મોકલવાની જરૂર નથી.
તંત્રી, " શુભસુન્દરી "

ભગિની સમાજની નવી પ્રવૃત્તિ

બાળ જ્ઞાનમંદિર

ભગિની સમાજ તરફથી ૩ થી ૫ વર્ષના બાળકો માટે એક બાળ મંદિરની સરખાત સોમવાર તા. ૩-૭-૧૯૮૩ ને દિવસે સમાજના હોલમાં (ઇન્દીરા નિવાસ બટવાડી) માં થશે. શ્રીમતી શાન્તિલાલેન દેસાઈ તથા બેનાબેન વાડીયાએ એ બાળમંદિરનું કામ ઉપાડી લેવાનું સ્વીકાર્યું છે. અઠવાડિયામાં પાંચ દિવસ, બપોરનાં ૧૨ થી ૨ સુધી બાળકોને શીખવવામાં આવશે-બાળમંદિરની માસીક શ્રી ૩, ૧ રાખવામાં આવી છે બહેનોએ પોતાના બાળકોના નામ ઓશીમમાં બપોરના બાર પછી નોંધાવવા માટે જવું. બાળકોને બપોરના વખતમાં રમતગમત સાથે જ્ઞાનદ મળે એ જતનું શિક્ષણ પૂર પડે એ ઉદ્દેશથી ભગિની સમાજ તરફથી આ બાળમંદિર ખોલવામાં આવ્યું છે. બાળ પુસ્તકાલય પછુ આ સ્થળે ચરૂ કર્યું છે.

સ્ટ્રીકો માટે ગરબામંડળની સ્થાપના

ભગિની સમાજ તરફથી ગરબા મંડળ સ્થાપ્યું છે ને એક ગરબા સમેલન તા. ૫-૭-૭૩ ગુરુવારને રોજ ૪ થી ૬ રાખવામાં આવ્યું છે. શ્રીમતી મધુરીકા મહેતાએ આ કામ કામ ઉપાડી લેવાનું સ્વીકાર્યું છે.

ભગિની સમાજ

ઇન્દીરા નિવાસ, બટવાડી,
ગીરગામ, સુબંધ નં. ૪

લી.

જયશ્રી રામજી, (પ્રમુખ)
લીલા બેન્કર, (મત્રી)
ચંચળબેન ધીયા, (સદસ્યત્રી)

ભારતીય શિક્ષણ અને સીમાની બાંધે અયપ્રેક્ષ

ભાષ્યક: શ્રીમતી કે. રાધાબાઈ મુખારજીવન ભે. એ.

[શ્રીમતી રાધાબાઈ ભોજર રામરાવિ દિગ્વી શ્રીમતીની પ્રતિભાસીતિ વચ્ચેના સમાવેશ

૧૯૫૭ ના ૨૪-૬-૬૬ ને શ્રીમતી રાધાબાઈ મુખારજીવન]

સહકારીઓએ આવી ખોટથી ફંડમાં આવી પડતી મુશ્કેલીઓ પાર જવારી છે અને યુનિવર્સિટીનું કાર્ય ચાલુ પ્રગતિ સૂચવે છે તે જાણી મને સંતોષ થયો છે. આવાં રાષ્ટ્રીય અમલોનાં કાર્યમાં હું તેઓને દરેક પ્રકારની સફળતા ઇચ્છું છું અને ખાતરી છે કે, આમ કહેવામાં હું અને મળેલા સર્વની લાગણીઓ વ્યક્ત કરી રહી છું.

દિનંદની સ્ત્રીઓની યુનિવર્સિટીના પદવીદાન સમારંભ વખતે બોલતાં, બ્રાહ્મીય મહિલાઓ હું દિનંદમાં સ્ત્રીઓની હાલત વિશે, ઉસ્લા થો-

ડાક વર્ષોમાં તેમણે કરેલી અણવા બેસ પ્રગતિ વિશે અને તેઓના લાલિ વિષેની મારી આશાઓ વિશે થોડાક શબ્દો ઉચ્ચારવા હું લલચાઉં છું. જીવનના ધણા છેત્રીમાં પ્રાચીન દિનંદની સ્ત્રીઓ મહત્વનો ભાગ ભજવતી એમ ઇતિહાસ કહે છે, તે વખતે નહોતો એ તેઓ વધારે સ્વતંત્રતા અને પ્રગતિ ભેટ સમાન દરજ્જાએ ભોજવતી પરંતુ ચાલુ રાજકીય વલણવાયેલે તેઓ પ્રતિબંધક રિવાજો અને કાનૂનો બદલાયા અને તેણે સ્ત્રીઓને એકદમ પાછળ હટાડેલી દીધી અને સ્ત્રીઓ ભંદેર જીવનમાં લાગે છે તે સાથે સંખ્યા વિશેષ જીવનશૈલી. આવી પરિસ્થિતિ લાગ્યા સમય સુધી ચાલુ રહી અને સ્ત્રીઓ ધણા ન અન્યાયી અને વિષમતાઓ ભોજવતી રહી સ્ત્રીઓને ધણી ઓછી, નહિ જેવીજ, કેળવણી મળતી, અને તેઓની આર્થિક હાલત તે વડન પરાધીન હતી અને તેઓ કહેવાની બોદ્ધિક અને નહવાઈ જીવનતા ધણીની ભાવનાને નન્મ થયા એની સરખામણીમાં, અત્યારના સમયમાં ધણા મોટા ફેરફારો થયા છે. ચાલુ દુનિયામાં આવી પરિસ્થિતિના ગેરલાભોનું આપણા દેશમાં મહાન સમાજ સુધારકોને બાન થયું, અને મુખ્યત્વે એ પુરોજામીઓની લાગણ અને કાર્યને પરિણામે ન અને સ્ત્રીઓની વળતર માટેની વિશ્વભરની ચળવળને પરિણામે, સ્ત્રીઓનાં વધુ વિદ્યાળ, વધુ સ્વતંત્ર અને વધુ વહારસ્ત જીવન માટે દિનંદમાં મોટી ચળવળ ચાલી રહી છે. દિનંદમાં સમજ સુધારના માર્ગમાં ને અસાધારણ મુશ્કેલીઓ જમી છે, તે રૂઢીઓ, અને આ બધી પ્રગતિ માત્ર થોડાક ન વર્ષોમાં થઈ છે તે ભેટાં, આ દિશામાં થએલી પ્રગતિ ધણી ન લાક્ષણિક

છે આવી પ્રગતિમાં મુખ્ય અંતરાય રૂપ આપણા જ લોકો છે, કે જેઓ એવો બધા ધરાવે છે કે, આપણા સામાજિક રિવાજોમાં કાંઈ પણ ફાલગિરિ થવાથી, આપણું કોટુબીજક જીવન વિચિત્ર થઈ જાય, અને તેથી આપણાં પ્રાચીન ધર્મશાસ્ત્રોને પોતાના વિચારોને અનુકૂળ અને એવા અર્થ કરીને તેઓ ભંદેર કરે છે કે સ્ત્રીઓ પોતાના ધરના કાચમી બદલના બંધાઈ રહેણું ભેદને એમ ધર્મ ફરમાન કરે છે, આ બદલ સ્ત્રીના આત્મવિકાસ અને આત્મનિવેદનનો ઇન્કાર કરે છે અને તેના દેશના ભંદેર જીવનમાં તેણું કાંઈ સ્થાન ન નથી, એમ જણાવે છે. તે પછીના મુશ્કેલી, વિદેશી સરકારના રાજ હેઠળનાં દેશોને હોય છે તેવી ન છે. દિનંદમાં બિટિયાજીના કાયદા કે ગેરફાયદા વિશે હું અહીં બોલવા ઇચ્છતી નથી, પરંતુ મને લાગે છે કે, વિદેશી રાજ માટે હું એક સામાન્ય મત ઉચ્ચારી શકું કે જે ઇતિહાસમાં પ્રાચીન શહેનશાહીઓના સમયથી સાચો થઈ પડ્યો છે વિદેશી સરકારની મુખ્ય ચિંતા, જેના ઉપર તે રાજ ભોજવતી હોય તેની સરકારના વહીવટનાં ધન પ્રત્યેજ મુખ્યત્વે હોયી ભેદને તેથી, મોટા ભાગે, તેઓ જે દેશના ભૂના રિવાજોનાં જીવ કરતા બદલે છે; કારણ કે, આવી દરમ્યાનગિરિથી શી મુશ્કેલીઓ અને અંજલો ઉભી થયે તે તેઓ જાણતા નથી હોતા કારણ કે, પ્રભ, તેની ટેવા અને તેમની જરૂરીઆતો તેમજ લાગણીઓ પૂરેપૂરી સમજવાનું તેઓ માટે સંભવિત નથી અવજન, હું જાણું છું કે સરકારનું પમણ નિયમ તરીકે પ્રભમતને અનુસરત હોવું ભેદને, મરંદ સરકારનું સામાન્ય વલણ પણ, પ્રભમતને દારવે અને દિશા સૂચન કદે એક હોવું ભેદને. ઉસ્લા ૭૦ વર્ષથી દિનંદમાં સુધારાનો ને જીવસો જીવંત છે, અને ને વધતો જાય છે, તેને દિનંદી સરકારની મદદ અને ઉત્તેજન થોડા પ્રમાણમાં મળ્યાં નથી અને તેથી, તેના ધારના પ્રમાણોનાં પરિણામો આભ્યાં નથી; જ્યાં ને કાંઈ પરિણામ આવ્યાં છે તે ઓછાં મુશ્કેલતાં નથી.

અર્વાચીન દિનંદ એકંદરે સ્ત્રીઓ તરફ જાર છે અને દેશની વળતર ભંદેર એવામાં મારીની દરેક ધોળનામાં ફરીઓ સ્ત્રીઓના કાચાઓ લક્ષમાં

સે છે આપણી યુનિવર્સિટીઓમાં પુરષો અને સ્ત્રીઓ વચ્ચે વલન સમાનતા છે તેઓના અભ્યાસક્રમોમાં તેઓ યેળવે તે હોય છે. અથવા તેઓ માટે જે જગ્યાઓ અને હોદ્દાઓ ખુલ્લા છે તેમાં મહત્વજન્ય ભેદભાવ નથી મદ્રાસ યુનિવર્સિટીમાં, સીડીકેટ સહિત, તેની બધી સંસ્થાઓમાં સ્ત્રીઓ છે. હું માનું છું કે, યુરોપની બધી યુનિવર્સિટીઓ પછી આઠમી આગળ બધી નથી જાયી, મદ્રાસમાં મારા અનુભવ હવેથી, હું કહી શકું એમ છે કે, અમારી બીજી બધી અહેર સંસ્થાઓ, પછી તે રાજકીય હોલ કે વહીવટને લગતી હોય તેમાં બહુવિધ ભેદભાવ નથી.

સ્ત્રીઓને યુનિવર્સિટીથી અને રચનાિક મંડળોમાં મતાધિકાર છે. અને યુરોપની જેમજ સ્ત્રીઓ એ સંસ્થાઓમાં સેવા કરી શકી છે. લગભગ બધા પ્રતિષ્ઠામાં સ્ત્રીઓ ધારાસભાઓ અને મધ્યસ્થ વડી ધારાસભામાં અધિકાર ધરાવે છે. આ ધારાસભાઓ યુરોપની જેમજ સ્ત્રીઓ માટે પણ ખુલી છે; જે કે દરેક સુધી કોઈ સ્ત્રી તેમાં ચૂંટાય નથી પરંતુ યુરોપ સંસ્થાઓ, સ્ત્રીઓની લગભગ પ્રત્યે સહાનુભૂતિ ધરાવતી હોય એવી પ્રા-

વૃત્તિ સંસ્થાઓએ જે જે ધારાસભાઓ માટે કોઈ સ્ત્રીની નોંધણી કરી હોય તે તેને આગળ અને ઉત્તમ આપ્યા છે. રાજ્ય ત્રમડગ (કાન્ડિશ્વર એફ રોડ) એજ એક એવું ધારાસભા છે કે, જેના ફર સ્ત્રીઓ માટે બંધ છે પરંતુ જેમ લાંબા વખત ચાલુ રહેશે એવું અને જાણુ નથી. હું આશા રાખું છું અને માનું છું કે આપણા જાણિ જમારણમાં, સ્ત્રીઓમાં, પોતાના શહેરી-પણના લોકો અને ફરને આગળ લેવામાં કોઈ મજૂ નહીં અધોઃપદ રાજવાણી સ્ત્રીઓને સરકાર આપતી કાલેસર બહેનશાહ થશે.

દિનમાં સ્ત્રીઓની અવગણના અપૂર્ણ હતી

કેટલું નાનું છે, અને તેની સાથે ફરતી મોટી મુશ્કેલીઓ છે, તેનો વિચાર કરતા તેની પ્રવૃત્તિ માત્ર સગીર જ નથી, આશા ઉપજાવે એવી પરંતુ જાણિ માટે આશા પ્રવૃત્તિ હવેબંધે એવી છે આપણી મહિલાઓ તેઓના

મરોમાં રહીનેજ કુનીઆ વસ્ત્ર નગર કરે એ પશુ નથી, પરંતુ જગ્યાબદર શહેરીઓ તરીકે, તેઓએ આપણા દેશના જીવનમાં તેઓનું યોગ્ય સ્થાન લેવું જ જોઈએ એમ સ્વીકારવાની તેણે દેશને ફર પાડી છે. તેથી, તેઓની ઉગરણી અને અહેરજીવનમાં તેઓના યુજિપૂર્ણતા કામ

તરફ લોકોનું વધુ ને વધુ ધ્યાન બેસવું જોઈ છે. ઊંચારીઓના શિક્ષણ માટેની વધુ સારી અને વધુ વિશાળ સંસ્થાઓની માન્યતાને પહેલેથી લગભગે માટે, તેઓ માટેની સ્વાભાવિકતા, નવા અને યુવક બનેલી દક્ષિણે બહેન-બહેન ફરાર વધુ સારાં માટે થઈ શકી છે. અલગલગ, દરેક મુદ્દામાં માટે લોકો અગ્રણ્ય છે અને તે આપણી આખી શિક્ષણની પ્રણામાં સ્ત્રીઓ અને તેની યુનિવર્સિટીની કે-

‘યુજિપૂર્ણતા’નો આગળનો અંક

વાર્તા અંક

તરીકે પ્રકટ કરો

તેમાં

શ્રી રમણલાલ વ. દેસાઈ, શ્રી મોહનદાસ દા. રામચુરા શ્રી. કચન દ. રોડ, શ્રી વલ્લભ મ. દેસાઈ, શ્રી જોટાલાલ ડા. જમીનદાર, શ્રી જનાર્દન પ્રસાદર, શ્રી તારાચંદ્ર પેા. અગાધન, શ્રી મનમોહર ત્રિપાઠી જરેરે યુજિપૂર્ણતા જાણીતા નવસિદ્ધા કરોની વાર્તાઓ પ્રકટ કરો.

જાણુ જીવનમાં પણ એ સાચું છે અગાધ મે નજાનું તેમ આપણી યુનિવર્સિટીઓએ, પહેલેથીજ સ્ત્રીઓને યુરોપની જેમ સમાન મળીને રાજ્ય શહેરી છે પરંતુ ૧૫ થી ૨૦ વર્ષ પહેલા યુનિવર્સિટીઓમાં કાળજી ધરાવી સ્ત્રીઓની સંખ્યા

શ્રી ત્રિલોક્યને

અચાર

પ્રાવધા મેળેથી લાક્ષિક પ્રવૃત્તિની આગે અને ચાલુ છે તે વખતે સ્ત્રીઓ માટે જુદી પહેલા ૧૫ થી ૨૦ થી અને મારા જેવી સંસ્થા

ઓર્થોડોક્સ આવી શીએને મદ્રાસ સુધી જવું પડ્યું. સંખ્યાબધ વિદ્યાર્થીઓમાંની હ એક હતી. દરે મદ્રાસમાં, સદશિક્ષણની સરચાએ ઉપરાંત ફરજીય શીએની કોલેજ છે-થોડીક જુલવાઓમાં પણ છે-અને તેમાં વિદ્યાર્થીનીઓના સરવડ અને સુખ માટે અદ્યતન વ્યવસ્થા છે બીજા પ્રસિદ્ધિમાં પણ શીએની યુનિવર્સિટી ફેળવણીએ સારી પ્રગતિ કરી છે તમારા પોતાના પ્રાતમાં, યુનિવર્સિટીના અભ્યાસક્રમ માટે અભ્યાસ કરતી શીએની સખ્યા ધીમે ધીમે વધતી જાય છે એ સાચું છે કે, મુબાઈ યુનિવર્સિટીને, શીએ માટે જ એક જ કોલેજ નથી; પરંતુ આખા દિલ્હીમાંની એક માત્ર શીએની યુનિવર્સિટીનું મુબાઈ તે પછી છે

શીએ માટે જુદી શિક્ષણ સંસ્થાઓની ઉત્પત્તિ વિષે ઉલ્લેખ

સદશિક્ષણ કરવા હ એમ કહેવા નથી માત્રી કે હ સદ-

શિક્ષણની વિરૂદ્ધ છ વા શીએની ફેળવણી માટે જુદી સંસ્થાઓની જરૂર છે એમ હ માનું છું. હ જણું છું કે આ બાબતમાં દિલ્હીમાં તેમજ શીએની તરફ જરૂર પ્રબલ ધ્યાન ખેંચી રહેલા બીજા દેશોમાં પણ, વિચારોમાં મતભેદ છે, દિલ્હીમાં ઘણક એવા પ્રકારની લાગણી અસ્તિત્વમાં છે કે, આપણા ચોક્કસ સામાજિક રિવાજોને અંગે, શીએ માટે જુદી સંસ્થાઓની જરૂર છે પરંતુ આપણા દેશ જેવા વિશાળ અને વચીત દેશમાં આ વિચારને અવદાર રીતે અમલમાં મુકવા એ પછી જ મુશીબ કામ છે તેથી, મને લાગે છે કે, જે શિક્ષણના પ્રકારમાં આપણે ઉત્કૃષ્ટ પ્રગતિ કરવા માગતા હોઈએ તે, સદશિક્ષણની સંસ્થાઓ જરૂરી છે પરંતુ તે સાથે, જ્યાં જ્યાં સંબંધિત અને સક્રિય હોય ત્યાં ત્યાં શીએ માટે જરૂરી સંસ્થાઓ પણ સ્થાપવી. વળી એવી પણ માન્યતા છે કે, શીએ માટે તેમજ પુણે માટે, એક્સર-સિસ અભ્યાસક્રમ રહેશે એક જ. ઉપરાંત શીએ માટેના અભ્યાસક્રમ કાંઈ ઉપરની શીએ માટેના અભ્યાસક્રમ જુદો રહેશે એક જ નથી. પાલીઓ અને માતાઓ વચીતી તેઓની બાપ ફરજે માટે તેઓ પોતા વધ હો તેવા વિચારોની ઉપરની એ તાલીમ મળી રહે. અભ્યાસક્રમમાં જ્યારે ફેરફાર થવા

ઓની પ્રાથમિક ફેળવણીમાં સક્રિય છે. પરંતુ, યુનિવર્સિટીઓમાં એમ કરવું સહેલું નથી જે જણાવી જ રીધું છે કે દિલ્હીમાં યુનિવર્સિટીઓ જાતીય ભેદસાથે રાખતી નથી શીએ તેમજ પુણે એક સરખું કામ કરે છે અને સરખી જ શીએ મેળવે છે; એટલે દરે ફેરફાર લાગવ કરી શીએ માટેના જુદો અભ્યાસક્રમ લાગવ કરવાનું કામ સહેલું નથી અને એ પણ ખ્યાલમાં રાખવાનું છે કે જુલવિજ્ઞાન જેવા વિષયો અભ્યાસક્રમમાં અભ્યાસે ય લાગવ કરેલા છે આવી બાબતોમાં તમારી જેવી યુનિવર્સિટી ઘણી મોટી મદદ રૂપ થઈ પડે. શીએની ચોક્કસ જરૂરીઆતો તરફ એ ખાસ ધ્યાન આપી રાકે અને જુલ અને સમાજમાં પોતાની ફરજે બાળવવાને તેઓ યોગ્ય યાવ એવી ફેળવણી મેળવવા તેઓ આગ્યશાળી થઈ રાકે વળી, શીએ માટેની જ યુનિવર્સિટી, સદશિક્ષણની સંસ્થાઓ પ્રત્યે પોતાના કુટુંબના વિશ્વાસને અને જ શીએ ઉચ્ચતર શિક્ષણ ન મેળવી રાકી હોય, એવી શીએને તે મેળવવાની એ તક આપે છે. તમારી યુનિવર્સિટી, દરેક રીતે આપણી શીએ માટે મદદ આપી રાકે રૂપ છે અને આપણે દેશ તે માટે આશા રાકી રહેશે અને તેને પૂરેપૂરું ટેકો અને ઉત્તેજન આપશે.

આપણા દેશની સામાન્ય શિક્ષણપદ્ધતિમાં મુબાઈ માટેની પણ શિક્ષણ પદ્ધતિમાં મોગે માત્ર જી છે. દિલ્હી-ક્ષતિઓ ની શિક્ષણ પ્રથા, દિલ્હી-દેશને વચીત

અભ્યાસમાં ઉપયોગી થઈ પડે વા તે ધંધાધારી કારકીર્દિ પ્રાપ્ત કરવા માટે અત્યંત માન યાવ તે માટે પૂરી ફેળવણી પૂરી પાડવી એવી જુદી માન્યતાના ધોરણે ધ્યાનથી છે દરે દેશમાં એવી લાગણી વધતી જાય છે કે, આવી પ્રથા દેશની જરૂરીઆતોને પહોંચી વળે એમ નથી, તેમજ દેશની સારી પ્રગતિમાં મદદ કરે એમ નથી. શિક્ષણ કે તાલીમ જોઈએ એક જ પાયા પુસ્તકોમાં સમાઈ જતાં નથી, તેમ અભ્યાસક્રમ પ્રમાણેના અભ્યાસમાં પણ સમાતા નથી. અને જે ફેળવણીને અરબર કિમતી બનાવવી હોય તે, તેને વિદ્યાર્થીઓનાં મનને ને હૃદયને ને બીજા દરવા એક જ અને તેમાં ને વિચારતા તેમજ

સમજતા સિખવડુ નેહમે પરીક્ષાઓ પસાર કરી, ડીગ્રીઓ મેળવી, કઠાય કોઈ એક પ્રધાન પ્રવેશ લેવાને યોગ્ય બનાવે એવી ફેગવણી અલબત્ત, અત્યંતની છે પરંતુ મોનસની સામાન્ય ખીલવણી અને ચારિત્ર્યવત્ત બધારણ અમુક્ય છે ફેગવણીની પ્રથમાર્થ વર્ધેથી ને ફેગવણી વધ રસા છે, તે કદ મના એક જ ગોદે ફેગવણ કરી યાગ્ય એમ નથી અને આપણા દેશનો વિશાળ વિસ્તાર અને તેની આર્થિક હાલત આ પ્રશ્નને તેથી થ વધુ મુશ્કેલ બનાવે છે પરંતુ ને

આપણા દેશ પ્રગતિ કરવી હોય તો આપણી શિક્ષણ પ્રણાલી બારીક તપાસ ચવી થઈ છે આપણે સમજવું એ-કેમ કે, શિક્ષણ એ આત્મિક રાષ્ટ્રીય અ-ચલ્યવત્ત છે અને આ-પણી પ્રેરનારી શક્તિ, બારિશ્ચ અને રચના-ત્મક શક્તિવત્ત આપણે ધારણ કરી હોય એવા રાષ્ટ્રીય શિક્ષણના ના-ચક્રમની આપણને જરૂર છે આપણા દે-શમાં મુખ્યત્વે ને જરૂરો આપણે પ્રગતિ રચી છે તે આ પ્રશ્નને સ્વલ હોલ કરવા પ્રયત્ન કરે છે અને આપણી શિક્ષણ સંસ્થાઓમાં તે એકલ ફેગવણે માની યાગ્ય છે પરંતુ વિ-શાલતાની શિક્ષણ પ્રણાલી અને તેના પરિણામોથી પ્રેરણી સત્વર થાય તે પહેલાં હજુ પણ પ્રયત્ન કરવાના રહે છે પ્રેરણા એક સનિષ્ઠ કાર્યકરની દેગવેલ ફેગવણમાં મુનિવર્સિટી શિક્ષણના થેઅ અને નિર્મળ ધોરણનાં વિગ્રસમાં આપણા દેશને આગેવાની બધી રહે

દરે હુ દે કાક સમો આ વર્ષની સનાતિ-સનાતિઓને ઉદ્ધોધન

તેયાર થઈ ગયું છે ।
૧૯૩૩-૩૪ના નવા વર્ષનું
સેટ પુસ્તક
પો ૬ રી
સપાલક
શ્રી પરોશ હુ શુક્લ
ઉપતત્તી 'મુજસુન્દરી'
ઓછવનના પ્રમોની ચર્ચા કરી
દિ-દી, બગાળી, ગુજરાતી અને
મરાઠી ભેખડ-નેખિકાઓની રસમરી
સેવ મુદર નવસિદાઓનો સમદ
તમોફ લવાજમ પૂરે થઈ હોય તો-
આજેક રંગે લવાજમ (૧૪-૫-)
બરી તમે
એ પુસ્તક મેળવી લે।

દરે હુ દે કાક સમો આ વર્ષની સનાતિ-સનાતિઓને ઉદ્ધોધન

વરેશ છે સોયી પ્રથમ હુ તમને તમારી સમજતા માટે હુદયપૂર્વક અભિનંદન આપુ છું મુનિવર્સિટીમાં અભ્યાસ કરીને સ્વતિમ થવાની તમારી મહત્ત્વાર્થક સિદ્ધ કરવાના તમારા પ્રયત્નો સર્વ યજ્ઞો નેહમે તમને ધનુજ શક્તિ અને આનંદ અર્થાં હોવાં નેહમે મે અનેજ આવો અનુભવ ફરેથી છે એરે, આજના તમારા વિચારો અને લાગણીઓ હુ સારી રીતે સમજી રાહ છું અને તમારા ભાવિ માટે મારી

સર્વોત્તમ શુભેચ્છાઓ દર્શાવું છું તમારે માટે અત્યંત હાર્દયિક એવા આજના દિવસે, તમા-રી સમજા માથે આપણા કબજ કરીને મે મોટી નવાજાતી સ્ત્રીઓ છે તે મુ-સમજુ છે તમે ત-મારાં જીવનના અજ-લનાં પગથાર પડોઝ્યા છે અને ફરેથી સોતેજ તમારા વિચારો તમારા ભાવિ વાદ જો આ બાબતમાં કોઈ એક શાકસ નિર્મુલ થવા આપણે એ એ બ-જિના જીવનના મુશ્કે-લમાં મુશ્કેલ પ્રશ્નોમાં ને એક છે શિક્ષિત સ્ત્રીઓની પ્રવૃત્તિઓમાં ફેરની બાબતમાં આ-

પણા દેશ કાલમાં ધનુજ પ્રગતિ કરેલી છે અને જરૂર મારે મટે દરે આપણી સમજા થવાં કેવો છે સ્ત્રીઓમાં શિક્ષણને જેમ જેમ વિસ્તાર થયું, તેમ તેમ આ જરૂર વિસ્તારો, અને વધે સંસ્કાર, સામ્રાજી, શિક્ષણ વિષયો અને પ્રધાનની જીવન સજ્જેમાં જુદા જુદા પ્રકારનાં જરૂર મારે કદમ આવીરસ દેવી શિક્ષિત અને શક્તિમાન સ્ત્રીઓનાં હક્કો પળ તમારી સમજા છે સંસ્કારક્રમમાં વધે ભાગનાં હરો, કે મારી સ્ત્રીઓ આપણુ રાષ્ટ્રીય ધ્યેય સિદ્ધ કરવાની પ્રવૃત્તિમાં

આજળ પડતો ભાગ હજી રહી છે. ધધાઓમા પક્ષ તેઓ જડાપી પ્રગતિ કરી રહી છે ખાસ કરીને શિક્ષણ અને દાકારના ધધામાં સ્ત્રીઓ વધારે પડી છે અને આ ક્ષેત્રોમા તેઓના કામનો વિસ્તાર પણ ઘણો ખીલ્યો નથી છે સ્ત્રીઓએ કાયદાના ધધામાં પ્રવેશ કરવા માડ્યો છે અને ફેટલીશોએ પત્રકારત્વ હાથ ધર્યું છે પશ્ચિમમાં સ્ત્રી મંત્રીઓ સામાન્ય થઈ પડ્ય છે પરંતુ દિન્દની સ્ત્રીઓએ હજી સુધી મંત્રીકાર્ય તરફ જલ્દી રીતે લક્ષ દોડાવ્યું નથી ઉદભાડમાં મને અનુમત મળ્યો હતો; તે ઉપરની મને એવી અસર થઈ છે કે ફેટલીશવાર, નહેરુ જનતા પહેલી બીજી સ્ત્રીઓને બાદ કરતા, સ્ત્રી મંત્રી, બ્રિટિશ પ્રલના વિચારો ભળવી રાખી હોય એમ લાગે છે ૧૯૩૦ ના નવેમ્બરમાં લંડનમાના એક સ્નેહસ મેલનમાં એક સ્ત્રીને મારે પરિવશ કરાવવામાં આવ્યો હતો એમણે, હું ગોળમેષ પરિવશ સાથે સંજમ કરવાની હતી, એમ સંમતીને, એવો નિર્ણય બાધ્યો હતો કે, હું પરિવશના મંત્રીમંડળમાં હજી મારે એ માનનો ઇન્કાર કરવો પડેથી; પરંતુ તે ઉપરથી મારા મનમાં એવો વિચાર ઉપજ્યો કે, આપણી સ્ત્રીઓ પણ મંત્રીકાર્ય ઉપાદી શકે નહેરુ એવિષ્ય કાર્યમાં પણ આપણી સ્ત્રીઓ સારો ભાગ લે છે પ્રાવિક ધારાસભાઓમા નિયુક્ત સભ્યો તરીકે યોગીક સ્ત્રીઓની નીમણુક થાય છે અને ત્યાં તેઓએ સારા કાર્ય કર્યું છે મારા મદ્દાસ પ્રાવતા સ્થાનિક મંડળો અને યહેરોની હાલત સુધારવાના એ મડલેના કામમાં આજળ પડતો ભાગ લેતી, ચુલપલી સ્ત્રી સભ્યો મળવાનું પણ સંજન છે સ્ત્રીઓ જોનરરી મેટરોટ્ટો તરીકે, બેન્ય ઉપર પણ બેસે છે અનાધાર્યો, આશરો, અને બીજી સખાવતી સ સ્થાઓ જેવા રૂપમાં સખાવતી કાર્યમાં સ્ત્રીઓનો રસ વધતો જાય છે સમાજ સુધારાના ક્ષેત્રમાં પણ અનિષ્ઠ સ્ત્રી કાર્ય કરે છે જેઓ સખત પ્રચારકાર્યથી, આપણા જુના અને કંચરીતાખતરા સામાજિક રિવાજો ઉડી દેવા પ્રભમતને ઈળવી શકા છે એવા રિવાજોમાં, તમે જાણો છો તેમ ઘણા જ આજળ પડતા રિવાજો, અસ્પૃશ્યતા, પડાની પ્રથા અને બાલકમ છે.

સ્ત્રીઓના કાર્યના વિષય ઉપર હું બોલી રહી છું ત્યારે મારે આપણા દેશની એક ચોક્કસ

જરૂરીઆત તરફ તમારું ધ્યાન ખેંચવું જોઈએ. દિન્દની શિક્ષિત વર્ગમાં, ગામડાંઓની કદાચ, સરકાર તરફથી પુનર્જનના યોગ્ય માર્ગદર્શન વધારના અભાવે, કમનસીબે,

પોતાના રસ અને ધ્યાન શહેરો તરફ કેન્દ્રિત કરવા તરફનું વલણ હોય છે. દિન્દ વિચારણ અને મુખ્યત્વે ખેતીવાડીપ્રધાન દેશ છે; અને તેની વસતીના ૬૦ ટકા, ગામડાંઓમાં વસે છે. છતાં, ગામડાંઓ તરફ બેદરકારી બતાવાય છે અને તેઓની સ્થિતિ આજે દિલ્લિરિ ભરી છે મને લાગે છે કે, આપણા શિક્ષિત સ્ત્રી પુરોધાએ ગામડાંઓની પુનર્જનના તરફ તત્કાળ ધ્યાન આપવું જોઈએ જ્યાં સુધી ગામડાંઓમાં ઘણાજ સુધારાઓ કરવામાં ન આવે, શિક્ષણનો વિભાગ ન થાય, પ્રભમાં શહેરીપણું ભાન ન ઉપજે અને નહેરુ તકુરસ્તીને ઉત્તેજન ન મળે, ત્યાંસુધી દિન્દ આજળ વધી શકવાનું નથી મને લાગે છે કે આવા સ્થાનિક અને કિમતી કાર્યમાં આપણી શિક્ષિત સ્ત્રીઓ માટેની પ્રવૃત્તિ વિચારણ જેવ રહેવું છે આ સંજમમાં હું તમને શાંત આપીશ કે, આપણી સ્ત્રીઓના ફેટલાક જગ્યામાં યેશક, અસધારણ પ્રગતિ થઈ છે, હજી ધણી, ધણી કોરોડ સ્ત્રીઓ અશિક્ષિત છે અને તે જડતાની હાલતમાં છે આ સૌવર્ગ માટે મદદરમા આવીછે પણ જલ્દી ચિંતા વજર વાર દર્શાવી છે આ સ્ત્રીઓના ધાંડા સર્વમાં આવીને, તેઓની હાલત સુધારવાનો પ્રયત્ન કરવાથી શિક્ષિત સ્ત્રીઓની ફરજ છે.

નહેરુ જનતા સ્ત્રીઓનો પ્રવેશ તાત્કાલિક જ છે; મારા દિન્દમાં જ નહિ પણ આખી દુનિયામાં તેઓની સ્વતંત્રતામાં અંતશય નાખતા સામાજિક રિવાજો છતાં દિન્દની સ્ત્રીઓ તેઓની પ્રગતિમાં ધીમી પડી નથી, એ વિચારવાજોગ છે. તેઓનાં શિક્ષણ માટેની સરગરાઓનો અને નહેરુ કાર્ય માટેની વડાનો તેઓએ સારો ઉપયોગ કર્યો છે અને દેશનો સેવામાં તેઓએ આપેલા ફાળોની બહુ પ્રશંસા થઈ છે દિન્દમાં નવા યુવના પ્રસાવ કાળે-જે આપણી પ્રભને પોતાના પ્રકો ઉપર પુરેપુરો અને અંશે અકુશ આપશે એવી આપણે આશા રાખીએ બાંહે-સ્ત્રીઓની નવાબદારીએ

અને તોમાં વધુ ખીલવણીનો અમલ તરફ હું
આજે બાર મૂકવા માગું છું. આપણી સમક્ષ
પડેલા, નવા એકમ અને નિર્મળ દિનના
બધારણનાં મહાન કાર્યમાં લાભ લેવા માટે
આપણી ઔદ્યોગિક તૈયારી છે આ કાર્ય પૂર્ણ
બળ છે અને તેમાં આપણી સ્ત્રીઓ તેમજ
પુરુષોએ આમળ પડતો લાભ લેવાનો છે, અને
મને આશા છે કે, આપણા દેશને સ્વદેશમાં જ
શાન્ત અને સંતુષ્ટ અને વિદેશમાં પ્રતિષ્ઠા પામેલા
કર્તાનાં, સમાન કાર્યમાં ઔદ્યોગિક અને પુરુષોને
મને ખાસ મિલ્ક-

વીને લાભ કરતા
આપણે એકમ
આપણા રાષ્ટ્રીય
છવનમાં ઔદ્યોગિક
અજન્મનું સ્થાન
ધરાવી રહી છે,
તેઓએ જેવા સિ-
દ્ધાંતોએ ચાલવાનું
છે તે સંબંધમાં
હું ઘેઘાઝ રાખે
હકીકત સીધી જ-
હેલાં અને આમળ
પડતી વાત સખ્ત
પરિશ્રમ માટેનો
શોખ છે. અને
સખ્ત પરિશ્રમ સાથે
સખ્ત વિચાર પણ
હોય છે અત્યંત
દિવસોમાં સખ્ત

પરિશ્રમથીજ તમે ક્ષમાય પણ પહોંચી શકો
અદેર પ્રગ્ન સાથે સંબંધ ધારણનો ઔદ્યોગિક,
આદ્ય સમયના રાષ્ટ્રીય, આર્થિક અને
સામાજિક પ્રશ્નો વિશે નિવૃત્ત અને સામન્ય
દેશ પ્રચલ કરતો એકરો અને તેને વિચાર કરતાં
અને તાર્કિક રીતે દર્શાવે કરતા સીધું એકરો
આ રીતે તે સ્વન મેળવશે અને જે બાજુએ મને
છે અને વધુ કિંમત છે તે તાર્કિક પદોએ અનસ
મેળવશે તેને એ વધુ માટે રાખવું એકરો કે,
આપણી રાષ્ટ્રીય અગત્યનાં આજ રાષ્ટ્રવાદ વિશે
જાતો કરવાથી કે, અત્યંતનાં કોર્ડિંગ અને સોનક

કપર આધાર રાખવાથી વા લાભની દર્શાવવા કે
સિદ્ધાંતોને અંગેની માન્યતાઓ તરફ બાર મૂકવાથી
સિદ્ધિ થવાની નથી; અને તેથી, સંગીત કાર્ય
કરવાના મહત્તમ નિર્ણય સાથેજ તેને અદેર પ્રગ્ન
દામ ધરાવના છે આદ્યવાદ અને લાભજીવાદ
વચ્ચે તેને બરાબર પસંદગી બતાવવી એકરો
અલગત, આપણને બધાને આપણા આદ્યો દેવા
એકરો કાર્ય કે તેની પ્રેરણા વચ્ચે મંદ સિદ્ધિ
થઈ શકવાની નથી પરંતુ આપણા આદ્યોને
સ્વપણે વળગી રહીને, આપણે તે સાથેજ

આપણા પચ, આ-
પણાં આપા બરા-
બર ખખા કપરજ
રહે એક રીતે
નકાર પાયા કપર
શખીને આપણે
અવકાર પણ મળ
એકરો

દેશના રાષ્ટ્રીય
છવનમાં ઔદ્યોગિક
લાભ લેવાની વધારે
તોડ મને જે બીજા
વાર આપણે નિ-
શ્ચય રહ્યા છીએ
ત્યારે, તેના સં-
બંધમાં જે એક
ખાસ બલ છે તે
સાથે જ તમને
મેંતવણી આપીશ
ફનીલામાં દેશ

તમારું લવાજમ પૂરું થાય છે ?

એમરટ માસના અંત સાથે તમારું લવાજમ
પૂરું થવું હોય તો નીચેના કામ પણ ઠેઠાણે
લવાજમ બની શ્રી વજ્રેષ ૬૦ મુજબ
સંપાદન કરીને મેળવે રસીખી વાતાંબોનું

એટ પુસ્તક ષો ૬ રી

મેળવી શકે અથવા વી પી થી મોકલવા સહેલ.

નીચેના કામ પણ ઠેઠાણે લવાજમ બરેશી
તો ફક્ત રૂ. ૪-૦૦૦ જ આપવા પડશે.
તો પી થી મમારશે તો રૂ. ૪-૫૦૦ થશે
લવાજમ બરવાના ઠેઠાણા.

૧ શ્રી શુભશક્તી સિન્ડ્રુ શ્રી મડળ
ગીરજામ નેક રીડ, મુખાષ, ૪
૨ શ્રી કુલ્લુખામિત્ર પ્રેસ, વડોદરા

સ્વતંત્ર, અન્યથાજ એ કામ સહેલો બાબત નથી
બધા સમયમાં એનામાં એકરો બાબત રહી છે
અને કામ, સ્વતંત્ર
રાષ્ટ્રીય છવનમાં
નાના આપણા જેવા
દેશમાં જે બાબત વધારે નિર્ણયી હશે.
આપણું દેશને રાષ્ટ્રીય અગત્યનાં લાભના
ખીલવણની જરૂર તોડ દેશી મજાજ નથી,
અને તેને પરિપૂર્ણ શોખી ભેદભારોની કલ્યાય,
અજન્મ આર્થિક, કાર્યકર અગત્યનાં, અને
કસનમાં રાષ્ટ્રીય પ્રગ્ન તરફ થવાયાર બેરકાજ

રહેવાય છે શાહુસેવાના આદર્શને પોતાના સ્વતંત્ર
ધ્યેય તરીકે રાખી, અને એ ઉચ્ચતર આદર્શ
આજળ અંગત અને પક્ષીય બાબતોને દંતવાળીને
આ લથેા સામે આપણી સ્ત્રીઓએ હમેશા એતેલા
રહેવાણું છે

તમારે, મદિલા યુનિવર્સિટીની સ્નાતિકોઓએ,
મિત્રાચારી, બિશદરી અને
નિઃસ્વાર્થ કાર્યની સેવાની બાબતનાળા
જરૂર વાતાવરણમાં તમે શિક્ષણ
મેળવ્યું છે તેને તમારા

જીવનનું સફળાભ્ય માનવું જોઈએ તે બાબતના
તમારી સાથે લઈ નહોતે તમે નર્થા નવ અને જે
જેનમાં તમે ફેરો ત્યાં તેમનો પ્રચાર કરો આપણા
દેશમાં સખી અને નિઃસ્વાર્થ કાર્યની જરૂર છે અને
આ યુનિવર્સિટી જેવી અગત્યની સ્થાનમાં શિક્ષણ
પ્રાપ્તિ સ્ત્રીઓએ જે બાબતમાં દશાત પૂર પાડવું
જોઈએ સસ્થાની કિમત, તેના બાળકોનાં વર્તનવપ-
રથી અને માનવતાની સેવામાં તેઓ થો ફાળો આપે
છે, તેના ઉપરથી અગત્ય છે એટલે આ યુનિવ-
ર્સિટીએ રૂણ યાદ રાખો અને એમાંથી તમે જે
સવશળ, જ્ઞાન અને પ્રેમ મેળવ્યા છે, તેને ધોગ્ય
ધધને એ જાણ અદા કરવા પ્રયત્ન કરોને જો
આપણાં નહેર જીવનમાંથી તમે સ્વાર્થ અંગત
તાવ ફેર કરી નાખો, જો તમે સદિશ્ણતા અને
સારા સદચારનું દશાત પૂર પાડો અને જો તમે
ખીજઓની સફળતાઓમાંથી આનંદ અને ઉત્તેજન
મેળવવામાં સફળ થાવ તો તમે હિન્દની મહાન
સેવા કરેલી ગણાશે અને તેને નિર્મળ નહેર
જીવનના માર્ગમાં મુકવામાં આજળ પડતો બાજ
લીધા બરાબર ગણાશે ત્યારે આ યુનિવર્સિટી
પોતાનાં બાળકોની સિદ્ધિએ માટે ખરેખર મજરર
થશે અને દેશ તેને અને તમને આશીર્વાદ આપશે

હું તમને હાંબા લાપણથી કંઈએ આપવા

નથી માગતી; પરંતુ,

ગૃહજીવન દંત મુદ્દા હિન્દની

સ્ત્રીઓનાં જીવનની એક

હથિનો જે ભેરાક ધણી જ અગત્યની છે તેનો દંત

એ સ્પર્શ પણ નથી થઈ સ્ત્રીઓની ધરમાં જે

સ્થિતિ અને ફરોતે જે તેના સબધમાં હું કહું

હું, હિન્દી સ્ત્રીઓએ ધરમાં હમિશાં માન, સ્વતં-

તતા અને અત્તા જોગવ્યાં છે; જે હુનીયામાં કદાચ
અપૂર્વ છે અને મને એમ પણ લાગે છે કે તેઓ
એ સ્થિતિને ધોગ્ય છે હિન્દી સ્ત્રી, હમેશાં ધણી જ
કુશળ ગૃહજીવનવસ્થાપિકા છે; અને ગૃહજીવનના કાર્યની
ફેરક સાખાથી તે પરિચિત છે. કૌટુંબિક જીવન,
તમે અતુભવ ઉપરથી જાણો છો તેમ, આપણા દેશનું
ધણ સબળ લક્ષણ છે અને એ કૌટુંબિક જીવનનું
કેન્દ્ર માતા છે; અને તે એવી સત્તા ધરાવે છે કે
જે પાશ્વિમાત્ય હુનીયાને તો ચકિત કરી નાખે
હું માનુ છું કે, ધરમાં સ્ત્રીઓના આ ફરજોને,
આપણા રાષ્ટ્રીય ચારિત્ર્યનું લક્ષણ જોઈ
લક્ષણ છે; અને હિન્દી સ્ત્રીઓને સ્ત્રીઓ માટે
જે માન છે તે પૂરવાર કરે છે ધરમાં હિન્દી
સ્ત્રીઓની આ અપૂર્વ સ્થિતિ પાશ્વિમાત્ય હુનીયાને
સહેજે સમનત્ય એવી નથી, કારણ કે દંત ધણી
સ્ત્રીઓ તેઓની સ્વતંત્રતા અને પ્રવ્રતિમાં અંતરાય
નાખે, અને નહેર પ્રવ્રતિઓની બાબતમાં તેઓને
જાણવ હાલતમાં રાખે એવા ફેરલાક જુના
સામાજિક રિવાજોને દંત વળગી રહી, જે
એટલે તોફાની અને વિચલણ મન સાથે
પશ્ચિમ વર્ણથી મુલાકાતે આવતાસજોના
દુઃખદ દશાતે આપણને મળે છે કે, જેઓ, આ
વિશાળ દેશના થોડાંક મુખ્ય શહેરોની જતાવળી
મુલાકાત લઈ, આપણી ધોલીસ કોટો અને કોરડી-
ટહોના રેમડોનાં હુકો અભ્યાસ કરી અને ફેરલાક
લક્ષ કાર્યકરોની ફરજ કયાઓ સામળી, હિન્દી
સસ્કૃતિની સાચી કથાઓ તરોકે હુનીયા સમજ
તે પ્રકટ કરે છે એક પ્રલની, જેની ટેવો, રીત-
રીવાજો, કથા અને લાખા તદન જુદી જ હોય
એવી ખીજ પ્રલ, આવી ગેરસમજાણી કરે એવી
ટીકા કરે એ આંતરરાષ્ટ્રીય નીતિની સામે ગુન્દા
રૂપ છે અને તેનો કોઈ પણ રીતે અલ્પ ત સખી
છથી તિરસ્કાર પૂરતો ન થઈ શકે

ખીજ બાળુએ, હિન્દમાં આપણી પ્રલનો

એક વર્ગ, સ્ત્રીઓની

ચેતવણી રૂપ કાય જગતિ માટેની હુનીયાની

ચળવળની લાગવગથી

લય પામી છે અને માને છે કે, સ્ત્રીઓ માટે

સમાન હકો અને શહેરીપણની ફરજ મેળવવાના

અર્થાથી વિચારોનું પરિણામ આપણા સમાજમાં

પશ્ચિમના દેશોના સામાજિક જીવનના નાધારકો તરફથી રાજ્ય કરે અને આપણા દેશમાં જે રાજ-
કીય કાયદા પાસેથી મળે, તે હતા આ બધા
યુગોથી જળવાઈ રહેલા આપણા કોટ્ટમિક જીવનના
રાષ્ટ્રીય લક્ષણોમાં અવગણ્ય વસ્તુ તેથી સ્ત્રીઓની
જનમિતિની કોઈ પણ યોજનાનો તેઓ અંત વિરોધ
કરે છે આપણા દેશની સર્વોત્તમ પરંપરાને અને
રાષ્ટ્રીય લક્ષણોને સજ્જ થોડે વળગી રહીને, તેઓની
અને દેશની પ્રગતિ ખાતે જે સારું અને જરૂરી
કોઈ તે સ્વીકારવાની સલાહ સમજાવ્યા આ બધી
વિવેચનોપ છે જૂઠાજાનના અને નવંમાનજાનના
સર્વોત્તમ વસ્તુઓ. મુખ્ય મેળ કીનેજ આપણી
ઓજા, હિન્દની યુનિવર્સલ માટે સંજ્ઞાવાકો કાર્ય
કરી શકે પ્રગતિ માટે સુધારાની જરૂર છે; પરંતુ
એનો અર્થ એવો ન થવો જોઈએ કે,
આપણી પ્રાચીન સંસ્કૃતિથી જાણના અને સ્વરૂપ
બદલના તાલન વિરોધી કોઈ એવી રહે અને
વિવાલે આપણે રાજ્ય કરવા કુ આચારાણુ થા
કે, જુઠાજાનમાં ક્યું હવે તેમ જાવિશ્વમા, પણ
આપણી ઓજા આપણા અમૂલ્ય રાષ્ટ્રીય લક્ષણો
બદલવી શકશે અને આખા દેશમાંનાં જે સુખી
કોટ્ટમિક જીવન પ્રવર્તે રહુ છે તે આપણાં
સામાજિક જંઘાલણનો પાથો બની રહેશે અને એમ
પણ થાય છે કે, એજ જીવનને પરિવર્તિ, અને
મદ અને કુટલ પ્રત્યેની તેની મમતાને પરિકામે,

જાવિશ્વની હિન્દની ઓજાએ જાહેર તેમજ ખાનગી
કર્યોનો સામનો કરવાનો છે. પોતાનાં કુટુંબ માટે,
પોતાનું ઘર સંપૂર્ણ બની રહે એમ તે કહે છે
તેમ, કુતીયા, પોતાના બાળકોના નિવાસ માટે
પણ સારું સ્થાન બની રહે એમ કરવાની તેની
કૃષ્ણ અને જાણબદાશી છે.

છવરે, કું તમને જે ચાર સમયા જણાવીશ
કે, હિન્દના બાવી જગતી
જગતી પ્રજા જનજોના હાથમાં છે
અને જે જગતી પ્રજા

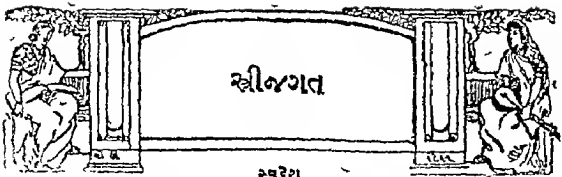
પોતાનું જે બામા થાય છે તે બરમાંજ તેના જા-
વિશ્વ અને જુદિ પ્રકારે, એકસે હિન્દની ખાલાઓનો
અવર્જિત રસ તેઓનાં ઘરોમાં જળવાઈ રહેશે
જગતી પ્રજાને સારા સંદેશીના અને સારા ઓ
પ્રરૂપો તરીકે ઉછરીનેજ ઓજા આપણા દેશની
સીમામાં મોડામાં મોટો મોડો આપી શકશે. કારણ
કે, બદારના તેમજ અદરના લખાવ અનિષ્ટોમાંથી
હિન્દનું બાવિ જાહેર સહાયક રહેશે

તેથી, આપણી ઓજાની રેળવણી દેશ માટે
અત્યંત અગત્યની છે
જાવિશ્વના અને સ્ત્રીઓને જાતી મા-
લોએ અને સંદેશીઓ
બનાવે એવા પ્રકારનું સાચું વિષ્ણુ આ યુનિવ-
ર્સલિટીને જરૂર પ્રમાણની સંજ્ઞા મળે એવી ઈચ્છા
રહ્યાંથી કુ વિરમીય

સ્વીકાર: ૧૯૦૦

(૧) યુવકો: જુના તંત્રી. યુનીવાર્સ કુ યાદ મળજુ (૨) ચતુષ્પ્રકારી અને સ્વરેશ
અંક ૪૧ થી ૪૪; (૩) પૂર્વિસા અંક ૧૮-૧૯ (૪) નવસારીપ્રાચના વિષ્ણુના વાલીપત્ર રજા
વગીશ બાપુસાઈ પંચાસાઈ દેસાઈએ આપેલ કાવળુ. (૫) વેપાર સમાચારા પુ ૧ અંક ૧
તંત્રી અને પ્રકારા ઓ જનજાનસંસ્થા જનુરમાઈ પટેલ, તાર (૬) ઓ ૨૬ સો. સમાજસુધારા
પત્રિકા, સંખ્યા ૧

સ્વરેશ

શ્રીમતી નાથીબાઈ દામોદર ઠાકરસી
લિન્ડી સ્ત્રીઓની યુનિવર્સિટીનો પદવીદાન સમા-
રંભ તથા તા ૨૪મીએ મુબાઈમાં સર કાવ-
સજી નર્સિંગર હોલમાં થયો હતો. તે પ્રસંગે જ
એ યનારાં બહેનોને પદવીઓ આપવામાં આવી
હતી. શ્રીમતી રાધાબાઈ મુખ્યારાજને માનવિક
પ્રવચન ક્યું હતું, જે અન્યત્ર આપવામાં આવ્યું
છે, મી નર્સિસ પાટકરે, યુનિવર્સિટીને મદદ કરવા
અખીલ કરી હતી શ્રીમતી લેક્ષ્મી વિદ્યાબહેને પ્રવેશ
આધાર માનતા શ્રીમતી મુખ્યારાજનો પરિચય
કરાવ્યો હતો.

યુનિવર્સિટીની પરીક્ષાઓનાં પરિણામ:
મુબાઈ યુનિવર્સિટીની જુદી જુદી પરીક્ષાઓના
પરિણામ નીચે મુજબ છે:

એમ એ (બીએ વર્ગ) (૧) લીલા કારી-
નાથ મિત્ર (૨) તેલમીના કુવરજી કસરાવા;
(પાસ) (૩) નેસેફાઈન ડીમેલા, (૪) ચેરીન બેરનજી
પેમાસ્તર, (૫) ધન અંબેજરીયા, (૬) ફેલી-
લાલકાજી.

પહેલી એલ.એલ. બી: (બીએ વર્ગ)
ફેની મહેરબાનજી સોનાવાળા (પાસ), નરબાનુ
સોરાબજી પી. રાઠવાર

બીજી એલ.એલ. બી: (બીએ વર્ગ)
ફેની જિરવ બીલીચોરીયા

બી એ (પહેલા વર્ગ) (૧) શેરનાજી મુન-
મીક, (૨) કમળ સાલ્તેરે, (૩) ભારતી અબાલાલ
સારાભાઈ, (૪) વનમાળા લોકર, (બીએ વર્ગ)
(૫) હેમલતા અમલાદી, (૬) નર બોહસ, (૭)
ગીરીન બોહસ, (૮) પીરોલ રહેલીયા, (૯)
ફેની વાઘા, (૧૦) સુશીલા મલ્હર, (૧૧) શી-
રીન મિત્ર, (૧૨) સુમતિ નાયક, (૧૩) સુશીલા
પટ્ટનય, (૧૪) સીલો બોરે, (૧૫) ચેરીન નાયક

વાલા; (૧૬) ગુલ કાંબા; (૧૭) તેલમી પેસીના,
(૧૮) તરુણી કાજી, (૧૯) નિલેદિલા મહેતા,
(૨૦) નલિની મસુરેકર, (૨૧) શીરીન વાઘીયા;
(૨૨) દયા પરાંખે, (૨૩) સુમતી ધારપુર; (પાસ)
(૨૪) રતિ મીઝી, (૨૫) મહેરા બોખા, (૨૬)
વાધેલેટ હરી; (૨૭) દીના મહેતા, (૨૮) બાલુ
શ્રોફ; (૨૯) નરગેશ શ્રોફ, (૩૦) પરીન વાઘા;
(૩૧) રતિ પંથોયા, (૩૨) પીરોલ કાપડીયા, (૩૩)
શેરાં જોશી; (૩૪) ધન મીઝી; (૩૫) ચેરીન લલ-
વાઘીયા, (૩૬) નલિની પાટકર, (૩૭) ચમુના
લખાલ, (૩૮) કમર પાઠીયે, (૩૯) ફેની જોયા-
નીયા, (૪૦) હીરા કાઠારી, (૪૧) બોરોલ મીસી,
(૪૨) લીલી પટ્ટનય, (૪૩) એમી વઘીલ, (૪૪)
સારદા આપનબળ, (૪૫) નલિની મનલાલ દસ;
(૪૬) કમ્બીરા બાલકવાડ, (૪૭) પ્રીમજી ધીસડે,
(૪૮) પીરોલ કાપડીયા, (૪૯) બલલી મરમંડ,
(૫૦) રતન રેગે, (૫૧) બેપુલ સાદનલી, (૫૨)
એની ફરનાનજી, (૫૩) સુમતી ફજાલમર, (૫૪)
ચપાનવી ખાખાર, (૫૫) યુમતિની ઘટે; (૫૬)
ચમુ દેસપાંડે, (૫૭) સીતા જોશી, (૫૮) પીરોલ
મહેતા, (૫૯) કુસુમ ફળી, (૬૦) કનક કુખે,
(૬૧) દમયંતી પેડસે, (૬૨) જ્યોત્સના ખાન,
(૬૩) મુખા મનલાલ મહેતા, (૬૪) ચાતા મૂળ-
સંકર ત્રિવેદી, (૬૫) માલતી પડિલ.

શ્રી. ભારતી અબાલાલ સારાભાઈને એલોસ-
સ્કોલરશીપ અને ત્રિજાલસ રગીલદાસ સ્કોલરશી-
પનો અર્ધો સ્કોલર મળે છે.

શ્રી ગુલ કાંબા અને તેલમી પેસીનાને ફીરોજ-
સાહ મેરવાનજી જયવસ્તી અને પહેલવી ધિયરજી
મળે છે.

ઇન્ટર આર્ટ્સ: (પહેલા વર્ગ) (૧) તેલ-
મીના સનખા, (૨) શેરાન સ્પેન્સર, નીચેના

શુભચારી બહેનો પાસ થયા છે, (બીજા વર્ગ)
(૧) સરોજિની ધીરજીવાલ નાણાવતી, (૨) માલતી
મનહરરામ મહેતા, (૩) તરુલા દીક્ષિત, (૪)
સુવર્મા મનુભાઈ વઘીલ, (પાસ) (૫) બાપુભત્રી
પૂર્ણાનંદ બટ (૬) સાવિત્રી દે, (૭) ગુણીલલ
દેસાઈ, (૮) રૂઝબેગી દીવેચા, (૯) ફરોરા મહેતા
(૧૦) ભદ્રા દેસાઈ, (૧૧) દયા શ્રી, (૧૨) અદ્વ-
લેખા ત્રિવેદી, (૧૩) નલિની વઘીલ, (૧૪) સારા
મુનશી, (૧૫) મુદલા દેસાઈ, (૧૬) ઇન્દિરા માર-
ફીલા, (૧૭) મુસ્લિમાલ મહેતા, (૧૮) સુલેચના
બટ (૧૯) મુશીલા દીક્ષિત, (૨૦) મનુષા મહેતા,
(૨૧) શાન્તા રોક, (૨૨) ફરોરા શેલિલ,

તેમાં શાયર સ્પેન્સરને લુપ્ત થઈ પ્રાણ અને
બાઈ બાઈ લાલકા સોલરશીપ મળે છે તેલ-
મીના સંભળાને નડીચર સોલરશીપ પ્રાણ મળે
છે શ્રી વપાવતી દેતારને મનાબાઈ બટ સોલર-
શીપ મળે છે શ્રી તરુલા સરોજિનનાથપૂ રીક્ષિ
વને શા બ પાવતીશર રે સોલરશીપ મળે છે

ગૃહીક, નીચેના શુભચારી બહેનો પાસ થયા
છે: (૧) ઇન્દિરા મોરારાસ મોદી, (૨) મુશીલા
ઇશરલાલ જમણીયા, (૩) ઇન્દુમતી અનુભાઈ
દેસાઈ, (૪) સુલેચના રામચંદ્ર દેસાઈ, (૫)
કમલા ઇલ્હમદાઈ ફાલ્કાર (૬) લક્ષ્મી વસનત
મપડીયા, (૭) લીલી દીરાલાલ રાઈ (૮) સાવિત્રી
પ્રાણજીવનદાસ મહેતા, (૯) રૌવળાળા દેવેન્દ્ર
ચિત્તાનંદ, (૧૦) વસુમતી રતિલાલ ઝવેરી, (૧૧)
અરુણા શાનમુખલાલ મનમુદાર, (૧૨) પન્ના
કૃષ્ણરામ મરચન્દ, (૧૩) દીરાજદેવ દે મહેતા
(૧૪) કમલા શ્રી દાબી, (૧૫) ભદ્રાન્તા
બેદાશમ બટ, (૧૬) નલિની દીરાલાલ દલાલ,
(૧૭) અદ્વાન્તા માલેકલલ રોક, (૧૮)
ચક્રતલા ચીમનલાલ મોરાર, (૧૯) વીરજળા
કૃષ્ણલાલ મોરાર, (૨૦) હવા રસુરામજી નવાયેક,
(૨૧) નિર્મળા જનકલાલ મરચન્દ, (૨૨)
નલિની જગમોલ નાણાવતી (૨૩) વિનોદિની
મધવલાલ રાઈ, (૨૪) જગન્નિશા ત્રિવેદીલાલ
ચોપન, (૨૫) વીરજાળા જગજીલાલ દીવાન (૨૬)
મલકીની દેવજીવ રોક, (૨૭) સ્નેહજી નવની-
તરામ મહેતા, (૨૮) શુભા ધીરજીવાલ દેસાઈ,
(૨૯) મધુભાઈ મુરેન્દ્ર પાડાજી, (૩૦) કમલા

પ્ર જોશી (૩૧) ઇન્દિરા લક્ષ્મીલાલ મહેતા (૩૨)
વીરમતી કાલીદાસ જોશી, (૩૩) લલિતા જગમોલ
રાઈ, (૩૪) દેવીજન અનુભાઈ દેસાઈ, (૩૫)
સોહાગિની ચંદ્રમુખરામ પડયા, (૩૬) મુરખાળા
ગોડલાલ મયારા, (૩૭) તારામતી વામનરામ ત્રિવેદી,
(૩૮) બાપુમતી ઇરિલાલ બટ, (૩૯) તારા ચિરિ-
બદકર તલાજી, (૪૦) શાન્તા મોહનલાલ
લોખણી, (૪૧) શાન્તા શયજીલાલ પરીખ
પરીણમાં કુલ વિદ્યાર્થીઓમાં ૮ મા નંબરે
પાસ થનાર તેલમી સોલરશીપ રાજારને રોસાલાઈ
ફરમજી બામા સોલરશીપ, અને ચેટ્ટીકર સોલર-
શીપ, મળે છે

દિન્દી નૃત્ય વિષે આપણ મુળાઈમાં
ચા માસમાં પ્રખ્યાત નર્તકી મેનકા (મીસ
લલલા સોમે) એ દિન્દી નૃત્ય કપર પ્રા
મી સાલના પ્રમુખપરે આપણ કુલુ' હવે તેમાં
તેમને નૃત્યની જગત મહત્ત્વ જણાવી, દિન્દીબાને
એ જગને અજનાવવા બાબદ કથી હશે

આપવાત (૧) ગ્રીમમીલી કદાબી જતા
મુળાઈમાં જમાબાઈ કુસેવ નામની મુશીમ
શ્રીમે ચરીર પર વ્યાસતેલ છાંદી તે સજાની
આપવાત કથી (૨) મુળાઈમાં નામવાડા ખાતે
રહેલી ખીનભાઈ નામની મુશીમ બહેને ધર-
કાસથી કદાબી ચરીર પર વ્યાસતેલ છાંદી
આપવાત કથી (૩) નામવમ ખાતે રહેલી
દીપતી નામની શ્રીમે પતિ સાથે તમાર ચલા
બાદ અગ્રીજ ખાઈ આપવાત કથી (૪) પ્રેમમાં
નિશ્ચિત મગવાથી મુળાઈમાં નામજી નામની
પારસી નસે' ચરીર પર સિપરિદ છાંદી આપ
વાત કથી

સ્વચ-સમીતીના જોડા મુળાઈમાં પડેલ
ખાને રહેલી શ્રીમતી સરસ્વતીલાલ નામની શ્રી
સમીતી કપર સાડી પડનાં કાઢી મરણ ખામી

સુકર્ષન મુળાઈમાં શ્રી સરજીલાલ પી
માધેનીલાલે સર મરજીમ દરેક સે સાવનીના
આશ્રમે શ્રીમતી મળીત્રીની સાથે પ્રવર્તન કયું.

આંતરજાતીય જીવન (૧) નવસારીમાં
અનવિલ પુષ્પન શ્રી ગુલાનજી રતનજી દેસાઈએ
ક મુશીમ વઘીલ નામની કમર જોડેન સાથે
લગ કયું (૨) મ. આંબીજીના પુત્ર શ્રી

દેવીદાસ આધીએ, ચતુર્તી રાત્રીગોપાલાચારીના પુત્રી કુલકની સાથે લગ્ન કર્યું.

૨૬. થી. તાપીબાઈ રજુછાડદાસ ગાંધી સૌ વન્નવિના કાર્ય માટે સારી સમાવતા કરનાર મહુવાના શ્રીમતી તાપીબાઈ રજુછાડદાસ આવી ચોક્કસ સમય ઉપર અવસાન પામ્યા છે. તેમની પાછળ તેઓ લગભગ ૪૦ દિવસની મિત્રતા મૃત્તા ગયા છે અને તેનો ઉપયોગ સૌ ઉદ્ધારના કાર્યમાં કરવામાં આવનાર છે અમરેલીમાં, સ્વર્ગસ્થના નામે મહિલા યુસ્તકાલય રચાપવામાં આવેલ છે તેમના નામે રશનમાં શ્રી તાપીબાઈ નિરાશીત રૂઢ તથા ભાવનગરમાં શ્રી. તાપીબાઈ ઢેળવણી કુડ ચાલે છે તેમને અજલિ આપવા મહુવાની બહેનોની સહાયતા ૧૧-૬-૩૩ ને રોજ થઈ હતી તેમજ ત્યાં જ મીએ મહાજનની આગેવાની ઢેળવણી પાણી પીણી સહાયતા થઈ છે મહુવાના આત્માને પ્રભુ સાન્નિધ્ય આપે એવી અમે પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

મહેસુલની ધારાસભામાં સ્ત્રીઓની ગરબે-હો રહેલી જોડે એક મતલબને કારણે રજુ કરવામાં આવનાર છે કારણકારી સભ્યોમાં એક સ્ત્રીની નીમણૂક થવી જોઈએ એમ પણ આશ્ચર્ય થય છે.

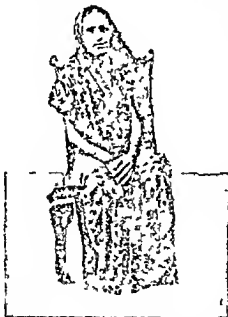
ભાવલપુરમાં દમન ભાવલપુરના નવાબી રાજ્યમાં હિન્દુ મહાદાસ સામે પ્રતિબંધ મૂકતા કાર્યકરોને ચિરકાર કરવામાં આવ્યા. તે સામે વિરોધ દર્શાવવા સ્ત્રીઓએ કાઢેલા સરખસ કર પોલીસે લાઠી પ્રદર્શ કર્યા હતા અને ચોક્કસ ઝાલીને સ્ત્રીઓને જમીન પર પડેવામાં આવી હતી.

કલકત્તાની મહિલાઓની માંગણી અખિલ ભારતીય મહિલા પરિષદના આશ્રયે કલકત્તામાં વાઠ એમ. સી. એ. હોલમાં મુક તા. ૨૪મીએ મીસીસ કે. એન. રાયના પ્રમુખપદે મળેલી સભામાં

જોડાઈ સીલકટ કમીટી સમક્ષ રજુ કરવાના રહ્યા. મીસીસ મુથલકમી રેડી, અને શ્રીમતી રાજકુમારી અમૃત વરના નિવેદનને મંજૂર કરવામાં આવ્યું હતું કેટલીક બહેનોએ ભાષણ કરીને હિન્દી સ્ત્રીઓને શિક્ષણના ધોરણે મતાધિકાર આપવાનો દાવો દેવા જોઈએ એવી માંગણી કરવામાં આવી હતી.

નામ્બુદ્રી સ્ત્રીઓમાં સુધારા મદાસના ધારાસભાએ નામ્બુદ્રી બીલ પસાર કર્યું તેને મંજૂરી આપવા માટે કોચીનના નામ્બુદ્રીઓની જે ની આખરે મળેલી સભાએ ના. વાઈસરોયને

'અસાર માન્યો, હવે કોચીનની ધારાસભાને તેની સમક્ષ બીલ પસાર કરવા આમંત્ર કરવામાં આવ્યો હતો કોચીન ધારાસભા સમક્ષનો ખરડો અનેક પાત્રી કરવાના રિવાજને સંબંધિત ઠરાવે છે નામ્બુદ્રી પ્રયોગે માત્ર જાતિમાં જ પરજીવાની ફરદ આપે છે અને કુટુંબના સ્ત્રી-કે પ્રરથ સભ્યને માંમણી થતા જ કુટુંબની મિત્રતા માયી તેને હિસ્સો આપવા જણાવે છે સભાના પ્રમુખે નામ્બુદ્રી સ્ત્રીઓને 'ગોશા'ની પ્રથા છાડી દધને બહેરે આમંત્ર કર્યા હતા અને

૨૬ થી તાપીબાઈ રજુછાડદાસ ગાંધી જીવનમાં લામ લેવાનો આમંત્ર કર્યા હતા અને

નામ્બુદ્રી સ્ત્રીઓ ઉપર મુશ્કેલીઓ મૂકતા હતા રીવરીવાને સુધારવા તેમજ નામ્બુદ્રી છાકરીઓને શિક્ષણ આપવાની વિનંતિ કરવામાં આવી હતી.

વિરોધ

શ્રી સ્વાતંત્ર્ય સંઘ, ની ૨૬ મી વાર્ષિક પરિષદ લંડનમાં મીસીસ પેથોક લોરેન્સના પ્રમુખપદે મળી હતી ઇંગ્લાંડ, સ્કોટલેન્ડ અને વેલ્સની સાખાઓની પ્રતિનિધિઓ હાજર રહી હતી પ્રમુખનાં ભાષણમાં ઇંગ્લાંડમાં નહિ પણ આખા દેશમાં સ્ત્રીઓને સ્વતંત્રતા આપવાની માંગણી કરવામાં આવી હતી પરિશિલ્પ અધ્યાપિકાઓ ને વ્યાખ્યાતાઓ તરીકેની નોકરીમાંથી કાઢી મૂકવાના

હોનરબલ યુનિવર્સિટીના નિર્ણય સામે પરિપક્વ સખ્ત વિરોધ દર્શાવ્યા હતાં. ઓએ માટે પુરવાના એવાન ધોરણે હમરાયસભા સમક્ષે, એકથી ખાતાની અને વેપારી કમીસનેની નોકરીઓ, રોજબરોજ, કેબજના પ્રધાનમંડળની નોકરીઓ, ધુણી મુકવાની મજબૂરી કરતા ધરાવે થયા હતાં. સારખ પમારની અગ્રણ્ય વ્યવસ્થા મમળની ફરી મજદૂર કમચમા આવી હતી. ફતીયાની આર્થિક પરિવર્તના બ્રિટિશ પ્રતિનિધિ મંડળમાં ઓને સાથેલ કરવાની માગણી પણ કરવામાં આવી હતી એ માગણી સ્વીકારવામાં ન આવવાથી થયેા અસંતોષ હવાઈ રહ્યો છે.

ઓમીસ મેરી એક્ઝન રુમીયા હાલમાં પાર્કર ખાતે અવસાન પામ્યા છે. પ્રધાનમંડળના ફાળ્મ સુધી પહોંચનારા તેઓ પહેલાં બ્રિટિશ મદિલા હતા. ફેરિયાન એક પ્રાત બ્રિટિશ કેલ-ગીધાના પ્રધાન મંડળમાં તેઓ ફરાર પિનાના પ્રધાન હતા. ઓએ અને બાલકા માટે તેઓ સહીય કાચ કરતા હતા અને માખાપ બન્ને માટે બાલકાના સમાન વાણીપદને અગ્રણ્ય તેઓ મેળવાયી યાચા હતાં. તેમનો જન્મ છઠ્ઠાદર્માં થયો હતો. ૧૮૬૬ ૧૮૬૮ મા તેમના પતિ સાથે તેઓ આવી ગયા હતા બન્ને પતિ પત્ની બ્રિટિશ કોલગીયામાં કેલવાય વર્ષો સુધી રાજકીય જીવન ચલાવતા હતા.

પુરેષમાં અમેરિકન ઓએ ૩૫ વર્ષે પુરેષમાં અમેરિકન ઓએની કલેબ્રેટ એરોસી એક્ઝન સ્વપાય હલ તેની વાર્ષિક પરિણ નીએલમાં વા ૬ મીથી વા ૧૨ મી મે સુધી મળી હતી આ અમેરિકન ઓએની કલેબ્રેટ, પુરેષના જુદા જુદા ભાગમાં આનેલી અમેરિકન ઓએની કલેબ્રેટ સહજમાં આવવા સ્વપાય નરર પહે પોતાના દેશવાસીઓ માટે તેમને ને સહેમાં કલેબ્રેટ સ્વપાય હેવ તે દેશના લોકો માટે પણ, કલેબ્રેટમાં ફરે છે આ એરોસીએ-શન આનરકીય ઓ પ્રશ્નિ સાથે સર્વંધ પ્રશ્ને છે આ પરિણમાં સાન્નિતા કાચ અને પરિણિત ઓએની રહીયવા વિશે અંતરારકીય કાચો કરવાના પ્રશ્ને ૭૫૧ અર્થ મહ હતી એરોસીએ-

સંતા પ્રમુખ હાલની કલેબ્રેટ પ્રમુખ મીસીસ કાર્લિસ કલેબ્રેટ છે; અને હવેપ્રમુખ મીસીસ એલબર્ટ એચ કોનેટ છે તેઓ પરીસમાં રહે છે અને હલમાય તેમના સામાજીક કાર્યો માટે, ફેન્સ સરકારે તેમને 'ડીજન' એક બોર્ડર નો ખિતાબ આપ્યો છે.

આયલેન્ડની ફ્રી સ્ટેટ સરકાર સ્થાનિક સરકાર મટેની સુદખીની લાયકાત પ્રશ્નિ થઈ, એવો ખરોડા ફાળવ કરનાર છે આ જરકાષ્ટે, ઓએ અને પુરેષો વચ્ચે ને લોકીક વિષમતાઓ છે તે પણ ફર વધ જશે.

ફેન્સ કલેબ્રેટીયુ' અવસાન ફતીયાપરમા સારી રીતે પમવતી ફેન્સ કલેબ્રેટી કલેબ્રેટસ મેથુ ડી નોઆવીયુ અવસાન થયું છે. તેમનો જન્મ ફેન્સના રાજકીયમાં થયો હતો અને આનર રાષ્ટ્રમાં તેમનો સત્કાર થયો હતો. તેમનામાં થયી સારી કલેબ્રેટ હતી.

જર્મનીમાં ઓ નોકરેા જર્મનીમાં અલ્બરે નાજી નેલા કલેબ્રેટો વહીવટ માટે છે તે વહીવટમાં નાજી પમતી ન હોય, એવી વહીવટ, સમાજવારી, આજવારી, પમસત્તા પમતી ઓએને, પ્રધાનમંડળ, સરકારી ખાતાઓ, પ્રાનિક ખતાઓ, મ્યુનિસિપાલીટીઓ, બંદરે કાચાઓ વગેરેમાં નોકરી કરી ઓએને ફલસદ આજવામાં આવી છે. ફરજવાત રાજ મેળવનાર આર્થ પહેલાં બંદરે ડી મુકુંડ એમર છે તેઓ સ્વેચ્છાખાતાની રીત પ્રધાન મંડળનાં સર્વ હતા આ હવાઈ બીજ મુકુંડ બંદરેને આવી ફલસદ મળી છે તેમાં ફેન્સના ફ્રીસ્ટેટના રાજા ખાતાના મુખી ડી એમી એમિલ કલેબ્રેટ સીકીના કાચારમેલ ફેર-કલે ડી હર્ષા ફેલ, પ્રશ્નિયન પ્રધાનમંડળના સિમ્લખાતાના સર્વ ડી ફીનેમન વગેરે છે. પમમાં એમ પણ કાચાપ છે કે, રાજવાની નર્વા મહુર સપામાં પણ ઓ પ્રતિનિધિઓ નહિ હોય.

મલિનમાં ઓએનુ' પ્રશ્નનાં હાલમાં જ જાય થયું છે એ પ્રશ્નને અલલ સર્ગવા મટે છે અને હવેમન ૩૦૦,૦૦૦ ફીકોએ બેની સુલાકાન રીધી હતી રહીય જીવનમાં કલેબ્રેટ, ફેલ અને રાજ્ય ફેલ પ્રેરમાં ઓએનુ' સ્થાન થી છે.

તે બતાવવાનો એ પ્રદર્શનમાં સફળ પ્રયત્ન થયા હતા અને લગભગ બધીય મહિલા સંસ્થાઓએ એ પ્રદર્શનને અનુમોદન આપ્યું હતું. આંકડાઓ કોડરગર્દનના નમુનાઓ, અને પ્રકીયાઓ કરીને સોસાયટીના સ્ટોલમાં કાચેમાં યજ્ઞેથી પ્રતિજ્ઞાવવામાં આવી હતી તથા, ચિત્રકામ અને ચિત્ર વગેરેનાં ફોટામાં સ્ત્રીઓએ કરેલા કાચેનાં પાટુ પ્રદર્શન કરવામાં આવ્યું હતું.

પરિશિષ્ટ સ્ત્રીઓ સામે જીવેશ સ્ત્રીકનમાં પરિશિષ્ટ સ્ત્રીઓને નોકરીને રાખવા સામે પત્નનાં લેવાઈ રહ્યાં છે તે સામે વિરોધ કરાવવા સ્ટોક હોમમાં તા ૧૨ મી એ એ મીસ ઇન્ફોર્મેશન સેલીનનાં પ્રમુખપદે, ૭ મોટી મહિલા સંસ્થાઓના આગ્રયે સભા ભરાઈ હતી ૭ નિમ્ણુત સ્ત્રીઓએ સભામાં ભાષણ કરી પુરેવાનાં સરખાં મારણે કામ કરવાનો સ્ત્રીઓને અધિકાર હોવાનું પુરવાર કર્યું હતું. એથી મતવળના કચેરા પછી થયા હતા.

નોવેમ્બર સ્ત્રી નાન. કોન્સેમ ખાતે મીસીસ રથબાઈને અગ્રણ્યતામાં ન્યાયમૂર્તિ નીમવામાં આવતા નોવેમ્બર સ્ત્રી નાનેની ક્ષેત્ર સંખ્યા વજૂની થઈ છે.

હોલેન્ડની ધારાસભામાં હાલમાં યજ્ઞેથી ખીલ ધારાસભાની સુરક્ષામાં નીચેનાં બહેનો સુચારા છે: મીસીસ બેકર નોટ: મીસ સી. રીડ માર્ટ, જેની મેયર, સુઝ મેચેનવેમ અને મીસીસ ડીનાઈસ બ્રુન્સ આ બધા બહેનો કોમને કાલ પક્ષનાં કે સંસ્થાનાં પ્રતિનિધિત્વ ધરાવે છે.

કેપ્ટન હેગનમાં સ્ત્રી ન્યાયમૂર્તિ: કોપન હેગનમાં સ્ત્રી નાન તરીકે મીસીસ રથબાઈને ફેલોસીયસ નેવેરપની નીમણું થઈ છે, આમાં કેનમાં આ પદે નીમવાના તેઓ પહેલા ન મહિલા છે.

સ્ત્રીઓની મુશ્કેલીઓની જાણમાં ન થયેલી સુરક્ષામાં ૩૦ સ્ત્રીઓ સુધાઈ છે.

પહેલાં સ્ત્રી ધારાસભા: જોશીનીના એ કસમાં એસ્ટ્રીયામાં પહેલીવાર એક સ્ત્રી ધારાસભામાં હાજર થયા હતા. જોશીની ધારાસભા તરીકે, વડીલાત કરનાર ડૉ. એડ્રીએની રાનીની પહેલાં બહેન છે તેઓ પહેલાં મુકામમાં કમા રહ્યા ત્યારે તેમનાં આ નવાં સાક્ષ્ય માટે તેમને અભિનંદન આપનાં બધા ધારાસભાઓએ હાથમાં હાજર રહ્યા હતા.

ખાતીઓની વડીધારાસભાની હાલમાં ન થયેલી સુરક્ષામાં સ્ત્રીઓએ પહેલીવાર મતધિન કરનાર લખાયાં થયાં.

તુર્કીમાં પ્રગતિ. જો મતાધિકાર અને સમાન શહેરીપણા મળેલા સ્ત્રીઓના આદરણીય એવા યત્નની તુર્કી સાખાની બેઠક તા ૨૬ મી એપ્રિલે મીસીસ સી બેરેલફોર્ડના પ્રમુખપદે મળી હતી. તેમાં આદરણીય મહિલા સંસ્થાઓના યત્ન બાદે લખતાં કાચે વિષે મીસીસ ફ્રેન્કે ભાષણ કર્યું હતું અને પછી, આદરણીય પ્રશ્નોની ચર્ચા થઈ હતી. બાદ સંસ્થાના સભાએ તુર્કીમાં યજ્ઞેથી પ્રતિ વિષે નિવેદન રજૂ કર્યું હતું.

મીસીસ નેલી રેથલર રાન. યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ જોઈ જર્મનીની ટકાવળના ડીરેક્ટર તરીકે આ બહેનને પ્રેસીડેન્ટ રજવેન્ટ નીમવા છે. મીસીસ રોસ અમાલ બ્યારીમ ખાતેનાં ચલનને હતા.

હાલિજી આફ્રિકામાં: યુરોપીયન સ્ત્રીઓને મતાધિકાર મળતા તેઓ હાલમાં ન થયેલી સામાન્ય સુરક્ષામાં સારી સંખ્યામાં મત આપવા મુકામ હતી ને કે કેટલીકને ફર ફરની મુસાફરી નેડવા નેવું લાગ્યું હતું.

સ્વ સ્ત્રી મનોરમા પરીઅ ર અમદાવાદના ખડાવતા કમિની સમાજનાં મંત્રી બહેન મનોરમા અનુદાસ પરીઅનાં આગળ અવસાનની ખબર સાંભળી અમને ઘણીજ દિલ્લિખિ થઈ છે. એ બહેન સેવાસાવી તેમજ હસ્યાહી હતાં અને નાની વયમાં પણ તેમણે સારી સેવા કરી હતી. એ બહેનનાં લગ્નપત્ની પણ શક્તિ હતી, અને જેમનો એક લેખ 'ગુણસુન્દરી' માં પણ અગ્રણ્ય છપાયા હતા. એ બહેનનાં અવસાનથી અદાવતા ફાતિ એ એક હસ્યાહી સેવિકા ગુમાવી છે. પ્રજા, સ્ત્રી મનોરમા બહેનનાં આત્માને શાન્તિ આપો એવી પ્રાર્થના !

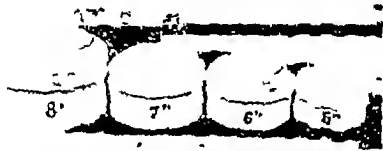

સસ્તાં, સુંદર તેમજ ઉત્તમ હોવા ઉપરાંત
તદન નિર્દોષ

ક્રાઉન બ્રાન્ડ

એલ્યુમીનીયમના વાસણો

પ્રમાણિત ચોખ્ખા એલ્યુમીનીયમનાથી ટેવળ કિંદી તરીકે અને
હાથે માત્ર કિંદી નિષ્ણાતોની દેખરેખ નંચે બનાવવામાં આવે છે.

ટેલવાક કહિવાતા વિજ્ઞાનશાસ્ત્રીઓ ગણજોળા કાઢે છે
અને અજ્ઞાન લોકો તે માને છે કે
“એલ્યુમીનીયમના વાસણો મુકશાનકારક છે”

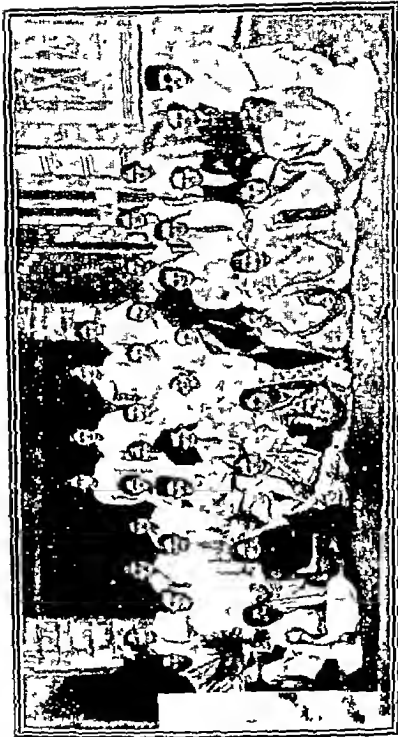
પરંતુ—

દિવના મદાન રસાયણ શાસ્ત્ર—

આવૃત્તિ પ્રકૃતિસરોચી છે તે છે ?

‘સમય ૧૨ વર્ષથી વધુ મમય યર્થો મારા પરચુ કામપો કુ
એલ્યુમીનીયમના વાસણો વાપરે છે. ગંધિયા આરે તેમજ સેપિની તરુઓ
રાખ્યા આરે સામાન્ય ઉપયોગમાં આવતી આ માત્ર અને જરાએ
દાનીકારક છાંયી નથી. ઉચ્છ માછી વાત એ છે કે ત્રાંચા પિત્તના
વામણે કરતાં આ વામણે વધુ સત્ત્વરે વાપરે છે
પી સી. રાજ

જીવનલાલ (૧૯૨૯) લીમીટેડ

पुष्पगी स्य पतिग्रीवा स्मरणायै
 श्री फार्मन सुन । १ मनाने
 शीयुत शब्दाभाज न । १८ व्यावरा
 तरक्षी सविनय समन पद.

श्रीमती नाथीबाय दामोदर हाडरसी कन्या पांडुराणी-१९३३
 अक्षयपदेक अने विद्यार्थिनीज्ये

પુણ્યસુંદરી

અને સ્ત્રીહિતોપદેશ

[પુસ્તક ૨૦ મું] બોમ્બે ૧૯૩૩ [ભાગ ૧]

રેક્ષાબંધન

[ઘરેરો સુખો આરે આવી રેની માણ]

ઝોલાં ને ઝડાયાઃ મેલુલા રે,
ભરભર નિલયાં નેવ રે, ધીરાણ મારા !
અધિા બળેવની રાખડી રે !
ધીરાને અભિયુઃ ઝડાલવા રે
આવી બહેનાની બળેવ રે, ધીરાણ મારા !
અધિા બળેવની રાખડી રે !

આને શીકળા પૂજિંમા રે,
પાદે મહેરામણ ધીર રે, ધીરાણ મારા !
અધિા બળેવની રાખડી રે !
બાને બહેનાને આંતરે રે,
કુળને મહેરામણ ધીર રે, ધીરાણ મારા !
અધિા બળેવની રાખડી રે !

રમે બરી મારી રાખડી રે,
બહુભુત રચાણે એવું લગ રે, ધીરાણ મારા !
અધિા બળેવની રાખડી રે !
શુધી એ વડાકને વાંલે રે,
મોંપા મહયા ઉંમરો મંત્ર રે, ધીરાણ મારા !
અધિા બહેનાની રાખડી રે !

પુણ્યસુંદરી અને સ્ત્રીહિતોપદેશ

પુણ્યસુંદરી અને સ્ત્રીહિતોપદેશ

લજકે કો રૂવની આંખડી રે,
એવું લજકે છે એવું કૂલ રે, વીરાજી મારા !
આંધા બળેવની રાખડી રે !

આંધુ' છે દિલને રારશે રે,
મહેનીનું હેત કંઈ અતૂલ રે, વીરાજી મારા !
આંધા બળેવની રાખડી રે !

વીરો કુળવાડીનો મોરલો રે,
હેયું કયાંનું એક ઠામ રે, વીરાજી મારા !
આંધા બહેનાંની રાખડી રે !

સાત સાત પેઢીનો આંમલો રે,
મહેનીની આંખનો આરામ રે, વીરાજી મારા !
આંધા બળેવની રાખડી રે !

આવો વીરા, આંધું હાથમાં રે,
મહેનીનો રનેહલસકાર રે, વીરાજી મારા !
આંધા બળેવની રાખડી રે !

તૂટ્યા ન તૂટે કોમળી રે,
ભાઈ બહેનના એ તાર રે, વીરાજી મારા !
આંધા બહેનાંની રાખડી રે !

મોંધી બળેવની રાખડી રે,
મોંધા બહેનાંના ઉપમાવ રે, વીરાજી મારા !
આંધા બહેનાંની રાખડી રે !

મોંધા પુ' વીર કુળદીવડો રે,
મોંધા જીવનના એ લ્હાવ રે, વીરાજી મારા !
આંધા બહેનાંની રાખડી રે !

વહેલો અણય તારી વાટડી રે,
નળને અખંડ પુનઃ જીવે રે, વીરાજી મારા !
આંધા બહેનાંની રાખડી રે !

ભવમાં અદલ પ્રભુ ! રક્ષો રે,
મહેનીની એકલ આથ રે, વીરાજી મારા !
આંધા બહેનાંની રાખડી રે !

અરહેશર ફરામંજી ખખરદાર

સખા: ધી હેરાન હ. શેઠ

અંતિસૌન્દર્ય પુરુષદારમાં ખામ્મુ હતું; કેમકે વનમાલામાં વસન્ત નિલસની હતી આસપાસ કુંજરાની નૈસર્ગિક દિવાલ ખડકાવધી હતી અને તેની મધ્યમાં દરિયાનો પ્રદેશ હતો.

એ રમણીય પ્રદેશની મધ્ય ભાગે કૂચવાડી હતી અને કૂચવાડીની જન-દર સુન્દર 'વિશાન્તિગૃહ' હતું; તેનું નામ મહોત્તમદાસ.

મહોત્તમદાસમાં પ્રકૃતિ પુષ્પોની ખુશ્બો વેરાતી; વસન્તનો સુખ-ધી વાયુ છટાતો; નજીક વધને વહેતા કાચનિર્મળ જળમરજી, અખી અને શાન્તિની સદૈવ જ્વલિત કરતા.

હસિનાનું, તે વામનું વિશામસ્થાન હતું. પ્રકૃતિના પ્રદર્શ, તે ત્યાં પસાર કરતી, નિરન્તર જુલુપ કરતા, કોઈ રનેહસ્તિગ્ધ સંગીતના અનનુભૂત વાતાવરણમાં, તે પ્રત્યેક પક્ષ વિનિન થતી.

અજન્મ એ સગીનસહરીમાં શુભસુખેનો કમનીય કસરવ વહેતો, કસરવમાં અસ્વ કપ અનુભવાતો; કપથી હસિનાને હેરે હમેશાં અજ્ઞપો રહેતો.

અજ્ઞપો તે સૂક્ષ્મ અસ્વસ્થતાથી, મહોત્તમદાસનો ગરબો અરેબીને હતી હતી એની સ્થિર છાતી ફૂરૂરના સીમાડાને વીધી રહેતી હાથની ગરબે શાશના સ્વગા મૂળી

રવા દતા; પણ તેની તેને તમા નહોતી; ક્યોલની અઠાઅઠ ગોરા ગોરા ગુલાબની મજુમ પડા મોરી રહી હતી, છતાં એની સુમધ એવા સાવ જાણે એ દરકાર સાગતીક મેના ને કાઠિયા, અગર ને પોપટ-તરેદવાર મપુરતના કિલકિલાટ, દિવાલોમાં કમોલ ભરતો દત્તો, છતાં હસિનાના હૈયાને એ સુખ-પુર સરોવ જાણે સ્વર્ગતા જ નોતા-સિવાય એક શુભસુખ.

હસિનાને જમતો દત્તો માત્ર શુભસુખનો સુખ-દર્શક-અને તેણે પણ, તેના એકના એક-કલ્પસ્ય-શુભસુખનો હસિનાના આગ્રહ શોચન એ શુભસુખને તે નદિ શોધતી દોષ.

એવામાં તેણે કોઈક કીડું પોતાના ગુને-ગુલાબી માથ સાથે નિષ્પજ સ્પર્શ કરતા દોષ, એવા શતા રતના એક ગુલાબના કાલિલ કાંઠામાં અખી લઇને પણ એક શુભસુખ તેની કુશળ કુશ મેરા ટમટમી રહ્યું હતું, અને તે જ શણે વડતો એક સ્વામ અધર આવી અડ્યો. તેણે પવિત્ર ગુલાબને બોટપું-અટપું રહ્યું. એટપું જ નદિ, પેશા બેલિલ શુભસુખને ડખ દખ કરાડી મુક્ય સુશોભન ગુલાબની પાંખીએ પાંખી, આદી કપી વેડી એકને હસિનાનું દેહ પણ પુછ કાઢુ: "વા પરવર દિવાર!" વડેના લજ્જા આત સાથે કેક

આવે ઉદ્ધાર તેના મુખમાંથી નીકળ્યો—તે
અકળાઈ, મહારાઈ, બેદાર મની જઈ અલ-
કલટને મસજવા મંડી પડી, તે વખતે
તોફાની પવને તેની સાડીની માથાવરી ખસેડી
નાખી અને, કટિપ્રદેસ સુધી વિખરાયતી
વેણી જોઈને અજવાળિયાનો ચક્ર આજુ
સ્થિત વેરવા લાગ્યો.

“હસિના !” પોતાનું પ્રિય શુભશુભ
જાણે દૂરદૂરનો પન્થ વીંધીને પોકારતું હોય,
એવો પડછન્દ તેણે સાંભળ્યો. તે સ્વસ્થ થઈ
ગઈ—અને ત્યારે જ સમજાયું કે એને બોલા-
વનાર કોઈ શુભશુભ નહોતું પણ તેની સખી
સુષેખા હતી. સુષેખાએ હસિનાની છેક સોડમાં
લપ્તાઈને હજવેકથી પૂછ્યું :—

“તારી હથેળી પર આવીને બેસનાર
એ શુભશુભ હમણાંતું કેમ કેપાતું નથી—
હસિના !”

હસિનાનાં પોપચાં તીચાં નચ્યાં. એના
હૃદયમાંથી ઢોડા નિઃશ્વાસ નીકળ્યો. તે છાના
બાવને છૂપાવતી—ચરમાતી—સંક્રાંતિ બોલી :—

“લાગે છે કે અહીંની હવામાં કેટલાંને
તે ક્યાંય હડી મયું છે...વસન્ત વરસી રહી
છે, પણ એનાં દર્શન તો કુર્લંબ જ રહ્યાં !”

“સાંભળ્યું છે, હસિના !” કે હિન્દુ-
ન-જાતને દૂરદૂર હડવાના છન્દ હોય

કહેવી કે થેતી ? શુભશુભ હાથ પર હથું ત્યારે
બોલતી થે નહોતી; હવે નથી, ત્યારે હાડી
હાડી સલાહ દે છે !” કાવકો કપકો દધને
હસિનાએ આકાશગમ નજર લાગ્યાં : જાણે
અગોચર સન્દેશો ન વાંચતી હોય !

૨

વાચનાર, તને જામતરવખતે! અનુભવ
થયો છે કોઈ વાર ? હસિના અત્યારે એવું
જામતરવખ અનુભવતી સૂતી હતી—ત્યારે
નિરવ રાત્રિ સમસ્ત પ્રદેશને સુતકારથી, અ-ધ-
ધારથી, એકવતાથી છાઈ રહી હતી. હસિનાને
કંઈપનાની પાંખો ફૂટી હતી અને ચોતે કાંઈપ-
નિક સ્થિતિમાં વિહરી રહી હતી, એની કૃષ્ટિ
હિન્દુસ્તાનના કોઈ સમૃદ્ધિશીલ નગરની એક
મતીમાં ભમવા લાગી. ત્યાં એક યુવાનને
જોયો, જે તેના માંસિક સંકેષ પર વેચવાની
વિધવિધ વસ્ત્રો લાદીને ઘેરઘેર ધૂમી રજો
હતો. યુવાન શ્રમિત લાગતો; છુપાતુર લાગતો;
તેના બરાવદાર ને ધાટિલા મુખારવિદ પર,
હસિના ચિન્તાની આછી રેખાઓ કેપતી
હતી. ધાડીને લોથ લેણે યુવાન અભણ
મકાનને આંગણે બેસી જાય છે. આજ એને
કાંઈ વડો થયો ન હોય એમ હસિનાને લાગે
છે. મકાનના માંસિકને કંઈક ખરીદી કરવા
કહે છે. સાધિશીલ માંસિક જવાબ દે છે :—

માંસિક બહેનાંની રાખડી રે ! ‘રીફ’ અને

વહેલે અલસ તારી વાટડી રે,

જળજે અખંડ યુગ જ્યોત રે, વીરાજ મારા !

માંસિક બહેનાંની રાખડી રે !

બવમાં અઠલ મણી રક્ષણે રે,

બહેનાંની એઠલ ઓથ રે, વીરાજ મારા !

માંસિક બહેનાંની રાખડી રે !

અરદેશર ફરામજ ખખરદાર

“ હિન્દુસ્તાનના દરેક વનનીને પોતે
અલગકે ધન આપી કહે તો કેવું સારું ?
જેથી તે યુવાન સોદાગર પાસેથી લખાર સોદા
કરવાનું રહે નહિ અને શોડેથી તેને વકરી
પણ સારી માય ! ” પરંતુ સરગદાયા
હસિના તરંગનો અપલ કરવા જેટલી સમર્થ
નહોતી. એનો પિતા ભયંકર પકાડોનો નાચીક
સરદાર હતો. હતાશપણે તેણે તેનું મસ્તક
નીચું ઢાળી દીધું.
તે સૂનમૂન પડી
રહી.

હંસલો

૩
એ વાત પર
ટેકેટથી રાતો
બીતી ગઈ. હસિ-
ના હવે કુમારિયા
નહોતી, તે એક
ધનસપન્ન સર-
દારની પરીણિત
પત્ની બની હતી.
પ્રમત્તવિશ-
દનાં એનાં લગ્ને,
તેની તમામ આ-
શાઓનાં, મિઠાં
સ્મરણોનાં, નિ-
રોધ ઉલ્લાસ અને
કેસોલના ચૂરા
કરી નાખ્યા હતા. એનું હૈં જણવી હતી
તે એકલીજ.
તે પ્રભાતકાળ હતો, જે વખતે પચેર
પાંચો ફફડાવતાં છડતાં હતાં, મન્દચીતળ
વાયુ પરસતો હતો, ખરોડિયાની ગુલાબી ફડી
ઢેકે ચપ્પાની હતી, ત્યારે હસિના અને તેનો
આવિર દિવાનખાનના મધ્યખંડમાં બેસીને
નાસ્તો લેતાં હતાં. આવિરની ખુશમિજાજ
અજબ હતી, હસિનાના લેવાનો ગમે શિરામી

દોળાઈ મલસો હોય એમ તેના મ્શન મુખો
ગ્રાનિની જ રેખા તરવરતી હતી.
અને તે જ વખતે પેલો યુવાન ખિરાદર
અંદર દાખલ થયો, જેને જાણતરખનામાં
હસિનાએ કંઝાસ હવાલમાં છોડી હતો. તેણે
ખતેથી પેરી દુતારી અને મકાનના માલિ-
કની મરજી મનોમન જ માપી લઇને અન્દ-
રથી અવનવી વસ્તુઓ કઢાકવા માંડી. તેમાં
એક અડીઠની
નકસીદાર ડબી
હતી—ખીંડાયલા
હૃદયના કમળદળ
જેવી. પોતાની
હસિના મારે તે
પસન્દ થઈ. એનાં
મૂલ્ય પૂછાયાં.
મૂલ્યના ઉત-
રમાં, પ્રેમના પ્ર-
ભવિત જેથી
જેવા યુવાન સો-
દાગરની આંતર-
સિતારીના લય-
ડતા તાર ઝ-
લજથી ઉડ્યા -
“ મૂલ મૂલથી
ચોખ્ખાં જેવી એ
ડબી નથી. ”
“ ત્યારે ? ”

હસિનાના સસારસ્થામીએ પૂછ્યું.
“ એટ તરીકે હવે, તે મંજુર છે ને ? ”
યુવાને જીંદીતા જીંદીતા પૂછ્યું.
“ દરમિજ નહિ ”
અને નમરનો પ્રચન્ડ પ્લાણો જાનેની
જાતીએ અચાપો—યુવાનની અને હસિનાની
જાનેનાં મરજી અન્તર એકાએક ભણે યંભી
મર્વા ન હોય !
“ સતે ” યુવાને અન્તિમ વાક્ય

ઉન્માયુ' : " ખુબ જ થાકી ગયો છું આમાંથી કાઢ પથુ ચીજ આપને ભેટ તરીકે ન સ્વીકારવી હોય, તો હમણાં જ મારા સામાનને સમેટી લઇ વહાય ચાલું છું. પથુ હું જરા હાથ મ્હોં પખાળી, જળપાન કરી આવું, ત્યાંસુધી મારી પેટી અહીં મૂકતો જઈ છું. "

યુવાન ગયો, આસુથી છલકાતી આંખોને છૂપાવતો ગયો નહિ, હસિના, જે એના ખ્યારા શુભશુભને જોતાં જ સહજ હર્ષચમકથી સુગ્ધ બની ગઇ હતી. તેને અકસ્મ વેદનામાં વિશ્લેષ કરીને ગયો.

" કેને શોધી રહી છે, હસિના ? " પાછળથી ઝૂંઘેખાંઘે આવીને પૂછ્યું તે વખતે હસિના તેના સુલભાગની આડીએનાં ઝાંખરાં, જે હાથે ખસેડીને દૂરદૂર પહેંચી શકે તેટલે દૂરદૂર-તેની તરસી આંખોની નીટ માડી રહેતી હતી. તેણે ઝૂંઘેખાંઘે દર્દકથા કહી : " અના-યાસે આવી મળેલું મારું ખ્યાલું શુભશુભ પકડતા પહેલાં તો પાછું ક્યાંય અરોષ થઇ ગયું. ઝૂંઘું ! ખતાવી શકે છે તું ? "

" હા; પણ તું તારી આંખો આસુથી બીંભાયેલી ન રાખે તો જ જરાખર દેખાય ને ! " કહીને ઝૂંઘેખાંઘે હસિનાનાં આંસુ પોતાના પાલવથી લુછ્યાં અને અકીકની પેલી ડબી તેના હાથમા સુકી તેણે ખુલાસો કર્યો :

" બહુ વાર થયા છતાં તે નહિ આળ્યો, ત્યારે જાદી પાસે તેનો સામાન મકાન બંદાર ફોટી દેવાવાયો. મેં તેમાંથી આ ડબી, જે

તેણે જ ભેટ માટે પસંદ કરીને આપવા કહાડી હતી, તે ઉઠાવી લીધી; હસિના, ખુલા માલમ, ઉપાડતો ખરી, એમાંજ કદાચ 'સુનં-સુલ' હોય તો ? "

અને અકીકની ડબી લઇને હસિનાએ તેના હૃદયે ચાંપી, સુલખી ગાંઠે દબાવી; અધ-રોષે ચૂખી લીધી; અને દીર્ઘનિઃશ્વાસે પાછી લેવાઇ ગઇ.

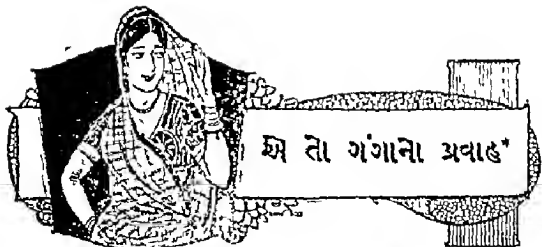
" હસુ ! બહેન ! શું થાય છે તને ? " ઝૂંઘેખાંઘે દુઃખી સ્વરે પૂછ્યું.

" બીભું ! શું થાય, ઝંઘુ ! યુવાને તેની પેટીનો-તેનો-માર અહીં ઠાલવ્યો, તે હમણે મયો, તેણે ભેટ દીધી-પથુ મારાથી તેનાં અણુમોલ મૂલ્ય નહિ જ દેવાયા...વા પરવર-દિમાર ! " અને બોલતાં બોલતાં તેણે અકીકની ડબી ખોલી : બોલતાં જ તેણે દીધું એક અમરસમરણ ઝૂંઘેખાંઘે ને હસિનાની આંખો પરસ્પર અવાજ વાત કરતી હોય એમ સ્પષ્ટ લાગતું હતું.

" ત્યારે મ્હારેય હવે સમરણમાત્રે જ જીવવાનું રહ્યું, ઝંઘુ ! " હસિના બોલી.

" મૂંઝે છે જે પ્રતિમા ત્હારા હૈયાની ડબીમાં વિરાજમાન છે, એજ તસ્પીર અકી-કતી આ ડબીમાં છે. જગત ઝખ મારે છે. જન્મથી જ જેને જીવનભર પોતાનો કરીને રક્ષાપ્યો હોય, તે કિસ્મતના કાઝથીયે જિનવી શકશે વાર ? હસુ ! માનસપૂખ્તની તું તો અજાણ પૂજારણ છે ને ? "

પૃષ્ઠ : ૩૧ તારાચંદ્ર પોપટવાલ અમદાવાદ

જિલ્લો ડી. એમ.

“લક્ષ્મી ચાલેલો કરવા આવે ત્યારે મોં ધોવા જવું એ બરાબર નથી. ચમન શેઠ, તમે તો કાશા માણસ હો એટલે વધારે શું કહેવું ?”

ચમનશેઠનું મોં સ્ટેજ મરમ્યું.

“બાપા, હું પણ રીક લાગે છે. ચાલેલો તો ઉઠશે મારે આપવાનો છે મૂળાના પતિના જેવા ઉજળા રૂપિયાની કાયળાઓનાં મોં તો મારે હોડવા પડશે અને હું ‘લક્ષ્મીના ચાલેલો’ ની વાત કરે છે.”

“એ તો એમ જ કહેવાય. બાપી તમારા જેવડા બાપો દેસેક રીકરાનાં બાપ હો તેના-વનમાં પ્રવેશ કરતા-આશીને કન્યા આપવા કોણ નવર જોડું છે ?” કન્યાની દલાલી કરીને રીકા થઈ ગયેલા દલાલે ગરાબર નિવાસ તાક્યું.

બંને એ નિવાસની ધારી અસર થઈ. કણ પડેલા દસવું... ચમનશેઠનું મોંડું એ-ચિપાણું થઈ ગયું. દલાલે એ તકનો ખરાબર લાભ લીધો.

“જુઓ, ચમનશેઠ, તમને જોવાનું વળી થઈ છે આવડી ઉમરે કોઈ કંઈ કન્યા આપે એવો દેવાડો. જા બમાનામાં મગ-

વાનો નથી થોડા પણા રૂપિયાને લોભે આવું બહુ બાધું” મર તમે વેચી નાખો એ પણ મને કશું નથી આપણે લાંબા વખતનો જુનો સંજોગ છે એટલે મને તમારા તરફ ખાસ લાગણી હોય એ તો સ્વાભાવિક છે. એથી જ હું તમને આમ કહી રહ્યો છું. આવો લાભ ફરી ફરીને મળવાનો નથી. બાપો કમળર નદિ આપો તો કાંઈ છતીને પદરદગર આપનાં પણ કન્યા નદિ મળે, બંને કન્યા તે કમળ કન્યા ? નરી રૂપસુ ફરી તમારી આખી નાતમાં કોઈના ધરમાં એવી નમણી નાર નદિ હોય.” દલાલ કણકાર રસાવિ બની ગયો. એને તો કોઈપણ રીતે ચમનશેઠને યીશમાં ઉતારવો હતો.

‘રૂપસુ ફરી ?’ ચમનશેઠ વિચારમાં પડ્યા એની નજર પોતાની નાતની તમામ ઓજા તરી આવી. એ બંધીને પણ રૂપમાં રૂપી જય એવી ઓ પોતાને મળે તો...

એવી રૂપસુ ફરીના સ્થાપનાય બનીને પોતાની નાતમાં વિજયનો વશાકાળી તમન્ના તેના અંતરમાં જઈ, ‘બંને પાછા પાછો દિલાજ મણુનાર ચમનશેઠ ધારી કરતાં બે પાંચ દગર રૂપિયા વધારે અર્થને પણ નાનમાં પોતાની આમર વધારવારી એ કન્યાને મેળવવા તૈયાર બન્યા.

“ જો, દામા, તારો બહુ આમલ છે તો મારે દસ હજાર રૂપિયા પણ કબૂલ છે; પરંતુ મારે એ કન્યા નજરે જોવી પડશે. હું કહે છે તેવી તે ખરેખર રૂપાળી હોય તો આપણો સોદા કબૂલ. ”

ચમનશેઠે હાથેરમાં આવી જઈને દામા દલાલના હાથમાં તાળી આપી આવી અલ્પ-ન્દની ધૂનમાં દલાલીથી પેટ ભરનાર દામજી દલાલ અને હજારોની ઉચલપાચલ કરનાર શેઠની સંઝાથી સંબોધાતા ચમનદાસ વચ્ચે આજમુઘી પળાતો બેદલાવ ક્ષણભર તે બૂલી મયો. એ દલાલને તેણે પોતાનો સાચો શુભેચ્છક માની લીધો.

(૨)

રાજનગરની ધર્મશાળામાં આજેજ એક મુસાફર કુટુંબ આવ્યું હતું. ધર્મશાળાના રખેવાળને પોતે હ્રમ્ય કુટુંબના વાણિયા હોવાની અને અંબાબવાનીના બત્રાએ જતાં રાજનગર જોવા માટે પોતે હતથાં હોવાની ઝાળખાણ આપી હતી.

પહેલેથી જ સારી ખેાણી મળતાં રખેવાળને હંડા પાણીમાં ઉતરવાનું કંઈ કારણ રહ્યું નહોતું. પૈસા રૂપી પરમેશ્વરે એની જીભને તાણું માર્યું. વધારે પકપૂજ કર્યા વગર તેણે સારામાં સારો ઝોરડો કાઢી આપ્યો, વાસણ પાણી અને ગાદલાં-ગોદડાની સમવડ કરી આપી, અને કંઈ પણ કામ હોય ત્યારે પોતાને ફરમાવવાની ‘ મહેરબાની ’ કરવા વિનંતિ કરી.

“ ધડીએ ધડીએ તે મારે, કેટલાં નામો માદ રાખવાનાં ? ત્રણ વખત તો મારું નામ બદલ્યું. વળી આ ચોથી વખત...”

“ શું કરીએ ? વેશ બજાવવો ત્યારે તો પૂરેપૂરો બજવી લેવો. નામમાં ફેરફાર ન કરીએ તો તો તરત જ પકડાઈ જઈએ અને ફેદખાનાની અંધારી કાટડીમાં હાથમાં

ડચકલાં અને પગમાં હેડ પહેરીને સડી સડીને મરવાનો વખત આવે. ” પુખ્ત ઉમ-ઉમરની ઝીઝી કન્યાનો વસી પસવારતાં તેને હોસલાવવા માંડી.

“ પણ હવે તો આ સંતાકુકડીની રમ-તથી હું છેક કંટાળી ગય છું. હવે આવી રીતે કામકામ ભટકવાનું મને પાવવતું નથી.”

“ શું કહ્યું ? ” સામે ખેઠેલા અલમરત સરીરવાળા પુરણે કરકાડીમાં અશ્ર કચો.

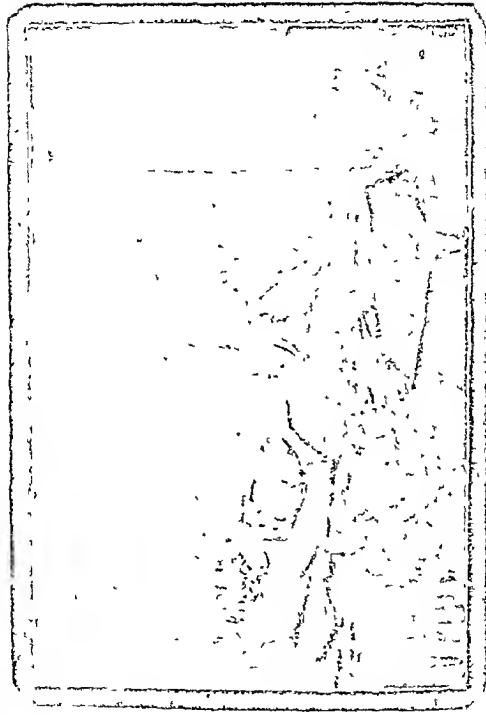
“ એ કોર પુરણની કેમથી બરેલી લાલ ધુમ આંખો જોતાંજ પેલી કન્યા કાપરતાથી કંપી છડી. એક અક્ષર પણ બોલવાની એની દિમ્મત ન ચાલી

“ સા...કમળત, અંતે તો હલકું વરણ ખરેને ? જ્યારે ન હોત તો ખેતરમાં સડીઓ સડી સડીને કે સકના કાકરા ખેદી ખેદીને મજુરી કરતાં કરતાં કુચો નીકળી જત. જીવારની રાખને બહારે રસ રોટલીનાં જમણ આવાં કંઈ રસ્તામાં પડ્યાં નથી. જો હું તને સાફ કહી દઉં છું કે મેં સૂચના આપી છે તે બરાબર જ્યાંમાં રાખજો. આજથી તારું નામ કુંદન, અને તું રયામપુરની વચ્ચે કન્યા છે અને જ્યારે તારાં મામાપ છીએ એવો બરાબર વેશ લજાવવાનો છે. ”

નામપલટાયી આજથી બનેલી કુંદને એક અક્ષર પણ ઉચ્ચાર્યા વિના ડોકું નમાવીને પોતાની સમ્મતિ દર્શાવી.

x x x

“ આવા ઉદાર જીવડા રાજને રાજ ધર્મશાળામાં આવતા હોય તો કેવું સાફ ! ” એવા વિચારના વમળે ચડેલા રખેવાળે કોઈ વરણોડામાં જવાના હોય તેવી રીતે રજાગર સજીને સજા બનેલા એક સોને ખીજા છેલ બટુક જેવા જીવાન સાથે ધર્મશાળામાં આવતા જોયો અને તે ચમકી ઉઠ્યો. તેણે વાંકા વળાને માનપૂર્વક શેઠને સલામ કરી.

ચિત્રકર ।

મહારાજ સિવાલુકુ સ્વપ્ન

શ્રીમતી નરસીખાલ દાસીદાસ સારંગી દેવના પાશ્વર્યાના વિચાર્થનીચાની વિવરણાતો જોડ નમુનો

[બહેન શ્રીમતી - સ્વેદી

પેસા છેલખટાઉ ધર્મશાળાનો ખૂલે
ખૂલો ખુદી વળ્યો હોય તેમ રખેવાળને
પૂછ્યા વગર જ ધર્મશાળામાં શેઠ સાથે
દાખલ થયો અને જે આશામાં પેલા
ગજાણુઓ ઉતર્યા હતા ત્યાં ગયો.

તેણે બેઠું કે અહર કંઈ વાતચીત
ચાલી રહી છે રખેને પોતાના સાથીના કોને
એ વાતચીત પડી જાય એ ભયના માર્યા
પેલા છેલખટાઉએ
આરકાના બારણા-
ની સાંજળ ભેરથી
ખખગાવી

“કાણુ છે ?”

અહરથી રૂપાની
પટડીના રણુકાર
જેવા મધુરા અ-
વાજ આવ્યો. પેના
શેઠને તો એ અ-
વાજ સંભળી ગ-
લજલિયાં થયા.
જેતો અવાજ
આવો મધુરા તેની
કાંતિ એવી જ
મનોહર હોય તો ?
દેવ મલિના દારો
“પુલવાની નેટલી
આપુરતાથી ફર્ન
જૂન્મા ભક્તો રાહ

જોઈ રહે તેટલી જ અગાસાપૂર્વક એ સોં
આરકાનાં બારણાં ઉઘાડવાની રાહ જોઈ રહ્યા

એ બારણાં ઉઘડ્યાં. વાદળમાંથી નેજા
ચંદ્ર ચમકે તેમ બારણાં ઉઘડતા જ સીંદ
માંથી નીતરતી એક કન્યાનું મુખકું અગતી
હકકું. પેલા શેઠની આંખો એના ઉપર ફરે

“જુઓ, અમલાસલાસા, આ અમારા
ચમનશેઠ અજનતરમાં એમના જેવા પેલા

યાત્ર માણુઓ મણમાગાંધા જ છે પર
સાજનીનો કંઈ પાર નથી માત્ર એકજ
કુખ છે, નિચારાને આ સંદર્ભે નથી
આજ સુધીમાં ચાર બીઓ તો એક
અમલા બીજા ચેમમાં ગુમાવી બેઠા હવે
પાચમી વાર પરજીવાનો.....”

“ત્યારે તો એમની પાપડીએ મજા
હશે એમ હોય તો મારી આ કુલકળ જેવી
કન્યાની પશુ એજ
વળે ચાવ.” ક-
ન્યાની માતાએ
મ સ્તીરતા પૂર્વક
મુસોલી રણુ કરી

શેઠ અકળાયા.

રખેને હાથમાં
આપેલી બાછ પ-
લટી જાય એ
ભયથી તેણે ફેરવી
ખાધું. “ના,
ના, એકું કંઈ
નથી એ તો
જાણુખતી વાત છે.
એથી કંઈ બધા-
યત્ર એવું શેઠ
જ મળુ હશે ?”

પેલા છેલખટા
હાથે વાત ઉપાડી
હાથી, “બહેન, એ બધા વહેમને જવા લો,
અને તમારી કન્યા માટે આપુ સારુ ઘર અને
આવો દેશિત્રો પર મળે તેને વધાવી દ્યો.”

શેઠી રકચક થઈ, નાની મોગી ચરતો
રણુ થઈ અને મંજુર પણ થઈ, અને એ
કન્યાનો વિવાહ શેઠ સાથે નક્કી થઈ ચૂક્યો.

એ શેઠ એ જાપણા ચમનલાલ શેઠ
અને પેણે છેલખટાઉ. તે રામજી લાલ.

પ્રેમ પ્રભુ

આંસભે રીડતી સુહાગી હૈય વાદળીમાં
વેરને હૈ કંઈપણના ગોળી,
હૈ સંતજી અવનતી વાદ મે તો ગોળી

પ્રેમના પ્રભુના ગીત આતી ને રીડતી
આતમના પંથ એલી ભેલી,
મધ્યા રીવેટ પૂરી આશાના રીપકે
માંથુ છું દિવ્ય પ્રેમ-જેડી
હૈ સંતજી અવનતી વાદ મે તો ગોળી

અવનતો અર્ધ તારા અણુમાં ધરીને
બિંદુ છું નિત્ય મીટ માંડી
શતવણ ઉધરેલ મારા આતમની ફેરમે
પૂણું છું ભાવના ક્ષણી
હૈ સંતજી અવનતી વાદ મે તો ગોળી.

ઈન્દુમતી દેસાઈ

શેઠી રકચક થઈ, નાની મોગી ચરતો
રણુ થઈ અને મંજુર પણ થઈ, અને એ
કન્યાનો વિવાહ શેઠ સાથે નક્કી થઈ ચૂક્યો.

એ શેઠ એ જાપણા ચમનલાલ શેઠ
અને પેણે છેલખટાઉ. તે રામજી લાલ.

(૩)

ચમનશેઠને ત્યાં આજે ખૂબ ધામધૂમ થઈ રહી હતી. જે નાતીલાઓ 'આવા ધરડા બહુચકના કપાળમાં દોણુ ડામ દેશે ?' કહીને તેની મરકરી કરતા હતા એ નાતીલાઓ પશુ જલ્દે પોતાનો જ કોઈ કુટુંબી જથ્થુ પરથતો હોય તેમ દોડધામ કરી રહ્યા હતા. લગ્નની તૈયારી તકમાર ચાલી રહી હતી.

"હું નહોતો કહેતો કે પૈસા એ બીજો પરમેશ્વર છે, જરૂર ચાહે સો કર નાણું હોય તો કુનિયામાં કુંદ્રપરી પશુ ખરી કરી શકાય." પૈસાના પૂજારી નાતીલાએ ચમનલાલની પ્રશંસા કરવા માંડી.

"પૂજા મૂકે એના પૈસામાં. ગરીબોનાં લોહી સુસીને પેલા કરેલો એ પૈસો આમને આમ ખાઈડીએ. પરથવામાં જ વેદાર્થ જવાનો ! આવડી ઉમરે વરઘોડે ચડતાં એને લાજ પશુ નહિ આવતી હોય ? કોઈ ત્રણ દન્યાનો ભવ બગાડવા બેઠેલા એ દંભી શેડીઆનો તો નાતે બહિષ્કાર જ કરવો જોઈએ." નવા જમાનાના સંસ્કારી એક યુવકનો પિત્તો ઉઠાવ્યો. ચાલુ જમાનાનો આદર્શ રજુ કરતાં તેણે એ શેઠના બહિષ્કારની યોજના નાતીલાઓ સમક્ષ રજુ કરી.

જૂના વિચારના અને રીઠા યજ્ઞ જાગેલા શેડીઆઓના પેટમાં ફાળ પડી. રખેને આ યુવાન પોતાના વિચારનો પ્રચાર કરવામાં ફાવી જાય, રખેને ચમનશેઠનાં લગ્નમાં વિદ્ધ પાડવામાં આવે-રખેને મોટાભાઈ બનીને વિવાદમાં માથુવાનો. અત્રર અટકી પડે-રખેને બે ચાર દિવસ મિથુન પાણી ઉઠાવવાનો, ઓડેશ આપવામાં પોતાની લાજ-વજ વાપરવાનો કે કમિશન કમાવાનો, પીરસણું મેળવીને પાંચ પહર દિવસનો નાસ્તો બેજો કરી લેવાનો મેકા એમને એમ ટળા જાય, એવો ભાવી ભય રીમતી નજરે તરવા

લાગ્યો અને પાણી પહેલાં પાળ બાંધી લેવાની તેમણે સાવચેતી વાપરી.

"અલ્યા બટક તું આજ કાલનો છોકરો એવી વાતમાં ન સમજે. તમે તમારે નિશાળમાં ભણ્યા કરો અને બહુ આવેશ ઉભરાઈ જતો હોય તો સમાજો ભેગી કરી ભાષણો આપ્યા કરો, બાકી નાતની પંચાતમાં પઢવાનો તમને અધિકાર નથી એ તો ધરડા હોય એજ માણ વાળે. ચમનશેઠ ખિચારા પરણે નહિ તો પછી તેણે મધું-ભાદ્યું ઘર ઠાણ સાચવે ? નાણાંથી ફાટી પડતી એની તિજોરી પછી શા અપની ?"

બટકે એ નાતીલાનાં ઉપેટના સંજ્ઞા બરાબર પકડી લીધા. ઉચ્છેરણી ભયાં અવાજે તે બોલ્યો. "પૈસાનો સદુપયોગ કરવાના ખીજા ધણાય રસ્તા છે. નાતમાં જેટલાય ગરીબ છોકરાઓ પૈસાને અજાણે કેળવણી લેતા અટકી જાય છે તેમને શી અને પુસ્તકોનો અદ્યક્ષ કરી આપો, તેમને શિક્ષણ આપો, વિદ્યાર્થીશુવનો રથાપો નાતમાં અનેક વિધવાઓ ફળણું ફળીને પણ પેટનું પૂરું કરી શકતી નથી તેમને માટે ઉલ્લેખઆશ્રમો રથાપો....."

"તમને જુનાનીઆને તો વાતવાતમાં કેળવણી ને ભણતર, બોડિંગ અને ઉલ્લેખ મંદિર, ખીજું કંઈ સૂઝતું જ નથી ! ચમન શેઠનો ધર્મોદો ક્યાં ઓછો છે કે એમની આવી ટીક કરવી પડે ? એના જેવા પર-ગણ પુરેથી આપણી નાતમાં બહુ જ થોડા દશે સવારમાં વહેલા ઉઠીને એ મંદિર મંદિર ફરી વળે છે. મદારજનો ચરણરપથ ક્યાં વજર તો એ જમતાય નથી. વગડામાં જમીને એ રોજ ધીડીઆઈં પૂરે છે, મદાજનમાં ખોડાદાર અને પાંજરાપોજનો દિસાય એ સંભાળે છે....."

ત્યાં બેઠેલા ખીજા યુવાનનું લોહી ઉઠી આવ્યું, "એ બધા નથી દંભ છે. એવા

મણિય જમણા બમતો પોતાના પાપો ઉપર દાંક પીછોડો કરવા માટે પ્રોપક્ષરી હોવાનો ડોળ રાખે છે. ”

“ અસ્થા, કાંતિ, એમ શટ્પદ શટ્પદ શીદ બોલે છે ! આ અમે વર્ણિતો મેઠા છીએ તેની પણ અદબ રાખતો નથી ! ”

“ એવી પોટી અદબ રાખવાનો જમાનો હવે વઢી ગયો છે તમારા નજવા સ્વાર્થને ખાતર ખુશામત કરી કરીને કેટલાંયનું તમે સત્પાનાશ વાળી નાખો છો ! આઘાતોરો કાંઈ કોટીલી કન્યાનો ભવ જમાકર્તા તમને જરાપ લાગ્યોયતી નથી ! તમે મેઠા મળાને એ ચમત્કૃતિનું બહુ કરતા નથી પણ એનો આ ભવ અને પરભવ બખાડો છો ! બસે તમે એના લગ્નમા માણવાનો દલાવો લઈ રહ્યો, તમારી સ્વાદબૂખી છોએને કાતકાતનાં ભોજન ખાધને સતોષી રહ્યો, તમારો નાતો મેટો સ્વાર્થ પણ બસે સાધી રહ્યો, પરંતુ અભાર-થીજ હું તમને ચેતવણી આપુ છું કે જો બહોર યાતિભોજન કરીશો તો અમે તમારું જીવનને પિષ્ટિગ કરીશું અને એ યાતિવશને અટકારીશું. ”

કાંઈ યોદ્ધો સામા પક્ષને પકારતો હોય તેમ આ ચેતવણી આપીને મહામાર્ગી ઉઠ્યો. તેની સાથેજ બુદ્ધ અને બીજા યુવાનો ઉભા થઈ ગયા અને કાંતિનો સદાશ કરવા પોતે તરફ છે એમ દર્શાવતા તેની સાથે જ એ સમા છોડીને આદવા ગયા.

રોડીયાઓ મહીકાર સ્તબ્ધ થઈ ગયા. આ જીવાનો ધારી તો જરૂર એ પોતાનું બાહુ કરી એવી તેમના મનમાં બીલિ પેડી

પરંતુ લાંબા વખતની રેવ, મેટાશા મવાની પ્રગ્લ્હા, સારા સારા કપડાં પહેરીને વરસેલામા મેખરે રહીને મેટાપ મેજવવાની છાસા અને ચમત્કૃતિ ઉપર દાવ રાખવા સાથે સાથે ચાર પંચ દિવસ સુધી ધરને સુતો બધ રાખીને આખા કુટુંબને ભાવના

ભોજન ખવરાવવાનો લોભ એ બહુ છોડી મૂકાય તેમ નહોતું. જીવાનીઆની વાતને એમણે હસી કાઢી અને કહેતા હોય સો કીજીએ “ એ સૂતને પકડી રાખીને ચમત્કૃતિનો વિવાદ ખૂબ ધામધુમથી ઉજવવાનો તેમણે નિર્ધાર કર્યો

(૪)

પેલા હોય ત્યાં સૌ સગું યતું આવે છે. ચમત્કૃતિ કુટુંબમાં એકમા પડે દત્તા હતાંમ એના જેવા પેમાદારને મળતા રહેવામાં મામ છે, એમ માનનારા કેટલાંય કુટુંબો કાઝા માગ્યા કે કાંઈ માસીના સગપણ કાઠનાં ત્યા આવી પહેંચ્યાં અને ચમત્કૃતિના લગ્ન ખૂબ ધામધુમથી થઈ ગયાં.

પેલા આદ્યંવદી યુવાનોએ પ્રથમ તો એ લગ્ન અટકાવવાનો પ્રવાસ કર્યો અને પોલિસને ચેતવણી આપી, પરંતુ ત્યાં થયે જીનાં મોં ખુરશાં ત્યાં પોલિસદાદા એરી વાત ઉપર ખાસ આવે ખરા કે ?

“ કન્યાને પોતાનો કાંઈ ભતનો વાણી નથી અને કન્યાનાં મામાપ આ લગ્ન કરવા ખુશી છે એટલે પોલિસખાતુ કાંઈ રમિંવા-નગ્રીરી કરી શકે એમ નથી. ” એવા રોકડો જવાબ પોલિસખાતા તરફથી યુવાનોને મળી ગયો.

યુવાનો હોંટ ચડવા લગ્ન ભસે થઈ ગયાં એ નિમિત્તે યનારાં યાતિભોજનો અટકાવવા માટે પિષ્ટિગ કરવા તેમણે નિર્ધાર કર્યો.

પેલાનાં જોર ઉપર કુટુંબના પટેલીઆઓએ માની લીધું હતું કે યુવાનો દલે જરૂર કાઝા થઈ જશે, પરંતુ જવારે રેલમી પીતા-ખરામાં સભ્ય થઈને દાવમાં જમમજના જરમનસિદ્ધરતા મેટાઓ લઈને નાનીઆઓ નાનની વાડી પામે જમવા આવી લાગવા ત્યારેજ તેમની એ બૂખ ભાંગી મછ તેમણે જોયું કે યુવાનોનું ટોળું વાડીનો દરવાજો રોકીને ઉભું છે

પ્રથમ સમજાવત ને પછી રક્ષક થઈ; પરંતુ યુવાનો અડગ રહ્યા નાતીલાઓ માર-ફાડ કરીને પણ વાઢીમાં પ્રવેશવા આગર બન્યા, પરંતુ ગમે તેવી પણ વલ્લિક કોમ કાઢી ડમરી છતાં બિંદુ, પોલિસમાં સપડાયું એ તો હાલની દારો જવા જેવું. બીજો કોઈ ઉપાય શોધી કઢાય તો જ મિષ્ટાન્ન પાણી ઉઠાવી શકાય એવી તેમની આતરશી યઈ ગઈ.

એક કાઢીમાના દીકરાએ સુકિત શોધી કાઢી. પોતાના ઘરની પછવાડેની ખમચાવીમાં નાતની વાઢીનું એક નાનું બારણું પડતું હતું, તે ત્યાં પહોંચી ગયા વાઢીમાં આવીને વાઢીના મુખ્ય દરવાજાને અંદરથી તાળું વાસી દીધું અને નાતનાં બી પ્રવેશને બાળકોને પોતાના ઘર મારફત એ ખમચાવી અને આડીના નાના બારણા મારફત વાઢીમાં પહોંચાડી દીધાં. પંગત બેસી ગઈ અને 'યેબર તમારે' 'ગરમા ગરમ બજાર્યા,' એવા મોઢામાં પાણી લાવનારા શબ્દો યુવા-નોને કાને પડ્યા ત્યારે જ તેમને ખબર પડી કે પોતાને છેતરવામાં આવ્યા છે. હાથ તાળી આપનાર એ નાતીલાઓને મનમાં જ સરસ્વતી સંભળાવતા યુવકોને લાગ્યા ઉપર બેઠેલા નાતીલાઓને હાથ પકડીને ઉઠાડવાનું મન થઈ આવ્યું, પરંતુ અફસોસ વાડીના બારણાને અંદરથી તાળું માથું 'હટ' પથક માત્રમાં તેઓ બધા મામલો સમજી ગયા. બીજો કોઈ રસ્તો હોત તો તેઓ વાઢીમાં દાખલ થવાનો પ્રયત્ન પણ કરત પરંતુ મર્યાદા ધરમાં થમને જુગ ! ધરપ્રવેશનો પ્રયત્ન કરીને પોતાના પગ પર કુદાડી મારે તેવા મૂર્ખ તેઓ ન હોતા પોતાને જાણ્યા જામ અધુરો રહેતો નોઈ કોઈ વસ્તુ ને મનમાં બળકના તેઓ ત્યાંથી આવ્યા ત્યાં.

'કેહરી કોપરાપાક,' 'પીરતાની ગરરી,' 'દાગ તમરે'ની શુભેચ્છી વાઢી ખૂબ માથું ઉઠી.

(૫)

"માખાપ તમારા રદિયામાં રામ વસતો હોય તો બાટલી બાજની રકમ તો દયા કરીને છોડી દો. આમ કંધા ઉપર કંધા બરીને તો મારી કંધ પણ બસાઈ ગઈ હવે તો બડપણ આવ્યું છે એટલે કામ પણ થતું નથી અને પેટનો ખાડો પૂરવાના પણ સાંસા પડે છે."

"તે અઢી થું કંઈ સદાવત બાંધ્યું છે કે તમારા જેવાને નિભાવ્યા કરીએ ? પૈસાનાં કંઈ ઝાડ થતાં નથી, સમજ્યોને ? આ વખતમાં તો એક પાઠ કમાતાં પણ અંગે પરચેવો ઉતારવો પડે છે." ચોપડામાં માથું બાંધીને કસમથી ચબરમી ઉપર આંકડાએ મૂકતા અને આંગળીને વેઢે દિસાળ કરતા ચમનશૈલ તકુમ્યા.

એનો ઘટિ સંભળીને અંદરથી નવા શોકાણી કથીકવાળા હાથેજ 'થું છે ?' 'થું છે ?' કરતાં ત્યાં આવી લાગ્યા.

"બા, જરા શેઠ સાહેબને સમજાવોને. આખી હાલની રહી રહીને આ ઘર બધું છે છતાં હવે આવી આખર વ્યવસ્થા એ પણ મને કરના સકંચામાંથી છોડતા નથી."

પોતાની નવી રબેને પોતાને માટે બરાજ અભિપ્રાય બાંધતી થઈ જાય એવી સંકા આવતાં ચમનશૈલ એ ડોસા તરફ રાફત થઈ ચોપડા ફેંકતા બોલ્યા : સા...ડેડની જાત એને કોઈનો વિશ્વાસ જ ન મળે. લે, ઘાતીઆ, તારે જોઈએ તેને આ ચોપડો બતાવ. ચોપડો કોઈની ધરમ નહિ રાખે, સમજ્યોને ?

ચમનશૈલની દુકાન આગળ કંઈક ધા-ધમ ધાય છે એમ જણાતાં બે ચાર વખરે ત્યાં આવી વાગ્યા, અને શેઠને મીઠું લગાડવા બોલ્યા, "કેમ ઘના કાકા, તમારી તો રોજની આ ને આ બાજબડ. ચમનશૈલની સાથે વહેવાર રાખવો અને રોજ ટપાટપ કરતો એ તે જલ્દા કેમ થાતે ?"

“ માતા, જો તો ખરો, કાલા, આખી છાંદગી શેઠનું વણી વણીને યાદી મરો તોય મઠિ પાંચ પૈસાની પૂંછ ન મધ. આવુ મછપું તમે લુચન છે તો પણ વણી જતાવે તો હું તમારો ગુલામ જતી જાઉં. ”

આવેશમાં ને આવેશમાં ઢાંતો ભજતે ખાદીનો તાંબો શેઠની કુકાનના ઓટલા ઉપર ફેંકાયો.

સ્વાભાવિક પ્રેરણાથી કુંદન ઓટલા આગળ આવી. તેણે જાને હાથ મસજીને કણિક ખખેરી નાખી અને એ તાંબો તપાસતાં બોલી, “ વાહ ! જેવું મટુ બોજ છે ના ! આ મછપું તો જાણે આઠ વીસીની રાંચમાં બરેશુ હોય એવું કષ્ટ છે. ”

ઢાંતો ભજત ચમક્યો. ચમનરીઠનાં નરાં શેઠાણી આ કાપડનો વણાદ અને વીસીની મજૂતરી ક્યાંથી સમજે ! એ ધારી ધારીને તેના તરફ જોઈ રહ્યા બીજા વણકારોને પણ એના જેવી જ શંકા મધ. તેઓ અદર અદર નાંતો કરવા લાગ્યા, “ એલા, આપણા નાના ગામના કવીઆ દેહની દોકરીને શેઠ નસાડી મધું દણ એ તો આ ન હોય ! બરાબર એના જેવો જ થયોરતો જણા, એવું જ નોંમણુ નાક, એજ મારકણી આંખો, અને એવો જ તીવો અવાજ ! ”

“ મુઝો મર, મરઆ, એરી વાત કરીશ ને તો પેતો તારો કોષો ચમનરીઠે યોગ્ય રતો નાખરી અને ધારી વણકરી પણ નખ કરશે ”

પેલા બોલનારે પોતાની છાંમને ત્યાં તો શીરી લીધી, પરંતુ તેની આંખ પારે ધડીએ કુંદન ઉપર કરવા લાગ્યો-જણે પેતે લુચ છે તે સાચુ છે કે એકું તેનો નિર્ણય કરવા માગતી ન હોય !

ચમનરીઠને પણ કંઈક શંકા પડી. તેણે શેઠમાં જ આઠા કરી, “ જાન, પરમાં તમારું કામ કર્યું કરો વેપારની ચાતમાં તમે શું સમજો ? ”

અત્યારે શેઠ કંઈ પણ સાંજો તેમ

નથી એવી ખાતરી યતાં ઢાંતો ભજત ત્યાંથી હડયો જતાં જતાં જાને હાથ જોડી તે કર-મર્યો, “ શેઠ, જામે તો અમણુ માણસ નામાં કામાંમાં કાંઈ ન જાણીએ બાકી કુતિવામાં અતે તો કુંદના કુંદમાં ને પાણીના પાણીમાં રહેશે કું તો આ ચાસ્યો તમે જાણો ને તમારો પ્રશ્ન જાણે ”

આવા ઉપદેશનાં વચનો તો શેઠ કાને પડતાં અને ચમનલાલ એને ઘોળાને પી જતો. પેલો એ જ એનો પ્રશ્ન હતો. એ પ્રશ્નનાં હોય એટલે એના મનથી નકુ ય ક્ષેમકુશળ દણું ફૂલા કરવાનો વિચાર કરતો રહે તો એનાથી એકના બમણા શી રીતે થઈ શકે !

ચમનરીઠને ફક્ત રાખવાની જરૂર નહોતી. પોતાના મકાનની નીચે જ એક નાની સરખી કુકાન કાઢીને તેમાં જ તેણે પોતાની પેઠી જમાવી હતી. અનેક ખીલ-મજુરો, કસીરો, ખરા તાપમા ભોડીનું પાણી કરનારા ખાક કે તળાવ ખોદી કાગો મહેનત કરનારા તરીખ મજુરો એને ત્યાં આવતા પાંચ દહાકે પચીસ પચાસ રૂપિયા બાજે સર્જ જતા અને બાજ વટાવ સાથે સરાયા કે દોઢાને ઢિસામે પાછા બસી જતા

એનો બીજો ધધા વણકારોને સુનર આપી કાપડ વણારી લેવાનો હતો. અઘાન વણકારોને એમાં ચમનરીઠને ચુ મગતર દણ એનો કાગ્યેજ ખાસ હતો એ તો એની આપી મજુરો લેતા ને છાંમો જાણે એની સાથે જ જડો હોય તેમ અડધા બૂખ્યા રહીને પણ જજોતી માફક એને વગગી રહેતા.

પરંતુ ચમનરીઠ એવા ખોપણારી પુરુષ ન હોતા કે વણકારનાં દિતને મારે આ બધી પ્રમાણ કરે વણકારોને સુનર આપે તેના ઉપર વેપારી નહો તો અડાવેલો હોય જ પરંતુ જ્યારથી તેને સુનર આપવામાં આવે ત્યારથી એ ઉવાર આવેલા સુનર ઉપર એનું

વ્યાજ ચડે વણકર, તેની સ્ત્રી અને ઉર્ધ્વા છોકરી બે ત્રણ દિવસ મહેનત કરીને લગ્નલગ્ન ચોવીસ વારનો એક પાટ વણી લાવે ત્યારે એના હાથમા માર ચૌદ આના વણકરીના આવે, અથવા પોતાના જોખમે કાપડ વેચીને પૈસા ભરવા જાય તો પણ એ પૈસાનો મોટો ભાગ તો શેઠના વ્યાજ વટાવમા આવે જાય.

એમના કુખની કે દરિયાની ચમન શેઠને પંચાત ન હોતી. પોતાની તિજોરી તર ચાપ એ એક જ એવું લક્ષણિદુ હતુ. એના હાથમા આવેલો વણકર કે મજુર ભાગ્યેજ એની જળમાથી છટકી શકતો. કાચળા છોડામણ, વ્યાજ, દપ્તા પડવાથી આકરવામા આવેલું ચક્રવૃદ્ધિ વ્યાજ અને લાજ હાવે તો વ્યાજખાઉ મારવાડીની હોળીને દિસાજ નોંધવાની કુચળતા એ બધાને લીધે એને ચોપડે ચડેલો માથુંસ એમાથી કદી મુક્ત થઈ શકતો નહોતો.

એના નાતીલા ધણી વાર કહેતા કે “ ચમનલાલ, મજુરોના લોહીના પૈસાથી તામડધીન્ના કરે છે, ” છતાં એજ નાતીલાઓ એ લોહીને પૈસે મળતી મિજબાની અને નાતજમણે ઉડાવતાં કદી પણ અચકાતા નહોતા.

(૬)

રવાઈ એ એની અજળ વસ્તુ છે કે એમા ધર્મ અને નીતિ બધું શિથિલ થઈ જાય છે. ચમનશેઠના માલિકમા માત્ર ટેક વણકરોજ હતા એવું નહિ. પરંતુ ભગીની સાથે પણ તેમને લેવડદેવડ કરવી પડતી. પૈસો મળતો હોય તો ચમનશેઠ બધુ જ કરવાને તૈયાર હતા. અસ્પૃશ્યતા નિવારણ સંધ્ય એના ગામમા રજપાથે ત્યારે ‘ એ બધા ધર્મ કુચાડવા બેઠા છે ’- હળાહળ કળિયુગ આવ્યો છે, ‘ લોકો કેવળ ધર્મ-શ્રષ્ટ બની ગયા છે ’ એવા એવા ઉદ્દગારો ઉછળી ઉછળીને આખી નાત સમજે તેમ

તેણે ભગ નાતમા ઉચ્ચાર્યા હતા, છતાંય એ જ અસ્પૃશ્યોના હાથમાથી આવતા રૂપિયા, કે પૈસાને હાથ અડાડતાં-પોતાની માદી ઉપર મૂકતાં કે પેટીમા પધરાવતાં તેને જરાય અલગાઈ જતા જેવું લાગતું નહોતું. હા, એક સાવચેતી તે અવશ્ય રાખતો-જ્યારે પોતાનું ‘ કાંઈ નાતીનું ’ દુકાન ઉપર હાજર હોય ત્યારે વણકર વણેલા બોજને કે મજુરે ભરેલા પૈસાને તે પાણીની છાટ નાખ્યા પછી જ અડતો, પરંતુ જ્યારે ધણી ધરાકાની ધમાલ હોય ને આસપાસ કાંઈ જોનાર ન હોય ત્યારે એ ઝીણો ધર્મ એનાથી નહોતો સચવાતો-સાચવવાની એને જરૂર પણ નહોતી લાગતી.

અને આમ છતાં તે સત્કારના પહોરમા ઉડીને પ્રભાતિયાં લલકારતો, નાદી ધોષને પાંચદશ મહિરે પહોંચી વળતો, અને જેમ કેટલીક મોટી કપનીઓ પોતાના ટ્રેમાકંઈથી ઝોળખાય છે તેમ પોતે સુરત વેણુવ છે એમ બતાવવાને માટે કપાળમા મોટું ‘ ટીપું ’ તાણતો. વાત આટલેથી જ અટકતી નહોતી. પોતાનું ધર્મિષ્ઠપણું જાહેર કરવાને માટે અને પવિત્ર પુરુષ તરીકે સર્ગવિહારમા પકાવા માટે નાતનાં ગોરને પણ તે વખતોવખત સીધું આપતો, કેાંઈ વખતે કયા પણ મહેવરાવતો અને પોતે કરેલા પાપનો પુજ આજીને ભરમ કરી નાખવાનો ધ્વજો રાખનાર એ ધણીને પોતાના પાપનો કવાલો સોંપી દીધાનો સંતોષ મેળવતો.

ગરીબોનાં ગળાં રેસીને એ ખૂબ પૈસો ભેગો કરતો પરંતુ એ પૈસાને પાંચો આવતી અને એક અથવા ત્રીજે રસ્તે એની તિજોરી નો ભાર હળવો થઈ જતો. આજ સુધીમા એ ચાર પત્નીનો પતિ બન્યો હતો મૂળ તો નાતમા કન્યાની અછત અને ભાઈનું કૃપા તથામ દલકુ, એટલે ગામડે ગોઠડેથી પાંચદશ હજાર રૂપિયા ખવરાવીને કન્યા મેળવવી પડતી.

પાંચ વર્ષ માંડ સસાર ચાલે ત્યાં એ સ્ત્રી પોતાની જીવનસીમા સંકળી લેતી અને ફરી પાછા સ્ત્રીમનસીમાને કાચગાંઠો મળવા તૈયાર થઈ જવું પડતું. આમ પૈસાને જોરે ચાર ઢીંચો તો એ મેળવી શક્યો પરંતુ દેવે તો એણે વનમાં પ્રવેશ કર્યો હતો એના ધમાતી, એના લોભી સ્વભાવની, ગામડે મોઢે પજુ ભણુ ધર્મમંથ દની એટલે આ વખતે તો મને તેટલા પૈસા ખરચતા પજુ એને કન્યા મેળવતી મુશ્કેલ થઈ પડી તેણે કન્યા દલાલોને માખ્યા, તેમને સારી દલાલી આપવાની આદા નતાલી અને એ રીતે કુંદનને મેળવી પજુ ખરી પરંતુ કુંદનનો અને એનો મેળ ન મળ્યો. આજ સુધીની એની ચાર પત્નીઓ વખતે કે સ્વભાવલે મેળ ન દોવા છતાં પજુ માખારે જેને કાંઈ 'સોપુ' એજ પોતાનો પતિ અને આર્થજાગને તો પતિ એજ પરમેશ્વર એમ માનીને નજનના અંતરે પજુ વાહાર સેવકની મારફત ચાન્તિપૂર્વક સસારનું શાકુ મચાવ્યે જતી, પરંતુ કુંદન તો એના માથાની મજા. એણે એનું જીવન ખાર નતાલી રીપુ

પાંચ પાંચના વિદ્યાન મળનાર સ્ત્રીમન શકેને કુંદનનું ઉડાઉપણું ન મળ્યું. એણે એ વખત એને ધમકાવી

"તે શું તમે એમ સમજો છો કે મારા ખાપ જેવી હમ્મરના તમને કું પડીને જાતી છું તે તમારા ધરતો. હમરડો ફરતો માટે જાતી છું? એવું માનના હો તો આજથી મુખી જાલો. જમે તો ખાપણને સ્ટેર ફરવાનાં તમારા જેવો નખીય પછી તો આજ સુધી એં જોય ન ભરે."

ગમન થયકયે, કુંદન આ શું ભોલો છે? બીજો મજા શું ને વાત થી? આડેલાઈ પાડેલીનું માગીને વનિયા હાપામાં પછીય પાર તેણે એજ જ કન્યાને પછો વાર પછે ફેંકાલે પરજીવતા કિસ્મા વનિયા દલા.

આમાં પજુ આવું તો ન દોષ? ખરેખર એવું દોષ તો... - તો...

થમનશીની કાપા કપી છી. એ વિચારે તેને અકાગતી મૂક્યો એમ દોષ તો તો તો પોતાની બાખરનું સીધામજ ધાપ ને? અત્યારે જ કુંદનને એ ચાર તમાચા એવી કાઢીને આવી વાગ નાણી સેવાનું તેને મન ધર્મ બાવ્યું.

પરંતુ રૂપથી નીતરવું એનું મોઢક મુખ અને ભલભલા પોગીને પજુ પોતખપ નતાલી? એવી એની મારકણી અપો. ભેનં એના એ નિશ્ચય લીધો થઈ ગયો. આનો કન્યામાં તે એવું કુંડ કપટ દોષ? તેણે પોતાના મનને જ પ્રખ કર્યો ને પોતે જ તેનો નિર્ણય કરી લીધો. ના, ના, મારી કુંદન એ તો ખરેખર સો દમની સોનાની નમડી છે. એને માટે ઘંઘા કરી નાહક મનોરો ઘા સા. ફરવો નેમ્મિ? "

(૭)

પરંતુ જે દિવસે દલાલજીવનસાહેબ કિસ્મો ન-પો તે દિવસે થમનશીની ઘંઘા ખૂબ મજબુત નની એક દાવ સાથે નદાર દોડી આવતું, એજ જ દાવે માપાને આડું, વજારની મજબુતી સનધી વિરેચન ફરવું. એ નપું જરા નરાજ થઈ પાવતા હવ. એને રમેને કુંદન લક્ષી ગામની દોષ એવી ઘંઘા ધર્મ એની દિલચાલ ઉપર તેણે નારીક નજર રાખતા મોઢ.

"મા. મનોબાતી ભન પજુ કેવી કાઢી મફત ને? "

"માખાપ, જમે તો તમારા મગીન તાર "

"ભ. ભ. કમખખ, મચારના પડો-રધાં જાડી કપાલો કાની નોડરો? તાર અવગુનિયાગ મેડું ભેગા મજુ છે તે મેળુ ભળે ફેલ ખનન વિચ જી."

જીવાન જોષ એ બગીને આવા અપ-
માનસ્વરૂપ શબ્દોથી પગથી માથા સુધી લાગી
અર્ધ પોતાની સ્થિતિનું એને બાન ન રહ્યું.
ગર્વભર્યા અવાજે ઉત્તર આપ્યો, “ શેઠ,
એ તેમ તો પશુ તમારા જેવા માણસ જ
છીએ, તમારું મેલું ઉપાડીએ, અંદરોતરે દુર
કરીએ, અને બો'તા બો'તા ફરીએ તો પશુ
તમે તો અમને અપશુકનિયાળ જ માનોને ! ”

“ એક વાર નહિ પશુ સાડી સાત વાર
મા...ને પેલા જીવાનોએ નાદક ચઝાવી માર્યા
છે. ચાલ, જલદી ટોપસો લઈ લે તારું મો
કાણું કર. ”

ધણાદિવસનો દાબી રાખેલો ઉભરો એકા-
એક બહાર નીકળતો હોય તેમ પેલા જીવા-
નના મોંમાંથી તાતા તીર જેવા શબ્દો નીક-
ળવા લાગ્યા. “ ચમન શેઠ, તમે શેઠ છો તો
તમારા ધરના, નાદક એલફેલ ન બોલશો.
અમારું મેલું જોતાં તમને ત્રાસ હતે છે,
પરંતુ જરા પગ નીચે બળતું તો જુએ.
તમારા ધરમાં જેવું મેલું જોતાં તમે આખો
દિવસ બેસી રહો છો તે જાતની કાણુ છે ?
તે તો તપામો. ”

“ કાણુ રતનો ? ” પાછળથી ચીસ
સંભળાઈ. ચમનશેઠ પાછળ નજર કરી
અને એના હોઠોએકેક ઉડી ગયા. પોતાનો
અડો પાછળ ઘસા ઘસા સાંબળતી કુંદન
' રતનો ' શબ્દ ઉચ્ચારતાં મેહાન ચમ પડી
હતી !

રતનો સુગ સ્થામપુરનો વતની, એનાજ
ગ્રામની વણકરની આ છોકરી વરસો સુધી
રતનો અને એ છોકરી સાથે રમેલા !

રતનો એને કેમ ન ઝાળખે ? પશુ
વાણિયાના ધરમાં એ કંવાંથી હોય એજ
એને મમળાનું નહોતું. તેથીજ આજ સુધી
એ મૂંઝા રહ્યો હતો. આજે તો દોષ્ટતા આ-
વેશમાં એનાં બોલાઈ જવાયું.

રતનાંએ જોયું કે ત્યાં હાથ રહેવામાં

માલ નથી. ટોપસો માથે મૂકીને તે બીજા
ધર તરફ ચાલ્યો ગયો.

ચમનશેઠ કુંદનને ધરમાં ધસડી ગયા.
પવન ટોળાને તેને શુદ્ધિમાં આણી અને નાના
બાળકને ફોસલાવતા હોય તેમ તેની પાસેથી
સાચી હકીકત કઢાવવા પ્રયાસ થયો.

કુંદન વિચારમાં પડી. એની ખાતરી
યદ ગદ કે પાપનો ધડો ભરાઈ ચૂક્યો છે.
પોતે નહિ કહે તો પશુ પેસો રતનો સાચી
વાત કહી દેશે એવી તેની ખાતરી યદ ગદ.
તેણે દંડ મન કરીને સઘળા હકીકત ચમન
શેઠને જણાવી દીધી.

પોતે જેને વણિક કન્યા માનીને પરણ્યો
હતો, એ તો સ્થામપુરની વણકરની છોકરી હતી.
એ છોકરીને એક મુસલમાન ઉપાડી મયો, પેસા-
ની લાલચે એ એનો બનાવરી બાપ બન્યો
અને ધનલોબી એક વિધવાને શોધી કાઢી એની
સૌભાગ્યવતી (I) મા બનાવી દીધી પ્રથમ
એક રજપૂતને ત્યાં, બીજાવાર એક ધાંતીને
ત્યાં, ત્રીજા વખત એક પાટીદારને ત્યાં અને
ચોથીવાર વાણીયા ચમનશેઠ સાથે તેને
પરણાવી પેસો મુસલમાન દર વખતે પેસા
મેળવતો, તેનાથી ચમન ચમન છઠાવતો અને
ત્યારે પેસા ખૂટે ત્યારે ફરીથી એ છોકરીને
નસાડી જતો. બસબસા કન્યાલોકોને પશુ
એ છેતરી ચક્રો. હામોદરલાલ પશુ હાલાની
આણીએ છેતરાયો અને કુંદન નામધારી એ
વણકર કન્યા ચમનશેઠને કપાળે ચોટાડી.

આ બધી હકીકત જણતાં ચમનશેઠના
હોઠોએકેક ઉડી ગયા. “ ચરચર ! હવે શું
યશે ? નાતિલા જણે તો ભોજ જ મળે ! ”

એ કુંદનને ત્યાં ત્યાં ગીધી નાખવાનું
તેને મન યદ ગદ આગું; પરંતુ પોલીસનો કર !
એ તો દોલામાંથી ચુસામાં પડ્યા જેવું
થાય તેણે કુંદનને ધરમાંથી ચાલ્યા જવાની
આજ્ઞા કરી.

(૭)

બીજે દિવસે સવારે ચમનરોડનું ઘર સુનું થઈ પડ્યું. સગા બહાલાને તેણે એમજ જણાવ્યું કે કુન્દન પીચર મધ છે.

અગેરે ઉધરાણીના નાણા મુક્યા માટે તેણે તીંગેરી હાથી એજ વખતે એને ખાધ આપ્યો કે બધું ખરાબર છે કે નહિ તે તપાસી જોઈ. ચોરખાનું ઉધરાતાજ તેના હાથમાંથી કુચીનેા ઝુકા સરી પડ્યો, ટાંડીવા તુટવા લાગ્યા, તે દયસી ઘડને જમીન ઉપર ઢળે પડ્યો. ચોરખાનામાં છપાવેલી સોનાની ગીનીઓ ગૂમ થઈ મધ દતી.

કુન્દન પાસે ચાવી રહેતી હતી એટલે એનુંજ આ કામ એવી તેની ખાત્રી થઈ. હા પરત્તુ હવે શું થાય ?

પોલીસને ખબર આપવાનો તેણે વિચાર કર્યો, પરત્તુ એમાં કુન્દનનું નામ આવે, એની જાત ઉઘારી પડે એથી તે પોતે સધરાં વધુ બેચેન થઈ ગયો. ' ચોરની મા કોઠીમાં મોં ધાલીને રહે' એ ન્યાયે દેવને દોષ દઈ તેણે વાત રજાવી દીધી.

પરત્તુ મને તેટલી સાવચેતી રાખવા હતાં આવી વાતો! મદિ છૂપી રહી છે ? રતનાએ વધુકરો સાથે મળી વધુ ખાત્રી કરી લીધી, અને જોડે કરેલા અપમાનનું ચેર વાળતો દોષ તેમ ધીરે ધીરે એ વાત ફેલાવી પોલીસ ખાતાને પણ એ વાતની જાણ પડેલી. પરિણામે વાત જાણે ચડી અને જાહેર થઈ.

ચમનરોડના નાતિલા એકાઠા થયા. ૨૫મી સત્તા તરત જ નાહી નાખવું પડે તે નાતની કન્યાને ધરમાં ધાલનારને સહાને માટે નાત-ખઠાર મુકવો એમજ એવી એક પક્ષની માગણી હતી તો બીજા પક્ષનો એવો જવાબ હતો કે ચમનલાલે જાણી જોઈને આ મુન્દો

કર્યો નથી માટે તેના ઉપર કામપણ જાતના પત્રમાં લેવા તે બચાજબી ન જણાય.

ત્રીજા પક્ષે ત્રીજી જ વાત રજૂ કરી, " જાતિ એ તો અંગાનો પ્રવાહ છે, એ ધારે તેને તારે. એટલે ચમનલાલ જાતિ પાસે પાધરી ઉતારી માસી માગે અને પ્રાયશ્ચિત્ત રૂપે એક જાતિભોજન કરે એટલે એને જાતિમાં રાખવામાં વધી નથી "

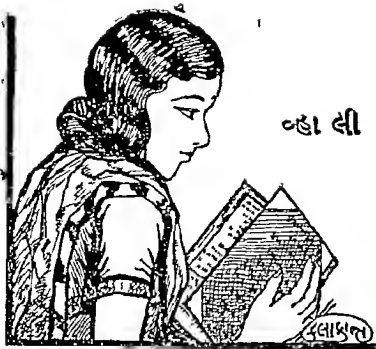
જાતિભોજનના રસિયાઓના મહેત્રા પાણી છૂટ્યું. તેમણે આ ત્રીજી સૂચનાને વધાવી લીધી

પરત્તુ બીજા પક્ષે વચમાં ફાચર મારી, " એમ નહિ માને, પ્રાયશ્ચિત્ત એણે એકલા એજ જા માટે લેવું જોઈએ ! જ્યાં નાતિલા કિના લગન નિમિત્તે થયેલા જાતિ ભોજનોમાં જમ્યા છે, એની નવી જી જોતે ખાતર આ ધાધલ મધું છે તેના હાથનું તેધાર કરેલું કે પીરસેલું ભોજન અનેક જાતિજનુઓએ કે સગાબહાણાઓએ ખાધું છે એ જોતાં તે આખી જાતિ પ્રાયશ્ચિત્તને પાત્ર છે. "

" ત્રીજે જાતિ એ તો અંગા સ્વરૂપ ! એને આવો પાલ ન નહે તમે પણ શું કાલા માણુમ પાણીમાંથી પોરા મહવા જેવી વાત કરો છો ? " ત્રીજા પક્ષના માણસોએ દોઢા કરવા માંડી, " એ તો એજ, હવે બીજી લાપછપ કરે જ નહિ. ચમનરોડ જાતિ ભોજન આપે એટલે જાતિજવાએ તેમને શુદ્ધ કર્યો છે એમજ જણાય ! "

એને આ પક્ષની સખ્યા વધારે દોવાથી એ સૂચનાને સ્વીકાર થયો, જાતિજનોને જમણુ મળ્યું અને ચમનરોડની આજ્ઞા તરત.

જમતાં જમતાં પણ સેવિયાઓ માણાં કમરા ઘડને એકજ સૂત્ર ઉત્તમારતા હતા, " ભાઈ જાતિની તે શી વાત કરીએ ? એ તો અંગાનો પ્રવાહ ! "

બહા લી બહેન

લેખક :

શ્રી ચશવન્ત મ. દેસાઈ

એ મિત્રો હતા

રામનો કુવર અને પ્રધાનપુત્રની શેત-રંજની રમતો, રાજકન્યા અને શેકની દીકરીની મીઠી મસ્કરીથી હલકાની આનંદ ગોષ્ઠી અને વિલાસી ધનવાન સાથે સીનેમા, બીલીયડાં આર રમ અથવા રંડીવા મકાનમાં રખડતો સ્વાર્થી ખુશમતીઓ હોસ્ત ! એવા અનેક પ્રસંગોથી આપણો પુરાતન ઇતિહાસ અને નવલ સાહિત્ય ઉભરાતાં આવ્યા છે.

પરંતુ મિત્ર અને મૈત્રીની વ્યાખ્યા, તેની સંબંધ મર્યાદા યુગેયુગે પલટાતી આવી છે. તેમાં સમયના પ્રવાહ સાથે અજબ પરિવર્તન થતાં આવ્યાં છે.

પુષ્કરલાલ ચાર વર્ષ પર એલએલ. બી. થયા. અને કેવળ અદેખાપથી જ વડી લોની જમાતનું મદત્વ ન સ્વીકારી, તેમની ખસનક્ષી કરતા લોહા કહે છે તેમ 'અસી-લોનાં મળાં રહે' સવાનું કામ 'ધપાવે રાખ્યું હતું. પણ પોતાનું મળુ એમ સહેલાપથી કપાવા દે એવા કાયા આ જમાનાના અસી-લો નથી એ વાત તો વડીલો અને અસીલો સિવાય બીજા ધણાં લોકો જાણે એટલી જાહેર છે.

તેનો મિત્ર સુરેશ, બી. એ. માં ચાર વખત ફેઇલ થઈ, પોતાની જીવિની યોગ્ય કદર કરવામાં પછાત પડેલા પરીક્ષો ઉપર શાપની સરસ્વતી વર્ષોવતો, કઠાકાનાં ત્રણ ટપુસન કરી, આગામી પરીક્ષા માટે વાંચવાની તૈયારી કર્યાં કરતો હતો.

❦

"આવો, આવો, સુરભાઈ, આજે કંઈ ઘણું દાંડે દેખાયા !" એક સ્વદેથી બાળકને ટેમ્સ નદાનું વણું જોખાવતાં કંચાળેલા સુરેશને પુષ્કરલાલના આમંત્રણમાં જ તેમની પત્ની સુધીલા તરફથી મોટો આવકાર મળ્યો. તે વખતે પુષ્કરલાલ પોતાની એપીસમાં ખરી-બોનાં લોહી ચૂમનાર લેખકદારની ખાતાવડી અંચર શેકકમેળ સાથે માયાઝીક કરતા હશે. અથવા તો બેવડો ઢોંચી, રસ્તા ઉપર જ પોતાના સ્વરાજ્યનો દક્ષ સાખીત કરતા કોઈ દાદાની ધરપકડનો રસીલો ઇતિહાસ સાંભળતાં હશે, એ વાત સુરેશથી અમણી નહોતી. છતાં તેજ વખતે એ તેમને ધીર જાય એ તો જુની આંખે નવી કુનીયા તરફ કટાક્ષથી જોનારને ધણું વાંધાભર્યું લાગે જ. એવા-

આ બધી લે કે મિત્રને ઘેરે રસોડામાંથી ' નથી, બહાર ગયા છે ' નો જવાબ સાંભળી પાછા જવાનો જમાનો ચાલ્યો ગયો છે. અને આ નવા જમાનામાં મિત્ર અને મિત્ર પત્ની વચ્ચે ઝાઝો ફેર દેખાતો નથી.

સુરેશ તો નિરાંત હવે, કાટ દહાડી, મ્હોં ઘોષ મુશીલાને ચાલેનો ઝાડર આપી દીધો.

" સુશી બહેન, આજે તો તમારે ત્યાં ચાલ પીવાજ આવ્યો છું રોજને રોજ જમરોદની હોટલની ચાલ બાવે પથ્થુ કેમ ? "

" ત્યારે તો એકદ સારી દેરાણીને શોધી લાવેને કે બધી આપણા ટળા બપ " સુશીલા મનકથી બોલી અને રસોડામાં ચાલી ગઈ.

સુરેશ તેને જતી જોઈ રહ્યો, ત્યારે તેનાં મગજમાં કંઈ કંઈ તરંગો થયા.

૨૨

સુશીલાએ સુરેશને કહ્યું — " સુરમાધ, હું તો કાલે તીયલ જવાની છું. "

ચાલ પીતા પીતા, જમરોદની, મિત્ર પત્નીની અને તેમનાં ભવિષ્યનાં ઘનર દેરાણીની ચાલની રસગુલનાં કરતો સુરેશ આ વચન સાંભળી અટક્યો. તેને પ્રશ્ન થયો. " કેમ હમણાં ? એકલા જ જવાનાં કે પુરૂર સાથે આવવાનો છે ? "

શુ આ પ્રશ્ન અર્થસૂચક હતો ?

" એકલી જ, " તેને જવાબ મળ્યો, " હમણાં એમને ક્યાં કાટમાં રજા છે ? હજુ દીવસથી મુજબ બહાર મેં પત્ર નથી મોકલ્યો, એટલે મારો જીવ આગાધ ગયો છે "

" I see " સુરેશ પોતાની હમેશની ટેવ મુજબ બોલ્યો.

" તમે આવજોને, રજા મળતી હોય તો. " સુશીલાએ પતિના મિત્રને સ્વાભાવિક આમત્રણ આપ્યું. પણ તે સાંભળી સુરેશના મનમાં કંઈક અસ્વાભાવિક લામણીને ઉદ્ભવ થયો હતો તે પોતાની રાખેતાની રડાઇકથી બોલ્યો, " જોગલ, એકદ રવિવારે " એ શબ્દમાં એનાં લંઘનમાં કાંઈ નવા લેખરાવલા આનન્દનો કંપ આણે આણે લાસલો હતો.

સુશીલા હસતાં હસતાં બોલી, " એમાં જોવાનું શુ છે ? તમારા ફેન્ડ પણ કહેતા કે તમારી કપડી (સોજત) ઠીક પડશે "

૨૩

સુશીલા બહેન તીયલ ગયાં.

તે હજુ બપોળાં નહોતાં અગ્રેજી એ બી. સી. ડી લખી ચક્રતા અને સરકારી પતિના સહવાસથી કનચિત વાતચીતમાં ' મસન્નો ' નેચો ટકુકા પુરી ચક્રતા આચાર વિચારમાં તે હજુ આગળ પડતાં મજાતાં, મોઈ વખત પત્રમાં વ્યવસ્થાને બદલે મોજડી ચક્રાવતાં, તો મોઈ વાર ટેરાવલીની ફેલ છુરી રાખી તેને છેડે સુરેશ ગુલાગનુ પુલ લટકાની ઉભાડે માથે જોઈકક ફરવા નીકળતાં, તો મોઈ વાર શોખ યામ તો હાથ ઉપર બમડી પહેરવાને બદલે રીસ્ટવોચ સોફાની હાથમાં જતી રાખી છટાથી ફરતાં માલમ પડતાં. આ બધામાં એમનાં જુના વિચારનાં એકાગ્રીનિઓને ' વાત ' કરવા જેવું હજુ લાગતું. અને પોતાને માટે કાળજી લેનાર આટલા બધા કાળજો છે એ બધી તેમનું મન અપૂર્વ સતોષ પામતું.

તીયલનાં એક ખૂણામાં સામરની અનન્ત લદરીઓ સાથે ત્રણે મેત્રી જમાવી બેઠેલા એ બમડો તેને કલા કરતો કે " આપણે એકમેકને સારી પેટે આગળાએ છીએ. "

તેના ઓટલા પર બેઠા બેઠા સિન્ધુ સાથે
એકાન્ત ભરી તાદાત્મ્યવૃત્તિ સાધનાર કાષ્ટ
કળાકારની ઓન્દ્યપીપાસા છીપે એવું શાન્ત,
રસીકું વાતાવરણ હતું.

તેમાં કુદરતનો કળાકાર નહિ એવો સુરેશ,
પુષ્કરનાં અત્યાગ્રહણી (બહે પછી તે બધી
જોષને કાઢેલો હોય.) આજે સવારે આવી
ચઢ્યો હતો. અડધાં સુશીલાજીનેને સગત
આપવા માટે, ચાર પાંચ દિવસ માટે તેમનું
આતિથ્ય સ્વીકારવાની નિત્યવાયું સેવા તેણે
કપાડી લીધી હતી.

પણ...આ શું ? તમારી આખમાં કંઈ
દઈ થયું ? એ કાઠી જતી હોય તેવી કેમ
ચમ ગઈ ?

હા. હા સમજ્યો. આવા નિર્જન એકા-
ન્તમાં સુશીલા અને સુરેશ એકલાં રહે એ
તમારાં આર્થત્યને ન રચ્યું હોય. તમને કદાચ
સુષ્ટિનો પ્રલયસમય થઈક આવતો
જણતો હોય

પણ તેમાં તમારો શો વાંક ? આપણું
સામાજિક વાતાવરણ એવું છે કે પરણેલી
ઔ સાથે તમે વાત કરો તો કદાચ તમે
એને નૈતિક અધઃપતન તરફ યસડી જાવ છો
અને જો કાષ્ટ અપરિણીત કીશોરી હોય તો
તમે એને ભગાડી જશો એમ મનાય છે આપણી
નીતિ અનીતિના મૂલ્ય એવાં તો કડક અને
ભયંકરતાભર્યાં અકુદરતી છે કે પરસ્પરી સાથે
વાર્તાલાપ એટલે તેવું બાવીજ બન્યું. પછી
સાથે એકલાં રહેવાની વાત તો થાય જ નહિ.

અહા, આપણું આ Prudism !
આપણું આ અધઃચરા નીતિ-આદર્શોનું
અવલેખું રઈ ! કાષ્ટ હકીમ સમજવશે ?

જે

સુરેશ બધી રીતે કંઈકો પણ એની

આત્મશ્રદ્ધા હદપારની હતી. સંસારનો એને
અનુભવ નહોતો. હજી તો એ ગદા પચ્ચીસીનું
બેફેકર જીવન માળા રજો હતો. અને એકસો
હતો એટલે કેટલેક અંશે રહેણી કહેણીમાં થોડો
પણો સ્વચ્છંદ પણ બન્યો હતો એને એવી શ્રદ્ધા
હતી કે સુન્દર ઓઝોનાં મન હરણ કરવાની
એનામાં અગ્રેય અને અખૂટ શક્તિ છે.
એમ કરવાની એને આછી આછી ઇચ્છા
અને વાસના પણ હતી. છતાં તે હજી સુધી
પવિત્ર રહી શક્યો હતો. કારણ કે અધઃપત-
નને યોગ્ય વિલાસભરું વાતાવરણ તેને મળ્યું
નહોતું. અને એના વિના કોણ પવિત્ર નથી
હોતું ?

વળી સુશીલા તેને આકર્ષક લાગી. પો-
તાના પતિના મિત્ર સાથે છૂટથી વાત કરવા-
માં, તેને પોતાનો આત્મજન લેખનામાં
તેમનાં હૃદયની ઉદારતા સિવાય બીજું કંઈ
નહોતું. બીજું એ પણ હોય કે આ સુધરેલા
જમાનામાં પતિનાં મિત્રનાં જીવનમાં, પતિના
જેટલોજ રસ લેવાનો બીનો ઇનકાર છે એ
સુત્ર અનુસાર તે સુરેશ સાથે વધારે છૂટથી
વર્તતા હોય.

પરંતુ સુરેશ એ સ્વાભાવિક સ્વતંત્રતાનો
ખોટો અર્થ કર્યો. સુરેશને તેવું - આકર્ષણ
અજબ થઈ ચાલ્યું. તેનાં સહવાસમાં એને
અજબ આનંદ મળવા લાગ્યો. એનો સ્વભાવ
જ એવો પડ્યો કે રહસી બીનાં વર્તનમાં
જરાં છૂટછાટ જુએ એટલે એને એમજ
લાગતું કે તે એને ચાહે છે. અને પોતાની
વાસના સંતોષવા તેને બધું કરવી એ બાળ-
કની કીડાસમું સહેલું છે.

અને શું પોતાની હૃદય-વાસનાની તૃપ્તિ
અથેજ તે તીવ્ર આળ્યો હતો ? કે પછી
સુશીલાજીનેને 'કંપની' આપવા ?

જે

આખો દિવસ આનંદમય વાતોમાં ક્યાં
મથો તેની ખચર સુરેશને ન રહી. સાંજે
ખાને જણાં ફરીઆખીનારે ફરવા મથા.
ત્યારે તેના હૃદયનો સુખ આનંદ માતો
નહોતો, સુશી-

ના નિખાલસ
મને તેની
સાથે છૂટથી
વાત કરતી
હતી. પણ
કેણ જાણે
કેમ કુદરતનું
સાન્નિધ્ય, મા-
નવહૃદયને ક-
રવાની પાંખ
ઉપર બેસાડી,
અંદર ઉગડે
છે એટલે
સુરેશને તો
પોતાની યક્તિ
ઉપરની આ-
ત્મશ્રદ્ધા ઉ-
ભરાવા લાગી
કે જરૂર સુ-
શીલાનાં હૃદ-
યમાં પોતાને
માટે પ્રેમભર્યા
ભાવ છે.

કદાચ કેટ-
લીક મનઝમ-
તી સમારીઓ
તરફ એ બીજી દ્રષ્ટિએ જોઈ ચક્રો જ નહિ.
અને છેવટે રાત પડી શહેર કરતી
મામડાની રાત વહેલી પડે છે, એ સુરેશ
માટે યોગ્ય જ હતું. પણ આ તો એની વસ્તી
ના કલ્પની રાત હતી

એ અધારી રાત હતી સમુદ્રનાં મોળાં
ઓતો ધૂધવતો નાદ જાણે સુરેશનાં હૃદયનાં
તોશન સૂચવતો. ચમક ચમક ચમકતા તા-
રણો તેની વિદ્યામયરી ઘેસણ ઉપર આ-

કાચની અટા-
રીઓથી અદ્દ-
દાર્ય કરતા.
અને એ અ-
ચાન્તિ ભાષા
અધિકને આ-
રે, નહોતું શુ
તીપલસ્ટીર-
શાન્ત ઉલુ
હવ, જાણે
કુદરતનાં ભ-
ર્તર વાવા-
ઓમાં પ્રમ-
સ્તા આભા
સાથે રસ-
સમાધિ ચલા-
વતા કેમ
વીરલા અવ-
ધૂત સમુદ્ર
દીકાઓનાં કા-
રમા પ્રતિધાત
સામે અક-
મતાથી ઉભે-
લા કે સુકત-
દાર્ય મહા-
ત્મા સમુદ્ર

પણ જુ-

રેશનાં હૃદયનું તોશન અજબ હતું તે
વિચિત્ર સુઝવણીમાં પડ્યો હતો. સુશીલાને
પોતાનો પ્રેમ કેવી રીતે વ્યક્ત કરવો
તેની તેને સમજ ન પડી. છતાંય તેનાં
અધીર હૃદયની તો આવી હતી કે સુશીલા જ

નહાની બાલિકા

નહાની બાલિકા કે હોલ :
ગૂઠે દીપિકા કે હોલ :
ગૂઠને ઉભાળે દિવ્ય ન્યોતથી કે હોલ,
સાખી .

જોતાં નહાની બાળકી, જોતાં મળુની વહાણ;
મીઠું મેરાય સાંભરે, નિર્મળતાની ખાણ.
આપણ વેલડી કે હોલ :
આલે હિમતી કે હોલ -
શીથિલ સલિલ સખિ : રનેદનું કે હોલ.

સાખી :
સુરજિ સીંચી ઇશરે, ઠેકું એવું સુખ;
જોતાં પણ એ બાળકી, બૂલિયે સપળાં દુઃખ
ઘીકી આંખની કે હોલ :
મીઠી બાલકી કે હોલ .
શીથિલ રમાડી એને મીઠથી કે હોલ

સાખી :
પરધર લેજે પુત્રીને, માંડા હોલ હમેશા:
ઉજમ નહારે અંતરે, બાળા જોઈ વિરોધ
નહાની બાલિકા કે હોલ :
ગૂઠે દીપિકા કે હોલ :
ગૂઠને ઉભાળે દિવ્ય ન્યોતથી કે હોલ.

મૂળજલાલ પીતાંબરદાસ શાહ

પોતાનો પ્રેમ આ નિર્જન એકાન્તમાં બંધત કરી, તેના દેહની વાસનાઓને સંતોષશે. અને એ ખ્યાલ આવતાં તેનું મન અણધાર્યો અને અનુભવી ઉત્સાહ પામતું પશુ એવા કૃત્રિમ ઉત્સાહ કર્યા ચીરછવ થવા સમર્થ છે ?

એ વિચિત્ર પરિસ્થિતિમાંથી જરાક છૂટે થવા તેણે સાથે આવેલો-કદાચ પોતાની વિદ્વત્તા જણાવવા-ઘટિલાસનો અથ વાંચવા માંડ્યો. અથવા ખરું જ કહીએ તો વાંચવાનો ઢોંગ આદરવા માંડ્યો અને તે સમયે એ વિચાર ન આવ્યો હોય કે જે કાર્યસિદ્ધિ માટે તે ચતન કરતો હતો, તેને લીધે ઇતિહાસમાં ધણી લોહીઆળા પ્રસંગો ચીતરાવા છે. મિત્રોનાં દુઃખનો ધવા, નિર્દોષોનાં ખૂન વિગ્રહોમાં રેલાયા અને મરણીયી સમરન વિષ્વમાં પોતાની વિજયપતાકા ફરકાવનાર સ્ફુટનતોનાં સમૃદ્ધિભર્યા શહેરો અને પ્રાસાદો પુરાતત્વનાં અભ્યાસીઓ માટે કેવળ ખાકનાં ઢગલાઓ થઇ પડ્યા !

પરંતુ વાચનનો ઢોમ લાગેો વખત ચાલ્યો નહિ. જમવાની વખત થઇ ગઇ હતી એટલે સુશીલાએ રસોડામાંથી ખૂસ પાડી.

“ ચાલોને સુરભાઇ, જમવું છે કે પછી તીથલની હવાથી જ ધરાઇ ગયા. ” તેનાં નયનોમાં હાસ્ય ચમક્યું. ભાભી કાંઇ વખત દીમરની મરકરી કરે અને થાય એવું.

અને શું એ સાત્વીક આમંત્રણ નહોતું ? તેમાં મિત્રપત્નીની માયાનો કે જહેનનાં પ્રેમનો કેવળ નિર્દોષ પવન નહોતો ? પરંતુ માણસ જે જીવે અને સાંભળે તેને પોતાની ભાવનાને અનુકૂળ એવો અર્થ આપવાને બધે બધે કર્યા ઉત્તેજન નથી હોતો ? એટલે સુરેશને તો એમાં જહેન કરતાં બહાલીનું આમંત્રણ વધારે લાગ્યું.

બધે પ્રિયતમા બોલાવી રહી હોય, બિજા આત્માના સૂર સાથે સૂર ખીલાવવા હૃદય સાથે હૃદય આલોગવા-તેવા એ સૂરનાં પવન સુરેશને કાને અથડાયા. અને તરતજ વાચનાનો વેશ ત્યજી તે ઉઠ્યો, કુલ્લો, દોડ્યો, અને સીધો રસોડામાં પહોંચ્યો. યુગયુગનાં વિધેય પછી વરલની ગતે માથાકને મળવા આશ્ચર્ય દોડે અથવા નાતાલની રંગ પછી એક વટાવવા અધીર વેપારી બેન્ક તરફ ધસે એવા અપૂર્વ વેગથી—

જમવાની કીચા જમનાર કરતાં પીરસનાર ઉપર વધારે આધાર રાખે છે. સુરેશ રીતસર જમતો હતો કે જમવાની સાથે સુશીલાનાં રોહાળ મુખનું છૂપી રીતે અવલોકન કરતો હતો તે તો એ પોતેજ બરાબર કહી શકે. એને પશુ એમજ લાગતું કે સુશીલા પશુ પોતાનેજ નીરખ્યા કરે છે. એટલે વિવેકની રીતે જો તે એકાદ રોટલી વધારે ખાવાનો આગ્રહ કરતી તો તેના અર્થ જુદોજ થતો. કાંઇ શીલસુદે પ્રેમી અને પીધેલને સરખા ગણ્યા છે તે બોલું તો નથી જ લાગતું.

પીધેલાની જેમ અસ્થિર શરીરે તે જમ્યો. અગર જમ્યો હજેવાય જ નહિ. તેનું મીત જમવામાં નહોતું. તેને તો મિત્રપત્નીનો પ્રેમ એ જીવન-મૃત્યુના સંગો કારગો પ્રશ્ન હતો-જમવાનું પુરે થયું ત્યારે સુશીલાએ વાત કહાડી.

“ તમે એટલા પર સુશી ને ? ” જીદગીના આ એક સાધારણ બપોલ પ્રશ્ન હતો તેમાં કાંઇ ભાવ નહોતો હૃદયનાં સ્પર્શ નહોતાં.

“ જરૂર-મને તો ત્યાજ શવરો. ” સુરેશથી બોલાઇ ગયું. પશુ એને લાગ્યું કે એના હૃદયના મીરા થઇ ગય છે જીવનની એક અણમૂલ તક કાંઇ બેમી લે છે. રસો-

રામાં બેઠા હોય એ ને ગુલામનો પ્યાસો જોઈ
આમળ આપણાની માથેજ પાસે બેઠેલા
આપણો દોસ્ત આપણી પાસે તેની માંજણી
કરે અને કંઈ નહિ તો ફક્ત Courtsey-
વિવેકને ખાતર આપણે આપી દેવા પડે ત્યારે
દયાજનક ગાનિ થાય તેવી ગાનિ તેના હૃદ-
યમાં આપી રહી

પરંતુ રૈરોરામાં મીઝ ગુલામના ગા-
સનો જોડર આપી સકાય છે. તો આ પ્રેમ-
ની હોટલમાં બીજા જોડરો કેમ નહિ અ-
પાતા હોય ?

સુશીલા
બોલી-“ મારે
તો અંદર
સુઓ તો કંઈ
દરકત નથી
પણ કંઈય
તમને જ ન
હાવે ”

આહ !
ગુલામ લઈ
લેનાર દોસ્તે
જ નજી ગુ-
લામનો જો-
ડર આપ્યો.

હતાં વિવેકને ખાતર સુરેશ ચૂપ રહ્યો.
અને પધારીની બવરથા સુશીલાનાં ધારવા
સુજ્ઞાન જ યથા

પણ જુગારી ક્યાં દારે એમ છે ?

ૐ

રાત્રે પાછી બન્નેનાં વાર્તાલાપની મીઝ-
લસ ચાલી. અર્ધવગરનાં મર્યા આજ્ઞતાં
દતાં એટલે સુરેશને હજીય આજ્ઞા હતી કે
કંઈય સુશીલા જ કંઈક રનેદનાં સુચન
કરશે

ખરેખર અમેરીકન બાંકનાં સરખી જ
પાસા હમારી છતાં નહુમરી છે

એ વાતચીતનો અંત તો ન જ આવ્યો.
પણ કટાજો તો આવવા માંડ્યો. સુશીલાને
ખગમ્યાં આવવા માંડ્યા. તેણે આજ્ઞા મર-
ડ્યું. એને મ્હેંપર કુદરતી, નિર્દોષ દાસ્ત
આણી બોલી “ સુરમાઈ, હવે તો જોપીએ.”
અને તેણે જોટલા ઉપરનાં બારણાં તરફ
આમળા દેખાડી. “ તમારે પાણી નોંધશે
કે ? ” તેણે
પૂછ્યું.

—આમંત્રણ—

(ગરબ)

જમાઈ આંગણે આવો મીઠી મહેમાની આપીશું,
જગરના ઉમળકે મધુ સદા તમને વધાવીશું,
નથી આસન જમોલો રંકમૂઠમાં બેસવા કાજો,
પરંતુ રવમજબ તરણ કુણું આસન બીજાવીશું,
નથી રસચાળ વિધવિધવાનીઓથી સોભતો બહાણ,
પરંતુ રાંદલો ને છાસ ઉરભાવે ઝીંજાવીશું,
ગરીબની છૂંપડી કરવા પનોતી આવશે પ્રેમી,
હૃદયથી હૃદયને ઊઠવાસથી દરદમ લગાવીશું

મદકાન્ત મગજલ જોડા

વાતચીત પછી તેનાં મ્હેં પડે જે શાન્ત
નિર્મળ પ્રસન્નતા નોંધજો તે ન્હોતી.

અને ત્યારે તે જોડાની બહાર નીકળ્યો
ત્યારે હ મેઘની મીઠી જગ્યાને સુશીલાએ જણ્યું.
“ Good Night ! ” અને તેણે પણ નીરસ
પડે પાડ્યો-“ Good Night ! ”

ૐ

એ રાત્રિનાં અધકારમાં સુરેશની બાવ-
નાઓ, કાળ-અધકાર જ નજી થઈ.

ચેતાનો પ્રેમ અવકત કરવાની તેની

આ જોડો

પણ પ્રાણ-
દારક આપાત
દતો સુરેશની
આજ્ઞાની છ-
મારતનાં બુર-
ચૂરા યથ મયા

તે ઉઠ્યો.

પણ તેનાં
પતનીતાકાત
જોસરતી લા-
મી. આવી
જાનક ભરી

દોષતજ માણી નહિ, તેનું કારણ ? સુશ્રી-
 માને આત્મપ્રભાવ તો ન હોય ? હવે એને
 પોતાની મૂર્ખાઈભરી ઘેલછાનો કાંઈક ખ્યાલ
 આવ્યો. માનવ માનને એમજ થાય છે
 જ્યારે અસક્ય વસ્તુઓની પ્રાપ્તિ અર્થે શિક્ષા
 મારી તે હારે છે, જ્યારે સત્તેજના બળે
 નીતિઅનિતિના ઉપર વિજય મેળવે છે-
 ત્યારે એ પરાજયમાંથી મનુષ્ય ડહાપણ
 મેળવી નવો પ્રકાશ મેળવવા મથે છે.

સુરેશને એક જ્ઞાન મધુ કે રાત્રિનાં
 અધકારમાં તેનાં કાળા હૃદય જેવા બધાનાં
 હૃદય નથી દોતી અને આ કોઈ આતજન
 સાથે જરાક છૂટ થે તેનો અર્થ ' હેલ્લે
 પાટલે ' એસવાનો નથી થતો એ આશ્ચ-
 માયકની દૈત્યગી જ નથી દોતી. પણ ધણી
 વાર બહેનનાં જેવો નિર્મળ-નિર્દોષ સ્નેહ
 દેાય છે.

એ નવું જ્ઞાન અને એ પચાસાપનાં
 મીઠાશ ભર્યાં; આત્માને દલોહો કરતાં આસ
 સાથે એ સુતો ત્યારે તો એ અધકાર-કાલ-
 રાત્રિનો કારમો અધકાર-ઉપાનો તેજમાં
 વિલીન થવાની તૈયારી કરતો હતો.

સુશ્રીલા સ્વારમાં બગી, ચાલ તૈયાર કરી,
 એને ઉઠાડવા બહાર આવી. ત્યારે એણે બેધુ
 કે ધણો મોડો સુતેલો સુરેશ તો નિરાત જીવે
 સુતો હતો એને ખ્યાલ પણ નહોતો કે આ
 મધ કાલનો સુરેશ નહિ, પણ વાવારોડામાંથી
 હમરેલો, પચાસાપથી પુનિત યજ્ઞેડો કેલ
 નવોજ સુરેશ હતો.

તેણે ખૂબ પાડી.

પણ સુરેશ તો મોડો સુતો હતો એકલે
 એમ રહેલાધથી જાગે એમ નહોતું. એટલે
 એણે તો એનાં કપાળ પર હેતથી આશીર્વાદ
 આપતો હાથ ફેરવી તેને જગાડ્યો. અને
 બન્નેની આંખ મળી. ત્યારે સુશ્રીલાની આ-
 ખમાં સુરેશને બહાલીનાં તોફાન ન દેખાયાં
 પણ બહેનનો પ્રસન્નતાભર્યો પ્રેમ દેખાયો.

તે બોલી, " બાપ છોડોને, ચાલ કપારની
 તૈયાર થઈ મધ. "

" આ ઉઠ્યો, બહેન ! " તે સંકેત
 પામી કમળી ઉઠ્યો.

પ્રથમ ' બહેન ' અને પછી ' બહાલી '
 એ ક્રમ આવ્યાં કૃત્રિમ જીવનમાં છેક
 અણુજળવૈ તો નથીજ. પણ સુશ્રીલા તો
 સુરેશની પ્રથમ ' બહાલી ' અને પછી
 ' બહેન ' થઈ.

એનું કારણ પણ એક પાપ ખરું ને ?
 જો માનવજીવનમાં પાપ ન હોત તો ?

વિષકતિદાસના પાનાઓ અક્ષરવિહો-
 થીજ રહી જાત. અણાકતું નાટક તેનાં
 નાન્દીથીજ સમાપ્ત થાત. સૃષ્ટિનો હૃદય,
 વિકાસ અને વિનાશ બધું એક ધણીમાં જ
 સમેટાઈ જાન- !

એ કપના માત્ર કેટલી હદમાં કંપાવ-
 નારી છે !

સાવકાર

લેખક: શ્રી. જનાર્દન નંદાનાથાઈ પ્રભાસ્કર

મારો સસાર તદ્દન ગરીબીનો મને થોડું થલું થે કરજ નોતું ' મારે લગ્ન થોડા દિવસ પર જ થયું હતું.

જે કે હું ગરીબીમાં લગ્ન થોડો તો પણ મારા વડિલે સારું નામ સપાવન કરેલું હતું. વડિલે ચોતાતુ આલુબ એટલું સાદું સરળ અને નિષ્કપટી રીતે શુભકર્મ હતું કે તેમની પીછાન આપતાં દરેકને અભિમાન લપન્ને ! પિતાશ્રીએ એટલી રાત રીતે ચોતાનો દેહ મૂક્યો કે મને તો તેનું આશ્ચર્ય જ લાગ્યું ! ચોટીવાર પર હતા અને હમણાં નથી ! પ્રુવવાનું આત્મા વિન્ય આપુ જટપટ મરણ મને પ્રાપ્ત થાય ! સિવેર ઉપર વર્ષો સધ ગયાં હતાં તો પણ મહેરો બાળક સરખો નિષ્પાપ ! વડિલતા ચાલિ-અતો આ લાલ મને મળે એમ હતું, મોટા મોટાની ઊંઘીએ માટે કહેણ આવતું, પણ મારો હઠવાદ એવો હતો કે મારી, પત્ની એવા ગરીબ કુટુંબની દેવી ભેષ્મને કે મારા મર્યા આવતાં જ તેને સૌખ્યમદિરમાં પદાર્થો ક્યાં સરખુ લાગે ! માટે મેં 'તદ્દન ગામડિયણુ ઊંઘી પસદ કરી હતી !

તેની પાસે કંઈ નોંતું-પણ અતઃકરણ હતું !

હું પોતે એટલો સારો ભોળો હતો કે સારું રૂપ અને અરામ રૂપ એ મેં વચ્ચેનો બેઠજ હું સમજતો નહિ !

હૂમ શુભાગતું સારું કે ચમેલીનું સારું ? ઠીક, નાજનું સારું કે લુધનું સારું ? બધાં જૂનો-પણ એકાદ હૂમની જાતપર ચોતાની પસદગી ઉતારીને બાકીનાને બાદ મૂકવાનો અર્થ શો ?

સિવાય મારી કલ્પના એવી હતી કે પ્રમેશ્વરે અનેક તરેહના આવડાં નિર્માણ કર્યા છે અને તે દરેકમાં કંઈક વિશિષ્ટતા મૂકી છે. તેમાંની એક વિશિષ્ટતા મારે ભાગે આવે છે તો તેમાં હું મારો વિશેષ પસદગી રૂ જાતોડું !

વળી એવાં બાહ્યરૂપ ઉપર દિવસ રાત્રીનું પરિણામ માપ છે, કુંદર બી અંધારમાં લુકી રહે તો તેના સૌંદર્યનો શો ઉપયોગ ?

અને અતઃકરણ ? આત્માનો પ્રકાશ અતઃકરણ પર રાતરહોડો હોય છેજ. આત્માનો નદાદીપ અંતઃકરણ પાસે ચોવીસ કલાક ઝળાજા કરે છે ! અને વાત એવી છે કે મને મારી પસદગીનું જ આજસ મજનું હતું. માતા આજસને ચોતાની પસદગી જેવું કંઈ હતુંજ નહિ કેવળ ફૂલ સરખું તેનું આયુષ્ય

હતું. 'દેવને ચઢાવો, ટેબલ પર મૂકો, વેણી-
માં ગુથો-ફૂલ તે ફૂલ-તેવું મારી પત્નીનું
હતું. 'બિંદુકલ સ્વર્ગમુખી જેવું તેનું આયુ-
ષ્ય. 'જેમ સૂર્ય ફરે તેમ સૂર્યમુખીનું ફૂલ
ફરે, તેવું મારી પત્નીનું હવે !

કેટલેક ઠેકાણે મેં એવું જોયું છે કે,
તરતની પરણેલી ઓઝો માત્ર પતિના
સાન્નિધ્યમાં જ રહે છે-ખીસે છે. 'બિંદુકલ
'અંદ્ર પ્રમાણે પતિના તેજ પ્રકાશિત. 'આવું
પરપ્રકાશિતપણું મારી પત્નીમાં નોંધું. હું
ધરમાં ન હોઈ તો મારી પત્ની મારી મા
પાસે લાડકાકથી રહે અને વર્તે. 'આ કરે
કે તે કરે' એવો માદિકરી જેવો પ્રકાર.
મારી બહેન આવે તો જાણે સગી બહેનો.
હું કર્મ કહેવાનું એટલું કે તે એક સ્વચ્છ પા-
ણીનો કુવારો હતો-જેવો પ્રકાશ પડે તેવો
તેમાં રંગ ભરાય !

માટે હું મોડિયેલો હંમેશા મરકરીમાં
કહેતો કે, મારી બાપડી કંઈ ક્ષયથી નહિ
મરે ! કારણ—

મારી કલ્પના એવી છે કે હાલ ક્ષયની
શક્તિ જે ઝપાટાબધ થાય છે તેનું કારણ
પતિ-પત્નીનો વધારે પડતો પ્રેમ હોવો જોઈએ!
પાસે હોય તો અતિરેક અને દૂર હોય તો
તેનો ખ્યાલ. 'એવું પરિણામ ચરીર પર
થાય છે અને—

આતો બીજી વાત પરજ ઉતરી જવાય;
મૂળ સુદાને અનુસરીને બોલવું જોઈએ. મારા
લગ્નને આસરે એક વર્ષ થયું હતું. એક
દિવસ એવી ગમ્મત થઈ કે રાત્રે ઓરડામાં
અમે બેજ જઈતા હતા, પત્ની સ્તબ્ધ
હતી હતી અને આ તેના સ્તબ્ધ હાલ
રહેવા માટે મેં એવું અનુમાન ઠાડ્યું
હતું કે આજે મારી કને એ કંઈક માન-
વાની છે !

મેં મરકરીમાં 'પૂછ્યું' કેમ આજે શું
જોઈએ છે ? તે શરમાઈ ગઈ ! 'શકુન્તલા
જન્મ' એ રાજા રવિવર્માના ચિત્રમાં વિશ્વા-
મિત્રને જેવો મોં ઢાંકતો બતાવવામાં આવ્યો
છે તે પ્રમાણે પોતાનું મોં સંતાડતી અસ્પષ્ટ
સ્વરે તે બોલી, 'મારે ચાર આના જોઈએ છે !'

જાણે-તેની ચાર આના મારવાની
કમ્પા અને 'શકુન્તલા'ને જન્મ આપવો
એ બંને વાતો સરખીજ કરી દરજ્જાની
હતી !

'મારે ચાર આના જોઈએ છે' એ
શબ્દો તે એટલા અસ્પષ્ટ સ્વરે ઉચ્ચારી કે
માત્ર હું જ સમજી શક્યો. પોતાના બોલકા
છોકરાના સ્વરે માત્ર આપણે જ સમજી શકીએ
છીએ એ રીતે

હોય કેવી બાલિશ ઉપમા આપી ! અંતઃ-
કરણમાં જે ધુમટું હોય તેજ મુખવાટે અને
કલમવાટે બહાર પડે !

હાલ અમે બંનેને 'પુત્રમુખ' જોવાની
અનિવાર ઉત્કંઠા લાગી હતી ! તેથી આવી
છાંડરવાદ ઉપમા અપાઈ ગય તો નવાઈ
નહિ.

મેં હસીને, કહ્યું 'ચાર આના જોઈએ !
સાને ?'

'જોઈએ છે !' ઉત્તર પૂરો થયો.

'સમજ્યો; પણ સાને ?'

'પોડોસના વસ્ત્રતાલાની માયામાં શેજ
ફૂલની વેણીઓ પહેરે છે, કાંતે હું લાવનાર છું.'

'મોડી, તદ્દન મોડી ! આવા પ્રીમંતી
દંડ આપણને ન જોઈએ,' મેં કહ્યું

વાતાવરણ બદલાયું. તેણે પોતાની કમ્પા
હવાથી નાખી 'છટ્ટ છટ્ટ ! મારે ન જોઈએ,
મેં તો અમસ્તૃજ કહ્યું.'

મેં ખીમામાંથી ચાર આના મોડી તેની

આમજ ધર્મો, પણ તેણે લીધા નહિ. હેત્તે મે
બળાકારે ચાર આના તેના દાથમાં મૂક્યા.

તે ચાર આનાએ 'ચદ્રમા' દર્શયીમાં
આવ્યા જેવું તેને લાગ્યું પણ મે કહ્યું
'પણ સંભળ આ પૈસા મને પૂછ્યા
વિના તારે પરચવાના નથી.'

'હીક,' અર્થે કલાક આમ વીતી ગયો
આખર તેણે તે ચાર આના 'તેના' તરીકે
તેણે મારી પાસે મુક્યા આખ્યા.

અમે બંને સહ ગયા.

બીજે દિવસે એક નાનીથી દ્રુક મે તેને
આપી આપી મે તેમા પોતાના પૈસા રાખવા
તેને કહ્યું. છતાં તે દ્રુક તો મારા કપાટમાં
જ રહેતી. આમ બે ચાર મહિના વીતી
ગયા. મારી પાસે પૈસા માગવાની જાણે તેને
ટવ જ પડી ગઇ મારી કનેથી તે એક બે
દિવસ આઠ ચાર છ આના, કદી આઠ આના
એમ માગતી અને પોતાની દ્રુકમાં મૂકતી
આની ઠોરી દમાવી કરવામાં તેને થી મોજ
લાગતી તે રામ જાણે 'તેના આ કમ એક
સરખો ચાલુ હતો. આમ કરતાં કરતાં તેની
દ્રુકમાં અઢાર રૂપીઆ એકઠા થયા એક
દિવસ તેણે બધા ગણ્યા અને મને કહ્યું
'મારી પાસે આટલા પૈસા છે, અને તે હું
તમને આપવાની નથી.' તેણે અવશ્યુનીય
અભિનય કર્યો મે હસીને તેના ચાળા પાકતાં
કહ્યું 'હીક, તમેજ તમારા પૈસા સંભાળો.'
પણ આટલા પૈસા તે સાચવી રાખ્યા, ખ-
ર્ચો નહિ તેથી, નહિ તો કેદાંડના ખલાસ
થયા હોત.

'અરે જ- ' એટલામાં બહાર ફાટક
આવ્યું. તે બહાર ગઇ તેની મા માંદી હતી
તેથી તેના પીયરથી તેને તેડું આવ્યું હતું.

આજે રાતની માડીએ તે પીયર જતાર
હતી. સંજે અમે બે જણા વિના ઘરમાં

કાંઈ બીજું નોંધું. તે બોલી 'પૈસા તમારી
પાસે જ રાખી મૂકજો.'

'કેમ તારે જોઈએ તો સાથે લઇ જા
' નહિ, આપની પાસેજ રાખો-પણ ખરવી
નાખીશો નહિ હં.'

હું ખર બોલ્યો, 'મારાથી કે કદી ચકાચ
નહિ. હાલ હું મુશીબતમાં છું તેથી કંઠાય
અર્થો નાંખુ.'

'હીક, પણ ખર્ચ કરો કે નહિ પણ
બાળ તો આપવુંજ પડશે.'

'હીક, સાવકાર! બાળનો દર રોડ ?'

'રૂપીએ બે આના.'

'સાર, ચાર આના પ્રમાણે આપીશ.'

ઉપરના વાર્તાલાપમાં થોડી ઘણી વિનો-
દની છાં દેખાશે તો પણ તે અમે નિર્વિંકાર
મને બોલ્યાં હતાં. બંનેના મનમાં કરી
બે ચલાણ ચાલતી હતી, છતાં બંનેના ચહેરા
પર તેવો કંઈ પ્રકાર દેખાતો નોંતો. કેમ
દેખાય ? ધડિયાળમાં થી નાકુરેલી છે તે
ધડિયાળની તનકડી ઉપર કેમ જણાય ?
વચમાળે ચાર દિવસ વીતી ગયા તેની મા
આ નવર દેહ છોડી ચાલી ગઇ. પૂનામાજ
તેના કાંઠા રહેતો હતો હુખના ચાર દિવસ
તરીકે તે કાકાને ત્યાંજ રહી એક દિવસ
પાછમે પહેરે અમારે ત્યાં આવી, ઘરમાં અમે
મા વિકરે ચઢા પીતાં દર્તા એટલામાં તે
આવી હું ચઢા પી રહ્યો હતો-માએ પોતાના
કપમાંથી થોડી ચઢા તેને આપી, જતાં જતાં
તેણે માને પૂછ્યું 'હું હવે ક્યારે આવું ?'

'આવ બે ચાર દિવસે,' માએ કહ્યું.

હું બારણામાં ઉભો હતો જતાં જતાં
આણુઆણુએ કાંઈ નથી એમ જોઈ નિર્વિંકાર
ચહેરાએ તેણે મને પૂછ્યું, 'મારા પૈસા
છે ને ?'

‘ હા. ’

‘ વ્યાજ સાથે ? ’

‘ હા. ’

તે ચાલી મઠ પછી વચ્ચે એકજ દિવસ ગયો.

બીજે દિવસે મઠને સરોર આગ્યો કે તે મઠી છે અને તેને પ્લેગ થયો છે. તેની મા પ્લેમથી મરી ગઈ હતી. પૂનામાં આ રોગનો પ્રાદુર્ભાવ નોતો. મ્યુનિસિપાલિટીની સલાહથી તેને પ્લેગ હોસ્પિટાલમાં પહોંચાડવામાં આવી.

હવે તે જાણ પર સતી હતી—

‘ ઘેરે ક્યારે આવવાની ? ’

‘ મને ઠીક જ છે આવીશ, બે ચાર દિવસે. પાણી, મને તરસ લાગી છે. ’

‘ હું વાજી બેસું ? ’

‘ આપ જમીને આવો. ’

‘ ઠીક, માને મોકલી આપુ છું; હું ક્યારસેરો આપું ? ’

‘ આવો ત્રણ સાડા ત્રણ વાગે. ’

હું ઘેરે ગયો. માને તેની પાસે હોસ્પિટાલમાં મોકલી. બપોરે ત્રણ વાગ્યા હતા મનને રંજવવા માટે પાડાશીને ઘેર હું પાના રમતો હતો ત્રણ વાગીને પાંચ મીનીટ થઈ. ઘાવ અર્ધજ રમાયો હતો. મેં ત્રિપરણ ચિત્તે હાથમાંના પાના નીચે રેક્યા, ‘ બસ થયો હાવ ’ સાડા ત્રણ વાગે મા પાછી ઘેર આવી. મેં પૂછ્યું ‘ કેમ છે ? ’ તેણે કહ્યું ‘ હજી ધાસ્તી જેવું રેખાતું નથી ’ હું ક્રોડ ટોપી ચઢાવી સાયકલ પર બેસી હોસ્પિ-

ટાલમાં ગયો. જોઈ છું તો કામ જાતની ધાસ્તી રહીજ નોતી. તેનો ક્રોડ ખાલી હતો !

હોસ્પિટાલના નોકરે કહ્યું ‘ પેશન્ટ ડેડ હુઆ, સા’બ-ડેડમ મે હય ! ’ એક ખલાસ !

‘ મરી ગઈ, ક્યારે ? ’

‘ ત્રણ વાગીને પાંચ મીનીટ. ’

‘ બરાબર ત્રણને પાંચ મીનીટ જ મેં પાનાની રમત પૂરી કરી હતી. ’

ત્યારે કઈ ધાસ્તી નથી એમા મા માટે મોકલી હતી ? ક્રોડ પૂછ્યું. ક્રેટલીક વેળા રોગનો પ્રમાર ન ઘાવ તેટલા ખાતર ડોક્ટર લોક આવી જ રીતે કેસો ખલાસ કરે છે, ફીનોઆફને આવી આપતા તે ગાવા લાગે છે. તેને અતઃકરણ હેરાતું નથી. જાણે મને પણ અતઃકરણ ન હોય એવી રીતે મેં સાયકલ પર ટાંગ મારી. પવન સામી દિશામાં વહેતો હતો, અને હું ગણગણતો હતો ‘ બાકાલા-હલ બ્યાપીને જગતને આપુંય જોને વધ્યો ! ’

મેં તેની ઉત્તરક્રિયા પાર પાડી. તેણે મારી પાસે અંદાર રૂપીઆ રાખ્યા હતા. રૂપીએ ચાર આના બ્યાજ એટલે સાડાચાર રૂપીઆ. અંદાર વત્તા સાડાચાર, કુદસે સાડી બાવીશ રૂપીઆ. બીજે દિવસે મેં તેની રાશાનવચાત્રનો ખચ ગણ્યો તો બરાબર સાડી બાવીશ રૂપીઆ. હું બચાનક રીતે ખૂબ પાડી ઉઠ્યો ‘ બ્યાજ સાથે કરજ તો શીટડું, પણ સાવકાર ગુમાવ્યો. ’ *

* મરાઠી ઉપરથી.

અંતરાત્માની

જાગૃતિ

જેમકે

શ્રી ધનરાજી દી ગિલાડી

નિરંજન એક ખાનદાન અને પૈસાપાત્ર માતાપિતાનો એકલવાયો પુત્ર હતો અને તે ઠારણે તેણે બાલ્યવયુ મોજશોખ અને એશઆરામમાં વ્યતિત થયુ હતુ મોટપણે પણ તેની ઇચ્છાવિરુદ્ધ કષ્ટપણુ કામ તેના માતા-પિતા કરતાં ન હતી. તેના પિતાએ તેનું બન્ન તેની સમતિથી પોતાની જ યાતિ-માં અને પોતાની બરાબરી કરી શકે તેવા કુટુંબમાં કષ્ટુ હતુ નિરંજનનાં ધન્ન થયે ભગવાન એ એક વર્ષ વ્યતિત થયાં હશે તે બરસામાં તો તેના પિતા દેવલોક પામ્યા અને તે પછી ચોડાક જ વખતમાં તેની માતા પણ પોતાના પતિને મળવા ચાલી નીકળી

મુ

નિરંજન અને લીલાનો મુદ્દસસાર મુખ-રૂપ ચાલતો હતો. એ મુખમાં એક જાળકના બન્નથી અભિરુદ્ધિ થઇ પુરાન માત-પિતા કુમળાં પુલને ઉછેરનામાં ભારે શ્રમ સેવી રહ્યાં.

પણુ હતવિધિને આ મુખ મર્યુ નહીં. એકાએક સહેરમાં બાળકોની વરાધનો રોગ વધી મળેલ જાળ-મરણનું પ્રમાણુ વધવા માંડયુ. દુર્ભાગ્યે વરાધના વાવડમાં નિરંજન-લીલાનુ કુમળું પુલ સપડાયુ, ઔષધોપચાર-ચણાયે કરવામાં આવ્યા પણ ત્રજૂજ દિવ-સની માંદગી પછી એ બાળક મરણ પામ્યુ.

પતિતનો અંતરાત્મા જન્યત
યતાં તે કેમ પાવન થાય છે
અને તેનું જીવન કેવું પસંદાઇ
જાય છે તેનો ચિતાર આપતી એક
દૃઢપરપર્શી સામાજિક નવસિકા

આ નવજીવાન દપતીનું એ પ્રસંગનું કથપાત દેવાથી પણ કદાચ જોયું ન જાય એવુ હતુ ! પણ કથપાતથી જોઈતાં, મરેલાં પુનર્જીવન મેળવે છે !

નિરંજનને આ કારી ધા લાગ્યો માતા-પિતાના સ્વર્ગવાસથી તેને જ-અપાર દુખ થયુ હતુ, તે શબે કરીને વિસારે પડયુ હતુ પણ પુત્ર-મરણથી તે દુખ પાછું સ્મૃતિપટપર તાજું થયું હવે તેને આસ્વાસન પણ કાણુ આપે ? કે કાણુ એકાદ બારબીનો મધુર શબ્દ પણ સભગવે ! તેના હૃદયમાં આ આધાને હદજ કરી મૂકી-તેનું હૃદય વસોવાઈ ગયુ-નેતા મસ્તકમાંથી વિચારમાળા તૂટી-તેનું હૃદય ચલ્ય જન્યુ ! તેની પત્ની તેને આસ્વાસન આપવા બની શક્તા મલ્ત કરતી પણ નિરંજનનુ ચિત્ત છુબ્બજ રણુ

આ દશામાં માણુસને જો કોઈ સલાજન-નાર ન હોય તો તેનો દશા વિપરીત થઇ પડે છે નિરંજન માટે પણ તેમજ થયુ. મનુષ્ય ઉપર અધાન દુખ પ્રાપ્તને લીધે કોઈક વખત તે નીતિના માર્ગે વળે છે અને કોઈક વખત તે બનીતિના પથે દોરવાય છે. નિરંજન માટે પણ આ એ માર્ગ હતો તે બીજા માર્ગ તરફ વળ્યો. શરૂઆતમાં તેણે પોતાની મમગીની દુર કરવાના આશયથીજ મદિરાત સેવન કરવા માંડયું પરંતુ એક

દુર્ગાસન બીજા કટલા દુર્યોજને ઢસડી લાવે છે એ નિયમાનુસાર બીજા દુર્યોજનો છઠ પણ તેને લાગ્યો.

❧

નિરંજન દવે પહેલાંનો નિરંજન ન હતો. તે મદિરાનું સેવન કરતો. ચોરી લૂટ અને મારામારી તેનું મુખ્ય ખેત્ર હતું. તે કોઈ દિવસ ઘેર નિયમિત પણે આવતો નહોતો. કોઈક વાર આવે તો કોઈ વાર રાત કે દિવસ ગમે ત્યાં બહાર નીકળે વળી વધુમાં એને એક બદમાશ-મડળીની આગેવાની મળી હતી; જેથી દિવસો અને રાત્રિઓ તે બદમાશીને લગતા વિચાર-આચારમાં ગાળતો.

❧

એક ધોળ દિવસે “ ચોર-ચોર ! કોડો-પંકડો ! ” એવી ખૂંચો સરીવામ રસ્તા ઉપર સુલગાઈ. ફળદિ વેચનાર એક દુકાનદારની દુકાને એક માણસ ચોડાક ફળ લેતો હતો. પાકીટ ઉઘાડી તેણે પૈસા આપ્યા અને જેવો તે પાકીટને પાણુ ખિસ્સામાં મુકવા જાય છે તે જ વખતે તે પાકીટ તેના હાથમાંથી કુટવી લેવામાં આવ્યું. તે મિચાશે એક મીલમાં કલાક તરીકે કામ કરતો હતો તેનું નામ પ્રબોધ. તેને માસિક રૂપિયા પચીસનો પગાર મળતો અમદાવાદ જેવા શહેરમાં પચીસ રૂપિયા એટલે જળે કમજ નહિ ! તાણીપુસીને તે પોતાના કુટુંબનું ગુજરાન કરતો. તેના કુટુંબમાં ત્રણ જ માણસ હતા. તે તેની પત્ની અને તેના પુત્ર તેનાં એ કામગીર પુલતે ત્રણેક દિવસથી તાવ આવતો હતો ડાકટરે તેને તારગી-ગોમ્તખી અને દુધજ દક્ત આપવા કહ્યું હતું. આજે મીલમાંથી પગાર આવ્યો એટલે ફોલા વેચાતાં લીધાં હતાં પણ તેવામાં બદમાશો પાકીટ અટપી લીધું !

છિદ્રેશ્વ નર્થાવહુલી ભવન્તિ ॥

એ ત્યાંજ હતું તો પ્રબોધને ધણીક ઉધાર ચીજોના પૈસા આપવાના પાકી હતા અને તેમાં બાળકના મદવાડની આફત આવી પડી હતી તે ઉપરાંત આ નવી આફત ધસી પડી ! એક જગ્યાએ માણુમને ધા વાગ્યો. હોય ત્યાંજ ફરીથી તેને વાગ્યાજ કરે છે તેમ પૈસાની તગીના વખતમાં તેના પૈસા ચોરાઈ ગયા !

ફળનો કરડીઓ લઈ પ્રબોધ ઘેર જવા લાગ્યો.

❧

આપારે એક જાણ તેના માદગીના બીજાને પડેલા પુત્રની પયારી પાસે બેઠી હતી. તેનાં મુખ પર શોકની છાયા છવાયેલી હતી. તે જતાં તેની આંખોમાં દેવની તેજ-રેખાના અમકારા આવિર્ભાવ થતા હતા. તે તેના પુત્રના માથા પર પોતાનો હોતાળ હાથ ફેરવી રડી રહી હતી. માથા પર હાથ ફેરવાથી બાળકની લાલ તૂટી. તેણે પૂછ્યું “ આ, મારા બાપુ આવ્યા ? ”

“ ના, લાઈ, હજી તો આઆ નથી-પણ આવવાની તૈયારીમાં છે. ”

આ વાતચીત ચાલતી હતી એટલામાં તો બારણું ધીમેથી ઉઘડ્યું. પ્રબોધ ધીમે પગલે બહાર દાખલ થયો. જો કે પ્રબોધ ઘરમાં દાખલ થયો હતો છતાં પણ તેના મગજમાં તો પૈસાનું જ ધ્યાન હતું-તેના પગ ઉપકતા ન હતા. પતિની આ સ્થિતિ જોઈ તેની પત્ની એકદમ લગી થઈ અને અશ્રીત થયેલા પતિના હાથમાંથી કુટનો કરડીઓ લઈ લીધો-અને પુત્રની પયારી આંગળ જઈ બેઠી. પ્રબોધ પણ તેની પાસેજ બેઠો. તેણે બાળકના માથા પર હાથ ફેરવ્યો અને કરડીઆમાંથી

એક મોસળી કાઢી બાગકાને ખવડાવવા
લાગ્યો. મોસળી ખાધ થોડીકવારમા તો
બાગકા ઉઘી ગયો પતિને આમ નિરાશ
વડેને એટલો જોઇને સવિતાએ પૂછ્યુ "નાથ !
આમ ઉઘાય શા માટે દેખાવ છે ? શું
કંઈ વિપરીત બન્યું છે ? " તેના ચબ્દોમા
કરજી અને આદર્શતા હતી—

પ્રશ્નોષ્ઠ " સચિતા ! શું કહું ? હાથ—
આપણા ગરીબ નસીમ હમેશાં ગરીમજ દોષ
છે હાથ-પણ તેમાં દોષ જોને દેવો ! હાથ દેવ ! "
તેનો કંઈ રૂપાવા લાગ્યો તેજોમાં અજઠ
ગાંધી ભરાઈ આવ્યા.

" નાથ ! નાથ ! આમ નાદિપ્ત શા
માટે બને છે ? ધેવ ! શામાટે ગ્રમ્યાવે છે ?
આ તો આપણો કસોટીકાળ છે. જરૂર
પરમાત્મા સારા વાતો કરશે ! કહે તો ખરા
કે એવું તે શું બન્યું છે ? " સવિતાએ
આશ્વાસન આપતાં પૂછ્યુ.

પ્રશ્નોષ્ઠ " તો સમજા મીઠામાંથી પચાર
સાધ મેર આવતો હતો રસતામા કુટની કુશળ
આવી બન્યુ માટે એ મોસળી લીધી અને
પાણીટમાંથી પૈસા આપી પાણીટ ખિરમાંમાં
મૂકવા જાઉં છું ત્યાં તો કોઈ બદમાશ કુટ
મારી પસાર થઈ ગયો. હાથ ' હવે દેતા-
વાળાને શી રીતે પેસા આપીશું ? કાશ્ટરનું
પણ નોંધ ચડ્યું છે ! હવે શું કરવું તેની
મને કંઈજ સમજ પડતી નથી "

પતિની આ કથની મંત્રિણી સચિતાની
નેત્રોમાંથી પણ એ ઉર્તા આસુઈ મરી પડ્યા
પેતાની ગરીબાઈનાં એક પાશી એક કુ જો
તેની દષ્ટિ મમમ્મ તરવરવા લાગ્યા, અને
જાને જુલો બધા પ્રમાણે રડીને જ પેતાના
હૃદયની ગાર દબો કપો

મંથરાત્રિનો સમય હતો રાત્રિનો બીપણ
અધકાર ચારે તરફ પથરાઈ ચૂક્યો હતો.
તેવે સમયે સરીલામ રસ્તા પર કોઈ એક
બકિત લપાતી છપાતી ચાલતી હતી તેના
મધ્યાના વાજ સાંજા હતા, તેની અંખો લાલ
અને ખૂની હતી, તેનો ચહેરો ભયંકર હતો.
તેને જોતાજ જાણ લેખે તેવો તેનો વેગ હતો.

છેતરે તે બકિત એક મકાનની ભીંત
આગળ આવી પહોંચી અને તે મકાનની
રસ્તા પર પડતી જગ્યા વાટે તેણે અદર
જેલુ. અદર એક બી અને એક પુરુષ
પુત્રની પથારી આગળ નિરાશ વડેને લમણે
હાથ ટેકવી એકાં દર્તા પુરુષનો મહેરા જોતા-
જ જાણ્યેથી તેની પેલી બકિતથી બોલાઈ
જવાયુ, " આ તો એજ સિંહાર કે જેનું
પાકીટ મે આજે કુટની લીધું હતું. "
જોઈ પગે જીવ મહેરા પર નજર પડતાં તે
બોલ્યો " તેની બી કેટલી રૂપાળી છે ?
જરૂર આજે મારા પાસા પોમારજ પડ્યા ! "
આમ ઉમો ઉમો વિચાર કરતો હતો એવામાં
ઉઘમાંથી બાગકા જગૃતુ, અને બોલ્યું " ના !
મને કુધ આપો ને ? "

બાગકાની આ મંત્રિણીએ પતિ-પત્નીને
દત્તાય કરી મૂક્યા બાગકાની એ છગ્ગા શી
રીતે જાન કરવી તેની કંઈ જ સમજ ન પડી
એકલે સચિતાએ પૂછ્યું : " નાથ ! હવે
કેમ થાય ! અર્ધ રાત્રિએ કુધ કેમ કરીને
લખી ચકાવ ? અને તે લાવવાને આપણો
પાસે પૈસા પણ ક્યાં છે ? " વળી કંઈક
વિચાર આવતાં જાનમાંથી એક વાળી માલતી
બોલી-મો, આ મારી પાસે હવે એક વાળી
બાકી છે, તેને વચીને પણ બાગકાની છગ્ગા
પૂરી થશે. "

રાખવા જણાવ્યું અને પ્રાતઃકાળે તે માટે વિચાર કરવા કહ્યું.

આ વાર્તાલાપ જળાએ ઉમેલી વ્યક્તિએ સાંભળ્યો કે તરત જ તેને પોતાની અસહ સ્થિતિનું જ્ઞાન થયું. પોતાની પત્ની અને પુત્ર તેને યાદ આવ્યા તેની ખૂની આંખો-માંથી આંસુ વહેવા માંડ્યાં. તે તરતજ ત્યાંથી દોડ્યો અને એક ધાંચીની દુકાન આમળ તપેલામાં દુધ ઉઠળવુ કરી તેમાંથી તેજ ધાંચીની દુકાનમાં પડેલો એક પ્યાલો ઉઠાવો તેમા દુધ ભરી લઇ દોટ મૂકી નોકો.

ધાંચી-ધાંચણે ખૂબો પાડી " પકડો પકડો ! " પણ તે તો પકડાયો જ નહિ

દુધના આકાશ સાથે તે વ્યક્તિએ પ્રયોધના ઘરમાં પ્રવેશ કર્યો પ્રયોધ તથા તેની પત્ની બેઠા દર્તા ત્યાં જ તેણે તે પ્યાલો મૂકી દીધો અને ખિસ્ખામાંથી ચેતુ પાકીટ કાઢી પ્રયોધના હાથમાં મૂકતાં તે બોલ્યો " ગિરદાર ! અને માફ કરજો ' હુંજ તમારા પાકીટનો ચોર હતો હવે આ ચોર તે હું જાઉં છું. પણ તમને ફરીથી મળ્યાં એ વાત ચોક્કસ ' પણ એકલો નહિ. " તે આમ કહીને એક-કમ ત્યાંથી જતો રહ્યો.

આ બનાવે પતિ-પત્નીને વિચારમાં વમ-જના એલે ચકાવી મૂક્યાં.

ચોક્કસ દિવસ બાદ નિરંજન અને સીસા પ્રયોધ અને સવિતાને ત્યાં આવ્યાં. તે વખતે નિરંજન એક ગૃહસ્થના જેવા પોશાકમાં હતો એ જોઈને પ્રયોધ અને સવિતા આશ્ચર્ય ચકિત થઇ ગયાં.

નિરંજને ખુલાસો કર્યો " મારું જીવન જો પનગાયું હોય તો ફક્ત તમારા આ બાળકની માફગી પ્રસંગની તમારો હૃદય દ્રાવક સ્થિતિ નિહાળીને જ ! મારો હૃદયસ્થ અંતરાત્મા તેજ પછે જાગૃત થતાં મેં તમને તમારું પાકીટ પાછું આપ્યું. સારપણી હવે કાપમને માટે હું પસંદાઈ મથો છું. મારું જીવન હું સમાજ-સેવામાં જાગવાનો છું. મારા અંતરાત્માની જાગૃતિથી જગતના દરેકના અંતરાત્માની જાગૃતિ કરાવવા હું હવે તનતોડ શ્રમ સેવીશ. "

પ્રયોધ અને સવિતા આ સાંભળતાં એકી સાથે જ બોલી ઉઠ્યાં. ' ધન્ય ! "

શ્રી ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રી મંડળ, મુંબાઇ

વકતવકલાની હરિકાષ

તા ૮ મી એપ્રિલને મંગળવારે થયે વિષય : રાજવાણી બહેનોની ફરજ.

લગભગ ૧૨ મીનીટ મોટેથી વિવેચન કરવાનું છે, સફળ થનારને અગ્રક્રમે ૧૬ જનામ સોનાનો મેદલ, રજુ ૩ ૭, ત્રીજી ૨૧ ૪, ચોથું ૨૧ ૩ રવ. સેડી પારસનબાઇ ગોમ્બાસ પારેજ સ્મારક ફંડમાંથી અપાયો.

તા ૧૭ મી એપ્રિલને ગુરુવારે શ્રી. સુન્દરજી મે. બેટાઇ બી. એ એલએલ. બી પ્રાચીન અને અર્વાચીન જાળોનો પરિચય કરાવશે

તા ૪થી સપ્ટેમ્બરને સોમવારે શ્રી રાજગુનીના દિમાવણી, લોમપ્રિય, સ્વદેશપ્રેમી સ્વ-દાદાભાઇ નવરોહીની નજરથી જનજન મેળાવટો થશે તેમા ૨૨ દાદાઆઈના જીવન અને કાર્ય વિષે વિવેચન થશે, તેમજ મંડળનાં સંગીત ગર્જનાં અભ્યાસ કરતી બહેનોના મરવા, સંગીત થશે.

પુત્રી પધાર તું સાસરે !

લેખક. શ્રી હિતાશીશ દાસગાંધીભાઈ ભગીરથાર

જુમાનાનું ચક્કર જેમ જેમ નાચાય છે તેમ તેમ માણસોનું માનસ પણ બદલાતું જાય છે—ન બદલાતું હોય તો બદલાવું જોઈએ બૂતકાળમાં પહેલે જોઈતી નજર નાખવા સાફ માર દેખાઈ આવે છે કે તે જમાનામાં અને આજના જમાનામાં આકાશ પાતાલ મા ફેર પડી ગયો છે; એટલે જીવાન નો હિવા જેવી ચોખ્ખી છે કે તે જમાનામાં પ્રચલિત કહેવતો, શીખામણો, અસકારો-તનના અને વાણીના—એ મર્મમાં જનરલિસ્ટ પરિવર્તન કરવાનો વખત આવી શાયે છે—આવી શાયે છે શું ? પરિવર્તન વ્યવસ્થા છે જૂના જમાનાના માથડી વિચારો ધરાવનારા માણસોના ખ્યાનમાં મારા જેવા છેલ્લી રોચે પડેલો સુધરેલા માણસના વિચારો ના આવે એમ જાણે. કારણ દમણીજ પારસી કેમના જૂના વિચારો ધરાવનારા બહુ-એક પોતાની સલામતી એમ લખમચ નક્કી કરી નાખ્યું છે કે 'મજહોસમાં જૂના વિચારોના સોજા એટલે ધર્મમિટ અને સુધારાવાળા એટલે અધર્મી એમ માનનાનો ફેરફાર કરી નાખવો.' એ બાકીઓનો અનુભવ એમને મુઆરઃ 'આપલો તેમાં ખાસ કરીને—મારે તો એ માથે સ્નાન કે સ્નાન કેમ નથી વળી એ સોજો તો અસ જાલિ ચડાવીને એમ જ કહેવા મળે છે કે એવા અધર્મને રહે

આલનારા અને પાક જરવેત્તી ધર્મની 'મોતેનસી' નહિ સમજનારા 'દેખો નો 'નહિસાર' કરવો આ શું ? હિંદુઓની જગતી, નીચ, પાપી પ્રતિભા અવરોધ કરનારી, દુષ્ટ, પિશાચ, હેવાનિષ્ઠ શરેલી જાકર કુંડી કરનારી, અક્રિયત સ્વાતંત્ર્યને હરી સેનારી દુષ્ટ—એ વિશિષ્ટ બાગ આવી મધુ—એટલે દુકામાં સર્વ દુષ્ટોપમા લાગે જાતિ-ઓનું, એ મધુઓ શું અનુકરણ કરવી મળે છે ? કરવા દો અને દુરચરે પસાવા દો એમાં આપલો શું ?

હવે મૂળ વાત આપ છે ! જૂના જમાનાના સોજા લગ્ન પછી પુત્રીને વિદાય કરતાં હતાં ત્યારે 'પુત્રી પધાર તું સાસરે' વાળું ખીત સરકુંમાં 'ટ્રાન્સફેર' (Transferring) માને તરજુમે કરીને જાતા હતા. તેમાં બાલ-લાતની શીખામણો વધારી માતા પુત્રીને આપની દલી કરવ મળે જેવા અરવવા-શીએ પણ પોતાની પાલકપુત્રી સુન્નતલાને અને શીખામણ આપી દલી એ શીખામણનું કામ શુભ પરિણામ અર્થે હોય એમ લાગતું નથી. કારણ કુખત સુન્નતલાને તર-છાડે છે ત્યારે સુન્નતલાની આખ પણ લાલ શાપ છે અને પતિને રડના રડના લપાસંબ આવે છે. કાલ્ય એના મનમાં એમ ચોક્કસ આવી મધુ હોતું જોઈએ કે આ પક્ષ

બાપ્ત્રો શરૂઆતમાં મીઠી મીઠી વાતો કરી બોળા બાપને ફસાવે છે; એ લોકો ખરેખર ઘાસથી દંકાયલા પાતાલ દૂવા જેવા છે !

બસ ! ખાતરી થઇ દશે કે લગ્ન પછી માસરે પુત્રીને વિદાય કરતી વખતે અપાતી શીખામણ વાળું ગીત પહેલાં નંખરતું ' હમ્મય ' છે માતા જે શીખામણ પુત્રીને આપતી હોય છે તે ખુદ પોતે જ પાજતી હોતી નથી: પુત્રી એ વાત સારી રીતે જાણે છે. પુત્રીને આપ પશુ એ શીખામણ સંભળી - ' ક્ષીનશેવ ' હોય તો-મલમાં હમતો હોય છે.

ત્યારે હું પૂછું છું કે એવું જીવંત ધર્મગિયા સારે ભજવાતું દશે ? ખાનગીમાં હજારવાર સાતાએ એની ' મીઠીને ' શિષ્ટ બાપામાં શીખામણ દીધી દશે ' રાંડ આમ બોલિયા જેવી, સાસરામાં રહેરો તો સાસુ ને નથુંદના દાયનું ટપલા ખાશે ટપલા ! આવી મોટી હેલ્લો થઇ તોય કાંઈ ભાન ના'વ્યું ! એ તો ' યાપ તેવા થઇએ તો ગામ વચ્ચે રહીએ ' ! વગેરે વગેરે. આ શું બતાવે છે ? એ એ જ બતાવી આપે છે કે કાચરાના સાવનું હાલની પ્રગતિમાન સ્ત્રીશક્તિનું બદનક્ષી કરનાર એ ગીત સદાબરું બધ થઇ જવું જોઇએ એને બદલે દાલના જમાનાને અનુકૂળ દરખ અને અસત્યતાથી રહિત ગીત કોઇ મદદ કવિ કે અલ્પ કવિએ જોડવું જોઇએ અને એજ ગીત વેદોક્ત લગ્ન હોય તો તેમ નહિ તો ' સીનીય મેરેજ ' વખતે ' રક્ષ રક્ષ વું, મદારાજ ' વાળા ભરતવાક્યની જેમ મવાવું જોઇએ મે પોતે એ ગીત જોડવાની દિગ્મત કીધી હોત પશુ કોઇ રમતારામ જેવા કવિરાજને એ ' ગાન્સ ' આવાની મારી ઇચ્છા હોવાથી હું માત્ર એ ગીતની આડી પાતળી રૂપરેખાજ અપઘાગ્યમાં આપી વિરમીશ. એવું ગીત જોડાય તો તે

ગાત્રી વખતે કોઈ ' રપેસ્થલ ' દાવલાવ કરવાની જરૂર નથી. માત્ર એ માતા ગાતાં આખમાં આસુ લાવી લગ્નની સાદીથી નાક નસીંગુ એટલે બસ પત્યું ! ગીતની રૂપરેખા આ રહી

અસાર સધી માથે પડેલી હે પુત્રિ ! યા વિદાય, અને સાસરે જઇ ઉઘળ તારા બાપા છશુ વાધવું નામ ! કરીએ થું અને શું કહીએ ? પાછનીયે આશાવના અને કઇ લાગે નિરાશમાં તને મોટી કીધી ભણાવી મળ્યાવી ! કાળજી બજે છે તને વિદાય દેતાં કે તને ભણાવ્યા મળ્યાઆમાં ખરેખેલા કાવડિયાનો લાભ લેશે થું તારા મક્કમ છુદા જેવા સાસરિયાઓ ! એમ બજાતાં છતાંય કીધું તેના દોષે જાને માથે, મારે, તારે કે તારા આપને ! ભણી મળીને પાટલા કાડવાની હોય તેમ તારી મહેતરાણીએ કહ્યું ' ડબલ લાઇન કાપી છુકે અપાવો ' તો તે અપાવી; જોમોશી, હીરદી માયમિટી અને દરાઇગ તેમજ આલજીકરા અને ઉકલીક ! શું નહિ ને થું ! આ અને તે અને બધું ! ઇરેકોલની ફી અને કોલેજની ફી ! પુત્રી ! થું મળ્યાવીએ ને થું ન મળ્યાવીએ ! બધું અપાવ્યું અને આપ્યું તારા બાપાએ, ઉધી પાંધડીએ દમ્યણ જવાની બીક છતાંય ! એ બધું જાને માટે ? આ તારા ભાડજીજ જેવા સાસરિયાઓ માટે ? કાળજી કપાય છે અને જીક ઉપડતી નથી એ વાત હેરે આવતાં ! થયું તે થયું નશીમમાં નથી માનતા અમે એટલે કહીએ છીએ કે સુધારી લેજો તારું નશીમ તારે હાથે આમ ! તારી વીંછણ જેવી સાસુ એમ કહે કે ' વહુ છોડી રાખવા ' તો વું પરખાતી કેને ચોખ્ખું - ' રાધવું ' એ શી બધાં ! કહેા તો અકચરની જોજની કે સરસની ચંદરની વાન કેરી ફર પશુ રાધવું ? હું તો કહી દઇશ ' એવણું ને કે

કે રાંધવા મીંધવા કે જાડુ કડાવા નથી
પરણી તમારી માથે । અને એ ગંદી ચીજ
મને આવડે એમ ક્યાં । સાસુ, અડધાવ ત્યારે
એ કામ મારે માથે । એ અડધાવ એટલે
કરીય ન અડધાવ એ દર્મજ આ જગતી
હિંદુ મમાજ છોડી ક્યારે । અને ક્યારે એ
આપશે કુશપાદિદેશીની સપાટી પર । લોભેમાં
આગ લાગી, બધીય બળા ગઇ નથી, હોટેનો
મોજુદ છે મગાવો ત્યાંથી અને પૂરે પેટનો
ખાડો । મારે ક્યાં જાતુ આવુ છે તેની વાત ।
હોજરી કે અંતરડા, કમર ને અંખો, માથુ
ને ટાંદિયા એ બધાય નમગાં થતાં મ્હાં તે
છતાં કમ બાંધીને વાંચી પાસ મરી જુ
મેટીક, પ્રીવીઅસ, ધન્દર અને બી એ. ' તે
નથી રાંધવા માટે કે ધરનાં પાણીમાં ભરવા
માટે । ' આમ કહેશે એટલે દીકરી ' તારા
'એકલુ' પજુ મગારાં તારાથી । કદાચ કમ
કારાવે, 'એ' તો જીવી ના ' તારા સખી
સુધીલા બેને તેને કહ્યું છે તેમ કરજે ।
કડણી કે તવેથો જે કાચ ચઢે તે સમયે યડી
સ્વરૂપ ધારણ કરજે અને ચાલી ચારજે
આપણે ઘેર ! કદાચ દાર ખુસ્તા કે નાર
માટે । પણ તારા બાપા હમુ વાપનું નામ
નીચું પડવા નહિ દર્શિ. અને હા ' રાત
નીકળા છે તો કહુ છું । એક દિવસ તારા
બાપાએ હમુકા કાંધો દરી જમતાં જમતા ।
મે તો કાપડી એના માથામાં કડણી ફાળ-
ભરી ' જસ તે પછી ધરમાં જ્યાં બુએ ત્યાં
ચાલિ ચાલિ । તારા જેવી કલેહી મલેહી
સરકારી બાળાથી કદાચ ન થાવ એમ '
કદાચ એમ કરવાનું મન કરે તોય ક્યાં છે
તારા ચન્દર કાગડખીંચ ' તારે કોઇ કહે શાંતિ
અને ધીરજ અને કામા ધરનારી દેરી કુડે
ખર્મા અને કાપમાં પૂનજ છે-એના કોઇ
દષ્ટાંતો પજુ આપશે । મમલ ' પણ માનતી

નહિ એવી વાતો પોષીમાંની રીંગણાં જેવી ।
જમનાનો સમાન દક્કનો છે ચપ્પડનો જવાજ
ચપ્પડથી, માલોનો જવાજ માલોથી અને
દાટીનો જવાજ દાટીથી ' મલ્લી અને સાસ-
રિયાને ઠેકણામર રાખવાનો એ છે અનુભવેનો
સમજાણુ મુરખો, અને પહેલાં તો વું જતાંની
સાયમાં સમુક્ત કુટુંબથી છૂટા પડવાનીજ
કરજે વાત । સંપુક્ત કુટુંબના કષિ એકા
છે મેરણાવદા ' મલેહી છે એટલે છાપામાં,
ધરમાં, સમામાં જ્યારે તક મળે ત્યારે જમ
એજ ચર્ચા કરજે, નમ્રના રાખી કોઇથી
અનમ્ર અમ્રજે તો લોધેહી કેળવણી એજ
જાય, ધરના માટે માણુમોથી જસ કમચીજ
નાન રાખજે, અમણુ અને કામકી મેરાએ
સાથે કડિય બેગાની ના અમેજ નહિ કલેહી
સીને અમણુજ સમજજે બહુ હોરોં ઉપા-
એનાં સંક્રમાં પાતી ના તારા જેવી કલેહી
મલેહીને વધારે કહેવાનું શું હોય । સાસ-
રામાં અઠક રહી ભગતજે તારા મામાપનું
નામ એટલે પડુ

પુત્રીને માસરે વિદાય દેતી વખતે માતાનું
મીન કાર્મ ઉપતો કે ઉગેતો કવિ, ઉપર વેરેણ
કાતાપ્રિતા કાણામાંથી શ્રેષ્ઠા મેઘની નોરો
એ આરા અરધાને નથી. શીખામણુ આપ-
વાની તો ધણીય હોય છે અને તે સૌ કાર્મ
જાણીય કો છે એટલે ઉપરી શીખામણોમાં
પોતપોતાની સુદિ અનુમાર વધારે ધટારો
પજુ ચર્મ કદરી. ખાત્રી મે તો આટલુજ
લખુ છે તે આરા મનમાં છે તે મિત્રની
ગીઝાઓ કરી કરીને । કહેશે એમાં તો આપુ-
નિક કીકિતિતી અને નવિન આરિયા સસ-
કરીની સ્વ કર જલનશી ઘણ અને તે શું
ન છાપનું એની મમજ વિનાના મીનજવા-
નદાર યુજુસુ-દરી 'ના ત ત્રીએએ છાપી પનુ
મારી ' રે દિંદુ મંસાર ।

ભારતવિખ્યાત ઉપન્યાસ સમાપ્ત શ્રી પ્રેમચંદ્રનાં ગામનનો અનુવાદ

ગરિબની ગુહલક્ષ્મી

અનુવાદક
પીટુષ

૨૫

એ જ બંધુભાઈ બરાબર દેશ બાંચે મુકદ્દમે શરૂ થયો. આવજુની ઝડી વર્ષો રહી હતી કલકત્તામાં પાણી પાણી થઈ રહ્યું હતું; પરંતુ પ્રેક્ષકોને મોટો સમૂહ સ્થાને મેદાનમાં ઊભો હતો.

ઊંઝામાં દિનેશની પત્ની અને માતા પણ આવી હતી. મુકદ્દમે શરૂ થવાની દૃષ્ટિ પંદર મીનીટ આગળ જાણપા અને જોદરા બધા ગાડીઓમાં આવી પહોંચી ઊંઝાને અદાલતના ઝોરડામાં જવાની જારા મળી ગઈ.

પોલીસની જુગાની શરૂ થઈ. કેપુટી સુપરિન્ટેન્ડન્ટ, ઇન્સ્પેક્ટર, ડારોગા, નાયબ-દારોગા, સર્વની જુગાની થઈ. જાને તરફના વકીલોએ નિવેદનો કર્યા; પરંતુ એ બધા કામમાં ઉત્સેખવાયોગ્ય મોઝ વાત ન હતી. કાનૂની પાબંદી કરવામાં આવતી હતી. તે પછી, રમાનાથની જુગાની થઈ; પરંતુ તેમણે પણ કંઈ નવી વાત ન હતી તેણે પોતાના જીવનનો ગયાં એક વર્ષનો પૂરેપૂરો જણાવ કરી સબજાણ્યો. કોઈ વાત ન જૂપાવી. વકીલે પૂછતાં તેણે કહ્યું. “જાણપા ત્યાગ, નિષ્ઠા, અને સત્યપ્રેમે મારી આંખ ખોલી; અને તેથીયે વધુ જોદરાનાં સૌજન્ય અને

નિષ્કપટ બ્યવહારે વધુ ખોલી. હું એને મારું સૌભાગ્ય સમજું છું, કે જે તરફથી ખીજા-એને અધિકાર મળે છે, તે તરફથી મને પ્રકાશ મળ્યો. વિષમાં મને અમૃત મળ્યું.”

તે પછી, બચાવપક્ષ તરફથી દેવીદીન, જાણપા અને જોદરાની જુગાની થઈ. વકીલોએ તેમને પણ પ્રશ્નો પૂછ્યા; પરંતુ સાચા સાક્ષીઓ કેવી રીતે પડી ભાજી. જોદરાનું બ્યાન બધું જ પ્રભાવોત્પાદક હતું. તેણે જોયું કે પ્રાણીને જ જીવંત જીવડવા માટે તેને મોકલવામાં આવી છે, તે ખુદ દંડથી તડપી રહ્યો છે; તેને સહાનુભૂતિની જરૂર છે, જાંજી રાની નહિ. તેને સહાયનો હાથ જોઈએ છે, ધક્કાનો ઠોસો નહિ. “જાણપા દેવી પ્રત્યેની તેની શ્રદ્ધા, તેનો અટલ વિશ્વાસ જોઈને હું મને પોતાને ભૂલી ગઈ. મને મારી નીચતા, મારી સ્વાધ્યાનિષ્ઠતા પર લજ્જા આવી, મારું જીવન કેટલું અધમ, કેટલું પતિત છે, તે મને તે બખતે સમજાયું અને ત્યારે હું જાણપાને મળી ત્યારે, તેની નિષ્કામ સેવા, તેનું ઈજ્જત તપ જોઈને મારા મનમાં બાકી રહેલા યોગ્ય ધણા સંસ્કાર પણ મગી ગયા. વિલાસ-યુક્ત જીવન પર મને ધણા આવી ગઈ એ નિશ્ચય કર્યો કે આજ અચલમાં હું પણ આશ્રય લઈશ.”

પરંતુ એથી પણ વધારે મદતની જી-
જાની જાણવાની હતી. તે સાંભળીને તો ગ્રેમ-
કાની આંખમાં પણ આંસુ આવી ગયાં તેના
અંતિમ સમયે આ દુનિયા " મારા પતિ
નિર્દોષ છે. મારી દલિલાઈ નહિ પણ
નીતિની દલિલાઈ પણ તે નિર્દોષ છે. તેમનાં
ભાગ્યમાં મારી વિલાસાદિનું પ્રાપ્તિ
કરવાનું લખ્યું હતું, તે તેમણે ક્યું તેઓ
જન્મરમણી મેકિં જીવાનીને ભાગ્યા તેમણે
મારા પર જે કાંઈ અત્યાચાર કર્યો હોય તો
તે એટલો જ કે, મારી ઇચ્છાઓ પૂર્ણ કર-
વામાં તેમણે સદેવ કષ્ટપનાથી કાચ લીધું અને
પ્રસન્ન કરવાને માટે, અને સુખી રાખવાને
માટે, તેમણે પોતાના ઉપર મોટામાં મોટો
બોલો લેવામાં પણ કદિ મ કાચ નથી કર્યો.
તેઓ એ જુદી ગયા કે વિલાસરૂપિ સતોષા-
વાનું નથી જાણતી ન્યાં અને રોકવાનું
દેવિત દલુ ત્યાં તેમણે અને પ્રેતસાદિત કરી
અને તે વખતે પણ અને પૂરેપૂરો વિશ્વાસ
દતો કે, મારા પર અત્યાચાર કરવાની ધમકી
ને લીધે જ તેમની જાન જમ થઈ ગઈ
હતી અને અપરાધિની હોઈ તો હું છું.
જેને લીધે તેમને આટલું કષ્ટ બોમરવું
પડ્યું હું માનું છું કે, મેં તેમને તેમની
જીજાની જલ્લવાને પ્રેર્યાં અને મને ખાતરી
હોત કે ધાડમાં તેઓ સામેલ હતા તો
સૌથી પહેલે કું જ ક્ષેત્રમતો તિરસ્કાર
કરત નિરપરાધીઓની સાથે ઉપર તેઓ
પોતાનો વેતન ખોડ કરે, એ હું નથી મદન
કરી શકતી ને દિવસે ત્યાં માડ પડી, તે
તારીએ મારા સ્વામી પ્રધાનમાં હતા
આશયત, આહે તો રેસીફનદારા નેની
નપાસ કરી શકે છે અને જરૂર હોય તો
મ્યુનિસિપલ એડના અધિકારીઓની જીજાની
પણ લાજ શકાય એમ છે એવી દલમાં
તેમના પ્રત્યેક રૂબાઈ કરતું અને મેં ક્યું
તેના કરતાં બીજી કાંઈ હોય શકે નહિ "

અદાલતે, સરકારી વકીલને પૂછ્યું
" પ્રધાનમાં આ મામલો મળ્યામાં કાંઈ
ગિર્જા મંત્રિવામાં આગ્યો હતો ? "

વકીલે કહ્યું " હા, પરંતુ એ
જાનતમાં અમારે કાંઈ વધી નથી. "

જ્યાવ પક્ષના વકીલે કહ્યું " એથી તો
એમ મિદ્દ મધ જાવ છે કે આરોપી, ધાડમાં
સામેલ ન હતો હવે માત્ર એટલી જ વાત
ખાતરી રહે છે કે તે તાજ તરફનો માણી
કેમ હતી ગયો ? "

વાડી વકીલ " સ્વાર્થમિદિ વિના બીજી
શું હેં છ શકે ? "

જ્યાવ પક્ષના વકીલ " માર કહેવાનું
એ છે કે, તેને જો કેવામાં આગ્યો હતો
અને ન્યારે તેને ખબર પડી ગઈ કે જે
અપરાધ તેણે પોલીસના હાથનું રમકડું જાનવાનું
કળૂવ ક્યું હતું તે તેનો અમ હતો ત્યારે
તેને ધમકીઓ આપવામાં આવી "

હવે જ્યાવ પક્ષ તરફથી કાંઈ સાદી
ન હતો સરકારી વકીલે નિવેદન કરી ક્યું
" ચેર જોનર, આજ આપડી સમક્ષ એક એવો
મુકદ્દમા ઉપસ્થિત થયો છે કે જે, સદ્માએ,
જદુ જોજા અને છે જનકપુરની ધાડનો જનાવ
આપને માલમ છે જનકપુરની આમપાસના
કેટલાક ગામેમાં એકમામગી ધાડો પડી અને
પોલીસે ધાડપાડુઓની શોધ કરવા માંડી.
મદિનાઓ સુધી, પોલીસ જામમદારી
પોતાની દયેનીમાં જાન લાંબને, ધાડપાડુઓને
શોધી મદદની કાલિય કરતા રહ્યાં આખરે,
તેમની મહેનત મરજ કષ્ટ અને ધાડપાડુઓની
ખબર મળી એ તોડો એક ધરની અદર
મેઠેલા મળા જાળના પોલીસે એકીમાથે સર્વને
પકડી લીધા, પરંતુ આપ જાણો છો કે,
એક મામલામાં અદાલતને માટે સાક્ષીનીઓ
પૂરી પાડવાનું કેટલું મુશ્કેલ હોય છે જનતા
એ લેતોથી કેટલી કરે છે. પ્રાણના અપાધી

સાક્ષી આપવા પશુ કાઠ તૈયાર થતું નથી. તે એટલે સુધી કે જેઓના ધરો ઉપર ધાડ પડી હતી તેઓ પશુ સાક્ષી આપવાનો મમય આવ્યો એટલે માવ છટકી ગયા.

મહાનુભાવો, પોલીસ આ ચિતામા પડી હતી, તે વખતે એક યુવક આવે છે અને એ ધાડપાડુઓનો યાગીદ હાવાનો દાવો કરે છે. તે એ ધાડનું એવું સજીવ, એવું પ્રમાણપૂર્ણ વર્ણન કરે છે કે, પોલીસ દગામાં ફસાઈ જાય છે આવે સમયે, આવો માણસ મળતાં પોલીસને ગેમી મદદ મળી હોય એમ લાગે છે. એ યુવક અલાદાપાદશી ભાગી આવ્યો હતો અને અહીં જૂએ મરતો હતો પોતાનાં ભાગ્યનિર્માણનો આવો સુખવસર મળ્યો જોઇને તેણે પોતાની સ્વાથ' મિદ્ધ કરવાનો નિષ્ક્રિય કરી લીધો. તાજના માક્ષી બનતાં સળનો તો કાંઈ ભય તેને હતો જ નહિ. પોલીસની ભલામણથી કાંઈ સારી નોકરી મળી જશે એવો તેને વિશ્વાસ હતો. પોલીસે તેના ખૂબ આદર-સત્કાર કર્યો અને તેને પોતાનો માક્ષી બનાવી લીધો. કાંઈ પૂરાવો ન મળતાં, પોલીસ આ આરોપીઓને છોડી દેત અને તેના ઉપર કાંઈ સુઠ્ઠમો ન ચલાવત, એવો ધણો સંભવ હતો, પરંતુ આ યુવકની બાજુમાં ફસાઈ જઇને, પોલીસે સુઠ્ઠમો ચલાવવાનો નિશ્ચય કરી લીધો. તેનામાં આદે કાંઈ ગુણ હોય કે ન હોય, પણ તેની રચનાશક્તિની પ્રખરતાનો ઇન્કાર કરી ચકાશે નહિ. તેણે ધાડનું એવું વર્ણન કર્યું કે જાણીતી એક કડી સરખી પણ ક્યાંયથી ગૂંચ ચક્ર ન હતી અકુરમાંથી ફળ તીપજવવા સુધીની બધી વાતોની, તેણે કલ્પના કરી લીધી હતી પોલીસે સુઠ્ઠમો ચલાવી દીધો.

પરંતુ એમ માલમ પડે છે કે, આ દરમ્યાન, તેને સ્વભાગ્યનિર્માણને એથી

પશુ વધુ સારો અવસર મળી ગયો સરકારની વિરોધી સરચાઓએ તેને પ્રયોજન આપ્યું હોય અને એ પ્રયોજનોને લીધે તેને પોતાની સ્વાથ' મિદ્ધિનો આ નવો રસ્તો સૂઝ્યો હોય કે ન્યાં બનતી માથે યશ પશુ દત્તો, વાદવાદ પશુ હતી, દેશભક્તિનું ગૌરવ પશુ હતું, એ બધું સંભવિત છે. તે પોતાના સ્વાથ'ને લીધે સર્વ કાંઈ કરી શકે છે, તે સ્વાથ'ને માટે, કાઠનાં ગળાં ઉપર છરી પણ ચલાવી શકે છે, અને સાધુ વેશ પશુ ધારણ કરી શકે છે એજ તેનાં જીવનનું લક્ષ્ય છે તેની સહજુદ્ધિએ હેવટે તેના ઉપર વિજય મેળવ્યો, પછી ભલે એનો હેતુ ગમે તે કેમ ન હોય, તેથી જાણી છીએ પોલીસને માટે, અપરાધીઓને છોડી દેવાના જેટલું જ નિરપરાધીઓને સજા કરવાનું આપત્તિજનક છે. તે કાંઈ પોતાની કારકીર્દિ બતાવવાને માટેજ આવા મુઠ્ઠમાં નથી ચલાવતી. તેમ, સરકાર પશુ કાંઈ એટલી બધી ન્યાયશૂન્ય નથી કે તે પોલીસના સકંજમાં આવીને આવા અર્થદીન મુઠ્ઠમાં ચલાવતી ફરે; પરંતુ આ યુવકની ચાલ બાજુથી પોલીસની જે બદનામી થઈ છે, અને સરકારના હુકમો 'રૂપીયા' અર્થાત્ત ગયા છે, તેનું જિએદાર કાણ છે? આવા માણસને બરાબર સજા થવી જોઈએ કે, ફરી કાંઈ વાર એવી ચાલબાજી કરવાનું સાક્ષ્ય ન થાય. આવા ફોગટના સમાર રચવાવાળા માણસને છૂટો રહીને સમાજને હાનિવાનો માખ' બંધ કરી દેવો જોઈએ. તેને માટે, આ સમયે, સૌથી ઉપયુક્ત રથાન એજ છે કે ન્યાં તેને ચોડા દિવસ આત્મચિંતન કરવાનો અવસર મળે. કદાચ, ન્યાનાં એકાંતનાસમા તેને આત્મિક જાગૃતિ પ્રાપ્ત થઈ જાય આપે કેવળ એટલો જ વિચાર કરવાનો છે કે, તેણે પોલીસને હોય દીધો છે કે નહિ તેણે દગો દીધો છે.

એના તો હવે કંઈ ચડી રહી હતી નથી
જો ધમધમો આપવામાં આવી હતી, તો
પહેલી અદાતની પછી, જમની અદાતમાં
તે પોતાની જુનાની પાછી એગા લઈ ચકોટા
દતો પરંતુ આ વખતે પણ તેણે એવું કંઈ
કયું નહિ તેથી, એ સ્પષ્ટ થાય છે કે,
ધમધમોનો આદેશ નહોતો. તેણે જે
કંઈ કયું છે તે સ્વેચ્છાથી કયું છે. એના
માથુમને જો કદિ સ્થાન ન કરવામાં આવે
તો, તેને પોતાની કુટિલ નીતિથી કામ લેવાનું
કરી માલસ થશે અને તેની વિચાર મનોરત્નિ-
ઓ આથી પણ વધુ બગવાન થઈ જશે."

જવાબપક્ષના વચ્ચેથી ફરી જવાબ આપ્યો.
"આ મુદ્દોનો અંગ્રેજી ઇતિહાસમાં જ નહિ,
કદાચ, સર્વેશીય ન્યાયના ઇતિહાસમાં એક
અદ્ભુત પટના છે. રમાનાથ એક સાધારણ
યુવક છે તેને શિક્ષણ પણ થયું મામૂલી
મર્યાદા છે, તે હંથા વિચારનો યાજુષ નથી
તે અસાધારણની મુનિસિપલ સ્કોલમાં
નોંદરૂ છે જ્યાંના રૂબીયા વસ્ત્ર કંટાનું
તેનું કામ છે પ્રવાજનુગાર તે વેપારીઓ
પાસેથી રૂબત લે છે અને પોતાની આવકનો
વિચાર ન કરતા માત્ર વિનાનું ખર્ચ કરે છે
આખરે એક દિવસ કોળામાં ભૂલ થવાથી
તેને શક જલ છે કે તેનાથી ધોઆ રૂબિયા
છાવાઈ જવા તે એટલો ગયો અગરાઈ જલ
છે કે, ને રોજને કંઈ કહેતો નથી, અને
પરથી આગી જલ છે. ત્યાં કચેરીમાં તેના
ઉપર બુરાણુ થાય છે અને તેના કિસામની
તપાસ થાય છે. ત્યારે માલમ પડે છે કે તેણે
કંઈ પોતાના કયો નથી, માત્ર કિસામની જ
ભૂલ થઈ હતી."

પછી રમાનાથ પોલીસના પાલમાં કેમ
રમાયો, તાજનો સાફી કેમ જન્યો અને
જુનાની કેમ આપી તેને સજાની વિચન
જજીરીને કહ્યું:

"હવે રમાનાથના જીવનમાં એક નવું
પરિવર્તન થાય છે, એવું પરિવર્તન કે જે
એક વિશામયિષ, પદ્મોદય યુવકને મર્મનિક
અને કર્તવ્યશીલ બનાવી દે છે તેની પત્ની
જનમ્યા, જેને ફરી કહેવામાં આવે તો તેમાં
કંઈ અતિશયોક્તિ નથી, તેની તપાસમાં
પ્રવાજથી અડી આવે છે અને અડી જ્યારે
તેને ખતર પડી જલ છે કે, રમાનાથ એક
મુદ્દામાં પોલીસનો માફી જતી મયો છે,
ત્યારે તે છુપાઈને તેને મળવા આવે છે,
રમાનાથ, પોતાના જનમ્યામાં આરામથી પડ્યો
રહ્યો હતો. ફરવાળ ઉપર પહેરેગીર પહેરે
ભરી રહ્યો હતો. પતિને મળવામાં જલપાને
સંગતા નથી મળતી એટલે તે એક પત્ર
લખીને તેની સામે ફેંકી દે છે અને ફરીનીને
ધરે આતી જલ છે રમાનાથ એ પત્ર વચ્ચે
છે અને તેની આંખો સામેનો પડો દડી જલ
છે. તે છુપાઈને જલપાની પામે આવે છે,
જલપા તેને તપાસ કરતોત કદી પ્રમથાવે
છે અને રમાનાથને તેની જુનાની એટલી
લેવા આમદ કરે છે રમાનાથ પહેલાં
ચકા કરે છે, પરંતુ પછીથી કજલ થાય છે
અને તે પોતાને જમતે પાછો ફરે છે. ત્યાં
તે પોલીસ અમલદારોને સાર, સાર કદી કે છે,
કે 'હુ મારી જુનાની નદસી દુષ્ટ' અપિહારી
તેને જનમતની પ્રમોબન આપે છે, પરંતુ
જ્યારે રમાનાથ પર તેની કંઈ અમર નથી
ચતી અને તેને થાલપ પડી ગયું છે કે, તેના
ઉપર પોતાનાનો કામ મુદ્દો નથી, ત્યારે
તેઓ રમાનાથને જલપાને ચિરતાર કરવાની
ધમકી આપે છે. રમાનાથની દિમત વૂગી
જલ છે તે જલે છે કે, પોલીસ જે આદે
તે કદી થો છે. એટલે તે પોતાને પ્રસાદ
પડ્યો મૂકે છે અને જજની તપાસમાં તે
પોતાના પહેલાં નિવેદનનું જ સમર્થન કરે
છે. અદાલતની તપાસમાં અચાનક રમા-

નાથને કાંઈ સવાલો પૂછ્યા ન હતા પરંતુ
અહીં તેને પ્રશ્નો પૂછવામાં આવ્યા આ
મુકદ્દમા સાથે તેને કાંઈ સંબંધ ન હોવા
છતાં પણ તેણે, પ્રશ્નોના એવા જવાબ આપ્યા
કે જજને કાંઈ ચકા ન ગઈ અને આરોપી-
ઓને સજા થઈ ગઈ. રમાનાથની હવે વધુ
આતર થવા લાગી તેને એક બલામણુ પત્ર
આપવામાં આવ્યો અને કદાચ, સંયુક્ત
પ્રાંતની સરકારને પણ તેને માટે બલામણુ
કરવામાં આવી

પછી, જલપાદેવીએ ફાંસીની સજા મેળ-
વનારા આરોપી દિનેશના બાલપુત્રોનું પાલન
પોષણ કરવાનો નિશ્ચય કર્યો આમતેમથી
૬૬ માંગી માંગીને તે તેઓને માટે છદ્મીની
જરૂરીઆતો પૂરી કરતી હતી તેનાં ઘરનું
કામકાજ પોતાને દાંધે કરતી હતી તેનાં
બચ્ચાને રમાડવા લાગી જતી હતી

એક દિવસ રમાનાથ મોટરમાં સહેલ
કરતો જતો હતો. તે વખતે માથા પર પાણીનું
માટણું રાખીને જતી જલપાને તે જોઈ લે
છે. તેનું આત્મસન્માન જાગી ઉઠે છે.
પોલીસ અધિકારીઓએ રમાનાથના મનોર-
જનને માટે જોદરાની નિમણૂક કરેલી છે.
જોદરા, યુવકની માનસિક વેદના જોધને
દ્રવિત થઈ જાય છે અને તે જલપાના પૂરે-
પૂરા સમાચાર લાવવાના ધરામથો ચાલી જાય
છે. દિનેશને ધરે જલપા સાથે તેની મુલાકાત
યામ છે જલપાને ત્યાગ, સેવા અને સાધના
જોધને આ વેશ્યાનું હૃદય એટલું પ્રભાવિત
થઈ જાય છે કે તે પોતાનાં જીવન પર
સંનિજત થઈ જાય છે અને બન્નેમાં બહેન
પણ થઈ જાય છે એક અકચારિયા બાદ
તે બંધને રમાનાથને બધો જીવન કહી સંભ-
ળાવે છે. રમાનાથ એજ વખતે ત્યાંથી ચાલી
નીકળે છે અને જલપા સાથે એયાર વાન
કરીને જંગના બગલાપર ચાલી જાય છે.

તે પછી જે કાંઈ થયું તે આપણી સમક્ષ
ગુણ સુંદરી છે.

હું એમ નથી કહેતો કે તેણે જુદી સાક્ષી
નથી આપી, પરંતુ એ પરિસ્થિતિ અને
પ્રલોભનો ઉપર ધ્યાન આપો તો એ અપરા-
ધની ગંભીરતા ધણે અશે થઈ જાય છે જુદી
જુલાનીનું પરિણામ કદાચ એ આવત કે
કાંઈ નિરપરાધીને મજા મળી જત, તો બીજી
વાત હતી આ મમયે તો પંદર યુવકોનો
જન બચી ગયો, શુ હજી પણ તે જુદી સાક્ષી
આપવા માટે ગુન્હેગાર છે ? તેણે પોતેજ જુદી
જુલાનીને એકરાર તો કર્યો છે ! શું તેનો
તેને દંડ મળવો જોઈએ ? તેની સરળતા
અને સજ્જનતાએ એક વેશ્યાને સુદ્ધા મુગ્ધ
કરી દીધી અને તે, તેને બહાવવાને કે બદ્દે-
લાવવાને બદલે, તેના માગની દીપક ખતી
ગઈ જલપાદેવીની કર્તવ્યપરાયણતા શું
સંજ્ઞને ચેત્તિ છે ? જલપા જ આ નાટકની
નાયિકા છે તેનો સદ્ગુણ, તેનો સરળ પ્રેમ,
તેની ધર્મપરાયણતા, તેના પતિભક્તિ, તેનો
સ્વાર્થત્યાગ, તેની સેવાનિષ્ઠા, કયા કયા
ગુણની પ્રશંસા કરીએ ? આજે જો તે રંગ-
ભૂમિ ઉપર ન આવી હોત તો પંદર કુટું-
બોના પ્રકાશ ગુણ થઈ જત તેણે પંદર
પરિવારોને અભયદાન આપ્યું તેને ખબર
હતી કે, પોલીસને સાથ આપવાથી માસારિક
ભવિષ્ય કેટલું ઉજ્જવળ થઈ જશે, તે જીવ-
નની કેટલીય ચિંતામાંથી મુક્ત થઈ જશે
સંભવિત હત કે તેની પામે પણ મોટર
આવી જત, નોકર ચાકર આવી જત,
સાર માફે ધર મળી જત, બહુ મૂલ્ય
આચૂપણો મળી જત શુ એક યુવની રમ-
ણીના હૃદયમાં આ સુખોનું કાંઈ પણ મૂલ્ય
નથી ? પરંતુ તે આ ચિંતાના સંદર્ભ કરવા
માટે તેવાર થઈ જાય છે. તો શું, તે પતિ-
વચિત થઈને જીવનપથ ઉપર ભટકતી રહે,

એ તેના પર્માનુસરણનો ઉપકાર મળી? એક સાધારણ બી તેણે ઉચ્ચપ્રકારનું શિક્ષણ નથી મેળવ્યું. તેનામાં શું આટલી નિષ્ઠા, આટલો ત્યાગ, આટલો વિમર્શ હોઈ દેવી પ્રેરણાનો પરિણામક નથી? એક પતિતા પણ આવી કાર્યમાં સક્ષાયક થઈ જાય એ શું કાંઈ પણ મહત્વનું નથી? હું તો સમજું છું કે મહત્વનું છે જાણા મુકદ્દમા રોજ રોજ નથી રહ્યું

થતા. કદાચ, આપ સેકેને આપના જીવનમાં પણ જાણા મુકદ્દમા સંભળવાનો ફરી અવસર નહિ મળે, અહીં આપ એક મુકદ્દમાનો ફેસલો કરવા બેઠા છો, પરંતુ આકાઉટની બહાર એક બીજું મહત્વનું મોટું ન્યાયાલય છે, જ્યાં આપ સેકેના ન્યાય ઉપર વિચાર થશે. જાણપાનો

એજ કે સહો ન્યાયને અનુકૂળ થશે કે નેનો બહારનું વિભાગ ન્યાયાલય સ્વીકાર કરશે એ ન્યાયાલય કાનૂનની બારીકાઈઓમાં પડવું નથી. કે જેમાં ફસાવીને, નેના કાર્યોમાં ફસાવીને આપણે વારંવાર પકડાઈ થઈ જઈએ છીએ, કમનું પછી અને પાછીનું કમ ફરી બેસીએ છીએ. પરંતુ આપ જુઠાણી પર પચ્યાત્મક કરીને, કાચી વાદ મદી દેરા માટે, બેઠવિશાસપૂર્ણ જીવનને ઠોકરે મારી કોટેસાલાશનું જીવન બંધિત કરવાને માટે, ગાળને અપરાધી કરાવો તો

તો આપ, સત્કાર સમક્ષ ન્યાયનો કોઈ ઉચ્ચ આદર્શ ઉપરિચિત નથી કરી રહ્યા.

સરકારી વકીલે એનો પ્રત્યુત્તર આપતા કહ્યું “ મુખ” અને આદર્શ પોનપોતાના સ્થાન ઉપર ધણી આદરની વસ્તુ છે, પરંતુ જે માણસે જાણી જાણીને જુડી જુમાની આપી, તેણે ગ્રન્ડો અવસ્થા કરી છે. અને તેનો દર તેને મળવાનું જોઈએ. એ સાચું છે કે, પ્રમાણમાં

તેણે કાંઈ ઘોઠાણા નથી કર્યો અને તેનો તેને માત્ર બામ હતો, પરંતુ એની દયામાં, એક સાચા માણસનું જે કાનૂન છે, મિશ્રતાર થવા બાદ તે પોતાનો મર્યાદા કરે, તેણે સંભળ્યા કાચી જુડી જુમાની આપીને પોલીસને કેમ ફો દીધો? એ વિચાર કરવા જેવી વાત છે તો આપને એમ લા-

‘ ગરીબની ગૃહલક્ષ્મી ’

આરે

મદ્રાસનું સુપ્રસિદ્ધ અંગ્રેજી દેમાસિક ‘ ત્રિવેણી ’ શું કહે છે?

શ્રી પ્રિમરેસ્ટ્રમે લખેલી નજીવી દિનની તબક્કા: ‘ જનન તો અનુવાદ છે દિનની કોઈ પણ પ્રાંતીય ભાષાનાં સરોત્તમ પુસ્તકો બીજા ભાષાના નામો આરે લખ્યે થાય એ કદાચ કદાચ શક્ય છે, અને મૂળની ભાષા અને અર્થ નજીવી રાખે એવી રીતે લુપ્તિપૂર્વક લખેલાં અર્થ-વર્ણ દ્વારા એ સૌથી ટારી રીતે થઈ શકે જાના સંબંધમાં એમ થયું છે

[ત્રિવેણી ‘ માર્ચ ’-એપ્રિલ ૧૯૩૩]

મદ્રાસ હોય કે તેણે અનુચિત કામ ક્યું છે તો આપ તેને અવસ્થા સજા કરીશ.

દલે અસાધ્ય માટે સુધારો આપવાનો વારો આવ્યો તરવેને રખાનાથ પ્રત્યે સહાનુ-ભૂતિ થઈ થઈ હતી; પરંતુ તેની સાથે એમ પણ જાણને ચોક્કસ લાગતું હતું કે તેને મજા થશે. શું સજા થશે એજ જોવાનું હતું લોકો પછીજ હત્યકનાથી ફેસલો મંજૂરવા માટે વધુ આત્મગ જાણ, ખુશીઓ વધુ આત્મગ જેવી લેવાઈ, અને મજુરજુદ પણ મજા થઈ ગયો.

“મામલો માત્ર એટલોજ છે કે, એક ચુલકે, પોતાના પ્રાણની રક્ષાને માટે પોલીસનો આશ્રય લીધો અને ન્યારે તેને માલમ પડ્યું કે, જે બચથી તે પોલીસનો આશ્રય લઈ રહ્યો છે તે સર્વથા નિર્મૂળ છે ત્યારે તેણે પોતાનું નિવેદન પાછું ખેંચી લીધું. રમાનાથમાં જો સત્યનિષ્ઠા હોત તો તે પોલીસનો આશ્રય જ શા માટે લેત. પરંતુ એમાં કોઈ સંદેહ નથી કે પોલીસે તેને રક્ષણ માટે આ ઉપાય સૂઝાડ્યો અને આ રીતે તેને જુદી જુદાની અપવાનું પ્રલોભન આપ્યું, હું એ નથી માની શકતો કે, આ મામલામાં, જુદાની અપવાનો પ્રસ્તાવ સ્વતઃ તેના મનમાં ઉત્પન્ન થયો હોય. તેને પ્રલોભન આપવામાં આવ્યું, જેના તેણે, દહના બચથી સ્વીકાર કરી લીધો. તેને એવી પંજુ ખાની આપવામાં આવી હશે કે જે હોમોની વિરૂદ્ધ તેને જુદાની અપવા માટે તૈયાર કરવામાં આવે છે, તેઓ ખરી રીતે અપરાધીઓ છે. કારણ કે રમાનાથમાં જ્યાં દહનો બચ છે ત્યાં ન્યાયની હકિત પણ છે. સ્વાયંત્રે માટે નિરપરાધીઓને ફસાવતાં પણ જેઓ અચકાતા નથી, એવા બહમાથ સાક્ષીઓમનિ તે નથી જો એમ વાત ન હોત તો, તે પોતાની પત્નીના આગ્રહથી જુદાની અદલાત કદિ તૈયાર ન થાત. એ સાચું છે કે પહેલી અદલાત બાદ તેને માલમ પડી ગયું હતું કે, તેના ઉપર ઘોંટાળાનો કોઈ સુકદમો નથી અને જજની અદલાતમાં તે પોતાની જુદાની પાછી ખેંચી લઈ શકતો હતો. તે વખતે તેણે એ ઇચ્છા પ્રકટ પણ અવસ્ય કરી, પરંતુ પોલીસની ધમકીઓએ ફરી તેના ઉપર વિજ્ય મેળવ્યો. પોલીસ, બહનામીમાંથી બચવાને માટે, આ વખતે તેને ધમકીઓ આપે એ સ્વાભાવિક જ છે; કારણ કે પોલીસને આરોપીઓ અપરાધી હોવા માટે કોઈ શંકા ન હતી. રમાનાથ

ધમકીઓમાં ફસાઈ ગયો એ તેની દુર્બળતા છે એ ચોક્કસ; પરંતુ પરિસ્થિતિ જોતા તે ક્ષમ્ય છે, એથી હું રમાનાથને છોડી મૂકું છું.”

૨૬

ચેત્રની શીતળ, મનોહર, સ્પૃતિમય સંધ્યા, ગંગાનો તટ, પલાશનાં ફૂલોથી લગ્નિ ગરુડો પલાશવૃક્ષોનું મેદાન, હંચાં હંચાં વૃક્ષો, તેની નીચે બાંધેલી ગાયો, બેસો, અને બળદોની લદરાતી કુંપડીઓ, ન ક્યાય ધૂળ કે ગંદકો, ન કાંઈ અવાજ કે તોફાન, સુખ અને શાન્તિ માટે શું આનાથી પણ વધારે સારી જગા હોઈ શકે છે ? નીચે સુવર્ણમયી ગંગા, લાલ, કાળા, નીલાં આવરણથી ચમકતી, ચમકતી, મદ મદ સ્વરોમાં માતી, ક્યાંક લપકતી, ક્યાંક ચમકતી, ક્યાંક ચપળ, ક્યાંક ગભીર, અનંત અધકાર જોતરફ વહી રહી છે; જાણે, અદ્ભુત રચિત બાલરમ્યતિ ક્રોડા અને વિનોદની ગોદમાં ખેલતી ખેલતી, ચિતામય, સહર્ષમય, અધકારમય ભવિષ્યની તરફ જઈ રહી છે દેવીદીન અને રમાનાથે, અહીં, પ્રયાગની નજીક આવીને આશ્રય લીધો હતો.

ત્રણે વર્ષ નીતી ગયાં છે, દેવીદીને જ મોન લીધી, બામ બનાવ્યો, ખેતી જમાવી, ગાય બેસો ખરીદી, અને કમયોગમાં, અવિરત ઉદ્યોગમાં, સુખ, સતોષ અને શાન્તિનો અનુભવ કરી રહ્યો છે. હવે તેના મુખ ઉપર તે કંટાળો, તે એવેની નથી, પણ એક નવી સ્પૃતિ, એક નવી ક્ષાન્તિ ગ્રસતી રહી છે.

સાંજ થત મધ્ય છે, ગાય બેસો ચરીને પાછી આવી. જંગોએ તેમને ખુટા સાથે બાંધી અને થોડું થોડું લાસ લાવીને તેમની સામે નાખી દીધું. એટલામાં દેવીદીન અને ગોપી પણ બગદ માટીમાં ઘણા લખને આવી પહોંચ્યા.

રમાનાથે જગા સાફ કરી રાખી હતી,

ત્યાં રાજાની ગૃહીણીઓ ઉતારવામાં આવી
આ નાની સરખી વ્યક્તિનો આટલો અસત્યાગ
છે. દયાનાથ નોકરી પરથી નિવૃત્ત થયા હતા,
અને હવે દેવીદીનના મદદનીશ છે. મમાચાર
પત્રો પ્રત્યે પણ તેમને પ્રેમ છે. રાજ
ગૃહ પણ આવે છે, અને યુદ્ધ દૂરમદ
મજનાં મુનથીય પત્રો વાંચી સંજોગે છે
અને સમજાવે છે. બ્રોનાઓમાં પણ આ
આમુખાસના ગમેલ્ય પાંચ દસ માણસો
પણ આવી જાય છે અને રાજ એક નાની
મોટી સમાવેશ જાય છે.

રમાનાથને આ જીવન પર એટલો વધી
અનુરાગ થઈ ગયો કે હવે તેને કાલ્ય,
ધાત્રેશરીજ નહિ, પણ જ્ઞાનના મન્ત્રપ્રદર
નું પદ મળી જાય તો પણ તે ઘડેલુ નામ
ન સે તેન્માત્ર મળી જીવિને અમાન્ય કરે છે.
પછી થોડીક ક્ષણત ક્ષણે રૂંધ પીએ છે
અને દિવસ ઉપકર્તા તો પોતાની દરમિયાની
રેડી કાઢીને બેસે છે તેણે વૈદ્યનાં કેટલાંક
પુસ્તકો વાંચ્યાં છે અને નાની મોટી ખીમ-
રીઓની દુન તે બાપે છે પાંચાઈ દરમિયા
રાજ આવી જાય છે અને તેની ભાર્તિ
દિવસે દિવસે વધતી જાય છે. આ કામમાંથી
ધુટી મગતાં જ તે પોતાના જગીયામાં
ચાલ્યો જાય છે, ત્યાં કાંઈ દાકરમાં પણ ચર્ચા
હોય છે; કેટલાક દુગર્તા રહેા અને કેટલીક
વનસ્પતિ પણ છે. દમજી તો બાકમાં બાપ
દાક જ થાય છે પરંતુ આઠા છે કે તથા
ચાર વર્ષે માત્ર લીધું, આપુ, નોર નારંગી,
ગેરી, આળખા, વગેરે રહેાની આમણતરી પણ
સારી થયા બાકી.

દેવીદીને જાણને આંસીમાંથી બેઠી,
કુંદા સાથે બાપો રીપા અને રમાનાથને
કહ્યું: "હજી કાંઈ પાછો નથી આવ્યો?"
દયાનાથે કહ્યું: "નરાનર મેલવનાં
કહ્યું: "હજી તો નથી આવ્યો, અને તે હવે

તે સારી થાય એવી આશા નથી. જમાને
અદલાય છે કેટલા મુખથી મેટી હતી; માડી
હતી, મોટર હતી, જમસો હતો, કેટલાય
નોડર હતા અત્યારે આ દાસ છે સામાન
સર્વ મોજુદ છે, વકીય સહેન સારી સંપત્તિ
મૂકી ગયા હતા, પરંતુ બાકી જતીજીઓ
અહીં થયા "

દેવીદીને: "કાંઈ કહે છે કે, આપણમાં
જન તો ખુબ મળી જાય, પરંતુ કહે છે કે
અદલાયમાં કુલુ નહિ મોજુ. બીજાં
કેવા વિચારતી છે "

એટલામાં રામેશરી એક નાની બાજાને
મામાં લઇને એક કુપડામાંથી નીકળી અને
દયાનાથની મામાં આપતાં દેવીદીને પાંચે
બોલો: "કાંઈ, જરા જમને રવનને બુલો,
જાણે કેરી થઈ રહી છે. એકલા અને વદ
મન્ને રહી રહી છે. મોટા થાણ જાણે થયા
થેકાઈ ગયો!"

દેવીદીને રમાનાથને કહ્યું: "અમે, દાસ,
જોઈએ "

રામેશરી બોલો: "એ જમને થુ કાઠે,
નિમારને જોઈને તો પહેલાં તેમનાં મોતીવાં
મરી જાય છે "

દેવીદીને રવનની મામાં જમને જોઈ.
રવન વાંમના એક આટલા પર પડી હતી.
દેદ સુકાઈ ગયો હતો. સર્વપ્રજા જેવો તેનો
ખીરેસો મરેલો મુરઝાને પીચા પડી ગયો
હતો. ચિત્રને જીવત અને રવનવપ્રધાન
કરી રાખતો એ રમ જીવ ગયો હતો; માત્ર
આપણે માપી રહ્યો હતો તે મરજીયિય,
પ્રજાપદ, વિશાલ અને આદુલામાં દુનેકું
સમીપ જાણે આપણમાં વિદેશ થઈ ગયું
હતું; માત્ર તેનો પ્રીય, ઉગ્ર પ્રતિભાવિ, રહી
ગયો હતો. એકલા તેણે તાર નખાને, તેને
કરણ, ચિરક, કાંટા, નિગલ અને તુખાવર
નેરેથી જોઈ રહી હતી. આજ પર્વતમાંથી

તેણે રતનની સેવા સુશ્રુષામાં, દિવસનેા દિવસ અને રાતની રાત જોષ ન હતી. રતને તેની સાથે રનેહ કર્યો હતો. આ અવિશ્વાસ અને બહિષ્કારનાં વાતાવરણમાં, જે ખુદ્ધા, તિ.મં-કાય બાવથી તેની સાથે બહેનપણું નિભાવ્યું હતું, તેનાં એકસાન તે બીજી કષ્ટ રીતે માને ? જે સહાનુભૂતિ તેને જલપા તરફથી પણ ન મળી, તે રતને પ્રદાન કરી. દુઃખ અને પરિશ્રમે, બંનેને મિલાવી દીધાં, બંનેના આત્માઓ સચુક્ત થઇ ગયા. આ ધનિષ્ઠ રનેહ તેને માટે એક નવો જ અનુભવ હતો, જેની તેણે કદિ કદપના પણ કરી ન હતી. એ મેત્રીમાં તેમાં વચિત હૃદયે, પતિપ્રેમ અને પુત્રરનેહ બંને મેળવ્યાં હતાં.

દેવીદીને, રતનના ચહેરા તરફ સચિન્ત નેત્રોથી જોયું, પછી તેની નાકી હાથમાં લઇને પૂછ્યું: “ કેટલા વખતથી નથી બોલી ? ”

જલપાએ આંખો હુંછીને કહ્યું: “ અત્યારે તો બોલતી હતી. એકાએક આંખો ઉપર ચઢી ગઇ અને તે બેહોશ થઇ ગઇ. વેણજીને લઇને હજી સુધી આવ્યા નથી. ”

દેવીદીને કહ્યું: “ એની દવા વૈદ્યની પાસે નથી. ”

એટલું કહીને તેણે થોડી સરખા રાખ લીધી અને રતનના માથા ઉપર હાથ ફેરવ્યો, મોઢામાં કાંઇ ગજગણાટ કર્યો અને એક ચપટી રાખ તેને માથે લગાવી દીધી પછી બોલ્યો: “ બેટા, રતન, આંખ ખોલ. ”

રતને આંખ ખોલી દીધી અને આમ તેમ ગમરામલી આંખોથી જોઇને બોલી. “ મારી મોટર આવી હતી ને ? ક્યાં ગયો તે આદમી ? તેને કહી દો કે થોડીવાર પછી લાવે. જોદરા, આજે છું તને મારા બગીચાની સહેલ કરાવીશ. આપણે બંને ઝૂંઝા પર ઝૂંકીશું. ”

જોદરા ફરી રડવા લાગી જલપા પણ

આંસુઓનો વેગ ન રોકી શકી. રતન એક ક્ષણ સુધી છત તરફ જોષ રહી પછી એકાએક તેની રમૂતિ જાગી ઉઠી હોય તેમ તે લગ્નિજત થઇને એક ઉદાસ હાસ્ય હસીને બોલી: “ હું રવિપુત્ર જોષ રહી હતી, દાદા ! ”

લાલ આકાશ પર કાલિમાનો પડેો પડી ગયો હતો. તે વખતે રતને જીવન ઉપર મૃત્યુનો પડેો પાડી દીધો.

રમાનાથ વેણજીને લઇને પ્રહર રાત્રિ વિતતા પાછો ફરે એટલે તો બહો મોતની ગંભીર શાન્તિ છવાઇ ગઇ હતી. રતનનાં મૃત્યુનો શોક એ શોક ન હતો; બધાં માણસ હાથ હાથ કરે; પરંતુ એ શોક કે જેમાં આપણે મૂકફન કરીએ છીએ, તેની યાદ કદિ નથી ભૂલાતી: જેના બોલ દિવ-માંથી કદિ નથી ઉતરતો.

રતનના મૃત્યુ બાદ જોદરા એકલી પડી ગઇ. બંને સાથે સૂતી હતી. સાથે બેસતી હતી, સાથે કામ કરતી હતી; હવે જોદરાનું મન, એકલા કામ કામમાં લાગતું ન હતું. કદિ નહીં તટ ઉપર જઇને રતનને યાદ કરતી અને રડતી; કદિ એ આંખાનું ઝાડ કે જેને તેમણે બંનેએ મળીને ઉછેર્યું હતું તેની આગળ જઇને કલાકો સુધી ઉભી રહેતી. જાણે તેનું સૌભાગ્ય લૂંટાઇ ગયું હતું. જલપાને બાળકનાં પાલન અને ભોજન બનાવવામાં એટલો અવકાશ મળતો નહતો કે, તેની સાથે બહુ ઉઠે, બેસે, અને બેસતી તો રતનની ચર્ચા થવા લાગતી અને બંને રડવા લાગતી.

બાદરવો માસ હતો. પૃથ્વી અને જલ વચ્ચે જંગ જમ્યો હતો. જલની સેનાઓ વાયુશાન ઉપર ચઢીને આકાશમાંથી જલસ-રેતી વર્ષા કરી રહી હતી. જલ સેનાઓએ પૃથ્વી ઉપર ઉત્પાત મચાવી દીધો.

હોલ, મગા, ગામે અને કરગાઓને પાણી પાણી કરી રહી હતી. ગામના ગામ વધી જતા હતાં. જોદરા, નવીના કિનારા ઉપર ઉભી રહી, રેશને તમામો જોઈ રહી હતી. એ કુસંગી અંગા, ફટલી વિચાર થઈ શકે છે, તેનું અનુમાન જોદરા કરી શકતી ન હતી. સહારો ઉન્નત થઈને અરજતી, મુખમાંથી રિશ્તુ ડાલતી, હાથે લીલાગી રહી હતી અનુસ સેનિકની જેમ શવ બદલતી રહી હતી. કદિ એક પગલું આગળ જતી, પગે પાછળ હટી જતી અને ચક્રર ખેંચતે પાછી આગળ ધરી આવતી. ક્યાંક કોઈક કુપેક' કમમમનું જોરથી વધી જમ રહ્યું હતું, કેમ જાણે જોઈ કરાગી દોડ્યો જતો ન દોડ્યો. કદિ જોઈ વધી કાળીઓ અને પાદાર્થ સંવિત હતું તરત, પાયાળુ મુજબા જોઈ જતી મારક તરત સાલી જતું હતું. ગાયે અને મેંસો, આદસા અને તખના, જાણે તિલરથી ચિત્રોની મારક આંખોની સામેથી પમાર થઈ જતા હતા.

જોદરામાં એક દોડી નજરે પડી. તેમ જોદરામાં જોઈ પ્રથમો મોડા હતાં મોડા છ દનાં, તેને ચોંટી રહ્યાં દનાં. દોડી કદિ ઉપર જતી, તે કદિ નીચે આવતી. દમજાં ઉભી વગરી, દમજાં વધી વગરી, એમ માલમ પડતું હતું. પરત્વ વાદરે સાલમ ૧ સર્વ અત્યારે પણ 'અમામાતાની જમ' પોશરતા હતાં. જોઈએ હજી પણ અત્યારે મહાકીત જાતી હતી જન અને મનુનો આરો સમર્થ જોણે જોયો હતો. જનને તરતના મનુમે કિનારા ઉપર ઉભા રહી, ત્રીસ જેવી રકામાં હાથને ફનાની રકા હતાં. જારે દોડી વિશેષતા હોતી ત્યારે સોગાંના કિલ ઉચ્છા ઉચ્છાને જોઈ મુખી જાતી રહેતાં રોડાંમાં રેશને પ્રથમ કરવામાં આવતે: પરત્વ રોડાં વચ્ચે પડી જતું હતું. એકાએક

એકવાર દોડી ઉપરથી થઈ જતાં પ્રાણીઓ સહારીમાં સમાઈ ગયાં, માત્ર એક જાગતી જેવી જોઈ જ કિનારા તરફ ચાલી જતી રહી હતી. તે એક જ કપાડામાં કિનારાથી વીસેક મજબા અતર ઉપર જતી મમ, પાસેથી માલમ પાણુ કે તેની છે. જોદરા, જાણવા, અને રમાનાથ ત્રણે ખાં દનાં જોઈને મોદમાં એક જાગત પજી નજરે પડતું હતું. જનને કોડી ભાવના મારે ત્રણે મક્રમ મહાકીતમાં, પરત્વ વીસ જમ મુખી તરોને તે તરફ જવાનું મહેલું ન હતું. વળી, રમાનાથ, તરવામાં જડ કુસંગ પજી ન હતો. ક્યાંક સહારીમાં જોરમાં પમ પડી જમ તે પજી, જાગતી આડી મિત્રાં જોઈને ક્યારે જોણુ ન પડે.

જોદરાએ કહ્યું "કુ જાતુ છું." રમાનાથે કરમાતાં કહ્યું: "જાણે તો કુ નેવાર છું. પરત્વ ત્યાંથી પડોંથી કહીય કે કેમ જોતી થઈ છે. જોદરા તાણુ છે."

જોદરાએ એક પમ પાણીમાં મૂકીને કહ્યું: "નહિ, કું હપજાં કોડી થાતું છું." તે કમરપા પાણીમાં ચાલી થઈ રમાનાથે સહાર મહને કહ્યું: "તોફાં હામારે જન આપી રહી છે. ત્યાં ક્યાં એક જાણે છે કુ તો જમજમ રહો હતાં."

જોદરાએ હાથેથી મન્ય કરતાં કહ્યું: "નહિ, નહિ, તમને મારા સેમક, તમે ન આરોહ. કુ દમજાં તપ જાણું છું, અને તરનાં આવડે છે."

જાણવાએ કહ્યું: "લાલ હશે, નીલુ છું."

રમાનાથ "ક્યાં જર પજી દેર." જાણવા: "ડીક, જોદરા તે તરી પજી શકે છે; જનની કિમન કરી." રમાનાથે જોદરા તરફ ચિનિત આંખોથી જોઈને કહ્યું: "હા, ક્યાંક ક્યાં જાણે

તો છે. ઇશ્વર કરેને પાછી આવે. મને મારી કાપરતા ઉપર લગ્ન આવે છે. ”

જલપાએ બેપરવાઈથી કહ્યું : “ એમાં લગ્નગતી થી વાત છે ? મરેલી લાશને માટે જનને જોખમમાં નાંખવાથી શો ફાયદો ? જીવતી હોત તો હું ખુદ તમને કહેત કે બચ્ચને કાઢી લાવે. ”

રમાનાથે આત્મધિક્ષારના આવથી કહ્યું : “ અહીંથી કોણ જાણી શકે કે જન છે કે નથી ? ખરેખર, આશ્વર્યમાંવાળો માણસ નામદં થઇ જાય છે. હું છત્તો રહ્યો અને જોહરા ચાલી ગઇ. ”

ઐટલામાં એક જોશનેર લહરી આવી અને લાસને ફરી તે અંદર ધસડી ગઇ. જોહરા લાસની પાસે પહોંચી ચૂકી હતી તેને પકડીને ખેંચવા ચાલતી હતી, ઐટલામાં આ લહરીએ તેને દૂર કરી દીધી. જોહરા, ખુદ તેનાં જોસમાં સપડાઇ ગઇ અને પ્રવા-
હની તરફ ફેટલાક હાથ ધસડાઇ ગઇ. તે ફરી બીક થઇ પશુ ઐટલામાં એક બીજી લહરીએ ફરી પાછી છઠાવી લીધી

રમાનાથ બમ્મ થઇને પાણીમાં ફૂદી પડ્યો અને જોરથી ખૂસ મારવા લાગ્યો “ જોહરા, જોહરા, હું આવું છું. ”

પરંતુ જોહરામાં હવે લહરીએ સાથે લડવાની શક્તિ નહતી તે વેગથી લાસની સાથે જ પ્રવાહમાં વહી જઇ રહી હતી તેના હાથ પગ ફાલતા બધ થઈ ગયા હતા.

એકએક એક એવો મોજો આવ્યો કે બન્ને તેમાં સમાઈ ગઇ એક મીનીટ બાદ જોહરાના કાળાવાળા નજરે આવ્યા. કેવલ એક ક્ષણ સુધી ! એ અંતિમ ઝળક હતી, ફરી તે નજરમાં ન આવી.

રમાનાથ લગભગ સો ગજ સુધી જોરથી હાથ પગ અંધાળતા અંધાળતા ગયો; પરંતુ ઐટલી વારમાં તો લહરીઓના વેગને લીધે

તેનો દમ રૂધાઇ ગયો હવે આગળ ક્યાં જાય ? જોહરાનો તો ક્યાંય પતો ન હતો. તે આખરી ઝળક આંખોની સામે જ હતી.

કિનારા ઉપર ઉભી ઉભી જનમયા, હાથ, હાથ, કહી રહી હતી તે ઐટલે સુધી કે તે પશુ પાણીમાં ફૂદી પડી. રમાનાથ હવે આગળ ન વધી શક્યો. એક શક્તિ આગળ ખેંચતી હતી, એક પાછળ ખેંચતી હતી. આગળની શક્તિમાં અનુરાગ હતો, નિરાશા હતી, બલિ-
દત્ત; પાછળની શક્તિમાં કર્તવ્ય હતું, સ્નેહ હતો, બંધન હતું. બંધને તેને રોકી લીધો; તે પાછો આવ્યો.

ફેટલીય મીનીટ સુધી જલપા અને રમા-
નાથ છુટછપૂર પાણીમાં ઉભા રહી તે તરફ તાકી રહ્યા રમાનાથની જગ્યાન આત્મધિક્ષારે બંધ કરી રાખી હતી; જલપાની શોક અને લગ્નજો બંધ કરી રાખી હતી.

આખરે રમાનાથે કહ્યું : “ પાણીમાં કેમ ઉભા છે ? સરદી થઇ જાય. ”

જલપા પાણીમાંથી નીકળીને કિનારા ઉપર ઉભી રહી; પરંતુ સુખથી કાંઇ ન બોલી. મૃત્યુના આ આઘાતે તેને પરાજીત કરી દીધી હતી. જીવન ફેટલું અસ્થિર છે એ ધટના આજે બીજવાર તેની આંખો સમક્ષ ચરિતાઈ થઇ. રતનના મૃત્યુની તો પહેલાંથી જ આશંકા હતી. ખતર હતી કે તે હવે થોડા દિવસની જ મહેમાન છે, પરંતુ જોહરાનું મૃત્યુ તો વજ-
ખાત જેવું હતું તો અહીં ધડી પહેલાં ત્રણે બધું પ્રસન્નચિત્ત, જલક્રોડા જોવા ગયાં હતાં. કેને શંકા હતી કે મૃત્યુની આવી ભીષણ ક્રોડા તેમને જોવી પડશે.

આ ચાર વર્ષમાં જોહરાએ પોતાની સેવા, આત્મત્યાગ અને સરળ રજાવા સર્વને મુગ્ધ કરી લીધા હતા. પોતાના અતીતને મિટાવવા માટે, પોતાના આગળના કલંકને ધોઇ નાખ-
વા માટે, તેની પાસે એના સિવાય બીજું

કુટુંબ સાધન દ્વારા તેની બધી કામનાઓ, બધી વામનાઓ મેવામાં હોત - થઈ મધ્ય ક્ષણમાં તે વિલામ અને મનરજનની વસ્તુ હતી. કઠાય, કાષ્ટ હતો માણસ તેને પોતાના પરમાં પણ પેસવા ન દેત. અહીં મર્યાદાની સાથે ધરના માણસ જેવો જ વ્યવહાર કરતા હતા તે દેવીદીનની વિધવા વધુ છે, એમ કહીને દવાનાથ અને રામેશ્વરીને દાન કરી દેવામાં આવ્યા હતા. જેઠાએ ક્ષણમાં, જાલપા પામેથી, માત્ર તેની પામે રહેવાની બીજા માગી હતી. પોતાના છુત્ત પર તેને ખુણા મધ્ય મધ્ય હતી. જાલપાની નિઃશ્વાસમર લોકતાએ તેને આદમશુદ્ધિના પથ પર નાખી દીધી. રતનનું પવિત્ર નિઃશ્વાસ છુત્ત તેને ઓત્સાહિત કરી કરતુ હતુ.

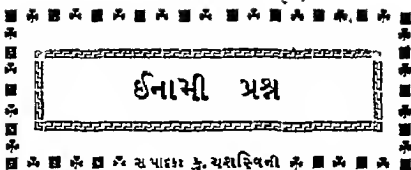
તરફ આશો, પરંતુ પછીથી તે અને જાલપા વારવાર નહીના કિનારા ઉપર આવીને બેસતા અને જે રથને જેઠા દુખી હતી, તે તરફ ક્ષણો મુખી જેઠ રહેતા જેઠાએ દિવસે મુખી તેઓને એવી આજ્ઞા રહી હતી કે કઠાય જેઠા બધી મધ્ય દોષ અને કાષ્ટ જાણથી તે ચાલી આવે, પરંતુ ધીરે ધીરે આ હીજી આજ્ઞા પણ ચોક્કસ અંશમાં મુખ મધ્ય મધ્ય પરંતુ હજી મુખી જેઠાની શરત તેમની આંખો સમક્ષ રજા કરતી હતી. તેના ઉઠેરજા હોય તેની પાછી મિત્રી, તેના કાથે મિત્રાવજા કરતા, તેના ઓરડા તે સર્વ તેની રમૂગિનાં ચિન્ન હતાં અને તેની પાસે જતા રમાનાપત્રી આંખો સમક્ષ જેઠાની તસ્તીર ખી વધુ જાણ છે

થોડીવાર પછી, રમાનાથ પણ પાણીમાંથી નદાર નીકળ્યો અને રોકમાં ફેંચેલો પર

(સપ્તમ)

સ્વ. તાપીબાઈ રણછોડાસ ગાંધી સ્મારક ધનામી નિબંધ

- ૧ આ હરીફમાં માત્ર એક જ સાધન હતુ
- ૨ એ તરફ મક્કની આજર મુખીમાં નીચેને કરનામે નિજાં મળી જતા એકમે
- ૩ નિબંધ વધારમાં વધારે કુશીલ સાધકના ૧૦ પાનાં જેઠા-અથવા કલમક ૧૦૦૦ માર હતા સ્વકો જેઠા કે નો એકમે સાદીથી મારવની એક જાનુમે કાળજી અપરમા નિબંધ લખ્યો એકમે
- ૪ નિબંધ લખનારે પોતાનું તમા નહીં પણ જાણી મોઢાવતુ છે નિબંધ નીચે પોતાનું તમાવડુ-અથવા કાષ્ટ સર્વ મુખી
- ૫ સર્વોત્તમ નિબંધને માટે જ્યારે રૂપિયનું કોમ હતુમ આવવામાં આવતો
- ૬ કલમ માટેને નિબંધ પરીક્ષા કમિટિના ઉપરને મળ્યો
- ૭ સર્વોત્તમ કોષે નિબંધ પ્રથમ રજાના તમામ પ્રમાણ હક 'દારા' એકિતિને આપીને રહેતો ધનામ માટે ન મોઢાવે નિબંધ, પછીની કીર્તિ મોઢાવે લખનારને પણ મોઢાવનાં આવતો
- ૮ પરીક્ષા કમિટી નીચેના કમિટિ નિર્દેશોની અંતેથી છે એ દારા મુખત મહેલ, જે એ ૧. મુશ્કેલી મોઢાવે હુ મળે એ ૨. મોઢાવે મોઢાવનાં મોઢાવે જો એ
- ૯ નિબંધનો વિષય ન મુશ્કેલી અને મોઢાવનાં એ અંતેનો કીર્તિવનમાં એક સાધવાનાં અથવાદાર, મારો"
- ૧૦, કલમ નિબંધ નીચેને કરનામે મોઢાવના છે

આ ચાલુ વાર્તા અકામી વાર્તાઓ પૈકી તમને કદાચ વાર્તા સૌથી વધારે ગમી, અને શા માટે ? તે કુઠામાં જણાવો. એક કાડમાં સમાય એટલોજ જવાબ હોવો જોઈએ.

હરિદાસમાં લખાવ થવા માટેની શરતો.

(૧) આ ઉપાણી હરિદાસમાં માસિકના દરેક ઓગાહક તેમજ જે બહેનો પોતાના પતિ, પુત્ર, ભાઈ કે પિતાને નામે માસિક મંગાવતા હોય તેઓ સર્વ ભાગ લઈ સકશે. ઓગાહકોના કુટુંબની બીજો પણ આ હરિદાસમાં ભાગ લઈ સકશે (૨) જુવાણ લખી મોકલનારે પોતાનો આહક નબર અવશ્ય જણાવવો. આહક નબર નહિ જણાવ્યો હોય તો હરિદાસમાં નામ લખાવ નહિ થાય. (૩) દરેક મહિનાના ઉપાણીને જવાબ તે પછીના બીજા મહિનાની આખર તારીખ સુધીમાં અમને મળે એવી રીતે મોકલી આપવો. (૪) તંત્રીને નિર્ણય છેવટનો ગણાશે કાંઈ પણ સલાહ જવાબ કે પરિણામના બ્યાજબી-ગેરબ્યાજબીપણા વિષે વાંધો લઈ શકાશે નહિ. (૫) માત્ર પોસ્ટકાડમાં લખેલા જવાબોજ સ્વીકારવામાં આવશે. (૬) હરિદાસના જવાબ સાથે માસિકને લગતો કોઈ પણ જાતનો પત્રવ્યવહાર કરવો નહિ. કરવો હોય તો હરિદાસના જવાબના કાડે સિવાય બીજા કાગળમાં કરવો.

એ માસના અગ્રિનો જવાબ

મીસીસ ફ્રાન્સીસ પરકીન્સ અને ડૉ. મીસ લન્ડનવંતી સંબંધમાં સાચો જવાબ ઓમતી રૂકિમણી પટ્ટણીનો મળ્યો છે. એ સિવાય બીજા કોઈ બહેનનો જવાબ મળ્યો નથી. એ બહેનને ધનાગનુ મુસ્તક 'સોણ સુદર વાર્તાઓ ભાગ ૨' આપવામાં આવે છે, જે તેમણે અઢી આનાની ટપાલની ટીકોટો મોકલી મનાવી લેવું. રજીસ્ટરથી જોઈશું હોય તો ત્રણ આનાની ટીકોટો વધુ મોકલવી.

જેઓ આહક ન હોય
માસિકના આહક ન હોય તેવા કોઈ બહેનો ઉપાણી-
ની હરિદાસમાં ભાગ લેવા ઇચ્છતાં હોય તો તેમણે
પોતાના જવાબ સાથે એ આનાની ટીકોટો બીડવી.
કુપન મોકલવાની જરૂર નથી.
તંત્રી, " સુષુ-સુદરી "

समाक्षिप्यन्ता

વિજ્ઞાન પ્રવેશિકા ઇલાહી મોહમદીય
મોહમદીય મોહમદી, બી. એ, બી. એસસી પ્રાધ્યાપક
મોહમદીય વિજ્ઞાન, અમદાવાદ મુસ્લિમ
સંસ્થા

શ્રી ધોધાના આ પુસ્તકની ખીણ આશિષ
એ વર્ષના કુલ અરસામાં ૨૪૭૭, તેમ જ એની
જયશિખાના સંખ્યા સંખ્યા આપે છે વિશ્વ-
તરું પુસ્તક કુલશી રહિત્વમાં આપે છે પ્રિય
નીચલાનો હાથ આ પેશાન પ્રસન્ન છે અર્થ
એ માટે શ્રી ધોધાને અનિવરણ આપીને જાને
આ પુસ્તક વાંચે બહાર રહે પણ હજી દોરે
એ પુસ્તક રેખાનેથી શોધિયલા તકન બદલાય
છે. આખાનવા વિશ્વનો વિષય તીસ વર્ષ
છે પાંદે એ વિષયને રસમયે બતાવવામાં શ્રી
ધોધા સાથે થયા છે કુલશી પાંચમ, છાત્રને
સાતમા-વા અગ્રેષ્ઠ પેશા, બીજા અને ચીજ
પ્રાણીમાં આ પુસ્તકનો જયશી પાંચપુસ્તક
તરીકે થાય તે આપણા આકાશ હાથમાં વિશ્વ
વિષયો શોધ બહાર બહાર થાય ના ર મા
કો-નિવાસીને એના જયશી પાંચ-પુસ્તક તરીકે
હવા માંથી છે શ્રી કુલશી વિદ્યે શોધક
પણ શિલાના કો-નિવાસીમાં "સામન્થ હન"
તા વિષયના એ બાજુ તરીકે આ પુસ્તકનો ૩૪
ચોથ બારે દોરે આ પુસ્તકના વજુ વિમાન
રસમાં આજ્યા છે, એથી હાથેના બુદ્ધિ બુદ્ધિ
પ્રાણી માટે તે જયશીનો વજુ દોરે અર્થ પ્રાણ-
એ જાને છે શ્રી ધોધાની ન સાદી, સરક
અને રસમયી શેલિમાં વિશ્વના વજુ પુસ્તકો
જયી કુલશી રહિત્વની ને મોટા પરી રે

(૧) દેવગુ કોણ પછી ગયો (૨)
જુલાઈમાં ક્યાં? કેવળ તો "પદમયી"
પ્રાણી-સે. અશ્વત્થામ શો. મદો, ગુપ્ત, શે-
રો-સમિતિ, જાનકા મુલક રોડ પશુ આ-
ગા મે પશુ-સે. અશ્વત્થામ રોડે. ૩૫

સગણેએ મધને તામે, ૭૪૨ને તમે લેલા આ-
જ થો તદન તમા અને સત્ત્વ સ્વપદ્ધતિ-આચારે
હરિવદાચ અચારા સુદે છે. એલા પુત્રાચ
તજ તાની નિશિષો છે; જીવમાં એ આજ
નિશિષ તાજ છે આ પુત્રો; ગણા થઈ
શીમ તજ સમજુ દિનુ એ અ.ચારે તજ અ-
ત્કારની વરુદિશિતિ તજ વિશાલ ન હોતિ
એમ અને ન નહિ આચરે તે એ છે આ
તત્ત્વચારે અને વપદ્ધતિ તા પ્રવત્તે છતાં આ-
પણ એ બૃદ્ધેલાં જાનુએ હલ દિનુ તજા છે
એમને ચારે સમજ એ હલમાં સજા એ દિનુ
ધર્મ અને દિનુ અતિ મટે અત્તલ સજાર છે
આથી પ્રુતિમાંએ પુત્રો પ્રજા સજાની અને
એમાંના નાશિષો રોજે ભવવની બદર છે
પ્રથમ તાજ આપણ સત્ત્વ ધર્મિનોએ અને જીનું
૭૪૨ આપણી સત્ત્વ-પદ્ધતિના વિશાલોએ અને
વિદ્યોત્તોએ કલ્પકમેર હરણ હેડ એકે.

୧୫ଶ୍ରୀ ପ୍ରଭାତର ଅନୁସାରେ ଶ୍ରୀ. ଦୟାବତୀ
 ପାଠେ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ
 ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ

[illegible]

છે. "વેણીમાધવ" તે હર હર હોય છે શ્રી. રામનારાયણ પાઠકે આ અનુવાદની પ્રસ્તાવના લખી તેની ઉપધોગિતા વધારી છે.

દિવારરામ પ્રયોગક શ્રી માણિકલાલ ગો. જોશી પ્રકાશક: ઉપર પ્રમાણે મૂલ્ય ૩ ૧-૮-૦

કેવ નવલકથાકાર મેરીસ ડેકાયાની "સીરીનેડ ટુ ધ હેન્ડમેન" નામે નવલકથા ઉપરથી આ નવલકથા ગુજરાતીમાં ઉતારવામાં આવી છે, વાર્તાનું વસ્તુ એવી દક્ષતાથી ગુચ્છુ છે કે પૂરપ અને એશિયા-અને ખંડમાં એમાંના બતાવે અને છે અને હેલાલ દેલાલ વર્ષો ઉપરના ઐતિહાસિક બનાવોનું કદક અચે દિગ્દર્શન કરાવે છે. વાર્તાનાયક દિવારરામ હિંદી પિતા અને કેન્ય માતાનું સંતાન હોઈ પૌર્વાત્ય અને પાશ્ચાત્ય બન્ને સંસ્કૃતિના સદગુણ-દુગુણ તેનામાં કેન્દ્રિત થયા છે એકદરે પાશ્ચાત્ય-ખાસ કરીને પેરીસની લગ્નતા તેનામાં વધારે દેખાય છે આનું પુસ્તક ગુજરાતીમાં પ્રકટ કરવા માટે પ્રયોગકે અને પ્રકાશકે કેમ પસંદ ક્યું હશે, તે સમગ્ર મુશ્કેલ છે.

નવનનની નીચ લેખક: શ્રી જગલાલ નારાયણ ત્રિવેદી. પ્રકાશક: નવયુગ પુસ્તક ભંડાર, અમદાવાદ મૂલ્ય: બાર આના.

અત્યાર પહેલાં "કાચા ફળ" નામે એ નવલિકા-સમૂહ લેખકે પ્રકટ કર્યો છે આ પુસ્તકમાંની વાર્તાઓ એ "કાચા ફળ"ને મુકાબલે પક્ષ અને રચાઈર યાય એવી છે એમાં સઠા નથી આપણા અનેક દષ્ટિએ સહેલા સામાજિક જીવનની કેટલીક બાબતોનો ચિતાર આપવાનો સફળ પ્રયત્ન આ વાર્તાઓમાં શ્રી. ત્રિવેદીએ રજૂ કર્યો છે વાર્તાના શોખીન વાચક વર્ગને એ વાર્તાઓ જરૂર આદલાઈક થઈ પડશે.

નારી હૃદય: લેખક સ્વ. "કલાપી" અને શ્રી રમણીકલાલ ન દલાલ પ્રકાશક: શ્રી રમણીક હી ગઢેલા, અમદાવાદ મૂલ્ય ૩ ૧-૪-૦

સ્વ. "કલાપી" ના અપ્રસિદ્ધ પુસ્તકો પ્રકટ કરવાનું માથે લઈ શ્રી રમણીક ગઢેલાએ ગુજરાત ઉપર જરૂર ઉપકાર કર્યો છે. સ્વ. "કલાપી" એ જેમ્સ સ્પીલ્ડરના "રીય એન્ડ ધ રીય" નો અનુવાદ "માલ અને મુદ્રિકા" નામે કર્યો છે અને તે પુસ્તક લાખા સમય પર પ્રકટ થયું હતું. એજ લેખકના બીજા પુસ્તક "ચાલસ રાણીસન"

નો અનુવાદ આ પુસ્તકમાં તેમણે કરવા માંડ્યો પરંતુ તે અધૂરો રહ્યો-એમના અવાનક અવસાને નથી શ્રી. દલાલે તે પૂરો કરી સાહિત્યની જે સેવા કરી છે તે માટે ધન્યવાદ આ પુસ્તક ખાસ કરીને શ્રી. દલાલે અનુવાદ કરેલો ભાગ કોઈ "વડીલ" સાક્ષરને બતાવવાની શ્રી ગઢેલાની ખાદેશનો જે જ્વાળા એ "વડીલો"એ આપેલો છે. તે તરફ તેમણે જે ઉદાસીનતા બતાવી છે, તે ગુજરાતના સાક્ષરને ચોંટાડે નથી આ અનુવાદમાંથી સ્વ. "કલાપી"ની મનોદયાની કેટલેક અંશે આપણને ખાંખી યાય છે સ્વ. "કલાપી" ના મનમાં ધાર્મિક વિચારોની જે ઘડબાંજ આલ-તી અને અત્યારે અનેક નવશિક્ષિત ફીક્શન સમાજ સુધારકના મનમાં આવે છે, તેના પડોશ આ પુસ્તકમાં સબળારો આ નવલકથા-નવલકથા તરીકે વાચકવર્ગને ઓછી આશ્ચર્યે એ સંભવિત છે; પરંતુ "કલાપી"ના અસ્થાસીઓને એમાંથી ધણુ નવુ બહુલાનું મળશે શ્રી રમણીકલાલ દેસાઈએ આ નવલકથાનો પરિચય સારી રીતે કરાવ્યો છે.

હૃદયના ચિત્રો: લેખક. શ્રી. નવકુમ્ભ ચિમનલાલ સુરતી (મસ્ત મપૂર) પ્રકાશક: શ્રી વિહારીલાલ ઇ મામલતગરના, ભરૂચ મૂલ્ય ૩ ૧-૦-૦

શ્રી સુરતીએ "મસ્ત મપૂર"ના તખલ્લુસથી લખેલી અને જુદા જુદા સામયિકોમાં પ્રથમ પ્રકટ થયેલી ૭ નવલિકાઓનો સમૂહ આ પુસ્તકમાં યથો છે. એમની રચનારી વસ્તુસંકલના અને સુ-યોગ્ય પાત્રલેખન વાર્તા-શોખીન વાચકવર્ગને જરૂર આકર્ષશે. આ વાર્તાઓમાં વસ્તુ અને પાત્રલેખન કરતાં ભાષાની ઝમક વધારે આજળ તરીકે આવે છે કિંકુ સસારના કેટલાક ભણીતા પ્રયોગની છલાવટ કરતી આ વાર્તાઓ સચોટ રાહચિત્રો રજૂ કરે છે મુદ્દાની દષ્ટિએ પણ પ્રકાશકને ધન્યવાદ આપવો જોઈએ. પુસ્તકનું મુદ્દા આકર્ષક અને કળામય બનાવવામાં અત્યંત મમ લીધો હોય એમ જણાઈ આવે છે.

આધુનિક શાળામાં ચિત્રી વાચના લેખક: શ્રી ત્રિજીસાઈ પ્રકાશક: શ્રી દક્ષિણામૂર્તિ પ્રકાશન મદિર, ભાવનગર મૂલ્ય પાંચ આના

બાલશિક્ષકસૂચના એક જગડા અજ્ઞાસી તરીકે અને અનુસંગી તરીકે શ્રી ત્રિજીસાઈએ અત્યાર પહેલા બાળકને તેમજ તેમના માતા-પિતા કે શિક્ષકને ઉપધોગી યાય એવા પૂર્ણ પુસ્તક-પુસ્તિકાઓ આપણને અત્યારસુધીમાં

માટે તેના નિમિત્તે વેર કેળવાય, હજી વખતે
 વર-કન્યાની આજમાં ધુન નંખાય, સંદિગ્ધીના
 માર્ગમાં ભાણે યદને પડે એ બધું બાલમાનસને
 કેવું શિક્ષણ આપશે ? આ અંતે એવી બીજી
 અનેક નાની મોટી બાબતો વિશે બાલમાનસના
 અભ્યાસીએ મત લખ્યારે તો ઠીક થશે. અમને
 તો લાગે છે કે આવી બાબતો બાળકો સમક્ષ
 મુક્તા પેઢલાં નર નિયાર થશે પડે છે.

टोलस्टोयनी नीतिकथायाः संपादः
 उपर प्रभाजे प्रकाशः श्री शुभे अन्तरत्न मयि-
 वय, अमरावाड मुख्य वल्लभाना

મહાન્ત લીઓ ટાલરટોએ લખેલી અને શ્રી. પ્રિથ્વીંદ્રજીએ હિંદીમાં ઉતારેલી વાર્તાઓ ગુજરાતીમાં ઉતારવામાં આવી છે, એ વાર્તાઓને ગુજરાતી વાંચક પહેલાંજાનામાં પણ બી રમજૂલાઈ સફળ થયા છે. કાયા પણ સાદી ને સ્પષ્ટ હોઈ; બાળકોને એ વાર્તાઓ પ્રિય થશે એમાં નવાજ નથી. એમાંથી બાલકો નીતિના ઝાંખ પાઠ શીખી સકશે.

સારી સારી વાતો સંપાદક: હપર પ્રભાલે.
પ્રાસંગિક બાલગુણ કાર્યલય, વડોદરા. મુદ્રણ
ચાર આના

જીવન જીવન સેજાઓ લેજીવી અને "બાલકલન"
માસિકમાં પ્રકર થયેલી કે નાર્તાઓ આ પુસ્તકમાં
છે. સામા સાદી ને સરલ-બાલકોએ ઉ આમાની
કેટલીક નાર્તાઓમાં પણ ચમત્કારનું તત્વ મુખ્ય
ભાગ ભજવે છે

નથી આપણા ક્ષત્રિય કામ પહેલાં. શ્રી મનમલાલ
 ડેવીઃ બાબુઓના ૧૨ પ્રો-સીપાલ ન્યુ ક્લાર્ક રુલ
 આ નાનાઓમાં શ્રી. નિવેદી-
 શોખીન વાચક વચ્ચે એ નાનાઓ ૨ ૨ ૨
 કે યદુ પડશે.

નારી સહાય: રોજક રૂ. " હાપી " અને
શ્રી રમણીલાલ નં હાલ, પ્રકાશક: શ્રી રમણી
શ્રી મહેતા, અમીતવાદ મૂલ્ય રૂ. ૧-૪-૦

૨૫. "કલાપી" ના અપ્રસિદ્ધ પુસ્તકો પ્રકટ કરનાર મ.ચે.ભટ્ટ શ્રી. રમણીક મહેવાએ ગુજરાત દ્વારા જારી કરાવેલાં છે. ૨૫ "કલાપી" એ નિમ્ન રસીકોત્તરના "રીષ એન્ડ ધા રીષ" નો અનુવાદ "ગાથ અને મુદ્રિયા" નામે કર્યા છે અને તે પુસ્તક ઘોળા સમય પર પ્રકટ થયું હતું. આ સેવાના બીજા પુસ્તક "ચાલક રાજી-સન"

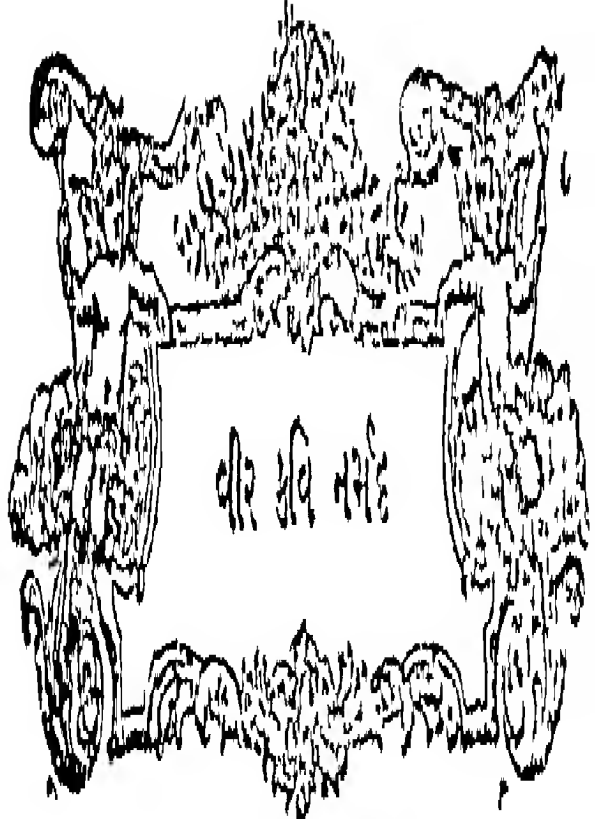
શુદ્ધ પુષ્ટિ લાભ: લેખક: શ્રી. ગો. શ્રી મ-
નનાથ લાલજી પ્રકાશક: શ્રી પુષ્ટિમાર્ગીય યુવક
પરિષદ, મુબાઇ. મૂલ્ય સવા આનો.

પુષ્ટિ માર્ગના સિદ્ધાન્તોના પ્રચારાર્થે પ્રકાશક સંસ્થા તરફથી પ્રકટ થતી આ બીજી પુસ્તિકા છે. એ માર્ગના અનુયાયીઓને આચાર્યશ્રીના સાચા સિદ્ધાન્તો નેપાથી બજવાનો લાભ મળશે તોડેર સંસ્થાઓ, પુસ્તકાલય, પાઠશાળા વગેરેને આ પુસ્તિકા વિના મૂલ્ય મળે છે.

હિન્દુ ધર્મશાસ્ત્રોત્તુ જરથોસ્ત્રી મૂળઃ
લેખકઃ ડૉ. સોદરાજ બ. સતોક, શ્રી સતોકે
પોતાના મતના પ્રતિપાદનાય આ વિષય પર
આર નાની પુસ્તિકાએ લખી છે એમની માન્યતા
એવી છે કે પ્રથમ એમનાર જરથોસ્ત્ર યવા. તેમણે
પોતાનો ધર્મ ધરાનમાં ફેલાવ્યો; ધરાનમાંથી ક્રિ-
દાક આર્યા દિંદિમા આવ્યા અને તેમના તેરો
વજેરેતુ મૂળ-જરથોસ્ત્રી ધર્મમાં છે. તેમની આ
માન્યતા એવા પાયા ઉપર રચાય છે કે જરથોસ્ત્રી
ધર્મ ૧૨૦૦૦ વર્ષ જૂનો છે અને ઝગ્ગેદ ધ. સ.
પૂર્વે ૩૦૦ ની આસપાસ રચાયો છે. અર્થાત
પુણતા સમય હમસમ. આ વાત કેરબાને ગળે
જતરો, તે સમજવું મુશ્કેલ છે. એમણે એમનો
આ મત યુરોપીયન નિદ્ધાનેને આધારે વાંધ્યો છે,
એ નિષયના અભ્યાસીઓને આ પુસ્તિકાએ કાંઈ
ઉપયોગી થરો.

भट्टिनाः स. प्रादिना श्री. भा. वदेरकरः अद्य-
पताजी, निरभां, मु. अ. व. वा. व. वा. ४

જીવાઈ માસપી કપરોત મરાઠી માસિ
પ્રકર યવા માસુ' છે અને એવું સંપાદન,
સુપ્રસિદ્ધ મરાઠી નાટ્યકાર અને નવલકથાકાર
દાદાજી-પેશુ-કી પુત્રી કરે છે. આ માસિક ખાસ
પુસ્તાનુ પ્રદ્યુ મહિલાઓના પ્રયોની, દિનની
અત્યત યમ લીધે ચર્ચા કરવાના મુખ્ય હેતુથી
પ્રાથમિકે રાષ્ટ્રપ્રથમ અંકમાં એ હેતુ લાગ-
શે. ત્રિજીમાઈ પ્રાચીનગદ્યમ અંકમાં, શ્રીમતી
મહિર, ભાવનગર મુદ્યુમત્રી ગોરીબહેન કાપરન,
બાલસિંહચુડાજીનાવંત તેમજ અન્ય મહિલા
તારીકે અને અનુમતિથી નર્મ મરાઠી માસીને
દમ અત્યાર મેલા બાળકે હોએ.
પિતા કે સિપોને છે
પુસ્તા-પુસ્તામા

वीर उषि नमो

विजय को नमस्कार
विजय को नमस्कार

જાળુ' એટલે અમેજી સાહિત્ય વાંચના માણ્ય' ને તે વાંચુ' એટલે એમના વિચારમાં ફેરફાર થવા લાગ્યા. પશ્ચિમની સંસ્કૃતિની નજરે એમણે આપણો સમાજ જોવા માંડ્યો. એટલે ઠેર ઠેર એમને તેમાં દોષ દેખાવા લાગ્યા. ન્યાતના નિયમો' જેવા કે વિધવા વિવાહનો વિરોધ, પરદેશજનનનો પ્રતિજ્ઞ વગેરે એમને ખૂંચવા લાગ્યા એથીજ એમના કાળોમાં સુધારક તરીકે પણ એ પ્રકટ થાય છે.

સાદસે યાતિના બંધ કાપી ઝટ નાખે,
સાદસે જાઓ પરદેશ ખીક નવ રાખે.

એ પ્રખ્યાત લીટીઓ એનીજ છે. યાતિના બંધ ઝટ કાપી ન'આપ એવા નમી એ સમજતા એને પચીસ વરસ લાગ્યા એટલી તીવ્ર ને જાડી એમની સુધારાતી વાંછના હતી એમણે માત્ર સુધારા વિષયક કાવ્યજ નહોતાં લખ્યાં; મમાજસુધારો કરવા સલાહો પણ રચાવી હતી, લેખો લખ્યા હતા, 'કારિયો' નામે પેપર કાઢ્યું હતું. ને ઠેર ઠેર બાવણી પણ ક્યાં દર્શાવે. એમના જેવો કવિ,લેખક કે વક્તા તે વેળા ગુજરાતમાં નહોતો એટલે કવિના લખાણો બધા વાંચતા ને તેની બારે અસર થતી.

સુધારક તરીકે એ એટલેથીજ બેસી રહ્યા નહોતા. એ જે ઉપદેશ લોકને આપતા તેનો અમલ એમણે પોતેજ કરી બતાવ્યો હતો. નર્મદા લાલચ'કર દવે નામની પોતાની ન્યાતનીજ એક વિધવા સાથે એમણે જાતેજ પુનર્લગ્ન કર્યું હતું. આ પત્ન્યુ' આ જમાનામાં પણ ખ્યાન એવે એવું છે તો તે સમયે મુલામત તથા બાબા ગુજરાનમાં એથી કેટલો કલ્યાણ થયો દર્શી તે સદેજે કર્ણી સહાર એમ છે

સાચો સંસારસુધારો કરવો દોષ લો કોને જગવણી આપવી નેકજ એ દેવુશી એણે પુષ્કળ લખ્યું છે. ને તે બધું 'નર્મદા'નાં સામાન્ય લીધેલ દેહજ ઉપાધ

છે પણ તે ઉપરાંત શુદ્ધમાહિત્ય કરી સહાય એવું પણ એણે ધણું લખ્યું છે. એને ગુજરાતીઓ પર હનો તેથીયે વધુ પ્રેમ ગુજરાતી બાબા પર હતો; તેથી તેની સેવા કરવાનું તો એણે વાજ સીધું હતું. 'કલમને બોલે માયું' મૂકીને એણે આખી હાંદગી માગી હતી. એ કાવ્ય એણે એકમે હાથે ને વચર પેસે કર્યું છે તેવું હજી સ્ત્રી બીજે કાઈ ગુજરાતી કરી શકે નથી 'નર્મદાજી' મેં વાંચ્યો નથી પણ વિદ્વાનોનો મત એમ છે કે એ મંથને નર્મદની વિદ્વાનો કીર્તિનંદન' જણીએ તો વધો નથી. નર્મદાવાળી ધણે ઉતરતો ને તોયે બહુ ઉપયોગી થઈ પડે એવો મંથ તે 'નર્મદાકાવ્ય' છે. એમાં એણે રામાયણ મહાભારત ને પુરાણોનાં મુખ્ય પાત્રોની રૂપરેખા દેરી છે. જતસાધારણ મૂળ મથો ન વાંચી શકે તેથી આ કાવ્ય એણે કર્યું છે.

ગુજરાતી સાહિત્યમાં કાકાજી કરતાં કવિ તરીકે નર્મદ વધારે પ્રસિદ્ધ છે કારણ પશ્ચિમની અસર તળે રહીને કવિતા લખવાની પહેલ એણે જ કરી હતી. ખંત અને ઉદ્યોગ એનામાં એટલા બધાં હતાં કે કવિતા લખતા શીખરા માટે એ પોષક શીખ્યા, પોષકના મથો ગુજરાતીમાં હતા નહીં તેથી એણે પોષક લખ્યું. 'અલંકાર' સામનો પણ એવીજ રીતે એણે પરબાબા મથો અભ્યાસ કર્યો ને અલંકાર પર એણે પ્રસ્તુત લખ્યું. અનેક પ્રવૃત્તિ કરિતા લખતી સીખવા એની પાસ આવવા લાગ્યા અને ખરેખર સાહિત્યનું સિધ્ધમંડળ એની આમ પાસ ખડું થયું. એની કવિતા જૂના ને નવા જમાનાની વચ્ચેના પુલ જેવી છે. નેસી ને દઈ એ બે તેના વિશિષ્ટ ગુણો છે. કારનર્મદા વર્ણનનાં કાળો એનાં બહુ સરસ છે. સજનનાં બીના, સુધારો પ્રયોજનાં કાળો,

પ્રેમના કાળે એમ અનેક પ્રકારના કાળે
એણે લખ્યા છે. રાષ્ટ્રગીતો લખવામાં પણ
એણે પહેલ કરી હતી. 'જમ જમ ગરરી
ગુજરાત' ત્રું આપણું ઝાલુ રાષ્ટ્રગીત પણ
એણે લખ્યું છે એવું સદુચી પ્રખ્યાત કાવ્ય
એમ છે. એકત્રું એ લખ્યું હોત, તોયે એ
અમર ધર્મ જાત એવા તત્ત્વો એમાં છે

આ મદિને નર્મદની જન્મસ્થળની
ઉજવવામાં સદુચી આશ્રમ પડેલા સામ
સેનાર ગુજરાતના સાહિત્યસેવો છે. તેનાં
મુખ્ય કારણ એ છે. એક એ કે
કાશીકાર અને મધ્યકાર તરીકે એણે પછી
મહત્ત્વની સેવા કરી છે તે બીજું એ કે
ગુજરાતી સાહિત્યનાં લઘુભાગ સર્જક એ
ખાસતઃ આપણાં એણે પહેલ કરી છે હજી
સુધી આપણા સાહિત્યની એરી સેવા કેમ
એ જ્યોતિષે કરી નથી.

ખર જોતાં, નર્મદે ૧૧૨ કવિ કે સા-
હિત્યકાર નહેતો. વીર કવિ નર્મદ એ રીતેજ
એ પ્રખ્યાત છે. તે જતાવે છે કે એ વીર
પણ હતો એના ચાલિત્યમાં વીરનાં જણાયે
મુખ્ય સમુદ્ધો દર્શાવે સમયપરાવર્તના ને રેડી
પણ એ એના મુખ્ય સમુદ્ધો દર્શાવે
પોતે પણ તે જણતા દર્શાવે.

'વીર સત્ય ને રક્તિ રેણપણ્ણ અરિ
પણ ખાતી વિધાયી' એમ એ રીતેજ જણે
માન છે.

સત્યતા ને રેક ઉપરાંત નીરતા એ પણ
એણે મોટો ગુણ દર્શાવે સપારાની ગતિ ખાતી

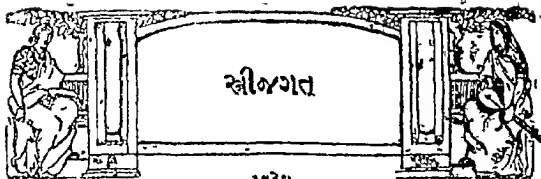
તેડી ત્વરિત ન નીકળી ત્વારે એણે સમાજ
ને ધર્મ એ બેઠનાં કાસોતું ખૂન ચિન્તન
કયું. એથી એના જુગતીના ડેડકાકે વિચારો
ફેરાવા, તે વિચારો જલ્દર મોં તો મુકારો
એને લાગી કે ને સરકારો એની હતી કે
એ મોટો જામ દત્તો જનાં એ જામની ખરજ
ક્યાં વજર એણે પોતાના જાણવાના વિચારો
પણ એણે વિનામનીએ મુજસાને છુટકે
સેવો દારા જાણાયા એ જણા સેવોનો
'ધર્મવિચાર' નામે એ જાણ સમય પણ
એણે જણાવ્યો છે.

એ સમય વિશે પ્રો. દુર્રાગ કહે છે કે
'ધર્મવિચાર' એ નર્મદનો કિરો સેખ છે. એમાં
નેગાતિનો હુદિર્ગમ, ગતિનો કાલિર્ગમ,
અને વિદ્યાનો જાન-રેખર દિગ્દેશર થાય
છે. એ પ્રમાણ વીર નર્મદનો જાતિમ જા-
રેક છે અને તેમાં કવિ પ્રાણન જાણીને
મુકારે અને સર્જકારે રતે છે.

સને ૧૮૮૬ માં એ નર્મદનું જન્મસ્થાન
થય તેને તો હજી સુડાતાગીસ વરમ થયાં તે
પણ એનો જન્મ થવાને મો વરમ હોય
થાય તે તોયે એની જન્મસ્થળની રોણ
ઉજવાયે, જાણ પ્રથમ જાણનાં પુરુષને
ગુજરાતના પ્રેમો તો એ પ્રમત્તે જાણી
આપો, પરંતુ આપણી જરૂરે પણ એ
કાવ્યમાં ઉપદેશો માત્ર તે જાને એ
વિરલ પ્રયત્ન નિરિહને પૂરા થાય એવી
પ્રયત્ને પ્રાથમ્ય કરી વિમુ મુ

સ્વીકારણ

(૧) શ્રી હાલિજામી વિદ્યાર્થી જલ્પન, ૧૯૩૨ ને અહેવાલ; (૨) શ્રી જાવનખર
શ્રી કેળવણી મંડળ અને મહિલા વિદ્યાલય ને ૧૯૩૦ કર ને એ જાને અહેવાલ;
(૩) સર હરકિશનલાલ વડોદરામાં રોહીકા. જાણે વર્ષ ૧૯૩૦ (૪) મોરારી
પ્રકાશ જલ્પન તંત્રી; શ્રી. મોરારી ન. સરોજ. જાણે. (૫) સાજી જલ્પન વડોદરા ૧૯૩૧
અને સરોજી સરોજી પિત્રીકા પ્રેસ, જલ્પન (૬) શ્રી હાલિજામી એવક સમિતિનું નિબંધન
(૭) આપણે પ્રકાશ જલ્પન તંત્રી હરિજામી વિદ્યાર્થી જલ્પન, જાવનખર (૮) સ્વયં
પ્રકાશ ૧૯૩૧ ને ૧૯૩૨ (૯) શ્રી એન વિદ્યા એવકવાળા કલખને જાણના ૧૯૩૨ રેણાવ
(૧૦) જામ જલ્પન આદિય જલ્પનને વર્ષ ૧૯૩૨

સ્વરેશ

શ્રીમતી નાથીબાઈ ડા. ડા. શ્રીમતીની કોલેજ ક્લે' વિદ્યાર્થીની મુ'બાઈમાં આવતી કોલેજનો ત્રીજો કોલેજદિન અઠતા ૧૬ માં એ, કોલેજના મહાનમા હવવાયો હતો. પો. પી. એ. વાલીયા પ્રમુખ સ્થાને હતા. પ્રિન્સિપાલ દિમતલાલ અલિયાજી અંભરિયાએ મહેમાનોને આગમન આપી ૧૯૩૨ ના જુલાઈ માસમા કોલેજની સ્થાપના થઈ સ્વાસ્થ્યે અસ્થાયે મુખીનો સ્થાપના ઉત્તિલાસ કહ્યો હતો. કોલેજની નારાયણ માત્ર વચ્ચે વિદ્યાર્થીનીઓથી થઈ હતી આને કોલેજમા ૩૨ વિદ્યાર્થીનીઓ છે આ વર્ષથી કોલેજ પૂરેપૂરી કોલેજ થઈ છે; કોલેજની પ્રથમિતિ માત્ર આસ કરીને, તેના પ્રિન્સિપાલ થી. દિમતલાલ અલિયાજી ન પટે છે. કોલેજની બહેનો તરફથી સંગીત, સવાદ, મુક-અભિનય વગેરેના પ્રયોગો થયા હતા પ્રી. પી. એ. વાલીયાએ આજની રેગવજીની ખામા ઉપર મુદ્રે ક્યાસ કરતું કાપણ કહ્યું હતું. અને એને 'સિસ-જની કશ્વતા'ની ઉપમા આપી હતી આજાર મનાયામા ઉપદાર લઈ મેળાવડો વિચાર્યાં થયો હતો.

ગેવા સદનનો ૨૫ ગો. વાર્ષિકોલસ, મુ'બાઈમાં મહમારી મેગેરીયલ દોહમા હવવાયો હતો તે વખતે પ્રમુખ સ્થાનેથી મુબાઈ યુનિવર્સિટીના વાઇસ ચાન્સેલરે નવાબુ' હતું કે, કામાછક કાપાળની બાબતમા મુબાઈ રેશના બીલ સાથ કરતાં થયું આવળ છે. શ્રીમતી થવાવરારે, મંરુષ તરફથી લેવકથી પરીક્ષાએ અને બીજી દરિદ્રાશ્રમોમા સર્જન નીજડેલ વિદ્યાર્થીનીઓને ઉત્તમો વડે મી આપ્યાં હતાં. સોસાયટીનાં પ્રમુખ પીટીક જી. કી. મમાની મેદાન-રીમાં ઓસીસ ફેવર બી વેવજલમે તેમનું તબેલ કાપણ વાંચ્યું હતું. કાપણમાં સેવાસદનાં

૨૫ વર્ષના કામની સમયોજના કહી હતી ખીસ' એસ કેતકરે મહુ'મ શ્રી મહમારીની સેવાઓની ચાદ આપી, શ્રી ક્યારામ વિદુમતે કહેવી સદનની સેવાઓની ચાદ આપી હતી મીસ બી. એ. કન્ટનીઅરે વાર્ષિક દેનાલ રજી ક્યો' હતો તેમાં સદનની રેગવજી વિષયક, સામાજિક તેમજ અન્ય કાષ'ની વિમતો આપી હતી મરાઠી ચિકિત્સાઓને વાલીમ આપના મટે સદન તરફથી મરાઠી વાલીમ વર્ગો પણ ચાલે છે સદન તરફથી ઓરિજિન વાલીમ પણ અપાય છે.

પહેલાં દિની શ્રી છ. ડી. એ. મુ'બાઈની ડાવસ' કોલેજ એક મેમસ'નાં વિદ્યાર્થીની ખીસ કુલવાઈ કવરજી રેરાવાળા બી. એ. છ. કી. જેની પરીક્ષામાં સર્જન થયાં છે. ઓકીટની પરીક્ષામાં પાસ થનાર આ પહેલાં દિની બહેન છે, ૧૭૨૨૬' મોકાન્ટસની પહેલી પરીક્ષા પસાર કરનારાં પણ તેઓ પહેલાં દિની મહિલા હતાં.

જુદીન લગ્નો સામે વિશિષ્ઠ: પારથી ઓમો, બીનપારસીઓ સાથે મરજી તે સામે. પારસી પંચાયત તરફથી મુબાઈમાં સર કાવસજી બદાઈશી દોહમા મહેલી પારસીઓની પ્રીતી સલામે સખત વિશેષ રજાઓ હતો.

સ્વર-મહાદીના ભોગ: (૧) મુ'બાઈમાં પહેલે ખાતે રહેલી કીમતી નહિનીબાઈ વસરવાળ વાલ્યે નામની ૨૦ વર્ષની શ્રી સ્વરથી કાઝી મરનુ પામી (૨) માટુ'નામાં પાવંતીબાઈ વાશ-થવુ આજ નામની મદ્રાસી બહેન સ્વરથી કાઝી મરણ પામી (૩) ચિરગામ એ. રાદ ઉપર રહેલી કાન્ટરબીબાઈ નામની શ્રી રેશના કારકી પીટીની હતી તેને કીશ આજતાં તે પત્ર વર્ષ અને કીશ સાથે અવધાયથી, તેની જાતી સવખી નહીં, તે

મરજી પાત્રી ઉ (૪) પ્રવાહમાં મુકે જાયીમાં
 રહેની પ્રવાહની દરમિયાન રહે સુખાવતી રાત્રી
 મરજી પાત્રી

અખળા છે અખળા જે રૂઝે હમાં શિવચકા
 નામની વચનેડની ખેડાવાળ બાઝણ એ, પાલુના
 ન માંનના માણ હપરે રેડવા પીનીસ શીપઈ
 મૂળજ્યાહ સાથે પ્રેમમા પડી તેને પતિ આ
 નવુવા છતાં મીન રાખી રહો દનેઃ ય્વા. તેની
 નડતર કાજવાળી શિવચકા અને મૂળજ્યાહને
 મળીને, જે રૂઝ બાઝણુ રોડિયા રાખીને મૂન
 રુપે. આથી શિવચકા અને મૂળજ્યાહ બન્નેને
 વચનેડની સેકન્ડ રેડિંગ ફાસ્ટીની સબ ગરી છે

થી સીમનાબાઇ અલિલા ખાટરાગાને
 સ્વપાયે દશ વર્ષ પૂરા થયાથી તેની વર્ષગાં
 હાજીવામાં આવી હતી તે વખતે, ગીચ નોકરે
 સરવાળુ સ્વપત્ર મેળા ન હોવાથી નવની પૂરીથી
 મળાથી હતી. A. અનુમાનને સાબમે ધેડી
 પ્રમતિની રૂપરેખા દોરી હતી વજાત થી અમીન
 અને A. વિનેરી બેઠા હતા. A. યરવા મરેગા
 અને A. મેમડાં અધને પાતાના અનુમરે રવા હતા.

શ્રી સરસ્વતી મહેતા ૧૨૧૧ સુપર ૪૫૬
સમાસ નીમાર્ગે છે તેમને અમ્મીના અભિનંદન

અભિનંદન ક્રમ પુનિવર્તાની બી એ.
ની પરીક્ષા પહેલા વર્ષમાં પસાર થયા બાદ ૩
આગળે એન.કે.એ. ટાઈટલ જીને ૩ વર્ષમાં.
યોગે લેખન કરે વિદ્યાર્થીની ૮ માં ની
પરીક્ષામાં પહેલા વર્ષમાં થયેલું વધુ બાદ ૩
કક્ષાની મહેતાને અભિનંદન આપવા બદલ
ઈમાં જળીને સન્માનીતો એ. મેલરે ૧૯૫૫માં
આપ્યો હતો.

જાણકારી કરાવનાર એવળે ૧૯૧૧
અમદાવાદના જિલ્લાના કલેક્ટરના કચેરી
માંથી ૧૫ વર્ષના પ્રાપ્ત થ વર્ષની ધારી સાથે
જન્મ થયે એવે ધારીના જન્મ અને મરણ
વર્ષ એ ૧૯૧૧, ધારીના જન્મે ૧૯૧૦ ૧૯
અને ૧૯૧૧ વર્ષના વચ્ચે મળેલ અને એવે ધારી
સાથે જન્મ અને ૧૯૧૦ ના ૧૯૧૧ સંવત
વર્ષ એ ૧૯૧૧ ધારીના ૧૯૧૧ વર્ષના ધારીના

૬ વર્ષની ઊંચી સાથે લખ કરવા આજે જન્મેના
આત્મચેત્તે ૧૧ વર્ષે ૬૬ ના બેઠા આજે સાદી
૧૬ની સુખ થી છે.

સુધારક કામઃ પુનર્માં એ વરખીચક પત્રિ-
ના નામના મુલમત્તી જેલ પુનો, સેવકાનમા
જનૂની મપત્તી પુનરી જીમતી ડાટીનાથ પ્રાન્ધ
અથે લખ્યું ૧૫ ૭

પુત્રી પર જુદા સીકસિયામાં સરસ્વતી
નામની ૧૬ વર્ષની પુત્રીને ૧૫૦ ન સાલનવાથી
તથાનેથી સળીઆથી આજ સુધી ૫૬ રામ દેવા
કરે તેની માતા કદમકા અને તેના પુત્રને ૫૦૦-
વામાં આવ્યા છે

સભ્ય પાછળ થતા ખર્ચે ૧૧૨ અંકો મુજબ માટે ઇતોના ના મદદગાર ફોંડ પ્રાપ્ત થયે જાણે ૧૯૪૫માં ૧૧૨.૧ ઇ. રૂ. પ્રદાન કરવામાં આવ્યું હતું. સભ્ય પદને કલિયુગને ભરી પુનર્વાર કોઈપણ ન આવે સમય; સવાયે સિદ્ધિ ૫૦ થી વધારે પ્રજાને કલ્યાણ આપવાનું ન જાય અને કલ્યાણ માટે પ્રયત્ન જાય ન કરે આ હિતોનો ભંગ નહીં થાય ૧૯૫૦ થી અવધા એ અંકસિદ્ધિની સીમાની સમય થશે

અમિત્ર કાશીના મહિતા પરિવર્તની
આગળી વેડા નાત હવા તરેપરે રરમન રવ-
નના મવર ર. તેરે ખરે હેવડીના રરપ
સમજેખાં અમિત્ર બરડી ખડેલા ખરિતની
રરમના સામના મનારેની રમસિંહ સમાખાં
સર્ખા રી, રરમના સમિતિની નીમણુ રરમના
આરે રડી

સાચામાં વિદ્યાર્થીનીઓની સહાયતા
 આજના કુનિયતોનાં માં કો ખોટીક થ
 કયે કુનિયતોને માં કાલુ નિયતન મેં
 અનુષ્ઠે છે, પણેની ભુતી ભુતી દુઃખ
 માંથી મેંકુની પરીણ પચતર કોને કાલુની
 ભુતી ભુતી મેંકેમાં કાલુની વિગતુ મેંકેમાં
 કાલુ મેંકે કાલુ કાલુ ૧૦૦૦, વિગતુ મેંકેમાં
 મેંકે કાલુ મેંકેમાં કાલુની કાલુ વિગતુ
 મેંકે કાલુ વિગતુમાં અનુષ્ઠે છે, મેંકે
 કાલુ મેંકેમાં કાલુની વિગતુમાં કાલુ મેંકે

સંબંધે અને ધ્યાન રાખવાની જરૂર છે એ બાબત તરફ ખેંચેલા રહેવાનો આપણને કાંઈ દક્ક નથી માત્ર પદવીઓ મેળવાય એ શિક્ષણનો ખરો હેતુ ન હોય એ જો આપણે ભૂતકાળમાંથી મેળવેલા દિન્દી સીતવને આદર્શ નજવી રાખવો હોય તો તેઓ જ્યારે તેમની વચમાંથી પસાર થતો હોય ત્યારે કેટલીક બાબતોમાં તેમની સલામતી બળ-વધી જાય છે " યુનિવર્સિટીએ મીસીસ રાયની સૂચનાઓ બધીય સ્વીકારી છે અને તેને માટે જુદા જુદા નિયમો રાખવા હરવા હારે છે આમાં એક ચાર્ટ એવી છે કે, વિદ્યાર્થીનીઓને રાખવા કરતી ફરજ-રોજીત માટે, યુનિવર્સિટીએ સ્વીકારેલ વિદ્યાર્થીનીઓને ચાર્ટ કરવું પડે આ ચાર્ટ યુનિવર્સિટીએ નીચેના જ્યોતિ નિરીક્ષણ કરશે. કલકત્તાની બહાર પોતાના પર હોય એવી વિદ્યાર્થીનીઓએ મહેલના વિદ્યાર્થીનીઓમાં જ રહેવું પડશે તેમ નહિ યાય તો તેઓને યુનિવર્સિટીની પરીક્ષાઓમાં બેસવા દેવામાં નહિ આવે. સલાહ-કાર તરીકે એક અનુસવી અને પુષ્ટ વચની સ્ત્રીની નીમણુંક થશે

કન્યાકેળવણી ફરજિયાત રિઠ્ઠી યુનિ-સિપાલીટીમાં એક સભ્ય હોવાઓની માફક કન્યા કેળવણી ફરજિયાત કરવાનો કાર્ય હાલનાર છે.

કોલકાતા ના મહારાજી અવસાન પામ્યાં છે. તેઓ સ્ત્રી કેળવણી પ્રમુખ સારી રજ થતાં હતાં. તેમના શોકમાં રાજ્યમાં ત્રણ દિવસની દડતાલ પાડવામાં આવી હતી

પતિને હેર આપ્યું. લાહોરમાં પ્રસન્નમત વિચલન નામની મુસ્લીમ સ્ત્રીને, પતિને હેર આપી મારી નાખવા માટે ફાંસીની સજા થઈ છે

નેપાળમાં બલ્લભ સામે પ્રતિબંધ મુઠાઈ એવી રીતે થતના કારણમાં ફેરફાર થયો છે

પતિરેવ ૧ (૧) પુનામાં, બિહારમાં નામના મોચાને તેની પત્નીને મારી નાખવાના કુન્દાસર ૪ વર્ષ સજા ફેરવી સજા થઈ છે (૨) ચિન્મુકા (બજાળ)માં પાલખા ખાતે નારાયણ નામના પતિરેવ પોતાની પત્નીનું ખૂન કર્યું. આથી નારાયણની વિધવા બહેન બી ઠી એટલે નારા-

યણે તેના પર પચ્ચ ધા કર્યા અને પછી આપધાત કર્યો. બહેનની તબીબત સુધારા પર છે.

આપધાતા (૧) સેલમમાં રાજકુમારી નામની એક સ્ત્રીએ કુખમાં પડી આપધાત કર્યો. (૨) મુબાઈની છ ડી હોસ્પિટલના ડૉ. ભાગવતી ૨૦ વર્ષની પત્ની વસંતમીરીએ પતિએ બહાર ન જવાનું જણાવતાં, લાગણીવશ થઈ, મ્યાસહોટ છાંટી સાડી સળગાવી આપધાત કર્યો.

પ્રમુખ (૧) મુબાઈ યુનિસિપલ સ્કુલ કમીટીનાં પ્રમુખ સુ ટાપા બદલ, આર્થ મહિલા સમાજ તરફથી ડૉ. મીસીસ માલિની મુખયનકરને અભિનંદન આપવાનો મેળાવડો, મીસીસ ડી. એમ. સીરકતા પ્રમુખપદે થયો હતો (૨) ત્રાવણકોરની ધારાસભાની નીચલી સભામાં એક દિનું અને એ કમિટિ એમ બે સીઓની નીમણુંક થઈ છે. (૩) વલ્લભમાં પારસી બહેનો માટે સિવલુના વર્ગો ચાર કરવામાં આન્યા છે, તેના લાભ પુષ્ટ વચની સ્ત્રીઓ તેમજ બાળાઓ સારા પ્રમાણમાં છે (૪) મહારાની સાહિત્ય સમાના આશયે, ઓમવી લેડી વિદ્યાર્થીની નીમણુંક, જુનિસિપલ સ્કુલ વિદ્યાર્થીનીની નજી-આવ વિષે લામણ કર્યું હતું. અને જુનિસિપલ સાહિત્ય તેમજ અસ્થિતાના વિકાસ માટે એવી વિદ્યાર્થીનીની નજી-આવ પર લાર મુકાયે હતો. (૫) કાચીમાં સ્ત્રીઓ માટે ખાસ હોસ્પિટલ બાંધવા માટે એક દેખારી ચેક ઇલાહોમલ હજીમલે રા. ૨૫૦૦૦, યુનિસિપાલીટીને આપ્યા છે

વિરોધ

લડનમાં હિન્દી મહિલાઓનું પ્રચાર-કાર્ય બ્રિટિશ પ્રભુ સમક્ષ હિન્દી મહિલાઓની માન્યતા રજૂ કરવા માટે, હિન્દી સ્ત્રીઓની બિસેસીબિલિટી વંદનની કમીટી તરફથી સમાવરવામાં આવી હતી તેમ પ્રમુખરાજા મીસીસ માર્ચેટ એસપીએ લીધું હતું. રાજકુમારી અમલ-કુંવરે તેમાં ભાગ લઈ કાતાં જણાવ્યું હતું કે હિન્દી સ્ત્રીઓ, પ્રયોગના કરતાં વધારે રાજવાદી છે. તેમજ પુષ્ટવચના સર્વને, કાંઈ નહિ તો નામચંચિમાં, મતાધિકાર આપવાની માંગણી કરી હતી. આથી ૧૦ લાખ વધુ મતદારો આપશે ને સ્ત્રીઓને

મતાધિકાર વિસ્તારણમાં નહિ આવે તો, દિનની
મતપત્રમાં તેમજ સ્થાન નહિ એટલે રહેશે.

મીસીસ હમીદખાનમ મતાધિકારને લગતી
બધાંથી વેપારની કામગીરી ઉપર રીમ કરતા તે
પણીન મોજી અને અપૂરતી દોષાનુ બજાબુ
દર તેમજ બજાબુ કે કોમોને પ્રકાર સાથે
વર્તીકા કરવા માટે સત્તા તથા એકથી પણ
સામાન્ય મતધિકારમાં તેમજ પેવાનો અમાન
સામાન્ય મત છે અને નામજાર તરીકેની રીમ
બાબતના કામો કે જ્યાં મુખી મતાધિકાર વિસ્તા-

રણમાં નહિ આવે
ત્યાં મુખી દિનની
કોમો જગત આજ
સમયે, કોમો માટે
દેખતે સરકાર માર
મંડળની મંત્રી રી
લી કાર્યુરે, કોમો
મોજી પોમો વડે-મુજ
નર કોમો તેમની
બધાંથી વધી

કોમોની કે કુ-
લમી રી પગ સ-
કારમાં અપગુ રામ મા
હાં પણ વિશાળમા
મળતારી અંતર રાષ્ટ્રીય
મથિલા મહાસમામાં
દિનની કોમોના પ્ર

મો સંબંધમાં અપગુ રામગુ તેમજ અમગુ
મળતારી તેમજ અમેરિકા અને હવેની રજા દીધ
આપત રી સાથે ન હાં

એ રી કમીટીનો નામજાર રામગેલ
પરિવારે પતિનુમે નીમવરી એમના સીધા
મીડી કમગુ મળ તા. રા મી એ દિની વધારે
કોમોના મતાધિકાર સભામાં મુખી આપી
લી કો પ્રતિનિધિની નીમની એક પીમ
સમિતિ સમગ્ર રામ રામ બજાબુથી તેમજ
બજાબુ આપવાનો નાપાકો હરી રામ રામગી
પ્રકારમિતિ સમગ્ર દેશને બજાબુના કારણ
રજાબુ રામ. મીડી સમિતિ પણ તેમજ રામ
સમિતિ

મીડી કમીટીનો નિર્ણયના પદમિતરના
એક સમય મીડી કમીટી રામગેરે, દિની કોમોના
રામગુ સભામાં મુખી આપરેને સી. કમીડી
સમગ્ર એક વારી પ્રકાર રી હરી તેમાં કોમોને
એક મતાધિકાર આપવા વારે તેમજ સામાન્ય
મુખાસની પ્રવિ વારે માર મારો હશે અને
પ્રકાર બજાબુનો હવેની સભામાં કોમોને
પ્રતિનિધિની રામગી નીતિને તેમજ રામ
પ્રતેની કાર સભામાં પણ કોમોને મીડી ન
આપવાની નીતિને તેમજ સમગ્ર વિરોધ રામ
દેશ તેમજ માર મુ-

અને બધાંથી વધી
કોમોના મતાધિકારને
લગતી કામગીરીએ
મીડી કમીટીના પોમો
હવે તેમજ અધિકાર
અપગુ રામ તેમ
મને છે અને તે
પ્રકાર રામગેરે રામ
મીડી રામગેરે મત-
કિમગુ પ્રકાર તે
દેશ ન એક એક મિત
અપગુ તેમજ રામ
કે રામ પ્રકારના
દિની કોમો વિરોધે
તેમજ અધિકાર રા-
ધારે કોમો અપગે

સવા રૂપીઆમાં "ગુલુમુન્દરી"

અરિયા-નિગ સી, હાલકિન હેલકા સમગ્ર
રામ બહાદુર રામગેરે રામગેરે રામગેરે
હાલકાથી હાલકાના સમિતિ સમગ્રમાં, મારોને
તેમજ કોમોને રામગેરે રામગેરે રામગેરે
રામગીના પતિનું હાલકામાં "ગુલુમુન્દરી"
અપગુ છે તેમજ રીતે રામગેરે રામગેરે
રામગેરે રામગેરે રામગેરે રામગેરે રામગેરે
મારોને અને કોમોને રામગેરે રામગેરે
"ગુલુમુન્દરી" અપગુ અને મારગેરે રામગેરે
રામગેરે રામગેરે રામગેરે રામગેરે રામગેરે
રામગેરે રામગેરે રામગેરે રામગેરે રામગેરે
રામગેરે રામગેરે રામગેરે રામગેરે રામગેરે
રામગેરે રામગેરે રામગેરે રામગેરે રામગેરે
રામગેરે રામગેરે રામગેરે રામગેરે રામગેરે

કે દિનમાં રામગેરે રામગેરે રામગેરે મુખ રામગીના
પ્રકારે રામગેરે રામગેરે

પ્રિવિરા મળસામગ્ર મંથની વામગી
પ્રિવિરા રામગીના રામગેરે રામગેરે રામગેરે
મુખી મીડીક રામગેરે રામગેરે રામગેરે
રામગેરે રામગેરે રામગેરે રામગેરે રામગેરે
એક રામગેરે રામગેરે રામગેરે રામગેરે રામગેરે
એક આપવાના અપગુ રામગેરે રામગેરે રામગેરે
પ્રિવિરા રામગેરે રામગેરે રામગેરે રામગેરે
રામગેરે રામગેરે રામગેરે રામગેરે રામગેરે
રામગેરે રામગેરે રામગેરે રામગેરે રામગેરે
રામગેરે રામગેરે રામગેરે રામગેરે રામગેરે
રામગેરે રામગેરે રામગેરે રામગેરે રામગેરે
રામગેરે રામગેરે રામગેરે રામગેરે રામગેરે

મતાધિભારતા હકોને લગતી માંગણી સંબંધમાં શ્રીમતી રાજકુમારી અમૃતકુવરે સર્વશ્રી નિવે-
દન ક્યું હતું. આફ્રિકાની દેશી જાતોનો અપૂર્વ
અનુસવ પરાવર્તી મીસ જન મેકમીલને "વિશ્વ-
એકતા અને 'બ્રિટિશ પ્રભુસત્તાક" એ વિષય
ઉપર ભાષણ આંતર જાતીય સંબંધો ને લગતી
ચર્ચા કરી હતી. મીસીસ કોરબેટ એકબીજે
નિયમનમા નવી રીતે એ વિષય ઉપર ચર્ચા કરી
બેઝિલગત નિયમનનું મહત્વ જણાવ્યું હતું.

"આજની માતા" એ વિષય ઉપર ભાષણોનાં
વાલીપદ અને દેશી માતાવા હક સંબંધમાં સ્થિત
આપણે યશ હતાં. પાલમિન્ટનાં સભ્ય મીસ
ફેથબોને કુદ્દબના હકોને લગતી કેટલીક દરખાસ્તો
કરી હતી. મીસીસ સમ્પાશવે ભાવલગે અટકાવવા
માટે ચારણ કાયદાનો અમલ કરાવવા સંબંધમાં
હિન્દી સીએ એ ચળવળ કરી રહી છે તેને ટોકા
આપવા અપીલ કરી હતી. ઉચ્ચે દિવસે બ્રિટિશ
ચહેરશાહવામાંથી શુભામી નાણુર થયાને સહી થઈ
તેની જાંતી યેડી સાચમનના પ્રમુખપદે ઉજવાઈ
હતી.

બધી સીએવાળી હેડસ્પીટલ: દક્ષિણ
લંડનમા સીએ માટે હોસ્પીટલ બાંધવામાં આવે
છે. તેની યોજના પૂરી થતાં, તે લંડનમાં પછી
લપથેની હોસ્પીટલ નીવડશે. જેમાં બધી સ્ટાફ
પણ સીએનો જ રોકવામાં આવેશે છે મીસ
એમ ઇ. રીલવક હોસ્પીટલનાં મત્રી છે કેટલીક
હાજરી સીએએ પોતાની હોસ્પીટલ સ્થાપવાનો
નિર્ણય કર્યો તેને પરિણામે આ યોજના થઈ છે,
જે વર્ષ સુધીની ઉપરના ઇલાજોને હોસ્પીટલમાં
રાખી કરવામાં આવે છે. તે સિવાય બધા દરદીઓ
સીએમાં જાય છે. ૧૯૧૨ માં આ હોસ્પીટલની
સરખાત કરવામાં આવી હતી. અને સીએકોશન
એ ચલાવી રહેલ છે. તેમ પ્રૃથક હાજરીની સલાહ
દેવાની પણ તેમને જરૂર પડી નથી

મજુર સીએ માટે કામ કરતી અમેજન
સીએની સહમતી વિરોધ લંડનમાં પોતાની પા
માં જાંતી જાણી છે. જ સંસ્થાની એની ધાર્મિક
થઈ હતી. આજે તેની સભ્ય સંખ્યા ૭૨૦૦૦
ઉપરની છે.

મીસ આર્થરબ્રાઇન મહેતા: સીએનમાં આવના
બાઈ મહેતા લંડનમાં જોડીસ્ટરી છેલ્લી પરીક્ષામાં
પસાર થયાં છે. તેમની વય માત્ર ૧૬ વર્ષની
હોવાથી બે વર્ષ સુધી તેઓ વડોવાલ કરી ચાલે
નહિ. તેઓ સીએનમાં પહેલાં જી જોડીસ્ટરી છે

પરિશિષ્ટ શિક્ષિકાઓના હકો. ૫૨
તરફ ૪૨૫૨ના કોઈ પણ પ્રશ્નમાં પહેલી
પરિશિષ્ટ સીએ દાદ જડપવામાં આવે છે ઉત્તર
આયર્લેન્ડમાં ગયે વર્ષે મેટ્રાબ્રિટનને પગલે ચાલવાનો
નિર્ણય કર્યો હતો અને હવે શિક્ષિકાઓને લગત
થતાં જ જરૂર કરવામાં આવે છે. આયરીશ
ક્રિસ્ટલ પણ તેમ જ અનુકરણ ક્યું છે માલદેવી
સુનિવર્સીટી કોલેજમાં મળેલી આયરીશ રાષ્ટ્રીય
શિક્ષકોની સંસ્થાની વાર્ષિક મહાસભામાં, તેના
પ્રમુખે પરિશિષ્ટ શિક્ષિકાઓ સામેના આ પ્રતિબંધને
તેઓનાહકો ઉપર તરખ મારનાર લેખી હતો
અને આર્થિક શિક્ષણ વિષયક તેમજ ન્યાયની રીતો-
સાએ તેનો બચાવ થઈ શકે એમ નથી, એમ જણાવ્યું
હતું. પરિશિષ્ટ સીએ શિક્ષણને જનકાર્ય બતાવે
તો તે વધુ સારી શિક્ષા નીવડવાનો સલાવ છે
એ વસ્તુનો સ્વીકાર આ પ્રતિબંધથી થતો નથી.

પરિશિષ્ટ સીએનું શબ્દાર્થ: લંડનમાં
ઉમરાવ સભામાં પરિશિષ્ટ સીએના સમૂહ સંબં-
ધનો ખરોડો દાખલ કરવામાં આવ્યો છે. આ
ખરોડ પ્રમાણે, વિદેશી સાથે પરજુની બ્રિટિશ સી,
લગત થવા બાદ, પોતાના પતિનું રાષ્ટ્રીય મેગને
નહિ ત્યાં સુધી તેમ બ્રિટિશ રાષ્ટ્રીય ગુમાસતો
નહિ. આ ખરોડો સીએ અને પુરુષ વચ્ચેની આ
સંબંધની સમાનતા તો નથીજ આપતો પણ
અત્યારે છે એના કરતાં વધુ વખાંડે જરાવ મિતિ
ઉત્પન્ન કરે છે સીએની ન્યાયી માંગણી આ
ખરોડથી સંતોષવાની નથી

આયર્લેન્ડની સીએની રાષ્ટ્રીયમજાનના
દોરદોશોના મંડળની સમા પ્રા. મેરી લંડનના
પ્રમુખપદે મળી હતી નવેમ્બરમાં મીસ જેલીસન
નીવાન્સ આયર્લેન્ડનો મુલાકાતે આવે એનો સમા
વર્ણવી અવસ્થા ચાલે છે

જર્મનીમાં પુનર્પ્રવેશ જર્મનીની સીએ

નાંધ

પૂ. બાપુજીના કપવાસને અંગે, સચિનય
કાયદાસંજની ચળવળ મોકુફ
રાજકીય પરિ સખવામા આવી હતી.
સ્થિતિ કપવાસને અંગે આવેલી
અશક્તિમાથી મહાત્માજી

પૂરેપૂરી શક્તિ મેળવી છે, તેટલા સમય માટે એ
મુક્ત લબાવવામા આવી હતી અને પછી, પૂ.
બાપુજીની તબીબત સુવરતા, યદ તા ૧૨ મીના
રોજ, પુના ખાતે, ચાલુ પરિસ્થિતિ ઉપર વિચાર
કરવા માટે કોંગ્રેસના આગેવાનોની પરિષદ બરવામા
આવી હતી. આ પરિષદ છુપી ભરાઈ હતી અને
એનો સત્તાવાર અહેવાલ પ્રકટ થયો છે તે પણ
ધણેજ દુકો છે. એટલે તેની વિષ્ણુમાં અમે
લતરવા માગતા નથી નલુવામા આવ્યા પ્રમાણે,
દેશ હવે કાયદાસંજની લડતથી ચાલી ગયો છે
માટે, કાયદાસંજની ચળવળ પડતી ખૂબી, રચના-
ત્મક કાર્યક્રમ સર કરવાની હિમાયત પરિષદમા
શ્રીમતી હસાનહેન મહેતાએ કરી હતી. અને
શ્રીમતી કમળાદેવી ચંદોમાખવાયે, વધારે નલદ
કાર્યક્રમની માંગણી કરી હતી પણ, પુનાની
પરિષદની ચર્ચાને અંગે સમાધાન સંબંધમાં
વાટાપાટ કરવા માટે, મહાત્મા માધીજીએ ના
વાઈસરોયની મુલાકાત લેવાનું કહ્યું હતું. તે
મુજબ, મ. માધીજીને ના. વાઈસરોયને મુલાકાત
આપવા વિનવિ- કરી હતી પરંતુ કાયદાસંજની
ચળવળ પડતી ન મુકય લાંબુધી કાલ પણ
પ્રશ્નરની વાટાપાટમાં ન લતરવાનું સરકારનું વલણ
ખરબવા એક ન લગવાથી ના વાઈસરોયે મુલા-
કાત માટે સ્પષ્ટ ના માંડી છે. અને આ રીતે
કોંગ્રેસ સાથે સમાધાન કરવાની તક હિન્દી
સરકારે નળી કરી છે. મુલાકાત ન આમવાનું
ના. વાઈસરોયનું મનસુબે કરવામાથી છે અને એ

પરલાંથી, સમસ્ત દેશમાં તેમજ હિન્દ પ્રત્યે
સહાનુભૂતિ દર્શાવતાં અન્ય સ્થળે રોષની
લાગણી ફેલાઈ ગઈ છે આમ, સમાધાન માટેના
કોંગ્રેસ તરફથી લબાવવાલા દાવની સરકાર તરફથી
સ્પષ્ટ અવગણના થઈ છે.

પુના પરિષદની ચર્ચાને અંગે એક વાત સ્પષ્ટ

થઈ ગઈ કે લગભગ

હવે શું ? ફરેક પ્રાતના કાર્યક્રમે

સચિનય કાયદાસંજની ચ-

ળવળ હવે વધુ અર્થ સારે એમ લીધનું ન લેવાનું
સ્વીકાર્યું છે આથી, હવે શું ? એ પ્રશ્ન તરતજ
ઉપસ્થિત યાવ છે કોંગ્રેસની ભાવિ નીતિ સંબંધમા
લાલમાજી કોંગ્રેસના કામચલાઉ પ્રમુખ શ્રી અણે
તરફથી એક નિવેદન પ્રકટ ક્યું છે. તેમાં, સામુ-
દાયિક સચિનય કાનૂનમંજ વધુ સમય સુધી
મોકુફ રાખવાનો નિર્ણય થયો છે અને એનો
દુ ખસહન કરી રાકે તેઓને વ્યક્તિગત કાનૂન-
ગની છૂટ અલગવામા માગી છે ઉપરાંત, ફરેક
પ્રકારની છુપી ચળવળો, પત્ર બંધ કરવા, અને
તેને માટે, સર્વ કોંગ્રેસ સભાઓને પણ વિસર્જન
કરવાનું નહોર થયું છે. આટલાથી, કોંગ્રેસનો
ભાવિ કાર્યક્રમ પૂરેપૂરો સ્પષ્ટ થતો નથી ગાંધી-
જીએ ચોતે નિવેદન પ્રકટ કરી વ્યક્તિગત કાનૂન
લંચ માટે સ્પષ્ટ ખુલાસો કર્યો છે અને સામુદાયિક
કાયદાસંજની મોકુફી ચાલુ રહી છે આ અંક
પ્રકટ થતા મુધીમા રી નવાજીની શાય છે તે
જોવાનું છે.

પુના પરિષદ ખતમ થયા બાદ, પૂ. બાપુજી

સાબરમતી આશ્રમ વાસી-

પૂ. બાપુજીની જોને મળવા માટે અમદા-

પ્રવૃત્તિ વાદ મયા છે. અને સાબર-

મેલામાં તેમણે કાંઈક સા-

શ્રીમતી ખાસ પરવાનગી મેળવી, શ્રીમતી મીરાં બહેનની મુલાકાત પણ થીવી છે હવે તો તેઓ દલિતનાથ' માટે મુલાકાતના માર્ગોએ સારે સ્વર્ગ કરી રહ્યા છે. સાબરમતી અગમ પગ્ગળદ કરાતો નિર્ગય સ્થા છે

મગજના મુદ્રસિદ્ધ નેતા દેશનુષ્ઠ કો વિતરણનકાસર્ગ અવસાન સ્વાતંત્ર્ય સંધ્યા- પછી તેમનું શબ્દ સ્વર્ગ અનુવીર અસિદ્ધાન દેશ વિર અને બોનિષ દેશસેવા કી છતેન્દ્ર મોહન સેનનુષ્ઠા મળ વા. ૧૫ માંને પચસે અવસાન પામ્યાના સમાચારથી દેશભરમાં ચોાનું વલ્લવ- રજુ મનાઈ રહ્યું છે કી છતેન્દ્ર મોહન સેનનુષ્ઠા, ગાંધી-ધરમન કાર પાત્રી, તત્કાલ મુખ્યમંત્રી અર્થે વિદાયત મદ હંચ અને ભારી પાછા ફરતી સાથે જ તેમને સુભાષમ શાહ દરેકન કપરલ રાજોડી વીરે વિરતાર કરવામાં આવ્યા હતા તે વખતથી તેઓ રાજોડી વીરે હંચ અને હાલમાં તેમની તરીકે સારી રહેતી ન દેવાતી તેમને રાંધે ખાતે નભરોડ રાજ્યા હતા ન્યા તેમનું કોહીતા જ્યાનથી લાગતી અકાર વધ નવાં અવસાન નીમળ્યુ છે અને બે રીતે, સમારનાં બધનપાંત્રી, કપરે લેખને યજન :ક્રિમિ આવી છે કી સેનનુષ્ઠા નવજના ન મહિ પશુ, સમસ્ત ભારતના નેતા હંચ અને તેમણે, દેશસેવા માટે પેતાની શીખી નીવત ઓડી, પેલાના તન, મન અને પન દેશને અર્પણ રવી હતાં જાના એક મદપ્રાપના અવસનથી. હિન્દને આરે ખોદ મદ છે અને બે મેડ ભાગેજ પુણ્યે કી સેનનુષ્ઠાનુ અવસન એ દરેકે આપતિ સમાન છે અને, હિન્દવા સ્વતંત્રતાના સદ્ગમમાં એમનું બહિાન મદમુદ છે તેમનાં પત્ની કીમતી નેત્રી સેનનુષ્ઠા પણ પતેની પદમે હમાં રહીને હિન્દની કુલિ માટે લડી રહ્યાં છે તેમના કપર નેપળેરો માં પ અની પદરો છે તેમના તરફ આખા દેશી સદનુમતિ છે એ સદનુમતિમાં અમે કુલાતી બહેરો દરેકથી અમરો છું પ્રીતિ છીએ અને કી સેનનુષ્ઠાના અવસન માટે શોક દર્શાવે રેરો ન રહેતાં તેમના અભિનય અનુરૂપ કરવા અને તે જ લેખને

સારી અંતરિ આપેલી વળુ છે બે વલુની શાં આપીએ છીએ.

૧૨૧ વિરાપીઃ તરૂંથી મુનકર્મ વિરમ મેડ શાં કપર આવેલાં

શ્રીમતી નારી- આનંદુવનમાં આવતી કી- વાઈ શ્રીઓની મતી નારીનાથ કીમતી દોસિય, મુખ્યમંત્રી રાધેનુષ્ઠાનુ માસથીનોનું ૧૨૧ થા વળુ છે એમ બે

૨૩૦ દરે સર્વનું રાધેનુષ્ઠા ૨૫ આ વર્ષે પાત્રી છે. ૧૯૩૧ ના મુવકળી યાં ૬ કીને રાજ્યો રાધેનુષ્ઠા યાજન મન નછી મુખ્યમંત્રી કા- ચર્મા આવી હતી અને બે રાધેનુષ્ઠા વિરલો નીએની સખા કર ની ૧૫ છે, એ કપરથી રાધેનુષ્ઠા કપરેક દરે વધવા માંડ્યું છે એમ આવમ પડી અન્ના વિમ્બ રહેતુ વધો રાધેનુષ્ઠા વર્ષે સંચારના યા વાચરો રહ્યા વધુ કુપી થાય છે આ રાધેનુષ્ઠા હજુ મુવકળી મુખ્યમંત્રી બહેરો વધારે પ્રમળમાં છે એ કપરથીએ છે. રાધેનુષ્ઠા અરથી પ્રવિ મુખ્યમંત્રી એક અવરજ દિપ્તગુલામી કી દિમ્બરુદ્ધ મનેદુદ્ધ અન્ના- રિયાને બનારી છે તેઓ રાધેનુષ્ઠા મિતરની પ્રિન્સીપલ વીરે મુખ્ય સેવા કરી રહ્યા છે, અને તે માટે તેમને અગ્નિનાથ કી છે.

૧૨૨ મુનિવરકાંતીની રચાવના પત્ર, આરથી પ્રાત્રી મેડ વળુ મુનકર્મ રાધેનુષ્ઠા યાજન થાં છે તે આનંદની વત છે પરંતુ મે વર્ષમાં રાધેનુષ્ઠા પ્રાતિ સતેવારા રીરે વધ છે તે એનાં બે અન્ના પદેલા વળી અન્ના મુનકર્મ રાધેનુષ્ઠા અવરજા કરવામાં આવી રે ૬. તો આરે મુખ્યમંત્રી રાધેનુષ્ઠા દેડ એમ અન્ના રિન્ના અમે રાંધી યાના વધી

વલુ કોવરમદમ્બા અંક કદે 'મુનુમુ-તરી' કુજતની બહેરોની સેવા રાંધા રાધુ વર્ષે ૫૨૨ કુવળી વિરિખ જા' કી છે અવરજ વર્ષેની એમ આ વર્ષમાં 'વળુ પ્રતિરે રાધેનુષ્ઠા વાંચને રાધુ વર્ષ' અને દોરો વળુને વળુ છેતેવ અવરજે મારા વલ્લવ રાંધે તે રેરોએ અરે. દરેક મુખ્ય વિપતિ રાધેનુષ્ઠા સતેરે એક પ્રાંતી સદિત્ત સુખથી, -અન્ના કી રાંધેની વિરેલા રહેતો,

દુઃખી સુન્દર વાર્તાઓ, હિન્દીના સુપ્રસિદ્ધ ઉપન્યાસ સમ્રાટ શ્રી પ્રેમચંદ્રની અત્યંત રસમયી ચાલુ વાર્તા, રસમયી શાસ્ત્રોચ્ચા સ્ત્રીજાતના મનનીય સમાચાર વગેરે ચાલુ વર્ષમાં પણ આપવામા આવ્યા છે. ઉપરાંત, 'મુક્તિ સમામર્શ' ભારતીય મહિલાઓ' એ લેખમાળા, પણ આપી છે. બાલકો માટેના 'બાલવિજ્ઞાન' પણ ચાલુ રાખ્યા છે. એ વિજ્ઞાનના સચાસન માટે અમે અમારી સહુદયી મિત્ર અને બાલજનતાના માનીતા શ્રી ચન્દ્રસેકર મ સહના આભારી છીએ.

ચાલુ વર્ષના માસિકના સચાસનમા અમને એક યા બીજી રીતે સદાય આભાર કરનાર અન્ય ભક્તિઓના આભાર માત્રવાની અમારી ફરજ છે. અમારા લેખક લાઇઓ તથા બહેનોએ પોત પોતાની કૃતિઓ માસિકના ઉપયોગ માટે આપીને અમને અત્યંત આભારી કર્યા છે. તેમની આવી સહાયતા વિના અમે મોઢપણ પ્રમાણે ગુજરાતી બહેનોની સેવા કરી શક્યા ન હોત. માસિકમાં ચાલતી સુન્દર-રાસ-કવિતાઓ માટે અમે કવિ શ્રી અરેન્દર કૃષ્ણભાઈ ખખરદાર, શ્રી. કેશવલાલ દ. શેઠ, શ્રી જનાર્દન પ્રભાકર શ્રી સુન્દરમ, શ્રીમતી ઇન્દુમતી દેસાઈ, શ્રી ઇન્દુલાલ માધી, શ્રી અલીન્દ્ર, શ્રી ચન્દ્રકાંત મંજળાંત્રી, શ્રી સત્યવત્ સહ સૌ. દીપકા દેસાઈ, શ્રી જયમનગૌરી પાઠક, શ્રી મોહિની ચન્દ્ર, શ્રી પ્રાણશર બેઝા, શ્રી કૃષ્ણલાલ શ્રીધરશાસ્ત્રી, શ્રી ચાપરાઈ ઉદેશી વગેરેના આભારી છીએ. માસિકમાં આવતી દુઃખી સુન્દર વાર્તાઓ માટે, અમે શ્રી અકાલનંદ, શ્રી તમ્હાસેંકર દિવેદી, શ્રી પનચકર ત્રીપાઠી, શ્રી યશવંત મ દેસાઈ, શ્રી કાન માળો, શ્રી રમણકિશોર દલાલ, વગેરેના આભારી છીએ. વાસ્તવરૂપના લેખો માટે, શ્રી ઇચ્છાલાલ દાહાસાઈ જાગીરદાર, અરે શ્રી જુદુર ય ખાદીઆના લેખો માટે આભારી છીએ. આ ઉપરાંત, મધ વર્ષ દરમિયાન, 'રાધણ વિદ્યા અને કળા' નામની લેખમાળા માટે, ડૉ. ઇન્દુલાલ સેવકલાલ દવેના 'અને વેદિકની દૃષ્ટિએ શુદ્ધિશક્તિ' નામની ચાલુ અત્યંત ઉપયોગી લેખમાળા માટે અમારા સહુદયી મિત્ર, ડૉ. અમૃતલાલ દ પટેલ

ના અમે અત્યંત આભારી છીએ. આ ઉપરાંત શ્રીમતી લેડી વિદ્યાઓરી નીલકંઠ, શ્રીમતી સારદા મહેતા, શ્રીમતી દ સાળહેન મહેતા, શ્રી બા. કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઘવેરી, શ્રી હિરાલાલ ત્રિકોવ નદાસ પારેખ, શ્રીમતી કપિલા કાઠવાળા તેમજ શ્રીમતી મણિબહેન કાંઠાવાળા તરફથી ઉપયોગી લેખો અમને મળ્યા છે. તે માટે અમે તેમના આભારી છીએ. માસિકની ચાલુ વાર્તા 'ઝરીબની શુદ્ધિશક્તિ' માટે એના મૂળ લેખક શ્રી પ્રેમચંદ્ર છનો અત્યંત આભાર માનીએ છીએ.

ચાલુ અંક સાથે, અમારી અત્યંત રસમયી ચાલુ વાર્તા 'ઝરીબની શુદ્ધિશક્તિ' સંપૂર્ણ થઈ છે. આજે તે વર્ષે 'શુભસુન્દરી'ના વાર્ષિક વર્ષને ધણી મમી છે. એ જાણીને અમને આનંદ મળે છે. આજે વર્ષે કાંઈ બહેનોને હાથે લખેલી નવલકથા ચાલુ વાર્તા તરીકે આપવાનો અમારો વિચાર છે, અને તે સળખા અમે મોઢપણ કરી રહ્યા છીએ. તે દરમિયાન, આવતા અંકથી, મરાઠી સાહિત્યમાં એક સંજ્ઞા અને પ્રથમ કક્ષાના નાટકગાર તરીકે જાણીતા થઈ ગયેલા શ્રી ભાગ્યશામ વિઠ્ઠલ વરેન્દરે હવે 'મામાવરેકરેનું સ્ત્રીજોનાન પ્રસંગી ભર્ત' નાટક 'જમતી જયેત' આપવાનું છીએ. શ્રી. વરેન્દરે આ નાટક અંગેની મરાઠી રમણમિ ઉપર, શ્રીમતી હીરાલાલ બરોડેકરની નાટક સંસ્થા દ્વારા સંજ્ઞા રીતે સળવાણ છે. ગુજરાતી બહેનોને એમાંથી મોઢપણ જાણવાનું મળશે. ચાલુ વર્ષે, (૧) માધી જયંતી અંક (૨) દીપેતસવી અંક (૩) મહિલા પરિષદ અંક (૪) બાળક અંક અને (૫) વાર્તા અંક એમ પાંચ વિશિષ્ટ અંકો અમે આપ્યા છે. આજે વર્ષે એનાની રીતે વિશિષ્ટ અંકો આપવાનો અમારો વિચાર છે. તેમાં જોડાતાજર માસનો અંક દીપેતસવી અંક તરીકે પ્રકટ થશે. તે પછીનો એક અંક 'આત્મકથા અંક' તરીકે પ્રકટ કરવાનો અમારો વિચાર છે. એ અંકમા, ગુજરાતની તેમજ અન્ય પ્રાંતોની આગેવાન બહેનોનાં જીવનમાં મહામુલા અણાવ એવા પ્રસંગો આપવામાં આવશે. એ અંક માટેના આમ ત્રણે અમે મોકલ્યા છે અને તેના ઉત્તર સંતોષકારક રીતે મળી રહ્યા છે. ગુજરાતી સાહિત્યમા આ નવાજ

પ્રાર્થના આ ૪૦ એક એક અપને કરે છે
'કુળકુન્દરી'ની વાચનામાંથી જે જાણ મળે
એવા સવનના મહામુદ્ર પ્રસન્ન થઈ પ્રાપ્ત
તેમાંથી, જાણવા થાકે હશે તેને સંતિપ્રદામાં
જરૂર રચન આપીશું. એવા પ્રસન્ન એવન્ટ
માસની આગર કુળકુન્દરી અપને મળી જવા
એકમે

આ વર્ષના 'કુળકુન્દરી'માં સૌ પુણ્ય
તરીકે, 'કુળકુન્દરી'ના
'કુળકુન્દરી'ની કથનરીતે સંપાદન કરે,
એટલે સૌ સુદા પાતાંઓએ
સમગ્ર 'પાઠશાળા'ના

પ્રારંભમાં આપ્યું છે એમાં કુપ્રસિદ્ધ દિગ્ગી
દેખિયા કૃષ્ણદી સિંચાણી રેવીના ૪, બી. પ્રમ-
ચન્દ્રભટ્ટ ૧, શ્રી કુલકુન્દરી ૧, કુપ્રસિદ્ધ
બાબા સેખા એમની સીંચાણી ૧, કવિજ્ઞ
રામચંદ્ર ૨, બી. પ્રમચંદ્ર મીલિ ૩, અને
મહાશયીય સેખા બી. મામા વૈરાગ્ય ૩ મળી,
૧૩ અવગણિત અને ૩ મીલિ એક ૧૧
પાતાંઓ સામિત રાખ્યાં આવશે છે 'કુળ-
કુન્દરી'ને પણ તે ૧૫ વિશ્લેષવાના અપ્રત
મનોરથ છે જોઈ તે સમય અને સમય-
એ અમે પણ પાતા સમાવ નથી પ્રથમ અપને
એક સમય અને સમય આપે કે અપારે અને
હી સમયે જામે તેના કાળાંજાણે સમય રીતે,
અમે કુળકુન્દરી જાહેરની સેવા અપવવા સંજિ-
માન તમને.

કુળકુન્દરી સાહિત્યની હરે વિલાસ નિહરની
કથામાં, અને ખસ હીને, કુળકુન્દરી મવવા

પિત્ત, કવિ નર્મદની કલાકી જ કુ મ સમાં આવે
જે આપણી વા. ૨૪ થી
નર્મદ કાલાકી એવન્ટને સૌ કવિ નર્મદની
૧૦૦ થી અમર્યા આવે છે
તે જાણે, કુળકુન્દરી સંસ્મારણ એ કવિ નર્મ-
દનો કલાકી, તેની સેવાને જાણે એવી રીતે
કાલાકી કુળકુન્દરી કુળકુન્દરી સંવિત પરિવર
વાંચી થાકે પમીથી છે, અને તેને અને
સમય, તેમજ સુવર્ણ કા. પા. ૪૪૨ તેવાની
જવાબ નહેરુ ૪૫૦ છે કવિ નર્મદ, એકો સાહિ-
ત્યકાર ન હોય. આજ સુધારા પત્ર હતો જાણે
પત્ર પુનર્જન્મ કરનાર વર્ષ ૬૮૦ સમાજ પુણ્યની
દિગ્ગી જામે છે, તે, જાણી સમય ૧૦ ૧૪
જાહેર કુળકુન્દરી કરનારે સમાજનો ૧૪. તાજ
સહન મરે પાછે હશે તેની કાળના હરે ૪૪
સૌ એક છે કવિ નર્મદ સમજની પાયા ન કરતાં
રેતરને જે સાચુ કળા તે કળા આવા એ
જાણ સમય સુધારા તરીકે પણ કવિ નર્મદની
સેવા નાની કુની નથી કુળકુન્દરી નીર કાળી
આપનાર, 'જે અપ મરે કુળકુન્દરી' છે
આપણે એક 'કુળકુન્દરી' આપનાર પણ જે
કવિ નર્મદ ન હોય. અને એ સમાજની
વલ્લભાં અપને હી જીતે જામે કવિ નર્મદના
સવનને સંવિત આપતો એ નાનો પણ સુદ
દેખ, એમની અપવનનહેરે જાણે અપણે છે જે
આ અપમાં કાળ થશે છે તેના વર્ષ અને
અપની વાંચા જાહેરોત્ર ખસ બે જામે જામે,
અને નર્મદ સમાજની કાળમાં જેટ જેટલી
મરી જાણી સવં પ્રારંભી ખાજ કરે મરે અને
વિવિત કરીએ જામે

તેવાર તર્થ મળું છે । ૧૪૩૩-૩૪માં નવા વર્ષનું એક પુસ્તક

પ્રેસ

તપાસ : શ્રી જોશી દ. ચંદ્ર

જગતી 'કુળકુન્દરી'

ઓજાવના પ્રજોની સર્વો કાલી દિગ્ગી, જાણ, કુળકુન્દરી અને મરાઠી સેવા-સેખા
એવી રચનાયે મેળ સુદ નવાંજાણેનો સંજ

તપાસ : સવાળા પૂરું પૂરું જોવા તો-

જાણે ૧૧૧ જાણ (૧ ૪-૫-૦) કરી તમે

એ પુસ્તક મેળવી શો

ગુજરાતના માનીતા કવિ ખખરદારનાં કાવ્ય ગ્રંથો.

દર્શનિકા

વનમાં પ્રવેશતા કવિશ્રીએ ગુજરાતને
અર્થે ૭ કાગર લીટીનું તરત
દર્શનયુક્ત વિચારપ્રધાન મોટું કાવ્ય
પાકું સોનેરી પૂકું, ઠર પાનાં
ઉંચા જાડા ફેંધર વેષ્ટ કાગળ
કિંમત રૂ. ત્રણ રૂ. ખ. અઢી આના

કલિકા

શુગારસત્તું ૩૦૦૦ લીટીનું અર્પુણ
ખડ કાવ્ય, જર્મન વિદ્વાનોની
અત્યંત પ્રસંધ પામ્યું છે.
૨૫૦થી વધુ પાનાં, ઉંચા એ-
ન્ટીક કાગળ, પાકું પૂકું કિંમત
માત્ર રૂ. એ રૂ. ખ. અઢી આના

લજનિકા

ભકિત, ગાન અને વેશબના પોણોસો
સજન કાવ્યો.
પાકું સોનેરી પૂકું, કિંમત
માત્ર રૂ. પીએ સવા રૂ. ખ.
એ આના

લખો:—અવસ્થાપક, “ગુણસુંદરી” કાર્યાલય : મુંબઈ, ૪.

જને માટે બૃહદ્ ગુજરાત રાહ જોતું હતું

શ્રી. રેણુલાલ

શ્રી સુન્દરમ, શ્રી.

શ્રી હન્ડુલાલ ગાંધી, શ્રી

શ્રી મંગલજી એએ, શ્રી. લગનતી

દેસાઈ, શ્રી જયમનભોરી પાંડે,

ચન્દ્ર, શ્રી પ્રાણાચાર બધિન, શ્રી

રાણી, શ્રી ચાપરા ઉદેશી વગેરેના આસારી છાંમે

માસિકમાં આવતી હુંડી સુંદર વાર્તાઓ માટે,

અમે શ્રી અદાલત, શ્રી. તમજાઈને દિવેરી,

શ્રી. પત્રકાર ત્રીપાઠી, શ્રી યશવંત મ. દેસાઈ,

શ્રી. કાન કાળો, શ્રી રમણીલાલ દલાલ, વગેરેના

આસારી છાંમે હાસ્યરસના લેખો માટે, શ્રી

છાંમેલાલ હાલાલાઈ નંચીરાઈ, અને શ્રી નંદુરય

ખંધડીઆના લેખો માટે આસારી છાંમે, આ

વપરાંત, જય જયે દરમ્યાન, ‘સંધ્યે વિદ્યા અને

કળા’ નામની લેખમાળા માટે, ડૉ. હન્ડુલાલ

સેનકલાલ દવેના ‘અને વેદાની દૃષ્ટિએ શ્રદ્ધાસુષુ’

નામની આઠ અત્યંત વપરાંતી લેખમાળા માટે

અમારા સહુથી મિત્ર, ડૉ. અમૃતલાલ હ. પટેલ

— આ રહ્યું તે પુસ્તક :—

ગંતવિ નિયમન ”

સળગતા પ્રશ્નો —

૧. ૧. ઐતિહાસિક ?

મહિલા પરિષદ

વાર્તા અને એમ દેવી રીતે ઉત્પન્ન કરવાં ?

છે આવડે તો એને માટે વિશ્વાસપાત્ર

વાનો અમારો વિચાર

અંક રીપોસ્ટવી રહેલું.

એક અંક ‘આત્મજીમ, જીમ. બી. બી. એસ

અમારો વિચાર છોરો મ્યુનિસિપાલિટી, સુરત.)

અન્ય પ્રતિની ‘સોનેરી પૂકું’

મહાશય અણાવ

આવશે. એ અંક, દેરા પાસે, મુંબઈ, ૩

માસમાં છે અને તેનું

મળી રહ્યા છે. ગુજરાતી પુસ્તકો.

“ ગુણ સુંદરી ”

બાલવિભાગ

ત-૧૧. મન્દરાકર મંથિરાકર બા

C/o શુભજીવિત પ્રેમ, વોહર

વર્ષ ૨ • અંક ૬

પ્રકાશ ૨

માર્ચ ૧૯૭૨ : ૧૯૭૨

મેંદી

અમે નાના હતા ત્યારે ફૂલવાડીએ જતા. વળતાં મેંદીનાં પાંદડાં તોડી લાવતા. પાંદડાં જોઈનેજ હાથ ઉઠાડી પડતા. જાણ સડકી ઉઠતા. તેઓ જોતલા, “અરથાં, આ મેંદીના પાંદડાં તે કયા લાભ્યાં ? એ તો મુસલમાનને ત્યાં હોય. જાવ, બહાર નાખી દો.”

અમે મેંદી નાખી દેતા.

જેમ ટુજસી કિંદુની ને ડમરો મુસલમાનનો ગણાય તેમજ મેંદી પણ મુસલમાનની મણાલી

કદાચ જીવું મારણ એ હશે કે મુસલમાનની બીબીઓ હાથે પગે મેંદી ખુદી હાથપગ રાતા કરે છે. જે મુસલમાન કરે તે કિંદુથી ન માથ, જે મુસલમાન ન વાપરે તે કિંદુથી ન વપરાય, આણું આમળ બહુ ચાલણું. હજી પણ મુઝમ્બ અને અજાન શોકોમા જીવું જ માલે છે.

મેંદી નથી કિંદુની કે નથી મુસલમાનની, મેંદી તો ભગવાનની છે.

ખરી રીતે મેંદીને કિંદુ લોકો પણ લગાડતા હશે. લોકગીતમા જોઈ આવી રહી પણ છે :

“ મેંદી મેંદી તે મેંદી

ને કાંઈ શતો મેંદીનો વંજ.

હો શખિશ રમ સ્ત્રીની ”

શખિશાલ પણ મેંદીના રંગે બીના યથા હશે.

રાજાની રાણીઓને મેંદી મુકવાનો ખટુ ચોખ હોય છે. રાણીઓને નવું શ ખટુને ! પહેલાં આત્રવાનુ તો હોય નહિ.

મરીલ કેમલો ને કણમલો મેંદીને કયાં મુકે ? વિવશ બધા પગને પૂગમા ને પથરામાં મુકવા પડે. ત્યાં મેંદીનો વંજ કેટલી મરી રહે !

મેંદી એક જાતનું ઝાડ છે. તેનાં પાન ઝીણાં અને ઠાળો સોટા જેવી હોય છે. મેંદી બાગબગીચામાં ખાસ નખાય છે. મેંદી વાઠ તરીકે કામ આવે છે. ઘોરની વાઠને કાંટા હોય છે, ઘોરડી ને કેરડાંની વાઠ થોડા વખતમાં ખવાઈ જાય છે, પણ મેંદીની વાઠ તો વધ્યા જ કરે છે, મેંદીની વાઠમાં કાંટા નથી હોતા. મેંદી વધી વધીને મોટી દિવાલ બની જાય છે. બાગને ઠંડક આપે છે, ઠારને રોકે છે ને બાગની શોભા વધારે છે.

મેંદીનાં ફૂલો અને ફળો રૂપાળા થાય છે. નાનાં છોકરાં વગર સમજે ફળના ખીચાં કરક કરક કરકે છે સૂકા ખીચાં સળગે છે ને નાના નાના બડકા કે દીવા થાય છે. મેંદીના ફૂલોમાથી વાસ આવે છે. કોઈને એ ગમે છે ને કોઈને જરા કડક લાગે છે. મેંદીના ફૂલો અને ડોડવાવાળી ઠાળીઓથી ફૂલદાન શોભે છે.

મેંદીનાં ઠાળા કાપી જમીનમાં રોપી પાણી પાવાથી તેને નવા પાંદડાં આવે છે. પીંપરની, મરગવાળી અને ખીજાં જાડોની ઠાળો રોપવાથી તે મૂળ ઘાલે છે ને તેના નવા ઝાડ થાય છે.

મેંદીનાં પાંદડાં વાટતાં તે બહુ ચીકણાં થાય છે હાથ અને પગ રંગવા હોય તો મેંદીને વાટી તેમાં જરાક ફટકડી નાખવી, નાનાં બાળકોની એ એક સુંદર રમત બને છે. બાળકો સુઠીમાં વાટેલી મેંદી દાગે છે. નખ રાતા થાય એટલા માટે સુઠી ઉપર મેંદી મુકે છે. પછી બધ સુઠીએ તેઓ

ઘરમાં ને બહાર ફર્યા કરે છે; પણ બધાં માખાપ આવી રમત રમવા દેતાં નથી. એમાં માખાપને ગંદકી લાગે છે. પગે મેંદી મુકનાર બાળકોને તો બેસીજ રહેવું પડે છે. કહેવત પણ એવી છે કે 'શું પગે મેંદી મુકી છ?' જેઓ ચાલવાના આળસુ હોય તેને આ લાગુ પડે છે.

મેંદી અરધા કલાક કે કલાક મૂક્યા પછી હાથપગ ધોઈ નખાય. પછી હાથને તેલ ચોપડાય જેથી તે સુંવાળા ને વધારે લાલ રંગે ચળકતા બને. નવરાશને વખતે બાળકોએ આ કરવા જેવું છે; કરવા દેવા જેવું પણ ગણાય.

મેંદી ઠંડી વનસ્પતિ લાગે છે. માથે નાખવાનું તેલ પાડવામાં ખીલ ચીતેમાં મેંદી પણ આવે છે. આ મેંદી મુગંધી છે કે અમુગંધી તે તો તેલ પાડનાર જાણે. મેંદી બે જાતની છે: એક મુગંધી. ખીલ નહિ.

અમે નાના હતા, ત્યારે મુગંધી મેંદી બહુ તોડતા. તેનાં પાંદડાં ઘોળીને સુંઘતા. જામફળ જેવી એની વાસ આવે. પાંદડાં ઘોળેલાં કપડાંમાં રાખતા ને અમારાં કપડાં મુગંધીત કરતા.

મેંદી ઢોર ઝાણી ખાય છે, લગભગ નથી ખાતાં. ખાવળના દાતણ ન મળી શકે તો મેંદીનાં દાતણ થઈ શકે. મેંદી મોટી વધારી તેનો માડવો અને દરવાજો થઈ શકે છે. હોશિયાર માળીઓ મેંદીને કાપી કોરીને તેમાથી મોર, હરણ, એવું એવું મેંદીની વાઠ ઉપર દેખાડે છે.

ગિજ્જુભાઈ

અમારો ટીપુ

મને નાનપણથી કુતરાનો ખુબુ ચોખ. ગુલુડિયાં તો બહુજ વહાલા. અભણ્યા કુતરાને જોઈ ત્યાં મને ચાપ કે આ, આપણે ઘેર રહે તો કેવું સારું! નવાં નવાં કુતરાને શેરીમાંથી ને ગઝારમાંથી 'આવ, આવ,' કરીને બોલાવી લાવતો મારે ઘેર રહે એટલા માટે એને રાટલો ખવરાવતો, કુંડ્રીમાં પાણી પાતો, એના માથા ઉપર ને વાસા ઉપર હાથ ફેરવતો. કુતરો બેસે એટલે તો હું રાજ થઈ જતો.

કેઈ અભણ્યો કુતરો ત્રીસો ય હોય! પંખાળવા જાઉં ત્યાં કરડી જાય. બાઈ કહેશે, "કાં બને કુતરાં પાળવા!" પણ મને તો તો ય કુતરા ગમે

નવો આવેલ કુતરો અર્ધી ચોણી કલાક બેસે, પડિકે આડા અનળા આટા મારે ને પાછો ઉપડી જાય મને ચાપ-અરે, રે, કુતરો તો આશ્યો મયો.

નવા નવા કુતરા જોઈ ને બાઈમધેને કહું "આ કુતરો બહુ સારો છે હો. પાળવા ભેયો છે." બાઈને કહું, "બાલોને આપણે આ કુતરાને પાળીએ. કુતરો કેવો સારો છે! મગાનો બાવજો છે. જુઓ, બીજા કુતરાં તો એની પસેય નળી આવી ચકતાં. આપણા ઘરની ઘોઠી મરશે." બાઈને કુતરા બહુ ન ગમે. એ કહેશે- "હા, તારે બહુ કુતરાં પાળવાં છે. જે હોય એ સારાં કુતરાં! જેને હોય એને

પાળવા! ત્યારે આખા ગામના કુતરાં પાળ્ય ને!"

મારા બાઈમધે બધા જાણતા કે મને કુતરા બહુ ગમે છે. સારા કુતરા જુએ તો મને બતાવે. સારા ગુલુડિયાં હોય તો ભેવા લઈ જાય. એક દિવસ એક બાઈબધ આંબોડ અમે ગુલુડિયાં ભેવા મયા ગુલુડિયા બે જ હતાં એક એણે રાખ્યું, એક મેં રાખ્યું.

ગુલુડિયાને તેડીને ઘેર લાંબો. ઘેર લાવીને રાટલો બોળીને ખવરાબ્યો; છાચ પાઈ, કલાક થઈ, બે કલાક થઈ, હું તો ગુલુડિયાની સાથેજ રમતોતો. એની પાસેજ બેઠો હતો. બીજું કંઈ કામ થેતું ડરુંજ! બાને આ ન ગમ્યું. બા વહવા માડ્યા, "મુઝી આવ્ય ગુલુડિયાને, આપણે નળી રાખણ. બ્રાહ્મણને ઘેર વળી કુતરા કેવા! જ્યાં ત્યાં બોટી જાય, હંચી જાય, જમું વટલાવી મારે કુતરાને અડીને તો નહાવું પડે. આપણે વળી કુતરા શા?"

"મોહું યાવ ત્યારે ઝાડી કંઈ મારને ન આવવા દે!"

"એમ કયાં ચોર આવવા બેઠા ઉંઈ છાનો માનો મૂડી આવ્ય, બા."

ગુલુડિયું નાનું હંતું. માથી કહિ જૂદું નહોતું પડ્યું. પડિકે આડા અનળા આટા મારીને શેવા માડ્યું. રટે એ મને ન ગમ્યું. મારે મૂડી આવવું પાડ્યું.

થોડા દિવસ ગયા એટલે એક મોટા કુતરાને હું બહારથી બોલાવી લાવ્યો. કુતરો રૂપાળો હતો. સફેદને તપખીરીઆ રંગને, ઉંચો ને જખરો ! કુતરાને ઘેર તો લાવ્યો પણ એને કંઈક ખવરાવીએ તો રહેને ? બા, કંઈ આપો દિવસ રોટલા આપ્યા કરે ! મેં બાને કહ્યું “ બા, મને ખાવા દો.” બાએ ખાવા આપ્યું. બાજરાનો રોટલો ને ઉપર થીનું ઘી. થોડો રોટલો મેં ખાધો ને બાકીનો રસોડાની બારીએથી બહાર નાખ્યો.

બન્યું એવું કે બા બાળી પાસેથી નીકળ્યા ત્યાં એમણે ઘી ચોપડેલ રોટલો જોયો. ઘી ધણું બધું હતું એટલે તરત નજર ગઈ. હું જોયારીમાં ઉભો હતો. બા કહે—“ આ ઘી વાળો રોટલો અહિં ક્યાંથી ! કોણે નાખ્યો છે ? તે નાખ્યો છે ! ”

“ હા, ”

“ ઘી વાળો રોટલો કુતરાને નખાતો હશે ! બહુ ડાહ્યો તું તો. માણસનેય ઘી તો નથી મળતું ને કુતરાને ઘીનું શું કામ ! અને આપો દિવસ કુતરાને રોટલા નાખ્યા કરાતા હશે ! બહુ કર્મી ! ”

બાએ નવા કુતરાને કાઢી મૂક્યો ને અમારી ગાયને રોટલો ખવરાવી, દીધો; મને ધણું પેટમાં બળ્યું કે ગિયારા કુતરાને લાવ્યો ને કંઈ ખાવાનું મળ્યું નહિ. એને ફોગટ ફેરા થયો; એટલે હવે તો કોઈ દિવસ આવશે નહિ. બોલાવીશ તો પણ નહિ આવે.

મને કુતરાં કેવા બહાલાં હતા એની

બાને શી ખબર ! મને તો બૂખ્યા રહી. નેય કુતરાને ખવરાવવાનું મન થતું. પણ કોઈને કહેવાય ? કહીએ તો કોઈને મને પણ નહિ.

એકવાર અમે ગામથી ઘેર આવતા હતા. રસ્તામાં અમારા ગાઠા સાથે એક ગણ્ડિયું થયું. ગાઠા સાથે ચાલી ચાલીને ઘેર આવ્યું. ઘેર આવી અમે બધાંએ વાણ ક્યું ને ગણ્ડિયાને ય ખવરાવ્યું. આખી રાત ઘેર રહ્યું. બીજે દિવસ થયો તોય રહ્યું. મારા આનંદનો તો પાર નહોતો. પ્રછી તો બાએ કહ્યું કે “ બલે રહ્યું બિચારું ” -

સૌ એને સંભારીને રોટલો નાખતાં. એને માટે પાણીની સંરસ કુંડી કરી. કોઈ બાધવાનું કાણું કરાવ્યું. એક નાની સાંકળથી એને બાધી રાખતા. મારા ભાઈ તો સરવાડને ઘેરથી રોજ દૂધ લાવતા ને ગણ્ડિયાને પાતા. હું મનેમાં રાજ થતો કે હાથ, આ તો સૌને ગમે છે. હવે આને કોઈ નહિ કાઢે.

ગણ્ડિયું તો મોટું થવા માંડ્યું. ફળિયામાં ફરતું. બધું બધું. ચેરીમાં ને બજારમાં આટો ગારી આવતું. ફળિયામાં કાઠમડીને ડાયડે બેસતું. નાને મોઢે કાણું બેસતું. અબરયા માણસને ભસતું, પારકા ઘેરને ભસતું, રાત્રે કંઈ અવાજ ચાલ તોજે ભસતું. અમારે ઘેર લિખારી કે વાઘરી આવે તો એને તો કરડવાજ દોઢતું. સૌને થયું કે ગણ્ડિયું નાનું છે પણ આડું છે. સૌ એને કોથે કોથે ખવરાવતાં.

પછી તો મારે મામાને ત્યાં બહુવા જવાનું થયું. મારા બાપ કુતરોને સાચવતા. એમને ય આ કુતરો તો ગમી ગયો હતો.

એક વર્ષ પછી રાત્રીમાં હું ઘેર આવ્યો. બાપને ભેટ ત્યાં તો મોટો કુતરો ભેગો. એનું મોહું કાઠું હતું. નાક ઉપર ઝીણી સફેદ લીટી હતી. પુંછડી તો ઝુંચળું વળેલ ને શિયાળ જેવી બધી. કુતરો દેખાવડો લાગતો હતો. કુતરો તરન ફરી ગયો. એક વર્ષ માં તો ગલુકિયુ મટી કાઢીએ થયો. હું તો પહેલાં બોળખીએ ન ચઢ્યો.

મહુડિયાનું નામ ટીપુ ઠરાવ્યું. ટીપુ ભેરાવર થયો હતો. જીવાન થયો હતો. આરખની જેમ રાતને દિવસ ચોકી કરતો. અમારી માથોને તથા ઘરના માણસોને બોળખી ગયો હતો. અબણુ ઠોર આવે તો પોતાની મેળે બસતો બસતો બહાર કાઢી મૂકતો ભિખારી, નટ, વાપરી ને એવા તો અમારે ઘેર આવતાજ છાડી ગયા.

રાત્રે કુતરો ગમાજીમાં સતો. કપારેક ખાટલા નીચે બેસતો. એને માટે અમે એક ગોઠડું રાખ્યું હતું. શિયાળામાં ગોઠા ઉપર બેસતો. જરા અવાજ સાથ કે તરત જાસતો. ડેલી ખખડે કે બસતો. યોરીમાં કે બહારમાં અવાજ સાથ તો યે બસતો. લ્યાધી અવાજ આવે ત્યાં બસતો બસતો જાય ને ભેંધ આવે. કંઈ ન હોય તો પાછો બેસી જાય.

અમારા પાંડેશમાં વેપારી રહેતા

વેપારી પૈસાદાર હતા. એકવાર વેપારીની દુકાને ચોર આવ્યા. ચોર તાણું તોડતા હતા એ ટીપુએ સાબળ્યું. ટીપુ ઉભો થઈને ભીંત પાસે પહોંચ્યો. બરાબર જવાજ સાબળીને બસવા માંડ્યો. દોડી-દોડીને અવાજ તરફ જાય ને બસે. ભર્યાજ કર્યો. કેમ ચૂપ રહે નહિ. અમે બધાં જામ્યા વેપારી જામ્યા. વેપારી વંડી ઠેકીને અમારે ઘેર આવ્યો. ટીપુ તો બરાબર ખીંખલો તે ચોર ધારીને એને ઠરકવા દોઢ્યો. અમે માઠમાઠ પકડી લીધો. અમે બધા ફાનસ લઈને ગયા ને દુકાનને બીજું તાણું રીપું ટીપુએ બધાને જગાડ્યા ને તે દિવસની ચોરી થતી બંધ રહી.

હું સાજસવાર ફરવા જતો. સાથે ટીપુને પણ લઈ જતો. પછી તો ટીપુને બહાર પડી ગઈ એટલે હું એકા પહેલે ત્યાં ટીપુ દોડીને આગળ થઈ જતો. ફરવાની જગ્યા ઠેકાણા હતા ઠોળવાર વાડીયે જતા, કોળવાર નહી તરફ તો ઠોળવાર ડુમરા ઉપર વાડીએ ભારે મઝા આવતો. લીલા મોંઘ ઉભા હોય, મરચી ને ફીંગળી હોય, કમોઢ ને ધઉ હોય હું કૂચે બેઠું ને ટીપુ ઉભા મોલમાં આંટા મારીજ ફરેને કંઈક ગોત્તા કરે. લીલા છોડના પેરામાં સતાઈ જાય તે કથારી દેખાયજ નહિ. સાફ કરોએ ત્યાં ને ફૂલો ફૂલો આવે. મોલમાં પાંચરો દેડીને મુકીઉડક કદીએ ત્યાં તો ટીપુ ફૂલોફૂલે રોડે પણ અંદર કંઈ ન હોય એટલે પાછો આવે.

ડુમરામાં ભારે મઝા આવે. ટીપુ તો અપાટાજીએ ઉપર ચડી જાય હું પછળ

બહું એટલે ફરીવાર માગે પામે આવે ને પાછો આગળ થઈ જાય એમે ઉંચે ઉંચે પથરાની ઉપર બેસતા. ત્યાંથી બધું દેખાય છે. ટીપુ ચારે તરફ ફરતો ફરતો બધું જોતો. રસ્તામાં ચાલતા હોમ્સ એ ત્યારે તો બોરડીનાં જળાંત્રાંખરા સુંઘ્યાજ કરે ને ઘડીક જમીન ખોતવી ધૂળ ઉઠાડે ! ક્યાંક ખાડો હોય, ખખોલ હોય તો એમાં તો જાય જ; ને આમ ત્રાસી નજર ફરીને જુએ. કંઈક અવાજ થતો હોય તો કાન માંડીને સાંભળે. કોઈક પક્ષીને બેઠેલ જુએ તો ચૂપચાપ ઉભો રહી, ખરાખર નજર માંડી, છાનોમાનો ઢોલ સુકે પશુ હું અવાજ કઈ એટલે પક્ષી ઉડી જાય. ટીપુ તો મારીજ નાખે; પશુ કાંઈ મારવા દેવાય !

અમે રસ્તામાં ગમમત કરતા. હું ને ટીપુ ઢોડવાનો ચરત કરતા. ઢોડવામાં તો ટીપુ ભારે હોશિયાર ! મને કંઈ દેઠયે ન પહોંચવા દે. એવો ઢોડે એવો ઢોડે કે પુંછડીએ સીધી થઇ જાય ! લાખી લાંખી ફાળો ભરે, વચ્ચે વચ્ચે બળી મારા સાસુ જોતો જાય; પશુ હું બહુ પાછળ રહી જઈ એટલે ધીમે પડી જાય ને પાછો આવે. રસ્તામાં હું રૂમાલની ગમમત કરતો. રૂમાલ હાથમાં ઉંચો થોભુ એટલે ટીપુ બે પગે ઉભો થાય. ફૂંકા મારે પશુ રૂમાલ ન આવે એટલે ખીજાંધને મારા ઉપર પગ માંડી ઉભો થાય. હેઠા રૂમાલ ફરીએ ત્યાં તો ફૂંકીને ઝડપ કરતો ઝડપી જાય. ઘણીવાર હું સંતાઈ જતો ને ટીપુ મને ગોતવા માડતો, આઠા અવળા ઘણા આંટા મારે ને ધડિક બસે. ગોતી કાઢે

એટલે તો બહુ રાજ થતો ને ગાંડાને જેમ ઢોડવા ને ફૂંકવા માંડતો.

ટીપુને બોલાવીએ ત્યાં તો ટીપુ ખૂશ ખૂશ થઈ જાય. એવી તો પુંછડી હલાવે કે જાણે હમણા તૂટી જશે ! ટીપુને બહુ હેત આવી જાય તો મારા ઉપર પગ ટેકવીને ઉભો થાય ક્યારેક તો વળી હાથ ચાટવા માંડી જાય એને તો મોહું ચાટવાનું મન થાય પણ એવું કાંઈ કરવા દેવાય !

ટીપુ કારણ વિના કોઈ દિવસ ન ખીજાય. ટીપુ તો જાતવાન કુતરો હતો. નાનાં રોકરાને કહી ન કરડતો. કોઈને છાનોમાનો બટકું ન ભરતો. એને કોઈ ખીજવે તો કરડે. એના મોઢા ઉપર કોઈ કુંક મારે એ એને ન ગમે. એની પુંછડી કોઈ ખેંચે તો તો બટકું જ ભરે ! ચારે કુતરો કંઈ અપમાન સહન કરે ! ટીપુ આનહાને હતો. એ કહી છાનોમાનો ઘરમાં ન જતો. જેણે આપીએ ચોટલું ખાખ, સવારે ફળીઆમાં બેસે ને લડકો થાય એટલે એસરીમાં બેસે. ક્યારેક હાઠમચીને ધાંવડેય બેસે.

છાંડી ગઈ. છાપરા ઉપર ગિલાડી જતી હોય તો ટીપુ ફળીઆમા ઉભો ઉભો ફૂંકવા માટે ને હુંકારો કરે. ગિલાડીને પચડવા આમતેમ દોડે ગિલાડી પુંછડુ ફૂંકાવતી નાશી જાય.

અમારા ઘર સામે મોટો લીમડો છે. એકવાર બે ગિલાડીઓ વાજતી વાજતી લીમડા ઉપર ચડી ગઈ. અહીં કલાક સુધી વાઉડઉ, ખીંધીધીંધી, પુશ્-રં-રના જપાટા ચલાવ્યા, ટીપુ ક્યાંક બહાર ગયો હતો. ફરશી ગિલાડીના લકવાનો અવાજ સાંભળીને દોડતો આવ્યો. બરાબર કાન માડી અવાજ સાંભળ્યો. ભસતો ભસતો ખીજમા દોડ્યો. એટલા પરથી બંતિ પગ ટેકવી નાના છાપરા ઉપર ચઢ્યો. ત્યાંથી મોટા ખોરડા ઉપર ગયો ને હાઉ હાઉ કરતો પૂધો. ત્યાં તો ફૂંકેલા પુંછડા પાતળા કરી ગિલાડીઓ ભાગી. એકને તો કયાંય સુધી તગડીને પાછો આવ્યો.

એકવાર અમારે બહારગામ જવાનું થયું. પારકે ઘેર ટીપુને ક્યાં લઈ જવો એમ ધારી પાટોરીની સોંપણી કરી. એને વખતસર આવતું નાખવાની ભક્ષામજુ કરી. રોટલા માટે લોટ પણ આપ્યો. પાણીની મોટી કુંડીએ ભરી મૂકી.

ચાર દિવસ પછી અમે ઘેર આવીને તરવ મે તો ટીપુની તપાસ કરી ટીપુ

અમારે ઘેર ન હતો. પાટોરીને ઘેર ન હીકો. દોહાદોહ ઘેરોમાં ને બબરમા એક પક્ષ ત્યાંએ ટીપુ ન દેખાયો. અમે ટીપુ માટે આંઠીઆ ને લાઠવા લાવ્યા હતા. ટીપુ માટે ઢેબરાંએ રાખ્યાં હતા. ક્યાંક ગયો હશે તે હમણા આવશે એમ માન્યું. હું તો ફરી વાર પૂછવા ગયો, પાટોરી ઘેર હતા. એમણે કહ્યું, “ભાઈ, તમારો ટીપુ મરી ગયો.”

“કેમ કરતાં ?”

“કોણ બળે કાંઈ ખબર ન પડી. માતે મેં ઘણો બધો રોટલો ખવરાવ્યો. તો, સાંજે સારો મરી ગયો. સવારે એકું તો અમારા છાપરામા પડ્યો. તો. કાંઈ જીવજંતુ કરડ્યું હશે.”

એ આવીને બધાને વાત કરી હજી તો ઘરે ઉપાડ્યું નહોતું. થણીવાર મુધો તો કોળને ઉઠવુંએ ન ગમ્યું. બાનેય જીવ બળ્યો. નાના ભાડુઓની આંખમાં આંસુ આવ્યા. બાલે ટીપુને માટે ધમોદો કર્યો. કુતરાને રોટલા નાખ્યા.

ટીપુ જીવાનોમાજ મરી ગયો. એને કંઈક કરડ્યું ને એ મરી ગયો. આજેય ટીપુ સાજા છે. હજી મને કુતરાં તો એટલા જ બહાલાં છે.

લેખકાકા

અરે, ઓ લાલ જીવડા.

અહો! શું તારું શરીર! મખમલ તો
એની આગળ કુચા, રેશમ જેવું કેમ
કહેવાય? એની ક્રમાસ તો કંઈ ઓર જ
છે!

હાઈ! ઓ લાલ જીવડા, આ ફનિ-
યામાં એકાએક તું કયાથી?

મેં તો આખા વર્ષમાં કહીએ તારાં
માળાપને કે તારાં લાઈ જોઈને કે સગાં
વહાલાને કે તારા ન્યાતીલાને આ આજે
જોયા નથી.

હાઈ, કહેતો ખરું કે તું કયાંથી
આવ્યું?

જીવડું જોઈયુ, “હાઈ! આવ્યું”
આ ધરતીના પડમાથી એક વરસથી હું
ઇડું હવે હવે હું “મારા મૂળ સ્વરૂપમા
આવ્યું.”

પણ આ મારી આવરફાનો અંત છે.
હવે મારે માત્ર હથ દિવસજ જીવવાનું છે

આટલાજ વખતમા અમે નાનેથી
મોટા થઈએ ને મરી જઈએ.

છેવટે ઇંડા મૂકી, ધરતી માતાને
ચરણે સોપી પાછા અમે સ્વર્ગે સીધાવીએ
છીએ.

અમારા ઇંડાની સંજાળ પ્રભુ રાખે,

ધરતીમાં એને જાળવે એ તો મૂળમાં
રખાડી રવડી મોટા થાય.

ફરી વર્ષી ઋતુ આવે, પૃથ્વી પાણી
પીએ લીલી સાડી સજે એટલે અમે એના
ખોળામાં બેઠા થઈએ. પછી તો તમે
જીવો છોને હું ફરવા નીકળ્યું છું એમ
બધા ફરે હરે ને હરે ફરે.

આ મેવલો અમને બહુ ગમે. - વર-
સાક વરસી રહે. ધરતી ધોવ ધને ચોક્ખી
બને. ધીરે ધીરે પવન નીકળે. એમાં
અમને ફરવાનું બહુ ગમે

નાના નાના છોકરા થતે ટાણે જ ફરવા
નીકળે.

ચોક્ખી ચણક ધરતીમાં હું ચાલતું
હોઉં ત્યાં તો તેઓ મને પકડે આમ
તેમ ઉછાળે.

કોઈ મૂડીમા પૂરે મૂડીમાં હું સળ-
વણ એ એમને બહુ ગમે.

કોઈ મારા ડીલે અડે. કેટલીએ વાર
સુધી હાથ ફેરવ્યા જ કરે. કોઈ તો મારા
રંગને એકી નજરે જોયા જ કરે મારે
રંગ અજળ જેવો છે તેમાયે આ ઋતુમા
તો હું ચોખુંજ ને ચારકોર લીલું લીલું
લીલું છમ. એમા હું લાલ, લાલ, લાલ
ધૂમ. એટલે છોકરાની નજરે ચટ હઈને
ચડું. ને એ મને પટ હઈને ઉપાડે

કેઈ પંપાળે ને કેઈ મુંઝાવે. કેઈ
રખાડે ને કેઈ ફેરવે. કેઈ પૂરે ને કેઈ
બુચે.

જલે અમને બે બુચેને રંગાડે ને
ફેરવે ને પૂરે. પણ જરા સાચવે તો મારું.
અમે મરી ન જોઈએ.

માઈ, જા હવે અમારે ઘણું ફરવાનું
છે મારા છપતરના ઘણા દિવસે ફરવા-
માજ પુરા થયો. ”

“ જા સાથ જા. ”

હસો રહે હસો રહે.

મારું નામ સાક્ષણી છે, નાના છોકરાં
અમને ગોઠવેગાય કહે છે.

કેઈ વળી ઇંદ્ર ગોપ કહે છે અમારે
તો બેય નામ સરખાં.

ગોઠવે ગાય કહો તોય હીક ને ઇંદ્ર
ગોપ કહો તોય હીક.

માઈ, મારૂં કરજો મને વખત નથી.
ના, ના, મેં બહુ તરડી આપી મારૂં કરજો.”

કમળાબહેન

તરતા શીખો

ધોમાસું આવ્યું. જ્યાં જુઓ ત્યાં
પાણીજ પાણી. છટીછટ. આમા તોતરતા
આવડતુ હોય તો કેવી મજા ! તરતા
આવડેએ તો પાણીમા ધુળામ, ધુળામ
ધુળકા મારે. કેઈ તો ઠેસીયો મારે ને
ચીધાને સીધા તળીયે જાય, કેઈ તો સેફા
મારે તે નાનકડા ફવામાથી પાણી ગફાર
ઉઠાડે ને ઠાંઠે ભેંઠેલાને નવરાવે. તરતાં ન
આવડેએ તો ભેડા ભેડા જુએ. પાણીમા
પડીને મજા કરવાનું ઘણુંય મન થાય
પણ તરતાં ન આવડે કોટલે શું કરે ?

પણ એમ બેસી રહેવું તે કાંતે ગમે ?

તરતા શીખવામાં તે શી વાર ? એક
દિવસમા હજકળતા આવડી જાય ને તે
દિવસ કાઠે કાઠે તરોયે ત્યાં તો પાણી
ઉપર રહેતા આવડી જાય. પછી હુલવાની
લીક નહિ અને પછી તો જુડી જુડી
વડતની ' તર ' શીખાય. '

તરવું એમાં તે શું ? કેતરાં ને કેડાં
તરે ને આવણે ન તરીયે તો તો
ચરમાઈને હુળીજ મરવું પડે ને ? ને
તરતાં ન આવડે તો તો પછી હુલવવું
જ ને ? બરે બે વરસ પહેલાં એક વરસ
વરસની નાનો એવી ઊંડો અમારી સાથે

જ કૂવામાં બુરકો મારવી ને તરતી તે એવું
મઝાતું કે અમારેય શરમાતું પડે. હ્યો
વળી તરતું એમાં તે શું ?

વરસાદમાં ફર ફર ફરવા તો ન જવાય
તો પછી નવરાશના વખતમાં તરતા ન
શીખાય ? એ....ય કાંઈ તરવારની ને
ધુધાકા મારવાની મઝા તો તરતાં આવડે
એજ માણી શકે ને વળી તરવાથી કસરત
ચાય એ તો મોટામા મોટો લાભ. તરવા
જેવી તો એટલેય કસરત નહિ શરીરનાં
દરેકે દરેક અવયવને તરવાથી કસરત
મળે છે તો પછી તરતા કેમ ન શીખવું ?
હ્યો હવે આ ચોમાસામાં તો તરતાં
શીખી જશો ને ? જો જો હો, ફરી સંભા-
રવું ન પડે. તરવા વિષે વળી વધારે કોઈ
દિવસ. આજે તો હવે આટલેશીજ ખસ.
જો જો હો ! હવે તરતાં શીખવાતું ન

લુલતા નહિ તો આપણે ને તમારે નહિ
ખને. હ્યો હવે ખસ.

અસાહભાષ

* નોંધ—આ લખ્યા પછી તા ૧૯
જુલાઈએ અમે મારા ભાઈની ચિ. બહેન
મદુલાને તરતાં શીખવવા કૂવા પર લઈ
મણેલા. મદુબહેને તો કૂવા પાસે જતાંજ
પાણીમાં પડતુ મૂક્યું. અમારું કાઈનું તો
ખ્યાન નહિ પડ્યા પછી તો ખ્યાન જતાં
પાછળ કુબડી મારી બહાર કાઢ્યાં; પણ મદુ-
બહેને તો જોમ કે કૂવો એ વરસાદના
પાણીથી ભરાયેલો ખાંડો. દસ કૂવામાં તો
કુબી જવાય ને પાણી પી જવાય એ તો
પછી શીખવવું પડ્યું. એ પછી તો ચાર જ
દિવસમાં મદુબહેન લગભગ તરતાં શીખી
ગયાં ! મદુબહેનની ઉપર શું એ જણો છો !
મદુબહેન હજી તો ચાર વરસનાં છે !

ખાલોધાન

ત ની

ચન્દ્રશે કર અજિશંકર બક્ષ

૫ મો અંક ભાદરવા સુદ પૂનમે પ્રકટ થશે:

એ અકમાં કપ્પુતર-અર્ધ લલિતવું કમ્ય, રાજકુમાર સમશેર, જંગની જો
લખી રસિક આલસાર્તા, મહારાજ સિકંદર ને પોદસની વીરકંથા, જુલ્લુલ સગથી
શ્રી. ગિજુભાઈનો પાક, મહા તૈયારની નાની છતાં હંતમ વાર્તા, " હાય ! આપ !
હાથી આવ્યો ? " ની રમુજ વાર્તા, એ લાઈની વાર્તા, લીંબોળી, કોઠી, તાકના
શ્રી. ગિજુભાઈએ લખેલ આસ ઉપયોગી પાઠ્ય, વાઘના શરીર પર ચટાપટા કેમ છે ?
અન્નદેશની એક લોકવાર્તા, શિવાજી મહારાજ ને જગદેવ પદ્મારની ચાલ વાર્તાનાં
વધુ પ્રકરણો વગેરે વગેરે પ્રકટ થશે.

આવતી પૂનમે રાહ લેજો.

બાવળ ને થોર

[ઇસપની વાત]

બાવળનું ઝાડ ને થોર બાબુબાબુમાં ઉગેલાં: એક દિવસ બાવળે થોરને કહ્યું કે " તુ તો તદન નકામી વસ્તુ છે. હું તો ધર બનાવવામાં, ફળ બનાવવામાં, જીવં જીવં ફિયારના હોથા બનાવવામાં વગેરે ઘેટલાંય કામમાં આવું છું. ત્યારે તું તો ખાલી જગ્યા રોકે છે ને લોદાને પગમાં વાળીને દેરાન કરે છે. "

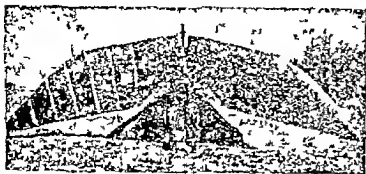
આ સાંભળીને થોર ધીરે રહીને કહ્યું કે " વાઈ, તારા એજ કહેવાતા ગુણોને લઈને કુદાડીને કસ્વત હંમણાંજ તારા પર ફરવા લાગશે એટલુયે તું સમજીશ તો તું બાવળ મટી થોર બનવાનું હજારં દરજ્જો સારું માનીશ. "

આ સાંભળીને બાવળ તો મુગોજ થઈ ગયો.

જનારનાર: પ્રસાદબાપુ

આકાશમાં ઉડનારે પાંખોવાળો મનુષ્ય

ઝેરાપ્લેનમાં માણસો ઉડીને જાય છે. પરંતુ અમેરિકાના એક ગામમાં એક માણસે પક્ષી માફક ઉડવા માટે મોટી પાંખો બનાવી છે. આ પાંખોની રચના

ચામાચીડીયાંની પાંખોની જેમ વિશાળ બનાવી છે. તે ૨૨ ફીટ પહોળી થાય છે. તેની રચના એવી છે કે માણસ તેના હાથ હલાવવાથી પાંખો હલાવી શકે અને તેથી હવામાં ઉડી

શકે. તેના પાછળના ભાગને મદદ કરશે, અને તે સમડીની માફક હવામાં તરતો હોય તેમ હાથ હલાવીને ઉડી શકશે. પાંખો વગેરે સાધનનું વજન ૪૦ સ્તલ છે. આ રીતે આ માણસ તેના હાથ વડે જેમ પાણીમાં તરી શકાય છે તેમ હવામાં ઉડવા ધારે છે. ઉડવા માટે તૈયાર થયેલ આ માણસનું ચિત્ર ખાબુમાં આપ્યું છે.

ત્રણ વર્ષની ચોજના

‘ખાલોધાન’ નું વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૨-૮-૦ છે, પરંતુ જેઓ એનું ત્રણ વર્ષનું સામટું લવાજમ ભરશે તેમની પાસેથી માત્ર રૂ. ૬-૦-૦ લેવાશે.

ખીનું વર્ષ શરૂ થયું છે.

લવાજમ રૂ. ૨-૮-૦

પરદેશમાં રૂ. ૩-૧૨-૦

નમૂનાની નકલ માટે ૦-૩-૦ની ટીકીટ ખીડો.

લખો—વત્રી : ખાલોધાન,

ખાલોધાન કાર્યાલય

વડોદરા.

“ ગુણ સુંદરી ”

બાલવિભાગ

તન્ત્રી . ચન્દ્રશંકર મણિશંકર શાહ
C/o શુદાણામિત્ર પ્રેસ, વડોદરા.

વર્ષ ૨ : અંક ૧૦

પુત્રક ૨

ઓગોષ્ટ : ૧૯૩૨

મારી વાત

વાથકો ! સાંભળ્યો ને !
મારી ઢેહ બહુ સુંદર હતી.
સુંવાળા થકથકતા વાળ હતા
સુંદર મોં અને ઘાટીકું ચરીર હતું.
ને મારી આંખો,
બાજુ થકથકતા તારા.
જરત ને બહુક મારા મિત્રો હતા.
તેઓ નિયતોથી આવે ને મારી સાથે
રમવા બેસે.
જમી ખૂબખૂબા રમીએ ને નાચીએ
બહુ મજા પડે.
તમારી જેમ મને દૂધ અને દહીં
ધી ને માખણ ખૂબખૂબાં ભાવે.
એક દિવસ મને ખાવાનું મન થયું.

“ લાવને મસ્તી કરી લઉં ”

એમ મને થયું.

ખા અને બાપા બહાર હતા.

ભરત અને બહુક નિશાળે હતા.

મં શીકાં તોડ્યાં ન પેટી જોલી,

બરછી ફેડી ને ઘી ફ્રધ ઉઠાવ્યા.

ચોડીવારે ખા ઘેર આવ્યાં.

ને માફં તોફાન સમજી ગયાં.

પછી તો મને ખૂબ મારી.

સાંજના ભરતે મને ઘાબડી ને પંપાળી

ને અમે, રમવા નીકળી પડ્યાં.

પણ તે દિવસથી હું ‘ ચોર ’ ઠરી.

કાંઈ મારે વિશ્વાસ ન કરેલું.

પાટોશીઓ મને દેખતાં ત્યાંથી મારતાં.

અરે ! પક્ષીઓ મને જોઈ ઉડી જતા.

ઉદર “ ચીંચીંચીં ” કરતા નાચ બાગ કરતા.

મને છંદગી ડુખીઆરી લાગવા માંડી.

જો પ્રભુ !

મને બીદલી શા સાફં બનાવી ?

એક દિવસની રાત હતી.

ને ચંદ્રમા અળકતા હતા.

શું મળતું તેજ !

શું મીઠો પ્રકાશ !

હનીયા બધી રૂપેરી રૂપેરી લાગતી હતી.

ચાંદનીમાં રમવા હું છાપડે ચઢી.

“ મીઆંઉ ! મીઆંઉ ! મીઆંઉ ! ”

અરે ! બધા મારાં સગા એકઠાં થયાં ;

મીનડા ને મીનડીઓ,

બધા અમે રમવા લાગ્યાં
 રમતાં રમતાં મસ્તીએ ચઢ્યાં.
 બધા કુહવા ને નાચવા લાગ્યાં,
 ને ઠોક ગાવા લાગ્યું.
 મસ્તીમાં હું ફેરકુંદણી ફરવા લાગી.
 ને મારો પગ લપસ્યો—
 સરસરસર — કરતીને હું નીચે પડી.
 મારાં હાડકાં બાગ્યાં
 ને ઠાઠાં રંગાયાં.
 સવાર પડી ને બહુક શોધતો આગી.
 બરત હસવા લાગ્યો.
 બહુકે મને ઉપાડીને ઘરમાં લઈ ગયો.
 મને પાટા પીંડી ક્યાં ને રૂધ પીવડાવ્યું.
 હું બધા દિવસે સાજી થઈ.
 પણ પગે લૂછી રહી
 મારી ચરીરની ચોખા ઉડી ગઈ.
 બહુકે બહુ કષ્ટ
 ને જીરત મરકાડે.
 બહુક પહેલાંના કરતા વધારે બહાલથી રમાડે,
 બરત ઠોકવાર મરકરીમાં મેં મચકોડે.
 બરત હસે ત્યારે મને બધું જોખું આવે છે.
 માફ પહેલાંનું સુખ ચાહ આવે છે.
 પહેલાંનું રૂપ સાબરી આવે છે.
 ને કડવું આવી જાય છે. *

શિવકુમાર ત્રિવેદી

નાની સવિતા હાથમાં કાગળ લઈ દોડતી દોડતી ભાઈ પાસે ગઈ અને કાગળ વાંચીને કહે કે “ આ મચુંગા શું હશે ? ” ભાઈએ કાગળ વાંચી ભેંચ્યો. પણ મચુંગા શું હશે તે ખબર ન પડી એટલે તે કહે કે “ મને તો ખબર નથી. ”

સવિતા બાપા પાસે ગઈ અને કહે છે કે “ બાપુલ, આ મચુંગા શું હશે ? ” બાપુલને ચ ખબર નહોતી. એટલે એ કહે કે “ મનેય ખબર નથી. ”

કાગળ જંગબારથી આવ્યો હતો. સવિતાની પહેને કાગળમાં લખ્યું હતું કે ‘ મચુંગા મોઢલવાની છું. ’ મચુંગા એ તો આફ્રિકાની બોલીનો શબ્દ છે. આપણને ક્યાંથી આવડે ?

ઘરમાં બધાય મુંઝાઈ ગયા હતા. સવિતા તો બધાને પૂછવાજ કરે “ મચુંગા શું હશે ? ”

થોડા દિવસ પછી કરંડીઓ આવ્યો. એમાં નકરા મચુંગા કરંડીઓ ઉઘાડીને ભેંચું તો અંદર ઘણા બધા મોસંખી !

સવિતાની મુંઝવણ હવે મટી ગઈ હતી. બાની, ‘બાપાની, ભાઈની, બધાયની મુંઝવણ મટી ગઈ એટલે બધાય હસી પડયા. સવિતા તો હાથમાં એક બે મોસંખી લઈ નાચવા લાગી. ને “ મચુંગા, મચુંગા ” બોલતી જાય.

મૂળશ કર નર્મદાશંકર દિવેદી

ભીમસેન

[મે અઠના પાન દર થી ચાલુ]

[બીજા કામકાજને લીધે આ વાર્તાના પ્રારંભો વચ્ચેના કેટલાએક
અંકોમાં મૂકી ચકાવાં નથી, પણ હવે દર વખતે એનો થોડો
થોડો ભાગ જરૂર પ્રકટ થશે. ચ. મ. સદે, તન્ની.]

કુંતામા ને ચારેય બાઇ તો ઝુંપડીમાં
ધૂળમાં હતાં, જોમને મનમાં એમ કે
પાપી હેડંબાસુર આજ બીમને નકો
મારી નોખશે.

પણ ત્યાં તો હસતો હસતો બીમ
ઝુંપડીમાં આવ્યો ને- માતાજીને પડે
પડયો.

સૌ શણ થયાં પણ હવે માખણોના
પર્વત ઉપરથી નીચે ઉતરવું શી રીતે ?
બીમસેન સૌને હેડંબા ઉપી હતી ત્યાં
લઈ ગયો. ચોટલો ખાલી સૌ નીચે ઉતર્યાં
કુંતા મા કહે, " બેટા, આ કેણ છે ? "

બીમ હસી પડયો.

ચહેરે જોશી કહે, " માણ, જોજ
પેલી વામણ ! "

સૌ ખડખડ હસી પડ્યા.

નાતું રૂપ ધરી હેડંબા કુંતાજીને
પડે પડી.

સરોવર પાસે ફરીથી ઝુંપડી બાધી
છએ જણ ત્યાં રહેવા લાગ્યા.

હેડંબા શણી રડતી કકળતી

એને પિયેર ગઈ. પેલી તરફ એને સો
કર્ણશિખાઈએ હતા. બાઈએયે રડતી
પ્થેન દીડી ને એને બધી વાત પૂછી.

બધી વાત સાંભળીને સોયે બાઈ
કહે, " જોહો ! એ છએ પાપીએના
ભાર શા છે ? અમ પડીએ વેર
લઈએ. "

સોએ કળીશ પેલા સરોવર પાસે
આવ્યા બીમ બાઈ ફળ લેવા ગયેલા, એ
લાગ એણે એમણે ઝુંપડી ઉંચકી લીધી.
સાંઝે બીમ સરોવર પર આવ્યો ત્યારે
એણે ઝુંપડી ન દીડી.

તપાસ કરતા બીમસેનને ખજર પડી
કે સો કળીશનું એ કામ છે

બીમ કળીશના ગામમાં જવા લેવાર
ગયો. બીર જટારમણ પણ ગાપની સાથે
આવ્યો. બાપ દીકરે સન્યાસીના વેશ
પહેરી લીધા. ' અક્ષાદેક ' કરતા કરતા
ગાપજેટા કળીશપુરીમાં આવ્યા. અને
સુક્તિ કરીને નઆણું કળીશને વાવમાં
નાખી દીધા. એક ભેવત કળીશ નહો તે
જીને દુર્યોધનનાં દરબારમાં રહ્યો.

બક રાક્ષસનો વધ

પછી ત્યાંથી પાંડવો આગળ ચાલ્યા.

આમ ઠેટલાક દિવસ પ્રવાસ કર્યા પછી તેમને અચાનક વેદ વ્યાસ મળ્યા. તેમણે તેમને હુન્નમા ધીરજ ધરવાની સલાહ આપી ને આગળ આવતી એક-ચકા નગરીમાં ગુપ્તપણે રહેવા જણાવ્યું.

પાંચ પાંડવ એકચકા નગરીમાં આવીને એક બ્રાહ્મણને ઘેર રહેવા લાગ્યા.

બ્રાહ્મણને ઘેર રહી પાંચ પાંડવો દરરોજ સિક્ષા માગી લાવે ને કુંતામા તેમને ભાગ પાડી આપે. પણ બધા ભાગ સરખા નહિ હો. એટલા થોડા ભાગથી ભીમભાઈનું પેટ કેમ ભરાય ? આથી કુંતામા પ્રથમ તો એ સરખા ભાગ કરે ને તેમાંથી એક ભાગ ભીમભાઈને આપે ને બાકીનો સરખે ભાગે પાંચ ભાગે વહેંચી દે.

એક દિવસ પાંચ પાંડવ સિક્ષા લઈને પાછા આવ્યા ત્યારે તેમણે કુંતામાને રડતાં દીઠાં. તેમણે પૂછ્યું, “માણ, માણ, કેમ રડો છો ?”

“ભાઈ, આ નગરીમાં એક દુષ્ટ ગઠ-રાક્ષસ રહે છે. તેને દરરોજ એક માણસ મારવા ભેઈએ છે. આને આપણે જે બ્રાહ્મણને ઘેર ઉતર્યા છીએ તેના છોકરાનો વાશ હોવાથી તે રડતી હતી ને તેથી મેં તેને વચન આપ્યું છે કે ‘તારા છોકરાને બચાવે હું મારા એક દીકરાને મોકલીશ’

પણ હવે કેને મોકલું ? એ ચિંતાથી હું રડું છું.”

પાંચેય પાંડવ બહાદુર હતા તેથી બકાસુરથી કાંઈ ડરે એવા નહોતા. સૌએ માને ધીરજ દેવા માડી, પણ ભીમભાઈ તો એકજમ ઉછળી પડ્યા. એ કહે, “ઓહો ! એ રાક્ષસકાના ભાર શા છે ? આને જ એની સાથે મલ્લકુસ્તી કરી એને હરાવી કાર મારું ને દેવતાનું હુન્ન ટાણું નહિ તો મારું નામ ભીમભાઈ નહિ.”

ભીમભાઈની વાત સાંભળી કુંતામા છાના રહ્યાં.

પછી બધાએ નિરાંતે જમી લીધું.

નગરીનો રાજા દરરોજ એક માણસ સાથે ઘણો ગધો ખોરાક પણ મોકલતો હતો તે મુજબ તેણે ભીમભાઈનો સાથે ખૂબ ખોરાક મોકલ્યો.

ભીમસેનભાઈ તો નિડરપણે બકરાક્ષ-સના રહેઠાણ આગળ જઈ પહોંચ્યા. રાક્ષસ તે વખતે બહાર ગયો હતો એટલે ભીમભાઈએ નિરાંતે પેલો ગધો ખોરાક ઉઠાવ્યો, ને પછી એ તો રાક્ષસની વાટ એવા લાગ્યા.

રાક્ષસ આવ્યો, એને ગન તો એમ કે ‘હમણાં બહાં છું’ ને હમણાં ખોરાક ને એક માણસ ઉઠાવું છું.”

એ તો ધમધમ ધરતી મુજબતો આવી પહોંચ્યો.

પણુ ફરરોજ તો એ ભોતો કે તો આવનાર અજાણી માણસ બાપરો પીપળાના પાંદડાની પેઠે ફડફડ મુજતો હતો, પણુ આજનો આવનાર તો જરાય બીધા વિના નિરાતે ઉભો છે. એને થયું કે 'કોઈ મૂરખો લાગે છે. એને મરણની ખબર નથી, પણુ હંમણા ખબર પડશે.'

પાસે આવી રાક્ષસે કહ્યું, "અલ્યા કોણુ છે ? જરા આમ આવ "

"શું છે ? માણસ છ માણસ ! તારે ગરજ હોય તો મારી પાસ આવ "

રાક્ષસની ખાતરી થઇ કે જરૂર આ કોઈ મૂરખો જ લાગે છે. એ તો એની પાસે ગયો.

પણુ બીમભાઈ તો નિડરતાથી ઉભા ઉભા હસતા હતા !

રાક્ષસ હવે ચીડાયો એણે બીમની પાસે જઈને તેને ધકઠો માર્યો. એ તો રાક્ષસનો ધક્કો ! ભલે ભલે બહાદુર માણસો ય એના સહેજ ધક્કાથી ઉથલી પડે, પણુ બીમભાઈને શું ? એ તો પડા ઠની પેઠે અડગ ઉભા રહ્યા ! રાક્ષસનું બળ એમની આગળ કાઈ ન ચાલ્યું !

રાક્ષસને નવાઇ લાગી "આ તો ખરો છે !" પછી ચીંટાઇને એણે તો પાસેનું એક નાનું જાડ ઉખેડીને તે બીમ સેન પર ફેંક્યું.

બીમભાઈએ ઢૂંધીને એ જાડ અધવ

મર્યા જ હાથમાં પકડી લીધું ને તેના એ ઠકડા ઠરી નાખ્યા.

હવે રાક્ષસ અકળાયો, બીમસેન ! પણુ ધુંવા ધુવા થઇ ગયો.

બન્ને બળીઆ બધંબધા વડવા મંઠ્યા.

રાક્ષસે પોતાનું બધુ રાક્ષસી બળ - વાપર્યું, બીને કોઇ હોત તો તેના એ બુકકે બૂબ્બા ઉઠાવી દેત, પણુ બીમભાઈ આગળ એનું બળ ચાલ્યું નહિ, બીમ-લાઈને કાઈ જ થયું નહિ !

ઉડડ લામ ભેળને બીમભાઈએ રાક્ષસને ઘુંટણ આગળથી પકડયો ને ઉચડીને ભેરથી જમીન પર પછાડયો.

અભિમાની રાક્ષસ તે જ પળે મરણ પામ્યો.

પછી બીમભાઈ નિરાતે ન્હાઇ ધોઇને ઘેર પહોંચી ગયા.

બ્રહ્મણ ને તેનો એ પ્રથમ તો ગભરાયા કે 'આ ગડીએ પછીને નાથી ચાલ્યો; પણુ હવે રાક્ષસ ખેળશે તો અમારું આવી પહોંચશે.'

પણુ ધુંતામાએ ખાતરી આપી ને બીમને બધી વાત કહી ત્યારે એમને ધીરજ આવી.

બીએ જિવસે આખી નમરીમા ફટ બકરાકસના મોતના સમાચાર ફેલાઈ ગયા. ચીને લા-યું કે 'વારાવાળા બ્રહ્મણના ઊકરાએ આણુ પરાક્રમ કયું છે !"

બીમભાઈએ ઢૂંધીને એ જાડ અધવ (અપચ) ચન્દ્રશંકર

કોલસાને બદલે એનજનમાં બળાતી કાઢી

પ્રાચીન એ જગતમાં વધુમાં વધુ કાંપી ઉત્પન્ન કરનાર દેશ છે. આ વર્ષે ત્યાં કાંપી એટલી બધી પાકી છે કે તેની હલકી બાત રેલ્વે એનજનમાં કોલસાને બદલે

બાળવામાં વાપરવામાં આવે છે. આ કારણથી એનજન સાથે કોલસા રાખવા માટે જે ડબ્બા રાખવામાં આવે છે તેમાં ફેરફાર કરી કાંપી ભરવા મોટો ડબ્બો કરવામાં આવ્યો છે. ત્યાં કાંપી એટલી બધી પાકી છે કે રેલ્વેમાં બાળવા વપરાય છે એટલુંજ નહિ, પરંતુ એક શહેરમાં ગેસ પૂરી પાડનાર કંપનીએ ગેસ ઉત્પન્ન કરવા માટે કાંપી બાળવાનું ચક્ર કર્યું છે. કાંપી બાળનાર એનજનનું ચિત્ર બાજુમાં આપ્યું છે.

બાલોધાન

તત્રી

ચન્દ્રશંકર મલ્હિશંકર ભટ્ટ

૬૬૦ અંક આસો સુદ પૂનમે પ્રકટ થશે

એ દીવાળી અકમાં ભણીતા ચિત્રકર શ્રી સોમાલાલ દાહનું સુંદર એ રંગી પ્રક્રિયે આવશે વળી નીચેનાં લખાણો પણ પ્રકટ થશે. સોમનાથનું દેવળ - શ્રી ત્રિભુવન શ્રી વ્યાસ કાશ્મર શ્રી. ત્રિભુવનના પાંચ વર્ણનનો ઉપયોગી પાઠ, ચન્દ્રશંકરની વાર્તા શ્રી. તારાબહેન મોહનના ખગોળનો રસિક પાઠ, ગાય માતા (સચિત્ર) ચિત્ર વાર્તા : પાઠો : વિજળી રસ્તમ પહેલવાનના જીવનની વાર્તા - નવાં નામો : રામલવનવાસ. આંગણું ફરી ગણ : જગદેવ પરમાર શિવાજી મહારાજ. ઉખાણા વગેરે વગેરે.

વાર્ષિક લવાજમ દેશમાં રૂ. ૨-૮-૦ : પરદેશમાં રૂ. ૩-૧૨-૦

પ્રજા વર્ધના એક સામ્રાટ રૂ. ૬-૦-૦

નમૂનાની નકલ માટે

૦-૩-૦ ની ટિકિટ બીડા

લખો તત્રી બાલોધાન

રાવપુરા, વડોદરા

“ ગુણ સુંદરી ”

બાલવિભાગ

તા.ની ચન્દ્રશેખર મણિશંકર ભટ્ટ

C/o હુલાબામિત્ર પ્રેસ, વડોદરા.

વર્ષ ૨ . અંક ૧૧

પ્રકાશક ૨

તારીખ : ૧૯૩૨

ની ગદ્ય મન

- એક દિવસ થી કૃષ્ણચંદ્ર તે યમુના તીર ગયા રમવા,
ગોપ સંખ્યાને સાથ લઈને ગેરી કહે લાખ્યા રમવા. ૧
- કૃષ્ણ કહે, “ મિત્રો સંભાળો, કડો પાણીમા ભય નહિ,
નીચ નહીંનું હડા તેથી પાછો બહાર કઢાય નહિ. ” ૨
- ચિત્ર નામનો ગોપ કહે, “ પણ ભય ઠોચી તો શું કરીએ ? ”
કૃષ્ણ કહે, “ ને યદી ભય તે કાઢે એમ નિયમ રચીએ. ” ૩
- વાળી કછોટા, ચઢી જ્યેષ્ઠિકા ગોપ ચીં તેવાય યયા,
વિભાગ પાડી સરખે સરખા, રમતા મહીં તરલીત યયા. ૪
- ગેરી મહાધડ પડે કહા પર, કડો ઉછળે નીચે પડે,
ફર ભય ને પાસ આવતા, ગેરી પ્રવારે વળી પળે. ૫
- કહે પૂજા નેત્રો ઘેરાયે, લણું વમસાણ ત્યા મચી રહું,
રમતા રમતાં નીરની પામે જાખ્યા તેનું નવ જાન રહું. ૬
- રજ્ય ઉપરથી ગેરી ફેરવી પ્રવાર બેરથી કૃષ્ણ કહે,
- કડો ઉછળી ત્વરિત વેગથી જળ મધ્યે દાણ માંડી પડે. ૭

- “ હાં ! હાં ! થયું શું ? ” “ દડો ગયો ક્યાં ? ” કોલાહલ ત્યા મચી રહ્યો.
હસતા વદને કૃષ્ણ કહે, “ એ દડો ચમુના તળ પહોચ્યો.” ૮
- કોઈ કહે, “ કાઠો અંદરથી, નિયમતણું પાલન કરીએ, ”
કોઈ કહે, “ લઘુ દડા માટ શીઘ્ર જીવને જોખમમાં ધરીએ ? ” ૯
- કૃષ્ણ કહે, “ ક્રીધો નિયમ તે સૌએ સાચવવો જ પડે,
જળ મધ્યે જઈ દડો ચોધીને કાઢી લાવવો મને ઘટે. ” ૧૦
- વહી વેણુ ને ધર્યા તીર પર, ચઢવા કઠંગ તણી કાળે,
નામ પ્રણતું લઈ કુદા ને કણ્ણમાં પહોચ્યા નીર તળે. ૧૧
- કાલિન્દીનાં* એ પાણીમાં દારૂણ કાલિનાગ રહે,
વિષ-કૂંકાટો ઉડતા પળી તમ્બરથી જલ મધ્ય પડે ૧૨
- પશુપક્ષી કે માનવ જે કોઈ એક ધરાતું પાણી પીએ,
રગરગ વ્યાપે વિષ હળાહળ, પળમાં તે મૃત્યુ પામે. ૧૩
- જાગી પડ્યો એ કૃષ્ણ આવતાં મારી કૂંકાટો સજ્જ થયો,
કૃષ્ણે મારી લાત જોરથી કોધધો ગાડો તૂર થયો. ૧૪
- દારૂણ સુદ્ધ થયું પાણીમાં, વિષની જ્વાળા ઉંચે ચઢી,
યાય કૂંકાટા પડે હોંકારા, ચમુના ઉછળે ઘેલી બની. ૧૫
- કૃષ્ણ પડ્યા જળ, વાર અતિ યથ, નંદ યથોદા તટ આવ્યાં,
કાનજી માટે ચિંતા કરતા ગોપ સૌ લાગ્યા રડવા. ૧૬
- નંદ કહે, “ હું પડું પાણીમાં, ” માતાજી ધરણી ઢળીઆ,
“ ચોડી કણુ ચોલો ચો કોઈ ” બળભદ્ર સર્વને વારી રહ્યા. ૧૭
- કૃષ્ણે કાલિ નાગ હરાવ્યો, થાકથી ફેં ફેં થઈ ગયો,
નાગ વિવરથી રરિમ^૨ ચોધી, ફેણુ મધ્ય તેને નાચ્યો. ૧૮
- નાગ ફેણુ પર પાદ ધરીને, ચમુના જળ ઉપર આવ્યા,
માત-પિતા ને વંદન કરતા ચે ચે કરીને ખૂણ નાચ્યા. ૧૯
- નંદ યથોદા સ્પર્ધી ગડતાં, ગોપીજન કૂલ વૃદ્ધિ કરે,
ગોપ સૌ જય-વોણ કરે ને, કાંન^૧ બસીના નાદ કરે. ૨૦

અરવિન્દલાલ લલિતભાઈ મજમુદાર

આરસામાંની છોકરી

અમારે ઘેર એક આરસો છે,
મોટો છે ને રૂપાળો છે,
સોનેરી નકશીદાર એવું ચોકડું છે.

એ આરસામાં એક છોકરી છે,
બરાબર મારા જેવી જ છે.

વાળ કાળા કાળા છે,
આંખો મુન્દર મુન્દર છે,
ગાંઠ શુભાળી છે,
હાત મોટી જેવા છે,
બરાબર મારા જેવી જ એ છે.

તે નાકમાં ચુની પહેરે છે,
અંબોડામાં ફૂલ ખોસે છે,
હાથમાં સોનાની બંગડી પહેરે છે,
પગમાં ચાંદીના ઝાંઝર પહેરે છે,
મુન્દર મગાની લાપરી પહેરે છે,
દેશી શુભાળી પોશાક પહેરે છે,
બરાબર મારા જેવી જ એ છે.

ને જ્યારે જુઓ ત્યારે આરસામાં ભેડી
હોય છે.

ક્યાય એ જતી નથી,
ક્યાય એ આવતી નથી,
દગર દગર ભેળા જ કરે છે.

કઠીક હસે છે,
કઠીક રડે છે.

એ હસે છે ત્યારે હું હસું છું,
એ ખીબાય છે ત્યારે હું ખીબાઉં છું,
એ હમે છે ત્યારે ખૂબ રૂપાળી લાગે છે,
પણ એ કંઈ જ બોલતી નથી.

એ આરસામાં લપાડને ઠેમ ભેડી હશે ?
એની બા એને ચોષતી નહિ હોય ?
એને ઘેર કાંઈ કામ નહિ હોય ?
મને તો એ બહુ મમે છે.
હું તો એના સામે ભેળા જ કરું છું.

એનું નામ શું હશે ?
કોને ખબર ?

માને પૂછી ભેડે,
એને ખબર હશે.

વખાણુવા ચોગ્ય બાલક કોણ ?

“ જે મીઠાઈ ને રમકડાં માટે હઠ પકડે છે તે ? ”

“ ના. ”

“ જે જેલ તમાથા ને મેળા-મેળામાં ભટકે છે તે ? ”

“ ના. ”

“ જે શાળામાં જતાં રહે છે તે ? ”

“ ના. ”

“ જે ચોતાની નાની પહેનની મિઠાઈ ઝુંટવીને ખાઈ જાય છે ને જે મોટી પહેનની પુતળીઓ ભાંગી નાખે છે તે ? ”

“ ના. ”

“ જે જતા આવતાની મરકરી કરી ઘરમાં પેસી જાય છે તે ? ”

“ ના. ”

“ તો કેવું બાળક વખાણુવા ચોગ્ય છે ? ”

“ વખાણુવા ચોગ્ય બાળક તે છે કે જે કંઈ જુદું નથી બોલતું. બાકીનાં બધાં તે કીક છે. ”

ત્રિમચન્દ્ર

બળનું માપ

રાવણને દેવો ઉપર વેર, તેમાય વિષ્ણુ તો તેના કદાચ એક દિવસ તો રાવણ ખૂબ ગુસ્સે થયો, અને વિષ્ણુને મારી નાખવા માટે શોધવા નિકળ્યો. ઠાઠ જગ્યાએ તે મળ્યા નહિ. શોધતો શોધતો રાવણ પાતાળમા પહોંચ્યો. પાતાળમા બળિ રાજાનું રાજ. રાવણે બળિરાજાને પૂછ્યું “અરે મહારાજ ! તમે વિષ્ણુને ક્યાઈ જોયો ?”

બળિરાજાએ કહ્યું “તમારે એવું તે તેનું શુ કામ પડ્યું છે કે આમ શોધવા ફરો છો ?”

રાવણે જવાબ વાળ્યો. “જો મારો મોટામા મોટો વેરો છે. મારે તેનો નાશ કરવો છે.”

બળિરાજાએ કહ્યું “સારૂં થયું તે તમે મળ્યા. હું તમારા જેવાને મળવાને વિચાર કરતો હતો. વિષ્ણુ તો અમારા કુટુંબનો પણ દુરમન છે. મારા મોટા દાદા હિરણ્યકશ્યપને પણ તેણે મારી નાખ્યા છે અને પણ અહીં રાખેલ છે તમે કાઢક ફરો તો અમુરને સુખ થાય તમે તો બહુ બળવાન અને જીદિવાળા છો. તમને જો જડે તો જરૂર એને મારી નાખીને અને ઠીક સામયું. મારા દાદાના કવચ અને કુડળ પડ્યા છે. તમે જો લેતા જાવ. બહુ મજાતા છે અને જરૂરના નથી. તમને કામ લાગશે”

રાવણ તો આવું સાંભળી બહુ જ આનંદ પામ્યો.

બળિરાજાએ રાવણને કવચ અને કુડળ બતાવ્યા. અધારમાં ઉત્તમ કરતાં તેમના ફૂવારા જેવા કવચ અને કુડળ ચોતાને મળશે જો બાકી તે ખુશી થઈ ગયો. ઉતાવળો ઉતાવળો એને લેવા ગયો ત્યાં તેનો હાથ કવચ નીચે આવી ગયો. તે ડેમે કરતા નિકળે જ નહિ.

માંઠ માઠ પાચ છજણાએ ભેગા થઈ તેનો હાથ કાઢ્યો !

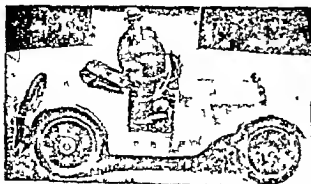
બળિરાજાએ રાવણને કહ્યું. “ભાઈ, મારી શિખામણ મારીને જો તારું બધું બાકતો હો તો પરબાર્યો વેર જા આ કવચ અને કુડળ મારા દાદા પહેરતા. તેમને જો વિષ્ણુએ એક ઘડીમાં મારી નાખ્યા છે, તો તારું શું બચુ ?”

રાવણ તો બીજનો માર્યો નીચું માથું રાખીને લડા ભેગો જ થઈ ગયો.

શમીર સફીરાકર ત્રિવેદી

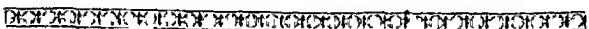
૧૧ વર્ષના છોકરા માટેની મોટર

બેઘપુરના મહારાજાએ પોતાના ૧૧ વર્ષના કુંવર માટે એક મોટર ઈંગ્લેન્ડમાં બનાવરાવી છે. તે ચાર સીટીન્ડરની છે, અને એક ગેલેન ગેસોલીનથી ૭૦ માઈલ

ચુસાફરી કરી શકે છે. મોટરની બેઠક તેમજ સઘળા ભાગો નાના છોકરાને લાયક બનાવેલા હોવાથી કોઈ મોટા માણસ તેનો ઉપયોગ કરી શકે તેમ નથી. મોટર હાકનાર નાના છોકરા હોવાથી મહારાજાએ તેની ઝડપ વધુમાં વધુ કલાકના

૧૫ માઈલ રહે તેવી બનાવરાવી છે. કુંવર આ મોટર લઈ વિશાળ રસ્તાઓ ઉપર તેમજ મહેલના વિશાળ ચોગાનમાં ફરે છે, તે બાબુના ચિત્રમાંથી જણાશે.

બાલોધાન

[બાળકો માટેનું માસિક]

કાર્તિકથી શ્રાવણ સુધી શકાશે

બાળકોને રસિક અને પ્રેરક થઈ પડે એવાં લખાણો; બાળવાર્તાઓ, બાલકાવ્યો, પાઠો, સવાદો વગેરે એમાં દર મહિને આવે છે.

દરેક પૂનમે નિયમિત રીતે તે પ્રકટ થાય છે.

આપના બાળકના હાથમાં એનો એક અંક મૂકે ને તેના બાલપ્રિયપણાની ખાતરી કરે.

વાર્ષિક લવજમ રૂ. ૨-૮-૦ : પંદરેશમાં ૩. ૩-૧૨-૦

ત્રણ વર્ષના એક સામગ્રા રૂ. ૬-૦-૦

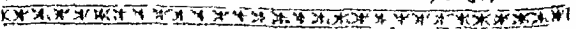
લખો—

ચન્દ્રશંકર મણિશંકર ભટ્ટ

તાન્ત્રી: 'બાલોધાન'

બાલોધાન કાર્યાલય, સવણરા, વડોદરા

નમૂનાની તકલ
માટે
૦૩-૦
ના લિટિટ બાલને

“ ગુણ સુંદરી ”

બાલવિભાગ

ત-ની ચન્દ્રશંકર મણિશંકર બાટ

C/o શુદાણામિત્ર પ્રેસ, વગોદરા.

વર્ષ ૨ . અંક ૧૨

પુસ્તક ૨

દીર્ઘમ્બર : ૧૯૩૨

કીડી

ઓહો ! કીડી કીડી કીડી
ક્યાં એ જાતી જો ! કમ બીડી !

લાંબી લાંબી દોરકતાર-
આવે ક્યાંથી દોરોદોર !

કીડી ઉનાગે ઉભરાતી-
એના મોંમાં થું લઈ જાતી !

એતુ ધર છે દરમાં એક-
કીડી આવે જાય દરેક

બંધીય સાથે કરતી કામ-
સપે જપે સુએ તમામ.

કવિ લલિત

ઘડીભર ગરુભત

૧ મારા માનવંતા માણુકલાલ મામાએ મારે માટે સુંબાઈથી મગનલાલ માધવલાલ મસાણીની મારફતે મુલજીભાઈની મારફીટમાંથી માધવપુરની મીલનો માફરપાટ મંગળવારે મંગાવ્યો.

૨ ગુરૂવારે ગડખોળ ગામના ગરીબ ગરાસીઆ ગંગાદાસ ગીરધરલાલ, ગરબ-ઠઠાસની ગેરહાજરીના ગુલાબી ગાલવાળા ગુલાબદાસને અહીંને, ગજેન્દ્રપર ગોઠવાઈને ગામની ગૌશાળામાં ગાયો ગણવા ગયા.

૩ સત્તેહના સુકુમાર સરસ્વતીચંદ્ર સત્યવાહી સાકરલાલની સાથે સોમવારે સાડાસાતને સુમારે મુરત સિધાવ્યા.

નીચેનાં વાક્યમાંથી કૃપા ખોળીને લઈ દેવો:—

૧ આ જાતના રંગીન તાકા તમે વેચો છો ?

૨ મારા દાદા ડમરૂં સાડું વગાડે છે.

૩ દેવતાના ચણુગા જરકશીના ઠપકા પર પડવાથી તે બળી ગયાં.

૪ બાળુ તારે ઘેર તાણુ મારેલું છે.

રતિલાલ વિ. દલાલ

જાળક અંકનાં લખાણો મોકલવા બાબત

જાળક અંકનાં લખાણો મોકલવા બાબત

દર વરસ મુજબ આવતી તા. ૧-૩-૩૩ નો માર્ચ અંક બાળક અંક તરીકે પ્રકટ થશે. એ અંક માટે બાલોપયોગી લખાણો મોકલવા સૌને આમંત્રણરી વિનંતિ કરીએ છીએ.

એ માટેનાં લખાણો નીચેને શિરનામે

જેમ બને તેમ વેળાસર મોકલાવી આપવાં.

લખો—

ચન્દ્રશંકર મજિરાકર બદ્ધ

તન્ત્રી ‘મુણ્ડફરી-આલપિકામ’ અને ‘બાલોવાન’

ચંપુરા, વડોદરા

જાળક અંકનાં લખાણો મોકલવા બાબત

મહાપુરુષો સંબંધે વિચિત્ર વાતો

સુપ્રસિદ્ધ વૈજ્ઞાનિક ન્યુટન દેવતા પાસે પુરશી ઉપર બેસી તાપતા હતા. પુરશી દેવતાની તદ્દન પાસેજ હતી. અને તાપ જલદ હતો. દેવતાનો તાપ સહન ન થમાથી તેણે પોતાના નોકરને બોલાવ્યો અને કહ્યું, 'આમાથી અર્ધા ઠંડાસા ખુવવી નાખ. તાપ બહુ જલદ છે.'

નોકરે જવાબ આપ્યો—'તમારી પુરશી ફર કરે' એટલે તાપ ઓછો લાગશે.'

ન્યુટન—'અરે હા, ખરી વાત. મને તેનો ખ્યાલ પણ ન હતો.'

x x x

સ્વ. શ્રીયુત્તમ વિશ્વનાથ ઠાકીનાથ રાજવાડે ઇતિહાસના મહાન પડિત હતા. તેમણે મહારાષ્ટ્રના ઇતિહાસનું બાર મોટા પુસ્તકો લખ્યા છે. તેઓ પોતાના પહેરવેશ માટે બહુ બેઢરકાર હતા. તેઓ ખુશ્વા શરીરે, માથા પાથરી ઘુંટણ સુધીની ઘાંતી પગમા ભુટ પહેરી જાન-રમા પછ જતા વિદ્વાન પ્રોફેસર હોવા છતાં તેઓ પોતાના ઇતિહાસ વિગેરેનાં પુસ્તકોનું પોટલું ઉઘાવી લઈ જતા.

x x x

ન્યાયમૂર્તિ મહાદેવ ગોવિન્દ રાનડે વર્તમાન યુગના રાજનીતિજ્ઞાના ગુરૂ

મનાય છે. એક વખત મુંબઈના ગવર્નરે પોતાની પત્ની પાસે તેમની યોગ્યતાની પ્રશ્ન કરી અને ન્યાયમૂર્તિને પોતાને ત્યાં આમંત્ર્યા. તેઓ પોતાના સાદા મહારાષ્ટ્રીય પોષાકમા ગવર્નમેન્ટ ભવનમા ગયા અને પોતાની ટ્રાયનીમા ભરેલી મગફળીઓ ખાવા લાગ્યા. મગફળીઓનાં છોંટાં જમીન પર પડેલા બેંધ ગવર્નરની પત્ની પોતાના પતિ ઉપર નારાજ થયા ને વિચારવા લાગ્યા 'દેવા રીત ભાત વગરના ગામઠી માને પોતાના પતિએ ઘેર બોલાવ્યો છે ?' ગવર્નર પોતાના પત્નિના મનનો ભાવ ભણી ગયા. તેમણે તગ્તજ અર્થશાસ્ત્ર અને રાજનીતિની વાતો રાફ કરી. બસ થોડીજ વાર પછી ગવર્નરના પાત્રી તેમનું આપ્ત પાડિત્ય બેંધ આશ્ચર્ય ચક્રિત થઈ ગયા.

x x x

ઈંગ્લાંડના પ્રખ્યાત મુખ્યમંત્રી એન્ડરટનમા એક બહુ જ ખરાબ ટેવ હતી. તે ત્યાં મગવા બધ ત્યાં ટેબલ ઉપર પડેલી વસ્તુઓ લઈ પોતાની બેગમા ભરી દેતા અને ઘેર આવતા. પછી તેમના પત્ની તેઓ ત્યાં ત્યાં મગવા ગયા હોય તેની તપાસ કરી તેમની વસ્તુઓ પાછી મોકલવી દેતાં અને માફી માગતા.

કેંગવલાલ પટેલ

કેવો જવાબ ?

સ્પાર્ટા શહેરનું નામ તમે સાબળ્યું છે ? અસલ એ ગ્રીસમાનું ઘણું પ્રખ્યાત શહેર હતું. ત્યાના લોકો ધણાજ મજબુત, ભેરાવર અને બહાદુર હતા. તેઓનું શહેર નાનું, અને આસપાસ હુશમનો ઘણા, તેથી તેઓ ધણાજ સાહસિક અને હિંમતવાળા થયા હતા.

તેઓનું એક લક્ષણ ઘણું આશ્ચર્ય પમાડે તેવું હતું. તેઓ ધણાજ મિતભાષી (ઓછું બોલનારા) હતા, જરૂર જેટલુંજ બોલે કે લખે; વધારે જરાયે નહિ.

એકવાર ઇરાનના પાઠશાહે પોતાના બળવાન અને જબરજસ્ત સૈન્યને લીધે અભિમાન પામી સ્પાર્ટાના રાજાને એક લાખો ધમકીનો કાગળ લખ્યો. તેમા એણે લખ્યું હતું કે, “ મને સ્પાર્ટાના લોકો પર ભારે ચીઠ ચડી છે. હું તમારા શહેર પર મારા અપાર સૈન્ય સાથે ચઢાઈ કરીશ;

જે હું તમારા શહેરમાં પ્રવેશ કરીશ તો તમે ચાદ રાખજો કે હું તમારો છૂંદો કરી નાખીશ એક પણ સ્પાર્ટન (સ્પાર્ટાના શહેરો) ને હું જીવતો જવા દઈશ નહિ” આ પ્રકારનો એક ઘણાજ મોટો અને લાખો કાગળ તેણે સ્પાર્ટાના રાજાને લખ્યો.

આ કાગળનો સ્પાર્ટાના બહાદુર રાજાએ શું જવાબ આપ્યો ? તેણે એક મોટો કાગળ લીધો, ને તેની વચ્ચે મોટા અક્ષરે તેણે માત્ર આટલું જ લખ્યું,

“ જોતો” એનો અર્થ તમે સમજ્યા ? એટલે કે જો તમે અમારા શહેરમા આવશો તો તમે ધમકી આપી છે તે પ્રમાણે કરશો ત્યારે બધું યશ રહેશે; તેવું હમણા શું છે ?

કેવો નિહર, ચતુર અને ટૂંકો જવાબ ?

અરધિન્દલાલ લલિતભાઈ મગધુદાર

ઉ ખા ણા

- (૧૫) દેશ ગયો પરદેશ ગયો,
પાણી કેખીને ટપ મરી ગયો. (કાગળ)
- (૧૬) એક જનાવર અઈડ, તેની ચાચ બોલે ચમ્પડ
તેનો સેરીયો સરદાર તેની ઝુડી મડદાલ (બડ્ડીની કલમ)
- (૧૭) તપેલામા તપેલું, માણી કલંકી થોડો
ખોલાય તો ખોલો નહિ તો બેઠા માથું ફોડો. (તાણુ)
(મ.)

[ત્રીજા અંકના પાત્ર ૧૪૩ થી આરંભ]

જરાસંધ વધ

પણાં વર્ષો સુધી પાઠવોએ ઇન્દ્રપ્રસ્થમાં રાજ્ય કર્યું. તે પછી તેમને રાજસૂય યજ્ઞ કરવાનો વિચાર આવ્યો. ને તેમણે શ્રીકૃષ્ણની મલાહ લીધી.

શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું, “હા, રાજસૂય યજ્ઞ ભલે કરો, પણ પ્રથમ જરાસંધ નામના બળવાન ને ગદાધાર રાજાની સાથે યુદ્ધ કરી તેને હરાવો. તો પછી તમારું કામ સરજાયશે.”

જરાસંધ મહાબળીઓ રાજા હોવા તેણે કેટલાય રાજાઓને હરાવી તેમને પોતાના કિલ્લામાં કેદ કર્યા હતા.

એવા ગળીઆ જરાસંધની સાથે યુદ્ધ કરી તેને હરાવવા માટે શ્રીકૃષ્ણ, ભીમ અને અર્જુન પ્રજ્ઞાચારીને વેશ લઈને ચાલી નીકળ્યા.

ચાલતા ચાલતાં ત્રણે જણ જરાસંધની રાજધાનીમાં જઈ પહોંચ્યા, રાજધાનીમાં પેસતાંજ તેઓએ જરાસંધના માળી પાસેથી બળજબરીથી ચોરસ દુધ લીધા પહેલાંના વખતમાં એવે વિવાદ હતો કે જે રાજા સાથે લડાઈ કરવી હોય તેના માળી પાસેથી ચાવી રીતે બળજબરીથી દૂધ લેવાં એટલે પોતાની ઇચ્છા આપોઆપ જ પ્રકટ થાય.

જરાસંધે આ વાત સાંભળી એટલે એને થયું, કે “શું કોઈ મારી સાથે યુદ્ધ આદરવા ઇચ્છે છે ? તો ભલે આવે હું તૈયાર જ છું.”

જરાસંધે તપાસ કરાવી તો બીજા કોઈ રાજા નજરે ન પડ્યો. પણ પેલા ત્રણ પ્રજ્ઞાચારીઓ જણાયા. એ ત્રણેને જરાસંધ પાસે હાજર કરવામાં આવ્યા.

જરાસંધે તેમને પૂછ્યું, “તમે ક્યાંથી આવો છો ? શા માટે અહીં આવ્યા છો ?”

શ્રી કૃષ્ણે કહ્યું, “રાજા, મારી સાથેના આ બન્ને સંન્યાસીઓને મધરાત સુધી મૌનવ્રત છે તે પછી તેઓ ખાપની આગળ પોતાની ઇચ્છા જણાવશે.”

જરાસંધને જરા નવાઈ લાગી તેણે એકેય તો પેલા પ્રજ્ઞાચારીઓ કાંઈ સંધારણુ પ્રજ્ઞાચારીઓ જેવા ન હોતા જણાતા, તેમના હાથમાં ધનુષ્યથી પડેલાં આટલું એક જરાસંધની ખાવરો રાખે કે આ કોઈ ચોદાઓ હાથે છે.

પણ છતાં જરાસંધે કહ્યું, “ભલે, તો મધરાત સુધી તમે ત્રણે જણ આરામ કરો.”

ને એમ કહી, એને એ ત્રણેના સુરામનો બદોબસ કરાવ્યો.

કેવો જવાબ ?

સ્પાર્ટા શહેરનું નામ તમે સાંભળ્યું છે ? અસલ એ ગ્રીસમાંનું ઘણું પ્રખ્યાત શહેર હતું. ત્યાના લોકો ધણજ મજબુત, જોરાવર અને બહાદુર હતા. તેઓનું શહેર નાનું, અને આસપાસ દુશ્મનો ઘણા, તેથી તેઓ ધણજ સાદસિક અને હિંમતવાળા થયા હતા.

તેઓનું એક લક્ષણ ઘણું આશ્ચર્ય ખમાડે તેવું હતું. તેઓ ધણજ મિતભાષી (આછું ખોલનારા) હતા. જરૂર જેટલું જ બોલે કે લખે; વધારે જરાયે નહિ.

એકવાર ઇરાનના પાદશાહે પોતાના બળવાન અને જબરજસ્ત સૈન્યને લીધે અભિમાન પામી સ્પાર્ટાના રાજાને એક લાખો ધમકીનો કાગળ લખ્યો. તેમાં એણે લખ્યું હતું કે, “મને સ્પાર્ટાના લોકો પર ભારે ચીદ ચડી છે. હું તમારા શહેર પર મારા અપાર સૈન્ય સાથે ચઢાઈ કરીશ;

જે હું તમારાં શહેરમાં પ્રવેશ કરીશ તો તમે ચાલ રાખજો કે હું તમારો છૂટો કરી નાખીશ. એક પછી સ્પાર્ટાન (સ્પાર્ટાના શહેરી) ને હું જીવતો જવા કહ્યું નહિ.” આ પ્રકારનો એક ઘણોજ મોટો અને લાંબો કાગળ તેણે સ્પાર્ટાના રાજાને લખ્યો.

આ કાગળનો સ્પાર્ટાના બહાદુર રાજાએ શું જવાબ આપ્યો ? તેણે એક મોટો કાગળ લીધો, ને તેની વચ્ચે મોટા અક્ષરે તેણે માત્ર આટલું જ લખ્યું,

“જે.....તો.....” એનો અર્થ તમે સમજ્યા ? એટલે કે જે તમે અમારા શહેરમાં આવશો તો તમે ધમકી આપી છે તે પ્રમાણે કરશો ત્યારે બધું થઈ રહેશે; તેનું હમણાં શું છે ?

કેવો નિડર, ચતુર અને દૂંઠો જવાબ ?

અરધિન્દલાલ લલિતભાઈ મજમુદાર

ઉ આ ણા

- (૧૫) દેશ ગયો પરદેશ ગયો,
પાણી કેખીને ટપ મરી ગયો. (કાગળ)
- (૧૬) એક જનાવર અધડ, તેની ચાચ ખોલે ચઢક
તેનો સેરીયો સરદાર તેની મુઠી મડદાલ (બર્ડન. કલમ)
- (૧૭) તપેલામા તપેલું, માંદી કલંકી ચોરા
જોલાય તો જોલો નહિ તો બેઠા માયું ફારો. (તાળ)
- (મં.)

લીમસેન

[ગપા અઠના પાન ૧૪૩ થી ચાલુ]

જરાસંધ વધ

ધણા વર્ષો સુધી પાંડવોએ ઇન્દ્રપ્રસ્થમાં રાજ્ય કર્યું. તે પછી તેમને રાજસૂય યજ્ઞ કરવાનો વિચાર આવ્યો. ને તેમણે શ્રીકૃષ્ણની સલાહ લીધી.

શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું, “હા, રાજસૂય યજ્ઞ બલે કરો, પણ પ્રથમ જરાસંધ નામના બળવાન ને મહાધ રાજાની સાથે યુદ્ધ કરી તેને હરાવો. તો પછી તમારું કામ સરળ થશે.”

જરાસંધ મહાબળીઓ રાજા હતો તેણે કેટલાય રાજાઓને હરાવી તેમને પોતાના કિલ્લામાં કેદ કર્યા હતા.

એવા બળીઆ જરાસંધની સાથે યુદ્ધ કરી તેને હરાવવા માટે શ્રીકૃષ્ણ, બીમ અને અર્જુન ધ્રુવચારીનો વેશ લઈને ચાલી નીકળ્યા.

ચાલતા ચાલતા ત્રણે જણ જરાસંધની રાજધાનીમાં જઈ પહોંચ્યા, રાજધાનીમાં પેસતાજ તેઓએ જરાસંધના માળી પાસેથી બળજબરીથી થોડાં ફૂલ લીધાં. પહેલાના વખતમાં એવો વિવાદ હતો કે જે રાજા સાથે લડાઈ કરવી હોય તેના માળી પાસેથી આવી રીતે બળજબરીથી ફૂલ લેવાં એટલે, પોતાની ઇચ્છા આપોઆપ જ પ્રકટ થાય.

જરાસંધે આ વાત સાંભળી એટલે એને ધમ્મું, કે “શું” કોઈ મારી સાથે યુદ્ધ આદરવા ઇચ્છે છે? તો બલે આવે. હું તૈયાર જ છું.”

જરાસંધે તપાસ કરાવી તો બીજો કોઈ રાજા નજરે ન પડ્યો. પણ પેલા ત્રણ ધ્રુવચારીઓ જણાયા એ ત્રણેને જરાસંધ પાસે હાજર કરવામાં આવ્યા.

જરાસંધે તેમને પૂછ્યું, “તમે કયાથી આવો છો? શા માટે અહીં આવ્યા છો?”

શ્રી કૃષ્ણે કહ્યું, “રાજા, મારી સાથેના આ બન્ને સંન્યાસીઓને મધરાત સુધી ઓનવત છે તે પછી તેઓ આપની આગળ પોતાની ઇચ્છા જણાવશે.”

જરાસંધને જરા નવાઈ લાગી તેણે એણે તો પેલા ધ્રુવચારીઓ કાંઈ સત્વારથી ધ્રુવચારીઓ, જેવા ન હોતા જણાતા, તેમના હાથમાં ધનુષથી પટેલા આટલું જોઈ જરાસંધની ખાતરી થઈ કે આ કોઈ ચોદાચોદાની છે.

પણ છતાં જરાસંધે કહ્યું, “બલે, તો મધરાત સુધી વખે ત્રણે જણ આરમ્ભ કરો.”

ને એમ કહી એણે એ ત્રણેના મુકામનો બદોબસ્ત કરાવ્યો.

એક હાથે કૂલનું ઝાડ. એક હાથે સોનબાઈ. બન્ને બહુ ભાઈબંધી.

કૂલ ઝાડ ઉપર સવાર સાંજ રંગીન કૂલની ઠળીઓ ખીલતી ને સોનબાઈને કહેતી, “સોનબાઈ, તારે માટે અમે ખીલીએ છીએ, તું માળા શુંએ એટલા માટે લોંચ પર આબોટીએ છીએ.”

સોનબાઈને કૂલ ઝાડ બહુ જ વહાણું. કાંઈક કામને મસે મસે તે તેની નીચે ફર્યા કરતી. કૂલની માળા શુંંચતી, કૂલને ચૂમતી. તેના સ્પર્શથી કૂલો હસી ઉઠતા.

કૂલઝાડ ઉપર એ પોપટ રહેતા. મીઠું મીઠું બોલતા ને મીઠું મધ ચૂસતા. તેને પણ સોનબાઈ ઉપર બહુ હેત. પોતાની લાલ લાલ ચાંચથી તે સોનબાઈનું માથું શુંંચી દેતા !

હંડી ઝડપે આવી. પાકડા ખરી ગયા. કૂલ ખીલ્યા નહિ. કૂલોની સુવાસથી વન મહેકી ઉઠ્યું નહિ.

સોનબાઈને જાણા શુંંચવા કૂલ ન મળ્યા. તેની કાળી ભૂમર જેવી આંખ-માથી આસુ પડવા લાગ્યા. પોપટ પણ કોણ જાણે ક્યાં ચાલ્યા ગયા? સોનબાઈને આથી બહુ રોવું આવ્યું. તેનું રમવાનું બંધ થયું.

પ્રાન વિનાતાં ઝાડ તરફ ભેળી ને

પાલવના, છેઠાથી આંસુ લૂંછતી સોનબાઈ ફર્યા કરતી. ઝાડને કપકો દેતી ને કહેતી,

“કૂલ ઝાડ, મારા મિત્ર, હું તને આટલું આલોષું છું; પણ તું મને જવાબ ક્યાં નથી દેતું? શું તું મારી સાથે રીસાયું છે? શું તું હવે દક્ષિણની હવાના તાલ સાથે ફરી ઠોલીશ નહિ? તારી સૂકાયેલી ડાળ ઉપર કૂલ ખીલીશ નહિ? તારા શોકથી મારી આખના આંસુ સૂકાતાં નથી.”

સોનબાઈના સાથથી કૂલઝાડે કૂલ આવ્યા.

કામણ માસ આવ્યો. સૂકાઈ ગયેલી ઠાળીઓ લીલાં પામથી; બરાઈ ગઈ. ફરી-વાર ઠળીઓ ખીલી.

સોનબાઈ ખૂશ ખૂશ બની ગઈ. પણ કૂલો, સોનબાઈને કહ્યા વિના ચાલ્યાં ગયા હતાં માટે, સોનબાઈ રીસાણી હોય તેમ દૂર ઉભી રહી.

કૂલ કહે, “સોનબાઈ, તું જ અમને બહુ ગમે છે. અમે તો દૂર દેશે ગયાં હતાં પણ તું હવે રીસ છોડી અમારી સાથે હસી હસીને વાતો તો કર. તારા વિના અમે ખીલ્યાં જ નથી. માળા થઈને કોઈની ડોકમા રહ્યાં પણ નથી !”

સોનબાઈની રીસ ઉતરી ગઈ.

સોનબાઈ કહે, “નારે ભાઈ રીસ નથી
ચાખી કયાથી મળે ? તારે માટે તો અમે
ચકાવતી; પણ તમે ગયા હતા ક્યાં ? તે
પાછા આવ્યા. ”
તો કહેા. મને કહ્યું ચ નહિ. ત્યાં મારા
ફૂલ છાંદ ઉપર હંબરો ફૂલ ખીલવા
જેવી સખી મળી હતી કે ?”
લાગ્યાં.

ફૂલો-“ તારા જેવી ? નારે ના. તારા
સોનબાઈ ફૂલ છાંદડી લઈ વનમાં
જેવું મધુર તો કોઈ હસતું જ નથીને !
બલ્ય, ફૂલની માળા ગુથે, ફૂલને ચુમે ને
કોઈને આવડતું ચ નથી. તારા જેવી રમે
માંઘીબહેન

વાંચતાં વીજળે

૧. ગાનાસાહે ગરેવાને ગણી ગયું
૨. મનુષ્યે ગાકદામાન રાખવી જોઈએ
૩. ગટણ એ એતીહાસિક ચહેર છે
૪. ગગલ ગરધીએ ગાછા ફરીને જોયું.
૫. વિશ્વસઘાત એ મોટું ગપ છે.
૬. ગરકો પેસા ગયમાત્રી કરે છે.
૭. શલબ્ય દ્રોણાચાર્યનો શિષ્ય હતો.
- ૮ રફરફારી બનો નહિ.
૯. તેણે તેને આમડ આપ્યું.
૧૦. દગનતાહે ફત્તી લીધી
૧૧. હવલરામ એ હલકયાકાર હતા ?
૧૨. રાવણનું બીજું નામ ૧૦ સુખ હતું

નાની નાની વાતો

૧

એક કંજુસે એક દિવસ એના મિત્રને કહ્યું કે “ મારી પાસે ઘણો પૈસો છે. આ એક હલાર રૂપીઆ શહેરની બહાર સંતાઈવા જાયું છે. આવી ખાનગી વાત હું તારા સિવાય કોઈને ય કહેતો નથી. ”

થોડી વારમા બને શહેર બહાર નીકળી ગયા. ફર ફર એક ઝાડના થડ આગળ પોલી એ રૂપીઆ સંતાઈયા. અને ખાણ આંખા.

બીજે દિવસે વહેલી સવારે કંજુસ ત્યા ગયો. જાણે રૂપીઆ છે કે નહિ ? પણ ત્યા જઈ જુવે છે તો ખાડામા એક પાઈ સરખી પણ ન ગળે ? એણે વિચાર્યું કે માનો ન માનો પણ પેલા જ માણસનું આ કામ છે.

બીજે દિવસે એણે પેલા માણસને કહ્યું કે “ આજે મને બીજા ઘણા પૈસા મળ્યા છે. કાલે તેને ઠાટવા આપણે જઈશું. તું તૈયાર થઈ રહેજે. ”

પેલા માણસે ઘેર જઈ વિચાર્યું કે આ ઠીક લાગ છે. લાખને પેલા પૈસા મૂઝી આવું અને કાલે તો ઘણા ય મૂકવાના છે. અને ધીમે રહીને કોઈ જાણે નહિ એમ તે પેલા પૈસા મૂઝી આવ્યો.

બીજે દિવસ ધૂયો. કંજુસ કંઈ ઓછા જ પેલાને દેવેવા રહે છે ? એવા

રમાં ઉઠયો એવો જ એ પેલા ઝાડના થડ પાસે ગયો. અને જોયું તો રૂપીઆ મળ્યા. એણે રૂપીઆ લીધા ને એને બહાર કાઢવા નાખ્યા !

પછી ઘેર આવીને પેલા ભાઈબંધને વાત કરી કે “ તું ન આવ્યો એટલે હું તો એકલો ઠાટી આવ્યો. પણ જોઈ કોઈને કહેતો હો ! ” એમ કહી કંજુસ ગયો. એટલે પેલાએ પેલા ઝાડ તરફ જવા માંડયું. જઈને જુવે છે તો પેલા રૂપીઆ ય નહિ, એને બહાર કાઢવા. “ ભાઈ હાથ ધસતા પાછા ફર્યા. ”

તે દિવસથી કંજુસે ભાઈબંધનો ય વિશ્વાસ છોડયો.

૨

એક ચોંટ હતા. ચોંટ પડ્યા માંદો. હાલતરો આવ્યા. ચોંટને જોયા અને હવા આપી. હવા ફૂટી કાળી.

ચોંટ હાલતામાં ત્રણ વખત હવા પીએ છે. ત્રણ વખત પડીછીઓ ખાય છે. અને સાળ યના જાય છે.

આજે બહુ કામ હતું નોકર કંઠાજો હોતો. હવાનો વખત થઈ ગયો હતો. અને હજી પરવારો ન હતો. પણ મોડું થાય તો ચોંટ વડે, ચોંટથી ગુસ્સે થાય અને બહુ જાણ જાણ થાય.

ત્યા તો ચોંટની બૂમ આવી. બૂલાવાળી

દોડયા ઉતાવળે ઉતાવળે હવા આપી.
બૂલમાં ને બૂલમાં ઠાળી હવાને બહારે ઠાળી
ચાહી પાછી લીધી.

ચોરીવારે બૂલમાં બાન આપ્યું, એ
તો હાંકતો હાંકતો ચેઠ પાસે ઢોકલો. એનું
શરીર કંપતું હતું એના પગ મુજતા
હતા. મનમાં મહું કરતો હતો કરતો
કરતો ચેઠને કહે, “શેઠજી, કામ બહું હતું.
હું કંટાળ્યો હતો હવાનો વખત થઈ ગયો
હતો અને ઉતાવળે ઉતાવળે આપને હવા
આપવા આવ્યો મારી બૂલ થઈ છે અને
બૂલથી મારાથી આપને હવાને બહારે ઠાળી
ચાહી પાછી કેવાઈ છે, હું.....મને મારી
આપો.”

ચેઠે કહ્યું “કંઈ નહિ. જે થયું તે
થયું. એમાં કંઈ ગમરાવાત કારણ નથી.
જનસાનની બૂલ થાય છે પણ જા, હવે
એક સારામાં સારું ચાહીચૂસ લાવ. એ
પેટની અહરની ચાહી ચૂસી લેજો.”

૩

એક હતો બિખારી. રોજ તે જીભ
માગવા જાય. કોઈને કંઈ કમે, કોઈને
કરગર. કોઈને ફોસલાવે તો કોઈને ધમ
કાવે અને રોજ કંઈ થોડું ઘણું એકઠું

કરી દાવે. એમાંથી ખાવા જેટલું રાખે
ને બાકીનું વેચી દે.

એક દિવસ એણે વિચાર કર્યો. જાના
કરતા એ હું ઢોંગ કરું તો ઘણું પૈસા
કમાઈ, એણે એક નમૂનો બોળી કહાડ્યો.
એ એક લાકડાનું પાટીયું લાવ્યો અને તેની
ઉપર ‘મુગો’ એમ લખ્યું. અને પછી
કોટે લટકાવ્યું. અને બજારમાં બેસે. લોકો
એને જુવે માટે હાથથી તે પકડી રાખતો
હતો.

એની સાથે એક બીજો બિખારી
પણ બેસતો હતો એ એનો મનુ હતો.
એણે ધાતું કે આજે આ ઢોંગીને બતાવી
આપુ થોડી વાર થઈને એક માણસ આ-
વ્યો, તે વૃદ્ધ હતો અને મલો જ હતો.
પાટીયામાં તેણે જોયું અને એક પૈસો
નાખ્યો. ત્યાં તો પૈસો બિખારી જોઈયો.

“બાપુ, આ તો કુચ્છો માણસ છે
એ મુગો નથી પણ ઢોંગ કરે છે. પૈસા
ઢોંગીને છુસ્સો ગડ્યો અને એકદમ બ-
રાડો પાડ્યો.” જુદા, હું હંમેશા મુગો
છું અને આજે પણ મુગો છું.”

બાપુએ પૈસો લઈ લીધો અને કોઈને
થ ન આપ્યો, પણ ગાયને દાણ દીધું.

ત્રિભુવન પોલ

ક્રાંત્યલની મૂર્ખાઈ

એક ક્રાંત્યલ આખાના ઝાઠ ઉપર બેઠી હતી. ઉપર કેરીઓ પાકી રહી હતી. ક્રાંત્યલ એક અર્ધ પાકી કેરીને ચાંચ મારી ખાતી હતી. કેરી બહુ જ મીઠી લાગતી હતી. એ વખતે એણે ભેયું કે એક શિકારી તીર લઇને આવે છે. શિકારીને ભેયને ક્રાંત્યલે વિચાર્યું થોડીક વધારે કેરી ખાઈ લઉં. પછી ઉડી જઈશ. હજી તો તેને તીર ચઢાવતા વાર લાગશે. થોડી કેરી ખાધને ફરી ભેયું તો શિકારી નિશાન તાકી રહ્યો છે. તેણે વિચાર્યું— આ વખતે થોડી ચાખી લઉં. બસ, પછી જીટ લઇને ઉડી જઈશ. એક ચાચ તેણે કેરીમા મારી ન મારી ત્યાં તો તીર તેના શરીરમાં પેસી ગયું. અને બેભાન થઇને તે ઝાઠ ઉપરથી નીચે પડી.

શિકારી ક્રાંત્યલને ઉઠાવી ચાલવા લાગ્યો શિકારીના હાથમાં તરફડતી ક્રાંત્યલ વિચારવા લાગી—હું કેવી મૂર્ખા કે થોડા સ્વાદના લોભમા હું છું ખોઈ છું !

[હિન્દી પરથી]

કેશવલાલ પટેલ

ઉ ખાણ

(૧૯) મુરતનું ઉધીયું ને મુંબઈની વાત; કતારગામની કટારી, -વખણાય
મલી માત (પાપડી)

(૨૦) આટલા સરખા ગોરખનદાસ હુગડાં પહેરે પાંચ પથાસ (કાઢો)

(૨૧) ધોળો ગોળ ગરીયો, તે મૂછ પૂછવાળો, ગરમીનો છે હરિયો, વળી
શરદી હઠાવનારો (મૂળો)

(૨૨) મથાદના ક્રાંત્યળામા, હાથ હાથના ભીઆં । (મરચાં)

(૨૩) ભીંતમાં ભીંત. પછીતમાં પાણી તે પીએ રાજની રાણી (નાળીએર).

(૨૪) બાવો પાતાળમા અને હાડી મારા હાથમાં (ઘડો અને ઢોરડું)

(૨૫) પશુ નહિ પશુ ચાર પગ, એક વાંસો બે શીશ બાળક તેના પેટમાં,
આ વસ્તુ તે તું કહીશ ? (ચોડીઉ)

(૨૬) ઉચી ઉચી ઘુબને, નીચે પડે લાળ, એ વરત ન વરતે, તેનો બાપ
ખેતર પાળ. (પતંગ)

(૨૭) ભયો તળાવમાં પાંચશેરી તરે. (માખણ)

(મંજુ.)

લીમસેન

[મયા અઠ્યા માણ]

પ્રતિજ્ઞા

રાજસૂય યજ્ઞ નિર્વિઘ્ને પૂરો થયો ને
આખા ભરતખંડમાં પાંડવોનો જયજય
કાર વ્યાપી ગયો. સૌ કોણ તેમના સુષુ-
માન ગ્રવા લાગ્યા.

પણ અદેખા કૌરવોથી આ કેમ
સહેવાય ? એમણે મનમાં વિચાર કર્યો,
“ અરે ! પાંડવોની ષડ્ઘી કરવાના આ
પણાં બધા ક્ષાકા એજે ગયાં ! ને ઉલટું
તેમની જ્યાંતિ વધતી જ નાય છે ! હવે
યં કરવું ? ”

વિચાર કરતા કરતા તેમણે એક
યુક્તિ યોધી ઠાઢી યુક્તિ એવી હતી કે
પાંડવોને જેમ તેમ કરી સમજાવીને જુ
ગદુ રમવા બોલાવવા ને તેણાં હરાવી
તેમનું રાજપાટ લઈ લેવું !

આવો પાપી વિચાર કરીને કૌરવોએ
પાંડવોને જાડું અવળું સમજાવીને તેમને
જુગદુ રમવા બેસાડ્યાં.

પાંડવો ભોળા કાવે તૈયાર થયા
રમત શરૂ થઈ.

પણ પાપી કૌરવો આગળ ભોળા
પાંડવોનું જુ આવે ? મામા યજ્ઞનીની
મદદ વટે કૌરવો છુટ્યા ને પાંડવો હાર્યા.

પાંડવોએ શરવ કરી હતી કે “ અમે
કેદમાં દ્રૌપદીને મૂકીએ છીએ. ”

હવે તે હાર્યા એટલે કૌરવો રાજ
રાજ થઈ ગયા ને મનમાં મલકાવા લાગ્યા
કે “ હવે અભિમાની દ્રૌપદી આપણા
કબજામાં આવશે, આપણી ઠાસી થશે. ”

દુર્યોધન તડુક્યો, “ હા, એને ખેંચી
લાવો અહીં જાર સલામ આપો જ એક
ત્રિવલ્લ ‘આધળાના પુત્ર આધળા જ હોય’
એમ કહી મારું અપમાન કર્યું હતું.
આજ એનું સાદુ વાળીશ. ”

પ્રતિકામીને આજ્ઞા થઈ ને એ જઈને
સતી દ્રૌપદીને ખેંચી લાવ્યો !

પાંડવો એઈ રહ્યા !

સૌ એઈ રહ્યા !

પણ કોની વાકાત કે છત્રપતિને કાંઈ
કહી શકે ? બીજા ને વિદુર, પણ અવા-
ચક બનીને બેસી રહ્યા.

દુર્યોધને વૃકમ થયો કે “ આ અભિ-
માની દ્રૌપદીના વસ્ત્ર ઉતારો. ”

સતીના વસ્ત્ર ખેંચવાની હિમ્મત
કોની આવે ? કોઈ આગળ ન આવ્યું,
ત્યારે ઉલટ પાપી દુઃશાસન આગળ
આવ્યો ને એણે દ્રૌપદીના વસ્ત્રો ખેંચવા
માઠ્યા.

દ્રૌપદી ચોકાર કરવા લાગી, આખી
સજા આજી બનીને એઈ રહી, પુલકો બહુ

કેટલાવા લાગ્યા, પણ તો ય પાપી દુર્યોધન જુગદુ રમવા બેસવા બહલ ને એમાં નને કયા ન આવી તે ન જ આવી. દ્રૌપદીને હોઠમાં મૂકવા બહલ યુધિષ્ઠિર

દુઃશાસને દ્રૌપદીના વસ્ત્રો ખેંચવા માડયા ને બિચારી દ્રૌપદીએ પ્રભુને મદદ કરવા અરજ કરવા માંડી.

પ્રભુએ અરજ સાંભળી ને તેમણે નવસે નવાણું ચીર પૂર્યાં ને દ્રૌપદીની સાજ રાખી.

એ પ્રસંગે બીજા પાડવો તો મોમા આગળીઓ ઘાલી, માત્ર દુર્યોધનની દુહટા વખોડતા, બેઠા હતા; પણ લીમસેનના કોપનો પાર નહોતો એકવાર તો એ આ

પણ બધાં પાપી દુઃશાસને દ્રૌપદીનાં વસ્ત્રો ખેંચવા માડયા. ત્યાં લીમસેનની આખ કાટી. એણે સોના સાબળતા પ્રતિજ્ઞા લીધી કે “આ પાપી દુઃશાસનને એના પાપનો બહલો આપવાની હું આજે પ્રતિજ્ઞા લઉં છું. એક દિવસ એના રૂધિરનું પાન ન કઈ તો માફ નામ લીમસેન નહિ.”

(અપૂર્ણ)

ચન્દ્રશંકર

બાલોધાન

પૂનમનો ચાહો હશે છે ને કેટલાય.

બાળકો ‘બાલોધાન’ની વાટ જુએ છે.

‘બાલોધાન’ તેમના હાથમાં વખતસર પહોંચી જાય છે અને તેમને જ્ઞાનને વિકાસ પ્રેરે છે.

✽ ‘આપને ત્યાં ‘બાલોધાન’ આવે છે ? ✽

ન આવતું હોય તો આજે જ મંગાવો

વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૨-૮-૦

પરચા માટે રૂ. ૩-૧૨-૦

નમૂનાની નકલ માટે ૦-૩-૦ ની રિફર ખીડને

ત્રણ વર્ષના એક સામટા માત્ર રૂ. ૬-૦-૦

લખો:— તમ્મી: ‘બાલોધાન’, શવપુરા, વડોદરા.

“ ગુણ સુંદરી ”

ખાલ વિભાગ

અન્ત્રી ચન્દ્રશંકર મણિરાઈર બાઈ

C/o શુભાશુભિય પ્રેસ, વડોદરા.

વર્ષ ૩ . અંક ૨

પુસ્તક ૭

ફેબ્રુઆરી : ૧૯૩૩

દાનેશ્વરી શિબિરાબા

શિબિરાબા દરબાર ભરીને બેઠા હતા.
રૈયતનાં મુખકુખનો વિચાર કરતા હતા.
જેટલામાં ફડફડ પાંખ ફડકાવતો એક
હોલો બાટીમા યધને અન્દર આવ્યો.
બાપડા હોલાતું આપું અગ મુજલું
હતું.

રાબાએ તરત જ હોલાને ચોતાના
બોલામાં લઇ લીધા ને તેને પંખાળવા
માડ્યો.

ચોટી વાર ચઈ ત્યા જ મોટો એક
બાજ આવી પહોચ્યો.

રાબા તરફ જોઈને બાજ બોલ્યો,
“ રાબાજી, રાબાજી, હોલો મારો
ચિહાર છે, મને એ આપી દો ”

ભયથી ફડફડતા હોલા, તરફ ફરી
એકવાર નજર કરીને રાબાએ બાજને કહ્યું,
“ હોલો મારે શરણે આવ્યો છે. એ ફેવે

કેમ અપાય ? કહે તો ઝીની બારેબાર
માગે તે આપું. ”

“ માગું તે આપ્યો ? ”

“ હા, હોલા વિના જે માગીય તે
આપીય. ”

“ તો હોલાની બારેબાર તમારું
માસ કાઢી આપો. ” બાજે માગણી કરી,
“ તહિ તો હોલો આપી દો. ”

રાબાજીએ રાજી યધને કહ્યું, “ ખુશીથી
આપીય. ”

“ તો વમારા રાણી અને કુંવરના
દેખતાં હોલા જેટલું માસ કાઢી આપો. ”

રાણીને અને કુંવરને વિલાબ્યાં,
વજન કરવા માટે ત્રાજવું અંગાબુને
રાબાજી તૈયાર થયા.

એક પક્ષામાં હોલાને બેસાચો ને

બે દડકા

એક તળાવમાં બે દડકા રહેતા હતા. એક વાર વરસાદ વરસ્યો નહિ તેથી એ તળાવમાંનું બધું પાણી સૂકાઈ ગયું. પેલા બિચારા દડકા બૂને મરવા લાગ્યા. છેવટ એ તો ધીરે કોઈ પાણીવાળે સ્થળે જવાનો વિચાર કરીને નીકળી પડ્યા.

ચાલતાં ચાલતા બન્ને દડકાએ એક ઉંડો કૂવો દીઠો.

દડકાએ કૂવાને ઠાંઠે જઈને જોયું તો તેમાં ઉંડે ઉંડે થોડું પાણી થળકતું દેખાયું. આ જોઈને એક દડકો તો રાજી રાજી થઈ ગયો ને બોલ્યો, “વાહ! બાહ, વાહ! આ કૂવો તો મજાનો છે. આપણે તો એમાં જ પડીએ.”

બીજોય પાણી જોઈ રાજી થઈ ગયો.

હતો; પણ તેણે જરા ઠકાપણથી વિચાર કર્યો ને પછી કહ્યું, “બાહ, વાત ખરી છે. આમાં પાણી તો મજાનું છે; પણ ધારો કે કોઈવાર એનું પાણી સૂકાઈ ગયું તો ?

તો પછી જેમ સૂકાઈ ગયેલા પેલા તળાવમાંથી સહેલાઈથી જેમ આપણે નીકળ્યા હતા તેમ આમાંથી શી રીતે નીકળીશું ? તેના વિચાર કરજો.”

બીજા દડકાને પણ આ વાત સાચી લાગી ને તેથી તેણે કૂવામાં પડવાનો વિચાર છોડી દીધો.

ને બન્ને દડકા કોઈ સારી જગ્યાની શોધ કરવા આગળ ચાલ્યા.

કુમારી રમા

ઝેડૂતની ખરાબી

(ટાલસોયની એક વાર્તા)

એક હતો ઝેડૂત. આનન્દી ને કામ-ગરો. એક દિવસ સવારમાં એ પોતાનું ખેતર ખેડવા ગયો. સાથે રોટલા ખાધતો ગયો. થોડા ઉપર એક ઝાડને છાંયે રોટલા મૂકી, ઉપર પોતાનું અંગરખું ઢાકી, ખેડૂત તો હજી ખેડવા લાગ્યો.

ખપોર થવા આબ્યા ત્યારે ખેડૂતે કામ મન્ધ રાખ્યું. ખજાદને ચરવા છોડ્યા ને પોતે રોટલા ખાવા ગયો. એણે જઈને અંગરખું ઉંચક્યું; પણ-પણ-રોટલા ગુમ થઈ ગયેલા ! બિચારા ખેડૂતે આમતેમ ઘણી તપાસ કરી, પણ રોટલાનો પતો ન લાગ્યો. તેને ઘણી નવાઈ ઉપજી, “ અરે ! આ તો નવી નવાઈ ! અહીં કોઈ આબ્યું નથી, કોઈ ગયું નથી ને રોટલા કોણ લઈ ગયું ? ”

હવે, એણે ખન્યું હતું કે એક નાના શેતાને એ રોટલા ચોરી લીધા હતા. પેલા ઝાડ પાછળ બેસી એ ખન્યું જોતો ને આશજોતો હતો. એને મન કે “ ખેડૂત ખીન્તશે ને ગાળો બોલશે. ”

પણ આમતેમ તપાસ કરી, ગાળો બોલવાને બદલે, ખેડૂત બોલ્યો, “ ચાલો, એક દિવસ રોટલા ખાધા વિના હું કાંઈ મરી નથી જવાનો. હવે, જેણે રોટલા લીધા હશે તેનું પેટ તો ઠરશે ! ભલે. ”

આમ કહીને ખેડૂતે કૂવા પાસે જઈને થોડું ‘ખાણી પીધું’. પછી ઘડીક વિસામો લઈ ખેડવાનું કામ શરૂ કર્યું.

પેલી તરફ પેલા નાના શેતાનનું ધાધું ન થયું. એને મન એમ હતું કે ખેડૂત ગાળો બોલી પાપ કરશે, પણ તેમ તો ખન્યું નહિ, એટલે નિરાશ થઈને એ ચોટા શેતાન પાસે આવ્યો ગયો. ત્યાં જઈને એણે ખપી વાત કરી.

ચોટા શેતાન ખૂબ ગુસ્સે થયો.

“ આ તો તારા કરતાં ખેડૂત વધારે ચોટા થયો ! તું જ મૂરખ છે. ખેડૂતને, એની ઝીને કંઈક વ્યસનની લત લગાડી હોત તો ? જા, પાછો જા, ને એ લોકોને કંઈક ખુરી લત લગાડી આવ, નહિ તો તને અહીંથી કાઢી મૂકીશ. ”

નાનો શેતાન ગભરાયો ને પૃથ્વી ઉપર પેલા ખેડૂતને ખરાબ કરવા આવ્યો. એણે ઘણો વિચાર કર્યો, ઘણો વિચાર કર્યો, ત્યારે ઉવટ એને એક ઉપાય જણી ગયો.

એક ખેડૂતનો વેશ લઈ નાનો શેતાન પેલા ખેડૂતને ત્યાં ગયો ને તેના સાગ્રીઆ તરીકે પહોં. તે વરસ વરસાદ ચોંટા આવે તેમ હતું તેથી તેણે ખેડૂતને સલાહ આપી કે “ ભેજવાળી નીલાળ પહતી જમીનમાં આ વરસ ખેતી કરો. ” ખેડૂતે તેમ કહ્યું.

બીજા ખેડૂતોના છોડ સૂકાઈ ગયા,
પણ પેલા એ તને તો સારા પાક યથો !

બીજે વરસે પેલા ભાગીઆએ સલાહ
આપી “આજુ તો હંચી જમીન ઉપર
ખેતી કરેલ ” ખેડૂતે તેમ કયું.

તે વરસ પુષ્કળ વરસાદ વરસ્યો.
બીજા ખેડૂતોના કહોવાઈ ગયા; પણ પેલા
ખેડૂતનો પાક સારો થયો !

હવે તે ખેડૂત પાસે પુષ્કળ અનાજ
વધી પડ્યું. એતું શુ કરવું એની એને
ચિંતા થવા લાગી !

હવે પેલા ભાગીઆએ એને અથત
રહેતા અનાજને પલાળી રાખી તેમાથી
ઢાંચે બનાવતા શીખવ્યું. ખેડૂતને ઢાંચે
બનાવતા આવડી ગયું પછી તો એ ને
એના માણસો નિરાતે ઢાંચી મઝા
ઉડાવવા માઠ્યા !

નાના શેતાને જાણ્યું કે ‘ હવે મારું
કામ પાર ઉતર્યું છે, હવે ઢાંચના થેનમાં
આ ખેડૂત ને એનાં માણસો અનેક પાપ
કરશે ”

“ હવે હું બાઈ ” એમ વિચાર
કરી એ મોટા શેતાન પાસે ગયો. જે
એને બધી વાત કરી.

મોટા શેતાન ખેડૂતની દશા જોવા
આવ્યો મોટા શેતાને જોયું કે ખેડૂતે
પોતાને ત્યાં કેટલાક મહેમાનને નોતયા
છે ને તેમને ઢાંચની મહેજત ચુખાડે છે
ખેડૂતની સ્ત્રી દરેકને ઢાંચ આપતી હતી.
પણ અચાનક બૂલધી એના હાથમાથી
ખાલી પડી ગઈ ને ફૂટી ગઈ.

ખેડૂતનો મિત્રજ હાથથી ગયો.
“ અંહ, તું તે છે કેણુ ? જરાય નજર
નથી રાખતી ! ”

નાના શેતાને મોટાને કહ્યું, “ કંઈ ?
હવે એ આમતું અનાજ ખલાસ થાય તો
શું થાય ? ”

હવે, એ જ ધડીએ એક બીજે ગરીબ
ખેડૂત ત્યા આવી ચડ્યો. આજો દિવસ
કામ કરીને એ ચાઢી ગયો હતો. પેલાએને
ઢાંચ પીતા જોઈ એને ય ઢાંચ પીવાતું મન
થયું. પણ ખેડૂતે કહ્યું, “ આખા ગામને
ઢાંચ પીવાતુ આપણને નહિ પરવડે ! ”

મોટા શેતાન હવે રાજ થયેલ નાનાએ
કહ્યું. “ અરે ! હજી જરા થોથો. આગળ
જહુ મઝા આવશે. ”

મહેમાનોએ ને ખેડૂતે ખૂબ ઢાંચ
પીધો પછી ઢાંચના થેનમાં તેમણે એક
બીજાને ખૂબ આજો લીધી. ”

મોટા શેતાન રાજ થયો, “ વાહ !
વાહ ! આ ઢાંચથી આ લોકો ઠીક આપણા
હાથમાં આવે છે ! ”

“ અરે ! આ તો હજી શરૂઆત છે.
હજી તો ઘણું આવશે ! ”

મોટા શેતાન રાજ થયો “ વાહ !
વાહ ! ” પેલા મૂરખ ખેડૂતોએ વળી
થોડા વધારે ઢાંચ પીધો ને બેંભાન બની
જાયે તેમ ખોલવા મઠ્યા. પછી તેઓ
આખી શેરોમાં ગાડાની પેઠે ફરવા લાગ્યા.
પેલા ખેડૂત પોતાના મહેમાનને જોવા
બહાર નીકળ્યો, પણ એ પડ્યો એક

અંદા ખાખિયામાં ! એને આખે શરીરે
કાઢવ કાઢવ થઈ રહ્યો !

“ વાહ, તેં ખડું પીણું ખનાવ્યું
છે ! જેનાથી એ લોકો ચિયાળ જેવા
લુચ્ચા, વદ જેવા ફૂર ને ડુલ્લર જેવા
ગદા બની રહ્યા છે ! ”

“ છ, મેં તો માત્ર એક કામ કયું
છે. પેલા ખેડૂતને ભેંષએ તે કરતા વધારે
અનાજ અપાવ્યું. માણસ મહેનત કરીને
માડમાંડ પોતાનો રોટલો મેળવે છે ત્યારે
એનામાં પાપ નથી પેસતું; પણ જ્યારે
એની પાસે ભેંષએ તે કરતા વધારે

અનાજ થઈ જાય છે ત્યારે એ આળસ
ને મોજલા બની જાય છે. મેં આ જોડ-
તને મોજ કરવાની રીત શીખવી-હાડ
પીવાની. ને તેને પરિણામે સાઠાઈ ને
ભલાઈને ઠેકાણે એનામાં લુચ્ચાઈ, ફૂરતા
ને આળસ બરાબા ! હવે જેમ જેમ એ
વધારે હાડ દીંચશે તેમ તેમ વધારે ને
વધારે હલકો થતો જશે. ”

મોટા શેતાન રાજ થયો. એણે નાના
શેતાનને ખૂબ શાખારી આપી.

પછી બન્ને જણ ત્યાંથી જતા
રહ્યા.

? કરશો કે ?

[૧] નીચેની લોટીઓમાં ખાલી જગાએ જરૂરી અક્ષરો મૂકી એક બાષ્પીતી કહેવત
બનાવો.

ગા x મેહ વ x સે ન x
x સ્યા કુ x x x નહિ.

[૨] ૫૦ રૂ. ના ૫૦ વાસણ
 ભાવ—૧ રૂ. ના ૨ વાટકા
 ૧ ” ૧ થાળી
 ૨ ” ૧ તપેલી

[૩] ૧૨ દિવાસળી ૪ ચોરસના આકારમાં ગોઠવેલ ૪ દિવા-
સળીની જગા બદલો જેથી ત્રણ ચોરસ બની રહે.

“ ગુણસુન્દરી ”

બાલવિભાગ

તન્ત્રી ચન્દ્રશંકર મણિશંકર ભટ્ટ
C/o શુદ્ધાશ્રમિત્ર પ્રેસ, વડોદરા.

વર્ષ ૩ : અંક ૩

પુસ્તક ૩

માર્ચ : ૧૯૪૩

કુમાર

માતાજીનું માન રાખવા,
સત્ય-કસોટી કરે કસાવા,
જઈને વનમાં ભેટયો ધરા.
એવો ધ્રુવ કુમાર. ૧

સકલકાળે દુઃખ-સહીને,
સ્તંભમહો પરમેશ લહીને,
પોતે તરી પિતાને તાર્યા,
એ પ્રહ્લાદ કુમાર. ૨

અપરમાતનો કંટક હરવા,
વચન પિતાનું પાલન કરવા,
લક્ષ્મણ, સીતા સાથે પળીઆ,
વનમાં રામ કુમાર. ૪

સાખાગૃહ ને વનકુખ વેઠ્યાં,
કેરવોએ ખૂબ ખૂબ ત્રાસ્યા,
સત્યધર્મથી રોજ એ પામ્યા,
એવા પાંડુ કુમાર. ૩

આંગળીએ ગોવર્ધન તોળ્યો,
સનિય તે ગોવાળ કહાવ્યો,
મુખડામાં વિરાટ ખતાવ્યું,
એવા કૃષ્ણ કુમાર. ૫

કેસરીયો અસ્વાર

(લોકગીત)

ટાઢી શીળી સસ્વરીઆની પાળ,
ત્યાં રે હજારી મોતી નિપજ.

મોતી લાઘ્યાં નાનાસાધને હાથ,
ઘેરે આવીને ઝધડો રેખીઆ.

બાપુ મારા, એ મોતીડાં અપાવ,
એ મોતીડે મારાં સિલ વસ્યાં.

ઘેલા કુંવર, ઘેલેરેના બોલ,
ઘજ સાંગીલા કુંવર સોગઠે રમે.

લીલુડી ઘોડી, કેસરીયો અસ્વાર,
ચોંદે રસેરેનો વીરને ચાખખો.

ઘોડીલા ખેટ્યા મંઝમડની રાત,
જધને ઉતરીઆ રાયની વોડીએ.

ઘોડીલા બાંધ્યા વડ પીપરની છાંય,
ચાખખડો વળગાડયો વડની વર્ધવાઇએ.

ટાઢી શીળી સસ્વરીઆની પાળ,
ત્યાં રે હજારી મોતી નિપજ.

સંપાદિતા: શ્રી. શાન્તિબેન ભાષી

બ ના વ ટી

રા જ કું વ રી

[એક ખાલનાટક]

પ્રવેશ ૧ લો

પાંત્રો-નગરજનો.

સ્વળ-નગરની એક શેરી.

સમય-સવારનો.

[એક રાજસેવક, યાળી વગાડી મોટેથી બોલતો બોલતો પ્રવેશ કરે છે]

“આજથી નગરમાં કોઇએ હસવું નહિ....જે કોઇ હસશે તેને તુલણ સખ્ત સજા કરશે....એ.”

એક નગરજન—“ (પાતાના સાથીને) આરે ! આવો તે કાઇ કાયદો હેલ્ય ? હસવાની તે સજા હેલ્ય ? ”

બીજો નગરજન—“ હોય ! ભાઈ, હોય, રાજાને સૂઝે તે કાયદો ! ને કાયદો કહે તે ખરું ; એમાં આપણું હાથપણ કાઈ ચાહે છે ? ”

એક—“ પણ રાજાને આવો કાયદો કશવાનું કેમ સૂઝ્યું હશે ? ”

બીજો—“ હશે ભાઈ, હશે, કાંઈક કારણ

તો હશે જ ને ? કારણ વિના કાઈ કાયદો રચાય છે ? ”

એક—“ પણ કોઈ વાર જુમમાં હસી પડાય તો શું થાય ? તો ય સજા ભોગવવી પડે ? ”

બીજો—“ હા, ભાઈ, હા, તો ય સજા ભોગવવી પડે ત્યારે પછી કાયદો કેલું નામ ? ”

[એક ડાશી પ્રવેશ કરે છે,]

ડાશી—“ આ રાજાને તે શું સૂઝ્યું છે ? હસવાનો વળી કાયદો શો ? આ અમારા તો હસી હસીને પેટ ફ ખતાવતા, ત્યારે હજી ય દંદાર રહ્યા છીએ ! ફાતલ હોત તો ક્યારના ય મરી ગયા હોત ! આ રાજાને તે શું સૂઝ્યું છે ? ”

(ગપ મે.)

[એક બેઠરી પ્રવેશ કરે છે]

બેઠરી—“ સારૂ થયું તે મારે હવે સામાને તમા જવાનું થયું છે, નહિ તો અહીં તો આપણને મારે પડત ! ભાઈ,

હસ્યા વિના તે કેમ રહેવાય ? હસ્યા વિના તે કેમ ભવાય ? ”

(જાય છે.)

[એક ખેડૂત પ્રવેશ કરે]

ખેડૂત—“ મેં તો બપુયું કે શહેર તે ઠેવું કહ્યું ! હું તો ખાસ જોવા આવ્યો ! તો, પણ અહીં તો ખરો તાલ છે ! અહીં તો હસવાની મનાઈ થાય છે ! વળી કહે છે, ‘ હસશે તેને સજા થશે ! ’ ત્યારે મૂકોને પૂજો તમારા શહેરમાં ! મારે તો મારું ઝુંપડું સાફ ! આ...ને મજાથી ગીતડાં લલકારીએ ને હસી હસીને પેટ ફાડીએ. આપણે તો હવે અહીંથી મુઠીઓ વાળીને નાશીએ.”

(નાથી જાય છે.)

[કુંવરીની દાસી પ્રવેશ કરે છે.]

દાસી—“ કુંવરીનાએ તો મને ‘ હસવાનું શાસ્ત્ર ’ ને ‘ હસવા રમવાના કાયદા ’ ની ચોપડીઓ લેવા મોકલી છે, પણ ત્યાં તો આ કાયદો થયો ! હવે શું કરું ? ચાલ, કુંવરીનાને જ પૂછી આવું.”

(જાય છે.)

ફર ફર થાળી વાગે છે ને બોલાય છે :

“ આજથી નગરમાં કોઈએ હસવું નહિ....ઈ. જે કોઈ હસશે તેને રાજાજી સખત સજા કરશે....એ.”

[પડે પડે છે]

પ્રવેશ ૨ જો

પાત્રો—રાજા, રાણી, કુંવરી ને પરી.

સ્થળ—રાજમહેલ.

સમય—રાતનો.

[રાજા રાણી ચિન્તાગુર શહેર અન્દર

અન્દર વાતો કરે છે. પાસે કુંવરી બેઠી છે, બિચારીનું મોં ઉતરી ગયેલું છે.]

રાણી—“ આ કુંવરીને શું થયું હશે ? આજ કેટલાય દિવસથી એ નથી સારી રીતે બોલતી ચાલતી કે નથી સારી રીતે હસતી ફરતી. કહાડે દિવસે એ મુકાતી કેમ જતી હશે ? ”

રાજા—(ગંભીર બનીને) “ કોણ બોલે. મને ય નવાઈ લાગે છે ! એને ક્યાંક હસવાનો રોગ લાગ્યું પડ્યો હશે કે શું ? ”

રાણી—“ કોણ બોલે ? ”

(કુંવરી ટગર ટમર જોવા કરે છે. એટલામાં ત્યાં એક પરી પ્રવેશ કરે છે.)

હરી—“ જય જય, રાજાજી ! જય જય રાણીજી !

રાજા-રાણી—“ જય જય, આવી, પરીબહેન.”

(પરી આવીને એક આસન ઉપર બેસે છે.)

રાજા—“ પરીબહેન, જુઓને આ કુંવરીને શું થઈ ગયું છે ? નથી હસતી ફરતી કે નથી હાલતી ચાલતી ! એને તો શું હસવાનો રોગ લાગ્યું પડ્યો હશે ? ”

પરી (મનમાં) “ ગાંડારાજા ! હસવાનો તે રોગ હોતો હશે ? પણ હં, હસવાનું ન મળવાથી જ કુંવરી આમ ઉઘાસ રહે છે ને તેથી જ એ મુકાતી જાય છે ! (મોટેથી) રાજાજી, કુંવરીને સાલ કરવી હોય તો એક મામું કરો.”

રાજા—“ શું ? કહેને પરીબહેન.”

પરી—“ જુઓ, થોડા દિવસ કુંવરી

મને સોપો. સ્થાલ કરીને હું પાછી મૂકી જઈશ."

(રાજા રાણી વિચારમાં પડી જાય છે.)

રાજા—(ડાકું ધુણાવી) "ના, પરી બહેન, કુંવરી તમને નહિ સોપીએ. એ કયાંક હસતાં શીખી જાય તો?"

પરી—"તો જેવી તમારી મરજી."

[એટલું કહી પરી લૂકી જાય છે, પણ થોડે જમને એક સાકામી પુતળી, બરાબર પેલી કુંવરી જેવી જ, બનાવી પાછી રાજા-મહેલમાં આવે છે ને સાચી રાજકુંવરીને બદલે તેને મૂકી સાચી કુંવરીને લેવાઈને દૂર દૂર લઈ જાય છે.]

પ્રવેશ ૩ ભો

પાત્રો—કુંવરી, ને ખેડૂતના છોકરા.

સ્થળ—ખેડૂતનું ઘર.

સમય—રાતનો.

[ખેડૂતના ઘરની એકસરીમાં એક તાપણીની આસપાસ બેસી ખેડૂતના બાળકે અજાણી કુંવરી તરફ આશ્ચર્યથી જોતરું જોતરું વારો કરે છે. અચાનક એક છોકરો ખડખડ હસી પડે છે, કુંવરી સમજીને તેના તરફ જાય છે.]

કુંવરી—"જરે?"

એક બાળક—"કેમ શું થયું?"

કુંવરી—(અચાનક) "શું થયું કેમ? હવે શાલજી તમને સજા કરશે!"

એક બાળક—"શાની સજા વળી?"

કુંવરી—"તમે હસ્યા તે બદલ?"

બધાં બાળકો—(ખડખડ હસી પડીને) "હસવાની તે વળી સજા થતી હશે?"

કુંવરી—"હા, અમારા દેશમાં રાજાએ એવો કાયદો બંધાયો છે."

એક બાળક—"તે તમારા દેશમાં એવો કાયદો હશે અહીં તો હસવું હોય તેને હસવાની ને જેટલું હસવું હોય તેટલું હસવાની રજા છે."

કુંવરી—(નવાઈ પામીને) વાહ! આવા દેશમાં રહેવાનું હોય તો કેવું સારું!"

બીજો બાળક—"તો રહોને જ અહીંયાં. અમારી સાથે આવો 'બીજો ને રમજો."

ત્રીજો બાળક—"ને હસવું હોય તેટલું હસજો!"

એક બાળક—"બાલો, હવે, વાતોનો વખત થયો."

બધા—(હા, હા, આવો વાતો માટે, ધૂળામાઈ.)

[ધૂળામાઈ 'મૂરખા' ની વાતો મારે છે ને બધાં બાળકો આનંદપૂર્વક ને હસતાં હસતાં તે સંભળવામાં તસ્લીમ થઈ જાય છે.]

પ્રવેશ ૪ થો

પાત્રો—રાજા, રાણી પરી ને કુંવરી.

સ્થળ—રાજામહેલ

સમય—સવારનો.

[રાજા-રાણી પેલી બનાવેલી પુતળી તરફ આનંદપૂર્વક નોંધ રજા છે.]

રાજા—"હા, કુંવરી હવે સુખરી ખરી! હવે કદી હસતી નથી!"

રાણી—“પરી સાથે મોકલી હોત તો કઠાવ્ય બગલત !”

રાજા—“હા, એટલા જ માટે તો મેં ના પાડી હતીને ?”

[રાજા દોરી એવે છે એટલે બનાવટી કુંવરી પાસે આવે છે ને કાચતી આંખો વડે રાજા રાણી તરફ ટગર ટગર નોંચા કરે છે]

રાણી—“કોણ આવે છે ?”

[રાજા તપાસ કરવા જાય છે ત્યાં તો પરી, પેલી ખરી કુંવરી સાથે, પ્રવેશ કરે છે.]

પરી—“(રાજા તરફ જોઈને) રાજાજી, થયો આ તમારી કુંવરી. માદી હતી તેને સાલ કરીને આણી છે. હવે તમે એને સાચવજો. ”

રાણી—(આશ્ચર્ય પામીને) “હા ?”

[રાજા પેલી કુંવરી તરફ તાકી રહે છે ને પછી ડોકું ધુણાવે છે]

રાજા—“ના, ના, પરીબહેન, આ અમારી કુંવરી ન હોય. એ તો હસે છે ! અમારી કુંવરી તો આ રહી ! કેવી શાણી છે ! બોલાવીએ ત્યારે પાસે આવે ને સુંગી સુંગી નોંચા કરે. ન હસે તે ન જ હસે. આ કુંવરી તો હસે છે !”

રાણી—“હા ? લાગે છે તો કુંવરી જેવી જ !”

રાજા—“હા, / પછુ-પછુ-એ તો હસી પડે ! આપણે આ જ કુંવરી સારો છે ! પરીબહેન, તમે એને પાછી લઈ જાવ. ”

પરી—“તો તંમે જાણો. ”

[રાણી કમકમ બોલવા જાય છે, પછુ ત્યાં તો પરી કુંવરીને લઈને ઊડી જાય છે.]

પ્રવેશ ૫. મો

પાત્રો—કુંવરી, પરી, ખેડૂતનાં છોકરાં.

સ્થળ—ખેડૂતનાં ઘરતું આંગણ.

સમય—ખપોરનો.

[ખેડૂતનાં છોકરાં આંગણમાં આનંદી-પીપળી રમતાં રમતાં કિતોલ કરે છે]

પરી—“કુંવરી, તને અહીં ગમશે ?”

કુંવરી—(રાજા થઈને) “હા, હા, જરૂર ગમશે ”

પરી—“પછુ રાજામહેલના સુખ અહીં નહિ મળે હોં ? અહીં તો મહેનત મજૂરી કરવી પડશે. ”

કુંવરી—(હિમંગથી) “ભલેને મહેનત કરવી પડે. રાજામહેલમાં સુંગા સુંગા ફર્યા કરવું પડે, તે કરતાં અહીં ગમ-તમાં મહેનત કરવી પડે એ મને તો હજાર કરતાં ગમે છે. ”

પરી—હા.

કુંવરી—“જ્યાં હસવાનું ન મળે એ રાજામહેલ ચા ખપનો ? મને તો અહીં જ ગમશે. ”

પરી—“તો ભલે. હવે હું જાઉં છું. ”

કુંવરી—“ભલે. ”

[પરી ઊડી જાય છે.]

એક છોકરો—“અલ્યા, આ કુંવર બહેન કોના તરફ ?”

બીજાં છોકરાં—“ધૂળાભાઈની તરફ. ”

[કુંવરી દોડતી દોડતી ધૂળાભાઈની ટાળામાં બગી જાય છે.]

રાજકુંવરી અને સોની

એક હતો રાજકુંવર, અને એક હતો પ્રધાનપુત્ર. બંને જીવન જોસ્ત. એક જ દિવસે જન્મેલા, એક ઠંડાણે ઉછરેલા, એક નિશાળે ભણેલા અને લાયક ઉત્તમર થતાં એક જ દિવસે પરણેલા. એક વખત તેમને ઘેર રહેતા કંટાળો ઉપજ્યો અને બહાર જઈ ફરિયાદો કરવાનું મન થયું. બંનેએ પોતાપોતાની સ્ત્રીને સાથે લેવાનો નિશ્ચય કર્યો, પણ એક ચરત કવી કે જો બંનેની સ્ત્રીને એક જ દિવસે પુત્ર અવતરે તો ઘેર પાછા આવવું; પણ જો એકની જ સ્ત્રીને પુત્ર પ્રસવ થાય તો તેને રસ્તામાં મૂકી દઈ આગળ ચાલવું.

બંને સુસાહરીએ નીકળ્યા. રસ્તામાં એક જંગલ આવ્યું, ત્યાં રાજપુત્રની પત્નીને પુત્ર અવતર્યો. રાજપુત્રે પોતાના સુક્રુટમાંથી રત્ન કાઢી તેને કપડાના કંકડે બાંધી બાળકના ગળામાં નાખ્યું, અને ચરત પ્રમાણે બાળકને વનમાં, તેના નસીબ પર છોડી દઈ, આગળ પ્રયાણ આદર્યું.

બાળકના રકવાનો અવાજ સ્ત્રીઓની રસ્તે જતો એક વૃદ્ધ સોની ત્યાં આવી પહોંચ્યો. આવા સ્વરૂપવાન બાળકને વનમાં જોઈ તેને પોતાની આંખ પરં પણ અવિશ્વાસ આવ્યો. સોનીને કંઈ પ્રભ

નહોતી એટલે દસતે મોડે અને આનંદ-ભર્યા હૃદયે તેણે બાળકને ઉપાડી લીધું અને તેને ઘેર લઈ જઈ પોતાની સ્ત્રીને આપ્યું. સોનીની સ્ત્રીને તો હરખ માય નહિ, વારંવાર તેને આંખે અડકાડે અને ચૂમે. સોનીએ રાજકુંવરના ગળામાંના રત્નપર રાજપુત્રનું નામ વાચ્યું તેથી તેણે તે રત્નને 'સવિધ્યમાં કામ આવશે' એમ કહી પોતાની સ્ત્રીને કાળજીથી સાચવી રાખવા સોંપ્યું.

દિવસ જતાં કુંવર મોટો થયો અને સોનીના ધંધામાં પાકે પાવરધા થઈ ગયો. એક વખત તે બીજા સોનીઓ સાથે રાજમહેલમાં કામ ગયો ત્યાં તેણે સૌ કરતા ચાકું કામ કર્યું છતાં તેને બહોલો તો બીજાના જેટલો જ મળ્યો. તેને લાગ્યું, "અહીં તો ટકે શેર બાલ અને ટકે શેર ખાંભાં છે." આથી ધંધાની સોધમાં જો પરગામ જવા નીકળી પડ્યો. રસ્તામાં શત પડવાથી અને આરામની જરૂર જણાવાથી તે ઝાડ નીચે સૂતો. તેના માથા ઉપર પીપળ અને વડના ઝાડની વિશાળ છાંય પથરાઈ રહી હતી. ઉંચું નજર નાખતા તેણે એક માણસને એ ઝાડ વચ્ચે ઉભા રહી, વારાફરતી બંને ઝાડપરથી

આકાશમાની પુત્રીનું નામ ચાંદની. એ હોશિયાર અને ઠાઠી પણ હતી. ઘરનું કામકાજ, એની મા મરી ગયા પછી, એ જ કરતી. એક દિવસ દૂધગંગા (આકાશગંગા) માથી પિતાને વાસ્તે દૂધ લેવા ગઈ. દૂધગંગામાંથી દૂધ ભરી લઈ ઘેર પાછી આવી; પણ ત્યાં અભયબ બન્યું. ઠોણ બાંધે આ કારણથી પિતાના માથા ઉપર દૂધની તામડી ઢોળાઈ, અને એ પિતાના મહેલમાંથી સરી પડી. એ તો ઉચા આકાશમાંથી સરવા લાગી, પિતાએ ખૂંમ પાડી; આથી તારા ભાઈઓએ એને ઉચકી લેવા કોશિષ કરી, બચાવવા મહેનત લીધી; પણ એ બધું વ્યર્થ. એ તો સર્યેજ ભયાં આકાશમાં ઠોંધ પરી ઉઠતી હોય એવા ભાસ થઈ રહ્યો.

એ અંધારી રાતે પ્રભાવતી, સુમતી, પુષ્પા ને નવનીત નામના બાળકો આકાશ તરફ જોઈ રહ્યા હતા.

તેઓની નવાઇનો પાર ન રહ્યો. પાસે ખેડેલા એના મોટાભાઈએ કહ્યું કે “એ ધૂમકેતુ-પૂછડીએ તારા છે.” પણ ના! એમ ન હતું. ચક્રોર પ્રભાવતીની

આંખોએ પારખ્યું કે એ ઠોંધ રાજકુંવરી કે ઉંચ કુટુંબની છોકરી જેવી જણાય છે. એ આકાશમાં તરતી લાગે છે. પ્રભાવતીએ કહ્યું, “આ આકાશમાંની છોકરી વિશે કાળજી ધરવી જોઈએ.”

થોડા દિવસ પછી બધાં બાળકો એક ખીજની સાંજે ચોગાનમાં વાતો કરવા બેઠા, મઝાની રાક્ષસોની વાતો ચાલી રહી હતી. આનંદ આનંદ વર્તી રહ્યો હતો. પશ્ચિમ દિશા તરફથી ચાંદામામા ઉઘ્યા. એ ડુંખી જેવા હતા. નિસ્તેજ હતા. છોકરાએ એમના તરફ જોયું. પછી તો ચાંદામામા રહતા હોય, એવા જણાયા! ત્યાર પછી ચાંદામામા ડુંખી સ્વરે બોલ્યા; “મારી એકની એક છોકરી નામે ચાંદની બોવાઈ છે. તેના વિના હું ડુંખી છું. હવે મને ઠોણ ખવડાવશે! મારી ચાકરી ઠોણ કરશે!”

“હા, હા. નવનીત કેમ ચાહ છે? તે દિવસે આકાશમાં પરી જેવું કે ઉડતું હતું. એ જ કદાચ મામાની છોકરી ચાંદની તો ન હોય!” પ્રભાવતી વચમાં બોલી ઉઠી.

“મારા વહાલાં બાળકો, મનમન
ગયા ત્રણ મહિનામા કોઈ પરોએ વાસ
કર્યો નથી. એ જ મારો પુત્રી ચાહની.
ખબર એટલી તો મળી છે કે એ તમારો
પૃથ્વીમા જ છે તમે જો કયા કરો તો
એ મારી બાળકીને ચોધી આપવું એ
તમારા હાથમા છે. જુઓ ! સાબળો !
તમારા ઘરથી ઘણે દૂર એક લગ્ન
મકાન આવેલું છે. સીધી સઠક વાટે
ઠેક ચાલ્યા કરજો. આજથી તેરમે દિવસે
ત્યા પહોંચી જવું ચાંદનીના ગળામા એક
જવાહિર ઝળહળતું છે એ એ ધાણીએ
તમે જોને જોળખી શકશો ! ‘ચાહની’
કહેતા એ બગી ઉઠશે ! જાઓ, બાળકો,
પહોંચો. આ પૂરવતું કામ કરો.”
ચાહામાએ કહ્યું.

પૃથ્વી પરનાં આ નાના બાળકોને કયા
આવી. પ્રમા, પુષ્પી, સુમતી ને નવનીત
તરતજ ચાલવાં લાગ્યા એક દિવસ, એ

દિવસ, એમ અણુતા અણુતા બરાબર તેરમે
દિવસે બાળકો સુકર જગ્યા પર આવી
પહોંચ્યા વાત સાચી નિવડી. તેઓએ એક
મકાન જોયું મકાનનો ઘરવાળો ઉધાડો હતો
એટલે તેઓ ચૂપચાપ અંદર ઘુસ્યા ખરે !
તેઓ એક સુંદર ઓરડામા દાખલ થયા.
મોટા પલંગ પર રેશમી ગાલીચામા કોઈ
બાઈ પડી હતી એ સુંદર છોકરી હતી
જોના ગળામા જવાહિર ઝળક ઝળક થઈ
રહ્યું હતું ‘ચાહની’ એમ ખૂંમ પાડતા
તે એકદમ સફાળી ઉઠી સર્વ બાળકો
જમીન પર ઢળી પડ્યા તેઓને નિંદ
આવી ગઈ. તેઓ ભરવંધમા પડ્યા.
કેટલીકવાર પછી જાગીને બધા બાળકોએ
સ્વપ્નાની નિસરણી બનાવી, એ ઉપરથી
ચાહનીને તેને ઘેર મૂકી આવ્યા મધરાતે
એક વાગે બધા ઉઠી પડ્યા બારીમાથી
બહાર જોયું તો ચાંદામામા હસી રહ્યા
હતા. બાળકો પૂર આચીવાંક ટાળીરહ્યા
હતા ! વિતુભાઈ બલવતરાય દેરાઈ

ઘડીલરગમ્મત

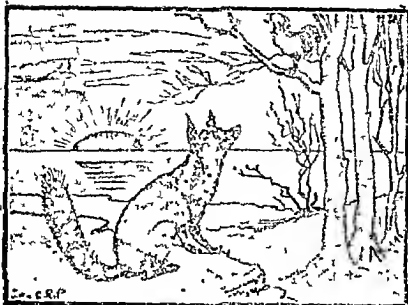
જોધરાના ગરીબ ગામી ગોવિંદલાલ ગણપતલાલ જોળના માહાં ગણતા
ગણતા ગટરમા ગળડી ગુજરી ગયા.

પણિતાણના પાતળિયા પરેખ પુરોહતમ પ્રાણલવને પ્રાણગઢના પ્રેમચંદના
પુત્ર પાસે પોતાનો પોપટ પળાવ્યો

માળવણના માદા મોચી માધા માવણ મારા મામા માટે મંગળવારે મુંબઈથી
ગુણભારકીટમાથી મોજડી મંગાવી મોકલશે

હળવડના હોશીલા હવાલદાર હરખચંદ હરણવનને હસવાની હોસ હોવાથી
હળવે હળવે હમણા હસતા હતા.

જયાનંદ લક્ષ્મીરાકર દવે

‘ભાઈચારો’

સવારનો પહોર હતો.

ઝાઝની એક ઠાળી પર ફૂકડો બેઠો હતો

બેઠો બેઠો ‘ફૂકરે ફૂક’ કરતો હતો.

ગામ આખાને એ જગાઠતો હતો.

થોડી વારે ત્યાં એક શિયાળ આવી.

આવીને એણે બોલ્યું નેચું.

ફૂકડાને બેઈ બોલી બહી:

“રામ રામ ફૂકડાભાઈ,

સારા સમાચાર દેવા આવી છું.

પશુ ને પંખીની લઠાઈ બંધ પડી.

અંદર અંદર સલાહ થઈ ગઈ.

હવે આપણે ભાનાં જણ્યાં ભાઈજોને જણા,

આવો નીચે, ઘણું ફાટો એક બીજાને

બેટીએ.”

ફૂકડો ધીમે રડી બોલ્યો:

“ખુશી થવા જેવી વાત,

આજથી અમારે તો શિયાળોના ત્રાસ

મટ્યો.

અને જુઓ તો ખરાં,

પેલા બે ફૂતરા પશુ એ જ સમાચાર

લાવે છે.”

શિયાળે પાછળ નેચું તો બે ફૂતરા દીઠા,

દોઢતા દોઢતા એ ઝાઝ નીચે આવતા હતા.

શિયાળ તરત બોલ્યું:

“રામ રામ ભાઈ,

મારે ઘણું ઠંઠાણું સમાચાર દેવાના છે.

માફ કરજો; હું હવે જઈશ.”

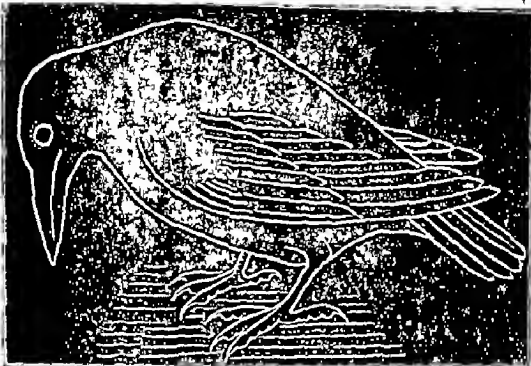
ફૂકડો કહ્યો: “ના, જરા ચોસોને,

આપણે બેટીને છૂટાં પડીએ.”

પશુ ફૂકડો તો બોલતો રહ્યો,

ને શિયાળ છવ લઈને દોડી ગયું.”

સોમાલાલ એ. પટેલ

કાગભાઈ, ક્યાંથી આવ્યા રે ?

મોઢડે ઢાળી કાળી મેશ,
કાગભાઈ, ક્યાંથી આવ્યા રે ?
કહોને કિયો તમારો દેશ,
કાગભાઈ, ક્યાંથી આવ્યા રે ?

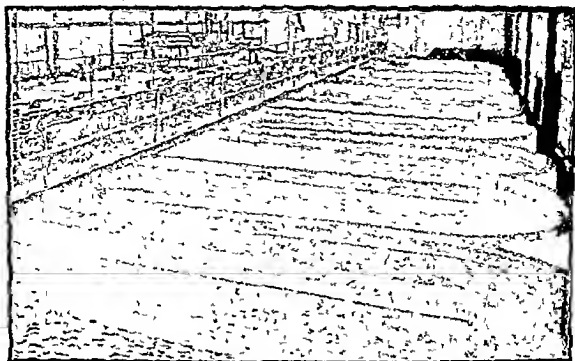
તમને તેડાવનાર કાણ,
કાગભાઈ, ક્યાંથી આવ્યા રે ?
વાર, પ્યાર તમાર કાણ,
કાગભાઈ, ક્યાંથી આવ્યા રે ?

ગીત તમ સૂણ્યાં ના જાય,
કાગભાઈ, ક્યાંથી આવ્યા રે ?
રૂપ તમ જોયાં ના જાય,
કાગભાઈ, ક્યાંથી આવ્યા રે ?

કાણી કોણે કરી આ આંખ,
કાગભાઈ, ક્યાંથી આવ્યા રે ?
જોઈ જોઈ થાક્યા તમારી પાંખ,
કાગભાઈ, ક્યાંથી આવ્યા રે ?

કેમ શું પડ્યાં અમારાં કામ,
કાગભાઈ, ક્યાંથી આવ્યા રે ?
કામ કહી ઉઠો તમારે ગામ,
કાગભાઈ, ક્યાંથી આવ્યા રે ?

મોઢડે ઢાળી કાળી મેશ,
કાગભાઈ, ક્યાંથી આવ્યા રે ?
કહોને કિયો તમારો દેશ,
કાગભાઈ, ક્યાંથી આવ્યા રે ?

ત્યાં બહુચોટ પાણીરવડે માવાને સોફે બનાવવામાં આવે છે.

કાગળ

કાગળની સર્વેને જરૂર પડે છે. તે જૂતાં ચીથરાં, ઘાસ, લાકડાં, માંસ અને જૂના દોરડાંમાથી બનાવાય છે. મેલાં ફાટાં તૂટાં કપડાં વગેરેમાથી સ્વચ્છ, સુંદર અને ચીકણા કાગળ બને છે તે વાત શું આશ્ચર્યજનક નથી? કારખાનામાં આ જૂતાં અને મેલાં કપડાંને યંત્રોથી ઘોષ્ટ સ્વચ્છ બનાવે છે. પછી તેને ચુનો અને સોડા મેળવી ખૂબ ગરમ પાણીમાં ઉકાળવામાં આવે છે. એટલે તે વધુ સ્વચ્છ થાય છે. પછી તેને પાણીમા નાખવામાં આવે છે અને તીવ્રા ઢાંતાવાળા પેટા વડે તેના ખૂબ નાના દુકડા બનાવવામાં આવે છે. એટલે તે પાતળી લાદી

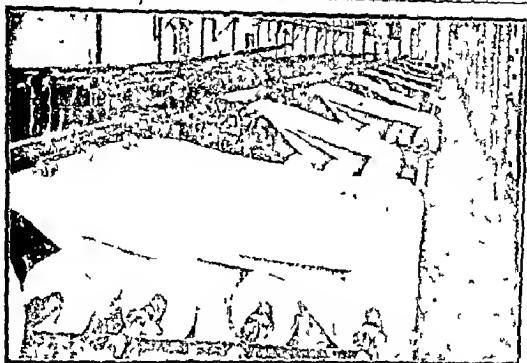
જેવા બની જાય છે. આને લુગદી કહેવાય છે. આ લુગદીના કાગળ બને છે.

લાકડાં, ઘાસ વગેરેની પજી આ રીતે લુગદી બનાવવામાં આવે છે.

કાણાવાળા અને છીછરા વાસણમાં આ લુગદી યંત્રદ્વારા ફેલાવી દેવાય છે. પાણી નીચે ઝમી જવાથી કાગળનો પાતળો થર બને છે.

આ થર લઈને જેની વચ્ચે શાખી વેલણથી ફળાવવામાં આવે છે. એટલે કાગળ વધારે સુકાઈ થઈ જાય છે.

આ રીતે તૈયાર થએલા કાગળમાં ચીકણા હોતી નથી. તે બહોલીંગ પેપર (ગ્રાહીયુસ) જેવા બને છે. હજી એ

ત્યાં તેવાર ઘણા લોકો કામગીરીમાં જઈ પ્રભાતેના ટુકડા કપાય છે.

લખવાના કામમાં આવતો નથી તેને ચીકણો બનાવવા વિશેષ પ્રકારની લાક્ષીમાં બાંધવામાં આવે છે જોરથી તે ચીકણો બને છે.

આજકાલ સસારમાં કાગળ અત્યંત ઉપયોગી છે. પ્રાચીન સમયમાં બ્યારે લોકો કાગળની બનાવટથી અજાણ હતા ત્યારે તેઓ ચામડા, કપડા, લોખંડ તાંબા પાન, ધાતુના પતરા, પથ્થર વગેરે ઉપર લખતા, પહેલા આવી રીતે લખાયા હતા અને હાલ પ્રસિદ્ધ સંસ્કૃતિસ્થાન અથવા લાયબ્રેરીમાં રાખવામાં આવે છે. તેવા કાગળો તેવાર કરવા માટે, પુસ્તક બંધ, સમય અને મહેનત ખર્ચની પડે છે.

આજે કાગળ સિંચાય ફનીયાનું કંઈ પણ કામ આવી શકતું નથી. ચિટ્ટીપત્રી પુસ્તક અથવા સમાચાર કાગળ ઉપર છપાય છે. વિદ્યાર્થી પ્રવાસમાં કાગળ મોટો ભાગ ભજવે છે

કાગળની ટુંડી અને મોટા પલ્લ બનાવાય છે. જે સોનાચાંદીના સિક્કાને બદલે વાપરી શકાય છે.

કાગળની ચીરીઓ અને ચંપ પલ્લ બનાવાય છે જે ઘણાજ સજ્જત હોય છે.

જાપાની લોકો તે કાગળનાં મકાનો પણ બનાવે છે! જિવાલની જગ્યાએ કાગળના મોટા પર્કા મૂકે છે. આતુ કારણ એમ છે કે જાપાનમાં ધરતીકંપ ખૂબ થાય છે. જે દરિયાનાં ઘર હોય તે ધરતીકંપથી પડી જાય અને ઘણા માણસોના જાનની ખુવારી થાય. પણ કાગળનાં મકાનોથી ધરતીકંપ વખતે કંઈ નુકસાન પહોંચતું નથી. હા, આમ જાણીને તેને લાગી શકે; પણ બીજો જ દિવસે એ જગ્યા પર નવું મકાન તૈયાર થઈ શકે અને તે પણ ઘણા જ ઓછા ખર્ચે!

જુવાનસિંહ !

ત્રાડે હુંગર તોડે કોણ ? જુવાનસિંહ ! જુવાનસિંહ !

માન મરદનાં મોડે કોણ ? જુવાનસિંહ ! જુવાનસિંહ !

સામો છાપો મારે કોણ ? જુવાનસિંહ ! જુવાનસિંહ !

વનગજને વિદારે કોણ ? જુવાનસિંહ ! જુવાનસિંહ !

પહંચ'દા ગિરિ પાડે કોણ ? જુવાનસિંહ ! જુવાનસિંહ !

રણવગડે રંજડે કોણ ? જુવાનસિંહ ! જુવાનસિંહ !

હુંગરડા ડોલાવે કોણ ? જુવાનસિંહ ! જુવાનસિંહ !

કાળજડાં કંપાવે કોણ ? જુવાનસિંહ ! જુવાનસિંહ !

રાજ રણવગડાનો કોણ ? જુવાનસિંહ ! જુવાનસિંહ !

લક્ત પરમ માતાનો કોણ ? જુવાનસિંહ ! જુવાનસિંહ !